לימוד יומי · חק לישראל

חק לישראל - בראשית

חק לישראל - בראשית

מקור הטקסט: אורייתא

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/חק-לישראל-בראשית/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמות 5
הקדמת מהרח"ו 5
תפלה לאומרה קודם קריאת התורה 7
תפלה לאומרה קודם קריאת נביאים 7
תפלה לאומרה קודם קריאת כתובים 7
תפלה לאומרה קודם לימוד משנה 8
תפלה לאומרה קודם לימוד הלכה 9
תפלה לאומרה קודם לימוד קבלה 9
נוסחי דווקני 10
יסוד מלכות כתובים 10
הקדמת החיד"א 10
מעשה רוקח 12
פרשת בראשית 16
בראשית יום ראשון 16
בראשית יום שני 25
בראשית יום שלישי 37
בראשית יום רביעי 46
בראשית יום חמישי 55
בראשית ליל שישי 63
בראשית יום שישי 68
פרשת נח 88
נח יום ראשון 88
נח יום שני 97
נח יום שלישי 106
נח יום רביעי 115
נח יום חמישי 122
נח ליל שישי 131
נח יום שישי 135
פרשת לך לך 153
לך לך יום ראשון 153
לך לך יום שני 162
לך לך יום שלישי 169
לך לך יום רביעי 178
לך לך יום חמישי 186
לך לך ליל שישי 194
לך לך יום שישי 198
פרשת וירא 216
וירא יום ראשון 216
וירא יום שני 225
וירא יום שלישי 231
וירא יום רביעי 240
וירא יום חמישי 250
וירא ליל שישי 258
וירא יום שישי 263
פרשת חיי שרה 286
חיי שרה יום ראשון 286
חיי שרה יום שני 293
חיי שרה יום שלישי 300
חיי שרה יום רביעי 307
חיי שרה יום חמישי 316
חיי שרה ליל שישי 326
חיי שרה יום שישי 330
פרשת תולדות 343
תולדות יום ראשון 343
תולדות יום שני 353
תולדות יום שלישי 364
תולדות יום רביעי 372
תולדות יום חמישי 381
תולדות ליל שישי 390
תולדות יום שישי 393
פרשת ויצא 409
ויצא יום ראשון 409

ויצא יום שני 419
ויצא יום שלישי 427
ויצא יום רביעי 436
ויצא יום חמישי 445
ויצא ליל שישי 454
ויצא יום שישי 457
פרשת וישלח 477
וישלח יום ראשון 477
וישלח יום שני 485
וישלח יום שלישי 493
וישלח יום רביעי 501
וישלח יום חמישי 509
וישלח ליל שישי 522
וישלח יום שישי 526
פרשת וישב 543
וישב יום ראשון 543
וישב יום שני 553
וישב יום שלישי 560
וישב יום רביעי 568
וישב יום חמישי 577
וישב ליל שישי 586
וישב יום שישי 590
פרשת מקץ 603
מקץ יום ראשון 603
מקץ יום שני 612
מקץ יום שלישי 620
מקץ יום רביעי 631
מקץ יום חמישי 640
מקץ ליל שישי 647
מקץ יום שישי 650
פרשת ויגש 670
ויגש יום ראשון 670
ויגש יום שני 678
ויגש יום שלישי 685
ויגש יום רביעי 694
ויגש יום חמישי 703
ויגש ליל שישי 711
ויגש יום שישי 715
פרשת ויחי 725
ויחי יום ראשון 725
ויחי יום שני 735
ויחי יום שלישי 742
ויחי יום רביעי 749
ויחי יום חמישי 760
ויחי ליל שישי 768
ויחי יום שישי 776

הקדמות

הקדמת מהרח"ו

זה לשון הרב המקובל הגדול מהרח"ו זללה"ה

סדר עסק התורה שהאדם חייב לקרוא בכל יום בקביעות בסוד קבעת עתים לתורה: זה היה מנהג מורי זלה"ה. בצאתו מבית הכנסת היה עדיין מעוטף בציצית ותפילין, וקורא הסדר הזה בכוונות האלו על פי סדר המדריגות ממטה למעלה: וזה הסדר, תנ"ך משנה תלמוד וקבלה:

וזה פרטן, יום ראשון מהשבוע היה קורא מתחילת פרשת השבוע ששה פסוקים שנים מקרא ואחד תרגום, ואחר כך נביאים ג"כ עם התרגום ואחר כך כתובים ג"כ עם התרגום. ואין צריך לקרוא שנים מקרא אלא בתורה לבד, אבל נביאים וכתובים פעם אחת מקרא ופעם אחת תרגום. והכל הוא בעולם העשיה. ושם הוי"ה דשם ב"ן במילוי כזה, יוד הה וו הה. נמצא שאותיות המילוי הם חמשה וֲדָהֲוָהּ. והם נחלקים בחמשה ימי השבוע מיום א' עד יום ה', אות אחת בכל יום מתורה או נביאים או כתובים. ונקודות או אותיות אלו הם ציר"י שב"א פת"ח סגו"ל קמ"ץ חירי"ק, והם יוצאים מן חמשה נקודים של אֵת אֲשֶׁר יָבִיאו. ולכן צריך לקרוא בכל יום ראשון ששה פסוקים מתחילת הפרשה וכן מנביאים וכתובים, וביום השני ארבעה פסוקים שאחריהם, וביום ג' חמשה פסוקים שאחריהם, וביום ד' ששה פסוקים שאחריהם, וביום ה' חמשה פסוקים שאחריהם, נמצא שקרא בחמשה ימי שבוע כ"ו פסוקים:

וכשקורא בתורה צריך לכוין שהיא בתפארת דזעיר דעשיה. ולכן צריך לכוין בשלוש שמות של שלוש בחינות של כלי העשיה, שהם (יהו"ה) כלי החיצון דנפש. (י יה יהו יהו"ה) כלי אמצעי דרוח. (יוד הא ואו הא) כלי פנימי דנשמה. וגם יְהֹוֹהּ בניקוד חול"ם, שהיא בחינת חיה יחידה לשלש בחינות אלו:

וכשקורא נביאים יכוין שהם בנצח הוד דעשיה. ויכוין בשלושה שמות של שלש בחינות כליהם, שהם (צבאות) כלי חיצון דנפש. (צ צב צבא צבאו צבאות) כלי אמצעי דרוח. (יהו"ה) כלי פנימי דנשמה דנצח. (אדני) כלי פנימי דנשמה דהוד. וגם שני יהו"הִ יהו"הֶ, אחד בחיר"ק ואחד קבוץ, שהם בחינת חיה יחידה לשלש בחינות אלו:

וכשקורא כתובים יכוין שהם ביסוד דזעיר דעשיה ובמלכות. ויכוין בשלשה שמות של ג' בחינות כליהם, שהם (שין דלת יוד) כלי חיצון דנפש. (שין שין דלת שין דלת יוד) כלי אמצעי דרוח. (יאהדונהי) כלי פנימי דנשמה דיסוד. (אלף דלת אלף יוד) כלי פנימי דנשמה דמלכות. וגם שם יו הו וו הו חיה יחידה דיסוד. (יהו"ה) חיה יחידה דמלכות:

וכשקורא משנה יכוין שהיא בששה קצוות דנוקבא דיצירה. לכן אם הוא בסדר זרעים, יכוין לגבורה שלה, שהוא ב' פעמים (אלף למד אלף למד). ואם בסדר מועד, יכוין לגבורה שלה, שם אלהים. ואם בסדר נשים, יכוין שהוא בתפארת שלה, שהוא שם (צבאות). ואם הוא בסדר נזיקין, יכוין שהוא בנצח שלה, שהוא שם (א אל). ואם הוא בסדר קדשים, יכוין שהוא בהוד שלה, שהוא (א אל אלה אלהי אלהים). ואם הוא בסדר טהרות, יכוין שהוא ביסוד שלה, שהוא שם (שדי):

וכשיקרא תלמוד יכוין שהוא בנוקבא דז"א דבריאה שהוא ה' כלה. ואם הוא בזרעים הוא בחסד שלה, שהוא שם (אלף למד). וסדר מועד הוא בגבורה, וה' הוא (אכדטם). וסדר נשים הוא בתפארת. וה' הוא (השתפא). סדר נזיקין הוא בנצח, וה' הוא (בם). וסדר קדשים הוא בהוד, והשם הוא (במוכן). וסדר טהרות הוא ביסוד, וה' הוא (ש שד שדי):

וכשילמוד קבלה יכוין שהוא בתפארת דאצילות, והשם הוא (יוד הא ואו הא). ובליל ו' בקומו באשמורת, או קודם שישן אם לא יוכל לקום באשמורת, יקרא כ"ו פסוקים מהפרשה, אותם שהם אחר הכ"ו שקרא בחמשה ימי השבוע. ויקראם שנים מקרא ואחד תרגום. ויכוין בצרוף אחד מי"ב צירופי (יהו"ה) שהוא וְהָיָה כולו בניקוד חיריק, והוא ניקוד אות שניה של תיבת הששי:

כוונת קריאת הפרשה ביום ששי שמו"ת תכוין כן. ש"מ משמו"ת הוא תפארת ויסוד, שהם מקרא. ו"ת הוא תרגום, שהוא מלכות. ותכוין במילוי שם ב"ן כזה וּ וּד הוּ וּ הוּ בניקוד שורו"ק. והוא ניקוד אוּ של יביאו, וג' ו"וין שניתוספו בג' אותיות (דהה הם בגי' ח"י), שיום ששי שהוא יסוד הנקרא חי העולמים הנותן חיים אל המלכות שבת, כי יום ששי מכין לשבת שהוא מלכות. ותחזור לחבר חמש אותיות המילוי שם ב"ן שהיו מחולקים בה' ימי השבוע, תכללם יחד כזה וּ דוּ הוּ וּ הוּ בניקוד שורו"ק. גם תכוין לעשות מהם שם (יהו"ה) כזה והיה בניקוד בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי. וזה תכוין במקרא בפעם ראשונה ובשניה למילוי שם ב"ן כזה וּ דוּ הוּ וּ הוּ. ובתרגום לאחוריים, שהוא שם ע"ב, שיש בכל הט' ספירות מכתר עד היסוד שעולים תרגום שנותנים אל המלכות. גם תכוין לאחורים של שם ב"ן כזה וּ וּ דוּ וּ דוּ הוּ וּ דוּ דוּ וּ וּ דוּ הוּ וּ הוּ:

כוונת שמיעת הפרשה ביום שבת מהש"צ. תכוין בהויה דבן ט' אותיות כזה יְוֶךְ הַהֶ וָוְ הֶהֶ, בניקוד מִשְׁנֶה עַל אֲשֶׁר יִלְקְטוּ. גם תכוין לב' שמות וּ הוּ יוּ הוּ וּ הוּ יוּ הוּ בניקוד ט' של ילקטו. וזה והיה משנה, רוצה לומר ב' פעמים והיה. וצריך לשמוע כל הפרשה מפי הש"ץ. אבל ההפטרה צריך לאומרה בפיו ולא יסמוך על הש"ץ:

תפלה לאומרה קודם קריאת התורה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בתורה שהיא כנגד תפארת דזעיר אנפין, שבו שלשה כלים דשלש בחינות נפש רוח נשמה. יהו"ה, כלי החצון דנפש. י' י"ה יה"ו יהו"ה, כלי אמצעי דרוח. יו"ד ה"א וא"ו ה"א, כלי פנימי דנשמה. ובחינת אורות מקיפים שהם יחידה חיה יהו"ה בנקודת חול"ם, לעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין על ידי קריאת התורה הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קראית התורה הזאת. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

יכוין אחר כך ביחודים הנאמרים בשערי ציון בשער ד' מידי יום ביומו ולא יוציא שום שם מפיו רק יכוין כנ"ל:

תפלה לאומרה קודם קריאת נביאים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בנביאים שהוא כנגד נצח הוד דזעיר אנפין שבהם שלשה כלים של שלש בחינות נפש רוח נשמה. צבאות, כלי חיצון דנפש. צ' צ"ב צב"א צבא"ו צבאו"ת, כלי אמצעי דרוח. יהו"ה, כלי פנימי של נצח. אדנ"י, כלי פנימי של הוד. בחינת נשמה בבחינת אורות מקיפים, שהם יחידה חיה, של נצח יהו"הִ ושל הוד יהו"הֶ נקוד חירי"ק וקובו"ץ, לעשות לו מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי ונשמתי לעורר מיין תתאין על ידי קריאת הנביאים הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הנביאים הזאת. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה לאומרה קודם קריאת כתובים

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא בכתובים שהוא כנגד יסוד דזעיר ומלכות נוקבא דזעיר, שהם שלשה שמות בבחינת שלשה כלים נפש רוח נשמה. שי"ן דל"ת יו"ד, כלי חיצון דנפש. שי"ן שי"ן דל"ת שי"ן דל"ת יו"ד, כלי אמצעי דרוח. יאהדונה"י, כלי פנימי דנשמה. אל"ף דל"ת נו"ן יו"ד, כלי החיצון דמלכות דנוקבא דזעיר, ובבחינת אורות מקיפין, י"ו ה"ו ו"ו ה"ו, חיה יחידה דיסוד דזעיר אנפין. יהו"ה,

חיה יחידה של מלכות נוקבא דזעיר אנפין, ולעשות מרכבה להם. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי שיהיו ראויים לעורר לעורר מיין נוקבין על ידי קריאת הכתובים הללו. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת הכתובים הללו. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

תפלה לאומרה קודם לימוד משנה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני קורא משנה שהוא סוד מטטרו"ן שביצירה, שהוא אותיות משה, ומשה עולה א"ל שד"י, והם גימטריא רצו"ן, ושהוא קפ"ד קס"א כזה, יו"ד, יו"ד ה"י, יו"ד ה"י ויו"ו, יו"ד ה"י וי"ו ה"י, אל"ף ה"י יו"ד ה"י, יסוד אבא גו יסוד אמא להוריד שפע מאבא ואמא מבריאה ליצירה, ותכולל יצירה בבריאה והיא תרד מבריאה ליצירה, שלשה שמות אהי"ה כזה, אל"ף ה"י יו"ד ה"י אל"ף ה"ה יו"ד ה"ה אל"ף ה"א יו"ד ה"א, שהם ה' יודי"ן שהם סוד חמשים שערי בינה הנקראת משנה, שהם י"ה אדנ"י מטטרון.

(כשהוא לומד **בסדר זרעים** יאמר כך) והריני בסדר זרעים בחסד דנוקבא דזעיר שבו שני פעמים א"ל במלואו כזה, אל"ף למ"ד אל"ף למ"ד:

(וכשהוא לומד **בסדר מועד** יאמר כך) והריני בסדר מועד שהוא בגבורה דנוקבא דזעיר שבו שם אלהים.

(וכשהוא לומד **בסדר נשים** יאמר כך) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת דנוקבא דזעיר שבו שם צבאות.

(וכשהוא לומד **בסדר נזיקין** יאמר כך) והריני בסדר נזיקין שהוא בנצח דנוקבא דזעיר שבו שם א' א"ל.

(וכשהוא לומד **בסדר קדשים** יאמר כך) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד דנוקבא דזעיר שבו שם א' א"ל אל"ה אלה"י אלהים.

(וכשהוא לומד **בסדר טהרות** יאמר כך) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד דנוקבא דזעיר שבו שם שד"י.

להעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי שיהיו ראוים לעורר מיין נוקבין על ידי קריאת המשנה הזאת. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שאזכה לבחינת נשמה דבריאה אותיות משנה, ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את קריאת המשנה הזאת. ויהי נועם וגו':

תפלה לאומרה קודם לימוד הלכה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד הלכה שהוא אותיות הכל"ה, לקשט שם אדנ"י שהיא הכלה העליונה בעשרים וארבע קשוטי כלה, כדי לחברה בבעלה.

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר זרעים** יאמר כך) והריני קורא בסדר זרעים שהוא בחסד דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם א"ל במלאו אל"ף למ"ד:

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר מועד** יאמר כך) והריני קורא בסדר מועד שהוא בגבורה דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם אכדט"ם

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר נשים** יאמר כך) והריני בסדר נשים שהוא בתפארת דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם השתפ"א

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר נזיקין** יאמר כך) והריני בסדר נזיקין שהוא בנצח דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם ב"ם

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר קדשים** יאמר כך) והריני בסדר קדשים שהוא בהוד דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם ש' ש"ד שד"י

(וכשהוא לומד **הלכה בסדר טהרות** יאמר כך) והריני בסדר טהרות שהוא ביסוד דנוקבא דזעיר אנפין, שבו שם במוכ"ן

להעשות לה מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין על ידי קריאת הלכה הזאת. ואל יעכב שום חטא ועון והרהור רע את לימוד הלכה הזאת. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

עוד יחוד א' להלכה יכוין בשם י"ה בצירוף א"ב כזה:

אִיָה בָיָה גִיָה דִיָה הִיָה וִיָה זִיָה חִיָה טִיָה יִיָה כִיָה לִיָה מִיָה נִיָה סִיָה עִיָה פִיָה צִיָה קִיָה רִיָה שִיָה תִיָה

תפלה לאומרה קודם לימוד קבלה

לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו, ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, ולאקמא שכינתא מעפרא. הריני לומד בספר קבלה פלוני שהוא כנגד תפארת דזעיר אנפין דעולם האצילות, שבו שם מ"ה כזה, יו"ד ה"א וא"ו ה"א, לעשות לו מרכבה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי, שתזכך את רוחי ונפשי

שיהיו ראוים לעורר מיין תתאין על ידי קריאת ספר הקבלה הזה. ויהי נועם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו. ברוך ה' לעולם אמן ואמן:

נוסחי דווקני

יסוד מלכות כתובים

הקדמת החיד"א

זו היא ההקדמה שעשה על הספר הזה בהיותו בחיים חיותו הרב המופלא בוצינא קדישא מרנא ורבנא כמוהר"ר חיד"א זלה"ה זיע"א

ארש חיים

מילי מילי קטני סדרי ברורין. להודיע לבני האם מאימתי קורין:

אידלי יומא כי האידנא, וישמה לחק, כחקה הועלה האי ספרא רבא עלה בקב"ץ ויעשה כמשפט דינא יתיב וספרין. אשרי שיאחז והיתה עמו, וקא בו, וכמו רגע אתי עשה דהשלמה מקרא, משנה, תלמוד וקבלה כהלכת גוברין. מתן ארבע במתן אחד באחד יגשו וכמעט חיובא רמיא אקרקפתא דגברי אחד חכם ואחד תם קורין ומקרין. וכל כי האי ליתנהו בזכירה אצל עין רוגל בפרק כתבי הקדש דידעי רבנן ובקיאי מה נורא הלמוד הזה לרבות כל אשורי'ן. והיו הדברים להמון העם אליכם אישים, ואקרא הלא תדעו מה עצמו ראשי הלמוד הזה בעולמות העליונים, ומן הברכה העליונה יצא שפע נפיק מעייני מעינות מתגברין. טובי לדזכי לשמע בקול מורים חק נתן ולא יעבר הנה שכרו בשבח שקבצו עליונים למעלה, הוא פרת שמימיו פרין. איכו השתא קול הקריה לכל מסורה, זאת היתה לי הרימותי ידי בשורת דרך אר"ש יתן אומר להמון קריה אם אינם מכירין:

א. דא תהא למיקם כי הכונות שנדפסו מדי יום יום זאת לפנים על ספר חקה טעו במדבר, ואעיקרא הכונות ההם לא צדקו יחדיו כפי כתבי הקדש האמתיים דשכיחי בארץ מצרים ובהר הקדש בירושלים ת"ו, כתובים באצבע הרב מורנו הרב שמואל ויטאל זלה"ה והדברים עתיקים מטהרת יד הקדש מר אביו מורנו הרב חיים ויטאל זצ"ל. ולכן כשנדפס הספר הלז בויניציאה שם נמצאתי אנכי איש צעיר ומסרתי ביד מעלת הגביר המדפיס אהובנו יצ"ו נסח הכונות ככל הנמצא אתי, שהבאתי מעיר הקדש ירושלים ת"ו, ומעלת הגביר יקירנו המדפיס הנזכר, הדפיסם בסוף הדף בפני עצמו בשם נסחי דוקני ה'ן מפטירין:

ב. יען כי הספר הקדוש הלז מסור לכל, ואלו הכונות לא יתכנו להמון העם, וגם למי שאין לו התחלה בחכמת האמת. לכן בספר הזה השמטו הכונות אשר נכתבו בכל יום, דלאו כל מוחא סביל דא, ומה גם כי לא יבצר מחמת הדפסתם בכל יום טעיות הדפוס

ואלו דברים העומדים ברומו של עולם. ונדפסו דף אחד בתחלת כל חומש כפי הנסחי דוקני הנזכר, ואשר לו יד ושם בסוד ה', נקל להם לחזות בנעם ולכן בכל יום. ובדף הזה עיניהם ישיתו לעשות כונים למלאכת שמים הוו זהירין:

ג. בכל יום צריך קרא מקרא פסוקי תורה שני פעמים ואחד תרגום. ופסוקי נביאים וכתובים פעם אחד מקרא ופעם אחד תרגום, יושבים וקורין:

ד. אור הששי, היותר נראה שלא לקרות כ"ו פסוקי תורה, כי אם שני פעמים מקרא ותו לא, ואין לקרות תרגום. ולכן לא נדפס באור הששי מקרא ותרגום ככל הימים, רק התרגום הוצב לבדו למאן דיצבי להחזיק במנהג קדום. ועיין מה שכתבנו בעניותנו בספרי הקטן מחזיק ברכה אורח חיים (סימן קנו) ובקונטרס אחרון שם ואלו נאמרין:

ה. התפלות שנדפסו בכל יום בראש הספר בדפוסים הקודמים, המסתכל יפה יבין שאין לאומרם, כי קריאת תנ"ך זו המסודרת בספר הזה אין הפסוקים מבחינת המדות ולא נתנו דבריהם לשעורין:

ו. בחול המועד טוב לקרות דבר יום ביומו ולהשלים בעד יום טוב, כי כן דבר המלך מורנו הרב חיים ויטאל זצ"ל למי שלא למד הסדר יום אחד, שצריך להשלים כשיקרא, פסוקי יום שעבר לא נצרכה אלא עולו"ת מספר מלוי שם ב"ן, וככה יעשה בחול המועד שמעתי שמחמירין:

ז. בשבוע שקורין שתי פרשיות בשבת קדש, יקרא הסדר של פרשה ראשונה לבד ראשית ששיריה נכרין:

ח. וכשחל יום טוב בשבת קדש קורין פרשה של יום טוב או של שבת וחול המועד, תמיד יקרא בשבוע סדר הפרשה שקורין במנחת שבת קדש, ואפילו שתי שבועות או שלשה חזור חזור בפרשה ההיא הרי אלו מחזירין:

ט. תוספת טובה נעשה בפעם הזו כי ביום הששי נדפס משנה וגמרא מסדר טהרות, ויהי בשלם עד היסוד בא, וגם מאמר קצר מהזוהר כאשר עיניך תחזינה והן מטהרין:

י. בדפוסים שקדמו בענין המשניות והגמרא יש חסיר חליף יתיר וכן במאמרי הזוהר הקדוש וגם ערב רב עלה אתם. איכו השתא הכל מתוקן כולם נסקרין:

יא. גם נדפס זאת לפנים בספר הזה בראשית מאמר אמרי קדוש מורנו הרב חיים ויטאל זצ"ל, והלשון ההוא לא סליק שפיר, כתיב בגויה איזה דברים שישתנו לפי הכתבים אמתיים, אי לזאת הושמט. וכי תאוה נפשך לדעת דברים בשרשן פוק עיין בשער המצוות שסדר הרב מורנו הרב שמואל ויטאל פרשת עקב, ובשעה השמות בספר אוצרות חיים ובספר עץ חיים וכיוצא בהם, ומשם בארה זקוקין דנורא ובעורין:

יב. עוד הוסיפו מעלת המגיהים שמורים לכל בני ישראל מאמרי גמרא וזוהר איפה הם רועים, הגיעו לפרקן בעלים מרדפין כאשר היתה באמנה. ועוד זאת יתירה היד כותבת דמיתבא דעתא מילתא חדתא:

יוסף לחוק מוסר מלכים והלכה פסוקה יום ליום יביע דברים המחוורין. ואשר סדרתי אני בעניי, ברם עיקר שרשוהי בקונטרס סנסן ליאיר לזכות את הרבים, יחקקו צדק לא ימושו החוקים האלה, באלו אמרו מקדימין ולא מאחרין. וצור ישראל יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות. ובא לציון גואל והבית בהבנותו שם יזבחו זבחי צדק דכרין ואמרין. כן יהי רצון: הלא זה דברי איש צעיר מעפר דל קטונתי איני כדאי

חיים יוסף דוד אזולאי ס"ט

מעשה רוקח

א. מודעת זאת בחיוב תלמוד תורה וכמו שכתב הטור ומרן ולבוש ביורה דעה (בסימן רמ"ו) והרמב"ם (בפרק א) מהלכות תלמוד תורה, וזה לשונו, כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין זקן גדול, ואפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן ללמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר והגית בו יומם ולילה וגו'. וחייב לשלש למודו שליש בתורה שבכתב בכלל זה. שליש בתלמוד וכו'. כיצד, היה בעל אומנות ועוסק במלאכתו שלשה שעות ביום ותשעה שעות בתורה, קורא שלושה מהם בתורה שבכתב, ובשלושה תורה שבעל פה, ובשלושה יבין דבר מתוך דבר יעו"ש. וגם באורח חיים (סימן קנ"ה) בטור ומרן ולבוש שכתבו אחר שיצא מבית הכנסת ילך לבית המדרש ויקבע עת ללמוד, וצריך שאותו עת יהיה קבוע שלא יעברנו אף אם הו סבור להרויח הרבה יעו"ש: ומאחר שכן שחייב כל איש לעסוק בתשעה שעות ביום בתלמוד תורה, אם כן מה יענה האדם ביום הדין לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, שכל היום כולו עוסק במלאתו איש איש על עבודתו ואינו עוסק בתורתו, כי בודאי אין קץ לעונשו. ואם ראה תראה מאמר משלי רבתא אשר הבאתי בקונטרס מיני מרקחת אשר בסוף ספר הנחמד מעשה רוקח (חלק ג') של מר זקני זיע"א, דשם בפרק שלישי הבאתי כל המאמר באורך, ועיניך תחזינה מישרים שכל הקורא בהם תסמר שערת בשרו, ולא יאכל ולא ישתה בראותו שכל מה שקרא לא נחשב לו לכלום, שצריך לקרות כל מה שכתוב שם, וה' הטוב יכפר בעד:

הנה כי כן מצוה על כל איש אשר בשם ישראל יכונה, לקנות לו ספר חוק לישראל לקרות בו בכל יום, שהוא סדר נאה ויאה שתקן לנו הרב הקדוש התנא האלהי האר"י זלה"ה זצ"ל, אשר בקריאתו זוכה במעט קט בשלושה למודים, שליש במקרא תורה נביאים

וכתובים, שליש במשנה שקורא פרק מהמשנה, שליש בגמרא שקורא פסקא מהגמרא, ונוסף גם מאמר מזוהר הקדוש. ושמעתי רמז נאה כי בקריאת חוק לישראל שם רמוז תרי"ג, כי תנ"ך משנה גמרא קבלה שהוא הזוהר ראשי תיבות שלהם גמטריא תרי"ג, וגימטריא בתורה:

ומעתה הגם שאין ידו של אדם משגת לשלש תלמודו בתשעה שעות ביום, מטרדת מלאכתו לפרנס אשתו ובניו ואת עצמו, לכן יאחז צדיק ספר הלז לעסוק אהב בכל יום, דנחשב לו דבר מה בקיום חיוב זה לשלש תלמודו. והן אמת שעתה רוב המוני העם המשכילים ונבונים וגם מהתלמידי חכמים, אחר גמר תפלה מתאספים בבית הכנסת בטלית ותפילין, וקורים סדר זה בכל יום ויום, אשריהם ואשרי חלקם. ואנחנו רואים שבזמן מועט הוא משלים סדר זה, וכמו שכתב הרב הגדול חיד"א בספריו הלא המה מורה באצבע (בס"ג אות צג) ובמחזיק ברכה (סימן קנו אות ג) שצריך אחר תפילה שישתדל ללמוד סדר היום בספר חוק לישראל, כי הוא סדר נאה דרך קצרה וכשרה, וזוכה במעט זמן בעשירית שעה לקרות תנ"ך ולשנות משנה וגמרא וזוהר. והאיש הירא חוק נתן ולא יעבור, כי הוא תועלת עצום לנפשו, קרית נאמנה הזאת נעמי. וגם ילמד תנ"ך בתרגום כמו שכתב האר"י זצ"ל וכו'. גם לא יאמר התפלות שבראש הספר יעו"ש:

גם אחריו החזיק בשבח קריאה זו הרב החסיד חסד לאלפים ז"ל (סימן קנ"ה) וז"ל אחר שיצא מבית הכנסת וכו' והן עתה נתפשט למוד סדר חוק לישראל וכו', ומה טוב שהתלמיד חכם או יודע ספר שבעיר יקרא אותו בקול רם במתון, ואליו יאספו כל יראי ה' וחושבי שמו, וילמדו אחריו ויפרש להם הגמרא והזוהר והתוכחת מוסר והיוסף לחוק, באופן שכל הרוצה יוכל לזכות בו, אפילו היותר עם הארץ וכו' יעו"ש. ועיין גם הרב דבש לפי ז"ל (מערכת תק אות מא) ע"ש. וסדר קריאת הפסוקים של הסדר הזה, הנה הנם בשער המצוות פרשת ואתחנן ונגיד ומצוה (דף טל) וארחות צדיקים (דף צג) ולחם מן השמים למהרי"ן ז"ל כתיבת יד ומשם בארה:

ב. אם לא קרא מקרא ביום א' של השבוע, יש לו תשלומין שיקרא ביום ב' שתי הקריאות, דהיינו קריאת יום ראשון ויום שני, אבל אין זה מועיל רק לצורך היום ב' שיקרא קריאת יום שלפניו שדלג ואחר כך יקרא קריאת היום ההוא, אך לצורך יום ראשון שלא קרא בו אין לו תקון כלל. שער המצוות ונגיד ומצוה ולחם מן השמים וארחות צדיקים שם:

ג. ומזה למד הרב חיד"א ז"ל בהקדמתו (באות ו') דבחול המועד טוב לקרות דבר יום ביומו, ולהשלים בעד יום טוב. ובספרו מחזיק ברכה בקונטרס אחרון כתב דטוב לקרות הסדר הזה בחול המועד ולהשלים בעד יום טוב, מאחר דלא יקרא ביום טוב עיין שם.

אם כן בחול המועד יקרא של יום טוב שעבר וקריאה יום חול המועד שעומד בו, ומכאן אזהרה שצריך לעשות כן, יען שביום חול המועד אין לו מלאכה וחל עליו החיוב של תלמוד תורה יותר מימות החול, וכמו שאמרו ז"ל על פסוק כי אקח מועד וגו'. וכך כתב בצפורן שמיר (סימן ד' אות נז):

ד. הנה בקריאת כ"ו פסוקים בליל ששי, מבואר בשער המצוות וארחות צדיקים ולחם מן השמים ובספרו שערי רחמים (דף ע:) שאם יכול לקרותם אחר חצות לילה בקומו הנה מה טוב, ואם לאו יקרא אותם בחצות הלילה קודם שישן. והנה בלחם מן השמים מבואר שיקרא אותם עם תרגום או לאו, אמנם מהרח"ך בספרו שערי רחמים (דף ע:) כתב לקרותם בלי תרגום, וכתב שזהו סוד והיה משנה, דהיינו שם הוי"ה קריאת כ"ו פסוקים בחמשה ימים, וכ"ו בליל הששי, ואז הוי"ה משנה ע"ש. והרב מחזיק ברכה ז"ל (סקנ"ו אות ו) ובקונטרס אחרון, גלה לנו משם המקובל מורנו הרב שלום שרעבי ז"ל, וסולת בלולה משם גורי האר"י זצ"ל והרמ"ע, דאין תרגום בלילה ולא בשבת ויום טוב יעו"ש. וכך כתב בהקדמתו (אות ד') ומזה דן את הדין הרב פתח הדביר נר"ו (סימן קנ"ו) דמנהגן של ישראל בימת הקיץ שעל הרוב לא יוכלו להשכים לקרות הכ"ו פסוקים בעוד לילה, וקרו להו אחר שהאיר היום, נראה פשוט דאפילו הכי אין לקרות תרגום אף על פי דיממא הוא יעו"ש. ומוכרח לומר דהא דאין קורין בתחלת הלילה כצואת מורנו הרב חיים ויטאל זצ"ל אם לא יוכל לקום אחר חצות, כונתם של אלו דמניחים עד הבוקר היינו לומר דשמא יוכלו לקום באשמורת לקרותם ואם לא יוכלו יקראו אותם בבוקר. ולדעתי דעת הדיוט כיון שהזהרת רבנו מורנו הרב חיים ויטאל לקרותם בליל הששי, טוב לקרותם בתחילת הלילה מלהניחם בספק, דשמא לא יוכל לקום ויקרא אותם בבוקר ויסתפק לו אם יקרא גם התרגום, ומה גם דאחר התפלה הוא קורא כל הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום:

והנה מאחר שחל החיוב בקריאת כ"ו פסוקים אלו, ולכוון לשם ב"ן כמבואר שם, הנה כי כן צריך להזהיר לקרותם, יען שאנחנו רואים שאינם נזהרים בהם בקריאה של כל יום ויום, ואם תשאל להם אם קוראים אם לאו, יאמרו שאינם קוראים. אשר על כן יזהרו מכאן ולהבא, ובמה שעבר ה' הטוב יכפר בעד אמן, ואני אחד מהם. ועיין להרב מחזיק ברכה בקונטרס אחרון שם שכך כתב דבאור הששי יקרא הכ"ו פסוקים שנים מקרא, לאפוקי מי שכתב דיקראם פעם אחד בלבד ע"ש באות ד'. ומאחר שכבר מבואר לקרותם בתחלת הלילה, מה טוב לקרותם קודם אכילתו, כי אם יניח עד אחר שאכל שמא תאנסנו שינה ולא יקרא אותם:

והרב ימצא חיים נר"ו ס"ט, ראה והתקין תפלה לומר קודם למוד כ"ו פסוקים של חוק לישראל באשמורת ליל הששי, וזה נוסחה:

הריני מכוון בקריאת כ"ו פסוקים אלו שהם צרוף שם הוי"ה לקנות הארת נשמה יתרה משבת הבאה. ויהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שלא תביאנו לידי חלול שבת, לא על ידינו ולא על ידי שום אחד מבני ביתנו, ולא על ידי שום אחד מישראל בכל מקום שהם, ונזכה לשמור כל שבתות קדשך במחשבה ודיבור ומעשה אמן כן יהיה רצון:

ה. כתב הרב ברכי יוסף ז"ל ביו"ד (רמ"ו אות ד') משם הגאון מהר"ד שפטל בצואה שבספר יש נוחלין וזה לשונו, למוד הגמרא ורש"י ותוספות חיוב כמו הנחת תפילין עד כאן. אם כן לפי זה כיון שיש בסדר הזה גמרא ורש"י, מה טוב לקרות גם רש"י עם הגמרא כיון שחיוב הוא כמו הנחת תפילין. ומה טוב אם המדפיסים הי"ו שמכאן ולהבא ידפיסו התוס' השייך לאותה גמרא אחר רש"י ושכרם כפול מן השמים:

ו. כבר מבואר להרב חיד"א ז"ל במורה באצבע כמו שכתב לעיל וכן בהקדמתו לספר הזה באות ה', שלא לומר אותם תפילות שנדפסו בחוק לישראל דפוס ויניציאה, דהמסתכל יפה יבין שאין לאומרם, כי קריאת תנ"ך זו המסודרת בספר הזה אין הפסוקים מבחינת המדות יעו"ש. ומזה למדו שיכול לומר אותם הפסוקים שקוראים קודם למוד תנ"ך, דהיינו קודם תורה יאמר עזרנו בשם ה', וגם וחפץ ה' בידינו יצלח וגו', יגדיל תורה ויאדיר, ברוך אתה ה' למדני חקיך, תורה צוה לנו משה וגו', וזאת התורה וגו', שמע ישראל וגו', וכן בנביאים פסוק הקטון יהיה לאלף וגו', ובכתובים פסוק תודיעני וגו', באומרם דכל כונת הרב חיד"א ז"ל אינה אלא על אותם התפילות אבל אלו הפסוקים יוכל לומר. והגם שנוכל לומר כן, למה יכנס בספק לומר פסוקים אחרים שלא נזכרו בדברי רבנו האר"י זצ"ל בסדר הזה, ולא בדברי רבנו מורנו הרב חיים ויטאל זצ"ל, ולא בהקדמת הרב חיד"א זצ"ל, יען כי כל יום פסוקים מכוונים בסד"ר המדרגה, ומה לנו לאומרם מה שלא הוזהרנו בהם ולכנס בספק, ומי שרוצה לאומרם הרשות בידו:

אמנם מה שנתחדש עתה לומר קודם הלמוד לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', נראה שכן האמת, יען הזהיר אותנו הרב חיד"א ז"ל במורה באצבע בתחלתו, שקודם כל למוד וכל מצוה להרהר בתשובה, ואחר כך יאמר נא לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה וכו', וכן כתב בספרו מחזיק ברכה (סי' קנ"ו אות ג') עיין שם:

ולכן מה טוב לומר בכל יום קודם הלמוד: לשם יחוד קודש אבריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ודחילו ליחדא שם י"ה בו"ה ביחודא שלים בשם כל ישראל, הנה אנחנו קוראים (ואם קורא ביחיד יאמר הנה אני קורא) (ביום ראשון) ששה פסוקים שהם כנגד ו' דמלוי יו"ד

דשם ב"ן להשאיר בנו (וביחיד: ב') הארה מתוספת נשמה של שבת שעברה ויהיה נועם ה' אלהינו וגו':

וכן על זה הדרך ככתוב קודם כל קריאה בסדר הזה בספק חוק לישראל כמבואר שם. וה' יעזרנו על דבר כבוד שמו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם: כה דברי החותם בסדר ושמרתיך בכל אשר תלך. שנת ורוח נכון חדש בקרבי לפ"ק. ע"ה החתום יעקב רוקח ס"ט

פרשת בראשית

בראשית יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

א (א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת הָאָרֶץ: בְּקַדְמִין בְּרָא יְיָ יָת שְׁמַיָּא וְיָת אַרְעָא:

רש"י בראשית. אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל [את] התורה אלא (שמות יב ב) מהחודש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו [בה] ישראל, ומה טעם פתח בבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים (תהלים קיא ו) , שאם יאמרו אמות העולם לישראל לסטים אתם, שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם אומרים להם כל הארץ של הקדוש ברוך הוא היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו: בראשית ברא. אין המקרא הזה אומר אלא דרשני, כמו שדרשוהו רבותינו זכרונם לברכה בשביל התורה שנקראת (משלי ח כב) ראשית דרכו, ובשביל ישראל שנקראו (ירמיה ב ג) ראשית תבואתו. ואם באת לפרשו כפשוטו כך פרשהו בראשית בריאת שמים וארץ והארץ היתה תהו ובהו וחשך ויאמר אלהים יהי אור. ולא בא המקרא להורות סדר הבריאה לומר שאלו קדמו, שאם בא להורות כך, היה לו לכתוב בראשונה ברא את השמים וגו' , שאין לך ראשית במקרא שאינו דבוק לתבה של אחריו, כמו (שם כו א) בראשית ממלכות יהויקים, (בראשית י י) ראשית ממלכתו, (דברים יח ד) ראשית דגנך, אף כאן אתה אומר בראשית ברא אלהים וגו' , כמו בראשית ברא. ודומה לו (הושע א ב) תחלת דבר ה' בהושע, כלומר תחלת דבורו של הקדוש ברוך הוא בהושע, ויאמר ה' אל הושע וגו' . ואם תאמר להורות בא שאלו תחלה נבראו, ופירושו בראשית הכל ברא אלו, ויש לך מקראות שמקצרים לשונם וממעטים תבה אחת, כמו (איוב ג י) כי לא סגר דלתי בטני, ולא פירש מי הסוגר, וכמו (ישעיה ח ד) ישא את חיל דמשק, ולא פירש מי ישאנו, וכמו (עמוס ו יב) אם יחרוש בבקרים, ולא

פרש אם יחרוש אדם בבקרים, וכמו (ישעיה מו י) מגיד מראשית אחרית, ולא פרש מגיד מראשית דבר אחרית דבר. אם כן תמה על עצמך, שהרי המים קדמו, שהרי כתיב ורוח אלהים מרחפת על פני המים, ועדיין לא גלה המקרא בריאת המים מתי היתה, הא למדת שקדמו המים לארץ. ועוד שהשמים מאש ומים נבראו, על כרחך לא למד המקרא סדר המוקדמים והמאוחרים כלום: ברא אלהים. ולא אמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקים, הקדים מדת רחמים ושתפה למדת הדין, היינו דכתיב (להלן ב ד) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים:

(ב) וְהָאָרֶץ הָיְתָה תֹהוּ וָבֹהוּ וְחֹשֶׁךְ עַל פְּנֵי תְהוֹם וְרוּחַ אֱלֹהִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם:
וְאַרְעָא הֲוַת צְדְיָא וְרֵיקַנְיָא וַחֲשׁוֹכָא פָּרֵשׂ עַל אַפֵּי תְהוֹמָא וְרוּחָא מִן קֳדָם יְיָ מְנַשְּׁבָא עַל אַפֵּי מַיָּא:

רש"י תהו ובהו. תהו לשון תמה ושממון שאדם תוהא ומשתומם על בהו שבה: תהו. אישטורדישו"ן בלע"ז [מבוכה]: בהו. לשון רקות וצדו: על פני תהום. על פני המים שעל הארץ. ורוח אלהים מרחפת. כסא הכבוד עומד באויר ומרחף על פני המים ברוח פיו של הקדוש ברוך הוא ובמאמרו, כיונה המרחפת על הקן אקוביטי"ר בלע"ז [לכסות]:

(ג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי אוֹר וַיְהִי אוֹר: וַאֲמַר יְיָ יְהֵי נְהוֹרָא וַהֲוָה נְהוֹרָא: (ד) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאוֹר כִּי טוֹב וַיַּבְדֵּל אֱלֹהִים בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ: וַחֲזָא יְיָ יָת נְהוֹרָא אֲרֵי טָב וְאַפְרֵשׁ יְיָ בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא:

רש"י וירא אלהים את האור כי טוב ויבדל. אף בזה אנו צריכים לדברי אגדה ראהו שאינו כדאי להשתמש בו רשעים והבדילו לצדיקים לעתיד לבא. ולפי פשוטו כך פרשהו ראהו כי טוב ואין נאה לו ולחשך שיהיו משתמשין בערבוביא, וקבע לזה תחומו ביום ולזה תחומו בלילה: (ה) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָאוֹר יוֹם וְלַחֹשֶׁךְ קָרָא לָיְלָה וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם אֶחָד: וּקְרָא יְיָ לִנְהוֹרָא יְמָמָא וְלַחֲשׁוֹכָא קְרָא לֵילְיָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹמָא חָד:

רש"י יום אחד. לפי סדר [לשון] הפרשה היה לו לכתוב יום ראשון, כמו שכתב בשאר הימים שני, שלישי, רביעי. למה כתב אחד, לפי שהיה הקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו שלא נבראו המלאכים עד יום שני, כך מפורש בבראשית רבה (ג ח) :

(ו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי רָקִיעַ בְּתוֹךְ הַמָּיִם וִיהִי מַבְדִּיל בֵּין מַיִם לָמָיִם: וַאֲמַר יְיָ יְהִי רְקִיעָא בְּמִצְיעוּת מַיָּא וִיהִי מַפְרִישׁ בֵּין מַיָּא לְמַיָּא:

רש"י יהי רקיע. יחזק הרקיע. שאף על פי שנבראו שמים ביום ראשון, עדיין לחים היו, וקרשו בשני מגערת הקדוש ברוך הוא באמרו יהי רקיע, וזהו שכתוב (איוב כו יא) עמודי שמים ירופפו כל יום ראשון. ובשני יתמהו מגערתו, כאדם שמשתומם ועומד מגערת

המאיים עליו: בתוך המים. באמצע המים, שיש הפרש בין מים העליונים לרקיע כמו בין הרקיע למים שעל הארץ, הא למדת שהם תלוים במאמרו של מלך:

נביאים - ישעיה - פרק מב

(ה) כֹּה אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: כִּדְנַן אֲמַר אֱלָהּ עַלְמָא יְיָ דִּי בְּרָא שְׁמַיָּא וּתְלָנוֹן שְׁכְלֵיל אַרְעָא וְדֵירָהָא יְהֵיב נִשְׁמָתָא לְעַמָּא דִּי עָלָהּ וְרוּחַ לְדִמְהַלְכִין בַּהּ:

רש"י **האל ה'** . בעל הדין ובעל הרחמי' : **בורא השמים** . תחילה כמין פקיע של שתי ואח"כ נטה אותם כדאיתא במס' חגיגה : **וצאצאיה** . בורא את היוצא ממנה : **נותן נשמה** . נשמת חיים : **לעם עליה** . לכולם בשוה : **ורוח** . קדושה : **להולכים בה** . למתהלכים לפניו :

(ו) אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: אֲנָא יְיָ רַבִּיתָךְ בְּקִשׁוֹט וְאַתְקִיפִית בִּידָךְ וְאֶתְקְנָנָךְ וְאֶתְּנָנָךְ לְקָיֵם עָם[נ"י עֲלַם] לְנָהוֹר עַמְמִין:

רש"י **קראתיך** . לישעיה הוא אומר : **ואצרך** . כשיצרתיך זאת היתה מחשבתי שתשי' את עמי לבריתי ולהאיר להם : **לאור גוים** . כל שבט קרוי גוי לעצמו כענין שנא' גוי וקהל גוים :

(ז) לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: לְפַתָּחָא עֵינֵי בֵית יִשְׂרָאֵל דְּאִנּוּן כְּסָמָן מִן אוֹרַיְתָא לְאַפָּקָא גַלְוָתְהוֹן מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּאִנּוּן דָּמָן לַאֲסִירַן וּלְמִפְרַקְהוֹן מִשִּׁעְבּוּד גַּלְוּתָא דְּאִנּוּן עֲגִינִין כַּאֲסִירֵי קְבָל:

רש"י **לפקוח עינים עורות** . שאינ' רואין את גבורתו לתת לב לשוב אלי : **להוציא ממסגר אסיר** . וע"י שיתפקחו עיניהם יצאו אסירים ממסגר ד"א לבשרם על גלות בבל העתיד' לבא עליהן שסופן לצאת ממנה :

(ח) אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: אֲנָא יְיָ הוּא שְׁמִי וְיִקָּרִי דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלֵיכוֹן לְעַם אָחֳרָן לָא אֶתֵּין וְתֻשְׁבַּחְתִּי לְפַלְחֵי כוֹכְבַיָּא:

רש"י **הוא שמי** . הוא מפור' בל' אדנות וכח ועלי להראות שאדון אני לפיכך כבודי לאחר לא אתן :

(ט) הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיע אֶתְכֶם: קַדְמָיָתָא הָא אֲתָאָה וְחַדַּתָן הָא אֲנָא מַחֲוִי עַד לָא אַתְיָין אֲבַסַּר יָתְכוֹן:

רש"י **הראשונות** . שהבטחתי לאברהם על גלות מצרים (בראש' טו) וגם את הגוי וגו' . הנה באו . שמרתי הבטחתי ועת' חדשות אני מגיד לעמי להבטיח על גלות שנייה :

(י) שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: שַׁבָּחוּ קֳדָם יְיָ תֻּשְׁבַּחְתָּא חֲדַתָּא אִמְרוּ תוּשְׁבַּחְתֵּיהּ מִסְיְפֵי אַרְעָא נָחֲתֵי יַמָּא וּמְלָאֵהּ נַגְוָן וְיָתְבֵיהוֹן:

רש"י **תהלתו מקצה הארץ** . על כרחם כשיראו את גבורתי לישראל יודו כל העכו"ם כי אלהים אני : **יורדי הים** . פורשי בספינות : **ומלואו** . הקבועים בים ולא באיים אלא בתוך המים שופכים עפר כל אחד ואחד כדי בית והולכים מבית לבית בספינה כגון עיר וונייצי"א :

כתובים - משלי - פרק א

א (א) מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֶּן דָּוִד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל: מַתְלוֹי דִּשְׁלֹמֹה בַּר דָּוִד מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י **משלי** . כל דבריו דוגמות ומשלים משל התורה באשה טובה ומשל העובדי גלולים באשה זונה :

(ב) לָדַעַת חָכְמָה וּמוּסָר לְהָבִין אִמְרֵי בִינָה: לְמַדַּע חָכְמְתָא וּמַרְדּוּתָא לְאִתְבַּיָּנָא אִמְרֵי בִיוּנְתָא:

רש"י **לדעת חכמה ומוסר** . המשלים האלו אמר להודיע לבריות (חכמה ומוסר) שיהיו עמלים בתורה שהיא חכמה ומוסר ובינה :

(ג) לָקַחַת מוּסַר הַשְׂכֵּל צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים: לְמִקַבָּלָא מַרְדּוּתָא דְשׂוּכְלָא וְצִדְקְתָא וְדִינָא וּתְרִיצוּתָא:

רש"י **צדק ומשפט ומשרים** . צדק , צדקה מממונו : **ומשפט** . לשפוט אמת : **ומשרים** . היא הפשרה דרך חלק ומישור שוה לזה ולזה :

(ד) לָתֵת לִפְתָאִים עָרְמָה לְנַעַר דַּעַת וּמְזִמָּה: לְמִתַּן לְשַׁבְרֵי עֲרִימוּתָא וְלִטְלָאֵי יְדִיעָתָא וְתַרְעִיתָא:

רש"י **לתת לפתאים ערמה** . משלים אלו אמר קהלת לקנות בהם הפתאים ערמה , לנער דעת , וגם לנער המנוער מכל למוד שלא למד עדיין כלום : **מזימה** . מחשבת עצה :

(ה) יִשְׁמַע חָכָם וְיוֹסֶף לֶקַח וְנָבוֹן תַּחְבֻּלוֹת יִקְנֶה: יִשְׁמַע חַכִּימָא וְיוֹסִיף מַדָּעָא וְסוֹכְלְתָנוּתָא מַדְבְּרָנוּתָא יְקָנֵי:

רש"י **ישמע חכם** . המשלים הללו : **ויוסף** . על חכמתו : **לקח** . למוד : **חכם** . זה בעל השמועה : **ונבון** . מוסיף על ידיעת חכם שיודע להבין דבר מתוך דבר ומוסיף על שמועתו :

(ו) לְהָבִין מָשָׁל וּמְלִיצָה דִּבְרֵי חֲכָמִים וְחִידֹתָם: לְמִתְבְּיָנָא מַתְלָא וּפִלְאֲתָא וּמֵילֵי דְחַכִּימֵי וְאוֹחֳדָתְהוֹן:

רש"י **להבין משל ומליצה** . שיתנו לב להבין במקראות שני הדרכים המשל והמליצה שיבינו את מה המשיל למליצה ואף מן המליצה לא יסורו לבם שגם היא צריכים להבין כשאמר להצילך מאשה זרה ונכריה על הבלי מצרים נאמר הרי המשל ואף המליצה שהוציא משלו בלשון אשה הבן בה והזהר מאשה זרה (ס"א זונה) : **דברי חכמים וחידותם** . דורשי רשימות מקרא מלא וחסר רמז דמיון וחידה :

משנה ברכות פרק א

א. מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּעַרְבִית. מִשָּׁעָה שֶׁהַכֹּהֲנִים נִכְנָסִים לֶאֱכֹל בִּתְרוּמָתָן, עַד סוֹף הָאַשְׁמוּרָה הָרִאשׁוֹנָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עַד חֲצוֹת. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. מַעֲשֶׂה שֶׁבָּאוּ בָנָיו מִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה, אָמְרוּ לוֹ, לֹא קָרִינוּ אֶת שְׁמַע. אָמַר לָהֶם, אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר, חַיָּבִין אַתֶּם לִקְרוֹת. וְלֹא זוֹ בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל מַה שֶּׁאָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. הֶקְטֵר חֲלָבִים וֵאֲבָרִים, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. וְכָל הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד, מִצְוָתָן עַד שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר. אִם כֵּן, לָמָּה אָמְרוּ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת, כְּדֵי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֲבֵירָה:

ברטנורה (א) **מאימתי קורין**. משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו וטבלו אין יכולים לאכול בתרומה עד שיעריב שמשן, דהיינו צאת הכוכבים. והא דלא תני משעת צאת הכוכבים, מלתא אגב אורחיה קא משמע לן, שאם נטמאו הכהנים בטומאה שטהרתן תלויה בקרבן, כגון זב ומצורע, אין הכפרה מעכבתן מלאכול בתרומה, דכתיב (ויקרא כב): ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים, ביאת שמשו מעכבתו מלאכול בתרומה, ואין כפרתו מעכבתו מלאכול בתרומה: **עד סוף האשמורה הראשונה**. שליש הראשון של לילה שהלילה נחלק לשלשה משמרות, ומשם ואילך לא מקרי תו זמן קריאת שמע דשכיבה, ולא קרינא ביה בשכבך. ומקמי צאת הכוכבים נמי יממא הוא ולאו זמן שכיבה. והמקדימים וקורים קריאת שמע של ערבית מבעוד יום, סומכים אהא דרבי יהודה, דאמר לקמן בפרק תפלת השחר, תפלת המנחה עד פלג המנחה שהוא שעה ורביע קודם הלילה, וקיימא לן דעבד כרבי יהודה עבד, ומיד כשכלה זמן המנחה מתחיל זמן קריאת שמע של ערבית: **עד שיעלה עמוד השחר**. דכל הלילה מקרי זמן שכיבה. והלכה כרבן גמליאל שגם חכמים מודים לו. ולא אמרו עד חצות אלא כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ומיהו לכתחילה משהגיע עונת ק"ש של ערבית דמתניתין דהיינו מצאת הכוכבים, אסור לסעוד וכל שכן לישן עד שיקרא ק"ש ויתפלל: **מעשה שבאו בניו מבית המשתה**. בני רבן גמליאל שמעינהו לרבנן דאמרי עד חצות, והכי קאמרי ליה הא דפליגי רבנן עלך, דוקא קאמרי עד חצות ותו לא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, או דלמא רבנן כוותך סבירא להו והאי דקאמרי עד חצות, כדי להרחיק את האדם מן העבירה. ואמר להו, רבנן כוותי סבירא להו, והא דקאמרי עד חצות כדי להרחיק את האדם מן העבירה, וחייבים אתם לקרות: **ולא זו בלבד**. כולה מילתא דרבן גמליאל היא דאמר לבניו: **הקטר חלבים**. של קרבנות: **ואברים**. של עולת תמיד של בין הערבים שנזרק דמו ביום, מצוה להעלות הנתחים כל הלילה, דכתיב (ויקרא ו):, היא העולה על מוקדה על

המזבח כל הלילה עד הבקר: **וכל הנאכלין ליום אחד**. כגון תודה, וחטאת ואשם וכיוצא בהם, שהם נאכלים ליום ולילה, זמן אכילתן עד שיעלה עמוד השחר והוא המביא לידי נותר: **אם כן למה אמרו חכמים עד חצות**. בק"ש ובאכילת קדשים, אבל בהקטר חלבים ואברים לא אמרו בו חכמים עד חצות כלל, ולא נקט ליה הכא אלא להודיע שכל דבר שמצותו בלילה כשר כל הלילה: **כדי להרחיק את האדם מן העבירה**. שלא יבוא לאכלן אחר שיעלה עמוד השחר ויתחייב כרת. וכן בקריאת שמע שלא יאמר עדיין יש לי שהות ותעבור עונתה:

ב. מֵאֵימָתַי קוֹרִין אֶת שְׁמַע בְּשַׁחֲרִית. מִשֶּׁיַּכִּיר בֵּין תְּכֵלֶת לְלָבָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּין תְּכֵלֶת לְכַרְתִּי. (וְגוֹמְרָהּ) עַד הָנֵץ הַחַמָּה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, עַד שָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי מְלָכִים לַעֲמוֹד בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת. הַקּוֹרֵא מִכָּאן וְאֵילָךְ לֹא הִפְסִיד, כְּאָדָם הַקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה:

ברטנורה (ב) **בין תכלת ללבן**. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פירוש אחר, גיזת צמר שצבעה תכלת ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה ונשאר לבן: **בין תכלת לכרתי**. צבע התכלת קרוב לגוון של כרתי, כרישין שקורין פורו"ש בלע"ז: **עד שלש שעות ביום**. עד סוף שעה שלישית, שהוא רביע היום בזמן שהימים והלילות שוים. ולעולם זמן ק"ש הוא עד רביע היום, בין שהימים ארוכים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן תפלת השחר עד ד' שעות ביום, היינו עד שליש היום. וד' שעות דנקט, לפי ששליש היום הוא ד' שעות בזמן שהימים והלילות שוין. וכל מקום שנזכר במשנה כך וכך שעות ביום, על דרך זה אתה צריך לחשוב ולדון. זו הבנתי מפירושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דר"י דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדים ממטתן עד סוף שעה שלישית, ורחמנא דאמר ובקומך, עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתן קאמר, והלכה כרבי יהושע. ומיהו לכתחילה צריך לכוין לקרות ק"ש עם הנץ החמה כמו שהיו הוותיקים עושים: **לא הפסיד**. כלומר לא הפסיד מלברך לפניה ולאחריה, אלא אע"פ שעברה עונתה קורא ומברך לפניה ולאחריה: **כאדם הקורא בתורה**. אע"פ שלא יצא ידי חובת ק"ש בעונתה, יש לו קבול שכר כקורא בתורה:

ג. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, בָּעֶרֶב כָּל אָדָם יַטוּ וְיִקְרְאוּ, וּבַבֹּקֶר יַעֲמֹדוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, כָּל אָדָם קוֹרֵא כְּדַרְכּוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ, בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם שׁוֹכְבִים, וּבְשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹמְדִים. אָמַר רַבִּי טַרְפוֹן, אֲנִי הָיִיתִי בָא בַדֶּרֶךְ, וְהִטֵּתִי לִקְרוֹת, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי, וְסַכָּנְתִּי בְעַצְמִי מִפְּנֵי הַלִּסְטִים. אָמְרוּ לוֹ, כְּדַי הָיִיתָ לְחוּב בְּעַצְמְךָ, שֶׁעָבַרְתָּ עַל דִּבְרֵי בֵית הִלֵּל:

ברטנורה (ג) **יטו**. על צדיהם. דכתיב בשכבך, דרך שכיבה: **יעמדו**. דכתיב ובקומך, דרך קימה: **כדרכו**. בין בקימה, בין בישיבה, בין בשכיבה, בין בהליכה: **כדי היית**. ראוי היית ליהרג, ואם היית מת, היית מתחייב בנפשך:

ד. בַּשַּׁחַר מְבָרֵךְ שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וְאַחַת לְאַחֲרֶיהָ, וּבָעֶרֶב שְׁתַּיִם לְפָנֶיהָ וּשְׁתַּיִם לְאַחֲרֶיהָ. אַחַת אֲרֻכָּה וְאַחַת קְצָרָה. מָקוֹם שֶׁאָמְרוּ לְהַאֲרִיךְ, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְקַצֵּר. לְקַצֵּר, אֵינוֹ רַשַּׁאי לְהַאֲרִיךְ. לַחְתּוֹם, אֵינוֹ רַשַּׁאי שֶׁלֹּא לַחְתּוֹם. וְשֶׁלֹּא לַחְתּוֹם, אֵינוֹ רַשַּׁאי לַחְתּוֹם:

ברטנורה (ד) **שתים לפניה**. יוצר אור ואהבה: **ואחת לאחריה**. אמת ויציב: **ובערב**. מברך: **שתים לפניה**. מעריב ערבים ואהבת עולם: **ושתים לאחריה**. אמת ואמונה והשכיבנו: **אחת ארוכה ואחת קצרה**. אשתים שלפניה קאי, יוצר אור ארוכה, שפותחת בברוך וחותמת בברוך, וכן מעריב ערבים. אהבה קצרה, שחותמת בברוך ואינה פותחת בברוך: **לחתום**. בברוך: **שלא לחתום**. כגון ברכת הפירות וברכת המצוות:

ה. מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים טז) לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ. יְמֵי חַיֶּיךָ, הַיָּמִים. כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ, הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יְמֵי חַיֶּיךָ, הָעוֹלָם הַזֶּה. כֹּל (יְמֵי חַיֶּיךָ), לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ:

ברטנורה (ה) **מזכירין יציאת מצרים בלילות**. פרשת ציצית אומרים אותה בקריאת שמע של ערבית ואף על פי שאין לילה זמן ציצית, דכתיב וראיתם אותו, פרט לכסות לילה, אומרים אותה בלילה מפני יציאת מצרים שבה: **כבן שבעים שנה**. הייתי נראה זקן. ולא זקן ממש, אלא שהלבינו שערותיו יום שמינו אותו נשיא, כדי שיראה זקן וראוי לנשיאות. ואותו היום דרש בן זומא מקרא זה: **ולא זכיתי**. לא נצחתי לחכמים. ודומה לו בש"ס בפרק בנות כותים (דף לח:), בהא זכנהו רבי אליעזר לרבנן, כלומר נצחם:

גמרא ברכות דף י"ב ע"ב

תַּנְיָא אָמַר לָהֶם בֶּן זוֹמָא לַחֲכָמִים וְכִי מַזְכִּירִין יְצִיאַת מִצְרַיִם לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (ירמי' כ"ג) הִנֵּה יָמִים בָּאִים נְאֻם יְיָ וְלֹא יֹאמְרוּ עוֹד חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם. כִּי אִם חַי יְיָ אֲשֶׁר הֶעֱלָה וַאֲשֶׁר הֵבִיא אֶת זֶרַע בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ צָפוֹנָה וּמִכָּל הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר הִדַּחְתִּים שָׁם. אָמְרוּ לוֹ לֹא שֶׁתַּעֲקֹר יְצִיאַת מִצְרַיִם מִמְּקוֹמָהּ אֶלָּא שֶׁתְּהֵא שִׁעְבּוּד גָּלִיּוֹת עִקָּר וִיצִיאַת מִצְרַיִם טָפֵל לוֹ. כֵּיוֹצֵא בוֹ אַתָּה אוֹמֵר (בראשית ל"ה) לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ. לֹא שֶׁיֵּעָקֵר יַעֲקֹב מִמְּקוֹמוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל עִקָּר וְיַעֲקֹב טָפֵל לוֹ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעי' מ"ג) אַל תִּזְכְּרוּ רִאשׁוֹנוֹת וְקַדְמוֹנִיּוֹת אַל תִּתְבּוֹנָנוּ. אַל תִּזְכְּרוּ רִאשׁוֹנוֹת זוּ שִׁעְבּוּד גָּלִיּוֹת וְקַדְמוֹנִיּוֹת אַל תִּתְבּוֹנָנוּ זוּ יְצִיאַת מִצְרַיִם (שם) הִנְנִי

עֹשֶׂה חֲדָשָׁה עַתָּה תִצְמָח. תָּנֵי רַב יוֹסֵף זוֹ מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג מָשָׁל לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָדָם שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וּפָגַע בּוֹ זְאֵב וְנִיצַל מִמֶּנּוּ וְהָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה זְאֵב פָּגַע בּוֹ אֲרִי וְנִיצַל מִמֶּנּוּ וְהָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה אֲרִי פָּגַע בּוֹ נָחָשׁ וְנִיצַל מִמֶּנּוּ שָׁכַח מַעֲשֶׂה שְׁנֵיהֶם וְהָיָה מְסַפֵּר וְהוֹלֵךְ מַעֲשֶׂה נָחָשׁ אַף כָּךְ יִשְׂרָאֵל צָרוֹת אֲחֵרוֹנוֹת מְשַׁכְּחוֹת אֶת הָרִאשׁוֹנוֹת: רש"י **לא שיעקר יעקב ממקומו**. שהרי מצינו שקראו הקב"ה יעקב אחרי זאת ברדתו למצרים שנאמר ויאמר אלהים לישראל ויאמר יעקב יעקב ויאמר הנני: **הנני עושה חדשה**. בתר אל תזכרו ראשונות כתיב:

זוהר הקדמה דף ד ע"ב

בְּרֵאשִׁית רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח (יְשַׁעְיָה נ"א) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךְ כְּמָה אִית לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְאִשְׁתַּדָּלָא בְּאוֹרַיְתָא יָמָא וְלֵילְיָא בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא צַיִית לְקָלְהוֹן דְּאִנּוּן דְּמִתְעַסְקֵי בְּאוֹרַיְתָא וּבָכָל מִלָּה דְּאִתְחַדַּשׁ בְּאוֹרַיְתָא עַל יָדָא דְּהַהוּא דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא עֲבַד רְקִיעָא חָדָא, תְּנַן בַּהַהִיא שַׁעְתָּא דְּמִלָּה דְּאוֹרַיְתָא אִתְחַדְּשַׁת מִפּוּמֵיהּ דְּבַר נַשׁ הַהִיא מִלָּה סָלְקָא וְאִתְעַתְּדַת קַמֵּיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָטִיל לְהַהִיא מִלָּה וְנַשִּׁיק לָהּ וַעֲטַר לָהּ בְּשַׁבְעִין עִטְרִין גְּלִיפִין וּמְחָקְקָן, וּמִלָּה דְּחָכְמָתָא דְּאִתְחַדְּשָׁא סָלְקָא וְיָתְבָא עַל רֵישָׁא דְּצַדִּיק חֵי עָלְמִין וְטָסָא מִתַּמָּן וְשָׁטָא בְּשַׁבְעִין אֶלֶף עָלְמִין וְסָלִיקַת לְגַבֵּי עַתִּיק יוֹמִין, וְכָל מִלִּין דְּעַתִּיק יוֹמִין מִלִּין דְּחָכְמָתָא אִנּוּן בְּרִזִין סְתִימִין עִלָּאִין, וְהַהִיא מִלָּה סְתִימָא דְּחָכְמָתָא דְּאִתְחַדְּשָׁת הָכָא כַּד סָלְקָא אִתְחַבְּרַת בְּאִנּוּן מִלִּין דְּעַתִּיק יוֹמִין וְסָלְקָא וְנָחֲתָא בַּהֲדַיְהוּ וְעָאלַת בְּתָמְנֵיסָר עָלְמִין גְּנִיזִין (שָׁם ס"ד) דְּעַיִן לָא רָאֲתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ, נַפְקֵי מִתַּמָּן וְשָׁטָאן וְאַתְיָן מְלֵיאָן וּשְׁלֵמִין וְאִתְעַתְּדוּ קַמֵּי עַתִּיק יוֹמִין, בְּהַהִיא שַׁעְתָּא אָרַח עַתִּיק יוֹמִין בְּהַאי מִלָּה וְנִיחָא קַמֵּיהּ מִכֹּלָּא, נָטִיל לְהַהִיא מִלָּה וְאַעֲטַר לָהּ (שְׁמוֹת י"ד) בְּתִלָּת מְאָה וְשִׁבְעִין אֶלֶף עִטְרִין, הַהִיא מִלָּה טָסַת וְסָלְקָא וְנָחֲתָא וְאִתְעֲבִידָא רְקִיעָא חָדָא, וְכֵן כָּל מִלָּה וּמִלָּה דְּחָכְמָתָא אִתְעֲבִדַת (ס"א) רְקִיעִין קַיְמִין בְּקִיּוּמָא שְׁלִים קַמֵּי עַתִּיק יוֹמִין וְהוּא קָרֵי לוֹן שָׁמַיִם חֲדָשִׁים מְחוּדָּשִׁים סְתִימִין דְּרָזִין דְּחָכְמָתָא עִלָּאָה וְכָל אִנּוּן שְׁאָר מִלִּין דְּאוֹרַיְתָא דְּמִתְחַדְּשִׁין קַיְמִין קַמֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְסָלְקִין וְאִתְעֲבִידוּ אַרְצוֹת הַחַיִּים וְנָחֲתִין וּמִתְעַטְּרִין לְגַבֵּי אֲרָץ חַד וְאִתְחַדַּשׁ וְאִתְעֲבִיד כֹּלָּא אֲרָץ חֲדָשָׁה מֵהַהִיא מִלָּה דְּאִתְחַדַּשׁ בְּאוֹרַיְתָא וְעַל דָּא כְּתִיב (יְשַׁעְיָה ס"ו) כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי וְגוֹ', עֲשִׂיתִי לֹא כְּתִיב אֶלָּא עוֹשֶׂה דְּעָבִיד תְּדִיר מֵאִנּוּן חִדּוּשִׁין וְרָזִין דְּאוֹרַיְתָא וְעַל דָּא כְּתִיב (שָׁם נ"א) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךְ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטוֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסוֹד אָרֶץ, הַשָּׁמַיִם לֹא כְּתִיב אֶלָּא שָׁמַיִם:

תרגום הזוהר בְּרֵאשִׁית, רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח, (ישעיה נ"א) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ. כַּמָּה יֵשׁ לוֹ לְבֶן אָדָם לַעֲמוֹל בַּתּוֹרָה יוֹם וָלַיְלָה, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַקְשִׁיב לְקוֹל הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה יוֹם וָלַיְלָה, וּבְכָל מִלָּה הַמִּתְחַדֶּשֶׁת בַּתּוֹרָה, עַל יְדֵי הָאָדָם הַהוּא הֶעָמֵל בַּתּוֹרָה, עוֹשֶׂה רָקִיעַ אֶחָד. לָמַדְנוּ. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה שֶׁדִּבֵּר תּוֹרָה מִתְחַדֵּשׁ מִפִּי הָאָדָם, הַדָּבָר הַהוּא עוֹלֶה וְנוֹעֵד לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹקֵחַ אוֹתוֹ הַדָּבָר וְנוֹשֵׁק אוֹתוֹ, וְעוֹטֵר אוֹתוֹ בְּשִׁבְעִים עֲטָרוֹת מְפוּתָחוֹת וּמְחוּקָקוֹת. וּדְבַר הַחָכְמָה שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ, עוֹלֶה וְיוֹשֵׁב עַל רֹאשׁ צַדִּיק חַי הָעוֹלָמִים, וּמִשָּׁם עָף וְשָׁט בְּשִׁבְעִים אֶלֶף עוֹלָמוֹת, וְעוֹלֶה לְעַתִּיק יוֹמִין, וְכָל דִּבְרֵי עַתִּיק יוֹמִין, הֵם דִּבְרֵי חָכְמָה בְּסוֹדוֹת הַסְתוּמִים הָעֶלְיוֹנִים. וְאוֹתוֹ דְּבַר הַחָכְמָה הַסָּתוּם שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ כָּאן, כְּשֶׁהוּא עוֹלֶה, הוּא מִתְחַבֵּר בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים שֶׁל עַתִּיק יוֹמִין, וְעוֹלֶה וְיוֹרֵד עִמָּהֶם, וְנִכְנָס בִּשְׁמוֹנָה עָשָׂר עוֹלָמוֹת צְפוּנִים, אֲשֶׁר עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ. וְיוֹצְאִים מִשָּׁם וּמְשׁוֹטְטִים, וּבָאִים מְלֵאִים וּשְׁלֵמִים וְנוֹעָדִים לִפְנֵי עַתִּיק יוֹמִין. בְּאוֹתָהּ שָׁעָה, עַתִּיק יוֹמִין מֵרִיחַ בְּאוֹתוֹ הַדָּבָר, וְרָצוּי לְפָנָיו מִכֹּל. אָז, לוֹקֵחַ אֶת הַדָּבָר הַהוּא, וּמְעַטֵּר אוֹתוֹ בְּשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף עֲטָרוֹת. וְדָבָר הַהוּא מְשׁוֹטֵט וְעוֹלֶה וְיוֹרֵד, וְנַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ רָקִיעַ אֶחָד. וְכֵן כָּל דָּבָר וְדָבָר שֶׁל חָכְמָה נַעֲשִׂים רְקִיעִים עוֹמְדִים בְּקִיּוּם שָׁלֵם לִפְנֵי עַתִּיק יוֹמִין, וְהוּא קוֹרֵא אוֹתָם, שָׁמַיִם חֲדָשִׁים. שָׁמַיִם מְחוּדָּשִׁים, סְתוּמִים שֶׁל סוֹדוֹת הַחָכְמָה הָעֶלְיוֹנָה. וְכָל שְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה הַמִּתְחַדְּשִׁים, עוֹמְדִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעוֹלִים וְנַעֲשִׂים אַרְצוֹת הַחַיִּים, וְיוֹרְדִים וּמִתְעַטְּרִים אֶל אֶרֶץ אַחַת. וְנִתְחַדֵּשׁ וְנַעֲשֶׂה הַכֹּל אֶרֶץ חֲדָשָׁה, דָּבָר הַהוּא שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה. וְעַל זֶה כָּתוּב, (ישעיה ס"ו) כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים וְהָאָרֶץ הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה עוֹמְדִים לְפָנַי וגו'. עֲשִׂיתִי לֹא כָּתוּב, אֶלָּא עוֹשֶׂה, שֶׁעוֹשֶׂה תָּמִיד, מֵאֵלּוּ הַחִדּוּשִׁים וְהַסּוֹדוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה. וְעַל זֶה כָּתוּב, (שם נ"א) וָאָשִׂים דְּבָרַי בְּפִיךָ וּבְצֵל יָדִי כִּסִּיתִיךָ לִנְטוֹעַ שָׁמַיִם וְלִיסוֹד אָרֶץ. הַשָּׁמַיִם לֹא כָּתוּב, אֶלָּא שָׁמַיִם.

הלכה פסוקה

שו"ע או"ח סימן א' ומסימן כ"ד ואילך

א. יִתְגַּבֵּר כָּאֲרִי לַעֲמוֹד בַּבֹּקֶר לַעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ שֶׁיְּהֵא הוּא מְעוֹרֵר הַשַּׁחַר: **ב**. רָאוּי לְכָל יְרֵא שָׁמַיִם שֶׁיְּהֵא מֵצַר וְדוֹאֵג עַל חֻרְבַּן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ: **ג**. טוֹב מְעַט תַּחֲנוּנִים בְּכַוָּנָה מֵהַרְבּוֹת בְּלֹא כַוָּנָה: **ד**. טוֹב לְהִסְתַּכֵּל בְּצִצִית בִּשְׁעַת עֲטִיפָה: **ה**. גָּדוֹל עֹנֶשׁ הַמְבַטֵּל מִצְוֹת צִיצִית וְעָלָיו נֶאֱמַר (איוב ל"ח) לֶאֱחוֹז בְּכַנְפוֹת הָאָרֶץ וגו' וְהַזְּהִיר בְּמִצְוַת צִיצִית זוֹכֶה וְרוֹאֶה פְּנֵי שְׁכִינָה: **ו**. צָרִיךְ שֶׁיְּהֵיוּ עָלָיו תְּפִלִּין בִּשְׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה: **ז**. חַיָּב אָדָם לְמַשְׁמֵשׁ בַּתְּפִילִּין בְּכָל שָׁעָה שֶׁלֹּא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ מֵהֶם וִימַשְׁמֵשׁ בְּשֶׂל יָד תְּחִלָּה וּכְשֶׁיֹּאמַר וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׂל יָד וּכְשֶׁיֹּאמַר וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ יְמַשְׁמֵשׁ בְּשֶׂל רֹאשׁ: **ח**.

תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ חוֹלֵץ תְּחִלָּה מִשּׁוּם דִּכְתִיב וְהָיוּ לְטוֹטָפוֹת בֵּין עֵינֶיךָ כָּל זְמַן שֶׁבֵּין עֵינֶיךָ יִהְיוּ שְׁתַּיִם. צָרִיךְ לַחֲלוֹץ תְּפִלִּין שֶׁל רֹאשׁ מֵעוֹמֵד. יָנִיחַ בָּתִיק שֶׁל רֹאשׁ וְעָלָיו שֶׁל יָד כְּדֵי שֶׁכְּשֶׁיָּבֹא לְהַנִּיחָם יִפְגַּע בְּשֶׁל יָד תְּחִלָּה: **ט**. מִנְהָג הַחֲכָמִים לְנַשֵּׁק הַתְּפִלִּין בִּשְׁעַת הַנָּחָתָן וּבִשְׁעַת חֲלִיצָתָן: **י**. הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין צָרִיךְ לְזָהֵר מֵהַרְהוּר תַּאֲוַת אִשָּׁה: **יא**. כָּל זְמַן שֶׁהַתְּפִלִּין בְּרֹאשׁוֹ אָסוּר לִישַׁן בָּהֶם אֲפִילוּ שֵׁינַת עֲרַאי:

מוסר

מרגניתא דר' מאיר

אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל לֹא יוֹעִילוּ בָּכֶם לֹא הַיְסוּרִין וְלֹא הַתּוֹכָחוֹת וְלֹא הַתְרָאָה וְלֹא הַבְטָחָה וְלֹא טְלְטוּל וְלֹא אֲרִיכוּת יָמִים וְלֹא אֲרִיכוּת רוּחַ וְלֹא שְׁלִיחַ וְלֹא צִוּוּי וְלֹא קְלָלוֹת וְלֹא חֲרָמוֹת וְלֹא נָחָמוֹת וְלֹא בוּשָׁה וְלֹא פַּחַד וְלֹא אֵימַת הָעוֹלָם הַבָּא וְלֹא אֵימַת חֶשְׁבּוֹן וְלֹא אֵימַת דִּין גֵּיהִנָּם וְלֹא שְׁמִי הַמִּתְחַלֵּל בַּגּוֹיִם עַל יְדֵיכֶם. וּמִי שֶׁלֹּא יְשִׂים אֶל לִבּוֹ בְּכָל אֵלֶּה הוּא מְאַבֵּד זְכוּתוֹ וּמוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ טוֹבוֹת הַרְבֵּה וּשְׁנוֹתָיו מִתְקַצְּרִין וְקוֹנֶה שֵׁם רָע וְנִזְכָּרִין לוֹ מַעֲשָׂיו וַעֲוֹנוֹתָיו וַעֲוֹנוֹת אֲבוֹתָיו וּתְפִלָּתוֹ נִמְאֶסֶת בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא וְכָל מַעֲשָׂיו מְפֻרְסָמִין וְנוֹתֵן עֲלֵיהֶם דִּין וְחֶשְׁבּוֹן וְכָל שִׂמְחָה שֶׁשָּׂמַח בְּיִצְרוֹ נַעֲשֵׂית לוֹ אֵבֶל וְהֵם נִתְבָּעִין מִמֶּנּוּ בְּדִינִים מְשׁוּנִים וּבוּשָׁה מְרֻבָּה וּמַלְאָכִים אַכְזָרִים בָּעוֹלָם אָרוּךְ לָכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעי' י') וּמַה תַּעֲשׂוּ לְיוֹם פְּקֻדָּה וגו' וְאָנָה תַּעַזְבוּ כְּבוֹדְכֶם. וְעוֹד אָדָם חוֹטֵא בְּעֵינָיו עֵינָיו כֵּהוֹת. חוֹטֵא בְּאָזְנָיו שׁוֹמֵעַ חֶרְפָּתוֹ. חוֹטֵא בְּפִיו אֵין דְּבָרָיו נִשְׁמָעִים. חוֹטֵא בְּעֵצָה פְּרָנָסָתוֹ מִתְמַעֶטֶת. חוֹטֵא בְּמַחֲשָׁבָה זִיו פָּנָיו מִשְׁתַּנֶּה. חוֹטֵא בִּלְשׁוֹנוֹ יִסּוּרִין בָּאִים עָלָיו. חוֹטֵא בְּיָדוֹ יוֹרֵד מִכְּבוֹדוֹ. חוֹטֵא בְּלִבּוֹ מֵת בְּדָאָגָה. חוֹטֵא בְּרַגְלָיו שְׁנוֹתָיו מִתְקַצְּרִים חוֹטֵא בְּיִצְרוֹ יִצְרוֹ מְקַטְרְגוֹ. חוֹטֵא וּמַחֲטִיא קוֹבֵר אֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת בָּנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ. חוֹטֵא בְּלֵילְיָנוּת גְּזַר דִּינוֹ נֶחְתָּם. הַמָּקוֹם בְּרַחֲמָיו יְזַכֵּנוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וְלַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו תָּמִיד כֵּן יְהִי רָצוֹן:

בראשית יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָּ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת הָרָקִיעַ וַיַּבְדֵּל בֵּין הַמַּיִם אֲשֶׁר מִתַּחַת לָרָקִיעַ וּבֵין הַמַּיִם אֲשֶׁר מֵעַל לָרָקִיעַ וַיְהִי כֵן: וַעֲבַד יְ יָת רְקִיעָא וְאַפְרֵישׁ בֵּין מַיָּא דִּי מִלְרַע לִרְקִיעָא וּבֵין מַיָּא דִּי מֵעַל לִרְקִיעָא וַהֲוָה כֵן:

רש"י ויעש אלהים את הרקיע. תקנו על עמדו והיא עשיתו, כמו (דברים כא יב) ועשתה את צפרניה: מעל לרקיע. על הרקיע לא נאמר אלא מעל לרקיע. לפי שהן תלויים באויר.

ומפני מה לא נאמר כי טוב ביום שני, לפי שלא נגמרה מלאכת המים עד יום שלישי, והרי התחיל בה בשני, ודבר שלא נגמר אינו במלואו ובטובו, ובשלישי שנגמרה מלאכת המים והתחיל מלאכה אחרת וגמרה, כפל בו כי טוב שני פעמים, אחד לגמר מלאכת השני ואחד לגמר מלאכת היום:

(ח) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לָרָקִיעַ שָׁמָיִם וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שֵׁנִי: וּקְרָא יְיָ לְרָקִיעָא שְׁמַיָּא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם תִּנְיָן:

רש"י ויקרא אלהים לרקיע שמים. שא מים, שם מים, אש ומים, שערבן זה בזה ועשה מהם שמים:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה וַיְהִי כֵן: וַאֲמַר יְיָ יִתְכַּנְשׁוּן מַיָּא מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא לַאֲתַר חַד וְתִתְחֲזֵי יַבָּשְׁתָּא וַהֲוָה כֵן:

רש"י יקוו המים. [שהיו] שטוחין על פני כל הארץ והקום באוקינוס, הוא הים הגדול שבכל הימים:

(י) וַיִּקְרָא אֱלֹהִים לַיַּבָּשָׁה אֶרֶץ וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וּקְרָא יְיָ לְיַבָּשְׁתָּא אַרְעָא וּלְבֵית כְּנִישׁוּת מַיָּא קְרָא יַמְמֵי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י קרא ימים. והלא ים אחד הוא, אלא אינו דומה טעם דג העולה [מן הים] בעכו לטעם דג העולה [מן הים] באספמיא:

נביאים - ישעיה - פרק מב

(יא) יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יְצִוָּחוּ: יְשַׂבַּח מַדְבְּרָא וְקִרְוָון דְּיַתְבִין בֵּיהּ פְּצַחִין יַתְבִין מִדְבָּר עַרְבָאֵי יְשַׁבְּחוּן מֵיתָיָא כַּד יִפְקוּן מִבְּתֵי עָלְמֵיהוֹן מֵרֵישֵׁי טוּרַיָּא יְרִימוּן קָלֵיהוֹן:

רש"י **ישאו מדבר** . קול בשיר : **חצרים תשב קדר** . (מוסב על ישאו) מדבר קדר שהם דרים עתה באוהלים ישאו קול וירונו (כמו והחצרים אשר תשב קדר) , במדבר קדר שהם דרים עתה באהליהם יהיו ערים וחצרים קבועים : **יושבי סלע** . המתים שיחיו כן ת"י : **מראש הרים יצווחו** . מריש טוריא ירימון קליהון :

(יב) יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: יְשַׁוּוון קֳדָם יְיָ יְקָרָא וְתֻשְׁבַּחְתֵּיהּ בְּנַגְוָן יְחַוּוּן:

(יג) יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: יְיָ לְמֶעְבַּד גְּבוּרָן אִתְגְּלֵי לְמֶעְבַּד גְּבוּרָא מִתְגְּלֵי בִּרְגָז בְּמִלּוּל אַף בְּזִיעַ עַל בַּעֲלֵי דְּבָבוֹהִי מִתְגְּלֵי בְּגְבוּרְתֵּיהּ: (יד) הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפָּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: יְהֵבִית לְהוֹן אַרְכָּא מֵעַלְמָא דְּאִם יְתוּבוּן לְאוֹרַיְתָא וְלָא תֵבוּ כְּחֻבְלִין עַל יְלִידְתָּא יְתִגְּלֵי דִּינִי עֲלֵיהוֹן יְצָדוּן וְיִסּוּפוּן כַּחֲדָא:

רש"י **החשיתי מעולם** . זה ימים רבים החשיתי על חרבן ביתי ותמיד אחריש : **אתאפק** . לשון הווה עד עתה הציקתני רוחי ומעתה כיולדה אפעה : **אשום** . אתבהל : **ואשאף** . ואתאוה להשמיד הכל יחד כל אויבי :

כתובים - משלי - פרק א

(ז) יִרְאַת יְהוָה רֵאשִׁית דָּעַת חָכְמָה וּמוּסָר אֱוִילִים בָּזוּ: רֵישׁ חָכְמְתָא דַּחְלְתָּא דַיְיָ וְחָכְמְתָא וּמַרְדּוּתָא סִיכְלֵי שָׁטְיִין:

רש"י **יראת ה' ראשית דעת** . ע"כ פי' לצורך מה עשה שלמה הספר הזה ועתה מתחיל הספר יראת ה' ראשית דעת , היא תרומת עיקר הדעת והיא תהיה לך הראשונה לדעת לפני חכמתך הקדם ליראה אם יוצרך והיא תתן בלבך לעשות בחכמה ובדעת כי האוילים אשר אינם יראים את ה' הם בוזים את החכמה ואת המוסר :

(ח) שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: שְׁמַע בְּרִי מַרְדּוּתָא דַאֲבוּךְ וְלָא תִטְעֵי מְנִימוֹסָא דְּאִמָּךְ:

רש"י **שמע בני מוסר אביך** . מה שנתן הקב"ה למשה בכתב ועל פה : **אמך** . אומתך כנסת ישראל כמו (יחזקאל יט) מה אמך לביאה והם דברי סופרים שחדשו והוסיפו ועשו סייגים לתורה :

(ט) כִּי לְוְיַת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ: מְטוּל דְּיֵאוּתָא וְחִסְדָּא אִנּוּן לְרֵישָׁךְ וְהַמְנִיכָא לְצַוָּרָךְ:

רש"י **לויית חן** . חבור של חן הם לראשך כלומר התורה והמוסר יהיו לראשך לוית חן וכענקים של עדי זהב יהיו : **לגרגרותיך** . לצוארך ועל שם שהקנה עשויה טבעות טבעות קורא הצואר בלשון רבים :

(י) בְּנִי אִם יְפַתּוּךָ חַטָּאִים אַל תֹּבֵא: בְּרִי אִין נְשַׁדְּלוּ לָךְ חַטָּאֵי לָא תִתְפַּיֵס:

רש"י **חטאים** . חוטאים : **אל תבא** . אל תאבה להם :

משנה שבת פרק א

א. יְצִיאוֹת הַשַּׁבָּת שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בִּפְנִים, וּשְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע בַּחוּץ. כֵּיצַד. הָעָנִי עוֹמֵד בַּחוּץ וּבַעַל הַבַּיִת בִּפְנִים, פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָתַן לְתוֹךְ יְדוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנְּטָל מִתּוֹכָהּ וְהוֹצִיא, הֶעָנִי חַיָּב וּבַעַל הַבַּיִת פָּטוּר. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָתַן לְתוֹךְ יְדוֹ שֶׁל עָנִי, אוֹ שֶׁנְּטַל מִתּוֹכָהּ וְהִכְנִיס, בַּעַל הַבַּיִת חַיָּב וְהֶעָנִי פָּטוּר. פָּשַׁט הֶעָנִי אֶת יָדוֹ לִפְנִים וְנָטַל בַּעַל הַבַּיִת מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהוֹצִיא, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין. פָּשַׁט בַּעַל הַבַּיִת אֶת יָדוֹ לַחוּץ וְנָטַל הֶעָנִי מִתּוֹכָהּ, אוֹ שֶׁנָּתַן לְתוֹכָהּ וְהִכְנִיס, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין:

ברטנורה (א) **יציאות השבת**. הוצאות שמרשות לרשות האמורות אצל שבת. והכנסות נמי קא קרי יציאות הואיל ומוציא מרשות לרשות. והאי דתני יציאות ולא תני הוצאות לישנא

דקרא נקט, דכתיב (שמות טז) אל יצא איש ממקומו, ומיניה דרשינן הוצאה, אל יצא איש עם הכלי שבידו ללקוט המן: **שתים שהן ארבע**. שתים מן התורה, הוצאה והכנסה, לבעל הבית העומד בפנים, ברשות היחיד. ועל שתים אלו חייב על שגגתו חטאת ועל זדונו כרת ועל התראתו סקילה כמו בכל שאר מלאכות של שבת: **שהן ארבע**. מדבריהם הוסיפו שתים, לאסור לכתחילה היכא שהמלאכה נעשית על ידי שנים זה עוקר וזה מניח, דשנים שעשאוה פטורים, שנאמר (ויקרא ד) בעשותה אחת מכל מצות ה', העושה את כולה ולא העושה מקצתה. וכן בכל מלאכות של שבת אמרינן יחיד שעשאה חייב, שנים שעשאוה פטורים: **ושתים שהן ארבע בחוץ**. שתים מן התורה, הוצאה והכנסה, לעני העומד בחוץ, ברשות הרבים: **שהן ארבע**. מדבריהם הוסיפו שתים, לאסור לכתחילה כשזה עוקר וזה מניח: **פשט העני את ידו**. ובתוכה קופה או הסל שמקבל בו ככרות מבעל הבית. ולהכי נקט הוצאה בלשון עני ועשיר, דאגב אורחיה קמשמע לן דמצוה הבאה בעבירה אסורה וחייבין עליה: **ונתן לתוך ידו של בעל הבית**. דעביד ליה עקירה מרשות הרבים והנחה ברשות היחיד: **או שנטל מתוכה והוציא**. החפץ והניח ברשות הרבים, דעביד עקירה והנחה: **העני חייב**. שעשה מלאכה שלימה. והרי שתים מן התורה לעומד בחוץ. ואף על גב דבעינן עקירה ממקום שיהיה בו ארבעה טפחים על ארבעה טפחים והנחה במקום שיהיה בו ארבעה על ארבעה וליכא, דיד העני ובעל הבית אין בה מקום שיהיה ארבעה על ארבעה, אמרינן בגמרא דידו של אדם חשובה כארבעה על ארבעה, כיון שהיא עשויה להניח בה וליטול ממנה חפצים ואפילו גדולים הרבה: **ובעל הבית פטור**. פטור ומותר גמור, דהא לאו מידי עבד: פשט בעל הבית וכו' בעל הבית חייב. הרי שתים מן התורה לעומד בפנים: **פשט העני וכו'**. דעביד העני עקירה מרשות הרבים: **ונטל בעל הבית מתוכה**. והניח בפנים, ועביד ליה בעל הבית הנחה ברשות היחיד: **או שנתן לתוכה**. דעביד ליה בעל הבית עקירה מרשות היחיד: **והוציא**. העני והניח ברשות הרבים: **שניהם פטורים**. שלא עשה שום אחד מהם מלאכה שלימה. אבל אסורים לעשות כן, שמא יבואו כל אחד בפני עצמו לעשות מלאכה שלימה בשבת. הרי שתים מדבריהם, אחת לעני בחוץ ואחת לבעל הבית בפנים. והא דלא חשיב שתים לכל אחד, עקירה לעני ועקירה לבעל הבית הנחה לעני והנחה לבעל הבית, משום דלא חשיב אלא עקירות שהן תחילת המלאכה ואיכא למיחש שמא יגמרנה, אבל הנחות שהן סוף המלאכה לא קחשיב:

ב. לֹא יֵשֵׁב אָדָם לִפְנֵי הַסַּפָּר סָמוּךְ לַמִּנְחָה, עַד שֶׁיִּתְפַּלֵּל. לֹא יִכָּנֵס אָדָם לַמֶּרְחָץ וְלֹא לַבֵּרְסְקִי וְלֹא לֶאֱכֹל וְלֹא לָדִין. וְאִם הִתְחִילוּ, אֵין מַפְסִיקִין. מַפְסִיקִין (לִקְרוֹת) לִקְרִיאַת שְׁמַע, וְאֵין מַפְסִיקִין לִתְפִלָּה:

ברטנורה (ב) **לא ישב אדם לפני הספר**. ואפילו בחול. ומשום דבעי למתני לא יצא החייט במחטו וכו' שמא ישכח ויצא, דדמי לגזירה דלא ישב אדם לפני הספר סמוך למנחה שמא ישכח ולא יתפלל, משום הכי תנא להו הכא. ואיידי דזוטרן מילייהו פסיק ותני להו ברישא, והדר מפרש מילי דשבת ומאריך בהן: **סמוך למנחה**. מנחה גדולה משש שעות ומחצה ולמעלה, וסמוך למנחה היינו מתחלת שעה שביעית. ואע"פ שעונתה מרובה, גזרה שמא ישבר הזוג של ספרים אחר שהתחיל להסתפר ותעבור עונת התפילה קודם שיתקננו וישלים התספורת: **ולא יכנס למרחץ**. סמוך למנחה, שמא יתעלף: **ולא לבורסקי**. מקום עיבוד העורות, דלמא חזי פסידא וקלקול בעורות אם לא יניעם ממקומם ויתקנם, וימשך במלאכתו עד שתעבור עונת התפילה: **ולא לאכול**. אפילו בסעודה קטנה, שמא ימשך בסעודה: **ולא לדין**. אפילו בגמר דין שכבר שמעו טענות בעלי דינין ולא נשאר עליהן אלא לפסוק הדין בלבד, דלמא חזו טעמא ויסתרו מה שהיו רוצים לפסוק וחוזר להיות תחילת הדין: **ואם התחילו**. בחד מכל הני דאמרינן: **אין מפסיקין**. אלא יגמור ואחר כך יתפלל. והוא שיש שהות ביום לגמור קודם שיעבור זמן התפילה. והתחלת התספורת משיניח מעפורת של ספרים בין ברכיו, הוא הסודר שנותן המתגלח על ברכיו כדי שלא יפול השער על בגדיו. והתחלת המרחץ משיפשוט הבגד הסמוך לבשרו, ואית דמפרשי משיסיר הסודר שעליו שהוא ראשון להפשטת בגדיו. והתחלת הבורסקי משיחגור בין כתפיו את בתי זרועותיו כדי להתעסק בעורות. והתחלת אכילה משיטול ידיו. והתחלת הדין משיתעטפו הדיינין בטליתן לשבת לדין באימה וביראה, ואם היו מעוטפים ויושבים בדין ובא לפניהם דין אחר סמוך למנחה, הויא התחלת אותו הדין משפתחו בעלי הדין בטענותם: **מפסיקין לקריאת שמע**. מלתא אחריתא נקט והכי קאמר, חברים העוסקים בתורה מפסיקים תורתם לקריאת שמע דזמנה קבוע דכתיב (דברים ו) בשכבך ובקומך: **ואין מפסיקין לתפלה**. שאין לה זמן קבוע דאורייתא. ולא שנו אלא כגון רבי שמעון בר יוחאי וחביריו שתורתן אומנותן, אבל אנו הואיל ואנו מפסיקים תורתנו לאומנותנו כל שכן שנפסיק לתפילה:

ג. לֹא יֵצֵא הַחַיָּט בְּמַחָטוֹ סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה, שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיֵצֵא. וְלֹא הַלַּבְלָר בְּקֻלְמוֹסוֹ. וְלֹא יְפַלֶּה אֶת כֵּלָיו, וְלֹא יִקְרָא לְאוֹר הַנֵּר. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ, הַחַזָּן רוֹאֶה הֵיכָן הַתֵּינוֹקוֹת קוֹרְאִים, אֲבָל הוּא לֹא יִקְרָא. כַּיּוֹצֵא בוֹ, לֹא יֹאכַל הַזֵּב עִם הַזָּבָה, מִפְּנֵי הֶרְגֵּל עֲבֵרָה:

ברטנורה (ג) **לא יצא החייט במחטו**. אפילו תחובה לו בבגדו, שמא ישכח ויצא, ואומן דרך אומנותו חייב, שדרך האומנין לתחבן בבגדיהן כשיוצאין לשוק: **שמא ישכח ויצא**. משתחשך: **הלבלר**. הסופר: **בקולמוסו**. התחוב אחורי אזניו כדרך הסופרים: **ולא יפלה**

את כליו. מבער כנים מבגדיו. תרגום בערתי הקדש, פליתי: **ולא יקרא לאור הנר**. בספר, שמא יטה הנר להביא השמן לפי הפתילה כדי שידלוק יפה ונמצא מבעיר בשבת. ואפילו היה הנר גבוה שתים ושלש קומות לעולם אסור לקרות לאור הנר אלא אם כן יש עמו אדם אחר לשמרו, או אם הוא אדם חשוב שאינו רגיל לעולם לתקן הנר: **החזן**. מלמד תינוקות: **מהיכן התינוקות קורין**. מהיכן יתחילו לקרות, דבעיון מועט כי האי לא גזרינן שמא יטה. והתינוקות קורין לפני רבן לאור הנר, שאימת רבן עליהם: **אבל הוא לא יקרא**. כל הפרשה, מפני שאין אימתן עליו ושמירתן לא הויא שמירה. ומהאי טעמא נמי איכא למאן דאמר דאשה שומרת לבעלה אין שמירתה שמירה שאין אימתה עליו: **כיוצא בו**. לעשות הרחקה מן העבירה אמרו לא יאכל הזב עם אשתו זבה ואע"פ ששניהם טמאים: **מפני הרגל עבירה**. שמתוך שהם מתיחדים יבוא לבעול זבה שהיא בכרת. וזב וזבה לרבותא נקט שהתשמיש קשה להן ואיכא למימר דודאי לא יבואו לידי הרגל עבירה אפילו הכי לא יאכלו זה עם זו:

ד. וְאֵלּוּ מִן הַהֲלָכוֹת שֶׁאָמְרוּ בַּעֲלַיַּת חֲנַנְיָה בֶּן חִזְקִיָּה בֶּן גֻּרְיוֹן כְּשֶׁעָלוּ לְבַקְּרוֹ. נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵּית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל, וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר דְּבָרִים גָּזְרוּ בוֹ בַּיּוֹם:

ברטנורה (ד) **ואלו מהלכות**. אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין: **בעליית חנניה בן חזקיה**. שבקשו חכמים לגנוז ספר יחזקאל שדבריו נראים כסותרים דברי תורה, כגון כל נבלה וטרפה מן העוף ומן הבהמה לא יאכלו הכהנים (יחזקאל מד), כהנים הוא דלא אכלי הא ישראל אכלי, וכגון וכן תעשה בשבעה בחדש (שם מה) היכן נרמז קרבן זה בתורה, ונטמן חנניה בן חזקיה בעליה וישב שם ופירש ספר יחזקאל: **ושמונה עשר דבר גזרו בו ביום**. שנחלקו בית שמאי ובית הלל ועמדו למנין ורבו בית שמאי ופסקו כמותם כדכתיב (שמות כג) אחרי רבים להטות. וכולהו י"ח דבר מייתי להו בגמרא, ואלו הן: האוכֵל אֹכֶל שהוא ראשון לטומאה או שני לטומאה, גזרו שיהא נעשה גופו שני לטומאה ופוסל את התרומה במגעו, ששני פוסל בתרומה. הרי אלו שתי גזירות, אוכל אוכל ראשון ואוכל שני. והשותה משקין טמאים נעשה גם כן שני לטומאה ופוסל את התרומה, הרי שלש. וטעמא דגזור בהני, דזמנין דאכיל אוכלין טמאים ושדי משקין דתרומה בפומיה בעוד שהאוכלים טמאים בפיו ופסיל להו, וזמנין דשתי משקין טמאים ובעודן בפיו שדי אוכלין דתרומה בפיו ופסיל להו. וגזרו על הבא ראשו ורובו לאחר שטבל מטומאתו בו ביום במים שאובין, ועל טהור גמור שנפלו על ראשו שלשה לוגין מים שאובין. הרי חמש גזירות. וטעמא דגזור טומאה על הני לטמא אדם, לפי שהיו טובלין במי מערות סרוחין, והיו נותנין עליהם אחר כך מים שאובין להעביר סרחון

המים, התחילו ועשאום קבע לומר לא מי המערות מטהרים אלא המים שאובין מטהרים, עמדו וגזרו עליהם טומאה, דלמא אתו לבטולי תורת מקוה וטבלי בשאובים. והגזירה הששית, שיהיו הספרים של כתבי הקודש פוסלין את התרומה במגע. שבתחילה היו מצניעין אוכלין דתרומה אצל ספר תורה, אמרי האי קודש והאי קודש, כיון דחזו דקא אתו ספרים לידי פסידא, שהעכברים המצויין אצל האוכלין היו מפסידים את הספרים, גזרו שיהיו הספרים דהיינו תורה נביאים וכתובים במגען פוסלין את התרומה. והגזירה השביעית, גזרו על סתם ידים שפוסלות את התרומה, מפני שהידים עסקניות הן ונוגעות בבשרו במקום הטינופת, וגנאי לתרומה אם יגע בה בידים מזוהמות והיא נמאסת על אוכליה. והגזירה השמינית, האוכלין שנטמאו במשקין שאותן המשקין נטמאו מחמת ידים שנגעו בהן קודם נטילה, גזרו על המשקין שיטמאו את האוכלין, שכל הדברים הפוסלין את התרומה מטמאין את המשקין להיות תחילה, גזירה משום משקין הבאים מחמת שרץ דאשכחן בהן שהן ראשונים מדאורייתא. והאי דגזור בכל טומאת משקין להיות תחילה ולא גזור נמי באוכלין גזירה משום [אוכלין] הבאים מחמת שרץ, היינו טעמא דאחמור רבנן במשקין משום דעלולים לקבל טומאה, שאינן צריכין תיקון הכשר להביאן לידי קבלת טומאה כמו האוכלין שצריכין נתינת מים להכשירן לקבל טומאה. והגזירה התשיעית, כלים שנטמאו במשקין שנטמאו המשקים בשרץ, שאע"פ שהם ראשון לטומאה, דאורייתא אין יכולים לטמא אדם וכלים, שאין אדם וכלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה ולא ממשקין שנטמאו בשרץ שהם ראשונים, ורבנן גזור עלייהו שיטמאו כלים גזירה משום משקה דזב וזבה, שהן רוקו ומימי רגליו, שהן אב הטומאה ומטמאין כלים מדאורייתא. והגזירה העשירית, שיהיו בנות כותים נדות מעריסתן, כלומר מיום שנולדו, שתינוקת בת יומא מטמאה בנדה, וכותים לית להו מדרש זה, וכי חזיין לא מפרשי להו, הלכך גזור בהו רבנן. והגזירה האחת עשרה, שיהו כל המיטלטלין מביאין את הטומאה בעובי המרדע, והוא מַלמַד הבקר, ויש בהקפו טפח אבל אין בעביו טפח. ואע"פ שמן התורה אין אהל פחות מטפח, גזרו רבנן על כל המיטלטלין שיש בהקפן טפח שאם ראשן אחד האהיל על המת וראשן אחד על הכלים מביאין להן טומאת אהל, גזירה אטו מי שיש בעביו טפח שמביא את הטומאה מן התורה. והגזירה השתים עשרה, הבוצר ענבים לדרכן בגת המשקה היוצא מהן בשעת בצירה מכשירן לקבל טומאה ואע"פ שהולך לאיבוד ולא ניחא ליה, גזירה שמא יבצור בקופות מזופפות דאז ניחא ליה במשקה היוצא מהן שהרי אינו הולך לאיבוד ומכשיר מן התורה. והגזירה השלש עשרה, שיהיו גידולי תרומה תרומה, ואפילו בדבר שזרעו כלה

כגון תבואה וקטנית, גזירה משום תרומה טמאה ביד כהן שאסורה באכילה ובא לזרעה, וגזור שתהא בשמה הראשון והרי היא תרומה טמאה, דחיישינן דלמא משהי לה עד זמן זריעה ואתי למיכלה בטומאה. והגזירה הארבע עשרה, מי שהחשיך לו בדרך נותן כיסו לנכרי ולא יטלטלנו פחות פחות מארבע אמות. והגזירה החמש עשרה והשש עשרה, אין פולין ואין קורין לאור הנר דתנן במתניתין. והגזירה השבע עשרה, גזרו על פתן של עובדי כוכבים ועל שמנן ועל יינן ועל בנותיהן. וכולהו גזירה חדא היא, כדאמרינן גזרו על פתן משום שמנן, ועל שמנן משום יינן, ועל יינן משום בנותיהן, ועל בנותיהן משום דבר אחר, כלומר משום עבודת כוכבים. והגזירה השמונה עשרה, גזרו על תינוק עובד כוכבים שיהא מטמא בזיבה, כדי שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור:

ה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין שׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמְמָנִים וְכַרְשִׁינִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּשָּׁורוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין:

ברטנורה (ה) **אין שורין דיו**. סממנים שעושים מהם דיו לכתיבה: **וסממנים**. לצבע: **וכרשינים**. מאכל בהמה, ורגילים לשרות אותן במים תחלה, וקורין להם בערבי כרסנ"ה, ובלע"ז ויצ"ש. וסברי בית שמאי אדם מוזהר על שביתת כלים כמו על שביתת בהמתו, והיינו טעמא דאין נותנין אונין, והיינו טעמא דאין פורשין מצודות. ונר הדולק בשבת וקדירה שעל גבי כירה דמודו בהו בית שמאי, [בדמפקר] אפקורי לכלים ושוב אינו מצווה על שביתתן: **ובית הלל מתירין**. משנתן המים מבעוד יום אע"פ שהן נישורין והולכין בשבת, דסברי על שביתת בהמה אדם מוזהר דאית בה צער בעלי חיים, אבל לא על שביתת כלים:

ו. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין אוּנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתוֹךְ הַתַּנּוּר, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּהַבְּילוּ מִבְּעוֹד יוֹם, וְלֹא אֶת הַצֶּמֶר לַיְּוֹרָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּקַלְּטֶ הָעַיִן. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין פּוֹרְשִׂין מְצוּדוֹת חַיָּה וְעוֹפוֹת וְדָגִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּצוֹדוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין:

ברטנורה (ו) **אונין**. אגודות של פשתן מנופץ, ונותנין אותן בתנור ומתלבנים: **שיהבילו**. שיתחממו, שיעלה בהם ההבל: **ליורה**. של צבעים: **אלא כדי שיקלוט את העין**. שיקלוט הצבע מבעוד יום: **ובית הלל מתירים**. לתתן לתוכו מבעוד יום ותהא קולטת כל הלילה. ולא שרו בית הלל אלא ביורה עקורה מן האש, שאם יש תחתיה אש בשבת אסור, גזירה שמא יחתה בגחלים. וצריך נמי שתהא היורה סתומה וטוחה בטיט, גזירה שמא יגיס ויהפך בה בשבת וחייב משום מבשל:

ז. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מוֹכְרִין לַנָּכְרִי וְאֵין טוֹעֲנִין עִמּוֹ וְאֵין מַגְבִּיהִין עָלָיו, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיַּגִּיעַ לְמָקוֹם קָרוֹב. וּבֵית הִלֵּל מַתִּירִין:

ברטנורה (ז) **ולא טוענין עמו**. על החמור: **ולא מגביהים עליו**. משאוי על כתפו. דמחזי כמסייעו להוליך המשאוי בשבת: **אלא כדי שיגיע למקום קרוב**. כלומר שיהא המקום שרוצה להוליכו קרוב שיוכל להגיע שם מבעוד יום: **ובית הלל מתירין**. כדי שיצא מפתח ביתו מבעוד יום:

ח. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין נוֹתְנִין עוֹרוֹת לָעַבְּדָן וְלֹא כֵלִים לְכוֹבֵס נָכְרִי, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ מִבְּעוֹד יוֹם. וּבְכָלָן בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין עִם הַשָּׁמֶשׁ:

ברטנורה (ח) **לעבדן**. מעבד העורות: **מתירין עם השמש**. בעוד שהחמה על הארץ קודם שתשקע:

ט. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא שֶׁהָיוּ נוֹתְנִין כְּלֵי לָבָן לְכוֹבֵס נָכְרִי שִׁלְשָׁה יָמִים קֹדֶם לַשַּׁבָּת. וְשָׁוִין אֵלּוּ וְאֵלּוּ, שֶׁטּוֹעָנִין קוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וְעִגּוּלֵי הַגַּת:

ברטנורה (ט) **כלי לבן**. שהוא קשה לכבס וצריך שלשה ימים. ומחמירין על עצמן כבית שמאי. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל, אלא כבית הלל שמתירין עם השמש: **ושוין**. בית שמאי ובית הלל שטוענין את הזיתים מבעוד יום בקורת בית הבד. לאחר שטחנו הזיתים טוענין עליהם קורות כבדים והמשקה זב והולך מאליו כל השבת: **ועגולי הגת**. הנך דגת קרי עיגולין, שהיו דפין עבין עשויין בעיגול. ובהא מודו בית שמאי לבית הלל משום דאי נמי עביד להו בשבת ליכא חיוב חטאת, דאין נותנין קורה על גבי זיתים עד שטוחנין תחלה בריחים, וכן בענבים דורכים אותן ברגל תחלה, ובלאו קורה נמי משקה נפיק ממילא אלא דלא נפיק שפיר כי השתא, הלכך לא דמי לדש:

י. אֵין צוֹלִין בָּשָׂר, בָּצָל וּבֵיצָה, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּצוֹלוּ מִבְּעוֹד יוֹם. אֵין נוֹתְנִין פַּת לַתַּנּוּר עִם ח�ֻשְּׁכָה, וְלֹא חֲרָרָה עַל גַּבֵּי גֶחָלִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיְּקָרְמוּ פָנֶיהָ מִבְּעוֹד יוֹם. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, כְּדֵי שֶׁיְּקָרֵם הַתַּחְתּוֹן שֶׁלָּהּ:

ברטנורה (י) **כדי שיצולו**. כמאכל בן דרוסאי, והוא שליש בשול, ובכך הוא ראוי לאכילה ותו ליכא למגזר שמא יחתה בגחלים: **חררה**. עוגת רצפים: **שיקרמו**. תחילת אפיה עושין כמו קרום: **פניה**. שהם כלפי אויר התנור: **כדי שיקרום התחתון**. המדובק לחרס התנור, דהוא נאפה תחילה קודם שיקרמו הפנים שכלפי אויר התנור, ובהכי סגי. ואין הלכה כר' אליעזר:

יא. מְשַׁלְשְׁלִין אֶת הַפֶּסַח בַּתַּנּוּר עִם חֻשְּׁכָה. וּמַאֲחִיזִין אֶת הָאוּר בִּמְדוּרַת בֵּית הַמּוֹקֵד. וּבַגְּבוּלִין כְּדֵי שֶׁיֵּאָחֵז הָאוּר בְּרֻבָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּפֶּחָמִין כָּל שֶׁהוּא:

ברטנורה (יא) **משלשלין את הפסח**. התנורים שלהן פיהן למעלה ומורידין הצלי לתוכו, להכי תני משלשלין: **עם חשיכה**. ואע"ג דבעלמא אין צולין כדאמרן, הכא שרי, דבני

חבורה זריזין הן ומדכרי אהדדי ולא אתו לחתויי בגחלים: **ומאחיזין את האור**. מעט בעצים של מדורת בית המוקד, ולא חיישינן שמא יבואו הכהנים להבעירה משתחשך, דכהנים זריזין הן: **בית המוקד**. לשכה גדולה היתה בעזרה שמסיקין בה מדורה תמיד והכהנים מתחממים שם לפי שהולכים יחפים על הרצפה של שיש: **ובגבולין**. צריך אדם להבעיר מדורתו מבעוד יום כדי שתאחוז האור ברובה. וכמה ברובה, כדי שתהא שלהבת עולה מאליה ואינה צריכה לקיסמין דקין תחתיה להבעירה: **אף בפחמין כל שהן**. כי היכי דמדורת בית המוקד מקילינן בבית המוקד לכהנים, כמו כן במדורת פחמים מקילינן לכל אדם ואין צריך להאחיז בהן האור אלא כל שהוא, שאין דרכה להיות כבה והולכת ולא אתו לחתויי בהו. והלכה כרבי יהודה, דליכא מאן דפליג עליה:

גמרא שבת דף י"ג ע"א

לֹא יֹאכַל הַזָּב עִם הַזָּבָה כו' אִיבַּעְיָא לְהוּ נִדָּה מַה שָּׁתִישַׁן עִם בַּעְלָהּ הוּא בְּבִגְדוֹ וְהִיא בְּבִגְדָהּ תָּא שְׁמַע (יחזקאל י"ח) אֶל הֶהָרִים לֹא אָכַל וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרַב מַקִּישׁ אִשָּׁה נִדָּה לְאֵשֶׁת רֵעֵהוּ מַה אֵשֶׁת רֵעֵהוּ הוּא בְּבִגְדוֹ וְהִיא בְּבִגְדָהּ אֲסוּר אַף אִשָּׁה נִדָּה הוּא בְּבִגְדוֹ וְהִיא בְּבִגְדָהּ אֲסוּר: תְּנֵי דְּבֵי אֵלִיָּהוּ מַעֲשֶׂה בְּתַלְמִיד אֶחָד שֶׁשָּׁנָה הַרְבֵּה וְקָרָא הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּ"ח הַרְבֵּה וּמֵת בַּחֲצִי יָמָיו וְהָיְתָה אִשְׁתּוֹ נוֹטֶלֶת תְּפִלָּיו וּמַחֲזִירָתָן בְּבָתֵּי כְנֵסִיּוֹת וּבְבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת וְאָמְרָה לָהֶם כְּתִיב בַּתּוֹרָה (דברים ל') כִּי הִוא חַיֶּיךָ וְאוֹרֶךְ יָמֶיךָ בַּעְלִי שָׁשָׁנָה הַרְבֵּה וְקָרָא הַרְבֵּה וְשִׁמֵּשׁ תַּ"ח הַרְבֵּה מִפְּנֵי מָה מֵת בַּחֲצִי יָמָיו וְלֹא הָיָה אָדָם מַחֲזִירָהּ דָּבָר פַּעַם אַחַת נִתְאָרְחָתִי אֶצְלָהּ וְהָיְתָה מְסַפֶּרֶת לִי כָּל אוֹתוֹ מְאוֹרָע אָמַרְתִּי לָהּ בִּתִּי בִּימֵי נִדּוּתַיִךְ מַה הוּא אֶצְלִיךְ אָמְרָה לִי חַ"ן אֶפִילּוּ בְּאֶצְבַּע קְטַנָּה לֹא נָגַע בִּי בִּימֵי לִיבּוּנַיִךְ מַהוּ אֶצְלִיךְ אָכַל וְשָׁתָה עִמִּי וְיָשַׁן עִמִּי בְּקֵרוּב בָּשָׂר וְלֹא עָלְתָה עַל דַּעְתּוֹ עַל דָּבָר אַחֵר אָמַרְתִּי לָהּ בָּרוּךְ הַמָּקוֹם שֶׁהֲרָגוֹ שֶׁלֹּא נָשָׂא פָּנִים לַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי אָמְרָה תּוֹרָה (ויקרא י"ח) וְאֶל אִשָּׁה בְּנִדַּת טֻמְאָתָהּ לֹא תִקְרַב כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר מִשָּׁה חַדָּא הַוַאי, בְּמַעֲרָבָא אָמְרִי אָמַר רִבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף סִינָר מַפְסִיק בֵּינוֹ לְבֵינָהּ:

רש"י **שתישן עם בעלה**. כגון שהוא טמא דליכא למיחש משום טהרה או בזמן הזה שאין בו טהרה מי חיישינן להרגל עבירה או דלמא כיון דאיכא הכירא מדכר דכיר: **אל ההרים לא אכל**. בפ' אלו הן הנשרפין מפר' ליה שלא נתפרנס בזכות אבות שלא הוצרך לכך לפי שהיה צדיק: **מה אשת רעהו כו'**. דאסר לן יחוד מן התורה בקדושין מאחיך בן אמך: **ושימש ת"ח**. להסבירו סתומות המשנה וטעמיה והוא הנקרא תלמוד: **נדותיך**. כל שבעה של ראייה ראשונה: **ליבוניך**. כגון זבה שסופרת ז' נקיים משפסקה וצריכה להיות

לובש' לבנים לבדיקה שמא תראה ותסתור ספירותיה: **בנדת טומאתה**. ועד שתבא במים לטבילה היא בנדתה דמרבינן מתהיה בנדתה בהויתה תהא עד שתבא במים: **מטה חדא הוא**י. רחבה ולא קירוב בשר הואי וסבר דשרי בהכי: **סינר**. פורצייל"ט שהיא חוגרת בו ומגיע ממתנים ולמטה:

זוהר הקדמה דף י ע"א

פְּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר (שִׁיר ג') מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וְגוֹ' מִי זֹאת כְּלָלָא דְּתָרִין קִדּוּשִׁין דְּתָרִין עָלְמִין בְּחִבּוּרָא חָדָא וְקִשּׁוּרָא חָדָא, עוֹלָה מַמָּשׁ לְמֶהֱוֵי קוּדְשָׁא קַדִּישִׁין דְּיהֵא קוּדְשָׁא קַדִּשִׁין מ"י וְאִתְחַבָּרָא בְּזֹא"ת בְּגִין לְמֶהֱוֵי עוֹלָה דְּאִיהִי קוּדְשָׁא קַדִּשִׁין, מִן הַמִּדְבָּר דְּהָא מִן הַמִּדְבָּר יָרְתָא לְמֶהֱוֵי כַּלָּה וּלְמֵיעַל לְחוּפָּה, תּוּ מִן הַמִּדְבָּר אִיהִי עוֹלָה כְּמָא דְּאַתְּ אָמַר (שָׁם ד') וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה בְּהַהוּא מִדְבָּר דְּלְחִישׁוּ בְּשִׁפְוָן אִיהִי עוֹלָה, וְתָנֵינָן מַאי דְּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א' ד') הָאֱלֹקִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֱלֹהֵי הֵם הָאֱלֹקִים הַמַּכִּים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַכָּה בַּמִּדְבָּר וְכִי כָּל דְּעָבַד לוֹן קַדִּשָׁא בְּרִיךְ הוּא בַּמִּדְבָּר הַוָּה וְהָא בְּיִשּׁוּבָא הַוָּה אֶלָּא בַּמִּדְבָּר בְּדִבּוּרָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שִׁיר ד') וּמִדְבָּרֵךְ נָאוֶה וּכְתִיב (תְּהִלִּים ע"ה) מִמִּדְבַּר הָרִים אוֹף הָכִי עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר מִן הַמִּדְבָּר וַדַּאי בְּהַהִיא מִלָּה דְּפוּמָא אִיהִי סָלְקָא וְעָאלַת בֵּין גַּדְפֵּי דְּאִמָּא וּלְבָתַר בְּדִבּוּרָא נָחֲתָא וְשַׁרְיָא עַל רֵישַׁיְהוּ דְּעַמָּא קַדִּישָׁא, הֵיךְ סָלְקָא בְּדִבּוּרָא דְּהָא בְּשֵׁירוּתָא כַּד בַּר נַשׁ קָאִים בְּצַפְרָא אִית לֵיהּ לְבָרְכָא לְמָארֵיהּ, בְּשַׁעְתָּא דְּפָקַח עֵינוֹי הֵיךְ מְבָרֵךְ, הָכִי הֲווּ עָבְדֵי חֲסִידֵי קַדְמָאֵי נָטְלָא דְּמַיָּא הֲווּ יַהֲבֵי קַמַּיְהוּ וּבְזִמְנָא דְּאִתְעָרוּ בְּלֵילְיָא אַסְחָן יָדַיְהוּ וְקַיְמֵי וּלָעָאן בְּאוֹרַיְתָא וּמְבָרְכֵי עַל קְרִיאָתָהּ. וְכַד תַּרְנְגוֹלָא קָרֵי כְּדֵין פַּלְגוּת לֵילְיָא מַמָּשׁ וּכְדֵין קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִשְׁתַּכַּח עִם צַדִּיקַיָּא בְּגִנְתָא דְּעֵדֶן וְאָסִיר לְבָרְכָא בְּיַדִּין מְסוֹאֲבוֹת וּמְזוּהֲמוֹת, (וּמְבָרְכִין), וְכֵן כָּל שַׁעְתָּא, בְּגִין דִּבְשַׁעְתָּא דְּבַר נַשׁ נָאִים רוּחֵיהּ פָּרְחָה מִנֵּיהּ וּבְשַׁעְתָּא דְּרוּחֵיהּ פָּרְחָה מִנֵּיהּ רוּחָא מְסָאֲבָא זַמִּין וְשַׁרְיָא עַל יְדוֹי וּמְסָאֵב לוֹן וְאָסִיר לְבָרְכָא בְּהוּ בְּלָא נְטִילָה, וְאִי תֵּימָא אִי הָכִי הָא בֵּימָמָא דְּלָא נָאִים וְלָא פָּרַח רוּחֵיהּ מִנֵּיהּ וְלָא שַׁרְיָא עֲלֵיהּ רוּחָא מְסָאֲבָא וְכַד עָאל לְבֵית הַכִּסֵּא לֹא יְבָרֵךְ וְלָא יִקְרָא בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ מִלָּה חָדָא עַד דְּיִסְחֵי יְדוֹי, וְאִי תֵּימָא בְּגִין דְּמִלּוּכְלָכִים אִנּוּן לָאו הָכִי הוּא בַּמֶּה אִתְלַכְלְכוּ, אֶלָּא וַוי לִבְנֵי עָלְמָא דְּלָא מַשְׁגִּיחִין וְלָא יַדְעִין בִּיקָרָא דְּמָארֵיהוֹן וְלָא יַדְעֵי עַל מָה קַיְמָא עָלְמָא, רוּחָא חָדָא אִית בְּכָל בֵּית הַכִּסֵּא דְּעָלְמָא דְּשַׁרְיָא תַּמָּן וְאִתְהַנֵּי מֵהַהוּא לְכָלּוּכָא וְטִנּוּפָא וּמִיָּד שָׁרֵי עַל אִנּוּן אֲצָבָעָן דִּידוֹי דְּבַר נַשׁ:

תרגום הזוהר פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר, (שיה"ש ג') מִי זֹאת עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר וְגוֹ'. מִי זֹאת, הוּא כְּלָל שֶׁל שְׁתֵּי קְדֻשּׁוֹת, שֶׁל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת, בְּחִבּוּר אֶחָד וְקֶשֶׁר אֶחָד. עוֹלָה, שֶׁעוֹלָה מַמָּשׁ לִהְיוֹת קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, כִּי מִי, הִיא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְנִתְחַבְּרָה בְּזֹאת, בִּשְׁבִיל שֶׁתִּהְיֶה

עוֹלָה, שֶׁהוּא קֹדֶשׁ קָדָשִׁים. מִן הַמִּדְבָּר, כִּי מִן הַמִּדְבָּר יָרְשָׁה לִהְיוֹת כַּלָּה וּלְהִכָּנֵס לַחוּפָּה. עוֹד. מִן הַמִּדְבָּר הִיא עוֹלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם ד') וּמִדְבָּרֵךְ נָאוָה. דְּהַיְנוּ בַּמִּדְבָּר הַהוּא שֶׁל לַחַשׁ הַשְּׁפָתַיִם, הִיא עוֹלָה. וְלָמַדְנוּ. מַהוּ שֶׁכָּתוּב, (שמו"א ד') הָאֱלֹקִים הָאַדִּירִים הָאֵלֶּה אֵלֶּה הֵם הָאֱלֹקִים הַמַּכִּים אֶת מִצְרַיִם בְּכָל מַכָּה בַּמִּדְבָּר, וְכִי כָּל מַה שֶּׁעָשָׂה לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה בַּמִּדְבָּר, הֲלֹא בַּיִּשּׁוּב הָיָה. אֶלָּא בַּמִּדְבָּר בְּדִבּוּר. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, וּמִדְבָּרֵךְ נָאוָה, וְכָתוּב (תהלים ע"ה) מִמִּדְבַּר הָרִים. אַף עוֹלָה מִן הַמִּדְבָּר כְּךָ, מִן הַמִּדְבָּר וַדַּאי, דְּהַיְנוּ בְּאוֹתוֹ הַדִּבּוּר שֶׁל הַפֶּה, הִיא, עוֹלָה, וְנִכְנֶסֶת בֵּין כְּנָפַיִם שֶׁל הָאֵם, וּלְאַחַר כָּךְ, עַל יְדֵי דִּבּוּר הִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרָה עַל רָאשֵׁי הָעָם הַקָּדוֹשׁ. אֵיךְ עוֹלָה בַּדִּבּוּר. כִּי בַּתְּחִלָּה, כְּשֶׁאָדָם קָם בַּבֹּקֶר, יֵשׁ לוֹ לְבָרֵךְ לַאֲדוֹנוֹ, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא פּוֹקֵחַ אֶת עֵינָיו. אֵיךְ הוּא מְבָרֵךְ. כָּךְ הָיוּ עוֹשִׂים הַחֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים. כְּלִי עִם מַיִם הָיוּ נוֹתְנִים לִפְנֵיהֶם, וּבְשָׁעָה שֶׁהָיוּ מִתְעוֹרְרִים בַּלַּיְלָה, הָיוּ רוֹחֲצִים אֶת יְדֵיהֶם, וְעוֹמְדִים וְעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה, וּמְבָרְכִים עַל קְרִיאָתָהּ. הַתַּרְנְגוֹל קוֹרֵא, וְאָז חֲצוֹת לַיְלָה מַמָּשׁ, נִמְצָא אָז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִם הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן. וְאָסוּר לְבָרֵךְ עִם יָדַיִם טְמֵאוֹת וּמְזוּהֲמוֹת. וְכֵן בְּכָל שָׁעָה. מִשּׁוּם שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁאָדָם יָשֵׁן, רוּחוֹ פּוֹרַחַ מִמֶּנּוּ. וּבְשָׁעָה שֶׁהָרוּחַ פּוֹרַחַ מִמֶּנּוּ רוּחַ הַטּוּמְאָה מוּכָן וְשׁוֹרֶה עַל יָדָיו, וּמְטַמֵּא אוֹתָם. וְאָסוּר לְבָרֵךְ בָּהֶן בְּלֹא נְטִילָה, וְאִם תֹּאמַר, אִם כֵּן, הִנֵּה בַּיּוֹם שֶׁאֵינוֹ יָשֵׁן, וְאֵין הָרוּחַ פּוֹרַחַ מִמֶּנּוּ, וְרוּחַ הַטּוּמְאָה אֵינוֹ שׁוֹרֶה עָלָיו, כְּשֶׁנִּכְנָס לְבֵית הַכִּסֵּא, לֹא יְבָרֵךְ וְלֹא יִקְרָא בַּתּוֹרָה אֲפִלּוּ מִלָּה אַחַת, עַד שֶׁרוֹחֵץ יָדָיו. וְאִם תֹּאמַר מִשּׁוּם שֶׁהֵן מְלוּכְלוֹת, אֵין הוּא כֵּן, כִּי בַּמֶּה נִתְלַכְלְכוּ. אֶלָּא אוֹי לָהֶם לִבְנֵי הָעוֹלָם, שֶׁאֵינָם מַשְׁגִּיחִים וְאֵינָם יוֹדְעִים אֶת כְּבוֹד רִבּוֹנָם, וְאֵינָם יוֹדְעִים עַל מַה הָעוֹלָם עוֹמֵד. הִנֵּה רוּחַ אֶחָד יֵשׁ בְּכָל בֵּית כִּסֵּא שֶׁבָּעוֹלָם, הַשּׁוֹרֶה שָׁם וְנֶהֱנֶה מֵאוֹתוֹ הַגּוּעַל וְהַצוֹאָה, וּמִיָּד הוּא שׁוֹרֶה עַל אוֹתָן אֶצְבְּעוֹת יָדָיו שֶׁל הָאָדָם.

הלכה פסוקה

ש"ע או"ח מסי' ס"א ואילך

א. יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע בְּכַוָּנָה בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה בְּרֶתֶת וְזִיעַ: **ב**. צָרִיךְ לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע בְּטַעֲמִים כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּתּוֹרָה: **ג**. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּית הַכְּנֶסֶת בְּעִירוֹ וְאֵינוֹ נִכְנָס בּוֹ לְהִתְפַּלֵּל נִקְרָא שָׁכֵן רָע וְגוֹרֵם גָּלוּת לוֹ וּלְבָנָיו: **ד**. הַמִּתְפַּלֵּל צָרִיךְ שֶׁיְּכַוֵּן בְּלִבּוֹ פֵּירוּשׁ הַמִּלּוֹת שֶׁמּוֹצִיא בְּשִׂפָתָיו וְיַחֲשׁוֹב כְּאִלּוּ שְׁכִינָה כְּנֶגְדּוֹ וְיָסִיר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת הַטּוֹרְדוֹת אוֹתוֹ עַד שֶׁתִּשָּׁאֵר מַחֲשַׁבְתּוֹ וְכַוָּנָתוֹ זַכָּה בִּתְפִלָּתוֹ וְיַחֲשׁוֹב כִּי אִלּוּ הָיָה מְדַבֵּר לִפְנֵי מֶלֶךְ בָּשָׂר וָדָם הָיָה מְסַדֵּר דְּבָרָיו וּמְכַוֵּין בָּהֶם יָפֶה לְבַל יִכָּשֵׁל קַל וָחוֹמֶר לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא חוֹקֵר כָּל הַמַּחֲשָׁבוֹת וְאִם תָּבֹא לוֹ מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת בְּתוֹךְ הַתְּפִלָּה יִשְׁתּוֹק עַד שֶׁתִּתְבַּטֵּל הַמַּחֲשָׁבָה וְצָרִיךְ שֶׁיְּחַשּׁוֹב בִּדְבָרִים הַמַּכְנִיעִים הַלֵּב וּמְכַוְּנִים אוֹתוֹ לְאָבִיו

שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְלֹא יַחֲשׁוֹב בְּדָבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם קַלּוּת רֹאשׁ: ה. הַתְּפִלָּה הִיא בְּמָקוֹם הַקָּרְבָּן וּלְכָךְ צָרִיךְ שֶׁתְּהֵא דוּגְמַת הַקָּרְבָּן בְּכַוָּנָה וְלֹא יְעָרֵב בָּהּ מַחֲשָׁבָה אַחֶרֶת כְּמוֹ מַחֲשָׁבָה שֶׁפּוֹסֶלֶת בְּקָדָשִׁים וּמְעוּמָד דּוּמְיָא דַּעֲבוֹדָה וּקְבִיעוּת מָקוֹם כְּמוֹ הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁכָּל אֶחָד קָבוּעַ מְקוֹמוֹ לִשְׁחִיטָתוֹ וּמַתַּן דָּמָיו וְשֶׁלֹּא יָחוֹץ דָּבָר בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר דּוּמְיָא דְקָרְבָּן שֶׁחֲצִיצָה פּוֹסֶלֶת בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר וְרָאוּי שֶׁיִּהְיוּ לוֹ מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְיוּחָדִים לִתְפִלָּה כְּגוֹן בִּגְדֵי כְהוּנָה אֶלָּא שֶׁאֵין כָּל אָדָם יָכוֹל לְבַזְבֵּז עַל זֶה וּמִכָּל מָקוֹם טוֹב הוּא שֶׁיִּהְיֶה לוֹ מִכְנָסַיִם מְיוּחָדִים לִתְפִלָּה מְשׁוּם נְקִיּוּת: ו. לֹא יָשִׁיחַ שִׂיחַת חוּלִין בְּשָׁעָה שֶׁשָּׁלִיחַ צִבּוּר חוֹזֵר הַתְּפִלָּה וְאִם שָׂח הוּא חוֹטֵא וְגָדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשׁוֹא וְגוֹעֲרִין בּוֹ: טוֹב לְכַוֵּין רַגְלָיו בְּשָׁעָה שֶׁאוֹמֵר קְדוּשָׁה עִם הַשְּׁלִיחַ צִבּוּר:

מוסר

מרגניתא דר' מאיר

מַה הַנָּאָה לָאָדָם וְסוֹפוֹ לִפְרוֹשׁ מֵעוֹלָם לָעוֹלָם. מֵחַיִּים לַמָּוֶת. מֵאוֹרָה לַחֲשֵׁיכָה. מִשֵּׁינָה מְתוּקָה לְשֵׁינָה דְחוּקָה וּמָרָה. מֵאוֹר מָתוֹק לְרִמָּה וְתוֹלֵעָה. מִמַּטְעַמִּים מְתוּקִים לְטַעַם עָפָר. מֵחִבּוּק נָאֶה לְחִבּוּק עָפָר. כַּמָּה עֲשִׁירִים יָצְאוּ מֵהָעוֹלָם בְּפַחֵי נֶפֶשׁ. כַּמָּה חֲכָמִים הָיְתָה חָכְמָתָם עֲלֵיהֶם לְתַקָּלָה. כַּמָּה גִּבּוֹרִים הָיְתָה גְבוּרָתָם עֲלֵיהֶם לְתַקָּלָה. כַּמָּה מְגַדְּלֵי בָנִים לֹא שָׂמְחוּ בִּבְנֵיהֶם. כַּמָּה נָאִים הָיָה נוֹיֵיהֶם עֲלֵיהֶם לְתַקָּלָה. כַּמָּה זְקֵנִים לֹא רָאוּ כְּבוֹד. כַּמָּה בַּחוּרִים נִקְצְצוּ בְּחֶפְתָּן. וְכִי מַה הֲנָאָה לָאֱכוֹל מִמַּאֲכָל שֶׁהוּא מְבִיאוֹ לִדִינִים מְרֻבִּים. מִשְׁמְחָה שֶׁמְּבִיאָה לְאָדָם לְדַאֲגוֹת הַרְבֵּה. מִמַּלְבּוּשׁ שֶׁהוּא גּוֹרֵם לִפְגִיעוֹת מְרֻבּוֹת. מֵהֶרְהוּר שֶׁגּוֹרֵם לְמַכְאוֹבִים מְרֻבִּים. מִשֵּׁנָה מְתוּקָה שֶׁגּוֹרֶמֶת לְמִיתָה מְשׁוּנָה. מֵחֵטְא שֶׁהוּא מְאַבֵּד זְכִיּוֹת הַרְבֵּה. מִתַּרְעוּמוֹת שֶׁמְּקַפְּחוֹת פַּרְנָסוֹת הַרְבֵּה. אֵיזֶהוּ בֶּן הָעוֹלָם הַבָּא הַמִּתְרַחֵק מִן הָעֲבֵירוֹת וּמֵהֶרְהוּר וּמִלֶּצָנוּת וּמִלָּשׁוֹן הָרַע וּמֵהַכִּיעוּר וְהַדּוֹמִים וְהַמְקַיֵּים מִצְוֹת וְיֵשׁ בְּיָדוֹ מִצְוֹת עַל אֲמִתָּתָהּ וּמִתְרַחֵק מִן הַחֵטְא וְשׁוֹמֵר עִיּוּן תְּפִלָּה וּמִתְוַדֶּה עַל עֲוֹנוֹתָיו. לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה:

בראשית יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע עֵץ פְּרִי עֹשֶׂה פְּרִי לְמִינוֹ אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: וַאֲמַר יְיָ תַּדְאֵית אַרְעָא דִּיתְאֵה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדַּרַע אִילָן פֵּירִין עָבֵד פֵּירִין לְזַנֵּהּ דִּי בַר זַרְעֵהּ בֵּהּ עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵן:

רש"י תדשא הארץ דשא עשב. לא דשא לשון עשב ולא עשב לשון דשא, ולא היה לשון המקרא לומר תעשיב הארץ, שמיני דשאים מחלקין, כל אחד לעצמו נקרא עשב פלוני, ואין לשון למדבר לומר דשא פלוני, שלשון דשא הוא לבישת הארץ כשהיא מתמלאת בדשאים: תדשא הארץ. תתמלא ותתכסה לבוש עשבים. בלשון לעז נקרא דשא אירבידי"ץ [מכלול העשבים] כלן בערבוביא, וכל שורש לעצמו נקרא עשב: מזריע זרע. שיגדל בו זרעו לזרוע ממנו במקום אחר: עץ פרי. שיהא טעם העץ כטעם הפרי, והיא לא עשתה כן, אלא (פסוק יב) ותוצא הארץ עץ עשה פרי, ולא העץ פרי, לפיכך כשנתקלל אדם על עונו נפקדה גם היא על עונה ונתקללה: אשר זרעו בו. הן גרעני כל פרי, שמהן האילן צומח כשנוטעין אותן:

(יב) וַתּוֹצֵא הָאָרֶץ דֶּשֶׁא עֵשֶׂב מַזְרִיעַ זֶרַע לְמִינֵהוּ וְעֵץ עֹשֶׂה פְּרִי אֲשֶׁר זַרְעוֹ בוֹ לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וְאַפֵּקַת אַרְעָא דִּיתְאָה עִסְבָּא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדַּרַע לְזַנּוֹהִי וְאִילַן עָבֵד פֵּירִין דְּבַר זַרְעֵהּ בֵּהּ לְזַנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י ותוצא הארץ וגו' . אף על פי שלא נאמר למינהו בדשאין בציווייהן, שמעו שנצטוו האילנות על כך, ונשאו קל וחמר בעצמן, כמפורש באגדה בשחיטת חלין (חולין ס.) :

(יג) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם שְׁלִישִׁי: וְהָוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם תְּלִיתָאי: (יד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יְהִי מְאֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהַבְדִּיל בֵּין הַיּוֹם וּבֵין הַלָּיְלָה וְהָיוּ לְאֹתֹת וּלְמוֹעֲדִים וּלְיָמִים וְשָׁנִים: וַאֲמַר יְיָ יְהוֹן נְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַפְרָשָׁא בֵּין יְמָמָא וּבֵין לֵילְיָא וִיהוֹן לְאָתִין וּלְזִמְנִין וּלְמִימְנֵי בְּהוֹן יוֹמִין וּשְׁנִין:

רש"י יהי מארת וגו' . מיום ראשון נבראו, וברביעי צוה עליהם להתלות ברקיע, וכן כל תולדות שמים וארץ נבראו מיום ראשון, וכל אחד ואחד נקבע ביום שנגזר עליו, הוא שכתוב (פסוק א) את השמים, לרבות תולדותיהם, ואת הארץ, לרבות תולדותיה: יהי מארת. חסר וי"ו כתיב, על שהוא יום מארה ליפול אסכרה בתינוקות, הוא ששנינו ברביעי היו מתענים על אסכרה שלא תפל בתינוקות: להבדיל בין היום ובין הלילה. משנגנז האור הראשון, אבל בשבעת ימי בראשית שמשו האור והחשך הראשונים יחד בין ביום ובין בלילה: והיו לאתת. כשהמאורות לוקין סימן רע הוא לעולם, שנאמר (ירמיה י ב) מאותות השמים אל תחתו, בעשותכם רצון הקדוש ברוך הוא אין אתם צריכין לדאג מן הפרענות: ולמועדים. על שם העתיד, שעתידים ישראל להצטוות על המועדות, והם נמנים למולד הלבנה: ולימים. שמוש החמה חצי יום ושמוש הלבנה חציו, הרי יום שלם: ושנים. לסוף שלש מאות ששים וחמשה ימים יגמרו מהלכם בשנים עשר מזלות המשרתים אותם והיא שנה. (וחוזרים ומתחילים פעם שניה לסבב בגלגל כמהלכן הראשון) :

(טו) וְהָיוּ לִמְאוֹרֹת בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ וַיְהִי כֵן: וַיהוֹן לִנְהוֹרִין בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא וַהֲוָה כֵּן:

רש"י והיו למאורות. עוד זאת ישמשו שיאירו לעולם:

נביאים - ישעיה - פרק מב

(טו) אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: אַחֲרִיב טוּרִין וְרָמָן וְכָל עִסְבֵּיהוֹן אֵיבֵשׁ וַאֲשַׁוֵּי נַהֲרִין לְנִגְוָן וַאֲגַמִּין אֵיבֵשׁ:

רש"י **אחריב הרים וגבעות** . אהרוג מלכים ושלטונים של עכו"ם : **וכל עשבם** . כל הנלוים עליהם : **אוביש** . ל' יובש הוא לענין דבר לח כגון עשב ונהרות :

(טז) וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים: וַאֲדַבַּר לְבֵית יִשְׂרָאֵל דְּרָמִין כְּסָמָן בְּאוֹרַח דְּלָא יְדָעוּ בִּשְׁבִילִין דְּלָא אֵילַפוּ אַדְרִיכִנּוּן אֲשַׁוֵּי קֳבֵל קֳדָמֵיהוֹן לִנְהוֹר וְכַפְלָא לְמֵישְׁרָא אִלֵּין פִּתְגָמַיָּא אַעֲבְדִנּוּן וְלָא אֲרְחֵקִנּוּן:

רש"י **והולכתי** . ישראל שהיו עורים עד הנה מהביט אלי בדרך הטוב אשר לא ידעו להלוך בה : **עשיתים** . אעשה כן ל' נבואה לדבר על העתיד כאילו עשוי :

(יז) נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹּשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: יִסְתַּחֲרוּן לַאֲחוֹרָא יְבַהֲתוּן בַּהֲתָא פָּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא דְּאָמְרִין לְצָלַם מַתְכָא אַתּוּן טַעֲוָתְנָא: (יח) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: רְשִׁיעַיָּא דְּאִנּוּן כְּחֵרְשִׁין הֲלָא אוּדְנִין לְכוֹן שְׁמַעוּ וְחַיָּבַיָּא דְּאִנּוּן כְּסָמָן הֲלָא עַיְנִין לְכוֹן אִסְתַּכָּלוּ וַחֲזוֹ:

רש"י **החרשים** . והעורים . על ישראל הוא אומר :

(יט) מִי עִוַּר כִּי אִם עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכַי אֶשְׁלָח מִי עִוַּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: הֲלֹא אִם יְתוּבוּן רְשִׁיעַיָּא יִתְקְרוּן עַבְדַי וְחַיָּבַיָּא דְּנָבְיֵי שְׁלַחִית עֲלֵיהוֹן אֶלָּא רְשִׁיעַיָּא עֲתִידִין לְאִשְׁתַּלָּמָא פּוּרְעָנוּת חוֹבֵיהוֹן בְּרַם אִם יְתוּבוּן יִתְקְרוּן עַבְדַיָּא דַיְיָ:

רש"י **מי עור** . בכם אין אחד כי אם עבדי הוא העור שבכלכם , וחרש שבכם הרי הוא כמלאכי אשר אני שולח להנבא נבואות : **מי עור כמשולם** . מי היה עור בכם כבר קבל יסוריו והרי הוא כמשולם כל תגמוליו ויוצא נקי :

כתובים - משלי - פרק א

(יא) אִם יֹאמְרוּ לְכָה אִתָּנוּ נֶאֱרְבָה לְדָם נִצְפְּנָה לָנָקִי חִנָּם: אִין יֵימְרוּן אֱתָא עִמָּנָא נְכְמוֹן לְדָמָא נְטַשֵּׁי לְזַכֵּי מַגָּן:

רש"י **נארבה לדם** . לשפוך דם : **נצפנה** . ל' מארב : **נצפנה לנקי חנם** . הכתוב אומר שצפינתם לנקי חנם הוא :

(יב) נִבְלָעֵם כְּשָׁאוֹל חַיִּים וּתְמִימִים כְּיוֹרְדֵי בוֹר: נִבְלָעִנוּן כְּשֵׁיוֹל לְחַיֵּי וְלִדְלָא מוּם הֵיךְ נָחֲתֵי גוּבָא:

רש"י **נבלעם** . לנקיים כשהם חיים : **כשאול** . הבולע כל גוף שלם : **ותמימים** . אינו לשון צדיקים אלא מלשון שלמים נבלעם כשהם שלמים כאדם היורד בתוך הבור כשהוא שלם כלומר בעודם בעשרם נהרגם ונירש נכסיהם :

(יג) כָּל הוֹן יָקָר נִמְצָא נְמַלֵּא בָּתֵּינוּ שָׁלָל: כָּל עוּתָרָא וִיקָרָא נְשִׁכַּח וּנְמַלֵּי בָּתָּנָא בִּזְתָא: (יד) גּוֹרָלְךָ תַּפִּיל בְּתוֹכֵנוּ כִּיס אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּנוּ: פֵּיסָךְ אַרְמֵי בֵּינָתָנָא כִּיסָא חַד יֶהֱוֵי לְכוּלָּנָא:

רש"י **גורלך תפיל בתוכנו** . אם תרצה תחלוק או אם תרצה יהיה בשותפות : **כיס אחד יהיה לכולנו** . ביחד :

(טו) בְּנִי אַל תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ אִתָּם מְנַע רַגְלְךָ מִנְּתִיבָתָם: בְּרִי לָא תֵיזִיל בְּאָרְחָא עִמְהוֹן מְנַע רַגְלָךְ מִן שְׁבִילֵיהוֹן:

משנה יבמות פרק א

א. חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה נָשִׁים פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְאֵלּוּ הֵן, בִּתּוֹ, וּבַת בִּתּוֹ, וּבַת בְּנוֹ, בַּת אִשְׁתּוֹ, וּבַת בְּנָהּ, וּבַת בִּתָּהּ, חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ, וְאֵם חָמִיו, אֲחוֹתוֹ מֵאִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִמּוֹ, וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְעוֹלָמוֹ, וְכַלָּתוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן וְצָרוֹת צָרוֹתֵיהֶן מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם, עַד סוֹף הָעוֹלָם. וְכָלָן אִם מֵתוּ, אוֹ מֵאָנוּ, אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, אוֹ שֶׁנִּמְצְאוּ אֲיָלוֹנִיּוֹת, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בַּחֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חֲמוֹתוֹ וּבְאֵם חָמִיו שֶׁנִּמְצְאוּ אֲיָלוֹנִיּוֹת אוֹ שֶׁמֵּאָנוּ:

ברטנורה (א) חמש עשרה נשים פוטרות צרותיהן. שאם היתה אחת מהן נשואה לאחיו ולו שתי נשים ומת בלא בנים, שתיהן פטורות, שנאמר (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה, שאין תלמוד לומר עליה, אלא ללמדך שאפילו יבמתו שנאמר בה (דברים כ"ה) יבמה יבא עליה, אם היא אשה אל אחותה, לא תקח. והוא הדין לשאר עריות שיש בהן כרת. ואין לי אלא היא, צרתה מנין, ת"ל לצור. צרת צרתה מנין, ת"ל לצרור. דמשמע לא תקח לא היא ולא צרתה ולא צרת צרתה: **בתו ובת בתו וכו'**. בבתו מאנוסתו, וכן בת בתו ובת בנו, דאילו בתו מאשתו היינו בת אשתו. דכיון דכתיב (ויקרא י"ח) ערות אשה ובתה, לא שנא הימנו ולא שנא מאיש אחר. אבל בתו מאנוסתו לא נפיק מהאי קרא, דאשה על ידי קדושין משמע, אלא נפקא מערות בת בנך או בת בתך (שם:): **חמותו ואם חמות ואם חמיו**. כל אלו אסורות לו, משום ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה, ויש בכלל זה חמותו ואם חמותו ואם חמיו: **אחותו**

מאמו. שנישאת לאחיו מאביו ומת. וכן אחות אמו. שאין יבום אלא באחיו מן האב, דילפינן אחוה אחוה מבני יעקב, מה להלן מן האב אף על פי שאין מן האם הכא נמי לא שנא: **ואשת אחיו מאמו**. שמת ונישאה אחיו מאביו, שהיתה נכרית אצלו, ומת בלא בנים ונפלה לפניו ליבום. ואסורה לו לפי שהיתה תחלה אשת אחיו מאמו ואסורה לו עולמית, דכתיב (שם) ערות אשת אחיך, ודרשינן אחיך בין מן האב בין מן האם: **ואשת אחיו שלא היה בעולמו**. כגון ראובן שמת בלא בנים, ונולד לו אח לאחר מיתה ושמו לוי, ויבם שמעון את אשתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, ונפלו שתיהן לפני לוי, שתיהן פטורות, לפי שאשת ראובן שנישאת לשמעון אסורה ללוי בכרת, לפי שמיעטה הכתוב מיבום לוי, שנאמר (דברים כ"ה) כי ישבו אחים יחדיו, שהיתה להם ישיבה אחת בעולם. הלכך כשמת ראובן נאסרה על לוי איסור עולם כאשת אח שיש לו בנים. ואע"פ שעתה נפלה מכח נישואי שמעון שהיה בעולמו, אסורה לו מחמת ראובן. וכשם שהיא אסורה כך צרתה אסורה: **וכלתו**. שמת בנו, ונשאה אחיו. וכלתו אסורה עליו איסור עולם ואפילו אחר שמת בנו: **וכולן אם מתו**. כגון שמתה בתו קודם מיתת אחיו או שמיאנה בו. ואע"פ שאין מיאון אלא ביתומה קטנה שהשיאוה אמה ואחיה, משכחת לה שמיאנה בחיי אביה, כגון שהשיאה אביה לאחר ונתגרשה בעודה קטנה, ששוב אין לאביה רשות בה, ונישאת לאחי אביה בעודה קטנה, אז יוצאה במיאון, דקרינן לה לקמן יתומה בחיי האב. ואם מיאנה באחיו או נתגרשה ממנו, או נמצאה אילונית שמקחה מקח טעות וכאילו לא היתה אשת אחיו מעולם, צרתה מתיבמת: **אילונית**. לשון איל. הזכר מן הצאן. וסימניה מפורשים, שאין לה שדים כנשים ואין לה סימנים וקולה עבה כאיש ואין לה שיפולי מעים כנשים כלומר שאותו מקום אינו בולט מגופה כערות שאר הנשים: **ואי אתה יכול לומר וכו**'. שכבר ילדו מאחר קודם שנישאו לאחיו, הלכך לאו אילוניות נינהו. ומיאון נמי ליכא, שהרי גדולות הן, ואין ממאנת אלא קטנה. ותנא דידן דלא חשיב אמו בכלל הנשים שפוטרות צרותיהן, סבר לה כמ"ד שאין אדם נושא אנוסת אביו ומפותת אביו. אבל לדברי האומר נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, והיא הלכה, אפשר שתנשא אמו לאחיו מאביו, וכשימות בלא בנים נמצאת אמו נופלת לפני בנה ליבום. ונמצאו ט"ז נשים פוטרות צרותיהן, ואמו אחת מהן. וכן הלכה:

ב. כֵּיצַד פּוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן, הָיְתָה בְּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאָה לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וָמֵת, כְּשֵׁם שֶׁבְּתּוֹ פְּטוּרָה, כָּךְ צָרָתָהּ פְּטוּרָה. הָלְכָה צָרַת בְּתּוֹ וְנִשֵּׂאת לְאָחִיו הַשֵּׁנִי, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, וָמֵת, כְּשֵׁם שֶׁצָּרַת בְּתּוֹ פְּטוּרָה, כָּךְ צָרַת צָרָתָהּ פְּטוּרָה, אֲפִלּוּ הֵן מֵאָה. כֵּיצַד אִם מֵתוּ צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת, הָיְתָה בְּתּוֹ אוֹ אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת הָאֵלּוּ נְשׂוּאָה

לְאָחִיו, וְלוֹ אִשָּׁה אַחֶרֶת, מֵתָה בְתּוֹ אוֹ נִתְגָּרְשָׁה, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו, צָרָתָהּ מָתֶרֶת. וְכָל הַיְכוֹלָה לְמָאֵן וְלֹא מֵאָנָה, צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת:

ברטנורה (ב) **כשם שבתו פטורה**. שהרי אסורה לו, ואין שם אח אלא הוא. כך צרתה פטורה: הלכה צרת בתו ונישאת לאחיו השני. היכא דיש אח אחר ששתיהן מותרות לו, ואינן פטורות, שהרי יש כאן מצות יבום, ומתיבמת האחת והשניה פטורה, דכתיב (דברים כ"ה) את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואין בונה שתי בתים. ואם יבם אחיו השני את צרת בתו ולו אשה אחרת ומת בלא בנים וחזרו ונפלו לפניו: **כשם שצרת בתו פטורה**. שנאסרה עליו משעת נפילת אחיו הראשון. כך צרת צרתה, אשת אחיו השני האחרת, פטורה, שזו פוטרתה, שצרת ערוה פוטרת צרתה: **ואפילו הם מאה**. אחים, והלכה צרת צרתה של בתו ונתיבמה לאחיו השלישי, ולו אשה אחרת ומת בלא בנים, שתיהן אסורות על זה. וכן לעולם: **צרתה מותרת**. להתיבם. שהרי בשעת זיקת יבום אינה צרתה: **וכל היכולה למאן**. שהיא קטנה הערוה, ויכולה למאן ולא מיאנה, ומת אחיו, הואיל וקידושיה אינן אלא מדרבנן וזיקה שלה אינה אלא מדרבנן, אינה פוטרת צרתה מן החליצה, ולהתיבם אסורה, שנראית כצרת ערוה:

ג. שֵׁשׁ עֶרָיוֹת חֲמוּרוֹת מֵאֵלּוּ, מִפְּנֵי שֶׁנִּשּׂוּאוֹת לַאֲחֵרִים, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת. אִמּוֹ, וְאֵשֶׁת אָבִיו, וַאֲחוֹת אָבִיו, אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִי אָבִיו, וְאֵשֶׁת אָחִיו מֵאָבִיו:

ברטנורה (ג) **שש עריות חמורות מאלו**. ומה היא חומרא שלהן, שנשואות לאחרים. ואינן יכולות להנשא לאחיו של זה מאביו, ואם מתו בעליהן שהן נכרים אצל זה, צרותיהן מותרות לינשא לזה, שאין צרת ערוה אסורה אלא בנופלת לפניו ליבום מאחיו. ורבינו משה בר מימון פירש, אם נישאו בעבירה לאחיו, ומת בלא בנים ונפלו ליבום לפניו, צרותיהן מותרות, שאין אלו צרות ערוה, הואיל ולא היו קדושין תופסין לאחיו באותן עריות: **אמו**. אינה יכולה להנשא לאחיו מאביו, שהרי היא לו אשת האב, לדברי האומר שאנוסת אביו אסורה. ולעיל פירשתי שאין כן הלכה, אלא אמו פוטרת צרתה, שהיא יכולה להנשא לאחיו מאביו: **אשת אביו**, **אשת אחיו מאביו**. [שהיה לו בנים]: **ואחות אביו**. כולן אסורות לאחיו כמו שאסורות עליו, ואין בהם צד יבום על זה לעולם. ואם נשאום אחרים ולהם נשים אחרות ומתו, צרותיהן מותרות לינשא לזה. וכן אם נשא אותם אחיו בעבירה ומת בלא בנים צרותיהן מותרות:

ד. בֵּית שַׁמַּאי מַתִּירִין הַצָּרוֹת לָאֲחִים, וּבֵית הִלֵּל אוֹסְרִים. חָלְצוּ, בֵּית שַׁמַּאי פּוֹסְלִין מִן הַכְּהֻנָּה, וּבֵית הִלֵּל מַכְשִׁירִים. נִתְיַבְּמוּ, בֵּית שַׁמַּאי מַכְשִׁירִים, וּבֵית הִלֵּל פּוֹסְלִין. אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ (אוֹסְרִין וְאֵלּוּ מַתִּירִין, אֵלּוּ) פּוֹסְלִין וְאֵלּוּ מַכְשִׁירִין, לֹא נִמְנְעוּ בֵּית שַׁמַּאי מִלִּשָּׂא

נָשִׁים מִבֵּית הִלֵּל, וְלֹא בֵּית הִלֵּל מִבֵּית שַׁמַּאי. כָּל הַטְּהָרוֹת וְהַטְּמָאוֹת שֶׁהָיוּ אֵלּוּ מְטַהֲרִין וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין, לֹא נִמְנְעוּ עוֹשִׂין טְהָרוֹת אֵלּוּ עַל גַּבֵּי אֵלּוּ:

ברטנורה (ד) **בית שמאי מתירין**. צרת ערוה להתיבם לאחיו. דלית להו הך דרשה דלצרור: **חלצו**. הצרות מן האחים: **בית שמאי פוסלין**. הצרות מן הכהונה, שחליצתן חליצה: **ובית הלל מכשירין**. שחליצתן שלא לצורך היתה, והרי היא כחולצת מן נכרי: **נתיבמו**. לאחין: **בית שמאי מכשירין**. אותן לכהנים אם נתאלמנו מיבמיהם: **ובית הלל פוסלים**. שנבעלו לאסור להם, והנבעלה לאסור לה עשאה זונה וזונה אסורה לכהן: **לא נמנעו**. ואע"פ שבני הצרות שנתיבמו כדברי בית שמאי ממזרים הם לב"ה, שהרי באיסור אשת אח הם עליהם ואשת אח בכרת, ובני חייבי כריתות ממזרים הם, אעפ"כ לא נמנעו ב"ה מלישא נשים מב"ש, לפי שהיו מודיעים להם אותן הבאות מן הצרות ופורשין מהן: **אלו על גבי אלו**. משאילים כליהם אלו לאלו. ובגמרא פריך אהא דתנן בית שמאי מתירין את הצרות לאחים ובית הלל אוסרים, קרי כאן לא תתגודדו, לא תיעשו אגודות אגודות. ומשני, כגון בית דין אחד בעיר אחת פלג מורים כבית שמאי ופלג מורים כבית הלל. אבל שני בתי דינים בעיר אחת, וכ"ש שני בתי דינים בשתי עיירות לית לן בה:

גמרא יבמות דף ט"ז ע"א

שְׁאֵלוּ אֶת רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ צָרַת הַבַּת מַהוּ אָמַר לָהֶם מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל. גּוּפָא בִּימֵי רִבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִּינַס הִתִּירוּ צָרַת הַבַּת לְאַחִין וְהָיָה הַדָּבָר קָשֶׁה לַחֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁחָכָם גָּדוֹל הָיָה וְעֵינָיו קָמוּ מִלְּבֹא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ אָמְרוּ מִי יֵלֵךְ וְיוֹדִיעוֹ אָמַר לָהֶן רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֲנִי אֵלֵךְ וַאֲחֶרָיו מִי רִבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וַאֲחֶרָיו מִי רִבִּי עֲקִיבָא הָלְכוּ וְעָמְדוּ עַל פֶּתַח בֵּיתוֹ נִכְנְסָה שִׂפְחָתוֹ אָמְרָה לוֹ רַבִּי חֲכָמֵי יִשְׂרָאֵל בָּאִין אֶצְלֵךְ אָמַר לָהּ יִכָּנְסוּ וְנִכְנְסוּ תָּפְסוֹ לְרִבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְהוֹשִׁיבָהוּ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב אָמַר לוֹ רַבִּי אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וְיֵשֵׁב אָמַר לוֹ מִי הוּא רִבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אָמַר וְיֵשׁ לוֹ בֵּן לַעֲזַרְיָה חֲבֵרֵנוּ קָרָא עָלָיו הַמַּקְרֵא הַזֶּה (תהלים ל"ז) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְלֹא רָאִיתִי צַדִּיק נֶעֱזָב וְזַרְעוֹ מְבַקֶּשׁ לֶחֶם תָּפְסוֹ וְהוֹשִׁיבוֹ עַל מִטָּה שֶׁל זָהָב אָמַר לוֹ רַבִּי אֱמוֹר לְתַלְמִידְךָ אַחֵר וְיֵשֵׁב אָמַר לוֹ וּמִי הוּא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף אָמַר לוֹ אַתָּה הוּא עֲקִיבָא בֶּן יוֹסֵף שֶׁשִּׁמְּךָ הוֹלֵךְ מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ שֵׁב בְּנִי שֵׁב כְּמוֹתְךָ יִרְבּוּ בְיִשְׂרָאֵל הִתְחִילוּ מְסַבְּבִים אוֹתוֹ בַּהֲלָכוֹת עַד שֶׁהִגִּיעוּ לְצָרַת הַבַּת אָמְרוּ לוֹ צָרַת הַבַּת מַהוּ אָמַר לָהֶם מַחֲלוֹקֶת בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל הֲלָכָה כְּדִבְרֵי מִי אָמַר לָהֶם הֲלָכָה כְּבֵית הִלֵּל אָמְרוּ לוֹ וַהֲלֹא מִשְׁמְךָ אָמְרוּ הֲלָכָה כְּבֵית שַׁמַּאי אָמַר לָהֶם דּוֹסָא שְׁמַעְתֶּם אוֹ בֶּן הָרְכִּינַס שְׁמַעְתֶּם אָמְרוּ לוֹ חַייֶךָ רַבִּי סְתָם שְׁמַעְנוּ אָמַר לָהֶם אַח קָטָן יֶשׁ לִי בְּכוֹר שָׁטָן הוּא. וְיוֹנָתָן שְׁמוֹ וְהוּא מִתַּלְמִידֵי שַׁמַּאי וְהִזְהִרוּ שֶׁלֹּא יְקַפֵּחַ אֶתְכֶם בַּהֲלָכוֹת לְפִי שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת

תְּשׁוּבוֹת בְּצָרַת הַבַּת שֶׁהִיא מֶתֶרֶת אֲבָל מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁעַל מְדוּכָה זוּ יָשַׁב חַגַּי הַנָּבִיא וְאָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים. צָרַת הַבַּת אֲסוּרָה עַמּוֹן וּמוֹאָב מְעַשְּׂרִין מַעְשַׂר עָנִי בַּשְּׁבִיעִית וּמְקַבְּלִים גֵּרִים מִן הַקַּרְדּוּיִים וּמִן הַתַּרְמוּדִיִּים:

רש"י **בימי ר' דוסא התירו**. אחיו של ר' דוסא שהיה מתלמידי שמאי התירן כדתנן לקמן ועשו על פיו ונהגו כן: **שחכם גדול היה**. וסבורין חכמים שהוא התירן: **קמו**. עמדו מלראות: **אמר לו**. ר' יהושע לר' דוסא אמור לתלמידך אחר וישב: **דוסא התירו**. שמעתם אומרים: **או בן הרכינס**. בלא דוסא: **סתם שמענו**. בן הרכינס סתם שמענו ושמו לא הוזכר: **בכור שטן הוא**. חריף ועומד על שמועתו ועושה מעשה ואינו שב משמועתו לעשות כרבים: **עמון ומואב**. ישראלים הדרים בארץ עמון ומואב שכיבש משה מסיחון ונתקדשו בקדושת א"י ועכשיו בבית שני בטלה קדושתה וזורעין בשביעית ותקנו להם מעשר ראשון ומעשר עני בשביעית כדמפ' לקמן מפני פרנסת עניים שבא"י שאין להם מה לאכול בשביעית לפי שביטל לקט שכחה ופאה והולכים שם ונוטלים לקט שכחה ופאה ומעשר עני: ומקבלים גרים מן הקרדויים וכו'. ולא אמרי' ממזרים הם מבנות ישראל שבאו עליהן עכו"ם דאיכא רבנן דפסלי:

זוהר הקדמה דף י"א ע"א

פְּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר מַאי דִּכְתִיב (יְשַׁעְיָה ל"ח) וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה' תָּא חֲזֵי כַּמָּה הוּא חֵילָא תַּקִּיפָא דְּאוֹרַיְתָא וְכַמָּה הוּא עִלָּאָה עַל כֹּלָּא דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לָא דְּחִיל מֵעִלָּאֵי וּמִתַּתָּאֵי וְלָא דָּחִיל מִמַּרְעִין בִּישִׁין דְּעָלְמָא בְּגִין דְּאִיהוּ אָחִיד בְּאִילָנָא דְּחַיֵּי וְיָלִיף מִנֵּיהּ בְּכָל יוֹמָא דְּהָא אוֹרַיְתָא תּוֹלִיף לְבַר נַשׁ לְמֵיזַל בְּאֹרַח קְשׁוֹט, תּוֹלִיף לֵיהּ עֵיטָא הֵיךְ יְתוּב קַמֵּי מָארֵיהּ לְבַטָּלָא הַהִיא גְּזֵרָה דַּאֲפִלּוּ אִתְגְּזַר עֲלֵיהּ דְּלָא יִתְבַּטַּל הַאי גְּזֵרָה מִיָּד אִתְבַּטַּל וְאִסְתַּלַּק מִנֵּיהּ וְלָא שַׁרְיָא עֲלֵיהּ דְּבַר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא, וּבְגִין כְּךָ בָּעֵי לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּאוֹרַיְתָא יְמָמָא וְלֵילֵי וְלָא יִתְעַדֵּי מִנַּהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (יְהוֹשֻׁעַ א') וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה, וְאִי אִתְעֲדֵי מִנַּהּ דְּאוֹרַיְתָא אוֹ אִתְפָּרַשׁ מִנַּהּ כְּאִלּוּ אִתְפָּרַשׁ מֵאִילָנָא דְּחַיֵּי, תָּא חֲזֵי עֵיטָא לְבַר נַשׁ כַּד אִיהוּ סָלִיק בְּלֵילָא עַל עָרְסֵיהּ בָּעֵי לְקַבָּלָא עֲלֵיהּ מַלְכוּתָא דִּלְעֵילָּא בְּלִבָּא שְׁלִים וּלְאַקְדָּמָא לְמִמְסַר קַמֵּיהּ פִּקָּדוֹנָא דְּנַפְשֵׁיהּ (כְּרֵאשִׁית י"ט עַמּוּד ב') אִשְׁתְּזִיב מִכָּל מַרְעִין בִּישִׁין וּמִכָּל רוּחִין בִּישִׁין וְלָא שָׁלְטִין עֲלֵיהּ, וּבְצַפְרָא כַּד קָם מְעָרְסֵיהּ בָּעֵי לְבָרְכָא לְמָארֵיהּ וּלְמֵיעַל לְבֵיתֵיהּ וּלְמִסְגַּד קַמֵּי הֵיכָלֵיהּ בְּדָחִילוּ סַגְיָא וּבָתַר כֵּן יִצְלֵי צְלוֹתֵיהּ וְיִסַּב עֵיטָא מֵאנּוּן אֲבָהָן קַדִּישִׁין דִּכְתִיב (תְּהִלִּים ה') וַאֲנִי בְרוֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ:

תרגום הזוהר פָּתַח רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאָמַר, מַה שֶּׁכָּתוּב, (ישעיה ל"ח) וַיָּסֵב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל אֶל ה'. בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה חָזָק הַתּוֹרָה, וְכַמָּה הִיא עֶלְיוֹנָה עַל הַכֹּל. כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, אֵינוֹ יָרֵא מֵעֶלְיוֹנִים וּמִתַּחְתּוֹנִים, וְאֵינוֹ יָרֵא מֵחֲלָאִים רָעִים שֶׁבָּעוֹלָם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אָחוּז בְּעֵץ הַחַיִּים, וְלוֹמֵד מִמֶּנּוּ בְּכָל יוֹם. כִּי הַתּוֹרָה מְלַמֶּדֶת אֶת הָאָדָם לָלֶכֶת בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, מְלַמֶּדֶת לוֹ עֵצָה אֵיךְ יָשׁוּב לִפְנֵי אֲדוֹנוֹ לְבַטֵּל הַגְּזֵרָה. כִּי אֲפִלּוּ נִגְזַר עָלָיו שֶׁהַגְּזֵרָה לֹא תִתְבַּטֵּל, הִיא מִתְבַּטֶּלֶת מִיָּד וְנֶעֱבֶרֶת מִמֶּנּוּ, וְאֵינָהּ שׁוֹרָה עַל הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּמְשׁוּם זֶה, צָרִיךְ הָאָדָם לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה יוֹם וָלָיְלָה, וְלֹא יָסוּר מִמֶּנָּהּ. זֶה שֶׁכָּתוּב (יהושע א') וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה. וְאִם הוּא סָר מִן הַתּוֹרָה, אוֹ נִפְרָד מִמֶּנָּהּ, הוּא כְּאִלּוּ נִפְרָד מֵעֵץ הַחַיִּים. בֹּא וּרְאֵה, עֵצָה לָאָדָם, כְּשֶׁהוּא עוֹלֶה עַל מִטָּתוֹ צָרִיךְ לְקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שֶׁל מַעְלָה בְּלֵב שָׁלֵם, וּלְהַקְדִּים לְמָסוֹר אֵלָיו פִּקָּדוֹן נַפְשׁוֹ, וּמִיָּד הוּא נִצָּל מִכָּל חֲלָאִים רָעִים וּמִכָּל הָרוּחוֹת הָרָעוֹת, שֶׁאֵינָן שׁוֹלְטוֹת עָלָיו. וּבַבֹּקֶר כְּשֶׁהוּא קָם מִמִּטָּתוֹ, הוּא צָרִיךְ לְבָרֵךְ לַאֲדוֹנוֹ וּלְהַכְנִיס לְבֵיתוֹ, וּלְהִשְׁתַּחֲווֹת לִפְנֵי הֵיכָלוֹ בְּיִרְאָה גְּדוֹלָה. וְאַחַר כָּךְ יִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ. וְיִקַּח עֵצָה מִן הָאָבוֹת הַקְּדוֹשִׁים שֶׁכָּתוּב, (תהלים ה') וַאֲנִי בְּרוֹב חַסְדְּךָ אָבֹא בֵיתֶךָ אֶשְׁתַּחֲוֶה אֶל הֵיכַל קָדְשְׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ.

הלכה פסוקה

שלחן ערוך א"ח מסי' ש"ז ואילך

א. וְדָבָר דָּבָר שֶׁלֹּא יְהֵא דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חוֹל הִלְכָךְ אָסוּר לוֹמַר דָּבָר פְּלוֹנִי אֶעֱשֶׂה לְמָחָר אוֹ סְחוֹרָה פְּלוֹנִית אֶקְנֶה לְמָחָר אֲפִילּוּ בְּשִׂיחַת דְּבָרִים בְּטֵלִים אָסוּר לְהַרְבּוֹת: **ב**. דְּבָר שֶׁאֵינוֹ מְלָאכָה וְאֵינוֹ אָסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁבָּת אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת מֻתָּר לְיִשְׂרָאֵל לוֹמַר לְנָכְרִי לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשַׁבָּת וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה שָׁם מִקְצַת חוֹלִי אוֹ יִהְיֶה צָרִיךְ לִדְבַר צוֹרֶךְ הַרְבֵּה אוֹ מִפְּנֵי מִצְוָה כֵּיצַד אוֹמֵר יִשְׂרָאֵל לְנָכְרִי לַעֲלוֹת בְּאִילָן לְהָבִיא שׁוֹפָר לִתְקוֹעַ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה וְכוּ': **ג**. הַבּוֹרֵר אוֹכֶל מִתּוֹךְ פְּסוֹלֶת בְּיָדוֹ לְהַנִּיחוֹ אֲפִילּוּ לְבוֹ בַּיּוֹם נַעֲשֶׂה כְּבוֹרֵר לְאוֹצָר וְחַיָּיב: **ד**. הַבּוֹרֵר פְּסוֹלֶת מִתּוֹךְ אוֹכֶל אֲפִילּוּ בְּיָדוֹ אַחַת חַיָּיב: **ה**. זֵיתִים וַעֲנָבִים אָסוּר לְסָחְטָן: **ו**. מֻתָּר לִסְחוֹט לִימוֹנִי"ם: **ז**. לִתֵּן כַּרְכּוֹם בְּתַבְשִׁיל מֻתָּר וְאֵין לָחוּשׁ לוֹ מִשּׁוּם צוֹבֵעַ דְּאֵין צְבִיעָה בְּאוֹכָלִים: **ח**. הַמְחַתֵּךְ יָרָק דַּק דַּק חַיָּיב מִשּׁוּם טוֹחֵן: **ט**. פֵּירוֹת שֶׁנִּשְׁרוּ מִן הָאִילָן בְּשַׁבָּת אֲסוּרִים בּוֹ בַּיּוֹם וְלָעֶרֶב מֻתָּרִים מִיָּד:

מוסר

מרגניתא דרבי מאיר

הַמִּתְחַבֵּר לָרָשָׁע טוֹרֵד עַצְמוֹ מִן הָעוֹלָם הַזֶּה וּמִן הָעוֹלָם הַבָּא וְהַמַּסְבִּיר פָּנִים לָרָשָׁע הֲרֵי זֶה מְמַרְגְּיזֵי אֵל וְהַמְרַמֶּה בִּדְרָכָיו מִתְאַבֵּל בְּסוֹפוֹ וְהַמַּטֶּה אֶת חֲבֵירוֹ מִדֶּרֶךְ טוֹבָה לְדֶרֶךְ רָעָה מֵת בַּחֲצִי יָמָיו. וְהַמַּלְעִיג עַל הַמִּצְוֹת אֵין מְרַחֲמִין עָלָיו מִן הַשָּׁמַיִם. וְהַמַּלְעִיג עַל עֲנִיוּתָן שֶׁל

עֲנִיִּים סוֹף סוֹף הוּא יָגֵעַ וַאֲחֵרִים אוֹכְלִים יְגִיעוֹ. וְכָל הַמַּרְגִּיל לְהַאְדִּים פְּנֵי חֲבֵירוֹ פְּנָקָסוֹ פְּתוּחָה בּוֹ בַיּוֹם וְאֵין לָךְ קָשֶׁה אֶלָּא מִי שֶׁעוֹסֵק בְּדִבְרֵי הֲבַאי. אוֹי לְמִי שֶׁהָעוֹלָם מָטְעֶה בּוֹ. אוֹי לְמִי שֶׁהַשָּׂעָה מְשַׂחֶקֶת לוֹ. אוֹי לְמִי שֶׁנַּעֲשֶׂה סַנִּיגּוֹרוֹ קַטֵּיגּוֹרוֹ. אוֹי לְמִי שֶׁיִּצְרוֹ מְנַצְּחוֹ. אוֹי לְמִי שֶׁנֶּהְפַּךְ עָלָיו הַגַּלְגַּל. אוֹי לְמִי שֶׁמְּאַבֵּד אֶת עֶמְלוֹ. ה' בְּרַחֲמָיו יַצִּילֵנוּ מִכָּל גְּזֵירוֹת קָשׁוֹת וְרָעוֹת בְּכְלַל וּפְרַט. יַצִּילֵנוּ מִיֵּצֶר הָרָע וּמִכָּל צָרָה וְיִזַּכֵּנוּ לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵימָה. אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

בראשית יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת שְׁנֵי הַמְּאֹרֹת הַגְּדֹלִים אֶת הַמָּאוֹר הַגָּדֹל לְמֶמְשֶׁלֶת הַיּוֹם וְאֶת הַמָּאוֹר הַקָּטֹן לְמֶמְשֶׁלֶת הַלַּיְלָה וְאֵת הַכּוֹכָבִים: וַעֲבַד יְיָ יָת תְּרֵין נְהוֹרַיָּא רַבְרְבַיָּא יָת נְהוֹרָא רַבָּא לְמִשְׁלַט בִּימָמָא וְיָת נְהוֹרָא זְעֵרָא לְמִשְׁלַט בְּלֵילְיָא וְיָת כּוֹכְבַיָּא:

רש"י המארת הגדלים וגו' . שוים נבראו, ונתמעטה הלבנה על שקטרגה ואמרה אי אפשר לשני מלכים שישתמשו בכתר אחד: ואת הכוכבים. על ידי שמיעט את הלבנה, הרבה צבאיה להפיס דעתה:

(יז) וַיִּתֵּן אֹתָם אֱלֹהִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם לְהָאִיר עַל הָאָרֶץ: וְיהַב יָתְהוֹן יְיָ בִּרְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא לְאַנְהָרָא עַל אַרְעָא: (יח) וְלִמְשׁל בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה וּלְהַבְדִּיל בֵּין הָאוֹר וּבֵין הַחֹשֶׁךְ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וּלְמִשְׁלַט בִּימָמָא וּבְלֵילְיָא וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין נְהוֹרָא וּבֵין חֲשׁוֹכָא וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

(יט) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם רְבִיעִי: וַהֲוָה רַמַּשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם רְבִיעָאי: (כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שֶׁרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רְקִיעַ הַשָּׁמָיִם: וַאֲמַר יְיָ יִרְחֲשׁוּן מַיָּא רְחֵשׁ נַפְשָׁא חַיְתָא וְעוֹפָא יְפָרַח עַל אַרְעָא עַל אַפֵּי רְקִיעָא דִּשְׁמַיָּא:

רש"י נפש חיה. שיש בה חיות: שרץ. כל דבר חי שאינו גבוה מן הארץ קרוי שרץ, בעוף כגון זבובים, בשקצים כגון נמלים וחפושין ותולעים, ובבריות כגון חולד ועכבר וחומט וכיוצא בהם, וכל הדגים:

(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וּבְרָא יְיָ יָת תַּנִּינַיָּא רַבְרְבַיָּא וְיָת כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּרְחִישָׁא דִּי אַרְחִישׁוּ מַיָּא לְזַנֵּיהוֹן וְיָת כָּל עוֹפָא דְּפָרַח לְזַנּוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י התנינם. דגים גדולים שבים. ובדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא, שאם יפרו וירבו לא יתקים העולם בפניהם: נפש החיה. שיש בה חיות:

נביאים - ישעיה - פרק מב

(כ) (ראית) רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: חֲזִיתוּן סַגִּיאָן וְלָא נְטַרְתּוּן אִתְפַּתָּחָה אוּדְנַיכוֹן וְלָא קַבֵּלְתּוּן אוּלָפָן:

רש"י **ראות רבות** . ראיות הרבה לפניכם ואינכם שומרים להביט במעשי ולשוב אלי : **פקוח אזנים** . אני עסוק לפקוח אזניכם ע"י נביאי ולא ישמע איש מכם את דברי ולשון הוה הוא :

(כא) יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: יְיָ רָעֵי בְּדִיל לְזַכָּאוּתֵהּ יִשְׁרָאֵל יְרַבֵּי לְעָבְדֵי אוֹרַיְתֵיהּ וְיַתְקֵף יַתְהוֹן:

רש"י **ה' חפץ** . להראותכם ולפקוח אזניכם למען צדק ולכך הוא מגדיל ומאדיר לכם תורה :

(כב) וְהוּא עַם בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפֵחַ בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הָחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין אֹמֵר הָשֵׁב: וְהוּא עַם בָּזִיז וַאֲנִיס אִתְחַפִּיאוּ בַּהֲתָא עוּלְמִין כּוּלְהוֹן וּבְבָתֵּי יְסוּרִין עֲגִינִין הֲווֹ לַעֲדֵי וְלִית דְּמְשֵׁזִיב לְבִיזָא וְלֵית דַּאֲמַר אֲתִיב:

רש"י **והוא** . העם הזה בזוי ושסוי וסוף הענין ולא ישים על לב כל זה לומר למה קראתנו זאת מי נתן למשיסה יעקב : **הפח בחורים כולם** . בחוריהם פחי נפש כולם , תו' ד"א הפח בחורים כולם ישימו את עצמם בפחי האדמה ובחורים ובבתי כלאים החבאו יוכיח שכן הוא : **ואין אומר השב** . כמו השב לפיכך הוא רפי אבל השב באמתחתינו הוא דגש :

(כג) מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשֵׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר: מַן בְּכוֹן יְצִית דָּא יְקַבֵּל וְיסַבַּר לְסוֹפָא:

רש"י **יאזין** . לתת לב לזאת מי נתן למשיסה יעקב : **לאחור** . יקשיב וישמע דבר שיעמוד לו באחרונה וכן ת"י לאחור לסוף' וכן כל לאחור שבמקרא עתיד להיות הוא :

(כד) מִי נָתַן (למשוסה) לִמְשִׁסָּה יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֹזְזִים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ: מַן מְסַר לַעֲדֵי יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבָזוּזִין הֲלָא יְיָ מִן קֳדָם דְּחָבוּ קֳדָמוֹהִי וְלָא אָבוּ לְמֵהַךְ בְּאוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וְלָא קַבִּילוּ אוּלְפָן אוֹרַיְתֵיהּ:

רש"י **זו חטאנו לו** . זו היא שגרמה את המשיסה והבז את אשר חטאנו לו : **ולא אבו** . אבותינו בדרכיו הלוך :

(כה) וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וְעֻזּוֹ מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר בּוֹ וְלֹא יָשִׂים עַל לֵב: וּשְׁפַךְ עֲלֵיהוֹן חֵימַת רוּגְזֵיהּ וּתְקוֹף עָבְדֵי קְרָבֵיהּ אַיְיתֵי עֲלֵיהוֹן וּקְטָלוּ בְהוֹן מִסְחוֹר סְחוֹר וְלָא יְדַעוּ וְשַׁלִּיטוּ בְהוֹן וְלָא שַׁוִיאוּ דַּחֲלְתֵּיהּ עַל לִבָּא:

רש"י **ותלהטהו מסביב** . כדי שיראו ויקחו מוסר כענין שנאמ' (צפניה ג ו) הכרתי גוים נשמו פנותם אמרתי אך תיראי וגו' : **ולא ידע** . יודע הוא אלא שדש בעקב לא חש להבין זאת ולשוב מרשעו : **ותבער בו** . אחר פורענו' העכו"ם שמסביב בערה בעצמו :

כתובים - משלי - פרק א

(טז) כִּי רַגְלֵיהֶם לָרַע יָרוּצוּ וימהרו וִימַהֲרוּ לִשְׁפֹּךְ דָּם: מְטוּל דְּרִגְלֵיהוֹן לְבִישְׁתָּא רָהֲטָן וּמְסְתַּרְהֲבִין לְמִשְׁפַּךְ דְּמָא:

רש"י **לרע ירוצו** . לרעת עצמם הם רצים ואינם יודעים לתת לב לדבר :

(יז) כִּי חִנָּם מְזֹרָה הָרֶשֶׁת בְּעֵינֵי כָל בַּעַל כָּנָף: מְטוּל דְּמַגָּן פְּרִיסָא מְצוּדְתָּא עַל פְּרִחָתָא דְגַפָּא:

רש"י **כי חנם מזורה הרשת** . כי העופות הרואות חטים וקטניות מזורים על הרשת חנם הוא בעיניהם שאינם מכירים על מה היא נזרת ויורדין בה ואוכלין :

(יח) וְהֵם לְדָמָם יֶאֱרֹבוּ יִצְפְּנוּ לְנַפְשֹׁתָם: וְהִנּוּן לְדָמָהוֹן כָּמְנִין וּמִטְשִׁין לְנַפְשָׁתְהוֹן:

רש"י **והם לדמם יארובו** . והציידים יארובו לדמם של עופות :

(יט) כֵּן אָרְחוֹת כָּל בֹּצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח: הֵיכְדֵין אִנּוּן אָרְחָתָא דְכָל דְּעָבְדִין עֵילָא נַפְשָׁתָא דְמָרֵיהוֹן נָסְבִין:

רש"י **כן ארחות כל בוצע בצע** . גוזל גזילה נאה ונחמדת היא לו וחנם היא לו . וסופו את נפש בעליו יקח . נפש עצמו שנעשה עכשיו בעל הממון שגזל מחבירו :

(כ) חָכְמוֹת בַּחוּץ תָּרֹנָּה בָּרְחֹבוֹת תִּתֵּן קוֹלָהּ: חָכְמְתָא בְּשׁוּקָא מְשְׁתַּבְּחָא וּמִשְׁקַקֵי יָהֲבָה קָלָהּ:

רש"י **חכמות בחוץ תרונה** . הרי חכמותיה של תורה בחוצותיה תזעקנה להזהירכם לסור עליהם ומה הן חוצותיה בתי מדרשות : **ברחובות** . במקום שמרחיבין אותה כך דרש רבי תנחומא :

(כא) בְּרֹאשׁ הֹמִיּוֹת תִּקְרָא בְּפִתְחֵי שְׁעָרִים בָּעִיר אָמָרֶיהָ תֹאמַר: בְּרֵישׁ בִּירָתָא מַכְרְזָא וּבְמַעֲלָנָא דְתַרְעֵי בְּכַרְכֵי מִלָּהָא אָמְרָה:

רש"י **בראש הומיות תקרא** . במקום שהיא נשמעת ונכרזת שם היא קוראת ואומרת ענין שלמטה עד מתי פתאים וגו' : **בפתחי שערים** . הם מקום ישיבת הזקנים :

משנה בבא קמא פרק א

א. אַרְבָּעָה אָבוֹת נְזִיקִין, הַשּׁוֹר וְהַבּוֹר וְהַמַּבְעֶה וְהַהֶבְעֵר. לֹא הֲרֵי הַשּׁוֹר כַּהֲרֵי הַמַּבְעֶה, וְלֹא הֲרֵי הַמַּבְעֶה כַּהֲרֵי הַשּׁוֹר. וְלֹא זֶה וָזֶה, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן רוּחַ חַיִּים, כַּהֲרֵי הָאֵשׁ שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים. וְלֹא זֶה וָזֶה, שֶׁדַּרְכָּן לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק, כַּהֲרֵי הַבּוֹר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֵילֵךְ וּלְהַזִּיק. הַצַּד הַשָּׁוֶה שֶׁבָּהֶן, שֶׁדַּרְכָּן לְהַזִּיק וּשְׁמִירָתָן עָלֶיךָ. וּכְשֶׁהִזִּיק, חַב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ:

ברטנורה (א) **ארבעה אבות נזיקין**. משום דאיכא לכל חד מינייהו תולדות, קרי להו אבות: **השור**. הוא הרגל, דהיינו מה שהבהמה מזקת ברגלים דרך הלוכה כדכתיב (שמות כב) ושלח את בעירה. ותניא ושלח זה הרגל וכן הוא אומר (ישעיה לב) משלחי רגל השור והחמור. ותולדה דרגל היא כשהזיקה בגופה דרך הלוכה, או בשערה דרך הלוכה שנדבקו כלים בשערה וגררתן ושברתן. או בשליף שעליה, והוא משאוי שבאמתחות ובמרצופין שעליה. או בזוג שבצוארה: **והבור**. הפותח בור ברשות הרבים ונפל שמה שור או חמור ומת אם הבור עמוק עשרה טפחים, או הוזק אם הוא פחות מי' טפחים. דכתיב (שמות כא) כי יפתח איש בור וגו'. ותולדה דבור, כגון כיחו וניעו לאחר שנחו ברה"ר והזיקו: **והמבעה**. זה השן, שאכלה בהמתו בשדה חבירו כדכתיב (שם כב) וביער בשדה אחר. ונקרא השן מבעה מפני שהוא פעמים מכוסה פעמים מגולה, מלשון נבעו מצפוניו (עובדיה א) דמתרגמינן אגליין מטמרוהי. ותולדה דשן היא, כשנתחככה בכותל להנאתה כדרך הבהמות שמתחככות ושברה את הכותל, או טנפה פירות כשנתחככה בהן להנאתה: **וההבער**. זו הדליקה שיצאה והזיקה כדכתיב (שמות כב) כי תצא אש וגו' ונאכל גדיש או הקמה או השדה. ותולדה דאש, אבנו וסכינו ומשאו שהניחן בראש גגו ונפלו ברוח מצויה והזיקו, דומיא דאש שהרוח מוליכה. והא דלא חשיב תנא דידן קרן בכלל אבות נזיקין, משום דלא מיירי אלא בנזיקין שהם מועדים מתחלתן כלומר שמשלמין נזק שלם מתחלתן, אבל בתמין ואחר כך מועדים לא קא מיירי: **לא הרי השור כהרי המבעה**. כלומר, אי כתב רחמנא שור לא נפיק מבעה מיניה. דהוה אמינא רגל דהזיקה מצוי חייביה רחמנא, שן דאין הזיקה מצוי לא חייביה רחמנא. ואי כתב רחמנא שן, הוה אמינא שן דיש הנאה להזיקה חייב, רגל דאין הנאה להזיקה אינו חייב. ואי כתב רחמנא שן ורגל ולא כתב אש, הוה אמינא שן ורגל שיש בהן רוח חיים כלומר, שבאים מכח בעלי חיים, חייב, אבל אש שאין בה רוח חיים לא לחייב. ואם נכתבו שלשתן ולא כתב רחמנא בור, הוה אמינא הני לחייבי שדרכן לילך ולהזיק, אבל בור שאין דרכו לילך ולהזיק לא לחייב עליה. משום הכי איצטריכו כולהו. ובגמרא מסיק, דאי כתב בור וחד מהנך אתו כולהו שאר, לבד מקרן, בהצד השוה שבהן שדרכן להזיק. ולא הוצרכו כולן אלא מפני שהן חלוקים בהלכותיהן, שיש בזה מה שאין בזה. שן ורגל פטורים ברשות הרבים, מה שאין כן בבור ואש. בור פטר ביה קרא אדם וכלים דכתיב (שמות כא) ונפל שמה שור או חמור, דדרשינן שור ולא אדם, חמור ולא כלים, מה שאין כן בשאר אבות נזיקים. אש פטר בו את הטמון, שאם היו בגדים טמונים בגדיש פטור המבעיר, דכתיב (שם כב) או הקמה מה קמה בגלוי אף כל בגלוי. ובשאר אבות נזיקים

לא פטר את הטמון: **הצד השוה שבהן וכו'**. אף אני אביא כל שדרכו להזיק ושמירתו עליך, שאם הזיק נתחייב המזיק לשלם תשלומי הנזק שהזיק: **במיטב הארץ**. מעידית שבנכסיו, מן המשובח שבהם, אם בא ליתן לו קרקע בתשלומי נזקו. דכתיב (שם) מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם. אבל אם בא ליתן לו מטלטלין קיי"ל כל מילי מיטב הוא, דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי, ויהיב ליה כל מאי דבעי ואפילו סובין. והני מילי לנזקין. אבל לבעל חוב אי אית ליה זוזי מחייבינן ליה למיתן זוזי, ואי לית ליה זוזי יהיב ליה מטלטלי מאי דבעי, ואי מגבי ליה ארעא יהיב ליה בבינונית. ושכיר, אפילו לית ליה זוזי למשכיר לא מצי יהיב ליה באגריה אלא זוזי, ומחייבינן ליה לזבוני מנכסיה עד דמשכח זוזי ויהיב ליה:

ב. כָּל שֶׁחַבְתִּי בִּשְׁמִירָתוֹ, הִכְשַׁרְתִּי אֶת נִזְקוֹ. הִכְשַׁרְתִּי בְּמִקְצָת נִזְקוֹ, חַבְתִּי בְּתַשְׁלוּמֵי נִזְקוֹ כְּהֶכְשֵׁר כָּל נִזְקוֹ. נְכָסִים שֶׁאֵין בָּהֶם מְעִילָה, נְכָסִים שֶׁל בְּנֵי בְרִית, נְכָסִים הַמְיֻחָדִים, (וּבְכָל מָקוֹם) חוֹץ מֵרְשׁוּת הַמְיֻחֶדֶת לַמַּזִּיק וּרְשׁוּת הַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק. וּכְשֶׁהִזִּיק, חָב הַמַּזִּיק לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי נֶזֶק בְּמֵיטַב הָאָרֶץ:

ברטנורה (**ב**) **כל שחבתי בשמירתו וכו'**. כל דבר שנתחייבתי לשמרו: **הכשרתי את נזקו**. אם לא שמרתיו כראוי והזיק, אני הוא שהכשרתי וזמנתי אותו היזק, ואני חייב עליו. כגון המוסר שורו לחרש שוטה וקטן חייב, שעליו היה מוטל שמירת שורו והרי לא שמרו כראוי לו: **הכשרתי במקצת נזקו וכו'**. ואם תקנתי וזמנתי מקצת הנזק אף על פי שלא זמנתי ותקנתי את כולו, נתחייבתי עליו כאילו זמנתיו כולו. כגון החופר בור תשעה ברה"ר ובא אחר והשלימו לעשרה, ונפל שמה שור או חמור ומת, האחרון חייב. אע"פ שלא תקן אלא מקצת הנזק, כאילו עשה כל הנזק, כיון דבתשעה ליכא מיתה: **נכסים שאין בהם מעילה**. ועל איזה נכסים אני חייב לשלם אם הזקתי, על נכסים שאין בהם מעילה. כגון נכסים שאינן הקדש. שאם הזקתי נכסים של הקדש איני חייב לשלם, דכתיב שור רעהו ולא שור של הקדש. והוא הדין לכל שאר נזקים: **נכסים שהם של בני ברית**. שאם הזיק נכסים של נכרי, פטור: **נכסים המיוחדים**. שיש להם בעלים מיוחדים, שאם הזיק נכסים של הפקר, פטור: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק**. בכל מקום שהזיקו נכסיו את נכסי חבירו חייב המזיק, חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק ברשות המזיק והזיקו שור המזיק, פטור, דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי. ודוקא כשהזיקו נכסיו, אבל המזיק עצמו שחבל בחברו, אף על פי שהוא עומד ברשותו, חייב, דאמר ליה הנחבל נהי דאית לך רשותא לאפוקי, לאזוקי לית לך רשותא: **ורשות הניזק והמזיק**. ורשות המיוחדת לניזק ולמזיק, כגון חצר של שניהם, והזיק שורו של אחד מהם באותה

חצר בשן ורגל, פטור. והוא שתהיה אותה חצר מיוחדת לשוורים גם כן. אבל אם היתה מיוחדת לפירות ולא לשורים, והזיק בשן ורגל, חייב. ואם הזיק בקרן, בכל ענין חייב:

ג. שׁוּם כֹּפֶר, וְשָׁוֶה כֶּסֶף, בִּפְנֵי בֵית דִּין, וְעַל פִּי עֵדִים בְּנֵי חוֹרִין בְּנֵי בְרִית. וְהַנְּשִׁים בִּכְלָל הַנֶּזֶק. וְהַנִּזָּק וְהַמַּזִּיק בְּתַשְׁלוּמִין:

ברטנורה (ג) **שום כסף**. שום זה של נזקים לא יהא אלא בכסף. שיהו בית דין שמין כמה שוה הנזק וכך ישלם לו. ואם הזיקה פרתו של ראובן טליתו של שמעון שדרסה עליו ברשות הניזק ושברתו, ואח"כ אירע שנשברה רגלה של פרה זו של ראובן בטליתו של שמעון ברה"ר דהוי נמי בור ברה"ר, אין אומרים הואיל וזה הזיק וזה הזיק יצא הזיקו של זה בהזיקו של זה, אלא שמין שני הנזקים בדמים, ומי שהזיק לחבירו יותר, ישלם: **שוה כסף**. וכשבאים לשלם ההיזק מנכסי היתומים, לא יפרעו אלא מן הקרקעות שהם שוה כסף, ולא ממטלטלין שהם עצמם כסף. דכל מידי דמיטלטל חשוב כאילו הוא כסף, דאי לא מזדבן הכא מזדבן במתא אחריתי: **בפני ב"ד**. והשומא והתשלומין של נזקים לא יהיו אלא בפני ב"ד מומחין, ולא בפני ב"ד של הדיוטות: ועל פי עדים בני חורין ובני ברית. לאפוקי עבדים ונכרים שאינם כשרים לעדות של נזקין: **והנשים בכלל הנזק**. בין שהזיקה היא את אחרים, בין שאחרים הזיקוה, דין האיש ודין האשה שוין בנזקין: **הניזק והמזיק בתשלומין**. פעמים שהניזק שייך עם המזיק בתשלומין של ניזק. כגון אם פחתה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, שפחת נבלה דניזק הוא, בין בתם בין במועד, ונמצא שאין המזיק משלם לו אפילו אותו חצי נזק שזכתה לו תורה אם הוא תם. או נזק שלם אם הוא מועד, הרי שהניזק הוא מפסיד ושייך בתשלומין הללו עם המזיק:

ד. חֲמִשָּׁה תַּמִּין וַחֲמִשָּׁה מוּעָדִין, הַבְּהֵמָה אֵינָהּ מוּעֶדֶת לֹא לְבַּע וְלֹא לִגּוֹף וְלֹא לִשּׁוֹךְ וְלֹא לְרִבֵּץ וְלֹא לִבְעֹט. הַשֵּׁן מוּעֶדֶת לֶאֱכל אֶת הָרָאוּי לָהּ, הָרֶגֶל מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ, וְשׁוֹר הַמּוּעָד, וְשׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, וְהָאָדָם. הַזָּאֵב וְהָאֲרִי וְהַדֹּב וְהַנָּמֵר וְהַבַּרְדְּלָס וְהַנָּחָשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ מוּעָדִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בִּזְמַן שֶׁהֵן בְּנֵי תַרְבּוּת, אֵינָן מוּעָדִין. וְהַנָּחָשׁ מוּעָד לְעוֹלָם. מַה בֵּין תָּם לְמוּעָד. אֶלָּא שֶׁהַתָּם מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִגּוּפוֹ, וּמוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם מִן הָעֲלִיָּה:

ברטנורה (ד) **חמשה תמין**. שאינם רגילים להזיק, ואם הזיקו משלמין חצי נזק: **וחמשה מועדין**. שהם רגילין להזיק, ומשלמין נזק שלם: **לא ליגח**. בקרן: **ולא ליגוף**. דחיפת כל הגוף. וכולהו הוו תולדה דקרן ומשלמין חצי נזק. הרי חמשה תמין: **ושור המועד**. שלש פעמים ליגח או ליגוף או לרבוץ או לבעוט או לישוך. הרי הן חמשה מועדים לשלם נזק שלם. ולגבי מועד חשיב להו חד: **ושור המזיק ברשות הניזק**. אפילו קרן תמה. הוי

מועד לשלם נזק שלם. ומתניתין אתיא כמאן דאמר משונה קרן בחצר הניזק שמשלמת נזק שלם ואפילו היא תמה. ואין כן הלכה: **והאדם**. הוי מועד מתחלתו נמי, ומשלם נזק שלם אם הזיק: **הזאב והארי וכו'**. מועדים מתחלתן. והא דלא חשיב להו בכלל חמשה מועדים דלעיל וליהוו אחד עשר מועדים, משום דהני לא שכיחי בישוב: **ברדלס**. חיה שקורין לה בערבי אלצב"ע: **רבי אליעזר אומר וכו'**. ואין הלכה כר' אליעזר: **מן העליה**. מעידית שבנכסיו. ואפילו אין הנוגח שוה שיעור הנזק. דבמועד כתיב (שמות כ"א) ישלם שור תחת השור, ולא כתיב ביה דמגוף הנוגח יפרע:

גמרא ב"ק דף ט"ז ע"ב

מַאי עֲלָיָה אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בַּמְעוֹלֶה שֶׁבִּנְכָסָיו וְכֵן הוּא אוֹמֵר (דה"ב ל"ב) וַיִּשְׂכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם אֲבוֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי דָוִד. וְאָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר בְּמַעֲלֵה אֵצֶל מְעוּלִים שֶׁבַּמִּשְׁפָּחָה וּמָאן נִינְהוּ דָּוִד וּשְׁלֹמֹה. (שם ט"ז) וַיְקַבְּרוּהוּ בְּקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה לוֹ בְּעִיר דָּוִד וְגוֹ' וַיַּשְׁכִּיבוּהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים וּזְנִים מָאי בְּשָׂמִים וּזְנִים רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר זֶה זֶינִי זֶינִי רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחֲמָנִי אָמַר בְּשָׂמִים שֶׁכָּל הַמֵּרִיחַ בָּהֶם בָּא לִידֵי זִימָה (שם דף י"ז) אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי מָאי דִּכְתִיב (ישעי' ל"ב) אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי עַל כָּל מַיִם מְשַׁלְּחֵי רֶגֶל הַשּׁוֹר וְהַחֲמוֹר כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִלּוּת חֲסָדִים זוֹכֶה לְנַחֲלַת ב' שְׁבָטִים שֶׁנֶּאֱמַר אַשְׁרֵיכֶם זוֹרְעֵי וְאֵין זְרִיעָה אֶלָּא צְדָקָה שֶׁנֶּאֱמַר (הושע י') זִרְעוּ לָכֶם לִצְדָקָה וְקִצְרוּ לְפִי חֶסֶד וְאֵין מַיִם אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נ"ה) הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת שְׁנֵי שְׁבָטִים זוֹכֶה לְכֵילָה כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב (בראשית מ"ט) בֵּן פּוֹרָת יוֹסֵף וְגוֹ' בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר וְזוֹכֶה לְנַחֲלַת יְשָׁשכָר דִּכְתִיב (שם) יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם אִית דְּאָמְרֵי אוֹיְבָיו נוֹפְלִים לְפָנָיו כְּיוֹסֵף דִּכְתִיב (דברים ל"ג) בָּהֶם עַמִּים יְנַגֵּח יַחְדָּו אַפְסֵי אָרֶץ וְזוֹכֶה לְבִינָה כְּיִשָּׂשכָר דִּכְתִיב (רה"א י"ב) וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת מַה יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל וְגוֹ':

רש"י **ויקברוהו במעלה וכו'**. בחזקיהו כתיב בספר דברי הימים: **וישכבוהו במשכב**. באסא מלך יהודה: **זיני זיני**. מיני בשמים הרבה כדמתרגמינן למינהו לזנוהי: **זורעי**. היינו צדקה כדמפרש לקמיה: **לנחלת שני שבטים**. דהכי משמע רגליהם ישולחו בנחלת השור והחמור יוסף וישששכר: **בנות צעדה עלי שור**. היינו כילה: **חמור גרם**. מתרגמינן עתיר בנכסין. יוסף איקרי שור דכתיב בכור שורו הדר לו (דברים ל"ב):

זוהר בראשית מ"ז ע"א

וַיִּכָּלוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם, רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח (תְּהִלִּים ל"א) מָה רַב טוּבְךָ אֲשֶׁר צָפַנְתָּ לִירֵאֶיךָ פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם, תָּא חֲזֵי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּרָא לְבַר נַשׁ בְּעָלְמָא וְאַתְקִין לֵיהּ לָמֶהֱוֵי שְׁלִים בְּפוּלְחָנֵיהּ וּלְאִתְתַּקָּנָא אַרְחוֹי בְּגִין דְּיִזְכֵּי לְנַהֲרָא עִלָּאָה דְּנָנִיז קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לַצַּדִּיקַיָּא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (יְשַׁעְיָה ס"ד) עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה

לַמְחַכֶּה לוֹ וּבַמֶּה יִזְכֵּי לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְהַהוּא נְהוֹרָא בְּאוֹרַיְתָא, דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא בְּכָל יוֹמָא יִזְכֵּי לְמֶהֱוֵי לֵיהּ חוּלָקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי וְיִתְחַשַּׁב לֵיהּ כְּאִלּוּ בָּאנֵי עָלְמִין דְּהָא בְּאוֹרַיְתָא אִתְבְּנֵי עָלְמָא וְאִשְׁתְּכְלָל הָדָא הוּא דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ג') יְיָ' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה וּכְתִיב (שָׁם ח') וָאֱהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֱהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם דְּכֹל דְּאִשְׁתַּדַּל בָּהּ שַׂכְלִיל עָלְמִין וְקַיִּם לֵיהּ, וְתָא חֲזִי בְּרוּחָא עֲבִיד קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא וּבְרוּחָא מִתְקַיְּמָא רוּחָא דְּאִנּוּן דְּלְעָאן בְּאוֹרַיְתָא וְכָל שֶׁכֵּן רוּחָא דְּהָבֵל דְּרַבְּיֵי דְּבֵי רַב, מָה רַב טוּבְךָ דָּא טוּבָא דְּאִתְגְּנִיז לִירֵאֶיךָ לְאִנּוּן דַּחֲלֵי חַטָּאָה, פְּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ, מַאי פְּעַלְתָּ דָּא עוֹבָדָא דִּבְרֵאשִׁית, רַבִּי אַבָּא אָמַר דָּא גַּן עֵדֶן דְּהָא בְּאוּמָנוּתָא עֲבִיד לֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּאַרְעָא כְּגַוְונָא דִּלְעֵילָא לְאִתְתַּקָּפָא בֵּיהּ צַדִּיקַיָּא הָדָא הוּא דִּכְתִיב (תְּהִלִּים ל"א) פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ נֶגֶד בְּנֵי אָדָם דְּהָא הוּא נֶגֶד (בְּנֵי) אָדָם, וְאַחֲרָא נֶגֶד עִלָּאִין קַדִּישִׁין, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן גַּן עֵדֶן לְעֵילָא וְנֶגֶד בְּנֵי אָדָם הֲוֵי (וַאֲפִלּוּ אַחֲרָא נֶגֶד בְּנֵי אָדָם הֲוֵי) לְאִתְכַּנָּשָׁא בֵּיהּ צַדִּיקַיָּא דְּעָבְדֵי רְעוּתָא דְּמָארֵיהוֹן, וַיְכֻלּוּ דְּכֻלּוּ עוֹבָדִין דִּלְעֵילָא וְעוֹבָדִין דִּלְתַתָּא, הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ לְעֵילָא וְתַתָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר עוֹבָדָא וְאוּמָנוּתָא דְּאוֹרַיְתָא שֶׁבִּכְתָב וְעוֹבָדָא וְאוּמָנוּתָא דְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְכָל צְבָאָם אִלֵּין פִּרְטֵי דְּאוֹרַיְתָא אַפִּין דְּאוֹרַיְתָא שִׁבְעִים פָּנִים לַתּוֹרָה, וַיְכֻלּוּ דְּאִתְקַיְּמוּ וְאִשְׁתְּכְלָלוּ דָּא בְּדָא, שָׁמַיִם וָאָרֶץ פְּרָט וּכְלָל, וְכָל צְבָאָם רָזֵי דְּאוֹרַיְתָא דַּכְיָאן דְּאוֹרַיְתָא מְסָאֲבָן דְּאוֹרַיְתָא:

תרגום הזוהר וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְגוֹ', רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח, (תהלים ל"א) מָה רַב טוּבְךָ וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָאָדָם בָּעוֹלָם, וְתִקֵּן אוֹתָם שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם בַּעֲבוֹדָתוֹ, וְשֶׁיִּתַּקֵּן דְּרָכָיו, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה לְאוֹר הָעֶלְיוֹן שֶׁגָּנַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַצַּדִּיקִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה ס"ד) עַיִן לֹא רָאָתָה וְגוֹ'. עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ, הַיְנוּ אוֹר הַגָּנוּז. יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ, הַיְנוּ הַצַּדִּיקִים. וּבַמֶּה יִזְכֶּה הָאָדָם בְּאוֹתוֹ הָאוֹר הַגָּנוּז עַל יְדֵי הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה. כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּכָל יוֹם, יִזְכֶּה שֶׁיִּהְיֶה לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא, וְיִהְיֶה נֶחְשָׁב לוֹ כְּאִלּוּ בָּנָה עוֹלָמוֹת, כִּי עִם הַתּוֹרָה נִבְנָה הָעוֹלָם וְנִשְׁתַּכְלֵל, וְזֶה שֶׁכָּתוּב, (משלי ג') יְיָ' בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ, כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה. וְהַיְנוּ בְּחָכְמָה וּתְבוּנָה שֶׁל הַתּוֹרָה. וְכֵן כָּתוּב, (שם ט') וָאֱהְיֶה אֶצְלוֹ וְגוֹ', דְּהַיְנוּ שֶׁהַתּוֹרָה הָיְתָה אוּמָנוּתוֹ לִבְרוֹא אֶת הָעוֹלָם. וּבֹא וּרְאֵה, בְּרוּחַ עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם. וּבְרוּחַ הָעוֹלָם מִתְקַיְּם, וְהַיְנוּ בְּרוּחַ פִּיהֶם שֶׁל אוֹתָם לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, וּמִכָּל שֶׁכֵּן, הֶרְוחַ מֵהֶבֶל פִּיהֶם שֶׁל תִּינוֹקוֹת בֵּית רַבָּן, שֶׁעָלָיו עוֹמֵד וּמִתְקַיֵּם הָעוֹלָם. מָה רַב טוּבְךָ, יוֹרֶה עַל הַטּוֹב שֶׁגָּנַזְתָּ, דְּהַיְנוּ עַל הָאוֹר הַגָּנוּז. פָּעַלְתָּ לַחוֹסִים בָּךְ יוֹרֶה כָּל פְּעֻלּוֹת מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית, שֶׁכָּל מַעֲשֶׂה בְּרֵאשִׁית לֹא נַעֲשָׂה וְאֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת אֶלָּא בִּשְׁבִיל לוֹמְדֵי הַתּוֹרָה, הַמַּמְשִׁיכִים בִּזְכוּת תּוֹרָתָם אֶת אוֹר הַגָּנוּז כַּנִּזְכָּר לְעֵיל. פָּעַלְתָּ קָאֵי עַל גַּן עֵדֶן

כִּי בְּאוּמָנוּת עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת גַּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן שֶׁבָּאָרֶץ, בְּשָׁוֶה לְמַעֲלַת גַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, שֶׁיִּתְחַזְּקוּ שָׁם הַצַּדִּיקִים. וְזֶה שֶׁאָמַר פָּעַלְתָּ וְגוֹ' כִּי גַּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן הוּא נֶגֶד בְּנֵי אָדָם, וְהָאַחֵר שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, אֵינוֹ אֶלָּא בִּשְׁבִיל הַקְּדוֹשִׁים הָעֶלְיוֹנִים, וְלֹא בִּשְׁבִיל בְּנֵי אָדָם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שֶׁהַכָּתוּב פָּעַלְתָּ קָאֵי עַל גַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וּמִכָּל מָקוֹם נֶגֶד בְּנֵי אָדָם נֶחֱשָׁב, מִשּׁוּם שֶׁמִּתְאַסְּפִים שָׁם הַצַּדִּיקִים הָעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ שֶׁל רִבּוֹנָם, כְּלוֹמַר אַף עַל פִּי שֶׁהַגַּן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן אֵינָם בִּשְׁבִיל בְּנֵי אָדָם, מִכָּל מָקוֹם הַצַּדִּיקִים שֶׁבְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן עוֹלִים בַּאֲוִירָא לְגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן, וּמִשּׁוּם שֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹלִים וּמִתְאַסְּפִים שָׁמָּה, אַף עַל פִּי שֶׁמּוּכְרָחִין לַחֲזוֹר וְלֵילֵךְ לִמְקוֹמָם מִכָּל מָקוֹם נֶחֱשָׁב מִשּׁוּם זֶה, נֶגֶד בְּנֵי אָדָם. וַיִּכְלוּ, שֶׁכָּלוּ וְנִגְמְרוּ הַמְּלָאכוֹת שֶׁל מַעְלָה וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁל מַטָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר, שֶׁנִּגְמְרוּ הַפְּעֻלּוֹת וְהָאוּמָנוּת שֶׁבְּתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וְכָל צְבָאָם, פֵּרוּשׁוֹ פָּרָטֵי הַתּוֹרָה, הַפָּנִים שֶׁבַּתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ הַשִּׁבְעִים פָּנִים שֶׁבַּתּוֹרָה. וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְאָרֶץ, יוֹרֶה שֶׁשְּׁנֵיהֶם, (ז"א ונוקביה) הַמְכוּוָנִים שָׁמַיִם וָאָרֶץ, נִתְקַיְּמוּ וְנִשְׁתַּכְלְלוּ זֶה מִזֶּה, שָׁמַיִם וָאָרֶץ, פְּרָט וּכְלָל. וְכָל צְבָאָם, הַיְנוּ סוֹדוֹת הַתּוֹרָה, וְהַטָּהֳרוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה וְהַטּוּמְאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, כְּלוֹמַר דִּינֵי טָהֳרָה וְטוּמְאָה הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה.

הלכה פסוקה

ש"ע א"ח סי' של"ט ש"מ

א. אֵין מְטַפְּחִין לְהַכּוֹת כַּף אֶל כַּף וְלֹא מְסַפְּקִין לְהַכּוֹת כַּף עַל יֶרֶךְ וְלֹא מְרַקְּדִין גְּזֵרָה שָׁמָא יְתַקֵּן כְּלִי שִׁיר וַאֲפִילוּ לְהַכּוֹת בְּאֻצְבַּע עַל הַקַּרְקַע אוֹ עַל הַלּוּחַ אוֹ אַחַת כְּנֶגֶד אַחַת כְּדֶרֶךְ הַמְּשׁוֹרְרִים אוֹ לְקַשְׁקֵשׁ בָּאֱגוֹז לְתִינוֹק אוֹ לְשַׂחֵק בּוֹ בְּזוּג כְּדֵי שֶׁיִּשְׁתּוֹק כָּל זֶה וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אָסוּר גְּזֵרָה שָׁמָא יְתַקֵּן כְּלִי שִׁיר וּלְסַפֵּק כֹּלְאַחַר יָד מֻתָּר: **ב**. אָסוּר לִיטוֹל שְׂעָרוֹ אוֹ צִפָּרְנָיו בֵּין בְּיַד בֵּין בִּכְלִי בֵּין לְעַצְמוֹ בֵּין לַאֲחֵרִים וְחַיָּיב עַל שְׁתֵּי שַׂעָרוֹת וּמְלַקֵּט לְבָנוֹת מִתּוֹךְ שְׁחוֹרוֹת אֲפִילוּ בְּאַחַת חַיָּיב וְדָבָר זֶה אֲפִילוּ בְּחוֹל אָסוּר מִשּׁוּם לֹא יִלְבַּשׁ גֶּבֶר שִׂמְלַת אִשָּׁה: **ג**. הַמּוֹחֵק דְּיוֹ שֶׁעַל הַקְּלָף אוֹ שֶׁעָוָה שֶׁעַל הַפִּנְקָס אִם יֵשׁ בְּמְקוֹמוֹ כְּדֵי לִכְתּוֹב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת חַיָּיב: **ד**. יְזֵהֵר שֶׁלֹּא לִכְתּוֹב בְּאֻצְבָּעוֹ בְּמַשְׁקִין עַל הַשֻּׁלְחָן אוֹ בָּאֵפֶר: **ה**. חוּט שֶׁל תְּפִירָה שֶׁנִּפְתַּח אָסוּר לְמָתְחוֹ מִשּׁוּם תּוֹפֵר:

מוסר

מרגניתא דרבי מאיר

יֵשׁ פֶּרְעָנוּת מִיַּד וְיֵשׁ פֶּרְעָנוּת לְאַחַר זְמָן. וְיֵשׁ אַחַת אַחַר אַחַת וְיֵשׁ כֻּלָּן כְּאַחַת. וְיֵשׁ מֵהֶן בָּאוֹת עַל הָאָדָם וְהוּא עֵר. וְיֵשׁ בָּאוֹת וְהוּא יָשֵׁן. וְיֵשׁ מֵהֶן כְּבֵדוֹת וְיֵשׁ מֵהֶן בְּמְרוּצַת נָפֶשׁ וְיֵשׁ בְּדַרְתִּוֹ וְיֵשׁ שֶׁלֹּא בְּדַרְתִּוֹ. וְיֵשׁ בְּזִקְנוּתוֹ וְיֵשׁ בְּנַעֲרוּתוֹ. וְיֵשׁ בְּסֵתֶר וְיֵשׁ בָּגָלוּי. וְיֵשׁ בַּבַּיִת וְיֵשׁ בְּאַכְסַנְיָא. כָּל צָרָה וְצוּקָה וְקִנְאָה וּפְרִצָה וְתַקָּלָה מְמַעֲטִין אֶת הַחֵטְא. וְיֵשׁ שֶׁעוֹבֵד

אֶת הַמָּקוֹם מִתּוֹךְ יִרְאָה כְּדֵי שֶׁלֹּא תִתְקַפְּחֵי פְּרָנְסָתוֹ. וְיֵשׁ מִתּוֹךְ אַהֲבָה. וְיֵשׁ מִתּוֹךְ בּוּשָׁה. וְיֵשׁ מִתּוֹךְ תְּמִימוּת. וְיֵשׁ מִתּוֹךְ לְהַרְאוֹת. וְיֵשׁ בְּשִׂמְחָה שֶׁשָּׂמַח שֶׁיִּהְיֶה הַמְצָוָה עַל יָדוֹ. וְיֵשׁ מִתּוֹךְ הַיִּסּוּרִין שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ה') בַּצַּר לָהֶם יְשַׁחֲרוּנְנִי וְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַעֲשָׂיו. בְּשָׁעָה שֶׁנִּפְטַר הָאָדָם הַמַּלְאָךְ הַמְמוּנֶה עַל הַדִּין עוֹמֵד כְּנֶגְדּוֹ וְאוֹמֵר לוֹ אוֹי עַל זֶה הַגּוּף שֶׁיָּצָא מִן הָעוֹלָם רֵיקָם מִזְּכִיּוֹת וּמָלֵא עֲוֹנוֹת. מַבִּיט בְּרִגְלָיו וְאוֹמֵר אוֹי לָהֶם לְרַגְלַיִם שֶׁלֹּא הָלְכוּ בְּיוֹשֶׁר. אוֹי לְיָדַיִם שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּדִבְרֵי שֶׁקֶר אוֹי לַמַּעַיִם שֶׁנֶּהֱנוּ מִן הַגָּזֵל. אוֹי לָעֵינַיִם שֶׁלֹּא הָלְכוּ בֶּאֱמוּנָה. אוֹי לָאָזְנַיִם שֶׁלֹּא קִבְּלוּ תּוֹכָחָה. אוֹי לַפֶּה שֶׁלֹּא עָסַק בַּתּוֹרָה. אוֹי לוֹ לַבָּשָׂר שֶׁלֹּא נִתְיַגֵּעַ בְּיִרְאָה. אוֹי לוֹ לְיֵצֶר שֶׁלֹּא נִכְנַע מִפְּנֵי בּוֹרְאוֹ. אוֹי לוֹ לַלֵּב שֶׁלֹּא עָבַד אֶת בּוֹרְאוֹ שֶׁעָתִיד לַעֲמוֹד בִּנְזִיפָה וְאוֹמְרִים לוֹ עֲמוֹד בַּדִּין וְהַכֵּר מַעֲשֶׂיךָ וְדַע מֵהֵיכָן בָּאתָ וְלִפְנֵי מִי אַתָּה עָתִיד לִתֵּן אֶת הַדִּין וְאִם אֵין אַתָּה יָכוֹל לְהָשִׁיב מִי יוּכַל לְהָשִׁיב. וּמִי יוּכַל לְסְבּוֹל עֲוֹנוֹתֶיךָ שֶׁהֵן כָּאֵשׁ לְבֶגֶד. וְכַחֶרֶב לְצַוָּאר. וְכַחֵץ לְלֵב. וְכִכְבָלִים לְרַגְלַיִם. כַּחשֶׁךְ לָעֵינַיִם. כְּמָרָה לַפֶּה. כְּשׁוּחָה לֶרֶגֶל. כַּחֲרִישָׁה לְאָזְנַיִם. כַּמַּכֹּשֶׁלָה לַכֹּחַ. כְּיָמִים רָעִים לְזִקְנָה. כְּיסּוּרִין לַגּוּף. כְּגִדְיעָה לְקֶרֶן. כְּמָרָה לְמִיתָה. כְּעֲבֵירָה לְיוֹם הַדִּין. יֵשׁ שֶׁהוּא מֵת בַּחֲצִי יָמָיו וְיֵשׁ מִי שֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם בְּתְמִימוּת. ה' שׁוֹמֵר יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְרֵנוּ מִכָּל רָע כֵּן יְהִי רָצוֹן:

בראשית יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(כב) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרֶב בָּאָרֶץ: וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ לְמֵימָר פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת מַיָּא בְּיַמְמַיָּא וְעוֹפָא יִסְגֵּי בְּאַרְעָא:

רש"י ויברך אתם. לפי שמחסרים אותן וצדין מהם ואוכלין אותם הצרכו לברכה. ואף החיות הוצרכו לברכה, אלא מפני הנחש שעתיד לקללה, לכך לא ברכן, שלא יהא הוא בכלל: פרו. לשון פרי, כלומר עשו פירות: ורבו. אם לא אמר אלא פרו היה אחד מוליד אחד ולא יותר, ובא ורבו שאחד מוליד הרבה:

(כג) וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם חֲמִישִׁי: וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צַפַּר יוֹם חֲמִישָׁאי: (כד) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה לְמִינָהּ בְּהֵמָה וָרֶמֶשׂ וְחַיְתוֹ אֶרֶץ לְמִינָהּ וַיְהִי כֵן: וַאֲמַר יְיָ תַּפֵּק אַרְעָא נַפְשָׁא חַיְתָא לְזַנָהּ בְּעִיר וּרְחֵשׁ וְחֵוַת אַרְעָא לְזַנָהּ וַהֲוָה כֵן:

רש"י תוצא הארץ. הוא שפרשתי (פסוק יד) שהכל נברא מיום ראשון ולא הצרכו אלא להוציאם: נפש חיה. שיש בה חיות: ורמש. הם שרצים שהם נמוכים ורומשים על הארץ,

נראים כאלו נגררים, שאין הלוכן נכר. כל לשון רמש ושרץ בלשוננו קונמובר"יש בלע"ז [רוחשים]:

(כה) וַיַּעַשׂ אֱלֹהִים אֶת חַיַּת הָאָרֶץ לְמִינָהּ וְאֶת הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְאֵת כָּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ וַיַּרְא אֱלֹהִים כִּי טוֹב: וַעֲבַד יְיָ יָת חַוַת אַרְעָא לִזְנַהּ וְיָת בְּעִירָא לִזְנַהּ וְיָת כָּל רְחֶשָׁא דְאַרְעָא לִזְנוֹהִי וַחֲזָא יְיָ אֲרֵי טָב:

רש"י ויעש. תקנם בצביונם ובקומתן:

(כו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ וְיִרְדּוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָאָרֶץ וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ: וַאֲמַר יְיָ נַעֲבִיד אֱינָשָׁא בְּצַלְמֵנָא כְּדְמוּתָנָא וְיִשְׁלְטוּן בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבִבְעִירָא וּבְכָל אַרְעָא וּבְכָל רְחֶשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא:

רש"י נעשה אדם. ענותנותו של הקדוש ברוך הוא למדנו מכאן, לפי שהאדם בדמות המלאכים ויתקנאו בו לפיכך נמלך בהם, וכשהוא דן את המלכים הוא נמלך בפמליא שלו, שכן מצינו באחאב שאמר לו מיכה (מלכים א' כב יט) ראיתי את ה' ישב על כסאו וכל צבא השמים עמד עליו מימינו ומשמאלו, וכי יש ימין ושמאל לפניו, אלא אלו מימינים לזכות ואלו משמאילין לחובה. וכן (דניאל ד יד) בגזרת עירין פתגמא ומאמר קדישין שאלתא, אף כאן בפמליא שלו נמלך ונטל רשות, אמר להם יש בעליונים כדמותי, אם אין בתחתונים כדמותי, הרי יש קנאה במעשה בראשית: נעשה אדם. אף על פי שלא סייעוהו ביצירתו ויש מקום למינים לרדות, לא נמנע הכתוב מללמד דרך ארץ ומדת ענוה שיהא הגדול נמלך ונוטל רשות מן הקטן. ואם כתב אעשה אדם לא למדנו שיהא מדבר עם בית דינו אלא עם עצמו, ותשובת המינים כתב בצדו ויברא אלהים את האדם, ולא כתב ויבראו: בצלמנו. בדפוס שלנו: כדמותנו. להבין ולהשכיל: וירדו בדגת הים. יש בלשון הזה לשון רדוי ולשון ירידה, זכה רודה בחיות ובבהמות, לא זכה נעשה ירוד לפניהם והחיה מושלת בו:

נביאים - ישעיה - פרק מג

מג (א) וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי אָתָּה: וּכְעַן כְּדְנַן אֱמַר יְיָ דְּבָרָאֲךָ יַעֲקֹב וּדְאַתְקָנָךְ יִשְׂרָאֵל לָא תִדְחַל אֲרֵי פְּרִיקְתָּךְ רַבִּיתָךְ בִּשְׁמָךְ דִּילִי אָתְּ:

רש"י **ועתה** . אף כל זאת כה אמר ה' אל תירא :

(ב) כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ: אֲרֵי בְּקִדְמֵיתָא כַּד עֲבַרְתּוּן בְּיַמָּא דְסוּף מֵימְרִי הוּא בְּסַעֲדְכוֹן פַּרְעֹה וּמִצְרָאֵי

דְּסַגִּיאִין כְּמֵי נַהֲרָא לָא יְכִילוּ לְכוֹן וְאַף בְּתִנְיֵינִיתָא כַּד תַּהֲכוּן לְבֵינֵי עַמְמַיָּא דְּתַקִּיפִין כְּאֶשָׁתָא לָא יְכִלוּן לְכוֹן וּמַלְכְּוָן דַּחֲסִינָן כְּשַׁלְהוֹבִיתָא לָא יְשֵׁיצוּן יַתְכוֹן׃

רש"י **כי תעבר במים** . כשעברת בים סוף אתך הייתי : **ובנהרות לא ישטפוך** . גרתה בין המצרים והאומות המרובין כמי נהר ולא יכלו לך לכלות : **כי תלך במו אש** . לעתיד לבא כי הנה היום בא בוער כתנור (מלאכי ג) שאקדיר חמה על הרשעים וליהט אותם היום הבא (שם) גם שם לא תכוה :

(ג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ אֲרִי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל פַּרְקָנָךְ יְהֵבִית חֲלִיפָךְ מִצְרָאֵי כּוּשׁ וּסְבָא תְּחוֹתָךְ׃

רש"י **נתתי כפרך מצרים** . והם היו לך לפדיון שבכוריהם מתו ואתה בני בכורי נצלת והייתם חייבים כליה כמו שנאמר (ביחזקאל כ) ואומר לשפוך חמתי עליהם בארץ מצרים :

(ד) מֵאֲשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ מְדַאֲתְ חֲבִיב קֳדָמַי אִתְיַקַּרְתָּא וַאֲנָא רְחִימְךְ וּמְסַרִית עַמְמַיָּא תְּחוֹתָךְ וּמַלְכְּוָתָא חֲלַף נַפְשָׁךְ׃

רש"י **ואתן אדם תחתיך** . תמיד אני רגיל בכך :

(ה) אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ׃ לָא תְדְחַל אֲרֵי בְּסַעֲדָךְ מֵימְרִי מִמַּדִּינְחָא אַיְתֵי בְנָךְ וּמִמַּעֲרְבָא אֲקָרֵב גַּלְוָתָךְ׃

כתובים - משלי - פרק א

(כב) עַד מָתַי פְּתָיִם תְּאַהֲבוּ פֶתִי וְלֵצִים לָצוֹן חָמְדוּ לָהֶם וּכְסִילִים יִשְׂנְאוּ דָעַת׃ עַד אֵימַת שׁוֹבָבֵי רָחֲמִין שַׁבְרוּתָא וּמְמַקְנֵי מְמַקְנוּתָא רְגִיגוּ לְהוֹן וְסַכְלֵי סָנִין יְדִיעָתָא׃

רש"י **פתים** . המתפתים ע"י מסיתים ומינים : **תאהבו פתי** . הסתה שם דבר לפתיות כמו כלי קרי (שני סא"א) שפי :

(כג) תָּשׁוּבוּ לְתוֹכַחְתִּי הִנֵּה אַבִּיעָה לָכֶם רוּחִי אוֹדִיעָה דְבָרַי אֶתְכֶם׃ תִּתְפְּנוּן לְמַכְסְנוּתִי אֲבַע לְכוֹן רוּחִי וְאוֹדְעִינוּן מִלַּי׃ (כד) יַעַן קָרָאתִי וַתְּמָאֲנוּ נָטִיתִי יָדִי וְאֵין מַקְשִׁיב׃ עַל דְּקָרִית וְלָא הֵימַנְתּוּן אֲרֵימִית אַיְדִי לָא אֲצִיתוּן׃

רש"י **נטיתי ידי** . לרמוז להם לסור אלי כאדם המרמז לחבירו בידו ונוטה ידו אליו לסור אליו :

(כה) וַתִּפְרְעוּ כָל עֲצָתִי וְתוֹכַחְתִּי לֹא אֲבִיתֶם׃ וְשַׁנַּתּוּן כָּל תַּרְעִיתִי וּמַכְסְנוּתָא לָא אֲבִיתוּן׃

רש"י **ותפרעו** . ותבטלו : **כל עצתי** . שיעצתי לגדל אתכם בעולם :

(כו) גַּם אֲנִי בְּאֵידְכֶם אֶשְׂחָק אֶלְעַג בְּבֹא פַּחְדְּכֶם׃ אַף אֲנָא בְתַבְרְכוֹן אֶגְחַךְ וְאֶדְחַךְ כַּד יֵיתֵי דְלוּחְיָא עֲלֵיכוֹן׃

משנה זבחים פרק א

א. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים לְשֵׁם חוֹבָה. חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת. הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְחַטָּאת בְּכָל זְמָן. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הָאָשָׁם. הַפֶּסַח בִּזְמַנּוֹ, וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם בְּכָל זְמָן. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַחַטָּאת בָּאָה עַל חֵטְא, וְהָאָשָׁם בָּא עַל חֵטְא. מַה חַטָּאת פְּסוּלָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף הָאָשָׁם פָּסוּל שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ:

ברטנורה (א) **כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן**. כגון שנשחטה עולה לשם שלמים: **כשרים**. ויזרוק דמן ויקטיר אמוריהן לשמן. דבקדושתייהו קיימו ואסור לשנויי בהו: **אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה**. וצריך להביא אחר לחובתו או לנדרו וישחטנו לשמו. דאמר קרא (דברים כג) מוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה, אם נדבה אינו נדר, ואם נדר אינו נדבה, אלא הכי קאמר, אם כמה שנדרת עשית שנשחט לשם נדר ולשם הבעלים, יהא נדר ויצא הבעל ידי חובת נדרו. ואם לא, שלא נשחט הזבח לשם בעלים, יהא נדבה, כלומר כשר הוא כאילו הביאו לנדבה, אבל לא יצא ידי נדרו, שלא עלה לבעלים לשם חובה. ודוקא קרבן יחיד שיש לו בעלים. אבל קרבנות צבור שנשחטו שלא לשמן, עלו לצבור לשם חובה, שהשחיטה מושכתן למה שהן ראויין לו. ודוקא כששחטן בפירוש שלא לשמן, אז אמרינן דלא עלו לבעלים לשם חובה. אבל שחטן סתם, עלו לבעלים לחובה: **חוץ מן הפסח**. דבפסח כתיב (שם טז) ועשית פסח, עד שהיו כל עשיותיו לשם פסח, ועד כתיב (שמות יב) ואמרתם זבח פסח הוא, שתהא זביחה לשם פסח, והנהו תרי קראי, חד לפסול אם נעשה שלא לשם פסח, וחד לפסול אם נעשה שלא לשם בעלים: **וחטאת**. דבחטאת נמי כתיבי תרי קראי, כתיב (ויקרא ד) ושחט אותה לחטאת, שתהא שחיטה לשם חטאת, וכתיב (שם) ולקח הכהן מדם החטאת, עד שתבא קבלת הדם וזריקתו לשם חטאת, וכפר עליו הכהן, עליו ולא על חברו, דהיינו שתהא לשם בעלים. מחטאתו אשר חטא, שתהא לשם אותו החטא. ולא אמרן דחטאת שלא לשמו פסול, אלא כששחטו לשם קדשים אחרים. אבל שחט לשם חולין, כשר, ולא עלה לבעלים לשם חובה, דכתיב (שם כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל, קדשים מחללין קדשים, ואין חולין מחללין קדשים: **הפסח בזמנו**. פסול שלא לשמו כל זמן שחיטתו, דהיינו מחצות היום של ערב פסח עד הערב. אבל קודם לכן ואחר מכן, קיימא לן פסח בשאר ימות השנה שלמים הוי, וכל דינו כשלמים: **אף האשם**. כדמפרש טעמא ואזיל, החטאת באה על החטא וכו' וכתיב כחטאת כאשם. ורבנן סברי, חטאת דכתיב ביה מיעוטא, פסול. אשם דלא כתיב ביה מיעוטא, כשר. ואם תאמר, אשם נמי כתיב ביה

אשם הוא, האי לא נאמר אלא לאחר הקטרת אימורין, ואם בא למעט שלא לשמו דפסול, קודם הקטרת אימורין היה צריך לכתבו. ואין הלכה כר' אליעזר:

ב. יוֹסֵי בָּן חוֹנִי אוֹמֵר, הַנִּשְׁחָטִים לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם חַטָּאת, פְּסוּלִים. שִׁמְעוֹן אָחִי עֲזָרְיָה אוֹמֵר, שְׁחָטָן לְשֵׁם גְּבוֹהַּ מֵהֶן, כְּשֵׁרִין. לְשֵׁם נָמוּךְ מֵהֶן, פְּסוּלִים. כֵּיצַד, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים קַלִּים, פְּסוּלִין. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, כְּשֵׁרִין. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם שְׁלָמִים, כְּשֵׁרִין. וּשְׁלָמִים שֶׁשְּׁחָטָן לְשֵׁם בְּכוֹר, לְשֵׁם מַעֲשֵׂר, פְּסוּלִין:

ברטנורה (ב) **הנשחטים לשם פסח**. כל שאר זבחים שנזבחו בארבעה עשר בניסן לשם פסח, פסולים. וכן שנזבחו לשם חטאת בכל זמן, פסולים. כי היכי דאינהו פסולים לשם אחרים. ופליג אתנא קמא דמתניתין דאמר כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים. ואמר איהו, ובלבד שלא ישחטם לשם פסח ולא לשם חטאת: **שמעון אחי עזריה**. נקרא כן על שם שעזריה עסק בפרקמטיא והיה מספק צרכי שמעון אחיו שהיה עוסק בתורה, והתנו ביניהם שיהא חלק לעזריה בשכר למודו של שמעון: **שחטן**. לשאר זבחים: **לשם גבוה מהן**. כדמפרש ואזיל. כשרים: **לשם נמוך מהן**. לשם זבח שהוא פחות מהן בקדושה: **פסולין**. דכתיב (ויקרא כב) ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה', במורם מהם אין מתחללים, בנמוך מהם מתחללים. ואין הלכה כרבי יוסי בן חוני ולא כשמעון אחי עזריה: **בכור ומעשר בהמה**. נמוכין משלמים, מפני שהשלמים טעונים מתן ארבע כלומר שתי מתנות שהן ארבע, וסמיכה, ונסכים, ותנופת חזה ושוק. מה שאין כן בבכור ובמעשר דדמן טעון מתנה אחת, ואין סמיכה ונסכים נוהגת בהן, ולא תנופת חזה ושוק:

ג. הַפֶּסַח שֶׁשְּׁחָטוֹ בְשַׁחֲרִית בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בִּשְׁלִשָּׁה עָשָׂר. בֶּן בְּתֵירָא פּוֹסֵל כְּאִלּוּ נִשְׁחַט בֵּין הָעַרְבָּיִם. אָמַר שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, מְקֻבָּל אֲנִי מִפִּי שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זְקֵן בְּיוֹם שֶׁהוֹשִׁיבוּ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה בַּיְשִׁיבָה, שֶׁכָּל הַזְּבָחִים הַנֶּאֱכָלִים שֶׁנִּזְבְּחוּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁלֹּא עָלוּ לַבְּעָלִים מִשּׁוּם חוֹבָה, חוּץ מִן הַפֶּסַח וּמִן הַחַטָּאת. וְלֹא הוֹסִיף בֶּן עַזַּאי אֶלָּא הָעוֹלָה, וְלֹא הוֹדוּ לוֹ חֲכָמִים:

ברטנורה (ג) **ר' יהושע מכשיר**. דחשיב ליה כפסח בשאר ימות השנה. הואיל ואין זמנו עד בין הערבים: **בן בתירא פוסל**. הואיל ומקצת היום ראוי, הוי ליה כפסח בזמנו. והלכה כבן בתירא: **שבעים ושנים זקן**. להודיעך שבישיבה אחת היו יושבין וכולן הורו כאיש אחד, לכך תני זקן ולא תנא זקנים: **כל הזבחים הנאכלים**. אבל עולה לא: **ולא הוסיף בן עזאי**. על דברי חכמים לפסול חוץ מפסח וחטאת, אלא עולה:

ד. הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, קִבֵּל, וְהִזָּה, וְזָרַק, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן, פְּסוּלִים. כֵּיצַד לִשְׁמָן וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָן, לְשֵׁם פֶּסַח וּלְשֵׁם שְׁלָמִים. שֶׁלֹּא לִשְׁמָן וְלִשְׁמָן, לְשֵׁם שְׁלָמִים וּלְשֵׁם הַפֶּסַח. שֶׁהַזֶּבַח נִפְסָל בְּאַרְבָּעָה דְבָרִים, בַּשְּׁחִיטָה וּבַקִּבּוּל וּבַהִלּוּךְ וּבַזְּרִיקָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר בַּהִלּוּךְ, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא בַּשְּׁחִיטָה וְשֶׁלֹּא בַקִּבָּלָה וְשֶׁלֹּא בַזְּרִיקָה, אֲבָל אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא בַהִלּוּךְ שׁוֹחֵט בְּצַד הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹרֵק. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בְּמָקוֹם שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהַלֵּךְ, הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת. וּבְמָקוֹם שֶׁאֵין צָרִיךְ לְהַלֵּךְ, אֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת:

ברטנורה (ד) **קבל והלך וזרק**. או או קתני. ששחטו שלא לשמן, או קבל הדם במזרק, או הוליך הדם למזבח, או זרק. כל אחת מארבע עבודות הללו שעשה שלא לשמן, בפסח ובחטאת, פסל. ובשאר זבחים, לא עלו לבעלים לשם חובה. ואפילו עשה אחת מארבע עבודות הללו לשמן ושלא לשמן יחד, בין שהקדים מחשבת לשמן למחשבת שלא לשמן, בין שהקדים מחשבת שלא לשמן למחשבת לשמן, בכל ענין פסול: **אבל אפשר שלא בהלוך**. הלכך לא חשיבא למפסל. וחכמים אומרים, אע"ג דאפשר שלא בהלוך, מחשבה פוסלת בה, דעבודה שאפשר לבטלה שמה עבודה, והולכת הדם עבודה היא, שהרי פסולה בזר, דכתיב ושחט והקריבו בני אהרן הכהנים, מקבלה ואילך מצות כהונה: **המהלך במקום שהוא צריך להלך**. הולכה זו, מחשבה פוסלת בה. כיצד, קבלו בחוץ להלן מן המזבח והכניסו בפנים, שקירבו לצד המזבח, זהו הלוך שצריך להלך, ומחשבה פוסלת בו. קבלו בפנים סמוך למזבח והוציאו לחוץ, זהו הלוך שאינו צריך, ואין מחשבה פוסלת בו. חזר והכניסו, זהו הלוך הצריך. ואין הלכה כר' אליעזר ולא כר' שמעון:

גמרא זבחים דף ד' ע"א

מְנָא לָן דְּבָעֵינָן זְבִיחָה לִשְׁמָהּ. אָמַר קְרָא (ויקרא ג') וְאִם זֶבַח שְׁלָמִים קָרְבָּנוֹ שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים (ממאי) וְדִלְמָא הַיְינוּ שְׁמַיְיהוּ מִדִּכְתִיב (שם ז') הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים. הַזּוֹרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים. וְלֹא כְתִיב זֶבַח וְהָכָא כְּתִיב זֶבַח שְׁמַע מִינָּהּ שֶׁתְּהֵא זְבִיחָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. אַשְׁכְּחָן זְבִיחָה שְׁאָר עֲבוֹדוֹת מְנַיִן. אָמַר קְרָא הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים שֶׁתְּהֵא קִבָּלָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. אַשְׁכְּחָן שְׁחִיטָה וְקִבָּלָה. זְרִיקָה מְנָלָן. אָמַר קְרָא הַזּוֹרֵק אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים שֶׁתְּהֵא זְרִיקָה לְשֵׁם שְׁלָמִים. אַשְׁכְּחָן כּוּלְּהוּ הוֹלָכָה מְנָלָן אָמַר קְרָא (שם) וְהִקְרִיב אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה וְאָמַר מָר זוּ הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ. וְתַנְיָא וְהִקְרִיבוּ זוּ קַבָּלַת הַדָּם וְאַפִּיק רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן הוֹלָכָה לְמֵימְרָא דְּהוֹלָכָה לֹא תַפִּיק מִכְּלַל קַבָּלָה:

רש"י **מנא לן דבעינן זביחה לשמה**. לכתחילה דאי ממוצא שפתיך לא מיפרשי ביה עבודות לשמו: **ממאי**. דלענין שחיטה קרוי זבח דילמא היינו שמייהו זבח שלמים ולא

נאמר זבח משום שחיטה: **זו קבלת הדם**. דהא בתר שחיטה כתיב ולא אפשר לאוקמיה בהולכה ואע"ג דל' הולכה הוא מדחזינן בהולכת איברים דכתיב ביה הקרבה דל' הולכה הוא. הכי גרסינן ואפיקה רחמנא קבלה בלשון הולכה למימר' דהולכה לא נפקא מכלל קבלה:

זוהר הקדמה דף י"ג ע"ב

פִּקּוּדָא תְּשִׁיעָאָה לְמֵימַר לְמַסְכְּנֵי וּלְמֵיהַב לוֹן טַרְפָּא דְּכְתִיב נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ, נַעֲשֶׂה אָדָ"ם מִשּׁוּתָּפָא כְּלָל דְּכָר וְנוּקְבָא בְּצַלְמֵנוּ עֲתִירֵי, כִּדְמוּתֵנוּ מַסְכְּנֵי, דְּהָא מִסְטְרָא דְּדָכוּרָא עֲתִירֵי וּמִסְטְרָא דְּנוּקְבָא מַסְכְּנֵי כְּמָה דְּאִנּוּן בְּשׁוּתָּפָא חָדָא וְחָס דָּא עַל דָּא וְיָהִיב דָּא לְדָא וְנָמִיל לֵיהּ טִיבוּ הָכִי אִצְטְרִיךְ בַּר נַשׁ לְתַתָּא לְמֶהֱוֵי עֲתִירָא וּמַסְכְּנָא בְּחִבּוּרָא חָדָא וּלְמֵיהַב דָּא לְדָא וּלְגַמְלָאָה טוּבָא דָּא לְדָא, וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וְגוֹ' רָזָא דְּנָן חֲמֵינָן בְּסִפְרָא דִּשְׁלְמֹה מַלְכָּא דְּכָל מַאן דְּחָס עַל מַסְכְּנֵי בִּרְעוּתָא דִּלְבָּא לָא מִשְׁתַּנֵּי דִּיּוּקָנֵיהּ לְעָלָם מִדִּיּוּקָנָא דְּאָדָם הָרִאשׁוֹן, וְכֵיוָן דְּדִיּוּקָנָא דְּאָדָ"ם אִתְרַשִּׁים בֵּיהּ שַׁלִּיט עַל כָּל בְּרִיָּן דְּעָלְמָא בְּהַהוּא דִּיּוּקְנָא הֲדָה הוּא דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית ט') וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְגוֹ' כֻּלְּהוּ זְעִין וְדָחֲלִין מֵהַהוּא דִּיּוּקְנָא דְּאִתְרַשִּׁים בֵּיהּ בְּגִין דְּדָא הוּא פִּקּוּדָא מַעֲלָיְא לְאִסְתַּלָּק בַּר נַשׁ בְּדִיּוּקְנֵיהּ דְּאָדָם עַל כָּל שְׁאָר פִּקּוּדִין, מְנָא לָן מִנְּבוּכַדְנֶצַּר אַף עַל גַּב דְּחָלַם הַהוּא חֶלְמָא כָּל זְמָנָא דַּהֲוָה מֵיחָן לְמַסְכְּנֵי לָא שָׁרָא עֲלֵיהּ חֶלְמֵיהּ כֵּיוָן דְּאַטִּיל עֵינָא בְּיִשָּׁא דְּלָא לְמֵיחָן לְמַסְכְּנֵי מַה כְּתִיב (דָּנִיֵּאל ד') עוֹד מִלְּתָא בְּפוּם מַלְכָּא וְגוֹ' מַיָּד אִשְׁתַּנֵּי דִּיּוּקְנֵיהּ וְאִטְרִיד מִן בְּנֵי נָשָׁא, וּבְגִין כָּךְ נַעֲשֶׂה אָדָם כְּתִיב הָכָא עָשָׂיָה וּכְתִיב הָתָם (רוּת ב') שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בּוֹעַז:

תרגום הזוהר הַמִּצְוָה הַתְּשִׁיעִית הִיא. לָחוֹן אֶת הֶעָנִיִּים, וְלָתֵת לָהֶם טֶרֶף. שֶׁכָּתוּב, נַעֲשֶׂה אָדָם בְּצַלְמֵנוּ כִּדְמוּתֵנוּ. נַעֲשֶׂה אָדָם הוּא בְּשׁוּתּוּף, כּוֹלֵל זָכָר וּנְקֵבָה. בְּצַלְמֵנוּ, עֲשִׁירִים. כִּדְמוּתֵנוּ הֶעָנִיִּים. כִּי מִצַּד הַזָּכָר הֵם הָעֲשִׁירִים. וּמִצַּד הַנְּקֵבָה הֵם הֶעָנִיִּים. וּכְמוֹ שֶׁהֵם בְּחִבּוּר אֶחָד, וְחָסִים זֶה עַל זֶה, וְנוֹתְנִים זֶה לָזֶה, וְגוֹמְלִים לוֹ חֶסֶד. כָּךְ הָאָדָם לְמַטָּה צָרִיךְ לִהְיוֹת, הֶעָשִׁיר וְהֶעָנִי בְּחִבּוּר אֶחָד, שֶׁיִּתְּנוּ זֶה לָזֶה וְיִגְמְלוּ חֶסֶד זֶה עִם זֶה. וְיִרְדּוּ בִּדְגַת הַיָּם וְגוֹ'. סוֹד זֶה רְאִינוּ בְּסִפְרוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ. שֶׁכָּל מִי שֶׁמְּרַחֵם עַל הֶעָנִי בְּחֶפֶץ לֵב, אֵין צוּרָתוֹ מִשְׁתַּנָּה מִצּוּרַת אָדָם הָרִאשׁוֹן, לְעוֹלָם. וְכֵיוָן שֶׁנִּרְשְׁמָה בּוֹ צוּרַת אָדָם, הוּא שׁוֹלֵט עַל כָּל בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם עַל יְדֵי צוּרָה הַהִיא. זֶה שֶׁכָּתוּב (בראשית ט') וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה עַל כָּל חַיַּת הָאָרֶץ וְגוֹ'. כֻּלָּם זְעִים וּמְפַחֲדִים מֵאוֹתָהּ הַצּוּרָה שֶׁנִּרְשְׁמָה בּוֹ. כֵּיוָן שֶׁמְּצָוָה זוֹ מְשׁוּבַּחַת עַל כָּל שְׁאָר הַמִּצְוֹת, לְהִתְעַלּוֹת בֶּן הָאָדָם, בְּצוּרָתוֹ שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן. מֵאַיִן לָנוּ זֶה. מִנְּבוּכַדְנֶצַּר, אַף עַל פִּי שֶׁחָלַם אוֹתוֹ הַחֲלוֹם כָּל זְמַן שֶׁהָיָה חוֹנֵן עֲנִיִּים לֹא נִתְקַיֵּים

בּוֹ הַחֲלוֹם. כֵּיוָן שֶׁהִטִּיל עַיִן רָעָה שֶׁלֹּא לְחוֹן אֶת הָעֲנִיִּים, מַה כָּתוּב, (דניאל ד') עוֹד מִלְּתָא בְּפוּם מַלְכָּא וְגוֹ'. מִיָּד נִשְׁתַּנְּתָה צוּרָתוֹ, וְנִרְחָק מִן בְּנֵי אָדָם. וּמִשּׁוּם זֶה כָּתוּב, נַעֲשֶׂה אָדָם. כָּתוּב כָּאן עֲשִׂיָּה, וְכָתוּב שָׁם שֵׁם הָאִישׁ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמּוֹ הַיּוֹם בּוֹעַז.

הלכה פסוקה

ש"ע או"ח סי' ר"ו

א. כָּל אֵלּוּ הַבְּרָכוֹת צָרִיךְ שֶׁלֹּא יַפְסִיק בֵּין בְּרָכָה לַאֲכִילָה וְצָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו וְאִם לֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנָיו יָצָא וּבִלְבַד שֶׁיּוֹצִיא בִּשְׂפָתָיו וְנֶאֱמָרִים בְּכָל לָשׁוֹן: **ב**. כָּל דָּבָר שֶׁמְּבָרֵךְ עָלָיו לְאָכְלוֹ אוֹ לְהָרִיחַ בּוֹ צָרִיךְ לְאוֹחֲזוֹ בִּימִינוֹ כְּשֶׁהוּא מְבָרֵךְ: **ג**. אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל אוֹכֶל וְלֹא עַל מַשְׁקֶה עַד שֶׁיְּבִיאוּהוּ לְפָנָיו בֵּירַךְ וְאַחַר כַּךְ הֲבִיאוּהוּ לְפָנָיו צָרִיךְ לְבָרֵךְ פַּעַם אַחֶרֶת אֲבָל מִי שֶׁבֵּירַךְ עַל פֵּירוֹת שֶׁלְּפָנָיו וְהֵבִיאוּ לוֹ יוֹתֵר מֵאוֹתוֹ הַמִּין אוֹ מִמִּין אַחֵר שֶׁבִּרְכָתוֹ כְּבִרְכַת הָרִאשׁוֹן אֵינוֹ צָרִיךְ לְבָרֵךְ: **ד**. נָטַל בְּיָדוֹ פְּרִי לְאָכְלוֹ וּבֵירַךְ עָלָיו וְנָפַל מִיָּדוֹ וְנֶאֱבַד אוֹ נִמְאַס צָרִיךְ לַחֲזוֹר וּלְבָרֵךְ אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מֵאוֹתוֹ הַמִּין לְפָנָיו יוֹתֵר כְּשֶׁבֵּרַךְ עַל הָרִאשׁוֹן וְצָרִיךְ לוֹמַר בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד עַל שֶׁהוֹצִיא שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה וְאִם אָמַר כְּשֶׁנָּפַל בָּרוּךְ אַתָּה ה' וְלֹא אָמַר אֱלֹהֵינוּ יְסַיֵּים וְיֹאמַר לַמְּדֵנִי חֻקֶּיךָ שֶׁיְּהֵא נִרְאָה כְּקוֹרֵא פָּסוּק:

מוסר

מספר הישר והוא לרבי זרחיה מיוני ולא לר"ת

לִבִּי לִבִּי הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי לֹא נִבְרֵאתִי כִּי אִם לָשׁוּב לֶעָפָר מִיּוֹם הֱיוֹתְךָ מַדּוּעַ לֹא זָכַרְתָּ אַחֲרִיתֶךָ הֲלֹא תֵדַע כִּי כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּה חַי עַל הָאֲדָמָה כְּצֵל עוֹבֵר וְכַמּוֹץ יְסוֹעֵר מִגֹּרֶן וְכָעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה יָמֶיךָ חֲרוּצִים וְחַיֶּיךָ קְצוּצִים וְכֹל אֲשֶׁר יַעֲבוֹר עָלֶיךָ יוֹם אוֹ לַיְלָה תֶּחְסַר חֵלֶק מֵחֶלְקֵי חַיֶּיךָ וּבְכָל יוֹם תִּקְרַב אֶל הַקֶּבֶר וְתָעוּף בְּלִי אֵבֶר וּמַדּוּעַ לֹא זָכַרְתָּנִי עָפָר אַתָּה וְלֹא יָדַעְתָּ כִּי מִן הָאֲדָמָה נוֹצַרְתָּ וְעַל מִי בָטַחְתָּ כִּי מָרַדְתָּ וּמַדּוּעַ אַתָּה נִמְהָר וְלֹא תַעֲבוֹר אֶל לִבְּךָ יוֹם הַמַּר. יוֹם אֲשֶׁר תֹּאבַד עֲצָתָךְ וְנִסְרְחָה חָכְמָתָךְ. יוֹם יְדַבֵּק לְשׁוֹנְךָ לְחִכֶּיךָ. יוֹם יִשָּׁאוּךָ עַל כָּתֵף יִסְבְּלוּךָ וְעַל אֶרֶץ תַּחְתִּית יַשְׁלִיכוּךָ וְעַל כָּל מַעֲשֶׂה יַחְשְׁבוּךָ וְכָאָבָק תִּדְכֶּה וְאִשָּׁה לֹא תִכְבֶּה. יוֹם תִּרְאֶה הַחֶשְׁבּוֹן עָרוּךְ וְהַסֵּפֶר פָּתוּחַ וּמֹאזְנֵי מִשְׁפָּט וְכוֹס תַּרְעֵלָה בְּיַד ה' שָׁם תִּמְצָה שְׁמָרֶיהָ וְתֶהֱמָה נַפְשֶׁךָ בְּצִירֶיהָ וּמַה תְּשִׁיב עַל זְדוֹנוֹתֶךָ הֲלֹא אָז תִּרְאֶה פְּרִי מַעֲלָלֶיךָ וְתִמְצָא גְמוּלֶךָ וְאִלּוּ תְמוּת כְּמוֹת הַבְּהֵמָה וְלֹא תִהְיֶה עָתִיד לָתֵת חֶשְׁבּוֹן הָיָה לְךָ לִשְׁמוֹחַ בְּמוֹתְךָ אַךְ תֵּלֵךְ לְמַר מְמָוֶת וְלִמְקוֹם אוֹפֶל אֶרֶץ חוֹשֶׁךְ וְצַלְמָוֶת שָׁם תִּפּוֹל עָלֶיךָ אֵימָה וּתְכַסְּךָ כְּלִימָה וּלְבוּשְׁךָ גוּשׁ רִמָּה וִיזוֹרֶה עַל גּוּפְךָ גָּפְרִית לְבִלְתִּי הַשְׁאִיר לְךָ שָׂרִיד הֲלֹא הַיּוֹם הַהוּא נוֹרָא וְאָיוֹם. יוֹם אֲשֶׁר אֵין לוֹ פְּדִיּוֹם. יוֹם תַּמְרוּר בְּבְכִיָּה תַּאֲנִיָּה וַאֲנִיָּה יוֹם חֲרָדָה וּצְעָקָה. יוֹם שׁוֹאָה וּנְאָקָה. יוֹם מִסְפֵּד מַר. יוֹם תַּעֲרוֹךְ אֵבֶל מִשְׁמָר מוּל מִשְׁמָר. יוֹם יֻחֲרָה אַף הָאֵל וְקִנְאָתוֹ וְנִתְכָה כְּאֵשׁ חֲמָתוֹ. יוֹם יִרְבּוּ הַמַּעֲצָבִים וְהַמַּכְאוֹבִים. יוֹם יֶהֱמֶה

כָּל אִישׁ יָדָיו עַל חֶלְצָיו. יוֹם יֹאבְדוּ כָּל חֲפָצָיו יוֹם תֵּצֵא הַנְּשָׁמָה וְיִשָּׁאֵר הַגּוּף כִּכְלִי מָלֵא כְּלִימָה מוּשְׁלָךְ כְּאֶבֶן דּוֹמֵם וְאַתָּה בֶּן אָדָם עַל מִי תָנוּס לְעֶזְרָה אוֹ מִי יִהְיֶה עָלֶיךָ סִתְרָה הֲלֹא אָז תֹּאמַר אוֹי לִי מָה עָשִׂיתִי מַדּוּעַ דִּבֶּר ה' בָּזִיתִי וַאֲחֲרֵי שְׁרִירוּת לִבִּי פָּנִיתִי וּבַמֶּה אֶתְכַּסֶּה כִּי עֵרוֹם אָנֹכִי הִתְקוֹשַׁשׁ וְהִתְבּוֹשַׁשׁ וְהִכָּלֵם מֵחַטֹּאתֶיךָ וְתֵן תּוֹדָה לֵאלֹהֶיךָ בְּעוֹד נַפְשְׁךָ בְּגוּפֶךָ וּבְטֶרֶם יֶחְשְׁכוּ כֹּכְבֵי נֶשְׁפֶּךָ שׁוּב יוֹם אֶחָד לְפָנַי מִיתָתְךָ הַחֵזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נְצָרֶהָ כִּי הִיא חַיֶּיךָ:

בראשית ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹוָה

(כז) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וּבְרָא יְיָ יָת אָדָם בְּצַלְמֵהּ בְּצַלְמָא דַיְיָ בְּרָא יָתֵהּ דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָא יָתְהוֹן:

רש"י ויברא אלהים את האדם בצלמו. בדפוס העשוי לו, שהכל נברא במאמר והוא נברא בידים, שנאמר (תהלים קלט ה) ותשת עלי כפכה, נעשה בחותם כמטבע העשויה על ידי רושם שקורין קוי"ן בלע"ז [מטבע] וכן הוא אומר (איוב לח יד) תתהפך כחמר חותם: בצלם אלהים ברא אתו. פרש לך שאותו צלם המתקן לו צלם דיוקן יוצרו הוא: זכר ונקבה ברא אתם. ולהלן הוא אומר (בראשית ב כא) ויקח אחת מצלעתיו וגו' , מדרש אגדה שבראו שני פרצופין בבריאה ראשונה ואחר כך חלקו. ופשוטו של מקרא, כאן הודיעך שנבראו שניהם בששי ולא פרש לך כיצד ברית ופרש לך במקום אחר:

(כח) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ וְכִבְשֻׁהָ וּרְדוּ בִּדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל חַיָּה הָרֹמֶשֶׂת עַל הָאָרֶץ: וּבָרִיךְ יָתְהוֹן יְיָ וַאֲמַר לְהוֹן יְיָ פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא וּתְקוֹפוּ עֲלַהּ וּשְׁלוּטוּ בְּנוּנֵי יַמָּא וּבְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּבְכָל חַיְתָא דְּרָחֶשָׁא עַל אַרְעָא:

רש"י וכבשה. חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית, ועוד ללמדך שהאיש שדרכו לכבוש מצוה על פריה ורביה ולא האשה:

(כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים הִנֵּה נָתַתִּי לָכֶם אֶת כָּל עֵשֶׂב זֹרֵעַ זֶרַע אֲשֶׁר עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וְאֶת כָּל הָעֵץ אֲשֶׁר בּוֹ פְּרִי עֵץ זֹרֵעַ זָרַע לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה: וַאֲמַר יְיָ הָא יְהָבִית לְכוֹן יָת כָּל עִסְבָּא דְּבַר זַרְעָה מִזְדָּרַע דִּי עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְיָת כָּל אִילָנָא דִּי בֵהּ פֵּירֵי אִילָנָא דְּבַר זַרְעֵהּ מִזְדָּרַע לְכוֹן יְהֵא לְמֵיכָל:

רש"י לכם יהיה לאכלה. ולכל חית הארץ. השוה להם הכתוב בהמות וחיות למאכל, ולא הרשה לאדם ולאשתו להמית בריה ולאכל בשר, אך כל ירק עשב יאכלו יחד כלם,

וכשבאו בני נח התיר להם בשר, שנאמר (להלן ט ג) כל רמש אשר הוא חי וגו' כירק עשב שהתרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל:

(ל) וּלְכָל חַיַּת הָאָרֶץ וּלְכָל עוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר בּוֹ נֶפֶשׁ חַיָּה אֶת כָּל יֶרֶק עֵשֶׂב לְאָכְלָה וַיְהִי כֵן: (לא) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה וְהִנֵּה טוֹב מְאֹד וַיְהִי עֶרֶב וַיְהִי בֹקֶר יוֹם הַשִּׁשִּׁי: וַיְחֻלּוּ יְיָ אֶת כָּל דִּי עֲבַד וְהָא תַקִּין לַחֲדָא וַהֲוָה רְמַשׁ וַהֲוָה צְפַר יוֹם שְׁתִיתָאי:

רש"י יום הששי. הוסיף ה' בששי בגמר מעשה בראשית, לומר שהתנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם ישראל חמשה חומשי תורה. דבר אחר יום הששי כלם תלוים ועומדים עד יום הששי, הוא ששי בסיון המוכן למתן תורה:

ב (א) וַיְכֻלּוּ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל צְבָאָם: וְאִשְׁתַּכְלָלוּ שְׁמַיָּא וְאַרְעָא וְכָל חֵילֵיהוֹן: (ב) וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: וְשֵׁיצֵי יְיָ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד וְנַח בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי עֲבַד:

רש"י ויכל אלהים ביום השביעי. רבי שמעון אומר בשר ודם שאינו יודע עתיו ורגעיו צריך להוסיף מחול על הקדש, הקדוש ברוך הוא שיודע עתיו ורגעיו נכנס בו כחוט השערה ונראה כאלו כלה בו ביום. דבר אחר מה היה העולם חסר, מנוחה, באת שבת באת מנוחה, כלתה ונגמרה המלאכה:

(ג) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בוֹ שָׁבַת מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת: וּבָרִיךְ יְיָ יָת יוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְקַדִּישׁ יָתֵהּ אֲרֵי בֵּהּ נַח מִכָּל עֲבִדְתֵּהּ דִּי בְרָא יְיָ לְמֶעְבַּד:

רש"י ויברך ויקדש. ברכו במן שכל ימות השבת היה יורד להם עמר לגלגלת ובששי לחם משנה, וקדשו במן שלא ירד בו מן כלל והמקרא כתוב על שם העתיד: אשר ברא אלהים לעשות. המלאכה שהיתה ראויה לעשות בשבת כפל ועשאה בששי, כמו שמפורש בבראשית רבה (יא י) :

(ד) **שני** אֵלֶּה תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ בְּהִבָּרְאָם בְּיוֹם עֲשׂוֹת יְהוָה אֱלֹהִים אֶרֶץ וְשָׁמָיִם: אִלֵּין תּוֹלְדַת שְׁמַיָּא וְאַרְעָא כַּד אִתְבְּרִיאוּ בְּיוֹמָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים אַרְעָא וּשְׁמַיָּא:

רש"י אלה. האמורים למעלה: תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה'. למדך שכלם נבראו ביום ראשון. דבר אחר בהבראם, בה' בראם שנאמר (ישעיה כו ד) ביה ה' צור עולמים בשתי אותיות הללו של שם יצר שני עולמים, ולמדך כאן שהעולם הזה נברא בה"א (רמז כמו שה"א פתוחה למטה, כך העולם פתוח לשבים בתשובה. ועולם הבא נברא ביו"ד

לומר שצדיקים שבאותו זמן מועטים כמו י' שהיא קטנה באותיות) . רמז שירדו הרשעים למטה לראות שחת כה"א זאת שסתומה מכל צדדים ופתוחה למטה לרדת דרך שם:

(ה) וְכֹל שִׂיחַ הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִהְיֶה בָאָרֶץ וְכָל עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה טֶרֶם יִצְמָח כִּי לֹא הִמְטִיר יְהוָה אֱלֹהִים עַל הָאָרֶץ וְאָדָם אַיִן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה: וְכֹל אֵילֶנֵי חַקְלָא עַד לָא הֲווּ בְאַרְעָא וְכָל עִסְבָּא דְחַקְלָא עַד לָא צְמָח אֲרֵי לָא אָחִית מִטְרָא יְיָ אֱלֹהִים עַל אַרְעָא וֶאֱנָשׁ לֵית לְמִפְלַח יָת אַדְמְתָא:

רש"י טרם יהיה בארץ. כל טרם שבמקרא לשון עד לא הוא, ואינו לשון קודם, ואינו נפעל לומר הטרים כאשר יאמר הקדים, וזה מוכיח, ועוד אחר (שמות ט ל) כי טרם תיראון, עדין לא תיראון. ואף זה תפרש עדיין לא היה בארץ כשנגמרה בריאת העולם בששי קודם שנברא אדם: וכל עשב השדה טרם יצמח. עדיין לא צמח, ובשלישי שכתוב ותוצא הארץ, על פתח הקרקע עמדו עד יום ששי: כי לא המטיר. ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צרך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים: ה' אלהים. ה' הוא שמו, אלהים שהוא שופט ושליט על כל, וכן פרוש זה בכל מקום לפי פשוטו, ה' שהוא אלהים:

(ו) וְאֵד יַעֲלֶה מִן הָאָרֶץ וְהִשְׁקָה אֶת כָּל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַעֲנָנָא הֲוָה סָלֵיק מִן אַרְעָא וְאַשְׁקֵי יָת כָּל אַפֵּי אַדְמְתָא:

רש"י ואד יעלה. לענין בריאתו של אדם, העלה את התהום והשקה העננים לשרות העפר ונברא אדם, כגבל זה שנותן מים ואחר כך לש את העיסה, אף כאן והשקה ואחר כך וייצר:

(ז) וַיִּיצֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם עָפָר מִן הָאֲדָמָה וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה: וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם עַפְרָא מִן אַדְמְתָא וּנְפַח בְּאַפּוֹהִי נִשְׁמְתָא דְחַיֵּי וַהֲוַת בְּאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

רש"י וייצר. שתי יצירות, יצירה לעולם הזה ויצירה לתחית המתים, אבל בבהמה שאינה עומדת לדין לא נכתב ביצירה שני יודי"ן: עפר מן האדמה. צבר עפרו מכל האדמה מארבע רוחות, שכל מקום שימות שם תהא קולטתו לקבורה. דבר אחר נטל עפרו ממקום שנאמר בו (שמות כ כא) מזבח אדמה תעשה לי, אמר הלואי תהיה לו כפרה ויוכל לעמוד: ויפח באפיו. עשאו מן התחתונים ומן העליונים, גוף מן התחתונים ונשמה מן העליונים, לפי שביום ראשון נבראו שמים וארץ. בשני ברא רקיע לעליונים. בשלישי תראה היבשה לתחתונים. ברביעי ברא מאורות לעליונים. בחמישי ישרצו המים לתחתונים, הוזקק הששי לבראות בו בעליונים ובתחתונים, ואם לאו יש קנאה

במעשה בראשית, שיהיו אלו רבים על אלו בבריאת יום אחד: לנפש חיה. אף בהמה וחיה נקראו נפש חיה, אך זו של אדם חיה שבכלן, שנתוסף בו דעה ודבור:

(ח) וַיִּטַּע יְהוָה אֱלֹהִים גַּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר: וּנְצִיב יְיָ אֱלֹהִים גִּינְתָא בְּעֵדֶן מִלְקַדְמִין וְאַשְׁוֵי תַּמָּן יָת אָדָם דִּי בְרָא:

רש"י מקדם. במזרחו של עדן נטע את הגן. ואם תאמר הרי כבר כתב (לעיל א כז) ויברא אלהים את האדם וגו' . ראיתי בברייתא של ר' אלעזר בנו של ר' יוסי הגלילי משלושים ושתים מדות שהתורה נדרשת, וזו אחת מהן כלל שלאחריו מעשה הוא פרטו של ראשון. ויברא את האדם זהו כלל, סתם בריאתו מהיכן וסתם מעשיו, חזר ופירש וייצר ה' אלהים וגו' , ויצמח לו גן עדן, ויניחהו בגן עדן, ויפל עליו תרדמה, השומע סבור שהוא מעשה אחר, ואינו אלא פרטו של ראשון. וכן אצל הבהמה חזר וכתב ויצר ה' אלהים מן האדמה כל חית השדה (ב יט) , כדי לפרש ויבא אל האדם לקרות שם, וללמד על העופות שנבראו מן הרקק:

(ט) וַיַּצְמַח יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל עֵץ נֶחְמָד לְמַרְאֶה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגָּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע: וְאַצְמַח יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל אִילָן דִּמְרַגֵּג לְמֶחֱזֵי וְטַב לְמֵיכַל וְאִילַן חַיָּא בְּמְצִיעוּת גִּינְתָא וְאִילַן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ:

רש"י ויצמח. לענין הגן הכתוב מדבר: בתוך הגן. באמצע:

(י) וְנָהָר יֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים: וְנַהֲרָא הֲוָה נָפִיק מֵעֵדֶן לְאַשְׁקָאָה יָת גִּינְתָא וּמִתַּמָּן יִתְפְּרֵשׁ וַהֲוֵי לְאַרְבְּעָה רֵישֵׁי נַהֲרִין: (יא) שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן הוּא הַסֹּבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ הַחֲוִילָה אֲשֶׁר שָׁם הַזָּהָב: שׁוּם חַד פִּישׁוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרַע דַּחֲוִילָה דִּי תַמָּן דַּהֲבָא:

רש"י פישון. הוא נילוס נהר מצרים ועל שם שמימיו מתברכין ועולין ומשקין את הארץ נקרא פישון, כמו ופשו פרשיו. דבר אחר פישון שהוא מגדל פשתן שנאמר על מצרים (ישעיה יט ט) ובשו עובדי פשתים:

(יב) וּזֲהַב הָאָרֶץ הַהִוא טוֹב שָׁם הַבְּדֹלַח וְאֶבֶן הַשֹּׁהַם: וְדַהֲבָא דְּאַרְעָא הַהִיא טָב תַּמָּן בְּדָלְחָא וְאַבְנֵי בוּרְלָא: (יג) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשֵּׁנִי גִּיחוֹן הוּא הַסּוֹבֵב אֵת כָּל אֶרֶץ כּוּשׁ: וְשׁוּם נַהֲרָא תִנְיָנָא גִּיחוֹן הוּא מַקִּיף יָת כָּל אַרְעָא דְכוּשׁ:

רש"י גיחון. שהיה הולך והומה והמייתו גדולה מאד, כמו (שמות כא כח) כי יגח, שמנגח והולך והומה:

(יד) וְשֵׁם הַנָּהָר הַשְּׁלִישִׁי חִדֶּקֶל הוּא הַהֹלֵךְ קִדְמַת אַשּׁוּר וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי הוּא פְּרָת: וְשׁוּם נַהֲרָא תְּלִיתָאָה דִּיגְלַת הוּא מְהַלֵּךְ לְמַדִּינְחָא דְאַתּוּר וְנַהֲרָא רְבִיעָאָה הוּא פְּרָת:

רש"י חדקל. שמימיו חדין וקלין: פרת. שמימיו פרין ורבין ומברין את האדם. כוש ואשור. עדיין לא היו, וכתב המקרא על שם העתיד: קדמת אשור. למזרחה של אשור: הוא פרת. החשוב על כלם, הנזכר על שם ארץ ישראל:

(טו) וַיִּקַּח יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הָאָדָם וַיַּנִּחֵהוּ בְגַן עֵדֶן לְעָבְדָהּ וּלְשָׁמְרָהּ: וּדְבַר יְיָ אֱלֹהִים יָת אָדָם וְאַשְׁרֵיהּ בְּגִינְתָא דְעֵדֶן לְמִפְלְחַהּ וּלְמִטְרַהּ:

רש"י ויקח. לקחו בדברים נאים ופתהו ליכנס:

(טז) וַיְצַו יְהוָה אֱלֹהִים עַל הָאָדָם לֵאמֹר מִכֹּל עֵץ הַגָּן אָכֹל תֹּאכֵל: וּפַקֵּיד יְיָ אֱלֹהִים עַל אָדָם לְמֵימַר מִכֹּל אִילַן גִּינְתָא מֵיכַל תֵּיכוּל: (יז) וּמֵעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ כִּי בְּיוֹם אֲכָלְךָ מִמֶּנּוּ מוֹת תָּמוּת: וּמֵאִילַן דְּאָכְלִין פֵּירוֹהִי חַכִּימִין בֵּין טַב לְבִישׁ לָא תֵיכוּל מִנֵּהּ אֲרֵי בְּיוֹמָא דְתֵיכוּל מִנֵּהּ מֵימַת תְּמוּת: (יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ אֶעֱשֶׂה לוֹ עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לָא תַקִּין לְמֶהֱוֵי אָדָם בְּלְחוֹדוֹהִי אֶעְבֵּד לֵהּ סְמַךְ לְקִבְלֵהּ:

רש"י לא טוב היות וגו' . שלא יאמרו שתי רשויות הן הקדוש ברוך הוא יחיד בעליונים ואין לו זוג, וזה יחיד בתחתונים ואין לו זוג: עזר כנגדו. זכה עזר, לא זכה כנגדו להלחם:

(יט) וַיִּצֶר יְהוָה אֱלֹהִים מִן הָאֲדָמָה כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה וְאֵת כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וַיָּבֵא אֶל הָאָדָם לִרְאוֹת מַה יִּקְרָא לוֹ וְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ הָאָדָם נֶפֶשׁ חַיָּה הוּא שְׁמוֹ: וּבְרָא יְיָ אֱלֹהִים מִן אַרְעָא כָּל חֵוַת בָּרָא וְיָת כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאַיְתֵהּ לְוָת אָדָם לְמֶחֱזֵי מַה יִקְרֵי לֵהּ וְכֹל דִּי הֲוָה קָרֵי לֵהּ אָדָם נַפְשָׁא חַיְתָא הוּא שְׁמֵהּ:

רש"י ויצר וגו' מן האדמה. היא יצירה היא עשייה האמורה למעלה (לעיל א כה) ויעש אלהים את חית הארץ וגו' , אלא בא ופירש שהעופות מן הרקק נבראו, לפי שאמר למעלה מן המים נבראו וכאן אמר מן הארץ נבראו. ועוד למדך כאן שבשעת יצירתן מיד בו ביום הביאם אל האדם לקרות להם שם. ובדברי אגדה יצירה זו לשון רידוי וכבוש, כמו (דברים כ יט) כי תצור אל עיר, שכבשן תחת ידו של אדם: וכל אשר יקרא לו האדם נפש חיה וגו' . סרסהו ופרשהו כל נפש חיה אשר יקרא לו האדם שם הוא שמו לעולם:

(כ) **שלישי** וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁמוֹת לְכָל הַבְּהֵמָה וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְכֹל חַיַּת הַשָּׂדֶה וּלְאָדָם לֹא מָצָא עֵזֶר כְּנֶגְדּוֹ: וּקְרָא אָדָם שְׁמָהָן לְכָל בְּעִירָא וּלְעוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וּלְכָל חֵוַת בָּרָא וּלְאָדָם לָא אַשְׁכַּח סְמַךְ לְקִבְלֵהּ:

רש"י , כא ולאדם לא מצא עזר ויפל ה' אלהים תרדמה. כשהביאן הביאן לפניו כל מין ומין זכר ונקבה, אמר לכלם יש בן זוג ולי אין בן זוג, מיד ויפל: מצלעותיו. מסטריו, כמו

(שמות כו כ) ולצלע המשכן, זהו שאמרו שני פרצופים נבראו: ויסגר. מקום החתך: וישן ויקח. שלא יראה חתיכת הבשר שממנו נבראת ותתבזה עליו:

(כא) וַיַּפֶּל יְהוָה אֱלֹהִים תַּרְדֵּמָה עַל הָאָדָם וַיִּישָׁן וַיִּקַּח אַחַת מִצַּלְעֹתָיו וַיִּסְגֹּר בָּשָׂר תַּחְתֶּנָּה:

וּרְמָא יְיָ אֱלֹהִים שִׁינְתָא עַל אָדָם וּדְמֵךְ וּנְסִיב חָדָא מֵעִלְעוֹהִי וּמְלֵי בִשְׂרָא תְּחוֹתַהּ:

בראשית יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(כב) וַיִּבֶן יְהוָה אֱלֹהִים אֶת הַצֵּלָע אֲשֶׁר לָקַח מִן הָאָדָם לְאִשָּׁה וַיְבִאֶהָ אֶל הָאָדָם: וּבְנָא יְיָ אֱלֹהִים יָת עִלְעָא דְּנְסִיב מִן אָדָם לְאִתְּתָא וְאַיְתֵהּ לְוָת אָדָם:

רש"י ויבן. כבנין, רחבה מלמטה וקצרה מלמעלה לקבל הולד, כאוצר של חטים שהוא רחב מלמטה וקצר מלמעלה, שלא יכביד משאו על קירותיו: ויבן וגו' את הצלע וגו' לאשה. להיות אשה, כמו (שופטים ח כז) ויעש אותו גדעון לאפוד, להיות אפוד:

(כג) וַיֹּאמֶר הָאָדָם זֹאת הַפַּעַם עֶצֶם מֵעֲצָמַי וּבָשָׂר מִבְּשָׂרִי לְזֹאת יִקָּרֵא אִשָּׁה כִּי מֵאִישׁ לֻקְחָה זֹּאת: וַאֲמַר הָאָדָם הָדָא זִמְנָא גַּרְמָא מִגַּרְמַי וּבִסְרָא מִבִּסְרִי לְדָא יִתְקְרֵי אִתְּתָא אֲרֵי מִבַּעְלָא נְסִיבָא דָּא:

רש"י זאת הפעם. מלמד שבא אדם על כל בהמה וחיה ולא נתקררה דעתו בהם עד שבא על חוה: לזאת יקרא אשה כי מאיש וגו' . לשון נופל על לשון, מכאן שנברא העולם בלשון הקדש:

(כד) עַל כֵּן יַעֲזָב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ וְהָיוּ לְבָשָׂר אֶחָד: עַל כֵּן יִשְׁבּוֹק גְּבַר בֵּית מִשְׁכְּבֵי אֲבוּהִי וְאִמֵּהּ וְיִדְבַּק בְּאִתְּתֵהּ וִיהוֹן לְבִסְרָא חָד:

רש"י על כן יעזב איש. רוח הקדש אומרת כן, לאסור על בני נח את העריות: לבשר אחד. הולד נוצר על ידי שניהם, ושם נעשה בשרם אחד:

(כה) וַיִּהְיוּ שְׁנֵיהֶם עֲרוּמִּים הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ וְלֹא יִתְבּשָׁשׁוּ: וַהֲווֹ תַּרְוֵיהוֹן עַרְטִילָאִין אָדָם וְאִתְּתֵהּ וְלָא מִתְכַּלְמִין:

רש"י ולא יתבוששו. שלא היו יודעים דרך צניעות להבחין בין טוב לרע, ואף על פי שנתנה בו דעה לקרות שמות, לא נתן בו יצר הרע עד אכלו מן העץ ונכנס בו יצר הרע וידע מה בין טוב לרע:

ג (א) וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם מִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל הָאִשָּׁה אַף כִּי אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִכֹּל עֵץ הַגָּן: וְחִוְיָא הֲוָה חַכִּים מִכֹּל חֵוַת בָּרָא דִּי עֲבַד יְיָ אֱלֹהִים וַאֲמַר לְאִתְּתָא בְּקוּשְׁטָא אֲרֵי אֲמַר יְיָ לָא תֵיכְלוּן מִכֹּל אִילַן גִּינְתָא:

רש"י והנחש היה ערום. מה ענין זה לכאן היה לו לסמוך (פסוק כא) ויעש לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם. אלא למדך מאיזו עלה קפץ הנחש עליהם, ראה אותם ערומים ועוסקים בתשמיש לעין כל ונתאוה לה: ערום מכל. לפי ערמתו וגדלתו היתה מפלתו, ערום מכל, ארור מכל: אף כי אמר וגו' . שמא אמר לכם לא תאכלו מכל וגו' . ואף על פי שראה אותם אוכלים משאר פרות, הרבה עליה דברים כדי שתשיבנו ויבא לדבר באותו העץ:

(ב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל הַנָּחָשׁ מִפְּרִי עֵץ הַגָּן נֹאכֵל: (ג) וּמִפְּרִי הָעֵץ אֲשֶׁר בְּתוֹךְ הַגָּן אָמַר אֱלֹהִים לֹא תֹאכְלוּ מִמֶּנּוּ וְלֹא תִגְּעוּ בּוֹ פֶּן תְּמֻתוּן: (ד) וַיֹּאמֶר הַנָּחָשׁ אֶל הָאִשָּׁה לֹא מוֹת תְּמֻתוּן: (ה) כִּי יֹדֵעַ אֱלֹהִים כִּי בְּיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וְנִפְקְחוּ עֵינֵיכֶם וִהְיִיתֶם כֵּאלֹהִים יֹדְעֵי טוֹב וָרָע: (ו) וַתֵּרֶא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תַאֲוָה הוּא לָעֵינַיִם וְנֶחְמָד הָעֵץ לְהַשְׂכִּיל וַתִּקַּח מִפִּרְיוֹ וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם לְאִישָׁהּ עִמָּהּ וַיֹּאכַל: (ז) וַתִּפָּקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיֵּדְעוּ כִּי עֵירֻמִּם הֵם וַיִּתְפְּרוּ עֲלֵה תְאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת:

רש"י ולא תגעו בו. הוסיפה על הצווי, לפיכך באה לידי גרעון, הוא שנאמר (משלי ל ו) אל תוסף על דבריו:

רש"י לא מות תמתון. דחפה עד שנגעה בו, אמר לה כשם שאין מיתה בנגיעה כך אין מיתה באכילה:

רש"י כי יודע. כל אמן שונא את בני אמנותו, מן העץ אכל וברא את העולם: והייתם כאלהים. יוצרי עולמות:

רש"י ותרא האשה. ראתה דבריו של נחש והנאו לה והאמינתו: כי טוב העץ. להיות כאלהים: וכי תאוה הוא לעינים. כמו שאמר לה ונפקחו עיניכם: ונחמד להשכיל. כמו שאמר לה יודעי טוב ורע: ותתן גם לאישה עמה. שלא תמות היא ויחיה הוא, וישא אשה אחרת: גם. לרבות כל בהמה וחיה:

רש"י ותפקחנה עיני שניהם. לענין החכמה דבר הכתוב ולא לענין ראיה ממש, וסוף המקרא מוכיח: וידעו כי עירמם הם. אף הסומא יודע כשהוא ערום, אלא מהו וידעו כי עירומים הם, מצוה אחת היתה בידם ונתערטלו המנה: עלה תאנה. הוא העץ שאכלו ממנו, בדבר שנתקלקלו בו נתקנו, אבל שאר העצים מנעום מלטול עליהם. ומפני מה לא נתפרסם העץ, שאין הקדוש ברוך הוא חפץ להונות בריה, שלא יכלימוהו ויאמרו זהו שלקה העולם על ידו. מדרש רבי תנחומא (וירא יד) :

(ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת קוֹל יְהוָה אֱלֹהִים מִתְהַלֵּךְ בַּגָּן לְרוּחַ הַיּוֹם וַיִּתְחַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי יְהוָה אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגָּן: וּשְׁמָעוּ יְת קַל מֵימְרָא דַיְיָ אֱלֹהִים מְהַלֵּךְ בְּגִינְתָא לְמְנַח יוֹמָא וְאִיטַמַּר אָדָם וְאִתְּתֵהּ מִן קֳדָם יְיָ אֱלֹהִים בְּגוֹ אִילַן גִּינְתָא:

רש"י וישמעו. יש מדרשי אגדה רבים וכבר סדרום רבותינו על מכונם בבראשית רבה (יט ו) ובשאר מדרשות ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא ולאגדה המישבת דברי המקרא דבר דבור על אפניו. ומשמעו, שמעו את קול הקדוש ברוך הוא שהיה מתהלך בגן: לרוח היום. לאותו רוח שהשמש באה משם וזו היא מערבית, שלפנות ערב חמה במערב, והם סרחו בעשירית:

(ט) וַיִּקְרָא יְהוָה אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיֶּכָּה: וּקְרָא יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וַאֲמַר לֵהּ אָן אַתְּ:

רש"י איכה. יודע היה היכן הוא, אלא לכנס עמו בדברים, שלא יהא נבהל להשיב אם יעניש‍הו פתאום. וכן בקין (בראשית ד ט) אמר לו אי הבל אחיך, וכן בבלעם (במדבר כב ט) מי האנשים האלה עמך, לכנס עמהם בדברים, וכן בחזקיה בשלוחי (אוילי) מרודך בלאדן (ישעיה לט א) :

(י) וַיֹּאמֶר אֶת קֹלְךָ שָׁמַעְתִּי בַגָּן וָאִירָא כִּי עֵירֹם אָנֹכִי וָאֵחָבֵא: וַאֲמַר יָת קַל מֵימְרָךְ שְׁמָעִית בְּגִינְתָא וּדְהֵילִית אֲרֵי עַרְטִילַאי אֲנָא וְאִיטַמָּרִית: (יא) וַיֹּאמֶר מִי הִגִּיד לְךָ כִּי עֵירֹם אָתָּה הֲמִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לְבִלְתִּי אֲכָל מִמֶּנּוּ אָכָלְתָּ: וַאֲמַר מָן חַוִי לָךְ אֲרֵי עַרְטִילַאי אָתְּ הֲמִן אִילָנָא דְּפַקֶּדְתָּךְ בְּדִיל דְּלָא לְמֵיכַל מִנֵּהּ אֲכָלְתְּ:

רש"י מי הגיד לך. מאין לך לדעת מה בשת יש בעומד ערום: המן העץ. בתמיהה:

(יב) וַיֹּאמֶר הָאָדָם הָאִשָּׁה אֲשֶׁר נָתַתָּה עִמָּדִי הִוא נָתְנָה לִּי מִן הָעֵץ וָאֹכֵל: וַאֲמַר הָאָדָם אִתְּתָא דִּיהַבְתָּ עִמִּי הִיא יַהֲבַת לִי מִן אִילָנָא וַאֲכָלִית:

רש"י אשר נתת עמדי. כאן כפר בטובה:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים לָאִשָּׁה מַה זֹּאת עָשִׂית וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הַנָּחָשׁ הִשִּׁיאַנִי וָאֹכֵל: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְאִתְּתָא מָה דָּא עַבְדְתְּ וַאֲמָרַת אִתְּתָא חִוְיָא אַטְעַנִי וַאֲכָלִית:

רש"י השיאני. הטעני כמו (דה"י ב' לב טו) אל ישיא אתכם חזקיהו:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים אֶל הַנָּחָשׁ כִּי עָשִׂיתָ זֹּאת אָרוּר אַתָּה מִכָּל הַבְּהֵמָה וּמִכֹּל חַיַּת הַשָּׂדֶה עַל גְּחֹנְךָ תֵלֵךְ וְעָפָר תֹּאכַל כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים לְחִוְיָא אֲרֵי עֲבַדְתָּ דָּא לֵיט אַתְּ מִכָּל בְּעִירָא וּמִכֹּל חֵוַת בָּרָא עַל מְעָךְ תֵּיזֵיל וְעַפְרָא תֵּיכוּל כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ:

רש"י כי עשית זאת. מכאן שאין מהפכים בזכותו של מסית, שאלו למה עשית זאת, היה לו להשיב דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין: מכל הבהמה ומכל חית השדה. אם מבהמה נתקלל מחיה לא כל שכן, העמידו רבותינו מדרש זה במסכת בכורות (דף ח א) ללמד שימי עבורו של נחש שבע שנים: על גחונך תלך. רגלים היו לו ונקצצו טו ואיבה אשית. אתה לא נתכונת אלא שימות אדם כשיאכל הוא תחלה ותשא את חוה, ולא באת לדבר אל חוה תחלה אלא לפי שהנשים קלות להתפתות ויודעות לפתות את בעליהן, לפיכך ואיבה אשית: ישופך. יכתתך, כמו (דברים ט כא) ואכת אתו, ותרגומו ושפית יתיה: ואתה תשופנו עקב. לא יהא לך קומה ותשכנו בעקבו, ואף משם תמיתנו. ולשון תשופנו כמו (ישעיה מ כד) נשף בהם, כשהנחש בא לנשוך הוא נושף כמין שריקה, ולפי שהלשון נופל על הלשון כתב לשון נשיפה בשניהם:

(טו) וְאֵיבָה אָשִׁית בֵּינְךָ וּבֵין הָאִשָּׁה וּבֵין זַרְעֲךָ וּבֵין זַרְעָהּ הוּא יְשׁוּפְךָ רֹאשׁ וְאַתָּה תְּשׁוּפֶנּוּ עָקֵב: וּדְבָבוּ אֶשַׁוֵּי בֵּינָךְ וּבֵין אִתְּתָא וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנָהּ הוּא יְהֵי דְּכִיר לָךְ מַה דְּעֲבַדְתָּ לֵהּ מִלְקַדְמִין וְאַתְּ תְּהֵא נָטִיר לֵהּ לְסוֹפָא: (טז) אֶל הָאִשָּׁה אָמַר הַרְבָּה אַרְבֶּה עִצְּבוֹנֵךְ וְהֵרֹנֵךְ בְּעֶצֶב תֵּלְדִי בָנִים וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ וְהוּא יִמְשָׁל בָּךְ: לְאִתְּתָא אֲמַר אַסְגָּאָה אַסְגֵּי צַעֲרָיְכִי וְעִדּוּיָיְכִי בְּצַעֲר תֵּלְדִי בְנִין וּלְוָת בַּעְלֵךְ תְּהֵא תְּאוּבְתִּיךְ וְהוּא יִשְׁלַט בָּךְ:

רש"י עצבונך. זה צער גדול בנים: והרנך. זה צער העבור: בעצב תלדי בנים. זה צער הלידה: ואל אישך תשוקתך. לתשמיש ואף על פי כן אין לך מצח לתבעו בפה אלא הוא ימשול בך, הכל ממנו ולא ממך: תשוקתך. תאותך, כמו (ישעיה כט ח) ונפשו שוקקה:

(יז) וּלְאָדָם אָמַר כִּי שָׁמַעְתָּ לְקוֹל אִשְׁתֶּךָ וַתֹּאכַל מִן הָעֵץ אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ לֵאמֹר לֹא תֹאכַל מִמֶּנּוּ אֲרוּרָה הָאֲדָמָה בַּעֲבוּרֶךָ בְּעִצָּבוֹן תֹּאכְלֶנָּה כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ: וּלְאָדָם אֲמַר אֲרֵי קַבֵּילְתָּ לְמֵימַר אִתְּתָךְ וַאֲכַלְתָּ מִן אִילָנָא דִּי פַקֵּידְתָּךְ לְמֵימַר לָא תֵיכוּל מִנֵּהּ לִיטָא אַרְעָא בְּדִילָךְ בַּעֲמַל תִּיכְלִינַהּ כָּל יוֹמֵי חַיָּיךְ:

רש"י ארורה האדמה בעבורך. מעלה לך דברים ארורים כגון זבובים ופרעושים ונמלים, משל ליוצא לתרבות רעה והבריות מקללות שדים שינק מהם:

(יח) וְקוֹץ וְדַרְדַּר תַּצְמִיחַ לָךְ וְאָכַלְתָּ אֶת עֵשֶׂב הַשָּׂדֶה: וְכוּבִין וְאַטְדִּין תַּצְמַח לָךְ וְתֵיכוּל יָת עִסְבָּא דְחַקְלָא:

רש"י וקוץ ודרדר תצמיח לך. הארץ כשתזרענה מיני זרעים תצמיח קוץ ודרדר קונדס ועכביות, והן נאכלים על ידי תקון: ואכלת את עשב השדה. ומה קללה היא זו, והלא בברכה נאמר לו (לעיל א כט) הנה נתתי לכם את כל עשב זורע זרע וגו' . אלא מה אמור כאן בראש הענין (פסוק יז) ארורה האדמה בעבורך בעצבון תאכלנה, ואחר העצבון וקוץ ודרדר תצמיח לך, כשתזרענה קטניות או ירקות גנה היא תצמיח לך קוצים ודרדרים ושאר עשבי שדה, ועל כרחך תאכלם:

(יט) בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם עַד שׁוּבְךָ אֶל הָאֲדָמָה כִּי מִמֶּנָּה לֻקָּחְתָּ כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב: בְּזֵעָתָא דְאַפָּךְ תֵּיכוֹל לַחְמָא עַד דְּתִיתוּב לְאַרְעָא דְּמִנַּהּ אִתְבְּרִיתָא אֲרֵי עַפְרָא אַתְּ וּלְעַפְרָא תְּתוּב:

רש"י בזעת אפיך. לאחר שתטרח בו הרבה:

(כ) וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִוא הָיְתָה אֵם כָּל חָי: וּקְרָא אָדָם שׁוּם אִתְּתֵהּ חַוָּה אֲרֵי הִיא הֲוָת אִמָּא דְכָל בְּנֵי אֱנָשָׁא:

רש"י ויקרא האדם. חזר הכתוב לענינו הראשון ויקרא האדם שמות, ולא הפסיק אלא ללמדך שעל ידי קריאת שמות נזדוגה לו חוה, כמו שכתוב (לעיל ב כ) ולאדם לא מצא עזר כנגדו, לפיכך ויפל תרדמה, ועל ידי שכתב (שם פסוק כה) ויהיו שניהם ערומים, סמך לו פרשת הנחש, להודיעך שמתוך שראה ערותה וראה אותם עסוקים בתשמיש נתאוה לה ובא עליהם במחשבה ובמרמה: חוה. נופל על לשון חיה, שמחיה את ולדותיה, כאשר תאמר מה הוה לאדם, (קהלת ב כב) בלשון היה:

(כא) וַיַּעַשׂ יְהוָה אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִשְׁתּוֹ כָּתְנוֹת עוֹר וַיַּלְבִּשֵׁם: וַעֲבַד יְיָ אֱלֹהִים לְאָדָם וּלְאִתְּתֵהּ לְבוּשִׁין דִּיקָר עַל מְשַׁךְ בִּשְׂרֵיהוֹן וְאַלְבִּישִׁינוּן:

רש"י כתנות עור. יש דברי אגדה אומרים חלקים כצפורן היו מדובקים על עורן. ויש אומרים דבר הבא מן העור, כגון צמר הארנבים שהוא רך וחם ועשה להם כתנות ממנו:

(כב) **רביעי** וַיֹּאמֶר יְהוָה אֱלֹהִים הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ לָדַעַת טוֹב וָרָע וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְאָכַל וָחַי לְעֹלָם: וַאֲמַר יְיָ אֱלֹהִים הָא אָדָם הֲוָה יְחִידַי בְּעַלְמָא מִנֵּהּ לְמִידַע טַב וּבִישׁ וּכְעַן דִּילְמָא יוֹשִׁיט יְדֵהּ וְיִסַּב אַף מֵאִילָן חַיָּיא וְיֵכוֹל וְיִחֵי לְעָלַם:

רש"י היה כאחד ממנו. הרי הוא יחיד בתחתונים כמו שאני יחיד בעליונים, ומה היא יחידותו, לדעת טוב ורע ומה שאין כן בבהמה ובחיה: ועתה פן ישלח ידו. ומשיחיה לעולם הרי הוא קרוב להטעות הבריות אחריו ולומר אף הוא אלוה. ויש מדרשי אגדה, אבל אין מישבין על פשוטו:

(כג) וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְהוָה אֱלֹהִים מִגַּן עֵדֶן לַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה אֲשֶׁר לֻקַּח מִשָּׁם: וַיְשַׁלְּחֵהוּ יְיָ אֱלֹהִים מִגִּינְתָא דְעֵדֶן לְמִפְלַח יַת אַדְמְתָא דְאִתְבְּרִי מִתַּמָּן: (כד) וַיְגָרֶשׁ אֶת הָאָדָם וַיַּשְׁכֵּן מִקֶּדֶם לְגַן עֵדֶן אֶת הַכְּרֻבִים וְאֵת לַהַט הַחֶרֶב הַמִּתְהַפֶּכֶת לִשְׁמֹר אֶת דֶּרֶךְ עֵץ הַחַיִּים: וְתָרֵךְ יָת אָדָם וְאַשְׁרֵי מִלְקַדְמִין לְגִינְתָא דְעֵדֶן יָת כְּרוּבַיָּא וְיָת שְׁנַן חַרְבָּא דְּמִתְהַפְּכָא לְמִיטַר יָת אוֹרַח אִילַן חַיָּיא:

רש"י מקדם לגן עדן. במזרחו של גן עדן, חוץ לגן: את הכרובים. מלאכי חבלה: החרב המתהפכת. ולה להט לאים עליו מלכנס עוד לגן. תרגום של להט שנן, והוא כמו שלף שננא, [להב]. ומדרש אגדה יש, ואני איני בא אלא לפשוטו:

ד (א) וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת יְהוָה: וְאָדָם יְדַע יָת חַוָּה אִתְּתֵהּ וְעַדְּיאַת וְיַלְּדַת יָת קַיִן וַאֲמֶרֶת קָנִיתִי גַּבְרָא (מן) קֳדָם יְיָ:

רש"י והאדם ידע. כבר קודם הענין של מעלה, קודם שחטא ונטרד מגן עדן, וכן ההריון והלידה, שאם כתב וידע אדם נשמע שלאחר שנטרד היו לו בנים: קין. על שם קניתי איש: את ה'. כמו עם ה', כשברא אותי ואת אישי הוא לבדו בראנו, אבל בזה שותפים אנו עמו: את קין' את אחיו את הבל. שלש אתים ריבוים הם, מלמד שתאומה נלדה עם קין, ועם הבל נלדו שתים, לכך נאמר ותוסף:

(ב) וַתֹּסֶף לָלֶדֶת אֶת אָחִיו אֶת הָבֶל וַיְהִי הֶבֶל רֹעֵה צֹאן וְקַיִן הָיָה עֹבֵד אֲדָמָה: וְאוֹסִיפַת לְמֵילַד יַת אָחוֹהִי יַת הָבֶל וַהֲוָה הֶבֶל רָעֵי עָנָא וְקַיִן הֲוָה פָּלַח בְּאַרְעָא:

רש"י רעה צאן. לפי שנתקללה האדמה, פרש לו מעבודתה:

(ג) וַיְהִי מִקֵּץ יָמִים וַיָּבֵא קַיִן מִפְּרִי הָאֲדָמָה מִנְחָה לַיהוָה: וַהֲוָה מִסּוֹף יוֹמִין וְאַיְתִי קַיִן מֵאִבָּא דְאַרְעָא תְּקָרוּבְתָּא קֳדָם יְיָ:

רש"י מפרי האדמה. מן הגרוע, ויש אגדה שאומרת זרע פשתן היה:

(ד) וְהֶבֶל הֵבִיא גַם הוּא מִבְּכֹרוֹת צֹאנוֹ וּמֵחֶלְבֵהֶן וַיִּשַׁע יְהוָה אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ: וְהֶבֶל אַיְתִי אַף הוּא מִבַּכְּירֵי עָנֵהּ וּמִשַּׁמְנְהוֹן וַהֲוָת רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ בְּהֶבֶל וּבְקוּרְבָּנֵהּ:

רש"י וישע. ויפן, וכן (פסוק ה) לא שעה אל מנחתו, לא פנה, וכן (שמות ה ט) ואל ישעו, אל יפנו. וכן (איוב יד ו) שעה מעליו, פנה מעליו: וישע. ירדה אש וליחכה מנחתו:

(ה) וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה וַיִּחַר לְקַיִן מְאֹד וַיִּפְּלוּ פָּנָיו: וּבְקַיִן וּבְקוּרְבָּנֵהּ לָא הֲוַת רַעֲוָא וּתְקֵף לְקַיִן לַחֲדָא וְאִתְכְּבִישׁוּ אַפּוֹהִי: (ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן לָמָּה חָרָה לָךְ וְלָמָּה נָפְלוּ פָנֶיךָ: וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן לְמָא תְקֵיף לָךְ וּלְמָא אִתְכְּבִישׁוּ אַפָּיךְ: (ז) הֲלוֹא אִם תֵּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תֵיטִיב לַפֶּתַח חַטָּאת רֹבֵץ וְאֵלֶיךָ תְּשׁוּקָתוֹ וְאַתָּה תִּמְשָׁל בּוֹ: הֲלָא אִם תּוֹטִיב עוֹבָדָךְ

יִשְׂתְּבֵק לָךְ וְאִם לָא תּוֹטִיב עוֹבָדָךְ לְיוֹם דִּינָא חֲטָאָךְ נָטִיר דִּיעָתִיד לְאִתְפָּרְעָא מִנָּךְ אִם לָא תְּתוּב וְאִם תְּתוּב יִשְׁתְּבֵק לָךְ׃

רש"י הלא אם תיטיב. כתרגומו פרושו: לפתח חטאת רבץ. לפתח קברך חטאך שמור: ואליך תשוקתו. של חטאת, הוא יצר הרע, תמיד שוקק ומתאוה להכשילך: ואתה תמשל בו. אם תרצה תתגבר עליו:

(ח) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיְהִי בִּהְיוֹתָם בַּשָּׂדֶה וַיָּקָם קַיִן אֶל הֶבֶל אָחִיו וַיַּהַרְגֵהוּ׃ וַאֲמַר קַיִן לְהֶבֶל אַחוֹהִי וַהֲוָה בְּמֶהֱוֵיהוֹן בְּחַקְלָא וְקָם קַיִן עַל הֶבֶל אַחוֹהִי וְקַטְלֵהּ׃

רש"י ויאמר קין אל הבל. נכנס עמו בדברי ריב ומצה להתגולל עליו להרגו, ויש בזה מדרשי אגדה אך זה ישובו של מקרא:

(ט) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל קַיִן אֵי הֶבֶל אָחִיךְ וַיֹּאמֶר לֹא יָדַעְתִּי הֲשֹׁמֵר אָחִי אָנֹכִי׃ וַאֲמַר יְיָ לְקַיִן אָן הֶבֶל אַחוּךְ וַאֲמַר לָא יָדַעֲנָא הֲנָטַר אָחִי אֲנָא׃

רש"י אי הבל אחיך. להכנס עמו בדברי נחת, אולי ישוב ויאמר אני הרגתיו וחטאתי לך: לא ידעתי. נעשה כגונב דעת העליונה: השומר אחי. לשון תמה הוא, וכן כל ה, א הנקודה בחטף פתח:

(י) וַיֹּאמֶר מֶה עָשִׂיתָ קוֹל דְּמֵי אָחִיךָ צֹעֲקִים אֵלַי מִן הָאֲדָמָה׃ וַאֲמַר מָה עֲבַדְתָּא קַל דַּם זַרְעִין דְּעָתִידִין לְמֵפַק מִן אָחוּךְ קָבְלִין קֳדָמַי מִן אַרְעָא׃

רש"י דמי אחיך. דמו ודם זרעיותיו. דבר אחר שעשה בו פצעים הרבה שלא היה יודע מהיכן נפשו יוצאה:

(יא) וְעַתָּה אָרוּר אָתָּה מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר פָּצְתָה אֶת פִּיהָ לָקַחַת אֶת דְּמֵי אָחִיךָ מִיָּדֶךָּ׃ וּכְעַן לִיט אַתְּ מִן אַרְעָא דְּפָתְחַת יָת פּוּמַהּ וְקַבִּילַת יָת דְּמֵי דְּאָחוּךְ מִן יְדָךְ׃

רש"י ארור אתה מן האדמה. יותר ממה שנתקללה היא כבר בעונה, וגם בזו הוסיפה לחטוא: אשר פצתה את פיה לקחת את דמי אחיך וגו' . והנני מוסיף לה קללה לא תסף תת כחה:

(יב) כִּי תַעֲבֹד אֶת הָאֲדָמָה לֹא תֹסֶף תֵּת כֹּחָהּ לָךְ נָע וָנָד תִּהְיֶה בָאָרֶץ׃ אֲרֵי תִפְלַח בְּאַרְעָא לָא תּוֹסִיף לְמִתַּן חֵילַהּ לָךְ מְטַלְטֵל וְגָלֵי תְּהֵא בְּאַרְעָא׃

רש"י נע ונד. אין לך רשות לדור במקום אחד:

(יג) וַיֹּאמֶר קַיִן אֶל יְהוָה גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשֹׂא׃ וַאֲמַר קַיִן קֳדָם יְיָ סַגִּי חוֹבִי מִלְמִשְׁבַּק׃

רש"י גדול עוני מנשא. בתמיהה, אתה טוען עליונים ותחתונים, ועוני אי אפשר לטעון:

(יד) הֵן גֵּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָל מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי׃ הָא תָּרִיכְתָּא יָתִי יוֹמָא דֵּין מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא וּמִן קֳדָמָךְ לֵית אֶפְשָׁר לְאִסְתַּמָּרָא וֶאֱהֵי מְטַלְטֵל וְגָלֵי בְּאַרְעָא וִיהֵי כָל דְּיִשְׁכְּחִנַנִי יִקְטְלִינַנִי׃ (טו) וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה לָכֵן כָּל

הֹרֵג קַיִן שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם וַיָּשֶׂם יְהוָה לְקַיִן אוֹת לְבִלְתִּי הַכּוֹת אֹתוֹ כָּל מֹצְאוֹ: וַאֲמַר לֶהּ יְיָ בְּכֵן כָּל קָטִיל קַיִן לְשַׁבְעָא דָּרִין יִתְפָּרַע מִנֵּהּ וְשַׁוִּי יְיָ לְקַיִן אָתָא בְּדִיל דְּלָא לְמִקְטַל יָתֵהּ כָּל דְּיִשְׁכְּחֵנֵהּ:

רש"י לכן כל הרג קין. זה אחד מן המקראות שקצרו דבריהם ורמזו ולא פרשו. לכן כל הרג קין, לשון גערה, כה יעשה לו, כך וכך ענשו, ולא פרש ענשו: שבעתים יקם. איני רוצה להנקם מקין עכשיו, לסוף שבעה דורות אני נוקם נקמתי ממנו שיעמוד למך מבני בניו ויהרגהו. וסוף המקרא שאמר שבעתים יוקם, והיא נקמת הבל מקין, הא למדנו שתחלת מקרא לשון גערה היא, שלא תהא בריה מזיקתו. וכיוצא בו (שמואל ב' ה ח) ויאמר דוד כל מכה יבוסי ויגע בצנור ולא פרש מה יעשה לו, אבל דבר הכתוב ברמז כל מכה יבוסי ויגע בצנור, ויקרב אל השער ויכבשנו, ואת העורים וגו' , וגם אותם יכה על אשר אמרו העור והפסח לא יבא דוד אל תוך הבית, המכה את אלו אני אעשנו ראש ושר, כאן קצר דבריו ובדברי הימים (א יא ו) פרש יהיה לראש ולשר: וישם ה' לקין אות. חקק לו אות משמו במצחו (כל מוצאי יהרגני הבהמות והחיות, אבל בני אדם עדיין לא היו שיירא מהם רק אביו ואמו, ומהם לא היה ירא שיהרגוהו. אלא אמר עד עכשיו היה פחדתי על כל החיות כמו שנאמר ומוראכם וגו', ועכשיו בשביל עון זה לא ייראו ממני החיות ויהרגוני, מיד וישם ה' לקין אות, החזיר מוראו על הכל) :

(טז) וַיֵּצֵא קַיִן מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּשֶׁב בְּאֶרֶץ נוֹד קִדְמַת עֵדֶן: וּנְפַק קַיִן מִן קֳדָם יְיָ וְיָתֵיב בְּאַרְעָא גְּלֵי וּמְטַלְטַל דַּהֲוָה עָבִידָא עָלּוֹהִי מִלְקַדְמִין דְּגִינְתָא דְעֵדֶן:

רש"י ויצא קין. יצא בהכנעה כגונב דעת העליונה: בארץ נוד. בארץ שכל הגולים נדים שם: קדמת עדן. שם גלה אביו כשגורש מגן עדן, שנאמר (לעיל ג כד) וישכן מקדם לגן עדן, את שמירת דרך מבוא הגן, שיש ללמוד שהיה אדם שם. ומצינו רוח מזרחית קולטת בכל מקום את הרוצחים, שנאמר (דברים ד מא) אז יבדיל משה וגו' מזרחה שמש. דבר אחר בארץ נוד, כל מקום [שהיה הולך] היתה הארץ מזדעזעה תחתיו והבריות אומרות סורו מעליו, זהו שהרג את אחיו:

(יז) וַיֵּדַע קַיִן אֶת אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת חֲנוֹךְ וַיְהִי בֹּנֶה עִיר וַיִּקְרָא שֵׁם הָעִיר כְּשֵׁם בְּנוֹ חֲנוֹךְ: וִידַע קַיִן יָת אִתְּתֵהּ וְעַדְיָאת וְיֵלֵדַת יָת חֲנוֹךְ וַהֲוָה בָּנֵי קַרְתָּא וּקְרָא שְׁמָא דְקַרְתָּא כְּשׁוּם בְּרֵהּ חֲנוֹךְ:

רש"י ויהי. קין בנה עיר ויקרא שם העיר לזכר בנו חנוך:

(יח) וַיִּוָּלֶד לַחֲנוֹךְ אֶת עִירָד וְעִירָד יָלַד אֶת מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל יָלַד אֶת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל יָלַד אֶת לָמֶךְ: וְאִתְיְלִיד לַחֲנוֹךְ יָת עִירָד וְעִירָד אוֹלִיד יָת מְחוּיָאֵל וּמְחִיָּיאֵל אוֹלִיד יָת מְתוּשָׁאֵל וּמְתוּשָׁאֵל אוֹלִיד יָת לָמֶךְ:

רש"י ועירד ילד. יש מקום שהוא אומר בזכר הוליד ויש מקום שהוא אומר ילד, שהלידה משמשת שתי לשונות, לידת האשה ניישטר"א בלע"ז [ללדת], וזריעת תולדות האיש אינייגדרי"ר בלע"ז [להוליד] כשהוא אומר הוליד בלשון הפעיל מדבר בלידת האשה, פלוני הוליד את אשתו בן או בת, וכשהוא אומר ילד מדבר בזריעת האיש:

(יט) **חמישי** וַיִּקַּח לוֹ לֶמֶךְ שְׁתֵּי נָשִׁים שֵׁם הָאַחַת עָדָה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית צִלָּה: וּנְסִיב לֵהּ לֶמֶךְ תַּרְתֵּין נְשִׁין שׁוּם חֲדָא עָדָה וְשׁוּם תִּנְיֵתָא צִלָּה:

רש"י ויקח לו למך. לא היה לו לפרש כל זה, אלא ללמדנו מסוף הענין שקים הקדוש ברוך הוא הבטחתו שאמר שבעתים יקם קין, עמד למך לאחר שהוליד בנים ועשה דור שביעי והרג את קין, זהו שאמר (פסוק כג) כי איש הרגתי לפצעי וגו' : שתי נשים. כך היה דרכן של דור המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה כוס של עקרין כדי שתעקר ומקשטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפרש איוב (איוב כד כא) רעה עקרה לא תלד ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת חלק: עדה. היא של פריה ורביה, ועל שם שמגונה עליו ומוסרת מאצלו. עדה תרגום של סורה: צלה. היא של תשמיש על שם שיושבת תמיד בצלו, דברי אגדה הם בבראשית רבה (כג ב) :

(כ) וַתֵּלֶד עָדָה אֶת יָבָל הוּא הָיָה אֲבִי יֹשֵׁב אֹהֶל וּמִקְנֶה: וְיַלִּידַת עָדָה יָת יָבָל הוּא הֲוָה רַבְּהוֹן דְּיָתְבֵי מַשְׁכְּנִין וּמָרֵי בְעִיר:

רש"י אבי ישב אהל ומקנה. הוא היה הראשון לרועי בהמות במדברות, ויושב אהלים חדש כאן וחדש כאן בשביל מרעה צאנו, וכשכלה המרעה במקום הזה הולך ותוקע אהלו במקום אחר. ומדרש אגדה בונה בתים לעבודה זרה, כמה דאת אמר (יחזקאל ח ג) סמל הקנאה המקנה, וכן (פסוק כא) אחיו תופש כנור ועוגב לזמר לעבודה זרה:

(כא) וְשֵׁם אָחִיו יוּבָל הוּא הָיָה אֲבִי כָּל תֹּפֵשׂ כִּנּוֹר וְעוּגָב: וְשׁוּם אֲחוֹהִי יוּבָל הוּא הֲוָה רַבְּהוֹן דְּכָל דְּמְנַגֵּן עַל פּוּם נְבָלָא יָדְעֵי זְמַר כְּנוֹרָא וְאַבּוּבָא: (כב) וְצִלָּה גַּם הִוא יָלְדָה אֶת תּוּבַל קַיִן לֹטֵשׁ כָּל חֹרֶשׁ נְחֹשֶׁת וּבַרְזֶל וַאֲחוֹת תּוּבַל קַיִן נַעֲמָה: וְצִלָּה אַף הִיא יְלִידַת יָת תּוּבַל קַיִן רַבְּהוֹן דְּכָל דְּיָדְעֵי עִיבִידַת נְחָשָׁא וּפַרְזְלָא וַאֲחָתֵהּ דְּתוּבַל קַיִן נַעֲמָה:

רש"י תובל קין. תבל אמנתו של קין. תובל לשון תבלין, תבל והתקין אמנתו של קין לעשות כלי זין לרוצחים: לטש כל חרש נחשת וברזל. מחדד אמנות נחשת וברזל, כמו

(איוב טז ט) ילטוש עיניו לי. חרש אינו לשון פעל אלא לשון פועל שהרי נקוד קמץ קטן. וטעמו למטה, כלומר מחדד ומצחצח כל כלי אמנות נחשת וברזל: נעמה. היא אשתו של נח:

(כג) **שישי** וַיֹּאמֶר לֶמֶךְ לְנָשָׁיו עָדָה וְצִלָּה שְׁמַעַן קוֹלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ הַאְזֵנָּה אִמְרָתִי כִּי אִישׁ הָרַגְתִּי לְפִצְעִי וְיֶלֶד לְחַבֻּרָתִי: וַאֲמַר לֶמֶךְ לִנְשׁוֹהִי עָדָה וְצִלָּה שִׁמְעַן קָלִי נְשֵׁי לֶמֶךְ אֲצִיתָא לְמֵמְרִי לָא גַבְרָא קְטָלִית דְּבִדִילֵהּ אֲנָא סָבִיל חוֹבִין וְאַף לָא עוּלֵימָא חַבָּלִית דְּבִדִילֵהּ יְשְׁתֵּיצֵי זַרְעִי:

רש"י שמען קולי. שהיו פורשות ממנו מתשמיש לפי שהרג את קין ואת תובל קין בנו, שהיה למך סומא ותובל קין מושכו, וראה את קין ונדמה לו כחיה ואמר לאביו למשוך בקשת, והרגו. וכיון שידע שהוא קין זקנו, הכה כף אל כף וספק את בנו ביניהם והרגו, והיו נשיו פורשות ממנו והוא מפיסן: שמען קולי. להשמע לי (לתשמיש) , וכי איש אשר הרגתיו לפצעי הוא נהרג, וכי אני פצעתיו מזיד שיהא הפצע קרוי על שמי, וילד אשר הרגתי לחבורתי נהרג, כלומר על ידי חבורתי, בתמיהה, והלא שוגג אני ולא מזיד, לא זהו פצעי ולא זהו חבורתי: פצע, מכת חרב או חץ נברידור"א בלע"ז [פצע]:

(כד) כִּי שִׁבְעָתַיִם יֻקַּם קָיִן וְלֶמֶךְ שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה: אֲרֵי שַׁבְעָא דְּרִין אִיתְלְאוּ לְקָיִן הֲלָא לְלֶמֶךְ בְּרֵהּ שַׁבְעִין וְשַׁבְעָא:

רש"י כי שבעתים יוקם קין. קין שהרג מזיד נתלה לו עד שבעה דורות, אני שהרגתי שוגג לא כל שכן שיתלה לי שביעיות הרבה: שבעים ושבעה. לשון רבוי שביעיות אחז לו. כך דרש רבי תנחומא (אות יא) . ומדרש בראשית רבה (כג ד) לא הרג למך כלום ונשיו פורשות ממנו משקימו פריה ורביה, לפי שנגזרה גזרה לכלות זרעו של קין לאחר שבעה דורות, אמרו מה אנו יולדות לבהלה, למחר המבול בא ושוטף את הכל. והוא אומר להן וכי איש הרגתי לפצעי, וכי אני הרגתי את הבל שהיה איש בקומה וילד בשנים, שיהא זרעי כלה באותו עון, ומה קין שהרג נתלה לו שבעה דורות, אני שלא הרגתי לא כל שכן שיתלו לי שביעיות הרבה. וזהו קל וחומר של שטות, אם כן אין הקדוש ברוך הוא גובה את חובו ומקים את דברו:

(כה) וַיֵּדַע אָדָם עוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת כִּי שָׁת לִי אֱלֹהִים זֶרַע אַחֵר תַּחַת הֶבֶל כִּי הֲרָגוֹ קָיִן: וְיַדַּע אָדָם עוֹד יָת אִתְּתֵהּ וְיָלִידַת בַּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ שֵׁת אֲרֵי אֲמַרַת יְהַב לִי יְיָ בַּר אוֹחֳרָן חֲלַף הֶבֶל דְּקַטְלֵהּ קָיִן:

רש"י וידע אדם וגו' . בא לו למך אצל אדם הראשון וקבל על נשיו, אמר להן וכי עליכם לדקדק על גזרתו של מקום, אתם עשו מצותכם והוא יעשה את שלו. אמרו לו קשוט

עצמך תחלה, והלא פרשת מאשתך זה מאה ושלשים שנה משנקנסה מיתה על ידך, מיד וידע אדם עוד וגו' . מהו עוד, ללמדך שנתוספה לו תאוה על תאותו:

(כו) וּלְשֵׁת גַּם הוּא יֻלַּד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אֱנוֹשׁ אָז הוּחַל לִקְרֹא בְּשֵׁם יְהוָה: וּלְשֵׁת אַף הוּא אִתְיְלִיד בַּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ אֱנוֹשׁ בְּכֵן בְּיוֹמוֹהִי חָלוּ בְנֵי אֱנָשָׁא מִלְצַלָּאָה בִּשְׁמָא דַּיְיָ:

רש"י אז הוחל. (לשון חלין) לקרא את שמות האדם ואת שמות העצבים בשמו של הקדוש ברוך הוא לעשותן עבודה זרה ולקרותן אלהות:

ה (א) זֶה סֵפֶר תּוֹלְדֹת אָדָם בְּיוֹם בְּרֹא אֱלֹהִים אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עָשָׂה אֹתוֹ: דֵּין סְפַר תּוּלְדָת אָדָם בְּיוֹמָא דִּבְרָא יְיָ אָדָם בִּדְמוּת אֱלֹהִים עֲבַד יָתֵהּ:

רש"י זה ספר תולדת אדם. זו היא ספירת תולדות אדם, ומדרשי אגדה יש רבים: ביום ברא וגו' . מגיד שביום שנברא הוליד:

(ב) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיִּקְרָא אֶת שְׁמָם אָדָם בְּיוֹם הִבָּרְאָם: דְּכַר וְנוּקְבָא בְּרָאנוּן וּבָרִיךְ יָתְהוֹן וּקְרָא יָת שְׁמָהוֹן אָדָם בְּיוֹמָא דְּאִתְבְּרִיאוּ: (ג) וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בִּדְמוּתוֹ כְּצַלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁת: וַחֲיָא אָדָם מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בִּדְמוּתֵהּ דְּדָמֵי לֵהּ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ שֵׁת:

רש"י שלשים ומאת שנה. עד כאן פרש מן האשה:

(ד) וַיִּהְיוּ יְמֵי אָדָם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֵׁת שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַהֲווֹ יוֹמֵי אָדָם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שֵׁת תְּמָנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (ה) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי אָדָם אֲשֶׁר חַי תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אָדָם דְּחָיָא תְּשַׁע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וּמִית: (ו) וַיְחִי שֵׁת חָמֵשׁ שָׁנִים וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אֱנוֹשׁ: וַחֲיָא שֵׁת מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ: (ז) וַיְחִי שֵׁת אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אֱנוֹשׁ שֶׁבַע שָׁנִים וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא שֵׁת בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אֱנוֹשׁ תְּמָנֵי מְאָה וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (ח) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי שֵׁת שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי שֵׁת תְּשַׁע מְאָה וְתַרְתֵּי עַשְׂרֵי שְׁנִין וּמִית: (ט) וַיְחִי אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת קֵינָן: וַחֲיָא אֱנוֹשׁ תִּשְׁעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת קֵינָן: (י) וַיְחִי אֱנוֹשׁ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת קֵינָן חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא אֱנוֹשׁ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת קֵינָן תְּמָנֵי מְאָה וַחֲמֵשׁ עַשְׂרֵי שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יא) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי אֱנוֹשׁ חָמֵשׁ שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי אֱנוֹשׁ תְּשַׁע מְאָה וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית: (יב) וַיְחִי קֵינָן שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת מַהֲלַלְאֵל: וַחֲיָא קֵינָן שַׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל: (יג) וַיְחִי קֵינָן אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מַהֲלַלְאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא קֵינָן בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְאַרְבְּעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יד) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי קֵינָן עֶשֶׂר שָׁנִים וּתְשַׁע מֵאוֹת

שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי קֵינָן תְּשַׁע מְאָה וַעֲשַׂר שְׁנִין וּמִית: (טו) וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל חֲמֵשׁ שְׁנִים וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת יָרֶד: וְחָיָא מַהֲלַלְאֵל שִׁתִּין וְחַמֵּשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת יָרֶד: (טז) וַיְחִי מַהֲלַלְאֵל אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת יָרֶד שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וְחָיָא מַהֲלַלְאֵל בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת יָרֶד תַּמְנֵי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יז) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי מַהֲלַלְאֵל חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וּשְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מַהֲלַלְאֵל תַּמְנֵי מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית: (יח) וַיְחִי יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת חֲנוֹךְ: וְחָיָא יֶרֶד מְאָה וּשְׁתִּין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ: (יט) וַיְחִי יֶרֶד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת חֲנוֹךְ שְׁמֹנֶה מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וְחָיָא יֶרֶד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת חֲנוֹךְ תַּמְנֵי מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כ) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי יֶרֶד שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲוָה כָּל יוֹמוֹהִי תְּרֵין וְשִׁתִּין וּתְשַׁע מְאָה שְׁנִין וּמִית: (כא) וַיְחִי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת מְתוּשֶׁלַח: וְחָיָא חֲנוֹךְ שִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח: (כב) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת מְתוּשֶׁלַח שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וְהֲלִיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחֲלְתָּא דַּיְיָ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת מְתוּשֶׁלַח תְּלַת מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כג) וַיְהִי כָּל יְמֵי חֲנוֹךְ חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה: וַהֲוָה כָּל יוֹמֵי חֲנוֹךְ תְּלַת מְאָה וְשִׁתִּין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין: (כד) וַיִּתְהַלֵּךְ חֲנוֹךְ אֶת הָאֱלֹהִים וְאֵינֶנּוּ כִּי לָקַח אֹתוֹ אֱלֹהִים: וְהַלִּיךְ חֲנוֹךְ בְּדַחֲלְתָּא דַּיְיָ וְלֵיתוֹהִי אֲרֵי (לְא) אֲמֵית יָתֵהּ יְיָ:

רש"י ויתהלך חנוך. צדיק היה וקל בדעתו לשוב להרשיע, לפיכך מיהר הקדוש ברוך הוא וסלקו והמיתו קודם זמנו [וזהו ששנה הכתוב במיתתו לכתוב ואיננו בעולם למלאות שנותיו: כי לקח אתו. לפני זמנו] כמו (יחזקאל כד טז) הנני לקח ממך את מחמד עיניך:

(כה) **שביעי** וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח שֶׁבַע וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת לֶמֶךְ: וְחָיָא מְתוּשֶׁלַח מְאָה וְתַמְנִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ: (כו) וַיְחִי מְתוּשֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמוֹנִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וְחָיָא מְתוּשֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְתַמְנִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כז) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי מְתוּשֶׁלַח תֵּשַׁע וְשִׁשִּׁים שָׁנָה וּתְשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי מְתוּשֶׁלַח תְּשַׁע מְאָה וְשִׁתִּין וּתְשַׁע שְׁנִין וּמִית: (כח) וַיְחִי לֶמֶךְ שְׁתַּיִם וּשְׁמֹנִים שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בֵּן: וְחָיָא לֶמֶךְ מְאָה וְתַמְנִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד בַּר:

רש"י ויולד בן. שממנו נבנה העולם:

(כט) וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וּמֵעִצְּבוֹן יָדֵינוּ מִן הָאֲדָמָה אֲשֶׁר אֵרְרָהּ יְהוָה: וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ נֹחַ לְמֵימַר דֵּין יְנַחֲמִנָּנָא מֵעוֹבָדָנָא וּמִלֵּאוּת יְדָנָא מִן אַרְעָא דִּי לַטְטַהּ יְיָ:

רש"י זה ינחמנו. ינח ממנו את עצבון ידינו, עד שלא בא נח לא היה להם כלי מחרשה והוא הכין להם, והיתה הארץ מוציאה קוצים ודרדרים כשזורעים חטים, מקללתו של אדם הראשון, ובימי נח נחה, וזהו ינחמנו, ינח ממנו. ואם לא תפרשהו כך, אין טעם הלשון נופל על השם, ואתה צריך לקרות שמו מנחם:

(ל) וַיְחִי לֶמֶךְ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נֹחַ חָמֵשׁ וְתִשְׁעִים שָׁנָה וַחֲמֵשׁ מֵאֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַיְחִי כָּל יְמֵי לֶמֶךְ בְּתַר דְּאוֹלִיד יָת נֹחַ חֲמֵשׁ מְאָה וְתִשְׁעִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (לא) וַיְהִי כָּל יְמֵי לֶמֶךְ שֶׁבַע וְשִׁבְעִים שָׁנָה וּשְׁבַע מֵאוֹת שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי לֶמֶךְ שְׁבַע מְאָה וְשַׁבְעִין וּשְׁבַע שְׁנִין וּמִית: (לב) וַיְהִי נֹחַ בֶּן חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד נֹחַ אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת: וַהֲוָה נֹחַ בַּר חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד נֹחַ יָת שֵׁם יָת חָם וְיָת יָפֶת:

רש"י בן חמש מאות שנה. אמר רבי יודן מה טעם כל הדורות הולידו למאה שנה וזה לחמש מאות, אמר הקדוש ברוך הוא אם רשעים הם יאבדו במים ורע לצדיק זה, ואם צדיקים הם אטריח עליו לעשות תבות הרבה, כבש את מעינו ולא הוליד עד שהיה בן חמש מאות שנה, כדי שלא יהא יפת הגדול שבבניו ראוי לעונשין לפני המבול דכתיב (ישעיה סה כ) כי הנער בן מאה שנה ימות, וראוי לענש לעתיד, וכן לפני מתן תורה: את שם את חם ואת יפת. והלא יפת הוא הגדול, אלא בתחלה אתה דורש את שם שהוא צדיק, ונלד כשהוא מהול, ושאברהם יצא ממנו וכו' :

ו (א) וַיְהִי כִּי הֵחֵל הָאָדָם לָרֹב עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּבָנוֹת יֻלְּדוּ לָהֶם: וַהֲוָה כַּד שְׂרִיאוּ בְנֵי אֱנָשָׁא לְמִסְגֵּי עַל אַפֵּי אַרְעָא וּבְנָתָא אִתְיְלִידוּ לְהוֹן: (ב) וַיִּרְאוּ בְנֵי הָאֱלֹהִים אֶת בְּנוֹת הָאָדָם כִּי טֹבֹת הֵנָּה וַיִּקְחוּ לָהֶם נָשִׁים מִכֹּל אֲשֶׁר בָּחָרוּ: וַחֲזוֹ בְנֵי רַבְרְבַיָּא יָת בְּנַת אֱנָשָׁא אֲרֵי שַׁפִּירָן אִנּוּן וּנְסִיבוּ לְהוֹן נָשִׁין מִכֹּל דִּי אִתְרְעִיאוּ:

רש"י בני האלהים. בני השרים והשופטים. (דבר אחר בני האלהים הם השרים ההולכים בשליחותו של מקום, אף הם היו מתערבים בהם) . כל אלהים שבמקרא לשון מרות, וזה יוכיח (שמות ד טז) ואתה תהיה לו לאלהים, (שם ז א) ראה נתתיך אלהים: כי טבת הנה. אמר רבי יודן טבת כתיב, כשהיו מטיבין אותה מקשטת לכנס לחפה, היה גדול נכנס ובועלה תחלה: מכל אשר בחרו. אף בעולת בעל, אף הזכר והבהמה:

(ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לֹא יָדוֹן רוּחִי בָאָדָם לְעֹלָם בְּשַׁגַּם הוּא בָשָׂר וְהָיוּ יָמָיו מֵאָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה: וַאֲמַר יְיָ לָא יִתְקַיַּם דָּרָא בִישָׁא הֲדֵין קֳדָמַי לְעָלַם בְּדִיל דְּאִנּוּן בְּשַׂרָא וְעוֹבָדֵיהוֹן בִּישַׁיָּא אַרְכָא יְהֵיבַת לְהוֹן מְאָה וְעַשְׂרִין שְׁנִין אִם יְתוּבוּן:

רש"י לא ידון רוחי באדם. לא יתרעם ויריב רוחי עלי בשביל האדם: לעלם. לאורך ימים, הנה רוחי נדון בקרבי אם להשחית ואם לרחם, לא יהיה מדון זה ברוחי לעולם, כלומר

לאורך ימים: בשגם הוא בשר. כמו בשגם, כלומר בשביל שגם זאת בו שהוא בשר, ואף על פי כן אינו נכנע לפני, ומה אם יהיה אש או דבר קשה, כיוצא בו (שופטים ה ז) עד שקמתי דבורה, כמו שקמתי. וכן (שם ו יז) שאתה מדבר עמי, כמו שאתה, אף בשגם כמו בשגם: והיו ימיו וגו' . עד מאה ועשרים שנה אאריך להם אפי ואם לא ישובו אביא עליהם מבול. ואם תאמר משנלד יפת עד המבול אינו אלא מאה שנה, אין מקדם ומאחר בתורה, כבר היתה הגזרה גזורה עשרים שנה קודם שהוליד נח תולדות, וכן מצינו בסדר עולם (פרק כח) . יש מדרשי אגדה רבים בלא ידון, אבל זה הוא צחצוח פשוטו:

(ד) הַנְּפִלִים הָיוּ בָאָרֶץ בַּיָּמִים הָהֵם וְגַם אַחֲרֵי כֵן אֲשֶׁר יָבֹאוּ בְּנֵי הָאֱלֹהִים אֶל בְּנוֹת הָאָדָם וְיָלְדוּ לָהֶם הֵמָּה הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר מֵעוֹלָם אַנְשֵׁי הַשֵּׁם: גִּבֹּרַיָּא הֲווֹ בְאַרְעָא בְּיוֹמַיָּא הָאִנּוּן וְאַף בָּתַר כֵּן דִּי יַעֲלוּן בְּנֵי רַבְרְבַיָּא לְוַת בְּנַת אֱנָשָׁא וִילִידָן לְהוֹן אִנּוּן גִּבָּרַיָּא דִּמֵּעָלְמָא אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא:

רש"י הנפלים. על שם שנפלו והפילו את העולם, ובלשון עברית לשון ענקים הוא: בימים ההם. בימי דור אנוש ובני קין: וגם אחרי כן. אף על פי שראו באבדן של דור אנוש שעלה אוקיינוס והציף שליש העולם, לא נכנע דור המבול ללמוד מהם: אשר יבאו. היו יולדות ענקים כמותם: הגבורים. למרוד במקום: אנשי השם. אותן שנקבו בשמות עירד, מחויאל, מתושאל, שנקראו על שם אבדן שנמוחו והותשו. דבר אחר אנשי שממון, ששממו את העולם:

(ה) **מפטיר** וַיַּרְא יְהוָה כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם בָּאָרֶץ וְכָל יֵצֶר מַחְשְׁבֹת לִבּוֹ רַק רַע כָּל הַיּוֹם: וַיִּחָז יְיָ אֲרֵי סְגִיאַת בִּישַׁת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וְכָל יְצִרָא מַחְשְׁבַת לִבֵּהּ לְחוֹד בִּישׁ כָּל יוֹמָא: (ו) וַיִּנָּחֶם יְהוָה כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בָּאָרֶץ וַיִּתְעַצֵּב אֶל לִבּוֹ: וְתַב יְיָ בְּמֵימְרֵהּ אֲרֵי עֲבַד יָת אֱנָשָׁא בְּאַרְעָא וַאֲמַר בְּמֵימְרֵהּ לְמִתְבַר תְּקִפְהוֹן כִּרְעוּתֵהּ:

רש"י וינחם ה' כי עשה. נחמה היתה לפניו שבראו בתחתונים, שאלו היה מן העליונים היה ממרידן: ויתעצב. האדם: אל לבו. של מקום, עלה במחשבתו של מקום להעציבו, זהו תרגום אנקלוס. דבר אחר וינחם, נהפכה מחשבתו של מקום ממדת רחמים למדת הדין, עלה במחשבה לפניו מה לעשות באדם שעשה בארץ, וכן כל לשון נחום שבמקרא לשון נמלך מה לעשות (במדבר כג ט) ובן אדם ויתנחם, (דברים לב לו) ועל עבדיו יתנחם, (שמות לב יד) וינחם ה' על הרעה, (שמואל א' טו יא) נחמתי כי המלכתי, כלם לשון מחשבה אחרת הם: ויתעצב אל לבו. נתאבל על אבדן מעשה ידיו, כמו (ש"ב יט ג) נעצב המלך על בנו. וזו כתבתי לתשובת המינים, גוי אחד שאל את רבי יהושע בן קרחה, אמר לו אין אתם מודים שהקדוש ברוך הוא רואה את הנלד, אמר לו הן. אמר לו והא כתיב ויתעצב

אל לבו, אמר לו נלד לך בן זכר מימיך, אמר לו הן. אמר לו ומה עשית, אמר לו שמחתי ושמחתי את הכל. אמר לו ולא היית יודע שסופו למות, אמר לו בשעת חדותא חדותא, בשעת אבלא אבלא. אמר לו כך מעשה הקדוש ברוך הוא, אף על פי שגלוי לפניו שסופן לחטוא ולאבדן לא נמנע מלבראן בשביל הצדיקים העתידים לעמוד מהם:

(ז) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶמְחֶה אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר בָּרָאתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמָיִם כִּי נִחַמְתִּי כִּי עֲשִׂיתִם: וָאֲמַר יְיָ אֶמְחֵי יָת אֲנָשָׁא דִּי בְרֵאתִי מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רִיחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא אֲרֵי תָּבִית בְּמֵימְרִי אֲרֵי עֲבַדְתִּנּוּן: רש"י ויאמר ה' אמחה את האדם. הוא עפר ואביא עליו מים ואמחה אותו, לכך נאמר לשון מחוי: מאדם עד בהמה. אף הם השחיתו דרכם. דבר אחר הכל נברא בשביל אדם, וכיון שהוא כלה מה צורך באלו: כי נחמתי כי עשיתם. חשבתי מה לעשות להם על אשר עש י ת י ם:

(ח) וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי יְהוָה: וְנֹחַ אַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם יְיָ:פפפ:

הפטרת בראשית - ישעיה מב

(ה) כֹּה אָמַר הָאֵל יְהוָה בּוֹרֵא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטֵיהֶם רֹקַע הָאָרֶץ וְצֶאֱצָאֶיהָ נֹתֵן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ לַהֹלְכִים בָּהּ: (ו) אֲנִי יְהוָה קְרָאתִיךָ בְצֶדֶק וְאַחֲזֵק בְּיָדֶךָ וְאֶצָּרְךָ וְאֶתֶּנְךָ לִבְרִית עָם לְאוֹר גּוֹיִם: (ז) לִפְקֹחַ עֵינַיִם עִוְרוֹת לְהוֹצִיא מִמַּסְגֵּר אַסִּיר מִבֵּית כֶּלֶא יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ: (ח) אֲנִי יְהוָה הוּא שְׁמִי וּכְבוֹדִי לְאַחֵר לֹא אֶתֵּן וּתְהִלָּתִי לַפְּסִילִים: (ט) הָרִאשֹׁנוֹת הִנֵּה בָאוּ וַחֲדָשׁוֹת אֲנִי מַגִּיד בְּטֶרֶם תִּצְמַחְנָה אַשְׁמִיע אֶתְכֶם: (י) שִׁירוּ לַיהוָה שִׁיר חָדָשׁ תְּהִלָּתוֹ מִקְצֵה הָאָרֶץ יוֹרְדֵי הַיָּם וּמְלֹאוֹ אִיִּים וְיֹשְׁבֵיהֶם: (יא) יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יְצָוָחוּ: (יב) יָשִׂימוּ לַיהוָה כָּבוֹד וּתְהִלָּתוֹ בָּאִיִּים יַגִּידוּ: (יג) יְהוָה כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אֹיְבָיו יִתְגַּבָּר: (יד) הֶחֱשֵׁיתִי מֵעוֹלָם אַחֲרִישׁ אֶתְאַפֵּק כַּיּוֹלֵדָה אֶפְעֶה אֶשֹּׁם וְאֶשְׁאַף יָחַד: (טו) אַחֲרִיב הָרִים וּגְבָעוֹת וְכָל עֶשְׂבָּם אוֹבִישׁ וְשַׂמְתִּי נְהָרוֹת לָאִיִּים וַאֲגַמִּים אוֹבִישׁ: (טז) וְהוֹלַכְתִּי עִוְרִים בְּדֶרֶךְ לֹא יָדָעוּ בִּנְתִיבוֹת לֹא יְדָעוּ אַדְרִיכֵם אָשִׂים מַחְשָׁךְ לִפְנֵיהֶם לָאוֹר וּמַעֲקַשִּׁים לְמִישׁוֹר אֵלֶּה הַדְּבָרִים עָשִׂיתִם וְלֹא עֲזַבְתִּים: (יז) נָסֹגוּ אָחוֹר יֵבֹשׁוּ בֹשֶׁת הַבֹּטְחִים בַּפֶּסֶל הָאֹמְרִים לְמַסֵּכָה אַתֶּם אֱלֹהֵינוּ: (יח) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהַעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת: (יט) מִי עִוֵּר כִּי אִם עַבְדִּי וְחֵרֵשׁ כְּמַלְאָכִי אֶשְׁלָח מִי עִוֵּר כִּמְשֻׁלָּם וְעִוֵּר כְּעֶבֶד יְהוָה: (כ) (ראית) רָאוֹת רַבּוֹת וְלֹא תִשְׁמֹר פָּקוֹחַ אָזְנַיִם וְלֹא יִשְׁמָע: (כא) יְהוָה חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר: (**כאן מסיימים הספרדים**) (כב) וְהוּא עַם בָּזוּז וְשָׁסוּי הָפַח בַּחוּרִים כֻּלָּם וּבְבָתֵּי כְלָאִים הֻחְבָּאוּ הָיוּ לָבַז וְאֵין מַצִּיל מְשִׁסָּה וְאֵין אֹמֵר הָשֵׁב: (כג) מִי בָכֶם יַאֲזִין זֹאת יַקְשֵׁב וְיִשְׁמַע לְאָחוֹר: (כד) מִי נָתַן (למשוסה) לְמְשִׁסָּה

יַעֲקֹב וְיִשְׂרָאֵל לְבֻזִּים הֲלוֹא יְהוָה זוּ חָטָאנוּ לוֹ וְלֹא אָבוּ בְדַרְכָיו הָלוֹךְ וְלֹא שָׁמְעוּ בְּתוֹרָתוֹ׃ (כה) וַיִּשְׁפֹּךְ עָלָיו חֵמָה אַפּוֹ וְעֻזּוֹ מִלְחָמָה וַתְּלַהֲטֵהוּ מִסָּבִיב וְלֹא יָדָע וַתִּבְעַר בּוֹ וְלֹא יָשִׂים עַל לֵב׃ **מג** (א) וְעַתָּה כֹּה אָמַר יְהוָה בֹּרַאֲךָ יַעֲקֹב וְיֹצֶרְךָ יִשְׂרָאֵל אַל תִּירָא כִּי גְאַלְתִּיךָ קָרָאתִי בְשִׁמְךָ לִי אָתָּה׃ (ב) כִּי תַעֲבֹר בַּמַּיִם אִתְּךָ אָנִי וּבַנְּהָרוֹת לֹא יִשְׁטְפוּךָ כִּי תֵלֵךְ בְּמוֹ אֵשׁ לֹא תִכָּוֶה וְלֶהָבָה לֹא תִבְעַר בָּךְ׃ (ג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעֶךָ נָתַתִּי כָפְרְךָ מִצְרַיִם כּוּשׁ וּסְבָא תַּחְתֶּיךָ׃ (ד) מֵאָשֶׁר יָקַרְתָּ בְעֵינַי נִכְבַּדְתָּ וַאֲנִי אֲהַבְתִּיךָ וְאֶתֵּן אָדָם תַּחְתֶּיךָ וּלְאֻמִּים תַּחַת נַפְשֶׁךָ׃ (ה) אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנִי מִמִּזְרָח אָבִיא זַרְעֶךָ וּמִמַּעֲרָב אֲקַבְּצֶךָּ׃ (ו) אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ׃ (ז) כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו׃ (ח) הוֹצִיא עַם עִוֵּר וְעֵינַיִם יֵשׁ וְחֵרְשִׁים וְאָזְנַיִם לָמוֹ׃ (ט) כָּל הַגּוֹיִם נִקְבְּצוּ יַחְדָּו וְיֵאָסְפוּ לְאֻמִּים מִי בָהֶם יַגִּיד זֹאת וְראשֹׁנוֹת יַשְׁמִיעֻנוּ יִתְּנוּ עֵדֵיהֶם וְיִצְדָּקוּ וְיִשְׁמְעוּ וְיֹאמְרוּ אֱמֶת׃ (י) אַתֶּם עֵדַי נְאֻם יְהוָה וְעַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי לְמַעַן תֵּדְעוּ וְתַאֲמִינוּ לִי וְתָבִינוּ כִּי אֲנִי הוּא לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵל וְאַחֲרַי לֹא יִהְיֶה׃

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק א

א. שֵׁשׁ מַעֲלוֹת בַּמִּקְוָאוֹת, זוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ, וְזוֹ לְמַעְלָה מִזּוֹ. מֵי גְבָאִים, שְׁתָּה טָמֵא וְשָׁתָה טָהוֹר, טָמֵא. שְׁתָּה טָמֵא וּמִלֵּא בִּכְלֵי טָהוֹר, טָמֵא. שְׁתָּה טָמֵא וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אִם הֲדִיחַ, טָמֵא. וְאִם לֹא הֲדִיחַ, טָהוֹר׃

ברטנורה (א) **שש מעלות במקואות**. מקומות של כינוס מים יש בהן שש מעלות, כל אחת מהן גדולה מחברתה: **מי גבים**. חפירה שבקרקע המכונסין בה מים שאינן שאובין והן פחות מארבעים סאה שהוא שיעור מקוה: **גבים**. לשון מים מגבא (ישעיה ל): **שתה טמא ושתה טהור טמא**. אם שתה מאותן המים טמא תחלה, ואחר כך שתה מהן הטהור, נטמא הטהור, לפי שנפלה טפה מפיו של טמא לתוך הגבא, ושמא שתה אותה הטהור ונטמא, דהשותה משקין טמאים פוסל את התרומה, והוא משמונה עשר דבר שגזרו בו ביום כדאיתא פרק קמא דשבת. ואע"ג דאינו פוסל את התרומה אלא אם כן שתה רביעית, מכל מקום כשבאה הטפה הטמאה בפיו, טימאה כל המשקין שבפיו ואותה טפה לא סלקא לה השקה בגבא, דמיירי כשאין בו ארבעים סאה כדקתני בסיפא. ועל ידי נגיעת הטמא אין מי הגבא מיטמאים עד שיתלשו. והכי איתא בתוספתא: **מילא בכלי טהור**. מן המים שבגבא לאחר ששתה בו הטמא. דחיישינן לאותה טפה כדפרישית נטמא הכלי שהכלים מיטמאין בנגיעת משקין טמאין: **אם הדיח**. את הככר, טמא. ואם לאו, טהור,

מפני שאין מי גבאין עלולים לקבל טומאה עד שיתלשו, הלכך, אם לא הדיח, טהור. ואפילו כשהגביה הככר לא הוחשבו מים שבו לקבל טומאה מן הטפה, שנתבטלה הטפה במים הטהורים אבל כשהדיח, הוחשבו והוכשרו מים שבידיו לקבל טומאה מן הטפה ולא נתבטלה בהן אלא אדרבה נטמאו וטימאו את הככר:

ב. מְלֵא בְכְלִי טָמֵא וְשָׁתָה טָהוֹר, טָמֵא. מְלֵא בְכְלִי טָמֵא וּמְלֵא בְכְלִי טָהוֹר, טָמֵא. מְלֵא בְכְלִי טָמֵא וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אִם הֵדִיחַ, טָמֵא. וְאִם לֹא הֵדִיחַ, טָהוֹר:

ברטנורה (ב) **מילא בכלי טמא**. לעיל אשמעינן כשהטומאה באה למים מחמת אדם טמא, והכא אשמעינן כשהטומאה באה מחמת כלי (טמא):

ג. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וְשָׁתָה טָהוֹר, טָמֵא. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וּמְלֵא בְכְלִי טָהוֹר, טָמֵא. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אִם הֵדִיחַ, טָמֵא. וְאִם לֹא הֵדִיחַ, טָהוֹר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בֵּין שֶׁהֵדִיחַ בֵּין שֶׁלֹּא הֵדִיחַ, טָמֵא:

ברטנורה (ג) **נפלו מים טמאים**. הכא אשמעינן שמי גבאים הללו מקבלין טומאה על ידי משקין טמאין שנפלו בהן: ר"ש אומר בין שהדיח בין שלא הדיח. אכולהו קאי ר' שמעון, בין אטומאה שבאה מחמת אדם, בין מחמת כלי, בין מחמת משקין, בכולהו סבירא ליה בין הדיח בין שלא הדיח טמא הככר. וטעמא דר' שמעון, שאני אומר שטפת המים טמאים שנפלו מפי הטמא או מן הכלי או מן המשקין טמאין, לבסוף כשנפלו כל המים נשתיירה הטפה ההיא על הככר וטמאתו. ואין הלכה כר' שמעון:

ד. נָפַל לְתוֹכָן מֵת, אוֹ שֶׁהָלַךְ בָּהֶן הַטָּמֵא, וְשָׁתָה טָהוֹר, טָהוֹר. אֶחָד מֵי גְבָאִים, מֵי בוֹרוֹת, מֵי שִׁיחִין, מֵי מְעָרוֹת, מֵי תַמְצִיּוֹת שֶׁפָּסְקוּ, וּמְקֻוָּאוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה, בִּשְׁעַת הַגְּשָׁמִים הַכֹּל טָהוֹר. פָּסְקוּ הַגְּשָׁמִים, הַקְּרוֹבִים לָעִיר וְלַדֶּרֶךְ, טְמֵאִים. וְהָרְחוֹקִים, טְהוֹרִין, עַד שֶׁיְּהַלְּכוּ רֹב בְּנֵי אָדָם:

ברטנורה (ד) או שהלך בהן הטמא ושתה טהור טהור. שאין מי גבאים עלולים לקבל טומאה עד שיתלשו, כדאמרן לעיל: אחד מי גבאים מי בורות מי שיחין. כולהו שוין לכל הדינים דתנינן במתניתין עד המעלה השנית. בורות, הן עשויין עגולין. שיחין, ארוכין וקצרים. מערות, מרובעות מכוסות בקירוי אלא שיש להן פה: **מי תמציות שפסקו**. גשמים היורדים על ההרים ומתמצין המים ומבעבעין מן ההרים לאחר שפסקו הגשמים ופסקו ההרים מזחילתן, אותן המים הנשארים הן כמי גבאים, ואם שתה מהן אדם טמא או מילא בכלי טמא או נפלו בהן משקין טמאין, אין הטפה הטמאה מתבטלת בהן אבל כל זמן שלא פסקו ההרים מזחילתן, אע"פ שפסקו הגשמים, אין נחשבין כמי גבאים, ומי הגשמים הנזחלין אחר כך מן ההרים מבטלים הטפה הטמאה אף על פי שהמים

הראשונים לא בטלוה. והכי תנן בפרק ב' דמכשירין (משנה ב) מי שפיכות שירדו עליהם מי גשמים אם רוב מן הטהור, טהור. אימתי, בזמן שקדמו מי שפיכות. אבל קדמו מי גשמים, אפילו כל שהוא, מי שפיכות טמא: **הקרובים לעיר ולדרך טמאים**. דחיישינן שמא שתה (מהן) טמא או מילא בכלי טמא: **עד שיהלכו רוב בני אדם**. השיירות ההולכות בדרך רחוקה. דאז טמאים שמא שתה מהן אדם טמא או מילא בכלי טמא:

ה. מֵאֵימָתַי טָהֲרָתָן, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מִשֶּׁיִּרְבּוּ וְיִשְׁטוֹפוּ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, רַבּוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא שָׁטְפוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר. שָׁטְפוּ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא רַבּוּ. כְּשֵׁרִין לַחַלָּה וְלִטּוֹל מֵהֶן לַיָּדַיִם:

ברטנורה (ה) **מאימתי טהרתן**. של קרובים ורחוקין: **משירבו וישטופו**. משירדו גשמים וירבו מי הגשמים על המים שהיו בהם כבר קודם ששתה (מהם) הטמא או שמילא מהם בכלי טמא, וגם שיהו שוטפין ויעברו על שפת הגבא ויצאו לחוץ. ושיעור השטיפה כל שהוא: **רבו**. לא כבית שמאי דבעו תרווייהו שירבו וישטופו, אלא כיון שרבו מי גשמים שבאו אחר כך על המים שהיו בהן בשעת טומאתן, נטהרו, אע"פ שלא שטפו ויצאו לחוץ: **ר' שמעון אומר משטפו**. מי גשמים על גדותיו של גבא ויצאו לחוץ, נטהר הגבא: **אע"פ שלא רבו**. מי הגשמים שבאו אחרי כן על המים שהיו בגבא בשעת טומאתן: **כשרים לחלה**. מי גבאים הללו דתנן במתניתין, כשרים להשתמש בהן לחלה ללוש ולבשל בהן חלה: **וליטול מהן לידים**. לכל דבר שצריך נטילת ידים:

ו. לְמַעְלָה מֵהֶן, מֵי תַמְצִיּוֹת שֹׁלֹא פָסְקוּ. שְׁתָּה טָמֵא וְשָׁתָה טָהוֹר, טָהוֹר. שְׁתָּה טָמֵא וּמִלֵּא בְכְלִי טָהוֹר, טָהוֹר. שְׁתָּה טָמֵא וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵדִיחַ, טָהוֹר. מִלֵּא בְכְלִי טָמֵא וְשָׁתָה טָהוֹר, טָהוֹר. מִלֵּא בְכְלִי טָמֵא וּמִלֵּא בְכְלִי טָהוֹר, טָהוֹר. מִלֵּא בְכְלִי טָמֵא וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵדִיחַ, טָהוֹר. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וְשָׁתָה טָהוֹר, טָהוֹר. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וּמִלֵּא בְכְלִי טָהוֹר, טָהוֹר. נָפְלוּ מַיִם טְמֵאִים וְנָפַל כִּכָּר שֶׁל תְּרוּמָה, אַף עַל פִּי שֶׁהֵדִיחַ, טָהוֹר. כְּשֵׁרִים לַתְּרוּמָה וְלִטּוֹל מֵהֶם לַיָּדַיִם:

ברטנורה (ו) **מי תמצית שלא פסקו**. ההרים מזחילתן ועדיין הן מבצבצין מימי הגשמים שירדו עליהן אלו מבטלים הטפה הראשונה הטמאה שהיתה בגבא, לפיכך שתה טמא ושתה טהור כל זמן שלא פסקו: **טהור**. דמים טמאים שנפלו שם, נטהרו. וזו היא המעלה, דהני דלעיל לא עלתה טבילה למים הטמאים, ואילו הכא עלתה. אבל אין כשרים לטבילת אדם וכלים וידים:

ז. לְמַעְלָה מֵהֶן, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, שֶׁבּוֹ טוֹבְלִין וּמַטְבִּילִין. לְמַעְלָה מֵהֶן, מַעְיָן שֶׁמֵּימָיו מֻעָטִין וְרַבּוּ עָלָיו מַיִם שְׁאוּבִין, שָׁוֶה לַמִּקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבּוֹרֶן, וְלַמַּעְיָן לְהַטְבִּיל בּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא:

ברטנורה (ז) **טובלין**. בני אדם כל גופו: **ומטבילין**. הכלים, והידים למידי דבעי טבילת ידים ולא סגי בנטילה, כגון לקדש: **מעין**. שמימיו נובעים, והמים הנובעים מעטים מן המים שאובין ששפכו בתוכו: **שוה למקוה לטהר באשבורן**. ולא בזוחלין. דקיימא לן מעין מטהר בזוחלין ומקוה מטהר באשבורן, והאי משום מים שאובים מרובים שבו שוה למקוה לטהר באשבורן ולא בזוחלין: **ולמעין להטביל בו בכל שהוא**. ולא בעי ארבעים סאה כמקוה, דאין מקוה מטהר בפחות מארבעים סאה, והאי מטהר בכל שהוא כמעין:

ח. לְמַעְלָה מֵהֶן, מַיִם מָכִין, שֶׁהֵן מְטַהֲרִין בְּזוֹחֲלִין. לְמַעְלָה מֵהֶן, מַיִם חַיִּים, שֶׁבָּהֶן טְבִילָה לַזָּבִים, וְהַזָּיָה לַמְצוֹרָעִים, וּכְשֵׁרִים לְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת:

ברטנורה (ח) **מים מוכין**. מים נובעים שהן מלוחים או חמים: **שהן מטהרים בזוחלין**. ואילו מעין שמימיו מועטים דלעיל אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן: **מים חיים מטהרים בזוחלין**. ואילו מעין שמימיו מועטים דלעיל אינו מטהר בזוחלין אלא באשבורן: **מים חיים**. נובעים שאינן מוכין: **שבהן טבילה לזבים**. דכתיב (ויקרא טו) ורחץ את בשרו במים חיים: **והזיה למצורעים**. דכתיב בהו (שם יד) אל כלי חרש על מים חיים: **וכשרים לקדש בהן מי חטאת**. דכתיב בהו (במדבר יט) מים חיים אל כלי:

גמרא נדה דף ז' ע"ב

תַּנְיָא אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַ' יְהוֹשֻׁעַ אַתָּה לֹא שָׁמַעְתָּ אֲנִי שָׁמַעְתִּי אַתָּה לֹא שָׁמַעְתָּ אֶלָּא אַחַת וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי הַרְבֵּה אֵין אוֹמְרִים לְמִי שֶׁלֹּא רָאָה אֶת הַחוֹדֶשׁ יָבוֹא וְיַעֵד אֶלָּא לְמִי שֶׁרָאָהוּ. כָּל יָמָיו שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הָיוּ עוֹשִׂים כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הֶחֱזִיר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַדָּבָר לְיוֹשְׁנוֹ כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּבְחַיָּיו מַאי טַעְמָא לָא מִשּׁוּם דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר שַׁמּוּתִי הוּא וְסָבַר אִי עַבְדִינָן כַּוָּתֵיהּ בְּחָדָא עַבְדִינָן כַּוָּתֵיהּ בְּאָחֳרִינֵיתָא וּמְשׁוּם כְּבוֹדוֹ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר לָא מָצִינָן מְחִינָן בְּהוּ לְאַחַר פְּטִירָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר דְּמָצִינָן מָחִינָן בְּהוּ הֶחֱזִיר אֶת הַדָּבָר לְיוֹשְׁנוֹ:

רש"י **אין אומרים**. למי שלא ראה את החדש שיבא ויעיד שראה: **שמותי**. ל' שמת' שהרי ברכוהו כדאמרינן בהזהב הלכך לא עבדינן כותיה באחרניתא: **דמצינן מחינן בהו**. אי עבדי כותיה באחרניתא:

זוהר הקדמה דף יד ע"ב

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה תְּלָתָא אִנּוּן גָּרְמִין בִּישָׁא לְגַרְמַיְהוּ חַד מַאן דְּלַיִט גַּרְמֵיהּ תְּנִינָא מַאן דְּזָרַק נַהֲמָא אוֹ פֵּרוּרִין דְּאִית בְּהוּ כַּזַּיִת תְּלִיתָאָה מַאן דְּאוֹקִיד שַׁרְגָּא בְּמַפְקָא

דְּשַׁבַּתָּא עַד לָא מָטוּ יִשְׂרָאֵל לְקִדּוּשָׁא דְּסִדְרָא דְּגָרִים לְנוּרָא דְּגֵיהִנָּם לְאַדְלָקָא בְּהַאי נוּרָא עַד לָא מָטָא זִמְנַיְהוּ דְּחַד דּוּכְתָּא אִית בְּגֵיהִנָּם לְאִנּוּן דְּקָא מְחַלְּלֵי שַׁבָּתוֹת וְאִנּוּן דַּעֲנוּשִׁין בַּגֵּיהִנָּם לְיָטְיָן לֵיהּ לְהַהוּא דְּאוֹקִיד שַׁרְגָא עַד לָא מָטָא זִמְנֵיהּ וְאָמְרֵי לֵיהּ (יְשַׁעְיָה כ"ב) הִנֵּה יְיָ מְטַלְטְלֵךְ טַלְטָלָה גֶּבֶר וְגוֹ' (שָׁם) צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנָפָה כַּדּוּר אֶל אֶרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם בְּגִין דְּלָאו יָאוּת הוּא לַאֲדְלָקָא נוּרָא כַּד נָפִיק שַׁבַּתָּא עַד דְּמַבְדְּלֵי יִשְׂרָאֵל בְּצִלּוֹתָא וּמַבְדְּלֵי עַל כַּסָּא בְּגִין דְּעַד הַהוּא זִמְנָא שַׁבָּת הוּא וּקְדֻשָּׁה דְּשַׁבָּת שַׁלִּיט עָלָנָא, וּבְשַׁעְתָּא דְּמַבְדְּלִין עַל כַּסָּא כָּל אִנּוּן חַיָּלִין וְכָל אִנּוּן מְשַׁרְיָן דְּאִתְמַנָּן עַל יוֹמֵי דְּחוֹל, כָּל חַד וְחַד יָתִיב לְאַתְרֵיהּ וּפוּלְחָנֵיהּ דְּאִתְמְנֵי עֲלֵיהּ בְּגִין דְּכַד עָאל שַׁבַּתָּא וְאִתְקַדַּשׁ יוֹמָא קַדִּישׁ אִתְעָר וְשַׁלִּיט בְּעָלְמָא וְחוֹל אִתְעֲדֵי מִשּׁוּלְטָנוּתָא דִּילֵיהּ עַד שַׁעְתָּא דְּנָפִיק שַׁבַּתָּא לָא תַּיְבִין לְאַתְרֵיהוּ וְאַף עַל גַּב דְּנָפַק שַׁבַּתָּא לָא תַּיְבִין לְאַתְרֵיהוּ עַד זִמְנָא דְּאָמְרֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל, כְּדֵין קֻדְשָׁא אִסְתַּלַּק וּמְשַׁרְיָן דְּאִתְמְנִיאוּ עַל יוֹמֵי דְּחוֹל מִתְעָרִין וְתָיְבִין לְאַתְרֵיהוּ כָּל חַד וְחַד עַל מַטְרֵיהּ דְּאִתְפַּקִּיד עֲלֵיהּ:

תרגום הזוהר אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, שְׁלֹשָׁה הֵם הַגּוֹרְמִים רָעָה לְעַצְמָם: אֶחָד מִי שֶׁמְּקַלֵּל אֶת עַצְמוֹ, הַשֵּׁנִי, מִי שֶׁזּוֹרֵק לֶחֶם אוֹ פֵּרוּרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם כַּזַּיִת. הַשְּׁלִישִׁי, מִי שֶׁמַּדְלִיק אֶת הַנֵּר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִטֶּרֶם שֶׁבָּאוּ יִשְׂרָאֵל לִקְדֻשָּׁא דְּסִדְרָא, בְּאוֹתוֹ הָאֵשׁ הוּא גּוֹרֵם לְהַדְלִיק אֵשׁ הַגֵּיהִנֹּם עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנּוֹ. כִּי בְּמָקוֹם אֶחָד יֵשׁ בַּגֵּיהִנֹּם מְקַלְּלִים לְמִי שֶׁהִדְלִיק הַנֵּר מִטֶּרֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנּוֹ, וְאוֹמְרִים לוֹ, (ישעיה כ"ב) הִנֵּה ה' מְטַלְטֶלְךָ טַלְטֵלָה גֶּבֶר וְגוֹ' צָנוֹף יִצְנָפְךָ צְנָפָה כַּדּוּר אֶל אֶרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם. מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְהַדְלִיק אֶת הַנֵּר כְּשֶׁיּוֹצֵא הַשַּׁבָּת, מִטֶּרֶם שֶׁיִּשְׂרָאֵל מַבְדִּילִים בִּתְפִלָּה, וּמַבְדִּילִים עַל הַכּוֹס, כִּי עַד הַזְּמַן הַהוּא, שַׁבָּת הוּא, וּקְדֻשַּׁת הַשַּׁבָּת שׁוֹלֶטֶת עָלֵינוּ, וּבְשָׁעָה שֶׁמַּבְדִּילִים עַל הַכּוֹס, כָּל אֵלּוּ הַצְּבָאוֹת וְכָל אֵלּוּ הַמַּחֲנוֹת הַמְמוּנִים עַל יְמֵי הַחוֹל, כָּל אֶחָד וְאֶחָד שָׁב לִמְקוֹמוֹ וְלַעֲבוֹדָתוֹ שֶׁהוּא מְמוּנֶה עָלֶיהָ. כִּי כְּשֶׁנִּכְנְסָה הַשַּׁבָּת וְנִתְקַדֵּשׁ הַיּוֹם, נִתְעוֹרֵר הַקֹּדֶשׁ וְשׁוֹלֵט בָּעוֹלָם, וְהַחוֹל הוּסָר מִשִּׁלְטָנוּתוֹ, וְעַד הַשָּׁעָה שֶׁהַשַּׁבָּת יוֹצֵא אֵינָם שָׁבִים לִמְקוֹמָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹצֵא הַשַּׁבָּת, אֵינָם חוֹזְרִים לִמְקוֹמָם, עַד הַשָּׁעָה שֶׁאוֹמְרִים יִשְׂרָאֵל, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. אָז הַקֹּדֶשׁ מִסְתַּלֵּק, וְהַמַּחֲנוֹת שֶׁנִּתְמַנּוּ עַל יְמֵי הַחוֹל, מִתְעוֹרְרִים וְחוֹזְרִים לִמְקוֹמָם, כָּל אֶחָד וְאֶחָד עַל מִשְׁמַרְתּוֹ אֲשֶׁר הָפְקַד עָלָיו.

הלכה פסוקה

שלחן ערוך א"ח סי' ר"ן

א. יִשְׁכִּים בַּבֹּקֶר בְּיוֹם שִׁשִּׁי לְהָכִין צָרְכֵי שַׁבָּת וַאֲפִילוּ יֵשׁ לוֹ כַּמָּה עֲבָדִים לְשַׁמְּשׁוֹ יִשְׁתַּדֵּל לְהָכִין בְּעַצְמוֹ שׁוּם דָּבָר לְצָרְכֵי שַׁבָּת כְּדֵי לְכַבְּדוֹ כִּי רַב חִסְדָּא הָיָה מְחַתֵּךְ הַיֶּרֶק דַּק דַּק

וְרַבָּה וְרַב יוֹסֵף הָיוּ מְבַקְּעִין עֵצִים וְרַבִּי זֵירָא הָיָה מַדְלִיק הָאֵשׁ וְרַב נַחְמָן הָיָה מְתַקֵּן הַבַּיִת וּמַכְנִיס כֵּלִים הַצְּרִיכִים לַשַּׁבָּת וּמְפַנֶּה כְּלֵי הַחוֹל וּמֵהֶם יִלְמַד כָּל אָדָם וְלֹא יֹאמַר לֹא אָפְנוֹם כְּבוֹדִי כִּי זֶה הוּא כְּבוֹדוֹ שֶׁמְּכַבֵּד הַשַּׁבָּת וְיֵשׁ לְהַשְׁחִיז הַסַּכִּין בְּעֶרֶב שַׁבָּת כִּי זֶהוּ מִכְבּוֹד הַשַּׁבָּת שֶׁמֵּכִין עַצְמוֹ לַאֲכִילָה **ב**. יְרֵבֶּה בְּבָשָׂר וְיַיִן וּמִגְדָּנוֹת כְּפִי יְכָלְתּוֹ:

מוסר

מרגניתא דרבי מאיר

אַשְׁרֵי מִי שֶׁיִּרְאָתוֹ עַל פָּנָיו. אַשְׁרֵי הַנִּשְׁמָר מֵעֲוֹנָיו. אַשְׁרֵי מִי שֶׁהוּא עָנָיו. אַשְׁרֵי הַמְשַׁבְּחִים אוֹתוֹ הֲמוֹנָיו. אַשְׁרֵי מִי שֶׁהוּא שָׁפָל בְּעֵינָיו. אַשְׁרֵי מִי שֶׁמַּטָּה אָזְנָיו לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי תוֹרָה. אַשְׁרֵי הַשּׁוֹמֵעַ דִּבְרֵי תוֹרָה בְּכָל יוֹם. תּוֹרַת ה' תְּמִימָה עוֹמֶדֶת לְפָנֵי הָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בְּמִשְׁנָתוֹ וְאוֹמֶרֶת ה' עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל הִנֵּה בָּאתִי לְלַמְּדְךָ עַל כֵּן יָצָאתִי לִקְרָאתֶךָ לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ וָאֶמְצָאֲךָ אַשְׁרֶיךָ אִם תִּזְכְּרֵנִי. אַשְׁרֶיךָ אִם בִּלְבָבְךָ תִּצְפְּנֵנִי. אַשְׁרֶיךָ אִם תְּקַיְּימֵנִי. אַשְׁרֶיךָ אִם תַּשְׁמִיעֵנִי. וּבְכָל יוֹם בִּי יִהְיוּ זְמָמֶיךָ כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ. הִתְרַחֵק מִן הָעֲבֵירָה וְהִדָּבֵק בַּתּוֹרָה וּבְרַח מִן הַשָּׂרָה וְתִהְיֶה תָּמִיד בְּהַכְנָעָה וּקְרָא אֶל אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד כִּי הוּא יַרְגִּיעֲךָ וְיַשְׁבִּיעֲךָ וְיָנִיחַ לָךְ. וּזְכוֹר שְׁאַתָּה טִפָּה סְרוּחָה מִזּוֹמָן לָעָפָר וְשׁוּחָה לָכֵן הִתְרַחֵק מִן הַמְנוּחָה וַעֲבוֹד אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה. וְיִהְיֶה לְךָ לְחֶמְלָה כִּי הַדֶּרֶךְ שְׁחוּחָה. וְיִהְיֶה לְךָ לְמַשְׂאֵת וַאֲרוּחָה. אִם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה תַּעֲשֶׂה לָךְ יָאִיר כַּנּוֹגְהִים וְצִוְּךָ אֱלֹהִים כִּי אִם תַּעֲבוֹד אֱלֹהֶיךָ בְּאַהֲבָה וְחִבָּה אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לְךָ לָעוֹלָם הַבָּא:

פרשת נח

נח יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(ט) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק תָּמִים הָיָה בְּדֹרֹתָיו אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ: אֵלֶּן תּוּלְדַת נֹחַ נֹחַ גִּבֹר זַכַּאי שְׁלִים הֲוָה בְּדָרוֹהִי בְּדַחֲלְתָּא דַיְיָ הַלִּיךְ נֹחַ:

רש"י אלה תולדת נח נח איש צדיק. הואיל והזכירו ספר בשבחו, שנאמר (משלי י ז) זכר צדיק לברכה. דבר אחר ללמדך, שעיקר תולדותיהם של צדיקים מעשים טובים: בדרתיו. יש מרבותינו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאלו היה בדור צדיקים היה צדיק יותר, ויש שדורשים אותו לגנאי, לפי דורו היה צדיק, ואלו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום: את האלהים התהלך נח. ובאברהם הוא אומר (יז א) התהלך לפני, (כד מ) אשר התהלכתי לפניו, נח היה צריך סעד לתמכו, אבל אברהם היה מתחזק ומהלך

בצדקו מאליו: התהלך. לשון עבר, וזהו שמושו של למד בלשון כבד, משמשת להבא ולשעבר בלשון אחד, (שם יג יז) קום התהלך, להבא, התהלך נח, לשעבר, (ש"א יב יט) התפלל בעד עבדיך להבא, (מלכים א ח מב) ובא והתפלל אל הבית הזה, לשון עבר, אלא שהוי"ו שבראשו הופכו להבא:

(י) וַיּוֹלֶד נֹחַ שְׁלֹשָׁה בָנִים אֶת שֵׁם אֶת חָם וְאֶת יָפֶת: (יא) וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹהִים וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ חָמָס: (יב) וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ: (יג) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְנֹחַ קֵץ כָּל בָּשָׂר בָּא לְפָנַי כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ חָמָס מִפְּנֵיהֶם וְהִנְנִי מַשְׁחִיתָם אֶת הָאָרֶץ: (יד) עֲשֵׂה לְךָ תֵּבַת עֲצֵי גֹפֶר קִנִּים תַּעֲשֶׂה אֶת הַתֵּבָה וְכָפַרְתָּ אֹתָהּ מִבַּיִת וּמִחוּץ בַּכֹּפֶר: (טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: (טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמָעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִיִּם וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: (יז) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע: (יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: (יט) וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיוֹת אִתָּךְ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: (כ) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: (כא) וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה: (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה:

(י) ויולד נח שלשה בנים את שם את חם ואת יפת: ואולי׳ד נח תולתא בנין ית שם ית חם וית יפת: (יא) ותשחת הארץ לפני האלהים ותתמלא הארץ חמס: ואתחבלת ארעא קדם יי ואתמליאת ארעא חטופין:

רש"י ותשחת. לשון ערוה ועבודה זרה, כמו (דברים ד טז) פן תשחתון, כי השחית כל בשר וגו' : ותמלא הארץ חמס. גזל:

(יב) וירא אלהים את הארץ והנה נשחתה כי השחית כל בשר את דרכו על הארץ: וחזא יי ית ארעא והא אתחבלת ארי חבילו כל בסרא אנש ית ארחה על ארעא:

רש"י כי השחית כל בשר. אפילו בהמה חיה ועוף נזקקין לשאינן מינן:

(יג) ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם והנני משחיתם את הארץ: ואמר יי לנח קצא דכל בסרא עלת לקדמי ארי אתמליאת ארעא חטופין מן קדם עובדיהון בישיא והא אנא מחבלהון עם ארעא:

רש"י קץ כל בשר. כל מקום שאתה מוצא זנות ועבודה זרה, אנדרלמוסיא באה לעולם והורגת טובים ורעים: כי מלאה הארץ חמס. לא נחתם גזר דינם אלא על הגזל: את הארץ. כמו מן הארץ, ודומה לו (שמות ט כט) כצאתי את העיר, מן העיר, (מ"א טו כג) חלה את רגליו, מן רגליו. דבר אחר את הארץ עם הארץ, שאף שלשה טפחים של עומק המחרשה נמוחו ונטשטשו:

(יד) עשה לך תבת עצי גפר קנים תעשה את התבה וכפרת אותה מבית ומחוץ בכפר: עבד לך תיבותא דאעין דקדרום מדורין תעבד ית תיבותא ותחפי ית מגו ומבר בכופרא:

רש"י עשה לך תבת. הרבה ריוח והצלה לפניו, ולמה הטריחו בבנין זה, כדי שיראוהו אנשי דור המבול עוסק בה מאה ועשרים שנה ושואלין אותו מה זאת לך, והוא אומר להם עתיד הקדוש ברוך הוא להביא מבול לעולם, אולי ישובו: עצי גפר. כך שמו. ולמה ממין זה על שם גפרית, שנגזר עליהם להמחות בו: קנים. מדורים מדורים לכל בהמה וחיה: בכפר. זפת בלשון ארמי. ומצינו בתלמוד כופרא. בתיבתו של משה, על ידי שהיו המים תשים, דיה בחומר מבפנים וזפת מבחוץ, ועוד כדי שלא יריח אותו צדיק ריח רע של זפת, אבל כאן מפני חזק המים זפתה מבית ומבחוץ:

נביאים - ישעיה - פרק נב

(יג) הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא וְגָבַהּ מְאֹד: הָא יַצְלַח עַבְדִּי מְשִׂיחָא יָרוּם וְיִסְגֵּי וְיִתְקוֹף לַחֲדָא:

רש"י **הנה ישכיל עבדי** . הנה באחרית הימים יצליח עבדי יעקב צדיקים שבו :

(יד) כַּאֲשֶׁר שָׁמְמוּ עָלֶיךָ רַבִּים כֵּן מִשְׁחַת מֵאִישׁ מַרְאֵהוּ וְתֹאָרוֹ מִבְּנֵי אָדָם: כְּמָא דְסָבַרוּ לֵיהּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יוֹמִין סַגִּיאִין דַּהֲוָה חֶשֵׁיךְ בֵּינֵי עַמְמַיָּא חֶזְוֵיהוֹן וְזִיוְהוֹן מִבְּנֵי אֱנָשָׁא:

רש"י **כאשר שממו** . כאשר תמהו עליהם עמים רבים בראותם שפלותם ואמרו זה אל זה כמה משחת מאיש מראהו (של ישראל) ראו מה תארם חשוך משאר בני אדם כן כאשר אנחנו רואים בעינינו :

(טו) כֵּן יַזֶּה גּוֹיִם רַבִּים עָלָיו יִקְפְּצוּ מְלָכִים פִּיהֶם כִּי אֲשֶׁר לֹא סֻפַּר לָהֶם רָאוּ וַאֲשֶׁר לֹא שָׁמְעוּ הִתְבּוֹנָנוּ: כֵּן יְבַדַּר עַמְמִין סַגִּיאִין עֲלוֹהִי יִשְׁתְּקוּן מַלְכִּין יְשַׁוּוּן יְדֵיהוֹן עַל פּוּמֵיהוֹן אֲרֵי דְּלָא אִשְׁתְּעִיאוּ לְהוֹן חֲזוּ וּדְלָא שְׁמָעוּ אִסְתַּכָּלוּ:

רש"י **כן יזה גוים רבים** . כן עתה גם הוא תגבר ידו וידה את קרנות העכו"ם אשר זירוהו : **יקפצו** . יסגרו פיהם מרוב תימהון , כי כבוד אשר לא סופר להם על שום אדם ראו בו : **התבוננו** . אסתכלו :

נג (א) מִי הֶאֱמִין לִשְׁמֻעָתֵנוּ וּזְרוֹעַ יְהוָה עַל מִי נִגְלָתָה: מַן הֵימִין לִבְשׂוֹרְתָּנָא דָּא וּתְקוֹף דְּרַע גְּבוּרְתָּא עַל מַן אִתְגְּלִיאַת:

רש"י **מי האמין לשמועתינו** . כן יאמרו העכו"ם איש לרעהו אילו היינו שומעים מפי אחרים מה שאנו רואים אין להאמין : **וזרוע ה'** . כזאת בגדולה והוד על מי נגלת' עד הנה :

(ב) וַיַּעַל כַּיּוֹנֵק לְפָנָיו וְכַשֹּׁרֶשׁ מֵאֶרֶץ צִיָּה לֹא תֹאַר לוֹ וְלֹא הָדָר וְנִרְאֵהוּ וְלֹא מַרְאֶה וְנֶחְמְדֵהוּ: וְיִתְרַבָּא צַדִּיקָא קֳדָמוֹהִי הָא כְלַבְלְבִין דְּפַרְחָן וּכְאִילָן דִּמְשַׁלַּח שָׁרְשׁוֹהִי עַל נַגְדִּין דְּמַיִין כֵּן יִסְגּוּן תּוּלְדַת קוּדְשָׁא בְּאַרְעָא דַהֲוַת צְרִיכָא לֵיהּ לָא חֵזוּ הוֹלָה חֶזְוֵיהּ וְלָא אֵימְתֵיהּ אֵימַת הֶדְיוֹט וִיהֵי זִיו קוּדְשָׁא זִיוֵיהּ דְּכָל דְּיַחֲזִינֵיהּ יְסִתַּכַּל בֵּיהּ:

רש"י **ויעל כיונק לפניו** . העם הזה לפני בא לו הגדולה הזאת עם שפל היה מאד ועלה מאליו כיונק מיונקת האילנות : **וכשורש** . עלה מארץ ציה : **לא תאר** . היה לו מתחלה ולא הדר : **ונראהו ולא מראה ונחמדהו** . וכשראינוהו מתחלה באין מראה היאך נחמדהו , ונחמדהו תמוה הוא :

(ג) נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים אִישׁ מַכְאֹבוֹת וִידוּעַ חֹלִי וּכְמַסְתֵּר פָּנִים מִמֶּנּוּ נִבְזֶה וְלֹא חֲשַׁבְנֵהוּ: בְּכֵן יְהֵי לְבוּסְרָן וַיְפַסֵּק יְקַר כָּל מַלְכְּוָתָא יְהוֹן חֲלָשִׁין וְדָוְוִן הָא כְּאֱנָשׁ כֵּיבִין וּמְזוּמָן לְמַרְעִין וּכְמָא דַהֲוַת מְסַלְּקָא אַפֵּי שְׁכִינְתָּא מִנָּנָא בְּסִירִין וְלָא חֲשִׁיבִין:

רש"י **נבזה וחדל אישים** . היה , כן דרך הנביא הזה מזכיר כל ישראל כאיש אחד אל תירא עבדי יעקב ואף כאן הנה ישכיל עבדי בבית יעקב אמר ישכיל ל' הצלחה הוא כמו ויהי דוד לכל דרכיו משכיל (ש"א יח) : **וכמסתיר פנים ממנו** . מרוב בשתם ושפלותם היו כמסתיר פנים ממנו חבושי פנים בטמון כדי שלא נראה אותם כאדם מנוגע שמסתיר פניו וירא מהביט :

כתובים - משלי - פרק א

(כז) בְּבֹא (כשאוה) כְשׁוֹאָה פַּחְדְּכֶם וְאֵידְכֶם כְּסוּפָה יֵאֱתֶה בְּבֹא עֲלֵיכֶם צָרָה וְצוּקָה: כַּד יֵיתֵי בְּשָׁלְיָא דְלוּחְיְכוֹן וּתְבָרְכוֹן כְּעַלְעוֹלָא יֵיתֵי כַּד תֵּיתֵא עֲלֵיכוֹן עָקְתָא וְשִׁנּוֹקָא:

רש"י **כשואה** . כענן העולה פתאום : **כסופה** . טורבילו"ן בלעז : **יאתה** . יבא :

(כח) אָז יִקְרָאֻנְנִי וְלֹא אֶעֱנֶה יְשַׁחֲרֻנְנִי וְלֹא יִמְצָאֻנְנִי: הֵיד֑ין יִקְרוּנִי וְלָא אֶעֱנֶה נְקָרְיָן וְלָא תְּשְׁכְּחָנַנִי:

רש"י **ישחרוננני** . יבקשוני : **מפרי דרכם** . הפירות שאוכלים בחייהם בצרות המוצאות אותם והקרן שמורה להם בגיהנם :

(כט) תַּחַת כִּי שָׂנְאוּ דָעַת וְיִרְאַת יְהוָה לֹא בָחָרוּ: עַל דְּסְנוֹ֑י יְדִיעָתָא וּדְחַלְתֵּ֖יהּ דֵּאֱלָהָא לָא אִתְרְעוּ: (ל) לֹא אָבוּ לַעֲצָתִי נָאֲצוּ כָּל תּוֹכַחְתִּי: לָא צְבוּ בְּתַרְעִיתִי וְאַשְׁלִיאוּ לִי מַכְסָנוּתִי: (לא) וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמֹּעֲצֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ: וְאֶכְלוּ מִן פֵּרֵי דְאָרְחַתְהוֹן וּמִמְלְכֵיהוֹן יִסְבַּעוּן:

(לב) כִּי מְשׁוּבַת פְּתָיִם תַּהַרְגֵם וְשַׁלְוַת כְּסִילִים תְּאַבְּדֵם: מְטוּל דְּנָהְפְּכָנוּתָא דְשַׁבְרֵי תִּקְטוֹל אְנוּן וְטוּעֵי דְסַכְלֵי תּוֹבְדִנוּן:

רש"י **משובת פתים** . את אשר לבם שובב : **ושלות כסילים תאבדם** . לפי שרואים הרשעים שהם מצליחים נדבקים ברעתם ואינם חוזרין :

משנה ברכות פרק ב

א. הָיָה קוֹרֵא בַּתּוֹרָה, וְהִגִּיעַ זְמַן הַמִּקְרָא, אִם כִּוֵּן לִבּוֹ, יָצָא. וְאִם לָאו, לֹא יָצָא. בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב, וּבָאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה וּמֵשִׁיב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בָּאֶמְצַע שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַיִּרְאָה, וּמֵשִׁיב מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד, וּמֵשִׁיב שָׁלוֹם לְכָל אָדָם:

ברטנורה (א) **היה קורא בתורה**. פרשת קריאת שמע: **והגיע זמן**. קריאת שמע: **אם כיון לבו יצא**. לדברי האומר מצות צריכות כוונה, צריך לפרש אם כיון לבו שיהא מתכוין לצאת ידי חובתו. והאומר מצות אין צריכות כוונה, מפרש אם כיון לבו לקרות כנקודתן וכהלכתן, לאפוקי קורא להגיה שאינו קורא התיבות כנקודתן, אלא קורא ככתיבתן כדי להבין בחסרות ויתרות, דבקריאה כזו לא יצא. ואנן קיימא לן כמאן דאמר מצות צריכות כוונה: **בפרקים**. לקמן במתניתין מפרש מה הם הפרקים: **שואל מפני הכבוד**. שואל

בשלום אדם נכבד שראוי להקדים לו שלום, כגון אביו או רבו או שגדול ממנו בחכמה: **ומשיב**. ואין צריך לומר שמשיב להם שלום אם הקדימו לו: **ובאמצע**. הפרק: **שואל מפני הירא**ה. אדם שהוא ירא מפניו שמא יהרגהו, ואין צריך לומר שמשיב לו שלום, אבל מפני הכבוד לא: **רבי יהודה אומר באמצע**. הפרק שואל בשלום מי שהוא ירא ממנו, ומשיב שלום למי שמוטל עליו לכבדו: **ומשיב שלום לכל אדם**. שהקדים לו שלום. והלכה כר' יהודה. ובכל מקום שאסור להפסיק כך אסור לדבר בלשון הקודש כמו בשאר לשונות:

ב. אֵלּוּ הֵן בֵּין הַפְּרָקִים, בֵּין בְּרָכָה רִאשׁוֹנָה לִשְׁנִיָּה, בֵּין שְׁנִיָּה לִשְׁמַע, וּבֵין שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, בֵּין וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְוַיֹּאמֶר, בֵּין וַיֹּאמֶר לֶאֱמֹת וְיַצִּיב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין וַיֹּאמֶר לֶאֱמֹת וְיַצִּיב לֹא יַפְסִיק. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, לָמָּה קָדְמָה שְׁמַע לִוְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ, (אֶלָּא כְּדֵי) שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו עֹל מַלְכוּת שָׁמַיִם תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ יְקַבֵּל עָלָיו עֹל מִצְוֹת. וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ לְוַיֹּאמֶר, שֶׁוְּהָיָה אִם שָׁמוֹעַ נוֹהֵג בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וַיֹּאמֶר אֵינוֹ נוֹהֵג אֶלָּא בַּיּוֹם (בְּלָבָד):

ברטנורה (ב) בין ויאמר לאמת ויציב לא יפסיק. דכתיב (ירמיה י): וה' אלהים אמת, הלכך אין מפסיקין בין ה' אלהיכם לאמת וכן הלכה: והיה אם שמוע נוהג בין ביום בין בלילה. דכתיב בה (דברים יא): ולמדתם אותם את בניכם, ותלמוד תורה נוהג בין ביום ובין בלילה: **ויאמר אינו נוהג אלא ביום**. דאית ביה פרשת ציצית שאינה נוהגת בלילה, דכתיב (במדבר טו): וראיתם אותו:

ג. הַקּוֹרֵא אֶת שְׁמַע וְלֹא הִשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ, יָצָא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לֹא יָצָא. קָרָא וְלֹא דִקְדֵּק בְּאוֹתִיּוֹתֶיהָ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר יָצָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר לֹא יָצָא. הַקּוֹרֵא לְמַפְרֵעַ, לֹא יָצָא. קָרָא וְטָעָה, יַחֲזוֹר לִמְקוֹם שֶׁטָּעָה:

ברטנורה (ג) **רבי יוסי אומר לא יצא**. דכתיב שמע, השמע לאזנך מה שאתה מוציא מפיך ותנא קמא סבר, שמע בכל לשון שאתה שומע. והלכה כתנא קמא: **ולא דקדק באותיותיה**. להוציאן בשפתיו יפה. בשתי תיבות שהתיבה השניה מתחלת באות שהתיבה הראשונה נגמרת, כגון על לבבך, עשב בשדך, ואבדתם מהרה, אם אינו נותן ריוח ביניהם להפרידם, נמצא קורא אותם שתי אותיות כאות אחת: **רבי יוסי אומר יצא**. והלכה כרבי יוסי. מיהו לכתחילה צריך לדקדק באותיותיה. וכן יזהר שלא יניח הנד, ולא יניד הנח. ולא ירפה החזק, ולא יחזק הרפה. וצריך להתיז זיי"ן של תזכרו שלא יהא נראה כאומר תשכרו בשי"ן, כלומר כדי שתרבו שכר, שהרי אין ראוי לשמש את הרב על מנת לקבל פרס: **הקורא למפרע**. הקדים פסוק שלישי לשני, ושני לראשון, וכיוצא בזה: **לא יצא**. דכתיב: והיו הדברים, בהוייתן יהיו, כלומר כמו שהן סדורין בתורה. ומיהו אם הקדים פרשת ויאמר לפרשת והיה אם שמוע, ופרשת והיה אם שמוע לשמע, נראה

דאין זה חשוב למפרע ויצא, שהרי אינן סדורות זו לאחר זו בתורה: **יחזור למקום שטעה.** אם בין פרק לפרק טעה, שאינו יודע באיזה פרק הפסיק ולראש איזה פרק יחזור, חוזר להפסק ראשון, שהוא והיה אם שמוע. והרמב"ם אומר שהוא ואהבת את ה', ואם באמצע הפרק פסק, שיודע הפרק שפסק בו, אבל אינו יודע באיזה מקום מאותו פרק פסק, חוזר לראש אותו הפרק. היה קורא וכתבתם, ואינו יודע אם הוא בוכתבתם של שמע או בוכתבתם של והיה אם שמוע, חוזר לוכתבתם של שמע ואם נסתפק לאחר שהתחיל למען ירבו, אינו חוזר, שעל הרגל לשונו הוא הולך:

ד. הָאֻמָּנִין קוֹרִין בְּרֹאשׁ הָאֵילָן אוֹ בְרֹאשׁ הַנִּדְבָּךְ, מַה שֶּׁאֵינָן רַשָּׁאִין לַעֲשׂוֹת כֵּן בַּתְּפִלָּה:

ברטנורה (ד) **נדבך**. שורה של בנין אבנים. כמו נדבכין די אבן גלל בעזרא (ו, ד). ואף על גב דמסתפי דלמא נפלי ולא מצו מכווני, לא הצריכום חכמים לרדת, דקריאת שמע לא בעי כוונה אלא פסוק ראשון בלבד: מה שאינן רשאין לעשות כן בתפלה. דצלותא רחמי היא ובעי כוונה, הלכך יורדין למטה ומתפללין:

ה. חָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע בְּלֵילָה הָרִאשׁוֹן עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת, אִם לֹא עָשָׂה מַעֲשֶׂה. מַעֲשֶׂה בְּרַבָּן גַּמְלִיאֵל שֶׁקָּרָא בְלֵילָה הָרִאשׁוֹן שֶׁנָּשָׂא. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, (לא) לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁחָתָן פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע (בְּלֵילָה הָרִאשׁוֹן). אָמַר לָהֶם, אֵינִי שׁוֹמֵעַ לָכֶם לְבַטֵּל מִמֶּנִּי מַלְכוּת שָׁמַיִם אֲפִלּוּ שָׁעָה אֶחָת:

ברטנורה (ה) **חתן**. שנשא בתולה: **פטור מק"ש לילה ראשונה**. משום דטריד שמא לא ימצאנה בתולה. ואני שמעתי שמתירא שמא יעשה כרות שפכה בבעילתו. וטרדא דמצוה היא, ורחמנא אמר ובלכתך בדרך, בלכת דידך הוא דמחייבת, הא דמצוה פטירת: **אם לא עשה מעשה**. אם לא בעל עד מוצאי שבת, שהם ארבעה לילות, טריד. ומשם ואילך לבו גס בה ותו לא טריד, ואע"פ שלא עשה מעשה חייב בק"ש:

ו. רָחַץ בְּלֵילָה הָרִאשׁוֹן שֶׁמֻּתָּה אִשְׁתּוֹ. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, (לא) לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאָבֵל אָסוּר לְרַחֵץ. אָמַר לָהֶם, אֵינִי כִּשְׁאָר כָּל אָדָם, אִסְטְנִיס אֲנִי:

ברטנורה (ו) **רחץ לילה הראשון שמתה אשתו**. ואע"פ שאבל אסור ברחיצה: **אסטניס אני**. קר ומצונן. לשון צינה, ואיכא צערא אם לא היה רוחץ. ואין אסור בימי אבלו אלא רחיצה של תענוג:

ז. וּכְשֶׁמֵּת טָבִי עַבְדּוֹ, קִבֵּל עָלָיו תַּנְחוּמִין. אָמְרוּ לוֹ תַּלְמִידָיו, (לא) לְמַדְתָּנוּ, רַבֵּנוּ, שֶׁאֵין מְקַבְּלִין תַּנְחוּמִין עַל הָעֲבָדִים. אָמַר לָהֶם, אֵין טָבִי עַבְדִּי כִּשְׁאָר כָּל הָעֲבָדִים, כָּשֵׁר הָיָה:

ח. חָתָן אִם רָצָה לִקְרוֹת קְרִיאַת שְׁמַע לַיְלָה הָרִאשׁוֹן, קוֹרֵא. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, לֹא כָל הָרוֹצֶה לִטֹּל אֶת הַשֵּׁם יִטֹּל:

ברטנורה (ח) לא כל הרוצה ליטול את השם יטול. אם לא הוחזק חכם ופרוש בשאר דברים, אין זה אלא גאוה, שמראה בעצמו שיכול לכוין לבו. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל. וחזינן לקצת מרבותינו דאמרי דהאידנא כל אדם יקרא ק"ש בלילה הראשון, שכיון שבדורות הללו אין מכוונים כל כך בשאר ימים, אם לא יקרא בלילה ראשון מחזי יותר כיוהרא, שמראה עצמו שהוא מכוין בכל שעה, אלא השתא משום דטריד במצוה:

גמרא ברכות דף י"ד ע"א

אָמַר רַב כָּל הַנּוֹתֵן שָׁלוֹם לַחֲבֵירוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל כְּאִלּוּ עָשָׂאוֹ בָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' ב) חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא אַל תִּקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָּמָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר בַּמֶּה חֲשַׁבְתּוּ לָזֶה וְלֹא לֵאלוֹהַּ. מָתִיב רַב שֵׁשֶׁת בַּפְּרָקִים שׁוֹאֵל מִפְּנֵי הַכָּבוֹד וּמֵשִׁיב תִּרְגְּמָהּ רִבִּי אַבָּא בְּמַשְׁכִּים לְפִתְחוֹ. אָמַר רִבִּי יוֹנָה אָמַר רִבִּי זֵירָא כָּל הָעוֹשֶׂה חֲפָצָיו קוֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה. אָמַר לֵיהּ בָּמָה קַא אָמַרְתְּ. אָמַר לֵיהּ לֹא. אָסוּר קָאָמִינָא. וְכִדְרַב אִידִי בַּר אָבִין דְּאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֶשְׁיָאן אָסוּר לוֹ לָאָדָם לַעֲשׂוֹת חֲפָצָיו קוֹדֶם שֶׁיִּתְפַּלֵּל שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פה) צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו. וְאָמַר רַב אִידִי בַּר אָבִין אָמַר רַב יִצְחָק בַּר אֶשְׁיָאן כָּל הַמִּתְפַּלֵּל וְיוֹצֵא לְדֶרֶךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה לוֹ חֲפָצָיו שֶׁנֶּאֱמַר צֶדֶק לְפָנָיו יְהַלֵּךְ וְיָשֵׂם לְדֶרֶךְ פְּעָמָיו: (שם ע"ב) אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר מָאי דִּכְתִיב (תהלים סג) כִּן אֲבָרֶכְךָ בְּחַיָּי בְּשִׂמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי. כֵּן אֲבָרֶכְךָ בְּחַיַּי זוּ קְרִיאַת שְׁמַע. בְּשִׂמְךָ אֶשָּׂא כַפָּי זוּ תְּפִלָּה. וְאִם עוֹשֶׂה כֵּן עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (שם) כְּמוֹ חֵלֶב וָדֶשֶׁן תִּשְׂבַּע נַפְשִׁי. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁנּוֹחֵל שְׁנֵי עוֹלָמוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְשִׂפְתֵי רְנָנוֹת יְהַלֶּל פִּי:

רש"י **חדלו לכם מן האדם**. כשיש לכם לעסוק בכבוד המקום אל תתעסקו בכבוד אדם דאי לאו הכי למה ליה לחדול ושמואל לא דריש לשון במה אלא כמשמעו במה חשבתו לזה שקדמת כבודו לכבודי: **שואל מפני הכבוד**. והא ק"ש קודם תפלה היא וקתני שואל: **תרגמה רבי אבא**. להא דרב ושמואל דאסרי: **במשכים לפתחו**. אבל פגעו בדרך שואל: ה"ג אמר רב אידי בר אבין אמר רב יצחק בר אשיאן אסור לאדם לעשות חפציו עד שיתפלל: **צדק**. תפלה שמצדיק לבוראו והדר וישם פעמיו לדרכו חפצו: **כן אברכך**. וכמו חלב ודשן תרי קראי דסמכי להדדי: **רננות**. שתים:

זוהר נח דף נ"ט ע"ב

אֱלֶה תּוֹלְדוֹת נֹחַ רִבִּי חִיָּא פָּתַח (ישעיה ס') וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר זַכָּאִין אִנּוּן יִשְׂרָאֵל דְּמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרַיְתָא וְיַדְּעֵי אַרְחִין דְּאוֹרַיְתָא דִּבְנַנְהּ יְזִכּוּן לְעָלְמָא דְּאָתֵי, תָּא חֲזֵי כָּל יִשְׂרָאֵל אִית לוֹן חוּלָקָא לְעָלְמָא דְּאָתֵי מַאי טַעֲמָא בְּגִין דְּנָטְרִין בְּרִית דְּעָלְמָא אִתְקְיָם עֲלֵיהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ירמיה ל"ג) אִם לֹא בְרִיתִי יוֹמָם וָלָיְלָה

חֻקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שָׂמְתִּי, וְעַל דָּא יִשְׂרָאֵל דְּנָטְרֵי בְּרִית וְקַבִּילוּ לֵיהּ אִית לוֹן חוּלָקָא בָּעָלְמָא דְּאָתֵי, וְלֹא עוֹד אֶלָּא בְּגִין כָּךְ אִקְרוּן צַדִּיקִים, מִכָּאן אוֹלִיפְנָא כָּל מַאן דְּנָטִיר הַאי בְּרִית דְּעָלְמָא אִתְקְרֵי עֲלֵיהּ, אִקְרֵי צַדִּיק, מְנָא לָן מִיּוֹסֵף בְּגִין דְּנָטַר לֵיהּ לִבְרִית עָלְמָא זָכָה דְּאִקְרֵי צַדִּיק וְעַל כָּךְ וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ. רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח (תהלים מ"ו) לְכוּ חֲזוּ מִפְּעָלוֹת יְיָ אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ הַאי קְרָא הָא אִתְּמַר וְאוֹקְמוּהָ. אֲבָל לְכוּ חֲזוּ מַאי חֲזוּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה כ"א) חָזוּת קָשָׁה הוּגַּד לִי. בְּעוֹבָדוֹי דְּקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲבִיד אִתְגְּלֵי נְבוּאָה עִלָּאָה לִבְנֵי נָשָׁא, אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת, שְׁמוֹת וַדַּאי דְּהָא שְׁמָא גָּרִים לְכֹלָּא. כְּתִיב וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה וְגוֹ' אַמַּאי הָכָא, לֵאמֹר, וְאַמַּאי זֶה, אֶלָּא לֵאמֹר דָּא אִתְּתָא, זֶה דָּא צַדִּיק, (רָמָז כְּמוֹ דְּקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָרָא לֵיהּ נֹחַ נַיְיחָא דְּאַרְעָא לֵאמֹר מַאי לֵאמֹר אֶלָּא אַתַּר דָּא קָרֵי לֵיהּ נֹחַ וּמַאן אִיהוּ אַרְעָא קַדִּישָׁא לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂנוּ וְגוֹ', עֶבֶד לֵיהּ קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְתַתָּא כְּגַוְונָא עִלָּאָה) (נ"א זֶה דָּא צַדִּיק וְכֵן נֹחַ (לֵאמֹר נֹחַ) דָּא צַדִּיק. לֵאמֹר דָּא נוּקְבָא. בְּגִין דְּלָא מִתְפָּרְשָׁן דָּא מִן דָּא: אָמַר רַבִּי יִצְחָק לֵאמֹר דָּא אַרְעָא קַדִּישָׁא) (וְזֶה אֵמֶת) כְּתִיב הָכָא זֶה יְנַחֲמֵנוּ וּכְתִיב הָתָם (שם כ"ה) זֶה יָיְ קִוִּינוּ לוֹ, זָכְאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּרִשִׁימִין בִּרְשִׁימוּ דְּגוּשְׁפַּנְקָא דְּמַלְכָּא לְמֶהֱוֵי בִּשְׁמֵיהּ רְשִׁימִין וְאִיהוּ שַׁוִּי שְׁמָהָן בְּאַרְעָא כִּדְקָא יָאוּת, כְּתִיב וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ וּכְתִיב וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב אַמַּאי לֹא כְּתִיב אֶת, אֶלָּא הָתָם דַּרְגָּא אָחֳרָא (ד"א חָדָא) וְהָכָא דַּרְגָּא אוֹחֳרָא (נ"א אֶת כְּמָה דְּאַתְּ אָמַד וְאֶרְאֶה אֶת יְיָ) כְּדְכְתִיב (ישעיה ו') וָאֶרְאֶה אֶת יְיָ וָאֶרְאֶה יְיָ לֹא כְּתִיב אֶלָּא אֶת יְיָ אוֹף הָכָא בְּנֹחַ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ, וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב דַּרְגָּא דִּילֵיהּ קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מַמָּשׁ קָרָא לֵיהּ יַעֲקֹב אֲבָל הָכָא אֶת לְאִתְכַּלְלָא שְׁכִינְתָּא, (נ"א דְּהִיא) דַּרְגָּא אָחֳרָא לְתַתָּא

תרגום הזוהר אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֹחַ. רַבִּי חִיָּא פָּתַח (ישעיה מ') וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אֶרֶץ נֵצֶר מַטָּעַי מַעֲשֵׂה יָדַי לְהִתְפָּאֵר. זַכָּאִים הֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁמִּשְׁתַּדְּלִים בַּתּוֹרָה, וְיוֹדְעִים דַּרְכֵי הַתּוֹרָה שֶׁעַל יָדָהּ יִזְכּוּ לְעוֹלָם הַבָּא. בֹּא וּרְאֵה, כָּל יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא, מַה הַטַּעַם, מִשּׁוּם שֶׁנּוֹטְרִים בְּרִית שֶׁהָעוֹלָם מִתְקַיֵּם עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאָתָּה אוֹמֵר (ירמיה ל"ג) אִם לֹא בְּרִיתִי יוֹמָם וָלַיְלָה חוּקּוֹת שָׁמַיִם וָאָרֶץ לֹא שַׂמְתִּי. וְלָכֵן יִשְׂרָאֵל שֶׁשּׁוֹמְרִים הַבְּרִית וְקִבְּלוּ אוֹתוֹ, יֵשׁ לָהֶם חֵלֶק בְּעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁבִּשְׁבִיל כַּךְ הֵם נִקְרָאִים צַדִּיקִים. מִכָּאן לְמַדְנוּ כָּל מִי שֶׁשּׁוֹמֵר הַבְּרִית הַזֹּאת שֶׁהָעוֹלָם עוֹמֵד עָלָיו, נִקְרָא צַדִּיק. מֵהֵיכָן אָנוּ יוֹדְעִים, מִיּוֹסֵף. בִּגְלַל שֶׁשָּׁמַר עַל בְּרִית הָעוֹלָם, זָכָה שֶׁנִּקְרָא צַדִּיק. וְלָכֵן "וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִירְשׁוּ אָרֶץ". רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח (תהלים ט"ו) לְכוּ חֲזוּ מִפְּעָלוֹת יְיָ אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת בָּאָרֶץ. פָּסוּק זֶה כְּבָר נֶאֱמַר וְנִתְבָּאֵר. אֲבָל "לְכוּ חֲזוּ", מַהוּ חֲזוּ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה כ"א) חָזוּת קָשָׁה הוּגַּד לִי. בַּמַּעֲשִׂים שֶׁהַקָּבָ"ה עוֹשֶׂה, מִתְגַּלֶּה נְבוּאָה עֶלְיוֹנָה לִבְנֵי אָדָם.

"אֲשֶׁר שָׂם שַׁמּוֹת", שֵׁמוֹת וַדַּאי, כִּי הַשֵּׁם גּוֹרֵם לִכְלֹ. כָּתוּב, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ לֵאמֹר זֶה וְגוֹ', מַדּוּעַ כָּתוּב "לֵאמֹר", וּמַדּוּעַ "זֶה"? אֶלָּא "לֵאמֹר" זֶה הָאִשָּׁה, וְ"זֶה" הוּא צַדִּיק, (רְמֶז, כְּמוֹ שֶׁהַקָּבָ"ה קָרָא לוֹ נֹחַ, שֶׁנִּנְחָה הָאָרֶץ. "לֵאמֹר" מַהוּ לֵאמֹר, אֶלָּא שֶׁהַמָּקוֹם הַזֶּה קָרָא לוֹ נֹחַ, וּמֵיהוּ? זֶה הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה. לֵאמֹר זֶה יְנַחֲמֵנוּ מִמַּעֲשֵׂינוּ וְגוֹ', עָשָׂה אוֹתוֹ הַקָּבָ"ה לְמַטָּה, כְּעֵין לְמַעְלָה). (נ"א. "זֶה" הוּא צַדִּיק, וְכֵן נֹחַ הוּא צַדִּיק. לֵאמֹר הוּא הַנּוּקְבָא, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָם נִפְרָדִים זֶה מִזֶּה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, לֵאמֹר, הוּא הָאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה). כָּתוּב כַּאן זֶה יְנַחֲמֵנוּ, וְכָתוּב שָׁם (ישעיה כ"ה) זֶה יְיָ קִוִּינוּ לוֹ. זַכָּאִים הֵם הַצַּדִּיקִים שֶׁרְשׁוּמִים בְּחוֹתָם הַמֶּלֶךְ, לִהְיוֹת רְשׁוּמִים בִּשְׁמוֹ, וְהוּא שָׂם אֶת שְׁמָם בָּאָרֶץ כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ. כָּתוּב וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ, וְכָתוּב (בראשית כ"ה) וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב. מַדּוּעַ לֹא כָּתוּב "אֶת". אֶלָּא שָׁם דַּרְגָּה אֲחֶרֶת, וְכָאן דַּרְגָּה אֲחֶרֶת. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה ו') וְאֶרְאֶה אֶת יְיָ. וְאֶרְאֶה ה' לֹא כָּתוּב, אֶלָּא אֶת ה', גַּם כָּאן בְּנֹחַ, וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ נֹחַ. וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב, דַּרְגָּה שֶׁלּוֹ, הַקָּבָ"ה מַמָּשׁ קָרָא אוֹתוֹ יַעֲקֹב, אֲבָל כַּאן "אֶת" לְהַכְלִיל הַשְּׁכִינָה שֶׁהִיא דַּרְגָּה אֲחֶרֶת לְמַטָּה.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד מסי' קי"ג ואילך

א. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נֶאֱכָל כְּמוֹת שֶׁהוּא חַי וְגַם עוֹלֶה עַל שֻׁלְחַן מְלָכִים לְלַפֵּת בּוֹ אֶת הַפַּת אוֹ לְפַרְפֶּרֶת שֶׁבִּשְׁלוֹ נָכְרִי אֲפִילּוּ בִּכְלֵי יִשְׂרָאֵל וּבְבֵית יִשְׂרָאֵל אָסוּר מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִי: **ב.** בֵּיצָה אַף עַל פִּי שֶׁרְאוּיָה לְגוֹמְעָהּ חַיָּה אִם בִּשְּׁלָהּ נָכְרִי אֲסוּרָה: **ג.** כֵּלִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם הַנָּכְרִי לְפָנֵינוּ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מִשּׁוּם בִּשּׁוּלֵי נָכְרִי צְרִיכִים הֶכְשֵׁר: **ד.** אִם הוּא כְּלִי חֶרֶס מַגְעִילוֹ ג' פְּעָמִים וְדַיּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵין לְאֵיסוּר זֶה עִיקָר מִדְּאוֹרַיְיתָא: **ה.** יֵין תַּפּוּחִים וְיֵין רִמּוֹנִים כֵּיוֹצֵא בָּהֶם מֻתָּר לִשְׁתּוֹת בְּכָל מָקוֹם וְדָבָר שֶׁאֵינוֹ מָצוּי לֹא נָזְרוּ עָלָיו: **ו.** חֶלֶב שֶׁחָלְבוֹ גּוֹי וְאֵין יִשְׂרָאֵל רוֹאֵהוּ אָסוּר: **ז.** גְּבִינוֹת הַנָּכְרִי אֲסָרוּהָ מִפְּנֵי שֶׁמַּעֲמִידִים אוֹתָם בְּעוֹר קֵיבַת שְׁחִיטָתָם שֶׁהִיא נְבֵילָה וַאֲפִילּוּ הֶעֱמִידוּהָ בָּעֲשַׂבִּים אֲסוּרָה:

מוסר

מספר תוצאות חיים

הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִתֵּן אֶל לִבּוֹ כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב בִּתְשׁוּבָה הֵם אֵלּוּ שֶׁיֵּדַע כַּמָּה מִינֵי פְּגָם עוֹשֶׂה לוֹ וּלְנַפְשׁוֹ וּלְכָל הָעוֹלָמוֹת בִּהְיוֹתוֹ חוֹטֵא הָאֶחָד פָּגַם בְּגוּפוֹ שֶׁהוּא חוֹתָם תַּבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הָעֶלְיוֹנָה וְאָמְרוּ בְּתִיקוּנִים וַוי לֵיהּ מַאן דַּאֲכַחִישׁ קוֹמְתֵיהּ בְּעוֹבָדִין בִּישִׁין דַּאֲכַחִישׁ פַּמְלְיָא דִּלְעֵילָּא וְכָל אֵבֶר שֶׁלֹּא נִתְקַן כָּרָאוּי חוֹזֵר לְבֹאשׁ עָלָיו בְּגִלְגּוּל. וְכָל נִשְׁמָה פְּגוּמָה אֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר כֹּל אֲשֶׁר בּוֹ מוּם לֹא יִקְרָב. פְּגַם בְּנִשְׁמָתוֹ הַיְקָרָה אֲשֶׁר חֲצוּבָה מִמְּקוֹם גָּבוֹהַּ שֶׁחָטָא עַד אֲשֶׁר הִשְׁפִּילָהּ לְרִגְלָיו. וַוי לֵיהּ לְבַר נַשׁ דְּנִשְׁמָתֵיהּ נְחִיתָא תְּחוֹת רַגְלוֹי וְכֵן בְּחֶטְאוֹ מוֹרִיד הַשְּׁכִינָה וַתַּגֵּל מַרְגְּלוֹתָיו וַתִּשְׁכֹּב וְהַשְּׁכִינָה מְיַילֶלֶת עָלָיו נְתַנֵנִי ה' וכו'.

וּפְגַם הַמַּגִּיעַ בָּהּ שֶׁהוּא נִרְגָּן מַפְרִיד אַלּוּף. וְעוֹד שֶׁהִיא עִמָּנוּ בְּגָלוּת וּכְשֶׁאָנוּ חוֹטְאִים אָנוּ מַאֲרִיכִין גָּלוּתָהּ. וְעוֹד נוֹתֵן לָהּ עֻצֶּב שֶׁהוּא בֶּן כְּסִיל תּוֹגַת אִמּוֹ. וּמַאן דְּחָב לְגַבֵּי שְׁכִינְתָּא כְּאִלּוּ מַפְשִׁיט שְׁכִינְתָּא מִלְּבוּשָׁהָא וכו' וְכָל מַאן דְּמְקַיֵּים פִּקּוּדָא דְּאוֹרַיְיתָא כְּאִלּוּ הוּא לָבִישׁ לִשְׁכִינְתָּא בִּלְבוּשָׁהָא. וְאָמַר בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא שְׁכִינְתָּא מַאן דְּגָמִיל חֶסֶד עִמָּהּ לֵית עֶרֶךְ לְאַגְרָא דִּילֵיהּ וּמַאן דְּחָב לְגַבֵּהּ לֵית עֶרֶךְ לְעוֹנְשָׁא דִּילֵיהּ. עוֹד כִּי בְּפָגְמוֹ פָּגַם בְּתִפְאֶרֶת עַצְמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' ס"ו) הַפּוֹשְׁעִים בִּי וּמְסַלֵּק הָאֵם מֵעַל הַבָּנִים וְלִפְעָמִים פְּגַם מַגִּיעַ גַּם בְּכָל יהו"ה כְּדִכְתִיב (שמות י"ט) פֶּן יֶהֱרְסוּ אֶל ה'. וְהַפּוֹגֵם בְּמִדּוֹת הוּא כְּקוֹרֵעַ לְבוּשׁ הַמֶּלֶךְ מֵעַל הַמֶּלֶךְ:

נח יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(טו) וְזֶה אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה אֹתָהּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אַמָּה אֹרֶךְ הַתֵּבָה חֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבָּהּ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתָהּ: וְדִין דְּתַעְבֵּד יָתַהּ תְּלַת מְאָה אַמִּין אֻרְכָּא דְּתֵבוּתָא חַמְשִׁין אַמִּין פְּתָיֵהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמָהּ: (טז) צֹהַר תַּעֲשֶׂה לַתֵּבָה וְאֶל אַמָּה תְּכַלֶּנָּה מִלְמַעְלָה וּפֶתַח הַתֵּבָה בְּצִדָּהּ תָּשִׂים תַּחְתִּיִּם שְׁנִים וּשְׁלִשִׁים תַּעֲשֶׂהָ: נְהוֹר תַּעְבֵּיד לְתֵבוּתָא וּלְאַמְתָא תְּשַׁכְלְלִינַהּ מִלְּעֵלָּא וְתַרְעָא דְּתֵבוּתָא בְּסִטְרַהּ תְּשַׁוֵּי מְדוֹרִין אֲרַעִין תְּנִינִין וּתְלִיתָאִין תַּעְבְּדִנַּהּ:

רש"י צהר. יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם: ואל אמה תכלנה מלמעלה. כסויה משפע ועולה עד שהוא קצר מלמעלה ועומד על אמה, כדי שיזובו המים למטה: בצדה תשים. שלא יפלו הגשמים בה: תחתים שנים ושלשים. שלש עליות זו על גב זו, עליונים לאדם, אמצעים למדור לבהמה תחתיים לזבל:

(יז) וַאֲנִי הִנְנִי מֵבִיא אֶת הַמַּבּוּל מַיִם עַל הָאָרֶץ לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים מִתַּחַת הַשָּׁמָיִם כֹּל אֲשֶׁר בָּאָרֶץ יִגְוָע: וַאֲנָא הָא אֲנָא מַיְתֵי יָת טוֹפָנָא מַיָּא עַל אַרְעָא לְחַבָּלָא כָּל בִּסְרָא דִּי בֵהּ רוּחָא דְחַיֵּי מִתְּחוֹת שְׁמַיָּא כֹּל דִּי בְאַרְעָא יְמוּת:

רש"י ואני הנני מביא. הנני מוכן להסכים עם אותם שזרזוני ואמרו לפני כבר (תהלים ח ה) מה אנוש כי תזכרנו: מבול. שבלה את הכל, שבלבל את הכל, שהוביל את הכל מן הגבוה לנמוך, וזהו לשון אנקלוס שתרגם טופנא, שהציף את הכל והביאם לבבל שהיא עמוקה, לכך נקראת שנער שננערו שם כל מתי מבול:

(יח) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וּבָאתָ אֶל הַתֵּבָה אַתָּה וּבָנֶיךָ וְאִשְׁתְּךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: וְאָקֵם יָת קְיָמִי עִמָּךְ וְתֵעוֹל לְתֵבוּתָא אַתְּ וּבְנָךְ וְאִתְּתָךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ:

רש"י והקמתי את בריתי. ברית היה צריך על הפרות שלא ירקבו ויעפשו, ושלא יהרגוהו רשעים שבדור: אתה ובניך ואשתך. האנשים לבד והנשים לבד, מכאן שנאסרו בתשמיש המטה:

נביאים - ישעיה - פרק נג

(ד) אָכֵן חֳלָיֵנוּ הוּא נָשָׂא וּמַכְאֹבֵינוּ סְבָלָם וַאֲנַחְנוּ חֲשַׁבְנֻהוּ נָגוּעַ מֻכֵּה אֱלֹהִים וּמְעֻנֶּה: בְּכֵן עֵל חוֹבָנָא הוּא יַבְעֵי וַעֲוָיָתָנָא בְּדִיּלֵיהּ יִשְׁתַּבָּקוּן וַאֲנַחְנָא חֲשִׁיבִין כְּתִישִׁין מְחָן מִן קֳדָם יְיָ וּמְעַנֵּי:

רש"י **אכן חליינו הוא נשא** . אכן ל' אבל בכל מקום אבל עתה אנו רואים שלא מחמ' שפלותו בא לו אלא מיוסר היה ביסורין : **ואנחנו חשבנוהו** . אנו היינו סבורים שהוא שנאוי למקום והוא לא היה כן אלא מחולל היה מפשעינו ומדוכא מעונותינו :

(ה) וְהוּא מְחֹלָל מִפְּשָׁעֵנוּ מְדֻכָּא מֵעֲוֹנֹתֵינוּ מוּסַר שְׁלוֹמֵנוּ עָלָיו וּבַחֲבֻרָתוֹ נִרְפָּא לָנוּ: וְהוּא יְבָנֵי בֵית מַקְדְּשָׁא דְּאִתְחַל בְּחוֹבָנָא דְאִתְמְסַר בַּעֲוָיָתָנָא וּבְאוּלְפָנֵיהּ שְׁלָמָא יְסָגֵּי עֲלַנָא וְכִדְנָצַת לְפִתְגָמוֹהִי חוֹבָנָא יְשְׁתַּבָּקוּן לָנָא:

רש"י **מוסר שלומינו עליו** . באו עליו יסורי השלום שהיה לנו שהוא היה מיוסר להיות שלום לכל העולם :

(ו) כָּלָּנוּ כַצֹּאן תָּעִינוּ אִישׁ לְדַרְכּוֹ פָּנִינוּ וַיהוָה הִפְגִּיעַ בּוֹ אֶת עֲוֹן כֻּלָּנוּ: כּוּלָּנָא כַעֲנָא אִתְבַּדַּרְנָא גְּבַר לְבֵיל אוֹרְחֵיהּ גְּלֵינָא וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָת רַעֲוָא לְמִשְׁבַּק חוֹבֵי כּוּלָּנָא בְּדִיּלֵיהּ:

רש"י **כולנו כצאן תעינו** . עתה נגלה : **הפגיע בו** . נעתר על ידו ונתרצה על עון כולנו שלא החרי' עולמו , הפגי' אשפריאי"ר בלע"ז ל' תחינה :

(ז) נִגַּשׂ וְהוּא נַעֲנָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו כַּשֶּׂה לַטֶּבַח יוּבָל וּכְרָחֵל לִפְנֵי גֹזְזֶיהָ נֶאֱלָמָה וְלֹא יִפְתַּח פִּיו: בָּעֵי וְהוּא מִתְתָּב וְעַד לָא פְּתַח פּוּמֵיהּ מִתְקַבֵּל תַּקִּיפֵי עַמְמַיָּא בְּאִמְרָא לְנִכְסָתָא יִמְסַר וְכִרְחֵלָא דְּקֳדָם גְּזָתָא שַׁתְקָא וְלֵית לְקִבְלֵיהּ דְּפָתַח פּוּמֵיהּ מְמַלֵּיל מִלָּא:

רש"י **נגש והוא נענה** . נגש הנה בנוגשים ודוחקים : **והוא נענה** . באונאת דברים שורפרלרי"ן בלע"ז : **לא יפתח פיו** . סובל היה ושותק כמו השה אשר לטבח יובל וכרחל אשר לפני גוזזי' נאלמה : **לא יפתח פיו** . מוסב על שה לטבח יובל :

כתובים - משלי - פרק א

(לג) וְשֹׁמֵעַ לִי יִשְׁכָּן בֶּטַח וְשַׁאֲנַן מִפַּחַד רָעָה: מַן דְּשָׁמֵעַ לִי נִשְׁרֵי בְּסִבְרָא וְנִשְׁרָא מִן דְּלוּחָא דְּבִישְׁתָּא:

רש"י **ישכן בטח** . בעולם הזה : **ושאנן** . לעולם הבא : **מפחד רעה** . מדינה של גהינם : **ושאנן** . ויהי שליו ושקט , ושאנן לשון עתיד לכן נקוד פתח :

ב (א) בְּנִי אִם תִּקַּח אֲמָרַי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ: בְּרִי אִין תְּקַבֵּל מִלַּי וּפוּקְדָנִי תִּטְשֵׁי גַּבָּיךְ:

רש"י **בני אם תקח אמרי** . בני תהיה אם תקח אמרי :

(ב) לְהַקְשִׁיב לַחָכְמָה אָזְנֶךָ תַּטֶּה לְבָבְךָ לַתְּבוּנָה: וְתִצָּלֵי אֱדָנָךְ לְחָכְמָתָא וְתַפְנֵי לְבָא לְבְיוֹנָא:

רש"י **להקשיב לחכמה** . לעסוק בתורה :

(ג) כִּי אִם לַבִּינָה תִקְרָא לַתְּבוּנָה תִּתֵּן קוֹלֶךָ: וְאִמָא לְבְיוּנְנוּתָא תִקְרֵא וְלִבְיוּנָא תִּתֵּן קָלָךְ:

משנה שבת פרק ב

א. בַּמֶּה מַדְלִיקִין וּבַמֶּה אֵין מַדְלִיקִין. אֵין מַדְלִיקִין לֹא בְלֶכֶשׁ, וְלֹא בְחֹסֶן, וְלֹא בְכָלְךְ, וְלֹא בְפְתִילַת הָאִידָן, וְלֹא בְפְתִילַת הַמִּדְבָּר, וְלֹא בִירוֹקָה שֶׁעַל פְּנֵי הַמַּיִם. לֹא בְזֶפֶת, וְלֹא בְשַׁעֲוָה, וְלֹא בְשֶׁמֶן קִיק, וְלֹא בְשֶׁמֶן שְׂרֵפָה, וְלֹא בְאַלְיָה, וְלֹא בְחֵלֶב. נָחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר, מַדְלִיקִין בְּחֵלֶב מְבֻשָּׁל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד מְבֻשָּׁל וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ מְבֻשָּׁל אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ:

ברטנורה (א) **במה מדליקין**. נר של שבת. במה עושין פתילות ושמנים להדליק: **לא בלכש**. כמין צמר יש בארז בין הקליפה לעץ וקרוי לכש: **בחוסן**. פשתן שאינו מנופץ: **בכלך**. פסולת של משי: **בפתילת האידן**. כמין צמר יש [בערבה] בין הקליפה לעץ: **בפתילת המדבר**. עלי עשב ארוך שגודלין אותם ומדליקין בהן: **בירוקה שעל פני המים**. כמין צמר שגדל בדופני הספינה ששהתה זמן מרובה במים. עד כאן פסול פתילות, מכאן ואילך פסול שמנים: **לא בזפת ולא בשעוה**. שלא יתן זפת נמס ושעוה ניתכת בנר במקום שמן וידליק. אבל לעשות כמין פתילה ארוכה שרגילין לעשות משעוה שרי: **ולא בשמן קיק**. שמן היוצא מגרעינים שבתוך הצמר גפן שקורין קוטו"ן. ויש מפרשים קיקיון דיונה, והוא עשב שעליו גדולים ונקרא בערבי כרו"ע, והשמן היוצא ממנו עב ביותר. ופתילות שאמרו חכמים אין מדליקין בהם מה טעם, מפני שהאור מסכסכת בהם, כלומר שאין האור נכנסת תוך הפתילה [אלא] סביב מבחוץ. ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם, לפי שאין נמשכין אחר הפתילה, ומתוך שאין הנר דולקת יפה חיישינן שמא יטה השמן על פי הנר ונמצא מבעיר. אי נמי שמא יניח הנר ויצא, ואנן קיימא לן דנר של שבת חובה: **ולא בשמן שריפה**. שמן של תרומה שנטמא. ואמאי קרי ליה שמן שריפה, הואיל ולשריפה עומד שהרי אסור באכילה. וביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן, שכשמדליק הנר מבעוד יום נמצא שורף שמן טמא של תרומה ביום טוב, ואנן קיימא לן אין שורפין קדשים ביום טוב, דכתיב (שמות יב) והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו, ודרשינן קרא הכי, והנותר ממנו עד בוקר ראשון עד בוקר שני עמוד ותשרפנו, שאין שורפים הנותר ביום טוב. והוא הדין לכל שאר קדשים הטעונים שריפה: וחכמים אומרים אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו. ותנא קמא נמי אמר ולא בחלב, כל חלב במשמע. אלא איכא בין חכמים לתנא קמא, דחד מנייהו סבר דשרי להדליק בחלב מבושל כשמערב

בו שמן כל שהוא, וחד אוסר אפילו על ידי תערובת שמן. ולא נתברר לחכמי התלמוד מי משניהם האוסר ומי המתיר. והלכה כחכמים:

ב. אֵין מַדְלִיקִין בְּשֶׁמֶן שְׂרֵפָה בְּיוֹם טוֹב. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן, מִפְּנֵי כְבוֹד הַשַּׁבָּת. וַחֲכָמִים מַתִּירִין בְּכָל הַשְּׁמָנִים, בְּשֶׁמֶן שֻׁמְשְׁמִין, בְּשֶׁמֶן אֱגוֹזִים, בְּשֶׁמֶן צְנוֹנוֹת, בְּשֶׁמֶן דָּגִים, בְּשֶׁמֶן פִּקּוּעוֹת, בְּעִטְרָן וּבְנֵפְט. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אֵין מַדְלִיקִין אֶלָּא בְּשֶׁמֶן זַיִת בִּלְבָד:

ברטנורה (ב) אין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב. טעמא דמתניתין דלעיל קאמר, מה טעם תנן ולא בשמן שריפה לפי שאין מדליקין בשמן שריפה ביום טוב, שאין שורפין קדשים ביום טוב: **אין מדליקין בעטרן**. פסולת של זפת, וריחו רע ביותר, ומיהו נמשך אחר הפתילה יותר מן הזפת מפני שהוא רך, הילכך אלמלא מפני כבוד שבת היו מדליקין בו: **שומשמין**. כך שמו בערבי, והוא זרע דק מתוק, ובארץ ישראל ממנו הרבה: **שמן צנונות**. שמן היוצא מזרע צנון: **פקועות**. דלעת מדברית: **נפט**. מין זפת הוא ולבן וריחו רע. והלכה כחכמים שמדליקין בכל השמנים חוץ מאותן הפסולות שנמנו לעיל במתניתין, וחוץ משמן אפרסמון ונפט לבן, שכל אחד משני אלו השמנים הוא עף ושורף וחיישינן שמא יניחנו ויצא. ועוד יש טעם אחר לאסור בשמן אפרסמון, גזירה שמא יסתפק ממנו מפני חשיבותו, וקיימא לן הנותן שמן בנר חייב משום מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה:

ג. כָּל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אֶלָּא פִּשְׁתָּן. וְכָל הַיּוֹצֵא מִן הָעֵץ אֵינוֹ מִטַּמֵּא טֻמְאַת אֹהָלִים אֶלָּא פִּשְׁתָּן. פִּתִּילַת הַבֶּגֶד שֶׁקִּפְּלָהּ וְלֹא הִבְהֲבָהּ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, טְמֵאָה, וְאֵין מַדְלִיקִין בָּהּ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, טְהוֹרָה, וּמַדְלִיקִין בָּהּ:

ברטנורה (ג) כל היוצא מן העץ אין מדליקין בו. לעשות ממנו פתילה: **אלא פשתן**. דאקרי עץ כדכתיב (יהושע ב) ותטמנם בפשתי העץ, ואפילו הכי מדליקין בפתילה שעושין ממנו. וקנבוס וצמר גפן לאו יוצאין מן העץ נינהו אלא מיני זרע הן, הילכך מדליקין בהן. ופשתן נמי מין זרע הוא ולא איצטריך לרבוייה אלא משום דאקרי עץ, דכתיב ותטמנם בפשתי העץ: **אינו מטמא טומאת אוהלים**. אם עשה מהן אהל והמת תחתיו הוי כשאר בית ואינו טעון הזאה וטבילה, דאהל עצמו אינו מקבל טומאה אלא כלים שתחתיו: **אלא פשתן**. שהאהל עצמו טמא כדכתיב (במדבר יט) והזה על האהל, וילפינן אהל אהל ממשכן דכתיב ביה (שמות מ) ויפרוש את האהל על המשכן, ולא היה באהל משכן דבר יוצא מן העץ אלא פשתן כדכתיב (שם כו) עשר יריעות שש משזר: **שקפלה**. כדרך שגודלין הפתילות: **הבהבה**. על השלהבת כדי שתהיה מחורכת ותדליק יפה. ובבגד שיש בו שלש אצבעות

על שלש אצבעות מצומצמת עסקינן: **טמאה היא**. דקיפולה אינו מבטלה מתורת בגד הואיל ולא הבהבה: **טהורה היא**. דקיפולה ביטלה מתורת בגד והיא כאילו אין בה שלש על שלש, וכל פחות משלש על שלש טהור מלטמא לא בנגעים ולא בטומאת מת: **ואין מדליקין בה**. ביום טוב שחל להיות בערב שבת עסקינן דשייך ביה איסור מוקצה, ואין מסיקין בשברי כלים שנשברו בו ביום דהוו להו נולד, אבל בכלים מסיקין דהא חזו לטלטול. ודכולי עלמא אית להו המדליק צריך להדליק רוב היוצא מן הפתילה חוץ לנר קודם שיסלק ידיו, הלכך טעמא דרבי אליעזר דאמר אין מדליקין בה, קסבר קיפולה לא ביטלה מתורת כלי, וכי אדליק בה פורתא כיון דשלש על שלש מצומצמות היו הוה ליה שבר כלי, דפחות משלש על שלש לאו כלי הוא, וכי מדליק בידים להשלים רוב היוצא נמצא שמדליק בשבר כלי שנשבר ביום טוב, דכי אמרינן מסיקין בכלים דוקא שלא יגע בו אחר שנפחת. ורבי עקיבא אומר מדליקין בה, קסבר קיפולה ביטלה מתורת כלי מכי קיפלה מערב יום טוב, דאין גודלין פתילה ביום טוב, ונמצא שאין כאן שבר כלי שנשבר ביום טוב הלכך מדליקין בה. והלכה כרבי עקיבא:

ד. לֹא יִקֹּב אָדָם שְׁפוֹפֶרֶת שֶׁל בֵּיצָה וִימַלְאֶנָּה שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה עַל פִּי הַנֵּר בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא מְנַטֶּפֶת, אֲפִלּוּ הִיא שֶׁל חֶרֶס. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר. אֲבָל אִם חִבְּרָהּ הַיּוֹצֵר מִתְּחִלָּה, מֻתָּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּלִי אֶחָד. לֹא יְמַלֵּא אָדָם קְעָרָה שֶׁל שֶׁמֶן וְיִתְּנֶנָּה בְּצַד הַנֵּר וְיִתֵּן רֹאשׁ הַפְּתִילָה בְּתוֹכָהּ, בִּשְׁבִיל שֶׁתְּהֵא שׁוֹאֶבֶת. וְרַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר:

ברטנורה (ד) **שפופרת של ביצה**. הקליפה הקשה העליונה שהביצה מונחת בתוכה: **בשביל שתהא מנטפת**. טפה טפה לתוך הנר. וטעמא, גזירה שמא יסתפק ממנו, וכיון שהקצהו לנר חייב משום מכבה: **ואפילו היא של חרס**. דמאיס אפילו הכי גזרינן, שכיון שאין הפתילה הדולקת בתוך הכלי שיש בו השמן אתי לאסתפוקי מיניה, דסבר אין כאן משום מכבה: **ורבי יהודה מתיר**. דלא גזר דילמא אתי לאסתפוקי מיניה, שהרי הוא רואה השמן נוטף על הפתילה שתחתיו: **אם חברה היוצר מתחלה כו**'. והוא הדין אם חיברה בעל הבית בסיד או בחרסית מערב שבת ליכא למיחש, דמשום איסורא דשבת בדיל מיניה: **ויתן ראש הפתילה**. שהוא יוצא מן הצד לשאוב השמן ונמשך דרך הפתילה לראש הדולק. ואשמעינן מתניתין פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בשפופרת של ביצה ובחרס ובקערה, דאי אשמועינן שפופרת של ביצה, בהא קאמרי רבנן, דכיון דלא מאיסא אתי לאסתפוקי מינה, אבל של חרס דמאיס אימא מודו ליה לרבי יהודה. ואי אשמועינן של חרס, בהא קאמר רבי יהודה, אבל בההיא אימא מודה להו לרבנן. ואי אשמועינן הני תרתי, בהא קאמר רבי יהודה, מפני שהשפופרת של ביצה והחרס מונחים בתוך חלל

הנר למעלה ולא מפסיק מידי בין הנר ובינם וליכא למגזר שמא יסתפק דבדיל מיניה, אבל בקערה דמפסקת, שהרי אצל הנר מונחת ויש כאן הפסק וליכא למימר גופיה הוא, אימא מודה דנגזור. ואי אשמועינן בההיא, בההיא קאמרי רבנן, אבל בהנך תרתי מודו לרבי יהודה, צריכא. והלכה כחכמים:

ה. הַמְכַבֶּה אֶת הַנֵּר מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְיָרֵא מִפְּנֵי גוֹיִם, מִפְּנֵי לִסְטִים, מִפְּנֵי רוּחַ רָעָה, וְאִם בִּשְׁבִיל הַחוֹלֶה שֶׁיִּישַׁן, פָּטוּר. כְּחָס עַל הַנֵּר, כְּחָס עַל הַשֶּׁמֶן, כְּחָס עַל הַפְּתִילָה, חַיָּב. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַפְּתִילָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פֶּחָם:

ברטנורה (ה) **מפני גוים**. כגון פרסיים שאין מניחין להדליק אור ביום אידם אלא בבית עבודת כוכבים שלהם: **מפני לסטים**. שלא יראו שיש שם אדם ויבואו עליו: **מפני רוח רעה**. השורה עליו, וכשאינו רואה נוח לו. ורמב"ם פירש רוח רעה מין ממיני החולי הבא לבעלי המרה השחורה שלא ינוחו אלא כשישבו בחושך ובהסתרה מבני אדם: **ואם בשביל החולה שיישן פטור**. האי חולה שיש בו סכנה הוא, דאילו מכבה בשביל חולה שאין בו סכנה חייב למאי דסבר האי תנא דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. וכן מפני גוים מפני לסטים מפני רוח רעה, כולהו אית בהו סכנה. ובדין הוא דלתני בהו מותר, אלא משום דבעי למתני סיפא חייב, תנא רישא פטור: **כחס על הפתילה חייב**. ואע"ג דאינו צריך לגוף הכיבוי אלא לצורך דבר אחר שלא תדלק הפתילה או שלא יפקע הנר, חייב, דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה: **פוטר בכולן חוץ מן הפתילה**. שאין לך כיבוי הצריך לגופו אלא כיבוי של פחמים וכיבוי של הבהוב פתילה שעושה הכיבוי להאחיז האור מהר כשירצה להדליקו. ואין הלכה כרבי יוסי: **שהוא עושה פחם**. שהוא מתכוין לעשותה עכשיו בכיבוי זה פחם, שתהא מהובהבת להאיר יפה:

ו. עַל שָׁלֹשׁ עֲבֵרוֹת נָשִׁים מֵתוֹת בְּשָׁעַת לֵדָתָן, עַל שֶׁאֵינָן זְהִירוֹת בַּנִּדָּה וּבַחַלָּה וּבְהַדְלָקַת הַנֵּר:

ברטנורה (ו) **בשעת לידתן**. בשעת סכנה מזומן פורענותא: **בחלה ובהדלקת הנר**. לפי שצרכי הבית הן והיא מצויה בבית תלויין בה:

ז. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים צָרִיךְ אָדָם לוֹמַר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁכָה. עִשַּׂרְתֶּם. עֵרַבְתֶּם. הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר ז. סָפֵק חֲשֵׁכָה סָפֵק אֵין חֲשֵׁכָה, אֵין מְעַשְּׂרִין אֶת הַוַּדַּאי, וְאֵין מַטְבִּילִין אֶת הַכֵּלִים, וְאֵין מַדְלִיקִין אֶת הַנֵּרוֹת, אֲבָל מְעַשְּׂרִין אֶת הַדֻּמַאי, וּמְעָרְבִין, וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין:

ברטנורה (ז) **צריך אדם לומר בתוך ביתו**. וצריך לממרינהו בניחותא כי היכי דלקבלו מיניה: **עם חשיכה**. כשהוא סמוך לחשיכה ויש עדיין שהות ביום לעשר ולערב, אבל קודם לחשיכה הרבה לא, דילמא פשעי ואמרי עדיין יש שהות ביום: **עשרתם**. לסעודת

שבת, שאף אכילת עראי של שבת קובעת למעשר: **ערבתם**. עירובי תחומים וחצירות. והני תרתי שייך למימרינהו בלשון שאלה, דשמא כבר עשו, אבל בנר לא שייך למימר הדלקתם את הנר, דדבר הנראה לעין הוא אי אדליק אי לא אדליק: **ספק חשיכה**. מתחילת שקיעת החמה כל זמן שנראה כוכב אחד בלבד ודאי יום, וכל זמן שנראים שני כוכבים בינוניים הוא ספק חשיכה וקרוי בין השמשות ונותנים עליו חומרי יום וחומרי לילה, ומשיראו שלשה כוכבים בינוניים הוא ודאי לילה לכל דבר: **אין מעשרין את הודאי**. דתיקון מעליא הוא. ואע"ג דאינו אסור אלא משום שבות, קסבר האי תנא דגזרו על השבות אף בין השמשות: **ואין מטבילין את הכלים**. להעלותן מידי טומאתן, דהוי כמתקן כלי ואית ביה נמי שבות: **ואין מדליקין את הנרות**. כל שכן, דספיקא דאורייתא הוא, וזו ואין צריך לומר זו קתני. ורבותי פירשו ואין מדליקין את הנרות, אין אומרים לנכרי להדליק: **אבל מעשרים את הדמאי**. ולא דמי למתקן, דרוב עמי הארץ מעשרין הן: **ומערבין**. עירובי חצרות דחומרא בעלמא הוא, אבל לא עירובי תחומין דיש להם סמך מקראי: **וטומנין את החמין**. בדבר שאינו מוסיף הבל, דאילו בדבר המוסיף הבל אפילו מבעוד יום אסור. וטעמא דטומנין את החמין בין השמשות בדבר שאינו מוסיף הבל, שלא אסרו להטמין את החמין בשבת עצמו בדבר שאינו מוסיף הבל אלא גזירה שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה באור ונמצא מבשל בשבת, ובין השמשות ליכא למגזר בהכי, דסתם קדירות בין השמשות רותחות הן וליכא למיחש שמא נצטננה וירתיחנה, הלכך טומנין את החמין בין השמשות אע"פ שאין טומנין בשבת:

גמרא שבת דף כ"ח ע"ב

רִבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר וְכוּלִּי. מָאי טַעְמָא אָמַר רָבָא מִתּוֹךְ שֶׁרֵיחוֹ רַע גְּזֵירָה שֶׁמָּא יַנִּיחֶנָּה וְיֵצֵא. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי וְיֵצֵא. אָמַר לֵיהּ שֶׁאֲנִי אוֹמֵר הַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת חוֹבָה דְּאָמַר רַב נַחְמָן בַּר זַבְדָּא וְאָמְרֵי לְהּ אָמַר רַב נַחְמָן בַּר רָבָא אָמַר רַב הַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת חוֹבָה רְחִיצַת יָדַיִם וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין עֶרְבִית רְשׁוּת וַאֲנִי אוֹמֵר מִצְוָה מַאי מִצְוָה דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כַּךְ הָיָה מִנְהָגוֹ שֶׁל רִבִּי יְהוּדָה בַּר אֶלְעָאי עֶרֶב שַׁבָּת מְבִיאִים לוֹ עֲרִיבָה מְלֵיאָה חַמִּין וְרוֹחֵץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו וּמִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב בְּסַדִּינִין הַמְּצוּיָצִין וְדוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת וְהָיוּ תַּלְמִידָיו מְחַבִּין מַמָּנוּ כַּנְפֵי כְסוּתָן אָמַר לָהֶם בָּנַי לֹא כַךְ שָׁנִיתִי לָכֶם סַדִּין בְּצִיצִית בֵּית שַׁמַּאי פּוֹטְרִין וּבֵית הִלֵּל מְחַיְּבִין וַהֲלָכָה כְּדִבְרֵי בֵית הִלֵּל וְאֵינָהוּ סַבְרֵי גְּזֵירָה מִשּׁוּם כְּסוּת לַיְלָה (איכה ג') וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי נָשִׁיתִי טוֹבָה מַאי וַתִּזְנַח מִשָּׁלוֹם נַפְשִׁי אָמַר רִבִּי אַבָּהוּ זוּ הַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת נָשִׁיתִי טוֹבָה אָמַר רִבִּי יִרְמְיָה זוּ בֵית הַמֶּרְחָץ אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן זוּ רְחִיצַת יָדַיִם

וְרַגְלַיִם בְּחַמִּין רִבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר זוּ מִטָּה נָאָה וְכֵלִים נָאִים שֶׁעָלֶיהָ רִבִּי אַבָּא אָמַר זוּ מִטָּה מוּצַעַת וְאִשָּׁה מְקוּשֶּׁטֶת לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים:

רש"י **ויצא**. מאי אכפת לן: **חובה**. כבוד שבת הוא שאין סעודה חשובה אלא במקום אור כעין יממא בפ"ב דיומא: **רחיצת ידים ורגלים**. ערבית ליל שבת: **בסדינין המצויצין**. סדינין של פשתן ובהם ציצית של תכלת כלאים אלא שמותר מן התורה דדרשינן סמוכין לא תלבש שעטנז וכו' גדילים תעשה לך: **מחבין ממנו**. כנפי כסותן. שהיו להם סדינים שאינם מצוייצין: **ב"ש פוטרין**. ואע"ג דציצית חובה הוא בכל טליתות שיש לו לאדם ואפילו מונחים בקופסא הני דפשתן פטורין משום דכלאים לא שרא רחמנא דלא דרשי סמוכים ובית הלל מחייבין דדרשי סמוכין: **ואינהו סברי**. תלמידיו שהיו אוסרין סברי נהי דהלכה כב"ה וחייבין מדאורייתא מיהו רבנן גזור בהו משום כסות לילה שמא יהיה לו כסות שמיוחד ללילות ויטיל בו ציצית ונמצא לובש כלאים שלא במקום מצוה דכסות לילה לא מחייב בציצית דכתיב וראיתם אותו: **הדלקת נר בשבת**. שלא היה לו ממה להדליק ובמקום שאין נר אין שלום שהולך ונכשל והולך באפלה:

זוהר נח דף ס"א ע"א

וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה, אַמַּאי נִשְׁחָתָה, בְּגִין כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ כְּמָה דְּאִתְמָר, רַבִּי חִיָּא פָּתַח קְרָא וְאָמַר (יונה ג') וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם כִּי שָׁבוּ מִדַּרְכָּם הָרָעָה, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דִּבְנֵי נָשָׁא זַכָּאן וְנָטְרֵי פִּקּוּדֵי דְּאוֹרַיְתָא כְּדֵין אַרְעָא אִתְתַּקְּפַת וְכָל חֵידוּ אִשְׁתַּכְּחַת בָּהּ מַאי טַעֲמָא בְּגִין דִּשְׁכִינְתָּא שַׁרְיָא עַל אַרְעָא וּכְדֵין כֹּלָּא עִלָּאֵי וְתַתָּאֵי בְּחֶדְוָה וְכַד בְּנֵי נָשָׁא מְחַבְּלָן אָרְחַיְהוּ וְלָא נָטְרֵי פִּקּוּדֵי אוֹרַיְתָא וַחֲטָאן קַמֵּי מָארֵיהוֹן וּכְדֵין כִּבְיָכוֹל דַּחְיָן לָהּ לִשְׁכִינְתָּא מֵעָלְמָא וְאִשְׁתְּאָרַת אַרְעָא מְחַבְּלָא דְּהָא שְׁכִינְתָּא אִתְדַּחְיָא וְלָא שַׁרְיָא עָלָה וּכְדֵין אִתְחַבְּלַת בְּגִין דְּשַׁרְיָא רוּחָא אָחֳרָא עָלָה דְּמְחַבְּלָה עָלְמָא. וְעַל דָּא אַמְרִינָן דְּיִשְׂרָאֵל יְהֵבֵי עוֹז לֵאלֹקִים דְּמְקַיְּמִין עָלְמָא, אֱלֹקִים דָּא שְׁכִינְתָּא וְאִם חַס וְשָׁלוֹם אִי יִשְׂרָאֵל יִשְׁתַּכְּחוּ חַיָּבִין מַה כְּתִיב (תהלים נ"ז) רוּמָה עַל הַשָּׁמַיִם אֱלֹקִים וְכוּ' מִשּׁוּם דְּרֵשֶׁת הֵכִינוּ לִפְעָמַי, כְּפַף נַפְשִׁי בְּסִבַּת חָמָס וְשִׁנְאַת חִנָּם, כָּרוּ לְפָנַי שׁוּחָה וְגוֹ' כְּגַוְנָא דְּדוֹר הַמַּבּוּל דִּבְגִין חָמָס דַּהֲוָת בֵּינֵיהוֹן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן שִׂנְאָה וּדְבָבוּ יָכוֹל אַף בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל כֵּן וְהָא תָּנֵינָן אַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לָא שַׁרְיָא עָלָה רוּחָא אָחֳרָא וְלָא מְמַנָּא אָחֳרָא בַּר קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּלְחוֹדוֹי, תָּא חֲזֵי דְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל הָכִי הוּא דְּלָא שַׁרְיָא עָלָה מְמַנָּא וְלָא שְׁלִיחָא אָחֳרָא בַּר קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּלְחוֹדוֹי, אֲבָל שַׁעְתָּא חָדָא שַׁרְיָא עָלָה לְחַבָּלָא בְּנֵי נָשָׁא מִנָּלָן מִדָּוִד דִּכְתִיב (ד"ה כ' כ"א) וַיַּרְא דָּוִד אֶת מַלְאַךְ יְיָ וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ נְטוּיָה עַל

יְרוּשָׁלַם וּכְדֵין אִתְחַבָּלַת אַרְעָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֶפִלּוּ בְּהַהִיא שַׁעְתָּא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֲוָה, כְּתִיב הָכָא מַלְאַךְ יְיָ וּכְתִיב הָתָם (בראשית מ"ח) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אוֹתִי:

תרגום הזוהר וַיִּרְא אֱלֹקִים וכו'. לָמָּה נִשְׁחְתָה, מִשּׁוּם כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ. רַבִּי חִיָּיא פָּתַח קְרָא וְאָמַר, (יונה ג') וַיַּרְא אֱלֹקִים אֶת מַעֲשֵׂיהֶם וְגוֹ', בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם הֵם צַדִּיקִים, וְשׁוֹמְרִים מִצְוֹת הַתּוֹרָה אָז הָאָרֶץ מִתְחַזֶּקֶת וְכָל חֶדְוָה נִמְצֵאת בָּהּ, מַהוּ הַטַּעַם, מִשּׁוּם שֶׁהַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל הָאָרֶץ וְאָז הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים כֻּלָּם הֵם בְּחֶדְוָה. וּכְשֶׁבְּנֵי אָדָם מַשְׁחִיתִים דַּרְכָּם וְאֵינָם שׁוֹמְרִים מִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְחוֹטְאִים לִפְנֵי רִבּוֹנָם, אָז, כְּבָיְכוֹל, דּוֹחִים אֶת הַשְּׁכִינָה מֵהָעוֹלָם, וְהָאָרֶץ נִשְׁאֶרֶת נִשְׁחָתָה, שֶׁהֲרֵי הַשְּׁכִינָה נִדְחֶה מִמֶּנָּהּ וְאֵינָהּ שׁוֹרָה עָלֶיהָ, וְאָז נִשְׁחֶתֶת. מַהוּ הַטַּעַם שֶׁנִּשְׁחֶתֶת, הוּא מִשּׁוּם שֶׁרוּחַ אַחֵר שׁוֹרֶה עָלֶיהָ הַמַּשְׁחִית הָעוֹלָם. יָכוֹל שֶׁאֶפִלּוּ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא כֵּן וַהֲרֵי לָמַדְנוּ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ שׁוֹרָה עָלֶיהָ לֹא רוּחַ אַחֵר וְלֹא מְמוּנָה אַחֵר זוּלַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּלְבַדּוֹ. בֹּא וּרְאֵה כִּי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כֵּן הוּא, שֶׁמְּמוּנָּה אֵינוֹ שׁוֹרֶה עָלֶיהָ וְלֹא שָׁלִיחַ אַחֵר חוּץ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּלְבַדּוֹ, אֲבָל שָׁעָה אַחַת שׁוֹרֶה עָלֶיהָ לְחַבֵּל בְּנֵי אָדָם, מֵאַיִן לָנוּ זֶה, מִדָּוִד, שֶׁכָּתוּב, (ד"ה א' כ"א) וַיַּרְא אֶת מַלְאַךְ ה' עוֹמֵד, וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַיִם. וְאָז נִשְׁחְתָה הָאָרֶץ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר אֶפִלּוּ בַּשָּׁעָה הַהִיא, הָיָה זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כָּאן כָּתוּב מַלְאַךְ ה' וְשָׁם כָּתוּב (בראשית מ"ח) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אוֹתִי.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד מסי' קי"ט ק"כ

א. הֶחְשׁוּד לֶאֱכוֹל דְּבָרִים הָאֲסוּרִים בֵּין אִם הוּא חָשׁוּד בְּאִיסּוּר תּוֹרָה בֵּין אִם הוּא חָשׁוּד בְּאִיסּוּר דְּרַבָּנָן אֵין לִסְמוֹךְ עָלָיו בָּהֶם וְאִם נִתְאָרַח עִמּוֹ לֹא יֹאכַל מִשֶּׁלּוֹ מִדְּבָרִים שֶׁהוּא חָשׁוּד עֲלֵיהֶם: **ב**. הֶחְשׁוּד עַל הַדָּבָר אֵינוֹ נֶאֱמָן עָלָיו אֲפִילּוּ בִּשְׁבוּעָה: **ג**. הַקּוֹנֶה מֵהַנָּכְרִי כְּלֵי סְעוּדָה שֶׁל מַתֶּכֶת אוֹ שֶׁל זְכוּכִית אוֹ כֵּלִים הַמְצֻפִּים בַּאֲבָר מִבְּפָנִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵם חֲדָשִׁים צָרִיךְ לְהַטְבִּילָם בְּמִקְוֶה אוֹ מַעְיָן שֶׁל מ' סְאָה: **ד**. יְבָרֵךְ עַל טְבִילַת כֶּלִי וְאִם הֵם שְׁנַיִם אוֹ יוֹתֵר מְבָרֵךְ עַל טְבִילַת כֵּלִים: **ה**. צָרִיךְ לְהַטְבִּיל יְדֵי הַכֶּלִי: **ו**. אִם שָׁכַח וְלֹא הִטְבִּיל כֶּלִי מֵעֶרֶב שַׁבָּת אוֹ מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב יִתְּנֶנּוּ לְגוֹי בְּמַתָּנָה וְאַחַר כַּךְ יִשְׁאֲלֶנּוּ מִמֶּנּוּ וּמַתִּיר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ:

מוסר

מספר תוצאות חיים

צָרִיךְ אָדָם שֶׁיֵּדַע שֶׁכְּשֶׁהוּא חוֹטֵא פּוֹגֵם בְּיָמִים וְאוֹתוֹ הַיּוֹם הוּא מַלְאַךְ אַכְזָרִי עוֹמֵד לְקַטְרֵג עָלָיו וְעוֹד כִּי מַה שֶּׁאָדָם מְתַקֵּן בָּהֶם נִשְׁמָתוֹ מִתְלַבֶּשֶׁת בָּהֶם בְּצֵאתָהּ מֵהָעוֹלָם פּוֹגֵם בָּהֶם אוֹתוֹ הַיּוֹם נִגְרָע מִלְּבוּשׁוֹ וְעוֹמֵד לַחוּץ בְּבוּשָׁת מִתְעַטֵּף כְּאֵבֶל עַד שׁוּבוֹ לְמוּטָב. וְאָמְרוּ וַוי

לְהַהוּא דְגָרַע יוֹמִין לְעֵילָא וכו', וַוי לֵיהּ וַוי לְנַפְשֵׁיהּ דְדַיְינִין לֵיהּ בְּגֵיהִנָּם עַל אִינּוּן יוֹמִין יוֹמִין עַל יוֹמִין עַל חַד תְּרֵין וְדוֹן מִכָּאן שֶׁכֵּיוָן שֶׁמַּעֲנִישִׁין אוֹתוֹ עַל כָּל יוֹם שְׁנֵי יָמִים וְיוֹתֵר שֶׁכֵּן רָאוּי שֶׁיִּהְיֶה הַתְּשׁוּבָה וְהַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה עַל חַד תְּרֵין כְּנֶגֶד הַיָּמִים שֶׁפָּגַם. עוֹד פֵּירְשׁוּ הַמְפָרְשִׁים שֶׁבְּי"ב שָׁעוֹת הַיּוֹם וְכֵן בַּלַּיְלָה מִתְנַלְגְּלוֹת י"ב צִירוּפֵי יהו"ה בְּכָל שָׁעָה צִירוּף א' וְאִם חַס וְשָׁלוֹם פּוֹגֵם הוּא פּוֹגֵם בְּאוֹתָהּ הוי"ה וְהוּא מוֹרֵד בַּאֲדוֹנָיו. עוֹד פֵּירְשׁוּ אוֹף הָכִי כּוּרְסַיָּיא אִיהִי פְּגִימָא מֵחוֹבֵיהוֹן דְיִשְׂרָאֵל וְצָרִיךְ הָאָדָם לֵירֵא מִלְּפָגְמוֹ כִּי צַעַר מֵהַפָּגָם מַגִּיעַ לִשְׁכִינָה הַמִּתְלַבֶּשֶׁת בַּכִּסֵּא וְהִיא מִסְתַּלֶּקֶת מֵהַכִּסֵּא בְּהִיוֹתָהּ פְּגוּמָה וְעוֹד שֶׁהַנְּשָׁמוֹת כֻּלָּם מְצוּיָירוֹת בַּכִּסֵּא כְּמוֹ שֶׁפֵּירֵשׁ רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַאי בְּתִיקוּנִים בְּעִנְיַן שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם וּבְהִיוֹת הָאָדָם פּוֹגֵם מַחֲשִׁיךְ שׁוֹרֶשׁ נְשָׁמָה הַמְּצוּיֶּרֶת בַּכִּסֵּא:

נח יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֵ דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יט) וּמִכָּל הָחַי מִכָּל בָּשָׂר שְׁנַיִם מִכֹּל תָּבִיא אֶל הַתֵּבָה לְהַחֲיֹת אִתְּךָ זָכָר וּנְקֵבָה יִהְיוּ: וּמִכָּל דְּחַי מִכָּל בִּסְרָא תְּרֵין מִכֹּלָּא תָּעִיל לְתֵבוֹתָא לְקַיָּמָא עִמָּךְ דְּכַר וְנוּקְבָא יְהוֹן:

רש"י ומכל החי. אפילו שדים: שנים מכל. מן הפחות שבהם לא פחתו משנים, אחד זכר ואחד נקבה:

(כ) מֵהָעוֹף לְמִינֵהוּ וּמִן הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ מִכֹּל רֶמֶשׂ הָאֲדָמָה לְמִינֵהוּ שְׁנַיִם מִכֹּל יָבֹאוּ אֵלֶיךָ לְהַחֲיוֹת: מֵעוֹפָא לְזְנוֹהִי וּמִן בְּעִירָא לְזְנַהּ וּמִכֹּל רְחֵשָׁא דְאַרְעָא לְזְנוֹהִי תְּרֵין מִכֹּלָּא יַעֲלוּן לְוָתָךְ לְקַיָּמָא:

רש"י מהעוף למינהו. אותן שדבקו במיניהם ולא השחיתו דרכם, ומאליהם באו, וכל שהתיבה קולטתו הכניס בה:

(כא) וְאַתָּה קַח לְךָ מִכָּל מַאֲכָל אֲשֶׁר יֵאָכֵל וְאָסַפְתָּ אֵלֶיךָ וְהָיָה לְךָ וְלָהֶם לְאָכְלָה: וְאַתְּ סַב לָךְ מִכָּל מֵיכַל דְּמִתְאֲכֵל וְתִכְנוֹשׁ לְוָתָךְ וִיהֵי לָךְ וּלְהוֹן לְמֵיכַל: (כב) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים כֵּן עָשָׂה: וַעֲבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקֵּיד יָתֵהּ יְיָ כֵּן עֲבָד:

רש"י ויעש נח. זה בנין התבה:

ז (א) **שני** וַיֹּאמֶר יְהוָה לְנֹחַ בֹּא אַתָּה וְכָל בֵּיתְךָ אֶל הַתֵּבָה כִּי אֹתְךָ רָאִיתִי צַדִּיק לְפָנַי בַּדּוֹר הַזֶּה: וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ עוֹל אַתְּ וְכָל אֱנָשׁ בֵּיתָךְ לְתֵבוֹתָא אֲרֵי יָתָךְ חֲזֵיתִי זַכַּאי קֳדָמַי בְּדָרָא הָדֵין:

רש"י כי אותך ראיתי צדיק. ולא נאמר צדיק תמים. מכאן שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו:

נביאים - ישעיה - פרק נג

(ח) מֵעֹצֶר וּמִמִּשְׁפָּט לֻקָּח וְאֶת דּוֹרוֹ מִי יְשׂוֹחֵחַ כִּי נִגְזַר מֵאֶרֶץ חַיִּים מִפֶּשַׁע עַמִּי נֶגַע לָמוֹ׃
מיסורין ומפורעָנוּת יְקָרֵב גַּלְוָתָנָא וּפְרִישָׁן דְּיִתְעַבְדָן לָנָא בְּיוֹמוֹהִי מַן יֵיכוֹל לְאִשְׁתַּעָאָה אֲרֵי יַעֲדֵי שׁוּלְטַן עַמְמַיָּא מֵאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל חוֹבִין דְּחָבוּ עַמִּי עַד לְוָותְהוֹן יְמָטֵי׃

רש"י **מעוצר וממשפט לוקח** . הנביא מבשר ואומר כי זאת יאמרו העכו"ם באחרית הימים כשיראו כשנלקח מן העוצר שהיה עצור ביד' וממשפ' היסורין שסבל עד עתה : **ואת דורו** . שנים שעברו עליו : **מי ישוחח** . את התלאות אשר מצאוהו כי נגזר היה מתחילה וגולה מארץ חיים היא ארץ ישראל אשר מפשע עמי בא הנגע הזה לצדיקים שבהם :

(ט) וַיִּתֵּן אֶת רְשָׁעִים קִבְרוֹ וְאֶת עָשִׁיר בְּמֹתָיו עַל לֹא חָמָס עָשָׂה וְלֹא מִרְמָה בְּפִיו׃ וְיִמְסַר יַת רְשִׁיעַיָּא לְגֵיהִנָּם וְיָת עָתִירֵי נְכָסַיָּא דַּאֲנַסוּ בְּמוֹתָא דְאָבְדָנָא בְּדִיל דְּלָא יִתְקַיְּימוּן עָבְדֵי חֶטְאָה וְלָא יְמַלְּלוּן נְכָלִין בְּפוּמְהוֹן׃

רש"י **ויתן את רשעים קברו** . מסר את עצמו להקבר ככל אשר יגזרו עליו רשעי האומות שהיו קונסין עליהם הריגה וקבורת חמורים במעי הכלבים : **את רשעים** . לדעת הרשעים נתרצה ליקבר ולא יכפור באלהי' חיים : **ואת עשיר במותיו** . ולדעת המושל מסר עצמו בכל מיני מות שגזר עליו על לא רצה לקבל עליו כפירה לעשות רעה ולחמוס חמס ככל הגוים אשר היה גר ביניהם : **ולא מרמה בפיו לקבל עליו עבודת כו"ם** . (י) וה' חפץ דכאו החלי . הקב"ה חפץ לדכאו ולהחזירו למוטב לפיכך החלה אותו : **אם תשים אשם נפשו וגו'** . אמר הקב"ה אראה אם תהא נפשו נותנת ונמסרת בקדושתי להשיבה לי אשם על כל אשר מעל אגמל לו גמולו ויראה זרע וגו' אשם זה לשון כופר שנותן אדם למי שחטא לו אמינד"א בלע"ז כענין שנא' בפלשתים אל תשיבו אותו ריקם כי השב תשיבו לו אשם :

(י) וַיהוָה חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים וְחֵפֶץ יְהוָה בְּיָדוֹ יִצְלָח׃ וּמִן קֳדָם יְיָ הֲוָת רַעֲוָא לְמִצְרַף וּלְדַכָּאָה יַת שְׁאָרָה דְּעַמֵּיה בְּדִיל לְנַקָּאָה מֵחוֹבִין נַפְשֵׁהוֹן יֶחֱזוּן בְּמַלְכוּת מְשִׁיחֵהוֹן יִסְגוּן בְּנִין וּבְנָן יוֹרְכוּן יוֹמִין וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא דַיְיָ בְּרְעוּתֵיהּ יְצָלְחוּן׃ (יא) מֵעֲמַל נַפְשׁוֹ יִרְאֶה יִשְׂבָּע בְּדַעְתּוֹ יַצְדִּיק צַדִּיק עַבְדִּי לָרַבִּים וַעֲוֹנֹתָם הוּא יִסְבֹּל׃ מִשִּׁעְבּוּד עַמְמַיָּא יְשֵׁיזֵיב נַפְשֵׁהוֹן יֶחֱזוּן בְּפוּרְעָנוּת שַׂנְאֵהוֹן יִסְבְּעוּן מִבִּיזַת מַלְכֵיהוֹן בְּחוּכְמָתֵיהּ יְזַכֵּי זַכָּאִין בְּדִיל לְשַׁעְבְּדָא סַגִּיאִין לְאוֹרַיְתָא וְעַל חוֹבֵיהוֹן הוּא יִבְעֵי׃

רש"י **מעמל נפשו** . היה אוכל ושבע לא היה גוזל וחומס : **בדעתו יצדיק צדיק** . היה שופט עבדי משפט אמת לכל הבאים לדין לפניו : **ועונותם** . היה סובל כדרך כל הצדיקים שנא' אתה ובניך תשאו את עון המקדש (במדבר יח) :

(יב) לָכֵן אֲחַלֵּק לוֹ בָרַבִּים וְאֶת עֲצוּמִים יְחַלֵּק שָׁלָל תַּחַת אֲשֶׁר הֶעֱרָה לַמָּוֶת נַפְשׁוֹ וְאֶת פֹּשְׁעִים נִמְנָה וְהוּא חֵטְא רַבִּים נָשָׂא וְלַפֹּשְׁעִים יַפְגִּיעַ: בְּכֵן אֲפַלֵּיג לֵיהּ בִּזַּת עַמְמִין סַגִּיאִין וְיַת נִכְסֵי כְּרַכִּין תַּקִּיפִין יְפַלֵּיג עֲדַאֲה חֲלַף דְּמָסַר לְמוֹתָא נַפְשֵׁיהּ וְיַת מְרוֹדָיָא שַׁעְבֵּיד לְאוֹרָיְתָא וְהוּא עַל חוֹבִין סַגִּיאִין יְבָעֵי וְלִמְרוֹדָיָא יִשְׁתְּבֵיק בְּדִילֵיהּ:

רש"י **לכן** . על עשותו זאת אחלק לו נחלה וגורל ברבים עם האבות הראשונים : **הערה למות נפשו** . לשון ותער כדה (בראשית כד) : **ואת פושעים נמנה** . סבל יסורין כאלו חטא ופשע והוא בשביל אחרים נשא חטא הרבים : **ולפושעים יפגיע** . על ידי יסורין שבאת על ידו טובה לעולם :

כתובים - משלי - פרק ב

(ד) אִם תְּבַקְשֶׁנָּה כַכֶּסֶף וְכַמַּטְמוֹנִים תַּחְפְּשֶׂנָּה: (ה) וְתָבִעֵי הֵיךְ סִימָא הֵיךְ סִימָא תְּצָבְיֵהּ: וְתִבְעֵי הֵיךְ סִימָא תְּצָבְיֵהּ: (ה) אָז תָּבִין יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת אֱלֹהִים תִּמְצָא: הֵידֵין תִּתְבַּיֵן דְּחַלְתֵּיהּ דֵּאֱלָהָא וִידִיעָתָא מִן קֳדָם אֱלָהָא תַּשְׁכַּח:

רש"י **אז תבין יראת ה'** . מוסב על ענין שלמעלה שאמר כי אם לבינה תקרא :

(ו) כִּי יְהוָה יִתֵּן חָכְמָה מִפִּיו דַּעַת וּתְבוּנָה: מְטוּל דֵּאֱלָהָא יָהֵב חָכְמְתָא מִן פּוּמֵיהּ יְדִיעָתָא וּבְיוּנָא:

רש"י **כי ה' יתן חכמה** . הא למדת שגדולה היא שהרי נתנה מפי הקב"ה לכך אתה צריך לקנותה :

(ז) (וצפן) יִצְפֹּן לַיְשָׁרִים תּוּשִׁיָּה מָגֵן לְהֹלְכֵי תֹם: יְטַשֵׁי לְתִרְיַצֵי שִׁבְהוֹר וּמְסַיֵּע לְאִלַּיִן דְּמְהַלְכִין בְּלָא מוּם:

רש"י **יצפון לישרים תושיה** . גנזה הקב"ה אצלו כ"ו דורות עד שנתנה לדור המדבר : **מגן להולכי תום** . (יצפון מגן להולכי תום) כלומר והיא תהיה לך למגן :

(ח) לִנְצֹר אָרְחוֹת מִשְׁפָּט וְדֶרֶךְ (חסידו) חֲסִידָיו יִשְׁמֹר: לְמִנְטוֹר אָרְחָתָא דְּדִינָא וְאָרְחָתָא דְּצַדִּיקִין נְנָטַר:

רש"י **לנצור ארחות משפט** . שעל ידה ינצרו ארחות משפט והוא דרך חסידיו ישמור שלא יכשלו :

משנה יבמות פרק ב

א. כֵּיצַד אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה בְעוֹלָמוֹ, שְׁנֵי אַחִים, וּמֵת אַחַד מֵהֶם, וְנוֹלַד לָהֶן אָח, וְאַחַר כָּךְ יָבַם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצֵאת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיְתָה בְעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר וָמֵת, הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת:

ברטנורה (א) **כיצד אשת אחיו וכו'**. פוטרת צרתה: **ונולד להן אח**. ומצאה זקוקה ליבם, ועליו אסורה משום אשת אחיו שלא היה בעולמו: **ואח"כ יבם השני את אשת אחיו**. ולו

אשה אחרת: **ומת**. בלא בנים: **הראשונה**. היא אשת הראשון, שנפלה לפניו כבר פעם אחת, יוצאת משום אשת אחיו שלא היה בעולמו: **עשה בה**. זה שמת: **מאמר**. פירוש שקידשה בכסף. וביבמה קידושין של כסף אינם קידושין גמורים אלא מדברי סופרים, שאין היבמה נקנית ליבם להיות כאשת איש גמורה עד שיבא עליה, וזה לא הספיק לכנסה עד שמת: **שניה חולצת**. ולא מפטרה משום צרת ערוה, דלאו צרתה ממש היא: **ולא מתיבמת**. משום דמאמר קונה מקצת והויא לה צרת ערוה במקצת. וכל מקום שאין שם קדושין גמורים חולצת ולא מתיבמת:

ב. שְׁנֵי אַחִים וּמֵת אַחַד מֵהֶן, וְיִבֵּם הַשֵּׁנִי אֶת אֵשֶׁת אָחִיו, וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהֶן אָח, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצֵאת מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו שֶׁלֹּא הָיָה בְּעוֹלָמוֹ, וְהַשְּׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, הַשְּׁנִיָּה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה, אוֹ חוֹלֵץ לְאֵיזוֹ מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה:

ברטנורה (ב) **ומת**. המיבם: **מיבם לאיזו שירצה**. ופוטרת חברתה. ולאו אעשה בה מאמר קאי, אלא אירישא קאי דקתני הראשונה אסורה וכו', וקאמר ר"ש כיון שכשנולד כבר נתיבמה, ולא היתה על זה בזיקת נשואי אחיו הראשון מעולם, מותרת לו. ואין הלכה כר"ש:

ג. כְּלָל אָמְרוּ בַיְבָמָה, כָּל שֶׁהִיא אִסּוּר עֶרְוָה, לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. (אִסּוּרהּ) אִסּוּר מִצְוָה, וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. אֶחוֹתָהּ שֶׁהִיא יְבָמְתָהּ, חוֹלֶצֶת אוֹ מִתְיַבֶּמֶת:

ברטנורה (ג) **לא חולצת ולא מתיבמת**. צרתה, וכל שכן היא. וכן אילונית, דכתיב (דברים כ"ה) אשר תלד, פרט לאילונית. וכן אשת סריס חמה ואנדרוגינוס, לא חולצת ולא מתיבמת, שנאמר (שם) ובן אין לו, פרט לאלו שאין ראוי להיות להם בנים. ואשת גר ואשת עבד משוחרר, לא חולצת ולא מתיבמת, שאין אחוה לגרים ולא לעבדים. אבל עקרה וזקנה, או חולצות או מתיבמות: **אחותה**. של ערוה: **כשהיא יבמתה**. כגון שנפלו לו שתי אחיות משני אחיו והאחת אסורה עליו משום ערוה כגון שהיא חמותו או כלתו: **חולצת או מתיבמת**. דהשתא לא פגע באחות זקוקתו, משום דערוה לאו זקוקתו היא:

ד. אִסּוּר מִצְוָה, שְׁנַיִּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. אִסּוּר קְדֻשָּׁה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרְאֵל, וּבַת יִשְׂרְאֵל לְנָתִין וּמַמְזֵר:

ברטנורה (ד) **שניות**. לעריות. שגזרו סופרים עליהם. ונקראו איסור מצוה, שמצוה לשמוע דברי חכמים. ואלו הן, אם אמו ואין לה הפסק, ואם אבי אמו בלבד, ואם אביו ואין לה הפסק, [ואם אבי אביו], ואשת אבי אביו ואין לה הפסק, ואשת אבי אמו בלבד, ואשת אחי האב מן האם, ואשת אחי האם בין מן האם בין מן האב, וכלת בנו ואין לה הפסק,

וכלת בתו, ובת בת בנו, ובת בת בתו, ובת בן בנו, ובת בן בתו, ובת בת בן אשתו, ובת בת בת אשתו, ואם אם אבי אשתו, ואם אם אם אשתו, ואם אב אם אשתו, ואם אב אבי אשתו: **אלמנה לכהן גדול**. שמת אחיו ההדיוט ונפלה אשתו לפניו: **גרושה וחלוצה לכהן הדיוט**. כגון שעבר אחיו המת ונשא גרושה וחלוצה, וכשמת צריכה חליצה, שהרי תפסו לו בה קדושין משום דקדושין תופסין בחייבי לאוין. אבל יבומי לא, שהרי היא אסורה לו. ולפטרה בלא כלום אי אפשר, דלא אלים לאו למפטרה, דילפינן לה מאחות אשה שהיא בכרת:

ה. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אָח מִכָּל מָקוֹם, זוֹקֵק אֶת אֵשֶׁת אָחִיו לְיִבּוּם, וְאָחִיו לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בֵּן מִכָּל מָקוֹם, פּוֹטֵר אֵשֶׁת אָבִיו מִן הַיִּבּוּם, וְחַיָּב עַל מַכְתּוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ, וּבְנוֹ הוּא לְכָל דָּבָר, חוּץ מִמִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מִן הַשִּׁפְחָה וּמִן הַנָּכְרִית:

ברטנורה (ה) **אח מכל מקום**. ואפילו ממזר: **אחיו לכל דבר**. ליורשו וליטמא לו: **שפחה ונכרית**. ולדה בתרה אזיל, דכתיב בשפחה (שמות כ"א) האשה וילדיה תהיה לאדוניה. ובנכרית כתיב (דברים ז') כי יסיר את בנך מאחרי, ומדלא כתיב כי תסיר, שמע מינה הכי קאמר, בתך לא תתן לבנו כי יסיר בעל בתך את בנך שתלד לו בתך מאחרי, אבל אבתו לא תקח לבנך לא מהדר, שאין הבן הבא מן הנכרית קרוי בנך אלא בנה:

ו. מִי שֶׁקִּדֵּשׁ אַחַת מִשְּׁתֵּי אֲחָיוֹת וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ מֵהֶן קִדֵּשׁ, נוֹתֵן גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ. מֵת, וְלוֹ אָח אֶחָד, חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. הָיוּ לוֹ שְׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם:

ברטנורה (ו) **ואינו יודע איזו קידש**. ואסור בשתיהן, משום דכל חדא וחדא איכא למימר זו אחות אשה: **חולץ לשתיהן**. דלא ידע איזו היא יבמתו. ומיחלץ לחדא וליבומי לאידך, לא אפשר, דאחות חלוצתו היא, ואסורה לו מדרבנן בחייה. ויבומי ברישא נמי לא, דדילמא לא זו היא יבמתו וקפגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: **היו לו שנים, אחד חולץ**. תחלה לאחת, והשני אם רצה ליבם לשניה מיבם, שאם זו יבמתו שפיר, ואם אחותה היא, לא פגע באחות זקוקתו, משום דחליצה דהך אפקעתא לזיקה: **קדמו וכנסו**. קודם שנמלכו בבית דין: **אין מוציאין אותן מידם**. משום דכל חד וחד אמר, אנא שפיר נסבי. ואי נמי הוי איפכא שהראשון שכנס ליבום כנס אחות זקוקתו, ההיא שעתא הוא דעבד איסורא, ומשבא אחיו ויבם את השניה שהיא יבמתו, פקעא זיקתה למפרע מאידך:

ז. שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, זֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, וְזֶה אֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵיזוֹ קִדֵּשׁ, זֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין, וְזֶה נוֹתֵן שְׁנֵי גִּטִּין. מֵתוּ, לְזֶה אָח, וְלָזֶה אָח, זֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְזֶה חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן. לָזֶה אֶחָד וְלָזֶה שְׁנַיִם, הַיְחִיד חוֹלֵץ לִשְׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנַיִם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם, קָדְמוּ וְכָנְסוּ,

אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם. לָזֶה שְׁנַיִם וְלָזֶה שְׁנַיִם, אָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לְאַחַת, וְאָחִיו שֶׁל זֶה חוֹלֵץ לָאַחַת, אָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה, וְאָחִיו שֶׁל זֶה מְיַבֵּם חֲלוּצָתוֹ שֶׁל זֶה. קָדְמוּ שְׁנַיִם וְחָלְצוּ, לֹא יְיַבְּמוּ הַשְּׁנַיִם, אֶלָּא אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם. קָדְמוּ וְכָנְסוּ, אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדָם:

ברטנורה (ז) **שנים שקדשו שתי אחיות**. והם נכרים: **זה חולץ לשתיהן כו'**. משום דכל חד מינייהו אסור ליבומי, דדלמא כל חד וחד פגע באחות זקוקתו: **היחיד חולץ לשתיהן**. שאי אפשר לו ליבם, לא קודם חליצה של שניה משום אחות זקוקה, ולא לאחר חליצה משום אחות חלוצה. לפיכך הואיל ואסור ליבם יחלוץ תחלה לשתיהן, כדי להוציא אותה שהיא יבמתו מאיסור יבמה לשוק: **והשנים אחד חולץ**. לאפקועי זיקה מאחיו אם זו יבמתו, ותשתרי אחותה לשני ממה נפשך, אי יבמתו היא, שפיר, ואי אחותה היא הא פקעה זיקת היבמה מיניה בחליצת אחיו: אחיו של זה מייבם חלוצתו של זה. ממה נפשך, אם זו יבמתו שפיר נסיב, שהרי אחיו לא חלץ לזו אלא לאחותה שלא היתה יבמתו ואינה כלום. ואי לאו יבמתו היא שפיר נסיב, נכריה היא, דאי משום אחות זקוקה ליכא, שהרי חלץ אחיו את אחותה שהיא יבמתו ופקעה זיקה. ואי משום יבמה לשוק, הרי חלצה זו מאחי בעלה: **קדמו שני אחין**. של אחד וחלצו לשתיהן משום דלא ידעי איזו היא יבמתו: **לא ייבמו**. שני אחים האחרים זה את זו וזה את זו, משום דקמא דנסיב אית ליה למימר זו היא אחות זקוקתו: **אלא אחד חולץ**. תחלה, לאחת: **ואחד מיבם**. לשניה, ממה נפשך, אי יבמתו היא שפיר, ואי לאו, באחות זקוקה לא פגע, שהרי חלץ אחיו ליבמתו. ויבמה לשוק לא הוי, שהרי חלצה מאחי בעלה: **ואם קדמו**. אלו ב' אחרונים וכנסו אחר חליצת שנים האחרים ולא באו לימלך בב"ד, אין מוציאין מידן, כדפרישית, שהרי אין כאן אלא ספק איסור אחות זקוקה בנישואי ראשונה, ואיכא למימר קמא דנסיב יבמתו היא ושפיר נסיב, ובתרא נמי שפיר נסיב נכריה, ואי נמי הוי אינסיבא איפכא וקמא פגע באחות זקוקה, כיון שבא שני ויבם פקעה זיקתה מאחיו והותרה לו אשתו, ואיסורא דעבד עבד:

ח. מְצָוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם. וְאִם קָדַם הַקָּטָן, זָכָה. הִנְטָעָן עַל הַשִּׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ עַל הַנָּכְרִית וְנִתְגַּיְּרָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִכְנוֹס. וְאִם כָּנַס אֵין מוֹצִיאִין מִיָּדוֹ. הִנְטָעָן עַל אֵשֶׁת אִישׁ, וְהוֹצִיאוּהָ מִתַּחַת יָדוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁכָּנַס, יוֹצִיא:

ברטנורה (ח) **מצוה בגדול ליבם**. דדרשינן ולקחה לו לאשה ויבמה והיה הבכור, המיבם יהא בכור. אשר תלד, ואותה יבמה תהא ראויה לילד, פרט לאילונית. יקום הבכור היבם על שם אחיו לנחול אותו, ולא יחלקו אחיו עמו: **הנטען על אשת איש**. החשוד על אשת איש: **והוציאוה**. ב"ד מתחת בעלה, בשביל זה שאסרה עליו, והלך זה ונשאה: **יוציא**.

דמדאורייתא אסורה נמי לו כמו שאסורה לבעל, כדדרשינן מנטמאה נטמאה ב' פעמים, אחד לבעל ואחד לבועל. ודוקא הנטען על אשת איש, אבל נטען על הפנויה, נראה דמצוה לכנוס, כדאשכחן גבי אונס (דברים כ"ב) ולו תהיה לאשה:

ט. הַמֵּבִיא גֵט מִמְּדִינַת הַיָּם, וְאָמַר בְּפָנַי נִכְתַּב וּבְפָנַי נֶחְתַּם, לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת, הֲרַגְתִּיו, הֲרַגְנוּהוּ, לֹא יִשָּׂא אֶת אִשְׁתּוֹ רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרַגְתִּיו, לֹא תִנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ. הֲרַגְנוּהוּ, תִּנָּשֵׂא אִשְׁתּוֹ:

ברטנורה (**ט**) **המביא גט ממדינת הים**. צריך שיאמר בפני נכתב ובפני נחתם. וטעמא מפורש בגיטין, למר משום שאין בקיאין לשמה, ולמר שאין עדים מצויין לקיימו: **לא ישא את אשתו**. משום דאדבוריה סמכינן: **מת הרגתיו וכו'**. הואיל ועל עדותו נישאת, איכא לזות שפתים, שמא עיניו נתן בה והעיד עדות שקר עליה. אבל תנשא לאחר, דאשה נישאת בעד אחד: ר"י אומר הרגתיו לא תנשא אשתו. בעדותו אפילו לאחר, מפני שהוא רשע והתורה אמרה אל תשת רשע עד. ואין הלכה כר"י. דקיי"ל אין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו. ומהימנינן ליה שנהרג, אבל לא מהימנינן ליה במאי דאמר שהוא הרגו. והלכך אפילו כי אמר הרגתיו תנשא אשתו: **הרגנוהו תנשא אשתו**. מפורש בגמרא, באומר אני הייתי עם הורגיו אבל אני לא הרגתיו:

י. הֶחָכָם שֶׁאָסַר אֶת הָאִשָּׁה בְּנֶדֶר עַל בַּעְלָהּ, הֲרֵי זֶה לֹא יִשָּׂאֶנָּה. מֵאֲנָה, אוֹ שֶׁחָלְצָה בְּפָנָיו, יִשָּׂאֶנָּה. מִפְּנֵי שֶׁהוּא בֵּית דִּין. וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ לָהֶם נָשִׁים, וָמֵתוּ, מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶם. וְכֻלָּן שֶׁנִּשְׂאוּ לַאֲחֵרִים וְנִתְגָּרְשׁוּ אוֹ שֶׁנִּתְאַלְמְנוּ, מֻתָּרוֹת לִנָּשֵׂא לָהֶן. וְכֻלָּן מֻתָּרוֹת לִבְנֵיהֶם אוֹ לַאֲחֵיהֶן:

ברטנורה (**י**) **בנדר**. שנדרה הנאה מבעלה ולא הפר לה, ובאת לחכם להתיר לה ולא מצא פתח לחרטה: **לא ישאנה**. משום חשד: **שהוא בית דין**. כלומר, מיאון או חליצה לא עשה חכם זה ביחידי, משום דקיי"ל חליצה ומיאונים בשנים ושלשה לא חשידי. אבל היתר נדרים ביחיד מומחה: **וכולן**. החכם והמביא גט והמעיד על האשה להשיאה, דתנן בהו לא יכנוס, אם היה להן נשים בשעת מעשה, ומתו אח"כ, מותרות להנשא להם דהשתא ליכא חשד: **וכולן**. הנשים הללו: **שנישאו לאחרים**. כשאסרה החכם או כשהעיד העד שמת בעלה, ומתו הבעלים השניים: **מותרות לינשא**. לחכם ולעד ולמביא גט: **וכולן מותרות לבניהם ולאחיהן**. של אלו המתירים אותן. ואינן אסורות אלא להם לבדם, דאין אדם חוטא בשביל בנו או בשביל אחיו. וכל הני דאמרינן לא יכנוס, אם כנס אינו מוציא, חוץ מהנטען על אשת איש, שאם הוציאוה בית דין מתחת בעלה בעדים וראיה ברורה, אפילו אם כנס יוציא. והם באו עדי דבר מכוער בלבד, כגון שראו אדם יוצא והיא חוגרת

בסינר או אדם יוצא והיא עומדת מעל המטה וכיוצא בזה, אם כנס לא יוציא. ואם לאחר שבאו עדי דבר מכוער יצא קלא דלא פסיק, שעמד הקול יום וחצי, אם כנס יוציא, אלא אם כן היו לו בנים ממנה שאז אינו מוציא, כדי שלא להוציא לעז על בניו:

גמרא יבמות דף כ"א ע"א

אִיסּוּר מִצְוָה שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים אָמַאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר מִצְוָה אָמַר אַבַּיֵי מִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים אִיסּוּר קְדוּשָּׁה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט וַאֲמַאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר קְדוּשָּׁה דִּכְתִיב (ויקרא כ"א) קְדוֹשִׁים יִהְיוּ לֵאלֹהֵיהֶם. תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה מַחֲלִיף אִיסּוּר מִצְוָה אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט וַאֲמַאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר מִצְוָה דִּכְתִיב (שם כ"ז) אֵלֶּה הַמִּצְוֹת. אִיסּוּר קְדוּשָּׁה שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וַאֲמַאי קָרֵי לֵיהּ אִיסּוּר קְדוּשָּׁה אָמַר אַבַּיֵי כָּל הַמְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲכָמִים נִקְרָא קָדוֹשׁ אָמַר לֵיהּ רָבָא וְכָל שֶׁאֵינוֹ מְקַיֵּים דִּבְרֵי חֲכָמִים קָדוֹשׁ הוּא דְּלֹא מִקְרֵי רָשָׁע נַמִּי לֹא מִקְרֵי אֶלָּא אָמַר רָבָא קַדֵּשׁ עַצְמְךָ בְּמֻתָּר לָךְ. רַב כַּהֲנָא אָמַר מֵהָכָא (שם י"ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי עֲשׂוֹ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף הָא דְּאוֹרַיְיתָא הוּא. דְּאוֹרַיְיתָא וּפֵרְשׁוּהוּ רַבָּנָן. כָּל הַתּוֹרָה נַמִּי פֵּרְשׁוּ רַבָּנָן אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעַלְמָא:

רש"י **אלה המצות**. בסוף ספר תורת כהנים ומשמע דאכולי ספרא קאי וכל אזהרות כהנים התם כתיבה: **קדש עצמך**. לעמוד ולהזהר אף במותר לך והוסיף עליהם שניות המותרות לך כדי שלא תבא לידי עריות האסורות מן התורה: **ושמרתם את משמרתי**. גבי עריות כתיב:

זוהר נח דף ס"א ע"ב

רַבִּי יִצְחָק הַוָּה שְׁכִיחַ קַמֵּיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר לֵיהּ הַאי קְרָא (דְּקַאמְרִי) דִּכְתִיב וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים אִי בְּנֵי נְשָׁא חַטָּאן אַרְעָא בַּמֶּה אָמַר לֵיהּ בְּגִין דִּכְתִיב כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ כְּמָה דְּאִתְמַר, כְּגַוְונָא דָּא (ויקרא י"ח) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקוֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ, אֶלָּא בְּנֵי נְשָׁא חַטָּאן וְאִי תֵּימָא אַרְעָא בַּמֶּה, אֶלָּא עִקָּרָא דְּאַרְעָא בְּנֵי נְשָׁא אִנּוּן, וְאִנּוּן מְחַבְּלִין אַרְעָא וְהֵיא אִתְחַבָּלַת, וּקְרָא אוֹכַח דִּכְתִיב וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת הָאָרֶץ וְהִנֵּה נִשְׁחָתָה כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ עַל הָאָרֶץ תָּא חֲזֵי כָּל חַטָּאוֹי דְּבַר נַשׁ כֻּלְּהוּ חַבָּלוּתָא דִּילֵיהּ תַּלְיָין בְּתִשְׁבָּה, וְחַטָּאָה דְּאוֹשִׁיד זַרְעָא עַל אַרְעָא וּמְחַבְּלָא אַרְחֵיהּ וְאַפִּיק זַרְעָא עַל אַרְעָא מְחַבִּיל לֵיהּ וּמְחַבִּיל אַרְעָא וַעֲלֵיהּ כְּתִיב (ירמיה ב') נְכָתֵם עָוֹנֵךְ לְפָנַי וּכְתִיב בֵּיהּ (תהלים ה') כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע בַּר בְּתִשְׁבָּה סַגֵּי וּכְתִיב (בראשית ל"ח) וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְיָ וַיְמִיתֵהוּ יְיָ וְהָא אִתְמַר, אָמַר לֵיהּ אַמַּאי דְּאִין קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא בְּמַיָּא וְלָא בְּאֶשָׁא וְלָא בְּמִלָּה אָחֳרָא, אָמַר לֵיהּ רָזָא הוּא דְּהָא אִנּוּן חַבִּילוּ אַרְחַיְהוּ בְּגִין דְּמַיָּן עִלָּאִין וּמַיָּן תַּתָּאִין לָא אִתְחַבָּרוּ דְּכָר וְנוּקְבָא כִּדְקָא יָאוּת מַאן אִנּוּן דְּחַבִּילוּ

אַרְחַיְהוּ כְּגַוָּנָא דָּא מַיִן דְּכוּרִין וְנוּקְבֵי וְעַל דָּא אִתְדָּנוּ בְּמַיָּא בַּמֶּה דְּאִנּוּן חָבוּ וּמַיִן הֲווּ רְתִיחָן וּפָשְׁטוּ מָשְׁכָא מִנַּיְהוּ כְּמָה דְּחַבִּילוּ אָרְחַיְהוּ בְּמַיִן רְתִיחָן דִּינָא לָקֶבֵל דִּינָא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה, הָא מַיִן תַּתָּאִין, וַאֲרוּבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ דָּא מַיִן עִלָּאִין מַיִן עִלָּאִין וְתַתָּאִין:

תרגום הזוהר רַבִּי יִצְחָק הָיָה מָצוּי לִפְנֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן, אָמַר לוֹ, מִקְרָא זֶה שֶׁכָּתוּב, וַתִּשָּׁחֵת הָאָרֶץ לִפְנֵי הָאֱלֹקִים. אִם בְּנֵי אָדָם חוֹטְאִים הָאָרֶץ בַּמֶּה חָטְאָה. אָמַר לוֹ מְשׁוּם שֶׁכָּתוּב כִּי הִשְׁחִית כָּל בָּשָׂר אֶת דַּרְכּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּבָר אָמַרְנוּ. כְּעַיִן זֶה (ויקרא י"ח) וַתִּטְמָא הָאָרֶץ וָאֶפְקוֹד עֲוֹנָהּ עָלֶיהָ. וְאִם תֹּאמַר, הָאָרֶץ בַּמֶּה חוֹטֵאת, אֶלָּא עִקַּר הָאָרֶץ הֵם בְּנֵי אָדָם, וְהֵם מַשְׁחִיתִים הָאָרֶץ וְהִיא נִשְׁחֶתֶת. וְהַמִּקְרָא מוֹכִיחַ שֶׁכָּתוּב וַיַּרְא אֱלֹקִים וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה כָּל הַחַטָּאִים שֶׁל הָאָדָם, וְכָל הַהֶשְׁחָתָה שֶׁלּוֹ, תְּלוּיִם בְּתִשּׁוּבָה. וְהַחֵטְא שֶׁל הַשּׁוֹפֵךְ זֶרַע עַל הָאָרֶץ, שֶׁמַּשְׁחִית דַּרְכּוֹ וּמוֹצִיא זֶרַע עַל הָאָרֶץ. מַשְׁחִית אֶת עַצְמוֹ וּמַשְׁחִית הָאָרֶץ, וְעָלָיו כָּתוּב, (ירמיה ב') נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנַי. וְכָתוּב בּוֹ (תהלים ה') כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע, חוּץ בְּתִשּׁוּבָה רַבָּה. וְכָתוּב וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי ה' וַיְמִיתֵהוּ ה', אָמַר לוֹ מִפְּנֵי מַה דָּן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם בַּמַּיִם וְלֹא בָּאֵשׁ וְלֹא בְּדָבָר אַחֵר. אָמַר לוֹ סוֹד הוּא, כִּי הֵם הִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם, בָּזֶה, שֶׁמַּיִם עֶלְיוֹנִים וּמַיִם תַּחְתּוֹנִים לֹא נִתְחַבְּרוּ זָכָר וּנְקֵבָה כָּרָאוּי. כִּי כָּל מִי שֶׁמַּשְׁחִית דַּרְכּוֹ, הוּא מַשְׁחִית כְּמוֹ זֶה מַיִם דְּכוּרִין וְנוּקְבִין וְעַל כֵּן נִדּוֹנוּ בַּמַּיִם. בַּמֶּה שֶׁהֵם חָטְאוּ. וְהַמַּיִם הָיוּ רוֹתְחִים וְהִפְשִׁיטוּ הָעוֹר מֵהֶם, כְּמוֹ שֶׁהִשְׁחִיתוּ דַּרְכָּם בְּמַיִם רוֹתְחִים, דִּין כְּנֶגֶד דִּין, וְזֶה שֶׁכָּתוּב נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה זֶה מַיִם תַּחְתּוֹנִים. וַאֲרוּבּוֹת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ, זֶה מַיִם עֶלְיוֹנִים. מַיִם עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד מסי' ק"ס ואילך

א. צָרִיךְ לְהַזְהֵר בְּרִבִּית וְכַמָּה לַאוִין נֶאֱמְרוּ בּוֹ וַאֲפִילּוּ הַלְוָיָה הַנּוֹתֶנֶת וְהֶעָרֵב וְהָעֵדִים עוֹבְרִים. (הגה) וְאֵין חִילּוּק בֵּין מַלְוֶה לֶעָנִי אוֹ לֶעָשִׁיר: **ב.** כָּל הַנּוֹתֵן בְּרִבִּית נִכְסָיו מִתְמוֹטְטִים וּכְאִלּוּ כּוֹפֵר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם וּבֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: **ג.** הַתּוֹלֶה מְעוֹתָיו לוֹמַר שֶׁהֵם שֶׁל נָכְרִי וּמַלְוֶה אוֹתָם בְּרִבִּית הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יִפְרַע מִמֶּנּוּ: **ד.** אֲפִילּוּ אִם הַלְוָה נוֹתֵן לוֹ יוֹתֵר מִדַּעְתּוֹ בִּשְׁעַת הַפִּרָעוֹן שֶׁלֹּא הִתְנָה עִמּוֹ וְאֵינוֹ אוֹמֵר שֶׁנּוֹתֵן לוֹ יוֹתֵר בִּשְׁבִיל רִבִּית אָסוּר: **ה.** אֲפִילּוּ לְבָנָיו וּבְנֵי בֵיתוֹ אָסוּר לְהַלְווֹת בְּרִבִּית אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עֲלֵיהֶם וּבְוַדַּאי נוֹתְנוֹ לָהֶם בְּמַתָּנָה: **ו.** יִשְׂרָאֵל שֶׁלָּוָה מָעוֹת מֵהַנָּכְרִי בְּרִבִּית אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר לְהִיוֹת לוֹ עָרֵב וכו': **ז.** נָכְרִי שֶׁלָּוָה מִיִּשְׂרָאֵל בְּרִיבִּית אָסוּר לְיִשְׂרָאֵל לְהִיוֹת לוֹ עָרֵב:

מוסר

מספר תוצאות חיים

יֵדַע כָּל אָדָם כִּי בְּמַעֲשָׂיו הָרָעִים עוֹשֶׂה לְבוּשִׁים צוֹאִים לְהַלְבִּישׁ נִשְׁמָתוֹ בְּגֵיהִנָּם כִּדְפֵירְשׁוּ בְּפָסוּק (זכרי' ג') וַיהוֹשֻׁעַ הָיָה לָבוּשׁ בְּגָדִים צוֹאִים וְאָמְרוּ בְּזוֹהַר יְהוֹשֻׁעַ כֹּהֵן גָּדוֹל הֲוָה מַה כְּתִיב בֵּיהּ וְהַשָּׂטָן עוֹמֵד עַל יְמִינוֹ לְשִׂטְנוֹ וּמַה בְּהַאי כַּךְ שְׁאַר בְּנֵי עַלְמָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. עוֹד צָרִיךְ לָשׁוּב שֶׁלֹּא תִּהְיֶה נִשְׁמָתוֹ נִדַּחַת לַחוּץ בַּעֲלוֹתָהּ לְמַעְלָה בִּהְיוֹתָהּ נִפְטֶרֶת מֵהַגּוּף וְדָוִד הָיָה מִתְפַּלֵּל עַל זֶה שָׁמְרָה נַפְשִׁי אַל תִּמְסֹר בִּידֵי הַמְקַטְרְגִים כָּל שֶׁכֵּן הַמְּלֵא עֲוֹנוֹת אֵין מִסְפָּר כַּמָּה תְּשׁוּבָה וּתְפִלָּה צָרִיךְ. וּכְשֶׁיְצַיֵּיר הָאָדָם בְּשִׂכְלוֹ דָּבָר זֶה בְּהִתְוַדּוֹתוֹ שֶׁנִּשְׁמָתוֹ עוֹלֶה דֶּרֶךְ הַהֵיכָלוֹת וְנוֹתֶנֶת חֶשְׁבּוֹן וְדוֹחִין אוֹתָהּ לַחוּץ כַּמָּה רָאוּי שֶׁיִּצְטַעֵר וְיִבְכֶּה וְאִם יִזְכֶּה הָאָדָם לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה שְׁלֵימָה שֶׁתְּהֵא מִיתָתוֹ בְּנִשִּׁיקָה הוּא נִפְטָר מִכָּל דִּינֵי חֶשְׁבּוֹן וְאַשְׁרָיו:

נח יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(ב) מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה תִּקַּח לְךָ שִׁבְעָה שִׁבְעָה אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר לֹא טְהֹרָה הִוא שְׁנַיִם אִישׁ וְאִשְׁתּוֹ: מִכֹּל בְּעֹפְרָא דַכְיָא תִּסַּב לָךְ שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנוּקְבָא וּמִן בְּעִירָא דְּלָא אִיתָהָא דַכְיָא הִיא תְּרֵין דְּכַר וְנוּקְבָא:

רש"י הטהורה. העתידה להיות טהורה לישראל, למדנו שלמד נח תורה: שבעה שבעה. כדי שיקריב מהם קרבן בצאתו:

(ג) גַּם מֵעוֹף הַשָּׁמַיִם שִׁבְעָה שִׁבְעָה זָכָר וּנְקֵבָה לְחַיּוֹת זֶרַע עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: אַף מֵעוֹפָא דִשְׁמַיָּא שַׁבְעָא שַׁבְעָא דְּכַר וְנוּקְבָא לְקַיָּמָא זַרְעָא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא:

רש"י גם מעוף השמים וגו' . בטהורים הכתוב מדבר. וילמד סתום מן המפורש:

(ד) כִּי לְיָמִים עוֹד שִׁבְעָה אָנֹכִי מַמְטִיר עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה וּמָחִיתִי אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: אֲרֵי לְזַמַּן יוֹמִין עוֹד שַׁבְעָא אֲנָא מָחֵת מְטָרָא עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן וְאֶמְחֵי יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עֲבִדַת מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י כי לימים עוד שבעה. אלו שבעת ימי אבלו של מתושלח הצדיק שחס הקדוש ברוך הוא על כבודו ועכב את הפרענות. צא וחשוב שנותיו של מתושלח ותמצא שהם כלים בשנת שש מאות שנה לחיי נח: כי לימים עוד. מהו עוד, זמן אחר זמן, זה נוסף על מאה ועשרים שנה: ארבעים יום. כנגד יצירת הולד שקלקלו להטריח ליוצרם לצור צורת ממזרים:

(ה) וַיַּעַשׂ נֹחַ כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה: וְעָבַד נֹחַ כְּכֹל דִּי פַקְּדֵהּ יְיָ:

רש"י ויעש נח. זה ביאתו לתבה:

(ו) וְנֹחַ בֶּן שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וְהַמַּבּוּל הָיָה מַיִם עַל הָאָרֶץ: (ז) וַיָּבֹא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ אֶל הַתֵּבָה מִפְּנֵי מֵי הַמַּבּוּל: (ח) מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר רֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה: (ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ: (י) וַיְהִי לִשְׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ: (יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנוֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: (יב) וַיְהִי גֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה:

רש"י נח ובניו. האנשים לבד והנשים לבד, לפי שנאסרו בתשמיש המטה, מפני שהעולם היה שרוי בצער: מפני מי המבול. אף נח מקטני אמנה היה, מאמין ואינו מאמין שיבא המבול ולא נכנס לתבה עד שדחקוהו המים:

נביאים - ישעיה - פרק נד

נד (א) רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: (ב) שַׁבְּחִי יְרוּשְׁלַם דַּהֲוָת כְּאִתְתָא עַקְרָא דְּלָא יְלֵידַת בּוּעֵי תְּשַׁבַּחְתָּא וְדוּצִי דַּהֲוָת כְּאִתְתָא דְּלָא עַדְיָאת אֲרֵי סַגִּיאִין יְהוֹן בְּנֵי יְרוּשְׁלֵם צְדִיתָא מִבְּנֵי כַרְכָּא יְתִיבְתָּא אֱמַר יְיָ:

רש"י **רני עקרה** . ירושלים אשר היתה כלא ילדה : **לא חלה** . ל' לידה הוא שהיולדת על ידי חיל וחבלי' יולדת : **מבני בעולה** . בת אדום :

(ב) הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וְיִתֵּדוֹתַיִךְ חַזֵּקִי: (ג) אַפְּתַי אָתַר בֵּית מֵישְׁרָךְ וּמִקְרָוַי אַרְעֵיךְ יָתְבֵי לָא תִמְנְעִין אַסְגֵּי עַם מִשְׁרְיָתֵיךְ וְשִׁלְטוֹנַיִךְ תַּקִּיפִי:

רש"י **יטו** . למרחוק : **מיתריך** . הם חבלים דקים התלוים בשולי אהלים וקושרי' ביתדות שקורין קבי"ל בלע"ז ותוקעין בארץ :

(ג) כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: אֲרֵי לְדָרוֹמָא וּלְצִפּוּנָא תִּתְקְפִין וּבְנָךְ עַמְמִין יֵירְתוּן וְקִרְוִין דְּצַדָּיָן יֵיתְבוּן:

רש"י **תפרוצי** . תגברו :

(ד) אַל תִּירְאִי כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד: (ה) לָא תְדַחֲלוּן אֲרֵי לָא תְבַהְתוּן וְלָא תִתְכַּנְעִין אֲרֵי לָא תִתְכָּלְמִין אֲרֵי בַּהֲתַת עוּלֵימוּתַיִךְ תִּתְנְשְׁיִן וְחִסּוּדֵי אַרְמְלוּתַיִךְ לָא תִדְכְּרִין עוֹד:

רש"י **עלומיך** . נעוריך :

(ה) כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא: אֲרֵי מָרִיךְ דְּעַבְדִיךְ יְיָ צְבָאוֹת שְׁמֵיהּ וּפָרְקִיךְ קַדִּישָׁא דְּיִשְׂרָאֵל אֱלָהּ כָּל אַרְעָא יִתְקָרֵי: (ו) כִּי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: אֲרֵי כְּאִתְתָא שְׁבִיקָא וְעִיקַת רוּחָא עֲרָעָךְ שְׁכִינְתָא דֵּיְיָ וּכְאִתַּת עוּלֵימִין דְּאִתְרַחֲקַת אֲמַר אֱלָהָיִךְ:

רש"י **כי תמאס** . כשתמאס פעמים שכועס עליה מעט :

כתובים - משלי - פרק ב

(ט) אָז תָּבִין צֶדֶק וּמִשְׁפָּט וּמֵישָׁרִים כָּל מַעְגַּל טוֹב: הֵידִין תִּתְבַּיֵּן צַדְקָתָא וְדִינָא וּתְרִיצוּתָא דְּכָל שְׁבִילֵי שַׁפִּירֵי: (י) כִּי תָבוֹא חָכְמָה בְלִבֶּךָ וְדַעַת לְנַפְשְׁךָ יִנְעָם: אֲרֵי תֵּעוֹל חָכְמְתָא לְלִבָּךְ וּידִיעָתָא לְנַפְשָׁךְ יְבָסֵם: (יא) מְזִמָּה תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ תְּבוּנָה תִּנְצָרֶכָּה: תַּרְעִיתָא תִּנְטוֹר עֲלָךְ בְּיוּנְתָא תִּנְצָרָךְ:

רש"י **מזמה תשמור עליך** . התורה תשמור עליך :

(יב) לְהַצִּילְךָ מִדֶּרֶךְ רָע מֵאִישׁ מְדַבֵּר תַּהְפֻּכוֹת: דִּי תִתְפְּצֵי מִן אָרְחָא בִישָׁא וּמִן גַּבְרָא דְּמַמְלֵל מְפָרְכְיָתָא:

רש"י **מאיש מדבר תהפוכות** . הם האפקורסין שמטעין את ישראל מאמונתן ומהפכין את התורה לרעה :

(יג) הַעֹזְבִים אָרְחוֹת יֹשֶׁר לָלֶכֶת בִּדַרְכֵי חֹשֶׁךְ: דְּשָׁבְקִין אָרְחָתָא תְּרִיצָתָא וְאָזְלִין בְּאָרְחָתָא דַּחֲשׁוֹכָא: (יד) הַשְּׂמֵחִים לַעֲשׂוֹת רָע יָגִילוּ בְּתַהְפֻּכוֹת רָע: דְּחָדְיָן לְמֶעֱבַד בִּישׁ וְדִיצִין בְּהוּפְכָא דְּבִישְׁתָּא:

משנה בבא קמא פרק ב

א. כֵּיצַד הָרֶגֶל מוּעֶדֶת. לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּהּ וּלְשַׁבֵּר. הָיְתָה מְבַעֶטֶת, אוֹ שֶׁהָיוּ צְרוֹרוֹת מְנַתְּזִין מִתַּחַת רַגְלֶיהָ וְשִׁבְּרָה אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֶּם חֲצִי נֶזֶק. דָּרְסָה עַל הַכֵּלִי וּשְׁבָרָתּוּ, וְנָפַל עַל כְּלִי וּשְׁבָרוֹ, עַל הָרִאשׁוֹן מְשַׁלֶּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הָאַחֲרוֹן מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. הַתַּרְנְגוֹלִים מוּעָדִין לְהַלֵּךְ כְּדַרְכָּן וּלְשַׁבֵּר. הָיָה דְלִיל (נ"א דְלִי) קָשׁוּר בְּרַגְלָיו, אוֹ שֶׁהָיָה מְהַדֵּס וּמְשַׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

ברטנורה (א) **כיצד הרגל מועדת**. כלומר, באיזה דבר הרגל מועדת. ומשני, לשבר בדרך הילוכה. בכך היא מועדת שמשברת כלים דרך הלוכה: **הבהמה מועדת**. רישא תנא אבות, רגל ממש, שדרסה ברגליה. וסיפא תנא תולדות, שבהמה מועדת להלך כדרכה ולשבר בגופה ובשערה ובשליף שעליה דרך הלוכה: **היתה מבעטת**. שינוי הוא זה, ותולדה דקרן, הלכך חצי נזק ותו לא: **או שהיו צרורות מנתזין**. אע"ג דלאו שינוי הוא אלא אורחיה הוא, אע"פ כן חצי נזק ותו לא, דהלכתא גמירא לה. וברשות הניזק קאמר, דברה"ר פטור, דצרורות תולדה דרגל נינהו לפטרם ברה"ר: **ונפל על כלי**. אחר, ראשון נזקי רגל הן ומשלמת נזק שלם. והאחרון על ידי צרורות נשבר, הלכך חצי נזק: **דליל קשור ברגלו**. כל דבר הנקשר ברגל התרנגולת קרוי דליל. ואית דגרסי דלי: **מהדס**. מרקד. ואית דמפרשי, חופר ברגליו בארץ, כדרך התרנגולים: **משלם חצי נזק**. דדליל היינו צרורות, דבאותו דליל אדיינהו לצרורות על הכלים. והידוס נמי כגון שהתיז ואותן צרורות שברו הכלים:

ב. כֵּיצַד הַשֵּׁן מוּעֶדֶת. לֶאֱכֹל אֶת הָרָאוּי לָהּ. הַבְּהֵמָה מוּעֶדֶת לֶאֱכֹל פֵּרוֹת וְיִרָקוֹת. אָכְלָה כְּסוּת אוֹ כֵּלִים, מְשַׁלֶּם חֲצִי נֶזֶק. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים. בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֲבָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, פָּטוּר. אִם נֶהֱנֵית, [מְשַׁלֶּם] מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. כֵּיצַד [מְשַׁלֶּם] מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. אָכְלָה מִתּוֹךְ הָרְחָבָה, מְשַׁלֶּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִצִּדֵּי הָרְחָבָה, מְשַׁלֶּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה. מִפֶּתַח הַחֲנוּת, מְשַׁלֶּם מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. מִתּוֹךְ הַחֲנוּת, מְשַׁלֶּם מַה שֶּׁהִזִּיקָה:

ברטנורה (ב) **כיצד השן מועדת**. באיזה דבר היא מועדת. ומשני, לאכול את הראוי לה: **משלם חצי נזק**. דמשונה הוא: **בד"א וכו'**. אאכלה פירות או ירקות קאי, דברה"ר פטור דבעינן וביער בשדה אחר. אבל אכלה כסות וכלים אפילו ברה"ר חייב חצי נזק, דעבדי אנשי דמנחי כסות וכלים ברה"ר לפי שעה, והוי קרן ברה"ר וחייב: **משלם מה שנהנית**. לאו תשלומין מעלייתא, אלא אם אכלה דבר שדמיו יקרים רואים אותו כאילו הן שעורים, ואינו משלם אלא דמי שעורים בזול, שהוא שליש פחות ממה שהם נמכרים בשוק. ואם אכלה דבר שדמיו פחותים מן השעורים, משלם דמי אותו דבר שאכלה בזול. ואם אכלה דבר שהזיק לה, כגון שאכלה חטים, הואיל ולא נהנית פטור: **מצדי הרחבה משלם מה שהזיקה**. אם הלכה ועמדה בצדי הרחבה במקום שאין דרך שוורים ללכת שם, לאו כרה"ר דמי, ומשלמת מה שהזיקה:

ג. הַכֶּלֶב וְהַגְּדִי שֶׁקָּפְצוּ מֵרֹאשׁ הַגַּג וְשִׁבְּרוּ אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מוּעָדִין. הַכֶּלֶב שֶׁנָּטַל חֲרֵרָה וְהָלַךְ לַגְּדִישׁ, אֲכַל הַחֲרֵרָה וְהִדְלִיק הַגְּדִישׁ, עַל הַחֲרֵרָה מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְעַל הַגְּדִישׁ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק:

ברטנורה (ג) **מפני שהן מועדין**. לקפוץ. וברשות הניזק קאמר, דתולדה דרגל היא: **חררה**. עוגה שנאפית על גבי גחלים: **על החררה משלם נזק שלם**. דהוי שן ברשות הניזק: **ועל הגדיש משלם חצי נזק**. דהוי כמו צרורות, דהלכתא גמירי לה שמשלם חצי נזק:

ד. אֵיזֶה הוּא תָם, וְאֵיזֶה הוּא מוּעָד. מוּעָד, כֹּל שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים. וְתָם, מְשֻׁיָּחָזוֹר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מוּעָד, שֶׁהֵעִידוּ בּוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וְתָם, כֹּל שֶׁיְּהוּ הַתִּינוֹקוֹת מְמַשְׁמְשִׁין בּוֹ וְאֵינוֹ נוֹגֵחַ:

ברטנורה (ד) **משיחזור בו שלשה ימים**. שרואה שוורים ואינו נוגח, חוזר לתמותו: **שלשה פעמים**. ואפילו ביום אחד. ואין הלכה כרבי [מאיר]. דלא הוי מועד עד שיעידו בו שלשה ימים: **ממשמשים בו**. מושכים אותו ומשחקים בו ואינו נוגח. ובהא הלכה [כר"מ] שאין שור מועד חוזר לתמותו עד שיהו תינוקות משחקים בו:

ה. שׁוֹר הַמַּזִּיק בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק כֵּיצַד, נָגַח, נָגַף, נָשַׁךְ, רָבַץ, בָּעַט, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים חֲצִי נֶזֶק. אָמַר לָהֶם

רַבִּי טַרְפוֹן, וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהֶקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁהוּא פָּטוּר, הֶחְמִיר עֲלֵיהֶם בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. מָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַקֶּרֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים לְשַׁלֵּם חֲצִי נֵזֶק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר עָלֶיהָ בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק לְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם. אָמְרוּ לוֹ, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן. מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֵזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֵזֶק. אָמַר לָהֶם, אֲנִי לֹא אָדוּן קֻלָּרִן, אֲנִי אָדוּן קֻלָּרִן מֻרְגָּל. וּמַה בְּמָקוֹם שֶׁהֵקֵל עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֶחְמִיר בַּקֻּלָּרִן. מָקוֹם שֶׁהֶחְמִיר עַל הַשֵּׁן וְעַל הָרֶגֶל בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּחְמִיר בַּקֻּלָּרִן. אָמְרוּ לוֹ, דַּיּוֹ לַבָּא מִן הַדִּין לִהְיוֹת כַּנִּדּוֹן. מַה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חֲצִי נֵזֶק, אַף בִּרְשׁוּת הַנִּזָּק חֲצִי נֵזֶק:

ברטנורה (ה) **נגח נגף וכו'**. כולן תולדות קרן הן: **דיו לבא מן הדין להיות כנדון**. קרן ברשות הניזק שאתה מביא מדין קרן ברה"ר. דקאמרת קרן שהחמיר עליה ברה"ר אינו דין שנחמיר עליה ברשות הניזק. דיו להיות כנדון, כקרן ברה"ר, ולא יהיה חייב ברשות הניזק אלא חצי נזק כמו שהוא חייב ברה"ר: **אני לא אדון קרן מקרן**. כדאמרן לעיל, אלא קרן מרגל. מקום שהחמיר עליו בשן ורגל אינו דין שנחמיר בקרן: **דיו לבא מן הדין**. דסוף סוף אי לאו קרן ברשות הרבים לא משכחת צד קל וחומר. ורבי טרפון אע"ג דבעלמא אית ליה דיו, דמדאורייתא הוא, דכתיב (במדבר יב) הלא תכלם שבעת ימים, קל וחומר לשכינה י"ד יום, אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון, הלכך תסגר שבעת ימים ותו לא. מ"מ הכא לית ליה דיו, דסבירא ליה לר' טרפון דכי אמרינן דיו היכא דלא מפריך קל וחומר, כגון התם דשבעת ימים דשכינה לא כתיבי, אתא קל וחומר אייתי ארביסר, אתא דיו אפיק שבעה, ואוקי שבעה, אשתכח דאהני קל וחומר להני שבעה דאוקימנא ולא אפריך לגמרי. אבל הכא חצי נזק כתיב בין ברה"ר בין בחצר הניזק, ואתא קל וחומר ואייתי חצי נזק אחרינא ונעשה נזק שלם, אי דרשת דיו ותוקמיה אחצי נזק כדמעיקרא, אפריך ליה קל וחומר ולא אהני ולא מידי. ורבנן סברי דאפילו היכא דמפריך קל וחומר אמרינן דיו. והלכה כחכמים:

ו. אָדָם מוּעָד לְעוֹלָם, בֵּין שׁוֹגֵג, בֵּין מֵזִיד, בֵּין עֵר, בֵּין יָשֵׁן. סָמָא אֶת עֵין חֲבֵרוֹ וְשִׁבַּר אֶת הַכֵּלִים, מְשַׁלֵּם נֵזֶק שָׁלֵם:

ברטנורה (ו) **בין ער בין ישן**. אם היה ישן ובא אחר וישן בצדו, והזיק שני לראשון, חייב. ואם הזיק ראשון לשני, פטור. ואם שכבו יחד, כל אחד מהם שהזיק את חברו חייב. לפי ששניהם מועדים זה לזה: **סימא את עין חברו**. אפילו בשוגג חייב בנזק. אבל לא בארבעה דברים, דלא מחייב בארבעה אלא מזיד, או קרוב למזיד:

גמרא בבא קמא דף י"ז ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מַפְרִיחִין מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְשִׁבְּרוּ כֵלִים בְּכַנְפֵיהֶן מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם. בְּרוּחַ שֶׁבְּכַנְפֵיהֶן מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק סוּמְכוֹס אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם. תַּנְיָא אִידָךְ תַּרְנְגוֹלִין שֶׁהָיוּ מְהַדְּסִין עַל גַּבֵּי עִיסָה וְעַל גַּבֵּי פֵּירוֹת וְטִנְּפוּ אוֹ נִקְּרוּ מְשַׁלְּמִין נֶזֶק שָׁלֵם הֶעֱלוּ עָפָר אוֹ צְרוֹרוֹת מְשַׁלְּמִין חֲצִי נֶזֶק. סוּמְכוֹס אוֹמֵר נֶזֶק שָׁלֵם. תַּנְיָא אִידָךְ תַּרְנְגוֹל שֶׁהָיָה מַפְרִיחַ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְיָצְתָה רוּחַ מִתַּחַת כְּנָפָיו וְשִׁבֵּר אֶת הַכֵּלִים מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. תַּנְיָא כַּוְותֵיהּ דְּרָבָא בְּהֵמָה מוּעֶדֶת לְשַׁבֵּר בְּדֶרֶךְ הִלּוּכָהּ כֵּיצַד בְּהֵמָה שֶׁנִּכְנְסָה לֶחָצֵר הַנִּיזָּק וְהִזִּיקָה בְּגוּפָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ וּבְשַׁעֲרָהּ דֶּרֶךְ הִלּוּכָהּ בְּאוּכָף שֶׁעָלֶיהָ וּבְשִׁלִּיף שֶׁעָלֶיהָ וּבִפְרוּמְבִּיָא שֶׁבְּפִיהָ וּבְזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ וְחָמוֹר בְּמַשָּׂאוֹ וְעֶגְלָה מוֹשֶׁכֶת בְּקָרוֹן מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם:

רש"י **בכנפיהם**. שנגעו בכנפיהם בכלי: **ברוח שבכנפיהם**. היינו צרורות דכחו הוא: **מהדסין**. מרקדין: **או נקרו**. בחרטום שלהם שקורין בי"ק: **העלו עפר**. מן הארץ לעיסה: **אוכף**. שיל"א בלע"ז: **שליף**. משאוי שבאמתחת ומרצופין: **ובפרומביא**. רסן: **זוג**. אשקניט"א:

זוהר נח דף ס"ח ע"א

אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַף עַל גַּב דְּזַכָּאָה הֲוָה נֹחַ לְאוֹ אִיהוּ כְּדָאי (בגין) דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יָגִין עַל עָלְמָא בְּגִינֵיהּ, תָּא חֲזֵי מֹשֶׁה לֹא תְּלָה מִלָּה בִּזְכוּתֵיהּ אֶלָּא בִּזְכוּת אֲבָהָן קַדְמָאֵי, אֲבָל נֹחַ לֹא הֲוָה לֵיהּ בְּמָאן דְּיִתְלֵי בִּזְכוּתָא כְּמֹשֶׁה, אָמַר רַבִּי יִצְחָק וְעִם כָּל דָּא כֵּיוָן דְּאָמַר לֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ הֲוָה לֵיהּ לְמִבְעֵי רַחֲמֵי עֲלֵיהוּ, וְקָרְבָּנָא דְּאַקְרִיב לְבָתַר, דְּיַקְרִיב לֵיהּ מִן קַדְמַת דְּנָא דִּלְמָא יִשְׁכַּח רוּגְזָא מֵעַלְמָא, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מַאי הֲוָה לֵיהּ לְמֶעְבַד דְּהָא חַיָּיבֵי עָלְמָא הֲווּ מַרְגִּיזִין קַמֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִיהוּ יַקְרִיב קָרְבָּנָא, אֶלָּא וַדַּאי נֹחַ דְּחִיל עַל גַּרְמֵיהּ הֲוָה, בְּגִין דְּלָא יֵיעַרַע בֵּיהּ מוֹתָא בְּגוֹ חַיָּבֵי עָלְמָא דְּהֲוָה חֲמֵי עוֹבָדַיְיהוֹן בִּישָׁא כָּל יוֹמָא וְהֵיךְ מְרַגְּזִין קַמֵּי קב"ה כָּל יוֹמָא, רַבִּי (אֶלְעָזָר פִּתַּח) יִצְחָק אָמַר כָּל זְמָנָא דְּחַיָּבֵי עָלְמָא אַסְגִּיאוּ, זַכָּאָה דְּאִשְׁתַּכַּח בֵּינַיְיהוּ, הוּא אִתְפַּס בְּקַדְמֵיתָא דִּכְתִיב (יחזקאל ט') וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ, וְתָנֵינָן אַל תִּקְרֵי מִמִּקְדָּשִׁי אֶלָּא מִמְּקוּדָּשַׁי, וְנֹחַ הֵיךְ שְׁזִיב לֵיהּ קב"ה בֵּין כָּל אִינּוּן חַיָּבַיָּא, אֶלָּא בְּגִין דְּיִפְקוּן מִנֵּיהּ תּוֹלְדִין בְּעָלְמָא דְּהֲוָה צַדִּיק כְּדָקָא יָאוּת, וְתוּ דְּאִיהוּ אַתְרֵי בְּהוּ כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא וְלֹא קַבִּילוּ מִנֵּיהּ וְקָיֵם בְּנַפְשֵׁיהּ קְרָא דִּכְתִיב (שם ג') וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְגוֹ', וּכְתִיב וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ, מִכָּאן כָּל מַאן דְּאַזְהַר לְחַיָּבָא אַף עַל גַּב דְּלָא קָבִיל מִנֵּיהּ הוּא שְׁזִיב לֵיהּ לְגַרְמֵיהּ וְהַהוּא חַיָּבָא אִתְפַּס בְּחוֹבֵיהּ, וְעַד כַּמָּה יְזַהַר לֵיהּ עַד דְּיִמְחֵי לֵיהּ וְהָא אוּקְמוּהָ חַבְרַיָּא:

תרגום הזוהר אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַף עַל פִּי שֶׁנֹּחַ הָיָה צַדִּיק, לֹא הָיָה כְּדָאי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָגֵן עַל הָעוֹלָם בִּשְׁבִילוֹ. בֹּא וּרְאֵה, מֹשֶׁה לֹא תָּלָה מַשֶּׂהוּ בִּזְכוּתוֹ אֶלָּא בִּזְכוּת אָבוֹת

הָרִאשׁוֹנִים, אֲבָל נֹחַ לֹא הָיָה לוֹ בְּמִי שֶׁיִּתְלֶה בְּזְכוּתוֹ, כְּמוֹ מֹשֶׁה. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, וְעִם כָּל זֶה, כֵּיוָן שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַהֲקִימוֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ, הָיָה לוֹ לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עֲלֵיהֶם, וְהַקָּרְבָּן שֶׁהִקְרִיב אַחַר הַמַּבּוּל, הָיָה לוֹ לְהַקְרִיב מִקּוֹדֶם לָכֵן, אוּלַי הָיָה מַשְׁקִיט הַכַּעַס מֵהָעוֹלָם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה מַה הָיָה לוֹ לְנֹחַ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי רִשְׁעֵי עוֹלָם הָיוּ מַכְעִיסִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוּא יַקְרִיב קָרְבָּן עֲלֵיהֶם. אֶלָּא וַדַּאי נֹחַ הָיָה מְפֻחָד עַל עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יַשְׁגִּיחוּ הַמָּוֶת בְּתוֹךְ רִשְׁעֵי הָעוֹלָם, כִּי הָיָה רוֹאֶה מַעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים כָּל הַיּוֹם, וְאֵיךְ מַכְעִיסִים כָּל הַיּוֹם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. רַבִּי יִצְחָק אָמַר, בְּכָל זְמַן שֶׁמִּתְרַבִּים רִשְׁעֵי עוֹלָם, הַצַּדִּיק שֶׁנִּמְצָא בֵּינֵיהֶם, הוּא נֶעֱנָשׁ תְּחִלָּה, שֶׁכָּתוּב (יחזקאל ט') וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלוּ. וְלָמָּדְנוּ, אַל תִּקְרֵי מִמִּקְדָּשִׁי אֶלָּא מִמְּקוּדָּשַׁי, וְנֹחַ, אֵיךְ הִצִּילוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין כָּל אוֹתָם הָרְשָׁעִים, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁיָּצְאוּ מִמֶּנּוּ תּוֹלָדוֹת בָּעוֹלָם, הִצִּילוֹ כִּי הָיָה צַדִּיק כָּרָאוּי. וְהוּא רָאוּי לְהוֹצִיא תּוֹלָדוֹת מְתוּקָנִים. וְעוֹד שֶׁהוּא הִתְרָה בָּהֶם כָּל יוֹם וָיוֹם, וְלֹא קִבְּלוּ מִמֶּנּוּ, וְקַיֵּם בָּנָפְשׁוֹ הַמִּקְרָא שֶׁכָּתוּב, וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְגוֹ' וּכְתִיב וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ. מִכָּאן, כִּי כָּל מִי שֶׁמַּזְהִיר אֶת הָרָשָׁע, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא קִבֵּל מִמֶּנּוּ, הוּא הִצִּיל אֶת עַצְמוֹ, וְאוֹתוֹ הָרָשָׁע נִתְפַּס בְּחֶטְאוֹ. וְעַד כַּמָּה מְחוּיָב לְהַזְהִיר אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּכָּנוּ. וּכְבָר בֵּאֲרוּהוּ הַחֲבֵרִים.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד מסי' קפ"א ואילך

א. פֵּאוֹת הַזָּקֵן הֵם חֲמִשָּׁה וְרֻבּוּ בָהֶם הַדֵּעוֹת לְפִיכָךְ יֵרֵא שָׁמַיִם יֵצֵא אֶת כֻּלָּם וְלֹא יַעֲבוֹר תַּעַר עַל כָּל זְקָנוֹ כְּלָל: **ב**. צָרִיךְ לְיַזֵּהר שֶׁלֹּא יִדּוֹר שׂוּם דָּבָר וַאֲפִילוּ צְדָקָה אֵין טוֹב לְיַדּוֹר אֶלָּא אִם יֶשְׁנוֹ בְּיָדוֹ יִתֵּן מִיָּד: **ג**. כָּל אִישׁ יִשְׂרָאֵל חַיָּיב בְּתַלְמוּד תּוֹרָה בֵּין עָנִי בֵּין עָשִׁיר בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יְסוּרִים בֵּין בָּחוּר בֵּין זָקֵן גָּדוֹל אֲפִילוּ עָנִי הַמַּחֲזִיר עַל הַפְּתָחִים אֲפִילוּ אִם הוּא בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים חַיָּיב לִקְבּוֹעַ לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה: **ד**. עַד אֵימָתַי חַיָּיב לִלְמוֹד עַד יוֹם מוֹתוֹ: **ה**. תְּחִלַּת דִּינוֹ שֶׁל אָדָם עַל תַּלְמוּד תּוֹרָה וְאַחַר כַּךְ עַל שְׁאָר מַעֲשָׂיו:

מוסר

מספר תוצאות חיים

צָרִיךְ לִירָא מִלְּפָגְמוֹ כִּי שִׁבְעָה הֵמָּה עֵינֵי ה' מְשׁוֹטְטוֹת הֵם מְעִידִים עַל כָּל פְּגַם הַנַּעֲשֶׂה שֶׁבָּהֶם מִצְטַיֵּיר הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (תהלים נ"א) וְהָרַע בְּעֵינֶיךָ עָשִׂיתִי. עוֹד מִסּוּג זֶה שֶׁהוּא מַכְנִיס פְּגַם הַטָּמֵא בֵּין הַקְּדוֹשִׁים הֲלֹא יֹאמְרוּ מִי גָרַם שֶׁיִּכָּנֵס הַמְצוֹרָע הַזֶּה בֵּינֵינוּ הֲלֹא וַדַּאי יֵעָנֵשׁ. בִּפְרַט הַמְדַבֵּר לָשׁוֹן הָרָע הוּא הַגּוֹרֵם הַגָּדוֹל שֶׁמִּיַּד הַפְּגַם עוֹלֶה. וּשְׁנֵי הַמַּלְאָכִים הַהוֹלְכִים עִם הָאָדָם הֵם בְּדֵלִים מִמֶּנּוּ וְהֵם אֲבֵלִים עָלָיו עַד שׁוּבוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נ"ז) וַאֲשַׁלֵּם נִחוּמִים לוֹ וְלַאֲבֵלָיו וְיִתֵּן אֶל לִבּוֹ לָשׁוּב שֶׁלֹּא יִהְיוּ הַמַּלְאָכִים אֲבֵלִים

עָלָיו. וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם חוֹטֵא הַתּוֹרָה בָּאָה וְרוֹשֶׁמֶת הַחֵטְא בְּפָנָיו וְכָל צִבְאוֹת מַעְלָה בִּהְיוֹת הָרוֹשֶׁם הַהוּא בְּפָנָיו מְקַלְלִים אוֹתוֹ וּבְדִלִּים מִמֶּנּוּ כִּי רוּחַ הַטּוּמְאָה שׁוֹרָה עָלָיו וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה כִּי כְּדֵי לְהַעֲבִיר הָרוֹשֶׁם צָרִיךְ שֶׁיִּבְכֶּה וְיִרְחַץ בְּדְמָעוֹת פָּנָיו וְטוֹב לְהַעֲבִיר הַדְּמָעוֹת עַל מִצְחוֹ כִּי בַּמֵּצַח נִכְתָּמִים הָעֲוֹנוֹת כְּדִכְתִיב (יחזקאל ט') וְהִתְוִיתָ תָּיו עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים וְתִהְיֶה כַּוָּנָתוֹ בְּהִתְוַדּוֹתוֹ בְּאַלְפָּא בֵּיתָא, אָשַׁמְנוּ. בָּגַדְנוּ. גָּזַלְנוּ. וכו' לְטַהֵר כ"ב אוֹתִיּוֹת הַפְּגוּמִים בַּעֲוֹנוֹתָיו וּלְקַבֵּל עָלָיו גְּזֵרַת הַדִּין לְטַהֵר הַמִּדּוֹת וְזֶהוּ וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלֵינוּ וכו'. וְצָרִיךְ שֶׁיִּסְתַּכֵּל כִּי שֶׁמָּא כְּשֶׁחָטָא הָיָה הָעוֹלָם חֶצְיוֹ זַכְאי וְחֶצְיוֹ חַיָּיב וּבַעֲוֹנוֹתָיו הִכְרִיעַ הָעוֹלָם לְכַף חוֹבָה וְכַמָּה עֲנִיִּים צוֹעֲקִים בְּרָעָה שֶׁהוּא עָשָׂה שֶׁהִכְרִיעַ הָעוֹלָם לְכַף חוֹבָה וּכְלַל הַפְּגָמִים הָאֵלֶּה כָּלַל הַתַּנָּא רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי עָלָיו הַשָּׁלוֹם בִּדְבָרִים קְצָרִים מַאן דְּעָבַר עַל פִּיקּוּדֵי אוֹרַיְיתָא כַּבְיָכוֹל פָּגִים לְעֵילָּא וּפָגִים לְתַתָּא פָּגִים לְגַרְמֵיהּ וּלְכָל עָלְמִין:

נח יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֹ דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ח) מִן הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אֵינֶנָּה טְהֹרָה וּמִן הָעוֹף וְכֹל אֲשֶׁר רֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה: מִן בְּעִירָא דַּכְיָא וּמִן בְּעִירָא דְּי לֵיתָהָא דַּכְיָא וּמִן עוֹפָא וְכֹל דְּי רָחֵשׁ עַל אַרְעָא:
(ט) שְׁנַיִם שְׁנַיִם בָּאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה זָכָר וּנְקֵבָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֱלֹהִים אֶת נֹחַ: תְּרִין תְּרִין עֲלוּ לְוָת נֹחַ לְתֵבוּתָא דְּכַר וְנוּקְבָא כְּמָא דִּי פַקֵּיד יְיָ יָת נֹחַ:
רש"י שנים שנים. כלם השוו במנין זה, מן הפחות היו שנים: באו אל נח. מאליהן:
(י) וַיְהִי לְשִׁבְעַת הַיָּמִים וּמֵי הַמַּבּוּל הָיוּ עַל הָאָרֶץ: וַהֲוָה לְזִמַן שִׁבְעַת יוֹמִין וּמֵי טוֹפָנָא הֲווֹ עַל אַרְעָא: (יא) בִּשְׁנַת שֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה לְחַיֵּי נֹחַ בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בַּיּוֹם הַזֶּה נִבְקְעוּ כָּל מַעְיְנֹת תְּהוֹם רַבָּה וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמַיִם נִפְתָּחוּ: בְּשְׁנַת שִׁתְּ מְאָה שְׁנִין לְחַיֵּי נֹחַ בְּיַרְחָא תְּנְיָנָא בְּשִׁבְעַת עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא בְּיוֹמָא הָדֵין אִתְבְּזָעוּ כָּל מַבּוּעֵי תְּהוֹמָא רַבָּא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא אִתְפַּתָּחוּ:
רש"י בחדש השני. רבי אליעזר אומר זה מרחשון, רבי יהושע אומר זה איר: נבקעו. להוציא מימיהן: תהום רבה. מדה כנגד מדה, הם חטאו ברבה רעת האדם (בראש' ו ה) ולקו בתהום רבה:
(יב) וַיְהִי הַגֶּשֶׁם עַל הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לָיְלָה: וַהֲוָה מְטָרָא נָחֵת עַל אַרְעָא אַרְבְּעִין יְמָמִין וְאַרְבְּעִין לֵילְוָן:

רש"י ויהי הגשם על הארץ. ולהלן הוא אומר (פסוק יז) ויהי המבול, אלא כשהורידן, הורידן ברחמים שאם יחזרו יהיו גשמי ברכה, וכשלא חזרו היו למבול: ארבעים יום וגו' . אין יום ראשון מן המנין לפי שאין לילו עמו, שהרי כתיב ביום הזה נבקעו כל מעינות, נמצאו ארבעים יום כלים בעשרים ושמונה בכסלו, לרבי אליעזר שהחדשים נמנין כסדרן אחד מלא ואחד חסר, הרי שנים עשר ממרחשון ועשרים ושמונה מכסלו:

נביאים - ישעיה - פרק נד

(ז) בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: בְּרֶגַע זְעֵיר רְחִיקְתִּיךְ וּבְרַחֲמִין סַגִּיאִין אֶקְרַב גַּלְוָתָךְ: (ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: בְּרֶגַע זְעֵיר סְלְקֵית אַפֵּי שְׁכִינְתִּי זְמַן מִנַּיִךְ וּבְטַבְוַת עָלָם דְּלָא פַסְקָן אֲרַחֵים עָלָךְ אֲמַר פָּרְקִיךְ יְיָ:

רש"י **בשצף קצף** . מנחם פתר חרי אף ודונש אמר במעט קצף כמו ברגע קטן עזבתיך וכן ת"י : **ובחסד עולם** . שיתקיים עד עולם :

(ט) כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ: כְּיוֹמֵי נֹחַ דְּא קֳדָמַי דְּקַיֵימִית בְּמֵימְרִי דְּלָא יֶעְדּוּן מֵי טוּפָנָא דַּהֲווֹ בְיוֹמֵי נֹחַ עוֹד עַל אַרְעָא כֵּן קַיֵימִית בְּמֵימְרִי דְּלָא יֵחוֹל רֻגְזִי עָלָךְ וְלָא אֶזּוֹף בִּיךְ:

רש"י **כי מי נח זאת לי** . שבועה בידי והולך ומפרש דברו כאשר נשבעתי מעבור מי נח וגו' :

(י) כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: אֲרֵי טוּרַיָא יְעִידּוּן וְרַמָתָא יְתְפָּרְקוּן וְטוּבִי מִנַּיִךְ יְרוּשְׁלֶם לָא יְעִדֵי וּקְיָיִם שְׁלָמִי לָא יִתְרַחֵק אָמַר מְרַחֲמָךְ יְיָ:

רש"י **כי ההרים ימושו** . אף אם תכלה זכות אבות ואמהות חסדי מאתך לא ימוש :

(יא) עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אָנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: חַשִׂיכְתָא מְקַבְּלַת עֲלָבֵן קַרְתָא דְּאָמְרִין עֲלַהּ עַמְמַיָא לָא תִתְנָחֲם הָא אֲנָא כָּבֵישׁ בִּצְדִידָא אַבְנֵי רִצְפָּתִיךְ וַאֲשַׂכְלִלְנִיךְ בְּאַבְנִין טָבִין:

רש"י **סוערה** . שלבה סוער ברובי צרות : **מרביץ בפוך** . רוצף רצפתך מאבני נופך :

כתובים - משלי - פרק ב

(טו) אֲשֶׁר אָרְחֹתֵיהֶם עִקְּשִׁים וּנְלוֹזִים בְּמַעְגְּלוֹתָם: דְּאָרְחָתְהוֹן מְעַקְּמָן וּמְפַתְּלִין שְׁבִילֵיהוֹן:

רש"י **ונלוזים במעגלותם** . כל ל' נלוז ל' עקמימות הוא שבכ"מ הוא סמוך לעקש ועקש הוא ל' עקום כמו שנאמר ומעקשים למישור (ישעיה מב) : **ונלוזים במעגלותם** . הם עקומים בדרכיהם המקולקלים :

(טז) לְהַצִּילְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה הֶחֱלִיקָה: דְּתִתְפְּצֵי מִן אִתְּתָא חִילוֹנִיתָא מְנוּכְרִיתָא דְּמַלָּהָא חַלָּן:

רש"י **מאשה זרה** . מכנסיה של אפיקורסות והיא המינות ולא יתכן לומר שלא דבר אלא על המנאפת ממש כי מה שבחה של תורה שאמר כאן להצילך מאשה זרה ולא מעבירה אחרת אלא זו מינות שהוא פריקת עול של כל המצות :

(יז) הַעֹזֶבֶת אַלּוּף נְעוּרֶיהָ וְאֶת בְּרִית אֱלֹהֶיהָ שָׁכֵחָה: דְּשָׁבְקָה מַרְבִּיתָא דְּטַלְיוּתָהָא וּקְיָמָא דֶּאֱלָהָא טָעֲת: (יח) כִּי שָׁחָה אֶל מָוֶת בֵּיתָהּ וְאֶל רְפָאִים מַעְגְּלֹתֶיהָ: דִּבְעֶמְקָא דְמוֹתָא בֵּיתָהּ וּלְגֻבְרַיָּא הִלְכָתָא דִשְׁבִילָהָא:

רש"י **כי שחה אל מות ביתה** . מוסב על להצילך וגו' כי תבא אל ביתה ישח ומחליק כמדרון היורד אל מות , והתורה תשמור עליך מנפילה זו הרי דבר גדול הוא לך : **רפאים** . נרפים מדרך הטוב ונעזבים מאין סומך עד שנופלים בגהינם :

(יט) כָּל בָּאֶיהָ לֹא יְשׁוּבוּן וְלֹא יַשִּׂיגוּ אָרְחוֹת חַיִּים: כָּל דְּעָיְלָן לָא חָזְרִין בִּשְׁלָם וְלָא צָיְדִין אָרְחָתָא דְחַיֵּי:

רש"י **לא ישובון** . יקשה בעיניהם לפרוש ממנה ולחזור בהם :

משנה זבחים פרק ב

א. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן זָר, אוֹנֵן, טְבוּל יוֹם, מְחֻסַּר בְּגָדִים, מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, שֶׁלֹּא רָחַץ יָדָיִם וְרַגְלַיִם, עֲרֵל, טָמֵא, יוֹשֵׁב, עוֹמֵד עַל גַּבֵּי כֵלִים, עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, עַל גַּבֵּי רַגְלֵי חֲבֵרוֹ, פָּסַל. קִבֵּל בַּשְּׂמֹאל, פָּסַל. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר. נִשְׁפַּךְ הַדָּם עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, פָּסוּל. נָתְנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַיְסוֹד, נָתַן אֶת הַנְּתָנִין לְמַטָּן לְמַעְלָן, וְאֶת הַנְּתָנִין לְמַעְלָן לְמַטָּן, אֶת הַנְּתָנִים בְּפָנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנְּתָנִין בַּחוּץ בְּפָנִים, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת:

ברטנורה (א) **כל הזבחים שקבל דמן זר**. שאינו כהן. פסל. דכתיב (ויקרא כג) וינזרו מקדשי בני ישראל ולא יחללו, למד על הזר שעבד, שחלל את הקדשים: **אונן**. מי שמת לו אחד מן הקרובים שהוא חייב להתאבל עליהם, כל יום המיתה קרוי אונן, ואסור לאכול בקדשים, ואם עבד חלל. חוץ מכהן גדול שהוא מקריב אונן: **טבול יום**. שאין טהרתו נגמרת עד שיעריב שמשו, כדכתיב (שם) ובא השמש וטהר: **ומחוסר בגדים**. כהן הדיוט ששמש בפחות מארבעה בגדים, וכהן גדול ששמש בפחות משמונה. וכשם שמחוסר בגדים פסול, כך מיותר בגדים פסול. וכן אם היה דבר חוצץ בין בשרו לכתונת או למכנסים, פסול, דרחמנא אמר (שם ו) ילבש על בשרו, שלא יהא דבר חוצץ בין הבגדים לבשרו. הלכך כהן בשעת עבודה לא היה מניח תפלין של יד, לפי שהן חוצצים בין הבגד לבשרו. אבל תפלין של ראש היה מניח, לפי שהן מונחין על שערו שהוא נראה בין ציץ למצנפת:

ומחוסר כפורים. כגון זב וזבה ומצורע ויולדת שנגמרה טהרתן ולא הביאו קרבנותיהם. ואשכחן דכתב רחמנא ביולדת (שם יב) וכפר עליה הכהן וטהרה. מכלל שעד כאן טמאה היא. והוא הדין לכל שאר טמאים הטעונים קרבן, שהם בטומאתן עד שיביאו כפרתן לענין אכילת קדשים ולבוא במקדש: **ושלא רחוץ ידים ורגלים**. לפי שנאמר בקידוש ידים ורגלים, חוקת עולם, ונאמר בבגדי כהונה חוקת עולם, מה בגדי כהונה אם עבד מחוסר בגדים פסל, אף אם עבד שלא רחוץ ידיו ורגליו פסל. וסדר קידוש ידים ורגלים, לא עומד ולא יושב אלא מוטה, ומניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ומשפשף רגליו בידיו בשעה שהוא מקדש. ואינו רשאי לקדש בתוך הכיור עצמו, אלא מן המים שיוצאים ממנו, שנאמר (שמות ל) ורחצו אהרן ובניו ממנו, ולא בתוכו. וכל המימות כשרים לקידוש, ואפילו שאינן מים חיים: **וערל**. אם עבד פסל, דכתיב (ביחזקאל מד) כל בן נכר ערל לב וערל בשר, הקיש ערל לבן נכר, מה בן נכר אם עבד פסל, אף ערל כן: **יושב**. דכתיב (דברים יח) לעמוד לשרת, שלא יהא שירות אלא מעומד: **עומד על גבי כלים**. הואיל ורצפת העזרה מקדשת וכלי שרת מקדשין הדבר הנוגע בהן, מה כלי שרת צריך שלא יהא דבר חוצץ בינו לכלי שרת, אף רצפה לא יהא דבר חוצץ בינו לבין הרצפה. ולא מבעיא כלים שאינן מין בשר דודאי חייצי, אלא אפילו בהמה שהיא מין בשר. ולא מבעיא בהמה שאינה מין אדם, אלא אפילו רגלי חבירו שהן מין אדם חוצצים: **קבל בשמאל פסל**. דכתיב (ויקרא ד) ולקח הכהן מדם החטאת באצבעו ונתן, מלמד שלא תהא קבלת הדם ולא נתינה אלא בימין, דכל מקום שנאמר יד או אצבע אינו אלא בימין, דיליף ממצורע דכתיב ביה (שם יד) וטבל הכהן את אצבעו הימנית: **ור' שמעון מכשיר**. סבר מקרא נדרש לאחריו ולא לפניו, הלכך אצבע אונתן דכתיב בתריה קאי, ולא אולקח דכתיב לקמיה. ורבנן סברי מקרא נדרש לפניו ולאחריו, וכי כתיב אצבע, אתרווייהו קאי, אלקיחה דלפניו ואנתינה דאחריו. והלכה כחכמים: **נשפך על הרצפה**. שלא נתקבל הדם בכלי: **ואספו פסול**. דכתיב (שם טז) ולקח מדם הפר, אי סלקא דעתך ואפילו מקצת דם, והא כתיב (שם ד) ואת כל דם הפר ישפוך, אלמא צריך שיקבל כל הדם, אלא קרי ביה ולקח דם מהפר, מן הפר יקבלנו ולא מן הארץ. שגורעים אות מתיבה זו ומוסיפין אותה על תיבה אחרת ודורשים אותה: נתנו על גבי הכבש שלא כנגד היסוד פסול. ומכל מקום נתכפרו הבעלים. אלא שהבשר אינו נאכל. דאמר רחמנא גבי דם (שם יז) ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר, כיון שהגיע דם למזבח נתכפרו הבעלים: **נתן את הנתנים למטה**. מחוט הסיקרא שהיה חגור למזבח באמצע. והדמים הנתנין בחמש אמות העליונות שהן למעלה מן החוט, נקראים הנתנים למעלה.

והנתנין בחמש אמות תחתונות שהן למטה מן החוט, נקראים הנתנים למטה: **הנתנים בפנים**. שדמן טעון הזיה על מזבח הזהב: **בחוץ**. על מזבח החיצון: **פסול**. ואסור באכילה: **ואין בו כרת**. האוכל מבשר הקדשים שנפסל דמו בפסולים הללו, אינו ענוש כרת:

ב. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לִזְרוֹק דָּמוֹ בַּחוּץ אוֹ מִקְצָת דָּמוֹ בַּחוּץ, לְהַקְטִיר אֶת אֵמוּרָיו בַּחוּץ אוֹ מִקְצָת אֵמוּרָיו בַּחוּץ, לֶאֱכוֹל בְּשָׂרוֹ בַּחוּץ אוֹ כַּזַּיִת מִבְּשָׂרוֹ בַּחוּץ אוֹ לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מֵעוֹר הָאַלְיָה בַּחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לִזְרוֹק דָּמוֹ לְמָחָר אוֹ מִקְצָת דָּמוֹ לְמָחָר, לְהַקְטִיר אֵמוּרָיו לְמָחָר אוֹ מִקְצַת אֵמוּרָיו לְמָחָר, לֶאֱכוֹל בְּשָׂרוֹ לְמָחָר אוֹ כַּזַּיִת מִבְּשָׂרוֹ לְמָחָר אוֹ לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מֵעוֹר הָאַלְיָה לְמָחָר, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת:

ברטנורה (ב) **השוחט את הזבח**. שלמים או שאר הנאכלים: **כזית מעור האליה**. הא קא משמע לן, דעור האליה לאו כאליה דמי, והוי מחשב לאכול דבר שדרכו לאכול. ולפיכך פסול. דאי כאליה דמי, הוי מחשב לאכול דבר שדרכו להקטיר ולא היה פסול, כדתנן לקמן בסמוך, לאכול דבר שדרכו לאכול, להקטיר דבר שדרכו להקטיר, פסול: **ואינו ענוש כרת**. האוכל. ואפילו בחוץ, אינו ענוש כרת: **לאכול את בשרו למחר**. הא ליכא לאוקמא בשלמים, אלא בתודה וחטאת. דאילו בשלמים, זמנו הוא. אבל לזרוק דמו או להקטיר אמוריו, אפילו בשלמים הוי למחר חוץ לזמנו: **פסול וחייבים עליו כרת**. האוכלו ואפילו בזמנו, ענוש כרת:

ג. זֶה הַכְּלָל, כָּל הַשּׁוֹחֵט וְהַמְקַבֵּל וְהַמְהַלֵּךְ וְהַזּוֹרֵק, לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. חוּץ לִזְמַנּוֹ, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיִּקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ:

ברטנורה (ג) **השוחט והמקבל והמהלך והזורק**. אם כשהוא עסוק באחת מארבע עבודות הללו חשב על הזבח לאכול ממנו דבר שדרכו לאכול דהיינו הבשר, או להקטיר ממנו דבר שדרכו להקטיר דהיינו אימורים, חוץ למקומו, הבשר אסור באכילה, והאוכלו אינו ענוש כרת. ואם חשב על הזבח לאכלו חוץ לזמנו, הזבח פגול, והאוכלו אפילו בתוך זמנו ענוש כרת, דכתיב (ויקרא ז) ואם האכול יאכל מבשר זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה, ובמחשב לאכול מזבחו ביום השלישי הכתוב מדבר. או אינו מדבר אלא באוכל מזבחו ביום השלישי, אמרת אחר שהוכשר יחזור ויפסל, בתמיהה. ועוד, הרי הוא אומר לא יחשב פגול יהיה: **ובלבד שיקרב המתיר**. הדם שהוא מתיר: **כמצותו**. [כאילו היה כשר] שלא יהא בו פסול אחר. אבל אם יש בו פסול מחשבה אחרת, יצא מידי פגול. כדמפרש ואזיל. דגבי פגול כתיב לא ירצה, כדכתיב גבי כשר, לומר לך, כהרצאת כשר כך הרצאת פגול, מה הרצאת כשר לא קרי לה הרצאה

אלא בזריקה שהיא סוף ארבע עבודות המתירות, אף פגול אינו קבוע ולעולם הוא תלוי ועומד עד שיזרק הדם שהוא סוף כל המתירין:

ד. כֵּיצַד קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. שָׁחַט בִּשְׁתִּיקָה, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק בִּשְׁתִּיקָה. אוֹ שֶׁשָּׁחַט וְקִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶה הוּא שֶׁקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. שָׁחַט חוּץ לִמְקוֹמוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִמְקוֹמוֹ. **אם**. שֶׁשָּׁחַט, קִבֵּל, וְהִלֵּךְ, וְזָרַק, חוּץ לִמְקוֹמוֹ. הַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁשְּׁחָטָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק חוּץ לִזְמַנּוֹ. אוֹ שֶׁשָּׁחַט חוּץ לִזְמַנּוֹ, קִבֵּל וְהִלֵּךְ וְזָרַק שֶׁלֹּא לִשְׁמָן. אוֹ שֶׁשָּׁחַט, קִבֵּל, וְהִלֵּךְ, וְזָרַק, שֶׁלֹּא לִשְׁמָן. זֶהוּ שֶׁלֹּא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ:

ברטנורה (ד) **בשתיקה**. בלא מחשבה הפוסלת: **הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן**. מוציאן מידי פיגול. אבל שאר זבחים אין שלא לשמן מוצאין מידי פגול, דהא כשרים הם בשלא לשמן:

ה. לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר וְכַזַּיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה. זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, פִּגּוּל וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קָדְמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים זֶה וָזֶה פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין:

ברטנורה (ה) **לאכול כזית בחוץ וכזית למחר**. היינו הך דאמרן, אלא דרישא איירי בשתי עבודות, ששחט על מנת לאכול כזית בחוץ, וקבל על מנת לאכול כזית למחר. וכאן בעבודה אחת, ששחט על מנת לאכול כזית למחר וכזית בחוץ: **ר' יהודה אומר כו'**. אכולה מתניתין פליג. דלית ליה דמחשבת שאר פסולים מוציאה מידי פגול, אלא אם כן קדם פסולו לפגולו. ובעבודה אחת נמי פליג, דאית ליה תפוס לשון ראשון. ואין הלכה כר' יהודה: לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית. ושניהן חוץ לזמנו, או חוץ למקומו: כשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין. לפסלו. דהכא ליכא שיעורא והכא ליכא שיעורא:

גמרא זבחים דף י"ט ע"ב

וְשֶׁלֹּא רְחוּץ יָדַיִם וְרַגְלַיִם. אַתְיָא חֵקֶה חֵקֶה מִמְּחוּסַּר בְּגָדִים. תְּנוּ רַבָּנָן כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁלֹּא טָבַל וְשֶׁלֹּא קִדֵּשׁ בֵּין בֶּגֶד לְבֶגֶד וּבֵין עֲבוֹדָה לַעֲבוֹדָה וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ כְּשֵׁרָה וְאֶחָד כֹּהֵן גָּדוֹל וְאֶחָד כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁלֹּא קִדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו שַׁחֲרִית וְעָבַד עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה. אָמַר לֵיהּ רַב אָסֵי לְרַבִּי יוֹחָנָן מִכְּדֵי חָמֵשׁ טְבִילוֹת וַעֲשָׂרָה קִדּוּשִׁין דְּאוֹרַיְתָא וְחֵקֶה כְּתִיב בֵּהּ לִיעַכְּבוּ. אָמַר לֵיהּ אָמַר קְרָא וּלְבֵישָׁה מְעַכֶּבֶת וְאֵין דָּבָר אַחֵר מְעַכֵּב. צָהֳבוּ פָּנָיו אָמַר לֵיהּ וַי"ו אַאוּפְתָא

כְּתַבְתִּי לְךָ אִי הָכִי דְּצַפְּרָא נָמֵי. אָמַר חִזְקִיָּה אָמַר קְרָא (שמות ל) וְהָיְתָה לָהֶם חָק עוֹלָם לוֹ וּלְזַרְעוֹ לְדוֹרוֹתָם דָּבָר הַמְעַכֵּב בְּזַרְעוֹ מְעַכֵּב בּוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בְּזַרְעוֹ אֵינוֹ מְעַכֵּב בּוֹ. רִבִּי יוֹנָתָן אָמַר מֵהָכָא (שם מ) וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו דָּבָר הַמְעַכֵּב בְּבָנָיו מְעַכֵּב בּוֹ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְעַכֵּב בְּבָנָיו אֵינוֹ מְעַכֵּב בּוֹ. רִבִּי יוֹנָתָן מָאי טַעְמָא לֹא אָמַר מִדְּחִזְקִיָּה אָמַר לָךְ הַהוּא לְדוֹרוֹת הוּא דִּכְתִיב וְאִידָךְ מַאי טַעְמָא לֹא אָמַר מֵהַאי מִיבָּעֵי לֵיהּ לְכִדְרִבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא דְּאָמַר רִבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא כָּל כִּיּוֹר שֶׁאֵין בּוֹ כְּדֵי לְקַדֵּשׁ אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים מִמֶּנּוּ אֵין מְקַדְּשִׁין בּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר וְרָחֲצוּ מִמֶּנּוּ מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וּבָנָיו:

רש"י **כהן גדול וכו'**. כגון בחמש עבודות של יום הכיפורים דילפינן בסדר יומא שהוא משנה מבגדי זהב לבגדי לבן ומבגדי לבן לבגדי זהב וצריך לכל חילוף טבילה ושני קידושין מן המקרא אם לא טבל ולא קידש עבודתו כשירה: **שחרית**. בין ביום הכפורים בין בכל השנה עבודתו פסולה כדילפינן חוקה חוקה ממחוסר בגדים: **דאורייתא**. דכתיב ורחץ את בשרו במים ולבשם והתם יליף לכולה מלתא: **וחוקה כתיב בהו**. לאחר שגמר כל הפרשה כתיב והיתה לכם לחקת עולם וגו': **אמר קרא ולבשם**. שינה הכתוב בלבישה. לעכב דכתיב ילבש ולבשם ולהכי כתיב הכא עיכובא למעוטי עיכובא דחוקה דלא קיימא אהאי קרא דאיירי ברחיצה ולבישה אלא אשאר (שני) דברים האמורים בפרשה: **ואין דבר אחר**. בפסוק זה מעכב: **צהבו פניו**. של רבי אסי מפני שמחה כסבור טעם הגון שמע: **וי"ו אופתא כתבי לך**. כתבתי לך וי"ו על הבקעת אות שאינה נכרת בה מפני שורות הבקעת שמפסיקות בם הפסיקות הרבה לשון אחר השורות עצמן קרי להו ווי"ן שדומין לה כלומר אין זה טעם דאיכא לאקשויי א"כ אפילו קידוש של שחרית של יום הכפורים נמי לא ליעכב ביה דהא אימעט ביה"כ מולבשם: **והיתה להם חק עולם**. בקידוש כתיב: **בזרעו**. בכהנים הדיוטים דהיינו קידוש שבשעת כניסה שנוהג בכל הכהנים מעכבת באהרן ביה"כ דהא חוקה כתיב: **לדורות הוא דכתיב**. אזהרה לנהוג חוקה זו לזרעו אחריו ולאו להיקשא אתא: **שאין בו**. שאין מחזיק מים כשיעור ארבעה קדושין: **משה ואהרן**. תרין ובניו תרין שאף משה כהן היה בשבעת ימי המילואים:

זוהר נח דף ע"א ע"א

וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה מִכָּאן וּלְהָלְאָה יְהֵא לְכוֹן דִּיוּקְנִין דִּבְנֵי נְשָׁא דְּהָא בְּקַדְמִיתָא לָאו הֲוּו דִּיוּקְנִין דִּבְנֵי נְשָׁא, תָּא חֲזֵי בְּקַדְמִיתָא כְּתִיב (שם ט) בְּצֶלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וּכְתִיב (שם ה) בִּדְמוּת אֱלֹקִים עָשָׂה אוֹתוֹ כֵּיוָן דְּחָטוּ אִשְׁתַּנּוּ דִּיוּקְנַיְהוּ מֵהַהוּא דִּיוּקְנָא עִלָּאָה וְאִתְהַפְּכוּ אִנּוּן לְמִדְחַל מִקַּמֵּי חֵיוָן בָּרָא, בְּקַדְמִיתָא כָּל בְּרִין דְּעָלְמָא זְקִפָן עַיְנִין וַחֲמָאן דִּיוּקְנָא קַדִּישָׁא עִלָּאָה וְזָעָאן וְדָחֲלִין מִקַּמֵּיהּ כֵּיוָן דְּחָטוּ אִתְהַפַּךְ דִּיוּקְנַיְהוּ מֵעֵינַיְהוּ

לְדִיוּקָנָא אָחֳרָא וְאִתְהַפַּךְ דִּבְנֵי נְשָׁא זְעִין וְדָחֲלִין קַמֵּי שְׁאָר בְּרִיָן, תָּא חֲזֵי כָּל אִנּוּן בְּנֵי נְשָׁא דְּלָא חַטָּאן קַמֵּי מָארֵיהוֹן וְלָא עָבְרִין עַל פִּקּוּדֵי אוֹרַיְתָא זִיו דִּיוּקָנָא דִּלְהוֹן לָא אִשְׁתַּנֵּי מֵחֵיזוּ דִּדְיוּקָנָא עִלָּאָה וְכָל בְּרִיָן דְּעָלְמָא זְעִין וְדָחֲלִין קַמַּיהּ, וּבְשַׁעְתָּא דִּבְנֵי נְשָׁא עָבְרִין עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא אִתְחַלַּף דִּיוּקָנָא דִּלְהוֹן וְכֻלְּהוּ זְעִין וְדָחֲלִין מִקַּמֵּי בְּרִיָן אָחֳרָנִין בְּגִין דְּאִתְחַלַּף דִּיוּקָנָא עִלָּאָה וְאִתְעֲבַר מִנַּיְהוּ וּכְדֵין שָׁלְטֵי בְּהוּ חֵיוָת בָּרָא דְּהָא לָא חָמוּ בְּהוּ הַהוּא דִּיוּקָנָא עִלָּאָה כִּדְקָחֲזֵי, וְעַל כָּךְ הַשְׁתָּא כֵּיוָן דְּעָלְמָא אִתְחַדַּשׁ כְּמִלְקַדְמִין בָּרִיךְ לוֹן בְּרָכָה דָּא וְשַׁלִּיט לוֹן עַל כֹּלָּא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ, וַאֲפִלּוּ נוּנֵי יַמָּא, רַבִּי חִיָּא אָמַר בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ מִקַּדְמַת דְּנָא, דְּכַד בָּרָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא מָסַר כֹּלָּא בְּיָדֵהוֹן דִּכְתִיב וּרְדוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגוֹ':

תרגום הזוהר וּמוֹרָאֲכֶם וְחִתְּכֶם יִהְיֶה. הַיְנוּ שֶׁמִּכָּאן וּלְהָלְאָה, יִהְיֶה לָכֶם צוּרוֹת בְּנֵי אָדָם, שֶׁמֵּהֶן יֵרְאִים חַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁהֲרֵי מִקּוֹדֶם לָכֵן, לֹא הָיוּ לָהֶם צוּרוֹת בְּנֵי אָדָם. בֹּא וּרְאֵה, מִתְּחִלָּה כָּתוּב, בְּצֶלֶם אֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם, וְכָתוּב בִּדְמוּת אֱלֹקִים עָשָׂה אוֹתוֹ. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ, נִשְׁתַּנּוּ צוּרוֹתֵיהֶם מֵאוֹתָהּ צוּרָה הָעֶלְיוֹנָה, וְנֶהְפְּכוּ הֵם, לִירָא מִפְּנֵי חַיּוֹת הַשָּׂדֶה. מִתְּחִלָּה כָּל בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם נָשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וְרָאוּ צוּרָה קְדוֹשָׁה עֶלְיוֹנָה זְעוּ וּפָחֲדוּ מִפָּנֶיהָ. כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ, נֶהְפַּךְ צוּרָתָם לְעֵינֵיהֶם שֶׁל הַחַיּוֹת לְצוּרָה אַחֶרֶת, וְעַל כֵּן נֶהְפַּךְ, אֲשֶׁר בְּנֵי הָאָדָם זְעִים וּמְפַחֲדִים מִפְּנֵי שְׁאָר הַבְּרִיּוֹת. בֹּא וּרְאֵה כָּל אֵלּוּ בְּנֵי אָדָם שֶׁלֹּא חָטְאוּ לִפְנֵי רִבּוֹנָם, וְלֹא עָבְרוּ עַל מִצְוֹת הַתּוֹרָה, זִיו צוּרָתָם, אֵינוֹ מִשְׁתַּנֶּה מֵהַמַּרְאֶה שֶׁל צוּרָה הָעֶלְיוֹנָה וְכָל בְּרִיּוֹת הָעוֹלָם זְעִים וּמְפַחֲדִים מִפָּנֶיהָ, וּבְשָׁעָה שֶׁבְּנֵי אָדָם עוֹבְרִים עַל דִּבְרֵי הַתּוֹרָה מִתְחַלֶּפֶת צוּרָתָם, וְכֻלָּם זְעִים וּמְפַחֲדִים מִפְּנֵי בְּרִיּוֹת אֲחֵרוֹת. מִשּׁוּם שֶׁנִּתְחַלְּפָה צוּרָה הָעֶלְיוֹנָה וְנֶעֱבְרָה מֵהֶם, וְאָז שׁוֹלְטִים בָּהֶם חַיּוֹת הַשָּׂדֶה. כִּי אֵינָם רוֹאִים בָּהֶם אוֹתָהּ צוּרָה הָעֶלְיוֹנָה כָּרָאוּי. וְעַל כֵּן עַתָּה כְּשֶׁיָּצְאוּ מִן הַתֵּבָה, כֵּיוָן שֶׁהָעוֹלָם נִתְחַדֵּשׁ כְּבַתְּחִלָּה, בֵּרַךְ אוֹתָם בְּרָכָה זוֹ, וְהִמְשִׁיל אוֹתָם עַל כָּל הַבְּרִיּוֹת, וַאֲפִלּוּ עַל דְּגֵי הַיָּם. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, וְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ. רַבִּי חִיָּא אָמַר, בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ, מִקּוֹדֶם לָכֵן, כִּי כְּשֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם מָסַר הַכֹּל בִּידֵיהֶם, שֶׁכָּתוּב וְיִרְדוּ בִדְגַת הַיָּם וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

ש"ע אה"ע סי' כ"א כ"ב

א. צָרִיךְ אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהַנָּשִׁים מְאֹד מְאֹד וְאָסוּר לְקָרוֹץ בְּיָדוֹ אוֹ בְּרַגְלָיו וְלִרְמוֹז בְּעֵינָיו לְאַחַת מֵהָעֲרָיוֹת וְאָסוּר לִשְׂחוֹק עִמָּהּ לְהָקֵל רֹאשׁוֹ כְּנֶגְדָּהּ אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפְיָהּ: **ב**. אֵין שׁוֹאֲלִים בִּשְׁלוֹם אִשָּׁה כָּלָל: **ג**. הַמְחַבֵּק וּמְנַשֵּׁק אַחַת מֵהָעֲרָיוֹת שֶׁאֵין לִבּוֹ נוֹקְפוֹ כְּגוֹן אֲחוֹתוֹ הַגְּדוֹלָה וַאֲחוֹת אָבִיו הֲרֵי זֶה מְגוּנֶּה בְּיוֹתֵר וּדְבַר אִיסּוּר הוּא וּמַעֲשֶׂה טִפְּשִׁים שֶׁאֵין קְרֵבִין לְעֶרְוָה

כְּלַל חוּץ מֵהָאב לְבִתּוֹ וְהָאֵם לִבְנָהּ: ד. אָסוּר לְהִתְיַחֵד עִם עֶרְוָה מֵהָעֲרָיוֹת בֵּין זְקֵנָה בֵּין יַלְדָּה שֶׁדָּבָר זֶה גּוֹרֵם לְגַלּוֹת עֶרְוָה חוּץ מֵהָאֵם עִם בְּנָהּ וְהָאָב עִם בִּתּוֹ: ה. דָּוִד וּבֵית דִּינוֹ גָּזְרוּ עַל יִחוּד פְּנוּיָה וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ עֶרְוָה: ו. כָּל הַמִּתְיַחֵד עִם אִשָּׁה שֶׁאָסוּר לְהִתְיַחֵד עִמָּהּ בֵּין יִשְׂרְאֵלִית בֵּין גּוֹיָה מַכִּין שְׁנֵיהֶם מַכַּת מַרְדּוּת וּמַכְרִיזִין עֲלֵיהֶם חוּץ מֵאֵשֶׁת אִישׁ:

מוסר

מספר שערי קדושה

כָּל הַנָּאוֹת וְטוֹבוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה הֶבֶל הֵמָּה מַעֲשֶׂה תַּעְתּוּעִים וְלָמָּה תִתְנָאֶה עַל הַבְּרִיוֹת. אִם בְּקוֹמָה זְקוּפָה כֻּלָּם נִבְרְאוּ בְּצֶלֶם אֱלֹהִים כָּמוֹךָ. וְאִם בְּמִשְׁפָּחָה כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וְאִם בְּעוֹשֶׁר כַּמָּה רֵיקִים וּפוֹחֲזִים מִמְּךָ עֲשִׁירִים יוֹתֵר מִמְּךָ. וְעוֹד כִּי ה' מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׁיר וְאַל יִתְהַלֵּל עָשִׁיר בְּעָשְׁרוֹ כִּי אוּלַי עוֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ. וְאִם בְּשָׂרָה וְכָבוֹד כַּמָּה בִּזוּיֵי הַמִּשְׁפָּחָה שׁוֹלְטִים בָּעוֹלָם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (משלי ל) תַּחַת עָבֶד כִּי יִמְלוֹךְ. וְעוֹד כִּי הָעוֹשֶׁר וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנָיו וְהוּא מַשְׁפִּיל גֵּאִים עֲדֵי אָרֶץ. וְאִם בְּחָכְמָה כַּמָּה חֲכָמִים גְּדוֹלִים נִטְרְדוּ מֵהָעוֹלָם הַזֶּה וּמֵהָעוֹלָם הַבָּא כְּעִנְיַן דּוֹאֵג וַאֲחִיתוֹפֶל וְיָרְבָּעָם וּבְיָדוֹ יִתְבָּרֵךְ לְהָסִיר שָׂפָה לְנֶאֱמָנִים וְטַעַם זְקֵנִים יִקַּח וְאַל יִתְהַלֵּל חָכָם בְּחָכְמָתוֹ. וְאֵיךְ תִתְגָּאֶה וּתְחַלָּתְךָ נוֹלַדְתָּ מְטֻפָּה סְרוּחָה וּמִמַּעֲבַר הַשֶּׁתֶן נִכְנַסְתָּ וְיָצָאתָ. בּוּשָׁה וּכְלִימָה אַתָּה בְּחַיֶּיךָ רִמָּה וְתוֹלֵעָה בְּמוֹתְךָ וְאַף כִּי עָפָר אַתָּה וְאֶל עָפָר תָּשׁוּב וְהָיָה כְּלֹא הָיָה. וְאֵיךְ תִּכְעוֹס עַל זוּלָתְךָ וְלֹא תִּכְעוֹס עָלֶיךָ שֶׁאַתָּה בְּעַצְמְךָ טוֹרֵף נַפְשְׁךָ בְּאַפֶּךָ וְעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה בְּכַעֲסְךָ וְאַתָּה מַכְעִיס אֶת קוֹנְךָ וְעָתִיד לִפָּרַע מִמְּךָ. וְאֵיךְ תַּקְפִּיד עַל הַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְסוֹפְךָ לָמוּת וְרוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ רוֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ. וְאֵיךְ תִּתְעַצֵּב עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ וְלֹא תִּתְעַצֵּב עַל פְּרִידַת נַפְשְׁךָ מִגּוּפְךָ בְּרֶתֶת וְזִיעַ וְאֵימָה חֲשֵׁכָה נוֹפֶלֶת עָלֶיךָ. וְאֵיךְ תַּחֲמוֹד לִצְבּוֹר זָהָב וְלִבְנוֹת בָּתִּים וַעֲלִיּוֹת מְרוּוָחִים וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם אַמָּה בְּאֶרֶץ תַּחְתִּית וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדְךָ וְעָזְבְתָּ לַאֲחֵרִים חֵילְךָ וְלָמָּה תִּינַע לְהַעֲשִׁיר וְהַכֹּל תָּלוּי בְּמַזָּל אֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבְּהֵיכָל: וְעֵיךְ תַּקְפִּיד עַל הַבְלֵי הָעוֹלָם הַזֶּה וְסוֹפְךָ לָמוּת וְרוּחַ עָבְרָה בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלֹא יַכִּירֶנּוּ עוֹד מְקוֹמוֹ רוֹאָיו יֹאמְרוּ אַיּוֹ. וְאֵיךְ תִּתְעַצֵּב עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלְּךָ וְלֹא תִּתְעַצֵּב עַל פְּרִידַת נַפְשְׁךָ מִגּוּפְךָ בְּרֶתֶת וְזִיעַ וְאֵימָה חֲשֵׁכָה נוֹפֶלֶת עָלֶיךָ. וְאֵיךְ תַּחֲמוֹד לִצְבּוֹר זָהָב וְלִבְנוֹת בָּתִּים וַעֲלִיּוֹת מְרוּוָחִים וְהוּא לִקְבָרוֹת יוּבָל אַמָּה עַל אַמָּה בְּרוּם אַמָּה בְּאֶרֶץ תַּחְתִּית וּמְאוּמָה אֵין בְּיָדְךָ וְעָזְבְתָּ לַאֲחֵרִים חֵילְךָ וְלָמָּה תִּינַע לְהַעֲשִׁיר וְהַכֹּל תָּלוּי בְּמַזָּל אֲפִלּוּ סֵפֶר תּוֹרָה שֶׁבְּהֵיכָל:

נח ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹה

(יג) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה בָּא נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאֵשֶׁת נֹחַ וּשְׁלֹשֶׁת נְשֵׁי בָנָיו אִתָּם אֶל הַתֵּבָה: בְּכָרַן יוֹמָא הָדֵין עָאל נֹחַ וְשֵׁם וְחָם וְיֶפֶת בְּנֵי נֹחַ וְאִתַּת נֹחַ וּתְלָתָא נְשֵׁי בְנוֹהִי עִמְּהוֹן לְתֵבוֹתָא:

רש"י בעצם היום הזה. למדך הכתוב שהיו בני דורו אומרים אלו אנו רואים אותו נכנס לתבה אנו שוברין אותה והורגין אותו, אמר הקדוש ברוך הוא אני מכניסו לעיני כלם (בר"ר) ונראה דבר מי יקום:

(יד) הֵמָּה וְכָל הַחַיָּה לְמִינָהּ וְכָל הַבְּהֵמָה לְמִינָהּ וְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ לְמִינֵהוּ וְכָל הָעוֹף לְמִינֵהוּ כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף: אִנּוּן וְכָל חַיְתָא לְזַנְהּ וְכָל בְּעִירָא לְזַנַהּ וְכָל רְחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לְזַנְוֹהִי וְכָל עוֹפָא לְזַנְוֹהִי כֹּל צִפַּר כָּל דְּפָרַח:

רש"י צפור כל כנף. דבוק הוא, צפור של כל מין כנף, לרבות חגבים (כנף לשון נוצה כמו (ויקרא א יז) ושסע אותו בכנפיו שאפלו נוצתה עולה, אף כאן צפור כל מין מראית נוצה) :

(טו) וַיָּבֹאוּ אֶל נֹחַ אֶל הַתֵּבָה שְׁנַיִם שְׁנַיִם מִכָּל הַבָּשָׂר אֲשֶׁר בּוֹ רוּחַ חַיִּים: וְעַלּוּ עִם נֹחַ לְתֵבוֹתָא תְּרֵין תְּרֵין מִכָּל בִּשְׂרָא דִּי בֵהּ רוּחָא דְּחַיֵּי: (טז) וְהַבָּאִים זָכָר וּנְקֵבָה מִכָּל בָּשָׂר בָּאוּ כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר יְהוָה בַּעֲדוֹ: וְעָלַיָּא דְּכַר וְנוּקְבָא מִכָּל בִּשְׂרָא עַלוּ כְּמָא דִּי פַקֵּיד יָתֵהּ יְיָ וַאֲגַן יְיָ (בְּמֵימְרֵהּ) עֲלוֹהִי:

רש"י ויסגור ה' בעדו. הגין עליו שלא ישברוה, הקיף התבה דבים ואריות והיו הורגים בהם. ופשוטו של מקרא סגר כנגדו מן המים וכן כל בעד שבמקרא לשון כנגד הוא (בראש' כ יח) בעד כל רחם, (מ"ב ד ד) בעדך ובעד בניך, (איוב ב ד) עור בעד עור, (תהלים ג ד) מגן בעדי, (ש"א יב יט) התפלל בעד עבדיך, כנגד עבדיך:

(יז) **שלישי** וַיְהִי הַמַּבּוּל אַרְבָּעִים יוֹם עַל הָאָרֶץ וַיִּרְבּוּ הַמַּיִם וַיִּשְׂאוּ אֶת הַתֵּבָה וַתָּרָם מֵעַל הָאָרֶץ: וַהֲוָה טוֹפָנָא אַרְבְּעִין יְמָמִין עַל אַרְעָא וּסְגִיאוּ מַיָּא וּנְטָלוּ יָת תֵּבוֹתָא וְאִתְּרָמַת מֵעַל אַרְעָא:

רש"י ותרם מעל הארץ. משקעת היתה במים אחת עשרה אמה כספינה טעונה המשקעת מקצתה במים ומקראות שלפנינו יוכיחו:

(יח) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם וַיִּרְבּוּ מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַתֵּלֶךְ הַתֵּבָה עַל פְּנֵי הַמָּיִם: וּתְקִיפוּ מַיָּא וּסְגִיאוּ לַחֲדָא עַל אַרְעָא וּמְהַלְכָא תֵּבוֹתָא עַל אַפֵּי מַיָּא:

רש"י ויגברו. מאליהן:

(יט) וְהַמַּיִם גָּבְרוּ מְאֹד מְאֹד עַל הָאָרֶץ וַיְכֻסּוּ כָּל הֶהָרִים הַגְּבֹהִים אֲשֶׁר תַּחַת כָּל הַשָּׁמָיִם:
וּמַיָּא תְּקִיפוּ לַחֲדָא לַחֲדָא עַל אַרְעָא וְאִתְחַפִּיאוּ כָּל טוּרַיָּא רָמַיָּא דִּי תְחוֹת כָּל שְׁמַיָּא: (כ)
חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה אַמָּה מִלְמַעְלָה גָּבְרוּ הַמָּיִם וַיְכֻסּוּ הֶהָרִים: חֲמֵשׁ עַשְׂרֵי אַמִּין מִלְעֵלָּא תְּקִיפוּ מַיָּא וְאִתְחַפִּיאוּ טוּרַיָּא:

רש"י חמש עשרה אמה מלמעלה. למעלה של גובה כל ההרים לאחר שהשוו המים לראשי ההרים:

(כא) וַיִּגְוַע כָּל בָּשָׂר הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבַחַיָּה וּבְכָל הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל הָאָרֶץ
וְכֹל הָאָדָם: וּמִית כָּל בִּשְׂרָא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבְחַיְתָא וּבְכָל רְחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ
עַל אַרְעָא וְכֹל אֱנָשָׁא: (כב) כֹּל אֲשֶׁר נִשְׁמַת רוּחַ חַיִּים בְּאַפָּיו מִכֹּל אֲשֶׁר בֶּחָרָבָה מֵתוּ: כֹּל
דִּי נְשְׁמְתָא רוּחָא דְּחַיִּין בְּאַפּוֹהִי מִכֹּל דִּי בְיַבֶּשְׁתָּא מִיתוּ:

רש"י נשמת רוח חיים. נשימה של רוח חיים: אשר בחרבה. ולא דגים שבים:

(כג) וַיִּמַח אֶת כָּל הַיְקוּם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה מֵאָדָם עַד בְּהֵמָה עַד רֶמֶשׂ וְעַד עוֹף הַשָּׁמַיִם
וַיִּמָּחוּ מִן הָאָרֶץ וַיִּשָּׁאֶר אַךְ נֹחַ וַאֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה: וּמְחָא יָת כָּל יְקוּמָא דִּי עַל אַפֵּי אַרְעָא
מֵאֱנָשָׁא עַד בְּעִירָא עַד רְחֲשָׁא וְעַד עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא וְאִתְמְחִיאוּ מִן אַרְעָא וְאִשְׁתְּאַר בְּרַם נֹחַ
וְדִי עִמֵּהּ בְּתֵבוֹתָא:

רש"י וימח. לשון ויפעל הוא ואינו לשון ויפעל והוא מגזרת ויפן ויבן. כל תבה שסופה ה"א כגון בנה, מחה, קנה, כשהוא נותן וי"ו יו"ד בראשה נקוד בחירק תחת היו"ד: אך נח. לבד נח, זהו פשוטו. ומדרש אגדה היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות. ויש אומרים שאיחר מזונות לארי והכישו, ועליו נאמר (משלי יא לא) הן צדיק בארץ ישלם:

(כד) וַיִּגְבְּרוּ הַמַּיִם עַל הָאָרֶץ חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם: וּתְקִיפוּ מַיָּא עַל אַרְעָא מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:

ח (א) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֵת כָּל הַחַיָּה וְאֶת כָּל הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר אִתּוֹ בַּתֵּבָה וַיַּעֲבֵר אֱלֹהִים
רוּחַ עַל הָאָרֶץ וַיָּשֹׁכּוּ הַמָּיִם: וּדְכִיר יְיָ יָת נֹחַ וְיָת כָּל חַיְתָא וְיָת כָּל בְּעִירָא דִּי עִמֵּהּ בְּתֵבוֹתָא
וְאַעְבַּר יְיָ רוּחָא עַל אַרְעָא וְנָחוּ מַיָּא:

רש"י ויזכר אלהים. זה השם מדת הדין הוא, ונהפכה למדת רחמים על ידי תפלת הצדיקים, ורשעתן של רשעים הופכת מדת רחמים למדת הדין, שנאמר (בראשית ו ה) וירא ה' כי רבה רעת האדם וגו' ויאמר ה' אמחה, והוא שם מדת רחמים: ויזכור אלהים את נח וגו' . מה זכר להם לבהמות, זכות שלא השחיתו דרכם קודם לכן ושלא שמשו בתבה: ויעבר אלהים רוח. רוח תנחומין והנחה עברה לפניו: על הארץ. על עסקי הארץ: וישכו. כמו (אסתר ב א) כשוך חמת המלך לשון הנחת חמה:

(ב) וַיִּסָּכְרוּ מַעְיְנֹת תְּהוֹם וַאֲרֻבֹּת הַשָּׁמָיִם וַיִּכָּלֵא הַגֶּשֶׁם מִן הַשָּׁמָיִם: וְאִסְתְּכָרוּ מַבּוּעֵי תְהוֹמָא וְכַוֵּי שְׁמַיָּא וְאִתְכְּלִי מִטְרָא מִן שְׁמַיָּא:

רש"י ויסכרו מעינות. כשנפתחו כתיב (ז יא) כל מעינות, וכאן אין כתיב כל, לפי שנשתירו מהם אותן שיש בהם צורך לעולם, כגון חמי טבריא וכיוצא בהם: ויכלא. וימנע, כמו (תהלים מ יב) לא תכלא רחמיך, (בראשית כג ו) לא יכלה ממך:

(ג) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ הָלוֹךְ וָשׁוֹב וַיַּחְסְרוּ הַמַּיִם מִקְצֵה חֲמִשִּׁים וּמְאַת יוֹם: וְתָבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא אָזְלִין וְתָיְבִין וַחֲסָרוּ מַיָּא מִסּוֹף מְאָה וְחַמְשִׁין יוֹמִין:

רש"י מקצה חמשים ומאת יום. התחילו לחסור, והוא אחד בסיון. כיצד בעשרים ושבעה בכסלו פסקו הגשמים הרי שלשה מכסלו ועשרים ותשעה מטבת הרי שלשים ושנים, ושבט ואדר וניסן ואייר מאה ושמונה עשר הרי מאה וחמשים:

(ד) וַתָּנַח הַתֵּבָה בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּשִׁבְעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ עַל הָרֵי אֲרָרָט: וְנָחַת תֵּבוּתָא בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּשִׁבְעַת עָשַׂר יוֹמָא לְיַרְחָא עַל טוּרֵי קַרְדּוּ:

רש"י בחדש השביעי. סיון והוא שביעי לכסלו שבו פסקו הגשמים: בשבעה עשר יום. מכאן אתה למד שהיתה התבה משקעת במים אחת עשרה אמה, שהרי כתיב (פסוק ה) בעשירי באחד לחדש נראו ראשי ההרים, זה אב שהוא עשירי (למרחשון) לירידת גשמים והם היו גבוהים על ההרים חמש עשרה אמה וחסרו מיום אחד בסיון עד אחד באב חמש עשרה אמה לששים יום, הרי אמה לארבעה ימים, נמצא שבששה עשר בסיון לא חסרו אלא ארבע אמות, ונחה התבה ליום המחרת, למדת שהיתה משקעת אחת עשרה אמה במים שעל ראשי ההרים:

(ה) וְהַמַּיִם הָיוּ הָלוֹךְ וְחֹסוֹר עַד הַחֹדֶשׁ הָעֲשִׂירִי בָּעֲשִׂירִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ נִרְאוּ רָאשֵׁי הֶהָרִים: וּמַיָּא הֲווֹ אָזְלִין וְחָסְרִין עַד יַרְחָא עֲשִׂירָאָה בַּעֲשִׂירָאָה בְּחַד לְיַרְחָא אִתְחֲזִיאוּ רֵישֵׁי טוּרַיָּא:

רש"י בעשירי וכו' נראו ראשי ההרים. זה אב, שהוא עשירי למרחשון שהתחיל הגשם. ואם תאמר הוא אלול ועשירי לכסלו שפסק הגשם, כשם שאתה אומר בחדש השביעי סיון והוא שביעי להפסקה. אי אפשר לומר כן, על כרחך שביעי אי אתה מונה אלא להפסקה, שהרי לא כלו ארבעים יום של ירידת גשמים ומאה וחמשים של תגברת המים עד אחד בסיון, ואם אתה אומר שביעי לירידה אין זה סיון והעשירי אי אפשר למנות אלא לירידה, שאם אתה אומר להפסקה והוא אלול, אי אתה מוצא בראשון באחד לחדש חרבו המים מעל הארץ, שהרי מקץ ארבעים משנראו ראשי ההרים שלח את העורב, ועשרים ואחד יום הוחיל בשליחות היונה, הרי ששים יום משנראו ראשי ההרים עד

שחרבו פני האדמה, ואם תאמר באלול נראו, נמצא שחרבו במרחשון, והוא קורא אותו ראשון ואין זה אלא תשרי, שהוא ראשון לבריאת עולם, ולרבי יהושע הוא ניסן:

(ו) וַיְהִי מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם וַיִּפְתַּח נֹחַ אֶת חַלּוֹן הַתֵּבָה אֲשֶׁר עָשָׂה: וַהֲוָה מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין וּפְתַח נֹחַ יָת כַּוַּת תֵּבוּתָא דִּי עֲבָד:

רש"י מקץ ארבעים יום. משנראו ראשי ההרים: את חלון התבה אשר עשה. לצהר, ולא זה פתח התבה העשוי לביאה ויציאה:

(ז) וַיְשַׁלַּח אֶת הָעֹרֵב וַיֵּצֵא יָצוֹא וָשׁוֹב עַד יְבֹשֶׁת הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וְשַׁלַּח יָת עוֹרְבָא וּנְפַק מְפַק וְתָיֵב עַד דְּיַבִּישׁוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא:

רש"י יצוא ושוב. הולך ומקיף סביבות התבה ולא הלך בשליחותו שהיה חושדו על בת זוגו, כמו ששנינו באגדת חלק (סנהדרין קח:) : עד יבשת המים. פשוטו כמשמעו. אבל מדרש אגדה מוכן היה העורב לשליחות אחרת בעצירת גשמים בימי אליהו, שנאמר (מלכים א' יז ו) והערבים מביאים לו לחם ובשר:

(ח) וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מֵאִתּוֹ לִרְאוֹת הֲקַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה: וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה מִלְוָתֵהּ לְמֶחֱזֵי הֲקַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י וישלח את היונה. לסוף שבעה ימים שהרי כתיב ויחל עוד שבעת ימים אחרים, מכלל זה אתה למד שאף בראשונה הוחיל שבעה ימים: וישלח. אין זה לשון שליחות אלא לשון שלוח, שלחה ללכת לדרכה, ובזו יראה אם קלו המים שאם תמצא מנוח לא תשוב אליו:

(ט) וְלֹא מָצְאָה הַיּוֹנָה מָנוֹחַ לְכַף רַגְלָהּ וַתָּשָׁב אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה כִּי מַיִם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיִּשְׁלַח יָדוֹ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו אֶל הַתֵּבָה: וְלָא אַשְׁכַּחַת יוֹנָה מְנַח לְפַרְסַת רַגְלַהּ וְתָבַת לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא אֲרֵי מַיָּא עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וְאוֹשִׁיט יְדֵהּ וְנָסְבַהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ לְתֵבוּתָא:

(י) וַיָּחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיֹּסֶף שַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה מִן הַתֵּבָה: וְאוֹרִיךְ עוֹד שַׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְאוֹסִיף שַׁלַּח יָת יוֹנָה מִן תֵּבוּתָא:

רש"י ויחל. לשון המתנה, וכן (איוב כט כא) לי שמעו ויחלו, והרבה יש במקרא:

(יא) וַתָּבֹא אֵלָיו הַיּוֹנָה לְעֵת עֶרֶב וְהִנֵּה עֲלֵה זַיִת טָרָף בְּפִיהָ וַיֵּדַע נֹחַ כִּי קַלּוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ: וַאֲתַת לְוָתֵהּ יוֹנָה לְעִדַּן רַמְשָׁא וְהָא טָרַף זֵיתָא תְּבִיר נָחִית בְּפוּמַהּ וְיָדַע נֹחַ אֲרֵי קַלִּיאוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא:

רש"י טרף בפיה. אומר אני שזכר היה לכן קוראו פעמים לשון זכר ופעמים לשון נקבה, לפי שכל יונה שבמקרא לשון נקבה, כמו (שה"ש ה יב) כיונים על אפיקי מים רוחצות, (יחזקאל ז טז) כיוני הגאיות כלם המות וכמו (הושע ז יא) כיונה פותה: טרף. חטף, ומדרש

אגדה לשון מזון, ודרשו בפיה, לשון מאמר, אמרה יהיו מזונותי מרורין כזית בידו של הקדוש ברוך הוא ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם:

(יב) וַיְיָחֶל עוֹד שִׁבְעַת יָמִים אֲחֵרִים וַיְשַׁלַּח אֶת הַיּוֹנָה וְלֹא יָסְפָה שׁוּב אֵלָיו עוֹד: וְאוֹרִיךְ עוֹד שַׁבְעָא יוֹמִין אָחֳרָנִין וְשַׁלַּח יָת יוֹנָה וְלָא אוֹסֵיפַת לְמִתּוּב לְוָתֵהּ עוֹד:

רש"י וייחל. הוא לשון ויחל, אלא שזה לשון ויפעל וזה לשון ויתפעל. ויחל וימתין, וייחל ויתמתן:

(יג) וַיְהִי בְּאַחַת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ חָרְבוּ הַמַּיִם מֵעַל הָאָרֶץ וַיָּסַר נֹחַ אֶת מִכְסֵה הַתֵּבָה וַיַּרְא וְהִנֵּה חָרְבוּ פְּנֵי הָאֲדָמָה: וַהֲוָה בְּשִׁתְּ מְאָה וְחַד שְׁנִין בְּקַדְמָאָה בְּחַד לְיַרְחָא נְגוּבוּ מַיָּא מֵעַל אַרְעָא וְאַעְדִּי נֹחַ יָת חוֹפָאָה דְּתֵבוֹתָא וַחֲזָא וְהָא נְגוּבוּ אַפֵּי אַרְעָא:

רש"י בראשון. לרבי אליעזר הוא תשרי, ולרבי יהושע הוא ניסן: חרבו. נעשה כמין טיט, שקרמו פניה של מעלה:

(יד) וּבַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בְּשִׁבְעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לַחֹדֶשׁ יָבְשָׁה הָאָרֶץ: וּבְיַרְחָא תִּנְיָנָא בְּעַשְׂרִין וְשַׁבְעָא יוֹמָא לְיַרְחָא יַבִּישַׁת אַרְעָא:

רש"י בשבעה ועשרים. וירידתן בחדש השני בשבעה עשר, אלו אחד עשר ימים שהחמה יתרה על הלבנה, שמשפט דור המבול שנה תמימה היה: יבשה. נעשה גריד כהלכתה:

נח יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(טו) **רביעי** וַיְדַבֵּר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ לֵאמֹר: (טז) צֵא מִן הַתֵּבָה אַתָּה וְאִשְׁתְּךָ וּבָנֶיךָ וּנְשֵׁי בָנֶיךָ אִתָּךְ: פּוּק מִן תֵּבוּתָא אַתְּ וְאִתְּתָךְ וּבְנָךְ וּנְשֵׁי בְנָיךְ עִמָּךְ:

רש"י אתה ואשתך וגו' . איש ואשתו, כאן התיר להם תשמיש המטה:

(יז) כָּל הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּךָ מִכָּל בָּשָׂר בָּעוֹף וּבַבְּהֵמָה וּבְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ (הוצא) הַיְצֵא אִתָּךְ וְשָׁרְצוּ בָאָרֶץ וּפְרוּ וְרִבוּ עַל הָאָרֶץ: כָּל חַיְתָא דְּעִמָּךְ מִכָּל בִּשְׂרָא בְּעוֹפָא וּבִבְעִירָא וּבְכָל רְחֶשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא אַפֵּיק עִמָּךְ וְיִתְיַלְדוּן בְּאַרְעָא וְיִפְּשׁוּן וְיִסְגּוּן עַל אַרְעָא:

רש"י היצא. הוצא כתיב היצא קרי. היצא, אמור להם שיצאו. הוצא, אם אינם רוצים לצאת הוציאם אתה: ושרצו בארץ. ולא בתיבה, מגיד שאף הבהמה והעוף נאסרו בתשמיש:

(יח) וַיֵּצֵא נֹחַ וּבָנָיו וְאִשְׁתּוֹ וּנְשֵׁי בָנָיו אִתּוֹ: וְנָפַק נֹחַ וּבְנוֹהִי וְאִתְּתֵהּ וּנְשֵׁי בְנוֹהִי עִמֵּהּ: (יט) כָּל הַחַיָּה כָּל הָרֶמֶשׂ וְכָל הָעוֹף כֹּל רוֹמֵשׂ עַל הָאָרֶץ לְמִשְׁפְּחֹתֵיהֶם יָצְאוּ מִן הַתֵּבָה: כָּל חַיְתָא כָּל רְחֶשָׁא וְכָל עוֹפָא כֹּל דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לְזַרְעֲיָתְהוֹן נְפָקוּ מִן תֵּבוּתָא:

רש"י למשפחתיהם. קבלו עליהם על מנת לדבק במינן:

(כ) וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקַּח מִכֹּל הַבְּהֵמָה הַטְּהוֹרָה וּמִכֹּל הָעוֹף הַטָּהֹר וַיַּעַל עֹלֹת בַּמִּזְבֵּחַ:
וּבְנָא נֹחַ מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וּנְסִיב מִכֹּל בְּעִירָא דַּכְיָא וּמִכֹּל עוֹפָא דְכֵי וְאַסֵּיק עֲלָוָן בְּמַדְבְּחָא:
רש"י מכל הבהמה הטהורה. אמר לא צוה לי הקדוש ברוך הוא להכניס מאלו שבעה שבעה אלא כדי להקריב קרבן מהם:

(כא) וַיָּרַח יְהוָה אֶת רֵיחַ הַנִּיחֹחַ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל לִבּוֹ לֹא אֹסִף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה בַּעֲבוּר
הָאָדָם כִּי יֵצֶר לֵב הָאָדָם רַע מִנְּעָרָיו וְלֹא אֹסִף עוֹד לְהַכּוֹת אֶת כָּל חַי כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי: וְקַבֵּיל
יְיָ בְּרַעֲוָא יָת קוּרְבָּנֵהּ וַאֲמַר יְיָ בְּמֵימְרֵהּ לָא אוֹסֵף לְמֵילַט עוֹד יָת אַרְעָא בְּדִיל חוֹבֵי אֱנָשָׁא
אֲרֵי יְצַרָא לִבָּא דֶּאֱנָשָׁא בִּישׁ מִזְּעִירֵהּ וְלָא אוֹסֵף עוֹד לְמִמְחֵי יָת כָּל דְּחַי כְּמָא דְעַבָדִית:
רש"י מנעריו. מנעריו כתיב משננער לצאת ממעי אמו נתן בו יצר הרע: לא אסף. ולא אסף. כפל הדבר לשבועה, הוא שכתוב (ישעיהו נד ט) אשר נשבעתי מעבר מי נח, ולא מצינו בה שבועה אלא זו שכפל דבריו והיא שבועה, וכן דרשו חכמים במסכת שבועות (לו א) :

(כב) עֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקֹר וָחֹם וְקַיִץ וָחֹרֶף וְיוֹם וָלַיְלָה לֹא יִשְׁבֹּתוּ: עוֹד כָּל יוֹמֵי
אַרְעָא זַרְעָא וַחֲצָדָא וְקוּרָא וְחוֹמָא וְקַיְטָא וְסְתָוָא וְיוֹמָם וְלֵילְיָא לָא יִבְטָלוּן:
רש"י עוד כל ימי הארץ וגו' לא ישבתו. שש עתים הללו שני חדשים לכל אחד ואחד, כמו ששנינו חצי תשרי ומרחשון וחצי כסלו זרע, חצי כסלו וטבת וחצי שבט קור וכו' : קור. קשה מחורף: חורף. עת זרע שעורים וקטניות החריפין להתבשל מהר. הוא חצי שבט ואדר וחצי ניסן: קציר. חצי ניסן ואייר וחצי סיון: קיץ. חצי סיון תמוז וחצי אב, הוא זמן לקיטת תאנים וזמן שמיבשים אותן בשדות, ושמו קיץ כמו (שמואל ב טז ב) והלחם והקיץ לאכול הנערים: חום. הוא סוף ימות החמה חצי אב ואלול וחצי תשרי, שהעולם חם ביותר, כמו ששנינו במסכת יומא (כט א) שלהי קייטא קשי מקייטא: ויום ולילה לא ישבתו. מכלל ששבתו כל ימות המבול, שלא שמשו המזלות ולא נכר בין יום ובין לילה: לא ישבתו. לא יפסקו כל אלה מלהתנהג כסדרן:

ט (א) וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת נֹחַ וְאֶת בָּנָיו וַיֹּאמֶר לָהֶם פְּרוּ וּרְבוּ וּמִלְאוּ אֶת הָאָרֶץ: וּבְרִיךְ יְיָ
יָת נֹחַ וְיָת בְּנוֹהִי וַאֲמַר לְהוֹן פּוּשׁוּ וּסְגוּ וּמְלוּ יָת אַרְעָא: (ב) וּמוֹרַאֲכֶם וְחִתְּכֶם יְהֵיֶה עַל כָּל
חַיַּת הָאָרֶץ וְעַל כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר תִּרְמֹשׂ הָאֲדָמָה וּבְכָל דְּגֵי הַיָּם בְּיֶדְכֶם נִתָּנוּ:
וְדַחֲלַתְכוֹן וְאֵימַתְכוֹן תְּהֵי עַל כָּל חֵיוַת אַרְעָא וְעַל כָּל עוֹפָא דִּשְׁמַיָּא בְּכֹל דִּי תַרְחֵישׁ אַרְעָא
וּבְכָל נוּנֵי יַמָּא בִּיְדְכוֹן יְהוֹן מְסִירִין:
רש"י וחתכם. ואימתכם כמו (איוב ו כא) תראו חתת. ואגדה לשון חיות שכל זמן שהתינוק בן יומו חי אין אתה צריך לשמרו מן העכברים, עוג מלך הבשן מת, צריך לשמרו מן

העכברים, שנאמר ומוראכם וחתכם יהיה, אימתי יהיה מוראכם על החיות, כל זמן שאתם חיים:

(ג) כָּל רֶמֶשׂ אֲשֶׁר הוּא חַי לָכֶם יִהְיֶה לְאָכְלָה כְּיֶרֶק עֵשֶׂב נָתַתִּי לָכֶם אֶת כֹּל: כָּל רֶחֶשׂ דְּהוּא חַי לְכוֹן יְהֵי לְמֵיכָל כִּירוֹק עִשְׂבָּא יְהָבִית לְכוֹן יָת כּוֹלָּא:

רש"י לכם יהיה לאכלה. שלא הרשיתי לאדם הראשון לאכול בשר אלא ירק עשב, ולכם כירק עשב שהפקרתי לאדם הראשון, נתתי לכם את כל:

(ד) אַךְ בָּשָׂר בְּנַפְשׁוֹ דָמוֹ לֹא תֹאכֵלוּ: בְּרַם בִּשְׂרָא בְּנַפְשֵׁהּ דְּמֵהּ לָא תֵכְלוּן:

רש"י בשר בנפשו. אסר להם אבר מן החי, כלומר כל זמן שנפשו בו לא תאכלו הבשר: בנפשו דמו. בעוד נפשו בו: בשר בנפשו לא תאכלו. הרי אבר מן החי ואף בנפשו דמו לא תאכלו, הרי דם מן החי:

(ה) וְאַךְ אֶת דִּמְכֶם לְנַפְשֹׁתֵיכֶם אֶדְרֹשׁ מִיַּד כָּל חַיָּה אֶדְרְשֶׁנּוּ וּמִיַּד הָאָדָם מִיַּד אִישׁ אָחִיו אֶדְרֹשׁ אֶת נֶפֶשׁ הָאָדָם: וּבְרַם יָת דִּמְכוֹן לְנַפְשָׁתֵיכוֹן אֶתְבַּע מִיַּד כָּל חַיְתָא אֲתְבְּעִנֵּהּ וּמִיַּד אֱנָשָׁא מִיַּד גְּבַר דְּיֵשׁוֹד יָת דְּמָא דַּאֲחוֹהִי אֶתְבַּע יָת נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא:

רש"י ואך את דמכם. אף על פי שהתרתי לכם נטילת נשמה בבהמה, את דמכם אדרוש מהשופך דם עצמו: לנפשותיכם. אף החונק עצמו אף על פי שלא יצא ממנו דם: מיד כל חיה. לפי שחטאו דור המבול והפקרו למאכל חיות רעות לשלוט בהן, שנאמר (תהלים מט יג) נמשל כבהמות נדמו, לפיכך הצרך להזהיר עליהן את החיות: ומיד האדם. מיד ההורג במזיד ואין עדים אני אדרוש: מיד איש אחיו. מיד שהוא אוהב לו כאח והרגו שוגג, אני אדרוש, אם לא יגלה ויבקש על עונו למחל, שאף השוגג צריך כפרה, ואם אין עדים לחייבו גלות והוא אינו נכנע, הקדוש ברוך הוא דורש ממנו. כמו שדרשו רבותינו זכרונם לברכה והאלהים אנה לידו במסכת מכות (י ב) הקדוש ברוך הוא מזמנן לפנדק אחד וכו' :

(ו) שֹׁפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם: דְּיֵשׁוֹד דְּמָא דֶּאֱנָשָׁא בְּסַעֲדִין עַל מֵימַר דַּיְנַיָּא דְּמֵהּ יִתְשֵׁד אֲרֵי בְּצַלְמָא דַּיְיָ עֲבַד יָת אֱנָשָׁא:

רש"י באדם דמו ישפך. אם יש עדים המיתוהו אתם, למה, כי בצלם אלהים וגו' : עשה את האדם. זה מקרא חסר, וצריך להיות עשה העושה את האדם, וכן הרבה במקרא:

(ז) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ שִׁרְצוּ בָאָרֶץ וּרְבוּ בָהּ: וְאַתּוּן פּוּשׁוּ וּסְגוּ אִתְיְלִידוּ בְּאַרְעָא וּסְגוּ בַּהּ:

רש"י ואתם פרו ורבו. לפי פשוטו הראשונה לברכה, וכאן לצווי. ולפי מדרשו להקיש מי שאינו עוסק בפריה ורביה לשופך דמים:

(ח) **חמישי** וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ וְאֶל בָּנָיו אִתּוֹ לֵאמֹר: וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ וְלִבְנוֹהִי עִמֵּהּ לְמֵימָר:
(ט) וַאֲנִי הִנְנִי מֵקִים אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְאֶת זַרְעֲכֶם אַחֲרֵיכֶם: וַאֲנָא הָא אֲנָא מֵקִים יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְעִם בְּנֵיכוֹן בַּתְרֵיכוֹן:

רש"י ואני הנני. מסכים אני עמך, שהיה נח דואג לעסוק בפריה ורביה עד שהבטיחו הקדוש ברוך הוא שלא לשחת את העולם עוד, וכן עשה. ובאחרונה אמר לו הנני מסכים לעשות קיום וחזוק ברית להבטחתי, ואתן לך אות:

(י) וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם בָּעוֹף בַּבְּהֵמָה וּבְכָל חַיַּת הָאָרֶץ אִתְּכֶם מִכֹּל יֹצְאֵי הַתֵּבָה לְכֹל חַיַּת הָאָרֶץ: וְעִם כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דְּעִמְּכוֹן בְּעוֹפָא בִבְעִירָא וּבְכָל חַיַּת אַרְעָא דְּעִמְּכוֹן מִכֹּל נָפְקֵי תֵבוּתָא לְכֹל חַיַּת אַרְעָא:

רש"י חיית הארץ אתכם. הם המתהלכים עם הבריות: מכל יוצאי התבה. להביא שקצים ורמשים: לכל חיית הארץ. להביא המזיקין שאינן בכלל החיה אשר אתכם, שאין הלוכן עם הבריות:

(יא) וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם וְלֹא יִכָּרֵת כָּל בָּשָׂר עוֹד מִמֵּי הַמַּבּוּל וְלֹא יִהְיֶה עוֹד מַבּוּל לְשַׁחֵת הָאָרֶץ: וְאָקֵם יָת קְיָמִי עִמְּכוֹן וְלָא יִשְׁתֵּיצֵי כָל בִּשְׂרָא עוֹד מִמֵּי טוֹפָנָא וְלָא יְהֵי עוֹד טוֹפָנָא לְחַבָּלָא אַרְעָא:

רש"י והקימותי. אעשה קיום לבריתי, ומהו קיומו, את הקשת כמו שמסים והולך:

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר אִתְּכֶם לְדֹרֹת עוֹלָם: וַאֲמַר יְיָ דְּא אָת קְיָם דִּי אֲנָא יָהֵב בֵּין מֵימְרִי וּבֵינְכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי עִמְּכוֹן לְדָרֵי עָלְמָא:

רש"י לדרת עולם. נכתב חסר, שיש דורות שלא הצרכו לאות לפי שצדיקים גמורים היו, כמו דורו של חזקיהו מלך יהודה, ודורו של רבי שמעון בן יוחאי:

(יג) אֶת קַשְׁתִּי נָתַתִּי בֶּעָנָן וְהָיְתָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵין הָאָרֶץ: יָת קַשְׁתִּי יְהָבִית בַּעֲנָנָא וּתְהִי לְאָת קְיָם בֵּין מֵימְרִי וּבֵין אַרְעָא: (יד) וְהָיָה בְּעַנְנִי עָנָן עַל הָאָרֶץ וְנִרְאָתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן:
וִיהִי בַּעֲנָנוּתִי עֲנָנָא עַל אַרְעָא וְתִתְחֲזֵי קַשְׁתָּא בַּעֲנָנָא:

רש"י בענני ענן. כשתעלה במחשבה לפני להביא חשך ואבדון לעולם:

(טו) וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי אֲשֶׁר בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר וְלֹא יִהְיֶה עוֹד הַמַּיִם לְמַבּוּל לְשַׁחֵת כָּל בָּשָׂר: וְדָכִירְנָא יָת קְיָמִי דִּי בֵין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא וְלָא יְהֵי עוֹד מַיָּא לְטוֹפָנָא לְחַבָּלָא כָל בִּשְׂרָא: (טז) וְהָיְתָה הַקֶּשֶׁת בֶּעָנָן וּרְאִיתִיהָ לִזְכֹּר בְּרִית עוֹלָם בֵּין אֱלֹהִים וּבֵין כָּל נֶפֶשׁ חַיָּה בְּכָל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ: וּתְהֵי

קַשְׁתִּי בֶּעָנָן וְאֵחֲזִנַהּ לְמִדְכַּר קְיָם עָלָם בֵּין מֵימְרָא דַיְיָ וּבֵין כָּל נַפְשָׁא חַיְתָא בְּכָל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י בין אלהים ובין כל נפש חיה. בין מדת הדין של מעלה וביניכם שהיה לו לכתוב ביני ובין כל נפש חיה. אלא זהו מדרשו כשתבא מדת הדין לקטרג עליכם (לחיב אתכם) אני רואה את האות ונזכר:

(יז) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל נֹחַ זֹאת אוֹת הַבְּרִית אֲשֶׁר הֲקִמֹתִי בֵּינִי וּבֵין כָּל בָּשָׂר אֲשֶׁר עַל הָאָרֶץ:

וַאֲמַר יְיָ לְנֹחַ דָּא אָת קְיָם דִּי אֲקֵמִית בֵּין מֵימְרִי וּבֵין כָּל בִּשְׂרָא דִּי עַל אַרְעָא:

רש"י זאת אות הברית. הראהו הקשת ואמר לו הרי האות שאמרתי:

(יח) **שישי** וַיִּהְיוּ בְנֵי נֹחַ הַיֹּצְאִים מִן הַתֵּבָה שֵׁם וְחָם וְיֶפֶת וְחָם הוּא אֲבִי כְנָעַן: וַהֲווֹ בְנֵי נֹחַ דִּי נְפָקוּ מִן תֵּבוֹתָא שֵׁם וְחָם וְיָפֶת וְחָם הוּא אֲבוּהִי דְכְנָעַן:

רש"י וחם הוא אבי כנען. למה הצרך לומר כאן, לפי שהפרשה עסוקה ובאה בשכרותו של נח שקלקל בה חם, ועל ידו נתקלל כנען, ועדיין לא כתב תולדות חם, ולא ידענו שכנען בנו, לפיכך הצרך לומר כאן וחם הוא אבי כנען:

(יט) שְׁלֹשָׁה אֵלֶּה בְּנֵי נֹחַ וּמֵאֵלֶּה נָפְצָה כָל הָאָרֶץ: תְּלָתָא אִלֵּין בְּנֵי נֹחַ וּמֵאִלֵּין אִתְבַּדָּרוּ כָּל אַרְעָא: (כ) וַיָּחֶל נֹחַ אִישׁ הָאֲדָמָה וַיִּטַּע כָּרֶם: וְשָׁרִי נֹחַ גְּבַר פָּלַח בְּאַרְעָא וּנְצִיב כַּרְמָא:

רש"י ויחל. עשה עצמו חלין, שהיה לו לעסוק תחלה בנטיעה אחרת: איש האדמה. אדוני האדמה, כמו (רות א ג) איש נעמי: ויטע כרם. כשנכנס לתבה הכניס עמו זמורות ויחורי תאנים:

(כא) וַיֵּשְׁתְּ מִן הַיַּיִן וַיִּשְׁכָּר וַיִּתְגַּל בְּתוֹךְ אָהֳלֹה: וּשְׁתִי מִן חַמְרָא וּרְוִי וְאִתְגְּלִי בְּגוֹ מַשְׁכְּנֵהּ:

רש"י ויתגל. לשון ויתפעל: אהלו. אהלה כתיב רמז לעשרת שבטים שנקראו על שם שומרון שנקראת אהלה, שגלו על עסקי היין, שנאמר השתים במזרקי יין (עמוס ו ו) :

(כב) וַיַּרְא חָם אֲבִי כְנַעַן אֵת עֶרְוַת אָבִיו וַיַּגֶּד לִשְׁנֵי אֶחָיו בַּחוּץ: וַחֲזָא חָם אֲבוּהִי דְכְנַעַן יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהִי וְחַוִי לְתַרִין אֲחוֹהִי בְּשׁוּקָא:

רש"י וירא חם אבי כנען. יש מרבותינו אומרים כנען ראה והגיד לאביו לכך הזכר על הדבר ונתקלל: וירא את ערות אביו. יש אומרים סרסו ויש אומרים רבעו:

(כג) וַיִּקַּח שֵׁם וָיֶפֶת אֶת הַשִּׂמְלָה וַיָּשִׂימוּ עַל שְׁכֶם שְׁנֵיהֶם וַיֵּלְכוּ אֲחֹרַנִּית וַיְכַסּוּ אֵת עֶרְוַת אֲבִיהֶם וּפְנֵיהֶם אֲחֹרַנִּית וְעֶרְוַת אֲבִיהֶם לֹא רָאוּ: וּנְסִיב שֵׁם וְיֶפֶת יָת כְּסוּתָא וְשַׁוִיו עַל כְּתַף תַּרְוֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מְחַזְרִין וַחֲפִיאוּ יָת עֶרְיָתָא דַּאֲבוּהוֹן וְאַפֵּיהוֹן מְחַזְרִין וְעֶרְיָתָא דַּאֲבוּהוֹן לָא חָזוֹ:

רש"י ויקח שם ויפת. אין כתיב כאן ויקחו אלא ויקח, למד על שם שנתאמץ במצוה יותר מיפת, לכך זכו בניו לטלית של ציצית, ויפת זכה לקבורה לבניו, שנאמר (יחזקאל לט יא) אתן לגוג מקום שם קבר. וחם שבזה את אביו נאמר בזרעו (ישעיה כ ד) כן ינהג מלך אשור את שבי מצרים ואת גלות כוש נערים וזקנים ערום ויחף וחשופי שת וגו' : ופניהם אחורנית. למה נאמר פעם שניה, מלמד שכשקרבו אצלו והצרכו להפך עצמם לכסותו, הפכו פניהם אחורנית:

(כד) וַיִּיקֶץ נֹחַ מִיֵּינוֹ וַיֵּדַע אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ בְּנוֹ הַקָּטָן: וְאִתְּעַר נֹחַ מֵחַמְרֵהּ וְיִדַּע יָת דִּי עֲבַד לֵהּ בְּרֵהּ זְעֵירָא:

רש"י בנו הקטן. הפסול והבזוי, כמו (ירמיה מט טו) הנה קטן נתתיך בגוים בזוי באדם:

(כה) וַיֹּאמֶר אָרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו: וַאֲמַר לֵיט כְּנַעַן עַבַד פְּלַח עַבְדִין יְהֵי לַאֲחוֹהִי:

רש"י ארור כנען. אתה גרמת לי שלא אוליד בן רביעי אחר לשמשני, ארור בנך רביעי להיות משמש את זרעם של אלו הגדולים, שהטל עליהם טורח עבודתי מעתה. ומה ראה חם שסרסו, אמר להם לאחיו אדם הראשון שני בנים היו לו, והרג זה את זה בשביל ירשת העולם ואבינו יש לו שלשה בנים ועודנו מבקש בן רביעי:

(כו) וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהֵהּ דְּשֵׁם וְיֵהֵי כְנַעַן עַבְדָא לְהוֹן:

רש"י ברוך ה' אלהי שם. שעתיד לשמור הבטחתו לזרעו לתת להם את ארץ כנען: ויהי כנען עבד למו. למס עובד:

(כז) יַפְתְּ אֱלֹהִים לְיֶפֶת וְיִשְׁכֹּן בְּאָהֳלֵי שֵׁם וְיִהִי כְנַעַן עֶבֶד לָמוֹ: יַפְתֵּי יְיָ לְיֶפֶת וְיִשְׁרֵי שְׁכִינְתֵּהּ בְּמַשְׁכְּנֵהּ דְּשֵׁם וְיֵהֵי כְנַעַן עַבְדָא לְהוֹן:

רש"י יפת אלהים ליפת. מתורגם יפתי, ירחיב: וישכון באהלי שם. ישרה שכינתו בישראל. ומדרש חכמים אף על פי שיפת אלהים ליפת, שבנה כרש שהיה מבני יפת בית שני, לא שרתה בו שכינה. והיכן שרתה, במקדש ראשון שבנה שלמה שהיה מבני שם: ויהי כנען עבד למו. אף משיגלו בני שם, ימכרו להם עבדים מבני כנען:

(כח) וַיְחִי נֹחַ אַחַר הַמַּבּוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה: וַחֲיָא נֹחַ בָּתַר טוֹפָנָא תְּלַת מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין: (כט) וַיִּהְיוּ כָּל יְמֵי נֹחַ תְּשַׁע מֵאוֹת שָׁנָה וַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וַיָּמֹת: וַהֲווֹ כָּל יוֹמֵי נֹחַ תְּשַׁע מְאָה וְחַמְשִׁין שְׁנִין וּמִית: ל (א) וְאִלֵּה תּוֹלְדֹת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וָיֶפֶת וַיִּוָּלְדוּ לָהֶם בָּנִים אַחַר הַמַּבּוּל: וְאִלֵּין תּוֹלְדַת בְּנֵי נֹחַ שֵׁם חָם וְיָפֶת וְאִתְיְלִידוּ לְהוֹן בְּנִין בָּתַר טוֹפָנָא:

(ב) בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבַל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס: בְּנֵי יֶפֶת גֹּומֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתוּבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס:

רש"י ותירס. זו פרס:

(ג) וּבְנֵי גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתֹגַרְמָה: וּבְנֵי גוֹמֶר אַשְׁכְּנַז וְרִיפַת וְתוֹגַרְמָה: (ד) וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים: וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישׁ כִּתִּים וְדֹדָנִים: (ה) מֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ אִיֵּי הַגּוֹיִם בְּאַרְצֹתָם אִישׁ לִלְשֹׁנוֹ לְמִשְׁפְּחֹתָם בְּגוֹיֵהֶם: מֵאֵלִּין אִתְפָּרְשׁוּ נַגְוָת עַמְמַיָּא בְּאַרְעָהוֹן גְּבַר לְלִישָׁנֵהּ לְזַרְעָיָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן: (ו) וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן: וּבְנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם וּפוּט וּכְנָעַן: (ז) וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן: וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּה וְרַעְמָה וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָה שְׁבָא וּדְדָן: (ח) וְכוּשׁ יָלַד אֶת נִמְרֹד הוּא הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבֹּר בָּאָרֶץ: וְכוּשׁ אוֹלִיד יָת נִמְרֹד הוּא שָׁרֵי לְמֶהֱוֵי גִּבַּר תַּקִּיף בְּאַרְעָא:

רש"י להיות גבר. להמריד כל העולם על הקדוש ברוך הוא בעצת דור הפלגה:

(ט) הוּא הָיָה גִּבֹּר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה עַל כֵּן יֵאָמַר כְּנִמְרֹד גִּבּוֹר צַיִד לִפְנֵי יְהוָה: הוּא הֲוָה גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ עַל כֵּן יִתְאֲמַר כְּנִמְרֹד גִּבַּר תַּקִּיף קֳדָם יְיָ:

רש"י גבר ציד. צד דעתן של ברויות בפיו ומטען למרוד במקום: לפני ה'. מתכון להקניטו על פניו: על כן יאמר כנמרד. על כל אדם מרשיע בעזות פנים, יודע רבונו ומתכון למרוד בו, יאמר זה כנמרוד גבור ציד:

(י) וַתְּהִי רֵאשִׁית מַמְלַכְתּוֹ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר: וַהֲוָה רֵישׁ מַלְכוּתֵהּ בָּבֶל וְאֶרֶךְ וְאַכַּד וְכַלְנֵה בְּאַרְעָא דְּבָבֶל: (יא) מִן הָאָרֶץ הַהִוא יָצָא אַשּׁוּר וַיִּבֶן אֶת נִינְוֵה וְאֶת רְחֹבֹת עִיר וְאֶת כָּלַח: מִן אַרְעָא (ס"א עֲיָצָה) הַהִיא נְפַק אֲתוּרָאָה וּבְנָא יָת נִינְוֵה וְיָת רְחֹבֹת (נ"א רְחוֹבֵי) קִרְתָּא וְיָת כָּלַח:

רש"י מן הארץ וגו' . כיון שראה אשור את בניו שומעין לנמרוד ומורדין במקום לבנות המגדל, יצא מתוכם:

(יב) וְאֶת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִוא הָעִיר הַגְּדֹלָה: וְיָת רֶסֶן בֵּין נִינְוֵה וּבֵין כָּלַח הִיא קִרְתָּא רַבְּתָא:

רש"י העיר הגדולה. היא נינוה שנאמר (יונה ג ג) ונינוה היתה עיר גדולה לאלהים:

(יג) וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת לוּדִים וְאֶת עֲנָמִים וְאֶת לְהָבִים וְאֶת נַפְתֻּחִים: וּמִצְרָאֵי (בכל הס':וּמִצְרַיִם) אוֹלִיד יָת לוּדָאֵי וְיָת עֲנָמָאֵי וְיָת לְהָבָאֵי וְיָת נַפְתּוּחָאֵי:

רש"י להבים. שפניהם דומים ללהב:

(יד) וְאֶת פַּתְרֻסִים וְאֶת כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת כַּפְתֹרִים: וְיָת פַּתְרוּסָאֵי וְיָת כַּסְלוּחָאֵי דִּי נְפָקוּ מִתַּמָּן פְּלִשְׁתָּאֵי וְיָת קַפּוּטָקָאֵי:

רש"י ואת פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים. משניהם יצאו, שהיו פתרוסים וכסלוחים מחליפין משכב נשותיהם אלו לאלו, ויצאו מהם פלשתים:

(טו) וּכְנַעַן יָלַד אֶת צִידֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת חֵת: וּכְנַעַן אוֹלִיד יָת צִידוֹן בֻּכְרֵהּ וְיָת חֵת: (טז) וְאֶת הַיְבוּסִי וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי: וְיָת יְבוּסָאֵי וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי: (יז) וְאֶת הַחִוִּי וְאֶת הַעַרְקִי וְאֶת הַסִּינִי: וְיָת חִוָּאֵי וְיָת עַרְקָאֵי וְיָת אַנְתּוֹסָאֵי: (יח) וְאֶת הָאַרְוָדִי וְאֶת הַצְּמָרִי וְאֶת הַחֲמָתִי וְאַחַר נָפֹצוּ מִשְׁפְּחוֹת הַכְּנַעֲנִי: וְיָת אַרְוָדָאֵי וְיָת צְמָרָאֵי וְיָת חֲמָתָאֵי וּבָתַר כֵּן אִתְבַּדָּרוּ זַרְעַיָּת כְּנַעֲנָאֵי:

רש"י ואחר נפצו. מאלו נפוצו משפחות הרבה:

(יט) וַיְהִי גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידֹן בֹּאֲכָה גְרָרָה עַד עַזָּה בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְאַדְמָה וּצְבֹיִם עַד לָשַׁע: וַהֲוָה תְּחוּם כְּנַעֲנָאֵי מִצִּידוֹן מָטֵי לְגְרָר עַד עַזָּה מָטֵי לְסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְאַדְמָה וּצְבוֹיִם עַד לָשַׁע:

רש"י גבול הכנעני. סוף ארצו. כל גבול שבמקרא לשון סוף וקצה: באכה. שם דבר. ולי נראה כאדם האומר לחברו גבול זה מגיע עד אשר תבא לגבול פלוני:

(כ) אֵלֶּה בְנֵי חָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם בְּגוֹיֵהֶם: אִלֵּין בְּנֵי חָם לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְלִישָׁנְהוֹן בְּאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן:

רש"י ללשונותם בארצותם. אף על פי שנחלקו ללשונות וארצות, כלם בני חם הם:

(כא) וּלְשֵׁם יֻלַּד גַּם הוּא אֲבִי כָּל בְּנֵי עֵבֶר אֲחִי יֶפֶת הַגָּדוֹל: וּלְשֵׁם אִתְיְלִיד אַף הוּא אֲבוּהוֹן דְּכָל בְּנֵי עֵבֶר אָחוּהִי דְּיֶפֶת רַבָּא:

רש"י אבי כל בני עבר. הנהר היה שם: אחי יפת הגדול. איני יודע אם יפת הגדול אם שם, כשהוא אומר (להלן יא י) שם בן מאת שנה וגו' שנתים אחר המבול, הוי אומר יפת הגדול, שהרי בן חמש מאות שנה היה נח כשהתחיל להוליד, והמבול היה בשנת שש מאות שנה לנח, נמצא שהגדול בבניו היה בן מאה שנה, ושם לא הגיע למאה שנה עד שנתים אחר המבול: אחי יפת. ולא אחי חם, שאלו שניהם כבדו את אביהם, וזה בזהו:

(כב) בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם: בְּנֵי שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם: (כג) וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמָשׁ: וּבְנֵי אֲרָם עוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמַשׁ: (כד) וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת שָׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת עֵבֶר: וְאַרְפַּכְשַׁד אוֹלִיד יָת שָׁלַח וְשֶׁלַח אוֹלִיד יָת עֵבֶר: (כה) וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן: וּלְעֵבֶר אִתְיְלִידוּ תְּרֵין בְּנִין שׁוּם חַד פֶּלֶג אֲרֵי בְּיוֹמוֹהִי אִתְפְּלִיגַת אַרְעָא וְשׁוּם אָחוּהִי יָקְטָן:

רש"י נפלגה. נתבלבלו הלשונות, ונפוצו מן הבקעה, ונתפלגו בכל העולם. למדנו שהיה עבר נביא שקרא שם בנו על שם העתיד. ושנינו בסדר עולם (פרק א) שבסוף ימיו נתפלגו, שאם תאמר בתחלת ימיו, הרי יקטן אחיו צעיר ממנו והוליד כמה משפחות קודם לכן, שנאמר (פסוק כו) ויקטן ילד וגו' ואחר כך ויהי כל הארץ וגו' . ואם תאמר באמצע ימיו, לא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, הא למדת שבשנת מות פלג נתפלגו:

(כו) וְיָקְטָן יָלַד אֶת אַלְמוֹדָד וְאֶת שָׁלֶף וְאֶת חֲצַרְמָוֶת וְאֶת יָרַח: וְיָקְטָן אוֹלִיד יָת אַלְמוֹדָד וְיָת שָׁלֶף וְיָת חֲצַרְמָוֶת וְיָת יָרַח:

רש"י ויקטן. שהיה ענו ומקטין עצמו, לכך זכה להעמיד כל המשפחות הללו: חצרמות. על שם מקומו, דברי אגדה:

(כז) וְאֶת הֲדוֹרָם וְאֶת אוּזָל וְאֶת דִּקְלָה: וְיָת הֲדוֹרָם וְיָת אוּזָל וְיָת דִּקְלָה: (כח) וְאֶת עוֹבָל וְאֶת אֲבִימָאֵל וְאֶת שְׁבָא: וְיָת עוֹבָל וְיָת אֲבִימָאֵל וְיָת שְׁבָא: (כט) וְאֶת אוֹפִר וְאֶת חֲוִילָה וְאֶת יוֹבָב כָּל אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן: וְיָת אוֹפִר וְיָת חֲוִילָה וְיָת יוֹבָב כָּל אִלֵּין בְּנֵי יָקְטָן: (ל) וַיְהִי מוֹשָׁבָם מִמֵּשָׁא בּאֲכָה סְפָרָה הַר הַקֶּדֶם: וַהֲוָה מוֹתְבָנֵהוֹן מִמֵּשָׁא מָטֵי לְסַפַּר טוּר מָדִינְחָא: (לא) אֵלֶּה בְּנֵי שֵׁם לְמִשְׁפְּחֹתָם לִלְשֹׁנֹתָם בְּאַרְצֹתָם לְגוֹיֵהֶם: אִלֵּין בְּנֵי שֵׁם לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְלִישָׁנְהוֹן לְאַרְעָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן: (לב) אֵלֶּה מִשְׁפְּחֹת בְּנֵי נֹחַ לְתוֹלְדֹתָם בְּגוֹיֵהֶם וּמֵאֵלֶּה נִפְרְדוּ הַגּוֹיִם בָּאָרֶץ אַחַר הַמַּבּוּל: אִלֵּין זַרְעֲיַת בְּנֵי נֹחַ לְתוּלְדָתְהוֹן בְּעַמְמֵיהוֹן וּמֵאִלֵּין אִתְפָּרְשׁוּ עַמְמַיָּא בְּאַרְעָא אַחַר מַבּוּלָא: **יא** (א) **שביעי** וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שָׂפָה אֶחָת וּדְבָרִים אֲחָדִים: וַהֲוָה כָּל אַרְעָא לִישָׁן חַד וּמַמְלָל חָד:

רש"י שפה אחת. לשון הקודש: ודברים אחדים. באו בעצה אחת ואמרו לא כל המנו שיבור לו את העליונים, נעלה לרקיע ונעשה עמו מלחמה. דבר אחר על יחידו של עולם. דבר אחר ודברים אחדים, אמרו אחת לאלף ושש מאות חמשים ושש שנים הרקיע מתמוטט כשם שעשה בימי המבול, בואו ונעשה לו סמוכות:

(ב) וַיְהִי בְנָסְעָם מִקֶּדֶם וַיִּמְצְאוּ בִקְעָה בְּאֶרֶץ שִׁנְעָר וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וַהֲוָה בְּמַטְלְהוֹן בְּקַדְמֵיתָא וְאַשְׁכָּחוּ בְקָעָתָא בְּאַרְעָא דְבָבֶל וְיתִיבוּ תַמָּן:

רש"י ויהי בנסעם מקדם. שהיו יושבים שם, כדכתיב למעלה (י ל) ויהי מושבם וגו' הר הקדם, ונסעו משם לתור להם מקום להחזיק את כלם, ולא מצאו אלא שנער:

(ג) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ הָבָה נִלְבְּנָה לְבֵנִים וְנִשְׂרְפָה לִשְׂרֵפָה וַתְּהִי לָהֶם הַלְּבֵנָה לְאָבֶן וְהַחֵמָר הָיָה לָהֶם לַחֹמֶר: וַאֲמָרוּ גְּבַר לְחַבְרֵהּ הָבוּ נְרֵמֵי לְבְנִין וְנוֹקְדִינוּן בְּנוּרָא יוֹקַדְתָּא (נ"י בְּנוּרָא) וַהֲוַת לְהוֹן לְבֵנְתָּא לְאַבְנָא וְחֵימָרָא הֲוָה לְהוֹן לְשֵׁיעַ:

רש"י איש אל רעהו. אמה לאמה, מצרים לכוש [וכוש לפוט] ופוט לכנען: הבה. הזמינו עצמכם. כל הבה לשון הזמנה הוא, שמכינים עצמן ומתחברים למלאכה, או לעצה, או למשא. הבה, הזמינו אפרייליי"ר בלע"ז : לבנים. שאין אבנים בבבל, שהיא בקעה: ונשרפה לשרפה. כך עושין הלבנים שקורין טיולי"ש בלע"ז , שורפים אותן בכבשן: לחמר. לטוח הקיר:

(ד) וַיֹּאמְרוּ הָבָה נִבְנֶה לָּנוּ עִיר וּמִגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָּנוּ שֵׁם פֶּן נָפוּץ עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ: וַאֲמָרוּ הָבוּ נִבְנֵי לָנָא קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא וְרֵישֵׁהּ מָטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְנַעֲבֵיד לָנָא שׁוּם דֵּילְמָא נְתְבַּדַּר עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא:

רש"י פן נפוץ. שלא יביא עלינו שום מכה להפיצנו מכאן:

(ה) וַיֵּרֶד יְהוָה לִרְאֹת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמִּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם: וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאִתְפָּרְעָא עַל עוֹבָדֵי קַרְתָּא וּמַגְדְּלָא דִּי בְנוֹ בְּנֵי אֱנָשָׁא:

רש"י וירד ה' לראות. לא הצרך לכך, אלא בא ללמד לדינים שלא ירשיעו הנדון עד שיראו ויבינו. במדרש רבי תנחומא (אות יח) : בני האדם. אלא בני מי, שמא בני חמורים וגמלים, אלא בני אדם הראשון שכפר את הטובה ואמר (ג יב) האשה אשר נתתה עמדי, אף אלו כפרו בטובה למרוד במי שהשפיעם טובה ומלטם מן המבול:

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה הֵן עַם אֶחָד וְשָׂפָה אַחַת לְכֻלָּם וְזֶה הַחִלָּם לַעֲשׂוֹת וְעַתָּה לֹא יִבָּצֵר מֵהֶם כֹּל אֲשֶׁר יָזְמוּ לַעֲשׂוֹת: וַאֲמַר יְיָ הָא עַמָּא חַד וְלִישָׁן חַד לְכֻלְּהוֹן וְדֵין דְּשָׁרִיו לְמֶעְבַּד וּכְעַן לָא יִתְמְנַע מִנְּהוֹן כֹּל דְּחַשִּׁיבוּ לְמֶעְבַּד:

רש"י הן עם אחד ושפה אחת. כל טובה זו יש עמהן, שעם אחד הם ושפה אחת לכלם, ודבר זה החלו לעשות: החלם. כמו אמרם, עשותם, התחילו הם לעשות: לא יבצר מהם וגו' לעשות. בתמיהה. יבצר לשון מניעה, כתרגומו, ודומה לו (תהלים עו יג) יבצר רוח נגידים:

(ז) הָבָה נֵרְדָה וְנָבְלָה שָׁם שְׂפָתָם אֲשֶׁר לֹא יִשְׁמְעוּ אִישׁ שְׂפַת רֵעֵהוּ: הָבוּ נִתְגְּלֵי וּנְבַלְבֵּל תַּמָּן לִישָׁנְהוֹן דְּלָא יִשְׁמְעוּן (גְּבַר) אֲנַשׁ לִישָׁן חַבְרֵהּ:

רש"י הבה נרדה. בבית דינו נמלך, מענותנותו היתרה: הבה. מדה כנגד מדה, הם אמרו הבה נבנה, והוא כנגדם מדד ואמר הבה נרדה: ונבלה. ונבלבל. נו"ן משמש בלשון רבים, וה"א אחרונה יתרה כה"א של נרדה: לא ישמעו. זה שואל לבנה וזה מביא טיט, וזה עומד עליו ופוצע את מוחו:

(ח) וַיָּפֶץ יְהוָה אֹתָם מִשָּׁם עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ וַיַּחְדְּלוּ לִבְנֹת הָעִיר: וּבַדַּר יְיָ יָתְהוֹן מִתַּמָּן עַל אַפֵּי כָל אַרְעָא וּמְנָעוּ לְמִבְנֵי(נ"י וְאִתְמְנַע מִלְּמִבְנֵי) קַרְתָּא:

רש"י ויפץ ה' אותם משם. בעולם הזה. מה שאמרו פן נפוץ, נתקים עליהם, הוא שאמר שלמה (משלי י כד) מגורת רשע היא תבואנו:

(ט) עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ בָּבֶל כִּי שָׁם בָּלַל יְהוָה שְׂפַת כָּל הָאָרֶץ וּמִשָּׁם הֱפִיצָם יְהוָה עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ: עַל כֵּן קָרָא שְׁמַהּ בָּבֶל אֲרֵי תַמָּן בַּלְבֵּל יְיָ לִישַׁן כָּל אַרְעָא וּמִתַּמָּן בַּדְּרִנּוּן יְיָ עַל אַפֵּי כָּל אַרְעָא:

רש"י ומשם הפיצם. למד שאין להם חלק לעולם הבא. וכי אי זו קשה, של דור המבול או של דור הפלגה, אלו לא פשטו יד בעקר, ואלו פשטו יד בעקר כביכול להלחם בו, ואלו נשטפו, ואלו לא נאבדו מן העולם. אלא שדור המבול היו גזלנים והיתה מריבה ביניהם לכך נאבדו, ואלו היו נוהגים אהבה ורעות ביניהם, שנאמר שפה אחת ודברים אחדים. למדת ששנאוי המחלוקת וגדול השלום:

(י) אֵלֶּה תּוֹלְדֹת שֵׁם שֵׁם בֶּן מְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַרְפַּכְשָׁד שְׁנָתַיִם אַחַר הַמַּבּוּל: אֵלֶּין תּוֹלְדַת שֵׁם שֵׁם בַּר מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד תְּרֵתֵין שְׁנִין בָּתַר טוֹפָנָא:

רש"י שם בן מאת שנה. כשהוליד את ארפכשד שנתים אחר המבול:

(יא) וַיְחִי שֵׁם אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא שֵׁם בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת אַרְפַּכְשָׁד חֲמֵשׁ מְאָה שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יב) וְאַרְפַּכְשַׁד חַי חֲמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת שָׁלַח: וְאַרְפַּכְשַׁד חֲיָא תְּלָתִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת שָׁלַח: (יג) וַיְחִי אַרְפַּכְשַׁד אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שֶׁלַח שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא אַרְפַּכְשַׁד בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שֶׁלַח אַרְבַּע מְאָה וּתְלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יד) וְשֶׁלַח חַי שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת עֵבֶר: וְשֶׁלַח חֲיָא תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת עֵבֶר: (טו) וַיְחִי שֶׁלַח אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת עֵבֶר שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא שֶׁלַח בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת עֵבֶר אַרְבַּע מְאָה וּתְלַת שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (טז) וַיְחִי עֵבֶר אַרְבַּע וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת פָּלֶג: וַחֲיָא עֵבֶר תְּלָתִין וְאַרְבַּע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת פָּלֶג: (יז) וַיְחִי עֵבֶר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת פָּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא עֵבֶר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת פָּלֶג אַרְבַּע מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (יח) וַיְחִי פָּלֶג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת רְעוּ: וַחֲיָא פָּלֶג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת רְעוּ: (יט) וַיְחִי פָּלֶג אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ תֵּשַׁע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא פָּלֶג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת רְעוּ מָאתָן וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כ) וַיְחִי רְעוּ שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת שְׂרוּג: וַחֲיָא רְעוּ תְּלָתִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת שְׂרוּג: (כא) וַיְחִי רְעוּ אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת שְׂרוּג שֶׁבַע שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא רְעוּ בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת שְׂרוּג מָאתָן וּשְׁבַע שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כב) וַיְחִי שְׂרוּג שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת נָחוֹר: וַחֲיָא שְׂרוּג תְּלָתִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת נָחוֹר: (כג) וַיְחִי שְׂרוּג

אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת נָחוֹר מָאתַיִם שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא שְׂרוּג בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת נָחוֹר מָאתָן שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כד) וְיָחִי נָחוֹר תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת תָּרַח: וְחַיָא נָחוֹר עֶשְׂרִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת תָּרַח: (כה) וַיְחִי נָחוֹר אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת תָּרַח תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמְאַת שָׁנָה וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: וַחֲיָא נָחוֹר בָּתַר דְּאוֹלִיד יָת תָּרַח מְאָה וּתְשַׁע עֲשַׂר שְׁנִין וְאוֹלִיד בְּנִין וּבְנָן: (כו) וַיְחִי תֶּרַח שִׁבְעִים שָׁנָה וַיּוֹלֶד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן: וְחַיָא תֶּרַח שִׁבְעִין שְׁנִין וְאוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן: (כז) וְאִלֶּה תּוֹלְדֹת תֶּרַח תֶּרַח הוֹלִיד אֶת אַבְרָם אֶת נָחוֹר וְאֶת הָרָן וְהָרָן הוֹלִיד אֶת לוֹט: וְאִלֵּין תּוּלְדַת תֶּרַח תֶּרַח אוֹלִיד יָת אַבְרָם יָת נָחוֹר וְיָת הָרָן וְהָרָן אוֹלִיד יָת לוֹט: (כח) וַיָּמָת הָרָן עַל פְּנֵי תֶּרַח אָבִיו בְּאֶרֶץ מוֹלַדְתּוֹ בְּאוּר כַּשְׂדִּים: וּמִית הָרָן עַל אַפֵּי תֶּרַח אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דְיַלָּדוּתֵהּ בְּאוּר דְּכַסְדָּאֵי:

רש"י על פני תרח אביו. בחיי אביו. ומדרש אגדה יש אומרים שעל ידי אביו מת, שקבל תרח על אברם בנו לפני נמרוד על שכתת את צלמיו והשליכו לכבשן האש, והרן יושב ואומר בלבו אם אברם נוצח, אני משלו, ואם נמרוד נוצח, אני משלו. וכשנצל אברם אמרו לו להרן משל מי אתה, אמר להם הרן משל אברם אני. השליכוהו לכבשן האש ונשרף, וזהו אור כשדים. ומנחם בן סרוק פרש אור בקעה, וכן (ישעיה כד טו) באורים כבדו ה', וכן (שם יא ח) מאורת צפעוני. כל חור ובקע עמוק קרוי אור:

(כט) **מפטיר** וַיִּקַּח אַבְרָם וְנָחוֹר לָהֶם נָשִׁים שֵׁם אֵשֶׁת אַבְרָם שָׂרָי וְשֵׁם אֵשֶׁת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבִי מִלְכָּה וַאֲבִי יִסְכָּה: וּנְסִיב אַבְרָם וְנָחוֹר לְהוֹן נְשִׁין שׁוּם אִתַּת אַבְרָם שָׂרָי וְשׁוּם אִתַּת נָחוֹר מִלְכָּה בַּת הָרָן אֲבוּהָא דְּמִלְכָּה וַאֲבוּהָא דְּיִסְכָּה:

רש"י יסכה. זו שרה, על שם שסוכה ברוח הקודש, ושהכל סוכין ביפיה. ועוד יסכה לשון נסיכות, כמו שרה לשון שררה:

(ל) וַתְּהִי שָׂרַי עֲקָרָה אֵין לָהּ וָלָד: וַהֲוַת שָׂרַי עָקְרָה לֵית לַהּ וְלָד: (לא) וַיִּקַּח תֶּרַח אֶת אַבְרָם בְּנוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן הָרָן בֶּן בְּנוֹ וְאֵת שָׂרַי כַּלָּתוֹ אֵשֶׁת אַבְרָם בְּנוֹ וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ עַד חָרָן וַיֵּשְׁבוּ שָׁם: וּדְבַר תֶּרַח יָת אַבְרָם בְּרֵהּ וְיָת לוֹט בַּר הָרָן בַּר בְּרֵהּ וְיָת שָׂרַי כַּלְּתֵהּ אִתַּת אַבְרָם בְּרֵהּ וּנְפָקוּ עִמְּהוֹן מֵאוּרָא דְּכַסְדָּאֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִּכְנָעַן וַאֲתוֹ עַד חָרָן וִיתִיבוּ תַּמָּן:

רש"י ויצאו אתם. ויצאו תרח ואברם עם לוט ושרי:

(לב) וַיִּהְיוּ יְמֵי תֶרַח חָמֵשׁ שָׁנִים וּמָאתַיִם שָׁנָה וַיָּמָת תֶּרַח בְּחָרָן: וַהֲווֹ יוֹמֵי תֶרַח מָאתָן וַחֲמֵשׁ שְׁנִין וּמִית תֶּרַח בְּחָרָן: פפפ:

רש"י וימת תרח בחרן. לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר ממשים שנה, שהרי כתוב (יב ד) ואברם בן חמש שנים ושבעים שנה בצאתו מחרן, (פסוק כו) ותרח

בן שבעים שנה היה כשנלד אברם, הרי מאה ארבעים וחמש לתרח כשיצא אברם מחרן, עדיין נשארו משנותיו הרבה. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קים אברם את כבוד אביו שהניחו זקן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרויים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרויים חיים, שנאמר (שמואל ב' כג כ) ובניהו בן יהוידע בן איש חי: בחרן. הנו"ן הפוכה, לומר לך עד אברם היה חרון אף של מקום בעולם:

הפטרת נח - ישעיה נד

נד (א) רָנִּי עֲקָרָה לֹא יָלָדָה פִּצְחִי רִנָּה וְצַהֲלִי לֹא חָלָה כִּי רַבִּים בְּנֵי שׁוֹמֵמָה מִבְּנֵי בְעוּלָה אָמַר יְהוָה: (ב) הַרְחִיבִי מְקוֹם אָהֳלֵךְ וִירִיעוֹת מִשְׁכְּנוֹתַיִךְ יַטּוּ אַל תַּחְשֹׂכִי הַאֲרִיכִי מֵיתָרַיִךְ וִיתֵדֹתַיִךְ חַזֵּקִי: (ג) כִּי יָמִין וּשְׂמֹאול תִּפְרֹצִי וְזַרְעֵךְ גּוֹיִם יִירָשׁ וְעָרִים נְשַׁמּוֹת יוֹשִׁיבוּ: (ד) אַל תִּירְאִי כִּי לֹא תֵבוֹשִׁי וְאַל תִּכָּלְמִי כִּי לֹא תַחְפִּירִי כִּי בֹשֶׁת עֲלוּמַיִךְ תִּשְׁכָּחִי וְחֶרְפַּת אַלְמְנוּתַיִךְ לֹא תִזְכְּרִי עוֹד: (ה) כִּי בֹעֲלַיִךְ עֹשַׂיִךְ יְהוָה צְבָאוֹת שְׁמוֹ וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי כָל הָאָרֶץ יִקָּרֵא: (ו) כִּי כְאִשָּׁה עֲזוּבָה וַעֲצוּבַת רוּחַ קְרָאָךְ יְהוָה וְאֵשֶׁת נְעוּרִים כִּי תִמָּאֵס אָמַר אֱלֹהָיִךְ: (ז) בְּרֶגַע קָטֹן עֲזַבְתִּיךְ וּבְרַחֲמִים גְּדֹלִים אֲקַבְּצֵךְ: (ח) בְּשֶׁצֶף קֶצֶף הִסְתַּרְתִּי פָנַי רֶגַע מִמֵּךְ וּבְחֶסֶד עוֹלָם רִחַמְתִּיךְ אָמַר גֹּאֲלֵךְ יְהוָה: (ט) כִּי מֵי נֹחַ זֹאת לִי אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי מֵעֲבֹר מֵי נֹחַ עוֹד עַל הָאָרֶץ כֵּן נִשְׁבַּעְתִּי מִקְצֹף עָלַיִךְ וּמִגְּעָר בָּךְ: (י) כִּי הֶהָרִים יָמוּשׁוּ וְהַגְּבָעוֹת תְּמוּטֶנָה וְחַסְדִּי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ וּבְרִית שְׁלוֹמִי לֹא תָמוּט אָמַר מְרַחֲמֵךְ יְהוָה: (**כאן מסיימים הספרדים**) (יא) עֲנִיָּה סֹעֲרָה לֹא נֻחָמָה הִנֵּה אֲנֹכִי מַרְבִּיץ בַּפּוּךְ אֲבָנַיִךְ וִיסַדְתִּיךְ בַּסַּפִּירִים: (יב) וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח וְכָל גְּבוּלֵךְ לְאַבְנֵי חֵפֶץ: (יג) וְכָל בָּנַיִךְ לִמּוּדֵי יְהוָה וְרַב שְׁלוֹם בָּנָיִךְ: (יד) בְּצְדָקָה תִּכּוֹנָנִי רַחֲקִי מֵעֹשֶׁק כִּי לֹא תִירָאִי וּמִמְּחִתָּה כִּי לֹא תִקָּרֵב אֵלָיִךְ: (טו) הֵן גּוֹר יָגוּר אֶפֶס מֵאוֹתִי מִי גָר אִתָּךְ עָלַיִךְ יִפּוֹל: (טז) (הן) הִנֵּה אָנֹכִי בָּרָאתִי חָרָשׁ נֹפֵחַ בְּאֵשׁ פֶּחָם וּמוֹצִיא כְלִי לְמַעֲשֵׂהוּ וְאָנֹכִי בָּרָאתִי מַשְׁחִית לְחַבֵּל: (יז) כָּל כְּלִי יוּצַר עָלַיִךְ לֹא יִצְלָח וְכָל לָשׁוֹן תָּקוּם אִתָּךְ לַמִּשְׁפָּט תַּרְשִׁיעִי זֹאת נַחֲלַת עַבְדֵי יְהוָה וְצִדְקָתָם מֵאִתִּי נְאֻם יְהוָה: **נה** (א) הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם וַאֲשֶׁר אֵין לוֹ כָּסֶף לְכוּ שִׁבְרוּ וֶאֱכֹלוּ וּלְכוּ שִׁבְרוּ בְלוֹא כֶסֶף וּבְלוֹא מְחִיר יַיִן וְחָלָב: (ב) לָמָּה תִשְׁקְלוּ כֶסֶף בְּלוֹא לֶחֶם וִיגִיעֲכֶם בְּלוֹא לְשָׂבְעָה שִׁמְעוּ שָׁמוֹעַ אֵלַי וְאִכְלוּ טוֹב וְתִתְעַנַּג בַּדֶּשֶׁן נַפְשְׁכֶם: (ג) הַטּוּ אָזְנְכֶם וּלְכוּ אֵלַי שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְאֶכְרְתָה לָכֶם בְּרִית עוֹלָם חַסְדֵי דָוִד הַנֶּאֱמָנִים: (ד) הֵן עֵד לְאוּמִּים נְתַתִּיו נָגִיד וּמְצַוֵּה לְאֻמִּים: (ה) הֵן גּוֹי לֹא תֵדַע תִּקְרָא וְגוֹי לֹא יְדָעוּךָ אֵלַיִךְ יָרוּצוּ לְמַעַן יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְלִקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי פֵאֲרֶךָ:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ב

א. הַטָּמֵא שֶׁיָּרַד לִטְבּוֹל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל, אֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֶשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ, שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֶשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ, טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל, סְפֵקוֹ טָמֵא:

ברטנורה (א) **הטמא שירד לטבול ספיקו טמא**. דאוקי גברא אחזקתיה ובחזקת טומאה הוא:

ב. מִקְוֶה שֶׁנִּמְדַּד וְנִמְצָא חָסֵר, כָּל טָהֳרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ עַל גַּבָּיו לְמַפְרֵעַ, בֵּין בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד בֵּין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, טְמֵאוֹת. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים, בְּטֻמְאָה חֲמוּרָה. אֲבָל בְּטֻמְאָה קַלָּה, כְּגוֹן אֹכֶל אֱכָלִים טְמֵאִים, וְשָׁתָה מַשְׁקִין טְמֵאִים, בָּא רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ בְּמַיִם שְׁאוּבִים, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, וְיָרַד לִטְבּוֹל, סָפֵק טָבַל סָפֵק לֹא טָבַל, אֲפִלּוּ טָבַל, סָפֵק יֶשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בּוֹ, שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֶשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ, טָבַל בְּאֶחָד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ בְּאֵיזֶה מֵהֶן טָבַל, סְפֵקוֹ טָהוֹר. רַבִּי יוֹסֵי מְטַמֵּא, שֶׁרַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא בְּחֶזְקַת טֻמְאָה, לְעוֹלָם הוּא בִּפְסוּלוֹ, עַד שֶׁיִּוָּדַע שֶׁטָּהַר. אֲבָל סְפֵקוֹ לְטַמֵּא וּלְטַמֵּא, טָהוֹר:

ברטנורה (ב) בין ברשות היחיד בין ברשות הרבים טמאות. אע"ג דספק טומאה ברשות הרבים ספיקו טהור, הרי ספק טהרה הוא ולא ספק טומאה: **בטומאה חמורה**. באב הטומאה שמטמאתו מן התורה: **טומאה קלה**. דרבנן: **אכל אוכלים טמאים**. אכל חצי פרס מאוכלים טמאים, או שתה רביעית משקין טמאין, נפסל גופו מלאכול בתרומה, ופוסל את התרומה מדרבנן. וכולן משמונה עשר דבר שגזרו בו חכמים, וכולן מפורשים פרק קמא דשבת: **ואפילו טבל**. דהשתא איכא תרתי לרעותא, שמא לא טבל כלל, ואפילו טבל, שמא קודם טבילה נתחסר, אפילו הכי ספיקו טהור: **ר' יוסי מטמא**. ואפילו בטומאה דרבנן. משום דגברא בחזקת טומאה: **אבל ספיקו ליטמא ולטמא**. כגון ספק אכל אוכלים טמאים או לא אכל, הרי ספיקו ליטמא. או ודאי אכל אוכלים טמאים, ספק נגע בככר של תרומה ספק לא נגע, הרי ספיקו לטמא, בהני מטהר ר' יוסי, דאין כאן חזקת טומאה. ואין הלכה כר' יוסי:

ג. סְפֵק מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁטָּהֲרוּ חֲכָמִים, סָפֵק נָפְלוּ סָפֵק לֹא נָפְלוּ, אֲפִלּוּ נָפְלוּ, סָפֵק יֶשׁ בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה סָפֵק אֵין בָּהֶם, שְׁנֵי מִקְוָאוֹת, אֶחָד יֶשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְאֶחָד אֵין בּוֹ, נָפַל לְאֶחָד מֵהֶן וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפַל, סְפֵקוֹ טָהוֹר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה. הָיוּ שְׁנֵיהֶם

פְּחוּתִים מֵאַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפַל לְאֶחָד מֵהֶם וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵיזֶה מֵהֶן נָפַל, סָפֵקוֹ טָמֵא, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ בַּמֶּה יִתְלֶה:

ברטנורה (ג) ספק מים שאובים שטיהרו חכמים. במסכת טהרות פרק הזורק טומאה, תמן תנינן, אלו ספיקות שטיהרו חכמים ספק מים שאובין למקוה: **ספק נפלו**. שלשה לוגין מים שאובים במקוה חסר: **ספק יש בהן ארבעים סאה**. כלומר ספק היה במקוה ארבעים סאה כשרים קודם שנפלו השאובין, דשוב אין השאובין פוסלין אותו: **שיש לו במה יתלה**. שיש לו מקום לתלות נפילתן שלא גרמו לו פסול: **שאין לו במה יתלה**. דמה נפשך בהי מנייהו דנפל פסלוהו, הלכך שניהם פסולין. והאי דמטהרינן הכא ספק מים שאובין במקום שיש לו במה לתלות, היינו משום דשאובין דרבנן והא דתניא בתורת כהנים אך מעין ובור מקוה מים, מה מעין בידי שמים אף מקוה בידי שמים, אסמכתא בעלמא היא:

ד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, רְבִיעִית מַיִם שְׁאוּבִין בַּתְּחִלָּה, פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה, וּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין עַל פְּנֵי הַמָּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף, שִׁעוּרוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין:

ברטנורה (ד) **בתחילה**. שלא היה במקוה מים כלל כשנפל בו רביעית מים שאובין, ונשלם אחר כך שיעורו במי גשמים: **על פני המים**. לאחר שהיו בו הרבה מים כשרים: **וחכמים אומרים**. והלכה כחכמים:

ה. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁלֹשׁ גּוּמּוֹת שֶׁל מַיִם שְׁאוּבִין שֶׁל לֹג לֹג, אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאִין מַיִם כְּשֵׁרִים עַד שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לַגּוּמָא הַשְּׁלִישִׁית, כָּשֵׁר. וְאִם לָאו, פָּסוּל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה:

ברטנורה (ה) **של לוג לוג**. לוג אחד בכל גומא: עד שלא הגיעו לגומא שלישית כשר. דהוי ליה כמקוה שלם שנפלו לתוכו שלשה לוגין מים שאובין דלא פסלוהו, והכא נמי הואיל והיו במקוה ארבעים סאה קודם שהגיעו המים לגומא שלישית, לא נפסל המקוה: **כמקוה סמוך למקוה**. כמקוה כשר הסמוך לשאוב שזה עומד בכשרותו וזה עומד בפסלותו, והכא נמי המים שבגומות כעומדים בפני עצמם חשיבי ולא כמעורבין. ואין הלכה כר' שמעון:

ו. הַמְסַנֵּק אֶת הַטִּיט לַצְּדָדִין וּמָשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, כָּשֵׁר. הָיָה תּוֹלֵשׁ וּמָשְׁכוּ מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, פָּסוּל. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁיר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְכַּוֵּן לִשְׁאוֹב:

ברטנורה (ו) **המסנק**. כמו המסלק. שמסלק את הטיט לצד אחד. ולא שתלש הטיט מן המים, אלא בתוך המים סילקו לצד אחד. שאם תלשו מן המים נחשב כשאוב, ואם משכו ממנו שלשה לוגין פוסל את המקוה. ודוקא כשאין במקוה ארבעים סאה, הוא דשלשה

לוגין מים שאובין פוסלין את המקוה. אבל אם היו בו ארבעים סאה, אין כל מים שאובים שבעולם פוסלין אותו: **ור' שמעון מכשיר**. משום דאין מתכוין לשאיבה אלא לסלק את הטיט למקום אחד. ואין הלכה כר' שמעון:

ז. הַמַּנִּיחַ קַנְקַנִּים בְּרֹאשׁ הַגַּג לְנַגְּבָן וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם עוֹנַת גְּשָׁמִים הוּא, אִם יֵשׁ בּוֹ כְּמַעַט מַיִם בַּבּוֹר, יְשַׁבֵּר. וְאִם לָאו, לֹא יְשַׁבֵּר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יְשַׁבֵּר, אוֹ יִכְפֶּה, אֲבָל לֹא יְעָרֶה:

ברטנורה (ז) **לנגבן**. תרגום והנה חרבו, והא נגובו. ודוקא לנגבן, שלא נתכוין לקבל המים, לכך לא נעשו שאובין, דכתיב אך מעין ובור, מה מעיין שאין בו תפיסת ידי אדם, אף בור שאין בו תפיסת ידי אדם: **אם עונת גשמים היא**. שנתקשרו שמים בעבים וירדו גשמים: **אם יש בו כמעט מים בבור**. גרסינן. ולא גרסינן או: **ישבר**. הקנקנים ויפלו המים שבתוכן לבור, דהמשכה היא כיון שמתוך כלים שבורים נופלים לבור: **ואם לאו**. שאינה עונת גשמים, אי נמי שאין מים בבור: **לא ישבר**. דאם אינה עונת גשמים הרי לא יכול לעשות מקוה מן המים שבקנקנים בלבד, דסבירא ליה לר' אליעזר שאובה שהמשיכוה כולה או רובה, פסולה. אבל כשהיא עונת גשמים, שמא יפלו מן המים לבור רביעית קודם שבירה ור' אליעזר לטעמיה דאמר לעיל רביעית מים פוסלים את המקוה (לכתחילה) [בתחילה]: ור' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר. דקסבר שלשה לוגין פוסלין את המקוה בין בתחילה בין בסוף ולא רביעית, ולא חיישינן שמא יפלו לבור שלשה לוגין קודם שבירה. ואע"ג דלאו עונת גשמים היא, ישבר, דיכול להמשיך עד שיעור מקוה. דקסבר שאובה שהמשיכוה כולה, טהורה. ואין הלכה כר' אליעזר: **או יכפה**. שכופה הקנקנים שעל הגג שלא יפלו המים מתוכן לבור, אלא יפלו לצד אחר ומשם נמשכים לבור: **אבל לא יערה**. שאם הגביה הקנקנים ועירה אותן, נעשו כמים שאובין, שהרי יש בהן תפיסת ידי אדם:

ח. הַסַּיָּד שֶׁשָּׁכַח עָצִיץ בַּבּוֹר וְנִתְמַלֵּא מַיִם, אִם הָיוּ הַמַּיִם צָפִים עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהוּ, יְשַׁבֵּר. וְאִם לָאו, לֹא יְשַׁבֵּר, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ יְשַׁבֵּר:

ברטנורה (ח) **הסייד**. אומן הסד את הבור בסיד כדי שיחזיק מימיו, ודרכו להביא הסיד לבור בעציץ. ואותו בור היו בו מים כשרים ונשקע העציץ לתוך המים ונתמלא: אם היו המים צפים על גביו כל שהו ישבר. שלא נשאבו המים, דכל שעה הן מעורבין אבל אם היה מעלה העציץ בידו היו נפסקים ונעשים תלושין: **ואם לאו**. שאין המים צפים על גביו: **לא ישבר**. וכשאינה עונת גשמים איירי. דאם היתה עונת גשמים כיון דאיכא מים בבור ישבר, כדאמרן: ר' יהושע אומר בין כך ובין כך ישבר. דיכול להמשיך כדפרישנא לעיל:

ט. הַמְסַדֵּר קַנְקַנִּים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְנִתְמַלְּאוּ מַיִם, אַף עַל פִּי שֶׁבָּלַע הַבּוֹר אֶת מֵימָיו, הֲרֵי זֶה יְשַׁבֵּר:

ברטנורה (ט) המסדר קנקנים בבור ונתמלאו אע"פ שבלע הבור את מימיו. ואין מים בבור אלא אלו שבקנקנים: **הרי זה ישבר**. כר' יהושע דאין רביעית פוסל, ומשבר את הקנקנים ועושה מקוה בתחילה:

י. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם וְטִיט, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מַטְבִּילִין בַּמַּיִם וְאֵין מַטְבִּילִין בַּטִּיט. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, בַּמַּיִם וּבַטִּיט. בְּאֵיזֶה טִיט מַטְבִּילִין, בְּטִיט שֶׁהַמַּיִם צָפִים עַל גַּבָּיו. הָיוּ הַמַּיִם מִצַּד אֶחָד, מוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁמַּטְבִּילִין בַּמַּיִם וְאֵין מַטְבִּילִין בַּטִּיט. בְּאֵיזֶה טִיט אָמְרוּ, בְּטִיט שֶׁהַקֻּנָּה יוֹרֵד מֵאֵלָיו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מָקוֹם שֶׁאֵין קֻנֵּה הַמִּדָּה עוֹמֵד. אַבָּא אֶלְעָזָר בֶּן דּוֹלְעַאי אוֹמֵר. מָקוֹם שֶׁהַמִּשְׁקֹלֶת יוֹרֶדֶת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַיּוֹרֵד בְּפִי חָבִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַנִּכְנָס בִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. רַבִּי אֶלְעָזָר בַּר צָדוֹק אוֹמֵר, הַנִּמְדָּד בַּלּוֹג:

ברטנורה (י) **ר' יהושע אומר בטיט ובמים**. כשהמים צפים על גבי הטיט ואפילו רגליו שוקעות בטיט, מטבילין לר' יהושע, מפני שהמים מקדימים. ור' אליעזר לית ליה האי סברא. אבל אם היה מטביל כלי קטן במים הצים על גבי הטיט, בהא מודה ר' אליעזר דעלתה לו טבילה, כיון שלא היה שוקע בטיט כלל ומצטרף להשלים ארבעים סאה. והלכה כרבי יהושע: **שהקנה יורד מאליו**. שהוא רך ונימוח כל כך שאם ישימו בו קנה ישקע בטיט מאליו: **מקום שאין קנה המדה עומד**. קנה שמודדין בו אינו עומד מאליו בתוכו, וזה אינו רך ונמוח כראשון: **משקולת**. בדיל של הבנאים. וכל השיעורין הללו כל אחד מוסיף בקושי הטיט ועביו, שהראשון מכולם, והשני קשה הימנו, והשלישי קשה הימנו, וכל כולם: **בפי חבית**. שפיה צר וקטן. ואם הטיט רך כל כך שיכול להשפך ולהכניס בפי הצר של חבית, עלתה לו טבילה: **שפופרת הנוד**. שפופרת של קנה שמניחין על פי הנוד ששופכים לתוכו. ושיעור הנקב של שפופרת הנוד, שיהיו חוזרות בו שתי אצבעות בינוניות, שהן רוחב שתי אצבעות הראשונות של פס היד, לא הגודל: **הנמדד בלוג**. כל זמן שהוא רך כל כך שהוא נמדד בלוג והוא כלי שמחזיק שש ביצים, הוא נמדד עם המקוה וטובלין בו. והלכה כרבי יהודה:

גמרא נדה דף ח' ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן הֲרֵי שֶׁהָיְתָה בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת וְרָאֲתָה דָּם וְאַחַר כַּךְ הִפָּלָה רוּחַ אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְימָה הֲרֵי הִיא בְּחֶזְקָתָהּ וְדַיָּהּ שַׁעְתָּהּ וְאַף עַל גַּב שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר זֶכֶר לַדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כ"ו) הָרִינוּ חַלְנוּ כְּמוֹ יָלַדְנוּ רוּחַ מַאי זֶכֶר לַדָּבָר הֲרֵי רְאָיָה גְּדוֹלָה הִיא כִּי כְתִיב

הַאי קְרָא בִּזְכָרִים כְּתִיב וּרְמִינְהוּ קְשָׁתָה שְׁנַיִם וְלַשְׁלִישִׁי הִפִּילָה רוּחַ אוֹ כָּל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁל קַיְימָא הֲרֵי זוּ יוֹלֶדֶת בְּזוֹב וְאִי אֲמַרְתְּ לֵידָה מְעַלְיוּתָא הִיא קוֹשִׁי סָמוּךְ לְלֵידָה רַחֲמָנָא טַהֲרֵיהּ אָמַר רַב פַּפִּי הַנַּח מֵעֵת לְעֵת דְּרַבָּנָן:

רש"י **ודיה שעתה**. לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דלאו הריון הוא ונטמאו טהרות דמעת לעת של ראיה: **זכר לדבר**. דהריון רוח שמיה הריון: **קשתה**. שני ימים בתוך י"א ימי זוב ולשלישי נמי ראתה ואח"כ הפילה רוח בו ביום ולא שפתה מן הצער הרי לידה זו בזוב וצריכה ז' נקים וקרבן לזיבתה דכיון דלאו ולד הוא הוי זיבה מעליא: **קושי סמוך ללידה**. שלא שפתה בינתים ודם הקושי מחמת הולד הוא בא: **רחמנא טהריה**. מזיבה בתוך י"א יום בפ' בנות כותים: **אמר רב פפי**. אין ודאי דלאו לידה הוא אבל לענין דיה שעתא חשוב ולד דמעת לעת דרבנן:

זוהר בראשית דף ל"ב ע"א

תָּא חֲזֵי כָּל אִנּוּן עֲמִיקִין סְתִימִין דְּנָפְקֵי מִגּוֹ מַחֲשָׁבָה וְקָלָא נָטִיל לוֹן לָא אִתְגַּלְיָין עַד דְּמִלָּה מְגַלֶּה לוֹן, מַאן מִלָּה הַיְנוּ דִּבּוּר וְהַאי דִּבּוּר אִקְרֵי שַׁבָּת וּבְגִין דְּשַׁבָּת אִקְרֵי דִּבּוּר דִּבּוּר דְּחוֹל אָסוּר בַּשַּׁבָּת. וְכָךְ הֲוָה עָבִיד רַבִּי שִׁמְעוֹן כַּד חֲמֵי לְאֲמִיהּ דַּהֲוָת מִשְׁתַּעְיָא הֲוָה אָמַר לָהּ אִמָּא שְׁתוֹקִי שַׁבָּת הוּא וְאָסִיר בְּגִין דְּדִבּוּר דָּא בָּעְיָא לְשַׁלְטָאָה וְלָא אֶחֱרָא וְהַאי דִּבּוּר דְּאִיהוּ אָתֵי מִסִּטְרָא דְּחֹשֶׁךְ מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מְגַוֵּיהּ וּמַשְׁמַע מִנֵּי חֹשֶׁךְ הַהוּא דְּאָתֵי מִסִּטְרָא דְּחֹשֶׁךְ דִּכְתִיב מִנֵּי דַּיְקָא:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, כָּל אֵלּוּ עֲמוּקוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁיּוֹצְאוֹת מִתּוֹךְ הַמַּחֲשָׁבָה, וְהַקּוֹל לוֹקֵחַ אוֹתָם, אֵינָן מִתְגַּלּוֹת עַד שֶׁהַמִּלָּה, מְגַלֶּה אוֹתָן. מַה הִיא מִלָּה, הִיא דִּבּוּר. וְדִבּוּר זֶה נִקְרָא שַׁבָּת, וּבִשְׁבִיל שֶׁהַשַּׁבָּת נִקְרָא דִּבּוּר, אָסוּר לְדַבֵּר בְּשַׁבָּת דִּבּוּרֵי חוֹל, וּכְשֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן רוֹאֶה שֶׁהָיְתָה אִמּוֹ מְדַבֶּרֶת בְּשַׁבָּת, הָיָה אוֹמֵר לָהּ, אִמָּא שְׁתוֹקִי, שַׁבָּת הַיּוֹם וְאָסוּר. מִשּׁוּם דְּדִבּוּר זֶה שֶׁל שַׁבָּת צָרִיךְ לִשְׁלוֹט בָּעוֹלָם, וְלֹא דִּבּוּר אַחֵר שֶׁל יְמוֹת הַחוֹל. וְדִבּוּר זֶה שֶׁהוּא בָּא מִצַּד הַחֹשֶׁךְ, מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת בַּתּוֹרָה, כְּלוֹמַר עָלֶיהָ אוֹמֵר הַכָּתוּב מְגַלֶּה עֲמוּקוֹת מִנֵּי חֹשֶׁךְ. מִנֵּי חֹשֶׁךְ, הַבָּא מִצַּד הַחֹשֶׁךְ, שֶׁכָּתוּב מִנֵּי בְּדִיּוּק.

הלכה פסוקה

ש"ע א"ח סי' רנ"א

א. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת מִן הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה אֵינוֹ רוֹאֶה סִימָן בְּרָכָה יֵשׁ מְפָרְשִׁים מִנְחָה גְּדוֹלָה וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים מִנְחָה קְטַנָּה. (הגהה) וְדָוְקָא כְּשֶׁעוֹשֶׂה הַמְּלָאכָה דֶּרֶךְ קֶבַע אֲבָל אִם עוֹשֶׂה אוֹתָהּ דֶּרֶךְ עֲרַאי לְפִי שָׁעָה וְלֹא קֶבַע עָלֶיהָ שָׁרֵי וְלָכֵן מֻתָּר לְכָתוֹב אִגֶּרֶת שְׁלוֹמִים וְכָל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה: **ב**. לְתַקֵּן בְּגָדָיו וְכֵלָיו לְצוֹרֶךְ שַׁבָּת מֻתָּר כָּל הַיּוֹם. (הגהה) וְהוּא הַדִּין בִּגְדֵי

חֲבֵירוֹ אִם הוּא לְצוֹרֶךְ שַׁבָּת וְאֵינוֹ נוֹטֵל עָלָיו שְׂכַר. וְהוּא הַדִּין לְמִי שֶׁכּוֹתֵב סְפָרִים לְעַצְמוֹ דֶּרֶךְ לִמּוּדוֹ. (הגה) מִסְתַּפְּרִין כָּל הַיּוֹם אֲפִלּוּ מִסַּפֵּר יִשְׂרָאֵל:

מוסר

מספר שערי קדושה

אַשְׁרֵי אָדָם שֶׁמֵּשִׂים עַצְמוֹ כְּשׁוֹר לְעוֹל וְכַחֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹי וְיוֹשֵׁב וְקוֹוֶה וְשׁוֹנֶה בְּדִבְרֵי תוֹרָה בְּכָל יוֹם תָּמִיד וְקוֹרֵא תּוֹרָה נְבִיאִים וּכְתוּבִים וְשׁוֹנֶה הֲלָכוֹת וּמְדָרֶשׁ וְיַרְבֶּה בִּישִׁיבָה וִימַעֵט בִּסְחוֹרָה מִיַּד רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו וכו' אָמַר אַבָּא אֱלִיָּהוּ זְכוּרוֹנוֹ לִבָּרָכָה מֵעִיד אֲנִי עָלַי שָׁמַיִם וָאָרֶץ בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה בֵּין כּוּתִי בֵּין יִשְׂרָאֵל בֵּין עֶבֶד בֵּין שִׁפְחָה הַכֹּל לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שׁוֹרָה עָלָיו: אַשְׁרֵי מִי שֶׁשָּׂם כָּל אֵלּוּ נֶגֶד פָּנָיו בְּכָל עֵת וְיִזְכֶּה לְהַשְׂלִים בָּהֶם כָּל יְמֵי חַיָּיו וְכָל הַמַּעֲשִׂים הָאֵלּוּ וּבִלְבַד שֶׁיִּשְׁמוֹר עַצְמוֹ וְאֵיבָרָיו וְגוּפוֹ מִכָּל חֵטְא וְעָוֹן זוֹכֶה לְכָל הַכָּבוֹד הַצָּפוּן לַצַּדִּיקִים עַד שֶׁאֵין מִנְיָן וְשִׁיעוּר וְאֵין כָּל עַיִן יְכוֹלָה לִרְאוֹת וְאֵין כָּל אֹזֶן יְכוֹלָה לִשְׁמוֹעַ כָּבוֹד הַמְּתוּקָן לַצַּדִּיקִים וְלַחֲסִידִים: וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ישעי' ס"ד) וּמֵעוֹלָם לֹא שָׁמְעוּ וְלֹא הֶאֱזִינוּ עַיִן לֹא רָאְתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לִמְחַכֵּה לוֹ:

פרשת לך לך

לך לך יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ו דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

יב (א) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָם לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ וּמִבֵּית אָבִיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָם אִיזֵל לָךְ מֵאַרְעָךְ וּמִיַּלְדוּתָךְ וּמִבֵּית אֲבוּךְ לְאַרְעָא דִּי אַחֲזִנָּךְ:

רש"י לך לך. להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים. ועוד שאודיע טבעך בעולם:

(ב) וְאֶעֶשְׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וַאֲבָרֶכְךָ וַאֲגַדְּלָה שְׁמֶךָ וֶהְיֵה בְּרָכָה: וְאֶעְבְּדָנָּךְ לְעַם סַגִּי וַאֲבָרְכִנָּךְ וַאֲרַבֵּי שְׁמָךְ וּתְהֵא מְבָרַךְ:

רש"י ואעשך לגוי גדול. לפי שהדרך גורמת לשלשה דברים ממעטת פריה ורביה, וממעטת את הממון, וממעטת את השם, לכך הזקק לשלש ברכות הללו שהבטיחו על הבנים, ועל הממון, ועל השם. (וזהו ואגדלה שמך, הריני מוסיף אות על שמך, שעד עכשיו שמך אברם מכאן ואלך אברהם, ואברהם עולה רמ"ח כנגד איבריו של אדם) : ואברכך. בממון: והיה ברכה. הברכות נתנות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי את אדם ואת נח ואותך, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. דבר אחר ואעשך לגוי גדול זהו שאומרים אלהי

אברהם, ואברכך זהו שאומרים אלהי יצחק, ואגדלה שמך זהו שאומרים אלהי יעקב. יכול יהיו חותמין בכלן, תלמוד לומר והיה ברכה, בך חותמין ולא בהם: מארצך. והלא כבר יצא משם עם אביו ובא עד לחרן, אלא כך אמר לו התרחק עוד משם וצא מבית אביך: אל הארץ אשר אראך. לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור. כיוצא בו (בראשית כב ב) את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק, כיוצא בו (כב ב) על אחד ההרים אשר אמר אליך, כיוצא בו (יונה ג ב) וקרא עליה את הקריאה אשר אנכי דובר אליך:

(ג) וַאֲבָרְכָה מְבָרְכֶיךָ וּמְקַלֶּלְךָ אָאֹר וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה: וֶאֱבָרֵךְ מְבָרְכֶךָ וּמְלַטְּטָךְ אָאִילוּט וְיִתְבָּרֲכוּן בְּדִילָךְ כֹּל זַרְעַיָּת אַרְעָא:

רש"י ונברכו בך כל משפחת האדמה. יש אגדות רבות, וזהו פשוטו אדם אומר לבנו תהא כאברהם, וכן כל ונברכו בך שבמקרא, וזה מוכיח (בראשית מח כ) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה:

(ד) וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט וְאַבְרָם בֶּן חָמֵשׁ שָׁנִים וְשִׁבְעִים שָׁנָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן: וַאֲזַל אַבְרָם כְּמָא דְמַלֶּיל עִמֵּהּ יְיָ וַאֲזַל עִמֵּהּ לוֹט וְאַבְרָם בַּר שִׁבְעִין וְחַמֵּשׁ שְׁנִין בְּמִפְקֵהּ מֵחָרָן: (ה) וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שָׂרַי אִשְׁתּוֹ וְאֶת לוֹט בֶּן אָחִיו וְאֶת כָּל רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכָשׁוּ וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וַיֵּצְאוּ לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: וּדְבַר אַבְרָם יָת שָׂרַי אִתְּתֵהּ וְיָת לוֹט בַּר אָחוּהִי וְיָת כָּל קִנְיָנְהוֹן דִּי קָנוֹ וְיָת נַפְשָׁתָא דְּשַׁעֲבִידוּ לְאוֹרַיְתָא בְּחָרָן וּנְפָקוּ לְמֵיזַל לְאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י אשר עשו בחרן. שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגיר את האנשים, ושרה מגירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאום. ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם, כמו (שם לא א) עשה את כל הכבוד הזה, (במד' כד יח) וישראל עשה חיל, לשון קונה וכונס:

(ו) וַיַּעֲבֹר אַבְרָם בָּאָרֶץ עַד מְקוֹם שְׁכֶם עַד אֵלוֹן מוֹרֶה וְהַכְּנַעֲנִי אָז בָּאָרֶץ: וַעֲבַר אַבְרָם בְּאַרְעָא עַד אֲתַר שְׁכֶם עַד מֵישַׁר מוֹרֶה וּכְנַעֲנָאָה בְּכֵן בְּאַרְעָא:

רש"י ויעבר אברם בארץ. נכנס לתוכה: עד מקום שכם. להתפלל על בני יעקב כשיבאו להלחם בשכם: אלון מורה. הוא שכם, הראהו הר גריזים והר עיבל ששם קבלו ישראל שבועת התורה: והכנעני אז בארץ. היה הולך וכובש את ארץ ישראל מזרעו של שם, שבחלקו של שם נפלה כשחלק נח את הארץ לבניו, שנאמר (בראשית יד יח) ומלכי צדק מלך שלם, לפיכך (פסוק ז) ויאמר ה' אל אברם לזרעך אתן את הארץ הזאת, עתיד אני להחזירה לבניך שהם מזרעו של שם:

נביאים - ישעיה - פרק מ

(כז) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר:
(כח) הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ:
רש"י **בורא קצות הארץ וגו'** . אין חקר לתבונתו . ומי שיש לו כח כזה וחכמה כזו הוא יודע את המחשבות למה הוא מאחר טובתכם אלא כדי לכלות את הפשע ולהתם את החטאת ע"י היסורין :
(כט) נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה:
(ל) וְיִעֲפוּ נְעָרִים וְיִגָעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ:
רש"י **ויעפו נערים** . גבורת הכשדי' המנוערים מן המצות תיעף : **ובחורים כשול יכשלו** . אותם שהם עכשיו גבורים וחזקים יכשלו ואתם קוי ה' תחליפו כח חדש וחזק :
(לא) וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ:

כתובים - משלי - פרק ב

(כ) לְמַעַן תֵּלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבִים וְאָרְחוֹת צַדִּיקִים תִּשְׁמֹר:

רש"י **למען תלך** . מוסב על המקרא שלמעלה להצילך מדרך רעה למען הוליכך בדרך טובים :

(כא) כִּי יְשָׁרִים יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ וּתְמִימִים יְיוָתְרוּ בָהּ: מְטוּל דִּתְרִיצֵי עָמְדִין בְּאַרְעָא וְאִלֵּין דְּלָא מוּם מִשְׁתּוֹתְרִין בָּהּ:

רש"י **כי ישרים ישכנו ארץ** . לעולם הבא : **יותרו בה** . כשירדו רשעים לגהינם :

(כב) וּרְשָׁעִים מֵאֶרֶץ יִכָּרֵתוּ וּבוֹגְדִים יִסְחוּ מִמֶּנָּה: וְרַשְׁיעַיָּא מִן אַרְעָא נְסוּפוּן וּבָזוֹזֵי נְתְעַקְרוּן מִנָּהּ: **ג** (א) בְּנִי תּוֹרָתִי אַל תִּשְׁכָּח וּמִצְוֹתַי יִצֹּר לִבֶּךָּ: בְּרִי נִימוֹסַי לָא תְנַשֵּׁי וּפוּקְדָנִי יִנְטַר לִבָּךְ: (ב) כִּי אֹרֶךְ יָמִים וּשְׁנוֹת חַיִּים וְשָׁלוֹם יוֹסִיפוּ לָךְ: מְטוּל דְּנוּגְדָא דְּיוֹמָתָא וּשְׁנַיָּא דְּחַיֵּי וּשְׁלָמָא נוֹסְפוּן לָךְ:

רש"י **אורך ימים וגו'** . ושלום יוסיפו לך . תורתי ומצותי :

(ג) חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל יַעַזְבֶךָּ קְשָׁרֵם עַל גַּרְגְּרוֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָּ: טִיבוּתָא וְקוּשְׁטָא לָא נְשָׁבְקוּנָךְ קְטוֹרְנוּן בְּצַוָּרָךְ וּכְתוֹב אִנּוּן עַל לוּחַ דְּלִבָּךְ:

משנה ברכות פרק ג

א. מִי שֶׁמֵּתוֹ מוּטָל לְפָנָיו, פָּטוּר מִקְּרִיאַת שְׁמַע, (וּמִן הַתְּפִלָּה) וּמִן הַתְּפִלִּין. נוֹשְׂאֵי הַמִּטָּה וְחֹלְפֵיהֶן וְחֹלְפֵי חֹלְפֵיהֶן, אֶת שֶׁלְּפָנֵי הַמִּטָּה וְאֶת שֶׁלְּאַחַר הַמִּטָּה, אֶת שֶׁלְּמִטָּה צָרִךְ בְּהֶן פְּטוּרִין, וְאֶת שֶׁאֵין לְמִטָּה צָרִךְ בְּהֶן חַיָּבִין. אֵלּוּ וַאֲלּוּ פְּטוּרִין מִן הַתְּפִלָּה:

ברטנורה (א) **מי שמתו מוטל לפניו**. אחד מן הקרובים שחייב להתאבל עליהם, מוטל עליו לקברו: **פטור מק"ש**. משום דטריד טרדא דמצוה: **וחלופיהן**. שכן דרך שמתחלפין, לפי שהכל רוצים לזכות במצוה: **את שלפני המטה**. המזומנים לנשאה כשתגיע המטה אצלם: **ואת שלאחר המטה**. כלומר בין אותם שלפני המטה, ובין אותם שלאחר המטה, אם המטה צריכה להם לשאתה, פטורים: **ואת שאין למטה צורך בהם**. כגון ההולכים ללוות את המת לכבודו בלבד חייבין: **אלו ואלו פטורים מן התפלה**. דלאו דאורייתא היא כמו ק"ש. ואיכא דאמרי מפני שהיא צריכה כוונה יתירא:

ב. קָבְרוּ אֶת הַמֵּת וְחָזְרוּ, אִם יְכוֹלִין לְהַתְחִיל וְלִגְמֹר עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַשּׁוּרָה, יַתְחִילוּ וְאִם לָאו, לֹא יַתְחִילוּ. הָעוֹמְדִים בַּשּׁוּרָה, הַפָּנִימִים פְּטוּרִין, וְהַחִיצוֹנִים חַיָּבִין:

ברטנורה (ב) **להתחיל ולגמור**. פרשה אחת של ק"ש: **לשורה**. שהיו עושים שורות שורות סביב האבל לנחמו בשובם מן הקבר: **ואם לאו**. שהיה הדרך קרוב מן הקבר עד המקום שבו עושים השורה, ואין פנאי להתחיל ולגמור עד שלא יגיעו לשורה: **הפנימים**. הרואים האבלים: **והחיצונים**. שאינם רואים פני האבלים:

ג. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִין מִקְּרִיאַת שְׁמַע וּמִן הַתְּפִלִּין, וְחַיָּבִין בַּתְּפִלָּה וּבַמְּזוּזָה וּבְבִרְכַּת הַמָּזוֹן:

ברטנורה (ג) **נשים ועבדים פטורים מק"ש**. אע"פ שהיא מצות עשה שהזמן גרמא, וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, סלקא דעתך אמינא לחייבן הואיל ואית בה מלכות שמים, קא משמע לן. ותפילין מצות עשה שהזמן גרמא הם, דלילה ושבת לאו זמן תפילין נינהו. וסלקא דעתך אמינא הואיל ואתקש תפלין למזוזה נשים נחייבו, קמ"ל: **קטנים**. אפי' קטן שהגיע לחינוך לא הטילו על אביו לחנכו בק"ש, לפי שאינו מצוי תמיד אצלו בעונת ק"ש. ולא בתפילין, משום דסתם קטן אינו יודע לשמור תפיליו שלא יפיח בהן: **וחייבין בתפלה**. דתפלה רחמי היא, ומדרבנן היא, ותקנוה אף לנשים ולחנך בה הקטנים: **ובמזוזה**. דמהו דתימא הואיל ואתקש לתלמוד תורה, כי היכי דנשים פטורות מתלמוד תורה דכתיב (דברים יא): ולמדתם אותם את בניכם ולא את בנותיכם, הכי נמי נפטרו ממזוזה אע"פ שהיא מצות עשה שלא הזמן גרמא, קמ"ל: **בברכת המזון**. מבעיא לן אי חייבות בברכת המזון מדאורייתא, כיון דכתיב (שם ח): ואכלת ושבעת וברכת, הויא ליה מצות עשה שלא הזמן גרמא, או שמא אין חייבות מדאורייתא, משום דכתיב (שם): על הארץ הטובה אשר נתן לך, והארץ לא נתנה לנקבות, ולא אפשיטא:

ד. בַּעַל קֶרִי מְהַרְהֵר בְּלִבּוֹ וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ, לֹא לְפָנָיו וְלֹא לְאַחֲרָיו. וְעַל הַמָּזוֹן מְבָרֵךְ לְאַחֲרָיו, וְאֵינוֹ מְבָרֵךְ לְפָנָיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְבָרֵךְ לִפְנֵיהֶם וּלְאַחֲרֵיהֶם:

ברטנורה (ד) **בעל קרי**. עזרא תקן שלא יקרא בעל קרי בתורה, בין שראה קרי לאנסו בין לרצונו, עד שיטבול. ולא מפני טומאה וטהרה, שאין דברי תורה מקבלין טומאה, אלא כדי שלא יהיו תלמידי חכמים מצויין אצל נשותיהן כתרנגולים: **מהרהר**. ק"ש בלבו כשהגיע זמן המקרא: **ואינו מברך לפניה ולאחריה**. ואפילו בהרהור, כיון דברכות לאו דאורייתא לא אצרכוהו רבנן: **ועל המזון מברך לאחריו**. דחיובא דאורייתא הוא. ואינו מברך לפניו, דלאו חיובא דאורייתא הוא. וכבר נפסקה ההלכה דבטלוה לטבילותא, ובעלי קריין קורין ק"ש כדרכן ועוסקין בתורה ומתפללין ומברכין כל הברכות, ואין מערער בדבר:

ה. הָיָה עוֹמֵד בַּתְּפִלָּה, וְנִזְכַּר שֶׁהוּא בַּעַל קֶרִי, לֹא יַפְסִיק, אֶלָּא יְקַצֵּר. יָרַד לִטְבֹּל, אִם יָכוֹל לַעֲלוֹת וּלְהִתְכַּסּוֹת וְלִקְרוֹת עַד שֶׁלֹּא תָנֵץ הַחַמָּה, יַעֲלֶה וְיִתְכַּסֶּה וְיִקְרָא וְאִם לָאו, יִתְכַּסֶּה בַּמַּיִם וְיִקְרָא. אֲבָל לֹא יִתְכַּסֶּה, לֹא בְמַיִם הָרָעִים וְלֹא בְמֵי הַמִּשְׁרָה, עַד שֶׁיַּטִּיל לְתוֹכָן מַיִם. וְכַמָּה יַרְחִיק מֵהֶם וּמִן הַצוֹאָה, אַרְבַּע אַמּוֹת:

ברטנורה (ה) **לא יפסיק**. תפלתו לגמרי, אלא יקצר כל ברכה וברכה: **ולקרות עד שלא תנץ החמה**. שהותיקין מדקדקים על עצמן לגמור אותה עם הנץ החמה, דכתיב (תהלים עב): **יראוך עם שמש**: **יתכסה במים**. ודוקא מים עכורים שאין לבו רואה את הערוה, אבל צלולים לא: **במים הרעים**. מים סרוחים: **במי המשרה**. מים ששורין בהם פשתן: **עד שיטיל לתוכן מים**. חסורי מחסרא והכי קתני, ולא יקרא אצל מי רגלים עד שיתן לתוכן מים, ושיעור המים שיטיל למי רגלים של פעם אחת, רביעית: **וכמה ירחיק מהם**. מן המי רגלים שלא הטיל לתוכן מים, ומן הצואה: **ארבע אמות**. ודוקא כשהוא לצדדים או לאחריו, אבל לפניו מרחיק כמלא עיניו:

ו. זָב שֶׁרָאָה קֶרִי, וְנִדָּה שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע, וְהַמְשַׁמֶּשֶׁת שֶׁרָאֲתָה נִדָּה, צְרִיכִין טְבִילָה, וְרַבִּי יְהוּדָה פּוֹטֵר:

ברטנורה (ו) **זב שראה קרי**. אע"פ שטמא טומאת שבעה משום זיבה, ואין טבילה זו מטהרתו, אפילו הכי צריך טבילה לדברי תורה כתקנת עזרא, משום קרי. וכן נדה אם באה להתפלל, ופולטת שכבת זרע הרי היא כבעל קרי. ושכבת זרע מטמאה האשה בפליטתה כל שלשה ימים לאחר תשמיש, ולאחר מכאן כבר הסריח בגופה ואין ראוי עוד להיות ולד נוצר ממנו. והכי פירושו, נדה שפלטה עתה תשמיש ששמשה אתמול קודם שראתה, והמשמשת מטתה שראתה נדה אחר ששמשה, צריכין טבילה: **ורבי יהודה פוטר**. אף במשמשת שראתה נדה פטר ר"י, ואע"ג דמעיקרא בת טבילה הות ואיכא למימר דלא פקעה חובת טבילה מינה. וכבר כתבנו לעיל דבטלוה לטבילותא, מפני שהיתה תקנה שאין רוב הצבור יכולין לעמוד בה:

גמרא ברכות דף י"ח ע"א

אָמַר רְחַבָה אָמַר רַב יְהוּדָה כָּל הָרוֹאֶה הַמֵּת וְאֵינוֹ מְלַוֵּהוּ עוֹבֵר מִשּׁוּם (משלי יז) לוֹעֵג לָרָשׁ חֵרֵף עוֹשֵׂהוּ. וְאִם הִלְוָהוּ מַה שְׂכָרוֹ אָמַר רַב אָשֵׁי עָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (שם יט) מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל וּמְכַבְּדוֹ חוֹנֵן אֶבְיוֹן. רִבִּי חִיָּיא וְרִבִּי יוֹנָתָן הֲווּ שָׁקְלֵי וְאָזְלֵי בְּבֵית הַקְּבָרוֹת הֲוָה קָשְׁדֵיָא תְּכֶלְתֵּיהּ דְּרִבִּי יוֹנָתָן אָמַר לֵיהּ רִבִּי חִיָּיא דַּלְיֵיהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לְמָחָר בָּאִין אֶצְלֵנוּ וְעַכְשָׁיו תְּכֶלְתֵּיהּ דְּרִבִּי יוֹנָתָן אָמַר לֵיהּ רִבִּי חִיָּיא דַּלְיֵיהּ כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ לְמָחָר בָּאִין אֶצְלֵנוּ וְעַכְשָׁיו מְחָרְפִין אוֹתָנוּ. אָמַר לֵיהּ אִם קָרִיתָ לֹא שָׁנִיתָ וְאִם שָׁנִיתָ לֹא שִׁלַּשְׁתָּ וְאִם שִׁלַּשְׁתָּ לֹא פֵּירַשׁ לָךְ. כִּי הַחַיִּים יוֹדְעִים שֶׁיָּמוּתוּ אֵלּוּ צַדִּיקִים שֶׁבְּמִיתָתָן נִקְרָאִים חַיִּים שֶׁנֶּאֱמַר (ש"ב כג) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל הוּא הִכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג. בֶּן אִישׁ חַי אָטוּ כּוּלֵּי עַלְמָא בְּנֵי מֵתֵי נִינְהוּ. אֶלָּא בֶּן אִישׁ חַי שֶׁאֲפִילּוּ בְּמִיתָתוֹ קָרוּי חַי רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל שֶׁרִבָּה וְקִבֵּץ פְּעָלִים לַתּוֹרָה. וְהוּא

הָכָּה אֶת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב שֶׁלֹּא הִנִּיחַ כְּמוֹתוֹ לֹא בְּמִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן וְלֹא בְּמִקְדָּשׁ שֵׁנִי. וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשֶּׁלֶג. אִפָּא דְאַמְרֵי דְתָנֵי גְּזִיזֵי דְבַרְדָּא וְנָחַת וְטָבַל. וְאִפָּא דְאַמְרֵי דְתָנָא סִפְרָא דְבֵי רַב בְּיוֹמָא דְסִתְוָא:

רש"י **מלוה ה' חונן דל**. קרי ביה מלוה את המקום מי שחונן את הדל ואין לך דל מן המת והמלוה אותו כאלו מלוה את המקום: **דלייה**. הגביהנו: **לא שנית**. לא חזרת עליו פעם שנית כדי שתתבונן בו: **אלו צדיקים**. ומאי יודעים שימותו נותנים אל לבם יום המיתה ומושכים ידיהם מן העבירה ורשעים אינם יודעים מאומה שעושים עצמם כאינם יודעים וחוטאים: **הוא הכה**. השפיל את השנים של דורות משני מקדשים שלא היה בהם כמותו: **אריאל**. זו בית המקדש שנאמר הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד: **מואב**. על שם שבנאו דוד דאתי מרות המואביה: **גזיזי דברדא**. חתיכות של ברד והקרח שקורין גלנצ"א בלע"ז והיינו ביום השלג: **ונחת וטביל**. לקריו כדי לעסוק בתורה: **דתני ספרא דבי רב**. תורת כהנים:

זוהר לך דף ע"ו ע"ב

לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וְגוֹ' רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר (ישעיה מ"ו) שִׁמְעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְדָקָה, שְׁמָעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב כַּמָּה תַּקִּיפִין לְבִיהוּ דְּחַיָּבַיָּא דַּהֲמָאן שְׁבִילֵי וְאוֹרְחֵי דְּאוֹרַיְתָא וְלָא מִסְתַּכְּלָן בָּהוּ וְלִבַּיְהוּ תַּקִּיפִין דְּלָא מְהַדְּרִין בְּתִיּוּבְתָּא לְגַבֵּי מָארֵיהוֹן וְאִקְּרוּן אַבִּירֵי לֵב, הָרְחוֹקִים מִצְדָקָה דְּמִתְרַחֲקֵי מֵאוֹרַיְתָא, רַבִּי חִזְקִיָּה אָמַר דְּמִתְרַחֲקֵי מִקֻּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִנּוּן רְחִיקִין מִנַּיְהּ וּבְגִין כָּךְ אִקְּרוּן אַבִּירֵי לֵב, הָרְחוֹקִים מִצְדָקָה דְּלָא בָּעָאן לְקָרְבָא לְגַבֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין כָּךְ אִנּוּן רְחוֹקִים מִצְדָקָה כְּיָון דְּאִנּוּן רְחוֹקִים מִצְדָקָה רְחוֹקִים אִנּוּן מִשְׁלוֹם דִּכְתִיב (ישעיה מ"ח) אֵין שָׁלוֹם אָמַר יְיָ לָרְשָׁעִים, מַאי טַעֲמָא בְּגִין דְּאִנּוּן רְחוֹקִים מִצְדָקָה, תָּא חֲזֵי אַבְרָהָם בָּעֵי לְקָרְבָא לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִתְקָרַב הָדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים מ"ה) אַהֲבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע אִתְקָרַב לְצַדָקָה וְעַל דָּא כְּתִיב (ישעיה מ"א) אַבְרָהָם אוֹהֲבִי מַאי טַעֲמָא אוֹהֲבִי בְּגִין דִּכְתִיב אֲהַבְתָּ צֶדֶק, רְחִימוּתָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּרָחִים לֵיהּ אַבְרָהָם מִכָּל בְּנֵי דָּרֵיהּ דַּהֲווּ אַבִּירֵי לֵב וְאִנּוּן רְחוֹקִים מִצְדָקָה כְּמָה דְּאִתְמָר, רַבִּי יוֹסֵי פָּתַח (תהלים פ"ד) מַה יְדִידוֹת מִשְׁכְּנוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת, כַּמָּה אִית לוֹן לִבְנֵי נָשָׁא לְאִסְתַּכָּלָא בְּפוּלְחָנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּהָא כָּל בְּנֵי נָשָׁא לָא יַדְעֵי וְלָא מִסְתַּכְּלֵי עַל מַה קָאִים עָלְמָא וְאִנּוּן עַל מַה קָיְמִין דְּכַד בָּרָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא עָבַד שְׁמַיָּא מֵאֵשׁ וּמַיִם מִתְעָרְבִין כָּחֲדָא וְלָא הֲווּ גַּלְדֵי וּלְבָתַר אִגְלִידוּ וְקָיְמוּ בְּרוּחָא עִלָּאָה וּמִתַּמָּן שָׁתִיל עָלְמָא לְקָיְמָא עַל סָמְכִין וְאִנּוּן סָמְכִין לָא קָיְמִין אֶלָּא בְּהַהוּא רוּחָא וּבְשַׁעְתָּא דְּהַהוּא רוּחָא אִסְתַּלַק כֻּלְּהוּ מְרַפְּפִין וְזָעִין וְעָלְמָא אִרְתַּת הָדָא הוּא דִּכְתִיב (איוב ט') הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ

וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן, וְכֹלָּא קָאִים עַל אוֹרַיְתָא דְּכַד יִשְׂרָאֵל מִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרַיְתָא מִתְקַיֵּם עָלְמָא וְאִנּוּן קַיָּמִין וְסָמְכִין קַיְמִין בְּאַתְרֵיהוּ בְּקִיּוּמָא שְׁלִים, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּאִתְעָר פַּלְגוּת לֵילְיָא וְקֶדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָאל לְגִנְתָא דְּעֵדֶן לְאִשְׁתַּעְשָׁעָא עִם צַדִּיקַיָּא כֵּלְהוּ אִילָנִין דִּבְגִנְתָא דְּעֵדֶן מְזַמְּרָן וּמְשַׁבְּחָן קַמֵּיהּ דְּכְתִיב אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר׃

תרגום הזוהר לֶךְ לְךָ מֵאַרְצְךָ וְגוֹ'. רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר, (ישעיה מ"ז) שִׁמְעוּ אֵלַי אַבִּירֵי לֵב הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה. כַּמָּה קָשִׁים הֵם הַלְּבָבוֹת שֶׁל הָרְשָׁעִים, שֶׁרוֹאִים הַשְּׁבִילִים וְהָאוֹרְחוֹת שֶׁל הַתּוֹרָה וְאֵינָם מִסְתַּכְּלִים בָּהֶם וּלְבָבָם קָשֶׁה, שֶׁאֵינָם חוֹזְרִים בִּתְשׁוּבָה אֶל רִבּוֹנָם, וְעַל כֵּן נִקְרָאִים אַבִּירֵי לֵב. הָרְחוֹקִים מִצְּדָקָה מִשּׁוּם שֶׁאֵינָם רוֹצִים לְהִתְקָרֵב אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמִשּׁוּם זֶה הֵם רְחוֹקִים מִצְּדָקָה. וְכֵיוָן שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִצְּדָקָה הֵם רְחוֹקִים מִשָּׁלוֹם, שֶׁאֵין לָהֶם שָׁלוֹם. שֶׁכָּתוּב (ישעיה מ"ח) אֵין שָׁלוֹם אָמַר ה' לָרְשָׁעִים. מַה הַטַּעַם מִשּׁוּם שֶׁהֵם רְחוֹקִים מִצְּדָקָה, עַל כֵּן אֵין לָהֶם שָׁלוֹם. בֹּא וּרְאֵה, אַבְרָהָם רָצָה לְקָרֵב עַצְמוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנִתְקָרֵב. וְזֶה שֶׁכָּתוּב (תהלים מ"ה) אָהַבְתָּ צֶדֶק וַתִּשְׂנָא רֶשַׁע, מִשּׁוּם שֶׁאָהַב צֶדֶק וְשָׂנָא רֶשַׁע עַל כֵּן נִתְקָרֵב לְצִדְקָה, וְעַל כֵּן כָּתוּב (ישעיה מ"א) אַבְרָהָם אוֹהֲבִי. מַהוּ הַטַּעַם אוֹהֲבִי מִשּׁוּם שֶׁכָּתוּב בּוֹ אָהַבְתָּ צֶדֶק הוּא אַהֲבַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁאָהַב אוֹתוֹ אַבְרָהָם, יוֹתֵר מִכָּל בְּנֵי דּוֹרוֹ, שֶׁהֵם הָיוּ אַבִּירֵי לֵב, וְהֵם רְחוֹקִים מִצְּדָקָה. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. רַבִּי יוֹסֵי פָּתַח (תהלים פ"ד) מַה יְּדִידוֹת וְגוֹ' כַּמָּה יֵשׁ לָהֶם לִבְנֵי אָדָם לְהִסְתַּכֵּל בַּעֲבוֹדַת הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. שֶׁהֲרֵי כָּל בְּנֵי אָדָם אֵינָם יוֹדְעִים וְאֵינָם מִסְתַּכְּלִים עַל מַה הָעוֹלָם עוֹמֵד. וְהֵם עַצְמָם עַל מַה עוֹמְדִים. כִּי כַּאֲשֶׁר בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, עָשָׂה אֶת הַשָּׁמַיִם מֵאֵשׁ וּמַיִם וְנִתְעָרְבוּ יַחַד, וְלֹא הָיוּ נִקְפָּאִים. וְאַחַר כָּךְ נִקְפְּאוּ וְעָמְדוּ בְּרוּחַ עֶלְיוֹן, וּמִשָּׁם שָׁתַל הָעוֹלָם לַעֲמֹד עַל עֲמוּדִים. וְאֵלּוּ הָעֲמוּדִים אֵינָם עוֹמְדִים אֶלָּא עַל יְדֵי הָרוּחַ הַהוּא, וּבְשָׁעָה שֶׁהָרוּחַ הַהוּא מִסְתַּלֵּק, כֻּלָּם רוֹפְפִים וּמִזְדַּעֲזְעִים, וְהָעוֹלָם רוֹעֵד. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב (איוב ט') הַמַּרְגִּיז אֶרֶץ מִמְּקוֹמָהּ וְעַמּוּדֶיהָ יִתְפַּלָּצוּן. וְהַכֹּל עוֹמֵד עַל הַתּוֹרָה, כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה, מִתְקַיֵּם הָעוֹלָם, וְאֵלּוּ הַמְקַיְּמִים וְהָעֲמוּדִים, עוֹמְדִים בִּמְקוֹמָם בִּשְׁלֵמוּת. בֹּא וּרְאֵה, בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְעוֹרֶרֶת חֲצוֹת לַיְלָה, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִכְנָס בְּגַן עֵדֶן לְהִשְׁתַּעְשֵׁעַ עִם הַצַּדִּיקִים כָּל הָאִילָנוֹת שֶׁבְּגַן עֵדֶן מְזַמְּרִים וּמְשַׁבְּחִים לְפָנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר אָז יְרַנְּנוּ כָּל עֲצֵי יַעַר מִלִּפְנֵי ה' כִּי בָא וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' של"ד

א. עַל עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה דְּבָרִים מְנַדִּין אֶת הָאָדָם וְאֵלּוּ הֵן. הַמְבַזֶּה אֶת הֶחָכָם אֲפִילּוּ לְאַחַר מוֹתוֹ. **ב.** הַמְבַזֶּה שְׁלִיחַ בֵּית דִּין. **ג.** הַקּוֹרֵא לַחֲבֵירוֹ עֶבֶד. **ד.** הַמְזַלְזֵל בְּדָבָר אֶחָד מִדִּבְרֵי

סוֹפְרִים וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִדִּבְרֵי תוֹרָה. **ה**. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין וְקִבְּעוּ לוֹ זְמַן וְלֹא בָא. **ו**. מִי שֶׁלֹּא קִבֵּל עָלָיו אֶת הַדִּין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן. **ז**. מִי שֶׁיֵּשׁ בִּרְשׁוּתוֹ דָּבָר הַמַּזִּיק מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּסִיר הַנֶּזֶק. **ח**. הַמּוֹכֵר קַרְקַע שֶׁלּוֹ לְנָכְרִי מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו כָּל אוֹנֶס שֶׁיָּבֹא מֵהַנָּכְרִי לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵירוֹ בַּעַל הַמָּצָר. **ט**. הַמֵּעִיד עַל יִשְׂרָאֵל בְּעַרְכָּאוֹת שֶׁל נָכְרִים וְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מָמוֹן בְּעֵדוּתוֹ שֶׁלֹּא כְדִין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיְּשַׁלֵּם. **י**. טַבָּח כֹּהֵן שֶׁאֵינוֹ מַפְרִישׁ הַמַּתָּנוֹת וְנוֹתְנָם לְכֹהֵן אַחֵר מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן. **יא**. הַמְחַלֵּל יוֹם טוֹב שֵׁנִי שֶׁל גָּלְיוֹת אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִנְהָג. **יב**. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּעֶרֶב פֶּסַח אַחַר חֲצוֹת. **יג**. הַמַּזְכִּיר שֵׁם שָׁמַיִם לְבַטָּלָה אוֹ לִשְׁבוּעָה בְּדִבְרֵי הֶבָאי. **יד**. הַמֵּבִיא אֶת הָרַבִּים לִידֵי אֲכִילַת קָדָשִׁים בַּחוּץ. **טו**. הַמֵּבִיא רַבִּים לִידֵי חִלּוּל הַשֵּׁם. **טז**. הַמְחַשֵּׁב שָׁנִים וְקוֹבֵעַ חֳדָשִׁים בְּחוּץ לָאָרֶץ. **יז**. הַמַּכְשִׁיל אֶת הָעִוֵּר. **יח**. הַמְעַכֵּב אֶת הָרַבִּים מִלַּעֲשׂוֹת מִצְוָה. **יט**. טַבָּח שֶׁיָּצָאתָה טְרֵיפָה מִתַּחַת יָדוֹ. **כ**. טַבָּח שֶׁלֹּא הֶרְאָה בְּדִיקַת סַכִּינוֹ לְחָכָם. **כא**. הַמְקַשֶּׁה עַצְמוֹ לָדַעַת. **כב**. הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְעָשׂוּ בֵּינוֹ וּבֵינָהּ שְׁתָּפוּת אוֹ מַשָּׂא וּמַתָּן הַמְבִיאָן לְהִזָּקֵק זֶה לָזֶה כְּשֶׁיָּבֹאוּ לְבֵית דִּין מְנַדִּין אוֹתָם. **כג**. חָכָם שֶׁשְּׁמוּעָתוֹ רָעָה. **כד**. הַמְנַוֶּה לְמִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב נִדּוּי (הגה) וְאֵין צְרִיכִין לְעִנְיַן נִדּוּי עֵדוּת וּרְאָיָה בְּרוּרָה אֶלָּא אוֹמֶד הַדַּעַת בַּאֲמִתּוּת הַדְּבָרִים שֶׁהַתּוֹבֵעַ טוֹעֵן בְּרִיא וְאָז אֲפִילוּ אִשָּׁה אֲפִילוּ קָטָן נֶאֱמָן אִם הַדַּעַת נוֹתֶנֶת שֶׁאֱמֶת הַדָּבָר:

מוסר

מספר חסידים סי' ל"ד

יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת (תהלים י"ב) כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרַע כְּאִלּוּ כָּפַר בְּעִקָּר דִּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשׁוֹנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ. בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה כֹּחוֹ שֶׁל לָשׁוֹן הָרַע שֶׁאֵין לוֹ שִׁיעוּר וְנִלְמַד מִמְּרַגְּלִים וּמַה הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל שֶׁאֵין שׁוֹמְעִין וְרוֹאִים וּמַקְפִּידִים בְּבִזְיוֹנָם כָּךְ הַמּוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵירוֹ הַנּוֹצָר בְּצֶלֶם וּדְמוּת עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וּמַה יִּתֵּן לְךָ לָשׁוֹן רְמִיָּה אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְלָשׁוֹן מָה אֶעֱשֶׂה לָךְ כָּל אֵבָרַיִךְ שֶׁל אָדָם מִבַּחוּץ וְאַתְּ מִבִּפְנִים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁתִּקַּנְתִּי לְךָ שְׁתֵּי חוֹמוֹת אֶחָד שֶׁל עֶצֶם וְאֶחָד שֶׁל בָּשָׂר שֶׁל עֶצֶם הַשִּׁנַּיִם וְשֶׁל בָּשָׂר הַשְׂפָתַיִם. בְּרוֹב דִּבְרִים לֹא יֶחְדַּל פֶּשַׁע. לְעוֹלָם יַרְבֶּה אָדָם בִּשְׁתִיקָה וְאַל יְדַבֵּר כְּלָל אֶלָּא בְּדִבְרֵי חֲכָמִים אוֹ בְּדָבָרִים הַצְרִיכִים לוֹ לְצוֹרֶךְ גּוּפוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַב תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבֵּינוּ הַקָּדוֹשׁ שֶׁלֹּא שָׂח שִׂיחָה בְּטֵלָה כָּל יָמָיו. כָּל הַשָּׂח שִׂיחַת חוּלִין עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו') וְדִבַּרְתָּ בָּם וְלֹא בְּדִבָּרִים אֲחֵרִים וְלַאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה עֲשֵׂה. וְיֵשׁ אוֹמְרִים בָּלָאו וַעֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת א') כָּל הַדְּבָרִים יְגֵעִים לֹא יוּכַל אִישׁ לְדַבֵּר וַאֲפִילוּ בְּצָרְכֵי גּוּפוֹ לֹא יַרְבֶּה דְּבָרִים כִּי אִם מְעַט מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹ בְּהֶכְרַח גּוּפוֹ. וְכֵן בְּדִבְרֵי תוֹרָה יִהְיוּ דְּבָרָיו שֶׁל אָדָם מְעַטִּים וְעִנְיְנֵיהֶם

מְרֻבִּים. וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמִים לְעוֹלָם יִשְׁנֶה אָדָם לְתַלְמִידָיו דֶּרֶךְ קְצָרָה. אֲבָל אִם דִּבְּרוֹ מְרֻבִּים וְעִנְיָנָיו מוּעָטִים זֶה עִנְיַן סִכְלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (קוהלת ה') וְקוֹל כְּסִיל בְּרוֹב דְּבָרִים. סְיָיג לַחָכְמָה שְׁתִיקָה. לְפִיכָךְ אַל יְמַהֵר אָדָם לְהָשִׁיב וְאַל יַרְבֶּה לְדַבֵּר וְגַם יִלְמַד בְּשׁוּבָה וְנַחַת בְּלֹא צְעָקָה בְּלֹא אֲרִיכוּת שֶׁדִּבְרֵי חֲכָמִים בְּנַחַת נִשְׁמָעִים:

לך לך יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָּ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה הַנִּרְאֶה אֵלָיו: וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לִבְנָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ דְּאִתְגְּלִי לֵהּ:

רש"י ויבן שם מזבח. על בשורת הזרע ועל בשורת ארץ ישראל:

(ח) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה מִקֶּדֶם לְבֵית אֵל וַיֵּט אָהֳלֹה בֵּית אֵל מִיָּם וְהָעַי מִקֶּדֶם וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה: וְאִסְתַּלַּק מִתַּמָּן לְטוּרָא מְמַדְנַח לְבֵית אֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ בֵּית אֵל מְמַעַרְבָא וְעַי מִמְּדִינְחָא וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַּיְיָ:

רש"י ויעתק משם. אהלו: מקדם לבית אל. במזרחה של בית אל. נמצאת בית אל במערבו, והוא שנאמר בית אל מים: אהלו. אהלה כתיב, בתחלה נטה את אהל אשתו ואחר כך את שלו: ויבן שם מזבח. נתנבא שעתידין בניו להכשל שם על עון עכן והתפלל שם עליהם:

(ט) וַיִּסַּע אַבְרָם הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה: וּנְטַל אַבְרָם אָזֵל וְנָטֵל לְדָרוֹמָא:

רש"י הלוך ונסוע. לפרקים, יושב כאן חדש או יותר ונוסע משם ונוטה אהלו במקום אחר, וכל מסעיו הנגבה ללכת לדרומה של ארץ ישראל והוא לצד ירושלים שהיא בחלקו של יהודה, שנטלו בדרומה של ארץ ישראל הר המוריה שהיא נחלתו:

(י) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם כִּי כָבֵד הָרָעָב בָּאָרֶץ: וַהֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא וּנְחַת אַבְרָם לְמִצְרַיִם לְאִתּוֹתָבָא תַּמָּן אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא:

רש"י רעב בארץ. באותה ארץ לבדה, לנסותו אם יהרהר אחר דבריו של הקדוש ברוך הוא שאמר לו ללכת אל ארץ כנען, ועכשיו משיאו לצאת ממנה:

נביאים - ישעיה - פרק מא

(ב) מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדֶּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: מַן אַיְתֵי בְּגָלָאֵי מִמַּדִינְחָא אַבְרָהָם בְּחִיר צַדִּיקַיָּא בְּקִשׁוֹט קָרֵבֵיהּ לְאַתְרֵיהּ מְסַר קֳדָמוֹהִי עַמְמִין וּמַלְכִין תַּקִּיפִין תְּבַר רְמָא כְּעַפְרָא קְטִילִין קֳדָם חַרְבֵּיהּ כְּקַשָּׁא רְדָפִינוּן קֳדָם קַשְׁתֵּיהּ:

רש"י **מי העיר ממזרח** . אותו שצדק יקראהו לרגלו מי העיר את אברה' להביאו מארם שהוא במזרח וצדק שהיה עושה היא היתה לקראת רגליו בכל אשר הלך : **יתן לפניו גוים** . מי שהעירו ממקומו להסיע הוא נתן לפניו ארבעה מלכים וחיילותיהם : **ירד** . ירדה : **יתן כעפר חרבו** . רמא כעפרא קטולין קדם חרביה , נתן את חרבו ועושה חללים רבים כעפר ואת קשתו נתן מרבה הרוגים ונופלים כקש נדף :

(ג) יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא: רְדָפִינוּן עֲדָא שְׁלָם חַיָלַת אוֹרַח בְּרַגְלוֹהִי לָא עַלַת:

רש"י **ירדפם יעבור שלום** . הלך על מעברותיו בשלום לא נכשל ברדפו אותם : **אורח ברגליו לא יבא** . דרך אשר לא בא קודם לכן ברגליו , לא יבא לא היה רגיל לבא :

(ד) מִי פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא: מַן אֲמַר אִלֵּין קַיְימִים אֲמַר וְעָבִיד וְסַדַּר דָּרַיָּא מִלְּקַדְמִין אֲנָא יְיָ בָּרִית עַלְמָא מִבְּרֵאשִׁית אַף עָלְמֵי עָלְמַיָּא דִּילִי אִינּוּן בַּר מִנִּי לֵית אֱלָהָא:

רש"י **מי פעל ועשה** . לו את זאת מי שהוא קורא הדורות מראש לאדם הראשון הוא עשה לאברהם גם את זאת : **אני ה' ראשון** . להפליא פלא ולעזור : **ואת אחרונים אני הוא** . אף עמכם בנים אחרונים אהיה ואעזור אתכם :

(ה) רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וַיֶּאֱתָיוּן: חָזוּ נַגְוָתָא וְיִדְחֲלוּן דְּבִסְיָפֵי אַרְעָא יִתְקָרְבוּן וְיֵיתוּן:

רש"י **ראו איים** . עובדי עכו"ם הגבורות שאעשה ויראו : **קרבו ויאתיון** . זה אצל זה נאספים להלחם כשיראו הגאולה :

כתובים - משלי - פרק ג

(ד) וּמְצָא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים וְאָדָם: וְתַשְׂכַּח חִסְדָּא וְשִׁכְלָא וְטִיבוּתָא קֳדָם אֱלָהָא וְקֳדָם בְּנֵי אֱנָשָׁא: (ה) בְּטַח אֶל יְהוָה בְּכָל לִבֶּךָ וְאֶל בִּינָתְךָ אַל תִּשָּׁעֵן: סְבִיר בֵּאלָהָא מִן כֻּלֵּי לִבָּךְ וְעַל בְּיוּנְתָא דִּלְבָּךְ לָא תִסְתְּמִיךְ:

רש"י **בטח אל ה'** . ופזר מעותיך לבקש לך רב ללמוד ממנו ואל בינתך אל תשען :

(ו) בְּכָל דְּרָכֶיךָ דָּעֵהוּ וְהוּא יְיַשֵּׁר אֹרְחֹתֶיךָ: בְּכָל אָרְחָתָךְ דְּעֵהוּ וְהוּא יְתָרֵץ שְׁבִילָךְ: (ז) אַל תְּהִי חָכָם בְּעֵינֶיךָ יְרָא אֶת יְהוָה וְסוּר מֵרָע: לָא תְהֵי חַכִּים בְּאַפָּךְ דְּחֵיל מִן אֱלָהָא וּסְטָא מִן בִּישְׁתָא:

רש"י **אל תהי חכם בעיניך** . להיות מואס בדברי מוכיחך :

משנה שבת פרק ג

א. כִּירָה שֶׁהִסִּיקוּהָ בְקַשׁ וּבְגֶבָא, נוֹתְנִים עָלֶיהָ תַּבְשִׁיל, בְּגֶפֶת וּבְעֲצִים, לֹא יִתֵּן עַד שֶׁיִּגְרֹף, אוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן אֶת הָאֵפֶר. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, חַמִּין אֲבָל לֹא תַבְשִׁיל. וּבֵית הִלֵּל

אוֹמְרִים, חַמִּין וְתַבְשִׁיל. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין אֲבָל לֹא מַחֲזִירִין. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף מַחֲזִירִין:

ברטנורה (א) **כירה**. מקום עשוי בארץ כדי שפיתת שתי קדירות והאש עוברת תחת שתי הקדירות: **בגבבא**. עצים דקים כקש שגובבין מן השדה: **נותנים עליה תבשיל**. מערב שבת להשהותו שם בשבת: **בגפת**. פסולת של זיתים ושומשמין לאחר שהוציאו שמנן: **לא יתן**. מערב שבת כדי להשהותן שם בשבת: **עד שיגרוף**. הגחלים ויוציאם מן הכירה: **או שיתן האפר**. על גבי גחלים לכסותם ולצננם. וטעמא, גזירה שמא יחתה בגחלים בשבת כדי למהר בישולו. ודוקא בתבשיל שלא בשל כל צרכו, או אפילו בשל כל צרכו ומצטמק ויפה לו, הוא דגזרינן שמא יחתה, אבל תבשיל שלא בשל כלל, או שבשל כל צרכו ומצטמק ורע לו, מותר להשהותו על גבי כירה אע"פ שאינה גרופה וקטומה, ולא חיישינן שמא יחתה הואיל והסיח דעתו ממנו. וכן תבשיל שבשל כל צרכו והשליך בתוכו אבר חי סמוך לבין השמשות נעשה הכל כתבשיל שלא בשל כלל, שהרי הסיח דעתו ממנו: **בית שמאי אומרים**. מים חמין נותנין על גבי כירה לאחר שגרף, דלא צריכי לבשולי וליכא למגזר שמא יחתה: **אבל לא תבשיל**. אע"פ שגרף, שאי אפשר לגרף כל הגחלים עד שלא ישאר שם ניצוץ אחד ואתי לחתויי מאחר דניחא ליה בבשוליה: **בית שמאי אומרים נוטלין וכו'**. אפילו חמין דשרינן להשהות על גבי כירה גרופה ושנתן את האפר, לאחר שנטלן אין מחזירין, דמחזי כמבשל בשבת: **ובית הלל אומרים**. בין חמין בין תבשיל יכולין להחזיר לאחר שנטלן. ולא שרו בית הלל להחזיר אלא בעודן בידו, שלא הניחן על גבי דבר אחר, אבל לאחר שהניחן בקרקע או על גבי דבר אחר אסור להחזירן אפילו לבית הלל, דהוי כמטמין לכתחילה בשבת:

ב. תַּנּוּר שֶׁהִסְקִיקוּהוּ בְקַשׁ וּבִגְבָבָא, לֹא יִתֵּן בֵּין מִתּוֹכוֹ בֵּין מֵעַל גַּבָּיו. כֻּפָּח שֶׁהִסְקִיקוּהוּ בְקַשׁ וּבִגְבָבָא, הֲרֵי זֶה כַּכִּירַיִם, בְּגֶפֶת וּבְעֵצִים, הֲרֵי הוּא כַּתַּנּוּר:

ברטנורה (ב) **תנור**. מתוך שצר למעלה ורחב למטה נקלט חומו לתוכו טפי מכירה, ואפילו הסיקוהו בקש ובגבבא חיישינן שמא יחתה, דלעולם אינו מסיח דעתו ממנו: **בין מגביו**. לסמוך אצל דפנו: **כופח**. עשוי ככירה אלא שארכו כרחבו ואין בו אלא מקום שפיתת קדירה אחת והאש עוברת תחתיו. והבלו רב מהבל הכירה, שהכירה פתוחה מלמעלה שיעור שתי קדירות והכופח אין פתוח אלא שיעור קדירה אחת, ופחות מהבל התנור:

ג. אֵין נוֹתְנִין בֵּיצָה בְּצַד הַמֵּחַם בִּשְׁבִיל שֶׁתִּתְגַּלְגֵּל. וְלֹא יַפְקִיעֶנָּה בְסוּדָרִין. וְרַבִּי יוֹסֵי מַתִּיר. וְלֹא יַטְמִינֶנָּה בְחוֹל וּבַאֲבַק דְּרָכִים בִּשְׁבִיל שֶׁתִּצָּלֶה:

ברטנורה (ג) **אין נותנין**. בשבת: **ביצה בצד המיחם**. קומקום של נחושת שמחממים בו המים על גבי האש: **שתתגלגל**. שתיצלה קצת עד שתהא מגולגלת, כלומר מעורבת: **ולא יפקיענה בסודרין**. לא ישברנה על סודר שהוחם בחמה כדי שתיצלה בו, דגזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור: **ורבי יוסי מתיר**. דסבר לא גזרינן תולדות חמה אטו תולדות האור. ואין הלכה כרבי יוסי: **לא יטמיננה בחול ובאבק דרכים**. שהוחמו מכת החמה. ובהא לא שרי רבי יוסי, דגזר חול אטו רמץ, הואיל ותרווייהו דרך הטמנה אתי למימר מה לי רמץ מה לי חול. אי נמי גזר רבי יוסי שמא יזיז עפר ממקומו, שמא לא יהא שם חול עקור ככל הצורך ואתי לאזוזי עפר הדבוק, והוי תולדה דחורש:

ד. מַעֲשֶׂה שֶׁעָשׂוּ אַנְשֵׁי טְבֶרְיָא וְהֵבִיאוּ סִילוֹן שֶׁל צוֹנֵן לְתוֹךְ אַמָּה שֶׁל חַמִּין. אָמְרוּ לָהֶן חֲכָמִים, אִם בַּשַּׁבָּת, כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בַּשַּׁבָּת, אֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּבִשְׁתִיָּה, בְּיוֹם טוֹב, כְּחַמִּין שֶׁהוּחַמּוּ בְיוֹם טוֹב, אֲסוּרִין בִּרְחִיצָה וּמֻתָּרִין בִּשְׁתִיָּה. מוּלְיָאר הַגָּרוּף, שׁוֹתִין הֵימֶנּוּ בַּשַּׁבָּת. אַנְטִיכֵי, אַף עַל פִּי שֶׁגְּרוּפָה, אֵין שׁוֹתִין מִמֶּנָּה:

ברטנורה (ד) **סילון**. צינור שממשיכין המים לתוכו. והיה אותו צינור משוקע בחמי טבריה ומתחמם מכח אותם המים החמים, וכשהיו המים צוננין נמשכין בתוכו מתחממים באותו סילון שנתחמם בתוך חמי טבריא. ואמרו חכמים שהמים שנמשכו באותו צינור בשבת דינם כדין חמין שהוחמו בשבת, שאסורין לרחוץ בהן אפילו אבר קטן ואסורין אף בשתיה, והמים שעוברין בו ביום טוב דינם כדין חמין שהוחמו ביו"ט, שאסורים לרחוץ בהם כל הגוף אבל מותר לרחוץ בהן ידיו ורגליו ומותרין בשתיה. והלכה כחכמים. וחזרו בהם אנשי טבריא ושברו את הסילון: **מוליאר**. פירשו בגמרא מים מבפנים וגחלים מבחוץ, והוא כלי שיש לו בית קיבול קטן אצל דפנו מבחוץ מחובר לו, ונותנין שם גחלים, והמים בקיבולו הגדול. ואם גרפוהו מן הגחלים מבעוד יום שותין מן המים שבקיבולו הגדול בשבת ואף על פי שהוחמו קצת מחמת כלי, לפי שאינו מוסיף הבל אלא משמר ומקיים חום שלהם שלא יצטננו: **אנטיכי**. הוא כלי נחושת שיש לו שתי שולים ומשימין המים למעלה והאש למטה בין שתי השולים, ומתוך שהאש למטה בין שתי השולים חומו נשאר הרבה, ואע"פ שגרף הגחלים מערב שבת המים מתחממים בו בשבת, לפיכך אין שותים מהם בשבת:

ה. הַמַּחַם שֶׁפִּנָּהוּ, לֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ צוֹנֵן בְּשָׁבִיל שֶׁיֵּחַמּוּ, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹכוֹ אוֹ לְתוֹךְ הַכּוֹס כְּדֵי לְהַפְשִׁירָן. הָאִלְפָּס וְהַקְּדֵרָה שֶׁהֶעֱבִירָן מֵרֹתַח, לֹא יִתֵּן לְתוֹכָן תַּבְלִין, אֲבָל נוֹתֵן הוּא לְתוֹךְ הַקְּעָרָה אוֹ לְתוֹךְ הַתַּמְחוּי. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לַכֹּל הוּא נוֹתֵן, חוּץ מִדָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֹמֶץ וְצִיר:

ברטנורה (ה) **המיחם**. קומקום של נחושת שמשימין אותו על גב האש לחמם המים שבתוכו: **שפינהו**. מעל הכירה, ויש בתוכו מים חמין: **לא יתן לתוכו**. מים מועטים כדי שיתחממו מן המים החמין שנשארו בתוך המיחם, דהוה ליה כמבשל בשבת: **אבל נותן לתוכו**. מים מרובים עד שישובו הכל פושרין: **או לתוך הכוס**. ואע"פ שהוא כלי שני דוקא להפשירן מותר, אבל מועטים כדי שיוחמו לא, דס"ל להאי תנא דכלי שני מבשל. ולקמן תנינן אבל נותן הוא לתוך הקערה, דמשמע דכלי שני אינו מבשל. והלכה דכלי שני אינו מבשל: **שהעבירן**. מן האור: **מרותחין**. בין השמשות: **לא יתן לתוכן תבלין**. משתחשך, דכלי ראשון כל זמן שרותח מבשל: **אבל נותן הוא לתוך הקערה**. דכלי שני אינו מבשל: **תמחוי**. כמין קערה גדולה שמערה כל האילפס לתוכו ומשם מערה לקערות: **לכל הוא נותן**. אפילו לכלי ראשון, חוץ מדבר שיש בו חומץ או ציר הנוטף ממליחת דגים, שהם מבשלין התבלין. ואין הלכה כרבי יהודה. ודוקא תבלין הוא דאסור ליתן בכלי ראשון אפילו לאחר שהעבירו מן האור, אבל מלח אפילו בכלי ראשון לא בשלה אלא על גבי האור בלבד, לפיכך מותר לתת מלח אפילו בכלי ראשון לאחר שהעבירו מן האור:

ו. אֵין נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל בּוֹ אֶת הַשָּׁמֶן. וְאִם נָתְנוֹ מִבְּעוֹד יוֹם, מֻתָּר. וְאֵין נֵאוֹתִין מֵמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁאֵינוֹ מִן הַמּוּכָן. מְטַלְטְלִין נֵר חָדָשׁ, אֲבָל לֹא יָשָׁן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל הַנֵּרוֹת מְטַלְטְלִין, חוּץ מִן הַנֵּר הַדּוֹלֵק בַּשַּׁבָּת. נוֹתְנִין כְּלִי תַּחַת הַנֵּר לְקַבֵּל נִיצוֹצוֹת. וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֶּה:

ברטנורה (ו) **אין נותנין**. בשבת: **כלי תחת הנר לקבל בו את השמן**. המטפטף, משום דשמן מוקצה הוא, ואסור לבטל כלי מהיכנו, כלומר להושיב כלי במקום שלא יוכל עוד ליטלו משם, דהוה ליה כקובע לו מקום ומחברו בטיט ודמי למלאכה, וכלי זה משיפול בו השמן מוקצה הוא ואסור לטלטלו: **אין ניאותין**. אין נהנין מן השמן המטפטף מן הנר בשבת: **לפי שאינו מן המוכן**. שכבר הוקצה להדלקה: **מטלטלין נר חדש**. שאינו מאוס וחזי לאשתמושי ביה: **אבל לא ישן**. דמוקצה מחמת מיאוס הוא: **חוץ מן הנר הדולק**. בעוד שהוא דולק אסור, גזירה שמא יכבה. ולית ליה לרבי שמעון מוקצה מחמת מיאוס ולא מוקצה מחמת איסור. ואין הלכה כרבי שמעון שמתיר לטלטל כל הנרות חוץ מן הנר הדולק, שנר שהדליקוהו לילי שבת אע"פ שכבה אסור לטלטלו כל אותו שבת, דמיגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, אבל בשאר נרות הלכה כמותו, שאין מוקצה לשבת אלא מוקצה מחמת חסרון כיס דמודה ביה ר"ש: **נותנין כלי תחת הנר**. בשבת: **לקבל ניצוצות**. של שלהבת הנוטפות מן הנר כדי שלא ידלק מה שתחתיו, דניצוצות אין בהם ממש ואין הכלי מבוטל מהיכנו בהכי: **ולא יתן לתוכו מים**. ואפילו

מערב שבת, דגזרינן ערב שבת אטו שבת, ובשבת אי הוה עביד כי האי גוונא הוי מכבה וחייב, הילכך בערב שבת אסור:

גמרא שבת דף מ"א ע"א

רִבִּי זֵירָא הֲוָא קָא מִשְׁתַּמִּיט מִדְּרַב יְהוּדָה דְּבָעֵי לְמִיסַּק לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דְּאָמַר רַב יְהוּדָה כָּל הָעוֹלֶה מִבָּבֶל לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל עוֹבֵר בַּעֲשֵׂה שֶׁנֶּאֱמַר בָּבֶלָה יובאו וְשָׁמָּה יִהְיוּ. אָמַר אִיזִיל וְאֶשְׁמַע מִנֵּיהּ מִלְּתָא וְאִיתֵי וְאָסַק אָזַל אַשְׁכְּחֵיהּ דְּקָאֵי בֵּי בָאנֵי וְקָאָמַר לֵיהּ לְשַׁמְעֵיהּ הָבִיאוּ לִי נָתָר הָבִיאוּ לִי מַסְרֵק פִּתְחוּ פּוּמַיְיכוּ וְאַפִּיקוּ הַבְלָא וְאִשְׁתּוּ מִמַּיָּא דְּבֵי בָאנֵי אָמַר אִלְמָלֵא לֹא בָאתִי אֶלָּא לִשְׁמוֹעַ דְּבָר זֶה דַּי. בִּשְׁלָמָא הָבִיאוּ נָתָר וְהָבִיאוּ מַסְרֵק קָא מַשְׁמַע לָן דְּבָרִים שֶׁל חוֹל מֻתָּר לְאוֹמְרָם בִּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. פִּתְחוּ פּוּמַיְיכוּ וְאַפִּיקוּ הַבְלָא נַמֵּי כְּדִשְׁמוּאֵל דְּאָמַר שְׁמוּאֵל הַבְלָא מַפִּיק הַבְלָא אֶלָּא אִשְׁתּוּ מַיָּא דְּבֵי בָאנֵי מַאי מַעְלִיוּתָא דְּתַנְיָא אָכַל וְלֹא שָׁתָה אָכִילָתוֹ דַּם וְזֶהוּ תְּחִלַּת חוֹלֵי מֵעַיִם אָכַל וְלֹא הָלַךְ אַרְבַּע אַמּוֹת אָכִילָתוֹ מְרַקֶּבֶת וְזֶהוּ תְּחִלַּת רֵיחַ רַע. הַנִּצְרָךְ לְנָקְבָיו וְאָכַל דּוֹמֶה לְתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ עַל גַּבֵּי אַפְרוֹ וְזֶהוּ תְּחִלַּת רֵיחַ זוֹהֲמָא. רָחַץ בְּחַמִּין וְלֹא שָׁתָה מֵהֶן דּוֹמֶה לְתַנּוּר שֶׁהִסִּיקוּהוּ מִבַּחוּץ וְלֹא הִסִּיקוּהוּ מִבִּפְנִים. רָחַץ בְּחַמִּין וְלֹא נִשְׁתַּטֵּחַ בְּצוֹנֵן דּוֹמֶה לְבַרְזֶל שֶׁהִכְנִיסוּהוּ לְאוּר וְלֹא הִכְנִיסוּהוּ לְצוֹנֵן. רָחַץ וְלֹא סָךְ דּוֹמֶה לְמַיִם עַל גַּבֵּי חָבִית:

רש"י **משתמיט**. היה ירא ליראות לו משום דהוה בעי רבי זירא למיסק לארעא דישראל ורב יהודה לא סבירא ליה וירא פן יגזור עליו מלילך: בבלה יובאו ושמה יהיו עד יום פקדי וגו'. ור' זירא אמר לך האי קרא בכלי שרת כתיב כדאמרינן בכתובות: **הביאו לי נתר**. לחוף את ראשי וקאמר להו בלשון הקודש: **פתחו פומייכו**. ויכנס הבל בית המרחץ לתוך הגוף ויוציא הבל של זיעה: **ואשתו**. מן מים חמין ואפילו לא הוחמו אלא לרחיצה: **מותר לאומרם**. בבית המרחץ ואפילו בלה"ק: **הבלא**. דמרחץ הנכנס דרך הפה: **מפיק הבלא**. דזיעה: **ולא הלך ארבע אמות**. קודם שישן: **מרקבת**. אינה מתעכלת לעשות זבל: **ריח רע**. ריח הפה: **ריח זוהמא**. כל גופו מזוהם בזיעה תמיד: **ולא הסיקוהו מבפנים**. שאינו מועיל לאפות בו כלום: **ולא הכניסוהו לצונן**. שהן מחזיקין את הברזל: **למים על גבי חבית**. על שוליו וצדדיו שאינם נכנסים לתוכו:

זוהר לך דף ע"ח ע"ב

וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר תָּא חֲזֵי דְּהָא לָא כְּתִיב וַיֵּצֵא אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ אֶלָּא וַיֵּלֶךְ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר לֶךְ לְךָ דְּהָא יְצִיאָה בְּקַדְמִיתָא עֲבַדוּ דִּכְתִיב וַיֵּצְאוּ אֹתָם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן וְהַשְׁתָּא כְּתִיב וַיֵּלֶךְ וְלָא כְּתִיב וַיֵּצֵא, כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְיָ דְּאַבְטַח לֵיהּ בְּכֻלְּהוּ הַבְטָחוֹת, וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט דְּאִתְחַבַּר עִמֵּיהּ בְּגִין לְמֵילַף מֵעוֹבָדוֹי וְעִם כָּל דָּא לָא אוֹלִיף כֻּלֵּי הַאי, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּאוֹלְפֵי

אִרְחוֹ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין לְמֵיהַךְ בְּהוּ וּלְדַחֲלָא מִנֵּיהּ מֵהַהוּא יוֹמָא דְּדִינָא דְּזַמִּין בַּר נַשׁ לְמֵיהַב דִּינָא וְחוּשְׁבְּנָא לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, פָּתַח וְאָמַר (שם) בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם לָדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ הַאי קְרָא אוֹקְמוּהָ, אֲבָל תָּא חֲזֵי בְּהַהוּא יוֹמָא דְּאַשְׁלִימוּ יוֹמוֹי דְּבַר נַשׁ לַאֲפָקָא מֵעָלְמָא הַהוּא יוֹמָא דְּגוּפָא אִתְבָּר וְנַפְשָׁא בָּעְיָא לְאִתְפָּרְשָׁא מִנֵּיהּ כְּדֵין אִתְיְהִיב רְשׁוּ לְבַר נַשׁ לְמֶחֱמֵי מַה דְּלָא הֲוָה לֵיהּ רְשׁוּ לְמֶחֱמֵי בְּזִמְנָא דְּגוּפָא שְׁלִטָא וְקָאִים עַל בּוּרְיֵהּ וּכְדֵין קַיְמֵי עֲלֵיהּ תְּלַת שְׁלִיחִן וְחָשְׁבֵי יוֹמוֹי וְחוֹבּוֹי וְכָל מַה דַּעֲבַד בְּהַאי עָלְמָא וְהוּא אוֹדֵי עַל כֻּלָּא בְּפוּמֵיהּ וּלְבָתַר הוּא חָתִים עֲלֵיהּ בִּידֵיהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם וּבְיָדֵיהּ כֻּלְּהוּ חֲתִימִין לְמַיְדַן לֵיהּ בְּהַהוּא (ד"א בְּהַאי) עָלְמָא עַל קַדְמָאֵי וְעַל בַּתְרָאֵי עַל חַדְתֵּי וְעַל עַתִּיקֵי לָא אִתְנַשֵּׁי חַד מִנַּיְהוּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב לְדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ וְכָל אִנּוּן עוֹבָדִין דְּעָבַד בְּהַאי עָלְמָא בְּגוּפָא וְרוּחָא הָכִי נַמֵּי יָהִיב חוּשְׁבָּנָא בְּגוּפָא וְרוּחָא עַד לָא יִפּוֹק מֵעָלְמָא, תָּא חֲזֵי כַּמָּה דְּחַיָּבַיָּא אִקְּשֵׁי קָדָל בְּהַאי עָלְמָא הָכִי נַמֵּי אֶפְלוּ בְּשַׁעְתָּא דְּבָעֵי לְנַפָּקָא מֵהַאי עָלְמָא אִקְּשֵׁי קָדָל, בְּגִין כָּךְ זַכָּאָה הוּא בַּר נַשׁ דְּיָלִיף בְּהַאי עָלְמָא אָרְחוֹי דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין לְמֵיהַךְ בְּהוּ:

תרגום הזוהר וַיֵּלֶךְ אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה'. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֹּא וּרְאֵה. כִּי לֹא כָתוּב וַיֵּצֵא אַבְרָם כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה', אֶלָּא וַיֵּלֶךְ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְךָ לְךָ. הוּא, מִשּׁוּם שֶׁהַיְצִיאָה כְּבָר עָשׂוּ מְקוֹדָם לָכֵן. שֶׁכָּתוּב, וַיֵּצְאוּ אִתָּם מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָלֶכֶת אַרְצָה כְּנַעַן. וְעַל כֵּן, כָּתוּב עַתָּה, וַיֵּלֶךְ, וְלֹא כָתוּב וַיֵּצֵא. כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו ה'. הַיְנוּ כְּפִי שֶׁהִבְטִיחַ לוֹ בְּכָל הַהַבְטָחוֹת. וַיֵּלֶךְ אִתּוֹ לוֹט שֶׁנִּתְחַבֵּר עִמּוֹ כְּדֵי לִלְמוֹד מִמַּעֲשָׂיו. וְעִם כָּל זֶה לֹא לָמַד כָּל כָּךְ. אָמַר רַבִּי אֶלִיעֶזֶר, אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים הַלּוֹמְדִים דְּרָכָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֵי לָלֶכֶת בָּהֶם, וּלְיִרְאָה מִמֶּנּוּ מֵאוֹתוֹ יוֹם הַדִּין שֶׁעָתִיד הָאָדָם לִתֵּן דִּין וְחֶשְׁבּוֹן לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. פָּתַח וְאָמַר, בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם וְגוֹ'. מִקְרָא הַזֶּה בֵּאֲרוּהוּ. אֲבָל בֹּא וּרְאֵה בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁנִּשְׁלְמוּ יָמָיו שֶׁל הָאָדָם לָצֵאת מֵהָעוֹלָם. בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁהַגּוּף נִשְׁבָּר וְהַנֶּפֶשׁ צְרִיכָה לִפְרוֹשׁ מִמֶּנּוּ. אָז נִתָּן רְשׁוּת לָאָדָם לִרְאוֹת, מַה שֶּׁלֹּא הָיָה יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעֵת שֶׁשָּׁלַט הַגּוּף. וְאָז עוֹמְדִים עָלָיו שְׁלֹשָׁה שְׁלִיחִים, וְחוֹשְׁבִים יָמָיו וַחֲטָאָיו, וְכָל מַה שֶּׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְהוּא מוֹדֶה עַל הַכֹּל בְּפִיו, וְאַחַר כָּךְ חוֹתֵם עָלָיו, בְּיָדוֹ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, בְּיַד כָּל אָדָם יַחְתּוֹם. וּבְיוֹם כֻּלָּם חֲתוּמִים לָדוּן אוֹתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, עַל רִאשׁוֹנִים וְעַל אַחֲרוֹנִים עַל חֲדָשִׁים וְעַל יְשָׁנִים, אַף אֶחָד מֵהֶם אֵינוֹ נִשְׁכָּח וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב לָדַעַת כָּל אַנְשֵׁי מַעֲשֵׂהוּ, שֶׁכָּל אֵלּוּ הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיָה בְּגוּף וְרוּחַ יַחַד, כֵּן הוּא נוֹתֵן חֶשְׁבּוֹן עֲלֵיהֶם כְּשֶׁהוּא בְּגוּף וְרוּחַ יַחַד, מִטָּרֶם שֶׁנִּפְטָר מֵהָעוֹלָם. בֹּא וּרְאֵה כְּמוֹ שֶׁהָרְשָׁעִים הֵם קְשֵׁי עוֹרֶף בָּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּן אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹמְדִים

לָצֵאת מֵעוֹלָם הַזֶּה מַקְשִׁים עוֹרֶף. מְשׁוּם זֶה, אַשְׁרֵי הוּא הָאָדָם, הַלּוֹמֵד בָּעוֹלָם הַזֶּה דְּרָכָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּדֵי לָלֶכֶת בָּהֶם.

הלכה פסוקה

ש"ע י"ד סי' רמ"ו

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִתֵּן צְדָקָה כְּפִי הַשָּׂגַת יָד וְכַמָּה פְּעָמִים נִצְטַוִּינוּ בָּהּ בְּמִצְוַת עֲשֵׂה וְיֵשׁ לֹא תַעֲשֶׂה בְּמַעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תְאַמֵּץ אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפּוֹץ אֶת יָדְךָ וְכָל הַמַּעֲלִים עֵינָיו מִמֶּנּוּ נִקְרָא בְּלִיַּעַל וּכְאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וּמְאוֹד יֵשׁ לִיזָּהֵר בָּהּ כִּי אֶפְשָׁר שֶׁיָּבֹא לִידֵי שְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁמָּוּת הֶעָנִי הַמְבַקֵּשׁ אִם לֹא יִתֵּן לוֹ מִיָּד כְּעוֹבָדָא דְנָחוּם אִישׁ גַּם זוּ: **ב.** לְעוֹלָם אֵין אָדָם מַעֲנִי מִן הַצְּדָקָה וְלֹא דָּבָר רָע וְלֹא הֶזֵּק מִתְגַּלְגֵּל עַל יָדָהּ שֶׁנֶּאֱמַר וְהָיָה מַעֲשֵׂה הַצְּדָקָה שָׁלוֹם: **ג.** כָּל הַמְרַחֵם עַל הָעֲנִיִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְרַחֵם עָלָיו: **ד.** הַצְּדָקָה דּוֹחָה אֶת הַגְּזֵירוֹת הַקָּשׁוֹת וּבְרָעָב תַּצִּיל מִמָּוֶת כְּמוֹ שֶׁאֵירַע לַצָּרְפִית:

מוסר

מספר חסידים סי' מ"ד

אַרְבַּע כִּתּוֹת אֵינָן מְקַבְּלוֹת פְּנֵי הַשְּׁכִינָה כַּת שְׁקָרִים כַּת חֲנֻפִּים כַּת מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע כַּת לֵיצָנִים וְכֻלָּן מְפוֹרָשִׁים בַּכְּתוּבִים. כַּת שְׁקָרִים דִּוֹבֵר שְׁקָרִים לֹא יִכּוֹן לְנֶגֶד עֵינָי וְגַם בְּמִלְחֶמֶת אַחְאָב כְּשֶׁבָּא וְשָׁאַל אֶל הַנְּבִיאִים אִם יֵצֵא אֲלֵיהֶם בָּא רוּחוֹ שֶׁל נְבוֹת לִפְנֵי ה' וַיֹּאמֶר אֵצֵא וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר צֵא וְדָרַשְׁוּ חֲכָמִים צֵא מִמְּחִיצָתִי. חֲנֻפִּים כִּי לֹא לְפָנָיו חָנֵף יִבֹּא. מְסַפְּרֵי לָשׁוֹן הָרָע שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא אֵל חָפֵץ רֶשַׁע אַתָּה לֹא יְגוּרְךָ רָע. לֹא יָגוּר אִתְּךָ רָע לֹא יִכָּנֵס בְּמְחִיצָתָתְךָ. לֵיצָנִים לֹא יִתְיַצְּבוּ הוֹלְלִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ. בְּנֵי אָדָם לֵיצָנִים מְעָרְבְּבִין אֶת הָעוֹלָם. לָשׁוֹן הָרָע מְסַפֵּר בִּגְנוּת שֶׁל חֲבֵירוֹ אֲפִילּוּ דָּבָר אֱמֶת וְגַם מָשָׁל הֶדְיוֹט הוּא. מִי שֶׁהוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵירוֹ אוֹ חֵרְפּוֹ בַּחֲרָפוֹת שֶׁלֹּא הָיָה חָשׁוּד בָּהּ וְלֹא הִכִּיר אָדָם בָּהּ מֵעוֹלָם וְזֶה גִּלָּהוּ אֵין עָוֹנוֹ מִתְכַּפֵּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן אֶת אֲשֶׁר עִוְּתוֹ וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר חֶרְפַּת חֲבֵירוֹ וְזֶהוּ שֶׁאָמַר שְׁלֹמֹה פֶּן יְחַסְּדֶךָ שׁוֹמֵעַ:

לך לך יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבוֹא מִצְרָיְמָה וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ: וְהָיָה כַּד קָרֵיב לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם וַאֲמַר לְשָׂרַי אִתְּתֵהּ הָא כְעַן יְדָעִית אֲרֵי אִתְּתָא שַׁפִּירַת חֵיזוּ אָתְּ:

רש"י הנה נא ידעתי. מדרש אגדה עד עכשיו לא הכיר בה מתוך צניעות שבשניהם, ועכשיו על ידי מעשה הכיר בה. דבר אחר מנהג העולם שעל ידי טורח הדרך אדם מתבזה, וזאת עמדה ביפיה. ופשוטו של מקרא הנה נא הגיע השעה שיש לדאוג על יפיך, ידעתי זה ימים רבים כי יפת מראה את, ועכשיו אנו באים בין אנשים שחורים ומכוערים, אחיהם של כושים, ולא הרגלו באשה יפה. ודומה לו (בראשית יט ב) הנה נא אדני סורו נא:

(יב) וְהָיָה כִּי יִרְאוּ אֹתָךְ הַמִּצְרִים וְאָמְרוּ אִשְׁתּוֹ זֹאת וְהָרְגוּ אֹתִי וְאֹתָךְ יְחַיּוּ: וַיְהִי כַּד (נ"י אֲרֵי)
יֶחֱזוֹן יָתִיךְ מִצְרָאֵי וְיֵימְרוּן אִתְּתֵהּ דָּא וְיִקְטְלוּן יָתִי וְיָתִיךְ יְקַיְמוּן: (יג) אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אָתְּ
לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ: אִמְרִי כְעַן אֲחָתִי אָתְּ בְּדִיל דְּייֵטַב לִי בְּדִילָךְ
וְתִתְקַיֵּם נַפְשִׁי בְּפִתְגָמָיְכִי:

רש"י למען ייטב לי בעבורך. יתנו לי מתנות:

(יד) **שני** וַיְהִי כְּבוֹא אַבְרָם מִצְרַיְמָה וַיִּרְאוּ הַמִּצְרִים אֶת הָאִשָּׁה כִּי יָפָה הִוא מְאֹד: וַהֲוָה כַּד
עַל אַבְרָם לְמִצְרָיִם וַחֲזוֹ מִצְרָאֵי יָת אִתְּתָא אֲרֵי שַׁפִּירָא הִיא לַחֲדָא:

רש"י ויהי כבוא אברם מצרימה. היה לו לומר כבואם מצרימה, אלא למד שהטמין אותה בתבה ועל ידי שתבעו את המכס פתחו וראו אותה:

(טו) וַיִּרְאוּ אֹתָהּ שָׂרֵי פַּרְעֹה וַיְהַלְלוּ אֹתָהּ אֶל פַּרְעֹה וַתֻּקַּח הָאִשָּׁה בֵּית פַּרְעֹה: וַחֲזוֹ יָתַהּ
רַבְרְבֵי פַרְעֹה וְשַׁבָּחוּ יָתַהּ לְפַרְעֹה וְאִתְּבָרַת אִתְּתָא לְבֵית פַּרְעֹה:

רש"י ויהללו אותה אל פרעה. הללוה ביניהם לומר הגונה זו למלך:

נביאים - ישעיה - פרק מא

(ו) אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק: גָּבַר יַת חַבְרֵיהּ יִסְעָדוּן וּלְאָחוּהִי יֵימַר תַּקִּיף:

רש"י **איש את רעהו וגו'** . יאמר חזק למלחמה אולי יעמדו להם אלהיהם : **איש את רעהו יעזורו** . זה עוזר את זה בברכו' ברוך אברם (בראשית יד) וזה עוזר את זה במתנות (שם) ויתן לו מעשר מכל :

(ז) וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת צוֹרֵף מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ
בְּמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט: הֵלָא יְבַהֲתוּן בְּעוֹבָדֵיהוֹן דְּמַתְקֵיף נָגָרָא עִם קַנָּאָה מָחֵי בְּפַטִּישָׁא עִם
דְּמַטַּפַּח בְּקֶרְנָסָא זְמָנָא אֲמַר עַל דִּבְקָא תַּקִּין הוּא וּמַתְקֵיף לֵיהּ בְּמַסְמְרִין דְּלָא יְצָטְלֵי:

רש"י **ויחזק חרש** . נוסף הפסל : **את צורף** . המרקעו בזהב : **מחליק פטיש** . באחרונה כשהוא מכה בנחת להחליק את המלאכה : **את הולם פעם** . הוא המתחיל בה כשהיא עשת ומכה בכל כחו : **אומר לדבק טוב הוא** . על אותן שהיו מחזירין אחר קרקע טובה לדבק בה עששיות ברזל : **דבק** . שולדור"א : **ויחזקהו** . לצלם : **במסמרים לא ימוט** . כולם יחזקו זה את זה : **ויחזק חרש** . זה שם שהיה נפח לעשות מסמרות ובריחים לתבה . את צורף . זה אברהם שהוא צורף את הבריות לקרבן אל השכינה . את הולם פעם . זה

אברהם שהלם כל המלכים האלה פעם אחת . אומר לדבק טוב הוא . טוב לידבק באלוה של זה . ויחזקהו . שם לאברה' להיו' דבק בהקב"ה ולא ימוט :

(ח) וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי: וְאַתְּ יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב דְּאִתְרְעֵיתִי בָךְ זַרְעֵיהּ דְּאַבְרָהָם רְחִימִי:

רש"י **ואתה ישראל עבדי** . ועלי יש לעזור לך סוף המקרא אל תירא כי אתך אני כך נראה לי חבור הענין לפי פשוטו ומ"א בבראשית רבה דורש כל הענין במלכי צדק ואברה' (ה) ראו איים אותה מלחמ' וייראו שם נתיירא מאברהם פן יאמר לו העמדת רשעים אלו בעולם ואברהם נתיירא משם לפי שהרג את בני עילם שהם משם , איים כשם שאיי הים מסויימין בעולם כך אברהם ושם היו מסויימין בעולם : **ואתה ישראל עבדי** . אברהם שלא היה מזרע צדיקים עשיתי לו כל זאת . ואתה ישראל עבדי . הקנוי לי משני אבות . זרע אברהם אוהבי . שלא הכירני מתוך תוכחה ולימוד אבותיו אלא מתוך אהבה :

(ט) אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךְ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךְ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי אַתָּה בְּחַרְתִּיךָ וְלֹא מְאַסְתִּיךָ: דְּקָרֵיבְתָּךְ מִזְּרֵעִית אַרְעָא וּמִמַּלְכָוָתָא בְּחַרְתָּךְ וַאֲמֵרִית לָךְ עַבְדִּי אַתְּ אִתְרְעֵיתִי בָּךְ וְלָא אֲרַחְקִינָךְ:

רש"י **אשר החזקתיך** . לקחתיך לחלקי כמו (שמות ד) וישלח ידו ויחזק בו : **מקצות הארץ** . משאר העכו"ם : **ומאציליה** . מן הגדולים שבהן : **קראתיך** . בשם לחלקי בני בכורי ישראל : **ולא מאסתיך** . כזה שנאמר בו (מלאכי א) שנאתי :

(י) אַל תִּירָא כִּי עִמְּךָ אָנִי אַל תִּשְׁתָּע כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אֲמַצְתִּיךָ אַף עֲזַרְתִּיךָ אַף תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי: לָא תִדְחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי לָא תִתְבַר אֲרֵי אֲנָא אֱלָהָךְ אַתְקְפִינָךְ אַף אֱסַעֲדִינָךְ אַף אַחֱדִינָךְ בִּימִין קֻשְׁטִי:

רש"י **אל תשתע** . אל ימס לבך להיות כשעוה זו וזה הכלל כל תיבה שתחל' יסודה שי"ן כשבא לדבר בל' מתפעל התפעל או יתפעל התי"ו חולקת ונכנסת בין שתי אותיות שרשי התיבה כמו (ישעיה כט) וישתומם (מיכה ז) וישתמר חוקות עמרי (ש"א א) תשתכרין (איוב ל) תשתפך נפשי :

כתובים - משלי - פרק ג

(ח) רִפְאוּת תְּהִי לְשָׁרֶךָ וְשִׁקּוּי לְעַצְמוֹתֶיךָ: אַסִּיוּתָא תֶּהֱוֵי לְכוּנְשָׁרָךְ וְדוּהֲנָא לְגַרְמָיךְ:

רש"י **רפאות תהי לשרך** . החכמה , שרך כמו (שיר ו) שררך וזהו טיבורך : **ושקוי לעצמותיך** . הוא המוח כענין שנאמר ומוח עצמותיו ישוקה (איוב כא) :

(ט) כַּבֵּד אֶת יְהוָה מֵהוֹנֶךָ וּמֵרֵאשִׁית כָּל תְּבוּאָתֶךָ: יַקַּר לֵאלָהָךְ מִן מָמוֹנָךְ וּמֵרֵישׁ כָּלְהוֹן עֲלַלְתָּךְ:

רש"י **מהונך** . מכל מה שחננך אפי' מקול ערב (אל תקרי מהונך אלא מגרונך) : **ומראשית** . אלו תרומות ומעשרות :

(י) וַיְמַלְּאוּ אֲסָמֶיךָ שָׂבָע וְתִירוֹשׁ יְקָבֶיךָ יִפְרֹצוּ: וּמִתְמַלְּיָן אוֹצָרָךְ שֻׁבְעָנָא וּמַעְצַרְתָּךְ חַמְרָא נִשְׁפְּעָן: (יא) מוֹסַר יְהוָה בְּנִי אַל תִּמְאָס וְאַל תָּקֹץ בְּתוֹכַחְתּוֹ: בְּרִי מַרְדּוּתָא דֶּאֱלָהָא לָא תַסְלֵא וְלָא תַמְרִיק בְּמַכְסְנוּתֵיהּ:

רש"י **מוסר ה' בני אל תמאס** . אם יבואו עליך יסורין יהיו חביבין עליך : **ואל תקוץ** . מלשון קצתי בחיי (בראשית כז) :

(יב) כִּי אֶת אֲשֶׁר יֶאֱהַב יְהוָה יוֹכִיחַ וּכְאָב אֶת בֵּן יִרְצֶה: מְטוּל דִּלְמַן דְּרָחֵם לֵיהּ אֱלָהָא רָדֵיהּ לֵיהּ וְהֵיךְ אָבָא דְּרָדֵי לִבְרֵיהּ:

רש"י **וכאב את בן ירצה** . שרוצה בבנו להטיב לו ויפייסהו לאחר שמכהו בשבט כן יערב לך הטובה אחר המכה :

משנה יבמות פרק ג

א. אַרְבָּעָה אַחִין שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת וּמֵתוּ הַנְּשׂוּאִים אֶת הָאֲחָיוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. וְאִם קָדְמוּ וְכָנְסוּ, יוֹצִיאוּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים יְקַיְּמוּ, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים יוֹצִיאוּ:

ברטנורה (א) **ארבעה אחין**. חולצות ולא מתיבמות. דכיון דתרווייהו זקוקין להאי ולהאי, קמא דמיבם פגע באחות זקוקתו דהויא כאשתו: ב"ש אומרים יקיימו ובית הלל אומרים יוציאו. בגמרא מפכינן לה, בש"א יוציאו ובה"א יקיימו. דבכל מקום ב"ש לחומרא וב"ה לקולא חוץ מהמקומות הידועים מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל, והכי אמרינן בעלמא, ב"ש במקום ב"ה אינה משנה, כלומר, כל היכא דאשכחן במשנה בית שמאי מקילין, וב"ה הוא שדרכן להקל ונמצאו עתה בית שמאי עומדים במקום בית הלל, אינה משנה ומשבשתא היא וצריך להפכה, אלא אם כן היא מהמשניות הידועות שהם מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל. ובמסכת עדיות מני לה בשם רבי אליעזר מקולי בית שמאי ומחומרי בית הלל:

ב. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל הָאֶחָד אִסּוּר עֶרְוָה, אִסּוּר בָּהּ וּמֵתָר בָּאֲחוֹתָהּ, וְהַשֵּׁנִי אָסוּר בִּשְׁתֵּיהֶן אִסּוּר מִצְוָה וְאִסּוּר קְדֻשָּׁה, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת:

ברטנורה (ב) **איסור ערוה**. כגון חמותו ואם חמותו: **ומותר באחותה**. דלאו אחות זקוקתו היא, דערוה לא רמיא קמיה ליבומי: **איסור מצוה**. רמיא קמיה מדאורייתא, הילכך אסור באחותה, דאחות זקוקתו היא:

ג. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, וְהַשְּׁנִיָּה אֲסוּרָה עַל זֶה אִסּוּר עֶרְוָה, הָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה, וְהָאֲסוּרָה לָזֶה מֻתֶּרֶת לָזֶה. וְזוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, אֲחוֹתָהּ כְּשֶׁהִיא יְבִמְתָּהּ, אוֹ חוֹלָצֶת אוֹ מְתַיַּבֶּמֶת:

ברטנורה (ג) **אחותה כשהיא יבמתה**. אחותה של ערוה כשהיא יבמתה אשת אחי בעלה, כשנופלת עמה ליבום: **או חולצת או מתיבמת**. דלאו אחות זקוקתו, היא דערוה לא רמיא קמיה:

ד. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, אוֹ אִשָּׁה וּבִתָּהּ אוֹ אִשָּׁה וּבַת בִּתָּהּ, אוֹ אִשָּׁה וּבַת בְּנָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתַיַּבְּמוֹת. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן אֲסוּרָה עָלָיו אִסּוּר עֶרְוָה, אִסּוּר בָּהּ וּמֻתָּר בְּאֲחוֹתָהּ. אִסּוּר מִצְוָה אוֹ אִסּוּר קְרֻשָּׁה, חוֹלְצוֹת וְלֹא מְתַיַּבְּמוֹת:

ברטנורה (ד) **ור"ש פוטר**. טעמא דר"ש, דכתיב (ויקרא י"ח) ואשה אל אחותה לא תקח לצרור, בשעה שנעשו צרות זו לזו, כגון הכא ששתיהן זקוקות לו ליבום, לא יהא לך לקוחין לא בזו ולא בזו. ואין הלכה כר"ש:

ה. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד מֵֽפְנֶה, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְעָשָׂה בָהּ מֵֽפְנֶה מַאֲמָר, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָחִיו הַשֵּׁנִי, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אִשְׁתּוֹ עִמּוֹ, וְהַלָּה תֵּצֵא מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט וּבַחֲלִיצָה, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה. זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, אוֹי לוֹ עַל אִשְׁתּוֹ וְאוֹי לוֹ עַל אֵשֶׁת אָחִיו:

ברטנורה (ה) **ואחד מופנה**. בלא אשה: **אשתו עמו**. דקסברי בית שמאי בעלת מאמר היא חשובה ככנוסה, וכשנפלה אחותה לאחר כן לא מתסרה משום אחות זקוקה: **והלה תצא**. אף מן החליצה. משום אחות אשה: **מוציא אשתו בגט**. דלא אלים מאמר לשויה ככנוסה, וזו אוסרתה משום אחות זקוקה. וצריכה גט מפני המאמר דהוי קדושין במקצת ולא פקעי קדושין בלא גט, וצריכה חליצה דהואיל ולא הוי מאמר קדושין גמורין עדיין זקוקתו היא וצריכה חליצה לזיקתה. ובריש יהיב לה גיטא, והדר חלץ לה. וכן הלכה:

ו. שְׁלֹשָׁה אַחִין, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, נָכְרִית חוֹלָצֶת וְלֹא מְתַיַּבֶּמֶת. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶם נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת הַנָּשׂוּי נָכְרִית, וְכָנַס אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וָמֵת, הָרִאשׁוֹנָה יוֹצְאָה מִשּׁוּם אֲחוֹת אִשָּׁה, וּשְׁנִיָּה מִשּׁוּם צָרָתָהּ. עָשָׂה בָהּ מַאֲמָר, וָמֵת, נָכְרִית חוֹלָצֶת וְלֹא מְתַיַּבֶּמֶת:

ברטנורה (ו) **נכרית**. שאינה קרובה לא לזו ולא לזו: **נכרית חולצת ולא מתיבמת**. הוא הדין אע"ג דלא עשה בה מאמר, ומת, נכרית מחלץ חלצה יבומי לא מיבמה, דהויא לה צרת אחות אשה בזיקה. והאי דקתני מאמר, לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מאמר קונה קנין גמור ואפילו חליצה נמי לא תיבעי, קמ"ל דצריכה חליצה:

ז. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, מֵת אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת, וְכָנַס נָשׂוּי נָכְרִית אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְאַחַר כָּךְ מֵת נָשׂוּי נָכְרִית, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת. שְׁלֹשָׁה אַחִים, שְׁנַיִם מֵהֶן נְשׂוּאִין שְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וְאֶחָד נָשׂוּי נָכְרִית, גֵּרֵשׁ אֶחָד מִבַּעֲלֵי אֲחָיוֹת אֶת אִשְׁתּוֹ, וּמֵת נָשׂוּי נָכְרִית, וּכְנָסָהּ הַמְגָרֵשׁ, וָמֵת, זוֹ הִיא שֶׁאָמְרוּ, וְכֻלָּן שֶׁמֵּתוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, צָרוֹתֵיהֶן מֻתָּרוֹת:

ברטנורה (ז) **שעה אחת**. בנפילה ראשונה כשנפלה מאחיו הראשון, שאז היתה אשתו קיימת והיתה זאת אסורה עליו כאשת אח שיש לו בנים. וצרתה הנכרית לא אתפרש דינה, ומסתברא דחולצת ולא מתיבמת:

ח. וְכֻלָּן שֶׁהָיוּ בָהֶן קִדּוּשִׁין אוֹ גֵּרוּשִׁין בְּסָפֵק, הֲרֵי אֵלּוּ צָרוֹת חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת. כֵּיצַד סָפֵק קִדּוּשִׁין, זָרַק לָהּ קִדּוּשִׁין, סָפֵק קָרוֹב לוֹ סָפֵק קָרוֹב לָהּ, זֶהוּ סָפֵק קִדּוּשִׁין סָפֵק גֵּרוּשִׁין כָּתַב בִּכְתַב יָדוֹ וְאֵין עָלָיו עֵדִים, יֵשׁ עָלָיו עֵדִים וְאֵין בּוֹ זְמָן, יֵשׁ בּוֹ זְמָן וְאֵין בּוֹ אֶלָּא עֵד אֶחָד, זֶהוּ סָפֵק גֵּרוּשִׁין:

ברטנורה (ח) **וכולן**. ט"ו עריות, שהיו בהן לאחיו קדושי ספק או גירושי ספק, דהויא ספק צרת ערוה: **חולצת**. ולא מפטרה בלא כלום, דדילמא לאו צרת ערוה היא: **ספק קרוב לו**. שהיו ח' אמות מצומצמות ביניהן ברשות הרבים, וד' אמות של אדם קונות לו שם, וזרקו ספק בארבע אמותיו ספק בארבע אמותיה:

ט. שְׁלֹשָׁה אַחִין נְשׂוּאִין שְׁלֹשׁ נָכְרִיּוֹת, וּמֵת אַחַד מֵהֶן, וְעָשָׂה בָהּ הַשֵּׁנִי מַאֲמָר, וָמֵת, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹלְצוֹת וְלֹא מִתְיַבְּמוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים כה) וּמֵת אַחַד מֵהֶם, יְבָמָהּ יָבֹא עָלֶיהָ, שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת יָבָם אֶחָד, וְלֹא שֶׁעָלֶיהָ זִקַּת שְׁנֵי יְבָמִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְחוֹלֵץ לַשֵּׁנִיָּה. שְׁנֵי אַחִין נְשׂוּאִין לִשְׁתֵּי אֲחָיוֹת, וּמֵת אַחַד מֵהֶן, וְאַחַר כָּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שֵׁנִי, הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית, הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת:

ברטנורה (ט) **זיקת שני יבמין**. דכל זמן שלא כנסה זה עדיין זיקת ראשון עליו, ונתוספה עליו זיקת שני בשביל המאמר, וכשמת נותרו עליה זיקת שני יבמין: **ר"ש אומר וכו'**. דקסבר מספקא לן אי מאמר קונה לגמרי או לא קני כלל, לכך מיבם לאיזו שירצה, דאי מאמר קני לא הוי עלה אלא זיקת שני, ואי מאמר לא קני לא הוי עלה אלא זיקת הראשון: **וחולץ לשניה**. דחדא לא מפטרה בביאת אידך, דדלמא מאמר לא קני והוו שתי יבמות

הבאות מב' בתים. ויבומי תרווייהו לא, דדילמא מאמר קני והוו ב' יבמות הבאות מבית אחד. ואין הלכה כר"ש. ואע"ג דאמרינן במתניתין דזיקת שני יבמין דאורייתא מקרא דיבמה יבא עליה, בגמרא מוכח דזיקת שני יבמין דרבנן היא, גזירה שמא יאמרו שתי יבמות הבאות מבית אחד מתיבמות:

י. שְׁנַיִם שֶׁקִּדְּשׁוּ שְׁתֵּי נָשִׁים, וּבִשְׁעַת כְּנִיסָתָן לַחֻפָּה הֶחֱלִיפוּ אֶת שֶׁל זֶה לָזֶה, וְאֶת שֶׁל זֶה לָזֶה, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ. הָיוּ אַחִין, מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח. וְאִם הָיוּ אֲחָיוֹת, מִשּׁוּם אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ. וְאִם הָיוּ נִדּוֹת, מִשּׁוּם נִדָּה. וּמַפְרִישִׁין אוֹתָן שִׁלְשָׁה חֲדָשִׁים, שֶׁמָּא מְעֻבָּרוֹת הֵן. וְאִם הָיוּ קְטַנּוֹת שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לֵילֵד, מַחֲזִירִין אוֹתָן מִיָּד. וְאִם הָיוּ כֹּהֲנוֹת, נִפְסְלוּ מִן הַתְּרוּמָה:

ברטנורה (י) **היו אחין**. אף משום אשת אח וכו'. אע"ג דקיי"ל אין איסור חל על איסור, אית ליה להאי תנא דבאיסור כולל ואיסור מוסיף ואיסור בת אחת כי הכא, איסור חל על איסור, וחייב להביא קרבן על כל איסור ואיסור: **ומפרישין אותן**. שלא לחזור לבעליהן: **שמא מעוברות הן**. והולדות ממזרים, ובעינן הבחנה בין זרע כשר לזרע פסול שלא יתלו העוברים בבעליהן: **ואם היו כהנות**. בנות כהנים: **נפסלו מתרומה**. מלאכול בתרומת בית אביה אפילו אחר מיתת בעלה, ואע"פ שנאנסה:

גמרא יבמות דף ל' ע"א

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל יְבָמָה שֶׁאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהּ בִּשְׁעַת נְפִילָה יְבָמָה יְבֹא עָלֶיהָ הֲרֵי הִיא כְּאֵשֶׁת אָח שֶׁיֵּשׁ לָהּ בָּנִים וַאֲסוּרָה מָאי קָא מַשְׁמַע לָן תָּנֵינָן הֲרֵי זוּ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת. מַהוּ דְתֵימָא הֲנֵי מִילֵּי הֵיכָא דְּלָא אִיחַזְיָא לָהּ בִּנְפִילָה רְאשׁוֹנָה אֲבָל הֵיכָא דְּאִיחַזְיָא לָהּ בִּנְפִילָה רְאשׁוֹנָה אֵימָא תִּשְׁתָּרֵי קָא מַשְׁמַע לָן. הָא נָמֵי תָּנֵינָא שְׁנֵי אַחִים נְשׂוּאִים שְׁתֵּי אַחְיוֹת מֵת אֶחָד מֵהֶם וְאַחַר כַּךְ מֵתָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל שְׁנֵי הֲרֵי זוּ אֲסוּרָה עָלָיו עוֹלָמִית הוֹאִיל וְנֶאֱסְרָה עָלָיו שָׁעָה אֶחָת. מַהוּ דְתֵימָא הָתָם הוּא דְּאִדְּחֵי לָהּ מֵהַאי בֵּיתָא לְגַמְרֵי אֲבָל הָכָא דְּלֹא אַדְּחֵי לָהּ מֵהַאי בֵּיתָא לְגַמְרֵי אֵימָא מִגּוֹ דְּחַזְיָא לְהַאי נְשׂוּי נָכְרִית חַזְיָא נָמֵי לְהַאי קָא מַשְׁמַע לָן:

רש"י **הרי היא כאשת אח וכו'**. ואע"ג דהדר אתחזיא: **בנפילה ראשונה**. כל זמן נפילה ראשונה שהיתה אשתו קיימת שהיא אסורה: אבל היכא דאיתחזיא בנפילה ראשונה. כגון שמתה אשתו אחר מיתת אחיו ולא כנסה נשוי נכרית: **דאדחי לה מהאי ביתא לגמרי**. משנפלה ואין כאן אח אחר אלא זה בעל אחותה נדחית ונתרת לשוק ואין עליה צד זיקה עוד. אבל היכא דלא אדחי לה מהאי ביתא לגמרי. בשעת נפילה שהיה שם

נשוי נכרית וזקוקה ליבם: **אימא מגו דחזיא**. לנשוי נכרית עדיין זיקתה עליה וכי מתה אחותה ועודה בנפילה תתייבם לו בנפילה קא משמע לן רב יהודה דלא:

זוהר לך דף פ"א ע"ב

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרַיְמָה, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב כַּאֲשֶׁר קָרַב מִבְּעֵי לֵיהּ, מַאי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב אֶלָּא כְּדִכְתִיב (שמות י"ד) וּפַרְעֹה הִקְרִיב דְּאִיהוּ אִקְרִיב לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל לְתִיּוּבְתָּא אוֹף הָכָא הִקְרִיב גַּרְמֵיהּ לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְאוּת, לָבֹא מִצְרַיְמָה לְאַשְׁגָּחָא בְּאִנּוּן דַּרְגִּין וּלְאִתְרַחֲקָא מִנַּיְהוּ וּלְאִתְרַחֲקָא מֵעוֹבָדֵי מִצְרַיִם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה תָּא חֲזֵי כֵּיוָן (ס"א בְּגִין) דְּנָחַת אַבְרָהָם לְמִצְרַיִם בְּלָא רָשׁוּ אִשְׁתַּעְבִּידוּ בְּנוֹי בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאָה שְׁנִים דְּהָא כְּתִיב וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה וְלָא כְּתִיב רָד מִצְרַיִם וְאִצְטַעַר כָּל הַהוּא לֵילְיָא בְּגִנּוּהּ דְּשָׂרָה, וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי אִשְׁתּוֹ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה אָתְּ וְכִי עַד הַהִיא שַׁעְתָּא לָא הֲוָה יָדַע אַבְרָהָם דְּאִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה הֲוָת, אֶלָּא הָא אוּקְמוּהָ דְּעַד הַהִיא שַׁעְתָּא לָא אִסְתַּכַּל בְּדִיוּקְנָא דְּשָׂרָה בְּסַגִּיאוּת צְנִיעוּתָא דַּהֲוָת בֵּינֵיהוֹן וְכַד קָרִיב לְמִצְרַיִם אִתְגַּלְיָא אִיהִי וְחָמָא בָּהּ, ד"א בַּמֶּה יָדַע אֶלָּא עַל יָדָא דְּטוֹרַח אוֹרְחָא בַּר נַשׁ מִתְבַּזֶּה וְהִיא קַיְמָא בְּשַׁפִּירוּ דִּילָהּ וְלָא אִשְׁתַּנְיָא, ד"א הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי דְּחָמָא עִמָּהּ שְׁכִינְתָּא וּבְגִין כָּךְ אִתְרַחֵץ אַבְרָהָם וְאָמַר אֲחוֹתִי הִיא, וּמִלָּה דָּא אִסְתַּלַּק לְתֵרֵי גְּוָנִין, חַד כְּמַשְׁמָעוֹ, וְחַד כְּדִכְתִיב (משלי ז') אֱמוֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אָתְּ, וּכְתִיב אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אָתְּ וּכְתִיב (דברים ה') וְאַתְּ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ, לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ כְּלַפֵּי שְׁכִינָה אָמַר בַּעֲבוּרֵךְ יִיטַב לִי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ, בְּגִין דְּבָדָא יִסְתַּלַּק בַּר נַשׁ וְיִזְכֶּה לְאִסְתַּלָּקָא לְאוֹרְחָא דְּחַיֵּי:

תרגום הזוהר וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב לָבֹא מִצְרַיְמָה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר כַּאֲשֶׁר קָרַב, וְלָמָּה אוֹמֵר כַּאֲשֶׁר הִקְרִיב, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (שמות י"ד) וּפַרְעֹה הִקְרִיב, שֶׁהוּא הִקְרִיב אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה. אַף כָּאן הִקְרִיב, יוֹרֶה שֶׁהִקְרִיב אֶת עַצְמוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּרָאוּי. לָבֹא מִצְרַיְמָה פֵּרוּשׁוֹ, לְהִסְתַּכֵּל בְּאֵלּוּ הַמַּדְרֵגוֹת, שֶׁבְּמִצְרַיִם וּלְהִתְרַחֵק מֵהֶן, וּלְהִתְרַחֵק מֵעוֹבְדֵי מִצְרַיִם. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֹּא וּרְאֵה, מִשּׁוּם שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם בְּלִי רְשׁוּת, נִשְׁתַּעְבְּדוּ בָּנָיו בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנִים. שֶׁהֲרֵי כָּתוּב וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה וְלֹא כָּתוּב שֶׁאָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רֵד מִצְרַיִם. וְעַל כֵּן נִצְטַעֵר כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה בְּשָׁבִיל שָׂרָה. וַיֹּאמֶר אֶל שָׂרַי וְגוֹ' יְפַת מַרְאֶה אָתְּ. וְכִי עַד אָז, עוֹד לֹא יָדַע אַבְרָהָם שֶׁהִיא אִשָּׁה יְפַת מַרְאֶה, וּמֵשִׁיב, אֶלָּא שֶׁבֵּארוּהָ, דְּעַד אָז לֹא הָיָה מִסְתַּכֵּל בְּצוּרָתָהּ שֶׁל שָׂרָה, מֵרוֹב הַצְנִיעוּת שֶׁהָיְתָה בֵּינֵיהֶם. וְכַאֲשֶׁר קָרַב לְמִצְרַיִם הִיא נִתְגַּלְתָּה, וְרָאָה אוֹתָהּ. פֵּרוּשׁ אַחֵר לְפָרֵשׁ מֵאַיִן יָדַע עַד שֶׁאָמַר שֶׁאָמַר הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי. כִּי עַל יְדֵי טוֹרַח הַדֶּרֶךְ הָאָדָם מִתְבַּזֶּה, וְעִם זֶה, הִיא עָמְדָה בְּיָפְיָהּ וְלֹא נִשְׁתַּנְּתָה. עַל כֵּן יָדַע אָז יוֹתֵר מִתָּמִיד שֶׁהִיא יְפַת

מַרְאֶה. וּמִלָּה זוֹ אֲחוֹתִי הִיא, מִתְבָּאֶרֶת בִּשְׁנֵי פָּנִים, אֶחָד כְּמַשְׁמָעוֹ, דְּהַיְנוּ אֲחוֹתִי. וְאֶחָד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (משלי ז') אֱמוֹר לַחָכְמָה אֲחוֹתִי אָתְּ. וְכָתוּב כָּאן אִמְרִי נָא אֲחוֹתִי אָתְּ, וְהַמִּלָּה אָתְּ פֵּרוּשׁוֹ הַשְׁכִינָה, וְכֵן כָּתוּב (דברים ה') וְאַתְּ תְּדַבֵּר אֵלֵינוּ, שֶׁגַּם שָׁם פֵּרוּשׁוֹ הַשְׁכִינָה. לְמַעַן יִיטַב לִי בַּעֲבוּרֵךְ אָמַר כְּלַפֵּי הַשְׁכִינָה, וְכֵן וְחָיְתָה נַפְשִׁי בִּגְלָלֵךְ, מִשּׁוּם שֶׁבָּזֶה מִתְעַלֶּה הָאָדָם בְּדֶרֶךְ הַחַיִּים.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' רמ"ה

א. כָּל אָדָם חַיָּב לִתֵּן צְדָקָה אֲפִילּוּ עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה חַיָּיב לִיתֵּן מִמַּה שֶׁיִּתְּנוּ לוֹ וּמִי שֶׁנּוֹתֵן פָּחוּת מִמַּה שֶׁרָאוּי (לו) לִיתֵּן ב"ד כּוֹפִין אוֹתוֹ וּמַכִּין אוֹתוֹ מַכּוֹת מַרְדּוּת עַד שֶׁיִּתֵּן מַה שֶּׁאָמְדוּהוּ לִיתֵּן וְיוֹרְדִים לִנְכָסָיו בְּפָנָיו וְלוֹקְחִין מִמֶּנּוּ מַה שֶּׁרָאוּי לוֹ לִיתֵּן: **ב**. מְמַשְׁכְּנִים עַל הַצְּדָקָה אֲפִילּוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת: **ג**. יְתוֹמִים אֵין פּוֹסְקִין עֲלֵיהֶם צְדָקָה אֲפִילּוּ לְפִדְיוֹן שְׁבוּיִים אֲפִילּוּ יֵשׁ לָהֶם מָמוֹן הַרְבֵּה אֶלָּא אִם כֵּן פּוֹסְקִים עֲלֵיהֶם לִכְבוֹדָם כְּדֵי שֶׁיֵּצֵא לָהֶם שֵׁם: **ד**. גַּבָּאֵי צְדָקָה אֵין מְקַבְּלִים מֵהַנָּשִׁים וּמֵהָעֲבָדִים וּמֵהַתִּינוֹקוֹת אֶלָּא דָּבָר מוּעָט אֲבָל לֹא דָּבָר גָּדוֹל שֶׁחֶזְקָתוֹ גָּזוּל אוֹ גָּנוּב מִשֶּׁל אֲחֵרִים וְכַמָּה הוּא דָּבָר מוּעָט הַכֹּל לְפִי עוֹשֶׁר הַבְּעָלִים וַעֲנִיּוּתָם וְהַנִּי מִילֵּי בְּסְתָמָא אֲבָל אִם הַבַּעַל מוֹחֶה אֲפִילּוּ כָּל שֶׁהוּא אָסוּר לְקַבֵּל מֵהֶם:

מוסר

מספר חסידים סי' מ"ד

שְׁנוּ בְּתַלְמוּד יְרוּשַׁלְמִי מִי שֶׁשָּׂרַח עַל חֲבֵירוֹ תְּחִלָּה וְהָלַךְ וּבִקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה פַּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וְלֹא קִבֵּל מִמֶּנּוּ יַעֲשֶׂה שׁוּרוֹת שֶׁל בְּנֵי אָדָם וְיִפַּיְּסֶנּוּ בִּפְנֵיהֶם הֲדָא הוּא דְּאָמַר (איוב לג) יָשׁוֹר עַל אֲנָשִׁים וַיֹּאמֶר חָטָאתִי לְפָלוֹנִי וַהֲרֵי נִחַמְתִּי וְאִם עָשָׂה כֵּן פָּדָה נַפְשׁוֹ מִמָּוֶת דִּכְתִיב בַּתְּרֵיהּ (שם) פָּדָה נַפְשׁוֹ מֵעֲבוֹר בַּשָּׁחַת. אָמַר רִבִּי יוֹסֵי הֲדָא דְּאָמְרֵי בְּאוֹתוֹ שֶׁלֹּא הוֹצִיא שֵׁם רָע עַל חֲבֵירוֹ אֲבָל הוֹצִיא שֵׁם רָע אֵין לוֹ מְחִילָה עוֹלָמִית. צִיעֵר אָדָם כְּאִלּוּ צִיעֵר עוֹלָם מָלֵא שֶׁכָּל מַה שֶּׁבָּעוֹלָם יֵשׁ בָּאָדָם. רָקַק בְּפָנָיו וְלֹא הִגִּיעַ בּוֹ הָרוֹק פָּטוּר מִדִּינֵי אָדָם וְחַיָּיב בְּדִינֵי שָׁמַיִם אֲפִילּוּ צִיעֵר כָּל שֶׁהוּא עַל כָּל צַעַר וְצַעַר שֶׁהוּא מְצַעֵר אֶת חֲבֵירוֹ יֵעָנֵשׁ בִּידֵי שָׁמַיִם שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יב) כִּי עַל כָּל אֵלֶּה יְבִיאֲךָ הָאֱלֹהִים בְּמִשְׁפָּט עַל כָּל נֶעְלָם. רַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ מָאי עַל כָּל נֶעְלָם. זֶה הַהוֹרֵג כִּינָּה בִּפְנֵי חֲבֵירוֹ וְנִמְאַס בָּהּ וְיֵשׁ אוֹמְרִים זֶה הָרוֹקֵק וְלָכֵן כָּל יִרְאֵי ה' הַצַּדִּיקִים אֲשֶׁר אֵין הַקְּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא תַּקָּלָה עַל יָדָם יִהְיוּ נִזְהָרִים לְמָחוֹל מִיַּד לְהוֹרֵג כִּינָּה אוֹ רוֹקֵק אוֹ עוֹשֶׂה כָּל דָּבָר מָאוֹס שֶׁלֹּא יִהְיֶה נִכְשָׁל עַל יָדָם:

לך לך יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וָ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וּלְאַבְרָם הֵיטִיב בַּעֲבוּרָהּ וַיְהִי לוֹ צֹאן וּבָקָר וַחֲמֹרִים וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַאֲתֹנֹת וּגְמַלִּים:
וּלְאַבְרָם אוֹטִיב בְּדִילַהּ וַהֲווֹ לֵהּ עָאן וְתוֹרִין וַחֲמָרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְאַתְנָן וְגַמְלִין:
רש"י ולאברם היטיב. פרעה בעבורה. [נתן לו מתנות]:

(יז) וַיְנַגַּע יְהוָה אֶת פַּרְעֹה נְגָעִים גְּדֹלִים וְאֶת בֵּיתוֹ עַל דְּבַר שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם: וְאַיְתִי יְיָ עַל פַּרְעֹה מַכְתָּשִׁין רַבְרְבִין וְעַל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ עַל עֵיסַק שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם:
רש"י וינגע ה' וגו' . במכת ראתן לקה, שהתשמיש קשה לו: ואת ביתו. כתרגומו ועל אנש ביתיה (ומדרשו לרבות כותליו ועמודיו וכליו) : על דבר שרי. על פי דבורה, אומרת למלאך הך והוא מכה:

(יח) וַיִּקְרָא פַּרְעֹה לְאַבְרָם וַיֹּאמֶר מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי לָמָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי כִּי אִשְׁתְּךָ הִוא:
וּקְרָא פַּרְעֹה לְאַבְרָם וַאֲמַר מָה דָּא עֲבַדְתְּ לִי לְמָא לָא חַוַיְתָא לִי אֲרֵי אִתְּתָךְ הִיא: (יט) לָמָּה אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וָאֶקַּח אֹתָהּ לִי לְאִשָּׁה וְעַתָּה הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וָלֵךְ: לְמָא אֲמַרְתְּ אֲחָתִי הִיא וּדְבָרִית יָתֵהּ לִי לְאִתּוּ וּכְעַן הָא אִתְּתָךְ דְּבַר וְאִיזֵל:
רש"י קח ולך. לא כאבימלך שאמר לו (כ טו) הנה ארצי לפניך, אלא אמר לו לך ואל תעמד, שהמצרים שטופי זמה הם, שנאמר (יחזקאל כג כ) וזרמת סוסים זרמתם:

(כ) וַיְצַו עָלָיו פַּרְעֹה אֲנָשִׁים וַיְשַׁלְּחוּ אֹתוֹ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ: וּפַקִּיד עֲלוֹהִי פַּרְעֹה גּוּבְרִין וְאַלְוִיאוּ יָתֵהּ וְיָת אִתְּתֵהּ וְיָת כָּל דִּילֵהּ:
רש"י ויצו עליו. על אודותיו לשלחו ולשמרו: וישלחו. כתרגומו ואלויאו:

יג (א) וַיַּעַל אַבְרָם מִמִּצְרַיִם הוּא וְאִשְׁתּוֹ וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וְלוֹט עִמּוֹ הַנֶּגְבָּה: וּסְלִיק אַבְרָם מִמְצְרַיִם הוּא וְאִתְּתֵהּ וְכָל דִּילֵהּ וְלוֹט עִמֵּהּ לְדָרוֹמָא:
רש"י ויעל אברם וגו' הנגבה. לבא לדרומה של ארץ ישראל כמו שאמור למעלה (פסוק ט) הלוך ונסוע הנגבה, להר המוריה, ומכל מקום כשהוא הולך ממצרים לארץ כנען מדרום לצפון הוא מהלך, שארץ מצרים בדרומה של ארץ ישראל, כמו שמוכיח במסעות ובגבולי הארץ:

נביאים - ישעיה - פרק מא

(יא) הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ: הָא יִבְּהָתוּן וְיִתְכַּנְעָן כָּל עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מִתְגָּרְרִין בָּךְ יְהוֹן כְּלְמָא וְיֹבְדוּן אֱנָשֵׁי דִּינָךְ: (יב) תְּבַקְּשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתָךְ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ: תַּבְעִינוּן וְלָא תִשְׁכְּחִינוּן לְאַנְשֵׁי מַצוּתָךְ יְהוֹן

כְּלִמְּא וּכְלָא מִדְּעַם גֶּבְרִין דַּהֲווֹ מִתְגְּרִין לְמֶעְבַּד עִמָּךְ קְרָב: (יג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאוֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ מַתְקֵיף יְמִינָךְ דַּאֲמָרִית לָךְ לָא תְדְחַל מֵימְרִי בְסַעֲדָךְ: (יד) אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: לָא תְדְחֲלוּן שִׁבְטַיָּא דְבֵית יַעֲקֹב זַרְעִיתָא דְיִשְׂרָאֵל מֵימְרִי בְסַעְדְּכוֹן אֲמַר יְיָ וּפָרְקֵיכוֹן קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י **תולעת יעקב** . משפחת יעקב החלשה כתולעת שאין לה גבורה אלא בפיה , תולעת וירמונ"א בלע"ז : **מתי ישראל** . מספר ישראל :

(טו) הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרַג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים: תָּא שַׁוִּיתֵיכוֹן לְמוֹרַג תַּקִּיף חֲדַת מָלֵי סַמְפּוֹרִין תְּקַטֵּל פָּלְחֵי כּוֹכְבַיָּא וּתְשֵׁיצֵי וּפָלְחֵי כּוֹכְבַיָּא כְּמוֹצָא תְּשַׁוֵּי:

רש"י **למורג חרוץ** . כלי הוא של עץ וכבד ועשוי חריצים חריצים כעין כלי נפחים של ברזל שקורין לימ"א בלע"ז וגוררין על הקשין של שבלין ומחתכן עד שנעשו תבן דק . חדש . כשהוא חדש עד שלא הוחלקו פיות חריציו הוא חותך הרבה אבל משנתישן הוחלקו פיות חריציו : **בעל פיפיות** . הם חידודי החריצין :

(טז) תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בִּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּלוּ: תְּבַדְּרִינוּן וְרוּחָא תִּטוֹלִינוּן וּמֵימְרֵיהּ כְּעִלְעוּלָא לְקַשָּׁא יְבַדַּר יַתְהוֹן וְאַתְּ תַּבוּעַ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ בְּקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל תִּשְׁתַּבָּח:

רש"י **תזרם** . תזרה אותם כבמזרה לרוח : **ורוח תשאם** . מאליהם לגיהנם :

כתובים - משלי - פרק ג

(יג) אַשְׁרֵי אָדָם מָצָא חָכְמָה וְאָדָם יָפִיק תְּבוּנָה: טוּבוֹהִי לְבַר נָשָׁא דְּאַשְׁכַּח חָכְמְתָא וּבַר נָשָׁא דְּמַבְּיַע בְּיוּנְתָא:

רש"י **אשרי אדם מצא חכמה ואדם יפיק תבונה** . שלומד חכמה עד ששגורה היא להוציא מפיו :

(יד) כִּי טוֹב סַחְרָהּ מִסְּחַר כֶּסֶף וּמֵחָרוּץ תְּבוּאָתָהּ: מְטוּל דְּטָבָא תִּגְרוּתָהּ מִן תִּגְרוּתָא דְּסִימָא וּמִן דַּהֲבָא סְנִינָא עֲלַלְתָּהּ:

רש"י **כי טוב סחרה מסחר כסף** . כל חלופין שאדם מחליף בסחורה זה נוטל זה וזה נוטל זה אבל האומר לחבירו שנה לי פרקך ואני אשנה לך פרקי נמצאו שניהם ביד כל אחד ואחד : **חרוץ** . מין זהב הוא :

(טו) יְקָרָה הִיא (מפניים) מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ: יַקִּירָא הִיא מִן כֵּיפֵי טָבָתָא וְכָל מִדְּעַם לָא פַּחֲמִים לֵיהּ:

רש"י **וכל חפציך** . כל חמדותיך : **לא ישוו בה** . לא יהיו שוין בשוויה ודמיהן בדמיה :

(טז) אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בִּשְׂמֹאולָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: נוּגְדָא דְיוֹמְתָא בִימִינָהּ וּבִשְׂמָאלָהּ עוּתְרָא וִיקָרָא:

רש"י **בימינה** . למיימינים בה ועוסקים בה לשמה אורך ימים וכ"ש עושר וכבוד ולמשמאילים בה שעוסקים בה שלא לשמה מ"מ עושר וכבוד יש :

(יז) דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם: אָרְחָתָהָא אָרְחָתָא דְבוּסְמָא וְכֻלְּהוֹן הֲלִיכָתָהָא שְׁלָמָא: (יח) עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר: אִילָנָא דְחַיֵּי הִיא לְאִלֵּין דְּמִתְחַזְקִין בָּהּ וְאִלֵּין דְּמִתְעַסְקִין בָּהּ טוּבֵיהוֹן:

רש"י **למחזיקים בה** . לאוחזים בה כמו וישלח ידו ויחזק בו (שמות ד) : **ותומכיה מאושר** . המתקרבים לה וכן כל לשון תמיכה שבספר זה שהוא אוחז בה :

משנה בבא קמא פרק ג

א. הַמַּנִּיחַ אֶת הַכַּד בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבָא אַחֵר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָהּ, פָּטוּר. וְאִם הֶזִּק בָּהּ, בַּעַל הֶחָבִית חַיָּב בְּנִזְקוֹ. נִשְׁבְּרָה כַדּוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶחְלַק אֶחָד בַּמַּיִם, אוֹ שֶׁלָּקָה בַחֲרָסָיהָ, חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בְּמִתְכַּוֵּן, חַיָּב. בְּאֵינוֹ מִתְכַּוֵּן, פָּטוּר:

ברטנורה (א) המניח את הכד וכו' ושברה פטור. לפי שאין דרך בני אדם להתבונן בדרכים: **ואם הוזק בה בעל החבית חייב**. ואפילו הפקירה, שכל המפקיר נזקיו שלא היה לו רשות מתחלה לעשותן, כאילו לא הפקירן: **או שלקה בחרסיה חייב**. דסבר נתקל פושע הוא ולאו אונס הוא, ולכך חייב: **במתכוין חייב**. אם נתכוין לזכות בחרסיה ובמים אחר שנשברה כדו, חייב בהזיקן, דהוי ליה בורו שהזיק. ואם לא נתכוין לזכות בהן, הואיל ועיקרו אנוס הוא, דסבר נתקל לאו פושע הוא, הרי החרסים והמים הפקר לאחר שנאנס, ולפיכך פטור. והלכה כר' יהודה דנתקל לאו פושע הוא. ומאחר דאנוס הוא ולא נתכוין לזכות בחרסיה, ובמים, הוי כאילו לא היו מעולם שלו ופטור על נזקיהם:

ב. הַשּׁוֹפֵךְ מַיִם בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזִּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ. הַמַּצְנִיעַ אֶת הַקּוֹץ, וְאֶת הַזְּכוּכִית, וְהַגּוֹדֵר אֶת גִּדְרוֹ בַּקּוֹצִים, וְגָדֵר שֶׁנָּפַל לִרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזִּקוּ בָהֶן אֲחֵרִים, חַיָּב בְּנִזְקָן:

ברטנורה (ב) **השופך מים ברה"ר**. אע"ג דברשות קעביד, כגון בימות הגשמים שמותר לשפוך מים ברה"ר אפילו הכי אם הוזק בהן אחר, חייב בנזקו: **המצניע את הקוץ וכו'**. וכגון שהצניען ברה"ר. וכן הגודר גדרו בקוצים והפריחן לרה"ר. אבל המצמצם בתוך שלו והוזק בהן אחר, פטור. שאין דרך בני אדם להתחכך בכתלים:

ג. הַמּוֹצִיא אֶת תִּבְנוֹ וְאֶת קַשּׁוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים לִזְבָלִים, וְהֶזִּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הַמְקַלְקְלִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיקוּ,

חַיָּבִין לְשַׁלֵּם, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהֶן זָכָה. הַהוֹפֵךְ אֶת הַגָּלָל בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְהֶזֵּק בָּהֶן אַחֵר, חַיָּב בְּנִזְקוֹ:

ברטנורה (ג) **לזבלים**. שירקבו התבן והקש ונעשים זבל לזבל שדות וכרמים: **כל הקודם בהן זכה**. דקנסינהו רבנן: **כל המקלקלים ברה"ר**. ואפילו עושים ברשות, כגון בשעת הוצאת זבלים. אם הזיקו חייבים: **היה הופך את הגלל**. צואת בקר:

ד. שְׁנֵי קַדְּרִין שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין זֶה אַחַר זֶה, וְנִתְקַל הָרִאשׁוֹן וְנָפַל, וְנִתְקַל הַשֵּׁנִי בָּרִאשׁוֹן, הָרִאשׁוֹן חַיָּב בְּנִזְקֵי שֵׁנִי:

ברטנורה (ד) **הראשון חייב בנזקי שני**. וכגון שהיה יכול לעמוד ולא עמד, דפושע הוא. אבל לא היה יכול לעמוד, פטור, דהא קיימא לן נתקל לאו פושע הוא:

ה. זֶה בָּא בְחָבִיתּוֹ, וְזֶה בָּא בְקוֹרָתּוֹ, נִשְׁבְּרָה כַדּוֹ שֶׁל זֶה בְּקוֹרָתוֹ שֶׁל זֶה, פָּטוּר, שֶׁלָּזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ וְלָזֶה רְשׁוּת לְהַלֵּךְ. הָיָה בַּעַל קוֹרָה רִאשׁוֹן, וּבַעַל חָבִית אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה, פָּטוּר בַּעַל הַקּוֹרָה. וְאִם עָמַד בַּעַל הַקּוֹרָה, חַיָּב. וְאִם אָמַר לְבַעַל הֶחָבִית עֲמֹד, פָּטוּר. הָיָה בַּעַל חָבִית רִאשׁוֹן וּבַעַל קוֹרָה אַחֲרוֹן, נִשְׁבְּרָה חָבִית בַּקּוֹרָה, חַיָּב. וְאִם עָמַד בַּעַל חָבִית, פָּטוּר. וְאִם אָמַר לְבַעַל קוֹרָה עֲמֹד, חַיָּב. וְכֵן זֶה בָּא בְנֵרוֹ וְזֶה בְּפִשְׁתָּנוֹ:

ברטנורה (ה) היה בעל קורה ראשון וכו' פטור. שזה מהלך כדרכו וזה מיהר ללכת:

ו. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מְהַלְּכִין בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ, אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִים, וְהִזִּיקוּ זֶה אֶת זֶה, שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִין:

ברטנורה (ו) **אחד רץ ואחד מהלך וכו'**. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אחד רץ ואחד מהלך בערבי שבתות וימים טובים, או שהיו שניהם רצים בשאר ימות השנה, שניהם פטורים. דבערבי שבתות וימים טובים מי שרץ רץ ברשות, שהולך לדבר מצוה להכין לצרכי שבת ויו"ט, ומשום הכי פטור. ובשאר ימות השנה כששניהם רצים, הואיל ושניהם משנים, שניהם פטורים:

ז. הַמְבַקֵּעַ בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וְהִזִּיק בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר, חַיָּב:

ברטנורה (ז) **המבקע**. עצים: **והזיק ברשות היחיד**. של אחרים: **ברשות היחיד**. שלו: **והזיק ברשות היחיד אחר**. של אחרים: **חייב**. ואע"ג דברשותיה קעביד ולא שכיחי רבים שם דנימא הוה ליה לעיוני, אפילו הכי חייב:

ח. שְׁנֵי שְׁוָרִים תַּמִּים שֶׁחָבְלוּ זֶה אֶת זֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. שְׁנֵיהֶם מוּעָדִים, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, מוּעָד בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּמוּעָד מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. וְכֵן שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁחָבְלוּ זֶה בָּזֶה, מְשַׁלְּמִים בַּמּוֹתָר נֶזֶק

שָׁלֵם. אָדָם בְּמוּעָד וּמוּעָד בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם. אָדָם בְּתָם וְתָם בְּאָדָם, אָדָם בְּתָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם, תָּם בְּאָדָם מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר חֲצִי נֶזֶק. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אַף תָּם שֶׁחָבַל בְּאָדָם, מְשַׁלֵּם בַּמּוֹתָר נֶזֶק שָׁלֵם:

ברטנורה (ח) **במותר חצי נזק**. שמין מה הזיקו של זה יותר על נזקו של זה ובאותו מותר משלם מי שהזיק יותר, את החצי: **מועד בתם משלם במותר**. כלומר אם הוא הזיק את התם יותר ממה שהזיקו תם: **אדם בתם משלם במותר נזק שלם**. דאדם מועד לעולם: **ותם באדם משלם במותר חצי נזק**. דכתיב (שמות כ"א) או בן יגח או בת יגח כמשפט הזה יעשה לו, כמשפט שור בשור כך משפט שור באדם, מה שור בשור תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם, אף שור באדם תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם: ר"ע אומר אף תם שחבל באדם משלם במותר נזק שלם. דדריש כמשפט הזה, לדינא דסליק האי קרא מיניה, דבשור מועד מיירי. והכי קאמר קרא, כמשפט הזה של שור מועד שמשלם נזק שלם. יעשה לו לכל שור שנגח את האדם ואפילו הוא שור תם. ואין הלכה כר"ע:

ט. שׁוֹר שֶׁוֶּה מָנֶה שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְעֶלֶת יָפָה כְּלוּם, נוֹטֵל אֶת הַשּׁוֹר. שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבְעֶלֶת יָפָה כְּלוּם, אָמַר רַבִּי מֵאִיר, עַל זֶה נֶאֱמַר (שמות כא) וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן הֲלָכָה, קַיְּמָתָּ וּמָכְרוּ אֶת הַשּׁוֹר הַחַי וְחָצוּ אֶת כַּסְפּוֹ, וְלֹא קַיַּמְתָּ וְגַם אֶת הַמֵּת יֶחֱצוּן, וְאֵיזֶה, זֶה שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְהַנִּבְעֶלֶת יָפָה חֲמִשִּׁים זוּז, שֶׁזֶּה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת, וְזֶה נוֹטֵל חֲצִי הַחַי וַחֲצִי הַמֵּת:

ברטנורה (ט) **וכן הלכה**. ודאי כן הלכה דמנה נותן לו דהיינו חצי נזק. אבל אין זה שור האמור בתורה, דקיימת ומכרו את השור החי וכו'. ופלוגתא דר"מ ורבי יהודה הוא בשבח נבלה, כגון שבשעת מיתה לא היתה שוה כלום ונתייקרה אחר כך והיא שוה להאכילה לכלבים או למכרה לנכרי, ר"מ סבר שבח נבלה דניזק הוי, ולא שקיל בה מזיק כלום אלא נותן לו חצי נזקו, והיינו דקאמר ר"מ על זה נאמר ומכרו את השור החי וחצו את כספו, כלומר, שצריך ליתן לו דמי חצי נזקו מדמי שור החי ואינו מנכה לו כלום בעבור השבח שהשביחה הנבלה. ור' יהודה סבר דחצי שבח נבלה דמזיק הוי, וכשבא מזיק לשלם לניזק דמי חצי נזקו, מנכה לו חצי שבח שהשביחה הנבלה משעת מיתה עד שעת העמדה בדין, והיינו דקאמר ר' יהודה לרבי מאיר קיימת ומכרו את השור החי ולא קיימת וגם את המת יחצון, שצריך לחלק השבח שהשביח המת ושקל ליה מזיק פלגא. והלכה כרבי יהודה:

י. יֵשׁ חַיָּב עַל מַעֲשֶׂה שׁוֹרוֹ וּפָטוּר עַל מַעֲשֶׂה עַצְמוֹ, פָּטוּר עַל מַעֲשֶׂה שׁוֹרוֹ וְחַיָּב עַל מַעֲשֶׂה עַצְמוֹ. שׁוֹרוֹ שֶׁבִּיֵּשׁ, פָּטוּר, וְהוּא שֶׁבִּיֵּשׁ, חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁסִּמָּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, פָּטוּר, וְהוּא שֶׁסִּמָּא אֶת עֵין עַבְדּוֹ, וְהִפִּיל אֶת שִׁנּוֹ, חַיָּב. שׁוֹרוֹ שֶׁחָבַל בְּאָבְיו וּבְאִמּוֹ, חַיָּב, וְהוּא שֶׁחָבַל בְּאָבְיו וּבְאִמּוֹ, פָּטוּר. שׁוֹרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב, וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ:

ברטנורה (י) **בסלע לקה**. מתחכך היה בסלע ולקה: **היו שנים רודפין אחר אחד**. שני שוורים של שני בני אדם רודפים אחר שור של אדם אחד: **שניהם פטורים**. דתרוייהו מדחו ליה: **שניהם חייבים**. בגמרא מפרש למתניתין כגון ששניהם תמין, שאין התם משלם אלא מגופו. וכי איתנהו לתרוייהו קמן משתלם הניזק חצי נזקו מבין שניהם, אבל ליתנהו לתרוייהו מצי אמר ליה זיל אייתי ראיה דהאי תורא אזקך ואשלם לך: **גדול הזיק**. ויש בגופו שוה חצי נזק: **קטן הזיק**. ודמי הקטן תקח, ומותר חצי נזקך תפסיד: **קטן הזיק את הגדול**. ואע"פ שחצי נזקו של גדול מרובה, לא תקח אלא קטן שלי. וחצי נזקו של קטן שלך, קח מן הגדול. וכל הנך המוציא מחבירו עליו הראיה דתנינן במתניתין, אם לא הביא ראיה אין לו כלום ואפילו דמי תם, ואפילו קטן שהודה לו אין לו, שהטוען את חברו חטין והודה לו בשעורים פטור אף מדמי שעורים. ואי תפס הניזק שיעור מה שהודה לו המזיק, לא מפקינן מיניה:

יא. שׁוֹר שֶׁהָיָה רוֹדֵף אַחַר שׁוֹר אַחֵר, וְהַזַּק, זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר לֹא כִי, אֶלָּא בַסֶּלַע לָקָה, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹדְפִים אַחַר אֶחָד, זֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, וְזֶה אוֹמֵר שׁוֹרְךָ הִזִּיק, שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם שֶׁל אִישׁ אֶחָד, שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין. הָיָה אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר גָּדוֹל הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִי, אֶלָּא קָטָן הִזִּיק. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר, מוּעָד הִזִּיק, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִי, אֶלָּא תָּם הִזִּיק, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה. הָיוּ הַנִּזּוֹקִין (שְׁנַיִם), אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, וְהַמַּזִּיקִים שְׁנַיִם, אֶחָד גָּדוֹל וְאֶחָד קָטָן, הַנִּזָּק אוֹמֵר, גָּדוֹל הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְקָטָן אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִי, אֶלָּא קָטָן אֶת הַגָּדוֹל וְגָדוֹל אֶת הַקָּטָן. אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד, הַנִּזָּק אוֹמֵר, מוּעָד הִזִּיק אֶת הַגָּדוֹל וְתָם אֶת הַקָּטָן, וְהַמַּזִּיק אוֹמֵר לֹא כִי, אֶלָּא תָּם אֶת הַגָּדוֹל וּמוּעָד אֶת הַקָּטָן, הַמּוֹצִיא מֵחֲבֵרוֹ עָלָיו הָרְאָיָה:

גמרא בבא קמא דף ל"ב ע"א

שְׁנֵיהֶם פְּטוּרִים. מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה דְּתַנְיָא אִיסִי בֶּן יְהוּדָה אוֹמֵר רָץ חַיָּיב מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְשׁוּנֶּה. וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁרָץ בִּרְשׁוּת. אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה כְּאִיסִי בֶּן יְהוּדָה. וּמִי אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן הָכִי וְהָאָמַר רִבִּי יוֹחָנָן הֲלָכָה

כְּסָתָם מִשְׁנָה וּתְנַן אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִין פְּטוּרִים. מַתְנִיתִין בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מִמַּאי מִדְּקָתָנֵי אוֹ שֶׁהָיוּ שְׁנֵיהֶם רָצִין פְּטוּרִים הָא תּוּ לָמָּה לִי הַשְׁתָּא אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ פָּטוּר שְׁנֵיהֶם רָצִין מִבָּעְיָא אֶלָּא הָכִי קָאָמַר אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ פָּטוּר בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אֲבָל בְּחוֹל אֶחָד רָץ וְאֶחָד מְהַלֵּךְ חַיָּיב שְׁנֵיהֶם רָצִין אֲפִילּוּ בְּחוֹל פְּטוּרִים. אָמַר מָר וּמוֹדֶה אִיסִי בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא פָּטוּר מִפְּנֵי שֶׁרֶץ בִּרְשׁוּת. בְּעֶרֶב שַׁבָּת מַאי בִּרְשׁוּת אִיכָּא כִּדְרַבִּי חֲנִינָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת כַּלָּה מַלְכְּתָא וְאָמְרֵי לָהּ לִקְרַאת שַׁבָּת כַּלָּה מַלְכְּתָא רַבִּי יַנַּאי מִתְעַטֵּף וְקָאֵי וְאָמַר בּוֹאִי כַלָּה בּוֹאִי כַלָּה:

רש"י **מפני שרץ ברשות**. מפרש לקמן: **הא תו למה לי**. השתא אחד רץ ואחד מהלך דרץ שינה ומהלך לא שינה פטור שניהם רצין מבעיא: **בואו ונצא**. כאדם המקבל פני המלך:

זוהר לך דף פ"ג ע"א

פָּתַח וְאָמַר (ישעיה כ"ו) נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה אַף רוּחִי בְקִרְבִּי אֲשַׁחֲרֶךָּ הַאי קְרָא אוֹקְמוּהָ וְאוֹקִימְנָא לֵיהּ, אֲבָל תָּא חֲזֵי נַפְשָׁא דְּבַר נַשׁ כַּד סָלִיק לְעַרְסֵיהּ נָפְקַת מִנֵּיהּ וְסַלְקָא לְעֵילָא, וְאִי תֵּימָא דְּכֻלְּהוּ סַלְקָאן, לָאו כָּל חַד וְחַד חֲמֵי אַפֵּי מַלְכָּא אֶלָּא נַפְשָׁא סַלְקָא וְלָא אִשְׁתְּאַר בְּהַהֲדֵי גּוּפָא בַּר חַד רְשִׁימוּ (נשימו) דְּקִסְטָא דְּחִיּוּתָא דִּלְבָּא וְנַפְשָׁא אָזְלָא וּבָעְיָא לְסַלְקָא, וְכַמָּה דַּרְגִּין לְדַרְגִּין לְסַלְקָא שָׁטָאת וְהִיא אִתְעַרְעַת בְּהַנֵּי קוּמָרִין טְהִירִין דְּמְסָאֲבוּתָא, אִי הִיא דְּכִיאָת דְּלָא אִסְתְּאֲבַת בִּימָמָא סָלְקָא לְעֵילָא וְאִי לָאו דְּכִיאָת אִסְתְּאֲבַת בֵּינַיְיהוּ וְאִתְדַּבְקַת בְּהוּ וְלָא סָלְקָא יַתִּיר וְתַמָּן מוֹדְעֵי לָהּ מִלִּין וְאִיהִי אִתְדַּבְקַת מֵאִנּוּן מִלִּין דִּזְמָן קָרִיב וּלְזִמְנִין דְּחַיְכִין בָּהּ וּמוֹדְעִין לָהּ מִלִּין כְּדִיבִין, וּכְדֵין אָזְלָא כְּהַאי גַּוְנָא כָּל לֵילְיָא עַד דְּיִתְעָר בַּר נַשׁ וְתָאבַת לְאַתָּרָהּ, זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּגָלֵי לוֹן קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רָזִין דִּילֵיהּ בְּחֶלְמָא בְּגִין דְּיִסְתַּמְרוּן מִן דִּינָא וַוי לְאִנּוּן חַיָּבֵי עָלְמָא דְּמִסְאֲבִין גַּרְמַיְיהוּ וְנַפְשַׁיְיהוּ, תָּא חֲזֵי אִנּוּן דְּלָא אִסְתָּאֲבוּ כַּד סָלְקֵי בְּעַרְסֵיהוּ נַפְשָׁא סָלְקָא וְעָאלַת בֵּין כָּל הַנֵּי דַּרְגִּין בְּקַדְמֵיתָא וְסָלְקָא וְלָא אִתְדַּבְקַת בְּהוּ וּלְבָתַר אָזְלָא וְשָׁטָאת וְסָלְקָא כְּפוּם אוֹרְחָהּ הַהִיא נַפְשָׁא דְּזָכַת לְסַלְקָא אִתְחֲזֵיאַת קַמֵּיהּ דְּסָבַר אַפֵּי יוֹמִין וְאִתְדַּבְקַת בְּרֵעוּתָא לְאִתְחַזָּאָה בְּתִיאוּבְתָּא עִלָּאָה לְמֶחֱמֵי בְּנוֹעַם מַלְכָּא וּלְבַקְּרָא בְּהֵיכְלֵיהּ וְדָא הוּא בַּר נַשׁ דְּאִית לֵיהּ חוּלָקָא תְּדִיר בְּעָלְמָא דְּאָתֵי וְדָא הִיא נַפְשָׁא דְּכְסִיפָא דִּילֵיהּ כַּד סָלְקָא בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא (תדיר) וְלָא אִתְדַּבְקַת בְּהַנֵּי זִינִין טְהִירִין אֲחֳרָנִין וְהִיא אָזְלַת בָּתַר זִינָא קַדִּישָׁא בְּאַתְרָא (ד"א בָּתַר אַתְרָא) דְּנָפְקַת מִתַּמָּן, וּבְגִין כָּךְ כְּתִיב נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַּלַּיְלָה בְּגִין לְמִרְדַּף בַּתְרָךְ וְלָא לְאִתְפַּתָּאָה בָּתַר זִינָא אָחֳרָא נוּכְרָאָה:

תרגום הזוהר פָּתַח וְאָמַר, (ישעיה כ"ו) נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַלַּיְלָה וְגוֹ'. מִקְרָא זֶה בֵּאֲרוּהוּ וְגַם אָנוּ בֵּאַרְנוּ אוֹתוֹ. אֲבָל בֹּא וּרְאֵה, נֶפֶשׁ הָאָדָם, בְּעֵת שֶׁעוֹלֶה לִישֵׁן עַל מִטָּתוֹ, יוֹצֵאת מִמֶּנּוּ וְעוֹלָה לְמַעְלָה. וְאִם תֹּאמַר שֶׁכֻּלָּם עוֹלִים כִּי לָאו כָּל אֶחָד וְאֶחָד רוֹאֶה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, אֶלָּא הַנֶּפֶשׁ עוֹלָה, אֶל הַמֶּלֶךְ, וְלֹא נִשְׁאָר אָז עִם הַגּוּף, רַק רְשִׁימָה אַחַת שֶׁהִיא מִדַּת הַחַיִּים שֶׁל הַלֵּב. וְהַנֶּפֶשׁ הוֹלֶכֶת, מִן הַגּוּף, וּמְבַקֶּשֶׁת לַעֲלוֹת. וְכַמָּה מַדְרֵגוֹת עַל מַדְרֵגוֹת הֵם, לַעֲלוֹת, הִיא מְשׁוֹטֶטֶת וּפוֹגֶשֶׁת בַּקְּלִיפּוֹת שֶׁל אוּרוֹת הַטּוּמְאָה. אִם הִיא טְהוֹרָה, שֶׁלֹּא נִטְמֵאת בַּיּוֹם, הִיא עוֹלֵית לְמַעְלָה. וְאִם אִינָהּ טְהוֹרָה, הִיא נִטְמֵאת בֵּין הַקְּלִיפּוֹת הַלָּלוּ וּמִתְדַּבֶּקֶת בָּהֶן, וְלֹא תַּעֲלֶה עוֹד וְשָׁם מוֹדִיעִים לָהּ דְּבָרִים מֵאֵלּוּ דְּבָרִים הָעֲתִידִים לָבֹא בְּזְמַן קָרוֹב, וְהַנֶּפֶשׁ מִתְדַּבֶּקֶת בָּהֶם. וְלִפְעָמִים שֶׁמְּצַחֲקִים בָּהּ, וּמוֹדִיעִים לָהּ דִּבְרֵי שֶׁקֶר. וְכָךְ הוֹלֶכֶת בְּאוֹתוֹ אוֹפָן כָּל הַלַּיְלָה עַד שֶׁיֵּאוֹר הָאָדָם מִשְׁנָתוֹ, וְאָז חוֹזֶרֶת הַנֶּפֶשׁ לִמְקוֹמָהּ לְהַגּוּף. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְגַלֶּה לָהֶם בַּחֲלוֹם אֶת הַסּוֹדוֹת שֶׁלּוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְרוּ עַצְמָם מִן הַדִּין. וַוי לְאוֹתָם הָרְשָׁעִים הַמְטַמְּאִים עַצְמָם וְנַפְשָׁם. בֹּא וּרְאֵה, אֵלּוּ שֶׁלֹּא נִטְמְאוּ בַּיּוֹם, כְּשֶׁעוֹלִים לְמִטָּתָם לִישֵׁן, עוֹלָה הַנֶּפֶשׁ וְנִכְנֶסֶת מִתְּחִלָּה בֵּין כָּל אֵלּוּ מַדְרֵגוֹת הַקְּלִיפּוֹת הַנִּזְכָּרוֹת לְעֵיל, וְעוֹלָה מֵהֶן, וְאֵינָהּ מִתְדַּבֶּקֶת בָּהֶן. וְאַחַר כָּךְ הוֹלֶכֶת וּמְשׁוֹטֶטֶת וְעוֹלָה לְמַעְלָה לְפִי מַדְרֵגָתָהּ. אוֹתָהּ הַנֶּפֶשׁ שֶׁזָּכְתָה לַעֲלוֹת. הִיא מִתְרָאֵית אֶל פְּנֵי הַמֶּלֶךְ, וּמִתְדַּבֶּקֶת בְּהִרְצוֹן לְהֵרָאוֹת, בִּתְשׁוּקָה עֶלְיוֹנָה, לִרְאוֹת בְּנוֹעַם הַמֶּלֶךְ וּלְבַקֵּר בְּהֵיכָלוֹ. וְזֶה הוּא אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק תָּמִיד בָּעוֹלָם הַבָּא. וְזוֹ הִיא נֶפֶשׁ. אֲשֶׁר בְּעֵת שֶׁהִשְׁתּוֹקְקוּת שֶׁלָּהּ עוֹלֶה, הִיא לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵינָהּ מִתְדַּבֶּקֶת בְּמִינֵי אוֹרוֹת אֲחֵרִים, וְהִיא הוֹלֶכֶת אַחַר מִינָהּ הַקָּדוֹשׁ, בַּמָּקוֹם שֶׁיְּצָאָה מִשָּׁם. וּמִשּׁוּם זֶה כָּתוּב, נַפְשִׁי אִוִּיתִיךָ בַלַּיְלָה, כְּדֵי לִרְדּוֹף אַחֲרֶיךָ וְלֹא לְהִתְפַּתּוֹת אַחַר מִין אַחֵר זָר.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' רמ"ט

א. שְׁמוֹנָה מַעֲלוֹת יֵשׁ בְּצָדָקָה זוּ לְמַעְלָה מִזּוּ. מַעֲלָה הַגְּדוֹלָה שֶׁאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנָּה הַמַּחֲזִיק בְּיַד יִשְׂרָאֵל הַמָּךְ וְנוֹתֵן לוֹ מַתָּנָה אוֹ הַלְוָאָה אוֹ עוֹשֶׂה שׁוּתָּפוּת אוֹ מַמְצִיא לוֹ מְלָאכָה כְּדֵי לְחַזֵּק יָדוֹ שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וְלֹא יִשְׁאַל וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְהֶחֱזַקְתָּ בּוֹ. ה. פְּחוּת מִזֶּה הַנּוֹתֵן צְדָקָה לֶעָנִי וְלֹא יָדַע לְמִי יִתֵּן וְלֹא יָדַע הֶעָנִי מִמִּי מְקַבֵּל וְקָרוֹב לְזֶה הַנּוֹתֵן לְקוּפָּה שֶׁל צְדָקָה וְלֹא יִתֵּן אָדָם לְקוּפָּה שֶׁל צְדָקָה אֶלָּא אִם כֵּן יוֹדֵעַ שֶׁהַמְּמוּנֶה עָלֶיהָ נֶאֱמָן וְיוֹדֵעַ לִנְהוֹג בָּהּ כְּשׁוּרָה. ג. פְּחוּת מִזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ הַנּוֹתֵן לְמִי נוֹתֵן וְלֹא יָדַע הֶעָנִי מִמִּי לוֹקֵחַ כְּגוֹן גְּדוֹלֵי הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ הוֹלְכִים בַּסֵּתֶר וּמַשְׁלִיכִים הַמָּעוֹת בְּפִתְחֵי הֶעָנִיִּים וְכָזֶה רָאוּי לַעֲשׂוֹת וּמַעֲלָה טוֹבָה הִיא אִם אֵין הַמְּמוּנִים עַל הַצְּדָקָה נוֹהֲגִים כְּשׁוּרָה. ד. פְּחוּת מִזֶּה שֶׁיּוֹדֵעַ הֶעָנִי מִמִּי נוֹטֵל

וְלֹא יָדַע הַנּוֹתֵן לְמִי נוֹתֵן כְּגוֹן הַחֲכָמִים שֶׁהָיוּ צוֹרְרִים הַמָּעוֹת בְּסִדִּינֵיהֶם וּמַשְׁלִיכִים אוֹתָם לַאֲחוֹרֵיהֶם וּבָאִים הָעֲנִיִּים וְנוֹטְלִין כְּדֵי שֶׁלֹּא יִהְיֶה לָהֶם בּוּשָׁה. ה. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לָעָנִי בְּיָדוֹ קוֹדֶם שֶׁיִּשְׁאַל. ו. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ כָּרָאוּי אַחַר שֶׁיִּשְׁאַל. ז. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ פָּחוֹת מֵהָרָאוּי בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת. ח. פָּחוֹת מִזֶּה שֶׁיִּתֵּן לוֹ בְּעֶצֶב (הגהה וְעַל כָּל פָּנִים לֹא יִתְפָּאֵר הָאָדָם בִּצְדָקָה שֶׁנּוֹתֵן וְאִם מִתְפָּאֵר לֹא דַּיּוֹ שֶׁאֵינוֹ מְקַבֵּל שָׂכָר אֶלָּא אֲפִילּוּ מַעֲנִישִׁין אוֹתוֹ עָלֶיהָ וּמִכָּל מָקוֹם מִי שֶׁמַּקְדִּישׁ דָּבָר לִצְדָקָה מוּתָּר לוֹ שֶׁיִּכְתּוֹב שְׁמוֹ עָלָיו שֶׁיְּהֵא לוֹ לְזִכָּרוֹן וְרָאוּי לַעֲשׂוֹת כֵּן):

מוסר

מרב סעדיה גאון

בְּשִׁבִיל שִׁבְעָה דְּבָרִים אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת וְאֵין עֲתִירָתוֹ מִתְקַבֶּלֶת אַחַת אִם כְּבֵר נִגְזְרָה גְּזֵרָה עָלָיו וְנֶחְתָּמָה. וּרְאֵיָה לַדָּבָר מִמֹּשֶׁה רַבֵּינוּ כֵּיוָן שֶׁנִּגְזַר עָלָיו שֶׁלֹּא יִכָּנֵס לְאֶרֶץ אַף עַל פִּי שֶׁהִתְחַנֵּן לֹא נֶעְתַּר פִּלּוּל שֶׁלּוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ג') וָאֶתְחַנַּן אֶל ה' בָּעֵת הַהִיא וְכֵן נֶעֱנָה לוֹ רַב לְךָ אַל תּוֹסֶף דַּבֵּר אֵלַי עוֹד בַּדָּבָר הַזֶּה. וְהַשֵּׁנִית הַמִּתְפַּלֵּל בְּלֹא כַוָּנַת הַלֵּב אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים עח) וַיְפַתּוּהוּ בְּפִיהֶם וּלְבָבָם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. וְהַשְּׁלִישִׁית הַשּׁוֹנֵא אֶת הַתּוֹרָה וְאֵינוֹ מַקְשִׁיב לְדִבְרֵי תוֹרָה אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת וְכֵן כָּתוּב (משלי כח) מֵסִיר אָזְנוֹ מִשְּׁמוֹעַ תּוֹרָה גַּם תְּפִלָּתוֹ תּוֹעֵבָה. וְהָרְבִיעִית מִי שֶׁאֵינוֹ מַקְשִׁיב לְדִבְרֵי הָעָנִי וְאוֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקָתוֹ (שם כא) שֶׁנֶּאֱמַר אוֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת דָּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה. וְהַחֲמִישִׁית שֶׁעוֹשֵׂק וְגוֹזֵל וְאוֹכֵל אֶת הָאָסוּר לוֹ אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מיכה ג) וַאֲשֶׁר אָכְלוּ שְׁאֵר עַמִּי וגו' אָז יִזְעֲקוּ אֶל ה' וְלֹא יַעֲנֶה אוֹתָם. וְהַשִּׁשִּׁית הַמִּתְפַּלֵּל בְּלֹא נְקִיּוּת וְטָהֳרָה אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה א) גַּם כִּי תַרְבּוּ תְפִלָּה אֵינֶנִּי שֹׁמֵעַ יְדֵיכֶם דָּמִים מָלֵאוּ. וְהַשְּׁבִיעִית אֲשֶׁר גָּבְרוּ עֲוֹנוֹתָיו עָצְמוּ מְשׁוּבוֹתָיו. וְהוּא מִתְפַּלֵּל. בְּלִי עֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת כְּדִכְתִיב (זכרי' ז) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר קָרָא וְלֹא שָׁמְעוּ וגו':

לך לך יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֹ דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ב) וְאַבְרָם כָּבֵד מְאֹד בַּמִּקְנֶה בַּכֶּסֶף וּבַזָּהָב: וַאַבְרָם תַּקִּיף לַחֲדָא בִּבְעִירָא בְּכַסְפָּא וּבְדַהֲבָא: רש"י כבד מאד. טעון משאות:

(ג) וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו מִנֶּגֶב וְעַד בֵּית אֵל עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם (אהלה) אָהֳלוֹ בַּתְּחִלָּה בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין הָעָי: וַאֲזַל לְמַטְלָנוֹהִי מִדְּרוֹמָא וְעַד בֵּית אֵל עַד אַתְרָא דִּי פְּרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ בְּקַדְמֵיתָא בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין עָי:

רש"י וילך למסעיו. כשחזר ממצרים לארץ כנען היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים. למדך דרך ארץ שלא ישנה אדם מאכסניא שלו. דבר אחר בחזרתו פרע הקפותיו: מנגב. ארץ מצרים בדרומה של ארץ כנען:

(ד) אֶל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה שָׁם בָּרִאשֹׁנָה וַיִּקְרָא שָׁם אַבְרָם בְּשֵׁם יְהוָה: לַאֲתַר מַדְבְּחָא דִּי עֲבַד תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא וְצַלֵּי תַּמָּן אַבְרָם בִּשְׁמָא דַיְיָ:

רש"י אשר עשה שם בראשנה ויקרא שם. ואשר קרא שם אברם בשם ה'. וגם יש לומר ויקרא שם עכשיו בשם ה':

(ה) **שלישי** וְגַם לְלוֹט הַהֹלֵךְ אֶת אַבְרָם הָיָה צֹאן וּבָקָר וְאֹהָלִים: וְאַף לְלוֹט דְּאָזִיל עִם אַבְרָם הֲוָה עָאן וְתוֹרִין וּמַשְׁכְּנִין:

רש"י ההולך את אברם. מי גרם שהיתה לו זאת, הליכתו עם אברם:

(ו) וְלֹא נָשָׂא אֹתָם הָאָרֶץ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב וְלֹא יָכְלוּ לָשֶׁבֶת יַחְדָּו: וְלָא סוֹבָרַת יָתְהוֹן אַרְעָא לְמִיתַב כַּחֲדָא אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי וְלָא יְכִילוּ לְמִיתַב כַּחֲדָא:

רש"י ולא נשא אתם. לא היתה יכולה להספיק מרעה למקניהם, ולשון קצר הוא, וצריך להוסיף עליו, כמו ולא נשא אותם מרעה הארץ, לפיכך כתוב ולא נשא בלשון זכר:

נביאים - ישעיה - פרק מא

(יז) הָעֲנִיִּים וְהָאֶבְיוֹנִים מְבַקְּשִׁים מַיִם וָאַיִן לְשׁוֹנָם בַּצָּמָא נָשָׁתָּה אֲנִי יְהוָה אֶעֱנֵם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֹא אֶעֱזָבֵם: עִנְוָתְנַיָּא וַחֲשִׁיכַיָּא דְּמִחַמְּדִין לְאֶלְפָּנָא הָא כְצַחְיָא לְמַיָּא וְלֹא מַשְׁכְּחִין רוּחֵיהוֹן בְּסִגּוּפָא מְשַׁלְהֵיָא אֲנָא יְיָ אֲקַבֵּיל צְלוֹתְהוֹן אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל לָא אֲרַחֲקִנּוּן:

רש"י **מבקשים מים** . נתנבא הנביא על אחרית הימים (עמוס ח) לא רעב ללחם ולא צמא למים כי אם לשמוע את דבר ה' ישוטטו לבקש את דבר ה' ולא ימצאו וכשישוב אפו יכין להם לחם ומים וישכון שכינתו ורוח בפי נביאיהם : **נשתה** . ל' ונשתו מים מהים (לעיל יט) לשון השאת והשבר (איכה ג) וכולן ל' חורבה ויובש ולכך התי"ו מודגשת שהרי באה במקום שתים שאין שאת בלא תי"ו והיה לו לומר לנקבה נשתתה שהרי לזכר יחיד יאמר נשתה ולרבי' ונשתו :

(יח) אֶפְתַּח עַל שְׁפָיִים נְהָרוֹת וּבְתוֹךְ בְּקָעוֹת מַעְיָנוֹת אָשִׂים מִדְבָּר לַאֲגַם מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמוֹצָאֵי מָיִם: אֲקָרֵב גָּלוּתְהוֹן מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא וְאֶדְבְּרִנּוּן בְּאוֹרַח תַּקָּנָא וְאַפְתַּח לְהוֹן עַל נָגְדִּין נַהֲרִין וּבְנוֹ מַשְׁרְיָין מַבּוּעִין אֲשַׁוֵי מַדְבְּרָא לַאֲגַמִּין דְּמַיִּין וַאֲרַע בֵּית צַחֲוָנָא לְמַבּוּעֵי מַיָּא:

רש"י **נהרות** . לב מבין לתורה ולנבואה : **מדבר** . מקום שלא היתה חכמת התורה :

(יט) אֶתֵּן בַּמִּדְבָּר אֶרֶז שִׁטָּה וַהֲדַס וְעֵץ שָׁמֶן אָשִׂים בָּעֲרָבָה בְּרוֹשׁ תִּדְהָר וּתְאַשּׁוּר יַחְדָּו: אֶתֵּן בְּמַדְבְּרָא אַרְזִין שִׁיטִין וְהַדְסִין וְאָעִין דְּמְשַׁח אֲרֵבִי בְּמֵישְׁרָא בְּרָוֹן מוּרְנָיָן וְאֶשְׁכְּרוֹעִין כַּחֲדָא:

רש"י **אתן במדבר ארז שטה** . כל מיני ישוב אף בם אתן כל מיני חכמה וטובה ושלום . תדהר ותאשור . שמות אילני סרק העשויין לבנין :

(כ) לְמַעַן יִרְאוּ וְיֵדְעוּ וְיָשִׂימוּ וְיַשְׂכִּילוּ יַחְדָּו כִּי יַד יְהוָה עָשְׂתָה זֹּאת וּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל בְּרָאָהּ:
בְּדִיל דְּיֶחֱזוּן וְיֵדְעוּן וִישַׂוּוּן דַּחֲלְתִּי עַל לִבְּהוֹן וְיִסְתַּכְּלוּן כַּחֲדָא אֲרֵי גְּבוּרְתָא דַיְיָ עֲבַדַת דָּא וְקַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל בְּרָא יָתָהּ: (כא) קָרְבוּ רִיבְכֶם יֹאמַר יְהוָה הַגִּישׁוּ עֲצֻמוֹתֵיכֶם יֹאמַר מֶלֶךְ יַעֲקֹב: קָרִיבוּ דִּינְכוֹן אֲמַר יְיָ אַעִילוּ חֻזָוָתְכוֹן אֲמַר מַלְכֵּיהּ דְיַעֲקֹב:

רש"י **קרבו ריבכם** . כל העכו"ם בואו וריבו והתוכחו עם בני : **עצומותיכם** . טענות בריאות וחזקות שלכם ול' ריב הוא זה בל' משנה שנים שהיו מתעצמין בדין במסכת סנהדרין :

כתובים - משלי - פרק ג

(יט) יְהוָה בְּחָכְמָה יָסַד אָרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה: אֱלָהָא בְּחָכְמְתָא שְׁתַאסְיָא אַרְעָא וְאַתְקִין שְׁמַיָּא בְּבִיוֹנָה:

רש"י **ה' בחכמה יסד ארץ** . ע"פ התורה והיא התורה והיא התבונה והוא הדעת ואחר שכל העולם נברא בהם לכך :

(כ) בְּדַעְתּוֹ תְּהוֹמוֹת נִבְקָעוּ וּשְׁחָקִים יִרְעֲפוּ טָל: בְּדַעְתֵּיהּ תְּהוֹמֵי אִתְבְּזִיעוּ וּשְׁמַיָּא צָעֵי מְטַלַיָּא:

רש"י **ירעפו** . כמו יטיפו :

(כא) בְּנִי אַל יָלֻזוּ מֵעֵינֶיךָ נְצֹר תּוּשִׁיָּה וּמְזִמָּה: בְּרִי לָא נַזָּל בְּעֵינָךְ נְטַר מַדְעָא וְתַרְעִיתָא:

רש"י **אל ילוזו מעיניך** . אל יתעקמו מנגד עיניך להסירם מכנגדך :

(כב) וְיִהְיוּ חַיִּים לְנַפְשֶׁךָ וְחֵן לְגַרְגְּרֹתֶיךָ: וְיֶהֱווֹן חַיֵּי לְנַפְשָׁךְ וְחִסְדָּא לְצַוָּרָךְ:

רש"י **ויהיו חיים לנפשך** . שהרי עץ חיים הוא : **וחן לגרגרותיך** . שהרי זה שבחה האמור למעלה וענקים לגרגרותיך :

(כג) אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף: הֵידֵין תֵּיזֵל בְּסַבְרָא בְּאָרְחָתָךְ וְרִגְלָךְ לָא תִתְקַל:

רש"י **לא תגוף** . לשון כשלון אצופי"ר בלע"ז וכן פן תגוף באבן (תהלים צא) וכן בטרם יתנגפו רגליכם (ירמיה יב) וכן ונגפו אשה הרה (שמות כא) :

משנה זבחים פרק ג

א. כָּל הַפְּסוּלִין שֶׁשָּׁחַטוּ, שְׁחִיטָתָן כְּשֵׁרָה. שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בַּזָּרִים, בַּנָּשִׁים, וּבָעֲבָדִים, וּבַטְּמֵאִים, אֲפִלּוּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יְהוּ טְמֵאִים נוֹגְעִים בַּבָּשָׂר. לְפִיכָךְ הֵם פּוֹסְלִים בַּמַּחֲשָׁבָה. וְכֻלָּן שֶׁקִּבְּלוּ אֶת הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, אִם יֵשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, יַחֲזוֹר הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל:

ברטנורה (א) כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה. והוא הדין דאפילו לכתחילה שוחטין, דכתיב (ויקרא א) ושחט את בן הבקר והקריבו בני אהרן הכהנים את הדם, מקבלה ואילך

מצות כהונה, לימד על השחיטה שכשרה בזרים ובפסולים. ולא קתני ששחטו דמשמע דיעבד אין לכתחלה לא, אלא משום טמאים בלבד, דטמא לכתחלה לא ישחוט, גזירה שמא יגע בבשר. וטמא ששחט בקדשים וכשרים, לא משכחת לה אלא בסכינא אריכא וכגון שהוא עומד חוץ לעזרה ושוחט את הבהמה שבתוך העזרה, דהא שחיטת קדשים בעזרה הויא, ואין טמא נכנס לעזרה. ובנטמא בשרץ, שאינו מטמא את הסכין, דלאו אב הטומאה הוא, או בטמא מת וכגון שבדק קרומית של קנה ושחט בה, אבל בסכין לא, שטמא מת מטמא את הסכין להיות אב הטומאה כיוצא בו, והסכין מטמא את הבשר: **לפיכך הן פוסלים**. את הקרבן במחשבה. הואיל וראויין לעבודה זו, מחשבתן מחשבה ופוסלת: **וכולן**. הפסולים: **שקבלו את הדם**. על מנת לאכול ולהקטיר חוץ לזמנו או חוץ למקומו: **אם יש דם הנפש**. עוד בבהמה, יחזור הכשר לעבודה ויקבל ויזרוק, והזבח כשר. שאין מחשבתן של אלו פוסלת בקבלה, לפי שאינן ראויין לה, ואין המחשבה פוסלת אלא במי שראוי לעבודה, ובדבר הראוי, ובמקום הראוי לעבוד, דכתיב (ויקרא ז) המקריב אותו לא יחשב, בראוי להקרבה הכתוב מדבר:

ב. קִבֵּל הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, יַחֲזִיר לַכָּשֵׁר. קִבֵּל בִּימִינוֹ וְנָתַן לִשְׂמֹאלוֹ, יַחֲזִיר לִימִינוֹ. קִבֵּל בִּכְלִי קֹדֶשׁ וְנָתַן בִּכְלִי חֹל, יַחֲזִיר לִכְלִי קֹדֶשׁ. נִשְׁפַּךְ מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, כָּשֵׁר. נְתָנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ, שֶׁלֹּא כְנֶגֶד הַיְסוֹד, נָתַן אֶת הַנִּתָּנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה, וְאֶת הַנִּתָּנִים לְמַעְלָה לְמַטָּה, אֶת הַנִּתָּנִים בִּפְנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנִּתָּנִין בַּחוּץ בִּפְנִים, אִם יֵשׁ דַּם הַנֶּפֶשׁ, יַחֲזוֹר הַכָּשֵׁר וְיִקָּבֵל:

ברטנורה (**ב**) **יחזיר לכשר**. ולא מפסיל במה שנתן אותו לפסול: **נתנו**. פסול: **על גבי הכבש שלא כנגד היסוד**. דהויא נתינה שלא במקומה. או שנתן את הנתנים למטה למעלה. יחזור הכשר ויקבל. וצריכא לאשמועינן בכולהו דאית ליה תקנתא בחזרה. דאי אשמועינן ברישא, הוה אמינא הנך דחזו לעבודת צבור כגון טמא דחזי לכתחלה בצבור, הלכך גבי יחיד איכא תקנתא בחזרה, אבל שמאל דלא חזיא לעבודת צבור אימא דלית ליה תקנתא בחזרה. ואי אשמעינן שמאל, הוה אמינא שמאל אית ליה תקנתא בחזרה, שכן יש בה הכשר ביום הכפורים, שכהן גדול נוטל את המחתה בימינו ואת הכף בשמאלו, אבל כלי חול אימא לא. ואי אשמועינן כלי חול, משום דחזו לקדושינהו, אבל הנך אימא לא, צריכא:

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לְאֱכוֹל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, כָּשֵׁר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל וּלְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר,

פָּחוּת מִכַּזַּיִת, כָּשֵׁר. לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין:

ברטנורה (ג) **לאכול דבר שאין דרכו לאכול**. חוץ לזמנו או חוץ למקומו: **ור' אליעזר פוסל**. ואין הלכה כרבי אליעזר:

ד. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַזֶּבַח לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת מִן הָעוֹר, מִן הָרֹטֶב, מִן הַקֵּיפָּה, מִן הָאָלָל, מִן הָעֲצָמוֹת, מִן הַגִּידִים, מִן הַטְּלָפַיִם, מִן הַקַּרְנַיִם, חוּץ לִזְמַנּוֹ אוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, כָּשֵׁר וְאֵין חַיָּבִים עָלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא:

ברטנורה (ד) **קיפה**. תבלין ודק דק שבשולי קדרה: **אלל**. שיורי הבשר הנדבקים בעור בשעת הפשט. פירוש אחר, גיד הצואר שהוא קשה ואינו ראוי לאכילה שקורין קפיל"ו בלע"ז: **הקרנים והטלפים**. ואפילו מה שיש בהן קרוב לבשר שכשחותכין אותו יוצא ממנו דם, לא חשיב כבשר: **ואין חייבין עליהם משום פגול**. אם היה הזבח פגול, שחשב על בשרו לאכלו חוץ לזמנו, ואכל מאלו, פטור: **וטמא**. אם אכל מאחת מאלה בטומאת הגוף מזבח כשר, אינו חייב משום אוכל קדשים בטומאת הגוף:

ה. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַמֻּקְדָּשִׁין לֶאֱכוֹל שְׁלִיל אוֹ שְׁלְיָא בַּחוּץ, לֹא פִּגֵּל. הַמּוֹלֵק תּוֹרִין בִּפְנִים לֶאֱכוֹל בֵּיצֵיהֶם בַּחוּץ, לֹא פִּגֵּל. חֲלֵב הַמֻּקְדָּשִׁין וּבֵיצֵי תוֹרִין, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא:

ברטנורה (ה) **השוחט את המוקדשין**. כל היכא דנקט האי לישנא, מיירי בנקבות: **לאכול שליל**. שבמעיה: **או שליא**. העור החופה את הולד. אין מחשבה זו פוסלת את הזבח. דשליל ושליא לאו גופא דזבחא הוא: **לא פיגל**. הכי קאמר, השוחט את המוקדשין לאכול שליל או שליא חוץ למקומו, לא פסל. ואם חשב לאכול מהן חוץ לזמנו, לא פיגל: חלב המוקדשין וביצי תורין אין חייבין עליהן משום פגול. אם פגל בזבח ואכל מחלב שבדדיה, לא מיחייב עליה משום פגול. דלאו גופא דזבחא הוא:

ו. שְׁחָטוֹ עַל מְנָת לְהַנִּיחַ דָּמוֹ אוֹ אֶת אֵמוּרָיו לְמָחָר, אוֹ לְהוֹצִיאָן לַחוּץ, רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל, וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִין. (שְׁחָטוֹ) עַל מְנָת לִתְּנוֹ עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד, לִתֵּן אֶת הַנְּתָנִין לְמַטָּה לְמַעְלָה, וְאֶת הַנְּתָנִין לְמַעְלָה לְמַטָּה, אֶת הַנְּתָנִין בַּפְּנִים בַּחוּץ, וְאֶת הַנְּתָנִין בַּחוּץ בִּפְנִים, שֶׁיֹּאכְלוּהוּ טְמֵאִים, שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ טְמֵאִים, שֶׁיֹּאכְלוּהוּ עֲרֵלִים, שֶׁיַּקְרִיבוּהוּ עֲרֵלִים, לְשַׁבֵּר עַצְמוֹת הַפֶּסַח וְלֶאֱכוֹל הֵימֶנּוּ נָא, לְעָרֵב דָּמוֹ בְּדַם פְּסוּלִין, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת אֶלָּא חוּץ לִזְמַנּוֹ וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְהַפֶּסַח וְהַחַטָּאת שֶׁלֹּא לִשְׁמָן:

ברטנורה (ו) להניח את דמו או את אמוריו למחר. לא שיקטירם למחר, דהאי מחשבת חוץ לזמנו היא ופגול גמור הוי. אלא על מנת שיניח הכל למחר ולא יקטירם: **רבי יהודה**

פוסל. הואין ומיפסל בהוצאה ובהנוח, מיפסל נמי במחשבת הוצאה והנוח. וכשם שאם הניחן למחר פסול, דדם נפסל בשקיעת החמה, כך אם חשב עליהן להניחם למחר, פסל: **וחכמים מכשירין**. הואיל ולא חשב לא להקטיר ולא לזרוק ולא לאכול חוץ לזמנו, וכן לא חשב לא להקטיר ולא לזרוק ולא לאכול חוץ למקומו. אע"פ שחשב להניח למחר או להוציא חוץ למקומו, לא פסל. והלכה כחכמים. והא דלא פסל רבי יהודה במחשב בדמים הנתנין למטה לתת אותם למעלה הואיל ואם עשה כן פסל, משום דסבירא ליה לר' יהודה שהחושב לזרוק הדם על המזבח אפילו שלא במקומו כאילו חשב לזרקו במקומו, ובלבד שלא יחשוב לזרוק חוץ לעזרה:

גמרא זבחים דף ל"ב ע"א

כָּל הַפְּסוּלִים שֶׁשָּׁחֲטוּ וְכוּ'. שָׁחֲטוּ דְּיֵעֲבַד אֵין לְכַתְּחִלָּה לָא וְרַמְיְנְהִי וְשָׁחַט שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֵׁרָה שֶׁהַשְּׁחִיטָה כְּשֵׁרָה בְּזָרִים בְּנָשִׁים וּבַעֲבָדִים וּבְטֻמְאִין וְאֻפְּלוּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא בְּכֹהֲנִים אֲמַרְתָּ וְכִי מֵאַיִן בָּאתָ מִכְּלַל שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח) אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתְּךָ תִּשְׁמְרוּ אֶת כְּהוּנַּתְכֶם לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ יָכוֹל אַף בִּשְׁחִיטָה תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא א) וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיבוּ וגו' מְקַבְּלָה וְאֵילָךְ מִצְוֹת כְּהוּנָה לְמַד עַל הַשְּׁחִיטָה שֶׁכְּשֵׁרָה בְּכָל אָדָם הוּא הַדִּין דַּאֻפְּלוּ לְכַתְּחִלָּה נַמֵּי וּמְשׁוּם דְּקָא בָּעֵי לְמִתְנֵי טְמֵאִים דִּלְכַתְּחִלָּה לָא גְּזֵירָה שֶׁמָּא יִגְעוּ בַּבָּשָׂר תָּנָא שֶׁשָּׁחֲטוּ. וְטָמֵא דְּיֵעֲבַד שַׁפִּיר דָּמֵי וְרַמְיְנְהִי וְסָמַךְ וְשָׁחַט מַה סְּמִיכָה בַּטְּהוֹרִים אַף שְׁחִיטָה בַּטְּהוֹרִים מִדְּרַבָּנָן. מַאי שְׁנָא סְמִיכָה דִּכְתִיב לִפְנֵי ה' שְׁחִיטָה נַמֵּי הָכְתִיב לִפְנֵי ה' אֶפְשַׁר דְּעָבִיד סַכִּין אֲרוּכָה וְשָׁחִיט סְמִיכָה נַמֵּי אֶפְשַׁר דְּמַעַיֵּיל יָדֵיהּ וְסָמִיךְ קָסָבַר בִּיאָה בְּמִקְצַת שְׁמָהּ בִּיאָה. רַב חַסְדָּא מַתְנֵי אִיפְּכָא וְסָמַךְ וְשָׁחַט מַה שְׁחִיטָה בַּטְּהוֹרִים אַף סְמִיכָה בַּטְּהוֹרִים מָאי שְׁנָא שְׁחִיטָה דִּכְתִיב לִפְנֵי ה' סְמִיכָה נַמֵּי כְתִיב לִפְנֵי ה' אֶפְשַׁר דְּמַעַיֵּיל יָדֵיהּ וְסָמִיךְ שְׁחִיטָה נַמֵּי אֶפְשַׁר דְּעָבִיד סַכִּין אֲרוּכָה וְשָׁחִיט הָא מַנִּי שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי הִיא דְּתַנְיָא וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' וְלֹא הַשּׁוֹחֵט לִפְנֵי ה' שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר מִנַּיִן שֶׁיְּהוּ יָדָיו שֶׁל שׁוֹחֵט לִפְנִים מִן הַנִּשְׁחָט תַּלְמוּד לוֹמַר וְשָׁחַט אֶת בֶּן הַבָּקָר לִפְנֵי ה' שׁוֹחֵט אֵת בֶּן הַבָּקָר יְהֶיֶה לִפְנֵי ה':

רש"י **ה"ג**. ורמינהי ושחט שחיטה בזר כשירה מדלא כתיב ושחט הכהן: **וכי מאין באת**. לומר שצריכה כהונה והלא לא נאמר בה כהן: **והקריבו הכהנים**. ומדכתיב בקבלה כהונה ובשחיטה לא כתיב לומר על השחיטה שכשרה בזר: **מה סמיכה בטהורים**. כדמפרש לקמיה: **מדרבנן**. שמא יגעו בבשר: **מאי שנא סמיכה**. דבטהורים מדאורייתא דכתיב לפני ה' ושחט את בן הבקר לפני ה' וכיון דבעינן תכף לסמיכה שחיטה אין סמיכה מבחוץ ושחיטה מבפנים אלא אף הסמיכה בפנים ואין טמא נכנס לעזרה: **ולא**

השוחט לפני ה'. שאם רצה עומד חוץ לעזרה ושוחט בסכין ארוכה: **לפנים מן הנשחט**. לפנים מן הבהמה:

זוהר לך דף פ"ה ע"א

תָּא חֲזֵי כַּמָּה דִּשְׁכִינְתָּא לָא אִתְגַּלְיָא אֶלָּא בְּאַתְרָא דְּאִתְחֲזֵי לָהּ אוֹף הָכִי לָא אִתְחֲזֵי וְלָא אִתְגַּלְיָא אֶלָּא בְּבַר נַשׁ דְּאִתְחֲזֵי לָהּ דְּהָא מִן יוֹמָא דְּסָלִיק עַל רְעוּתֵיהּ דְּלוֹט לְאִתְהַפְּכָא בְּסַרְחָנֵיהּ אִסְתַּלָּקַת רוּחָא קַדִּישָׁא מֵאַבְרָהָם, וְכַד אִסְתַּלַּק לוֹט מִנֵּיהּ מִיָּד שָׁרָא רוּחַ קֻדְשָׁא בְּדוּכְתֵּיהּ הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיְיָ אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ וְגוֹ', תָּא חֲזֵי כֵּיוָן דְּחָמָא אַבְרָהָם דְּלוֹט הֲוָה תָּב לְסַרְחָנֵיהּ הֲוָה דָּחִיל אַבְרָהָם אָמַר דִּילְמָא חַס וְשָׁלוֹם בְּגִין חַבְרוּתָא דְּדָא אֲבִידְנָא בְּגִנֵּיהּ חוּלָקָא קַדִּישָׁא דְּאַעֲטַר לִי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֵּיוָן דְּאִתְפָּרַשׁ מִנֵּיהּ אָמַר לֵיהּ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם מַאי מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם דְּאִתְדַּבָּקַת בֵּיהּ בְּקַדְמִיתָא וְאִתְעַטָּרַת בְּהֵימָנוּתָא שְׁלֵימְתָא, צָפוֹנָה וְנֶגְבָּה וְקֵדְמָה וְיָמָּה, אִלֵּין אִנּוּן מַסָּעָיו דַּהֲווּ בְּקַדְמִיתָא דִכְתִיב וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו, וּכְתִיב הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה, אִלֵּין דַּרְגִּין עִלָּאִין דְּאִתְעַטַּר בִּמְהֵימָנוּתָא שְׁלֵימְתָא בְּקַדְמִיתָא וּכְדֵין אִתְבַּשַּׁר דְּלָא יַעְדֵּי מִנֵּיהּ וּמִן בְּנוֹי לְעָלְמִין דִּכְתִיב כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה מַאי אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה, דְּא דַּרְגָּא קַדְמָאָה דְּאִתְגַּלְיָא לֵיהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר לַיְיָ הַנִּרְאָה אֵלָיו וּבְגִין כָּךְ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה בְּגִין דְּדַרְגָּא דָּא קַדְמָאָה אִתְכַּלִּיל מִכֻּלְּהוּ דַּרְגִּין וְכֻלְּהוּ אִתְחֲזוּן בֵּיהּ וּבְגִין כָּךְ כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה וְגוֹ':

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁכִינָה אֵינָהּ מִתְגַּלָּה אֶלָּא בַּמָּקוֹם הָרָאוּי לָהּ, כֵּן אֵינָהּ נִרְאֵית וְאֵינָהּ מִתְגַּלָּה אֶלָּא לָאִישׁ הָרָאוּי לָהּ, שֶׁהֲרֵי מִיּוֹם שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ שֶׁל לוֹט לְהִתְהַפֵּךְ בְּחֶטְאוֹ, נִסְתַּלֵּק רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מֵאַבְרָהָם, וּכְשֶׁלּוֹט נִפְרָד מִמֶּנּוּ, מִיָּד שָׁרָה רוּחַ הַקֹּדֶשׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַה' אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַבְרָהָם שֶׁלּוֹט חָזַר לְסוּרוֹ, הָיָה מְפַחֵד, אָמַר, אוּלַי חַס וְשָׁלוֹם, מִשּׁוּם הִתְחַבְּרוּתִי עִם זֶה, אֲבַדְתִּי בִּשְׁבִילוֹ חֵלֶק הַקָּדוֹשׁ שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֶעְטִיר אוֹתִי. כֵּיוָן שֶׁלּוֹט נִפְרָד מִמֶּנּוּ, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שָׂא נָא עֵינֶיךָ וְגוֹ', מֵהוּ מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם, הַמָּקוֹם שֶׁנִּתְדַּבַּקְתָּ בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְנִתְעַטַּרְתָּ בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה, דְּהַיְנוּ צָפוֹנָה וְנֶגְבָּה קֵדְמָה וְיָמָּה, אֵלּוּ הֵם הַמַּסָּעוֹת שֶׁנָּסַע בַּתְּחִלָּה, שֶׁכָּתוּב וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו, וְכָתוּב הָלוֹךְ וְנָסוֹעַ הַנֶּגְבָּה וְכוּ', אֵלּוּ הֵן מַדְרֵגוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת שֶׁנִּתְעַטֵּר בָּהֶם בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה בַּתְּחִלָּה, וְאָז נִתְבַּשֵּׂר, שֶׁלֹּא יָסוּרוּ מִמֶּנּוּ וּמִן בָּנָיו לְעוֹלָם, שֶׁכָּתוּב, כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ, אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה וְאוֹמֵר, זֶה הוּא מַדְרֵגָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּתְגַּלָּה לוֹ כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, לַה' הַנִּרְאָה אֵלָיו וּמִשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר אֲשֶׁר אַתָּה

רוֹאֶה מִשּׁוּם שֶׁמַּדְרֵגָה זוֹ הָרִאשׁוֹנָה, נִכְלֶלֶת מִכָּל הַמַּדְרֵגוֹת, וְכָל הַמַּדְרֵגוֹת נִרְאוֹת בָּהּ, וּמִשּׁוּם זֶה נֶאֱמַר, כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רוֹאֶה וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' רנ"ג

א. מִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ מָזוֹן ב' סְעוּדוֹת לֹא יִטּוֹל מֵהַתְּמְחוּי מָזוֹן י"ד סְעוּדוֹת לֹא יִטּוֹל מֵהַקּוּפָּה וְאִם יֵשׁ לוֹ ר' זוּז וְאֵינוֹ נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם אוֹ שֶׁיֵּשׁ לוֹ ן' זוּז וְהוּא נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם לֹא יִטּוֹל צְדָקָה. וְאִם יֵשׁ לוֹ ר' זוּז חָסֵר דִּינָר וְאֵינוֹ נוֹשֶׂא וְנוֹתֵן בָּהֶם אֲפִלּוּ נוֹתְנִים לוֹ אֶלֶף זוּז בְּבַת אַחַת הֲרֵי זֶה יִטּוֹל וְאִם יֵשׁ לוֹ הַרְבֵּה וְהוּא עָלָיו בְּחוֹב אוֹ שֶׁמְּמַשְׁכֵּן לִכְתּוּבַת אִשְׁתּוֹ הֲרֵי זֶה יִטּוֹל. וְאִם יֵשׁ לוֹ בַּיִת וּכְלֵי בַּיִת הַרְבֵּה וְאֵין לוֹ ר' זוּז הֲרֵי זֶה יִטּוֹל וְאֵינוֹ צָרִיךְ לִמְכּוֹר כְּלֵי בֵיתוֹ וַאֲפִלּוּ הֵם שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בִּכְלֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמַלְבּוּשׁ וּמַצָּעוֹת וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אֲבָל מַגְרֵדָה אוֹ עֶלֵי שֶׁהֵם שֶׁל כֶּסֶף מוֹכְרָם וְלֹא יִטּוֹל מֵהַצְּדָקָה וְהָא דְּאֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִמְכּוֹר כְּלֵי תַּשְׁמִישׁוֹ שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב דָּוְקָא כָּל זְמַן שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לִיטּוֹל מֵהַקּוּפָּה אֲלָא נוֹטֵל בַּסֵּתֶר מִיְּחִידִים אֲבָל אִם בָּא לִיטּוֹל מֵהַקּוּפָּה שֶׁל צְדָקָה לֹא יִתְּנוּ לוֹ עַד שֶׁיִּמְכּוֹר כֵּלָיו: **ב.** יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁלֹּא נֶאֶמְרוּ הַשִּׁיעוּרִים הָלָלוּ אֶלָּא בִּימֵיהֶם אֲבָל בִּזְמַן הַזֶּה יָכוֹל לִטּוֹל עַד שֶׁיִּהְיֶה לוֹ קֶרֶן כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּרְנֵס הוּא וּבְנֵי בֵיתוֹ מֵהֶרְיוַח וּדְבָרִים שֶׁל טַעַם הֵם: **ג.** מִי שֶׁהָיוּ לוֹ קַרְקָעוֹת וְאִם יִמְכְּרֵם בִּימוֹת הַגְּשָׁמִים יִמְכְּרֵם בְּזוֹל וְאִם יַנִּיחֵם עַד יְמוֹת הַחַמָּה מוֹכְרָן בְּשׁוּוִיין אֵין מְחַיְּבִין אוֹתוֹ לִמְכּוֹר אֶלָּא מַאֲכִילִין אוֹתוֹ מַעֲשֵׂר עָנִי עַד חֲצִי דְּמֵיהֶם וְלֹא יִדְחוֹק עַצְמוֹ וְיִמְכּוֹר שֶׁלֹּא בִּזְמַן מְכִירָה. הָיוּ שְׁאָר הָאָדָם לוֹקְחִים בְּיוֹקֶר וְהוּא אֵינוֹ מוֹצֵא מִי שֶׁיִּקַּח מִמֶּנּוּ אֶלָּא בְּזוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא דָּחוּק וְטָרוּד אֵין מְחַיְּבִים אוֹתוֹ לִמְכּוֹר אֶלָּא אוֹכֵל מַעֲשֵׂר עָנִי וְהוֹלֵךְ עַד שֶׁיִּמְכּוֹר בְּשָׁוֶה וְיֵדְעוּ הַכֹּל שֶׁאֵינוֹ דָּחוּק לִמְכּוֹר: **ד.** בַּעַל הַבַּיִת הַהוֹלֵךְ מִמָּקוֹם לְמָקוֹם וְכָלוּ מָעוֹתָיו בַּדֶּרֶךְ וְאֵין לוֹ מַה יֹּאכַל יִטּוֹל צְדָקָה וּכְשֶׁיַּחֲזוֹר לְבֵיתוֹ אֵינוֹ חַיָּיב (לְשַׁלֵּם):

מוסר

מהרב סעדיה גאון

רָאוּי שֶׁנֵּדַע כִּי כָּל הָעֲוֹנוֹת מִתְכַּפְּרוֹת בִּתְשׁוּבָה אֲבָל עָוֹן הַמַּתְעֶה אֶת הָרַבִּים וְהַמַּתְעֶה אוֹתָם בְּנִימּוּס רָע וּבְטָעוּת רָע. וּבְהוֹרָאָה שֶׁהוֹרָה אוֹתָם שֶׁלֹּא כַּתּוֹרָה וְשֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה לְמִדָּם אֵין עָוֹנוֹ מִתְכַּפֵּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן מַה שֶּׁעִוֵּת וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָשִׁיב אֶת הָרְעוֹת אֲשֶׁר לִמֵּד אוֹתָם. וְחַטָּאת הָרַבִּים תְּלוּיָה בּוֹ וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי כה) מַשְׁגֶּה יְשָׁרִים בְּדֶרֶךְ רָע. וְהַשֵּׁנִית מִי שֶׁמּוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵירוֹ. וְחֵרְפּוֹ בְּחֶרְפָּה אֲשֶׁר אֵינוֹ חָשׁוּד בָּהּ אֵין עָוֹנוֹ מִתְכַּפֵּר מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְתַקֵּן מַה שֶּׁעִוֵּת. וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָשִׁיב חֶרְפַּת חֲבֵירוֹ עָלָיו נֶאֱמַר (משלי כח) פֶּן יַחְסָדְךָ שׁוֹמֵעַ. הַשְּׁלִישִׁית מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ גֶּזֶל וְעוֹשֶׁק וְאֵינוֹ מֵשִׁיב גְּזֵלָתָן וְעָלָיו

נֶאֱמַר (ויקרא ה) וְהָיָה כִּי יֶחֱטָא וְאָשֵׁם וְהֵשִׁיב אֶת הַגְּזֵלָה אֲשֶׁר גָּזָל וְעוֹד כְּתִיב (יחזקאל יח) חֲבֹל רָשָׁע יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזוֹל לְכָךְ אִם מֵת בַּעַל הַגְּזֵילָה חַיָּיב הַגּוֹזֵל לְהָשִׁיב וּלְהַחֲזִיר הַגְּזֵלָה לְיוֹרְשֵׁי הַמֵּת שֶׁנֶּאֱמַר לַאֲשֶׁר הוּא לוֹ יִתְּנֶנּוּ בְּיוֹם אַשְׁמָתוֹ. וְאִם אֵין לוֹ יוֹרְשִׁים חַיָּיב הַגּוֹזֵל לְהַפְקִירָם וְלַעֲשׂוֹתָם קְדֵשׁ:

לך לך ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹהִ

(ז) וַיְהִי רִיב בֵּין רֹעֵי מִקְנֵה אַבְרָם וּבֵין רֹעֵי מִקְנֵה לוֹט וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי אָז יֹשֵׁב בָּאָרֶץ: וַהֲוֹת מַצּוּתָא בֵּין רָעֵי בְּעִירָה דְאַבְרָם וּבֵין רָעֵי בְּעִירָה דְּלוֹט וּכְנַעֲנָאָה וּפְרִזָאָה בְּכֵן יָתִיב בְּאַרְעָא: רש"י ויהי ריב. לפי שהיו רועים של לוט רשעים ומרעים בהמתם בשדות אחרים, ורועי אברם מוכיחים אותם על הגזל, והם אומרים נתנה הארץ לאברם, ולו אין יורש, ולוט יורשו, ואין זה גזל, והכתוב אומר והכנעני והפרזי אז ישב בארץ ולא זכה בה אברם עדיין:

(ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל לוֹט אַל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ וּבֵין רֹעַי וּבֵין רֹעֶיךָ כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ: וְאָמַר אַבְרָם לְלוֹט לָא כְעַן תְּהֵי מַצּוּתָא בֵּינָא וּבֵינָךְ וּבֵין רַעֲוָתִי וּבֵין רַעֲוָתָךְ אֲרֵי גוּבְרִין אַחִין אֲנָחְנָא:

רש"י אנשים אחים. קרובים. ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים:

(ט) הֲלֹא כָל הָאָרֶץ לְפָנֶיךָ הִפָּרֶד נָא מֵעָלָי אִם הַשְּׂמאל וְאֵימְנָה וְאִם הַיָּמִין וְאַשְׂמְאִילָה: הֲלָא כָל אַרְעָא קֳדָמָךְ אִתְפְּרַשׁ כְּעַן מְלָוָתִי אִם אַתְּ לְצִפּוֹנָא וַאֲנָא לְדָרוֹמָא וְאִם אַתְּ לְדָרוֹמָא וַאֲנָא לְצִפּוֹנָא:

רש"י אם השמאל ואימנה. בכל אשר תשב, לא אתרחק ממך ואעמוד לך למגן ולעזר. וסוף דבר הצרך לו שנאמר (יד יד) וישמע אברם כי נשבה אחיו וגו' : ואימנה. אימין את עצמי, כמו ואשמאילה אשמאיל את עצמי. ואם תאמר היה לו לנקד ואימינה, כך מצינו במקום אחר (ש"ב יד יט) אם אש להמין ואין נקוד להימין:

(י) וַיִּשָּׂא לוֹט אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה לִפְנֵי שַׁחֵת יְהוָה אֶת סְדֹם וְאֶת עֲמֹרָה כְּגַן יְהוָה כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בֹּאֲכָה צֹעַר: וּזְקַף לוֹט יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא אֲרֵי כֻלַּהּ בֵּית שַׁקְיָא קֳדָם חַבָּלוּת יְיָ יָת סְדוֹם וְיָת עֲמֹרָא כְּגִנְתָא דַייְ כְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם מָטֵי לְצוֹעַר:

רש"י כי כלה משקה. ארץ נחלי מים: לפני שחת ה' את סדום ואת עמורה. היה אותו מישור: כגן ה'. לאילנות: כארץ מצרים. לזרעים: באכה צער. עד צער. ומדרש אגדה דורשה לגנאי, על שהיו שטופי זמה בחר לו לוט בשכונתם במסכת הוריות (י ב) :

(יא) וַיִּבְחַר לוֹ לוֹט אֵת כָּל כִּכַּר הַיַּרְדֵּן וַיִּסַּע לוֹט מִקֶּדֶם וַיִּפָּרְדוּ אִישׁ מֵעַל אָחִיו: וּבְחַר לֵיהּ לוֹט יַת כָּל מֵישַׁר יַרְדְּנָא וּנְטַל לוֹט מִלְקַדְמִין וְאִתְפְּרָשׁוּ גְּבַר מִלְוָת אָחוּהִי:

רש"י ככר. מישור, כתרגומו: מקדם. נסע מאצל אברם והלך לו למערבו של אברם, נמצא נוסע ממזרח למערב. ומדרש אגדה הסיע עצמו מקדמונו של עולם אמר אי אפשי לא באברם ולא באלהיו:

(יב) אַבְרָם יָשַׁב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְלוֹט יָשַׁב בְּעָרֵי הַכִּכָּר וַיֶּאֱהַל עַד סְדֹם: אַבְרָם יָתֵיב בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וְלוֹט יָתֵיב בְּקִרְוֵי מֵישְׁרָא וּפְרַס עַד סְדוֹם:

רש"י ויאהל. נטה אהלים לרועיו ולמקנהו עד סדום:

(יג) וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים לַיהוָה מְאֹד: וֶאֱנָשִׁין דְּסְדוֹם בִּישִׁין בְּמָמוֹנְהוֹן וְחַיָּבִין בְּגֵוֵיתְהוֹן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא:

רש"י ואנשי סדום רעים. ואף על פי כן לא נמנע לוט מלשכון עמהם. ורבותינו למדו מכאן (משלי י ז) שם רשעים ירקב: רעים. בגופם: וחטאים. בממונם: לה' מאד. יודעים רבונם ומתכונים למרוד בו:

(יד) וַיהוָה אָמַר אֶל אַבְרָם אַחֲרֵי הִפָּרֶד לוֹט מֵעִמּוֹ שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה מִן הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַתָּה שָׁם צָפֹנָה וָנֶגְבָּה וָקֵדְמָה וָיָמָּה: וַיְיָ אֲמַר לְאַבְרָם בָּתַר דְּאִתְפְּרַשׁ לוֹט מֵעִמֵּהּ זְקוֹף כְּעַן עֵינָךְ וַחֲזֵי מִן אַתְרָא דְאַתְּ תַּמָּן לְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וּלְמַדִּינְחָא וּלְמַעֲרְבָא:

רש"י אחרי הפרד לוט. כל זמן שהרשע עמו היה הדבור פורש ממנו:

(טו) כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ עַד עוֹלָם: אֲרֵי יָת כָּל אַרְעָא דִי אַתְּ חָזֵי לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ עַד עָלַם: (טז) וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ אֲשֶׁר אִם יוּכַל אִישׁ לִמְנוֹת אֶת עֲפַר הָאָרֶץ גַּם זַרְעֲךָ יִמָּנֶה: וֶאֱשַׁוֵּי יָת בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא כְּמָא דִי לָא אֶפְשַׁר לְגַבַר לְמִמְנֵי יָת עַפְרָא דְאַרְעָא אַף בְּנָיךְ לָא יִתְמְנוּן:

רש"י אשר אם יוכל איש. כשם שאי אפשר לעפר להמנות, כך זרעך לא ימנה:

(יז) קוּם הִתְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְאָרְכָּהּ וּלְרָחְבָּהּ כִּי לְךָ אֶתְּנֶנָּה: קוּם הֵלִיךְ בְּאַרְעָא לְאָרְכַּהּ וּלְפָתְיֵהּ אֲרֵי לָךְ אֶתְּנִינַהּ: (יח) וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ לַיהוָה: וּפְרַס אַבְרָם וַאֲתָא וִיתֵב בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא דִי בְחֶבְרוֹן וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא קֳדָם יְיָ:

רש"י ממרא. שם אדם:

יד (א) **רביעי** וַיְהִי בִּימֵי אַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר אַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם: וַהֲוָה בְיוֹמֵי אַמְרָפֶל מַלְכָּא דְבָבֶל אַרְיוֹךְ מַלְכָּא דְאֶלָסָר כְּדָרְלָעוֹמֶר מַלְכָּא דְעֵילָם וְתִדְעָל מַלְכָּא דְעַמְמֵי:

רש"י אמרפל. הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש: מלך גוים. מקום יש ששמו גוים, על שם שנתקבצו שמה מכמה אמות ומקומות והמליכו איש עליהם ושמו תדעל:

(ב) עָשׂוּ מִלְחָמָה אֶת בֶּרַע מֶלֶךְ סְדֹם וְאֶת בִּרְשַׁע מֶלֶךְ עֲמֹרָה שִׁנְאָב מֶלֶךְ אַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ (צביים) צְבוֹיִים וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִיא צֹעַר: (נ"א עָבְדוּ) חָבְרוּ עִם בֶּרַע מַלְכָּא דִסְדוֹם וְעִם בִּרְשַׁע מַלְכָּא דַעֲמֹרָה שִׁנְאָב מַלְכָּא דְאַדְמָה וְשֶׁמְאֵבֶר מַלְכָּא דִצְבוֹיִם וּמַלְכָּא דְבֶלַע הִיא צוֹעַר:

רש"י ברע. רע לשמים ורע לבריות: ברשע. שנתעלה ברשעו: שנאב. שונא אביו שבשמים: שמאבר. שם אבר לעוף ולקפוץ ולמרוד בהקדוש ברוך הוא: בלע. שם העיר:

(ג) כָּל אֵלֶּה חָבְרוּ אֶל עֵמֶק הַשִּׂדִּים הוּא יָם הַמֶּלַח: כָּל אֵלֶּין אִתְכְּנָשׁוּ לְמֵישַׁר חַקְלָיָא הוּא אֲתַר יַמָּא דְמִלְחָא:

רש"י עמק השדים. כך שמו, על שם שהיו בו שדות הרבה: הוא ים המלח. לאחר זמן נמשך הים לתוכו ונעשה ים המלח. ומדרש אגדה אומר שנתבקעו הצורים סביבותיו ונמשכו יאורים לתוכו:

(ד) שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה עָבְדוּ אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָרָדוּ: תְּרֵתֵי עַשְׂרֵי שְׁנִין פְּלָחוּ יָת כְּדָרְלָעוֹמֶר וּתְלָת עֲשְׂרֵי שְׁנִין מְרָדוּ:

רש"י שתים עשרה שנה עבדו. חמשה מלכים הללו את כדרלעומר:

(ה) וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּא כְדָרְלָעֹמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת רְפָאִים בְּעַשְׁתְּרֹת קַרְנַיִם וְאֶת הַזּוּזִים בְּהָם וְאֶת הָאֵימִים בְּשָׁוֵה קִרְיָתָיִם: וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵי שְׁנִין אֲתָא כְּדָרְלָעֹמֶר וּמַלְכַיָּא דְעִמֵּהּ וּמְחוֹ יָת גִּבָּרַיָּא דִי בְעַשְׁתְּרוֹת קַרְנַיִם וְיָת תַּקִיפַיָּא דִבְהֵמְתָּא וְיָת אֱמְתָנֵי דִבְשָׁוֵה קִרְיָתָיִם:

רש"י ובארבע עשרה שנה. למרדן, בא כדרלעומר' לפי שהוא היה בעל המעשה נכנס בעבי הקורה: והמלכים. אלה שלשה מלכים: הזוזים. הם זמזמים:

(ו) וְאֶת הַחֹרִי בְּהַרְרָם שֵׂעִיר עַד אֵיל פָּארָן אֲשֶׁר עַל הַמִּדְבָּר: וְיָת חוֹרָאֵי דִי בְּטוּרְהוֹן דְשֵׂעִיר עַד מֵישַׁר פָּארָן דְסָמִיךְ עַל מַדְבְּרָא:

רש"י בהררם. בהר שלהם: איל פארן. כתרגומו מישור. ואומר אני שאין איל לשון מישור, אלא מישור של פארן איל שמו, ושל ממרא אלוני שמו, ושל ירדן ככר שמו, ושל שטים אבל שמו אבל השטים, וכן בעל גד בעל שמו, וכלם מתורגמין מישור, וכל אחד שמו עליו: על המדבר. אצל המדבר, כמו (במדבר ב כ) ועליו מטה מנשה:

(ז) וַיָּשֻׁבוּ וַיָּבֹאוּ אֶל עֵין מִשְׁפָּט הִוא קָדֵשׁ וַיַּכּוּ אֶת כָּל שְׂדֵה הָעֲמָלֵקִי וְגַם אֶת הָאֱמֹרִי הַיֹּשֵׁב בְּחַצְצֹן תָּמָר: (ח) וַתֵּצֵא מֶלֶךְ סְדֹם וּמֶלֶךְ עֲמֹרָה וּמֶלֶךְ אַדְמָה וּמֶלֶךְ (צביים) צְבוֹיִם וּמֶלֶךְ בֶּלַע הִוא צֹעַר וַיַּעַרְכוּ אִתָּם מִלְחָמָה בְּעֵמֶק הַשִּׂדִּים: (ט) אֶת כְּדָרְלָעֹמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעָל מֶלֶךְ גּוֹיִם וְאַמְרָפֶל מֶלֶךְ שִׁנְעָר וְאַרְיוֹךְ מֶלֶךְ אֶלָסָר אַרְבָּעָה מְלָכִים אֶת הַחֲמִשָּׁה: עֵמֶק הַשִּׂדִּים בְּאֵרֹת חֵמָר וַיָּנֻסוּ מַלְכֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וַיִּפְּלוּ שָׁמָּה וְהַנִּשְׁאָרִים הֶרָה נָסוּ: (י) וּמֶלֶךְ סְדֹם וַיִּפְּלוּ בֵּיריִן בֵּירִין בַּסְקַת חֵימָרָא וַעֲרָקוּ מַלְכָּא דְסְדוֹם וַעֲמוֹרָה וּנְפָלוּ תַּמָּן וּדְאִשְׁתְּאָרוּ לְטוּרָא עֲרָקוּ:

רש"י עין משפט הוא קדש. על שם העתיד, שעתידין משה ואהרן להשפט שם על עסקי אותו העין, והם מי מריבה. ואונקלוס תרגמו כפשוטו, מקום שהיו בני המדינה מתקבצים שם לכל משפט: שדה העמלקי. עדיין לא נלד עמלק ונקרא על שם העתיד: בחצצון תמר. הוא עין גדי, מקרא מלא (דה"י ב' כ ב) ביהושפט:

רש"י ארבעה מלכים את החמשה. ואף על פי כן נצחו המועטים, להודיעך שגבורים היו, ואף על פי כן לא נמנע אברהם מלרדוף אחריהם:

(יא) וַיִּקְחוּ אֶת כָּל רְכֻשׁ סְדֹם וַעֲמֹרָה וְאֶת כָּל אָכְלָם וַיֵּלֵכוּ: (יב) וַיִּקְחוּ אֶת לוֹט וְאֶת רְכֻשׁוֹ בֶּן אֲחִי אַבְרָם וַיֵּלֵכוּ וְהוּא יֹשֵׁב בִּסְדֹם: (יג) וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית אַבְרָם: (יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת חניכיו (חניכָיו) יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן: (טו) וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם חוֹבָה שְׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק: (טז) וַיָּשֶׁב אֶת כָּל הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְהָעָם:

רש"י ויגד לאברם העברי. לפי שהיה עומד בעבר הנהר, ומכאן אמרו שהיה מכיר בכל הלשונות, שכל אחד ואחד היה מדבר בלשונו, ולפי שהיה עומד בעבר הנהר ולא היה מדבר בלשון כנען, נקרא עברי: ואחי ענר. שהיה אחיו מאמו: וישמע כי נשבה אחיו. שהיה אחיו מאביו: וירק את חניכיו. לשון חנוך, שהיו מחונכים בדרכי אברהם: ילידי ביתו. שנולדו בביתו: שמנה עשר ושלש מאות. אין כתיב כאן אלא חניכיו, אלא שהיו מחונכים כמותו, ומהם היו שלשה שהיו ראויים לעמוד על כל הבית כולו, כמו שנאמר בדמשק אליעזר (בראשית טו ב), ואלו הן אליעזר ועבד ועבד, ואליעזר עמד על כולם, ועבד עמד על שנים, ועבד עמד על אחד,

רש"י והוא ישב בסדום. מי גרם לו זאת, ישיבתו בסדום:

(יג) וַיָּבֹא הַפָּלִיט וַיַּגֶּד לְאַבְרָם הָעִבְרִי וְהוּא שֹׁכֵן בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא הָאֱמֹרִי אֲחִי אֶשְׁכֹּל וַאֲחִי עָנֵר וְהֵם בַּעֲלֵי בְרִית אַבְרָם: וַאֲתָא מְשֵׁיזָבָא וְחַוִּי לְאַבְרָם עִבְרָאָה וְהוּא שָׁרֵי בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא אֱמוֹרָאָה אֲחוּהִי דְּאֶשְׁכּוֹל וַאֲחוּהִי דְּעָנֵר וְאִינוּן אֱנָשֵׁי קְיָמֵהּ דְּאַבְרָם:

רש"י ויבא הפליט. [מדרשו] לפי פשוטו זה עוג שפלט מן המלחמה, והוא שכתוב (דברים ג יא) כי רק עוג נשאר מיתר הרפאים, וזהו נשאר שלא הרגוהו אמרפל וחבריו כשהכו את הרפאים בעשתרות קרנים, תנחומא (חוקת כה) . ומדרש בראשית רבה (מב ח) זה עוג שפלט מדור המבול, וזהו מיתר הרפאים שנאמר (ו ד) הנפלים היו בארץ וגו' ומתכון שיהרג אברהם וישא את שרה: העברי. שבא מעבר הנהר: בעלי ברית אברם. שכרתו עמו ברית (דבר אחר שהשיאו לו עצה על המילה כמו שמפורש במקום אחר) :

(יד) וַיִּשְׁמַע אַבְרָם כִּי נִשְׁבָּה אָחִיו וַיָּרֶק אֶת חֲנִיכָיו יְלִידֵי בֵיתוֹ שְׁמֹנָה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד דָּן: וּשְׁמַע אַבְרָם אֲרֵי אִשְׁתְּבִי אֲחוּהִי וְזָרִיז יָת עוּלֵמוֹהִי יְלִידֵי בֵיתֵהּ תְּלַת מְאָה וְתַמְנֵי עָסַר וּרְדַף עַד דָּן:

רש"י וירק. כתרגומו וזרז, וכן (ויקרא כו לג) והריקתי אחריכם חרב, אזדיין בחרבי עליכם, וכן (שמות טו ט) אריק חרבי, וכן (תהלים לה ג) והרק חנית וסגר: חניכיו. חנכו כתיב זה אליעזר שחנכו למצוות והוא לשון התחלת כניסת האדם או כלי לאמנות שהוא עתיד לעמוד בה, וכן (משלי כב ו) חנך לנער, (במדבר ז יא) חנכת המזבח, (תהלים ל א) חנכת הבית ובלע"ז קורין לו איניציי"ר : שמנה עשר ושלש מאות. רבותינו אמרו אליעזר לבדו היה, והוא מנין גימטריא של שמו: עד דן. שם תשש כחו, שראה שעתידין בניו להעמיד שם עגל:

לך לך יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(טו) וַיֵּחָלֵק עֲלֵיהֶם לַיְלָה הוּא וַעֲבָדָיו וַיַּכֵּם וַיִּרְדְּפֵם עַד חוֹבָה אֲשֶׁר מִשְּׂמֹאל לְדַמָּשֶׂק: וְאִתְפְּלֵג עֲלֵיהוֹן לֵילְיָא הוּא וְעַבְדּוֹהִי וּמְחוֹנוֹן וּרְדָפְנוּן עַד חוֹבָא דִּי מִצְּפוֹנָא לְדַמָּשֶׂק:

רש"י ויחלק עליהם. לפי פשוטו, סרס המקרא, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה כדרך הרודפים שמתפלגים אחר הנרדפים כשבורחים זה לכאן וזה לכאן: לילה. כלומר אחר שחשכה לא נמנעו מלרדפם. ומדרש אגדה שנחלק הלילה ובחציו הראשון נעשה לו נס, וחציו השני נשמר ובא לו לחצות לילה של מצרים: עד חובה. אין מקום ששמו חובה, אלא דן קורא חובה על שם עבודה זרה שעתידה להיות שם:

(טז) וַיָּשֶׁב אֵת כָּל הָרְכֻשׁ וְגַם אֶת לוֹט אָחִיו וּרְכֻשׁוֹ הֵשִׁיב וְגַם אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הָעָם: וְאַתֵּיב יָת כָּל קְנְיָנָא וְאַף יָת לוֹט בַּר אֲחוּהִי וְקִנְיָנֵהּ אֲתֵיב וְאַף יָת נְשַׁיָא וְיָת עַמָא: (יז) וַיֵּצֵא מֶלֶךְ סְדֹם לִקְרָאתוֹ אַחֲרֵי שׁוּבוֹ מֵהַכּוֹת אֶת כְּדָר לָעֹמֶר וְאֶת הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל עֵמֶק שָׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ: וּנְפַק מַלְכָּא דְסְדוֹם לְקַדָמוּתֵהּ בָּתַר דְתָב מִלְמְחֵי יָת כְּדָרְלָעוֹמֶר וְיָת מַלְכַיָא דִי עִמֵהּ לְמֵישַׁר מַפְנָא הוּא אֲתַר בֵּית רֵיסָא דְמַלְכָּא:

רש"י עמק שוה. כך שמו כתרגומו למישר מפנא, פנוי מאילנות ומכל מכשול: עמק המלך. בית ריסא דמלכא, בית ריס אחד שהוא שלשים קנים, שהיה מיוחד למלך לשחק שם. ומדרש אגדה עמק שהשוו שם כל האמות והמליכו את אברהם עליהם לנשיא אלהים ולקצין:

(יח) וּמַלְכִּי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לֶחֶם וְיָיִן וְהוּא כֹהֵן לְאֵל עֶלְיוֹן: וּמַלְכִּי צֶדֶק מַלְכָּא דִירוּשְׁלֶם אַפֵּיק לְחֵם וַחֲמָר וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם אֵל עִלָּאָה:

רש"י ומלכי צדק. מדרש אגדה הוא שם בן נח: לחם ויין. כך עושים ליגיעי מלחמה, והראה לו שאין בלבו עליו על שהרג את בניו. ומדרש אגדה רמז לו על המנחות ועל הנסכים שיקריבו שם בניו:

(יט) וַיְבָרְכֵהוּ וַיֹּאמַר בָּרוּךְ אַבְרָם לְאֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וּבָרְכֵיהּ וַאֲמַר בְּרִיךְ אַבְרָם לְאֵל עִלָּאָה דְקָנְיָנֵהּ שְׁמַיָא וְאַרְעָא:

רש"י קנה שמים וארץ. כמו (תהלים קלד ג) עשה שמים וארץ, על ידי עשיתן קנאן להיות שלו:

(כ) וּבָרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר מִגֵּן צָרֶיךָ בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן לוֹ מַעֲשֵׂר מִכֹּל: וּבְרִיךְ אֵל עִלָּאָה דְמְסַר סָנָאֵיךְ בִּידָךְ וִיהַב לֵיהּ חַד מִן עַשְׂרָא מִכֹּלָא:

רש"י אשר מגן. אשר הסגיר, וכן (הושע יא ח) אמגנך ישראל: ויתן לו. אברם, מעשר מכל אשר לו לפי שהיה כהן:

(כא) חמישי וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ סְדֹם אֶל אַבְרָם תֶּן לִי הַנֶּפֶשׁ וְהָרְכֻשׁ קַח לָךְ: וַאֲמַר מַלְכָּא דְסְדוֹם לְאַבְרָם הַב לִי נַפְשָׁתָא וְקִנְיָנָא (סב) דְבַר לָךְ:

רש"י תן לי הנפש. מן השבי שלי שהצלת, החזר לי הגופים לבדם:

(כב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל מֶלֶךְ סְדֹם הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל יְהוָה אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ: וַאֲמַר אַבְרָם לְמַלְכָּא דְסְדוֹם אֲרֵמִית יְדַי בְּצָלוֹ קֳדָם יְיָ אֵל עִלָּאָה דְקָנְיָנֵהּ שְׁמַיָא וְאַרְעָא:

רש"י הרימתי ידי. לשון שבועה, מרים אני את ידי לאל עליון וכן (בראשית כב טז) בי נשבעתי, נשבע אני, וכן (שם כג יג) נתתי כסף השדה קח ממני, נותן אני לך כסף השדה וקחהו ממני:

(כג) אִם מִחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וְאִם אֶקַּח מִכָּל אֲשֶׁר לָךְ וְלֹא תֹאמַר אֲנִי הֶעֱשַׁרְתִּי אֶת אַבְרָם:
אִם מִחוּטָא וְעַד עַרְקַת מָסָנָא וְאִם אֶסַב מִכָּל דִּי לָךְ וְלָא תֵימַר אֲנָא אַעְתַּרִית יָת אַבְרָם:
רש"י אם מחוט ועד שרוך נעל. אעכב לעצמי מן השבי: ואם אקח מכל אשר לך. ואם תאמר לתת לי שכר מבית גנזיך, לא אקח: ולא תאמר אני העשרתי את אברם. שהקדוש ברוך הוא הבטיחני לעשרני, שנאמר לעיל (יב ב) ואברכך וגו' :
(כד) בִּלְעֲדֵי רַק אֲשֶׁר אָכְלוּ הַנְּעָרִים וְחֵלֶק הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָלְכוּ אִתִּי עָנֵר אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא הֵם יִקְחוּ חֶלְקָם: לְחוֹד (בַּר) מִדְאָכָלוּ עוּלֵמַיָא וְחֻלְקָ גֻבְרַיָא דִּי אֲזָלוּ עִמִּי עָנֵר אֶשְׁכּוֹל וּמַמְרֵא אִינוּן יְקַבְּלוּן חֻלְקְהוֹן:
רש"י הנערים. עבדי אשר הלכו אתי, ועוד ענר אשכל וממרא וגו' . ואף על פי שעבדי נכנסו למלחמה, שנאמר לעיל (פסוק טו) הוא ועבדיו ויכם, וענר וחבריו ישבו על הכלים לשמר, אפלו הכי הם יקחו חלקם. וממנו למד דוד שאמר (ש"א ל כד) כחלק הירד למלחמה וכחלק הישב על הכלים יחדו יחלקו. לכך נאמר (שם פסוק כה) ויהי מהיום ההוא ומעלה וישמה לחק ולמשפט, ולא נאמר והלאה לפי שכבר נתן החוק בימי אברהם:
טו (א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הָיָה דְבַר יְהוָה אֶל אַבְרָם בַּמַּחֲזֶה לֵאמֹר אַל תִּירָא אַבְרָם אָנֹכִי מָגֵן לָךְ שְׂכָרְךָ הַרְבֵּה מְאֹד: בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲוָה פִּתְגָמָא דַיְיָ עִם אַבְרָם בִּנְבוּאָה לְמֵימָר לָא תְדַחַל אַבְרָם מֵימְרִי תְּקוֹף לָךְ אַגְרָךְ סַגִּי לַחֲדָא:
רש"י אחר הדברים האלה. כל מקום שנאמר אחר סמוך, אחרי מפלג. אחר שנעשה לו נס זה שהרג את המלכים והיה דואג ואומר שמא קבלתי שכר על כל צדקתי, לכך אמר לו המקום אל תירא אברם אנכי מגן לך מן הענש שלא תענש על כל אותן נפשות שהרגת, ומה שאתה דואג על קבול שכרך, שכרך הרבה מאד:
(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֲדֹנָי יֱהוִה מַה תִּתֶּן לִי וְאָנֹכִי הוֹלֵךְ עֲרִירִי וּבֶן מֶשֶׁק בֵּיתִי הוּא דַּמֶּשֶׂק אֱלִיעֶזֶר: וַאֲמַר אַבְרָם יְיָ אֱלֹהִים מַה תִּתֶּן לִי וַאֲנָא אָזֵיל בְּלָא וְלָד וּבַר פַּרְנָסָא הָדֵין דִּבְבֵיתִי הוּא דַמַשְׁקָאָה אֱלִיעֶזֶר:
רש"י הולך ערירי. מנחם בן סרוק פרשו לשון יורש, וחבר לו (מלאכי ב יב) ער וענה, ערירי בלא יורש, כאשר תאמר (איוב לא יב) ובכל תבואתי תשרש, תעקר שרשיה, כך לשון ערירי חסר בנים, ובלע"ז דישאנפנטי"ף . ולי נראה ער וענה מגזרת (שיר השירים ה ב) ולבי ער, וערירי לשון חרבן, וכן (תהל' קלז ז) ערו ערו, וכן (חבק' ג יג) ערות יסוד, וכן (ירמיה נא נח) ערער תתערער, וכן (צפניה ב ידי) כי ארזה ערה: ובן משק ביתי. כתרגומו, שכל ביתי נזון על פיו, כמו (בראשית מא מ) ועל פיך ישק, אפטורפס שלי, ואלו היה לי בן היה בני ממנה

על שלי: דמשק. לפי התרגום מדמשק היה, ולפי מדרש אגדה שרדף המלכים עד דמשק. ובתלמוד דרשו נוטריקון דולה ומשקה מתורת רבו לאחרים:

(ג) וַיֹּאמֶר אַבְרָם הֵן לִי לֹא נָתַתָּה זָרַע וְהִנֵּה בֶן בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וַאֲמַר אַבְרָם הָא לִי לָא יְהַבְתְּ וְלָד וְהָא בַר בֵּיתִי יָרִיתְ יָתִי:

רש"י הן לי לא נתת זרע. ומה תועלת בכל אשר תתן לי:

(ד) וְהִנֵּה דְבַר יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשְׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֵּעֶיךָ הוּא יִירָשֶׁךָ: וְהָא פִּתְגָמָא דַיְיָ עִמֵּהּ לְמֵימַר לָא יְרִתִינָךְ דֵּין אֱלָהֵין בַּר דְתוֹלִיד הוּא יְרִתִינָךְ: (ה) וַיּוֹצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַבֶּט נָא הַשָּׁמַיְמָה וּסְפֹר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכַל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ: וְאַפֵּיק יָתֵהּ לְבָרָא וַאֲמַר אִסְתְּכִי כְעַן לִשְׁמַיָּא וּמְנֵי כּוֹכְבַיָּא אִם תְּכוֹל לְמִמְנֵי יָתְהוֹן וַאֲמַר לֵיהּ כְּדֵין יְהוֹן בְּנָךְ:

רש"י ויוצא אתו החוצה. לפי פשוטו הוציאו מאהלו לחוץ לראות הכוכבים, ולפי מדרשו אמר לו צא מאצטגנינות שלך שראית במזלות שאינך עתיד להעמיד בן, אברם אין לו בן, אבל אברהם יש לו בן. וכן שרי לא תלד, אבל שרה תלד, אני קורא לכם שם אחר וישתנה המזל. דבר אחר הוציאו מחללו של עולם והגביהו למעלה מן הכוכבים, וזהו לשון הבטה מלמעלה למטה:

(ו) וְהֶאֱמִן בַּיהוָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לּוֹ צְדָקָה: וְהֵימִין בְּמֵימְרָא דַיְיָ וְחָשְׁבַהּ לֵיהּ לְזָכוּ:

רש"י והאמין בה'. לא שאל לו אות על זאת, אבל על ירשת הארץ שאל לו אות ואמר לו במה אדע: ויחשבה לו צדקה. הקדוש ברוך הוא חשבה לאברם לזכות ולצדקה על האמונה שהאמין בו. דבר אחר במה אדע, לא שאל לו אות אלא אמר לפניו הודיעני באיזה זכות יתקימו בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא בזכות הקרבנות:

(ז) **שישי** וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים לָתֶת לְךָ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַאֲמַר לֵהּ אֲנָא יְיָ דְאַפֵּקְתָּךְ מֵאוּרָא דְכַשְׂדָאֵי לְמִתַּן לָךְ יָת אַרְעָא הָדָא לְמֵירְתַהּ:

(ח) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בַּמָּה אֵדַע כִּי אִירָשֶׁנָּה: וַאֲמַר יְיָ אֱלָהִים בְּמָה אִידַע אֲרֵי אֵרְתִנַהּ: (ט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו קְחָה לִי עֶגְלָה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֵז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאַיִל מְשֻׁלָּשׁ וְתֹר וְגוֹזָל: וַאֲמַר לֵהּ קֳרַב קֳדָמַי עֶגְלִין תְּלָתָא וְעִזִין תְּלָתָא וְדִכְרִין תְּלַת וְשַׁפְנִינָא וּבַר יוֹנָה:

רש"י עגלה משלשת. שלשה עגלים, רמז לשלשה פרים פר יום הכפורים, ופר העלם דבר של צבור, ועגלה ערופה: ועז משלשת. רמז לשעיר הנעשה בפנים, ושעירי מוספין של מועד, ושעיר חטאת יחיד: ואיל משלש. אשם ודאי, ואשם תלוי, וכבשה של חטאת יחיד: ותור וגוזל. תור ובן יונה:

(י) וַיִּקַּח לוֹ אֶת כָּל אֵלֶּה וַיְבַתֵּר אֹתָם בַּתָּוֶךְ וַיִּתֵּן אִישׁ בִּתְרוֹ לִקְרַאת רֵעֵהוּ וְאֶת הַצִּפֹּר לֹא בָתָר: וְקָרֵב קֶדְמוֹהִי יָת כָּל אִלֵּין וּפַלִּיג יָתְהוֹן בְּשָׁוֶה וִיהַב פַּלְגַיָּא פִּלּוּג לָקֳבֵיל חַבְרֵיהּ וְיָת עוֹפָא לָא פַלִּיג:

רש"י ויבתר אתם. חלק כל אחד לשני חלקים, ואין המקרא יוצא מידי פשוטו לפי שהיה כורת עמו ברית לשמור הבטחתו להוריש לבניו את הארץ, כדכתיב (פסוק יח) ביום ההוא כרת ה' את אברם ברית לאמר וגו' , ודרך כורתי ברית לחלק בהמה ולעבר בין בתריה, כמה שנאמר להלן (ירמיה לד יט) העוברים בין בתרי העגל, אף כאן תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים הוא שלוחו של שכינה שהוא אש: ואת הצפור לא בתר. לפי שהאמות נמשלו לפרים ואילים ושעירים, שנאמר (תהלים כב יג) סבבוני פרים רבים וגו' , ואומר (דניאל ח כ) והאיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס. ואומר (שם כא) והצפיר השעיר מלך יון, וישראל נמשלו לבני יונה שנאמר (שה"ש ב יד) יונתי בחגוי הסלע, לפיכך בתר הבהמות רמז על האמות שיהיו כלין והולכין, ואת הצפור לא בתר רמז שיהיו ישראל קימין לעולם:

(יא) וַיֵּרֶד הָעַיִט עַל הַפְּגָרִים וַיַּשֵּׁב אֹתָם אַבְרָם: וּנְחַת עוֹפָא עַל פַּגְלַיָּא וְאַפְרַח יָתְהוֹן אַבְרָם:

רש"י העיט. הוא עוף, ועל שם שהוא עט ושואף הנבלות (איוב ט כו) לטוש עלי אכל, כמו (שמואל א' טו יט) ותעט אל השלל: על הפגרים. על הבתרים (הפגרים מתרגמינן פגליא, אלא מתוך שהרגלו לתרגם (פסוק י) איש בתרו, ויהב פלגיא, נתחלף להם תבת פגליא לפלגיא, ותרגמו הפגרים פלגיא, וכל המתרגם כן טועה, לפי שאין להקיש בתרים לפגרים, שבתרים תרגומו פלגיא, ופגרים תרגומו פגליא לשון פגול, כמו (ויקרא יט ז) פגול הוא לשון פגר) : וישב. לשון נשיבה והפרחה, כמו (תהל' קמז יח) ישב רוחו, רמז שיבא דוד בן ישי לכלותם, ואין מניחין אותו מן השמים עד שיבא מלך המשיח:

(יב) וְיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לָבוֹא וְתַרְדֵּמָה נָפְלָה עַל אַבְרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֵׁכָה גְדֹלָה נֹפֶלֶת עָלָיו:
וַהֲוָה שְׁמְשָׁא לְמֵיעַל וְשִׁינְתָא נָפְלַת עַל אַבְרָם וְהָא אֵימְתָא קְבֵל סַגִּי נָפְלַת עֲלוֹהִי:

רש"י והנה אימה וגו' . רמז לצרות וחשך של גליות:

(יג) וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וַעֲבָדוּם וְעִנּוּ אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וַאֲמַר לְאַבְרָם מְדַע תִּדַּע אֲרֵי דַיָּרִין יְהוֹן בְּנָיךְ בְּאַרְעָא דְלָא דִילְהוֹן וְיִפְלְחוּן בְּהוֹן וְיעַנְּנוּן יָתְהוֹן אַרְבַּע מְאָה שְׁנִין:

רש"י כי גר יהיה זרעך. משנלד יצחק עד שיצאו ישראל ממצרים ארבע מאות שנה. כיצד, יצחק בן ששים שנה כשנלד יעקב. ויעקב כשירד למצרים אמר (להלן מז ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה, הרי מאה ותשעים, ובמצרים היו מאתים ועשר כמנין רדו, הרי ארבע

מאות שנה. ואם תאמר במצרים היו ארבע מאות, הרי קהת מיורדי מצרים היה, צא וחשוב שנותיו של קהת, ושל עמרם, ושמונים של משה שהיה כשיצאו ישראל ממצרים, אין אתה מוצא אלא שלש מאות וחמשים, ואתה צריך להוציא מהן כל השנים שחי קהת אחר לידת עמרם, ושחי עמרם אחר לידת משה: בארץ לא להם. לא נאמר בארץ מצרים אלא בארץ לא להם, ומשנלד יצחק (להלן כא לד) ויגר אברהם וגו' , וביצחק (שם כו ג) גור בארץ הזאת, (תהלים קה כג) ויעקב גר בארץ חם, (בראשית מז ד) לגור בארץ באנו:

(יד) וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אָנֹכִי וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה: וְהָיָה כְּבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:

רש"י וגם את הגוי. וגם לרבות ארבע מלכיות, שאף הם כלים על ששעבדו את ישראל: דן אנכי. בעשר מכות: ברכוש גדול. בממון גדול, כמו שנאמר (שמות יב לו) וינצלו את מצרים: (טו) וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקָּבֵר בְּשֵׂיבָה טוֹבָה: וְאַתְּ תֵּעוֹל לְוָת אַבָהָתָךְ בִּשְׁלָם תִּתְקָבַר בְּסֵיבוּ טָבָא:

רש"י ואתה תבוא. ולא תראה כל אלה: אל אבתיך. אביו עובד עבודה זרה והוא מבשרו שיבא אליו, אלא למדך שעשה תרח תשובה: תקבר בשיבה טובה. בשרו שיעשה ישמעאל תשובה בימיו ולא יצא עשו לתרבות רעה בימיו, ולפיכך מת חמש שנים קודם זמנו ובו ביום מרד עשו:

(טז) וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הֵנָּה כִּי לֹא שָׁלֵם עֲוֹן הָאֱמֹרִי עַד הֵנָּה: וְדָרָא רְבִיעָאָה יְתוּבוּן הָכָא אֲרֵי לָא שְׁלִים חוֹבָא דֶאֱמוֹרָאָה עַד כְּעַן:

רש"י ודור רביעי. לאחר שיגלו למצרים יהיו שם שלשה דורות, והרביעי ישובו לארץ הזאת, לפי שבארץ כנען היה מדבר עמו וכרת ברית זו, כדכתיב (פסוק ז) לתת לך את הארץ הזאת לרשתה, וכן היה. יעקב ירד למצרים. צא וחשוב דורותיו יהודה, פרץ, חצרון, וכלב בן חצרון מבאי הארץ היה: כי לא שלם עון האמורי. להיות משתלח מארצו עד אותו זמן, שאין הקדוש ברוך הוא נפרע מאמה עד שתתמלא סאתה, שנאמר (ישעיה כז ח) בסאסאה בשלחה תריבנה:

(יז) וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וַעֲלָטָה הָיָה וְהִנֵּה תַנּוּר עָשָׁן וְלַפִּיד אֵשׁ אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת:

רש"י ויהי השמש באה. כמו ויהי הם מריקים שקיהם (בראשית מב לה) , ויהי הם קוברים איש, כלומר ויהי דבר זה (מ"ב יג כא) : השמש באה. שקעה: ועלטה היה. חשך היום: והנה תנור עשן וגו' . רמז לו שיפלו המלכיות בגיהנם. באה טעמו למעלה, לכך הוא מבואר שבאה כבר, ואם היה טעמו למטה באל"ף היה מבואר כשהיא שוקעת. ואי

אפשר לומר כן, שהרי כבר כתיב ויהי השמש לבא, והעברת תנור עשן לאחר מכאן היתה נמצא שכבר שקעה. וזה חלוק בכל תבה לשון נקבה שיסודה שתי אותיות, כמו בא, קם, שב, כשהטעם למעלה, לשון עבר הוא, כגון זה, וכגון (להלן כט ט) ורחל באה, (שם לז ז) קמה אלמתי, (רות א טו) הנה שבה יבמתך, וכשהטעם למטה הוא לשון הוה, דבר שנעשה עכשיו והולך, כמו (להלן כט ו) באה עם הצאן, (אסתר ב יד) בערב היא באה ובבקר היא שבה:

(יח) בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת אַבְרָם בְּרִית לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ נָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד הַנָּהָר הַגָּדֹל נְהַר פְּרָת: בְּיוֹמָא הַהוּא גְּזַר יְיָ עִם אַבְרָם קְיָם לְמֵימָר לִבְנָךְ יְהַבִית יָת אַרְעָא הָדָא מִן נַהֲרָא דְמִצְרַיִם וְעַד נַהֲרָא רַבָּא נַהֲרָא פְּרָת:

רש"י לזרעך נתתי. אמירתו של הקדוש ברוך הוא כאלו היא עשויה: הנהר הגדול נהר פרת. לפי שהוא דבוק לארץ ישראל קראהו גדול אף על פי שהוא מאוחר בארבעה נהרות היוצאים מעדן, שנאמר והנהר הרביעי הוא פרת. משל הדיוט עבד מלך מלך, הדבק לשחור וישתחוו לך:

(יט) אֶת הַקֵּינִי וְאֶת הַקְּנִזִּי וְאֶת הַקַּדְמֹנִי: יָת שַׁלְמָאֵי וְיָת קְנָזָאֵי וְיָת קַדְמוֹנָאֵי:

רש"י את הקיני. עשר אמות יש כאן ולא נתן להם אלא שבעה גוים, והשלשה אדום ומואב ועמון, והם קיני קניזי וקדמוני עתידים להיות ירשה לעתיד, שנאמר (ישעיה יא יד) אדום ומואב משלוח ידם ובני עמון משמעתם:

(כ) וְאֶת הַחִתִּי וְאֶת הַפְּרִזִּי וְאֶת הָרְפָאִים: וְיָת חִתָּאֵי וְיָת פְּרִזָאֵי וְיָת גִּבָּרָאֵי:

רש"י ואת הרפאים. ארץ עוג, שנאמר בה (דברים ג יג) ההוא יקרא ארץ רפאים:

(כא) וְאֶת הָאֱמֹרִי וְאֶת הַכְּנַעֲנִי וְאֶת הַגִּרְגָּשִׁי וְאֶת הַיְבוּסִי: וְיָת אֱמוֹרָאֵי וְיָת כְּנַעֲנָאֵי וְיָת גִּרְגָּשָׁאֵי וְיָת יְבוּסָאֵי: **טז** (א) וְשָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם לֹא יָלְדָה לוֹ וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וּשְׁמָהּ הָגָר: וְשָׂרַי אִנְתַּת אַבְרָם לָא יְלִידַת לֵהּ וְלַהּ אַמְתָא מִצְרֵיתָא וּשְׁמַהּ הָגָר:

רש"י שפחה מצרית. בת פרעה היתה, כשראה נסים שנעשו לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר:

(ב) וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם הִנֵּה נָא עֲצָרַנִי יְהוָה מִלֶּדֶת בֹּא נָא אֶל שִׁפְחָתִי אוּלַי אִבָּנֶה מִמֶּנָּה וַיִּשְׁמַע אַבְרָם לְקוֹל שָׂרָי: וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם הָא כְעַן מַנְּעַנִי יְיָ מִלְּמֵילַד עוֹל כְּעַן לְוַת אַמְתִי מָאִים אִתְבְּנֵי מִנַּהּ וְקַבִּיל אַבְרָם לְמֵימַר שָׂרָי:

רש"י אולי אבנה ממנה. למד על מי שאין לו בנים שאינו בנוי אלא הרוס: אבנה ממנה. בזכות שאכניס צרתי לתוך ביתי: לקול שרי. לרוח הקודש שבה:

(ג) וַתִּקַּח שָׂרַי אֵשֶׁת אַבְרָם אֶת הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחָתָהּ מִקֵּץ עֶשֶׂר שָׁנִים לְשֶׁבֶת אַבְרָם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְאַבְרָם אִישָׁהּ לוֹ לְאִשָּׁה: וּדְבָרַת שָׂרַי אִתַּת אַבְרָם יָת הָגָר מִצְרֵיתָא אַמְתַהּ מִסּוֹף עֶשֶׂר שְׁנִין לְמִיתַב אַבְרָם בְּאַרְעָא דְכְנַעַן וִיהָבַת יָתַהּ לְאַבְרָם בַּעֲלַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י ותקח שרי. לקחתה בדברים אשריך שזכית לדבק בגוף קדוש כזה: מקץ עשר שנים. מועד הקבוע לאשה ששהתה עשר שנים ולא ילדה לבעלה לביב לשא אחרת: לשבת אברם וגו' . מגיד שאין ישיבת חוצה לארץ עולה לו מן המנין, לפי שלא נאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, עד שיבא לארץ ישראל:

(ד) וַיָּבֹא אֶל הָגָר וַתַּהַר וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וַתֵּקַל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ: וְעַל לְוַת הָגָר וְעַדְיַאת וַחֲזַת אֲרֵי עֲדְיַאת וּקְלַת רַבְּנָתַהּ בְּעֵינָהַהּ:

רש"י ויבא אל הגר ותהר. מביאה ראשונה: ותקל גברתה בעיניה. אמרה שרי זו אין סתרה כגלויה, מראה עצמה כאלו היא צדקת ואינה צדקת, שלא זכתה להריון כל השנים הללו, ואני נתעברתי מביאה ראשונה:

(ה) וַתֹּאמֶר שָׂרַי אֶל אַבְרָם חֲמָסִי עָלֶיךָ אָנֹכִי נָתַתִּי שִׁפְחָתִי בְּחֵיקֶךָ וַתֵּרֶא כִּי הָרָתָה וָאֵקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶיךָ: וַאֲמַרַת שָׂרַי לְאַבְרָם דִּין לִי עֲלָךְ אֲנָא יְהָבִית אַמְתִי לָךְ וַחֲזַת אֲרֵי עֲדְיַאת וּקְלֵית בְּעֵינָהַהּ יְדִין יְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רש"י חמסי עליך. חמס העשוי לי, עליך אני מטילה הענש, כשהתפללת להקדוש ברוך הוא מה תתן לי ואנכי הולך ערירי, לא התפללת אלא עליך, והיה לך להתפלל על שנינו והייתי אני נפקדת עמך. ועוד, דבריך אתה חומס ממני שאתה שומע בזיוני ושותק: אנכי נתתי שפחתי וגו' ביני וביניך. כל ביני ובינך שבמקרא חסר, וזה מלא, קרי ביה ובינך שהכניסה עין הרע בעבורה של הגר והפילה עברה, הוא שהמלאך אומר להגר הנך הרה, והלא כבר הרתה והוא מבשר לה שתהר, אלא מלמד שהפילה הריון הראשון:

(ו) וַיֹּאמֶר אַבְרָם אֶל שָׂרַי הִנֵּה שִׁפְחָתֵךְ בְּיָדֵךְ עֲשִׂי לָהּ הַטּוֹב בְּעֵינָיִךְ וַתְּעַנֶּהָ שָׂרַי וַתִּבְרַח מִפָּנֶיהָ: וַאֲמַר אַבְרָם לְשָׂרַי הָא אַמְתִיךְ בִּידִךְ עֲבִידִי לַהּ כְּדְתַקִּין בְּעֵינָיְכִי וְעַנְיַתַהּ שָׂרַי וְעָרְקַת מִקֳדָמַהּ:

רש"י ותענה שרי. היתה משעבדת בה בקושי:

(ז) וַיִּמְצָאָהּ מַלְאַךְ יְהוָה עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל הָעַיִן בְּדֶרֶךְ שׁוּר: וְאַשְׁכְּחַהּ מַלְאָכָא דַיְיָ עַל עֵינָא דְמַיָא בְּמַדְבְּרָא עַל עֵינָא בְּאָרְחָא דְחַגְרָא: (ח) וַיֹּאמַר הָגָר שִׂפְחַת שָׂרַי אֵי מִזֶּה בָאת וְאָנָה תֵלֵכִי וַתֹּאמֶר מִפְּנֵי שָׂרַי גְּבִרְתִּי אָנֹכִי בֹרַחַת: וַאֲמַר הָגָר אַמְתָא דְשָׂרַי מְנָן אַתְּ אָתְיָא וּלְאָן אַתְּ אָזְלָא וַאֲמַרַת מִן קֳדָם שָׂרַי רִבְּנְתִּי אֲנָא עָרְקָא (עָרוֹקֶת):

רש"י אי מזה באת. מהיכן באת. יודע היה, אלא לתן לה פתח לכנס עמה בדברים. ולשון אי מזה, איה המקום שתאמר עליו מזה אני באה:

(ט) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ: וַאֲמַר לַהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ תּוּבִי לְוָת רִבּוֹנְתִיךְ וְאִשְׁתַּעְבְּדִי תְּחוֹת יְדָהָא:

רש"י ויאמר לה מלאך ה' וגו' . על כל אמירה היה שלוח לה מלאך אחר, לכך נאמר מלאך בכל אמירה ואמירה:

(י) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֵךְ וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב: וַאֲמַר לַהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ אַסְגָאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָיְכִי וְלָא יִתְמְנוּן מִסְגֵּי: (יא) וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ יְהוָה הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְקָרָאת שְׁמוֹ יִשְׁמָעֵאל כִּי שָׁמַע יְהוָה אֶל עָנְיֵךְ: וַאֲמַר לַהּ מַלְאֲכָא דַיְיָ הָא אַתְּ מְעַדְיָא וְתֵלְדִין בַּר וְתִקְרִין שְׁמֵהּ יִשְׁמָעֵאל אֲרֵי קַבִּיל יְיָ צְלוֹתִיךְ:

רש"י הנך הרה. כשתשובי תהרי, כמו (שופטים יג ז) הנך הרה, דאשת מנוח: וילדת בן. כמו ויולדת, ודומה לו (ירמיה כב כג) ישבת בלבנון מקננת בארזים: וקראת שמו. צווי הוא, כמו שאומר לזכר (יז יט) וקראת את שמו יצחק:

(יב) וְהוּא יִהְיֶה פֶּרֶא אָדָם יָדוֹ בַכֹּל וְיַד כֹּל בּוֹ וְעַל פְּנֵי כָל אֶחָיו יִשְׁכֹּן: וְהוּא יְהֵא מָרוֹד בֶּאֱנָשָׁא הוּא יְהֵא צָרִיךְ לְכֹלָּא וְאַף כָּל בְּנֵי אֱנָשָׁא יְהוֹן צָרִיכִין לֵהּ וְעַל אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי יִשְׁרֵי:

רש"י פרא אדם. אוהב מדברות לצוד חיות, כמו שכתוב (כא כ. כא) ויהי רבה קשת וישב במדבר פארן: ידו בכל. לסטים: ויד כל בו. הכל שונאין אותו ומתגרין בו: ועל פני כל אחיו ישכן. שיהיה זרעו גדול:

(יג) וַתִּקְרָא שֵׁם יְהוָה הַדֹּבֵר אֵלֶיהָ אַתָּה אֵל רֳאִי כִּי אָמְרָה הֲגַם הֲלֹם רָאִיתִי אַחֲרֵי רֹאִי:

וְצַלְיַאת בִּשְׁמָא דַיְיָ דְּמִתְמַלֵּל עִמַּהּ אֱמַרַת אַתְּ הוּא אֱלָהָא דְחָזֵי כֹּלָּא אֲרֵי אָמַרַת הֲבָרַם הָכָא(נ"א הַאַף אֲנָא) שְׁרֵיתִי חָזְיָא בָּתַר דְּאִתְגְּלִי לִי:

רש"י אתה אל ראי. נקוד חטף קמ"ץ מפני שהוא שם דבר, אלוה הראיה, שרואה בעלבון של עלובין: הגם הלם. לשון תימה, וכי סבורה הייתי שאף הלום במדברות ראיתי שלוחו של מקום אחרי רואי אותם בביתו של אברהם, ששם הייתי רגילה לראות מלאכים. ותדע שהיתה רגילה לראותם שהרי מנוח ראה את המלאך פעם אחת ואמר (שופטים יג כב) מות נמות, וזו ראתה ארבעה פעמים זה אחר זה ולא חרדה:

(יד) עַל כֵּן קָרָא לַבְּאֵר בְּאֵר לַחַי רֹאִי הִנֵּה בֵין קָדֵשׁ וּבֵין בָּרֶד: עַל כֵּן קְרָא לִבְאֵרָא בְּאֵרָא דְמַלְאַךְ קַיְימָא אִתַּחֲזִי עֲלַהּ הָא הִיא בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא:

רש"י באר לחי ראי. כתרגומו בירא דמלאך קיימאאתחזי עלה:

(טו) וַתֵּלֶד הָגָר לְאַבְרָם בֵּן וַיִּקְרָא אַבְרָם שֵׁם בְּנוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר יִשְׁמָעֵאל: וְיִלְיֹדַת הָגָר לְאַבְרָם בָּר וְקָרָא אַבְרָם שׁוּם בְּרִיהּ דִּילְיֹדַת הָגָר יִשְׁמָעֵאל:

רש"י ויקרא אברם שם וגו' . אף על פי שלא שמע אברם דברי המלאך שאמר (פסוק יא) וקראת שמו ישמעאל, שרתה רוח הקדש עליו וקראו ישמעאל:

(טז) וְאַבְרָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּלֶדֶת הָגָר אֶת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם: וְאַבְרָם בַּר תְּמָנָן וְשִׁית שְׁנִין כַּד יְלִידַת הָגָר יָת יִשְׁמָעֵאל לְאַבְרָם:

רש"י ואברם בן שמנים שנה וגו' . לשבחו של ישמעאל נכתב, להודיע שהיה בן שלש עשרה שנה כשנמול ולא עכב:

יז (א) וַיְהִי אַבְרָם בֶּן תִּשְׁעִים שָׁנָה וְתֵשַׁע שָׁנִים וַיֵּרָא יְהוָה אֶל אַבְרָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי אֵל שַׁדַּי הִתְהַלֵּךְ לְפָנַי וֶהְיֵה תָמִים: וַהֲוָה אַבְרָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין וְאִתְגְּלִי יְיָ לְאַבְרָם וַאֲמַר לֵיהּ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פְּלַח קֳדָמַי וֶהֱוֵי שְׁלִים:

רש"י אני אל שדי. אני הוא שיש די באלהותי לכל בריה, לפיכך התהלך לפני ואהיה לך לאלוה ולפטרון, וכן כל מקום שהוא במקרא פרושו די יש לו, והכל לפי הענין: התהלך לפני. כתרגומו פלח קדמי, הדבק בעבודתי: והיה תמים. אף זה צווי אחר צווי, היה שלם בכל נסיונותי. ולפי מדרשו התהלך לפני במצות מילה, ובדבר הזה תהיה תמים, שכל זמן שהערלה בך אתה בעל מום לפני. דבר אחר והיה תמים, עכשיו אתה חסר חמשה אברים שתי עינים, שתי אזנים, וראש הגויה שאוסיף לך אות על שמך ויהיו מנין אותיותיך מאתים ארבעים ושמונה כמנין אבריך:

(ב) וְאֶתְּנָה בְרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָּ וְאַרְבֶּה אוֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד: וְאֶתֵּן קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וְאַסְגֵּי יָתָךְ לַחֲדָא לַחֲדָא:

רש"י ואתנה בריתי. ברית של אהבה וברית הארץ להורישה לך על ידי מצוה זו:

(ג) וַיִּפֹּל אַבְרָם עַל פָּנָיו וַיְדַבֵּר אִתּוֹ אֱלֹהִים לֵאמֹר: וּנְפַל אַבְרָם עַל אַפּוֹהִי וּמַלֵּיל עִמֵּהּ יְיָ לְמֵימָר:

רש"י ויפל אברם על פניו. ממורא השכינה, שעד שלא מל לא היה בו כח לעמוד ורוח הקדש נצבת עליו, וזהו שנאמר בבלעם (במדבר כד ד) נפל וגלוי עינים. בברייתא דרבי אליעזר מצאתי כן:

(ד) אֲנִי הִנֵּה בְרִיתִי אִתָּךְ וְהָיִיתָ לְאַב הֲמוֹן גּוֹיִם: אֲנָא הָא (גְּזַר) קְיָמִי עִמָּךְ וּתְהֵי לְאַב סַגִּי עַמְמִין: (ה) וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד אֶת שִׁמְךָ אַבְרָם וְהָיָה שִׁמְךָ אַבְרָהָם כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ: וְלָא יִתְקְרֵי עוֹד יָת שְׁמָךְ אַבְרָם וִיהֵי שְׁמָךְ אַבְרָהָם אֲרֵי אַב סַגֵּי עַמְמִין יְהַבְתָּךְ:

רש"י כי אב המון גוים. לשון נוטריקון של שמו. ורי"ש שהיתה בו בתחלה, שלא היה אב אלא לארם שהוא מקומו ועכשיו אב לכל העולם, לא זזה ממקומה, שאף יו"ד של שרי נתרעמה על השכינה עד שנתוספה ליהושע, שנאמר (במדבר יג טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע:

(ו) וְהִפְרֵתִי אֹתְךָ בִּמְאֹד מְאֹד וּנְתַתִּיךָ לְגוֹיִם וּמְלָכִים מִמְּךָ יֵצֵאוּ: וַאֲפִישׁ יָתְךָ לַחֲדָא לַחֲדָא וְאֶתְּנִנָּךְ לְכִנְשִׁין וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן:

רש"י ונתתיך לגוים. ישראל ואדום, שהרי ישמעאל כבר היה לו ולא היה מבשרו עליו:

(ז) **שביעי** וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם לִבְרִית עוֹלָם לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ: וַאֲקִים יָת קְיָמִי בֵּין מֵימְרִי וּבֵינָךְ וּבֵין בְּנָךְ וּבֵין בְּנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן לִקְיָם עָלֶם לְמֶהֱוֵי לָךְ לֵאלָהָא וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ:

רש"י והקמתי את בריתי. ומה היא הברית, להיות לך לאלהים:

(ח) וְנָתַתִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֵת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֵת כָּל אֶרֶץ כְּנַעַן לַאֲחֻזַּת עוֹלָם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים: וְאֶתֵּן לָךְ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ יָת אַרְעָא תּוֹתָבוּתָךְ יָת כָּל אַרְעָא דִכְנַעַן לְאַחָסָנַת עָלָם וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא:

רש"י לאחזת עולם. ושם אהיה להם לאלהים, אבל הדר בחוצה לארץ דומה כמי שאין לו אלוה:

(ט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אֶת בְּרִיתִי תִּשְׁמֹר אַתָּה וְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ לְדֹרֹתָם: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם וְאַתְּ יָת קְיָמִי תִּטַּר אַתְּ וּבְנָךְ בַּתְרָךְ לְדָרֵיהוֹן:

רש"י ואתה. וא"ו זו מוסיף על ענין ראשון אני הנה בריתי אתך, ואתה הוי זהיר לשמרו, ומה היא שמירתו, (פסוק י) זאת בריתי אשר תשמרו המול לכם וגו' :

(י) זֹאת בְּרִיתִי אֲשֶׁר תִּשְׁמְרוּ בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם וּבֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ הִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר: דָּא קְיָמִי דִּי תִטְּרוּן בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן וּבֵין בְּנָיךְ בַּתְרָךְ מְגַזַּר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:

רש"י ביני וביניכם וגו' . אותם של עכשיו: ובין זרעך אחריך. העתידין להולד: המול. כמו להמול כמו שאתה אומר עשות, כמו לעשות:

(יא) וּנְמַלְתֶּם אֵת בְּשַׂר עָרְלַתְכֶם וְהָיָה לְאוֹת בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֵיכֶם: וְתִתְגְּזְרוּן יָת בִּשְׂרָא דְעָרְלָתְכוֹן וּתְהֵי(נ"י וּתְהֶא) לְאָת קְיָם בֵּין מֵימְרִי וּבֵינֵיכוֹן:

רש"י ונמלתם. כמו ומלתם והנו"ן בו יתרה ליסוד הנופל בו לפרקים, כגון נ' של נושך ונ' של נושא. ונמלתם, כמו ונשאתם, אבל ימול לשון יפעל כמו יעשה, יאכל:

(יב) וּבֶן שְׁמֹנַת יָמִים יִמּוֹל לָכֶם כָּל זָכָר לְדֹרֹתֵיכֶם יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מִכֹּל בֶּן נֵכָר אֲשֶׁר לֹא מִזַּרְעֲךָ הוּא: וּבֵר תְּמַנְיָא יוֹמִין יִתְגְזַר (יִגְזוֹר)לְכוֹן כָּל דְכוּרָא לְדָרָתֵיכוֹן יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַּסְפָּא מִכֹּל בַּר עַמְמִין דְלָא מִבְּנָךְ הוּא:

רש"י יליד בית. שילדתו השפחה בבית: ומקנת כסף. שקנאו משנלד:

(יג) הִמּוֹל יִמּוֹל יְלִיד בֵּיתְךָ וּמִקְנַת כַּסְפֶּךָ וְהָיְתָה בְרִיתִי בִּבְשַׂרְכֶם לִבְרִית עוֹלָם: אִתְגַזָרָא יִתְגַזְרוּן (נ"י מִגְזַר יִגְזַר)יְלִיד בֵּיתָךְ וּזְבִין כַּסְפָּךְ וּתְהֵי קְיָמִי בִּבְשַׂרֵיכוֹן לִקְיָם עָלַם:

רש"י המול ימול יליד ביתך. כאן כפל עליו ולא אמר לשמונה ימים, ללמדך שיש יליד בית נמול לאחר שמנה ימים, כמו שמפורש במסכת שבת (דף קלח ב) :

(יד) וְעָרֵל זָכָר אֲשֶׁר לֹא יִמּוֹל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ אֶת בְּרִיתִי הֵפַר:

וְעָרֵל דְכוּרָא דִי לָא יִגְזַר יָת בְּשַׂר עָרְלְתֵהּ וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא מֵעַמֵּיהּ יָת קְיָמִי אַשְׁנִי:

רש"י ועֹרל זכר. כאן למד שהמילה באותו מקום שהוא נכר בין זכר לנקבה: אשר לא ימול. משיגיע לכלל ענשין ונכרתה, אבל אביו אין ענוש עליו כרת אבל עובר בעשה: ונכרתה הנפש. הולך ערירי ומת קודם זמנו:

(טו) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם שָׂרַי אִשְׁתְּךָ לֹא תִקְרָא אֶת שְׁמָהּ שָׂרָי כִּי שָׂרָה שְׁמָהּ: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם שָׂרַי אִתְּתָךְ לָא תִקְרֵי יָת שְׁמַהּ שָׂרָי אֲרֵי שָׂרָה שְׁמַהּ:

רש"י לא תקרא את שמה שרי. דמשמע שרי לי ולא לאחרים כי שרה סתם שמה, שתהא שרה על כל:

(טז) וּבֵרַכְתִּי אֹתָהּ וְגַם נָתַתִּי מִמֶּנָּה לְךָ בֵּן וּבֵרַכְתִּיהָ וְהָיְתָה לְגוֹיִם מַלְכֵי עַמִּים מִמֶּנָּה יִהְיוּ:

וֶאֱבָרֵךְ יָתַהּ וְאַף אֶתֵּן מִנַּהּ לָךְ בַּר וֶאֱבָרְכִנַּהּ וּתְהֵי לְכִנְשִׁין מַלְכִין דְשַׁלִיטִין בְעַמְמַיָא מִנַּהּ יְהוֹן:

רש"י וברכתי אתה. ומה היא הברכה, שחזרה לנערותה, שנאמר (לקמן יח יב) אחרי בלתי היתה לי עדנה: וברכתיה. בהנקת שדים, כשנצרכה לכך ביום משתה של יצחק, שהיו מרננים עליהם שהביאו אסופי מן השוק ואומרים בננו הוא, והביאה כל אחת בנה עמה ומניקתה לא הביאה, והיא היניקה את כלם, הוא שנאמר (כא ז) היניקה בנים שרה. בראשית רבה (נג ט) רמזו במקצת:

(יז) וַיִּפֹּל אַבְרָהָם עַל פָּנָיו וַיִּצְחָק וַיֹּאמֶר בְּלִבּוֹ הַלְּבֶן מֵאָה שָׁנָה יִוָּלֵד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִים שָׁנָה תֵּלֵד: וּנְפַל אַבְרָהָם עַל אַפּוֹהִי וַחֲדִי וַאֲמַר בְּלִבֵּהּ הַלְּבַר מְאָה שְׁנִין יְהֵי וְלַד וְאִם שָׂרָה הֲבַת תִּשְׁעִין שְׁנִין תְּלִיד:

רש"י ויפל אברהם על פניו ויצחק. זה תירגם אנקלוס וחדי, לשון שמחה, ושל שרה לשון מחוך. למדת שאברהם האמין ושמח, ושרה לא האמינה ולגלגה. וזהו שהקפיד הקדוש

ברוך הוא על שרה ולא הקפיד על אברהם: הלבן. יש תמיהות שהן קימות כמו (ש"א ב כז) הנגלה נגליתי, (ש"ב טו כז) הראה אתה, אף זו היא קימת, וכך אמר בלבו הנעשה חסד זה לאחר מה שהקדוש ברוך הוא עושה לי: ואם שרה הבת תשעים שנה. היתה כדאי לילד. ואף על פי שדורות הראשונים היו מולידין בני חמש מאות שנה, בימי אברהם נתמעטו השנים כבר ובא תשות כח לעולם, וצא ולמד מעשרה דורות שמנח ועד אברהם שמיהרו תולדותיהן בני ששים ובני שבעים:

(יח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים לוּ יִשְׁמָעֵאל יִחְיֶה לְפָנֶיךָ: וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ לְוַי יִשְׁמָעֵאל יִתְקַיֵם קֳדָמָךְ:

רש"י לו ישמעאל יחיה. הלואי שיחיה ישמעאל, איני כדאי לקבל מתן שכר כזה: יחיה לפניך. יחיה ביראתך, כמו (פסוק א) התהלך לפני, פלח קדמי:

(יט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲבָל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ יֹלֶדֶת לְךָ בֵּן וְקָרָאתָ אֶת שְׁמוֹ יִצְחָק וַהֲקִמֹתִי אֶת בְּרִיתִי אִתּוֹ לִבְרִית עוֹלָם לְזַרְעוֹ אַחֲרָיו: וַאֲמַר יְיָ בְּקוּשְׁטָא שָׂרָה אִתְּתָךְ תְּלִיד לָךְ בָּר וְתִקְרֵי יָת שְׁמֵהּ יִצְחָק וַאֲקִים יָת קְיָמִי עִמֵּהּ לִקְיָם עָלַם לִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי:

רש"י אבל. לשון אמתת דברים, וכן (לקמן מב כא) אבל אשמים אנחנו, (מ"ב ד יד) אבל בן אין לה: וקראת את שמו יצחק. על שם הצחוק. ויש אומרים על שם י' נסיונות, וצ' שנה של שרה, וח' ימים שנמול, וק' שנה של אברהם. והקימתי את בריתי למה נאמר, והרי כבר כתיב (פסוק ט) ואתה את בריתי תשמור אתה וזרעך וגו' אלא לפי שאומר (פסוק ז) והקמתי וגו' , יכול בני ישמעאל ובני קטורה בכלל הקיום, תלמוד לומר והקמותי את בריתי אתו, ולא עם אחרים. ואת בריתי אקים את יצחק, למה נאמר, [אלא למד שהיה קדוש מבטן]. דבר אחר אמר ר' אבא מכאן למד קל וחומר בן הגבירה מבן האמה, כתיב (פסוק כ) כי הנה ברכתי אותו והפריתי אותו והרביתי אותו, זה ישמעאל וקל וחמר ואת בריתי אקים את יצחק: את בריתי. ברית המילה תהא מסורה לזרעו של יצחק:

(כ) וּלְיִשְׁמָעֵאל שְׁמַעְתִּיךָ הִנֵּה בֵּרַכְתִּי אֹתוֹ וְהִפְרֵיתִי אֹתוֹ וְהִרְבֵּיתִי אֹתוֹ בִּמְאֹד מְאֹד שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם יוֹלִיד וּנְתַתִּיו לְגוֹי גָּדוֹל: וְעַל יִשְׁמָעֵאל קַבֵּלִית צְלוֹתָךְ הָא בָּרֵכִית יָתֵהּ וְאַפֵּישׁ יָתֵהּ וַאֲסָגֵי יָתֵהּ לַחֲדָא תְּרֵין עֲשַׂר רַבְרְבַיָּא יְלִיד וְאֶתְּנִנֵּיהּ לְעַם סַגִּי:

רש"י שנים עשר נשיאם. כענינים יכלו, כמו (משלי כה יד) נשיאים ורוח:

(כא) וְאֶת בְּרִיתִי אָקִים אֶת יִצְחָק אֲשֶׁר תֵּלֵד לְךָ שָׂרָה לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת: וְיָת קְיָמִי אָקִים עִם יִצְחָק דִּי תְּלִיד לָךְ שָׂרָה לְזִמְנָא הָדֵין בְּשַׁתָּא אָחֳרָנְתָא: (כב) וַיְכַל לְדַבֵּר אִתּוֹ וַיַּעַל אֱלֹהִים מֵעַל אַבְרָהָם: וְשֵׁיצִי לְמַלָּלָא עִמֵּהּ וְאִסְתַּלַק יְקָרָא דַיְיָ מֵעִלְוֹהִי דְּאַבְרָהָם:

רש"י מעל אברהם. לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום:

(כג) וַיָּקַח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֵת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֵת כָּל מִקְנַת כַּסְפּוֹ כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיָּמָל אֶת בְּשַׂר עָרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ אֱלֹהִים: וּדְבַר אַבְרָהָם יְת יִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ וְיָת כָּל יְלִידֵי בֵיתֵהּ וְיָת כָּל זְבִינֵי כַסְפֵּהּ כָּל דְּכוּרָא בַּאֲנָשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וּגְזַר יָת בִּשְׂרָא דְעָרְלָתְהוֹן בְּכַרַן יוֹמָא הָדֵין כְּמָא דִי מַלֵּיל עִמֵּהּ יְיָ:

רש"י בעצם היום. בו ביום שנצטוה, ביום ולא בלילה, לא נתיירא לא מן הגוים ולא מן הלצנים, ושלא יהיו אויביו ובני דורו אומרים אלו ראינוהו לא הנחנוהו למול ולקים מצותו של מקום: וימל. לשון ויפעל:

(כד) **מפטיר** וְאַבְרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתֵשַׁע שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: וְאַבְרָהָם בַּר תִּשְׁעִין וּתְשַׁע שְׁנִין כַּד גְּזַר בִּשְׂרָא דְעָרְלָתֵהּ:

רש"י בהמלו. בהפעלו, כמו (ב ד) בהבראם:

(כה) וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהִמֹּלוֹ אֵת בְּשַׂר עָרְלָתוֹ: וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ בַּר תְּלַת עַשְׂרֵי שְׁנִין כַּד גְּזַר יָת בִּשְׂרָא דְעָרְלָתֵהּ:

רש"י בהמלו את בשר ערלתו. באברהם לא נאמר את, לפי שלא היה חסר אלא חתוך בשר, שכבר נתמעך על ידי תשמיש, אבל ישמעאל שהיה ילד הוזקק לחתוך ערלה ולפרוע המילה, לכך נאמר בו את:

(כו) בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמּוֹל אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ: בְּכַרַן יוֹמָא הָדֵין (גְּזַר) אִתְגְּזַר אַבְרָהָם וְיִשְׁמָעֵאל בְּרֵהּ:

רש"י בעצם היום הזה. שמלאו לאברהם תשעים ותשע שנה ולישמעאל שלש עשרה שנים נמול אברהם וישמעאל בנו:

(כז) וְכָל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ יְלִיד בָּיִת וּמִקְנַת כֶּסֶף מֵאֵת בֶּן נֵכָר נִמֹּלוּ אִתּוֹ: וְכָל אֱנָשֵׁי בֵיתֵהּ יְלִידֵי בֵיתָא וּזְבִינֵי כַסְפָּא מִן בַּר עַמְמִין אִתְגְּזָרוּ (גְּזַרוּ) עִמֵּהּ: פפפ:

הפטרת לך לך - ישעיה מ

(כז) לָמָּה תֹאמַר יַעֲקֹב וּתְדַבֵּר יִשְׂרָאֵל נִסְתָּרָה דַרְכִּי מֵיְהוָה וּמֵאֱלֹהַי מִשְׁפָּטִי יַעֲבוֹר: (כח) הֲלוֹא יָדַעְתָּ אִם לֹא שָׁמַעְתָּ אֱלֹהֵי עוֹלָם יְהוָה בּוֹרֵא קְצוֹת הָאָרֶץ לֹא יִיעַף וְלֹא יִיגָע אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתוֹ: (כט) נֹתֵן לַיָּעֵף כֹּחַ וּלְאֵין אוֹנִים עָצְמָה יַרְבֶּה: (ל) וְיֵעָפוּ נְעָרִים וְיִגָעוּ וּבַחוּרִים כָּשׁוֹל יִכָּשֵׁלוּ: (לא) וְקוֵי יְהוָה יַחֲלִיפוּ כֹחַ יַעֲלוּ אֵבֶר כַּנְּשָׁרִים יָרוּצוּ וְלֹא יִיגָעוּ יֵלְכוּ וְלֹא יִיעָפוּ: **מא** (א) הַחֲרִישׁוּ אֵלַי אִיִּים וּלְאֻמִּים יַחֲלִיפוּ כֹחַ יִגְּשׁוּ אָז יְדַבֵּרוּ יַחְדָּו לַמִּשְׁפָּט נִקְרָבָה: (ב) מִי הֵעִיר מִמִּזְרָח צֶדֶק יִקְרָאֵהוּ לְרַגְלוֹ יִתֵּן לְפָנָיו גּוֹיִם וּמְלָכִים יַרְדְּ יִתֵּן כֶּעָפָר חַרְבּוֹ כְּקַשׁ נִדָּף קַשְׁתּוֹ: (ג) יִרְדְּפֵם יַעֲבוֹר שָׁלוֹם אֹרַח בְּרַגְלָיו לֹא יָבוֹא: (ד) מִי פָעַל וְעָשָׂה קֹרֵא הַדֹּרוֹת מֵרֹאשׁ אֲנִי יְהוָה רִאשׁוֹן וְאֶת אַחֲרֹנִים אֲנִי הוּא: (ה) רָאוּ אִיִּים וְיִירָאוּ קְצוֹת הָאָרֶץ יֶחֱרָדוּ קָרְבוּ וְיֵאָתְיוּן: (ו) אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ יַעְזֹרוּ וּלְאָחִיו יֹאמַר חֲזָק: (ז) וַיְחַזֵּק חָרָשׁ אֶת צוֹרֵף

מַחֲלִיק פַּטִּישׁ אֶת הוֹלֶם פָּעַם אֹמֵר לַדֶּבֶק טוֹב הוּא וַיְחַזְּקֵהוּ בְּמַסְמְרִים לֹא יִמּוֹט: (ח) וְאַתָּה יִשְׂרָאֵל עַבְדִּי יַעֲקֹב אֲשֶׁר בְּחַרְתִּיךְ זֶרַע אַבְרָהָם אֹהֲבִי: (ט) אֲשֶׁר הֶחֱזַקְתִּיךְ מִקְצוֹת הָאָרֶץ וּמֵאֲצִילֶיהָ קְרָאתִיךְ וָאֹמַר לְךָ עַבְדִּי אַתָּה בְּחַרְתִּיךְ וְלֹא מְאַסְתִּיךְ: (י) אַל תִּירָא כִּי עִמְּךָ אָנִי אַל תִּשְׁתָּע כִּי אֲנִי אֱלֹהֶיךָ אִמַּצְתִּיךָ אַף עֲזַרְתִּיךָ אַף תְּמַכְתִּיךָ בִּימִין צִדְקִי: (יא) הֵן יֵבֹשׁוּ וְיִכָּלְמוּ כֹּל הַנֶּחֱרִים בָּךְ יִהְיוּ כְאַיִן וְיֹאבְדוּ אַנְשֵׁי רִיבֶךָ: (יב) תְּבַקְשֵׁם וְלֹא תִמְצָאֵם אַנְשֵׁי מַצֻּתֶךָ יִהְיוּ כְאַיִן וּכְאֶפֶס אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֶּךָ: (יג) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מַחֲזִיק יְמִינֶךָ הָאֹמֵר לְךָ אַל תִּירָא אֲנִי עֲזַרְתִּיךָ: (יד) אַל תִּירְאִי תּוֹלַעַת יַעֲקֹב מְתֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי עֲזַרְתִּיךְ נְאֻם יְהוָה וְגֹאֲלֵךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל: (טו) הִנֵּה שַׂמְתִּיךְ לְמוֹרֵג חָרוּץ חָדָשׁ בַּעַל פִּיפִיּוֹת תָּדוּשׁ הָרִים וְתָדֹק וּגְבָעוֹת כַּמֹּץ תָּשִׂים: (טז) תְּזָרֵם וְרוּחַ תִּשָּׂאֵם וּסְעָרָה תָּפִיץ אוֹתָם וְאַתָּה תָּגִיל בַּיהוָה בְּקְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל תִּתְהַלָּלְ:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ג

א. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר. שְׁנֵי מִקְוָאוֹת שֶׁאֵין בָּהֶם אַרְבָּעִים סְאָה, וְנָפְלוּ לָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְלָזֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְנִתְעָרְבוּ, כְּשֵׁרִים, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִקְרָא עֲלֵיהֶן שֵׁם פְּסוּל. אֲבָל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין וְנֶחֱלַק לִשְׁנַיִם, פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁנִּקְרָא עָלָיו שֵׁם פְּסוּל. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מַכְשִׁיר, שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל מִקְוֶה שֶׁאֵין בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפְלוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין וְחָסַר אֶפִלּוּ קֹרְטוֹב, כָּשֵׁר, מִפְּנֵי שֶׁחִסְּרוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְעוֹלָם הוּא בְּפְסוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ מְלוֹאוֹ וְעוֹד:

ברטנורה (א) ר' יוסי אומר כו' ולזה לוג ומחצה ונתערבו. והרי יש כאן שלשה לוגין מים שאובין שהן פוסלין את המקוה אע"פ כן כשרין: **שלא נקרא עליהם שם פסול**. שאם היו מוסיפין מים כשרין בכל אחד עד תשלום שיעור של מקוה, היה כל אחד מהן כשר: **ונחלק לשנים**. והוסיפו בכל אחד מים כשרים עד שיש בכל אחד מהם כשיעור מקוה: **פסול**. כל אחד מהן: **וחסר אפילו קרטוב**. לאחר שנפלו עליו שלשה לוגין מים שאובין מצומצמים נחסר ממנו אפילו קרטוב של מים: **כשר**. להוסיף עליו מים ולהשלימו לשיעור מקוה, שאי אפשר שבאותו קרטוב שחסר, לא חסר מעט מן השלשה לוגין, ונמצא שלא היה בו שלשה לוגין מים שאובין: **קרטוב**. חלק מששים וארבעה בלוג: **עד שיצא ממנו מלואו**. המים שהיו בו תחילה כשנפלו בו שלשה לוגין מים שאובים: **ועוד**. מעט יותר כדי לחסר משלשה לוגין. כגון מקוה שהיו בו עשרים סאה מים כשרים ונפלו

לתוכו שלשה לוגין מים שאובין ונתמלא אחר כך מי גשמים, לעולם הוא בפסולו עד שיוציא ממנו עשרים סאה שהיו שם תחילה, ועוד מעט יותר, למעט שלשה לוגין:

ב. כֵּיצַד, הַבּוֹר שֶׁבָּחָצֵר וְנִפְקְדוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, לְעוֹלָם הוּא בְּפָסוּלוֹ, עַד שֶׁיֵּצֵא מִמֶּנּוּ מְלוֹאוֹ וְעוֹד, אוֹ עַד שֶׁיַּעֲמִיד בֶּחָצֵר אַרְבָּעִים סְאָה וְיִטְהֲרוּ הָעֶלְיוֹנִים מִן הַתַּחְתּוֹנִים. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה פּוֹסֵל, אֶלָּא אִם כֵּן פָּקַק:

ברטנורה (ב) **שיעמיד בחצר ארבעים סאה**. מקוה כשר למטה מן הפסול, ופתקן לכשר כדי שיתחברו, ויטהר העליון הפסול מן התחתון הכשר, דאמרינן גוד אסיק. וכל שכן אם הכשר למעלה והפסול למטה, דאמרינן גוד אחית: **אלא אם כן פסק**. שפסקו מימיו ויצאו ממנו מלואו ועוד כדאמרן. ויש גורסים אלא אם כן פקק, כלומר אלא אם כן סתם על המקוה אשר עשה עד שלא יגע אחד באלה המים וגירסא ראשונה נראה לי עיקר. ואין הלכה כר' אלעזר בן עזריה:

ג. בּוֹר שֶׁהוּא מָלֵא מַיִם שְׁאוּבִין וְהָאַמָּה נִכְנֶסֶת לוֹ וְיוֹצְאָה מִמֶּנּוּ, לְעוֹלָם הוּא בְּפָסוּלוֹ, עַד שֶׁיִּתְחַשֵּׁב שֶׁלֹּא נִשְׁתַּיֵּר מִן הָרִאשׁוֹנִים שְׁלֹשָׁה לֻגִּין. שְׁנַיִם שֶׁהָיוּ מַטִּילִין לַמְּקוָה, זֶה לֹג וּמֶחֱצָה וְזֶה לֹג וּמֶחֱצָה, הַסּוֹחֵט אֶת כְּסוּתוֹ וּמַטִּיל מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה, וְהַמְּעָרֶה מִן הַצְּרָצוּר וּמַטִּיל מִמְּקוֹמוֹת הָרְבֵּה, רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, לֹא אָמְרוּ מַטִּילִין, אֶלָּא מַטִּיל. אָמְרוּ לוֹ, לֹא כָךְ וְלֹא כָךְ אָמְרוּ, אֶלָּא שֶׁנִּפְקְדוּ לוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין:

ברטנורה (ג) **והאמה נכנסת לו**. כגון מי גשמים שבאו מן המדרון ונכנסים לו: **הסוחט את כסותו**. והמים שהיו נבלעים בו חשיבי מים שאובים, וכשהוא סוחטן לתוך הבור הן באין ממקומות הרבה שמכאן ומכאן לבגד: **והמערה מן הצרצור**. כלי חרס שעושין על פיו שבכה כמין מכבר מעשה רשת, והמערה ממנו מטיל המים ממקומות הרבה: **רבי עקיבא מכשיר**. קסבר דאין שלשה לוגים מים שאובין פוסלין את המקוה אתא אם כן מטילן למקוה מכלי אחד וממקום אחד, מה שאין כן בכסות וצרצור: **וחכמים פוסלים**. דסברי שלשה כלים מצטרפין: **לא אמרו מטילין אלא מטיל**. כל זה קיבל רבי עקיבא מרבותיו דכלי המטיל שלשה לוגין מים למקוה פוסל את המקוה: **ולא כך אמרו אלא שנפלו**. ולא שנא מכלי אחד או מכלים הרבה ואין הלכה כרבי עקיבא:

ד. מִכְּלִי אֶחָד מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה, מִצְּטָרְפִין. וּמֵאַרְבָּעָה, אֵין מִצְּטָרְפִין. בַּעַל קֶרִי הַחוֹלֶה שֶׁנִּפְקְדוּ עָלָיו תִּשְׁעָה קַבִּין מַיִם, וְטָהוֹר שֶׁנִּפְקְדוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רֻבּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, מִכְּלִי אֶחָד מִשְּׁנַיִם וּמִשְּׁלֹשָׁה, מִצְּטָרְפִין. מֵאַרְבָּעָה, אֵין מִצְּטָרְפִין. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁהִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שֶׁלֹּא פָסַק הָרִאשׁוֹן. וּבַמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בִּזְמַן שֶׁלֹּא נִתְכַּוְּנוּ לְרַבּוֹת. אֲבָל נִתְכַּוְּנוּ לְרַבּוֹת, אֲפִלּוּ קֹרְטוֹב בְּכָל הַשָּׁנָה, מִצְּטָרְפִין לִשְׁלֹשָׁה לֻגִּין:

ברטנורה (ד) **מכלי אחד משנים וכו'**. סיומא דמלתייהו דרבנן היא: **תשעה קבין מים**. בעל קרי חולה שאינו יכול לטבול, אם נתנו עליו תשעה קבין מים, טהור. ואשמעינן מתניתין דלא שנא מכלי אחד לא שנא משנים או שלשה כלים: וכן טהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין. דפוסל את התרומה, כדאמרינן פרק קמא דשבת (דף יג) הני שלשה לוגין משנים או שלשה כלים מצטרפין, מארבעה אין מצטרפין: **במה דברים אמורים**. דמשנים ושלשה כלים מצטרפין: **בזמן שלא נתכוין לרבות**. אמקוה קאי, שלא נתכוין להוסיף עליו כדי להרבות בו מים: **אפילו קרטוב**. שיעור מועט אחד מששים וארבעה בלוג:

גמרא נדה דף ט' ע"ב

תַּנְיָא אָמַר לָהֶם רִבִּי אֱלִיעֶזֶר לַחֲכָמִים מַעֲשֶׂה בְּרִיבָה אַחַת בְּהֵיתֶלוֹ שֶׁהִפְסִיקָה שָׁלֹשׁ עוֹנוֹת וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי חֲכָמִים וְאָמְרוּ דַיָּהּ שֶׁעִתָּהּ אָמְרוּ לוֹ אֵין שַׁעַת הַדְּחַק רְאָיָה מַאי שַׁעַת הַדְּחַק אִיכָּא דְּאָמְרֵי שְׁנֵי בַצּוֹרֶת הַוּוּ אִיכָּא דְּאָמְרֵי טַהֲרוֹת אָפִישׁ לַעֲבִידָא וְחָשׁוּ רַבָּנָן לְהֶפְסֵד דְּטַהֲרוֹת. תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה וְעָשָׂה רִבִּי כְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר לְאַחַר שֶׁנִּזְכַּר אָמַר כְּדַי הוּא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר לִסְמוֹךְ עָלָיו בְּשִׁעַת הַדְּחָק. מַאי לְאַחַר שֶׁנִּזְכַּר אִילֵימָא לְאַחַר שֶׁנִּזְכַּר דְּאֵין הֲלָכָה כְּרִבִּי אֱלִיעֶזֶר אֶלָּא כְּרַבָּנָן בְּשִׁעַת הַדְּחַק הֵיכִי עָבִיד כַּוָּתֵיהּ אֶלָּא דְּלֹא אִיתְּמַר הָלְכָתָא לֹא כְּמָר וְלֹא כְּמָר. וּמַאי לְאַחַר שֶׁנִּזְכַּר דְּלָאו יָחִיד פָּלִיג עֲלֵיהּ אֶלָּא רַבִּים פְּלִיגִי עֲלֵיהּ אָמַר כְּדַי הוּא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר לִסְמוֹךְ עָלָיו בְּשִׁעַת הַדְּחָק:

רש"י **בהיתילו**. שם מקום: **שני בצורת הוו**. ואיכא הפסד מרובה חששו: **לאחר שנזכר**. שלא יפה הורה:

זוהר בראשית דף מ"ז ע"ב

וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דְּאִיהוּ יוֹם שְׁבִיעִי וּבֵיהּ אִשְׁתַּכְלָל עָלְמָא דְּאִיהוּ קַיּוּמָא דְּכֹלָּא, מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא כָּל מְלַאכְתּוֹ דְּהָא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב אַפִּיק כֹּלָּא בְּתוֹקְפָּא דִּכְתָב דְּנָפְקֵי מֵחָכְמָתָא, תְּלַת זִמְנִין הָכָא בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיִּשְׁבּוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי, הָא תְּלַת, וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה דְּעִם יוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא אִשְׁתַּכְלָל עָלְמָא כְּדְקָא אֲמָרָן, וַיִּשְׁבּוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא יְסוֹדָא דְּעָלְמָא, בְּסִפְרָא דְּרַב יֵיבָא סָבָא דָּא יוֹבְלָא וְעַל כָּךְ כְּתִיב הָכָא מִכָּל מְלַאכְתּוֹ דְּכֹלָּא נָפִיק מִנֵּיהּ, וַאֲנָן דָּא יְסוֹדָא כְּדְקָאָמְרָן דְּהָא נַיְחָא בֵּיהּ הֲוָה יַתִּיר מִכֹּלָּא, וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי דָּא כֹּהֵן גָּדוֹל דְּמְבָרֵךְ לְכֹלָּא וְהוּא נָטִיל בְּרִישָׁא דְּתִנְיָנָא כֹּהֵן נוֹטֵל בָּרֹאשׁ וּבִרְכָאן בֵּיהּ שַׁרְיָין לְבָרְכָא וְאִקְרֵי שְׁבִיעִי:

תרגום הזוהר וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, הַיְנוּ תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה שֶׁהִיא יוֹם הַשְּׁבִיעִי. וּבוֹ נִשְׁתַּכְלֵל הָעוֹלָם, כִּי הוּא הַקִּיּוּם שֶׁל הַכֹּל. נֶאֱמַר מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, וְלֹא נֶאֱמַר אֶת כָּל

מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, מִשּׁוּם שֶׁהַתּוֹרָה שָׁבְּכְתָב, הוֹצִיא וְגָמַר הַכֹּל בְּתוֹקֶף הַכָּתָב, הַיּוֹצְאִים וְנִמְשָׁכִים מֵהַחָכְמָה. שָׁלֹשׁ פְּעָמִים נֶאֱמַר כָּאן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְכַל אֱלֹקִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, וַיִּשְׁבּוֹת וְגוֹ', וַיְבָרֶךְ וְגוֹ', הֲרֵי נֶאֱמַר שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. וַיִּשְׁבּוֹת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי הוּא יְסוֹד הָעוֹלָם. בְּסִפְרוֹ שֶׁל רַבִּי יִיבָא הַזָּקֵן כָּתוּב, שֶׁוַּיִּשְׁבּוֹת וְגוֹ' הוּא עַל יוֹבֵל, שֶׁהַכֹּל יוֹצֵא מִמֶּנּוּ, מִכָּל מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה, כִּי מִכָּאן נִגְמֶרֶת כָּל הַמְּלָאכָה. וְאָנוּ אוֹמְרִים, שֶׁוַּיִּשְׁבּוֹת הוּא עַל יְסוֹד, וְלֹא עַל יוֹבֵל, כִּי הַמְּנוּחָה שֶׁבּוֹ הוּא יוֹתֵר מִכֹּל. וַיְבָרֶךְ וְגוֹ'. הוּא עַל כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁהוּא מְבָרֵךְ לַכֹּל, וְהוּא לוֹקֵחַ בָּרֹאשׁ, דִּתְנַן כֹּהֵן נוֹטֵל בְּרֹאשׁ כָּל הַמְּסוּבִּים, וְהַבְּרָכוֹת שׁוֹרִים בּוֹ, לְבָרֵךְ לַכֹּל, וְהוּא נִקְרָא שְׁבִיעִי.

הלכה פסוקה

ש"ע א"ח סי' רנ"א

א. לְעוֹלָם יַרְחִיק אָדָם עַצְמוֹ מֵהַצְּדָקָה וְיִגַּלְגֵּל עַצְמוֹ בְּצַעַר שֶׁלֹּא יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וְכֵן צִוּוּ חֲכָמִים עֲשֵׂה שַׁבַּתְּךָ חוֹל וְאַל תִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וַאֲפִלּוּ הָיָה חָכָם מְכֻבָּד וְהֶעֱנִי יַעֲסוֹק בְּאֻמָּנוּת וַאֲפִלּוּ בְּאֻמָּנוּת מְנֻוֶּלֶת וְאַל יִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת: **ב.** כָּל מִי שֶׁאֵין צָרִיךְ לְטוֹל מֵהַצְּדָקָה וּמְרַמֶּה הָעָם וְנוֹטֵל אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיִּצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל וְאֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת אֶלָּא אִם כֵּן יִטּוֹל כְּגוֹן זָקֵן אוֹ חוֹלֶה אוֹ בַּעַל יְסוּרִין וּמַגִּיס דַּעְתּוֹ וְאֵינוֹ נוֹטֵל הֲרֵי זֶה שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ וְאֵין לוֹ בְּצַעֲרוֹ אֶלָּא עֲוֹנוֹת וַחֲטָאִים וְכָל מִי שֶׁצָּרִיךְ לִטּוֹל וּמְצַעֵר עַצְמוֹ וְדוֹחֵק אֶת הַשָּׁעָה וְחַי חַיֵּי צַעַר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרְחוּ עַל הַצִּבּוּר אֵינוֹ מֵת עַד שֶׁיְּפַרְנֵס אֲחֵרִים וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ירמי' יז) בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּה':

מוסר

מספר שערי קדושה

יֵשׁ מִן הָעֲוֹנוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֶלָּא לְאַחַר נְקָמָה וּפְרָעוֹן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהֵם אַרְבָּעָה. הָרִאשׁוֹנָה שְׁבוּעַת שֶׁקֶר. וּבָהּ נֶאֱמַר (שמות כ) כִּי לֹא יְנַקֶּה ה' אֵת אֲשֶׁר יִשָּׂא אֶת שְׁמוֹ לַשָּׁוְא. הַשֵּׁנִי הַשּׁוֹפֵךְ דַּם נָקִי כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יואל ד') וְנִקֵּיתִי דָמָם לֹא נִקֵּיתִי. הַשְּׁלִישִׁי הַנּוֹאֵף עִם אֵשֶׁת אִישׁ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יואל ד) הַבָּא אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהּ. הָרְבִיעִי הַמֵּעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב עֵד שְׁקָרִים לֹא יִנָּקֶה. אֵלּוּ עֲוֹנוֹת אִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם וְיַעֲשֶׂה מֵהֶם תְּשׁוּבָה יִפָּרַע מִמֶּנּוּ הַיּוֹצֵר בָּעוֹלָם הַזֶּה פְּרָעוֹן קַל בִּשְׁבִיל שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶן לֹא יְנַקֶּה וְאַחַר כַּךְ יִנָּצֵל מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. וְגַם יֵשׁ רָשָׁע שֶׁכָּל עֲוֹנוֹתָיו נְצוּרִים וּשְׁמוּרִים לְיוֹם הַדִּין וְאַחַר כַּךְ שָׁב מֵרִשְׁעוֹ וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה וְחָזַר מֵחֶטְאוֹ וְעָזַב חוֹבָתוֹ וְנִתְחַיֵּיב שֶׁיִּלָּקֶה עַל זְדוֹנוֹ בָּזֶה הָעוֹלָם וְיִלָּקֶה וְיִנָּקֶם מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה עַל אַשְׁמָתוֹ כְּדֵי שֶׁיִּקָּרַע גְּזַר דִּינוֹ וְכֵיוָן שֶׁשָּׁב מֵרִשְׁעוֹ וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה הִתְחִילוּ הַיִּסּוּרִים לָבֹא עָלָיו וְהַנִּגָּעִים שׁוֹלְטִים בּוֹ לְפִיכָךְ תָּמְהוּ כָּל רוֹאָיו מִמַּעֲשָׂיו וְחָשְׁבוּ בְּלִבָּם שֶׁמָּא אֵלּוּ הַיִּסּוּרִים הֵם פְּרִי הַצְּדָקוֹת שֶׁהִתְחִיל לַעֲשׂוֹת. וְנִתְפַּתּוּ בּוֹ

הַשּׁוֹגִים וְטָעוּ בְּזֶה הַדָּבָר אַחַר הִרְהוּרִים וְלֹא יָדְעוּ כִּי הַיְסוּרִים שֶׁבָּאוּ עָלָיו הֵם פְּרִי הָעֲוֹנוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁעָשָׂה. וְכֵיוָן שֶׁמִּתְנַחֵם עֲלֵיהֶם וְעוֹזְבָם וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה כְּבַר בָּטְלוּ מִלִּשְׁמוֹר אוֹתָם לְעוֹלָם הַבָּא. וְנִידוֹן עֲלֵיהֶם בָּעוֹלָם הַזֶּה לְפִיכָךְ יֹאחֵז צַדִּיק דַּרְכּוֹ׃

פרשת וירא

וירא יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה׃

יח (א) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם׃ וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵישְׁרֵי מַמְרֵא וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמֵיחַם יוֹמָא׃

רש"י וירא אליו. לבקר את החולה. אמר רבי חמא בר חנינא יום שלישי למילתו היה, ובא הקדוש ברוך הוא ושאל בשלומו׃ באלוני ממרא. הוא שנתן לו עצה על המילה, לפיכך נגלה עליו בחלקו׃ ישב. ישב כתיב, בקש לעמוד, אמר לו הקדוש ברוך הוא שב ואני אעמד, ואתה סימן לבניך, שעתיד אני להתיצב בעדת הדינין והן יושבין, שנאמר (תהלים פב א) אלהים נצב בעדת אל׃ פתח האהל. לראות אם יש עובר ושב ויכניסם בביתו׃ כחם היום. הוציא הקדוש ברוך הוא חמה מנרתיקה שלא להטריחו באורחים, ולפי שראהו מצטער שלא היו אורחים באים, הביא המלאכים עליו בדמות אנשים׃

(ב) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה׃ וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ"י גַּבְרִין) קָיְמִין עִלָּווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדְמוּתְהוֹן מִתְרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא׃

רש"י והנה שלשה אנשים. אחד לבשר את שרה ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחיות. תדע לך שכן כל הפרשה הוא מזכירן בלשון רבים (פסוק ח) ויאכלו (פסוק ט) ויאמרו אליו, ובבשורה נאמר (שם י) ויאמר שוב אשוב אליך, ובהפיכת סדום הוא אומר (יט כב) כי לא אוכל לעשות דבר, (שם כא) , לבלתי הפכי. ורפאל שרפא את אברהם הלך משם להציל את לוט, הוא שנאמר (שם יז) ויהי כהוציאם אותם החוצה ויאמר המלט על נפשך, למדת שהאחד היה מציל׃ נצבים עליו. לפניו, כמו (במדבר ב כ) ועליו מטה מנשה. אבל לשון נקיה היא כלפי המלאכים׃ וירא. מהו וירא וירא שני פעמים, הראשון כמשמעו והשני לשון הבנה, נסתכל שהיו נצבים במקום אחד והבין שלא היו רוצים להטריחו ואף על פי שיודעים היו שיצא לקראתם,

עמדו במקומם לכבודו ולהראותו שלא רצו להטריחו, וקדם הוא ורץ לקראתם. בבבא מציעא (פו ב) כתיב נצבים עליו, וכתיב וירץ לקראתם, כד חזיוה דהוה שרי ואסר פרשו המנו, מיד וירץ לקראתם:

(ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ אַל נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ: וַאֲמָר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ"י בְּעֵינָיךְ) לָא כְעַן תְּעִבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ:

רש"י ויאמר אדני אם נא וגו' . לגדול שבהם אמר, וקראם כלם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבר, וכיון שלא יעבר הוא, יעמדו חבריו עמו, ובלשון זה הוא חול. דבר אחר קודש הוא, והיה אומר להקדוש ברוך הוא להמתין לו עד שירוץ ויכניס את האורחים. ואף על פי שכתוב אחר (פסוק ב) וירץ לקראתם, האמירה קודם לכן היתה, ודרך המקראות לדבר כן, כמו שפרשתי אצל (ו ג) לא ידון רוחי באדם, שנכתב אחר ויולד נח (ה לב) , ואי אפשר לומר אלא אם כן קודם הגזרה עשרים שנה, ושתי הלשונות בבראשית רבה (מח י) :

(ד) יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: וְאֶסְבּוּן כְּעַן זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

רש"י יקח נא. על ידי שליח, והקדוש ברוך הוא שלם לבניו על ידי שליח שנאמר (במדבר כ יא) וירם משה את ידו ויך את הסלע: ורחצו רגליכם. כסבור שהם ערביים שמשתחוים לאבק רגליהם והקפיד שלא להכניס עבודה זרה לביתו. אבל לוט שלא הקפיד, הקדים לינה לרחיצה, שנאמר (יט ב) ולינו ורחצו רגליכם: תחת העץ. תחת האילן:

(ה) וְאֶקְחָה פַּת לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וְאֵסַב פִּתָּא דְלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְּכוֹן בָּתַר כֵּן תִּתְעַבְּרוּן אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבֵּיד כְּמָא דִּי מַלֵּלְתָּא:

רש"י וסעדו לבכם. בתורה בנביאים ובכתובים מצינו דפתא סעדתא דלבא. בתורה סעדו לבכם. בנביאים (שופטים יט ה) סעד לבך פת לחם. בכתובים (תהלים קד טו) ולחם לבב אנוש יסעד. אמר רבי חמא לבבכם אין כתיב כאן אלא לבכם, מגיד שאין יצר הרע שולט במלאכים: אחר תעבורו. אחר כן תלכו: כי על כן עברתם. כי הדבר הזה אני מבקש מכם מאחר שעברתם עלי לכבודי: כי על כן. כמו על אשר, וכן כל כי על כן שבמקרא (לקמן יט ח) כי על כן באו בצל קורתי, (לקמן לג י) כי על כן ראיתי פניך, (שם לח כו) כי על כן לא נתתיה, (במדבר י לא) כי על כן ידעת חנותנו:

(ו) וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת:
וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוָת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סְאִין קְמְחָא דְּסָלְתָּא לוּשִׁי וְעִבְדִי גְּרִיצָן:

רש"י קמח סלת. סלת לעוגות, קמח לעמילן של טבחים, לכסות את הקדרה, ולשאוב את הזהמא:

נביאים - מלכים ב - פרק ד

ד (א) וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה יֶּשׁ (לכי) לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן: (ג) וַיֹּאמֶר לָהּ אֱלִישָׁע מָה אַעֲבִיד לִיךְ חַוִּי לִי מָא אִית לִיךְ בְּבֵיתָא וַאֲמַרַת לֵית לְאַמְתָךְ כֹּל מִדַּעַם בְּבֵיתָא אֱלָהֵין מָנָא דְּמִשְׁחָא:

רש"י **אסוך שמן** . כדי סיכת שמן , והאל"ף בתיבה מן היסוד , כמו אל"ף של (איוב יג טז) : ואחותי באזניכם , והאל"ף של (יחזקאל כא כ) : אבחת חרב :

(ג) וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל (שכנכי) שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי: וַאֲמַר אִיזִילִי שְׁאִלִי לִיךְ מָנִין מִן בָּרָא מִן כָּל שְׁכֵינָיְכִי מָנִין רֵיקָנִין לָא תַזְעֲרִין: (ד) וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: וַתֵּהֶכִין וְתַגִּיפִין דָּשָׁא בְּאַפֵּיךְ וּבְאַפֵּי בָרְךְ וּתְרִיקִין עַל כָּל מָנַיָּא הָאִלֵּין וּמָנָא דְּאִתְמַלֵּי תְּסַלְקִין:

רש"י **וסגרת הדלת** . כבוד הנס הוא לבא בהצנע : **והמלא תסיעי** . מלפניך , ותתני כלי אחר במקומו למלאותו , וצלוחית השמן לא תזיזי ממקומו , לפי שהקב"ה עושהו כמעין , ואין דרך מעין לזוזו ממקומו , מדרש אגדה שמעתי :

(ה) וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (מיצקת) מוֹצָקֶת: וַאֲזָלַת מְלָוָתֵיהּ וַאֲגָפַת דָּשָׁא בְּאַפָּהָא וּבְאַפֵּי בְנָהָא אִנּוּן מְקָרְבִין לַהּ מָנַיָּא וְהִיא מְרִיקָא מְשָׁחָא:

רש"י **הם מגישים אליה** . הכלים :

(ו) וַיְהִי כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: וַהֲוָה כְּמֵישְׁלָם מָנַיָּא וַאֲמָרַת לִבְרַהּ קְרִיב לִי עוֹד מָנָא וַאֲמַר לָהּ לֵית עוֹד מָנָא וּפְסַק מִשְׁחָא:

רש"י **ויעמוד השמן** . מלבא עוד , ומדרש אגדה (בבראשית רבה לה ג) : הוקיר שער השמן :

כתובים - משלי - פרק ג

(כד) אִם תִּשְׁכַּב לֹא תִפְחָד וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ: אִם תִּשְׁכּוֹב וְתִדְמוֹךְ לָא תִדְחַל וְתִשְׁכַּב וְתִבְסַם שְׁנָתְךָ:

רש"י **ושכבת וערבה שנתך** . ותנעם שנתך כשתישן שלא תירא מפחד פתאום :

(כה) אַל תִּירָא מִפַּחַד פִּתְאֹם וּמִשֹּׁאַת רְשָׁעִים כִּי תָבֹא: לָא תִדְחַל מִן דַּחֲלַיָּא וּמִן שְׁלְיָא וּמִן חֵיסָא דְרַשִׁיעֵי כַּד יֵיתֵי:

רש"י **ומשואת** . כשתבוא על הרשעים :

(כו) כִּי יְהוָה יִהְיֶה בְכִסְלֶךָ וְשָׁמַר רַגְלְךָ מִלָּכֶד: מְטוּל דֶּאֱלָהָא יְהֵי בְסַעְדָךְ וְיִנְטַר רִגְלָךְ וְלָא תִתְצֵיד:

רש"י **כי ה' יהיה בכסלך** . במבטחך , ד"א בדברים שאתה כסיל בהן כך מצאתי בירושלמי :

(כז) אַל תִּמְנַע טוֹב מִבְּעָלָיו בִּהְיוֹת לְאֵל (ידיך) יָדְךָ לַעֲשׂוֹת: לָא תִתְכְּלֵי לְמֶעְבַּד שַׁפִּיר כַּד אִית חֵילָא בִּידָךְ לְמֶעְבַּד:

רש"י **אל תמנע טוב מבעליו** . אם ראית חבירך חפץ להטיב לעניים אל תמנעהו : **בהיות לאל ידך** . להחדילו , ד"א אל תמנע טוב מבעליו , אל תמנע צדקה מן העני , בהיות לאל ידך לעשות צדקה שמא יבוא יום ואין לאל ידך :

(כח) אַל תֹּאמַר (לרעיך) לְרֵעֲךָ לֵךְ וָשׁוּב וּמָחָר אֶתֵּן וְיֵשׁ אִתָּךְ: לָא תֵימַר לְחַבְרָךְ אֱזַל וְתוּב וְלִמְחַר אֶתֵּן וְאִית גַּבָּךְ:

רש"י **וכן אל תאמר לרעך** . לעני : **ויש אתך** . מה שתתן לו , ורבותינו פירשו לך ושוב על שכר שכיר :

(כט) אַל תַּחֲרֹשׁ עַל רֵעֲךָ רָעָה וְהוּא יוֹשֵׁב לָבֶטַח אִתָּךְ: לָא תְחַשֵּׁב עַל חַבְרָךְ בִּישְׁתָא וְהוּא יָתֵב עִמָּךְ בְּשַׁלְוָה:

רש"י **אל תחרוש על רעך** . אל תחשוב ואינו זז ממשמעות חרישה מה דרך החורש מכין מקום לזמן הזריעה אף החושב רעה מכין מקום תחבולות בלבו איך יעמוד ויעשנה :

משנה ברכות פרק ד

א. תְּפִלַּת הַשַּׁחַר, עַד חֲצוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד אַרְבַּע שָׁעוֹת. תְּפִלַּת הַמִּנְחָה עַד הָעֶרֶב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד פְּלַג הַמִּנְחָה. תְּפִלַּת הָעֶרֶב אֵין לָהּ קְבַע. וְשֶׁל מוּסָפִין כָּל הַיּוֹם. (רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁבַע שָׁעוֹת):

ברטנורה (**א**) **תפלת השחר עד חצות**. שכן תמיד של שחר קרב עד חצות לרבנן. ולרבי יהודה אינו קרב אלא עד ארבע שעות ביום. ועד ארבע שעות, היינו עד סוף שעה רביעית שהוא שליש היום, בזמן שהיום י"ב שעות. וכן זמנה לעולם עד סוף שליש היום, לפי אורך הימים וקטנן, כדכתבינן לעיל גבי ק"ש. והלכה כר' יהודה: **תפלת המנחה עד הערב**. עד שתחשך: **עד פלג המנחה**. זמן מנחה קטנה הוא מתשע שעות ומחצה עד הלילה, שהם שתי שעות ומחצה. נמצא פלג המנחה, שהוא חצי שיעור זה, שעה ורביע. ופסק ההלכה בזה, דעבד כמר עבד ודעבד כמר עבד, והרוצה לעשות כדברי חכמים ולהתפלל תפלת המנחה עד הערב יעשה, ובלבד שלא יתפלל ערבית בזמן זה, שכיון שמחשיב אותו יום לענין שמתפלל בו מנחה, אינו יכול להחשיבו לילה ולהתפלל בו ערבית. ואם בא לעשות כדברי רבי יהודה שלא להתפלל מנחה אלא עד פלג המנחה, שהוא שעה ורביע קודם הלילה, עושה, ומשם ואילך יוכל להתפלל ערבית: **אין לה קבע**. זמנה כל הלילה. והא דתני אין לה קבע, ולא קתני זמנה כל הלילה, לאשמועינן דתפלת ערבית רשות, לפי שהיא כנגד הקרבת איברים ופדרים שקרבים כל הלילה, והנך רשות נינהו, שכיון שנזרק הדם נרצה הקרבן, אף על פי שנטמאו איברים ופדרים או שאבדו. ומיהו האידנא קבלוה עליהם כחובה: **ושל מוספין כל היום**. אם אחרה אחר שבע, יצא, אבל נקרא פושע. וכן הלכה:

ב. רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנָה הָיָה מִתְפַּלֵּל בִּכְנִיסָתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּבִיצִיאָתוֹ תְּפִלָּה קְצָרָה. אָמְרוּ לוֹ, מַה מָּקוֹם לִתְפִלָּה זוֹ. אָמַר לָהֶם, בִּכְנִיסָתִי אֲנִי מִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא תֵאָרַע תְּקָלָה עַל יָדַי, וּבִיצִיאָתִי אֲנִי נוֹתֵן הוֹדָיָה עַל חֶלְקִי:

ברטנורה (**ב**) **מה מקום**. כלומר מה טיבה: **שלא תארע תקלה**. שלא יבוא מכשול על ידי, כדמפרש בברייתא, שלא אכשל בדבר הלכה וישמחו בי חבירי, הרי רעה שתבא על ידי, שאגרום להם שיענשו: **אני נותן הודיה על חלקי**. מודה על הטובה שחלק לי, ששם חלקי מיושבי בית המדרש. ושתי תפלות הללו בכניסתו לבית המדרש וביציאתו, חובה על כל איש ואיש לאמרן, דהכי אמרינן בברייתא, בכניסתו מה הוא אומר וביציאתו מהו אומר, משמע דחובה למימרינהו:

ג. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, בְּכָל יוֹם מִתְפַּלֵּל אָדָם שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתוֹ בְּפִיו, יִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה וְאִם לָאו, מֵעֵין שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה:

ברטנורה (ג) **מעין שמונה עשרה**. אית דמפרשי בגמרא, שאומר מכל ברכה וברכה מן האמצעיות בקוצר וחותם על כל אחת ואחת. ואית דאמרי, הביננו ה' אלהינו לדעת דרכיך, שהיא ברכה אחת שיש בה מעין כל הברכות האמצעיות של שמונה עשרה, וחותם ברוך אתה ה' שומע תפלה: **שגורה בפיו**. שהוא למוד ורגיל בה. והלכה כר' עקיבא, שמי שאין תפלתו שגורה בפיו או בשעת הדחק, מתפלל אדם שלש ראשונות וג' אחרונות והביננו באמצע שהיא מעין כל האמצעיות. חוץ מימות הגשמים, שאינו מתפלל הביננו, מפני שצריך לומר שאלה בברכת השנים, וחוץ ממוצאי שבתות וימים טובים, שצריך לומר הבדלה בחונן הדעת:

ד. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה תְּפִלָּתוֹ קֶבַע, אֵין תְּפִלָּתוֹ תַּחֲנוּנִים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הַמְהַלֵּךְ בִּמְקוֹם סַכָּנָה, מִתְפַּלֵּל תְּפִלָּה קְצָרָה. אוֹמֵר, הוֹשַׁע הַשֵּׁם אֶת עַמְּךָ אֶת שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל, בְּכָל פָּרָשַׁת הָעִבּוּר יְהִיוּ צָרְכֵיהֶם לְפָנֶיךָ. בָּרוּךְ אַתָּה ה' שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

ברטנורה (ד) **העושה תפלתו קבע**. שתפלתו דומה עליו כמשוי. ולשון קבע, שאומר חוק קבוע עלי להתפלל וצריך אני לצאת ממנה: **מתפלל תפלה קצרה**. ומה היא תפלה קצרה, שאומר הושע ה' את עמך וגו': **בכל פרשת העבור**. אפילו בשעה שהם פורשים לעבירה יהיו צרכיהם גלוים לפניך לרחם עליהם. פרשת, לשון פרישה. העבור, של עבירה. ואין הלכה כרבי יהושע, אלא התפלה שמתפללים במקום סכנה היא, צרכי עמך מרובים וכו'. ומתפלל אדם אותה כשהוא מהלך, ואינו מתפלל לא שלש ראשונות ולא שלש אחרונות, וכשיעבור מקום הסכנה ותתיישב דעתו, צריך לחזור ולהתפלל תפלה כתקנה, אם לא עברה עונתה:

ה. הָיָה רוֹכֵב עַל הַחֲמוֹר, יֵרֵד. וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לֵירֵד, יַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, וְאִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר אֶת פָּנָיו, יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד (בֵּית) קׇדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:

ברטנורה (ה) **היה רוכב על החמור ירד**. אין הלכה כסתם משנה זו, אלא בין יש לו מי שיאחוז חמורו בין אין לו מי שיאחוז חמורו לא ירד, מפני שאין דעתו מיושבת עליו כשהוא יורד: **יחזיר את פניו**. לצד ירושלים שנאמר (מלכים א' ח): והתפללו אליך דרך ארצם: יכוין את לבו כנגד בית קדש הקדשים. שנאמר (שם): והתפללו אל המקום הזה:

ו. הָיָה יוֹשֵׁב בַּסְּפִינָה אוֹ בָּקָרוֹן אוֹ בָּאַסְדָּה, יְכַוֵּן אֶת לִבּוֹ כְּנֶגֶד בֵּית קׇדֶשׁ הַקָּדָשִׁים:

ברטנורה (ו) **באסדה**. עצים הרבה קשורים ומהודקים יחד ומשיטים אותם בנהר, ובני אדם הולכים עליהם, ובלשון מקרא (דברי הימים ב, ב), קרויין רפסודות:

ז. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, אֵין תְּפִלַּת הַמּוּסָפִין אֶלָּא בְּחֶבֶר עִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּחֶבֶר עִיר וְשֶׁלֹּא בְחֶבֶר עִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשְׁמוֹ, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֶבֶר עִיר, הַיָּחִיד פָּטוּר מִתְּפִלַּת הַמּוּסָפִין:

ברטנורה (ז) אין תפלת המוספים אלא בחבר עיר. בחבורת העיר, כלומר בצבור ולא ביחיד: **בחבר עיר ושלא בחבר עיר**. בין בצבור בין ביחיד: **רבי יהודה אומר משמו**. של רבי אלעזר בן עזריה. ואיכא בין תנא קמא לרבי יהודה, יחיד הדר בעיר שאין שם עשרה, לתנא קמא אליבא דרבי אלעזר דאמר לא תקנוה אלא בחבר עיר, יחיד זה פטור, ולרבי יהודה, אין יחיד פטור אלא כשהוא במקום י' ששליח ציבור פוטרו. והלכה כחכמים:

גמרא ברכות דף כ"ה ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן בִּכְנִיסָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי שֶׁלֹּא יֵאָרַע דָּבָר תַּקָּלָה עַל יָדַי וְלֹא אֶכָּשֵׁל בִּדְבַר הֲלָכָה וְיִשְׂמְחוּ בִי חֲבֵירַי וְלֹא אוֹמַר עַל טָמֵא טָהוֹר וְלֹא עַל טָהוֹר טָמֵא וְלֹא יִכָּשְׁלוּ חֲבֵירַי בִּדְבַר הֲלָכָה וְאֶשְׂמַח בָּהֶם. בְּיִצִיאָתוֹ מַהוּ אוֹמֵר מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ ה' אֱלֹהַי שֶׁשַּׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי בֵית הַמִּדְרָשׁ וְלֹא שַׂמְתָּ חֶלְקִי מִיּוֹשְׁבֵי קְרָנוֹת שֶׁאֲנִי מַשְׁכִּים וְהֵם מַשְׁכִּימִים אֲנִי מַשְׁכִּים לְדִבְרֵי תוֹרָה וְהֵם מַשְׁכִּימִים לְדָבָרִים בְּטֵלִים אֲנִי עָמֵל וְהֵם עֲמֵלִים אֲנִי עָמֵל וּמְקַבֵּל שָׂכָר וְהֵם עֲמֵלִים וְאֵינָם מְקַבְּלִים שָׂכָר אֲנִי רָץ וְהֵם רָצִים אֲנִי רָץ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא וְהֵם רָצִים לִבְאֵר שָׁחַת. תָּנוּ רַבָּנָן כְּשֶׁחָלָה רִבִּי אֶלִיעֶזֶר נִכְנְסוּ תַּלְמִידָיו לְבַקְּרוֹ אָמְרוּ לוֹ רַבֵּינוּ לַמְּדֵנוּ אֲרְחוֹת חַיִּים וְנִזְכֶּה בָּהֶם לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. אָמַר לָהֶם הִזָּהֲרוּ בִּכְבוֹד חֲבֵירֵיכֶם וּמְנָעוּ בְנֵיכֶם מִן הַהֶגְיוֹן וְהוֹשִׁיבוּם בֵּין בִּרְכֵּי תַלְמִידֵי חֲכָמִים וּכְשֶׁאַתֶּם מִתְפַּלְּלִין דְּעוּ לִפְנֵי מִי אַתֶּם עוֹמְדִים וּבִשְׁבִיל כַּךְ תִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא:

רש"י **לא אכשל כו'**. וישמחו חבירי על כשלוני הרי רעות שתים שיבאו ע"י שאגרום להם שיענשו: **מיושבי קרנות**. עמי הארץ שעוסקין בדברי שיחה בטילות: **מן ההגיון**. שלא תרגילום במקרא יותר מדאי משום דמשכא. לישנא אחרינא משיחת הילדים: **דעו לפני מי וכו'**. כדי שיתפללו ביראה ובכונה:

זוהר וירא דף ק"ב ע"ב

מַאי טַעֲמָא אִעָּסַק אַבְרָהָם לְדַכְּאָה לִבְנֵי נְשָׁא בְּגִין דְּאִיהוּ טָהוֹר וְאִקְרֵי טָהוֹר, דִּכְתִיב (איוב י"ד) מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד, טָהוֹר דָּא אַבְרָהָם דְּנָפַק מִתָּרַח, רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר בְּגִין לְתַקָּנָא הַהוּא דְּרְגָא דְּאַבְרָהָם וּמַאן אִיהוּ מַ"ם בְּגִין כָּךְ אִתְקִין לְדַכְּאָה בְּנֵי עָלְמָא בְּמַיָּא, וּבְשַׁעְתָּא דְּאִזְמִין לְמַלְאָכִין שִׁירוּתָא דְּמִלּוֹי מַה כְּתִיב יוּקַח נָא מְעַט מַיִם בְּגִין לְאִתְתַּקָּפָא בְּהַהוּא דַּרְגָּא דְּמַיִן שַׁרְאָן בָּהּ וּבְגִנֵי כָּךְ הַוָּה מַדְכֵּי לְכָל בְּנֵי נְשָׁא מִכֹּלָּא מְדַכֵּי לוֹן מִסִּטְרָא

דַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמְדַכֵּי לוֹן מִסְטְרָא דִּמְסָאֲבָא וּכְמָה דְּאִיהוּ מְדַכֵּי לְגוּבְרִין הָכִי נַמִּי שָׂרָה מְדַכְּאַת לַנָּשִׁין וְאִשְׁתַּכָּחוּ כֻּלְּהוּ דְּאַתְיָן לְגַבַּיְהוּ דַּכְיָן מִכֹּלָּא, תָּא חֲזֵי אִילָנָא נָטַע אַבְרָהָם בְּכָל אֲתַר דְּדִיּוּרֵיהּ תַּמָּן וְלָא הַוָּה סָלִיק בְּכָל אֲתַר כִּדְקָא יָאוּת בַּר בְּשַׁעְתָּא דְּדִיּוּרֵיהּ בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן וּבְהַהוּא אִילָנָא הַוָּה יָדַע מַאן דְּאִתְאֲחִיד בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּמַאן דְּאִתְאֲחִיד בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מַאן דְּאִתְאֲחִיד בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִילָנָא הַוָּה פָּרִישׁ עַנְפּוֹי וְחָפֵי עַל רֵישֵׁיהּ וְעָבִיד עֲלֵיהּ צִלָּא יָאֶה וּמַאן דְּאִתְאֲחִיד בְּסִטְרָא דַּעֲבוֹדָה זָרָה הַהוּא אִילָנָא הַוָּה אִסְתַּלַּק וְעַנְפּוֹי הֲווּ סְלִיקִין לְעֵילָא, כְּדֵין הַוָּה יָדַע אַבְרָהָם וְאָזְהִיר לֵיהּ וְלָא אַעֲדֵי מִתַּמָּן עַד דְּאִתְאֲחִיד בְּמֵהֵימָנוּתָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְהָכִי מַאן דְּאִיהוּ דַּכְיָא (ד"א ל"ג הָכִי) מְקַבֵּל לֵיהּ אִילָנָא מַאן דְּאִיהוּ מְסָאֵב לָא מְקַבֵּל לֵיהּ, כְּדֵין יָדַע אַבְרָהָם וּמְדַכֵּי לוֹן בְּמַיָּא וּמַעְיְנָא דְּמַיָּא הַוָּה תְּחוֹת הַהוּא אִילָנָא וּמַאן דְּצָרִיךְ טְבִילָה מִיָּד מַיָּן סָלְקִין לְגַבֵּיהּ וְאִילָנָא אִסְתַּלָּקִין עַנְפּוֹי כְּדֵין יָדַע אַבְרָהָם דְּאִיהוּ מְסָאֲבָא וּבָעֵי טְבִילָה מִיָּד וְאִם לָאו מִיָּד נְגִיבָן כְּדֵין יָדַע דְּבָעֵי לְאִסְתַּאֲבָא וּלְאִסְתַּמָּרָא שִׁבְעָה יוֹמִין, תָּא חֲזֵי דַּאֲפִלּוּ בְּשַׁעְתָּא דְּאִזְמִין לוֹן לְמַלְאָכִין אָמַר לוֹן וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ בְּגִין לְמֶחֱמֵי וּלְמִבְדַּק בֵּהּ וּבְהַהוּא אִילָנָא הַוָּה בָּדִיק לְכָל בְּנֵי עָלְמָא, וְרָזָא (לקמן בְּגִין קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָא (עבד אָמַר דְּאִיהוּ אִילָנָא דְּחַיֵּי לְכֹלָּא וּבְגִין כָּךְ וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ וְלֹא תַּחַת עֲבוֹדָה זָרָה, וְתָא חֲזֵי כַּד חָב אָדָם בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע חָב דִּכְתִיב וּמֵעֵץ הַדַּעַת וְגוֹ' וְאִיהוּ בֵּיהּ חָב וְגָרַם מוֹתָא לְעָלְמָא מַה כְּתִיב וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְגוֹ' וְכַד אָתָא אַבְרָהָם בְּאִילָנָא אָחֳרָא אַתְקִין עָלְמָא דְּהוּא אִילָנָא דְּחַיֵּי וְאוֹדַע מְהֵימָנוּתָא לְכָל בְּנֵי עָלְמָא:

תרגום הזוהר מַה הַטַּעַם שֶׁעָסַק אַבְרָהָם לְטַהֵר לַאֲנָשִׁים. לְפִי שֶׁהוּא טָהוֹר וְנִקְרָא טָהוֹר. שֶׁכָּתוּב מִי יִתֵּן טָהוֹר מִטָּמֵא לֹא אֶחָד. טָהוֹר זֶה אַבְרָהָם שֶׁיָּצָא מִתֶּרַח. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר בִּשְׁבִיל לְתַקֵּן אוֹתָהּ הַמַּדְרֵגָה שֶׁל אַבְרָהָם. וּמַה הִיא, מַיִם. לְפִיכָךְ הִתְקִין לְטַהֵר לִבְנֵי הָעוֹלָם בַּמַּיִם. וּבְשָׁעָה שֶׁהִזְמִין לַמַּלְאָכִים. בְּרֵאשִׁית דְּבָרָיו מַה כָּתוּב. יֻקַּח נָא מְעַט מַיִם. בִּשְׁבִיל לְהִתְחַזֵּק בַּמַּדְרֵגָה הַהִיא שֶׁהַמַּיִם שׁוֹרִין בָּהּ וּלְפִיכָךְ הָיָה מְטַהֵר לְכָל הָאֲנָשִׁים מֵהַכֹּל. הָיָה מְטַהֵרם מִצַּד שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה. וְהָיָה מְטַהֵרם מִצַּד הַטּוּמְאָה. וּכְמוֹ שֶׁהוּא הָיָה מְטַהֵר לַאֲנָשִׁים. כֵּן גַּם שָׂרָה מְטַהֶרֶת לַנָּשִׁים. וְנִמְצְאִים כֻּלָּם שֶׁבָּאוּ אֶצְלָם טְהוֹרִים מֵהַכֹּל. בֹּא וּרְאֵה, עֵץ נָטַע אַבְרָהָם בְּכָל מָקוֹם שֶׁהָיָה מָדוֹרוֹ שָׁם. וְלֹא הָיָה נִתְגַּדֵּל הָעֵץ בְּכָל מָקוֹם כָּרָאוּי. מִלְבַד בִּזְמַן שֶׁהָיָה מָדוֹרוֹ בְּאֶרֶץ כְּנַעַן. וּבָעֵץ הַהוּא הָיָה מַכִּיר מִי שֶׁנִּדְבָּק בּוֹ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. וּמִי שֶׁנִּדְבָּק בַּעֲבוֹדָה זָרָה. מִי שֶׁנִּדְבָּק בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה הָעֵץ פּוֹשֵׁט עֲנָפָיו וְכִסָּה עַל רֹאשׁוֹ. וְעָשָׂה עָלָיו צֵל נָאֶה. וּמִי שֶׁנִּדְבָּק בְּצַד שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה. עֵץ הַהוּא הָיָה נִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ. וַעֲנָפָיו הָיוּ עוֹלִים לְמַעְלָה. אָז הָיָה אַבְרָהָם מַכִּירוֹ וְהוֹכִיחַ אוֹתוֹ. וְלֹא

סָר מִשָּׁם עַד שֶׁנִּתְדַּבֵּק בֶּאֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכֵן מִי שֶׁהוּא טָהוֹר מְקַבֵּל אוֹתוֹ הָאֵילָן. מִי שֶׁהוּא טָמֵא, אֵין מְקַבְּלוֹ. אָז יָדַע אַבְרָהָם וּמְטַהֵר אוֹתָם בַּמַּיִם. וּמַעְיָן שֶׁל מַיִם הָיָה תַּחַת אוֹתוֹ הָאִילָן, וּמִי שֶׁהוּא צָרִיךְ טְבִילָה, מִיָּד מַיִם עוֹלִים אֵלָיו, וְהָאִילָן מְסַתַּלְקִים עֲנָפָיו, אָז יָדַע אַבְרָהָם שֶׁהוּא טָמֵא וְצָרִיךְ טְבִילָה מִיָּד. וְאִם לֹא, הַמַּיִם הָיוּ מִתְיַבְּשִׁים, אָז יָדַע שֶׁצָּרִיךְ לְהִטָּהֵר, לְהִסְתַּתֵּר שִׁבְעַת יָמִים. בֹּא וּרְאֵה, שֶׁאֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהַזְמִין אֶת הַמַּלְאָכִים, אָמַר לָהֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ. בִּכְדֵי לְרָאוֹת וּלְהִדָּבֵק בָּהֶם, וּבְאֵילָן הַהוּא הָיָה בּוֹדֵק לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם. וְסוֹד זֶה בִּשְׁבִיל הַקֶּבֶ"ה הוּא הָיָה עוֹשֶׂה, וְאָמַר שֶׁהָאִילָן הַהוּא, הוּא עֵץ הַחַיִּים לַכֹּל. וְלָכֵן וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ וְלֹא תַּחַת עֲבוֹדָה זָרָה. וּבֹא וּרְאֵה, כְּשֶׁחָטָא אָדָם, בְּעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע חָטָא, שֶׁכָּתוּב וּמֵעֵץ הַדַּעַת וְגוֹ'. וְהוּא חָטָא בָּזֶה וְגָרַם מִיתָה לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם. מַה כָּתוּב וְעַתָּה פֶּן יִשְׁלַח יָדוֹ וְלָקַח גַּם מֵעֵץ הַחַיִּים וְגוֹ'. וּכְשֶׁשָּׁבָא אַבְרָהָם בְּאֵילָן אַחֵר, הוּא תִּקֵּן אֶת הָעוֹלָם, שֶׁזֶּה עֵץ הַחַיִּים, וְהוֹדִיעַ אֱמוּנָתוֹ לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' רנ"ז

א. הַצְּדָקָה הֲרֵי הִיא בִּכְלַל הַנְּדָרִים לְפִיכָךְ הָאוֹמֵר הֲרֵי עָלַי סֶלַע לִצְדָקָה אוֹ הֲרֵי הַסֶּלַע זוּ לִצְדָקָה חַיָּיב לִתְּנָהּ לַעֲנִיִּים מִיָּד וְאִם אִיחֵר עוֹבֵר בְּבַל תְּאַחֵר שֶׁהֲרֵי בְּיָדוֹ לִתֵּן מִיָּד וַעֲנִיִּים מְצוּיִים הֵם. וְאִם אֵין שָׁם עֲנִיִּים מַפְרִישׁ וּמַנִּיחַ עַד שֶׁיִּמְצָא עֲנִיִּים. וְדַוְקָא בְּמַפְרִישׁ צְדָקָה סְתָם אֲבָל כָּל אָדָם יָכוֹל לְהַפְרִישׁ מָעוֹת לִצְדָקָה שֶׁיִּהְיוּ מוּנָחִים אֶצְלוֹ לִתְּנָם מְעַט עַל יַד עַל יַד כְּמוֹ שֶׁיִּרְאֶה לוֹ וְכֵן אִם הֶתְנָה בְּשָׁעָה שֶׁנָּדַר בִּצְדָקָה אוֹ הִתְנַדֵּב אוֹתָם שֶׁיִּהְיוּ הַגַּבָּאִים רַשָּׁאִים לְשַׁנּוֹתָהּ וּלְצוֹרְפָהּ בְּזָהָב הֲרֵי אֵלּוּ מֻתָּרִים: **ב.** צָרִיךְ לְיַזֵּהר מִלְּדוֹר וְאִם פּוֹסְקִים צְדָקָה וְצָרִיךְ לִפְסוֹק עִמָּהֶם יֹאמַר בְּלֹא נֶדֶר: **ג.** עָנִי שֶׁיֵּשׁ לוֹ קְרוֹבִים עֲשִׁירִים שֶׁיְּכוֹלִין לְפַרְנְסוֹ אֵין גַּבָּאֵי הָעִיר חַיָּיבִים לְפַרְנְסוֹ אַף עַל גַּב דְּקְרוֹבָיו גַּם כֵּן נוֹתְנִים בְּכִיס: **ד.** לֹא יִתֵּן אָדָם כָּל צְדָקוֹתָיו לְעָנִי אֶחָד בִּלְבָד: **ה.** הַמְחַלֵּק צְדָקָה צָרִיךְ לְיַזֵּהר שֶׁלֹּא יְרַבֶּה לִקְרוֹבָיו יוֹתֵר מִשְּׁאַר בְּנֵי אָדָם:

מוסר

מגלת סתרים מרב נסים גאון

מִי שֶׁעָשָׂה עֲבֵירוֹת גְּדוֹלוֹת כְּגוֹן מִי שֶׁבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּהּ וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּהֶם מַעֲבֵירוֹת חֲמוּרוֹת שֶׁיֵּשׁ לָהֶם פְּרִי מַגִּיעַ פְּרָיִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהָעִיקָּר שְׁמוּר וּמְזוּמָן לָהֶם לָעוֹלָם הַבָּא וְעַל זֶה נֶאֱמַר וְיֹאכְלוּ מִפְּרִי דַרְכָּם וּמִמּוֹעֲצוֹתֵיהֶם יִשְׂבָּעוּ. וְנֶאֱמַר עָלָיו עֲבֵירוֹת שֶׁעוֹשִׂין פֵּירוֹת יֵשׁ לָהֶן פֵּירוֹת שֶׁאֵין עוֹשִׂין פֵּירוֹת אֵין לָהֶם פֵּירוֹת דְּבָעוֹלָם הַזֶּה מַגִּיעַ לוֹ פְּרִי מַעֲשָׂיו וְעִיקָּר מַעֲשָׂיו מוּכָנִים לְעוֹלָם הַבָּא לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ עֲלֵיהֶם נֶאֱמַר בְּתוֹסֶפְתָּא בְּדִין פֵּאָה אֵלּוּ דְבָרִים נִפְרָעִים מִן הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא עַל עֲבוֹדָה

זָרָה גִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְעַל לָשׁוֹן הָרָע כְּנֶגֶד כֻּלָּן עַל אֵלּוּ מְמַהֲרִין לְהִפָּרַע מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה חוּץ מִפּוּרְעָנוּת שֶׁנִּפְרָעִים מִמֶּנּוּ לָעוֹלָם הַבָּא. וּבְתַלְמוּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל חִזְקוּ בְּדָבָר זֶה מִן הַכְּתוּבִים וְאָמְרוּ בְּעִנְיַן עֲבוֹדָה זָרָה הַכָּרֵת תִּכָּרֵת כְּתִיב הִכָּרֵת בָּעוֹלָם הַזֶּה תִּכָּרֵת לָעוֹלָם הַבָּא הַנֶּפֶשׁ הַהִיא עֲוֹנָהּ בָּהּ בִּזְמַן שֶׁעֲוֹנָהּ בָּהּ. כְּתִיב (שמות לב) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חַטָּאָה גְּדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב הֲרֵי לְגַבֵּי עֲבוֹדָה זָרָה וְגַבֵּי עֲרָיוֹת כְּתִיב (בראשית לט) וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים. וְגַבֵּי שְׁפִיכוּת דָּמִים כְּתִיב (שם ד) גָּדוֹל עֲוֹנִי מִנְּשׂוֹא. כְּשֶׁבָּא אֵצֶל לָשׁוֹן הָרָע מַה כְּתִיב (תהלים יב) יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת:

וירא יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וְאֶל הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ: וּלְוֹת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלֶמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ:

רש"י בן בקר רך וטוב. שלשה פרים היו כדי להאכילן שלש לשונות בחרדל: אל הנער. זה ישמעאל לחנכו במצות:

(ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ: וּנְסִיב שְׂמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלָּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילְנָא וַאֲכָלוּ:

רש"י ויקח חמאה וגו' . ולחם לא הביא לפי שפרסה שרה נדה, שחזר לה אורח כנשים אותו היום, ונטמאת העיסה: חמאה. שומן החלב שקולטין מעל פניו: ובן הבקר אשר עשה. אשר תקן, קמא קמא שתקן, אמטי ואייתי קמייהו: ויאכלו. נראו כמו שאכלו, מכאן שלא ישנה אדם מן המנהג:

(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל: וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא:

רש"י ויאמרו אליו. נקוד על אי"ו שבאליו, ותניא רבי שמעון בן אלעזר אומר כל מקום שהכתב רבה על הנקדה אתה דורש הכתב וכו' , וכאן הנקדה רבה על הכתב אתה דורש הנקודה, שאף לשרה שאלו איו אברהם, למדנו שישאל אדם באכסניא שלו לאיש על האשה ולאשה על האיש. בבבא מציעא (פז א) אומרים יודעים היו מלאכי השרת שרה

אמנו היכן היתה, אלא להודיע שצנועה היתה כדי לחבבה על בעלה. אמר רבי יוסי בר חנינא כדי לשגר לה כוס של ברכה: הנה באהל. צנועה היא:

(י) וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה בֵן לְשָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא אַחֲרָיו: וַאֲמַר מְתַב אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בְּתָרַע מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי:

רש"י שוב אשוב. לא בשרו המלאך שישוב אליו אלא בשליחותו של מקום אמר לו, כמו (טז י) ויאמר לה מלאך ה' הרבה ארבה, והוא אין בידו להרבות, אלא בשליחותו של מקום, אף כאן בשליחותו של מקום אמר לו כן. אלישע אמר לשונמית (מלכים ב' ד טז) למועד הזה כעת חיה את חובקת בן ותאמר אל אדוני איש האלהים אל תכזב בשפחתך, אותן המלאכים שבשרו את שרה אמרו למועד אשוב. אמר לה אלישע אותם המלאכים שהם חיים וקיימים לעולם אמרו למועד אשוב, אבל אני בשר ודם שהיום חי ומחר מת, בין חי ובין מת למועד הזה וגו' : כעת חיה. כעת הזאת לשנה הבאה, ופסח היה, ולפסח הבא נלד יצחק, מדלא קרינן כעת אלא כעת. כעת חיה. כעת הזאת שתהא חיה לכם שתהיו כלכם שלמים וקימים: והוא אחריו. הפתח היה אחר המלאך:

נביאים - מלכים ב - פרק ד

(ז) וַתָּבֹא וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת (נשיכי) נְשִׁיֵּךְ וְאַתְּ (בניכי) וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: וַאֲתַת וְחַוְיַאת לְנְבִיָא דַיְיָ וַאֲמַר אֱיזִילִי זַבִּינִי יַת מִשְׁחָא וְשַׁלְּמִי לְמָרֵי חוֹבְתִיךְ וְאַתְּ וּבְנַיִךְ תִּתְפַּרְנְסִין מִדְּשָׁתָאֵר:

רש"י **ותבא ותגד וגו'** . באת ליטול עצה , אם למכור אם להמתין עד שיוקר עוד , אמר לה לכי מכרי , כי יש די לכל נשייך , ולחיות את ובניך בנותר , עד שיחיו המתים :

(ח) וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל לָחֶם: וַהֲוָה יוֹמָא וַעֲבַר אֱלִישָׁע לְשׁוּנֵם וְתַמָּן אִתְּתָא דַּחֲלַת חֶטְאִין וְאִתְקֵיפַת בֵּיהּ לְמֵיכַל לַחְמָא וַהֲוָה בְּזִמְן מְעַדּוֹהִי מִתְפְּנֵי לְתַמָּן לְמֵיכַל לַחְמָא:

רש"י **ושם אשה גדולה** . חשובה , וראיתי בפרקי דרבי אליעזר (פרק לג) : אחותה של אבישג השונמית היתה : **ויהי מדי עברו** . באותה העיר , יסור אל ביתה לאכל לחם : **יסור** . לשון הווה , היה סר שם :

(ט) וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: וַאֲמַרַת לְבַעְלַהּ הָא כְעַן יָדַעְנָא אֲרֵי נְבִיָא דַיְיָ קַדִּישָׁא הוּא מִתְפְּנֵי לְוָתָנָא תְּדִירָא:

רש"י **הנה נא ידעתי** . שלא ראתה זבוב על שלחנו , וקרי על סדינו (ברכות י ב) :

(י) נַעֲשֶׂה נָּא עֲלִיַּת קִיר קָטַנָּה וְנָשִׂים לּוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: נַעֲבֵיד כְּעַן עֲלִיַּת כָּתְלָא זְעֵירָא וּנְתַקֵּין לֵיהּ תַּמָּן אֲתַר עָרְסָא וּפָתוֹרָא וְכֻרְסְיָא וּמְנָרְתָּא וְיהֵי בְּמֵיתוֹהִי לְוָתָנָא יְתְפְּנֵי לְתַמָּן:

כתובים - משלי - פרק ג

(ל) אַל (תרוב) תָּרִיב עִם אָדָם חִנָּם אִם לֹא גָמָלְךָ רָעָה: לָא תְנִצֵי עִם בַּר נָשָׁא מַגָּן אִם לָא עֲבַד לָךְ בִּישָׁא:

רש"י **אל תריב עם אדם** . להתלונן עליו : **אם לא גמלך רעה** . שעבר על המצוה הכתובה בתורה ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט) ומי שהוא רשע רשאי אתה לשונאו :

(לא) אַל תְּקַנֵּא בְּאִישׁ חָמָס וְאַל תִּבְחַר בְּכָל דְּרָכָיו: לָא תְטַן בְּגַבְרָא חַטּוּפָא וְלָא תִצְבֵי בְּכָל‍ֶהוֹן אָרְחָתֵיהּ:

רש"י **אל תקנא באיש חמס** . לעשות כמעשיו אם תראהו מצליח :

(לב) כִּי תוֹעֲבַת יְהוָה נָלוֹז וְאֶת יְשָׁרִים סוֹדוֹ: מְטוּל דְּמָרְחַק עַוְתָא מִן קֳדָם יְיָ וְעִם תְּרִיצַיָּא שׁוּעֵיתֵיהּ:

רש"י **כי תועבת ה' נלוז** . מעוות בדרכיו : **ואת ישרים סודו** . ועם ישרים סודו :

(לג) מְאֵרַת יְהוָה בְּבֵית רָשָׁע וּנְוֵה צַדִּיקִים יְבָרֵךְ: לְוָטָתָא דֵּ‍ייָ‍ ‍בְּבָתֵּיהוֹן דְּרַשִׁיעֵי וּמַעֲמַדְהוֹן דְּצַדְּיקֵי יְבָרֵךְ:

משנה שבת פרק ד

א. בַּמֶּה טוֹמְנִין וּבַמֶּה אֵין טוֹמְנִין. אֵין טוֹמְנִין לֹא בְּגֶפֶת וְלֹא בְּזֶבֶל, לֹא בְּמֶלַח וְלֹא בְּסִיד וְלֹא בְּחוֹל, בֵּין לַחִים בֵּין יְבֵשִׁים. לֹא בְּתֶבֶן וְלֹא בְּזִגִּים וְלֹא בְּמוֹכִים וְלֹא בַּעֲשָׁבִים בְּזְמַן שֶׁהֵן לַחִים, אֲבָל טוֹמְנִין בָּהֶן כְּשֶׁהֵן יְבֵשִׁים. טוֹמְנִין בִּכְסוּת וּבְפֵרוֹת, בְּכַנְפֵי יוֹנָה וּבִנְסֹרֶת שֶׁל חָרְשִׁים וּבִנְעֹרֶת שֶׁל פִּשְׁתָּן דַּקָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בְּדַקָּה וּמַתִּיר בְּגַסָּה:

ברטנורה (א) **במה טומנין**. הבא לסלק קדירה מעל גבי כירה בערב שבת ולטמנה בדבר אחר, ואמרו חכמים אין טומנין בדבר המוסיף הבל אלא בדבר המעמיד הבל, איזהו דבר המוסיף ואסור: **לא בגפת**. פסולת של זיתים ושומשמין כשהוא כנוס יחד חם מאד: **לחים**. יש בהן הבל הרבה יותר מיבשין: **זגין**. קליפי הענבים. חרצנים, גרעיני הענבים: **מוכין**. כל דבר רך קרוי מוכין, כגון צמר גפן ותלישי צמר רך של בהמה וגרירת בגדים בלויים: **בזמן שהן לחין**. אכולהו קאי, אתבן וזגים ומוכין ועשבים. ולחין שאמרו, לחין מחמת עצמן לא לחין מחמת משקין שנפלו עליהן לאחר שיבשו. ומוכין לחין מחמת עצמן משכחת לה כגון בצמר הסמוך לאליה או בצמר שבין ירכות הבהמה: **נסורת**. פסולת שמנסרין הנגרים מן העץ כשמגררים אותו במגירה: **נעורת**. דק דק שמנערין מן הפשתן כשמנפצין אותו: **רבי יהודה אוסר בדקה**. בנעורת של פשתן דקה, אבל בנסורת

מודה דשרי בין דקה בין גסה. ואין הלכה כרבי יהודה. ומה שאסרו להטמין מבעוד יום בדבר המוסיף הבל, גזירה שמא יטמין ברמץ ויבוא לחתות בגחלים משתחשך. ואסרו להטמין בשבת בדבר שאינו מוסיף הבל ואע"פ שאינו מבשל, גזירה שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה באור בשבת. ובין השמשות מותר להטמין בדבר שאינו מוסיף הבל כדאמרינן בסוף פרק במה מדליקין, דליכא למגזר שמא ימצא קדירתו שנצטננה וירתיחנה דסתם קדירות בין השמשות רותחות הן. ורמב"ם פירש בסתם קדירות בין השמשות רותחות הן פירוש שאין הדעת סובלתו, מפני שיבוש הנוסחאות וגירסאות מהופכות שנמצא בגמרות שלפניו בפרק במה מדליקין, שהוא היה גורס מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא יטמין ברמץ, ומפני מה אמרו אין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא ירתיח. ואין הגירסאות כן, אלא מפני מה אמרו אין טומנין בדבר שאינו מוסיף הבל משחשיכה גזירה שמא ירתיח, ואין טומנין בדבר המוסיף הבל מבעוד יום גזירה שמא יטמין ברמץ:

ב. טוֹמְנִין בִּשְׁלָחִין, וּמְטַלְטְלִין אוֹתָן, בְּגִגֵּי צֶמֶר, וְאֵין מְטַלְטְלִין אוֹתָן. כֵּיצַד הוּא עוֹשֶׂה. נוֹטֵל אֶת הַכִּסּוּי וְהֵן נוֹפְלוֹת. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר, קֵפָּה מַטָּה עַל צִדָּהּ וְנוֹטֵל, שֶׁמָּא יִטֹּל וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, נוֹטֵל וּמַחֲזִיר. לֹא כָסָהוּ מִבְּעוֹד יוֹם, לֹא יְכַסֶּנּוּ מִשֶּׁתֶּחְשַׁךְ. כִּסָּהוּ וְנִתְגַּלָּה, מֻתָּר לְכַסּוֹתוֹ. מְמַלֵּא אֶת הַקִּיתוֹן וְנוֹתֵן לְתַחַת הַכָּר, אוֹ תַחַת הַכֶּסֶת:

ברטנורה (**ב**) **שלחין**. עורות. תרגום והפשיט, וישלח. ומטלטלין אותן. בין שטמן בהן בין שלא טמן בהן, דחזו למזגא עלייהו, כלומר להשען עליהם: **ואין מטלטלין אותן**. דמוקצות הן לטוות ולארוג. ואע"פ שטמן בהן לפי שעה, לא הפקירן לגמרי כשלא ייחדן להטמנה, אבל ייחדן להטמנה מטלטלן: **כיצד יעשה**. זה שטמן בהן כיצד יטול קדירתו הואיל ואסור לטלטלן והרי היא טמונה כולה בהן: **נוטל**. כיסוי של קדירה שיש תורת כלי עליו, ואע"פ שהן עליו לא איכפת לן, דלא נעשה בסיס להן, שאין עשוי אלא לכסות את הקדירה: רבי אלעזר אומר קופה מטה על צדה ונוטל. כשבא ליטלה מטה את הקופה על צדה, שמא יטול את הקדירה ויפלו הגיזין שמכאן ומכאן לתוך הגומא שיש בה הקדירה, ואם יצטרך לחזור ולהטמינה לא יוכל לטלטל הגיזין לכאן ולכאן ולעשות גומא ולהחזירה לתוכה: **וחכמים אומרים נוטל**. את הקדירה, ואם לא נפלו הגיזין שמכאן ומכאן ולא נתקלקלה הגומא מחזיר הקדירה למקומה, ולא אסרינן ליה ליטול את הקדירה לכתחילה גזירה שמא תתקלקל הגומא. ומודים חכמים שאם נתקלקלה הגומא שלא יחזיר. והלכה כחכמים: **לא יכסנו משתחשך**. שאסור להטמין

בשבת בין בדבר המוסיף הבל בין בדבר שאינו מוסיף הבל בדרך הטמנה: **ונותן**. בשבת: **תחת הכר**. שמשים מראשותיו ואע"פ שהוא מלא מוכין או נוצה, שאין דרך הטמנה בכך: **כסת**. גדול מכר:

גמרא שבת דף מ"ט ע"א

אָמַר רַב יַנַּאי תְּפִילִּין גּוּפָּן נָקִי כֶּאֱלִישָׁע בַּעַל כְּנָפַיִם. מָאי הִיא. אַבַּיֵי אָמַר שֶׁלֹּא יָפִיחַ בָּהֶן. רָבָא אָמַר שֶׁלֹּא יִישַׁן בָּהֶן. וַאֲמָאי קָרֵי לֵיהּ בַּעַל כְּנָפַיִם שֶׁפַּעַם אַחַת גָּזְרָה הַמַּלְכוּת גְּזֵירָה עַל יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּל הַמַּנִּיחַ תְּפִלִּין יִנָּקְרוּ אֶת מוֹחוֹ וְהָיָה אֱלִישָׁע מַנִּיחָן וְיוֹצֵא לַשּׁוּק רָאָהוּ קַסְדּוּר אֶחָד רָץ מִפָּנָיו וְרָץ אַחֲרָיו וְכֵיוָן שֶׁהִגִּיעַ אֶצְלוֹ נְטָלָן מֵרֹאשׁוֹ וַאֲחָזָן בְּיָדוֹ אָמַר לוֹ מַה זֶּה בְּיָדְךָ אָמַר לוֹ כַּנְפֵי יוֹנָה פָּשַׁט אֶת יָדוֹ וְנִמְצְאוּ כַנְפֵי יוֹנָה לְפִיכָךְ קוֹרִין אוֹתוֹ אֱלִישָׁע בַּעַל כְּנָפַיִם. וּמָאי שְׁנָא כַּנְפֵי יוֹנָה מִשְּׁאָר עוֹפוֹת מְשׁוּם דְּאִמְּתִילָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח) כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וגו' מַה יוֹנָה כְּנָפֶיהָ מְגִינוֹת עָלֶיהָ אַף יִשְׂרָאֵל מִצְוֹת מְגִינוֹת עֲלֵיהֶן:

רש"י **שלא יפיח**. שיכול להעמיד עצמו בשעת הרוח: **שלא יישן בהן**. שמא יפיח או יראה קרי אבל אם יכול להזהר שלא יישן בהם כל הגופים נקיים בהפח' שיכולים להעמיד עצמן: **ינקרו את מוחו**. שהוא תחת התפלין. ינקרו ל' נוקר עיניו: **קסדור**. מניסטרא"ל שהיה ממונה על כך: **כנפי יונה**. כדמפרש לקמן מפני שהמצות הם מגינין לישראל והויא להם ככנפים ליונה שהיא נמשלת ליונה והמצו' ככנפים: **כנפיה מגינות עליה**. מן הצינה ומכל עוף ואדם הבא עליה היא נלחמת ומכה בראש גפיה מה שאין כן בשאר עופות:

זוהר וירא דף ק"ד ע"א

וַיָּקוּמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִיפוּ עַל פְּנֵי סְדוֹם, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר תָּא חֲזֵי כַּמָּה אַנָהֲג קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא טִיבוּ עִם כָּל בְּרְיָן וְכָל שֶׁכֵּן לְאִנּוּן דְּאִזְלֵי בְּאוֹרְחוֹי דַּאֲפִלּוּ בְּזִמְנָא דְּבַעֲיִ לְמֵידָן עָלְמָא אִיהוּ גָּרִים לְמַאן דְּרָחִים לֵיהּ לְמִזְכֵּי בְּמִלָּה עַד לָא יֵיתֵי הַהוּא דִּינָא דְּעָלְמָא, דְּתָנֵינָן בְּשַׁעְתָּא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא רָחִים לֵיהּ לְבַר נַשׁ מְשַׁדַּר לֵיהּ דּוֹרוֹנָא וּמַאן אִיהוּ מַסְכְּנָא בְּגִין דְּיִזְכֵּי בֵּיהּ וְכֵיוָן דְּזָכֵי בֵּיהּ אִיהוּ אַמְשִׁיךְ עָלֵיהּ חַד חוּטָא דְּחֶסֶד דְּאִתְמַשָּׁךְ מִסְטָר יְמִינָא וּפָרִישׁ אֲרִישֵׁיהּ וְרָשִׁים לֵיהּ בְּגִין דְּכַד יֵיתֵי דִּינָא לְעָלְמָא הַהוּא מְחַבְּלָא יְזַדַּהַר בֵּיהּ וְזַקִּיף עֵינוֹי וְחָמָא לְהַהוּא רְשִׁימוּ וּכְדֵין אִסְתַּלַּק מִנֵּיהּ וְאִזְדַּהַר בֵּיהּ בְּגִנֵּי כָּךְ אַקְדִּים לֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בַּמֶּה דְּיִזְכֵּי, וְתָא חֲזֵי כַּד בָּעָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַיְתָאָה דִּינָא עַל סְדוֹם אַזְכֵּי קוּדְשָׁא לְאַבְרָהָם וְשָׁדַר לֵיהּ דּוֹרוֹנָא לְמִזְכֵּי עִמְּהוֹן בְּגִין לְשֵׁזָבָא לְלוֹט בַּר אָחוּהָ מִתַּמָּן הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיְזַכּוֹר אֱלֹקִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה וְלָא כְּתִיב וַיְזַכּוֹר אֱלֹקִים אֶת לוֹט דְּהָא בִּזְכוּתֵיהּ דְּאַבְרָהָם אִשְׁתֵּזַב, וּמַאי וַיְזַכּוֹר דְּדָכִיר לֵיהּ מַאי דְּאַזְכֵּי קוּדְשָׁא עִם אִנּוּן תְּלָת מַלְאָכִין, כְּגַוְנָא דָּא בַּר נַשׁ דְּיִזְכֵּי בְּצִדְקָה עִם בְּנֵי נְשָׁא בְּשַׁעְתָּא דְּדִינָא שַׁרְיָא

בְּעָלְמָא קַדִּישָׁא בְּרִיךְ הוּא אִדְכַּר לֵיהּ לְהַהִיא צַדָּקָה דְּעָבַד בְּגִין דִּבְכָל שַׁעְתָּא דְּזָכֵי בַּר נַשׁ הָכִי אִכְתִּיב עֲלֵיהּ לְעֵילָּא וַאֲפִלּוּ בְּשַׁעְתָּא דְּדִינָא שַׁרְיָא עֲלוֹי קַדִּישָׁא בְּרִיךְ הוּא אַדְכַּר לֵיהּ לְהַהוּא טִיבוּ דְּעָבַד וְזָכֶה עִם בְּנֵי נָשָׁא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי י״א) וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת, בְּגִנֵי כָּךְ אַקְדִּים לֵיהּ קַדִּישָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַבְרָהָם בְּגִין דְּיִזְכֵּי וְיִשֵּׁזִיב לְלוֹט׃

תרגום הזוהר וַיָּקוּמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִיפוּ וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה מַנְהִיג הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת כָּל הַבְּרִיּוֹת בְּמִדַּת טוּבוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן לְאוֹתָם הַהוֹלְכִים בִּדְרָכָיו, שֶׁאֲפִלּוּ בַּזְּמַן שֶׁמְּבַקֵּשׁ לְדוּן הָעוֹלָם, הוּא מְסַבֵּב לְמִי שֶׁאוֹהֲבוֹ, שֶׁיִּזְכֶּה בְּאֵיזֶה דָּבָר, מִטָּרֶם שֶׁיָּבֹא אוֹתוֹ הַדִּין לָעוֹלָם. שֶׁלְּמַדְנוּ, בְּשָׁעָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אוֹהֵב אֶת הָאָדָם, שׁוֹלֵחַ לוֹ מַתָּנָה. וּמַה הִיא הַמַּתָּנָה, עָנִי, כְּדֵי שֶׁיִּזְכֶּה עַל יָדוֹ וְכֵיוָן שֶׁזָּכָה עַל יָדוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַמְשִׁיךְ עָלָיו חוּט אֶחָד שֶׁל חֶסֶד, הַנִּמְשָׁךְ מִצַּד יָמִין, וּפוֹרֵשׂ עַל רֹאשׁוֹ, וְרוֹשֵׁם אוֹתוֹ. כְּדֵי כַּאֲשֶׁר יָבֹא הַדִּין לָעוֹלָם יִזְהֵר בּוֹ אוֹתוֹ הַמְחַבֵּל מִלְּהַזִּיקוֹ, שֶׁנּוֹשֵׂא עֵינָיו וְרוֹאֶה לְאוֹתוֹ הָרְשִׁימָה, אָז מִסְתַּלֵּק מִמֶּנּוּ וְנִזְהָר בּוֹ. מִשּׁוּם זֶה הִקְדִּים לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דָּבָר בַּמֶּה שֶׁיִּזְכֶּה לָזֶה. וּבֹא וּרְאֵה, כְּשֶׁרָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא דִּין עַל סְדוֹם, זָכָה מִקּוֹדֶם אֶת אַבְרָהָם, וְשָׁלַח לוֹ מַתָּנָה דְּהַיְנוּ שִׁלְשֶׁת הַמַּלְאָכִים, שֶׁיִּזְכֶּה עַל יְדֵיהֶם. כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת לוֹט בֶּן אָחִיו מִשָּׁם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב וַיִּזְכֹּר אֱלֹקִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה, וְלֹא כָּתוּב, וַיִּזְכֹּר אֶת לוֹט, כִּי בִּזְכוּתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם נִצַּל. וּמַהוּ וַיִּזְכֹּר, הַיְנוּ, שֶׁזָּכַר לוֹ מַה שֶּׁזָּכָה מִקּוֹדֶם עַל יְדֵי אוֹתָם שְׁלֹשָׁה מַלְאָכִים. כְּעֵין זֶה, מִי שֶׁזּוֹכֶה בְּצַדָּקָה עִם בְּנֵי אָדָם בְּשָׁעָה שֶׁהַדִּין שׁוֹרֶה בָּעוֹלָם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר לוֹ אוֹתוֹ צְדָקָה שֶׁעָשָׂה, מִשּׁוּם שֶׁבְּכָל שָׁעָה שֶׁאָדָם זוֹכֶה, נִכְתָּב לוֹ כֵּן לְמַעְלָה, וְעַל כֵּן אֲפִלּוּ בְּשָׁעָה שֶׁהַדִּין שׁוֹרֶה בָּעוֹלָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר לוֹ אֶת הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה וְזָכָה עִם בְּנֵי אָדָם, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת. מִשּׁוּם זֶה, הִקְדִּים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְסִבֵּב לְאַבְרָהָם בַּמֶּה שֶׁיִּזְכֶּה עַל יָדוֹ, שֶׁיַּצִּיל בִּזְכוּתוֹ אֶת לוֹט.

הלכה פסוקה

ש"ע יו"ד סי' של"ה

א. מִצְוָה לְבַקֵּר חוֹלִים הַקְּרוֹבִים וְהַחֲבֵרִים נִכְנָסִים מִיָּד וְהָרְחוֹקִים אַחַר שִׁלְשָׁה יָמִים וְאִם קִפֵּץ עָלָיו הַחוֹלִי אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִכְנָסִים מִיָּד: **ב**. אֲפִלּוּ הַגָּדוֹל יֵלֵךְ לְבַקֵּר הַקָּטָן וַאֲפִלּוּ כַּמָּה פְּעָמִים בַּיּוֹם וַאֲפִלּוּ בֶּן גִּילוֹ וְכָל הַמּוֹסִיף הֲרֵי זֶה מְשׁוּבָּח וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְרִיחַ לוֹ: **ג**. הַמְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה לֹא יֵשֵׁב עַל גַּבֵּי מִטָּה וְלֹא עַל גַּבֵּי כִּסֵּא וְלֹא עַל גַּבֵּי סַפְסָל אֶלָּא מִתְעַטֵּף וְיוֹשֵׁב לְפָנָיו שֶׁהַשְּׁכִינָה לְמַעְלָה מֵרֹאשׁוֹתָיו: **ד**. אֵין מְבַקְּרִין הַחוֹלֶה בְּשֶׁלֹּשׁ שָׁעוֹת רִאשׁוֹנוֹת שֶׁל יוֹם מִפְּנֵי שֶׁכָּל חוֹלֶה מֵיקֵל עָלָיו חָלְיוֹ בַּבֹּקֶר וְלֹא יָחוֹשׁ לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְלֹא בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת אַחֲרוֹנוֹת שֶׁל יוֹם שֶׁאָז מַכְבִּיד עָלָיו חָלְיוֹ וְיִתְיָאֵשׁ מִלְּבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים׃

מוסר

מגלת סתרים מרב נסים גאון

אִם תִּרְאֶה אֶחָד מִן רְשָׁעִים שֶׁהִשְׁפִּיעַ לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא טוֹבָה וְהִנְעִים עָלָיו בָּעוֹלָם הַזֶּה אֶפְשַׁר שֶׁעָשָׂה מִצְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְנוֹטֵל שְׂכָרוֹ כַּאן כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ז') וּמְשַׁלֵּם לְשׂוֹנְאָיו אֶל פָּנָיו לְהַאֲבִידוֹ וּמְתַרְגְּמִינַן וּמְשַׁלֵּם לְשָׂנְאוֹהִי טָבְוָן דְּאִינּוּן עָבְדִין קֳדָמוֹהִי בְּחַיֵּיהוֹן לְאוֹבְדֵיהוֹן. מַכְשִׁילוֹ בְּשִׁילּוּם גְּמוּלוֹ כְּשִׁיעוּר שֶׁעָשָׂה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וּכְמוֹ כֵן נֶאֱמַר עוֹד כִּי הַצַּדִּיק שֶׁעָבַר עֲבֵירוֹת מוּעָטוֹת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְיַיסְּרוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּשִׁיעוּר מַה שֶּׁמְּמַרְקִין עֲוֹנוֹתָיו כְּדֵי שֶׁיְּהֵא לוֹ שָׂכָר בָּעוֹלָם הַבָּא מְשֻׁלָּם כָּל צְדָקוֹתָיו לֶעָתִיד לָבֹא. דָּבָר זֶה נֶאֱמַר בְּתַלְמוּדֵנוּ וּבְתַלְמוּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאָנוּ מַזְכִּירִים כַּאן מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּתַלְמוּד אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְפִי שֶׁתִּפְּסוּ בּוֹ דֶּרֶךְ קְצָרָה וְכֵן אוֹמֵר רוּבּוֹ זְכִיּוֹת וּמִיעוּטוֹ עֲבֵירוֹת מִיעוּט עֲבֵירוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ נִפְרָעִים מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי לִיפָּרַע לוֹ שְׂכַר מֻשְׁלָם לֶעָתִיד לָבֹא. רוּבּוֹ עֲבֵירוֹת וּמִיעוּטוֹ זְכִיּוֹת נוֹתְנִים לוֹ שְׂכַר מִצְוֹת קַלּוֹת שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה כְּדֵי לִיפָּרַע מִמֶּנּוּ מֻשְׁלָם לָעוֹלָם הַבָּא. רוּבּוֹ עֲבֵירוֹת יוֹרֵשׁ גֵּהִינָם רוּבּוֹ זְכִיּוֹת יוֹרֵשׁ גַּן עֵדֶן:

וירא יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים: וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ בְּיוֹמִין פְּטַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא:

רש"י חדל להיות. פסק ממנה: ארח כנשים. אורח נדות:

(יב) וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי הָיְתָה לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן: וְחַיְכַת שָׂרָה בְּטָעֲהַהּ לְמֵימָר בָּתַר דְּסֵיבִית הֲוַת לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִים יב:

רש"י בקרבה. מסתכלת במעיה ואמרה אפשר הקרבים הללו טעונין ולד, השדים הללו שצמקו מושכין חלב, תנחומא (שופטים יח) : עדנה. צחצוח בשר, ולשון משנה (מנחות פו א) משיר את השער ומעדן את הבשר. דבר אחר לשון עדן, זמן וסת נדות:

(יג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף אָמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי: וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְנָן חַיְכַת שָׂרָה לְמֵימַר הֲבָרָם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וַאֲנָא סֵיבִית:

רש"י האף אמנם. הגם אמת אלד: ואני זקנתי. שנה הכתוב מפני השלום, שהרי היא אמרה ואדוני זקן:

(יד) הֲיִפָּלֵא מֵיְהוָה דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה בֵּן: הַיִתְכַּסֵי מִן קֻדָם יְיָ פְּתְגָמָא לְזִמַן אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָן דְּאַתְוּן קַיְמִין וּלְשָׂרָה בַר:

רש"י היפלא. כתרגומו היתכסי, וכי שום דבר מפלא ומפרד ומכסה ממני מלעשות כרצוני: למועד. לאותו מועד המיחד שקבעתי לך אתמול למועד הזה בשנה האחרת:

(טו) **שני** וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צָחַקְתִּי כִּי יָרֵאָה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צָחָקְתְּ: וְכַדְּיבַת שָׂרָה לְמֵימָר לָא חַיֵּכִית אֲרֵי דְחֵילַת וַאֲמַר לָא בְּרַם חַיָּכְתְּ:

רש"י כי יראה וגו' כי צחקת. הראשון משמש לשון דהא שנותן טעם לדבר ותכחש שרה לפי שיראה, והשני משמש בלשון אלא, ויאמר לא כדבריך הוא אלא צחקת, שאמרו רבותינו כי משמש בארבע לשונות אי, דילמא, אלא, דהא:

נביאים - מלכים ב - פרק ד

(יא) וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה: וַהֲוָה יוֹמָא וְעָאל לְתַמָּן וְזָר לְעִלִּיְתָא וּשְׁכִיב תַּמָּן:

רש"י **ויהי היום** . ויהי יום אחד :

(יב) וַיֹּאמֶר אֶל גֵּחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: וְאָמַר לְגֵיחֲזִי עוּלֵימֵיהּ קְרֵי לְשׁוּנַמִיְתָא הָדָא וּקְרָא לַהּ וְקָמַת קֳדָמוֹהִי: (יג) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ אֶת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת: וַאֲמַר לֵיהּ אֱמַר כְּעַן לַהּ הָא עֲסַקְתְּא לְנָא יְת כָּל עִסְקָא הָדָא מָה לְמֶעְבַּד לִיךְ הֲפִתְגָם אִית לִיךְ לְמַלְּלָא עִם מַלְכָּא אוֹ עִם רַב חֵילָא וַאֲמַרַת בְּגוֹ עִסְקֵי עַמִּי אֲנָא מְסוֹבָרָא:

רש"י **חרדת אלינו** . בשבילנו : **את כל החרדה הזאת** . לשום אל לבך את העסק הזה , כמו (ישעיהו סו ב) : וחרד על דברי , זהיר על הדבר שיהא עשוי , ונותנו אל לבו : **מה לעשות לך** . מה את צריכה שנעשה לך , שבשבילנו עסקת כל זה : **בתוך עמי** . בתוך קרובי , אין אדם מזיקני , איני צריכה למלך ולא לשר הצבא :

(יד) וַיֹּאמֶר וּמָה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אָבָל בֵּן אֵין לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: וַאֲמַר וּמָה לְמֶעְבַּד לַהּ וַאֲמַר גֵּיחֲזִי בְּקַשְׁטָא בַּר לֵית לַהּ וּבַעְלַהּ סִיב:

רש"י **ויאמר** . אלישע לגחזי : **ומה לעשות לה** . נגד הטובה הזאת :

(טו) וַיֹּאמֶר קְרָא לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח: וַאֲמַר קְרֵי לַהּ וּקְרָא לַהּ וְקָמַת בְּתַרְעָא:

כתובים - משלי - פרק ג

(לד) אִם לַלֵּצִים הוּא יָלִיץ (ולעניים) וְלַעֲנָוִים יִתֵּן חֵן: וְלִמְמַקְנֵי נִסְחוֹף וּלְעֲנָנֵי יִתֵּן חִסְדָּא:

רש"י **אם ללצים** . אדם נמשך אחריהם לסוף אף הוא יהיה לץ עמהם : **ולענוים יתן חן** . אם לענוים יתחבר סוף שיתנו מעשיו חן בעיניהם של בריות :

(לה) כָּבוֹד חֲכָמִים יִנְחָלוּ וּכְסִילִים מֵרִים קָלוֹן: יְקָרָא חַכִּימֵי נַחְסָנָן וְסִכְלֵי נְקַבְּלָן צַעֲרָא:
רש"י **כבוד חכמים ינחלו וכסילים מרים קלון** . לעצמו מפריש קלון לחלקו :

ד (א) שִׁמְעוּ בָנִים מוּסַר אָב וְהַקְשִׁיבוּ לָדַעַת בִּינָה: שְׁמַעוּ בְנַיָּא מַרְדּוּתָא דְאָב וְאַצִיתוּ לְמִדַּע בְּיוּנָא:
רש"י **שמעו בנים מוסר אב** . הקב"ה :

(ב) כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ: מְטוּל דְּיוּלְפָנָא טָבָא יְהַבִית לְכוֹן וְנִימוֹסִי לָא תִשְׁבְּקוּן:
רש"י **נתתי לכם** . הנביא מתנבא ומדבר בשליחותו של הקב"ה והרי הוא כפיו :

(ג) כִּי בֵן הָיִיתִי לְאָבִי רַךְ וְיָחִיד לִפְנֵי אִמִּי: מְטוּל דִּבְרָא הֲוֵית לְאַבָּא מְפַנָּק וְיָחִידָא קֳדָם אִמִּי:
רש"י **כי בן הייתי לאבי** . אם תאמר שלמה היה שונא הבריות שהזהירן על הגזל ועל העריות דבר שנפשו של אדם מתאוה להם לכך נאמר כי בן הייתי וגו' רך ויחיד וגו' שהיה אוהב אותי יותר :

משנה יבמות פרק ד

א. הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא, הוּא מֵתֵר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא מֻתֶּרֶת בְּקָרוֹבָיו, וְלֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא, הוּא אָסוּר בְּקָרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בְקָרוֹבָיו, וּפְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה:
ברטנורה (א) **החולץ ליבמתו**. הוא מותר בקרובותיה. דלאו חליצה היא, דהא לא בעיא חליצה. וקרובות וקרובים דמתניתין היינו הנך דנאסרות על האיש מחמת אשתו וקרובים הנאסרים על אשה מחמת בעלה: **אם אין הולד של קיימא**. שהוא נפל:
ב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ וְנִמְצֵאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה, בִּזְמַן שֶׁהַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא, יוֹצִיא וְחַיָּבִין בַּקְּרְבָּן. וְאִם אֵין הַוָּלָד שֶׁל קַיָּמָא, יְקַיֵּם. סָפֵק בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן, סָפֵק בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, יוֹצִיא וְהַוָּלָד כָּשֵׁר, וְחַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי:
ברטנורה (ב) **וחייבין בקרבן**. שבעל אשת אח שלא במקום מצוה. והולד כשר ממה נפשך: **וחייבין אשם תלוי**. שכל דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, חייבין על לא הודע שלו אשם תלוי:
ג. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנָּפְלוּ לָהּ נְכָסִים, מוֹדִים בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל, שֶׁמּוֹכֶרֶת, וְנוֹתֶנֶת, וְקַיָּם. מֵתָה, מַה יַּעֲשׂוּ בְכְתֻבָּתָהּ, וּבְנְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִין עִמָּהּ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, יַחֲלוֹקוּ יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל עִם יוֹרְשֵׁי הָאָב וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נְכָסִים בְּחֶזְקָתָן, כְּתֻבָּה בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הַבַּעַל, נְכָסִים הַנִּכְנָסִים וְיוֹצְאִים עִמָּהּ בְּחֶזְקַת יוֹרְשֵׁי הָאָב:
ברטנורה (ג) **שומרת יבם**. שהיא ממתנת ומצפה ליבם: **שנפלו לה נכסים**. מבית אביה: **מה יעשו בכתובתה**. מנה ומאתים ותוספת ונדוניא שהכניסה לו וקבל עליו אחריות:

ובנכסים הנכנסים ויוצאים. נכסי מלוג. שכשהיא נכנסת נכנסין עמה וכשיוצאת מבעלה יוצאין עמה: בית שמאי אומרים יחלוקו יורשי הבעל עם יורשי האב. דספק נשואה היא וזוכה היבם בחצי ירושתה מספק, שהבעל יורש את אשתו, וזה שספק נשואה היא אצלו זוכה בפלגא: **נכסים בחזקתן**. נכסי צאן ברזל, בחזקתן. ולא פירשו בית הלל אי בחזקת יורשי האשה שהיו הנכסים שלה, אי בחזקת יורשי הבעל שאחריותם עליו. ולענין דינא יחלוקו אפילו לדברי בית הלל:

ד. כְּנָסָהּ הֲרֵי הִיא כְאִשְׁתּוֹ לְכָל דָּבָר, וּבִלְבַד שֶׁתְּהֵא כְתֻבָּתָהּ עַל נְכְסֵי בַּעְלָהּ הָרִאשׁוֹן:

ברטנורה (ד) **כאשתו לכל דבר**. שמגרשה בגט ולא בעיא חליצה, ומחזירה כשירצה ולא מיתסרא עליה: **על נכסי בעלה הראשון**. שיהיו קרקעות של בעלה הראשון אחראין וערבאין על כתובתה. ואי לית לה כתובה מבעלה הראשון כותב לה היבם כתובה על נכסיו, והיא מנה בלבד:

ה. מִצְוָה בַּגָּדוֹל לְיַבֵּם. לֹא רָצָה, מְהַלְּכִין עַל כָּל הָאַחִין. לֹא רָצוּ, חוֹזְרִין אֵצֶל גָּדוֹל וְאוֹמְרִים לוֹ, עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ חֲלוֹץ אוֹ יַבֵּם:

ברטנורה (ה) **מצוה בגדול ליבם**. כדילפינן מוהיה הבכור:

ו. תָּלָה בַקָּטָן עַד שֶׁיַּגְדִּיל אוֹ בַגָּדוֹל עַד שֶׁיָּבוֹא מִמְּדִינַת הַיָּם, אוֹ בַחֵרֵשׁ, אוֹ בַשּׁוֹטֶה, אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, אֶלָּא אוֹמְרִים לוֹ, עָלֶיךָ מִצְוָה, אוֹ חֲלוֹץ אוֹ יַבֵּם:

ברטנורה (ו) **ובגדול**. שהיה גדול האחים במדינת הים, ותלה גדול האחין שלפנינו בו לומר המתינו לו, שהוא גדול ממני: [**ובחרש ובשוטה**. עד שיבריאו. אין שומעין לו: **עליך מצוה**. אף על פי שאחיך שבמדינת הים הוא גדול ממך, כיון שאתה גדול האחין שלפנינו עליך מצוה, דשהויי מצוה לא משהינן:

ז. הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, הֲרֵי הוּא כְּאֶחָד מִן הָאַחִין לַנַּחֲלָה. וְאִם יֵשׁ שָׁם אָב נְכָסִים שֶׁל אָב. הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ, זָכָה בַּנְּכָסִים שֶׁל אֲחִיו. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אִם יֵשׁ שָׁם אָב, נְכָסִים שֶׁל אָב. הַחוֹלֵץ לִיבְמָתוֹ, הוּא אָסוּר בִּקְרוֹבוֹתֶיהָ, וְהִיא אֲסוּרָה בִּקְרוֹבָיו. הוּא אָסוּר בְּאִמָּהּ, וּבְאֵם אִמָּהּ, וּבְאֵם אֲבִיהָ, וּבְבַתָּהּ, וּבְבַת בִּתָּהּ, וּבְבַת בְּנָהּ, וּבַאֲחוֹתָהּ בְּזִמַּן שֶׁהִיא קַיֶּמֶת. וְהָאַחִין מֻתָּרִין. וְהִיא אֲסוּרָה בְּאָבִיו, וּבַאֲבִי אָבִיו (ובְּאֲבִי אִמּוֹ), וּבִבְנוֹ, וּבְבֶן בְּנוֹ, בְּאָחִיו, וּבְבֶן אָחִיו. מֻתָּר אָדָם בִּקְרוֹבַת צָרַת חֲלוּצָתוֹ, וְאָסוּר בְּצָרַת קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ:

ברטנורה (ז) **הרי הוא כאחד מן האחין**. ולא הפסיד חלקו בשביל שחלץ. דסלקא דעתך אמינא לקנסיה הואיל והפסידה מיבום שפסלה על האחים: **זכה בנכסי אחיו**. ואפילו גרשה למחר, דיקום על שם אחיו אמר רחמנא, והרי קם: **נכסים של אב**. דכתיב והיה הבכור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף יבם אין לו בחיי האב. ואין כן הלכה, אלא הכונס

את יבמתו זכה בנכסי אחיו ואפילו במקום אב: **אסור בקרובותיה**. כאילו היא אשתו, וכל קרובות הנאסרות מחמת אשה גמורה אסורות מדרבנן בחלוצה: **בזמן שהיא קיימת**. אאחותה קאי ולא אשאר עריות: **מותר אדם בקרובת צרת חלוצתו**. ולא אמרינן צרה כחלוצה שיהא אסור באחות צרת חלוצתו כמו שהוא אסור באחות חלוצתו: **ואסור בצרת קרובת חלוצתו**. ראובן חלץ ללאה, ורחל נשואה לנכרי ולה צרה, ומת הנכרי, אסורה אותה צרה לראובן. וטעמא הוי, שבזמן שלאה חולצת מוליכה רחל אחותה עמה לב"ד, וכולי עלמא לא ידעי להי מינייהו חליץ, ואיכא דסברי דלרחל חליץ, וכי נסיב צרת רחל דהיינו צרת קרובת חלוצתו אמרי צרת חלוצתו נסיב, דאינהו סברי שרחל וצרתה נשי אחיו היו, שהרי חלץ לרחל. אבל אין היבמה מוליכה צרתה עמה בזמן שחולצת, הלכך כי נסיב אחות הצרה לא אמרי אחות חלוצה נסיב:

ח. הַחוֹלֵץ לְיִבְמָתוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת, חוֹלָצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וְכֵן הַמְגָרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְנָשָׂא אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, וָמֵת, הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַחֲלִיצָה וּמִן הַיִּבּוּם:

ברטנורה (ח) **וכן המגרש את אשתו וכו'**. בגמרא פריך, וכן סלקא דעתך. אלא אימא אבל המגרש את אשתו וכו', שאחות גרושה מדברי תורה ולכך פטורה מן החליצה ומן היבום, ואחות חלוצה מדברי סופרים ולכך חולצת ולא מתיבמת:

ט. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁקִּדֵּשׁ אָחִיו אֶת אֲחוֹתָהּ, מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה (בֶּן בְּתֵירָא) אָמְרוּ, אוֹמְרִים לוֹ, הַמְתֵּן עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה אָחִיךָ הַגָּדוֹל מַעֲשֶׂה. חָלַץ לָהּ אָחִיו, אוֹ כָנָסָהּ, יִכְנוֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵתָה הַיְבָמָה, יִכְנוֹס אֶת אִשְׁתּוֹ. מֵת יָבָם, יוֹצִיא אֶת אִשְׁתּוֹ בְּגֵט, וְאֵשֶׁת אָחִיו בַּחֲלִיצָה:

ברטנורה (ט) **שומרת יבם**. ממתנת ליבם: **שקידש**. אחד מן האחים את אחותה אחר שנפלה זו לפניהן והוזקקה לכולן: **המתן**. מלכנוס, דקא פגעת באחות זקוקה: **עד שיעשה אחיך מעשה**. שיכנוס אחיך את היבמה או יחלוץ לה ויעקור את זיקתה מעליך: **מתה היבמה יכנוס את אשתו**. דאפילו כנסה ומתה מותר באחותה: **מת היבם**. ולא נותר אח אלא זה שקידש את אחותה: מוציא את אשתו בגט ואת אשת אחיו בחליצה. אבל יבומי לא, משום דאחות גרושתו היא. ובגמרא פסיק הלכה כרבי יהודה בן בתירא:

י. הַיְבָמָה לֹא תַחֲלוֹץ, וְלֹא תִתְיַבֵּם, עַד שֶׁיֵּשׁ לָהּ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. וְכֵן כָּל שְׁאָר הַנָּשִׁים לֹא יִתְאָרְסוּ, וְלֹא יִנָּשְׂאוּ, עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶן שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים. אֶחָד בְּתוּלוֹת וְאֶחָד בְּעוּלוֹת, אֶחָד גְּרוּשׁוֹת וְאֶחָד אַלְמָנוֹת, אֶחָד נְשׂוּאוֹת וְאֶחָד אֲרוּסוֹת רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַנְּשׂוּאוֹת יִתְאָרְסוּ, וְהָאֲרוּסוֹת יִנָּשְׂאוּ, חוּץ מִן הָאֲרוּסוֹת שֶׁבְּיהוּדָה, מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ גַּס בָּהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַנָּשִׁים יִתְאָרְסוּ, חוּץ מִן הָאַלְמָנָה, מִפְּנֵי הָאִבּוּל:

ברטנורה (י) **לא תחלוץ וכו'**. מפרש בגמרא טעמא, דכתיב (דברים כ"ה) אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו וגו', הא אם יחפוץ ייבם, כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה: **בתולות**. גזרינן אטו בעולות. וארוסות אטו נשואות. וכן הלכה. והנך שלשה חדשים הם תשעים יום חוץ מיום שמת בו בעלה או שנתגרשה בו וחוץ מיום שנתארסה בו: **הנשואות יתארסו**. דטעמא דאסורה כדי להבחין בין זרע ראשון לזרע שני, שלא תלד בן, ספק בן תשעה לראשון ספק בן שבעה לאחרון, ובארוסות ליכא למימר הכי: **והארוסות ינשאו**. דהא לא איעבור מראשון: **חוץ מארוסה שביהודה**. שהיו מיחדין את הכלה ואת החתן ביהודה קודם כניסתן לחופה כדי שיהיה רגיל ומשחק עמה ולא יהיו בושים זה מזה בבעילת מצוה, לכך חיישינן שמא בעל: **כל הנשים יתארסו**. משום דרבי יהודה לא מפליג בין אלמנה לגרושה ומתיר לאלמנה ליארס אפילו תוך שלשים יום של ימי אבלה, אתא רבי יוסי לאפלוגי עליה בהא, ואסר לאלמנה ליארס תוך שלשים של ימי אבלה:

יא. אַרְבָּעָה אָחִין נְשׂוּאִין אַרְבַּע נָשִׁים, וָמֵתוּ, אִם רָצָה הַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם לְיַבֵּם אֶת כֻּלָּן, הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי לִשְׁתֵּי נָשִׁים, וָמֵת, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. הָיְתָה אַחַת כְּשֵׁרָה, וְאַחַת פְּסוּלָה, אִם הָיָה חוֹלֵץ, חוֹלֵץ לַפְּסוּלָה. וְאִם הָיָה מְיַבֵּם, מְיַבֵּם לַכְּשֵׁרָה:

ברטנורה (יא) **ארבעה אחים וכו'**. הוא הדין אפילו נשי טובא נמי, אם אפשר בסיפוקייהו הרשות בידו לכנוס את כולן. והאי דנקט ארבע, עצה טובה קמשמע לן, ארבע אין טפי לא, כי היכי דנמטייהו עונה בחודש: ביאתה או חליצתה של אחת מהן פוטרת צרתה. ולא מיבם לתרוייהו, דכתיב (דברים כ"ה) אשר לא יבנה את בית אחיו, בית אחד הוא בונה ואינו בונה שני בתים. ולא חליץ לתרוייהו, שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, והואיל ותרווייהו כי הדדי לא סלקי ליבום כדאמרינן בית אחד הוא בונה, הכי נמי לא סלקי לחליצה: **חולץ לפסולה**. ולא יפסול את הכשרה לכהונה, שהחלוצה פסולה לכהונה, ולא ישפוך אדם מי בורו ואחרים צריכין להן:

יב. הַמַּחֲזִיר גְּרוּשָׁתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא חֲלוּצָתוֹ, וְהַנּוֹשֵׂא קְרוֹבַת חֲלוּצָתוֹ, יוֹצִיא, וְהַוָּלָד מַמְזֵר, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַוָּלָד מַמְזֵר. וּמוֹדִים בְּנוֹשֵׂא קְרוֹבַת גְּרוּשָׁתוֹ, שֶׁהַוָּלָד מַמְזֵר:

ברטנורה (יב) **המחזיר את גרושתו**. משנישאת: **והנושא את חלוצתו**. דקיימא עליה בלאו דלא יבנה, כיון שלא בנה שוב לא יבנה: **והנושא קרובת חלוצתו**. דקסבר ר' עקיבא דחלוצתו כאשתו, שהכתוב קראה ביתו, דכתיב (שם) בית חלוץ הנעל. וקסבר נמי ר'

עקיבא יש ממזר מחייבי לאוין. ואינה הלכה: **קרובת גרושתו**. דגרושתו כאשתו. ואמה ואחותה חייבי כריתות נינהו:

יג. אֵיזֶהוּ מַמְזֵר, כָּל שֶׁאֵר בָּשָׂר שֶׁהוּא בְּלֹא יָבוֹא דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. שִׁמְעוֹן הַתֵּימָנִי אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת בִּידֵי שָׁמַיִם. וְהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל שֶׁחַיָּבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, מָצָאתִי מְגִלַּת יֻחסִין בִּירוּשָׁלַיִם וְכָתוּב בָּהּ, אִישׁ פְּלוֹנִי מַמְזֵר מֵאֵשֶׁת אִישׁ לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אִשְׁתּוֹ שֶׁמֻּתָּה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. גֵּרְשָׁהּ וְמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. נִשֵּׂאת לְאַחֵר וְמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. יְבִמְתּוֹ שֶׁמֻּתָּה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. חָלַץ לָהּ וְמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ. וְנִשֵּׂאת לְאַחֵר וְמֵתָה, מֻתָּר בַּאֲחוֹתָהּ]:

ברטנורה (יג) **כל שאר בשר שהוא בלא יבא**. כל קורבה שהיא בלאו, ואפילו אין בה כרת: **כל חייבי כרת**. אבל לא חייבי לאוין. וכן הלכה, שכל שאיסורו אסור כרת הולד ממזר, חוץ מן הנדה. אבל מחייבי לאוין אין הולד ממזר:

גמרא יבמות דף ט"ל ע"ב

תְּנַן הָתָם מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה בְּרַאשׁוֹנָה שֶׁהָיוּ מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה עַכְשָׁיו שֶׁאֵין מִתְכַּוְּנִין לְשֵׁם מִצְוָה אָמְרוּ מִצְוַת חֲלִיצָה קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת יִבּוּם. אָמַר רָמֵי בַּר חָמָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק חָזְרוּ לוֹמַר מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה. אָמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אַכְשׁוּר דָּרֵי. מֵעִיקָּרָא סַבְרֵי לָהּ כְּאַבָּא שָׁאוּל וְלִבְסוֹף סַבְרִי לָהּ כְּרַבָּנָן דְּתַנְיָא אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר הַכּוֹנֵס אֶת יְבִמְתּוֹ לְשֵׁם נוֹי וּלְשֵׁם אֵישׁוּת וּלְשֵׁם דָּבָר אַחֵר כְּאִלּוּ פּוֹגֵעַ בְּעֶרְוָה וְקָרוֹב אֲנִי בְּעֵינַי לִהְיוֹת הַוָּלָד מַמְזֵר וַחֲכָמִים אוֹמְרִים יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִכָּל מָקוֹם מַאן תְּנָא לְהָא דְּתָנוּ רַבָּנָן יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִצְוָה שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה עָלָיו בִּכְלַל הֶתֵּר נֶאֱסְרָה וְחָזְרָה וְהֻתְּרָה יָכוֹל תַּחֲזוֹר לְהֶתֵּירָהּ הָרִאשׁוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִצְוָה. מַאן תְּנָא אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר אַבְדִּימִי אַבָּא שָׁאוּל הִיא וְהָכִי קָאָמַר יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִצְוָה שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה עָלָיו בִּכְלַל הֶתֵּר רָצָה לְשֵׁם נוֹי כּוֹנְסָהּ רָצָה לְשֵׁם אֵישׁוּת כּוֹנְסָהּ נֶאֱסְרָה וְחָזְרָה וְהֻתְּרָה יָכוֹל תַּחֲזוֹר לְהֶתֵּירָהּ הָרִאשׁוֹן תַּלְמוּד לוֹמַר יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ לְמִצְוָה. רָבָא אָמַר אֲפִלּוּ תֵּימָא רַבָּנָן וְהָכִי קָאָמַר יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִצְוָה שֶׁבַּתְּחִלָּה הָיְתָה בִּכְלַל הֶתֵּר רָצָה כּוֹנְסָהּ רָצָה אֵינוֹ כּוֹנְסָהּ נֶאֱסְרָה חָזְרָה וְהֻתְּרָה יָכוֹל תַּחֲזוֹר לְהֶתֵּירָהּ הָרִאשׁוֹן רָצָה כּוֹנְסָהּ רָצָה אֵינוֹ כּוֹנְסָהּ רָצָה אֵינוֹ כּוֹנְסָהּ הָא אֲגִידָא בֵּיהּ בִּכְדֵי תִּפּוֹק אֶלָּא אֵימָא רָצָה כּוֹנְסָהּ רָצָה חוֹלֵץ לָהּ תַּלְמוּד לוֹמַר יְבָמָה יָבֹא עָלֶיהָ מִצְוָה:

רש"י **תנן התם**. במסכת בכורות: **אכשר דרי**. בתמיה וכי נתכשרו הדורות: **יבמה יבא עליה מצוה**. גרסינן ולא גרסינן הכא למצוה אלא לקמן בתירוצ' דרב יצחק בר אבדימי: **שבתחלה**. עד שלא קדשה אחיו: **נאסרה**. כשקדשה אחיו: **וחזרה והותרה**. כשמת אחיו

בלא בנים: **יכול תחזור להיתרה הראשון**. מפרש לקמן: **מאן תנא**. ומאי קאמר: **אבא שאול הוא**. והכי קאמר יבמה יבא עליה למצוה משמע לשם מצות יבום דכתיב ויבמה: **רבא אמר אפילו תימא רבנן**. ולא קתני למצוה אלא מצוה: **יבמה יבא עליה מצוה**. מצוה עליו ליבמה יותר מן החליצה: **יכול תחזור להתירה הראשון**. ותו לא דאי בעי לא כניס לה תלמוד לומר יבמה יבא עליה מצוה: **בכדי תיפוק**. בתמיה:

זוהר וירא דף ק"ו ע"א

רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח (איוב כ"ח) כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה, כַּמָּה אִית לוֹן לִבְנֵי נָשָׁא לְאִסְתַּכָּלָא בְּעוֹבָדוֹי דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּלְאִשְׁתַּדָּלָא בְּאוֹרַיְתָא יָמָמָא וְלֵילֵי דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִשְׁתַּבַּח בֵּיהּ לְעֵילָא וְאִשְׁתַּבַּח בֵּיהּ לְתַתָּא בְּגִין דְּאוֹרַיְתָא אִילָנָא דְּחַיֵּי אִיהִי לְכָל אִנּוּן דְּעָסְקִין בָּהּ לְמֵיהַב לוֹן חַיִּין בְּעָלְמָא דֵּין וּלְמֵיהַב לוֹן חַיִּין בְּעָלְמָא דְּאָתֵי, תָּא חֲזֵי כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט לְמֵיהַב לוֹן מְזוֹנָא וּלְסַפְּקָא לוֹן מִכָּל מַה דְּאִצְטְרִיכוּ בְּגִין דְּאִיהוּ אַשְׁגַּח בָּהּ תְּדִיר דִּכְתִיב (דברים י"א) תָּמִיד עֵינֵי יְיָ אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה, בְּגִין דְּאָרֶץ דָּא מַה כְּתִיב בָּהּ (משלי ל"א) מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ וּלְבָתַר אִיהִי יְהֵבַת מְזוֹנָא וְטַרְפָּא לְכָל אִנּוּן חַיִּין בְּרָא דִּכְתִיב (שם) וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרוֹתֶיהָ, וְעַל דָּא כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה לְכֻלְּהוּ בְּנֵי עָלְמָא לְמֵיהַב לוֹן מְזוֹנָא וְסִפּוּקָא לְכָל מַה דְּאִצְטְרִיךְ כָּל חַד וְחַד דִּכְתִיב (תהלים קמ"ה) פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן, ד"א כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט לְאִסְתַּכָּלָא עוֹבָדוֹי דְּבַר נַשׁ וּלְאַשְׁגָּחָא בְּכָל מַה דְּעָבְדֵי בְּנֵי נָשָׁא בָּעָלְמָא, תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה מִסְתַּכַּל וְחָמֵי לְכָל חַד וְחַד:

תרגום הזוהר רַבִּי חִזְקִיָּה פָּתַח, כָּתוּב, (איוב כ"ח) כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט, תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה. כַּמָּה יֵשׁ לָהֶם לִבְנֵי אָדָם לְהִסְתַּכֵּל בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה יוֹם וְלַיְלָה, כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְׁתַּבֵּחַ בּוֹ לְמַעְלָה, וּמִשְׁתַּבֵּחַ בּוֹ לְמַטָּה, כִּי הַתּוֹרָה הִיא עֵץ חַיִּים לְכָל אֵלּוּ הָעוֹסְקִים בָּהּ. לָתֵת לָהֶם חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלָתֵת לָהֶם חַיִּים בָּעוֹלָם הַבָּא. בֹּא וּרְאֵה, כָּתוּב, כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט, הַיְנוּ, כְּדֵי לָתֵת לָהֶם מְזוֹנוֹת וּלְכַלְכֵּל אוֹתָם בְּכָל מַה שֶּׁהֵם צְרִיכִים. מִשּׁוּם שֶׁהוּא מַשְׁגִּיחַ בָּהּ תָּמִיד שֶׁכָּתוּב, (דברים י"א) תָּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בָּהּ מֵרֵאשִׁית הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. מִשּׁוּם שֶׁאֶרֶץ זוֹ, מַה כָּתוּב בָּהּ, מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ. וְאַחַר כָּךְ הִיא נוֹתֶנֶת טֶרֶף וּמָזוֹן לְכָל חַיּוֹת הַשָּׂדֶה, שֶׁכָּתוּב (משלי ל"א) וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרוֹתֶיהָ. וְעַל כֵּן כָּתוּב, כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט, תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה, דְּהַיְנוּ לְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם, לָתֵת לָהֶם מְזוֹנוֹת וְכַלְכָּלָה לְפִי צָרְכּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. שֶׁכָּתוּב פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי

רָצוֹן. דָּבָר אַחֵר, כִּי הוּא לִקְצוֹת הָאָרֶץ יַבִּיט, לְהִסְתַּכֵּל בְּמַעֲשָׂיו שֶׁל הָאָדָם, וּלְהַשְׁגִּיחַ בְּכָל מַה שֶּׁבְּנֵי אָדָם עוֹשִׂים בָּעוֹלָם. תַּחַת כָּל הַשָּׁמַיִם יִרְאֶה, מִסְתַּכֵּל וְרוֹאֶה לְכָל אֶחָד וְאֶחָד.

הלכה פסוקה

ש"ע ח"מ סימן פ"ז

א. צָרִיךְ לִשְׁבַע בְּשֵׁם אוֹ בְּאֶחָד מִכָּל הַכִּינוּיִים וּמְעוֹמָד. וְאִם נִשְׁבַּע מְיוּשָׁב אֵינוֹ חוֹזֵר וְנִשְׁבַּע וְתַלְמִיד חָכָם אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה מְיוּשָׁב בֵּין שֶׁל תּוֹרָה בֵּין שֶׁל דִּבְרֵיהֶם בֵּין עַל טַעֲנַת וַדַּאי בֵּין עַל טַעֲנַת סָפֵק. שְׁנַיִם שֶׁנִּתְעַצְּמוּ בַּדִּין וְנִשְׁבְּעוּ שֶׁלֹּא יִטְעֲנוּ אֶלָּא הָאֱמֶת וְאַחַר כַּךְ נִתְחַיֵּיב אֶחָד מֵהֶם שְׁבוּעָה לַחֲבֵירוֹ יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁאֵינוֹ נִפְטָר בִּשְׁבוּעָה הָרִאשׁוֹנָה: **ב.** סֵדֶר שְׁבוּעַת הַדַּיָּינִים כַּךְ. הַנִּשְׁבָּע אוֹחֵז סֵפֶר תּוֹרָה בִּזְרוֹעוֹ וְעוֹמֵד וְנִשְׁבַּע בַּשֵּׁם אוֹ בַּכִּינוּי בִּשְׁבוּעָה אוֹ בְּאָלָה מִפִּיו אוֹ מִפִּי הַדַּיָּינִים כֵּיצַד מִפִּיו אוֹמֵר הֲרֵינִי נִשְׁבַּע בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ הֲרֵינִי נִשְׁבַּע בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁאֵינִי חַיָּיב לָזֶה כְּלוּם. וְכֵן אִם אָמַר הֲרֵי הוּא אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ הֲרֵי הוּא אָרוּר לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ רַחוּם אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן אִם יֵשׁ לָזֶה אֶצְלִי כְּלוּם. כֵּיצַד מִפִּי הַדַּיָּינִים. מַשְׁבִּיעִים אָנוּ אוֹתְךָ בְּשֵׁם אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ בְּמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן שֶׁאֵין לָזֶה בְּיָדְךָ כְּלוּם וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן אוֹ שֶׁיֹּאמְרוּ הֲרֵי פְּלוֹנִי בֶּן פְּלוֹנִי אָרוּר לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אוֹ לְמִי שֶׁשְּׁמוֹ חַנּוּן אִם יֵשׁ לְפְלוֹנִי אֶצְלוֹ מָמוֹן וְלֹא יוֹדֶה לוֹ וְהוּא עוֹנֶה אָמֵן:

מוסר

הרמב"ם ה' טומאת צרעת פט"ז דין י'

הַצָּרַעַת הוּא שֵׁם הָאָמוּר בְּשׁוּתָּפוּת כּוֹלֵל עִנְיָינִים הַרְבֵּה שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה שֶׁהֲרֵי לוֹבֶן עוֹר הָאָדָם קְרוּי צָרַעַת וּנְפִילַת קְצַת שְׂעַר הָרֹאשׁ אוֹ הַזָּקֵן קְרוּי צָרַעַת וְשִׁינּוּי עֵין הַבְּגָדִים אוֹ הַבָּתִּים קְרוּי צָרַעַת וְזֶה הַשִּׁינּוּי הָאָמוּר בִּבְגָדִים וּבָתִּים שֶׁקְּרָאָתוֹ תּוֹרָה צָרַעַת בְּשׁוּתָּפוּת הַשֵּׁם אֵינוֹ מִמְּנָהֳגוֹ שֶׁל עוֹלָם אֶלָּא אוֹת וָפֶלֶא הָיָה בְּיִשְׂרָאֵל כְּדֵי לְהַזְהִירָן מִלָּשׁוֹן הָרָע שֶׁהַמְסַפֵּר בָּלָשׁוֹן הָרָע מִשְׁתַּנּוֹת קִירוֹת בֵּיתוֹ. אִם חָזַר בּוֹ יִטְהָר הַבַּיִת אִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁהֶחְזִיק הַבַּיִת מִשְׁתַּנִּין כְּלֵי הָעוֹר שֶׁבְּבֵיתוֹ שֶׁהוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹכֵב עֲלֵיהֶן. אִם חָזַר בּוֹ יִטְהֲרוּ וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשְׂרְפוּ מִשְׁתַּנִּין הַבְּגָדִים שֶׁעָלָיו. אִם חָזַר בּוֹ יִטְהֲרוּ וְאִם עָמַד בְּרִשְׁעוֹ עַד שֶׁיִּשְׂרְפוּ מִשְׁתַּנֶּה עוֹרוֹ וְיִצְטָרֵעַ. וְיִהְיֶה מוּבְדָּל וּמְפוּרְסָם לְבַדּוֹ עַד שֶׁלֹּא יִתְעַסֵּק בְּשִׂיחַת הָרְשָׁעִים שֶׁהוּא הַלֵּיצָנוּת וְלָשׁוֹן הָרָע וְעַל עִנְיָן זֶה מַזְהִיר בַּתּוֹרָה וְאוֹמֵר (דברים ד') הִשָּׁמֶר בְּנֶגַע הַצָּרַעַת (שם) זָכוֹר אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְמִרְיָם בַּדֶּרֶךְ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר הִתְבּוֹנְנוּ מַה אֵירַע לְמִרְיָם הַנְּבִיאָה שֶׁדִּבְּרָה בְּאֲחִיהָ שֶׁהָיְתָה גְּדוֹלָה מִמֶּנּוּ בְּשָׁנִים וְגִדְּלָתוּ עַל בִּרְכֶּיהָ וְסָכְנָה בְּעַצְמָהּ לְהַצִּילוֹ מִן הַמַּיִם. וְהֵיא לֹא דִּבְּרָה בִּגְנוּתוֹ אֶלָּא טַעֲתָה שֶׁהִשְׁוָותוֹ לְשִׁאַר נְבִיאִים וְהוּא לֹא הִקְפִּיד עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד וְאַף עַל פִּי כֵן מִיַּד נֶעֱנְשָׁה בְּצָרַעַת. קַל וָחוֹמֶר לִבְנֵי אָדָם הָרְשָׁעִים הַטִּפְּשִׁים שֶׁמַּרְבִּים לְדַבֵּר

גְּדוֹלוֹת וְנִפְלָאוֹת. לְפִיכָךְ רָאוּי לְמִי שֶׁרוֹצֶה לְכַוֵּין אוֹרְחוֹתָיו לְהִתְרַחֵק מִישִׁיבָתָן וּמִלְּדַבֵּר עִמָּהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְפֹּשׂ אָדָם בְּרֶשֶׁת רְשָׁעִים וְסִכְלוּתָם. וְזֶה דֶּרֶךְ יְשִׁיבַת הַלֵּצִים הָרְשָׁעִים בַּתְּחִלָּה מְרֻבִּין בְּדִבְרֵי הֶבְאי כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ה') וְקוֹל כְּסִיל בְּרוֹב דְּבָרִים. וּמִתּוֹךְ כַּךְ בָּאִין לְסַפֵּר בִּגְנוּת הַצַּדִּיקִים כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לא) תֵּאָלַמְנָה שִׂפְתֵי שֶׁקֶר הַדּוֹבְרוֹת עַל צַדִּיק עָתָק. וּמִתּוֹךְ כַּךְ יִהְיֶה לָהֶן הֶרְגֵּל לְדַבֵּר בַּנְּבִיאִים וְלָתֵת דּוֹפִי בְּדִבְרֵיהֶם כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב לו) וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי אֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו וּמִתּוֹךְ כַּךְ בָּאִים לְדַבֵּר בֵּאלֹהִים וְכוֹפְרִין בְּעִיקַּר כְּעִנְיַן שֶׁנֶּאֱמַר (מ"ב י"ז) וַיְחַפְּאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא כֵן עַל ה' אֱלֹהֵיהֶם. וְהֵרֵי הוּא אוֹמֵר (תהלים ע"ג) שַׁתּוּ בַשָּׁמַיִם פִּיהֶם וּלְשׁוֹנָם תְּהַלַּךְ בָּאָרֶץ מִי גָרַם לָהֶם לָשִׁית בַּשָּׁמַיִם פִּיהֶם לְשׁוֹנָם שֶׁהָלְכָה תְּחִלָּה בָּאָרֶץ. זוּ הִיא שִׂיחַת הָרְשָׁעִים שֶׁגּוֹרֶמֶת לָהֶן יְשִׁיבַת קְרָנוֹת. וִישִׁיבַת בָּתֵּי כְנֵסִיּוֹת שֶׁל עַמֵּי הָאָרֶץ. וִישִׁיבַת בָּתֵּי מִשְׁתָּאוֹת עִם שׁוֹתֵי שֵׁכָר. אֲבָל שִׂיחַת כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ אֶלָּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה וְחָכְמָה וּלְפִיכָךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזֵר עַל יָדָן וּמְזַכֶּה אוֹתָן בָּהּ שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג') אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וַיִּשְׁמָע וַיִּכָּתֵב סֵפֶר זִכָּרוֹן לְפָנָיו לְיִרְאֵי ה' וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ:

וירא יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל פְּנֵי סְדֹם וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם: וְקֹמוּ מִתַּמָּן גֶּבְרָיָא וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם אָזַל עִמְּהוֹן לְאַלְוּוֹאֵיהוֹן:

רש"י וישקיפו על פני סדום. כל השקפה שבמקרא לרעה חוץ מהשקיפה ממעון קדשך (דברים כו טו) , שגדול כח מתנות עניים שהופך מדת רגז לרחמים: לשלחם. ללוותם, כסבור אורחים הם:

(יז) וַיהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה: וְיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד:

רש"י המכסה אני. בתמיהה: אשר אני עושה. בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (י יט) גבול הכנעני מצידן וגו' באכה סדמה ועמרה וגו' . קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי:

(יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: וְאַבְרָהָם מֵהָוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י ואברהם היו יהיה. מדרש אגדה (משלי י ז) זכר צדיק לברכה, הואיל והזכירו ברכו. ופשוטו וכי ממנו אני מעלים, והרי הוא חביב לפני להיות לגוי גדול ולהתברך בו כל גויי הארץ:

(יט) כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלָיו: אֲרֵי גְּלִי קֳדָמַי (ני' רמב"ן יְדַעְתִּנֵהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אָרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעֱבַד צְדָקְתָא וְדִינָא בְּדִיל אַיְיתֵי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי:

רש"י כי ידעתיו. לשון חבה, כמו (רות ב א) מודע לאישה, (שם ג ב) הלא בעז מדעתנו, (שמות לג יז) ואדעך בשם, ואמנם עיקר לשון כלם אינו אלא לשון ידיעה, שהמחבב את האדם מקרבו אצלו ויודעו ומכירו. ולמה ידעתיו, למען אשר יצוה לפי שהוא מצוה את בניו עלי לשמור דרכי. ואם תפרשהו כתרגומו יודע אני בו שיצוה את בניו וגו' , אין למען נופל על הלשון: יצוה. לשון הוה, כמו (איוב א ה) ככה יעשה איוב: למען הביא. כך הוא מצוה לבניו שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו' . על בית אברהם לא נאמר, אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאלו אינו מת:

(כ) וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד: וַאֲמַר יְיָ קְבִלַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא:

רש"י ויאמר ה'. אל אברהם, שעשה כאשר אמר שלא יכסה ממנו: כי רבה. כל רבה שבמקרא הטעם למטה בבי"ת, לפי שהן מתורגמין גדולה, או גדלה והולכת, אבל זה טעמו למעלה ברי"ש, לפי שמתורגם גדלה כבר, כמו שפירשתי לעיל (טו יז) ויהי השמש באה, (רות א טו) הנה שבה יבמתך:

(כא) אֵרְדָה נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ כָּלָה וְאִם לֹא אֵדָעָה: אִתְגְּלֵי כְעַן וְאֶדְוִן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבָדוּ אֶעְבֵּד עִמְּהוֹן גְּמִירָא אִם לָא תֵיבִין וְאִם תֵּיבִין לָא אֶתְפְּרַע:

רש"י ארדה נא ואראה. למד לדינים שלא יפסקו דיני נפשות אלא בראיה, הכל כמו שפרשתי בפרשת הפלגה (לעיל יא ז) . דבר אחר ארדה נא לסוף מעשיהם: הכצעקתה. של מדינה: הבאה אלי עשו. ואם עומדים במרדם כלה אני עושה בהם. ואם לא יעמדו במרדן, אדעה מה אעשה להפרע מהן ביסורין ולא אכלה אותן. וכיוצא בו מצינו במקום אחר (שמות לג ה) ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך, ולפיכך יש הפסק נקדת פסק בין עשו לכלה, כדי להפריד תיבה מחברתה. ורבותינו דרשו הכצעקתה, צעקת ריבה אחת שהרגוה מיתה משנה על שנתנה מזון לעני, כמפורש בחלק (סנהדרין קט ב) :

נביאים - מלכים ב - פרק ד

(טז) וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה (אתי) אַתְּ חֹבָקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: וַאֲמַר לְזִמְנָא הָדֵין כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיָּמִין תְּהֵא מְחַבְּקָא בְּרָא וַאֲמַרַת בְּבָעוּ רִבּוֹנִי נְבִיָּא דַּיְיָ לָא יְתְכַּדִּיב פִּתְגָמָא בְּאַמְתָךְ:

רש"י **למועד הזה כעת חיה** . כמו שאת קיימת היום ולשלום , כך תהי קיימת למועד הזה , וחובקת בן : **אל אדוני** . אל תאמר חובקת בן , מה לי חבוקו אם סופי לקוברו , וזה שאמרה לו כשמת , הלא אמרתי לא תשלה אותי : **אל תכזב** . אל תראני דבר שיפסוק , יש בידך לבקש רחמים וינתן לי בן , אך בבקשה ממך אל תתן לי אלא בן של קיימא : **אל תכזב** . כמו (שם נ יא) : לא יכזבו מימיו :

(יז) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: וְעַדְּיאַת אִתְּתָא וִילִידַת בַּר לְזִמְנָא הָדֵין כְּעִדָּן דְּהֵיא קַיְמָא דִּי מַלֵּיל עִמַּהּ אֱלִישָׁע:

רש"י **כעת חיה** . כעת הזאת שהיתה בחיים ובשלום , ולכך נקוד כָּעֵת :

(יח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל אָבִיו אֶל הַקֹּצְרִים: וּרְבָא רַבְיָא וַהֲוָה יוֹמָא וּנְפַק לְוָת אֲבוּהִי לְוָת חַצָּדַיָּא: (יט) וַיֹּאמֶר אֶל אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ: וַאֲמַר לַאֲבוּהִי רֵישִׁי רֵישִׁי וַאֲמַר לְעוּלֵימָא סַבֵּהִי אוֹבֶלֵיהּ לְאִמֵּיהּ:

רש"י **ראשי ראשי** . הנני חולה בראשי : **ויאמר** . אביו אל אחד מן הנערים , שאהו אל אמו :

(כ) וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל בִּרְכֶּיהָ עַד הַצָּהֳרַיִם וַיָּמ�ת: וְנָסְבֵיהּ וְאוֹבִילֵיהּ לְאִמֵּיהּ וִיתֵיב עַל בִּרְכָּהָא עַד עִדָּן טִיהֲרָא וּמִית: (כא) וַתַּעַל וַתַּשְׁכֵּבֵהוּ עַל מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: וְסַלִּיקַת וְאַשְׁכַּבְתֵּיהּ עַל עַרְסָא דִּנְבִיָּא דַּיְיָ וַאֲגַפַת בְּאַפּוֹהִי וּנְפַקַת:

כתובים - משלי - פרק ד

(ד) וַיֹּרֵנִי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרַי לִבֶּךָ שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה: וְאַלְפַנִי וַאֲמַר לִי יְיָ יְקַמֵּט מִלַּי לִבָּךְ נְטַר פִּקּוּדַי וֶחְיֵה:

רש"י **ויורני** . על כך ויוכיחני ויאמר לי יתמך דברי לבך . ולפי שהוכיחני בדברים אלו לכך אני מזהירכם על כך (רבי יוסף קרא"א) , ד"א כי בן הייתי לאבי , הנביא אומר בן הייתי להקב"ה שהשרה רוחו עלי , ומצינו שקראו הקב"ה לשלמה בן שנאמר אני אהיה לו לאב וגו' (שמואל ב ז) : **רך ויחיד לפני אמי** . לאומתי אני נבחר וחביב כבן רך ויחיד לכך ויורני אבי :

(ה) קְנֵה חָכְמָה קְנֵה בִינָה אַל תִּשְׁכַּח וְאַל תֵּט מֵאִמְרֵי פִי: קְנֵה חָכְמְתָא קְנֵה בִיוּנָא לָא תְנַשֵּׁי וְלָא תִסְטֵי מִן מַאֲמָרֵי פּוּמִי: (ו) אַל תַּעַזְבֶהָ וְתִשְׁמְרֶךָ אֱהָבֶהָ וְתִצָּרֶךָּ: וְלָא תִשְׁבְּקִנַּהּ וְתִנְטְרִנָּךְ רַחֲמַהּ דְּתִשְׁגְּבִנָּךְ:

רש"י **אל תעזבה וגו'** . אהבה . אהוב אותה :

(ז) רֵאשִׁית חָכְמָה קְנֵה חָכְמָה וּבְכָל קִנְיָנְךָ קְנֵה בִינָה: רֵישׁ חָכְמְתָא קְנֵה חָכְמְתָא וּבְכָל קִנְיָנָךְ קְנֵה בְּיוּנָא:

רש"י **ראשית חכמה קנה חכמה** . תחלת חכמתך למוד מאחרים קנה לך שמועה מפי הרב , ואח"כ בכל קנינך קנה בינה , תתבונן בה מעצמך להשכיל הטעמים דבר מתוך דבר :

(ח) סַלְסְלֶהָ וּתְרוֹמְמֶךָּ תְּכַבֵּדֶךָּ כִּי תְחַבְּקֶנָּה: חַבְּבִינַהּ דִּי תְרוֹמְמִנָּךְ וְחַבְּקִינַהּ דִּתְיַקְּרָךְ:

רש"י **סלסלה** . חפשה היה חוזר עליה לדקדק בה כמו כבוצר על סלסלות (ירמיה ו) החוזר והולך בכרם ומשיב ידו לבקש את העוללות ובלשון חכמים מסלסל בשערו :

(ט) תִּתֵּן לְרֹאשֵׁךְ לִוְיַת חֵן עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת תְּמַגְּנֶךָּ: וּתְשִׁים בְּרֵישֵׁךְ יַאֲיוּתָא דְחֶסְדָּא כְּלִילָא דְשַׁבְהוֹרָא עֲלָךְ:

רש"י **תתן לראשך לויית חן** . חברת חן כמו לוית חן הם לראשך :

משנה בבא קמא פרק ד

א. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה שְׁוָרִים זֶה אַחַר זֶה, יְשַׁלֵּם לָאַחֲרוֹן שֶׁבָּהֶם. וְאִם יֶשׁ בּוֹ מוֹתָר, יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנָיו. וְאִם יֶשׁ בּוֹ מוֹתָר, יַחֲזִיר לְשֶׁלְּפָנֵי פָנָיו. וְהָאַחֲרוֹן אַחֲרוֹן נִשְׁפָּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, וְאֵין הַנִּבֵּלָה יָפָה כְּלוּם, זֶה נוֹטֵל מָנֶה וְזֶה נוֹטֵל מָנֶה. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו, זֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז וְזֶה נוֹטֵל חֲמִשִּׁים זוּז. חָזַר וְנָגַח שׁוֹר אַחֵר שֶׁוֶּה מָאתַיִם, הָאַחֲרוֹן נוֹטֵל מָנֶה, וְשֶׁלְּפָנָיו, חֲמִשִּׁים זוּז, וּשְׁנַיִם הָרִאשׁוֹנִים, דִּינָר זָהָב:

ברטנורה (א) **שור שנגח ד' וה'**. ובכולם היה תם דמשתלם מגופו: **ישלם**. חצי נזק לאחרון תחלה. בגמרא מוקי למתניתין כגון שתפסו ניזק לשור המזיק לגבות ממנו ונעשה עליו שומר שכר. וכשיצא מתחת ידו והזיק, הניזק הראשון חייב בנזקיו, לפיכך האחרון משתלם חצי נזקו משלם: **ואם יש בו מותר יחזיר לשלפניו**. הכי קאמר, אם יש בו מותר בנזקיו, יחזיר לשלפניו. כגון שחצי נזקו של הראשון היה מנה, וחצי נזק האחרון היה חמשים, והשור שוה מאתים. מתחלה כשנגח שור זה שורו של הניזק הראשון שחצי נזקו מנה, היה לניזק בשור זה מנה, ולבעלים מנה. וכשתפסו הניזק ונגח תחת ידו, אין לבעלים להפסיד מנה שהיה להם בו, שהרי לא היתה שמירתו עליהן אלא על הניזק שתפסו. וכשהזיק לשני והיה חצי נזקו חמשים, איבד הניזק הראשון מן המנה שלו חמשים ונותן לזה הניזק השני, והמותר עד המנה חוזר לו. והבעלים נוטלים המנה שלהם: **ר"ש אומר וכו'**. ר"ש סבר שותפי נינהו הבעלים והניזק בשור המזיק, ושניהם מתחייבים בנזקיו. כיצד, שור שוה מאתים שנגח וכו': **ושלפניו**. זה ניזק ראשון. נוטל

חמישים זוז, והבעלים חמשים זוז. דיש לניזק ראשון בו החצי, הלכך משלם חצי תשלומי נזקו: **חזר ונגח שור שוה מאתים**. האחרון נוטל מנה החצי מכל מי שהוא, דמגופו משתלם. ונמצא אותו שלפניו שהיה החצי שלו, משלם מחלקו חצי מנה שנוטל האחרון: **ושנים הראשונים**. ניזק ראשון והבעלים שהיה להם לכל אחד רביע, משלמין כל אחד רביעית של נזקו: **דינר זהב**. שהם עשרים וחמשה דינרים של כסף:

ב. שׁוֹר שֶׁהוּא מוּעָד לְמִינוֹ וְאֵינוֹ מוּעָד לְשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, מוּעָד לָאָדָם וְאֵינוֹ מוּעָד לַבְּהֵמָה, מוּעָד לַקְּטַנִּים וְאֵינוֹ מוּעָד לַגְּדוֹלִים, אֶת שֶׁהוּא מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, וְאֶת שֶׁאֵינוֹ מוּעָד לוֹ מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אָמְרוּ לִפְנֵי רַבִּי יְהוּדָה, הֲרֵי שֶׁהָיָה מוּעָד לַשַּׁבָּתוֹת וְאֵינוֹ מוּעָד לַחֹל. אָמַר לָהֶם, לַשַּׁבָּתוֹת מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם, לִימוֹת הַחֹל מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק. אֵימָתַי הוּא תָּם. מִשֶּׁיֵּחָזֵר בּוֹ שְׁלֹשָׁה יְמֵי שַׁבָּתוֹת:

ברטנורה (ב) **מועד לקטנים**. לעגלים: **אמרו לפני ר' יהודה**. שאלו תלמידיו ממנו: **מועד לשבתות**. מפני שהוא בטל ממלאכה ודעתו זחה עליו. אי נמי, לפי שרואה בני אדם במלבושים נאים של שבת, חשובים בעיניו נכרים ואינו מכירם: **ואינו מועד לחול**. מה דינו: **משיחזור בו שלשה ימי שבתות**. לאחר שהועד לשבתות העבירו לפניו שוורים בשלש שבתות ולא נגח, חזר לתמותו, ואם חזר ונגח אינו משלם אלא חצי נזק:

ג. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, וְשֶׁל הֶקְדֵּשׁ שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) שׁוֹר רֵעֵהוּ, וְלֹא שׁוֹר שֶׁל הֶקְדֵּשׁ. שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל נָכְרִי, פָּטוּר. וְשֶׁל נָכְרִי שֶׁנָּגַח לְשׁוֹר שֶׁל יִשְׂרָאֵל, בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נֶזֶק שָׁלֵם:

ברטנורה (ג) שור של ישראל שנגח שור של נכרי פטור. דכתיב (חבקוק ג') עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים, ראה שבע מצות שנצטוו בני נח, כיון שלא קיימו אותן, עמד והתיר ממונן לישראל. ואומר (דברים ל"ג) הופיע מהר פארן, גילה ממונן של עובד כוכבים והתירן. מהר פארן, משעה שסבב והחזיר את התורה על העובדי כוכבים ולא קבלוה:

ד. שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן חַיָּב. וְשֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח שׁוֹר שֶׁל פִּקֵּחַ, פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן שֶׁנָּגַח, בֵּית דִּין מַעֲמִידִין לָהֶן אַפּוֹטְרוֹפּוֹס וּמְעִידִין לָהֶן בְּפָנֵי אַפּוֹטְרוֹפּוֹס. נִתְפַּקֵּחַ הַחֵרֵשׁ, נִשְׁתַּפֶּה הַשּׁוֹטֶה וְהִגְדִּיל הַקָּטָן, חָזַר לְתַמּוּתוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא בְּחֶזְקָתוֹ. שׁוֹר הָאַצְטָדִין אֵינוֹ חַיָּב מִיתָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) כִּי יִגַּח, וְלֹא שֶׁיַּגִּיחוּהוּ:

ברטנורה (ד) ושל חרש שוטה וקטן שנגח שור של פקח פטור. שאין מעמידין אפוטרופוס לתם לגבות מגופו, דמטלטלי הוא, ואמרינן בפ"ק [דף י"ד] שוה כסף מלמד שאין ב"ד נזקקים אלא לנכסים שיש להן אחריות, ואוקימנא ביתמי: **מעמידין להן אפוטרופוס**

וכו'. אם הוחזקו נגחנים, מעמידין להם אפוטרופוס ולא לשלם חצי נזק אלא לשווייה מועד. דכי הדר נגח משלם מן העליה ויגבו הנזק מקרקע של יתומים: **חוזר לתמותו**. דקסבר מועד שיצא מרשות בעליו ונכנס לרשות בעלים אחרים חוזר לתמותו. דרשות משונה משנה את דין התראתו: **שור האצטדין**. שמיוחד לנגיחות, ומלמדין אותו לכך:

ה. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הָאָדָם וָמֵת, מוּעָד, מְשַׁלֵּם כֹּפֶר, וְתָם, פָּטוּר מִן הַכֹּפֶר. וְזֶה וָזֶה חַיָּבִים מִיתָה. וְכֵן בַּבֵּן וְכֵן בַּבַּת. נָגַח עֶבֶד אוֹ אָמָה, נוֹתֵן שְׁלֹשִׁים סְלָעִים, בֵּין שֶׁהוּא יָפֶה (מֵאָה) מָנֶה וּבֵין שֶׁאֵינוֹ יָפֶה אֶלָּא דִּינָר אֶחָד:

ברטנורה (ה) **מועד משלם כופר**. ואע"ג דבקמא דנגח קטלינן ליה, אשכחינן מועד, כגון שהרג שלשה נכרים. אי נמי, שהרג שלשה ישראל טריפה. דאטריפה לא קטלינן ליה, דגברא קטילא קטיל. אי נמי, דקטיל וערק לאגמא לאחר שהעידו בו: **וכן בבן וכן בבת**. תינוק ותינוקת. חייב עליהן סקילה וכופר כגדולים:

ו. שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְחַכֵּךְ בַּכּוֹתֶל, וְנָפַל עַל הָאָדָם, נִתְכַּוֵּן לַהֲרֹג אֶת הַבְּהֵמָה וְהָרַג אֶת הָאָדָם, לַנָּכְרִי, וְהָרַג אֶת יִשְׂרָאֵל, לַנָּפָלִים, וְהָרַג בֶּן קַיָּמָא, פָּטוּר:

ברטנורה (ו) **שור שהיה מתחכך בכותל וכו'**. פטור מן המיתה. ואם היה מועד, כגון שהיה מועד להתחכך בכתלים ולהפילם על בני אדם, ונתחכך בכותל להנאתו והפילו על האדם ומת, השור פטור מן המיתה, והבעלים משלמים את הכופר. השור פטור מן המיתה, דכתיב (שמות כ"א) השור יסקל וגם בעליו יומת, כמיתת הבעלים כך מיתת השור, מה בעלים אין חייבין אם הרגו את הנפש עד שיהרגו בכוונה, כך השור אינו חייב עד שיהרוג בכוונה. והבעלים משלמים את הכופר, דכתיב אם כופר, שהיה יכול לכתוב כופר יושת עליו, מאי אם כופר, לרבות ההורג שלא בכוונה לחיוב כופר:

ז. שׁוֹר הָאִשָּׁה, שׁוֹר הַיְתוֹמִים, שׁוֹר הָאַפּוֹטְרוֹפּוֹס, שׁוֹר הַמְּדָבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת וְאֵין לוֹ יוֹרְשִׁים, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִים מִיתָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שׁוֹר הַמְּדָבָּר, שׁוֹר הַהֶקְדֵּשׁ, שׁוֹר הַגֵּר שֶׁמֵּת, פְּטוּרִים מִן הַמִּיתָה, לְפִי שֶׁאֵין לָהֶם בְּעָלִים:

ברטנורה (ז) **ושור היתומים**. שאין להם אפוטרופוס: **ושור האפוטרופוס**. השור של יתומים, הוא אלא שעל האפוטרופוס לשמרו: **הרי אלו חייבין**. דשבעה שור כתובים בפרשה בנוגח אדם. חד לגופיה, וששה לששה שוורים הללו: רבי יהודה אומר שור הקדש שור הגר שמת ואין לו יורשים פטורים מן המיתה. אפילו נגח ואח"כ הקדיש, נגח ואח"כ מת הגר, היה פוטר ר' יהודה. ואין הלכה כר' יהודה:

ח. שׁוֹר שֶׁהוּא יוֹצֵא לְהִסָּקֵל וְהִקְדִּישׁוֹ בְעָלָיו, אֵינוֹ מְקֻדָּשׁ. שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ אָסוּר. וְאִם עַד שֶׁלֹּא נִגְמַר דִּינוֹ הִקְדִּישׁוֹ בְעָלָיו, מְקֻדָּשׁ. וְאִם שְׁחָטוֹ, בְּשָׂרוֹ מֻתָּר:

ברטנורה (ח) **ואם שחטו אסור**. באכילה. דכתיב (שמות כ"א) סקול יסקל השור ולא יאכל את בשרו, ממשמע שנאמר סקול יסקל השור איני יודע שהיא נבלה ונבילה אסורה באכילה, ומה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו, אלא לומר לך שאם קדם ושחטו לאחר שנגמר דינו אסור: **הקדישו בעליו מוקדש**. ונפקא מינה דאי מתהני מיניה מעל:

ט. מָסָרוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וְלַשּׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְלַשּׂוֹכֵר, נִכְנְסוּ תַּחַת הַבָּעָלִים, מוּעָד מְשַׁלֵּם, מוּעָד שְׁלֵם נָזֵק שָׁלֵם, וְתָם מְשַׁלֵּם חֲצִי נָזֵק. קְשָׁרוֹ בָּעֲלָיו בַּמּוֹסָרָה, וְנָעַל בְּפָנָיו כָּרָאוּי, וְיָצָא וְהִזִּיק, אֶחָד תָּם וְאֶחָד מוּעָד חַיָּב, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר תָּם חַיָּב וּמוּעָד פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) וְלֹא יִשְׁמְרֶנּוּ בְּעָלָיו, וְשָׁמוּר הוּא זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵין לוֹ שְׁמִירָה אֶלָּא סַכִּין:

ברטנורה (ט) **ונעל בפניו כראוי**. בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה. והיינו שמירה פחותה: **ומועד פטור**. מצד העדאה שבו. אבל צד תמות במקומה עומדת. ומשלם חצי נזק כתם. דכתיב ולא ישמרנו גבי מועד. הא שמרו כל דהו פטור מצד העדאה: רבי אליעזר אומר, אין לו שמירה. למועד: **אלא סכין**. עד שישחטנו. ושלש מחלוקות בדבר. לר"מ בשמירה פחותה חייב ובמעולה פטור. ולרבי יהודה בשמירה פחותה נמי פטור מצד העדאה שבו. אבל חייב על צד תמות שבו. עד שישמרנו שמירה מעולה. ולר"א במעולה נמי חייב. והלכה כרבי יהודה. ומיהו לכתחלה מצוה, לשחוט שור המועד כדי לסלק ההיזק:

גמרא בבא קמא דף ל"ח ע"א

תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרְאֵל שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל נָכְרִי פָּטוּר. שׁוֹר שֶׁל נָכְרִי שֶׁנִּגַּח שׁוֹר שֶׁל יִשְׂרְאֵל בֵּין תָּם בֵּין מוּעָד מְשַׁלֵּם נָזֵק שָׁלֵם שֶׁנֶּאֱמַר (חבקוק ג') עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם וַאוֹמֵר (דברים לג) הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן מַאי וַאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא הָאי עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ מִבָּעֵי לְכִדְרַב מָתְנָא וְכִדְרַב יוֹסֵף תָּא שְׁמַע הוֹפִיעַ מֵהַר פָּארָן מִפָּארָן הוֹפִיעַ מֵמוֹנָם לְיִשְׂרָאֵל. מַאי דְּרַב מָתְנָא דְּאָמַר רַב מָתְנָא עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם מַה רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁנִּצְטַוּוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּם עָמַד וְהֶגְלָה אוֹתָם מֵעַל אַדְמָתָם. וּמַאי מַשְׁמַע דְּהַאי וַיִּתַּר לִישָׁנָא דְּאַגָּלוּיֵי הוּא כְּתִיב הָכָא וַיִּתַּר גּוֹיִם וּכְתִיב הָתָם (ויקרא יא) לְנַתֵּר בְּהֵן עַל הָאָרֶץ וּמְתַרְגְּמִינַן לְקַפְצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא מַאי דְּרַב יוֹסֵף דְּאָמַר רַב יוֹסֵף עָמַד וַיְמוֹדֵד אֶרֶץ רָאָה וַיִּתַּר גּוֹיִם מַה רָאָה רָאָה שֶׁבַע מִצְוֹת שֶׁקִּבְּלוּ עֲלֵיהֶם בְּנֵי נֹחַ וְלֹא קִיְּימוּ עָמַד וְהִתִּירָן לָהֶם אִיתְּגְּוּרֵי אִתְּגּוּר אִם כֵּן מָצִינוּ חוֹטֵא נִשְׁכָּר. אָמַר מָר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא לוֹמַר שֶׁאֲפִלּוּ מְקַיְּימִין אוֹתָן אֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר. וְלֹא וְהָתַנְיָא רִבִּי מֵאִיר אוֹמֵר מְנַיִן שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁהוּא כְּכֹהֵן גָּדוֹל תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יח) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם כֹּהֲנִים וּלְוִיִּם וְיִשְׂרְאֵל לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא אָדָם הָא לָמַדְתָּ שֶׁאֲפִלּוּ גּוֹי וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הֲרֵי

הוּא כְּכֻלְּהֶן גָּדוֹל אֲמְרֵי אֵין מְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן שָׂכָר כְּמִצְוָה וְעוֹשֶׂה אֶלָּא כְּמִי שֶׁאֵינוֹ מְצוָּה וְעוֹשֶׂה דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא גָּדוֹל הַמְצוָּה וְעוֹשֶׂה יוֹתֵר מִמִּי שֶׁאֵינוֹ מְצוָּה וְעוֹשֶׂה:

רש"י **הופיע**. גילה ממונם והתירן: **מפארן**. כשסבב והחזיר את התורה על כל האומות ולא קבלוה: **והגלה אותם**. כגון כפתורים היוצאים מכפתור וכגון ובשעיר ישבו החורים וגו': לומר שאפילו מקיימין אותם וכו'. שהרי אינם מצווים אבל מעונש לא פטרם:

זוהר וירא דף ק"ח ע"ב

רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי הֲווּ קָיְמֵי יוֹמָא חַד וְעָסְקֵי בְּהַאי קְרָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כְּתִיב (דברים ח') אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנוּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ, הַאי בָּהּ בָּהּ תְּרֵי זִמְנֵי אַמַּאי אֶלָּא הָא אִתְּמַר דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא פָּלִיג כָּל עַמִּין וְאַרְעָאן לְמִמַּנָּן שְׁלִיחָן וְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לָא שַׁלִּיט בָּהּ מַלְאָכָא וְלָא מְמַנָּא אָחֳרָא אֶלָּא אִיהוּ בַּלְחוֹדוֹי בְּגִין כָּךְ אָעִיל לְעַמָּא דְּלָא שַׁלִּיט בְּהוּ אָחֳרָא לְאַרְעָא דְּלָא שַׁלִּיט בָּהּ אָחֳרָא, תָּא חֲזֵי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יָהִיב מְזוֹנָא תַּמָּן בְּקַדְמֵיתָא וּלְבָתַר לְכָל עָלְמָא, כָּל שְׁאַר עַמִּין עכו"ם בְּמִסְכֵּנוּת וְאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל לָאו הָכִי אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אִתְּזַן בְּקַדְמֵיתָא וּלְבָתַר כָּל עָלְמָא, וּבְגִין כָּךְ אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנוּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם אֶלָּא בַּעֲתִירוּ בְּסִפּוּקָא דְּכֹלָּא תֹּאכַל בָּהּ וְלָא בַּאֲתַר אָחֳרָא, בָּהּ בְּקֻדִּישׁוּ דְּאַרְעָא בָּהּ שַׁרְיָא מְהֵימָנוּתָא עִלָּאָה בָּהּ שַׁרְיָא בִּרְכָתָא דִּלְעֵילָּא וְלָא בַּאֲתַר אָחֳרָא, תָּא חֲזֵי כְּתִיב כְּגַן יְיָ כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד הֲכָא לָא אִתְיְדַע גַּן יְיָ אִי הוּא אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִי אִיהוּ אֶרֶץ סְדוֹם וְאִי אִיהוּ גַּן יְיָ דְּאִקְרֵי גַּן עֵדֶן אֶלָּא כְּגַן יְיָ דְּאִית בֵּיהּ סִפּוּקָא וְעִדּוּנָא דְּכֹלָּא הָכִי נַמֵּי הַוָּה סְדוֹם וְהָכִי נַמֵּי מִצְרַיִם, מַה גַּן יְיָ לָא אִצְטְרִיךְ בַּר נַשׁ לְאַשְׁקָאָה לֵיהּ אוֹף מִצְרַיִם לָא אִצְטְרִיךְ אָחֳרָא לְאַשְׁקָאָה לֵיהּ בְּגִין דְּנִילוֹס אִיהוּ אַסִּיק וְאַשְׁקֵי לְכָל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם, תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב (זכריה י"ד) וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם וְגוֹ', דָּא הוּא עוֹנְשָׁא דְּלָהּוֹן דְּאִתְמַנַּע מִנְּהוֹן מִטְרָא מַה כְּתִיב וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְגוֹ' חָמֵי דְּלָא כְּתִיב וְלָא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַנֶּגֶף בְּגִין דְּלָא נָחִית מִטְרָא לְמִצְרַיִם וְלָא אִצְטְרִיכָן לֵיהּ אֶלָּא עוֹנְשָׁא דְּלָהּוֹן מַה הוּא דִּכְתִיב (שם) וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגּוֹף ה' אֶת כָּל הַגּוֹיִים וְגוֹ' בְּגִין דְּמִצְרַיִם לָא צְרִיכִין לְמִטְרָא, אוֹף סְדוֹם מַה כְּתִיב בֵּיהּ כִּי כֻלָּהּ מַשְׁקֶה כָּל עִדּוּנִין דְּעָלְמָא הֲווּ בָּהּ וְעַל דָּא לָא בָּעָאן דִּבְנֵי נָשָׁא אֲחָרָנִין יִתְעַדְּנוּן בָּהּ, רַבִּי חִיָּא אָמַר אִנּוּן הֲווּ חַיָּבִין מִגְּרָמַיְהוּ וּמָמוֹנְהוֹן דְּכָל בַּר נַשׁ דְּאִיהוּ צַר עֵינָא לְגַבֵּי מַסְכְּנָא יָאוּת הוּא דְּלָא יִתְקַיֵּם בְּעָלְמָא וְלָא עוֹד אֶלָּא דְּלֵית לֵיהּ חַיִּים לְעָלְמָא דְּאָתֵי: וְכָל מַאן דְּאִיהוּ וַתָּרָן לְגַבֵּי מַסְכְּנָא יָאוּת הוּא דְּיִתְקַיֵּם בְּעָלְמָא וְיִתְקַיֵּם עָלְמָא בְּגִנֵּיהּ וְאִית לֵיהּ חַיִּים וְאוֹרְכָא דְּחַיֵּי לְעָלְמָא דְּאָתֵי:

תרגום הזוהר רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי יוֹסֵי יוֹם אֶחָד הָיוּ עוֹמְדִים וְעוֹסְקִים בַּכָּתוּב הַזֶּה. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, כָּתוּב, (דברים ח') אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְמִסְכֵּנוּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם. לֹא תֶחְסַר כֹּל בָּהּ, אֵלּוּ בָּהּ בָּהּ, שְׁתֵּי פְּעָמִים לָמָּה לִי. אֶלָּא כְּבָר אָמְרוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חִלֵּק אֶת הָעַמִּים וְהָאַרְצוֹת לְמְמוּנִים שְׁלִיחִים, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֵין מַלְאָךְ שׁוֹלֵט בָּהּ וְלֹא מְמוּנֶה אַחֵר, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְבַדּוֹ, וּמִשּׁוּם זֶה, הֵבִיא אֶת הָעָם, שֶׁאֵין אַחֵר שׁוֹלֵט עָלֶיהָ חוּץ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֶל הָאָרֶץ, שֶׁאֵין אַחֵר שׁוֹלֵט עָלֶיהָ חוּץ מֵהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בֹּא וּרְאֵה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן תְּחִלָּה מְזוֹנוֹת לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאַחַר כָּךְ לְכָל הָעוֹלָם. וְנִמְצָאִים כָּל שְׁאָר הָעַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, מְקַבְּלִים בְּמִסְכֵּנוּת, וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ כָּךְ, אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נִזּוֹן מִתְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָם נִזּוֹנִים מִשִּׁירַיִם. וּמִשּׁוּם זֶה, כָּתוּב, אֶרֶץ אֲשֶׁר לֹא בְּמִסְכֵּנוּת תֹּאכַל בָּהּ לֶחֶם, אֶלָּא בַּעֲשִׁירוּת, בְּכָל הַמַּלּוּא. תֹּאכַל בָּהּ, וְלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר. בָּהּ, יוֹרֶה בִּקְדֻשַּׁת הָאָרֶץ, בָּהּ שׁוֹרֶה אֱמוּנָה הָעֶלְיוֹנָה, בָּהּ שׁוֹרֶה בְּרָכָה הָעֶלְיוֹנָה, וְלֹא בְּמָקוֹם אַחֵר. וְעַל כֵּן כָּתוּב בְּהַמִּקְרָא שְׁנֵי פְּעָמִים בָּהּ, לְרַמֵּז עַל כָּל הַנִּזְכָּר. בֹּא וּרְאֵה, כָּתוּב, כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, בֹּאֲכָה צוֹעַר, עַד כָּאן עוֹד לֹא נוֹדָע מֵהַכָּתוּב, אִם אֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא כְּגַן ה', וְאִם אֶרֶץ סְדוֹם הוּא כְּגַן ה', וְאִם גַּן ה', הוּא הַגָּן הַנִּקְרָא גַּן עֵדֶן. אֶלָּא הַפְּרוּשׁ הוּא, כְּגַן ה', שֶׁהוּא גַּן עֵדֶן, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִלּוּא וְעִדּוּן לַכֹּל, כֵּן הָיָה סְדוֹם וְכֵן הָיָה מִצְרַיִם. מַה גַּן ה', אֵין אָדָם צָרִיךְ לְהַשְׁקוֹתוֹ כֵּן מִצְרַיִם, אֵין אַחֵר צָרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ, מִשּׁוּם שֶׁנִּהַר נִילוּס עוֹלֶה וּמַשְׁקֶה אֶת כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. בֹּא וּרְאֵה מַה כָּתוּב, וְהָיָה אֲשֶׁר לֹא יַעֲלֶה מֵאֵת מִשְׁפְּחוֹת הָאָרֶץ אֶל יְרוּשָׁלַם וְגוֹ', זֶה הוּא הָעוֹנֶשׁ שֶׁלָּהֶם שֶׁנִּמְנָע מֵהֶם הַגֶּשֶׁם. וְאִם מִשְׁפַּחַת מִצְרַיִם לֹא תַעֲלֶה וְלֹא בָאָה וְגוֹ', רְאֵה, שֶׁלֹּא כָּתוּב כָּאן, וְלֹא עֲלֵיהֶם יִהְיֶה הַגֶּשֶׁם, כִּי לֹא יֵרֵד גֶּשֶׁם בְּמִצְרַיִם וְאֵינָם צְרִיכִים לוֹ. אֶלָּא עוֹנֶשׁ שֶׁלָּהֶם מַה הוּא, הוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְזֹאת תִּהְיֶה הַמַּגֵּפָה אֲשֶׁר יִגּוֹף ה' אֶת הַגּוֹיִם וְגוֹ'. שֶׁהוּא מִשּׁוּם שֶׁהַמִּצְרִים אֵינָם צְרִיכִים גֶּשֶׁם. אַף סְדוֹם הָיָה כְּגַן ה', מַה כָּתוּב בָּהֶם, כִּי כֻלָּה מַשְׁקֶה, דְּהַיְנוּ כָּל מַעֲדַנֵּי עוֹלָם הָיוּ בָּהּ. וְעַל כֵּן לֹא רָצוּ, שֶׁאֲנָשִׁים אֲחֵרִים יִתְעַדְּנוּ בָּהּ. וְלֹא קִבְּלוּ אוֹרְחִים. רַבִּי חִיָּא אָמַר, הֵם, אַנְשֵׁי סְדוֹם, הָיוּ רְשָׁעִים עַצְמָם וּמַרְכוּשָׁם, וְלֹא מִסְבַּת אַרְצָם הַטּוֹבָה, כִּי לֹא רָצוּ לִתֵּן צְדָקָה. כִּי כָּל אָדָם, שֶׁהוּא צַר עַיִן כְּלַפֵּי עָנִי, רָאוּי לוֹ שֶׁלֹּא יִתְקַיֵּם בָּעוֹלָם. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא שֶׁאֵין לוֹ חַיִּים לָעוֹלָם הַבָּא. וְכָל מִי שֶׁהוּא טוֹב לֵב לָעָנִי, רָאוּי לוֹ שֶׁיִּתְקַיֵּם בָּעוֹלָם, וְהָעוֹלָם יִתְקַיֵּם בִּזְכוּתוֹ, וְיֵשׁ לוֹ חַיִּים, וַאֲרִיכוּת יָמִים לָעוֹלָם הַבָּא.

הלכה פסוקה
ש"ע ח"מ מסי' רכ"ז

א. אָסוּר לְהוֹנוֹת אֶת חֲבֵירוֹ בֵּין בְּמִקְחוֹ בֵּין בְּמִמְכָּרוֹ וְאֵיזֶה מֵהֶם שֶׁאִינָה בֵּין לוֹקֵחַ בֵּין מוֹכֵר עוֹבֵר בְּלָאו: **ב**. כַּמָּה תִּהְיֶה הָאוֹנָאָה וְיִהְיֶה חַיָּיב לְהָשִׁיב שְׁתוּת בְּשָׁוֶה כֵּיצַד הֲרֵי שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּחָמֵשׁ אוֹ שָׁוֶה שֵׁבַע בְּשֵׁשׁ אוֹ שָׁוֶה חָמֵשׁ בְּשֵׁשׁ אוֹ שָׁוֶה שֵׁשׁ בְּשֵׁבַע הֲרֵי זוּ אוֹנָאָה וְנִקְנֶה הַמָּקוֹם וְחַיָּיב הַמְאַנֶּה לְשַׁלֵּם הָאוֹנָאָה וּלְהַחֲזִירָהּ כּוּלָּהּ לַמִּתְאַנֶּה: **ג**. הָיְתָה הָאוֹנָאָה פָּחוּת מִזֶּה בְּכָל שֶׁהוּא כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁבְעִים בְּשִׁשִּׁים וּפְרוּטָה אֵינוֹ חַיָּיב לְהַחֲזִיר כְּלוּם שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁתוּת דֶּרֶךְ הַכֹּל לְמָחוֹל בּוֹ: **ד**. הָיְתָה הָאוֹנָאָה יְתֵירָה עַל הַשְּׁתוּת כָּל שֶׁהוּא כְּגוֹן שֶׁמָּכַר שָׁוֶה שִׁשִּׁים בַּחֲמִשִּׁים פָּחוּת פְּרוּטָה בָּטֵל הַמָּקוֹם וְהַמִּתְאַנֶּה יָכוֹל לְהַחֲזִיר הַחֵפֶץ וְלֹא יִקְנֶה כְּלָל אֲבָל הַמְאַנֶּה אֵינוֹ יָכוֹל לַחֲזוֹר אִם רָצָה זֶה וְקִבֵּל:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ז ע"ב

יְהִיוּ כָּל דְּבָרֶיךָ כָּבוֹד גָּדוֹל וּפִיּוּס לַבּוֹרֵא וְגַם לִבְרוּאָיו מִירָאָתוֹ לִקָּטַנִּים וְלִגְדוֹלִים לָרָעִים וְלַטּוֹבִים בְּלֵב נָקִי וּבַר וְשָׂפֵל וְסַבְלָן בַּכָּתֵף תִּשָּׂא תְּדַמֶּה כִּי אַתָּה מִן הַפּוֹעֲלִים אֲשֶׁר בַּכָּתֵף יִשְּׂאוּ וְיוֹתֵר מֵהֶמָּה כְּשׁוֹר לְעוֹל וְכַחֲמוֹר לְמַשּׂוֹי הֱוֵי מַמְתִּין הַסֵּבֶל לְעֵת בּוֹאוֹ פִּתְאוֹם וְלֹא תְבַעֵט כִּי יִהְיֶה בְּעֵינֶיךָ חִידּוּשׁ. תְּדַמֶּה כִּי כְּסוּת אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ חוֹפֵף עָלֶיךָ תַּעֲטֶה בּוֹ כַּשַּׁלְמָה וּלְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁתִּדְבְּקֵהוּ לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרֵךְ. תְּדַמֶּה לְכַסּוֹתוֹ בְּשַׁלְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ וְהִזָּהֵר פֶּן תִּלְכְּלֵךְ בֶּגֶד הַמֶּלֶךְ בְּחַטָּאוֹת פֶּן יָסִיר בִּגְדוֹ מֵעָלֶיךָ וְתִהְיֶה עֵרוֹם מִמֶּנּוּ וְאַל תִּקְרַע בְּגָדֶיךָ בַּחֲמָתְךָ דַּהֲוֵי כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה הוֹאִיל וְהָאָדָם חוֹמֶר אֵינוֹ רוֹאֶה בְּעֵינָיו בְּמוּשְׁכָּלוֹת אֶלָּא בְּמוּרְגָּשׁ הֵעִידוֹ הַבּוֹרֵא בִּשְׁתֵּי אוֹתוֹת עָלָיו אַחַת בִּבְשָׂרוֹ בְּרִית קֹדֶשׁ וְאַחַת תְּפִילִּין וּבְשַׁבָּת הַשַּׁבָּת אוֹת הִיא וְרָאוּי שֶׁלֹּא יַחְסְרוּ אֵלּוּ שְׁתֵּי אוֹתוֹת לְאוֹתוֹת עֲבוֹתוֹת אַהֲבָה. כְּשֵׁם שֶׁהַכַּעַס אָסוּר כַּךְ הָעִצָּבוֹן מִן הָאָבָק שֶׁכָּל עֲבֵירָה יֵשׁ לָהּ אָבָק כִּדְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אָבָק רִבִּית אָבָק לָשׁוֹן הָרָע וְהוֹלֵל הַזָּקֵן כְּשֶׁהָלַךְ אָדָם אֶחָד לְנַסּוֹתוֹ אִם יִכְעוֹס לֹא כָעַס וְלֹא נִתְעַצֵּב אֶלָּא רָאוּי לְאָדָם לִקַּח בְּנַחַת כָּל אֲשֶׁר יָבֹא עָלָיו לְכָל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר יִשְׁמַע לִשְׁתּוֹק וְלוֹמַר גַּם זוּ לְטוֹבָה בְּשִׂמְחָה. הַדְּבָרִים בְּטֵלִים בִּבְרִית הַלָּשׁוֹן כְּזֶרַע לְבַטָּלָה בִּבְרִית הַמָּעוֹר דְּמֵי וְעַל דָּא כְּתִיב הוֹנַעְתֶּם אֶת ה' בִּדְבָרֵיכֶם שֶׁפֵּירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁאָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֲנִי סוֹבֵל הָעוֹלָם וְאֵינִי יָגֵעַ וּבִדְבָרִים בְּטֵלִים אֲנִי יָגֵעַ וְלָמָּה יִהְיֶה אָדָם עַז פָּנִים וְיִיגַּע בּוֹרְאוֹ חְלִילָה לְכֵן אַל יוֹצִיא מִלָּה מִפִּיו לְבַטָּלָה אֶלָּא תּוֹרָה אוֹ עֲבוֹדָה אוֹ הוֹדָאָה אוֹ שָׁלוֹם. מִי שֶׁאָבַד לוֹ פֶּרַח הַיִּתְכֵּן שֶׁבְּעִצְבוֹנוֹ וְכַעְסוֹ יְשַׁבֵּר כְּלִי שֶׁשָּׁוֶה אֶלֶף פְּרָחִים לֹא יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ וְאַתָּה בֶּן אָדָם יָדַעְתָּ כִּי נִשְׁמָתְךָ מוֹשַׁב אֱלֹהִים וּבְכַעֲסָךְ וְעִצְבוֹנְךָ יִסְתַּלֵּק וְאֵיךְ תֵּעָצֵב עַל חַיֵּי שָׁעָה וּתְאַבֵּד חַיֵּי עוֹלָם לְכֵן סְבוֹל בְּשִׂמְחָה כְּהִלֵּל כָּל הַבָּא עָלֶיךָ וְלֹא תַעֲזוֹב אֶת מַלְכְּךָ וִיהִי זֹאת נֶחָמָתְךָ כִּי בוֹ תִּדְבָּק וְהוּא יָאֵר פָּנָיו אֵלֶיךָ וְאַתָּה אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ:

וירא יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֹ דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי יְהוָה: וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֶּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ:

רש"י ויפנו משם. ממקום שאברהם לום שם: ואברהם עודנו עומד לפני ה'. והלא לא הלך לעמוד לפניו אלא הקדוש ברוך הוא בא אצלו ואמר לו (פסוק כ) זעקת סדום ועמורה כי רבה, והיה לו לכתוב וה' עודנו עומד לפני אברהם, אלא תקון סופרים הוא זה (אשר הפכוהו זכרונם לברכה לכתוב כן) :

(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע: וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא:

רש"י ויגש אברהם. מצינו הגשה למלחמה (ש"ב י יג) ויגש יואב וגו' , הגשה לפיוס (להלן מד יח) ויגש אליו יהודה, והגשה לתפלה (מלכים א' יח לו) ויגש אליהו הנביא, ולכל אלה נכנס אברהם, לדבר קשות, ולפיוס ולתפלה: האף תספה. הגם תספה. ולתרגום של אנקלוס שתרגמו לשון רוגז, כך פרושו האף ישיאך שתספה צדיק עם רשע:

(כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוָּהּ:

רש"י אולי יש חמשים צדיקים. עשרה צדיקים לכל כרך וכרך, כי חמשה מקומות יש:

(כה) חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת כַּדָּבָר הַזֶּה לְהָמִית צַדִּיק עִם רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע חָלִלָה לָךְ הֲשֹׁפֵט כָּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט: קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא הָדֵין לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וְיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדַיָּן כָּל אַרְעָא לָא יַעְבֵד דִּינָא:

רש"י חלילה לך. ואם תאמר לא יצילו הצדיקים את הרשעים, למה תמית הצדיקים: חלילה לך. חלין הוא לך, יאמרו כך הוא אמנתו, שוטף הכל, צדיקים ורשעים, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה: כדבר הזה. לא הוא ולא כיוצא בו: חלילה לך. לעולם הבא: השופט כל הארץ. נקוד בחטף פת"ח ה"א של השופט לשון תמה, וכי מי שהוא שופט לא יעשה משפט אמת:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם אֶמְצָא בִסְדֹם חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם: וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן:

רש"י אם אמצא בסדום וגו' לכל המקום. לכל הכרכים, לפי שסדום היתה מטרופולין וחשובה מכלם תלה בה הכתוב:

נביאים - מלכים ב - פרק ד

(כב) וַתִּקְרָא אֶל אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד
אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: וּקְרַת לְבַעְלָהּ וַאֲמַרַת שַׁדַר כְּעַן לִי חַד מִן עוּלֵימַיָּא וַחֲדָא מִן אָתְנַיָּא
וְאִתְמְטֵי לְוָת נְבִיָּא דַּיְיָ וְאֵתוּב: (כג) וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ (אתי) אַתְּ (הלכתי) הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא
חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: וַאֲמַר מָה דֵּין אַתְּ אֲזַלְתְּ לְוָתֵיהּ יוֹמָא דֵּין לָא יְרַח וְלָא שַׁבְּתָא
וַאֲמַרַת שְׁלָם: (כד) וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל נַעֲרָהּ נְהַג וְלֵךְ אַל תַּעֲצַר לִי לִרְכֹּב כִּי אִם
אָמַרְתִּי לָךְ: וְזֵרִיזַת אֲתָנָא וַאֲמַרַת לְעוּלֵימָהָא דְּבַר וְאֵזֵיל לָא תְּדְחוֹק עָלַי לְמִרְכַּב אֱלָהֵין כַּד
אֵימַר לָךְ:

רש"י **נהג ולך** . מהר : **אל תעצר לי** . אל תעכב על ידי את הרכיבה :

(כה) וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד
וַיֹּאמֶר אֶל גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז: וַאֲזַלַת וַאֲתַת לְוָת נְבִיָּא דַּיְיָ לְטוּר כַּרְמְלָא וַהֲוָה
כַּד חֲזָא נְבִיָּא דַּיְיָ יָתָהּ מִקְבֵּיל וַאֲמַר לְגֵיחֲזִי עוּלֵימֵיהּ הָא שׁוּנַמִּית דֵּיכִי: (כו) עַתָּה רוּץ נָא
לִקְרָאתָהּ וֱאֱמֹר לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כְּעַן רְהוּט כְּעַן
לְקַדְּמוּתָהּ וַאֲמַר לָהּ הַשְׁלָם לִיךְ הַשְׁלָם לְבַעְלִיךְ הַשְׁלָם לְרַבְיָא וַאֲמַרַת שְׁלָם:

רש"י **ותאמר שלום** . הרי זה מקרא קצר , שהרי היה לו לכתוב , וישאל לה ותאמר שלום :

כתובים - משלי - פרק ד

(י) שְׁמַע בְּנִי וְקַח אֲמָרָי וְיִרְבּוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: שְׁמַע בְּרִי וְקַבֵּל מַנַי וְנִסְגְּיוּן שְׁנַיָּא דְּחַיָּיךְ:

רש"י **שמע בני וקח אמרי וגו'** :

(יא) בְּדֶרֶךְ חָכְמָה הוֹרִתִיךָ הִדְרַכְתִּיךָ בְּמַעְגְּלֵי יֹשֶׁר: אָרְחָתָא דְחָכְמְתָא אֲלֵפְתָּךְ וְהַלֵּכְתָּךְ
בִּשְׁבִילֵי תְרִיצֵי: (יב) בְּלֶכְתֶּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל: כַּד תֵּיזֵל לָא תִתְעוּק אָרְחָךְ
וְאִין תִּרְהַט לָא תִתְקַל:

רש"י **בלכתך לא יצר צעדך** . מי שאינו מרחיק רגליו קרוב ליפול :

(יג) הַחֲזֵק בַּמּוּסָר אַל תֶּרֶף נִצְרָהּ כִּי הִיא חַיֶּיךָ: תְּתַחַזַּק בְּמַרְדּוּתָא וְלָא תְרַפֵּא נְטַרֵיהּ מְטוּל
דְּהִיא חַיָּיךְ:

רש"י **החזק במוסר אל תרף** . אחוז בתורה כמו והחזיקי את ידך בו (בראשית כא) וישלח ידו ויחזק בו (שמות ד) :

(יד) בְּאֹרַח רְשָׁעִים אַל תָּבֹא וְאַל תְּאַשֵּׁר בְּדֶרֶךְ רָעִים: בְּאָרְחָא דְרַשִׁיעֵי לָא תֵיזֵל וְלָא תִטַּן
בְּאָרְחָא דְבִישִׁין:

רש"י **באורח רשעים אל תבא ואל תאשר** . ואל תדרוך כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג) , וכן ונבון יבין לאשורו :

משנה זבחים פרק ד

א. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, כָּל הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁאִם נְתָנָן מַתָּנָה אַחַת, כְּפֵּר. וּבַחַטָּאת, שְׁתֵּי מַתָּנוֹת. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, אַף חַטָּאת שֶׁנְּתָנָהּ מַתָּנָה אַחַת, כְּפֵּר. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה כְּתִקָּנָהּ וְאֶת הַשְּׁנִיָּה חוּץ לִזְמַנָּהּ, כְּפֵּר. נָתַן אֶת הָרִאשׁוֹנָה חוּץ לִזְמַנָּהּ וְאֶת הַשְּׁנִיָּה חוּץ לִמְקוֹמָהּ, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת:

ברטנורה (א) בית שמאי אומרים כל הנתנין על מזבח החיצון. יש מהן שטעונין ארבע מתנות, ויש מהן שטעונים שתים שהם ארבע, ויש שטעונים מתנה אחת. כדתנן באידך פרקין. והשתא קאמר דכולן שלא נתן אלא מתנה אחת בדיעבד כפר, דכתיב (דברים יב) ודם זבחיך ישפך, שפיכה אחת משמע, מדלא כתיב סביב דמשמע שתי מתנות שהן ארבע: **ובחטאת שתי מתנות**. שלש פרשיות נאמרו בחטאות החיצונות בויקרא, אחת בשעיר נשיא, ושתים בחטאות יחיד אחת בכבשה ואחת בשעירה. בשתים כתיב על קרנת חסר, והאחת מלא. ובית שמאי יש להן יש אם למקרא, הרי כאן שש, ואין במזבח אלא ארבע, והשתים יתרות לא נאמרו אלא ששנאן הכתוב לעכב. ובית הלל סברי אהני מקרא דמשמע שש, ואהני מסורת דמשמע ארבע, הלכך טפי חדא אמסורת ובצר חדא ממקרא והוו להו חמש, ארבע למצוה וחד לעכב, ואם נתן מתנה אחת כפר: **לפיכך**. חטאת וכל הזבחים לבית הלל, ולבית שמאי שאר הזבחים חוץ מחטאת, נתן את הראשונה כתקנה ואת השניה במחשבת אכילת בשר חוץ לזמנה: **כפר**. וכשר הקרבן ליקרב על ידי מתנה ראשונה. דאין השניה מתרת הבשר, שהרי הותר על ידי מתנה ראשונה, הלכך אינה מפגלת: נתן את הראשונה חוץ לזמנה כו' פגול וחייבין עליו כרת. שאין מחשבת חוץ למקומה דשניה מוציאתו מידי פגול, שהרי הוקבע בראשונה שקרבו כל מתיריו:

ב. כָּל הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, שֶׁאִם חִסֵּר אַחַת מִן הַמַּתָּנוֹת, לֹא כִפֵּר. לְפִיכָךְ, אִם נָתַן כֻּלָּן כְּתִקָּנָן וְאַחַת שֶׁלֹּא כְתִקָּנָהּ, פָּסוּל וְאֵין בּוֹ כָּרֵת:

ברטנורה (ב) אם חסר אחת מכל המתנות לא כפר. דבפר העלם דבר כתיב (ויקרא ד) ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו, ומקרא שאינו צריך הוא שהרי כל עבודותיו נתפרשו בו, אלא לכפול באזהרת הזאות שבו הוא דאתא, והכי משמע, ועשה לו כאשר כתבתי לך עשיותיו, ושנה עליהם לעכב שאם חסר אחת מכל המתנות לא כפר: **לפיכך** (**אם נתנן כולן כתקנן**). הואיל וכולן מתירות, אין זו מתרת בלא זו ואין זו מפגלת בלא זו:

ואחת שלא כתקנה. במחשבת חוץ לזמנו: **פסול**. שלא הותר בראשונות: **ואין בו כרת**. שאין מפגלים בחצי מתיר:

ג. וְאֵלּוּ דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִים עֲלֵיהֶם מִשּׁוּם פִּגּוּל, הַקֹּמֶץ, וְהַלְּבוֹנָה, וְהַקְּטֹרֶת, וּמִנְחַת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ, וְהַדָּם, וְהַנְּסָכִים הַבָּאִים בִּפְנֵי עַצְמָן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף הַבָּאִים עִם הַבְּהֵמָה. לֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל. וְרַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל, שֶׁדַּם הָאָשָׁם מַתִּירוֹ. וְכֹל שֶׁיֵּשׁ לוֹ מַתִּירִין בֵּין לְאָדָם בֵּין לַמִּזְבֵּחַ, חַיָּבִין עָלָיו מִשּׁוּם פִּגּוּל:

ברטנורה (ג) אלו דברים שאין חייבים עליהם. כרת באכילתן משום פגול: **הקומץ**. אם קמץ על מנת לאכול שירים למחר, ונתפגלה המנחה שאינה נאכלת אלא ליום ולילה, אין האוכל את הקומץ בכרת, שאין פגול חל אלא על דבר שיש לו מתירין אחרים. דפגול משלמים ילפינן ליה, דכתיב (ויקרא ז) ואם האכול יאכל מבשר זבח שלמיו וגו', מה שלמים מיוחדים שיש להן מתירין בין לאדם בין למזבח, שהדם מתיר להקטיר האימורין למזבח, והאימורין מתירין הבשר לאדם, וחייבין עליהם משום פגול, אף כל שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח חייבין עליו משום פיגול לאפוקי כל הנך דחשיב במתניתין, שאין להם מתירין אלא הן עצמן מתירין לאחרים, שהאוכל מהן אינו חייב משום פגול: **והלבונה**. אין אחר מתירה אלא היא מתרת את המנחה, כמו הקומץ: **מנחת נדבת כהנים**. כולה כליל ואינה נקמצת. הלכך אין אחר מתירה: **מנחת כהן משיח**. דהיינו חביתי כהן גדול שהיא קריבה בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב: **ומנחת נסכים**. לא גרסינן. דהא מיפליג פליגי בה, ויש חילוק בין באה עם הזבח לבאה בפני עצמה: **והדם**. הוא המתיר: **והנסכים הבאים בפני עצמן**. כגון שהתנדב מנחת נסכים בלא זבח, כדאמרינן במנחות מתנדב אדם מנחת נסכים בפני עצמה. אי נמי, הביאה בשביל הזבח אלא שהביא זבחו היום ונסכיו למחר, דאמר מר ומנחתם ונסכיהם אפילו למחר. אבל אם הביאן עם זבחו ופגל בזבח, נתפגלו הנסכים: וחכמים אומרים אף הבאים עם הבהמה. דכיון דיכול להקריב נסכים למחר, נמצא שאין הזבח מתירן ליקרב, אלא הן מתירין את עצמן. והלכה כחכמים: **לוג שמן של מצורע**. שיריו נאכלין: **אין חייבין עליו משום פגול**. אם פגל באשם, לא נפגל הלוג. ואע"פ שהלוג תלוי באשם, דכתיב (שם יד) על דם האשם, דאם לא נתן מדם האשם תחלה אין נתינת השמן כלום, אפילו הכי כיון דאדם מביא אשמו עכשיו ולוגו עד עשרה ימים, נמצא שאין האשם מתירו. וכיון דאין לו מתירים, אין חייבין עליו משום פגול: **ור' מאיר אומר**. לוג הבא עם האשם בו ביום, חייבין עליו משום פגול אם פגל באשם. ואין הלכה כר' מאיר: **בין לאדם בין למזבח**. או לזה או לזה:

ד. הָעוֹלָה, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ וְעוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים. עוֹלַת הָעוֹף, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַמִּזְבֵּחַ. חַטַּאת הָעוֹף, דָּמָהּ מַתִּיר אֶת בְּשָׂרָהּ לַכֹּהֲנִים. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, דָּמָן מַתִּיר אֶת אֵמוּרֵיהֶן לִקָּרֵב. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֹּל שֶׁאֵינוֹ עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן כַּשְּׁלָמִים, אֵין חַיָּבִין עָלָיו מְשׁוּם פִּגּוּל:

ברטנורה (ד) העולה דמה מתיר את בשרה למזבח. דכתיב (שם א) וזרקו את הדם, והדר וערכו: **ואת עורה לכהנים**. דכתיב (שם ז) עור העולה אשר הקריב, אין לו אלא לאחר זריקה: **חטאת העוף**. שהיא נאכלת לכהנים נפקא לן מדכתיב לכל חטאתם, לרבות חטאת העוף. דלא תימא נבילה היא: **פרים הנשרפים**. פר כהן משיח, ופר העלם דבר של צבור, ופר יום הכפורים: **ושעירים הנשרפים**. שעיר של יום הכפורים, ושעירי עבודה זרה. שכל אלו דמן טעון הזיה לפנים ואימוריהן קרבין על מזבח העולה ושאר הבשר נשרף בבית הדשן. והואיל ודמן מתיר את אימוריהן ליקרב, אם פגל בהן ואכל את אימוריהן חייב עליהן משום פגול: כל שאינו על מזבח החיצון כשלמים. דפגול, בשלמים הוא דכתיב, מה שלמים מיוחדים שמתן דמן על מזבח החיצון, אף כל שדמן נתון על מזבח החיצון. לאפוקי פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים שדמן טעון הזיה ומתן דמים בפנים. ואין הלכה כרבי שמעון:

ה. קָדְשֵׁי נְכָרִים, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְשׁוּם פִּגּוּל נוֹתָר וְטָמֵא. וְהַשּׁוֹחֲטָן בַּחוּץ, פָּטוּר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יוֹסֵי מְחַיֵּב. דְּבָרִים שֶׁאֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְשׁוּם פִּגּוּל, חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְשׁוּם נוֹתָר, מְשׁוּם טָמֵא, חוּץ מִן הַדָּם. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בְּדָבָר שֶׁדִּרְכָּן לְהֵאָכֵל. אֲבָל (פְּגוּלִין) הָעֲצִים וְהַלְּבוֹנָה וְהַקְּטֹרֶת, אֵין חַיָּבִין עֲלֵיהֶם מְשׁוּם טָמְאָה:

ברטנורה (ה) **קדשי נכרים**. שהנכרים נודרים נדרים ונדבות כישראל, דכתיב בפרשת אמור איש איש מבית ישראל אשר יקריב קרבנו לכל נדריהם ולכל נדבותם, ודרשינן איש מה תלמוד לומר איש איש, לרבות את הנכרים שנודרים נדרים ונדבות כישראל: אין חייבין משום פגול נותר וטמא. דפגול יליף מנותר בגזירה שוה דעון עון, ונותר יליף מטמא בגזירה שוה דחלול חלול, ובטמא כתיב (ויקרא כב) וינזרו מקדשי בני ישראל, ולא מקדשי נכרים. ואין הלכה כר' מאיר: דברים שאין חייבין עליהם משום פגול. כגון הקומץ והקטורת וכל השנויין במשנתנו: **חייבין משום טומאה**. האוכלן בטומאת הגוף חייב כרת: **חוץ מן הדם**. דמיעטיה קרא דכתיב (שם יז) ואני נתתיו לכם, שלכם יהא כשאר חולין, ולא כקדשים. ועוד כתיב (שם) על המזבח לכפר, לכפרה נתתיו ולא למעילה. הלכך אין חייבין עליו לא משום טומאה ולא משום נותר ולא משום פגול, אלא משום אוכל דם גרידא: **בדבר שדרכן להאכל**. שדרך בני אדם לאכלן. ואע"פ שהוא מן הנקטרים

כגון קומץ ומנחת כהנים והדומים לה. אבל לבונה ועצים וקטורת אין חייבין עליהן משום טומאה. ורבנן פליגי עליה ומרבו להו לטומאה מקרא דכתיב (שם יז) והבשר אשר יגע בכל טמא, והבשר יתירא לרבות עצים ולבונה. והלכה כחכמים דעצים ולבונה נמי יש בהן משום טומאה, ואין לך עצים דמיטמאין אלא עצים של קרבן בלבד. שאם נגעה בהן טומאה אסור לשרפן על גבי המזבח:

ו. לְשֵׁם שִׁשָּׁה דְבָרִים הַזֶּבַח נִזְבָּח, לְשֵׁם זֶבַח, לְשֵׁם זוֹבֵחַ, לְשֵׁם הַשֵּׁם, לְשֵׁם אִשִּׁים, לְשֵׁם רֵיחַ, לְשֵׁם נִיחוֹחַ. וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם, לְשֵׁם חֵטְא. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אַף מִי שֶׁלֹּא הָיָה בְלִבּוֹ לְשֵׁם אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ, כָּשֵׁר, שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין, שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה הוֹלֶכֶת אֶלָּא אַחַר הָעוֹבֵד:

ברטנורה (ו) **לשם זבח**. לאפוקי שינוי קודש, כגון לשם זבח אחר: **לשם זובח**. לאפוקי שינוי בעלים. כדילפינן לעיל בריש פרק קמא ממוצא שפתיך תשמור ועשית כאשר נדרת לה' אלהיך נדבה וכו': **לשם אשים**. לאפוקי אם שחטו על מנת לעשותו חתיכות צלויות בגחלים: **לשם ריח**. לאפוקי אם צלאן תחלה חוץ למערכה, דתו לא מסקי ריחא: **לשם ניחוח**. הנחת רוח. נחת רוח להקב"ה שאמר ונעשה רצונו. וכל הני ילפינן להו מדכתיב אשה ריח ניחוח: **לשם חטא**. לשם חטאו שהוא מביאו עליו: אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו. אלא שחטו סתם, כשר: **שהוא תנאי בית דין**. שישחוט סתם ולא לימא לשמן. דלמא אתי למימר שלא לשמן: שאין המחשבה הולכת אלא אחר העובד. הלכך אי הוה אומר שלא לשמן אף כי אמרו הבעלים לשמן, לאו מידי הוא, דלאו בדידהו תליא מלתא, דכתיב (ויקרא ז) המקריב אותו לא יחשב. והלכה כר' יוסי:

גמרא זבחים דף נ"ד ע"ב

דָּרַשׁ רָבָא מָאי דִּכְתִיב (ש"א י"ט) וַיֵּלֶךְ דָּוִד וּשְׁמוּאֵל וַיֵּשְׁבוּ בְּנָיוֹת בָּרָמָה וְכִי מַה עְנְיַן נָיוֹת אֵצֶל רָמָה אֶלָּא שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּרָמָה וְעוֹסְקִים בְּנוֹיוֹ שֶׁל עוֹלָם אָמְרֵי כְּתִיב (דברים יז) וְקַמְתָּ וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם מְלַמֵּד שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ גָּבוֹהַּ מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל גְּבוֹהָה מִכָּל הָאֲרָצוֹת לֹא הֲווּ יַדְעֵי דּוּכְתֵּיהּ הֵיכָא אַיְיתוּ סֵפֶר יְהוֹשֻׁעַ בְּכוּלְהוּ כְּתִיב וְיָרַד וְעָלָה הַגְּבוּל וְתָאַר הַגְּבוּל. בְּשֵׁבֶט בִּנְיָמִין וְעָלָה כְּתִיב וְיָרַד לֹא כְּתִיב אָמְרֵי שְׁמַע מִינַּהּ הָכָא הוּא מְקוֹמוֹ סָבוּר לְמִבְנֵייהּ בְּעֵין עֵיטָם דְּמִדְלֵי אָמְרֵי נַיְחֵתֵי בֵּיהּ קָלִיל כְּדִכְתִיב וּבֵין כְּתֵיפָיו שָׁכֵן. וְאִיבָּעֵית אֵימָא גְּמִירֵי דְּסַנְהֶדְרִין בְּחֶלְקוֹ דִּיהוּדָה וּשְׁכִינָה בְּחֶלְקוֹ דְּבִנְיָמִין וְאִי מַדְלִינָן לֵיהּ מִתְפַּלֵּיג טוּבָא מוּטַב דְּנֵיחֵתֵי בֵּיהּ פּוּרְתָּא כְּדִכְתִיב (שם לו) וּבֵין כְּתֵיפָיו שָׁכֵן וְעַל דָּבָר זֶה נִתְקַנֵּא דּוֹאֵג הָאֲדוֹמִי בְּדָוִד כְּדִכְתִיב כִּי קִנְאַת בֵּיתְךָ אֲכָלָתְנִי וּכְתִיב (תהלים סט) זְכוֹר ה' לְדָוִד אֵת כָּל עֻנּוֹתוֹ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַה' וגו'. אִם אָבֹא בְּאֹהֶל בֵּיתִי וגו'. אִם אֶתֵּן שְׁנָת לְעֵינָי לְעַפְעַפַּי תְּנוּמָה. עַד אֶמְצָא מָקוֹם לַה' וגו'. הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְאֶפְרָתָה מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר.

הִנֵּה שְׁמַעֲנוּהָ בְּאֶפְרָתָה וֶה יְהוֹשֻׁעַ דְקָאָתֵי מֵאֶפְרַיִם מְצָאנוּהָ בִּשְׂדֵי יָעַר וֶה בְנְיָמִין דִכְתִיב (בראשית מט) בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף:

רש"י **שהיו יושבין ברמה**. בעירו של שמואל: **בנויו של עולם**. למצוא מקום לבית הבחירה מן התורה: **ועלית**. בכל שעריך קרי עליה ומשם לבית המקדש מלמד שבהמ"ק הי' גבוה מכל א"י: **וא"י גבוה מכל הארצות**. לא מבעיא לן הכא ולאו מהכא נפקא לן אלא מקרא אחרינא דכתיב לא יאמר עוד חי ה' וגו' כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את בנ"י מארץ צפון ומכל המקומות אשר הדחתים שם וכו': **דוכתיה**. מקומו היכן מקום הגבוה בא"י בגבול מי הוא: **אייתי ספר יהושע**. לבדוק בגבולי השבטים ולא פרשו באחד מכל השבטים פאות גבוליהם לארבע רוחותיהם חוץ משבט יהודה ובנימין שנתפשטו שם כל הגבולין מסובבין ברוחותי' ומקצעותי': כתיב ועלה הגבול ולא כתיב ויָרַד. ועוד כתיב בעלייה אחת בירושלם עד ראש ההר על פני גיא בן הנום ומשם עד הים שהוא לרוח מערב כתיב ותאר הגבול ויָרַד הגבול: **ולא כתיב ועלה**. ונחלת בנימין בצפון' של נחל' יהודה וגבול נגב לבנימין הוא גבול צפונה ליהודה אלא שאין אורך נחלת בנימין עד הים אלא עד ירושלם ועד ההר אשר גיא בן הנום ועד קרית יערי': כתיב ועלה ותאר ולא כתיב ויָרַד. ותאר אינה לא עליה ולא ירידה למדנו שראש ההר על גיא בן הנום הוא גבוה מן הכל ולמעלה מירושלים דמירושלם ולשם כתיב ועלה: **סבור למבניה בעין עיטם**. נראה בעיני שהוא מעין מי נפתוח האמור שם אחר עליית ההר אשר על פני גיא בן הנום אשר לא נכתב ירידה בינתים: **ניחתי ביה קליל**. נעשה אותו נמוך מעט ונבנהו בירושלים שהוא למטה כדכתיב כתפיו ולא כתיב ראשו. ואיכא דאמרי האי דלא בנאה בעין עיטם משום דרחוק משם נחלת בנימין מנחלת יהודא יותר משיעור הר הבית וא"א לסמוך לשכת הגזית לעזרה ואנן בעינן סנהדרין בעזרה דכתיב וקמת ועלית וגו' וצריכה להיות בחלקו של יהודא כדמפרש ואזיל: **גמירי סנהדרין**. בחלקו של יהודה כדכתיב ומחוקק מבין רגליו: **את כל ענותו**. אשר עינה עצמו לעסוק ולדעת ונשבע ונדר אם אבא באוהל וגו':

זוהר וירא דף ק"כ ע"ב

פָּתַח וְאָמַר (ישעיה ס"ג) בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם וְגוֹ', תָּא חֲזֵי בְּכָל צָרָתָם דְּיִשְׂרָאֵל כַּד אִזְדַּמַּן לוֹן עָאקֵן כְּתִיב לֹא בְּאֶלֶ"ף וְקָרֵי בְּוָא"ו בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עִמְּהוֹן בָּעָקו, לֹא בְּאֶלֶ"ף אֲתַר עִלָּאָה יַתִּיר אַף עַל גַּב דְּלָאו בְּהַהוּא אֲתַר רוּגְזָא וְעָקו לְהָתָם לְעֵילָּא מָטָא עַקְתָא דְּיִשְׂרָאֵל, לֹא בְּאֶלֶ"ף כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ק') הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ, כְּתִיב בְּאֶלֶ"ף וְקָרֵי בְּוָא"ו, וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם וְהָא אִיהוּ עִמְּהוֹן בְּהַהוּא עָקו וְאַתְּ אָמַרְתְּ הוֹשִׁיעָם

אֶלָּא מוֹשִׁיעָם לֹא כְּתִיב אֶלָּא הוֹשִׁיעָם מִקַּדְמַת דְּנָא דְּאִיהוּ זַמִּין בְּהַהוּא עָקוּ לְמִסְבָּל עִמְּהוֹן, תָּא חֲזֵי בְּכָל זִמְנָא דְּיִשְׂרָאֵל אִנּוּן בְּגָלוּתָא שְׁכִינְתָּא עִמְּהוֹן בְּגָלוּתָא וְהָא אוֹקְמוּהָ דִּכְתִיב (דברים ל') וְשָׁב יְיָ אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְגוֹ', ד"א וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם דָּא שְׁכִינְתָּא דְּאִיהִי עִמְּהוֹן בְּגָלוּתָא וְאַתְּ אָמַרְתְּ דְּאִיהוּ הוֹשִׁיעָם אֶלָּא הָכִי הוּא וַדַּאי דְּאִלֵּין אִנּוּן מִשְׁכְּנוֹתָיו דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגָלוּתָא וּבְגִין דִּשְׁכִינְתָּא עִמְּהוֹן קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִדְכַּר לוֹן לְאוֹטָבָא לוֹן וּלְאַפָּקָא לוֹן מִן גָּלוּתָא דִּכְתִיב (שמות ו') וָאֶזְכּוֹר אֶת בְּרִיתִי בְּקַדְמִיתָא וּלְבָתַר וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּאָה אֵלָי, וְגַם רָאִיתִי לְאַסְגָּאָה רְאִיָּה אָחֳרָא דְּאִיהוּ קַדְמָאָה דִּכְתִיב (שם כ') וַיִּזְכּוֹר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ דָּא שְׁכִינְתָּא אֶת אַבְרָהָם מִבְּעֵי לֵיהּ אֶלָּא אֶת אַבְרָהָם דָּא הוּא חַבְרוּתָא וְזִוּוּגָא דִּילָהּ בַּאֲבָהָן, אֶת אַבְרָהָם (במדבר ק"כ א) דָּא הוּא מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית אֶת יִצְחָק דָּא הוּא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית וְאֶת יַעֲקֹב דָּא הוּא זִוּוּגָא חָדָא כְּלָלָא חָדָא זִוּוּגָא שְׁלִים כְּדְקָא יָאוּת כְּגַוְונָא דָּא אֶת הַשָּׁמַיִם דָּא הוּא כְּלָלָא מִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם וְאֶת הָאָרֶץ דָּא מִדַּת יוֹם בַּלַּיְלָה כַּחֲדָא אוֹף הָכָא בְּכֻלְּהוּ אֶת וּבְיַעֲקֹב וְאֶת לְמֶהֱוֵי כֻּלָּא זִוּוּגָא חָדָא דְּלָא מִתְפָּרְשִׁין דְּכָר וְנוּקְבָא לְעָלְמִין, וְזַמִּין קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַכְרָזָא בְּכָל עָלְמָא וּלְאַשְׁמָעָא קַל דְּיֵמָא (ישעיה ס"ג) וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ, בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

תרגום הזוהר פָּתַח וְאָמַר (ישעיה ס"ג) בְּכָל צָרָתָם לֹא צָר וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה בְּכָל צָרָתָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל, כְּשֶׁנִּזְדַּמְּנוּ לָהֶם הַצָּרוֹת, כָּתוּב עֲלֵיהֶם, לֹא בְּאָלָף וְקָרִינָן לוֹ בְּוָא"ו, מִשּׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמָּהֶם בַּצָּרָה. לֹא עִם אל"ף, הוּא בְּמָקוֹם יוֹתֵר עֶלְיוֹן. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בַּמָּקוֹם הַהוּא כַּעַס וְצָרָה, עִם כָּל זֶה מַגִּיעַ שָׁם לְמַעְלָה צָרוֹת יִשְׂרָאֵל. לֹא בְּאל"ף כְּמוֹ שֶׁאָמַר אוֹמֵר, (תהלים ק') הוּא עָשָׂנוּ וְלֹא אֲנַחְנוּ, שֶׁכָּתוּב בְּאל"ף וְקוֹרִים בְּוָא"ו. וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם: וַהֲרֵי הוּא נִמְצָא עִמָּהֶם בַּצָּרָה, וְאַתָּה אוֹמֵר הוֹשִׁיעָם. אֶלָּא מוֹשִׁיעָם לֹא כָּתוּב, רַק הוֹשִׁיעָם, מִקּוֹדֶם לָכֵן, שֶׁהוֹשִׁיעָם בָּזֶה, שֶׁנִּמְצָא עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הַצָּרָה, וְסוֹבֵל עִמָּהֶם. בֹּא וּרְאֵה בְּכָל פַּעַם שֶׁיִּשְׂרָאֵל הֵם בַּגָּלוּת גַּם הַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם בַּגָּלוּת, וּבֵארוּהוּ, שֶׁכָּתוּב (דברים ל') וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ. דָּבָר אַחֵר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם: זוֹ הִיא הַשְּׁכִינָה, שֶׁהִיא עִמָּהֶם בַּגָּלוּת, וְאַתָּה אוֹמֵר שֶׁהוּא הוֹשִׁיעָם, אֶלָּא כָּךְ הוּא וַדַּאי, שֶׁאֵלּוּ הַצָּרוֹת שֶׁל יִשְׂרָאֵל, הֵם מַשְׁכּוֹנוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּגָּלוּת, וּמִשּׁוּם שֶׁהַשְּׁכִינָה עִמָּהֶם, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא זוֹכֵר אוֹתָם לְהֵטִיב לָהֶם וּלְהוֹצִיאָם מִן הַגָּלוּת. שֶׁכָּתוּב (שמות ו') וָאֶזְכּוֹר אֶת בְּרִיתִי, בַּתְּחִילָה, וְאַחַר כָּךְ כָּתוּב וְעַתָּה הִנֵּה צַעֲקַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בָּא אֵלָי. "וְגַם רָאִיתִי" הוּא לְרַבּוֹת רְאִיָּה אַחֶרֶת שֶׁהוּא רְאִשׁוֹנָה לְכֻלָּם, שֶׁכָּתוּב וַיִּזְכּוֹר אֱלֹקִים אֶת בְּרִיתוֹ, זֶה הִיא הַשְּׁכִינָה, אֶת אַבְרָהָם: הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וַיִּזְכּוֹר אֶת בְּרִיתוֹ לְאַבְרָהָם. אֶלָּא אֶת אַבְרָהָם, זֶה

הוּא הַחִבּוּר וְהַזִּוּוּג שֶׁל הַשְּׁכִינָה עִם הָאָבוֹת, אֶת אַבְרָהָם, זֶה הוּא מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. אֶת יִצְחָק זֶה הוּא צְפוֹנִית מַעֲרָבִית. וְאֶת יַעֲקֹב זֶה הוּא זִוּוּג אֶחָד, כְּלָל אֶחָד, זִוּוּג שֶׁלֵּם כָּרָאוּי. כְּעֵין זֶה הוּא בְּהַכָּתוּב, אֶת הַשָּׁמַיִם, שֶׁזֶּה הוּא הִתְכַּלְלוּת מִדַּת לַיְלָה בַּיּוֹם. וְאֵת הָאָרֶץ, זֶה הוּא מִדַּת יוֹם הַנִּכְלָל בְּמִדַּת לַיְלָה בְּיַחַד. אַף כָּאן בְּכֻלָּם כָּתוּב אֶת, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק, וּבְיַעֲקֹב כָּתוּב וְאֶת, עַל הֱיוֹתָם לְגַמְרֵי זִוּוּג אֶחָד, שֶׁהַזִּכָּר וְהַנְּקֵבָה אֵינָם נִפְרָדִים לְעוֹלָם. וְעַתִּיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַכְרִיז בְּכָל הָעוֹלָם וּלְהַשְׁמִיעַ קוֹלוֹ שֶׁיֹּאמַר, וַיֹּאמַר (ישעיה ס"ג) אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקְּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

הלכה פסוקה

ש"ע חו"מ סימן שמ"ח

א. אָסוּר לְגַנּוֹב אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא דִּין תּוֹרָה וְאָסוּר לְגַנּוֹב אֲפִלּוּ דֶּרֶךְ שְׁחוֹק וַאֲפִלּוּ עַל מְנַת לְהַחֲזִיר אוֹ כְּדֵי לְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל אוֹ כְּדֵי לְצַעֲרוֹ הַכֹּל אָסוּר כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכָךְ: **ב**. כָּל הַגּוֹנֵב אֲפִלּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה עוֹבֵר עַל לַאו דְּלֹא תִּגְנֹבוּ וְחַיָּיב לְשַׁלֵּם אֶחָד הַגּוֹנֵב מָמוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל אוֹ הַגּוֹנֵב מָמוֹן שֶׁל גּוֹיִם וְאֶחָד הַגּוֹנֵב מִגְּדוֹל אוֹ מִקָּטָן: **ג**. אֵיזֶהוּ גַּנָּב הַלּוֹקֵחַ מָמוֹן אָדָם בְּסֵתֶר וְאֵין הַבְּעָלִים יוֹדְעִים אֲבָל אִם לָקַח בְּגָלוּי וּבְפַרְהֶסְיָא אֵין זֶה גַּנָּב אֶלָּא גַּזְלָן:

מוסר

מספר חרדים דף ע' ע"א

הָרְשָׁע שֶׁהִתְעִיב עֲלִילָה וּבֶן מָוֶת הוּא לְמֶלְךְ יִתְבָּרַךְ בְּצַרַת עֲנִיּוּתוֹ וּבְיִסּוּרָיו לֹא יִתְרַעֵם אֶלָּא יִדּוֹם וּמַה שֶּׁמַּשִּׂיג יִרְאֶה לוֹ חֶסֶד רַב עַל דֶּרֶךְ כִּי חַסְדְּךָ גָּדוֹל עָלַי וְהִצַּלְתָּ נַפְשִׁי מִשְּׁאוֹל תַּחְתִּיָּה. וְעוֹד בֶּן אָדָם הָעֲנִיּוּת בְּמָקוֹם צָרַעַת כִּדְאִיתָא בְּתִיקוּנֵי הַזֹּהַר וַהֲרֵי שְׁגִיתָ וְאַתָּה שׁוֹגֶה בְּדְבָרִים שֶׁמְּבִיאִים צָרַעַת לָכֵן סְבוֹל הַמַּלְקוּת. וְעוֹד כֵּיוָן שֶׁפַּחוּת מִשּׁוֹר וַחֲמוֹר הָיִיתָ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' א') יָדַע שׁוֹר קוֹנֵהוּ וַחֲמוֹר אֵבוּס בְּעָלָיו וְאַתָּה לֹא תְבַקֵּשׁ גְּדוּלָה וְטוֹבָה יוֹתֵר מֵהֶם אֶלָּא כָּהֶם תִּסְבּוֹל הָעוֹל וְהַמַּשּׂוֹי וְלֹא תִּמְרוֹד וְכָהֶם תִּהְיֶה נֶאֱלָם אִם יְחָרְפֶךָּ אָדָם חִנָּם אוֹ יַכֶּךָּ אוֹ יִגְזָלְךָ. מוֹרָא וְחִתַּת כָּל אָדָם לֹא יִהְיֶה עָלֶיךָ כִּי כֻּלָּם אֲנָשִׁים וְאַתָּה לֹא תְדַמֶּה כִּי בָּדָד תֵּשֵׁב וְתִדּוֹם כִּי אֵין נִמְצָא בֶּאֱמֶת אֶלָּא ה' וּלְפָנָיו תַּעֲמוֹד בְּאֵימָה וְהַבְּרוּאִים כְּבַעֲלֵי חַיִּים לְפָנָיו וּמִמֶּנּוּ תֵּבוֹשׁ וּמִפָּנָיו תִּבָּהֵל הֲלֹא תִרְאֶה כִּי תִשְׁאַל מֵרַעֲךָ מְאוּמָה תִּהְיֶה עָלָיו לְמַשָּׂא וְיִקּוֹץ בָּךְ וְלֹא גְמַלְתָּהוּ רָעָה כָּל שֶׁכֵּן בְּשׁוֹאֲלְךָ לְאֵל כַּמָּה שְׁאֵלוֹת וְאַתָּה מוֹרֵד בּוֹ:

וירא ליל שישי

תורה

צרוף יְהוָה

(כז) וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר: וַאֲתֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם:

רש"י ואנכי עפר ואפר. וכבר הייתי ראוי להיות עפר על ידי המלכים, ואפר על ידי נמרוד, לולי רחמיך אשר עמדו לי:

(כח) אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת כָּל הָעִיר וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה: מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא:

רש"י התשחית בחמשה. והלא הן תשעה לכל כרך, ואתה צדיקו של עולם תצטרף עמהם:

(כט) וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים: וְאוֹסֵף עוֹד לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמַר בְּדִיל אַרְבְּעִין:

רש"י אולי ימצאון שם ארבעים. וימלטו ארבעה הכרכים, וכן שלשים יצילו שלשה מהם או עשרים יצילו שנים מהם או עשרה יצילו אחד מהם:

(ל) וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים: וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקֵף קֳדָם יְיָ (נ"י רוּגְזָא דַיְיָ) וַאֲמַלֶּל מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא אֶעְבֵּד גְּמַר אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן תְּלָתִין: (לא) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל אֲדֹנָי אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים: וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עֶשְׂרִין:

רש"י הואלתי. רציתי כמו (שמות ב כא) ויואל משה:

(לב) וַיֹּאמֶר אַל נָא יִחַר לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרָה: וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקֵף קֳדָם יְיָ (נ"י רוּגְזָא דַיְיָ) וֶאֱמַלֶּל בְּרַם זִמְנָא הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא:

רש"י אולי ימצאון שם עשרה. על פחות לא בקש. אמר, דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם ולא הצילו על דורם, ועל תשעה על ידי צרוף כבר בקש ולא מצא:

(לג) וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר אֶל אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ: וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁצִי לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב לְאַתְרֵהּ:

רש"י וילך ה' וגו' . כיון שנשתתק הסניגור הלך לו הדין: ואברהם שב למקומו. נסתלק הדין נסתלק הסניגור והקטיגור מקטרג, ולפיכך (יט א) ויבאו שני המלאכים סדומה [בערב] להשחית. אחד להשחית את סדום ואחד להציל את לוט, והוא אותו שבא לרפאות את אברהם. והשלישי שבא לבשר את שרה, כיון שעשה שליחותו נסתלק לו:

יט (א) **שלישי** וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעֶרֶב וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר סְדֹם וַיַּרְא לוֹט וַיָּקָם לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה: וְעַלוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא לְסָדוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא (נ"י בִּתְרַע)דִּסְדוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם לְקַדָּמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

רש"י המלאכים. ולהלן קראם אנשים, כשהיתה שכינה עמהם קראם אנשים. דבר אחר אצל אברהם שכחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים קראם אנשים, ואצל לוט קראם מלאכים: בערב. וכי כל כך שהו המלאכים מחברון לסדום, אלא מלאכי רחמים היו, וממתינים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סניגוריא: ולוט ישב בשער סדום. ישב כתיב, אותו היום מנוהו שופט עליהם: וירא לוט וגו' . מבית אברהם למד לחזר על האורחים:

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֶּה נָא אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין: וַיָּאָץ בָּהֶם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ:

רש"י הנה נא אדני. הנה נא אתם אדונים לי אחר שעברתם עלי. דבר אחר הנה נא צריכים אתם לתת לב על הרשעים הללו שלא יכירו בכם. וזו היא עצה נכונה: סורו נא. עקמו את הדרך לביתי דרך עקלתון, שלא יכירו שאתם נכנסין שם לכך נאמר סורו (בב"ר נ ז) : ולינו ורחצו רגליכם. וכי דרכן של בני אדם ללון תחלה ואחר כך לרחוץ, ועוד שהרי אברהם אמר להם תחלה (יח ד) ורחצו רגליכם. אלא כך אמר לוט אם כשיבאו אנשי סדום ויראו שכבר רחצו רגליהם, יעלילו עלי ויאמרו כבר עברו שני ימים או שלשה שבאו לביתך ולא הודעתנו, לפיכך אמר מוטב שיתעכבו כאן באבק רגליהם שיהיו נראין כמו שבאו עכשיו, לפיכך אמר לינו תחלה ואחר כך רחצו: ויאמרו לא. לאברהם אמרו (יח ה) כן תעשה, מכאן שמסרבין לקטן ואין מסרבין לגדול כי ברחוב נלין. הרי כי משמש בלשון אלא, שאמרו לא נסור אל ביתך אלא ברחובה של עיר נלין:

(ג) וַיִּפְצַר בָּם מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ: וְאַתְקֵף בְּהוֹן לַחֲדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעָלוּ לְבֵיתֵהּ וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא לְהוֹן וְאָכָלוּ:

רש"י ויסרו אליו. עקמו את הדרך לצד ביתו: ומצות אפה. פסח היה:

(ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת מִנַּעַר וְעַד זָקֵן כָּל הָעָם מִקָּצֶה: עַד לָא שְׁכִיבוּ וְאֱנָשֵׁי קַרְתָּא אֱנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מִסּוֹפֵהּ:

רש"י טרם ישכבו ואנשי העיר אנשי סדום. כך נדרש בבראשית רבה (נ ה) טרם ישכבו ואנשי העיר היו בפיהם של מלאכים, שהיו שואלים ללוט מה טיבם ומעשיהם, והוא אומר להם רבם רשעים. עודם מדברים בהם ואנשי סדום וגו' . ופשוטו של מקרא ואנשי

העיר, אנשי רשע, נסבו על הבית. על שהיו רשעים נקראים אנשי סדום, כמו שאמר הכתוב (יג יג) ואנשי סדום רעים וחטאים: כל העם מקצה. מקצה העיר עד הקצה, שאין אחד מהם מוחה בידם, שאפלו צדיק אחד אין בהם:

(ה) וַיִּקְרְאוּ אֶל לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדָעָה אֹתָם: וּקְרוֹ לְלוֹט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִדַּע יָתְהוֹן:

רש"י ונדעה אתם. במשכב זכר, כמו (פס' ח) אשר לא ידעו איש:

(ו) וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר אַחֲרָיו: וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי: (ז) וַיֹּאמַר אַל נָא אַחַי תָּרֵעוּ: וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן אַחַי לָא תַבְאִישׁוּן: (ח) הִנֵּה נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה נָּא אֹתָהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי: הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין בְּנָן דִּי לָא יְדָעְנוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן יָתְהוֹן לְוָתְכוֹן וְעִבִידוּ לְהֶן כִּדְתַקֵּן בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין לָא תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי עַל כֵּן עַלּוּ בְּטָלַל שֵׁרוּתִי:

רש"י האל. כמו האלה: כי על כן באו. כי הטובה הזאת תעשו לכבודי על אשר באו בצל קורתי, תרגום בטלל שרותי, תרגום של קורה שרותא:

(ט) וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ הָלְאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת: וַאֲמָרוּ קְרֵב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיִּין דִּינָא כְּעַן נַבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ בְגַבְרָא בְלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ לְמִתְבַּר דָּשְׁא:

רש"י ויאמרו גש הלאה. קרב להלאה, כלומר התקרב לצדדין והתרחק ממנו, וכן כל הלאה שבמקרא לשון רחוק, כמו (במדבר יז ב) זרה הלאה, (ש"א כ כב) הנה החצים ממך והלאה. גש הלאה המשך להלן, בלשון לע"ז טרי"י טי"י ד"י נו"ש [משוך את עצמך ממנו], ודבר נזיפה הוא לומר אין אנו חוששין לך, ודומה לו (ישעיה סה ה) קרב אליך אל תגש בי, וכן (ישעיה מט כ) גשה לי ואשבה, המשך לצדדין בעבורי ואשב אצלך. אתה מליץ על האורחין, איך מלאך לבך. על שאמר להם על הבנות, אמרו לו גש הלאה, לשון נחת, ועל שהיה מליץ על האורחים אמרו האחד בא לגור, אדם נכרי יחידי אתה בינינו שבאת לגור, וישפוט שפוט ונעשית מוכיח אותנו: הדלת. דלת הסובבת לנעול ולפתוח:

(י) וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת לוֹט אֲלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת הַדֶּלֶת סָגָרוּ: וְאוֹשִׁיטוּ גֻּבְרַיָּא יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דְּשָׁא אֲחַדוּ: (יא) וְאֶת הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא הַפָּתַח: וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בְתָרַע בֵּיתָא מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְּעֵירָא וְעַד רַבָּא וּלְאִיו לְאַשְׁכָּחָא תַרְעָא:

רש"י פתח. הוא החלל שבו נכנסין ויוצאין: בסנורים. מכת עורון: מקטן ועד גדול. הקטנים התחילו בעברה תחלה, שנאמר (פסוק ד) מנער ועד זקן, לפיכך התחילה הפרענות מהם:
(יב) וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל לוֹט עֹד מִי לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ בָּעִיר הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם: וַאֲמָרוּ גֶּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא:
רש"י עוד מי לך פה. פשוטו של מקרא מי לך עוד בעיר הזאת חוץ מאשתך ובנותיך שבבית: חתן ובניך ובנותיך. אם יש לך חתן או בנים ובנות הוצא מן המקום: ובניך. בני בנותיך הנשואות. ומדרש אגדה עוד מאחר שעושין נבלה כזאת מי לך פתחון פה ללמד סניגוריא עליהם, שכל הלילה היה מליץ עליהם טובות, קרי ביה מי לך פה:
(יג) כִּי מַשְׁחִתִים אֲנַחְנוּ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי גָדְלָה צַעֲקָתָם אֶת פְּנֵי יְהוָה וַיְשַׁלְּחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ: אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבֵלְתְּהוֹן קֳדָם יְיָ וְשַׁלְּחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ: (יד) וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל חֲתָנָיו לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוּמוּ צְאוּ מִן הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי מַשְׁחִית יְהוָה אֶת הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו: וּנְפַק לוֹט וּמַלֵּיל עִם חַתְנוֹהִי נָסְבֵי בְנָתֵהּ וְאָמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת קַרְתָּא וַהֲוָה כְּמָחֵיךְ בְּעֵינֵי חַתְנוֹהִי:
רש"י חתניו. שתי בנות נשואות היו לו בעיר: לוקחי בנותיו. שאותן שבבית היו ארוסות להם:
(טו) וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוּם קַח אֶת אִשְׁתְּךָ וְאֶת שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר: וּכְמִסַּק צַפְרָא הֲוָה וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימַר קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא:
רש"י ויאיצו. כתרגומו ודחיקו, מהרוהו: הנמצאות. המזמנות לך בבית להצילם. ומדרש אגדה יש, וזה ישובו של מקרא: תספה. תהיה כלה. (דברים ב יד) עד תם כל הדור, מתרגם עד דסף כל דרא:
(טז) וַיִּתְמַהְמָהּ וַיַּחֲזִקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר: וְאִתְעַכַּב וְאִתְקִיפוּ גֶּבְרַיָּא בִּידֵהּ וּבִידָא דְאִתְּתֵהּ וּבִידָא דְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ כְּרַחֲמֵהּ(נ"י כַּד חְס) יְיָ עֲלוֹהִי וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא לְקַרְתָּא:
רש"י ויתמהמה. כדי להציל את ממונו: ויחזיקו. אחד מהם היה שליח להצילו, וחברו להפוך את סדום, לכך נאמר (פסוק יז) ויאמר המלט, ולא נאמר ויאמרו:
(יז) וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל נַפְשֶׁךָ אַל תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל תַּעֲמֹד בְּכָל הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן תִּסָּפֶה: וַהֲוָה כַּד אַפִּיקוּ יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵב דִּילְמָא תִּלְקֵי:

רש"י המלט על נפשך. דיך להציל נפשות, אל תחוס על הממון: אל תביט אחריך. אתה הרשעת עמהם, ובזכות אברהם אתה נצול, אינך כדאי לראות בפרענותם ואתה נצול: בכל הככר. ככר הירדן: ההרה המלט. אצל אברהם ברח, שהוא יושב בהר, שנאמר לעיל (יב ח) ויעתק משם ההרה. ואף עכשיו היה יושב שם, שנאמר (יג ג) אל המקום אשר היה שם אהלה בתחלה, ואף על פי שכתוב (שם יח) ויאהל אברם וגו' , אהלים הרבה היו לו ונמשכו עד חברון: המלט. לשון השמטה, וכן כל המלטה שבמקרא אישמוצייי"ר [להנצל] בלע"ז וכן (ישעיה סו ז) והמליטה זכר, שנשמט העבר מן הרחם, (תהלים קכד ז) כצפור נמלטה, (ישעיה מו ב) לא יכלו מלט משא, להשמיט משא הרעי שבנקביהם:

(יח) וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אַל נָא אֲדֹנָי: וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי (נ"י יְיָ):

רש"י אל נא אדני. רבותינו אמרו שם זה קדש, שנאמר בו להחיות את נפשי, מי שיש בידו להמית ולהחיות. ותרגומו בבעו כען ה': אל נא. אל נא תאמר אלי להמלט ההרה: נא. לשון בקשה יט פן תדבקני הרעה. כשהייתי אצל אנשי סדום היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי בני העיר, והייתי נראה צדיק וכדאי להנצל, וכשאבא אצל צדיק אני כרשע. וכן אמרה הצרפית לאליהו (מ"א יז יח) כי באת אלי להזכיר את עוני, עד שלא באת אצלי היה הקדוש ברוך הוא רואה מעשי ומעשי עמי ואני צדקת ביניהם, ומשבאת אצלי לפי מעשיך אני רשעה:

(יט) הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֶּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי: הָא כְעַן אִשְׁתַּכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ וְאַסְגֵּיתָא טֵיבוּתָךְ דִּי עֲבַדְתְּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְעַרְעֲנַנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת:

וירא יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(כ) הִנֵּה נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִיא מִצְעָר אִמָּלְטָה נָּא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי: הָא כְעַן קָרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אִשְׁתְּזֵב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי:

רש"י העיר הזאת קרובה. קרובה ישיבתה נתישבה מקרוב, לפיכך לא נתמלאה סאתה עדיין. ומה היא קריבתה, מדור הפלגה שנתפלגו האנשים והתחילו להתישב איש איש במקומו, והיא היתה בשנת מות פלג, ומשם ועד כאן חמשים ושתים שנה, שפלג מת בשנת ארבעים ושמונה לאברהם. כיצד, פלג חי (לעיל יא יט) אחרי הולידו את רעו מאתים

ותשע שנה, צא מהם שלשים ושתים כשנלד שרוג, ומשרוג עד שנלד נחור שלשים, הרי ששים ושתים, ומנחור עד שנלד תרח עשרים ותשע, הרי תשעים ואחת, ומשם עד שנלד אברהם שבעים, הרי מאה ששים ואחת, תן להם ארבעים ושמונה הרי מאתים ותשע, ואותה שנה היתה שנת הפלגה, וכשנחרבה סדום היה אברהם בן תשעים ותשע שנה, הרי מדור הפלגה עד כאן חמשים ושתים שנה, וצוער אחרה ישיבתה אחרי ישיבת סדום וחברותיה שנה אחת, הוא שנאמר אמלטה נא, נא בגימטריא חמשים ואחת: הלא מצער היא. והלא עונותיה מועטין, ויכול אתה להניחה: ותחי נפשי. בה, זה מדרשו. ופשוטו של מקרא הלא עיר קטנה היא, ואנשים בה מעט, אין לך להקפיד אם תניחנה ותחי נפשי בה:

(כא) **רביעי** וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ:
וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסֵיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֶהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ:
רש"י גם לדבר הזה. לא דיך שאתה נצול, אלא אף כל העיר אציל בגללך: הפכי. הופך אני, כמו (מח ה) עד בואי, (טז יג) אחרי רואי, (ירמיה לא יט) מדי דברי בו:

(כב) מַהֵר הִמָּלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הָעִיר צוֹעַר:
אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזָב תַּמָּן אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא צוֹעַר:
רש"י כי לא אוכל לעשות. זהו ענשן של מלאכים, על שאמרו (פסוק יג) כי משחיתים אנחנו, ותלו הדבר בעצמן, לפיכך לא זזו משם עד שהזקקו לומר שאין הדבר ברשותן: כי לא אוכל. לשון יחיד, מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שני מלאכים נשלחים לדבר אחד: על כן קרא שם העיר צוער. על שם (פסוק כ) והיא מצער:

(כג) הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה: שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר: (כד) וַיהוָה הִמְטִיר עַל סְדֹם וְעַל עֲמֹרָה גָּפְרִית וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן הַשָּׁמָיִם: וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָׁתָא מִן קֳדָם יְיָ מִן שְׁמַיָּא:
רש"י וה' המטיר. כל מקום שנאמר וה' הוא ובית דינו: המטיר על סדום. בעלות השחר, כמו שנאמר לעיל (פסוק טו) וכמו השחר עלה, שעה שהלבנה עומדת ברקיע עם החמה, לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללבנה, אמר הקדוש ברוך הוא אם אפרע מהם ביום יהיו עובדי לבנה אומרים אלו היה בלילה כשהלבנה מושלת לא היינו חרבין, ואם אפרע מהם בלילה יהיו עובדי החמה אומרים אלו היה ביום כשהחמה מושלת לא היינו חרבים, לכך כתיב וכמו השחר עלה ונפרע מהם בשעה שהחמה והלבנה מושלים: המטיר וגו' גפרית ואש. בתחלה מטר ונעשה גפרית ואש: מאת ה'. דרך המקראות לדבר כן, כמו

(ד כג) נשי למך, ולא אמר נשי. וכן אמר דוד (מ"א א לג) קחו עמכם את עבדי אדוניכם, ולא אמר עבדי, וכן אחשורוש אמר (אסתר ח ח) בשם המלך, ולא אמר בשמי. אף כאן אמר מאת ה' ולא אמר מאתו: מן השמים. והוא שאמר הכתוב (איוב לו לא) כי בם ידין עמים וגו' , כשבא ליסר הבריות מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדום, וכשבא להוריד המן מן השמים לישראל (שמות טז ד) הנני ממטיר לכם לחם מן השמים:

(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל הַכִּכָּר וְאֵת כָּל יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה: וַהֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא דְּאַרְעָא:

רש"י ויהפוך את הערים וגו' . ארבעתן יושבות בסלע אחד והפכן מלמעלה למטה, שנאמר (איוב כח ט) בחלמיש שלח ידו וגו' :

(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח: וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָמָא דְּמִלְחָא:

רש"י ותבט אשתו מאחריו. מאחריו של לוט: ותהי נציב מלח. במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה תני מעט מלח לאורחים הללו, אמרה לו אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה:

(כז) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם אֶת פְּנֵי יְהוָה: וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְּשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ: (כח) וַיַּשְׁקֵף עַל פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה וְעַל כָּל פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן: וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְּמֵישְׁרָא וַחֲזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְּאַרְעָא כִּתְנָנָא דְּאַתּוּנָא:

רש"י קיטור. תמור של עשן טורק"א [לפיד] בלע"ז : כבשן. חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל כבשן שבתורה:

(כט) וַיְהִי בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה בַּהֲפֹךְ אֶת הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֵן לוֹט: וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ"י כַּד חֲבַל)יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הֲפָכְתָּא כַּד הֲפַךְ יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט:

רש"י ויזכור אלהים את אברהם. מהו זכירתו של אברהם על לוט, נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה (יב יט) אחותי היא, ולא גלה הדבר, שהיה חס עליו, לפיכך חס הקדוש ברוך הוא עליו:

(ל) וַיַּעַל לוֹט מִצּוֹעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר וַיֵּשֶׁב בַּמְּעָרָה הוּא וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו: וּסְלֵק לוֹט מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ עִמֵּהּ אֲרֵי דְּחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ:

רש"י כי ירא לשבת בצוער. לפי שהיתה קרובה לסדום:

(לא) וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה אָבִינוּ זָקֵן וְאִישׁ אֵין בָּאָרֶץ לָבוֹא עָלֵינוּ כְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ:
וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לְזְעֻרְתָּא אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא:

רש"י אבינו זקן. ואם לא עכשיו אימתי, שמא ימות או יפסוק מלהוליד: ואיש אין בארץ. סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול:

(לב) לְכָה נַשְׁקֶה אֶת אָבִינוּ יַיִן וְנִשְׁכְּבָה עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין: (לג) וַתַּשְׁקֶיןָ אֶת אֲבִיהֶן יַיִן בַּלַּיְלָה הוּא וַתָּבֹא הַבְּכִירָה וַתִּשְׁכַּב אֶת אָבִיהָ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקוּמָהּ: וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקֵימַהּ:

רש"י ותשקין וגו' . יין נזדמן להן במערה להוציא מהן שני אמות: ותשכב את אביה. ובצעירה כתיב (פסוק לה) ותשכב עמו, צעירה לפי שלא פתחה בזנות אלא אחותה למדתה, חסך עליה הכתוב ולא פירש גנותה. אבל בכירה שפתחה בזנות פרסמה הכתוב במפורש: ובקומה. של בכירה נקוד, לומר הרי הוא כאלו לא נכתב, לומר שבקומה ידע ואף על פי כן לא נשמר ליל שני מלשתות (אמר רבי לוי כל מי שהוא להוט אחר בלמוס של עריות לסוף מאכילים אותו מבשרו) :

(לד) וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַתֹּאמֶר הַבְּכִירָה אֶל הַצְּעִירָה הֵן שָׁכַבְתִּי אֶמֶשׁ אֶת אָבִי נַשְׁקֶנּוּ יַיִן גַּם הַלַּיְלָה וּבֹאִי שִׁכְבִי עִמּוֹ וּנְחַיֶּה מֵאָבִינוּ זָרַע: וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לְזְעֻרְתָּא הָא שְׁכֵיבִית רַמְשָׁא עִם אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא בְּנִין: (לה) וַתַּשְׁקֶיןָ גַּם בַּלַּיְלָה הַהוּא אֶת אֲבִיהֶן יַיִן וַתָּקָם הַצְּעִירָה וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא יָדַע בְּשִׁכְבָהּ וּבְקֻמָהּ: וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא הַהוּא יָת אֲבוּהֶן חַמְרָא וְקָמַת זְעֻרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקֵימַהּ: (לו) וַתַּהֲרֶיןָ שְׁתֵּי בְנוֹת לוֹט מֵאֲבִיהֶן: וְעַדְיאַן תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֶן:

רש"י ותהרין וגו' . אף על פי שאין האשה מתעברת מביאה ראשונה, אלו שלטו בעצמן והוציאו ערותן לחוץ ונתעברו מביאה ראשונה:

(לז) וַתֵּלֶד הַבְּכִירָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ מוֹאָב הוּא אֲבִי מוֹאָב עַד הַיּוֹם: וְיָלִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְמוֹאָבָא עַד יוֹמָא דֵין:

רש"י מואב. זו שלא היתה צנועה פרשה שמאביה הוא, אבל צעירה קראתו בלשון נקיה, וקבלה שכר בימי משה, שנאמר בבני עמון (דברי ב יט) אל תתגר בם כלל, ובמואב לא הזהיר אלא שלא ילחם בם, אבל לצערן התיר לו:

(לח) וְהַצְּעִירָה גַּם הִוא יָלְדָה בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן עַמִּי הוּא אֲבִי בְנֵי עַמּוֹן עַד הַיּוֹם: וּזְעֶרְתָּא אַף הִיא יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דֵּין: **כ** (א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר: וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם לְאַרְעָא דָּרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקָם וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר:

רש"י ויסע משם אברהם. כשראה שחרבו הכרכים ופסקו העוברים והשבים נסע לו משם. דבר אחר להתרחק מלוט שיצא עליו שם רע שבא על בנותיו:

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת שָׂרָה: וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה:

רש"י ויאמר אברהם. כאן לא נטל רשות אלא על כרחה שלא בטובתה לפי שכבר לקחה לבית פרעה על ידי כן: אל שרה אשתו. על שרה אשתו. וכיוצא בו (ש"א ד יט) אל הלקח ארון וגו' ואל מות חמיה, שניהם בלשון על:

(ג) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנְּךָ מֵת עַל הָאִשָּׁה אֲשֶׁר לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת בָּעַל: וְאָתָא מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוָת אֲבִימֶלֶךְ בְּחֶלְמָא דְלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ מֵית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדַבַרְתָּא וְהִיא אִתַּת גְּבַר: (ד) וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרֹג: וַאֲבִימֶלֶךְ לְא קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף זַכַּאי תִּקְטוֹל:

רש"י לא קרב אליה. המלאך מנעו, כמו שנאמר (פסוק ו) לא נתתיך לנגע אליה: הגוי גם צדיק תהרג. אף אם הוא צדיק תהרגנו. שמא כך דרכך לאבד האמות חנם, כך עשית לדור המבול ולדור הפלגה, אף אני אומר שהרגתם על לא דבר, כשם שאתה אומר להרגני:

(ה) הֲלֹא הוּא אָמַר לִי אֲחֹתִי הִוא וְהִיא גַּם הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא בְּתֹם לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת: הֲלָא הוּא אֲמַר לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא אֲמָרַת אָחִי הוּא בְּקַשִּׁיטוּת לִבִּי וּבְזַכָּאוּת יָדַי עֲבָדִית דָּא:

רש"י גם הוא. לרבות עבדים וגמלים וחמרים שלה, את כלם שאלתי ואמרו לי אחיה הוא: בתם לבבי. שלא דמיתי לחטוא: ובנקיון כפי. נקי אני מן החטא שלא נגעתי בה:

(ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי כִּי בְתֹם לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשֹׂךְ גַּם אָנֹכִי אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ לִי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ: וַאֲמַר לֵהּ מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף קָדָמַי גְּלִי אֲרֵי בְּקַשִּׁיטוּת לִבָּךְ עֲבַדְתְּ דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ מִלְּמֶחְטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא שְׁבָקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ:

רש"י ידעתי כי בתם לבבך וגו' . אמת שלא דמית מתחלה לחטוא אבל נקיון כפים אין כאן: לא נתתיך. לא ממך היה שלא נגעת בה אלא חשכתי אני אותך מחטוא, ולא נתתי לך כח, וכן (לקמן לא ז) ולא נתנו אלהים, וכן (שופט' טו א) ולא נתנו אביה לבוא:

(ז) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ וֶחְיֵה וְאִם אֵינְךָ מֵשִׁיב דַּע כִּי מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: וּכְעַן אֲתֵיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָא הוּא וְיֵצַלֵּי עֲלָךְ וּתְחֵי וְאִם לֵיתָךְ מֵתֵיב דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי לָךְ:

רש"י השב אשת האיש. ואל תהא סבור שמא תתגנה בעיניו ולא יקבלנה או ישנאך ולא יתפלל עליך: כי נביא הוא. ויודע שלא נגעת בה, לפיכך ויתפלל בעדך:

(ח) וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל עֲבָדָיו וַיְדַבֵּר אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד: וַאֲקַדִּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יַת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ גּוּבְרַיָּא לַחֲדָא: (ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה חָטָאתִי לְךָ כִּי הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל מַמְלַכְתִּי חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ עִמָּדִי: וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וּמָה חָבִית(נ"י חֲטֵית) לָךְ אֲרֵי אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא רַבָּא עוֹבָדִין דִּי לָא כְשָׁרִין לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

רש"י מעשים אשר לא יעשו. מכה אשר לא הרגלה לבא על בריה באה לנו על ידך, עצירת כל נקבים, של זרע ושל קטנים ורעי ואזנים וחוטם:

(י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזֵיתָ אֲרֵי עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין: (יא) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין יִרְאַת אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל דְּבַר אִשְׁתִּי: וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית דַּחֲלְתָּא דַיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין וְיִקְטְלֻנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:

רש"י רק אין יראת אלהים. אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו או על עסקי אשתו שואלין אותו אשתך היא או אחותך היא:

(יב) וְגַם אָמְנָה אֲחֹתִי בַת אָבִי הִוא אַךְ לֹא בַת אִמִּי וַתְּהִי לִי לְאִשָּׁה: וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי לְאָנְתּוּ:

רש"י אחותי בת אבי היא. ובת אב מתרת לבן נח, שאין אבות לגוי. וכדי לאמת דבריו השיבם כן. ואם תאמר והלא בת אחיו היתה, בני בנים הרי הן כבנים והרי היא בתו של תרח, וכן הוא אומר ללוט (יג ח) כי אנשים אחים אנחנו: אך לא בת אמי. הרן מאם אחרת היה:

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ אֲשֶׁר תַּעֲשִׂי עִמָּדִי אֶל כָּל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי לִי אָחִי הוּא: וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא בָּתַר עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קְרִיב יְיָ לְדַחֲלְתֵּהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ דֵּין (נ"י דָּא) טֵיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֵמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא:

רש"י ויהי כאשר התעו אותי וגו' . אנקלוס תרגם מה שתרגם. ויש לישבו עוד, דבר דבור על אפניו, כשהוציאני הקדוש ברוך הוא מבית אבי להיות משוטט ונד ממקום למקום, וידעתי שאעבור במקום רשעים ואומר לה זה חסדך אשר תעשי עמדי: כאשר התעו. לשון רבים, ואל תתמה, כי בהרבה מקומות לשון אלהות ולשון מרות קרוי לשון רבים. (שמואל ב' ז כג) אשר הלכו אלהים, (דברים ה כג) אלהים חיים, (יהושע כד יט) אלהים קדושים הוא, וכל לשון אלהים לשון רבים. וכן (לט כ) ויקח אדוני יוסף, (דברים י יז) אדוני האדונים, (להלן מב לג) אדוני הארץ, וכן (שמות כב יד) בעליו עמו, (שמכא כט) והועד בבעליו. ואם תאמר מהו לשון התעו, כל הגולה ממקומו ואינו מישב קרוי תועה, כמו (לקמן כא יד) ותלך ותתע, (תהלים קיט קעו) תעיתי כשה אובד, (איוב לח מא) יתעו לבלי אכל, יצאו ויתעו לבקש אכלם: אמרי לי. עלי, וכן (לקמן כו ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו, על אשתו. וכן (שמות יד ג) ואמר פרעה לבני ישראל, כמו על בני ישראל, (שופטים ט נד) פן יאמרו לי אשה הרגתהו:

(יד) וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ:
וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתֵיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ויתן לאברהם. כדי שיתפייס ויתפלל עליו:

(טו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בְּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ תֵּיב:

רש"י הנה ארצי לפניך. אבל פרעה אמר לו (לעיל יב יט) הנה אשתך קח ולך, לפי שנתירא שהמצריים שטופי זמה:

(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת כֹּל וְנֹכָחַת: וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֶלֶף סַלְעִין דְּכַסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר עַיְנִין חֻלַּף דִּשְׁלָחִית וּדְבַרְתִּיךְ וַחֲזַית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ וְעַל כָּל מָה דַּאֲמָרַת אִתּוֹכָחַת:

רש"י ולשרה אמר. אבימלך, לכבודה כדי לפיסה הנה עשיתי לך כבוד זה, נתתי ממון לאחיך שאמרת עליו אחי הוא, הנה הממון והכבוד הזה לך כסות עינים: לכל אשר אתך. יכסו עיניהם שלא יקלוך, שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר לאחר שנתעלל בה החזירה, עכשיו שהצרכתי לבזבז ממון ולפייסך, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך ועל ידי נס: ואת כל. ועם כל באי העולם: ונכחת. יהא לך פתחון פה להתוכח ולהראות דברים נכרים הללו. ולשון תוכחת בכל מקום ברור דברים, ובלע"ז אישפרובי"ר [לבחן] ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום הנה הוא לך

כסות של כבוד על העינים שלי ששלטו בך ובכל אשר אתך, ועל כן תרגומו וחזית יתיך וית כל דעמיך. ויש מדרש אגדה אבל ישוב לשון המקרא פרשתי:

(יז) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ:

וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרָוָחוּ:

רש"י וילדו. כתרגומו ואתרוחו, נפתחו נקביהם והוציאו מה שצריך לצאת והיא לידה שלהם:

(יח) כִּי עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: אֲרֵי מֵיחַד אָחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָל פְּתַח וְלָדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם:

רש"י בעד כל רחם. כנגד כל פתח: על דבר שרה. על פי דבורה של שרה:

כא (א) וַיהוָה פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: וַיְיָ דְכִיר יָת שָׂרָה כְּמָא דִּי אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה כְּמָא דִּי מַלִּיל:

רש"י וה' פקד את שרה וגו' . סמך פרשה זו לכאן ללמדך שכל המבקש רחמים על חברו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה, שנאמר (לעיל כ יז) ויתפלל וגו' וסמיך ליה וה' פקד את שרה שפקד כבר קודם שרפא את אבימלך: פקד את שרה כאשר אמר. בהריון: כאשר דבר. בלידה. והיכן היא אמירה והיכן הוא דבור, אמירה (לעיל יז יט) ויאמר אלהים אבל שרה אשתך וגו' . דבור (שם טו א) היה דבר ה' אל אברם, בברית בין הבתרים, ושם נאמר (שם ד) לא יירשך זה וגו' , והביא היורש משרה: ויעש ה' לשרה כאשר דבר. לאברהם:

(ב) וַתַּהַר וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים: וְעַדְּיאַת וְיָלִידַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי לִזְמַן דִּי מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ:

רש"י למועד אשר דבר אתו. דמליל יתיה. את המועד אשר דבר וקבע כשאמר לו (לעיל יח יד) למועד אשוב אליך, שרט לו שריטה בכותל ואמר לו, כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה אחרת, תלד: (לזקניו. שהיה זיו אקונין שלו דומה לו:) ו יצחק לי. ישמח עלי. ומדרש אגדה הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק היה בעולם:

(ג) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם אֶת שֵׁם בְּנוֹ הַנּוֹלַד לוֹ אֲשֶׁר יָלְדָה לּוֹ שָׂרָה יִצְחָק: וּקְרָא אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ דְּאִתְיְלִיד לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק: (ד) וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים: וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ בַּר תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִּי פַקִּיד יָתֵהּ יְיָ: (ה) **חמישי** וְאַבְרָהָם בֶּן מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנוֹ: וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ: (ו) וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים כָּל הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק לִי:

וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ כָּל דִּשְׁמַע יֶחֱדֵי לִי: (ז) וַתֹּאמֶר מִי מְלִּל לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי יָלַדְתִּי בֵן לְזִקְנָיו: וַאֲמֶרֶת מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם קַיְם דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי יְלֵידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי:

רש"י מי מלל לאברהם. לשון שבח וחשיבות, ראו מי הוא ומה הוא, שומר הבטחתו, הקדוש ברוך הוא מבטיח ועושה: מלל. שנה הכתוב ולא אמר דבר, גימטריה שלו מאה, כלומר לסוף מאה לאברהם: היניקה בנים שרה. ומהו בנים לשון רבים, ביום המשתה הביאו השרות את בניהן עמהן והיניקה אותם שהיו אומרות לא ילדה שרה אלא אסופי הביאה מן השוק:

(ח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת יִצְחָק: וּרְבָא רַבְיָא וְאִתְחֲסִיל וַעֲבַד אַבְרָהָם מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחֲסִיל יָת יִצְחָק:

רש"י ויגמל. לסוף עשרים וארבעה חדש: משתה גדול. שהיו שם גדולי הדור, שם ועבר ואבימלך:

(ט) וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת בֶּן הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר יָלְדָה לְאַבְרָהָם מְצַחֵק: וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר מִצְרָיְתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם מְחָיְיךְ:

רש"י מצחק. לשון עבודה זרה, כמו שנאמר (שמות לב ו) ויקומו לצחק. דבר אחר לשון גלוי עריות, כמה דתימא (להלן לט יז) לצחק בי. דבר אחר לשון רציחה כמו (ש"ב ב יד) יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו וגו' :

(י) וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן הָאָמָה הַזֹּאת עִם בְּנִי עִם יִצְחָק: וְאָמֶרֶת לְאַבְרָהָם תְּרֵךְ אַמְתָא הָדָא וְיָת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יֵירֵת בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם יִצְחָק:

רש"י עם בני וגו' . מתשובת שרה כי לא יירש בן האמה הזאת עם בני אתה למד שהיה מריב עם יצחק על הירשה ואמר אני בכור ונוטל פי שנים, ויוצאים בשדה ונוטל קשתו ויורה בו חצים, כמה דתימא (משלי כו יח. יט) כמתלהלה היורה זקים וגו' ואמר הלא משחק אני: עם בני עם יצחק. מכיון שהוא בני אפלו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפלו אם אינו בני, אין זה כדאי לירש עמו, קל וחמר עם בני עם יצחק ששתיהן בו:

(יא) וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת בְּנוֹ: וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ:

רש"י על אודת בנו. ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו על שאמרה לו לשלחו:

(יב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל אַבְרָהָם אַל יֵרַע בְּעֵינֶיךָ עַל הַנַּעַר וְעַל אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע: וְאֶמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ בְּעֵינָיךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין:

רש"י שמע בקולה. למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות:

(יג) וְגַם אֶת בֶּן הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי זַרְעֲךָ הוּא: וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוּנֵּהּ אֲרֵי בְנָךְ הוּא: (יד) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל הָגָר שָׂם עַל שִׁכְמָהּ וְאֶת הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר שָׁבַע: וְאַקְדֵּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא וְרֵקְבָא דְמַיָא וִיהַב לְהָגָר שַׁוֵי עַל כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזַלַת וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא (נ"א בְּמִדְבַּר)בְּאֵר שָׁבַע:

רש"י לחם וחמת מים. ולא כסף וזהב, לפי שהיה שונאו על שיצא לתרבות רעה: ואת הילד. אף הילד שם על שכמה, שהכניסה בו שרה עין רעה ואחזתו חמה ולא יכול לילך ברגליו: ותלך ותתע. חזרה לגלולי בית אביה:

(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ אֶת הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם: וּשְׁלִימוּ מַיָא מִן רֵקְבָא וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן אִילָנַיָא:

רש"י ויכלו המים. לפי שדרך חולים לשתות הרבה:

(טז) וַתֵּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הָרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי אָמְרָה אַל אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיֶּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד וַתִּשָּׂא אֶת קֹלָהּ וַתֵּבְךְּ: וְאֶזַלַת וִיתִיבַת לַהּ מְקֶבֶל אַרְחֵיקַת(נ"א אַרְחִיק) כְּמֵיגַד קַשְׁתָּא אֲרֵי אָמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מְקֶבֶל וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת:

רש"י מנגד. מרחוק: כמטחוי קשת. כשתי טיחות והוא לשון ירית חץ, בלשון משנה שהטיח באשתו, על שם שהזרע יורה כחץ. ואם תאמר היה לו לכתוב כמטחי קשת, משפט הוי"ו ליכנס לכאן, כמו (שה"ש ב) בחגוי הסלע, מגזרת (ישעיה יט יז) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא, ומגזרת (תהלים קו כז) יחגו וינועו כשכור, וכן (שם סה ו) קצוי ארץ, מגזרת קצה: ותשב מנגד. כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק:

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים אֶל הָגָר מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה לָּךְ הָגָר אַל תִּירְאִי כִּי שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל קוֹל הַנַּעַר בַּאֲשֶׁר הוּא שָׁם: וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלַהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאֲכָא דַּייָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מָה לָיךְ הָגָר לָא תְּדַחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלַהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן:

רש"י את קול הנער. מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל: באשר הוא שם. לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא נדון ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות, לפי שהיו מלאכי השרת מקטרגים ואומרים רבונו של עולם, מי שעתיד

זרעו להמית בניך בצמא אתה מעלה לו באר. והוא משיבם עכשיו מה הוא, צדיק או רשע, אמרו לו צדיק, אמר להם לפי מעשיו של עכשיו אני דנו וזהו באשר הוא שם. והיכן המית את ישראל בצמא, כשהגלם נבוכדנצר, שנאמר (ישעיה כא יג. יד) משא בערב וגו' לקראת צמא התיו מים וגו' כשהיו מוליכין אותם אצל ערביים היו ישראל אומרים לשוביהם בבקשה מכם, הוליכונו אצל בני דודנו ישמעאל וירחמו עלינו, שנאמר (שם שם) ארחות דדנים [אל תקרי דדנים אלא דודים] ואלו יוצאים לקראתם ומביאין להם בשר ודג מלוח ונודות נפוחים, כסבורים ישראל שמלאים מים, וכשמכניסו לתוך פיו ופותחו, הרוח נכנס בגופו ומת:

(יח) קוּמִי שְׂאִי אֶת הַנַּעַר וְהַחֲזִיקִי אֶת יָדֵךְ בּוֹ כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ: קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדָךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּנֵּהּ: (יט) וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת הַחֵמֶת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת הַנָּעַר: וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהּ וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָא וַאֲזַלַת וּמְלַת יָת רָקְבָּא מַיָא וְאַשְׁקְיַאת יָת רַבְיָא: (כ) וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת: וְהָוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא:

רש"י רבה קשת. יורה חצים בקשת: קשת. על שם האמנות כמו חמר, גמל, ציד לפיכך השי"ן מדגשת. היה יושב במדבר ומלסטם את העוברים, הוא שנאמר (לעיל טז יב) ידו בכל וגו' :

(כא) וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר פָּארָן וַתִּקַּח לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י מארץ מצרים. ממקום גדוליה, שנאמר (שם א) ולה שפחה מצרית וגו' . היינו דאמרי אנשי זרוק חוטרא לאוירא, אעיקריה קאי:

(כב) **שישי** וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ אֶל אַבְרָהָם לֵאמֹר אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר אַתָּה עֹשֶׂה: וְהָוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימַר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדָּךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד:

רש"י אלהים עמך. לפי שראו שיצא משכונת סדום לשלום, ועם המלכים נלחם ונפלו בידו, ונפקדה אשתו לזקוניו:

(כג) וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵאלֹהִים הֵנָּה אִם תִּשְׁקֹר לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם הָאָרֶץ אֲשֶׁר גַּרְתָּה בָּהּ: וּכְעַן קַיֶּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְאִתּוֹתַבְתָּא בַהּ:

רש"י ולניני ולנכדי. עד כאן רחמי האב על הבן: כחסד אשר עשיתי עמך תעשה עמדי. שאמרתי לך (לעיל כ טו) הנה ארצי לפניך:

(כד) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ: וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֶקַיֵּם: (כה) וְהוֹכַח אַבְרָהָם אֶת אֲבִימֶלֶךְ עַל אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ: וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק בֵּירָא דְמַיָּא דִּי אֲנִיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ:

רש"י והוכח. נתוכח עמו על כך:

(כו) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם אַתָּה לֹא הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בִּלְתִּי הַיּוֹם: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדָעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוַיְתָ לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֱלָהֵין יוֹמָא דֵין: (כז) וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וְיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם: (כח) וַיַּצֵּב אַבְרָהָם אֶת שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדְּהֶן: וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן:

(כט) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַן אִלֵּין דַּאֲקֵמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן: (ל) וַיֹּאמֶר כִּי אֶת שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תִּהְיֶה לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת הַבְּאֵר הַזֹּאת: וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חָפָרִית יָת בֵּירָא הָדָא:

רש"י בעבור תהיה לי. זאת: לעדה. לשון עדות של נקבה, כמו (להלן לא נב) ועדה המצבה: כי חפרתי את הבאר. מריבים היו עליה רועי אבימלך ואומרים אנחנו חפרנוה, אמרו ביניהם כל מי שיתראה על הבאר ויעלו המים לקראתו שלו היא, ועלו לקראת אברהם:

(לא) עַל כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם: עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיָּמוּ תַּרְוֵיהוֹן: (לב) וַיִּכְרְתוּ בְרִית בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ וַיָּשֻׁבוּ אֶל אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים: וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי: (לג) וַיִּטַּע אֶשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא שָׁם בְּשֵׁם יְהוָה אֵל עוֹלָם: וּנְצִיב נְצָבָא (נ"י אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַּיְיָ אֱלָהָא דְעַלְמָא:

רש"י אשל. רב ושמואל, חד אמר פרדס להביא ממנו פרות לאורחים בסעודה, וחד אמר פנדק לאכסניא ובו כל מיני פרות. ומצינו לשון נטיעה באהלים, שנאמר (דניאל יא מה) ויטע אהלי אפדנו: ויקרא שם וגו' . על ידי אותו אשל נקרא שמו של הקדוש ברוך הוא אלוה לכל העולם. לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, סבורים אתם שמשלי אכלתם, משל מי שאמר והיה העולם אכלתם:

(לד) וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים: וְאִתּוֹתָב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש"י ימים רבים. מרבים על של חברון, בחברון עשה עשרים וחמש שנה וכאן עשרים ושש. שהרי בן שבעים וחמש שנה היה בצאתו מחרן, אותה שנה (לעיל יג יח) ויבא וישב

באלוני ממרא, שלא מצינו קודם לכן שנתישב אלא שם, שבכל מקומותיו היה כאורח חונה ונוסע והולך, שנאמר (שם יב ו) ויעבור אברם, (שם ח) ויעתק משם, (שם י) ויהי רעב בארץ, וירד אברם מצרימה, ובמצרים לא עשה אלא שלשה חדשים שהרי שלחו פרעה, מיד (שם יג ג) וילך למסעיו, עד (לעיל יג יח) ויבא וישב באלוני ממרא אשר בחברון, שם ישב עד שנהפכה סדום, מיד (שם כ א) ויסע משם אברהם מפני בושה של לוט ובא לארץ פלשתים, ובן תשעים ותשע שנה היה, שהרי בשלישי למילתו באו אצלו המלאכים, הרי עשרים וחמש שנה וכאן כתיב ימים רבים, מרבים על הראשונים, ולא בא הכתוב לסתום אלא לפרש, ואם היו מרבים עליהם שתי שנים או יותר היה מפרשם, ועל כרחך אינם יתרים יותר משנה הרי עשרים ושש שנה, מיד יצא משם וחזר לחברון, ואותה שנה קדמה לפני עקידתו של יצחק שתים עשרה שנים, כך שנויה בסדר עולם (פרק א) :

כב (א) **שביעי** וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וְהָוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא: רש"י אחר הדברים האלה. יש מרבותינו אומרים אחר דבריו של שטן, שהיה מקטרג ואומר מכל סעודה שעשה אברהם לא הקריב לפניך פר אחד או איל אחד, אמר לו כלום עשה אלא בשביל בנו, אלו הייתי אומר לו זבח אותו לפני לא היה מעכב. ויש אומרים אחר דבריו של ישמעאל שהיה מתפאר על יצחק שמל בן שלש עשרה שנה ולא מחה, אמר לו יצחק באבר אחד אתה מיראני, אלו אמר לי הקדוש ברוך הוא זבח עצמך לפני לא הייתי מעכב: הנני. כך היא עניתם של חסידים, לשון ענוה הוא ולשון זמון:

(ב) וַיֹּאמֶר קַח נָא אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידְךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ אֶת יִצְחָק וְלֶךְ לְךָ אֶל אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחַמְתָּ יָת יִצְחָק וְאֵיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְקֵהּ קֻדָּמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי אֵימַר לָךְ: רש"י קח נא. אין נא אלא לשון בקשה, אמר לו בבקשה ממך עמוד לי בזה הנסיון, שלא יאמרו הראשונות לא היה בהן ממש: את בנך. אמר לו שני בנים יש לי, אמר לו את יחידך, אמר לו זה יחיד לאמו וזה יחיד לאמו, אמר לו אשר אהבת, אמר לו שניהם אני אוהב, אמר לו את יצחק. ולמה לא גלה לו מתחלה, שלא לערבבו פתאום, ותזוח דעתו עליו ותטרף, וכדי לחבב עליו את המצוה ולתן לו שכר על כל דבור ודבור: ארץ המוריה. ירושלים, וכן בדברי הימים (ב' ג א) לבנות את בית ה' בירושלים בהר המוריה. ורבותינו פרשו על שם שמשם הוראה יוצאה לישראל. ואונקלוס תרגמו על שם עבודת הקטורת שיש בה מור נרד ושאר בשמים: והעלהו. לא אמר לו שחטהו, לפי שלא היה חפץ הקדוש ברוך הוא לשחטו אלא שיעלהו להר לעשותו עולה, ומשהעלהו אמר לו הורידהו: אחד

ההרים. הקדוש ברוך הוא מתהא הצדיקים ואחר כך מגלה להם, וכל זה כדי להרבות שכרן, וכן (לעיל יב א) אל הארץ אשר אראך, וכן ביונה (ג ב) וקרא אליה את הקריאה:

(ג) וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ וְאֵת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים: וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וַאֲזַל לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ:

רש"י וישכם. נזדרז למצוה: ויחבש. הוא בעצמו ולא צוה לאחד מעבדיו, שהאהבה מקלקלת השורה: את שני נעריו. ישמעאל ואליעזר, שאין אדם חשוב רשאי לצאת לדרך בלא שני אנשים, שאם יצטרך האחד לנקביו ויתרחק יהיה השני עמו: ויבקע. תרגומו וצלח, כמו (ש"ב יט יח) וצלחו הירדן, לשון בקוע (י"ג בקוע) פינדר"א בלע"ז [לחטוב]:

(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִשִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַמָּקוֹם מֵרָחֹק: בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק:

רש"י ביום השלישי. למה אחר מלהראותו מיד, כדי שלא יאמרו הממו וערבבו פתאום וטרד דעתו, ואלו היה לו שהות להמלך אל לבו לא היה עושה: וירא את המקום. ראה ענן קשור על ההר:

(ה) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר נֵלְכָה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם: וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא נְתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב לְוָתְכוֹן:

רש"י עד כה. כלומר דרך מועט למקום אשר לפנינו. ומדרש אגדה אראה היכן הוא מה שאמר לי המקום (לעיל טו ה) כה יהיה זרעך: ונשובה. נתנבא שישובו שניהם:

(ו) וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת הָאֵשׁ וְאֶת הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵהּ וּנְסֵיב בִּידֵהּ יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:

רש"י המאכלת. סכין, על שם שאוכלת את הבשר, כמה דתימא (דברים לב מב) וחרבי תאכל בשר, ושמכשרת בשר לאכילה. דבר אחר זאת נקראת מאכלת, על שם שישראל אוכלים מתן שכרה: וילכו שניהם יחדו. אברהם שהיה יודע שהולך לשחוט את בנו היה הולך ברצון ושמחה כיצחק שלא היה מרגיש בדבר:

(ז) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה הַשֶּׂה לְעֹלָה: וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְּרִי וַאֲמַר הָא

אֶשָּׂתָא וְאַעַיְּא וְאָן אִימְרָא לַעֲלָתָא: (ח) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה לוֹ הַשֶּׂה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו: וַאֲמַר אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא בְּרִי וַאֲזָלוּ תַּרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא:
רש"י יראה לו השה. כלומר יראה ויבחר לו השה, ואם אין שה, לעולה בני. ואף על פי שהבין יצחק שהוא הולך לשחט, וילכו שניהם יחדו בלב שוה:
(ט) וַיָּבֹאוּ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים: וְאִתּוּ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ וּבְנָא תַּמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל מִן אָעַיָּא:
רש"י ויעקד. ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון (להלן ל לט) עקדים, שהיו קרסליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו היה נכר:
(י) וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ: וְאוֹשִׁיט אַבְרָהָם יָת יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמֵיכַס יָת בְּרֵהּ: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַּיְיָ מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא:
רש"י אברהם אברהם. לשון חבה הוא שכופל את שמו:
(יב) וַיֹּאמֶר אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנַּעַר וְאַל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ יְחִידְךָ מִמֶּנִּי: וַאֲמַר לָא תוֹשֵׁיט יָדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַּעְבֵּד לֵהּ מִדְּעָם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ"י יְדַעִית) אֲרֵי דַּחֲלָא דַּיְיָ אַתְּ וְלָא מְנַעְתָּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי:
רש"י אל תשלח. לשחוט, אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי. אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח, מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטהו אלא העלהו, אסקתיה, אחתיה: כי עתה ידעתי. מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה:
(יג) וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ: וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דְכָרָא בָּתַר אֲחִיד בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא חֲלַף בְּרֵהּ:
רש"י והנה איל. מוכן היה לכך משעת ימי בראשית: אחר. אחרי שאמר לו המלאך (לעיל פסוק יב) אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר

אלין: בסבך. אילן: בקרניו. שהיה רץ אצל אברהם והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו: תחת בנו. מאחר שכתוב ויעלהו לעולה, לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מפשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן:

(יד) וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה: וּפִלַּח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאֲמַר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח:

רש"י ה' יראה. פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום. שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו: היום. הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפרענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה:

(טו) וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה אֶל אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן הַשָּׁמָיִם: (טז) וַיֹּאמֶר בִּי נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת בִּנְךָ אֶת יְחִידֶךָ: (יז) כִּי בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם וְיִרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו: אֲרֵי בָרְכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָיְךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחַלָּא דִּי עַל כֵּיף יַמָּא וְיֵרְתוּן בְּנָיְךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:

רש"י ברך אברכך. אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה. אחת לאב ואחת לבן:

(יח) וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיְךְ כֹּל עַמְמַיָּא דְאַרְעָא חֲלַף דִּי קַבֶּלְתָּא לְמֵימְרִי: (יט) וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע: וְתַב אַבְרָהָם לְוָת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לִבְאֵר שָׁבַע וִיתֵיב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע:

רש"י וישב אברהם בבאר שבע. לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב שתים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר (לעיל כא לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרבים משל חברון הראשונים, והם עשרים ושש שנה כמו שפרשנו למעלה (כא לד) :

(כ) **מפטיר** וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה יָלְדָה מִלְכָּה גַּם הִוא בָּנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ: וְהָוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוָא לְאַבְרָהָם לְמֵימַר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךְ:

רש"י אחרי הדברים האלה ויגד וגו' . בשובו מהר המוריה היה אברהם מהרהר ואומר אלו היה בני שחוט כבר היה הולך בלא בנים, היה לי להשיאו אשה מבנות ענר אשכול וממרא, בשרו הקדוש ברוך הוא שנלדה רבקה בת זוגו, וזהו אחרי הדברים האלה הרהורי דברים שהיו על ידי עקידה: גם היא. אף היא השותה משפחותיה למשפחות אברהם שתים עשרה, מה אברהם שנים עשר שבטים שיצאו מיעקב, שמונה בני הגבירות וארבעה בני שפחות, אף אלו שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש:

(כא) אֶת עוּץ בְּכֹרוֹ וְאֶת בּוּז אָחִיו וְאֶת קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי דַּאֲרָם: (כב) וְאֶת כֶּשֶׂד וְאֶת חֲזוֹ וְאֶת פִּלְדָּשׁ וְאֶת יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל: (כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת רִבְקָה שְׁמֹנָה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם: וּבְתוּאֵל:אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם:

רש"י ובתואל ילד את רבקה. כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה:

(כד) וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם הִוא אֶת טֶבַח וְאֶת גַּחַם וְאֶת תַּחַשׁ וְאֶת מַעֲכָה: וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וְיָלִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה: פפפ:

הפטרת וירא - מלכים ב ד

ד (א) וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: (ב) וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה לָךְ הַגִּידִי לִי מַה יֶּשׁ (לכי) לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן: (ג) וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ מֵאֵת כָּל (שכנכי) שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי: (ד) וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: (ה) וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא (מיצקת) מוֹצָקֶת: (ו) וַיְהִי כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: (ז) וַתָּבֹא וַתַּגֶּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת הַשֶּׁמֶן וְשַׁלְּמִי אֶת (נשיכי) נִשְׁיֵךְ וְאַתְּ (בניכי) וּבָנַיִךְ תִּחְיִי בַּנּוֹתָר: (ח) וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק בּוֹ לֶאֱכָל לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל לָחֶם: (ט) וַתֹּאמֶר אֶל אִישָׁהּ הִנֵּה נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: (י) נַעֲשֶׂה נָּא עֲלִיַּת קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה:

(יא) וְיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב שָׁמָּה: (יב) וַיֹּאמֶר אֶל גֵּחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: (יג) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ אֵת כָּל הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֵּר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשָׁבֶת: (יד) וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: (טו) וַיֹּאמֶר קְרָא לָהּ וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח: (טז) וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה (אתי) אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךָ: (יז) וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: (יח) וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל אֲבִיו אֶל הַקֹּצְרִים: (יט) וַיֹּאמֶר אֶל אָבִיו רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל אִמּוֹ: (כ) וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל בִּרְכֶּיהָ עַד הַצָּהֳרַיִם וַיָּמ�ת: (כא) וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: (כב) וַתִּקְרָא אֶל אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: (כג) וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ (אתי) אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: (**כאן מסיימים הספרדים**) (כד) וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל תַּעֲצָר לִי לִרְכֹּב כִּי אִם אָמַרְתִּי לָךְ: (כה) וַתֵּלֶךְ וַתָּבוֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת אִישׁ הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּזְוֹ: (כו) עַתָּה רוּץ נָא לִקְרָאתָהּ וֱאֱמָר לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: (כז) וַתָּבֹא אֶל אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֶּה לָהּ כִּי נַפְשָׁהּ מָרָה לָהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: (כח) וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי: (כט) וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל פְּנֵי הַנָּעַר: (ל) וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי יְהוָה וְחֵי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱזָבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: (לא) וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת הַמִּשְׁעֶנֶת עַל פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: (לב) וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבַּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל מִטָּתוֹ: (לג) וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל יְהוָה: (לד) וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל פִּיו וְעֵינָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל (כפו) כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּחֶם בְּשַׂר הַיֶּלֶד: (לה) וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיָּזוֹרוּ הַנַּעַר עַד שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת עֵינָיו: (לו) וַיִּקְרָא אֶל גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל הַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאָהּ וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: (לז) וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ד

א. הַמַּנִיחַ כֵּלִים תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֶחָד כֵּלִים גְּדוֹלִים וְאֶחָד כֵּלִים קְטַנִּים, אֲפִלּוּ כְּלֵי גְלָלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה, פּוֹסְלִין אֶת הַמִּקְוֶה. אֶחָד הַמַּנִּיחַ וְאֶחָד הַשּׁוֹכֵחַ, כְּדִבְרֵי בֵית שַׁמַּאי. וּבֵית הִלֵּל מְטַהֲרִין בְּשׁוֹכֵחַ. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, נִמְנוּ וְרַבּוּ בֵית שַׁמַּאי עַל בֵּית הִלֵּל. וּמוֹדִים בְּשׁוֹכֵחַ בֶּחָצֵר שֶׁהוּא טָהוֹר. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, עֲדַיִן מַחֲלֹקֶת בְּמָקוֹמָהּ עוֹמֶדֶת:

ברטנורה (א) **המניח כלים תחת הצנור**. מרזב שמי גשמים נכנסים בו ויורדים דרך פיו למקוה. והכא מיירי בצנור של עץ שקבעו ולבסוף חקקו, דהואיל ולא היה תורת כלי עליו כשקבעו, אע"פ שחקקו אחרי כן לא חשיבי המים שבתוכו מים שאובים, הואיל ולא היה תורת כלי עליו בתלוש: **ואחד כלים קטנים**. דלא תימא דלא חשיבי: **אפילו כלי גללים**. דלא חשיבי כלים לענין טומאה, חשיבי כלים לפסול את המקוה, אפילו אם שברם או כפה אותם, דלא דמי למניח קנקנים בראש הגג לנגבן: **ובית הלל מטהרין בשוכח**. בפרק קמא דשבת בגמרא מוקמי פלוגתייהו כשהניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ונתפזרו ושכחן וחזרו ונתקשרו, דבית שמאי סברי משום פיזור עבים לא נתבטלה מחשבתו הראשונה דגלי דעתיה שרצה שיפלו לתוכן, ובית הלל סברי בטלה מחשבתו, דכי נתפזרו, אסח דעתיה, דקסבר לא ירדו גשמים עוד. אבל הניחן תחת הצנור בשעת קישור עבים ואיחרו הגשמים לבוא ויצא למלאכתו ושכחן, דברי הכל הואיל ומתחלה לכך נתכוין לא בטלה מחשבתו בשכחתו. ואם הניחן בשעת פיזור עבים, דברי הכל טהורים, שלא נתכוין מתחלה לכך: **בשוכח בחצר שהוא טהור**. בחצר שלא תחת הצנור, ונתמלאו מן הנוטפין ונפלו למקוה. דדוקא תחת הצנור הוא דפליגי בית שמאי, דגלי דעתיה דרצה שיפלו לתוכן, ומשום פיזור לא בטלה מחשבה קמייתא. אבל מניח בחצר, אפילו בשעת קישור, לא מוכחא מעיקרא מחשבתו קמייתא שפיר, הלכך בטלה כשנתפזרו: **עדיין מחלוקת במקומה עומדת**. שלא עמדו למנין על כך ולא רבו תלמידי בית שמאי:

ב. הַמַּנִיחַ טַבְלָא תַּחַת הַצִּנּוֹר, אִם יֵשׁ לָהּ לְבַזְבֵּז, פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. וְאִם לָאו, אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. זָקְפָהּ לִדְוֹחַ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה:

ברטנורה (ב) **המניח טבלא תחת הצנור**. להמשיך המים למקוה: **אם יש לה לבזבז**. שפה סביב מארבע רוחותיה כדי שיהיה לה בית קיבול: **פוסלת את המקוה**. דהוו להו מים שאובים. ומשום צינור לא היה מפסיל מקוה, דאיירי בצנור שקבעו ולבסוף חקקו כדפרישית: **זקפה לידוח**. כדי שתודח מטנופת שבה: **אינה פוסלת את המקוה**. דלא קיימא כדרך קבלתה:

ג. הַחוֹטֵט בַּצִּנּוֹר לְקַבֵּל צְרוֹרוֹת, בְּשֶׁל עֵץ, כָּל שֶׁהוּא. וּבְשֶׁל חֶרֶס, רְבִיעִית. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אַף בְּשֶׁל חֶרֶס, כָּל שֶׁהוּא. לֹא אָמְרוּ רְבִיעִית, אֶלָּא בְּשִׁבְרֵי כְלֵי חֶרֶס. הָיוּ צְרוֹרוֹת מִתְחַלְחֲלִים בְּתוֹכוֹ, פּוֹסְלִים אֶת הַמְּקֻוֶה. יָרַד לְתוֹכוֹ עָפָר וְנִכְבַּשׁ, כָּשֵׁר. סִילּוֹן שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב מִן הָאֶמְצַע, אֵינוֹ פּוֹסֵל, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה לְקַבָּלָה:

ברטנורה (ג) **החוטט בצנור**. דרך צנור להיות פתוח משני צדדים, ואין פוסל את המקוה אלא אם כן חקק בו חקק מעט כדי לקבל צרורות המעכבים הלוך המים, וכשחקקו ולבסוף קבעו איירי, הואיל והיה עליו תורת כלי כשהיה תלוש, הרי המים העוברים בו שאובים הן ופוסלים את המקוה: **ובשל חרס**. לא חשיב כלי אלא אם כן יש לו בית קיבול של רביעית: לא אמרו רביעית אלא בשברי החרס. דוקא בכלי חרס לאחר שנשבר בעינן שיהא השבר מחזיק רביעית. אבל מתחלתו אפילו כל שהוא חשוב כלי. ואין הלכה כר' יוסי: **מתחלחלים**. מתגלגלים בתוך בית קיבול שאינם מהודקים בו אע"פ שנתמלא מהם אלא מתנענעים אילך ואילך. לשון ותתחלחל המלכה (אסתר ד): **פוסלין את המקוה**. דלא נתבטל קיבולו: **ירד לתוכו**. לתוך בית קיבולו: **עפר ונכבש**. שהעפר נקבע ונעשה מהודק יפה והמים עוברים עליו. תרגום במסלה נעלה (במדבר כ) באורח כבישא נסק: **כשר**. דאין כאן בית קיבול: **סילון וצינור ומרזב**. אחד הוא: **שהוא צר מכאן ומכאן**. משני פיותיו ממקום שהמים נכנסים בו וממקום שיורדים ממנו למקוה: **ורחב באמצע**. אפילו הכי לא חשיב לקבלה כל זמן שלא חקק בו לקבל צרורות:

ד. מַיִם שְׁאוּבִין וּמֵי גְשָׁמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּחָצֵר, וּבָעוּקָה, וְעַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה, אִם רֹב מִן הַכָּשֵׁר, כָּשֵׁר. וְאִם רֹב מִן הַפָּסוּל, פָּסוּל. מָחֲצָה לְמָחֲצָה, פָּסוּל. אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁמִּתְעָרְבִים עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לַמְּקֻוֶה. הָיוּ מְקַלְּחִין בְּתוֹךְ הַמַּיִם, אִם יָדוּעַ שֶׁנָּפַל לְתוֹכוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מַיִם כְּשֵׁרִים, עַד שֶׁלֹּא יָרַד לְתוֹכוֹ שְׁלִשָּׁה לֻגִּין מַיִם שְׁאוּבִין, כָּשֵׁר. וְאִם לָאו, פָּסוּל:

ברטנורה (ד) **מים שאובים**. שהן פסולים למקוה: **ומי גשמים**. הכשרים: **שנתערבו בחצר או בעוקה**. גומא שהמים מתקבצים בהן, או על מעלות המערה, ומשם נמשכו וירדו למקוה: **אם רוב מן הכשר**. כגון שעשרים ואחת סאה מהן מי גשמים ותשע עשרה מים שאובין, כשר: **היו מקלחין בתוך המים**. שלא ירדו למקוה על ידי המשכה דרך החצר והעוקה ומעלות המערה, אלא מן הכלים עצמן היו מקלחין לתוך המקוה: **ואם לאו פסול**. דשלשה לוגין מים שאובים פוסלים כשנפלו למקוה שלא כדרך המשכה. אבל דרך המשכה אין פוסלין עד שיהיו הרוב מים שאובים. אפילו המים שאובין בפני עצמן שלא נתערבו בכשרים, אין פוסלין דרך המשכה אלא ברוב כגון מקוה שיש בו עשרים

ואחת סאה מי גשמים, ממלא בכתף וממשיך לתוכו תשע עשרה סאה מים שאובים וכשר, הואיל והרוב מים כשרים. וכן הלכה:

ה. הַשּׁוֹקֶת שֶׁבַּסֶּלַע, אֵין מְמַלְּאִין מִמֶּנָּה, וְאֵין מְקַדְּשִׁין בָּהּ, וְאֵין מַזִּין מִמֶּנָּה, וְאֵינָהּ צְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, וְאֵינָהּ פּוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. הָיְתָה כְּלִי וְחִבְּרָהּ בְּסִיד, מְמַלְּאִין בָּהּ, וּמְקַדְּשִׁין בָּהּ, וּמַזִּין מִמֶּנָּה, וּצְרִיכָה צָמִיד פָּתִיל, וּפוֹסֶלֶת אֶת הַמִּקְוֶה. נִקְּבָה מִלְמַטָּה אוֹ מִן הַצַּד וְאֵינָהּ יְכוֹלָה לְקַבֵּל מַיִם כָּל שֶׁהֵם, כְּשֵׁרָה. וְכַמָּה יִהְיֶה בַּנֶּקֶב, כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא, מַעֲשֶׂה בְּשׁוֹקֶת (יהוא) שֶׁהָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד, וְהָיוּ כָל הַטָּהֳרוֹת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם נַעֲשׂוֹת עַל גַּבָּהּ, וְשָׁלְחוּ בֵּית שַׁמַּאי וּפִתְּחוּהָ, שֶׁבֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, עַד שֶׁיִּפָּחֵת רֻבָּהּ:

ברטנורה (ה) **השוקת**. אבן חלולה שעל שפת המעין, והמים נכנסין לה דרך חור שבדופנה, ומשקין בה הבהמות: **אין ממלאים ממנה**. מים למי חטאת: **ואין מקדשין בה**. אין נותנים אפר פרה על המים שבתוכה, דאינה חשובה כלי. והכא מיירי בסלע מחובר שחקקו, ואפילו תלוש שחיברו ולבסוף חקקו, הואיל ולא היה עליו שם כלי בתלוש אינו חשוב כלי: **ואינה צריכה צמיד פתיל**. אם היא באוהל המת, מצלת על מה שבתוכה בכיסוי לבד בלא צמיד פתיל, לפי שאינה חשובה כלי אלא כבור ודות שמצילים על מה שבתוכם בכיסוי לבד: **ואינה פוסלת את המקוה**. אם נפלו מי גשמים מתוכה למקוה אין נחשבים מים שאובים לפסול את המקוה: **וכמה יהא בנקב**. לבטלו מתורת כלי שלא יפסול את המקוה מטעם שאובה: **כשפופרת הנאד**. ושיעורו שיהיו שתי אצבעות של יד הסמוכות לגודל חוזרות ברחבן בריוח בתוך הנקב: **שוקת יהוא**. כך היתה נקראת: וכל טהרות של ירושלים נטבלים על גבה. שמטבילים בתוכה ועושים טהרות. ולא היה בשוקת ארבעים סאה, אלא מקוה שלם היה בצדה, ומי השוקת מתערבים בו דרך נקב כשפופרת: **עד שתפחת רובה**. אפילו יש בנקב כשפופרת הנאד, לעולם תורת כלי עליה עד שתשבר רובה:

גמרא נדה דף י"ב ע"א

תְּנוּ רַבָּנָן חֲמָרִין וּפוֹעֲלִין וְהַבָּאִין מִבֵּית הָאֲבֵל וּמִבֵּית הַמִּשְׁתֶּה נְשֵׁיהֶם לָהֶם בְּחֶזְקַת טְהֵרָה. וּבָאִין וְשׁוֹהִין עִמָּהֶן בֵּין יְשֵׁנוֹת בֵּין עֵירוֹת בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהִנִּיחָן בְּחֶזְקַת טְהֵרָה אֲבָל הִנִּיחָן בְּחֶזְקַת טוּמְאָה לְעוֹלָם הֵיא טְמֵאָה עַד שֶׁתֹּאמַר לוֹ טְהוֹרָה אֲנִי וְהָא שְׁמוּאֵל בְּמַאי מוּקֵי לָהּ אִי כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסֶת קַשְׁיָא עֵרָה וְאִי כְּשֶׁאֵין לָהּ וָסֶת קַשְׁיָא בֵּין עֵרָה בֵּין יְשֵׁנָה לְעוֹלָם כְּשֶׁיֵּשׁ לָהּ וָסֶת וְכֵיוָן שֶׁתְּבָעָהּ אֵין לָךְ בְּדִיקָה גְּדוֹלָה מִזּוּ אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְרָבָא מַהוּ לְמֶעְבַּד כִּי הָא מַתְנִיתָא אָמַר לֵיהּ סוּדְנָא לָא. דְּמִגַּנְיָא בְּאַפֵּיהּ:

רש"י **כיון כו'**. וכיון שתבעה לתשמיש אין לך בדיקה גדולה מזו דאי לא קים לה דטהורה היא היה בדקה ובדיק' דקאמר שמואל לעיל בתביע' סגי ולבי מגמגם: **כי הא מתניתא**. בעיא בדיקה או תביעה: **סודנא**. ת"ח על שם סוד ה' ליראיו. לא בעיא בדיקה דמכי מצרכת לה בדיק' מגניא באפי'. לישנא אחרינא מהו למעבד כי הא מתניתא דלא בעי בדיקה דאיהו ס"ל באין מן הדרך לאו דוקא וכ"ש יושב בביתו א"ל סודנא רב פפא מטיל שכר הי' כדאמר בא"נ שכראי לא פסיד ומטיל שכר נקרא סודנא כדאמרינן בע"פ תמרי בחלוזך לבי סודנא רהיט: **דמגניא באפיה**. בתמיה אם אתה מצריכה בדיקה והלא תמאס ותתגנה בפניו:

זוהר בראשית דף מ"ח ע"א

תָּא חֲזֵי כַּד אִתְקַדַּשׁ יוֹמָא בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא סֵכַּת שָׁלוֹם שַׁרְיָא וְאִתְפְּרִיסַת בְּעָלְמָא, מַאן סֵכַּת שָׁלוֹם דָּא שַׁבְּתָא וְכָל רוּחִין וְעִלְּעוּלִין וְשֵׁדִין וְכָל סִטְרָא דִּמְסָאֲבָא כֻּלְּהוּ טְמִירִין וְעָאלִין בְּעֵינָא דְּרֵיחָיָא דְּנוּקְבָא דִּתְהוֹמָא רַבָּא, דְּהָא כֵּיוָן דְּאִתְעָר קְדֻשְׁתָא עַל עָלְמָא רוּחָ מְסָאֲבָא לָא אִתְעָר בַּהֲדֵיהּ, וְדָא עָרִיק מִקַּמֵּיהּ דְּדָא, וּכְדֵין עָלְמָא בְּנָטִירוּ עִלָּאָה וְלָא בְּעֵינָן לְצַלָּאָה עַל נְטִירוּ כְּגוֹן שׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל לָעַד אָמֵן, דְּהָא דָּא בְּיוֹמָא דְּחוֹל אִתְתַּקַּן דְּעָלְמָא בְּעִיָּא נְטִירוּ, אֲבָל בְּשַׁבָּת סֵכַּת שָׁלוֹם אִתְפְּרִיסָא עַל עָלְמָא וְאִתְנַטִּיר בְּכָל סִטְרִין וַאֲפִלּוּ חַיָּבֵי גֵּיהִנָּם נְטִירִין אִנּוּן וְכוּלָּא בִּשְׁלָמָא אִשְׁתַּכָּחוּ עִלָּאִין וְתַתָּאִין וּבְגִין כָּךְ בְּקִדֻּשָּׁא דְּיוֹמָא מְבָרְכִינָן הַפּוֹרֵס סֵכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְעַל יְרוּשָׁלָם אַמַּאי עַל יְרוּשָׁלָם אֶלָּא דָּא הִיא מַדּוֹרָא דְּהַהִיא סֵכָּה, וּבָעֵינָא לְזַמְּנָא לְהַהִיא סֵכָּה דְּאִתְפָּרְסַת עָלָנָא וּלְמַשְׁרָא עִמָּנָא וּלְמֶהֱוֵי (ד"א מְגִינָא) עָלָנָא כְּאִמָּא דְּשַׁרְיָא עַל בְּנִין וּבְגִין דָּא לָא דָּחֲלִין מִכָּל סִטְרִין וְעַל דָּא הַפּוֹרֵס סֵכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁקִּדֵּשׁ הַיּוֹם בְּלֵיל שַׁבָּת, שׁוֹרָה סֵכַּת הַשָּׁלוֹם בָּעוֹלָם, מַהִי סֵכַּת שָׁלוֹם, זוֹ הַשַּׁבָּת, וְכָל רוּחוֹת, הַסְּעָרוֹת, וְשֵׁדִים, וְכָל צַד הַטּוּמְאָה, כֻּלָּם מִסְתַּתְּרִים וְנִכְנָסִים בְּעֵין הָרֵחַיִם שֶׁל נֶקֶב הַתְּהוֹם הַגָּדוֹל. שֶׁהֲרֵי מֵאָחַר שֶׁהַקְּדֻשָּׁה מִתְעוֹרֶרֶת לְשָׁרוֹת בָּעוֹלָם, רוּחַ הַטּוּמְאָה לֹא מִתְעוֹרֶרֶת עִמָּהּ, כִּי זֶה בּוֹרֵחַ מִפְּנֵי זֶה. וְאָז הָעוֹלָם בִּשְׁמִירָה עֶלְיוֹנָה. וְלֹא צָרִיךְ לְהִתְפַּלֵּל עַל שְׁמִירָה, כְּגוֹן שׁוֹמֵר אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל וְכוּ'. שֶׁהֲרֵי זֶה בְּיוֹם חוֹל נִתְקַן, שֶׁהָעוֹלָם צָרִיךְ שְׁמִירָה. אֲבָל בְּשַׁבָּת סֵכַּת שָׁלוֹם פְּרוּסָה עַל הָעוֹלָם וְנִשְׁמָר מִכָּל צָדָדָיו. וַאֲפִלּוּ רִשְׁעֵי גֵּיהִנָּם שְׁמוּרִים הֵם, וְהַכֹּל בְּשָׁלוֹם נִמְצָאִים עֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים. וּמְשׁוּם כָּךְ בְּקִדּוּשׁ הַיּוֹם מְבָרְכִים אָנוּ הַפּוֹרֵשׂ וְכוּ'. מַדּוּעַ עַל יְרוּשָׁלַיִם, אֶלָּא זוֹ הִיא מְדוֹר אוֹתָהּ סֻכָּה, וּצְרִיכִים לְהַזְמִין לְסֵכַּת שָׁלוֹם זוֹ, שֶׁתִּתְפָּרֵס עָלֵינוּ, וְשֶׁתִּשְׁרֶה עִמָּנוּ, וְשֶׁתִּהְיֶה

עָלֵינוּ כְּמוֹ אֵם הַחוֹפֶפֶת (ד"א מְגִנָּה) עַל הַבָּנִים. וּמְשׁוּם זֶה אֵין מְפַחֲדִים בְּשַׁבָּת מִשּׁוּם צַד שֶׁבָּעוֹלָם, וְעַל כֵּן אוֹמְרִים אָז הַפּוֹרֵס סֻכַּת שָׁלוֹם עָלֵינוּ.

הלכה פסוקה

שלחן ערוך ח"מ סימן שכ"ט

א. אָסוּר לְגָזוֹל אוֹ לַעֲשׁוֹק אֲפִלּוּ כָּל שֶׁהוּא בֵּין מִיִּשְׂרָאֵל בֵּין מִגּוֹי וְאִם הוּא דָּבָר דְּלֵיכָּא מָאן דְּקָפִיד בֵּיהּ שָׁרֵי כְּגוֹן לִיטּוֹל מֵהַחֲבִילָה אוֹ מֵהַגָּדֵר לַחֲצוֹץ בּוֹ שִׁינָּיו וְאַף זֶה אוֹסֵר בִּירוּשַׁלְמִי מִמִּדַּת חֲסִידוּת: **ב.** אָסוּר לְגָזוֹל אֲפִלּוּ עַל מְנַת לְשַׁלֵּם דָּבָר יָפֶה מִמֶּנּוּ וְיֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר דְּהַיְינוּ אִם (אין) הַתַּשְׁלוּמִין בָּעֵין שֶׁאִם הֵם בָּעֵין כְּיוֹן שֶׁהֵם יָפִים מֵהַדָּבָר שֶׁלּוֹקֵחַ זְכוּת הוּא לָהֶם וְיוֹזְכֶה אוֹתָם לְבַעֲלִים עַל יְדֵי אַחֵר: **ג.** כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ אֲפִלּוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּאִלּוּ נוֹטֵל נַפְשׁוֹ: **ד.** אֲפִלּוּ הוּא בְּסַכָּנַת מָוֶת וְצָרִיךְ לְגָזוֹל אֶת חֲבֵירוֹ כְּדֵי לְהַצִּיל נַפְשׁוֹ צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִקָּחֶנּוּ אֶלָּא עַל דַּעַת לְשַׁלֵּם:

מוסר

מספר חרדים דף ע' ע"ב

יֵשׁ לְתַקֵּן אֲשֶׁר הֶעֱוָה לִפְנֵי ה' מִדָּה בְּמִדָּה טָרֶם יְשׁוּלַּם מִדָּה בְּמִדָּה וְאָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה עָשָׂה חֲבִילוֹת שֶׁל עֲוֹנוֹת יַעֲשֶׂה חֲבִילוֹת שֶׁל מִצְוֹת וְאַף עַל גַּב דִּכְתִיב (דברים י) וְלֹא יִקַּח שׁוֹחַד וּפִירְשׁוּ שׁוֹחַד מִצְוָה הַיְינוּ אַחַר תְּשׁוּבָה וְהַמִּצְוֹת הֶפֶךְ הָעֲוֹנוֹת מַמָּשׁ. אִם רוֹצֶה אָדָם לְמָצוֹא חֵן בְּעֵינֵי ה' לֹא יִכְעוֹס שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י) וְנֹחַ מָצָא חֵן בְּעֵינֵי ה' וְלֹא פִּירֵשׁ לָמָּה אֶלָּא כִּשְׁמוֹ פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָיָה נֹחַ בְּדִבּוּרוֹ וּבְמַעֲשָׂיו וְהִלּוּכוֹ כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ הַנֶּעֱלָם וּלְכָךְ מָצָא חֵן וְנֹחַ חַד הוּא לְכָךְ תִּיקְנוּ אַתָּה חוֹנֵן בְּרִישָׁא עַל שֵׁם כַּבֵּד אֶת ה' מֵהוֹנָךְ רְצוֹנוֹ לוֹמַר מֵהַדַּעַת שֶׁחָנְנָךְ לְכַוִּין בִּתְפִילָּה עַל דֶּרֶךְ דַּע אֶת אֱלֹהֵי אָבִיךָ וְעָבְדֵהוּ וְאֵין עֲבוֹדָה אֶלָּא תְּפִלָּה וּבִתְפִלָּה דָּעֵהוּ. בְּכָלַל כִּבּוּד אַב וְאֵם שֶׁלֹּא יִתְקוֹטֵט עִם שׁוּם אָדָם שֶׁלֹּא יֶחֱרְפוּ מוֹלִידָיו כְּמִנְהַג הָעוֹלָם: יַם סוֹעֵר הַגּוּף תֵּל עָפָר בְּתוֹכוֹ הַנְּשָׁמָה אִישׁ עוֹמֵד עַל הַתֵּל וְעֵץ הַחַיִּים נָטוּי עָלָיו אִם הוּא חָכָם לֵב יִתְחַזֵּק וְיִתְקַשֵּׁר בְּאֵילָן כִּי הַיּוֹם אוֹ מָחָר יַכּוּ בְּחָזְקָה גַּלֵּי הַיָּם בַּתֵּל וְיֶהֱרֹס וְאִם לֹא יִהְיֶה הוּא נִקְשָׁר בְּאֵילָן יִשְׁטְפֵהוּ הַתֵּל הַיְינוּ דִּכְתִיב (משלי ג) עֵץ חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ וְתוֹמְכֶיהָ מְאוּשָּׁר וּכְתִיב (תהלים לב) עַל זֹאת יִתְפַּלֵּל כָּל חָסִיד אֵלֶיךָ לְעֵת מְצוֹא דְּהַיְינוּ מִיתָה דִּכְתִיב (שם סח) לַמָּוֶת תּוֹצָאוֹת כִּדְפִירֵשׁ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת (שם לב) רַק לְשֶׁטֶף מַיִם רַבִּים אֵלָיו לֹא יַגִּיעוּ אֵלָיו הַיְינוּ נְשָׁמָה (שם) אַתָּה סֵתֶר לִי וגו':

פרשת חיי שרה

חיי שרה יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

כג (א) וַיִּהְיוּ חַיֵּי שָׂרָה מֵאָה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים שְׁנֵי חַיֵּי שָׂרָה: וַתָּמָת שָׂרָה

רש"י ויהיו חיי שרה מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים. לכך נכתב שנה בכל כלל וכלל, לומר לך שכל אחד נדרש לעצמו, בת מאה כבת עשרים לחטא, מה בת עשרים לא חטאה, שהרי אינה בת ענשין, אף בת מאה בלא חטא, ובת עשרים כבת שבע ליופי: שני חיי שרה. כלן שוין לטובה:

(ב) וַתָּמָת שָׂרָה בְּקִרְיַת אַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹא אַבְרָהָם לִסְפֹּד לְשָׂרָה וְלִבְכֹּתָהּ:

רש"י בקרית ארבע. על שם ארבע ענקים שהיו שם אחימן ששי ותלמי ואביהם. דבר אחר על שם ארבעה זוגות שנקברו שם איש ואשתו אדם וחוה, אברהם ושרה, יצחק ורבקה, יעקב ולאה: ויבא אברהם. מבאר שבע: לספוד לשרה ולבכתה. ונסמכה מיתת שרה לעקידת יצחק, לפי שעל ידי בשורת העקידה שנזדמן בנה לשחיטה וכמעט שלא נשחט, פרחה נשמתה ממנה ומתה:

(ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חֵת לֵאמֹר: (ד) גֵּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶם תְּנוּ לִי אֻחֻזַּת קֶבֶר עִמָּכֶם וְאֶקְבְּרָה

מֵתִי מִלְּפָנָי: דַּיָּר וְתוֹשָׁב אָנֹכִי עִמָּכֶן הָבוּ לִי אֲחֻסַּת קְבוּרָא עִמְּכוֹן וְאֶקְבַּר מֵיתִי מִן קֳדָמָי:

רש"י גר ותושב אנכי עמכם. גר מארץ אחרת ונתישבתי עמכם. ומדרש אגדה אם תרצו הריני גר, ואם לאו אהיה תושב ואטלנה מן הדין שאמר לי הקדוש ברוך הוא (לעיל יב ז) לזרעך אתן את הארץ הזאת: אחזת קבר. אחוזת קרקע לבית הקברות:

(ה) וַיַּעֲנוּ בְנֵי חֵת אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: (ו) שְׁמָעֵנוּ אֲדֹנִי נְשִׂיא אֱלֹהִים אַתָּה בְּתוֹכֵנוּ בְּמִבְחַר קְבָרֵינוּ קְבֹר אֶת מֵתֶךָ אִישׁ מִמֶּנּוּ אֶת

קִבְרוֹ לֹא יְכַלְךָ מִמְּךָ מִקְבֹּר מֵתֶךָ: קַבֶּל מִנָּנָא רִבּוֹנָנָא רַב קָדֶם יְיָ אַתְּ בֵּינָנָא בִּשְׁפַר קִבְרָנָא

קְבַר יָת מֵיתָךְ אֱנָשׁ מִנָּנָא יָת קִבְרֵהּ לָא יִמְנַע מִנָּךְ מִלְּמִקְבַּר מֵיתָךְ:

רש"י לא יכלה. לא ימנע, כמו (תהלים מ יב) לא תכלא רחמיך, וכמו (לעיל ח ב) ויכלא הגשם:

נביאים - מלכים א - פרק א

א (א) וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: (ב) וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ: (ג) וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ: (ד) וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעָהּ: (ה) וַאֲדֹנִיָּה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: (ו) וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם הוּא טוֹב תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם: (ז) וְלָא אֶכְלִימֵיהּ אֲבוּהִי מִיּוֹמוֹהִי לְמֵימַר מָה דֵּין כְּדֵין אַתְּ עָבֵיד וְאַף הוּא שַׁפִּיר בְּרֵיוָא לַחֲדָא וְיָתֵיהּ יְלִידַת בָּתַר אַבְשָׁלוֹם:

רש"י **בתולה** . בתוליה מחממין את בשרה : **סוכנת** . מחממת , וכן (קהלת י ט) : ובוקע עצים יסכן בם :

רש"י **לא ידעה** . שהבתולה יפה לחמם מן הבעולה . ורבותינו אמרו (סנהדרין כב א) משום לא ירבה לו נשים (דברים יז יז) , וכבר היו לו שמונה עשר (רש"י שם) :

רש"י **מתנשא** . מתפאר : **וחמשים איש** . נטולי טחול וחקוקי כפות רגלים (שם כא ב) :

רש"י **ולא יחם לו** . אמרו רבותינו (ברכות סב ב) : **כל המבזה בגדים , אינו נהנה מהם לסוף , לפי שקרע את כנף המעיל לשאול** . ומדרש אגדה : אמר רב שמואל בר נחמני : כשראה דוד את המלאך עומד בירושלים וחרבו בידו , נצטנן דמו מיראתו (ראה פרקי דרבי אליעזר פרק מג) :

רש"י **ולא עצבו** . לא הכעיסו , למדך שהמונע תוכחה מבנו , מביאו לידי מיתה : **וגם הוא טוב תואר** . כאבשלום , שנאמר (שמואל ב יד כה) : וכאבשלום לא היה איש יפה , היא גרמה להם שנתגאו : **ואותו ילדה** . אמו : **אחרי אבשלום** . כלומר גדלתו אחר תרבות שגדלה אמו של אבשלום :

כתובים - משלי - פרק ד

(טו) פְּרֻעֵהוּ אַל תַּעֲבָר בּוֹ שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר: אֱדֵישׁ וְלָא תֶּעְבַּר עִמָּהוֹן סְטֵי וַעֲבַר מִנְּהוֹן:

רש"י **פרעהו** . בטלהו : **שטה מעליו** . סור :

(טז) כִּי לֹא יִשְׁנוּ אִם לֹא יָרֵעוּ וְנִגְזְלָה שְׁנָתָם אִם לֹא (יכשולו) יַכְשִׁילוּ: לָא דָמְכִין עַד מַה דְמַבָאֲשִׁין וּפְרִידָא שְׁנָתְהוֹן עַד מַה דְעָבְדִין תְּקָלָא:

רש"י **כי לא ישנו** . אינם יכולין לישן :

(יז) כִּי לָחֲמוּ לֶחֶם רֶשַׁע וְיֵין חֲמָסִים יִשְׁתּוּ: דְמֵיכַלְתְהוֹן מֵיכַלְתָא דְרַשִׁיעֵי וְחַמְרָא דְחָטוֹפַיָא שָׁתְיָן: (יח) וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וָאוֹר עַד נָכוֹן הַיּוֹם: וְאָרְחָא דְצַדִּיקֵי כִּנְהוֹרָא דְמַזְהַר וְאָזֵל נַהֲרֵיהּ עַד מַה דְתַקְנִין יוֹמָא:

רש"י **ואורח צדיקים כאור נוגה** . שהולך ומאיר מעמוד השחר : **עד נכון היום** . עד חצות היום שהוא בירורו של יום :

(יט) דֶּרֶךְ רְשָׁעִים כָּאֲפֵלָה לֹא יָדְעוּ בַּמֶּה יִכָּשְׁלוּ: וְאָרְחָא דְרַשִׁיעֵי חַכֵּירָא וְלָא יְדָעִין בְּמָנָא מִתְתַקְלִין:

רש"י **דרך רשעים כאפילה לא ידעו במה יכשלו** . פתאום יבא להם מכשול ולא ידעו להזהר ממנו :

(כ) בְּנִי לְדְבָרַי הַקְשִׁיבָה לַאֲמָרַי הַט אָזְנֶךָ: בְּרִי לְמִלַי אַצִּית וּלְמַאֲמָרַי צְלֵי אוּדְנָךְ:

רש"י **בני לדברי הקשיבה וגו'** :

משנה ברכות פרק ה

א. אֵין עוֹמְדִין לְהִתְפַּלֵּל אֶלָּא מִתּוֹךְ כֹּבֶד רֹאשׁ. חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הָיוּ שׁוֹהִים שָׁעָה אַחַת וּמִתְפַּלְלִים, כְּדֵי שֶׁיְּכַוְּנוּ אֶת לִבָּם לַמָּקוֹם. אֶפִּלּוּ הַמֶּלֶךְ שׁוֹאֵל בִּשְׁלוֹמוֹ, לֹא יְשִׁיבֶנּוּ. וַאֲפִלּוּ נָחָשׁ כָּרוּךְ עַל עֲקֵבוֹ, לֹא יַפְסִיק:

ברטנורה (א) **אין עומדין**. מתוך כובד ראש. הכנעה ומורא דכתיב (תהלים ב): עבדו את ה' ביראה, ועבודה זו תפלה היא: **שוהים שעה אחת**. במקום שבאו להתפלל: **אפילו המלך שואל בשלומו**. ודוקא מלך ישראל, אבל מלך עכו"ם פוסק, שלא יהרגנו: **אפילו נחש כרוך על עקבו**. דוקא נחש, שרוב פעמים אינו נושך, אבל עקרב, או אפעה, מן הדברים שודאי נושכים וממיתים, פוסק:

ב. מַזְכִּירִין גְּבוּרוֹת גְּשָׁמִים בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, וְשׁוֹאֲלִין הַגְּשָׁמִים בְּבִרְכַּת הַשָּׁנִים, וְהַבְדָּלָה בְּחוֹנֵן הַדַּעַת. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אוֹמְרָהּ בְּרָכָה רְבִיעִית בִּפְנֵי עַצְמָהּ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בַּהוֹדָאָה:

ברטנורה (ב) **מזכירין גבורות גשמים**. משיב הרוח, שאינו לשון בקשה אלא לשון הזכרה ושבח. ומפני שהגשמים אחת מגבורותיו של הקדוש ברוך הוא, דכתיב (איוב ה): עושה גדולות עד אין חקר הנותן מטר על פני ארץ, משום הכי קרי להו גבורות גשמים: **ושאלה**. ותן טל ומטר, לשון בקשה: **בברכת השנים**. מתוך שהן פרנסה, קבעו שאלתן בברכת

פרנסה: **והבדלה**. במוצאי שבת: **בחונן הדעת**. שהיא ברכה ראשונה של חול. ובירושלמי אמרו, מפני מה תקנו הבדלה בחונן הדעת, שאם אין דעה, הבדלה מנין. וכן הלכה:

ג. הָאוֹמֵר עַל קַן צִפּוֹר יַגִּיעוּ רַחֲמֶיךָ, וְעַל טוֹב יִזָּכֵר שְׁמֶךָ, מוֹדִים מְשַׁתְּקִין אוֹתוֹ. הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה וְטָעָה, יַעֲבֹר אַחֵר תַּחְתָּיו, וְלֹא יְהֵא סַרְבָּן בְּאוֹתָהּ שָׁעָה. מִנַּיִן הוּא מַתְחִיל, מִתְּחִלַּת הַבְּרָכָה שֶׁטָּעָה בָהּ:

ברטנורה (ג) **על קן צפור יגיעו רחמיך**. כמו שהגיעו רחמיך על קן צפור וגזרת לא תקח האם על הבנים, כן חוס ורחם עלינו: **משתקין אותו**. שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים, והן אינן אלא גזרות מלך על עבדיו: **על טוב יזכר שמך**. משמע על טובתך נודה לך, ועל הרע לא נודה. והרי אנו חייבין לברך על הרעה כשם שמברכין על הטובה: **מודים מודים**. דמחזי כמקבל עליו שתי אלוהות. ומפרש בירושלמי, הדא דתימא בצבור, אבל ביחיד תחנונים הם: **ולא יהא סרבן באותה שעה**. כדרך שאר יורדים לפני התיבה שצריך לסרב פעם ראשונה, אבל זה לא יסרב כשאומרים לו לך רד, לפי שגנאי הוא שתהא התפלה מופסקת כל כך:

ד. הָעוֹבֵר לִפְנֵי הַתֵּבָה, לֹא יַעֲנֶה אַחַר הַכֹּהֲנִים אָמֵן, מִפְּנֵי הַטֵּרוּף. וְאִם אֵין שָׁם כֹּהֵן אֶלָּא הוּא, לֹא יִשָּׂא אֶת כַּפָּיו. וְאִם הַבְטָחָתוֹ שֶׁהוּא נוֹשֵׂא אֶת כַּפָּיו וְחוֹזֵר לִתְפִלָּתוֹ, רַשַּׁאי:

ברטנורה (ד) **לא יענה אחר הכהנים אמן**. בסוף כל ברכה, כמו ששאר צבור עונים: **מפני הטירוף**. שלא תטרוף דעתו ויטעה, לפי ששליח צבור הוא צריך להתחיל ברכה שניה, ולהקרות להן מלה במלה, ואם יענה אמן, לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו מהר ולהתחיל הברכה שראוי שיתחיל: **לא ישא את כפיו**. שמא לא יוכל לכוין ולחזור לתפלתו להתחיל שים שלום, שתהא דעתו מטורפת מאימתא דצבורא: **ואם הבטחתו**. כלומר אם בטוח הוא שלא תהא דעתו מטורפת מאימת הצבור:

ה. הַמִּתְפַּלֵּל וְטָעָה, סִימָן רַע לוֹ. וְאִם שְׁלִיחַ צִבּוּר הוּא, סִימָן רַע לְשׁוֹלְחָיו, מִפְּנֵי שֶׁשְּׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם כְּמוֹתוֹ. אָמְרוּ עָלָיו עַל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל עַל הַחוֹלִים וְאוֹמֵר, זֶה חַי וְזֶה מֵת. אָמְרוּ לוֹ, מִנַּיִן אַתָּה יוֹדֵעַ. אָמַר לָהֶם, אִם שְׁגוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקֻבָּל וְאִם לָאו, יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטֹרָף:

ברטנורה (ה) **אם שגורה תפלתי**. סדורה בפי במרוצה ואיני נכשל בה: **שהוא מטורף**. שהחולה מטורף כמו אך טרוף טורף (בראשית מד). פירוש אחר, לשון טורפים לו תפלתו בפניו (בגמרא ה:), כלומר, התפלה שהתפללו עליו מטורפת וטרודה ממנו ואינה מקובלת:

גמרא ברכות דף ל"ד ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה שֶׁחָלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן גַּמְלִיאֵל שִׁיגֵר שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים אֵצֶל רִבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא לְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָם עָלָה לַעֲלִיָּה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים בִּירִידָתוֹ אָמַר לָהֶם לְכוּ שֶׁחָלָצַתּוּ חַמָּה אָמְרוּ לוֹ וְכִי נָבִיא אַתָּה אָמַר לָהֶם לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן נָבִיא אָנֹכִי אֶלָּא כַּךְ מְקוּבָּלַנִי אִם שִׁגּוּרָה תְּפִלָּתִי בְּפִי יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְקוּבָּל וְאִם לָאו יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁהוּא מְטוּרָף. יָשְׁבוּ וְכָתְבוּ וְכִוְּונוּ אוֹתָהּ שָׁעָה וּכְשֶׁבָּאוּ אֵצֶל רַבָּן גַּמְלִיאֵל אָמַר לָהֶם הָעֲבוֹדָה לֹא חֲסַרְתֶּם וְלֹא הוֹתַרְתֶּם אֶלָּא כַּךְ הָיָה מַעֲשֶׂה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה חָלָצַתּוּ חַמָּה וְשָׁאַל לָנוּ מַיִם לִשְׁתּוֹת. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה בְּרִבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שֶׁהָלַךְ לִלְמוֹד תּוֹרָה אֵצֶל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי וְחָלָה בְּנוֹ שֶׁל רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר לוֹ חֲנִינָא בְּנִי בַּקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְיִחְיֶה הִנִּיחַ רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים וְחָיָה אָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אִלְמָלֵא הִטִּיחַ בֶּן זַכַּאי אֶת רֹאשׁוֹ בֵּין בִּרְכָּיו כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ לֹא הָיוּ מַשְׁגִּיחִין עָלָיו אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ וְכִי חֲנִינָא גָּדוֹל מִמְּךָ אָמַר לָהּ לָאו אֶלָּא הוּא דּוֹמֶה כְּעֶבֶד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי דּוֹמֶה כְּשַׂר לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְאָמַר רִבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן אַל יִתְפַּלֵּל אָדָם אֶלָּא בְּבֵית שֶׁיֵּשׁ שָׁם חַלּוֹנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (דניאל ו') וְכַוִּין פְּתִיחָן לִירוּשָׁלֶם. אָמַר רַב כַּהֲנָא חָצִיף עָלַי מָאן דְּמָצֵלֵי בְּבִקְעָתָא וְאָמַר רַב כַּהֲנָא חָצִיף עָלַי מָאן דְּמַפְרִישׁ חֲטָאִיהּ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לב) אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה:

רש"י **שחלצתו חמה**. שלפתו נטלה מגופו. החמה הוא החולי הקודחו וחלצתו לשון חלץ מהם: **לא חסרתם**. שעה: **כעבד**. בן בית נכנס ויוצא שלא ברשות: **כשר לפני המלך**. שאינו רגיל לבא לפניו: **חלונות**. שגורמין לו שיכוין לבו שהוא מסתכל כלפי שמים ולבו נכנע: **דמצלי בבקת'**. בבקעא שכשהוא במקום צניעות חלה עליו אימת מלך ולבו נשבר ובקעה אינו מקום צניעות:

זוהר חיי שרה דף קכ"ט ע"א

וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַיָּמִים וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, רִבִּי יְהוּדָה פָּתַח (תהלים ס"ה) אַשְׁרֵי תִבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּון חֲצֵרֶיךָ הַאי קְרָא אִתְּמַר אֲבָל זַכָּאָה הוּא בַּר נַשׁ דְּאוֹרְחוֹי אִתְכַּשְׁרָן קַמֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִיהוּ אִתְרַעֵי בֵּיהּ לְקָרְבָא לֵיהּ לְגַבֵּיהּ, תָּא חֲזֵי אַבְרָהָם אִתְקְרִיב לְגַבֵּיהּ וְתִיאוּבְתֵּיהּ דְּיֵלֵיהּ הֲוָה כָּל יוֹמוֹי בְּהַאי וְלָא אִתְקְרִיב אַבְרָהָם בְּיוֹמָא חַד אוֹ בְּזִמְנָא חָדָא אֶלָּא עוֹבָדוֹי קְרִיבוּ לֵיהּ בְּכָל יוֹמוֹי מִדְּרָגָא לְדַרְגָא עַד דְּאִסְתַּלַּק בְּדַרְגּוֹי, כַּד הֲוָה סִיב וְעָאל בְּדַרְגִין עִלָּאִין כִּדְקָא חֲזֵי דְּכְתִיב וַאַבְרָהָם זָקֵן וּכְדֵין בָּא בַּיָּמִים בְּאִנּוּן יוֹמִין עִלָּאִין בְּאִנּוּן יוֹמִין יְדִיעָאן בְּרָזָא דִּמְהֵימָנוּתָא, וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, דְּמִתַּמָּן נָפְקִין כָּל בִּרְכָאן וְכָל טִיבוּ, זַכָּאִין אִנּוּן מָארֵיהוֹן דְּתִשְׁוּבָה דְּהָא בְּשַׁעְתָּא חָדָא בְּיוֹמָא חָדָא בְּרֵגַע חָדָא קְרִיבִין לְגַבֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מַה דְּלָא הֲוָה הָכִי אֲפִלּוּ לַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים דְּאִתְקְרִיבוּ גַּבֵּי קֻדְשָׁא

בָּרִיךְ הוּא בְּכַמָּה שְׁנִין, אַבְרָהָם לָא עָאל בְּאִנּוּן יוֹמִין עַלָּאִין עַד דַּהֲוָה סִיב כְּמָה דְּאִתְמָר, וְכֵן דָּוִד דִּכְתִיב (מלכים א' א') וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים, אֲבָל מָארֵיהּ דִּתְשׁוּבָה מִיָּד עָאל וְאִתְדַּבַּק בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר תְּנֵינָן אֲתַר דְּמָארֵיהוֹן דִּתְשׁוּבָה קַיְמֵי בֵּיהּ בְּהַהוּא עָלְמָא צַדִּיקִים גְּמוּרִים לֵית לוֹן רְשׁוּ לְקַיָּמָא בֵּיהּ בְּגִין דְּאִנּוּן קָרִיבִין לְמַלְכָּא יַתִּיר מִכֻּלְהוּ וְאִנּוּן מְשָׁכֵי עֲלֵיהוּ בִּרְעוּתָא דִּלְבָּא יַתִּיר וּבְחֵילָא סַגְיָא לְאִתְקָרְבָא לְמַלְכָּא, תָּא חֲזֵי כַּמָּה אֲתָרִין מְתוּקָנִין לֵיהּ לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּהַהוּא עָלְמָא וּבְכֻלְהוּ בֵּי מוֹתְבֵי לוֹן לְצַדִּיקִים כָּל חַד וְחַד לְפוּם דַּרְגֵּיהּ כִּדְקָא חָזֵי לֵיהּ, כְּתִיב (תהלים ס"ה) אַשְׁרֵי תִבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכּוֹן חֲצֵרֶיךָ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קָרִיב לוֹן לְגַבֵּיהּ דְּסָלְקִין אִנּוּן נִשְׁמָתִין מִתַּתָּא לְעֵילָּא וּלְאִתְאַחָדָא בְּאַחֲסָנְתֵּיהוֹן דְּאִתְתַּקָּנָן לְהוּ, יִשְׁכּוֹן חֲצֵרֶיךָ אִלֵּין אֲתָרִין וְדַרְגִּין לְבָר וּמַאן אִנּוּן כְּמָה דְּאָמַר (זכריה ג') וְנָתַתִּי לְךָ מְהַלְּכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה וְהַאי הוּא דַּרְגָּא בֵּין קַדִּישִׁין עִלָּאִין וּמַאן דְּזַכָּאִין לְדַרְגָּא דָּא אִנּוּן שְׁלִיחָן דְּמָארֵי עָלְמָא כְּאִנּוּן מַלְאָכִין וְעָבְדִין שְׁלִיחוּתָא תְּדִיר בִּרְעוּתָא דְּמָארֵיהוֹן בְּגִין דְּאִלֵּין (אתקדשו) תְּדִיר בְּקֻדְשָׁה וְלָא אִסְתָּאֲבוּ, כְּגַוְנָא דָּא מַאן דְּאִסְתָּאַב בְּהַאי עָלְמָא אִיהוּ מָשִׁיךְ עֲלֵיהּ רוּחַ מְסָאֲב וְכַד נָפַק נִשְׁמָתֵיהּ מְנִיהּ מְסָאֲבִין לֵיהּ וּמְדוֹרֵיהּ בֵּין אִנּוּן מְסָאֲבִין וְאִלֵּין אִנּוּן מַזִּיקִין דְּעָלְמָא כְּמָה דְּאִתְמַשַּׁךְ בַּר נַשׁ גַּרְמֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא הָכִי הוּא מָדוֹרֵיהּ וְאִתְמַשָּׁךְ בְּהַהוּא עָלְמָא וְאִנּוּן רוּחֵי מְסָאֲבֵי מְסָאֲבִין לֵיהּ וְעָאלִין לֵיהּ לְגֵיהִנָּם, תָּא חֲזֵי מַאן דְּאִתְקַדַּשׁ וְנָטִיר גַּרְמֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא דְּלָא אִסְתָּאַב, מְדוֹרֵיהּ בְּהַהוּא עָלְמָא בֵּין אִנּוּן קַדִּישִׁין עִלָּאִין וְעָבְדִין שְׁלִיחוּתָא תְּדִיר וְאִלֵּין קַיְמֵי בַּחֲצֵר כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות כ"ז) אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן:

תרגום הזוהר וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח (תְּהִלִּים סה) אַשְׁרֵי תִבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכּוֹן חֲצֵרֶיךָ. מִקְרָא זֶה נִתְבָּאֵר אֲבָל אַשְׁרֵי הָאִישׁ שֶׁדְּרָכָיו רְצוּיִם לְפָנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְהוּא חָפֵץ בּוֹ לְקָרְבוֹ אֵלָיו. בֹּא וּרְאֵה, אַבְרָהָם נִתְקָרֵב אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכָל יָמָיו הָיָה תְּשׁוּקָתוֹ בָּזֶה, וְלֹא נִתְקָרֵב אַבְרָהָם בְּיוֹם אֶחָד אוֹ בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים הִקְרִיבוּ אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִמַּדְרֵגָה לְמַדְרֵגָה, עַד שֶׁנִּתְעַלָּה בְּמַדְרֵגָתוֹ. כְּשֶׁהָיָה זָקֵן וְנִכְנַס בַּמַּדְרֵגוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת כָּרָאוּי, שֶׁכָּתוּב וְאַבְרָהָם זָקֵן, אָז בָּא בַּיָּמִים, דְּהַיְנוּ בְּיָמִים אֵלּוּ הָעֶלְיוֹנִים, בְּיָמִים אֵלּוּ הַיְדוּעִים בְּסוֹד הָאֱמוּנָה. וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, שֶׁמִּשָּׁם יוֹצְאוֹת כָּל הַבְּרָכוֹת וְכָל טוּב, כִּי שִׁפְעוֹ אֵינוֹ נִפְסָק לְעוֹלָם. זַכָּאִין אִלּוּ בַּעֲלֵי הַתְּשׁוּבָה, כִּי הֵרֵי בְּשָׁעָה אַחַת, בְּיוֹם אֶחָד, בְּרֶגַע אֶחָד הֵם מִתְקָרְבִים אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַה שֶּׁאֵין כֵּן אֲפִלּוּ לַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים, שֶׁהֵם מִתְקָרְבִים לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רַק בְּכַמָּה שָׁנִים. אַבְרָהָם לֹא נִכְנַס בְּאֵלּוּ הַיָּמִים הָעֶלְיוֹנִים עַד שֶׁהָיָה זָקֵן כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר. וְכֵן דָּוִד דִּכְתִיב (מְלָכִים א' א') וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים. אֲבָל בַּעַל הַתְּשׁוּבָה מִיָּד נִכְנַס

וּמִתְדַּבֵּק בְּקְדֻשָּׁא בְּרִיךְ הוּא. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, לְמַדְנוּ, בְּמָקוֹם שֶׁבַּעֲלֵי תְּשׁוּבָה עוֹמְדִים בּוֹ, אֵין לַצַּדִּיקִים גְּמוּרִים רְשׁוּת לַעֲמוֹד בּוֹ. מִשּׁוּם שֶׁהֵם קְרוֹבִים אֶל הַמֶּלֶךְ יוֹתֵר מִכֻּלָּם, וְהֵם מוֹשְׁכִים הַשֶּׁפַע מִלְמַעְלָה עִם יוֹתֵר כַּוָּנַת הַלֵּב, וְעִם כֹּחַ גָּדוֹל בְּיוֹתֵר, לְהִתְקָרֵב אֶל הַמֶּלֶךְ. בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה מְקוֹמוֹת מְתוּקָנִים יֵשׁ לוֹ לַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם הַהוּא, וּבְכֻלָּם יֵשׁ בָּתֵּי דִּירָה לַצַּדִּיקִים, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי מַדְרֵגָתוֹ כָּרָאוּי לוֹ. כְּתִיב (תְּהִלִּים סד) אַשְׁרֵי תִבְחַר וּתְקָרֵב יִשְׁכֹּון חֲצֵרֶיךָ. הֵיְינוּ אוֹתָם אֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קֵרְבָם אֵלָיו, שֶׁאֵלּוּ הַנְּשָׁמוֹת עוֹלוֹת מִמַּטָּה לְמַעְלָה לְהִתְאַחֵד בְּנַחֲלָתָם שֶׁנִּתְתַּקֵּן לָהֶם. יִשְׂבְּעוּ חֲצֵרֶיךָ, מְקוֹמוֹת וּמַדְרֵגוֹת שֶׁהֵם לְחוּץ מֵהֵיכָל, וּמִי הֵם, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָתָּה אוֹמֵר (זְכַרְיָה ג) וְנָתַתִּי לְךָ מְהַלְּכִים בֵּין הָעוֹמְדִים הָאֵלֶּה. וְזֶה הוּא מַדְרֵגָה יְדוּעָה בֵּין קְדוֹשִׁים הָעֶלְיוֹנִים. וְכָל הַזּוֹכִים לְמַדְרֵגָה זוֹ, הֵם שְׁלִיחֵי רִבּוֹן הָעוֹלָם, כְּמוֹ הַמַּלְאָכִים, וְעוֹשִׂים שְׁלִיחוּת תָּמִיד בְּחֵפֶץ רִבּוֹנָם, מִשּׁוּם שֶׁאֵלּוּ הֵם תָּמִיד בִּקְדֻשָּׁה, וְלֹא נִטְמְאוּ. כְּעֵין זֶה, מִי שֶׁנִּטְמָא בָּעוֹלָם הַזֶּה, מוֹשֵׁךְ עַל עַצְמוֹ רוּחַ הַטּוּמְאָה, וּכְשֶׁנִּשְׁמָתוֹ יוֹצֵאת מִמֶּנּוּ, מְטַמְּאִים אוֹתוֹ, וְדִירָתוֹ בֵּין אֵלּוּ הַטְּמֵאִים, וְאֵלּוּ הֵם מַזִּיקֵי הָעוֹלָם. כִּי כְּמוֹ שֶׁאָדָם מַמְשִׁיךְ עַל עַצְמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה, כֵּן הוּא דִּירָתוֹ וְכֵן נִמְשָׁךְ בָּעוֹלָם הַנִּצְחִי. וְאֵלּוּ הָרוּחוֹת הַטְּמֵאוֹת מְטַמְּאִים אוֹתוֹ וּמַכְנִיסִים אוֹתוֹ לַגֵּיהִנֹּם. בֹּא וּרְאֵה, מִי שֶׁמִּתְקַדֵּשׁ וְשׁוֹמֵר עַצְמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוֹ נִטְמָא, מְקוֹמוֹ בָּעוֹלָם הַבָּא בֵּין אֵלּוּ קְדוֹשִׁים עֶלְיוֹנִים, וְעוֹשִׂים שְׁלִיחוּת תָּמִיד, וְאֵלּוּ עוֹמְדִים בְּחֵצֵר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "אֶת חֲצַר הַמִּשְׁכָּן".

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ה

א. כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל מְצֻוִּין עַל קִדּוּשׁ הַשֵּׁם הַגָּדוֹל שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא כב) וְנִקְדַּשְׁתִּי בְתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמֵזְהִירִין שֶׁלֹּא לְחַלְּלוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְלֹא תְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי. כֵּיצַד כְּשֶׁיַּעֲמוֹד גּוֹי וְיֶאֱנֹס אֶת יִשְׂרָאֵל לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה אוֹ יַהֲרְגֶנּוּ יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִצְוֹת (ויקרא יח) אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וְחַי בָּהֶם וְחַי בָּהֶם וְלֹא שֶׁיָּמוּת בָּהֶם וְאִם מֵת וְלֹא עָבַר הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ: **ב**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּשְׁאַר מִצְוֹת חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים אֲבָל שְׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת אֵלּוּ אִם יֹאמַר לוֹ עֲבוֹר עַל אַחַת מֵהֶן אוֹ תֵּהָרֵג יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר: **ג**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּזְמַן שֶׁהַגּוֹי מִתְכַּוִּין לְהַנְאַת עַצְמוֹ כְּגוֹן שֶׁאָנְסוֹ לִבְנוֹת לוֹ בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת אוֹ לְבַשֵּׁל לוֹ תַּבְשִׁילוֹ אוֹ אָנַס אִשָּׁה לְבוֹעֲלָהּ וְכֵיוֹצֵא בָּזֶה אֲבָל אִם נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ עַל הַמִּצְוֹת בִּלְבָד. אִם הָיָה בֵּינוֹ לְבֵין עַצְמוֹ וְאֵין שָׁם עֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג. וְאִם אָנְסוֹ לְהַעֲבִירוֹ בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר וַאֲפִילּוּ לֹא נִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִירוֹ אֶלָּא עַל מִצְוָה מִשְּׁאָר מִצְוֹת בִּלְבָד: **ד**. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה אֲבָל בִּשְׁעַת הַגְּזֵרָה וְהוּא שֶׁיַּעֲמוֹד מֶלֶךְ רָשָׁע כִּנְבוּכַדְנֶצַּאר וַחֲבֵרָיו וְיִגְזוֹר

גְּזֵרָה עַל יִשְׂרָאֵל לְבַטֵּל דָּתָם אוֹ מִצְוָה מִן הַמִּצְוֹת יֵהָרֵג וְעַל יַעֲבוֹר אֲפִילוּ עַל אַחַת מִשְּׁאָר מִצְוֹת בֵּין נֶאֱנַס בְּתוֹךְ עֲשָׂרָה בֵּין נֶאֱנַס בֵּינוֹ לְבֵין גּוֹיִם:

מוסר

מספר הרוקח דף א' ע"א

הִזְהִירָנוּ ה' לְאַהֲבָה אוֹתוֹ אָמְרוּ בְּסִפְרֵי (דברים ו') וְאָהַבְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עֲשֵׂה מֵאַהֲבָה שֶׁהָעוֹשֶׂה מֵאַהֲבָה שְׂכָרוֹ כָּפוּל וּמְכֻפָּל וְאָהַבְתָּ אֲהֻבֵהוּ עַל הַבְּרִיּוֹת כְּאַבְרָהָם אָבִיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י"ב) וְאֶת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן וגו' שְׁגִיָּרָן וְהִכְנִיסָן תַּחַת כַּנְפֵי הַשְׁכִינָה בְּכָל לְבָבְךָ בִּשְׁנֵי יִצְרֶיךָ בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רָע בְּכָל לְבָבְךָ שֶׁלֹּא יְהֵא לְבָבְךָ חָלוּק עַל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּבְכָל נַפְשְׁךָ אֲפִילוּ נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר אֲהֻבֵהוּ עַד מְצוּי הַנֶּפֶשׁ. לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם שֶׁמָּא תֹּאמַר הֲרֵינִי לוֹמֵד תּוֹרָה בִּשְׁבִיל שֶׁאֶהֱא עָשִׁיר בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקָּרֵא רַבִּי בִּשְׁבִיל שֶׁאֶקַּבֵּל שָׂכָר לָעוֹלָם הַבָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֶשֵּׁב בִּישִׁיבָה בִּשְׁבִיל שֶׁאַאֲרִיךְ יָמִים תַּלְמוּד לוֹמַר לְאַהֲבָה כָּל מַה שֶּׁתַּעֲשׂוּ לֹא תַעֲשׂוּ אֶלָּא מֵאַהֲבָה. רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן צָדוֹק אוֹמֵר עֲשֵׂה דְבָרִים לְשֵׁם פּוֹעֲלָם וְדַבֵּר בָּהֶם לְשֵׁם שָׁמַיִם וְאַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם:

חיי שרה יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָּ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וַיָּקָם אַבְרָהָם וַיִּשְׁתַּחוּ לְעַם הָאָרֶץ לִבְנֵי חֵת: (ח) וְקָם אַבְרָהָם וּסְגִיד לְעַמָּא דְאַרְעָא לִבְנֵי חִתָּאָה: (ח) וַיְדַבֵּר אִתָּם לֵאמֹר אִם יֵשׁ אֵת נַפְשְׁכֶם לִקְבֹּר אֶת מֵתִי מִלְּפָנַי שִׁמְעוּנִי וּפִגְעוּ לִי בְּעֶפְרוֹן בֶּן צֹחַר: וּמַלֵּל עִמְּהוֹן לְמֵימַר אִם אִית רַעֲוָא בְּנַפְשְׁכוֹן לְמִקְבַּר יָת מִיתִי מִן קֳדָמַי קַבִּילוּ מִנִּי וּבְעוּ לִי מִן עֶפְרוֹן בַּר צוֹחַר:

רש"י נפשכם. רצונכם: ופגעו לי. לשון בקשה, כמו (רות א טז) אל תפגעי בי:

(ט) וְיִתֶּן לִי אֶת מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לוֹ אֲשֶׁר בִּקְצֵה שָׂדֵהוּ בְּכֶסֶף מָלֵא יִתְּנֶנָּה לִי בְּתוֹכְכֶם לַאֲחֻזַּת קָבֶר: וְיִתֶּן לִי יָת מְעָרַת כָּפֶלְתָּא דִּי לֵהּ דִּי בִּסְטַר חַקְלֵהּ בְּכַסְפָּא שְׁלִים יִתְּנִנַּהּ לִי בֵּינֵיכוֹן לְאָחֳסַנַת קְבוּרָא:

רש"י המכפלה. בית ועליה על גביו. דבר אחר שכפולה בזוגות: בכסף מלא. אשלם כל שויה, וכן דוד אמר לארונה (דברי הימים א' כא כד) בכסף מלא:

(י) וְעֶפְרוֹן יֹשֵׁב בְּתוֹךְ בְּנֵי חֵת וַיַּעַן עֶפְרוֹן הַחִתִּי אֶת אַבְרָהָם בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת לְכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ לֵאמֹר: וְעֶפְרוֹן יָתֵב בְּגוֹ בְּנֵי חִתָּאָה וְאָתֵיב עֶפְרוֹן חִתָּאָה יָת אַבְרָהָם קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה לְכֹל עָלֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ לְמֵימַר:

רש"י ועפרון ישב. כתיב חסר, אותו היום מנוהו שוטר עליהם, מפני חשיבותו של אברהם שהיה צריך לו עלה לגדלה: לכל באי שער עירו. שכלן בטלו ממלאכתן ובאו לגמול חסד לשרה:

נביאים - מלכים א - פרק א

(ז) וְיֹהִיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה: וְהָוֹו פִּתְגָמוֹהִי בְּעֵצָה עִם יוֹאָב בַּר צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר כַּהֲנָא וְסַעֲדִין בָּתַר אֲדֹנִיָּה:

רש"י **עם יואב בן צרויה** . לפי שהיה יודע שבלבו של דוד עליו , על שהרג את אבנר ועמשא ואבשלום , וסופו שיצוה את בנו המולך תחתיו עליו , לפיכך היה רוצה שימלוך זה על ידו , ויאהבנו : **ועם אביתר הכהן** . שנסתלק מן הכהונה משברח דוד מירושלים מפני אבשלום , ששאל באורים ותומים ולא עלתה לו , שנאמר (שמואל ב טו כד) : ויעל אביתר , והיה מבני בניו של עלי , וידע שלא ישמש בימי שלמה , שהרי נאמר לעלי (שמואל א ב לה) : והקימותי לי כהן נאמן והתהלך לפני משיחי , והיה חפץ שיעמוד זה על ידו :

(ח) וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם אֲדֹנִיָּהוּ: וְצָדוֹק כָּהֲנָא וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְנָתָן נְבִיָּא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְגִבָּרַיָּא דִּי לְדָוִד לָא הֲוֹו בְּעֲצַת אֲדֹנִיָּהוּ:

רש"י **ונתן הנביא** . שנבא לדוד ששלמה ימלוך ; כמו שנאמר בדברי הימים (א כב ט) : ושלמה יהיה שמו :

(ט) וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת כָּל אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: וּנְכֵיס אֲדֹנִיָּהוּ עָאן וְתוֹרִין וּפַטִּימִין עִם אֶבֶן סָכוּתָא דִּי בִסְטַר עֵין קַצְרָא וְזַמִּין יַת כָּל אֲחוֹהִי בְּנֵי מַלְכָּא וּלְכָל גְּבָרֵי יְהוּדָה עַבְדֵי מַלְכָּא:

רש"י **ומריא** . שור של פטם : **אבן הזוחלת** . אבן גדולה , שהיו הבחורים מנסין בה את כחם להזיזה ולגררה , לשון מים זוחלין , (דברים לב כד) : **זוחלי עפר** . ויונתן תרגם : אבן סכותא , שעומדין עליה וצופין למרחוק : **עין רוגל** . תירגם יונתן : עין קצרא , הוא כובס , שמתקן בגדי צמר ברגליו , על ידי בעיטה :

(י) וְאֶת נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת הַגִּבּוֹרִים וְאֶת שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא: וַיִּת נָתָן נְבִיָּא וּבְנָיָהוּ וַיִּת גִּבָּרַיָּא וְיָת שְׁלֹמֹה אֲחוּהִי לָא זַמִּין:

רש"י **ואת שלמה אחיו לא קרא** . שיודע היה , שהתנבא עליו הנביא למלוך :

כתובים - משלי - פרק ד

(כא) אַל יַלִּיזוּ מֵעֵינֶיךָ שָׁמְרֵם בְּתוֹךְ לִבֶּךָ: לָא נִזְלָן מֵעַיְנָךְ נַטְרִנּוּן בְּגַוֵּיהּ דְּלִבָּךְ: (כב) כִּי חַיִּים הֵם לְמֹצְאֵיהֶם וּלְכָל בְּשָׂרוֹ מַרְפֵּא: מְטוּל דְּחַיֵּי אִנּוּן לְמַן דְּמַשְׁכַּח לְהוֹן וּלְכוּלָא בִּשְׂרֵיהּ מַאֲסֵי:

רש"י **למוצאיהם** . ל' מציאה :

(כג) מִכָּל מִשְׁמָר נְצֹר לִבֶּךָ כִּי מִמֶּנּוּ תּוֹצְאוֹת חַיִּים: מִכָּל זְהוּרָא נְטַר לִבָּךְ מְטוּל דְּמִנֵּיהּ הוּא מַפְקָנָא דְּחַיֵּי:

רש"י **מכל משמר** . מכל מה שאמרה תורה השמר נצור לבך (מעבור עליו) בין עבירה קלה בין עבירה חמורה : **כי ממנו תוצאות חיים** . כי מאותו שהוא קל יהיו לך חיים ושכר גדול אם תקיימנו , כך דרש ר' תנחומא :

(כד) הָסֵר מִמְּךָ עִקְּשׁוּת פֶּה וּלְזוּת שְׂפָתַיִם הַרְחֵק מִמֶּךָּ: אַעְבַּר מִנָּךְ עִקּוּמָא דְּפוּמָא וְעָאֲתָא דְּשִׂפְוָתָא אַרְחֵק מִנָּךְ:

רש"י **הסר ממך עקשות פה** . לא תעשה דבר שילעיזו בו הבריות ויעקימו עליך פיהם : **עקשות פה** . לשון עקום כמו תם אני ויעקשני (איוב ט) ובמשנה שיניה עקומות ועקושות : **ולזות שפתים** . עקמימות שפתים שלא ירחיבו הבריות פה עליך :

משנה שבת פרק ה

א. בַּמֶּה בְּהֵמָה יוֹצְאָה וּבַמֶּה אֵינָהּ יוֹצְאָה. יוֹצֵא הַגָּמָל בְּאַפְסָר, וְנָאקָה בַּחֲטָם, וְלֶבְדִּקִיס בְּפַרְמְבִּיָא, וְסוּס בְּשֵׁיר, וְכָל בַּעֲלֵי הַשֵּׁיר יוֹצְאִים בַּשֵּׁיר וְנִמְשָׁכִים בַּשֵּׁיר, וּמַזִּין עֲלֵיהֶן וְטוֹבְלִין בְּמְקוֹמָן:

ברטנורה (א) **במה בהמה יוצאה**. לפי שאדם מצווה על שביתת בהמתו בשבת, ומידי דמינטרא ביה הבהמה לא הוי כמשאוי, ומידי דלא מינטרא ביה הוי כמשאוי: **אפסר**. חבל שקושרים על פי הבהמה: **והנאקה**. בגמרא מוקי לה בנאקה לבנה דוקא, שצריכה נטירותא יתירתא: **בחטם**. לוקחין כמין טבעת של ברזל ונוקבין חוטם הנאקה ומכניסין אותה בתוכו: **לובדקס**. חמור הבא ממדינת לוד, והם קשים וחזקים וצריכין שמירה יותר משאר חמורים הנמצאים בישוב: **בפרומביא**. רסן של ברזל: **בשיר**. כמין אצעדה סביב צווארו וטבעת קבועה בו ומכניסין בטבעת חבל ומושכין הבהמה: **וכל בעלי השיר**. כגון כלבים של ציידים וחיות קטנות: **יוצאים בשיר**. כרוך על צוארן החבל הקבוע בשיר: **ונמשכין בשיר**. ואם רצה מושך הבהמה בחבל שבשיר: **ומזין עליהן במקומן**. כמות שהן בצואר הבהמה אם נטמאו במת: **וטובלים במקומן**. מכניסים הבהמה במים להטביל השיר. ואע"ג דקיימא לן שכל הכלים המיוחדים לבהמה אין מקבלין טומאה, השיר

וכיוצא בו מקבל טומאה וצריך טבילה, הואיל ונעשו לאדם שינהיג בו את הבהמה ככלי העשוי לתשמיש אדם דמי:

ב. חֲמוֹר יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת, בְּזְמַן שֶׁהִיא קְשׁוּרָה לוֹ. זְכָרִים יוֹצְאִין לְבוּבִין. רְחֵלוֹת יוֹצְאוֹת שְׁחוּזוֹת, כְּבוּלוֹת וּכְבוּנוֹת. הָעִזִּים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר בְּכֻלָּן, חוּץ מִן הָרְחֵלִין הַכְּבוּנוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עִזִּים יוֹצְאוֹת צְרוּרוֹת לְיַבֵּשׁ, אֲבָל לֹא לֶחָלָב:

ברטנורה (ב) **במרדעת**. כמין אוכף קטן, ומניחים אותו על החמור כל היום כולו כדי שיתחמם: **בזמן שהיא קשורה לו**. מערב שבת, דגלי דעתיה שהחמור צריך לו לחממו, כדאמרי אינשי חמרא אפילו בתקופת תמוז קריר ליה, ולאו משאוי הוא. אבל לקשור מרדעת על החמור בשבת אסור, לפי שאי אפשר לקשרה לו אלא אם כן סומך עצמו בצדי הבהמה ונמצא משתמש בבעלי חיים, ואם עבר וקשרו אסור לצאת בו: **לבובין**. בעור שקושרים להם כנגד זכרות שלא יעלו על הנקבות: **שחוזות**. שאוחזים אליה שלהן קשורה למעלה כדי שיעלו עליהם זכרים: **כבולות**. שכובלים אליה שלהן וקושרים אותן ברגליהן כדי שלא יעלו עליהם זכרים: **כבונות**. שקושרים בגד סביב הכבשים ביום שנולדים לשמור צמרן שלא יטנף: **צרורות**. דדיהן צרורות, פעמים ליבש החלב שמהדקים אותן בחוזק, ופעמים קושרין להם כיס בדדיהן שלא יטפטף החלב לארץ ויפסד: **רבי יוסי אוסר בכולן**. דמשאוי הוא: **חוץ מן הכבונות**. שהוא שמירת צמרן שלא יטנף והוי להו תכשיט: **יוצאות צרורות ליבש**. רבי יהודה סבירא ליה כתנא קמא דלאו משאוי הוא, מיהו ליבש דמהדק שפיר ליכא למגזר דלמא נפיל ואתי לאתויי, אבל לחלב דלא מהדק שפיר אסור, חיישינן דלמא נפיל ואתי לאתויי. והלכה כתנא קמא:

ג. וּבַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה. לֹא יֵצֵא גָּמָל בְּמִטּוֹטֶלֶת, לֹא עָקוּד וְלֹא רָגוּל, וְכֵן שְׂאָר כָּל הַבְּהֵמוֹת. לֹא יִקְשֹׁר גְּמַלִּים זֶה בָּזֶה וְיִמְשֹׁךְ. אֲבָל מַכְנִיס חֲבָלִים לְתוֹךְ יָדוֹ וְיִמְשֹׁךְ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִכְרֹךְ:

ברטנורה (ג) **מטוטלת**. חתיכה של מטלית קשורה בזנבו לסימן או לדבר אחר: **עקוד**. שקושרים ידיהם עם הרגלים בכבלים שלא יברחו: **רגול**. שכופפין ידו על זרועו וקושרין: **לא יקשור גמלים זה בזה וימשוך**. אחד וכולן הולכין, שלא יֵראה כמוליכן בשוק למכרן: **אבל מכניס הוא חבלים לתוך ידו**. והוא שלא יהיו ראשי החבלים תלויין ויוצאין מתחת ידו לארץ טפח או יותר, כדי שלא יֵראה כמי שנושא חבלים תלויין בידו: **ובלבד שלא יכרוך**. לאו לענין שבת קא מיירי השתא אלא לענין כלאים, והכי קאמר, המכניס חבלים בידו קצתם של פשתן וקצתם של צמר לא יכרוך זו בזו, דכי כריך להו הוו כלאים וידו מתחממת באחיזתן ואסור:

ד. אֵין חֲמוֹר יוֹצֵא בְּמַרְדַּעַת בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ קְשׁוּרָה לוֹ, וְלֹא בְּזוֹג, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא פָּקוּק, וְלֹא בְּסֶלֶם שֶׁבְּצַוָּארוֹ, וְלֹא בִּרְצוּעָה שֶׁבִּרְגְלוֹ. וְאֵין הַתַּרְנְגוֹלִין יוֹצְאִין בְּחוּטִין וְלֹא בִּרְצוּעוֹת שֶׁבִּרַגְלֵיהֶן. וְאֵין הַזְּכָרִים יוֹצְאִין בַּעֲגָלָה שֶׁתַּחַת הָאַלְיָה שֶׁלָּהֶן. וְאֵין הָרְחֵלִים יוֹצְאוֹת חֲנוּנוֹת. וְאֵין הָעֶגֶל יוֹצֵא בְּגִימוֹן. וְלֹא פָּרָה בְּעוֹר הַקִּפְּד, וְלֹא בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ. פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה הָיְתָה יוֹצְאָה בִּרְצוּעָה שֶׁבֵּין קַרְנֶיהָ, שֶׁלֹּא בִּרְצוֹן חֲכָמִים:

ברטנורה (ד) **בזוג**. כמין פעמון שתולין בצואר הבהמה שתשמיע קול בהליכתה: **אע"פ שהוא פקוק**. במוכין, דהשתא אין הענבל שלו מקשקש להשמיע קול, מפני שנראה כמוליכו למכור בשוק: **בסולם שבצווארו**. כשיש לו מכה נותנים בצווארו עצים כמין שתי וערב כדי שלא יחזיר ראשו לחכך חבורתו: **ולא ברצועה שברגלו**. בהמה שמכה רגליה זו בזו בהליכתה עושין לה כמין טבעת של רצועה עבה וקושרין אותה במקום שרגליה מנקשות זו בזו: **בחוטין**. שעושים להן לסימנא שלא יתחלפו בתרנגולות אחרים: **ולא ברצועות**. שקושרין שתי רגליהן יחד ברצועה קצרה שלא ידלגו וישברו את הכלים: **בעגלה שתחת האליה**. כמין עגלה קטנה קושרין תחת האליה של הכבשים שאלייתן גדולה כדי שלא תלקה באבנים ובסלעים: **חנונות**. עץ אחד יש ששמו יחנון, מביאין קיסם ממנו ומניחין לה בחטמה כדי שתתעטש ויפלו התולעים שבראשה. ולזכרים אין צריכין לעשות כן, שמתוך שמנגחים זה בזה נופלין התולעים מאליהם: **בגימון**. כמין עול של גמי נותנים על צואר העגל שיהא למוד לכוף ראשו כשיגדל: **בעור הקופר**. שרץ שנימיו חדין כמחט, וקושרין עורו בדדי הפרה שלא יינקוה השרצים: **ולא ברצועה שבין קרניה**. בין לנוי בין לשמור אסור, דכל נטירותא יתירתא משאוי הוא: **פרתו של רבי אלעזר בן עזריה**. לא שלו היתה אלא של שכנתו, ועל שלא מיחה בה נקראת על שמו:

גמרא שבת דף נ"ד ע"ב

פָּרָתוֹ שֶׁל רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָא וכו'. וְחַדָּא פָּרָה הַוְיָא לֵיהּ. וְהָא אָמַר רַב וְאַמְרֵי לָהּ אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב תְּרֵיסַר אַלְפֵי עֶגְלֵי הָיָה מְעַשֵּׂר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה מֵעֲדְרֵיהּ כָּל שַׁתָּא וְשַׁתָּא. תָּנָא לֹא שָׁלוֹ הָיְתָה אֶלָּא שֶׁל שְׁכֶנְתּוֹ הָיְתָה וּמִתּוֹךְ שֶׁלֹּא מִיחָה בָּהּ נִקְרֵאת עַל שְׁמוֹ. רַב וְרַבִּי חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ בְּכֻלֵּיהּ סֵדֶר מוֹעֵד כָּל כִּי הָאי זוּגָא חִלּוּפֵי רַבִּי יוֹחָנָן וּמְעַיֵּילֵי רַבִּי יוֹנָתָן כָּל מִי שֶׁאֶפְשָׁר לְמְחוֹת בְּאַנְשֵׁי בֵיתוֹ וְלֹא מִיחָה נִתְפַּס עַל אַנְשֵׁי בֵיתוֹ. בְּאַנְשֵׁי עִירוֹ נִתְפַּס עַל אַנְשֵׁי עִירוֹ. בְּכָל הָעוֹלָם נִתְפַּס עַל כָּל הָעוֹלָם כֻּלּוֹ. אָמַר רַב פַּפָּא וְהַנֵּי דְּבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא נִתְפְּסִין עַל כֻּלֵּיהּ עַלְמָא. כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי חֲנִינָא מָאי דִּכְתִיב (ישעיה ג) ה' בְּמִשְׁפָּט יָבֹא עִם זִקְנֵי עַמּוֹ וְשָׂרָיו. אִם שָׂרִים חָטְאוּ זְקֵנִים מֶה חָטְאוּ. אֶלָּא אֵימָא עַל זְקֵנִים שֶׁלֹּא מִיחוּ בְּשָׂרִים. רַב יְהוּדָה הָוָה יָתִיב קָמֵיהּ דִּשְׁמוּאֵל אֲתָאי הַהִיא

אִיתְתָא קָא צָוְחָה קָמֵיהּ וְלָא הֲוָה מַשְׁגַּח בָּהּ. אָמַר לֵיהּ לָא סָבַר לָהּ מָר (משלי כא) אוֹטֵם אָזְנוֹ מִזַּעֲקַת דַּל גַּם הוּא יִקְרָא וְלֹא יֵעָנֶה. אָמַר לֵיהּ שִׁינְנָא רֵישָׁךְ בְּקָרִירֵי רֵישָׁא דְּרֵישָׁךְ בַּחֲמִימֵי הָא יָתִיב מָר עוּקְבָא אָב בֵּית דִּין דְּכְתִיב (ירמיה כא) בֵּית דָּוִד כֹּה אָמַר ה' דִּינוּ לַבֹּקֶר מִשְׁפָּט וְהַצִּילוּ גָּזוּל מִיַּד עֹשֵׁק וְגוֹ':

רש"י **מתנו**. בכוליה סדר מועד כל כי האי זוגא ארבעתן יחד: **חלופי רבי יוחנן**. יש מחליפין רבי יוחנן ומעיילי רבי יונתן: **נתפס**. נענש על עבירות שבידו: **בכל העולם**. בכל ישראל כגון מלך ונשיא שאפשר לו למחו' שיראי' מפניו ומקיימין דבריו: **זקנים**. סנהדרין: **רישך בקרירי**. אני שאני רבך איני נכוה אבל מר עוקבא שהוא ראש לי ולך ואב בית דין יכוה בחמין: **דכתיב בית דוד וגו'**. לא ענש אלא מי שבידו לשפוט:

זוהר חיי שרה דף ק"ל ע"ב

תָּא חֲזֵי זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּאִתְגְּנִיז לְהוּ כַּמָּה טָבִין לְהַהוּא עָלְמָא וְלֵית אֲתַר פְּנִימָאָה בְּכָל אִנּוּן כְּאִנּוּן דְּיַדְעֵי רָזָא דְּמָארֵיהוֹן וְיַדְעֵי לְאִתְדַּבָּקָא בֵּהּ בְּכָל יוֹמָא עַל אִלֵּין כְּתִיב (ישעיה ס"ד) עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לַמְּחַכֶּה לוֹ, מַאי לַמְּחַכֶּה לוֹ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (איוב ל"ב) חִכָּה אֶת אִיּוֹב בְּדָבָרִים, וְאִלֵּין אִנּוּן דְּדָחֲקִין לְמִלָּה דְּחָכְמָתָא וְדָיְקִין לָהּ וּמְחַכָּאן לָהּ לְמִנְדַּע בְּרִירָא דְּמִלָּה וְאִשְׁתְּמוֹדְעָא לְמָארֵיהוֹן אִלֵּין אִנּוּן דְּמָארֵיהוֹן מִשְׁתַּבְּחִ בְּהוֹן בְּכָל יוֹמָא אִלֵּין אִנּוּן דְּעָאלִין בֵּין עִלָּאִין קַדִּישִׁין וְאִלֵּין עָאלִין כָּל תַּרְעֵי דְּלְעֵילָּא וְלֵית מָאן דְּיִמְחֵי בְּיָדֵהוֹן זַכָּאָה חוּלָקֵיהוֹן בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי, תָּא חֲזֵי אַבְרָהָם עָאל לְמִנְדַּע וּלְאִתְדַּבָּקָא בְּמָארֵיהּ כְּדְקָא יָאוּת לְבָתַר דְּאַקְדִּים עוֹבָדוֹי בְּקַדְמִיתָא וְזָכָה בְּאִנּוּן יוֹמִין עִלָּאִין וְאִתְבָּרַךְ מֵאֲתַר דְּכָל בִּרְכָאן נַפְקֵי מִתַּמָּן דִּכְתִיב וַיְיָ בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, מַאי בַּכֹּל אֲתַר דְּנַהֲרָא דְּלָא פְּסְקֵי מֵימוֹי לְעָלְמִין, אָמַר רַבִּי חִיָּא תָּא חֲזֵי דְּאַבְרָהָם לָא בָּעָא לְאִתְעָרְבָא בְּנַשֵּׁי עָלְמָא וּלְאִתְדַּבָּקָא בִּשְׁאָר עַמִּין עָכוֹ"ם בְּגִין דְּנָשֵׁיא דִּשְׁאָר עַמִּין עָכוֹ"ם אִנּוּן סָאֲבִין לְגוּבְרַיְיהוּ וּלְאִנּוּן דְּמִתְדַּבְּקִין בְּהוֹן בְּגִין דְּכַד אַבְרָהָם יָדַע חָכְמָתָא יָדַע עִקָּרָא וְשָׁרְשָׁא וּמַאן אֲתַר נָפְקֵי וְשִׁטְיָן רוּחֵי מְסָאֲבִין בְּעָלְמָא וְעַל דָּא אוֹמֵי לְעַבְדֵּיהּ דְּלָא יִסַּב אִתְּתָא לִבְרֵיהּ מִשְּׁאָר עַמִּין:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, זַכָּאִין אִלּוּ הַצַּדִּיקִים שֶׁגָּנוּז לָהֶם כַּמָּה טוֹב לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵין מָקוֹם פְּנִימִי בְּכָל אֵלּוּ, כְּמוֹ אֵלּוּ שֶׁיּוֹדְעִים סוֹד רִבּוֹנָם, וְיוֹדְעִים לְהִתְדַּבֵּק בּוֹ בְּכָל יוֹם. עַל אֵלּוּ כָּתוּב (יְשַׁעְיָה סד) עַיִן לֹא רָאֲתָה אֱלֹהִים זוּלָתֶךָ יַעֲשֶׂה לַמְחַכֶּה לוֹ. מַהוּ "לַמְחַכֶּה לוֹ", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (אִיּוֹב לב) חִכָּה אֶת אִיּוֹב בְּדָבָרִים. וְאֵלּוּ הֵם שֶׁמִּתְאַמְּצִים בְּדִבְרֵי הַחָכְמָה, וּמְדַיְּקִים בּוֹ, וּמְחַכִּים לְהָבִין בֵּרוּרוֹ שֶׁל דָּבָר, וְלָדַעַת אֶת רִבּוֹנָם, אֵלּוּ הֵם שֶׁרִבּוֹנָם מִשְׁתַּבֵּחַ בָּהֶם בְּכָל יוֹם, אֵלּוּ הֵם הַבָּאִים בֵּין עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים, וְאֵלּוּ נִכְנָסִים בְּכָל שְׁעָרִים הָעֶלְיוֹנִים,

וְאֵין מִי שֶׁיִּמְחֶה בִּידֵיהֶם. אַשְׁרֵי חֶלְקָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. בֹּא וּרְאֵה, אַבְרָהָם נִכְנָס לָדַעַת וּלְהִתְדַּבֵּק בְּרִבּוֹנוֹ כָּרָאוּי אַחַר שֶׁהִקְדִּים מַעֲשִׂים טוֹבִים מִתְּחִלָּה, וְזָכָה בְּאֵלּוּ יָמִים הָעֶלְיוֹנִים וְנִתְבָּרֵךְ מִן הַמָּקוֹם שֶׁכָּל הַבְּרָכוֹת יוֹצְאוֹת מִשָּׁם, שֶׁכָּתוּב, וַה' בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל. מַהוּ בַכֹּל, הוּא מָקוֹם הַנָּהָר שֶׁמֵּימָיו אֵינָם פּוֹסְקִים לְעוֹלָם. אָמַר רַבִּי חִיָּא, בֹּא וּרְאֵה, כִּי אַבְרָהָם לֹא רָצָה לְהִתְעָרֵב בְּנֵשֵׁי הָעוֹלָם וּלְהִתְדַּבֵּק בְּעַמֵּי הָאֲחֵרִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, מִשּׁוּם שֶׁנְּשֵׁיהֶם שֶׁל עַמִּים הָאֲחֵרִים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, הֵם מְטַמְּאִים לְבַעֲלֵיהֶן, וּלְאֵלּוּ הַמִּתְדַּבְּקִים בָּהֶם. כִּי כְּשֶׁאַבְרָהָם יָדַע חָכְמָה, יָדַע הָעִקָּר וְהַשֹּׁרֶשׁ וּמֵאֵיזֶה מָקוֹם יוֹצְאִים וּמְשׁוֹטְטִים רוּחוֹת הַטּוּמְאָה בָּעוֹלָם. וְעַל כֵּן הִשְׁבִּיעַ אֶת עַבְדּוֹ שֶׁלֹּא יִקַּח אִשָּׁה לִבְנוֹ מֵעַמִּים הָאֲחֵרִים.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ה

א. כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יַעֲבוֹר וְאַל יֵהָרֵג וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר הֲרֵי זֶה מִתְחַיֵּיב בְּנַפְשׁוֹ וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר וְנֶהֱרַג וְלֹא עָבַר הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים כְּדָנִיֵּאל חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו וְאֵלּוּ הֵן הָרוּגֵי מַלְכוּת שֶׁאֵין מַעֲלָה עַל מַעֲלָתָן וְעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר (תהלים מ"ד) כִּי עָלֶיךָ הוֹרַגְנוּ כָּל הַיּוֹם נֶחְשַׁבְנוּ כְּצֹאן טִבְחָה וְעַלֵּיהֶם נֶאֱמַר (תהלים נ') אִסְפוּ לִי חֲסִידַי כֹּורְתֵי בְרִיתִי עָלֵי זָבַח: **ב**. וְכָל מִי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ יֵהָרֵג וְאַל יַעֲבוֹר וְעָבַר וְלֹא נֶהֱרַג הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וְאִם הָיָה בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים וּבִטֵּל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא קִדּוּשׁ הַשֵּׁם וְעָבַר עַל מִצְוֹת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁהִיא חִלּוּל הַשֵּׁם. וְאַף עַל פִּי כֵן מִפְּנֵי שֶׁעָבַר בְּאוֹנֵס אֵין מַלְקִין אוֹתוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין מְמִיתִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין אֶפִּילּוּ הָרַג בְּאוֹנֵס שֶׁאֵין מַלְקִין וּמְמִיתִין אֶלָּא לְעוֹבֵר בִּרְצוֹנוֹ וּבְעֵדִים וְהַתְרָאָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹתֵן מִזַּרְעוֹ לַמּוֹלֶךְ (ויקרא כ') וְנָתַתִּי אֲנִי אֶת פָּנַי בָּאִישׁ הַהוּא מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ דְּהוּא לֹא אָנוּס וְלֹא שׁוֹגֵג וְלֹא מוּטְעֶה. וּמַה אִם עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁהִיא חֲמוּרָה מִן הַכֹּל הָעוֹבֵד אוֹתָהּ בְּאוֹנֵס אֵינוֹ חַיָּיב כָּרֵת וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר מִיתַת בֵּית דִּין קַל וָחוֹמֶר לִשְׁאָר מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה. וּבָעֲרָיוֹת הוּא אוֹמֵר (דברים כב) וְלַנַּעֲרָה לֹא תַּעֲשֶׂה דָבָר אֲבָל אִם יָכוֹל לְמַלֵּט נַפְשׁוֹ וְלִבְרוֹחַ מִתַּחַת יַד הַמֶּלֶךְ הָרָשָׁע וְאֵינוֹ עוֹשֶׂה הִנֵּה הוּא כְּכֶלֶב שֶׁב עַל קֵיאוֹ. וְהוּא נִקְרָא עוֹבֵר עֲבוֹדָה זָרָה בְּמֵזִיד וְהוּא נִטְרָד מִן הָעוֹלָם הַבָּא וְיוֹרֵד לַמַּדְרֵגָה הַתַּחְתּוֹנָה שֶׁל גֵּיהִנֹּם:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ע"א

וּבְכָל מְאֹדֶךָ אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת פֶּרֶק הָרוֹאֶה בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֶד לְךָ תְּהֵא מוֹדֶה לוֹ בְּמִאֹד מְאֹד. יְרוּשֹׁלְמִי בִּבְרָכוֹת עֲשֵׂה מַאֲהֲבָה אִם בָּאת לִשְׁנֹא דַּע שָׁאַתָּה אוֹהֵב וְאֵין אוֹהֵב שׂוֹנֵא. בְּשִׁילְהִי מַסֶּכֶת יוֹמָא וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ שֶׁיְּהֵא שֵׁם שָׁמַיִם מִתְאַהֵב

עַל יָדְךָ שֶׁיִּקְרָא וְיִשְׁנֶה וִישַׁמֵּשׁ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וִיהֵא מַשָּׂאוֹ וּמַתָּנוֹ בֶּאֱמוּנָה וְדִבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרִים אַשְׁרֵי מִי שֶׁלָּמַד תּוֹרָה. בְּמַסֶּכֶת נְדָרִים בְּפ' קוֹנָם יַיִן לְמוֹד מֵאַהֲבָה וְסוֹף הַכָּבוֹד לָבֹא. בְּתָנָא דְבֵי אֵלִיָּהוּ שְׂכַר הָאַהֲבָה שְׁנֵי חֲלָקִים וּשְׂכַר הַיִּרְאָה חֵלֶק אֶחָד. בְּשׁוֹחֵר טוֹב אֶרְחָמְךָ ה' חִזְקִי אֲאַהֲבְךָ לִבְרִיּוֹתֶךָ. בְּמִדְרָשׁ תַּדְשֵׁא בִּבְרַיְיתָא רִבִּי פִּנְחָס בֶּן יָאִיר כְּנֶגֶד הָאַהֲבָה אֵיזוֹ הִיא צַדִּיקִים עוֹבְדִים לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְנוֹתְנִים לוֹ כָּבוֹד וְיִקָּר לְמַלְכוּתוֹ מִפְּנֵי שֶׁיְּהֵא קוֹדֶם לַכֹּל:

חיי שרה יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) לֹא אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי נְתַתִּיהָ לָּךְ קְבֹר מֵתֶךָ: לְאֹ רִבּוֹנִי קַבֵּיל מִנִּי חַקְלָא יְהָבִית לָךְ וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ לָךְ יְהָבִיתַהּ לְעֵינֵי בְנֵי עַמִּי יְהָבִיתַהּ לָךְ קְבַר מִיתָךְ:

רש"י לֹא אדני. לֹא תקנה אותה בדמים: נתתי לך. הרי הוא כמו שנתתיה לך:

(יב) וַיִּשְׁתַּחוּ אַבְרָהָם לִפְנֵי עַם הָאָרֶץ: וִיסְגִּיד אַבְרָהָם קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא: (יג) וַיְדַבֵּר אֶל עֶפְרוֹן בְּאָזְנֵי עַם הָאָרֶץ לֵאמֹר אַךְ אִם אַתָּה לוּ שְׁמָעֵנִי נָתַתִּי כֶּסֶף הַשָּׂדֶה קַח מִמֶּנִּי וְאֶקְבְּרָה אֶת מֵתִי שָׁמָּה: וּמַלֵּיל עִם עֶפְרוֹן קֳדָם עַמָּא דְאַרְעָא לְמֵימָר בְּרַם אִם אַתְּ עָבֵד לִי טִיבוּ קַבֵּל מִנִּי אֶתֵּן כַּסְפָּא דְּמֵי חַקְלָא סַב מִנִּי וְאֶקְבַּר יָת מִיתִי תַּמָּן:

רש"י אך אם אתה לו שמעני. אתה אומר לי לשמוע לך ולקח בחנם, אני אי אפשי בכך, אך אם אתה לו שמעני הלואי ותשמעני: נתתי. דונא"י בלע"ז [נתתי] מוכן הוא אצלי והלואי נתתי לך כבר:

(יד) וַיַּעַן עֶפְרוֹן אֶת אַבְרָהָם לֵאמֹר לוֹ: וְאָתֵיב עֶפְרוֹן יָת אַבְרָהָם לְמֵימָר לֵהּ: (טו) אֲדֹנִי שְׁמָעֵנִי אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף בֵּינִי וּבֵינְךָ מַה הִוא וְאֶת מֵתְךָ קְבֹר: רִבּוֹנִי קַבֵּל מִנִּי אַרְעָא שַׁוְיָא אַרְבַּע מְאָה סְלְעִין דְּכְסַף בֵּינָא וּבֵינָךְ מַה הִיא וְיָת מִיתָךְ קְבַר:

רש"י ביני ובינך. בין שני אוהבים כמונו מה היא חשובה לכלום, אלא הנח את המכר ואת מתך קבור:

נביאים - מלכים א - פרק א

(יא) וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל בַּת שֶׁבַע אֵם שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע: וַאֲמַר נָתָן לְבַת שֶׁבַע אִמֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה לְמֵימַר הֲלָא שְׁמַעְתְּ אֲרֵי מְלַךְ אֲדוֹנִיָּה בַּר חַגִּית וְרִבּוֹנָנָא דָוִד לָא יְדָע: (יב) וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְטִי אֶת נַפְשֵׁךְ וְאֶת נֶפֶשׁ בִּנֵךְ שְׁלֹמֹה: וּכְעַן אִיתָא אֶמְלִיכִינָּךְ כְּעַן מִלְכָא וְשֵׁיזְבִי יַת נַפְשֵׁךְ וְיַת נַפַּשׁ בְּרִיךְ שְׁלֹמֹה:

רש"י **ומלטי את נפשך** . מן המחלוקת לאחר מות המלך , שירצה בנך למלוך , כמה שהבטיחו הקדוש ברוך הוא :

(יג) לְכִי וּבֹאִי אֶל הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְּנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ: אִיזִילִי וְתַעֲלִין לְוָת מַלְכָּא דָּוִד וְתֵימְרִין לֵיהּ הֲלָא אַתְּ רִבּוֹנִי מַלְכָּא קַיֶּימְתָּא לְאַמְתָּךְ לְמֵימַר אֱרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ יִמְלוֹךְ בַּתְרַי וְהוּא יָתֵיב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתִי וּמָה דֵּין מַלְכָּא אֲדוֹנָיְהוּ: (יד) הִנֵּה עוֹדְךָ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרֶיךָ וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרֶיךָ: וְהָא עַד דְּי אַתְּ מְמַלְלָא תַּמָּן קָדֶם מַלְכָּא וַאֲנָא אֵיעוֹל בַּתְרָךְ וַאֲקַיֶּים יָת פִּתְגָמַיְיכִי: (טו) וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת הַמֶּלֶךְ: וְעָלַת בַּת שֶׁבַע לְקֳדָם מַלְכָּא לְאִדְרוֹן בֵּית מַשְׁכְּבָא וּמַלְכָּא סִיב לַחֲדָא וַאֲבִישַׁג דְּמִן שׁוּנֵם מְשַׁמְּשָׁא קֳדָם מַלְכָּא:

כתובים - משלי - פרק ד

(כה) עֵינֶיךָ לְנֹכַח יַבִּיטוּ וְעַפְעַפֶּיךָ יַיְשִׁרוּ נֶגְדֶּךָ: עַיְנָךְ בְּתַרִיצוּתָא נְאוֹרָן וְתִמְרָיךְ נִתְרְצוּן לְקוּבְלָךְ:

רש"י **עיניך לנוכח יביטו** . יסתכלו אל האמת ואל היושר : **יישירו נגדך** . יסתכלו על הישרה לישר דרכך נגדך :

(כו) פַּלֵּס מַעְגַּל רַגְלֶךָ וְכָל דְּרָכֶיךָ יִכֹּנוּ: אַעְבַּר רִגְלָךְ מִשְׁבִילֵי בִּישֵׁי וְכוּלְהוֹן אָרְחָתֵךְ מְתַקָּנָן:

רש"י **פלס מעגל רגלך** . שקול דרכך הפסד מצוה כנגד שכרה ושכר עבירה כנגד הפסדה ואז כל דרכיך יכונו :

(כז) אַל תֵּט יָמִין וּשְׂמֹאול הָסֵר רַגְלְךָ מֵרָע: לָא תִסְטֵי לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא אַעְבַּר רִגְלָךְ מִן בִּישְׁתָא:

רש"י **אל תט ימין ושמאל** . מן המשקל הטוב :

ה (א) בְּנִי לְחָכְמָתִי הַקְשִׁיבָה לִתְבוּנָתִי הַט אָזְנֶךָ: בְּרִי לְחָכְמְתִי צֵית לְבִיוּנִי צְלִי אָדְנָךְ:

רש"י **בני לחכמתי הקשיבה וגו'** :

(ב) לִשְׁמֹר מְזִמּוֹת וְדַעַת שְׂפָתֶיךָ יִנְצֹרוּ: דְּתִזְדְּהַר בְּתַרְעֵיתָא וְדַעְתָּא שִׂפְוָתָךְ נִנְטְרָן:

משנה יבמות פרק ה

א. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֵין גֵּט אַחַר גֵּט, וְלֹא מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר, וְלֹא בְעִילָה אַחַר בְּעִילָה, וְלֹא חֲלִיצָה אַחַר חֲלִיצָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יֵשׁ גֵּט אַחַר גֵּט, וְיֵשׁ מַאֲמָר אַחַר מַאֲמָר, אֲבָל לֹא אַחַר בְּעִילָה וְלֹא אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם:

ברטנורה (א) **רבן גמליאל**. אין גט אחר גט. שתי יבמות ליבם אחד מאח אחד, ונתן גט לראשונה וחזר ונתן גט לשניה, לא נאסרו קרובות השניה עליו למיהוי כגרושתו, דמכי יהיב גט לראשונה פקעה זיקת שתיהן מעליו, דגט מהני ביבמה למיקם עלה בלא יבנה,

ושוב לא ייבם לא הוא ולא שאר האחים לא ליבמה שקבלה הגט ולא לצרתה, הלכך כי הדר ויהיב גט שני לשניה אין במעשיו כלום והוי כנותן גט לאשה נכרית דעלמא. וכן שני יבמין ליבמה אחת ונתן זה גט וזה גט. האחרון אינו כלום ומותר בקרובותיה: **ולא מאמר אחר מאמר**. בין שני יבמין ליבמה אחת בין ביבם אחד ושתי יבמות, האחרון אינו כלום ואינה צריכה ממנו גט ומותר בקרובותיה: **יש גט אחר גט**. דקמא לא דחה זיקתה לגמרי דהא בעיא חליצה, הלכך אכתי איכא פלגא זיקה ואהני גט שני לשניה למיהוי גרושתו ואסיר בקרובותיה. וכן הלכה:

ב. כֵּיצַד, עָשָׂה מַאֲמָר בְּיִבְמָתוֹ, וְנָתַן לָהּ גֵּט, צָרִיכָה הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה. עָשָׂה מַאֲמָר וַחֲלִיצָה, צָרִיכָה הֵימֶנּוּ גֵּט. עָשָׂה מַאֲמָר וּבָעַל, הֲרֵי זוֹ כְּמִצְוָתָהּ:

ברטנורה (ב) **כיצד**. לאו אפלוגתא קאי אלא מילתא באנפי נפשה, ואיבם אחד ויבמה אחת קאי. והכי קאמר, כיצד דין יבם אחד ויבמה אחת: **צריכה הימנו חליצה**. ואם רצה לכנוס לא יכנוס, דכיון דהתחיל בגרושין קיימא עליה בלא יבנה: **צריכה ממנו גט**. דחליצה אפקעתא לזיקה, וגט בעי לאפקועי קדושין דיליה, דחליצה לא מפקעא קדושין:

ג. נָתַן גֵּט וְעָשָׂה מַאֲמָר, צָרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. נָתַן גֵּט וּבָעַל, צָרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. נָתַן גֵּט וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם. חָלַץ וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט, וּבָעַל, אוֹ, בָּעַל וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט, וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם. אַחַת יְבָמָה אַחַת לְיָבָם אֶחָד, וְאַחַת שְׁתֵּי יְבָמוֹת לְיָבָם אֶחָד:

ברטנורה (ג) נתן גט ועשה בה מאמר צריכה גט וחליצה. דגט דחי קצת ושייר קצת ומאמר קני שיורא דגט, הלכך צריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: **נתן גט ובעל**. אסור לקיימה, שמשעה שנתן גט קיימא עליה בלא יבנה, וצריכה גט לביאתו וחליצה לזיקתו: **אין אחר חליצה כלום**. הא מתניתין ר' עקיבא היא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. ואינה הלכה, אלא הלכה כחכמים שאומרים יש אחר חליצה כלום, ואם קידשה אחר חליצה צריכה הימנו גט: אחד יבמה אחת ליבם אחד ואחד שתי יבמות ליבם אחד. שוין הן שיש אחר גט ראשון או אחר מאמר ראשון כלום ואין אחר ביאה שבתחלה כלום ואין אחר חליצה כלום:

ד. כֵּיצַד עָשָׂה מַאֲמָר בָּזוֹ וּמַאֲמָר בָּזוֹ, צָרִיכוֹת שְׁנֵי גִטִּין וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וְגֵט לָזוֹ, צָרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וּבָעַל אֶת זוֹ, צָרִיכוֹת שְׁנֵי גִטִּין וַחֲלִיצָה. מַאֲמָר בָּזוֹ וְחָלַץ לָזוֹ, הָרִאשׁוֹנָה צְרִיכָה גֵּט. גֵּט לָזוֹ וְגֵט לָזוֹ, צָרִיכוֹת הֵימֶנּוּ חֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וּבָעַל אֶת זוֹ, צָרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וּמַאֲמָר בָּזוֹ, צָרִיכָה גֵּט וַחֲלִיצָה. גֵּט לָזוֹ וְחָלַץ לָזוֹ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם:

ברטנורה (ד) **צריכות שני גיטין**. לשתי יבמות. כרבנן דיש מאמר אחר מאמר: **וחליצה**. לאחת מהן, ופוטרת צרתה: **מאמר לזו וגט לזו**. פסל גט של אחרונה את הראשונה, דקם ליה בלא יבנה, וצריכה גט למאמרו וחליצה לזיקתו: מאמר לזו ובעל לזו צריכות שני גיטין. זו גט למאמרו וזו גט לביאתו: **וחליצה**. לאחת מהן ופוטרת צרתה: גט לזו ובעל לזו צריכות גט וחליצה. ואסור לקיימה דקם עליה בלא יבנה משום גט ראשון, ובגט לחודא לא נפקא בעלת ביאה, דביאה פסולה היא: **אין לאחר חליצה כלום**. ואי הדר מקדש לה או לצרתה לא תפסי בה קדושין כר' עקיבא דאמר אין קדושין תופסין בחייבי לאוין. ואינה הלכה:

ה. חָלַץ וְחָלַץ, אוֹ, חָלַץ וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט וּבָעַל, אוֹ, בָּעַל וּבָעַל, אוֹ, בָּעַל וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט, וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם, בֵּין יָבָם אֶחָד לִשְׁתֵּי יְבָמוֹת, בֵּין שְׁנֵי יְבָמִין לִיבָמָה אַחַת:

ברטנורה (ה) **חלץ וחלץ**. מותר בקרובות שניה, שאין אחר חליצה ראשונה שום זיקת יבמין, וחליצה בתרייתא לאו כלום היא ואפילו לכהונה אינה פסולה. וכן חלץ לזו ומאמר לזו. וכן נתן גט לזו אחר החליצה של זו. או אם בעל לזו אחר החליצה של זו אין מעשה האחרון כלום. או אם בעל תחלה וחזר ובעל לשניה. או בעל תחלה ועשה מאמר בשניה, או נתן גט לשניה או חלץ לשניה, אין אחר ביאה כלום ומעשה אחרון לא חשיב ומותר בקרובות השניה: **אין אחר חליצה כלום**. אריש קאי. ואסיפא צריך למימר אין אחר ביאה כלום:

ו. חָלַץ, וְעָשָׂה מַאֲמָר, נָתַן גֵּט, וּבָעַל, אוֹ, בָּעַל, וְעָשָׂה מַאֲמָר, וְנָתַן גֵּט, וְחָלַץ, אֵין אַחַר חֲלִיצָה כְּלוּם, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בָּאֶמְצַע, בֵּין בַּסּוֹף. וְהַבְּעִילָה, בִּזְמַן שֶׁהִיא בַּתְּחִלָּה, אֵין אַחֲרֶיהָ כְּלוּם. בָּאֶמְצַע וּבַסּוֹף, יֵשׁ אַחֲרֶיהָ כְּלוּם. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, אַחַת בְּעִילָה וְאַחַת חֲלִיצָה, בֵּין בַּתְּחִלָּה, בֵּין בָּאֶמְצַע, בֵּין בַּסּוֹף, אֵין אַחֲרֶיהָ כְּלוּם:

ברטנורה (ו) **חלץ ועשה מאמר נתן גט ובעל**. איבם אחד ויבמה אחת קאי. ואף על גב דתנא לעיל, הדר תניא הכא משום סיפא דבעי לאפלוגי בין ביאה לחליצה, דחליצה בין בתחלה בין באמצע בין בסוף אין אחריה כלום, והביאה דוקא בזמן שהיא בתחלה. ולאשמועינן נמי פלוגתא דר' נחמיה ורבנן: **בין בתחלה בין באמצע**. כגון גט לזו וחלץ לזו וחזר ועשה בה מאמר או בבעלת הגט, לא מהני המאמר ולא בעינן גט למאמרו: **בסוף**. אחר מאמר וגט חלץ: **אין אחריה כלום**. וחליצה גמורה היא, ואי הדר ועביד מאמר לא בעיא גט, משום דחליצה גירושין גמורים נינהו, ואע"ג דהיא חליצה פסולה: **הביאה באמצע**. כגון גט לזו ובעל לזו וחזר ועשה מאמר בשלישית, אסור בקרובותיה: **בסוף**. גט לזו ומאמר

לזו וחזר ובא עליה על [האחת], יש אחר ביאה זו זיקת יבמין, וכי מפיק לה בעיא חליצה ולא סגי לה בגט: **אין אחריה כלום**. ונפקא בגט בלא חליצה. ואי הדר וקידש לאידך אחר ביאה אין במעשיו כלום:

גמרא יבמות דף ס' ע"ב

תַּנְיָא רִבִּי יוֹחָאי אוֹמֵר גִּיּוֹרֶת פְּחוּתָה מִבַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד כְּשֵׁרָה לִכְהוּנָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר לא) וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם וְהֲרֵי פְּנֻחָס עִמָּהֶם. וְרַבָּנָן לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת אִי הָכִי בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד נָמֵי כִּדְרַב הוּנָא דְּרַב הוּנָא רָמֵי כְּתִיב (שם) כָּל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר הֲרוֹגוּ. הָא אֵינָהּ יוֹדַעַת קַיְימוּ מִכְּלַל דְּהַטַּף בֵּין יָדְעוּ בֵּין לֹא יָדְעוּ קַיְימוּ וּכְתִיב (שם) וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הַחֲיוּ לָכֶם הָא יָדְעוּ הֲרוֹגוּ הֲוֵי אוֹמֵר בָּרְאוּיָה לְהִבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי וְכָל אִשָּׁה יוֹדַעַת אִישׁ בָּרְאוּיָה לְהִבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר. אַתָּה אוֹמֵר בָּרְאוּיָה לְהִבָּעֵל אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא נִבְעָלָה מַמָּשׁ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר וְכֹל הַטַּף בַּנָּשִׁים אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ מִשְׁכַּב זָכָר הֲוֵי אוֹמֵר בָּרְאוּיָה לְהִבָּעֵל הַכָּתוּב מְדַבֵּר מָנָא יָדְעֵי אָמַר רַב הוּנָא בַּר בִּיזְנָא אָמַר רִבִּי שִׁמְעוֹן חֲסִידָא הֲעֲבִירוּם לִפְנֵי הַצִּיץ כָּל שֶׁפָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בָּיְדוּעַ שֶׁהִיא רְאוּיָה לְהִבָּעֵל וְכָל שֶׁאֵין פָּנֶיהָ מוֹרִיקוֹת בְּיָדוּעַ שְׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְהִבָּעֵל. אָמַר רַב נַחְמָן סִימָן לַעֲבִירָה הַדְּרוֹקָן כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר (שופטים כא) וַיִּמְצְאוּ מִיּוֹשְׁבֵי יָבֵשׁ גִּלְעָד אַרְבַּע מֵאוֹת נַעֲרָה בְתוּלָה אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ לְמִשְׁכַּב זָכָר מָנָא יָדְעֵי אָמַר רַב כַּהֲנָא הוֹשִׁיבוּם עַל פִּי חָבִית שֶׁל יַיִן בְּעוּלָה רֵיחָהּ נוֹדֵף בְּתוּלָה אֵין רֵיחָהּ נוֹדֵף וְנַעֲבְרִינְהוּ לִפְנֵי הַצִּיץ. אָמַר רַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ דְּרַב נָתָן לָרָצוֹן לָהֶם כְּתִיב לְרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת אִי הָכִי בְּמִדְיָן נָמֵי אָמַר רַב אָשֵׁי לָהֶם כְּתִיב לָהֶם לָרָצוֹן וְלֹא לְפוּרְעָנוּת וּלְעוֹבְדֵי אֱלִילִים אֲפִלּוּ לְפוּרְעָנוּת. אָמַר רִבִּי יַעֲקֹב בַּר אִידִי אָמַר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הֲלָכָה כִּרְבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי:

רש"י **כשירה לכהונה**. לא מחזיקים לה כזונה: **א"ה אפי' בת שלש שנים נמי**. לתכשר לר"ש ובלבד שלא תהא נבעל' דהא קרא אנבעלת הוא דקא קפיד ליה וקאמר כל שאינ' נבעלת החיו לכם: **כדרב הונ'**. לא מצית אמרת דבת שלש שנים לימא קרא החיו: **דרב הונא רמי**. אשה משמע גדול'. וקאמר קרא יודעת הרוגו ושאינה יודעת החיו מכלל דטף ל"ש הכי ול"ש הכי החיו וכתיב וכל הטף וגו': **הוי אומר**. מדקשו קראי אהדדי ע"כ יודעת דקרא ואשר לא ידעו לאו ידיע' ממש קאמר דאם כן לא מיתרצ' דיוקא דקרא אלא בראויה ליבעל הכתוב מדבר דכל אשה הראוי' לידע הרוגו והשתא משמע אפי' טף בת שלשה דראויה לידע ולא לידוק הא טף בין ידעו בין לא ידעו החיו דהא בראוים קא משתעי קרא אלמא החיו לכם דקאמר רחמנ' פחותה מבת שלש' קאמר: **בראויה ליבעל**. אף ע"פ שלא

נבעלה: כשהוא אומר וכל הטף אשר לא ידעו החיו. הא אשה אף ע"פ שלא ידעה הרוגו הוי בראוי ליבעל קא משתעי קרא: **פניה מוריקות**. נס היה: **הדרוקן**. פניהם מוריקות של עוברי עבירה: **מיושבי יבש גלעד**. בימי פלגש בגבעה שנהרגו כל אנשי גלעד לפי שלא באו להלחם בשבט בנימין כשאר אחים והחיו כל שלא נבעלה ונתנום לנותרי' משבט בנימין לנשים:

זוהר חיי שרה דף ק"ל ע"ב

רַבִּי יִצְחָק פָּתַח וְאָמַר (קהלת י"ב) וְיָשׁוֹב הֶעָפָר אֶל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ, תָּא חֲזֵי כַּד בָּרָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאָדָם נָטַל עֲפָרֵיהּ מֵאֲתַר דְּמַקְדְּשָׁא וּבָנָה גּוּפֵיהּ מֵאַרְבַּע סִטְרִין דְּעָלְמָא דְּכֻלְּהוּ יָהֲבוּ לֵיהּ חֵילָא לְבָתַר אִתְּרָק עֲלֵיהּ רוּחָא דְּחַיֵּי כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ב') וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וְגוֹ' לְבָתַר קָם וְיָדַע דְּאִיהוּ מֵעֵילָא וְתַתָּא וּכְדֵין אִתְּדַבַּק וְיָדַע חָכְמָה עִלָּאָה, כְּגַוְנָא דְּא כָּל בַּר נַשׁ דְּעָלְמָא אִיהוּ כָּלִיל מֵעֵילָא וְתַתָּא וְכָל אִנּוּן דְּיַדְּעִין לְאִתְקַדְּשָׁא בְּהַאי עָלְמָא כִּדְקָא יָאוּת כַּד אוֹלִידוּ בַּר מַשְׁכִּין עֲלֵיהּ רוּחַ קַדִּישָׁא מֵאֲתַר דְּכָל קַדִּישֵׁי נָפְקִין מִנֵּיהּ וְאִלֵּין אִקְרוּן בָּנִין לְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בֵּין דְּגוּפָא אִתְעֲבִיד בְּקִדְשָׁה כִּדְקָא יָאוּת הָכִי נַמִּי יָהֲבִין לֵיהּ רוּחָא מֵאֲתַר עִלָּאָה קַדִּישָׁא כִּדְקָא חָזֵי וְהָא אִתְּמַר, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּזַמִּין בַּר נַשׁ לְמֵיהַב חוּשְׁבָּן עוֹבָדוֹי עַד לָא יִפּוֹק מֵעָלְמָא הַהוּא יוֹמָא יוֹמָא דְּחוּשְׁבָּן אִיהוּ דְּגוּפָא וְנִשְׁמָתָא יַהֲבֵי חוּשְׁבָּנָא, לְבָתַר נִשְׁמָתָא אִתְפָּרְשָׁא מִנֵּיהּ וְגוּפָא תָּב לְאַרְעָא וְכֹלָּא תָּב לְאַתְרֵיהּ דְּאִתְנַסִּיב מִתַּמָּן וְהָא אוֹקְמוּהָ עַד זִמְנָא דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא זַמִּין לְאַחֲיָא מֵתַיָּא כֹּלָּא גָּנִיז קַמֵּיהּ, וְהַהוּא גּוּפָא מַמָּשׁ וְהַהִיא נִשְׁמָתָא מַמָּשׁ זַמִּין קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לַאֲתָבָא לְעָלְמָא כְּמִלְקַדְמִין וּלְחַדְּתָא אַנְפֵּי עָלְמָא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה כ"ו) יִחְיוּ מֵתֶיךָ נִבְלָתִי יְקוּמוּן, וְהַהִיא נִשְׁמָתָא מַמָּשׁ גְּנִיזָא קַמֵּי קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְתָבַת לְאַתְרָהּ כְּפוּם אַרְחָהָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ וּלְזִמְנָא דְּזַמִּין קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאַחֲיָא מֵתַיָּא זַמִּין אִיהוּ לַאֲרָקָא טָלָּא מְרִישֵׁיהּ עֲלֵיהוּ וּבְהַהוּא טָלָּא יְקוּמוּן כֹּלָּא מֵעַפְרָא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ מַאי טַל אוֹרוֹת אוֹרוֹת מַמָּשׁ מֵאִנּוּן נְהוֹרִין דִּלְעֵילָּא דִּבְהוֹן זַמִּין לַאֲרָקָא חַיִּין לְעָלְמָא בְּגִין דְּאִילְנָא דְּחַיֵּי יָרִיק חַיִּין דִּלָּא פְּסָקִין לְעָלְמִין דְּהָא הַשְׁתָּא פָּסְקִין בְּגִין דְּהָא חִוְיָא בִּישָׁא שָׁלְטָא וְאִתְכַּסִּי סִיהֲרָא, וּבְגִין כָּךְ כְּבָיְכוֹל פָּסְקִין מֵימוֹי וְחַיִּין לָא שָׁלְטִין בְּעָלְמָא כִּדְקָא יָאוּת, וּבְהַהוּא זִמְנָא הַהוּא יֵצֶר הָרַע דְּאִיהוּ חִוְיָא בִּישָׁא יִסְתַּלַּק מֵעָלְמָא וְיֶעֱבַר לֵיהּ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּמָה דְּאִתְּמַר (זכריה י"ג) וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ וּלְבָתַר דְּאִיהוּ יִתְעֲבַר מֵעָלְמָא סִיהֲרָא לָא אִתְכַּסְיָא וְנַהֲרָא דְּנָגִיד וְנָפִיק לָא יִפְסְקוּן מַבּוּעוֹי וּכְדֵין כְּתִיב (ישעיה ל') וְהָיָה אוֹר הַלְּבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים וְגוֹ':

תרגום הזוהר רַבִּי יִצְחָק פָּתַח וְאָמַר. (קהלת יב) וְיָשׁוֹב הֶעָפָר עַל הָאָרֶץ כְּשֶׁהָיָה וְהָרוּחַ וְגוֹ', בֹּא וּרְאֵה, כַּאֲשֶׁר בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָאָדָם, לָקַח עָפָרוֹ מִמָּקוֹם הַמִּקְדָּשׁ, וּבָנָה גּוּפוֹ מֵאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם שֶׁכָּל אֶחָד נָתַן לוֹ כֹּחַ. וְאַחַר כָּךְ, הֵרִיק עָלָיו רוּחַ הַחַיִּים, כְּמוֹ שֶׁאָמַר, וַיִּפַּח בְּאַפָּיו נִשְׁמַת חַיִּים וגו'. אַחַר כָּךְ קָם, וְיָדַע שֶׁהוּא כָּלוּל מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה, וְאָז נִתְדַּבֵּק בַּה', וְיָדַע חָכְמָה עֶלְיוֹנָה. כְּעֵין זֶה, כָּל אַנְשֵׁי הָעוֹלָם כְּלוּלִים מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה. וְכָל אֵלּוּ הַיּוֹדְעִים לְקַדֵּשׁ אֶת עַצְמָם בָּעוֹלָם הַזֶּה כָּרָאוּי, כְּשֶׁהֵם מוֹלִידִים בֵּן, מְמֻשָּׁכִים עָלָיו רוּחַ קָדוֹשׁ, מִן הַמָּקוֹם שֶׁכָּל הַקְּדֻשּׁוֹת יוֹצְאוֹת מִמֶּנּוּ, וְאֵלּוּ נִקְרָאִים בָּנִים לַמָּקוֹם, מִשּׁוּם שֶׁהַגּוּף שֶׁלָּהֶם נַעֲשָׂה בִּקְדֻשָּׁה כָּרָאוּי. וְכֵן נוֹתְנִים לוֹ רוּחַ מִמָּקוֹם קָדוֹשׁ עֶלְיוֹן כָּרָאוּי. וְהוּא נִתְבָּאֵר. בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁאָדָם עָתִיד לָתֵת חֶשְׁבּוֹן עַל מַעֲשָׂיו, מִטֶּרֶם שֶׁיֵּצֵא מִן הָעוֹלָם, יוֹם זֶה הוּא יוֹם שֶׁל חֶשְׁבּוֹן, אֲשֶׁר הַגּוּף וְהַנְּשָׁמָה נוֹתְנִים חֶשְׁבּוֹן. אַחַר זֶה הַנְּשָׁמָה יוֹצֵאת מִן הַגּוּף וְנִפְרֶדֶת מִמֶּנּוּ, וְהַגּוּף, שֶׁנִּבְרָא מֵעָפָר, שָׁב לֶעָפָר, וְהַכֹּל חוֹזֵר אֶל הַמָּקוֹם שֶׁלֻּקְחוּ מִשָּׁם. וּכְבָר בֵּאֲרוּהוּ. וְעַד הַזְּמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹת הַמֵּתִים, יִהְיֶה הַכֹּל גָּנוּז לְפָנָיו. וְאוֹתוֹ הַגּוּף מַמָּשׁ וְאוֹתָהּ הַנְּשָׁמָה מַמָּשׁ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַחֲזִיר לָעוֹלָם כְּבַתְּחִלָּה וּלְחַדֵּשׁ פְּנֵי הָעוֹלָם. וְזֶה שֶׁכָּתוּב, (ישעיה כו) יִחְיוּ מֵתֶיךָ נְבֵלָתִי יְקוּמוּן. וְאוֹתָהּ הַנְּשָׁמָה מַמָּשׁ גְּנוּזָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁחוֹזֶרֶת לִמְקוֹמָהּ אַחַר פְּטִירַת הָאָדָם לְפִי מַעֲשָׂיהָ, כְּמוֹ שֶׁאָמַר אוֹמֵר, וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים אֲשֶׁר נְתָנָהּ. וּבְזְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָתִיד לְהַחֲיוֹת הַמֵּתִים, הוּא עָתִיד לְהָרִיק טַל מֵרֹאשׁוֹ עֲלֵיהֶם, וּבַטַּל הַזֶּה יְקוּמוּ כָּל הַגּוּפִים מֵעָפָר. הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (שם) כִּי טַל אוֹרוֹת טַלֶּךָ. מַהוּ טַל אוֹרוֹת. הוּא אוֹרוֹת מַמָּשׁ, מֵאֵלּוּ הָאוֹרוֹת שֶׁל מַעְלָה, שֶׁבָּהֶם עָתִיד לְהָרִיק חַיִּים לָעוֹלָם, אֲשֶׁר עֵץ הַחַיִּים, יָרִיק אָז חַיִּים שֶׁאֵינָם נִפְסָקִים לָעוֹלָם. כִּי עַתָּה הַחַיִּים נִפְסָקִים, מִשּׁוּם כִּי בָּעֵת שֶׁנָּחַשׁ הָרָשָׁע שׁוֹלֵט, הַלְבָנָה מִתְכַּסָּה, וְעַל כֵּן הַחַיִּים אֵינָם שׁוֹלְטִים כָּרָאוּי בָּעוֹלָם. וּבָעֵת הַהוּא, אוֹתוֹ יֵצֶר הָרַע, שֶׁהוּא נָחָשׁ הָרַע, יִסְתַּלֵּק מִן הָעוֹלָם וְיַעֲבִיר אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, (זכריה יג) וְאֶת רוּחַ הַטּוּמְאָה אַעֲבִיר מִן הָאָרֶץ. וְאַחַר שֶׁהוּא יַעֲבֹר מִן הָעוֹלָם, הַלְבָנָה אֵינָהּ מִתְכַּסָּה עוֹד, וְהַנָּהָר הַנִּמְשָׁךְ וְיוֹצֵא מִן הָעֵדֶן לֹא יִפָּסְקוּ מַבּוּעָיו, וְאָז כָּתוּב, (ישעיה ל') וְהָיָה אוֹר הַלְבָנָה כְּאוֹר הַחַמָּה וְאוֹר הַחַמָּה יִהְיֶה שִׁבְעָתַיִם כְּאוֹר שִׁבְעַת הַיָּמִים וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסוד התורה פ"ה

א. נָשִׁים שֶׁאָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם תְּנוּ לָנוּ אַחַת מִכֶּם וּנְטַמֵּא אוֹתָהּ וְאִם לָאו נְטַמֵּא אֶת כֻּלְּכֶם יְטַמְּאוּ כֻּלָּן וְלֹא יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל וְכֵן אִם אָמְרוּ לָהֶם גּוֹיִם תְּנוּ לָנוּ אֶחָד

מִכֶּם וְנַהֲרָגְנוּ וְאִם לָאו נַהֲרוֹג כֻּלְּכֶם יֵהָרְגוּ כֻּלָּם וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל. וְאִם יְחַדּוּהוּ לָהֶם וְאָמְרוּ תְּנוּ לָנוּ פְּלוֹנִי אוֹ נַהֲרוֹג אֶת כֻּלְּכֶם אִם הָיָה מְחוּיָיב מִיתָה כְּשֶׁבַע בֶּן בִּכְרִי יִתְּנוּ אוֹתוֹ לָהֶם וְאֵין מוֹרִין לָהֶן כֵּן לְכַתְּחִלָּה. וְאִם אֵינוֹ חַיָּיב מִיתָה יֵהָרְגוּ כֻּלָּן וְאַל יִמְסְרוּ לָהֶם נֶפֶשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל: **ב.** כְּעֵנְיָן שֶׁאָמְרוּ בְּאוֹנְסִין כַּךְ אָמְרוּ בְּחוֹלְאִים כֵּיצַד מִי שֶׁחָלָה וְנָטָה לָמוּת וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים שֶׁרְפוּאָתוֹ בְּדָבָר פְּלוֹנִי מֵאסוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה. עוֹשִׂין וּמִתְרַפְּאִין בְּכָל אִסּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה בְּמָקוֹם סַכָּנָה חוּץ מֵעֲבוֹדָה זָרָה וְגִלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁאֲפִלּוּ בְּמָקוֹם סַכָּנָה אֵין מִתְרַפְּאִין בָּהֶן. וְאִם עָבַר וְנִתְרַפֵּא עוֹנְשִׁין אוֹתוֹ בֵּית דִּין עוֹנֶשׁ הָרָאוּי לוֹ:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ע"א

שׂוֹרֶשׁ הָאַהֲבָה שֶׁהַנֶּפֶשׁ מְלֵאָה אַהֲבַת ה' וְקִשּׁוּרָה בַּעֲבוֹתוֹת הָאַהֲבָה בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב וְלֹא כְּעוֹבֵד רַבּוֹ בְּעַל כָּרְחוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ אִם הָיוּ מוֹחִין בְּיָדוֹ הָאַהֲבָה בּוֹעֶרֶת בְּתוֹךְ לִבּוֹ לַעֲבוֹד וְשָׂמֵחַ לְהִשָּׁלִים רְצוֹן בּוֹרְאוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַמְשׁוֹרֵר עִבְדוּ אֶת ה' בְּשִׂמְחָה וְעוֹבֵד בְּיִשְׂרוּת לֵב כְּדִכְתִיב (תהלים ק') וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה וְאֵינוֹ עוֹבֵד לוֹ לֹא לְהִנָּאֲתוֹ וְלֹא לִכְבוֹדוֹ וְאוֹמֵר מָה אֲנִי נִבְזֶה וַחֲדַל אִישִׁים הַיּוֹם כַּאן וּמָחָר בַּקֶּבֶר הֵן בָּעָוֹן חוֹלָלְתִּי וַאֲנִי מָלֵא גָלָל אֵיךְ נִבְחַרְתִּי וְנִבְרֵאתִי לִהְיוֹת עֶבֶד לְמֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי כְּשֶׁהַנְּשָׁמָה חוֹשֶׁבֶת בְּעוֹמֶק בִּירְאָה רֶשֶׁף אַהֲבַת הַלֵּב בּוֹעֵר בָּהּ וְגִיל שִׂמְחַת הַקֶּרֶב מַרְבֶּה וְשִׂמְחַת הַלֵּב וְעֶלְז כְּלִיוֹת גָּדֵל חָכְמַת אָדָם תָּאִיר פָּנָיו וְיִשְׂמְחוּ בוֹ אוֹהֲבֵי שְׁמוֹ כִּי כָּל הָאִישׁ אֲשֶׁר חָכְמַת הַשֵּׂם בְּלִבָּם חוֹשְׁבִים בְּשִׂמְחָה חֵשֶׁק עֲשָׂיֵית רְצוֹן בּוֹרְאָם לַעֲשׂוֹת מִצְוֹתָיו בְּכָל לֵב וְהָאוֹהֵב אֵינוֹ חוֹשֵׁב הֲנָאַת הָעוֹלָם הַזֶּה וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ בְּטִיּוּלֵי אִשְׁתּוֹ וְלֹא בְּבָנָיו וּבְנוֹתָיו וְהַכֹּל כְּאַיִן נֶגְדּוֹ רַק לַעֲשׂוֹת רְצוֹן בּוֹרְאוֹ וּלְזַכּוֹת אֲחֵרִים וּלְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ וְלִמְסוֹר עַצְמוֹ בְּאַהֲבָתוֹ כְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַר הֲרִימוֹתִי יָדִי אִם מְחוּט וְעַד שְׂרוֹךְ נַעַל וּכְפִנְחָס שֶׁמָּסַר עַצְמוֹ כְּשֶׁהָרַג זִמְרִי וְאֵין מְנַשְּׁאִין אֶת עַצְמָן וְאֵין מְדַבְּרִים דְּבָרִים בְּטֵלִים וְאֵינָם רוֹאִים פְּנֵי נָשִׁים וְשׁוֹמְעִין חֶרְפָּתָם וְאֵינָם מְשִׁיבִין וְכָל מַחְשְׁבוֹתָם עִם בּוֹרְאָם וּמַנְעִימִים זְמִירִים לְקוֹנָם וְכָל עֲשֹׂת מַחְשְׁבוֹתָם בּוֹעֵר בְּאֵשׁ אַהֲבָתוֹ אַשְׁרֵיהֶם בְּזֶה וּלְבָא:

חיי שרה יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וַיִּשְׁמַע אַבְרָהָם אֶל עֶפְרוֹן וַיִּשְׁקֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרֹן אֶת הַכֶּסֶף אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּאָזְנֵי בְנֵי חֵת אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף עֹבֵר לַסֹּחֵר: וְקַבֵּל אַבְרָהָם מִן עֶפְרוֹן וּתְקַל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן יָת כַּסְפָּא

דְּמַלֵּיל קֳדָם בְּנֵי חִתָּאָה אַרְבַּע מְאָה סִלְעִין דְּכְסַף מִתְקַבֵּל סְחוֹרָא (נ"י דְּמִתְקַבֵּל סְחוֹרְתָא) בְּכָל מְדִינְתָּא:

רש"י וישקל אברהם לעפרן. חסר וי"ו, לפי שאמר הרבה ואפלו מעט לא עשה, שנטל ממנו שקלים גדולים שהן קנטרין, שנאמר (פסוק טז) עבר לסוחר, שמתקבלים בשקל בכל מקום ויש מקום ששקליהן גדולים שהן קנטרין, צינטיניי"ר [מטבעות של מאה] בלע"ז :

(יז) **שני** וַיָּקָם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בַּמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מַמְרֵא הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ וְכָל הָעֵץ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה אֲשֶׁר בְּכָל גְּבֻלוֹ סָבִיב: וְקָם חֲקַל עֶפְרוֹן דִּי בְּכַפְלְתָּא דִּי קֳדָם מַמְרֵא חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵהּ וְכָל אִילָנֵי דִּי בְחַקְלָא דִּי בְכָל תְּחוּמֵהּ סְחוֹר סְחוֹר:

רש"י ויקם שדה עפרון. תקומה היתה לה שיצאה מיד הדיוט ליד מלך. ופשוטו של מקרא ויקם השדה והמערה אשר בו וכל העץ לאברהם למקנה וגו':

(יח) לְאַבְרָהָם לְמִקְנָה לְעֵינֵי בְנֵי חֵת בְּכֹל בָּאֵי שַׁעַר עִירוֹ: לְאַבְרָהָם לְזִבִינוּהִי לְעֵינֵי בְּנֵי חִתָּאָה בְּכֹל עָלֵי תְרַע קָרְתֵּהּ:

רש"י בכל באי שער עירו. בקרב כלם ובמעמד כלם הקנהו לו:

(יט) וְאַחֲרֵי כֵן קָבַר אַבְרָהָם אֶת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֶל מְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה עַל פְּנֵי מַמְרֵא הִוא חֶבְרוֹן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וּבָתַר כֵּן קְבַר אַבְרָהָם יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כָּפֶלְתָּא עַל אַפֵּי מַמְרֵא הִיא חֶבְרוֹן בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן: (כ) וַיָּקָם הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְאַבְרָהָם לַאֲחֻזַּת קָבֶר מֵאֵת בְּנֵי חֵת: וְקָם חַקְלָא וּמְעָרְתָּא דִּי בֵהּ לְאַבְרָהָם לְאַחֳסָנַת קְבוּרָא מִן בְּנֵי חִתָּאָה: **כד** (א) וְאַבְרָהָם זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל: וְאַבְרָהָם סִיב עָל בְּיוֹמִין וַיְיָ בָּרִיךְ יָת אַבְרָהָם בְּכֹלָּא:

רש"י ברך את אברהם בכל. בכל עולה בגימטריא בן, ומאחר שהיה לו בן היה צריך להשיאו אשה:

נביאים - מלכים א - פרק א

(טז) וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ: וּכְרַעַת בַּת שֶׁבַע וּסְגִידַת לְמַלְכָּא וַאֲמַר מַלְכָּא מָה לִיךְ: (יז) וְתֹאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי שְׁלֹמֹה בְנֶךָ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי: וַאֲמַרַת לֵיהּ רִבּוֹנִי אַתְּ קַיֶּימְתָּא בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְאַמְתָךְ אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ יִמְלוֹךְ בַּתְרָי וְהוּא יְתֵיב עַל כָּרְסִי מַלְכוּתִי: (יח) וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלַךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעְתָּ: וּכְעַן הָא אֲדֹנִיָּה מְלָךְ וּכְעַן רִבּוֹנִי מַלְכָּא לָא יְדַעְתָּא: (יט) וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: וּנְכִיס תּוֹרִין וּפַטִּימִין וְעָאן לְסַגֵּי וְזִמִּין לְכָל בְּנֵי מַלְכָּא וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא וּלְיוֹאָב רַב חֵילָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ לָא זְמִין: (כ) וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל

עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: וְאַתָּה רִבּוֹנִי מַלְכָּא עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל סְבִירָן עֲלָךְ לְחַוָּאָה לְהוֹן מַן יִתַּב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּרִבּוֹנִי מַלְכָּא בַּתְרוֹהִי: (כא) וְהָיָה כִּשְׁכַב אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים: וִיהֵי כַּד יִשְׁכּוֹב רִבּוֹנִי מַלְכָּא עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאֶהֵי אֶנָא וּבְרִי שְׁלֹמֹה מְתָרְכִין:

רש"י **חטאים** . חסרים ומנועין מן הגדולה כמו (שופטים כ טז) : **אל השערה ולא יחטיא** . (כד) אתה אמרת . בתמיה (כה) **כי** ירד היום . שהעיר היתה : . גבוהה , ואבן הזוחלת למטה בגיא :

כתובים - משלי - פרק ה

(ג) כִּי נֹפֶת תִּטֹּפְנָה שִׂפְתֵי זָרָה וְחָלָק מִשֶּׁמֶן חִכָּהּ: (ד) וְאַחֲרִיתָהּ מָרָה כַלַּעֲנָה חַדָּה כְּחֶרֶב פִּיּוֹת: (ה) רַגְלֶיהָ יֹרְדוֹת מָוֶת שְׁאוֹל צְעָדֶיהָ יִתְמֹכוּ: (ו) אֹרַח חַיִּים פֶּן תְּפַלֵּס נָעוּ מַעְגְּלֹתֶיהָ לֹא תֵדָע: (ז) וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְאַל תָּסוּרוּ מֵאִמְרֵי פִי: (ח) הַרְחֵק מֵעָלֶיהָ דַּרְכֶּךָ וְאַל תִּקְרַב אֶל פֶּתַח בֵּיתָהּ: (ט) אַרְחֵק מִנָּהּ אָרְחֶךָ וְלֹא תִקְרַב לְתַרְעָא דְבַיְתָהּ:

משנה בבא קמא פרק ה

א. שׁוֹר שֶׁנָּגַח אֶת הַפָּרָה וְנִמְצָא עֻבָּרָהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָהּ יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָהּ יָלְדָה, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק לַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק לַוָּלָד. וְכֵן פָּרָה שֶׁנִּגְּחָה אֶת הַשּׁוֹר וְנִמְצָא וַלְדָּהּ בְּצִדָּהּ, וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִגְּחָה יָלְדָה, אִם מִשֶּׁנִּגְּחָה יָלְדָה, מְשַׁלֵּם חֲצִי נֶזֶק מִן הַפָּרָה וּרְבִיעַ נֶזֶק מִן הַוָּלָד:

ברטנורה (א) **שור שנגח את הפרה.** מעוברת: **ונמצא עוברה בצדה.** מת: ואין ידוע אם עד שלא נגחה ילדה. ולא מת מחמת הנגיחה: **אם משנגחה.** ומחמת הנגיחה הפילתו: **ורביע נזק לולד.** דתם חייב חצי נזק, והאי ולד מוטל בספק הוא, וחולקין. ומתניתין סומכוס היא דאמר ממון המוטל בספק חולקין. אבל חכמים אומרים זה כלל גדול בדין המוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כחכמים. ואפילו ניזק אומר ברי ומזיק אומר שמא, המוציא מחבירו עליו הראיה: וכן פרה שנגחה את השור וכו' משלם חצי נזק מן הפרה. אם נמצאת הפרה כדין תם שמשלם חצי נזק מגופו. ואם לא נמצאת הפרה, משלם רביע נזק מן הולד. שאם היה ידוע שקודם שילדה נגחה היה משלם כל חצי נזק מן הולד, שמעוברת שנגחה היא ועוברה נגחו. ואם לאחר שילדה נגחה לא היה משלם מן הולד כלום, שהרי הולד לא נגח ואין התם משלם אלא מגופו. עכשיו שהוא בספק, חולקים, ומן החצי נזק שיש לו לשלם משלם רביע נזק מן הולד:

ב. הַקָּדֵר שֶׁהִכְנִיס קְדֵרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וְשִׁבְּרָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. וְאִם הֶזִּקָה בָהֶן, בַּעַל הַקְּדֵרוֹת חַיָּב. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל חֲצַר חַיָּב. הִכְנִיס פֵּרוֹתָיו לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. וְאִם הֶזִּקָה בָהֶן, בַּעַל הַפֵּרוֹת חַיָּב וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב:

ברטנורה (ב) ואם הוזקה בהם בעל הפירות חייב. והני מילי שהוחלקה ונכשלה בהן. אבל אם אכלה מהן עד שמתה, בעל הפירות פטור, דהוה לה שלא תאכל:

ג. הִכְנִיס שׁוֹרוֹ לַחֲצַר בַּעַל הַבַּיִת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, וּנְגָחוֹ שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, אוֹ שֶׁנִּשְׁכּוֹ כַּלְבּוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, פָּטוּר. נָגַח הוּא שׁוֹרוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, חַיָּב. נָפַל לְבוֹרוֹ וְהִבְאִישׁ מֵימָיו, חַיָּב. הָיָה אָבִיו אוֹ בְנוֹ לְתוֹכוֹ, מְשַׁלֵּם אֶת הַכֹּפֶר. וְאִם הִכְנִיס בִּרְשׁוּת, בַּעַל הֶחָצֵר חַיָּב. רַבִּי אוֹמֵר, בְּכֻלָּן אֵינוֹ חַיָּב, עַד שֶׁיְּקַבֵּל עָלָיו לִשְׁמוֹר:

ברטנורה (ג) **היה אביו או בנו.** של בעל הבית בתוכו. והוא הדין לשאר אנשים, אלא אורחא דמלתא נקט: **משלם את הכופר.** וכגון שהיה מועד להפיל עצמו על בני אדם בבורות, והאידנא חזי ירקא בבור והפיל עצמו לבור לאכול ירקא והרג את האדם, שהשור פטור ממיתה הואיל והרג שלא בכוונה, והבעלים משלמין את הכופר, דאתרבי כופר אפילו שהרג שלא בכוונה כדאמרינן לעיל: **רבי אומר וכו'**. והלכה כרבי. הלכך אם הכניס

שורו ברשות בעל הבית סתם ולא קבל עליו לשמור, בעה"ב פטור דהא לא קבל עליה נטירותא. והמכניס נמי פטור, לפי שהכניס ברשות:

ד. שׁוֹר שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, פָּטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת. וְאָדָם שֶׁהָיָה מִתְכַּוֵּן לַחֲבֵרוֹ, וְהִכָּה אֶת הָאִשָּׁה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. כֵּיצַד מְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת, שָׁמִין אֶת הָאִשָּׁה כַּמָּה הִיא יָפָה עַד שֶׁלֹּא יָלְדָה וְכַמָּה הִיא יָפָה מְשֻׁיָּלֶדֶת. אָמַר רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, אִם כֵּן, מְשֻׁהָאִשָּׁה יוֹלֶדֶת, מַשְׁבַּחַת. אֶלָּא שָׁמִין אֶת הַוְּלָדוֹת כַּמָּה הֵן יָפִין, וְנוֹתֵן לַבַּעַל. וְאִם אֵין לְהּ בַּעַל, נוֹתֵן לְיוֹרְשָׁיו. הָיְתָה שִׁפְחָה וְנִשְׁתַּחְרְרָה, אוֹ גִּיּוֹרֶת, פָּטוּר:

ברטנורה (ד) שור שהיה מתכוין לחבירו וכו'. איידי דבעי למיתני סיפא אדם שהיה מתכוין לחבירו, תנא רישא נמי שור שהיה מתכוין לחבירו. דאפילו היה מתכוין לאשה. פטור השור מדמי ולדות, שאין חייב בדמי ולדות אלא אדם בלבד: **א"כ משהאשה יולדת משבחת**. אם כן דכך שמין כדקאמרת, אשתכח דלא יהיב ליה מידי, שהרי משהאשה יולדת משבחת, שדמיה פחותין לימכר קודם שתלד שמסוכנת היא למות בצער הלידה: **היתה שפחה ונשתחררה**. כלומר היתה משוחררת נשואה לגר או לעבד משוחרר, או גיורת נשואה לאחד מהן, ומת הבעל, פטור. דהמחזיק בנכסי הגר שמת ואין לו יורשים, זכה, וזה קודם לזכות במה שבידו. והוא הדין נמי לישראלית הנשואה לגר ומת הגר, דפטור, דהא דמי ולדות לבעל. אלא משום דסתם משוחררת וגיורת נשואות לגר ולמשוחרר, להכי נקט שפחה וגיורת:

ה. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפָתָחוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים, אוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּפָתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד וּפָתָחוֹ לִרְשׁוּת הַיָּחִיד אַחֵר, חַיָּב. הַחוֹפֵר בּוֹר בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. אֶחָד הַחוֹפֵר בּוֹר, שִׁיחַ וּמְעָרָה, חֲרִיצִין וּנְעִיצִין, חַיָּב. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר בּוֹר, מַה בּוֹר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית, עֲשָׂרָה טְפָחִים, אַף כֹּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כְּדֵי לְהָמִית עֲשָׂרָה טְפָחִים. הָיוּ פְחוּתִין מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. וְאִם הֶזֵּק בּוֹ, חַיָּב:

ברטנורה (ה) ברשות היחיד ופתחו לרשות היחיד אחרת. אע"ג דאין כאן צד רה"ר, חייב. ובלבד אם הפקיר רשותו אותה שפי הבור לתוכה: **אחד החופר בור**. הוא עשוי עגול: **שיח**. ארוך וקצר: **מערה**. מרובעת ומכוסה בקירוי, אלא שיש לה פה: **חריצין**. רחבים ומרובעים כמערה, אלא שאינן מקורין: **נעיצין**. קצרין מלמטה ורחבים מלמעלה: מה בור שיש בו כדי להמית י' טפחים. דסתם בור הוא גבוה עשרה טפחים:

ו. בּוֹר שֶׁל שְׁנֵי שֻׁתָּפִין, עָבַר עָלָיו הָרִאשׁוֹן וְלֹא כִסָּהוּ, וְהַשֵּׁנִי וְלֹא כִסָּהוּ, הַשֵּׁנִי חַיָּב. כִּסָּהוּ הָרִאשׁוֹן, וּבָא הַשֵּׁנִי וּמְצָאוֹ מְגֻלֶּה וְלֹא כִסָּהוּ, הַשֵּׁנִי חַיָּב. כִּסָּהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. נָפַל לְפָנָיו אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, פָּטוּר. לֹא כִסָּהוּ כָּרָאוּי, וְנָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר וָמֵת, חַיָּב. נָפַל לְפָנָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, חַיָּב. לְאַחֲרָיו מִקּוֹל הַכְּרִיָּה, פָּטוּר. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר וְכֵלָיו וְנִשְׁתַּבְּרוּ, חֲמוֹר וְכֵלָיו וְנִתְקָרְעוּ, חַיָּב עַל הַבְּהֵמָה וּפָטוּר עַל הַכֵּלִים. נָפַל לְתוֹכוֹ שׁוֹר חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה, וְקָטָן, חַיָּב. בֶּן אוֹ בַת, עֶבֶד אוֹ אָמָה, פָּטוּר:

ברטנורה (ו) **השני חייב**. והוא שמסר לו ראשון לשני כשהלך כסוי הבור לכסותו ולא כסהו השני: **כסהו כראוי ונפל לתוכו**. כגון שהתליע הכסוי: **נפל לפניו מקול הכריה חייב**. שהיה חופר בבור ושמע השור קול פטיש ונבעת ונפל בבור ומת, חייב. ואף על גב דכיון דמשום גרמא דקול הכריה נפל הוה לן למימר דאסתלק חיובא דבור מיניה ורמיא אפשיעותא דקול הכריה וההוא גרמא בעלמא ופטור, אפילו הכי חייב הואיל ובתוך הבור נמצא הנזק: **לאחריו מקול הכריה פטור**. אם נכשל השור מקול הכריה על שפת הבור ונפל לאחריו חוץ לבור ומת, פטור. שהרי לא נמצא הנזק בבור, וקול הכרייה גרמא בעלמא הוא ופטור: **ונשתברו, ונתקרעו**. בכלי שור שייך שבירה, העול והמחרישה. בכלי חמור שייך קריעה, חבילת בגדים ומרדעת שעל גביו: **ופטור על הכלים**. דכתיב (שמות כ"א) ונפל שמה שור או חמור, שור ולא אדם, חמור ולא כלים: **שור חרש שוטה וקטן חייב**. שור שהוא חרש ושהוא שוטה ושהוא קטן, חייב עליו אם נפל לבור. אבל שור שהוא פקח אינו חייב עליו, דאיבעי ליה לעיוני ומיזל:

ז. אֶחָד שׁוֹר וְאֶחָד כָּל בְּהֵמָה לִנְפִילַת הַבּוֹר, וּלְהַפְרָשַׁת הַר סִינַי, וּלְתַשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְלַהֲשָׁבַת אֲבֵדָה, לִפְרִיקָה, לַחֲסִימָה, לַכְּלְאַיִם, וְלַשַּׁבָּת. וְכֵן חַיָּה וְעוֹף כַּיּוֹצֵא בָּהֶן. אִם כֵּן, לָמָּה נֶאֱמַר שׁוֹר אוֹ חֲמוֹר. אֶלָּא שֶׁדִּבֶּר הַכָּתוּב בַּהוֹוֶה:

ברטנורה (ז) אחד שור ואחד כל בהמה לנפילת הבור. דכתיב (שמות כ"א) כסף ישיב לבעליו, לכל מידי דאית ליה בעלים: **ולהפרשת הר סיני**. דכתיב (שם י"ט) אם בהמה אם איש לא יחיה, וחיה בכלל בהמה. אם, לרבות את העופות: **ולתשלומי כפל**. דכתיב (שם כ"ב) על כל דבר פשע, כל מידי דבר פשיעה הוא: **להשבת אבידה**. לכל אבדת אחיך (דברים כ"ב): **לפריקה**. עזוב תעזוב עמו (שמות כ"ג). אע"ג דכתיב (שם) חמור שונאך, כל בהמה בכלל, דילפינן חמור חמור משבת שנאמר בו (דברים ה') שורך וחמורך וכל בהמתך: **לחסימה**. לא תחסום שור בדישו (שם כ"ה) ילפינן שור שור משבת: **לכלאים**. דהרבעה, אף על גב דכתיב (ויקרא י"ט) בהמתך לא תרביע כלאים, הוי נמי חיה ועוף בכלל, דילפינן בהמה בהמה משבת. וכן לענין כלאים דהנהגה דלא תחרוש בשור

ובחמור יחדיו (דברים כ"ב) ילפינן שור שור משבת, דהוא הדין לכל שני מינים של בהמה חיה ועוף. ומיהו לענין פסק ההלכה מן התורה אינו חייב אלא כשחורש ומנהיג בשני מינים שאחד טמא ואחד טהור דומיא דשור וחמור, אלא שאסרו חכמים כל שני מינים, בין ששניהם טמאים בין ששניהם טהורים: **ולשבת**. דכתיב שורך וחמורך וכל בהמתך, וחיה בכלל בהמה. וכל, רבויא הוא לרבות עופות: **שדיבר הכתוב בהווה**. בדבר הרגיל להיות:

גמרא בבא קמא דף ן' ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן חָפַר וּפָתַח וּמָסַר לָרַבִּים פָּטוּר. חָפַר וּפָתַח וְלֹא מָסַר לָרַבִּים חַיָּיב. וְכֵן מִנְהָגוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר בּוֹרוֹת שִׂיחִין וּמְעָרוֹת שֶׁהָיָה חוֹפֵר וּפוֹתֵחַ וּמוֹסֵר לָרַבִּים וּכְשֶׁשָּׁמְעוּ חֲכָמִים בַּדָּבָר אָמְרוּ קַיֵּים זֶה הֲלָכָה זוּ. הֲלָכָה זוּ וְתוּ לֹא אֶלָּא אֵימָא אַף הֲלָכָה זוּ. תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּבִתּוֹ שֶׁל נְחוּנְיָא חוֹפֵר שִׂיחִין שֶׁנִּפְלָה לְבוֹר גָּדוֹל בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רִבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא שָׁעָה רִאשׁוֹנָה אָמַר לָהֶם שָׁלוֹם. שְׁנִיָּה אָמַר לָהֶם שָׁלוֹם. שְׁלִישִׁית אָמַר לָהֶם עֲלָתָה. אָמְרוּ לְהּ מִי הֶעֱלִיךְ אָמְרָה לָהֶם זָכָר שֶׁל רְחֵלִים נִזְדַּמֵּן לִי וְזָקֵן אֶחָד מִנְּהִיגוֹ אָמְרוּ לוֹ נָבִיא אַתָּה אָמַר לָהֶם לֹא נָבִיא אָנֹכִי וְלֹא בֶן נָבִיא אָנֹכִי אֶלָּא כַּךְ אָמַרְתִּי דָּבָר שֶׁאוֹתוֹ צַדִּיק מִצְטַעֵר בּוֹ יִכָּשֵׁל בּוֹ זָרְעוֹ אָמַר רִבִּי אַחָא אַף עַל פִּי כֵן מֵת בְּנוֹ בַּצָּמָא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים נ') וּסְבִיבָיו נִשְׂעָרָה מְאֹד מְלַמֵּד שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם סְבִיבָיו אֲפִילּוּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה. רִבִּי נְחוּנְיָא אָמַר מֵהָכָא (שם פ"ט) אֵל נַעֲרָץ בְּסוֹד קְדוֹשִׁים רַבָּה וְנוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו. אָמַר רִבִּי חֲנִינָא כָּל הָאוֹמֵר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וַתָּרָן יְוָתְרוּ חַיָּיו שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל"ב) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט. אָמַר רִבִּי חָנָא וְאִיתֵימָא רִבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי מָאי דִּכְתִיב (במדבר י"ד) אֶרֶךְ אַפַּיִם וְלֹא כְתִיב אֶרֶךְ אַף אֶרֶךְ אַף אַפַּיִם לַצַּדִּיקִים וְלָרְשָׁעִים:

רש"י **ומסר לרבים**. דאמר לבני עירו הבור זה שחפרתי צריך לכם לשתות מי גשמים המתכנסים שם וראויין לשתות בהמות מהן הרי הוא מסור לכם: **חופר שיחין**. לעולי רגלים בדרכים: **שעה ראשונה**. שעדיין היא ראויה להיות חיה בתוך המים: **אמר להם שלום**. תעלה וכן פעם שניה: **שלישית**. דהוה לה שהות שתצא נפשה אם ישנה שם: **אמר להם**. כבר עלת' ודאי כדאמרי' לקמן דפשיטא דלא תמות שם: **זכר של רחלים**. אילו של יצחק: **וזקן אחד מנהיגו**. אברהם: **מצטער בו**. לחפור בורות ומערות לעולי רגלים: **וסביביו**. צדיקים הדבקים בו: **נשערה מאד**. לשון חוט השערה: **ונורא על כל סביביו**. מטיל אימת משפטיו עליהם: **ותרן**. לעבור על כל פשעים: **יותרו חייו**. יופקרו חייו וגופו שמורה אל הבריות לחטוא: **ארך אף**. משמע מאריך רוגז וממתין מליפרע ארך אפים

משמע שני רצונים אחת של טובה ואחת של רעה: **לצדיקים**. מלשלם שכר טוב לאלתר: **ולרשעים**. מליפרע מהם לאלתר:

זוהר חיי שרה דף קל"א ע"ב

רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר (תהלים קי"ט) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ כַּמָּה אִנּוּן בְּנֵי נָשָׁא טִפְּשִׁין דְּלָא יַדְעִין וְלָא מִסְתַּכְּלִין לְאִשְׁתַּדָּלָא בְּאוֹרַיְתָא בְּגִין דְּאוֹרַיְתָא כָּל חַיִּין וְכָל חֵירוּ וְכָל טוּב בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי (הַהוּא חֵירוּ דְּעָלְמָא דֵּין וּדְעָלְמָא דְּאָתֵי אִיהוּ) (נ"א הַהוּא חֵירוּ דְּעָלְמָא דְּאָתֵי אִיהוּ חַיִּין בְּעָלְמָא דֵּין), חַיֵּי אִנּוּן בְּעָלְמָא דֵּין דְּיִזְכּוּן לְיוֹמִין שְׁלֵמִין בְּהַאי עָלְמָא כְּמָה דְּאָתְּ אָמַר (שמות כ"ג) אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא וּלְיוֹמִין אֲרִיכִין בְּעָלְמָא דְּאָתֵי בְּגִין דְּאִנּוּן חַיִּין שְׁלֵמִין אִנּוּן חַיִּין דְּחִידוּ חַיֵּי בְלָא עֲצִיבוּ חַיִּין דְּאִנּוּן חַיִּין, חֵירוּ בְּעָלְמָא דֵּין חֵירוּ דְּכֹלָּא דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לָא יָכְלִין לְשַׁלְטָאָה עֲלוֹי כָּל עַמִּין דְּעָלְמָא, וְאִי תֵּימָא אִנּוּן בְּנֵי שְׁמָד, גְּזֵרָה הִיא מִלְּעֵילָּא כְּגוֹן רַבִּי עֲקִיבָא וְחַבְרוֹי וְכָךְ סָלִיק בְּמַחֲשָׁבָה חֵירוּ דְּמַלְאַךְ הַמָּוֶת יָכִיל לְשַׁלְטָאָה עֲלוֹי, וְהָכִי הוּא וַדַּאי דְּאִי אָדָם הַוָּה אִתְדַּבַּק בְּאִילָנָא דְּחַיֵּי דְּאִיהוּ אוֹרַיְתָא לָא גָּרִים מוֹתָא לֵיהּ וּלְכָל עָלְמָא, וּבְגִין כָּךְ כַּד יָהַב קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אוֹרַיְתָא לְיִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב בָּהּ חָרוּת עַל הַלּוּחוֹת וְהָא אוֹקְמוּהָ וְאִלְמָלֵא אִנּוּן לָא חָטוּ וְשָׁבְקוּ אִילָנָא דְּחַיֵּי לָא גָּרְמוּ מוֹתָא לְעָלְמָא כְּמִלְקַדְמִין, וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר (תהלים פ"ב) אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹקִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם חִבַּלְתִּוּן גַּרְמֵיכוֹן אֲכַן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וְגוֹ' וְעַל דָּא כָּל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לָא יָכִיל לְשַׁלְטָאָה עֲלוֹי הַהוּא חִוְיָא בִּישָׁא דְּאַחֲשִׁיף עָלְמָא, אָמַר רַבִּי יֵיסָא אִי הָכִי מֹשֶׁה אַמַּאי מִית דְּאִי הָכִי כֵּיוָן דְּלָא חָב לָא יָמוּת (וְאַמַּאי יָמוּת) אָמַר לֵיהּ וַדַּאי מִית אֲבָל לָא שָׁלְטָא בֵּיהּ קָאֲמִרִינָן אֶלָּא לָא מִית עַל יְדוֹי וְלָא אִסְתָּאַב בֵּיהּ וְלָא מִית וַדַּאי אֶלָּא אִתְדַּבַּק בִּשְׁכִינְתָּא וְאָזִיל לְחַיֵּי עָלְמָא וְהַאי חַי אִקְרֵי כְּמָה דְּאוֹקִימְנָא דִּכְתִיב (שמואל ב' כ"ג) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי וְגוֹ', וְעַל דָּא כָּל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא חֵירוּ אִית לֵיהּ מִכֹּלָּא בְּעָלְמָא מִשְׁעְבּוּדָא דִּשְׁאָר עַמִּין עָכּוֹ"ם חֵירוּ בְּעָלְמָא דְּאָתֵי בְּגִין דְּלָא יִתְבְּעוּן מִנֵּיהּ דִּינָא בְּהַהוּא עָלְמָא כְּלָל, תָּא חֲזֵי בְּאוֹרַיְתָא כַּמָּה רָזִין עִלָּאִין סְתִימִין אִית בָּהּ בְּגִין כָּךְ כְּתִיב (משלי ג') יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים כַּמָּה גְּנִיזִין טְמִירִין אִית בָּהּ וְעַל דָּא כַּד אִסְתַּכַּל דָּוִד בְּרוּחָא דְּחָכְמָתָא וְיָדַע כַּמָּה פְּלִיאָן נָפְקִין מֵאוֹרַיְתָא פָּתַח וְאָמַר (תהלים קי"ט) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:

תרגום הזוהר רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר, כָּתוּב (תהלים קי"ט) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ, כַּמָּה הֵם שׁוֹטִים בְּנֵי אָדָם, שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים וְאֵינָם מִסְתַּכְּלִים לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה, הִוא כָּל הַחַיִּים, וְכָל חֵירוּת, וְכָל הַטּוֹב, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. חַיִּים הוּא בָּעוֹלָם הַזֶּה, הֵינוּ שֶׁיִּזְכּוּ לְיָמִים שְׁלֵמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות כ"ג) אֶת מִסְפַּר יָמֶיךָ אֲמַלֵּא.

וְיִזְכֶּה לְיָמִים אֲרֻכִים בָּעוֹלָם הַבָּא, בִּשְׁבִיל שֶׁהֵם חַיִּים שְׁלֵמִים הֵם חַיִּים שֶׁל שִׂמְחָה, חַיִּים בְּלִי עַצְבוּת חַיִּים שֶׁהֵם חַיִּים, חֵירוּת בָּעוֹלָם הַזֶּה, חֵירוּת מִכֹּל, כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לֹא יוּכְלוּ לִשְׁלֹט עָלָיו כָּל עַמֵּי הָעוֹלָם. וְאִם תֹּאמַר, הֲרֵי אֵלּוּ בְּנֵי הַשָּׁמָד, דְּהַיְנוּ הָרוּגֵי מַלְכוּת, מֵחֲמַת שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה, בַּזְּמַן שֶׁנִּגְזְרוּ שֶׁלֹּא לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה. וּמֵשִׁיב, הוּא גְּזֵרָה מִלְּמַעְלָה, כְּמוֹ רַבִּי עֲקִיבָא וַחֲבֵרָיו, שֶׁנֶּהֶרְגוּ מִשּׁוּם שֶׁעָסְקוּ בַּתּוֹרָה, וְכָךְ עָלָה בַּמַּחֲשָׁבָה שֶׁל מַעְלָה, בָּעֵת שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם. אֲבָל בְּדֶרֶךְ כְּלָל, הַתּוֹרָה הוּא חֵירוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלֹט עָלָיו. וְכֵן הוּא בְּוַדַּאי, שֶׁהֲרֵי אִם אָדָם הָיָה מִתְדַּבֵּק בְּעֵץ הַחַיִּים, שֶׁהוּא הַתּוֹרָה, לֹא הָיָה גּוֹרֵם מָוֶת לוֹ וּלְכָל הָעוֹלָם, אֶלָּא מִשּׁוּם שֶׁעָזַב אֶת עֵץ הַחַיִּים שֶׁהוּא הַתּוֹרָה, וְאָכַל מֵעֵץ הַדַּעַת, גָּרַם מִיתָה לוֹ וְלָעוֹלָם. וּמִשּׁוּם זֶה כְּשֶׁנָּתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, מַה כָּתוּב בָּהּ, חֵרוּת עַל הַלּוּחוֹת, וּכְבָר בֵּאֲרוּהָ דְּהַיְנוּ אַל תִּקְרֵי חֵרוּת, אֶלָּא חֵירוּת כִּי נַעֲשׂוּ אָז חֵירוּת מִמַּלְאַךְ הַמָּוֶת, וְאִלְמָלֵא לֹא חָטְאוּ יִשְׂרָאֵל בָּעֵגֶל, וְלֹא עָזְבוּ אֶת עֵץ הַחַיִּים שֶׁהוּא הַתּוֹרָה, לֹא הָיוּ גּוֹרְמִים שֶׁיַּחֲזוֹר הַמָּוֶת לָעוֹלָם כְּמִתְּחִלָּה. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר, אֲנִי אָמַרְתִּי אֱלֹקִים אַתֶּם וּבְנֵי עֶלְיוֹן כֻּלְּכֶם, הַיְנוּ, בְּקַבָּלַת הַתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁחִבַּלְתֶּם בְּעַצְמְכֶם, שֶׁחָטָאתֶם. אָכֵן כְּאָדָם תְּמוּתוּן וְגוֹ'. וְעַל כֵּן כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלֹט עָלָיו, אוֹתוֹ נָחָשׁ הָרַע שֶׁהֶחֱשִׁיךְ הָעוֹלָם. אָמַר רַבִּי יֹסֵא, אִם כֵּן הוּא, שְׁמִי שֶׁלֹּא חָטָא לֹא יָמוּת. אִם כֵּן, לָמָּה מֵת מֹשֶׁה, אָמַר לוֹ וַדַּאי מֵת, אֲבָל רַק שֶׁאֵין מַלְאַךְ הַמָּוֶת שׁוֹלֵט בּוֹ אָמַרְנוּ, וְהוּא לֹא מֵת עַל יָדוֹ וְלֹא נִטְמָא בּוֹ. וְעַל כֵּן נִבְחַן שֶׁוַּדַּאי לֹא מֵת אֶלָּא שֶׁנִּתְדַּבֵּק בַּשְּׁכִינָה וְהָלַךְ לְחַיֵּי הָעוֹלָם. וְכָזֶה, נִקְרָא חַי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרְנוּ, בַּמֶּה שֶׁכָּתוּב, (שמואל ב' כ"ג) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי וְגוֹ'. וְעַל כֵּן כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יֶשׁ לוֹ חֵירוּת מִכֹּל, חֵירוּת בָּעוֹלָם הַזֶּה מִשִּׁעְבּוּד אוּמוֹת הָעוֹלָם עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, וְחֵירוּת בָּעוֹלָם הַבָּא, כִּי לֹא יִדְרְשׁוּ מִמֶּנּוּ דִּין וְחֶשְׁבּוֹן כְּלָל בָּעוֹלָם הַהוּא. בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה סוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים סְתוּמִים יֵשׁ בַּתּוֹרָה. מִשּׁוּם זֶה כָּתוּב, (משלי ג') יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים. כַּמָּה אוֹצָרוֹת נִסְתָּרִים יֵשׁ בָּהּ, וְעַל כֵּן, כְּשֶׁנִּסְתַּכֵּל דָּוִד בַּתּוֹרָה בְּרוּחַ הַחָכְמָה. וְיָדַע כַּמָּה פְּלִיאוֹת יוֹצְאוֹת מֵהַתּוֹרָה, פָּתַח וְאָמַר, (תהלים קי"ט) גַּל עֵינַי וְאַבִּיטָה נִפְלָאוֹת מִתּוֹרָתֶךָ:

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ה

א. וּמִנַּיִן שֶׁאֲפִלּוּ בִּמְקוֹם סַכָּנַת נְפָשׁוֹת אֵין עוֹבְרִין עַל אַחַת מִשְּׁלֹשָׁה עֲבֵירוֹת אֵלּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו') וְאָהַבְתָּ אֵת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ וַהֲרִיגַת נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל לְרַפְּאוֹת נֶפֶשׁ אַחֶרֶת אוֹ לְהַצִּיל אָדָם מִיַּד אָנָס דָּבָר שֶׁהַדַּעַת נוֹטָה לוֹ הוּא שֶׁאֵין מְאַבְּדִין נֶפֶשׁ מִפְּנֵי נֶפֶשׁ וַעֲרָיוֹת הוּקְשׁוּ לְנַפָּשׁוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שם כב)

כִּי כַּאֲשֶׁר יָקוּם אִישׁ עַל רֵעֵהוּ וּרְצָחוֹ נֶפֶשׁ כֵּן הַדָּבָר הַזֶּה: **ב**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁאֵין מִתְרַפְּאִין בִּשְׁאַר אִסּוּרִין אֶלָּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה בִּזְמַן שֶׁהֵן דֶּרֶךְ הֲנָאָתָן כְּגוֹן שֶׁמַּאֲכִילִין אֶת הַחוֹלֶה שְׁקָצִים וּרְמָשִׂים אוֹ חָמֵץ בַּפֶּסַח אוֹ שֶׁמַּאֲכִילִין אוֹתוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים אֲבָל שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן כְּגוֹן שֶׁעוֹשִׁין לוֹ רְטִיָּה אוֹ מְלוּגְמָא מֵחֲמֵץ אוֹ מֵעָרְלָה אוֹ שֶׁמַּשְׁקִין אוֹתוֹ דְּבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מַר מְעוּרָב עִם אִיסּוּרֵי מַאֲכָל שֶׁהֲרֵי אֵין בָּהֶם הֲנָאָה לְחֵיךְ הֲרֵי זֶה מוּתָּר וַאֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה חוּץ מִכִּלְאֵי הַכֶּרֶם וּבְשָׂר בֶּחָלָב שֶׁהֵן אֲסוּרִים אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן לְפִיכָךְ אֵין מִתְרַפְּאִין מֵהֶן אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הֲנָאָתָן אֶלָּא בְּמָקוֹם סַכָּנָה: **ג**. מִי שֶׁנָּתַן עֵינָיו בְּאִשָּׁה וְחָלָה וְנָטָה לָמוּת וְאָמְרוּ הָרוֹפְאִים אֵין לוֹ רְפוּאָה עַד שֶׁתִּבְעֲלֶנּוּ לוֹ יָמוּת וְאַל תִּבְעֲלֶנּוּ לוֹ אֲפִלּוּ הָיְתָה פְּנוּיָה וַאֲפִלּוּ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר אֵין מוֹרִין לוֹ בְּכָךְ וְיָמוּת וְלֹא יוֹרוּ לוֹ לְדַבֵּר עִמָּהּ מֵאֲחוֹרֵי הַגָּדֵר שֶׁלֹּא יִהְיוּ בָּנוֹת יִשְׂרָאֵל הֶפְקֵר וְיָבוֹאוּ בִּדְבָרִים אֵלּוּ לִפְרוֹץ בָּעֲרָיוֹת:

מוסר

מספר הרוקח דף כ' ע"א

בְּבְרִיתָא דְּרִבִּי פִּנְחָס יֶשׁ עוֹבְדִין לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּיִרְאָה וּבְאֵימָה גְּדוֹלָה וּפַחַד מְרֻבֶּה וּמִתְפַּלְּלִין לְהִנָּצֵל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת עַל הַמּוֹעָלִין בְּמִצְוֹתָיו וְעַל הָעוֹבְרִים פִּקּוּדָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בֵּין בָּעוֹלָם הַזֶּה בֵּין בָּעוֹלָם הַבָּא בָּעוֹלָם הַזֶּה מִן הַחֲלָאִים וְהַמַּכּוֹת וְהַמַּכְאוֹבוֹת וְשֶׁלֹּא יִצְטָרְכוּ לַבְּרִיּוֹת וְשֶׁלֹּא יִמְשְׁלוּ בָם זָרִים וְלֹא יִרְאוּ מִיתָה אוֹ דָּבָר רַע בְּזַרְעָם וּכְדֵי שֶׁיְּמַלְּאוּ יְמֵיהֶם בְּטוּב וּבִבְרָכָה. וּבָעוֹלָם הַבָּא לְהִנָּצֵל מִן הַפֻּרְעָנוּת וּמִן הַשְּׁחִיתוּת וּמִן יְקִידוּת אֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנֹּם הָעֲתִידָה לְלַהֵט וּלְבַעֵר אֶת הָרְשָׁעִים לְיוֹם הַדִּין הַגָּדוֹל. שׁוֹרֶשׁ הַיִּרְאָה שֶׁקְּשָׁה לוֹ לַעֲשׂוֹת וְעוֹזֵב תַּאֲוָתוֹ וְיִצְרוֹ בַּעֲבוּר יִרְאַת הַשֵּׁם וְיִרָא פֶּן לֹא יִהְיֶה תָּמִים לְפָנֵי ה' כְּמוֹ אַבְרָהָם דִּכְתִיב (בראשית כב) כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה כִּי זֶה גָּדוֹל מִן הַנִּסְיוֹנוֹת וְכֵן עוֹבַדְיָה הָיָה יָרֵא וְקָשֶׁה לוֹ מִפְּנֵי אִיזֶבֶל. יִרְאוּ אֶת ה' קְדוֹשָׁיו דִּבְרִים הַקָּשִׁים לַלֵּב וְיִרְאַת מַאֱלֹהֶיךָ דְּבָרִים הַמְסוּרִים לַלֵּב. אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ תִּירָא לְרִבּוֹת תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וּמוֹרָא רַבְּךָ כְּמוֹרָא שָׁמָיִם:

חיי שרה יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל עַבְדּוֹ זְקַן בֵּיתוֹ הַמֹּשֵׁל בְּכָל אֲשֶׁר לוֹ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יָרֵכִי: וַאֲמַר אַבְרָהָם לְעַבְדֵּהּ סָבָא דְּבֵיתֵהּ דְּשַׁלִּיט בְּכָל דִּי לֵהּ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי:

רש"י זקן ביתו. לפי שהוא דבוק נקוד זקן: תחת ירכי. לפי שהנשבע צריך שיטול בידו חפץ של מצוה, כגון ספר תורה או תפלין, והמילה היתה מצוה ראשונה לו ובאה לו על ידי צער והיתה חביבה עליו ונטלה:

(ג) וְאַשְׁבִּיעֲךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וֵאלֹהֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּקִרְבּוֹ: וְאֶקְיֶם עָלֶךָ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא וֵאלָהָא דְאַרְעָא דְּלָא תִסַּב אִתְּתָא לְבָרִי מִבְּנַת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בֵּינֵיהוֹן: (ד) כִּי אֶל אַרְצִי וְאֶל מוֹלַדְתִּי תֵּלֵךְ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי לְיִצְחָק: אֱלָהֵין לְאַרְעִי וּלְיַלְדוּתִי תֵּיזֵיל וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי לְיִצְחָק: (ה) וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָעֶבֶד אוּלַי לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרַי אֶל הָאָרֶץ הַזֹּאת הֲהָשֵׁב אָשִׁיב אֶת בִּנְךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יָצָאתָ מִשָּׁם: וַאֲמַר לֵהּ עַבְדָּא מָאִים לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַתְרַי לְאַרְעָא הָדָא הַאָתְבָא אָתֵיב יָת בְּרָךְ לְאַרְעָא דִּי נְפַקְתָּא מִתַּמָּן: (ו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תָּשִׁיב אֶת בְּנִי שָׁמָּה: וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם אִסְתַּמַּר לָךְ דִּילְמָא תָּתֵיב יָת בְּרִי לְתַמָּן:

נביאים - מלכים א - פרק א

(כב) וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא: וְהָא עוֹד דְּהִיא מְמַלְלָא עִם מַלְכָּא וְנָתָן נְבִיָּא אֲתָא: (כג) וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל אַפָּיו אָרְצָה: וְחַוִיאוּ לְמַלְכָּא לְמֵימַר הָא נָתָן נְבִיָּא וַאֲתָא קֳדָם מַלְכָּא וּסְגִיד לְמַלְכָּא עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא: (כד) וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי: וַאֲמַר נָתָן רִבּוֹנִי מַלְכָּא אַתְּ אֱמַרְתְּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלוֹךְ בַּתְרַי וְהוּא יְתִיב עַל כָּרְסֵי מַלְכוּתִי: (כה) כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְלִשָּׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: אֱרֵי נְחַת יוֹמָא דֵּין וּנְכֵיס תּוֹרִין וּפַטִּימִין וְעָאן לִסְגֵּי וְזַמִּין לְכָל בְּנֵי מַלְכָּא וּלְרַבּוֹנֵי חֵילָא וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא וְהָא אִנּוּן אָכְלִין וְשָׁתָן קֳדָמוֹהִי וַאֲמַרוּ יַצְלַח מַלְכָּא אֲדֹנִיָּהוּ: (כו) וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: וְלִי דַּאֲנָא עַבְדָּךְ וּלְצָדוֹק כַּהֲנָא וְלִבְנָיָהוּ בַר יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ לָא זַמִּין:

כתובים - משלי - פרק ה

(ט) פֶּן תִּתֵּן לַאֲחֵרִים הוֹדֶךָ וּשְׁנוֹתֶיךָ לְאַכְזָרִי: דִּלְמָא תִתֵּן לְאָחֳרָנֵי חֵילָךְ וּשְׁנָיָךְ לְנוּכְרָאִין:

רש"י פן תתן לאחרים הודך . פן תפנה לבך לאלהים אחרים לתת להם תפארת הודך ושבחך : **ושנותיך לאכזרי** . לשר של גיהנם :

(י) פֶּן יִשְׂבְּעוּ זָרִים כֹּחֶךָ וַעֲצָבֶיךָ בְּבֵית נָכְרִי: דִּלְמָא נִשְׂבְּעוּן נוּכְרָאֵי חֵילָךְ וְלֵעוּתָךְ תְּעַל לְבֵיתָא דְאָחֳרִינֵי:

רש"י **פן ישבעו זרים כחך** . נביאי הבעל הגובין ממון בשקריהם ובפחזותם : **ועצביך** . עצביך ויגיעך שנעצבת וטרחת בו : **בבית נכרי** . בבית עו"ג :

(יא) וְנָהַמְתָּ בְאַחֲרִיתֶךָ בִּכְלוֹת בְּשָׂרְךָ וּשְׁאֵרֶךָ: וְתֹאמַר הוֹם בְּסוֹפֶךָ עַד מַה דְּיִגְמַר בִּשְׂרָךְ וְגוּשְׁמָךְ: רש"י **ונהמת באחריתך** . סוף שתנהום באחריתך :

(יב) וְאָמַרְתָּ אֵיךְ שָׂנֵאתִי מוּסָר וְתוֹכַחַת נָאַץ לִבִּי: וְתֵימַר הֵיכְנָא סְנֵית מַרְדוּתָא וּמַכְסָנוּתָא אַשְׁלֵי לִבִּי: (יג) וְלֹא שָׁמַעְתִּי בְּקוֹל מוֹרָי וְלִמְלַמְּדַי לֹא הִטֵּיתִי אָזְנִי: וְלָא שְׁמַעֵית קָלָא דְמָרְוָתַי וּלְמַלְּפָנַי לָא צְלֵית אָדְנִי:

משנה זבחים פרק ה

א. אֵיזֶהוּ מָקוֹמָן שֶׁל זְבָחִים, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, פֶּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל בֵּין הַבַּדִּים וְעַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב. מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אִם לֹא נָתַן, לֹא עִכֵּב:

ברטנורה (א) **איזהו מקומן של זבחים**. קדשי קדשים. עולות וחטאות ואשמות: **שחיטתן בצפון**. עולה בהדיא כתיב בה (שם א) ושחט אותו על ירך המזבח צפונה. חטאת כתיב בה (שם ו) במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת. אשם כתיב ביה (שם ז) במקום אשר ישחטו את העולה ישחטו את האשם: **שחיטתן בצפון**. והא דלא תני הכא וקבול דמן בכלי שרת בצפון, אע"ג דכולהו קבלת דמן בצפון במקום שחיטה, דסמוך לשחיטה כתיב ולקח מדם הפר, אלא, משום דאיכא אשמו של מצורע שהכהן היה מקבל מקצת דמו בכפו, דכתיב (ויקרא יד) ולקח הכהן מדם האשם ונתן, מה נתינה בעצמו של כהן אף לקיחה בעצמו של כהן, ומשם הכי לא כתב הכא וקבול דמן, שאין קבול דמן שוה. ומשום דלא סגי ליה בלא קבלת כלי, שלאחר שקבל כהן אחד למקצת דם בידו היה כהן אחר מקבל הדם בכלי, משום הכי הדר תני בהדיא אשם מצורע אשם תלוי שחיטתן בצפון וקבול דמן בכלי שרת בצפון: **פר ושעיר של יום הכפורים**. אע"ג דצפון בעולה הוא דכתיב, הקדים תנא לחטאות בריש, דאיידי דאתיא מדרשא חביבא ליה. וחטאות פנימיות איידי דנכנס דמן לפני ולפנים חביבא ליה ואקדמינהו לשאר חטאות. ואינהו נמי שחיטתן בצפון דכתיב (שם ד) ושחט את החטאת במקום העולה, וקרא יתירא הוא, דהא כתיב במקום אשר תשחט העולה תשחט החטאת, אלא זה בנה אב לכל החטאות שיהו טעונות צפון: **וקבול דמן בכלי שרת**. דכתיב בעולת סיני (שמות כד) וישם באגנות, וממנו למדו כל הזבחים להיות טעונים כלי: **הזיה על בין הבדים**. עומד בין שני בדי ארון ומזה אחת למעלה ושבע למטה כנגד עוביה של כפורת, ולא היו נוגעים בה: **ועל הפרוכת**. דכתיב (ויקרא טז) וכן יעשה לאהל מועד: **ועל מזבח הזהב**. כדכתיב ויצא אל המזבח. בסדר עבודת יום הכפורים בפרשת אחרי מות: **מתנה אחת מהן מעכבת**. כדאמרן בפרק

בית שמאי [לעיל בפרק ד' משנה ב] דבפר העלם דבר כתיב ועשה לפר כאשר עשה לפר החטאת כן יעשה לו, וקרא יתירא הוא, לעכב שאם חסר אחת מן המתנות לא כפר. ודרשינן ועשה לפר, זה פר יום הכפורים דבדידיה נמי מתנה אחת מעכבת כמו פר העלם דבר: שיירי הדם היה שופך על יסוד מערבי. כדכתיב (ויקרא ד) אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אוהל מועד, ואוהל מועד למערבו של מזבח החיצון היה: **אם לא נתן**. שיירי הדם ליסוד. לא עכב הכפרה. דבתר הזאות ומתן דמים לפנים, כתיב (שם טז) וכלה מכפר את הקודש, דמשמע שכבר שלמו כל הכפרות כולן:

ב. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן הַזָּיָה עַל הַפָּרֹכֶת וְעַל מִזְבַּח הַזָּהָב. מַתָּנָה אַחַת מֵהֶן מְעַכֶּבֶת. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד מַעֲרָבִי שֶׁל מִזְבַּח הַחִיצוֹן. אִם לֹא נָתַן, לֹא עִכֵּב. אֵלּוּ וְאֵלּוּ נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן:

ברטנורה (**ב**) **פרים הנשרפים**. פר העלם ופר כהן משיח, שאין נאכלים לכהנים אלא נשרפים חוץ לירושלים: **ושעירים הנשרפים**. שעירי עבודה זרה, שהוקשו לפר העלם לכל דבריהם: **הזיה על הפרוכת**. שבע הזיות על הפרוכת. אבל בין הבדים לא כתיב בהו הזיה כמו בפר של יום כפור דכתיב ביה (שם) והזה באצבעו על פני הכפורת: **אלו ואלו**. של יום הכפורים ושאר הנשרפים: **נשרפים בבית הדשן**. למקום שמוציאים שם את הדשן של מזבח החיצון, דכתיב ביה (שם ו) והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה. ובפרים הנשרפים כתיב (שם ד) אל שפך הדשן ישרף:

ג. חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד. אֵלּוּ הֵן חַטֹּאת הַצִּבּוּר, שְׂעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן אַרְבַּע מַתָּנוֹת עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת, כֵּיצַד, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב, וּבָא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, מִזְרָחִית צְפוֹנִית, צְפוֹנִית מַעֲרָבִית, מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית. שְׁיָרֵי הַדָּם הָיָה שׁוֹפֵךְ עַל יְסוֹד דְּרוֹמִי, וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

ברטנורה (**ג**) **אלו הן חטאות הצבור**. שאנו צריכין להזכירם, שהרי הפנימיות כבר נשנו: **שעירי ראשי חדשים ושל מועדות**. שהן על מזבח החיצון: **שחיטתן בצפון**. שהרי למדנו בבנין אב לכל החטאות שהן טעונות צפון: **עלה בכבש ופנה לסובב**. מפני שדמה ניתן על הקרנות ובאצבע, צריך לעמוד על גבי סובב. אבל בכל שאר הדמים שהן התחתונים מן החוט ולמטה, עומד על הרצפה אצל זויות המזבח וזורק מן הכלי וכל מקום שיגיע למזבח כשר: **ובא לו לקרן דרומית מזרחית**. שבה הוא פוגע ראשון, כדקיימא לן (יומא דף טו) כל פינות שאתה פונה לא יהיו אלא דרך ימין, והכבש בדרום, וכשעולה בו ופניו למזבח נמצא ימינו למזרח ופונה לימינו למזרח ובא לו לאותה הקרן, והולך ומקיף בסובב

דרך ימין ופניו למזבח מן הדרום למזרח, וממזרח לצפון, ומצפון למערב, דהיינו דרך ימין. ואמה על אמה ברום אמה הנתון בראש המזבח בכל זוית שבו, קרויה קרן: **על יסוד דרומית**. וילפינן ירידתו מן הכבש בחטאות החיצונות ושיירי הדם בידו, מיציאתו מן ההיכל ושיריים הפנימים בידו, מה יציאתו מן ההיכל היה נותן שיירי הדם בסמוך לו שהוא יסוד מערבי כדכתיב (ויקרא ד) אשר פתח אהל מועד, דהיינו לצד מערב שהוא סמוך להיכל, אף ירידתו מן הכבש מתן השיריים בסמוך לו, דהיינו יסוד דרומי הסמוך לכבש, שהכבש בדרום: **לפנים מן הקלעים**. לפי שבמשכן היו קלעים היקף לחצר אהל מועד, ובחטאת כתיב (שם ו) במקום קדוש תאכל בחצר אהל מועד. ובבית עולמים היתה חומת העזרה במקום הקלעים: **לזכרי כהונה**. דגבי חטאת ואשם ומנחה כתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה: **בכל מאכל**. משום דבעי למתני בפסח דאינו נאכל אלא צלי, תנא בכולהו בכל מאכל: **ליום ולילה**. דכתיב (שם ז) ובשר זבח תודת שלמיו ביום קרבנו יאכל, למדנו שתודה נאכלת ליום אחד. חטאת ואשם מנין, תלמוד לומר זבח: **עד חצות**. סייג עשו חכמים לתורה להרחיק את האדם מן העבירה. דהא קרא לא יניח ממנו עד בוקר קאמר:

ד. הָעוֹלָה, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שְׁחִיטָתָהּ בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָהּ בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָהּ טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וּטְעוּנָה הֶפְשֵׁט וְנִתּוּחַ וְכָלִיל לְאִשִּׁים:

ברטנורה (ד) **העולה קדשי קדשים**. היא. ליפסל ביוצא, ובטבול יום, ובמחוסר כפורים, ומועלים בה. ומשום דלא כתיב בה בקרא קודש קדשים היא כמו בחטאת ואשם, אשמועינן תנא הכא דהיא נמי קדשי קדשים כחטאת ואשם, שהרי היא שוה להם למקום שחיטתן וקבלת דמן: **שתי מתנות**. בקרן מזרחית צפונית, ובקרן מערבית דרומית שכנגדה באלכסון. וטעמא, משום דקרן מזרחית דרומית לא היה לו יסוד לפי שלא היה בחלקו של בנימין שנתנבא יעקב עליו (בראשית מט) בבוקר יאכל עד, באחסנתיה יתבני מקדשא, דבר המקודש לדמים לא יהא אלא בחלקו של בנימין, ואותו הקרן לא היה בחלקו, שהמזבח היה תופס בחלקו של יהודה אמה במזרחו ואמה בדרומו כל אורך מזרח ודרום בעובי אמה, אלא שלא היתה אמה שבמזרח על פני כל המזרח, שכשמגיע לקרן מזרחית צפונית היתה כלה בתוך אמה לקרן, וכן אכילת האמה הדרומית לא היתה מהלכת על פני כל הדרום, שכשמגיע לקרן דרומית מערבית היתה כלה סמוך לקרן אמה. נמצא יסוד לשלש הקרנות. הלכך היה מתחיל בקרן צפונית מזרחית הואיל וקרן דרומית מזרחית אין לה יסוד לפי שלא היתה בחלקו של טורף שנתנבא עליו יעקב. ועולה טעונה תחלת מתן דמה כנגד היסוד, הלכך בעי הנך תרתי דאמרן. דשתי מתנות

שהן ארבע בעינן, כדי שיהא מתן הדם בארבע רוחות המזבח, דכתיב (ויקרא א) וזרקו את הדם על המזבח סביב, אי וזרקו יכול יזרקנו בזריקה אחת, תלמוד לומר סביב, ואי אפשר להקיף בזריקה אחת. אי סביב יכול יקיפנו כחוט, תלמוד לומר וזרקו, ואין זריקה אלא מרחוק, וכחוט אי אפשר להקיף אלא באצבע. הא כיצד, נותן שתי מתנות שהן ארבע: **וטעונה הפשט ונתוח**. כדכתיב (שם) והפשיט את העולה ונתח אותה לנתחיה: **וכליל לאשים**. כולה נשרפת על גבי האש:

ה. זִבְחֵי שַׁלְמֵי צִבּוּר וַאֲשָׁמוֹת. אֵלּוּ הֵן אֲשָׁם גְּזֵלוֹת, אֲשָׁם מְעִילוֹת, אֲשָׁם שִׁפְחָה חֲרוּפָה, אֲשָׁם נָזִיר, אֲשָׁם מְצוֹרָע, אֲשָׁם תָּלוּי, שְׁחִיטָתָן בַּצָּפוֹן, וְקִבּוּל דָּמָן בִּכְלִי שָׁרֵת בַּצָּפוֹן, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

ברטנורה (ה) **זבחי שלמי צבור**. כבשי עצרת: **אשם גזילות**. האמור בשבועת הפקדון: **אשם מעילות**. הנהנה מן ההקדש: **אשם שפחה חרופה**. הבא על שפחה שחציה שפחה וחציה בת חורין המיועדת לעבד עברי שמותר בשפחה ובבת חורין: **אשר נזיר**. שנטמא במת. דכתיב ביה (במדבר ו) והזיר לה' את ימי נזרו [וגו']: **אשם תלוי**. ספק שגג בדבר שחייבין על זדונו כרת, ספק לא שגג. והוא כתיב בויקרא אצל אשם מעילות: **אשם ודאי**. לא גרסינן. שכל אלו אשם ודאי הן, חוץ מאשם תלוי: **שתי מתנות שהן ארבע**. דבאשם נמי כתיב זריקה וכתיב סביב: **ונאכלין לפנים מן הקלעים**. דכתיב באשם (במדבר יח) בקודש הקדשים תאכלנו. וזבחי שלמי צבור סמך אותן הכתוב לחטאת דכתיב (ויקרא כג) ועשיתם שעיר עזים אחד לחטאת ושני כבשים בני שנה לזבח שלמים, לומר לך שדינן כחטאת שאין נאכלין אלא לפנים מן הקלעים ולזכרי כהונה. אבל אין טעונים ארבע מתנות כחטאת, שאין לך בכל הקרבנות מי שטעון ארבע מתנות אלא חטאת בלבד:

ו. הַתּוֹדָה וְאֵל נָזִיר, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וָלַיְלָה עַד חֲצוֹת. הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָהֶם, אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

ברטנורה (ו) **התודה ואיל נזיר קדשים קלים**. אין מועלין בהן: **שחיטתן בכל מקום**. אין טעונים שחיטה בצפון: **ונאכלים בכל העיר**. דגבי חטאת כתיב (שם י) ואכלתם אותה במקום קדוש, ואין שלמים במקום קדוש אלא במקום טהור דהיינו בכל העיר שהוא מקום טהור מליכנס שם מצורעים: **לכל אדם**. לזרים: **ליום ולילה**. בתודה כתיב (שם ז) ביום קרבנו יאכל לא יניח ממנו עד בוקר. ותניא, תודת שלמיו, לרבות שלמי נזיר: **המורם מהם**. חזה ושוק שנתן מהם לכהן כשאר שלמים, דתודה לשלמים אתקוש, דכתיב

(שם) וזאת תורת זבח השלמים וגו' אם על תודה וגו'. וארבע חלות מארבעה מינים שבה כדכתיב (שם) אחד מכל קרבן לכהן הזורק וגו'. ומורם מאיל נזיר, זרוע בשלה וחזה ושוק וחלת מצה אחת ורקיק אחד: **כיוצא בהן**. נאכלים בכל העיר ליום ולילה: **לכהנים לנשיהם**. כדכתיב (שם י) ואת חזה התנופה וגו' תאכלו במקום טהור אתה ובניך ובנותיך:

ז. שְׁלָמִים, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן שְׁתֵּי מַתָּנוֹת שֶׁהֵן אַרְבַּע, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר לְכָל אָדָם בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַמּוּרָם מֵהֶם כַּיּוֹצֵא בָּהֶם, אֶלָּא שֶׁהַמּוּרָם נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, לִנְשֵׁיהֶם וְלִבְנֵיהֶם וּלְעַבְדֵיהֶם:

ברטנורה (ז) **שחיטתן בכל מקום בעזרה**. שלש פרשיות נאמרו בשחיטת שלמים, חדא בבן בקר, וחדא בכשב, וחדא בעז. בקמייתא כתיב ושחטו פתח אהל מועד, ובתרתי בתרייתא כתיב לפני אהל מועד, להכשיר בשלמים (שם ז) והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף:

ח. הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, קָדָשִׁים קַלִּים, שְׁחִיטָתָן בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְדָמָן טָעוּן מַתָּנָה אֶחָת, וּבִלְבָד שֶׁיִּתֵּן כְּנֶגֶד הַיְסוֹד. שִׁנָּה בַּאֲכִילָתָן, הַבְּכוֹר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, וְהַמַּעֲשֵׂר לְכָל אָדָם, וְנֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר (לְכָל אָדָם) בְּכָל מַאֲכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הַפֶּסַח אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בַּלַּיְלָה, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא עַד חֲצוֹת, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לִמְנוּיָיו, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא צָלִי:

ברטנורה (ח) **והמעשר**. מעשר בהמה: **ודמן טעון מתנה אחת**. דלא כתיב בהו סביב, אלא ואת דמם תזרוק כתיב גבי בכור. והנך נמי מהתם ילפינן, מדלא כתיב ואת דמו אלא ואת דמם: **כנגד היסוד**. במקום שיש יסוד תחתיו, למעוטי מזרחית דרומית שאין שם יסוד, כדאמרן. ובכור ומעשר ופסח טעונים יסוד, דילפינן זריקה זריקה לגזירה שוה מעולה, ובעולה כתיב (שם ד) אל יסוד מזבח העולה: **שינה באכילתן**. זה מזה. אע"פ שהשוה אותן למתן דמים: **הבכור נאכל לכהנים**. כדכתיב (במדבר יח) ובשרם יהיה לך: **והמעשר לכל אדם**. שלא מצינו בכל התורה שיהיה לכהנים חלק בו: **ונאכלין בכל העיר**. דכתיב (דברים יב) והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם, ותניא, בשני מעשרות הכתוב מדבר חד מעשר בהמה וחד מעשר דגן. וכתיב בההוא קרא ובכורות בקרכם וצאנכם, ומדלא קבע להו מחיצה שמע מינה דמעשר ובכור נאכלים בכל העיר: **לשני ימים ולילה אחד**. דבבכור הוא אומר ובשרם יהיה לך כחזה התנופה וכשוק הימין, הקישו הכתוב לחזה ושוק, מה חזה ושוק של שלמים לשני ימים ולילה אחד, אף בכור לשני ימים ולילה אחד, ומעשר כבכור: **למנוייו**. לאותם שנמנו בדמי לקיחתו, כדכתיב (שמות יב) איש לפי אכלו תכוסו:

גמרא זבחים דף נ"ז ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן מִנַּיִן לַבְּכוֹר שֶׁנֶּאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י"ח) וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ כַּחֲזֵה הַתְּנוּפָה וּכְשׁוֹק הַיָּמִין. הִקִּישׁוֹ הַכָּתוּב לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים מַה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. וְזוֹ שְׁאֵלָה נִשְׁאֲלָה לִפְנֵי חֲכָמִים בְּכֶרֶם בְּיַבְנֶה בְּכוֹר לְכַמָּה נֶאֱכָל נֶעֱנָה רַבִּי טַרְפוֹן וְאָמַר לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. הָיָה שָׁם תַּלְמִיד אֶחָד שֶׁבָּא לְבֵית הַמִּדְרָשׁ לִפְנֵי חֲכָמִים תְּחִלָּה וְרִבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי שְׁמוֹ אָמַר לוֹ רִבִּי מְנַיִן לָךְ. אָמַר לוֹ בְּנֵי שְׁלָמִים קָדְשִׁים קַלִּים וּבְכוֹר קָדְשִׁים קַלִּים מַה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אָמַר לוֹ רִבִּי בְּכוֹר מַתָּנָה לַכֹּהֵן וְחַטָּאת וְאָשָׁם מַתְּנָה לַכֹּהֵן מַה חַטָּאת וְאָשָׁם לְיוֹם וְלַיְלָה אַף בְּכוֹר לְיוֹם וְלַיְלָה. אָמַר לוֹ נָדוּן דָּבָר מִ (תוֹךְ) דָּבָר וְנִלְמוֹד דָּבָר מִ (תּוֹךְ) דָּבָר מַה שְׁלָמִים אֵין בָּאִים עַל חֵטְא אַף בְּכוֹר אֵינוֹ בָּא עַל חֵטְא מַה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד. אָמַר לוֹ רִבִּי נָדוּן דָּבָר מִדָּבָר וְילֵמֵד דָּבָר מִדָּבָר. חַטָּאת וְאָשָׁם מַתְּנָה לַכֹּהֵן וּבְכוֹר מַתָּנָה לַכֹּהֵן מַה חַטָּאת וְאָשָׁם אֵין בָּאִים בְּנֶדֶר וּנְדָבָה אַף בְּכוֹר אֵינוֹ בָּא בְּנֶדֶר וּנְדָבָה. מַה חַטָּאת וְאָשָׁם נֶאֱכָלִים לְיוֹם אֶחָד אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לְיוֹם אֶחָד קַפֵּץ רִבִּי עֲקִיבָא וְנִסְתַּלֵּק רִבִּי טַרְפוֹן אָמַר לוֹ הֲרֵי הוּא אוֹמֵר וּבְשָׂרָם יִהְיֶה לָךְ וגו' הִקִּישָׁן הַכָּתוּב לְחָזֶה וְשׁוֹק שֶׁל שְׁלָמִים מַה שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד אַף בְּכוֹר נֶאֱכָל לִשְׁנֵי יָמִים וְלַיְלָה אֶחָד:

רש"י **ובשרם יהיה לך**. בבכור כתיב: **לחזה ושוק של שלמים**. ולקמיה פריך לשל תודה אקשינן: **בכרם**. תלמידי חכמים יושבים שורות שורות ככרם כך מפורש בברכות ירושלמי: **שבא לבית המדרש תחילה**. היא היתה תחילת ביאתו לפניהם ביבנה: **חטאת ואשם מתנה לכהן**. אבל שלמים לבעלים: **נדון דבר מדבר**. כלומר שכמותו ודומה לו: **אין באים על חטא**. כחטאת וכאשם: **אינו בא בנדר ובנדבה**. לאפוקי שלמים דבאין בנדר ובנדבה: **ונסתלק**. נשתתק: **הקישן הכתוב**. ואין משיבין על ההיקש:

זוהר חיי שרה דף קל"ב ע"ב

פְּתַח וְאָמַר (תהלים ל"ט) שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ מַאי טַעֲמָא שִׁמְעָא וְלָא שְׁמַע בַּאֲתַר חַד כְּתִיב שְׁמַע יְיָ וְחָנֵנִי וגו' וּבַאֲתַר אָחֳרָא שִׁמְעָה אֶלָּא בְּכָל אֲתַר לְזִמְנִין שְׁמַע לְדָכוּרָא וּלְזִמְנִין שִׁמְעָה לְנוּקְבָא, שִׁמְעָה כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם י"ז) שִׁמְעָה יְיָ צֶדֶק וגו' שְׁמַע כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם ל') שְׁמַע יְיָ וְחָנֵנִי (משלי א') שְׁמַע בְּנִי (דברים כ"ז) הַסְכֵּת וּשְׁמַע וְהָכָא שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ בְּגִין דְּהַאי (דאיהו) דַּרְגָּא דְּמִקַּבְּלָא כָּל צְלוֹתִין דְּעָלְמָא וְהָא תְּנֵינָן דְּעָבְדָא מְנַיְּהוּ עֲטָרָה וְשַׁוּוֹ לָהּ בְּרֵישָׁא דְּצַדִּיק חֵי עוֹלָמִים דִּכְתִיב (משלי י') בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וְעַל דָּא שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ, שִׁמְעָה תְפִלָּתִי יְיָ דָּא צְלוֹתָא דִּי בְלַחַשׁ וְשַׁוְעָתִי

הַאֲזִינָה דְּא צְלוֹתָא דְּאָרִים בַּר נַשׁ קֳלֵיהּ בְּעַקְתֵיהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ב') וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹקִים וּמַהוּ שַׁוְעָתָם אֶלָּא דְּבִצְלוֹתֵיהּ אָרִים קֳלֵיהּ וְזָקִיף עֵינוֹי לְעֵילָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה כ"ב) וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר, וּצְלוֹתָא דָּא מִתְבָּר תַּרְעִין וְדָפִיק (ס"א וְדָחִיק) לְאַעֲלָא צְלוֹתֵיהּ, אֶל דְּמָעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ דָּא אָעִיל קַמֵּי מַלְכָּא וְלֵית תַּרְעָא דְּקָאִים קַמֵּיהּ וּלְעוֹלָם לָא אַהֲדְרוּ דְּמָעִין בְּרֵיקָנַיָּא, תּוּ הָא כְּתִיב הָכָא תְּלַת דַּרְגִּין תְּפִלָּה, שַׁוְעָה, דְּמָעָה, לָקֳבֵיל אִלֵּין תְּלַת אַחְרָנִין, כִּי גֵּר אָנֹכִי עִמָּךְ, לְבָתַר תּוֹשָׁב, לְבָתַר כְּכָל אֲבוֹתַי עִקְּרָא דְּעַלְמָא, תָּא חֲזֵי צְלוֹתָא דְּבַר נַשׁ מְעוֹמָד בְּגִין דְּתָרֵי צְלוֹתָא נִינְהוּ חַד מִיּוֹשֵׁב וְחַד מְעוֹמָד וְאִנּוּן חָד לָקֳבֵל תְּרֵין דַּרְגִּין תְּפִלָּה שֶׁל יָד וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ לְגַבֵּי יוֹם וָלַיְלָה וְכוּלָּא חַד אוֹף הָכָא תְּפִלָּה מִיּוֹשֵׁב לְגַבֵּי תְּפִלָּה שֶׁל יַד לְאַתְקִין לָהּ כַּמָּה (ד"א כְּמַאן) דְּאַתְקִין לְכַלָּה וְקִשִּׁיט לָהּ לְאַעֲלָא לְחוּפָּה הָכִי נַמֵּי מְקַשְּׁטִין לָהּ בְּרָזָא דִּרְתִיכָא וּמְשַׁיְרִיהָא יוֹצֵא מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וְכוּ' וְעַל דָּא צְלוֹתָא מִיּוֹשֵׁב כֵּיוָן דְּעָאלַת לְגַבֵּי מַלְכָּא עִלָּאָה וְאִיהוּ אָתֵי לְקַבְּלָא לָהּ כְּדֵין אִנּוּן קַיְמִין קַמֵּי מַלְכָּא עִלָּאָה דְּהָא כְּדִין (דַּרְנָא) דְּכוּרְא אִתְחַבַּר בְּנוּקְבָא וּבְגִין כָּךְ לָא יַפְסִיק בֵּין גְּאוּלָה לִתְפִלָּה (וּגְאוּלָה (שמות קנ"ז א) וּתְפִלָּה תְּרֵין דַּרְגִּין אִנּוּן רָזָא דְּצַדִּיק וְצָדֵק יוֹסֵ"ף וְרָחֵ"ל) וּבְגִין דְּבַר נַשׁ קָאִים קַמֵּי מַלְכָּא עִלָּאָה נָטַל אַרְבַּע אַמּוֹת לִצְלוֹתֵיהּ וְאוֹקְמוּהָ דְּבִשְׁעוּרָא (ד"א בְּשִׁיעוּרָא) דְּסוֹרְטָא דְּיוֹצֵר כִּלָּא, וְכָל מַה דְּאַתְּ בְּסִטְרָא דְּדְכוּרָא בָּעֵי לֵיהּ לְאִינִישׁ לְמֵיקָם בְּקִיּוּמֵיהּ וְאִזְדַּקַּף (ס"א וְיִזְדַּקַּף), כְּגַוְנָא דָּא כַּד אִיהוּ כָּרַע כָּרַע בְּבָרוּךְ וְכַד אִיהוּ זָקִיף זָקִיף בַּשֵּׁם בְּגִין לְאַחֲזָאָה שִׁבְחָא דְּדְכוּרָא עַל נוּקְבָא:

תרגום הזוהר פָּתַח וְאָמַר (תהלים ל"ט) שִׁמְעָה ה' תְּפִלָּתִי וְגוֹ'. מַה הַטַּעַם שֶׁכָּתוּב שִׁמְעָה, וְלֹא שְׁמַע. וְלָמָּה בְּמָקוֹם אֶחָד כָּתוּב שְׁמַע ה' וְחָנֵנִי וְגוֹ', וּבְמָקוֹם אַחֵר שִׁמְעָה. אֶלָּא בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתוּב פַּעַם שְׁמַע הוּא לְזָכָר, וּכְשֶׁכָּתוּב פַּעַם שִׁמְעָה הוּא לַנְּקֵבָה, שִׁמְעָה, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָתָּה אוֹמֵר, שִׁמְעָה ה' צֶדֶק וְגוֹ', שְׁמַע הוּא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר שְׁמַע יְיָ וְחָנֵנִי, וְכֵן שְׁמַע בְּנִי וְכֵן הַסְכֵּת וּשְׁמַע שֶׁכָּל אֵלּוּ הֵם לַזָּכָר. וְכָאן אוֹמֵר שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ה'. שֶׁהוּא נֶאֱמַר עַל הַנּוּקְבָא, מִשּׁוּם שֶׁהִיא מְדֹרֶגֶת, הַמְקַבֶּלֶת כָּל הַתְּפִלּוֹת, שֶׁבָּעוֹלָם. וְלָמָּה, שֶׁהַנּוּקְבָא עוֹשָׂה עֲטָרָה מִן הַתְּפִלּוֹת וּמֵשִׂימָה אוֹתָהּ בְּרֹאשׁ הַצַּדִּיק חַי הָעוֹלָמִים, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וְעַל זֶה אוֹמֵר הַכָּתוּב, שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ה'. שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ה': זֶה הוּא תְּפִלָּה בְּלַחַשׁ. וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה, זֶהוּ תְּפִלָּה בַּהֲרָמַת קוֹל, שֶׁאָדָם מֵרִים קוֹלוֹ, וְצוֹעֵק אֶל ה' בְּצָרָתוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (שמות ב') וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹקִים, וּמַה שַׁוְעָתָם שֶׁאוֹמֵר הַכָּתוּב, הַיְנוּ שֶׁמֵּרִים קוֹלוֹ בִּתְפִלָּתוֹ וְנוֹשֵׂא עֵינָיו לְמַעְלָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה כב) וְשׁוֹעַ אֶל הָהָר. וּתְפִלָּה זוֹ שׁוֹבֶרֶת שְׁעָרִים, שֶׁדּוֹפֵק עֲלֵיהֶם לְהַכְנִיס תְּפִלָּתוֹ לִפְנֵי ה'. אֶל דְּמָעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ, זוֹ הִיא הַנִּכְנֶסֶת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְאֵין שַׁעַר עוֹמֵד לְפָנֶיהָ, וּלְעוֹלָם אֵין תְּפִלָּה בְּדָמְעוֹת חוֹזֶרֶת רֵיקָם.

עוֹד כִּי כָתוּב כָּאן שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת שָׁהֵם: תְּפִלָּה, שִׁוְעָה, דְּמְעָה. דְּהַיְנוּ שֶׁכָּתוּב, שִׁמְעָה תְּפִלָּתִי ה', וְשַׁוְעָתִי הַאֲזִינָה אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ. וּכְנֶגֶד אֵלּוּ, מְסַיֵּם הַכָּתוּב, שָׁלֹשׁ מַדְרֵגוֹת אֲחֵרוֹת, כִּי גֵּר אָנֹכִי עִמָּךְ, וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר, תּוֹשָׁב וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר, כְּכָל אֲבוֹתָי, שֶׁהֵם עִקַּר הָעוֹלָם. וְגֵר, הוּא כְּנֶגֶד תְּפִלָּה. וְתוֹשָׁב, הוּא כְּנֶגֶד שַׁוְעָה. וּכְכָל אֲבוֹתָי, הוּא כְּנֶגֶד דִּמְעָה. בֹּא וּרְאֵה, תְּפִלָּתוֹ שֶׁל הָאָדָם הוּא מֵעוֹמֶד, כִּי שְׁנֵי מִינֵי תְּפִלּוֹת הֵן, אַחַת הִיא מְיוּשָׁב וְאַחַת הִיא מְעוּמָד, וְהֵם אֶחָד, לְהְיוֹתָם כְּנֶגֶד שְׁתֵּי מַדְרֵגוֹת שֶׁהֵן תְּפִלָּה שֶׁל יָד וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ, אוֹ יוֹם וְלַיְלָה, וְהֵם אֶחָד. אַף כָּאן, תְּפִלָּה מְיוּשָׁב דְּהַיְנוּ הַתְּפִלָּה דְּיוֹצֵר שֶׁלִּפְנֵי הַשְּׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, הוּא אֶל הַתְּפִלָּה שֶׁל יָד, דְּהַיְנוּ אֶל הַנּוּקְבָא, לְתַקֵּן אוֹתָהּ, כְּמוֹ שֶׁמְּתַקְּנִים אֶת הַכְּלָה וּמְקַשְּׁטִים אוֹתָהּ לְהַכְנִיסָהּ לַחוּפָּה, כֵּן מְקַשְּׁטִים אֶת הַנּוּקְבָא, בְּסוֹד הַמֶּרְכָּבוֹת וְהַמַּחֲנוֹת הַמְּרוּמָזִים בַּמִּלִּים יוֹצֵר מְשָׁרְתִים וַאֲשֶׁר מְשָׁרְתָיו עוֹמְדִים וכו' וְהָאוֹפַנִּים וְחַיּוֹת הַקֹּדֶשׁ וכו' שֶׁשְּׁבָחִים אֵלּוּ, הֵם לְקַשֵּׁט אֶת הַנּוּקְבָא. וְעַל כֵּן תְּפִלָּה דְּמְיוּשָׁב. כֵּיוָן שֶׁנִּכְנְסָה אֶל מֶלֶךְ הָעֶלְיוֹן, דְּהַיְנוּ בִּתְפִלַּת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה, וְהוּא בָּא לְקַבֵּל אוֹתָהּ, אָז אֲנַחְנוּ עוֹמְדִים לִפְנֵי מֶלֶךְ הָעֶלְיוֹן, כִּי אָז דְּכוּרָא מִתְחַבֵּר בַּנּוּקְבָא. וְכָל שֶׁהוּא מִצַּד הַזָּכָר, צָרִיךְ אָדָם לַעֲמוֹד עַל עָמְדּוֹ בְּקוֹמָה זְקוּפָה. כְּעֵין זֶה אָמְרוּ, כָּל הַכּוֹרֵעַ כּוֹרֵעַ בְּבָרוּךְ, שֶׁהוּא סוֹד הַנּוּקְבָא, וְכָל הַזּוֹקֵף זוֹקֵף בַּשֵּׁם, שֶׁהוּא סוֹד הַדְּכוּרָא. כְּדֵי לְהַרְאוֹת שִׁבְחוֹ שֶׁל הַדְּכוּרָא עַל הַנּוּקְבָא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הל' יסודי התורה ס"ה

א. כָּל הָעוֹבֵר מִדַּעְתּוֹ בְּלֹא אוֹנֶס עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה בְּשֹׁאט נָפֶשׁ לְהַכְעִיס הֲרֵי זֶה מְחַלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּלְפִיכָךְ נֶאֱמַר בִּשְׁבוּעַת שֶׁקֶר וְחִלַּלְתָּ אֶת שֵׁם אֱלֹהֶיךָ אֲנִי ה'. וְאִם עָבַר בַּעֲשָׂרָה מִיִּשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם בָּרַבִּים. וְכֵן כָּל הַפּוֹרֵשׁ מֵעֲבֵירָה אוֹ עָשָׂה מִצְוָה לֹא מִפְּנֵי דָּבָר בָּעוֹלָם לֹא פַּחַד וְלֹא יִרְאָה וְלֹא לְבַקֵּשׁ כָּבוֹד אֶלָּא מִפְּנֵי הַבּוֹרֵא בָּרוּךְ הוּא כְּמִנְיַעַת יוֹסֵף הַצַּדִּיק עַצְמוֹ מֵאֵשֶׁת רַבּוֹ הֲרֵי זֶה מְקַדֵּשׁ אֶת הַשֵּׁם: **ב**. וְיֵשׁ דְּבָרִים אֲחֵרִים שֶׁהֵן בִּכְלַל חִלּוּל הַשֵּׁם וְהוּא שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתָם אָדָם גָּדוֹל בַּתּוֹרָה וּמְפוּרְסָם בַּחֲסִידוּת דְּבָרִים שֶׁהַבְּרִיּוֹת מְרַנְּנִים אַחֲרָיו בִּשְׁבִילָם. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן עֲבֵירוֹת הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם. כְּגוֹן שֶׁלָּקַח וְאֵינוֹ נוֹתֵן דְּמֵי הַמָּקַח לְאַלְתַּר וְהוּא שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְנִמְצְאוּ הַמּוֹכְרִים תּוֹבְעִין וְהוּא מַקִּיפָן. אוֹ שֶׁיְּרִבָּה בִּשְׂחוֹק אוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֵצֶל עַמֵּי הָאָרֶץ וּבְנֵיהֶן. אוֹ שֶׁדִּבּוּרוֹ עִם הַבְּרִיּוֹת אֵינוֹ בְּנַחַת וְאֵינוֹ מְקַבְּלָן בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת אֶלָּא בַּעַל קְטָטָה וְכַעַס וְכֵיוֹצֵא בְּדְבָרִים הָאֵלּוּ הַכֹּל לְפִי גָּדְלוֹ שֶׁל חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּדַקְדֵּק עַל עַצְמוֹ וְיַעֲשֶׂה לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ע"ב

שׁוֹרֶשׁ הָעֲנָוָה מַרְחִיק מִן הַכָּבוֹד כְּמשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁאָמַר וְנַחְנוּ מַה בְּשִׁלְהֵי פֶּרֶק כִּסּוּי הַדָּם. גָּדוֹל מַה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּמשֶׁה מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בְּאַבְרָהָם שֶׁאָמַר (בראשית יח) וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר וּבְמשֶׁה כְּתִיב (שמות טז) וְנָחְנוּ מָה לְכָךְ נֶאֱמַר (במדבר יב) וְהָאִישׁ משֶׁה עָנָו מְאֹד וּבְשִׁלְהֵי פֶּרֶק קַמָּא דַּעֲבוֹדָה זָרָה אָמַר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי עֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכֻּלָּם דִּכְתִיב (ישעי' סא) רוּחַ ה' אֱלֹהִים עָלַי יַעַן מָשַׁח ה' אוֹתִי לְבַשֵּׂר עֲנָוִים לְבַשֵּׂר חֲסִידִים לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא עֲנָוִים הָא לָמַדְתָּ שֶׁעֲנָוָה גְּדוֹלָה מִכֻּלָּן. אָמְרוּ בִּפְסִקְתָּא מַה שֶּׁעָשְׂתָה חָכְמָה עָטָרָה לְרֹאשָׁהּ עָשְׂתָה עֲנָוָה שׁוּלַיִם לְרַגְלָהּ דִּכְתִיב (תהלים קי"א) רֵאשִׁית חָכְמָה יִרְאַת ה' עֵקֶב עֲנָוָה יִרְאַת ה' עֲנָוָה לְשׁוֹן כְּנִיעָה וְשִׁפְלוּת שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמשֶׁה וְהָאִישׁ משֶׁה עָנָו מְאֹד וְשָׁתַק וְהָיָה כָּנוּעַ בְּלִבּוֹ כְּמוֹ לֵעָנוֹת מִפָּנֵי הַכְּנָעָה הִיא הָעֲנָוָה. נִבְזֶה בְּעֵינָיו וְצָנוּעַ וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ וְרוּחַ נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וְרַךְ לֵב וּנְכֵה רוּחַ כְּשֶׁמְּסַפְּרִים בְּגָנוּתוֹ יוֹדֶה לַבּוֹרֵא עַל אֲשֶׁר נוֹדַע לָעוֹלָם מְעַט מֵחֶרְפָּתוֹ לְיַיְשְׁרוֹ וּלְהוֹכִיחוֹ כְּדֵי שֶׁיָּשׁוּב וְאִם מֵטִיב לוֹ הַבּוֹרֵא יַשְׁפִּיל בְּעֵינָיו מִיְּרֹאתוֹ שֶׁלֹּא תִּהְיֶה לִנְקָמָה מִמֶּנּוּ וּמִכְשׁוֹל וְאִם יִהְיֶה עָשִׁיר יְשַׁלֵּם חוֹבַת הַבּוֹרֵא מִמֶּנּוּ כִּי אֵינוֹ יוֹדֵעַ מָתַי יִכְלֶה הַמָּמוֹן וְלֹא יִתְנָאֶה:

חיי שרה ליל שישי

תורה

צרוף יְהוִה

(ז) יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקָחַנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וַאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וַאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ לְפָנֶיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִשָּׁם: יְיָ אֱלָהָא דִּשְׁמַיָּא דִּי דַּבְּרַנִי מִבֵּית אַבָּא וּמֵאֲרַע יַלְדוּתִי וְדִי מַלֵּל לִי וְדִי קַיֵּם לִי לְמֵימַר לִבְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ קֳדָמָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִתַּמָּן:

רש"י ה' אלהי השמים אשר לקחני מבית אבי. ולא אמר ואלהי הארץ, ולמעלה אמר (פסוק ג) ואשביעך בה' אלהי השמים ואלהי הארץ. אמר לו עכשיו הוא אלהי השמים ואלהי הארץ, שהרגלתיו בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה אלהי השמים ולא אלהי הארץ, שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ: מבית אבי. מחרן: ומארץ מולדתי. מאור כשדים: ואשר דבר לי. לצרכי, כמו (מל"א ב ד) אשר דבר עלי, וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור מפורשים בלשון על, ותרגום שלהם עלי עלוהי עליהון, שאין נופל אצל דבור לשון לי ולו ולהם, אלא אלי אליו אליהם ותרגום שלהם עמי עמיה עמהון, אבל אצל אמירה נופל לשון לי ולו ולהם: ואשר נשבע לי. בין הבתרים:

(ח) וְאִם לֹא תֹאבֶה הָאִשָּׁה לָלֶכֶת אַחֲרֶיךָ וְנִקֵּיתָ מִשְּׁבֻעָתִי זֹאת רַק אֶת בְּנִי לֹא תָשֵׁב שָׁמָּה: וְאִם לָא תֵיבֵי אִתְּתָא לְמֵיתֵי בַּתְרָךְ וּתְהֵי זַכָּאָה מִמּוֹמָתִי דָּא לְחוֹד יָת בְּרִי לָא תְתֵב לְתַמָּן:

רש"י ונקית משבועתי וגו' . וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא: רק את בני וגו' . רק, מעוט הוא. בני אינו חוזר, אבל יעקב בן בני, סופו לחזור:

(ט) וַיָּשֶׂם הָעֶבֶד אֶת יָדוֹ תַּחַת יֶרֶךְ אַבְרָהָם אֲדֹנָיו וַיִּשָּׁבַע לוֹ עַל הַדָּבָר הַזֶּה: וְשִׁוּי עַבְדָּא יָת יְדֵהּ תְּחוֹת יַרְכָא דְאַבְרָהָם רִבּוֹנֵהּ וְקַיֵּם לֵהּ עַל פִּתְגָמָא הָדֵין: (י) **שלישי** וַיִּקַּח הָעֶבֶד עֲשָׂרָה גְמַלִּים מִגְּמַלֵּי אֲדֹנָיו וַיֵּלֶךְ וְכָל טוּב אֲדֹנָיו בְּיָדוֹ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל אֲרַם נַהֲרַיִם אֶל עִיר נָחוֹר:

וּדְבַר עַבְדָּא עַשְׂרָא גַּמְלִין מִגַּמְלֵי רִבּוֹנֵהּ וַאֲזַל וְכָל שִׁפַּר רִבּוֹנֵהּ בִּידֵהּ וְקָם וַאֲזַל לַאֲרָם דְּי עַל פְּרָת לְקַרְתָּא דְנָחוֹר:

רש"י מגמלי אדניו. נכרין היו משאר גמלים, שהיו יוצאין זמומין מפני הגזל שלא ירעו בשדות אחרים: וכל טוב אדניו בידו. שטר מתנה כתב ליצחק על כל אשר לו, כדי שיקפצו לשלוח לו בתם: ארם נהרים. בין שתי נהרות יושבת:

(יא) וַיַּבְרֵךְ הַגְּמַלִּים מִחוּץ לָעִיר אֶל בְּאֵר הַמַּיִם לְעֵת עֶרֶב לְעֵת צֵאת הַשֹּׁאֲבֹת: וְאַשְׁרֵי גַּמְלַיָּא מִבָּרָא לְקַרְתָּא לְבֶאְרָא דְמַיָּא לְעִדַּן רַמְשָׁא לְעִדַּן דְּנַפְקָן מַלְיָתָא:

רש"י ויברך הגמלים. הרביצם:

(יב) וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם הַקְרֶה נָא לְפָנַי הַיּוֹם וַעֲשֵׂה חֶסֶד עִם אֲדֹנִי אַבְרָהָם:

וַאֲמַר יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם זַמִּין כְּעַן קֳדָמַי יוֹמָא דֵּין וְעֲבַד טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי אַבְרָהָם: (יג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל עֵין הַמָּיִם וּבְנוֹת אַנְשֵׁי הָעִיר יֹצְאֹת לִשְׁאֹב מָיִם: הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא וּבְנָת אֱנָשֵׁי קַרְתָּא נָפְקָן לְמִמְלֵי מַיָּא: (יד) וְהָיָה הַנַּעֲרָ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיהָ הַטִּי נָא כַדֵּךְ וְאֶשְׁתֶּה וְאָמְרָה שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה אֹתָהּ הֹכַחְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיִצְחָק וּבָהּ אֵדַע כִּי עָשִׂיתָ חֶסֶד עִם אֲדֹנִי: וּתְהֵי עוּלֶמְתָּא דְּאֵימַר לַהּ אַרְכִינִי כְעַן קוּלְתִיךְ וְאֶשְׁתִּי וְתֵימַר אֵשְׁתְּ וְאַף גַּמְלָךְ אַשְׁקֵי יָתַהּ זַמְנְתָּא לְעַבְדָּךְ לְיִצְחָק וּבַהּ אִידַע אֲרֵי עֲבַדְתָּ טִיבוּ עִם רִבּוֹנִי:

רש"י אתה הכחת. ראויה היא לו שתהא גומלת חסדים וכדאי לכנס בביתו של אברהם. ולשון הוכחת בררת, אפרוביש"ט בלע"ז : ובה אדע. לשון תחנה, הודע לי בה: כי עשית חסד. אם תהיה ממשפחתו והוגנת לו, אדע כי עשית חסד:

(טו) וַיְהִי הוּא טֶרֶם כִּלָּה לְדַבֵּר וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת אֲשֶׁר יֻלְּדָה לְבְתוּאֵל בֶּן מִלְכָּה אֵשֶׁת נָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ: וְהָוָה הוּא עַד לָא שֵׁיצִי לְמַלְלָא וְהָא רִבְקָה נָפְקַת דְּאִתְיְלִידַת לְבְתוּאֵל בַּר מִלְכָּה אִתַּת נָחוֹר אֲחוּהִי דְאַבְרָהָם וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ: (טז) וְהַנַּעֲרָ טֹבַת מַרְאֶה מְאֹד בְּתוּלָה וְאִישׁ לֹא יְדָעָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתְּמַלֵּא כַדָּהּ וַתַּעַל: וְעוּלֶמְתָּא שַׂפִּירַת חֵיזוּ (נ"י שַׂפִּירָא לְמֶחֱזֵי) לַחֲדָא בְּתֻלְתָּא וּגְבַר לָא יַדְעָהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת קוּלְתַהּ וּסְלֶקֶת:

רש"י בתולה. ממקום בתולים: ואיש לא ידעה. שלא כדרכה, לפי שבנות הגוים היו משמרות מקום בתוליהן ומפקירות עצמן ממקום אחר, העיד על זו שנקיה מכל:

(יז) וַיָּרָץ הָעֶבֶד לִקְרָאתָהּ וַיֹּאמֶר הַגְמִיאִינִי נָא מְעַט מַיִם מִכַּדֵּךְ: וּרְהַט עַבְדָּא לִקְדָמוּתַהּ וַאֲמַר אַשְׁקִינִי(נ"י אַטְעֲמְנִי) כְעַן זְעֵיר מַיָּא מִקוּלְתִיךְ:

רש"י וירץ העבד לקראתה. לפי שראה שעלו המים לקראתה: הגמיאיני נא. לשון גמיעה, הומיי"ר בלע"ז :

(יח) וַתֹּאמֶר שְׁתֵה אֲדֹנִי וַתְּמַהֵר וַתֹּרֶד כַּדָּהּ עַל יָדָהּ וַתַּשְׁקֵהוּ: וַאֲמֶרֶת אֵשְׁתְּ רִבּוֹנִי וְאוֹחִיאַת וַאֲחֵיתַת קוּלְתַהּ עַל יְדַהּ וְאַשְׁקֵתֵהּ:

רש"י ותרד כדה. מעל שכמה:

(יט) וַתְּכַל לְהַשְׁקֹתוֹ וַתֹּאמֶר גַּם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב עַד אִם כִּלּוּ לִשְׁתֹּת: וְשֵׁיצִיאַת לְאַשְׁקָיוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת אַף לְגַמְלָךְ אֶמְלֵי עַד דִּי סַפְקוּן לְמִשְׁתֵּי:

רש"י עד אם כלו. הרי אם משמש בלשון אשר, אם כלו, דיספקון, שזו היא גמר שתיתן כששתו די ספוקן:

(כ) וַתְּמַהֵר וַתְּעַר כַּדָּהּ אֶל הַשֹּׁקֶת וַתָּרָץ עוֹד אֶל הַבְּאֵר לִשְׁאֹב וַתִּשְׁאַב לְכָל גְּמַלָּיו: וְאוֹחִיאַת וּנְפָצַת קוּלְתַהּ לְבֵית שַׁקְיָא וּרְהַטַת עוֹד לְבֵירָא לְמִמְלֵי וּמְלַת לְכָל גַּמְלוֹהִי:

רש"י ותער. לשון נפיצה, והרבה יש בלשון משנה (עבודה זרה ה ז) המערה מכלי אל כלי, ובמקרא יש לו דומה (תהלים קמא ח) אל תער נפשי, (ישעיה נג יב) אשר הערה למות נפשו: השקת. אבן חלולה ששותים בה הגמלים:

(כא) וְהָאִישׁ מִשְׁתָּאֵה לָהּ מַחֲרִישׁ לָדַעַת הַהִצְלִיחַ יְהוָה דַּרְכּוֹ אִם לֹא: וְגַבְרָא שָׁהֵי בַּהּ מִסְתַּכַּל שָׁתִיק לְמֵידַע הַאַצְלַח יְיָ אָרְחֵהּ אִם לָא:

רש"י משתאה. לשון שאיה, כמו (ישעיה ו יא) שאו ערים, תשאה שממה: משתאה. משתומם ומתבהל על שראה דברו קרוב להצליח. אבל אינו יודע אם ממשפחת אברהם היא אם לאו. ואל תתמה בתי"ו של משתאה שאין לך תיבה שתחלת יסודה שי"ן ומדברת בלשון מתפעל שאין תי"ו מפרידה בין שתי אותיות של עיקר היסוד כגון משתאה מגזרת שאה, (ישעיה נט טו) משתולל מגזרת שולל, (שם נט טו) וישתומם מגזרת שממה, (מיכה ו טז) וישתמר חקות עמרי מגזרת וישמר, אף כאן משתאה מגזרת תשאה, וכשם שאתה מוצא לשון משומם באדם נבהל ונאלם ובעל מחשבות, כמו (איוב יח כ) על יומו נשמו אחרונים, (ירמיה ב יב) שמו שמים, (דניאל ד טז) אשתומם כשעה חדא, כך תפרש לשון שאיה באדם בהול ובעל מחשבות. ואונקלוס תרגם לשון שהיה וגוברא שהי, שוהא ועומד במקום אחד לראות ההצליח ה' דרכו. ואין לתרגם שתי, שהרי אינו לשון שתיה, שאין אל"ף נופלת בלשון שתיה: משתאה לה. משתומם עליה כמו (לעיל כ יג) אמרי לי אחי הוא, וכמו (לקמן כו ז) וישאלו אנשי המקום לאשתו:

(כב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ הַגְּמַלִּים לִשְׁתּוֹת וַיִּקַּח הָאִישׁ נֶזֶם זָהָב בֶּקַע מִשְׁקָלוֹ וּשְׁנֵי צְמִידִים עַל יָדֶיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: וַהֲוָה כַּד סַפִּיקוּ גַּמְלַיָּא לְמִשְׁתֵּי וּנְסֵיב גַּבְרָא קְדָשָׁא דְּדַהֲבָא תִּקְלָא מַתְקְלֵהּ וּתְרֵין שֵׁירִין עַל יְדָהָא מַתְקַל עֲשַׂר סְלְעִין דְּדַהֲבָא מַתְקַלְהוֹן:

רש"י בקע. רמז לשקלי ישראל בקע לגלגלת: ושני צמידים. רמז לשני לוחות מצמדות: עשרה זהב משקלם. רמז לעשרת הדברות שבהן:

(כג) וַיֹּאמֶר בַּת מִי אָתְּ הַגִּידִי נָא לִי הֲיֵשׁ בֵּית אָבִיךְ מָקוֹם לָנוּ לָלִין: וַאֲמַר בַּת מָן אַתְּ חַוִּי כְעַן לִי הַאִית בֵּית אֲבוּךְ אֲתַר כְּשַׁר לָנָא לְמָבָת:

רש"י ויאמר בת מי את. לאחר שנתן לה שאלה, לפי שהיה בטוח בזכותו של אברהם שהצליח הקדוש ברוך הוא דרכו: ללין. לינה אחת. לין שם דבר והיא אמרה ללון כמה לינות:

(כד) וַתֹּאמֶר אֵלָיו בַּת בְּתוּאֵל אָנֹכִי בֶּן מִלְכָּה אֲשֶׁר יָלְדָה לְנָחוֹר: וַאֲמֶרֶת לֵהּ בַּת בְּתוּאֵל אֲנָא בַּר מִלְכָּה דִּילֵידַת לְנָחוֹר:

רש"י בת בתואל. השיבתו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון:

(כה) וַתֹּאמֶר אֵלָיו גַּם תֶּבֶן גַּם מִסְפּוֹא רַב עִמָּנוּ גַּם מָקוֹם לָלוֹן: וַאֲמֶרֶת לֵהּ אַף תִּבְנָא אַף כְּסָתָא סַגִּי עִמָּנָא אַף אֲתַר כְּשַׁר לְמָבָת:

רש"י מספוא. כל מאכל הגמלים קרוי מספוא כגון תבן ושעורים:

(כו) וַיִּקֹּד הָאִישׁ וַיִּשְׁתַּחוּ לַיהוָה: וּכְרַע גַּבְרָא וּסְגִיד קֳדָם יְיָ: (כז) **רביעי** וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר לֹא עָזַב חַסְדּוֹ וַאֲמִתּוֹ מֵעִם אֲדֹנִי אָנֹכִי בַּדֶּרֶךְ נָחַנִי יְהוָה בֵּית אֲחֵי אֲדֹנִי: וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דִּי לָא מְנַע טִיבוּתֵהּ וְקוּשְׁטֵהּ מִן רִבּוֹנִי אֲנָא בְּאוֹרַח תַּקְנָא דַּבְּרַנִי יְיָ בֵּית אֲחוֹהִי דְּרִבּוֹנִי:

רש"י בדרך. דרך המימן, דרך הישר, באותו דרך שהייתי צריך. וכן כל בי"ת ולמ"ד וה"א המשמשים בראש התבה ונקודים בפת"ח מדברים בדבר הפשוט שנזכר כבר במקום אחר או שהוא מבורר וניכר באיזו הוא מדבר:

(כח) וַתָּרָץ הַנַּעֲרָ וַתַּגֶּד לְבֵית אִמָּהּ כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וּרְהָטַת עוּלֶמְתָּא וְחַוִּיאַת לְבֵית אִמַּהּ כְּפִתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין:

רש"י לבית אמה. דרך הנשים היתה להיות להן בית לישב בו למלאכתן, ואין הבת מגדת אלא לאמה:

(כט) וּלְרִבְקָה אָח וּשְׁמוֹ לָבָן וַיָּרָץ לָבָן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעָיִן: וּלְרִבְקָה אָחָא וּשְׁמֵהּ לָבָן וּרְהַט לָבָן לְוָת גַּבְרָא לְבָרָא לְוָת עֵינָא:

רש"י וירץ. למה וירץ ועל מה רץ, ויהי כראות את הנזם, אמר עשיר הוא זה, ונתן עיניו בממון:

(ל) וַיְהִי כִּרְאֹת אֶת הַנֶּזֶם וְאֶת הַצְּמִדִים עַל יְדֵי אֲחֹתוֹ וּכְשָׁמְעוֹ אֶת דִּבְרֵי רִבְקָה אֲחֹתוֹ לֵאמֹר כֹּה דִבֶּר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֹא אֶל הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַגְּמַלִּים עַל הָעָיִן: וְהָוָה כַּד חָזָא יָת קָדְשָׁא וְיָת שֵׁירָיָא עַל יְדֵי אֲחָתֵהּ וְכַד שְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי רִבְקָה אֲחָתֵהּ לְמֵימַר כְּדֵין מַלֵּיל עִמִּי גַּבְרָא וַאֲתָא לְוָת גַּבְרָא וְהָא קָאֵם עִלְוֵי גַּמְלַיָּא עַל עֵינָא:

רש"י על הגמלים. לשמרן, כמו (לעיל יח ח) והוא עומד עליהם, לשמשם:

(לא) וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ יְהוָה לָמָּה תַעֲמֹד בַּחוּץ וְאָנֹכִי פִּנִּיתִי הַבַּיִת וּמָקוֹם לַגְּמַלִּים: וַאֲמַר עוּל בְּרִיכָא דַּיְיָ לְמָא אַתְּ קָאֵם בְּבָרָא וַאֲנָא פַּנֵּיתִי בֵּיתָא וַאֲתַר כְּשַׁר לְגַמְלַיָּא:

רש"י פניתי הבית. מעבודה זרה:

(לב) וַיָּבֹא הָאִישׁ הַבַּיְתָה וַיְפַתַּח הַגְּמַלִּים וַיִּתֵּן תֶּבֶן וּמִסְפּוֹא לַגְּמַלִּים וּמַיִם לִרְחֹץ רַגְלָיו וְרַגְלֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אִתּוֹ: וְעַל גַּבְרָא לְבֵיתָא וּשְׁרָא גַּמְלַיָּא וִיהַב תִּבְנָא וְכִסָּתָא לְגַמְלַיָּא וּמַיָּא לְאַסְחָאָה רַגְלוֹהִי וְרִגְלֵי גֻּבְרַיָּא דְּעִמֵּהּ:

רש"י ויפתח. התיר זמם שלהם, שהיה סותם את פיהם שלא ירעו בדרך בשדות אחרים:

חיי שרה יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(לג) (ויישם) וַיּוּשַׂם לְפָנָיו לֶאֱכֹל וַיֹּאמֶר לֹא אֹכַל עַד אִם דִּבַּרְתִּי דְּבָרָי וַיֹּאמֶר דַּבֵּר: וְשַׁוִּיאוּ קֳדָמוֹהִי לְמֵיכָל וַאֲמַר לָא אֵיכוּל עַד דַּאֲמַלֵּל פִּתְגָמַי וַאֲמַר מַלֵּיל:

רש"י עד אם דברתי. הרי אם משמש בלשון אשר ובלשון כי, כמו (לקמן מט י) עד כי יבא שילה, וזה שאמרו חכמינו זכרונם לברכה כי משמש בארבע לשונות, והאחת אי, והוא אם:

(לד) וַיֹּאמֶר עֶבֶד אַבְרָהָם אָנֹכִי: וַאֲמַר עַבְדָּא דְאַבְרָהָם אֲנָא: (לה) וַיהוָה בֵּרַךְ אֶת אֲדֹנִי מְאֹד וַיִּגְדָּל וַיִּתֶּן לוֹ צֹאן וּבָקָר וְכֶסֶף וְזָהָב וַעֲבָדִם וּשְׁפָחֹת וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: וַיָּיְ בָּרִיךְ יָת רִבּוֹנִי לַחֲדָא וּרְבָא וִיהַב לֵהּ עָאן וְתוֹרִין וּכְסַף וּדְהַב וְעַבְדִין וְאַמְהָן וְגַמְלִין וְחַמָּרִין: (לו) וַתֵּלֶד שָׂרָה אֵשֶׁת אֲדֹנִי בֵּן לַאדֹנִי אַחֲרֵי זִקְנָתָהּ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ: וִילִידַת שָׂרָה אִתַּת רִבּוֹנִי בַּר לְרִבּוֹנִי בָּתַר דְּסֵיבַת וִיהַב לֵהּ יָת כָּל דִּילֵהּ:

רש"י ויתן לו את כל אשר לו. שטר מתנה הראה להם:

(לז) וַיַּשְׁבִּעֵנִי אֲדֹנִי לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה לִבְנִי מִבְּנוֹת הַכְּנַעֲנִי אֲשֶׁר אָנֹכִי יֹשֵׁב בְּאַרְצוֹ: וְקַיֶּים עָלַי רִבּוֹנִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִבְּנָת כְּנַעֲנָאֵי דִּי אֲנָא יָתֵב בְּאַרְעֵהּ:

רש"י לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני. אם לא תלך תחלה אל בית אבי ולא תאבה ללכת אחריך:

(לח) אִם לֹא אֶל בֵּית אָבִי תֵּלֵךְ וְאֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי: אֶלֹהֵן לְבֵית אַבָּא תֵּזִיל וּלְזַרְעִיתִי וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי: (לט) וַאֲמַר אֶל אֲדֹנִי אֱלַי לֹא תֵלֵךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי: וַאֲמָרִית לְרִבּוֹנִי מָאִים לָא תֵיתֵי אִתְּתָא בַּתָּרָי:

רש"י אלי לא תלך האשה. אלי כתיב, בת היתה לו לאליעזר והיה מחזר למצוא עלה שיאמר לו אברהם לפנות אליו להשיאו בתו, אמר לו אברהם בני ברוך ואתה ארור, ואין ארור מדבק בברוך:

(מ) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה אֲשֶׁר הִתְהַלַּכְתִּי לְפָנָיו יִשְׁלַח מַלְאָכוֹ אִתְּךָ וְהִצְלִיחַ דַּרְכֶּךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לִבְנִי מִמִּשְׁפַּחְתִּי וּמִבֵּית אָבִי: וַאֲמַר לִי יְיָ דִּי פְלָחִית קֳדָמוֹהִי יִשְׁלַח מַלְאָכֵהּ עִמָּךְ וְיַצְלַח אָרְחָךְ וְתִסַּב אִתְּתָא לִבְרִי מִזְּרְעִיתִי וּמִבֵּית אַבָּא: (מא) אָז תִּנָּקֶה מֵאָלָתִי כִּי תָבוֹא אֶל מִשְׁפַּחְתִּי וְאִם לֹא יִתְּנוּ לָךְ וְהָיִיתָ נָקִי מֵאָלָתִי: בְּכֵן תְּהֵי זַכַּי (נ"י זַכָּא)מִמּוּמָתִי אֲרֵי תְהַךְ לְזַרְעִיתִי וְאִם לָא יִתְּנוּן לָךְ וּתְהֵי זַכַּי מִמּוּמָתִי: (מב) וָאָבֹא הַיּוֹם אֶל הָעַיִן וָאֹמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אִם יֶשְׁךָ נָא מַצְלִיחַ דַּרְכִּי אֲשֶׁר אָנֹכִי הֹלֵךְ עָלֶיהָ: וְאָתִית (נ"י וַאֲתֵיתִי) יוֹמָא דֵין לְעֵינָא וַאֲמָרִית יְיָ אֱלָהָא דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם אִם אִית כְּעַן רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְאַצְלָחָא אָרְחִי דִּי אֲנָא אָזֵיל עֲלַהּ:

רש"י ואבא היום. היום יצאתי והיום באתי, מכאן שקפצה לו הארץ. אמר רבי אחא יפה שיחתן של עבדי אבות לפני המקום מתורתן של בנים, שהרי פרשה של אליעזר כפולה בתורה, והרבה גופי תורה לא נתנו אלא ברמיזה:

(מג) הִנֵּה אָנֹכִי נִצָּב עַל עֵין הַמָּיִם וְהָיָה הָעַלְמָה הַיֹּצֵאת לִשְׁאֹב וְאָמַרְתִּי אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא מְעַט מַיִם מִכַּדֵּךְ: הָא אֲנָא קָאֵם עַל עֵינָא דְמַיָּא וִיהֵי עוּלֶמְתָּא דִּתְפוֹק לְמִמְלֵי וְאֵימַר לַהּ אַשְׁקִינִי כְעַן זְעִיר מַיָּא מִקּוּלְתִיךְ: (מד) וְאָמְרָה אֵלַי גַּם אַתָּה שְׁתֵה וְגַם לִגְמַלֶּיךָ אֶשְׁאָב הִוא הָאִשָּׁה אֲשֶׁר הֹכִיחַ יְהוָה לְבֶן אֲדֹנִי: וְתֵימַר לִי אַף אַתְּ אֶשְׁתִּ וְאַף לְגַמְלָיִךְ אַמְלִי הִיא אִתְּתָא דְּזַמִּין יְיָ לְבַר רִבּוֹנִי:

רש"י גם אתה. גם לרבות אנשים שעמו: הכיחו. ברר והודיע, וכן כל הוכחה שבמקרא ברור דבר:

(מה) אֲנִי טֶרֶם אֲכַלֶּה לְדַבֵּר אֶל לִבִּי וְהִנֵּה רִבְקָה יֹצֵאת וְכַדָּהּ עַל שִׁכְמָהּ וַתֵּרֶד הָעַיְנָה וַתִּשְׁאָב וָאֹמַר אֵלֶיהָ הַשְׁקִינִי נָא: אָנָא עַד לָא שֵׁיצִיתִי לְמַלָּלָא בְלִבִּי וְהָא רִבְקָה נְפָקַת וְקוּלְתַהּ עַל כַּתְפַּהּ וּנְחָתַת לְעֵינָא וּמְלַת וַאֲמָרִית לַהּ אַשְׁקִינִי כְעַן:

רש"י טרם אכלה. טרם שאני מכלה, וכן כל לשון הוה פעמים שהוא מדבר בלשון עבר ויכול לכתוב כמו טרם כליתי, ופעמים שמדבר בלשון עתיד, כמו (איוב א ה) כי אמר איוב, הרי לשון עבר, (שם) ככה יעשה איוב הרי לשון עתיד. ופירוש שניהם לשון הווה, כי אומר היה איוב (שם) אולי חטאו בני וגו' והיה עושה כך:

(מו) וַתְּמַהֵר וַתּוֹרֶד כַּדָּהּ מֵעָלֶיהָ וַתֹּאמֶר שְׁתֵה וְגַם גְּמַלֶּיךָ אַשְׁקֶה וָאֶשְׁתְּ וְגַם הַגְּמַלִּים הִשְׁקָתָה: וְאוֹחִיאַת וַאֲחִיתַת קוּלְתָהּ מִנָּהּ וַאֲמֶרֶת אֶשְׁתְּ וְאַף גַּמְלֶךָ אַשְׁקִי וּשְׁתֵיתִי וְאַף גַּמַּלְיָא אַשְׁקִיאַת: (מז) וָאֶשְׁאַל אֹתָהּ וָאֹמַר בַּת מִי אַתְּ וַתֹּאמֶר בַּת בְּתוּאֵל בֶּן נָחוֹר אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ מִלְכָּה וָאָשִׂם הַנֶּזֶם עַל אַפָּהּ וְהַצְּמִידִים עַל יָדֶיהָ: וּשְׁאֵילִית יָתַהּ וַאֲמָרִית בַּת מָן אַתְּ וַאֲמֶרֶת בַּת בְּתוּאֵל בַּר נָחוֹר דִּילֵידַת לֵהּ מִלְכָּה וְשַׁוִּיתִי קְדָשָׁא עַל אַפַּהּ וְשִׁירְיָא עַל יְדָהָא:

רש"י ואשאל ואשים. שנה הסדר, שהרי הוא תחלה נתן ואחר כך שאל, אלא שלא יתפשוהו בדבריו ויאמרו היאך נתת לה, ועדיין אינך יודע מי היא:

(מח) וָאֶקֹּד וָאֶשְׁתַּחֲוֶה לַיהוָה וָאֲבָרֵךְ אֶת יְהוָה אֱלֹהֵי אֲדֹנִי אַבְרָהָם אֲשֶׁר הִנְחַנִי בְּדֶרֶךְ אֱמֶת לָקַחַת אֶת בַּת אֲחִי אֲדֹנִי לִבְנוֹ: וּכְרָעִית וּסְגֵדִית קֳדָם יְיָ וּבָרֵכִית יָת יְיָ אֱלָהֵהּ דְּרִבּוֹנִי אַבְרָהָם דְּדַבָּרְנִי בְּאוֹרַח קְשׁוֹט לְמִיסַב יָת בַּת אֲחוּהִי דְּרִבּוֹנִי לִבְרֵהּ: (מט) וְעַתָּה אִם יֶשְׁכֶם עֹשִׂים חֶסֶד וֶאֱמֶת אֶת אֲדֹנִי הַגִּידוּ לִי וְאִם לֹא הַגִּידוּ לִי וְאֶפְנֶה עַל יָמִין אוֹ עַל שְׂמֹאל: וּכְעַן אִם אִיתֵיכוֹן עָבְדִין טִיבוּ וּקְשׁוֹט עִם רִבּוֹנִי חַוּוֹ לִי וְאִם לָא חַוּוֹ לִי וְאִתְפְּנֵי עַל יַמִּינָא אוֹ עַל שְׂמָאלָא:

רש"י על ימין. מבנות ישמעאל: על שמאל. מבנות לוט שהיה יושב לשמאלו של אברהם:

(נ) וַיַּעַן לָבָן וּבְתוּאֵל וַיֹּאמְרוּ מֵיְהוָה יָצָא הַדָּבָר לֹא נוּכַל דַּבֵּר אֵלֶיךָ רַע אוֹ טוֹב: וְאָתֵיב לָבָן וּבְתוּאֵל וַאֲמָרוּ מִן קֳדָם יְיָ נְפַק פִּתְגָמָא לֵית אֲנַחְנָא יְכִלִין לְמַלָּלָא עִמָּךְ בִּישׁ אוֹ טָב:

רש"י ויען לבן ובתואל. רשע היה וקפץ להשיב לפני אביו: לא נוכל דבר אליך. למאן בדבר הזה, לא על ידי תשובת דבר רע ולא על ידי תשובת דבר הגון לפי שנכר שמה' יצא הדבר, לפי דבריך שזמנה לך:

(נא) הִנֵּה רִבְקָה לְפָנֶיךָ קַח וָלֵךְ וּתְהִי אִשָּׁה לְבֶן אֲדֹנֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה: הָא רִבְקָה קֳדָמָךְ דַּבַּר וְאֵיזִיל וּתְהֵי אִתְּתָא לְבַר רִבּוֹנָךְ כְּמָא דִּי מַלֵּל יְיָ: (נב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר שָׁמַע עֶבֶד אַבְרָהָם אֶת דִּבְרֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה לַיהוָה: וַהֲוָה כַּד שְׁמַע עַבְדָּא דְאַבְרָהָם יָת פִּתְגָמֵיהוֹן וּסְגֵד עַל אַרְעָא קֳדָם יְיָ:

רש"י וישתחו ארצה. מכאן שמודים על בשורה טובה:

(נג) **חמישי** וַיּוֹצֵא הָעֶבֶד כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּבְגָדִים וַיִּתֵּן לְרִבְקָה וּמִגְדָּנֹת נָתַן לְאָחִיהָ וּלְאִמָּהּ: וְאַפֵּק עַבְדָּא מָנִין דְּכַסַף וּמָנִין דְּדַהַב וּלְבוּשִׁין וְיהַב לְרִבְקָה וּמִגְדָּנִין יְהַב לַאֲחוּהָא וּלְאִמַּהּ:

רש"י ומגדנות. לשון מגדים, שהביא עמו מיני פירות של ארץ ישראל:
(נד) וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ הוּא וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עִמּוֹ וַיָּלִינוּ וַיָּקוּמוּ בַבֹּקֶר וַיֹּאמֶר שַׁלְּחֻנִי לַאדֹנִי:
וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ הוּא וְגוּבְרַיָּא דִּי עִמֵּהּ וּבָתוּ וְקָמוּ בְצַפְרָא וַאֲמַר שַׁלְּחוּנִי לְוָת רִבּוֹנִי:
רש"י וילינו. כל לינה שבמקרא לינת לילה אחד:
(נה) וַיֹּאמֶר אָחִיהָ וְאִמָּהּ תֵּשֶׁב הַנַּעֲרָ אִתָּנוּ יָמִים אוֹ עָשׂוֹר אַחַר תֵּלֵךְ: וַאֲמַר אֲחוּהָ וְאִמַּהּ
תְּתֵיב עוּלֶמְתָּא עִמָּנָא עִדָּן בְּעִדַּן אוֹ עַשְׂרָא יַרְחִין בָּתַר כֵּן תֵּיזֵיל:
רש"י ויאמר אחיה ואמה. ובתואל היכן היה, הוא היה רוצה לעכב ובא מלאך והמיתו:
ימים. שנה, כמו (ויקרא כה כט) ימים תהיה גאלתו, שכך נותנין לבתולה זמן שנים עשר חדש לפרנס את עצמה בתכשיטים: או עשור. עשרה חדשים. ואם תאמר ימים ממש,
אין דרך המבקשים לבקש דבר מועט ואם לא תרצה תן לנו מרבה מזה:
(נו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תְּאַחֲרוּ אֹתִי וַיהוָה הִצְלִיחַ דַּרְכִּי שַׁלְּחוּנִי וְאֵלְכָה לַאדֹנִי: וַאֲמַר לְהוֹן
לָא תְאַחֲרוּן יָתִי וַיְיָ אַצְלַח אָרְחִי שַׁלְּחוּנִי וְאֵיהַךְ לְוָת רִבּוֹנִי: (נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לַנַּעֲרָ וְנִשְׁאָלָה
אֶת פִּיהָ: וַאֲמַרוּ נִקְרֵי לְעוּלֶמְתָּא וְנִשְׁמַע מַה דְּהִיא אָמְרָה:
רש"י ונשאלה את פיה. מכאן שאין משיאין את האשה אלא מדעתה:
(נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתֵלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה וַתֹּאמֶר אֵלֵךְ: וּקְרוֹ לְרִבְקָה וַאֲמַרוּ
לַהּ הֲתֵיזְלִי עִם גַּבְרָא הָדֵין וַאֲמָרַת אֵיזֵיל:
רש"י ותאמר אלך. מעצמי, ואף אם אינכם רוצים:
(נט) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת רִבְקָה אֲחֹתָם וְאֶת מֵנִקְתָּהּ וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו: וְשַׁלְּחוּ יָת רִבְקָה
אֲחָתְהוֹן וְיָת מֵנִקְתַּהּ וְיָת עַבְדָּא דְאַבְרָהָם וְיָת גַּבְרוֹהִי: (ס) וַיְבָרְכוּ אֶת רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ
אֲחֹתֵנוּ אַתְּ הֲיִי לְאַלְפֵי רְבָבָה וְיִירַשׁ זַרְעֵךְ אֵת שַׁעַר שֹׂנְאָיו: וּבָרִיכוּ יָת רִבְקָה וַאֲמַרוּ לַהּ
אֲחָתָנָא אַתְּ הֲוֵי לְאַלְפִין וּלְרִבְוָן וְיֵרְתוּן בְּנַיְכִי יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן:
רש"י את היי לאלפי רבבה. את וזרעך תקבלו אותה ברכה שנאמר לאברהם בהר המוריה
(לעיל כב יז) הרבה ארבה את זרעך וגו' . יהי רצון שיהא אותו הזרע ממך ולא מאשה אחרת:
(סא) וַתָּקָם רִבְקָה וְנַעֲרֹתֶיהָ וַתִּרְכַּבְנָה עַל הַגְּמַלִּים וַתֵּלַכְנָה אַחֲרֵי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת
רִבְקָה וַיֵּלֶךְ: וְקָמַת רִבְקָה וְעוּלֶמְתָּהָא וּרְכִיבָא עַל גַּמְלַיָּא וְאָזְלָא בָּתַר גַּבְרָא וּדְבַר עַבְדָּא
יָת רִבְקָה וַאֲזַל: (סב) וְיִצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנֶּגֶב: וְיִצְחָק אָתָא
מִמֵּתוֹהִי (נ"י עַל בְּמֵיתוֹהִי) מְבִּירָא דְמַלְאָךְ קַיְמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ וְהוּא יָתֵב בַּאֲרַע דְּרוֹמָא:
רש"י מבוא באר לחי ראי. שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה: יושב בארץ הנגב.
קרוב לאותו באר, שנאמר (לעיל כ א) ויסע משם אברהם ארצה הנגב וישב בין קדש ובין
שור, ושם היה הבאר, שנאמר (שם טז יד) הנה בין קדש ובין ברד:

(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לָשׂוּחַ בַּשָּׂדֶה לִפְנוֹת עָרֶב וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה גְמַלִּים בָּאִים: וּנְפַק יִצְחָק לְצַלָּאָה בְחַקְלָא לְמִפְנֵי רַמְשָׁא וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא גַּמְלַיָּא אָתָן:

רש"י לשוח. לשון תפלה, כמו (תהלים קב א) ישפוך שיחו:

(סד) וַתִּשָּׂא רִבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא אֶת יִצְחָק וַתִּפֹּל מֵעַל הַגָּמָל: וּזְקָפַת רִבְקָה יָת עֵינָהָא וַחֲזַת יָת יִצְחָק וְאִתְרְכִינַת מֵעַל גַּמְלָא:

רש"י ותרא את יצחק. ראתה אותו הדור ותוהא מפניו: ותפל. השמיטה עצמה לארץ, כתרגומו ואתרכינת הטתה עצמה לארץ ולא הגיעה עד הקרקע, כמו (פסוק יד) הטי נא כדך, ארכיני, (ש"ב כב י) ויט שמים, וארכין, לשון מטה לארץ, ודומה לו (תהלים לז כד) כי יפל לא יוטל, כלומר אם יטה לארץ לא יגיע עד הקרקע:

(סה) וַתֹּאמֶר אֶל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלָּזֶה הַהֹלֵךְ בַּשָּׂדֶה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנִי וַתִּקַּח הַצָּעִיף וַתִּתְכָּס: וַאֲמָרַת לְעַבְדָּא מָן גַּבְרָא דֵּיכִי דִּמְהַלֵּךְ בְּחַקְלָא לְקַדָּמוּתָנָא וַאֲמַר עַבְדָּא הוּא רִבּוֹנִי וּנְסִיבַת עֵיפָא וְאִתְכַּסִּיאַת:

רש"י ותתכס. לשון ותתפעל, כמו ותקבר, ותשבר:

(סו) וַיְסַפֵּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֵת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה: וְאִשְׁתָּעִי עַבְדָּא לְיִצְחָק יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא דִּי עֲבָד:

רש"י ויספר העבד. גלה לו נסים שנעשו לו שקפצה לו הארץ ושנזדמנה לו רבקה בתפלתו:

(סז) וַיְבִאֶהָ יִצְחָק הָאֹהֱלָה שָׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וַתְּהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיֶּאֱהָבֶהָ וַיִּנָּחֵם יִצְחָק אַחֲרֵי אִמּוֹ: וְאַעֲלַהּ יִצְחָק לְמַשְׁכְּנָא וַחֲזָא וְהָא תַקְנִין עוֹבָדֵי שָׂרָה אִמֵּהּ וּנְסִיב יָת רִבְקָה וַהֲוַת לֵהּ לְאִנְתּוּ וּרְחִימַהּ וְאִתְנְחֵם יִצְחָק בָּתַר דְּמִיתַת אִמֵּהּ:

רש"י האהלה שרה אמו. ויביאה האהלה ונעשית דגמת שרה אמו, כלומר והרי היא שרה אמו, שכל זמן ששרה קימת היה נר דלוק מערב שבת לערב שבת, וברכה מצויה בעיסה, וענן קשור על האהל, ומשמתה פסקו, וכשבאת רבקה חזרו: אחרי אמו. דרך ארץ כל זמן שאמו של אדם קימת כרוך הוא אצלה, ומשמתה הוא מתנחם באשתו:

כה (א) **שישי** וַיֹּסֶף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וּשְׁמָהּ קְטוּרָה: וְאוֹסִיף אַבְרָהָם וּנְסִיב אִתְּתָא וּשְׁמַהּ קְטוּרָה:

רש"י קטורה. זו הגר, ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם:

(ב) וַתֵּלֶד לוֹ אֶת זִמְרָן וְאֶת יָקְשָׁן וְאֶת מְדָן וְאֶת מִדְיָן וְאֶת יִשְׁבָּק וְאֶת שׁוּחַ: וְיָלִידַת לֵהּ יָת זִמְרָן וְיָת יָקְשָׁן וְיָת מְדָן וְיָת מִדְיָן וְיָת יִשְׁבָּק וְיָת שׁוּחַ: (ג) וְיָקְשָׁן יָלַד אֶת שְׁבָא וְאֶת דְּדָן וּבְנֵי

דְּדָן הָיוּ אַשּׁוּרִם וּלְטוּשִׁים וּלְאֻמִּים: וְיָקְשָׁן אוֹלִיד יָת שְׁבָא וְיָת דְּדָן וּבְנֵי דְדָן הֲווֹ לְמַשְׁיִרְיָן וְלִשְׁכוּנִין וּלְנָגְוָן:

רש"י אשורם ולטושם. שם ראשי אומות. ותרגום של אנקלוס אין לי לישבו על לשון המקרא. שפרש למשרין, לשון מחנה. ואם תאמר שאינו כן מפני האל"ף שאינה יסודית, הרי לנו תבות שאין בראשם אל"ף ונתוספה אל"ף בראשם, כמו (עמוס ז ז) חומת אנך, שהוא מן (שמואל ב' ד ד) נכה רגלים, וכמו (מלכים ב' ד ב) אסוך שמן שהוא מן (רות ג ג) ורחצת וסכת: ולטושם. הם בעלי אהלים המתפזרים אנה ואנה ונוסעים איש באהלי אפדנו, וכן הוא אומר (ש"א ל טז) והנה נטושים על פני כל הארץ, שכן למ"ד ונו"ן מתחלפות זו בזו:

(ד) וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: וּבְנֵי מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל אִלֵּין בְּנֵי קְטוּרָה: (ה) וַיִּתֵּן אַבְרָהָם אֶת כָּל אֲשֶׁר לוֹ לְיִצְחָק: וְיָהַב אַבְרָהָם יָת כָּל דִּילֵהּ לְיִצְחָק:

רש"י ויתן אברהם וגו' . אמר ר' נחמיה ברכה דיאתיקי, שאמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם (לעיל יב ב) והיה ברכה, הברכות מסורות בידך לברך את מי שתרצה, ואברהם מסרם ליצחק:

(ו) וְלִבְנֵי הַפִּילַגְשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אַבְרָהָם מַתָּנֹת וַיְשַׁלְּחֵם מֵעַל יִצְחָק בְּנוֹ בְּעוֹדֶנּוּ חַי קֵדְמָה אֶל אֶרֶץ קֶדֶם: וְלִבְנֵי לְחֵינָתָא דִּי לְאַבְרָהָם יְהַב אַבְרָהָם מַתְּנָן וְשַׁלְחִנּוּן מֵעַל יִצְחָק בְּרֵהּ בְּעוֹד דְּהוּא קַיָּם קִידּוּמָא לַאֲרַע מַדִּינְחָא:

רש"י הפילגשים. חסר כתיב, שלא היתה אלא פלגש אחת, היא הגר היא קטורה. נשים בכתבה, פילגשים בלא כתבה, כדאמרינן בסנהדרין (כא א) בנשים ופילגשים דוד: נתן אברהם מתנת. פרשו רבותינו שם טמאה מסר להם. דבר אחר מה שנתן לו על אודות שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם שלא רצה להנות מהם:

(ז) וְאֵלֶּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם אֲשֶׁר חָי מְאַת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְחָמֵשׁ שָׁנִים: וְאִלֵּין יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אַבְרָהָם דַּחֲיָא מְאָה וְשַׁבְעִין וְחַמֵּשׁ שְׁנִין:

רש"י מאת שנה ושבעים שנה וחמש שנים. בן מאה כבן שבעים, ובן שבעים כבן חמש בלא חטא:

(ח) וַיִּגְוַע וַיָּמָת אַבְרָהָם בְּשֵׂיבָה טוֹבָה זָקֵן וְשָׂבֵעַ וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו: וְאִתְנְגִיד וּמִית אַבְרָהָם בְּסִיבוּ טָבָא סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ: (ט) וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בָּנָיו אֶל מְעָרַת הַמַּכְפֵּלָה אֶל שְׂדֵה עֶפְרֹן בֶּן צֹחַר הַחִתִּי אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא: וּקְבָרוּ יָתֵהּ יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל בְּנוֹהִי בִּמְעָרַת כְּפֶלְתָּא בַּחֲקַל עֶפְרוֹן בַּר צֹחַר חִתָּאָה דִּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא:

רש"י יצחק וישמעאל. מכאן שעשה ישמעאל תשובה והוליך את יצחק לפניו, והיא שיבה טובה שנאמר באברהם:

(י) הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם מֵאֵת בְּנֵי חֵת שָׁמָּה קֻבַּר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִשְׁתּוֹ: חַקְלָא דִּי זְבַן אַבְרָהָם מִן בְּנֵי חִתָּאָה תַּמָּן אִתְקְבַר אַבְרָהָם וְשָׂרָה אִתְּתֵהּ: (יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיֵּשֶׁב יִצְחָק עִם בְּאֵר לַחַי רֹאִי: וַהֲוָה בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּבָרֵךְ יְיָ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ וְיָתֵב יִצְחָק עִם בֵּירָא דְמַלְאָךְ קַיְמָא אִתְחֲזֵי עֲלַהּ:

רש"י ויהי אחרי מות אברהם ויברך וגו' . נחמו תנחומי אבלים. דבר אחר אף על פי שמסר הקדוש ברוך הוא את הברכות לאברהם, נתיירא לברך את יצחק מפני שצפה את עשו יוצא ממנו, אמר יבא בעל הברכות ויברך את אשר ייטב בעיניו ובא הקדוש ברוך הוא וברכו:

(יב) **שביעי** וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲשֶׁר יָלְדָה הָגָר הַמִּצְרִית שִׁפְחַת שָׂרָה לְאַבְרָהָם: וְאִלֵּין תּוּלְדַת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם דִּי יְלֵידַת הָגָר מִצְרָתָא אַמְתָא דְשָׂרָה לְאַבְרָהָם: (יג) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמֹתָם לְתוֹלְדֹתָם בְּכֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל בִּשְׁמָהַתְהוֹן לְתוּלְדָתְהוֹן בּוּכְרָא דְיִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם:

רש"י בשמתם לתולדתם. סדר לידתן זה אחר זה:

(יד) וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: וּמִשְׁמָע וְדוּמָה וּמַשָּׂא: (טו) חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקֵדְמָה: חֲדַד וְתֵימָא יְטוּר נָפִישׁ וְקֵדְמָה: (טז) **מפטיר** אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאֵלֶּה שְׁמֹתָם בְּחַצְרֵיהֶם וּבְטִירֹתָם שְׁנֵים עָשָׂר נְשִׂיאִם לְאֻמֹּתָם: אִלֵּין אִנּוּן בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן בְּפַצְחֵיהוֹן וּבְכַרְכֵּיהוֹן תְּרֵין עֲסַר רַבְרְבִין לְאֻמַּיהוֹן:

רש"י בחצריהם. כרכים שאין להם חומה, ותרגומו בפצחיהון, שהם מפוצחים לשון פתיחה, כמו (תהלים צח ד) פצחו ורננו:

(יז) וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאַת שָׁנָה וּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְשֶׁבַע שָׁנִים וַיִּגְוַע וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו: וְאִלֵּין שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמָעֵאל מְאָה וּתְלָתִין וּשְׁבַע שְׁנִין וְאִתְנְגִיד וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י ואלה שני חיי ישמעאל וגו' . אמר רבי חייא בר אבא למה נמנו שנותיו של ישמעאל, כדי ליחס בהם שנותיו של יעקב. מן שנותיו של ישמעאל למדנו ששמש יעקב בבית עבר ארבע עשרה שנה כשפרש מאביו קודם שבא אצל לבן, שהרי כשפרש יעקב מאביו מת ישמעאל, שנאמר (להלן כח ט) וילך עשו אל ישמעאל וגו' , כמו שמפורש בסוף מגלה נקראת (מגילה יז א) : ויגוע. לא נאמרה גויעה אלא בצדיקים:

(יח) וַיִּשְׁכְּנוּ מֵחֲוִילָה עַד שׁוּר אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מִצְרַיִם בֹּאֲכָה אַשּׁוּרָה עַל פְּנֵי כָל אֶחָיו נָפָל:
וּשְׁרוֹ מֵחֲוִילָה עַד חַגְרָא דִּי עַל אַפֵּי מִצְרַיִם מָטֵי לְאָתוּר עַל אַפֵּי כָל אֲחוֹהִי שְׁרָא:פפפ:
רש"י נפל. שכן, כמו (שופטים ז יב) מדין ועמלק וכל בני קדם נופלים בעמק. כאן הוא אומר לשון נפילה, ולהלן הוא אומר על פני כל אחיו ישכן (לעיל טז יב) , עד שלא מת אברהם ישכן, משמת אברהם נפל:

הפטרת חיי שרה - מלכים א א

א (א) וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ: (ב) וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ
לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי
הַמֶּלֶךְ: (ג) וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבְאוּ אֹתָהּ
לַמֶּלֶךְ: (ד) וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא יְדָעָהּ: (ה) וַאֲדֹנִיָּה
בֶּן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו: (ו)
וְלֹא עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם הוּא טוֹב תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי
אַבְשָׁלוֹם: (ז) וַיְהִי דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה: (ח)
וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם
אֲדֹנִיָּהוּ: (ט) וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא
אֶת כָּל אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ: (י) וְאֶת נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת
הַגִּבּוֹרִים וְאֶת שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא: (יא) וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל בַּת שֶׁבַע אֵם שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא
שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע: (יב) וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְטִי
אֶת נַפְשֵׁךְ וְאֶת נֶפֶשׁ בִּנֵךְ שְׁלֹמֹה: (יג) לְכִי וּבֹאִי אֶל הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא אַתָּה אֲדֹנִי
הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ
אֲדֹנִיָּהוּ: (יד) הִנֵּה עוֹדֵךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת דְּבָרָיְךְ: (טו)
וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרֶת אֶת הַמֶּלֶךְ:
(טז) וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה לָּךְ: (יז) וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ
בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי: (יח) וְעַתָּה הִנֵּה
אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ: (יט) וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי
הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: (כ) וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ
עֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: (כא) וְהָיָה כִּשְׁכַב
אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עִם אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים: (כב) וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם הַמֶּלֶךְ
וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא: (כג) וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ
עַל אַפָּיו אָרְצָה: (כד) וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה אָמַרְתָּ אֲדֹנִיָּהוּ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב

עַל כִּסְאִי: (כה) כִּי יָרַד הַיּוֹם וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְשָׂרֵי הַצָּבָא וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וְהִנָּם אֹכְלִים וְשֹׁתִים לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ אֲדֹנִיָּהוּ: (כו) וְלִי אֲנִי עַבְדֶּךָ וּלְצָדֹק הַכֹּהֵן וְלִבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא: (כז) אִם מֵאֵת אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא הוֹדַעְתָּ אֶת (עבדיך) עַבְדֶּךָ מִי יֵשֵׁב עַל כִּסֵּא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו: (כח) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּאמֶר קִרְאוּ לִי לְבַת שֶׁבַע וַתָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כט) וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמַר חַי יְהוָה אֲשֶׁר פָּדָה אֶת נַפְשִׁי מִכָּל צָרָה: (ל) כִּי כַאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְךָ בַּיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר כִּי שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל כִּסְאִי תַּחְתָּי כִּי כֵן אֶעֱשֶׂה הַיּוֹם הַזֶּה: (לא) וַתִּקֹּד בַּת שֶׁבַע אַפַּיִם אָרְצָה וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַתֹּאמֶר יְחִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ דָּוִד לְעֹלָם:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ה

א. מַעְיָן שֶׁהֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי הַשֹּׁקֶת, פָּסוּל. הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי שָׂפָה כָּל שֶׁהוּא, כָּשֵׁר חוּצָה לָהּ, שֶׁהַמַּעְיָן מְטַהֵר בְּכָל שֶׁהוּא. הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי בְרֵכָה וְהִפְסִיקוֹ, הֲרֵי הוּא כַּמְקֻוֶה. חָזַר וְהִמְשִׁיכוֹ, פָּסוּל לַזָּבִים וְלַמְצוֹרָעִים וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶן מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים:

ברטנורה (א) **מעין שהעבירו על גבי השוקת.** שהיא כלי. ולא שוקת שבסלע: **פסול.** להטביל במים שבתוך השוקת ובמים שיוצאים ועוברים מן השוקת לחוץ, הואיל ומי המעין כולם שופכים לתוך השוקת אבל אם מי המעין עוברים על שפת השוקת כל שהוא, אע"פ שמקצתם עוברים בתוך השוקת, כשר להטביל במים שעל שפת השוקת או חוצה לה, דמעין מטהר בכל שהוא: **והפסיקו.** שאין מי הבריכה מחוברין למעין: **הרי הוא כמקוה.** ואין מטהר בכל שהוא, עד שיהא שם ארבעים סאה: **חזר והמשיכו.** שחיבר מי המעין לבריכה: **פסול לזבים.** דכבר פסק חיותן. וזבים ומצורעים ומי חטאת כתיב בהו מים חיים:

ב. הֶעֱבִירוֹ עַל גַּבֵּי כֵלִים אוֹ עַל גַּבֵּי סַפְסָל, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, הֲרֵי הוּא כַּמְקֻוֶה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יַטְבִּיל עַל גַּבֵּי הַסַּפְסָל:

ברטנורה (ב) **העבירו על גבי כלים.** שהעביר המעין על דופני הכלי מבחוץ: **הרי הוא כמו שהיה.** לטהר בזוחלים ובכל שהוא: **הרי הוא כמקוה.** דבעי ארבעים סאה ובאשבורן: **ובלבד שלא יטביל על גבי ספסל.** גזירה שמא יטביל בכלים והלכה כר' יוסי:

ג. מַעְיָן שֶׁהוּא מָשׁוּךְ כַּנָּדָל, רִבָּה (עֲלֵיו) וְהִמְשִׁיכוֹ, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהָיָה. הָיָה עוֹמֵד וְרִבָּה (עֲלֵיו) וְהִמְשִׁיכוֹ, שָׁוֶה לַמִּקְוֶה לְטַהֵר בְּאַשְׁבּוֹרָן, וְלַמַּעְיָן לְהַטְבִּיל בּוֹ בְּכָל שֶׁהוּא:

ברטנורה (ג) **שהוא משוך כנדל**. שמימיו זוחלים במקומות הרבה כשרץ זה שמרבה רגלים וקורין לו בלע"ז צנטופיד"י: **ריבה עליו**. מים שאובים, עד שנמשכו ונתגדלו המקומות שמימיו זוחלים שם: **הרי הוא כמו שהיה**. המקומות הללו מטהרים בזוחלים ובכל שהוא כמו שהיו בתחלה: **היה**. המעין עומד. ולא היו מימיו נזחלים, וריבה עליו מים שאובים ונתגדל המעין עד שמימיו נזחלים אילך ואילך מחמת המים שאובין: **שוה כו' למעין**. המקומות הללו שהמים נזחלים בהם, שוין למעין שמטהרים בכל שהן, ושוין למקוה שאין מטהרים בזוחלין אלא באשבורן. פירוש אחר, ריבה עליו והמשיכו, הרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעין ההוא והגדילן הרי הוא כמות שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריבה עליהן והרחיבן, שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדים אין מטהר אלא באשבורן. פירוש אחר, ריבה עליו והמשיכו, הרחיב הבריכות שהיו מושכות מים מן המעין ההוא והגדילן הרי הוא כמות שהיה, דבמקום שהיו מימיו זוחלים קודם שריבה עליהן והרחיבן, שם מטהר בזוחלין, ומן הצדדים אין מטהר אלא באשבורן. אבל אם לא היו מימיו זוחלים אלא עומדים, וריבה עליו שהרחיב מקום עמידתן, והמשיכם שעשה מקום עמידתן זוחלין, שוה למקוה לטהר באשבורן, ואין מטהר בזוחלין, מאחר דעיקר מקום המעין אינן זוחלין:

ד. כָּל הַיַּמִּים כַּמִּקְוֶה, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית א), וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַיָּם הַגָּדוֹל כַּמִּקְוֶה. לֹא נֶאֱמַר יַמִּים, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מִינֵי יַמִּים הַרְבֵּה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל הַיַּמִּים מְטַהֲרִים בְּזוֹחֲלִין, וּפְסוּלִין לַזָּבִים וְלַמְּצֹרָעִים, וּלְקַדֵּשׁ מֵהֶם מֵי חַטָּאת:

ברטנורה (ד) **הים הגדול כמקוה**. לא קרא הכתוב מקוה אלא לים הגדול דביה משתעי קרא במעשה בראשית ששם נקוו כל מימי בראשית: **לא נאמר ימים**. בלשון רבים אלא מפני שמעורבין בו מיני ימים הרבה, שכל הנחלים הולכים אליו: **ר' יוסי אומר כל הימים**. וים הגדול נמי תורת מעין עליהם לענין שהן מטהרין בזוחלין, מפני שהנחלים הולכים וזוחלין עליהם, אבל פסולין הן לתורת מים חיים, שהכתוב קראן מקוה. והלכה כר' יוסי:

ה. הַזּוֹחֲלִין, כַּמַּעְיָן. וְהַנּוֹטְפִים, כַּמִּקְוֶה. הֵעִיד רַבִּי צָדוֹק עַל הַזּוֹחֲלִין שֶׁרַבּוּ עַל הַנּוֹטְפִים, שֶׁהֵם כְּשֵׁרִים. וְנוֹטְפִים שֶׁעָשָׂאן זוֹחֲלִין, סוֹמֵךְ אֶפִלּוּ מַקֵּל, אֶפִלּוּ קָנֶה, אֶפִלּוּ זָב וְזָבָה, יוֹרֵד וְטוֹבֵל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מְקַבֵּל טֻמְאָה, אֵין מַזְחִילִין בּוֹ:

ברטנורה (ה) **הזוחלין**. כגון נהרות שהן זוחלין, הרי הן כמעין ומטהרין בזוחלין ובכל שהן: **והנוטפים**. כגון מי גשמים: **כמקוה**. לטהר בארבעים סאה ובאשבורן: **שהם כשרים**. כזוחלין. הואיל ונוטפין מועטים. ואפילו במקום שאין כדי טבילה בזוחלין אלא אם כן נוטפין משלימים להם: **ונוטפין שעשאן זוחלין**. כגון מקוה שפרץ על שפתו ומימיו

יוצאין וזוחלין: **סומך אפילו מקל**. או קנה, או זב או זבה סומכין ביד או ברגל, וסותמין מקום יציאת המים עד שיעמדו המים במקום אחד ונעשים אשבורן, ויורד הטמא וטובל: **כל דבר שהוא מקבל טומאה**. לא מיבעיא זב וזבה שהן טמאין, שאינן יכולים לסתום מקום יציאת המים בידיהם או ברגליהם כדי להעמיד המים ולעשותן אשבורן, אלא אפילו טהור גמור, הואיל והוא מקבל טומאה: **אין מזחילין בו**. כלומר אין מעמידין בו מקום השחילה כדי שיעשה אשבורן ויוכל לטבול בו. וטעמא דר' יוסי, דאמר קרא מקוה מים יהיה טהור, הוייתן תהא על ידי טהרה. והלכה כר' יוסי:

ו. גַּל שֶׁנִּתְלַשׁ וּבוֹ אַרְבָּעִים סְאָה וְנָפַל עַל הָאָדָם וְעַל הַכֵּלִים, טְהוֹרִים. כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, טוֹבְלִין וּמַטְבִּילִין. מַטְבִּילִין בַּחֲרִיצִין וּבַנְּעִיצִים וּבְפַרְסַת חֲמוֹר הַמְעֹרָבֶת בַּבְּקָעָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מַטְבִּילִין בַּחֲרִדְּלִית. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, אֵין מַטְבִּילִין. וּמוֹדִים שֶׁהוּא גוֹדֵר כֵּלִים וְטוֹבֵל בָּהֶם. וְכֵלִים שֶׁגָּדַר בָּהֶם, לֹא הֻטְבְּלוּ:

ברטנורה (ו) **גל שנתלש**. מן הים שהולך וסוער: ונפל על האדם ועל הכלים טהורים. לחולין בלבד, דחולין לא בעו כוונה. אבל למעשר שני ולתרומה, לא טהר הטובל עד שיכוין: **טובלין**. איש ואשה: **ומטבילין**. כלים או ידים במקום שצריך טבילת ידים כגון לקדש דלא סגי בנטילה: **חריצין**. רחבים ומרובעים כמערה אלא שאינן מקורין: **נעיצין**. קצרים מלמטה ורחבים מלמעלה: **פרסת חמור**. והוא הדין פרסת כל בהמה: **המעורבת בבקעה**. גומא שנעשית בקרקע על ידי פרסת רגל של בהמה ונתקבצו בה מים, והיא מעורבת למקוה של ארבעים סאה על ידי נקב כשפופרת הנוד, מטבילין בה: **חרדלית**. כמו הר דלית, זרם מים הבאים מדליו של הר, פירוש מגובה ההר. ואפילו אין מתחלתן ועד סופן אלא ארבעים סאה, מטבילין בהן לבית שמאי: **ובית הלל אומרים אין מטבילין**. עד שיהיו ארבעים סאה במקום אחד, שאין חרדלית מטהרת אלא באשבורן: **שגודר כלים וטובל בהם**. עושה מחיצה בכלים כדי שיעכבו הלוך המים ולא יהיו זוחלין, וטובל באותן המים שבתוך מחיצת הכלים שהן כמי מקוה: **וכלים שגדר בהן לא הוטבלו**. לפי שלא הוטבל כל הכלי במים שבתוך המחיצה, כי אם הצד שכלפי החרדלית ולא צד שכלפי חוץ. ואי קשיא, והא אמר ר' יוסי לעיל כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, והיכי פליג אבית הלל שמודים שגודר כלים וטובל בהן. יש לומר, דהאי ומודים אסיפא קאי דאמר וכלים שגדר בהן לא הוטבלו, והכי קאמר, מודים בית שמאי לבית הלל שהגודר כלים וטבל בהן, כלים שגדר בהן לא הוטבלו, אבל בית הלל לעולם סברי שאין גודר כלים וטובל בהן, כר' יוסי דאמר כל דבר שהוא מקבל טומאה אין מזחילין בו, והכי משמע בתוספתא:

גמרא נדה דף י"ג ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן הַגֵּרִים וְהַמְשַׁחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מְעַכְּבִים אֶת הַמָּשִׁיחַ. בְּשִׁלְמָא גֵּרִים כִּדְרִבִּי חֲלָבוֹ דְּאָמַר רִבִּי חֲלָבוֹ קָשִׁין גֵּרִים לְיִשְׂרָאֵל כַּסַּפַּחַת אֶלָּא מְשַׁחֲקִים בְּתִינוֹקוֹת מָאי הִיא אִילֵימָא מִשּׁוּם זְכוּר בְּנֵי סְקִילָה נִינְהוּ אֶלָּא דֶּרֶךְ אֱבָרִים בְּנֵי מַבּוּל נִינְהוּ אֶלָּא דְּנָסְיבֵי קְטַנּוֹת דְּלָא בָּנוֹת אוֹלוּדֵי נִינְהוּ דְּאָמַר רִבִּי יוֹסֵי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נז) כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי:

רש"י **בני סקילה נינהו**. ואת אמרת מעכבים את המשיח ותו לא הלא במיתה הן נדונים: **דרך אברים**. היינו שז"ל ואינו משכב זכור דבמשכב זכור כתיב משכבי אשה: **דנסיבי קטנות**. והוא ראוי להוליד נמצא בטל מפריה ורביה כל ימי קטנותה: **שבגוף**. חדר כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות נולדים: **כי רוח**. הרוחות שלפני שגזרתי להיות נולדים קודם: **יעטוף**. מעכב את הגאולה דקרא בגאולה כתיב כי לא לעולם אריב וגו' ונשמות אני עשיתי יעטוף ומסיפיה לרישיה מדריש. יעטוף כמו והעטופים ללבן:

זוהר בראשית דף מ"ח ע"א

תָּא חֲזֵי כְּתִיב בְּשַׁעְתָּא דְּיִשְׂרָאֵל מְבָרְכִין וּמְזַמְּנִין לְהַאי סֵכַּת שָׁלוֹם אוּשְׁפִּיזָא קַדִּישָׁא וְאָמְרֵי הַפּוֹרֵס סֵכַּת שָׁלוֹם כְּדֵין קְרֻשְׁתָּא עִלָּאָה נָחֲתָא וּפְרִיסַת גַּדְפָּהָא עֲלַיְיהוּ דְּיִשְׂרָאֵל וּמְכַסְיָא לוֹן כְּאִמָּא עַל בְּנִין וְכָל זִינִין בִּישִׁין אִתְכַּנִּישׁוּ מֵעָלְמָא וְיָתְבֵי יִשְׂרָאֵל תְּחוֹת קְרֻשָׁתָא דְּמָארֵיהוֹן וּכְדֵין דָּא סֵכַּת שָׁלוֹם יְהִיב נְשָׁמָתִין חַדְתִּין לְבָנָהָא מַאי טַעֲמָא בְּגִין דְּבֵיהּ נְשָׁמָתִין שַׁרְיָן (ס"א דִּכְדֵין זְמַן זִוּוּגָא וְנָטְלַת נְשָׁמְתִין וּבָהּ שַׁרְיָן) וּמִנֵּיהּ נָפְקִין, וְכֵיוָן דְּשַׁרְיָא וּפְרִיסַת גַּדְפָּהָא עַל בָּנָהָא, אֲרִיקַת נְשָׁמָתִין חַדְתִּין לְכָל חַד וְחַד, תּוּ אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן עַל דָּא תָּנֵינָן שַׁבָּת דּוּגְמָא דְּעָלְמָא דְּאָתֵי אִיהוּ הָכִי הוּא וַדַּאי וְעַל דָּא שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל דּוּגְמָא דָּא בְּדָא, וְשַׁבָּת וְעָלְמָא דְּאָתֵי הָכִי הוּא, וְהַהוּא תּוֹסֶפֶת דְּנִשְׁמָתָא מֵרָזָא דְּזִכּוּר קָא אַתְיָא עַל הַאי סֵכַּת שָׁלוֹם דְּנָטִיל מֵעָלְמָא דְּאָתֵי וְדָא תּוֹסֶפֶת יְהָבַת לְעָלְמָא קַדִּישָׁא, וּבְהַהוּא תּוֹסֶפֶת חֲדָאן וְיִתְנַשֵּׁי מִנַּיְיהוּ כָּל מַלְיִן דְּחוֹל וְכָל צַעֲרִין וְכָל עָקִין כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה י"ד) בְּיוֹם הָנִיחַ יְיָ לְךָ מֵעֲצָבְךָ וּמֵרַגְזְךָ וּמִן הָעֲבוֹדָה הַקָּשָׁה וְגוֹ', וּבְלֵילְיָא דְּשַׁבַּתָּא בְּעִי בַּר נַשׁ לְאִטְעָמָא מִכֹּלָּא בְּגִין לְאַחֲזָאָה דְּהַאי סֵכַּת שָׁלוֹם מִכֹּלָּא אִתְכְּלִילַת וּבְלָבָד דְּלָא יַפְגִּים מֵיכְלָא חָדָא לְיוֹמָא וְאִית דְּאָמְרֵי תְּרִין לְתְרֵין סְעוּדָתֵי אָחֳרָנִין דְּיוֹמָא וְשַׁפִּיר, וְכָל שֶׁכֵּן אִי סָלִיק יַתִּיר לְיוֹמָא וְיָכִיל לְמִטְעַם מִמַּיכְלִין אָחֳרָנִין וְלִזְעִירֵי בִּתְרֵי תַּבְשִׁילִין סַגְיָא וְאוֹקְמוּהָ חֲבְרַיָּא:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׂרָאֵל מְבָרְכִים וּמַזְמִינִים לְסֵכַּת שָׁלוֹם זוֹ, הָאוֹרַחַ הַקָּדוֹשׁ, וְאוֹמְרִים הַפּוֹרֵס סֵכַּת שָׁלוֹם, אָז קְדֻשָּׁה הָעֶלְיוֹנָה יוֹרֶדֶת וּפוֹרֶשֶׂת כְּנָפֶיהָ עַל יִשְׂרָאֵל וּמְכַסָּה אוֹתָם כְּמוֹ אֵם עַל הַבָּנִים, וְכָל מִינֵי הָרַע מִסְתַּלְּקִים מֵהָעוֹלָם, וְיִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִים תַּחַת הַקְּדֻשָּׁה שֶׁל רִבּוֹנָם. וְאָז סֵכַּת שָׁלוֹם זוֹ נוֹתֶנֶת נְשָׁמָה חֲדָשָׁה לְבָנֶיהָ, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁסֵּכַּת

שָׁלוֹם נוֹתֶנֶת נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לְיִשְׂרָאֵל. מִשּׁוּם שֶׁבּוֹ שׁוֹרוֹת נְשָׁמוֹת וּמְמֻנֶּה הֵן יוֹצְאוֹת, וְכֵיוָן שֶׁהַסֵּכַת שָׁלוֹם שׁוֹרָה וּפוֹרֶשֶׂת כְּנָפֶיהָ עַל בָּנֶיהָ, הֵיא מַשְׁפַּעַת נְשָׁמוֹת חֲדָשׁוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. עוֹד אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, עַל כֵּן לָמַדְנוּ, אֲשֶׁר שַׁבָּת הוּא כְּעֵין עוֹלָם הַבָּא, כֵּן הוּא וַדַּאי, וְעַל כֵּן שְׁמִיטָה וְיוֹבֵל שָׁוִים הֵם זֶה לָזֶה, וְשַׁבָּת וְעוֹלָם הַבָּא כֵּן הוּא, וְתוֹסֶפֶת נְשָׁמָה הַהִיא שֶׁסֵּכַת שָׁלוֹם מַשְׁפִּיעַ לְבָנֶיהָ, בָּא מִסּוֹד זָכָר, אֶל סֵכַת שָׁלוֹם הַנִּמְשָׁךְ, וְזֶה הַתּוֹסֶפֶת נְשָׁמָה, הִיא נוֹתֶנֶת לְעַם הַקָּדוֹשׁ, וְהֵם שְׂמֵחִים בְּתוֹסֶפֶת נְשָׁמָה זוֹ, וְנִשְׁכָּח מֵהֶם כָּל דִּבְרֵי חוֹל, וְכָל דִּבְרֵי צַעַר, וְכָל רָע, וְכֵן הוּא אוֹמֵר, בְּיוֹם הָנִיחַ ה' לְךָ וְגוֹ'. שֶׁהַכַּוָּנָה הוּא בְּעֵת הַשָּׂגַת תּוֹסֶפֶת נְשָׁמָה מִסֵּכַת שָׁלוֹם זוֹ. בְּלֵיל שַׁבָּת צָרִיךְ הָאָדָם לְטָעוֹם מִכָּל הַמַּאֲכָלִים שֶׁיֵּשׁ לוֹ, כְּדֵי לְהַרְאוֹת בָּזֶה, שֶׁסֵּכַת שָׁלוֹם זוֹ הָאֲמוּרָה, אָז הִיא גַּם כֵּן כְּלוּלָה מִכֹּל. וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִפְגּוֹם בַּסְּעֻדָּה אַחַת הַצָּרִיךְ לוֹ לְיוֹם הַשַּׁבָּת. וְיֵשׁ אוֹמְרִים וּבִלְבָד שֶׁלֹּא יִפְגּוֹם בִּשְׁנַיִם, דְּהַיְנוּ, מִשְּׁנֵי סְעוּדוֹת הָאֲחֵרוֹת שֶׁל יוֹם הַשַּׁבָּת, וְטוֹב לְהִזָּהֵר בָּזֶה. וְכָל שֶׁכֵּן אִם יֵשׁ לוֹ יוֹתֵר לַיּוֹם וְיָכוֹל לְטָעוֹם מִמַּאֲכָלִים אֲחֵרִים. וְלַמִּצְעָר דַּי בִּשְׁנֵי תַּבְשִׁילִים לַיּוֹם, וְהֶעָמִידוּהוּ הַחֲבֵרִים.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ה פ"ו

א. וְכֵן אִם דִּקְדֵּק הֶחָכָם עַל עַצְמוֹ וְהָיָה דִּבּוּרוֹ בְּנַחַת עִם הַבְּרִיּוֹת. וְדַעְתּוֹ מְעוּרֶבֶת עִמָּהֶם וּמְקַבְּלִם בְּסֵבֶר פָּנִים יָפוֹת וְנֶעֱלָב מֵהֶם וְאֵינוֹ עוֹלְבָם. מְכַבֵּד לְהֶן וַאֲפִילּוּ לְמַקִּילִין לוֹ וְנוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בֶּאֱמוּנָה וְלֹא יַרְבֶּה בַּאֲרִיחוּת עַמֵּי הָאָרֶץ וִישִׁיבָתָן וְלֹא יֵרָאֶה תָּמִיד אֶלָּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה עָטוּף בַּציצִית מוּכְתָּר בַּתְּפִילִּין וְעוֹשֶׂה בְכָל מַעֲשָׂיו לִפְנִים מִשּׁוּרַת הַדִּין וְהוּא שֶׁלֹּא יִתְרַחֵק הַרְבֵּה וְלֹא יִשְׁתּוֹמֵם עַד שֶׁיִּמְצְאוּ הַכֹּל מְקַלְסִין אוֹתוֹ וְאוֹהֲבִים אוֹתוֹ וּמִתְאַוִּין לְמַעֲשָׂיו הֲרֵי זֶה קִדֵּשׁ אֶת ה' וְעָלָיו הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעי' מט) וַיֹּאמֶר לִי עַבְדִּי אָתָּה יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּךָ אֶתְפָּאָר: **ב**. כָּל הַמְאַבֵּד שֵׁם מִן הַשֵּׁמוֹת הַקְּדוֹשִׁים הַטְּהוֹרִים שֶׁנִּקְרָא בָּהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לוֹקֶה מִן הַתּוֹרָה שֶׁהֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים וְאִבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם מִן הַמָּקוֹם הַהוּא. לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם: **ג**. וְשִׁבְעָה שֵׁמוֹת הֵם. הַשֵּׁם הַנִּכְתָּב יוּ"ד ה"א וָא"ו ה"א וְהוּא הַשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ. אוֹ הַנִּכְתָּב אדנ"י. וְאֵל. אֱלוֹהַּ. וֵאלֹהִים. וְשַׁדַּי. וּצְבָאוֹת. כָּל הַמּוֹחֵק אֲפִילּוּ אוֹת אַחַת מִשִּׁבְעָה שֵׁמוֹת אֵלּוּ לוֹקֶה:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ע"ב

אִם יַעֲסוֹק בַּעֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא בְּמִדּוֹת טוֹבוֹת יִהְיֶה נִכְנָע וִידֻמֶּה לוֹ מְעַט מִמַּה שֶׁהוּא חַיָּב לוֹ וְיִמְחוֹל לְמִי שֶׁדִּבֵּר רָעוֹת מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יב) וַתְּדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו מְאֹד שֶׁמָּחַל לָהֶם מִיָּד. וְיָנִיחַ הַגַּבְהוּת כְּאַהֲרֹן כֹּהֵן גָּדוֹל וְנָבִיא וּכְתִיב (ויקרא ו) וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן לְהַשְׁפִּיל עַצְמוֹ וּלְהַסִּיר גַּבְהוּתוֹ שֶׁל גּוֹדֶל מַעֲלָתוֹ כְּדִכְתִיב (ש"ב ו) וַתֵּרֶא

אֶת הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי ה'. וְלִכְבוֹד הַבּוֹרֵא יִנָּקֵם מִן הָרְשָׁעִים לְהַכְרִית מֵעִיר ה' כָּל פּוֹעֲלֵי אָוֶן וְנֶאֱמַר (תהלים קלא) לֹא גָבַהּ לִבִּי וְלֹא רָמוּ עֵינַי וְיַצִּיל עָשׁוּק מִיַּד עוֹשְׁקוֹ דִּכְתִיב (דה"א יח) וַיְהִי דָּוִד עוֹשֶׂה מִשְׁפָּט. וִיצַוֶּה לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר וְיִתְחַבֵּר עִמָּהֶם וְנֶאֱמַר (תהלים קיט) חָבֵר אֲנִי לְכָל אֲשֶׁר יְרֵאוּךָ וְיִזָּהֵר מִן הָרַע שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ וּבִלְשׁוֹנוֹ וְיִתְוַדֶּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם נא) חַטָּאתִי אוֹדִיעֲךָ אֲלַמְּדָה פּוֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְיִנָּקוֹם כְּפִי הַיְכוֹלֶת לְבַעֵר הָרָעִים דִּכְתִיב (שם קו) וַיַּעֲמֹד פִּינְחָס וַיְפַלֵּל וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה וַתֶּחְשֹׁב לוֹ לִצְדָקָה לְדוֹר וָדוֹר עַד עוֹלָם:

פרשת תולדות

תולדות יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(יט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: וְאֵלִּין תּוּלְדַת יִצְחָק בַּר אַבְרָהָם אַבְרָהָם אוֹלִיד יָת יִצְחָק:

רש"י ואלה תולדות יצחק. יעקב ועשו האמורים בפרשה: אברהם הוליד את יצחק. על ידי שכתב הכתוב יצחק בן אברהם הזקק לומר אברהם הוליד את יצחק, לפי שהיו ליצני הדור אומרים מאבימלך נתעברה שרה, שהרי כמה שנים שהתה עם אברהם ולא נתעברה המנו, מה עשה הקדוש ברוך הוא, צר קלסתר פניו של יצחק דומה לאברהם, והעידו הכל אברהם הוליד את יצחק, וזהו שכתב כאן יצחק בן אברהם היה, שהרי עדות יש שאברהם הוליד את יצחק:

(כ) וַיְהִי יִצְחָק בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּקַחְתּוֹ אֶת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי מִפַּדַּן אֲרָם אֲחוֹת לָבָן הָאֲרַמִּי לוֹ לְאִשָּׁה: וַהֲוָה יִצְחָק בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין כַּד נְסֵיב יָת רִבְקָה בַּת בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה מִפַּדַּן אֲרָם אָחֳתֵהּ דְּלָבָן אֲרַמָּאָה לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י בן ארבעים שנה. שהרי כשבא אברהם מהר המוריה נתבשר שנלדה רבקה, ויצחק היה בן שלשים ושבע שנה, שהרי בו בפרק מתה שרה, ומשנלד יצחק עד העקידה שמתה שרה שלשים ושבע שנה, ובת תשעים היתה כשנלד יצחק, ובת מאה עשרים ושבע כשמתה, שנאמר (כג א) ויהיו חיי שרה וגו' , הרי ליצחק שלשים ושבע שנים ובו בפרק נלדה רבקה, המתין לה עד שתהא ראויה לביאה שלש שנים ונשאה: בת בתואל מפדן ארם אחות לבן. וכי עדיין לא נכתב שהיא בת בתואל ואחות לבן ומפדן ארם, אלא להגיד שבחה שהיתה בת רשע ואחות רשע ומקומה אנשי רשע, ולא למדה ממעשיהם:

מפדן ארם. על שם ששני ארם היו, ארם נהרים וארם צובה, קורא אותו פדן, לשון (שמואל א' יא ז) צמד בקר, תרגום פדן תורין. ויש פותרין פדן ארם כמו (הושע יב יג) שדה ארם, שבלשון ישמעאל קורין לשדה פדן:

(כא) וַיֶּעְתַּר יִצְחָק לַיהוָה לְנֹכַח אִשְׁתּוֹ כִּי עֲקָרָה הִוא וַיֵּעָתֶר לוֹ יְהוָה וַתַּהַר רִבְקָה אִשְׁתּוֹ:
וְצַלְּי יִצְחָק קֳדָם יְיָ לֶקֳבֶל אִתְּתֵהּ אֲרֵי עֲקָרָה הִיא וְקַבֶּל צְלוֹתֵהּ יְיָ וְעַדְּיַאת רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י ויעתר. הרבה והפציר בתפלה: ויעתר לו. נתפצר ונתפייס ונתפתה לו, ואומר אני כל לשון עתר לשון הפצרה ורבוי הוא וכן (יחזקאל ח יא) ועתר ענן הקטרת, מרבית עלית העשן, וכן (שם לה יג) והעתרתם עלי דבריכם, וכן (משלי כז ו) נעתרות נשיקות שונא, דומות למרבות והנם למשא. אינקריישימינ"ט בלע"ז : לנכח אשתו. זה עומד בזוית זו ומתפלל, וזו עומדת בזוית זו ומתפללת: ויעתר לו. לו ולא לה, שאין דומה תפלת צדיק בן צדיק לתפלת צדיק בן רשע לפיכך לו ולא לה:

(כב) וַיִּתְרֹצֲצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת יְהוָה: וְדַחֲקִין
בְּנַיָּא בְּמְעָהָא וַאֲמֶרֶת אִם כֵּן לְמָה דְנַן אֲנָא וַאֲזָלַת לְמִתְבַּע אוּלְפַן מִן קֳדָם יְיָ:

רש"י ויתרוצצו. על כרחך המקרא הזה אומר דרשני, שסתם מה היא רציצה זו וכתב אם כן למה זה אנכי. רבותינו דרשוהו לשון ריצה, כשהיתה עוברת על פתחי תורה של שם ועבר יעקב רץ ומפרכס לצאת, עוברת על פתחי עבודה זרה עשו מפרכס לצאת. דבר אחר מתרוצצים זה עם זה ומריבים בנחלת שני עולמות: ותאמר אם כן. גדול צער העבור: למה זה אנכי. מתאוה ומתפללת על הריון: ותלך לדרש. לבית מדרשו של שם: לדרש את ה'. שיגיד לה מה תהא בסופה:

(כג) וַיֹּאמֶר יְהוָה לָהּ שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנֵךְ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמֵּעַיִךְ יִפָּרֵדוּ וּלְאֹם מִלְאֹם יֵאָמֵץ
וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר: וַאֲמַר יְיָ לַהּ תְּרֵין עַמְמִין בִּמְעַיְכִי וְתַרְתֵּין מַלְכְוָן מִמֵּעַיְכִי יִתְפְּרְשָׁן וּמַלְכוּ
מְמַלְכוּ יְתָקֵף וְרַבָּא יִשְׁתַּעֲבֵיד לְזְעִירָא:

רש"י ויאמר ה' לה. על ידי שליח, לשם נאמר ברוח הקודש והוא אמר לה: שני גוים בבטנך. גיים כתיב, אלו אנטונינוס ורבי, שלא פסקו מעל שלחנם לא צנון ולא חזרת לא בימות החמה ולא בימות הגשמים: ושני לאמים. אין לאום אלא מלכות: ממעיך יפרדו. מן המעים הם נפרדים, זה לרשעו וזה לתמו: מלאם יאמץ. לא ישוו בגדולה, כשזה קם זה נופל, וכן הוא אומר (יחזקאל כו ב) אמלאה החרבה, לא נתמלאה צור אלא מחרבנה של ירושלים:

(כד) וַיִּמְלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִם בְּבִטְנָהּ: וּשְׁלִימוּ יוֹמָהָא לְמֵילַד וְהָא תְיוּמִין בִּמְעָהָא:

רש"י וימלאו ימיה. אבל בתמר כתיב (להלן לח כז) ויהי בעת לדתה. שלא מלאו ימיה כי לשבעה חדשים ילדתם: והנה תומם. חסר, ובתמר תאומים מלא לפי ששניהם צדיקים, אבל כאן אחד צדיק ואחד רשע:

נביאים - מלאכי - פרק א

א (א) מַשָּׂא דְּבַר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: מַטַּל פִּתְגָמָא דַּיְיָ עַל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי דְּיִתְקְרֵי שְׁמֵיהּ עֶזְרָא סַפְרָא:

רש"י **משא דבר ה'** . פורפור"ט בלע"ז דבר הנמסר למלאכי לשאת אותו אל בני ישראל : **ביד מלאכי** . כבר היה מסור בידו זה ימים רבים מכאן דרשו רבותינו בברייתא דמכילתא שכל הנביאים עמדו על הר סיני ושם נמסרו להם הנבואות וכן (ישעיה מח) אומר מעת היותה שם אני ועתה ה' אלהים שלחני :

(ב) אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה וָאֹהַב אֶת יַעֲקֹב: רְחִימַת יַתְכוֹן אֲמַר יְיָ וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָא רְחִימְתָנָא הֲלָא אָחָא עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אֲמַר יְיָ וּרְחִימַת יָת יַעֲקֹב:

רש"י **ואוהב את יעקב** . לתת לו את ארץ חמדה צבי צבאות גוים (ירמיה ג) ארץ שצבין כל צבאות העכו"ם בה :

(ג) וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר: וְיָת עֵשָׂו רְחִיקַת וְשַׁוֵּיתִי יָת טוּרוֹהִי לְצָדוּ וְיָת אַחֲסַנְתֵּיהּ לְצָדוּת מַדְבְּרָא:

רש"י **ואת עשו שנאתי** . לדוחפו אל ארץ שעיר מפני יעקב אחיו ומנהג שבעולם מי שיש לו שני בנים לבכור הוא בורר לו מנה יפה : **ואשים את הריו שממה** . אינן דומין להרי ישראל : **לתנות מדבר** . מעון תנים :

(ד) כִּי תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרָבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר זָעַם יְהוָה עַד עוֹלָם: אֲרֵי יֵימְרוּן אֱדוֹמָאֵי אִתְמַסְכַּנְנָא כְּעַן עֲתַרְנָא וּנְתוּב וְנִבְנֵי חָרְבָתָא כִּדְנַן אָמַר יְיָ צְבָאוֹת אִנּוּן יִבְנוּן וַאֲנָא אֲפַגֵּר וְיִקְרוּן לְהוֹן תְּחוּמָא דְּעַמֵּיה רַשִׁיעָא וְעַמָּא דְּאִתְּיָ יְיָ עֲלֵיהוֹן לְוָט עַד עָלְמָא:

רש"י **כי תאמר אדום רוששנו** . ואם יאמ' מחריבי המקדש' מתחלתינו רשים היינו אבל מעתה שהעשרנו מביזת ירושלים ונשוב ונבנה חרבות שלנו , כה אמר ה' וגו' :

(ה) וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל: וְעֵינֵיכוֹן יֶחֱזְיַין וְאַתּוּן תֵּימְרוּן יִסְגֵּי יְקָרָא דַּיְיָ וְאַפְּתֵי יָת תְּחוּמָא דְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י **יגדל ה' מעל לגבול ישראל** . יראה גדולתו מעל לגבולינו להודיע כי אנחנו עמו וי"ת יסגא יקרא דה' ואפתי ית תחו' ארעא דישראל :

(ו) בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אָנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה בָזִינוּ אֶת שְׁמֶךָ: הָא עַל בָּרָא אָמִיר לְיִקָּרָא יָת אַבָּא וְעַבְדָּא לְמָרֵיהּ מִן קֳדָם רִבּוֹנֵיהּ אִם כְּאָב אֲנָא אָן דְּאַתּוּן מְיַקְּרִין קֳדָמַי וְאִם כְּרִבּוֹן אֲנָא אָן דְּאַתּוּן דַּחֲלִין מִן קֳדָמַי אֱמַר יְיָ צְבָאוֹת לְכוֹן כַּהֲנַיָּא דְּמְבַסְּרִין עַל שְׁמִי וְאִם תֵּימְרוּן בְּמָא בְּסַרְנָא עַל שְׁמָךְ:

רש"י **בן** . יש עליו לכבד אב וכן עבד אדוניו ואתם קרויין בנים ועבדים ועתה אם אב אני לכם איה כבודי : **אמר ה' צבאות לכם** . אתם הכהנים הבוזים את שמי : **ואמרתם במה בזינו** . כלומר ידעתי שתאמרו לי במה בזינו הרי הבזיון :

כתובים - משלי - פרק ה

(יד) כִּמְעַט הָיִיתִי בְכָל רָע בְּתוֹךְ קָהָל וְעֵדָה: עַד כְּלִיל הֲוֵית לִי בְּכָל בִּישִׁין בְּגוֹ כְנִשְׁתָּא וְעַדְתָּא:

רש"י **כמעט הייתי בכל רע** . כפשע ביני ובין גיהנם (כלומר בשביל דבר מועט הייתי עכשיו בכל רע שלא שמעתי לקול מורי שאלו שמעתי להם לא יארע בי כך רבי יוסף קר"א) :

(טו) שְׁתֵה מַיִם מִבּוֹרֶךָ וְנֹזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרֶךָ: אִשְׁתֵּי מַיָּא מִן גּוּבָךְ וְרַהֲיָא מִן בֵּירָךְ:

רש"י **שתה מים מבורך** . מבור שנתן לך הקב"ה לחלקך היא תורת משה : **בורך** . מים מכונסים : **ונוזלים מתוך בארך** . מים חיים כלומר תחלה כמים מכונסים ולבסוף נובעין הם והולכין :

(טז) יָפוּצוּ מַעְיְנֹתֶיךָ חוּצָה בָּרְחֹבוֹת פַּלְגֵי מָיִם: נְשִׁפְעוּן מַעְיָנָךְ לְבָרָא וּבְפָתְיֵי טַיְפֵי דְמַיָּא:

רש"י **יפוצו מעינותיך חוצה** . סוף שתקנה תלמידים ותורה הוראות ברבים ויצא לך שם : **ברחובות** . עיר תפוצינה פלגי מימיך :

(יז) יִהְיוּ לְךָ לְבַדֶּךָ וְאֵין לְזָרִים אִתָּךְ: יְהֵוֹן לָךְ לְחוּדָךְ וְנוּכְרָאֵי לָא נְשִׁתַּתְּפוּן עִמָּךְ:

רש"י **יהיו לך לבדך** . אתה לבדך תתכבד בהם ולא יחלוק אחר עמך לפי שאמר למעלה פן ישבעו זרים כחך אמר כאן יהיו לך לבדך ומתוך כך :

(יח) יְהִי מְקוֹרְךָ בָרוּךְ וּשְׂמַח מֵאֵשֶׁת נְעוּרֶךָ: יְהֵוֵי מַבּוּעָךְ בְּרִיךְ וְחֵדִי מִן אִתַּת טַלְיוּתָךְ:

רש"י **יהי מקורך ברוך ושמח מאשת נעוריך** . היא התורה שלמדת מנעוריך :

(יט) אַיֶּלֶת אֲהָבִים וְיַעֲלַת חֵן דַּדֶּיהָ יְרַוֻּךָ בְכָל עֵת בְּאַהֲבָתָהּ תִּשְׁגֶּה תָמִיד: אַיְלְתָא דְרַחֲמוּתָא וְדִיצָתָא דְחֶסְדָּא תַּדְוָנָא אַלְּף בְּכָל זְמַן וּבְרַחֲמוּתָהּ תִּגְרַס תְּדִירָא:

רש"י **תשגה תמיד** . ראיתי בדברי ר' משה הדרשן תשגה תעסוק תמיד והוא ל' ערבי והביא ראיה כמו לבקש שגייה לבקש עסק , ולא ידעתי איפה נשנית ורבותינו פירשו (עירובין נד) , לשון משגה כמשמעו בעבור אהבתה תהיה שוגג בשאר עסקיך כי היא

משמרת על שלך אמרו עליו על ר"א בן פדת שהיה דורש בשוק התחתון וסדינו מוטל בשוק העליון פעם אחת בא אדם אחד ומצא נחש כרוך עליו :

משנה ברכות פרק ו

א. כֵּיצַד מְבָרְכִין עַל הַפֵּרוֹת. עַל פֵּרוֹת הָאִילָן אוֹמֵר, בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, חוּץ מִן הַיַּיִן, שֶׁעַל הַיַּיִן אוֹמֵר בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן. וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ אוֹמֵר בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, חוּץ מִן הַפַּת, שֶׁעַל הַפַּת הוּא אוֹמֵר הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ. וְעַל הַיְרָקוֹת אוֹמֵר בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בּוֹרֵא מִינֵי דְשָׁאִים:

ברטנורה (א) **כיצד מברכין**. חוץ מן היין. שמתוך חשיבותו קבעו לו ברכה לעצמו. וכן הפת: **בורא מיני דשאים**. לפי שיש בכלל פרי האדמה דשאים וזרעים כגון קטניות, ור' יהודה בעי היכר ברכה לכל מין ומין. ואין הלכה כר' יהודה. והא דתנן על הירקות אומר בורא פרי האדמה, הני מילי ירקות שדרכן לאכלן חיין ואכלן חיין, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן מבושלים. אבל אותן שדרכן לאכלן חיין ואכלן מבושלים, או שדרכן לאכלן מבושלים ואכלן חיין, אינו מברך עליהן אלא שהכל. וירקות שאוכלין אותם בין חיין בין מבושלים, מברכין עליהן בורא פרי האדמה בין חיין בין מבושלים:

ב. בֵּרַךְ עַל פֵּרוֹת הָאִילָן בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה, יָצָא. וְעַל פֵּרוֹת הָאָרֶץ בּוֹרֵא פְּרִי הָעֵץ, לֹא יָצָא. עַל כֻּלָּם אִם אָמַר שֶׁהַכֹּל (נִהְיָה), יָצָא:

ברטנורה (ב) **ברך על פירות האילן וכו'**. כל היכא דכי שקלי לפירא איתיה לענף, ואותו הענף עצמו חוזר ומוציא פרי לשנה האחרת, מקרי אילן, ומברכין על פירותיו בורא פרי העץ. אבל היכא דכי שקלת ליה לפרי לא ישאר ענף שיחזור ויוציא פרי לשנה האחרת, אין מברכין על הפירות אלא בורא פרי האדמה: **על כולם אם אמר שהכל יצא**. ואפילו על הפת ועל היין. ומיהו לכתחלה אין לאכול שום פרי, אם אינו יודע תחלה שיברך עליו ברכה הראויה לו:

ג. עַל דָּבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלוֹ מִן הָאָרֶץ אוֹמֵר שֶׁהַכֹּל. עַל הַחֹמֶץ וְעַל הַנּוֹבָלוֹת וְעַל הַגּוֹבַאי אוֹמֵר שֶׁהַכֹּל (עַל הֶחָלָב וְעַל הַגְּבִינָה וְעַל הַבֵּיצִים אוֹמֵר שֶׁהַכֹּל). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁהוּא מִין קְלָלָה אֵין מְבָרְכִין עָלָיו:

ברטנורה (ג) **נובלות**. פירות שנפלו מן האילן קודם שנתבשלו כל צרכן: **גובאי**. חגבים טהורים: **מין קללה**. נובלות וגובאי על ידי קללה הן באים ואין הלכה כר' יהודה:

ד. הָיוּ לְפָנָיו מִינִים הַרְבֵּה, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם יֵשׁ בֵּינֵיהֶם מִמִּין שִׁבְעָה, מְבָרֵךְ עָלָיו. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל אֵיזֶה מֵהֶם שֶׁיִּרְצֶה:

ברטנורה (ד) **מין שבעה**. חטה ושעורה וגפן ותאנה ורמון זית ותמרים. דהני עדיפי הואיל ונשתבחה בהן ארץ ישראל: **מברך על איזה מהן שירצה**. דחביב עדיף. והלכה כחכמים:

ה. בֵּרַךְ עַל הַיַּיִן שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן, פָּטַר אֶת הַיַּיִן שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן. בֵּרַךְ עַל הַפְּרִפֶרֶת שֶׁלִּפְנֵי הַמָּזוֹן, פָּטַר אֶת הַפְּרִפֶרֶת שֶׁלְּאַחַר הַמָּזוֹן. בֵּרַךְ עַל הַפַּת, פָּטַר אֶת הַפְּרִפֶרֶת עַל הַפְּרִפֶרֶת, לֹא פָטַר אֶת הַפַּת. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אַף לֹא מַעֲשֶׂה קְדֵרָה:

ברטנורה (ה) **פטר את היין שלאחר המזון**. הני מילי בשבתות וימים טובים שרגילים לקבוע על היין לאחר המזון, וכשברך על היין לפני המזון אדעתא דהכי ברך, אבל בשאר ימים שאין רגילים לקבוע עצמן על היין לאחר המזון, אין היין שלפני המזון פוטר היין שלאחר המזון. וכל לאחר המזון דתנן במתניתין, היינו לאחר שסלקו ידיהם מן הפת, קודם שיברכו ברכת המזון: **פרפרת**. כל דבר שמלפתים בו את הפת כגון בשר וביצים ודגים, קרויים פרפרת. ופעמים שהיו מביאים פרפראות קודם סעודה להמשיך האכילה, וחוזרים ומביאים פרפראות אחרות לאחר הסעודה, אחר שמשכו ידיהם מן הפת: **מעשה קדרה**. כגון הריפות וגרש כרמל וקמח שנתבשל במים, כגון הלביבות וכיוצא בהן. ואית דמפרשי פרפרת דמתני', פת הצנומה בקערה שאין בה מראה לחם, דמברכים עליה בורא מיני מזונות. והשתא ניחא דאצטריך לאשמועינן ברך על הפרפרת לא פטר את הפת, אע"ג דהיא נמי מין פת, אבל מעשה קדרה פטר. ובית שמאי סברי, כשם שאם ברך על הפרפרת לא פטר את הפת, כך לא פטר מעשה קדרה. ואין הלכה כבית שמאי:

ו. הָיוּ יוֹשְׁבִין (לֶאֱכֹל), כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. הֵסַבּוּ, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּן. בָּא לָהֶם יַיִן בְּתוֹךְ הַמָּזוֹן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד מְבָרֵךְ לְעַצְמוֹ. לְאַחַר הַמָּזוֹן, אֶחָד מְבָרֵךְ לְכֻלָּם. וְהוּא אוֹמֵר עַל הַמֶּגְמָר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְבִיאִין אֶת הַמֶּגְמָר אֶלָּא לְאַחַר הַסְּעֻדָּה:

ברטנורה (ו) **היו יושבים**. בלא הסיבה, וסימן הוא שלא נתוועדו לאכול יחד. שרגילים היו כשמתועדים חבורות אנשים לאכול, שהיו מסובים על המטות ואוכלים ושותים בהסבת שמאל: **כל אחד מברך לעצמו**. שלא היה להם קבע סעודה בלא הסיבה. ומיהו אם אמרו ניזיל ניכול נהמא בדוכתא פלן, אע"פ שלא הסיבו כהסיבו דמי, ואחד מברך לכולם, ומצטרפין נמי לזימון: בא להם יין בתוך המזון כל אחד מברך לעצמו. הואיל ואין בית הבליעה פנוי, ואין לב המסובים פונה אל המברך, אלא לבלוע מה שבפיהם. אי נמי חיישינן שמא יחנק כשבא לענות אמן: **והוא אומר על המוגמר**. המברך ברכת המזון הוא מברך על המוגמר בורא עצי בשמים. ואע"ג דאיכא דעדיף מיניה, אפילו הכי כיון שהתחיל בחדא עביד לאידך: **לאחר הסעודה**. לאחר ברכת המזון, דהשתא לאו מצרכי הסעודה הוא, אפילו הכי כיון שהתחיל בברכות אחרונות, גומרן: **מוגמר**. רגילין היו להביא אחר הסעודה עצי בשמים במחתה על האש לריח טוב:

ז. הֵבִיאוּ לְפָנָיו מָלִיחַ בַּתְּחִלָּה וּפַת עִמּוֹ, מְבָרֵךְ עַל הַמָּלִיחַ וּפוֹטֵר אֶת הַפַּת, שֶׁהַפַּת טְפֵלָה לוֹ. זֶה הַכְּלָל, כָּל שֶׁהוּא עִקָּר וְעִמּוֹ טְפֵלָה, מְבָרֵךְ עַל הָעִקָּר וּפוֹטֵר אֶת הַטְּפֵלָה:

ברטנורה (ז) **מליח**. כל דבר מלוח: **שהפת טפלה לו**. מי שאכל אכילה גסה מפירות מתוקים ביותר אוכל אחריו דבר מליח לחתך הליחות הנדבקות בגופו מחמת רוב הפירות, ומפני שאינו יכול לאכול המליח לבדו, אוכל מן הפת עמו, אבל המליח לבדו עיקר, והפת טפלה לו:

ח. אָכַל תְּאֵנִים עֲנָבִים וְרִמּוֹנִים, מְבָרֵךְ אַחֲרֵיהֶן שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת, דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בְּרָכָה אַחַת (מֵעֵין שָׁלֹשׁ). רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אָכַל שֶׁלֶק וְהוּא מְזוֹנוֹ, מְבָרֵךְ אַחֲרָיו שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת. הַשּׁוֹתֶה מַיִם לְצָמְאוֹ, אוֹמֵר שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בִּדְבָרוֹ. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, בּוֹרֵא נְפָשׁוֹת רַבּוֹת:

ברטנורה (ח) **מברך אחריהן שלש ברכות**. דכל שהוא משבעת המינים מברך אחריו שלש ברכות. דסבירא ליה לרבן גמליאל דואכלת ושבעת וברכת לאו אלחם בלבד קאי, אלא אכל שבעת המינין המוזכרים לעיל בפרשה. ובהאי קרא שלש ברכות רמיזי. וברכת, זו ברכת הזן. על הארץ, זו ברכת הארץ. הטובה, זו בונה ירושלים, וכן הוא אומר (דברים ג): ההר הטוב הזה: **וחכמים אומרים ברכה אחת**. מעין שלש ברכות. אם ענבים תאנים ורימונים זיתים ותמרים אכל, מברך על העץ ועל פרי העץ ועל ארץ חמדה טובה וכו' וחותם על הארץ ועל הפירות. ובארץ ישראל חותם על הארץ ועל פירותיה. וברכה זו עצמה מברך על היין, אלא שפותח בה על הגפן ועל פרי הגפן. ועל כל דבר הנעשה מחמשת מיני דגן, במקום על העץ ועל פרי העץ, אומר על המחיה ועל הכלכלה, וחותם על הארץ ועל המחיה: **אפילו אכל שלק**. של ירק. והוא מזונו, שסומך עליו למזון. מברך שלש ברכות, דואכלת ושבעת אכל מאי דאכל קאי. והלכה כחכמים שאין מברכין שלש ברכות אלא אלחם, ועל שבעת המינין, ברכה אחת מעין שלש, ועל כל שאר דברים, בורא נפשות רבות וחסרונן. ופירוש חסרונן, כמו לחם ומים שאי אפשר להתקיים בלא הם; על כל מה שברא להחיות בהם נפש כל חי, כלומר על כל מה שבעולם שגם אם לא נבראו יכולין הבריות להתקיים, ולא נבראו כי אם לתענוג ולתוספת טובה. ומפני שיש בברכה זו שני ענינים, הויא ברכה ארוכה ופותחת בברוך וחותמת בברוך, כדאיתא בירושלמי שחותמים ברוך אתה ה' חי העולמים: **השותה מים לצמאו**. דוקא, מברך שהכל, אבל השותה מים לבלוע מאכל שנתחב לו בגרונו וכיוצא בזה, אינו מברך: רבי טרפון אומר בורא נפשות רבות. מברך לפני שתיית המים. ואין הלכה כר' טרפון, אלא לפניהם מברך שהכל, ולאחריהם בורא נפשות רבות:

גמרא ברכות דף ל"ה ע"א

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ נֶהֱנָה מִקָּדְשֵׁי שָׁמַיִם. שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים כד) לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ. רִבִּי לֵוִי רָמֵי כְּתִיב לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ. וּכְתִיב (שם קטו) הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַה' וְהָאָרֶץ נָתַן לִבְנֵי אָדָם. לֹא קַשְׁיָא כַּאן קוֹדֶם בְּרָכָה כַּאן לְאַחַר בְּרָכָה. אָמַר רִבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא כָּל הַנֶּהֱנֶה מִן הָעוֹלָם הַזֶּה בְּלֹא בְּרָכָה כְּאִלּוּ גּוֹזֵל לְהַקְדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְלִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח) גּוֹזֵל אָבִיו וְאִמּוֹ וְאוֹמֵר אֵין פֶּשַׁע חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית וְאֵין אָבִיו אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים לב) הֲלוֹא הוּא אָבִיךָ קָנָךְ וְאֵין אִמּוֹ אֶלָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א) שְׁמַע בְּנִי מוּסַר אָבִיךָ וְאַל תִּטּוֹשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ. מָאי חָבֵר הוּא לְאִישׁ מַשְׁחִית. אָמַר רִבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא חָבֵר הוּא לְיָרְבְעָם בֶּן נְבָט שֶׁהִשְׁחִית אֶת יִשְׂרָאֵל לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם. רִבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא רָמֵי כְּתִיב (הושע ב) וְלָקַחְתִּי דָגָנִי בְּעִתּוֹ וְגוֹ'. וּכְתִיב (דברים יא) וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְגוֹ. לֹא קַשְׁיָא כַּאן בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. כַּאן בִּזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם. תָּנוּ רַבָּנָן וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ מַה תַּלְמוּד לוֹמַר לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א) לֹא יָמוּשׁ סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה מִפִּיךָ יָכוֹל דִּבְרִים כִּכְתָבָן תַּלְמוּד לוֹמַר וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ נְהוֹג בָּהֶן מִנְהַג דֶּרֶךְ אֶרֶץ דִּבְרֵי רִבִּי יִשְׁמָעֵאל. רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אוֹמֵר אֶפְשָׁר אָדָם חוֹרֵשׁ בְּשָׁעַת חֲרִישָׁה וְזוֹרֵעַ בְּשָׁעַת זְרִיעָה קוֹצֵר בְּשָׁעַת קְצִירָה וְדָשׁ בְּשָׁעַת דִּישָׁה וְזוֹרֶה בְּשָׁעַת הָרוּחַ תּוֹרָה מָה תְּהֵא עָלֶיהָ. אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' סא) וְעָמְדוּ זָרִים וְרָעוּ צֹאנְכֶם וְגוֹמֵר. וּבִזְמַן שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם מְלַאכְתָּן נַעֲשֵׂית עַל יְדֵי עַצְמָן. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא) וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמְּלֶאכֶת אֲחֵרִים נַעֲשֵׂית עַל יָדָן. שֶׁנֶּאֱמַר (שם כח) וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ. אָמַר אַבַּיֵי הַרְבֵּה עָשׂוּ כְּרִבִּי יִשְׁמָעֵאל וְעָלְתָה בְיָדָן כְּרִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי וְלֹא עָלְתָה בְיָדָן:

רש"י **לאחר ברכה**. הרי היא לבני אדם: **גוזל להקב"ה**. את ברכתו: **ולכנסת ישראל**. שבחטאו הפירות לוקין: **אין פשע**. ולפי שהוא מיקל רואים האחרים ולמדין ממנו לעשות כן ליהנות מן העוה"ז בלא ברכה ולכן נקרא זה המיקל חבר לאיש משחית: **לירבעם בן נבט**. שחטא והחטיא את ישראל כך הוא חוטא ומחטיא: **בזמן שעושים רצונו**. הדגן שלהם וכשאין עושים רצונו נוטלו ומראה להם שהיא שלו: **דברים ככתבן**. שלא יעסוק בדרך ארץ: **נהוג בהם**. עם דברי תורה: **מנהג דרך ארץ**. שאם תבוא לידי צורך הבריות סופך ליבטל מדברי תורה: **אפשר**. בתמיה אפשר כדבריך:

זוהר תולדות דף קל"ד ע"א

וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יִצְחָק וְגוֹ', פָּתַח רַבִּי חִיָּא וְאָמַר (תהלים ק"ו) מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ, תָּא חֲזֵי כַּד בָּעָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְסָלִיק בִּרְעוּתָא קַמֵּיהּ לְמִבְרֵי עָלְמָא

הַוָּה מְסְתַּכַּל בְּאוֹרַיְתָא וּבָרָא לֵיהּ וּבְכָל עוֹבָדָא דִּבְרָא קַדִּשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעָלְמָא הַוָּה מְסְתַּכַּל בְּאוֹרַיְתָא וּבָרָא לֵיהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (משלי ח') וָאֱהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֱהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם אַל תִּקְרֵי אָמוֹן אֶלָּא אוֹמָן, כַּד בָּעָא לְמִבְרֵי אָדָם אָמְרָה תּוֹרָה קַמֵּיהּ אִי בַּר נַשׁ יִתְבְּרֵי וּלְבָתַר יֶחֱטֵי וְאַנְתְּ תֵּידוּן לֵיהּ אֲמַאי יְהוֹן עוֹבָדֵי יָדָךְ לְמַגְנָא דְּהָא לָא יֵיכוּל לְמִסְבָּל דִּינָךְ אָמַר לָהּ קַדִּשָׁא בְּרִיךְ הוּא הָא אַתְקִינְתְּ תְּשׁוּבָה עַד לָא בָּרֵאתִי עָלְמָא אָמַר קַדִּשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְעָלְמָא בְּשַׁעְתָּא דְּעָבַד לֵיהּ וּבָרָא לְאָדָם אָמַר לֵיהּ עָלְמָא עָלְמָא, אֲנָתְ וְנִמּוּסָךְ לָא קַיְמִין אֶלָּא עַל אוֹרַיְתָא, וּבְגִין כְּךְ בָּרֵאתִי לֵיהּ לְאָדָם בָּךְ, בְּגִין דְּיִתְעַסַק בָּהּ, וְאִי לָאו הָא אֲנָא אַהֲדַר לָךְ לְתֹהוּ וָבֹהוּ, וְכֹלָּא בְּגִנַּיהּ דְּאָדָם קַיְמָא, הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (ישעיה מ"ה) אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי, וְאוֹרַיְתָא קַיְמָא וּמַכְרָזָא קָמַיְהוּ דִּבְנֵי נָשָׁא בְּגִין דְּיִתְעַסְקוּ וְיִשְׁתַּדְּלוּ בָּהּ וְלֵית מָאן דְּיַרְכִין אוּדְנֵיהּ, תָּא חֲזֵי כָּל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא אִיהוּ קַיְים עָלְמָא וְקַיְים כָּל עוֹבָדָא וְעוֹבָדָא עַל תִּקּוּנֵיהּ כְּדְקָא יָאוּת וְלֵית לָךְ כָּל שַׁיְפָא וְשַׁיְפָא דְּקַיְמָא בֵּיהּ בְּבַר נַשׁ דְּלָא הֲוֵי לְקַבְלֵיהּ בְּרִיָּה בְּעָלְמָא דְּהָא כְּמָה דְּבַר נַשׁ אִיהוּ מִתְפַּלַּג שַׁיְפִין וְכֻלְּהוּ קַיְמִין דַּרְגִין דַּרְגִין עַל דַּרְגִין מִתְתַּקְנִין אִלֵּין עַל אִלֵּין וְכֻלְּהוּ חַד גּוּפָא הָכִי נַמִּי עָלְמָא כָּל אִנּוּן בְּרְיָן כֻּלְּהוּ שַׁיְפִין שַׁיְפִין וְקַיְמִין אִלֵּין עַל אִלֵּין וְכַד מִתְתַּקְנָן כֻּלְּהוּ הָא (חַד) גּוּפָא מַמָּשׁ, וְכֹלָּא כְּגַוְנָא דְּאוֹרַיְתָא דְּהָא אוֹרַיְתָא כֹּלָּא שַׁיְפִין וּפַרְקִין וְקַיְמִין אִלֵּין אִלֵּין וְכַד מִתְתַּקְנָן כֻּלְּהוּ אִתְעֲבִידוּ חַד גּוּפָא, כְּיוֹן דְּאִסְתַּכַּל דָּוִד בְּעוֹבָדָא דָּא פָּתַח וְאָמַר (תהלים ק"ד) מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ בְּאוֹרַיְתָא אִנּוּן כָּל רָזִין עִלָּאִין חֲתִימִין דְּלָא יָכְלִין לְאִתְדַּבָּקָא בְּאוֹרַיְתָא כָּל אִנּוּן מִלִּין עִלָּאִין דְּאִתְגַּלְיָן וְלָא אִתְגַּלְיָן בְּאוֹרַיְתָא אִנּוּן כָּל מִלִּין דְּלֵעֵילָא וּלְתַתָּא כָּל מִלִּין דְּעָלְמָא דֵּין וְכָל מִלִּין דְּעָלְמָא דְּאָתֵי בְּאוֹרַיְתָא אִנּוּן וְלֵית מָאן דְּיַשְׁגַּח וְיָדַע לוֹן וּבְגִין כָּךְ כְּתִיב (תהלים ק"ו) מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת יְיָ יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ:

תרגום הזוהר וְאֱלֶה תוֹלְדוֹת יִצְחָק וְגוֹ': פָּתַח רַבִּי חִיָּא וְאָמַר, מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה' יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ. בֹּא וּרְאֵה, כְּשֶׁבִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעָלָה בְּרָצוֹן לְפָנָיו, לִבְרֹא הָעוֹלָם, הָיָה מִסְתַּכֵּל בַּתּוֹרָה וּבָרָא אוֹתוֹ. וּבְכָל פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּעוֹלָם, הָיָה מִסְתַּכֵּל בַּתּוֹרָה וּבָרָאָה, וְזֶה שֶׁכָּתוּב (משלי ח') וָאֱהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֱהְיֶה שַׁעֲשׁוּעִים יוֹם יוֹם. אַל תִּקְרֵי אָמוֹן אֶלָּא אוּמָן. דְּהַיְנוּ שֶׁהָיְתָה כְּלֵי אוּמָנָתוֹ. כְּשֶׁרָצָה לִבְרֹא אֶת הָאָדָם, אָמְרָה הַתּוֹרָה לְפָנָיו, אִם יִהְיֶה נִבְרָא הָאָדָם וְאַחַר כָּךְ יֶחֱטָא, וְאַתָּה תָּדוּן אוֹתוֹ, לָמָּה יִהְיוּ מַעֲשֶׂה יָדֶיךָ לַשָּׁוְא, הֲרֵי לֹא יוּכַל לִסְבֹּל אֶת דִּינְךָ. אָמַר לָהּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, הֲרֵי בָּרָאתִי תְּשׁוּבָה מִטֶּרֶם שֶׁבָּרָאתִי הָעוֹלָם, וְאִם יֶחֱטָא, יוּכַל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וְיֶאְמְחֹל לוֹ. אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָעוֹלָם בְּשָׁעָה שֶׁבָּרָא אוֹתוֹ, וּבָרָא אֶת הָאָדָם, אָמַר לוֹ: עוֹלָם עוֹלָם, אַתָּה וְטִבְעֲךָ אֵינָם עוֹמְדִים אֶלָּא עַל הַתּוֹרָה, וּמִשּׁוּם זֶה בָּרָאתִי בְּךָ אָדָם כְּדֵי שֶׁיַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה, וְאִם

לֹא יַעֲסֹק בַּתּוֹרָה הֲרֵי אֲנִי מַחֲזִירְךָ לְתוֹהוּ וָבוֹהוּ. וְהַכֹּל הוּא בִּשְׁבִיל הָאָדָם וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב (ישעיה מ"ה) אָנֹכִי עָשִׂיתִי אֶרֶץ וְאָדָם עָלֶיהָ בָּרָאתִי. וְהַתּוֹרָה עוֹמֶדֶת וּמַכְרֶזֶת לִפְנֵי בְּנֵי אָדָם, כְּדֵי שֶׁיַּעֲסְקוּ וְיִשְׁתַּדְּלוּ בַּתּוֹרָה, וְאֵין מִי שֶׁיַּטֶּה אָזְנָיו. בֹּא וּרְאֵה, כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה הוּא מְקַיֵּם הָעוֹלָם וּמְקַיֵּם כָּל פְּעֻלָּה וּפְעֻלָּה שֶׁבָּעוֹלָם עַל תִּקּוּנוֹ כָּרָאוּי. וְאֵין לְךָ אֵבֶר הַנִּמְצָא בָּאָדָם שֶׁלֹּא תִּהְיֶה כְּנֶגְדּוֹ בְּרִיָּה בָּעוֹלָם. כִּי כְּמוֹ שֶׁגּוּף הָאָדָם מִתְחַלֵּק לְאֵבָרִים, וְכֻלָּם עוֹמְדִים מַדְרֵגוֹת עַל מַדְרֵגוֹת הַמִּתְתַּקְּנוֹת אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, וְכֻלָּן הֵן גּוּף אֶחָד. כֵּן הָעוֹלָם, כָּל אֵלּוּ הַבְּרִיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם, כֻּלָּן, הֵן אֵבָרִים אֵבָרִים. וְעוֹמְדִים אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, וְכֻאָשֶׁר כֻּלָּן תִּתְתַּקְּנָה יִהְיוּ לְגוּף אֶחָד מַמָּשׁ, וְהַכֹּל כְּעֵין הַתּוֹרָה, כִּי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ הִיא אֵבָרִים וּפְרָקִים, וְעוֹמְדִים אֵלּוּ עַל אֵלּוּ, וְכַאֲשֶׁר יִתְתַּקְּנוּ כֻּלָּם, יֵעָשׂוּ לְגוּף אֶחָד, כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל דָּוִד בַּעֲשִׂיָּה הַזּוֹ, פָּתַח וְאָמַר (תהלים ק"ד) מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ ה' כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. בַּתּוֹרָה הֵם, כָּל סוֹדוֹת הָעֶלְיוֹנִים הַחֲתוּמִים שֶׁאֵין הַיְכוֹלֶת לַהֲשִׂיגָם, בַּתּוֹרָה הֵם, כָּל דְּבָרִים הָעֶלְיוֹנִים הַמְּגוּלִּים וְאֵינָם מְגוּלִּים בַּתּוֹרָה הֵם, כָּל הַדְּבָרִים שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁבְּעוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְשֶׁל מַטָּה, כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה וְכָל הַדְּבָרִים שֶׁבָּעוֹלָם הַבָּא הֵם בַּתּוֹרָה. וְאֵין מִי שֶׁיִּסְתַּכֵּל וְיֵדַע אוֹתָם, וּמְשׁוּם זֶה כָּתוּב, (תהלים ק"ו) מִי יְמַלֵּל גְּבוּרוֹת ה' יַשְׁמִיעַ כָּל תְּהִלָּתוֹ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ו

א. כָּל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מִלְּפָנָיו מוּתָּר לְמוֹחֲקוֹ כְּגוֹן לְמ"ד מִלֹּה' וּב' מִבָּאֱלֹהִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינָן בִּקְדוּשַׁת הַשֵּׁם. וְכָל הַנִּטְפָּל לַשֵּׁם מֵאַחֲרָיו כְּגוֹן ך' שֶׁל אֱלֹהֶיךָ וכ"ם שֶׁל אֱלֹהֵיכֶם וְכַיּוֹצֵא בָּהֶם אֵינָם נִמְחָקִים וַהֲרֵי הֵם כִּשְׁאָר אוֹתִיּוֹת שֶׁל שֵׁם מִפְּנֵי שֶׁהַשֵּׁם מְקֻדָּשׁ וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ וְאָסוּר לְמוֹחֲקָם. הַמּוֹחֵק אֵלּוּ הָאוֹתִיּוֹת הַנִּטְפָּלוֹת אֵינוֹ לוֹקֶה אֲבָל מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת: **ב**. כָּתַב אל"ף למ"ד מֵאֱלֹהִים יו"ד ה"א מה' אֵינוֹ נִמְחָק וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר י"ה שֶׁהוּא שֵׁם בִּפְנֵי עַצְמוֹ מִפְּנֵי שֶׁזֶּה הַשֵּׁם מִקְצַת שֵׁם הַמְפוֹרָשׁ הוּא. אֲבָל הַכּוֹתֵב שִׁי"ן דל"ת מְשַׁדֵּי צד"י בי"ת מִצְבָאוֹת הֲרֵי זֶה נִמְחָק. **ג**. שְׁאָר הַכִּנּוּיִין שֶׁמְּשַׁבְּחִין בָּהֶן אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּגוֹן חַנּוּן וְרַחוּם הַגָּדוֹל וְהַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא הַנֶּאֱמָן קַנָּא וְחָזָק וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן הֲרֵי הֵן כִּשְׁאָר כִּתְבֵי הַקֹּדֶשׁ וּמוּתָּר לְמוֹחֲקָן:

מוסר

מספר צידה לדרך דף רי"א ע"ב

בֹּא וּרְאֵה קוֹשִׁי עוֹרֶף הַיֵּצֶר הָרָע כִּי הִזְהִירָנוּ הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עַל יְדֵי נְבִיאָיו וַחֲכָמָיו וְיִרְאָיו וְלֹא קִבַּלְנוּ דִּבְרֵיהֶם כַּאֲשֶׁר יְקֻבַּל אָדָם צַוָּואַת רוֹפֵא עַל חוֹלְיוֹ שֶׁיִּמְנָעֵהוּ עַל דָּבָר הֲלֹא תִרְאֶה כַּמָּה הֶפְרֵשׁ יֵשׁ בֵּינֵיהֶם. כִּי הָרוֹפֵא מַרְפֵּא וּמַזְהִיר עַל גּוּף שֶׁסּוֹפוֹ עָפָר רִמָּה וְתוֹלֵעָה. וְהַנָּבִיא עַל הַנְּשָׁמָה הַנִּשְׁאֶרֶת וְאִם תִּזְכֶּה תֶּהֱנֶה מִזִּיו הַשְּׁכִינָה לָעַד וּלְנֶצַח נְצָחִים. וַהֲלֹא

יָבִין הַנִּלְבָּב לַאֲנָשִׁים שֶׁחָלְפוּ וְעָבְרוּ אֵיךְ קָנוּ וּבָנוּ וְעָמְדוּ וְכָיְרוּ וְצָיְרוּ וְהִגְבִּיהוּ בֵּיתָם וְהִנְחִיל ה' אַרְצָם וְקִנְיָנָם וְהוֹנָם וּרְכוּשָׁם לְאוֹיְבֵיהֶם הֲלֹא תִרְאֶה אֵיךְ קִבְּצוּ מַה שֶּׁלֹּא אָכְלוּ וּבָנוּ מַה שֶּׁלֹּא שָׁכָנוּ. וְהִתְאַוּוּ מַה שֶּׁלֹּא הִשִּׂיגוּ בָּנָה אַרְמוֹן וְרָאשׁוֹ בַּשָּׁמַיִם וּמְקוֹמוֹ הַמְיוּחָד לוֹ בְּתָהוֹמוֹת רַבָּה וְהוּא קִבְרוֹ. הֲיֵשׁ בָּעוֹלָם שְׁטוּת גָּדוֹל מִזֶּה לַעֲשׂוֹת דִּירַת קֶבַע בָּעוֹלָם שֶׁנּוֹסֵעַ מִמֶּנּוּ וְלֹא יָשׁוּב אֵלָיו וַיַּחֲרִיב עוֹלָם שֶׁהוֹלֵךְ לַעֲמוֹד שָׁם עַד עוֹלְמֵי עַד. וְאִם מִתּוֹךְ אַהֲבַת הַכָּבוֹד וְהַשְׁרָרָה בְּזֶה תֹּאבַד הָעוֹלָם הַבָּא הֲלֹא תַּבִּיט לַמְּלָכִים וְלַסְּגָנִים שֶׁעָבְרוּ וַעֲבָדוּם וְכִבְּדוּם גְּדוֹלִים אֵין זִכְרוֹן לָהֶם וְלֹא לְעוֹבְדֵיהֶם וְלִמְכַבְּדִים וּמְגַדְּלִים אוֹתָם. הֲלֹא אֵין זִכְרוֹן עִם אָדָם זוּלָתִי לַטּוֹבִים וְלַנְּדִיבִים וּלְעוֹבְדֵי הָאֵל הַמְּשֻׁבָּחִים לַטּוֹב מַעֲשֵׂיהֶם אוֹ מְגֻנִּים לָרָעִים בְּתַכְלִית הָרֶשַׁע לְרוֹעַ מַעֲשֵׂיהֶם לְקַיֵּים מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (משלי מ) זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה:

תולדות יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(כה) וַיֵּצֵא הָרִאשׁוֹן אַדְמוֹנִי כֻּלּוֹ כְּאַדֶּרֶת שֵׂעָר וַיִּקְרְאוּ שְׁמוֹ עֵשָׂו: וּנְפַק קַדְמָאָה סְמוֹק כֻּלֵּהּ כִּגְלִים(נ"י כִּכְלָן) דְּשָׂעָר וּקְרוֹ שְׁמֵהּ עֵשָׂו:

רש"י אדמוני. סימן הוא שיהא שופך דמים: כלו כאדרת שער. מלא שער כטלית של צמר המלאה שער פלוקייד"א בלע"ז : ויקראו שמו עשו. הכל קראו לו כן, לפי שהיה נעשה ונגמר בשערו כבן שנים הרבה:

(כו) וְאַחֲרֵי כֵן יָצָא אָחִיו וְיָדוֹ אֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בֶּן שִׁשִּׁים שָׁנָה בְּלֶדֶת אֹתָם: וּבָתַר כֵּן נְפַק אָחוּהִי וִידֵהּ אֲחִידָא בְּעִקְבָא דְעֵשָׂו וּקְרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְיִצְחָק בַּר שִׁתִּין שְׁנִין כַּד יְלִידַת יָתְהוֹן:

רש"י ואחרי כן יצא אחיו וגו' . שמעתי מדרש אגדה הדורשו לפי פשוטו, בדין היה אוחז בו לעכבו, יעקב נצר מטפה ראשונה ועשו מן השניה, צא ולמד משפופרת שפיה קצרה, תן לה שתי אבנים זו תחת זו, הנכנסת ראשונה תצא אחרונה, והנכנסת אחרונה תצא ראשונה, נמצא עשו הנצר באחרונה יצא ראשון, ויעקב שנצר ראשונה יצא אחרון, ויעקב בא לעכבו שיהא ראשון ללידה כראשון ליצירה, ויפטור את רחמה, ויטול את הבכורה מן הדין: בעקב עשו. סימן שאין זה מספיק לגמור מלכותו עד שזה עומד ונוטלה המנו: ויקרא שמו יעקב. הקדוש ברוך הוא. דבר אחר אביו קרא לו יעקב על שם אחיזת העקב: בן ששים שנה. עשר שנים משנשאה עד שנעשית בת שלש עשרה שנה וראויה להריון ועשר שנים הללו צפה והמתין לה כמו שעשה אביו לשרה, כיון שלא נתעברה ידע

שהיא עקרה והתפלל עליה. ושפחה לא רצה לשא, לפי שנתקדש בהר המוריה להיות עולה תמימה:

(כז) וַיִּגְדְּלוּ הַנְּעָרִים וַיְהִי עֵשָׂו אִישׁ יֹדֵעַ צַיִד אִישׁ שָׂדֶה וְיַעֲקֹב אִישׁ תָּם יֹשֵׁב אֹהָלִים: וּרְבִיעִי עוּלֵמַיָּא וַהֲוָה עֵשָׂו גְּבַר נַחְשִׁירְכָן גְּבַר נָפֵק לְחַקְלָא וְיַעֲקֹב גְּבַר שְׁלִים מְשַׁמֵּשׁ בֵּית אוּלְפָנָא:

רש"י ויגדלו הנערים ויהי עשו. כל זמן שהיו קטנים לא היו נכרים במעשיהם ואין אדם מדקדק בהם מה טיבם, כיון שנעשו בני שלש עשרה שנה זה פרש לבתי מדרשות וזה פרש לעבודה זרה: ידע ציד. לצוד ולרמות את אביו בפיו, ושואלו אבא היאך מעשרין את המלח ואת התבן, כסבור אביו שהוא מדקדק במצות: איש שדה. כמשמעו אדם בטל וצודה בקשתו חיות ועופות: תם. אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו. מי שאינו חריף לרמות קרוי תם: ישב אהלים. אהלו של שם ואהלו של עבר:

(כח) וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו וְרִבְקָה אֹהֶבֶת אֶת יַעֲקֹב: וּרְחֵם יִצְחָק יָת עֵשָׂו אֲרֵי מְצֵידֵהּ הֲוָה אָכִיל וְרִבְקָה רְחִימַת יָת יַעֲקֹב:

רש"י בפיו. כתרגומו בפיו של יצחק. ומדרשו בפיו של עשו שהיה צד אותו ומרמהו בדבריו:

נביאים - מלאכי - פרק א

(ז) מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמֶּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא:

מְקָרְבִין אַתּוּן עַל מַדְבְּחִי קָרְבַּן מְרַחֵק וְאִם תֵּימְרוּן בַּמָּה מְרַחֵק בְּדַאֲתוּן אָמְרִין פָּתוֹרָא דַּיְיָ בְּסֵיר הוּא:

רש"י **מגישים על מזבחי וגו'** : **ואמרתם** . כלומר ואם תאמרון במה גאלנוך גאלנו לך את לחם מזבחך אני משיב לכם כי בזאת גאלתם אותי באמרכם שלחן ה' נבזה הוא בוזים היו לחלוק איש באחיו במנחות ובקדשים ואומר מאחר שהוא אסור לנו לחלוק מנחה כנגד מנחה וזבח כנגד זבח וטורח ועמל הוא לחלוק כל מנחה ומנחה בשביל כזית או כפול המגיע לכל אחד ואחד :

(ח) וְכִי תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצָךְ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וּדְאַתּוּן מְקָרְבִין דַּעֲוִיר לְדַבָּחָא הֲלָא בִישׁ וּדְאַתּוּן מְקָרְבִין דַּחֲגִיר וְדַמְרִיעַ הֲלָא בִישׁ קְרֵיבוֹהִי כְּעַן לְשַׁלְטוֹנָךְ דַּעֲלָךְ הֵיתְרְעֵי בָךְ אוֹ הֵיסַב אַפָּךְ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת:

רש"י **אין רע** . וכי אין דבר זה רע :

(ט) וְעַתָּה חַלּוּ נָא פְּנֵי אֵל וִיחָנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹּאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:

וּכְעַן צַלּוּ כְּעַן קֳדָם אֱלָהָא וְיִתְקַבֵּיל צְלוֹתָנָא מִיֶּדְכוֹן הֲוָת דָּא הֵיתְנַסְבוּן לְכוֹן אַפִּין אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת:

רש"י **ועתה חלו נא פני** . ועתה אתם הכהנים העושים הרע הזאת איך יעלה בלבבכם להיות שלוחי ישראל לבקש עליהם רחמים הרי מידכם היתה זאת הרעה : **הישא** . את פניכם לשמוע תפלה מפיכם ולחון את שולחיכם :

(י) מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם: מִן אַף הָכָא בְּכוֹן וְיִגּוֹף דְּשֵׁי בֵּית מַקְדְּשִׁי וְלָא תַקְרִיבוּן עַל מַדְבְּחִי קֻרְבַּן מְרַחֵק לָא רַעֲוָא קֳדָמַי בְּכוֹן אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וְקוּרְבַּן לְרַעֲוָא לָא אֲקַבֵּיל מִיֶּדְכוֹן:

רש"י **מי גם בכם ויסגור דלתים** . הלואי ויקום איש טוב בכם שיסגור דלתי מקדשי לבלתי הביא שם קרבן מתועבה הזאת : **ולא תאירו מזבחי חנם** . באישים שאיני מתרצה בהם שהרי אין לי חפץ בכם ורבותינו דרשו בתורת כהנים אדם אומר לחבירו הגף לי את הדלת הזו אין תובע עליה שכר הדליק לי את הנר הזה אין שואל עליה שכר ואתם מי בכם שסגר דלתי חנם ולא הארתם מזבחי חנם ק"ו שלא עשיתם חנם דברים שדרכן לעשותן בשכר לפיכך אין לי חפץ בכם :

כתובים - משלי - פרק ה

(כ) וְלָמָּה תִשְׁגֶּה בְנִי בְזָרָה וּתְחַבֵּק חֵק נָכְרִיָּה: וּלְמָה תְּשַׁרְגֵּג בְּרִי בְּנוּכְרִיתָא אוֹף לָא תְחַבֵּק עוּבָא דְאֲחָרִיתָא: (כא) כִּי נֹכַח עֵינֵי יְהוָה דְּרָכֵי אִישׁ וְכָל מַעְגְּלֹתָיו מְפַלֵּס: מְטוּל דְּקֳדָם עֵינוֹי דֵּאֱלָהָא אִנּוּן אָרְחָתֵיהּ דְּגַבְרָא וְכוּלְּהוֹן שְׁבִילוֹי גְּלֵן קֳדָמוֹי:

רש"י **כי נוכח עיני ה' דרכי איש וגו'** . מפלס . שוקל דרכיו ויודע כמה עונות וכמה זכיות בידו :

(כב) עֲוֹנוֹתָיו יִלְכְּדֻנוֹ אֶת הָרָשָׁע וּבְחַבְלֵי חַטָּאתוֹ יִתָּמֵךְ: חוֹבוֹי דְּרַשִׁיעָא קָמְטִין לֵיהּ וּבְחַבְלֵי דַחֲטוֹי נְתִפְּכֵר:

רש"י **עוונותיו ילכדנו** . כמו ילכדוהו : **ובחבלי חטאתו יתמך** . יתלה שהתלוי נתמך בחבל שהוא תלוי בה :

(כג) הוּא יָמוּת בְּאֵין מוּסָר וּבְרֹב אִוַּלְתּוֹ יִשְׁגֶּה: הוּא יְמוּת בְּלָא מַרְדּוּתָא וּבְסוּגְאֵי דְשַׁטְיוּתֵיהּ נְטָעֵי:

רש"י **הוא ימות באין מוסר** . בשביל שלא לקח מוסר :

משנה שבת פרק ו

א. בַּמָּה אִשָּׁה יוֹצְאָה וּבַמָּה אֵינָהּ יוֹצְאָה. לֹא תֵצֵא אִשָּׁה לֹא בְּחוּטֵי צֶמֶר וְלֹא בְּחוּטֵי פִשְׁתָּן וְלֹא בִּרְצוּעוֹת, שֶׁבִּראשָׁהּ. וְלֹא תִטְבֹּל בָּהֶן עַד שֶׁתְּרַפֵּם. וְלֹא בְּטוֹטָפֶת וְלֹא בְּסַנְבּוּטִין בִּזְמַן שֶׁאֵינָן תְּפוּרִין. וְלֹא בְּכֻבּוֹל לִרְשׁוּת הָרַבִּים. וְלֹא בְּעִיר שֶׁל זָהָב, וְלֹא בְּקַטְלָא, וְלֹא בִּנְזָמִים, וְלֹא בְּטַבַּעַת שֶׁאֵין עָלֶיהָ חוֹתָם, וְלֹא בְּמַחַט שֶׁאֵינָהּ נְקוּבָה. וְאִם יָצְאַת, אֵינָהּ חַיֶּבֶת חַטָּאת:

ברטנורה (א) **במה אשה**. שבראשה. אכולהו קאי, אחוטי צמר ופשתן ורצועה, שמקלעת בהן שער שבראשה. ומה טעם לא תצא בהם בשבת, מפני שאמרו חכמים בחול לא תטבול בהם עד שתרפם, לפיכך בשבת לא תצא בהם, דלמא מתרמיא לה טבילה של מצוה ושריא להו ואתיא לאתויינהו ארבע אמות ברשות הרבים: **עד שתרפם**. שתתירם קצת שיהיו רפויין ויכנסו המים ביניהם שלא יהיו חוצצים בטבילה: **בטוטפת**. ציץ שקושרין על המצח מאוזן לאוזן: **סנבוטין**. תלויין בטוטפת ובאין על הצדעים עד הלחיים, עניות עושות אותן של מיני צבעונין, עשירות עושות אותן של כסף ושל זהב, ומתוך שחשובין הן חיישינן דלמא שלפא ומחוייא לחברתה: **בזמן שאינן תפורים**. בשבכה שבראשה. אבל תפורים ליכא למיחש לאתויי, שאינה נוטלת השבכה מראשה ברשות הרבים שהרי היא מגלה שערה: **בכבול**. חתיכה של בגד כמו מצנפת קטנה שקושרין אותה על המצח ונותנין הציץ עליה כדי שלא יזיק הציץ במצח, ופעמים שהאשה מתקשטת בו בלא ציץ: **לרשות הרבים**. אבל לחצר שרי. וכל הנזכר למעלה אסורים אף בחצר, דגזור בהו שלא תתקשט בשבת כלל לא בחצר ולא ברשות הרבים, ובכבול התירו שלא לאסור את כל תכשיטיה ותתגנה על בעלה. ורמב"ם פירש דלרשות הרבים קאי אכולהו תכשיטין האמורין במתניתין, דכולהו לא אסירי אלא גזירה שמא תעבירם האשה ארבע אמות ברשות הרבים: **עיר של זהב**. עטרת זהב עשויה כמין עיר צורת ירושלים: **ולא בקטלא**. תכשיט שנתון בצואר בדוחק והאשה חונקת עצמה בו כדי שתֵראה בעלת בשר, ובערבי מכנק"א: **ולא בנזמים**. נזמי האף, אבל נזמי האוזן יוצאין בהן: **חותם**. צורה לחתום בה איגרות או כל דבר סתר, ואע"ג דתכשיט הוא לה אסור דלמא שלפא ומחויא. אבל יש עליה חותם דלאו תכשיט הוא לה אמרינן לקמן דחייבת חטאת. ואע"פ שמוציאתו באצבע דרך מלבוש, לפי שפעמים שהבעל מסיר אותו מאצבעו ונותן אותו לאשתו להצניעו והיא נותנתו באצבעה והולכת בו, ונמצא שדרך הוצאתו בכך. וכן טבעת שאין עליה חותם דלא הוי תכשיט לאיש חייב חטאת אע"פ שמוציאו באצבעו דרך מלבוש, שפעמים שהאשה נותנתו לו שיוליכנו לאומן והוא מוציאו באצבעו: **ואם יצאת**. האשה בכל הנך דאסרינן עד הכא במתניתין אינה חייבת חטאת, דכולהו תכשיטין נינהו ורבנן הוא דגזור בהו דלמא שלפא ומחויא:

ב. לֹא יֵצֵא הָאִישׁ בְּסַנְדָּל הַמְסֻמָּר, וְלֹא בְיָחִיד בִּזְמַן שֶׁאֵין בְּרַגְלוֹ מַכָּה, וְלֹא בְתִפְלִין, וְלֹא בְקָמִיעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינוֹ מִן הַמֻּמְחֶה, וְלֹא בְשִׁרְיוֹן, וְלֹא בְקַסְדָּא, וְלֹא בְמַגָּפַיִם. וְאִם יָצָא, אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת:

ברטנורה (ב) **בסנדל המסומר**. של עץ הוא ותוחבין בו מסמרות לחזקו. ואסרוהו בשבת וביום טוב משום מעשה שהיה, שפעם אחת היו נחבאים במערה מפני הגזירה, ושמעו קול מעל גבי המערה, כסבורין שעליהן הן באים, דחקו זה את זה והרגו זה את זה במסמרים שבסנדליהן. ומפני שמעשה זה בשבת היה אסרוהו בשבת וביום טוב, שהוא יום של כנופיא כמו שבת: **ולא בייחיד**. ולא בסנדל יחיד: **בזמן שאין ברגלו מכה**. אית דאמרי טעמא שמא יחשדוהו שהסנדל השני טמון לו תחת כנפיו ומוציאו בשבת, ואית דאמרי דלמא מחייכי עליה ושליף ליה לזה שברגלו ומייתי ליה בידיה. ומיהו בזמן שיש ברגלו מכה שרי לצאת בסנדל יחידי ברגל שאין בה מכה, מפני שמכתו מוכחת עליו: **ולא בקמיע**. שתולין לרפואה: **שאינו מן המומחה**. מאדם מומחה שריפא שלשה בני אדם. אבל קמיע הנלקח מאדם מומחה שריפא שלשה בני אדם בשאר קמיעות, אע"ג דלא אתמחי קמיעא, שרי, דתכשיט הוא לחולה כאחד ממלבושיו: **וקסדא**. כובע של ברזל: **מגפים**. כמו בתי שוקים של ברזל שלובשים במלחמה, ולפי שאין לובשין אותן אלא בשעת מלחמה אסור ללבשן בשבת:

ג. לֹא תֵצֵא אִשָּׁה בְּמַחַט הַנְּקוּבָה, וְלֹא בְטַבַּעַת שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ חוֹתָם, וְלֹא בְכֶלְיָאר, וְלֹא בְכוֹבָלֶת, וְלֹא בְצָלוֹחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן. וְאִם יָצְתָה, חַיֶּבֶת חַטָּאת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין בְּכוֹבָלֶת וּבְצָלוֹחִית שֶׁל פַּלְיָטוֹן:

ברטנורה (ג) **במחט נקובה**. שתופרים בה, דלאו תכשיט הוא. וחייבת חטאת אע"פ שמוציאה אותה במלבושיה ולא בידה, שאומן שהוציא דרך אומנותו חייב חטאת: **בכוליאר**. כלי שהאשה מעגלת בראשה כמין טבעת שמסבב הראש, והוא משאוי לפי שאין רוב הנשים יוצאות בו: **בכובלת**. קשר של כסף או של זהב שקשור בתוכו בושם להעביר ריח רע שבאשה: **של פלייטון**. מור, שקורין מוסק"ו: **וחכמים פוטרין**. דסברי תכשיטין נינהו. ולכתחלה לא רשאה, דלמא שלפא ומחויא. והלכה כחכמים:

ד. לֹא יֵצֵא הָאִישׁ לֹא בְסַיִף, וְלֹא בְקֶשֶׁת, וְלֹא בְתֹרִיס, וְלֹא בָאַלָּה, וְלֹא בְרֹמַח. וְאִם יָצָא, חַיָּב חַטָּאת. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תַּכְשִׁיטִין הֵן לוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינָן אֶלָּא לְגִנַּאי, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב) וְכִתְּתוּ חַרְבוֹתָם לְאִתִּים וַחֲנִיתוֹתֵיהֶם לְמַזְמֵרוֹת, לֹא יִשָּׂא גּוֹי אֶל גּוֹי חֶרֶב וְלֹא יִלְמְדוּ עוֹד מִלְחָמָה. בִּירִית, טָהוֹרָה, וְיוֹצְאִין בָּהּ בַּשַּׁבָּת. כְּבָלִים, טְמֵאִין, וְאֵין יוֹצְאִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת:

ברטנורה (ד) **לא יצא**. אם לא לצורך מלחמה: **תריס**. מגן עשוי כתבנית משולש: **אלה**. מגן עגול. ושניהם של עץ. ואני שמעתי אלה מצ"א בלע"ז ובערבי דסו"ס: **וכתתו חרבותם לאתים**. ואי תכשיטין נינהו לא יהיו בטלים לעתיד: **בירית**. אצעדה על השוק להחזיק

בתי שוקים שלא יפלו ויֵראו שוקיה, הילכך טהורה דלאו תכשיט לנוי הוא, וכלי תשמיש נמי לא הוי אלא כלי המשמש כלי דומיא דטבעות הכלים שהן טהורים: **יוצאים בה**. דדרך לבישה היא, וליכא למיחש דלמא שלפא ומחויא דלא מגליא שוקה: **כבלים טמאין**. משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהן גסות והיו בתוליהן נושרים, והטילו שלשלת בין בירית לבירית שבשוקיה ונעשו כבלים כדי שלא יהיו פסיעותיהן גסות ולא יהיו בתוליהן נושרים, הילכך שלשלת תשמיש דאדם הוא ולא תשמיש כלי לפיכך היא מקבלת טומאה: **ואין יוצאין בהן**. דלמא שלפא לשלשלת שהיא של זהב ומחויא, דכי שקלא לשלשלת לא מגליא שוקה שהרי בירית במקומה עומדת:

ה. יוֹצְאָה אִשָּׁה בְּחוּטֵי שֵׂעָר, בֵּין מִשֶּׁלָּהּ בֵּין מִשֶּׁל חֲבֶרְתָּהּ בֵּין מִשֶּׁל בְּהֵמָה, וּבְטוֹטָפֶת וּבְסַנְבּוּטִין בִּזְמַן שֶׁהֵן תְּפוּרִין. בְּכָבוּל וּבְפֵאָה נָכְרִית לֶחָצֵר. בְּמוֹךְ שֶׁבְּאָזְנָהּ וּבְמוֹךְ שֶׁבְּסַנְדָּלָהּ וּבְמוֹךְ שֶׁהִתְקִינָה לְנִדָּתָהּ. בְּפִלְפֵּל וּבְגַרְגִּיר מֶלַח וּבְכָל דָּבָר שֶׁתִּתֵּן לְתוֹךְ פִּיהָ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִתֵּן לְכַתְּחִלָּה בַּשַּׁבָּת. וְאִם נָפַל, לֹא תַחֲזִיר. שֵׁן תּוֹתֶבֶת וְשֶׁן שֶׁל זָהָב, רַבִּי מַתִּיר, וַחֲכָמִים אוֹסְרִים:

ברטנורה (ה) **חוטי שער**. שער תלוש שעשתה אותן כמין חוטין וקולעת בהן שערה, או אפילו קשרה אותן על פדחתה קשר מהודק, יוצאה בהן, דלא דמי לחוטי צמר וחוטי פשתן דלעיל, לפי שהמים נכנסין בהם ואי מתרמיא לה טבילה אינה צריכה שתתירם ולא אתיא לאתויינהו: בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. צריכי, דאי תנא משלה, משום דלא מאיס לה, אבל חברתה דמאיס לה אימא ניחוש דלמא שלפא להו ואתיא לאתויינהו. ואי תני של חברתה, משום דבת מינה היא לא מינכר ולא מחייכי עלה ומשום הכי ליכא למיחש דלמא שלפא ואתיא לאתוייה, אבל דבהמה דלאו בת מינה היא ומינכר אימא ניחוש דלמא שלפא לה ואתיא לאתוייה, צריכא: **בזמן שהן תפורין**. לשבכה שבראשה, דתו לא שלפא להו לאחויי: **לחצר**. אכבול ואפאה נכרית קאי, דאסרוה לעיל למיפק ביה לרשות הרבים, והשתא אשמועינן דלחצר מותר: **פאה נכרית**. אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאילו הוא שערה: **במוך שבאזניה**. שנותנת לבלוע ליחה של צואת האוזן: **שבסנדלה**. שלא יזיק הסנדל לכף רגלה: **לנדתה**. באותו מקום שיבלע בו הדם ולא יטנף בגדיה. ואע"פ שאינו קשור, דאי נפל לא אתיא לאתויי מפני מאיסותו. אבל מוך שבאזנה ושבסנדלה לא תצא בו אלא אם כן קשור ומהודק: **בפלפל**. שנותנת בפיה מפני ריח הפה: **ובגרגיר מלח**. שנותנת לרפואת חולי השיניים: **שן תותבת**. נושבת בלחיים במקום השן שנפל לה: **ושן של זהב**. שן שנשתנה מראיתו מחמת עיפוש מכסה אותו בזהב: **רבי מתיר**.

לצאת בה, דלא שלפא ומחויא שלא לגלות מומה: **וחכמים אוסרים**. כיון שהוא משונה משאר שיניה דלמא מחייכי עלה ושלפא לה ואתיא לאתוייה. והלכה כחכמים:

ו. יוֹצְאִין בְּסֶלַע שֶׁעַל הַצִּינִית. הַבָּנוֹת (קְטַנּוֹת) יוֹצְאוֹת בְּחוּטִין וַאֲפִלּוּ בְּקִיסְמִין שֶׁבְּאָזְנֵיהֶן. עֲרָבִיּוֹת יוֹצְאוֹת רְעוּלוֹת, וּמָדִיּוֹת פְּרוּפוֹת. וְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בַּהֲוָיָה:

ברטנורה (ו) **בסלע**. מטבע שיש עליו צורה: **שעל הצינית**. מכה שתחת פרסות הרגל וקושרים בה מטבע שיש עליו צורה לרפואה: **הבנות יוצאות בחוטין**. הקטנות מנקבות את אזניהן ואין עושין להן נזמין עד שיגדלו, ונותנין חוטין או קסמין באזניהן שלא יסתמו אזניהם: **ואפילו בקיסמין**. רבותא קאמר, אע"ג דלאו תכשיט של נוי הוא אורחייהו בהכי ולאו משאוי הוא: **ערביות**. בנות ישראל שבערביא: **יוצאות רעולות**. מעוטפות בראשם ופניהם מכוסות חוץ מן העינים, כדרך הערביות: **ומדיות**. בנות ישראל שבמדי: **פרופות**. שמתעטפות בטלית ותולות רצועה בשפתה אחת כנגד צוארה ובשפתה השנית כורכת אבן או אגוז וקושרת הרצועה בכרך ואין הטלית נופלת מעליה:

ז. פּוֹרֶפֶת עַל הָאֶבֶן וְעַל הָאֱגוֹז וְעַל הַמַּטְבֵּעַ, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא תִּפְרֹף לְכַתְּחִלָּה בַּשַּׁבָּת:

ברטנורה (ז) **פורפת**. מחברת. תרגום קרסים, פורפין: **ובלבד שלא תפרוף לכתחילה**. אמטבע לחודיה קאי, שלא תפרוף לכתחילה על המטבע, מפני שאסור לטלטלו:

ח. הַקִּטֵּעַ יוֹצֵא בְקַב שֶׁלּוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְרַבִּי יוֹסֵי אוֹסֵר. וְאִם יֶשׁ לוֹ בֵּית קִבּוּל כְּתוּתִין, טָמֵא. סָמוֹכוֹת שֶׁלּוֹ, טְמֵאִין מִדְּרָס, וְיוֹצְאִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת, וְנִכְנָסִין בָּהֶן בָּעֲזָרָה. כִּסֵּא וְסָמוֹכוֹת שֶׁלּוֹ, טְמֵאִין מִדְּרָס, וְאֵין יוֹצְאִין בָּהֶן בַּשַּׁבָּת, וְאֵין נִכְנָסִין בָּהֶן בָּעֲזָרָה. אַנְקַטְמִין טְהוֹרִין, וְאֵין יוֹצְאִין בָּהֶן:

ברטנורה (ח) **הקיטע**. שנקטעה רגלו: **יוצא בקב שלו**. עושין לו כמין דפוס רגל וחוקק בו מעט לשום ראש שוקו בתוכו ואינו נסמך עליו. ומותר לצאת בו, דמנעל דידיה הוי. ורבי יוסי אוסר דלאו תכשיט הוא, והלכה כר"י: **ואם יש לו בית קיבול כתיתין**. שנחקק בו כדי קיבול של כתיתין דקין ומוכין להניח ראש שוקו עליהן, מקבל טומאת מגע. אבל אם אין לו אלא בית קיבול שוקו בלבד בלא כתיתין, לאו בית קיבול הוא לטומאה והוה ליה כפשוטי כלי עץ, דדומיא דשק בעינן דקיבול שלו עשוי לטלטל על ידו מה שנותנין בו, אבל שוקו אינו מיטלטל על גב הכלי: **סמוכות שלו**. יש קיטע שתי רגליו והולך על שוקיו ועל ארכובותיו ועושה סמוכות של עור בשוקיו: **טמאין מדרס**. אם זב הוא, דהא לסמיכות גופו עבידי ומדרס הן, ונעשו אב הטומאה: **ויוצאין בהן בשבת**. דתכשיט דידיה הן: **ונכנסין בהן לעזרה**. ואע"ג דתנן לא יכנס להר הבית במנעלו, הני לאו מנעל נינהו, דלאו בראש רגליו הן: **כסא**. יש קיטע שיבשו ונכווצו גידי שוקיו ואף על ארכובותיו אינו

יכול לילך, ועושה כמו כסא נמוך ויושב עליו, וכשהוא מהלך נסמך על ידיו בספסלים קטנים ועוקר גופו מן הארץ ונדחף לפניו וחוזר ונח על אחוריו, והכסא קשור לאחוריו: **סמוכות שלו**. אותו קיטע עושה לו סמוכות של עור או של עץ לראשי שוקיו או רגליו התלויין, וכשהוא נשען על ידיו והוא עוקר עצמו נשען גם על רגליו קצת: **ואין יוצאין בהן בשבת**. דאיידי דתלו ולא (מארגי) [מנחי אארעא] זמנין דמשתלפי ואתי לאתויינהו. ואית דאמרי מפני שאין צריכין לו כל כך והוו משאוי: **ואין נכנסין בהן לעזרה**. דמנעל נינהו: **אנקטמין**. כמין פרצוף אדם משונה שמשימין על הפנים להבעית בו התינוקות. פירוש אחר, חמור שהליצנים עושין ונושאין אותו על כתפיהן: **טהורים**. מלקבל טומאה, דלא כלי תשמיש ולא תכשיט הוא:

ט. הַבָּנִים יוֹצְאִין בְּקִשְׁרִים, וּבְנֵי מְלָכִים בְּזוּגִין. וְכָל אָדָם, אֶלָּא שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בַּהוֹוֶה:

ברטנורה (ט) **בקשרים**. בן שיש לו געגועים על אביו נוטל האב רצועה של מנעל ימין וקושרה לו לבן בשמאלו, וכל זמן שאותו קשר עליו סרים הגעגועים מעליו בסגולה. ולהכי תני הבנים, שאין לבנות געגועים על אביהם כמו לבנים: **בזוגין**. כמין פעמונים קטנים. תרגום פעמון זהב, זגא דדהבא:

י. יוֹצְאִין בְּבֵיצַת הַחַרְגּוֹל, וּבְשֶׁן שֶׁל שׁוּעָל, וּבְמַסְמֵר מִן הַצָּלוּב, מִשּׁוּם רְפוּאָה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַף בַּחֹל אָסוּר, מִשּׁוּם דַּרְכֵי הָאֱמוֹרִי:

ברטנורה (י) **החרגול**. מין חגב, כדכתיב (ויקרא יא) את החרגול למינהו. ותולין אותה באוזן ומרפאין בה כאב האוזן: **ובשן של שועל**. דעבדי לשינתא. למאן דניים להקיצו תולין עליו שן של שועל חי, ולמאן דלא ניים כדי שיישן תולין עליו שן של שועל מת: **ובמסמר הצלוב**. מסמר שבעץ התלוי אם יניחוהו על נפח שבמכה יסיר הנפח. ורמב"ם פירש, שמשימין אותו בצואר מי שיש לו קדחת שלישית וירפאנו: **ורבי מאיר אומר אף בחול אסור**. ואין הלכה כרבי מאיר, דקיי"ל כל דבר שיש בו משום רפואה אין בו משום דרכי האמורי ולא קרינן בהו ובחוקותיהם לא תלכו:

גמרא שבת דף ל"ב ע"א

רֵאשִׁית שְׁמָנִים יִמָּשֵׁחוּ (עמוס ו') אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל זֶה פַּלְייטוֹן. מְתִיב רַב יוֹסֵף אַף עַל פַּלְייטוֹן גָּזַר רִבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּבָא וְלֹא הוֹדוּ לוֹ וְאִי אֲמַרְתְּ מִשּׁוּם תַּעֲנוּג אֲמַאי לֹא הוֹדוּ לוֹ אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי וּלְטַעֲמֵיךְ הָא דְּכְתִיב (שם) הַשּׁוֹתִים בְּמִזְרָקֵי יַיִן רִבִּי אָמֵי וְרִבִּי אֶסִּי חַד אָמַר קְנִישְׁקְנִין. וְחַד אָמַר שֶׁמְּזָרְקִין כּוֹסוֹתֵיהֶן זֶה לָזֶה הָכִי נָמֵי דְּאָסוּר וְהָא רַבָּה בַּר רַב הוּנָא אִקְלַע לְבֵי רֵישׁ גָּלוּתָא וְשָׁתְא בְּקְנִישְׁקְנִין וְלֹא אָמַר לֵיהּ וְלֹא מִידִי. אֶלָּא כָּל מִידִי דְּאִית בֵּיהּ תַּעֲנוּג וְאִית בֵּיהּ שִׂמְחָה נָזְרוּ רַבָּנָן אֲבָל מִידִי דְּאִית בֵּיהּ תַּעֲנוּג וְלֵית בֵּיהּ

שִׂמְחָה לֹא נָזְרוּ רַבָּנָן. (שם) הַשּׁוֹכְבִים עַל מִטּוֹת שֵׁן וּסְרוּחִים עַל עַרְסוֹתָם. אָמַר רִבִּי יוֹסֵי בַּר רִבִּי חֲנִינָא מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ מַשְׁתִּינִים מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶם עֲרוּמִים. מְגַדֵּף בָּהּ רִבִּי אַבָּהוּ אִי הָכִי הַיְינוּ דִכְתִיב (שם) לָכֵן עַתָּה יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים. מִשּׁוּם דְּמַשְׁתִּינִין מַיִם בִּפְנֵי מִטּוֹתֵיהֶן עֲרוּמִים יִגְלוּ בְּרֹאשׁ גּוֹלִים אֶלָּא אָמַר רִבִּי אַבָּהוּ אֵלּוּ בְנֵי אָדָם שֶׁהָיוּ אוֹכְלִים וְשׁוֹתִים זֶה עִם זֶה וְדוֹבְקִין מִטּוֹתֵיהֶן זוּ בְּזוּ וּמַחֲלִיפִין נְשׁוֹתֵיהֶן זֶה עִם זֶה וּמַסְרִיחִין עַרְסוֹתָם בְּשִׂכְבַת זֶרַע שֶׁאֵינוֹ שֶׁלָּהֶם. אָמַר רִבִּי אַבָּהוּ וְאָמְרֵי לָהּ בְּמַתְנִיתָא תָּנָא שִׁלְשָׁה דְּבָרִים מְבִיאִין אֶת הָאָדָם לִידֵי עֲנָיוּת וְאֵלּוּ הֵם. הַמַּשְׁתִּין מַיִם בִּפְנֵי מִטָּתוֹ עָרוּם. וְהַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם. וְשֶׁאִשְׁתּוֹ מְקַלְלָתוֹ בְּפָנָיו. הַמַּשְׁתִּין מַיִם בִּפְנֵי מִטָּתוֹ עָרוּם אָמַר רָבָא לֹא אָמָרן אֶלָּא דְּמְהַדֵּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא אֲבָל לְבַרְאֵי לֵית לָן בָּהּ. וּמְהַדֵּר אַפֵּיהּ לְפוּרְיָא נָמֵי לָא אָמָרן אֶלָּא בְּאַרְעָא אֲבָל בְּמָנָא לֵית לָן בָּהּ. וּמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם אָמַר רָבָא לָא אָמָרן אֶלָּא דְּלָא מָשָׁא יָדֵיהּ כְּלָל אֲבָל מָשָׁא וְלֹא מָשָׁא לֵית לָן בָּהּ. וְלָאו מִילְּתָא הִיא דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אֲנָא מַשָּׁאי מְלֹא חָפְנַאי מַיָּא וְיָהֲבוּ לִי מְלֹא חָפְנַאי טִיבוּתָא:

רש"י **ראשית שמנים**. מובחר שבשמנים: **גזר**. משום צער חורבן: **ואי אמרת**. זה פלייטון והאי קרא בתענוג משתעי שלא היו נותנים לב לדברי הנביאים המנבאים על הפורעניות ועוסקים בתענוגים: **ולטעמיך**. הא דכתיב בהא עניינא השותים במזרקי יין: **קנישקנין**. כלי זכוכית ארוך לו שתי פיות והיין נזרק מזה לזה: **שמזרקין**. ע"י אומנות כדאמרינן בהחליל מטייל בתמניא כסי: **ה"נ**. דאסור למשתי מקנישקנין: **משתינין**. דדייק מסריחים: **לידי עניות**. דאמרי' בע"פ שרא דעניותא נבל שמיה וננבל קרי ליה דאוהב מקום מיאוס ומשתין מים לפני מטתו הוי מיאוס: **ערום**. אורחא דמלתא נקט מתוך שהוא ערו' אינו יוצא לחוץ להשתין דטורח הוא לו ללבוש ולצאת: **אבל לברא לית לן בה**. שהקלוח ארוך וניתז למרחוק: **משא ולא משא**. שאינו רוחץ ומשפשף יפה אלא מעט מים כגון רביעית מצומצם:

זוהר תולדות דף קל"ט ע"ב

וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן וְגוֹ', רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר (תהלים י"א) יְיָ צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאוֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ, כַּמָּה עוֹבָדוֹי דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִתְתַּקְּנָן וְכָל מַה דְּאִיהוּ עָבִיד כֻּלָּא עַל דִּינָא וּקְשׁוֹט כְּמָה דִּכְתִיב (דברים ל"ב) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ כִּי כָל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט אֵל אֱמוּנָה וְאֵין עָוֶל צַדִּיק וְיָשָׁר הוּא, תָּא חֲזֵי לָא דָּן קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָאָדָם קַדְמָאָה עַד דְּפָקִיד לֵיהּ לְתוֹעַלְתֵּיהּ דְּלָא יִסְטֵי לְבֵיהּ וּרְעוּתֵיהּ לְאַרַח אָחֳרָא בְּגִין דְּלָא יִסְתָּאַב וְאִיהוּ לָא אִסְתַּמַּר וְעָבַר עַל פִּקּוּדֵי דְּמָארֵיהּ וּלְבָתַר כֵּן דָּן לֵיהּ דִּינָא וְעִם כָּל דָּא לָא דָּן לֵיהּ כְּדְקָא חֲזֵי לֵיהּ וְאוֹרִיךְ עִמֵּיהּ רוּגְזֵיהּ וְאִתְקַיֵּים יוֹמָא חַד דְּאִיהוּ אֶלֶף שְׁנִין בַּר אִנּוּן שִׁבְעִים שָׁנִים דְּמַסַּר

לֵיהּ לְדָוִד מַלְכָּא דְּלָא הַוָּה לֵיהּ מִגַּרְמֵיהּ כְּלוּם, כְּגַוְונָא דְּא לָא דַּן לֵיהּ לְבַר נַשׁ כְּעוֹבָדוֹי בִּישִׁין דְּאִיהוּ עָבִיד תָּדִיר דְּאִי הָכִי לָא יָכִיל עָלְמָא לְאִתְקַיָּמָא אֶלָּא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֲרִיךְ רוּגְזֵיהּ עִם צַדִּיקַיָּא וְעִם רְשִׁיעַיָּא יַתִּיר מִצַּדִּיקַיָּא, עִם רְשִׁיעַיָּא בְּגִין דִּיתוּבוּן בְּתִיּוּבְתָּא שְׁלֵימְתָא דְּיִתְקַיְּמוּן בְּהַאי עָלְמָא וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי כְּמָה דְּכְתִיב (יחזקאל ל"ג) חַי אֲנִי נְאֻם יְיָ וְגוֹ' אִם אֶחְפּוֹץ וְגוֹ' כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה, וְחָיָה בְּעָלְמָא דֵּין וְחָיָה בְּעָלְמָא דְּאָתֵי וְעַל דָּא אוֹרִיךְ רוּגְזֵיהּ לוֹן תָּדִיר, אוֹ בְּגִין דְּיִפּוֹק מִנְּהוֹן גִּזְעָא טָבָא בְּעָלְמָא כְּמָה דְּאַפִּיק אַבְרָהָם מִתֶּרַח דְּאִיהוּ גִּזְעָא טָבָא וְשָׁרְשָׁא וְחוּלְקָא טָבָא לְעָלְמָא אֲבָל קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְדַקְדֵּק עִם צַדִּיקַיָּא תָּדִיר בְּכָל עוֹבָדִין דְּאִנּוּן עָבְדִין בְּגִין דְּיֵדַע דְּלָא יִסְטוּן לִימִינָא וּשְׂמָאלָא וּבְגִין כָּךְ אַבְחִין לוֹן לָאו בְּגִנַּיְיהוּ דְּהָא אִיהוּ יָדַע יְצָרָא וְתוּקְפָּא דְּמָהֵימָנוּתָא דִּלְהוֹן אֶלָּא בְּגִין לַאֲרָמָא רֵישֵׁיהוֹן בְּגַוְונָא דָּא עֲבַד לֵיהּ לְאַבְרָהָם דִּכְתִיב (בראשית כ"ב) וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם מַאי נִסָּה הֲרָמַת נֵס כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ישעיה ס"ב) הָרִימוּ נֵס שְׂאוּ נֵס אָרִים דְּגָלָא דִּילֵיהּ בְּכָל עָלְמָא וְאַף עַל גַּב דְּהָא אִתְמַר בְּגִין דָּא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָרִים דְּגָלָא דְּאַבְרָהָם בְּעֵינֵיהוֹן דְּכֹלָּא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב נִסָּה אֶת אַבְרָהָם אוֹף הָכִי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין לַאֲרָמָא דְּגָלָא דְּצַדִּיקַיָּא אִיהוּ בָּחִין לוֹן לַאֲרָמָא רֵישַׁיְיהוּ בְּכָל עָלְמָא:

תרגום הזוהר וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד וְגוֹ': רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר. יְיָ צַדִּיק יִבְחָן וְרָשָׁע וְאוֹהֵב חָמָס שָׂנְאָה נַפְשׁוֹ. כַּמָּה הֵם מְתוּקָנִים וִישָׁרִים מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכָל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הַכֹּל הוּא בְּדִין וּבֶאֱמֶת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (דברים ל"ב) הַצּוּר תָּמִים פָּעֳלוֹ וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דָּן אֶת אָדָם הָרִאשׁוֹן, מִטֶּרֶם שֶׁצִּוָּה אוֹתוֹ בְּשִׁבְיל טוֹבָתוֹ, שֶׁלֹּא יַטֶּה לִבּוֹ וּרְצוֹנוֹ לְדָרֶךְ אַחֵר, דְּהַיְנוּ שֶׁלֹּא יֹאכַל מֵעֵץ הַדַּעַת, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְמָא, וְהוּא לֹא נִשְׁמָר, וְעָבַר עַל מִצְוֹת רִבּוֹנוֹ, שֶׁאָכַל מֵעֵץ הַדַּעַת, וּלְאַחַר זֶה דָּן אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּדִּין. וְעִם כָּל זֶה, לֹא דָּן אוֹתוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כָּרָאוּי לוֹ, דְּהַיְנוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּיוֹם אֲכָלְךָ מוֹת תָּמוּת, אֶלָּא שֶׁהֶאֱרִיךְ לוֹ אַפּוֹ, וְנִשְׁאַר בַּחַיִּים יוֹם אֶחָד, דְּהַיְנוּ יוֹמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא אֶלֶף שָׁנִים פְּחוֹת שִׁבְעִים שָׁנִים הִלְּלוּ, אֲשֶׁר נָתַן אוֹתָם לְדָוִד הַמֶּלֶךְ, שֶׁמֵּעַצְמוֹ לֹא הָיָה לוֹ חַיִּים כְּלָל. כְּעֵין זֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ דָּן אֶת הָאָדָם כְּפִי מַעֲשָׂיו הָרָעִים, שֶׁהוּא עוֹשֶׂה תָּמִיד, כִּי אִם הָיָה עוֹשֶׂה כֵּן, לֹא הָיָה הָעוֹלָם יָכוֹל לְהִתְקַיֵּם. אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַאֲרִיךְ אַפּוֹ עִם הַצַּדִּיקִים, וְעִם הָרְשָׁעִים מַאֲרִיךְ אַפּוֹ עוֹד יוֹתֵר מִצַּדִּיקִים, כְּדֵי שֶׁיְּשׁוּבוּ בִּתְשׁוּבָה שְׁלֵמָה, שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יחזקאל ל"ג) חַי אֲנִי וְגוֹ' כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה. דְּהַיְנוּ וְחָיָה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְחָיָה בָּעוֹלָם הַבָּא. מִשּׁוּם זֶה, מַאֲרִיךְ אַפּוֹ לָהֶם תָּמִיד. אוֹ מִטַּעַם שֶׁיֵּצֵא מֵהֶם בָּעוֹלָם גֶּזַע טוֹב, כְּמוֹ שֶׁיָּצָא אַבְרָהָם מִתֶּרַח, שֶׁהוּא הוֹצִיא גֶּזַע וְשֹׁרֶשׁ טוֹב וְחֵלֶק טוֹב בָּעוֹלָם. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מְדַקְדֵּק

תָּמִיד עִם הַצַּדִּיקִים בְּכָל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁעוֹשִׂים, מִשּׁוּם שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁלֹּא יַטּוּ לִימִין אוֹ לִשְׂמֹאל. וְעַל כֵּן הוּא מְנַסֶּה אוֹתָם. וְלֹא בִּשְׁבִיל עַצְמוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְנַסֶּה אוֹתָם, שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ יִצְרָם וְתוֹקֶף אֱמוּנָתָם, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְנַסּוֹתָם. אֶלָּא שֶׁמְּנַסֶּה אוֹתָם כְּדֵי לְהָרִים רֹאשָׁם בִּזְכוּת הַנִּסְיוֹנוֹת. כְּעֵין זֶה, עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם שֶׁכָּתוּב, וְהָאֱלֹקִים נִסָּה אֶת אַבְרָהָם. מַהוּ נִסָּה, הוּא הֶרְמַת נֵס, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, הָרִימוּ נֵס. שְׂאוּ נֵס. הֵרִים הַדֶּגֶל שֶׁלּוֹ בְּכָל הָעוֹלָם. וּכְמוֹ שֶׁלִּמַּדְנוּ, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה, דְּהַיְנוּ בִּשְׁבִיל הַנִּסָּיוֹן בְּמַעֲשֶׂה הָעֲקֵדָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵרִים דִּגְלוֹ שֶׁל אַבְרָהָם לְעֵינֵי כֹּל, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב נִסָּה אֶת אַבְרָהָם, אַף כָּךְ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֵי לְהָרִים דֶּגֶל הַצַּדִּיקִים הוּא בּוֹחֵן אוֹתָם, כְּדֵי לְהָרִים רֹאשָׁם בְּכָל הָעוֹלָם.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה פ"ו

א. כְּלִי שֶׁהָיָה שָׁם כָּתוּב עָלָיו קוֹצֵץ אֶת מְקוֹם הַשֵּׁם וְגוֹנְזוֹ וַאֲפִלּוּ הָיָה הַשֵּׁם חָקוּק בִּכְלִי מַתָּכוֹת אוֹ בִּכְלִי זְכוּכִית וְהִתִּיךְ הַכְּלִי הֲרֵי זֶה לוֹקֶה אֶלָּא חוֹתֵךְ אֶת מְקוֹמוֹ וְגוֹנְזוֹ. וְכֵן אִם הָיָה שָׁם כָּתוּב עַל בָּשָׂרוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יִרְחַץ וְלֹא יָסוּךְ וְלֹא יַעֲמוֹד בְּמָקוֹם הַטִּנּוֹפֶת. נִזְדַּמְּנָה לוֹ טְבִילָה שֶׁל מִצְוָה כּוֹרֵךְ עָלָיו גֶּמִי וְטוֹבֵל. וְאִם לֹא מָצָא גֶּמִי מְסַבֵּב בִּבְגָדָיו וְלֹא יְהַדֵּק כְּדֵי שֶׁלֹּא יָחוּץ שֶׁלֹּא אָמְרוּ לִכְרוֹךְ עָלָיו אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאָסוּר לַעֲמוֹד בִּפְנֵי הַשֵּׁם כְּשֶׁהוּא עָרוֹם: **ב.** הַסּוֹתֵר אֲפִלּוּ אֶבֶן אַחַת דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה מִן הַמִּזְבֵּחַ אוֹ מִן הַהֵיכָל אוֹ מִשְׁאָר הָעֲזָרָה לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר בַּעֲבוֹדָה זָרָה כִּי אֶת מִזְבְּחוֹתָם תִּתּוֹצוּן וּכְתִיב (דברים יב) לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם. וְכֵן הַשּׁוֹרֵף עֲצֵי הַקֹּדֶשׁ דֶּרֶךְ הַשְׁחָתָה לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר וַאֲשֵׁרֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בָּאֵשׁ וּכְתִיב לֹא תַעֲשׂוּן כֵּן לַה' אֱלֹהֵיכֶם: **ג.** כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ כֻּלָּן וּפִירוּשֵׁיהֶן וּבִיאוּרֵיהֶן אָסוּר לִשְׂרָפָם אוֹ לְאַבְּדָם בְּיָד וְהַמְאַבְּדָן בְּיָד מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת. בַּמֶּה דְבָרִים אֲמוּרִים בִּכְתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁכְּתָבָם יִשְׂרָאֵל בִּקְדוּשָׁה אֲבָל אֶפִּיקוֹרוֹס יִשְׂרָאֵל שֶׁכָּתַב סֵפֶר תּוֹרָה שׁוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הָאַזְכָּרוֹת שֶׁבּוֹ מִפְּנֵי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בִּקְדוּשַׁת הַשֵּׁם וְלֹא כְּתָבוֹ לִשְׁמוֹ אֶלָּא שֶׁהוּא מַעֲלֶה בְּדַעְתּוֹ שֶׁזֶּה כִּשְׁאַר הַדְּבָרִים וְהוֹאִיל וְדַעְתּוֹ כֵּן לֹא נִתְקַדֵּשׁ הַשֵּׁם וּמִצְוָה לִשְׂרְפוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא לְהָנִיחַ שָׁם לַאֲפִיקוֹרוֹסִים וְלֹא לְמַעֲשֵׂיהֶם אֲבָל גּוֹי שֶׁכָּתַב אֶת הַשֵּׁם גּוֹנְזִין אוֹתוֹ. וְכֵן כְּתֵבֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּבְלוּ. אוֹ שֶׁכְּתָבָן גּוֹי יִגְנְזוּ:

מוסר

מספר צידה לדרך דף רי"א ע"ב

מִי יִתְפַּלֵּל אוֹ יִתְעַנֶּה אוֹ יִרָצֶה בּוֹרְאֲךָ עַל עֲוֹנְךָ אַחֲרֵי מוֹתְךָ וְהַמֻּוָת רוֹדֵף אַחֲרֶיךָ וְהוֹלֵךְ עַל רַגְלֶיךָ בְּכָל יוֹם וּבְכָל עֵת וּבְכָל שָׁעָה וּבְכָל רֶגַע. וְיִהְיֶה הַקֶּבֶר וְהֶעָפָר מִטָּתְךָ וְהַתּוֹלַעַת וְהָרִמָּה רֵעֶיךָ וּמְשַׁמְּשֶׁיךָ וְצִוָּתָךְ. וְהִנֵּה הַמֵּתִים בְּשַׁעַר הָעִיר מְיַחֲלִים בּוֹאֲךָ וְלֹא יֵלְכוּ מִשָּׁם עַד שֶׁתָּבֹא אֲלֵיהֶם. הֲלֹא יָדַעְתָּ שֶׁהָיוּ חֲפֵצִים לָשׁוּב הֵנָּה לְהַשְׁלִים חֶסְרוֹנָם וְאֵיךְ תִּכְלֶם

מִן הַיְצוּרִים וְלֹא תִכָּלֵם מִיּוֹצֶרֶיךָ הָכֵן עַצְמְךָ אִם אַתָּה אוֹהֵב נֶאֱמָן בְּיָמֶיךָ הַקְּצָרִים לְיָמִים הָאֲרוּכִים וּמִבֵּית הַהֶפְסֵד וְהַנְּסִיעָה לְבֵית הַקַּיָּם וְהַנִּשְׁאָר וּמִבֵּית הָאֲבִילוּת וְהַיָּגוֹן לְבֵית הַשִּׂמְחָה וְהַתַּעֲנוּג וְלָצֵאת מֵעַבְדוּת לְחֵירוּת טֶרֶם תֵּצֵא כְּצֵאת הַיּוֹצֵא לַהֲרִיגָה. ה' יָסִיר מַסְוֵה הָעִוָּרוֹן מֵעַל פָּנֵינוּ לֵאוֹר בְּאוֹר הַחַיִּים וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ כִּרְצוֹנֵינוּ תָּמִיד אָמֵן כֵּן יְהִי רָצוֹן:

תולדות יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֵ דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(כט) וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד וַיָּבֹא עֵשָׂו מִן הַשָּׂדֶה וְהוּא עָיֵף: וּבַשִּׁיל יַעֲקֹב תַּבְשִׁילָא וַאֲתָא (נ"י וְעַל) עֵשָׂו מִן חַקְלָא וְהוּא מְשַׁלְהֵי:

רש"י ויזד. לשון בשול, כתרגומו: והוא עיף. ברציחה, כמה דתימא (ירמיה ד לא) כי עיפה נפשי להורגים:

(ל) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה כִּי עָיֵף אָנֹכִי עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ אֱדוֹם: וַאֲמַר עֵשָׂו לְיַעֲקֹב אַטְעֵמְנִי כְעַן מִן סְמוֹקָא סְמוֹקָא הָדֵין אֲרֵי מְשַׁלְהֵי אֲנָא עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ אֱדוֹם:

רש"י הלעיטני. אפתח פי ושפוך הרבה לתוכו, כמו ששנינו: אין אובסין את הגמל אבל מלעיטין אותו (שבת קנה:) : מן האדם האדם. עדשים אדמות, ואותו היום מת אברהם שלא יראה את עשו בן בנו יוצא לתרבות רעה, ואין זו שיבה טובה שהבטיחו הקדוש ברוך הוא, לפיכך קצר הקדוש ברוך הוא חמש שנים משנותיו, שיצחק חי מאה ושמונים שנה וזה מאה שבעים וחמש שנה, ובשל יעקב עדשים להברות את האבל. ולמה עדשים, שדומות לגלגל שהאבלות גלגל החוזר בעולם (ועוד מה עדשים אין להם פה כך האבל אין לו פה שאסור לדבר. לפיכך המנהג להברות את האבל בתחלת מאכלו ביצים שהם עגלים ואין להם פה, כך אבל אין לו פה כדאמרינן במועד קטן (כא ב) אבל כל שלשה ימים הראשונים אינו משיב שלום לכל אדם וכל שכן שאינו שואל בתחלה, משלשה ועד שבעה משיב ואינו שואל וכו') :

(לא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב מִכְרָה כַיּוֹם אֶת בְּכֹרָתְךָ לִי: וַאֲמַר יַעֲקֹב זַבִּין כְּיוֹם דִּלְהֵן יָת בְּכֹרוּתָךְ לִי:

רש"י מכרה כיום. כתרגומו, כיום דילהן, כיום שהוא ברור, כך מכור לי מכירה ברורה: בכרתך. לפי שהעבודה בבכורות, אמר יעקב אין רשע זה כדאי שיקריב להקדוש ברוך הוא:

(לב) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו הִנֵּה אָנֹכִי הוֹלֵךְ לָמוּת וְלָמָּה זֶּה לִי בְּכֹרָה: וַאֲמַר עֵשָׂו הָא אֲנָא אָזֵל לְמָמָת וּלְמָה דְּנָן לִי בְּכֵרוּתָא:

רש"י הנה אנכי הולך למות. (מתנודדת והולכת היא הבכורה שלא תהא כל עת העבודה בבכורות כי שבט לוי יטל אותה ועוד) אמר עשו מה טיבה של עבודה זו, אמר לו כמה אזהרות ועונשין ומיתות תלוין בה, כאותה ששנינו אלו הן שבמיתה שתויי יין, ופרועי ראש. אמר אני הולך למות על ידה, אם כן מה חפץ לי בה:

(לג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב הִשָּׁבְעָה לִּי כַּיּוֹם וַיִּשָּׁבַע לוֹ וַיִּמְכֹּר אֶת בְּכֹרָתוֹ לְיַעֲקֹב: וַאֲמַר יַעֲקֹב קַיֵּם לִי כְּיוֹם דְּלֶהֵן וְקַיִּים לֵהּ וְזַבִּין יָת בְּכֵרוּתֵהּ לְיַעֲקֹב:

נביאים - מלאכי - פרק א

(יא) כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: אֲרֵי מִמַּדְנַח שִׁמְשָׁא וְעַד מַעֲלֵיהּ רַב שְׁמִי בֵּינֵי עַמְמַיָּא וּבְכָל עְדָן דְּאַתּוּן עָבְדִין רְעוּתִי אֲנָא אֲקַבֵּיל צְלוֹתְכוֹן וּשְׁמִי רַבָּא מִתְקַדַּשׁ עַל יְדֵיכוֹן וּצְלוֹתְכוֹן כְּקוּרְבַּן דְּכִי קֳדָמַי אֲרֵי רַב שְׁמִי בֵּינֵי עַמְמַיָּא אָמַר יְיָ צְבָאוֹת:

רש"י **גדול שמי בגוים** . אמרו רבותינו דקרו לי' אלהא דאלהיא אפילו מי שיש לו עכו"ם יודע (שיש אלוה) שהוא על כולם ובכל מקום מתנדבים לשמי אף העכו"ם ורבותינו פירשו אלו תלמידי חכמים העוסקים בהלכות עבודה בכל מקום וכן כל תפלות ישראל שמתפללין בכל מקום הרי הן לי כמנחה טהורה וכן תרגם יונתן וכל עידן דאתון עבדין רעותי אני מקבל צלותכון ושמי רבא מתקדש על ידיכון וצלותכן כקרבן דכי קדמי וכן פירש המקרא ולמה אתם מחללין שמי והלא גדול הוא בגוים ואני אהבתי וחיבתי עליכם שבכל מקום שאתם מתפללין לפני ואף בגולה מוקטר ומוגש הוא לשמי : **ומנחה טהורה** . הוא לי כי על ידכם שמי נורא בגוים ואתם מחללין אותי ואת שמי :

(יב) וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ: וְאַתּוּן מְחַלְלִין יָתֵיהּ בְּדַאֲתּוּן אָמְרִין פְּתוֹרָא דַּיְיָ בְּסִיר הוּא וּבְסִירָן מַתְנָתָא מְנֵיהּ:

רש"י **וניבו נבזה אכלו** . ניבו של מזבח השגור בשפתותיכ' זהו תמיד נבזה אכלו אתם אומרי' עליו כלום' כבר הוצאת' עליו דבה זו וניב זה החזקתם למזבחי : **אכלו** . מאכלו :

(יג) וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאָרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: וְאִם תֵּימְרוּן הָא דְּאֵיתֵינָא מְלֵיאוּתָנָא וְשַׁנַּקְתּוּן יְתֵיהּ אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וּמַיְתֵן אַתּוּן דַּאֲנִיס וְדַחֲגִיר וְדִמְרִיעַ וּמַיְתֵן אַתּוּן לֵיהּ בְּקוּרְבָּנָא הַאֲקַבֵּיל יְתֵיהּ בְּרַעֲוָא מִיֶּדְכוֹן אֲמַר יְיָ:

רש"י **ואמרתם הנה מתלאה** . בהמה כחושה ואנו עניים ואין יכולת להשיג למבחר נדרים וכן ת"י הא דאייתינא מליאותנא : **והפחתם אותו** . זו אחת מי"ח תיבות של תיקון סופרי'

הפחתם אותו אותי נכתב אלא שכינה הכתוב וכתבו אותו והפחתם והדאבת' לשון מפח נפש (איוב י"א) : **אותי** . ואת שולחני :

(יד) וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעָדְרוֹ זָכָר וְנִדָּר וְזִבֵּחַ מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מֶלֶךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם: וְלִיט דְּיַעֲבִיד בִּנְכִיל וְאִית בְּעֶדְרֵיהּ דְּכַר וְהוּא חַיָּב לְנַדָּר וּדְבַח דְּמְחַבֵּל קֳדָם יְיָ אֱרֵי מֶלֶךְ רַב אֲנָא אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וּשְׁמִי חַסִּין בְּעַמְמַיָּא:

רש"י **נוכל** . מתנכל במרמה בדברי שקר לפני לאמר אין לי טובה מזו : **ויש בעדרו זכר** . איל ההגון לעולה והוא נודר זבח : **משחת** . בעל מום כמו (ויקרא כ"ב) משחתם בהם :

ב (א) וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: וּכְעַן לְכוֹן תַּפְקֵידְתָּא הָדָא כַּהֲנַיָּא:

רש"י **אליכם** . הכהנים אני מצוה המצוה הזאת שלא תקריבו אלה על מזבחי :

כתובים - משלי - פרק ו

ו (א) בְּנִי אִם עָרַבְתָּ לְרֵעֶךָ תָּקַעְתָּ לַזָּר כַּפֶּיךָ: בְּרֵי אִין עֲרַבְתָּא לְחַבְרָךְ אַשְׁלֵימְתָּא לְנוּכְרָאָה יָדָךְ:

רש"י **בני אם ערבת** . ערבות ממון כמשמעו פירשו רבותינו :

(ב) נוֹקַשְׁתָּ בְאִמְרֵי פִיךָ נִלְכַּדְתָּ בְּאִמְרֵי פִיךָ: אִתְצֵידְתָּא בְּמֵאֲמָרָא דְפוּמָךְ אִתְאַחַדְתָּא בְּמֵאֲמָרָא דְפוּמָךְ:

רש"י **נוקשת באמרי פיך** . שתקעת כף להדבר עם הזרים :

(ג) עֲשֵׂה זֹאת אֵפוֹא בְּנִי וְהִנָּצֵל כִּי בָאתָ בְכַף רֵעֶךָ לֵךְ הִתְרַפֵּס וּרְהַב רֵעֶיךָ: עֲבֵיד הֵיכְנָא בְּנִי וְאִיתְפְּצֵא מְטוּל דְּנְפַלְתָּא בְיַד דְּחַבְרָךְ אֱזַל גְּרֹג חֲבִיל חַבְרָךְ:

רש"י **לך התרפס** . התר לו פס יד לשלם לו ממונו : **ורהב רעיך** . ואם אין לו ממון עמך אלא שנוקשת באמרי פיך לדבר לו קשות הרבה עליו רעים לבקש ממנו שימחול לך : **דבר אחר** . בני אם ערבת לרעך . אחר שנעשית ערב להקב"ה שהוא רעך כדכתיב זה דודי וזה רעי (שיר ה) וקבלת עליך בסיני ובערבות מואב באלה ובשבועה לשמור מצותיו : **תקעת לזר כפיך** . שתשוב ותסור מדרכיו ותדבק באפיקורסין ללכת בדרכיהם : **עשה זאת אפוא בני והנצל** . הואיל ובאת בכף רעך בסיני וקבלת אלהותו עליך : **לך התרפס** . הכנע לפניו כאסקופה הנרפסת ונדרסת : **ורהב רעיך** . הרבה רעים שיתפללו עליך לפניו וכן נדרש במדרש תהלים :

(ד) אַל תִּתֵּן שֵׁנָה לְעֵינֶיךָ וּתְנוּמָה לְעַפְעַפֶּיךָ: לָא תִתֵּן שְׁנָתָא לְעַיְנָךְ וְנִימְתָא לְגֻבִּינָךְ: (ה) הִנָּצֵל כִּצְבִי מִיָּד וּכְצִפּוֹר מִיַּד יָקוּשׁ: דְּתִתְפְּצֵי הֵיךְ טַבְיָא מִן נְשָׁבָא וְהֵיךְ צַפְרָא מִן פּוּחָא:

רש"י **הנצל כצבי מיד** . מהר והשמט משם כצבי הנמלט מיד האדם :

משנה יבמות פרק ו

א. הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, בֵּין בְּשׁוֹגֵג, בֵּין בְּמֵזִיד, בֵּין בְּאוֹנֶס בֵּין בְּרָצוֹן, אֲפִלּוּ הוּא שׁוֹגֵג וְהִיא מְזִידָה, הוּא מֵזִיד וְהִיא שׁוֹגֶגֶת, הוּא אָנוּס וְהִיא לֹא אֲנוּסָה, הִיא אֲנוּסָה וְהוּא לֹא אָנוּס, אֶחָד הַמַּעֲרֶה וְאֶחָד הַגּוֹמֵר, קָנָה. וְלֹא חָלַק בֵּין בִּיאָה לְבִיאָה:

ברטנורה (א) **הבא על יבמתו**. שוגג. כסבור אשה אחרת היא: **מזיד**. לשם זנות ולא למצות יבום: **אפילו הוא שוגג והיא מזידה**. לא מבעיא היכא דהיא מכוונה למצוה, אלא אפילו היכא דתרווייהו לא מכווני למצוה, כגון שהוא מכוין לאשה אחרת והיא נתכוונה לשם זנות, קנה, דאמר קרא (דברים כ"ה) יבמה יבא עליה, מכל מקום: **המערה**. שלא גמר ביאתו אלא הכניס עטרה בלבד. ופגיעת עטרה בלא הכנסה קרויה נשיקה: **קנה**. וזכה בנחלה, ויוצאת בגט אם בא להוציאה: **לא חלק בין ביאה לביאה**. בין ביאה כדרכה לביאה שלא כדרכה, דכתיב (ויקרא כ') משכבי אשה, מגיד הכתוב ששתי משכבות יש באשה:

ב. וְכֵן הַבָּא עַל אַחַת מִכָּל הָעֲרָיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אוֹ פְּסוּלוֹת, כְּגוֹן אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לְמַמְזֵר וּלְנָתִין, פְּסָלָה. וְלֹא חָלַק בֵּין בִּיאָה לְבִיאָה:

ברטנורה (ב) **וכן הבא על אחת מכל העריות**. באחת מכל הביאות האלו: או על הפסולות כגון אלמנה לכהן גדול וכו'. פסלה לכהונה משום זונה. ואף על פי שאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה, פסולה היא לכהונה. וגרושה נמי, אי בת כהן היא מפסלה בהך ביאה מתרומה דבי נשא: **ממזרת ונתינה לישראל**. לאו אפסולה לכהונה קאי, דהא פסולה וקיימא, אלא לענין הראה נקט ליה, למלקי עלה בהראה כגמר ביאה:

ג. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מִן הָאֵרוּסִין לֹא יֹאכְלוּ בִּתְרוּמָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין. נִתְאַרְמְלוּ אוֹ נִתְגָּרְשׁוּ, מִן הַנִּשּׂוּאִין פְּסוּלוֹת, מִן הָאֵרוּסִין כְּשֵׁרוֹת:

ברטנורה (ג) מן האירוסין לא יאכלו בתרומה. מפני שנתקדשה קידושי עבירה נפסלה מתרומה דבית אביה אם בת כהן היא: **רבי אליעזר ור"ש מכשירין**. עד שתבעל ותיעשה חללה, שנאמר (ויקרא כ"א) ולא יחלל, שני חלולין אחד לה ואחד לזרעה. ולית הלכתא כוותייהו, אלא אף מן הארוסין לא יאכלו בתרומה: **נתארמלו או נתגרשו**. מן הכהנים הללו: **מן הנישואין פסולות**. דשויוה חללה בביאתן: **מן האירוסין כשרות**. דאפילו תנא קמא לא פסל מן האירוסין אלא בחייהן, שהיא משתמרת לביאה פסולה, אבל מתו לא:

ד. כֹּהֵן גָּדוֹל לֹא יִשָּׂא אַלְמָנָה, בֵּין אַלְמָנָה מִן הָאֵרוּסִין בֵּין אַלְמָנָה מִן הַנִּשּׂוּאִין, וְלֹא יִשָּׂא אֶת הַבּוֹגֶרֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן מַכְשִׁירִין בַּבּוֹגֶרֶת. לֹא יִשָּׂא אֶת מֻכַּת עֵץ. אֵרַס אֶת הָאַלְמָנָה, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, יְכָנוֹס וּמַעֲשֶׂה בִיהוֹשֻׁעַ בֶּן גַּמְלָא שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת מָרְתָא

בַּת בַּיְתוֹס, וּמִנָּהוּ הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, וּכְנָסָהּ. שׁוֹמֶרֶת יָבָם שֶׁנִּפְלָה לִפְנֵי כֹּהֵן הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בָּהּ מַאֲמָר, הֲרֵי זֶה לֹא יִכָּנוֹס. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁמֵּת אָחִיו, חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם:

ברטנורה (ד) **לא ישא את הבוגרת**. דכתיב (שם) והוא אשה בבתוליה יקח, פרט לבוגרת שכלו בתוליה: **רבי אלעזר ורבי שמעון מכשירין**. ולית הלכתא כוותייהו:

ה. כֹּהֵן הֶדְיוֹט לֹא יִשָּׂא אַיְלוֹנִית, אֶלָּא אִם כֵּן יֶשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ אִשָּׁה וּבָנִים, לֹא יִשָּׂא אַיְלוֹנִית, שֶׁהִיא זוֹנָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין זוֹנָה אֶלָּא גִּיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת וְשֶׁנִּבְעֲלָה בְּעִילַת זְנוּת:

ברטנורה (ה) כהן הדיוט לא ישא אילונית וכו'. והוא הדין לישראל. ולא נקט כהן אלא משום פלוגתא דרבי יהודה דאמר דכהן אפילו יש לו אשה ובנים לא ישא אילונית, מה שאין כן בישראל. ואין הלכה כר' יהודה: **ושנבעלה בעילת זנות**. כגון חייבי לאוין או חייבי עשה, וכל שכן חייבי כריתות ומיתות בית דין. אבל הבא על הפנויה לא עשאה זונה:

ו. לֹא יִבָּטֵל אָדָם מִפְּרִיָה וְרִבְיָה, אֶלָּא אִם כֵּן יֶשׁ לוֹ בָּנִים. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שְׁנֵי זְכָרִים. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, זָכָר וּנְקֵבָה, שֶׁנֶּאֱמַר, (בראשית ה) זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם. נָשָׂא אִשָּׁה, וְשָׁהָה עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים, וְלֹא יָלְדָה, אֵינוֹ רַשַּׁאי לִבָּטֵל. גֵּרְשָׁהּ, מֻתֶּרֶת לְנָשֵׂא לְאַחֵר. וְרַשַּׁאי הַשֵּׁנִי לְשָׁהוֹת עִמָּהּ עֶשֶׂר שָׁנִים. וְאִם הִפִּילָה, מוֹנָה מִשָּׁעָה שֶׁהִפִּילָה. הָאִישׁ מְצֻוֶּה עַל פְּרִיָה וְרִבְיָה, אֲבָל לֹא הָאִשָּׁה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָא אוֹמֵר, עַל שְׁנֵיהֶם הוּא אוֹמֵר, (בראשית א) וַיְבָרֶךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים פְּרוּ וּרְבוּ:

ברטנורה (ו) **ב"ש אומרים שני זכרים**. דילפינן ממשה שפירש מן האשה לאחר שנולדו לו שני זכרים: וב"ה אומרים זכר ונקיבה שנאמר זכר ונקבה בראם. וממשה אין ראיה שעל פי הדבור עשה: **ושהה עמה עשר שנים וכו'**. כדאשכחן באברהם לאחר ששהה עשר שנים עם שרה ולא ילדה נשא הגר. וימים שישב עמה בחוצה לארץ לא עלו מן המנין, דדלמא ישיבת חוץ לארץ גרמה. וכל הימים שהאיש או האשה חולים או חבושים בבית האסורים וכיוצא בזה מדברים שמונעים התשמיש אין עולין למנין עשר שנים: **גירשה מותרת לינשא לאחר**. דשמא לאו מינה הוי אלא מיניה. וכשהוא מגרשה נותן לה כתובתה אם טוענת דמיניה הוא שאינו יורה כחץ, ומטילין חרם עליה אם יודעת שהוא יורה כחץ וטוענת עליו טענת שקר: האיש מצווה על פריה ורביה ולא האשה. דכתיב (בראשית א') פרו ורבו וגו' וכבשוה, וכבשה כתיב חסר וי"ו, האיש שדרכו לכבוש את האשה הוא מצווה על פריה ורביה: **רבי יוחנן בן ברוקא אומר וכו'**. ולית הלכתא כותיה:

גמרא יבמות דף ס"ב ע"ב

אֶלָּא אִם כֵּן יֶשׁ לוֹ אִשָּׁה וְכוּ'. מַתְנִיתִין דְּלֹא כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּתַנְיָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר נָשָׂא אָדָם אִשָּׁה בְּיַלְדוּתוֹ יִשָּׂא אִשָּׁה בְּזִקְנוּתוֹ הָיוּ לוֹ בָּנִים בְּיַלְדוּתוֹ יִהְיוּ לוֹ בָּנִים בְּזִקְנוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת יא) בַּבֹּקֶר זְרַע אֶת זַרְעֶךָ וְלָעֶרֶב אַל תַּנַּח יָדֶךָ כִּי אֵינְךָ יוֹדֵעַ אֵי זֶה יִכְשַׁר הֲזֶה אוֹ זֶה וְאִם שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד טוֹבִים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר לָמַד תּוֹרָה בְּיַלְדוּתוֹ יִלְמוֹד תּוֹרָה בְּזִקְנוּתוֹ הָיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּיַלְדוּתוֹ יִהְיוּ לוֹ תַּלְמִידִים בְּזִקְנוּתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בַּבֹּקֶר זְרַע וְגוֹ'. אָמַר רַב מַתְנָה הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. אָמַר רַבִּי תַּנְחוּם אָמַר רַבִּי חֲנִילַאי. כָּל אָדָם שֶׁאֵין לוֹ אִשָּׁה שְׁרוּי בְּלֹא שִׂמְחָה בְּלֹא בְּרָכָה בְּלֹא טוֹבָה. בְּלֹא שִׂמְחָה דִּכְתִיב (דברים יד) וְשָׂמַחְתָּ אַתָּה וּבֵיתֶךָ. בְּלֹא בְּרָכָה דִּכְתִיב (יחזקאל מד) לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ. בְּלֹא טוֹבָה דִּכְתִיב (בראשית ב) לֹא טוֹב הֱיוֹת הָאָדָם לְבַדּוֹ. בְּמַעֲרָבָא אָמְרֵי בְּלֹא תוֹרָה בְּלֹא חוֹמָה. בְּלֹא תוֹרָה דִּכְתִיב (איוב ו) הַאִם אֵין עֶזְרָתִי בִּי וְתוּשִׁיָּה נִדְּחָה מִמֶּנִּי. בְּלֹא חוֹמָה דִּכְתִיב (ירמיה לא) נְקֵבָה תְּסוֹבֵב גָּבֶר. רָבָא בַּר עוּלָּא אָמַר בְּלֹא שָׁלוֹם דִּכְתִיב (איוב ה) וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וּפָקַדְתָּ נָוְךָ וְלֹא תֶחֱטָא. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הַיּוֹדֵעַ בְּאִשְׁתּוֹ שֶׁהִיא יְרֵאַת שָׁמַיִם וְאֵינוֹ פּוֹקְדָהּ נִקְרָא חוֹטֵא שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וְגוֹ'. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי חַיָּיב אָדָם לְפַקּוֹד אֶת אִשְׁתּוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ וְגוֹ'. הָא מֵהָכָא נַפְקָא מֵהָתָם נַפְקָא (בראשית ג) וְאֶל אִישֵׁךְ תְּשׁוּקָתֵךְ מְלַמֵּד שֶׁהָאִשָּׁה מְשַׁתּוֹקֶקֶת עַל בַּעְלָהּ בְּשָׁעָה שֶׁהוּא יוֹצֵא לַדֶּרֶךְ. אָמַר רַב יוֹסֵף לֹא נִצְרְכָה אֶלָּא סְמוּךְ לְוָסְתָּהּ וְכַמָּה אָמַר רַבָּה עוֹנָה. וְהָנֵי מִילֵי לְדָבָר הָרְשׁוּת אֲבָל לְדָבָר מִצְוָה מִיטְרִיד. תָּנוּ רַבָּנָן הָאוֹהֵב אֶת אִשְׁתּוֹ כְּגוּפוֹ וְהַמְכַבְּדָהּ יוֹתֵר מִגּוּפוֹ וְהַמַּדְרִיךְ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וְהַמַּשִּׂיאָן סָמוּךְ לְפִרְקָן עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר (שם) וְיָדַעְתָּ כִּי שָׁלוֹם אָהֳלֶךָ. הָאוֹהֵב אֶת שְׁכֵנָיו וְהַמְקָרֵב אֶת קְרוֹבָיו וְהַנּוֹשֵׂא אֶת בַּת אֲחוֹתוֹ וְהַמַּלְוֶה סֶלַע לְעָנִי בְּשָׁעַת דּוֹחֲקוֹ עֲלֵיהֶן הַכָּתוּב אוֹמֵר (ישעיה נח) אָז תִּקְרָא וַה' יַעֲנֶה תְּשַׁוֵּעַ וְיֹאמַר הִנֵּנִי:

רש"י **מתני'**. דקתני אא"כ כו' הא אם יש לו בנים יבטל דלא כרבי יהושע: **לערב**. לעת זקנתו: **איזה יכשר**. איזה זרע יהא הגון וירא שמים ומתקיים: **ביתך**. אשתך: **האם אין עזרתי בי**. אשה דכתיב עזר כנגדו מיד תושיה נדחה ממני שצריך לעסוק בצרכי ביתו ותלמודו משתכח: **וידעת כי שלום אהליך**. בזמן שיש לך אהל ואין אהלו אלא אשתו שנאמר שובו לכם לאהליכם: **ואין פוקדה**. בתשמיש בעת עונתה: **כי שלום אהליך**. שלמה ביראת שמים: **בשעה שיוצא לדרך**. משום שמתאוה לו באותה שעה יותר: **תשוקתך**. תאותך: **ה"ג לא נצרכה אלא סמוך לוסתה**. אע"ג דאמרו רבנן חייב אדם לפרוש מאשתו וכו' ואפ"ה כשיצא לדרך יפקדנה: **עונה**. אם רגילה לראות ביום אסורה כל היום

ואם רגילה לראות בלילה אסור' כל הלילה: **והני מילי**. דחייב לפקדה כי אזיל לדבר הרשות אבל לדבר מצוה לא משום דטריד במצוה א"נ מטריד בתשמיש ויבטל ממצוה: **יותר מגופו**. דזילותא דאתתא קשה מדגברא: **והנושא את בת אחותו**. גיעגועי אדם רבין על אחותו יותר מן אחיו ומתוך כך נמצא מחבב את אשתו: **אז תקרא**. לעיל מיניה כתיב כי תראה ערום וכסיתו היינו דוחק העני ומבשרך אל תתעלם היינו אוהב את שכיניו שהם כקרוביו מקרב את קרוביו ונושא בת אחותו:

זוהר תולדות דף קמ"א ע"א

וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם לֵאמֹר הַנּוֹגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת, תָּא חֲזֵי כַּמָּה אוֹרִיךְ לְהוּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְרִשְׁעַיָּא בְּגִין הַהוּא טִיבוּ דְּעָבַד עִם אֲבָהָן קַמָּאֵי דְּהָא בְּגִין דָּא לָא שַׁלִּיטוּ בְּהוּ יִשְׂרָאֵל עַד לְבָתַר דָּרִין בַּתְרָאִין יָאוּת עָבַד אֲבִימֶלֶךְ דְּעָבַד טִיבוּ עִם יִצְחָק דְּאָמַר לֵיהּ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר חָבָל עֲלַיְהוּ דִּרְשִׁיעַיָּא דְּטִיבוּתָא דִּלְהוֹן לָאו אִיהוּ שְׁלִים, תָּא חֲזֵי עֶפְרוֹן בְּקַדְמִיתָא אָמַר (בראשית כ"ג) אֲדוֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ לְךָ נְתַתִּיהָ וְגוֹ', וּלְבָתַר אָמַר אֶרֶץ מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף וְגוֹ' וּכְתִיב וַיִּשְׁקוֹל אַבְרָהָם לְעֶפְרוֹן וְגוֹ' עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, אוֹף הָכָא כְּתִיב בְּקַדְמִיתָא הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ וְגוֹ', וּלְבָתַר אָמַר לוֹ לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד, אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר דָּא הוּא טִיבוּ דְּעָבַד עִמֵּיהּ דְּלָא נָסִיב מִדִּילֵיהּ אֲבִימֶלֶךְ כְּלוּם וְשַׁדַּרֵיהּ בְּכָל מָמוֹנֵיהּ וּלְבָתַר אָזַל בַּתְרֵיהּ לְמִגְזַר עִמֵּיהּ קְיָם, וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר יָאוּת עָבַד יִצְחָק דְּהָא בְּגִין דְּיָדַע רָזָא דְּחָכְמָתָא אִשְׁתַּדַּל וְחָפַר בִּירָא דְּמַיָּן בְּגִין לְאִתְתַּקְפָא בְּמְהֵימָנוּתָא כְּדְקָא יָאוּת וְכֵן אַבְרָהָם אִשְׁתַּדַּל וְחָפַר בִּירָא דְּמַיָּא, (וְכֵן יִצְחָק) יַעֲקֹב אַשְׁכַּח לֵיהּ מִתְתַּקֵּן וְיָתִיב עֲלֵיהּ וְכֻלְּהוּ אָזְלוּ בַּתְרֵיהּ וְאִשְׁתַּדַּלוּ בְּגִין לְאִתְתַּקְפָא בְּמְהֵימָנוּתָא שְׁלִימְתָא כְּדְקָא יָאוּת, וְהַשְׁתָּא יִשְׂרָאֵל אִתְתַּקְפוּ בֵּיהּ בְּרָזֵי דְּפִקּוּדֵי אוֹרַיְתָא כְּגוֹן דְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא אִתְתַּקָּף בַּר נַשׁ בְּצִיצִית דְּאִיהוּ מִצְוָה וּבַר נַשׁ אִתְעַטָּף בֵּיהּ, הָכִי נַמֵּי בִּתְפִלִּי דְּמַנַּח אֲרֵישֵׁיהּ וּבְדְרוֹעֵיהּ דְּאִנּוּן רָזָא עִלָּאָה כְּדְקָא חָזֵי בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִשְׁתַּכַּח בֵּיהּ בְּבַר נַשׁ דְּאִתְעַטַּר בֵּיהּ בִּתְפִלִּוי וְאִתְעַטָּף בְּצִיצִית וְכֹלָּא רָזָא דִּמְהֵימָנוּתָא עִלָּאָה, וְעַל דָּא מַאן דְּלָא אִתְעַטָּף בְּהַאי וְלָא אִתְעַטַּר לְאִתְתַּקָּפָא בִּתְפִלִּוי בְּכָל יוֹמָא דְּמֵי לֵיהּ דְּלָא שַׁרְיָא עִמֵּיהּ מְהֵימָנוּתָא וְאִתְעֲדֵי מִנֵּיהּ דְּחִילוּ דְּמָארֵיהּ וּצְלוֹתֵיהּ לָאו צְלוֹתָא כְּדְקָא יָאוּת, וּבְגִין כָּךְ אֲבָהָן הֲווּ מִתְתַּקְפֵי גּוֹ מְהֵימָנוּתָא עִלָּאָה בְּגִין דְּבִירָא עִלָּאָה דְּרָזָא דִּמְהֵימָנוּתָא שְׁלִימְתָא שַׁרְיָא בֵּיהּ:

תרגום הזוהר וַיְצַו אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹ': בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה הִמְתִּין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַפְרַע מֵרְשָׁעִים, כִּי בִּשְׁבִיל אוֹתוֹ הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה אֲבִימֶלֶךְ עִם הָאָבוֹת הָרִאשׁוֹנִים הֲרֵי בִּשְׁבִיל זֶה לֹא שָׁלְטוּ יִשְׂרָאֵל בַּפְּלִשְׁתִּים עַד לְאַחַר זְמַן בַּדּוֹרוֹת הָאַחֲרוֹנִים. יָפֶה עָשָׂה אֲבִימֶלֶךְ שֶׁעָשָׂה טוֹב עִם

יִצְחָק, כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב בְּעֵינֶיךָ שֵׁב. כִּי אֲמִירָה זוֹ סוֹבֶבֶת וַדַּאי גַּם עַל תּוֹלְדוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם, לָכֵן קַיֵּם דְּבָרָיו גַּם בְּיִצְחָק. וְרַבִּי אֶלְעָזָר מְשַׁבְּחוֹ עַל שֶׁקִּיֵּם הַבְטָחָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר אוֹי לָהֶם לָרְשָׁעִים, שֶׁטּוֹבָתָם אֵינָהּ שְׁלֵמָה. בֹּא וּרְאֵה, עֶפְרוֹן בַּתְּחִלָּה אָמַר, (בראשית כ"ג) אֲדוֹנִי שְׁמָעֵנִי הַשָּׂדֶה נָתַתִּי לָךְ וְגוֹ', וְאַחַר כָּךְ אָמַר אֶרֶץ אַרְבַּע מֵאוֹת וְגוֹ', וּכְתִיב וַיִּשְׁקוֹל וְגוֹ' עוֹבֵר לַסּוֹחֵר, אַף כָּאן כְּתוּב מִתְּחִלָּה, שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם, הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ, שֶׁגַּם יִצְחָק בְּכָלָל זֶה, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל, וְאַחַר כָּךְ אָמַר לְיִצְחָק, לְךָ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד. אָמַר לֵיהּ רַבִּי אֶלְעָזָר, זֶה הוּא הַטּוֹב שֶׁעָשָׂה עִם יִצְחָק שֶׁאֲבִימֶלֶךְ לֹא לָקַח מִמֶּנּוּ מַשָּׂהוּ, וְשִׁלְּחוֹ עִם כָּל כַּסְפּוֹ וּרְכוּשׁוֹ, וְאַחַר כָּךְ הָלַךְ אַחֲרָיו לִכְרוֹת עִמּוֹ בְּרִית. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, יָפֶה עָשָׂה יִצְחָק, כִּי בְּשָׁבִיל שֶׁיֵּדַע סוֹד הַחָכְמָה הִשְׁתַּדֵּל וְחָפַר בְּאֵר מַיִם, כְּדֵי לְהִתְחַזֵּק בֶּאֱמוּנָה. וְכֵן אַבְרָהָם הִשְׁתַּדֵּל וְחָפַר בְּאֵר מַיִם. יַעֲקֹב, כְּבָר מָצָא אוֹתָהּ מְתוּקֶנֶת, וְיָשַׁב עָלֶיהָ. וְכֻלָּם הָלְכוּ אַחֲרֶיהָ, אַחַר הַבְּאֵר, וְהִשְׁתַּדְּלוּ בָּהּ, כְּדֵי לְהִתְחַזֵּק בֶּאֱמוּנָה שְׁלֵמָה כָּרָאוּי. וְעַתָּה, יִשְׂרָאֵל מִתְחַזְּקִים בָּהּ בִּבְאֵר מַיִם, שֶׁמְּקַיְּמִים מִצְוֹת הַתּוֹרָה, דְּהַיְנוּ שֶׁבְּכָל יוֹם וְיוֹם מִתְחַזֵּק הָאָדָם בַּצִּיצִית, שֶׁהִיא מִצְוָה, וְהָאָדָם מִתְעַטֵּף בּוֹ, וְגַם כֵּן בַּתְּפִלִּין שֶׁמַּנִּיחַ עַל רֹאשׁוֹ וּזְרוֹעוֹ כָּרָאוּי, שֶׁהֵם סוֹד עֶלְיוֹן, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹרֶה עִם הָאָדָם הַמִּתְעַטֵּר בִּתְפִלָּיו וּמִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית. וְהַכֹּל הוּא סוֹד אֱמוּנָה הָעֶלְיוֹנָה. וְעַל כֵּן, מִי שֶׁאֵינוֹ מִתְעַטֵּף בַּצִּיצִית, וְאֵינוֹ מִתְחַזֵּק לְהִתְעַטֵּר בִּתְפִלִּין בְּכָל יוֹם, הוּא דּוֹמֶה, שֶׁהָאֱמוּנָה אֵינָהּ שׁוֹרָה עָלָיו, וְהַסָּר מִמֶּנּוּ יִרְאַת רִבּוֹנוֹ, וּתְפִלָּתוֹ אֵינָהּ תְּפִלָּה כָּרָאוּי, וּמִשּׁוּם זֶה, הָיוּ מִתְחַזְּקִים הָאָבוֹת בֶּאֱמוּנָה הָעֶלְיוֹנָה, מִשּׁוּם שֶׁבּוֹר הָעֶלְיוֹן, סוֹד אֱמוּנָה הַשְּׁלֵמָה שׁוֹרֶה בָּהּ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' יסודי התורה

א. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּאַבְרָהָם. קֹדֶשׁ אַף זֶה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח) אֲדֹנָי אִם נָא מָצָאתִי חֵן הֲרֵי הוּא קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּלוֹט חוֹל חוּץ מִזֶּה (שם יט) אַל נָא אֲדֹנָי הִנֵּה נָא מָצָא עַבְדְּךָ חֵן. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּגִבְעַת בִּנְיָמִין קֹדֶשׁ. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּמִיכָה חוֹל. כָּל הַשֵּׁמוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּנְּבוֹת קֹדֶשׁ. כָּל שְׁלֹמֹה הָאֲמוּר בְּשִׁיר הַשִּׁירִים קֹדֶשׁ וַהֲרֵי הוּא כְּשֹׁאַר הַכִּינוּיִים חוּץ מִזֶּה הָאֶלֶף לְךָ שְׁלֹמֹה. כָּל מַלְכֵיָא הָאָמוּר בְּדָנִיֵּאל חוֹל חוּץ מִזֶּה אַנְתְּ מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא וַהֲרֵי הוּא כְּשֹׁאַר הַכִּנוּיִים:

מוסר

מספר צידה לדרך דף רי"ב

דַּע כִּי בְּזִכְרוֹן מַאֲמְרֵי הַחֲסִידִים וּמַעֲשֵׂיהֶם תִּשְׁכִּיל וְתָשׁוּב לְיוֹצְרְךָ אָמַר אֶחָד מֵהֶם מִי יַצִּילֵנִי מֵעוֹנְשָׁךְ וּבְאֵיזֶה חֶבֶל אֶתְמוֹךְ אִם תִּפְסוֹק רַחֲמֶיךָ מִמֶּנִּי. וְהַיּוֹם אֲשֶׁר תֹּאמַר לְזַכָּאִים בּוֹאוּ וְלַחַטָּאִים סוּרוּ מֶנִּי. לֹא יָדַעְתִּי מֵאֵיזֶה כַּת אֶהְיֶה. אוֹי לִי כִּי לְפִי מַה שֶּׁהוֹסַפְתִּי שָׁנִים

הוֹסַפְתִּי חַטָּאוֹת וּלְפִי מַה שֶּׁהֶאֱרִיכוּ חַיֵּי הָאֲרִיכוּ פְּשָׁעַי. עַל אֵי זֶה מֵהֶם אֶתְוַדֶּה וְעַל אֵי זֶה מֵהֶם אֲבַקֵּשׁ וְדַע כִּי אֵין תַּכְלִית הָעֲבוֹדָה אֲכִילַת לֶחֶם שְׁעוֹרִים וּשְׁתִיַּית הַחוֹמֶץ וְלִלְבּוֹשׁ הַצֶּמֶר וְהַשֵּׂעָר אֲבָל הַתַּכְלִית הוּא לִהְיוֹת מְרוּצָה כַּאֲשֶׁר יִרְצֶה ה'. וְאַתָּה תַּמְלִיךְ עָלֶיךָ הַשֹּׁכֶל כִּי הוּא הַמַּדְרִיכְךָ בְּדֶרֶךְ זוּ תֵּלֵךְ. וְהוּא יִמְלוֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד. וְהַיֹּצֵר וְכֹחוֹתָיו עֲבָדִים לוֹ לַעֲבוֹד עֲבוֹדַת הַיּוֹצֵר הַמֵּטִיב לַכֹּל בָּרוּךְ הוּא. וְתִהְיֶה מִן הַמּוֹשְׁלִים בְּרוּחָם שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם (משלי יט) טוֹב אֶרֶךְ אַפַּיִם מִגִּבּוֹר וּמוֹשֵׁל בְּרוּחוֹ מִלּוֹכֵד עִיר. וְתָמִיד תִּזָּהֵר מִכַּת הַחֲנֻפִּים אֲשֶׁר לַחֲטוֹא כָּל הַיּוֹם יוֹסְפִים. כְּאִלּוּ נִרְפִּים הֵם נִרְפִּים. וַיְנוּעוּ אֲמוֹת הַסִּפִּים. וְתוֹחֶלֶת מְצַפִּים. וְהֵם נֶחְשִׁים שְׂרָפִים. וְדִבְרֵיהֶם מְתוּקִים מִדְּבַשׁ וְנוֹפֶת צוּפִים. וְלַחְמָם לוֹחֲמָם וְעוּגַת רְצָפִים. וְזַרְעָם זֶרַע מְנָאֲפִים. מַלּוּחַ עֲלֵי שִׂיחַ קוֹטְפִים חַרְטוּמִים אַשְׁפִּים. וְהַיֵּרָא אֶת דְּבַר ה' יִשְׁקוֹט עַל דְּלָתַיִם. עֶרֶב וָבֹקֶר וְצָהֳרַיִם. וּשְׁאוּ אֵלָיו כַּפַּיִם. וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמָיִם:

תולדות יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וָ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(לד) וְיַעֲקֹב נָתַן לְעֵשָׂו לֶחֶם וּנְזִיד עֲדָשִׁים וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ וַיִּבֶז עֵשָׂו אֶת הַבְּכֹרָה: וַיַּעֲקֹב יְהַב לְעֵשָׂו לֶחֶם וְתַבְשִׁיל דְּטָלוֹפְחִין וַאֲכַל וּשְׁתִי וְקָם וַאֲזַל וְשָׁט עֵשָׂו יָת בְּכֹרוּתָא: רש"י ויבז עשו. העיד הכתוב על רשעו שבזה עבודתו של מקום:

כו (א) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ מִלְּבַד הָרָעָב הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיָה בִּימֵי אַבְרָהָם וַיֵּלֶךְ יִצְחָק אֶל אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים גְּרָרָה: וַהֲוָה כְּפָנָא בְּאַרְעָא בַּר מִכַּפְנָא קַדְמָאָה דִּי הֲוָה בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם וַאֲזַל יִצְחָק לְוָת אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי לִגְרָר: (ב) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה וַיֹּאמֶר אַל תֵּרֵד מִצְרַיְמָה שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ וַאֲמַר לָא תֵחוֹת לְמִצְרַיִם שְׁרֵי בְּאַרְעָא דִּי אֵימַר לָךְ:

רש"י אל תרד מצרימה. שהיה דעתו לרדת מצרימה כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה שאתה עולה תמימה, ואין חוצה לארץ כדאי לך:

(ג) גּוּר בָּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמְּךָ וַאֲבָרְכֶךָּ כִּי לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וַהֲקִמֹתִי אֶת הַשְּׁבֻעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ: דּוּר בְּאַרְעָא הָדָא וְיהֵי מֵימְרִי בְסַעְדָּךְ וַאֲבָרְכִנָּךְ אֲרֵי לָךְ וְלִבְנָיךְ אֶתֵּן יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְאָקֵם יָת קְיָמָא דִּי קַיֵּימִית לְאַבְרָהָם אֲבוּךְ:

רש"י האל. כמו האלה:

(ד) וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְנָתַתִּי לְזַרְעֲךָ אֵת כָּל הָאֲרָצֹת הָאֵל וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ: וְאַסְגִּי יָת בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וְאֶתֵּן לִבְנָיךְ יָת כָּל אַרְעָתָא הָאִלֵּין וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָךְ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא:

רש"י והתברכו בזרעך. אדם אומר לבנו יהא זרעך כזרעו של יצחק, וכן בכל המקרא. וזה אב לכלן (להלן מח כ) בך יברך ישראל לאמר ישימך אלהים כאפרים וכמנשה, ואף לענין הקללה מצינו כן (במדבר ה כז) והיתה האשה לאלה, שהמקלל שונאו אומר תהא כפלונית, וכן (ישעיה סה טו) והנחתם שמכם לשבועה לבחירי, שהנשבע אומר אהא כפלוני אם עשיתי כך וכך:

(ה) עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי וַיִּשְׁמֹר מִשְׁמַרְתִּי מִצְוֹתַי חֻקּוֹתַי וְתוֹרֹתָי: חֲלַף דִּי קַבִּיל אַבְרָהָם בְּמֵימְרִי וּנְטַר מַטְּרַת מֵימְרִי פִּקּוּדַי קְיָמַי וְאוֹרָיָתִי:

רש"י שמע אברהם בקלי. כשנסיתי אותו: וישמר משמרתי. גזרות להרחקה על אזהרות שבתורה, כגון שניות לעריות ושבות לשבת: מצותי. דברים שאלו לא נכתבו ראויין הם להצטוות כגון גזל ושפיכות דמים: חקותי. דברים שיצר הרע ואמות העולם משיבין עליהן כגון אכילת חזיר ולבישת שעטנז שאין טעם בדבר אלא גזרת המלך וחקותיו על עבדיו: ותורתי. להביא תורה שבעל פה, הלכה למשה מסיני:

נביאים - מלאכי - פרק ב

(ב) אִם לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם לֹא תָשִׂימוּ עַל לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת הַמְּאֵרָה וְאָרוֹתִי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל לֵב: אִם לָא תְקַבְּלוּן וְאִם לָא תְשַׁוּוּן דַּחֲלָתִי עַל לִבָּא לְמִתַּן יְקָרָא לִשְׁמִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת וַאֲשַׁלַּח בְּכוֹן יָת מְאֵירָתָא וְאֵילוּט יָת בִּרְכָתְכוֹן וְאַף אֵילוּטְנֵיהּ אֲרֵי לֵיתֵיכוֹן מְשַׁוּוּן דַּחְלָתִי עַל לִבָּא:

רש"י **וארותי** . וקללתי את ברכותיכם מה שצריך לברך לכם הדגן והתירוש והיצהר : **וגם ארותיה** . ובאמת אין לתלות הדבר על תנאי שתליתי באם לא ישמע כי ידעתי שלא תשמעו לפיכך אני מעתה ארותיה :

(ג) הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: הָא אֲנָא נָזֵיף לְכוֹן בַּעֲלָלַת בַּר זַרְעָא וַאֲגַלֵּי בַהֲתַת חוֹבֵיכוֹן עַל אַפֵּיכוֹן וַאֲבַטֵּיל רְבוּת חַגֵּיכוֹן וְיִתְמַנַּע חוּלְקְכוֹן מִנֵּיהּ:

רש"י **וזריתי פרש** . של בהמות חגיכם על פניכם כלום' לא תקבלו שכר מאתי כי אם לרעה לבושת ואגעור לכם את זרע השדה : **ונשא אתכם אליו** . פרש בהמות קרבנותיכם ישאו אתכם אליו להיות זוללים ונבזים כמוהו :

(ד) וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֵת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: וְתֵדְעוּן אֲרֵי שְׁלַחִית לְוָתְכוֹן יָת תַּפְקֵידְתָּא הָדָא לְמֶהֱוֵי קְיָמַי דְּעִם לֵוִי אֲמַר יְיָ צְבָאוֹת:

רש"י **להיות בריתי את לוי** . שאני חפץ שתתקיימו (אתי) בברי' שכרתי לשבט לוי :

(ה) בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נִחַת הוּא: קְיָמֵי הֲוָה עִמֵּיהּ חַיֵּי וּשְׁלָמָא וִיהָבִית לֵיהּ אוּלְפַּן אוֹרַיְתִי שְׁלִים וּדְחִיל מִן קֳדָמַי וּמִן קֳדָם שְׁמִי דָּחִיל הוּא:

רש"י **החיים והשלום** . שנאמר לפנחס את בריתי שלום (במדב' כ"ה) והובטח לו ולזרעו אחריו הרי שיהא זרעו בחיים : **ואתנם לו** . שיקבלם במורא וכן עשה וייראני : **נחת** . לשון חתת נתירא :

(ו) תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: אוֹרַיְתָא דְּקוּשְׁטָא הֲוָה בְּפוּמֵיהּ וְשִׁקְרָא לָא אִשְׁתְּכַח בְּשִׂפְוָותֵיהּ בִּשְׁלָמָא וּבְרָעוּתָא הַלַךְ קֳדָמַי וְסַגִּיאִין אֲתִיב מֵחוֹבָא:

רש"י **בשלום ובמישור הלך אתי** . אהרן ואלעזר ופנחס וכן במעשה העגל השיבו כל שבטיהם מעון שנאמר ויאספו אליו כל בני לוי (שמות ל"ב) :

(ז) כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא: אֲרֵי שִׂפְתֵי כָהֲיִן יִטְרוּן מַדַּע וְאוֹרָאָה יְבָעוּן מִפּוּמֵיהּ אֲרֵי מְשַׁמֵּישׁ קֳדָם יְיָ צְבָאוֹת הוּא:

רש"י **כי שפתי כהן** . עליהם מוטל לשמור דעת למה שהרי תורה יבקשו מפיהו שכבר דבר זה מסור להם יורו משפטיך ליעקב (דברים ל"ג) : **כי מלאך** . שלוחו של הקב"ה כמלאכי השרת לשרת לפניו וליכנס לפנים במחיצתו :

כתובים - משלי - פרק ו

(ו) לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם: אִתְרְמֵי לְשׁוּמְשְׁמָנָא עַטְלָא חֲמֵי אָרְחָתְהוֹן וְאִתְחַכָּם:

רש"י **לך אל נמלה עצל וגו'** . וחכם . והתחכם :

(ז) אֲשֶׁר אֵין לָהּ קָצִין שֹׁטֵר וּמֹשֵׁל: דְּלֵית לַהּ חָצָדָא הֵידְ אַף לָא סָרְכָא וְשַׁלִּיטָא:

רש"י **אשר אין לה קצין** . שיוכיח אותה ויזרזנה ויוציא מידה אם תגזול דבר מחברתה ואף על פי כן :

(ח) תָּכִין בַּקַּיִץ לַחְמָהּ אָגְרָה בַקָּצִיר מַאֲכָלָהּ: מְתַקְנָא בְקֵיטָא לַחְמַהּ וְגָבְשָׁא בַחֲצָדָא מֵיכְלַהּ:

רש"י **תכין בקיץ לחמה אגרה בקציר מאכלה** . מזונה , כל אחת ואחת אינה גוזלת מחבירתה :

(ט) עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ: עַד מַה לְאֵימַת אַנְתְּ דָמִיךְ אַנְתְּ עַטְלָא וּלְאֵימַת קָיְמַת מִן שְׁנָתָךְ: (י) מְעַט שֵׁנוֹת מְעַט תְּנוּמוֹת מְעַט חִבֶּק יָדַיִם לִשְׁכָּב: קַלִּיל שְׁנָתָא קַלִּיל נוּמְתָא קַלִּיל תְּחַבַּק יְדָךְ לְמַדְמְכָא:

רש"י **חבוק ידים** . הישן חובק ידיו אבראצ"ר בלע"ז :

(יא) וּבָא כְּמְהַלֶּךָ רֵאשֶׁךָ וּמַחְסֹרְךָ כְּאִישׁ מָגֵן: וְתֵיתֵי וְתִדְרוֹךְ מִסְכְּנוּתָךְ וְחוּסְרָנָךְ הֵיךְ גַּבְרָא כְּשֵׁרָא:

רש"י **ובא כמהלך ראשך** . אם תעשה כן יבא חסרונך ודבר שאתה רש ממנו יבא לך מיד כאדם המהלך מהר ומחסורך יבא ויתמלא : **כאיש מגן** . הבא מהר להגין על אדוניו , המקראות אלו עקרן משל על המתעצלין לעסוק בתורה :

משנה בבא קמא פרק ו

א. הַכּוֹנֵס צֹאן לַדִּיר, וְנָעַל בְּפָנֶיהָ כָּרָאוּי, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה, פָּטוּר. לֹא נָעַל בְּפָנֶיהָ כָּרָאוּי, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה, חַיָּב. נִפְרְצָה בַלַּיְלָה אוֹ שֶׁפְּרָצוּהָ לִסְטִים וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה פָּטוּר. הוֹצִיאוּהָ לִסְטִים. לִסְטִים חַיָּבִים:

ברטנורה (א) **הכונס**. פטור. דהא נטרה ומאי הוי ליה למעבד: **הוציאוה לסטים**. אע"ג דלא הוציאוה ממש אלא שעמדו בפניה עד שיצאה, הוי כאילו הוציאוה בידים וחייבים:

ב. הִנִּיחָהּ בַּחַמָּה, אוֹ שֶׁמְּסָרָהּ לְחֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן, וְיָצְאָה וְהִזִּיקָה חַיָּב. מְסָרָהּ לְרוֹעֶה. נִכְנַס רוֹעֶה תַּחְתֶּיהָ. נָפְלָה לַגִּינָּה וְנֶהֱנֵית מִשֶּׁלֶמֶת מַה שֶּׁנֶּהֱנֵית. יָרְדָה כְּדַרְכָּהּ וְהִזִּיקָה, מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה. כֵּיצַד מְשַׁלֶּמֶת מַה שֶּׁהִזִּיקָה שָׁמִין בֵּית סָאָה בְּאוֹתָהּ שָׁדֶה. כַּמָּה הָיְתָה יָפָה וְכַמָּה הֵיא יָפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אָכְלָה פֵּירוֹת גְּמוּרִים מְשַׁלֶּמֶת פֵּירוֹת גְּמוּרִים. אִם סְאָה סְאָה אִם סָאתַיִם סָאתַיִם:

ברטנורה (ב) **הניחה בחמה**. מצערה לה שמשא ולא סגי לה בנעילה כראוי שהיא בדלת שיכולה לעמוד ברוח מצויה בלבד: **נכנס הרועה תחתיו**. ולא אמרינן בכהאי גוונא שומר שמסר לשומר חייב, שדרך הרועה הגדול למסור לרועה הקטן שתחתיו, ולפיכך הרועה שתחתיו חייב: **נפלה לגינה**. וכגון שהוחלקה ונפלה באונס. אבל דחו אותה חברותיה והפילוה, משלם מה שהזיקה, דאיהו פשע בה, דהוי ליה לעבורינהו חדא חדא: **מה שנהנית**. לפי הנאתה ולא לפי הזיקה: **שמין בית סאה באותה שדה**. אין שמין את הערוגה לבדה, מפני שמפסיד מזיק, ששמין אותה בכל שויה ורחמנא אמר וביער בשדה אחר, ודרשינן מלמד ששמין אותה על גב שדה אחרת. אלא ששמין בית סאה באותה שדה כמה היתה שוה קודם שנאכלה ממנה הערוגה הזאת, וכמה היא שוה עכשיו, והשתא לא משלם כולהו דמיה, דמי שלוקח בית סאה כשהיא בתבואתה אינו מזלזל בה בשביל הפסד ערוגה אחת כי אם דבר מועט: רבי שמעון אומר אכלה פירות גמורים. שכבר בשלו כל צרכן, משלמת כל ההיזק. והיכא שיימינן אגב שדה, היכא דעדיין לא נגמרו. והלכה כרבי שמעון:

ג. הַמַּגְדִּישׁ בְּתוֹךְ שָׂדֵה שֶׁל חֲבֵרוֹ שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת. וַאֲכָלָתַן בְּהֶמְתּוֹ שֶׁל בַּעַל הַשָּׂדֶה פָּטוּר. וְאִם הוּזְקָה בָּהֶן בַּעַל הַגָּדִישׁ חַיָּב. וְאִם הִגְדִּישׁ בִּרְשׁוּת. בַּעַל הַשָּׂדֶה חַיָּיב:

ברטנורה (ג) ואם הגדיש ברשות בעל השדה חייב. בגמרא מוקי לה בבקעה שרגילין כולן לעשות בגורן אחד, זה גדישו וזה גדישו, וממנין שומר. וכיון שאמר השומר עייל וגדיש, הוי כאילו אמר עייל ואנטר לך. אבל בשאר בני אדם, אפילו הגדיש ברשות אין בעל השדה חייב, עד דמקבל עליה נטירותא:

ד. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה בְּיַד חֵרֵשׁ, שׁוֹטֶה וְקָטָן, פָּטוּר בְּדִינֵי אָדָם. וְחַיָּב בְּדִינֵי שָׁמַיִם. שָׁלַח בְּיַד פִּקֵּחַ הַפִּקֵּחַ חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר. וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים. הַמֵּבִיא אֶת הָעֵצִים חַיָּב. אֶחָד הֵבִיא אֶת הָעֵצִים. וְאֶחָד הֵבִיא אֶת הָאוּר. הַמֵּבִיא אֶת הָאוּר חַיָּב. בָּא אַחֵר וְלִבָּה. הַמְּלַבֶּה חַיָּב. לִבְּתָה הָרוּחַ כֻּלָּן פְּטוּרִין. הַשּׁוֹלֵחַ אֶת הַבְּעֵרָה וְאָכְלָה עֵצִים. אוֹ אֲבָנִים, אוֹ עָפָר, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ אוֹ הַקָּמָה אוֹ הַשָּׂדֶה, שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה. עָבְרָה גָּדֵר שֶׁהוּא גָבוֹהַּ אַרְבַּע אַמּוֹת, אוֹ דֶּרֶךְ הָרַבִּים, אוֹ נָהָר פָּטוּר. הַמַּדְלִיק בְּתוֹךְ שֶׁלּוֹ. עַד כַּמָּה תַּעֲבוֹר הַדְּלֵקָה, רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר רוֹאִין אוֹתָהּ כְּאִלּוּ הוּא בְּאֶמְצַע בֵּית כּוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת כְּדֶרֶךְ רְשׁוּת הָרַבִּים. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חֲמִשִּׁים אַמָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שֹׁלֵם יְשַׁלֵּם הַמַּבְעִיר אֶת הַבְּעֵרָה (שמות כב). הַכֹּל לְפִי הַדְּלֵיקָה:

ברטנורה (ד) **ובא אחר וליבה**. נפח באש והעלה שלהבת, כמו בלבת אש. (שמות ג') ואית ספרים דגרסי נבה, מגזרת ניב שפתים (ישעיה נ"ז). כשאדם מדבר מנענע בשפתיו ורוח יוצא: **או עפר**. שליחכה נירו ונתקלקל: **או דרך הרבים**. שש עשרה אמה, כדגלי המדבר: **ר"ש אומר הכל לפי הדליקה**. לפי גובה הדליקה וגודל שיעורה. שכשהאש גדולה קופצת למרחוק. והלכה כר"ש:

ה. הַמַּדְלִיק אֶת הַגָּדִישׁ. וְהָיוּ בּוֹ כֵּלִים וְדָלְקוּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, יְשַׁלֵּם מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא גָדִישׁ שֶׁל חִטִּים אוֹ שֶׁל שְׂעוֹרִים. הָיָה גָּדִי כָּפוּת לוֹ וְעֵבֶד סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ, חַיָּיב. עֵבֶד כָּפוּת לוֹ וּגְדִי סָמוּךְ לוֹ וְנִשְׂרַף עִמּוֹ, פָּטוּר. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוּדָה בַּמַּדְלִיק אֶת הַבִּירָה, שֶׁהוּא מְשַׁלֵּם כָּל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ. שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְהַנִּיחַ בַּבָּתִּים:

ברטנורה (ה) **המדליק את הגדיש**. שהדליק בתוך שלו והלכה ואכלה בתוך של חברו: רבי יהודה אומר ישלם כל מה שבתוכו. דר' יהודה מחייב על נזקי טמון באש. דלית ליה דרשא דאו הקמה מה קמה גלויה אף כל גלוי: וחכ"א אינו משלם אלא גדיש וכו'. דאית להו דרשא דאו הקמה, ופטרי על נזקי טמון באש. אלא שמשערין מקום הכלים

כאילו הוא גדיש, ומשלם גדיש כשעור גופן של כלים. ומדקאמרי סיפא ומודים חכמים לר' יהודה במדליק את הבירה שהוא משלם כל מה שבתוכה, מוכח בגמרא שנחלקו רבי יהודה וחכמים גם במדליק בתוך של חברו, שרבי יהודה סבר כשהדליק בשל חברו משלם כל מה שבתוכו ואפילו ארנקי. ורבנן סברי כלים שדרכן להטמין בגדיש כגון מוריגין וכלי בקר הוא דמשלם, כלים שאין דרכן להטמין בגדיש לא משלם. והלכה כחכמים: **היה גדי כפות לו חייב**. דבעלי חיים נמי אתרבו מאו הקמה. ומשום דקם ליה בדרבה מיניה ליכא למפטריה. דאינו חייב מיתה על העבד, הואיל ואינו כפות היה לו לברוח, ופטור עליו ממיתה ומן התשלומין. אבל אם היה עבד כפות לו, פטור אפילו על הגדי ועל הגדיש, דחייב מיתה על העבד וקם ליה בדרבה מיניה. ובגדי לא שני לן בין כפות לאינו כפות. ואיידי דנקט בעבד נקט בגדי: **במדליק את הבירה**. דמדליק בתוך של חבירו הוא, והוי כמאבד בידים. ואפ"ה טעמא משום דדרך בני אדם להניח כלים בבתים. אבל בגדיש דאין דרך בני אדם להניח אלא כגון מוריגין וכלי בקר, אע"ג דאדליק לתוך של חבירו, אינו משלם אליבא דחכמים אלא דברים שדרכן להטמין בגדיש:

ו. גֵּץ שֶׁיָּצָא מִתַּחַת הַפַּטִּישׁ וְהִזִּיק חַיָּב. גָּמָל שֶׁהָיָה טָעוּן פִּשְׁתָּן וְעָבַר בְּרְשׁוּת הָרַבִּים. וְנִכְנַס פִּשְׁתָּנוֹ לְתוֹךְ הַחֲנוּת. וְדָלְקוּ בְּנֵרוֹ שֶׁל חֶנְוָנִי וְהִדְלִיק אֶת הַבִּירָה. בַּעַל הַגָּמָל חַיָּב. הִנִּיחַ חֶנְוָנִי נֵרוֹ מִבַּחוּץ, הַחֶנְוָנִי חַיָּב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בְּנֵר חֲנֻכָּה פָּטוּר:

ברטנורה (ו) **גץ**. ניצוץ של אש: רבי יהודה אומר בנר חנוכה פטור. כיון דבמצוה קא עסיק. ואין הלכה כרבי יהודה:

גמרא בבא קמא דף ס"ו ע"א

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן אֵין פּוּרְעָנוּת בָּאָה לָעוֹלָם אֶלָּא בִּזְמַן שֶׁהָרְשָׁעִים בָּעוֹלָם. וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כב) כִּי תֵצֵא אֵשׁ וּמָצְאָה קוֹצִים אֵימָתַי אֵשׁ יוֹצְאָה בִּזְמַן שֶׁקּוֹצִים מְצוּיִין לָהּ וְאֵינָהּ מַתְחֶלֶת אֶלָּא מִן הַצַּדִּיקִים תְּחִלָּה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ וְאָכַל גָּדִישׁ לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא וְנֶאֱכַל גָּדִישׁ שֶׁנֶּאֱכַל גָּדִישׁ כְּבָר. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב לְעוֹלָם יִכָּנֵס אָדָם בְּכִי טוֹב וְיֵצֵא בְּכִי טוֹב שֶׁנֶּאֱמַר (שם יב) וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר. תָּנוּ רַבָּנָן דָּבָר בָּעִיר כַּנֵּס רַגְלֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם לֹא תֵצְאוּ אִישׁ מִפֶּתַח בֵּיתוֹ עַד בֹּקֶר. וְאוֹמֵר (ישעיה כו) לֵךְ עַמִּי בֹּא בַחֲדָרֶיךָ וּסְגוֹר דְּלָתְךָ בַּעֲדֶךָ וְאוֹמֵר (דברים לב) מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה. מָאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי דְּלֵילְיָא אֲבָל בִּימָמָא לָא תָּא שְׁמַע לֵךְ עַמִּי וְגוֹ' וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵּי דְּלֵיכָא אֵימָא מִגַּוְאי אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָא אֵימָה מִגַּוְאי כִּי נָפִיק יָתִיב בֵּיני אִינְשֵׁי בְּצַוָּותָא בְּעַלְמָא טְפֵי מַעֲלֵי תָּא שְׁמַע מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב וּמֵחֲדָרִים אֵימָה אַף עַל גַּב דְּמֵחֲדָרִים אֵימָה מִחוּץ תְּשַׁכֵּל חֶרֶב. רָבָא בְּעִידָּן

רִיתְחָא הֲוָה סָכַר כַּוֵּי דְּכְתִיב (ירמי' ט') כִּי עָלָה מָוֶת בְּחַלּוֹנֵינוּ. תָּנוּ רַבָּנָן רָעָב בָּעִיר פַּזֵּר רַגְלֶיךָ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יב) וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה לָגוּר שָׁם וְאוֹמֵר (מ"ב ז') אִם אָמַרְנוּ נָבֹא הָעִיר וְהָרָעָב בָּעִיר וְגוֹמֵר מָאי וְאוֹמֵר וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵי הֵיכָא דְּלֵיכָא סָפֵק נְפָשׁוֹת אֲבָל הֵיכָא דְּאִיכָא סָפֵק נְפָשׁוֹת לֹא. תָּא שְׁמַע (שם) לְכוּ וְנִפְּלָה אֶל מַחֲנֵה אֲרָם וְגוֹ'. תָּנוּ רַבָּנָן דָּבָר בָּעִיר אַל יְהַלֵּךְ אָדָם בָּאֶמְצַע הַדֶּרֶךְ מִפְּנֵי שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מְהַלֵּךְ בָּאֶמְצַע הַדְּרָכִים דְּכְיוָן דְּיָהֲיבָה לֵיהּ רְשׁוּתָא מַסְגֵּי לְהָדְיָא. שָׁלוֹם בָּעִיר אַל יְהַלֵּךְ בְּצִידֵי דְּרָכִים דְּכְיוָן דְּלֵית לֵיהּ רְשׁוּתָא מְחַבֵּי חִבּוּיֵי וּמַסְגֵּי. תָּנוּ רַבָּנָן דָּבָר בָּעִיר אַל יִכָּנֵס אָדָם יָחִיד בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁמַּלְאַךְ הַמָּוֶת מַפְקִיד שָׁם כֵּלָיו וְהָנֵי מִילֵי הֵיכָא דְּלָא קָרוּ בֵיהּ דְּרְדְּקֵי וְלֹא מַצְלוּ בֵיהּ עֲשָׂרָה. תָּנוּ רַבָּנָן כְּלָבִים בּוֹכִים מַלְאַךְ הַמָּוֶת בָּא לָעִיר. כְּלָבִים מְשַׂחֲקִים אֵלִיָּהוּ בָּא לָעִיר:

רש"י **בכי טוב**. בעוד חמה זורחת ילין במלון ולא ימתין עד שתחשך ולבקר לא ישכים לצאת עד שיאיר: **כי טוב**. לישנא מעליא האור כי טוב כלומר טוב הוא לצאת בו וליכנס בו מפני המזיקין והלסטים: **חרבו**. חרבו של מלאך המות: **אימה**. אימת מות של מלאך ולא בגלוי כל כך: **רתחא**. דבר: **סכר כוי**. סתם החלונות: **אם אמרנו וגו'**. בארבע' אנשים מצורעים: **דליכא ספק נפשות**. במקום שתתגלה שם: **תא שמע**. סיפיה דקרא ועתה לכו ונפל' אל מחנה ארם אם יחיינו נחיה וגו':

זוהר תולדות דף קמ"ב ע"א

וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדוֹל דְּאִתְכַּלָּל מִסְטָרִיהּ דְּדִינָא קַשְׁיָא, וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר (תהלים פ"ד) אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָךְ וְגוֹ', זַכָּאָה בַּר נַשׁ דְּאִתְתַּקַּף בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְיַשְׁוֵי תּוּקְפֵּיהּ בֵּיהּ, יָכוֹל כַּחֲנָנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה דְּאִתְתַּקְפוּ וְאָמְרוּ (דניאל ג') הֵן אִיתַי אֱלָהָנָא דִּי אֲנַחְנָא פָּלְחִין, יָכוֹל לְשֵׁזָבוּתָנָא מִגּוֹ אַתּוּן נוּרָא יְקִידְתָּא וּמִן יָדָךְ מַלְכָּא יְשֵׁזִיב, תָּא חֲזֵי דְּאִי לָא יְשֵׁזִיב וְלָא אִתְקַיָּם עֲלַיְהוּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִשְׁתַּכַּח שְׁמֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּלָא יִתְקַדֵּשׁ בְּעֵינַיְהוּ דְּכֹלָּא כְּמָה דַּאֲמְרוּ, אֶלָּא כַּיְון דְּיָדְעוּ דְּלָא אָמְרוּ כְּדְקָא יָאוּת אַהֲדְרוּ וְאָמְרוּ וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵי לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ', בֵּין יְשֵׁזִיב בֵּין לָא יְשֵׁזִיב יְדִיעַ לֶהֱוֵי לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ', וְתָנֵינָן דְּמִלָּה אוֹדַע לְהוּ יְחֶזְקֵאל וְשָׁמְעוּ וְקַבִּילוּ מִנֵּיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא אִתְקַיָּם עֲלַיְהוּ בְּגִין דְּיִקַּבְּלוּן אַגְּרָא, וּכְדֵין אַהֲדְרוּ וְאָמְרוּ וְהֵן לָא יְדִיעַ לֶהֱוֵי לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ' אֶלָּא לָא יִתְתַּקַּף בַּר נַשׁ דְּיֵימָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְשֵׁזִיבְנֵנִי אוֹ אִיהוּ עָבִיד לִי כָּךְ וְכָךְ, אֶבָל יַשְׁוֵי תּוּקְפֵּיהּ בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּיִסַּיַּע לֵיהּ כַּד אִיהוּ אִשְׁתַּדַּל בְּאִנּוּן פְּקוּדִין דְּאוֹרַיְתָא וּלְמֵיהַךְ בְּאֹרַח קְשׁוֹט דְּכְיוָן דְּאָתֵי בַּר נַשׁ לְאִתְדַּכָּאָה מְסַיְּעִין לֵיהּ וַדַּאי וּבְדָא יִתְתַּקַּף בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּאִיהוּ יְסַיַּע לֵיהּ וְיִתְתַּקַּף בֵּיהּ דְּלָא יַשְׁוֵי תּוּקְפֵּיהּ

בְּאֲחֶרָא וּבְגִין כָּךְ עוֹז לוֹ בָּךְ, מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם, דְּיַעֲבִיד לִבֵּיהּ כִּדְקָא יָאוּת בְּלָא הִרְהוּרָא אָחֳרָא אֶלָּא כְּהַאי מְסִלָּה דְּאִיהִי מִתְיַשְּׁבָא לְאַעֲבָרָא בְּכָל אֲתַר דְּאִצְטְרִיךְ הָכִי נַמֵּי, ד"א אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָּךְ, עֹז כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים כ"ט) יְיָ עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן בְּגִין דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ לְבַר נַשׁ דְּיִתְעַסַק בְּאוֹרַיְתָא לִשְׁמֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּכָל מָאן דְּאִתְעַסַק בְּאוֹרַיְתָא וְלָא אִשְׁתַּדַּל לִשְׁמָהּ טָב לֵיהּ דְּלָא אִתְבְּרֵי, מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם מַאי מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם ס"ח) סוֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ, דָּא הַהִיא אוֹרַיְתָא דְּאִיהוּ אִשְׁתַּדַּל בָּהּ לַאֲרָמָא לֵיהּ לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּלְמֶעְבַּד לֵיהּ חֲטִיבָא בְּעָלְמָא, תָּא חֲזֵי יַעֲקֹב כָּל עוֹבָדוֹי הֲווּ לִשְׁמָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּבְגִין כָּךְ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עִמֵּיהּ תָּדִיר דְּלָא אַעְדֵּי מִנֵּיהּ שְׁכִינְתָּא דְּהָא בְּשַׁעְתָּא דְּקָרָא לֵיהּ יִצְחָק לְעֵשָׂו בְּרֵיהּ, יַעֲקֹב לָא הֲוָה תַּמָּן וּשְׁכִינְתָּא אוֹדַעַת לָהּ לְרִבְקָה וְרִבְקָה אוֹדַעַת לֵיהּ לְיַעֲקֹב, רַבִּי יוֹסֵי אָמַר תָּא חֲזֵי אִי חַס וְשָׁלוֹם בְּהַהוּא זִמְנָא יִתְבָּרַךְ עֵשָׂו לָא יִשְׁלוֹט יַעֲקֹב לְעָלְמִין, אֶלָּא מֵעִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הֲוָה וְכֹלָּא בְּאַתְרֵיהּ אָתָא כִּדְקָא חָזֵי:

תרגום הזוהר וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו וְגוֹ'. הַיְנוּ שֶׁנִּכְלַל מִדִּין הַקָּשֶׁה שֶׁהוּא בְּחִינַת עֵשָׂו, וְעַל כֵּן קָרָא אֶת עֵשָׂו. וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי. רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר (תהלים פ"ד) אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָךְ וְגוֹ'. אַשְׁרֵי הָאָדָם שֶׁמִּתְחַזֵּק בַּקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁם מִבְטַחוֹ בּוֹ. אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ אֶת הַבִּטָּחוֹן, עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ חֲנַנְיָה מִישָׁאֵל וַעֲזַרְיָה, שֶׁבָּטְחוּ וְאָמְרוּ, הֵן אִיתַי אֱלָהָנָא וְגוֹ' דְּהַיְנוּ שֶׁבָּטְחוּ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַצִּילֵם בְּוַדַּאי מִכִּבְשַׁן הָאֵשׁ, וְאוֹמֵר שֶׁאֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא בֹּא וּרְאֵה, אִם לֹא יַצִּילֵם וְלֹא יְתַיַּחֵד עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, נִמְצָא שֶׁלֹּא יִתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעֵינֵי כֹל, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ. אֶלָּא אַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁלֹּא אָמְרוּ כָּרְאוּי, חָזְרוּ וְאָמְרוּ, וְהֵן לֹא יְדִיעַ לֶהֱוֵי לָךְ מַלְכָּא וְגוֹ' דְּהַיְנוּ שֶׁאָמְרוּ, בֵּין שֶׁיַּצִּיל וּבֵין שֶׁלֹּא יַצִּיל יִהְיֶה יָדוּעַ לְךָ שֶׁלֹּא נִשְׁתַּחֲוֶה לַצֶּלֶם. וְלָמַדְנוּ שֶׁדָּבָר זֶה הוֹדִיעַ לָהֶם יְחֶזְקֵאל, וְשָׁמְעוּ וְהֶאֱמִינוּ לוֹ, אֲשֶׁר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא יְתַיַּחֵד עֲלֵיהֶם, וְלֹא יַצִּילֵם, וְאָמַר לָהֶם זֹאת, כְּדֵי שֶׁיִּמְסְרוּ נַפְשָׁם וְיִקַּבְּלוּ שָׂכָר. וְאָז חָזְרוּ וְאָמְרוּ, וְהֵן לֹא יְדִיעַ לֶהֱוֵי לָךְ וְגוֹ' לֹא נִסְגּוֹד. אֶלָּא לֹא יִבְטַח אָדָם וְיֹאמַר, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַצִּילֵנוּ, אוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעֲשֶׂה לִי כָּךְ וְכָךְ, אֶלָּא יָשִׂים מִבְטַחוֹ בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁיַּעֲזוֹר לוֹ כְּמוֹ שֶׁצָּרִיךְ. כַּאֲשֶׁר יִשְׁתַּדֵּל בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, וְיִשְׁתַּדֵּל לְלֶכֶת בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, וְכֵיוָן שֶׁאָדָם בָּא לִטָּהֵר עוֹזְרִים אוֹתוֹ בְּוַדַּאי, וּבָזֶה יִבְטַח בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא יַעֲזוֹר אוֹתוֹ, וְיִבְטַח בּוֹ וְלֹא יָשִׂים מִבְטַחוֹ בְּאַחֵר זוּלָתוֹ וְעַל זֶה כָּתוּב, עוֹז לוֹ בָּךְ. "מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם", פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁיַּעֲשֶׂה אֶת לִבּוֹ כָּרָאוּי שֶׁלֹּא יָבֹא בּוֹ הִרְהוּר זָר אֶלָּא כְּאוֹתָהּ מְסִלָּה הַמִּתוּקֶנֶת לַעֲבוֹר בָּהּ, לְכָל מָקוֹם שֶׁצָּרִיכִים, הֵן לִימִין וְהֵן לִשְׂמֹאל, וְכֵן יִהְיֶה לִבּוֹ. דָּבָר אַחֵר, אַשְׁרֵי אָדָם עוֹז לוֹ בָּךְ, עוֹז, הוּא כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר ה' עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ תּוֹרָה. וְעֹז לוֹ בָּךְ, פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה לִשְׁמוֹ שֶׁל

הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. דְּהַיְנוּ הַשְׁכִּינָה שֶׁנִּקְרֵאת שֵׁם. כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל לִשְׁמָהּ, טוֹב לוֹ שֶׁלֹּא הָיָה נִבְרָא. "מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם", מַהוּ מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָתָּה אוֹמֵר, (תהלים כ"ט) סוֹלּוּ לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת בְּיָהּ שְׁמוֹ. שֶׁפֵּרוּשׁוֹ לְרוֹמֵם לָרוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת. וְכֵן מְסִלּוֹת בִּלְבָבָם, פֵּרוּשׁוֹ, שֶׁאוֹתָהּ הַתּוֹרָה שֶׁהוּא עוֹסֵק בָּהּ, תְּהֶיהָ כַּוָּנָתוֹ לְרוֹמֵם אֶת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְלַעֲשׂוֹתוֹ מְכוּבָּד וְחָשׁוּב בָּעוֹלָם. בֹּא וּרְאֵה, יַעֲקֹב, כָּל מַעֲשָׂיו הָיוּ לְשֵׁם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּמִשּׁוּם זֶה הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עִמּוֹ תָּמִיד, שֶׁלֹּא סָרָה מִמֶּנּוּ הַשְׁכִּינָה. כִּי בְּשָׁעָה שֶׁקָּרָא יִצְחָק לְעֵשָׂו בְּנוֹ, לֹא הָיָה שָׁם יַעֲקֹב, וְהַשְׁכִּינָה הוֹדִיעָה לְרִבְקָה, וְרִבְקָה הוֹדִיעָה לְיַעֲקֹב. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר, בֹּא וּרְאֵה, אִם חַס וְשָׁלוֹם, הָיָה עֵשָׂו מִתְבָּרֵךְ בְּאוֹתוֹ זְמָן, לֹא הָיָה שׁוֹלֵט עוֹד יַעֲקֹב לְעוֹלָם. וְהָיָה נִשְׁאָר חַס וְשָׁלוֹם תָּמִיד בַּגָּלוּת, אֶלָּא מֵעִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה שֶׁיִּתְבָּרֵךְ יַעֲקֹב, וְהַכֹּל עַל מְקוֹמוֹ בָּא כָּרָאוּי.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות דעות פ"ו

א. הַמְרַגֵּל בַּחֲבֵירוֹ עוֹבֵר בְּלֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא יט) לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּיךָ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקִין עַל דָּבָר זֶה עָוֹן גָּדוֹל הוּא וְגוֹרֵם לַהֲרוֹג נְפָשׁוֹת רַבּוֹת מִיִּשְׂרָאֵל לְכָךְ נִסְמַךְ לוֹ וְלֹא תַעֲמוֹד עַל דַּם רֵעֶךָ. צֵא וּלְמַד מַה אֵירַע לְדוֹאֵג הָאֲדוֹמִי: **ב.** אֵיזֶהוּ רָכִיל זֶה שֶׁטּוֹעֵן דְּבָרִים וְהוֹלֵךְ מִזֶּה וְאוֹמֵר כָּךְ אָמַר פְּלוֹנִי כָּךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עַל פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֱמֶת הֲרֵי זֶה מַחֲרִיב אֶת הָעוֹלָם. יֵשׁ עָוֹן גָּדוֹל מִזֶּה עַד מְאֹד וְהוּא בְּכְלַל לָאו זֶה וְהוּא לְשׁוֹן הָרָע וְהוּא הַמְסַפֵּר בְּגַנּוּת חֲבֵירוֹ אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר אֱמֶת. אֲבָל הָאוֹמֵר שֶׁקֶר נִקְרָא מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל חֲבֵירוֹ. אֲבָל בַּעַל לָשׁוֹן הָרָע זֶה שֶׁיּוֹשֵׁב וְאוֹמֵר כָּךְ וְכָךְ עָשָׂה פְּלוֹנִי וְכָךְ וְכָךְ הָיוּ אֲבוֹתָיו וְכָךְ וְכָךְ שָׁמַעְתִּי עָלָיו וְאָמַר דְּבָרִים שֶׁל גְּנַאי עַל זֶה אָמַר הַכָּתוּב (תהלים יב) יַכְרֵת ה' כָּל שִׂפְתֵי חֲלָקוֹת לָשׁוֹן מְדַבֶּרֶת גְּדוֹלוֹת. אָמְרוּ חֲכָמִים שָׁלֹשׁ עֲבֵירוֹת נִפְרָעִין מִן הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וְאֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא עֲבוֹדָה זָרָה גִּילוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים. וְלָשׁוֹן הָרָע כְּנֶגֶד כֻּלָּם. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַמְסַפֵּר לָשׁוֹן הָרָע כְּאִלּוּ כּוֹפֵר בְּעִיקָּר שֶׁנֶּאֱמַר (שם) אֲשֶׁר אָמְרוּ לִלְשׁוֹנֵנוּ נַגְבִּיר שְׂפָתֵינוּ אִתָּנוּ מִי אָדוֹן לָנוּ. וְעוֹד אָמְרוּ חֲכָמִים שִׁלְשָׁה לָשׁוֹן הָרָע הוֹרֶגֶת הָאוֹמְרוֹ וְהַמְקַבְּלוֹ וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו וְהַמְקַבְּלוֹ יוֹתֵר מִן הָאוֹמְרוֹ:

מוסר

מספר צידה לדרך דף רי"ב

לְפִי שֶׁהַכְנִיעָה וְרִיחוּק הַגַּאֲוָה יַדְרִיךְ הָאָדָם לְיַחֵד כָּל הַמַּעֲשִׂים לְשֵׁם יִתְבָּרֵךְ יֵשׁ לְבָאֵר מִדַּת הַכְנִיעָה וְהוּא שִׁפְלוּת הַנֶּפֶשׁ וְהַכְנָעוֹתֶיהָ וּמִיעוּט עֶרְכָּהּ אֶצְלָהּ וְהִיא מִדָּה מִמִּדּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַטּוֹבָה. וְיֵרָאוּ אוֹתוֹתֶיהָ עַל הָאֲבָרִים מֵהֶם הַלָּשׁוֹן הָרָךְ. וְהַקּוֹל נָמוּךְ. וּמוֹשְׁלוֹ בְּיִצְרוֹ בְּעֵת הַכַּעַס. וּמִיעוּט הַנְּקָמָה אַחַר הִיכּוֹלֶת וְעִקָּרָהּ וִיסוֹדָהּ שֶׁל הַכְנִיעָה הִיא כְּנֶגֶד הַבּוֹרֵא. וְחַיָּיב

אָדָם לְהִתְנַהֵג בָּהּ בְּכָל עֵת וּבְכָל זְמָן. וְהַנִּכְנָע יִקָּרֵא בִּלְשׁוֹנֵנוּ עָנָיו נִבְזֶה בְּעֵינָיו צָנוּעַ דַּכָּא שְׁפַל רוּחַ רוּחַ נִשְׁבָּרָה נִדְכֶּה רַךְ הַלֵּב נְכֵה רוּחַ. וּדְבָרִים יֵשׁ שֶׁיִּתְחַיֵּב בָּהֶם הַכְנִיעָה לְאָדָם נֶגֶד הַשֵּׁם. הָאֶחָד כְּשֶׁיֶּחֱלַשׁ כֹּחוֹ מִתְּנוּעוֹתָיו מִפְּנֵי חֳלָאִים וּמְזֻגִים רָעִים וְחוּלְשַׁת הַהַרְכָּבָה יִכָּנַע אָז לַבּוֹרֵא שֶׁהוּא רוֹפֵא חִנָּם וַיַּחֲלִימֵהוּ וְיִרְפָּאֵהוּ. הַשֵּׁנִי כְּשֶׁיִּמְצָאֵהוּ פֶּגַע מֵאוֹהֲבָיו אוֹ מִקְרוֹבָיו אוֹ יֵרֵד מִנְּכָסָיו וְכֵיוֹצֵא בּוֹ וְיִצְטָרֵךְ לַבְּרִיּוֹת יִכָּנַע לִפְנֵי הַשֵּׁם וְיִצְעַק אֵלָיו וְיִשְׁמַע קוֹלוֹ. הַשְּׁלִישִׁי כְּשֶׁיַּחְשׁוֹב כַּמָּה חוֹבוֹת עָלָיו מֵהַטּוֹבוֹת שֶׁעָשָׂה עִמּוֹ בּוֹרְאוֹ וְהוּא הוֹלֵךְ עִמּוֹ בְּקֶרִי וּבְמֶרִי יִכָּנַע וְיִפְחַד מֵעָנְשׁוֹ וְשָׁב וְרָפָא לוֹ כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר בְּאַחְאָב (מ"א כ"א) הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב:

תולדות יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֹ דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ו) **שני** וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בְּגְרָר: וַיִּתֵּב יִצְחָק בִּגְרָר: (ז) וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ וַיֹּאמֶר אֲחֹתִי הִוא כִּי יָרֵא לֵאמֹר אִשְׁתִּי פֶּן יַהַרְגֻנִי אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם עַל רִבְקָה כִּי טוֹבַת מַרְאֶה הִיא: וּשְׁאִילוּ אֲנָשֵׁי אַתָּרָא (עַל עֵיסַק אִתְּתֵהּ) לְאִתְּתֵהּ וַאֲמַר אֲחָתִי הִיא אֲרֵי דְחִיל לְמֵימַר אִתְּתִי דִּלְמָא יְקַטְלֻנַנִי אֲנָשֵׁי אַתָּרָא עַל רִבְקָה אֲרֵי שַׁפִּירַת חֵיזוּ הִיא:

רש"י לאשתו. על אשתו, כמו (לעיל כ יג) אמרי לי אחי הוא:

(ח) וַיְהִי כִּי אָרְכוּ לוֹ שָׁם הַיָּמִים וַיַּשְׁקֵף אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ פְּלִשְׁתִּים בְּעַד הַחַלּוֹן וַיַּרְא וְהִנֵּה יִצְחָק מְצַחֵק אֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ: וַהֲוָה כַּד סְגִיאוּ לֵהּ תַּמָּן יוֹמָיָא וְאִסְתְּכִי אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא דִּפְלִשְׁתָּאֵי מִן חֲרַכָּא וַחֲזָא וְהָא יִצְחָק מְחַיֵּיךְ עִם רִבְקָה אִתְּתֵהּ:

רש"י כי ארכו. אמר מעתה אין לי לדאוג מאחר שלא אנסוה עד עכשיו, ולא נזהר להיות נשמר: וישקף אבימלך וגו' . שראהו משמש מטתו:

(ט) וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַיֹּאמֶר אַךְ הִנֵּה אִשְׁתְּךָ הִוא וְאֵיךְ אָמַרְתָּ אֲחֹתִי הִוא וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק כִּי אָמַרְתִּי פֶּן אָמוּת עָלֶיהָ: וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק וַאֲמַר בְּרַם הָא אִתְּתָךְ הִיא וְאֶכְדֵּין אֲמַרְתָּ אֲחָתִי הִיא וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲרֵי אֲמָרִית דִּלְמָא אֵימוּת עֲלַהּ: (י) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לָּנוּ כִּמְעַט שָׁכַב אַחַד הָעָם אֶת אִשְׁתֶּךָ וְהֵבֵאתָ עָלֵינוּ אָשָׁם: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ מָה דָּא עֲבַדְתָּ לָנָא כִּזְעֵיר פּוֹן שָׁכִיב דְּמְיָחֵד בְּעַמָּא עִם אִתְּתָךְ וְאַיְתֵיתָא עָלָנָא חוֹבָא:

רש"י אחד העם. המיחד בעם זה המלך: והבאת עלינו אשם. אם שכב, כבר הבאת עלינו אשם:

נביאים - מלאכי - פרק ב

(ח) וְאַתֶּם סַרְתֶּם מִן הַדֶּרֶךְ הִכְשַׁלְתֶּם רַבִּים בַּתּוֹרָה שִׁחַתֶּם בְּרִית הַלֵּוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת:
וְאַתּוּן סְטֵיתוּן מִן אוֹרְחָא אַתְקֵילְתּוּן סַגִּיאִין בְּאוֹרַיְתָא חַבֵּילְתּוּן קְיָמָא דְּעִם לֵוִי אֱמַר יְיָ
צְבָאוֹת: (ט) וְגַם אֲנִי נָתַתִּי אֶתְכֶם נִבְזִים וּשְׁפָלִים לְכָל הָעָם כְּפִי אֲשֶׁר אֵינְכֶם שֹׁמְרִים אֶת
דְּרָכַי וְנֹשְׂאִים פָּנִים בַּתּוֹרָה: וְאַף אֲנָא יְהָבִית יַתְכוֹן בְּסִירִין וְחַלָּשִׁין לְכָל עַמָּא כְּמָא דְּלֵיתְכוֹן
נָטְרִין יַת אוֹרְחָן דְּתַקָּנָן קֳדָמַי וְנָסְבִין אַפִּין בְּאוֹרַיְתָא: (י) הֲלוֹא אָב אֶחָד לְכֻלָּנוּ הֲלוֹא אֵל
אֶחָד בְּרָאָנוּ מַדּוּעַ נִבְגַּד אִישׁ בְּאָחִיו לְחַלֵּל בְּרִית אֲבֹתֵינוּ: הֲלָא אַבָּא חַד לְכֻלָּנָא הֲלָא אֱלָהָא
חַד בְּרָא יָתָנָא מָה דֵּין נְשַׁקַּר גְּבַר בְּאָחוּהִי לַאֲפָסָא קְיָמָא דִּי עִם אֲבָהָתָנָא:

רש"י **לחלל ברית אבותינו** . ברית שכרת הקב"ה עם אבותינו בסיני :

(יא) בָּגְדָה יְהוּדָה וְתוֹעֵבָה נֶעֶשְׂתָה בְיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשָׁלִָם כִּי חִלֵּל יְהוּדָה קֹדֶשׁ יְהוָה אֲשֶׁר
אָהֵב וּבָעַל בַּת אֵל נֵכָר: שְׁקָרוּ דְּבֵית יְהוּדָה וְתוֹעֵיבְתָּא אִתְעֲבִידַת בְּיִשְׂרָאֵל וּבִירוּשְׁלֶם אֲרֵי
אֲפִיסוּ דְּבֵית יְהוּדָה נַפְשֵׁהוֹן דַּהֲוָת קַדִּישָׁא קֳדָם יְיָ דִּי רְחַם וְאִתְרְעִיאוּ לְמִסַּב לְהוֹן נְשִׁין מִן
בְּנַת עַמְמַיָּא:

רש"י **כי חלל יהודה** . את עצמו שהיה קדש לה' ראשית תבואתו (ירמי' ב') : **ובעל בת אל נכר** . שנשאו נשים נכריות בבבל ואפילו הכהנים כמו שמפורש בספר (עזרא ט) ורבותינו אמרו מלאכי זה עזר' :

(יב) יַכְרֵת יְהוָה לָאִישׁ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂנָּה עֵר וְעֹנֶה מֵאָהֳלֵי יַעֲקֹב וּמַגִּישׁ מִנְחָה לַיהוָה צְבָאוֹת:
יְשֵׁיצֵי יְיָ לְגַבַר דְּיַעְבְּדִנַּהּ בַּר וּבַר בַּר מִקְרְוֵי יַעֲקֹב וְאִם כָּהֵן הוּא לָא יְהֵי לֵיהּ בַּר דְּמָקְרֵיב
קוּרְבָּנָא בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ צְבָאוֹת:

רש"י **ער ועונה** . ער בתלמידים ועונה בחכמים , ער ל' אדם חריף : **ומגיש מנחה** . ואם כהן הוא לא יהי' לו בן מגיש מנחה :

כתובים - משלי - פרק ו

(יב) אָדָם בְּלִיַּעַל אִישׁ אָוֶן הוֹלֵךְ עִקְּשׁוּת פֶּה: בַּר נָשׁ טָלוֹמָא גַּבְרָא עַוְלָא מְהַלֵּךְ בַּעֲקִימוּת
פּוּמֵיהּ:

רש"י **הולך עקשות פה** . ההולך בעקימת שפתים :

(יג) קֹרֵץ בְּעֵינָיו מֹלֵל בְּרַגְלָו מֹרֶה בְּאֶצְבְּעֹתָיו: רָמֵז בְּעֵינָוֹי וְתָכֵס בְּרַגְלוֹי וְרָמֵז בְּאֶצְבְּעָתֵיהּ:

רש"י **קורץ בעיניו** . רמיזות של מרמה : **מולל ברגליו** . כלומר משפשף זה על זה : **ומורה באצבעתיו** . כולם מן ל' רמזים הם זה נופל על העין וזה נופל על הרגל וזה נופל על האצבע והעיקר הוא מדבר על הרשעים המסיתין את הבריות לע"ג :

(יד) תַּהְפֻּכוֹת בְּלִבּוֹ חֹרֵשׁ רָע בְּכָל עֵת (מדנים) מְדָיְנִים יְשַׁלֵּחַ: וּמִתְהַפַּךְ בְּלִבֵּיהּ וְחָשַׁל בִּישְׁתָּא
בְּכָל זְמַן תִּגְרֵי רָמֵי:

רש"י **מדינים ישלח** . בין אדם לבוראו :

(טו) עַל כֵּן פִּתְאֹם יָבוֹא אֵידוֹ פֶּתַע יִשָּׁבֵר וְאֵין מַרְפֵּא: מְטוּל הֵיכְנָא מִן שִׁלְיָא נֵיתֵי תַּבְרֵיהּ וּמִן שִׁלְיָא נְתִבַּר וְלָא תֶהֱוֵי לֵיהּ אַסְיוּתָא:

רש"י **פתאום** . ופתע . ל' תכיפה היא ולא ידע את המפלה הקרובה ליפול עליו :

(טז) שֶׁשׁ הֵנָּה שָׁנֵא יְהוָה וְשֶׁבַע (תועבות) תּוֹעֲבַת נַפְשׁוֹ: שֵׁית אִינּוּן דְּסָנֵי אֱלָהָא וּבְשֶׁבַע אַסְלְיַת נַפְשֵׁיהּ:

רש"י **שש הנה שנא ה' ושבע** . תועבת נפשו . כלומר גם השביעית עמהם :

משנה זבחים פרק ו

א. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּאִלּוּ נִשְׁחֲטוּ בַצָּפוֹן. רַבִּי יוֹסֵי בַּר יְהוּדָה אוֹמֵר, מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַצָּפוֹן, כְּצָפוֹן. מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ וְלַדָּרוֹם, כַּדָּרוֹם. הַמְּנָחוֹת הָיוּ נְקֻמָּצוֹת בְּכָל מָקוֹם בָּעֲזָרָה, וְנֶאֱכָלִין לִפְנִים מִן הַקְּלָעִים לְזִכְרֵי כְהֻנָּה בְּכָל מַאֲכָל לְיוֹם וְלַיְלָה עַד חֲצוֹת:

ברטנורה (א) קדשי קדשים כאילו נשחטו בצפון. דכתיב (שם כ) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, כולו כשר לעולה וכולו כשר לשלמים, ואע"ג דעולה טעונה צפון ואין שלמים טעונים צפון: **מחצי המזבח ולצפון כצפון**. דמשמע ליה חציו לעולותיך וחציו לשלמיך. דאי סלקא דעתך כולו לעולה כשר, השתא כולו לעולה אמרת דכשר, כולו לשלמים ששחיטתן בכל מקום מבעיא. ואידך, אצטריך, סלקא דעתך אמינא עולה דדחיק לה מקום, שלא הוכשרו לה שאר הרוחות, ופעמים שהעולות מרובות וצר להם המקום, לפיכך הכשיר להם ראש המזבח, אבל שלמים דלא דחיק להו המקום לא הכשיר להם ראש המזבח, קמשמע לן. והלכה כר' יוסי: **היו נקמצות בכל מקום**. ואינם טעונות צפון. דלא קבע הכתוב מקום לקמיצה: **לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה**. דכתיב (במדבר יח) לכל קרבנם ולכל מנחתם, וסמיך ליה בקודש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אותו: **ליום ולילה עד חצות**. דילפינן ממנחת לחמי תודה:

ב. חַטַּאת הָעוֹף הָיְתָה נַעֲשֵׂית עַל קֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית. בְּכָל מָקוֹם הָיְתָה כְּשֵׁרָה, אֶלָּא זֶה הָיָה מְקוֹמָהּ. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה אוֹתָהּ הַקֶּרֶן מְשַׁמֶּשֶׁת מִלְּמַטָּה, וּשְׁלֹשָׁה מִלְּמַעְלָה. מִלְּמַטָּה, חַטַּאת הָעוֹף וְהַהַגָּשׁוֹת וּשְׁיָרֵי הַדָּם. מִלְּמַעְלָה. נְסוּךְ הַמַּיִם וְהַיַּיִן וְעוֹלַת הָעוֹף כְּשֶׁהִיא רַבָּה בַּמִּזְרָח:

ברטנורה (ב) חטאת העוף היתה נעשית בקרן מערבית דרומית. משום דמנחת חוטא קרויה חטאת, דכתיב במנחת חוטא (ויקרא ה) לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה כי חטאת היא, ומשמע נמי שהחטאת קרויה מנחה, דחטאת נהפכה להיות מנחה בדלי דלות, ומנחה מצינו שטעונה הגשה בקרן מערבית דרומית דכתיב (שם ו) הקרב אותה

בני אהרן לפני ה' אל פני המזבח, איזהו רוח שהוא לפני ה' ואל פני המזבח, הוי אומר זו רוח מערבית דרומית, דלפני ה' הוא מערב, ופני המזבח הוא הדרום ששם היה הכבש, ומה מנחה טעונה הגשה בקרן מערבית דרומית, אף חטאת העוף עבודתה בקרן מערבית דרומית, והזאת דמה היא עיקר עבודתה: **בכל מקום היתה כשרה**. למליקתה: **אלא זה היה מקומה**. להזאתה. והכי מפרש לה בגמרא: **מלמטה**. למטה מחוט הסיקרא: **הגשות**. של מנחות קודם קמיצתן, כדכתיב (שם ב) והגישה אל המזבח: **ושיירי הדם**. של חטאות החיצונות היה שופך אל יסוד דרומי. כדילפינן בפרק איזהו מקומן: **ניסוך המים**. בחג הסוכות: **והיין**. בכל יום. ששם היו השיתין ולא היה אפשר לנסך כי אם שם: **ועולת העוף כשהיא רבה במזרח**. דעיקר מקומה בקרן דרומית מזרחית, מפני שקרובה לבית הדשן לזרוק שם מוראה ונוצה, כדכתיב (ויקרא א) והשליך אותה וגו' אל מקום הדשן. וכשהיא רבה שם, שיש כהנים הרבה באותה הקרן עסוקים בעולות ואין לזה מקום לעמוד בסובב, דעולת העוף נעשית למעלה, בא לו לקרן דרומית מערבית שאף היא סמוכה לבית הדשן יותר משאר שתי קרנות, שבית הדשן סמוך לכבש היה במזרחו של כבש ולדרומו של מזבח:

ג. כָּל הָעוֹלִים לַמִּזְבֵּחַ, עוֹלִין דֶּרֶךְ יָמִין, וּמַקִּיפִין וְיוֹרְדִין דֶּרֶךְ שְׂמֹאל, חוּץ מִן הָעוֹלֶה לִשְׁלֹשָׁה דְבָרִים אֵלּוּ, שֶׁהָיוּ עוֹלִים וְחוֹזְרִים לְעֶקֶב:

ברטנורה (ג) **ומקיפים דרך שמאל**. מקיפים את המזבח בשביל צרכי עבודה, כגון למתן דמי חטאות ולסידור מערכה או להפך אברים בצנורא, ויורדים במערבו של כבש שהוא שמאל העולין למזבח בעלייתן: **חוץ מן העולה לג' דברים אלו**. הנעשים בקרן מערבית דרומית, שהן ניסוך המים והיין ועולת העוף, שכשהוא עולה למזבח פונה לסובב לשמאל באותה הקרן וכשגמר חוזר על עקב דרך עלייתו. בניסוך המים והיין, שמא יתעשנו בעשן המזבח בעוד שהוא פונה דרך ימין ומקיף לשמאל ויפיגו טעמן וריחן, ואנן בעינן תמימים יהיו לכם ונסכיהם שיהיו הנסכים תמימים. ועולת העוף נמי שמא תתעשן ותמות:

ד. חַטַּאת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית. הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וְאֵינוֹ מַבְדִּיל, וּמֵזֶּה מִדָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. שִׁיירֵי הַדָּם, הָיָה מִתְמַצֶּה עַל הַיְסוֹד. אֵין לַמִּזְבֵּחַ אֶלָּא דָמָהּ, וְכֻלָּהּ לַכֹּהֲנִים:

ברטנורה (ד) **היה מולק את ראשה**. אוחז שתי גפיה בשתי אצבעותיו זרת וקמיצה של ידו השמאלית, והעוף על גבי ידו ופניו של עוף לצד גב ידו שיהיה העורף למעלה, ומותח צוארו הגרון על רוחב של שתי אצבעותיו אצבע ואמה, ומולק בצפרנו. וזו אחת מעבודת קשות שבמקדש: **ואינו מבדיל**. הראש מן הגוף. אלא חותך שדרה ומפרקת ורוב בשר עמו

עד שמגיע לושט או לקנה ונוטל סימן אחד לבדו ומולק. כדכתיב ולא יבדיל: **ומזה מדמה**. אוחז בעוף ומזה. שלא היה מזה לא בכלי ולא באצבע אלא בגופו של עוף: **היה מתמצה**. שמקרב בית מליקתו למזבח ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד. דבחטאת העוף כתיב (שם ה) והזה מדם החטאת על קיר המזבח והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, איזהו קיר שהשיריים שלו מתמצין ליסוד, הוי אומר זה קיר התחתון, דהיינו מן החוט ולמטה. דאי קיר העליון, דהיינו מן החוט ולמעלה, פעמים שהיה מתמצה לסובב, כגון שעושה למעלה מן הסובב, שהחוט למטה מן הסובב אמה:

ה. עוֹלַת הָעוֹף כֵּיצַד הָיְתָה נַעֲשֵׂית, עָלָה בַכֶּבֶשׁ וּפָנָה לַסּוֹבֵב, בָּא לוֹ לְקֶרֶן דְּרוֹמִית מִזְרָחִית, הָיָה מוֹלֵק אֶת רֹאשָׁהּ מִמּוּל עָרְפָּהּ וּמַבְדִּיל, וּמְמַצֶּה אֶת דָּמָהּ עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ. נָטַל אֶת הָרֹאשׁ, וְהִקִּיף בֵּית מְלִיקָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, וּסְפָגוֹ בַּמֶּלַח, וּזָרַקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, בָּא לוֹ לַגּוּף וְהֵסִיר אֶת הַמֶּרְאָה וְאֶת הַנּוֹצָה וְאֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִים עִמָּהּ, וְהִשְׁלִיכָן לְבֵית הַדָּשֶׁן. שִׁסַּע וְלֹא הִבְדִּיל. וְאִם הִבְדִּיל, כָּשֵׁר. וּסְפָגוֹ בַּמֶּלַח, וּזָרַקוֹ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים:

ברטנורה (ה) **עלה בכבש**. לפי שעולת העוף נעשית למעלה, דלא כתיב בעולת העוף יסוד, אלא בחטאת העוף בלבד. ובבהמה איפכא, דחטאת בהמה נעשית למעלה דכתיב בה קרנות המזבח, ועולת בהמה למטה דכתיב (שם ד) אל יסוד מזבח העולה, תלה היסוד בעולה: **בא לו לקרן דרומית מזרחית**. לפי שהיא קרובה לבית הדשן ששם משליך המוראה והנוצה: **ממול ערפה**. מול הרואה את ערפה והוא אחורי הצואר. ואע"פ שלא נאמר בעולה מול עורף, למדנו בה מול עורף מחטאת: **ומבדיל**. חותך שני סימנים. דמדכתיב בחטאת העוף ולא יבדיל, למדנו שבעולת העוף מבדיל: **והקיף בית מליקתו למזבח**. מקרב ודוחק בית המליקה בקיר המזבח כדי שיתמצה הדם: **וספגו במלח**. לשון שאיבה ולקיחה, כמו סופג את הארבעים, אף כאן נותן עליו מלח כדי שיהא הראש מושך ומקבל המלח. פירוש אחר, ספגו בגימ"ל כמו ספקו בקו"ף, לשון ויספוק את כפיו (במדבר כד): **מוראה**. זפק: **נוצה**. קודר בו כמין ארובה ונוטל כל העור והנוצה שכנגד הזפק עם הזפק ומשליך: **שסע**. את העוף בין אגפים ולא היה מבדיל:

ו. לֹא הֵסִיר לֹא אֶת הַמֶּרְאָה וְלֹא אֶת הַנּוֹצָה וְלֹא אֶת בְּנֵי מֵעַיִם הַיּוֹצְאִין עִמָּהּ וְלֹא סְפָגוֹ בַּמֶּלַח, כָּל שֶׁשִּׁנָּה בָהּ מֵאַחַר שֶׁמִּצָּה אֶת דָּמָהּ, כְּשֵׁרָה. הִבְדִּיל בַּחַטָּאת וְלֹא הִבְדִּיל בָּעוֹלָה, פְּסוּלָה. מְצָה דַם הָרֹאשׁ וְלֹא מְצָה דַם הַגּוּף, פְּסוּלָה. מְצָה דַם הַגּוּף וְלֹא מְצָה דַם הָרֹאשׁ, כְּשֵׁרָה:

ברטנורה (ו) **הבדיל בחטאת**. שמלק שני סימנים בחטאת: **או לא הבדיל בעולה**. שמלק בה סימן אחד: **פסול**. דכל שינוי שהוא לפני עבודת הדם פסול: **ולא מיצה דם הגוף פסולה**. דעיקר דמים בגוף הוא דשכיחי:

ז. חַטַאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, מִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ לִשְׁמָהּ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וְלִשְׁמָהּ, פְּסוּלָה. עוֹלַת הָעוֹף, כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים. אֶחָד חַטַאת הָעוֹף וְאֶחָד עוֹלַת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָן וְשֶׁמִּצָּה דָמָן לֶאֱכוֹל דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לֶאֱכוֹל, לְהַקְטִיר דָּבָר שֶׁדַּרְכּוֹ לְהַקְטִיר, חוּץ לִמְקוֹמוֹ, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. חוּץ לִזְמַנּוֹ, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת, וּבִלְבַד שֶׁיִּקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. מָלַק בִּשְׁתִיקָה וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִצָּה הַדָּם בִּשְׁתִיקָה, אוֹ שֶׁמָּלַק וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, זֶה שֶׁקָּרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. כֵּיצַד לֹא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. מָלַק חוּץ לִמְקוֹמוֹ וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִזְמַנּוֹ, אוֹ שֶׁמָּלַק חוּץ לִזְמַנּוֹ וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ, (או שֶׁמָּלַק וּמִצָּה הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ), חַטַאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ וּמִצָּה דָמָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ, אוֹ שֶׁמְּלָקָהּ חוּץ לִזְמַנָּהּ וּמִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אוֹ שֶׁמְּלָקָהּ וּמִצָּה דָמָהּ שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, זֶה הוּא שֶׁלֹּא קָרֵב הַמַּתִּיר כְּמִצְוָתוֹ. לֶאֱכוֹל כַּזַּיִת בַּחוּץ וְכַזַּיִת לְמָחָר, כַּזַּיִת לְמָחָר וְכַזַּיִת בַּחוּץ, כַּחֲצִי זַיִת בַּחוּץ וְכַחֲצִי זַיִת לְמָחָר, כַּחֲצִי זַיִת לְמָחָר וְכַחֲצִי זַיִת בַּחוּץ, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, זֶה הַכְּלָל, אִם מַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם, פִּגּוּל, וְחַיָּבִין עָלָיו כָּרֵת. וְאִם מַחֲשֶׁבֶת הַמָּקוֹם קְדָמָה לְמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן, פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, זֶה וְזֶה פָּסוּל, וְאֵין בּוֹ כָּרֵת. לֶאֱכוֹל כַּחֲצִי זַיִת וּלְהַקְטִיר כַּחֲצִי זַיִת, כָּשֵׁר, שֶׁאֵין אֲכִילָה וְהַקְטָרָה מִצְטָרְפִין:

ברטנורה (ז) **חטאת העוף שמלקה שלא לשמה**. מליקה בעוף במקום שחיטה בבהמה. ומיצוי בעוף במקום זריקת הדם בבהמה. והמחשבה הפוסלת בשחיטה וזריקת דם בבהמה, פוסלת במליקה ובמיצוי הדם בעוף. אבל קבלה והלוך אין בעוף: **עולת העוף כשרה**. כדתנן בריש פרק קמא גבי בהמה, כל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה חוץ מן הפסח ומן החטאת: **לאכול דבר שדרכו לאכול**. חטאת העוף: **להקטיר דבר שדרכו להקטיר**. עולת העוף: **שלא לשמה**. אין מוציא עולה מידי פגול, לפי שהיא כשרה שלא לשמה. וכולה מתניתין מפורשת לעיל פרק ב':

גמרא זבחים דף ס"ד ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן (ויקרא ה) וְהִזָּה מִדַּם הַחַטָּאת מִגּוּף הַחַטָּאת הָא כֵּיצַד אוֹחֵז בְּרֹאשׁ הַקָּנֶה וּבַגּוּף וּמַזֶּה עַל קִיר הַמִּזְבֵּחַ וְלֹא עַל קִיר הַכֶּבֶשׁ וְלֹא עַל קִיר הַהֵיכָל וְלֹא עַל קִיר אוּלָם וְאֵיזֶה זֶה קִיר הַתַּחְתּוֹן. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא קִיר הָעֶלְיוֹן. וְדִין הוּא וּמַה בְּהֵמָה שֶׁעוֹלָתָהּ לְמַטָּה חַטָּאתָהּ

לְמַעְלָה. עוֹף שֶׁעוֹלָתוֹ לְמַעְלָה אֵינוֹ דִין שֶׁחַטָּאתוֹ לְמַעְלָה תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) וְהַנִּשְׁאָר בַּדָּם יִמָּצֶה אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ. קֵיר שֶׁהַשִּׁירַיִּין שֶׁלּוֹ מִתְמַצִּין לְיִסּוֹד וְאֵיזֶה זֶה קֵיר הַתַּחְתּוֹן. וְנַעֲבִיד מֵעֶלְאֵי וְהָדָר נַעֲבִיד מִתַּתָּאֵי אָמַר רָבָא מִי כְּתִיב יִמָּצֶה כְּתִיב דְּמֵמֵילָא מַשְׁמַע. אָמַר מַר זוּטְרָא בַּר טוּבְיָה אָמַר רַב כֵּיצַד מוֹלְקִין חַטָּאת הָעוֹף אוֹחֵז גַּפָּיו בְּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּשְׁתֵּי רַגְלָיו בְּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּמוֹתֵחַ צַוָּארוֹ עַל רוֹחַב גּוּדְלוֹ וּמוֹלֵק. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא צִיפְּרָא מִלְבַר אוֹחֵז גַּפָּיו בְּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּשְׁתֵּי רַגְלֶיהָ בְּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת וּמוֹתֵחַ צַוָּארוֹ עַל רוֹחַב שְׁתֵּי אֶצְבְּעוֹתָיו וּמוֹלֵק וְזוּ הִיא עֲבוֹדָה קָשָׁה שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ זוּ הִיא וְתוּ לֹא וְהָאֵיכָּא קְמִיצָה וְחֲפִינָה אֶלָּא אֵימָא זוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה מֵעֲבוֹדוֹת קָשׁוֹת שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ:

רש"י **מגוף של חטאת**. שלא יזה לא בכלי ולא באצבע אלא אוחז בעוף עצמו ומזה: **קיר התחתון**. שלמטה מן החוט: **בהמה שעולתה למטה**. כדאמרן בפרק קמא דכתיב בחטאת בהמה המחטא אותה דמה למעלה ואין אחרת דמה למעלה: **חטאתה למעלה**. דקרנות כתיבי בה: **עוף שעולתו למעלה**. כדיליף לקמן בפרקין: **שהשירים שלו**. כשמזה הדם שותת ומתמצה ליסוד: **ואיזה זה קיר התחתון**. (ס"א דאי קיר העליון) פעמים שהוא מתמצה לסובב כשהוא עושהו למעלה מן הסובב דמן החוט עד הקרנות קיר העליון הוא אבל קיר התחתון כולו למטה מן הסובב שהחוט למטה מן הסובב אמה: **ונעביד מעלאי**. הזאתה יעשה למעלה והדין נותן כדאמרן. והדר נעבי' מתתאי כדכתיב: **מי כתיב ימצה ימצה כתיב**. אי הוה כתיב ימצה הוה משמע שמזהיר את הכהן שיחזור וימצה אחר הזאה. השתא דכתיב ימצה משמע נמי לענין הזא' דממילא יהיה דם מצוי אצל היסוד: **אוחז שני גפיה בשתי אצבעות**. גוף העוף על כפו מבפנים ומכניס שני רגליה בין אצבע קטנה הזרת לקמיצה ושני גפיה בין אמה לאצבע: **ומותח צוארה**. גרונה התחתון מותח על רוחב החיצון של גודל שמכניס הצואר בין אצבע לגודל נמצא הגרון לצד גודלו ומותחו על גודלו והעורף מלמעלה ומולק: **ציפרא מלבר**. כמו שאנו עושין על גב היד אלא שהופך פניו של עוף על גב ידו שיהא העוף למעלה: **מותח צוארו**. הגרון על רוחב הפנימי: **על שתי אצבעותיו**. אצבע ואמה גבי קמיצה נמי תניא זו היא עבודה קשה שצריך למחוק בגודלו מלמעלה ובאצבעו קטנה למטה שלא יהא הקומץ מבורץ וכן בחפינת יום הכפורים נמי תניא זו היא עבודה קשה ותרווייהו בסדר יומא בפ' הוציאו לו: **עבודה קשה מעבודות קשות**. כלומר אחד מעבודות קשות שבמקדש:

זוהר תולדות דף קמ"ד ע"ב

דָּבָר אַחֵר וַיֹּאמֶר כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שמות ט"ו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל יְיָ אֱלֹקֶיךָ אוֹף הָכָא וַיֹּאמֶר לֹא יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל כְּדֵין אִתְעַטַּר יַעֲקֹב בְּדַרְגֵּיהּ לְמֶהֱוֵי

כְּלָלָא דַּאֲבָהָן, מַה כְּתִיב וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם, מַאי וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם דְּאוֹדֵי לֵיהּ עַל כֻּלְּהוּ בִּרְכָאן דְּבָרְכֵיהּ אֲבוֹי, רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח וְאָמַר (משלי ט"ז) בִּרְצוֹת יְיָ דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ, תָּא חֲזֵי כַּמָּה אִית לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְאִתְתַּקָּנָא שְׁבִילּוֹי בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין לְמֶעְבַּד פִּקּוֹדֵי דְּאוֹרַיְתָא דְּהָא אוֹקְמוּהָ דְּוַדַּאי תְּרֵי מַלְאָכִין שְׁלִיחָן אִית לְבַר נַשׁ מִלְּעֵילָא לְאַזְדַּוָּגָא בַּהֲדֵיהּ חַד לִימִינָא וְחַד לִשְׂמָאלָא, וְאִנּוּן סַהֲדִין בֵּיהּ בְּבַר נַשׁ בְּכָל מַה דְּאִיהוּ עָבִיד אִנּוּן מִשְׁתַּכְּחֵי תַּמָּן וְקָרְינָן לוֹן יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר רָע, אֲתֵי בַּר נַשׁ לְאִתְדַּכָּאָה וּלְאִשְׁתַּדָּלָא בְּפִקּוֹדֵי דְּאוֹרַיְתָא הַהוּא יֵצֶר טוֹב דְּאִזְדַּוַּג בֵּיהּ כְּבָר אִיהוּ אִתְתַּקַּף עַל הַהוּא יֵצֶר הָרַע וְאִשְׁתְּלִים בַּהֲדֵיהּ וְאִתְהַפִּיךְ לֵיהּ לְעָבְדָא וְכַד בַּר נַשׁ אָזִיל לְאִסְתַּאֲבָא הַהוּא יֵצֶר הָרַע אִתְתַּקַּף וְאִתְגַּבַּר עַל הַהוּא יֵצֶר טוֹב וְהָא אוֹקִימְנָא, וַדַּאי כַּד הַהוּא בַּר נַשׁ אָתֵי לְאִתְדַּכָּאָה כַּמָּה תַּקִּיפוּ אִתְתַּקַּף בַּר נַשׁ כַּד אִתְגַּבְּרָא הַהוּא יֵצֶר טוֹב כְּדֵין אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ דְּהַהוּא יֵצֶר הָרַע אִתְכַּפְיָא קַמֵּיהּ דְּיֵצֶר טוֹב, וְעַל דָּא אָמַר שְׁלֹמֹה (שם י"ב) טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ מַאי וְעֶבֶד לוֹ דָּא יֵצֶר הָרַע, וּכְדֵין כַּד אָזִיל בַּר נַשׁ בְּפִקּוֹדֵי אוֹרַיְתָא כְּדֵין גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ דָּא יֵצֶר הָרַע וּדְאָתָא מִסְטָרוֹי, תָּא חֲזֵי בְּגִין דְּיַעֲקֹב אַבְטַח בֵּיהּ בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְכָל אָרְחוֹי הֲווּ לִשְׁמֵיהּ עַל דָּא אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ, וְדָא (ד"א דא) סַמָּאֵל חֵילָא וְתוּקְפָּא דְּעִשָּׂו אִתְּמַר עִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וּבְגִין דְּאַשְׁלִים עִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וְאוֹדֵי לֵיהּ עַל אִנּוּן בִּרְכָאן כְּדֵין אַשְׁלִים עִמֵּיהּ עֵשָׂו (נ"א כְּדֵין אוֹדֵי לֵיהּ עֵשָׂו דִּכְתִיב יֵשׁ לִי רַב אֲחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לְךָ דְּהָא אוֹדֵי לֵיהּ עַל אִנּוּן בִּרְכָאן דְּיִלֵּיהּ בְּחַרְבָּא) וְעַד דְּלָא אִשְׁתַּלִּים עִמֵּיהּ יַעֲקֹב לְגַבֵּי הַהוּא מְמַנָּא דְּאִתְפַּקַּד עֲלֵיהּ לָא אַשְׁלִים עִמֵּיהּ עֵשָׂו בְּגִין כָּךְ בְּכָל אֲתַר תּוּקְפָּא דִּלְתַתָּא תַּלְיָא בְּתוּקְפָּא דִּלְעֵילָּא:

תרגום הזוהר פֶּרוּשׁ אַחֵר. וַיֹּאמֶר פֶּרוּשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, (שמות ט"ו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹקֶיךָ, אַף כָּאן, וַיֹּאמֶר, פֶּרוּשׁוֹ, שֶׁעוֹרְרוֹ וְאָמַר, לֹא יֵאָמֵר עוֹד שִׁמְךָ יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל, וְעָלָה לְמַדְרֵגַת הַשֵּׁם יִשְׂרָאֵל, כְּדֵי לִהְיוֹת הַכֹּל שֶׁל הָאָבוֹת. מַה כָּתוּב וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם. מַהוּ וַיְבָרֶךְ אוֹתוֹ שָׁם, שֶׁהוֹדָה לוֹ עַל כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁבֵּרְכוֹ אָבִיו. רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח וְאָמַר, (משלי ט"ז) בִּרְצוֹת ה' דַּרְכֵי אִישׁ גַּם אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ. בֹּא וּרְאֵה, כַּמָּה יֵשׁ לוֹ לְאָדָם לְתַקֵּן דְּרָכָיו בּוֹ, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כְּדֵי לְקַיֵּם מִצְוֹת הַתּוֹרָה, כִּי לָמַדְנוּ שְׁנַיִם מַלְאָכִים יֵשׁ לָאָדָם, שְׂלִיחִים מִלְּמַעְלָה לְהִתְחַבֵּר עִמּוֹ, אֶחָד לִימִין וְאֶחָד לִשְׂמֹאל. וְהֵם עֵדִים עַל הָאָדָם. וּבְכָל מַה שֶּׁהוּא עוֹשֶׂה הֵם נִמְצָאִים שָׁם. וְקוֹרְאִים אוֹתָם יֵצֶר טוֹב וְיֵצֶר הָרַע. בָּא הָאָדָם לְהִטָּהֵר, וּלְהִשְׁתַּדֵּל בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אוֹתוֹ יֵצֶר הַטּוֹב שֶׁנִּתְחַבֵּר בּוֹ, הוּא כְּבָר נִתְגַּבֵּר עַל יֵצֶר הָרַע, וְהַשְׁלִים עִמּוֹ, וְהַיֵּצֶר הָרַע נֶהְפַּךְ לְעֶבֶד לַיֵּצֶר הַטּוֹב. וּכְשֶׁבָּא הָאָדָם לְהִטָּמֵא, אוֹתוֹ יֵצֶר הָרַע מִתְחַזֵּק וּמִתְגַּבֵּר עַל יֵצֶר הַטּוֹב. וּכְבָר בֵּאֲרוּהוּ. וַדַּאי, כְּשֶׁאוֹתוֹ הָאָדָם בָּא לְהִטָּהֵר, כַּמָּה הִתְגַּבְּרוּת הוּא צָרִיךְ לְהִתְגַּבֵּר, וְכַאֲשֶׁר מִתְגַּבֵּר יֵצֶר הַטּוֹב, אָז, גַּם אוֹיְבָיו

יַשְׁלִים אִתּוֹ, כִּי הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהוּא אוֹיְבָיו, נִכְנָע לִפְנֵי יֵצֶר הַטּוֹב, וְעַל זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה, (משלי י״ב) טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ. מַהוּ וְעֶבֶד לוֹ, הַיְנוּ הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁנַּעֲשֶׂה לְעֶבֶד לְיֵצֶר הַטּוֹב, וְאָז כְּשֶׁהוֹלֵךְ הָאָדָם בְּמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אָז, אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ, זֶהוּ הַיֵּצֶר הָרַע וְכָל הַבָּאִים מִצִּדּוֹ, יַשְׁלִימוּ אִתּוֹ. בֹּא וּרְאֵה, בְּשִׁבִיל שֶׁיַּעֲקֹב בָּטַח בּוֹ, בְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכָל דְּרָכָיו הָיוּ לִשְׁמוֹ, עַל כֵּן אוֹיְבָיו יַשְׁלִים אִתּוֹ, וְסַמָּא"ל הַזֶּה, שֶׁהוּא חֵילוֹ וְתוֹקְפּוֹ שֶׁל עֵשָׂו, הִשְׁלִים עִם יַעֲקֹב. וְהוֹדָה לוֹ עַל הַבְּרָכוֹת, אָז גַּם עֵשָׂו הִשְׁלִים עִמּוֹ, וְכָל עוֹד שֶׁלֹּא הִשְׁלִים יַעֲקֹב עִם אוֹתוֹ הַמְמוּנֶּה שֶׁנִּתְמַנָּה עָלָיו, לֹא הִשְׁלִים עִמּוֹ עֵשָׂו. וְהוּא מְשׁוּם זֶה שֶׁבְּכָל מָקוֹם תּוֹקֵף שֶׁלְּמַטָּה תָּלוּי בְּתוֹקֶף שֶׁל מַעְלָה.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"א

א. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים פְּטוּרִים מִתַּלְמוּד תּוֹרָה אֲבָל קָטָן אָבִיו חַיָּיב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יא) וְלִמַּדְתֶּם אוֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם וְאֵין הָאִשָּׁה חַיֶּיבֶת לְלַמֵּד אֶת בְּנָהּ שֶׁכָּל הַחַיָּיב לִלְמוֹד חַיָּב לְלַמֵּד: **ב.** כֵּיצַד שֶׁחַיָּב אָדָם לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ כָּךְ הוּא חַיָּב לְלַמֵּד אֶת בֶּן בְּנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם ד) וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וְלִבְנֵי בָנֶיךָ וְלֹא בְנוֹ וּבֶן בְּנוֹ בִּלְבַד אֶלָּא מִצְוָה עַל כָּל חָכָם וְחָכָם מִיִּשְׂרָאֵל לְלַמֵּד אֶת כָּל הַתַּלְמִידִים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן בָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו) וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמָדוּ. בָּנֶיךָ אֵלּוּ תַּלְמִידֶיךָ שֶׁהַתַּלְמִידִים קְרוּיִין בָּנִים שֶׁנֶּאֱמַר וַיֵּצְאוּ בְּנֵי הַנְּבִיאִים אֵם כֵּן לָמָּה נִצְטַוָּה עַל בְּנוֹ וְעַל בֶּן בְּנוֹ לְהַקְדִּים בְּנוֹ לְבֶן בְּנוֹ וּבֶן בְּנוֹ לְבֶן חֲבֵירוֹ: **ג.** וְחַיָּיב לִשְׁכּוֹר מְלַמֵּד לִבְנוֹ לְלַמְּדוֹ וְאֵינוֹ חַיָּב לְלַמֵּד בֶּן חֲבֵירוֹ אֶלָּא בְּחִנָּם. מִי שֶׁלֹּא לִמְּדוֹ אָבִיו חַיָּב לְלַמֵּד אֶת עַצְמוֹ כְּשֶׁיַּכִּיר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ה) וּלְמַדְתֶּם אוֹתָם וּשְׁמַרְתֶּם לַעֲשׂוֹתָם. וְכֵן אַתָּה מוֹצֵא בְּכָל מָקוֹם שֶׁהַתַּלְמוּד קוֹדֶם לְמַעֲשֶׂה מִפְּנֵי שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה וְאֵין הַמַּעֲשֶׂה מֵבִיא לִידֵי תַּלְמוּד: **ד.** הָיָה הוּא רוֹצֶה לִלְמוֹד תּוֹרָה וְיֵשׁ לוֹ בֵּן לִלְמוֹד תּוֹרָה הוּא קוֹדֵם לִבְנוֹ וְאִם הָיָה בְּנוֹ נָבוֹן וּמַשְׂכִּיל לְהָבִין מַה שֶּׁיִּלְמוֹד יוֹתֵר מִמֶּנּוּ בְּנוֹ קוֹדֵם וְאַף עַל פִּי שֶׁבְּנוֹ קוֹדֵם לֹא יְבַטֵּל הוּא שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה עָלָיו לְלַמֵּד אֶת בְּנוֹ כַּךְ הוּא מִצְוָה לְלַמֵּד עַצְמוֹ:

מוסר

מס' תפארת הקדש דף ג' ע"ב במרז"ל

כָּל הַמִּתְיַהֵר נוֹפֵל בְּגֵיהִנָּם שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כא) זֵד יָהִיר לֵץ שְׁמוֹ עוֹשֶׂה בְּעֶבְרַת זָדוֹן וְאֵין עֶבְרָה אֶלָּא גֵּיהִנָּם שֶׁנֶּאֱמַר (צפניה א) יוֹם עֶבְרָה הַיּוֹם הַהוּא. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת רוּחַ כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּתִיב הָכָא (משלי טז) תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב וּכְתִיב הָתָם (דברים ז) וְלֹא תָּבִיא תּוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִילּוּ בָּא עַל הָעֲרָוָה כְּתִיב הָכָא תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב וּכְתִיב הָתָם (ויקרא יח) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל עָשׂוּ. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ

בוֹ גַּסּוּת רוּחַ כְּאִלּוּ בָּנָה בָּמָה שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ב) חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא אַל תִּקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָמָה. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְסוֹף מִתְמַעֵט שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כד) רוֹמּוּ מְעַט וְאֵינֶנּוּ. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגַדְּעוֹ כַּאֲשֵׁירָה כְּתִיב הָכָא (ישעיה י) וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים וּכְתִיב (דברים ז) וַאֲשֵׁירֵיהֶם תְּגַדֵּעוּן. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֵין עַפְרוֹ נִנְעָר וְאֵינוֹ קָם בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כו) הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שׁוֹכְנֵי עָפָר שׁוֹכְבֵי עָפָר לֹא נֶאֱמַר אֶלָּא שׁוֹכְנֵי עָפָר מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בַּחַיִּים כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת רוּחַ שְׁכִינָה מְיַלֶּלֶת עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים לח) וְגַבּוֹהַּ מִמֶּרְחָק יְיֵדָע וְגוֹ' מֶמֶּרְחָק קוֹדֶם שֶׁיִּבְרָא עָלָיו הַפּוּרְעָנוּת יָמִים רַבִּים הַשְּׁכִינָה מִתְאוֹנֶנֶת עָלָיו. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת רוּחַ אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (שם קא) מְלָשְׁנִי בַסֵּתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אוֹתוֹ לֹא אוּכָל. אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ אֶלָּא אִתּוֹ. כָּל הַמִּתְיַהֵר אִם נָבִיא הוּא נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ מִדְּבוֹרָה וְכוּ' אִם חָכָם הוּא חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מִמֶּנּוּ מֵהִלֵּל שֶׁאָמַר מִי גָּרַם לָכֶם שֶׁאֵעֶלֶה מִבָּבֶל וְאֶהְיֶה נָשִׂיא עֲלֵיכֶם עַצְלוּת שֶׁבָּכֶם שֶׁלֹּא שִׁמַּשְׁתֶּם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר. כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת רוּחַ אֵין תְּפִלָּתוֹ נִשְׁמַעַת דְּאֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׁים עַצְמוֹ כְּבָשָׂר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' סו) וְהָיָה מִדֵּי חׇדֶשׁ בְּחׇדְשׁוֹ וגו' יָבֹא כָל בָּשָׂר וגו':

תולדות ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹהִ

(יא) וַיִּצַּו אֲבִימֶלֶךְ אֶת כָּל הָעָם לֵאמֹר הַנֹּגֵעַ בָּאִישׁ הַזֶּה וּבְאִשְׁתּוֹ מוֹת יוּמָת: (יב) וַיִּזְרַע יִצְחָק בָּאָרֶץ הַהִוא וַיִּמְצָא בַּשָּׁנָה הַהִוא מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרְכֵהוּ יְהוָה: (יג) **שלישי** וַיִּגְדַּל הָאִישׁ וַיֵּלֶךְ הָלוֹךְ וְגָדֵל עַד כִּי גָדַל מְאֹד: (יד) וְלוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: (טו) וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר: (טז) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם: (יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסַתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמוֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו: (יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: (כ) וַיָּרִבוּ רֹעֵי גְרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמָּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: (כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִבוּ גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: (כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ: (כג) וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: (כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: (כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר: (כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ: (כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלָי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: (כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינֶךָ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: (כט) אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגַעֻנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה: (ל) וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: (לא) וַיַּשְׁכִּמוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם: (לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שֶׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּסְמַת בַּת אֵילֹן הַחִתִּי: (לה) וַתִּהְיֶינָה מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וְלִרְבְקָה:

רש"י בארץ ההיא. אף על פי שאינה חשובה כארץ ישראל עצמה, כארץ שבעה גוים: בשנה ההיא. אף על פי שאינה כתקנה, שהיתה שנת רעבון: בארץ ההיא בשנה ההיא. שניהם למה, לומר שהארץ קשה והשנה קשה: מאה שערים. שאמדוה כמה ראויה לעשות ועשתה על אחת מאה ממה שאמדוה. ורבותינו אמרו אומד זה למעשרות היה:

רש"י כי גדל מאד. שהיו אומרים זבל פרדותיו של יצחק ולא כספו וזהבו של אבימלך:

(יד) וַיְהִי לוֹ מִקְנֵה צֹאן וּמִקְנֵה בָקָר וַעֲבֻדָּה רַבָּה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ פְּלִשְׁתִּים: וַהֲוָה לֵהּ גֵּיתֵי עָנָא וְגֵיתֵי תּוֹרִין וּפָלְחָנָא (נ"י וַעֲבוּדָה) סַגְיָא וְקַנְיָאוּ בֵּהּ פְּלִשְׁתָּאֵי:

רש"י ועבדה רבה. פעלה רבה, בלשון לע"ז אוברייני"א [מכלול העבודות] עבודה משמע עבודה אחת, עבדה משמע פעלה רבה:

(טו) וְכָל הַבְּאֵרֹת אֲשֶׁר חָפְרוּ עַבְדֵי אָבִיו בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו סִתְמוּם פְּלִשְׁתִּים וַיְמַלְאוּם עָפָר: וְכָל בֵּירִין דִּי חָפָרוּ עַבְדֵי אֲבוּהִי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי טַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי וּמְלוֹנוּן עַפְרָא:

רש"י סתמום פלשתים. מפני שאמרו תקלה הם לנו מפני הגיסות הבאות עלינו. טמונין פלשתאי לשון סתימה, ובלשון משנה (פסחים מב א) מטמטם את הלב:

(טז) וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל יִצְחָק לֵךְ מֵעִמָּנוּ כִּי עָצַמְתָּ מִמֶּנּוּ מְאֹד: וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְיִצְחָק אִזֵל מֵעִמָּנָא אֲרֵי תְקֵפְתְּא מִנָּנָא לַחֲדָא: (יז) וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וַיֵּשֶׁב שָׁם: וַאֲזַל מִתַּמָּן יִצְחָק וּשְׁרָא בְּנַחֲלָא דִּגְרָר וִיתֵב תַּמָּן:

רש"י בנחל גרר. רחוק מן העיר:

(יח) וַיָּשָׁב יִצְחָק וַיַּחְפֹּר אֶת בְּאֵרֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר חָפְרוּ בִּימֵי אַבְרָהָם אָבִיו וַיְסִתְּמוּם פְּלִשְׁתִּים אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיִּקְרָא לָהֶן שֵׁמוֹת כַּשֵּׁמֹת אֲשֶׁר קָרָא לָהֶן אָבִיו: וְתָב יִצְחָק וְחָפַר יָת בֵּירֵי דְמַיָּא דִּי חָפָרוּ בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם אֲבוּהִי וְטַמּוֹנוּן פְּלִשְׁתָּאֵי בָּתַר דְּמִית אַבְרָהָם וּקְרָא לְהֵן שְׁמָהָן כִּשְׁמָהָן דִּי הֲוָה קָרֵי לְהֵן אֲבוּהִי:

רש"י וישב ויחפר. הבארות אשר חפרו בימי אברהם אביו. ופלשתים סתמום, מקדם שנסע יצחק מגרר חזר וחפרן:

(יט) וַיַּחְפְּרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בַּנָּחַל וַיִּמְצְאוּ שָׁם בְּאֵר מַיִם חַיִּים: וְחָפָרוּ עַבְדֵי יִצְחָק בְּנַחֲלָא וְאַשְׁכָּחוּ תַמָּן בֵּירָא דְמַיִין נָבְעִין: (כ) וַיָּרִיבוּ רֹעֵי גְרָר עִם רֹעֵי יִצְחָק לֵאמֹר לָנוּ הַמַּיִם וַיִּקְרָא שֵׁם הַבְּאֵר עֵשֶׂק כִּי הִתְעַשְּׂקוּ עִמּוֹ: וּנְצוֹ רַעֲוָתָא דִּגְרָר עִם רַעֲוָתָא דְיִצְחָק לְמֵימַר דִּי לָנָא מַיָּא וּקְרָא שְׁמָא דְבֵירָא עְסָקָא אֲרֵי אִתְעַסִּיקוּ עִמֵּהּ:

רש"י עשק. ערעור: כי התעשקו עמו. נתעשקו עמו עליה במריבה וערעור:

(כא) וַיַּחְפְּרוּ בְּאֵר אַחֶרֶת וַיָּרִיבוּ גַּם עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ שִׂטְנָה: וַחֲפָרוּ בֵּירָא אָחֳרִי וּנְצוֹ אַף עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ שִׂטְנָא:

רש"י שטנה. נוישימונ"ט [נזק]:

(כב) וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם וַיַּחְפֹּר בְּאֵר אַחֶרֶת וְלֹא רָבוּ עָלֶיהָ וַיִּקְרָא שְׁמָהּ רְחֹבוֹת וַיֹּאמֶר כִּי עַתָּה הִרְחִיב יְהוָה לָנוּ וּפָרִינוּ בָּאָרֶץ: וְאִסְתַּלַק מִתַּמָּן וַחֲפַר בֵּירָא אָחֳרִי וְלָא נְצוֹ עֲלַהּ וּקְרָא שְׁמַהּ רְחֹבוֹת וַאֲמַר אֲרֵי כְעַן אַפְתִּי יְיָ לָנָא וְנִיפּוּשׁ בְּאַרְעָא:

רש"י ופרינו בארץ. כתרגומו ונפוש בארעא:

(כג) **רביעי** וַיַּעַל מִשָּׁם בְּאֵר שָׁבַע: (כד) וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי וּבֵרַכְתִּיךָ וְהִרְבֵּיתִי אֶת זַרְעֲךָ בַּעֲבוּר אַבְרָהָם עַבְדִּי: וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּלֵילְיָא הַהוּא וַאֲמַר אֲנָא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אֲבוּךְ לָא תְּדַחַל אֲרֵי בְסַעֲדָךְ מֵימְרִי וֶאֱבָרֵכִנָּךְ וְאַסְגֵּי יָת בְּנָיְךָ בְּדִיל אַבְרָהָם עַבְדִּי: (כה) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא בְּשֵׁם יְהוָה וַיֵּט שָׁם אָהֳלוֹ וַיִּכְרוּ שָׁם עַבְדֵי יִצְחָק בְּאֵר: וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וְצַלִּי בִּשְׁמָא דַּיְיָ וּפְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ וּכְרוֹ תַמָּן עַבְדֵי יִצְחָק בֵּירָא: (כו) וַאֲבִימֶלֶךְ הָלַךְ אֵלָיו מִגְּרָר וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל שַׂר צְבָאוֹ: וַאֲבִימֶלֶךְ אֲזַל לְוָתֵהּ מִגְּרָר וְסִיעַת מַרְחֲמוֹהִי וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ:

רש"י ואחזת מרעהו. כתרגומו וסיעת מרחמוהי, סיעת מאוהביו. ויש פותרין מרעהו מ' מיסוד התבה, כמו (שופטים יד יא) שלשים מרעים דשמשון, כדי שתהיה תבת ואחזת דבוקה, אבל אין דרך ארץ לדבר על המלכות כן סיעת אוהביו, שאם כן כל סיעת אוהביו הוליך עמו ולא היה לו אלא סיעה אחת של אוהבים, לכן יש לפתרו כלשון הראשון. ואל תתמה על ת"ו של ואחזת ואף על פי שאין התבה סמוכה, יש דגמתה במקרא (תהלים ס יג) עזרת מצר, (ישעיה נא כא) ושכורת ולא מיין: אחזת. לשון קבוצה ואגודה שנאחזין יחד:

(כז) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִצְחָק מַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי וְאַתֶּם שְׂנֵאתֶם אֹתִי וַתְּשַׁלְּחוּנִי מֵאִתְּכֶם: וַיֹּאמֶר לְהוֹן יִצְחָק מָה דֵּין אֲתֵיתוּן לְוָתִי וְאַתּוּן סְנֵיתוּן יָתִי וְשַׁלַּחְתּוּנִי מִלְוָתְכוֹן: (כח) וַיֹּאמְרוּ רָאוֹ רָאִינוּ כִּי הָיָה יְהוָה עִמָּךְ וַנֹּאמֶר תְּהִי נָא אָלָה בֵּינוֹתֵינוּ בֵּינֵינוּ וּבֵינָךְ וְנִכְרְתָה בְרִית עִמָּךְ: וַאֲמָרוּ מֶחֱזָא חֲזֵינָא אֲרֵי הֲוָה מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדָּךְ וַאֲמַרְנָא תִּתְקַיַּם כְּעַן מוֹמָתָא דְּהֲוָה בֵּין אֲבָהָתָנָא בֵּינָנָא וּבֵינָךְ וְנִגְזַר קְיָם עִמָּךְ:

רש"י ראו ראינו. ראה באביך ראינו בך: תהי נא אלה בינותינו וגו' . האלה אשר בינותינו מימי אביך, תהי גם עתה בינינו וביניך:

(כט) אִם תַּעֲשֶׂה עִמָּנוּ רָעָה כַּאֲשֶׁר לֹא נְגָעֻנוּךָ וְכַאֲשֶׁר עָשִׂינוּ עִמְּךָ רַק טוֹב וַנְּשַׁלֵּחֲךָ בְּשָׁלוֹם אַתָּה עַתָּה בְּרוּךְ יְהוָה: אִם תַּעְבֵּד עִמָּנָא בִּישָׁא כְּמָא דִּי לָא אַנְזִיקְנָךְ וּכְמָא דִּי עֲבַדְנָא עִמָּךְ לְחוֹד טָב וְנַשַׁלְחִנָּךְ בִּשְׁלָם אַתְּ כְּעַן בְּרִיכָא דַּיְיָ:

רש"י לא נגענוך. כשאמרנו (לעיל פסוק טז) לך מעמנו: אתה. גם אתה עשה עמנו כמו כן:

(ל) **חמישי** וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ: וַיַּעַבֵּד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וַאֲכָלוּ וּשְׁתִיאוּ: (לא) וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיִּשָּׁבְעוּ אִישׁ לְאָחִיו וַיְשַׁלְּחֵם יִצְחָק וַיֵּלְכוּ מֵאִתּוֹ בְּשָׁלוֹם: וְאַקְדִימוּ בְצַפְרָא וְקַיְּימוּ גְּבַר לְאָחוּהִי וְשַׁלְּחִנּוּן יִצְחָק וַאֲזָלוּ מִלְוָתֵהּ בְּשָׁלָם: (לב) וַיְהִי בַּיּוֹם הַהוּא וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי יִצְחָק וַיַּגִּדוּ לוֹ עַל אֹדוֹת הַבְּאֵר אֲשֶׁר חָפָרוּ וַיֹּאמְרוּ לוֹ מָצָאנוּ מָיִם: וַהֲוָה בְּיוֹמָא הַהוּא וַאֲתוֹ

עַבְדֵי יִצְחָק וְחַוִּיאוּ לֵהּ עַל עֵיסֶק בֵּירָא דִּי חָפָרוּ וַאֲמָרוּ לֵהּ אַשְׁכַּחְנָא מַיָּא: (לג) וַיִּקְרָא אֹתָהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שֵׁם הָעִיר בְּאֵר שָׁבַע עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּקְרָא יָתַהּ שִׁבְעָה עַל כֵּן שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּאֵרָא דְשָׁבַע (נ"י בְּאֵר שֶׁבַע) עַד יוֹמָא הָדֵין:

רש"י שבעה. על שם הברית:

(לד) וַיְהִי עֵשָׂו בֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה וַיִּקַּח אִשָּׁה אֶת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי הַחִתִּי וְאֶת בָּשְׂמַת בַּת אֵילֹן הַחִתִּי: וַהֲוָה עֵשָׂו בַּר אַרְבְּעִין שְׁנִין וּנְסִיב אִתְּתָא יָת יְהוּדִית בַּת בְּאֵרִי חִתָּאָה וְיָת בָּשְׂמַת בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה:

רש"י בן ארבעים שנה. עשו היה נמשל לחזיר, שנאמר (תהלים פ יד) יכרסמנה חזיר מיער, החזיר הזה כשהוא שוכב פושט טלפיו לומר ראו שאני טהור, כך אלו [אלופי עשו] גוזלים וחומסים ומראים עצמם כשרים. כל ארבעים שנה היה עשו צד נשים מתחת בעליהן ומענה אותם, כשהיה בן ארבעים אמר אבא בן ארבעים שנה נשא אשה, אף אני כן:

(לה) וַתִּהְיֶיןָ מֹרַת רוּחַ לְיִצְחָק וּלְרִבְקָה: וַהֲוָאָה מְסָרְבָן וּמְרַגְּזָן עַל מֵימַר יִצְחָק וְרִבְקָה:

רש"י מרת רוח. לשון המראות רוח, כמו (דברים ט כד) ממרים הייתם כל מעשיהן היו לעצבון: ליצחק ולרבקה. שהיו עובדות עבודה זרה:

כז (א) וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶיןָ עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: וַהֲוָה כַּד סִיב יִצְחָק וְכָהֲיָא עֵינוֹהִי מִלְּמֶחֱזֵי וּקְרָא יַת עֵשָׂו בְּרֵהּ רַבָּה וַאֲמַר לֵהּ בְּרִי וַאֲמַר לֵהּ הָא אָנָא:

רש"י ותכהין. בעשנן של אלו. דבר אחר כשנעקד על גבי המזבח והיה אביו רוצה לשחטו, באותה שעה נפתחו השמים וראו מלאכי השרת והיו בוכים וירדו דמעותיהם ונפלו על עיניו, לפיכך כהו עיניו. דבר אחר כדי שיטול יעקב את הברכות:

תולדות יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא זָקַנְתִּי לֹא יָדַעְתִּי יוֹם מוֹתִי: וַאֲמַר הָא כְעַן סֵיבִית לֵית אֲנָא יְדַע יוֹמָא דְאֵימוּתִי:

רש"י לא ידעתי יום מותי. אמר רבי יהושע בן קרחה, אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחר כן, ויצחק היה בן מאה עשרים ושלש, אמר שמא לפרק אמי אני מגיע, והיא מתה בת מאה עשרים ושבע והריני בן חמש שנים סמוך לפרקה, לפיכך לא ידעתי יום מותי, שמא לפרק אמי, שמא לפרק אבא:

(ג) וְעַתָּה שָׂא נָא כֶלְיְךָ תֶּלְיְךָ וְקַשְׁתֶּךָ וְצֵא הַשָּׂדֶה וְצוּדָה לִי (צידה) צָיִד: וּכְעַן סַב כְּעַן זֵינָךְ סָיְפָךְ וְקַשְׁתָּךְ וּפוֹק לְחַקְלָא וְצוּד לִי צֵידָא:

רש"י תליך. חרבך שדרך לתלותה: שא נא. לשון השחזה כאותה ששנינו (ביצה כח א) אין משחיזין את הסכין אבל משיאה על גבי חברתה, חדד סכינך ושחוט יפה, שלא תאכילני נבלה: וצודה לי. מן ההפקר ולא מן הגזל:

(ד) וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהַבְתִּי וְהָבִיאָה לִי וְאֹכֲלָה בַּעֲבוּר תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי בְּטֶרֶם אָמוּת: וְעִבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְרַחֵימִית וְאָעֵל לִי וְאֵיכוֹל בְּדִיל דִּי תְבָרֵכִנָּךְ נַפְשִׁי עַד לָא אֵימוּת:

(ה) וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לְצוּד צַיִד לְהָבִיא: וְרִבְקָה שְׁמַעַת כַּד מַלִּיל יִצְחָק לְוָת עֵשָׂו בְּרֵהּ וַאֲזַל עֵשָׂו לְחַקְלָא לְמֵיצַד צֵידָא לְאַיְתָאָה:

רש"י לצוד ציד להביא. מהו להביא, אם לא ימצא ציד יביא מן הגזל:

(ו) וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר: וְרִבְקָה אֲמָרַת לְוָת יַעֲקֹב בְּרֵהּ לְמֵימָר הָא שְׁמָעִית יַת אֲבוּךְ מְמַלֵּל עִם עֵשָׂו:אַחוּךְ לְמֵימָר:

(ז) הָבִיאָה לִי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֲלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְהוָה לִפְנֵי מוֹתִי: אַיְתִי לִי צֵידָא וְעִבֵיד לִי תַּבְשִׁילִין וְאֵיכוֹל וֶאֱבָרְכִנָּךְ קֳדָם יְיָ קֳדָם מוֹתִי:

רש"י לפני ה'. ברשותו שיסכים על ידי:

(ח) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֹתָךְ: וּכְעַן בְּרִי קַבֵּל מִנִּי לְמָא דִּי אֲנָא:מְפַקֵּד יָתָךְ: (ט) לֶךְ נָא אֶל הַצֹּאן וְקַח לִי מִשָּׁם שְׁנֵי גְדָיֵי עִזִּים טֹבִים וְאֶעֱשֶׂה אֹתָם מַטְעַמִּים לְאָבִיךָ כַּאֲשֶׁר אָהֵב: אִזֵיל כְּעַן לְוָת עָנָא וְסַב לִי מִתַּמָּן תְּרֵין גַּדְיֵי (בר)עִזִּין טָבָן וְאֶעְבֵּד יָתְהוֹן תַּבְשִׁילִין לְאָבוּךְ כְּמָא דִּי רְחֵם:

רש"י וקח לי. משלי הם ואינם גזל, שכך כתב לה יצחק בכתבתה לטול שני גדיי עזים בכל יום: שני גדיי עזים. וכי שני גדיי עזים היה מאכלו של יצחק, אלא האחד הקריב לפסחו והאחד עשה מטעמים. בפרקי דרבי אליעזר (פרק לב) : כאשר אהב. כי טעם הגדי כטעם הצבי:

(י) וְהֵבֵאתָ לְאָבִיךָ וְאָכָל בַּעֲבֻר אֲשֶׁר יְבָרֶכְךָ לִפְנֵי מוֹתוֹ: וְתַיְתִי (נ"י וְתַעַל) לְאָבוּךְ וְיֵכוֹל בְּדִיל דִּיְבָרְכִנָּךְ קֳדָם מוֹתֵהּ: (יא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל רִבְקָה אִמּוֹ הֵן עֵשָׂו אָחִי אִישׁ שָׂעִר וְאָנֹכִי אִישׁ חָלָק: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְרִבְקָה אִמֵּהּ הָא עֵשָׂו אָחִי גְּבַר שַׂעֲרָן וַאֲנָא גְּבַר שְׁעִיעַ:

רש"י איש שער. בעל שער:

(יב) אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי אָבִי וְהָיִיתִי בְעֵינָיו כִּמְתַעְתֵּעַ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: מָאִים יְמַשְׁנַנִי אַבָּא וְאֶהֵי בְּעֵינוֹהִי כִּמְתַלָּעָב וְאֶהֵי מַיְתֵי (נ"י וַאֲהֵי מַיְתֵי) עֲלַי לְוָטִין וְלָא בְרָכָן:

רש"י ימשני. כמו (דברים כח כט) ממשש בצהרים:

(יג) וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח לִי: וַאֲמֶרֶת לֵהּ אִמֵּהּ עֲלַי אִתְאֲמַר בִּנְבוּאָה דְּלָא יֵיתוּן לְוָטַיָּא עֲלָךְ בְּרִי בְּרַם קַבֵּל מִנַּי וְאִזֵיל סַב לִי: (יד) וְיֵלֶךְ וַיִּקַּח וַיָּבֵא לְאִמּוֹ וַתַּעַשׂ אִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אָהֵב אָבִיו: וַאֲזַל וּנְסִיב וְאַיְתִי לְאִמֵּהּ וַעֲבָדַת אִמֵּהּ תַּבְשִׁילִין כְּמָא דְּרְחֵם אֲבוּהִי: (טו) וַתִּקַּח רִבְקָה אֶת בִּגְדֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אִתָּהּ בַּבָּיִת וַתַּלְבֵּשׁ אֶת יַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן: וּנְסִיבַת רִבְקָה יָת לְבוּשֵׁי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא דְּכְיָתָא דְּי עִמַּהּ בְּבֵיתָא וְאַלְבִּישַׁת יָת יַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא:

רש"י החמודות. הנקיות, כתרגומו דכייתא. דבר אחר שחמד אותן מן נמרוד: אשר אתה בבית. והלא כמה נשים היו לו והוא מפקיד אצל אמו, אלא שהיה בקי במעשיהן וחושדן:

(טז) וְאֵת עֹרֹת גְּדָיֵי הָעִזִּים הִלְבִּישָׁה עַל יָדָיו וְעַל חֶלְקַת צַוָּארָיו: וְיָת מַשְׁכֵי גַּדְיֵי בַּר עִזֵּי אַלְבִּישַׁת עַל יְדוֹהִי וְעַל שְׁעִיעוּת צַוָּרֵהּ: (יז) וַתִּתֵּן אֶת הַמַּטְעַמִּים וְאֶת הַלֶּחֶם אֲשֶׁר עָשְׂתָה בְּיַד יַעֲקֹב בְּנָהּ: וִיהַבַת יָת תַּבְשִׁילַיָּא וְיָת לַחְמָא דִּי עֲבָדַת בִּידָא דְיַעֲקֹב בְּרַהּ: (יח) וַיָּבֹא אֶל אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הִנֶּנִּי מִי אַתָּה בְּנִי: וְעַל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא מָן אַתְּ בְּרִי: (יט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל אָבִיו אָנֹכִי עֵשָׂו בְּכֹרֶךָ עָשִׂיתִי כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ אֵלָי קוּם נָא שְׁבָה וְאָכְלָה מִצֵּידִי בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ: וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲבוּהִי אֲנָא עֵשָׂו בּוּכְרָךְ עֲבַדִית כְּמָא דִּי מַלֵּילְתָּא עִמִּי (נ"י:לי) קוּם כְּעַן אִסְתַּחַר וֶאֱכוֹל מְצֵידִי בְּדִיל דִּי:תְּבָ:רְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ:

רש"י אנכי עשו בכרך. אנכי המביא לך, ועשו הוא בכרך: עשיתי. כמה דברים כאשר דברת אלי: שבה. לשון מיסב על השלחן, לכך מתורגם אסתחר:

(כ) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל בְּנוֹ מַה זֶּה מִהַרְתָּ לִמְצֹא בְּנִי וַיֹּאמֶר כִּי הִקְרָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְפָנָי: וַאֲמַר יִצְחָק לִבְרֵהּ מָה דֵּין אוֹחֵיתָא לְאַשְׁכָּחָא בְּרִי וַאֲמַר אֲרֵי זִמִּין יְיָ אֱלָהָךְ קֳדָמַי: (כא) וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב גְּשָׁה נָּא וַאֲמֻשְׁךָ בְּנִי הַאַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו אִם לֹא: וַאֲמַר יִצְחָק לְיַעֲקֹב קְרֵיב כְּעַן וֶאֱמֻשִׁנָּךְ בְּרִי הַאַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו אִם לָא:

רש"י גשה נא ואמשך. אמר יצחק בלבו אין דרך עשו להיות שם שמים שגור בפיו, וזה אמר (פסוק כ) כי הקרה ה' אלהיך:

(כב) וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו וַיְמֻשֵּׁהוּ וַיֹּאמֶר הַקֹּל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיָּדַיִם יְדֵי עֵשָׂו: וּקְרֵיב יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי וּמָשֵׁיהּ וַאֲמַר קָלָא דְיַעֲקֹב וִידַיָּא יְדוֹהִי דְעֵשָׂו:

רש"י קול יעקב. שמדבר בלשון תחנונים (פסוק יט) קום נא, אבל עשו בלשון קנטוריא דבר (פסוק לא) יקום אבי:

(כג) וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרְכֵהוּ: וְלָא אִשְׁתְּמוֹדְעֵהּ אֲרֵי הֲוָאָה יְדוֹהִי כִּידֵי עֵשָׂו אֲחוּהִי שְׂעִירָן (נ"י שַׂעֲרָנִין) וּבָרְכֵהּ: (כד) וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: וַאֲמַר אַתְּ דֵּין בְּרִי עֵשָׂו וַאֲמַר הָא אֲנָא:

רש"י ויאמר אני. לא אמר אני עשו אלא אני:

(כה) וַיֹּאמֶר הַגִּשָּׁה לִּי וְאֹכְלָה מִצֵּיד בְּנִי לְמַעַן תְּבָרֶכְךָ נַפְשִׁי וַיַּגֶּשׁ לוֹ וַיֹּאכַל וַיָּבֵא לוֹ יַיִן וַיֵּשְׁתְּ: וַאֲמַר קָרֵיב וֶאֱיכוֹל מְצֵידָא דִּבְרִי בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנָּךְ נַפְשִׁי וְקָרֵיב לֵהּ וַאֲכַל וְאַיְתִי (נ"י וְאַעֵל) לֵהּ חַמְרָא וּשְׁתִי: (כו) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יִצְחָק אָבִיו גְּשָׁה נָּא וּשְׁקָה לִּי בְּנִי: וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי קָרֵיב כְּעַן וּנְשַׁק לִי (נ"י וְשַׁק לִי) בְּרִי: (כז) וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ יְהוָה: וּקְרֵב וּנְשַׁק לֵהּ וַאֲרַח יָת רֵיחָא דִּלְבוּשׁוֹהִי וּבָרְכֵהּ וַאֲמַר חֲזֵי רֵיחָא דִּבְרִי כְּרֵיחָא דְּחַקְלָא דִּי בָרֲכֵהּ יְיָ:

רש"י וירח וגו' . והלא אין ריח רע יותר משטף העזים, אלא מלמד שנכנסה עמו ריח גן עדן: כריח שדה אשר ברכו ה'. שנתן בו ריח טוב, וזה שדה תפוחים, כן דרשו רבותינו זכרונם לברכה:

(כח) **שישי** וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: וְיִתֶּן לְךָ יְיָ מִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא וּמִטוּבָא דְּאַרְעָא וּסְגִיאוּת (נ"י וְסַגִּיאוּת)עִיבּוּר וַחֲמָר:

רש"י ויתן לך. יתן ויחזור ויתן. ולפי פשוטו מוסב לענין הראשון ראה ריח בני, שנתן לו הקדוש ברוך הוא, כריח שדה וגו' ועוד יתן לך מטל השמים וגו' : האלהים. מהו האלהים, בדין, אם ראוי לך יתן לך, ואם לאו לא יתן לך, אבל לעשו אמר משמני הארץ יהיה מושבך, בין צדיק בין רשע יתן לך, וממנו למד שלמה כשעשה הבית וסדר תפלתו, ישראל שהוא בעל אמונה ומצדיק עליו את הדין לא יקרא עליך תגר, לפיכך, (מ"א ח לט) ונתת לאיש ככל דרכיו אשר תדע את לבבו, אבל נכרי מחסר אמנה, לפיכך אמר (שם שם מג) אתה תשמע השמים וגו' ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי, בין ראוי בין שאינו ראוי תן לו, כדי שלא יקרא עליך תגר: מטל השמים. כמשמעו, ומדרש אגדה יש להרבה פנים:

(כט) יַעַבְדוּךָ עַמִּים (וישתחו) וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: יִפְלְחֻנָּךְ עַמְמִין וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לָךְ מַלְכְוָן הֱוֵי רַב לְאַחָיךְ וְיִסְגְּדוּן לָךְ בְּנֵי אִמָּךְ מְלַטָּטָיךְ יְהוֹן לִיטִין וּמְבָרָכָיךְ יְהוֹן בְּרִיכִין:

רש"י בני אמך. ויעקב אמר ליהודה (להלן מט ח) בני אביך, לפי שהיו לו בנים מכמה אמהות, וכאן שלא נשא אלא אשה אחת אמר בני אמך: ארריך ארור ומברכיך ברוך. ובבלעם הוא אומר (במדבר כד ט) מברכיך ברוך ואורריך ארור. הצדיקים תחלתם יסורים וסופן שלוה, ואורריהם ומצעריהם קודמים למברכיהם, לפיכך יצחק הקדים קללת אוררים לברכת מברכים. והרשעים תחלתן שלוה וסופן, יסורין לפיכך בלעם הקדים ברכה לקללה:

(ל) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב מֵאֵת פְּנֵי יִצְחָק אָבִיו וְעֵשָׂו אָחִיו בָּא מִצֵּידוֹ: וַהֲוָה כַּד שֵׁיצֵי יִצְחָק לְבָרָכָא יָת יַעֲקֹב וַהֲוָה בְּרַם מִפַּק נְפַק יַעֲקֹב מִלְוַת אַפֵּי יִצְחָק אֲבוּהִי וְעֵשָׂו אָחוּהִי אֲתָא (נ"י עַל) מִצֵּידֵהּ:

רש"י יצא יצא. זה יוצא וזה בא:

(לא) וַיַּעַשׂ גַּם הוּא מַטְעַמִּים וַיָּבֵא לְאָבִיו וַיֹּאמֶר לְאָבִיו יָקֻם אָבִי וְיֹאכַל מִצֵּיד בְּנוֹ בַּעֲבוּר תְּבָרֲכַנִי נַפְשֶׁךָ: וַעֲבַד אַף הוּא תַּבְשִׁילִין וְאָעֵיל לְוָת אֲבוּהִי וַאֲמַר לַאֲבוּהִי יְקוּם אַבָּא וְיֵכוֹל מִצֵּידָא דִּבְרֵהּ בְּדִיל דִּי תְבָרְכִנַּנִי נַפְשָׁךְ: (לב) וַיֹּאמֶר לוֹ יִצְחָק אָבִיו מִי אָתָּה וַיֹּאמֶר אֲנִי בִּנְךָ בְכֹרְךָ עֵשָׂו: וַאֲמַר לֵהּ יִצְחָק אֲבוּהִי מָן אָתְּ וַאֲמַר אֲנָא בְּרָךְ בּוּכְרָךְ עֵשָׂו: (לג) וַיֶּחֱרַד יִצְחָק חֲרָדָה גְּדֹלָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר מִי אֵפוֹא הוּא הַצָּד צַיִד וַיָּבֵא לִי וָאֹכַל מִכֹּל בְּטֶרֶם תָּבוֹא וָאֲבָרֲכֵהוּ גַּם בָּרוּךְ יִהְיֶה: וּתְוָה יִצְחָק תְּוָהָא רַבָּא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר מָן הוּא דַּיְכִי דְצָד צַיְדָא וְאָעֵיל לִי וַאֲכָלִית מִכֹּלָּא עַד לָא תֵּיעוֹל וּבָרֲכִתֵּהּ אַף בָּרִיךְ יְהֵי:

רש"י ויחרד. כתרגומו ותוה לשון תימה. ומדרשו ראה גיהנם פתוחה מתחתיו: מי אפוא. לשון לעצמו, משמש עם כמה דברים. איפוא, איה פה, מי הוא ואיפוא הוא הצד ציד: ואכל מכל. מכל טעמים שבקשתי לטעום טעמתי בו: גם ברוך יהיה. שלא תאמר אלולי שרמה יעקב לאביו לא נטל את הברכות, לכך הסכים וברכו מדעתו:

(לד) כִּשְׁמֹעַ עֵשָׂו אֶת דִּבְרֵי אָבִיו וַיְצַעַק צְעָקָה גְּדֹלָה וּמָרָה עַד מְאֹד וַיֹּאמֶר לְאָבִיו בָּרֲכֵנִי גַם אָנִי אָבִי: כַּד שְׁמַע עֵשָׂו יָת פִּתְגָמֵי אֲבוּהִי וּצְוַח צְוָוחָא רַבָּא וּמְרִירָא עַד לַחֲדָא וַאֲמַר לַאֲבוּהִי בָּרֲכְנִי אַף אָנָא (נ"י לִי) אַבָּא: (לה) וַיֹּאמֶר בָּא אָחִיךָ בְּמִרְמָה וַיִּקַּח בִּרְכָתֶךָ: וַאֲמַר עַל אֲחוּךְ בְּחָכְמְתָא וְקַבִּיל בִּרְכְּתָךְ:

רש"י במרמה. בחכמה:

(לו) וַיֹּאמֶר הֲכִי קָרָא שְׁמוֹ יַעֲקֹב וַיַּעְקְבֵנִי זֶה פַּעֲמַיִם אֶת בְּכֹרָתִי לָקָח וְהִנֵּה עַתָּה לָקַח בִּרְכָתִי וַיֹּאמֶר הֲלֹא אָצַלְתָּ לִּי בְּרָכָה: וַאֲמַר יָאוּת קָרָא שְׁמֵהּ יַעֲקֹב וְכַמַנִי דְּנָן תַּרְתֵּין זִמְנִין יָת בְּכֵירוּתִי נְסִיב וְהָא כְּעַן קַבִּיל בִּרְכְּתִי וַאֲמַר הֲלָא שְׁבַקְתְּ לִי בִּרְכְּתָא:

רש"י הכי קרא שמו. לשון תימה הוא, כמו (לקמן כט טו) הכי אחי אתה, שמא לכך נקרא שמו יעקב על שם סופו שהוא עתיד לעקבני. תנחומא (תנחומא ישן כג) למה חרד יצחק, אמר שמא עון יש בי שברכתי הקטן לפני הגדול, ושניתי סדר היחס. התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, אמר לו את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי, גם ברוך יהיה: ויעקבני. כתרגומו וכמני, ארבני. וארב, וכמן. ויש מתרגמין וחכמני נתחכם לי: אצלת. לשון הפרשה, כמו (במדבר יא כה) ויאצל:

(לז) וַיַּעַן יִצְחָק וַיֹּאמֶר לְעֵשָׂו הֵן גְּבִיר שַׂמְתִּיו לָךְ וְאֶת כָּל אֶחָיו נָתַתִּי לוֹ לַעֲבָדִים וְדָגָן וְתִירֹשׁ סְמַכְתִּיו וּלְכָה אֵפוֹא מָה אֶעֱשֶׂה בְּנִי: וַאֲתֵיב יִצְחָק וַאֲמַר לְעֵשָׂו הָא רַב שַׁוִּתֵּהּ לָךְ (נ"י עִלַּוֵּךְ)וְיָת כָּל אַחוֹהִי יְהָבִית לֵהּ לְעַבְדִּין וְעִיבוּר וַחֲמָר סְעַדְתֵּהּ וְלָךְ הָכָא מָה אֶעְבֵּיד בְּרִי:

רש"י הן גביר. ברכה זו שביעית היא והוא עושה אותה ראשונה, אלא אמר לו מה תועלת לך בברכה, אם תקנה נכסים שלו הם, שהרי גביר שמתיו לך ומה שקנה עבד קנה רבו: ולכה אפוא מה אעשה. איה פה אבקש מה לעשות לך:

(לח) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל אָבִיו הַבְרָכָה אַחַת הִוא לְךָ אָבִי בָּרְכֵנִי גַם אֲנִי אָבִי וַיִּשָּׂא עֵשָׂו קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: וַאֲמַר עֵשָׂו לַאֲבוּהִי הֲבִרְכָתָא חָדָא הִיא לָךְ אַבָּא בָּרֵךְ לִי אַף אֲנָא אַבָּא וַאֲרִים עֵשָׂו קָלֵהּ וּבְכָא:

רש"י הברכה אחת. ה"א זו משמשת לשון תימה, כמו (במדבר יג יט) הבמחנים, (במדבר יג כ) השמנה היא, (ש"ב ג לג) הכמות נבל:

(לט) וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה מִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ יִהְיֶה מוֹשָׁבֶךָ וּמִטַּל הַשָּׁמַיִם מֵעָל: וַאֲתֵיב יִצְחָק אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ הָא מִטּוּבָא דְּאַרְעָא יְהֵא מוֹתְבָךְ וּמִטַּלָּא דִּשְׁמַיָּא מִלְּעֵלָּא:

רש"י משמני הארץ וגו' . זו איטליה שליון:

(מ) וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: וְעַל חַרְבָּךְ תֵּיחֵי וְיָת אָחוּךְ תִּפְלָח וִיהֵי כַּד יַעְבְּרוּן בְּנוֹהִי עַל פִּתְגָמֵי אוֹרַיְתָא וְתַעְדֵּי נִירָהּ מֵעַל צִוָּרָךְ:

רש"י ועל חרבך. כמו בחרבך, יש על שהוא במקום אות ב', כמו (יחזקאל לג כו) עמדתם על חרבכם בחרבכם, (שמות ו כו) על צבאותם בצבאותם: והיה כאשר תריד. לשון צער, כמו (תהלים נה ג) אריד בשיחי, כלומר כשיעברו ישראל את התורה, ויהיה לך פתחון פה להצטער על הברכות שנטל, ופרקת עלו וגו' :

(מא) וַיִּשְׂטֹם עֵשָׂו אֶת יַעֲקֹב עַל הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרְכוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר עֵשָׂו בְּלִבּוֹ יִקְרְבוּ יְמֵי אֵבֶל אָבִי וְאַהַרְגָה אֶת יַעֲקֹב אָחִי: וּנְטַר עֵשָׂו דְּבָבוּ לְיַעֲקֹב עַל בִּרְכְּתָא דִּי בָרְכֵהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר עֵשָׂו בְּלִבֵּהּ יְקָרְבוּן יוֹמֵי אֲבֵלִי דְּאַבָּא וְאֶקְטוֹל יָת יַעֲקֹב אָחִי:

רש"י יקרבו ימי אבל אבי. כמשמעו, שלא אצער את אבא. ומדרש אגדה לכמה פנים יש:

(מב) וַיֻּגַּד לְרִבְקָה אֶת דִּבְרֵי עֵשָׂו בְּנָהּ הַגָּדֹל וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְיַעֲקֹב בְּנָהּ הַקָּטָן וַתֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה עֵשָׂו אָחִיךָ מִתְנַחֵם לְךָ לְהָרְגֶךָ: וְאִתְחַוְּיָה לְרִבְקָה יָת פִּתְגָמֵי עֵשָׂו בְּרַהּ רַבָּא וּשְׁלָחַת וּקְרַת לְיַעֲקֹב בְּרַהּ זְעֵירָא וַאֲמָרַת לֵהּ הָא עֵשָׂו אָחוּךְ כְּמִן לָךְ לְמִקְטְלָךְ:

רש"י ויגד לרבקה. ברוח הקודש הגד לה מה שעשו מהרהר בלבו: מתנחם לך. נחם על האחוה לחשוב מחשבה אחרת להתנכר לך ולהרגך. ומדרש אגדה כבר אתה מת בעיניו

ושתה עליך כוס של תנחומים. ולפי פשוטו לשון תנחומים, מתנחם הוא על הברכות בהריגתך:

(מג) וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי וְקוּם בְּרַח לְךָ אֶל לָבָן אָחִי חָרָנָה: וּכְעַן בְּרִי קַבֶּל מִנִּי וְקוּם אֱזֵיל לְךָ לְוָת לָבָן אָחִי לְחָרָן: (מד) וְיַשַּׁבְתָּ עִמּוֹ יָמִים אֲחָדִים עַד אֲשֶׁר תָּשׁוּב חֲמַת אָחִיךָ: וְתֵתֵיב עִמֵּהּ יוֹמִין זְעֵירִין עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְאָחוּךָ:

רש"י אחדים. מועטים:

(מה) עַד שׁוּב אַף אָחִיךָ מִמְּךָ וְשָׁכַח אֵת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ לוֹ וְשָׁלַחְתִּי וּלְקַחְתִּיךָ מִשָּׁם לָמָּה אֶשְׁכַּל גַּם שְׁנֵיכֶם יוֹם אֶחָד: עַד דִּיתוּב רוּגְזָא דְאָחוּךָ מִנָּךְ וְיִתְנְשֵׁי יָת דִּי עֲבַדְתָּ לֵהּ וְאֶשְׁלַח וְאֶדְבְּרִנָּךְ מִתַּמָּן לְמָה אֶתְכַּל אַף תַּרְוֵיכוֹן יוֹמָא חַד:

רש"י למה אשכל. אהיה שכולה משניכם. הקובר את בניו קרוי שכול. וכן ביעקב אמר (להלן מג יד) כאשר שכלתי שכלתי: גם שניכם. אם יקום עליך ואתה תהרגנו יעמדו בניו ויהרגוך, ורוח הקדש נזרקה בה ונתנבאה שביום אחד ימותו, כמו שמפורש בפרק המקנא לאשתו (סוטה יג א) :

(מו) וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי מִפְּנֵי בְנוֹת חֵת אִם לֹקֵחַ יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חֵת כָּאֵלֶּה מִבְּנוֹת הָאָרֶץ לָמָּה לִי חַיִּים: וַאֲמָרַת רִבְקָה לְיִצְחָק עָקִית בְּחַיַּי מִן קֳדָם בְּנַת חִתָּאָה אִם נְסִיב יַעֲקֹב אִתְּתָא מִבְּנַת חִתָּאָה כְּאִלֵּין מִבְּנַת אַרְעָא לְמָה לִי חַיִּים:

רש"י קצתי בחיי. מאסתי בחיי:

כח (א) וַיִּקְרָא יִצְחָק אֶל יַעֲקֹב וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ וַיְצַוֵּהוּ וַיֹּאמֶר לוֹ לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: וּקְרָא יִצְחָק לְיַעֲקֹב וּבָרִיךְ יְתֵהּ וּפַקְּדֵהּ וַאֲמַר לֵהּ לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנַת כְּנָעַן: (ב) קוּם לֵךְ פַּדֶּנָה אֲרָם בֵּיתָה בְתוּאֵל אֲבִי אִמֶּךָ וְקַח לְךָ מִשָּׁם אִשָּׁה מִבְּנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ: קוּם אֱזֵיל לְפַדַּן אֲרָם לְבֵית בְּתוּאֵל אֲבוּהָא דְאִמָּךְ וְסַב לָךְ מִתַּמָּן אִתְּתָא מִבְּנַת לָבָן אֲחוּהָא דְאִמָּךְ:

רש"י פדנה. כמו לפדן: ביתה בתואל. לבית בתואל. כל תבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה ה"א בסופה:

(ג) וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ אֹתְךָ וְיַפְרְךָ וְיַרְבֶּךָ וְהָיִיתָ לִקְהַל עַמִּים: וְאֵל שַׁדַּי יְבָרֵךְ יָתָךְ וְיַפְשָׁךְ וְיַסְגְּנָךְ וּתְהֵי לְכְנִשַׁת שִׁבְטִין:

רש"י ואל שדי. מי שדי בברכותיו למתברכין מפיו יברך אותך:

(ד) וְיִתֶּן לְךָ אֶת בִּרְכַת אַבְרָהָם לְךָ וּלְזַרְעֲךָ אִתְּךָ לְרִשְׁתְּךָ אֶת אֶרֶץ מְגֻרֶיךָ אֲשֶׁר נָתַן אֱלֹהִים לְאַבְרָהָם: וְיִתֶּן לָךְ יָת בִּרְכָתָא דְאַבְרָהָם לָךְ וּלְבָנָיךְ עִמָּךְ לְמֵירְתָךְ יָת אַרַע תּוֹתָבוּתָךְ דִּי יְהַב יְיָ לְאַבְרָהָם:

רש"י את ברכת אברהם. שאמר לו (לעיל יב ב) ואעשך לגוי גדול, (שם כב יח) והתברכו בזרעך. יהיו אותן ברכות האמורות בשבילך, ממך יצא אותו הגוי ואותו הזרע המבורך:

(ה) **שביעי** וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: וּשְׁלַח יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם לְוָת לָבָן בַּר בְּתוּאֵל אֲרַמָּאָה אֲחוּהָא דְרִבְקָה אִמֵּהּ דְיַעֲקֹב וְעֵשָׂו:

רש"י אם יעקב ועשו. איני יודע מה מלמדנו:

(ו) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי בֵרַךְ יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְשִׁלַּח אֹתוֹ פַּדֶּנָה אֲרָם לָקַחַת לוֹ מִשָּׁם אִשָּׁה בְּבָרְכוֹ אֹתוֹ וַיְצַו עָלָיו לֵאמֹר לֹא תִקַּח אִשָּׁה מִבְּנוֹת כְּנָעַן: וַיֶּחֱזָא עֵשָׂו אֲרֵי בָרִיךְ יִצְחָק יָת יַעֲקֹב וְשַׁלַּח יָתֵהּ לְפַדַּן אֲרָם לְמִסַּב לֵהּ מִתַּמָּן אִתְּתָא כַּד בָּרִיךְ יָתֵהּ וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי לְמֵימַר לָא תִסַּב אִתְּתָא מִבְּנָת כְּנָעַן: (ז) **מפטיר** וַיִּשְׁמַע יַעֲקֹב אֶל אָבִיו וְאֶל אִמּוֹ וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם: וְקַבִּיל יַעֲקֹב מִן אֲבוּהִי וּמִן אִמֵּהּ וַאֲזַל לְפַדַּן אֲרָם:

רש"י וישמע יעקב. מחבר לענין של מעלה וירא עשו כי ברך יצחק וגו' וכי שלח אותו פדנה ארם, וכי שמע יעקב אל אביו והלך פדנה ארם וכי רעות בנות כנען, והלך גם הוא אל ישמעאל:

(ח) וַיַּרְא עֵשָׂו כִּי רָעוֹת בְּנוֹת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אָבִיו: וַיֶּחֱזָא עֵשָׂו אֲרֵי בִישָׁא בְּנָת כְּנָעַן בְּעֵינֵי יִצְחָק אֲבוּהִי: (ט) וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מָחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בֶּן אַבְרָהָם אֲחוֹת נְבָיוֹת עַל נָשָׁיו לוֹ לְאִשָּׁה: וַאֲזַל עֵשָׂו לְוָת יִשְׁמָעֵאל וּנְסִיב יָת מַחֲלַת בַּת יִשְׁמָעֵאל בַּר אַבְרָהָם אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת עַל נְשׁוֹהִי לֵהּ לְאִנְתּוּ: ססס

רש"י אחות נביות. ממשמע שנאמר (לעיל כה יג) בת ישמעאל איני יודע שהיא אחות נביות, אלא למדנו שמת ישמעאל משיעדה לעשו קודם נשואיה והשיאה נביות אחיה. ולמדנו שהיה יעקב באותו הפרק בן ששים ושלש שנים, שהרי ישמעאל בן שבעים וארבע שנים היה כשנלד יעקב, ארבע עשרה שנה היה גדול ישמעאל מיצחק, ויצחק בן ששים שנה בלדת אותם הרי שבעים וארבע, ושנותיו היו מאה שלשים ושבע, שנאמר (שם יז) ואלה שני חיי ישמעאל וגו' , נמצא יעקב כשמת ישמעאל בן ששים ושלש שנים היה, ולמדנו מכאן שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנה ואחר כך הלך לחרן, שהרי לא שהה בבית לבן שלפני לידתו של יוסף אלא ארבע עשרה שנה, שנאמר (שם לא מא) עבדתיך ארבע עשרה שנה בשתי בנותיך וגו' , ויוסף בן שלשים שנה היה כשמלך, ומשם עד שירד יעקב למצרים תשע שנים, שבע של שבע ושתים של רעב, ויעקב אמר לפרעה (שם מז ט) ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה. צא וחשוב ארבע עשרה שלפני לידת יוסף,

ושלשים של יוסף, ותשע משמלך עד שבא יעקב הרי חמשים ושלש, וכשפרש מאביו היה בן ששים ושלש הרי מאה ושש עשרה, והוא אומר שלשים ומאת שנה, הרי חסרים ארבע עשרה שנים הא למדת שאחר שקבל הברכות נטמן בבית עבר ארבע עשרה שנים. (אבל לא נענש עליהם בזכות התורה, שהרי לא פרש יוסף מאביו אלא עשרים ושתים שנה דהינו משבע עשרה עד שלשים ותשע כנגד עשרים ושתים שפרש יעקב מאביו ולא כבדו, והם עשרים שנים בבית לבן, ושתי שנים ששהה בדרך, כדכתיב (להלן לג יז) ויבן לו בית ולמקנהו עשה סכת, ופירשו רבותינו זכרונם לברכה מזה הפסוק ששהה שמונה עשר חדשים בדרך, דבית הוה בימות הגשמים וסכות הוו בימות החמה, ולחשבון הפסוקים שחשבנו לעיל משפרש מאביו עד שירד למצרים שהיה בן מאה שלשים שנים, שם אנו מוצאים עוד ארבע עשרה שנים, אלא ודאי נטמן בבית עבר בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ובשביל זכות התורה לא נענש עליהם ולא פרש יוסף ממנו אלא עשרים ושתים שנה, מדה כנגד מדה) : על נשיו. הוסיף רשעה על, רשעתו שלא גרש את הראשונות:

הפטרת תולדות - מלאכי א

א (א) מַשָּׂא דְּבַר יְהוָה אֶל יִשְׂרָאֵל בְּיַד מַלְאָכִי: (ב) אָהַבְתִּי אֶתְכֶם אָמַר יְהוָה וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה אֲהַבְתָּנוּ הֲלוֹא אָח עֵשָׂו לְיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה וְאֹהַב אֶת יַעֲקֹב: (ג) וְאֶת עֵשָׂו שָׂנֵאתִי וָאָשִׂים אֶת הָרָיו שְׁמָמָה וְאֶת נַחֲלָתוֹ לְתַנּוֹת מִדְבָּר: (ד) כִּי תֹאמַר אֱדוֹם רֻשַּׁשְנוּ וְנָשׁוּב וְנִבְנֶה חֳרֵבוֹת כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת הֵמָּה יִבְנוּ וַאֲנִי אֶהֱרוֹס וְקָרְאוּ לָהֶם גְּבוּל רִשְׁעָה וְהָעָם אֲשֶׁר זָעַם יְהוָה עַד עוֹלָם: (ה) וְעֵינֵיכֶם תִּרְאֶינָה וְאַתֶּם תֹּאמְרוּ יִגְדַּל יְהוָה מֵעַל לִגְבוּל יִשְׂרָאֵל: (ו) בֵּן יְכַבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת לָכֶם הַכֹּהֲנִים בּוֹזֵי שְׁמִי וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה בָזִינוּ אֶת שְׁמֶךָ: (ז) מַגִּישִׁים עַל מִזְבְּחִי לֶחֶם מְגֹאָל וַאֲמַרְתֶּם בַּמָּה גֵּאַלְנוּךָ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן יְהוָה נִבְזֶה הוּא: (ח) וְכִי תַגִּשׁוּן עִוֵּר לִזְבֹּחַ אֵין רָע וְכִי תַגִּישׁוּ פִּסֵּחַ וְחֹלֶה אֵין רָע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפֶחָתֶךָ הֲיִרְצְךָ אוֹ הֲיִשָּׂא פָנֶיךָ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (ט) וְעַתָּה חַלּוּ נָא פְּנֵי אֵל וִיחָנֵנוּ מִיֶּדְכֶם הָיְתָה זֹאת הֲיִשָּׂא מִכֶּם פָּנִים אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (י) מִי גַם בָּכֶם וְיִסְגֹּר דְּלָתַיִם וְלֹא תָאִירוּ מִזְבְּחִי חִנָּם אֵין לִי חֵפֶץ בָּכֶם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּמִנְחָה לֹא אֶרְצֶה מִיֶּדְכֶם: (יא) כִּי מִמִּזְרַח שֶׁמֶשׁ וְעַד מְבוֹאוֹ גָּדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם וּבְכָל מָקוֹם מֻקְטָר מֻגָּשׁ לִשְׁמִי וּמִנְחָה טְהוֹרָה כִּי גָדוֹל שְׁמִי בַּגּוֹיִם אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (יב) וְאַתֶּם מְחַלְּלִים אוֹתוֹ בֶּאֱמָרְכֶם שֻׁלְחַן אֲדֹנָי מְגֹאָל הוּא וְנִיבוֹ נִבְזֶה אָכְלוֹ: (יג) וַאֲמַרְתֶּם הִנֵּה מַתְּלָאָה וְהִפַּחְתֶּם אוֹתוֹ אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וַהֲבֵאתֶם גָּזוּל וְאֶת הַפִּסֵּחַ וְאֶת הַחוֹלָה וַהֲבֵאתֶם אֶת הַמִּנְחָה הַאָרְצֶה אוֹתָהּ מִיֶּדְכֶם אָמַר יְהוָה: (יד) וְאָרוּר נוֹכֵל וְיֵשׁ בְּעֶדְרוֹ זָכָר וְנֹדֵר וְזֹבֵחַ

מָשְׁחָת לַאדֹנָי כִּי מָלֵךְ גָּדוֹל אָנִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וּשְׁמִי נוֹרָא בַּגּוֹיִם: **ב** (א) וְעַתָּה אֲלֵיכֶם הַמִּצְוָה הַזֹּאת הַכֹּהֲנִים: (ב) אִם לֹא תִשְׁמָעוּ וְאִם לֹא תָשִׂימוּ עַל לֵב לָתֵת כָּבוֹד לִשְׁמִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת וְשִׁלַּחְתִּי בָכֶם אֶת הַמְּאֵרָה וְאָרַרְתִּי אֶת בִּרְכוֹתֵיכֶם וְגַם אֲרוֹתִיהָ כִּי אֵינְכֶם שָׂמִים עַל לֵב: (ג) הִנְנִי גֹעֵר לָכֶם אֶת הַזֶּרַע וְזֵרִיתִי פֶרֶשׁ עַל פְּנֵיכֶם פֶּרֶשׁ חַגֵּיכֶם וְנָשָׂא אֶתְכֶם אֵלָיו: (ד) וִידַעְתֶּם כִּי שִׁלַּחְתִּי אֲלֵיכֶם אֶת הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִהְיוֹת בְּרִיתִי אֶת לֵוִי אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת: (ה) בְּרִיתִי הָיְתָה אִתּוֹ הַחַיִּים וְהַשָּׁלוֹם וָאֶתְּנֵם לוֹ מוֹרָא וַיִּירָאֵנִי וּמִפְּנֵי שְׁמִי נֶחָת הוּא: (ו) תּוֹרַת אֱמֶת הָיְתָה בְּפִיהוּ וְעַוְלָה לֹא נִמְצָא בִשְׂפָתָיו בְּשָׁלוֹם וּבְמִישׁוֹר הָלַךְ אִתִּי וְרַבִּים הֵשִׁיב מֵעָוֹן: (ז) כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ יְהוָה צְבָאוֹת הוּא:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ו

א. כָּל הַמְעֹרָב לַמִּקְוֶה, כַּמִּקְוֶה. חוֹרֵי הַמְּעָרָה וְסִדְקֵי הַמְּעָרָה, מַטְבִּיל בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם. עוּקַת הַמְּעָרָה, אֵין מַטְבִּילִין בָּהּ אֶלָּא אִם כֵּן הָיְתָה נְקוּבָה כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי, בְּזְמַן שֶׁהִיא מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ אֲבָל אִם אֵינָהּ מַעֲמֶדֶת עַצְמָהּ, מַטְבִּילִין בָּהּ כְּמָה שֶׁהִיא:

ברטנורה (א) **כל המעורב חורי המערה**. חורין שבתוך המקוה. ומשום שרוב טבילות שלהן במערות, קרי למקוה מערה: **כמה שהן**. אע"פ שאין נקובין כשפופרת הנוד: **עוקת המערה**. גומא שבשולי המקוה אין מימיה נחשבין עם מימי המקוה שלמעלה מהן להיות כשרין לטבול בהן, אלא אם כן יש ביניהן כשפופרת הנוד לחברן: **אמר ר' יהודה אימתי**. לא בא ר' יהודה לחלוק אלא לפרש: **בזמן שהיא מעמדת את עצמה**. כשבא לטבול בעוקה, העוקה היא מעמדת את עצמה ואין הגג המפסיק בינה ובין המערה נופל מאליו: **אבל אם אינה מעמדת את עצמה**. ובשעה שבא לטבול, נופל גג העוקה שהוא תחתית המקוה, ומתערבים מימי המערה במי העוקה: **מטבילין בה כמו שהיא**. אפילו אין בנקב כשפופרת הנוד:

ב. דְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא כֵּלִים וְהִטְבִּילָן, הֲרֵי אֵלּוּ טְהוֹרִים. וְאִם לֹא טָבַל, (אֵין הַמַּיִם מְעָרְבִין), עַד שֶׁיִּהְיוּ מְעֹרָבִין כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד:

ברטנורה (ב) **והטבילן הרי אלו טהורים**. ואפילו אין פי הדלי רחב כשפופרת הנוד. וכגון שהדלי עצמו טמא וצריך טבילה, דמגו דסלקא ליה טבילה לדלי, סלקא ליה נמי למה שבתוכו: **ואם לא טבל גרסינן**. כלומר ואם הדלי טהור ואינו מטבילו, שאינו צריך

טבילה: **עד שיהו מעורבין כשפופרת הנוד**. אין הכלים שבתוכו טהורים עד שיהיה בפי הדלי כשפופרת הנוד:

ג. שְׁלֹשָׁה מִקְוָאוֹת, בָּזֶה עֶשְׂרִים סְאָה (וּבָזֶה עֶשְׂרִים סְאָה), וּבָזֶה עֶשְׂרִים סְאָה מַיִם שְׁאוּבִין, וְהַשָּׁאוּב מִן הַצַּד, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶן וְנִתְעָרְבוּ, הַמִּקְוָאוֹת טְהוֹרִין וְהַטּוֹבְלִים טְהוֹרִים. הָיָה הַשָּׁאוּב בָּאֶמְצַע, וְיָרְדוּ שְׁלֹשָׁה וְטָבְלוּ בָהֶם וְנִתְעָרְבוּ, הַמִּקְוָאוֹת כְּמוֹת שֶׁהָיוּ וְהַטּוֹבְלִים כְּמוֹת שֶׁהָיוּ:

ברטנורה (ג) **בזה עשרים ובזה עשרים**. מים כשרים, ובשלישי עשרים סאה מים שאובין: **וטבלו ונתערבו**. על ידי טבילתן צפו המים והשיקו ונתחברו שלשתן זה בזה: **המקואות טהורים**. אפילו השאוב, שהרי שני הכשרים מתערבים יחד ויש כאן שיעור מקוה ארבעים סאה מים כשרים, וכשמתחבר להן השאוב שהמים צפין על גביהן מחמת הטובלים, הוכשרו מימיו לטבילה: **היה השאוב באמצע**. מחמת שהשאוב מפסיק בין שנים החיצונים הכשרים, אין הכשרים מתערבין זה עם זה: **המקואות כמות שהיו**. שהכשרים כשרים להקוות עליהן להשלים ארבעים סאה כשרים, והשאוב אין כשר להקוות עליו. ואע"פ שמימי השאוב מתערבים עם כל אחד, לא מיפסלי להקוות עליהן, דדרך המשכה נתערבו ולא נפלו מן הכלי לכשרין, ומה שירדו ממנו לכל אחד נתבטל ברוב קודם שירדו למקוה:

ד. הַסְּפוֹג וְהַדְּלִי שֶׁהָיוּ בָהֶן שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה, לֹא פְסָלוּהוּ, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ:

ברטנורה (ד) **שהיו בהן שלשה לוגין מים**. בלועין ודבוקין בהן אבן אינן נראין בעין, הלכך לא גזרו רבנן, דאין זה מקרי נפלו:

ה. הַשִּׁדָּה וְהַתֵּבָה (שֶׁבַּיָּם), אֵין מַטְבִּילִין בָּהֶם אֶלָּא אִם כֵּן הָיוּ נְקוּבִין כִּשְׁפוֹפֶרֶת הַנּוֹד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בִּכְלֵי גָדוֹל, אַרְבָּעָה טְפָחִים. וּבְקָטָן, רֻבּוֹ. אִם הָיָה שַׁק אוֹ קֻפָּה, מַטְבִּילִין בָּהֶם כְּמָה שֶׁהֵם, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מְעָרְבִין. הָיוּ נְתוּנִין תַּחַת הַצִּנּוֹר, אֵינָם פּוֹסְלִים אֶת הַמִּקְוֶה, אֶלָּא מַטְבִּילִין אוֹתָן וּמַעֲלִין אוֹתָן כְּדַרְכָּן:

ברטנורה (ה) **השידה והתיבה**. כלים גדולים של עץ הם ומונחים בתוך מקוה כשר: אלא אם כן היו נקובים כשפופרת הנוד. דומיא דעוקה דאמרינן לעיל שצריך שתהא נקובה כשפופרת הנוד: **בכלי גדול**. כגון בר תשעה טפחים או יותר, דמיעוטו הוי ארבעה טפחים, סגי בנקיבת ארבעה טפחים ואין הלכה כר' יהודה: **שק או קופה**. סל עשוי מנצרים של ערבה קלופין: **מטבילין בהן כמו שהן**. אם הן בים. ולא בעו נקיבה כשפופרת הנוד, שכולם מלאים נקבים ובטלים מים שבתוכן לגבי מי מקוה: **אינן פוסלין את**

המקוה. משום מים שאובין: **ומעלין אותן כדרכן**. כגון במקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות דאמרינן לקמן דכר וכסת של עור כיון שהגביה שפתותיהם מן המים, המים שבתוכן שאובין, כיצד יעשה, מטבילן ומעלה אותן דרך שוליהן, ובשק ובקופה לא חיישינן, דלא חשיבי מים שבתוכן שאובין לפסול את המקוה:

ו. גְּסָטְרָא שֶׁבַּמִּקְוֶה וְהַטְבִּיל בָּהּ אֶת הַכֵּלִים, טְהֵרוּ מִטַּמְאָתָן, אֲבָל טְמֵאִים עַל גַּב כְּלִי חֶרֶס. אִם הָיוּ הַמַּיִם צָפִים עַל גַּבָּיו כָּל שֶׁהֵן, טְהוֹרִין. מַעְיָן הַיּוֹצֵא מִן הַתַּנּוּר וְיָרַד וְטָבַל בְּתוֹכוֹ, הוּא טָהוֹר וְיָדָיו טְמֵאוֹת. וְאִם הָיוּ עַל גַּבָּיו רוּם יָדָיו, אַף יָדָיו טְהוֹרוֹת: **ז**. עֵרוּב מְקוָאוֹת, כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, כְּעֵבְיָהּ וְכַחֲלָלָהּ, כִּשְׁתֵּי אֶצְבָּעוֹת חוֹזְרוֹת לְמְקוֹמָן. סָפֵק כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד סָפֵק שֶׁאֵינָהּ כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִן הַתּוֹרָה. וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת, וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה, וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ. כֹּל שֶׁיַּעֲמוֹד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד, מְמַעֲטָהּ. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כֹּל שֶׁהוּא מִבְּרִיַּת הַמַּיִם, טָהוֹר:

ברטנורה (ז) **עירוב מקואות**. מקוה חסר שבצד מקוה שלם. אי נמי, בזה עשרים סאה ובזה עשרים סאה ומתערבין המים דרך חריץ או נקב, שיעורו לצרפן ולהכשירן כאילו יש בכל אחד ארבעים סאה, כשפופרת הנוד כעביה וכחללה. של קנה שנותנין בפי הנוד, והיינו כשתי אצבעות חוזרות למקומן. מתהפכות בריוח בחלל הנקב. ושתי אצבעות שאמרו הם שתי אצבעות הסמוכות לגודל, הראשונות שבפס היד, דהיינו אצבע ואמה: **מפני שהיא מן התורה**. חיוב הטבילה במקוה מים הוי מן התורה: **וכן כזית מן המת**. ספק יש בהן כשיעור ספק אין בהן כשיעור, ספקן טמא. ודוקא ברשות היחיד. אבל ברשות הרבים, ספקן טהור. ואע"ג דאפילו בדרבנן ספק טומאה ברשות היחיד ספקו טמא, מכל מקום הכא אילו הוו שיעורי דרבנן, היינו מטהרין אותו: **כל שיעמוד**. בין עפר בין צרורות בין יבחושים אדומים הגדלין במים, אם עומדין על פי הנקב ממעטין בשפופרת הנוד ואין המקואות מתערבין: **כל שהוא מבריית המים**. כגון יבחושים אדומים. ואין הלכה כרבן שמעון בן גמליאל:

ח. מְטַהֲרִים אֶת הַמִּקְוָאוֹת, הָעֶלְיוֹן מִן הַתַּחְתּוֹן, וְהָרָחוֹק מִן הַקָּרוֹב. כֵּיצַד, מֵבִיא סִילוֹן שֶׁל חֶרֶס אוֹ שֶׁל אֲבָר, וּמַנִּיחַ יָדוֹ תַּחְתָּיו עַד שֶׁהוּא מִתְמַלֵּא מַיִם, וּמוֹשְׁכוֹ וּמַשִּׁיקוֹ, אֲפִלּוּ כַּשַּׂעֲרָה, דַּיּוֹ. הָיָה בָּעֶלְיוֹן אַרְבָּעִים סְאָה וּבַתַּחְתּוֹן אֵין כְּלוּם, מְמַלֵּא בַּכָּתֵף וְנוֹתֵן לָעֶלְיוֹן, עַד שֶׁיֵּרְדוּ לַתַּחְתּוֹן אַרְבָּעִים סְאָה:

ברטנורה (ח) **העליון מן התחתון**. כגון שהיה העליון מים שאובים ותחתון מים כשרים: **והרחוק מן הקרוב**. ולא חיישינן שמא בא אדם והפסיק השקתו ולא עלתה לו טבילה: **מביא סילון של חרס או של אבר**. והוא הדין של עץ או של עצם או של זכוכית. אבר,

עופרת: **ומניח ידו תחתיו**. של הסילון כדי שלא יצאו מים לחוץ כשהוא מתמלא עד שעה שישק ויתחברו עם המקוה האחר: **אפילו כשערה**. דהקלו בשאובה שהיא דרבנן אבל אם היה העליון חסר מכשיעור ובא להכשירו על ידי השקה להשלימו לכשיעור, אין די בהשקה כשערה, דאפילו ר' יהודה דמיקל טפי בפרק ב' דגיטין (דף טז) בעי טופח על מנת להטפיח: **ממלא בכתף**. דמאחר שיש במקוה ארבעים סאה מים כשרים, אפילו כל מים שאובין שבעולם אין פוסלין אותו:

ט. כֹּתֶל שֶׁבֵּין שְׁתֵּי מִקְוָאוֹת שֶׁנִּסְדַּק לִשְׁתֵּי, מִצְטָרֵף. וְלֶעָרֵב, אֵין מִצְטָרֵף, עַד שֶׁיְּהֵא בְּמָקוֹם אֶחָד כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חִלּוּף הַדְּבָרִים. נִפְרְצוּ זֶה בְּתוֹךְ זֶה, עַל רוּם, כְּקִלְפַּת הַשּׁוּם. וְעַל רֹחַב, כְּשִׁפּוֹפֶרֶת הַנּוֹד:

ברטנורה (ט) **לשתי**. מלמעלה למטה: **לערב**. מימין לשמאל: **חלוף הדברים**. מלמעלה למטה, אין מצטרף. מימין לשמאל, מצטרף. ואין הלכה כ' יהודה: **נפרצו זה בתוך זה**. היינו מלמעלה בראש הכותל דדוקא כשנסדק הכותל או ניקב ולמעלה בראשו שלם, הוא דבעינן כשפופרת הנוד. אבל כשנפרץ הכותל בראשו והמים מתחברים שם, סגי ברום כקליפת השום וברוחב כשפופרת הנוד:

י. הָאַבִּיק שֶׁבַּמָּרְחָץ, בִּזְמַן שֶׁהוּא בָאֶמְצַע, פּוֹסֵל. מִן הַצַּד, אֵינוֹ פּוֹסֵל. מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּמִקְוֶה סָמוּךְ לְמִקְוֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אִם מְקַבֶּלֶת הָאַמְבָּטִי רְבִיעִית עַד שֶׁלֹּא יַגִּיעוּ לָאַבִּיק, כָּשֵׁר. וְאִם לָאו, פָּסוּל. רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר, אִם מְקַבֵּל הָאַבִּיק כָּל שֶׁהוּא, פָּסוּל:

ברטנורה (י) **האביק שבמרחץ**. כלי של מתכת משוקע באמבטי ויש בו נקב, דכשנמאסין מי האמבטי מחמת הטבילות פותחים הנקב שבאביק ויוצאים המים שבאמבטי וממשיכין לו מים אחרים נקיים וסותמים הנקב שלא יצאו המים, והמים הנמשכים לאמבטי הן כשרים לטבילה, דלאחר שרחצו בחמין שבמרחץ נכנסים לאמבטי וטובלים שם: **בזמן שהוא באמצע פוסל**. לפי שכל המים גרורים על גביו, ומים הגרורים על גבי כלים הרי אלו פסולים: **מן הצד אינו פוסל**. דאין המים גרורים על גביו ואין כאן שאוב אלא מה שבתוכו, ושאר המים הוו להו מקוה כשר סמוך לשאוב, ומים שאובין בצד מים כשרים לא פסלי ואע"פ שנוגעים זה בזה: **אם מקבלת האמבטי רביעית**. מים כשרים קודם שיגיעו לאביק, כאילו מקבלת ארבעים סאה דמי, משום דרביעית שיעור מקוה היא מדאורייתא להטביל בה מחטין וצנוריות: **אם מקבל האביק**. כלומר כיון דאביק הוא העשוי לקבלה כל שהוא, פסול בכל ענין שיהיה, בין באמצע, בין מן הצד, בין מקבלת האמבטי רביעית קודם שבא לאביק, בין אינה מקבלת:

יא. הַמְטַהֶרֶת שֶׁבַּמֶּרְחָץ, הַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה שְׁאוּבִין וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה כְשֵׁרִין, אִם יֵשׁ כְּנֶגֶד הַנָּקֵב שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, פָּסוּל. כַּמָּה יְהֵא בַּנָּקֵב וְיִהְיֶה בּוֹ שְׁלֹשָׁה לֻגִּין אֶחָד מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים לַבְּרֵכָה, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, אֲפִלּוּ הַתַּחְתּוֹנָה מְלֵאָה כְשֵׁרִים וְהָעֶלְיוֹנָה מְלֵאָה שְׁאוּבִין וְיֵשׁ בְּצַד הַנָּקֵב שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, כָּשֵׁר, שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֶלָּא שְׁלֹשָׁה לֻגִּין שֶׁנָּפְלוּ:

ברטנורה (**יא**) **המטהרת שבמרחץ**. שיקתות המים העשויות במרחץ שנמשכים להם מים צוננים להשתטף בהן כדי לטהר עצמן לאחר שרחצו בחמין, ופעמים שהן שתי שקתות זו בצד זו אלא שהאחת עליונה מחברתה, ויש נקב בכותל שבין שתיהן שהמים יוצאים מזו לזו: **אם יש כנגד הנקב שלשה לוגין**. שהנקב רחב וארוך כשיעור שיכנסו בו שלשה לוגין, נפסלה העליונה מחמת המים שאובין שבתחתונה, דחשיב כאילו המים שכנגד חלל הנקב שאובין הן באמצע העליונה, לא מן הצד, ושלשה לוגים מים שאובין פוסלים כשהן באמצע אע"פ שאין פוסלין מן הצד. ורבותא נקט שהתחתונה מים שאובין והעליונה מים כשרים, שדרך המים לרדת ואין דרכן לעלות, ואע"פ כן נפסל העליון. וכל שכן שיפסל כשיהיה הכשר לצד תחתון: **כמה יהא בנקב**. השתא אתא לאשמועינן כמה שיעורו של נקב שיצאו ממנו שלשה לוגין בבת אחת: **אחד משלש מאות ועשרים בבריכה**. דשלשה לוגין אחד משלש מאות וששים לוג, הרי שלשה לוגין חלק אחד משלש מאות ועשרים בבריכה, כלומר במקוה כשר של ארבעים סאה, ושיערו חכמים שיעור מקוה שמחזיק ארבעים סאה, אמה על אמה ברום שלש אמות, הרי שיעור הנקב המחזיק שלשה לוגין הוא אחד משלש מאות ועשרים מאמה על אמה ברום שלש אמות המחזיק ארבעים סאה. ורמב"ם כתב, שאם היתה הבריכה פחות או יותר מארבעים סאה, מחשבין הנקב בפחות וביותר לפי חשבון זה, כגון אם היה בבריכה עשרים סאה, צריך להיות הנקב אחד ממאה וששים: אפילו התחתונה מלאה כשרים והעליונה מלאה שאובין. שדרך מים לירד, אפילו הכי אין שלשה לוגין שאובין שבנקב פוסלין את התחתונה: שלא אמרו אלא שלשה לוגין שנפלו. ואין השאובין פוסלין את המקוה עד שיפלו לתוכו. והלכה כר' יוסי:

גמרא נדה דף י"ג ע"ב

בָּאֲנָשִׁים תִּקְצֵץ אִיבָּעְיָא לְהוּ דִּינָא תָּנַן אוֹ לְטוּתָא תָּנַן דִּינָא תָּנַן כִּי הָא דְּרַב הוּנָא קֵץ יָדָא אוֹ לְטוּתָא תָּנַן. תָּא שְׁמַע דְּתַנְיָא רִבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר יָד לְאַמָּה תִּקְצֵץ יָדוֹ עַל טַבּוּרוֹ אָמְרוּ לוֹ (יַשֵּׁב לוֹ קוֹץ בִּכְרֵיסוֹ לֹא יִטְּלֶנּוּ אָמַר לָהֶם לֹא) וַהֲלֹא כְּרֵיסוֹ נִבְקַעַת אָמַר לָהֶם מוּטָב תִּבָּקַע כְּרֵיסוֹ וְאַל יֵרֵד לְבֹאֵר שַׁחַת אִי אֲמַרְתְּ בְּשִׁלְמָא דִּינָא תָּנַן הַיְינוּ דְּאָמַר וַהֲלֹא כְּרֵיסוֹ נִבְקַעַת

אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ לְטוּתָא תְּנַן מָאי כְּרֵיסוֹ נִבְקַעַת אֶלָּא מָאי דִּינָא תָּנַן לֹא סַגִּי דְּלָא עַל טַבּוּרוֹ אֶלָּא הָכִי קָאָמַר רִבִּי טַרְפוֹן כָּל הַמַּכְנִיס יָדוֹ לְמַטָּה מִטַּבּוּרוֹ תִּקָּצֵץ אָמְרוּ לוֹ לְרִבִּי טַרְפוֹן יָשַׁב לוֹ קוֹץ בִּכְרֵיסוֹ לֹא יִטְּלֶנּוּ אָמַר לָהֶם לֹא וַהֲלֹא כְרֵיסוֹ נִבְקַעַת אָמַר לָהֶם מוּטָב תִּבָּקַע כְּרֵיסוֹ וְאַל יֵרֵד לְבָאֵר שַׁחַת׃

רש"י **קץ ידא**. דאמרינן בסנהדרין כל המרים ידו על חבירו תקצץ דכתיב וזרוע רמה תשבר: **רב הונא קץ ידא**. אלמא תקצץ דינא הוא: **תקצץ ידו על טבורו**. קא סלקא דעתיה טבורו ממש והיינו דאמרי ליה והלא כריסו נבקעת כשקוצצין שם את ידו: **למטה מטבורו**. והכי קאמר תקצץ על שהכניסה למטה מטבורו: **והלא כריסו נבקעת**. מפני הקוץ׃

זוהר בראשית דף מ"ח ע"ב

נֵר שֶׁל שַׁבָּת לִנְשֵׁי עַמָּא קַדִּישָׁא אִתְיְהִיבַת לְאַדְלָקָא וַחֲבְרַיָּא הָא אָמְרוּ דְּאִיהִי כְּבָתָה בּוֹצִינָא דְּעָלְמָא וְאַחֲשִׁיכַת לֵיהּ וְכוּ' וְשַׁפִּיר, אֶבָל רָזָא דְּמִלָּה, הַאי סֵכַּת שְׁלוֹם מַטְרוּנִיתָא דְּעָלְמָא הִיא וְנִשְׁמָתִין דְּאִנּוּן בּוֹצִינָא בָּה שַׁרְיָן, וְעַל דָּא מַטְרוּנִיתָא בָּעְיָא לְאַדְלָקָא דְּהָא בְּדוּכְתָּהָא אִתְאַחֲדַת וְעָבְדַת עוֹבָדָא, וְאִתְּתָא בָּעְיָא בְּחֶדְוָה דִּלְבָּא וּרְעוּתָא לְאַדְלָקָא בּוֹצִינָא דְּשַׁבָּת דְּהָא יְקָרָא עִלָּאָה הִיא לָהּ וְזָכוּ רַב לְגַרְמָהּ לְמִזְכֵּי לְבָנִין קַדִּישִׁין דִּיהוֹן בּוֹצִינָא דְּעָלְמָא בְּאוֹרַיְתָא וּבְדִלְחָתָא וְיִסְגּוּן שְׁלָמָא בְּאַרְעָא וְיִהְיבַת לְבַעֲלָהּ אוֹרְכָא דְּחַיִּין בְּגִין כָּךְ בָּעְיָא לְאִזְדַּהֲרָא בָּהּ, תָּא חֲזֵי שַׁבָּת לֵילְיָא וְיוֹמָא זָכוֹר וְשָׁמוֹר אִיהוּ כַּחֲדָא וְעַל דָּא כְּתִיב זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ וּכְתִיב שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת זָכוֹר לְדִכְוּרָא שָׁמוֹר לְנוּקְבָא וְכֻלָּא חָד, זַכָּאִין אִנּוּן יִשְׂרָאֵל חוּלָקֵיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עַדְבֵיהּ וְאַחֲסַנְתֵּיהּ עֲלַיְהוּ כְּתִיב (תהלים קמ"ד) אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁיְיָ אֱלֹקָיו׃

תרגום הזוהר נֵר שֶׁל שַׁבָּת, נִתַּן לִנְשֵׁי עַם קָדוֹשׁ לְהַדְלִיק וְהַחֲבֵרִים אָמְרוּ הַטַּעַם, כִּי חַוָּה כִּבְּתָה נֵרוֹ שֶׁל הָעוֹלָם שֶׁהֵבִיאָה הַמִּיתָה בָּעוֹלָם, עַל יְדֵי עֵץ הַדַּעַת שֶׁהֶאֱכִילָה לָאָדָם הָרִאשׁוֹן, וְהֶחֱשִׁיכָה הָעוֹלָם, לָכֵן נָתַן מִצְוַת הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת לַנָּשִׁים, כְּדֵי לְתַקֵּן אֶת מַעֲשֶׂה חַוָּה, הָאִשָּׁה הָרִאשׁוֹנָה, וְטַעַם טוֹב הוּא. אֲבָל סוֹד הַדָּבָר הוּא, כִּי סֵכַּת שָׁלוֹם זוֹ הַמְּאִירָה בְּשַׁבָּת, הִיא אֵם הָעוֹלָם, וְהַנְּשָׁמוֹת, שֶׁהֵם נֵרוֹת הָעֶלְיוֹנִים, שׁוֹרִים בָּהּ. וְעַל כֵּן אִמָּא, כְּלוֹמַר אִשָּׁה, צְרִיכָה לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת, כִּי עוֹמֶדֶת בְּמָקוֹם אֵם הַבָּנִים הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁהִיא סֵכַּת שָׁלוֹם, וְעוֹשָׂה הַמַּעֲשֶׂה. צְרִיכָה הָאִשָּׁה בְּלֵב שָׂמֵחַ וּבְכַוָּנָה לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת, שֶׁהֲרֵי כָּבוֹד הָעֶלְיוֹן הוּא לָהּ, וּזְכוּת גָּדוֹל לְעַצְמָהּ, לְזָכוֹת, עַל יְדֵי הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת לְבָנִים קְדוֹשִׁים, שֶׁיִּהְיוּ נֵרוֹ שֶׁל הָעוֹלָם בַּתּוֹרָה וּבְיִרְאָה וְיִרְבּוּ שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. וְנוֹתֶנֶת לְבַעֲלָהּ חַיִּים אֲרֻכִּים וּמְשׁוּם זֶה צְרִיכָה לְהִזָּהֵר בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת, שֶׁתִּהְיֶה בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה. בֹּא וּרְאֵה, הַלַּיְלָה וְהַיּוֹם שֶׁל

שַׁבָּת, הוּא זָכוֹר וְשָׁמוֹר כְּאֶחָד. וְעַל כֵּן כָּתוּב זָכוֹר אֶת יוֹם אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. וְכָתוּב שָׁמוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת, כִּי זָכוֹר הוּא לִבְחִינַת הַזִּכָּרוֹן, וְשָׁמוֹר הוּא לִבְחִינַת הַנּוּקְבָא. אַשְׁרֵי הֵם יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם חֵלֶק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, גּוֹרָל שֶׁלּוֹ וְנַחֲלָתוֹ, עֲלֵיהֶם כָּתוּב, אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁכָּכָה לּוֹ אַשְׁרֵי הָעָם שֶׁה' אֱלֹקָיו.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' שבת פ"ג

א. מוּתָּר לְהַתְחִיל בְּמְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁהִיא נִגְמֶרֶת מֵאֵלֶיהָ בְּשַׁבָּת שֶׁלֹּא נֶאֱסַר עָלֵינוּ לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אֶלָּא בְּעַצְמוֹ שֶׁל יוֹם אֲבָל כְּשֶׁתֵּעָשֶׂה הַמְּלָאכָה מֵעַצְמָהּ בְּשַׁבָּת מוּתָּר לָנוּ לֵיהָנוֹת בְּמַה שֶׁנַּעֲשֶׂה בְּשַׁבָּת מֵאֵלָיו: **ב**. כֵּיצַד. פּוֹתְחִין מַיִם לְגִינָה עֶרֶב שַׁבָּת עִם חֲשֵׁיכָה וְהִיא מִתְמַלֵּאת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַיּוֹם כּוּלּוֹ. וּמַנִּיחִין מוּגְמָר תַּחַת הַכֵּלִים וְהֵן מִתְגַּמְּרִין וְהוֹלְכִין כַּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. וּמַנִּיחִין קִילּוֹר עַל גַּב הָעַיִן וְאַסְפָּלְנִית עַל גַּבֵּי הַמַּכָּה וּמִתְרַפְּאִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. וְשׁוֹרִין דְּיוֹ וְסַמָּנִין עִם חֲשֵׁיכָה וְהֵן שׁוֹרִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ וְנוֹתְנִין צֶמֶר לְיוֹרָה וְאוֹנִין שֶׁל פִּשְׁתָּן לְתַנּוּר וְהֵם מִשְׁתַּנִּין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ וּפוֹרְשִׂים מְצוּדוֹת לְחַיָּה וּלְעוֹפוֹת וּלְדָגִים עִם חֲשֵׁיכָה וְהֵן נְצוֹדִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. וְטוֹעֲנִין בְּקוֹרוֹת בֵּית הַבַּד וּבְעִגּוּלֵי הַגַּת עִם חֲשֵׁיכָה וְהַמַּשְׁקִין זָבִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ. וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּר אוֹ אֶת הַמְּדוּרָה מִבָּעֶרֶב וְהִיא דוֹלֶקֶת וְהוֹלֶכֶת כָּל הַשַּׁבָּת כּוּלָּהּ: **ג**. מַנִּיחִין קְדֵירָה עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ אוֹ בָּשָׂר בְּתַנּוּר אוֹ עַל גַּבֵּי גֶּחָלִים וְהֵן מִתְבַּשְּׁלִין וְהוֹלְכִין כָּל הַשַּׁבָּת וְאוֹכְלִין אוֹתָהּ בְּשַׁבָּת. וְיֵשׁ בְּדָבָר זֶה דְּבָרִים שֶׁהֵן אֲסוּרִים גְּזֵירָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בַּגֶּחָלִים בְּשַׁבָּת:

מוסר

מספר תפארת הקודש דף ט' ע"ב

הַמִּתְקַדֵּשׁ עַצְמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל יוֹכַל בְּנֵקֶל לְקַבֵּל אוֹר קְדוּשַׁת שַׁבָּת כִּי קְדוּשַׁת שַׁבָּת הִיא קְדוּשָׁה עֶלְיוֹנָה מֵאוֹר אוֹר הָאֲצִילוּת וְאִי אֶפְשַׁר לְאָדָם לְהַשִּׂיגָה מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְלוּבָּשׁ בְּשֵׁשֶׁת יְמֵי הַחוֹל שֶׁשּׁוֹלְטִים בּוֹ ט"ל מְלָאכוֹת וְהוּא מָשָׁל לְבֶגֶד שֶׁנִּפְלוּ בּוֹ כְּתָמִים מְשֻׁמָּן וְכַיּוֹצֵא שֶׁאִם לֹא יוּרְחַץ וִילוּבַן כָּרָאוּי לֹא יוּכל לְקַבֵּל שׁוּם צֶבַע וְגַם כֵּן מָשָׁל לְאָדָם שֶׁהוּא בַּחשֶׁךְ שֶׁאִם יֵצֵא לָאוֹר וְיקַבֵּל אוֹר הַשֶּׁמֶשׁ בְּתוֹקְפּוֹ יַחְשִׁיךְ עֵינָיו וְלֹא יֵהָנֶה מִמְּתִיקוּת הָאוֹר כֵּן הַבָּא לְקַבֵּל אוֹר שַׁבָּת וְנַפְשׁוֹ מְלוּכְלֶכֶת מִזּוּהֲמַת כִּתְמֵי עֲוֹנוֹתָיו אֵין אוֹר הַנְּשָׁמָה שׁוֹלֵט בּוֹ כִּי אֵין לָהּ מָקוֹם לָבֹא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּתִקּוּנִים לַעֲשׂוֹת אֶת הַשַּׁבָּת לְדוֹרוֹתָם זַכָּאָה אִיהוּ מָאן דִּמְתַקֵּן לָהּ דִּירָה נָאָה בְּלִבֵּיהּ וְכֵלִים נָאִים בְּאֵבָרִין דִּילֵיהּ וְאִשָּׁה נָאָה בְּנִשְׁמָתֵיהּ דִּבְגִינָהּ שַׁרְיָא שְׁכִינְתָּא עִלָּאָה דְּאִיהִי נִשְׁמַת כָּל חַי עַד כַּאן לְשׁוֹנוֹ וּפֵירוּשׁ דִּירָה נָאָה בְּלִבֵּיהּ הוּא טַהֲרַת הַמַּחֲשָׁבוֹת כָּל יְמֵי הַחוֹל וְאִשָּׁה נָאָה בְּנִשְׁמָתֵיהּ הַיְינוּ הַנְּשָׁמָה שֶׁהִיא בְּשֵׁשֶׁת

יְמֵי הַחוֹל שֶׁלֹּא תִּהְיֶה פְּגוּמָה וְעַל יְדֵי זֶה זוֹכֶה שֶׁתִּשְׁרֶה עָלָיו נְשָׁמָה יְתֵירָה בְּשַׁבָּת הַבָּאָה מֵהַשְּׁכִינָה וְתִיקוּן הַמַּחֲשָׁבָה הוּא עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וְכַוָּנַת הַתְּפִלָּה כִּי הַנְּשָׁמָה הִיא מֵעוֹלָם הַמַּחֲשָׁבָה וְתִקּוּנָהּ וְקִישׁוּטָהּ וְיִפְיָהּ הוּא מַה שֶּׁהָאָדָם עוֹשֶׂה עַל יְדֵי מַחֲשַׁבְתּוֹ וְזֶה שֶׁכָּתוּב תַּעֲבוֹד רְצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁתִּהְיֶה בְּמַדְרֵגַת עֶבֶד לַעֲבוֹד לְרַבּוֹ בִּתְפִלָּה הַנִּקְרֵאת עֲבוֹדָה וּבְכָל מִינֵי עֲבוֹדָה שֶׁהֵם הַמִּצְוֹת וְאָז בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לַה' אֱלֹהֶיךָ וְיָרְוִיחַ בְּזֶה שֶׁכַּאֲשֶׁר יָבֹא יוֹם הַשַּׁבָּת יִהְיֶה לוֹ נָקֵל טַהֲרַת הַמַּחֲשָׁבָה וְכָל הַקְּדוּשׁוֹת שֶׁיִּנְהוֹג הָאָדָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יִהְיוּ נְקִלִּים לוֹ לַעֲשׂוֹתָם גַּם אַחַר כַּךְ בִּימֵי הַחוֹל:

פרשת ויצא

ויצא יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(י) וַיֵּצֵא יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיֵּלֶךְ חָרָנָה: וּנְפַק יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וַאֲזַל לְחָרָן:

רש"י ויצא יעקב. על ידי שבשביל שרעות בנות כנען בעיני יצחק אביו הלך עשו אל ישמעאל, הפסיק הענין בפרשתו של יעקב וכתב (לעיל כח ו) וירא עשו כי ברך וגו' , ומשגמר חזר לענין הראשון: ויצא יעקב מבאר שבע. לא היה צריך לכתוב אלא וילך יעקב חרנה, ולמה הזכיר יציאתו, אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום עושה רושם, שבזמן שהצדיק בעיר הוא הודה הוא זיוה הוא הדרה, יצא משם פנה הודה פנה זיוה פנה הדרה וכן (רות א ז) ותצא מן המקום, האמור בנעמי ורות: וילך חרנה. יצא ללכת לחרן:

(יא) וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וַיָּלֶן שָׁם כִּי בָא הַשֶּׁמֶשׁ וַיִּקַּח מֵאַבְנֵי הַמָּקוֹם וַיָּשֶׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיִּשְׁכַּב בַּמָּקוֹם הַהוּא: וַעֲרַע בְּאַתְרָא וּבָת תַּמָּן אֲרֵי עָל שִׁמְשָׁא וּנְסִיב מֵאַבְנֵי אַתְרָא וְשַׁוִּי אִסָּדוֹהִי וּשְׁכִיב בְּאַתְרָא הַהוּא:

רש"י ויפגע במקום. לא הזכיר הכתוב באיזה מקום אלא במקום הנזכר במקום אחר, הוא הר המוריה שנאמר בו (לעיל כב ד) וירא את המקום מרחוק: ויפגע. כמו (יהושע טז ז) ופגע ביריחו, (שם יט יא) ופגע בדבשת. ורבותינו פרשו לשון תפלה כמו (ירמיה ז טז) ואל תפגע בי, ולמדנו שתקן תפלת ערבית. ושנה הכתוב ולא כתב ויתפלל, ללמדך שקפצה לו הארץ, כמו שמפורש בפרק גיד הנשה (חלין צא ב) : כי בא השמש. היה לו לכתוב ויבא השמש. כי בא השמש, משמע ששקעה לו חמה פתאם שלא בעונתה כדי שילין שם: וישם מראשותיו. עשאן כמין מרזב סביב לראשו שהיה ירא מפני חיות רעות. התחילו

מריבות זו עם זו, זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו, וזאת אומרת עלי יניח, מיד עשאן הקדוש ברוך הוא אבן אחת, וזהו שנאמר (פסוק יח) ויקח את האבן אשר שם מראשותיו: וישכב במקום ההוא. לשון מעוט באותו מקום שכב, אבל ארבע עשרה שנים ששמש בבית עבר לא שכב בלילה, שהיה עוסק בתורה:

(יב) וַיַּחֲלֹם וְהִנֵּה סֻלָּם מֻצָּב אַרְצָה וְרֹאשׁוֹ מַגִּיעַ הַשָּׁמָיְמָה וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים עֹלִים וְיֹרְדִים בּוֹ: וַחֲלֹם וְהָא סֻלְמָא נָעִץ בְּאַרְעָא וְרֵישֵׁהּ מְטֵי עַד צֵית שְׁמַיָּא וְהָא מַלְאָכַיָּא דֱיְיָ סָלְקִין וְנָחֲתִין בֵּהּ:

רש"י עולים ויורדים. עולים תחלה ואחר כך יורדים, מלאכים שלווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו לרקיע, וירדו מלאכי חוצה לארץ ללוותו:

(יג) וְהִנֵּה יְהוָה נִצָּב עָלָיו וַיֹּאמַר אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וֵאלֹהֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שֹׁכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֶךָ: וְהָא יְקָרָא דַיְיָ מְסַעֵד עִלָּוֹהִי וַאֲמַר אֲנָא יְיָ אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם אָבוּךְ וֵאלָהֵהּ דְּיִצְחָק אַרְעָא דִּי אַתְּ שָׁכִיב עֲלַהּ לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ:

רש"י נצב עליו. לשמרו: ואלהי יצחק. אף על פי שלא מצינו במקרא שיחד הקדוש ברוך הוא שמו על הצדיקים בחייהם לכתוב אלהי פלוני, משום שנאמר (איוב טו טו) הן בקדושיו לא יאמין, כאן ייחד שמו על יצחק לפי שכהו עיניו וכלוא היה בבית, והרי הוא כמת, ויצר הרע פסק ממנו: שכב עליה. קפל הקדוש ברוך הוא כל ארץ ישראל תחתיו, רמז לו שתהא נחה לכבש לבניו:

(יד) וְהָיָה זַרְעֲךָ כַּעֲפַר הָאָרֶץ וּפָרַצְתָּ יָמָּה וָקֵדְמָה וְצָפֹנָה וָנֶגְבָּה וְנִבְרְכוּ בְךָ כֹּל מִשְׁפְּחֹת הָאֲדָמָה וּבְזַרְעֶךָ: וִיהוֹן בְּנָיךְ סַגִּיאִין כְּעַפְרָא דְאַרְעָא וְתִתְקֻף לְמַעַרְבָא וּלְמַדִינְחָא וּלְצִפּוּנָא וּלְדָרוֹמָא וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילְךָ כָּל זַרְעֲיַת אַרְעָא וּבְדִיל בְּנָיךְ:

רש"י ופרצת. וחזקת, כמו (שמות א יב) וכן יפרוץ:

(טו) וְהִנֵּה אָנֹכִי עִמָּךְ וּשְׁמַרְתִּיךָ בְּכֹל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ וַהֲשִׁבֹתִיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לָךְ: וְהָא מֵימְרִי בְּסַעְדָךְ וְאֶטְרְנָךְ בְּכָל אֲתַר דִּי תְהַךְ וַאֲתֵיבְנָךְ לְאַרְעָא הָדָא אֲרֵי לָא אֶשְׁבְּקִנָּךְ עַד דִּי אֶעְבֵּיד יָת דִּי מַלֵּלִית לָךְ:

רש"י אנכי עמך. לפי שהיה ירא מעשו ומלבן: עד אשר אם עשיתי. אם משמש בלשון כי: דברתי לך. לצרכך ועליך, מה שהבטחתי לאברהם על זרעו, לך הבטחתיו ולא לעשו, שלא אמרתי לו כי יצחק יקרא לך זרע, אלא כי ביצחק, ולא כל. יצחק וכן כל לי ולך ולו ולהם הסמוכים אצל דבור, משמשים לשון על, וזה, יוכיח שהרי עם יעקב לא דבר קדם לכן:

נביאים - הושע - פרק יא

(ז) וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: וְעַמִּי פְּלִיגִין לְמֵיתָב לְאוֹרַיְתִי וּבְמָרוֹעָא קַשְׁיָא יִתְעַרְעוּן כַּחֲדָא לָא יַהֲכוּן בְּקוֹמָא זְקוּפָה:

רש"י **ועמי תלואים למשובתי** . כשהנביאיט מלמדים אותם לשוב אלי תלואים הם אם לשוב אם לא לשוב בקושי ישובון אלי : **ואל על יקראוהו יחד לא ירומם** . ואל הדבר אשר עליו יקראוהו הנביאים יחד לא ירוממוהו עמי ולא יאות לעשותו ויש מפרש ואל על יקראוהו פגעים קשים יפגעום ואל כמו יש לאל ידי (ראשית לא) ואין זאת שהרי נקוד בפתח ואם היה ואל שם דבר היה נקוד בצירי ויונתן תרגם במרעא קשיא יתערעון עשה אל (סא"א על) לשון קשה ולי נראה שפרשתי כהוגן : **יחד לא ירומם** . כחדא לא יהכון בקומא זקופא :

(ח) אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְּאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: אֵיכְדֵין אֶמְסְרִנָךְ אֶפְרַיִם אֲשֵׁיצִינָךְ יִשְׂרָאֵל אֵיכְדֵין אַבְדְרִנָךְ כְּאַדְמָה אֲשַׁוִּינָךְ כִּצְבוֹיִים מְתָעֲרַע מֵימַר קָיְמִי לְקִבָּלִי כַּחֲדָא אִתְגּוֹלָלוּ רַחֲמַי:

רש"י **אמגנך** . אמסרך ביד אויביך כמו אשר מגן צריך (שם יד) : **נכמרו** . נתחממו לשון ארמי וכן עורנו כתנור נכמרו (איכה ה) :

(ט) לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: לָא אַעֲבֵיד תְּקוֹף רֻגְזִי לָא יְתוּב מֵימְרִי לְחַבָּלָא בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲרֵי אֱלָהָא אֲנָא מֵימְרִי לְעָלְמָא קַיָּים וְלֵית עוֹבָדֵי כְּעוֹבָדֵי בִסְרָא דְּדַיְרִין עַל אַרְעָא כֵּן גְּזִרִית דְּבֵינַיכוֹן שְׁכִינְתִי קַדִּישָׁא וְלָא אֲתַלֵּיף בְּקִרְוָא אוֹחֲרִי עוֹד יְרוּשָׁלֵם:

רש"י **לא אשוב** . מדברי הטוב אשר אמרתי (ויקרא כו) לא מאסתים ולא געלתים להיות משחית את אפרים : **כי אל אנכי** . המקיים דבר טובתי ואין מדתי להנחם על הטוב : **בקרבך קדוש ולא אבוא בעיר** . אחרת כבר הבטחתי להשרות שכינתי בקרבך בירושלים ולא אשרה אותה עוד על עיר אחרת ויש מפרש בעיר ל' שנאה כמו (שמואל א כה) ויהי ערך :

(י) אַחֲרֵי יְהוָה יֵלְכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם: בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ יְהָכוּן מֵימְרֵיהּ כְּאַרְיָא דְּמַכְלֵי אֲרֵי הוּא יַכְלֵי וְיִתְבַּנְשׁוּן גַּלְוָתָא מִמַּעְרְבָא:

רש"י **כאריה ישאג** . עוד ישאג להם כאריה שיצאו מן הגליות וילכו אחריו : **ויחרדו בנים מים** . ויתכנשון גלוותא ממערב' :

(יא) יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם יְהוָה: כְּעוֹפָא דְּאָתֵי בִּגְלַאי כֵּן יֵיתוֹן דְּגָלוּ לְאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וּכְיוֹנָה דְּיַתְבָא לְגוֹ שׁוֹבָכָהּ כֵּן יְתוּבוּן דְּאִטַּלְטַלוּ לְאַרְעָא דְּאָתוּר וַאֲתֵיבְנוּן בִּשְׁלָם לְבָתֵּיהוֹן וּמֵימְרִי יְהֵי בְּסַעְדְּהוֹן אֲמַר יְיָ: **לב** (א) סְבָבֻנִי

בְּכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: אַסְגִּיאוּ קֶדָמַי כַּדְבִין דְּבֵית אֶפְרַיִם וּבְנִכְלֵיהוֹן דְּבֵית יִשְׂרָאֵל וּדְבֵית יְהוּדָה הֲווֹ מַתְקְפִין בְּפוּלְחָנָא עַד דְּגָלָא עַמָּא דֶּאֱלָהָא מֵאֲרָעָהוֹן וְאִנּוּן דַּהֲווֹ פַּלְחִין קֳדָמַי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא מִתְקָרָן עַמָּא קַדִּישָׁא בְּכֵן הֲווֹ קַיָּימִין:

רש"י **סבבוני** . כבר בכחש ובמרמה אפרים ובית ישראל מלכי עשרת השבטים וכל העם אבל יהודה עודנו רד עם אל מושל עוד ביראת אלהים רד כמו (במדבר כד) וירד מיעקב עוד מלכיהם עם הקב"ה :

כתובים - משלי - פרק ו

(יז) עֵינַיִם רָמוֹת לְשׁוֹן שֶׁקֶר וְיָדַיִם שֹׁפְכוֹת דָּם נָקִי: עֵינֵי רָמָתָא וְלִישָׁנָא דְשִׁקְרָא וִידֵי דְשָׁפְכָן דְּמָא זַכַּי: (יח) לֵב חֹרֵשׁ מַחְשְׁבוֹת אָוֶן רַגְלַיִם מְמַהֲרוֹת לָרוּץ לָרָעָה: לִבָּא דְחָשַׁל מַחֲשָׁבָתָא רַעְתָא וְרַגְלֵי דְמִסְתָּרְהָבָן לְמִרְהַט לְבִישְׁתָּא: (יט) יָפִיחַ כְּזָבִים עֵד שָׁקֶר וּמְשַׁלֵּחַ מְדָנִים בֵּין אַחִים: סַהֲדָא דְשִׁקְרָא דְמָלֵל כַּדְבוּתָא וּמַן דְּרָמֵי תִגְרֵי בֵּין אַחֵי:

רש"י **יפיח** . לשון דבור הוא כי כל דבור ברוח הפה הוא :

(כ) נְצֹר בְּנִי מִצְוַת אָבִיךָ וְאַל תִּטֹּשׁ תּוֹרַת אִמֶּךָ: טוּר בְּרִי פּוּקְדָנָא דַאֲבוּךְ וְלָא תִטְעֵי מִנֵּימוֹסָא דְאִמָּךְ:

רש"י **נצור בני מצות אביך** :

(כא) קָשְׁרֵם עַל לִבְּךָ תָּמִיד עָנְדֵם עַל גַּרְגְּרֹתֶךָ: קְטוֹרְנוּן בְּלִבָּךְ תְּדִירָא וּכְרוּךְ אִנּוּן בְּצַוָּרָךְ:

רש"י **ענדם** . ל' קשר הוא כמו אענדנו עטרות לי (איוב לא) :

(כב) בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְשִׂיחֶךָּ: בְּמֵיזְלָךְ תִּתְדַּבַּר עִמָּךְ בְּמִדְמְכָךְ תִּתְנְטַר עֲלָךְ וְתִתְעַר הִיא תֶּהֱוֵי רְצִיָּךְ:

רש"י **בהתהלכך** . בחייך : **תנחה אותך** . כמו תנהיגך : **בשכבך** . בקבר : **והקצות היא תשיחך** . לתחיית המתים לעמוד בדין : **היא תשיחך** . תליץ בעדך :

משנה ברכות פרק ז

א. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, חַיָּבִין לְזַמֵּן. אָכַל דְּמַאי, וּמַעֲשֵׂר רִאשׁוֹן שֶׁנִּטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁנִּפְדּוּ, וְהַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל כַּזַּיִת, וְהַכּוּתִי, מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם. אֲבָל אָכַל טֶבֶל, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁלֹּא נִטְּלָה תְּרוּמָתוֹ, וּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְהֶקְדֵּשׁ שֶׁלֹּא נִפְדּוּ, וְהַשַּׁמָּשׁ שֶׁאָכַל פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, וְהַנָּכְרִי, אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם:

ברטנורה (א) **שלשה שאכלו**. לזמן. להזדמן יחד לברך בלשון רבים, נברך שאכלנו משלו: **דמאי**. פירות עמי הארץ קרויים דמאי. כלומר, דא מאי מעושרין הן או לא. לפי שהם חשודים על המעשרות, ואסרו חכמים לאכול מפירותיהן עד שיעשר. ואם אכל ולא עשר, מברך עליו, ולא הוי מצוה הבאה בעבירה, דרוב עמי הארץ מעשרים הם: **שנטלה**

תרומתו. ואע"פ שלא נטלה ממנו תרומה גדולה, כגון בן לוי שהקדים את הכהן ולקח המעשר בשבלים קודם שנטל הכהן תרומה גדולה, והכהן היה לו ליטול תרומה גדולה תחלה אחד מחמשים, דרחמנא קריה ראשית, נמצא תרומה גדולה של כהן בתוך המעשר הזה, אחד מהחמשים שבו, לבד מתרומת מעשר שעל הלוי להפריש תרומה ממעשרו. ואשמועינן מתני' דהכא דפטור הלוי מלהפריש ממנו תרומה גדולה, דכתיב (במדבר יח): והרמותם ממנו תרומת ה' מעשר מן המעשר, מעשר מן המעשר אמרתי לך, ולא תרומה גדולה ותרומת מעשר מן המעשר: **מעשר שני והקדש שנפדו**. כגון שנתן את הקרן ולא נתן את החומש, שהבעלים מוסיפים חומש. וקא משמע לן תנא דאין החומש מעכב: **והשמש שאכל כזית**. דמהו דתימא כיון שהשמש אין לו קביעות, אלא הולך ובא, אין מזמנין עליו, קא משמע לן. ובכל הני אשמועינן, דאף על גב דדמו לאיסור אין כאן ברכה בעבירה: **והכותי**. מן הגויים שהביא מלך אשור מכותא ומשאר ארצות, ויושב אותם בערי שומרון, ונתגיירו מאימת האריות שהיו אוכלים בהם, כמפורש בספר מלכים (ב יז), והיו שומרים תורה שבכתב וכל מצוה שהחזיקו בה, מדקדקים בה יותר מישראל, לפיכך היו מאמינים בהם בקצת המצות, עד שבדקו אחריהם ומצאו להם דמות יונה בראש הר גריזים שהיו עובדים אותה, ומאז עשאום כגויים גמורים לכל דבריהם. הלכך האידנא אין מזמנין על הכותי: **אכל טבל**. דגן שלא נטלה ממנו תרומה ומעשרות קרוי טבל. ופירוש טבל, טב לא. ואין צריך לומר טבל דאורייתא, אלא אפילו טבל דרבנן כגון דגן שצמח בעציץ שאינו נקוב שאינו טבל אלא מדרבנן, אין מזמנין עליו: **ומעשר ראשון שלא נטלה תרומתו**. לאו תרומת מעשר קאמר, דהאי טבל גמור הוא, אלא כגון שהקדים לוי את הכהן בכרי לאחר שנתמרח והוקבע לתרומה מן התורה, ונטל מעשר ראשון תחלה, ואחד מחמשים שבו היא ראויה לתרומה גדולה לכהן, וכל כמה שלא נתן ממנו תרומה גדולה זו, אע"פ שהפריש תרומת מעשר, אין מזמנין עליו. ואם היה מקדימו בשבלים קודם שנתמרח, לא היה צריך להפריש תרומה גדולה כדכתבינן לעיל: **ומעשר שני והקדש שלא נפדו**. אין צריך לומר שלא נפדו כלל, דהא מילתא דפשיטא היא, אלא שנפדו ולא נפדו כהלכתן, כגון שפדה מעשר שני בגרוטאות של כסף, או במטבע שאין עליו צורה, ורחמנא אמר (דברים יד): **וצרת הכסף, בדבר שיש בו צורה**. והקדש, שחללו על גבי קרקע ולא בכסף, ורחמנא אמר ונתן את הכסף: **והשמש שאכל פחות מכזית**. משנה שאינה צריכה היא. אלא איידי דהדר לרובא לצורך, הדר נמי להא: **והנכרי**. בגר שמל ולא טבל מיירי, ואשמועינן דכל כמה דלא טבל נכרי הוא, ולעולם אינו גר עד שימול ויטבול:

ב. נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, אֵין מְזַמְּנִין עֲלֵיהֶם. עַד כַּמָּה מְזַמְּנִין, עַד כַּזַּיִת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד כַּבֵּיצָה:

ברטנורה (ב) **וקטנים אין מזמנים עליהם**. דוקא קטנים שאין יודעים למי מברכין. אבל קטן היודע למי מברכין, מזמנין עליו. ואיכא מרבוותא דאמרי, דלא אמרו קטן היודע למי מברכין מזמנין עליו אלא בבן י"ג שנה ויום אחד שלא הביא שתי שערות, והוא הנקרא קטן פורח, אבל בבציר מהכי אין מזמנין עליו ואפילו יודע למי מברכין. ובירושלמי מייתי הלכה למעשה, דאין מזמנין על הקטן כלל עד שיגדל ויביא שתי שערות. ונשים מזמנות לעצמן, ועבדים מזמנין לעצמן, אבל נשים עם עבדים לא, משום פריצותא: **עד כזית**. וכן הלכה, ולא כרבי יהודה דאמר עד כביצה:

ג. כֵּיצַד מְזַמְּנִין, בִּשְׁלֹשָׁה אוֹמֵר, נְבָרֵךְ. בִּשְׁלֹשָׁה וְהוּא, אוֹמַר, בָּרְכוּ. בַּעֲשָׂרָה, אוֹמֵר נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. בַּעֲשָׂרָה וְהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. אֶחָד עֲשָׂרָה וְאֶחָד עֲשָׂרָה רִבּוֹא. בְּמֵאָה, אוֹמֵר, נְבָרֵךְ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ. בְּמֵאָה וְהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. בְּאֶלֶף, אוֹמֵר נְבָרֵךְ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל. בְּאֶלֶף וְהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. בְּרִבּוֹא, אוֹמֵר, נְבָרֵךְ לַיְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ. בְּרִבּוֹא וְהוּא, אוֹמֵר, בָּרְכוּ. כְּעִנְיַן שֶׁהוּא מְבָרֵךְ, כָּךְ עוֹנִין אַחֲרָיו, בָּרוּךְ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, לְפִי רֹב הַקָּהָל הֵן מְבָרְכִין, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים סח) בְּמַקְהֲלוֹת בָּרְכוּ אֱלֹהִים, ה' מִמְּקוֹר יִשְׂרָאֵל. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מַה מָּצִינוּ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת אֶחָד מְרֻבִּין וְאֶחָד מוּעָטִין אוֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת יְיָ. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, בָּרְכוּ אֶת יְיָ הַמְבֹרָךְ:

ברטנורה (ג) **בשלשה והוא אומר ברכו**. דהא בלאו דידיה איכא זימון. וכן כולם: **אחד עשרה ואחד עשרה רבוא**. הך רישא רבי עקיבא היא דאמר מה מצינו בבית הכנסת משהגיעו לעשרה אין חילוק בין רבים למועטים, הכא נמי אין חילוק: **במאה אומר נברך לה' אלהינו**. הך סיפא כולה רבי יוסי הגלילי היא, דאמר לפי רוב הקהל הן מברכין שנאמר: **במקהלות ברכו אלהים**. ופסק הלכה, משלשה ועד עשרה ואין עשרה בכלל, המברך אומר נברך שאכלנו משלו, וכולן עונים ברוך שאכלנו משלו ובטובו חיינו. ועשרה או מעשרה ולמעלה, המברך אומר נברך לאלהינו שאכלנו משלו, וכולן עונים ברוך אלהינו שאכלנו משלו ובטובו חיינו: רבי ישמעאל אומר ברכו את ה' המבורך. והלכה כרבי ישמעאל:

ד. שְׁלֹשָׁה שֶׁאָכְלוּ כְּאֶחָד, אֵינָן רַשָּׁאִין לְחַלֵּק וְכֵן אַרְבָּעָה, וְכֵן חֲמִשָּׁה. שִׁשָּׁה נֶחֱלָקִין, עַד עֲשָׂרָה. וַעֲשָׂרָה אֵינָן נֶחֱלָקִין, עַד שֶׁיִּהְיוּ עֶשְׂרִים:

ברטנורה (ד) **אינן רשאים ליחלק**. מכיון שחלה עליהם חובת זימון: **וכן ארבעה וכן חמשה**. אין השלשה מזמנין לעצמן והיחיד יחלק מהן, דאיהו נמי אקבע בחובת זימון: **ששה נחלקים**. כדי זמון לכאן וכדי זמון לכאן, עד עשרה. אבל עשרה אין נחלקים, דאתחייבו להו בזמון שיש בו הזכרת השם, עד שיהיו עשרים, ואז יחלקו לשתי חבורות אם ירצו:

ה. שְׁתֵּי חֲבוּרוֹת שֶׁהָיוּ אוֹכְלוֹת בְּבַיִת אֶחָד, בְּזְמַן שֶׁמְּקַצָּתָן רוֹאִין אֵלּוּ אֶת אֵלּוּ, הֲרֵי אֵלּוּ מְצָטָרְפִין לַזִּמּוּן וְאִם לָאו, אֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן, וְאֵלּוּ מְזַמְּנִין לְעַצְמָן. אֵין מְבָרְכִין עַל הַיַּיִן עַד שֶׁיִּתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מְבָרְכִין:

ברטנורה (ה) **ואם לאו אלו מזמנין לעצמן**. ובזמן ששמש אחד משמש לשתי החבורות, אע"פ שאין רואים אלו את אלו השמש מצרפן: **אין מברכין על היין**. בורא פרי הגפן, עד שיתן לתוכו מים. לפי שהיה יינם חזק מאד, ולא היה ראוי לשתיה בלא מים, הלכך אכתי לא אשתני למעליותא, ולא זז מברכתו הראשונה, ומברכין עליו בורא פרי העץ, כענבים. ואין הלכה כרבי אליעזר:

גמרא ברכות דף מ"ט ע"ב

אָמַר שְׁמוּאֵל לְעוֹלָם אַל יוֹצִיא אָדָם עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל. תְּנַן בִּשְׁלֹשָׁה וְהוּא אוֹמֵר בָּרְכוּ. אֵימָא אַף בָּרְכוּ. וּמִכָּל מָקוֹם נְבָרֵךְ עָדִיף. דְּאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַהֲבָה אָמְרֵי בֵּי רַב תְּנִינָא שִׁשָּׁה נֶחֱלָקִין עַד עֲשָׂרָה. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא נְבָרֵךְ עָדִיף מִשּׁוּם הָכִי נֶחֱלָקִין. אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ בָּרְכוּ עָדִיף אָמְאִי נֶחֱלָקִין אֶלָּא לָאו שְׁמַע מִינַּהּ נְבָרֵךְ עָדִיף שְׁמַע מִינַּהּ. תַּנְיָא נַמֵּי הָכִי בֵּין שֶׁאָמַר בָּרְכוּ בֵּין שֶׁאָמַר נְבָרֵךְ אֵין תּוֹפְסִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ. וְהַנַּקְדָּנִין תּוֹפְסִין אוֹתוֹ עַל כָּךְ וּמְבָרְכוֹתָיו שֶׁל אָדָם נִכָּר אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא אִם לָאו. כֵּיצַד. רַבִּי אוֹמֵר וּבְטוּבוֹ הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָכָם וּמְטוּבוֹ הֲרֵי זֶה בּוּר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב דִּימִי וְהָכְתִיב (ש"ב ז') וּמִבִּרְכָתְךָ יְבֹרַךְ בֵּית עַבְדְּךָ לְעוֹלָם. בִּשְׁאֵלָה שַׁאֲנֵי בִּשְׁאֵלָה נַמֵּי הָכְתִיב (תהלים פ"א) הַרְחֶב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ. הַהוּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה כְּתִיב. תַּנְיָא רַבִּי אוֹמֵר בְּטוּבוֹ חַיִּינוּ הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָכָם. חַיִּים. הֲרֵי זֶה בּוּר. נְהַרְבְּלַאי מַתְנֵי אִיפְּכָא וְלֵית הִלְכְתָא כְּנַהַרְבְּלַאי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן נְבָרֵךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָכָם לְמִי שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ הֲרֵי זֶה בּוּר. אָמַר לֵיהּ רַב אַחָא בְּרֵיהּ דְּרָבָא לְרַב אָשֵׁי וְהָא אַמְרִינָן לְמִי שֶׁעָשָׂה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ אָמַר לֵיהּ הָתָם מוֹכְחָא מִלְּתָא מָאן עָבִיד נִיסֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בָּרוּךְ שֶׁאָכַלְנוּ מִשֶּׁלּוֹ הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָכָם עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ הֲרֵי זֶה בּוּר. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ לָא אָמְרָן אֶלָּא בִּשְׁלֹשָׁה דְּלֵיכָּא שֵׁם שָׁמַיִם. אֲבָל בַּעֲשָׂרָה דְּאִיכָּא שֵׁם שָׁמַיִם מוּכְחָא מִלְּתָא כְּדְתָנַן

כְּעִנְיָן שֶׁהוּא מְבֹרָךְ כָּךְ עוֹנִין אַחֲרָיו בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עַל הַמָּזוֹן שֶׁאָכַלְנוּ:

רש"י **אל יוציא עצמו**. אף על פי שבארבעה הוא רשאי לומר לשלשה ברכו טוב לו שיאמר נברך ואל יוציא עצמו מכלל המברכים: **תנן בשלשה והוא אומר ברכו**. אלמא הכי עדיף כלומר רבים אתם ואפילו איני עמכם: **אף ברכו שפיר דמי**. ומיהו טוב לו להיות בכלל המברכים: **תנינא**. סייעתא לשמואל: **ששה נחלקין**. אם רצו ליחלק לשתי חבורות ולזמן אלו לעצמן ואלו לעצמן רשאין הן שהרי יש זימון כאן וכאן: **עד עשרה**. כלומר וכן שבעה וכן שמנה לשתי חבורות וכן תשעה לב' חבורות או לשלשה עד עשרה אבל אם היו י' חלה עליהם הזכרת השם ואם יחלקו לא יהיה שם הזכרה ואין נחלקים עד שיהיו שם עשרים. ה"ג ואי אמרת ברכו עדיף אמאי ששה נחלקים אם ירצו הא מעיקרא יכולין לומר ברכו והשתא תו לא אמרו אלא לאו שמע מינה אף ברכו קאמר מתניתין וכיון דמתניתין אף ברכו קאמר סברא היא שטוב לו לאדם להיות מן המברכים וסייעתא לשמואל: **תניא נמי הכי**. דמתניתין אף ברכו קאמר: **והנקדנין**. דווקנין תופסין אותו על שהוציא עצמו מן הכלל: **ומטובו הרי זה בור**. שממעט בתגמוליו של מקום דמשמע דבר מועט כדי חיים: **בשאלה שאני**. שהשואל שואל כעני על פתח שאינו מרים ראש לשאול שאלה גדולה: **הרחב פיך**. לשאול כל תאותך: **חיים הרי זה בור**. דהוציא עצמו מן הכלל: **מתני איפכא**. חיים עדיף שכולל את כל באי עולם: **נברך שאכלנו משלו**. משמע שהוא יחידי שהכל אוכלים משלו למי שאכלנו משלו משמע מרובין הן זה זן את זה וזה זן את זה ולפי דבריו מברך את בעל הבית: **התם מוכחא מילתא**. דבמעשה נסים ליכא למימר מרובין: **כדתנן**. על המזון שאכלנו ולא קתני משלו:

זוהר ויצא דף ק"נ ע"ב

רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר (תהלים ס"ה) דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם הַאי קְרָא קַשְׁיָא דְּלָאו סוֹפֵיהּ רֵישֵׁיהּ וְלָאו רֵישֵׁיהּ סוֹפֵיהּ אֶלָּא דָּוִד בָּעָא עַל גַּרְמֵיהּ וּלְבָתַר בָּעָיָא עַל כֹּלָּא, דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי, אָמַר דָּוִד אַנָּא יַדְּעִנָא בְּגַרְמֵי דְּחָבְנָא אֲבָל כַּמָּה חַיָּבִין אִנּוּן בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּבְּרוּ חוֹבֵיהוּ עֲלַיְיהוּ יַתִּיר מֶנִּי, הוֹאִיל וְכֵן, לִי וּלְהוֹן פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּחַיָּבִין סַגִּיאִין בְּעָלְמָא אִנּוּן סָלְקִין עַד הַהוּא אֲתַר דְּסִפְרֵי דְּחַיָּבַיָּא אִתְפַּתְחוּ כַּמָּה דְּאַתְּ אָמַר (דניאל ז') דִּינָא יָתִיב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ, וְהַהוּא סֵפֶר (ד"א נ"א לְעֵילָּא) מֵרֵישֵׁיהּ דְּדָוִד אִיהוּ) בְּגִנֵּי כָּךְ דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי וְעַל דָּא פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם, יַעֲקֹב כְּגַוְונָא דָּא בְּגִין כָּךְ לָא הֵימִין אִי תֵּימָא דְּלָא הֵימִין בְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לָא אֶלָּא דְּלָא הֵימִין בֵּיהּ בְּגַרְמֵיהּ דִּילְמָא יָחוּב וְהַהוּא חוֹבָא יִמְנַע לֵיהּ דְּלָא יָתוּב בְּשָׁלֵם וְיִסְתַּלַּק נְטִירוּ מִנֵּיהּ וּבְגִין

כָּךְ לָא הֵימִין בְּגַרְמֵיהּ, וְהָיָה יֵ֫שׁ לִי לַאלֹקִים, אֲפִלּוּ רַחֲמֵי כַּד אִיתּוּב בִּשְׁלָם אַשְׁוֵי לְקִבְלֵי לְדִינָא בְּגִין (ס"א דְּאַהֲא) דַּאֲנָא פְּלָח קַמֵּיהּ תָּדִיר, אָמַר רַבִּי אֲחָא אָמַר רַבִּי יַעֲקֹב הַשְׁתָּא לָא אִצְטָרִיכְנָא לְדִינָא כַּד אִיתּוּב לְבֵית אַבָּא אִתְכַּלִּילְנָא בְּדִינָא וְאִתְקַשַּׁר בֵּיהּ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי לָאו הָכִי אֶלָּא אָמַר הַשְׁתָּא אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי דִּינָא אִצְטָרִיכְנָא לְנַטָּרָא לִי עַד דְּאִיתּוּב בְּשָׁלֵם לְבֵית אַבָּא אֲבָל כֵּיוָן דְּאִיתּוּב בְּשָׁלֵם אִתְכַּלִּילְנָא רַחֲמֵי בְּדִינָא וְאִתְקַשַּׁר בְּקִשּׁוּרָא מְהֵימָנָא לַאֲכָלְלָא כֹּלָּא בְּחַד:

תרגום הזוהר רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר, דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם. מִקְרָא זֶה קָשֶׁה, כִּי אֵין סוֹפוֹ רֹאשׁוֹ וְאֵין רֹאשׁוֹ סוֹפוֹ. שֶׁמַּתְחִיל בְּלָשׁוֹן יָחִיד וּמְסַיֵּם בְּלָשׁוֹן רַבִּים. אֶלָּא דָּוִד בִּקֵּשׁ תְּחִלָּה עַל עַצְמוֹ, וְאַחַר כָּךְ בִּקֵּשׁ עַל הַכֹּל. דִּבְרֵי עֲוֹנוֹת גָּבְרוּ מֶנִּי. אָמַר דָּוִד אֲנִי יוֹדֵעַ בְּעַצְמִי שֶׁחָטָאתִי, אֲבָל כַּמָּה רְשָׁעִים הֵם בָּעוֹלָם שֶׁנִּתְגַּבְּרוּ עֲלֵיהֶם חַטָּאִים עוֹד יוֹתֵר מִמֶּנִּי, הוֹאִיל וְכָךְ, אֲנִי מְפַחֵד וּמְבַקֵּשׁ לִי וְלָהֶם, פְּשָׁעֵינוּ אַתָּה תְכַפְּרֵם. וְהַטַּעַם שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא מִפְּנֵי רִבּוּי הַחַטָּאִים שֶׁל רִשְׁעֵי עוֹלָם, בֹּא וּרְאֵה, בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה רְשָׁעִים בָּעוֹלָם, הֵם עוֹלִים עַד אוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁסִּפְרֵי רְשָׁעִים נִפְתָּחִים, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, (דניאל ז') דִּינָא יִתִּיב וְסִפְרִין פְּתִיחוּ. וְאָז, וְהַהוּא סֵפֶר עוֹמֵד עָלָיו. וְעַל כֵּן הָיָה דָּוִד מְפַחֵד וּבִקֵּשׁ עֲלֵיהֶם כַּפָּרָה. וְאָמַר לִי וְלָהֶם אַתָּה תְכַפְּרֵם. יַעֲקֹב כְּעֵין זֶה, הָיָה גַּם כֵּן מְפַחֵד, וּמְשׁוּם זֶה לֹא הֶאֱמִין בְּהַבְטָחַת ה' שֶׁנִּתְּנָה לוֹ. וְאַל תֹּאמְרוּ שֶׁלֹּא הֶאֱמִין בַּה', לֹא, אֶלָּא שֶׁלֹּא הֶאֱמִין בְּעַצְמוֹ, וּפָחַד, אוּלַי יֶחֱטָא, וּבִצְרוּף הַחַטָּאִים שֶׁבָּעוֹלָם, יִגְרֹם הַחֵטְא שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם, וְהַשְׁמִירָה תָּסוּר מִמֶּנּוּ וְעַל כֵּן לֹא הֶאֱמִין בְּעַצְמוֹ. אָמַר רַבִּי אֶחָא, אָמַר יַעֲקֹב, עַתָּה אֵינִי צָרִיךְ לַדִּין. כְּשֶׁאָשׁוּב לְבֵית אָבִי, אֶתְכַּלֵּל אָז בַּדִּין, וְאֶתְקַשֵּׁר בּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי אֵינוֹ כֵּן. אֶלָּא שֶׁאָמַר עַתָּה, אִם יִהְיֶה אֱלֹקִים עִמָּדִי, וְהַשֵּׁם אֱלֹקִים הוּא דִּין, כִּי עַתָּה דִּין אֲנִי צָרִיךְ, לִשְׁמוֹר אוֹתִי עַד שֶׁאָשׁוּב בְּשָׁלוֹם לְבֵית אָבִי, אֶלָּא אַחַר שֶׁאָשׁוּב בְּשָׁלוֹם, אֶתְכַּלֵּל מְרַחֲמִים בַּדִּין, וְאִתְקַשֵּׁר בְּקֶשֶׁר הַנֶּאֱמָן לְהַכְלִיל כָּל הַסְּפִירוֹת כְּאֶחָד.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"א

א. לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם תּוֹרָה וְאַחַר כָּךְ יִשְׂא אִשָּׁה שֶׁאִם נָשָׂא אִשָּׁה תְּחִלָּה אֵין דַּעְתּוֹ פְּנוּיָה לִלְמוֹד. וְאִם הָיָה יִצְרוֹ מִתְגַּבֵּר עָלָיו עַד שֶׁנִּמְצָא שֶׁאֵין לִבּוֹ פָּנוּי יִשָּׂא וְאַחַר כָּךְ יִלְמַד תּוֹרָה. **ב.** מֵאֵימָתַי אָבִיו חַיָּיב לְלַמְּדוֹ תּוֹרָה מִשֶּׁיַּתְחִיל לְדַבֵּר מְלַמְּדוֹ תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וְאַחַר כָּךְ מְלַמְּדוֹ מְעַט מְעַט פְּסוּקִים עַד שֶׁיִּהְיֶה בֶּן שֵׁשׁ אוֹ בֶּן שֶׁבַע הַכֹּל לְפִי בּוּרְיוֹ וּמוֹלִיכוֹ אֵצֶל מְלַמֵּד הַתִּינוֹקוֹת: **ג.** הָיָה מְנַהֵג הַמְּדִינָה לִיקַּח מְלַמֵּד הַתִּינוֹקוֹת שָׂכָר נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ. וְחַיָּיב לְלַמְּדוֹ בְּשָׂכָר עַד שֶׁיִּקָּרֵא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב כֻּלָּהּ. מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לְלַמֵּד תּוֹרָה

שֶׁבִּכְתָב בִּשְׂכַר מֻתָּר לְלַמֵּד בְּשִׂכָר. אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה אָסוּר לְלַמְּדָהּ בִּשְׂכַר שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד') רְאֵה לִמַּדְתִּי אֶתְכֶם חֻקִּים וּמִשְׁפָּטִים כַּאֲשֶׁר צִוַּנִי ה' וְגוֹ' מַה אֲנִי בְּחִנָּם לִמַּדְתִּי אַף אַתֶּם לִמַּדְתֶּם בְּחִנָּם מִמֶּנִּי. וְכֵן כְּשֶׁתִּלַּמְּדוּ לְדוֹרוֹת לַמְּדוּ בְּחִנָּם כְּמוֹ שֶׁלִּמַּדְתֶּם מִמֶּנִּי. לֹא מָצָא מִי שֶׁיִּלְמְדוּ בְּחִנָּם יִלְמוֹד בִּשְׂכַר שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ"ג) אֱמֶת קְנֵה. יָכוֹל יִלַּמֵּד לַאֲחֵרִים בִּשְׂכַר תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) וְאַל תִּמְכּוֹר הָא לְמַדְתָּ שֶׁאָסוּר לוֹ לְלַמֵּד בִּשְׂכַר אַף עַל פִּי שֶׁלִּמְּדוֹ רַבּוֹ בִּשְׂכָר: ד. כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל חַיָּיב בְּתַלְמוּד תּוֹרָה בֵּין עָנִי בֵּין עָשִׁיר בֵּין שָׁלֵם בְּגוּפוֹ בֵּין בַּעַל יְסוּרִין בֵּין בָּחוּר בֵּין שֶׁהָיָה זָקֵן גָּדוֹל שֶׁתְּשֵׁשׁ כֹּחוֹ אֲפִילוּ הָיָה עָנִי הַמִּתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה וּמְחַזֵּר עַל הַפְּתָחִים וַאֲפִילוּ בַּעַל אִשָּׁה וּבָנִים חַיָּיב לִקְבּוֹעַ לוֹ זְמַן לְתַלְמוּד תּוֹרָה בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע א') וְהָגִיתָ בּוֹ יוֹמָם וָלָיְלָה:

מוסר

מספר תפארת הקדש דף ג' ע"ב מרז"ל

כָּל הַכּוֹעֵס כָּל מִינֵי גֵּיהִנָּם שׁוֹלְטִים עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת י"א) וְהָסֵר כַּעַס מִלִּבֶּךָ וְהַעֲבֵר רָעָה מִבְּשָׂרֶךָ אֵין רָעָה אֶלָּא גֵּיהִנָּם. כָּל הַכּוֹעֵס אֲפִילוּ שְׁכִינָה אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּנֶגְדּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י') רָשָׁע כְּגֹבַהּ אַפּוֹ בַּל יִדְרוֹשׁ. וְגוֹ'. כָּל הַכּוֹעֵס מְשַׁכֵּחַ תַּלְמוּדוֹ וּמוֹסִיף טִפְּשׁוּת שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ז') כִּי כַעַס בְּלֵב כְּסִילִים יָנוּחַ וּכְתִיב (משלי י"ג) וּכְסִיל יִפְרוֹשׁ אִוֶּלֶת כָּל הַכּוֹעֵס בְּיָדוּעַ שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרֻבִּים מִזְכְיוֹתָיו שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ"ט) אִישׁ אַף יְגָרֶה מָדוֹן וּבַעַל חֵימָה רַב פָּשַׁע. כָּל הַכּוֹעֵס אִם חָכָם הוּא חָכְמָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת אִם נָבִיא הוּא נְבוּאָתוֹ מִסְתַּלֶּקֶת מְנָא לָן מִמֹּשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ל"א) וַיִּקְצוֹף מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הֶחָיִל וְגוֹ' וַיֹּאמֶר אֲלֵעָזָר הַכֹּהֵן אֶל אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְכוּ' אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה מִכְּלָל שֶׁמִּמֹּשֶׁה נֶעְלָם. נְבוּאָה מֵאֱלִישָׁע דִּכְתִיב (מ"ב ג') לוּלֵי פְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אֲנִי נוֹשֵׂא וְגוֹ' וְעַתָּה קְחוּ לִי מְנַגֵּן וְגוֹ' וַתְּהִי עָלָיו יַד ה'. כָּל הַכּוֹעֵס אֲפִילוּ פּוֹסְקִין לוֹ גְּדוּלָּה מִן הַשָּׁמַיִם מוֹרִידִין אוֹתוֹ מְנָא לָן מֵאֱלִיאָב שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א י"ז) וַיִּחַר אַף אֱלִיאָב וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה יָרַדְתָּ וְעַל מִי נָטַשְׁתָּ מְעַט הַצֹּאן הַהֵנָּה בַּמִּדְבָּר וּכְתִיב (אַחַר זֶה) בֶּאֱלִיאָב (שם ט"ז) אַל תַּבֵּט אֶל מַרְאֵהוּ וְאֶל גְּבֹהַּ קוֹמָתוֹ כִּי מְאַסְתִּיהוּ מִכְּלַל דַּהֲוָה רָחִים עַד הַאִידָּנָא. כָּל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ הִדְלִיק אֵשׁ שֶׁל גֵּיהִנָּם. כָּל הַכּוֹעֵס כְּאִלּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה. וְזֶה לְשׁוֹן הַזּוֹהַר טוֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ אִיהוּ טָרִיף וְעָקַר נַפְשִׁיהּ בְּגִין רוּגְזֵיהּ וְאַשְׁרֵי בְּגַוָּיהּ אֵל זָר וְעַל דָּא (ישעי' ב') חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נְשָׁמָה בְאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא עֲבוֹדָה זָרָה אִתְחַשַּׁב לֵיהּ לְבַר נַשׁ מָאן דְּאִשְׁתְּעִי בַּהֲדֵיהּ כְּמָאן דְּאִתְחַבַּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ. מָאי טַעְמָא בְּגִין דַּעֲבוֹדָה זָרָה מַמָּשׁ שַׁרְיָא בְּגַוָּיהּ וְלֹא עוֹד אֶלָּא דְּעָקַר קְדוּשָׁה עִלָּאָה מֵאִתְרֵיהּ וְשַׁרְיָא בְּאִתְרֵיהּ עֲבוֹדָה זָרָה אֵל זָר מַה אֵל זָר כְּתִיב בֵּיהּ (ויקרא י"ט) אַל תִּפְנוּ אֶת הָאֱלִילִים כְּגַוְונָא דָּא אָסוּר לְאִסְתַּכּוּלֵי בְּאַפֵּיהּ עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ:

ויצא יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(טז) וַיִּיקַץ יַעֲקֹב מִשְּׁנָתוֹ וַיֹּאמֶר אָכֵן יֵשׁ יְהוָה בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדָעְתִּי: וְאִתְּעַר יַעֲקֹב מִשְּׁנָתֵהּ וַאֲמַר בְּקוּשְׁטָא(אית) יְקָרָא דַיְיָ שָׁרֵי בְּאַתְרָא הָדֵין וַאֲנָא לָא הֲוֵיתִי יָדָע:

רש"י ואנכי לא ידעתי. שאלו ידעתי לא ישנתי במקום קדוש כזה:

(יז) וַיִּירָא וַיֹּאמַר מַה נּוֹרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה אֵין זֶה כִּי אִם בֵּית אֱלֹהִים וְזֶה שַׁעַר הַשָּׁמָיִם: וּדְחֵיל וַאֲמַר מָה דְחִילוּ אַתְרָא הָדֵין לֵית דֵּין אֶלָּא הֵדְיוֹט אֱלֹהֵין אָתַר דְּרַעֲוָא בֵּהּ מִן קֳדָם יְיָ וְדֵין תְּרַע קֳבֵל שְׁמַיָּא:

רש"י כי אם בית אלהים. אמר רבי אלעזר בשם רבי יוסי בן זמרא הסלם הזה עומד בבאר שבע ואמצע שפועו מגיע כנגד בית המקדש, שבאר שבע עומד בדרומה של יהודה, וירושלים בצפונה בגבול שבין יהודה ובנימין, ובית אל היה בצפון של נחלת בנימין בגבול שבין בנימין ובין בני יוסף, נמצא סלם שרגליו בבאר שבע וראשו בבית אל מגיע אמצע שפועו נגד ירושלים. וכלפי שאמרו רבותינו שאמר הקדוש ברוך הוא צדיק זה בא לבית מלוני ויפטר בלא לינה, ועוד אמרו יעקב קראה לירושלים בית אל וזו לוז היא ולא ירושלים ומהיכן למדו לומר כן. אומר אני שנעקר הר המוריה ובא לכאן, וזהו היא קפיצת הארץ האמורה בשחיטת חלין (חולין צא ב) , שבא בית המקדש לקראתו עד בית אל, וזהו ויפגע במקום. [ואם תאמר וכשעבר יעקב על בית המקדש מדוע לא עכבו שם, איהו לא יהב לביה להתפלל במקום שהתפללו אבותיו, ומן השמים יעכבוהו, איהו עד חרן אזל כדאמרינן בפרק גיד הנשה (חולין צא ב) , וקרא מוכיח וילך חרנה, כי מטא לחרן אמר אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי ולא התפללתי בו, יהב דעתיה למהדר וחזר עד בית אל וקפצה לו הארץ]: מה נורא. תרגום מה דחילו אתרא הדין. דחילו שם דבר הוא, כמו סוכלתנו, וכסו למלבש: וזה שער השמים. מקום תפלה לעלות תפלתם השמימה. ומדרשו שבית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה כ אם יהיה אלהים עמדי. אם ישמור לי הבטחות הללו שהבטיחני להיות עמדי, כמו שאמר לי (פסוק טו) והנה אנכי עמך: ושמרני. כמו שאמר לי (פסוק טו) ושמרתיך בכל אשר תלך: ונתן לי לחם לאכול. כמו שאמר (פסוק טו) כי לא אעזבך, והמבקש לחם הוא קרוי נעזב, שנאמר (תהלים לז כה) ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם:

(יח) וַיַּשְׁכֵּם יַעֲקֹב בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח אֶת הָאֶבֶן אֲשֶׁר שָׂם מְרַאֲשֹׁתָיו וַיָּשֶׂם אֹתָהּ מַצֵּבָה וַיִּצֹק שֶׁמֶן עַל רֹאשָׁהּ: וְאַקְדֵים יַעֲקֹב בְּצַפְרָא וּנְסִיב יָת אַבְנָא דִי שַׂוִי אִסְדּוֹהִי וְשַׂוִי יָתַהּ קָמָא וַאֲרִיק

מִשְׁחָא עַל רֵישֵׁהּ: (יט) וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לוּז שֵׁם הָעִיר לָרִאשֹׁנָה:
וּקְרָא יָת שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא בֵּית אֵל וּבְרַם לוּז שְׁמָא דְקַרְתָּא בְּקַדְמֵיתָא:

נביאים - הושע - פרק יב

(ב) אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל הַיּוֹם כָּזָב וְשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: בֵּית יִשְׂרָאֵל דָּמָן לְדִרוּחַ זָרַע וְעַלְעוּל חָצַד כָּל יוֹמָא כַדְבִין וּבְזָא מַסְגֶּן וּקְנַיִם עִם אַתּוּרָאָה אָקִימוּ וְקוּרְבָּנָא לְמִצְרַיִם מוֹבִלִין:

רש"י **רועה רוח** . לשון ריע מתחבר לדברי רוח להעכו"ם ושמן שלהם למצרים מובילים לתת שוחד למצרים לעזור אות' :

(ג) וְרִיב לַיהוָה עִם יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעֲלָלָיו יָשִׁיב לוֹ: וְדִינָא קֳדָם יְיָ עִם דְּבֵית יְהוּדָה וּלְאַסְעָרָא עַל יַעֲקֹב כְּאוֹרְחָתֵיהּ וּכְעוֹבָדוֹהִי תָּקְנַיָא יְתִיב לֵיהּ:

רש"י **וריב לה' עם יהודה** . אליהם הוא מגיד את דברי ריבו אשר עשו לו אחיהם בית ישראל ולא יתמהו בפקדו על יעקב כדרכיו :

(ד) בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים: נְבִיָא אֲמַר לְהוֹן הֲלָא יַעֲקֹב עַד דְּלָא אִתְיְלִיד אֲמַר דְּיִסְגֵּי מִן אֲחוּהִי וּבְתוּקְפֵּיהּ אִתְרַבָּרַב עִם מַלְאָכָא:

רש"י **בבטן עקב את אחיו** . כל זה עשיתי לו אחזו בעקבו סי' שהוא יהיה לו גביר :

(ה) וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֵּר עִמָּנוּ: וְאִתְרַבָּרַב עִם מַלְאָכָא וְיָכִיל בְּכָא וּבְעָא מְנֵיהּ בְּבֵית אֵל אֶתְגְּלֵי עֲלוֹהִי וְתַמָּן יְמַלֵּיל עִמָּנָא:

רש"י **בכה** . המלאך : **ויתחנן לו** . כשאמר לו לא אשלחך כי אם ברכתני (בראשית לב) המלאך היה מבקש ממנו הנח לי עכשיו סופו של הקב"ה ליגלות עליך בבית אל ושם ימצאנו ושם ידב' עמנו והוא ואני נסכים לך על הברכות שבירכך יצחק ואותו מלאך שרו של עשו היה והיה מערער על הברכות :

כתובים - משלי - פרק ו

(כג) כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכְחוֹת מוּסָר: מְטוּל שְׁרָגָא הוּא פּוּקְדָנָא וְנִימוּסָא נוֹהֲרָא וְאוֹרָחָא דְחַיֵּי וּמַכְסָנוּתָא וּמַרְדּוּתָא:

רש"י **כי נר מצוה ותורה אור** . כמו שהאור מאיר לעולם תמיד כך התורה עומדת זכותה לעולם אל האדם וזכות מצוה לפי שעה כאור הנר , ד"א כי נר מצוה וגו' מצות האב הוא נר כל מי שמקיים מצות אביו כאלו נוטל נר בידו להדליק במקום חושך ואם אבד שום דבר שם הוא מוצאו לאורו , וכן מי שהוא מקיים הוראת אמו אורה היא לו וכן הוא אומר אל תטוש תורת אמך וכן הוא ודאי שמקרא זה מדבר במצות אביו ואמו דכתיב (לקמן כ) מקלל אביו ואמו ידעך נרו באשון חשך ואם נר של אדם ידעך (כוהה) כשאין

מקיים מצות נמצא כשמקיים מצות מאיר נרו (ר' יוסף קרא) : **ודרך חיים תוכחות מוסר** . תוכחות המוסר הם מטים את האדם לחיים נמצא שהם דרך החיים :

(כד) לִשְׁמָרְךָ מֵאֵשֶׁת רָע מֵחֶלְקַת לָשׁוֹן נָכְרִיָּה: דְּתִנְטָרָךְ מִן אִתְּתָא בִּישְׁתָּא וּמִן שְׁעִיעוּתָא דְּלִישָׁנָא דְנוּכְרִיתָא:

רש"י **לשמרך מאשת רע** . התורה תשמרך מאשה של מנהג רע ועל כרחך לא דבר שלמה אשה רעה אלא כנגד עבודת גלולים שהיא שקולה כנגד הכל שאם תאמר אשה זונה ממש וכי כל שכרה ושבחה של תורה ששומרת מן הזונה לבדה אלא ע"כ זו עבודת גלולים שהיא חמורה כנגד הכל : **מחלקת לשון** . מטחות עינים של לשון נכריה :

(כה) אַל תַּחְמֹד יָפְיָהּ בִּלְבָבֶךָ וְאַל תִּקָּחֲךָ בְּעַפְעַפֶּיהָ: לָא תְרוּג שׁוּפְרָהּ בְּלִבְּבָךְ וְלָא תְשַׁרְגִּנָּנָךְ בְּגֵבִינָתָהָא:

רש"י **ואל תקחך** . ואל תטול חכמתך ממך בעפעפי עיניה שקורצות בהם בעפעפיה :

(כו) כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לָחֶם וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד: מְטוּל דְּדָמְיָא מִלְתָא דְזַנְיְתָא הֵיךְ גְּרַצְתָּא דְלַחְמָא וְאִתַּת גַּבְרָא נַפְשָׁא יַקִּירְתָּא צָיְדָא:

רש"י **כי בעד אשה זונה עד ככר לחם** . לידי עניות וחוסר כל טוב : **נפש יקרה תצוד** . נפש שהיתה יקרה קודם לכן באה וצדה לגיהנם :

משנה שבת פרק ז

א. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בַּשַּׁבָּת. כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עִקַּר שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת. הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, חַיָּב עַל כָּל שַׁבָּת וְשַׁבָּת. הַיּוֹדֵעַ שֶׁהוּא שַׁבָּת וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה, חַיָּב עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. הָעוֹשֶׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת:

ברטנורה (א) **כלל גדול**. השוכח עיקר שבת. כסבור אין שבת בתורה, ואע"ג דמעיקרא שמע ועכשיו שכחו: **אינו חייב אלא חטאת אחת**. על כל השבתות שחילל, דכולה שגגה חדא היא, דכתיב (שמות לא) את שבתותי תשמורו, ומשמע שמירה אחת לשבתות הרבה: **היודע עיקר שבת**. שיש שבת בתורה ונאסרו בו מלאכות: **ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה**. ע"י שגגת שבת, שאינו יודע ששבת היום: **חייב על כל שבת ושבת**. חטאת אחת, ועל זה נאמר (שם) ושמרו בני ישראל את השבת, דמשמע שמירה לכל שבת ושבת, כלומר שחייב חטאת על כל שבת ושבת. ואע"פ שלא נודע לו בינתיים והעלם אחד הוא, אמרינן ימים שבינתיים הויין ידיעה, שאי אפשר שלא שמע בינתיים שאותו היום שבת היה אלא שלא נזכר במלאכות שעשה בו, הלכך כל שבת ושבת שגגה אחת היא: היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה. שלא ידע שמלאכות הללו אסורות ועשאן

כמה פעמים בכמה שבתות, חייב על כל אב מלאכה חטאת אחת. ואע"פ שחזר וכפלן בכמה שבתות, כל אב מהן חדא שגגה היא, דהא לא נודע לו בינתיים. והכא ליכא למימר ימים שבינתיים הויין ידיעה לחלק, דמשום ימים שבינתיים אין לו לדעת איזו מלאכה אסורה ואיזו מלאכה מותרת אלא אם כן ישב ועסק לפני חכמים בהלכות שבת. והוא הדין שחייב על שתי תולדות של שתי אבות חלוקות על כל אחת חטאת אחת, אבל אי עביד אב ותולדה דידיה או שתי תולדות של אב אחד לא מחייב אלא חדא, כדקתני סיפא העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת אינו חייב אלא אחת, כגון שתי תולדות של אב אחד, משום דהוי כעושה וחוזר ועושה בהעלם אחד, ואין חילוק חטאות בהעלם אחד אלא בגופי עבירה שאינן דומים או בחילוק שבתות לענין שגגת שבת:

ב. אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אֶחָת. הַזּוֹרֵעַ. וְהַחוֹרֵשׁ. וְהַקּוֹצֵר. וְהַמְעַמֵּר. הַדָּשׁ. וְהַזּוֹרֶה. הַבּוֹרֵר. הַטּוֹחֵן. וְהַמְרַקֵּד. וְהַלָּשׁ. וְהָאוֹפֶה. הַגּוֹזֵז אֶת הַצֶּמֶר. הַמְלַבְּנוֹ. וְהַמְנַפְּצוֹ. וְהַצּוֹבְעוֹ. וְהַטוֹוֶה. וְהַמֵּסֵךְ. וְהָעוֹשֶׂה שְׁנֵי בָתֵּי נִירִין. וְהָאוֹרֵג שְׁנֵי חוּטִין. וְהַפּוֹצֵעַ שְׁנֵי חוּטִין. הַקּוֹשֵׁר. וְהַמַּתִּיר. וְהַתּוֹפֵר שְׁתֵּי תְפִירוֹת. הַקּוֹרֵעַ עַל מְנָת לִתְפֹּר שְׁתֵּי תְפִירוֹת. הַצָּד צְבִי. הַשּׁוֹחֵטוֹ. וְהַמַּפְשִׁיטוֹ. הַמּוֹלֵחַ וְהַמְעַבֵּד אֶת עוֹרוֹ. וְהַמּוֹחֵק. וְהַמְחַתְּכוֹ. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְהַמּוֹחֵק עַל מְנָת לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. הַבּוֹנֶה. וְהַסּוֹתֵר. הַמְכַבֶּה. וְהַמַּבְעִיר. הַמַּכֶּה בַפַּטִּישׁ. הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת. הֲרֵי אֵלּוּ אָבוֹת מְלָאכוֹת אַרְבָּעִים חָסֵר אֶחָת:

ברטנורה (**ב**) **הזורע והחורש**. הא דלא תנא החורש ברישא והדר הזורע כדרך כל הארץ, לאשמועינן שאם היה קרקע קשה וחרשו וזרעו ואחר כך חזר וחרשו מחייב אחרישה שניה משום חורש: **הקוצר**. בזרעים. והמלקט באילנות חייב משום קוצר: **המעמר**. אוסף זרעים תלושים וצוברם אל מקום אחד: **והזורה**. ברחת לרוח: **הבורר**. פסולת בידיו או בכברה: **והמרקד**. בנפה. ואע"ג דהני כולהו חדא נינהו דלהפריש פסולת מתוך אוכל נעשו שלשתן, משום דשלשתן הוו במשכן אע"ג דמי להדדי חשיב להו כל חדא באנפי נפשה. אי נמי, לפי שאינן בבת אחת אלא זה אחר זה: **האופה**. לא הויא במשכן, דאין אפייה אלא בפת ופת לא שייכא במלאכת המשכן, אלא תנא סידורא דפת נקט. ומיהו מבשל שהוא מעין מלאכת אופה הוה במשכן בסממנין של צבע תכלת וארגמן ותולעת שני. והמגיס בקדירה, והנותן כיסוי על גבי קדירה העומדת על האש, חייב משום מבשל. וכל הנך קמאי דחשיב במתניתין הזורע הקוצר הדש וכו' כולהו הוו בסממנין של צבע מלאכת המשכן: **הגוזז צמר**. וכל שאר מלאכותיה שייכי בצמר תכלת של מלאכת המשכן: **המלבנו**. מכבסו בנהר: **המנפצו**. חובטו בשבט. אי נמי סורקו במסרק: **המיסך**. אורדי"ר בלע"ז: **בתי נירין**. שנותן שני חוטין בתוך הבית ניר: **הפוצע**. מסיר

חוטי הערב מעל השתי או השתי מעל הערב לצורך אריגה: **והקושר והמתיר**. שכן צדי חלזון שממנו עושין התכלת קושרין ומתירין, שפעמים צריך ליטול חוטין מרשת זו להוסיף על זו ומתיר בכאן וקושר כאן. ותופר וקורע נמי הוי ביריעות, שכן יריעה שאכלה עש ונקבה בה נקב קטן ועגול צריך לקרוע למטה ולמעלה את הנקב שלא תהא התפירה עשויה קמטין קמטין: **והתופר שתי תפירות**. והוא שקשרן, דאי לא קשרן לא קיימי, ומחייב תרתי משום קושר ומשום תופר: **הצד צבי**. וכל מלאכות עורו נוהגות בתחשים בעורותיהן: **המולחו והמעבדו**. בגמרא מקשה דהיינו מולח היינו מעבד, אלא אפיק חד מנייהו ועייל שרטוט במקומו, שמשרטט מאבות מלאכות הוא: **הממחקו**. מגרד שערו: **מחתכו**. מקציעו ומחתכו לרצועות וסנדלים. וכותב ומוחק הוו במשכן, שכן רושמים בקרשים לידע איזה בן זוגו וכותב אות בזה ואות בזה, ופעמים שטעה ומוחק: **מכבה ומבעיר**. באש שתחת דוד הסממנין: **מכה בפטיש**. הוא גמר מלאכה, שכן אומן מכה בסדן בגמר מלאכה, ואין מכה בפטיש חייב אלא בגמר מלאכה. ומנינא דרישא דמנה אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, אף על גב דהדר חשיב להו חדא חדא, אתא לאשמועינן דאפילו עביד אינש כל מלאכות שבעולם בשבת אחת בהעלם אחד אי אפשר שיתחייב יותר מארבעים חטאות, דכולהו שאר מלאכות תולדות להנך אבות, ואשתכח דעביד אב ותולדה דיליה ולא מחייב אלא חדא:

ג. וְעוֹד כְּלָל אַחֵר אָמְרוּ. כָּל הַכָּשֵׁר לְהַצָּנְיעַ וּמַצָּנְיעִין כָּמוֹהוּ וְהוֹצִיאוֹ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב עָלָיו חַטָּאת, וְכָל שֶׁאֵינוֹ כָּשֵׁר לְהַצָּנְיעַ וְאֵין מַצָּנְיעִין כָּמוֹהוּ וְהוֹצִיאוֹ בַּשַּׁבָּת, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא הַמַּצָּנִיעוֹ:

ברטנורה (ג) **כל הכשר להצניע**. שהוא דבר העשוי לצורך האדם: **ומצניעים כמוהו**. שיש בו שיעור הראוי להצניעו: **אין חייב אלא המצניעו**. אם נעשה חביב על אדם אחד והצניעו, חייב על הוצאתו אם הוציאו. אבל אדם אחר אינו חייב עליו, דלגביה לאו מלאכה היא:

ד. הַמּוֹצִיא תֶּבֶן, כְּמְלֹא פִּי פָרָה. עֵצָה, כְּמְלֹא פִּי גָמָל. עָמִיר, כְּמְלֹא פִּי טָלֶה. עֲשָׁבִים, כְּמְלֹא פִּי גְדִי. עֲלֵי שׁוּם וַעֲלֵי בְצָלִים, לַחִים, כַּגְּרוֹגֶרֶת, יְבֵשִׁים, כְּמְלֹא פִּי גְדִי. וְאֵין מְצָטְרְפִין זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא שָׁווּ בְּשִׁעוּרֵיהֶן. הַמּוֹצִיא אֳכָלִים כַּגְּרוֹגֶרֶת, חַיָּב, וּמְצָטְרְפִים זֶה עִם זֶה, מִפְּנֵי שֶׁשָּׁווּ בְּשִׁעוּרֵיהֶן, חוּץ מִקְּלִפֵּיהֶן וְגַרְעִינֵיהֶן וְעֻקְצֵיהֶן וְסֹבֶן וּמֹרְסָנָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, חוּץ מִקְּלִפֵּי עֲדָשִׁים שֶׁמִּתְבַּשְּׁלוֹת עִמָּהֶן:

ברטנורה (ד) **עצה**. תבן של מיני קטניות: **כמלא פי גמל**. שיעורו גדול ממלא פי פרה. וכמלא פי פרה לא מחייב בעצה, דהא לא חזי לפרה: **עמיר**. קשין של שבלים: **פי טלה**.

נפיש מפי גדי, הלכך עמיר דלא חזי לגדי לא מחייב כמלא פי גדי עד דאיכא מלא פי טלה. אבל עשבים הואיל וחזי לגדי ולטלה מחייב אפילו כמלא פי גדי: **לחין**. הראויין לאדם: **כגרוגרת**. דזה שיעור לכל מאכל אדם בשבת, אבל כמלא פי גדי לא, דלחים לא חזו לגדי: **ומצטרפין**. כל אוכלי אדם זה עם זה: **חוץ מקליפיהן**. שאינן אוכל ואין משלימין השיעור: **ועוקציהן**. זנב הפרי דהוא עץ בעלמא: **וסובן**. קליפת החטים הנושרת מחמת הכתישה: **ומורסנן**. הנשאר בנפה. ורמב"ם פירש איפכא, דמורסנן הוא עבה וגרוע מסובין: **חוץ מקליפי עדשים**. שמצטרפין: **שהן מתבשלות עמהן**. לאפוקי הקליפות החיצונות שהן נושרות כשעושה מהן גורן. וקליפי הפול בזמן שהן לחים ומתבשלין עם קליפתן לרבי יהודה מצטרפין עם האוכלים לשיעור גרוגרת, אבל יבשים לא, שאין נאכלין בקליפתן לפי שהן נראין כזבובין בקערה. ואין הלכה כר"י.

גמרא שבת דף ס"ט ע"ב

אָמַר רַב הוּנָא הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵימָתַי שַׁבָּת מוֹנֶה שִׁשָּׁת יָמִים וּמְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד. חִיָּיא בַּר רַב אוֹמֵר מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד וּמוֹנֶה שִׁשָּׁה. בְּמַאי קָא מִפְלְגֵי מָר סָבַר כִּבְרִיָּתוֹ שֶׁל עוֹלָם. וּמָר סָבַר כְּאָדָם הָרִאשׁוֹן. מִתִּיבֵי הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵימָתַי שַׁבָּת. מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד לְשִׁשָּׁה. מַאי לָאו מוֹנֶה שִׁשָּׁה וּמְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד. לֹא מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד וּמוֹנֶה שִׁשָּׁה. אִי הָכִי מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד לְשִׁשָּׁה מְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד וּמוֹנֶה שִׁשָּׁה מִבְּעֵי לֵיהּ וְעוֹד תַּנְיָא הָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ בַּמִּדְבָּר וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֵימָתַי שַׁבָּת מוֹנֶה שִׁשָּׁה וּמְשַׁמֵּר יוֹם אֶחָד תִּיּוּבְתָּא דְּרִבִּי חִיָּיא בַּר רַב תִּיּוּבְתָּא. אָמַר רָבָא בְּכָל יוֹם וְיוֹם עוֹשֶׂה (לו) כְּדֵי פַּרְנָסָתוֹ בַּר מֵהַהוּא יוֹמָא. וְהַהוּא יוֹמָא לֵימוּת. לַעֲבִיד מֵאָתְמוֹל שְׁתֵּי פַּרְנָסוֹת. וְדִלְמָא מֵאָתְמוֹל שַׁבָּת הֲוַאי. אֶלָּא כָּל יוֹם וְיוֹם עוֹשֶׂה לוֹ פַּרְנָסָתוֹ אֲפִילּוּ הַהוּא יוֹמָא. וְהַהוּא יוֹמָא בְּמַאי מְנַכַּר לֵיהּ בְּקִדּוּשָׁא וְאַבְדַּלְתָּא. אָמַר רָבָא אִם הָיָה מַכִּיר מִקְצַת הַיּוֹם שֶׁיָּצָא בּוֹ עוֹשֶׂה מְלָאכָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ פְּשִׁיטָא מַהוּא דְתֵימָא כֵּיוָן דְּשַׁבָּת לָא נָפִיק בְּמַעֲלֵי שַׁבְּתָא נֵמֵי לָא נָפִיק וְהַאי אִי נֵמֵי בְּחַמְשָׁה בְּשַׁבְּתָא נָפִיק לִישְׁתְּרֵי לֵיהּ לְמֶעְבַּד מְלָאכָה תְּרֵי יוֹמֵי קָא מַשְׁמַע לָן זִמְנִין דְּמַשְׁכַּח שַׁיְּירָתָא וּמִקָּרֵי וְנָפִיק:

רש"י **מונה ששה**. מיום ששם אל לבו שכחתו ומשמר השביעי: **משמר יום אחד ומונה ששה**. וכל יום ששם אל לבו אינו משמר דשמא עשה מלאכה אבל יום המחרת משמר ולקמן מפרש דבהנך שאינו משמר לא עביד נמי מלאכה אלא כדי פרנס' היום: **כברייתו של עולם**. ימי חול נמנו תחלה: **כאדם הראשון**. שנברא בערב שבת ויום ראשון למניינו שבת היה: **יום א' לששה**. משמע לששה שעברו: **וההוא יומא לימות**. בתמיה: **ודילמא אתמול שבת היה**. ונמצא מחלל שבת שלא לפקוח נפש: **בקדוש' ואבדלת'**. לזכרון

בעלמא שיהא לו שם יום חלוק משאר ימי' ולא ישתכח תורת שבת ממנו: **אם היה מכיר מקצת יום שיצא בו**. לא שזכר איזה יום בשבת היה אלא זכר שהיום יום ג' או יום ד' ליציאתו ומתוך כך ידע ח' ליציאתו עושה מלאכה כל יום ח' וכן לעולם ודאי זהו יום שיצא בו וקים ליה דבשבת לא יצא שהרי בישוב לא שכח את השבת: **במעלי שבתא נמי לא נפיק**. דאין דרך לצאת מפני כבוד השבת ועל כרחו כל יום ח' וט' ליציאתו לישתרי דליכ' לספוקינהו בשבת:

זוהר ויצא דף קנ"ג ע"א

תָּא חֲזֵי אַשְׁרֵי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט דְּנָטְרֵי מְהֵימָנוּתָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִיהוּ מִשְׁפָּט וּבָעֵי לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְנַטָּרָא דְּלָא יִסְטֵי לְאָרְחָא אָחֳרָא אֶלָּא דְּיֵהֵא נָטִיר מִשְׁפָּט, בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִיהוּ מִשְׁפָּט דְּכָל אָרְחוֹי מִשְׁפָּט, עוֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת וְכִי בְּכָל עֵת יָכִיל בַּר נַשׁ לְמֶעְבַּד צְדָקָה, אֶלָּא מַאן דְּיִשְׁתַּדַּל בְּאָרְחוֹי דְּאוֹרַיְתָא וְעָבִיד צְדָקָה עִם אנוּן דְּאִצְטָרִיכוּ לָהּ דְּכָל מַאן דְּעָבִיד צְדָקָה עִם מַסְכְּנָא אַסְגֵּי הַהִיא צְדָקָה לְעֵילָּא וְתַתָּא, תָּא חֲזֵי מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּצְדָקָה הַהִיא צְדָקָה דְּעָבִיד סָלִיק לְעֵילָּא וּמָטָא לְעֵילָּא לְהַהוּא אַתְרָא דְּיַעֲקֹב דְּאִיהוּ רְתִיכָא עִלָּאָה וְאִמְשִׁיךְ בִּרְכָאן לְהַהוּא אֲתַר מִמַּבּוּעָא דְּכָל מַבּוּעִין וּמַהַהִיא צְדָקָה אַמְשִׁיךְ וְאַרְבֵּי בִּרְכָאן לְכָל אנוּן תַּתָּאֵי וּלְכָל רְתִיכִין וּלְכָל חֵילִין וְכֻלְּהוּ אִתְבָּרְכָאן וְאִתּוֹסָפָן נְהוֹרִין כְּדְקָא יָאוּת בְּגִין דְּכֻלְּהוּ אִקְרוּ עֵת וְדָא הוּא דִּכְתִיב עוֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת, תָּא חֲזֵי בְּזִמְנָא דַּהֲווּ יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא קַדִּישָׁא אִנּוּן הֲווּ מָשְׁכֵי בִּרְכָאן מִלְּעֵילָּא לְתַתָּא וְכַד נָפְקוּ יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא קַדִּישָׁא עָאלוּ תְּחוֹת רְשׁוּ אָחֳרָא וּבִרְכָאן אִתְמְנָעוּ מֵעָלְמָא, תָּא חֲזֵי יַעֲקֹב הַוָּה תְּחוֹת רְשׁוּ קַדִּישָׁא כֵּיוָן דְּנָפַק מֵאַרְעָא עָאל בִּרְשׁוּ אָחֳרָא וְעַד לָא עָאל תְּחוֹת רְשׁוּ אָחֳרָא אִתְגַּלֵּי עֲלֵיהּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּחֶלְמָא וְחָמָא כָּל מַה דְּחָמָא וְאִזְלוּ עִמֵּיהּ מַלְאָכִין קַדִּישִׁין עַד דְּיָתִיב עַל בֵּירָא וְכֵיוָן דְּיָתִיב עַל בֵּירָא סָלִיקוּ מַיָּא לְגַבֵּיהּ וְכֵן הַוָּה מֹשֶׁה דְּמִתַּמָּן אִזְדַּמְּנַת לֵיהּ אִתְּתֵיהּ, רָזָא דְּמִלָּה בֵּירָא לָא סָלְקָא אֶלָּא כַּד חָמָא קִשְׁרָא דִּילֵיהּ לְאִתְחַבָּרָא בַּהֲדֵיהּ:

תרגום הזוהר בֹּא רְאֵה. אַשְׁרֵי שׁוֹמְרֵי מִשְׁפָּט. הֵיכִנוּ הַשּׁוֹמְרִים אֱמוּנָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא מִשְׁפָּט, וְצָרִיךְ הָאָדָם לִשְׁמוֹר עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יָסוּר לְדֶרֶךְ אַחֵר אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה שׁוֹמֵר מִשְׁפָּט מִשּׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִשְׁפָּט, שֶׁכָּל דְּרָכָיו מִשְׁפָּט. עוֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת. שׁוֹאֵל, וְכִי בְּכָל עֵת יָכוֹל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת צְדָקָה, וּמֵשִׁיב, אֶלָּא מִי שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה וְעוֹשֶׂה צְדָקָה עִם אֵלּוּ הַצְּרִיכִים צְדָקָה, נִבְחָן לְעוֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת, כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹשֶׂה צְדָקָה עִם הֶעָנִי, הוּא מַרְבֶּה צְדָקָה הַהִיא לְמַעְלָה וּלְמַטָּה. בֹּא וּרְאֵה, מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל בְּצְדָקָה, אוֹתָהּ צְדָקָה שֶׁעוֹשֶׂה, עוֹלָה לְמַעְלָה, וּמַגַּעַת לְמַעְלָה לְאוֹתוֹ הַמָּקוֹם שֶׁל

יַעֲקֹב. שֶׁהוּא מֻרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה, וּמַמְשִׁיךְ בְּרָכוֹת לַמָּקוֹם הַהוּא, מִן הַמַּעְיָן שֶׁל כָּל הַמַּעְיָנוֹת, וּמֵהַהוּא צָדָקָה, מַמְשִׁיךְ וּמַרְבֶּה הַבְּרָכוֹת לְכָל הַתַּחְתּוֹנִים וּלְכָל הַמֻּרְכָּבוֹת שֶׁל הַמַּלְאָכִים, וּלְכָל צְבָאוֹת הָעֶלְיוֹנִים. וְכֻלָּם מִתְבָּרְכִים, וְהָאוֹרוֹת נִתּוֹסְפִים כָּרָאוּי. מִשּׁוּם שֶׁכֻּלָּם נִקְרָאִים עֵת, עַל כֵּן כָּתוּב, עוֹשֶׂה צְדָקָה בְּכָל עֵת. בֹּא וּרְאֵה, בִּזְמַן שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה, הָיוּ מוֹשְׁכִים בְּרָכוֹת מִמַּעְלָה לְמַטָּה, וּכְשֶׁיָּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מֵאָרֶץ הַקְּדוֹשָׁה, בָּאוּ תַּחַת רְשׁוּת אַחֵר, וְנִמְנְעוּ הַבְּרָכוֹת מִן הָעוֹלָם. בֹּא וּרְאֵה, יַעֲקֹב הָיָה תַּחַת רְשׁוּת הַקְּדֻשָּׁה, בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כֵּיוָן שֶׁיָּצָא מִן הָאָרֶץ, בָּא בִּרְשׁוּת אַחֵר, שֶׁאֵינוֹ קָדוֹשׁ. וּמִטָּרֶם שֶׁבָּא תַּחַת רְשׁוּת אַחֵר, נִגְלָה עָלָיו הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּחֲלוֹם. וְרָאָה כָּל מַה שֶּׁרָאָה, וְהָלְכוּ מַלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים, עַד שֶׁיָּשַׁב עַל הַבְּאֵר. וְכֵיוָן שֶׁיָּשַׁב עַל הַבְּאֵר, עָלוּ הַמַּיִם לְקִרְאָתוֹ, וְכֵן הָיָה אֵצֶל מֹשֶׁה, כִּי מִשָּׁם נִזְדַּמְּנָה לוֹ אִשְׁתּוֹ. סוֹד הַדָּבָר שֶׁל עֲלִיַּת הַמַּיִם הוּא, הַבְּאֵר, אֵינָהּ עוֹלָה אֶלָּא בָּעֵת שֶׁרוֹאָה אֶת הַקֶּשֶׁר שֶׁלָּהּ לְהִתְחַבֵּר עִמּוֹ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"א

א. עַד אֵימָתַי חַיָּיב לִלְמוֹד תּוֹרָה עַד יוֹם מוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד') וּפֶן יָסוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא יַעֲסוֹק בִּלְימוּד הוּא שׁוֹכֵחַ: **ב**. וְחַיָּיב לְשַׁלֵּשׁ אֶת זְמַן לִמּוּדוֹ שְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וּשְׁלִישׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וּשְׁלִישׁ יָבִין וְיַשְׂכִּיל אַחֲרִית דָּבָר מֵרֹאשִׁיתוֹ וְיוֹצִיא דָּבָר מִדָּבָר וְיַדְמֶה דָּבָר לְדָבָר וְיָבִין בְּמִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן עַד שֶׁיֵּדַע הֵיאַךְ הוּא עִיקַּר הַמִּדּוֹת וְהֵיאַךְ יוֹצִיא הָאָסוּר וְהַמֻּתָּר וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן מִדְּבָרִים שֶׁלָּמַד מִפִּי הַשְּׁמוּעָה. וְעִנְיַן זֶה הוּא הַנִּקְרָא גְּמָרָא: **ג**. כֵּיצַד הָיָה בַּעַל אוּמָנוּת וְהָיָה עוֹסֵק בִּמְלַאכְתּוֹ ג' שָׁעוֹת בַּיּוֹם וּבַתּוֹרָה תֵּשַׁע אוֹתָן הַתֵּשַׁע קוֹרֵא בְּשָׁלֹשׁ מֵהֶן בַּתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וּבְשָׁלֹשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וּבְשָׁלֹשׁ אֲחֵרִים מִתְבּוֹנֵן בְּדַעְתּוֹ לְהָבִין דָּבָר מִדָּבָר. וְדִבְרֵי קַבָּלָה בִּכְלַל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הֵן וּפֵירוּשָׁן בִּכְלַל תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וְהָעִנְיָנִים הַנִּקְרָאִים פַּרְדֵּס בִּכְלַל הַגְּמָרָא הֵן. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּתְחִלַּת תַּלְמוּדוֹ שֶׁל אָדָם אֲבָל כְּשֶׁיִּגְדַּיל בְּחָכְמָה וְלֹא יְהֵא צָרִיךְ לֹא לִלְמוֹד תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְלֹא לַעֲסוֹק תָּמִיד בַּתּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה יִקְרָא בְּעִתִּים מְזוּמָנִים תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְדִבְרֵי הַשְּׁמוּעָה כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח דָּבָר מִדִּבְרֵי דִינֵי הַתּוֹרָה וִיכַוְּנָה כָּל יָמָיו לַגְּמָרָא בִּלְבָד לְפִי רוֹחַב שֶׁיֵּשׁ בְּלִבּוֹ וְיִשּׁוּב דַּעְתּוֹ: **ד**. אִשָּׁה שֶׁלָּמְדָה תּוֹרָה יֵשׁ לָהּ שָׂכָר אֲבָל אֵינָהּ כִּשְׂכַר הָאִישׁ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִצְטַוּוּת וְכָל הָעוֹשֶׂה דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מְצֻוֶּה עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ אֵין שְׂכָרוֹ כִּשְׂכַר הַמְּצֻוֶּה שֶׁעָשָׂה אֶלָּא פָּחוּת מִמֶּנּוּ וְאַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לָהּ שָׂכָר צִוּוּ חֲכָמִים שֶׁלֹּא יְלַמֵּד אָדָם אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה מִפְּנֵי שֶׁרוֹב הַנָּשִׁים אֵין יְדִיעָתָן מְכֻוֶּנֶת לְהִתְלַמֵּד אֶלָּא הֵן מוֹצִיאוֹת דִּבְרֵי תּוֹרָה לְדִבְרֵי הֶבְאי לְפִי עֲנִיּוּת דַּעְתָּן. אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַמְלַמֵּד אֶת בִּתּוֹ תּוֹרָה כְּאִלּוּ לִמְּדָהּ תִּפְלוּת. בַּמֶּה

דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבְּעַל פֶּה אֲבָל תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב לֹא יְלַמֵּד אוֹתָהּ לַכַּתְחִלָּה וְאִם לִמְּדָהּ אֵינוֹ כְּמְלַמְּדָהּ תִּפְלוּת:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ע"ב

יִהְיוּ דְבָרָיו מוּעָטִין וְקוֹל נָמוּךְ וּמְעַט שְׂחוֹק וּמְעַט שְׁבוּעוֹת הַשֵּׁם אֲפִילוּ עַל הָאֱמֶת וְלֹא יַעֲבוֹר עַל לְשׁוֹנוֹ כָּזֶב וְלֹא יֵשֵׁב בְּסוֹד מְשַׂחֲקִים כְּאָמוּר בְּיִרְמְיָה לֹא יָשַׁבְתִּי בְּסוֹד מְשַׂחֲקִים וְאֶעְלֹז מִפְּנֵי יָדְךָ בָּדָד יָשַׁבְתִּי כִּי זַעַם מִלֵּאתָנִי. וּכְשֶׁקּוֹרֵא בַּתּוֹרָה וּבַנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים וּבְתַלְמוּד וְרוֹאֶה הַגְּמוּל וְהָעוֹנֶשׁ וְיוֹדֵעַ כִּי עָצְמוּ מַעֲשָׂיו יִכָּנַע וְיַשְׁפִּיל עַצְמוֹ וְיִירַךְ לְבָבוֹ וְיִירָא מֵעוֹנֶשׁ הַדָּבָר וְיָשׁוּב כְּמוֹ יֹאשִׁיָּהוּ אֲשֶׁר קָרַע אֶת בְּגָדָיו וְהֵשִׁיב לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַעַן רַךְ לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפָּנַי. הַכְנִיעָה הִיא עֲנָוָה מוֹשֵׁל בְּמַעֲשָׂיו וּבְרוּחוֹ כְּשֶׁמְּבַזִּין אוֹתוֹ וְהַיְכוֹלֶת בְּיָדוֹ לְהִנָּקֵם וּמַעֲנָוָה וְשִׁפְלוּת שׁוֹתֵק וְסוֹבֵל וְאִם יִקָּרֵהוּ מִקְרֶה וּפְגָעִים בּוֹ אוֹ בְּמָמוֹנוֹ אוֹ בְּבָנָיו אוֹ בְּקֵרוֹבָיו יַצְדִּיק הַדִּין יִסְגּוֹר פִּיו מִלְּדַבֵּר וְלִבּוֹ מִלְּהַרְהֵר כְּמוֹ וַיִּדֹּם אַהֲרֹן וְאִם יִשְׁבְּחוּהוּ בְּנֵי אָדָם יֹאמַר אַל תִּשְׁבְּחוּנִי כִּי פְּשָׁעַי אֲנִי אֵדָע:

ויצא יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(כ) וַיִּדַּר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וּשְׁמָרַנִי בַּדֶּרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אָנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבֶגֶד לִלְבֹּשׁ: וְקִיים יַעֲקֹב קָיִם לְמֵימָר אִם יְהֵא מֵימְרָא דַּיְיָ בְּסַעְדִּי וְיִטְרִינַנִּי בְּאָרְחָא הָדֵין דִּי אֲנָא אָזֵל וְיִתֶּן לִי לַחְמָא (נ"י לְחֵם)לְמֵיכַל וּכְסוּ לְמִלְבַּשׁ: (כא) וְשַׁבְתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה יְהוָה לִי לֵאלֹהִים: וְאִתּוּב בְּשְׁלֵם לְבֵית אַבָּא וְיהֵא מֵימְרָא דַּיְיָ לִי לֵאלָהָא: רש"י ושבתי. כמו שאמר לי (פסוק טו) והשיבותיך אל האדמה: בשלום. שלם מן החטא, שלא אלמד מדרכי לבן: והיה ה' לי לאלהים. שיחול שמו עלי מתחלה ועד סוף, שלא ימצא פסול בזרעי, כמו שנאמר (פסוק טו) אשר דברתי לך, והבטחה זו הבטיח לאברהם, שנאמר (שם יז ז) להיות לך לאלהים ולזרעך אחריך:

(כב) וְהָאֶבֶן הַזֹּאת אֲשֶׁר שַׂמְתִּי מַצֵּבָה יִהְיֶה בֵּית אֱלֹהִים וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עַשֵּׂר אֲעַשְּׂרֶנּוּ לָךְ: וַאֲבָנָא הָדָא דִּי שַׂוִּיתִי קָמָא תְּהֵי דִּי אֵהֵי פָּלַח עֲלַהּ קֳדָם יְיָ וְכֹל דִּי תִתֶּן לִי חַד מִן עַשְׂרָא אַפְרְשִׁנֵּהּ קֳדָמָךְ:

רש"י והאבן הזאת. כך תפרש וי"ו זו של והאבן, אם תעשה לי את אלה, אף אני אעשה זאת: והאבן הזאת אשר שמתי מצבה וגו' . כתרגומו אהי פלח עלה קדם ה' וכן עשה

בשובו מפדן ארם, כשאמר לו (לקמן לה א) קום עלה בית אל, מה נאמר שם (שם יד) ויצב יעקב מצבה וגו' ויסך עליה נסך:

כט (א) **שני** וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב רַגְלָיו וַיֵּלֶךְ אַרְצָה בְּנֵי קֶדֶם: וּנְטַל יַעֲקֹב רַגְלוֹהִי (נ"י רִיגְלוֹהִי)וַאֲזַל לְאַרַע בְּנֵי מַדִינָחָא:

רש"י וישא יעקב רגליו. משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת. כך מפרש בבראשית רבה (ע ח) :

(ב) וַיַּרְא וְהִנֵּה בְאֵר בַּשָּׂדֶה וְהִנֵּה שָׁם שְׁלֹשָׁה עֲדְרֵי צֹאן רֹבְצִים עָלֶיהָ כִּי מִן הַבְּאֵר הַהִוא יַשְׁקוּ הָעֲדָרִים וְהָאֶבֶן גְּדֹלָה עַל פִּי הַבְּאֵר: וַחֲזָא וְהָא בֵירָא בְחַקְלָא וְהָא תַמָּן תְּלָתָא עֲדָרִין דְּעָן רְבִיעִין עָלַהּ אֲרֵי מִן בֵּירָא הַהִיא מַשְׁקָן עֲדָרַיָּא וְאַבְנָא רַבְּתָא עַל פּוּמָא דְבֵירָא:

רש"י ישקו העדרים. משקים הרועים את העדרים, והמקרא דבר בלשון קצרה:

נביאים - הושע - פרק יב

(ו) וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ: נְבִיָּא אֵימַר לְהוֹן הוּא יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת דְּאִתְגְּלֵי עַל אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב וּכְמָא דַּאֲמִיר עַל יְדֵי מֹשֶׁה דְּכָרְנֵיהּ לְכָל דָּר וָדָר:

רש"י **וה' אלהי הצבאות ה' זכרו** . כאשר הייתי מאז כן אני עתה ואם הייתם הולכים עמי בתמימות כיעקב אביכם הייתי נוהג עמכם כאשר נהגתי עמו :

(ז) וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד: וְאַתְּ בְּפוּלְחָנָא דֶּאֱלָהָךְ תְּתְקַף חְסְדָּא וְדִינָא טַר וּסְבַר לְפוּרְקָנָא דֶּאֱלָהָךְ תְּדִירָא:

רש"י **ואתה באלהיך תשוב** . בהבטחתו ובמשענתו שהוא מבטיחך אתה יכול לסמוך ותשוב אליו רק חסד ומשפט שמור ומובטח אתה לקוות לישעו תמיד :

(ח) כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לְעָשֹׁק אָהֵב: לָא תֶהֱוֵין כְּתַגָּרִין דְּבִידֵיהוֹן מֹאזְנַן דְּיַנְכִיל לְמֵינַס רְחִימִין:

רש"י **כנען בידו מאזני מרמה** . אתם סמוכים על בצעכם שאתם סוחרים ורמאים ועל עשריכם אתם אומרים אך עשרתי ולא אעבוד את הקב"ה :

(ט) וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ לִי עָוֹן אֲשֶׁר חֵטְא: וַאֲמָרוּ דְּבֵית אֶפְרַיִם בְּרַם עֲתַרְנָא אַשְׁכַּחְנָא אוֹנִיס לָנָא נְבִיָּא אֵימַר לְהוֹן כָּל עוּתַרְכוֹן לָא יִתְקַיְּמִים לְכוֹן בְּיוֹם תּוּשְׁלֻמַת חוֹבִין:

רש"י **מצאתי און לי** . און כח ומדרש אגדה היה דורש רבי שמעון זצ"ל מצאתי און לי מצאתי לי שטר חוב שיש לי מלכות על ישראל וילכו גם אחיו ויפלו וגו' הננו לך לעבדים (שם נ) און לי דיני שטר כמו כותבין עליו אונו וכמו באוני אחד ובטימי אחת בב"ר וזה פירושו ויאמר אפרים אך עשרתי מצאתי און לי ירבעם בן נבט שהיה משבט אפרים מתפאר בעצמו ואומר אך עשרתי מצאתי און לי שטר אחד שכל ישראל עבדים לי שאבי

קנה אותם דכתיב וילכו גם אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים ומה שקנה עבד קנה רבו וכל ממונם שלי לפיכך אין בי חטא אם אטול כל אשר להם כי הם עבדי מה כתיב אחריו ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרים (שמות כ) גדולה הבאה לאביך במצרים מאתי היתה אמר הקב"ה הננו לך לעבדים לא שכחת אבל אנכי ה' אלהיך שנא' בעשרת הדברות שכחת שהעמדת שני עגלים א' בבית אל וא' בדן ולענין פשוטו של מקר' אתה אומ' מצאתי און לי ע"י עושק ומאזני מרמה ואנכי ה' אלהיך מארץ מצרי' שם הבחנתי בין טיפה של בכור לטיפה שאינ' של בכור אף אני היודע ונפרע ממאזני מרמה העשויין מבלי הבין ומהטומן משקלותיו במלח כדי לרמות : **כל יגיעי לא ימצאו לי** . טוב לך אם אמרת בלבך כל ממוני לא יהא בו ספוק לכפר על עוני אשר חטאתי כן תרגם יונתן נביא אמר להון כל עותריכון לא יתקיים לכון ביום תושלמת חוביכון : **לא ימצאו** . לא יספיקו כמו (במדבר יא) ומצא להם ולא יתכן לפרש כל יגיעי כל היגיעים לבקש עוני ולא ימצא לי עון שאם כן היה ראוי לכתוב כל יגיע בלא יו"ד ולנקוד בציר"י אבל עתה אינו ל' יגע אלא לשון יגיע :

(י) וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָּאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד: וַאֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְּאַפֵּקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עוֹד אוֹתְבִינָךְ בְּמַשְׁכְּנִין כְּיוֹמֵי קֶדֶם:

רש"י **עוד אושיבך באהלים** . אכרית מתוכך סוחרי מרמה ואושיבך באהלים אעמיד מתוכך תלמידים עוסקי' בתורה : **כימי מועד** . כימי מועד הראשון שהיה יעקב איש תם יושב אוהלים :

כתובים - משלי - פרק ו

(כז) הֲיַחְתֶּה אִישׁ אֵשׁ בְּחֵיקוֹ וּבְגָדָיו לֹא תִשָּׂרַפְנָה: דִּלְמָא סָיֵם בַּר נָשָׁא נוּרָא בְעוּבֵיהּ וּלְבוּשֵׁיהּ לָא יָקִיד:

רש"י **היחתה איש** . הישאב איש גחלים בשפולי בגדיו ולא ישרפו כל לשון חתיית גחלים לשון שאיבה הוא כמשמעה כשממלא הכלי בתוך המדורה :

(כח) אִם יְהַלֵּךְ אִישׁ עַל הַגֶּחָלִים וְרַגְלָיו לֹא תִכְוֶינָה: אִי דִלְמָא מְהַלֵּךְ גַּבְרָא עֲלַוֵי גּוּמְרֵי וְרִגְלוֹי לָא מְתְכְּוִין: (כט) כֵּן הַבָּא אֶל אֵשֶׁת רֵעֵהוּ לֹא יִנָּקֶה כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהּ: הֵיכְנָא מַה דְּעָאֵל עַל אִתַּת חַבְרֵיהּ לְמַגּוּר עִמָּהּ לָא נְזַכֵּי כָּל מַן דְּקָרֵיב בַּהּ:

רש"י **אל אשת רעהו** . כמשמעו ואף על ע"ג יש לדרשה שהיא מיוחדת ללא לך :

(ל) לֹא יָבוּזוּ לַגַּנָּב כִּי יִגְנוֹב לְמַלֵּא נַפְשׁוֹ כִּי יִרְעָב: לָא לְמִתְדַּמְּרוּ לְגַנָּבָא דְּגָנֵב דְּתִשְׁתַּבַּע נַפְשֵׁיהּ מְטוּל דְּכָפֵן:

רש"י **לא יבוזו** . וגו' :

(לא) וְנִמְצָא יְשַׁלֵּם שִׁבְעָתַיִם אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן: וּמַן דְּמִשְׁתְּכַח פָּרֵיעַ חַד בְּשִׁבְעָה וְכוּלֵּיהּ מַזָּלָא דְּבֵיתֵיהּ יָהֵיב:

רש"י **ונמצא ישלם** . וגו' : **את כל הון ביתו יתן** . ואפי' צריך למכור כל אשר לו על זה מכל מקום יש לו תקנה ומתחלה מחמת רעב עשה , אבל :

משנה יבמות פרק ז

א. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, הִכְנִיסָה לוֹ עַבְדֵי מְלוֹג וְעַבְדֵי צֹאן בָּרְזֶל, עַבְדֵי מְלוֹג לֹא יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה, עַבְדֵי צֹאן בָּרְזֶל יֹאכֵלוּ. וְאֵלּוּ הֵן עַבְדֵי מְלוֹג, אִם מֵתוּ, מֵתוּ לָהּ, וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לָהּ. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא חַיָּב בְּמְזוֹנוֹתָם, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה. וְאֵלּוּ הֵן עַבְדֵי צֹאן בָּרְזֶל, אִם מֵתוּ, מֵתוּ לוֹ, וְאִם הוֹתִירוּ, הוֹתִירוּ לוֹ. הוֹאִיל וְהוּא חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן, הֲרֵי אֵלּוּ יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה:

ברטנורה (א) **אלמנה לכהן גדול**: **עבדי מלוג**. מה שהאשה משיירת לעצמה ואינה כותבת בכתובתה, נקראים נכסי מלוג, שהבעל מולג אותם נכסים כמליגת התרנגולים, מפני שהוא אוכל פירות אותן נכסים, ואם פחתו פחתו לה ואם הותירו הותירו לה. ונכסי צאן ברזל הם הנכסים שהכניסה לו ומה שהוסיף הוא לה וכתבו בכתובה סך הכל קיבל עליו פלוני כך וכך בכתובתה. ולכך נקראים צאן ברזל, שהקרן קיים כברזל, שאם מתו כולן, חייב הבעל לשלם. ולפי שהיו רגילים לשום הצאן בשומת כך וכך והיה הרועה חייב באחריותן כפי השומא אפילו אם מתו כל הצאן, לכך נקראו הנכסים שהבעל מקבל עליו אחריותן נכסי צאן ברזל: **עבדי מלוג לא יאכלו**. לפי שהן שלה והיא חללה:

ב. בַּת יִשְׂרְאֵל שֶׁנִּסֵּת לַכֹּהֵן וְהִכְנִיסָה לוֹ עֲבָדִים, בֵּין עַבְדֵי מְלוֹג, בֵּין עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל, הֲרֵי אֵלּוּ יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה. וּבַת כֹּהֵן שֶׁנִּסֵּת לְיִשְׂרְאֵל, וְהִכְנִיסָה לוֹ, בֵּין עַבְדֵי מְלוֹג, בֵּין עַבְדֵי צֹאן בַּרְזֶל, הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה:

ברטנורה (ב) **בת ישראל שנישאת לכהן**. אפילו עבדי מלוג יאכלו, משום דהוי קנין כהן שקנה קנין, כלומר האשה שהיא קנינו של כהן קנתה אלו העבדים, וכתיב (ויקרא כ"ב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו, שאין ת"ל קנין כספו אלא למדרש הכי, וכהן כי יקנה קנין כספו נפש, שעבדו של כהן קנה נפש, הוא יאכל בו:

ג. בַּת יִשְׂרְאֵל שֶׁנִּסֵּת לַכֹּהֵן, וָמֵת, וְהִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת, לֹא יֹאכְלוּ עֲבָדֶיהָ בַּתְּרוּמָה, מִפְּנֵי חֶלְקוֹ שֶׁל עֻבָּר, שֶׁהָעֻבָּר פּוֹסֵל וְאֵינוֹ מַאֲכִיל, דִּבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי. אָמְרוּ לוֹ, מֵאַחַר שֶׁהֵעִדְּתָ לָנוּ עַל בַּת יִשְׂרְאֵל לְכֹהֵן, אַף בַּת כֹּהֵן לְכֹהֵן, וָמֵת, וְהִנִּיחָהּ מְעֻבֶּרֶת, לֹא יֹאכְלוּ עֲבָדֶיהָ בַּתְּרוּמָה, מִפְּנֵי חֶלְקוֹ שֶׁל עֻבָּר:

ברטנורה (ג) **והניחה מעוברת**. אע"פ שיש לה בנים ממנו והיא אוכלת בתרומה, לא יאכלו עבדי צאן ברזל בתרומה, לפי שהן של יורשין ויש לעובר חלק בהן ואין לעובר כח להאכילם בתרומה, אי משום דקסבר עובר במעי זרה זר הוא, אי משום דקסבר ילוד מאכיל, שאינו ילוד אינו מאכיל, דכתיב (ויקרא כ"ב) ויליד ביתו הם יאכלו וקרי ביה הם יאכילו: **שהעובר פוסל**. אם בת כהן לישראל היא והניחה מעוברת ואין לה בן אחר פוסלה מלשוב לבית אביה: **ואינו מאכיל**. שאם היתה בת ישראל לכהן והניחה מעוברת אין בעובר כח להאכילה, והוא הדין לעבדיו: **אף בת כהן לכהן כו'**. כיון דאמרת שאינו ילוד אינו מאכיל, אף בת כהן לכהן אין העבדים אוכלים בתרומה מפני חלקו של עובר, שהרי עבדיו הן ואינן אוכלין אלא בשבילו והוא אין בו כח להאכיל. ואין הלכה כר' יוסי: **ד**. הָעֻבָּר, וְהַיָּבָם, וְהָאֲרוּסִין, וְהַחֵרֵשׁ, וּבֶן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, פּוֹסְלִין וְלֹא מַאֲכִילִין. סָפֵק שֶׁהוּא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד סָפֵק שֶׁאֵינוֹ, סָפֵק הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת סָפֵק לֹא הֵבִיא, נָפַל הַבַּיִת עָלָיו וְעַל בַּת אָחִיו וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵת רִאשׁוֹן, צָרָתָהּ חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת:

ברטנורה (ד) **העובר והיבם וכו'**. האי עובר אי בת כהן לישראל היא, פוסל, דכתיב בנעוריה, פרט למעוברת. אי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל, דשאינו ילוד אינו מאכיל: **והיבם**. אי בת כהן לישראל היא, פוסל לה, ושבה אל בית אביה כתיב (שם) פרט לשומרת יבם שאינה יכולה לשוב שהיא אגודה ביבמה. ואי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, קנין כספו אמר רחמנא וזו קנין אחיו היא: **והארוסין**. אי בת כהן לישראל היא, פסיל לה, דקני לה בהויה, ומשעת הויה אפסילה לה, כדכתיב (שם) ובת כהן כי תהיה לאיש זר. אי בת ישראל לכהן, לא מאכיל לה, גזירה שמא ימזגו לה כוס יין של תרומה בבית אביה ותשקה לאחיה ולאחיותיה: **והחרש**. אי בת כהן לישראל היא, פסל לה, דהא קנאה בתקנתא דרבנן. ואי בת ישראל לכהן היא, לא מאכיל לה, דקנין כספו אמר רחמנא וחרש מדאורייתא לא קני: **ובן תשע שנים ויום אחד וכו'**. אחד מן הפסולים לכהונה שהוא בן תשע שנים ויום אחד ובא על הכהנת או על הלויה או על בת ישראל, פסלה מלאכול בתרומה, שבן תשע שנים ויום אחד ביאתו ביאה ונתחללה בבעילתו. ואי בת ישראל נישאת לכהן בן תשע שנים ויום אחד, אינו מאכילה בתרומה, שאין קנינו קנין גמור: **וכן ספק בן תשע שנים וכו'**. דינו כבן תשע ודאי ופוסל: ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא. קטן שקידש את האשה, ספק הביא שתי שערות ספק לא הביא וקדושיה קדושי ספק, אשתו חולצת ולא מתיבמת: **נפל הבית עליו ועל בת אחיו**. שהיא אשתו. ספק הוא מת ראשון ונפלו שתיהן ליבום לפני אחיו ופטורה צרתה משום צרת הבת, ספק היא מתה ראשונה ובשעת נפילה ליבום לא הואי צרתה צרת ערוה כדתנן וכולן אם

מתו או מיאנו וכו' צרותיהן מותרות. צרתה חולצת ולא מתיבמת. ואיידי דאיירי בספיקי לחומרא תני להא בהדייהו:

ה. הָאוֹנֵס, וְהַמְפַתֶּה, וְהַשׁוֹטֶה, לֹא פוֹסְלִים וְלֹא מַאֲכִילִים. וְאִם אֵינָם רְאוּיִין לָבוֹא בְּיִשְׂרָאֵל, הֲרֵי אֵלּוּ פוֹסְלִין. כֵּיצַד, יִשְׂרָאֵל שֶׁבָּא עַל בַּת כֹּהֵן, תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. עֶבְרָה לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. נֶחְתַּךְ הָעֻבָּר בְּמֵעֶיהָ, תֹּאכַל. כֹּהֵן שֶׁבָּא עַל בַּת יִשְׂרָאֵל, לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. עֶבְרָה, לֹא תֹּאכַל. יָלְדָה, תֹּאכַל. נִמְצָא כֹּחוֹ שֶׁל בֶּן גָּדוֹל מִשֶּׁל אָב. הָעֶבֶד פּוֹסֵל מִשּׁוּם בִּיאָה, וְאֵינוֹ פוֹסֵל מִשּׁוּם זֶרַע. כֵּיצַד, בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן, בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בֵּן, הֲרֵי זֶה עֶבֶד. הָיְתָה אֵם אָבִיו בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. מַמְזֵר פּוֹסֵל וּמַאֲכִיל. כֵּיצַד, בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן, וּבַת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בַת, וְהָלְכָה הַבַּת וְנִשֵּׂאת לְעֶבֶד, אוֹ לַגֵּר, וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בֵּן, הֲרֵי זֶה מַמְזֵר הָיְתָה אֵם אִמּוֹ בַּת יִשְׂרָאֵל לַכֹּהֵן, תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה:

ברטנורה (ה) **והשוטה**. אפילו ע"י חופה וקידושין לא פוסל ולא מאכיל, שאין קנינו קנין: **נחתך העובר שבמעיה תאכל**. מיד. והוא הדין אם ילדתו ומת: **עיברה לא תאכל**. שהעובר אינו מאכיל: **גדול משל אב**. שהבועל אינו מאכיל לפי שלא בא עליה לשם קדושין ולאו קנינו היא, ובנו מאכיל: **העבד פוסל משום ביאה**. אם בא על הכהנת פסלה מלאכול בתרומה: **ואינו פוסל משום זרע**. אם יש לה זרע לבת כהן מישראל כשר: **נכבש**. נדחק ובא עליה: **הרי זה עבד**. שולד שפחה כמוה: היתה אם אביו בת כהן לישראל תאכל בתרומה. אם מת אביו, אף על גב דהולד קיים ובעלמא ולד פוסל, האי לא פסיל, דלאו בתר אבוה שדינן ליה דלאו זרע הוא:

ו. כֹּהֵן גָּדוֹל פְּעָמִים שֶׁהוּא פּוֹסֵל. כֵּיצַד, בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בַת, וְהָלְכָה הַבַּת וְנִסֵּת לַכֹּהֵן, וְיָלְדָה הֵימֶנּוּ בֵּן, הֲרֵי זֶה רָאוּי לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל עִמֵּד וּמְשַׁמֵּשׁ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, מַאֲכִיל אֶת אִמּוֹ וּפוֹסֵל אֶת אֵם אִמּוֹ, וְזֹאת אוֹמֶרֶת, לֹא כִבְנֵי כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהוּא פּוֹסְלֵנִי מִן הַתְּרוּמָה:

ברטנורה (ו) **ופוסל את אם אמו**. דאי לאו הוא, היתה אם אמו חוזרת לתרומה דבית אביה לאחר מיתת בתה. וכל זמן שזה קיים אינה חוזרת לתרומה דכתיב (ויקרא כ"ב) וזרע אין לה, עיין עליה, או בת בת הבת, או בן בן הבן, או בת בת הבן עד סוף כל הדורות: **לא כבני כהן גדול**. כלומר לא ירבו כמותו בישראל שהוא פוסלני מן התרומה:

גמרא יבמות דף ס"ג ע"ב

כְּתוּב בְּסֵפֶר בֶּן סִירָא אִשָּׁה טוֹבָה מַתָּנָה טוֹבָה לְבַעְלָהּ וּכְתִיב אִשָּׁה טוֹבָה בְּחֵיק יִרָא אֱלֹהִים תִּנָּתֵן. אִשָּׁה רָעָה צָרַעַת לְבַעְלָהּ מָאי תַּקַּנְתֵּיהּ יְגָרְשֶׁנָּה וְיִתְרַפֵּא מִצָּרַעְתּוֹ. אִשָּׁה יָפָה אַשְׁרֵי בַעְלָהּ מִסְפַּר יָמָיו כְּפָלִים הָעֻלָּם עֵינֵיךְ מֵאֶשֶׁת חֵן פֶּן תִּלָּכֵד בִּמְצוּדָתָהּ אַל תֵּט אֵצֶל בַּעְלָהּ לְמָסוֹךְ עִמּוֹ יַיִן וְשֵׁכָר כִּי בְתֹאַר אִשָּׁה יָפָה רַבִּים הוּשְׁחֲתוּ וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ רַבִּים הָיוּ פְּצָעֶי רוֹכֵל הַמְרַגִּילִים לְדָבָר עֶרְוָה כְּנִיצוֹץ מַבְעִיר גַּחֶלֶת כְּכְלוּב מָלֵא עוֹף כֵּן בָּתֵּיהֶם מְלֵאִים מִרְמָה אַל תְּצַר צָרַת מָחָר כִּי לֹא תֵדַע מַה יֵּלֶד יוֹם שֶׁמָּא מָחָר בָּא וְאֵינֶנּוּ נִמְצָא מִצְטַעֵר עַל עוֹלָם שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ מְנַע רַבִּים מִתּוֹךְ בֵּיתֶךָ וְלֹא הַכֹּל תָּבִיא בֵּיתֶךָ רַבִּים יִהְיוּ דוֹרְשֵׁי שְׁלוֹמֶךָ גַּלֵּה סוֹד לְאֶחָד מֵאֶלֶף. אָמַר רַב אָסֵי אֵין בֶּן דָּוִד בָּא עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַנְּשָׁמוֹת שֶׁבַּגּוּף שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נ"ח) כִּי רוּחַ מִלְּפָנַי יַעֲטוֹף וּנְשָׁמוֹת אֲנִי עָשִׂיתִי. תַּנְיָא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל יְהוּדִי שֶׁאֵין עוֹסֵק בְּפְרִיָה וְרִבְיָה כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ט') שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם בָּאָדָם דָּמוֹ יִשָּׁפֵךְ וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. רִבִּי יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּאִלּוּ מְמַעֵט הַדְּמוּת שֶׁנֶּאֱמַר (שם) כִּי בְצֶלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ וְגוֹ'. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים וּמְמַעֵט הַדְּמוּת שֶׁנֶּאֱמַר וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי יֵשׁ נָאֶה דוֹרֵשׁ וְנָאֶה מְקַיֵּים. נָאֶה מְקַיֵּים וְאֵין נָאֶה דוֹרֵשׁ וְאַתָּה נָאֶה דוֹרֵשׁ וְאֵין נָאֶה מְקַיֵּים. אָמַר לָהֶם בֶּן עַזַּאי וּמָה אֶעֱשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חָשְׁקָה בַּתּוֹרָה אֶפְשַׁר לְעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּים עַל יְדֵי אֲחֵרִים. תַּנְיָא אִידָךְ רִבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּפְרִיָה וְרִבְיָה כְּאִלּוּ שׁוֹפֵךְ דָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם) שׁוֹפֵךְ דַּם הָאָדָם. וְסָמִיךְ לֵיהּ וְאַתֶּם פְּרוּ וּרְבוּ. רִבִּי אֱלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה אוֹמֵר כְּאִלּוּ מְמַעֵט אֶת הַדְּמוּת בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר וְכוּלִי. אָמְרוּ לוֹ לְבֶן עַזַּאי וְכוּלִי. תָּנוּ רַבָּנָן (במדבר י') וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל מְלַמֵּד שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל פָּחוּת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת מִיִּשְׂרָאֵל הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד וְזֶה לֹא עָסַק בְּפְרִיָה וְרִבְיָה לֹא נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לִשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. אַבָּא חָנָן אָמַר מִשּׁוּם רִבִּי אֱלִיעֶזֶר חַיֵּיב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם ג') וּבָנִים לֹא הָיוּ לָהֶם הָא הָיוּ לָהֶם בָּנִים לֹא מֵתוּ. אֲחֵרִים אוֹמְרִים גּוֹרֵם לִשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י"ז) לִהְיוֹת לְךָ לֵאלֹהִים וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ. בִּזְמַן שֶׁזַּרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ שְׁכִינָה שׁוֹרָה אֵין זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ עַל מִי שׁוֹרָה עַל הָעֵצִים וְעַל הָאֲבָנִים:

רש"י **מספר ימיו כפלים**. כלומר שמח בחלקו ודומה לו כאלו ימיו כפלים: **מאשת חן**. של אחרים: **רוכל**. המוכר בשמים לנשים להתקשט בהם ומצוי בו ניאוף ובא בעלה ופצעו: **כניצוץ**. אש המבעיר גחלת. כן יצרו מבעירו: **ככלוב**. קן עופות: **מחר**. מת ואיננו בעולם ולא יראה אותה דאגה שהוא מיצר ודואג עליה ונמצא שנצטער אתמול על עולם שאינו

שלו: **גוף**. פרגוד שחוצץ בין שכינה למלאכי' ושם רוחות ונשמות נתונות שנבראו מששת ימי בראשית העתידות להנתן בגופים העתידות להבראות: **שנ' כי רוח מלפני יעטוף**. הגאולה ונשמות שאני עשיתי: **יעטוף**. לשון עכבה כדכתיב והיו העטופים ללבן. ורישא משתעי בגאולה כי לא לעולם אריב וגו': **ואתם פרו ורבו**. בתריה דתרווייהו כתיב הלכך כמו שעשה שתיהן הוא:

זוהר ויצא דף קנ"ו ע"א

וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה רַבִּי יִצְחָק פָּתַח וְאָמַר (תהלים ק"ד) מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ כֻּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ הַאי קְרָא אוֹקְמוּהָ בְּכַמָּה אֲתַר, אֶלָּא מַאן יָכִיל לְמִמְנֵי עוֹבָדוֹי דְּקב"ה, דְּהָא כַּמָּה חֵילִין וּמְשַׁרְיָן מְשַׁנְיָן דָּא מִן דָּא דְּלֵית לוֹן חוּשְׁבָּנָא וְכֻלְּהוּ בְּזִמְנָא חָדָא כְּמַרְזֵפָא דְּאַפִּיק זִיקִין לְכָל סְטָרִין בְּזִמְנָא חָדָא כָּךְ קב"ה אַפִּיק כַּמָּה זִינִין וּמְשַׁרְיָן מְשַׁנְיָן דָּא מִן דָּא דְּלֵית לוֹן חוּשְׁבָּנָא וְכֻלְּהוּ בְּזִמְנָא חָדָא, תָּא חֲזֵי בְּדִבּוּרָא וּבְרוּחָא כַּחֲדָא אִתְעֲבִיד עָלְמָא דִּכְתִיב (שם ל"ג) בִּדְבַר יְיָ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, בִּדְבַר יְיָ דָּא דִּבּוּרָא, וּבְרוּחַ פִּיו דָּא רוּחָא, דָּא בְּלָא דָּא לָא אָזִיל וְאִתְכַּלִּיל דָּא בְּדָא וְנָפִיק מִנַּיְהוּ כַּמָּה חֵילִין לְחֵילִין וּמְשַׁרְיָן לְמִשְׁרְיָן וְכוּלָּא בְּזִמְנָא חָדָא, תָּא חֲזֵי כַּד בָּעָא קב"ה לְמִבְרֵי עָלְמִין אַפִּיק חַד נְהוֹרָא סְתִימָאָה דְּמִן הַהוּא נְהוֹרָא נָפְקִין וְנָהֲרִין כָּל אִנּוּן נְהוֹרִין דְּאִתְגַּלְיָן וּמֵהַהוּא נְהוֹרָא נָפְקִין וְאִתְפַּשָּׁטוּ וְאִתְעֲבִידוּ שְׁאַר נְהוֹרִין וְאִיהוּ עָלְמָא עִלָּאָה, תּוּ אִתְפַּשַּׁט הַאי נְהוֹרָא עִלָּאָה וְעָבַד אוּמָנָא נְהוֹרָא דִּלָּא נָהִיר וְעָבִיד עָלְמָא תַּתָּאָה, וּבְגִין דְּאִיהוּ נְהוֹרָא דִּלָּא נָהִיר בָּעֵי לְאִתְקַשָּׁרָא לְעֵילָּא בָּעֵי לְאִתְקַשָּׁרָא לְתַתָּא וּבְקִשּׁוּרָא דִּלְתַתָּא אִתְקַשַּׁר לְאִתְנַהֲרָא בְּקִשּׁוּרָא דִּלְעֵילָּא וְהַאי נְהוֹרָא דִּלָּא נָהִיר בְּקִשּׁוּרָא דִּלְעֵילָּא אַפִּיק כָּל חֵילִין וּמְשַׁרְיָן לְזִינִין סַגִּיאִין הֲדָא הוּא דִּכְתִיב מָה רַבּוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ וְגוֹ' וְכָל מַה דִּי בְּאַרְעָא הָכִי נַמִּי לְעֵילָּא וְלֵית לָךְ מִלָּה זְעִירָא בְּהַאי עָלְמָא דִּלָּא תַּלְיָא בְּמִלָּה אָחֳרָא עִלָּאָה דְּאִתְפַּקְּדָא עֲלֵיהּ לְעֵילָּא בְּגִין דְּכֻלָּא אִתְאֲחַד דָּא בְּדָא:

תרגום הזוהר וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וְגוֹ' דּוּדָאִים בַּשָּׂדֶה. רַבִּי יִצְחָק פָּתַח וְאָמַר, (תהלים קד) מָה רַבּוּ וְגוֹ' מָלְאָה הָאָרֶץ קִנְיָנֶךָ. מִקְרָא זֶה בֵּאֲרוּהוּ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. אֶלָּא מִי יָכוֹל לְסַפֵּר מַעֲשָׂיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי כַּמָּה צְבָאוֹת וּמַחֲנוֹת שֶׁל מַדְרֵגוֹת וּמַלְאָכִים הַמְשׁוּנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁאֵין לָהֶם מִסְפָּר. וְאוֹמֵר, אַף עַל פִּי שֶׁמְּשׁוּנִים זֶה מִזֶּה, יָצְאוּ כֻּלָּם בְּזִמָּן אֶחָד, בְּבַת אַחַת, כְּפַטִּישׁ הַמַּכֶּה עַל אֶבֶן, אוֹ עַל בַּרְזֶל מְלוּבָּן, שֶׁמּוֹצִיא נִצוֹצוֹת לְכָל צַד בְּבַת אַחַת. כָּךְ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹצִיא כַּמָּה מִינִים וּמַחֲנוֹת מְשׁוּנִים זֶה מִזֶּה, שֶׁאֵין לָהֶם מִסְפָּר, וְכֻלָּם בְּבַת אַחַת. בֹּא וּרְאֵה, בְּדִבּוּר וְרוּחַ בְּיַחַד, נַעֲשָׂה הָעוֹלָם. שֶׁכָּתוּב, בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ, וּבְרוּחַ פִּיו כָּל

צְבָאָם. בְּדָבַר ה', זֶהוּ דִּבּוּר וּבְרוּחַ פִּיו, זֶהוּ רוּחַ. זֶה בִּלְי זֶה אֵינוֹ הוֹלֵךְ, וְנִכְלְלוּ זֶה מִזֶּה, וְיָצְאוּ מֵהֶם כַּמָּה צְבָאוֹת לִצְבָאוֹת, וּמַחֲנוֹת לְמַחֲנוֹת הַמְּשׁוּנִים זֶה מִזֶּה בְּהֶאָרָתָם וְכֻלָּם בִּזְמַן אֶחָד. בֹּא וּרְאֵה, כְּשֶׁרָצָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹא הָעוֹלָמוֹת, הוֹצִיא אוֹר סָתוּם אֶחָד, שֶׁמִּן הָאוֹר הַהוּא יוֹצְאִים וּמְאִירִים כָּל הָאוֹרוֹת הַנִּגְלִים. וּמֵאוֹתוֹ הָאוֹר יָצְאוּ וְנִתְפַּשְּׁטוּ וְנַעֲשׂוּ שְׁאָר הָאוֹרוֹת, וְהוּא עוֹלָם הָעֶלְיוֹן. עוֹד נִתְפַּשֵּׁט אוֹר הָעֶלְיוֹן הַזֶּה, וְהָאוּמָן, עָשָׂה אוֹר שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר. וְעָשָׂה אֶת עוֹלָם הַתַּחְתּוֹן, וּמְשׁוּם שֶׁהוּא אוֹר שֶׁאֵינוֹ מֵאִיר, הוּא צָרִיךְ לְהִתְקַשֵּׁר לְמַעְלָה וְצָרִיךְ לְהִתְקַשֵּׁר לְמַטָּה, וְעַל יְדֵי קֶשֶׁר שֶׁל מַטָּה הוּא מִתְקַשֵּׁר לְהָאִיר בְּקֶשֶׁר שֶׁל מַעְלָה. וְכָל מַה שֶּׁיֵּשׁ בָּאָרֶץ יֵשׁ גַּם כֵּן לְמַעְלָה, וְאֵין לְךָ דָּבָר קָטָן בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁאֵינוֹ תָּלוּי בְּדָבָר אַחֵר, עֶלְיוֹן, הַמְמוּנֶה עָלָיו מִלְּמַעְלָה, וְעַל כֵּן כְּשֶׁנִּתְעוֹרֵר דָּבָר לְמַטָּה, נִתְעוֹרֵר מִקּוֹדֶם הַשֹּׁרֶשׁ שֶׁלּוֹ הַמְמוּנֶה עָלָיו לְמַעְלָה, כִּי הַכֹּל מְיוּחָד זֶה בָּזֶה.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ג

א. בִּשְׁלֹשָׁה כְּתָרִים נִכְתְּרוּ יִשְׂרָאֵל כֶּתֶר תּוֹרָה וְכֶתֶר כְּהוּנָּה וְכֶתֶר מַלְכוּת כֶּתֶר כְּהוּנָּה זָכָה בָּהּ אַהֲרֹן שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ"ה) וְהָיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהוּנַּת עוֹלָם. כֶּתֶר מַלְכוּת זָכָה בָּהּ דָּוִד שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ"ט) זַרְעוֹ לְעוֹלָם יִהְיֶה וְכִסְאוֹ כַּשֶּׁמֶשׁ נֶגְדִּי. כֶּתֶר תּוֹרָה הֲרֵי מוּנָּח וְעוֹמֵד וּמוּכָן לְכָל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל"ג) תּוֹרָה צִוָּה לָנוּ מֹשֶׁה מוֹרָשָׁה קְהִלַּת יַעֲקֹב כָּל מִי שֶׁיִּרְצֶה יָבֹא וְיִטּוֹל שְׁמָא תֹּאמַר שֶׁאוֹתָם הַכְּתָרִים גְּדוֹלִים מֵכֶּתֶר תּוֹרָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (משלי ח') בִּי מְלָכִים יִמְלוֹכוּ וְרוֹזְנִים יְחוֹקְקוּ צֶדֶק בִּי שָׂרִים יָשׂוֹרוּ הָא לְמַדְתָּ שֶׁכֶּתֶר תּוֹרָה גָּדוֹל מִשְּׁנֵיהֶם: **ב.** אָמְרוּ חֲכָמִים מֵמְזֵר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֶם לְכֹהֵן גָּדוֹל עַם הָאָרֶץ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ג') יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנַס לִפְנֵי וְלִפְנִים: **ג.** אֵין לְךָ מִצְוָה בְּכָל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד תַּלְמוּד תּוֹרָה אֶלָּא תַּלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כָּל הַמִּצְוֹת כֻּלָּן שֶׁהַתַּלְמוּד מֵבִיא לִידֵי מַעֲשֶׂה לְפִיכָךְ הַתַּלְמוּד קוֹדֶם לְמַעֲשֶׂה בְּכָל מָקוֹם:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ג'

אִם יִלְמוֹד אָדָם כָּל הַיּוֹם וִישַׁבֵּחַ בּוֹרְאוֹ וְיִגְבַּהּ לִבּוֹ בָּזֶה וּבְמִצְוֹתָיו יִכָּנַע וְיִחָשׁוֹב שֶׁמָּא חָטָאתִי וְיֹאמַר לִי כִּי תָבֹאוּ לֵרָאוֹת פָּנַי מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם מַה לְּךָ לְסַפֵּר חוּקַי וְאִם נִתְחַיֵּב כְּנֶגֶד חֲבֵירוֹ יוֹדֶה לוֹ כְּמוֹ צָדְקָה מִמֶּנִּי וְאִם סִפֵּר עָלָיו שֶׁקֶר לֹא יַכְלִימֶנּוּ וְלֹא יִכְעוֹס עָלָיו וְאִם הוּא עָשִׁיר וְנָאֶה וּמְכֻבָּד צָרִיךְ לְהַכְנִיעַ וּלְהַשְׁפִּיל רוּחוֹ וְאָז יְשַׁבְּחֻנּוּ הַבּוֹרֵא כְּמוֹ (בראשית י"ג) הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם לְפִי שֶׁאָמַר וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר וְכֵן מֹשֶׁה (שמות ט"ז) וְנַחְנוּ מָה וְכֵן דָּוִד אָמַר (תהלים ל"ב) וְאָנֹכִי תוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ כִּי אֵין רָאוּי לְעֶבֶד לְהַגְבִּיהַּ רוּחוֹ כְּנֶגֶד אֲדוֹנוֹ כְּדִכְתִיב (מלאכי א') אִם אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי כִּי אֵין טוֹבָה כְּמוֹ הַכְנִיעָה לִפְנֵי

אֲדוֹנוֹ וְנֶאֱמַר (בראשית ט"ז) שׁוּבִי אֶל גְּבִרְתֵּךְ וְהִתְעַנִּי תַּחַת יָדֶיהָ וְיִכָּנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא שְׁמִי עֲלֵיהֶם וּכְשֶׁאַתָּה מִתְפַּלֵּל הַכְנַע לִבְּךָ וְהַשְׁפֵּל רוּחֶךָ וַחֲשׁוֹב עָוֹנוֹתֶיךָ וְכוֵּין בִּתְפִלָּתְךָ בְּדֶמַע לִבְּךָ וְיִכּוֹנוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ עַל מַה שָּׁאַתָּה מוֹצִיא מִפִּיךָ וְאַל תְּמַהֵר וְכַוֵּין דַּעְתְּךָ פֶּן תְּכַזֵּב בִּתְפִלָּתְךָ כְּשֶׁתְּהַרְהֵר מַחֲשָׁבוֹת אֲחֵרוֹת וְתֹאמַר לְבָסוֹף (תהלים י"ט) יִהְיוּ לְרָצוֹן אִמְרֵי פִי וְהֶגְיוֹן לִבִּי לְפָנֶיךָ ה' צוּרִי וְגוֹאֲלִי:

ויצא יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(ג) וְנֶאֶסְפוּ שָׁמָּה כָּל הָעֲדָרִים וְגָלְלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקוּ אֶת הַצֹּאן וְהֵשִׁיבוּ אֶת הָאֶבֶן עַל פִּי הַבְּאֵר לִמְקֹמָהּ: וּמִתְכַּנְּשִׁין לְתַמָּן כָּל עֲדָרַיָּא וּמְגַנְּדְרִין יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וּמַשְׁקֶן יָת עָנָא וּמְתֵיבִין יָת אַבְנָא עַל פּוּמָא דְּבֵירָא לְאַתְרַהּ:

רש"י ונאספו. רגילים היו להאסף לפי שהיתה האבן גדולה: וגללו. וגוללין ותרגומו ומגנדרין, כל לשון הוה משתנה לדבר בלשון עתיד ובלשון עבר לפי שכל דבר ההוה תמיד כבר היה ועתיד להיות: והשיבו. תרגומו ומתיבין:

(ד) וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אַחַי מֵאַיִן אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנוּ: וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אַחַי מְנָן אַתּוּן וַאֲמָרוּ מֵחָרָן אֲנָחְנָא: (ה) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲיְדַעְתֶּם אֶת לָבָן בֶּן נָחוֹר וַיֹּאמְרוּ יָדָעְנוּ: וַאֲמַר לְהוֹן הֲיְדַעְתּוּן יָת לָבָן בַּר נָחוֹר וַאֲמָרוּ יְדָעְנָן: (ו) וַיֹּאמֶר לָהֶם הֲשָׁלוֹם לוֹ וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם וְהִנֵּה רָחֵל בִּתּוֹ בָּאָה עִם הַצֹּאן: וְאָמַר לְהוֹן הַשְׁלַם לֵהּ וַאֲמָרוּ שְׁלַם וְהָא רָחֵל בְּרַתֵּהּ אַתְיָא עִם עָנָא:

רש"י באה עם הצאן. הטעם באל"ף, ותרגומו אתיא. (פסוק ט) ורחל באה, הטעם למעלה בבי"ת ותרגומו אתת. הראשון לשון עושה, והשני לשון עשתה:

(ז) וַיֹּאמֶר הֵן עוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לֹא עֵת הֵאָסֵף הַמִּקְנֶה הַשְׁקוּ הַצֹּאן וּלְכוּ רְעוּ: וַאֲמַר הָא עוֹד יוֹמָא סַגִּי לָא עִדָּן לְמִכְנַשׁ בְּעִיר אַשְׁקוּ עָנָא וְאִזִילוּ רְעוּ:

רש"י הן עוד היום גדול. לפי שראה אותם רובצים, כסבור שרוצים לאסוף המקנה הביתה ולא ירעו עוד, אמר להם הן עוד היום גדול, כלומר אם שכירים אתם לא שלמתם פעלת היום, ואם הבהמות שלכם אף על פי כן לא עת האסף המקנה וגו' :

(ח) וַיֹּאמְרוּ לֹא נוּכַל עַד אֲשֶׁר יֵאָסְפוּ כָּל הָעֲדָרִים וְגָלֲלוּ אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וְהִשְׁקִינוּ הַצֹּאן: וַאֲמָרוּ לָא נְכוּל עַד דִּי יִתְכַּנְּשִׁין כָּל עֲדָרַיָּא וְיִגַּנְדְּרוּן יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְנַשְׁקֵי עָנָא:

רש"י לא נוכל. להשקות, לפי שהאבן גדולה: וגללו. זה מתורגם ויגנדרון, לפי שהוא לשון עתיד:

נביאים - הושע - פרק יב

(יא) וְדִבַּרְתִּי עַל הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה: וּמַלֵּילִית עִם נְבַיֵּיא וַאֲנָא נְבוּאָן אַסְגֵּיתִי וּבְיַד נְבַיֵּיא שְׁלְחִית:

רש"י **ודברתי על הנביאים** . להוכיח אתכם ולהחזיר אתכם למוטב : **וביד הנביאים אדמה** . נראיתי להם בכמה דומיות , ד"א אדמה להם דברי ע"י משלים כדי לישבם על שומעיהם :

(יב) אִם גִּלְעָד אָוֶן אַךְ שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זָבֵחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: אִם בְּגִלְעָד הֲווּ אֱנוּסִין בְּרַם בְּבֵית גַּלְגָּלָא תּוֹרִין לְטַעֲוָן דַּבָּחוּ אַף אֵיגוּרֵיהוֹן אַסְגִּיאוּ כְּיַגְרִין עַל תְּחוּמֵי חַקְלָן:

רש"י **אם גלעד און** . אם בא להם שבר ואונס הם גרמו לעצמם כי אך שוא היו ובגלגל שורים זבחו לעכו"ם : **גם מזבחותם** . רבים כגלים שעל תלמי שדי , תלמי שדי היא מענית המחרישה קרויה תלם :

(יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אָרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: נְבִיָּא אִימַר לְהוֹן הֲלָא יַעֲקֹב אֲבוּכוֹן אֲזַל לְחַקְלֵי אָרָם וּפְלַח יִשְׂרָאֵל בְּאִתְּתָא וּבְאִתְּתָא נְטַר עָאנָא:

רש"י **ויברח יעקב שדה ארם וגו'** . כאדם שאומר נחזור על הראשונות שדברנו למעלה וישר אל המלאך ועוד זאת עשיתי לו הוצרך לברוח שדה ארם ידעתם איך שמרתיו : **ובאשה שמר** . את הצאן :

(יד) וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר: וְאַף כַּד נַחֲתוּ אֲבָהָתְכוֹן לְמִצְרַיִם נְבִיָּא שְׁלַח יְיָ וְאַסִּיק יַת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וְעַל יְדֵי נְבִיָּא אִתְנְטָר:

רש"י **ובנביא העלה ה' וגו'** . ועל שאתם מבזין את הנביאים ומלעיגין בדבריהם הלא בנביא העלה וגו' :

(טו) הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו: מַרְגְּזִין דְּבֵית אֶפְרַיִם מוֹסְפִין לְמֶחֱטֵי וְחוֹבַת דַּם זַכַּאי דְּאַשִּׁיד עָלוֹהִי יְתוּב וְחִיסוּדֵיהּ יְתוּב לֵיהּ רִבּוֹנֵיהּ:

רש"י **הכעיס אפרים** . לבוראו לבזות את נביאיו ולבגוד בו : **תמרורים** . הם לו כי דמיו אשר שפך בהחטיאו את ישראל להצמיד לעכו"ם והמחטיאו לאד' קשה לו מן ההורגו כאשר אנו למידין מעמון ומואב שהטעו את ישראל להצמד לבעל פעור וענשן הכתוב יותר ממצרי ואדומי שטבעום בנהר ויצאו בחרב לקראתם : **עליו יטוש** . עליו יטילם הקב"ה : **וחרפתו** . שחירף את שלמה כענין שנאמר (מלכים א יא) וירם יד במלך שהוכיחו

ברבים על אשר בנה שלמה את המלוא כדמפורש בחלק : **ישיב לו אדוניו** . הקב"ה שהרי הוא הרע לעשות יותר ממנו :

יג (א) כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּעַל וַיָּמֹת: כַּד מְמַלֵּל חָד מִבֵּית אֶפְרַיִם רְתִיתָא אֲחִיד לְהוֹן לַעֲמְמַיָּא מִתְרַבְרְבִין הֲווּ בְּיִשְׂרָאֵל וּכְדוּ דְּחָבוּ עַל דְּפָלְחוּ לְטָעֲוָתָא מְתְקַטְלִין:

רש"י **כדבר אפרים רתת** . כשקנא ירבעם למקום ודבר כנגד שלמה דברים קשים וברעדה שהרי מלך גדול היה שלמה : **נשא הוא בישראל** . משם זכה להנשא להיות מלך ישראל : **ויאשם בבעל** . כיון שעלה לגדולה ויאשם בעכו"ם : **וימות** . נכרת בית ירבעם וכן בית אחאב , ויונתן תרגם כד ממלל חד מדבית אפרים רתיתא אחיד להון לעממיא מתרברבין הוו בישראל וכדו דחבו בפולחן טעותא מתקטלין :

כתובים - משלי - פרק ו

(לב) נֹאֵף אִשָּׁה חֲסַר לֵב מַשְׁחִית נַפְשׁוֹ הוּא יַעֲשֶׂנָּה: מַן דְּנָיֵיר בְּאִתְּתָא חָסִיר דְּרַעְיָנָא וּמַן דְּבָעֵי דִּי יְחַבֵּל נַפְשֵׁיהּ הוּא עָבֵד לָהּ:

רש"י **נואף אשה וגו'** . שלשתם מחוברים בדבור אחד אם יגנוב הגנב גנבה אין לבזותו כ"כ כמו הנואף למה כי לרעבון נפשו הוא עושה ואולי אין לו מה יאכל וכשנמצא יש לו תקנה בתשלומין ולכל היותר ישלם שבעתים כלומר תשלומי כפל הרבה ואפילו חמשים על אחד , ויש מפרשים שבעתים כמו גונב שור וכליו וטבחו שמשלם חמשה בקר ותשלומי כפל על הכלים (הרי שבעה) : **נואף אשה חסר לב** . הוא שהרי לא לרעבון עשה : **משחית נפשו הוא יעשנה** . הזמה :

(לג) נֶגַע וְקָלוֹן יִמְצָא וְחֶרְפָּתוֹ לֹא תִמָּחֶה: מַכְתְּשֵׁי וְצַעֲרֵי יֶאֱרַע וְחִסּוּדֵיהּ לָא מִטְעֵי:

רש"י **נגע וקלון ימצא** . על עבודת גלולים ועל גילוי עריות הנגעים באים :

(לד) כִּי קִנְאָה חֲמַת גָּבֶר וְלֹא יַחְמוֹל בְּיוֹם נָקָם: מְטוּל דִּטְנָנָא חֵמְתָא דְגַבְרָא וְלָא חָיֵס בְּיוֹמָא דְפוּרְעָנָא:

רש"י **כי קנאה** . מתקנא בו להפרע בו חמתו של הקב"ה שהוא גבור על כל ולא יחמול ביום נקם :

(לה) לֹא יִשָּׂא פְּנֵי כָל כֹּפֶר וְלֹא יֹאבֶה כִּי תַרְבֶּה שֹׁחַד: וְלָא נָסֵב בְּאַפֵּיהּ דְּכָל לֵיהּ מוֹהֲבָא וְלָא מִתְפֵּס כַּד תַּסְגֵּא שׁוֹחֳדָא:

רש"י **לא ישא** . פנים , לכל ממון לכפר על אשר כפר בו ונדבק בעבודת גלולים , ורבותנו דרשו לא יבוזו לגנב , זה המתגנב מאחר חבירו הולך לבית המדרש ועוסק בתורה ,

ונמצא ישלם שבעתים , סופו שמתמנה דיין ומורה הוראות שאין שבעתים אלא תורה שנאמר מזוקק שבעתים (תהלים יב) :

ז (א) בְּנִי שְׁמֹר אָמָרַי וּמִצְוֹתַי תִּצְפֹּן אִתָּךְ: בְּרִי נְטַר מֵימְרִי וּפְקוּדַי תִּטְשֵׁי גַּבָּךְ:

רש"י **בני שמור אמרי ומצותי** :

(ב) שְׁמֹר מִצְוֹתַי וֶחְיֵה וְתוֹרָתִי כְּאִישׁוֹן עֵינֶיךָ: נְטַר פִּקּוּדַי וֶחְיֵה וְנִימוּסִי הֵיךְ בַּבְתָא דְעַיְנָא:

רש"י **ותורתי כאישון עיניך** . שחור של עין שהוא דומה לחשך כמו אישון לילה :

משנה בבא קמא פרק ז

א. מְרֻבֶּה מִדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל מִמִּדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה, שְׁמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל נוֹהֶגֶת בֵּין בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים וּבֵין בְּדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ רוּחַ חַיִּים, וּמִדַּת תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אֵינָהּ נוֹהֶגֶת אֶלָּא בְּשׁוֹר וָשֶׂה בִּלְבָד, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כא) כִּי יִגְנֹב אִישׁ שׁוֹר אוֹ שֶׂה וּטְבָחוֹ אוֹ מְכָרוֹ וְגוֹמֵר. אֵין הַגּוֹנֵב אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְלֹא הַטּוֹבֵחַ וְלֹא הַמּוֹכֵר אַחַר הַגַּנָּב מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה:

ברטנורה (א) **מרובה**. בדבר שיש בו רוח חיים ובדבר שאין בו רוח חיים. דכתיב (שמות כ"ב) על שה על שלמה על כל אבדה וגו' ישלם שנים: **אין הגונב אחר הגנב וכו'**. דכתיב (שם) וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב:

ב. גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם אוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים. מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וּמָכַר בְּשַׁבָּת. גָּנַב וּמָכַר לַעֲבוֹדָה זָרָה. גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. גָּנַב מֹשֶׁה אָבִיו וְטָבַח וּמָכַר וְאַחַר כְּךָ מֵת אָבִיו, גָּנַב וְטָבַח וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וְטָבַח לִרְפוּאָה אוֹ לַכְּלָבִים. הַשּׁוֹחֵט וְנִמְצָא טְרֵפָה. הַשּׁוֹחֵט חוּלִין בַּעֲזָרָה. מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בִּשְׁנֵי אֵלּוּ:

ברטנורה (ב) **גנב על פי שנים**. כלומר שנים מעידין אותו שגנב: **גנב ומכר בשבת**. אבל טבח שהוא ענוש סקילה. קם ליה בדרבא מיניה: **וטבח ביום הכפורים**. שאין זדונו אלא כרת. וכגון דלא אתרו ביה ולא לקי, דקיימא לן כל חייבי מלקיות שוגגים חייבים בתשלומין. אבל חייבי מיתות ב"ד, אפילו שוגגים פטורים מן התשלומין: **וטבח ומכר ואחר כך מת אביו**. אבל מת אביו ואח"כ טבח, תנא סיפא דפטור, דשלו הוא טובח ושלו הוא מוכר, שהרי ירש את אביו: **בשני אלו**. בטרפה ובחולין בעזרה. דקסבר ר"ש שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה. אבל לרפואה ולכלבים, שחיטה ראויה היא, דאי בעי מצי אכיל מינה:

ג. גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּיהֶם. וְנִמְצְאוּ זוֹמְמִין, מְשַׁלְּמִין הַכֹּל. גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי שְׁנַיִם אֲחֵרִים, אֵלּוּ וָאֵלּוּ נִמְצְאוּ זוֹמְמִין, הָרִאשׁוֹנִים מְשַׁלְּמִים תַּשְׁלוּמֵי

כֻּלָּם. וְהָאַחֲרוֹנִים מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. נִמְצְאוּ אַחֲרוֹנִים זוֹמְמִין, הוּא מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֻּלָּם. וְהֵן מְשַׁלְּמִין תַּשְׁלוּמֵי שְׁלֹשָׁה. אֶחָד מִן הָאַחֲרוֹנִים זוֹמֵם. בָּטְלָה עֵדוּת שְׁנַיָּה. אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנִים זוֹמֵם. בָּטְלָה כָּל הָעֵדוּת. שֶׁאִם אֵין גְּנֵיבָה אֵין טְבִיחָה וְאֵין מְכִירָה:

ברטנורה (ג) **האחרונים משלמים שלשה**. לשור. וכגון שהוזמו אחרונים תחלה. דאי עידי גניבה הוזמו תחלה, בטלה לה עדות טביחה, דדילמא בעלים מכרוהו לו, וכי מתזמי אמאי משלמי: **בטלה עדות שניה**. והוא משלם כפל משום עדות ראשונים. והן פטורין, דאין עדים משלמין ממון עד שיזומו שניהם: **בטלה כל העדות**. והוא פטור והם פטורים. ואפילו חזרו והוזמו אחרונים אח"כ, אין משלמין, שהרי בטלה עדותן כבר והוכחשו, כיון דלא גנב לא טבח, ואהכי לא מחייבו אלא אעמנו הייתם שהוסרה גופה של עדות. וכל שכן אם הוזמו שנים הראשונים תחלה, שעדות שניה בטלה. אלא שבזמן שלא הוזמו אלא אחד, בטלו שניהם. אבל כשהוזמו שניהם, לא בטלה עדות ראשונה אלא משלמין כפל:

ד. גָּנַב עַל פִּי שְׁנַיִם, וְטָבַח וּמָכַר עַל פִּי עֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל, וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב וְטָבַח בְּשַׁבָּת גָּנַב וְטָבַח לַעֲבוֹדָה זָרָה. גָּנַב מֹשֶׁל אָבִיו וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר, גָּנַב וְהִקְדִּישׁ, וְאַחַר כָּךְ טָבַח וּמָכַר, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קֳדָשִׁים שֶׁחַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. שֶׁאֵין חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָם פָּטוּר:

ברטנורה (ד) **על פי עד אחד**. אע"ג דמלתא דפשיטא היא דאין משלם ארבעה וחמשה על פי עד אחד, הא קמשמע לן דעל פי עצמו דומיא דעל פי עד אחד, מה עד אחד אי אתי עד אחד בתר הכי מצטרף בהדיה ומיחייב, על פי עצמו נמי אי אתו עדים בתר הודאתו מחייבי ליה, דמודה בקנס ואח"כ באו עדים חייב. והני מילי באומר לא גנבתי ובאו עדים שגנב, וחזר ואמר טבחתי ומכרתי, ובאו עדים אח"כ שטבח ומכר, חייב, שהרי כשאומר טבחתי ומכרתי אינו מחייב עצמו בכלום, שיודע הוא שמודה בקנס פטור, ואין כאן הודאה של כלום. אבל באומר גנבתי ובאו עדים שגנב, פטור. דחייב עצמו לשלם קרן מיהא בהודאתו, הלכך הודאה גמורה היא ופטור מכפל, אע"פ שאח"כ באו עדים: **ומת אביו**. והוא יורשו ולא הויא טביחה כולה באיסורא: **גנב והקדיש**. כי קא טבח דהקדש קא טבח ולא דבעלים: ר"ש אומר קדשים שחייב באחריותם וכו'. ר"ש לאו אמילתיה דת"ק קאי ולא פליג עליה בגנב והקדיש ואח"כ טבח ומכר. אלא שמעינהו ר"ש לרבנן בדוכתא אחריתי דאמרי הגונב הקדש מבית בעלים פטור, דכתיב (שמות כ"ב) וגונב מבית האיש ולא מבית הקדש. ועלה קאי ר"ש ואמר קדשים שחייב באחריותן חייב, דקרינן ביה וגונב מבית האיש, דכיון דהבעל חייב באחריותם כי קא טבח דמריה

קא טבח. ובקדשים שחייב באחריותן נמי לא מחייב ר"ש תשלומי ארבעה וחמשה אלא כששחטן תמימים בפנים לשם בעלים אלא שנשפך הדם, או ששחטן בעלי מומין בחוץ. ואע"פ שלא נפדו, סבר כל העומד לפדות כפדוי דמי והויא שחיטה ראויה. אבל אם שחטן תמימים בחוץ, הויא שחיטה שאינה ראויה. ושמעינן ליה לר"ש דאמר שחיטה שאינה ראויה לאו שמה שחיטה ואינו חייב עליה תשלומי ארבעה וחמשה. ואין הלכה כר' שמעון:

ה. מְכָרוֹ חוּץ מֵאֶחָד מִמֵּאָה שֶׁבּוֹ, אוֹ שֶׁהָיְתָה לוֹ בּוֹ שֻׁתָּפוּת, הַשּׁוֹחֵט וְנִתְנַבְּלָה בְּיָדוֹ. הַנּוֹחֵר, וְהַמְּעַקֵּר מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶּפֶל. וְאֵינוֹ מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. גָּנַב בְּרְשׁוּת הַבְּעָלִים וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם. אוֹ שֶׁגָּנַב חוּץ מֵרְשׁוּתָם. וְטָבַח וּמָכַר בְּרְשׁוּתָם. אוֹ שֶׁגָּנַב וְטָבַח וּמָכַר חוּץ מֵרְשׁוּתָם. מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה. אֲבָל גָּנַב וְטָבַח וּמָכַר בְּרְשׁוּתָם פָּטוּר:

ברטנורה (ה) **מכרו חוץ מאחד ממאה שבו**. גנב שמכר כל השור חוץ מדבר מועט שבו, מן הדברים הנתרים עמו בשחיטה, פטור, דכתיב (שמות כ"א) וטבחו או מכרו, עד שימכור כל הדברים הנתרים בטביחה. לאפוקי שאם השאיר גיזותיה או קרניה, דלא הוי שיור, ולא מפטר בהכי: **הנוחר**. קורעו מנחיריו עד לבו: **והמעקר**. עוקר סימנים, פטור. ואפילו לרבנן דאמרי שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, דהא לאו שחיטה היא כלל:

ו. הָיָה מוֹשְׁכוֹ וְיוֹצֵא וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים פָּטוּר. הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וָמֵת חַיָּב, נָתְנוֹ לִבְכוֹרוֹת בְּנוֹ אוֹ לְבָעַל חוֹבוֹ לְשׁוֹמֵר חִנָּם, וְלִשּׁוֹאֵל, לְנוֹשֵׂא שָׂכָר, וְלִשּׂוֹכֵר, וְהָיָה מוֹשְׁכוֹ וּמֵת בִּרְשׁוּת הַבְּעָלִים, פָּטוּר. הִגְבִּיהוֹ אוֹ שֶׁהוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת הַבְּעָלִים וָמֵת, חַיָּיב:

ברטנורה (ו) **היה מושכו ויוצא**. פטור מכפל: **הגביהו**. אפילו ברשות בעלים. שהרי הגבהה קונה בכל מקום: **נתנו**. גנב לכהן, בחמש סלעים של פדיון בנו: **היה מושכו**. הכהן או בעל חוב או השומר. ומת ברשות בעלים: **פטור**. הגנב מכלום:

ז. אֵין מְגַדְּלִין בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מְגַדְּלִין בְּסוּרְיָא, וּבְמִדְבָּרוֹת שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. אֵין מְגַדְּלִין תַּרְנְגוֹלִים בִּירוּשָׁלַיִם, מִפְּנֵי הַקֳּדָשִׁים, וְלֹא כֹהֲנִים בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי הַטַּהֲרוֹת. אֵין מְגַדְּלִין חֲזִירִים בְּכָל מָקוֹם. לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב, אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת. אֵין פּוֹרְסִין נִשָּׂבִין לַיּוֹנִים. אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה רָחוֹק מִן הַיִּשּׁוּב שְׁלֹשִׁים רִיס:

ברטנורה (ז) אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל. משום ישוב ארץ ישראל, שמפסידין את הזרעים: **אבל מגדלין בסוריא**. ארצות שכבש דוד. דלאו שמיה כיבוש, ולא חיישינן בה לישוב. ואם יפסידו שדות אחרים ישלמנה: אין מגדלין תרנגולים בירושלים מפני

קדשים. שאוכלין שם. ודרך תרנגולים לנקר באשפה, ושמא יביאו עצם [כשעורה] מן השרץ ויטמאו את הקדשים: ולא יגדלו כהנים תרנגולים בכל ארץ ישראל: **מפני הטהרות**. שהכהנים אוכלים תרומה וצריכים לשמרה בטהרה: **חזירים**. מפרש טעמא בגמרא, כשצרו מלכי חשמונאי זה על זה היו רגילים בכל יום שהיו אלו שבחוץ מעלים להם תמידים לאלו שבפנים. יום אחד העלו להם חזיר, כיון שהגיע לחצי חומה נעץ צפרניו בחומה ונזדעזעה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. באותה שעה אמרו ארור המגדל חזירים: **את הכלב**. מפני שנושך ומנבח ומפלת אשה מיראתו: **נשבים**. פחים. שלא ילכדו בהם יוני בני הישוב: **שלשים ריס**. ארבעה מילין:

גמרא בבא קמא דף פ' ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן מַעֲשֶׂה בְּחָסִיד אֶחָד שֶׁהָיָה גּוֹנֵחַ מִלִּבּוֹ וְשָׁאֲלוּ לָרוֹפְאִים וְאָמְרוּ אֵין לוֹ תַּקָּנָה עַד שֶׁיִּינַק חָלָב רוֹתֵחַ מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית וְהֵבִיאוּ לוֹ עֵז וּקְשָׁרוּהָ לוֹ בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה וְהָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה מִשַּׁחֲרִית לְשַׁחֲרִית. לְיָמִים נִכְנְסוּ חֲבֵירָיו לְבַקְּרוֹ כֵּיוָן שֶׁרָאוּ אוֹתָהּ הָעֵז קְשׁוּרָה בְּכַרְעֵי הַמִּטָּה חָזְרוּ לַאֲחוֹרֵיהֶם וְאָמְרוּ לִסְטִים מְזוּיָּין בְּבֵיתוֹ שֶׁל זֶה וְאָנוּ נִכְנָסִים אֶצְלוֹ יָשְׁבוּ וּבָדְקוּ וְלֹא מָצְאוּ בּוֹ אֶלָּא אוֹתוֹ עָוֹן שֶׁל אוֹתָהּ הָעֵז וְאַף הוּא בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ אָמַר יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁאֵין בִּי עָוֹן אֶלָּא עָוֹן אוֹתָהּ הָעֵז שֶׁעָבַרְתִּי עַל דִּבְרֵי חֲבֵירַי: (פ"ג א') תָּנוּ רַבָּנָן לֹא יְגַדֵּל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֶלָּא אִם כֵּן קָשׁוּר בְּשַׁלְשֶׁלֶת אֲבָל מְגַדֵּל הוּא בָּעִיר הַסְּמוּכָה לַסַּפַּר וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמַתִּירוֹ בַּלַּיְלָה: תַּנְיָא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגָּדוֹל אוֹמֵר הַמְגַדֵּל כְּלָבִים כִּמְגַדֵּל חֲזִירִים לְמַאי נַפְקָא מִינָּהּ לְמֵיקָם עֲלֵיהּ בְּאָרוּר. אָמַר רִבִּי יוֹסֵף בַּר מְנְיוּמִי אָמַר רַב נַחְמָן בָּבֶל כְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפַּר דָּמֵי. תִּרְגְּמָא נָהַרְדָּעָא. דָּרַשׁ רִבִּי דוֹסְתָּאי דְּמִן בִּירִי (במדבר י') וּבְנֻחֹה יֹאמַר שׁוּבָה ה' רִבְבוֹת אַלְפֵי יִשְׂרָאֵל לְלַמְּדָךְ שֶׁאֵין הַשְּׁכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל פָּחוּת מִשְּׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת. הֲרֵי שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל שְׁנֵי אֲלָפִים וּשְׁנֵי רְבָבוֹת חָסֵר אֶחָד. וְהָיְתָה אִשָּׁה מְעוּבֶּרֶת בֵּינֵיהֶם וּרְאוּיָה לְהַשְׁלִים וְנָבַח בָּהּ כֶּלֶב וְהִפִּילָה נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לִשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל. הַהִיא אִתְּתָא דְּעָאלַת לְמֵיפָא בְּהַהוּא בֵּיתָא נָבַח בָּהּ כַּלְבָּא אָמַר לָהּ מָרֵיהּ לָא תִּסְתְּפֵי מִינֵּיהּ שְׁקִילֵי נִיבֵיהּ אָמְרָה לֵיהּ שְׁקִילִי טִיבוּתֵיךְ וְשַׁדְיָא אַחִיזְרֵי כְּבָר נָד וְלָד:

רש"י **גונח**. פלידר"א צועק מפני כאב הלב ולא היה יכול להשיב רוחו: **ליסטים מזויין**. רוע' בשדות אחרים וגוזל את הרבים: **לספר**. מרקא שבין ישראל לעכו"ם וצריכה שמור: **בארור**. כדתניא לעיל ארור אדם שיגדל חזירים: **בבל**. שם המדינה ועיר אחת שבה נקראת נהרדעא ואותה העיר סמוכה לספר ואשמעינן רב נחמן דהואיל ויש בבבל ישוב קבוע וישראל הרבה מותר לגדל כלבים בעיר הסמוכה לספר כאלו היא מא"י: **ניבי**.

ינייבי"ן לשון אחר ארבע שיני הכלב הארוכות שבהן נושך כך שמעתי (בבכורות): **שקילי טיבותיך**. נטולה היא טובתך ומוטלת על הקוצים (שלא קשרת את הכלב) מה שאתה מנחמני הבל: **כבר נד ולד**. נעקר ממקומו:

זוהר ויצא דף קס"ג ע"א

וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרְהָטִים וְגוֹ', פְּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר (משלי ט') אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָךְ וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא, אִם חָכַמְתָּ חָכְמָתְךָ לְךָ, תָּא חֲזֵי וַוי לְאִנּוּן חַיָּבֵי עָלְמָא דְּלָא יַדְּעִין וְלָא מַשְׂגִּיחִין בְּמִלֵּי דְּאוֹרַיְתָא, וְכַד אִנּוּן מַשְׂגִּיחִין בָּהּ בְּגִין דְּלֵית לוֹן סָכְלְתָנוּ, מִלִּין דְּאוֹרַיְתָא דַּמְיָין בְּעֵינַיְהוּ כְּאִלּוּ כֻּלְּהוּ מִלֵּי רֵיקָנְיָא וְלֵית בְּהוּ תּוֹעַלְתָּא, וְכֹלָּא בְּגִין דְּאִנּוּן רֵקָנִין מִדַּעְתָּא וּסְכָלָתָנוּ דְּהָא כָּל מִלֵּי דְּאוֹרַיְתָא כֻּלְּהוּ מִלִּין עִלָּאִין וְיַקִּירִין וְכָל מִלָּה וּמִלָּה כְּתִיב בָּהּ (שם ג') יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים (שם ח') וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ (בְּאוֹרַיְתָא) וְכָל אִנּוּן טִפְּשִׁין אֲטִימִין דְּלִבָּא כַּד חֲמָאן מִלֵּי דְּאוֹרַיְתָא לָא דַּיְּרִין לוֹן דְּלָא יַדְּעֵי אֶלָּא דְּאִנּוּן אָמְרֵי דְּאִינְהוּ מִלִּין פְּגִימִין מִלֵּי דְּלֵית בְּהוּ תּוֹעַלְתָּא, וַוי לוֹן כַּד יִתְבַּע לוֹן קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֶלְבּוֹנָא דְּאוֹרַיְתָא וְיִתְעַנְּשׁוּן עוֹנְשָׁא דְּמָרְדֵי בְּמָארֵיהוֹן, מַה כְּתִיב בְּאוֹרַיְתָא (דברים ל"ה) כִּי לֹא דָבָר רֵק הוּא מִכֶּם וְאִי אִיהוּ רַק מִכֶּם אִיהוּ דְּהָא אוֹרַיְתָא כֻּלָּא מַלְיָא מִכָּל אֲבָנִין טָבִין וּמַרְגְּלָאן יַקִּירִין מִכָּל טָבִין דְּעָלְמָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָּהּ, וְהֵיךְ יֵימְרוּן דְּאִיהִי רֵיקָנְיָא וּשְׁלֹמֹה מַלְכָּא אָמַר אִם חָכַמְתָּ חָכְמָתְךָ לְךָ דְּכַד יִתְחַכַּם בַּר נַשׁ בְּאוֹרַיְתָא תּוֹעַלְתָּא דִּילֵיהּ אִיהוּ דְּהָא בְּאוֹרַיְתָא לָא יָכִיל לְאוֹסָפָא אֶפִלּוּ אָת אַחַת, וְלַצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא דְּהָא אוֹרַיְתָא לָא יַגְרַע מִשִּׁבְחָהָא כְּלוּם וְלֵיצָנוּתָא דִּילֵיהּ אִיהוּ וְאִשְׁתְּאַר בֵּיהּ לְאוֹבָדָא לֵיהּ מֵהַאי עָלְמָא וּמֵעָלְמָא דְּאָתֵי:

תרגום הזוהר וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת וְגוֹ': פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר, אִם חָכַמְתָּ חָכְמָתְךָ לָךְ וְלַצְתָּ וְגוֹ'. אִם חָכַמְתָּ חָכְמָתְךָ לָךְ, בֹּא וּרְאֵה, וַוי לִרְשָׁעֵי עוֹלָם, שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים וְאֵינָם מִסְתַּכְּלִים בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וּכְשֶׁהֵם מִסְתַּכְּלִים בָּהּ, הִנֵּה מְשׁוּם שֶׁאֵין בָּהֶם תְּבוּנָה, דִּבְרֵי תוֹרָה דּוֹמִים בְּעֵינֵיהֶם כְּאִלּוּ הַכֹּל הָיָה דְּבָרִים רֵיקָנִים וְאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וְהַכֹּל הוּא, מְשׁוּם שֶׁהֵם רֵיקָנִים מִדַּעַת וּתְבוּנָה, כִּי כָּל הַדְּבָרִים שֶׁבַּתּוֹרָה כֻּלָּם הֵם דְּבָרִים עֶלְיוֹנִים וְיקָרִים. וּבְכָל מִלָּה וּמִלָּה כָּתוּב בָּהּ, יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים. וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָהּ. וְכָל הַטִּפְּשִׁים אֲטוּמֵי הַלֵּב כְּשֶׁרוֹאִים דִּבְרֵי תוֹרָה, לֹא דַּי לָהֶם שֶׁאֵינָם יוֹדְעִים, אֶלָּא עוֹד שֶׁהֵם אוֹמְרִים, שֶׁהֵם דְּבָרִים נִשְׁחָתִים, דְּבָרִים שֶׁאֵין בָּהֶם תּוֹעֶלֶת. וַוי לָהֶם כַּאֲשֶׁר יִדְרֹשׁ מֵהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל כְּלִימָתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה, וְיֵעָנְשׁוּ בְּעֹנֶשׁ הָרָאוּי לַמּוֹרֵד בְּרִבּוֹנוֹ. מַה כָּתוּב בַּתּוֹרָה. כִּי לֹא דָבָר רֵק וְגוֹ'. וְאִם הוּא רֵק, אַךְ מִכֶּם הוּא רֵק. כִּי הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ מְלֵאָה אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגְּלִיּוֹת הַיְקָרוֹת. מִכָּל טוּב שֶׁבָּעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְכָל חֲפָצֶיךָ לֹא יִשְׁווּ בָּהּ. וְאֵיךְ יֹאמְרוּ, שֶׁהַתּוֹרָה הִיא רֵיקָנָה,

וּשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ אָמַר אִם חָכְמָתְךָ חָכְמָתְךָ לְךָ. כִּי כְּשֶׁיִּתְחַכֵּם הָאָדָם בַּתּוֹרָה, הַתּוֹעֶלֶת שֶׁלּוֹ הוּא, וְלֹא שֶׁל הַתּוֹרָה, כִּי בַּתּוֹרָה, אֵינוֹ יָכוֹל לְהוֹסִיף אֲפִלּוּ אוֹת אַחַת, וְלָצֶתָּ לְבַדֶּךָ תִּשָּׂא, כִּי לֹא יִגְרַע כְּלוּם, מִשּׁוּם זֶה, מִשְׁבְּחָהּ שֶׁל תּוֹרָה, וְהַלֵּצָנוּת שֶׁלּוֹ לְבַדּוֹ הוּא, וְנִשְׂאָר בָּהּ, לְהַאֲבִידוֹ מֵעוֹלָם הַזֶּה וּמֵעוֹלָם הַבָּא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ג

א. הָיָה לְפָנָיו עֲשַׂיִת מִצְוָה וְתַלְמוּד תּוֹרָה אִם אֶפְשָׁר לַמִּצְוָה לְהֵעָשׂוֹת עַל יְדֵי אֲחֵרִים לֹא יַפְסִיק תַּלְמוּדוֹ וְאִם לָאו יַעֲשֶׂה הַמִּצְוָה וְיַחֲזוֹר לְתַלְמוּדוֹ: **ב**. כְּתוּב בַּתּוֹרָה (דברים ל') לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא וְלֹא מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא. לֹא בַשָּׁמַיִם הִיא לֹא בְּגַסֵּי הָרוּחַ הִיא מְצוּיָה וְלֹא בִּמְהַלְכֵי מֵעֵבֶר לַיָּם הִיא. לְפִיכָךְ אָמְרוּ חֲכָמִים לֹא כָּל הַמַּרְבֶּה בְּסִחוֹרָה מַחְכִּים וְצוּוּ חֲכָמִים הֱוֵי מְמַעֵט בְּעֵסֶק וַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה: **ג**. כָּל הַמֻּשָּׂם עַל לִבּוֹ שֶׁיַּעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְלֹא יַעֲשֶׂה מְלָאכָה וְיִתְפַּרְנֵס מִן הַצְּדָקָה הֲרֵי זֶה חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם וּבְזֶה אֶת הַתּוֹרָה וְכִבָּה מָאוֹר הַדָּת וְגָרַם רָעָה לְעַצְמוֹ וְנָטַל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם הַבָּא לְפִי שֶׁאָסוּר לֵיהָנוֹת בְּדִבְרֵי תוֹרָה בָּעוֹלָם הַזֶּה. אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַנֶּהֱנֶה מִדִּבְרֵי תוֹרָה נוֹטֵל חַיָּיו מִן הָעוֹלָם. וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ אַל תַּעֲשֵׂם עֲטָרָה לְהִתְגַּדֵּל בָּהֶם וְלֹא קַרְדֹּום לַחְפּוֹר בָּהֶם. וְעוֹד צִוּוּ וְאָמְרוּ אֶהוֹב אֶת הַמְּלָאכָה וּשְׂנָא אֶת הָרַבָּנוּת וְכָל תּוֹרָה שֶׁאֵין עִמָּהּ מְלָאכָה סוֹפָהּ בְּטֵילָה וְגוֹרֶרֶת עָוֹן וְסוֹף אָדָם זֶה שֶׁיִּהֵא מְלַסְטֵם אֶת הַבְּרִיּוֹת:

מוסר

מספר הרוקח דף ב' ג'

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה לְעוֹלָם יָמוֹד אָדָם אֶת עַצְמוֹ אִם יָכוֹל לְהִתְפַּלֵּל יִתְפַּלֵּל וְאִם לָאו אַל יִתְפַּלֵּל וּכְתִיב (תהלים ט"ז) שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד לָכֵן בְּשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת רִאשׁוֹנוֹת וּבְשָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אַחֲרוֹנוֹת וּבְחִיתּוּם כָּל בְּרָכָה בָּרוּךְ אַתָּה ה' צָרִיךְ כִּוּוּן הַלֵּב בְּדַעַת שְׁלֵימָה וּבְהַכְנָעַת הַלֵּב וְרוּחַ. וַאֲלַמְּדְךָ הַכְנָעָה וְהַשְׁפָּלָה אֵיךְ הִיא חֲשׁוּבָה לִפְנֵי אֲבִיךְ שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְתִתְחָרֵט מִמַּעֲשֶׂיךָ וְתִהְיֶה בּוֹשׁ מִמַּעֲשֶׂיךָ אֵיךְ תֵּשִׁיב לוֹ הַנֶּפֶשׁ כַּאֲשֶׁר נְתָנָהּ לָךְ וְיִבְכֶּה בְּדֶמַע לְבָבוֹ וּבְדֶמַע עֵינָיו עַל חַטָּאָיו כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל דָּוִד (ש"ב כ"ג) הוּקַם עַל שֻׁהֳקִים עָלֵהּ שֶׁל תְּשׁוּבָה וְאָמַר אֶל דִּמְעָתִי אַל תֶּחֱרַשׁ וְיִתְחָרֵט וְיִקְרַע סְגוֹר לִבּוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב (יואל ב') וְקִרְעוּ לְבַבְכֶם וְאַל בִּגְדֵיכֶם וְשׁוּבוּ. וְיִתְוַדֶּה עַל מְנַת לַעֲזוֹב שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ"ח) וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרוּחָם וְיַעֲזוֹב דַּרְכּוֹ וְהֶרְהוּרָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעיה נ"ד) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ' וְיִפַּשְׁפֵּשׁ בְּמַעֲשָׂיו כָּאָמוּר (איכה נ') נַחְפְּשָׂה דְרָכֵינוּ וְנַחְקוֹרָה וְנָשׁוּבָה וְיִדְאַג וְיִתְאַנַּח וְאַנְחָתוֹ לְפָנָיו תָּבוֹא וְיִכְנַע לִבּוֹ עַל דַּרְכּוֹ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (מ"א כ"א) הֲרָאִיתָ כִּי נִכְנַע אַחְאָב וישַׁנֶּה מַלְבּוּשָׁיו וְיִתְאַבֵּל וְיִתְאוֹנֵן עַל חַטָּאָיו כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שמות ל"ג) וַיִּתְאַבְּלוּ וְלֹא שָׁתוּ אִישׁ עֶדְיוֹ עָלָיו:

ויצא יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ט) עוֹדֶנּוּ מְדַבֵּר עִמָּם וְרָחֵל בָּאָה עִם הַצֹּאן אֲשֶׁר לְאָבִיהָ כִּי רֹעָה הִוא: עַד דְּהוּא מְמַלֵּל עִמְּהוֹן וְרָחֵל אָתַת עִם עָנָא דִּי לַאֲבוּהָ אֲרֵי רָעִיתָא הִיא: (י) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וְאֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ וַיִּגַּשׁ יַעֲקֹב וַיָּגֶל אֶת הָאֶבֶן מֵעַל פִּי הַבְּאֵר וַיַּשְׁקְ אֶת צֹאן לָבָן אֲחִי אִמּוֹ: וַהֲוָה כַּד חֲזָא יַעֲקֹב יָת רָחֵל בַּת לָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ וְיָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ וּקְרֵב יַעֲקֹב וְגַלְגַּל יָת אַבְנָא מֵעַל פּוּמָא דְּבֵירָא וְאַשְׁקֵי יָת עָנָא דְּלָבָן אֲחוּהָ דְאִמֵּהּ:

רש"י ויגש יעקב ויגל. כזה שמעביר את הפקק מעל פי צלוחית, להודיעך שכחו גדול:

(יא) וַיִּשַּׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ וַיֵּבְךְּ: וּנְשַׁק יַעֲקֹב לְרָחֵל וַאֲרַם יָת קָלֵהּ וּבְכָא:

רש"י ויבך. לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה. דבר אחר לפי שבא בידים ריקניות, אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות, ואני אין בידי כלום. לפי שרדף אליפז בן עשו במצות אביו אחריו להרגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק משך ידו. אמר לו מה אעשה לצווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי, והעני חשוב כמת:

(יב) וַיַּגֶּד יַעֲקֹב לְרָחֵל כִּי אֲחִי אָבִיהָ הוּא וְכִי בֶן רִבְקָה הוּא וַתָּרָץ וַתַּגֶּד לְאָבִיהָ: וְחַוִּי יַעֲקֹב לְרָחֵל אֲרֵי בַר אֲחָת אָבוּהָ הוּא וַאֲרֵי בַר רִבְקָה הוּא וּרְהָטַת וְחַוִּיאַת לְאָבוּהָ:

רש"י כי אחי אביה הוא. קרוב לאביה, כמו (לעיל יג ח) אנשים אחים אנחנו. ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות, ואם אדם כשר הוא, גם אני בן רבקה אחותו הכשרה: ותגד לאביה. לפי שאמה מתה לא היה לה להגיד אלא לו:

(יג) וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ לָבָן אֶת שֵׁמַע יַעֲקֹב בֶּן אֲחֹתוֹ וַיָּרָץ לִקְרָאתוֹ וַיְחַבֵּק לוֹ וַיְנַשֵּׁק לוֹ וַיְבִיאֵהוּ אֶל בֵּיתוֹ וַיְסַפֵּר לְלָבָן אֵת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וַהֲוָה כַּד שְׁמַע לָבָן יָת שְׁמַע יַעֲקֹב בַּר אֲחָתֵהּ וּרְהַט לְקַדָּמוּתֵהּ וְגַפֵּף לֵהּ וְנַשֵּׁיק לֵהּ וְאַעֲלֵהּ לְבֵיתֵהּ וְאִשְׁתְּעִי לְלָבָן יָת כָּל פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין:

רש"י וירץ לקראתו. כסבור ממון הוא טעון, שהרי עבד הבית בא לכאן בעשרה גמלים טעונים: ויחבק. כשלא ראה עמו כלום אמר שמא זהובים הביא והנם בחיקו: וינשק לו. אמר שמא מרגליות הביא והם בפיו: ויספר ללבן. שלא בא אלא מתוך אונס אחיו, ושנטלו ממונו ממנו:

נביאים - הושע - פרק יג

(ב) וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלֹּה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן: וּכְעַן מוֹסִיפִין לְמֵיחֲטֵי וְעָבְדוּ לְהוֹן מַתְכָא מִכַּסְפְּהוֹן כִּדְמוּתְהוֹן צַלְמָנִין עוֹבַד אוּמָנִין כֻּלְּהוֹן לְהוֹן אִינּוּן מַטְעַן נְבִיֵּי שִׁקְרָא דַּבְּחִין לְעוֹבַד יְדֵי אֱנָשָׁא תּוֹרָיָא לְעֶגְלַיָּא נַכְסִין:

רש"י **עתה** . בית יהוא שראו כל זאת יוסיפו לחטוא : **כתבונם** . כתבניתם : **זובחי אדם עגלים ישקון** . כומרי המולך אומרים לישראל מי שזובח בנו לעכו"ם כדאי הוא להיות נושק העגל שהרי דורון חביב הקריב לו כך פירשו רבותינו בסנהד' ומיושב הוא על לשון המקרא יותר מתרגום של יונתן :

(ג) לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה: בְּכֵן יְהוֹן כַּעֲנָנָא צַפְרָא וּכְטַלָּא דְּמוֹהֵי פָּסִיק כְּמוֹצָא דְּנַשְׁבָתָה רוּחַ מֵאִידְרָא וְכִתְנָנָא מִכַּוַּת נוּרָא:

רש"י **וכטל משכים הולך** . וקטלא דמוהי פסיק : **כמוץ יסוער מגורן** . כמוצא דנשבה רוח מאידרא : **יסוער** . אשר סערה תשאנו :

(ד) וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בַּלְתִּי: וַאֲנָא יְיָ אֱלָהָךְ דְּאַסִּיקְתָּךְ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וֵאלָהָא בַּר מִינִי לָא תֵדַע וּפְרִיק לֵית אֶלָּא אֲנָא:

רש"י **ואנכי ה' אלהיך** . ולא היה לך למרוד בי :

(ה) אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת: אֲנָא סוּפִיקִית צוֹרְכֵיהוֹן בְּמַדְבְּרָא בְּאַרְעָא דַּהֲוֵיתוּן תַּאֲבִין בָּהּ לְכָל מִידְּעָם:

רש"י **אני ידעתיך** . נתתי לב לדעת צרכך וספקתיך : **תלאובות** . אין לו דמיון ופתרונו לפי עניינו תל שאובין בו כל טובה ואין מוצאין :

(ו) כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי: כַּד זַנְתִּנּוּן שְׂבְעוּ מַשְׂבַּע וְרָאִים לְבָּהוֹן עַל כֵּן שְׁבָקוּ לְהוֹן יַת פּוּלְחָנִי:

רש"י **כמרעיתם** . כאשר באו לארץ מרעית' והיו שבעי' אז : **שבעו וירם לבם** . כמו וירם במטה (שמות ז) לשון מרים דבר אחר וירם בכאן ויגבה הוא עצמו :

כתובים - משלי - פרק ז

(ג) קָשְׁרֵם עַל אֶצְבְּעֹתֶיךָ כָּתְבֵם עַל לוּחַ לִבֶּךָ: קְטוֹר אִנּוּן עַל אֶצְבְּעָתָךְ כְּתוֹב אִנּוּן עַל לוּחַ דְּלִבָּךְ: (ד) אֱמֹר לַחָכְמָה אֲחֹתִי אָתְּ וּמֹדָע לַבִּינָה תִקְרָא: אֱמַר לְחָכְמְתָא אֲחָתִי אַנְתְּ וּמוֹדַעְתָּא קְרִי לְבִיוּנְתָא:

רש"י (**אחותי את** . קרבנה אליך) : **ומודע** . קרוב כמו בועז מודעתנו קרובנו (רות ג) כלומר קרבנה אצלך תמיד :

(ה) לִשְׁמָרְךָ מֵאִשָּׁה זָרָה מִנָּכְרִיָּה הֶחֱלִיקָה: דְּנִנְטָרָךְ מִן אִתְּתָא חִילוֹנִיתָא וּמִן נוּכְרִיתָא דְּשִׁעְיָן מִלָּהָא: (ו) כִּי בְּחַלּוֹן בֵּיתִי בְּעַד אֶשְׁנַבִּי נִשְׁקָפְתִּי: מְטוּל דְּמִן כַּוָּיָא זְעֵרְתָא דְּבֵיתִי אַדְקֵת וּמִן חֲרַכִּין דְּדִירְא: (ז) וְאֶרְא בַּפְּתָאִים אָבִינָה בַּבָּנִים נַעַר חָסַר לֵב: וַחֲזִית בְּשַׁבְרֵי וְאֶסְתַּכְּלִית בְּטָלָאֵי וּתְמַהֵית בַּחֲסִיר רַעְיוֹנָא:

רש"י **אבינה** . הבחנתי וראיתי :

משנה זבחים פרק ז

א. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁעָשְׂאָהּ לְמַטָּה, כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת לְשֵׁם חַטַּאת, כְּשֵׁרָה. כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת לְשֵׁם עוֹלָה, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטַּאת, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה, פְּסוּלָה. עֲשָׂאָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה כֻלָּם, פְּסוּלָה:

ברטנורה (א) **חטאת העוף שעשאה למטה**. מחוט הסקרא, כהלכתה שהיא נעשית למטה, כדאמרן בפרקין דלעיל: **כמעשה חטאת**. בהזאה ומיצוי: **לשם חטאת**. אע"פ ששינה בסדר מליקה כגון שמלק והבדיל, ובחטאת נאמר ולא יבדיל: **כשרה**. הואיל ונעשית למטה ובשאר עבודות כהלכתה: כמעשה חטאת לשם עולה כו' פסולה. דחטאת שלא לשמה פסולה: **כמעשה כולם**. כלומר כמעשה אחד מכולם האמורים כאן ואפילו כמעשה חטאת לשם חטאת, הואיל ועשאה למעלה פסולה:

ב. עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעָשָׂאוּהָ לְמַעְלָה, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה, כְּשֵׁרָה, כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטַּאת, כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים. כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת לְשֵׁם עוֹלָה, כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת לְשֵׁם חַטַּאת, פְּסוּלָה. עֲשָׂאָהּ. לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה כֻלָּם, פְּסוּלָה:

ברטנורה (ב) **עולת העוף שעשאה למעלה**. כהלכתה שהיא נעשית למעלה: **כמעשה עולה לשם עולה**. אע"פ ששינה במליקתה שלא הבדיל, ומן הדין היה לו להבדיל, אפילו הכי כשרה: **כמעשה עולה לשם חטאת כשרה**. דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח ומן החטאת: **עשאה למטה כמעשה כולם**. כמעשה אחד מכולן ואפילו כמעשה עולה לשם עולה: **פסולה**. הואיל ועשאה למטה, פסולה:

ג. וְכֻלָּן אֵינָן מְטַמְּאוֹת בְּבֵית הַבְּלִיעָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן, חוּץ מֵחַטַּאת הָעוֹף שֶׁעָשָׂאָהּ לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטַּאת לְשֵׁם חַטַּאת:

ברטנורה (ג) וכולן אינן מטמאות בבית הבליעה. אע"פ שנפסלו, מליקתן מטהרתן מידי נבילה, ואין מטמאין בבית הבליעה כדין נבלת עוף טהור שהאוכלה אע"פ שלא נגע בה כגון שתחבה לו חברו בבית הבליעה, נטמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו, אבל אלו אע"פ שאין מליקתן מתירתן באכילה מפני הפסול שאירע בהן, מכל מקום מטהרתן

ומוציאתן מידי נבילה: **ומועלין בהן**. הנהנה מהן בשוה פרוטה, מביא קרבן מעילה כדין כל נהנה מן ההקדש. ואפילו חטאת, הואיל ונפסלה ולא היה בה שעת היתר לכהנים, לא יצאה מידי מעילה: חוץ מחטאת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת. דכשרה היא ויש בה שעת היתר לכהנים, ושוב אין בה מעילה אפילו לזר:

ד. עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂאהּ לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מוֹעֲלִין בָּהּ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אֵין מוֹעֲלִין בָּהּ. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מָה אִם חַטָּאת שֶׁאֵין מוֹעֲלִין בָּהּ לִשְׁמָהּ, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ, מוֹעֲלִין בָּהּ. עוֹלָה שֶׁמּוֹעֲלִין בָּהּ לִשְׁמָהּ, כְּשֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ, אֵינוֹ דִין שֶׁיְּמָעֲלוּ בָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּחַטָּאת שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְשֵׁם עוֹלָה שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מְעִילָה, תֹּאמַר בָּעוֹלָה שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְשֵׁם חַטָּאת שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲרֵי קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בַּדָּרוֹם וּשְׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁים קַלִּים יוֹכִיחוּ, שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָן לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן, אַף אַתָּה אַל תִּתְמַהּ עַל הָעוֹלָה, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ לְדָבָר שֶׁאֵין בּוֹ מְעִילָה, שֶׁיְּמָעֲלוּ בָהּ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא, אִם אָמַרְתָּ בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בַּדָּרוֹם וּשְׁחָטָן לְשֵׁם קָדְשֵׁים קַלִּים, שֶׁכֵּן שִׁנָּה אֶת שְׁמָן בְּדָבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אִסּוּר וְהֶתֵּר, תֹּאמַר בָּעוֹלָה שֶׁשִּׁנָּה אֶת שְׁמָהּ בְּדָבָר שֶׁכֻּלּוֹ הֶתֵּר:

ברטנורה (ד) **ר' אליעזר אומר מועלים בה**. דהא עולה היא ומי הוציאה ממעילתה, והלא שעת היתר לכהנים לא היה לה: **רבי יהושע אומר אין מועלין בה**. דכיון דשינה שמה ומעשיה ומקומה לשם חטאת, נעשית חטאת: **ומה חטאת העוף שאין מועלין בה**. כששחטה לשמה, שהרי נאכלת לכהנים: **שינה את שמה**. נפסלה ולא באה לכלל היתר: **מועלים בה**. דהא ר' יהושע גופיה לא פליג עליה: **לדבר שיש בו מעילה**. לשם עולה: **שחטן בדרום**. לשם שלמים. יוכיחו: ששינה שמן ומעשיהן לדבר שאין בו מעילה. שקדשים קלים אין מעילה אלא באימוריהן: **ומועלים בהן**. מפני שנפסלו בשינוי מקומן ולא הוציאתן זריקתן מידי מעילה: **איסור והיתר**. קדשים קלים יש באימוריהם משום מעילה ואין בבשר משום מעילה: **בדבר שכולו היתר**. בחטאת העוף שאין בה צד מעילה. והלכה כרבי יהושע:

ה. מָלַק בַּשְּׂמאל אוֹ בַלַּיְלָה, שְׁחַט חֻלִּין בִּפְנִים, וְקָדָשִׁים בַּחוּץ, אֵינָן מְטַמְּאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה. מָלַק בְּסַכִּין, מָלַק חֻלִּין בִּפְנִים, וְקָדָשִׁים בַּחוּץ, תּוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן, וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן, שֶׁיָּבֵשׁ גַּפָּהּ, וְשֶׁנִּסְמֵית עֵינָהּ, וְשֶׁנִּקְטְעָה רַגְלָהּ, מְטַמְּאִין בְּבֵית הַבְּלִיעָה. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ, אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. לֹא הָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ,

מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה וְכָל הַפְּסוּלִים שֶׁמַּלְקוּ, מְלִיקָתָן פְּסוּלָה, וְאֵינָן מְטַמְּאוֹת בְּבֵית הַבְּלִיעָה]:

ברטנורה (ה) **מלק בשמאל**. דמליקתו פסולה. שכל מקום שנאמר אצבע וכהונה אינו אלא של ימין: **או בלילה**. דאין מליקה בלילה, דרחמנא אמר ביום צותו: **אינן מטמאין**. הואיל ופסולן בקודש ואהני מליקה דידהו שאם עלו לא ירדו: שחט חולין בפנים וקדשים בחוץ אין מטמאין בבית הבליעה. ואף על פי שאסורים באכילה: **מלק בסכין**. לאו מליקה היא ולאו שחיטה היא, דהא מליקה בצפורן היא בעצמו של כהן: **מלק חולין בפנים**. דלא שייך מליקה בחולין, אלא בקדשים בפנים. והמולק חולין בכל מקום או קדשים בחוץ, הוי כאילו נוחר או מעקר, ואין אותה מליקה מוציאה מידי נבילה: **תורין שלא הגיע זמנן**. תורים, גדולים כשרים, קטנים פסולים. בני יונה, קטנים כשרים, גדולים פסולים: **ושיבש גפה**. דמחוסר אבר פסול אף בעופות. דהא דקיימא לן אין תמות וזכרות בעופות, הני מילי כגון דוקין שבעין שאין מומן ניכר. אבל מחוסר אבר, הקריבהו נא לפחתך: **מטמא בבית הבליעה**. דלא מהני מליקה דידהו למידי, שאפילו עלו ירדו: **כל שאין פסולן בקודש**. שנפסלו קודם שבאו לעזרה. וכל שאין פסולן בקודש אמרינן לקמן בפרק המזבח מקדש, דאם עלה ירד. אבל אותן שפסולן בקודש כגון הקדשים הראויין אלא שנפסלו בעבודותיהן, אין מטמאין, דהא אהני להו מליקה, דאם עלו לא ירדו: **כל הפסולים**. כגון זר ואונן וטבול יום ומחוסר כפורים וכל אותן השנויין בריש פרק ב'. **ואינן מטמאות בבית הבליעה**. שאע"פ שאין מליקתן מתרת קדשים באכילה, מכל מקום מוציאתן מידי נבילה:

ו. מָלַק וְנִמְצָא טְרֵפָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, מָה אִם נִבְלַת בְּהֵמָה שֶׁהִיא מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ מִטֻּמְאָתָהּ. נִבְלַת הָעוֹף שֶׁאֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּמַגָּע וּבְמַשָּׂא, אֵינוֹ דִין שֶׁתְּהֵא שְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ מִטֻּמְאָתָהּ. מַה מָּצִינוּ בִּשְׁחִיטָתָהּ שֶׁהִיא מַכְשַׁרְתָּהּ בַּאֲכִילָה, וּמְטַהֶרֶת אֶת טְרֵפָתָהּ מִטֻּמְאָתָהּ, אַף מְלִיקָתָהּ שֶׁהִיא מַכְשַׁרְתָּהּ בַּאֲכִילָה, תְּטַהֵר אֶת טְרֵפָתָהּ מִטֻּמְאָתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, דַּיָּהּ כְּנִבְלַת בְּהֵמָה, שְׁחִיטָתָהּ מְטַהַרְתָּהּ אֲבָל לֹא מְלִיקָתָהּ:

ברטנורה (ו) **אינה מטמאה בבית הבליעה**. דמליקתה מטהרתה מידי נבילה: רבי יהודה אומר מטמאה בבית הבליעה. דסבירא ליה לרבי יהודה דלא אהנו שחיטה בעוף של חולין ולא מליקה בקדשים בטריפה (בעוף) להוציאה מידי נבילה: **אינו דין שתהא שחיטתה כו**'. וכיון דילפת ששחיטה מטהרת את הטריפה בעוף בחולין מקל וחומר,

ילפינן מליקת קדשים מינה בבנין אב, מה מצינו בשחיטה כו', אף מליקה המכשרת באכילה תטהר טרפתה מטומאתה: **ר' יוסי אומר דיה כו'**. כיון דלא אשכחן בהדיא דשחיטה מוציאה מידי נבילה בעוף, אלא מקל וחומר מנבלת בהמה אתה בא ללמוד, דיה שתהא כנבלת בהמה ששחיטתה מטהרתה מידי נבילה ולא מליקתה, דדיו לבא מן הדין להיות כנדון. ושלש מחלוקות בדבר, ר' מאיר סבר, אחד שחיטה ואחד מליקה מוציאה בעוף מידי נבילה. ור' יהודה סבר, בין שחיטה בין מליקה לא מהני בטריפה בעוף להוציאה מידי נבילה. ורבי יוסי סבר, שחיטה מהניא, מליקה לא מהניא. והלכה כרבי יוסי:

גמרא זבחים דף ס"א ע"ב

תְּנַן הָתָם וּכְשֶׁעָלוּ בְּנֵי הַגּוֹלָה הוֹסִיפוּ עָלָיו אַרְבַּע אֲמוֹת מִן הַדָּרוֹם וְאַרְבַּע אַמּוֹת מִן הַמַּעֲרָב כְּמִן גַּמָּא. מָאי טַעֲמָא אָמַר רַב יוֹסֵף מִשּׁוּם דְּלָא סְפִיק. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי הָשְׁתָּא מִקְדָּשׁ רִאשׁוֹן דִּכְתִיב בֵּיהּ (מ"א ד') יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל שְׂפַת הַיָּם סְפִיק מִקְדָּשׁ שֵׁנִי דִּכְתִיב בֵּיהּ (עזרא ב') כָּל הַקָּהָל כְּאֶחָד אַרְבַּע רִבּוֹא לָא סְפִיק. אָמַר לֵיהּ הָתָם אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּיעְתָּן הָכָא אֵין אֵשׁ שֶׁל שָׁמַיִם מְסַיְּיעְתָּן. כִּי אָתָא רָבִין אָמַר רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן פַּזִּי מִשּׁוּם בַּר קַפָּרָא שְׁתֵּין הוֹסִיפוּ. מֵעִיקָּרָא סָבַר מִזְבַּח אַדְמָה שֶׁהוּא אָטוּם כַּאֲדָמָה וּלְבַסּוֹף סָבַר שֶׁתְּיָה כַּאֲכִילָה וּמָאי מִזְבַּח אַדְמָה שֶׁהוּא מְחֻבָּר בָּאֲדָמָה שֶׁלֹּא יִבָּנֶנּוּ לֹא עַל גַּבֵּי כִּיפִּים וְלֹא עַל גַּבֵּי מְחִילוֹת. אָמַר רַב יוֹסֵף לָאו הַיְינוּ דְתַנְיָא (שם ג') וַיָּכִינוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ עַל מְכוֹנוֹתָיו שֶׁהִגִּיעוּ לְסוֹף מְדוֹתָיו. וְהָכְתִיב (דה"א כ"ח) הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד ה' עָלַי הִשְׂכִּיל אֶלָּא אָמַר רַב יוֹסֵף קְרָא אַשְׁכַּח וְדָרַשׁ (שם כ"ב) וַיֹּאמֶר דָּוִד זֶהוּ בֵּית ה' הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעוֹלָה לְיִשְׂרָאֵל. כִּי בַּיִת מַה בַּיִת שִׁשִּׁים אַמָּה אַף מִזְבֵּחַ שִׁשִּׁים אַמָּה בְּשִׁלְמָא בֵּית מְנִבְּרָא צוּרְתוֹ אֶלָּא מִזְבֵּחַ מִנָּא יָדְעֵי אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר רָאוּ מִזְבֵּחַ בָּנוּי וּמֵיכָאֵל הַשַּׂר הַגָּדוֹל עוֹמֵד וּמַקְרִיב עָלָיו. וְרִבִּי יִצְחָק נַפְחָא אָמַר אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק רָאוּ שֶׁמּוּנָּח בְּאוּתוֹ מָקוֹם. וְרִבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר מִכָּל הַבַּיִת כֻּלּוֹ הֵרִיחוּ רֵיחַ קְטוֹרֶת. מִשָּׁם הֵרִיחוּ רֵיחַ אֵיבָרִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶם מִן הַגּוֹלָה אֶחָד שֶׁהֵעִיד עֲלֵיהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד עֲלֵיהֶם עַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ. וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּיִת. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר שְׁלֹשָׁה נְבִיאִים עָלוּ עִמָּהֶן מִן הַגּוֹלָה. אֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְקוֹם הַמִּזְבֵּחַ וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם שֶׁמַּקְרִיבִין אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּיִת. וְאֶחָד שֶׁהֵעִיד לָהֶם עַל הַתּוֹרָה שֶׁתִּכָּתֵב אַשּׁוּרִית:

רש"י **תנן התם**. במסכת מידות רבי יוסי אומר כו' וכשעלו בני הגולה הוסיפו עליו וכו' נמצא יסודו ל"ב על ל"ב ומקום מערכתו כ"ד על כ"ד: **גמא**. גימל יונית עשויה כמין כף

פשוט' שלנו כדפרישית דרום ומערב: **הכא**. במקדש שני אין אש של שמים מסייעתן כדילפינן בפ"ק דיומא וארצה בו ואכבד מחוסר ה' אלו חמשה דברים שחסר במקדש שני ואש אחד מהן ואמרינן התם מיהוי הוה סיעוי לא מסיוע': **שיתין הוסיפו**. קרן מערבית דרומית הוסיפו למשכה לדרום ולמערב ששם היו מנסכין נסכין כדאמרינן (התם) במתניתין דלקמן. ובימי שלמה הי' כמין בור כרוי אצל המזבח באותה זוית לירד הנסכים בתוכן ויורדין מן המזבח לרצפה ושותתין שם והם קלטו אותו הבור לתוך המזבח ועשו נקבים כנגדן בראש המזבח לירד הנסכים שם: **אטום כאדמה**. שלא יהא חלול: **שתיה כאכיל**'. מה אכילה מתעכלת במזבח אף שתיה תבלע במזבח: רב יוסף אומר לאו היינו דתני' וכו'. רב יוסף חלה ונעקר למודו ופעמים שאמר דבר ונזכר ששנה הפך וחזר בו והכא הכי אמר היכי אמרינן לעיל משום אש של שמים מסייעתן לא הוצרכו ליותר: **לאו היינו דתני**'. שאנשי כנסת הגדולה הגיעו לסוף מדותיו שלהם נגלה המקום המקודש למזבח מה שלא נגלה לשלמה: **והכתיב הכל בכתב**. שכל מקומות הקדושות ומידותיהן נכתבו לדוד אלמא במקדש ראשון נמי והאי דלא עשאוהו גדול לאו משום דלא נגלה לשלמה המקום במידותיו: אלא אמר רב יוסף קרא אשכח ודרש. שנאמר לדוד ששים אמה במקום המזבח ושלמה לא הבין לדורשו והם דרשוהו והוסיפו עליו לפי הצורך להם ולששים אמה לא הצרכו דאמרינן לקמן מידת ארכו ורחבו וקומתו אין מעכבין: **מה בית ששים אמה**. כדכתיב ששים אמה ארכו אף מזבח עד ששים אמה ראוי לו ומקודש המקום אם ירצו: **בשלמא בית**. ידעו אנשי כנסת הגדולה מה קדוש לעזרה ומה קדוש להיכל: **שמנכר' צורתו**. יסודות החומות: **מנא ידעי**. מקומו היכא: **שלשה נביאים**. חגי זכריה ומלאכי: **אחד העיד להם על המזבח**. שיש לו מקום להוסיף עד ששים אמה: **על מקום המזבח**. היכן היה: **שמקריבין אעפ"י שאין בית**. דקדוש' הבית קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא: **שתכתב אשורי**'. שמתחילה ניתנה להם בכתב עברי כתב ליבונאה כדאמרינן בסנהדרין:

זוהר ויצא דף קס"ה ע"א

וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר (בראשית ב' ה') זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וְגוֹ' כַּמָּה אִית לָן לְאִסְתַּכָּלָא בְּמִלֵּי דְאוֹרַיְתָא וַוי לוֹן לְאִנּוּן אֲטִימֵי לִבָּא וּסְתִימִין עַיְנִין הָא אוֹרַיְתָא קָארֵי קַמַּיְהוּ (משלי ט') לְכוּ לַחֲמוּ בְּלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיֵין מָסַכְתִּי, מִי פֶּתִי יָסוּר הֵנָּה חָסֵר לֵב אָמְרָה לוֹ וְלֵית מָאן דְּיַשְׁגַּח, תָּא חֲזֵי הַאי קְרָא אִית בֵּיהּ רָזִין עִלָּאִין אִיהוּ לָגוּ וְאִיהוּ לְבָר, זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם אִשְׁתַּמַּע לְהַאי גַּוְונָא וְאִשְׁתַּמַּע לְהַאי גַּוְונָא וְאִשְׁתַּמַּע דְּשִׁמְשָׁא וְסִיהֲרָא בְּחִבּוּרָא חָדָא אִנּוּן דִּכְתִיב בְּרָאָם כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (חבקוק ג') שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ

עָמַד זְבוּלָהּ וְאִשְׁתַּמַּע דְּאָדָם וְחַוָּה כַּחֲדָא אִתְבְּרִיאוּ בְּזִווּגָא חָד, וְכֵיוָן דְּאִשְׁתַּתְּכָחוּ בְּזִווּגָא חָד מִיָּד וַיְבָרֶךְ אוֹתָם דְּלֵית בְּרָכָתָא שַׁרְיָא אֶלָּא בַּאֲתַר דְּאִשְׁתַּתְּכָחוּ דְּכַר וְנוּקְבָא, תָּא חֲזֵי כַּד נָפַק יַעֲקֹב לְמֵיהַךְ לְחָרָן בִּלְחוֹדוֹי הֲוָה דְּלָא אִינְסִיב מַה כְּתִיב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וְגוֹ' וְלָא אִתְיְבוּ לֵיהּ אֶלָּא בְּחֶלְמָא הַשְׁתָּא דְּאִנְסִיב וַהֲוָה אִתֵּי בְּכֻלְּהוּ שְׁבָטִין כְּבִיכוֹל מְשַׁרְיָן עִלָּאִין פָּגְעִין בֵּיהּ וְאִתְחַנְּנוּ לֵיהּ דְּכְתִיב וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ אִנּוּן אַהֲדָרוּ לְמַפְגַּע בֵּיהּ, בְּקַדְמִיתָא אִיהוּ וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם הַשְׁתָּא אִנּוּן וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ, בְּגִין דִּבְגִנֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וּבְאִנּוּן שִׁבְטִין וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ, בְּגִין דִּבְגִנֵּיהּ דְּיַעֲקֹב וּבְאִנּוּן שִׁבְטִין אִתְשַׁקְיָן אִנּוּן מִמַּיָּא דְּיַמָּא רַבָּא וְלָא עוֹד אֶלָּא בְּקַדְמִיתָא בַּלַּיְלָה בְּחֶלְמָא הַשְׁתָּא בְּחֵיזוּ דְּעֵינָא וּבְיַמָּמָא הָדָא הוּא דִּכְתִיב וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹקִים זֶה וְגוֹ', בַּמֶּה אִשְׁתְּמוֹדָע לוֹן אֶלָּא חָמָא דְּאִנּוּן הֲווּ אִנּוּן דְּחָמָא בְּחֶלְמָא בְּגִנֵּי כָּךְ קָרָא לוֹן מַחֲנָיִם מְשַׁרְיָן דְּאִתְחֲזוּ לְעֵילָּא וּמְשַׁרְיָן דְּאִתְחֲזוּ לְתַתָּא אַמַּאי אִתְגְּלִיאוּ לְמִפְגַּע לֵיהּ אֶלָּא שְׁכִינְתָּא אָזְלָא לְגַבֵּיהּ לְנַטָּלָא לְבֵיתֵיהּ וּמְחַכָּא לֵיהּ לְבִנְיָמִן לְנַטָּלָא בֵּיתָא עִמֵּיהּ דְּיַעֲקֹב כִּדְקָא יָאוּת וּכְדֵין כְּתִיב וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנָן וְאֵין מַחֲרִיד:

תרגום הזוהר וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים וְגוֹ': רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר, זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם וְגוֹ'. כַּמָּה יֵשׁ לָנוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּדִבְרֵי תוֹרָה. וַוי לָהֶם, לָאֲלוּ עֲרֵלֵי לֵב וּסְתוּמֵי עֵינַיִם. הֲרֵי הַתּוֹרָה, קוֹרֵאת לִפְנֵיהֶם, לְכוּ לַחֲמוּ בְּלַחְמִי וּשְׁתוּ בְּיֵין מָסַכְתִּי, מִי פֶּתִי יָסוּר הֵנָּה, חָסַר לֵב אָמְרָה לוֹ. וְאֵין מִי שֶׁיִּשְׁגִּיחַ בָּהּ. בֹּא וּרְאֵה מִקְרָא זֶה זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, יֵשׁ בּוֹ סוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים, הוּא נוֹהֵג בְּפְנִימְיוּת, וְהוּא נוֹהֵג בְּחִיצוֹנְיוּת. זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם נִשְׁמָע לְצַד זֶה וְנִשְׁמָע לְצַד זֶה, וְנִשְׁמָע שֶׁהַשֵּׁמֶשׁ וְהַלְּבָנָה, הֵם בְּחִבּוּר אֶחָד, שֶׁעֲלֵיהֶם כָּתוּב בְּרָאָם, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבוּלָה. וְנִשְׁמַע מֵהַמִּקְרָא, שֶׁאָדָם וְחַוָּה נִבְרְאוּ וְיָצְאוּ מִזִּווּג אֶחָד. כֵּיוָן שֶׁנִּמְצְאוּ בַּזִּווּג כְּאֶחָד, מִיָּד וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אֱלֹקִים. כִּי אֵין הַבְּרָכָה שׁוֹרָה אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁנִּמְצְאוּ בַּזִּווּג זָכָר וּנְקֵבָה. בֹּא וּרְאֵה, כַּאֲשֶׁר יָצָא יַעֲקֹב לָלֶכֶת לְחָרָן, הָיָה אָז בִּלְבַדּוֹ, שֶׁעוֹד לֹא נַעֲשָׂא אִשָּׁה. מַה כָּתוּב, וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם וְגוֹ'. וְלֹא עָנוּ לוֹ אֶלָּא בַּחֲלוֹם. וְעַתָּה שֶׁכְּבָר נַעֲשָׂא אִשָּׁה, וּבָא בְּכָל הַשְּׁבָטִים. כְּבִיכוֹל, מַחֲנוֹת הָעֶלְיוֹנִים פָּגְעוּ בּוֹ, וְהִתְחַנְּנוּ אֵלָיו, שֶׁכָּתוּב, וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ, שֶׁחָזְרוּ הֵם לִפְגֹּעַ בּוֹ, דְּהַיְנוּ לְהִתְחַנֵּן אֵלָיו. מִתְּחִלָּה הִתְחַנֵּן הוּא, שֶׁכָּתוּב וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם. עַתָּה הִתְחַנְּנוּ הֵם. שֶׁכָּתוּב וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ. מִשּׁוּם שֶׁבִּשְׁבִיל יַעֲקֹב וְהַשְּׁבָטִים הֵם מוּשָׁקִים מִמַּיְמֵי הַיָּם הַגָּדוֹל, וְלֹא עוֹד אֶלָּא מִתְּחִלָּה, רָאָה אוֹתָם בַּלַּיְלָה וּבַחֲלוֹם שֶׁכָּתוּב וַיַּחֲלוֹם וְגוֹ' וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, וְעַתָּה רָאָה אוֹתָם בִּרְאוֹת הָעַיִן וּבַיּוֹם, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹקִים זֶה וְגוֹ'. שׁוֹאֵל, בַּמֶּה הִכִּירָם שֶׁהֵם מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים, וּמֵשִׁיב אֶלָּא שֶׁרָאָה שֶׁהֵם הָיוּ אוֹתָם הַמַּלְאָכִים שֶׁרָאָם בַּחֲלוֹם. וּמִשּׁוּם זֶה קָרָא אוֹתָם מַחֲנַיִם, דְּהַיְנוּ עַל שֵׁם הַכָּתוּב, וְהִנֵּה מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים עוֹלִים וְיוֹרְדִים בּוֹ, שֶׁרָאָם בַּחֲלוֹמוֹ,

שֶׁנִּרְאוּ לְמַעְלָה וְנִרְאוּ לְמַטָּה, שֶׁהֵם שְׁנֵי מַחֲנוֹת. שׁוֹאֵל, לָמָּה נִגְלוּ עַתָּה הַמַּלְאָכִים לְפְגֹּעַ בּוֹ. וּמֵשִׁיב, אֶלָּא הַשְׁכִּינָה הָלְכָה אֶל יַעֲקֹב, לָקַחַת אֶת בֵּיתוֹ, וְהַשְׁכִּינָה הָיְתָה מְחַפָּה לְבִנְיָמִין לָקַחַת אֶת הַבַּיִת עִם יַעֲקֹב כָּרָאוּי, דְּהַיְנוּ בְּכָל שְׁנֵים עָשָׂר הַשְׁבָטִים. וּלְפִיכָךְ נִגְלוּ אֵלָיו הַמַּלְאָכִים, בְּסוֹד הַפְּיּוּס, לְהַשְׁלִימוֹ לְגַמְרֵי, וְאָז כָּתוּב וְשָׁב יַעֲקֹב וְשָׁקַט וְשַׁאֲנָן וְאֵין מַחֲרִיד.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ה

א. מַעֲלָה גְּדוֹלָה הִיא לְמִי שֶׁהוּא מִתְפַּרְנֵס מִמַּעֲשֵׂה יָדָיו וּמִדַּת חֲסִידִים הָרִאשׁוֹנִים הִיא וּבָזֶה זוֹכֶה לְכָל כָּבוֹד וְטוֹבָה שֶׁבָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכ"ח) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ אַשְׁרֶיךָ בָּעוֹלָם הַזֶּה וְטוֹב לָךְ לְעוֹלָם הַבָּא שֶׁכֻּלּוֹ טוֹב: **ב**. אֵין דִּבְרֵי תוֹרָה מִתְקַיְּימִין בְּמִי שֶׁמְּרַפֶּה עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן וְלֹא בָּאֲלוּ שֶׁלּוֹמְדִין מִתּוֹךְ עִידּוּן וּמִתּוֹךְ אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ עֲלֵיהֶן וּמְצַעֵר גּוּפוֹ תָּמִיד וְלֹא יִתֵּן שֵׁינָה לְעֵינָיו וּלְעַפְעַפָּיו תְּנוּמָה אָמְרוּ חֲכָמִים דֶּרֶךְ רֶמֶז (במדבר י"ט) זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֹהֶל אֵין הַתּוֹרָה מִתְקַיֶּימֶת אֶלָּא בְּמִי שֶׁמֵּמִית עַצְמוֹ בְּאָהֳלֵי חֲכָמִים וְכֵן אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ (משלי כ"ד) הִתְרַפִּיתָ בְּיוֹם צָרָה צַר כֹּחֶכָה וְעוֹד אָמַר (קהלת ב') אַף חָכְמָתִי עָמְדָה לִי חָכְמָה שֶׁלִּמַּדְתִּי בְּאַף הִיא עָמְדָה לִי אָמְרוּ חֲכָמִים בְּרִית כְּרוּתָה שֶׁכָּל הַיָּגֵעַ בְּתוֹרָתוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת לֹא בְמְהֵרָה הוּא מְשַׁכֵּחַ. וְכָל הַיָּגֵעַ בְּתַלְמוּדוֹ בְּצִנְעָא מַחְכִּים שֶׁנֶּאֱמַר (משלי י"א) וְאֶת צְנוּעִים חָכְמָה וְכָל הַמַּשְׁמִיעַ קוֹלוֹ בְּשׁעַת תַּלְמוּדוֹ תַּלְמוּדוֹ מִתְקַיֵּים בְּיָדוֹ אֲבָל הַקּוֹרֵא בְּלַחַשׁ בְּמְהֵרָה הוּא שׁוֹכֵחַ: **ג**. אַף עַל פִּי שֶׁמְּצָוָה לִלְמוֹד בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה אֵין אָדָם לוֹמֵד רוֹב חָכְמָתוֹ אֶלָּא בַּלַּיְלָה לְפִיכָךְ מִי שֶׁרָצָה לִזְכּוֹת בְּכֶתֶר הַתּוֹרָה יִזְהֵר לִלְמוֹד בְּכָל לֵילוֹתָיו וְלֹא יְאַבֵּד אֲפִילּוּ אַחַת מֵהֶן בְּשֵׁינָה וַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֶלָּא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וְדִבְרֵי חֲכָמָה אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין רִנָּה שֶׁל תּוֹרָה אֶלָּא בַּלַּיְלָה שֶׁנֶּאֱמַר (איכה ב') קוּמִי רֹנִּי בַּלַּיְלָה וְכָל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מ"ב) יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירָה עִמִּי תְּפִלָּה לְאֵל חַיָּי וְכָל בַּיִת שֶׁאֵין נִשְׁמָעִין בּוֹ דִּבְרֵי תוֹרָה בַּלַּיְלָה אֵשׁ אוֹכֶלְתּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב כ') כָּל חֹשֶׁךְ טָמוּן לִצְפוּנָיו תְּאָכְלֵהוּ אֵשׁ לֹא נָפַח (במדבר ט"ו) כִּי דְבַר ה' בָּזָה זֶה שֶׁלֹּא הִשְׁגִּיחַ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה כָּל עִיקָּר וְכֵן כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ עוֹסֵק אוֹ שֶׁקָּרָא וְשָׁנָה וּפִירֵשׁ לְהַבְלֵי הָעוֹלָם וְהִנִּיחַ תַּלְמוּדוֹ וּזְנָחוֹ הֲרֵי זֶה בִּכְלַל בּוֹזֶה דְּבַר ה'. אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַמְבַטֵּל אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹשֶׁר סוֹפוֹ לְבַטְּלָהּ מֵעוֹנִי וְכָל הַמְקַיֵּים אֶת הַתּוֹרָה מֵעוֹנִי סוֹפוֹ לְקַיְּימָהּ מֵעוֹשֶׁר וְעָנִין זֶה מְפוֹרָשׁ בַּתּוֹרָה הֲרֵי הוּא אוֹמֵר (דברים כ"ח) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב מֵרֹב כֹּל וְעָבַדְתָּ אֶת אוֹיְבֶיךָ וְאוֹמֵר (שם מ') לְמַעַן עַנּוֹתְךָ וְגוֹ' לְהֵיטִיבְךָ בְּאַחֲרִיתֶךָ:

מוסר
מספר סדר היום דף פ"ט ע"ב
יִבְכֶּה וְיִתְאַבֵּל וְיֵשֵׁב לֶעָפָר וְיִשְׁתּוֹמֵם עַל כָּכָה אֵיךְ בָּאוּ עַל יָדוֹ מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יֵעָשׂוּ עַד לְהַכְעִיס בָּהֶם לְבוֹרֵא עוֹלָם יוֹצֵר נִשְׁמָתוֹ וְעָשָׂה הָרַע בְּעֵינָיו בַּמֶּה יְקֻדַּם פָּנָיו וְאֵיךְ יְבַקֵּשׁ רְפוּאוֹת תְּעָלָה לְמָכָּתוֹ וּלְמַכְאוֹבָיו יִתּוּשׁ אָפֶל וְשָׁפֵל מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲשׂוֹת הֵפֶךְ רְצוֹן מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְיִתְפַּלֵּל וְיִתְחַנֵּן לְפָנָיו כִּי אֵל רַחוּם וְחַנּוּן הוּא וּמַרְבֶּה לְהֵטִיב וְיָדוֹ פְּשׁוּטָה לְקַבֵּל שָׁבִים. וְאִם בִּהְיוֹתוֹ בְּלֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה וְדִמְעָה מְצוּיָה צָם וּמִתְעַנֶּה יוֹם אַחַר יוֹם תְּשׁוּבָתוֹ וַדַּאי תַּעֲשֶׂה פֵּירוֹת וְיַעֲלֶה זְכֻרוֹנוֹ לִבְרָכָה לִפְנֵי רוֹפֵא כָל בָּשָׂר וּמַפְלִיא לַעֲשׂוֹת כְּדִכְתִיב (ירמי' ג') שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם כִּי הוּא חוֹזֵק מִקּוֹ הַדִּין וְהַשּׁוּרֵה לַעֲלוֹת רְפוּאָה לְמִי שֶׁעוֹבֵר בְּמִזִּיד וּבְמֶרֶד וּבְמַעַל לְהַכְעִיס אֶל אֲדוֹנָיו וְהוּא יִתְבָּרַךְ וְיִתְעַלֶּה עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע וְקוֹרֵא לוֹ לְשָׁלוֹם כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ישעי' נ"ו) שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב וְאַדְרַבָּה הוּא מְצַפֶּה וּמְקַוֶּה אֵימָתַי יָשׁוּב לְהֵטִיב עִמּוֹ כְּדִכְתִיב (שם ל') לָכֵן יְחַכֶּה ה' לַחֳנַנְכֶם וְגוֹ':

ויצא ליל שישי

תורה
צרוף יְהוֹוִה
(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לָבָן אַךְ עַצְמִי וּבְשָׂרִי אָתָּה וַיֵּשֶׁב עִמּוֹ חֹדֶשׁ יָמִים: וַאֲמַר לֵהּ לָבָן בְּרַם קְרִיבִי וּבְשָׂרִי אָתְּ וִיתֵיב עִמֵּהּ יַרַח יוֹמִין:
רש"י אך עצמי ובשרי. מעתה אין לי לאספך הביתה הואיל ואין בידך כלום, אלא מפני קורבה אטפל בך חדש ימים, וכן עשה ואף זו לא לחנם שהיה רועה צאנו:
(טו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲכִי אָחִי אַתָּה וַעֲבַדְתַּנִי חִנָּם הַגִּידָה לִי מַה מַּשְׂכֻּרְתֶּךָ: וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הֲמִדְּאָחִי אַתְּ וְתִפְלְחִנַּנִּי מַגָּן חַוִּי לִי מָה אַגְרָךְ:
רש"י הכי אחי אתה. לשון תמה, וכי בשביל שאחי אתה תעבדני חנם: ועבדתני. כמו ותעבדני, וכן כל תבה שהיא לשון עבר הוסיף וי"ו בראשה היא הופכת התבה להבא:
(טז) וּלְלָבָן שְׁתֵּי בָנוֹת שֵׁם הַגְּדֹלָה לֵאָה וְשֵׁם הַקְּטַנָּה רָחֵל: וּלְלָבָן תַּרְתֵּין בְּנָן שׁוּם רַבְּתָא לֵאָה וְשׁוּם זְעֻרְתָּא רָחֵל: (יז) וְעֵינֵי לֵאָה רַכּוֹת וְרָחֵל הָיְתָה יְפַת תֹּאַר וִיפַת מַרְאֶה: וְעֵינֵי לֵאָה יָאְיָן וְרָחֵל הֲוַת שַׁפִּירָא בְרֵיוָא וְיָאְיָא בְּחֶזְוָא:
רש"י ועיני לאה רכות. שהיתה סבורה לעלות בגורלו של עשו ובוכה שהיו הכל אומרים שני בנים לרבקה ושתי בנות ללבן, הגדולה לגדול והקטנה לקטן: תאר. הוא צורת הפרצוף לשון (ישעיה מד יג) יתארהו בשרד, קונפ"ס בלע"ז : מראה. הוא זיו קלסתר:

(יח) **שלישי** וַיֶּאֱהַב יַעֲקֹב אֶת רָחֵל וַיֹּאמֶר אֶעֱבָדְךָ שֶׁבַע שָׁנִים בְּרָחֵל בִּתְּךָ הַקְּטַנָּה: וּרְחֵם יַעֲקֹב יָת רָחֵל וַאֲמַר אֶפְלְחִנָּךְ שְׁבַע שְׁנִין בְּרַחֵל בְּרַתָּךְ זְעֵרְתָּא:

רש"י אעבדך שבע שנים. הם ימים אחדים שאמרה לו אמו (לעיל כז מד) וישבת עמו ימים אחדים. ותדע שכן הוא, שהרי כתיב (להלן פסוק כ) ויהיו בעיניו כימים אחדים: ברחל בתך הקטנה. כל הסימנים הללו למה, לפי שיודע בו שהוא רמאי אמר לו אעבדך ברחל, ושמא תאמר רחל אחרת מן השוק, תלמוד לומר בתך, ושמא תאמר אחליף ללאה שמה ואקרא שמה רחל, תלמוד לומר הקטנה ואף על פי כן לא הועיל לו שהרי רמהו:

(יט) וַיֹּאמֶר לָבָן טוֹב תִּתִּי אֹתָהּ לָךְ מִתִּתִּי אֹתָהּ לְאִישׁ אַחֵר שְׁבָה עִמָּדִי: וַאֲמַר לָבָן טַב דְּאֶתֵּן יָתַהּ לָךְ מִדְּאֶתֵּן יָתַהּ לִגְבַר אָחֳרָן תִּיב עִמִּי: (כ) וַיַּעֲבֹד יַעֲקֹב בְּרָחֵל שֶׁבַע שָׁנִים וַיִּהְיוּ בְעֵינָיו כְּיָמִים אֲחָדִים בְּאַהֲבָתוֹ אֹתָהּ: וּפְלַח יַעֲקֹב בְּרַחֵל שְׁבַע שְׁנִין וַהֲווֹ בְעֵינוֹהִי כְּיוֹמִין זְעִירִין כַּד רְחֵים יָתַהּ: (כא) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן הָבָה אֶת אִשְׁתִּי כִּי מָלְאוּ יָמָי וְאָבוֹאָה אֵלֶיהָ: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן הַב יָת אִתְּתִי אֲרֵי אַשְׁלֵמִית יוֹמֵי פָּלְחָנִי וְאֵעוֹל לְוָתַהּ:

רש"י מלאו ימי. שאמרה לי אמי. ועוד מלאו ימי, שהרי אני בן שמונים וארבע שנה ואימתי אעמיד שנים עשר שבטים, וזהו שאמר ואבואה אליה, והלא קל שבקלים אינו אומר כן, אלא להוליד תולדות אמר כן:

(כב) וַיֶּאֱסֹף לָבָן אֶת כָּל אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה: וּכְנַשׁ לָבָן יָת כָּל אֱנָשֵׁי אַתְרָא וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא: (כג) וַיְהִי בָעֶרֶב וַיִּקַּח אֶת לֵאָה בִתּוֹ וַיָּבֵא אֹתָהּ אֵלָיו וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַהֲוָה בְרַמְשָׁא וּדְבַר יָת לֵאָה בְרַתֵּהּ וְאָעֵיל יָתַהּ לְוָתֵהּ וְעַל לְוָתַהּ: (כד) וַיִּתֵּן לָבָן לָהּ אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתוֹ לְלֵאָה בִתּוֹ שִׁפְחָה: וִיהַב לָבָן לַהּ יָת זִלְפָּה אַמְתֵּהּ לְלֵאָה בְרַתֵּהּ לְאַמְהוּ: (כה) וַיְהִי בַבֹּקֶר וְהִנֵּה הִוא לֵאָה וַיֹּאמֶר אֶל לָבָן מַה זֹּאת עָשִׂיתָ לִּי הֲלֹא בְרָחֵל עָבַדְתִּי עִמָּךְ וְלָמָּה רִמִּיתָנִי: וַהֲוָה בְצַפְרָא וְהָא הִיא לֵאָה וַאֲמַר לְלָבָן מָה דָּא עֲבַדְתָּ לִי הֲלָא בְרָחֵל פְּלָחִית עִמָּךְ וּלְמָא שַׁקַּרְתָּ בִּי:

רש"י ויהי בבקר והנה היא לאה. אבל בלילה לא היתה לאה, לפי שמסר יעקב לרחל סימנים, וכשראתה רחל שמכניסין לו לאה אמרה עכשיו תכלם אחותי, עמדה ומסרה לה אותן סימנים:

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לֹא יֵעָשֶׂה כֵן בִּמְקוֹמֵנוּ לָתֵת הַצָּעִירָה לִפְנֵי הַבְּכִירָה: וַאֲמַר לָבָן לָא יִתְעֲבֵד כִּדֵין בְּאַתְרָנָא לְמִתַּן זְעֵרְתָּא קֳדָם רַבְּתָא: (כז) מַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם אֶת זֹאת בַּעֲבֹדָה אֲשֶׁר תַּעֲבֹד עִמָּדִי עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת: אַשְׁלֵים שְׁבוּעָתָא דְּדָא וְנִתַּן לָךְ אַף יָת דָּא בְּפָלְחָנָא דִּי תִפְלַח עִמִּי עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש"י מלא שבוע זאת. דבוק הוא שהרי נקוד בחטף שבוע של זאת, והן שבעת ימי המשתה בתלמוד ירושלמי במועד קטן (א ז) . ואי אפשר לומר שבוע ממש, שאם כן היה צריך לנקד בפתח השין. ועוד ששבוע לשון זכר, כדכתיב (דברים טז ט) שבעה שבעת תספר לך, לפיכך אין משמע שבוע אלא שבעה שייטיינ"א בלע"ז : ונתנה לך. לשון רבים, כמו (לעיל יא ז) נרדה ונבלה, (שם ג) ונשרפה, אף זה לשון ונתן גם את זאת. [מיד לאחר שבעת ימי המשתה] ותעבוד לאחר נשואיה:

(כח) וַיַּעַשׂ יַעֲקֹב כֵּן וַיְמַלֵּא שְׁבֻעַ זֹאת וַיִּתֶּן לוֹ אֶת רָחֵל בִּתּוֹ לוֹ לְאִשָּׁה: (כט) וַעֲבַד יַעֲקֹב כֵּן וְאַשְׁלֵים שְׁבוּעָתָא דְּדָא וִיהַב לֵהּ יָת רָחֵל בְּרַתֵּהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ: (כט) וְיָהַב לְבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּלְהָה שִׁפְחָתֵהּ לָהּ לְשִׁפְחָה: וְיהַב לְבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ יָת בִּלְהָה אַמְתֵּהּ לַהּ לְאַמְהוּ: (ל) וַיָּבֹא גַּם אֶל רָחֵל וַיֶּאֱהַב גַּם אֶת רָחֵל מִלֱּאָה וַיַּעֲבֹד עִמּוֹ עוֹד שֶׁבַע שָׁנִים אֲחֵרוֹת: וְעַל אַף לְוָת רָחֵל וּרְחֵים אַף יָת רָחֵל מִלֱּאָה וּפְלַח עִמֵּהּ עוֹד שְׁבַע שְׁנִין אָחֳרָנִין:

רש"י ויעבוד עמו עוד שבע שנים אחרות. הקישן לראשונות, מה ראשונות באמונה אף האחרונות באמונה, ואף על פי שברמאות בא עליו:

(לא) וַיַּרְא יְהוָה כִּי שְׂנוּאָה לֵאָה וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ וְרָחֵל עֲקָרָה: (לב) וַתַּהַר לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא שְׁמוֹ רְאוּבֵן כִּי אָמְרָה כִּי רָאָה יְהוָה בְּעָנְיִי כִּי עַתָּה יֶאֱהָבֵנִי אִישִׁי: וְעַדִּיאַת לֵאָה וִילִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ רְאוּבֵן אֲרֵי אֱמָרַת אֲרֵי גְלִי קֳדָם יְיָ עֲלְבּוֹנִי אֲרֵי כְעַן יְרַחֲמַנִי בַּעֲלִי:

רש"י ותקרא שמו ראובן. רבותינו פרשו, אמרה ראו מה בין בני לבן חמי שמכר הבכורה ליעקב, וזה לא מכרה ליוסף ולא ערער עליו, ולא עוד שלא ערער עליו אלא שבקש להוציאו מן הבור:

(לג) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר כִּי שָׁמַע יְהוָה כִּי שְׂנוּאָה אָנֹכִי וַיִּתֶּן לִי גַּם אֶת זֶה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ שִׁמְעוֹן: וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמָרַת אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ אֲרֵי שְׂנִיאָתָא אֲנָא וִיהַב לִי אַף יָת דֵּין וּקְרַת שְׁמֵהּ שִׁמְעוֹן: (לד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר עַתָּה הַפַּעַם יִלָּוֶה אִישִׁי אֵלַי כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שְׁלֹשָׁה בָנִים עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לֵוִי: וְעַדִּיאַת עוֹד וִילִידַת בַּר וַאֲמָרַת הָדָא זִמְנָא יִתְחַבַּר לִי בַּעֲלִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ תְּלָתָא בְנִין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ לֵוִי:

רש"י הפעם ילוה אישי. לפי שהאמהות נביאות היו ויודעות ששנים עשר שבטים יוצאים מיעקב וארבע נשים ישא, אמרה מעתה אין לו פתחון פה עלי, שהרי נטלתי כל חלקי בבנים: על כן. כל מי שנאמר בו על כן מרבה באוכלוסין, חוץ מלוי שהארון היה מכלה בהם: קרא שמו לוי. תמהתי שבכלם כתיב ותקרא, וזה כתב בו קרא, ויש מדרש אגדה

באלה הדברים רבה ששלח הקדוש ברוך הוא גבריאל והביאו לפניו וקרא לו שם זה ונתן לו עשרים וארבע מתנות כהנה, ועל שם שלוהו במתנות קראו לוי:

(לה) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר הַפַּעַם אוֹדֶה אֶת יְהוָה עַל כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ יְהוּדָה וַתַּעֲמֹד מִלֶּדֶת: וְעַדִּיאַת עוֹד וילידת [וַיֹּלֶד] בָּר וַאֲמֶרֶת הָדָא זִמְנָא אוֹדֶה קֳדָם יְיָ עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ יְהוּדָה וְקָמַת מִלְמֵילַד:

רש"י הפעם אודה. שנטלתי יותר מחלקי, מעתה יש לי להודות:

ל (א) וַתֵּרֶא רָחֵל כִּי לֹא יָלְדָה לְיַעֲקֹב וַתְּקַנֵּא רָחֵל בַּאֲחֹתָהּ וַתֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הָבָה לִּי בָנִים וְאִם אַיִן מֵתָה אָנֹכִי: וַחֲזַת רָחֵל אֲרֵי לָא יְלִידַת לְיַעֲקֹב וְקַנִּיאַת רָחֵל בַּאֲחָתַהּ וַאֲמֶרֶת לְיַעֲקֹב הַב לִי בְנִין וְאִם לָא מֵיתָא אֲנָא:

רש"י ותקנא רחל באחותה. קנאה במעשיה הטובים, אמרה אלולי שצדקה ממני לא זכתה לבנים: הבה לי. וכי כך עשה אביך לאמך, והלא התפלל עליה: מתה אנכי. מכאן למי שאין לו בנים שחשוב כמת:

(ב) וַיִּחַר אַף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנֹכִי אֲשֶׁר מָנַע מִמֵּךְ פְּרִי בָטֶן: וּתְקֵיף רוּגְזָא דְיַעֲקֹב בְּרָחֵל וַאֲמַר הָא מִנַּי אַתְּ בַּעְיָא הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ תִּבְעִין דִּי מְנַע מִנַּיִךְ וְלָדָא דִּמְעִין:

רש"י התחת אלהים אנכי. וכי במקומו אני: אשר מנע ממך. את אמרת שאעשה כאבא, אני איני כאבא, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ולא ממני:

(ג) וַתֹּאמֶר הִנֵּה אֲמָתִי בִלְהָה בֹּא אֵלֶיהָ וְתֵלֵד עַל בִּרְכַּי וְאִבָּנֶה גַּם אָנֹכִי מִמֶּנָּה: וַאֲמֶרֶת הָא אַמְתִי בִלְהָה עוּל לְוָתַהּ וּתְלִיד וַאֲנָא אֶרַבֵּי וְאִתְבְּנֵי אַף אֲנָא מִנַּהּ:

רש"י על ברכי. כתרגומו ואנא ארבי: ואבנה גם אנכי. מהו גם, אמרה לו זקנך אברהם היו לו בנים מהגר, וחגר מתניו כנגד שרה, אמר לה זקנתי הכניסה צרתה לביתה, אמרה לו אם הדבר הזה מעכב, הנה אמתי בלהה, ואבנה גם אנכי ממנה כשרה:

(ד) וַתִּתֶּן לוֹ אֶת בִּלְהָה שִׁפְחָתָהּ לְאִשָּׁה וַיָּבֹא אֵלֶיהָ יַעֲקֹב: וְיִהַבַת לֵהּ יָת בִּלְהָה אַמְתַהּ לְאִנְתּוּ וְעַל לְוָתַהּ יַעֲקֹב:

ויצא יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(ה) וַתַּהַר בִּלְהָה וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן: וְעַדִּיאַת בִּלְהָה וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר: (ו) וַתֹּאמֶר רָחֵל דָּנַנִי אֱלֹהִים וְגַם שָׁמַע בְּקֹלִי וַיִּתֶּן לִי בֵּן עַל כֵּן קָרְאָה שְׁמוֹ דָן: וַאֲמֶרֶת רָחֵל דְּנַנִי יְיָ וְאַף קַבֵּיל צְלוֹתִי וִיהַב לִי בַּר עַל כֵּן קְרַת שְׁמֵהּ דָּן:

רש"י דנני אלהים. דנני וחיבני וזכני:

(ז) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בִּלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וְעַדִּיאַת עוֹד וְיִלְּדַת בִּלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל בָּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב: (ח) וַתֹּאמֶר רָחֵל נַפְתּוּלֵי אֱלֹהִים נִפְתַּלְתִּי עִם אֲחֹתִי גַּם יָכֹלְתִּי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ נַפְתָּלִי: וַאֲמֶרֶת רָחֵל קַבִּיל יְיָ בָּעוּתִי בְּאִתְחַנָּנוּתִי בְּצָלוֹתִי חֲמֵידַת דִּיהֵי לִי וְלַד כַּאֲחָתִי אַף אִתְיְהִיב לִי וּקְרַת שְׁמֵהּ נַפְתָּלִי:

רש"י נפתולי אלהים. מנחם בן סרוק פרשו במחברת (במדבר יט טו) צמיד פתיל, חבורים, מאת המקום נתחברתי עם אחותי לזכות לבנים. ואני מפרשו לשון (דברים לב ה) עקש ופתלתול, נתעקשתי והפצרתי פצירות ונפתולים הרבה למקום להיות שוה לאחותי: גם יכלתי. הסכים על ידי. ואונקלוס תרגם לשון תפלה, כמו נפתולי אלהים, נתפללתי בקשות החביבות לפניו, נתקבלתי ונעתרתי כאחותי: נפתלתי. נתקבלה תפלתי. ומדרש אגדה יש רבים בלשון נוטריקון:

(ט) וַתֵּרֶא לֵאָה כִּי עָמְדָה מִלֶּדֶת וַתִּקַּח אֶת זִלְפָּה שִׁפְחָתָהּ וַתִּתֵּן אֹתָהּ לְיַעֲקֹב לְאִשָּׁה: וַתֵּזֶת לֵאָה אֲרֵי קָמַת מִלְּמֵילַד וּדְבָרַת יָת זִלְפָּה אַמְתַהּ וִיהָבַת יָתַהּ לְיַעֲקֹב לְאָנְתוּ: (י) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה לְיַעֲקֹב בֵּן: וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה לְיַעֲקֹב בָּר:

רש"י ותלד זלפה. בכלן נאמר הריון חוץ מזלפה לפי שהיתה בחורה מכולן ותינוקת בשנים ואין הריון נכר בה, וכדי לרמות ליעקב נתנה לבן ללאה שלא יבין שמכניסין לו את לאה, שכך מנהג לתן שפחה גדולה לגדולה וקטנה לקטנה:

(יא) וַתֹּאמֶר לֵאָה (בגד) בָּא גָד וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ גָּד: וַאֲמֶרֶת לֵאָה אֲתָא גָד וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ גָּד:

רש"י בא גד. בא מזל טוב, כמו (שבת סז ב) גד גדי וסנוק לא, ודומה לו (ישעיה סה יא) העורכים לגד שלחן. ומדרש אגדה שנלד מהול, כמו (דניאל ד כ) גדו אילנא, ולא ידעתי על מה נכתבה תבה אחת. דבר אחר למה נקראת תיבה אחת בגד, כמו בגדת בי כשבאת אל שפחתי, כאיש שבגד באשת נעורים:

(יב) וַתֵּלֶד זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה בֵּן שֵׁנִי לְיַעֲקֹב: וִילִידַת זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה בָּר תִּנְיָן לְיַעֲקֹב: (יג) וַתֹּאמֶר לֵאָה בְּאַשְׁרִי כִּי אִשְּׁרוּנִי בָּנוֹת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אָשֵׁר: וַאֲמֶרֶת לֵאָה תֵּשְׁבַּחְתָּא הֲוַת לִי אֲרֵי בְכֵן יְשַׁבְּחֻנַנִי נְשַׁיָּא וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אָשֵׁר: (יד) **רביעי** וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן בִּימֵי קְצִיר חִטִּים וַיִּמְצָא דוּדָאִים בַּשָּׂדֶה וַיָּבֵא אֹתָם אֶל לֵאָה אִמּוֹ וַתֹּאמֶר רָחֵל אֶל לֵאָה תְּנִי נָא לִי מִדּוּדָאֵי בְּנֵךְ: וְאָזַל רְאוּבֵן בְּיוֹמֵי חֲצַד חִטִּין וְאַשְׁכַּח יַבְרוּחִין בְּחַקְלָא וְאַיְתִי יָתְהוֹן לְלֵאָה אִמֵּהּ וַאֲמֶרֶת רָחֵל לְלֵאָה הָבִי כְעַן לִי מִיַּבְרוּחֵי דִּבְרִיךְ:

רש"י בימי קציר חטים. להגיד שבחן של שבטים, שעת הקציר היה ולא פשט ידו בגזל להביא חטים ושעורים אלא דבר ההפקר שאין אדם מקפיד בו: דודאים. סיגלי, עשב הוא ובלשון ישמעאל יסמי"ן:

(טו) וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְעַט קַחְתֵּךְ אֶת אִישִׁי וְלָקַחַת גַּם אֶת דּוּדָאֵי בְּנִי וַתֹּאמֶר רָחֵל לָכֵן יִשְׁכַּב עִמָּךְ הַלַּיְלָה תַּחַת דּוּדָאֵי בְּנֵךְ: וַאֲמֶרֶת לַהּ הַזְעִיר דִּבַּרְתְּ יָת בַּעְלִי וְתִסְבִּין אַף יָת יַבְרוּחֵי דִּבְרִי וַאֲמֶרֶת רָחֵל בְּכֵן יִשְׁכּוּב עִמָּךְ בְּלֵילְיָא חֶלַף יַבְרוּחֵי דִּ:בְרִיךְ:

רש"י ולקחת גם את דודאי בני. בתמיהה, ולעשות עוד זאת לקח גם את דודאי בני ותרגומו ולמסב: לכן ישכב עמך הלילה. שלי היתה שכיבת לילה זו ואני נותנה לך תחת דודאי בנך. ולפי שזלזלה במשכב הצדיק לא זכתה להקבר עמו:

(טז) וְיָבֹא יַעֲקֹב מִן הַשָּׂדֶה בָּעֶרֶב וַתֵּצֵא לֵאָה לִקְרָאתוֹ וַתֹּאמֶר אֵלַי תָּבוֹא כִּי שָׂכֹר שְׂכַרְתִּיךְ בְּדוּדָאֵי בְּנִי וַיִּשְׁכַּב עִמָּהּ בַּלַּיְלָה הוּא: וַאֲתָא (נ"י וְעַל) יַעֲקֹב מִן חַקְלָא בָּרְמְשָׁא וּנְפָקַת לֵאָה לְקַדְּמוּתֵהּ וַאֲמֶרֶת לְוָתִי תֵּיעוֹל אֲרֵי מֵיגַר אֲגַרְתִּיךְ בְּיַבְרוּחֵי דִּבְרִי וּשְׁכִיב עִמֵּהּ בְּלֵילְיָא הוּא:

רש"י שכר שכרתיך. נתתי לרחל שכרה: בלילה הוא. הקדוש ברוך הוא סיע שיצא משם יששכר:

(יז) וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶל לֵאָה וַתַּהַר וַתֵּלֶד לְיַעֲקֹב בֵּן חֲמִישִׁי: וְקַבִּיל יְיָ צְלוֹתַהּ דְּלֵאָה וְעַדְיַאת וִילִידַת לְיַעֲקֹב בַּר חֲמִישָׁאֵי:

רש"י וישמע אלהים אל לאה. שהיתה מתאוה ומחזרת להרבות שבטים:

(יח) וַתֹּאמֶר לֵאָה נָתַן אֱלֹהִים שְׂכָרִי אֲשֶׁר נָתַתִּי שִׁפְחָתִי לְאִישִׁי וַתִּקְרָא שְׁמוֹ יִשָּׂשכָר: וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב יְיָ אַגְרִי דִּי יְהָבִית אַמְתִּי לְבַעְלִי וּקְרַת שְׁמֵהּ יִשָּׂשכָר: (יט) וַתַּהַר עוֹד לֵאָה וַתֵּלֶד בֵּן שִׁשִּׁי לְיַעֲקֹב: וְעַדְיַאת עוֹד לֵאָה וִילִידַת בַּר שְׁתִיתָאֵי לְיַעֲקֹב: (כ) וַתֹּאמֶר לֵאָה זְבָדַנִי אֱלֹהִים אֹתִי זֵבֶד טוֹב הַפַּעַם יִזְבְּלֵנִי אִישִׁי כִּי יָלַדְתִּי לוֹ שִׁשָּׁה בָנִים וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ זְבֻלוּן: וַאֲמֶרֶת לֵאָה יְהַב יְיָ יָתֵהּ לִי חֻלַק טַב הָדָא זִמְנָא יְהֵי מְדוֹרֵהּ דְּבַעְלִי לְוָתִי אֲרֵי יְלֵידִית לֵהּ שִׁתָּא בְנִין וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ זְבֻלוּן:

רש"י זבד טוב. כתרגומו: יזבלני. לשון (מלכים א' ח יג) בית זבול הירביריריא"ה בלע"ז בית מדור. מעתה לא תהא עיקר דירתו אלא עמי שיש לי בנים כנגד כל נשיו:

(כא) וְאַחַר יָלְדָה בַּת וַתִּקְרָא אֶת שְׁמָהּ דִּינָה: וּבָתַר כֵּן יְלִידַת בְּרַתָּא וּקְרַת יָת שְׁמַהּ דִּינָה:

רש"י דינה. פרשו רבותינו שדנה לאה דין בעצמה אם זה זכר לא תהא רחל אחותי כאחת השפחות, והתפללה עליו ונהפך לנקבה:

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת רָחֵל וַיִּשְׁמַע אֵלֶיהָ אֱלֹהִים וַיִּפְתַּח אֶת רַחְמָהּ: וְעַל דּוּכְרָנָא דְרָחֵל קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתַהּ יְיָ וִיהַב לַהּ עִדּוּי:

רש"י ויזכר אלהים את רחל. זכר לה שמסרה סימניה לאחותה, ושהיתה מצרה שלא תעלה בגורלו של עשו שמא יגרשנה יעקב לפי שאין לה בנים, ואף עשו הרשע כך עלה

בלבו כששמע שאין לה בנים. הוא שיסד הפיט (קרובות דר"ה שחרית) האדמון כבט שלא חלה, צבה לקחתה לו ונתבהלה:

(כג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי: וְעַדְיאַת וְילִידַת בָּר וַאֲמֶרֶת כְּנַשׁ יְיָ יָת חְסוּדִי:

רש"י אסף. הכניסה במקום שלא תראה וכן (ישעיה ד א) אסף חרפתנו, (שמות ט יט) ולא יאסף הביתה, (יואל ד טו) אספו נגהם, (ישעיה ס כ) וירחך לא יאסף, לא יטמן: חרפתי. שהייתי לחרפה שאני עקרה, והיו אומרים עלי שאעלה לחלקו של עשו הרשע. ומדרש אגדה כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו. מי שבר כלי זה, בנך, מי אכל תאנים אלו, בנך:

(כד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף לֵאמֹר יֹסֵף יְהוָה לִי בֵּן אַחֵר: וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ יוֹסֵף לְמֵימַר יוֹסֵף יְיָ לִי בַּר אָחֳרָן:

רש"י יוסף ה' לי בן אחר. יודעת היתה בנבואה שאין יעקב עתיד להעמיד אלא שנים עשר שבטים, אמרה יהי רצון שאותו שהוא עתיד להעמיד יהא ממני, לכך לא נתפללה אלא על בן אחר:

(כה) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָלְדָה רָחֵל אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל לָבָן שַׁלְּחֵנִי וְאֵלְכָה אֶל מְקוֹמִי וּלְאַרְצִי: וַהֲוָה כַּד יְלִידַת רָחֵל יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יַעֲקֹב לְלָבָן שַׁלְּחַנִּי וְאֵיהַךְ לְאַתְרִי וּלְאַרְעִי:

רש"י כאשר ילדה רחל את יוסף. משנלד שטנו של עשו, שנאמר (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, אש בלא להבה אינו שולט למרחוק, משנלד יוסף בטח יעקב בהקדוש ברוך הוא ורצה לשוב:

(כו) תְּנָה אֶת נָשַׁי וְאֶת יְלָדַי אֲשֶׁר עָבַדְתִּי אֹתְךָ בָּהֶן וְאֵלֵכָה כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת עֲבֹדָתִי אֲשֶׁר עֲבַדְתִּיךָ: הַב יָת נָשַׁי וְיָת בְּנַי דִּי פְלָחִית יָתָךְ בְּהֶן וְאֵזיל אֲרֵי אַתְּ יָדַעְתְּ יָת פָּלְחָנִי דִּי פְלָחְתָּךְ:

רש"י תנה את נשי וגו' . איני רוצה לצאת כי אם ברשות:

(כז) וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָבָן אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ נִחַשְׁתִּי וַיְבָרְכֵנִי יְהוָה בִּגְלָלֶךָ: וַאֲמַר לֵהּ לָבָן אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין קֳדָמָךְ נַסֵּיתִי וּבָרְכַנִי יְיָ בְּדִילָךְ:

רש"י נחשתי. מנחש היה, נסיתי בנחוש שלי שעל ידך באה לי ברכה, כשבאת לכאן לא היו לי בנים, שנאמר (לעיל כט ו) והנה רחל בתו באה עם הצאן, אפשר יש לו בנים והוא שולח בתו אצל הרועים, ועכשיו היו לו בנים שנאמר (להלן לא א) וישמע את דברי בני לבן:

(כח) **חמישי** וַיֹּאמַר נָקְבָה שְׂכָרְךָ עָלַי וְאֶתֵּנָה: וַאֲמַר פָּרֵישׁ אַגְרָךְ עָלַי וְאֶתֵּן:

רש"י נקבה שכרך. כתרגומו פריש אגרך:

(כט) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָבַדְתִּיךָ וְאֵת אֲשֶׁר הָיָה מִקְנְךָ אִתִּי: וַאֲמַר לֵהּ אַתְּ יְדַעְתָּ יָת דִּי פְּלָחְתָּךְ וְיָת דַּהֲוָה בְּעִירָךְ עִמִּי:

רש"י ואת אשר היה מקנך אתי. את חשבון מעוט מקנך שבא לידי מתחלה כמה היו:

(ל) כִּי מְעַט אֲשֶׁר הָיָה לְךָ לְפָנַי וַיִּפְרֹץ לָרֹב וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֹתְךָ לְרַגְלִי וְעַתָּה מָתַי אֶעֱשֶׂה גַּם אָנֹכִי לְבֵיתִי: אֲרֵי זְעֵיר דִּי הֲוָה לָךְ קֳדָמַי וּתְקֵיף לְמִסְגֵּי וּבְרִיךְ יְיָ יָתָךְ בְּדִילִי וּכְעַן אֵימָתַי אֶעְבֵּיד אַף אֲנָא לְבֵיתִי:

רש"י לרגלי. עם רגלי, בשביל ביאת רגלי באת אצלך הברכה, כמו (שמות יא ח) העם אשר ברגלך, (שופטים ח ה) לעם אשר ברגלי, הבאים עמי: גם אנכי לביתי. לצורך ביתי, עכשיו אין עושין לצרכי אלא בני וצריך אני להיות עושה גם אני עמהם לסמכן, וזהו גם:

(לא) וַיֹּאמֶר מָה אֶתֶּן לָךְ וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לֹא תִתֶּן לִי מְאוּמָה אִם תַּעֲשֶׂה לִּי הַדָּבָר הַזֶּה אָשׁוּבָה אֶרְעֶה צֹאנְךָ אֶשְׁמֹר: וַאֲמַר מָה אֶתֵּן לָךְ וַאֲמַר יַעֲקֹב לָא תִתֶּן לִי מִדְּעַם אִם תַּעְבֵּד לִי פִּתְגָמָא הָדֵין אֶתוּב אֶרְעֵי עָנָךְ אֲטַר: (לב) אֶעֱבֹר בְּכָל צֹאנְךָ הַיּוֹם הָסֵר מִשָּׁם כָּל שֶׂה נָקֹד וְטָלוּא וְכָל שֶׂה חוּם בַּכְּשָׂבִים וְטָלוּא וְנָקֹד בָּעִזִּים וְהָיָה שְׂכָרִי: אֶעְבַּר בְּכָל עָנָךְ יוֹמָא דֵין הַעֲדֵי (נ"י אַעְדִּי) מִתַּמָּן כָּל אִמַּר נְמוֹר וּרְקוֹעַ וְכָל אִמַּר שְׁחוּם בְּאִמְרַיָּא וּרְקוֹעַ וּנְמוֹר בְּעִזַּיָּא וְיהֵי אַגְרִי:

רש"י נקד. מנמר בחברבורות דקות, כמו נקדות, פוינטור"א בלע"ז : טלוא. לשון טלאים חברבורות רחבות: חום. שחום דומה לאדום, רו"ש בלע"ז [אדום] לשון משנה שחמתית ונמצאת לבנה, לעניין התבואה: והיה שכרי. אותן שיולדו מכאן ולהבא נקדים וטלואים בעזים ושחומים בכשבים יהיו שלי ואותן שישנן עכשיו הפרש מהם והפקידם ביד בניך, שלא תאמר לי על הנלדים מעתה אלו היו שם מתחלה, ועוד שלא תאמר לי על ידי הזכרים שהן נקדים וטלואים תלדנה הנקבות דוגמתן מכאן ואלך:

(לג) וְעָנְתָה בִּי צִדְקָתִי בְּיוֹם מָחָר כִּי תָבוֹא עַל שְׂכָרִי לְפָנֶיךָ כֹּל אֲשֶׁר אֵינֶנּוּ נָקֹד וְטָלוּא בָּעִזִּים וְחוּם בַּכְּשָׂבִים גָּנוּב הוּא אִתִּי: וְתִסְהֵד בִּי זְכוּתִי בְּיוֹם דְּמָחָר אֲרֵי תֵּיעוֹל עַל אַגְרִי קֳדָמָךְ כֹּל דִּי לֵיתוֹהִי נְמוֹר וּרְקוֹעַ בְּעִזַּיָּא וּשְׁחוּם בְּאִמְרַיָּא גְּנוּבָא הוּא עִמִּי:

רש"י ועונתה בי וגו' . אם תחשדני שאני נוטל משלך כלום, תענה בי צדקתי, כי תבא צדקתי ותעיד על שכרי לפניך, שלא תמצא בעדרי כי אם נקדים וטלואים, וכל שתמצא בהן שאינו נקוד או טלוא או חום בידוע שגנבתיו לך, ובגנבה הוא שרוי אצלי:

(לד) וַיֹּאמֶר לָבָן הֵן לוּ יְהִי כִדְבָרֶךָ: וַאֲמַר לָבָן בְּרֵם לְוַי יְהֵי כְּפִתְגָמָךְ:

רש"י הן. לשון הן, קבלת דברים: לו יהי כדברך. הלואי שתחפץ בכך:

(לה) וַיָּסַר בַּיּוֹם הַהוּא אֶת הַתְּיָשִׁים הָעֻקֻּדִים וְהַטְּלֵאִים וְאֵת כָּל הָעִזִּים הַנְּקֻדּוֹת וְהַטְּלָאֹת כֹּל אֲשֶׁר לָבָן בּוֹ וְכָל חוּם בַּכְּשָׂבִים וַיִּתֵּן בְּיַד בָּנָיו: וְאַעְדִּי בְיוֹמָא הַהוּא יָת תְּיָשַׁיָּא רְגוֹלַיָּא

וּרְקוֹעַיָּא וְיָת כָּל עִזַּיָּא נְמוֹרְתָא וּרְקוֹעָתָא כֹּל דִּי חִוָּר בֵּהּ וְכָל דִּשְׁחוּם בְּאִמְּרַיָּא וִיהַב בְּיַד בְּנוֹהִי׃

רש"י ויסר. לבן ביום ההוא וגו' : התישים. עזים זכרים: כל אשר לבן בו. כל אשר היתה בו חברבורית לבנה: ויתן. לבן ביד בניו׃

(לו) וַיָּשֶׂם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בֵּינוֹ וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רֹעֶה אֶת צֹאן לָבָן הַנּוֹתָרֹת׃ וְשַׁוִּי מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין בֵּינוֹהִי וּבֵין יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב רָעֵי יָת עָנָא דְלָבָן דְּאִשְׁתְּאֲרָן׃

רש"י הנותרת. הרעועות שבהן החולות והעקרות, שאינן אלא שירים, אותן מסר לו׃

(לז) וַיִּקַּח לוֹ יַעֲקֹב מַקַּל לִבְנֶה לַח וְלוּז וְעֶרְמוֹן וַיְפַצֵּל בָּהֶן פְּצָלוֹת לְבָנוֹת מַחְשֹׂף הַלְּבָן אֲשֶׁר עַל הַמַּקְלוֹת׃ וּנְסִיב לֵהּ יַעֲקֹב חוּטְרִין דִּלְבָן רַטִיבִין וּדְלוּז וְדִדְלוּף וְקַלְּיִף בְּהוֹן קְלָפִין חִוָּרִין קְלוּפְ חִוָּר דִּי עַל חוּטָרַיָּא׃

רש"י מקל לבנה. עץ הוא ושמו לבנה, כמה דתימא (הושע ד יג) תחת אלון ולבנה, ואומר אני הוא שקורין טרינבל"א בלע"ז שהוא לבן [צפצפה עצנית]: לח. כשהוא רטוב: ולוז. ועוד לקח מקל לוז, עץ שגדלין בו אגוזים דקים קולדר"א בלע"ז [אלסר]: וערמון. קשטינייי"ר בלע"ז [עץ ערמון]: פצלות. קלופים קלופים, שהיה עושהו מנמר: מחשף הלבן. גלוי לובן של מקל. כשהיה קולפו היה נראה ונגלה לובן שלו במקום הקלוף׃

(לח) וַיַּצֵּג אֶת הַמַּקְלוֹת אֲשֶׁר פִּצֵּל בָּרָהָטִים בְּשִׁקְּתוֹת הַמַּיִם אֲשֶׁר תָּבֹאן הַצֹּאן לִשְׁתּוֹת לְנֹכַח הַצֹּאן וַיֵּחַמְנָה בְּבֹאָן לִשְׁתּוֹת׃ וְדָעִיץ יָת חוּטָרַיָּא דִּי קַלִּיף בְּרָהָטַיָּא אֲתַר בֵּית שַׁקְיָא דְמַיָּא אֲתַר דְּאָתְיָן) עָנָא לְמִשְׁתֵּי לְקֳבֵלֵיהוֹן דְּעָנָא וּמִתְיַחֲמָן בְּמֵיתֵיהוֹן לְמִשְׁתֵּי׃

רש"י ויצג. תרגומו ודעיץ, לשון תחיבה ונעיצה הוא בלשון ארמי, והרבה יש בתלמוד (שבת נ ב) דצה ושלפה, (חולין צג ב) דץ ביה מידי. דצה כמו דעצה, אלא שמקצר את לשונו: ברהטים. במרוצת המים, בבריכות העשויות בארץ, להשקות שם הצאן: אשר תבאן וגו' ברהטים. אשר תבאנה הצאן לשתות, שם הציג המקלות לנכח הצאן: ויחמנה. הבהמה רואה את המקלות והיא נרתעת לאחוריה, והזכר רובעה ויולדת כיוצא בו. ר' הושעיא אומר המים נעשין זרע במעיהן ולא היו צריכות לזכר, וזהו ויחמנה וגו' :

(לט) וַיֶּחֱמוּ הַצֹּאן אֶל הַמַּקְלוֹת וַתֵּלַדְן הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּטְלָאִים׃ וְאִתְיַחֲמָא עָנָא בְּחוּטָרַיָּא וִילִידָא עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּרְקוֹעִין׃

רש"י אל המקלות. אל מראות המקלות: עקדים. משנים במקום עקידתן, הם קרסלי ידיהן ורגליהן׃

(מ) וְהַכְּשָׂבִים הִפְרִיד יַעֲקֹב וַיִּתֵּן פְּנֵי הַצֹּאן אֶל עָקֹד וְכָל חוּם בְּצֹאן לָבָן וַיָּשֶׁת לוֹ עֲדָרִים לְבַדּוֹ וְלֹא שָׁתָם עַל צֹאן לָבָן: וְאִמְּרֵיָא אַפְרֵשׁ יַעֲקֹב וִיהַב בְּרֵישׁ עָנָא כָּל דִּרְגּוֹל וְכָל דִּשְׁחוּם בְּעָנָא דְּלָבָן וְשַׁוִּי לֵהּ עֲדָרִין בִּלְחוֹדוֹהִי וְלָא עֲרַבְנוּן עִם עָנָא דְּלָבָן:

רש"י והכשבים הפריד יעקב. הנלדים עקדים נקדים הבדיל והפריד לעצמן ועשה אותן עדר עדר לבדו, והוליך אותו העדר העקוד לפני הצאן, ופני הצאן ההולכות אחריהם צופות אליהם, וזהו שנאמר ויתן פני הצאן אל עקוד, שהיו פני הצאן אל העקדים, ואל כל חום שמצא בצאן לבן: וישת לו עדרים. כמו שפרשתי:

(מא) וְהָיָה בְּכָל יַחֵם הַצֹּאן הַמְקֻשָּׁרוֹת וְשָׂם יַעֲקֹב אֶת הַמַּקְלוֹת לְעֵינֵי הַצֹּאן בָּרֳהָטִים לְיִחַמְנָה בַּמַּקְלוֹת: וַהֲוֵי בְּכָל עִדַּן דְּמִתְיַחֲמָן עָנָא מְבַכַּרְתָּא וּמְשַׁוֵּי יַעֲקֹב יָת חוּטְרַיָּא לְעֵינֵי עָנָא בִּרְהָטַיָּא לְיַחֲמוּתְהוֹן בְּחוּטְרַיָּא:

רש"י המקשרות. כתרגומו הבכירות ואין לו עד במקרא להוכיח עליו. ומנחם חברו עם (שמואל ב' טו לא) אחיתפל בקשרים, (שם טו י) ויהי הקשר אמיץ, אותן המתקשרות יחד למהר עבורן:

(מב) וּבְהַעֲטִיף הַצֹּאן לֹא יָשִׂים וְהָיָה הָעֲטֻפִים לְלָבָן וְהַקְּשָׁרִים לְיַעֲקֹב: וּבְלַקְּישׁוּת עָנָא לָא מְשַׁוֵּי וַהֲוֹוּ לַקִּישָׁא לְלָבָן וּבַכִּירָיָא לְיַעֲקֹב:

רש"י ובהעטיף. לשון אחור, כתרגומו ובלקישות. ומנחם חברו עם (ישעיה ג כג) המחלצות והמעטפות, לשון עטיפת כסות, כלומר מתעטפות בעורן וצמרן ואינן מתאוות להתיחם על ידי הזכרים:

(מג) וַיִּפְרֹץ הָאִישׁ מְאֹד מְאֹד וַיְהִי לוֹ צֹאן רַבּוֹת וּשְׁפָחוֹת וְעֲבָדִים וּגְמַלִּים וַחֲמֹרִים: וּתְקֵיף גַּבְרָא לַחֲדָא לַחֲדָא וַהֲווֹ לֵהּ עָן סַגִּיאָן וְאַמְהָן וְעַבְדִּין וְגַמְלִין וַחֲמָרִין:

רש"י צאן רבות. פרות ורבות יותר משאר צאן: ושפחות ועבדים. מוכר צאנו בדמים יקרים ולוקח לו כל אלה:

לא (א) וַיִּשְׁמַע אֶת דִּבְרֵי בְנֵי לָבָן לֵאמֹר לָקַח יַעֲקֹב אֵת כָּל אֲשֶׁר לְאָבִינוּ וּמֵאֲשֶׁר לְאָבִינוּ עָשָׂה אֵת כָּל הַכָּבֹד הַזֶּה: וּשְׁמַע יָת פִּתְגָמֵי בְנֵי לָבָן דְּאָמְרִין נְסִיב יַעֲקֹב יָת כָּל דִּי לְאָבוּנָא וּמִדִּי לְאָבוּנָא קְנָא יָת כָּל נְכָסַיָּא הָדֵין:

רש"י עשה. כנס, כמו (ש"א יד מח) ויעש חיל ויך את עמלק:

(ב) וַיַּרְא יַעֲקֹב אֶת פְּנֵי לָבָן וְהִנֵּה אֵינֶנּוּ עִמּוֹ כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם: וַחֲזָא יַעֲקֹב יָת סְבַר אַפֵּי לָבָן וְהָא לֵיתוֹהִי עִמֵּהּ כְּמֵאִתְמַלְּי וּמִדְּקַדְמוֹהִי: (ג) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל יַעֲקֹב שׁוּב אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֶיךָ וּלְמוֹלַדְתֶּךָ וְאֶהְיֶה עִמָּךְ: וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב תּוּב לְאַרְעָא דַּאֲבָהָתָךְ וּלְיַלָּדְתָּךְ וְיהֵי מֵימְרִי בְּסַעְדָּךְ:

רש"י שוב אל ארץ אבותיך. ושם אהיה עמך, אבל בעודך מחבר לטמא אי אפשר להשרות שכינתי עליך:

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב וַיִּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה הַשָּׂדֶה אֶל צֹאנוֹ: וּשְׁלַח יַעֲקֹב וּקְרָא לְרָחֵל וּלְלֵאָה לְחַקְלָא לְוָת עָנֵהּ:

רש"י ויקרא לרחל וללאה. לרחל תחלה ואחר כך ללאה שהיא היתה עקרת הבית, שבשבילה נזדוג יעקב עם לבן, ואף בניה של לאה מודים בדבר, שהרי בעז ובית דינו משבט יהודה אומרים (רות ד יא) כרחל וכלאה אשר בנו שתיהם וגו' , הקדימו רחל ללאה:

(ה) וַיֹּאמֶר לָהֶן רֹאֶה אָנֹכִי אֶת פְּנֵי אֲבִיכֶן כִּי אֵינֶנּוּ אֵלַי כִּתְמֹל שִׁלְשֹׁם וֵאלֹהֵי אָבִי הָיָה עִמָּדִי: וְאַמַּר לְהֶן חֲזֵי אֲנָא יָת סַבַּר אַפֵּי אֲבוּכֶן אֲרֵי לֵיתוֹהִי עִמִּי כְּמַאתְמַלִּי וּמְדַקַמְהִי וֵאלָהֵהּ דְּאַבָּא הֲוָה בְּסַעְדִּי: (ו) וְאַתֶּנָה יְדַעְתֶּן כִּי בְּכָל כֹּחִי עָבַדְתִּי אֶת אֲבִיכֶן: וְאַתִּין יְדַעְתִּין אֲרֵי בְּכָל חֵילִי פְּלָחִית יָת אֲבוּכֶן: (ז) וַאֲבִיכֶן הֵתֶל בִּי וְהֶחֱלִף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים לְהָרַע עִמָּדִי: וַאֲבוּכֶן שְׁקַר בִּי וְאַשְׁנִי יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא שָׁבְקֵהּ יְיָ לְאַבָּאשָׁא עִמִּי:

רש"י עשרת מנים. אין מונים פחות מעשרה: מנים. לשון סכום כלל החשבון, והן עשיריות, למדנו שהחליף תנאו מאה פעמים:

(ח) אִם כֹּה יֹאמַר נְקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל הַצֹּאן נְקֻדִּים וְאִם כֹּה יֹאמַר עֲקֻדִּים יִהְיֶה שְׂכָרֶךָ וְיָלְדוּ כָל הַצֹּאן עֲקֻדִּים: אִם כְּדֵין הֲוָה אֲמַר נְמוֹרִין יְהֵא אַגְרָךְ וְילִידָן כָּל עָנָא נְמוֹרִין וְאִם כְּדֵין הֲוָה אֲמַר רְגוֹלִין יְהֵא אַגְרָךְ וְילִידָן כָּל עָנָא רְגוֹלִין: (ט) וַיַּצֵּל אֱלֹהִים אֶת מִקְנֵה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן לִי: וַאֲפְרֵשׁ יְיָ יָת גֵּיתֵי דַּאֲבוּכוֹן וְיהַב לִי: (י) וַיְהִי בְּעֵת יַחֵם הַצֹּאן וָאֶשָּׂא עֵינַי וָאֵרֶא בַּחֲלוֹם וְהִנֵּה הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים: וַהֲוָה בְּעִדַּן דְּאִתְיַחֲמָא עָנָא וּזְקָפִית עֵינַי וַחֲזֵית בְּחֶלְמָא וְהָא תְּיָשַׁיָּא דְּסַלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין:

רש"י והנה העתודים. אף על פי שהבדילם לבן כלם שלא יתעברו הצאן דוגמתן, היו המלאכים מביאין אותן מעדר המסור ביד בני לבן לעדר שביד יעקב: וברדים. כתרגומו ופציחין פיישי"ד בלע"ז [מנומש], חוט של לבן מקיף את גופו סביב, חברבורית שלו פתוחה ומפולשת מזן אל זן, ואין לי להביא עד מן המקרא:

(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים בַּחֲלוֹם יַעֲקֹב וָאֹמַר הִנֵּנִי: וַאֲמַר לִי מַלְאָכָא דַּיְיָ בְּחֶלְמָא יַעֲקֹב וַאֲמָרִית הָא אֲנָא: (יב) וַיֹּאמֶר שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה כָּל הָעַתֻּדִים הָעֹלִים עַל הַצֹּאן עֲקֻדִּים נְקֻדִּים וּבְרֻדִּים כִּי רָאִיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר לָבָן עֹשֶׂה לָךְ: וַאֲמַר זְקוֹף כְּעַן עֵינָיךְ וַחֲזֵי כָּל תְּיָשַׁיָּא דְּסָלְקִין עַל עָנָא רְגוֹלִין נְמוֹרִין וּפְצִיחִין אֲרֵי גְּלֵי קֳדָמַי יָת כָּל דִּי לָבָן עָבֵד לָךְ: (יג) אָנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל אֲשֶׁר מָשַׁחְתָּ שָּׁם מַצֵּבָה אֲשֶׁר נָדַרְתָּ לִי שָׁם נֶדֶר עַתָּה קוּם צֵא מִן הָאָרֶץ

הַזֹּאת וְשׁוּב אֶל אֶרֶץ מוֹלַדְתֶּךָ׃ אֲנָא אֱלָהָא דְּאִתְגְּלֵיתִי עֲלָךְ בְּבֵית אֵל דִּי מְשַׁחְתָּא תַּמָּן קָמָא דִּי קַיְמְתָּא קֳדָמַי תַּמָּן קְיָם כְּעַן קוּם פּוּק מִן אַרְעָא הָדָא וְתוּב לְאַרְעָא יַלָּדוּתָךְ׃

רש"י האל בית אל. כמו אל בית אל, הה"א יתרה, ודרך מקראות לדבר כן, כמו (במדבר לד ב) כי אתם באים אל הארץ כנען: משחת שם. לשון רבוי וגדלה כשנמשח למלכות, כך (לעיל כח יח) ויצק שמן על ראשה, להיות משוחה למזבח: אשר נדרת לי. וצריך אתה לשלמו, שאמרת (שם כב) יהיה בית אלהים, שתקריב שם קרבנות:

(יד) וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאָה וַתֹּאמַרְנָה לוֹ הֲעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית אָבִינוּ׃ וַאֲתִיבַת רָחֵל וְלֵאָה וַאֲמַרָן לֵהּ הַעוֹד (כְּעַן) לָנָא חֶלָק וְאַחֲסָנָא בְּבֵית אֲבוּנָא׃

רש"י העוד לנו חלק. למה נעכב על ידך מלשוב, כלום אנו מיחלות לירש בנכסי אבינו כלום בין הזכרים:

(טו) הֲלוֹא נָכְרִיּוֹת נֶחְשַׁבְנוּ לוֹ כִּי מְכָרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם אָכוֹל אֶת כַּסְפֵּנוּ׃ הֲלָא נוּכְרָאן אִתְחֲשַׁבְנָא לֵהּ אֲרֵי זַבְנָנָא וַאֲכַל אַף מֵיכַל יָת כַּסְפָּנָא׃

רש"י הלוא נכריות נחשבנו לו. אפלו בשעה שדרך בני אדם לתת נדוניא לבנותיו בשעת נשואין, נהג עמנו כנכריות, כי מכרנו לך בשכר הפעלה: את כספנו. שעכב דמי שכר פעלתך:

(טז) כִּי כָל הָעשֶׁר אֲשֶׁר הִצִּיל אֱלֹהִים מֵאָבִינוּ לָנוּ הוּא וּלְבָנֵינוּ וְעַתָּה כֹּל אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֵלֶיךָ עֲשֵׂה׃ אֲרֵי כָל עוּתְרָא דִּי אַפְרֵשׁ יְיָ מֵאֲבוּנָא דִּילָנָא הוּא וְדִבְנָנָא וּכְעַן כֹּל דִּי אֲמַר יְיָ לָךְ עְבֵד׃

רש"י כי כל העשר. כי זה משמש בלשון אלא, כלומר משל אבינו אין לנו כלום אלא מה שהציל הקדוש ברוך הוא מאבינו שלנו הוא: הציל. לשון הפריש, וכן כל לשון הצלה שבמקרא לשון הפרשה, שמפרישו מן הרעה ומן האויב:

(יז) **שישי** וַיָּקָם יַעֲקֹב וַיִּשָּׂא אֶת בָּנָיו וְאֶת נָשָׁיו עַל הַגְּמַלִּים׃ וְקָם יַעֲקֹב וּנְטַל יָת בְּנוֹהִי וְיָת נְשׁוֹהִי עַל גַּמְלַיָּא׃

רש"י את בניו ואת נשיו. הקדים זכרים לנקבות, ועשו הקדים נקבות לזכרים, שנאמר (לקמן לו ו) ויקח עשו את נשיו ואת בניו וגו' :

(יח) וַיִּנְהַג אֶת כָּל מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל רְכֻשׁוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ מִקְנֵה קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּפַדַּן אֲרָם לָבוֹא אֶל יִצְחָק אָבִיו אַרְצָה כְּנָעַן׃ וּדְבַר יָת כָּל גֵּיתוֹהִי וְיָת כָּל קִנְיָנֵהּ דְּקָנָא גֵּיתֵי קִנְיָנֵהּ דִּי קָנָא בְּפַדַּן אֲרָם לְמֵיתֵי לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי לְאַרְעָא כְּנָעַן׃

רש"י מקנה קנינו. מה שקנה מצאנו עבדים ושפחות וגמלים וחמורים:

(יט) וְלָבָן הָלַךְ לִגְזֹז אֶת צֹאנוֹ וַתִּגְנֹב רָחֵל אֶת הַתְּרָפִים אֲשֶׁר לְאָבִיהָ: וְלָבָן אֲזַל לְמִגַּז יָת עָנַהּ וּנְסַבַת רָחֵל יָת צַלְמָנַיָּא דִּי לַאֲבוּהָא:

רש"י לגזז את צאנו. שנתן ביד בניו דרך שלשת ימים בינו ובין יעקב: ותגנב רחל את התרפים. להפריש את אביה מעבודה זרה נתכונה:

(כ) וַיִּגְנֹב יַעֲקֹב אֶת לֵב לָבָן הָאֲרַמִּי עַל בְּלִי הִגִּיד לוֹ כִּי בֹרֵחַ הוּא: וְכַסִּי יַעֲקֹב מִן לְבָּא דְלָבָן אֲרַמָּאָה עַל דְּלָא חַוִּי לֵהּ אֲרֵי אָזֵל הוּא: (כא) וַיִּבְרַח הוּא וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּקָם וַיַּעֲבֹר אֶת הַנָּהָר וַיָּשֶׂם אֶת פָּנָיו הַר הַגִּלְעָד: וַאֲזַל הוּא וְכָל דִּי לֵהּ וְקָם וַעֲבַר יָת פְּרָת וְשַׁוִּי יָת אַפּוֹהִי לְטוּרָא דְגִלְעָד: (כב) וַיֻּגַּד לְלָבָן בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כִּי בָרַח יַעֲקֹב: וְאִתְחַוָא לְלָבָן בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה אֲרֵי אֲזַל יַעֲקֹב:

רש"י ביום השלישי. שהרי דרך שלשת ימים היה ביניהם:

(כג) וַיִּקַּח אֶת אֶחָיו עִמּוֹ וַיִּרְדֹּף אַחֲרָיו דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וַיַּדְבֵּק אֹתוֹ בְּהַר הַגִּלְעָד: וּדְבַר יָת אַחוֹהִי עִמֵּהּ וּרְדַף בַּתְרוֹהִי מַהֲלַךְ שִׁבְעַת יוֹמִין וְאַדְבֵּק יָתֵהּ בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

רש"י את אחיו. קרוביו: דרך שבעת ימים. כל אותן שלשה ימים שהלך המגיד להגיד ללבן הלך יעקב לדרכו. נמצא יעקב רחוק מלבן ששה ימים, ובשביעי השיגו לבן, למדנו שכל מה שהלך יעקב בשבעה ימים הלך לבן ביום אחד (שנאמר וירדוף אחריו דרך שבעת ימים, ולא נאמר וירדוף אחריו שבעת ימים) :

(כד) וַיָּבֹא אֱלֹהִים אֶל לָבָן הָאֲרַמִּי בַּחֲלֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תְּדַבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע: וְאָתָא מֵימְרָא מִן קֳדָם יְיָ לְוָת לָבָן אֲרַמָּאָה בְּחֵילְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ אִסְתַּמַר לָךְ דִּילְמָא תְמַלֵּיל עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:

רש"י מטוב עד רע. כל טובתן של רשעים רעה היא אצל הצדיקים:

(כה) וַיַּשֵּׂג לָבָן אֶת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב תָּקַע אֶת אָהֳלוֹ בָּהָר וְלָבָן תָּקַע אֶת אֶחָיו בְּהַר הַגִּלְעָד: וְאַדְבֵּיק לָבָן יָת יַעֲקֹב וְיַעֲקֹב פְּרַס יָת מַשְׁכְּנֵהּ בְּטוּרָא וְלָבָן אִשְׁרֵי יָת אֲחוֹהִי בְּטוּרָא דְגִלְעָד:

(כו) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב מֶה עָשִׂיתָ וַתִּגְנֹב אֶת לְבָבִי וַתְנַהֵג אֶת בְּנֹתַי כִּשְׁבֻיוֹת חָרֶב: וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב מָה עֲבַדְתָּ וְכַסֵּיתָא מִנִּי וּדְבַרְתָּא יָת בְּנָתַי כְּשַׁבְיוֹת חַרְבָּא:

רש"י כשביות חרב. כל חיל הבא למלחמה קרוי חרב:

(כז) לָמָּה נַחְבֵּאתָ לִבְרֹחַ וַתִּגְנֹב אֹתִי וְלֹא הִגַּדְתָּ לִי וָאֲשַׁלֵּחֲךָ בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁרִים בְּתֹף וּבְכִנּוֹר: לְמָה אִטְמַרְתָּ לְמֵיזַל וְכַסֵּיתָא מִנִּי וְלָא חַוִּיתָא לִי וְשַׁלְחִתָּךְ פּוֹן בְּחֶדְוָא וּבְתוּשְׁבְּחָן בְּתוּפִּין וּבְכִנָּרִין:

רש"י ותגנב אתי. גנבת את דעתי:

(כח) וְלֹא נִטַּשְׁתַּנִי לְנַשֵּׁק לְבָנַי וְלִבְנֹתָי עַתָּה הִסְכַּלְתָּ עֲשׂוֹ: וְלָא שְׁבַקְתַּנִי לְנַשָּׁקָא לִבְנַי וְלִבְנָתָי כְּעַן אַסְכָּלְתָּא לְמֶעְבַּד: (כט) יֶשׁ לְאֵל יָדִי לַעֲשׂוֹת עִמָּכֶם רָע וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם אֶמֶשׁ אָמַר אֵלַי לֵאמֹר הִשָּׁמֶר לְךָ מִדַּבֵּר עִם יַעֲקֹב מִטּוֹב עַד רָע: אִית חֵילָא בִּידִי לְמֶעְבַּד עִמְּכוֹן בִּישׁ וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן בְּרַמְשָׁא אֲמַר לִי לְמֵימַר אִסְתַּמַּר לָךְ מִלְּמַלָּלָא עִם יַעֲקֹב מִטַּב עַד בִּישׁ:

רש"י יש לאל ידי. יש כח וחיל בידי לעשות עמכם רע. וכל אל שהוא לשון קדש על שם עזוז ורוב אונים הוא:

(ל) וְעַתָּה הָלֹךְ הָלַכְתָּ כִּי נִכְסֹף נִכְסַפְתָּה לְבֵית אָבִיךָ לָמָּה נָנַבְתָּ אֶת אֱלֹהָי: וּכְעַן מֵיזַל אָזַלְתָּ אֲרֵי חַמָּדָא חַמֵּדְתָּא לְבֵית אֲבוּךְ לְמָה נְסִבְתָּא יָת דַּחֲלָתִי:

רש"י נכספתה. חמדת, והרבה יש במקרא (תהלים פד ג) נכספה וגם כלתה נפשי, (איוב יד טו) למעשה ידיך תכסוף:

(לא) וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן כִּי יָרֵאתִי כִּי אָמַרְתִּי פֶּן תִּגְזֹל אֶת בְּנוֹתֶיךָ מֵעִמִּי: וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן אֲרֵי דְחֵילִית אֲרֵי אֲמָרִית דִּילְמָא תָּנֵיס יָת בְּנָתָךְ מִנִּי:

רש"י כי יראתי וגו' . השיבו על ראשון ראשון, שאמר לו (פסוק כו) ותנהג את בנותי וגו' :

(לב) עִם אֲשֶׁר תִּמְצָא אֶת אֱלֹהֶיךָ לֹא יִחְיֶה נֶגֶד אַחֵינוּ הַכֶּר לְךָ מָה עִמָּדִי וְקַח לָךְ וְלֹא יָדַע יַעֲקֹב כִּי רָחֵל גְּנָבָתַם: עִם (נ"י אֲתַר) דִּי תַשְׁכַּח יָת דַּחֲלָתָךְ לָא יִתְקַיַּם קֳדָם אֲחָנָא אִשְׁתְּמוֹדַע לָךְ מָה דְעִמִּי וְסַב לָךְ וְלָא יְדַע יַעֲקֹב אֲרֵי רָחֵל נְסִיבָתְהוֹן:

רש"י לא יחיה. ומאותה קללה מתה רחל בדרך: מה עמדי. משלך:

(לג) וַיָּבֹא לָבָן בְּאֹהֶל יַעֲקֹב וּבְאֹהֶל לֵאָה וּבְאֹהֶל שְׁתֵּי הָאֲמָהֹת וְלֹא מָצָא וַיֵּצֵא מֵאֹהֶל לֵאָה וַיָּבֹא בְּאֹהֶל רָחֵל: וְעַל לָבָן בְּמַשְׁכְּנָא דְיַעֲקֹב וּבְמַשְׁכְּנָא דְלֵאָה וּבְמַשְׁכְּנָא דְתַרְתֵּין לְחֵינָתָא וְלָא אַשְׁכַּח וּנְפַק מִמַּשְׁכְּנָא דְלֵאָה וְעַל בְּמַשְׁכְּנָא דְרָחֵל:

רש"י באהל יעקב. הוא אהל רחל, שהיה יעקב תדיר אצלה, וכן הוא אומר (להלן מו יט) בני רחל אשת יעקב, ובכלן לא נאמר אשת יעקב: ויבא באהל רחל. כשיצא מאהל לאה חזר לו לאהל רחל קודם שחפש באהל האמהות. וכל כך למה, לפי שהיה מכיר בה שהיא משמשנית:

(לד) וְרָחֵל לָקְחָה אֶת הַתְּרָפִים וַתְּשִׂמֵם בְּכַר הַגָּמָל וַתֵּשֶׁב עֲלֵיהֶם וַיְמַשֵּׁשׁ לָבָן אֶת כָּל הָאֹהֶל וְלֹא מָצָא: וְרָחֵל נְסִיבַת יָת צַלְמָנַיָּא וְשַׁוִּתִנּוּן בַּעֲבִיטָא דְגַמְלָא וִיתִיבַת עֲלֵיהוֹן וּמַשֵּׁישׁ לָבָן יָת כָּל מַשְׁכְּנָא וְלָא אַשְׁכַּח:

רש"י בכר הגמל. לשון כרים וכסתות כתרגומו בעביטא דגמלא, והיא מרדעת העשויה כמין כר ובעירובין (דף טז א) הקיפוה בעביטין, והן עביטי גמלים, בשטי"ל בלע"ז :

(לה) וַתֹּאמֶר אֶל אָבִיהָ אַל יִחַר בְּעֵינֵי אֲדֹנִי כִּי לוֹא אוּכַל לָקוּם מִפָּנֶיךָ כִּי דֶרֶךְ נָשִׁים לִי וַיְחַפֵּשׂ וְלֹא מָצָא אֶת הַתְּרָפִים: וַאֲמֶרֶת לַאֲבִיהָ לָא יִתְקַף בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֵיקַם מִן קֳדָמָךְ אֲרֵי אֹרַח נְשִׁין לִי וּבָלַשׁ וְלָא אַשְׁכַּח יָת צַלְמָנַיָּא: (לו) וַיִּחַר לְיַעֲקֹב וַיְרֶב בְּלָבָן וַיַּעַן יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר לְלָבָן מַה פִּשְׁעִי מַה חַטָּאתִי כִּי דָלַקְתָּ אַחֲרָי: וּתְקֵיף לְיַעֲקֹב וּנְצָא עִם לָבָן וַאֲתֵיב יַעֲקֹב וַאֲמַר לְלָבָן מַה חוֹבִי מַה סוּרְחָנִי אֲרֵי רְדַפְתָּא בַּתְרָי:

רש"י דלקת. רדפת, כמו (איכה ד יט) על ההרים דלקנו, וכמו (ש"א יז נג) מדלק אחרי פלשתים:

(לז) כִּי מִשַּׁשְׁתָּ אֶת כָּל כֵּלַי מַה מָּצָאתָ מִכֹּל כְּלֵי בֵיתֶךָ שִׂים כֹּה נֶגֶד אַחַי וְאַחֶיךָ וְיוֹכִיחוּ בֵּין שְׁנֵינוּ: אֲרֵי מַשֵּׁשְׁתָּא יָת כָּל מָנַי מָה אַשְׁכַּחְתָּא מִכֹּל מָנֵי בֵיתָךְ שַׁוֵּי הָכָא קֳדָם אַחַי וְאַחָיךְ וְיוֹכִיחוּן בֵּין תַּרְוָנָא:

רש"י ויוכיחו. ויבררו עם מי הדין, אפרובי"ר בלע"ז :

(לח) זֶה עֶשְׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עִמָּךְ רְחֵלֶיךָ וְעִזֶּיךָ לֹא שִׁכֵּלוּ וְאֵילֵי צֹאנְךָ לֹא אָכָלְתִּי: דְּנַן עֶסְרִין שְׁנִין אֲנָא עִמָּךְ רְחֵלָיךְ וְעִזָּיךְ לָא אַתְכִּילוּ וְדִכְרֵי עָנָךְ לָא אֲכָלִית:

רש"י לא שכלו. לא הפילו עבורם, כמו (הושע ט יד) רחם משכיל, (איוב כא י) תפלט פרתו ולא תשכל: ואילי צאנך. מכאן אמרו איל בן יומו קרוי איל, שאם לא כן מה שבחו, אילים לא אכל אבל כבשים אכל, אם כן גזלן הוא:

(לט) טְרֵפָה לֹא הֵבֵאתִי אֵלֶיךָ אָנֹכִי אֲחַטֶּנָּה מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנָּה גְּנֻבְתִּי יוֹם וּגְנֻבְתִּי לָיְלָה: דְּתְבִירָא לָא אַיְתֵיתִי לְוָתָךְ דַּהֲוַת שָׁגְיָא מִמְּנָיָנָא מִנִּי אַתְּ בָּעֵי לַהּ נָטָרִית בִּימָמָא וּנְטָרִית בְּלֵילְיָא:

רש"י טרפה. על ידי ארי או זאב: אנכי אחטנה. לשון (שופטים כ טז) קולע באבן אל השערה ולא יחטא, (מ"א א כא) אני ובני שלמה חטאים, חסרים, אנכי אחסרנה, אם חסרה חסרה לי, שמידי תבקשנה: אנכי אחטנה. תרגומו דהות שגיא ממנינא שהיתה נפקדת ומחסרת, כמו (במדבר לא מט) ולא נפקד ממנו איש, תרגומו ולא שגא: גנבתי יום וגנבתי לילה. גנובת יום או גנובת לילה הכל שלמתי: גנבתי. כמו (איכה א א) רבתי בגוים שרתי במדינות, (ישעיה א כא) מלאתי משפט, (הושע י יא) אהבתי לדוש:

(מ) הָיִיתִי בַיּוֹם אֲכָלַנִי חֹרֶב וְקֶרַח בַּלָּיְלָה וַתִּדַּד שְׁנָתִי מֵעֵינָי: הֲוֵיתִי בִימָמָא אֲכָלַנִי שַׁרְבָא וּגְלִידָא(הֲוָה) נָחֵית עֲלַי בְּלֵילְיָא וּנְדַד שְׁנָתִי מֵעֵינָי:

רש"י אכלני חרב. לשון (דברים ד כד) אש אכלה: וקרח. כמו (תהלים קמז יז) משליך קרחו, תרגומו גלידא: שנתי. לשון שינה:

(מא) זֶה לִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה בְּבֵיתֶךָ עֲבַדְתִּיךָ אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ וְשֵׁשׁ שָׁנִים בְּצֹאנֶךָ וַתַּחֲלֵף אֶת מַשְׂכֻּרְתִּי עֲשֶׂרֶת מֹנִים: דִּנָן לִי עֶשְׂרִין שְׁנִין בְּבֵיתָךְ פְּלָחְתָּךְ אַרְבַּע עֶשְׂרֵי שְׁנִין בְּתַרְתֵּין בְּנָתָךְ וְשִׁתּ שְׁנִין בְּעָנָךְ וְאַשְׁנֵיתָא יָת אַגְרִי עֲשַׂר זִמְנִין:

רש"י ותחלף את משכרתי. היית משנה תנאי שבינינו מנקוד לטלוא ומעקדים לברדים:

(מב) לוּלֵי אֱלֹהֵי אָבִי אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וּפַחַד יִצְחָק הָיָה לִי כִּי עַתָּה רֵיקָם שִׁלַּחְתָּנִי אֶת עָנְיִי וְאֶת יְגִיעַ כַּפַּי רָאָה אֱלֹהִים וַיּוֹכַח אָמֶשׁ: אִילוּלָא פּוֹן אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וּדְדָחִיל לֵהּ יִצְחָק הֱוָה בְּסַעְדִּי אֲרֵי כְעַן רֵיקָן שְׁלַחְתָּנִי יָת עַמְלִי וְיָת לֵיאוּת יְדַי גְּלֵי קֳדָם יְיָ וְאוֹכַח בְּרַמְשָׁא:

רש"י ופחד יצחק. לא רצה לומר אלהי יצחק, שאין הקדוש ברוך הוא מיחד שמו על הצדיקים בחייהם, ואף על פי שאמר לו בצאתו מבאר שבע (לעיל כח יג) אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, בשביל שכהו עיניו והרי הוא כמת, יעקב נתירא לומר אלהי ואמר ופחד: ויוכח. לשון תוכחה הוא ולא לשון הוכחה:

(מג) **שביעי** וַיַּעַן לָבָן וַיֹּאמֶר אֶל יַעֲקֹב הַבָּנוֹת בְּנֹתַי וְהַבָּנִים בָּנַי וְהַצֹּאן צֹאנִי וְכֹל אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לִי הוּא וְלִבְנֹתַי מָה אֶעֱשֶׂה לָאֵלֶּה הַיּוֹם אוֹ לִבְנֵיהֶן אֲשֶׁר יָלָדוּ: וְאָתֵיב לָבָן וַאֲמַר לְיַעֲקֹב בְּנָתָא בְּנָתַי וּבְנַיָּא בְנַי וְעָנָא עָנִי וְכֹל דִּי אַתְּ חָזֵי דִּילִי הוּא וְלִבְנָתַי מָה אֶעְבֵּיד לְאִלֵּין יוֹמָא דֵּין אוֹ לִבְנֵיהֶן דִּילִידָן:

רש"י מה אעשה לאלה. איך תעלה על לבי להרע להן:

(מד) וְעַתָּה לְכָה נִכְרְתָה בְרִית אֲנִי וָאָתָּה וְהָיָה לְעֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וּכְעַן אֱתָא נִגְזַר קְיָם אֲנָא וְאָתְּ וִיהֵי לְסָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רש"י והיה לעד. הקדוש ברוך הוא:

(מה) וַיִּקַּח יַעֲקֹב אֶבֶן וַיְרִימֶהָ מַצֵּבָה: וּנְסִיב יַעֲקֹב אַבְנָא וּזְקָפַהּ קָמָא: (מו) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְאֶחָיו לִקְטוּ אֲבָנִים וַיִּקְחוּ אֲבָנִים וַיַּעֲשׂוּ גָל וַיֹּאכְלוּ שָׁם עַל הַגָּל: וַאֲמַר יַעֲקֹב לַאֲחוֹהִי לְקוּטוּ אַבְנִין וּנְסִיבוּ אַבְנִין וַעֲבָדוּ דְּגוֹרָא וַאֲכָלוּ תַּמָּן עַל דְּגוֹרָא:

רש"י לאחיו. הם בניו, שהיו לו אחים נגשים אליו לצרה ולמלחמה:

(מז) וַיִּקְרָא לוֹ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתָא וְיַעֲקֹב קָרָא לוֹ גַּלְעֵד: וּקְרָא לֵהּ לָבָן יְגַר שָׂהֲדוּתְא וְיַעֲקֹב קְרָא לֵהּ גַּלְעֵד:

רש"י יגר שהדותא. תרגומו של גלעד: גלעד. כמו גלעד:

(מח) וַיֹּאמֶר לָבָן הַגַּל הַזֶּה עֵד בֵּינִי וּבֵינְךָ הַיּוֹם עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ גַּלְעֵד: וַאֲמַר לָבָן דְּגוֹרָא הָדֵין סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ יוֹמָא דֵּין עַל כֵּן קְרָא שְׁמֵהּ גַּלְעֵד: (מט) וְהַמִּצְפָּה אֲשֶׁר אָמַר יִצֶף

יְהוָה בֵּינִי וּבֵינֶךָ כִּי נִסָּתֵר אִישׁ מֵרֵעֵהוּ: וְסָכוּתָא דִּי אֲמַר יְקָר מֵימְרָא דַיְיָ בֵּינִי וּבֵינָךְ אֲרֵי נְתַכַּסִּי גְּבַר מֵחַבְרֵהּ:

רש"י והמצפה אשר אמר וגו' . והמצפה אשר בהר הגלעד, כמו שכתוב (שופטים יא כט) ויעבר את מצפה גלעד. ולמה נקרא שמה מצפה, לפי שאמר כל אחד מהם לחברו יצף ה' ביני ובינך אם תעבור את הברית: כי נסתר. ולא נראה איש את רעהו:

(נ) אִם תְּעַנֶּה אֶת בְּנֹתַי וְאִם תִּקַּח נָשִׁים עַל בְּנֹתַי אֵין אִישׁ עִמָּנוּ רְאֵה אֱלֹהִים עֵד בֵּינִי וּבֵינֶךָ: אִם תְּעַנֵּי יָת בְּנָתַי וְאִם תִּסַּב נְשִׁין עַל בְּנָתַי לֵית אֱנָשׁ עִמָּנָא חֲזֵי מֵימְרָא דַיְיָ סָהִיד בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רש"י בנתי בנתי. שתי פעמים, אף בלהה וזלפה בנותיו היו מפלגש: אם תענה את בנתי. למנוע מהם עונת תשמיש:

(נא) וַיֹּאמֶר לָבָן לְיַעֲקֹב הִנֵּה הַגַּל הַזֶּה וְהִנֵּה הַמַּצֵּבָה אֲשֶׁר יָרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ: וַאֲמַר לָבָן לְיַעֲקֹב הָא דְּגוֹרָא הָדֵין וְהָא קָמְתָא דִּי אֲקֵימִית בֵּינִי וּבֵינָךְ:

רש"י יריתי. כמו (שמות טו ד) ירה בים, כזה שהוא יורה חנית:

(נב) עֵד הַגַּל הַזֶּה וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה אִם אֲנִי לֹא אֶעֱבֹר אֵלֶיךָ אֶת הַגַּל הַזֶּה וְאִם אַתָּה לֹא תַעֲבֹר אֵלַי אֶת הַגַּל הַזֶּה וְאֶת הַמַּצֵּבָה הַזֹּאת לְרָעָה: סָהִיד דְּגוֹרָא הָדֵין וְסָהֲדָא קָמְתָא אִם אֲנָא לָא אֶעְבַּר לְוָתָךְ יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְאִם אַתְּ לָא תֵעְבַּר לְוָתִי יָת דְּגוֹרָא הָדֵין וְיָת קָמְתָא הָדָא לְבִישׁוּ:

רש"י אם אני. הרי אם משמש בלשון אשר, כמו (לעיל כד לג) עד אם דברתי דברי: לרעה. לרעה אי אתה עובר, אבל אתה עובר לפרקמטיא:

(נג) אֱלֹהֵי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי נָחוֹר יִשְׁפְּטוּ בֵּינֵינוּ אֱלֹהֵי אֲבִיהֶם וַיִּשָּׁבַע יַעֲקֹב בְּפַחַד אָבִיו יִצְחָק: אֱלָהֵהּ דְּאַבְרָהָם וֵאלָהֵהּ דְּנָחוֹר יְדוּנוּן בֵּינָנָא אֱלָהֵהּ דַּאֲבוּהוֹן וְקַיֵּים יַעֲקֹב בְּדָדְחִיל לֵהּ אֲבוּהִי יִצְחָק:

רש"י אלהי אברהם. קדש: ואלהי נחור. חול: אלהי אביהם. חול:

(נד) וַיִּזְבַּח יַעֲקֹב זֶבַח בָּהָר וַיִּקְרָא לְאֶחָיו לֶאֱכָל לָחֶם וַיֹּאכְלוּ לֶחֶם וַיָּלִינוּ בָּהָר: וּנְכֵס יַעֲקֹב נִכְסָתָא בְּטוּרָא וּקְרָא לַאֲחוֹהִי לְמֵיכַל לַחְמָא וַאֲכָלוּ לַחְמָא וּבִיתוּ בְּטוּרָא:

רש"י ויזבח יעקב זבח. שחט בהמות למשתה: לאחיו. לאוהביו שעם לבן: לאכל לחם. כל דבר מאכל קרוי לחם, כמו (דניאל ה א) עבד לחם רב, (ירמיה יא יט) נשחיתה עץ בלחמו:

לב (א) **מפטיר** וַיַּשְׁכֵּם לָבָן בַּבֹּקֶר וַיְנַשֵּׁק לְבָנָיו וְלִבְנוֹתָיו וַיְבָרֶךְ אֹתָם וַיֵּלֶךְ וַיָּשָׁב לָבָן לִמְקֹמוֹ: וְאַקְדֵּם לָבָן בְּצַפְרָא וּנְשַׁק לִבְנָוֹהִי וְלִבְנָתֵהּ וּבָרִיךְ יָתְהֶן וַאֲזַל וְתַב לָבָן לְאַתְרֵהּ: (ב) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹהִים: וְיַעֲקֹב אֲזַל לְאָרְחֵהּ וְעָרְעוּ בֵּהּ מַלְאֲכַיָּא דַיְיָ:

רש"י ויפגעו בו מלאכי אלהים. מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ:

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם מַחֲנֵה אֱלֹהִים זֶה וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא מַחֲנָיִם: וַאֲמַר יַעֲקֹב כַּד חֲזָנוּן מַשְׁרִיתָא מִן קֳדָם יְיָ דֵּין וּקְרָא שְׁמָא דְאַתְרָא הַהוּא מַחֲנָיִם: ספפ:
רש"י מחנים. שתי מחנות, של חוצה לארץ שבאו עמו עד כאן, ושל ארץ ישראל שבאו לקראתו:

הפטרת ויצא כמנהג הספרדים - הושע יא

(ז) וְעַמִּי תְלוּאִים לִמְשׁוּבָתִי וְאֶל עַל יִקְרָאֻהוּ יַחַד לֹא יְרוֹמֵם: (ח) אֵיךְ אֶתֶּנְךָ אֶפְרַיִם אֲמַגֶּנְךָ יִשְׂרָאֵל אֵיךְ אֶתֶּנְךָ כְאַדְמָה אֲשִׂימְךָ כִּצְבֹאִים נֶהְפַּךְ עָלַי לִבִּי יַחַד נִכְמְרוּ נִחוּמָי: (ט) לֹא אֶעֱשֶׂה חֲרוֹן אַפִּי לֹא אָשׁוּב לְשַׁחֵת אֶפְרַיִם כִּי אֵל אָנֹכִי וְלֹא אִישׁ בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ וְלֹא אָבוֹא בְּעִיר: (י) אַחֲרֵי יְהוָה יֵלֵכוּ כְּאַרְיֵה יִשְׁאָג כִּי הוּא יִשְׁאַג וְיֶחֶרְדוּ בָנִים מִיָּם: (יא) יֶחֶרְדוּ כְצִפּוֹר מִמִּצְרַיִם וּכְיוֹנָה מֵאֶרֶץ אַשּׁוּר וְהוֹשַׁבְתִּים עַל בָּתֵּיהֶם נְאֻם יְהוָה: **יב** (א) סְבָבֻנִי בְכַחַשׁ אֶפְרַיִם וּבְמִרְמָה בֵּית יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה עֹד רָד עִם אֵל וְעִם קְדוֹשִׁים נֶאֱמָן: (ב) אֶפְרַיִם רֹעֶה רוּחַ וְרֹדֵף קָדִים כָּל הַיּוֹם כָּזָב וְשֹׁד יַרְבֶּה וּבְרִית עִם אַשּׁוּר יִכְרֹתוּ וְשֶׁמֶן לְמִצְרַיִם יוּבָל: (ג) וְרִיב לַיהוָה עִם יְהוּדָה וְלִפְקֹד עַל יַעֲקֹב כִּדְרָכָיו כְּמַעַלְלָיו יָשִׁיב לוֹ: (ד) בַּבֶּטֶן עָקַב אֶת אָחִיו וּבְאוֹנוֹ שָׂרָה אֶת אֱלֹהִים: (ה) וַיָּשַׂר אֶל מַלְאָךְ וַיֻּכָל בָּכָה וַיִּתְחַנֶּן לוֹ בֵּית אֵל יִמְצָאֶנּוּ וְשָׁם יְדַבֶּר עִמָּנוּ: (ו) וַיהוָה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת יְהוָה זִכְרוֹ: (ז) וְאַתָּה בֵּאלֹהֶיךָ תָּשׁוּב חֶסֶד וּמִשְׁפָּט שְׁמֹר וְקַוֵּה אֶל אֱלֹהֶיךָ תָּמִיד: (ח) כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב: (ט) וַיֹּאמֶר אֶפְרַיִם אַךְ עָשַׁרְתִּי מָצָאתִי אוֹן לִי כָּל יְגִיעַי לֹא יִמְצְאוּ לִי עָוֹן אֲשֶׁר חֵטְא: (י) וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם עֹד אוֹשִׁיבְךָ בָאֳהָלִים כִּימֵי מוֹעֵד: (יא) וְדִבַּרְתִּי עַל הַנְּבִיאִים וְאָנֹכִי חָזוֹן הִרְבֵּיתִי וּבְיַד הַנְּבִיאִים אֲדַמֶּה: (יב) אִם גִּלְעָד אָוֶן אַךְ שָׁוְא הָיוּ בַּגִּלְגָּל שְׁוָרִים זִבְּחוּ גַּם מִזְבְּחוֹתָם כְּגַלִּים עַל תַּלְמֵי שָׂדָי: (יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: (יד) וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר:

הפטרת ויצא כמנהג האשכנזים - הושע יב

(יג) וַיִּבְרַח יַעֲקֹב שְׂדֵה אֲרָם וַיַּעֲבֹד יִשְׂרָאֵל בְּאִשָּׁה וּבְאִשָּׁה שָׁמָר: (יד) וּבְנָבִיא הֶעֱלָה יְהוָה אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבְנָבִיא נִשְׁמָר: (טו) הִכְעִיס אֶפְרַיִם תַּמְרוּרִים וְדָמָיו עָלָיו יִטּוֹשׁ וְחֶרְפָּתוֹ יָשִׁיב לוֹ אֲדֹנָיו: **יג** (א) כְּדַבֵּר אֶפְרַיִם רְתֵת נָשָׂא הוּא בְּיִשְׂרָאֵל וַיֶּאְשַׁם בַּבַּעַל וַיָּמֹת: (ב) וְעַתָּה יוֹסִפוּ לַחֲטֹא וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה מִכַּסְפָּם כִּתְבוּנָם עֲצַבִּים מַעֲשֵׂה חָרָשִׁים כֻּלֹּה לָהֶם הֵם אֹמְרִים זֹבְחֵי אָדָם עֲגָלִים יִשָּׁקוּן: (ג) לָכֵן יִהְיוּ כַּעֲנַן בֹּקֶר וְכַטַּל מַשְׁכִּים הֹלֵךְ כְּמֹץ יְסֹעֵר מִגֹּרֶן וּכְעָשָׁן מֵאֲרֻבָּה: (ד) וְאָנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וֵאלֹהִים זוּלָתִי לֹא תֵדָע וּמוֹשִׁיעַ אַיִן בַּלְתִּי: (ה) אֲנִי יְדַעְתִּיךָ בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ תַּלְאֻבוֹת: (ו) כְּמַרְעִיתָם וַיִּשְׂבְּעוּ שָׂבְעוּ וַיָּרָם לִבָּם עַל כֵּן שְׁכֵחוּנִי: (ז) וָאֱהִי לָהֶם כְּמוֹ שָׁחַל כְּנָמֵר עַל דֶּרֶךְ אָשׁוּר: (ח) אֶפְגְּשֵׁם כְּדֹב

שַׁכּוּל וְאֻקָּרַע סְגוֹר לִבָּם וְאׇכְלֵם שָׁם כְּלָבִיא חַיַּת הַשָּׂדֶה תְּבַקְּעֵם: (ט) שִׂחָתְךָ יִשְׂרָאֵל כִּי בִי בְּעֶזְרֶךָ: (י) אֱהִי מַלְכְּךָ אֵפוֹא וְיוֹשִׁיעֲךָ בְּכָל עָרֶיךָ וְשׇׁפְטֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ תְּנָה לִּי מֶלֶךְ וְשָׂרִים: (יא) אֶתֵּן לְךָ מֶלֶךְ בְּאַפִּי וְאֶקַּח בְּעֶבְרָתִי: (יב) צְרוּר עָוֹן אֶפְרַיִם צְפוּנָה חַטָּאתוֹ: (יג) חֶבְלֵי יוֹלֵדָה יָבֹאוּ לוֹ הוּא בֵן לֹא חָכָם כִּי עֵת לֹא יַעֲמֹד בְּמִשְׁבַּר בָּנִים: (יד) מִיַּד שְׁאוֹל אֶפְדֵּם מִמָּוֶת אֶגְאָלֵם אֱהִי דְבָרֶיךָ מָוֶת אֱהִי קׇטְבְּךָ שְׁאוֹל נֹחַם יִסָּתֵר מֵעֵינָי: (טו) כִּי הוּא בֵּן אַחִים יַפְרִיא יָבוֹא קָדִים רוּחַ יְהוָה מִמִּדְבָּר עֹלֶה וְיֵבוֹשׁ מְקוֹרוֹ וְיֶחֱרַב מַעְיְנוֹ הוּא יְשִׁסֶּה אוֹצַר כָּל כְּלִי חֶמְדָּה: **יד** (א) תֶּאְשַׁם שֹׁמְרוֹן כִּי מָרְתָה בֵּאלֹהֶיהָ בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ עֹלְלֵיהֶם יְרֻטָּשׁוּ וְהָרִיּוֹתֶיהָ יְבֻקָּעוּ: (ב) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כִּי כָשַׁלְתָּ בַּעֲוֹנֶךָ: (ג) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֶל יְהוָה אִמְרוּ אֵלָיו כָּל תִּשָּׂא עָוֹן וְקַח טוֹב וּנְשַׁלְּמָה פָרִים שְׂפָתֵינוּ: (ד) אַשּׁוּר לֹא יוֹשִׁיעֵנוּ עַל סוּס לֹא נִרְכָּב וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר בְּךָ יְרֻחַם יָתוֹם: (ה) אֶרְפָּא מְשׁוּבָתָם אׇהֳבֵם נְדָבָה כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ: (ו) אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן: (ז) יֵלְכוּ יׇנְקוֹתָיו וִיהִי כִזַּיִת הוֹדוֹ וְרֵיחַ לוֹ כַּלְּבָנוֹן: (ח) יָשֻׁבוּ יֹשְׁבֵי בְצִלּוֹ יְחַיּוּ דָגָן וְיִפְרְחוּ כַּגֶּפֶן זִכְרוֹ כְּיֵין לְבָנוֹן: (ט) אֶפְרַיִם מַה לִּי עוֹד לָעֲצַבִּים אֲנִי עָנִיתִי וַאֲשׁוּרֶנּוּ אֲנִי כִּבְרוֹשׁ רַעֲנָן מִמֶּנִּי פִרְיְךָ נִמְצָא: (י) מִי חָכָם וְיָבֶן אֵלֶּה נָבוֹן וְיֵדָעֵם כִּי יְשָׁרִים דַּרְכֵי יְהוָה וְצַדִּקִים יֵלְכוּ בָם וּפֹשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ בָם:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ז

א. יֵשׁ מַעֲלִין אֶת הַמְּקֻוֶה וְלֹא פוֹסְלִין, פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, לֹא מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין. אֵלּוּ מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין, הַשֶּׁלֶג, וְהַבָּרָד, וְהַכְּפוֹר, וְהַגְּלִיד, וְהַמֶּלַח, וְהַטִּיט הַנִּרוֹק. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, הָיָה רַבִּי יִשְׁמָעֵאל דָּן כְּנֶגְדִּי לוֹמַר, הַשֶּׁלֶג אֵינוֹ מַעֲלֶה אֶת הַמְּקֻוֶה. וְהֵעִידוּ אַנְשֵׁי מִיְדָבָא מִשְּׁמוֹ שֶׁאָמַר לָהֶם, צְאוּ וְהָבִיאוּ שֶׁלֶג וַעֲשׂוּ מִקְוֶה בַּתְּחִלָּה. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, אֶבֶן הַבָּרָד, כַּמַּיִם. כִּיצַד מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין, מְקֻוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, נָפַל מֵהֶם סְאָה לְתוֹכוֹ וְהֶעֱלָהוּ, נִמְצָאוּ מַעֲלִין וְלֹא פוֹסְלִין:

ברטנורה (א) **יש מעלין**. משלימין לארבעים סאה: **ולא פוסלין**. בשלשה לוגין שאובין. וכולהו מפרש כיצד: **הכפור**. גשמים שיורדין נקפים: **גליד**. מים שקפאו על פני הארץ או על פני המים: **טיט הנרוק**. טיט רך ורקיק שנעשה כמו רוק: **אבן הברד כמים**. כמים שאובים דאמרינן לקמן פוסלים ולא מעלים. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי. והלכה כעדותן של אנשי מידבא שעושין מקוה מן השלג אפילו לכתחילה: **נמצאו מעלין**. שהשלימוהו:

ולא פוסלין. בשלשה לוגין שאובין. שהרי סאה היא הרבה יותר משלשה לוגין, ולא נפסל המקוה בכך:

ב. אֵלּוּ פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, הַמַּיִם בֵּין טְמֵאִים בֵּין טְהוֹרִים, וּמֵי כְבָשִׁים וּמֵי שְׁלָקוֹת, וְהַתֶּמֶד עַד שֶׁלֹּא הֶחְמִיץ, כֵּיצַד פּוֹסְלִין וְלֹא מַעֲלִין, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר קֹרְטוֹב וְנָפַל מֵהֶן קֹרְטוֹב לְתוֹכוֹ, לֹא הֶעֱלָהוּ, פּוֹסְלוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין. אֲבָל שְׁאָר הַמַּשְׁקִין, וּמֵי פֵּרוֹת, וְהַצִּיר, וְהַמֶּרְיָס, וְהַתֶּמֶד מִשֶּׁהֶחְמִיץ, פְּעָמִים מַעֲלִין וּפְעָמִים שֶׁאֵינָן מַעֲלִין. כֵּיצַד, מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה חָסֵר אַחַת, נָפַל לְתוֹכוֹ סְאָה מֵהֶם, לֹא הֶעֱלָהוּ. הָיוּ בוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, נָתַן סְאָה וְנָטַל סְאָה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר:

ברטנורה (ב) **המים**. שאובין. בין טמאין בין טהורים: **מי כבשים**. מים שכבשו בהן זיתים או מיני ירקות: **ומי שלקות**. מים ששלקו בהן שלקות: **והתמד**. חרצנים וזגים או שמרים שנתן עליהן מים: **עד שלא החמיץ**. דאם החמיץ, נידון כמי פירות: **קרטוב**. אחד מששים וארבעה בלוג: **פעמים מעלין**. כדמפרש, כשיש במקוה ארבעים סאה מים כשרים, ונתן בו סאה מי פירות, ואחר כך נטל סאה ממנו מים ומי פירות מעורבין יחד, הרי כל הסאה של מי פירות שנשארה במקוה משלימים את המקוה: **פעמים אין מעלין**. כדקתני במקוה שיש בו ארבעים סאה חסר אחת:

ג. הֵדִיחַ בּוֹ סַלֵּי זֵיתִים וְסַלֵּי עֲנָבִים, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו, כָּשֵׁר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, מֵי הַצָּבָע פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בִּשְׁלֹשָׁה לֻגִּין, וְאֵינָן פּוֹסְלִין אוֹתוֹ בְּשִׁנּוּי מַרְאֶה. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן וּמֹחַל, וְשִׁנּוּ אֶת מַרְאָיו, פָּסוּל. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה, יִמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיֵּרְדוּ גְּשָׁמִים וְיַחְזְרוּ מַרְאֵיהֶן לְמַרְאֶה הַמַּיִם. הָיוּ בוֹ אַרְבָּעִים סְאָה, מְמַלֵּא בַּבָּתַּחַ וְנוֹתֵן לְתוֹכוֹ עַד שֶׁיַּחְזְרוּ מַרְאֵיהֶן לְמַרְאֶה הַמַּיִם:

ברטנורה (ג) **ושינו את מראיו כשר**. דהדחת כלים לא חשיבא שינוי מראה: **ואין פוסלים אותו בשינוי מראה**. משום דצבעא לית ביה משאש: **מוחל**. מים היוצאים מן הזיתים: **ימתין עד שירדו גשמים**. דלמלאות בכתף אי אפשר דבחסר עסקינן, שהוא נפסל בשלשה לוגין: **ממלא בכתף**. דמקוה שלם אין השאובים פוסלין אותו לעולם:

ד. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ מֹחַל וְשִׁנּוּ מִקְצָת מַרְאָיו, אִם אֵין בּוֹ מַרְאֶה מַיִם אַרְבָּעִים סְאָה, הֲרֵי זֶה לֹא יִטְבּוֹל בּוֹ:

ברטנורה (ד) אם אין בו מראה מים ארבעים סאה. אם אין במקוה ארבעים סאה שיש בהן מראה מים, לא יטבול באותו מקוה אפילו באותו צד שיש בו מראה מים. ואם טבל, לא עלתה לו טבילה:

ה. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם, וְנָפַל לְתוֹכָן קִרְטוֹב יַיִן, וְהֲרֵי מַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה הַיַּיִן, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ. שְׁלֹשָׁה לֻגִּין מַיִם חָסֵר קִרְטוֹב, וְנָפַל לְתוֹכָן קִרְטוֹב חָלָב, וַהֲרֵי מַרְאֵיהֶן כְּמַרְאֵה הַמַּיִם, וְנָפְלוּ לַמִּקְוֶה, לֹא פְּסָלוּהוּ. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי אוֹמֵר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַמַּרְאֶה:

ברטנורה (ה) **ונפלו למקוה לא פסלוהו**. הואיל והן נראין כיין, ומי פירות אין פוסלין בשלשה לוגין: **הכל הולך אחר המראה**. אף על פי שאין החלב פוסל המקוה ואין במים שיעור שלשה לוגין לפסול, מכל מקום כיון שיש כאן שלשה לוגין שנראין כמים, חשבינן להו כאילו כולן מים, ופוסלין. ואין הלכה כר' יוחנן בן נורי:

ו. מִקְוֶה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַרְבָּעִים סְאָה מְכֻוָּנוֹת, יָרְדוּ שְׁנַיִם וְטָבְלוּ זֶה אַחַר זֶה, הָרִאשׁוֹן טָהוֹר וְהַשֵּׁנִי טָמֵא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הָיוּ רַגְלָיו שֶׁל רִאשׁוֹן נוֹגְעוֹת בַּמַּיִם, אַף הַשֵּׁנִי טָהוֹר. הִטְבִּיל בּוֹ אֶת הַסָּגוֹס וְהֶעֱלָהוּ, מִקְצָתוֹ נוֹגֵעַ בַּמַּיִם, טָהוֹר. הַכַּר וְהַכֶּסֶת שֶׁל עוֹר, כִּיוָן שֶׁהִגְבִּיהַּ שִׁפְתוֹתֵיהֶם מִן הַמַּיִם, הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָן שְׁאוּבִין. כִּיצַד יַעֲשֶׂה, מַטְבִּילָן וּמַעֲלֶה אוֹתָם דֶּרֶךְ שׁוּלֵיהֶם:

ברטנורה (ו) **השני טמא**. דודאי חסר שיעור המקוה בטבילתו של ראשון: **אף השני טהור**. דאמרינן גוד אחית, והוי כאילו המים שהעלה הראשון בגופו הן מחוברין למי מקוה ולא נחסר משיעורו כלום, ופירשו בגמרא דחגיגה (דף יט) דלא טיהר ר' יהודה אלא במעלות דרבנן, כגון שהיה טהור לחולין וטבל להיות טהור למעשר, או שהיה טהור למעשר וטבל להיות טהור לתרומה. אבל לעלות מטומאה גמורה לטהרה, דברי הכל טמא. ואין הלכה כר' יהודה: **סגוס**. בגד צמר עב, וקורין לו בערבי אלבורנו"ם, ובולע מים הרבה: **מקצתו נוגע במים טהור**. ובמקוה שיש בו ארבעים סאה מצומצמות איירי, וטבל בו אדם לאחר שהטביל בו את הסגוס, טהור האיש הטובל אע"פ שנחסר שיעור מקוה בטבילת הסגוס, מאחר שמקצת הסגוס נוגע במים, ור' יהודה היא דסבירא ליה אמרינן גוד אחית: **המים שבתוכן שאובים**. וחוזרים ופוסלים את המקוה בשלשה לוגים, שהרי לא היו בו אלא ארבעים סאה מכוונות ונתחסר כשהגביה שפתותיהן מן המים: **ומעלה אותם דרך שוליהם**. כדי שלא יפלו המים שבתוכן למקוה ויפסלו כל מימיו:

ז. הִטְבִּיל בּוֹ אֶת הַמִּטָּה, אַף עַל פִּי שֶׁרַגְלֶיהָ שׁוֹקְעוֹת בַּטִּיט הֶעָבֶה, טְהוֹרָה, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם מְקַדְּמִין. מִקְוֶה שֶׁמֵּימָיו מְרֻדָּדִין, כּוֹבֵשׁ אֲפִלּוּ חֲבִילֵי עֲצִים, אֲפִלּוּ חֲבִילֵי קָנִים, כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּחוּ הַמַּיִם, וְיוֹרֵד וְטוֹבֵל. מַחַט שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל מַעֲלוֹת הַמְּעָרָה, הָיָה מוֹלִיךְ וּמֵבִיא בַּמַּיִם, כְּיָוֹן שֶׁעָבַר עָלֶיהָ הַגַּל, טְהוֹרָה:

ברטנורה (ז) **הטביל בו את המטה**. שרגליה גבוהות ואי אפשר להטבילה כולה כאחת במקוה קטן כזה ששיעורו מצומצם, אלא אם כן רגליה שוקעות בטיט: **העבה**. שאינו

נרוק ואין מטבילין בו: **שהמים מקדמין**. להטביל הרגלים קודם שישקעו בטיט ובמים הוטבלו: **שמימיו מרודדים**. שאין המים עמוקים מחמת שהמקוה רחב והמים מתפשטים בכולו. ואע"פ שיש בו ארבעים סאה, אין כל גופו מתכסה במים בבת אחת: **כובש**. לצד אחד של מקוה: **אפילו חבילי עצים וקנים**. ואע"ג דנראה כמקוה שחלקו, אפילו הכי הואיל והמים נכנסין ביניהן לא הוי חלוק. וכובש דנקט, מפני שהעצים והקנים צפים על פני המים וצריך לכבוש עליהם אבנים כדי שיכנסו תחת המים: **היה מוליך ומביא במים**. מנענע המים בידיו: **כיון שעבר הגל**. של מים על המעלה של מקוה שהמחט מונח בה וצפו מי הגל על המחט, טהורה. ולפי שהמחט דקה וקטנה וירא פן תפול במים, דרך להטבילה כן:

גמרא נדה דף י"ג ע"ב

חֲרֶשֶׁת אִיהִי תִּבְדּוֹק לְנַפְשָׁהּ דְּתַנְיָא אָמַר רִבִּי חֲרֶשֶׁת הָיְתָה בְּשָׁכוּנָתֵנוּ לֹא דַיָּהּ שֶׁבּוֹדֶקֶת לְעַצְמָהּ אֶלָּא שֶׁחַבְרוֹתֶיהָ רוֹאוֹת וּמַרְאוֹת לָהּ הָתֵם בְּמִדַּבֶּרֶת וְאֵינָהּ שׁוֹמַעַת הָכָא בְּשֶׁאֵינָהּ מְדַבֶּרֶת וְאֵינָהּ שׁוֹמַעַת כְּדִתְנַן חֵרֵשׁ שֶׁדִּבְּרוּ חֲכָמִים בְּכָל מָקוֹם אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְאֵינוֹ מְדַבֵּר:

רש"י **ומראות לה**. שהיתה בקיאה במראה דם טמא ודם טהור: **מדברת ואינה שומעת**. כבר שמעה ולמדה לדבר ואח"כ נתחרשה: **בכל מקום**. להוציא מכלל בן דעת:

זוהר מקץ דף קצ"ז ע"ב

דָּבָר אַחֵר, עָלְמָא דְּאָתֵי אִקְרֵי נֹעַם וְכַד אִתְעָר עָלְמָא דְּאָתֵי כָּל חִידוּ וְכָל טִיבוּ וְכָל נְהוֹרִין וְכָל חֵירוּ דְּעָלְמָא אִתְעָר וּבְגִנֵי כָּךְ אִקְרֵי נֹעַם, וְעַל דָּא תָּנֵינָן חַיָּבִין דְּגֵיהִנָּם בְּשַׁעְתָּא דְּעָאל שַׁבַּתָּא נַיְחִין כֻּלְּהוּ וְאִית לְהוּ חֵירוּת וְנַיְחָא, בְּשַׁעְתָּא דְּנָפַק שַׁבַּתָּא אִית לָן לְאִתְעָרָא חִידוּ עִלָּאָה עָלָנָא דְּנִשְׁתֵּזִיב מֵהַהוּא עוֹנְשָׁא דְּחַיָּבַיָּא דְּאִתְדָּנוּ (ס"א דְּאַהֲדְרוּ) מֵהַהִיא שַׁעְתָּא וּלְהַלְאָה וְאִית לָן לְאַתְעָרָא וְלֵימָא (תהלים צ) וִיהִי נֹעַם יְיָ אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ דָּא הוּא נֹעַם עִלָּאָה חִידוּ (ס"א חֵירוּ) דְּכֹלָּא וְעַל דָּא דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם, מַאן נְתִיבוֹתֶיהָ אִלֵּין אִנּוּן שְׁבִילִין דְּנָפְקִין מִלְּעֵילָּא וְכֻלְּהוּ נָקִיט לוֹן בְּרִית יְחִידָאֵי דְּאִיהוּ אִקְרֵי שָׁלוֹם שְׁלָמָא דְּבֵיתָא וְאַעְיֵל לוֹן לְיַמָּא רַבָּא כַּד אִיהוּ בְּתוּקְפֵּיהּ וּכְדֵין יָהִיב לֵיהּ שְׁלָמָא הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

תרגום הזוהר דָּבָר אַחֵר, הָעוֹלָם הַבָּא נִקְרָא נֹעַם וּכְשֶׁמִּתְעוֹרֵר הָעוֹלָם הַבָּא, כָּל שִׂמְחָה וְכָל טוּב וְכָל הָאוֹרוֹת וְכָל הַחֵירוּת שֶׁל הָעוֹלָם מִתְעוֹרֵר וְלָכֵן נִקְרָא נֹעַם. וְעַל כֵּן לָמַדְנוּ, הָרְשָׁעִים שֶׁבַּגֵּיהִנֹּם, בְּשָׁעָה שֶׁנִּכְנָס הַשַּׁבָּת נָחִים כֻּלָּם, וְיֵשׁ לָהֶם חֵירוּת וּמְנוּחָה. בְּשָׁעָה שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, יֵשׁ לָנוּ לְעוֹרֵר עָלֵינוּ אֶת הַשִּׂמְחָה הָעֶלְיוֹנָה, שֶׁנִּנָּצֵל מֵאוֹתוֹ הָעוֹנֶשׁ שֶׁל הָרְשָׁעִים, הַנִּדּוֹנִים מִשָּׁעָה הַהוּא וּלְהָלְאָה, וְיֵשׁ לָנוּ לְהִתְעוֹרֵר וְלוֹמַר, וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ, זֶה הוּא נֹעַם הָעֶלְיוֹן שִׂמְחַת כֹּל. וְעַל זֶה נֶאֱמַר דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם. מַהוּ

נְתִיבוֹתֶיהָ, אֵלּוּ הֵם הַשְּׁבִילִים הַיּוֹצְאִים מִלְּמַעְלָה, וְהַכֹּל לוֹקֵחַ אוֹתָם בְּרִית יְחִידִי, שֶׁהוּא נִקְרָא שָׁלוֹם, שְׁלוֹם הַבַּיִת, וּמַכְנִיס אוֹתָם לְיָם הַגָּדוֹל כְּשֶׁהוּא בְּחוֹזֶק. וְאָז נוֹתֵן שָׁלוֹם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' שבת פ"ג

א. תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בֵּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְחַמִּין שֶׁלֹּא הוּחֲמוּ כָּל צָרְכָּן אוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁבֵּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְכָל זְמַן שֶׁמְּצָטַמֵּק הוּא יָפֶה לוֹ אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בְּשַׁבָּת אַף עַל פִּי שֶׁהוּנַּח מִבְּעוֹד יוֹם גְּזִירָה שֶׁמָּא יְחַתֶּה בְּגֶחָלִים כְּדֵי לְהַשְׁלִים בִּשּׁוּלוֹ אוֹ כְּדֵי לְצַמְּקוֹ לְפִיכָךְ אִם גָּרַף הָאֵשׁ אוֹ שֶׁכִּסָּה אֵשׁ הַכִּירָה בְּאֵפֶר אוֹ בִּנְעוֹרֶת פִּשְׁתָּן הַדַּקָּה אוֹ שֶׁעִמְּמוּ הַגֶּחָלִים שֶׁהֲרֵי הֵן כִּמְכוּסוֹת בָּאֵפֶר אוֹ שֶׁהִסְּיקוּהָ בְּקַשׁ אוֹ בְּגִבְבָא אוֹ בִּגְלָלֵי בְהֵמָה דַּקָּה שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם גֶּחָלִים בּוֹעֲרוֹת הֲרֵי זֶה מֻתָּר לְשַׁהוֹת עָלֶיהָ שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִזֶּה הַתַּבְשִׁיל וְאֵין גּוֹזְרִין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בָּאֵשׁ: **ב**. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּכִירָה שֶׁהַבְלָהּ מוּעָט אֲבָל בְּתַנּוּר אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף הָאֵשׁ אוֹ כִּסָּה בָּאֵפֶר אוֹ שֶׁהִסִּיקוּהוּ בְּקַשׁ אוֹ בְּגִבְבָא אֵין מַשְׁהִין בְּתוֹכוֹ וְלֹא עַל גַּבָּיו וְלֹא סוֹמְכִין לוֹ תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בֻּשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ שֶׁבֻּשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמְצָטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ הוֹאִיל וְהַבְלוֹ חַם בְּיוֹתֵר אֵינוֹ מַסִּיחַ דַּעְתּוֹ וְחוֹשְׁשִׁין שֶׁמָּא יְחַתֶּה בְּזוּ הָאֵשׁ הַמְעוּטָה אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אֵשׁ קַשׁ וְגִבְבָא אוֹ מְכוּסָה:

מוסר

מספר סדר היום דף פ"ט ב'

עִיקָר הַתְּשׁוּבָה הַתְּפִלּוֹת וְהַתַּחֲנוּנִים לִשְׁפּוֹךְ שִׂיחָה לִפְנֵי אֲדוֹן הָאֲדוֹנִים וּבְפָרַט אִם מוֹרִיד דְּמָעוֹת מֵעֵינָיו כִּי וַדַּאי לֹא יָשׁוּבוּ רֵיקָם וּתְשׁוּבָתוֹ מִתְקַבֶּלֶת אֲפִילּוּ יִהְיֶה רָשָׁע גָּמוּר וְהִרְבָּה אַשְׁמָה הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא בְּרַחֲמָיו חוֹתֵר לוֹ מַחְתֶּרֶת לְקַבֵּל תְּשׁוּבָתוֹ וּמְסַיְּעִין אוֹתוֹ לְטַהֵר עַצְמוֹ בִּשְׁלֵימוּת וְלֹא יָשׁוּב עוֹד לְכִסְלָה וְאִם אֵין בּוֹ כֹּחַ לְהִתְעַנּוֹת בְּכָל יוֹם יִתְעַנֶּה בְּדִילּוּגִים וְלֹא יֹאכַל הַיּוֹם הַהוּא כִּי אִם לְשׂוֹבַע נַפְשׁוֹ לְשֵׁם שָׁמַיִם וְיִשְׁקוֹד עַל לִימּוּדוֹ בַּעֲבוּרָתוֹ וְיֵחָשֵׁב לוֹ לְצָדָקָה וְכֵן אִם אֵינוֹ יָכוֹל לְהִתְעַנּוֹת כְּלַל יַעֲשֶׂה בְּאוֹפֶן שֶׁיֹּאכַל רַק שֶׁלֹּא יֵחָלֶה וְיֵחָשֵׁב לוֹ יוֹתֵר מִתַּעֲנִית שֶׁמְּסַגֵּף עַצְמוֹ בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה לַעֲבוֹדַת אֱלֹהָיו וּלְעַנּוֹת נַפְשׁוֹ עַל חַטֹּאתָיו וְהַהַשְׁכָּמָה וְהַעֲרָבָה בָּהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת הוּא עִנְיָן גָּדוֹל. וְיָקוּם בְּזְרִיזוּת לְשַׁבֵּחַ וּלְפָאֵר לְיוֹצֵר בְּרֵאשִׁית בְּזִמִּירוֹת וּבַקָּשׁוֹת כַּאֲשֶׁר רָאוּי לַעֲשׂוֹת וְאִם רוֹאֶה עַצְמוֹ מְבוּלְבָּל וּמְטוּרָף מִן הַשֵּׁינָה עַד שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לַעֲמוֹד עַל רַגְלָיו מִכּוֹבֶד גּוּפוֹ יִרְחַץ פָּנָיו יָדָיו וְרַגְלָיו בְּמַיִם קָרִים כְּדֵי לְהָסִיר הַכְּבֵדוּת מֵעָלָיו. וְיִנַּעֲנֵעַ עַצְמוֹ מִפֹּה וּמִפֹּה וְלֹא יַעֲמוֹד בְּמָקוֹם אֶחָד כִּי הַטִּיּוּל וְהַהִלּוּךְ בָּזֶה עִיקָר גָּדוֹל. וְלֹא יַסִּיחַ דַּעְתּוֹ כְּלַל בְּדָבָר אַחֵר חוּץ מִתְּפִלּוֹת וּתְחִינוֹת אוֹ לִימּוּד הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה וְדָבָר נָקֵל הוּא לְמִי שֶׁיַּעֲמוֹד עָלָיו:

פרשת וישלח

וישלח יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(ד) וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו אֶל עֵשָׂו אָחִיו אַרְצָה שֵׂעִיר שְׂדֵה אֱדוֹם: וּשְׁלַח יַעֲקֹב אִוְּגְדִּין קֳדָמוֹהִי לְוָת עֵשָׂו אָחוּהִי לְאַרְעָא דְשֵׂעִיר לַחֲקַל דְּאֱדוֹם:

רש"י וישלח יעקב מלאכים. מלאכים ממש: ארצה שעיר. לארץ שעיר, כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה:

(ה) וַיְצַו אֹתָם לֵאמֹר כֹּה תֹאמְרוּן לַאדֹנִי לְעֵשָׂו כֹּה אָמַר עַבְדְּךָ יַעֲקֹב עִם לָבָן גַּרְתִּי וָאֵחַר עַד עָתָּה: וּפְקִיד יְתָהוֹן לְמֵימָר כְּדֵין תֵּימְרוּן לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו כִּדְנָן אֲמַר עַבְדָּךְ יַעֲקֹב עִם לָבָן דָּרִית וְאוֹחֲרִית עַד כְּעָן:

רש"י גרתי. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך שברכני (לעיל כז כט) הוה גביר לאחיך, שהרי לא נתקימה בי. דבר אחר גרתי בגימטריא תרי"ג, כלומר עם לבן הרשע גרתי ותרי"ג מצות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים:

(ו) וַיְהִי לִי שׁוֹר וַחֲמוֹר צֹאן וְעֶבֶד וְשִׁפְחָה וָאֶשְׁלְחָה לְהַגִּיד לַאדֹנִי לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֶיךָ: וַהֲוָה לִי תּוֹרִין וַחֲמָרִין עָאן וְעַבְדִּין וְאַמְהָן וּשְׁלָחִית לְחַוָּאָה לְרִבּוֹנִי לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינָךְ:

רש"י ויהי לי שור וחמור. אבא אמר לי (כז כח) מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ: שור וחמור. דרך ארץ לומר על שורים הרבה שור. אדם אומר לחברו בלילה קרא התרנגול, ואינו אומר קראו התרנגולים: ואשלחה להגיד לאדוני. להודיע שאני בא אליך: למצא חן בעיניך. שאני שלם עמך ומבקש אהבתך:

(ז) וַיָּשֻׁבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ: וְתָבוּ אִוְּגְדָיָא לְוָת יַעֲקֹב לְמֵימָר אֲתֵינָא לְוָת אָחוּךְ לְוָת עֵשָׂו וְאַף אֲתֵי לְקַדָּמוּתָךְ וְאַרְבַּע מְאָה גֻּבְרָא עִמֵּהּ:

רש"י באנו אל אחיך אל עשו. שהיית אומר אחי הוא, אבל הוא נוהג עמך כעשו הרשע, עודנו בשנאתו:

(ח) וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ וַיַּחַץ אֶת הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וְאֶת הַצֹּאן וְאֶת הַבָּקָר וְהַגְּמַלִּים לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: וּדְחִיל יַעֲקֹב לַחֲדָא וַעֲקַת לֵהּ וּפַלִּיג יָת עַמָּא דִּי עִמֵּהּ וְיָת עָנָא וְיָת תּוֹרֵי וְגַמְלַיָּא לְ:תְרֵין מַשְׁרְיָתָן:

רש"י ויירא ויצר. ויירא שמא יהרג, ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים:

(ט) וַיֹּאמֶר אִם יָבוֹא עֵשָׂו אֶל הַמַּחֲנֶה הָאַחַת וְהִכָּהוּ וְהָיָה הַמַּחֲנֶה הַנִּשְׁאָר לִפְלֵיטָה: וַאֲמַר אִם ייֵתֵי עֵשָׂו לְמַשְׁרִיתָא חָדָא וְיִמְחִנֵּהּ ויהֵי (נ"י וְיִמְחֵנֵּהּ וּתְהֵי) מַשְׁרִיתָא דְאִשְׁתָאַר לְשֵׁיזָבָא: רש"י המחנה האחת והכהו. מחנה משמש לשון זכר ולשון נקבה. (תהלים כז ג) אם תחנה עלי מחנה, הרי לשון נקבה, (לג ח) המחנה הזה, לשון זכר. וכן יש שאר דברים משמשים לשון זכר ולשון נקבה, (לעיל יט כג) השמש יצא על הארץ, (תהלים יט ז) מקצה השמים מוצאו, הרי לשון זכר. (מ"ב ג כב) והשמש זרחה על המים, הרי לשון נקבה. וכן רוח (איוב א יט) והנה רוח גדולה באה, הרי לשון נקבה, (שם) ויגע בארבע פנות הבית, הרי לשון זכר, (מ"א יט יא) ורוח גדולה וחזק מפרק הרים, הרי לשון זכר ולשון נקבה. וכן אש (במדבר טז לה) ואש יצאה מאת ה', לשון נקבה. (תהלים קד ד) אש לוהט, לשון זכר: והיה המחנה הנשאר לפלטה. על כרחו כי אלחם עמו. התקין עצמו לשלשה דברים לדורון, לתפלה ולמלחמה. לדורון להלן (פסוק כא) ותעבור המנחה על פניו. לתפלה (פסוק ט) אלהי אבי אברהם. למלחמה והיה המחנה הנשאר לפלטה:

נביאים - עובדיה - פרק א

א (א) חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה: נְבוּאַת עוֹבַדְיָה כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים לֶאֱדוֹם בְּשׁוֹרָא שְׁמַעְנָא מִן קֳדָם יְיָ וְאִזְגַּד בָּעֲמַמַיָא שְׁלִיחַ קוּמוּ וְנִתְעַתַּד עֲלָהּ לְקֶרָבָא:

רש"י **חזון עובדיה** . מאי שנא עובדיה לאדום ולא ניבא נבואה אחרת אמרו חכמי' עובדיה גר אדומי היה אמר הקב"ה מהם ובהם אביא עליהם יבא עובדיה שדר בין שני רשעים אחאב ואיזבל ולא למד ממעשיהם ויפרע מעשו הרשע שדר בין שני צדיקים יצחק ורבק' ולא למד ממעשיה' :

(ב) הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךָ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד: הָא חַלָּשׁ יְהָבִיתָךְ בַּעֲמַמַיָא בְּסֵיר אַתְּ לַחֲדָא:

רש"י **הנה קטן נתתיך** . כלפי שקראו אביו בנו הגדול ואמו בנה הגדול אמר הקב"ה לפני קטן הוא רבותינו דרשו קטן שלא היה להם לא כתב ולא לשון : **בזוי** . שלא היו מעמידין מלך בן מלך :

(ג) זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְּחַגְוֵי סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ: רֶשַׁע לִבָּךְ אַטְעֵיךְ דְּאַתְּ דְּמִי לְנִשְׁרָא דְּשָׁרֵי בְּשַׁנֵּי כֵיפָא בְּרוּמָא מוֹתְבֵיהּ אֲמַר בְּלִבֵּיהּ מַן יַחֲתִנַּנִי לְאַרְעָא:

רש"י **שוכני בחגוי סלע** . סומך על משענת אבותיו אברהם ויצחק והם לא יועילו לו , חגוי כמו (ישעיה יט) והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא ברייטיי"א בלעז ואל תתמה על וי"ו של חגוי שהיא כוי"ו של קצוי (תהלים סה) וכוי"ו של כמטחוי (בראשית כא) שאין יסוד בתיבה אלא טי"ת וחי"ת :

(ד) אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְהוָה: אִם תָּרִים כְּנִשְׁרָא וְאִם בֵּינֵי כּוֹכְבַיָּא תְּשַׁוֵּי מְדוֹרָךְ מִתַּמָּן אַחֵתְנָךְ אֲמַר יְיָ: (ה) אִם גַּנָּבִים בָּאוּ לְךָ אִם שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נְדָמִיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַיָּם אִם בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלֲלוֹת: אִם גַּנָּבִין אָתוּ עָלָךְ אִם בְּזוּזֵי לֵילְיָא אֵיכְדֵין הֲוֵיתָא דָּמִיךְ עַד דְּיִגְנְבוּ מִיסַּתְהוֹן וְאִם חֲטוּפִין כְּקִטוֹפִין אָתוּ עָלָךְ הֲלָא מַשְׁאֲרִין עוֹלְלָן:

רש"י **באו לך** . עליך : **איך נדמיתה** . למה נרדמתה דומם עד שגנבו כל רצונם : **הלא בוצרים ישאירו עוללות** . ואלה לא ישאירו לך כלום כי יחפשוך ויגלו וידרשו מצפוניך :

(ו) אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: אֵיכְדֵין אִתְבְּלַשׁ עֵשָׂו אִתְגַּלְיִין מַטְמוֹרוֹהִי:

רש"י **נבעו** . תרגום יונתן איתגליין ולשון ארמית נבעו נתבקשו וכן אם תבעיון בעיו (ישעיה כא) :

כתובים - משלי - פרק ז

(ח) עֹבֵר בַּשּׁוּק אֵצֶל פִּנָּהּ וְדֶרֶךְ בֵּיתָהּ יִצְעָד: עָבֵר בְּשׁוּקָא לְקֵבֶל פִּנְתָהּ וּבְאָרְחָא דְבַיְתָהּ מְהַלֵּךְ:

רש"י **אצל פנה** . פנה של זונה ועבודת גילולים :

(ט) בְּנֶשֶׁף בְּעֶרֶב יוֹם בְּאִישׁוֹן לַיְלָה וַאֲפֵלָה: בְּרַמְשָׁא בְּמַעֲרַב יוֹמָא בַּחֲשׁוֹכָא דְלֵילְיָא וּבַחֲכִירָה: (י) וְהִנֵּה אִשָּׁה לִקְרָאתוֹ שִׁית זוֹנָה וּנְצֻרַת לֵב: וְהָא אִתְתָא לְעוּרְעֵיהּ בְּאַסְכְּמָא דְזַנְיָתָא דְמַפְרְדָא לִבָּא דְעַלֵּימֵי:

רש"י **והנה אשה** . כמשמעה , ד"א אחד מן אפיקורסים : **שית זונה** . כמו שתותיהם (שמואל ב' י') כלומר ערות זונה : **ונצורת לב** . כמו עיר נצורה (ישעיה א) המוקפת כרכום וכן לבה של זו מזקפת זימה אולת :

(יא) הֹמִיָּה הִיא וְסֹרֶרֶת בְּבֵיתָהּ לֹא יִשְׁכְּנוּ רַגְלֶיהָ: וּמְרַדְתָּא הִיא וּפָרְדְתָּא הִיא וּבְבֵיתָהּ לָא שָׁכְנָן רַגְלָהָא:

רש"י **וסוררת** . סרה מן הדרך :

(יב) פַּעַם בַּחוּץ פַּעַם בָּרְחֹבוֹת וְאֵצֶל כָּל פִּנָּה תָּאֳרֹב: בְּעִדָּנָא בְּשׁוּקֵי בְּעִדָּנָא בִּשְׁקָקֵי וְלִקְבֵל כָּל פִּנְתָא דְיָאֲיָא כָּמְנָא: (יג) וְהֶחֱזִיקָה בּוֹ וְנָשָׁקָה לוֹ הֵעֵזָה פָנֶיהָ וַתֹּאמַר לוֹ: וְאִתְקְפַת בֵּיהּ וּנְשַׁקְתֵּיהּ וְאַחְצְפַת אַפָּהָא וַאֲמַרַת לֵיהּ:

משנה ברכות פרק ח

א. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁבֵּין בֵּית שַׁמַּאי וּבֵית הִלֵּל בַּסְּעֻדָּה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיּוֹם:

ברטנורה (א) **אלו דברים**. מברך על היום. בתחלה קדוש היום, ואחר כך מברך על היין בורא פרי הגפן. שתחלה קדש היום ואחר כך בא היין על השלחן בשביל היום, וכשם

שקדם לכניסה כך קודם לברכה: **מברך על היין**. תחלה, והוא הדין למקדש על הפת. שהיין או הפת גורמים לקדוש היום שאם אין לו יין או פת לא יקדש:

ב. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נוֹטְלִין לַיָּדַיִם, וְאַחַר כָּךְ מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מוֹזְגִין אֶת הַכּוֹס וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם:

ברטנורה (ב) בית שמאי אומרים נוטלין לידים ואחר כך מוזגין את הכוס. שאם אתה אומר מוזגין את הכוס תחלה, גזרה שמא יטמאו משקים שנפלו באחורי הכוס מחמת הידים, שהידים קודם נטילה תורת שני לטומאה יש להן, ומטמאים את המשקים להיות תחלה, ויחזרו המשקים ויטמאו את אחורי הכוס, שהמשקים שנטמאו מטמאים כלים מדרבנן, אלא שהקילו בטומאה זו שכלי שנטמאו אחוריו במשקין טמאים לא נטמא תוכו, ולא ידיו, ולא אוגנו. וסברי בית שמאי אסור להשתמש בכוס שאחוריו טמאים אע"פ שלא נטמא תוכו, גזירה שמא ינתזו ניצוצות מתוכו על אחורי הכוס, ויקבלו המשקין טומאה מחמת אחוריו, ויטמאו את הידים. וכיון דאסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים, נוטלין לידים תחלה ואחר כך מוזגין את הכוס, כדי שלא יקבלו המשקים שאחורי הכלי טומאה מחמת ידים, ונמצאו אחורי הכוס טמאים מחמת אותן משקים ומשתמש בו באיסור. ובית הלל סברי אין אסור להשתמש בכלי שאחוריו טמאים, הלכך מוזגים את הכוס תחלה ושותים אותו, ואחר כך נוטלין לידים. שאם אתה אומר נוטלין לידים תחלה, ואחר כך מוזגים את הכוס, גזירה שמא יהיו אחורי הכוס טמאים, שמותר להשתמש בכלי שאחוריו טמאים, ולא יהיו ידיו נגובות יפה ויטמאו אחורי הכלי המשקין שבידיו, ואותן משקין שנעשו תחלה יחזרו ויטמאו את הידים, ונמצא אוכל בידים מסואבות:

ג. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְקַנֵּחַ יָדָיו בַּמַּפָּה וּמַנִּיחָהּ עַל הַשֻּׁלְחָן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, עַל הַכְּסָת:

ברטנורה (ג) **מקנח ידיו במפה**. מנטילת מים ראשונים. ומניחה על השלחן, ומקנח בה ידיו תמיד מזוהמת התבשיל. ולא יניחנה על הכסת שהוא יושב בה, גזירה שמא יהיה הכסת ראשון לטומאה ויהיה משקה טופח במפה מחמת נגוב הידים, ואותו משקה כשנוגע בכסת נעשה ראשון, דלעולם המשקים נעשים תחלה, וחוזר ומטמא את הידים כשמקנח בה תמיד בתוך הסעודה. אבל בשלחן ליכא למגזר הכי, שאסור להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה. ובית הלל סברי מותר להשתמש בשלחן שהוא שני לטומאה, הלכך לא יניח המפה על השלחן, שמא יטמאו המשקים שבמפה מחמת השלחן, ויחזרו ויטמאו את האוכלים. ואם יניחנה על הכסת אין לחוש כי אם שמא יטמאו ידיו, מוטב שיטמאו

ידים שאין להם עיקר מן התורה, דאין נטילת ידים לחולין מן התורה, ולא יטמאו אוכלים שיש להם עיקר מן התורה, דראשון עושה שני בחולין מן התורה:

ד. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְכַבְּדִין אֶת הַבַּיִת וְאַחַר כָּךְ נוֹטְלִין לַיָּדַיִם. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נוֹטְלִין לַיָּדַיִם וְאַחַר כָּךְ מְכַבְּדִין אֶת הַבָּיִת:

ברטנורה (ד) **בית שמאי אומרים מכבדין את הבית.** מקום שאכלו שם מכבדים אותו משיורי אוכלים שנתפררו עליו, ואחר כך נוטלים לידים מים אחרונים. דפעמים שהשמש עם הארץ ומניח הפירורים שיש בהם כזית, ואם אתה אומר נוטלים לידים תחלה, נמצא אתה מפסיד את האוכלים, שמים אחרונים נתזים עליהם ונמאסים. **ובית הלל סברי** אסור להשתמש בשמש עם הארץ, ושמש תלמיד חכם אינו מניח פירורים שיש בהם כזית, אלא מסיר אותם, ואם נתזים המים על גבי פרורים שאין בהם כזית אין בכך כלום, דפרורים שאין בהם כזית מותר לאבדן ביד. והלכה כבית שמאי בזה שמותר להשתמש בשמש עם הארץ:

ה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, נֵר וּמָזוֹן וּבְשָׂמִים וְהַבְדָּלָה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, נֵר וּבְשָׂמִים וּמָזוֹן וְהַבְדָּלָה. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, שֶׁבָּרָא מְאוֹר הָאֵשׁ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, בּוֹרֵא מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

ברטנורה (ה) **נר ומזון.** מי שאכל בשבת במנחה וחשכה לו, ועדיין לא גמר סעודתו, ואין לו יין אלא שיעור כוס אחד, בית שמאי אומרים נר ומזון בשמים והבדלה, דכולי עלמא הבדלה בסוף, דאפוקי יומא מאחרינן ליה, כי היכי דלא ליהוי עליה כמשאוי. לא נחלקו אלא על הנר ועל הבשמים, דבית שמאי אומרים נר ומזון ואחר כך בשמים, ובית הלל אומרים נר ובשמים כי הדדי, דברכות שאנו יכולים לעשותם דלא מחזי כמשאוי כגון נר ובשמים, מקדמינן להו לברכת המזון: **ב"ש אומרים שברא מאור האש.** שברא, דמשמע לשעבר; ולא בורא, דמשמע להבא: **מאור האש.** ולא מאורי האש, דחדא נהורא איכא בנורא: **ובית הלל אומרים בורא.** נמי משמע לשעבר: **מאורי האש.** שהרבה גוונים יש בשלהבת, אדומה לבנה וירקרוקת:

ו. אֵין מְבָרְכִין לֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל נָכְרִים, וְלֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁל מֵתִים, וְלֹא עַל הַנֵּר וְלֹא עַל הַבְּשָׂמִים שֶׁלִּפְנֵי עֲבוֹדָה זָרָה. אֵין מְבָרְכִין עַל הַנֵּר עַד שֶׁיֵּאוֹתוּ לְאוֹרוֹ:

ברטנורה (ו) **לא על הנר ולא על הבשמים של נכרים.** נר, משום דלא שבת, שהנכרי עשה מלאכה לאורו וקיימא לן אור שלא שבת אין מברכין עליו, הואיל ונעבדה בו עבירה. ובשמים של נכרי, בבשמים שהם במסיבה שנכרים מסובים בה לסעודה מיירי, והא דתנן בסיפא ולא על הנר ולא על הבשמים שלפני עבודה זרה, מה טעם קאמר, מה טעם

אין מברכין על בשמים של נכרים, לפי שסתם מסיבת נכרים לעבודה זרה, ואין מברכין על בשמים של עבודה זרה: **ולא על הנר של מתים**. דלא אתעביד לאורה, אלא לכבוד בעלמא: **ולא על בשמים של מתים**. דלעבורי ריחא עבידי: ולא על נר ובשמים שלפני עבודה זרה. לפי שאסורין בהנאה: **עד שיאותו לאורו**. שיהנו מאורו ולא שיהנו ממש, אלא שקרוב לו כל כך שיוכל ליהנות אם ירצה:

ז. מִי שֶׁאָכַל וְשָׂכַח וְלֹא בֵּרַךְ, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, יְבָרֵךְ בִּמְקוֹם שֶׁנִּזְכַּר. עַד אֵימָתַי הוּא מְבָרֵךְ. עַד כְּדֵי שֶׁיִּתְעַכֵּל הַמָּזוֹן שֶׁבְּמֵעָיו:

ברטנורה (ז) **שיתעכל המזון שבמעיו**. כל זמן שאינו רעב מחמת אותה האכילה הוא סימן שלא נתעכל המזון. ודוקא בשכח אמרו בית הלל דאינו חוזר, אבל במזיד, דברי הכל יחזור למקומו ויברך:

ח. בָּא לָהֶם יַיִן לְאַחַר הַמָּזוֹן וְאֵין שָׁם אֶלָּא אוֹתוֹ הַכּוֹס, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, מְבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ עַל הַיַּיִן. עוֹנִין אָמֵן אַחַר יִשְׂרָאֵל הַמְבָרֵךְ, וְאֵין עוֹנִין אָמֵן אַחַר הַכּוּתִי הַמְבָרֵךְ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַבְּרָכָה:

ברטנורה (ח) מברך על היין ואחר כך מברך על המזון. שאין ברכת המזון טעונה כוס, ובית הלל סברי, ברכת המזון טעונה כוס: **עונין אמן אחר ישראל המברך**. ואף על פי שלא שמע הזכרת השם אלא סוף הברכה, דמסתמא לשמים ברך: **אלא אם כן שמע כל הברכה**. שמא ברך להר גריזים:

גמרא ברכות דף נ"ג ע"א

מִי שֶׁאָכַל וְשָׂכַח וכו' אָמַר רַב זְבִיד וְאִי תֵּימָא רַב דִּימִי בַּר אַבָּא מַחֲלוֹקֶת בְּשָׂכַח אֲבָל בְּמֵזִיד דִּבְרֵי הַכֹּל יַחֲזוֹר לִמְקוֹמוֹ וִיבָרֵךְ. פְּשִׁיטָא וְשָׂכַח תְּנַן מַהוּ דְתֵימָא הוּא הַדִּין אֲפִילּוּ בְּמֵזִיד וְהָאי דְּקָתָנֵי וְשָׂכַח לְהוֹדִיעֲךָ כֹּחָן דְּבֵית שַׁמַּאי קָא מַשְׁמַע לָן. תַּנְיָא אָמְרוּ לָהֶם בֵּית הִלֵּל לְבֵית שַׁמַּאי לְדִבְרֵיכֶם מִי שֶׁאָכַל בְּרֹאשׁ הַבִּירָה וְשָׂכַח וְיָרַד וְלֹא בֵּרַךְ יַחֲזוֹר לְרֹאשׁ הַבִּירָה וִיבָרֵךְ. אָמְרוּ לָהֶם בֵּית שַׁמַּאי לְבֵית הִלֵּל לְדִבְרֵיכֶם מִי שֶׁשָּׂכַח אַרְנְקֵי בְּרֹאשׁ הַבִּירָה לֹא יַעֲלֶה וְיִטָּלֶנָּה. לְכְבוֹד עַצְמוֹ הוּא עוֹלֶה. לְכְבוֹד שָׁמַיִם לֹא כָּל שֶׁכֵּן. הַנָּהוּ תְּרֵי תַּלְמִידֵי חַד עָבִיד בְּשׁוּגֵג כְּבֵית שַׁמַּאי וְאַשְׁכַּח אַרְנְקָא דְּדַהֲבָא. וְחַד עָבִיד בְּמֵזִיד כְּבֵית הִלֵּל וַאֲכָלֵיהּ אַרְיֵא. רַבָּה בַּר בַּר חָנָה הֲוָה קָאָזֵיל בְּשַׁיָּירְתָא אֲכִיל וְאִשְׁתְּלִי וְלָא בְּרִיךְ אָמַר הֵיכִי אִיעָבִיד אִי אֵמֵינָא לְהוּ אַנְשָׁאֵי לְבָרֵךְ אֲמָרֵי לִי בְּרִיךְ הָכָא כָּל הֵיכָא דְּמָבָרְכִתְּ לְרַחֲמָנָא מְבָרְכִתְּ. אִי אֵמֵינָא לְהוּ אַנְשָׁאֵי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אָמַר לְהוּ אַנְטְרוּ לִי דַּאֲנְשָׁאֵי יוֹנָה דְּדַהֲבָא. אָזֵיל וּבְרִיךְ וְאַשְׁכַּח יוֹנָה דְּדַהֲבָא. מָאי שְׁנָא יוֹנָה. דְּמִתְיְלָא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לְיוֹנָה. דִּכְתִיב (תהלים

ס"ח) כַּנְפֵי יוֹנָה נֶחְפָּה בַכֶּסֶף וְאֵבְרוֹתֶיהָ בִּירַקְרַק חָרוּץ. מַה יוֹנָה אֵינָהּ נִיצוֹלֶת אֶלָּא בִּכְנָפֶיהָ אַף יִשְׂרָאֵל אֵינָן נִיצוֹלִין אֶלָּא בְּמִצְוֹת:

רש"י **חד עביד בשוגג כב"ש**. אף ע"פ ששגג ונעקר מן המקום על ידי שכחה החמיר על עצמו כב"ש וחזר למקום שאכל ובירך: **וחד עביד במזיד**. נעקר ממקום שאכל במזיד כדי לברך במקום אחר שהוצרך לילך: **אנשאי יונה דדהבא**. שכחתי יונה של זהב: **יונה אינה ניצולת אלא בכנפיה**. או בורחת או נלחמת בראשי אגפיה:

זוהר וישלח דף קס"ה ע"ב

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים וְגוֹ', רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח (תהלים צ"א) כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ הַאי קְרָא אוֹקְמוּהָ חֲבְרַיָּא, דְּהָא בְּשַׁעְתָּא דְּבַר נַשׁ אָתֵי לְעָלְמָא מִיָּד אִזְדַּמַּן בַּהֲדֵיהּ יֵצֶר הָרַע דְּאִיהוּ מְקַטְרֵג לֵיהּ לְבַר נַשׁ תָּדִיר כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ד') לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ, מַאי חַטָּאת רוֹבֵץ, דָּא יֵצֶר הָרַע, וְדָוִד הָכִי נַמֵּי קָרֵיהּ חַטָּאת דְּכְתִיב (תהלים נ"א) וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד, בְּגִין דְּאִיהוּ עָבִיד לֵיהּ לְבַר נַשׁ כָּל יוֹמָא לְמֶחֱטֵי קַמֵּי מָרֵיהּ, וְיֵצֶר הָרַע דָּא לָא אִתְעַדֵּי מִבַּר נַשׁ מִיּוֹמָא דְּאִתְיְלִיד בַּר נַשׁ לְעָלְמִין וְיֵצֶר הַטּוֹב אָתֵי לְבַר נַשׁ מִיּוֹמָא דְּאָתֵי לְאִתְדַּכָּאָה וְאִימָתַי אָתֵי בַּר לְאִתְדַּכָּאָה כַּד אִיהוּ בַּר תְּלֵיסָר שְׁנִין כְּדֵין אִזְדַּוְּג בַּר נַשׁ בְּתַרְוַיְהוּ חַד מִימִינָא וְחַד מִשְּׂמָאלָא יֵצֶר טוֹב לִימִינָא וְיֵצֶר רָע לְשִׂמְאלָא, וְאִלֵּין אִנּוּן תְּרִין מַלְאָכִין מַמָּשׁ מְמַנָּן וְאִנּוּן מִשְׁתַּכְּחִין תָּדִיר בַּהֲדֵיהּ דְּבַר נַשׁ, אָתֵי בַּר נַשׁ לְאִתְדַּכָּאָה הַהוּא יֵצֶר הָרַע אִתְכַּפְיָא קַמֵּיהּ וְשַׁלִּיט יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא וְתַרְוַיְהוּ מִזְדַּוְּגִין לְנַטָּרָא לֵיהּ לְבַר נַשׁ בְּכָל אָרְחוֹי דְּהוּא עָבִיד הֲדָא הוּא דִּכְתִיב כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ. רַבִּי אֶלְעָזָר מוֹקִים לֵיהּ לְהַאי קְרָא בְּיַעֲקֹב דְּקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַזְמִין בַּהֲדֵיהּ מַלְאָכִין מְשַׁרְיָן מְמַנָּן בְּגִין דְּהָא אִיהוּ אָתֵי שְׁלִים בְּשִׁבְטִין עִלָּאִין כֻּלְּהוּ שְׁלֵמִין כִּדְקָא יָאוּת כְּמָה דְּאִתְמַר (דִּכְתִיב) וְיַעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בּוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים וְאִתְמַר, וְהָכָא כֵּיוָן דְּאִשְׁתְּזִיב מִנַּיְהוּ דְּלָבָן וְהָא אִתְפְּרַשׁ מִנַּיְהוּ כְּדֵין אִזְדַּוְּגַת עִמֵּיהּ שְׁכִינְתָּא וְאִתּוּ מְשַׁרְיָן קַדִּישִׁין לְסָחֲרָא לֵיהּ וּכְדֵין וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם וְגוֹ' וּמֵאִנּוּן מַלְאָכִין שָׁדַר לֵיהּ לְעֵשָׂו הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים, מַלְאָכִים מַמָּשׁ הֲווּ וַדַּאי:

תרגום הזוהר וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח, כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ וְגוֹ', מִקְרָא זֶה בַּאֲרוּהוּ הַחֲבֵרִים. כִּי בְּשָׁעָה שֶׁהָאָדָם בָּא לָעוֹלָם, מִיָּד הַיֵּצֶר הָרַע בָּא עִמּוֹ, שֶׁהוּא מְקַטְרֵג עָלָיו תָּמִיד, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב, לַפֶּתַח חַטָּאת רוֹבֵץ. מַהוּ חַטָּאת רוֹבֵץ. הוּא הַיֵּצֶר הָרַע. וְדָוִד קָרָא גַּם כֵּן אֶת הַיֵּצֶר הָרַע בַּשֵּׁם חַטָּאת. שֶׁכָּתוּב וְחַטָּאתִי נֶגְדִּי תָמִיד. וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁבְּכָל יוֹם עוֹשֶׂה אֶת הָאָדָם לְהַחֲטִיא לְפָנֵי רִבּוֹנוֹ. וְיֵצֶר הָרַע זֶה, אֵינוֹ סָר מִן הָאָדָם מִיּוֹם הִוָּלְדוֹ עַד עוֹלָם. וְהַיֵּצֶר הַטּוֹב בָּא אֶל הָאָדָם, מִיּוֹם שֶׁבָּא לְהִטָּהֵר. וּמָתַי הָאָדָם בָּא

לְהִטָּהֵר, הוּא, בְּשָׁעָה שֶׁהוּא בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אָז מִתְחַבֵּר הָאָדָם בִּשְׁנֵיהֶם, אֶחָד בִּימִין וְאֶחָד בִּשְׂמֹאל, הַיֵּצֶר הַטּוֹב בִּימִין וְהַיֵּצֶר הָרַע בִּשְׂמֹאל. וְאֵלּוּ הֵם שְׁנֵי מַלְאָכִים מְמוּנִים מַמָּשׁ, וְהֵם נִמְצָאִים עִם הָאָדָם תָּמִיד. בָּא הָאָדָם לְהִטָּהֵר, נִכְנָע הַיֵּצֶר הָרַע לְפָנָיו, וְהַיָּמִין שׁוֹלֶטֶת עַל הַשְּׂמֹאל, וּשְׁנֵיהֶם, הַיֵּצֶר הַטּוֹב וְהַיֵּצֶר הָרַע, מִתְחַבְּרִים לִשְׁמוֹר אֶת הָאָדָם בְּכָל דְּרָכָיו שֶׁהוּא הוֹלֵךְ. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, כִּי מַלְאָכָיו יְצַוֶּה לָךְ לִשְׁמָרְךָ בְּכָל דְּרָכֶיךָ. רַבִּי אֶלְעָזָר מַעֲמִיד אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה בְּיַעֲקֹב, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִזְמִין עִמּוֹ מַלְאָכִים מַחֲנוֹת מְמוּנִים, מְשׁוּם שֶׁהָיָה בָּא שָׁלֵם עִם הַשְּׁבָטִים הָעֶלְיוֹנִים, שֶׁהָיוּ כֻּלָּם שְׁלֵמִים כָּרָאוּי, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר, וַיַּעֲקֹב הָלַךְ לְדַרְכּוֹ וַיִּפְגְּעוּ בוֹ מַלְאֲכֵי אֱלֹקִים, וְהוּא נִתְבָּאֵר, וְכָאן, אַחַר שֶׁנִּצַּל מִלָּבָן, וְנִפְרַד מִמֶּנּוּ, נִתְחַבְּרָה עִמּוֹ הַשְּׁכִינָה, וּמַחֲנוֹת מַלְאָכִים קְדוֹשִׁים בָּאוּ לְסַבֵּב אוֹתוֹ, וְאָז וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב כַּאֲשֶׁר רָאָם וְגוֹ', וּמֵאֵלּוּ הַמַּלְאָכִים שָׁלַח לְעֵשָׂו, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים, מַלְאָכִים מַמָּשׁ בְּוַדַּאי הָיוּ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ד

א. אֵין מְלַמְּדִין תּוֹרָה אֶלָּא לְתַלְמִיד הָגוּן נָאֶה בְּמַעֲשָׂיו אוֹ לְתָם אֲבָל אִם הָיָה הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ לֹא טוֹבָה מַחֲזִירִין אוֹתוֹ לְמוּטָב וּמַנְהִיגִין אוֹתוֹ בְּדֶרֶךְ יְשָׁרָה וּבוֹדְקִין אוֹתוֹ וְאַחַר כָּךְ מַכְנִיסִין אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ וּמְלַמְּדִין אוֹתוֹ. אָמְרוּ חֲכָמִים כָּל הַשׁוֹנֶה לְתַלְמִיד שֶׁאֵינוֹ הָגוּן כְּאִילּוּ זָרַק אֶבֶן לְמַרְקוּלִיס שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כ"ו) כִּצְרוֹר אֶבֶן בְּמַרְגֵּמָה כֵּן נוֹתֵן לַכְּסִיל כָּבוֹד וְאֵין כָּבוֹד אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) כָּבוֹד חֲכָמִים יְנְחָלוּ: **ב**. וְכֵן הָרַב שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ טוֹבָה אַף עַל פִּי שֶׁחָכָם גָּדוֹל הוּא וְכָל הָעָם צְרִיכִים לוֹ אֵין מִתְלַמְּדִים מִמֶּנּוּ. עַד שׁוּבוֹ לְמוּטָב שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ב') כִּי שִׂפְתֵי כֹהֵן יִשְׁמְרוּ דַעַת וְתוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ כִּי מַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת הוּא. אָמְרוּ חֲכָמִים אִם הָרַב דּוֹמֶה לְמַלְאַךְ ה' צְבָאוֹת תּוֹרָה יְבַקְשׁוּ מִפִּיהוּ וְאִם לָאו אַל יְבַקְשׁוּ תּוֹרָה מִפִּיהוּ: **ג**. כֵּיצַד מְלַמְּדִין הָרַב יוֹשֵׁב בְּרֹאשׁ וְהַתַּלְמִידִים מוּקָפִין לְפָנָיו כַּעֲטָרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּם רוֹאִים הָרַב וְשׁוֹמְעִין דְּבָרָיו וְלֹא יֵשֵׁב הָרַב עַל הַכִּסֵּא וְתַלְמִידָיו עַל הַקַּרְקַע אֶלָּא אוֹ הַכֹּל עַל הָאָרֶץ אוֹ עַל הַכִּסָּאוֹת. וּבְרֹאשׁוֹנָה הָיָה הָרַב יוֹשֵׁב וְהַתַּלְמִידִים עוֹמְדִים וּמְקוֹדָם חֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי נָהֲגוּ הַכֹּל לְלַמֵּד לְתַלְמִידִים וְהֵם יוֹשְׁבִים:

מוסר

מס' תפארת הקדש די"ב א' מר"ח בקיצור

אָמַר רִבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רִבִּי יוֹנָתָן כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נ"ח) וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ וְכָל הָעוֹשֶׂה עֲבֵירָה בָּעוֹלָם הַזֶּה מְלַפָּפְתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ו') יְלַפְּתוּ אֹרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר קְשׁוּרָה הִיא לוֹ כְּכֶלֶב שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל"ט) וְלֹא שָׁמַע

אֱלֹהֶיךָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ בָּעוֹלָם הַזֶּה לִהְיוֹת עִמָּהּ בָּעוֹלָם הַבָּא עַד כַּאן לְשׁוֹנוֹ. עִנְיַן מְלַפְּפָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין מִפְּנֵי כִּי הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת קוֹנָה לוֹ קַטֵּיגוֹר אֶחָד וְהַקַּטֵּיגוֹר יֵשׁ לוֹ שִׁיעוּר קוֹמָה שְׁלֵימָה כְּעִנְיַן הַמִּצְוָה כֵּן עִנְיַן הָעֲבֵירָה. כִּי מַעֲשָׂיו שֶׁל אָדָם הֵם שֶׁיַּעֲשׂוּ לוֹ לְבוּשִׁים צוֹאִים כְּפִי מִנְיַן עֲוֹנוֹתָיו כֵּן מִנְיַן הַלְּבוּשִׁים כִּי כָל עָוֹן וְעָוֹן יַעֲשֶׂה לוֹ לְבוּשׁ וְהַיְינוּ מְלַפְּפָתוֹ הָאָמוּר בְּמַאֲמַר וְהָעֵד לָזֶה (זכרי' ג') רְאֵה הֶעֱבַרְתִּי מֵעָלֶיךָ עֲוֹנֶךָ וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה שֶׁעָוֹן שֶׁהָיָה לוֹ הוּא שֶׁנִּשְׁאוּ בָּנָיו נָשִׁים נָכְרִיּוֹת. רִבִּי אֶלְעָזָר אָמַר קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב שֶׁלֹּא לְבַד תַּעֲשֶׂה לְהּ לְבוּשׁ אֶלָּא שֶׁתִּדְבַּק בְּנֶפֶשׁ עַצְמָהּ לִהְיוֹת אָדוּק בָּהּ וְדֶרֶךְ הַכֶּלֶב הַנּוֹשֵׁךְ שֶׁנִּמְצָא בְּתוֹךְ שִׁנָּיו חֵלֶק הָאָדָם. ה' יַצִּילֵנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל כֵּן יְהִי רָצוֹן:

וישלח יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָּ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֱלֹהֵי אָבִי אַבְרָהָם וֵאלֹהֵי אָבִי יִצְחָק יְהוָה הָאֹמֵר אֵלַי שׁוּב לְאַרְצְךָ וּלְמוֹלַדְתְּךָ וְאֵיטִיבָה עִמָּךְ: וַאֲמַר יַעֲקֹב אֱלָהֵהּ דְּאַבָּא אַבְרָהָם וֵאֱלָהֵהּ דְּאַבָּא יִצְחָק יְיָ דְּי אֲמַר לִי תּוּב לְאַרְעָךְ וּלְיַלָּדוּתָךְ וְאוֹטֵיב עִמָּךְ:

רש"י ואלהי אבי יצחק. ולהלן הוא אומר (לא מב) ופחד יצחק, ועוד מהו שחזר והזכיר שם המיחד, היה לו לכתוב האומר אלי שוב לארצך וגו' . אלא כך אמר יעקב לפני הקדוש ברוך הוא שתי הבטחות הבטחתני אחת בצאתי מבית אבי מבאר שבע, שאמרת לי (כח יג) אני ה' אלהי אברהם אביך ואלהי יצחק, ושם אמרת לי (שם טו) ושמרתיך בכל אשר תלך. ובבית לבן אמרת לי (לא ג) שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך, ושם נגלית אלי בשם המיחד לבדו, שנאמר (לא ג) ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך וגו' , בשתי הבטחות האלו אני בא לפניך:

(יא) קָטֹנְתִּי מִכֹּל הַחֲסָדִים וּמִכָּל הָאֱמֶת אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת עַבְדֶּךָ כִּי בְמַקְלִי עָבַרְתִּי אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה וְעַתָּה הָיִיתִי לִשְׁנֵי מַחֲנוֹת: זְעִירָן זְכוּתַי מִכֹּל חִסְדָּן וּמִכָּל טָבְנָן דִּי עֲבַדְתָּ עִם עַבְדָּךְ אֲרֵי בְּחִידִי עֲבָרִית יָת יַרְדְּנָא הָדֵין וּכְעַן הֲוֵיתִי לְתַרְתֵּין (נ"י לְתַרְתֵּין) מַשְׁרְיָן:

רש"י קטנתי מכל החסדים. נתמעטו זכיותי על ידי החסדים והאמת שעשית עמי, לכך אני ירא, שמא משהבטחתני נתלכלכתי בחטא ויגרום לי להמסר ביד עשו: ומכל האמת. אמתת דבריך, ששמרת לי כל ההבטחות שהבטחתני: כי במקלי. לא היה עמי לא כסף ולא זהב ולא מקנה אלא מקלי לבדו. ומדרש אגדה נתן מקלו בירדן ונבקע הירדן:

(יב) הַצִּילֵנִי נָא מִיַּד אָחִי מִיַּד עֵשָׂו כִּי יָרֵא אָנֹכִי אֹתוֹ פֶּן יָבוֹא וְהִכַּנִי אֵם עַל בָּנִים: שֵׁזַבְנִי כְעַן מֵידָא דְאָחִי מִידָא דְעֵשָׂו אֲרֵי דַחֵל אֲנָא מִנֵּהּ דִּילְמָא יֵיתֵי וְיִמְחִנַּנִי אִמָּא עַל בְּנַיָּא:

רש"י מיד אחי מיד עשו. מיד אחי שאין נוהג עמי כאח אלא כעשו הרשע:

(יג) וְאַתָּה אָמַרְתָּ הֵיטֵב אֵיטִיב עִמָּךְ וְשַׂמְתִּי אֶת זַרְעֲךָ כְּחוֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא יִסָּפֵר מֵרֹב: וְאַתְּ אֲמַרְתְּ אוֹטָבָא אוֹטִיב עִמָּךְ וֶאֱשַׁוֵּי יָת בְּנָיִךְ סַגִּיאִין כְּחַלָּא דְיַמָּא דִּי לָא יִתְמְנוּן מִסַּגִּי:

רש"י היטב איטיב. היטב בזכותך, איטיב בזכות אבותיך: ושמתי את זרעך כחול הים. והיכן אמר לו כן, והלא לא אמר לו אלא (שם כח יד) והיה זרעך כעפר הארץ. אלא שאמר לו (כח טו) כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך, ולאברהם אמר (כב יז) הרבה ארבה את זרעך ככוכבי השמים וכחול אשר על שפת הים:

נביאים - עובדיה - פרק א

(ז) עַד הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: מִן תְּחוּמָא אַגְלְיוּךְ כָּל אֱנָשֵׁי קְיָמָךְ אַטְעָיוּךְ יָכִילוּ לָךְ אֱנָשֵׁי שְׁלָמָךְ אַכְלֵי פָּתוֹרָךְ שַׁוִּיאוּ תַקָּלָא תְּחוֹתָךְ מְדָלִית בָּךְ סוּכְלְתָנוּ:

רש"י **עד הגבול שלחוך** . אותם שהבטיחוך לעזרה באו עמך ולווך עד גבול ארצך עד הספר ששם באו עליך למלחמה ובזאת השיאוך והצליחו : **יכלו לך** . לפתותך לצאת ושבו מאחריך : **לחמך ישימו מזור תחתיך** . אף מאכלך שם לך אחיך יעקב למזור שנתן לך לחם ונזיד עדשים ועל ידו בזית הבכורה : **מזור** . חולי :

(ח) הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: הֲלָא בְעִדָּנָא הַהִיא אֲמַר יְיָ וְאוֹבִיד חַכִּימִין מֵאֱדוֹם וְכָל גְּבַר דְּבִיהּ סוּכְלְתָנוּתָא מִכַּרְכָא דְעֵשָׂו: (ט) וְחַתּוּ גִּבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקֶּטֶל: וְיִתְבְּרוּן גִּבָּרָךְ יַתְבֵי דָרוֹמָא בְּדִיל דְּיִשְׁתֵּיצֵי גְּבַר דְּבֵיהּ צוֹרְבָא מִכַּרְכָא דְּעֵשָׂו מִקְּטוֹל:

רש"י **וחתו גבוריך תימן** . יחתו ויפחדו לנוס אל ארץ ישמעאל וי"ת ויתברון גברך יתבי ארעא דרומא : **למען יכרת** . כל איש גבור : **מהר עשו מקטל** . מרוב הרג שיבא עליכם :

(י) מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתָּ לְעוֹלָם: מֵחֲטוּף אָחוּךְ יַעֲקֹב תַּחְפִּינָךְ בַּהְתָא וְתִשְׁתֵּיצֵי לַעֲלָם:

רש"י **מחמס אחיך יעקב** . בשביל חמס שעשית ליעקב :

כתובים - משלי - פרק ז

(יד) זְבָחַי שְׁלָמִים עָלַי הַיּוֹם שִׁלַּמְתִּי נְדָרָי: דְּבַחַי דְקֻרְבָּנַי עֲלַי יוֹמָנָא שַׁלְּמֵית נִדְרָי:

רש"י **זבחי שלמים עלי** . כלומר סעודה גדולה הכינותי כי היום הקרבתי נדרי ושלמי :

(טו) עַל כֵּן יָצָאתִי לִקְרָאתֶךָ לְשַׁחֵר פָּנֶיךָ וָאֶמְצָאֶךָּ: מְטוּל הֵיכְנָא נְפַקֵּית לְאוֹרָעָךְ דְּמַפְקָא הֲוֵית לְרִגְשָׁא וַאֲמַרֵת אֶדְבְּרָנָךְ:

רש"י **ואמצאך** . כדי שאמצאך :

(טז) מַרְבַּדִּים רָבַדְתִּי עַרְשִׂי חֲטֻבוֹת אֵטוּן מִצְרָיִם: בָּתַשְׁוְיָתָא שַׁוֵּית עַרְסִי וּבְקָרְמָא קְרִמְתָּא מְצָרָאָה:

רש"י **מרבדים** . בגדי חופש ונוי ודוגמתו בסוף הספר שנאמר מרבדים עשתה לה : **רבדתי ערשי** . קשטתי : **חטובות אטון מצרים** . מהוללות בגדי כלי פשתן חשובין הבאים ממצרים ששם הפשתן מצוי כדכתב בספר (ישעיה יט) ובושו עובדי פשתים אטון תרגום מיתריהם אטוניהון :

(יז) נַפְתִּי מִשְׁכָּבִי מֹר אֲהָלִים וְקִנָּמוֹן: רַסִּית עַל עַרְסִי מוֹרָא וְכוֹרְקְמָא וְקוּנְמָא:

רש"י **נפתי משכבי** . הנפתי הריח כמניף בסודר בבית הבושם להביא הריח מלמעלה למטה , ודונש פי' לשון קטור ואמר שאין לו דמיון :

משנה שבת פרק ח

א. הַמּוֹצִיא יַיִן, כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס. חָלָב, כְּדֵי גְמִיעָה. דְּבַשׁ, כְּדֵי לִתֵּן עַל הַכָּתִית. שֶׁמֶן, כְּדֵי לָסוּךְ אֵבֶר קָטָן. מַיִם, כְּדֵי לָשׁוּף בָּהֶם אֶת הַקִּילּוֹר. וּשְׁאָר כָּל הַמַּשְׁקִין, בָּרְבִיעִית. וְכָל הַשּׁוֹפָכִין, בָּרְבִיעִית. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֻּלָּן בָּרְבִיעִית. וְלֹא אָמְרוּ כָל הַשִּׁעוּרִין הַלָּלוּ אֶלָּא לְמַצְנִיעֵיהֶן:

ברטנורה (א) **המוציא יין כדי מזיגת הכוס**. של ברכת המזון, שהוא רובע רביעית יין חי, כדי שימזגנו לחשבון על חד של יין תלתא ממים ויעמוד על רביעית הלוג שהוא שיעור כוס של ברכה: **כדי גמיעה**. מה שאדם בולע בבת אחת. וחלב בהמה טמאה דלא חזי לשתיה שיעורו כדי לכחול עין אחת: **על הכתית**. מכה שעל גבי הסוסים והחמורים מחמת המשאוי. ומצאתי כתוב ששחין היוצא בעור הבשר כשמגיע להתבשל הוא עושה ראש למעלה וקרוי פי כתית. ואע"פ שהדבש עיקרו לאכילה, כיון שרפואתו מצויה והיא משהו, אזלינן בתר שיעורא זוטרא לחומרא: **אבר קטן**. של תינוק בן יומו, והיא אצבע קטנה שברגל: **לשוף**. לשפשף ולמַחות בהן: **קילור**. שנותנין על העין: **ושאר כל המשקין**. שאין עושין מהן רפואה: **שופכין**. מים סרוחין, וחזו לגבל בהן את הטיט: **כולן ברביעית**. אף היין והחלב והדבש, דלא אמרו שיעורין במשנה אלא למצניעיהן, אבל שאר כל אדם אין חייבין אלא ברביעית. וסבירא ליה לר' שמעון דמצניע עצמו בעי שיעורא זוטא, ובבציר מהאי שיעורא לא מחייב, דלית ליה לר' שמעון כל שאין כשר להצניע ואין מצניעין כמוהו שיתחייב עליו מצניעו בכל שהוא. ואין הלכה כרבי שמעון:

ב. הַמּוֹצִיא חֶבֶל, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אֹזֶן לְקֻפָּה. גֶּמִי, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תְּלַאי לְנָפָה וְלִכְבָרָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לִטֹּל מִמֶּנּוּ מִדַּת מְנָעָל לַקָּטָן. נְיָר, כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו קֶשֶׁר מוֹכְסִין. וְהַמּוֹצִיא קֶשֶׁר מוֹכְסִין, חַיָּב. נְיָר מָחוּק, כְּדֵי לִכְרֹךְ עַל פִּי צְלוֹחִית קְטַנָּה שֶׁל פַּלְיָטוֹן:

ברטנורה (ב) **אוזן לקופה**. לאוחזה בה: **תלאי**. לתלותו בו. ובציר משיעור אוזן לקופה: **מדת מנעל**. להראות לאומן כמדה זו אני צריך, ושיעוריה בציר מתלאי: **ניר**. מעשבים עושין אותו: **קשר של מוכסין**. פעמים שאדם נותן מכס בראש הנהר מזה והוא מוסר לו חותם להראות למוכס שבעבר האחר מן הנהר להראותו שכבר פרע המכס, ודרכו לכתוב שתי אותיות גדולות לסימן, והן גדולות משתי אותיות שלנו: **ניר מחוק**. שוב אינו ראוי לכתוב, לפיכך צריך שיעור גדול לכרוך על פי צלוחית:

ג. עוֹר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קֻמִּיעַ. קְלָף, כְּדֵי לִכְתֹּב עָלָיו פָּרָשָׁה קְטַנָּה שֶׁבַּתְּפִלִּין, שֶׁהִיא שְׁמַע יִשְׂרָאֵל. דְּיוֹ, כְּדֵי לִכְתֹּב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. כְּחוֹל, כְּדֵי לִכְחֹל עַיִן אֶחָת:

ברטנורה (ג) **לעשות בו קמיע**. לכסות בו את הקמיע: **קלף כדי לכתוב עליו פרשה קטנה**. דאיידי דדמיו יקרין לא עביד מיניה קשר מוכסין אלא תפילין ומזוזות ולא מיחייב בשיעורא זוטא: **דיו כדי לכתוב שתי אותיות**. לרשום על שתי חוליות של כלי או על שני קרשים לזווגן: **כדי לכחול עין אחת**. שכן צנועות ההולכות מעוטפות אין מגלות אלא עין אחת וכוחלות אותה:

ד. דֶּבֶק, כְּדֵי לִתֵּן בְּרֹאשׁ הַשַּׁבְּשֶׁבֶת. זֶפֶת וְנָפְרִית, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת נֶקֶב. שַׁעֲוָה, כְּדֵי לִתֵּן עַל פִּי נֶקֶב קָטָן. חַרְסִית, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פִּי כוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת פְּטָפוּט. סָבִין, כְּדֵי לִתֵּן עַל פִּי כוּר שֶׁל צוֹרְפֵי זָהָב. סִיד, כְּדֵי לָסוּד קְטַנָּה שֶׁבַּבָּנוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת כִּלְכּוּל. רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת אַנְדִּיפִי:

ברטנורה (ד) **השבשבת**. הציידין מושיבין נסר קטן בראש הקנה ונותנין עליו דבק והעוף יושב עליו ונדבק בו, וצריך לתת עליו דבק הרבה כדי שיהא העוף נדבק בו: **לעשות בו נקב קטן**. כלי שמשימין בו כסף חי סותם פיו בזפת או בגפרית ועושה בסתימה נקב קטן להוציא ממנו הכסף חי: **חרסית**. לבינה כתושה: **לעשות פי כור**. שהמפוח נכנס בו: **פטפוט**. רגל למקום מושב הכור, שמושיבין אותו על כן ובסיס העשוי לכך: סובין כדי ליתן על פי הכור של צורפי זהב. במקום שאין פחמין צורפין הזהב באש של סובין. פירוש אחר, שרגילין לתת סובין על פי הכור כשמתיכין הזהב: **לסוד קטנה שבבנות**. בנות שהגיעו לפרקן ולא בא להן האורח, בנות עניים טופלות אותן בסיד והאורח ממהר לבוא, ומשיר נמי את השער. ובנות עשירים טופלות בסולת. ובנות מלכים בשמן זית

שלא הביא שליש: **כלכול**. הצדעין, וסדין אותן בסיד להשכיב את השער: **אנדיפי**. למטה מן הצדעין מעט שקורין בת צידעא. ואין הלכה לא כרבי יהודה ולא כרבי נחמיה:

ה. אֲדָמָה, כְּחוֹתָם הַמְּרֻצּוּפִים, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כְּחוֹתָם הָאַגְּרוֹת. זֶבֶל וְחוֹל הַדַּק, כְּדֵי לְזַבֵּל קֶלַח שֶׁל כְּרוּב, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, כְּדֵי לְזַבֵּל כְּרִישָׁא. חוֹל הַגַּס, כְּדֵי לִתֵּן עַל מְלֹא כַף סִיד. קֶנֶה, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת קֶלְמוֹס. וְאִם הָיָה עָבֶה אוֹ מָרֵסָ, כְּדֵי לְבַשֵּׁל בּוֹ בֵּיצָה קַלָּה שֶׁבַּבֵּיצִים, טְרוּפָה וּנְתוּנָה בָּאַלְפָּס:

ברטנורה (ה) **אדמה**. טיט אדום: **מרצופין**. שקין גדולות שנושאין בהן פרקמטיא בספינות וחותמין אותן כדרך שחותמים האיגרות. ושיעור דרבנן זוטר מדר' עקיבא. והלכה כחכמים: **כדי לזבל כרישא**. כרתי. ושיעוריה זוטר מקלח של כרוב. והלכה כחכמים: **מלא כף סיד**. כף של סיידין: **כדי לעשות קולמוס**. המגיע לקשרין של אמצע אצבעותיו: **עבה**. שאינו ראוי לכתיבה: **מרוסס**. מרוצץ ושבור: **ביצה קלה**. ביצת תרנגולת. ואמאי קרי לה ביצה קלה, שקלה להתבשל יותר משאר ביצים. והשיעור הוא כדי לבשל כגרוגרת ממנה: **טרופה**. מעורבת בשמן: **ונתונה באלפס**. שהוחם כבר, שהיא ממהרת להתבשל:

ו. עֻצָּם, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת תַּרְוָד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ חָף. זְכוּכִית, כְּדֵי לִגְרֹר בּוֹ רֹאשׁ הַכְּרָכָר. צְרוֹר אוֹ אֶבֶן, כְּדֵי לִזְרֹק בָּעוֹף. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בַּר יַעֲקֹב אוֹמֵר, כְּדֵי לִזְרֹק בַּבְּהֵמָה:

ברטנורה (ו) **תרווד**. כף: **חף**. שן משיני המפתח שפותחים בה הדלתות. ואין הלכה כרבי יהודה: **כרכר**. של אורגין, ומעבירו על השתי כשהוא מתוח לפניו ושובט בו החוטין: **כדי לזרוק בבהמה**. דלא טרח אינש למשקל צרור משום עוף להבריחו, דבקלא בעלמא סגי ליה:

ז. חֶרֶס, כְּדֵי לִתֵּן בֵּין פַּצִּים לַחֲבֵרוֹ, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, כְּדֵי לַחְתּוֹת בּוֹ אֶת הָאוּר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּדֵי לְקַבֵּל בּוֹ רְבִיעִית. אָמַר רַבִּי מֵאִיר, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, (ישעיה ל) וְלֹא יִמָּצֵא בְמָכְתָּתוֹ חֶרֶשׂ לַחְתּוֹת אֵשׁ מִיָּקוּד. אָמַר לוֹ רַבִּי יוֹסֵי, מִשָּׁם רְאָיָה (שם) וְלַחְשׂוֹף מַיִם מִגֶּבֶא:

ברטנורה (ז) **בין פצים לחברו**. כשמסדרין פצימין ועמודין וקורות ועושין שורות של קורות על הארץ ויש חלל בין זו לזו סומכו תחתיו שלא יתעקם: **זכר לדבר**. דחשיב חרס בחתיית האור: **לחשוף**. לדלות: **מגבא**. גומא קטנה שהמים נקבצים. אלמא חשיב חרס נמי בקבלת המים. והלכה כרבי יוסי:

גמרא שבת דף קי"ח ע"ב

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב כָּל הַמְעַנֵּג אֶת הַשַּׁבָּת נוֹתְנִין לוֹ מִשְׁאֲלוֹת לִבּוֹ. שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ל"ז) וְהִתְעַנַּג עַל ה' וְיִתֶּן לְךָ מִשְׁאֲלוֹת לִבֶּךָ. עֹנֶג זֶה אֵינִי יוֹדֵעַ מַהוּ כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר (ישעי' נ"ח) וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג הֱוֵי אוֹמֵר זֶה עֹנֶג שַׁבָּת. בַּמֶּה מְעַנְּגוֹ רַב יְהוּדָה בְּרֵיהּ דְּרַב שְׁמוּאֵל בַּר שִׁילַת מִשְׁמֵיהּ דְּרַב אָמַר בְּתַבְשִׁיל שֶׁל תַּרְדִּין וְדָגִים גְּדוֹלִים וְרָאשֵׁי שׁוּמְין. רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב אֲפִילּוּ דָּבָר מוּעָט וְלִכְבוֹד שַׁבָּת עֲשָׂאוֹ הֲרֵי זֶה עוֹנֶג. מָאי הִיא אָמַר רַב פַּפָּא כַּסָּא דְּהַרְסָנָא. אָמַר רִבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן כָּל הַמְשַׁמֵּר שַׁבָּת כְּהִלְכָתָהּ אֲפִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה כְּדוֹר אֱנוֹשׁ מוֹחֲלִין לוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שם נ"ו) אַשְׁרֵי אֱנוֹשׁ יַעֲשֶׂה זֹאת וּבֶן אָדָם יַחֲזִיק בָּהּ שׁוֹמֵר שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ אַל תִּקְרֵי מֵחַלְּלוֹ אֶלָּא מָחוּל לוֹ. אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי אִלְמָלֵי מְשַׁמְּרִין יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי שַׁבָּתוֹת כְּהִלְכָתָן מִיָּד נִגְאָלִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם) כֹּה אָמַר ה' לַסָּרִיסִים אֲשֶׁר יִשְׁמְרוּ אֶת שַׁבְּתוֹתָי וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ (שם) וַהֲבִיאוֹתִים אֶל הַר קָדְשִׁי וְגו' רִבִּי חֲנִינָא מִיעֲטֵיהּ וְקָאֵי אֲפַנְיָא דְמַעֲלֵי שַׁבַּתָּא אָמַר בּוֹאוּ וְנֵצֵא לִקְרַאת שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. רִבִּי יַנַּאי לָבֵישׁ מָאנֵיהּ מַעֲלֵי שַׁבַּתָּא אָמַר בֹּאִי כַלָּה בֹּאִי כַלָּה. רִבִּי אַבָּהוּ הֲוָה יָתִיב אַתַּכְתְּקָא דְשִׁינָא וּמוֹשִׁיךְ נוּרָא. רַב סַפְרָא מַחְרִיךְ רֵישָׁא. רָבָא מָלַח שִׁיבּוּטָא. רַב הוּנָא מַדְלִיק שְׁרָגֵי. רַב פַּפָּא גָּדִיל פְּתִילְתָּא. רַב חִסְדָּא פָּרִים סְלָקָא. רַבָּה וְרַב יוֹסֵף מְצַלְּחֵי צֵיבֵי. רִבִּי זֵירָא מְצַתֵּת צְתוּתֵי. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק מְכַתֵּף וְעַיֵּיל מְכַתֵּף וְנָפִיק. אָמַר אִילּוּ מְקַלְּעִין לִי רִבִּי אָמֵי וְרִבִּי אַסִּי מִי לָא מְכַתִּיפְנָא קַמַּיְיהוּ:

רש"י **תבשיל של תרדין**. חשוב הוא: **ראשי שומין**. חשובים היו להם: **כסא דהרסנא**. דגים קטנים מטוגנין בשומן קרביהן ובקמח: **דור אנוש**. התחילו לעבוד ע"ג דכתיב אז הוחל לקרוא וגו': **מתעטף**. בבגדים נאים: **בואי כלה**. הכי קרי ליה לשביתת שבת מתוך חביבות: **אתכתקא דשינא**. פסטאדו"ל של שן שחשוב היה ועשיר: **ומושיך נורא**. נופח משם נורא לכבוד השבת ורבינו הלוי גריס אתכתקא דשאגא. תדהר: **מחריך רישא**. אם היה שם ראש בהמה לחרוך מחרכו הוא בעצמו: **פרים**. לשון פרומים מחתך: **מצתת צתותי**. מצית האור בעצים דקים: **מכתף ועייל מכתף ונפיק**. בע"ש יוצא ונכנס להביא תמיד משאות כלי תשמיש ובגדי חופש ומגדים כאדם שמקבל את רבו בביתו ומראה לו שהוא חשוב עליו וחרד לכבודו לטרוח ולהרבות בשבילו:

זוהר וישלח דף קס"ו ע"א

וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים, אָמַר רַבִּי אַבָּא וְכִי אַמַּאי אִתְעָר אִיהוּ לְגַבֵּיהּ דְּעֵשָׂו וְטָב הַוָּה לֵיהּ לְאִשְׁתּוּקֵי מִנֵּיהּ, אֶלָּא אָמַר יַעֲקֹב יַדָּעְנָא דְּעֵשָׂו חַיִּישׁ לֵיהּ לְיִקְרָא דְּאַבָּא וּלְעָלָם לָא אַרְגִּיז קַמֵּיהּ וְהָא יַדָּעְנָא הוֹאִיל וְאַבָּא קַיָּם לָא מִסְתַּפֵּינָא מִנֵּיהּ אֲבָל הַשְׁתָּא דְּאַבָּא קָאִים בְּעִינָא לְאִתְפַּיֵּס עִמֵּיהּ מִיָּד וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו, וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח

וְאָמַר (משלי י"ב) טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ מִמִּתְכַּבֵּד וַחֲסַר לָחֶם הַאי קְרָא עַל יֵצֶר הָרַע אִתְּמַר בְּגִין דְּאִיהוּ מְקַטְרְגָא תְּדִיר לְגַבֵּי בְּנֵי נְשָׁא וְיֵצֶר הָרַע אִיהוּ אָרִים לִבֵּיהּ וּרְעוּתֵיהּ דְּבַר נַשׁ בְּגַוְונָא וְאָזִיל אַבַּתְרֵיהּ מִסַּלְסֵל שַׂעֲרֵיהּ וּבְרֵישֵׁיהּ עַד דְּאִיהוּ אִתְגַּאֵי עֲלֵיהּ וּמְשִׁיךְ לֵיהּ לְגֵיהִנָּם אֲבָל טוֹב נִקְלֶה הַהוּא דְּלָא אָזִיל אַבַּתְרֵיהּ דְּיֵצֶר הָרַע וְלָא אִתְגַּאֵי כְּלָל וּמָאִיךְ רוּחֵיהּ וְלִבֵּיהּ וּרְעוּתֵיהּ לְגַבֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּכְדֵין הַהוּא יֵצֶר הָרַע מִתְהַפֵּךְ לְעֶבֶד לוֹ דְּלָא יָכִיל לְשַׁלְטָאָה עָלוֹי, וְהַהוּא בַּר נַשׁ שַׁלִּיט עָלוֹי כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ד') וְאַתָּה תִּמְשׁוֹל בּוֹ, מִמִּתְכַּבֵּד כְּמָה דַּאֲמָרָן דְּאִיהוּ אוֹקִיר גַּרְמֵיהּ מְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרֵיהּ אִתְגַּאֵי בְּרוּחֵיהּ וְאִיהוּ חֲסַר לֶחֶם מְהֵימְנוּתָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא כ"א) לֶחֶם אֱלֹקָיו וְגוֹ' (שם) לֶחֶם אֱלֹקֵיכֶם הֵם מַקְרִיבִים וְגוֹ', דְּבָר אַחֵר טוֹב נִקְלֶה (וְעֶבֶד לוֹ) דָּא יַעֲקֹב דְּמָאִיךְ רוּחֵיהּ לְגַבֵּיהּ דְּעֵשָׂו בְּגִין דִּלְבָתַר לֶהֱוֵי עֶבֶד לוֹ וְיִשְׁלוֹט עָלוֹי וְיִתְקַיֵּם בֵּיהּ (בראשית כ"ז) יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאוּמִּים וְגוֹ', וַעֲדַיִן לָא הַוָּה זְמִנֵיהּ כְּלָל אֶלָּא בְּגִין דְּסָלִיק לֵיהּ יַעֲקֹב לְבָתַר יוֹמַיָּא וְעַל דָּא הַוָּה מֵיד נִקְלֶה וּלְבָתַר הַהוּא דְּאִיהוּ מִתְכַּבֵּד יֵהֵא עֶבֶד לוֹ הַהוּא דְּאִיהוּ חֲסַר לֶחֶם יֵהֵא עַבְדָּא לְהַהוּא דְּיַהֲבוּ לֵיהּ רוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ, תָּא חֲזֵי עַל דָּא בְּגִין דְּיֵדַע יַעֲקֹב דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ הַשְׁתָּא אִתְהַפַּךְ לֵיהּ נִקְלֶה, וְיוֹתֵר חָכְמָה וַעֲקִימוּ עָבַד בְּדָא מִכָּל מַה דְּעָבַד לְגַבֵּיהּ דְּעֵשָׂו דְּאִלּוּ הַוָּה יָדַע עֵשָׂו חָכְמָה דְּא יַקְטִיל לֵיהּ לְגַרְמֵיהּ וְלָא יֵיתֵי לְדָא אֲבָל כֹּלָּא עָבַד בְּחָכְמָתָא וַעֲלֵיהּ אִתְּמָרָה חַנָּה (שמואל א' ב') יְיָ יְיַחֲתוּ מְרִיבָיו וְגוֹ' וְיִתֵּן עֹז לְמַלְכּוֹ:

תרגום הזוהר וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים: אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְכִי לָמָּה נִתְעוֹרֵר יַעֲקֹב לִשְׁלוֹחַ מַלְאָכִים אֶל עֵשָׂו, הֲלֹא מוּטָב הָיָה לִשְׁתּוֹק מִמֶּנּוּ. וּמֵשִׁיב אֶלָּא אָמַר יַעֲקֹב. יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁעֵשָׂו חָרַד עַל כִּבּוֹד הָאָב, וְלֹא הִרְגִּיזוֹ לְעוֹלָם, וְיוֹדֵעַ אֲנִי, הוֹאִיל וְאָבִי חַי אֵינִי מְפֻחָד מִמֶּנּוּ, לָכֵן עַתָּה, כָּל עוֹד שֶׁאָבִי חַי, אֲנִי רוֹצֶה לְהִתְרַצּוֹת עִמּוֹ, מֵיָּד הִזְדָּרֵז, וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים לְפָנָיו. וַיִּשְׁלַח יַעֲקֹב מַלְאָכִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן פָּתַח וְאָמַר. (משלי י"ב) טוֹב נִקְלֶה וְעֶבֶד לוֹ מִמִּתְכַּבֵּד וַחֲסַר לָחֶם. מִקְרָא זֶה עַל הַיֵּצֶר הָרַע נֶאֱמַר, מִשּׁוּם שֶׁהוּא מְקַטְרֵג תָּמִיד עַל בְּנֵי אָדָם, וְהַיֵּצֶר הָרַע מַגְבִּיהַּ לִבּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם בְּנַאֲוָה, וְהָאָדָם הוֹלֵךְ אַחֲרָיו מְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרוֹ וּבְרֹאשׁוֹ, עַד שֶׁיֵּצֵא הָרַע מִתְגָּאֶה עָלָיו וּמוֹשֵׁךְ אוֹתוֹ לַגֵּיהִנֹּם. אֲבָל טוֹב נִקְלֶה, הַיְנוּ מִי שֶׁאֵינוֹ הוֹלֵךְ אַחַר הַיֵּצֶר הָרַע, וְאֵינוֹ מִתְגָּאֶה כְּלָל, וּמַשְׁפִּיל רוּחוֹ וְלִבּוֹ וּרְצוֹנוֹ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאָז הַיֵּצֶר הָרַע מִתְהַפֵּךְ לִהְיוֹת עֶבֶד לוֹ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלוֹט עָלָיו. וּלְהַפֵּךְ, אוֹתוֹ הָאָדָם שׁוֹלֵט עָלָיו, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, וְאַתָּה תִּמְשׁוֹל בּוֹ. מִמִּתְכַּבֵּד. פֵּרוּשׁוֹ כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהוּא מְכַבֵּד אֶת עַצְמוֹ, מְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרוֹ, וּמִתְגָּאֶה בְּרוּחוֹ, וְהוּא חֲסַר לֶחֶם, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ, חֲסַר אֱמוּנָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (ויקרא כ"א) לֶחֶם אֱלֹקָיו הוּא מַקְרִיב וְגוֹ', לֶחֶם אֱלֹקֵיהֶם הֵם מַקְרִיבִים וְגוֹ'. דָּבָר אַחֵר טוֹב נִקְלֶה: זֶה יַעֲקֹב, שֶׁהִשְׁפִּיל אֶת רוּחוֹ לִפְנֵי עֵשָׂו, כְּדֵי שֶׁלְּאַחַר כָּךְ יִהְיֶה עֵשָׂו עֶבֶד

לוֹ, וְיִשְׁלוֹט עָלָיו, וְיִתְקַיֵּם בּוֹ יַעֲבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאוּמִּים וְגוֹ'. וְעַתָּה עוֹד לֹא הָיָה זְמַנּוֹ כְּלָל שֶׁיַּעֲקֹב יִשְׁלוֹט עָלָיו, וּמִשּׁוּם שֶׁיַּעֲקֹב הִנִּיחַ אוֹתוֹ אֶל אַחֲרִית הַיָּמִים עַל כֵּן הָיָה עַתָּה נִקְלֶה. וּלְאַחַר כָּךְ, בְּאַחֲרִית הַיָּמִים, אוֹתוֹ שֶׁהָיָה מִתְכַּבֵּד, יִהְיֶה אָז עֶבֶד לוֹ, אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה אָז חֶסֶר לָחֶם, דְּהַיְנוּ עֲשָׂו, יִהְיֶה עֶבֶד לְאוֹתוֹ שֶׁנָּתְנוּ לוֹ, רוֹב דָּגָן וְתִירוֹשׁ, דְּהַיְנוּ יַעֲקֹב. בֹּא וּרְאֵה, עַל כֵּן, מִשּׁוּם שֶׁיָּדַע יַעֲקֹב, שֶׁהוּא צָרִיךְ לוֹ עַתָּה, הָפַךְ לְפָנָיו לְנִקְלֶה, וְיוֹתֵר חָכְמָה וְעָרְמָה עָשָׂה בָּזֶה, מִכָּל מַה שֶּׁעָשָׂה מֵעוֹלָם נֶגֶד עֲשָׂו, וְאִלּוּ הִרְגִּישׁ עֲשָׂו בְּחָכְמָה זוֹ, הָיָה הוֹרֵג אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יָבֹא לָזֶה. אֲבָל יַעֲקֹב עָשָׂה אֶת הַכֹּל בְּחָכְמָה. וְעָלָיו אָמְרָה חַנָּה, ה' יַחֲתּוּ מֵרִיבָיו וְגוֹ', וְיִתֵּן עוֹז לְמַלְכּוֹ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ד

א. אִם הָיָה מְלַמֵּד מִפִּיו לְתַלְמִידִים מְלַמֵּד וְאִם הָיָה מְלַמֵּד עַל פִּי מְתַרְגֵּם הַמְתַרְגֵּם עוֹמֵד בֵּינוֹ וּבֵין הַתַּלְמִידִים וְהָרַב אוֹמֵר לְמְתַרְגֵּם וְהַמְתַרְגֵּם מַשְׁמִיעַ לְכָל הַתַּלְמִידִים. וּכְשֶׁהֵם שׁוֹאֲלִין שׁוֹאֲלִין לְמְתַרְגֵּם הוּא שׁוֹאֵל לָרַב וְהָרַב מֵשִׁיב לְמְתַרְגֵּם וְהַמְתַרְגֵּם מֵשִׁיב לְשׁוֹאֵל. וְלֹא יַגְבִּיהַּ הָרַב קוֹלוֹ יוֹתֵר מִקּוֹל הַמְתַרְגֵּם וְלֹא יַגְבִּיהַּ הַמְתַרְגֵּם קוֹלוֹ בְּעֵת שֶׁשּׁוֹאֵל אֶת הָרַב יוֹתֵר מִקּוֹל הָרַב: **ב.** אֵין הַמְתַרְגֵּם רַשַּׁאי לֹא לִפְחוֹת וְלֹא לְהוֹסִיף וְלֹא לְשַׁנּוֹת אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה הַמְתוּרְגְּמָן אָבִיו שֶׁל חָכָם אוֹ רַבּוֹ אוֹמֵר הָרַב לַמְתֻרְגְּמָן כַּךְ אֱמֹר לִי אַבָּא מָרִי. וּכְשֶׁאוֹמֵר הַמְתֻרְגְּמָן הַדְּבָרִים לְעֻמַּ אוֹמֵר בְּשֵׁם הֶחָכָם וּמַזְכִּיר שְׁמוֹ שֶׁל אָבִיו הָרַב אוֹ שֶׁל רַבּוֹ וְאוֹמֵר כַּךְ אָמַר רַבֵּנָא פְּלוֹנִי אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִזְכִּיר הָרַב שְׁמוֹ שֶׁל חָכָם שֶׁאָסוּר לְקָרוֹת לְרַבּוֹ אוֹ לְאָבִיו בִּשְׁמוֹ: **ג.** הָרַב שֶׁלִּמֵּד וְלֹא הֵבִינוּ הַתַּלְמִידִים לֹא יִכְעוֹס עֲלֵיהֶם וְיִרְגַּז. אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹנֶה הַדָּבָר אֲפִילּוּ כַּמָּה פְּעָמִים עַד שֶׁיָּבִינוּ עוֹמֶק הַהֲלָכָה וְכֵן לֹא יֹאמַר הַתַּלְמִיד הֲבִינֹתִי וְהוּא לֹא הֵבִין אֶלָּא חוֹזֵר וְשׁוֹאֵל אֲפִילּוּ כַּמָּה פְּעָמִים וְאִם כָּעַס עָלָיו רַבּוֹ וְרָגַז יֹאמַר לוֹ רַבִּי תּוֹרָה הִיא וְלִלְמוֹד אֲנִי צָרִיךְ וְדַעְתִּי קְצָרָה:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"א

א. גֶּדֶר הָעֲבוֹדָה לַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ הִיא הַכְּנִיעָה עַל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר גְּמָלָהוּ מֵעֵת יְצִירָתוֹ עַד עֵת בְּחִינָתוֹ וַהֲכָנַת שִׂכְלוֹ בִּלְתִּי טוֹבָה אֲשֶׁר קִדְּמָהוּ רַק הַכֹּל בִּגְדוּלָתוֹ וְחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל לָכֵן הַשֵּׂכֶל יְחַיֵּיב שֶׁיִּהְיֶה נִכְנָע לְפָנָיו וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתוֹ וּלְמִצְוָתוֹ כְּעֶבֶד לִפְנֵי רַבּוֹ וְתָמִיד יוֹם יוֹם יוֹסִיף הַכְנָעָה וְכָל אֲשֶׁר יוֹסִיף לוֹ הַשֵּׂם טוֹבָה עַל שְׁאָר בְּנֵי אָדָם מֵהַבְלֵי הַזְּמַן וְהַדּוֹמֶה לוֹ חַיָּב יוֹתֵר לְכָנַע וְלַעֲבוֹד עֲבוֹדָתוֹ לִפְרוֹעַ מְעַט מֵחוֹבוֹת הַשֵּׂם עָלָיו וְיִכָּנַע בְּאֵבָרָיו וּבְכָל כֹּחוֹתָיו. וְאַף עַל פִּי שֶׁהַשֵּׂכֶל יוֹרֶה עַל חִיּוּב קַבָּלַת הָעֲבוֹדָה הָעִירָה הַתּוֹרָה מִשִּׁיבַת נָפֶשׁ לַעֲשׂוֹת לָהּ גֶּדֶר וּגְבוּל לְשַׁלֵּם לוֹ קְצַת מִחְיוּבוֹ וּבְאֵיזֶה דֶּרֶךְ טוֹב לוֹ וְהַתּוֹרָה מִתְחַלֶּקֶת עַד

שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים. הָאֶחָד צוּוִי. הַשֵּׁנִי אַזְהָרָה. הַשְּׁלִישִׁי מֻתָּר. וְהַצִּוּוִי מִתְחַלֵּק לִשְׁנֵי חֲלָקִים אֶחָד מֵהֶם חוֹבַת הַלְּבָבוֹת בְּיִחוּד הָאֵל וֶהֱיוֹת שָׁלֵם עִמּוֹ וּבוֹטֵחַ אֵלָיו וְהִתְרַצּוֹת בְּגְזֵרוֹתָיו וּלְהַאֲמִין בִּנְבִיאָיו וּבְתוֹרָתוֹ וּלְיִרְאָה אוֹתוֹ וְלִשְׁמוֹר חֻקָּיו וּמִצְוֹתָיו וַיַּחֲשׁוֹב בְּנַפְלְאוֹתָיו וְיִבְחַן בְּטוֹבוֹתָיו וְהַרְבֵּה דְּבָרִים כַּיּוֹצֵא בָּזֶה מִמַּה שֶׁיַּאֲרִיךְ הַסִּפּוּר. וְהַשֵּׁנִי מֵהֶם חוֹבַת הַלְּבָבוֹת וְהָאֲבָרִים יַחְדָּיו בְּיִחוּד הַלָּשׁוֹן עִם הַלֵּב בְּקֶרְיַאת הַתּוֹרָה וְלִמּוּדָהּ וְהִתְפַּלָּה וְהַצּוֹם וְהַצְּדָקָה וְהַגְּלָוָה אֲלֵיהֶם וְהַשְׁבִיתָה מִן הַמַּעֲשִׂים בְּשַׁבָּתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וַעֲשַׂיִת סֻכָּה וְלוּלָב וְצִיצִית וְהַדּוֹמֶה לוֹ:

וישלח יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יד) **שני** וַיָּלֶן שָׁם בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיִּקַּח מִן הַבָּא בְיָדוֹ מִנְחָה לְעֵשָׂו אָחִיו: וּבָת תַּמָּן בַּלַּיְלָיְא הַהוּא וּנְסִיב מִן דְּאָתֵי בִּידֵהּ תְּקָרֶבְתָּא לְעֵשָׂו אֲחוּהִי:

רש"י הבא בידו. ברשותו, וכן (במדבר כא כו) ויקח את כל ארצו מידו. ומדרש אגדה מן הבא בידו אבנים טובות ומרגליות, שאדם צר בצרור ונושאם בידו. דבר אחר מן הבא בידו מן החלין, שנטל מעשר, כמה דאת אמר (כח כב) עשר אעשרנו לך, והדר לקח מנחה:

(טו) עִזִּים מָאתַיִם וּתְיָשִׁים עֶשְׂרִים רְחֵלִים מָאתַיִם וְאֵילִים עֶשְׂרִים: עִזִּי מָאתָן וּתְיָשַׁיָּא עֶסְרִין רְחֵלִין מָאתָן וְדִכְרִין עֶסְרִין:

רש"י עזים מאתים ותישים עשרים. מאתים עזים צריכות עשרים תישים, וכן כלם, הזכרים כדי צורך הנקבות. ובבראשית רבה (עו ז) דורש מכאן לעונה האמורה בתורה, הטילים בכל יום, הפועלים שתים בשבת, החמרים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים. ואיני יודע לכון המדרש הזה בכוון. אך נראה בעיני שלמדנו מכאן שאין העונה שוה בכל אדם אלא לפי טורח המטל עליו, שמצינו כאן שמסר לכל תיש עשרה עזים, וכן לכל איל, לפי שהם פנוים ממלאכה, דרכן להרבות בתשמיש לעבר עשר נקבות, ובהמה משנתעברה אינה מקבלת זכר, ופרים שעוסקין במלאכה לא מסר לזכר אלא ארבע נקבות, ולחמור שהולך בדרך רחוקה שתי נקבות לזכר, ולגמלים שהולכים דרך יותר רחוקה נקבה אחת לזכר:

(טז) גְּמַלִּים מֵינִיקוֹת וּבְנֵיהֶם שְׁלֹשִׁים פָּרוֹת אַרְבָּעִים וּפָרִים עֲשָׂרָה אֲתֹנֹת עֶשְׂרִים וַעְיָרִם עֲשָׂרָה: גַּמְלֵי מֳנָקָתָא וּבְנֵיהוֹן תְּלָתִין תּוֹרָתָא אַרְבְּעִין וְתוֹרֵי עַסְרָא אַתְנָן עֶסְרִין וְעִירֵי עַסְרָא:

רש"י גמלים מיניקות וט' שלשים. ובניהם עמהם. ומדרש אגדה ובניהם בנאיהם, זכר כנגד נקבה, ולפי שצנוע בתשמיש לא פרסמו הכתוב: ועירים. חמורים זכרים:

(יז) וַיִּתֵּן בְּיַד עֲבָדָיו עֵדֶר עֵדֶר לְבַדּוֹ וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו עִבְרוּ לְפָנַי וְרֶוַח תָּשִׂימוּ בֵּין עֵדֶר וּבֵין עֵדֶר: וַיְהַב בְּיַד עַבְדּוֹהִי עֶדְרָא עֶדְרָא בִּלְחוֹדּוֹהִי וַאֲמַר לְעַבְדּוֹהִי עִבְרוּ קֳדָמַי וְרָוְחָא תְּשַׁוּוּן בֵּין עֶדְרָא וּבֵין עֶדְרָא:

רש"י עדר עדר לבדו. כל מין ומין לעצמו: עברו לפני. דרך יום או פחות, ואני אבא אחריכם: ורוח תשימו. עדר לפני חברו מלא עין, כדי להשביע עינו של רשע ולתוהו על רבוי הדורון:

(יח) וְיָצַו אֶת הָרִאשׁוֹן לֵאמֹר כִּי יִפְגָּשְׁךָ עֵשָׂו אָחִי וְשָׁאֲלֹךָ לֵאמֹר לְמִי אַתָּה וְאָנָה תֵלֵךְ וּלְמִי אֵלֶּה לְפָנֶיךָ: וּפַקד יָת קַדְמָאָה לְמֵימַר אֲרֵי יְעַרְעִנָּךְ עֵשָׂו אָחִי וּשְׁאֵלְנָּךְ לְמֵימַר לְמָן אַתְּ וּלְאָן אַתְּ אָזֵל וּלְמָן אִלֵּין דְּקֳדָמָךְ:

רש"י למי אתה. שלמי אתה, מי שולחך, ותרגומו דמן את: ולמי אלה לפניך. ואלה שלפניך שלמי הם, למי המנחה הזאת שלוחה. למ"ד משמשת בראש התבה במקום של, כמו (לעיל לא מג) וכל אשר אתה רואה לי הוא, שלי הוא, (תהלים כד א) לה' הארץ ומלואה, של ה':

נביאים - עובדיה - פרק א

(יא) בְּיוֹם עָמְדְךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ (שערו) שְׁעָרָיו וְעַל יְרוּשָׁלַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: בְּיוֹם מְקִימְךָ מִקֶּבֶיל בְּיוֹמָא דִּבְזוּ עַמְמַיָּא נְכְסוֹהִי וְנוּכְרָאִין עָאלוּ בְקִרְוֹהִי וְעַל יְרוּשְׁלֵם רְמוֹ עָדְבִין אַף אַתְּ כְּחַד מִנְּהוֹן:

רש"י **ביום עמדך מנגד** . שלא באת לעזור לו : **גם אתה כאחד מהם** . אעלה אני עליך כאילו אתה מן הבאים עליהם :

(יב) וְאַל תֵּרֶא בְיוֹם אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל תִּשְׂמַח לִבְנֵי יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: וְדַחֲזֵיתָא בְּיוֹמָא דְּאָחוּךָ בְּיוֹם תְּבְרֵיהּ וּדְחָדֵיתָ לִבְנֵי יְהוּדָה בְּיוֹם תְּבְרְהוֹן וּדְאַסְגֵּיתָא לְמַלְלָא רַבְרְבָן בְּעִדַּן עָקָא:

רש"י **ואל תרא ביום אחיך** . לא היה לך (להביט) ולעמוד מנגד : **ביום נכרו** . ביום הסגירו ביד אויב הוא הבבליים וכן הוא אומר בשאול (שמואל א כג) נכר אותו אלהים בידי הסגיר אותו בידי :

(יג) אַל תָּבוֹא בְשַׁעַר עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל תֵּרֶא גַּם אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ: וּדְעַלְתָּא בְּתַרְעֵי עַמִּי בְּיוֹם תְּבְרְהוֹן וְדַחֲזֵיתָא אַף אַתְּ בְּבִישְׁתֵּיהּ בְּיוֹם תְּבְרֵיהּ וּדְאוֹשִׁיטָתָא יְדָךְ בְּנִכְסוֹהִי בְּיוֹם תְּבְרֵיהּ:

רש"י **ואל תשלחנה בחילו** . אל תשלחנה ידך בנכסיו כן תרגם יונתן ומקרא קצר הוא וצריך להוסיף עליו ידך :

(יד) וְאַל תַּעֲמֹד עַל הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת פְּלִיטָיו וְאַל תַּסְגֵּר שְׁרִידָיו בְּיוֹם צָרָה: וּדְקַמְתָּא עַל פְּרָקָא לְשֵׁיצָאָה יַת מְעָרְקוֹהִי וְדִמְסַרְתָּא מְשֵׁיזְבוֹהִי בְּעִדָּן עָקָא:

רש"י **ואל תעמוד על הפרק** . מקום שהבורחים יוצאים דרך שם לימלט ובלשון לע"ז קוראים אותו טרו"ג (אל תעמוד על הפרק , מכאן שאסור להפסיק בק"ש בין פרק לפרק הג"ה דר"ע) :

(טו) כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה עַל כָּל הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: אֲרֵי קְרִיב יוֹמָא דַּיְתִיד לְמֵיתֵי מִן קֳדָם יְיָ עַל כָּל עַמְמַיָּא כְּמָא דַּעֲבַדְתְּ יִתְעֲבֵיד לָךְ גְּמָלָךְ יִתְתַּב בְּרֵישָׁךְ:

כתובים - משלי - פרק ז

(יח) לְכָה נִרְוֶה דֹדִים עַד הַבֹּקֶר נִתְעַלְסָה בָּאֲהָבִים: תָּא נִתְבְּסַם בְּרַחֲמָתָא עַד צַפְרָא וְנֶעְסַק חַד לְחַד בְּרִגְאֲנָתָא: (יט) כִּי אֵין הָאִישׁ בְּבֵיתוֹ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ מֵרָחוֹק: דְּגַבְרָא לֵית הוּא בְּבֵיתָא אֱזֵיל בְּאוֹרַח רְחִיקָא:

רש"י **כי אין האיש בביתו** . ראיתם שסילק הקב"ה שכינתו וכל טוב נתן לעו"ג :

(כ) צְרוֹר הַכֶּסֶף לָקַח בְּיָדוֹ לְיוֹם הַכֵּסֶא יָבֹא בֵיתוֹ: צְרָרָא דְכַסְפָּא נְסַב בִּידֵיהּ וּלְיוֹמָא דְעֶדָא אָתֵי לְבַיְתֵיהּ:

רש"י **צרור הכסף** . הטובים שבהם הרג : **ליום הכסא** . לזמן המועד הקבוע וכן בכסה ליום חגנו (תהלים פא) :

(כא) הִטָּתוּ בְּרֹב לִקְחָהּ בְּחֵלֶק שִׂפְתֶיהָ תַּדִּיחֶנּוּ: וְאַטְעֵי יַתֵּיהּ בְּסוּגְיָא דְמִלָּהָא וּבְשָׁעִיעוּתָא דְסִפְוָתָהָא תְּפַתֵּיהּ:

רש"י **הטתו** . לאותו חסר לב אליה : **ברוב לקחה** . שהיא למודה להרגיל בכך אנשים : **בחלק שפתיה** . בדבור חלקלק תדיחנו מן הדרך :

(כב) הוֹלֵךְ אַחֲרֶיהָ פִּתְאֹם כְּשׁוֹר אֶל טֶבַח יָבוֹא וּכְעֶכֶס אֶל מוּסַר אֱוִיל: וְהוּא אָזֵל בַּתְרָאָה שְׁלֵיאִית הֵיךְ תּוֹרָא דְאָזֵיל לְוָת טִבְחָא וְהֵיךְ כַּלְבָּא לְאִסּוּרָא:

רש"י **וכעס** . זה ארס נחש : **אל מוסר אויל** . כנחש הממהר לרוץ בשליחות הקב"ה ליסר האויל המחויב למקום ב"ה כן זה רץ אחריה עד שנכשל בה ויפלח חצה את כבדו :

משנה יבמות פרק ח

א. הָעֶרֶל וְכָל הַטְּמֵאִים לֹא יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה. נְשֵׁיהֶן וְעַבְדֵיהֶן, יֹאכְלוּ בַּתְּרוּמָה. פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, הֵן וְעַבְדֵיהֶן יֹאכְלוּ, וּנְשֵׁיהֶן לֹא יֹאכֵלוּ. וְאִם לֹא יָדְעָה מְשֻׁנַּעֲשָׂה פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, הֲרֵי אֵלּוּ יֹאכֵלוּ:

ברטנורה (א) **הערל**. כהן ערל שמתו אחיו מחמת מילה: **אינו אוכל בתרומה**. דילפינן מפסח דכתיב ביה (שמות י"ב) וכל ערל לא יאכל בו: **נשיהם ועבדיהם יאכלו**. דהא משום ערלה וטומאה לא נפקי מכלל כהנים אלא דאינהו גופייהו מחוסרים תקנה: **נשיהם לא יאכלו**. דשויה חללה בביאתו, דנבעלה לפסול לה: **ואם לא ידעה**. שהיתה נשואה לו קודם לכן ולא בא עליה לאחר שנעשה פצוע דכא:

ב. אֵיזֶהוּ פְּצוּעַ דַּכָּא, כֹּל שֶׁנִּפְצְעוּ הַבֵּיצִים שֶׁלּוֹ, וְאֲפִלּוּ אַחַת מֵהֶן. וּכְרוּת שָׁפְכָה, כֹּל שֶׁנִּכְרַת הַגִּיד. וְאִם נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶעָטָרָה אֲפִלּוּ כְּחוּט הַשַּׂעָרָה, כָּשֵׁר. פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה, מֻתָּרִין בְּגִיּוֹרֶת וּמְשֻׁחְרֶרֶת, וְאֵינָן אֲסוּרִין אֶלָּא מִלָּבוֹא בַקָּהָל, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים כג) לֹא יָבֹא פְּצוּעַ דַּכָּא וּכְרוּת שָׁפְכָה בִּקְהַל יְיָ:

ברטנורה (ב) **ואם נשתייר מהעטרה**. שנחתך מהעטרה ואילך, כשר, שאין גיד אלא מהעטרה ולמעלה לצד הגוף. עטרה היא שורת בשר המקפת במקום המילה. ובין שנפצע הגיד כמין מכת חרב וסכין, בין שנתמעך והוקטן מאליו, בין שנכרת, בין בגיד בין בביצים בין בחוטי הביצים, כולם פסולים. והני מילי בידי אדם, אבל מחמת חולי הכל כשר:

ג. עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי, אֲסוּרִים, וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, אֲבָל נְקֵבוֹתֵיהֶם מֻתָּרוֹת מִיָּד. מִצְרִי וַאֲדוֹמִי אֵינָם אֲסוּרִים אֶלָּא עַד שְׁלשָׁה דוֹרוֹת, אֶחָד זְכָרִים וְאֶחָד נְקֵבוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן מַתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, קַל וָחֹמֶר הַדְּבָרִים, וּמָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁאָסַר אֶת הַזְּכָרִים אִסּוּר עוֹלָם, הִתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד. מָקוֹם שֶׁלֹּא אָסַר אֶת הַזְּכָרִים אֶלָּא עַד שְׁלשָׁה דוֹרוֹת, אֵינוֹ דִין שֶׁנַּתִּיר אֶת הַנְּקֵבוֹת מִיָּד. אָמְרוּ לוֹ, אִם הָלְכָה נְקֵבָה, וְאִם לַדִּין, יֵשׁ תְּשׁוּבָה. אָמַר לָהֶם, לֹא כִי, הֲלָכָה אֲנִי אוֹמֵר. מַמְזֵרִין וּנְתִינִין, אֲסוּרִין, וְאִסּוּרָן אִסּוּר עוֹלָם, אֶחָד זְכָרִים, וְאֶחָד נְקֵבוֹת:

ברטנורה (ג) **ואם לדין**. שאתה דורש קל וחומר מעצמך: **יש תשובה**. להשיב, מה לעמון ומואב שכן נתפרש טעמן, על דבר אשר לא קדמו והאשה אין דרכה לקדם, תאמר במצרי ואדומי שלא נתפרש טעמן: **לא כי**. אפילו אם הייתי דן קל וחומר אין לכם תשובה. ומכל מקום הלכה אני אומר. ואין הלכה כרבי שמעון: **נתינים**. גבעונים שנתגירו בימי יהושע ונתונים לחוטבי עצים ושואבי מים:

ד. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שָׁמַעְתִּי שֶׁהַסָּרִיס חוֹלֵץ, וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וְהַסָּרִיס לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, וְאֵין לִי לְפָרֵשׁ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲנִי אֲפָרֵשׁ. סָרִיס אָדָם חוֹלֵץ וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר. סָרִיס חַמָּה לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ שְׁעַת הַכּשֶׁר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, לֹא כִי, אֶלָּא סָרִיס חַמָּה חוֹלֵץ, וְחוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְפוּאָה. סָרִיס אָדָם לֹא חוֹלֵץ וְלֹא חוֹלְצִין לְאִשְׁתּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לוֹ

רְפוּאָה. הֵעִיד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא עַל בֶּן מְגוּסַת שֶׁהָיָה בִּירוּשָׁלַיִם סְרִיס אָדָם, וְיִבְּמוּ אֶת אִשְׁתּוֹ, לְקַיֵּם דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא:

ברטנורה (ד) **שהסריס**. יש סריס שחולץ וחולצין לאשתו: **והסריס לא חולץ וכו'**. דכתיב (דברים כ"ה) ולא ימחה שמו, פרט לזה ששמו מחוי: **אין לי לפרש**. איני יודע לפרש איזה סריס בן חליצה ואיזה פטור: **סריס אדם**. שנסתרס לאחר שנולד: **סריס חמה**. ממעי אמו שלא ראה חמה אלא כשהוא סריס. וסימניו מפורשין, כל שאין לו זקן ושערו לקוי ובשרו מחליק ואין מימי רגליו מעלין רתיחה וכשמטיל מים אינו עושה כיפה שאין קילוח השתן הולך למרחוק עד שיעשה עגול כמין כיפה ושכבת זרעו דיהה ואין מימי רגליו מחמיצין ורוחץ בימות הגשמים ואין בשרו מעלה הבל וקולו לקוי ואינו ניכר בין איש לאשה. והלכה כר"ע שאומר סריס אדם חולץ וחולצין לאשתו ומיבמין לאשתו. אבל הוא אינו מיבם שהרי פסול לבוא בקהל:

ה. הַסָּרִיס לֹא חוֹלֵץ, וְלֹא מְיַבֵּם. וְכֵן אַיְלוֹנִית לֹא חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. הַסָּרִיס שֶׁחָלַץ לְיִבְמָתוֹ, לֹא פְסָלָהּ. בָּעָלָהּ פְּסָלָהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּעִילַת זְנוּת. וְכֵן אַיְלוֹנִית שֶׁחָלְצוּ לָהּ אַחִין, לֹא פְסָלוּהָ. בָּעֲלוּהָ, פְּסָלוּהָ, מִפְּנֵי שֶׁבְּעִילָתָהּ בְּעִילַת זְנוּת:

ברטנורה (ה) **סריס**. חמה, אינו לא חולץ ולא מיבם, ולא חולצין ומיבמין לאשתו: **אילונית**. סימניה פירשנו בפ"ק: **בעלוה פסלוה**. שהואיל והיא פטורה מן היבום עומדת עליהם באיסור אשת אח:

ו. סְרִיס חַמָּה כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַת יִשְׂרָאֵל, מַאֲכִילָהּ בַּתְּרוּמָה. רַבִּי יוֹסֵי וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים, אַנְדְּרוֹגִינוֹס כֹּהֵן שֶׁנָּשָׂא בַת יִשְׂרָאֵל, מַאֲכִילָהּ בַּתְּרוּמָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, טֻמְטוּם שֶׁנִּקְרַע וְנִמְצָא זָכָר, לֹא יַחֲלוֹץ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְּסָרִיס. אַנְדְּרוֹגִינוֹס נוֹשֵׂא, אֲבָל לֹא נִשָּׂא. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַנְדְּרוֹגִינוֹס חַיָּבִים עָלָיו סְקִילָה כַּזָּכָר:

ברטנורה (ו) **רבי יוסי ור"ש אומרים כו'**. דסבירא להו אנדרוגינוס כזכר. והדר ביה ר"י ואמר בברייתא שאנדרוגינוס בריה בפני עצמו ולא הכריעו בו חכמים אם זכר אם נקבה, הלכך אינו מאכיל בתרומה: **רבי יהודה אומר כו'**. ולית הלכתה כותיה, דהא קיי"ל לעיל סריס אדם חולץ וחולצים לאשתו, וטומטום שנקרע הוי כסריס אדם: **אנדרוגינוס נושא אבל לא נישא**. מפני שהוא כזכר, והשוכב עמו הוי בא על הזכור בין בזכרות שלו בין בנקבות שלו: ר"א אומר חייבין עליו סקילה כזכר. דוקא במקום זכרות שלו ולא בנקבות שלו. והלכה כר"א:

גמרא יבמות דף ו' ע"א

תַּנְיָא יָכוֹל אָמַר לוֹ אָבִיו הִטַּמֵּא אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אַל תַּחֲזִיר יָכוֹל יִשְׁמַע לוֹ תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא י"ט) אִישׁ אִמּוֹ וְאָבִיו תִּירָאוּ וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹורוּ כֻּלְּכֶם חַיָּיבִים בִּכְבוֹדִי. תַּנְיָא יָכוֹל יְהֵא בְּנִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ דּוֹחֶה שַׁבָּת תַּלְמוּד לוֹמַר (שם כ"ו) אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹורוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ כֻּלְּכֶם חַיָּיבִין בִּכְבוֹדִי. תַּנְיָא יָכוֹל יִתְיָירֵא אָדָם מִמִּקְדָּשׁ תַּלְמוּד לוֹמַר אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹורוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ. נֶאֱמְרָה שְׁמִירָה בְּשַׁבָּת וְנֶאֱמְרָה מוֹרָא בְּמִקְדָּשׁ. מַה שְׁמִירָה הָאֲמוּרָה בַּשַּׁבָּת לֹא מְשַׁבֶּת אַתָּה מִתְיָירֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַשַּׁבָּת. אַף מוֹרָא הָאֲמוּרָה בַּמִּקְדָּשׁ לֹא מִמִּקְדָּשׁ אַתָּה מִתְיָירֵא אֶלָּא מִמִּי שֶׁהִזְהִיר עַל הַמִּקְדָּשׁ. וְאֵיזוֹ הִיא מוֹרָא מִקְדָּשׁ לֹא יִכָּנֵס אָדָם בְּהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ וּבְמִנְעָלוֹ וּבְפוּנְדָּתוֹ וּבְאָבָק שֶׁעַל גַּבֵּי רַגְלָיו וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קַפַּנְדְּרִיָּא וּרְקִיקָה מִקֵּל וָחֹמֶר. וְאֵין לִי אֶלָּא בְּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים. בְּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים מְנַיִן תַּלְמוּד לוֹמַר אֶת שַׁבְּתוֹתַי תִּשְׁמֹורוּ וּמִקְדָּשִׁי תִּירָאוּ מַה שְׁמִירָה הָאֲמוּרָה בַּשַּׁבָּת לְעוֹלָם אַף מוֹרָא הָאֲמוּרָה בַּמִּקְדָּשׁ לְעוֹלָם:

רש"י **אמר לו אביו**. לכהן: **הטמא**. בבית הקברות להשיב אבידה או שהיתה עומדת בחוץ ואמר לו אל תחזיר יכול ישמע לו תלמוד לומר איש אמו ואביו וילפינן לאו דטומאה ולאו דהשבת אבידה מלאו דשבת: **נאמר שמירה בשבת ומורא במקדש**. והקישן הכתוב בפסוק אחד: **לא משבת אתה מתייירא**. דלא כתיב ביה מורא: **פונדתו**. ארנקי שאוזר בו מתניו: **קפנדריא**. לקצר הילוכו שלא להקיף ויכנס בפתח זה ויצא בשכנגדו ולא לשם עבודה אלא לעשות צרכיו: **מקל וחומר**. מפרש בברכות בפרק הרואה מכי אין לבוא אל שער המלך בלבוש שק שאינו מאוס קל וחומר לרוק שהוא מאוס לפני הקב"ה:

זוהר וישלח דף קס"ז ע"ב

וַיְשַׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֶל יַעֲקֹב לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ אֶל עֵשָׂו וְגַם הוֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ וְאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, כֵּיוָן דְּאָמַר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ לָא יַדְּעָנָא דְּאִיהוּ עֵשָׂו, וְכִי אַחִין אֲחֵרָנִין הֲווּ לְיַעֲקֹב, אֶלָּא בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ, וְאִי תֵּימָא דְּהָדַר בִּתְשׁוּבָה וְאָזִיל בְּאוֹרַח מִתַּקְנָא לָאו הָכִי אֶלָּא עֵשָׂו הָרָשָׁע כִּדְמַעְקָרָא, וְגַם הוֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ, וְאִי תֵּימָא דְּאִיהוּ בִּלְחוֹדוֹי אָזִיל לָאו אֶלָּא אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ, וְכָל כָּךְ לָמָּה (אֶלָּא אִנּוּן) אָמְרוּ לֵיהּ בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרַעֵי תְּדִיר בְּצִלּוֹתְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא וּמִתְעַטַּר בְּצִלּוֹתְהוֹן כְּדְאָמְרִינָן דַּהֲהוּא מַלְאָכָא דְּמַמָּנָא עַל צְלוֹתְהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל סנדלפו"ן שְׁמֵיהּ נָטִיל כָּל אִנּוּן צְלוֹתִין וְעָבִיד מִנַּיְהוּ עֲטָרָה לְחַי הָעוֹלָמִים וְאוֹקְמוּהָ, וְכָל שֶׁכֵּן צְלוֹתְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בְּהוּ וְאִתְעֲבָדָן עֲטָרָה לְאִתְעַטָּרָא בְּאִנּוּן צְלוֹתִין לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִי תֵּימָא מְשַׁרְיָן קַדִּישִׁין הֲווּ אַתְיָן עִמֵּיהּ אַמַּאי דְּחִיל אֶלָּא צַדִּיקַיָּא לָא סָמְכִין עַל זְכוּתַיְהוּ אֶלָּא עַל צְלוֹתְהוֹן וּבְעוּתְהוֹן לְגַבֵּי מָארֵיהוֹן, וְתָא חֲזֵי דְּאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן צְלוֹתָא דְּסַגִּיאִין סָלִיק קַמֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּמִתְעַטַּר

בְּהַהוּא צְלוֹתָא בְּגִין דְּסָלְקָא בִּגְוַנִּין סַגִּיאִין וְאִתְכְּלִילַת מִכַּמָּה סִטְרִין וּבְגִין דְּאִתְכְּלִילַת מִכַּמָּה גְּוַנִּין אִתְעֲבִידַת עֲטָרָה וּמְנָחָא עַל רֵישָׁא דְּצַדִּיק חַי הָעוֹלָמִים וּצְלוֹתָא דְּיָחִיד לָאו אִיהִי כַּלִּילָא וְלָאו אִיהִי אֶלָּא בְּגַוְנָא חָד וְעַל דָּא צְלוֹתָא דְּיָחִיד לָאו אִיהוּ מִתְתַּקְּנָא לְאִתְקַבָּלָא (אֶלָּא בִּצְלוֹתָא) כְּצְלוֹתָא דְּסַגִּיאִין, וְתָא חֲזֵי יַעֲקֹב כָּלִיל הַוָּה וְעַל דָּא צְלוֹתֵיהּ תָּאִיב לָהּ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מַה כְּתִיב וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ, רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר (משלי כ"ח) אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בְּרָעָה זַכָּאִין אִנּוּן יִשְׂרָאֵל דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בְּהוּ וְיָהֵב לוֹן אוֹרַיְתָא דִּקְשׁוֹט בְּגִין לְמִזְכֵּי בֵּהּ לְחַיֵּי עָלְמָא דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא מָשִׁיךְ עֲלֵיהּ חַיִּין עִלָּאִין וְאָעִיל לֵיהּ לְחַיֵּי עָלְמָא דְּאָתֵי דִּכְתִיב (דברים ל') כִּי הִיא חַיֶּיךָ וְאוֹרֶךְ יָמֶיךָ, וּכְתִיב (שם ל"ב) וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים חַיִּין בְּהַאי עָלְמָא וְחַיִּין בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

תרגום הזוהר וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים וְגוֹ': שׁוֹאֵל, כֵּיוָן שֶׁאָמַר בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ, עוֹד אֵין אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁהוּא עֵשָׂו, וְכִי הָיוּ אַחִים אֲחֵרִים לְיַעֲקֹב, וּמֵשִׁיב, אֶלָּא בָּאנוּ אֶל אָחִיךָ, פֵּרוּשׁוֹ וְאִם תֹּאמַר שֶׁחָזַר בִּתְשׁוּבָה, וְהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ מְתוּקָן, לֹא כֵן, אֶלָּא עֵשָׂו הָרָשָׁע כְּמִקּוֹדֶם לָכֵן. וְגַם הוֹלֵךְ לִקְרָאתְךָ, וְאִם תֹּאמַר, שֶׁהוֹלֵךְ בִּלְבָדּוֹ, לֹא, אֶלָּא אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ עִמּוֹ. וְלָמָּה אָמְרוּ לוֹ כָּל זֹאת, מִשּׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה תָּמִיד בִּתְפִלַּת הַצַּדִּיקִים וּמִתְעַטֵּר בִּתְפִלָּתָם. וּכְמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁאוֹתוֹ הַמַּלְאָךְ הַמְמוּנֶה עַל תְּפִלַּת יִשְׂרָאֵל סנדלפו"ן שְׁמוֹ, הוּא לוֹקֵחַ כָּל הַתְּפִלּוֹת וְעוֹשֶׂה מֵהֶן עֲטָרָה לְחֵי הָעוֹלָמִים. וּבֵאֲרוּהָ. וּמִכָּל שֶׁכֵּן תְּפִלּוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹצֶה בָּהֶן, וְנַעֲשׂוֹת עֲטָרָה, שֶׁיִּתְעַטֵּר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא לוֹ הַתְּפִלּוֹת. וְאִם תֹּאמַר, הֲלֹא מַחֲנוֹת הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים הָיוּ בָּאִים עִמּוֹ, וְלָמָּה נִתְיָרֵא. אֶלָּא, הַצַּדִּיקִים אֵינָם סוֹמְכִים עַל זְכוּתָם, אֶלָּא עַל תְּפִלּוֹת וּבַקָּשׁוֹת אֶל רִבּוֹנָם. וּבֹא וּרְאֵה, שֶׁאָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, תְּפִלָּה שֶׁל רַבִּים עוֹלָה לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִתְעַטֵּר בְּאוֹתָהּ הַתְּפִלָּה. מִשּׁוּם שֶׁהִיא עוֹלָה בְּכַמָּה אוֹפַנִּים, וְנִכְלֶלֶת מִכַּמָּה צְדָדִים, וּמִשּׁוּם שֶׁנִּכְלֶלֶת מִכַּמָּה אוֹפַנִּים וּצְדָדִים, נַעֲשֵׂית עֲטָרָה וּמוּנַחַת עַל רֹאשׁ צַדִּיק חַי הָעוֹלָמִים, אֲבָל תְּפִלַּת יָחִיד אֵינָהּ כְּלוּלָה מִכָּל הַצְּדָדִים, וְהִיא אֵינָהּ אֶלָּא בְּאוֹפָן אֶחָד, וְעַל כֵּן תְּפִלַּת יָחִיד אֵינָהּ מִתְקַנֶּנֶת לְהִתְקַבֵּל כְּמוֹ תְּפִלַּת הָרַבִּים. וּבֹא וּרְאֵה, יַעֲקֹב הָיָה כָּלוּל מִכָּל שֵׁשׁ הַקְּוִין, בְּהִיוֹתוֹ מֻרְכָּבָה לַקָּו הָאֶמְצָעִי הַכּוֹלֵל שְׁנֵיהֶם, וּלְפִיכָךְ חָשַׁק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּתְפִלָּתוֹ, בְּהִיוֹתָהּ בְּכָל הַשְּׁלֵמוּת מִכָּל שֵׁשׁ הַקְּוִין, כְּמוֹ תְּפִלַּת הָרַבִּים. וְעַל כֵּן כָּתוּב, וַיִּירָא יַעֲקֹב מְאֹד וַיֵּצֶר לוֹ. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר, אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד וּמַקְשֶׁה לִבּוֹ יִפּוֹל בָּרָעָה. אַשְׁרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רָצָה בָּהֶם, וְנָתַן לָהֶם תּוֹרַת אֱמֶת, כְּדֵי לִזְכּוֹת בָּהּ לְחַיֵּי עוֹלָם. כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מוֹשֵׁךְ עָלָיו חַיִּים

עֲלִיּוֹנִים, וּמְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁכָּתוּב, כִּי הוּא חַיֶּיךָ וְאוֹרֶךְ יָמֶיךָ, וְכָתוּב וּבַדָּבָר הַזֶּה תַּאֲרִיכוּ יָמִים, כִּי הִיא חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה, חַיִּים בָּעוֹלָם הַבָּא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ד

א. אֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב כְּשֶׁיִּכָּנֵס לְמִדְרָשׁ עַד שֶׁתִּתְיַשֵּׁב דַּעְתּוֹ עָלָיו וְאֵין הַתַּלְמִיד שׁוֹאֵל כְּשֶׁיִּכָּנֵס עַד שֶׁיִּתְיַישֵּׁב וְיָנוּחַ וְאֵין שׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם כְּאֶחָד. וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶת הָרַב מֵעִנְיָן אַחֵר אֶלָּא מֵאוֹתוֹ הָעִנְיָן שֶׁהֵן עֲסוּקִים בּוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּיֵּישׁ וְיֵשׁ לָרַב לְהַטְעוֹת אֶת הַתַּלְמִידִים בְּשֹׁאֵלוֹתָיו וּבְמַעֲשִׂים שֶׁעוֹשֶׂה בְּפָנֵיהֶם כְּדֵי לְחַדְּדָן וּכְדֵי שֶׁיֵּדַע אִם זוֹכְרִים הֵם מַה שֶּׁלִּמְּדָם אוֹ אֵינָם זוֹכְרִים. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁיֵּשׁ לוֹ רְשׁוּת לִשְׁאוֹל אוֹתָם בְּעִנְיָן אַחֵר שֶׁאֵין עוֹסְקִין בּוֹ כְּדֵי לְזָרְזָם: **ב**. אֵין שׁוֹאֲלִין מְעוֹמָד וְאֵין מְשִׁיבִין מְעוֹמָד וְלֹא מִגְּבוֹהַּ וְלֹא מֵרָחוֹק. וְלֹא מֵאֲחוֹרֵי הַזְּקֵנִים. וְאֵין שׁוֹאֲלִין הָרַב אֶלָּא בְּעִנְיָן שֶׁהֵן קוֹרִין בּוֹ וְאֵין שׁוֹאֲלִין אֶלָּא מִיִּרְאָה וְלֹא יִשְׁאַל בְּעִנְיָן יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ הֲלָכוֹת: **ג**. שְׁנַיִם שֶׁשָּׁאֲלוּ שְׁאַל אֶחָד כְּעִנְיָן וְשָׁאַל אֶחָד שֶׁלֹּא כְעִנְיָן נִזְקָקִין לִכְעִנְיָן. מַעֲשֶׂה וְשֶׁאֵינוֹ מַעֲשֶׂה נִזְקָקִין לְמַעֲשֶׂה. הֲלָכָה וּמִדְרָשׁ נִזְקָקִין לַהֲלָכָה. מִדְרָשׁ וַאֲגָדָה נִזְקָקִין לְמִדְרָשׁ. אֲגָדָה וְקַל וְחוֹמֶר נִזְקָקִין לְקַל וְחוֹמֶר. קַל וְחוֹמֶר וּגְזֵרָה שָׁוָה נִזְקָקִין לְקַל וְחוֹמֶר. הָיוּ הַשּׁוֹאֲלִין שְׁנַיִם אֶחָד חָכָם וְאֶחָד תַּלְמִיד נִזְקָקִין לֶחָכָם. תַּלְמִיד וְעַם הָאָרֶץ נִזְקָקִין לְתַלְמִיד. שְׁנֵיהֶם חֲכָמִים שְׁנֵיהֶם תַּלְמִידִים שְׁנֵיהֶם עַמֵּי הָאָרֶץ שָׁאֲלוּ שְׁנֵיהֶם בִּשְׁתֵּי הֲלָכוֹת אוֹ בִּשְׁתֵּי תְּשׁוּבוֹת אוֹ בִּשְׁתֵּי שַׁאֲלוֹת בִּשְׁנֵי מַעֲשִׂים הָרְשׁוּת בְּיַד הַמְתַרְגֵּם מֵעַתָּה:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"ב

הָאַזְהָרָה מִתְחַלֶּקֶת לִשְׁנֵי חֲלָקִים אֶחָד מֵהֶם חוֹבַת הַלְּבָבוֹת וְהַשֵּׁנִי חוֹבַת הָאֲבָרִים. הָאַזְהָרָה שֶׁל חוֹבַת הַלְּבָבוֹת הוּא שֶׁיְּזָהֵר מֵהִשְׁתַּתֵּף עִם הַבּוֹרֵא יִתְעָלֶה שׁוּם שִׁתּוּף בָּעוֹלָם וְיַרְחִיק מִלִּבּוֹ שׁוּם תּוֹאַר מִתּוֹאֲרֵי הַגּוּף וּמִמַּשִּׂיגֵי הַגּוּף. וְלִשְׁנוֹא בְּלִבּוֹ כָּל דָּבָר שֶׁהוּזְהַר עָלָיו שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹתוֹ. וְיַרְחִיק מִלִּבּוֹ הַגַּאֲוָה וְהַגּוֹבַהּ וְהַגְּאוֹן וְהַדּוֹמֶה לוֹ וְשֶׁלֹּא יִהְיוּ נִבְזִים בְּנֵי אָדָם בְּלִבּוֹ וְלֹא דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים וּמָאוֹס בְּרָע וּבְרָעִים וּבְקַנְאָה וּבְחֶמְדָּה וְלֹא יָקוֹץ בְּלִבּוֹ בְּגֶזֵירַת יוֹצְרוֹ. וְחוֹבַת הָאֲבָרִים הוּא הָאַזְהָרָה שֶׁלֹּא יְשַׁתֵּף דָּבָר עִם הַבּוֹרֵא בְּגָלוּי וּבְנִסְתָּר וְיִזָּהֵר מִלְּשׁוֹן הָרַע וּמִשְׁבּוּעוֹת שָׁוְא וְכָזָב וּרְכִילוּת וַאֲכִילַת אִיסּוּר וּבִיאוֹת אֲסוּרוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים וְגָזֵל וְחָמָס וְהַדּוֹמִים לָהֶם. וְהַמֻּתָּר יְחַלֵּק לִשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים. הָאֶחָד דֵּי הַסְפּוּק. וְהַשֵּׁנִי מוֹתָרוֹת. וְהַשְּׁלִישִׁי הַכִּילְיוּת. דֵּי הַסְפּוּק מַה שֶּׁאִי אֶפְשָׁר בִּלְעָדָיו וּמְצָוֶה עַל הָאָדָם שֶׁיַּנְהִיג כָּל דְּרָכָיו עַל דֶּרֶךְ הָאֶמְצָעִי בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּבְמַלְבּוּשִׁים וּבְנָשִׁים וּבְסִחוֹרוֹת וּבְכָל הַדְּבָרִים שֶׁיַּעֲשׂוּ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קי"ב) טוֹב אִישׁ חוֹנֵן וּמַלְוֶה יְכַלְכֵּל דְּבָרָיו בְּמִשְׁפָּט:

וישלח יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וָ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(יט) וְאָמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְיַעֲקֹב מִנְחָה הִוא שְׁלוּחָה לַאדֹנִי לְעֵשָׂו וְהִנֵּה גַם הוּא אַחֲרֵינוּ: וְתֵימַר לְעַבְדָּךְ לְיַעֲקֹב תְּקָרֶבְתָּא הִיא דְמְשַׁלְחָא לְרִבּוֹנִי לְעֵשָׂו וְהָא אַף הוּא אָתֵי בַּתְרָנָא:

רש"י ואמרת לעבדך ליעקב. על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ששאלת (פסוק יז. יח) למי אתה, לעבדך ליעקב אני, ותרגומו דעבדך דיעקב, וששאלת (פסוק יז. יח) ולמי אלה לפניך, מנחה היא שלוחה וגו' : והנה גם הוא. יעקב:

(כ) וַיְצַו גַּם אֶת הַשֵּׁנִי גַּם אֶת הַשְּׁלִישִׁי גַּם אֵת כָּל הַהֹלְכִים אַחֲרֵי הָעֲדָרִים לֵאמֹר כַּדָּבָר הַזֶּה תְּדַבְּרוּן אֶל עֵשָׂו בְּמֹצַאֲכֶם אֹתוֹ: וּפְקִיד אַף יָת תִּנְיָנָא אַף יָת תְּלִיתָאָה אַף יָת כָּל דְּאָזְלִין בָּתַר עֲדָרַיָּא לְמֵימַר כְּפִתְגָמָא הָדֵין תְּמַלְלוּן עִם עֵשָׂו כַּד תַּשְׁכְּחוּן יָתֵהּ: (כא) וַאֲמַרְתֶּם גַּם הִנֵּה עַבְדְּךָ יַעֲקֹב אַחֲרֵינוּ כִּי אָמַר אֲכַפְּרָה פָנָיו בַּמִּנְחָה הַהֹלֶכֶת לְפָנַי וְאַחֲרֵי כֵן אֶרְאֶה פָּנָיו אוּלַי יִשָּׂא פָנָי: וְתֵימְרוּן אַף הָא עַבְדָּךְ יַעֲקֹב אָתֵי בַּתְרָנָא אֲרֵי אֲמַר אַנְחֲנֵהּ לְרוּגְזֵהּ בְּתִקְרֻבְתָּא דְּאָזְלַת קֳדָמַי וּבָתַר כֵּן אֶחֱזֵי אַפּוֹהִי מָאִים יִסַּב אַפָּי:

רש"י אכפרה פניו. אבטל רגזו וכן (ישעיה כח יח) וכפר בריתכם את מות, (שם מז יא) לא תוכלי כפרה. ונראה בעיני שכל כפרה שאצל עוון וחטא ואצל פנים כלן לשון קנוח והעברה הן, ולשון ארמי הוא הרבה בתלמוד (ב"מ כד א) וכפר ידה, (גיטין נו א) בעי לכפורי ידה בההוא גברא, וגם בלשון המקראנקראים המזרקים של קדש (עזרא א י) כפורי זהב, על שם שהכהן מקנח ידיו בהן בשפת המזרק:

(כב) וַתַּעֲבֹר הַמִּנְחָה עַל פָּנָיו וְהוּא לָן בַּלַּיְלָה הַהוּא בַּמַּחֲנֶה: וַעֲבָרַת תְּקָרֶבְתָּא עַל אַפּוֹהִי וְהוּא בָת בְּלֵילְיָא הַהוּא בְּמַשְׁרְיָתָא:

רש"י על פניו. כמו לפניו, וכן (ירמיה ו ז) חמס ושד ישמע בה על פני תמיד, וכן (ישעיה סה ג) המכעסים אתי על פני. ומדרש אגדה על פניו אף הוא שרוי בכעס, שהיה צריך לכל זה:

(כג) וַיָּקָם בַּלַּיְלָה הוּא וַיִּקַּח אֶת שְׁתֵּי נָשָׁיו וְאֶת שְׁתֵּי שִׁפְחֹתָיו וְאֶת אַחַד עָשָׂר יְלָדָיו וַיַּעֲבֹר אֵת מַעֲבַר יַבֹּק: וְקָם בְּלֵילְיָא הוּא וּדְבַר יָת תַּרְתֵּין נְשׁוֹהִי וְיָת תַּרְתֵּין לְחֵינָתֵהּ וְיָת חַד עָסַר בְּנוֹהִי וַעֲבַר יָת מַעֲבַר יוּבְקָא:

רש"י ואת אחד עשר ילדיו. ודינה היכן היתה, נתנה בתבה ונעל בפניה שלא יתן בה עשו עיניו, ולכך נענש יעקב שמנעה מאחיו שמא תחזירנו למוטב, ונפלה ביד שכם: יבק. שם הנהר:

(כד) וַיִּקָּחֵם וַיַּעֲבִרֵם אֶת הַנָּחַל וַיַּעֲבֵר אֶת אֲשֶׁר לוֹ: וּדְבָרְנוּן וְעַבָּרְנוּן יָת נַחְלָא וְאַעְבַּר יָת דִּילֵהּ:

רש"י את אשר לו. הבהמות והמטלטלין, עשה עצמו כגשר, נוטל מכאן מניח כאן:

נביאים - עובדיה - פרק א

(טז) כִּי כַּאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: אֲרֵי כְּמָא דְחַדִיתוּן עַל מְחַת טוּרָא דְקוּדְשִׁי יִשְׁתּוּן כָּל עַמְמַיָּא כֵּס פּוּרְעָנוּתְהוֹן תְּדִירָא וְיִשְׁתּוּן וְיִסְתַּלְעֲמוּן וִיהוֹן כְּדְלָא הֲווֹ:

רש"י **כאשר שתיתם על הר קדשי** . כמה דחדיתון על מחת טורא דקודשי : **ולעו** . כתרגומו ויסתלעמון ל' מהומה ושממון וטירוף דעת אישטורדישו"ן בלע"ז :

(יז) וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם: וּבְטוּרָא דְצִיּוֹן תְּהֵי מְשֵׁיזְבְתָּא וִיהוֹן קַדִּישִׁין וְיַחְסְנוּן דְּבֵית יַעֲקֹב נְכְסֵי עַמְמַיָּא דַּהֲווֹ מַחְסְנִין לְהוֹן:

רש"י **את מורשיהם** . נכסי עממיא דהוו מחסנין להון :

(יח) וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: וִיהוֹן דְּבֵית יַעֲקֹב תַּקִיפִין כְּאֵישָׁתָא וּדְבֵית יוֹסֵף חֵסִינִין כְּשַׁלְהוֹבִיתָא וּדְבֵית עֵשָׂו חַלָּשִׁין כְּקַשָּׁא וְיִשְׁלְטוּן בְּהוֹן וְיִקְטְלוּנוּן וְלָא יְהֵא שֵׁיזְבָא לְבֵית עֵשָׂו אֲרֵי יְיָ גְּזִיר כֵּן:

רש"י **כי ה' דבר** . והיכן דבר (במדבר כד) וירד מיעקב והאביד שריד וגו' :

(יט) וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֶת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: וְיַחְסְנוּן יַתְבֵי דָּרוֹמָא יָת כֵּרְכָּא דְעֵשָׂו וְיִתְבֵי שְׁפֵילְתָא יָת אַרְעָא דְּפְלִשְׁתָּאֵי וַיַחְסְנוּן יָת קְרֵוֵי אֶפְרַיִם וְיָת קְרֵוֵי שֹׁמְרוֹן וּדְבֵית בִּנְיָמִין יָת יַתְבֵי אַרְעָא דְגִלְעָד:

רש"י **וירשו הנגב** . ישראל שהיו יושבין בדרומה של ארץ ישראל ירשו את הר עשו שהוא במצר דרום ובני השפלה ירשו את ארץ פלשתים ואת הר אפרים ואת הר שומרון : **ובנימין את הגלעד** . ובני מנשה שהיתה ארץ גלעד שלהם יפשטו להם מהלאה לגבולותיה של ארץ ישראל במזרחה :

(כ) וְגָלֻת הַחֵל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב: וְגָלוּת עַמָא הָדֵין דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַאַרְעָא כְּנַעֲנָאֵי עַד צָרְפַת וְגָלוּת יְרוּשְׁלֵם דְּבִסְפַּמְיָא יַחְסְנוּן יָת קְרֵוֵי אַרְעָא דָּרוֹמָא:

רש"י **וגלות החל הזה** . תרגם יונתן עמא הדין , החל לשון חיל כמו (ישעיה לו) ויבא ירושלמה בחיל כבד דרבשקה אלא שזה חסר יו"ד ויש עוד לפרש החל הזה גלות הגיא הזה : **לבני ישראל אשר כנענים עד צרפת** . גלות אשר הוא מבני ישראל שגלו מעשרת השבטים לארץ כנענים עד צרפת : **וגלות ירושלים אשר בספרד** . שהם מבני יהודה אשר

גלו לספרד הם ירשו את ערי הנגב שבדרומה של ארץ ישראל ואומרי' הפותרים צרפת הוא המלכות שקורין פרנצ"א בלע"ז ספרד תרגם יונתן אספמיא :

(כא) וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה: וְיִסְקוּן מְשֵׁיזְבִין בְּטוּרָא דְּצִיּוֹן לְמַדָּן יָת כְּרַכָּא דְּעֵשָׂו וְתִתְגְּלֵי מַלְכוּתָא דַיְיָ עַל כָּל יָתְבֵי אַרְעָא:

רש"י **ועלו** . שרי ישראל מושיעים בהר ציון : **לשפוט את הר עשו** . ליפרע מהר עשו אשר עשו לישראל לשפוט יושטיציי"ר בלע"ז : **הר עשו** . י"ת כרכא רבא דעשו : **והיתה לה' המלוכה** . לימדך שאין מלכותו שלימה עד שיפרע מעמלק :

כתובים - משלי - פרק ז

(כג) עַד יְפַלַּח חֵץ כְּבֵדוֹ כְּמַהֵר צִפּוֹר אֶל פָּח וְלֹא יָדַע כִּי בְנַפְשׁוֹ הוּא: וְהֵיךְ אַיְלָא דְמַפְרִיחַ גִּירָא בְכַבְדֵיהּ וּמְסְתַּרְהֵב הֵיךְ צִפָּרָא לְוַת פּוּחָא וְלָא יָדַע דִּלְמוֹתָא דְנַפְשֵׁיהּ אָזֵיל:

רש"י **כמהר צפור** . לרוץ אל הפח ואינו יודע כי הפח נפרש שם בנפשו של צפור :

(כד) וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְהַקְשִׁיבוּ לְאִמְרֵי פִי: וְהַשְׁתָּא בְּנַיָּא שְׁמַעוּן לִי וַאֲצִיתוּ לְמֵימְרֵי דְפוּמִי:

רש"י **ועתה** בנים שמעו לי וגו' :

(כה) אַל יִשְׂטְ אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךָ אַל תֵּתַע בִּנְתִיבוֹתֶיהָ: לָא יְסְטֵי לִבָּךְ לְאָרְחָתָהָא וְלָא תִטְעֵי בְּשְׁבִילָהָא: (כו) כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה וַעֲצֻמִים כָּל הֲרֻגֶיהָ: מְטוּל דְּסַגִּיעֵי קְטִילַיָּא אַפֵּילַת וַעֲשִׁינִין כּוּלְהוֹן קְטִילָהָא: (כז) דַּרְכֵי שְׁאוֹל בֵּיתָהּ יֹרְדוֹת אֶל חַדְרֵי מָוֶת: אָרְחָתָא דִשְׁיוֹל בַּיְתָהּ נָחֲתָן לְקִיטוֹנֵי דְקִבְרָא: **ח** (א) הֲלֹא חָכְמָה תִקְרָא וּתְבוּנָה תִּתֵּן קוֹלָהּ: מְטוּל הֵיכְנָא חָכְמְתָא תִקְרָא וּבְיוּנָא תִּרְמֵי קָלָא:

רש"י הלא חכמה תקרא . הלא התורה מכרזת אליכם דברים האמורים למטה בענין :

משנה בבא קמא פרק ח

א. הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם חֲמִשָּׁה דְבָרִים, בְּנֶזֶק, בְּצַעַר, בִּרְפּוּי, בְּשֶׁבֶת, וּבְבוּשֶׁת. בְּנֶזֶק כֵּיצַד. סְמָא אֶת עֵינוֹ, קָטַע אֶת יָדוֹ, שִׁבֵּר אֶת רַגְלוֹ, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא עֶבֶד נִמְכָּר בַּשּׁוּק וְשָׁמִין כַּמָּה הָיָה יָפֶה וְכַמָּה הוּא יָפֶה. צַעַר, כְּוָאוֹ בַּשְּׁפּוּד אוֹ בַמַּסְמֵר. וַאֲפִילּוּ עַל צִפָּרְנוֹ. מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה חַבּוּרָה, אוֹמְדִין כַּמָּה אָדָם כַּיּוֹצֵא בָּזֶה רוֹצֶה לִטֹּל לִהְיוֹת מִצְטַעֵר כָּךְ רִפּוּי, הַכֹּהוּ חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ. עָלוּ בוֹ צְמָחִים, אִם מֻחֲמֶת הַמַּכָּה חַיָּב. שֶׁלֹּא מֻחֲמֶת הַמַּכָּה, פָּטוּר. חָיְתָה וְנִסְתְּרָה, חָיְתָה וְנִסְתְּרָה, חַיָּיב לְרַפְּאוֹתוֹ. חָיְתָה כָּל צָרְכָּהּ אֵינוֹ חַיָּב לְרַפְּאוֹתוֹ. שֶׁבֶת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא שׁוֹמֵר קִשּׁוּאִין, שֶׁכְּבָר נָתַן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וּדְמֵי רַגְלוֹ. בּשֶׁת, הַכֹּל לְפִי הַמְּבַיֵּשׁ וְהַמִּתְבַּיֵּשׁ. הַמְּבַיֵּשׁ אֶת הֶעָרוֹם, הַמְּבַיֵּשׁ אֶת הַסּוֹמֵא, וְהַמְּבַיֵּשׁ אֶת הַיָּשֵׁן, חַיָּב. וְיָשֵׁן שֶׁבִּיֵּשׁ, פָּטוּר. נָפַל מִן הַגָּג, וְהִזִּיק וּבִיֵּשׁ, חַיָּיב עַל הַנֶּזֶק

וּפָטוּר עַל הַבּשֶׁת. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה) וְשָׁלְחָה יָדָהּ וְהֶחֱזִיקָה בִּמְבֻשָׁיו אֵינוֹ חַיָּיב עַל הַבּוֹשֶׁת עַד שֶׁיְּהֵא מִתְכַּוֵּין:

ברטנורה (א) **החובל**. וכמה הוא יפה. שאם היה צריך היה מוכר עצמו בעבד עברי, וזה שהזיקו הפסידו ממון זה: **כיוצא בזה**. לפי מה שהוא מעונג רב צערו וכאבו: **צמחין**. אבעבועות לבנות: **שבת**. כל ימי החולי רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין ונותן שכירותו של כל יום, שהרי אין ראוי למלאכה אחרת אפילו בלא חולי, שהרי נקטע ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיהן: **הכל לפי המבייש**. אדם קל שבייש בשתו מרובה: **והמתבייש**. לפי חשיבותו בשתו מרובה. וכולהו חמשה דברים מקרא נפקי. נזק, דכתיב (שמות כ"א) עין תחת עין, ואין לומר עין ממש דכתיב (במדבר ל"ה) ולא תקחו כופר לנפש רוצח, לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים, שאם סימא את עין חברו נותן לו דמי עינו, והיינו עין תחת עין. צער, נפקא לן מפצע תחת פצע (שמות כ"א), דקרא יתירא הוא לחייב על הצער ואפילו במקום נזק. דלא תימא הרי קנה ידו ויש עליו לחתכה, אלא אומרים היה עליו לחתכה בסם וזה חתכה בברזל וצערו, לפיכך משלם את הצער. ריפוי ושבת, רק שבתו יתן ורפא ירפא (שם). ודוקא כשהחולי בא מחמת מכה. אבל אם פשע החולה בעצמו ועבר על דברי הרופא, שוב אין המזיק חייב בשבת וריפוי שצריכין מחמת פשיעותא. בושת, דכתיב (דברים כ"ה) וקצותה את כפה, ממון. ודין תורה שאין יכולים לדון בשום דין שבעולם אלא דיינים הסמוכים בארץ ישראל, דכתיב (שמות כ"ב) עד האלהים יבוא דבר שניהם, ואין נקראים אלהים אלא דיינים הסמוכים בארץ ישראל. אלא שבהלואות ומקח וממכר והקנאות והודאות וכפירות דנין בהם בחוצה לארץ כאילו הם שלוחים של בית דין של ארץ ישראל ושליחותייהו קעבדינן. וזה בלבד בדבר המצוי ויש בו חסרון כיס, וכן בהמה שהזיקה בשן ורגל שהם מועדים, או שהזיק אדם בבהמה. אבל בהמה שהזיקה אדם, או אדם באדם, אין דנין אותו בחוץ לארץ כלל, אלא מנדין את החובל או את המזיק עד שיעלה עם בעל דינו לארץ ישראל או שיתן דרך פשרה קרוב למה שנראה בעיני הדיין, אבל דבר קצוב אין פוסקים עליו. וכן הדין בכל הקנסות הכתובות בתורה ובכולה תלמודא, אין גובין אותן דייני חוצה לארץ, אלא שמנדין מי שנתחייב בהן כמו שביארנו:

ב. זֶה חוֹמֶר בָּאָדָם מִבַּשּׁוֹר, שֶׁהָאָדָם מְשַׁלֵּם נֶזֶק, צַעַר, רִפּוּי, שֶׁבֶת, וּבוֹשֶׁת. וּמְשַׁלֵּם דְּמֵי וְלָדוֹת. וְשׁוֹר אֵינוֹ מְשַׁלֵּם אֶלָּא נֶזֶק, וּפָטוּר מִדְּמֵי וְלָדוֹת:

ברטנורה (ב) **ושור אינו משלם אלא נזק**. דכתיב (ויקרא כ"ד) איש בעמיתו, ולא שור בעמיתו: **ופטור מדמי ולדות**. דכתיב (שמות כ"א) כי ינצו אנשים, אנשים ולא שוורים:

ג. הַמַּכֶּה אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְלֹא עָשָׂה בָּהֶם חֲבוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, חַיָּב בְּכֻלָּן. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד עִבְרִי, חַיָּב בְּכֻלָּן חוּץ מִן הַשֶּׁבֶת. בִּזְמַן שֶׁהוּא שָׁלוֹ. הַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁל אֲחֵרִים, חַיָּב בְּכֻלָּן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין לַעֲבָדִים בּוּשֶׁת:

ברטנורה (ג) והחובל בחבירו ביום הכיפורים חייב. ואע"ג דבכל התורה כולה העובר עבירה שחייב עליה מלקות ותשלומין לוקה ואינו משלם, הכא משלם ואינו לוקה, דבפירוש ריבתה תורה חובל בחבירו לתשלומין ולא למלקות, מדכתיב (דברים י"ט) יד ביד, דהיינו ממון, מכדי כתיב (ויקרא כ"ד) כאשר עשה כן יעשה לו, יד ביד למה לי, אלא להביא חובל בחבירו ביום הכיפורים שמשלם ואינו לוקה: רבי יהודה אומר אין לעבדים בושת. דכתיב (דברים כ"ה) כי ינצו אנשים יחדיו איש ואחיו, במי שיש לו אחוה, יצא עבד שאין לו אחוה. ואין הלכה כר' יהודה:

ד. חֵרֵשׁ שׁוֹטֶה וְקָטָן פְּגִיעָתָן רָעָה. הַחוֹבֵל בָּהֶן חַיָּב. וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בַּאֲחֵרִים פְּטוּרִין. הָעֶבֶד וְהָאִשָּׁה פְּגִיעָתָן רָעָה. הַחוֹבֵל בָּהֶן חַיָּב. וְהֵם שֶׁחָבְלוּ בָּאֲחֵרִים, פְּטוּרִין. אֲבָל מְשַׁלְּמִין לְאַחַר זְמָן. נִתְגָּרְשָׁה הָאִשָּׁה, נִשְׁתַּחְרֵר הָעֶבֶד, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם:

ברטנורה (ד) עבד ואשה שחבלו באחרים פטורים. שאין להם במה לשלם: **נתגרשה האשה ונשתחרר העבד**. וקנו נכסים. חייבין לשלם. שהרי מתחלה הן חייבין אלא שאין להם מה לשלם. שנכסי מלוג של אשה משועבדים לבעל לפירות ולירושה:

ה. הַמַּכֶּה אָבִיו וְאִמּוֹ וְעָשָׂה בָהֶן חֲבוּרָה, וְהַחוֹבֵל בַּחֲבֵרוֹ בְּשַׁבָּת פָּטוּר מִכֻּלָּן. מִפְּנֵי שֶׁהוּא נִדּוֹן בְּנַפְשׁוֹ. וְהַחוֹבֵל בְּעֶבֶד כְּנַעֲנִי שֶׁלּוֹ, פָּטוּר מִכֻּלָּן:

ברטנורה (ה) **מפני שהוא נדון בנפשו**. שאע"פ שהוא מקלקל, מתקן הוא אצל יצרו ששככה חמתו ונח רוגזו בכך:

ו. הַתּוֹקֵעַ לַחֲבֵירוֹ, נוֹתֵן לוֹ סֶלַע. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מָנֶה. סְטָרוֹ נוֹתֵן לוֹ מָאתַיִם זוּז. לְאַחַר יָדוֹ, נוֹתֵן לוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. צָרַם בְּאָזְנוֹ, תְּלַשׁ בְּשְׂעָרוֹ רָקַק וְהִגִּיעַ בּוֹ רָקוֹ הֶעֱבִיר טַלִּיתוֹ מִמֶּנּוּ, פָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בַּשּׁוּק, נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. (זֶה הַכְּלָל) הַכֹּל לְפִי כְבוֹדוֹ. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, אֲפִילּוּ עֲנִיִּים שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל, רוֹאִין אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם בְּנֵי חוֹרִין שֶׁיָּרְדוּ מִנְּכָסֵיהֶם, שֶׁהֵם בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁפָּרַע רֹאשׁ הָאִשָּׁה בַּשּׁוּק, בָּאת לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, וְחִיְּבוֹ לִתֵּן לָהּ אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ רַבִּי תֵּן לִי זְמָן. וְנָתַן לוֹ זְמָן שְׁמָרָהּ עוֹמֶדֶת עַל פֶּתַח חֲצֵרָהּ וְשָׁבַר אֶת הַכַּד בְּפָנֶיהָ, וּבוֹ כְּאִיסַּר שָׁמָן. גִּלְּתָה אֶת רֹאשָׁהּ, וְהָיְתָה מְטַפַּחַת וּמַנַּחַת יָדָהּ עַל רֹאשָׁהּ. הֶעֱמִיד עָלֶיהָ עֵדִים, וּבָא לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא, אָמַר לוֹ רַבִּי, לְזוֹ אֲנִי נוֹתֵן אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז. אָמַר לוֹ לֹא אָמַרְתָּ כְּלוּם. הַחוֹבֵל

בְּעַצְמוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי פָּטוּר. אֲחֵרִים שֶׁחָבְלוּ בּוֹ חַיָּבִין. וְהַקּוֹצֵץ נְטִיעוֹתָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַשַּׁאי פָּטוּר. אֲחֵרִים (שֶׁקִּצְּצוּ אֶת נְטִיעוֹתָיו), חַיָּבִים:

ברטנורה (ו) **התוקע לחבירו**. שמחבר אצבעותיו בפס ידו ומכה אותו באגרוף: **נותן לו סלע**. דמי בשתו. ואין הלכה כרבי יהודה שאומר מנה: **סטרו**. שהכהו בפס ידו על לחיו, ואיכא בשת טפי: **צרם**. משך. לשון אחר, פגם: **הכל לפי כבודו**. כל אלו הדמים שהוזכרו במשנה אינם אלא למכובד ביותר. אבל לאדם בזוי פוחתין לו: **אמר רבי עקיבא וכו'**. רבי עקיבא פליג אתנא קמא, וסבר דבין מכובד בין בזוי כולן שוין לדיני קנסות הללו. ואין הלכה כרבי עקיבא: **ונתן לו זמן**. והני מילי לבושת דלא חסריה ממונא, יהבינן זמן. אבל לנזקין דחסריה ממונא, לא יהבינן זמן: **שמרה**. המתין לה עד שראה אותה עומדת על פתח חצרה: **ובו כאיסר שמן**. שמן קנוי באיסר: **לזו אני נותן ארבע מאות זוז**. שעל כאיסר שמן זלזלה בעצמה לגלות ראשה ומראה היא שאינה מקפדת על הבושת:

ז. אַף עַל פִּי שֶׁהוּא נוֹתֵן לוֹ, אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ) וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת וְגוֹמֵר. וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יְהֵא הַמּוֹחֵל אַכְזָרִי שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְגוֹמֵר. הָאוֹמֵר סַמֵּא אֶת עֵינִי, קְטַע אֶת יָדִי, שְׁבוֹר אֶת רַגְלִי, חַיָּב. עַל מְנַת לִקְטוֹר חַיָּב. קְרַע אֶת כְּסוּתִי, שְׁבוֹר אֶת כַּדִּי חַיָּב. עַל מְנַת לִקְטוֹר פָּטוּר. עָשָׂה כֵן לְאִישׁ פְּלוֹנִי, עַל מְנַת לִקְטוֹר חַיָּב, בֵּין בְּגוּפוֹ בֵּין בְּמָמוֹנוֹ:

ברטנורה (ז) **על מנת לפטור חייב**. אם שאלו חובל לנחבל על מנת לפטור אותי אתה אומר סמא את עיני, והשיבו הנחבל הן, אף על פי כן חייב, שיש הן שהוא כלאו, ובלשון תימה אמר לו הן, שאין דרך בני אדם למחול על צער גופן. אבל האומר לחבירו שבר את כדי, ושאלו המזיק על מנת לפטור אותי אתה אומר. אף על פי שהשיבו ניזק לאו, זה הלאו הוא כהן, וכאילו אמר לו וכי לא אמרתי לך על מנת לפטור, ולפיכך פטור שכן דרך בני אדם למחול על נזקי ממון:

גמרא בבא קמא דף צ"ב ע"א

תְּנוּ רַבָּנָן כָּל אֵלּוּ שֶׁאָמְרוּ דְּמֵי בּוֹשְׁתּוֹ אֲבָל צַעֲרוֹ אֲפִילּוּ הֵבִיא כָּל אֵילֵי נְבָיוֹת שֶׁבָּעוֹלָם אֵין נִמְחָל לוֹ עַד שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית כ') הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ כִּי נָבִיא הוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ. דְּאֵשֶׁת נָבִיא בָּעֵי אַהֲדוּרֵי אֵשֶׁת אַחֵר לָא בָּעֵי אַהֲדוּרֵי. אָמַר רִבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רִבִּי יוֹנָתָן הָשֵׁב אֵשֶׁת הָאִישׁ מִכָּל מָקוֹם וּדְקָא אֲמַרְתְּ הֲגוֹי גַּם צַדִּיק תַּהֲרוֹג הֲלוֹא הוּא אָמַר לִי אֲחוֹתִי הִיא וְהִיא גַּם הִיא אָמְרָה אָחִי הוּא נָבִיא הוּא וּכְבָר לָמַד אַכְסָנַאי שֶׁבָּא לָעִיר עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ אִשְׁתְּךָ הִיא אֲחוֹתְךָ הִיא מִכָּאן לְבֶן נֹחַ שֶׁנֶּהֱרַג שֶׁהָיָה לוֹ לִלְמוֹד וְלֹא לָמַד. (שם) כִּי עָצוֹר עָצַר ה'

אָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר שְׁתֵּי עֲצִירוֹת הַלָּלוּ לָמָּה. אַחַת בְּאִישׁ שֹׁכְבַת זֶרַע. שְׁתַּיִם בְּאִשָּׁה שֹׁכְבַת זֶרַע וְלֵידָה. בְּמַתְנִיתָא תָּנָא שְׁתַּיִם בְּאִישׁ שֹׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים. שְׁלֹשָׁה בְּאִשָּׁה שֹׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וְלֵידָה. רִבִּינָא אָמַר שָׁלֹשׁ בְּאִישׁ שֹׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וּפִי טַבַּעַת. אַרְבָּעָה בְּאִשָּׁה שֹׁכְבַת זֶרַע וּקְטַנִּים וְלֵידָה וּפִי טַבַּעַת. בְּעַד כָּל רֶחֶם אָמְרֵי דְּבֵי רִבִּי יַנַּאי אֲפִילּוּ תַּרְנְגוֹלֶת שֶׁל בֵּית אֲבִימֶלֶךְ לֹא הִטִּילָה בֵּיצָתָהּ. אָמַר לֵיהּ רָבָא לְרַבָּה בַּר מָרִי מְנָא הָא מִלְּתָא דְּאָמוּר רַבָּנָן כָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵירוֹ וְהוּא צָרִיךְ לְאוֹתוֹ דָּבָר הוּא נֶעֱנֶה תְּחִלָּה. אָמַר לֵיהּ דִּכְתִיב (איוב מ"ב) וַה' שָׁב אֶת שְׁבוּת אִיּוֹב בְּהִתְפַּלְלוֹ בְּעַד רֵעֵהוּ אָמַר לֵיהּ אַתְּ אֲמַרְתְּ מֵהָתָם וַאֲנָא אֲמִינָא מֵהָכָא (בראשית כ') וַיִּתְפַּלֵּל אַבְרָהָם אֶל הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת אִשְׁתּוֹ וְאַמְהוֹתָיו וַיֵּלֵדוּ וּכְתִיב (שם כ"א) וַה' פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וְגוֹ' כַּאֲשֶׁר אָמַר אַבְרָהָם אֶל אֲבִימֶלֶךְ:

רש"י **כל אלו שאמרו**. מנה ומאתים וארבע מאות דמי בושת הן: **אבל צער**. שדואג על בושתו אינו נמחל לו: **שהיה לו ללמוד**. דרך ארץ ולא למד מדקאמר ליה רחמנא נביא הוא דמשמע אין ממש בדבריך. וראוי אתה ליהרג: **שכבת זרע**. שבמעי אשה לא יכולה לפלוט: **פי טבעת**. נקב הגדולים לפנות: **פקד**. מדלא כתיב ויפקוד את שרה וכתיב פקד משמע פקד כבר תחילה לאבימלך:

זוהר וישלח דף קע"א ע"ב

וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו רִבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר (שמות ל"ד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר כִּי יְיָ קַנָּא שְׁמוֹ, וְכִי יַעֲקֹב דְּאִיהוּ שְׁלֵימָא דַּאֲבָהָן דְּאִתְבָּרִיר חוּלָקָא שְׁלֵימָתָא לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְאִיהוּ אִתְקָרִיב לְגַבֵּיהּ יַתִּיר (ס"א וְאִשְׁתַּלִּים לְעֵילָא וּלְתַתָּא) הֵיךְ סָגִיד לֵיהּ לְהַהוּא רָשָׁע דְּעֵשָׂו דְּאִיהוּ בְּסִטְרָא דְּאֵל אַחֵר וּמַאן דְּסָגִיד לֵיהּ סָגִיד לְאֵל אַחֵר, אִי תֵּימָא בְּגִין דְּאָמְרוּ תַּעֲלָא בְּעִדְנֵיהּ סָגִיד לֵיהּ לָאו הָכִי דְּהָא עֵשָׂו כְּאֵל אַחֵר הַוָּה וְיַעֲקֹב לָא יִסְגּוֹד לְהַהוּא סִטְרָא וּלְהַהוּא חוּלָקָא כְּלָל. (פְּתַח רַבִּי אַבָּא וְאָמַר) אֶלָּא כְּתִיב (שמואל א' כ"ה) וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וּבֵיתְךָ שָׁלוֹם וְכֹל אֲשֶׁר לְךָ שָׁלוֹם, וְהָא אִתְּמַר דְּאָסִיר (ד"א ל"ג ליהּ) לַאֲקְדּוּמֵי לְהוּ שְׁלָם לְרִשְׁעַיָּא וְכֵיוָן דְּאָסִיר הֵיכִי אַשְׁכַּחְנָא דָּוִד אָמַר הַאי קְרָא לְנָבָל אֶלָּא הָא אוֹקְמוּהָ (שמות כ"ג ב) דִּלְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא קַאֲמַר בְּגִין לְקַשָּׁרָא לֵיהּ לְחַי, וְחָשִׁיב נָבָל דַּעֲלֵיהּ קָאֲמַר כְּגַוְונָא דְּא (בראשית י"ב) וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה וְכִי לְגַבֵּי דִּבְרֵיהּ סָגִיד, אֶלָּא לְאַתְרֵיהּ דִּשְׁכִינְתָּא קָא כָּרַע וְסָגִיד, אוֹף הָכָא וְהוּא עָבַר לְפָנֵיהֶם מַאי וְהוּא דְּא שְׁכִינְתָּא עִלָּאָה דַּהֲוָה אָזְלָא קַמֵּיהּ (כְּרַע) וְדָא הוּא נְטִירוּ עִלָּאָה, כֵּיוָן דְּחָמָא יַעֲקֹב אָמַר הָא עִידָן לְסַגְּדָא לְגַבֵּיהּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דַּהֲוָה אָזִיל קַמֵּיהּ, כָּרַע וְסָגִיד שֶׁבַע זִמְנִין עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו וְלֹא כְּתִיב וַיִּשְׁתַּחוּ לְעֵשָׂו אֶלָּא כֵּיוָן דְּחָמָא דְּהָא

קָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָזַל קַמֵּיהּ כְּדֵין סָגִיד לְקִבְלֵיהּ בְּגִין דְּלָא לְמֵיהַב לֵיהּ יְקָר לְמִסְגַּד לְאֲחָרָא בַּר מִנֵּיהּ וְכֹלָּא אִיהוּ כִּדְקָא יָאוּת, זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּכָל עוֹבָדֵיהוֹן דְּקָא עָבְדֵי בְּגִין יְקָרָא דְּמָארֵיהוֹן אִיהוּ וּבְגִין דְּלָא יִסְטוּן לִימִינָא וְלִשְׂמָאלָא:

תרגום הזוהר וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וְגוֹ'. רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר, (שמות ל"ד) כִּי לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל נֵכָר וְגוֹ', וּמַקְשֶׁה, וְכִי יַעֲקֹב, שֶׁהוּא הַבְּחִיר שֶׁבָּאָבוֹת שֶׁנִּבְחָר חֵלֶק שָׁלֵם לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְנִתְקָרֵב לוֹ בְּיוֹתֵר, אֵיךְ הִשְׁתַּחֲוֶה לְאוֹתוֹ רָשָׁע עֵשָׂו, שֶׁהוּא בְּצַד אֵל אַחֵר, וּמִי שֶׁמִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ מִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר. וְאִם תֹּאמַר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שֶׁאָמְרוּ, הַשּׁוֹעֵל שֶׁהִגִּיעַ שַׁעְתּוֹ הִשְׁתַּחֲוָה לוֹ, מָשָׁל הוּא, שֶׁיֵּשׁ זְמַן שֶׁהַשּׁוֹעֵל מוֹלֵךְ עַל כָּל הַחַיּוֹת, וְאָז אַף עַל פִּי שֶׁהוּא הַקָּטָן שֶׁבַּחַיּוֹת, כֻּלָּם מִשְׁתַּחֲוִים לוֹ, וְגַם כָּאן תֹּאמַר שֶׁעַל כֵּן הִשְׁתַּחֲוָה יַעֲקֹב לְעֵשָׂו, מִפְּנֵי שֶׁהַשָּׁעָה הָיְתָה מְשַׁחֶקֶת לוֹ, אֵינוֹ כֵּן, כִּי עֵשָׂו הוּא כְּאֵל אַחֵר, וְיַעֲקֹב לְעוֹלָם לֹא יִשְׁתַּחֲוֶה לְאוֹתוֹ הַצַּד וּלְאוֹתוֹ הַחֵלֶק. אֶלָּא כָּתוּב, וַאֲמַרְתֶּם כֹּה לֶחָי וְאַתָּה שָׁלוֹם וְגוֹ', וַהֲרֵי לָמַדְנוּ, שֶׁאָסוּר לְהַקְדִּים שָׁלוֹם לָרְשָׁעִים, וְאִם אָסוּר אֵיךְ מָצָאנוּ, שֶׁדָּוִד אָמַר אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה לְנָבָל, שֶׁהָיָה רָשָׁע וְאוֹמֵר, אֶלָּא בַּאֲרוּהוּ שֶׁלְּהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר זֹאת, כְּדֵי לְקַשֵּׁר אֶת נָבָל לְחַי שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּעֵין זֶה וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה, שְׁקָשָׁה, וְכִי לְבָנוֹ הִשְׁתַּחֲוָה, אֶלָּא לְמָקוֹם הַשְּׁכִינָה הָיָה כּוֹרֵעַ וּמִשְׁתַּחֲוֶה, שֶׁהָיְתָה בְּרֹאשׁ הַמִּטָּה, כִּי הַשְּׁכִינָה נִמְצֵאת לִמְרַאֲשׁוֹתָיו שֶׁל חוֹלֶה. אַף כָּאן, וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם, מַהוּ וְהוּא, זֶהוּ הַשְּׁכִינָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהָיְתָה הוֹלֶכֶת לְפָנָיו, שֶׁהִיא הַשְּׁמִירָה הָעֶלְיוֹנָה שֶׁהָיְתָה מְשַׁמֶּרְתּוֹ, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אוֹתָהּ יַעֲקֹב, אָמַר עַתָּה הִגִּיעָה הַשָּׁעָה לְהִשְׁתַּחֲווֹת אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהָיָה הוֹלֵךְ לְפָנָיו. כָּרַע וְהִשְׁתַּחֲוָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו, וְלֹא כָּתוּב וַיִּשְׁתַּחוּ לְעֵשָׂו, אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁרָאָה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹלֵךְ לְפָנָיו, אָז הִשְׁתַּחֲוָה לְנֶגְדּוֹ. כְּדֵי שֶׁלֹּא לָתֵת כָּבוֹד לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְאַחֵר זוּלָתוֹ, וְהַכֹּל הוּא כָּרָאוּי. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים שֶׁכָּל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁעוֹשִׂים הֵם בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל רִבּוֹנָם, וּכְדֵי שֶׁלֹּא יַטּוּ יָמִין וּשְׂמֹאל.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ה

א. כְּשֵׁם שֶׁאָדָם מְצֻוֶּה בְּכִבּוּד אָבִיו וּבְיִרְאָתוֹ כָּךְ הוּא חַיָּיב בְּכִבּוּד רַבּוֹ וְיִרְאָתוֹ יוֹתֵר מֵאָבִיו שֶׁאָבִיו מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה מְבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא רָאָה אֲבֵידַת אָבִיו וַאֲבֵידַת רַבּוֹ שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת לְשֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִים בְּמַשָּׂא מַנִּיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ שֶׁל אָבִיו. אָבִיו וְרַבּוֹ שְׁבוּיִים בַּשְּׁבִיָּה פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו וְאִם הָיָה אָבִיו תַּלְמִיד חָכָם פּוֹדֶה אֶת אָבִיו תְּחִלָּה וְכֵן אִם הָיָה אָבִיו תַּלְמִיד חָכָם אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שָׁקוּל כְּנֶגֶד רַבּוֹ מֵשִׁיב אֲבֵדָתוֹ וְאַחַר כָּךְ מֵשִׁיב אֲבֵידַת רַבּוֹ וְאֵין לָךְ כָּבוֹד גָּדוֹל

מִכְּבוֹד הָרַב וְלֹא מוֹרָא מִמּוֹרָא הָרַב. אָמְרוּ חֲכָמִים מוֹרָא רַבָּךְ כְּמוֹרָא שָׁמַיִם לְפִיכָךְ אָמְרוּ כָּל הַחוֹלֵק עַל רַבּוֹ כְּחוֹלֵק עַל הַשְּׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ"ו) בְּהַצּוֹתָם עַל ה' וְכָל הָעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם רַבּוֹ כְּעוֹשֶׂה מְרִיבָה עִם הַשְּׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם כ') אֲשֶׁר רָבוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת ה' וַיִּקָּדֵשׁ בָּם. וְכָל הַמִּתְרַעֵם עַל רַבּוֹ כְּמִתְרַעֵם עַל ה' שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט"ז) לֹא עָלֵינוּ תְלוּנוֹתֵיכֶם כִּי עַל ה'. וְכָל הַמְהַרְהֵר אַחַר רַבּוֹ כְּאִלּוּ מְהַרְהֵר אַחַר הַשְּׁכִינָה שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כ"א) וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים וּבְמֹשֶׁה: **ב**. אֵיזֶהוּ חוֹלֵק עַל רַבּוֹ זֶה שֶׁקּוֹבֵעַ לוֹ מִדְרָשׁ וְיוֹשֵׁב וְדוֹרֵשׁ וּמְלַמֵּד שֶׁלֹּא בִּרְשׁוּת רַבּוֹ וְרַבּוֹ קַיָּים וְאַף עַל פִּי שֶׁרַבּוֹ בִּמְדִינָה אַחֶרֶת וְאָסוּר לְאָדָם לְהוֹרוֹת בִּפְנֵי רַבּוֹ לְעוֹלָם וְכָל הַמּוֹרֶה הֲלָכָה בִּפְנֵי רַבּוֹ חַיָּיב מִיתָה: **ג**. הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין רַבּוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִיל וְשָׁאַל לוֹ אָדָם דְּבַר הֲלָכָה מֻתָּר לְהָשִׁיב. וּלְהַפְרִישׁ מִן הָאִסּוּר אֲפִילּוּ בִּפְנֵי רַבּוֹ מֻתָּר לְהוֹרוֹת כֵּיצַד כְּגוֹן שֶׁרָאָה אָדָם עוֹשֶׂה דָּבָר הָאָסוּר מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע בְּאִיסּוּרוֹ אוֹ מִפְּנֵי רִשְׁעוֹ יֶשׁ לוֹ לְהַפְרִישׁוֹ וְלוֹמַר לוֹ דָּבָר זֶה אָסוּר וַאֲפִילּוּ בִּפְנֵי רַבּוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ רַבּוֹ רְשׁוּת שֶׁכָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חִלּוּל הַשֵּׁם אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְרַב בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּדָבָר שֶׁנִּקְרֶה מִקְרֶה אֲבָל לְקַבּוֹעַ עַצְמוֹ לְהוֹרָאָה וְלֵישֵׁב וּלְהוֹרוֹת לְכָל שׁוֹאֵל אֲפִילּוּ הוּא בְּסוֹף הָעוֹלָם וְרַבּוֹ בְּסוֹף הָעוֹלָם אָסוּר לוֹ לְהוֹרוֹת עַד שֶׁיְּמוּת רַבּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נָטַל רְשׁוּת מֵרַבּוֹ. וְלֹא כָּל מִי שֶׁמֵּת רַבּוֹ מֻתָּר לוֹ לֵישֵׁב וּלְהוֹרוֹת בַּתּוֹרָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"ב

הַמּוֹתָרוֹת הוּא רִבּוּי עוֹבֵר גְּבוּל דֵּי הַסְפּוּק אֶל הַתּוֹסֶפֶת אֲשֶׁר אֵין צוֹרֶךְ בָּהֶם לְאָדָם כְּמוֹ רִבּוּי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּמַלְבּוּשִׁים וּבִיאוֹת וְהוּא נֶעֱנָשׁ עָלָיו כְּשֶׁהוּא מִשְׁתַּדֵּל לְמַלֹּאת תַּאֲוָתוֹ וְהוּא עוֹבֵר עַל מִצְוַת יוֹצְרוֹ וְדָבָק בְּיִצְרוֹ הַזּוֹנֶה הַמְבִיאוֹ לִשְׁאוֹל תַּחְתִּית. הַקִּצּוּר מִיֵּדִי סְפּוּק בְּדָבָרִים שֶׁזָּכַרְתִּי אִם הוּא עוֹשֶׂה לְשֵׁם שָׁמַיִם לְפִרְישׁוּת מִן הָעוֹלָם וּלְשַׁבֵּר תַּאֲוָתוֹ לְהִתְקָרֵב בּוֹ אֶל הַשֵּׁם אֲז טוֹב לוֹ כְּשֶׁיַּעֲשֶׂנּוּ עַל דֶּרֶךְ הָרְפוּאָה כְּמוֹ הַחוֹלֶה שֶׁחָלָה מֵרוֹב הַמַּאֲכָל שֶׁיִּמְנַע מִמֶּנּוּ הַמַּאֲכָל עַד שֶׁיִּתְכּוּ הַמּוֹתָרוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ בְּסִבַּת רוֹב הַמַּאֲכָל וְכֵן יַעֲשֶׂה זֶה הַמְּנִיעוֹת מֵהַדְּבָרִים הַצְּרִיכִים לְשַׁבֵּר תַּאֲוַת הַיֵּצֶר. וְאִם יַעֲשֶׂה זֶה לְשֵׁם וְלִתְהִלָּה וּלְרָמוֹת בּוֹ בְּנֵי הָעוֹלָם הוּא מְגוּנֶה וְחוֹמֵס אֶת נַפְשׁוֹ וְגוּפוֹ וְהוּא דּוֹמֶה לְמְכַבֶּה אֶת הָאֵשׁ בְּתֶבֶן:

וישלח יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(כה) וַיִּוָּתֵר יַעֲקֹב לְבַדּוֹ וַיֵּאָבֵק אִישׁ עִמּוֹ עַד עֲלוֹת הַשָּׁחַר: וְאִשְׁתַּאַר יַעֲקֹב בִּלְחוֹדוֹהִי וְאִשְׁתַּדַּל גַּבְרָא עִמֵּהּ עַד דְּסָלֵק צַפְרָא:

רש"י ויותר יעקב. שכח פכים קטנים וחזר עליהם: ויאבק איש. מנחם פרש ויתעפר איש, לשון אבק, שהיו מעלים עפר ברגליהם על ידי נענועם. ולי נראה שהוא לשון ויתקשר, ולשון ארמי הוא, בתר דאביקו בה, ואבק לה מיבק, לשון עניבה, שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו שחובקו ואובקו בזרועותיו. ופירשו רבותינו זכרונם לברכה שהוא שרו של עשו:

(כו) וַיַּ֣רְא כִּי֩ לֹ֨א יָכֹ֜ל לוֹ֗ וַיִּגַּע֙ בְּכַף־יְרֵכ֔וֹ וַתֵּקַ֖ע כַּף־יֶ֣רֶךְ יַעֲקֹ֑ב בְּהֵאָבְקֹ֖ו עִמּֽוֹ: וַיֹּ֕אמֶר שַׁלְּחֵ֖נִי כִּ֣י עָלָ֣ה הַשָּׁ֑חַר וַיֹּ֗אמֶר לֹ֤א אֲשַׁלֵּחֲךָ֙ כִּ֣י אִם־בֵּרַכְתָּ֔נִי: וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו מַה־שְּׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֖אמֶר יַעֲקֹֽב: (כח) וַיֹּ֣אמֶר לֹֽא־יַעֲקֹ֤ב יֵאָמֵר֙ עוֹד֙ שִׁמְךָ֔ כִּ֣י אִם־יִשְׂרָאֵ֔ל כִּ֥י שָׂרִ֖יתָ עִם־אֱלֹהִ֑ים וְעִם־אֲנָשִׁ֖ים וַתּוּכָֽל: וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב הַגִּ֥ידָה נָּ֖א שְׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֗אמֶר לָ֤מָּה זֶּה֙ תִּשְׁאַ֣ל לִשְׁמִ֔י וַיְבָ֥רֶךְ אֹת֖וֹ שָׁ֥ם:

רש"י ויגע בכף ירכו. קלית הירך התקוע בקלבוסית קרוי כף, על שם שהבשר שעליה כמין כף של קדרה: ותקע. נתקעקעה ממקום מחברתה, ודומה לו (ירמיה ו ח) פן תקע נפשי ממך, לשון הסרה. ובמשנה לקעקע ביצתן, לשרש שרשיהן:

(כז) וַיֹּ֣אמֶר שַׁלְּחֵ֔נִי כִּ֥י עָלָ֖ה הַשָּׁ֑חַר וַיֹּ֣אמֶר לֹֽא־אֲשַׁלֵּחֲךָ֔ כִּ֥י אִם־בֵּרַכְתָּ֖נִי: וַיֹּ֥אמֶר אֵלָ֖יו מַה־שְּׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֖אמֶר יָעֲקֹֽב: (כט) וַיֹּ֣אמֶר לֹֽא־יַעֲקֹ֤ב יֵאָמֵר֙ עוֹד֙ שִׁמְךָ֔ כִּ֣י אִם־יִשְׂרָאֵ֔ל כִּ֥י שָׂרִ֖יתָ עִם־אֱלֹהִ֑ים וְעִם־אֲנָשִׁ֖ים וַתּוּכָֽל: וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב הַגִּ֥ידָה נָּ֖א שְׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֗אמֶר לָ֤מָּה זֶּה֙ תִּשְׁאַ֣ל לִשְׁמִ֔י וַיְבָ֥רֶךְ אֹת֖וֹ שָׁ֥ם:

רש"י כי עלה השחר. וצריך אני לומר שירה ביום: ברכתני. הודה לי על הברכות שברכני אבי, שעשו מערער עליהן:

(כח) וַיֹּ֣אמֶר אֵלָ֔יו מַה־שְּׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֖אמֶר יַעֲקֹֽב: וַיֹּ֣אמֶר לֹֽא־יַעֲקֹ֤ב יֵאָמֵר֙ עוֹד֙ שִׁמְךָ֔ כִּ֣י אִם־יִשְׂרָאֵ֔ל כִּ֥י שָׂרִ֖יתָ עִם־אֱלֹהִ֑ים וְעִם־אֲנָשִׁ֖ים וַתּוּכָֽל: וַיֹּ֣אמֶר יַעֲקֹ֔ב הַגִּ֥ידָה נָּ֖א שְׁמֶ֑ךָ וַיֹּ֗אמֶר לָ֤מָּה זֶּה֙ תִּשְׁאַ֣ל לִשְׁמִ֔י וַיְבָ֥רֶךְ אֹת֖וֹ שָׁ֥ם:

רש"י לא יעקב. לא יאמר עוד שהברכות באו לך בעקבה וברמיה כי אם בשררה ובגלוי פנים, וסופך שהקדוש ברוך הוא נגלה עליך בבית אל ומחליף את שמך, ושם הוא מברכך, ואני שם אהיה ואודה לך עליהן, וזהו שכתוב (הושע יב ה) וישר אל מלאך ויכל בכה ויתחנן לו, בכה המלאך ויתחנן לו, ומה נתחנן לו (שם) בית אל ימצאנו ושם ידבר עמנו, המתן לי עד שידבר עמנו שם, ולא רצה יעקב, ועל כרחו הודה לו עליהן, וזהו (פסוק ל) ויברך אותו שם, שהיה מתחנן להמתין לו ולא רצה: ועם אנשים. עשו ולבן: ותוכל. להם:

נביאים - יונה - פרק א

א (א) וַיְהִ֖י דְּבַר־יְהוָ֣ה אֶל־יוֹנָ֑ה בֶּן־אֲמִתַּ֖י לֵאמֹֽר: וַהֲוָה֙ פִּתְגָ֣ם נְבוּאָ֔ה מִן־קֳדָ֖ם יְיָ֣ עִם־יוֹנָ֑ה בַּר־אֲמִתַּ֖י לְמֵימָֽר: (ב) קוּם֩ לֵ֨ךְ אֶל־נִינְוֵ֜ה הָעִ֤יר הַגְּדוֹלָה֙ וּקְרָ֣א עָלֶ֔יהָ כִּ֥י עָלְתָ֖ה רָעָתָ֥ם לְפָנָֽי: קוּם֩ אִיזֵ֨יל לְנִינְוֵ֜ה קַרְתָּ֗א רַבְּתָא֙ וְאִתְנַבֵּ֣י עֲלַ֔הּ אֲרֵ֥י סְלִיקַ֖ת בִּישַׁתְהוֹן֙ קֳדָמָֽי:

רש"י **וקרא עליה** . את קריאתי . (ג) לברוח תרשישה . ים ששמו תרשיש והוא בחוצה לארץ אמר אברח לי הים שאין השכינה שורה בח"ל אמר לו הקב"ה חייך יש לי שלוחים כיוצא בך לשלוח אחריך ולהביאך משם משל לעבד כהן שברח מן רבו ונכנס לבית

הקברות אמר לו רבו יש לי עבדים כיוצא בך לשלוח אחריך ולהביאך משם ומה ראה יונה שלא רצה לילך אל נינוה אמר העכו"ם קרובי תשובה הם אם אומר להם ויעשו תשובה נמצאתי מחייב את ישראל שאין שומעים לדברי הנביאים : **ויתן שכרה** . הקדים לתת שכרה ואין דרך יורדי הים לתת שכר הספינה עד שעת היציאה והוא הקדים ולא עוד אלא שנתן שכר כולה :

(ג) וַיָּקָם יוֹנָה לִבְרֹחַ תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה וַיֵּרֶד יָפוֹ וַיִּמְצָא אֳנִיָּה בָּאָה תַּרְשִׁישׁ וַיִּתֵּן שְׂכָרָהּ וַיֵּרֶד בָּהּ לָבוֹא עִמָּהֶם תַּרְשִׁישָׁה מִלִּפְנֵי יְהוָה: וְקִם יוֹנָה לְמֵעָרַק לְיַמָּא מִן קֳדָם דְּאִיתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ וּנְחַת לְיָפוֹ וְאַשְׁכַּח אִלְפָּא דְּאָזְלָא לְיַמָּא וִיהַב אַגְרָהּ וּנְחַת בָּהּ לְמֵיזַל עִמְּהוֹן בְּיַמָּא מִן קֳדָם דְּאִיתְנַבֵּי בִּשְׁמָא דַיְיָ: (ד) וַיהוָה הֵטִיל רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם וַיְהִי סַעַר גָּדוֹל בַּיָּם וְהָאֳנִיָּה חִשְּׁבָה לְהִשָּׁבֵר: וְיָי אַרִים רוּחַ רַב עַל יַמָּא וַהֲוָה נַחְשׁוֹל רַב בְּיַמָּא וְאִלְפָּא בַּעֲיָא לְאִתַּבָּרָא:

רש"י **חשבה להשבר** . נדמית כאלו היא נשברת :

(ה) וַיִּירְאוּ הַמַּלָּחִים וַיִּזְעֲקוּ אִישׁ אֶל אֱלֹהָיו וַיָּטִלוּ אֶת הַכֵּלִים אֲשֶׁר בָּאֳנִיָּה אֶל הַיָּם לְהָקֵל מֵעֲלֵיהֶם וְיוֹנָה יָרַד אֶל יַרְכְּתֵי הַסְּפִינָה וַיִּשְׁכַּב וַיֵּרָדַם: וּדְחִילוּ סַפָּנַיָּא וּבָעוּ גְּבַר מִן דְּחַלְתֵּיהּ וַחֲזוֹ אֱרֵי לֵית בְּהוֹן צְרוֹךְ וּרְמוּ יָת מָנַיָּא דִּבְאִלְפָּא לְיַמָּא לַאֲקַלָּא מִנֵּהוֹן וְיוֹנָה נָחִית לְאַרְעִית שִׁידָא דִּבְאִלְפָּא וּשְׁכִיב וּדְמוּךְ:

רש"י **המלחים** . בני אדם המנהיגים את הספינה : **איש אל אלהיו** . מן שבעים אומות של עכו"ם היו שם :

כתובים - משלי - פרק ח

(ב) בְּרֹאשׁ מְרוֹמִים עֲלֵי דָרֶךְ בֵּית נְתִיבוֹת נִצָּבָה: בְּרֵישׁ רָמָתָא עַל אָרְחָא אִיתָא וּבֵינַת שְׁבִילֵי קָיְמָא: (ג) לְיַד שְׁעָרִים לְפִי קָרֶת מְבוֹא פְּתָחִים תָּרֹנָּה: וְעַל תַּרְעֵי בְּפוּמָא דְּקִרְיָא וּבְמַעֲלָנָא דְּתַרְעֵי מַשְׁתַּבְּחָא וְאָמְרָה:

רש"י **לפי קרת** . תקרה הנתונה על השער ויושבים עליה : **תרונה** . תזעקנה ומה היא אומרת :

(ד) אֲלֵיכֶם אִישִׁים אֶקְרָא וְקוֹלִי אֶל בְּנֵי אָדָם: לְכוֹן גַּבְרֵי קָרִינָא וְקָלִי עַל בְּנֵי נָשָׁא:

רש"י **אליכם** . אישים אקרא :

(ה) הָבִינוּ פְתָאִים עָרְמָה וּכְסִילִים הָבִינוּ לֵב: אִתְבִּינוּ שַׁבְרֵי עֲרִימוּתָא וְשַׁטְיֵי נְסִתַּכְלוּן בְּלִבְּהוֹן: (ו) שִׁמְעוּ כִּי נְגִידִים אֲדַבֵּר וּמִפְתַּח שְׂפָתַי מֵישָׁרִים: שְׁמַעוּ מְטוּל דִּשְׁרִירוּתָא מְמַלְלָא אֲנָא וּמְמַלֵּל פּוּמִי תְּרִיצוּתָא:

רש"י **שמעו כי נגידים אדבר** . דברי נגידות וחשיבות :

משנה זבחים פרק ח

א. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת, אוֹ בְּשׁוֹר הַנִּסְקָל, אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא, יָמוּתוּ כֻּלָּם. נִתְעָרְבוּ בְּשׁוֹר שֶׁנֶּעֱבְדָה בּוֹ עֲבֵרָה, אוֹ שֶׁהֵמִית אֶת הָאָדָם עַל פִּי עֵד אֶחָד, אוֹ עַל פִּי הַבְּעָלִים, בָּרוֹבֵעַ, וּבַנִּרְבָּע, וּבַמֻּקְצֶה, וּבַנֶּעֱבָד, וּבָאֶתְנָן, וּבַמְחִיר, וּבַכִּלְאַיִם, וּבַטְּרֵפָה, וּבַיּוֹצֵא דֹּפֶן, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, (וְיִמָּכְרוּ) וְיָבִיא בְּדְמֵי הַיָּפָה שֶׁבָּהֶן מֵאוֹתוֹ הַמִּין. נִתְעָרֵב בְּחֻלִּין תְּמִימִים, יִמָּכְרוּ הַחֻלִּין לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין:

ברטנורה (א) כל הזבחים שנתערבו בחטאות המתות. הכי קאמר, כל הזבחים שנתערבו בהם חטאות המתות, או שור הנסקל: **אפילו אחד ברבוא ימותו כולן**. דכיון דנתערבו באיסורי הנאה, אין תקנה לפדותם דנימא ירעו עד שיסתאבו. ולא בטלי ברובא, דבעלי חיים חשיבי ולא בטלי. וחטאות המתות הן חמש ואלו הן, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת, ושעברה שנתה. אלו חמש חטאות מניחין אותן במקום סגור עד שימותו מאיליהן, והן נקראין חטאות המתות: **בשור שנעבדה בו עבירה**. שהוא נפסל בה להקרבה. כגון שהמית את האדם על פי עד אחד שאינו אסור להדיוט לפי שאינו נסקל אלא על פי שני עדים: **או על פי הבעלים**. שבאו בעלים לבית דין והודו שהמית, דאפטר ליה מסקילה דמודה בקנס פטור. אבל לגבוה נאסר. דקיימא לן, ומן הצאן, להוציא את הנוגח: **ורובע ונרבע**. על פי עד אחד, או על פי בעלים, או קודם שנגמר דינו, או שהיה אותו שהמית והרובע והנרבע [של] נכרי. שנאסר לגבוה ולא להדיוט: **מוקצה**. שהפרישוהו לקרבן עבודה זרה, ונעבד נמי, שניהן מותרים להדיוט: **באתנן ומחיר**. כל הני חולין נינהו, וזבח אחד מעורב בהן, כולן ירעו. שאי אפשר לשחוט אחד מהם בלא מום, שמא זהו הזבח, והשוחט קדשים בחוץ חייב כרת. ולמכרן לצרכי עולות אי אפשר שהרי פסולים: ויביא בדמי היפה שבהן מאותו המין. אם חטאת חטאת, ואם עולה עולה, ויקח מעות כשיעור דמי היפה שבכולן, ויאמר, כל מקום שהוא הזבח יהא מחולל על המעות הללו: **נתערב**. זבח אחד בחולין כשרים הרבה: **ימכרו החולין**. כולן: **לצרכי אותו המין**. שהיה הזבח שנתערב בהן. ונמצאו כולן קדשים ממין אחד, אלא שאין ידוע מי בעליו של כל אחד ואחד, שהרי הזבח הראשון שם בעליו עליו ואין ידוע איזהו. ותקנתו שיקריב כל אחד לשם מי שהוא ויאמר כשיקריב כל אחד, הרי הוא לשם בעלים שלו:

ב. קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּמִינוֹ, (וְזֶה) יִקָּרֵב לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא (וְזֶה יִקָּרֵב לְשֵׁם מִי שֶׁהוּא). קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיִמָּכְרוּ וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפָה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה,

וּבְדָמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ. נִתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר, יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ, וְיֹאכְלוּ כִּבְכוֹר וּכְמַעֲשֵׂר. הַכֹּל יְכוֹלִין לְהִתְעָרֵב, חוּץ מִן הַחַטָּאת וּמִן הָאָשָׁם:

ברטנורה (ב) **מין במינו**. חטאת בחטאת, עולה בעולה, שלמים בשלמים, אלא שהן של בעלים הרבה: **יקריב כל אחד לשם מי שהוא**. ולא יזכיר שם אדם. והני מילי, בקרבנות של נשים דלא בעו סמיכה, דכתיב בני ישראל וסמך, בני ישראל סומכים ואין בנות ישראל סומכות. אבל בקרבן אנשים דבעו סמיכה, לא: **מין בשאינו מינו ירעו**. שאי אפשר בהקרבה, שחלוקין במתן דמים או בהקטרתן או באכילתן: **ויפסיד המותר מביתו**. שאם מכר אחד מהן בשני והאחר באחד, צריך להביא מכל מין בשנים כיון שאין ידוע מאיזה מין הוא אותו שנמכר בשנים, ונמצא מפסיד אחד מביתו: **נתערבו בבכור ובמעשר בהמה**. שאין להם פדיון שתחול קדושתו על דמיהן ויצאו הן לחולין, אלא נאכלין במומן, הבכור נאכל לכהנים והמעשר לבעלים: **כולן ירעו עד שיסתאבו**. שיפול בהן מום. ויאמר, כל מקום שהוא הזבח יתחלל על המעות הללו. ומותרים לאכלן, ובלבד שיאכלו בתורת בכור ומעשר, שלא ימכרם באטליז ולא ישקלם בליטרא. ומדמי הזבח יקריב מינו של זבח: **הכל יכולים להתערב**. כלומר, אם נתערבו יש ספק בתערובתן: **חוץ מן החטאת עם האשם**. שהחטאת אינה לעולם איל, ואשם אינו אלא איל. ואי אשם מצורע ואשם נזיר הוא שהן באים כבשים, מכל מקום הן זכרים, והחטאת אינה באה אלא נקבה. אבל חטאת ועולה מתערבים, כגון שעיר נשיא בשעיר עולת נדבה. וכל שכן חטאת ושלמים. שהכל קרב שלמים בין זכרים בין נקבות. וכן איל של עולת נדבה באשם:

ג. אָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים, (יִרְעוּ עַד שֶׁיִּסְתָּאֲבוּ). רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵיהֶם יִשָּׁחֲטוּ בַצָּפוֹן, וְיֵאָכְלוּ כְּחֻמּוּר שֶׁבָּהֶן. אָמְרוּ לוֹ, אֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפְּסוּל. נִתְעָרְבוּ חֲתִיכוֹת בַּחֲתִיכוֹת, קָדְשֵׁי קָדָשִׁים בְּקָדְשֵׁי קַלִּים, הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד בְּנֶאֱכָלִים לִשְׁנֵי יָמִים, יֵאָכְלוּ כְּחֻמּוּר שֶׁבָּהֶן:

ברטנורה (ג) **אשם שנתערב בשלמים**. שמתן דמו של אשם ושלמים שוה: **שניהם ישחטו בצפון**. דשלמים שחיטתן בכל מקום ויכולים נמי לשחטן בצפון במקום ששוחטים האשם: **כחמור שבהן**. לפנים מן הקלעים לזכרי כהונה ליום ולילה. ולא כשלמים הקלים שנאכלים בכל העיר לכל אדם לשני ימים ולילה אחד. ובעל השלמים יצא ידי נדרו, דהא שלמים לשמן הן קרבין, שמקריב כל אחד לשם מי שהוא: **אין מביאין קדשים לבית הפסול**. שממעט את אכילת שלמים בין באוכליהן בין בזמן אכילתן ומביאן לידי נותר. אלא ירעו ויסתאבו וימכרו כדאמרינן גבי קדשים בקדשים מין בשאינו מינו, ויביא בדמי היפה שבהן כו'. ואין הלכה כר' שמעון: **חתיכות בחתיכות**. אם נתערבו חתיכת קדשי

קדשים בחתיכה של קדשים קלים, או חתיכה של קדשים קלים הנאכלים ליום אחד כגון שלמי תודה עם חתיכה של קדשים קלים הנאכלים לשני ימים ולילה אחד דהיינו שאר שלמים, בהא מודו רבנן לר' שמעון דיאכלו כחמור שבהן, דמאי אית ליה למעבד:

ד. אֲבָרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֲבָרֵי עוֹלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִתֵּן לְמַעְלָן, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת בְּשַׂר הַחַטָּאת מִלְמַעְלָן כְּאִלּוּ הוּא עֵצִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, תְּעֻבַּר צוּרָתָן וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה:

ברטנורה (ד) **אברי חטאת**. שבשרה נאכל לכהנים: **שנתערבו באברי עולה**. שכולה כליל: **יתן למעלן**. יתן אברי התערובת כולן על העצים. וטעמא דר' אליעזר, דאמר קרא (ויקרא ב) כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה', והכי משמעותא דקרא, כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו, ולא תקטירו כל שממנו אשה לה', דהיינו השיריים של קרבן. קרבן ראשית תקריבו מן השאור והדבש לה', שתי לחם מן השאור, ודבש מן הביכורים מפרי העץ שהם תאנים ותמרים. ואל המזבח דרשינן ליה בין אשאור ודבש בין אשיריים, לריח ניחוח אי אתה מעלה אבל אתה מעלה לשם עצים, והיינו דקאמר ורואה אני את בשר חטאת כאילו הן עצים: **וחכמים אומרים תעובר צורתן**. כלומר יניח אותן עד שיפסלו ויצאו לבית השריפה כשאר פסולי המוקדשים, ואינו מעלן למזבח, דהא עבר משום כל שממנו לאשים הרי הוא בבל תקטירו, וחטאת דאימוריו קרבים לאשים הרי הבשר בבל תקטירו. והלכה כחכמים:

ה. אֲבָרִין בְּאֲבָרֵי בַעֲלֵי מוּמִין, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם קָרַב רֹאשׁ אֶחָד מֵהֶן, יִקָּרְבוּ כָּל הָרֹאשִׁין. כְּרָעוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יִקָּרְבוּ כָּל הַכְּרָעִים. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִלּוּ קָרְבוּ כֻּלָּם חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה:

ברטנורה (ה) **אברים באברי בעלי מומים**. אברים כשרים שנתערב בהן אבר אחד של בעלי מומין, ובא כהן שאינו יודע בתערובתן והקריב אחד מן הראשין, יקרבו כל הראשין לכתחילה, דתלינן איסורא בההוא דקרב, והנך כולהו כשרים נינהו. ובגמרא מפרש דלא שרי ר' אליעזר אלא להקריבן שנים שנים דודאי חד מהנך זוג דהיתרא הוא ונתנה הקרבה זו ליקרב משום ההוא דהיתר. ואי משום ההוא דספק איסור, איכא למתלייה באותו שקרב תחלה קודם שנמלך. אבל אחד אחד שמא לא נתנה הקרבה זו ליקרב אפילו אפילו לר' אליעזר דילמא האי דאיסורא הוא: **חוץ מאחד**. חוץ מזוג אחד. הכי מפרש לה בגמרא. דבחד גרידא מודה ר' אליעזר דלא נתנה הקרבה זו ליקרב, כדאמרן:

ו. דָּם שֶׁנִּתְעָרֵב בְּמַיִם, אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם, כָּשֵׁר. נִתְעָרֵב בְּיַיִן, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם נִתְעָרֵב בְּדָם בְּהֵמָה אוֹ בְּדַם חַיָּה, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ הוּא מַיִם. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֵין דָּם מְבַטֵּל דָּם:

ברטנורה (ו) **אם יש בו מראה דם כשר**. והני מילי כשנפלו המים לתוך דם של קדשים. אבל אם נפל דם של קדשים לתוך מים, אמרינן קמא קמא בטיל, ואפילו יש בו מראה דם פסול: **נתערב ביין**. שהוא אדום: **רואין אותו כאילו הוא מים**. ואם היה דם זה ניכר באותן המים, כשר: **בדם בהמה**. של חולין. רואין אותו דם של חולין כאילו הוא מים ואם היה מראה אדמימות של דם הכשר ניכר בהם, כשר, ואע"פ שהדם הפסול מרובה עליו הרבה: **אין דם מבטל דם**. דמין במינו לר' יהודה לא בטיל ואפילו טפה לתוך כלי גדול. אע"פ שאילו היה הדם מים אין הדם הכשר ניכר בהם, אפילו הכי כשר לזריקה. ואין הלכה כר' יהודה:

ז. נִתְעָרֵב בְּדַם פְּסוּלִין, יִשָּׁפֵךְ לָאֲמָּה. בְּדַם תַּמְצִית, יִשָּׁפֵךְ לָאֲמָּה. רַבִּי אֶלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר. אִם לֹא נִמְלַךְ וְנָתַן, כָּשֵׁר:

ברטנורה (ז) **נתערב בדם הפסולים**. כגון בדם שנשחט לחוץ לזמנו: **ישפך לאמה**. לאמת המים העוברת בעזרה ויורדת לנחל קדרון. ולא אמרינן רואים אותו כאילו הוא מים ואם דם הכשר ניכר בהם יזרק, דגזרינן דילמא אתי לאכשורי דם פסולים בעינייהו. וכן דם התמצית. דמדאורייתא דם התמצית לא חזי לכפרה כדכתיב (שם יז) כי נפש כל בשר בדם הוא ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר, דם שהנפש יוצאה בו מכפר, ושאין הנפש יוצאה בו אינו מכפר. וגזרינן על דם הנפש שנתערב בדם התמצית, דלמא אתי לאכשורי בזריקה דם התמצית בעיניה: **רבי אליעזר מכשיר**. לכתחילה בדם התמצית שנתערב עם דם הנפש. דסבר אין דם התמצית של בהמה מצוי להיות רבה על דם הנפש, הלכך אמאי נגזור, הוי ליה כנתערב דם החולין בדם הקדשים דלא גזרינן ביה מידי. וכשנתערב בדם פסולים דמלתא דשכיח, לא פליג ר' אליעזר. ותנא קמא סבר פעמים שדם התמצית רבה על דם הנפש, הלכך גזר היכא דלא רבה אטו היכא דרבה. ומיהו היכא דלא נמלך הכהן בבית דין אם יתן מתערובת זו אם לא ונתן מאליו, מודה תנא קמא דכשר, דגזירה בעלמא היא ובדיעבד כשר. וכי אתי לאמלוכי אמרינן ליה לשפכו לאמה, משום גזרה. והלכה כחכמים:

ח. דַּם תְּמִימִים בְּדַם בַּעֲלֵי מוּמִים, יִשָּׁפֵךְ לָאֲמָּה, כּוֹס בְּכוֹסוֹת, רַבִּי אֶלִיעֶזֶר אוֹמֵר, [אִם] קָרַב כּוֹס אֶחָד, יִקָּרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֲפִלּוּ קָרְבוּ כֻּלָּם חוּץ מֵאֶחָד מֵהֶן, יִשָּׁפֵךְ לָאֲמָּה:

ברטנורה (ח) דם תמימים שנתערב בדם בעלי מומין ישפך לאמה. ובהא לא פליג ר' אליעזר, דעובר בזריקתו משום לא תקריבו: **נתערב כוס בכוסות**. כוס דם של בעל מום בכוסות של דם כשר, ואין ידוע איזה כוס של דם בעל מום: ר' אליעזר אומר אם קרב אחד

מהם כו'. כדרך שנחלקו באברים ואברי בעלי מומין, כך נחלקו בכוסות, וכדפרישנא לעיל. וצריכא לאפלוגי בתרווייהו, דאי אשמועינן באברים, בהא קאמר ר' אליעזר יקרבו משום דאתעבידא כפרתן בהכשר דהיינו זריקת דמן שהיא עיקר כפרה, אבל גבי כוס בכוסות דעיקר כפרה בקלקול, אימא לא. צריכא:

ט. הַנִּתָּנִין לְמַטָּה שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּתָּנִין לְמַעְלָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִתֵּן לְמַעְלָה, וְרוֹאֶה אֲנִי אֶת הַתַּחְתּוֹנִים לְמַעְלָה, כְּאִלּוּ הֵן מַיִם, וַיַּחֲזוֹר וְיִתֵּן לְמַטָּה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, יִשָּׁפְכוּ לָאַמָּה. וְאִם לֹא נִמְלַךְ וְנָתַן, כָּשֵׁר:

ברטנורה (ט) **הנתנין למטה**. מחוט הסקרא. כגון דם עולה ואשם ושלמים ובכור ופסח ומעשר, שנתערבו בדם חטאת שהוא ניתן למעלה: **ר' אליעזר אומר יתן למעלה**. מתנות חטאת. ואע"פ שדם התחתונים מעורב בו, הואין ואינו מתכוין לתת התחתונים למעלה. רואה אני אותם כאילו הן מים. ומפני שמצוה להקדים עליונים לתחתונים, שכל החטאות קודמות לעולות, הלכך נותן למעלה תחלה ואחר כך למטה, ונתינת מטה תעלה לו לשפיכת שיריים של חטאת ולהתחלת מתנות עולה: **ישפכו לאמה**. דלית להו רואים: **ואם לא נמלך ונתן כשר**. דהא ניתן ממנו למעלה. דם בכור שנתערב בכוס דם מעשר:

י. הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּנִּתָּנִין בְּמַתָּנָה אַחַת, יִנָּתְנוּ מַתָּנָה אֶחָת. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתַּן אַרְבַּע, יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע. מַתַּן אַרְבַּע בְּמַתָּנָה אַחַת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתַּן אַרְבַּע. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יִנָּתְנוּ בְּמַתָּנָה אֶחָת. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וַהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תִּגְרַע. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וַהֲרֵי הוּא עוֹבֵר עַל בַּל תּוֹסִיף. אָמַר לוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, לֹא נֶאֱמַר בַּל תּוֹסִיף אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְעַצְמוֹ. אָמַר לוֹ רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לֹא נֶאֱמַר בַּל תִּגְרַע אֶלָּא כְּשֶׁהוּא בְעַצְמוֹ. וְעוֹד אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, כְּשֶׁנָּתַתָּ, עָבַרְתָּ עַל בַּל תּוֹסִיף וְעָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְיָדֶךָ. וּכְשֶׁלֹּא נָתַתָּ, עָבַרְתָּ עַל בַּל תִּגְרַע וְלֹא עָשִׂיתָ מַעֲשֶׂה בְיָדֶךָ:

ברטנורה (י) **ינתנו מתנה אחת**. מכל כוס וכוס יתן מתנה אחת מכוס זה ומתנה אחת מכוס זה: **מתן ארבע במתן ארבע**. כגון דם עולה בדם שלמים או בדם אשם, ששניהם טעונים שתי מתנות שהן ארבע ושניהן תחתונים: ר' אליעזר אומר ינתנו במתן ארבע. ורואה אני את מתנות היתירות הנתונות מדם הבכור כאילו הם מים ואין זה בל תוסיף: **במתנה אחת**. שלא יעבור על בל תוסיף. וידי עולה יצא, דכל הנתנים על מזבח החיצון שנתנן במתנה אחת כיפר: **ולא עשית מעשה בידך**. ואינו דומה, עושה מעשה ליושב ואינו עושה ואיסור בא מאליו. והלכה כר' יהושע:

יא. הַנִּתָּנִין בִּפְנִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ עִם הַנִּתָּנִין בַּחוּץ, יִשָּׁפְכוּ לָאַמָּה. נָתַן בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים, כָּשֵׁר. בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ, רַבִּי עֲקִיבָא פּוֹסֵל, וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִים. שָׁהָיָה רַבִּי עֲקִיבָא

אוֹמֵר, כָּל הַדְּמִים שֶׁנִּכְנְסוּ לְכַפֵּר בַּהֵיכָל, פָּסוּל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, חַטָּאת בְּלָבָד. רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר אוֹמֵר, אַף הָאָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז) כַּחַטָּאת כָּאָשָׁם:

ברטנורה (יא) הנתנין בפנים כו' ישפכו לאמה. דלא אמרינן רואים, ואסור לשנות את אלו מפני הכשרן של אלו. ור' אליעזר דסבר אמרינן רואין, לא פליג הכא, דהיכי לעביד, ניתיב לחוץ והדר לפנים, כשם שמצוה להקדים עליונים לתחתונים, כך מצוה להקדים פנימי לחיצון דפנימי חשוב. ניתיב בפנים והדר ניתיב בחוץ, כיון דאיכא חטאת ואשם שאם נתערב דמם בדמים הפנימים לא מצי למימר יתן בפנים ואחר כך יתן בחוץ משום דמפסלי חיצונים, לא פסיקא ליה. ואם תאמר לפסלינהו לחיצונים כדי להכשיר פנימים. למפסלינהו בידים לא קאמר רבי אליעזר, ומוטב להמתין עד שקיעת החמה ויפסלו מאליהן וישפכו לאמה: **נתן בחוץ**. כהן שלא נמלך ונתן מתערובת זו בחוץ, כשר: **ר' עקיבא פוסל**. החיצון. שכל דמי החיצונים שנכנסו לפנים נפסלו: **וחכמים מכשירים**. בכל הקרבנות, חוץ מחטאת החיצונה דמיפסלא משום וכל חטאת אשר יובא וגו'. והלכה כחכמים:

יב. חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת, יָצָא אֶחָד מֵהֶן לַחוּץ, הַפְּנִימִי כָּשֵׁר. נִכְנַס אֶחָד מֵהֶן לִפְנִים, רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי מַכְשִׁיר בַּחִיצוֹן, וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי, מָה אִם בְּמָקוֹם שֶׁהַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בַּחוּץ, לֹא עָשָׂה אֶת הַמְּשׁוֹאָר כַּיּוֹצֵא. מָקוֹם שֶׁאֵין הַמַּחֲשָׁבָה פּוֹסֶלֶת בִּפְנִים, אֵינוֹ דִין שֶׁלֹּא נַעֲשֶׂה אֶת הַמְּשׁוֹאָר כַּנִּכְנָס. נִכְנַס לְכַפֵּר, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כִפֵּר, פָּסוּל, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְיֶעֶזֶר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, עַד שֶׁיְּכַפֵּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הִכְנִיס שׁוֹגֵג, כָּשֵׁר. כָּל הַדְּמִים הַפְּסוּלִין שֶׁנִּתְּנוּ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא הִרְצָה הַצִּיץ אֶלָּא עַל הַטָּמֵא, שֶׁהַצִּיץ מְרַצֶּה עַל הַטָּמֵא, וְאֵינוֹ מְרַצֶּה עַל הַיּוֹצֵא:

ברטנורה (יב) **יצא אחד מהן לחוץ**. חוץ לעזרה: **הפנימי כשר**. ונותן ממנו מתנותיו והקרבן כשר: **וחכמים פוסלים**. דכתיב (ויקרא ו) אשר יובא מדמה, ואפילו מקצת דמה, פסול, מדלא כתיב את דמה: ומה אם במקום שהמחשבה פוסלת בחוץ. כלומר, ומה חוץ, שהוא מקום שהמחשבה פוסלת בו שאם חישב בשחיטה על מנת לזרוק דמה לחוץ, פסולה: **לא עשה**. אצל מוציא מקצת דמה לחוץ את המשוייר בפנים כיוצא, כדאמריתו הפנימי כשר: **מקום שאין המחשבה פוסלת בפנים**. כלומר היכל שהוא מקום שאין מחשבה פוסלת בו שאם שחט על מנת ליתן את הנתנים בחוץ בפנים כשר, אינו דין וכו'. ואין הלכה כר' יוסי הגלילי. ודוקא בדם הוא דאמרינן דאם יצא חוץ לעזרה או נכנס בפנים להזות ממנו בהיכל נפסל. אבל בשר קדשים נהי דאם יצא לחוץ נפסל ואסור באכילה, דכתיב (שמות כב) ובשר בשדה טריפה, בשר שיצא חוץ למחיצתו דהיינו קדשי קדשים חוץ לעזרה

וקדשים קלים מחוץ לעיר, נעשה כאילו הוא בשר בשדה והרי הוא טריפה ולא תאכלו. מכל מקום אם נכנס לפנים אל תוך ההיכל לא נפסל בשביל כן ומותר באכילה. דאמר קרא אשר יובא מדמה לא תאכל, מדמה ולא מבשרה: **עד שיכפר**. בהיכל: **ר' יהודה אומר כו'**. והלכה כר' יהודה: **ואין הציץ מרצה על היוצא**. ואע"ג דפסולים שעלו לא ירדו, ארצויי מיהא לא ארצו, דכתיב (שם כח) ונשא אהרן את עון הקדשים, ובפרשת אמור כתיב כל איש אשר יקרב מכל זרעכם אל הקדשים וגו' וטומאתו עליו, מה קדשים האמורים להלן בטומאה הכתוב מדבר, אף עון קדשים האמורים בציץ בטומאה הכתוב מדבר:

גמרא זבחים דף פ"ח ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן כְּלֵי קֹדֶשׁ שֶׁנִּיקְּבוּ אֵין מַתִּיכִין אוֹתָם וְאֵין מַתִּיכִין לְתוֹכָן אֲבָר נִפְגָּמוּ אֵין מְתַקְּנִין אוֹתָן. סַכִּין שֶׁנִּפְגַּם אֵין מַשְׁחִיזִין אֶת פְּגִימָתָהּ נִשְׁמְטָה אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָהּ. אַבָּא שָׁאוּל אוֹמֵר סַכִּין מְטָרֶפֶת הָיְתָה בַּמִּקְדָּשׁ וְנִמְנוּ עָלֶיהָ כֹּהֲנִים וּגְנָזוּהָ. תָּנוּ רַבָּנָן בִּגְדֵי כְהוּנָּה אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן מַעֲשֶׂה מַחַט אֶלָּא מַעֲשֶׂה אוֹרֵג שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ל"ט) מַעֲשֵׂה אוֹרֵג. נִתְגָּעֲלוּ אֵין מְכַבְּסִין לֹא בְּנָתָר וְלֹא בְּאָהָל. הָא בְּמַיִם מְכַבְּסִין. אָמַר אַבַּיֵי הָכִי קָאָמַר הוּגְעוּ לְמַיִם מְכַבְּסִין אוֹתָן בְּנָתָר וְאָהָל. הוּגְעוּ לְנָתָר וְאָהָל אַף בְּמַיִם אֵין מְכַבְּסִין. וְיֵשׁ אוֹמְרִים אֵין מְכַבְּסִין אוֹתָן כָּל עִיקָּר שֶׁאֵין עֲנִיּוּת בְּמָקוֹם עֲשִׁירוּת: תָּנוּ רַבָּנָן מְעִיל כֻּלּוֹ שֶׁל תְּכֵלֶת הָיָה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וַיַּעַשׂ אֶת מְעִיל הָאֵפוֹד כְּלִיל תְּכֵלֶת. שׁוּלָיו כֵּיצַד מֵבִיא תְּכֵלֶת וַאַרְגָּמָן וְתוֹלַעַת שָׁנִי שְׁזוּרִין וְעוֹשֶׂה אוֹתָן כְּמִין רִמּוֹנִים שֶׁלֹּא פָּתְחוּ פִּיהֶן וּכְמִין קוֹנָאוֹת שֶׁל קָנְסוֹת שֶׁבְּרָאשֵׁי תִּינוֹקוֹת וּמֵבִיא שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם זֹגִין שֶׁבָּהֶן שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם עִנְבָּלִין וְתוֹלֶה בָּהֶן שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה בְּצַד זֶה וּשְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה בְּצַד זֶה. רִבִּי דוֹסָא אוֹמֵר מִשּׁוּם רִבִּי יְהוּדָה שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה הָיוּ שְׁמוֹנָה עָשָׂר מִצַּד זֶה וּשְׁמוֹנָה עָשָׂר מִצַּד זֶה. אָמַר רִבִּי עָנָנִי בַּר שָׁשׁוֹן כְּמַחֲלוֹקֶת כָּאן כְּךָ מַחֲלוֹקֶת בְּמַרְאוֹת נְגָעִים דְּתָנַן מַרְאוֹת נְגָעִים רִבִּי דוֹסָא בֶּן הָרְכִינַס אוֹמֵר שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה עֲקַבְיָא בֶּן מַהֲלַלְאֵל אוֹמֵר שִׁבְעִים וּשְׁנַיִם:

רש"י **אין מתיכין אותן**. כמו שעושין למדות מנוקבות שמתיכין אותן סביבות הנקב ונסתם הנקב: **ואין מתיכין לתוכן אבר**. לסתום הנקב וכולהו משום דמחזי כעניו' ולאו אורח ארעא: **נפגמו**. פגימה גדולה שתיקון השחזתה ניכר: **סכין מטרפת**. שהיתה רכה ליפגם פגימות דקות תמיד ומטרפת את הקדשים: **אין עושין אותן מעשה מחט**. לאורגן כמין יריעה ולעשותן אחרי כן לבוש תפור במחט אלא כמין מלבוש אורגין אותן בכליהם: **אהל**. מין כיבוס היא שמעביר את הגיעול וכן נתר: **הא במים מכבסין**. בתמיה כיון דטעמא משום דמחזי כעניו' הוא מה לי נתר מה לי מים הרי נתגעלו וכבסן כל שכן דכי לא מחוור להו שפיר גריעי טפי: **הוגעו למים**. כלומר אם היה גיעולן מעט ולא הוזקקו אלא

לכבוס מים מכבסין אותן אף בנתר ואהל: **הוגעו לנתר ואהל**. שנתגעלו גיעול רב שהגיעו ליזקק לכבוס נתר ואהל תו לא מתקן להו כלל: **אף במים**. לאו רבותא הוא אלא למימרא דנתר ואהל דנקט לאו לענין כיבוס נקט דהיכא דאסור אסור לגמרי והיכא דשרי שרי לגמרי אלא לענין גיעול נקוט ליה וה"ק נתגעלו אין מכבסין אותן כלל אם הוזקקו לנתר ואהל. נראה בעיני דה"ג: **שוליו כיצד היה מביא וכו'**. דברמונים נאמרו שלשה צבעים: **שלא פתחו פיהם**. דרך רימונים כששוהין באילן אחר גמר בישול מתפתחין מאיליהן כדרך שעושים קליפי אגוזים החיצונית: **וכמין קונאות**. בוטונ"ש עשוין כמין תיק של נחושת שעושין בסוף בית יד הרומח שקורין ארישטלייי"ל ל' ומשקל קינו דישבי בנוב והתינוקות תולין אותן בראשי כובעי נצרי' שעושין אותו למלחמתן שקורין הילמ"ש: **קנסות שבראשי תינוקות**. לשון וקנסא דנחשא על רישיה: **זגין**. איכצליט"ש: **ענבלין**. מה שתלוי בתוכן לקשקש ותול' בו אצל הרמון: **פעמון**. כדכתיב פעמון ורמון ובתוך הרמונים דקרא לאו בתוך החלל קאמר אלא ביניהם דפעמון אחד בין שני רמונים: **מצד זה**. מלפניו ומלאחריו: **מראות נגעים**. לטמא מפתוכין של לבן ושל אדמדם ולבנים ושל נתקי ראש וזקן ושל נגעי בתים:

זוהר וישלח דף קע"ח ע"ב

פָּתַח רַבִּי יוֹסֵי וְאָמַר (שם ל"ב) אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר תִּצָּרֵנִי רָנֵי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה אַתָּה סֵתֶר לִי דָּא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּאִיהוּ סִתְרָא וּמָגֵן לִבְנֵי נְשָׁא דְּאָזִיל בְּאָרְחֵי דְּאוֹרַיְתָא וְאִיהוּ אִסְתַּתַּר בְּצִלָּא דְּגַדְפּוֹי דְּלָא יָכְלִין לַאֲבָאשָׁא לֵיהּ, מִצַּר תִּצָּרֵנִי, מֵעֵילָא וּמִתַּתָּא, לְעֵילָא אִית לֵיהּ לְבַר נַשׁ מָארֵי דְּבָבוּ, לְתַתָּא אוֹף הָכִי נַמֵּי וּמַאן אִיהוּ דָּא יֵצֶר הָרַע דְּאִיהוּ צָר לְעֵילָא וְצָר לְתַתָּא, וְאִלְמָלֵא יֵצֶר הָרַע לָא אִשְׁתַּכַּח מָארֵי דְּבָבוּ לִבְנֵי נְשָׁא בְּעָלְמָא בְּגִין כָּךְ מִצַּר תִּצָּרֵנִי, רָנֵי פַלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה, יְסוֹבְבֵנִי סֶלָה מִבְּעֵי לֵיהּ מַאי תְּסוֹבְבֵנִי אֲלִין אִנּוּן שִׁירִין דְּאִית בְּהוּ דַּרְגִּין לְהַצָּלָה, תְּסוֹבְבֵנִי בְּהוּ לְשֵׁזְבָא לִי בְּאָרְחָא וְהַאי קְרָא אִיהוּ כְּסִדְרָא וְאִיהוּ לְמַפְרַע מֵהַאי גִּיסָא וּמֵהַאי גִּיסָא, תָּא חֲזֵי בְּאִלֵּין שִׁירִין וְתוּשְׁבְּחָן דְּקָאָמַר דָּוִד אִית בְּהוֹן רָזִין וּמִלִּין עִלָּאִין בְּרָזֵי דְּחָכְמָתָא בְּגִין דְּכֻלְּהוּ בְּרוּחַ קוּדְשָׁא אִתְאֲמָרוּ דַּהֲוָה שָׁרָא רוּחַ קוּדְשָׁא עֲלֵיהּ דְּדָוִד וַהֲוָה אָמַר שִׁירָתָא וּבְגִין כָּךְ כֻּלְּהוּ בְּרָזֵי דְּחָכְמָתָא אִתְאֲמָרוּ, פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר (תהלים קי"ח) דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפּוֹל וַיְיָ עֲזָרָנִי, דָּחֹה דְּחִיתָנִי, דָּחֹה דָּחוּנִי מִבְּעֵי לֵיהּ מַאי דָּחֹה דְּחִיתָנִי אֶלָּא דָּא סִטְרָא אָחֳרָא דְּדַחְיָא לֵיהּ לְבַר נַשׁ תְּדִיר וּבָעֵי לְדַחְיָא לֵיהּ וּלְאַסְטָאָה לֵיהּ מֵעִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְדָא הוּא יֵצֶר הָרַע דְּאִשְׁתַּכַּח לְגַבֵּיהּ דְּבַר נַשׁ תְּדִיר וּלְקַבְלֵיהּ אַהֲדָר דָּוִד וְאָמַר דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפּוֹל בְּגִין דְּאִיהוּ הַוָּה אִשְׁתַּדַּל לְגַבֵּיהּ בְּכָל אִנּוּן עַקְתִין דְּאַסְטָאָה לֵיהּ מֵעִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וַעֲלֵיהּ אָמַר דָּוִד דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפּוֹל בַּגַּיְהִנָּם, וַיְיָ עֲזָרָנִי דְּלָא

אִתְמַסְרְנָא בְּיָדָךְ, וְעַל דָּא אִית לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְאִזְדַּהֲרָא מִנֵּיהּ בְּגִין דְּלָא יִשְׁלוֹט עֲלֵיהּ, וְקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּדֵין נָטִיר לֵיהּ בְּכָל אָרְחוֹי דִּכְתִיב (משלי ג') אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף, (שם ד') בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ וְאִם תָּרוּץ לֹא תִכָּשֵׁל, וּכְתִיב (שם) וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נָכוֹן הַיּוֹם, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה זַכָּאִין אִנּוּן יִשְׂרָאֵל דְּקָדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָטִיר לוֹן בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי דִּכְתִיב (ישעיה ס') וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ, בְּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן:

תרגום הזוהר פָּתַח רַבִּי יוֹסֵי וְאָמַר, (שם ל"ב) אַתָּה סֵתֶר לִי מִצַּר וְגוֹ' אַתָּה סֵתֶר לִי, זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא סֵתֶר וּמָגֵן לָאָדָם הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הַתּוֹרָה, וְהוּא מִסְתַּתֵּר בְּצֵל כְּנָפָיו, שֶׁלֹּא יוּכְלוּ לְהָרַע לוֹ, שׁוֹאֵל אִם כֵּן מִצַּר תִּצְּרֵנִי לָמָּה לִי, כִּי הוּא אוֹתוֹ הַדָּבָר כְּמוֹ אַתָּה סֵתֶר לִי. וּמֵשִׁיב, מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה. מִלְּמַעְלָה יֵשׁ לוֹ לָאָדָם שׁוֹנְאִים, וְעַל זֶה נֶאֱמַר אַתָּה סֵתֶר לִי, וּמִלְּמַטָּה גַּם כֵּן, וּמִי הוּא, זֶהוּ הַיֵּצֶר הָרַע, וְעַל זֶה נֶאֱמַר מִצַּר תִּצְּרֵנִי. וְהוּא צָר לְמַעְלָה וְצָר לְמַטָּה, רָנֵי פַּלֵּט תְּסוֹבְבֵנִי סֶלָה. שׁוֹאֵל, יְסוֹבְבֵנִי סֶלָה הָיָה צָרִיךְ לוֹמָר, דְּהַיְנוּ לָשׁוֹן נִסְתָּר, שֶׁהֲרֵי תְּסוֹבְבֵנִי, סוֹבֵב עַל רָנֵי פַּלֵּט. וְלָמָּה אוֹמֵר תְּסוֹבְבֵנִי שֶׁהוּא לָשׁוֹן נוֹכַח, וּמֵשִׁיב, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא, אֵלּוּ הַשִּׁירִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם מַדְרֵגוֹת לְהַצָּלָה תְּסוֹבְבֵנִי בָּהֶם לְהַצִּילֵנִי בַּדֶּרֶךְ. וּלְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר תְּסוֹבְבֵנִי. וּמִקְרָא זֶה אֶפְשָׁר לְקָרְאוֹ כְּסִדְרוֹ, וְאֶפְשָׁר לְקָרְאוֹ לְמַפְרֵעַ, דְּהַיְנוּ, סֶלָה תְּסוֹבְבֵנִי פַּלֵּט רָנֵי תִּצְּרֵנִי מִצַּר לִי סֵתֶר אַתָּה מִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה. בֹּא וּרְאֵה, בְּאֵלּוּ שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת שֶׁאָמַר דָּוִד, יֵשׁ בָּהֶם סוֹדוֹת, וּדְבָרִים עֶלְיוֹנִים בְּסוֹדוֹת הַחָכְמָה. מִשּׁוּם שֶׁכֻּלָּם נֶאֶמְרוּ בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ, שֶׁרוּחַ הַקֹּדֶשׁ הָיָה שׁוֹרֶה עַל דָּוִד וְאָמַר שִׁירָה. וְעַל כֵּן כֻּלָּם בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נֶאֶמְרוּ. פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר, דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל וַה' עֲזָרָנִי, וְשׁוֹאֵל, כָּתוּב, דָּחֹה דְּחִיתַנִי, דָּחֹה דָּחוּנִי הָיָה צָרִיךְ לִכְתּוֹב, מַהוּ דָּחֹה דְּחִיתַנִי. שֶׁהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לֹא דָּחָה אוֹתוֹ, אֶלָּא הַשּׂוֹנְאִים. וּמֵשִׁיב, אֶלָּא זֶה הַסִּטְרָא אַחֲרָא, הַדּוֹחֶה הָאָדָם תָּמִיד, וְרוֹצֶה לְדָחוֹתוֹ וּלְהַשְׁטוֹתוֹ מֵעִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְזֶהוּ הַיֵּצֶר הָרַע הַנִּמְצָא עִם הָאָדָם תָּמִיד, וְאֵלּוּ חָזַר דָּוִד וְאָמַר דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל, מִשּׁוּם שֶׁהוּא הָיָה מַסִּיתוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַצָּרוֹת שֶׁבָּאוּ עָלָיו, לְהַשְׁטוֹת אוֹתוֹ מֵעִם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעָלָיו אָמַר דָּוִד דָּחֹה דְּחִיתַנִי לִנְפֹּל, בַּגֵּיהִנֹּם, וַה' עֲזָרָנִי, שֶׁלֹּא נִמְסַרְתִּי בְּיָדָךְ. וְעַל כֵּן יֵשׁ לוֹ לָאָדָם לְהִזָּהֵר מִמֶּנּוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁלוֹט בּוֹ, וְאָז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵר אוֹתוֹ בְּכָל דְּרָכָיו. שֶׁכָּתוּב אָז תֵּלֵךְ לָבֶטַח דַּרְכֶּךָ וְרַגְלְךָ לֹא תִגּוֹף, בְּלֶכְתְּךָ לֹא יֵצַר צַעֲדֶךָ וְגוֹ'. וּכְתִיב וְאֹרַח צַדִּיקִים כְּאוֹר נֹגַהּ וְגוֹ'. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה אַשְׁרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵר אוֹתָם בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכָּתוּב וְעַמֵּךְ כֻּלָּם צַדִּיקִים לְעוֹלָם יִרְשׁוּ אֶרֶץ. בָּרוּךְ ה' לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ה

א. כָּל תַּלְמִיד שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וּמוֹרֶה הֲרֵי זֶה רָשָׁע שׁוֹטֶה וְגַס רוּחַ וְעָלָיו נֶאֱמַר (משלי ז') כִּי רַבִּים חֲלָלִים הִפִּילָה. וְכֵן חָכָם שֶׁהִגִּיעַ לְהוֹרָאָה וְאֵינוֹ מוֹרֶה הֲרֵי זֶה מוֹנֵעַ תּוֹרָה וְנוֹתֵן מְכְשׁוֹלוֹת לִפְנֵי הָעִוְרִים וְעָלָיו נֶאֱמַר (שם) וַעֲצוּמִים כָּל הֲרוּגֶיהָ. אֵלּוּ הַתַּלְמִידִים הַקְּטַנִּים שֶׁלֹּא הִרְבּוּ תּוֹרָה כָּרָאוּי וְהֵם מְבַקְּשִׁים לְהִתְגַּדֵּל בִּפְנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ וּבֵין אַנְשֵׁי עִירָם וְקוֹפְצִין וְיוֹשְׁבִין בְּרֹאשׁ לָדִין וּלְהוֹרוֹת בְּיִשְׂרָאֵל הֵם הַמַּרְבִּים הַמַּחֲלוֹקוֹת וְהֵם הַמַּחֲרִיבִים אֶת הָעוֹלָם וְהַמְכַבִּין נֵרוֹ שֶׁל תּוֹרָה וְהַמְחַבְּלִים כֶּרֶם ה' צְבָאוֹת עֲלֵיהֶם אָמַר שְׁלֹמֹה בְּחָכְמָתוֹ (שה"ש כ') אֶחֱזוּ לָנוּ שׁוּעָלִים שׁוּעָלִים קְטַנִּים מְחַבְּלִים כְּרָמִים: **ב.** וְאָסוּר לוֹ לְתַלְמִיד לִקְרוֹת לְרַבּוֹ בִּשְׁמוֹ וַאֲפִילּוּ שֶׁלֹּא בְּפָנָיו וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה הַשֵּׁם פְּלִאִי שֶׁכָּל הַשּׁוֹמֵעַ יֵדַע שֶׁהוּא פְּלוֹנִי וְלֹא יַזְכִּיר שְׁמוֹ בְּפָנָיו וַאֲפִילּוּ לִקְרוֹת לַאֲחֵרִים שֶׁשְּׁמָם כְּשֵׁם רַבּוֹ כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשֵׁם אָבִיו אֶלָּא יְשַׁנֶּה אֶת שְׁמָם אֲפִלּוּ לְאַחַר מוֹתָם. וְלֹא יִתֵּן שָׁלוֹם לְרַבּוֹ אוֹ יַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם כְּדֶרֶךְ שֶׁנּוֹתְנִים לְרֵעִים וּמַחֲזִירִים זֶה לָזֶה אֶלָּא שׁוֹחֶה לְפָנָיו וְאוֹמֵר לוֹ בְּיִרְאָה וְכָבוֹד שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וְאִם נָתַן לוֹ רַבּוֹ שָׁלוֹם יַחֲזִיר לוֹ שָׁלוֹם עָלֶיךָ רַבִּי וּמוֹרִי: **ג.** וְכֵן לֹא יַחְלוֹץ תְּפִלָּיו בִּפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא יֵסֵב אֶלָּא יוֹשֵׁב כְּיוֹשֵׁב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ. וְלֹא יִתְפַּלֵּל לֹא לִפְנֵי רַבּוֹ וְלֹא לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא בְּצַד רַבּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ בְּצִדּוֹ אֶלָּא יִתְרַחֵק לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא יְהֵא מָכָן כְּנֶגֶד רַבּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאָסוּר לוֹ לְהַלֵּךְ בְּצִדּוֹ אֶלָּא יִתְרַחֵק לְאַחַר רַבּוֹ וְלֹא יְהֵא מָכָן כְּנֶגֶד אֲחוֹרָיו וְאַחַר כַּךְ יִתְפַּלֵּל. וְלֹא יִכָּנֵס עִם רַבּוֹ בַּמֶּרְחָץ. וְלֹא יֵשֵׁב בִּמְקוֹם רַבּוֹ. וְלֹא יַכְרִיעַ דְּבָרָיו בִּפְנָיו. וְלֹא יִסְתּוֹר אֶת דְּבָרָיו. וְלֹא יֵשֵׁב לִפְנָיו עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ שֵׁב. וְלֹא יַעֲמוֹד מִלִּפְנָיו עַד שֶׁיֹּאמַר לוֹ עֲמוֹד אוֹ עַד שֶׁיִּטּוֹל רְשׁוּת לַעֲמוֹד. וּכְשֶׁיִּפָּטֵר מֵרַבּוֹ לֹא יַחֲזִיר לוֹ אֲחוֹרָיו אֶלָּא נִרְתָּע לַאֲחוֹרָיו וּפָנָיו כְּנֶגֶד פָּנָיו:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ו ע"ב

צָרִיךְ שֶׁיְּקַבֵּל הַכְנָעָה גְּדוֹלָה לִפְנֵי הַבּוֹרֵא וְלִפְנֵי עֲבָדָיו וְאוֹהֲבָיו וְשֶׁיַּעֲבוֹד לוֹ בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה. וְשֶׁיִּירָא מֵמֶּנּוּ בְּכָל זְמַן לְפִי שֶׁהוּא לְפָנָיו תָּמִיד וְאֵין דָּבָר נִסְתָּר מִמֶּנּוּ. וְיִשַּׁבֵּחַ אוֹתוֹ לֵילוֹ וְיוֹמוֹ וְיִזְכּוֹר טוֹבָתוֹ עִמּוֹ בְּסֵתֶר וּבַגָּלוּי וְיָרוּץ לַעֲבוֹדָתוֹ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב. וְיִתְחַנֶּן לוֹ תָּמִיד לְרָצוֹתוֹ וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנָיו וּלְבַקֵּשׁ מְחִילָה עַל עֲוֹנוֹתָיו וְיָשִׁיב אֶל לִבּוֹ מַה שֶּׁעָבַר עָלָיו מִן הָעֲוֹנוֹת שֶׁחָטָא לְפָנָיו. וְכֵן יָשִׁיב אֶל לִבּוֹ הַטּוֹבוֹת אֲשֶׁר עָשָׂה לוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו וְהוּא מוֹרֵד בּוֹ וְיוֹדֶה וְיַכִּיר קְטָנוּת מַעֲלוֹת וּפְחִיתוּתוֹ וְגוֹדֶל כְּבוֹד יוֹצְרוֹ וְעוֹצֶם גְּבוּרָתוֹ וְיַרְבֶּה לְהִשְׁתַּחֲווֹת לְפָנָיו בִּכְנִיעָה וְשִׁפְלוּת וְיוֹדֶה עַל כָּל הַבָּא עָלָיו. כְּמוֹ שֶׁהָיָה עוֹשֶׂה נָחוּם אִישׁ גַּם זוּ עַל כָּל הַקּוֹרוֹת הַמּוֹצְאוֹת אוֹתוֹ. וְאָמְרוּ הַקַּדְמוֹנִים כִּי אֶחָד רָאָה לְחָסִיד מֻכֶּה

בָּרְגְלוֹ וְאָמַר לוֹ אֲנִי חָס עַל הַמַּכָּה אֲשֶׁר בְּרַגְלְךָ וְאָמַר לוֹ אֲנִי מַחֲזִיק טוֹבָה לְיוֹצְרִי שֶׁלֹּא נְתָנָהּ בְּעֵינַי:

וישלח ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹהִ

(ל) וַיִּשְׁאַל יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הַגִּידָה נָּא שְׁמֶךָ וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה תִּשְׁאַל לִשְׁמִי וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ שָׁם: וּשְׁאֵל יַעֲקֹב וַאֲמַר חַוִּי כְעַן שְׁמָךְ וַאֲמַר לְמָה דְנַן אַתְּ שָׁאֵל לִשְׁמִי וּבְרִיךְ יְתֵהּ תַּמָּן:

רש"י למה זה תשאל. אין לנו שם קבוע, משתנין שמותינו, הכל לפי מצות עבודת השליחות שאנו משתלחים:

(לא) **שלישי** וַיִּקְרָא יַעֲקֹב שֵׁם הַמָּקוֹם פְּנִיאֵל כִּי רָאִיתִי אֱלֹהִים פָּנִים אֶל פָּנִים וַתִּנָּצֵל נַפְשִׁי: וּקְרָא יַעֲקֹב שְׁמָא דְאַתְרָא פְּנִיאֵל אֲרֵי חֲזֵיתִי מַלְאָכַיָּא דֵּיְיָ אַפִּין בְּאַפִּין וְאִשְׁתְּזִבַת נַפְשִׁי:

(לב) וַיִּזְרַח לוֹ הַשֶּׁמֶשׁ כַּאֲשֶׁר עָבַר אֶת פְּנוּאֵל וְהוּא צֹלֵעַ עַל יְרֵכוֹ: וּדְנַח לֵהּ שִׁמְשָׁא כְּמָא דִּי עֲבַר יָת פְּנוּאֵל וְהוּא מַטְלַע עַל יַרְכֵּהּ:

רש"י ויזרח לו השמש. לשון בני אדם הוא, כשהגענו למקום פלוני האיר לנו השחר, זהו פשוטו. ומדרש אגדה ויזרח לו לצרכו, לרפאות את צלעתו, כמה דתימא (מלאכי ג כ) שמש צדקה ומרפא בכנפיה, ואותן שעות שמיהרה לשקוע בשבילו כשיצא מבאר שבע, מהרה לזרוח בשבילו: והוא צלע. והוא היה צולע כשזרחה השמש:

(לג) עַל כֵּן לֹא יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת גִּיד הַנָּשֶׁה אֲשֶׁר עַל כַּף הַיָּרֵךְ עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּי נָגַע בְּכַף יֶרֶךְ יַעֲקֹב בְּגִיד הַנָּשֶׁה: עַל כֵּן לָא יֵיכְלוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת גִּידָא דְנַשְׁיָא דִּי עַל פְּתֵי יַרְכָּא עַד יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי קְרֵיב בְּפְתֵי יַרְכָּא דְיַעֲקֹב בְּגִידָא דְנַשְׁיָא:

רש"י גיד הנשה. ולמה נקרא שמו גיד הנשה, לפי שנשה ממקומו ועלה, והוא לשון קפיצה, וכן (ירמיה נא ל) נשתה גבורתם, וכן (לקמן מא נא) כי נשני אלהים את כל עמלי:

לג (א) וַיִּשָּׂא יַעֲקֹב עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה עֵשָׂו בָּא וְעִמּוֹ אַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיַּחַץ אֶת הַיְלָדִים עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל שְׁתֵּי הַשְּׁפָחוֹת: וּזְקַף יַעֲקֹב עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא עֵשָׂו אָתָא וְעִמֵּהּ אַרְבַּע מְאָה גֻּבְרִין וּפַלֵּיג יָת בְּנַיָּא עַל לֵאָה וְעַל רָחֵל וְעַל תַּרְתֵּין לְחֵינָתָא: (ב) וַיָּשֶׂם אֶת הַשְּׁפָחוֹת וְאֶת יַלְדֵיהֶן רִאשֹׁנָה וְאֶת לֵאָה וִילָדֶיהָ אַחֲרֹנִים וְאֶת רָחֵל וְאֶת יוֹסֵף אַחֲרֹנִים: וְשַׁוִּי יָת לְחֵינָתָא וְיָת בְּנֵיהֶן קַדְמָאִין וְיָת לֵאָה וּבְנָהָא בַּתְרָאִין וְיָת רָחֵל וְיָת יוֹסֵף בַּתְרָאִין:

רש"י ואת לאה וילדיה אחרנים. אחרון אחרון חביב:

(ג) וְהוּא עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיִּשְׁתַּחוּ אַרְצָה שֶׁבַע פְּעָמִים עַד גִּשְׁתּוֹ עַד אָחִיו: וְהוּא עָבַר קֳדָמֵיהוֹן וּסְגִיד עַל אַרְעָא שְׁבַע זִמְנִין עַד מִקְרְבֵהּ עַד (נ"י לְוָת) אֲחוּהִי:

רש"י עבר לפניהם. אמר אם יבא אותו רשע להלחם, ילחם בי תחלה:

(ד) וַיֶּרֶץ עֵשָׂו לִקְרָאתוֹ וַיְחַבְּקֵהוּ וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָו וַיִּשָּׁקֵהוּ וַיִּבְכּוּ: וּרְהַט עֵשָׂו לְקַדְּמוּתֵהּ וְגַפְּפֵהּ וּנְפַל עַל צַוָּארֵהּ וְנַשְׁקֵהּ וּבְכוֹ:

רש"י ויחבקהו. נתגלגלו רחמיו כשראהו משתחוה כל השתחואות הללו: וישקהו. נקוד עליו, ויש חולקין בדבר הזה בברייתא דספרי (בהעלותך סט) , יש שדרשו נקדה זו לומר שלא נשקו בכל לבו. אמר ר' שמעון בן יוחאי הלכה היא בידוע שעשו שונא ליעקב, אלא שנכמרו רחמיו באותה שעה ונשקו בכל לבו:

(ה) וַיִּשָּׂא אֶת עֵינָיו וַיַּרְא אֶת הַנָּשִׁים וְאֶת הַיְלָדִים וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה לָךְ וַיֹּאמַר הַיְלָדִים אֲשֶׁר חָנַן אֱלֹהִים אֶת עַבְדֶּךָּ: וּזְקַף יָת עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת נְשַׁיָּא וְיָת בְּנַיָּא וַאֲמַר מָן אִלֵּין לָךְ וַאֲמַר בְּנַיָּא דִּי חַן יְיָ יָת עַבְדָּךְ:

רש"י מי אלה לך. מי אלה להיות שלך:

(ו) **רביעי** וַתִּגַּשְׁן הַשְּׁפָחוֹת הֵנָּה וְיַלְדֵיהֶן וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ: וּקְרִיבָן לְחֵינָתָא אִנּוּן וּבְנֵיהֶן וּסְגִידוּ: (ז) וַתִּגַּשׁ גַּם לֵאָה וִילָדֶיהָ וַיִּשְׁתַּחֲווּ וְאַחַר נִגַּשׁ יוֹסֵף וְרָחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ: וּקְרִיבָא אַף לֵאָה וּבְנָהָא וּסְגִידוּ וּבָתַר כֵּן קְרִיב יוֹסֵף וְרָחֵל וּסְגִידוּ:

רש"י נגש יוסף ורחל. בכלן האמהות נגשות לפני הבנים, אבל ברחל יוסף נגש לפניה, אמר אמי יפת תאר, שמא יתלה בה עיניו אותו רשע, אעמד כנגדה ואעכבנו מלהסתכל בה, מכאן זכה יוסף לברכת (מט כב) עלי עין:

(ח) וַיֹּאמֶר מִי לְךָ כָּל הַמַּחֲנֶה הַזֶּה אֲשֶׁר פָּגָשְׁתִּי וַיֹּאמֶר לִמְצֹא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי: וַאֲמַר מָן לָךְ כָּל מַשְׁרִיתָא הָדֵין דִּי עָרַעְתִּ וַאֲמַר לְאַשְׁכָּחָא רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי:

רש"י מי לך כל המחנה. מי כל המחנה אשר פגשתי שהוא שלך, כלומר למה הוא לך. ופשוטו של מקרא [נאמר] על מוליכי המנחה. ומדרשו כתות של מלאכים פגע, שהיו דוחפין אותו ואת אנשיו, ואומרים להם של מי אתם, והם אומרים להם של עשו, והן אומרים הכו הכו, ואלו אומרים הניחו בנו של יצחק הוא, ולא היו משגיחים עליו, בן בנו של אברהם הוא, ולא היו משגיחים, אחיו של יעקב הוא, אומרים להם אם כן משלנו אתם:

(ט) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו יֶשׁ לִי רָב אָחִי יְהִי לְךָ אֲשֶׁר לָךְ: וַאֲמַר עֵשָׂו אִית לִי סַגִּי אָחִי אֲצַלַּח בְּדִילָךְ:

רש"י יהי לך אשר לך. כאן הודה לו על הברכות:

(י) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אַל נָא אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ וְלָקַחְתָּ מִנְחָתִי מִיָּדִי כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ כִּרְאֹת פְּנֵי אֱלֹהִים וַתִּרְצֵנִי: וַאֲמַר יַעֲקֹב בְּבָעוּ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיְךָ וּתְקַבֵּל תְּקָרֻבְתִּי מִן יְדִי אֲרֵי עַל כֵּן חֲזִתְנוּן לְאַפָּיךְ כְּחֵיזוּ אַפֵּי רַבְרְבַיָּא וְאִתְרְעֵית לִי:

רש"י אל נא. אל נא תאמר לי כן: אם נא מצאתי חן בעיניך ולקחת מנחתי מידי כי על כן ראיתי פניך וגו' . כי כדאי והגון לך שתקבל מנחתי על אשר ראיתי פניך, והן חשובין לי כראית פני המלאך שראיתי שר שלך, ועוד על שנתרצית למחול סרחני. ולמה הזכיר לו ראית המלאך, כדי שיתירא המנו ויאמר ראה מלאכים ונצול, איני יכול לו מעתה: ותרצני. נתפיסת לי, וכן כל רצון שבמקרא לשון פיוס, אפיימינ"ט בלע"ז (ויקרא כב כ) כי לא לרצון יהיה לכם, הקרבנות באות לפיס ולרצון, וכן (משלי י לב) שפתי צדיק ידעון רצון, יודעים לפיס ולרצות:

(יא) קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי אֲשֶׁר הֻבָאת לָךְ כִּי חַנַּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹל וַיִּפְצַר בּוֹ וַיִּקָּח:
קַבֵּל כְּעַן יָת תִּקְרֻבְתִּי דְּאִתְּתִיאַת לָךְ אֲרֵי רַחִים עֲלַי (קֳדָם)יְיָ וַאֲרֵי אִית לִי כֹּלָּא וְאַתְקֵף בֵּהּ וְקַבֵּיל:

רש"י ברכתי. מנחתי, מנחה זו הבאה על ראית פנים ולפרקים אינה באה אלא לשאילת שלום, וכל ברכה שהיא לראית פנים, כגון להלן (מז י) ויברך יעקב את פרעה, (מ"ב יח לא) עשו אתי ברכה, דסנחריב. וכן (ש"ב ח י) לשאל לו לשלום ולברכו, דתועי מלך חמת, כלם לשון ברכת שלום הן שקורין בלע"ז שלוצי"ר [לשאול בשלום], אף זו ברכתי מו"ן שלו"ד : אשר הבאת לך. לא טרחת בה, ואני יגעתי להגיעה עד שבאה לידך: חנני. נו"ן ראשונה מדגשת לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן, שהיה לו לומר חנננני, שאין חנן בלא שתי נונין, והשלישית לשמוש כמו עשני, זבדני: יש לי כל. כל ספוקי, ועשו דבר בלשון גאוה (פסוק ט) יש לי רב, יותר ויותר מכדי צרכי:

(יב) וַיֹּאמֶר נִסְעָה וְנֵלֵכָה וְאֵלְכָה לְנֶגְדֶּךָ: וַאֲמַר נְטַל וְנֵהָךְ וְאֵיהַךְ לְקֳבָלָךְ:

רש"י נסעה. כמו (תהלים קל ב) שמעה, שהוא כמו שמע, אף כאן נסעה כמו נסע, והנו"ן יסוד בתבה. ותרגומו טול ונהך, עשו אמר ליעקב נסע מכאן ונלך: ואלכה לנגדך. בשוה לך, טובה זו אעשה לך שאאריך ימי מהלכתי ללכת לאט כאשר אתה צריך, וזהו לנגדך, בשוה לך:

(יג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲדֹנִי יֹדֵעַ כִּי הַיְלָדִים רַכִּים וְהַצֹּאן וְהַבָּקָר עָלוֹת עָלָי וּדְפָקוּם יוֹם אֶחָד וָמֵתוּ כָּל הַצֹּאן: וַאֲמַר לֵהּ רְבוֹנִי יְדַע אֲרֵי יָנְקַיָּא רַכִּיכִין וְעָנָא וְתוֹרֵי מֵינְקָתָא עָלַי וּדְחוֹקְנוּן יוֹמָא חַד וְימוּתוּן כָּל עָנָא:

רש"י עלות עלי. הצאן והבקר שהן עלות מטלות עלי לנהלן לאט: עלות. מגדלות עולליהן, לשון (איכה ב יא) עולל ויונק, (ישעיה סה כ) עול ימים, (שמואל א' ו י) ושתי פרות עלות, ובלע"ז אינפנטיי"ש ודפקום יום אחד. ליגעם בדרך במרוצה, ומתו כל הצאן: ודפקום. כמו (שה"ש ה ב) קול דודי דופק, נוקש בדלת:

(יד) יַעֲבָר נָא אֲדֹנִי לִפְנֵי עַבְדּוֹ וַאֲנִי אֶתְנַהֲלָה לְאִטִּי לְרֶגֶל הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר לְפָנַי וּלְרֶגֶל הַיְלָדִים עַד אֲשֶׁר אָבֹא אֶל אֲדֹנִי שֵׂעִירָה: יְעַבֶּר כְּעַן רִבּוֹנִי קֶדֶם עַבְדֵּהּ וַאֲנָא אֶדַבֵּר בְּנִיחַ לְרֶגֶל עוֹבַדְתָּא דִּי קֳדָמַי וּלְרֶגֶל יָנָקַיָּא עַד דִּי אֵעוֹל לְוָת רִבּוֹנִי לְשֵׂעִיר:

רש"י יעבר נא אדני. אל תאריך ימי הליכתך, עבור כפי דרכך ואף אם תתרחק: אתנהלה. אתנהל, ה"א יתרה כמו (לעיל יח כא) ארדה, (במדבר ט ח) אשמעה: לאטי. לאט שלי, לשון נחת (ישעיה ח ו) ההולכים לאט, (ש"ב יח ה) לאט לי לנער. לאטי הלמ"ד מן היסוד ואינה משמשת, אתנהל נחת שלי: לרגל המלאכה. לפי צורך הליכת רגלי המלאכה המטלת עלי להוליך: ולרגל הילדים. לפי רגליהם שהם יכולים לילך: עד אשר אבא אל אדני שעירה. הרחיב לו הדרך, שלא היה דעתו ללכת אלא עד סכות. אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו, והוא לא הלך. ואימתי ילך, בימי המשיח, שנאמר (עובדיה א כא) ועלו מושעים בהר ציון לשפט את הר עשו. ומדרשי אגדה יש לפרשה זו רבים:

(טו) וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אַצִּיגָה נָּא עִמְּךָ מִן הָעָם אֲשֶׁר אִתִּי וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶּה אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי:

וַאֲמַר עֵשָׂו אֶשְׁבּוֹק כְּעַן עִמָּךְ מִן עַמָּא דְּעִמִּי וַאֲמַר לְמָא דְנָן אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי:

רש"י ויאמר למה זה. תעשה לי טובה זו שאיני צריך לה: אמצא חן בעיני אדני. ולא תשלם לי עתה שום גמול:

(טז) וַיָּשָׁב בַּיּוֹם הַהוּא עֵשָׂו לְדַרְכּוֹ שֵׂעִירָה: וְתַב בְּיוֹמָא הַהוּא עֵשָׂו לְאָרְחֵהּ לְשֵׂעִיר:

רש"י וישב ביום ההוא עשו לדרכו. עשו לבדו וארבע מאות איש שהלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד. והיכן פרע להם הקדוש ברוך הוא, בימי דוד, שנאמר (ש"א ל יז) כי אם ארבע מאות איש נער אשר רכבו על הגמלים:

(יז) וְיַעֲקֹב נָסַע סֻכֹּתָה וַיִּבֶן לוֹ בָּיִת וּלְמִקְנֵהוּ עָשָׂה סֻכֹּת עַל כֵּן קָרָא שֵׁם הַמָּקוֹם סֻכּוֹת:

וְיַעֲקֹב נְטַל לְסֻכּוֹת וּבְנָא לֵהּ בֵּיתָא וְלִבְעִירֵהּ עָבַד מְטַלָּן עַל כֵּן קָרָא שְׁמָא דְאַתְרָא סֻכּוֹת:

רש"י ויבן לו בית. שהה שם שמונה עשר חדש, קיץ וחרף וקיץ. סכות קיץ, בית חורף, סכות קיץ:

(יח) וַיָּבֹא יַעֲקֹב שָׁלֵם עִיר שְׁכֶם אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיִּחַן אֶת פְּנֵי הָעִיר: וַאֲתָא יַעֲקֹב שְׁלִים קַרְתָּא דִּשְׁכֶם דִּי בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן בְּמֵיתֵהּ מִפַּדַּן דַּאֲרָם וּשְׁרָא לָקֳבֶל (אַפֵּי) קַרְתָּא:

רש"י שלם. שלם בגופו, שנתרפא מצליעתו. שלם בממונו, שלא חסר כלום מכל אותו דורון. שלם בתורתו, שלא שכח תלמודו בבית לבן: עיר שכם. כמו לעיר, וכמוהו (רות א יט) עד בואנה בית לחם: בבאו מפדן ארם. כאדם האומר לחברו יצא פלוני מבין שני אריות ובא שלם, אף כאן ויבא שלם מפדן ארם, מלבן ומעשו שנזדוגו לו בדרך:

(יט) וַיָּקֶן אֶת חֶלְקַת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר נָטָה שָׁם אָהֳלוֹ מִיַּד בְּנֵי חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם בְּמֵאָה קְשִׂיטָה:
וּזְבַן יָת אַחֲסָנַת חַקְלָא דִּי פְרַס תַּמָּן מַשְׁכְּנֵהּ מִידָא דִּבְנֵי חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם בְּמֵאָה חוּרְפָן:
רש"י קשיטה. מעה. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה (ותרגומו חרפן, טובים, חריפים בכל מקום, כגון עובר לסוחר) :

(כ) וַיַּצֵּב שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לוֹ אֵל אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: וַאֲקֵם תַּמָּן מַדְבְּחָא וּפְלַח עֲלוֹהִי קֳדָם אֵל אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל:
רש"י ויקרא לו אל אלהי ישראל. לא שהמזבח קרוי אלהי ישראל, אלא על שם שהיה הקדוש ברוך הוא עמו והצילו קרא שם המזבח על שם הנס, להיות שבחו של מקום נזכר בקריאת השם, כלומר מי שהוא אל הוא הקדוש ברוך הוא הוא לאלהים לי ששמי ישראל, וכן מצינו במשה (שמות יז טו) ויקרא שמו ה' נסי, לא שהמזבח קרוי ה', אלא על שם הנס קרא שם המזבח, להזכיר שבחו של הקדוש ברוך הוא, ה' הוא נסי. ורבותינו דרשוהו שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב אל. ודברי תורה (ירמיה כג כט) כפטיש יפצץ סלע, מתחלקים לכמה טעמים, ואני לישב פשוטו ושמועו של מקרא באתי:

לד (א) **חמישי** וַתֵּצֵא דִינָה בַּת לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב לִרְאוֹת בִּבְנוֹת הָאָרֶץ: וּנְפָקַת דִּינָה בַּת לֵאָה דִּי יְלִידַת לְיַעֲקֹב לְמֶחֱזֵי בִּבְנָת אַרְעָא:
רש"י בת לאה. ולא בת יעקב, אלא על שם יציאתה נקראת בת לאה, שאף היא יצאנית היתה, שנאמר (ל טז) ותצא לאה לקראתו (ועליה משלו המשל (יחזקאל טז מד) כאמה בתה) :

(ב) וַיַּרְא אֹתָהּ שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר הַחִוִּי נְשִׂיא הָאָרֶץ וַיִּקַּח אֹתָהּ וַיִּשְׁכַּב אֹתָהּ וַיְעַנֶּהָ: וַחֲזָא יָתַהּ שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר חִוָּאָה רַבָּא דְאַרְעָא וּדְבַר יָתַהּ וּשְׁכִיב יָתַהּ וְעָנְיַהּ:
רש"י וישכב אתה. כדרכה: ויענה. שלא כדרכה:

וישלח יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(ג) וַתִּדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וַיֶּאֱהַב אֶת הַנַּעֲרָ וַיְדַבֵּר עַל לֵב הַנַּעֲרָ: וְאִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בְּדִינָה בַּת יַעֲקֹב וּרְחֵים יָת עוּלֶמְתָּא וּמַלֵּיל עַל לִבָּא דְעוּלֶמְתָּא:
רש"י על לב הנערה. דברים המתישבין על הלב, ראי אביך בחלקת שדה קטנה כמה ממון בזבז, אני אשאך ותקני העיר וכל שדותיה:

(ד) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל חֲמוֹר אָבִיו לֵאמֹר קַח לִי אֶת הַיַּלְדָּה הַזֹּאת לְאִשָּׁה: וַאֲמַר שְׁכֶם לַחֲמוֹר אֲבוּהִי לְמֵימַר סַב לִי יָת עוּלֶמְתָּא הָדָא לְאִנְתּוּ: (ה) וְיַעֲקֹב שָׁמַע כִּי טִמֵּא אֶת דִּינָה בִתּוֹ

וּבָנָיו הָיוּ אֶת מִקְנֵהוּ בַּשָּׂדֶה וְהֶחֱרִשׁ יַעֲקֹב עַד בֹּאָם: וְיַעֲקֹב שָׁמַע אֲרֵי סָאֵיב יָת דִּינָה בְּרַתֵּהּ וּבְנוֹהִי הֲווֹ עִם גֵּיתוֹהִי בְּחַקְלָא וְשָׁתִיק יַעֲקֹב עַד מֵיתֵיהוֹן: (ו) וַיֵּצֵא חֲמוֹר אֲבִי שְׁכֶם אֶל יַעֲקֹב לְדַבֵּר אִתּוֹ: וּנְפַק חֲמוֹר אֲבוּהִי דִּשְׁכֶם לְוָת יַעֲקֹב לְמַלָּלָא עִמֵּהּ: (ז) וּבְנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ מִן הַשָּׂדֶה כְּשָׁמְעָם וַיִּתְעַצְּבוּ הָאֲנָשִׁים וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד כִּי נְבָלָה עָשָׂה בְיִשְׂרָאֵל לִשְׁכַּב אֶת בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לֹא יֵעָשֶׂה: וּבְנֵי יַעֲקֹב עַלּוּ מִן חַקְלָא כַּד שְׁמָעוּ וְאִתְנְסִיסוּ גֻּבְרַיָּא וּתְקֵיף לְהוֹן לַחֲדָא אֲרֵי קָלָנָא עֲבַד בְּיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁכַּב עִם בַּת יַעֲקֹב וְכֵן לָא כְּשַׁר לְאִתְעֲבָדָא:

רש"י וכן לא יעשה. לענות את הבתולות, שהאמות גדרו עצמן מן העריות על ידי המבול:

(ח) וַיְדַבֵּר חֲמוֹר אִתָּם לֵאמֹר שְׁכֶם בְּנִי חָשְׁקָה נַפְשׁוֹ בְּבִתְּכֶם תְּנוּ נָא אֹתָהּ לוֹ לְאִשָּׁה: וּמַלֵּיל חֲמוֹר עִמְּהוֹן לְמֵימַר שְׁכֶם בְּרִי אִתְרְעִיאַת נַפְשֵׁהּ בִּבְרַתְּכוֹן הָבוּ כְעַן יְתַהּ לֵהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י חשקה. חפצה:

(ט) וְהִתְחַתְּנוּ אֹתָנוּ בְּנֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לָנוּ וְאֶת בְּנֹתֵינוּ תִּקְחוּ לָכֶם: וְתִתְחַתְּנוּן בָּנָא בְּנָתֵיכוֹן תִּתְּנוּן לָנָא וְיָת בְּנָתָנָא תִּסְבוּן לְכוֹן: (י) וְאִתָּנוּ תֵּשֵׁבוּ וְהָאָרֶץ תִּהְיֶה לִפְנֵיכֶם שְׁבוּ וּסְחָרוּהָ וְהֵאָחֲזוּ בָהּ: וְעִמָּנָא תֵּתְבוּן וְאַרְעָא תְּהֵי קֳדָמֵיכוֹן תִּיבוּ וְעֲבִידוּ בַהּ סְחוֹרְתָא וְאַחֲסִינוּ בַּהּ:

(יא) וַיֹּאמֶר שְׁכֶם אֶל אָבִיהָ וְאֶל אַחֶיהָ אֶמְצָא חֵן בְּעֵינֵיכֶם וַאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי אֶתֵּן: וַאֲמַר שְׁכֶם לַאֲבוּהָ וּלְאַחָהָא אַשְׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן וְדִי תֵימְרוּן לִי אֶתֵּן: (יב) הַרְבּוּ עָלַי מְאֹד מֹהַר וּמַתָּן וְאֶתְּנָה כַּאֲשֶׁר תֹּאמְרוּ אֵלַי וּתְנוּ לִי אֶת הַנַּעֲרָ לְאִשָּׁה: אַסְגוּ עָלַי לַחֲדָא מוֹהֲרִין וּמַתְּנָן וְאֶתֵּן כְּמָא דִּי תֵימְרוּן לִי וְהָבוּ לִי יָת עוּלֶמְתָּא:לְאִנְתּוּ:

רש"י מהר. כתבה:

(יג) וַיַּעֲנוּ בְנֵי יַעֲקֹב אֶת שְׁכֶם וְאֶת חֲמוֹר אָבִיו בְּמִרְמָה וַיְדַבֵּרוּ אֲשֶׁר טִמֵּא אֶת דִּינָה אֲחֹתָם: וַאֲתִיבוּ בְנֵי יַעֲקֹב יָת שְׁכֶם וְיָת חֲמוֹר אֲבוּהִי בְּחָכְמְתָא וּמַלִּילוּ דִּי סָאֵב יָת דִּינָה אֲחָתְהוֹן:

רש"י במרמה. בחכמה: אשר טמא. הכתוב אומר שלא היתה רמיה, שהרי טמא את דינה אחותם:

(יד) וַיֹּאמְרוּ אֲלֵיהֶם לֹא נוּכַל לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר הַזֶּה לָתֵת אֶת אֲחֹתֵנוּ לְאִישׁ אֲשֶׁר לוֹ עָרְלָה כִּי חֶרְפָּה הִוא לָנוּ: וַאֲמָרוּ לְהוֹן לָא נִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא הָדֵין לְמִתַּן יָת אֲחָתָנָא לְגֻבַר דִּי לֵיהּ עָרְלְתָא אֲרֵי חִסּוּדָא הִיא לָנָא:

רש"י חרפה הוא. שמץ פסול הוא אצלנו, הבא לחרף חברו הוא אומר לו ערל אתה, או בן ערל. חרפה בכל מקום גדוף:

(טו) אַךְ בְּזֹאת נֵאוֹת לָכֶם אִם תִּהְיוּ כָמֹנוּ לְהִמּל לָכֶם כָּל זָכָר: בְּרַם בְּדָא נִתְפֵּס לְכוֹן אִם תֶּהֱווֹן כְּוָתָנָא לְמִגְזַר לְכוֹן כָּל דְּכוּרָא:

רש"י נאות לכם. נתרצה לכם, לשון (מ"ב יב ט) ויאותו: להמל. להיות נמול, אינו לשון לפעול אלא לשון להפעל:

(טז) וְנָתַנּוּ אֶת בְּנֹתֵינוּ לָכֶם וְאֶת בְּנֹתֵיכֶם נִקַּח לָנוּ וְיָשַׁבְנוּ אִתְּכֶם וְהָיִינוּ לְעַם אֶחָד: וְנִתַּן יָת בְּנָתָנָא לְכוֹן וְיָת בְּנָתֵיכוֹן נִסַּב לָנָא וְנִתּוּב עִמְכוֹן וְנֵיהֵי לְעַמָּא חָד:

רש"י ונתנו. נו"ן שניה מדגשת, לפי שהיא משמשת במקום שתי נוני"ן ונתננו: ואת בנתיכם נקח לנו. אתה מוצא בתנאי שאמר חמור ליעקב ובתשובת בני יעקב לחמור שתלו החשיבות בבני יעקב, לקח בנות שכם את שיבחרו להם ובנותיהם יתנו להם לפי דעתם, דכתיב ונתנו את בנותינו, לפי דעתנו, ואת בנותיכם נקח לנו, ככל אשר נחפוץ. וכשדברו חמור ושכם בנו אל יושבי עירם הפכו הדברים (פסוק כא) את בנתם נקח לנו לנשים ואת בנתינו נתן להם, כדי לרצותם שיאותו להמול:

(יז) וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ אֵלֵינוּ לְהִמּוֹל וְלָקַחְנוּ אֶת בִּתֵּנוּ וְהָלָכְנוּ: וְאִם לָא תְקַבְּלוּן מִנָּנָא לְמִגְזַר וּנְדַבֵּר יָת בְּרָתָנָא וְנֵזֵיל: (יח) וַיִּיטְבוּ דִבְרֵיהֶם בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בֶּן חֲמוֹר: וּשְׁפָרוּ פִּתְגָמֵיהוֹן בְּעֵינֵי חֲמוֹר וּבְעֵינֵי שְׁכֶם בַּר חֲמוֹר: (יט) וְלֹא אֵחַר הַנַּעַר לַעֲשׂוֹת הַדָּבָר כִּי חָפֵץ בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא נִכְבָּד מִכֹּל בֵּית אָבִיו: וְלָא אוֹחַר עוּלֵימָא לְמֶעְבַּד פִּתְגָמָא אֲרֵי אִתְרְעִי בְּבַת יַעֲקֹב וְהוּא יַקִּיר מִכֹּל בֵּית אֲבוּהִי: (כ) וַיָּבֹא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּנוֹ אֶל שַׁעַר עִירָם וַיְדַבְּרוּ אֶל אַנְשֵׁי עִירָם לֵאמֹר: וַאֲתָא חֲמוֹר וּשְׁכֶם בְּרֵהּ לְתָרַע קַרְתְּהוֹן וּמַלִּילוּ עִם אֱנָשֵׁי קַרְתְּהוֹן לְמֵימָר:

(כא) הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה שְׁלֵמִים הֵם אִתָּנוּ וְיֵשְׁבוּ בָאָרֶץ וְיִסְחֲרוּ אֹתָהּ וְהָאָרֶץ הִנֵּה רַחֲבַת יָדַיִם לִפְנֵיהֶם אֶת בְּנֹתָם נִקַּח לָנוּ לְנָשִׁים וְאֶת בְּנֹתֵינוּ נִתֵּן לָהֶם: גַּבְרַיָּא הָאִלֵּין שְׁלִמִין אִנּוּן עִמָּנָא וְיִתְיְבוּן בְּאַרְעָא וְיַעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָא וְאַרְעָא הָא פְּתִיחַת יְדִין קֳדָמֵיהוֹן יָת בְּנָתֵיהוֹן נְסַב לָנָא לְנָשִׁין וְיָת בְּנָתָנָא נִתֵּן לְהוֹן:

רש"י שלמים. בשלום ובלב שלם: והארץ הנה רחבת ידים. כאדם שידו רחבה וותרנית, כלומר לא תפסידו כלום, פרקמטיא הרבה באה לכאן ואין לה קונים:

(כב) אַךְ בְּזֹאת יֵאֹתּוּ לָנוּ הָאֲנָשִׁים לָשֶׁבֶת אִתָּנוּ לִהְיוֹת לְעַם אֶחָד בְּהִמּוֹל לָנוּ כָּל זָכָר כַּאֲשֶׁר הֵם נִמֹּלִים: בְּרַם בְּדָא יִתְפַּיְסוּן לָנָא גּוּבְרַיָּא לְמִתַּב עִמָּנָא לְמֶהֱוֵי לְעַמָּא חָד בְּמִגְזַר לָנָא כָּל דְּכוּרָא כְּמָא דִּי אִנּוּן גְּזִירִין:

רש"י בהמול. בהיות נמול:

(כג) מִקְנֵהֶם וְקִנְיָנָם וְכָל בְּהֶמְתָּם הֲלוֹא לָנוּ הֵם אַךְ נֵאוֹתָה לָהֶם וְיֵשְׁבוּ אִתָּנוּ: גֵּיתֵיהוֹן וְקִנְיָנְהוֹן וְכָל בְּעִירְהוֹן הֲלָא דִּילָנָא אִנּוּן בְּרַם נִתְפֵּס לְהוֹן וְיִתְיְבוּן עִמָּנָא:

רש"י אך נאותה להם. לדבר זה, ועל ידי כן ישבו אתנו:

(כד) וַיִּשְׁמְעוּ אֶל חֲמוֹר וְאֶל שְׁכֶם בְּנוֹ כָּל יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ וַיִּמֹּלוּ כָּל זָכָר כָּל יֹצְאֵי שַׁעַר עִירוֹ: וְקַבִּילוּ מִן חֲמוֹר וּמִן שְׁכֶם בְּרֵהּ כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ וּגְזָרוּ כָּל דְּכוּרָא כָּל נָפְקֵי תְּרַע קַרְתֵּהּ: (כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חַרְבּוֹ וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בֶּטַח וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר: וַהֲוָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה כַּד תְּקִיפוּ עֲלֵיהוֹן כֶּאֱבֵיהוֹן וּנְסִיבוּ תְּרֵין בְּנֵי יַעֲקֹב שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אֲחֵי דִינָה גְּבַר חַרְבֵּהּ וְעַלוּ עַל קַרְתָּא דְּיָתְבוּן לְרָחֲצָן וּקְטָלוּ כָּל דְּכוּרָא:

רש"י שני בני יעקב. בניו היו, ואף על פי כן נהגו עצמן שמעון ולוי, כשאר אנשים שאינם בניו, שלא נטלו עצה המנו: אחי דינה. לפי שמסרו עצמן עליה נקראו אחיה: בטח. שהיו כואבים. ומדרש אגדה בטוחים היו על כחו של זקן:

(כו) וְאֶת חֲמוֹר וְאֶת שְׁכֶם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי חָרֶב וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וַיֵּצֵאוּ: וְיָת חֲמוֹר וְיָת שְׁכֶם בְּרֵהּ קְטָלוּ לְפִתְגָם דְּחָרֶב וּדְבָרוּ יָת דִּינָה מִבֵּית שְׁכֶם וּנְפָקוּ: (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים וַיָּבֹזּוּ הָעִיר אֲשֶׁר טִמְּאוּ אֲחוֹתָם: בְּנֵי יַעֲקֹב עַלוּ לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּבְזוֹ קַרְתָּא דִּי סָאִיבוּ אֲחָתְהוֹן:

רש"י על החללים. לפשט את החללים:

(כח) אֶת צֹאנָם וְאֶת בְּקָרָם וְאֶת חֲמֹרֵיהֶם וְאֵת אֲשֶׁר בָּעִיר וְאֶת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה לָקָחוּ: יָת עָנְהוֹן וְיָת תּוֹרֵהוֹן וְיָת חֲמָרֵיהוֹן וְיָת דִּי בְקַרְתָּא וְיָת דִּי בְחַקְלָא בִּזוֹ: (כט) וְאֶת כָּל חֵילָם וְאֶת כָּל טַפָּם וְאֶת נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹזּוּ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר בַּבָּיִת: וְיָת כָּל נְכְסֵיהוֹן וְיָת כָּל טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן שְׁבוֹ וּבְזוֹ וְיָת כָּל דִּי בְבֵיתָא:

רש"י חילם. ממונם וכן (דברים ח יז) עשה לי את החיל הזה, (במדבר כד יח) וישראל עשה חיל, (תהלים מט יא) ועזבו לאחרים חילם: שבו. לשון שביה לפיכך טעמו מלרע:

(ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל שִׁמְעוֹן וְאֶל לֵוִי עֲכַרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישֵׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בַּכְּנַעֲנִי וּבַפְּרִזִּי וַאֲנִי מְתֵי מִסְפָּר וְנֶאֶסְפוּ עָלַי וְהִכּוּנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְשִׁמְעוֹן וּלְלֵוִי עֲכַרְתּוּן יָתִי לְמִתַּן דְּבָבוּ בֵּינָנָא וּבֵין יְתִבֵי אַרְעָא בְּכְנַעֲנָאָה וּבַפְּרִזָּאָה וַאֲנָא עַם דְּמִנְיָן וְיִתְכַּנְשׁוּן עֲלַי וְיִמְחֲנוּנִי וְאֶשְׁתֵּצֵי אֲנָא וְאֵנַשׁ בֵּיתִי:

רש"י עכרתם. לשון מים עכורים, אין דעתי צלולה עכשיו. ואגדה, צלולה היתה החבית ועכרתם אותה, מסורת היתה ביד כנענים שיפלו ביד בני יעקב, אלא שהיו אומרים (שמות כג ל) עד אשר תפרה ונחלת את הארץ, לפיכך היו שותקין: מתי מספר. אנשים מועטים:

(לא) וַיֹּאמְרוּ הֲכִזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אֲחוֹתֵנוּ: וַאֲמָרוּ הֲכָנְפָקַת בָּרָא יִתְעֲבֵד (נ"א יַעְבֵּד יָת אַחְתָּנָא) לַאֲחָתָנָא:

רש"י הכזונה. הפקר: את אחותנו. ית אחתנא:

לה (א) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב קוּם עֲלֵה בֵית אֵל וְשֶׁב שָׁם וַעֲשֵׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הַנִּרְאֶה אֵלֶיךָ בְּבָרְחֲךָ מִפְּנֵי עֵשָׂו אָחִיךָ: וַאֲמַר יְיָ לְיַעֲקֹב קוּם סַק לְבֵית אֵל וְתִיב תַּמָן וְעִבֵד תַּמָן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְאִתְגְלִי לָךְ בְּמֵעְרְקָךְ מִן קֳדָם עֵשָׂו אָחוּךְ:

רש"י קום עלה. לפי שאחרת בדרך נענשת ובא לך זאת מבתך:

(ב) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל בֵּיתוֹ וְאֶל כָּל אֲשֶׁר עִמּוֹ הָסִרוּ אֶת אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּתֹכְכֶם וְהִטַּהֲרוּ וְהַחֲלִיפוּ שִׂמְלֹתֵיכֶם: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְאֶנָשׁ בֵּיתֵהּ וּלְכֹל דִּי עִמֵּהּ אַעְדוּ יָת טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בֵינֵיכוֹן וְאִדַּכוּ וְשַׁנּוּ כְּסוּתְכוֹן:

רש"י הנכר. שיש בידכם משלל שלשכם: והטהרו. מעבודה זרה: והחליפו שמלתיכם. שמא יש בידכם כסות של עבודה זרה:

(ג) וְנָקוּמָה וְנַעֲלֶה בֵּית אֵל וְאֶעֱשֶׂה שָׁם מִזְבֵּחַ לָאֵל הָעֹנֶה אֹתִי בְּיוֹם צָרָתִי וַיְהִי עִמָּדִי בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתִּי: וְנֵקוֹם וְנִסַּק לְבֵית אֵל וְאֶעְבֵּד תַּמָּן מַדְבְּחָא לֵאלָהָא דְקַבִּיל צְלוֹתִי בְּיוֹמָא דְעָקְתִי וַהֲוָה מֵימְרֵהּ בְּסַעְדִי בְּאַרְחָא דִּי אָזְלִית: (ד) וְיִתְּנוּ אֶל יַעֲקֹב אֵת כָּל אֱלֹהֵי הַנֵּכָר אֲשֶׁר בְּיָדָם וְאֶת הַנְּזָמִים אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיִּטְמֹן אֹתָם יַעֲקֹב תַּחַת הָאֵלָה אֲשֶׁר עִם שְׁכֶם: וִיהָבוּ לְיַעֲקֹב יָת כָּל טַעֲוַת עַמְמַיָּא דִּי בִידֵיהוֹן וְיָת קְדָשַׁיָּא דִּי בְאֻדְנֵיהוֹן וְטַמַּר יָתְהוֹן יַעֲקֹב תְּחוֹת בָּטְמָא דִּי עִם שְׁכֶם:

רש"י האלה. מין אילן סרק: עם שכם. אצל שכם:

(ה) וַיִּסָּעוּ וַיְהִי חִתַּת אֱלֹהִים עַל הֶעָרִים אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם וְלֹא רָדְפוּ אַחֲרֵי בְּנֵי יַעֲקֹב: וּנְטָלוּ וַהֲוָת דְּחָלָא דַיְיָ עַל עַמְמַיָּא דִּי בְקִרְוֵי סַחֲרָנֵיהוֹן וְלָא רְדָפוּ בָּתַר בְּנֵי יַעֲקֹב:

רש"י חתת. פחד:

(ו) וַיָּבֹא יַעֲקֹב לוּזָה אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן הִוא בֵּית אֵל הוּא וְכָל הָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ: וַאֲתָא יַעֲקֹב לְלוּז דִּי בְאַרְעָא דִכְנַעַן הִיא בֵּית אֵל הוּא וְכָל עַמָּא דִּי עִמֵּהּ: (ז) וַיִּבֶן שָׁם מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם אֵל בֵּית אֵל כִּי שָׁם נִגְלוּ אֵלָיו הָאֱלֹהִים בְּבָרְחוֹ מִפְּנֵי אָחִיו: וּבְנָא תַמָּן מַדְבְּחָא וּקְרָא לְאַתְרָא אֵל בֵּית אֵל אֲרֵי תַמָּן אִתְגְלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵעְרְקֵהּ מִן קֳדָם אָחוּהִי:

רש"י אל בית אל. הקדוש ברוך הוא בבית אל גלוי שכינתו בבית אל. יש תבה חסרה בי"ת המשמשת בראשה, כמו (ש"ב ט ד) הנה הוא בית מכיר בן עמיאל, כמו בבית מכיר, (להלן לח יא) בית אביך כמו בבית אביך: נגלו אליו האלהים. במקומות הרבה יש שם אלהות ואדנות בלשון רבים, כמו (להלן לט כ) אדני יוסף, (שמות כב ידּ) אם בעליו עמו, ולא נאמר בעלו, וכן אלהות שהוא לשון שופט ומרות נזכר בלשון רבים, אבל אחד מכל שאר השמות לא תמצא בלשון רבים:

(ח) וַתָּמָת דְּבֹרָה מֵינֶקֶת רִבְקָה וַתִּקָּבֵר מִתַּחַת לְבֵית אֵל תַּחַת הָאַלּוֹן וַיִּקְרָא שְׁמוֹ אַלּוֹן בָּכוּת:
וּמִיתַת דְּבוֹרָה מֵנִקְתָּא דְרִבְקָה וְאִתְקְבַרַת מִלְרַע לְבֵית אֵל בְּשִׁפּוֹלֵי מֵישְׁרָא וּקְרָא שְׁמֵהּ מֵישַׁר בָּכְיְתָא:

רש"י ותמת דברה. מה ענין דבורה בבית יעקב, אלא לפי שאמרה רבקה ליעקב (כז מה) ושלחתי ולקחתיך משם, שלחה דבורה אצלו לפדן ארם לצאת משם, ומתה בדרך. מדברי רבי משה הדרשן למדתיה: מתחת לבית אל. העיר יושבת בהר ונקברה ברגלי ההר: תחת האלון. בשפולי מישרא, שהיה מישור מלמעלה בשפוע ההר והקבורה מלמטה, ומישור של בית אל היו קורין לו אלון. ואגדה נתבשר שם באבל שני, שהגד לו על אמו שמתה. ואלון בלשון יוני אחר. ולפי שהעלימו את יום מותה, שלא יקללו הבריות הכרס שיצא ממנו עשו, אף הכתוב לא פרסמו:

(ט) וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ: וַאֲתְגְּלִי יְיָ לְיַעֲקֹב עוֹד בְּמֵיתוֹהִי מִפַּדַּן אֲרָם וּבָרִיךְ יָתֵהּ:

רש"י עוד. פעם שני במקום הזה, אחד בלכתו ואחד בשובו: ויברך אתו. ברכת אבלים:

(י) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים שִׁמְךָ יַעֲקֹב לֹא יִקָּרֵא שִׁמְךָ עוֹד יַעֲקֹב כִּי אִם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל: וַאֲמַר לֵהּ יְיָ שִׁמְךָ יַעֲקֹב לָא יִתְקְרֵי שְׁמָךְ עוֹד יַעֲקֹב אֱלָהֵין יִשְׂרָאֵל יְהֵא שְׁמָךְ וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ יִשְׂרָאֵל:

רש"י לא יקרא שמך עוד יעקב. לשון אדם הבא במארב ועקבה אלא לשון שר ונגיד:

(יא) וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי פְּרֵה וּרְבֵה גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ וּמְלָכִים מֵחֲלָצֶיךָ יֵצֵאוּ: וַאֲמַר לֵהּ יְיָ אֲנָא אֵל שַׁדַּי פּוּשׁ וּסְגֵי עַם וְכִנְשַׁת שִׁבְטִין יְהֵא מִנָּךְ וּמַלְכִין דְּשַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא מִנָּךְ יִפְקוּן:

רש"י אני אל שדי. שאני כדאי לברך, שהברכות שלי: פרה ורבה. על שם שעדין לא נלד בנימין ואף על פי שכבר נתעברה ממנו: גוי. בנימין: גוים. מנשה ואפרים שעתידים לצאת מיוסף, והם במנין השבטים: ומלכים. שאול ואיש בשת שהיו משבט בנימין, שעדין לא נלד. (ופסוק זה דרשו אבנר כשהמליך איש בשת, ואף השבטים דרשוהו וקרבו בנימין, דכתיב (שופטים כא א) איש ממנו לא יתן את בתו לבנימן לאשה, וחזרו ואמרו אלמלא היה עולה מן השבטים לא היה הקדוש ברוך הוא אומר ליעקב ומלכים מחלציך יצאו) : גוי וקהל גוים. שגוים עתידים בניו להעשות כמנין הגוים שהם שבעים אמות, וכן כל הסנהדרין שבעים. דבר אחר שעתידים בניו להקריב אסור במות כגוים בימי אליהו:

(יב) **שישי** וְאֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לְךָ אֶתְּנֶנָּה וּלְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ: וְיָת אַרְעָא דִי יְהָבִית לְאַבְרָהָם וּלְיִצְחָק לָךְ אֶתְּנִנַּהּ וְלִבְנָיךְ בַּתְרָךְ אֶתֵּן יָת אַרְעָא: (יג)

וַיַּעַל מֵעָלָיו אֱלֹהִים בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ: וְאִסְתַּלֵּק מֵעָלָוֹהִי יְקָרָא דַיְיָ בְּאַתְרָא דִי מַלֵּיל עִמֵּהּ: (יד) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ מַצֶּבֶת אָבֶן וַיַּסֵּךְ עָלֶיהָ נֶסֶךְ וַיִּצֹק עָלֶיהָ שָׁמֶן: וַאֲקֵם יַעֲקֹב קְמְתָא בְּאַתְרָא דִי מַלִּיל עִמֵּהּ קָמַת אַבְנָא וְאַסְּיִךְ עֲלַהּ נְסוּכִין וַאֲרִיק עֲלַהּ מְשִׁחָא:

רש"י במקום אשר דבר אתו. איני יודע מה מלמדנו:

(טו) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר אִתּוֹ שָׁם אֱלֹהִים בֵּית אֵל: וּקְרָא יַעֲקֹב יָת שְׁמָא דְאַתְרָא דִי מַלִּיל עִמֵּהּ תַּמָּן יְיָ בֵּית אֵל: (טז) וַיִּסְעוּ מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כִּבְרַת הָאָרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וַתֵּלֶד רָחֵל וַתְּקַשׁ בְּלִדְתָּהּ: וּנְטָלוּ מִבֵּית אֵל וַהֲוָה עוֹד כְּרוּבַת אַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וִילִידַת רָחֵל וְקַשְׁיָאַת בְּמֵילְדָהּ:

רש"י כברת הארץ. מנחם פרש לשון כביר, רבוי, מהלך רב. ואגדה בזמן שהארץ חלולה ומנקבת ככברה שהניר מצוי, הסתו עבר, והשרב עדין לא בא. ואין זה פשוטו של מקרא, שהרי בנעמן מצינו (מ"ב ה יט) וילך מאתו כברת ארץ. ואומר אני שהוא שם מדת קרקע כמו מהלך פרסה או יותר, כמו שאתה אומר (ישעיה ה י) צמדי כרם, (לעיל לג יט) חלקת השדה, כך במהלך אדם נותן שם מדה כברת ארץ:

(יז) וַיְהִי בְּהַקְשֹׁתָהּ בְּלִדְתָּהּ וַתֹּאמֶר לָהּ הַמְיַלֶּדֶת אַל תִּירְאִי כִּי גַם זֶה לָךְ בֵּן: וַהֲוָה בְקַשְׁיוּתַהּ בְּמֵילְדָהּ וַאֲמֶרֶת לַהּ חֲיְתָא לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי אַף דֵּין לִיךְ בַּר:

רש"י כי גם זה. נוסף לך על יוסף. ורבותינו דרשו עם כל שבט נלדה תאומה, ועם בנימין נלדה תאומה יתרה:

(יח) וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין: וַהֲוָה בְּמַפַּק נַפְשַׁהּ אֲרֵי מִיתַת(נ"י מַיְתָא) וּקְרֶת שְׁמֵהּ בַּר דְוִי וַאֲבוּהִי קְרָא לֵהּ בִּנְיָמִין:

רש"י בן אוני. בן צערי: בנימין. נראה בעיני לפי שהוא לבדו נלד בארץ כנען, שהיא בנגב כשאדם בא מארם נהרים, כמו שנאמר (במדבר לג מ) בנגב בארץ כנען, (לעיל יב ט) הלוך ונסוע הנגבה: בנימין. בן ימין, לשון (תהלים פט יג) צפון וימין אתה בראתם, לפיכך הוא מלא:

(יט) וַתָּמָת רָחֵל וַתִּקָּבֵר בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הִוא בֵּית לָחֶם: וּמִיתַת רָחֵל וְאִתְקְבָרַת בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם: (כ) וַיַּצֵּב יַעֲקֹב מַצֵּבָה עַל קְבֻרָתָהּ הִוא מַצֶּבֶת קְבֶרֶת רָחֵל עַד הַיּוֹם: וַאֲקֵים יַעֲקֹב קַמְתָא עַל קְבָרַתַהּ הִיא קָמַת קְבָרְתָא דְרָחֵל עַד יוֹמָא דֵין: (כא) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וַיֵּט אָהֳלָה מֵהָלְאָה לְמִגְדַּל עֵדֶר: וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וּפְרַס מַשְׁכְּנֵהּ מִלְהַלָּא לְמִגְדְּלָא דְעֵדֶר: (כב) וַיְהִי בְּשָׁכֵן יִשְׂרָאֵל בָּאָרֶץ הַהִוא וַיֵּלֶךְ רְאוּבֵן וַיִּשְׁכַּב אֶת בִּלְהָה פִּילֶגֶשׁ אָבִיו וַיִּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַיְהִיו

בְּנֵי יַעֲקֹב שְׁנֵים עָשָׂר: וַהֲוָה כַּד שְׁרָא יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא הַהִיא וַאֲזַל רְאוּבֵן וּשְׁכִיב עִם בִּלְהָה לְחֵינָתָא דַּאֲבוּהִי וּשְׁמַע יִשְׂרָאֵל וַהֲווֹ בְנֵי יַעֲקֹב תְּרֵי עֲסַר:

רש"י בשכן ישראל בארץ ההוא. עד שלא בא לחברון אצל יצחק ארעוהו כל אלה: וישכב. מתוך שבלבל משכבו מעלה עליו הכתוב כאלו שכבה. ולמה בלבל וחלל יצועו, שכשמתה רחל נטל יעקב מטתו שהיתה נתונה תדיר באהל רחל ולא בשאר אהלים ונתנה באהל בלהה, בא ראובן ותבע עלבון אמו, אמר אם אחות אמי היתה צרה לאמי, שפחת אחות אמי תהא צרה לאמי, לכן בלבל: ויהיו בני יעקב שנים עשר. מתחיל לענין ראשון משנלד בנימין נשלמה המטה, ומעתה ראוים להמנות, ומנאן. ורבותינו דרשו ללמדנו בא שכלן שוין, וכלן צדיקים, שלא חטא ראובן:

(כג) בְּנֵי לֵאָה בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן: בְּנֵי לֵאָה בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וִיהוּדָה וְיִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן:

רש"י בכור יעקב. אפלו בשעת הקלקלה קראו בכור: בכור יעקב. בכור לנחלה, בכור לעבודה, בכור למנין, ולא נתנה בכורה ליוסף אלא לענין השבטים שנעשה לשני שבטים:

(כד) בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: בְּנֵי רָחֵל יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: (כה) וּבְנֵי בִלְהָה שִׁפְחַת רָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: וּבְנֵי בִלְהָה אַמְתָא דְרָחֵל דָּן וְנַפְתָּלִי: (כו) וּבְנֵי זִלְפָּה שִׁפְחַת לֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אִלֶּה בְּנֵי יַעֲקֹב אֲשֶׁר יֻלַּד לוֹ בְּפַדַּן אָרָם: וּבְנֵי זִלְפָּה אַמְתָא דְלֵאָה גָּד וְאָשֵׁר אִלֵּין בְּנֵי יַעֲקֹב דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּפַדַּן אֲרָם: (כז) וַיָּבֹא יַעֲקֹב אֶל יִצְחָק אָבִיו מַמְרֵא קִרְיַת הָאַרְבַּע הִוא חֶבְרוֹן אֲשֶׁר גָּר שָׁם אַבְרָהָם וְיִצְחָק: וַאֲתָא יַעֲקֹב לְוָת יִצְחָק אֲבוּהִי מַמְרֵא קִרְיַת אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן דִּי דָר תַּמָּן אַבְרָהָם וְיִצְחָק:

רש"י ממרא. שם המישור: קרית הארבע. שם העיר ממרא קרית הארבע אל מישור של קרית ארבע. ואם תאמר היה לו לכתוב ממרא הקרית ארבע, כן דרך המקרא בכל דבר ששמו כפול, כגון זה, וכגון בית לחם, אבי עזר, בית אל, אם הוצרך להטיל בו ה"א נותנה בראש התבה השניה (ש"א טז א) בית הלחמי, (שופטים ו כד) בעפרת אבי העזרי, (מ"א טז לד) בנה חיאל בית האלי:

(כח) וַיִּהְיוּ יְמֵי יִצְחָק מְאַת שָׁנָה וּשְׁמֹנִים שָׁנָה: וַהֲווֹ יוֹמֵי יִצְחָק מְאָה וּתְמָנָן שְׁנִין: (כט) וַיִּגְוַע יִצְחָק וַיָּמָת וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו זָקֵן וּשְׂבַע יָמִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בָּנָיו: וְאִתְנְגִיד יִצְחָק וּמִית וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ סִיב וּשְׂבַע יוֹמִין וּקְבָרוּ יָתֵהּ עֵשָׂו וְיַעֲקֹב בְּנוֹהִי:

רש"י ויגוע יצחק. אין מקדם ומאחר בתורה, מכירתו של יוסף קדמה למיתתו של יצחק שתים עשרה שנה, שהרי כשנלד יעקב היה יצחק בן ששים שנה, שנאמר (לעיל כה כו) ויצחק בן ששים שנה וגו' , ויצחק מת בשנת מאה ועשרים ליעקב, אם תוציא ששים

ממאה ושמונים שנה, נשארו מאה ועשרים, ויוסף נמכר בן שבע עשרה שנה, ואותה שנה שנת מאה ושמונה ליעקב. כיצד, בן ששים ושלש נתברך, וארבע עשרה שנה נטמן בבית עבר, הרי שבעים ושבע, וארבע עשרה עבד באשה, ובסוף ארבע עשרה נלד יוסף, שנאמר (לעיל ל כה) ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף וגו' , הרי תשעים ואחת, ושבע עשרה עד שלא נמכר יוסף הרי מאה ושמנה. (עוד מפורש מן המקרא משנמכר יוסף עד שבא יעקב מצרימה עשרים ושתים שנה, שנאמר (להלן מא מו) ויוסף בן שלשים שנה וגו' , ושבע שנים שובע ושנתים רעב הרי עשרים ושתים, וכתיב ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה נמצא יעקב במכירתו מאה ושמונה) :

לו (א) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם: וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם: (ב) עֵשָׂו לָקַח אֶת נָשָׁיו מִבְּנוֹת כְּנָעַן אֶת עָדָה בַּת אֵילוֹן הַחִתִּי וְאֶת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן הַחִוִּי: עֵשָׂו נְסִיב יָת נְשׁוֹהִי מִבְּנָת כְּנָעַן יָת עָדָה בַּת אֵילוֹן חִתָּאָה וְיָת אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן חִוָּאָה:

רש"י עדה בת אילון. היא (לעיל כו לד) בשמת בת אילון, ונקראת בשמת על שם שהיתה מקטרת בשמים לעבודה זרה: אהליבמה. היא יהודית, והוא כנה שמה יהודית לומר שהיא כופרת בעבודה זרה כדי להטעות את אביו: בת ענה בת צבעון. אם בת ענה לא בת צבעון, ענה בנו של צבעון, שנאמר (פסוק כד) ואלה בני צבעון ואיה וענה, מלמד שבא צבעון על כלתו אשת ענה ויצאת אהליבמה מבין שניהם והודיעך הכתוב שכלן בני ממזרות היו:

(ג) וְאֶת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחוֹת נְבָיוֹת: וְיָת בָּשְׂמַת בַּת יִשְׁמָעֵאל אֲחָתֵהּ דִּנְבָיוֹת:

רש"י בשמת בת ישמעאל. ולהלן קורא לה (כח ט) מחלת. מצינו באגדת מדרש ספר שמואל (פרק יז) שלשה מוחלין להן עונותיהם גר שנתגיר, והעולה לגדלה, והנושא אשה, ולמד הטעם מכאן, לכך נקראת מחלת שנמחלו עונותיה: אחות נביות. על שם שהוא השיאה לו משמת ישמעאל נקראת על שמו:

(ד) וַתֵּלֶד עָדָה לְעֵשָׂו אֶת אֱלִיפָז וּבָשְׂמַת יָלְדָה אֶת רְעוּאֵל: וְיָלִידַת עָדָה לְעֵשָׂו יָת אֱלִיפַז וּבָשְׂמַת יָלִידַת יָת רְעוּאֵל: (ה) וְאָהֳלִיבָמָה יָלְדָה אֶת (יעיש) יְעוּשׁ וְאֶת יַעְלָם וְאֶת קֹרַח אֵלֶּה בְּנֵי עֵשָׂו אֲשֶׁר יֻלְּדוּ לוֹ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וְאָהֳלִיבָמָה יְלִידַת יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח אִלֵּין בְּנֵי עֵשָׂו דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּאַרְעָא דִכְנָעַן:

רש"י ואהליבמה ילדה וגו' . קרח זה ממזר היה ובן אליפז היה, שבא על אשת אביו אל אהליבמה אשת עשו שהרי הוא מנוי עם (פסוק טז) אלופי אליפז בסוף הענין:

(ו) וַיִּקַּח עֵשָׂו אֶת נָשָׁיו וְאֶת בָּנָיו וְאֶת בְּנֹתָיו וְאֵת כָּל נַפְשׁוֹת בֵּיתוֹ וְאֶת מִקְנֵהוּ וְאֶת כָּל בְּהֶמְתּוֹ וְאֵת כָּל קִנְיָנוֹ אֲשֶׁר רָכַשׁ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיֵּלֶךְ אֶל אֶרֶץ מִפְּנֵי יַעֲקֹב אָחִיו: וּדְבַר עֵשָׂו יָת

נְשׁוֹתֵי וְיָת בְּנָתֵי וְיָת כָּל נַפְשַׁת בֵּיתֵי וְיָת גֵּיתוֹתֵי וְיָת כָּל בְּעִירֵי וְיָת כָּל קִנְיָנֵי דִּי קְנָא בְּאַרְעָא דִכְנָעַן וַאֲזַל לְאַרְעָא אוֹחֳרִי מִן קֳדָם יַעֲקֹב אָחוּהִי׃

רש"י וילך אל ארץ. לגור באשר ימצא׃

(ז) כִּי הָיָה רְכוּשָׁם רָב מִשֶּׁבֶת יַחְדָּו וְלֹא יָכְלָה אֶרֶץ מְגוּרֵיהֶם לָשֵׂאת אֹתָם מִפְּנֵי מִקְנֵיהֶם׃ אֲרֵי הֲוָה קִנְיָנְהוֹן סַגִּי מִלְמִתַּב כַּחֲדָא וְלָא יְכִילַת אַרַע תּוֹתָבוּתְהוֹן לְסוֹבָרָא יָתְהוֹן מִן קֳדָם גֵּיתֵיהוֹן׃

רש"י ולא יכלה ארץ מגוריהם. להספיק מרעה לבהמות שלהם. ומדרש אגדה (פסוק ו) מפני יעקב אחיו, מפני שטר חוב של גזרת (טו יג) כי גר יהיה זרעך, המטל על זרעו של יצחק, אמר אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת, ולא בפרעון השטר. ומפני הבושה, שמכר בכורתו׃

(ח) וַיֵּשֶׁב עֵשָׂו בְּהַר שֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃ וִיתֵיב עֵשָׂו בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר עֵשָׂו הוּא אֱדוֹם׃

(ט) וְאֵלֶּה תּוֹלְדוֹת עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם בְּהַר שֵׂעִיר׃ וְאִלֵּין תּוּלְדַת עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי בְּטוּרָא דְשֵׂעִיר׃

רש"י ואלה. התולדות שהולידו בניו עכשיו משהלך לשעיר׃

(י) אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בֶּן עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו רְעוּאֵל בֶּן בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ אִלֵּין שְׁמָהַת בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז בַּר עָדָה אִתַּת עֵשָׂו רְעוּאֵל בַּר בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃ (יא) וַיִּהְיוּ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃ וַהֲווֹ בְּנֵי אֱלִיפַז תֵּימָן אוֹמָר צְפוֹ וְגַעְתָּם וּקְנַז׃ (יב) וְתִמְנַע הֲיָתָה פִּילֶגֶשׁ לֶאֱלִיפַז בֶּן עֵשָׂו וַתֵּלֶד לֶאֱלִיפַז אֶת עֲמָלֵק אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְתִמְנַע הֲוַת לְחֵינָתָא לֶאֱלִיפַז בַּר עֵשָׂו וִילִידַת לֶאֱלִיפַז יָת עֲמָלֵק אִלֵּין בְּנֵי עָדָה אִתַּת עֵשָׂו׃

רש"י ותמנע היתה פילגש. להודיע גדלתו של אברהם כמה היו תאבים לדבק בזרעו. תמנע זו בת אלופים היתה, שנאמר (פסוק כב) ואחות לוטן תמנע, ולוטן מאלופי יושבי שעיר היה, מן החורים שישבו בה לפנים, אמרה איני זוכה להנשא לך, הלואי ואהיה פילגש. ובדברי הימים מונה אותה (דברי הימים א' א לו) בבניו של אליפז, מלמד שבא על אשתו של שעיר ויצאה תמנע מביניהם, וכשגדלה נעשית פילגשו, וזהו ואחות לוטן תמנע, ולא מנאה עם בני שעיר שהיתה אחותו מן האם ולא מן האב׃

(יג) וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וָזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי בָּשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו׃ וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת וְזֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה אִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי בָּשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו׃ (יד) וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אֵשֶׁת עֵשָׂו וַתֵּלֶד לְעֵשָׂו אֶת (יעיש) יְעוּשׁ וְאֶת יַעְלָם וְאֶת קֹרַח׃ וְאִלֵּין הֲווֹ בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה בַת עֲנָה בַּת צִבְעוֹן אִתַּת עֵשָׂו וִילִידַת לְעֵשָׂו יָת יְעוּשׁ וְיָת יַעְלָם וְיָת קֹרַח׃

(טו) אֱלֹה אַלּוּפֵי בְנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בְּכוֹר עֵשָׂו אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף אוֹמָר אַלּוּף צְפוֹ אַלּוּף קְנַז:
אֵלִין רַבְרְבֵי בְנֵי עֵשָׂו בְּנֵי אֱלִיפַז בּוּכְרָא דְעֵשָׂו רַבָּא תֵּימָן רַבָּא אוֹמָר רַבָּא צְפוֹ רַבָּא קְנַז:
רש"י אלה אלופי בני עשו. ראשי משפחות:

(טז) אַלּוּף קֹרַח אַלּוּף גַּעְתָּם אַלּוּף עֲמָלֵק אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱלִיפַז בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי עָדָה:
רַבָּא קֹרַח רַבָּא גַּעְתָּם רַבָּא עֲמָלֵק אֵלֵין רַבְרְבֵי אֱלִיפַז בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי עָדָה: (יז)
וְאֵלֶּה בְּנֵי רְעוּאֵל בֶּן עֵשָׂו אַלּוּף נַחַת אַלּוּף זֶרַח אַלּוּף שַׁמָּה אַלּוּף מִזָּה אֵלֶּה אַלּוּפֵי רְעוּאֵל
בְּאֶרֶץ אֱדוֹם אֵלֶּה בְּנֵי בָשְׂמַת אֵשֶׁת עֵשָׂו: וְאִלֵּין בְּנֵי רְעוּאֵל בַּר עֵשָׂו רַבָּא נַחַת רַבָּא זֶרַח
רַבָּא שַׁמָּה רַבָּא מִזָּה אִלֵּין רַבְרְבֵי רְעוּאֵל בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם אִלֵּין בְּנֵי בָשְׂמַת אִתַּת עֵשָׂו: (יח)
וְאֵלֶּה בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אֵשֶׁת עֵשָׂו אַלּוּף יְעוּשׁ אַלּוּף יַעְלָם אַלּוּף קֹרַח אֵלֶּה אַלּוּפֵי אָהֳלִיבָמָה
בַּת עֲנָה אֵשֶׁת עֵשָׂו: וְאִלֵּין בְּנֵי אָהֳלִיבָמָה אִתַּת עֵשָׂו רַבָּא יְעוּשׁ רַבָּא יַעְלָם רַבָּא קֹרַח אִלֵּין
רַבְרְבֵי אָהֳלִיבָמָה בַּת עֲנָה אִתַּת עֵשָׂו: (יט) אֵלֶּה בְנֵי עֵשָׂו וְאֵלֶּה אַלּוּפֵיהֶם הוּא אֱדוֹם: אִלֵּין
בְּנֵי עֵשָׂו וְאִלֵּין רַבְרְבָנֵיהוֹן הוּא אֱדוֹם: (כ) **שביעי** אֵלֶּה בְנֵי שֵׂעִיר הַחֹרִי יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ לוֹטָן
וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה: אִלֵּין בְּנֵי שֵׂעִיר חוֹרָאָה יָתְבֵי דְאַרְעָא לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה:
רש"י ישבי הארץ. שהיו יושביה קודם שבא עשו לשם. ורבותינו דרשו שהיו בקיאין בישובה של ארץ, מלא קנה זה לזיתים מלא קנה זה לגפנים, שהיו טועמין העפר ויודעים אי זו נטיעה ראויה לה:

(כא) וְדִשׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: וְדִישׁוֹן וְאֵצֶר וְדִישָׁן
אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵי בְּנֵי שֵׂעִיר בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם: (כב) וַיִּהְיוּ בְנֵי לוֹטָן חֹרִי וְהֵימָם וַאֲחוֹת לוֹטָן
תִּמְנָע: וְהָווֹ בְנֵי לוֹטָן חוֹרִי וְהֵימָם וַאֲחָתֵהּ דְלוֹטָן תִּמְנָע: (כג) וְאֵלֶּה בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת
וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: וְאִלֵּין בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְוָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפוֹ וְאוֹנָם: (כד) וְאֵלֶּה בְּנֵי צִבְעוֹן
וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה אֲשֶׁר מָצָא אֶת הַיֵּמִם בַּמִּדְבָּר בְּרָעֹתוֹ אֶת חֲמֹרִים לְצִבְעוֹן אָבִיו: וְאִלֵּין
בְּנֵי צִבְעוֹן וְאַיָּה וַעֲנָה הוּא עֲנָה דִּי אַשְׁכַּח יָתְ גִּבָּרַיָּא בְּמַדְבְּרָא כַּד הֲוָה רָעֵי יָתְ חֲמָרַיָּא
לְצִבְעוֹן אֲבוּהִי:
רש"י ואיה וענה. וי"ו יתרה, והוא כמו איה וענה, והרבה יש במקרא (דניאל ח יג) תת וקדש וצבא מרמס, (תהלים עו ז) נרדם ורכב וסוס: הוא ענה. האמור למעלה (פסוק כ) שהוא אחיו של צבעון וכאן הוא קורא אותו בנו, מלמד שבא צבעון על אמו והוליד את ענה: את הימם. פרדים, הרביע חמור על סוס נקבה וילדה פרד, והוא היה ממזר והביא פסולין לעולם. ולמה נקרא שמם ימים, שאימתן מטלת על הבריות, דאמר רבי חנינא מימי לא שאלני אדם על מכת פרדה לבנה וחיה (והלא קא חזינן דחיה, אל תקרי וחיה אלא וחיתה, כי

המכה לא תרפא לעולם) . ולא הזקק לכתוב לנו משפחות החורי אלא מפני תמנע, ולהודיע גדלת זרע אברהם, כמו שפרשתי למעלה (פסוק יב) :

(כה) וְאֵלֶּה בְּנֵי עָנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עָנָה: וְאִלֵּין בְּנֵי עָנָה דִּשֹׁן וְאָהֳלִיבָמָה בַּת עָנָה: (כו) וְאֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: וְאִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן חֶמְדָּן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: (כז) אֵלֶּה בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: אִלֵּין בְּנֵי אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן וַעֲקָן: (כח) אֵלֶּה בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: אִלֵּין בְּנֵי דִישָׁן עוּץ וַאֲרָן: (כט) אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי אַלּוּף לוֹטָן אַלּוּף שׁוֹבָל אַלּוּף צִבְעוֹן אַלּוּף עָנָה: אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵה רַבָּא לוֹטָן רַבָּא שׁוֹבָל רַבָּא צִבְעוֹן רַבָּא עָנָה: (ל) אַלּוּף דִּשֹׁן אַלּוּף אֵצֶר אַלּוּף דִּישָׁן אֵלֶּה אַלּוּפֵי הַחֹרִי לְאַלְפֵיהֶם בְּאֶרֶץ שֵׂעִיר: רַבָּא דִּשֹׁן רַבָּא אֵצֶר רַבָּא דִּישָׁן אִלֵּין רַבְרְבֵי חוֹרָאֵה לְרַבְרְבָנֵיהוֹן בְּאַרְעָא דְשֵׂעִיר: (לא) וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלֹךְ מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל: וְאִלֵּין מַלְכַיָּא דִּי מְלִיכוּ בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם קֳדָם דִּי מְלַךְ מַלְכָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ואלה המלכים וגו' . שמנה היו וכנגדן העמיד יעקב ובטל מלכות עשו בימיהם, ואלו הן שאול, ואיש בשת, דוד, ושלמה, רחבעם, אביה, אסא, יהושפט. ובימי יורם בנו כתיב (מ"ב ח כ) בימיו פשע אדום מתחת יד יהודה וימלכו עליהם מלך, ובימי שאול כתיב (מ"א כב מח) ומלך אין באדום נצב מלך:

(לב) וַיִּמְלֹךְ בֶּאֱדוֹם בָּלַע בֶּן בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה: וּמְלַךְ בֶּאֱדוֹם בֶּלַע בַּר בְּעוֹר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ דִּנְהָבָה: (לג) וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן זֶרַח מִבָּצְרָה: וּמִית בָּלַע וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי יוֹבָב בַּר זֶרַח מִבָּצְרָה:

רש"י יובב בן זרח מבצרה. בצרה מערי מואב היא, שנאמר (ירמיה מח כד) ועל קריות ועל בצרה וגו' , ולפי שהעמידה מלך לאדום, עתידה ללקות עמהם, שנאמר (ישעיה לד ו) כי זבח לה' בבצרה:

(לד) וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי: וּמִית יוֹבָב וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי חֻשָׁם מֵאַרְעָא דְּרוֹמָא: (לה) וַיָּמָת חֻשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד בֶּן בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲוִית: וּמִית חֻשָׁם וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַד בַּר בְּדַד דְּקָטִיל יָת מִדְיָנָאֵי בְּחַקְלָא דְמוֹאָב וְשׁוּם קַרְתֵּהּ עֲוִית:

רש"י המכה את מדין בשדה מואב. שבא מדין על מואב למלחמה, והלך מלך אדום לעזור את מואב. ומכאן אנו למדים שהיו מדין ומואב מריבים זה עם זה, ובימי בלעם עשו שלום להתקשר על ישראל:

(לו) וַיָּמָת הֲדַד וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: וּמִית הֲדַד וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: (לז) וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר: וּמִית שַׂמְלָה וּמְלַךְ

תְּחוֹתוֹהִי שָׁאוּל מֵרְחוֹבוֹת דְּעַל פְּרָת: (לח) וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר: וּמִית שָׁאוּל וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר: (לט) וַיָּמָת בַּעַל חָנָן בֶּן עַכְבּוֹר וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַר וְשֵׁם עִירוֹ פָּעוּ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב: וּמִית בַּעַל חָנָן בַּר עַכְבּוֹר וּמְלַךְ תְּחוֹתוֹהִי הֲדַר וְשׁוּם קַרְתֵּהּ פָּעוּ וְשׁוּם אִתְּתֵהּ מְהֵיטַבְאֵל בַּת מַטְרֵד בַּת מִצְרֵף דַּהֲבָא:

רש"י בת מי זהב. שהיה אומר מהו זהב, עשיר היה ואין זהב חשוב בעיניו לכלום:

(מ) **מפטיר** וְאֵלֶּה שְׁמוֹת אַלּוּפֵי עֵשָׂו לְמִשְׁפְּחֹתָם לִמְקֹמֹתָם בִּשְׁמֹתָם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְוָה אַלּוּף יְתֵת: וְאַלְיָן שְׁמָהַת רַבְרְבֵי עֵשָׂו לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְאַתְרֵיהוֹן בִּשְׁמָהַתְהוֹן רַבָּא תִמְנָע רַבָּא עַלְוָה רַבָּא יְתֵת:

רש"י ואלה שמות אלופי עשו. שנקרא על שם מדינותיהם לאחר שמת הדר ופסקה מהם מלכות. והראשונים הנזכרים למעלה, הם שמות תולדותם, וכן מפורש בדברי הימים (דברי הימים א' א נא) וימת הדד ויהיו אלופי אדום אלוף תמנע וגו' :

(מא) אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף פִּינֹן: רַבָּא אָהֳלִיבָמָה רַבָּא אֵלָה רַבָּא פִּינֹן: (מב) אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר: רַבָּא קְנַז רַבָּא תֵּימָן רַבָּא מִבְצָר: (מג) אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה אַלּוּפֵי אֱדוֹם לְמֹשְׁבֹתָם בְּאֶרֶץ אֲחֻזָּתָם הוּא עֵשָׂו אֲבִי אֱדוֹם: רַבָּא מַגְדִּיאֵל רַבָּא עִירָם אִלֵּין רַבְרְבֵי אֱדוֹם לְמוֹתְבָנְהוֹן בְּאַרְעָא אַחֲסַנְתְּהוֹן הוּא עֵשָׂו אֲבוּהוֹן דֶּאֱדוֹמָאֵי: פפפ:

רש"י מגדיאל. היא רומי:

הפטרת וישלח - עובדיה א

א (א) חֲזוֹן עֹבַדְיָה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה לֶאֱדוֹם שְׁמוּעָה שָׁמַעְנוּ מֵאֵת יְהוָה וְצִיר בַּגּוֹיִם שֻׁלָּח קוּמוּ וְנָקוּמָה עָלֶיהָ לַמִּלְחָמָה: (ב) הִנֵּה קָטֹן נְתַתִּיךְ בַּגּוֹיִם בָּזוּי אַתָּה מְאֹד: (ג) זְדוֹן לִבְּךָ הִשִּׁיאֶךָ שֹׁכְנִי בְחַגְוֵי סֶלַע מְרוֹם שִׁבְתּוֹ אֹמֵר בְּלִבּוֹ מִי יוֹרִדֵנִי אָרֶץ: (ד) אִם תַּגְבִּיהַ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְהוָה: (ה) אִם גַּנָּבִים בָּאוּ לְךָ אִם שׁוֹדְדֵי לַיְלָה אֵיךְ נִדְמֵיתָה הֲלוֹא יִגְנְבוּ דַּיָּם אִם בֹּצְרִים בָּאוּ לָךְ הֲלוֹא יַשְׁאִירוּ עֹלֲלוֹת: (ו) אֵיךְ נֶחְפְּשׂוּ עֵשָׂו נִבְעוּ מַצְפֻּנָיו: (ז) עַד הַגְּבוּל שִׁלְּחוּךָ כֹּל אַנְשֵׁי בְרִיתֶךָ הִשִּׁיאוּךָ יָכְלוּ לְךָ אַנְשֵׁי שְׁלֹמֶךָ לַחְמְךָ יָשִׂימוּ מָזוֹר תַּחְתֶּיךָ אֵין תְּבוּנָה בּוֹ: (ח) הֲלוֹא בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה וְהַאֲבַדְתִּי חֲכָמִים מֵאֱדוֹם וּתְבוּנָה מֵהַר עֵשָׂו: (ט) וְחַתּוּ גִבּוֹרֶיךָ תֵּימָן לְמַעַן יִכָּרֵת אִישׁ מֵהַר עֵשָׂו מִקֶּטֶל: (י) מֵחֲמַס אָחִיךָ יַעֲקֹב תְּכַסְּךָ בוּשָׁה וְנִכְרַתְּ לְעוֹלָם: (יא) בְּיוֹם עָמְדְּךָ מִנֶּגֶד בְּיוֹם שְׁבוֹת זָרִים חֵילוֹ וְנָכְרִים בָּאוּ שְׁעָרָיו וְעַל יְרוּשָׁלַם יַדּוּ גוֹרָל גַּם אַתָּה כְּאַחַד מֵהֶם: (יב) וְאַל תֵּרֶא בְיוֹם אָחִיךָ בְּיוֹם נָכְרוֹ וְאַל תִּשְׂמַח לִבְנֵי יְהוּדָה בְּיוֹם אָבְדָם וְאַל תַּגְדֵּל פִּיךָ בְּיוֹם צָרָה: (יג) אַל תָּבוֹא בְשַׁעַר עַמִּי בְּיוֹם אֵידָם אַל תֵּרֶא גַם אַתָּה בְּרָעָתוֹ בְּיוֹם אֵידוֹ וְאַל תִּשְׁלַחְנָה בְחֵילוֹ

בְּיוֹם אֵידוֹ: (יד) וְאַל תַּעֲמֹד עַל הַפֶּרֶק לְהַכְרִית אֶת פְּלִיטָיו וְאַל תַּסְגֵּר שְׁרִידָיו בְּיוֹם צָרָה:
(טו) כִּי קָרוֹב יוֹם יְהוָה עַל כָּל הַגּוֹיִם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ יֵעָשֶׂה לָּךְ גְּמֻלְךָ יָשׁוּב בְּרֹאשֶׁךָ: (טז) כִּי כַאֲשֶׁר שְׁתִיתֶם עַל הַר קָדְשִׁי יִשְׁתּוּ כָל הַגּוֹיִם תָּמִיד וְשָׁתוּ וְלָעוּ וְהָיוּ כְּלוֹא הָיוּ: (יז) וּבְהַר צִיּוֹן תִּהְיֶה פְּלֵיטָה וְהָיָה קֹדֶשׁ וְיָרְשׁוּ בֵּית יַעֲקֹב אֵת מוֹרָשֵׁיהֶם: (יח) וְהָיָה בֵית יַעֲקֹב אֵשׁ וּבֵית יוֹסֵף לֶהָבָה וּבֵית עֵשָׂו לְקַשׁ וְדָלְקוּ בָהֶם וַאֲכָלוּם וְלֹא יִהְיֶה שָׂרִיד לְבֵית עֵשָׂו כִּי יְהוָה דִּבֵּר: (יט) וְיָרְשׁוּ הַנֶּגֶב אֶת הַר עֵשָׂו וְהַשְּׁפֵלָה אֶת פְּלִשְׁתִּים וְיָרְשׁוּ אֶת שְׂדֵה אֶפְרַיִם וְאֵת שְׂדֵה שֹׁמְרוֹן וּבִנְיָמִן אֶת הַגִּלְעָד: (כ) וְגָלַת הַחֵל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת וְגָלַת יְרוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּסְפָרַד יִרְשׁוּ אֵת עָרֵי הַנֶּגֶב: (כא) וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן לִשְׁפֹּט אֶת הַר עֵשָׂו וְהָיְתָה לַיהוָה הַמְּלוּכָה:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ח

א. אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל טְהוֹרָה, וּמִקְוָאוֹתֶיהָ טְהוֹרִים. מִקְוָאוֹת הָעַמִּים שֶׁבְּחוּצָה לָאָרֶץ, כְּשֵׁרִים לְבַעֲלֵי קְרָיִין, אֲפִלּוּ נִתְמַלְאוּ בְּקִילּוֹן. שֶׁבְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁחוּץ לַמִּפְתָּח, כְּשֵׁרִים אַף לַנִּדּוֹת. מִלְּפָנִים מִן הַמִּפְתָּח, כְּשֵׁרִים לְבַעֲלֵי קְרָיִין, וּפְסוּלִין לְכָל הַטְּמֵאִים. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַקְּרוֹבִים לָעִיר וְלַדֶּרֶךְ, טְמֵאִים מִפְּנֵי הַכְּבִיסָה. וְהָרְחוֹקִים, טְהוֹרִים:

ברטנורה (א) **ארץ ישראל טהורה**. ואפילו עיירות של כותים שבתוכה. שלא גזרו טומאה אלא על ארץ העמים בחוצה לארץ: **ומקואותיה טהורים**. ולא מחזקינן להו בשאובים, דסתמא בהכשר נעשו: **לבעלי קריין**. להתירן בדברי תורה, דבעל קרי אסור בדברי תורה עד שיטבול, וכי טביל אפילו במקוה שכל מימיו שאובין מותר: **אפילו נתמלאו בקילון**. שמילאו מים בכתף ושפכו לתוך גומא יש דרך שהולכים המים למקוה: **שחוץ למפתח**. חוץ לפתח המדינה: **כשרים אף לנדות**. להתירן לבעליהן ואע"ג דאיכא איסור כרת, ולא חיישינן שמא חסרים היו ונפלו עליהם מים שאובים ונתמלאו, דחוץ לפתח המדינה אין רגלי בני אדם מצויין שם: **לפנים מן המפתח**. לפנים מפתח המדינה: **ופסולים לכל הטמאים**. שבני אדם מצויין שם הרבה וממלאים בכתף מים ונותנים שם לכבס ולרחוץ: **מפני הכביסה**. שיש לומר חסרים היו ונפסלו מן הכלים שמכבסים שם: **והרחוקים טהורים**. שאין מכבסים בהן וליכא למיחש להכי. ואין הלכה כר' אליעזר:

ב. אֵלּוּ בַעֲלֵי קְרָיִין שֶׁהֵם צְרִיכִין טְבִילָה, רָאָה מַיִם חֲלוּקִים אוֹ עֲכוּרִים, בַּתְּחִלָּה, טָהוֹר. בָּאֶמְצַע וּבַסּוֹף, טָמֵא. מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, טָהוֹר. לְבָנִים וְנִמְשָׁכִים, טָמֵא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, לְבָנִים כְּעֲכוּרִים:

ברטנורה (ב) **חלוקים**. שמטיף טפין חלוקים כמין שלשלת: **בתחלה**. בתחלת הטלת מי רגלים: **טהור**. דלאו מין קרי הוא, אלא מעצירת השתן הוא בא: **באמצע ובסוף**. של הטלת מי רגלים, טמא, דמין קרי הוא: **ונמשכים**. מי רגלים מדובקים: **טמא**. דמין קרי הוא: **לבנים כעכורים**. ובתחילה טהור, באמצע ובסוף טמא, ואין הלכה כר' יוסי:

ג. הַמַּטִּיל טִפִּין עֲבוֹת מִתּוֹךְ הָאַמָּה, טָמֵא, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר חִסְמָא. הַמְהַרְהֵר בַּלַּיְלָה וְעָמַד וּמָצָא בְשָׂרוֹ חַם, טָמֵא. הַפּוֹלֶטֶת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי, טְהוֹרָה, דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר, פְּעָמִים שֶׁהֵם אַרְבַּע עוֹנוֹת, פְּעָמִים שֶׁהֵם חֲמֵשׁ, פְּעָמִים שֶׁהֵם שֵׁשׁ. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לְעוֹלָם חֲמֵשׁ:

ברטנורה (ג) **המהרהר בלילה**. ורואה שבא על האשה וכשניעור משינתו מצא בשרו חם ולא מצא טפת קרי: **טמא**. דודאי ראה קרי אלא שנאבד במיעוטו בבגד: הפולטת שכבת זרע ביום השלישי טהורה. כגון ששמשה בחמישי בשבת, ופלטה בשבת, לא שנא שמשה בתחילת ליל חמישי דאשתהי הזרע במעיה ארבע עונות שלימות ליל חמישי ויום חמישי ליל ששי וששי, לא שנא שמשה חמישי עם חשיכה, דלא אשתהי אלא מקצת חמישי וליל ששי וששי, דלא איכא אלא שתי עונות שלימות. שהעונה היא או יום או לילה: **ר' ישמעאל אומר**. בא לחלוק ולומר דפולטת בשלישי לשמושה טמאה, אבל פולטת ברביעי, טהורה. מיהו מודה הוא דמקצת היום ככולו, דלא הקפידה תורה אלא במנין הימים ולא במנין העונות: **ופעמים שהן ארבע עונות שלימות**. כגון אם שמשה בליל חמישי עם חשיכה, פליטתה טמאה עד תחילת ליל שבת: **ופעמים שהם חמש עונות**. כגון אם שמשה בתחילת יום רביעי בעלות השחר, ופליטתה טמאה עד ליל שבת: **פעמים שהן שש**. כגון ששמשה בתחילת ליל רביעי והיא טמאה עד תחילת ליל שבת, נמצאו שש עונות שלימות: ר' עקיבא אומר לעולם חמש עונות. ואם יצאה מקצת עונה ראשונה, נותנים לה מקצת עונה ששית להשלים חמש עונות, דכל הפולטת בתוך חמש עונות שלימות, טמאה. והלכה כר' אלעזר בן עזריה:

ד. נְכְרִית שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע מִיִּשְׂרְאֵל, טְמֵאָה. בַּת יִשְׂרְאֵל שֶׁפָּלְטָה שִׁכְבַת זֶרַע מִנָּכְרִי, טְהוֹרָה. הָאִשָּׁה שֶׁשִּׁמְּשָׁה בֵּיתָהּ, וְיָרְדָה וְטָבְלָה וְלֹא כִבְּדָה אֶת הַבַּיִת, כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. בַּעַל קֶרִי שֶׁטָּבַל וְלֹא הִטִּיל אֶת הַמַּיִם, כְּשֶׁיַּטִּיל אֶת הַמַּיִם, טָמֵא. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּחוֹלֶה וּבַזָּקֵן, טָמֵא. בַּיֶּלֶד וּבַבָּרִיא, טָהוֹר:

ברטנורה (ד) **טמאה**. הטפה של שכבת זרע שפלטה: **טהורה**. ואפילו טומאה דרבנן ליכא: **ולא כבדה את הבית**. לא קנחה את עצמה עד שלא ישאר בה לחלוחית של שכבת זרע: **כאילו לא טבלה**. דחיישינן שמא תפלוט טפת שכבת זרע שנשאר לה באותו מקום:

לכשיטיל מים טמא. שמא נשתייר מן הקרי בתוך האמה ויוצא עם השתן: **בילד ובבריא טהור**. שיוצא בכוח ואין משתייר. ועד כמה קרוי ילד, כל שעומד על רגלו אחת וחולץ מנעלו ונועל מנעלו ואפילו בן שמונים שנה. והלכה כרבי יוסי:

ה. נִדָּה שֶׁנִּתְּנָה מָעוֹת בְּפִיהָ וְיָרְדָה וְטָבְלָה, טְהוֹרָה מִטֻּמְאָתָהּ, אֲבָל טְמֵאָה הִיא עַל גַּב רֻקָּהּ. נִתְּנָה שְׁעָרָהּ בְּפִיהָ, קָפְצָה יָדָהּ, קָרְצָה שִׁפְתוֹתֶיהָ, כְּאִלּוּ לֹא טָבְלָה. הָאוֹחֵז בָּאָדָם וּבַכֵּלִים וּמַטְבִּילָן, טְמֵאִין. וְאִם הֵדִיחַ אֶת יָדוֹ בַּמַּיִם, טְהוֹרִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, יְרַפֶּה כְּדֵי שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶם מַיִם. בֵּית הַסְּתָרִים, בֵּית הַקְּמָטִים, אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶן מָיִם:

ברטנורה (ה) **טהורה מטומאתה**. מטומאת נדה ומותרת לבעלה: **אבל טמאה על גב רוקה**. שנתלש על המעות קודם טבילה, וטמאה מתורת מגע דרוקה מטמא במגע ובמשא: **נתנה שערה בפיה**. ולא באו המים בשערה: **קרצה שפתותיה**. דחקה שפתותיה ביותר זו בזו: **כאילו לא טבלה**. ואסורה לבעלה כמו שהיתה: האוחז באדם ובכלים ומטבילן טמאין. דבמקום אחיזתו לא באו מים: **ואם הדיח ידיו במים טהורים**. לפי שהמשקה שעל ידיו מתחבר למי המקוה ושוב אין כאן חציצה: **ר' שמעון אומר ירפה וכו'**. ואין הלכה כר' שמעון: **בית הסתרים**. כגון תוך האוזן ותוך החוטם ותוך הפה: **בית הקמטין**. של שחי ושל ערוה. אי נמי, קמטין של זקן וזקנה שבשרם נקמט: **אין צריך שיבואו בהן מים**. דכתיב (ויקרא טו) וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים, וכי בשטיפת ידים נטהר הזב, והלא טבילת כל הגוף במים חיים הוא צריך, אלא לומר לך מה ידיו בנראה, אף כל בשרו בנראה, פרט לבית הנסתרים. ואף על פי כן אמרו חכמים לעולם ילמד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה קמטיה בשעת טבילה, דנהי דאין צריכין לבוא בהן מים, מקום הראוי לביאת מים בעינן:

גמרא נדה דף י"ג ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן כֹּהֵן שׁוֹטֶה מַטְבִּילִין אוֹתוֹ וּמַאֲכִילִין אוֹתוֹ תְּרוּמָה לָעֶרֶב וּמְשַׁמְּרִין אוֹתוֹ שֶׁלֹּא יִישָּׁן יָשַׁן טָמֵא לֹא יָשַׁן טָהוֹר. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר עוֹשִׂין לוֹ כִּיס שֶׁל עוֹר אָמְרוּ לוֹ כָּל שֶׁכֵּן שֶׁמֵּבִיא לִידֵי חִימּוּם אָמַר לָהֶם לְדִבְרֵיכֶם שׁוֹטֶה אֵין לוֹ תַּקָּנָה אָמְרוּ לוֹ לְדִבָּרֵינוּ יָשַׁן טָמֵא לֹא יָשַׁן טָהוֹר לְדִבָּרֶיךָ שֶׁמָּא יִרְאֶה טִפָּה כְּחַרְדַּל וְתִבָּלַע בַּכִּיס. תָּנָא מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אָמְרוּ עוֹשִׂין לוֹ כִּיס שֶׁל מַתֶּכֶת:

רש"י **שלא יישן**. כדי שלא יתחמם ויראה קרי: **כיס של עור**. וכשירצו להאכילו יבדקו בכיס: **ותבלע בכיס**. וקאכיל תרומה בטומאת הגוף והוי במיתה דכתיב ומתו בו כי יחללוהו:

זוהר בשלח דף מ"ז ע"א

יְיָ יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן, רַבִּי אַבָּא פָּתַח (ישעיה נ"ח) אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶיךָ עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי, זַכָּאִין אִנּוּן יִשְׂרָאֵל דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעִי בְּהוֹן לְאִתְדַּבָּקָא בְּהוּ מִכָּל שְׁאָר עַמִּין דְּעָלְמָא, וּמִגּוֹ רְחִימוּתָא דִּלְהוֹן קָרִיב לוֹן לְגַבֵּיהּ וְיָהַב לוֹן אוֹרַיְתָא וְיָהַב לוֹן שַׁבָּת דְּאִיהוּ קַדִּישָׁא מִכָּל שְׁאָר יוֹמִין וְנַיְחָא מִכֹּלָּא וְחֶדְוָה דְּכֹלָּא וְשָׁקִיל שַׁבָּת לְקֻבֵּל אוֹרַיְתָא כֻּלָּה, וּמַאן דְּנָטִיר שַׁבָּת כְּאִלּוּ נָטִיר אוֹרַיְתָא כֻּלָּה, וְקָרְאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג עִנּוּגָא דְּכֹלָּא עִנּוּגָא דְּנַפְשָׁא וְגוּפָא עִנּוּגָא דְּעִלָּאִין וְתַתָּאִין:

תרגום הזוהר ה' יִלָּחֵם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִישׁוּן. רַבִּי אַבָּא פָּתַח. אִם תָּשִׁיב מִשַּׁבָּת רַגְלֶךָ עֲשׂוֹת חֶפְצֶיךָ בְּיוֹם קָדְשִׁי. אַשְׁרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בָּהֶם לְהִתְדַּבֵּק בָּהֶם, מִכָּל שְׁאָר אוּמוֹת הָעוֹלָם. וּמִתּוֹךְ הָאַהֲבָה אֲלֵיהֶם, קֵרֵב אוֹתָם אֵלָיו, וְנָתַן לָהֶם הַתּוֹרָה, וְנָתַן לָהֶם הַשַּׁבָּת שֶׁהוּא קָדוֹשׁ מִכָּל שְׁאָר הַיָּמִים, וּבוֹ מְנוּחָה מִכֹּל, וְשִׂמְחַת כֹּל. וְשָׁקוֹל שַׁבָּת כְּנֶגֶד הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ, וּמִי שֶׁשּׁוֹמֵר שַׁבָּת, כְּאִלּוּ שׁוֹמֵר הַתּוֹרָה כֻּלָּהּ. וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג. הַיְנוּ עֹנֶג כֹּל, עֹנֶג שֶׁל הַנֶּפֶשׁ וְהַגּוּף, עֹנֶג שֶׁל הָעֶלְיוֹנִים וְהַתַּחְתּוֹנִים.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' שבת פ"ג

א. תַּבְשִׁיל חַי שֶׁלֹּא בֻשַּׁל כְּלָל אוֹ שֶׁבֻּשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְרַע לוֹ מֻתָּר לְהַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ בֵּין בְּכִירָה וְכוּפַּח בֵּין בְּתַנּוּר וְכֵן כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁבֻּשַּׁל וְלֹא בֻשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ אוֹ בֻשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ אִם הִשְׁלִיךְ לְתוֹכוֹ אֵבֶר חַי סָמוּךְ לְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת נַעֲשָׂה הַכֹּל כְּתַבְשִׁיל חַי וּמֻתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָרַף וְלֹא כִסָּה מִפְּנֵי שֶׁכְּבָר הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ מִמֶּנּוּ וְאֵינוֹ בָּא לַחְתּוֹת בְּגָחָלִים: **ב**. כָּל תַּבְשִׁיל שֶׁאָסוּר לַשְׁהוֹתוֹ אִם עָבַר וְשָׁהָה אוֹתוֹ אָסוּר לֶאֱכֹלוֹ עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת וַיַּמְתִּין בִּכְדֵי שֶׁיֵּעָשׂוּ. וְאִם שְׁכָחוֹ אִם תַּבְשִׁיל שֶׁלֹּא בֻשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא אָסוּר עַד מוֹצָאֵי שַׁבָּת וְאִם תַּבְשִׁיל שֶׁבֻּשַּׁל כָּל צָרְכּוֹ הוּא וּמִצְטַמֵּק וְיָפֶה לוֹ מֻתָּר לֶאֱכֹלוֹ מִיַּד בְּשַׁבָּת: **ג**. כָּל שֶׁמֻּתָּר לַשְׁהוֹתוֹ עַל גַּבֵּי הָאֵשׁ כְּשֶׁנּוֹטְלִים אוֹתוֹ בְּשַׁבָּת אָסוּר לְהַחֲזִירוֹ לִמְקוֹמוֹ. וְאֵין מַחֲזִירִים לְעוֹלָם אֶלָּא עַל גַּבֵּי כִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכוּסָּה אוֹ בְּכִירָה וְכוּפַּח שֶׁהוּסְקוּ בְּקַשׁ וּבְגַבְבָא וְהוּא שֶׁלֹּא הִנִּיחַ הַקְּדָרָה עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע אֲבָל מְשֻׁהֶנִּיחָה עַל גַּבֵּי הַקַּרְקַע אֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ וַאֲפִילּוּ עַל גַּבֵּי כִּירָה גְּרוּפָה אוֹ מְכוּסָּה וְאֵין מַחֲזִירִין לְתַנּוּר וְלֹא לְכוּפַּח שֶׁהוּסְקוּ בְּגֶפֶת אוֹ בְּעֵצִים אַף עַל פִּי שֶׁגָּרַף אוֹ כִסָּה מִפְּנֵי שֶׁהַבֶּלֶן חַם בְּיוֹתֵר וְכָל שֶׁאֵין מַחֲזִירִין עָלָיו אֵין סוֹמְכִין לוֹ בְּשַׁבָּת:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ז ע"א

מִי שֶׁרְצוֹנוֹ לְקַבֵּל עֲבוֹדַת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ יִבָּדֵל מִבְּנֵי אָדָם. וְאָמְרוּ אֵין רְפוּאָה מֵהַחֲנִינָה וְאֵין מַטְמוֹן כְּמַטְמוֹן הַחָכְמָה. וְאֵין מָמוֹן כְּמָמוֹן הַדַּעַת. וְאֵין רַע כְּרַע הַטִּפְּשׁוּת. וְאֵין יְחוּס כְּיִחוּס הַנֶּאֱמָן. וְאֵין מְנוּחָה כְּעִזָּבוֹן הַתַּאֲוָה. וְאֵין מַעֲשֶׂה מְעוּלֶּה מִמַּחֲשָׁבָה זַכָּה. וְאֵין צְדָקָה גְּדוֹלָה מֵאַהֲבַת יִסּוּרִין. וְאֵין חַטָּאת גְּדוֹלָה מֵהַתַּאֲוָה. וְלֹא חוֹלִי מִן הַדְּאָגָה וְלֹא עֲבוֹדָה זָבָה מֵאַהֲבָה. וְלֹא פְּרִישׁוּת טוֹב מֵהַסִּפּוּק. וְלֹא שְׁמִירָה חֲזָקָה מֵהַשְׁתִּיקָה וְלֹא עֲנִיּוּת גָּדוֹל מֵהַחֶמְדָּה. וְלֹא חַיִּים עֲרֵבִים מֵהַשָּׂמֵחַ בְּחֶלְקוֹ. אָמַר אֶחָד הַבּשֶׁת סִבָּה לְכָל יוֹשֶׁר. אָמְרוּ כִּי הוֹלְכֵי דֶּרֶךְ טָעוּ בְּדַרְכָם רָאוּ לְפָרוּשׁ אֶחָד בְּמִגְדָּל אָמְרוּ לוֹ הוֹרֵנוּ דֶּרֶךְ זוּ נֵלֵךְ וְהֶרְאָה בְּיָדוֹ לַשָּׁמַיִם אָמְרוּ לוֹ וְאֵיךְ. אָמַר לָהֶם הָכִינוּ צֵדָה לִפְנֵי דַּרְכְּכֶם וּלְפִי שִׁיעוּר עֲמִידַתְכֶם לָעוֹלָם הַבָּא. וְרָאוּ לְבָחוּר יְפֵה תּוֹאַר וְכָחוּשׁ הַבָּשָׂר. שְׁאָלוּהוּ עַל כַּחַשׁ בְּשָׂרוֹ. עָנָה טָעֲמָתִי זֶה הָעוֹלָם וּמְצָאתִיו מַר כַּלַּעֲנָה וְזָהֲבוּ וְכָסְפּוּ כַּאֲבָנָיו וַאֲנִי מַבִּיט לִשְׁמֵי מְרוֹמוֹת וְרוֹאֶה אֲנָשִׁים יוֹלִיכוּם לְגַן עֵדֶן. וַאֲחֵרִים לְגֵיהִנָּם וְיֵרֵאתִי מֵאֵשׁ הַשּׁוֹרֵף׃

פרשת וישב

וישב יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה׃

לז (א) וַיֵּשֶׁב יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מְגוּרֵי אָבִיו בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ וִיתֵיב יַעֲקֹב בְּאַרְעָא תּוֹתָבוּת אֲבוּהִי בְּאַרְעָא דְכְנָעַן׃

רש"י וישב יעקב וגו' . אחר שכתב לך ישובי עשו ותולדותיו בדרך קצרה, שלא היו ספונים וחשובים לפרש היאך נתישבו וסדר מלחמותיהם איך הורישו את החורים, פרש לך ישובי יעקב ותולדותיו בדרך ארכה כל גלגולי סבתם, לפי שהם חשובים לפני המקום להאריך בהם. וכן אתה מוצא בעשרה דורות שמאדם ועד נח, פלוני הוליד פלוני, וכשבא לנח האריך בו. וכן בעשרה דורות שמנח ועד אברהם קצר בהם, ומשהגיע אצל אברהם האריך בו. משל למרגלית שנפלה בין החול, אדם ממשמש בחול וכובר בכברה עד שמוצא את המרגלית, ומשמצאה הוא משליך את הצרורות מידו ונוטל המרגלית. (דבר אחר וישב יעקב הפשתני הזה נכנסו גמליו טעונים פשתן, הפחמי תמה אנה יכנס כל הפשתן הזה, היה פקח אחד משיב לו ניצוץ אחד יוצא ממפוח שלך ששורף את כלו, כך יעקב ראה כל האלופים הכתובים למעלה, תמה ואמר מי יכול לכבוש את כלן, מה

כתיב למטה (פסוק ב) אלה תולדות יעקב יוסף, דכתיב (עובדיה א יח) והיה בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש, ניצוץ יוצא מיוסף שמכלה ושורף את כלם) :

(ב) אֵלֶּה תּוֹלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם: אִלֵּין תּוּלְדַת יַעֲקֹב יוֹסֵף בַּר שְׁבַע עַסְרֵי שְׁנִין (כד) הֲוָה רָעֵי עִם אֲחוֹהִי בַּעֲנָא וְהוּא מְרַבֵּי עִם בְּנֵי בִלְהָה וְעִם בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אֲבוּהִי וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת דִּבָּהוֹן בִּישָׁא לְוָת אֲבוּהוֹן:

רש"י אלה תולדות יעקב. ואלה של תולדות יעקב, אלה ישוביהם וגלגוליהם עד שבאו לכלל ישוב. סבה ראשונה יוסף בן שבע עשרה וגו' על ידי זה נתגלגלו וירדו למצרים. זהו אחר פשוטו של מקרא להיות דבר דבור על אפניו. ומדרש אגדה דורש, תלה הכתוב תולדות יעקב ביוסף מפני כמה דברים, אחת שכל עצמו של יעקב לא עבד אצל לבן אלא ברחל, ושהיה זיו אקונין של יוסף דומה לו, וכל מה שארע ליעקב ארע ליוסף, זה נשטם וזה נשטם, זה אחיו מבקש להרגו וזה אחיו מבקשים להרגו, וכן הרבה בבראשית רבה (סד ו) . ועוד נדרש בו וישב בקש יעקב ישב בשלוה, קפץ עליו רגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוה אמר הקדוש ברוך הוא לא דין לצדיקים מה שמתקן להם לעולם הבא, אלא שמבקשים לישב בשלוה בעולם הזה: והוא נער. שהיה עושה מעשה נערות, מתקן בשערו ממשמש בעיניו, כדי שיהיה נראה יפה: את בני בלהה. כלומר ורגיל אצל בני בלהה, לפי שהיו אחיו מבזין אותן והוא מקרבן: את דבתם רעה. כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו, שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזלזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלשתן לקה. על אבר מן החי (לעיל פסוק לא) וישחטו שעיר עזים במכירתו, ולא אכלוהו חי. ועל דבה שספר עליהם שקורין לאחיהם עבדים, (תהלים קה יז) לעבד נמכר יוסף. ועל העריות שספר עליהם, (להלן לט ז) ותשא אשת אדניו וגו' : דבתם. כל לשון דבה פרלידי"ץ בלע"ז [רכילות] כל מה שהיה יכול לדבר בהם רעה היה מספר: דבה. לשון (שיה"ש ז י) דובב שפתי ישנים:

(ג) וְיִשְׂרָאֵל אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל בָּנָיו כִּי בֶן זְקֻנִים הוּא לוֹ וְעָשָׂה לוֹ כְּתֹנֶת פַּסִּים: וְיִשְׂרָאֵל רְחֵם יָת יוֹסֵף מִכָּל בְּנוֹהִי אֲרֵי בַר חַכִּים הוּא לֵהּ וַעֲבַד לֵהּ כְּתוּנָא דְפַסֵּי:

רש"י בן זקונים. שנלד לו לעת זקנתו. ואונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה כל מה שלמד משם ועבר מסר לו. דבר אחר שהיה זיו אקונין שלו דומה לו: פסים. לשון כלי מלת, כמו (אסתר א ו) כרפס ותכלת, וכמו (שמואל ב' יג יח) כתנת הפסים, דתמר ואמנון. ומדרש אגדה על שם צרותיו שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים:

(ד) וַיִּרְאוּ אֶחָיו כִּי אֹתוֹ אָהַב אֲבִיהֶם מִכָּל אֶחָיו וַיִּשְׂנְאוּ אֹתוֹ וְלֹא יָכְלוּ דַּבְּרוֹ לְשָׁלֹם: וַחֲזוֹ אֲחוֹהִי אֲרֵי יָתֵהּ רְחֵם אֲבוּהוֹן מִכָּל אֲחוֹהִי וּסְנוֹ יָתֵהּ וְלָא צָבָן לְמַלָּלָא עִמֵּהּ לִשְׁלָם:

רש"י ולא יכלו דברו לשלום. מתוך גנותם למדנו שבחם, שלא דברו אחת בפה ואחת בלב: דברו. לדבר עמו:

(ה) וַיַּחֲלֹם יוֹסֵף חֲלוֹם וַיַּגֶּד לְאֶחָיו וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ: וַחֲלַם יוֹסֵף חֶלְמָא וְחַוִי לַאֲחוֹהִי וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ: (ו) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם שִׁמְעוּ נָא הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתִּי: וַאֲמַר לְהוֹן שְׁמָעוּ כְעַן חֶלְמָא הָדֵין דִּי חֲלֵימִית:

נביאים - עמוס - פרק ב

(ו) כֹּה אָמַר יְהוָה עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מְכָרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: כִּדְנַן אֲמַר יְיָ עַל תְּלָתָא חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבְּעָא לָא אֲשְׁבּוֹק לְהוֹן עַל דְּזַבִּינוּ בְכַסְפָּא זַכָּאִין וְחַשִּׁיכַיָּא בְּדֵיל דְּיַחְסָנוּן:

רש"י **על מכרם בכסף צדיק** . הדיינין היו מוכרי' את מי שהיה זכאי בדין בכסף שוחד שהיו מקבלים מיד בעל דינו : **ואביון בעבור נעלים** . תרגם יונתן בשני מקומות (לקמן ח ו) בדיל דיחסנון ואומר אני שכך פירושו מטין משפט האביון כדי שיצטרך למכור שדהו שהיה לו בין שדות הדיינין וזה עוקף עליו ונוטלה בדמים קלים כדי לגדור ולנעול כל שדותיו יחד ולא יפסיק ביניהם :

(ז) הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי: וְדִשַּׁייטִין בְּעַפְרָא דְאַרְעָא דְּרִישׁ מִסְכְּנַיָּא וְדִין חַשִּׁיכַיָּא מַסְטַן וּגְבַר וַאֲבוּהִי אָזְלִין עַל עוּלְמְתָא בְּדִיל לַאֲחָלָא יַת שְׁמָא דְקֻדְשִׁי:

רש"י **השואפים על עפר ארץ** . על עפר ארץ שהם הולכים עליהם כל שאפם וכל מחשבתם בראש דלים הוא איך יגזלו אותם ויטלו את שלהם , שאיפה גולושי"ר בלע"ז : **ודרך ענוים יטו וגו'** . החלשים נוטים מדרכם והולכין דרך עקלתון מפני יראתם כמה דאת אמר (איוב כד) יטו אביונים מדרך : **אל הנערה** . המאורסה :

(ח) וְעַל בְּגָדִים חֲבֻלִים יַטּוּ אֵצֶל כָּל מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: וְעַל שַׁוְיַין דְּמַשְׁכּוֹן מְסַחֲרִין בְּסָטַר כָּל אִיגּוֹרֵיהוֹן וַחֲמַר אוֹנָסָא שָׁתָן בֵּית טַעֲוָתְהוֹן:

רש"י **ועל בגדים חבולים יטו** . תרגם יונתן על מטות שוויין דמשכון מסתחרין זוקפין מלוה על העניים וממשכנים אותם ועושים בגדיהם מצעות ומסובין עליהם בהטייה בעת סעודתם : **בית אלהיהם** . בבית עכו"ם שהיתה להם אצל מזבח : **יטו** . לשון מסיבה שכל מסיבת סעוד' בהטייה היא שהוא נסמך על שמאלו : **ויין ענושים** . שעונשים אותם ממון ושותים בו יין :

(ט) וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת: וַאֲנָא שֵׁיצִיתִי יָת אֱמוֹרָאָה מִן קֳדָמֵיהוֹן דִּכְרוּם אַרְזִין רוּמֵיהּ וְחָסִין הוּא כְּבַלּוֹטִין וְשֵׁיצִיתִי אִבֵּיהּ מִלְעֵילָא וְשָׁרְשׁוֹהִי מִלְרַע:

רש"י **כאלונים** . קיישנ"ש בלע"ז : **ואשמיד פריו ממעל** . שרים העליונים : **ושרשיו מתחת** . שרים התחתונים ד"א הצרעה היתה מסמא עיניהם מלמעלה ומסרסתן מלמטן :

(י) וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: וַאֲנָא אַסֵּיקִית יַתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְדַבָּרִית יַתְכוֹן בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין לְמֵירַת יַת אַרְעָא דֶּאֱמוֹרָאָה: (יא) וְאָקִים מִבְּנַיכֶם לְנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לְנָזִרִים הַאַף אֵין זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה: וַאֲקֵימִית מִבְּנַיכוֹן לִנְבִיאִין וּמֵעוּלֵמְכוֹן לְמַלְפִּין הַאַף לֵית דָּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמַר יְיָ:

רש"י **לנזרים** . תרגם יונתן למלפין שהיו פרושין מדרכי עם הארץ ועוסקים בתורה אין נזירה בכל מקום אלא ל' פרישה : **האף אין זאת** . בתמיה כלום' כלום אתם יכולים להכחיש את זאת :

כתובים - משלי - פרק ח

(ז) כִּי אֱמֶת יֶהְגֶּה חִכִּי וְתוֹעֲבַת שְׂפָתַי רֶשַׁע: מְטוּל דְּקוּשְׁטָא רָגֵא פּוּמִי וְרִיחוּקָא דִּשְׂפְוָתַי רִשְׁעָא: (ח) בְּצֶדֶק כָּל אִמְרֵי פִי אֵין בָּהֶם נִפְתָּל וְעִקֵּשׁ: וּבְצִדְקוּתָא אִנּוּן כָּל מֵימְרֵי פּוּמִי וְלֵית בְּהוֹן פִּתּוּלָא וְעִקּוּמָא:

רש"י **נפתל ועקש** . עקמומיות :

(ט) כֻּלָּם נְכֹחִים לַמֵּבִין וְישָׁרִים לְמֹצְאֵי דָּעַת: וְכוּלָּן גַּלְיָן לֳאֲנָשׁ דְּמִתְבַּיֵּן וּתְרֵיצִין לְאִלֵּין דְּצָבְאִין בִּידִיעָתָא: (י) קְחוּ מוּסָרִי וְאַל כָּסֶף וְדַעַת מֵחָרוּץ נִבְחָר: קַבִּילוּ מַרְדּוּתָא וְלָא כַסְפָּא וּגְבוּ לְכוֹן יְדִיעָתָא מִן דַּהֲבָא סְנִינָא:

רש"י **מחרוץ** . ממיני הזהב הוא :

(יא) כִּי טוֹבָה חָכְמָה מִפְּנִינִים וְכָל חֲפָצִים לֹא יִשְׁווּ בָהּ: מְטוּל דְּטָבָא חָכְמְתָא מִן כֵּיפֵי טָבָתָא וְכָל מְדַעַם לָא פָּחֵים לַהּ:

רש"י **מפנינים** . מרגליות : **לא ישוו בה** . לא ידמו לשויה :

(יב) אֲנִי חָכְמָה שָׁכַנְתִּי עָרְמָה וְדַעַת מְזִמּוֹת אֶמְצָא: אֲנָא חָכְמְתָא דָּרֵית עָרִימוּתָא יְדִיעָתָא וְתַרְעֵיתָא מַשְׁכְּחָא אֲנָא:

רש"י **שכנתי ערמה** . אצל ערמה , שכיון שלמד אדם תורה נכנס בו ערמימות של כל דבר :

משנה ברכות פרק ט

א. הָרוֹאֶה מָקוֹם שֶׁנַּעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים לְיִשְׂרָאֵל, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה נִסִּים לַאֲבוֹתֵינוּ בַּמָּקוֹם הַזֶּה. מָקוֹם שֶׁנֶּעֱקְרָה מִמֶּנּוּ עֲבוֹדָה זָרָה, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָקַר עֲבוֹדָה זָרָה מֵאַרְצֵנוּ:

ברטנורה (א) **הרואה מקום שנעשו בו נסים**. כגון מעברות ים סוף, ונחלי ארנון, ומעברות הירדן, ואבן שישב עליה משה ע"ה כשעשה מלחמה בעמלק, ודומיהן. ואניסא דרבים, כגון הני דאמרינן, מחייבי כולי עלמא לברוכי. אבל אניסא דיחיד, כגון הרואה מקום שנעשה לו בו נס, איהו חייב לברוכי ברוך שעשה לי נס במקום הזה, ובנו ובן בנו חייבים לברך ברוך שעשה נס לאבותי במקום הזה. וכל הני ברכות דמתניתין בעו הזכרת שם ומלכות, דכל ברכה שאין בה הזכרת שם ומלכות אינה ברכה:

ב. עַל הַזִּיקִין, וְעַל הַזְּוָועוֹת, וְעַל הַבְּרָקִים, וְעַל הָרְעָמִים, וְעַל הָרוּחוֹת, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁכֹּחוֹ מָלֵא עוֹלָם. עַל הֶהָרִים, וְעַל הַגְּבָעוֹת, וְעַל הַיַּמִּים, וְעַל הַנְּהָרוֹת, וְעַל הַמִּדְבָּרוֹת, אוֹמֵר בָּרוּךְ עוֹשֵׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הָרוֹאֶה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה אֶת הַיָּם הַגָּדוֹל, בִּזְמַן שֶׁרוֹאֶה אוֹתוֹ לִפְרָקִים. עַל הַגְּשָׁמִים וְעַל הַבְּשׂוֹרוֹת הַטּוֹבוֹת אוֹמֵר בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב, וְעַל שְׁמוּעוֹת רָעוֹת אוֹמֵר: בָּרוּךְ דַּיַּן הָאֱמֶת:

ברטנורה (ב) **זיקים**. כוכב הנראה כמו שפותח הרקיע ויורה כחץ ממקום למקום. אי נמי כוכב שנראה שיש לו זנב ארוך: **זועות**. שהארץ מזדעזעת ורועשת: **רעמים**. קול הנשמע ברקיע מעננים ששופכים מים מזה לזה, כמה דתימא (ירמיה נא): לקול תתו המון מים בשמים: **ועל הרוחות**. שבאים בסערה וזעף ואינם מצויים אלא לפרקים: **ברוך שכוחו מלא עולם**. ואי בעי מברך ברוך עושה מעשה בראשית, שכל אלו מעשה בראשית הם, דכתיב (תהלים קלה): **ברקים למטר עשה**. אבל על ההרים ועל הגבעות וכו' אומר עושה מעשה בראשית דוקא, דלא מצי לברוכי עלייהו שכוחו מלא עולם, שאינן נראים ברוב העולם, אלא כל אחד ואחד במקומו: **הים הגדול**. ים אוקינוס שמקיף העולם: **ברוך שעשה הים הגדול**. שמתוך גדלו וחשיבותו קובע ברכה לעצמו: **לפרקים**. משלשים יום לשלשים יום: **על הגשמים**. וכו'. מברך הטוב והמטיב. והוא דאית ליה ארעא בשותפות עם אחריני דהכי משמע הטוב והמטיב, הטוב לדידיה והמטיב לאחריני. אבל כי לית ליה ארעא כלל, אומר מודים אנחנו לך ה' אלהינו על כל טיפה וטיפה שהורדת לנו וכו'. ואם יש לו קרקע לבדו, מברך שהחיינו:

ג. בָּנָה בַיִת חָדָשׁ, וְקָנָה כֵלִים חֲדָשִׁים, אוֹמֵר בָּרוּךְ שֶׁהֶחֱיָנוּ. מְבָרֵךְ עַל הָרָעָה מֵעֵין הַטּוֹבָה, וְעַל הַטּוֹבָה מֵעֵין הָרָעָה. הַצּוֹעֵק לְשָׁעָבַר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא. כִּיצַד. הָיְתָה אִשְׁתּוֹ מְעֻבֶּרֶת, וְאָמַר, יְהִי רָצוֹן שֶׁתֵּלֵד אִשְׁתִּי זָכָר, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא הָיָה בָא בַּדֶּרֶךְ וְשָׁמַע קוֹל צְוָחָה בָּעִיר, וְאָמַר, יְהִי רָצוֹן שֶׁלֹּא יִהְיוּ אֵלּוּ בְּנֵי בֵיתִי, הֲרֵי זוֹ תְּפִלַּת שָׁוְא:

ברטנורה (ג) בנה בית חדש וקנה כלים חדשים. בין יש לו כיוצא בהן בין אין לו כיוצא בהן, מברך שהחיינו: **על הרעה מעין הטובה**. מפרש בגמרא כגון שצפו מים על ארצו

ושטפו תבואתו של שנה זו, אף על פי שרוו המים פני האדמה ונעשית שדהו משובחת לשנים הבאות, השתא מיהא רעה היא ומברך דיין האמת: **ועל הטובה מעין הרעה**. כגון דאשכח מציאה אע"ג דרעה היא דאי שמע בה מלכא חובטו במכות ויסורין ושקיל לה מיניה השתא מיהא טובה היא ומברך הטוב והמטיב: **הצועק לשעבר**. המתפלל על מה שכבר היה הרי זו תפלת שוא דמאי דהוה הוה:

ד. הַנִּכְנָס לְבָרֵךְ מִתְפַּלֵּל שְׁתַּיִם, אַחַת בִּכְנִיסָתוֹ וְאַחַת בִּיצִיאָתוֹ. בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר, אַרְבַּע, שְׁתַּיִם בִּכְנִיסָתוֹ וּשְׁתַּיִם בִּיצִיאָתוֹ, וְנוֹתֵן הוֹדָאָה לְשֶׁעָבַר, וְצוֹעֵק לֶעָתִיד לָבֹא:

ברטנורה (ד) **שתים בכניסתו ושתים ביציאתו**. בכניסתו אומר שתכניסני לכרך זה לשלום נכנס אומר מודה אני לפניך שהכנסתני לכרך זה לשלום הרי זה שתים בכניסתו. בקש לצאת אומר שתוציאני מכרך זה לשלום. לאחר שיצא אומר מודה אני לפניך שהוצאתני מכרך זה לשלום וכל כך למה מפני שצריך שיתן אדם הודאה לבוראו על מה שעבר עליו מן הטוב ויתפלל על העתיד שתבא לו טובה:

ה. חַיָּב אָדָם לְבָרֵךְ עַל הָרָעָה כְּשֵׁם שֶׁהוּא מְבָרֵךְ עַל הַטּוֹבָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו) וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. בְּכָל לְבָבְךָ, בִּשְׁנֵי יְצָרֶיךָ, בְּיֵצֶר טוֹב וּבְיֵצֶר רָע. וּבְכָל נַפְשְׁךָ, אֲפִלּוּ הוּא נוֹטֵל אֶת נַפְשֶׁךָ. וּבְכָל מְאֹדֶךָ, בְּכָל מָמוֹנְךָ. דָּבָר אַחֵר בְּכָל מְאֹדֶךָ, בְּכָל מִדָּה וּמִדָּה שֶׁהוּא מוֹדֵד לְךָ הֱוֵי מוֹדֶה לוֹ בִּמְאֹד מְאֹד. לֹא יָקֵל אָדָם אֶת רֹאשׁוֹ כְּנֶגֶד שַׁעַר הַמִּזְרָח, שֶׁהוּא מְכֻוָּן כְּנֶגֶד בֵּית קָדְשֵׁי הַקָּדָשִׁים. לֹא יִכָּנֵס לְהַר הַבַּיִת בְּמַקְלוֹ, וּבְמִנְעָלוֹ, וּבְפֻנְדָּתוֹ, וּבְאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו, וְלֹא יַעֲשֶׂנּוּ קִפַּנְדְּרְיָא, וּרְקִיקָה מְקֹל וָחֹמֶר. כָּל חוֹתְמֵי בְּרָכוֹת שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, הָיוּ אוֹמְרִים מִן הָעוֹלָם. מְשֻׁקְלָקְלוּ הַמִּינִין, וְאָמְרוּ, אֵין עוֹלָם אֶלָּא אֶחָד, הִתְקִינוּ שֶׁיְּהוּ אוֹמְרִים, מִן הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם. וְהִתְקִינוּ, שֶׁיְּהֵא אָדָם שׁוֹאֵל אֶת שְׁלוֹם חֲבֵרוֹ בַּשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר (רות ב) וְהִנֵּה בֹעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם, וַיֹּאמֶר לַקּוֹצְרִים יְיָ עִמָּכֶם, וַיֹּאמְרוּ לוֹ, יְבָרֶכְךָ יְיָ. וְאוֹמֵר (שופטים ו) יְיָ עִמְּךָ גִּבּוֹר הֶחָיִל. וְאוֹמֵר (משלי כג) אַל תָּבוּז כִּי זָקְנָה אִמֶּךָ. וְאוֹמֵר (תהלים קיט) עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, הֵפֵרוּ תוֹרָתֶךָ עֵת לַעֲשׂוֹת לַייָ:

ברטנורה (ה) **חייב אדם לברך על הרעה**. כשמברך דיין האמת על הרעה, חייב לברך בשמחה ובלב טוב כשם שמברך בשמחה הטוב והמטיב על הטובה: **דבר אחר בכל מאדך**. בכל מדות המדודות לך בין מדה טובה בין מדת פורענות: **לא יקל אדם ראשו**. לא ינהג קלות ראש: **כנגד שער המזרח**. חוץ להר הבית אשר בחומה הנמוכה אשר לרגלי הבית למזרח, לפי שהוא מכוון, שכל השערים מכוונים זה כנגד זה שער מזרח שער עזרת נשים ושער עזרת ישראל ופתח האולם וההיכל ובית קדש הקדשים בימי בית ראשון:

באפונדתו. אזור חלול שנותנים בו מעות. פירוש אחר בגד שלובש על בשרו לקבל הזיעה שלא לטנף שאר בגדים, וגנאי לאדם לצאת באותו בגד לבדו: **קפנדריא**. ליכנס בפתח זה ולצאת בפתח שכנגדו כדי לקצר הלוכו דרך שם. ולשון קפנדריא אדמקיפנא דרי אעול בהא, כלומר בעוד שאני צריך להקיף שורות של בתים אקצר מהלכי ואכנס דרך כאן: **ורקיקה**. אסורה בהר הבית: **מקל וחומר**. ממנעל, ומה מנעל שאינו דרך בזיון אסור, רקיקה שהיא דרך בזיון לא כל שכן: **כל חותמי ברכות שבמקדש**. המברך אומר בסוף כל ברכה ברוך ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם חונן הדעת וכן בכולם, והעונין אומרים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. שאין עונין אמן אחר כל ברכה שבמקדש, דכתיב בעזרא (נחמיה ט) קומו ברכו את ה' אלהיכם מן העולם עד העולם, ואומר אח"כ ויברכו שם כבודך, כלומר שעונים ברוך שם כבוד מלכותו לע"ו. ואשמעינן הכא דבמקדש ראשון לא היו אומרים אלא ברוך אלהי ישראל מן העולם ולא יותר ולא היו אומרים ועד העולם: **משקלקלו המינים**. שאין מאמינים בתחיית המתים ואמרו אין עולם אלא זה, התקינו עזרא ובית דינו שיהו אומרים מן העולם ועד העולם לומר ששני עולמות יש, העולם הזה והעולם הבא, להוציא מלב המינים שכופרים בתחיית המתים: שיהא אדם שואל בשלום חבירו בשם. בשמו של הקדוש ברוך הוא, ולא אמרינן מזלזל הוא בכבודו של מקום בשביל כבוד הבריות להוציא שם שמים עליו, ולמדו מבועז שאמר לקוצרים ה' עמכם, וכי תימא בעז מדעתיה דנפשיה קעבד ולא גמרינן מיניה, תא שמע מן המלאך שאמר לגדעון ה' עמך גבור החיל, וכי תימא לא שאל המלאך בשלום גדעון, ולא ברכו, אלא בשליחותו של מקום הודיעו שהשכינה עמו, ולא גמרינן מיניה, תא שמע ואומר אל תבוז כי זקנה אמך, אל תבוז את בעז לומר שמדעתו עשה אלא למוד מזקני אומתך כי יש לו על מי להסמך שנאמר עת לעשות לה' הפרו תורתך: **רבי נתן אומר הפרו תורתך**. פעמים שמבטלים דברי תורה כדי לעשות לה', אף זה המתכוין לשאול בשלום חברו, וזהו רצונו של מקום שנאמר (תהלים לד) בקש שלום ורדפהו, מותר להפר תורה ולעשות דבר הנראה אסור:

גמרא ברכות דף נ"ד ע"א

מָנָא הָנֵי מִילֵי אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן דְּאָמַר קְרָא (שמות י"ח) וַיֹּאמֶר יִתְרוֹ בָּרוּךְ ה' אֲשֶׁר הִצִּיל וְגוֹ' אַנִיסָא דְּרַבִּים מְבָרְכִינָן אַנִיסָא דְיָחִיד לֹא מְבָרְכִינָן וְהָא הַהוּא גַּבְרָא דַּהֲוָה קָאָזִיל בְּעֵבֶר יְמִינָא נָפַל עֲלֵיהּ אַרְיֵה אִתְּעֲבִיד לֵיהּ נִיסָא וְאִיתְצַל מִינֵיהּ אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרָבָא וְאָמַר לֵיהּ כָּל אֵימַת דְּמָטֵית לְהָתָם בָּרִיךְ בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּמָּקוֹם הַזֶּה. וּמָר בְּרֵיהּ דְּרַבִינָא הֲוָה קָאָזִיל בְּפַקְתָא דַּעֲרָבוֹת וְצָחֲא לְמַיָּא אִיתְּעֲבִיד לֵיהּ נִיסָא אִיבְּרֵי לֵיהּ עֵינָא דְּמַיָּא וְאִישְׁתֵּי.

וְתוּ זִמְנָא חָדָא הֲוָה קָאָזִיל בְּרִסְתְּקָא דְמָחוֹזָא וְנָפַל עֲלֵיהּ גַּמְלָא פְּרִיצָא אִתְפְּרַק לֵיהּ אַשִׁיתָא עָאל לְגַוָּהּ. כִּי מָטָא לַעֲרָבוֹת בָּרִיךְ בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בַּעֲרָבוֹת וּבְגַמָּל. כִּי מָטָא לְרִסְתְּקָא דְמָחוֹזָא בָּרִיךְ בָּרוּךְ שֶׁעָשָׂה לִי נֵס בְּגַמָּל וּבַעֲרָבוֹת. אֲמְרֵי אַנְיָסָא דְרַבִּים כּוּלֵי עַלְמָא מְחַיְיבֵי לְבָרוּכֵי. אַנְיָסָא דְיָחִיד אֵיהוּ חַיָּיב לְבָרוּכֵי:

רש"י **ה"ג**. מנלן דברכינן אניסא אמר ר' יוחנן דאמר קרא ויאמר יתרו וגו': **בעבר ימינא**. שם מדינה בדרומו של פרת: **בפקתא**. בקעה: **ערבות**. שם מקום: **וצחא למיא**. צמא למים: **ברסתקא**. בשוק: **גמלא פריצא**. גמל משוגע שעסקיו רעים: **אתפרקא ליה אשיתא**. נפלה חומת בית שהיה סמוך לו ונכנס לתוך הבית מפני הגמל:

זוהר וישב דף קע"ט ע"ב

רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר תָּא חֲזֵי טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם מַאן יֶלֶד מִסְכֵּן הָא אוֹקְמוּהָ וְאִתְמַר דְּאִיהוּ יֵצֶר טוֹב אֲבָל טוֹב יֶלֶד הֲדָא הוּא דִּכְתִיב (תהלים ל"ז) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי וְדָא הוּא נַעַר דְּאִיהוּ יֶלֶד מִסְכֵּן דְּלֵית לֵיהּ מַגְרֵמֵיהּ כְּלוּם, וְאַמַּאי אִקְרֵי נַעַר בְּגִין דְּאִית לֵיהּ חַדְתוּ דְּסִיהֲרָא דְּמִתְחַדְּשָׁא תְּדִיר, וְתָדִיר אִיהוּ יֶלֶד מִסְכֵּן כְּמָה דַּאֲמָרָן, וְחָכָם בְּגִין דְּחָכְמָה שַׁרְיָא בֵּיהּ, מְמֶלֶךְ זָקֵן דָּא הוּא יֵצֶר הָרַע כְּמָה דְּאִתְמַר דְּהָא מִן יוֹמָא דַּהֲוָה לָא נָפַק מִמְּסָאֲבוּתֵיהּ לְעָלְמִין וְאִיהוּ כְּסִיל דְּכָל אָרְחוֹי אִנּוּן לְאַרָּח בִּישָׁא וְאָזִיל וְסָטֵי לִבְנֵי נָשָׁא וְלָא יָדַע לְאָזְדַּהֲרָא וְאִיהוּ אָתֵי עִם בַּר נַשׁ בְּתַסְקוּפִין בְּגִין לְאַסְטָאָה לוֹן מֵאָרַח טָבָא לְאָרַח בִּישָׁא, תָּא חֲזֵי עַל דָּא אַקְדִּים עִם בַּר נַשׁ בְּיוֹמָא דְּאִתְיְלִיד בְּגִין דִּיהֵימִין לֵיהּ דְּהָא כַּד אָתֵי יֵצֶר טוֹב לָא יָכִיל בַּר נַשׁ לְמֵהֵימָנָא לֵיהּ וְדָמֵי עֲלֵיהּ כְּמָטוֹלָא דָּא תָּנֵינָן מַאן הוּא רָשָׁע עָרוּם דָּא הוּא מַאן דְּאַקְדִּים לְאַטְעָנָא מִלּוֹי לְקַמֵּי דַּיָּנָא עַל לָא יֵיתֵי חֲבֵרֵיהּ מָארֵי דְּדִינָא, כְּד"א (משלי י"ח) צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ וְגוֹ' כְּגַוְונָא דָּא (הוא נ"א הַאי) רָשָׁע עָרוּם כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ג') וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם וְהוּא אַקְדִּים וְשָׁרֵי עִמֵּיהּ דְּבַר נַשׁ עַד לָא יֵיתֵי חֲבֵרֵיהּ לְאַשְׁרָאָה עֲלֵיהּ, וּבְגִין דְּאִיהוּ אַקְדִּים וְהָא אַטְעֵין טַעֲנָתֵיהּ עִמֵּיהּ כַּד אָתֵי חֲבֵרֵיהּ דְּאִיהוּ יֵצֶר הַטּוֹב אַבְאִישׁ לֵיהּ לְבַר נַשׁ בַּהֲדֵיהּ וְלָא יָכִיל לְזַקְפָּא רֵישֵׁיהּ כְּאִלּוּ אַטְעֵין עַל כַּתְפֵּיהּ כָּל מָטוֹלִין דְּעָלְמָא בְּגִין הַהוּא רָשָׁע עָרוּם דְּאַקְדִּים עִמֵּיהּ וְעַל דָּא אָמַר שְׁלֹמֹה (קהלת ט') וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים בְּגִין דְּהָא אַקְדִּים אָחֳרָא וְעַל דָּא כָּל דַּיָּנָא דְּקַבִּיל מִבַּר נַשׁ מִלָּה עַד לָא יֵיתֵי חֲבֵרֵיהּ כְּאִלּוּ מְקַבֵּל עֲלֵיהּ טַעֲוָא אָחֳרָא לְמְהֵימְנוּתָא אֶלָּא (משלי שם) וּבָא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ וְדָא הוּא אֹרַח דְּבַר נַשׁ זַכָּאָה דְּהָא בַּר נַשׁ זַכָּאָה דָּא הוּא דְּלָא הֵימִין לְהַהוּא רָשָׁע עָרוּם דְּיֵצֶר הָרַע עַד דְּיֵיתֵי חֲבֵרֵיהּ דְּאִיהוּ יֵצֶר טוֹב, וּבְגִין דָּא בְּנֵי נָשָׁא אִנּוּן כָּשְׁלִין לְעָלְמָא דְּאָתֵי, אֲבָל הַהוּא זַכָּאָה דְּאִיהוּ דָּחִיל לְמָארֵיהּ כַּמָּה בִּישִׁין סָבִיל בְּהַאי עָלְמָא בְּגִין דְּלָא יְהֵימִן וְלָא יִשְׁתַּתַּף בְּהַהוּא יֵצֶר הָרַע וְקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא שְׁזִיב לֵיהּ מִכֻּלְּהוּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב

(תהלים ל"ד) רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ יְיָ, רַבּוֹת רָעוֹת לַצַּדִּיק לָא כְּתִיב אֶלָּא צַדִּיק בְּגִין דְּקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בֵּיהּ, וּבְגִין כָּךְ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בְּהַהוּא בַּר נַשׁ וְשַׁזִּיב לֵיהּ מִכֹּלָּא בְּהַאי עָלְמָא וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי זַכָּאָה חוּלָקֵיהּ:

תרגום הזוהר רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר, בֹּא וּרְאֵה, כָּתוּב, טוֹב יֶלֶד מִסְכֵּן וְחָכָם. מִי הוּא יֶלֶד מִסְכֵּן, הִנֵּה בֵּאֲרוּהָ, וְלָמַדְנוּ, שֶׁהוּא יֵצֶר הַטּוֹב. אֲבָל טוֹב יֶלֶד, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב, (תהלים ל"ז) נַעַר הָיִיתִי גַּם זָקַנְתִּי. וְזֶהוּ נַעַר שֶׁהוּא יֶלֶד מִסְכֵּן, שֶׁאֵין לוֹ מַעֲצָמוֹ כְּלוּם. וְלָמָּה נִקְרָא נַעַר. הוּא מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חִדּוּשׁ הַלְּבָנָה, שֶׁהִיא מִתְחַדֶּשֶׁת תָּמִיד, וְהוּא תָּמִיד יֶלֶד מִסְכֵּן, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. וְחָכָם, מִשּׁוּם שֶׁהַחָכְמָה שׁוֹרָה בּוֹ. "מִמֶּלֶךְ זָקֵן", זֶהוּ הַיֵּצֶר הָרַע, כְּמוֹ שֶׁלְּמַדְנוּ, שֶׁמִּיּוֹם שֶׁהָיָה, לֹא יָצָא מִטּוּמְאָתוֹ לְעוֹלָם, וְהוּא כְּסִיל, שֶׁכָּל דְּרָכָיו הֵם לְדֶרֶךְ הָרַע, וְהוֹלֵךְ וּמַדִּיחַ בְּנֵי אָדָם, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ לְהִזָּהֵר, וְהוּא בָּא בַּעֲלִילָה עִם בְּנֵי אָדָם, כְּדֵי לְהַדִּיחַ אוֹתָם מִדֶּרֶךְ הַטּוֹב אֶל דֶּרֶךְ הָרַע. בֹּא וּרְאֵה, עַל כֵּן הַקְּדִּים עַצְמוֹ הַיֵּצֶר הָרַע לְהִתְחַבֵּר עִם הָאָדָם מִיּוֹם שֶׁנּוֹלָד בּוֹ, בְּכְדֵי שֶׁיֵּאָמֵין לוֹ, וּכְשֶׁיָּבֹא אַחַר כָּךְ הַיֵּצֶר הַטּוֹב אֵין הָאָדָם יָכוֹל לְהַאֲמִינוֹ וּדְבָרָיו דּוֹמִים עָלָיו לְמַשָּׂא. כְּעֵין זֶה לָמַדְנוּ, אֵיזֶה הוּא רָשָׁע עָרוּם, זֶה הוּא, מִי שֶׁמַּקְדִּים עַצְמוֹ לְטָעוֹן דְּבָרָיו לִפְנֵי הַדַּיָּן מִטֶּרֶם שֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ בַּעַל הַדִּין. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (משלי י"ח) צַדִּיק הָרִאשׁוֹן בְּרִיבוֹ וְגוֹ'. כְּעֵין זֶה, רָשָׁע עָרוּם זֶה, דְּהַיְנוּ הַיֵּצֶר הָרַע, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (בראשית ג') וְהַנָּחָשׁ הָיָה עָרוּם, גַּם הוּא מַקְדִּים וְשׁוֹרֶה בָּאָדָם מִטֶּרֶם שֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ, יֵצֶר הַטּוֹב, לִשְׁרוֹת בּוֹ, וּמִשּׁוּם שֶׁהַקְּדִּים וּכְבָר טָעַן טַעֲנוֹתָיו לְפָנָיו, כְּשֶׁיָּבֹא אַחַר כָּךְ חֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא יֵצֶר הַטּוֹב, רַע לְאָדָם לִהְיוֹת עִמּוֹ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהָרִים רֹאשׁוֹ כְּאִלּוּ הִטְעִין עַל כְּתֵפוֹ כָּל הַמַּשָּׂאוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. וְכָל זֶה הוּא, מִשּׁוּם שֶׁהָרָשָׁע עָרוּם הִקְדִּים עַצְמוֹ. וְעַל זֶה אָמַר שְׁלֹמֹה, וְחָכְמַת הַמִּסְכֵּן בְּזוּיָה וּדְבָרָיו אֵינָם נִשְׁמָעִים, מִשּׁוּם שֶׁהִקְדִּימוֹ הָאַחֵר. וְעַל כֵּן, כָּל דַּיָּן הַמְקַבֵּל דְּבָרָיו שֶׁל בַּעַל דִּין, מִטֶּרֶם שֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ, דּוֹמֶה כְּאִלּוּ מְקַבֵּל עָלָיו אֵל אַחֵר לְהַאֲמִין בּוֹ, אֶלָּא וּבָא רֵעֵהוּ וְחַקְרוֹ, כְּלוֹמַר אַחַר שֶׁיָּבֹא רֵעֵהוּ אָז יִשְׁמַע טַעֲנוֹתָיו. וְזֶהוּ דַּרְכּוֹ שֶׁל אָדָם צַדִּיק, כִּי אָדָם צַדִּיק, הוּא, מִי שֶׁלֹּא הֶאֱמִין לְאוֹתוֹ רָשָׁע עָרוּם, שֶׁהוּא יֵצֶר הָרַע, מִשּׁוּם שֶׁהִקְדִּים טַעֲנוֹתָיו, מִטֶּרֶם שֶׁיָּבֹא חֲבֵרוֹ, שֶׁהוּא יֵצֶר הַטּוֹב. שֶׁמְּקַיֵּם הַפְּסוּק וּבָא רֵעֵהוּ וַחֲקָרוֹ. וּבְדָבָר זֶה אֲנָשִׁים נִכְשָׁלִים מִלִּזְכּוֹת לְעוֹלָם הַבָּא. אֲבָל צַדִּיק הַהוּא, שֶׁהוּא יָרֵא אֶת רִבּוֹנוֹ, כַּמָּה רָעוֹת הוּא סוֹבֵל בָּעוֹלָם הַזֶּה, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵאָמֵין וְלֹא יִשְׁתַּתֵּף עִם הַיֵּצֶר הָרַע, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילוֹ מִכֻּלָּם. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב, (תהלים ל"ד) רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק וּמִכֻּלָּם יַצִּילֶנּוּ ה', רַבּוֹת רָעוֹת לַצַּדִּיק לֹא כָּתוּב, אֶלָּא רַבּוֹת רָעוֹת צַדִּיק, שֶׁזֶּה יוֹרֶה שֶׁפֵּרוּשׁוֹ הוּא, שֶׁהַסּוֹבֵל רַבּוֹת רָעוֹת הוּא צַדִּיק, מִשּׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בּוֹ. וּמִשּׁוּם זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בָּאָדָם הַהוּא, וּמַצִּיל אוֹתוֹ מִכֻּלָּם, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אַשְׁרֵי חֶלְקוֹ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ה

א. חַיָּב לַעֲמוֹד מִפְּנֵי רַבּוֹ מִשֶּׁיִּרְאֶנּוּ מֵרָחוֹק מִלֹּא עֵינָיו עַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה מִמֶּנּוּ וְלֹא יִרְאֶה קוֹמָתוֹ וְאַחַר כַּךְ יֵשֵׁב. וְחַיָּיב אָדָם לְהַקְבִּיל פְּנֵי רַבּוֹ בְּרֶגֶל: **ב.** אֵין חוֹלְקִין כָּבוֹד לְתַלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן דָּרֵךְ רַבּוֹ לַחֲלוֹק לוֹ כָּבוֹד. וְכָל הַמְּלָאכוֹת שֶׁהָעֶבֶד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ תַּלְמִיד עוֹשֶׂה לְרַבּוֹ. וְאִם הָיָה בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַכִּירִין אוֹתוֹ וְלֹא הָיוּ לוֹ תְּפִלִּין וְחָשׁ שֶׁמָּא יֹאמְרוּ עֶבֶד הוּא אֵינוֹ נוֹעֵל לוֹ מִנְעָלוֹ וְאֵינוֹ חוֹלְצוֹ וְכָל הַמּוֹנֵעַ תַּלְמִידוֹ מִלְּשַׁמְּשׁוֹ מוֹנֵעַ מִמֶּנּוּ חֶסֶד וּפוֹרֵק מִמֶּנּוּ יִרְאַת שָׁמַיִם וְכָל תַּלְמִיד שֶׁמְּזַלְזֵל דְּבָר מִכָּל כְּבוֹד רַבּוֹ גּוֹרֵם לִשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל: **ג.** רָאָה רַבּוֹ עוֹבֵר עַל דִּבְרֵי תוֹרָה אוֹמֵר לוֹ לְמַדְתָּנוּ רַבֵּינוּ כָּךְ וְכָךְ. וְכָל זְמַן שֶׁמְּזַכִּיר שְׁמוּעָה בְּפָנָיו אוֹמֵר לוֹ כָּךְ לִמַּדְתָּנוּ רַבֵּינוּ. וְאַל יֹאמַר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מֵרַבּוֹ עַד שֶׁיַּזְכִּיר שֵׁם אוֹמְרוֹ. וּכְשֶׁיָּמוּת רַבּוֹ קוֹרֵעַ כָּל בְּגָדָיו עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבּוֹ וְאֵינוֹ מְאַחֶה לְעוֹלָם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּרַבּוֹ מוּבְהָק שֶׁלִּמַּד מִמֶּנּוּ רוֹב חָכְמָתוֹ אֲבָל אִם לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ רוֹב חָכְמָתוֹ הֲרֵי זֶה תַּלְמִיד חָבֵר וְאֵינוֹ חַיָּיב בְּכִבּוּדוֹ בְּכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים. אֲבָל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עָלָיו כְּשֵׁם שֶׁהוּא קוֹרֵעַ עַל כָּל הַמֵּתִים שֶׁהוּא מִתְאַבֵּל עֲלֵיהֶם אֲפִילּוּ לֹא לָמַד מִמֶּנּוּ אֶלָּא דָּבָר אֶחָד בֵּין קָטָן בֵּין גָּדוֹל עוֹמֵד מִלְּפָנָיו וְקוֹרֵעַ עָלָיו:

מוסר

מספר צידה לדרך דף ר"ז ע"ב

הַבִּטָּחוֹן הוּא שֶׁיִּבְטַח בֵּאלֹהִים בִּטָּחוֹן גָּמוּר וְיֵשׁ בּוֹ תּוֹעֶלֶת לַתּוֹרָה וְלָעוֹלָם וּמְנוּחַת הַנֶּפֶשׁ וְשִׂמְחַת הַגּוּף וְדַע כִּי הַבּוֹטֵחַ בְּזוּלַת הַשֵּׁם הוּא יִסִּיר הַשִּׂגְחָתוֹ מִמֶּנּוּ וְיִתְּנֵהוּ לְמִקְרִים וְהָיָה לֶאֱכוֹל וּמְצָאוּהוּ צָרוֹת רַבּוֹת וְרָעוֹת כִּי יַנִּיחֵהוּ בְּיַד מִי שֶׁבּוֹטֵחַ בּוֹ. וְאִם יִבְטַח בְּחָכְמָתוֹ יִסָּכֵל וְיִשְׁתַּטֶּה בְּמַעַט שִׁינּוּי מֶזֶג כְּמוֹ שֶׁנּוֹדַע בְּחָכְמַת הָרְפוּאָה. וְאִם בִּגְבוּרָתוֹ גֶּבֶר יֶחֱלֶה וְיִחְלַשׁ וּבְגַרְעִין חַרְדָּל שֶׁיִּבּוֹא בְּאֶחָד מֵרַגְלָיו יֵשֵׁב בָּדָד וְיִדּוֹם. וְאִם יִבְטַח בְּעָשְׁרוֹ עָשׂה יַעֲשֶׂה לוֹ כְּנָפַיִם הֶתָעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ וְלִפְעָמִים עוֹשֶׁר שָׁמוּר לִבְעָלָיו לְרָעָתוֹ. אֲבָל הַבּוֹטֵחַ בּוֹ יִתְבָּרֵךְ לֹא יִפְחַד לְדָבָר וְלֹא יִדְאַג לְדָבָר חוּץ מִדְּבָרוֹ. וְלֹא יַעֲבוֹד אַחֵר זוּלָתוֹ. וְלֹא יִקְוֶה בִּלְעָדָיו. וְלֹא יֵיחֵל בִּלְתּוֹ. וְלֹא יַחֲנִיף לְיִצִיר כְּמוֹתוֹ. וְלֹא יִסְכֹּם עִם בְּנֵי אָדָם בִּלְתִּי עֲבוֹדַת הַבּוֹרֵא. וְלֹא יַכְחִידֵהוּ פַּחְדָם. וְלֹא יַבְהִילוּהוּ בַּהֲלוֹתָם. וְלֹא יֵירָא מִמַּחְלְקוֹתָם וְאִם יוֹכִיחֵם לֹא יִירָא מֵחֶרְפַּת אֱנוֹשׁ וּמִגִּדּוּפוֹתָם. וְאִם יַכְלִימֵם לֹא יֵבוֹשׁ מֵהֶם וְלֹא יִיפֶּה לָהֶם הַשֶּׁקֶר. וְהַבּוֹטֵחַ הַשָּׁלֵם יִבְיאֵהוּ בִּטְחוֹנוֹ לְפַנּוֹת לִבּוֹ מֵהַבְלֵי הָעוֹלָם וּמִתַּהְפּוּכוֹתָיו וְיִיַּחֵד לִבּוֹ לַתּוֹרָה וְלַעֲבוֹדָה:

וישב יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים בְּתוֹךְ הַשָּׂדֶה וְהִנֵּה קָמָה אֲלֻמָּתִי וְגַם נִצָּבָה וְהִנֵּה תְסֻבֶּינָה אֲלֻמֹּתֵיכֶם וַתִּשְׁתַּחֲוֶיןָ לַאֲלֻמָּתִי: וְהָא אֲנַחְנָא מְאַסְרִין אֱסָרָן בְּגוֹ חַקְלָא וְהָא קָמַת אֱסָרְתִּי וְאַף אִזְדְּקְפַת וְהָא מְסְתַּחֲרָן אֱסָרְתְּכוֹן וְסָגְדָן לֶאֱסָרְתִּי:

רש"י מאלמים אלמים. כתרגומו מאסרין אסרן, עמרין, וכן (תהלים קכו ו) נשא אלמתיו, וכמוהו בלשון משנה (בבא מציעא כב ב) והאלמות נוטל ומכריז: קמה אלמתי. נזקפה: וגם נצבה. לעמוד על עמדה בזקיפה:

(ח) וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֶחָיו הֲמָלֹךְ תִּמְלֹךְ עָלֵינוּ אִם מָשׁוֹל תִּמְשֹׁל בָּנוּ וַיּוֹסִפוּ עוֹד שְׂנֹא אֹתוֹ עַל חֲלֹמֹתָיו וְעַל דְּבָרָיו: וַאֲמָרוּ לֵהּ אֲחוֹהִי הֲמַלָּכוּ אַתְּ מְדַמֵּי לְמִמְלַךְ עֲלָנָא אוֹ שׁוּלְטָן אַתְּ סְבִיר לְמִשְׁלַט בָּנָא וְאוֹסִיפוּ עוֹד סְנוֹ יָתֵהּ עַל חֶלְמוֹהִי וְעַל פִּתְגָמוֹהִי:

רש"י ועל דבריו. על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם:

(ט) וַיַּחֲלֹם עוֹד חֲלוֹם אַחֵר וַיְסַפֵּר אֹתוֹ לְאֶחָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה חָלַמְתִּי חֲלוֹם עוֹד וְהִנֵּה הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאַחַד עָשָׂר כּוֹכָבִים מִשְׁתַּחֲוִים לִי: וַחֲלַם עוֹד חֶלְמָא אָחֳרָנָא וְאִשְׁתְּעֵי יָתֵהּ לְאַחוֹהִי וַאֲמַר הָא חֶלְמִית חֶלְמָא עוֹד וְהָא שִׁמְשָׁא וְסִהֲרָא וְחַד עֲשַׂר כּוֹכְבַיָּא סָגְדָן לִי: (י) וְיַסֵּפֶר אֶל אָבִיו וְאֶל אֶחָיו וַיִּגְעַר בּוֹ אָבִיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה הַחֲלוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר חָלָמְתָּ הֲבוֹא נָבוֹא אֲנִי וְאִמְּךָ וְאַחֶיךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת לְךָ אָרְצָה: וְאִשְׁתְּעֵי לַאֲבוּהִי וְלַאֲחוֹהִי וּנְזַף בֵּהּ אֲבוּהִי וַאֲמַר לֵהּ מָה חֶלְמָא הָדֵין דִּי חַלֶמְתָּא הֲמֵיתָא נֵיתֵי אֲנָא וְאִמָּךְ וַאֲחָיִךְ לְמִסְגַּד לָךְ עַל אַרְעָא:

רש"י ויספר אל אביו ואל אחיו. לאחר שספר אותו לאחיו חזר וספרו לאביו בפניהם: ויגער בו. לפי שהיה מטיל שנאה עליו: הבוא נבוא. והלא אמך כבר מתה. והוא לא היה יודע שהדברים מגיעין לבלהה, שגדלתו כאמו. ורבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים. ויעקב נתכון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו, לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' , כשם שאי אפשר באמך כך השאר הוא בטל:

נביאים - עמוס - פרק ב

(יב) וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים יַיִן וְעַל הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: וְאַטְעִיתוּן יָת מַלְפֵּיכוֹן בְּחַמְרָא וְעַל נְבִיֵּיא פַּקֵּידְתּוּן לְמֵימַר לָא תִתְנַבּוּן נְבוּאָה:

רש"י **ותשקו את הנזירים יין** . שלא יורו אתכם שהשיכור אסור להורות , ותשקו את הנזירים יין , תרגם יונתן ואטעיתון ית מלפיכון בחמר : **לא תנבאו** . לעמוס צוה כן אמציה כהן בית אל חוזה ברח לך אל ארץ יהודה (לקמן ז) :

(יג) הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיר תַּחְתִּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר: הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלֵיכוֹן עָקָא וּמֵעִיק לְכוֹן בְּאַתְרֵיכוֹן כְּמָא דְּעַיְּקָא עֶגְלָתָא דִּטְעִינָא עַמִּירָא:

רש"י **מעיק** . תרגום של מציק : **תחתיכם** . את חנייתכם : **תעיק העגלה** . מכובד משא שעליה :

(יד) וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְיֵיבַד בֵּית עִירוּקֵי מִדְּקַלְּיל וְדַתַּקִּיף לָא יַחְסִין חֵילֵיהּ וְגִבַּר לָא יְשֵׁיזֵיב נַפְשֵׁיהּ: (טו) וְתֹפֵשׂ הַקֶּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בָּרְגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: וְאַחִיד קַשְׁתָּא לָא יְקוּם וּדְקַלְּיל בְּרַגְלֵיהּ לָא יְשְׁתֵּיזֵיב וּרְכִיב סוּסְיָא לָא יְשֵׁיזֵיב נַפְשֵׁיהּ:

רש"י **וקל ברגליו לא ימלט** . את נפשו :

כתובים - משלי - פרק ח

(יג) יִרְאַת יְהוָה שְׂנֹאת רָע גֵּאֶה וְגָאוֹן וְדֶרֶךְ רָע וּפִי תַהְפֻּכוֹת שָׂנֵאתִי: דְּחַלְתָּא דַיְיָ סָנְיָא בִּישְׁתָּא גֵּאוּתָא וְרָמוּתָא וְאָרְחָא בִּישְׁתָּא וּפוּמָא הֲפִיכָא סָנְיָא אֲנָא:

רש"י **יראת ה' שנאת רע** . זהו המוסר שהחכמה מכרזת לבריות :

(יד) לִי עֵצָה וְתוּשִׁיָּה אֲנִי בִינָה לִי גְבוּרָה: דִּי לִי הִיא תַּרְעִיתָא וּמִלְכָנָא וּבְיוּנָא וְגִבָּרוּתָא:

(טו) בִּי מְלָכִים יִמְלֹכוּ וְרוֹזְנִים יְחֹקְקוּ צֶדֶק: מְטוּל אֲנָא מַלְכֵי מַלְכִין וְשַׁלִּיטֵי אֲנָא מָשְׁחָא בְּצִדְקוּתָא:

רש"י **בי מלכים ימלוכו** . שהדינים והמשפטים אני מלמדם :

(טז) בִּי שָׂרִים יָשֹׂרוּ וּנְדִיבִים כָּל שֹׁפְטֵי צֶדֶק: מְטוּל אֲנָא רַבְרְבָנֵי מִתְרַבְרְבִין וְסָרְכֵי כֶּלְהוֹן דַּיָּנֵי דְתָרִיצוּתָא:

משנה שבת פרק ט

א. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מְנַיִן לַעֲבוֹדָה זָרָה שֶׁמִּטַמְּאָה בְמַשָּׂא כַּנִּדָּה. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ל) תְּזָרֵם כְּמוֹ דָוָה צֵא תֹּאמַר לוֹ. מַה נִּדָּה מְטַמְּאָה בְמַשָּׂא, אַף עֲבוֹדָה זָרָה מְטַמְּאָה בְמַשָּׂא:

ברטנורה (א) אמר רבי עקיבא מנין לעבודה זרה שמטמאה במשא. איידי דאיירי לעיל באסמכתא גבי חרס נקט נמי להני קראי דאסמכתא, וקרא דתזרם כמו דוה הוא סמוך לקרא דלא ישאר במכיתתו חרס דאייתי לעיל. אי נמי משום דבעי למתני מנין שמרחיצין את המילה וכו' תנא להנך מנין דדמו לה: **מטמאה במשא**. הנושא אותה יכבס בגדיו ואפילו לא נגע בה, כגון שהיתה בקופה וכיוצא בה. ואפליגו רבנן עליה דרבי עקיבא ואמרי אינו מטמא אלא במגע כשרץ. והלכה כחכמים: **תזרם כמו** (אשה) **דוה**. כלומר יהו בעיניך כזרים כמו דוה, כאשה נדה, כדכתיב (ויקרא טו) והדוה בנדתה. ובעבודה זרה משתעי קרא:

ב. מִנַּיִן לַסְּפִינָה שֶׁהִיא טְהוֹרָה. שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ל) דֶּרֶךְ אֳנִיָּה בְלֶב יָם. מִנַּיִן לַעֲרוּגָה שֶׁהִיא שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים שֶׁזּוֹרְעִין בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה זֵרְעוֹנִין, אַרְבָּעָה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת הָעֲרוּגָה וְאֶחָד בָּאֶמְצַע. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה סא) כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַצְמִיחַ, זֵרָעָה לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא זֵרוּעֶיהָ:

ברטנורה (ב) **שהיא טהורה**. שאינה מקבלת טומאה: **בלב ים**. ופשיטא דאניה בלב ים היא, אלא לאשמועינן דספינה הרי היא כים, מה ים טהור אף ספינה טהורה. ואפילו היא של חרס, ואפילו טענוה ביבשה והורידוה לים: **שזורעים בה חמשה זרעונים**. ויש בה כדי להפריש ביניהן הפרש הראוי ולא הוי ערבוב: **ארבעה בארבע רוחות הערוגה**. ממלא את כל הרוח עד סמוך לקרן ובאמצע אינו זורע אלא גרעין אחד, כדי שיהיה הגרעין שבאמצע רחוק שלשה טפחים מן הזרוע שבכל רוח, דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה. ואף על פי שאצל הקרנות שברוחות הזרעים קרובים זה לזה ואין ביניהם הרחקה שלשה טפחים ויונקים זה מזה, אין כאן בית מיחוש, דאכלאים בלבד קפיד קרא דלא להוי ערבוב, וליניקה לא חיישינן, כדתנן (ב"ב פ"ב מי"ב) היה גדר בינתיים זה סומך לגדר מכאן וזה סומך לגדר מכאן ואע"ג דינקי מתתאי, וכאן יש היכר גדול שרוח זו זרועה צפון ודרום ורוח זו זרועה מזרח ומערב. אבל בין זרע האמצעי לזרעוני הרוחות אין היכר, ואי מקרבי הוי ערבוב, הלכך צריך הרחק כדי יניקה: **שנאמר כי כארץ תוציא צמחה**. תוציא חד, צמחה חד, זרועיה תרי, תצמיח חד, הרי חמשה. וששה טפחים ליכא למילף מקרא, אלא קים להו לרבנן דחמשה זרעונים בששה טפחים לא ינקי הרוחות מן האמצעי ולא האמצעי מן הרוחות, דשיעור יניקת כל זרע טפח ומחצה, הילכך כי רמיז לקרא חמשה זרעונים, בערוגה בת ששה טפחים קאמר. ובמס' כלאים פירשתי הלכות ערוגה ופרטותיה ודקדוקיה וכאן קיצרתי:

ג. מִנַּיִן לְפוֹלֶטֶת שִׁכְבַת זֶרַע בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁהִיא טְמֵאָה. שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יט) וֶהְיוּ נְכוֹנִים לִשְׁלֹשֶׁת יָמִים. מִנַּיִן שֶׁמַּרְחִיצִין אֶת הַמִּילָה בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת. שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית לד) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בִּהְיוֹתָם כֹּאֲבִים. מִנַּיִן שֶׁקּוֹשְׁרִין לָשׁוֹן שֶׁל זְהוֹרִית בְּרֹאשׁ שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה א) אִם יִהְיוּ חֲטָאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ:

ברטנורה (ג) **שהיא טמאה**. דיום השלישי אכתי לא מסרחא שכבת זרע וראויה לקלוט ולהיות ולד נוצר ממנה, וקרינן ביה שכבת זרע הראוי להזריע: **לשלשת ימים**. דהקפיד הכתוב על טמאי קרי במתן תורה לכך הפרישן שלשה ימים, ולא חש אם יפליטו אחר כך ביום רביעי להפרשה, דמסריח ואינו ראוי להזריע. ופסק ההלכה, שהפולטת ביום השלישי טהורה, ומתני' משבשתא היא, ותני מנין לפולטת שכבת זרע ביום השלישי

שהיא טהורה שנאמר היו נכונים לשלשת ימים, ושלשת ימים דאמר קרא היינו ליום השלישי, דביום שלישי להפרשה ניתנה תורה. אי נמי לא משבשתא היא אלא [רבנן דר'] אלעזר בן עזריה היא, דסבירא [להו] הפולטת ביום השלישי טמאה, ולית הלכתא [כוותייהו]: **מנין שמרחיצין וכו'**. אפילו בחמין שהוחמו בשבת, דאף ביום השלישי מסוכן הוא, וכל שכן ראשון ושני. והמים חמין מחזיקין לגוף התינוק ומבריאין אותו: **לשון של זהורית**. כמין לשון של צמר אדום היו קושרין חציו בראש שעיר המשתלח לעזאזל וחציו בצוק, וכשהיה דוחה השעיר למטה היה הלשון ההוא מלבין ויודעין שנתכפרו עוונותיהם:

ד. מִנַּיִן לְסִיכָה שֶׁהִיא כְּשֶׁתְּיָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה לַדָּבָר, זֵכֶר לַדָּבָר, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קט) וַתָּבֹא כַמַּיִם בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו:

ברטנורה (ד) **מנין לסיכה שהיא כשתיה**. לא כשתיה ממש לחיובי עלה כרת אלא שהיא אסורה:

ה. הַמּוֹצִיא עֵצִים, כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה. תַּבְלִין, כְּדֵי לְתַבֵּל בֵּיצָה קַלָּה, וּמִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה. קִלְפֵּי אֱגוֹזִים, קִלְפֵּי רִמּוֹנִים, אִסְטִיס וּפוּאָה, כְּדֵי לִצְבּוֹעַ בָּהֶן בֶּגֶד קָטָן בִּסְבָכָה. מֵי רַגְלַיִם, נֶתֶר וּבוֹרִית, קְמוֹנְיָא וְאַשְׁלָג, כְּדֵי לְכַבֵּס בָּהֶן בֶּגֶד קָטָן בִּסְבָכָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כְּדֵי לְהַעֲבִיר עַל הַכֶּתֶם:

ברטנורה (ה) **ביצה קלה**. ביצת תרנגולת שהיא קלה לבשל יותר מכל שאר ביצים. ולא כדי לבשל כולה אלא כגרוגרת ממנה טרופה ונתונה באלפס: **ומצטרפין**. כל מיני תבלין זה עם זה: **אסטיס**. ני"ל בלשון ערבי, וצבעו דומה לתכלת: **ופואה**. שורש עשב שצובעין בהם אדום, ובערבי אלפו"ה: **בסבכה**. בראש הסבכה שעשויה כקליעה נותנים מעט בגד: **נתר**. מין אדמה הוא ומזהיר, וקורים לו אלו"ם בלע"ז: **בורית**. מין צמח שמנקה ומטהר: **קמוניא**. עשב שמנקים בעפרו את הידים להעביר את הזוהמא, ובלשון תלמוד קרוי שלוף דוק, ובערבי קורין לו אלק"לי: **ואשלג**. לא אתפרש לי מה הוא: **על הכתם**. הנמצא בבגד ואין ידוע אם דם נדה הוא אם לאו, מעבירין עליו שבעה דברים לבדוק אותו בהם, ומכללם ארבעה סמנין הללו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ו. פִּלְפֶּלֶת, כָּל שֶׁהִיא. וְעִטָּרָן, כָּל שֶׁהוּא. מִינֵי בְשָׂמִים וּמִינֵי מַתָּכוֹת, כָּל שֶׁהֵן. מֵאַבְנֵי הַמִּזְבֵּחַ וּמֵעֲפַר הַמִּזְבֵּחַ, מָקֵק סְפָרִים וּמָקֵק מִטְפְּחוֹתֵיהֶם, כָּל שֶׁהֵן, שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתָן לְגָנְזָן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַמּוֹצִיא מִמְּשַׁמְּשֵׁי עֲבוֹדָה זָרָה, כָּל שֶׁהוּא, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יג) וְלֹא יִדְבַּק בְּיָדְךָ מְאוּמָה מִן הַחֵרֶם:

ברטנורה (ו) **פלפלת כל שהיא**. דחזיא לריח הפה. ואין זה פלפל המצוי בינינו: **עטרן כל שהוא**. שמרפאים בו מי שיש לו כאב חצי הראש: **מיני בשמים כל שהן**. לריח טוב: **מיני מתכות כל שהן**. שראוי לעשות מהן דרבן, קטן: **מקק**. רקב הנופל מספרים או ממטפחות שבלו, לשון המק בשרו (זכריה יד): **שמצניעים אותן לגנזן**. שכל דבר קודש טעון גניזה: **מאומה**. אלמא אחשביה קרא לאיסוריה. ותקון גדול הוא עושה כשמוציא עבודה זרה מביתו. ואין הלכה כרבי יהודה:

ז. הַמּוֹצִיא קֻפַּת הָרוֹכְלִין, אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ מִינִין הַרְבֵּה, אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אֶחָת. זֶרַע קִשּׁוּאִין, שְׁנַיִם. זֶרַע גִּנָּה, פְּחוֹת מִכַּגְרוֹגֶרֶת. רַבִּי יְהוּדָה (בֶּן בְּתֵירָא) אוֹמֵר, חֲמִשָּׁה. זֶרַע קִשּׁוּאִין, שְׁנַיִם. זֶרַע דְּלוּעִין, שְׁנַיִם. זֶרַע פּוֹל הַמִּצְרִי, שְׁנַיִם. חָגָב חַי טָהוֹר, כָּל שֶׁהוּא. מֵת, כַּגְרוֹגֶרֶת. צִפֳּרֶת כְּרָמִים, בֵּין חַיָּה בֵּין מֵתָה, כָּל שֶׁהִיא, שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתָהּ לִרְפוּאָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף הַמּוֹצִיא חָגָב חַי טָמֵא, כָּל שֶׁהוּא, שֶׁמַּצְנִיעִין אוֹתוֹ לַקָּטָן לִשְׂחֹק בּוֹ:

ברטנורה (ז) **הרוכלין**. מוכרי בשמים לקשוטי נשים. ויש להם קופות קטנות לצרורות הבשמים: **אינו חייב אלא חטאת אחת**. דכולן חדא הוצאה היא: **פחות מכגרוגרת**. אף על גב דכל האוכלין שיעורן כגרוגרת, הני כיון דלזריעה קיימי אפילו בפחות מכגרוגרת נמי מחייב. ואין הלכה כר' יהודה בן בתירא שאומר חמשה: **זרע קשואין**. חשוב משאר זרעוני גינה, וכן זרע דלועין וזרע פול המצרי, והוא שקורין לו פאסל"י בלע"ז: **חגב חי כל שהוא**. שמצניעין אותו לקטן לשחוק בו: **מת כגרוגרת**. כדין שאר אוכלין: **ציפורת כרמים**. עוף שמצוי בין הדקלין הבחורים: **בין חיה בין מתה כל שהוא**. שעושין ממנו רפואה לפקח ולהחכים: **חגב חי טמא כל שהוא**. ותנא קמא סבר, טמא אין מצניעין אותו לתינוק, דילמא מיית ואכיל ליה. ואין הלכה כרבי יהודה:

גמרא שבת דף פ"ט ע"ב

כַּשָּׁנִים (ישעי' א') כַּשָּׁנִי מִבָּעֵי לֵיהּ אָמַר רַבִּי יִצְחָק אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים הַלָּלוּ שֶׁסְּדוּרוֹת וּבָאוֹת מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית וְעַד עַכְשָׁיו כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. דָּרַשׁ רָבָא מָאי דִּכְתִיב (שם) לְכוּ נָא וְנִוָּכְחָה יֹאמַר ה' לְכוּ נָא בּוֹאוּ נָא מִבָּעֵי לֵיהּ. יֹאמַר ה' אָמַר ה' מְבָּעֵי לֵיהּ. לֶעָתִיד לָבֹא יֹאמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיִשְׂרָאֵל לְכוּ נָא אֵצֶל אֲבוֹתֵיכֶם וְיוֹכִיחוּ אֶתְכֶם וְיֹאמְרוּ לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם אֵצֶל מִי נֵלֵךְ אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ יָדוֹעַ תֵּדַע וְלֹא בְקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ. אֵצֶל יִצְחָק שֶׁבֵּירַךְ אֶת עֵשָׂו וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וְלֹא בְקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ. אֵצֶל יַעֲקֹב שֶׁאָמַרְתָּ לוֹ אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְגוֹ' וְלֹא בְקֵּשׁ רַחֲמִים עָלֵינוּ. אֵצֶל מִי נֵלֵךְ עַכְשָׁיו יֹאמַר ה' אָמַר לָהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוֹאִיל וּתְלִיתֶם עַצְמְכֶם בִּי אִם יִהְיוּ חַטָּאֵיכֶם כַּשָּׁנִים כַּשֶּׁלֶג יַלְבִּינוּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן

מָאי דִּכְתִיב (ישעי' ס"ג) כִּי אַתָּה אָבִינוּ כִּי אַבְרָהָם לֹא יְדָעָנוּ וְיִשְׂרָאֵל לֹא יַכִּירֵנוּ אַתָּה ה' אָבִינוּ גּוֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ לֶעָתִיד לָבֹא אוֹמֵר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאַבְרָהָם בָּנֶיךָ חָטְאוּ לִי. אוֹמֵר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יִמָּחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֶךָ. אוֹמֵר אִימָא לֵיהּ לְיַעֲקֹב דַּהֲוָה לֵיהּ צַעַר גִּידּוּל בָּנִים אֶפְשַׁר דְּבָעֵי רַחְמֵי עֲלַיְיהוּ אוֹמֵר לוֹ בָּנֶיךָ חָטְאוּ אוֹמֵר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם יִמָּחוּ עַל קְדוּשַׁת שְׁמֶךָ. אָמַר לֹא בְּסָבֵי טַעְמָא וְלֹא בְּדַרְדְּקֵי עֵצָה אוֹמֵר לוֹ לְיִצְחָק בָּנֶיךָ חָטְאוּ לִי אוֹמֵר לְפָנָיו רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם בָּנַי וְלֹא בָּנֶיךָ בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ לְפָנֶיךָ נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמַע קְרָאתָ לָהֶם בְּנִי בְּכוֹרִי עַכְשָׁיו בָּנַי וְלֹא בָּנֶיךָ. וְעוֹד כַּמָּה חָטְאוּ כַּמָּה שְׁנוֹתָיו שֶׁל אָדָם שִׁבְעִים שָׁנָה. דַּל עֶשְׂרִים דְּלָא עַנְשֶׁת עֲלַיְיהוּ פְּשׁוּ לְהוּ חַמְשִׁין דַּל חַמְשָׁה וְעֶשְׂרִין דְּלֵילְוָותָא פְּשׁוּ לְהוּ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִין דַּל תַּרְתֵּי סָרֵי וּפַלְגָא דְּצָלוּיֵי וּמֵיכַל וּדְבֵית הַכִּסֵּא. פְּשׁוּ לְהוּ תַּרְתֵּי סָרֵי וּפַלְגָא אִם אַתָּה סוֹבֵל אֶת כֻּלָּם מוּטָב וְאִם לָאו פַּלְגָא עָלַי וּפַלְגָא עָלָךְ. וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר כּוּלָּם עָלַי הָא קְרִיבִית נַפְשִׁי קָמָךְ פָּתְחוּ וְאָמְרוּ כִּי אַתָּה אָבִינוּ. אוֹמֵר לָהֶם יִצְחָק עַד שֶׁאַתֶּם מְקַלְקְלִין לִי קַלְסוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּמַחֲוִי לְהוּ יִצְחָק קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּעֵינֵיהוּ. מִיָּד נוֹשְׁאִין עֵינֵיהֶם לַמָּרוֹם וְאוֹמְרִים אַתָּה ה' אָבִינוּ גּוֹאֲלֵנוּ מֵעוֹלָם שְׁמֶךָ:

רש"י **כשני מבעי ליה**. דומיא דכשלג דלא כתיב כשלגים: **ארד עמך**. אעלך גם עלה כאן רמז ארבע גליות גם רבוי הוא: **יאמר ה'**. אתה אומר התוכחה ובך אנו תולין: **ימחו**. הואיל שחטאו ויתקדש שמך בעולם כשתעשה דין בעוברין על דבריך: **קראת להם בני בכורי ישראל**. שהיה גלוי לפניך שהם עתידים לומר לפניך בסיני נעשה ונשמע לקבל עולך מאהבה כבנים: **דל עשרים דלא ענשת להו**. שכן מצינו בדור המדבר שלא ענש הקב"ה אלא מכ' שנה ומעלה דכתיב במדבר הזה יפלו פגריכם וגו' עשרים שנה ומעלה אשר הלינותם עלי: **כי אתה אבינו**. כנגד יצחק אמרו והוא אומר להם ראו כנגד הקב"ה שהוא אביהם:

זוהר וישב דף קפ"ד ע"ב

וַיְקַחֻהוּ וַיַּשְׁלִיכוּ אוֹתוֹ הַבּוֹרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם, רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר (תהלים י"ט) תּוֹרַת יְיָ תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ (מַאן דְּבָטִיל מִלֵּי דְּאוֹרַיְתָא כְּאִלּוּ חָרִיב עָלְמָא שְׁלִים), כַּמָּה אִית לוֹן לִבְנֵי נְשָׁא לְאִשְׁתַּדְּלָא בְּאוֹרַיְתָא דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לֶהֱוֵי לֵיהּ חַיִּים בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי וְזָכֵי בִּתְרֵין עָלְמִין וְאַפִּלּוּ מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא וְלָא יִשְׁתַּדַּל בָּהּ לִשְׁמָהּ כְּדְקָא יָאוּת זָכֵי לַאֲגַר טָב בְּעָלְמָא דֵּין וְלָא דַּיְינִין לֵיהּ בְּהַהוּא עָלְמָא, וְתָא חֲזֵי כְּתִיב (משלי ג') אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ בְּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד, אֹרֶךְ יָמִים בְּהַהוּא דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לִשְׁמָהּ דְּאִית לֵיהּ אֹרֶךְ יָמִים בְּהַהוּא עָלְמָא דְּבֵיהּ אוֹרְכָא דְּיוֹמִין וְאִנּוּן יוֹמִין אִנּוּן יוֹמִין וַדַּאי, תַּמָּן אִיהוּ רוּחֲצָנוּ דְּקֻדְשָׁה דִּלְעֵילָא דְּאִתְרְחִישׁ בַּר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא לְאִשְׁתַּדְּלָא

בְּאוֹרַיְתָא לְאִתְתַּקְפָא בְּהַהוּא עָלְמָא בִּשְׁמַאלָה עוֹשֶׁר וְכָבוֹד אֲגַר טָב וְשַׁלְוָה אִית לֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא וְכָל מַאן דְּיִשְׁתַּדֵּל בְּאוֹרַיְתָא לִשְׁמָהּ כַּד נָפִיק מֵהַאי עָלְמָא אוֹרַיְתָא אָזְלָא קַמֵּיהּ וְאַכְרָזַת קַמֵּיהּ וְאַגִּינָת עֲלֵיהּ דְּלָא יְקָרְבוּן בַּהֲדֵיהּ מָארֵיהוֹן דְּדִינָא, כַּד שָׁכִיב גּוּפָא בְּקִבְרָא הִיא נָטְרַת לֵיהּ, כַּד נְשָׁמְתָא אָזְלָא לְאִסְתַּלָּקָא לְמֵיתַב לְאַתְרָהּ אִיהִי אָזְלָא קַמָּהּ דְּהַהִיא נְשָׁמְתָא וְכַמָּה תַּרְעִין אִתְבְּרוּ מִקַּמָּהּ דְּאוֹרַיְתָא עַד דְּעָאלַת לְדוּכְתָּהּ וְקַיְמָא עֲלֵיהּ דְּבַר נַשׁ עַד דְּיִתְעָר בְּזִמְנָא דְּיקוּמוּן מֵתַיָּא דְּעָלְמָא וְאִיהִי מַלְכָּא סָנֶגּוֹרָא עֲלֵיהּ הָדָא הוּא דִּכְתִיב (משלי ו') בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ, בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ כְּמָה דְּאִתְמַר, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ בְּשַׁעְתָּא דְּשָׁכִיב גּוּפָא בְּקִבְרָא דְּהָא כְּדֵין בְּהַהוּא זִמְנָא אִתְדָּן גּוּפָא בְּקִבְרָא וּכְדֵין אוֹרַיְתָא אַגִּינַת עֲלֵיהּ, וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ כְּמָה דְּאִתְמַר בְּזִמְנָא דְּיִתְעָרוּן מֵתֵי עָלְמָא מִן עֲפָרָא, הִיא תְּשִׂיחֶךָ לְמֶהֱוֵי סָנֶגּוֹרְיָא עָלָךְ:

תרגום הזוהר וַיְקָחֻהוּ וְגוֹ' רַק אֵין בּוֹ מָיִם. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר, תּוֹרַת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נָפֶשׁ. כַּמָּה יֵשׁ לָהֶם לִבְנֵי אָדָם, לְהִשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה, כִּי כָּל מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה יִהְיֶה לוֹ חַיִּים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, וְהוּא זוֹכֶה בִּשְׁנֵי עוֹלָמוֹת. וַאֲפִלּוּ מִי שֶׁמִּשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה וְאֵינוֹ מִשְׁתַּדֵּל בָּהּ כָּרָאוּי, הוּא זוֹכֶה לְשָׂכָר טוֹב בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְאֵין דָּנִים אוֹתוֹ בָּעוֹלָם הָאֱמֶת. וּבֹא וּרְאֵה כָּתוּב (משלי ג') אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ וְגוֹ'. אֹרֶךְ יָמִים הוּא לְאוֹתוֹ הַמִּשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ. שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֹרֶךְ יָמִים בְּאוֹתוֹ הָעוֹלָם שֶׁבּוֹ אֲרִיכַת יָמִים, דְּהַיְנוּ בָּעוֹלָם הַנִּצְחִי. וְאֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁבּוֹ הֵמָּה יָמִים בְּוַדַּאי. שָׁם הוּא בְּטָחוֹן הַקְּדֻשָּׁה שֶׁל מַעְלָה, שֶׁהָאָדָם בּוֹטֵחַ בּוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה לְהִשְׁתַּדֵּל בַּתּוֹרָה כְּדֵי לִהְיוֹת מְאוּשָׁר בָּעוֹלָם הַהוּא הַנִּצְחִי. בִּשְׁמַאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד: שֶׁיֵּשׁ לוֹ שָׂכָר טוֹב וְשַׁלְוָה בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכָל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָהּ, בְּעֵת שֶׁנִּפְטָר מֵעוֹלָם הַזֶּה, הַתּוֹרָה הוֹלֶכֶת לְפָנָיו, וּמַכְרֶזֶת עָלָיו שֶׁלֹּא יִקְרְבוּ אֵלָיו בַּעֲלֵי הַדִּין. כְּשֶׁהַגּוּף שׁוֹכֵב בַּקֶּבֶר הִיא מְשַׁמַּרְתּוֹ. כְּשֶׁהַנְּשָׁמָה הוֹלֶכֶת לְהִסְתַּלֵּק וְלָשׁוּב לִמְקוֹמָהּ, הִיא הוֹלֶכֶת לְפָנֶיהָ, וְהַרְבֵּה שְׁעָרִים סְתוּמִים, נִשְׁבָּרִים מִלְּפָנֶיהָ הַתּוֹרָה. עַד שֶׁמֵּבִיאָהּ אֶת הַנְּשָׁמָה לִמְקוֹמָהּ. וְהַתּוֹרָה עוֹמֶדֶת עַל הָאָדָם בְּשָׁעָה שֶׁיִּתְעוֹרֵר לִתְחִיַּת הַמֵּתִים בַּזְּמַן שֶׁיְּקוּמוּ הַמֵּתִים שֶׁל הָעוֹלָם, וְהִיא מְלַמֶּדֶת זְכוּת עָלָיו. זֶהוּ שֶׁכָּתוּב (משלי ו') בְּהִתְהַלֶּכְךָ תַּנְחֶה אוֹתָךְ, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְעֵיל, שֶׁהַתּוֹרָה הוֹלֶכֶת לְפָנָיו בְּעֵת הַפְּטִירָה, בְּשָׁכְבְּךָ תִּשְׁמוֹר עָלֶיךָ, הוּא בְּשָׁעָה שֶׁהַגּוּף שׁוֹכֵב בַּקֶּבֶר, כִּי אָז בַּזְּמַן הַהוּא נִדּוֹן הַגּוּף בַּקֶּבֶר, וְהַתּוֹרָה מַגֶּנֶת עָלָיו. וַהֲקִיצוֹתָ הִיא תְּשִׂיחֶךָ, הוּא כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ לְעֵיל, שֶׁהוּא בַּזְּמַן שֶׁיְּקִיצוּ מֵתֵי הָעוֹלָם לִתְחִיָּה מִן הֶעָפָר. הִיא תְּשִׂיחֶךָ, לְלַמֵּד זְכוּת עָלֶיךָ.

הלכה פסוקה
הרמב"ם ה' ת"ת פ"ה

א. כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁדֵּעוֹתָיו מְכֻוָּנוֹת אֵינוֹ מְדַבֵּר בִּפְנֵי מִי שֶׁהוּא גָּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחָכְמָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא לָמַד מִמֶּנּוּ כְּלוּם: **ב**. הָרַב הַמּוּבְהָק שֶׁרָצָה לְמְחוֹל עַל כְּבוֹדוֹ בְּכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ אוֹ בְּאֶחָד מֵהֶן לְכָל תַּלְמִידָיו אוֹ לְאֶחָד מֵהֶן הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁמָּחַל חַיָּיב הַתַּלְמִיד לְהַדְּרוֹ וַאֲפִילּוּ בְּשָׁעָה שֶׁמָּחַל: **ג**. כְּשֵׁם שֶׁהַתַּלְמִידִים חַיָּיבִין בִּכְבוֹד הָרַב כָּךְ הָרַב צָרִיךְ לְכַבֵּד אֶת תַּלְמִידָיו וּלְקָרְבָן כָּךְ אָמְרוּ חֲכָמִים יְהִי כְבוֹד תַּלְמִידְךָ חָבִיב עָלֶיךָ כְּשֶׁלְּךָ וְצָרִיךְ אָדָם לְהַזְהֵר בְּתַלְמִידָיו וּלְאוֹהֲבָם שֶׁהֵם הַבָּנִים הַמְּהַנִּים לָעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ז ע"ב

הַמְּאַכְסֵן הַמֶּלֶךְ בְּבֵיתוֹ כַּמָּה מְכַבֵּד הַבַּיִת וּמַרְבִּיצוֹ וְהוֹאִיל וְלִבּוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בֵּיתוֹ יִתְבָּרַךְ רָאוּי לְכַבְּדָן מִכָּל אָבָק וְעָפָר הִרְהוּרֵי עֲבֵירוֹת וּמַחֲשָׁבוֹת בְּטֵילוֹת וּלְהַרְבִּיץ בְּמַיִם טְהוֹרִים מֵי שׁוֹשַׁנִּים הֵם דְּמָעוֹת עֵינַיִם גַּם לְרַחְצָן כְּדָרְךָ שֶׁרוֹחֲצִין הָרִצְפָּה לִפְנֵי הַמְּלָכִים וְיִמְנַע רֶגֶל זָר עָרֵל מְטוּנָּף הוּא יֵצֶר הָרָע. כִּדְאִיתָא בְּזוֹהַר דְּהַיְינוּ דִּכְתִיב (משלי כ"ה) הוֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ. שֶׁרַגְלְךָ הוּא הַיֵּצֶר הָרָע הַמְרַגֵּל הָאָרֶץ הַלֵּזוּ רְצוֹנוֹ לוֹמַר הָאָדָם שֶׁהוּא מֵהָאֲדָמָה לְלוֹכְדָם רֵעֶךָ זֶה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כְּדִכְתִיב (משלי כ"ז) רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזוֹב לְשׁוֹן חֶבְרָה שֶׁאֵינוֹ בּוֹדֵל מִמְּךָ כְּרֵעַ וְחָבֵר תָּמִיד לָךְ גַּם בָּעֲנָוָה מִתְנַהֵג עִמְּךָ דְּכָל מָקוֹם שֶׁמְּצִינוּ גְּדוּלָּתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְצִינוּ עֲנָוְתָנוּתוֹ וּבְכָל חַכְמֵי הַגּוֹיִם מֵאֵין כָּמוֹךָ אֲבָל בְּחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל מַגְדִּילִים לַעֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂהוּ כִּדְאִיתָא בַּזּוֹהַר וְעוֹד רֵעֲךָ לְשׁוֹן רָצוֹן וְרֵעֲוָא שֶׁאוֹהַבְךָ בְּחִבָּה רַבָּה וְלָכֵן גַּם אַתָּה אַל תַּעַזְבֵהוּ וְהוֹקַר וּמְנַע רֶגֶל שׁוֹנְאֲךָ הַמְרַגֵּל בָּךְ וּמְבַקֵּשׁ אֶת נַפְשֶׁךָ וּבֵית רֵעֲךָ הַיְינוּ לִבְּךָ וְנִשְׁמָתְךָ:

וישב יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֵ דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) וַיְקַנְאוּ בוֹ אֶחָיו וְאָבִיו שָׁמַר אֶת הַדָּבָר: וְקַנְּאוּ בֵּהּ אֲחוֹהִי וַאֲבוּהִי נְטַר יָת פִּתְגָמָא:

רש"י שמר את הדבר. היה ממתין ומצפה מתי יבא, וכן (ישעיה כו ב) שומר אמונים וכן (איוב יד טז) לֹא תשמר על חטאתי, לא תמתין:

(יב) **שני** וַיֵּלְכוּ אֶחָיו לִרְעוֹת אֶת צֹאן אֲבִיהֶם בִּשְׁכֶם: וַאֲזַלוּ אֲחוֹהִי לְמִרְעֵי יָת עָנָא דַּאֲבוּהוֹן בִּשְׁכֶם:

רש"י לרעות את צאן. נקוד על את, שלא הלכו אלא לרעות את עצמן:

(יג) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הֲלוֹא אַחֶיךָ רֹעִים בִּשְׁכֶם לְכָה וְאֶשְׁלָחֲךָ אֲלֵיהֶם וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲלָא אַחָיךְ רָעָן בִּשְׁכֶם אֱתָא וְאֶשְׁלְחִנָּךְ לְוָתְהוֹן וַאֲמַר לֵהּ הָא אֲנָא:

רש"י הנני. לשון ענוה וזריזות, נזדרז למצות אביו, ואף על פי שהיה יודע באחיו ששונאין אותו:

(יד) וַיֹּאמֶר לוֹ לֶךְ נָא רְאֵה אֶת שְׁלוֹם אַחֶיךָ וְאֶת שְׁלוֹם הַצֹּאן וַהֲשִׁבֵנִי דָּבָר וַיִּשְׁלָחֵהוּ מֵעֵמֶק חֶבְרוֹן וַיָּבֹא שְׁכֶמָה: וַאֲמַר לֵהּ אִיזֵל כְּעַן חֲזֵי יָת שְׁלָמָא דְאָחוּךְ וְיָת שְׁלָמָא דְעָנָא וַאֲתֵבְנִי פִּתְגָמָא וְשַׁלְחֵהּ מִמֵּישַׁר חֶבְרוֹן וַאֲתָא לִשְׁכֶם:

רש"י מעמק חברון. והלא חברון בהר, שנאמר (במדבר יג כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון, אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים (לעיל טו יג) כי גר יהיה זרעך: ויבא שכמה. מקום מוכן לפרענות, שם קלקלו השבטים, שם ענו את דינה, שם נחלקה מלכות בית דוד, שנאמר (מ"א י"ב א) וילך רחבעם שכמה וגו' :

(טו) וַיִּמְצָאֵהוּ אִישׁ וְהִנֵּה תֹעֶה בַּשָּׂדֶה וַיִּשְׁאָלֵהוּ הָאִישׁ לֵאמֹר מַה תְּבַקֵּשׁ: וְאַשְׁכְּחֵהּ גַּבְרָא וְהָא תָעֵי בְּחַקְלָא וּשְׁאָלֵנֵּהּ גַּבְרָא לְמֵימָר מָה אַתְּ בָּעֵי:

רש"י וימצאהו איש. זה גבריאל שנאמר (דניאל ט כא) והאיש גבריאל:

נביאים - עמוס - פרק ב

(טז) וְאֹמִיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה: וּדְתַקֵּיף לִבֵּיהּ בְּגִבָּרַיָּא עַרְטִלָּא דִּלָּא זְיָן יַעֲרוֹק בְּיוֹמָא הַהוּא אֲמַר יְיָ:

רש"י **ערום ינוס וגו'** . ערטילאי בלא כלי זיין :

ג (א) שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: קְבִילוּ יָת פִּתְגָמָא הָדֵין דִּי גְזַר יְיָ עֲלֵיכוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל זַרְעִיתָא דְּאַסֵּיקִית מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֵימָר: (ב) רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל עֲוֹנֹתֵיכֶם: לְחוֹד בְּכוֹן אִתְרְעֵיתִי מִכָּל זַרְעַיַּת אַרְעָא עַל כֵּן אַסְעֵר עֲלֵיכוֹן יָת כָּל חוֹבֵיכוֹן:

רש"י **רק אתכם ידעתי** . אהבתי ואתם פשעתם בי על כן וגו' , ורבותינו דרשוהו לצד אחר במסכת עכו"ם :

(ג) הֵיֵלְכוּ שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם נוֹעָדוּ: הֵיעָהֲכוּן תְּרֵין כַּחֲדָא אֱלָהֵין אִם אִזְדַּמַּנוּ:

רש"י **הילכו שנים יחדיו** . שאתם אומרים לנביאים לא תנבאו כלום הנביאים מתנבאים מלבם אלא א"כ נצטוו כלום דברים נעשי' אלא ע"פ דרכם : **בלתי אם נועדו** . אלא א"כ קבעו מועד ללכת יחדיו למקום פלוני :

(ד) הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם לָכָד: הֵיְנְהוֹם אַרְיָא בְּחוּרְשָׁא וְצֵידָא לֵית לֵיהּ הֲיָרִים בַּר אַרְיְוָן קָלֵיהּ מִמַּרְבּוּעֲתֵיהּ אֱלָהֵין אִם אֲחַד:

רש"י **הישאג אריה ביער וטרף אין לו** . כשאריה אוחז טרף דרכו לשאוג ואינו שואג אלא א"כ לכד וכן הוא אומר (ישעיה ה) ישאג ככפירים וינהום ויאחז טרף וכן (שם לא) כאשר יהגה הכפיר והאריה על טרפו : **הישאג אריה** . הוא נבוכדנאצר , ד"א הנביאים מדמין את רוח הקודש הבא עליהם לשאגת אריה כמו שאמרו למטה אריה שאג מי לא ייירא וכאן זה פירוש הדוגמא היבא רוח הקודש בפי הנביאים לדבר דבר מאת הקב"ה לרעה אלא אם כן הפורענות נגזר מלפניו זהו הטרף , היתן הקב"ה קולו לדבר קשה בלתי אם לכד אתכם במוקש עון :

כתובים - משלי - פרק ח

(יז) אֲנִי (אהביה) אֹהֲבַי אֵהָב וּמְשַׁחֲרַי יִמְצָאֻנְנִי: אֲנָא רָחֲמָא רָחֲמַי וְאִלֵּין דִּמְקַדְּמִין לִי יִשְׁכְּחֻנַנִי:

רש"י **אהב** . כמו אאהב : **אהבי** . אהביה כתיב אמר הקב"ה אני אהביה של תורה אהב זו שמעתי מרבי אהרן בשם רבי נתן : **ימצאנני** . נו"ן יתירה חמשים שערי בינה אמציאנו :

(יח) עֹשֶׁר וְכָבוֹד אִתִּי הוֹן עָתֵק וּצְדָקָה: עֲתָרָא וְיִקָרָא דִילִי מָמוֹנָא וּמְזָלָא וְצִדְקָתָא: (יט) טוֹב פִּרְיִי מֵחָרוּץ וּמִפָּז וּתְבוּאָתִי מִכֶּסֶף נִבְחָר: טָבִין פִּרְיַי מִן דַּהֲבָא סְנִינָא וּמִן דַּהֲבָא אוֹבְרִיזִין וַעֲלָלְתִּי מִן סַנְיָא גַּבְיָא: (כ) בְּאֹרַח צְדָקָה אֲהַלֵּךְ בְּתוֹךְ נְתִיבוֹת מִשְׁפָּט: בְּאָרְחָתָא דְצִדְקָתָא מְהַלְּכָא אֲנָא בְּגוֹ שְׁבִילֵי דְּדִינָא: (כא) לְהַנְחִיל אֹהֲבַי יֵשׁ וְאֹצְרֹתֵיהֶם אֲמַלֵּא: דְּאוֹרִית לְרָחֲמַי שְׁנַיָּא סַגִּיאָתָא וְסִימָתְהוֹן אֲמַלֵּא:

רש"י **להנחיל אוהבי יש** . יש אתי נחלה רבה :

משנה יבמות פרק ט

א. יֵשׁ מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לִיבָמֵיהֶן, מֻתָּרוֹת לִיבָמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, מֻתָּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ, וַאֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ, וְאֵלּוּ מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לִיבָמֵיהֶן, כֹּהֵן הֶדְיוֹט שֶׁנָּשָׂא אֶת הָאַלְמָנָה וְיֶשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן גָּדוֹל, חָלַל שֶׁנָּשָׂא כְּשֵׁרָה וְיֶשׁ לוֹ אָח כָּשֵׁר, יִשְׂרְאֵל שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרְאֵל וְיֶשׁ לוֹ אָח מַמְזֵר, מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת וְיֶשׁ לוֹ אָח יִשְׂרְאֵל, מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לִיבָמֵיהֶן:

ברטנורה (א) **יש מותרות**. כהן הדיוט שנשא אלמנה. והוא הדין בתולה, שהרי כשמת נעשית אלמנה. ונקט אלמנה משום דבעי למיתני סיפא כהן גדול שנשא אלמנה:

ב. וְאֵלּוּ מֻתָּרוֹת לִיבָמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה וְיֶשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כָּשֵׁר שֶׁנָּשָׂא חֲלָלָה וְיֶשׁ לוֹ אָח חָלָל, יִשְׂרְאֵל שֶׁנָּשָׂא מַמְזֶרֶת וְיֶשׁ לוֹ אָח מַמְזֵר, מַמְזֵר שֶׁנָּשָׂא בַּת יִשְׂרְאֵל וְיֶשׁ לוֹ אָח יִשְׂרְאֵל, מֻתָּרוֹת לִיבָמֵיהֶן וַאֲסוּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן. אֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנָּשָׂא אֶת הָאַלְמָנָה וְיֶשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן גָּדוֹל אוֹ כֹּהֵן הֶדְיוֹט, כָּשֵׁר שֶׁנָּשָׂא

חֲלָלָה וְיֵשׁ לוֹ אָח כָּשֵׁר, יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּשְׁבָּא מַמְזֶרֶת וְיֵשׁ לוֹ אָח יִשְׂרָאֵל, מַמְזֵר שֶׁנִּשְׁבָּא בַּת יִשְׂרָאֵל וְיֵשׁ לוֹ אָח מַמְזֵר, אֲסוּרוֹת לָאֵלּוּ וְלָאֵלּוּ. וּשְׁאָר כָּל הַנָּשִׁים מֻתָּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן וּלְיִבְמֵיהֶן:

ברטנורה (ב) **כהן גדול שקידש את האלמנה**. אבל נשאה נתחללה בביאתו ואסורה לבעל וליבם:

ג. שְׁנִיּוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שְׁנִיָּה לַבַּעַל וְלֹא שְׁנִיָּה לַיָּבָם, אֲסוּרָה לַבַּעַל וּמֻתֶּרֶת לַיָּבָם. שְׁנִיָּה לַיָּבָם וְלֹא שְׁנִיָּה לַבַּעַל, אֲסוּרָה לַיָּבָם וּמֻתֶּרֶת לַבַּעַל. שְׁנִיָּה לָזֶה וְלָזֶה, אֲסוּרָה לָזֶה וְלָזֶה. אֵין לָהּ לֹא כְּתֻבָּה, וְלֹא פֵּרוֹת, וְלֹא מְזוֹנוֹת, וְלֹא בְלָאוֹת, וְהַוָּלָד כָּשֵׁר וְכֹפִין אוֹתוֹ לְהוֹצִיא. אַלְמָנָה לְכֹהֵן גָּדוֹל, גְּרוּשָׁה וַחֲלוּצָה לְכֹהֵן הֶדְיוֹט, מַמְזֶרֶת וּנְתִינָה לְיִשְׂרָאֵל, בַּת יִשְׂרָאֵל לַנְּתִין וְלַמַּמְזֵר, יֵשׁ לָהֶן כְּתֻבָּה:

ברטנורה (ג) **שניה לבעל ולא שניה ליבם**. אם אמו של בעל ולא של יבם, כגון אחים מן האב ולא מן האם: **אין לה כתובה**. מנה ומאתים שהם עיקר כתובה הוא דלית לה לשניה, אבל תוספת יש לה: **ולא פירות**. אין משלם לה פירות נכסי מלוג שאכל שלה, ואע"ג דפירות תקינו רבנן תחת פרקונה וזו אין חייב לפדותה דלא קרינן בה ואותבינך לי לאינתו ולפיכך היה ראוי שישלם לה מה שאכל מפירות נכסי מלוג שלה, אפילו הכי קנסוה רבנן דלא תגבי מיניה פירות שאכל בתנאי כתובה, כי היכי דקנסוה דלא תגבי מיניה עיקר כתובה, דתנאי כתובה ככתובה דמי: **ולא מזונות**. אין צריך לומר שאינו חייב לזון אותה בעודה תחתיו, דהא בעמוד והוצא קאי, אלא אפילו הלך למדינת הים ולותה ואכלה לא משלם, דאילו באשה כשרה אם לותה ואכלה חייב הבעל לשלם, שהמלוה תובע אותה מה שהלוה לה והיא תובעת לבעלה, דדוקא במי שפרנסה שלא בדרך הלואה אמרינן בכתובות הלכה כחנן דאמר מי שהלך למדינת הים ועמד אחד ופרנס את אשתו הניח מעותיו על קרן הצבי דכיון שבשביל בעלה פרנסה ולא הלוה לה כלום למאן קא תבע, היא לא לותה והבעל לא ביקש ממנו שיפרנסה הלכך מצוה הוא דעבד, אבל אם הלוה לה, חייב הבעל לשלם אם היא כשרה, ואם היא מן השניות אינו חייב לשלם: **ולא בלאות**. אם נשתמש הבעל בנכסי מלוג שלה עד שבלו אינו חייב לשלם, דסד"א הואיל ואין לה כתובה אם אכל הבעל נכסי מלוג שלה חייב לשלם מה שאבד ובלה מהם, קמ"ל דקנסוה רבנן שלא ישלם הבעל הבלאות. אבל מה שימצא מהן קיימים נוטלתן: **אלמנה לכהן גדול וכו'**. יש להן כתובה ופירות דמשלם להן הבעל פירות שאכל מנכסי מלוג שלהן. ומזונות יש להן שניזונות מנכסיו, ודוקא לאחר מיתה, אבל בחייו אין כופין אותו לזונן, דהא קיימי עליה בעמוד והוצא. ואם לותה אחת מהן למזונותיה בחיי בעלה, אין חייב הבעל לשלם למלוה. ובלאות נמי יש להן, שחייב להחזיר מה שבלה ואבד מנכסי

מלוג שלהן. והני מילי כשהכיר בהן, אבל לא הכיר בהן אין להן לא כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות, אבל יש להן תוספת ובלאות דאיתנהו בעינייהו. והאי דשניות אין להן כתובה ולא פירות ולא מזונות ולא בלאות ואלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט וכו' יש להן כתובה ופירות ומזונות ובלאות, לפי שהללו מדברי סופרים וצריכים חזוק, והללו מדברי תורה ואין צריכים חזוק. ובפרק אלו הן הלוקין מוכח דחלוצה לכהן גדול דאורייתא היא. ואע"ג דחלוצה לכהן הדיוט היא מדברי סופרים, עשאוה כשל תורה לדין זה:

ד. בַּת יִשְׂרָאֵל מְאֹרָסֶת לַכֹּהֵן, מְעֻבֶּרֶת מִכֹּהֵן, שׁוֹמֶרֶת יָבָם לַכֹּהֵן, וְכֵן בַּת כֹּהֵן לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹאכַל בִּתְרוּמָה. בַּת יִשְׂרָאֵל מְאֹרָסֶת לַלֵּוִי, מְעֻבֶּרֶת מִלֵּוִי, שׁוֹמֶרֶת יָבָם לַלֵּוִי, וְכֵן בַּת לֵוִי לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. בַּת לֵוִי מְאֹרָסֶת לַכֹּהֵן, מְעֻבֶּרֶת מִכֹּהֵן, שׁוֹמֶרֶת יָבָם לַכֹּהֵן, וְכֵן בַּת כֹּהֵן לַלֵּוִי, לֹא תֹאכַל לֹא בִּתְרוּמָה וְלֹא בַמַּעֲשֵׂר:

ברטנורה (ד) **לא תאכל בתרומה**. כדתנן בפרק אלמנה לכהן גדול, העובר והיבם והאירוסין פוסלין ולא מאכילין: **לא תאכל במעשר**. כולה מתניתין ר"מ היא דאמר מעשר ראשון אסור לזרים, ואינה הלכה: בת כהן ללוי לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר. הכי קאמר, אין חולקין תרומה ולא מעשר בבית הגרנות לא לבת כהן ולא לבת לוי, גזירה משום גרושה בת ישראל שהיא אסורה לאכול במעשר, ואם יחלקו לאשה מעשר בבית הגרנות יבואו לחלוק לבת ישראל אחר שנתגרשה מלוי שאין הכל יודעין שבשביל בעלה היו מחלקין לה, לפיכך גזר ר"מ שלא תחלוק אשה בבית הגרנות אפילו בת כהן ובת לוי. והא דתנן בת לוי המאורסת לכהן וכו' לא תאכל לא בתרומה ולא במעשר, הוא הדין אפילו נשואה, ומשום רישא דתני בת ישראל המאורסת לכהן דהתם דוקא מאורסת שאם היתה נשואה תאכל, תנא נמי בסיפא גבי בת לוי מאורסת:

ה. בַּת יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּסֵּת לַכֹּהֵן, תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. מֵת, וְלָהּ הֵימֶנּוּ בֵּן, תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. נִסֵּת לַלֵּוִי תֹּאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. מֵת, וְלָהּ הֵימֶנּוּ בֵּן, תֹּאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. נִסֵּת לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹאכַל לֹא בִּתְרוּמָה, וְלֹא בַמַּעֲשֵׂר. מֵת, וְלָהּ הֵימֶנּוּ בֵּן, לֹא תֹאכַל לֹא בִּתְרוּמָה וְלֹא בַמַּעֲשֵׂר. מֵת בְּנָהּ מִיִּשְׂרָאֵל, תֹּאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. מֵת בְּנָהּ מִלֵּוִי, תֹּאכַל בִּתְרוּמָה. מֵת בְּנָהּ מִכֹּהֵן, לֹא תֹאכַל לֹא בִּתְרוּמָה וְלֹא בַמַּעֲשֵׂר:

ברטנורה (ה) **מת ולה ממנו בן תאכל בתרומה**. דכתיב (ויקרא כ"ב) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, קרי ביה יאכילו. וכל זמן שבנה קיים מאכילה בתרומה:

ו. בַּת כֹּהֵן שֶׁנִּשֵּׂאת לְיִשְׂרָאֵל, לֹא תֹאכַל בִּתְרוּמָה. מֵת וְלָהּ הֵימֶנּוּ בֵּן, לֹא תֹאכַל בִּתְרוּמָה. נִשֵּׂאת לַלֵּוִי, תֹּאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. מֵת, וְלָהּ הֵימֶנּוּ בֵּן, תֹּאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. נִשֵּׂאת לַכֹּהֵן, תֹּאכַל

בַּתְּרוּמָה. מֵת, וְלֹה הֵימֶנּוּ בֵן, תֹּאכַל בַּתְּרוּמָה. מֵת בְּנָהּ מִכֹּהֵן, לֹא תֹאכַל בַּתְּרוּמָה. מֵת בְּנָהּ מִלֵּוִי, לֹא תֹאכַל בַּמַּעֲשֵׂר. מֵת בְּנָהּ מִיִּשְׂרְאֵל, חוֹזֶרֶת לְבֵית אָבִיהָ. וְעַל זוֹ נֶאֱמַר, (ויקרא כב) וְשָׁבָה אֶל בֵּית אָבִיהָ כִּנְעוּרֶיהָ מִלֶּחֶם אָבִיהָ תֹּאכֵל:

ברטנורה (ו) **נשאת ללוי**. אחר שילדה מכהן: **אוכלת במעשר**. ולא בתרומה, ואף על גב דיש לה בן מכהן, דהדרא הויא לה זרה: **מת ולה ממנו בן אוכלת במעשר**. בשביל בנה מלוי, אבל לא בתרומה בשביל בנה מכהן, שהרי יש לה זרע מן הזר:

גמרא יבמות דף כ"א ע"א

אָמַר רָבָא רֶמֶז לַשְׁנִיּוֹת מִן הַתּוֹרָה מְנַיִן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ח) כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵל עָשׂוּ אַנְשֵׁי הָאָרֶץ. הָאֵל קָשׁוֹת מִכְּלַל דְּאִיכָּא רַכּוֹת וּמְאִי נִינְהוּ שְׁנִיּוֹת וּמָאי מַשְׁמַע דְּהָאֵל לִישָׁנָא דְקָשֶׁה הוּא דִּכְתִיב (יחזקאל י"ז) וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח. לֵימָא פְּלִיגָא דְּרַבִּי לֵוִי דְּאָמַר רַבִּי לֵוִי קָשֶׁה עוֹנְשָׁן שֶׁל מִדּוֹת יוֹתֵר מֵעוֹנְשָׁן שֶׁל עֲרָיוֹת. שֶׁזֶּה נֶאֱמַר בָּהֶן אֵל וְזֶה נֶאֱמַר בָּהֶן אֵלֶּה אֵל קָשֶׁה וְאֵלֶּה קָשֶׁה מֵאֵל. גַּבֵּי עֲרָיוֹת נַמֵּי הָא כְתִיב אֵלֶּה. הַהוּא לְמֻעוּטֵי מִדּוֹת מִכְּרֵת אֶלָּא מָאי חוּמְרַיְיהוּ הָנֵי אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה וְהָנֵי לֹא אֶפְשָׁר בִּתְשׁוּבָה. רַב יְהוּדָה אָמַר מֵהָכָא (קהלת י"ב) וְאַזְנַי וְחִקֵּר תִּקֵּן מְשָׁלִים הַרְבֵּה. וְאָמַר עוּלָּא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר קוֹדֶם שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה הָיְתָה תּוֹרָה דּוֹמָה לַכְּפִיפָּה שֶׁאֵין לָהּ אָזְנַיִם עַד שֶׁבָּא שְׁלֹמֹה וְעָשָׂה לָהּ אָזְנַיִם. רַבִּי אוֹשַׁעְיָא אָמַר מֵהָכָא (משלי ד') פְּרָעֵהוּ אַל תַּעֲבֹר בּוֹ שְׁטֵה מֵעָלָיו וַעֲבוֹר. אָמַר רַב אָשֵׁי מָשָׁל דְּרַבִּי אוֹשַׁעְיָא לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה לְאָדָם מְשַׁמֵּר פַּרְדֵּס מְשַׁמְּרוֹ מִבַּחוּץ כֻּלּוֹ מִשְׁתַּמֵּר. מְשַׁמְּרוֹ מִבִּפְנִים שֶׁלְּפָנָיו מִשְׁתַּמֵּר שֶׁלְּאַחֲרָיו אֵין מִשְׁתַּמֵּר. וְהָא דְּרַב אָשֵׁי בְּדוּתָא הִיא הָתָם שֶׁלְּפָנָיו מִיהָא מִשְׁתַּמֵּר. הָכָא אִי לָאו שְׁנִיּוֹת פָּגַע בְּעֶרְוָה גּוּפָהּ. רַב כַּהֲנָא אָמַר מֵהָכָא (ויקרא י"ח) וּשְׁמַרְתֶּם אֶת מִשְׁמַרְתִּי עֲשׂוֹ מִשְׁמֶרֶת לְמִשְׁמַרְתִּי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לְרַב יוֹסֵף הָא דְּאוֹרַיְתָא הִיא. דְּאוֹרַיְתָא וּפִירְשׁוּהָ רַבָּנָן כָּל הַתּוֹרָה נָמֵי פִּירְשׁוּהָ רַבָּנָן אֶלָּא מִדְּרַבָּנָן וּקְרָא אַסְמַכְתָּא בְּעַלְמָא:

רש"י **כי את כל התועבות האל**. גבי עריות כתיב ומשמע התועבות הקשות: **מכלל דאיכא רכות**. וקלות מהן ואסורות: **אלה**. במדות כתיב כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה כל עושה עול ומדקאמר יותר משל עריות מכלל דהאל לאו קשה הוא: **הכתיב אלה**. מכל התועבות האלה ונכרתו: **עריות**. אפשר בתשובה כל זמן שלא הוליד ממזר יפריש ממנה ויתחרט אבל מדות גוזל את הרבים הוא ואינו יודע למי יחזיר ואע"ג דקיימא לן יתקן בהם צרכי רבים לאו תשובה מעלייתא היא: **אזן**. לשון אזנים בית אחיזה כדאמרינן בעירובין לימד דעת את העם דאגמר' בסמני טעמא ואסברה בדדמי גמר מלתא ממלתא והזהיר על דברי סופרים כדכתיב ויותר מהמה בני הזהר. הזהר בדברי סופרים יותר מד"ת וגזר

על השניות: **אזנים**. של קופה לאחוז בהן הקופה ומשתמרת שלא תפול הכי נמי על ידי שניות מתרחקין מן הערוות: **פרעהו**. הגדילהו לאיסור והוסיף עליו כדי שלא תעבור בו כמו גדל פרע: **ושמרתם את משמרתי**. גבי עריות כתיב:

זוהר וישב דף קפ"ז ע"א

תָּא חֲזֵי הַהוּא גּוּפָא מַה כְּתִיב (ישעיה נ"ג) וַיְיָ חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם תָּשִׂים אָשָׁם נַפְשׁוֹ יִרְאֶה זֶרַע יַאֲרִיךְ יָמִים וְחֵפֶץ ה' בְּיָדוֹ יִצְלָח, וַיְיָ חָפֵץ דַּכְּאוֹ הָאי קְרָא אִית לְאִסְתַּכָּלָא בֵּיהּ אַמַּאי חָפֵץ בְּגִין דְּיִתְדַּכֵּי, אִם תָּשִׂים אָשָׁם אָשָׁם אִם יָשִׂים אָשָׁם מִבְּעֵי לֵיהּ מַאי אִם תָּשִׂים אֶלָּא לְנַשְׁמָתָא אַהֲדַר מִלָּה אִי הַהִיא נִשְׁמָתָא בָּעְיָא לְאִתְתַּקָּנָא כִּדְקָא יָאוּת, יִרְאֶה זֶרַע בְּגִין דְּהַהִיא נִשְׁמָתָא אָזְלַת וְשָׁאטַת וְאִיהִי זְמִינָא לְאַעֲלָא בְּהַהוּא זֶרַע דְּאִתְעַסָּק בָּהּ בַּר נַשׁ בְּפִרְיָה וְרִבְיָה וּכְדֵין יַאֲרִיךְ יָמִים וְחֵפֶץ יְיָ דָּא אוֹרַיְתָא בִּידֵיהּ אַצְלָח תָּא חֲזֵי אַף עַל גַּב דְּבַר נַשׁ אִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא יְמָמָא וְלֵילְיָא וּמְקוֹרֵיהּ וּמַבּוּעֵיהּ קַיְמָא בֵּיהּ לְמַגְנָא לֵית לֵיהּ אֲתַר לְאַעֲלָא לְפַרְגּוֹדָא וְהָא אִתְמַר דְּבִירָא דְּמַיָּא אִי הַהוּא מְקוֹרָא וּמַבּוּעָא לָא עָאל בֵּיהּ לָאו אִיהוּ בְּאֵר דְּבִירָא וּמְקוֹרָא כַּחֲדָא אִנּוּן וְרָזָא חַד אִיהוּ וְאוֹקִימְנָא, כְּתִיב (תהלים קכ"ז) שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם מְאַחֲרֵי שֶׁבֶת אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָה, תָּא חֲזֵי כַּמָּה חֲבִיבִין אִנּוּן מִלֵּי דְּאוֹרַיְתָא דְּכָל מִלָּה וּמִלָּה דְּאוֹרַיְתָא אִית בֵּיהּ רָזִין עִלָּאִין קַדִּישִׁין וְהָא אִתְמַר דְּכַד יְהַב קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אוֹרַיְתָא לְיִשְׂרָאֵל כָּל גְּנִיזִין עִלָּאִין קַדִּישִׁין כֻּלְּהוּ יְהַב לְהוּ (וְכֻלְּהוּ) בְּאוֹרַיְתָא וְכֻלְּהוּ אִתְיְהִיבוּ לְהוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּשַׁעְתָּא דְּקַבִּילוּ אוֹרַיְתָא בְּסִינַי, תָּא חֲזֵי שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם אִלֵּין אִנּוּן יְחִידִים דְּאִשְׁתַּכָּחוּ דְּלָאו אִנּוּן דְּכָר וְנוּקְבָא כִּדְקָא יָאוּת וְאַקְדָּמָן בְּצַפְרָא לַעֲבִידַתֵּיהוּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (קהלת ד') יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי וְגוֹ' וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ, מֵאַחֲרֵי שֶׁבֶת מְאַחֲרִין נַיְחָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר כִּי בוֹ שָׁבַת בְּגִין דְּאִתְתָּא לְגַבֵּי בַּר נַשׁ אִיהִי נַיְחָא לְגַבֵּיהּ וַדַּאי, אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים מַאי לֶחֶם הָעֲצָבִים דְּכַד בַּר נַשׁ אִית לֵיהּ בְּנִין הַהוּא נַהֲמָא דְּאָכִיל אָכִיל לֵיהּ בְּחֶדְוָה וּבִרְעוּתָא דְּלִבָּא וְהַהוּא דְּלֵית לֵיהּ בְּנִין הַהוּא נַהֲמָא דְּאָכִיל אִיהוּ נַהֲמָא דַּעֲצִיבוּ, וְאִלֵּין אִנּוּן אוֹכְלֵי לֶחֶם הָעֲצָבִים וַדַּאי, כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָה מַאי יִתֵּן לִידִידוֹ דָּא הוּא דְּמָקוֹרֵיהּ מְבָרַךְ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יְהַב לֵיהּ שֵׁינָה בְּהַהוּא עָלְמָא כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (משלי ג') וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ, בְּגִין דְּאִית לֵיהּ חוּלָקָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי בְּגִין דְּהַהוּא בַּר נַשׁ שָׁכִיב וְיִתְהַנֵּי בְּהַהוּא עָלְמָא דְּאָתֵי כִּדְקָא יָאוּת:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, גּוּף הַהוּא מַה כָּתוּב בּוֹ, (ישעיה נ"ג) וַה' חָפֵץ דַּכְּאוֹ הֶחֱלִי אִם תָּשִׂים וְגוֹ'. וַה' חָפֵץ דַּכְּאוֹ, מִקְרָא זֶה יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, לָמָּה חָפֵץ ה' כָּךְ. וּמֵשִׁיב, כְּדֵי שֶׁיִּטָּהֵר. "אִם תָּשִׂים אָשָׁם", אִם יָשִׂים אָשָׁם, הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, בְּלָשׁוֹן זָכָר. לָמָּה אוֹמֵר אִם תָּשִׂים, בְּלָשׁוֹן נְקֵבָה. וּמֵשִׁיב, אֶלָּא הַמִּלָּה סוֹבֶבֶת עַל הַנְּשָׁמָה, וּפֵרוּשׁוֹ, אִם הַנְּשָׁמָה רוֹצָה לְהִתְתַּקֵּן

כָּרְאוּי, יִרְאֶה זֶרַע, מִשּׁוּם שֶׁהַנְּשָׁמָה הוֹלֶכֶת וּמְשׁוֹטֶטֶת, שֶׁאֵין לָהּ מָקוֹם מְנוּחָה, וְהִיא עֲתִידָה לְהִכָּנֵס בְּאוֹתוֹ זֶרַע שֶׁהָאָדָם עָסַק בּוֹ בְּמִצְוֹת פְּרִיָה וּרְבִיָה, וְאָז יַאֲרִיךְ יָמִים. וְחֶפֶץ ה', זֶה הַתּוֹרָה, בְּיָדוֹ יִצְלָח, אֲבָל אִם לֹא זָכָה לְבָנִים, אֵין הַתּוֹרָה מְסַיַּעְתּוֹ. בֹּא וּרְאֵה, אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם עָסַק בַּתּוֹרָה יוֹם וָלַיְלָה, וּמִקּוֹרוֹ וּמַעְיָנוֹ עוֹמֵד בּוֹ בְּחָנָם, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ מוֹלִיד בָּנִים, אֵין לוֹ מָקוֹם לְהִכָּנֵס לְמִחְיָצָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וַהֲרֵי לָמַדְנוּ, שֶׁבְּאֵר הַמַּיִם, אִם הַמָּקוֹר וְהַמַּעְיָן לֹא נִכְנַס בּוֹ, אֵינָהּ בְּאֵר, כִּי הַבְּאֵר וְהַמָּקוֹר אֶחָד הוּא, וְסוֹד אֶחָד הוּא. וּבֶאֱרָנוּהוּ. כְּתִיב, (תהלים קכ"ז) שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם וְגוֹ': בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה הֵם חֲבִיבִים הֵם דִּבְרֵי תוֹרָה, שֶׁכָּל מִלָּה וּמִלָּה שֶׁבַּתּוֹרָה, יֵשׁ בָּהּ סוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים. וְלָמַדְנוּ, כַּאֲשֶׁר נָתַן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הַתּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, כָּל סוֹדוֹת עֶלְיוֹנִים הַקְּדוֹשִׁים כֻּלָּם נָתַן לָהֶם בַּתּוֹרָה, וְכֻלָּם נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל בְּשָׁעָה שֶׁקִּבְּלוּ הַתּוֹרָה בְּסִינַי. בֹּא וּרְאֵה, שָׁוְא לָכֶם מַשְׁכִּימֵי קוּם וְכוּ': אֵלּוּ הֵם יְחִידִים שֶׁאֵין לָהֶם אִשָּׁה, שֶׁנִּמְצְאִים שֶׁאֵין הֵם זָכָר וּנְקֵבָה כְּמוֹ שֶׁצְּרִיכִים, וְהֵם מַשְׁכִּימִים בַּבֹּקֶר לִמְלַאכְתָּם. כְּמוֹ שֶׁאָמַתָּה אוֹמֵר, (קהלת ד') יֵשׁ אֶחָד וְאֵין שֵׁנִי וְגוֹ' וְאֵין קֵץ לְכָל עֲמָלוֹ. מְאַחֲרִי שַׁבָּת. מְאַחֲרִי הַמְּנוּחָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמְּאַחֲרִים לָשֵׂאת אִשָּׁה, כְּמוֹ שֶׁאָמַתָּה אוֹמֵר כִּי בוֹ שָׁבַת, כִּי הָאִשָּׁה אֶל הָאִישׁ נֶחֱשֶׁבֶת וַדַּאי אֵלָיו לִמְנוּחָה. אוֹכְלֵי לֶחֶם הֶעָצְבִים וְגוֹ': מַהוּ לֶחֶם הֶעָצְבִים. כִּי כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לָאָדָם בָּנִים, הַלֶּחֶם שֶׁאוֹכֵל, אוֹכֵל אוֹתוֹ בְּשִׂמְחָה בְּחֶפְץ לֵב, וְאוֹתוֹ שֶׁאֵין לוֹ בָּנִים, הַלֶּחֶם שֶׁאוֹכֵל הוּא לֶחֶם הֶעָצְבִים, וְאֵלּוּ הֵם אוֹכְלֵי לֶחֶם הֶעָצְבִים וַדַּאי. כֵּן יִתֵּן לִידִידוֹ שֵׁנָה: מַהוּ יִתֵּן לִידִידוֹ, זֶהוּ שֶׁמְּקוֹרוֹ מְבוֹרָךְ, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נָתַן לוֹ שֵׁנָה בָּעוֹלָם הַהוּא, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (משלי ג') וְשָׁכַבְתָּ וְעָרְבָה שְׁנָתֶךָ. וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁיֵּשׁ לוֹ חֵלֶק בָּעוֹלָם הַבָּא, לָכֵן אוֹתוֹ הָאָדָם שׁוֹכֵב בַּקֶּבֶר, וְנֶהֱנֶה בָּעוֹלָם הַבָּא כָּרָאוּי.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ו

א. כָּל תַּלְמִיד חָכָם מִצְוָה לְהַדְּרוֹ וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רַבּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ט) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם וְהָדַרְתָּ פְּנֵי זָקֵן זֶה שֶׁקָּנָה חָכְמָה וּמֵאֵימָתַי חַיָּיבִין לַעֲמוֹד מִפָּנָיו מִשֶּׁיִּקָּרֵב מִמֶּנּוּ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת עַד שֶׁיַּעֲבוֹר מִכְּנֶגֶד פָּנָיו: **ב.** אֵין עוֹמְדִין מִפָּנָיו לֹא בְּבֵית הַמֶּרְחָץ וְלֹא בְּבֵית הַכִּסֵּא שֶׁנֶּאֱמַר תָּקוּם וְהָדַרְתָּ קִימָה שֶׁיֵּשׁ בָּהּ הִדּוּר. וְאֵין בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת חַיָּיבִין לַעֲמוֹד מִפְּנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים בְּשָׁעָה שֶׁעוֹסְקִין בְּמְלַאכְתָּם שֶׁנֶּאֱמַר תָּקוּם וְהָדַרְתָּ מַה הִדּוּר שֶׁאֵין בָּהּ חִסָּרוֹן כִּיס אַף קִימָה שֶׁאֵין בָּהּ חִסָּרוֹן כִּיס וּמִנַּיִן שֶׁלֹּא יַעֲצִים עֵינָיו מִן הֶחָכָם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִרְאֶהוּ עַד שֶׁלֹּא יַעֲמוֹד מִפָּנָיו שֶׁנֶּאֱמַר וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ הָא כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מָסוּר לַלֵּב נֶאֱמַר בּוֹ וְיָרֵאתָ מֵאֱלֹהֶיךָ: **ג.** אֵין רָאוּי לֶחָכָם שֶׁיַּטְרִיחַ אֶת הָעָם וְיִכָּוֵן עַצְמוֹ לֶהֱוֹן כְּדֵי שֶׁיַּעַמְדוּ

מִפָּנָיו אֶלָּא יֵלֵךְ בְּדַרְכּוֹ קָצָרָה וּמִתְכַּוְּונִין שֶׁלֹּא יִרְאוּ אוֹתוֹ כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְרְחוּ לַעֲמוֹד וְהַחֲכָמִים הָיוּ מַקְיפִין וְהוֹלְכִין בְּדַרְכּוֹ הַחִיצוֹנָה שֶׁאֵין מַכִּירִיהֶן מְצוּיִין שָׁם כְּדֵי שֶׁלֹּא יַטְרִיחוּם:

מוסר

מספר חרדים דף מ"ו ב'

כְּשֵׁם שֶׁצָּרִיךְ לְהִתְחַזֵּק לְקַבּוֹעַ דִּירָתוֹ בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל כַּךְ לְמַעְלָה מִזֶּה צָרִיךְ לְהִתְחַזֵּק לְקַבּוֹעַ רוֹב יוֹמוֹ וְלֵילוֹ בְּבֵית הַכְּנֶסֶת וּבְבֵית הַמִּדְרָשׁ יִרְאֶה לוֹ מַרְגּוֹעַ וּמָנוֹחַ וְשִׂמְחָה כִּדְאָמְרוּ הַחֲכָמִים בְּתֵי כְנֵסִיּוֹת וּבָתֵּי מִדְרָשׁוֹת פְּרֻדֵּס הַצַּדִּיקִים וּמַאֲסָר הָרְשָׁעִים. רָאוּי לְבֵן לְהַטְעִים לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ מַטְעַמִּים כַּאֲשֶׁר אֲהֵבוּ וְקַל וְחוֹמֶר לְאָבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם שֶׁרָאוּי לָנוּ לְהִסְתַּכֵּל בְּתוֹרָתוֹ אֲשֶׁר הוֹרָנוּ וְלַעֲשׂוֹת בְּחִבָּה כָּל אֲשֶׁר חָפֵץ וְאָהֵב. וְהִנֵּה חוֹבֵב שֶׁיְּקוּם יְצִירוֹ חֲצוֹת לַיְלָה לְהִתְבּוֹדֵד עִמּוֹ בְּדִבֵּקוּת לְשַׁגֵּס מָתְנֵינוּ לַעֲשׂוֹת כָּכָה וְיִהְיֶה מַרְגּוֹעַ לְנַפְשֵׁנוּ וְשִׂמְחָה רַבָּה. וְכֵן מִצְוֹת הַצְּדָקָה וְכֵן כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה בְּשִׂמְחָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר מִשִּׂמְחַת גַּן עֵדֶן כִּי מַה לָּנוּ מִן הַזְּמַן אִם לֹא רְצוֹנוֹ אַשְׁרֵי הַמִּתְאַמֵּץ בְּאַהֲבָה וּזְרִיזוּת לְרַצּוֹתוֹ. דַּע בֶּן אָדָם כִּי כָּל יוֹם הַבָּא לְקָרָאתְךָ הוּא נְסָיוֹן חָדָשׁ לְךָ שֶׁכַּךְ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִתְחַדֵּשׁ יִצְרוֹ שֶׁל אָדָם עָלָיו לָכֵן מִתְּחִלַּת כְּנִיסַת הַיּוֹם הַשְׁכֵּם וְהַעֲרֵב לְבֵיתוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ וְהִתְחַנֵּן לוֹ שֶׁיִּהְיֶה בְּעָזְרֶךָ בְּצֵרַת נְסִיוֹנֶךָ שֶׁלֹּא תִּכָּעֵיסֶנּוּ תִּכָּנֵס לְשָׁלוֹם וְתֵצֵא לְשָׁלוֹם. וְכֵן בִּתְחִלַּת הַשָּׁבוּעַ כְּמוֹ שֶׁסִּדְּרוּ בְּהַבְדָּלָה הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׁוּכִים מִכָּל חֵטְא וָפֶשַׁע וְכוּ' וְכֵן בִּתְחִלַּת הַחֹדֶשׁ וְכֵן בִּתְחִלַּת הַשָּׁנָה וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כ"ח) אַשְׁרֵי אָדָם מְפַחֵד תָּמִיד:

וישב יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וַיֹּאמֶר אֶת אַחַי אָנֹכִי מְבַקֵּשׁ הַגִּידָה נָּא לִי אֵיפֹה הֵם רֹעִים: וַאֲמַר יָת אַחַי אֱנָא בָּעֵי חַוִי כְּעַן לִי הֵיכָא אִנּוּן רָעָן: (יז) וַיֹּאמֶר הָאִישׁ נָסְעוּ מִזֶּה כִּי שָׁמַעְתִּי אֹמְרִים נֵלְכָה דֹּתָיְנָה וַיֵּלֶךְ יוֹסֵף אַחַר אֶחָיו וַיִּמְצָאֵם בְּדֹתָן: וַאֲמַר גַּבְרָא נְטָלוּ מִכָּא אֲרֵי שְׁמָעִית דְּאָמְרִין נֵיזֵל לְדֹתָן וַאֲזַל יוֹסֵף בָּתַר אֲחוֹהִי וְאַשְׁכְּחִנּוּן בְּדֹתָן:

רש"י נסעו מזה. הסיעו עצמן מן האחוה: נלכה דתינה. לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. ולפי פשוטו שם מקום הוא, ואין מקרא יוצא מידי פשוטו:

(יח) וַיִּרְאוּ אֹתוֹ מֵרָחֹק וּבְטֶרֶם יִקְרַב אֲלֵיהֶם וַיִּתְנַכְּלוּ אֹתוֹ לַהֲמִיתוֹ: וְחָזוֹ יָתֵהּ מֵרְחִיק וְעַד לָא קְרֵיב לְוָתְהוֹן וְחַשִּׁיבוּ עֲלוֹהִי לְמִקְטְלֵהּ:

רש"י ויתנכלו. נתמלאו נכלים וערמומיות: אתו. כמו אתו, עמו, כלומר אליו:

(יט) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו הִנֵּה בַּעַל הַחֲלֹמוֹת הַלָּזֶה בָּא: וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוֹהִי הָא מָרֵי חֶלְמַיָּא דֵּיכִי אָתָא: (כ) וְעַתָּה לְכוּ וְנַהַרְגֵהוּ וְנַשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הַבֹּרוֹת וְאָמַרְנוּ חַיָּה רָעָה אֲכָלָתְהוּ וְנִרְאֶה מַה יִּהְיוּ חֲלֹמֹתָיו: וְכֶעַן אֱתוֹ וְנִקְטְלִנֵּהּ וְנִרְמְנֵּהּ בַּחֲדָא מִן גֻּבַּיָּא וְנֵימַר חַיְתָא בִּישְׁתָא אֲכַלְתֵּהּ וְנֶחֱזֵי מָה יְהוֹן בְּסוֹף חֶלְמוֹהִי:

רש"י ונראה מה יהיו חלומותיו. אמר ר' יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקדש אומרת כן. הם אומרים נהרגהו, והכתוב מסים ונראה מה יהיו חלומותיו, נראה דבר מי יקום או שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו מכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו:

(כא) וַיִּשְׁמַע רְאוּבֵן וַיַּצִּלֵהוּ מִיָּדָם וַיֹּאמֶר לֹא נַכֶּנּוּ נָפֶשׁ: וּשְׁמַע רְאוּבֵן וְשֵׁזְבֵהּ מִידֵיהוֹן וַאֲמַר לָא נְקְטְלִנֵּהּ נָפֶשׁ:

רש"י לא נכנו נפש. מכת נפש זו היא מיתה:

נביאים - עמוס - פרק ג

(ה) הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיֵעָלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכּוֹד:
הֲתִיפּוֹל צִיפָּרָא בְּקוּלָּא עַל אַרְעָא וְצַיִּד לֵית לָהּ הֲיִסַּק קוּלָּא מִן אַרְעָא וּמֵיחַד לָא אֲחַד:

רש"י **התפול צפור על פח הארץ ומוקש אין לה** . בפח שנפלה עליו ומוקש אין לה : **היעלה פח מן האדמה** . ממקום שהוטל שם אלא א"כ נאחז בו העוף כשהוא רוצה לברוח עוקר את הפח ומעלהו ממקומו מעט ואותה שעה כבר נלכד : **התפול צפור על פח** . ואין הפח מכשילה כלומר וכי אפשר שאתם עוברים עבירות ולא יהיה לכם למוקש : **היעלה פח וגו'** . כך היעלה עונותיכם למעלה ולא ילכדו אתכם :

(ו) אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: אִם יְתַקַּע שׁוֹפָרָא בְּקִרְתָּא בְּלָא זְמָנֵיהּ וְעַמָּא דִּי בָהּ לָא יְזוּעוּן אִם תְּהֵי בִּשְׁתָּא בְּקִרְתָּא וּמִן קֳדָם יְיָ לָא אִתְעֲבְדַת:

רש"י **אם יתקע שופר** . שהצופה רואה גייסות באים בעיר ותוקע בשופר להזהיר את העם אין אלו אלא דברי משל ודמיון : **אם יתקע שופר בעיר** . כך היה לכם להיות חרדים אל דברי הנביאים שהם צופים לכם למלט אתכם מן הרעה שלא תבא וכשתבא לכם הרעה הלא תדעו כי הקב"ה עושה לכם על שלא נזהרתם בנביאיו :

(ז) כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יְהוִה דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: אֲרֵי לָא כַשְׁרִין פִּתְגָמִין דְּמִתְעַבְּדִין מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהִים גָּלָא רָזֵיהּ לְעַבְדּוֹהִי נְבִיָּיא:

רש"י **כי לא יעשה אדני** . אלהים דבר . אלא א"כ גלה סודו אותו סוד אל עבדיו הנביאים :

(ח) אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא: אַרְיָא נָהִים מָן לָא יְדְחַל יְיָ אֱלָהִים מַלֵּיל מָן לָא יְקַבֵּל נְבוּאָתָא:

רש"י **אריה שאג מי לא ייירא** . כך הקב"ה דבר אל הנביאי' להנבא מי לא ינבא :

(ט) הַשְׁמִיעוּ עַל אַרְמְנוֹת בְּאַשְׁדּוֹד וְעַל אַרְמְנוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְאִמְרוּ הֵאָסְפוּ עַל הָרֵי שֹׁמְרוֹן וּרְאוּ מְהוּמֹת רַבּוֹת בְּתוֹכָהּ וַעֲשׁוּקִים בְּקִרְבָּהּ: בַּסָּרוּ עַל בִּרְנָיָת בְּאַשְׁדּוֹד וְעַל בִּרְנָיָת בְּאַרְעָא דְּמִצְרָיִם וַאֲמָרוּ אִתְכַּנְּשׁוּ עַל טוּרֵי שֹׁמְרוֹן וַחֲזוּ שְׁגִושַׁיָּא סַגִּיאָן בְּגַוָּהּ וַאֲנוּסִין בְּגַוָּהּ:

רש"י **השמיעו** . אתם בני פלשתים ובני מצרים והכריזו זאת ואמרו בארמנותיכ' שיאספו על הרי שומרון לראות מעל ההרים בתוך העיר את דרכם הרעה :

(י) וְלֹא יָדְעוּ עֲשׂוֹת נְכֹחָה נְאֻם יְהוָה הָאוֹצְרִים חָמָס וְשֹׁד בְּאַרְמְנוֹתֵיהֶם: וְלָא יְדָעִין לְמֶעְבַּד אוֹרַיְתָא אָמַר יְיָ דִּי מְלָן אוֹצָרַיהוֹן חֲטוּפָא וּבִיזָא בְּבֵירְנָיָתְהוֹן:

רש"י **נכוחה** . ישרה : **חמס ושוד** . ממון של גזל :

כתובים - משלי - פרק ח

(כב) יְהוָה קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז: אֱלָהָא בַרְאָנִי בְּרֵישׁ בְּרִיְתֵיהּ וּמִן קֶדֶם עוֹבָדוֹי מִן רֵישׁ:

רש"י **ראשית דרכו** . קודם בריאתו של עולם :

(כג) מֵעוֹלָם נְסַכְתִּי מֵרֹאשׁ מִקַּדְמֵי אָרֶץ: וּמִן קֶדֶם עָלְמָא אִתְתַּקְּנִית מִן רֵישֵׁיהּ וּמִן קֶדֶם דְּתֶהֱוֵי אַרְעָא:

רש"י **נסכתי מראש** . ל' נסיכי בני אדם (יחזקאל לה) :

(כד) בְּאֵין תְּהֹמוֹת חוֹלָלְתִּי בְּאֵין מַעְיָנוֹת נִכְבַּדֵּי מָיִם: עַד לָא נֶהֱווֹן מַעְיָנֵי עִשּׁוּנֵי דְמַיָּא:

רש"י **חוללתי** . נבראתי :

(כה) בְּטֶרֶם הָרִים הָטְבָּעוּ לִפְנֵי גְבָעוֹת חוֹלָלְתִּי: קְדָים עַד לָא נְטְבָּעוּן טוּרֵי וְקֶדֶם רָמָתָא אִתְבְּנִית:

רש"י **בטרם הרים הטבעו** . בתוך המים :

(כו) עַד לֹא עָשָׂה אֶרֶץ וְחוּצוֹת וְרֹאשׁ עָפְרוֹת תֵּבֵל: עַד לָא עֲבַד אַרְעָא וְנַחֲלֵי וְרֵישׁ עַפְרָא דְּתֵבֵל:

רש"י **ארץ וחוצות** . ארץ ישראל ושאר ארצות : **וראש עפרות תבל** . אדם הראשון :

(כז) בַּהֲכִינוֹ שָׁמַיִם שָׁם אָנִי בְּחוּקוֹ חוּג עַל פְּנֵי תְהוֹם: כַּד אַתְקֵין שְׁמַיָּא תַּמָּן חֱוִית וְעַד חָג חוּגָתָא עַל אַפֵּי תְהוֹמָא:

רש"י **בחקו חוג על פני תהום** . כשרקע חוג הארץ על המים , חוק גבול בל יעבור : **חוג** . לשון הקף כמו ובמחוגה יתארהו (ישעיה מד) קונפא"ש בלעז :

משנה בבא קמא פרק ט

א. הַגּוֹזֵל עֵצִים, וַעֲשָׂאָן כֵּלִים, צֶמֶר, וַעֲשָׂאָן בְּגָדִים, מְשַׁלֵּם כְּשָׁעַת הַגְּזֵלָה. גָּזַל פָּרָה מְעֻבֶּרֶת, וְיָלְדָה, רָחֵל טְעוּנָה, וּגְזָזָהּ, מְשַׁלֵּם דְּמֵי פָּרָה הָעוֹמֶדֶת לֵילֵד, דְּמֵי רָחֵל הָעוֹמֶדֶת לִגָּזֵז. גָּזַל

פָּרָה, וְנִתְעַבְּרָה אֶצְלוֹ וַיֵּלְדָה, רָחֵל, וְנִטְעֲנָה אֶצְלוֹ וּגְזָזָהּ, מְשַׁלֵּם כְּשִׁעַת הַגְּזֵלָה. זֶה הַכְּלָל, כָּל הַגַּזְלָנִים מְשַׁלְּמִין כְּשִׁעַת הַגְּזֵלָה:

ברטנורה (א) **הגוזל**. משלם כשעת הגזילה. דמי עצים וצמר. ואין חייב להחזיר לו כלים, דקני בשינוי: **דמי רחל העומדת ליגזז**. והעודף ששוה יותר הולד והגיזה, שלו הוא, דקננהו בשינוי: **זה הכלל**. לאתויי גנב טלה ונעשה איל, ענל ונעשה שור, וטבחו או מכרו, שהוא פטור מתשלומי ארבעה וחמשה, שכיון שנעשה שינוי בידו, קנאו, ושלו הוא טובח ושלו הוא מוכר:

ב. גָּזַל בְּהֵמָה וְהִזְקִינָה, עֲבָדִים וְהִזְקִינוּ, מְשַׁלֵּם כְּשִׁעַת הַגְּזֵלָה. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, בָּעֲבָדִים אוֹמַר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ. גָּזַל מַטְבֵּעַ וְנִסְדַּק, פֵּרוֹת וְהִרְקִיבוּ, יַיִן וְהֶחֱמִיץ, מְשַׁלֵּם כְּשִׁעַת הַגְּזֵלָה. מַטְבֵּעַ וְנִפְסַל, תְּרוּמָה וְנִטְמֵאת, חָמֵץ וְעָבַר עָלָיו הַפֶּסַח, בְּהֵמָה וְנֶעֱבְדָה בָהּ עֲבֵרָה, אוֹ שֶׁנִּפְסְלָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁהָיְתָה יוֹצֵאת לִסָּקֵל, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ:

ברטנורה (ב) בעבדים אומר לו הרי שלך לפניך. דכקרקע דמו וברשותא דמרייהו קיימי. והלכה כר"מ: **מטבע ונסדק**. שינוי הניכר הוא: **פירות והרקיבו**. בשהרקיבו מקצתן [אומר לו הרי שלך לפניך]. אבל הרקיבו כולם, משלם כשעת הגזילה: **מטבע ונפסל**. שאינו עובר באותה מדינה, אבל עובר הוא במדינה אחרת: **ונעבדה בה עבירה**. שנרבעה או נעבדה [לעבודה זרה] שהיא פסולה לקרבן: **שנפסלה למזבח**. במום שאינו ניכר כגון בדוקין שבעין:

ג. נָתַן לָאֻמָּנִין לְתַקֵּן, וְקִלְקְלוּ, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. נָתַן לֶחָרָשׁ שִׂדָּה תֵּבָה וּמַגְדֵּל לְתַקֵּן, וְקִלְקֵל, חַיָּב לְשַׁלֵּם. וְהַבַּנַּאי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו לִסְתֹּר אֶת הַכֹּתֶל, וְשִׁבֵּר אֶת הָאֲבָנִים אוֹ שֶׁהִזִּיק, חַיָּב לְשַׁלֵּם. הָיָה סוֹתֵר מִצַּד זֶה וְנָפַל מִצַּד אַחֵר, פָּטוּר. וְאִם מֵחֲמַת הַמַּכָּה, חַיָּב:

ברטנורה (ג) **נתן לאומנין לתקן**. נתן להם עצים לעשות כלי. ולאחר שנעשה הכלי קלקלוהו, חייבים לשלם דמי הכלי ולא דמי עצים בלבד: **נתן לחרש**. השתא אשמעינן שאם נתן כלי עשוי לאומן כדי לתקנו, וקלקלו, חייב לשלם דמי הכלי. ותנא סיפא לגלויי רישא, דלא תימא רישא מיירי בכלי עשוי: **שידה**. עגלה של עץ העשויה למרכב נשים:

ד. הַנּוֹתֵן צֶמֶר לַצַּבָּע, וְהִקְדִּיחַתּוּ יוֹרֶה, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. צְבָעוֹ כָּאוּר, אִם הִשְׁבָּח יוֹתֵר עַל הַיְצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה, וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח. לְצַבַּע לוֹ אָדֹם, וּצְבָעוֹ שָׁחֹר, שָׁחֹר, וּצְבָעוֹ אָדֹם, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי צַמְרוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הִשְׁבָּח יָתֵר עַל הַיְצִיאָה, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַיְצִיאָה, וְאִם הַיְצִיאָה יְתֵרָה עַל הַשֶּׁבַח, נוֹתֵן לוֹ אֶת הַשֶּׁבַח:

ברטנורה (ד) **והקדיחתו יורה.** ששרפתו יורה. שהרתיחו יותר מדאי: **נותן לו דמי צמרו.** והכא ליכא שבחא כלל, שהרי נשרף לגמרי, וליכא למימר אם השבח יתר: **צבעו כאור.** כמו כעור. שצבעו בפסולת של צבע. ומזיק בכונה הוא, לפיכך ידו על התחתונה לדברי הכל: **ואם השבח.** שהשביח הצמר: **יתר על היציאה.** של צבע. נותן לו לצבע את היציאה ולא שכר שלם, ומקבל צמרו. ודמי צמרו לא אמרינן דניתיב ליה דנקני איהו שבחא דצמר, דהא בצבע שהתנה עמו צבע וליכא שינויא דנקני: **לצבוע לו אדום וכו'.** קנייה בשינוי. לרבי מאיר לא יהיב אלא דמי צמרו, או זה יתן שכרו משלם ויקח הצמר: **רבי יהודה אומר וכו'.** דקניס ליה להאי דשינה, להיות ידו על התחתונה ולא נתהני משבחא, ואגרא נמי לא נשקול אלא יציאה. ואם יציאה יתירה על השבח, יתן לו השבח שהשביח. ואם ירצה לתת את שכרו משלם, ששבח יותר על השכר, יתן שכרו. והלכה כרבי יהודה:

ה. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ שָׂוֶה פְּרוּטָה וְנִשְׁבַּע לוֹ, יוֹלִיכֶנּוּ אַחֲרָיו אֲפִלּוּ לְמָדַי. לֹא יִתֵּן לֹא לִבְנוֹ וְלֹא לִשְׁלוּחוֹ, אֲבָל נוֹתֵן לִשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְאִם מֵת, יַחֲזִיר לְיוֹרְשָׁיו:

ברטנורה (ה) **נשבע לו.** על שקר, והודה: **יוליכנו אחריו אפילו למדי.** דאין לו כפרה עד שיחזיר לנגזל עצמו. דגבי נשבע על שקר כתיב (ויקרא ה') לאשר הוא לו יתננו: **לא יתן לא לבנו.** של נגזל. דלא הוי השבה עד דמטי לידיה: **לשליח ב"ד.** תקנה הוא דעבוד רבנן מפני תקנת השבים, שלא נחייבנו לזה להוציא מנה בהוצאת הדרך: **ואם מת.** הנגזל:

ו. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ, מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, מָחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִפָּחוֹת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, אֵינוֹ צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו. נָתַן לוֹ אֶת הַחֹמֶשׁ וְלֹא נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן, מָחַל לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ וְלֹא מָחַל לוֹ עַל הַקֶּרֶן, מָחַל לוֹ עַל זֶה וְעַל זֶה חוּץ מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה בַּקֶּרֶן, צָרִיךְ לֵילֵךְ אַחֲרָיו:

ברטנורה (ו) **חוץ מפחות משוה פרוטה וכו'.** ולא חיישינן שמא יתיקר וישוב על שוה פרוטה, ואפילו הגזל בעין אינו צריך להוליכו אחריו:

ז. נָתַן לוֹ אֶת הַקֶּרֶן וְנִשְׁבַּע לוֹ עַל הַחֹמֶשׁ, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם חֹמֶשׁ עַל חֹמֶשׁ, עַד שֶׁיִּתְמַעֵט הַקֶּרֶן פָּחוּת מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה. וְכֵן בַּפִּקָּדוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה) בְּפִקָּדוֹן אוֹ בִתְשׂוּמֶת יָד אוֹ בְגָזֵל אוֹ עָשַׁק אֶת עֲמִיתוֹ אוֹ מָצָא אֲבֵדָה וְכִחֵשׁ בָּהּ וְנִשְׁבַּע עַל שָׁקֶר, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם. הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ אָבַד. מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהֶעֱדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁאָכָלוֹ, מְשַׁלֵּם קֶרֶן. הוֹדָה מֵעַצְמוֹ, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם:

ברטנורה (ז) **ונשבע לו על החומש.** שבועה שניה, שנתנו לו, והודה שלא נתנו: **הרי זה משלם חומש על חומש.** חומשו של חומש, דחומש ראשון נעשה קרן: **עד שיתמעט וכו'.** שאם חזר ונתן לו חומש ראשון ונשבע על השני והודה, משלם חומשו וחומשו של

חומש שני, וכן לעולם. שנאמר (שם) וחמישיתיו יוסף עליו, התורה ריבתה חמישיות הרבה לקרן אחד: **תשומת יד**. הלואה: **עשק את עמיתו**. שכר שכיר: **משלם קרן**. דאין חומש ואשם אלא אם כן הודה. דכתיב בגזל הגר בפרשת נשא, והתודה:

ח. הֵיכָן פִּקְדוֹנִי, אָמַר לוֹ גְּנָבָ. מַשְׁבִּיעֲךָ אֲנִי, וְאָמַר אָמֵן, וְהָעֵדִים מְעִידִים אוֹתוֹ שֶׁגְּנָבוֹ, מְשַׁלֵּם תַּשְׁלוּמֵי כֶפֶל. הוֹדָה מֵעַצְמוֹ, מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ וְאָשָׁם:

ברטנורה (ח) **תשלומי כפל**. ואם הודה מעצמו אינו משלם כפל, דכתיב (שמות כב) אשר ירשיעון אלהים, פרט למרשיע את עצמו:

ט. הַגּוֹזֵל אֶת אָבִיו וְנִשְׁבַּע לוֹ, וָמֵת, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו. וְאִם אֵינוֹ רוֹצֶה, אוֹ שֶׁאֵין לוֹ, לוֶה וּבַעֲלֵי חוֹב בָּאִים וְנִפְרָעִים:

ברטנורה (ט) הרי זה משלם קרן וחומש לבניו או לאחיו. אם אין לו בנים. ואע"ג דנפלה ירושה קמיה דהיאך, בעי למעבד השבה ואין מעכב אצלו אפילו כנגד חלקו. דכתיב (ויקרא ה) והשיב את הגזלה, אין לו תקנה עד שיוציא גזילו מתחת ידו. ובלבד שתהא הגזילה בעין דלא קניה בשינוי: **אין לו**. נכסים כל כך שיכול לוותר על חלקו: **או שאינו רוצה**. להפסיד חלקו: **לוה**. מאחרים, ומחזיר את הגזל לאחיו לקיים מצות השבה: **ובעלי החוב**. שלוה זה הגזלן מהם: **באים ונפרעים**. מן הגזילה הזאת החלק שיש לגזלן בה. ואם אין יורש לאביו אלא הוא, נותן הוא עצמו הגזילה לבעל חובו בפרעון החוב, וצריך להודיעו ולומר לו זה גזל אבא. או נותן על דרך זה לכתובת אשתו או לקופת הצדקה. ובכולן צריך שיודיע שזה גזל אביו:

י. הָאוֹמֵר לִבְנוֹ, קוֹנָם אִי אַתָּה נֶהֱנֶה מִשֶּׁלִּי, אִם מֵת, יִירָשֶׁנּוּ. בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, אִם מֵת, לֹא יִירָשֶׁנּוּ, וְיַחֲזִיר לְבָנָיו אוֹ לְאֶחָיו. וְאִם אֵין לוֹ, לוֶה, וּבַעֲלֵי חוֹב בָּאִין וְנִפְרָעִים:

ברטנורה (י) **ואם אין לו**. מה יאכל. לוה ואוכל. ובעלי חוב באים ונפרעים מן הירושה את חלקו. ולא חשיבא הנאה מה שפורע חובו באותם מעות, דהא תנן בנדרים [דף ל"ג] המודר הנאה מחבירו פורע לו חובו:

יא. הַגּוֹזֵל אֶת הַגֵּר וְנִשְׁבַּע לוֹ, וָמֵת, הֲרֵי זֶה מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ לַכֹּהֲנִים וְאָשָׁם לַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה) וְאִם אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב לַיְיָ לַכֹּהֵן, מִלְבַד אֵיל הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר בּוֹ עָלָיו. הָיָה מַעֲלֶה אֶת הַכֶּסֶף וְאֶת הָאָשָׁם, וָמֵת, הַכֶּסֶף יִנָּתֵן לְבָנָיו, וְהָאָשָׁם יִרְעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה:

ברטנורה (יא) **שנאמר ואם אין לאיש גואל**. ואין לך אדם בישראל שאין לו גואלים למעלה עד יעקב אבינו. אלא זה הגר שמת ואין לו יורשין: **ומת**. הגזלן: **הכסף ינתן לבניו**. של גזלן. שכבר זכה בהן ממיתת הגר, אלא דהשבה בעי למעבד כי היכי דתהוי ליה כפרה

אשבועתיה, והשתא תו ליכא כפרה כיון דמית ליה: **והאשם ירעה**. כדין אשם שמתו בעליו, דקיי"ל כל שבחטאת מתה באשם רועה: **עד שיסתאב**. עד שיפול בו מום: **ויפלו דמיו לנדבה**. לקיץ המזבח לקנות מהם עולות:

יב. נָתַן הַכָּסֶף לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר, וָמֵת, אֵין הַיּוֹרְשִׁים יְכוֹלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה. נָתַן הַכֶּסֶף לִיהוֹיָרִיב וְאָשָׁם לִידַעְיָה, יָצָא, אָשָׁם לִיהוֹיָרִיב וְכֶסֶף לִידַעְיָה, אִם קַיָּם הָאָשָׁם, יַקְרִיבוּהוּ בְּנֵי יְדַעְיָה, וְאִם לָאו, יֶחֱזֹר וְיָבִיא אָשָׁם אַחֵר. שֶׁהַמֵּבִיא גְּזֵלוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא אֲשָׁמוֹ, יָצָא, הֵבִיא אֲשָׁמוֹ עַד שֶׁלֹּא הֵבִיא גְּזֵלוֹ, לֹא יָצָא. נָתַן אֶת הַקֶּרֶן וְלֹא נָתַן אֶת הַחֹמֶשׁ, אֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב:

ברטנורה (**יב**) **לאנשי משמר ומת**. קודם שיביא קרבן. אין יורשי הגזלן יכולים להוציא מיד הכהנים מאחר שזכו בהן כבר: **ליהוירב**. היא משמרה ראשונה של עשרים וארבע משמרות כהונה שבמקדש. ושל ידעיה אחריה: **נתן**. הגזלן את הכסף ליהויריב במשמרתו. ואחר כך נתן האשם לידעיה במשמרתו, יצא. כדמפרש ואזיל, שהמביא גזלו עד שלא הביא קרבן אשמו, יצא. וזה המשמר זכה בשלו, וזה בשלו. אבל נתן אשם ליהויריב, שהביא אשמו תחלה, ואח"כ הביא גזלו ונתן למשמר שלאחריו, אם האשם קיים שלא הקריבוהו בני יהויריב, יקריבוהו בני ידעיה ויהא גזלו ואשמו לידעיה. ואם אין אשמו קיים, לא יצא באשם שנתן ליהויריב, כיון שלא נתן גזלו. ויחזור ויביא אשם אחר: **נתן הקרן**. לכהנים: **אין החומש מעכב**. מלהקריב את האשם. אם לא נתן עדיין ולבסוף נתן:

גמרא בבא קמא דף צ"ד ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן הַגַּזְלָנִים וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶם וְהַמְקַבֵּל מֵהֶן אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ. אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן בִּימֵי רִבִּי נְשִׁנִית מִשְׁנָה זוּ דְּתַנְיָא מַעֲשֶׂה בְּאָדָם אֶחָד שֶׁבִּקֵּשׁ לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה אָמְרָה לוֹ אִשְׁתּוֹ רֵיקָה אִם אַתָּה עוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה אָפְלוּ אַבְנֵט אֵינוֹ שֶׁלְּךָ וְנִמְנַע וְלֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאוֹתָהּ שָׁעָה אָמְרוּ הַגַּזְלָנִים וּמַלְוֵי בְּרִבִּית שֶׁהֶחֱזִירוּ אֵין מְקַבְּלִין מֵהֶן וְהַמְקַבֵּל מֵהֶן אֵין רוּחַ חֲכָמִים נוֹחָה הֵימֶנּוּ מִתְּיבִי הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מָעוֹת שֶׁל רִבִּית אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִין שֶׁהֵן רִבִּית אֵין חַיָּבִין לְהַחֲזִיר אֵינָהוּ הוּא דְּלֹא הָא אֲבִיהֶם חַיָּיב לְהַחֲזִיר בַּדִּין הוּא דַּאֲבִיהֶם נְמֵי אֵינוֹ חַיָּיב לְהַחֲזִיר וְהָא דְּקָתָנֵי בְּדִידְהוּ מִשּׁוּם דְּקָבָעֵי לְמִתְנֵי סֵיפָא הִנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם פָּרָה וְטַלִּית וְכָל דָּבָר הַמְסוּיָּם חַיָּבִין לְהַחֲזִיר מִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם תָּנָא רֵישָׁא נְמֵי בְּדִידְהוּ. וּמִפְּנֵי כְּבוֹד אֲבִיהֶם חַיָּבִין לְהַחֲזִיר אִקְּרֵי כָּאן (שמות כ"ב) וְנָשִׂיא בְעַמְּךָ לֹא תָאוֹר בְּעוֹשֶׂה מַעֲשֶׂה עַמָּךְ. כִּדְאָמַר רַב פִּינְחָס בְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה הָכָא נְמֵי

בְּשֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה אִי עָשָׂה תְּשׁוּבָה מָאי בָּעֵיָא גַּבֵּיהּ. אִבָּעֵי לֵיהּ לְאַהֲדוּרֵי. שֶׁלֹּא הִסְפִּיק לְהַחֲזִיר. (א"ה כצ"ל):

רש"י **אין רוח המקום נוחה הימנו**. אין רוח חכמה וחסידות בקרבו: **אין חייבין להחזיר**. דכתיב והשיב את הגזלה אשר גזל והני לא גזיל מידי דקנינהו בשינוי רשות דקסבר רשות יורש כרשות לוקח דמי: **המסוים**. דבר הניכר לרבים זו היא שגזל פלוני והניח ליורשיו: **בעושה מעשה עמך**. וזה לא עשה מעשה עמו ואין חייבין בכבודו: **רב פנחס**. בחומר בקדש:

זוהר וישב דף קפ"ט ע"א

וַיְהִי יְיָ אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדוֹנָיו וְגוֹ', רַבִּי יוֹסֵי פָּתַח (תהלים ל"ז) כִּי ה' אוֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא יַעֲזוֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ, הַאי קְרָא אוֹקְמוּהָ בְּאַבְרָהָם אֶת חֲסִידָיו חֲסִידוֹ כְּתִיב וְהָא אִתְמָר, תָּא חֲזֵי בְּכָל אֲתַר דְּצַדִּיקַיָּא אָזְלֵי קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָטִיר לוֹן וְלָא שָׁבִיק לוֹן, דָּוִד אָמַר (שם כ"ג) גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתֶּךָ וְגוֹ' בְּכָל אֲתַר דְּצַדִּיקַיָּא אָזְלֵי שְׁכִינְתָּא אָזְלָא עִמְּהוֹן וְלָא שָׁבִיק לוֹן, יוֹסֵף אָזַל בְּגֵיא צַלְמָוֶת וְנָחֲתוּ לֵיהּ לְמִצְרַיִם שְׁכִינְתָּא הַוּת עִמֵּיהּ הֲדָא הוּא דִכְתִיב וַיְהִי יְיָ אֶת יוֹסֵף וּבְגִין דַּהֲוָת עִמֵּיהּ שְׁכִינְתָּא בְּכָל מַה דַּהֲוָה עָבִיד הַוָּה מַצְלַח בְּיָדֵיהּ, דְּאָפִילּוּ מַאי דַּהֲוָה בְּיָדֵיהּ וַהֲוָה תָּבַע לֵיהּ מָאריהּ בְּגַוָּנָא אָחֳרָא הַוָּה מִתְהַפֵּךְ בְּיָדֵיהּ לְהַהוּא גַּוָּנָא דִּרְעוּתָא דְּמָארֵיהּ הַוָּה רָעֵי בֵּיהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וַיַּרְא אֲדוֹנָיו כִּי יְיָ אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר הוּא עוֹשֶׂה יְיָ מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ, מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ וַדַּאי כִּי יְיָ אִתּוֹ, תָּא חֲזֵי וַיֵּדַע אֲדֹנָיו כִּי יְיָ אִתּוֹ לָא כְּתִיב אֶלָּא וַיַּרְא אֲדֹנָיו דְּהָא בְּעֲנוֹי הַוָּה חָמֵי עוֹבָדָא דְּנָסִין בְּכָל יוֹמָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָבִיד בְּיָדֵיהּ וְעַל דָּא וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלָל יוֹסֵף, קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא נָטִיר לוֹן לְצַדִּיקַיָּא וּבְגִינֵיהוֹן נָטַר לוֹן לְרִשְׁעַיָּא דְּהָא רִשְׁעַיָּא מִתְבָּרְכִין בְּגִנְּהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא, כְּגַוָּנָא דָּא כְּתִיב (שמואל ב' ו') וַיְבָרֶךְ יְיָ אֶת בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם הַגִּתִּי בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹקִים, צַדִּיקַיָּא אִתְּרָנִין מִתְבָּרְכִין בְּגִנְּיהוּ וְאִנּוּן לָא יָכְלוּ לְאִתְנָא (נ"א לְאִשְׁתַּזְבָא) בְּזִכּוּתַיְיהוּ וְהָא אוֹקְמוּהָ, יוֹסֵף אִתְבָּרַךְ מָארֵיהּ בְּגִנְּיהּ וְאִיהוּ לָא יָכִיל לְאִשְׁתַּזְבָא בְּזִכּוּתֵיהּ מִנֵּיהּ וּלְנַפְקָא לְחֵירוּ וּלְבָתַר אִעֲיל לֵיהּ בְּבֵית הַסֹּהַר כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ק"ה) עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ עַד דִּלְבָתַר קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַפִּיק לֵיהּ לְחֵירוּ וְשַׁלְּטֵיהּ עַל כָּל אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וּבְגִין כָּךְ כְּתִיב וְלֹא יַעֲזוֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ חֲסִידוֹ כְּתִיב וְאִתְמָר, וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַגִּין עֲלַיְיהוּ דְּצַדִּיקַיָּא בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי דִּכְתִיב (תהלים ה') וְיִשְׂמְחוּ כָל חוֹסֵי בָךְ לְעוֹלָם יְרַנְּנוּ וְתָסֵךְ עֲלֵימוֹ וְיַעֲלְצוּ בְךָ אוֹהֲבֵי שְׁמֶךָ:

תרגום הזוהר וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף וְגוֹ': רַבִּי יוֹסֵי פָּתַח, (תהלים ל"ז) כִּי ה' אוֹהֵב מִשְׁפָּט וְלֹא יַעֲזוֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ, מִקְרָא זֶה בַּאֲרוּהוּ בְּאַבְרָהָם, וְעַל כֵּן, אֶת חֲסִידָיו, כָּתוּב חֲסִידוֹ, בְּלָשׁוֹן יָחִיד, וּכְבָר נִתְבָּאֵר. בֹּא וּרְאֵה בְּכָל מָקוֹם שֶׁצַּדִּיקִים הוֹלְכִים, שׁוֹמֵר אוֹתָם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וְאֵינוֹ עוֹזֵב אוֹתָם. דָּוִד אָמַר, (תהלים כ"ג) גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא וְגוֹ'. כִּי בְּכָל מָקוֹם שֶׁצַּדִּיקִים הוֹלְכִים, הַשְּׁכִינָה הוֹלֶכֶת עִמָּהֶם וְאֵינָהּ עוֹזֶבֶת אוֹתָם, יוֹסֵף הָלַךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת וְהוֹרִידוּהוּ לְמִצְרַיִם, הַשְּׁכִינָה הָיְתָה עִמּוֹ, וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַיְהִי ה' אֶת יוֹסֵף, וּמִשּׁוּם שֶׁהָיְתָה עִמּוֹ הַשְּׁכִינָה, כָּל מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה הָיָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ, וַאֲפִלּוּ אִם כְּבָר הָיָה בְּיָדוֹ, וְרִבּוֹנוֹ דָּרַשׁ מִמֶּנּוּ בְּאוֹפֶן אַחֵר מִמַּה שֶּׁהָיָה, הָיָה הַדָּבָר מִתְהַפֵּךְ בְּיָדוֹ, לְאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁרִבּוֹנוֹ הָיָה רוֹצֶה בּוֹ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, וַיַּרְא אֲדֹנָיו וְגוֹ' ה' מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ, מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ וַדַּאי, כִּי ה' אִתּוֹ. בֹּא וּרְאֵה, וַיֵּדַע אֲדֹנָיו כִּי ה' אִתּוֹ לֹא כָתוּב, אֶלָּא וַיַּרְא אֲדֹנָיו, לְלַמֵּד, שֶׁהָיָה רוֹאֶה בְּעֵינָיו בְּכָל יוֹם, מַעֲשֶׂה נִסִּים שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה בְּיָדוֹ. וְעַל כֵּן וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף. הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שׁוֹמֵר אֶת הַצַּדִּיקִים, וּבִשְׁבִילָם שׁוֹמֵר גַּם אֶת הָרְשָׁעִים, כִּי הָרְשָׁעִים מִתְבָּרְכִים בִּזְכוּתָם שֶׁל הַצַּדִּיקִים. כְּעֵין זֶה כָּתוּב, וַיְבָרֶךְ ה' אֶת בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם וְגוֹ'. הַצַּדִּיקִים, אֲחֵרִים מִתְבָּרְכִים בִּשְׁבִילָם, וְהֵם עַצְמָם אֵינָם יְכוֹלִים לְהִנָּצֵל בִּזְכוּתָם. וּבֵאֲרוּהָ. יוֹסֵף, נִתְבָּרֵךְ רִבּוֹנוֹ בִּשְׁבִילוֹ, וְהוּא עַצְמוֹ לֹא יָכוֹל לְהִנָּצֵל מִמֶּנּוּ בִּזְכוּתוֹ, וְלָצֵאת לַחֵירוּת. וְאַחַר כָּךְ הִכְנִיסוֹ לְבֵית הַסֹּהַר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (תהלים ק"ה) עִנּוּ בַכֶּבֶל רַגְלוֹ בַּרְזֶל בָּאָה נַפְשׁוֹ, עַד שֶׁלְּאַחַר כָּךְ הוֹצִיאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַחֵירוּת וְהִשְׁלִיטוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם. וְעַל כֵּן כָּתוּב, וְלֹא יַעֲזֹב אֶת חֲסִידָיו לְעוֹלָם נִשְׁמָרוּ. חֲסִידוֹ כָּתוּב, וְנִתְבָּאֵר. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵגִין עַל הַצַּדִּיקִים בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. שֶׁכָּתוּב, (תהלים ה') וְיִשְׂמְחוּ כָּל חוֹסֵי בָךְ וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' ת"ת פ"ו

א. רוֹכֵב הֲרֵי הוּא כְּמְהַלֵּךְ וּכְשֵׁם שֶׁעוֹמְדִין מִפְּנֵי הַמְהַלֵּךְ כַּךְ עוֹמְדִין מִפְּנֵי הָרוֹכֵב: **ב.** שְׁלֹשָׁה שֶׁהָיוּ הוֹלְכִין בַּדֶּרֶךְ הָרַב בָּאֶמְצַע גָּדוֹל מִימִינוֹ וְקָטָן מִשְּׂמֹאלוֹ: **ג.** הָרוֹאֶה חָכָם אֵינוֹ עוֹמֵד מִפָּנָיו עַד שֶׁיְּגִיעַ לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת וְכֵיוָן שֶׁעָבַר יוֹשֵׁב. רָאָה אָב בֵּית דִּין עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מִשֶּׁיִּרָאֶנּוּ מֻרְחוֹק מְלֹא עֵינָיו וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב (עַד שֶׁיַּעֲבוֹר מֵאֲחָרָיו ד' אַמּוֹת. רָאָה אֶת הַנָּשִׂיא עוֹמֵד מִלְּפָנָיו מְלֹא עֵינָיו וְאֵינוֹ יוֹשֵׁב) עַד שֶׁיֵּשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ אוֹ עַד שֶׁיִּתְכַּסֶּה מֵעֵינָיו וְהַנָּשִׂיא שֶׁמָּחַל עַל כְּבוֹדוֹ כְּבוֹדוֹ מָחוּל. כְּשֶׁהַנָּשִׂיא נִכְנָס כָּל הָעָם עוֹמְדִין וְאֵינָם יוֹשְׁבִין עַד שֶׁיֹּאמַר לָהֶם שְׁבוּ: **ד.** כְּשֶׁאַב בֵּית דִּין נִכְנָס עוֹשִׂין לוֹ שְׁתֵּי שׁוּרוֹת וְעוֹמְדִים מִכָּאן וּמִכָּאן עַד שֶׁנִּכְנַס וְיוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ. וּשְׁאָר הָעָם יוֹשְׁבִין בִּמְקוֹמָן. חָכָם שֶׁנִּכְנַס כָּל שֶׁמַּגִּיעַ לוֹ בְּאַרְבַּע אַמּוֹת

עוֹמֵד מִלְּפָנָיו אֶחָד עוֹמֵד וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַד שֶׁנִּכְנַס וְיוֹשֵׁב בִּמְקוֹמוֹ: ה. בְּנֵי חֲכָמִים וְתַלְמִידֵי חֲכָמִים בְּזְמַן שֶׁהָרַבִּים צְרִיכִין לָהֶם מְקַפְּצִין עַל רָאשֵׁי הָעָם וְנִכְנָסִין לִמְקוֹמָן וְאֵין שְׁבַח לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁיִּכָּנְסוּ לָאֲרוֹנָה יָצָא לְצוֹרֶךְ חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ. בְּנֵי חֲכָמִים בִּזְמַן שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן דַּעַת לִשְׁמוֹעַ הוֹפְכִין פְּנֵיהֶם כְּלַפֵּי אֲבִיהֶן אֵין בָּהֶן דַּעַת לִשְׁמוֹעַ הוֹפְכִין פְּנֵיהֶן כְּלַפֵּי הָעָם:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ז א'

אַף עַל פִּי שֶׁצָּרִיךְ לְהִזָּהֵר וּלְהוֹצִיא מֵחֶלְצָיו זֶרַע יַעֲבוֹד אֲדוֹנָיו. בְּיוֹתֵר צָרִיךְ לְהִזָּהֵר לִהְיוֹת הוּא נָטַע נֶאֱמָן נֶחְמָד לְמַרְאֶה בְּעֵינֵי ה' בְּמַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים אֵז יִיטַב בְּעֵינֵי אֲדוֹן הַגָּן לְהוֹצִיא נְטִיעוֹת אֲחֵרוֹת כָּמוֹהוּ מִמֶּנּוּ יִהְיוּ וְלָזֶה אָמְרוּ עִיקָר תּוֹלְדוֹתֵיהֶם שֶׁל צַדִּיקִים מַעֲשֵׂיהֶם הַטּוֹבִים דִּכְתִיב (בראשית ו') אֵלֶּה תוֹלְדוֹת נֹחַ נֹחַ אִישׁ צַדִּיק וְגוֹ' וְאַחַר כַּךְ וַיּוֹלֶד נֹחַ אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת צַדִּיק טוֹב מֻרְכָּבָה לִיסוֹד שֶׁקִּלְקֵלְתָּ צָרִיךְ לוֹמַר תָּמִיד גַּם זוּ לְטוֹבָה וְלָדוֹן לְכַף זְכוּת. וּלְדַבֵּר טוֹב וְלִשְׁתּוֹק מִדַּבֵּר רָע כְּלָל וְאִם חָס וְשָׁלוֹם שְׁחֵת זֶרַע בִּבְרִית הַמָּעוֹר לֹא תוֹסִיף לְהַשְׁחִית יִשְׂרָאֵל בִּבְרִית הַלָּשׁוֹן בְּקִלְקָלָה בַּר מִינָן אַדְרַבָּה בָּרֵךְ וְלַמֵּד סַנֵּיגוּרְיָא לְכַפֵּר וְלַמֵּד יַלְדֵי יִשְׂרָאֵל תּוֹרָה וְיִרְאַת ה' בְּרַחֲמִים הוֹאִיל וְנֶפֶשׁ כָּל יִשְׂרָאֵל עֶצֶם אֶחָד כִּדְאָמַר שִׁבְעִים נֶפֶשׁ בְּהַצְדִּיק אָדָם נַפְשׁוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל יַעֲשֶׂה רוֹשֶׁם וּבוֹ יִצְדְּקוּ וְיִתְהַלְלוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל. וְכֵן בְּהַחֲטִיא נַפְשׁוֹ בְּכָל יִשְׂרָאֵל עוֹשֶׂה רוֹשֶׁם לְכֵן תְּעוֹרֵר נַפְשְׁךָ בְּכַוָּנָה גְּדוֹלָה לָשׁוּב בִּתְשׁוּבָה וּלְכַוֵּין שֶׁעִמְּךָ יָשׁוּבוּ כָּל זֶרַע יִשְׂרָאֵל וְהֵינוּ (הושע י"ד) שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל בְּלָשׁוֹן יָחִיד וְהָדַר כְּתִיב (שם) קְחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ בְּלָשׁוֹן רַבִּים וּלְכַךְ מְסַיֵּים כִּי שָׁב אַפִּי מִמֶּנּוּ וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה אֲפִילּוּ בְּאֶחָד שֶׁיָּשׁוּב יָשׁוּב חֲרוֹן אַף ה' מִכֻּלָּם מִן הַסַּעַם הַנִּזְכָּר כִּי גּוֹרֵם שֶׁכֻּלָּן יְהַרְהֲרוּ בִּתְשׁוּבָה וְאֶפְשַׁר דְּהַיְינוּ דִּכְתִיב (תהלים נ"א) אֲלַמְּדָה פּוֹשְׁעִים דְּרָכֶיךָ וְחַטָּאִים אֵלֶיךָ יָשׁוּבוּ נִמְצָא מְזַכֶּה אֲחֵרִים עִמּוֹ:

וישב יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(כב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רְאוּבֵן אַל תִּשְׁפְּכוּ דָם הַשְׁלִיכוּ אֹתוֹ אֶל הַבּוֹר הַזֶּה אֲשֶׁר בַּמִּדְבָּר וְיָד אַל תִּשְׁלְחוּ בוֹ לְמַעַן הַצִּיל אֹתוֹ מִיָּדָם לַהֲשִׁיבוֹ אֶל אָבִיו: וַאֲמַר לְהוֹן רְאוּבֵן לָא תוֹשְׁדוּן דְּמָא רְמוֹ יַתֵּה לְגֻבָּא הָדֵין דִּי בְּמַדְבְּרָא וִידָא לָא תוֹשְׁטוּן בֵּהּ בְּדִיל לְשֵׁיזָבָא יַתֵּהּ מִידֵיהוֹן לַאֲתָבוּתֵהּ לְוָת אֲבוּהִי:

רש"י למען הציל אותו. רוח הקודש מעיד על ראובן שלא אמר זאת אלא להציל אותו, שיבא הוא ויעלנו משם, אמר אני בכור וגדול שבכלן, לא יתלה הסרחון אלא בי:

(כג) **שלישי** וַיְהִי כַּאֲשֶׁר בָּא יוֹסֵף אֶל אֶחָיו וַיַּפְשִׁיטוּ אֶת יוֹסֵף אֶת כֻּתָּנְתּוֹ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים אֲשֶׁר עָלָיו: וַהֲוָה כַּד אֲתָא יוֹסֵף לְוָת אֲחוֹהִי וְאַשְׁלָחוּ יָת יוֹסֵף יָת כְּתוּנֵהּ יָת כְּתוּנָא דְּפַסֵּי דִּי עֲלוֹהִי:

רש"י את כתנתו. זה חלוק: את כתנת הפסים. היא שהוסיף לו אביו יותר על אחיו:

(כד) וַיִּקְחֻהוּ וַיַּשְׁלִכוּ אֹתוֹ הַבֹּרָה וְהַבּוֹר רֵק אֵין בּוֹ מָיִם: וְנָסְבוּהִי וּרְמוֹ יָתֵהּ לְגֻבָּא וְגֻבָּא רֵיקָא לֵית בֵּהּ מַיָּא:

רש"י והבור רק אין בו מים. ממשמע שנאמר והבור רק, איני יודע שאין בו מים, מה תלמוד לומר אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו:

(כה) וַיֵּשְׁבוּ לֶאֱכָל לֶחֶם וַיִּשְׂאוּ עֵינֵיהֶם וַיִּרְאוּ וְהִנֵּה אֹרְחַת יִשְׁמְעֵאלִים בָּאָה מִגִּלְעָד וּגְמַלֵּיהֶם נֹשְׂאִים נְכֹאת וּצְרִי וָלֹט הוֹלְכִים לְהוֹרִיד מִצְרָיְמָה: וַאֲסָחֲרוּ לְמֵיכַל לַחֲמָא וּזְקִפוּ עֵינֵיהוֹן וַחֲזוֹ וְהָא שְׁיָרַת עֲרָבָאֵי אָתְיָא מִגִּלְעָד וְגַמְלֵיהוֹן טְעִינִין שְׁעַף וּקְטָף וּלְטוֹם אָזְלִין לַאֲחָתָא לְמִצְרָיִם:

רש"י ארחת. כתרגומו שירת, על שם הולכי ארח: וגמליהם נשאים וגו' . למה פרסם הכתוב את משאם, להודיע מתן שכרן של צדיקים, שאין דרכן של ערביים לשאת אלא נפט ועטרן שריחן רע, ולזה נזדמנו בשמים שלא יזק מריח רע: נכאת. כל כנוסי בשמים הרבה קרוי נכאת וכן (מ"ב כ יג) ויראם את כל בית נכתה, מרקחת בשמיו, ואונקלוס תרגמו לשון שעוה: וצרי. שרף הנוטף מעצי הקטף, והוא (שמות ל לד) נטף, הנמנה עם סמני הקטורת: ולט. לוטס שמו בלשון משנה (שביעית ז ו) . ורבותינו פירשוהו לשון שרש עשב ושמו אשטורוזי"א (במסכת נדה ח א) :

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל אֶחָיו מַה בֶּצַע כִּי נַהֲרֹג אֶת אָחִינוּ וְכִסִּינוּ אֶת דָּמוֹ: וַאֲמַר יְהוּדָה לַאֲחוֹהִי מָה מָמוֹן נִתְהֲנֵי לָנָא אֲרֵי נִקְטוֹל יָתְּ אָחוּנָא וּנְכַסֵּי עַל דְּמֵהּ:

רש"י מה בצע. מה ממון, כתרגומו: וכסינו את דמו. ונעלים את מיתתו:

נביאים - עמוס - פרק ג

(יא) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה צַר וּסְבִיב הָאָרֶץ וְהוֹרֵד מִמֵּךְ עֻזֵּךְ וְנָבְזּוּ אַרְמְנוֹתָיִךְ: בְּכֵן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים עָקָא תַּקִּיפָא לְאַרְעָא וְיִבָּטֵל מִנָּיךְ תּוּקְפָּיךְ וְיִתְבְּזוּן בִּרְנָיָתַיִךְ:

רש"י **צר וסביב הארץ** . הצר מוכן לבא וסביב לארץ הזאת יבא :

(יב) כֹּה אָמַר יְהוָה כַּאֲשֶׁר יַצִּיל הָרֹעֶה מִפִּי הָאֲרִי שְׁתֵּי כְרָעַיִם אוֹ בָדַל אׇזֶן כֵּן יִנָּצְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּשֹׁמְרוֹן בְּפִאַת מִטָּה וּבְדַמֶּשֶׂק עָרֶשׂ: כִּדְנַן אֲמַר יְיָ כְּמָא דְּמְשֵׁיזֵיב רַעְיָא מִפּוּמָא דְּאַרְיָא תַּרְתֵּין כַּרְעִין אוֹ חִסְחוּס דְּאוּדָן כֵּן יִשְׁתֵּזְבוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּיַתְבִין בְּשֹׁמְרוֹן בְּתִקּוֹף שׁוּלְטָן וְעַל דַּמֶּשֶׂק רְחִיצִין:

רש"י **כאשר יציל הרועה** . דבר מועט : **בדל אוזן** . חסחוס דאודן : **כן ינצלו בני ישראל** . מתי מעט : **בפאת מטה ובדמשק ערש** . ת"י בתקוף שולטן ועל דמשק רחיצן ואומר אני שפתרון התרגום לפי שבימי יהואחז בן יהוא כתיב (מלכים ב יג) כי אבדם מלך ארם וירבעם בן בנו הושיעם במקצת שנאמר (שם יד) ולא דבר ה' למחות את שם ישראל ויושיעם ביד ירבעם וגו' (שם) הוא השיב את גבול ישראל וזהו בפאת מטה פנת הבית היא חזקו של בית לכן תרגם בתקוף שולטן של ירבעם ועמוס נתנבא בימי ירבעם ועוד נבא שסופן להסמך על מלכי ארם וכן עשו בימי פקח בן רמליהו שנתחבר עם רצין וזהו ובדמשק ערש עיקר מנוחתם ומבטחם תהי על דמשק , ורבותינו אמרו בסדר עולם ר' נהוראי אומר משום רבי יהושע אלו עשרת השבטי' שנסמכו על חזקיהו מלך יהודה ועל יהודה ופלטו עמהם : **בפאת מטה** . מלמד שלא נשתייר מהם אלח א' משמונה שבהם ושאר ערש היכן הוא בדמשק לקיים מה שנאמר (לקמן ה') והגליתי אתכם מהלאה לדמשק ושמעתי משמו של ר' מנחם זצ"ל שהיה מפרש זו א' משמונה שלא נאמר פאת אלא בפאת מטה במקצתה בא' משתי רוחות של פאה והיא שמינית של מטה שהרי ארבע פאות יש ושתי רוחות לפאה , ד"א מצאתי בדברי ר' מאיר זצ"ל בפאת מטה בעון אחזיה בן אחאב ששלח לדרוש בבעל זבוב אלהי עקרון האחיה מחלי זה (מלכים ב א) ובדמשק ערש בן הדד מלך ארם שלח לדרוש באלהי ישראל (שם ח') :

(יג) שִׁמְעוּ וְהָעִידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי הַצְּבָאוֹת: קַבִּילוּ וְאַסְהִידוּ בְּבֵית יַעֲקֹב אָמַר יְיָ אֱלָהֵי צְבָאוֹת: (יד) כִּי בְּיוֹם פָּקְדִי פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל עָלָיו וּפָקַדְתִּי עַל מִזְבְּחוֹת בֵּית אֵל וְנִגְדְּעוּ קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְנָפְלוּ לָאָרֶץ: אֲרֵי בְּיוֹם אֶסְעָרוּתִי חוֹבֵי יִשְׂרָאֵל עֲלוֹהִי וְאֶסְעַר עַל דְּפַלְחִין לְאִיגּוּרַיָּא בְּבֵית אֵל וְיִתְקַטְּפָן קַרְנַת אִגּוֹרָא וְיִפְּלוּן לְאַרְעָא: (טו) וְהַכֵּיתִי בֵּית הַחֹרֶף עַל בֵּית הַקָּיִץ וְאָבְדוּ בָּתֵּי הַשֵּׁן וְסָפוּ בָּתִּים רַבִּים נְאֻם יְהוָה: וְאֶמְחֵי בֵּית סְתָוָא עַל בֵּית קַיְטָא וְיֵבְדוּן בָּתִּין דְּמַכַּבְּשִׁין בְּשֵׁן דְּפִיל וִיסוּפוּן בָּתִּין סַגִּיאִין אֲמַר יְיָ:

רש"י **בית החורף על בית הקיץ** . מתוך שהיו מעונגים היו בונים להם העשירי' שתי בתים אחד לחורף ואחד לקיץ : **בתי השן** . דמכבשין בשן דפילא :

כתובים - משלי - פרק ח

(כח) בְּאַמְצוֹ שְׁחָקִים מִמַּעַל בַּעֲזוֹז עִינוֹת תְּהוֹם: וְכַד אַגְרִים עֲנָנֵי מִלְּעֵיל וְכַד אַעֲשִׁין מַעְיְנֵי תְהוֹמָא:

רש"י **בעזוז** . כשהגביר מעיינות תהום :

(כט) בְּשׂוּמוֹ לַיָּם חֻקּוֹ וּמַיִם לֹא יַעַבְרוּ פִּיו בְּחוּקוֹ מוֹסְדֵי אָרֶץ: וְכַד שָׂם לְיַמָּא תְּחוּמֵיהּ וּמַיָּא לָא עָבְרִין לֵיהּ שָׂם שַׁתְאַסְיָא דְּאַרְעָא:

רש"י **בשומו לים חוקו** . וגזר על ים סוף כשבראו על מנת להבקע לפני משה : **בחקו מוסדי ארץ** . בחיקתו , מל' חקו כמו על כפים חקתיך (שם מט) וכן ומחיק הארץ (יחזקאל מג) :

(ל) וָאֶהְיֶה אֶצְלוֹ אָמוֹן וָאֶהְיֶה שַׁעֲשֻׁעִים יוֹם יוֹם מְשַׂחֶקֶת לְפָנָיו בְּכָל עֵת: וַהֲוִית בְּצִדּוֹי מְהֵימַנְתָּא וְכִדְשַׁבּוּחִין הֲוִית כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא חָדְיָא אֲנָא קֳדָמוֹי בְּכָל זְמָן:

רש"י **אמון** . גדילה אצלו ל' האמונים עלי תולע (איכה ד) : **יום יום** . אלפים שנה :

(לא) מְשַׂחֶקֶת בְּתֵבֵל אַרְצוֹ וְשַׁעֲשֻׁעַי אֶת בְּנֵי אָדָם: חָדְיָא הֲוִית בְּתֵבֵל אַרְעֵיהּ וְשִׁבּוּחֵי בִּבְנֵי נָשָׁא:

רש"י **משחקת בתבל ארצו** . כל דורות הרשעים שהיו מאדם ועד נח ומנח ועד אברהם הייתי משחקת עליהם : **ושעשועי** . צפיתי עד בא דור המדבר ויקבלוני :

(לב) וְעַתָּה בָנִים שִׁמְעוּ לִי וְאַשְׁרֵי דְּרָכַי יִשְׁמֹרוּ: וְהַשְׁתָּא בְנַיָּא שְׁמַעוּן לִי וְטוּבוֹי לְמַן דְּנָטַר אוֹרְחָתַי:

רש"י **ועתה בנים שמעו לי** :

משנה זבחים פרק ט

א. הַמְזַבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרָאוּי לוֹ. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, כָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים. אִם עָלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ו), הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה (עַל הַמִּזְבֵּחַ), מַה עוֹלָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לָאִשִּׁים אִם עָלְתָה לֹא תֵרֵד, אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לָאִשִּׁים אִם עָלָה לֹא יֵרֵד. רַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, כָּל הָרָאוּי לַמִּזְבֵּחַ, אִם עָלָה לֹא יֵרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר, הִוא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ. מַה עוֹלָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלְתָה לֹא תֵרֵד, אַף כָּל דָּבָר שֶׁהוּא רָאוּי לַמִּזְבֵּחַ אִם עָלָה לֹא יֵרֵד. אֵין בֵּין דִּבְרֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל לְדִבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אֶלָּא הַדָּם וְהַנְּסָכִים, שֶׁרַבָּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר לֹא יֵרֵדוּ, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר יֵרֵדוּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, הַזֶּבַח כְּשֵׁר וְהַנְּסָכִים פְּסוּלִים, הַנְּסָכִים כְּשֵׁרִין וְהַזֶּבַח פָּסוּל, אֶפְלוּ זֶה וָזֶה פְּסוּלִין, הַזֶּבַח לֹא יֵרֵד, וְהַנְּסָכִים יֵרֵדוּ:

ברטנורה (א) **המזבח מקדש את הראוי לו.** ופליגי תנאי בפירושא דמתניתין מאי ניהו הראוי לו: **ר' יהושע אומר כל הראוי לאשים**. להשרף על גבי האש. אע"פ שנפסל, אם עלה למזבח קדשו המזבח ונעשה לחמו, ואם עלה לא ירד. אבל דבר שאין ראוי לאש, כגון דם פסול ונסכים פסולים, אפילו אם עלו ירדו: **היא העולה על מוקדה**. דבר שהוא למוקד ועלה הרי הוא בהוייתו ולא ירד. היא, משמע בהוייתה תהא: רבן גמליאל אומר כל הראוי למזבח. ואפילו דם ונסכים שנפסלו אם עלו לא ירדו. ואין לך למעט אלא דבר שלא הוברר לחלקו של מזבח מעולם, כגון קמצים שלא קדשו בכלי אחר קמיצה, דאע"ג דהמנחה כולה קדשה בכלי, אין זה חלק גבוה ברור, שאין המנחה קריבה כולה. ובקמיצה בלא מתן כלי, אין זה מבורר למזבח, ואינו מתקדש אפילו עלה על גבי המזבח: **אלא הדם והנסכים**. שהם ראויים למזבח ואינם ראויים לאשים: ר' שמעון אומר הזבח

כשר והנסכים פסולים. ר' שמעון סבירא ליה בנסכים של זבח כר' יהושע, ובדם ובנסכים הבאים בפני עצמן כרבן גמליאל. ולא ממוקדה יליף, אלא מקרא דכתיב (שמות כט) כל הנוגע במזבח יקדש, וכתיב בתריה וזה אשר תעשה על המזבח כבשים בני שנה תמימים שנים ליום עולה, אין המזבח מקדש אלא דומיא דעולה, מה עולה הבאה בגלל עצמה, אף כל הבאים בגלל עצמן, יצאו נסכים הבאים בגלל הזבח. הלכך בין שהזבח כשר והנסכים פסולים כגון שיצאו או נטמאו, בין שהזבח פסול והנסכים כשרים, דהואיל והן באים בגללו נפסלים עמו ובטלה תורת הקדש מהן: ואפילו זה וזה פסולים הזבח לא ירד. שמזבח מקדשו: **והנסכים ירדו**. כיון שאין באים בגלל עצמן אינן דומיא דעולה ואין מזבח מקדשן. והלכה כר' יהושע:

ב. וְאִלּוּ אִם עָלוּ, לֹא יָרְדוּ. הַלָּן, וְהַטָּמֵא, וְהַיּוֹצֵא, וְהַנִּשְׁחָט חוּץ לִזְמַנּוֹ, וְחוּץ לִמְקוֹמוֹ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְּסוּלִים, וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַלַּיְלָה, וְשֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, וְשֶׁיָּצָא דָמָהּ חוּץ לַקְּלָעִים, אִם עָלְתָה, תֵּרֵד. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא תֵרֵד, שֶׁהָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ. לֹא הָיָה פְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ, אֵין הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ:

ברטנורה (ב) **הלן**. בין דם בין אימורים שלנו ללילה חוץ למזבח: ר' יהודה אומר שנשחטה בלילה כו' אם עלתה תרד. דכתיב זאת תורת העולה היא העולה, זאת היא העולה, הרי כאן שלשה מיעוטים, מיעט נשחטה בלילה ושנשפך דמה ושיצא דמה חוץ לקלעים, שאם עלתה תרד: **ר' שמעון אומר לא תרד**. דדריש זאת תורת העולה, תורה אחת לכל העולים שאם עלו לא ירדו. והלכה כרבי יהודה:

ג. אֵלּוּ לֹא הָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ, הָרוֹבֵעַ, וְהַנִּרְבָּע, וְהַמֻּקְצֶה, וְהַנֶּעֱבָד, וְהָאֲתְנָן, וְהַמְּחִיר, וְהַכִּלְאַיִם, וְהַטְּרֵפָה, וְהַיּוֹצֵא דֶּפֶן, וּבַעֲלֵי מוּמִין. רַבִּי עֲקִיבָא מַכְשִׁיר בְּבַעֲלֵי מוּמִין. רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים אוֹמֵר, דּוֹחֶה הָיָה אַבָּא אֶת בַּעֲלֵי מוּמִין מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ:

ברטנורה (ג) **מכשיר בבעלי מומין**. דאם עלו לא ירדו. ודוקא בדוקין שבעין וכיוצא בהן מכשיר ר' עקיבא, הואיל והן כשרים לכתחלה בעופות. אבל במחוסר אבר דפסול בעופות לא: **דוחה היה אבא את בעלי מומין**. שאם עלו דוחה היה אותן כלאחר יד ולא היה מורידן דרך בזיון בפרהסיא ובהא פליג אתנא קמא דאמר ירדו. והלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס:

ד. כְּשֵׁם שֶׁאִם עָלוּ לֹא יָרְדוּ, כָּךְ אִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ. וְכֵן שֶׁעָלוּ חַיִּים לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, יֵרְדוּ. עוֹלָה שֶׁעָלְתָה חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, תֵּרֵד. שְׁחָטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, יַפְשִׁיט וְינַתֵּחַ בְּמְקוֹמָהּ:

ברטנורה (ד) **כשם שאם עלו לא ירדו**. אכל הנך פסולין דתנן בהו לא ירדו קאי: **כך אם ירדו**. לאחר שעלו. לא יעלו עוד: **וכולן שעלו חיים בראש המזבח**. רבי עקיבא קאמר לה

דמכשיר בעלי מומין. ומודה שאם עלו חיים בראש המזבח ירדו, שאין המזבח מקדש בעלי מומין חיים: עולה שעלתה חיה לראש המזבח תרד. בעולה כשרה מיירי ודברי הכל. ולא נקט לה אלא משום סיפא, ללמדך שראש המזבח מקום ראוי להפשט ונתוח היכא דעבר ושחטה בראש המזבח:

ה. וְאֵלּוּ אִם עָלוּ יֵרְדוּ, בָּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, וּבְשַׂר קָדְשִׁים קַלִּים, וּמוֹתַר הָעֹמֶר, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם, וְלֶחֶם הַפָּנִים, וּשְׁיָרֵי הַמְּנָחוֹת, וְהַקְּטֹרֶת. הַצָּמֶר שֶׁבְּרֹאשֵׁי כְבָשִׂים, וְהַשֵּׂעָר שֶׁבִּזְקַן תְּיָשִׁים, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנַיִם, וְהַטְּלָפַיִם, בִּזְמַן שֶׁהֵן מְחֻבָּרִין, יַעֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא א), וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה. פָּרְשׁוּ, לֹא יַעֲלוּ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים יב), וְעָשִׂיתָ עֹלֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם:

ברטנורה (ה) **ואלו אם עלו ירדו**. ואפילו הן כשרים וטהורים. משום דלא שייך בהו מזבח כלל: **בשר קדשי קדשים כו'**. דלאכילה קיימי ולא למזבח: **והקטורת**. לא ראויה היא למזבח החיצון: **הצמר שבראשי כבשים**. גרסינן. ורישא דבבא אחריתא היא, ובהדי עצמות וגידין קתני לה ומשפט אחד להם, הצמר שבראשי כבשים של עולה, שהראש אינו בכלל הפשט וקרב עם עורו, והכי אמרינן בשחיטת חולין, מנין לרבות את הראש שכבר הותז בשחיטה שאע"פ שאינו בכלל הפשט ישנו בכלל הקטרה, תלמוד לומר את הראש, ויש צמר בגובה ראשו של כבש אצל ערפו. וכן השער שבזקן התיישים בזמן שהם מחוברים כולן עולים:

ו. וְכֻלָּם שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, לֹא יַחֲזִיר. וְכֵן גַּחֶלֶת שֶׁפָּקְעָה מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ. אֲבָרִים שֶׁפָּקְעוּ מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, קֹדֶם לַחֲצוֹת, יַחֲזִיר, וּמוֹעֲלִין בָּהֶן. לְאַחַר חֲצוֹת, לֹא יַחֲזִיר, וְאֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן:

ברטנורה (ו) **וכולם**. בין פסולים שעלו דתנן בהו לא ירדו, בין עצמות וגידין שהעלן מחוברים ואכלתם האש: **ופקעו מעל המזבח**. לארץ. אסקלטי"ר בלע"ז: **לא יחזיר**. אין צריך להחזיר: **וכן גחלת שפקעה**. אין צריך להחזירה: **אברים שפקעו כו'**. אי דאית בהו ממש שבשרם ניכר, אפילו לאחר חצות נמי יחזיר, דלא הוי עיכול. ואי דלית בהו ממש שנשרפו כולן ונעשו גחלת, אפילו קודם חצות לא יחזיר. אלא הכא במאי עסקינן, כגון שנתקשו מחמת האש ששלטה בכולן ונשרפו ולא נעשו פחם אבל כעצים יבשים הם מתוכם: **קודם חצות ולאחר חצות**. ילפינן מקרא דכתיב כל הלילה עד הבוקר, ממשמע שנאמר כל הלילה איני יודע שעד הבוקר, אלא תן בוקר לבוקרו של לילה שאין צריכין להיות עוד על המוקד, ואיזה בוקר נוסף על בוקרו של לילה שאין צריכין להיות עוד על המוקד, זה חצות. דבוקר של לילה הוא עמוד השחר: **ומועלין בהן**. דאכתי בני מזבח

נינהו: **ואין מועלין בהן**. דכיון דהוו מעוכלים הוו להו דבר שנעשית מצותו ואין מועלים בו:

ז. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרָאוּי לוֹ כָּךְ הַכֶּבֶשׁ מְקַדֵּשׁ. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ וְהַכֶּבֶשׁ מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶן, כָּךְ הַכֵּלִים מְקַדְּשִׁים. כְּלֵי הַלַּח מְקַדְּשִׁין אֶת הַלַּח, וּמִדּוֹת הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ. אֵין כְּלֵי הַלַּח מְקַדְּשִׁין אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא מִדּוֹת הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַלַּח. כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ שֶׁנִּקְבוּ, אִם עוֹשִׂים הֵם מֵעֵין מְלַאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵם שְׁלֵמִים, מְקַדְּשִׁין. וְאִם לָאו, אֵין מְקַדְּשִׁים. וְכֻלָּן אֵין מְקַדְּשִׁים אֶלָּא בַקֹּדֶשׁ:

ברטנורה (ז) **הכבש מקדש**. דכתיב (שמות מ) ומשחת את המזבח וגו', את, לרבות את הכבש: **הכלים מקדשים**. דבכלים נמי כתיב (שם ל) כל הנוגע בהם יקדש: **כלי הלח**. קערות ומזרקות לדם וליין ולשמן: **מדות היבש**. שתי מדות של יבש היו שם, עשרון, וחצי עשרון: **שהיו עושים והן שלימים**. שהיו עושים כשהן שלימים. ומיהו כל כלי שרת שנקבו או שנשברו אין מתקנין שבריהן אלא עושים אותן חדשים. וכן סכין שנפגם אין משחיזין אותו להסיר הפגם. ובגדי כהונה שנתלכלכו אין מכבסין אותן אלא עושים חדשים ומניחין אלו לצורך פתילות של מנורה ושמחת בית השואבה. וכל כך למה, לפי שאין עניות במקום עשירות. ומזבח שנפגם פסול. וכל פגימה הפוסלת בסכין של שחיטה, פוסלת במזבח. וכל זמן שהמזבח פגום כל קדשים הנשחטין בעזרה כולם פסולים, דכתיב (שמות כ) וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך, ואי אפשר לומר מקרא כמשמעו, שהרי שחיטת קדשים בעזרה היא ולא על המזבח, אלא, עליו כלומר כל זמן שהוא שלם אתה זובח, ואי אתה זובח כשהוא פגום. וכל קדשים הנמצאים בעזרה בשעה שהמזבח פגום אע"פ שנשחטו בכשרות, כולם פסולים, ואפילו שירי מנחות אינם נאכלים, דכתיב (ויקרא י) ואכלוה מצות אצל המזבח, מפי השמועה למדו בזמן שהמזבח שלם ולא בזמן שהוא פגום:

גמרא זבחים דף פ"ה ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן (ויקרא י"ט) וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה לְרִבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם יָכוֹל אֲפִילּוּ פֵּרְשׁוּ תַּלְמוּד לוֹמַר (דברים י"ב) וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם. אִי בָּשָׂר וָדָם יָכוֹל יֵחָלוֹץ גִּידִין וַעֲצָמוֹת וְיַעֲלֶה בָּשָׂר לְגַבֵּי מִזְבֵּחַ תַּלְמוּד לוֹמַר וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל. הָא כֵּיצַד מְחֻבָּרִים יַעֲלוּ פֵּרְשׁוּ אֲפִילּוּ הֵם בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יֵרְדוּ. מָאן תַּנָּא דְּשַׁמְעָת לֵיהּ דְּאָמַר פֵּרְשׁוּ יֵרְדוּ. רַבִּי הִיא דְּתַנְיָא וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל הַמִּזְבֵּחָה לְרִבּוֹת הָעֲצָמוֹת וְהַגִּידִין וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם אֲפִילּוּ פֵּרְשׁוּ וְאֶלָּא מַה אֲנִי מְקַיֵּים וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם לוֹמַר לְךָ עִכּוּלֵי עוֹלָה אַתָּה מַחֲזִיר וְאִי אַתָּה מַחֲזִיר עִכּוּלֵי גִידִין וַעֲצָמוֹת. רַבִּי אוֹמֵר

כָּתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְהִקְטִיר הַכֹּהֵן אֶת הַכֹּל וְכָתוּב אֶחָד אוֹמֵר וְעָשִׂיתָ עוֹלוֹתֶיךָ הַבָּשָׂר וְהַדָּם מִיעֵט. הָא כֵּיצַד מְחֻבָּרִים יַעֲלוּ. פֵּרְשׁוּ אֲפִילוּ הֵם בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ יֵרֵדוּ. פֵּרְשׁוּ לֹא יַעֲלוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁפֵּרְשׁוּ כְּלַפֵּי מַטָּה. אֲבָל כְּלַפֵּי מַעְלָה קְרוּבֵי הוּא דְּאַקְרִיבוּ לְעִכּוּל. וַאֲפִילוּ פֵּרְשׁוּ אָמַר רַבָּה הָכִי קָאָמַר לָא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁפֵּרְשׁוּ לְאַחַר זְרִיקָה אֲבָל פֵּרְשׁוּ קוֹדֶם זְרִיקָה אֲתָאי זְרִיקָה וְשָׁרְתִינְהוּ אֲפִילוּ לְמָעְבַּד מִנַּיְיהוּ קָתָא דְּסַכִּינָא. סָבַר לָהּ כִּי הָא דְּאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל נֶאֱמַר לוֹ יִהְיֶה בְּעוֹלָה וְנֶאֱמַר לוֹ יִהְיֶה בְּאָשָׁם מָה אָשָׁם עַצְמוֹתָיו מֻתָּרִים אַף עוֹלָה עַצְמוֹתֶיהָ מֻתָּרִים:

רש"י **יכול יחלוץ**. מצוה מוטלת עליו: **מאן שמעת ליה וכו'**. ומתניתין אליבי' אתיא: **כלפי מטה**. דרך ירידה ומתרחקין מן המערכה: **כלפי מעלה**. לצד המערכ' אין זו פרישות אלא קריבה אצל העכול של אש: **ואפילו פרשו**. נראה בעיני שחסר מן הגי' ולמאי דגריס הכי פירושו ואפי' פרשו בתמי' והא מחוברים יעלו הוא דקאמר: **לא שנו**. דקאמר פרשו ירדו ומיהו איתנהו בכלל קדשים: **אלא שפרשו לאחר זריקה**. דכיון דבשעת זריקה מחובר' היו קובעת זריקה למזבח וכי פרשו הוו להו קדשים פסולין: **אבל פרשו לפני זריקה**. בשעת זריקה לאו בני מזבח הוו אתאי זריקה ושרתינהו להדיוט: **למעבד קתא דסכינא**. כי היכי דשריא בשר לגבי המזבח דלהכי קאי קשרי' נמי עצמות למאי דקיימי והיינו הנאת כהני' כרבי ישמעאל: **לו יהיה בעולה**. עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה: **ונאמר לו יהיה באשם**. כחטאת כאשם תורה אחת להם לכהן לו יהיה: **לו יהיה**. יתירה הוא דמצי למכתב עור העולה אשר הקריב לכהן לו יהיה למה לי: **מה אשם עצמותיו מותרים**. שהרי אף בשרו מותר ואי משום נותר דבשריפה לא שייך נותר אלא במידי דבר אכילה כדכתיב והנותר מבשר הזבח וגו':

זוהר וישב דף ק"צ ע"ב

וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ בְּגִין לְאִשְׁתַּדָּלָא בְּאוֹרַיְתָא וּלְמֶעְבַּד פִּקּוּדֵי דְּאוֹרַיְתָא דְּאִיהוּ מְלַאכְתּוֹ דְּבַר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא, וְכֵיוָן דַּעֲבִידְתָּא דְּבַר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא הוּא עֲבִידְתָּא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, בָּעֵי לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְמֶהֱוֵי תַּקִּיפָא כָּאַרְיֵא בְּכָל סִטְרוֹי בְּגִין דְּלָא יִשְׁלוֹט עָלוֹי סִטְרָא אָחֳרָא וְלָא יָכִיל לְמִפְתֵּי לֵיהּ, מַה כְּתִיב וְאֵין אִישׁ לֵית גְּבָר דְּיֵיקוּם לְקִבְלֵיהּ דְּיֵצֶר הָרַע וְיַגֵּחַ בֵּיהּ קְרָבָא כְּדְקָא יָאוּת, מַאי אוֹרְחֵיהּ דְּיֵצֶר הָרַע, כֵּיוָן דְּחָמֵי דְּלֵית בַּר נַשׁ קָאִים לְקִבְלֵיהּ וּלְאַגָּחָא בֵּיהּ קְרָבָא מִיָּד וַתִּתְפַּשֵּׁהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי, וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ בְּגִין דְּכַד שַׁלִּיט יֵצֶר הָרַע עֲלֵיהּ דְּבַר נַשׁ אַתְקִין לֵיהּ וְקָשִׁיט לֵיהּ לְבוּשׁוֹי מְסַלְסֵל בְּשַׂעֲרֵיהּ הֲדָא הוּא דִּכְתִיב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי, אִתְדַּבַּק עִמִּי, מַאן דְּאִיהוּ זַכָּאָה אִתְתַּקַּף לְקִבְלֵיהּ וְאַגַּח בֵּיהּ קְרָבָא מַה כְּתִיב וַיַּעֲזוֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה יִשְׁבּוֹק לֵיהּ

וְיִתְּתַקֵּף לְקַבְלֵיהּ (ס"א וְאַגַּח בֵּיהּ קְרָבָא) וְיֶעֱרוֹק מִנֵּיהּ בְּגִין לְאִשְׁתְּזָבָא מִנֵּיהּ וְלָא יִשְׁלוֹט עֲלוֹי, אָמַר רַבִּי יִצְחָק זַמִּינִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא לְמֶחֱמֵי לְיֵצֶר הָרַע כְּחַד טוּרָא רַבְרָבָא וְיִתְמְהוּן וְיֵימְרוּן אֵיךְ יְכִילְנָא לְאַכַּפְיָא לֵיהּ לְטוּרָא רַבְרָבָא הָדֵין עַלָּאָה, וְזַמִּינִין רְשִׁיעַיָּא לְמֶחֱמֵי לֵיהּ לְיֵצֶר הָרַע דָּקִיק כְּחוּטָא דְּשַׂעֲרָא וְיֵימְרוּן הֵיךְ לָא יְכִילְנָא לְאַכַּפְיָא לְחוּטָא דְּשַׂעֲרָא כְּדָא דָּקִיק, אִלֵּין יְבָכּוּן וְאִלֵּין יְבָכּוּן וְקַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יַבְעֵי לֵיהּ מֵעָלְמָא וְיִכּוֹס לֵיהּ לְעֵינַיְהוּ וְלָא יִשְׁלוֹט עוֹד בְּעָלְמָא וְיֶחֱמוּן צַדִּיקַיָּא וְיִחֲדוּן כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (תהלים ק"מ) אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ:

תרגום הזוהר וַיָּבֵא הַבִּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ: כְּדֵי לַעֲסֹק בַּתּוֹרָה וְלַעֲשׂוֹת מִצְוֹת הַתּוֹרָה, שֶׁהוּא מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה. וְכֵיוָן שֶׁמְּלַאכְתּוֹ שֶׁל הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, הוּא מְלַאכְתּוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, דְּהַיְנוּ הַעֲסָק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹת, צָרִיךְ הָאָדָם לִהְיוֹת גִּבּוֹר כַּאֲרִי בְּכָל צַדָּדָיו, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁלוֹט עָלָיו הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וְלֹא יוּכַל לְפַתּוֹתוֹ. מַה כְּתִיב, וְאֵין אִישׁ: הַיְנוּ, אֵין אִישׁ שֶׁיָּקוּם לִפְנֵי הַיֵּצֶר הָרַע, וְיַעֲשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה כָּרָאוּי. מַהוּ דִּרְכּוֹ שֶׁל יֵצֶר הָרַע, כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין אִישׁ עוֹמֵד לְנֶגְדּוֹ, וְלַעֲרֹךְ עִמּוֹ מִלְחָמָה, מִיָּד, וַתִּתְפַּשֵּׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי. וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ, כִּי כְּשֶׁהַיֵּצֶר הָרַע שׁוֹלֵט עַל הָאָדָם, רְאשִׁית מַעֲשָׂיו, הוּא מְתַקֵּן וּמְפָאֵר אֶת בְּגָדָיו, מְסַלְסֵל בְּשַׂעָרוֹ, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי, הִתְדַּבֵּק עִמִּי. מִי שֶׁהוּא צַדִּיק, מִתְגַּבֵּר כְּנֶגְדּוֹ וְעוֹשֶׂה עִמּוֹ מִלְחָמָה, מַה כָּתוּב, וַיַּעֲזֹב בִּגְדּוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה, יַעֲזֹב אוֹתוֹ וְיִתְגַּבֵּר לְנֶגְדּוֹ, וְיָנוּס מִפָּנָיו, כְּדֵי לְהִנָּצֵל מִמֶּנּוּ שֶׁלֹּא יִשְׁלוֹט עָלָיו. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, עֲתִידִים הַצַּדִּיקִים לִרְאוֹת לְעָתִיד לָבוֹא אֶת יֵצֶר הָרַע כְּהַר גָּבוֹהַּ, וְיִתְמְהוּ וְיֹאמְרוּ, אֵיךְ יְכוֹלְנוּ לִכְבֹּשׁ הַר גָּבוֹהַּ עֶלְיוֹן הַזֶּה. וַעֲתִידִים הָרְשָׁעִים לִרְאוֹת לְעָתִיד לָבֹא, אֶת יֵצֶר הָרַע, דָּק כְּחוּט הַשַּׂעָרָה, וְיִתְמְהוּ וְיֹאמְרוּ, אֵיךְ לֹא יְכוֹלְנוּ לִכְבֹּשׁ אֶת חוּט הַשַּׂעָרָה הַדַּק כָּזֶה, הַלָּלוּ בּוֹכִים וְהַלָּלוּ בּוֹכִים. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָבֵעֶר אוֹתוֹ מִן הָעוֹלָם, וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם, וְלֹא יִשְׁלוֹט עוֹד בָּעוֹלָם, וְיִרְאוּ צַדִּיקִים וְיִשְׂמְחוּ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (תהלים ק"מ) אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ וְגוֹ'.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ו

א. תַּלְמִיד שֶׁהוּא יוֹשֵׁב לִפְנֵי רַבּוֹ תָּמִיד אֵינוֹ רַשַּׁאי לַעֲמוֹד מִפָּנָיו אֶלָּא שַׁחֲרִית וְעַרְבִית בִּלְבַד שֶׁלֹּא יְהֵא כְּבוֹדוֹ מְרֻבֶּה מִכְּבוֹד שָׁמַיִם: **ב.** מִי שֶׁהוּא זָקֵן מוּפְלָג בְּזִקְנָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ חָכָם עוֹמְדִין לְפָנָיו וַאֲפִילּוּ הֶחָכָם שֶׁהוּא יֶלֶד עוֹמֵד בִּפְנֵי הַזָּקֵן הַמּוּפְלָג בְּזִקְנָה וְאֵינוֹ חַיָּיב לַעֲמוֹד מִלֹּא קוֹמָתוֹ אֶלָּא כְּדֵי לְהַדְּרוֹ וַאֲפִילּוּ זָקֵן גּוֹי מְהַדְּרִין אוֹתוֹ בְּדִבָּרִים וְנוֹתְנִים לוֹ יָד לְסוֹמְכוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ט) מִפְּנֵי שֵׂיבָה תָּקוּם כָּל שֵׂיבָה בְּמַשְׁמַע: **ג.** תַּלְמִידֵי חֲכָמִים

אֵינָן יוֹצְאִין בְּעַצְמָן לַעֲשׂוֹת עִם כָּל הַקָּהָל בְּבִנְיָן וַחֲפִירָה שֶׁל מְדִינָה וְכַיּוֹצֵא בָהֶן כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְבַּזּוּ בִּפְנֵי עַמֵּי הָאָרֶץ וְאֵין גּוֹבִין מֵהֶן לִבְנְיַן הַחוֹמָה וְתִקּוּן הַשְּׁעָרִים וּשְׂכַר הַשּׁוֹמְרִים וְכַיּוֹצֵא בָהֶן וְלֹא לְתַשְׁוּרַת הַמֶּלֶךְ וְאֵין מְחַיְּבִין אוֹתָן לִתֵּן הַמַּס בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל בְּנֵי הָעִיר בֵּין מַס שֶׁהוּא קָצוּב עַל כָּל אִישׁ וְאִישׁ שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ח') גַּם כִּי יִתְּנוּ בַגּוֹיִם עַתָּה אֲקַבְּצֵם וַיָּחֵלּוּ מְעָט מִמַּשָּׂא מֶלֶךְ שָׂרִים וְכֵן אִם הָיְתָה סְחוֹרָה מִתַּלְמִיד חָכָם מַנִּיחִין אוֹתוֹ לְמָכוֹר תְּחִלָּה וְאֵין מַנִּיחִין אֶחָד מִבְּנֵי הַשּׁוּק לְמָכוֹר עַד שֶׁיִּמְכּוֹר הוּא וְכֵן אִם הָיָה לוֹ דִּין וְהָיָה עוֹמֵד בְּכְלַל בַּעֲלֵי דִינִין הַרְבֵּה מַקְדִּימִין אוֹתוֹ וּמוֹשִׁיבִין אוֹתוֹ׃

מוסר

מספר חרדים דף ס"ז ע"ב

אוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים שׁוֹרֶה עַל רֹאשְׁךָ שְׁתוֹק מֵאֵימָתוֹ וְכִי תְדַבֵּר וְהַשּׁוֹמֵעַ יִשְׁמַע נִמְצֵאת תָּמִיד דָּבֵק בּוֹ יִתְבָּרֵךְ וְתָמִיד הִתְבַּיֵּישׁ מִמֶּנּוּ בְּמַחֲשָׁבָה בְּדִבּוּר וּבְמַעֲשֶׂה וְעַל פִּיו תֵּצֵא וְתָבֹא תִּישַׁן וְתִשְׁכַּב וְתָעִיר וְכָל מַעֲשֶׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שָׁמַיִם חֲשׁוֹב כָּל עִסְקֵי הָעוֹלָם כְּאִלּוּ אַתָּה מְמַשֵּׁשׁ בַּחוֹל כְּשֶׁתִּמְצָא מַרְגָּלִית תִּקָּחֶנָּה הִיא עֲשִׂיַּית רְצוֹן הַבּוֹרֵא וְכֵן אָמַר הַמְּשׁוֹרֵר וּמַה לִּי מִזְּמַן אִם לֹא רְצוֹנְךָ וְאִם אֵינְךָ מָנָתִי מַה מָּנָתִי. אַל יְהִי בְּעֵינֶיךָ כְּבוֹדְךָ וּקְלוֹנְךָ וְעָשְׁרְךָ וְעָנְיְךָ לְמֵאוּמָה כִּי תִמְצָא הַמַּרְגָּלִית אָז תַּעֲלוֹז כִּי זֶה הַמָּכָן וְנִשְׁלָם. וְיִהְיוּ רמ"ח אֲבָרֶיךָ וְשׁס"ה גִּידֶיךָ צְבוּר בְּעֵינֶיךָ וְהַלֵּב וְהַלָּשׁוֹן שְׁלֵיחַ צִבּוּר וּבְקוֹל גָּדוֹל שֶׁיִּשְׁמְעוּ כֻּלָּן תְּבָרֵךְ וְתִתְפַּלֵּל כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ צָרִיךְ לְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ אַף לֹא יִשְׁמְעוּ תְּפִלַּת לַחַשׁ אֲחֵרִים. אֵיךְ תִּכְעוֹס וּבְכַעֲסְךָ תּוֹצִיא נִשְׁמָתְךָ הַיְקָרָה וְתַשְׁכִּין בְּמָקוֹמוֹ רוּחַ רָעָה דוֹמֶה אַתָּה לְמִי שֶׁנּוֹעֵץ סַכִּין בְּכַעְסוֹ בְּלִבּוֹ וְאִם יַלְבִּין פְּנֵי חֲבֵירוֹ הֲרֵי שָׁפַךְ דָּמִים. צַעַר אֶלֶף פְּרָחִים מְבַטֵּל צַעַר חַתִּיכַת כֶּסֶף קְטַנָּה כֵּן בְּיוֹתֵר צַעַר מְנִיעַת הָעֲבוֹדָה לְצַעַר אֲבִידַת מָעוֹת וּשְׁאָר הַיִּסּוּרִין וְצַעַר הָעֲבוֹדָה הֵן הֵן יִסּוּרִין שֶׁל אַהֲבָה וְהַמְצֻעָר יוֹתֵר עַל מָמוֹנוֹ וּכְבוֹדוֹ מוֹרֶה שֶׁאוֹהֲבָם יוֹתֵר מִמֶּנּוּ חָלִילָה לָכֵן הִתְבַּיֵּישׁ וְשׁוּב לַאֲחוֹרֶיךָ וְשֹׁב בָּדָד וּבְכֵה לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר רָאִיתָ שֶׁנִּתְכַּעַסְתָּ וְנִצְטַעַרְתָּ עַל עִסְקֵי מָמוֹן אוֹ קִלּוֹן כְּבוֹדְךָ׃

וישב ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹוִה

(כז) לְכוּ וְנִמְכְּרֶנּוּ לַיִּשְׁמְעֵאלִים וְיָדֵנוּ אַל תְּהִי בוֹ כִּי אָחִינוּ בְשָׂרֵנוּ הוּא וַיִּשְׁמְעוּ אֶחָיו׃ אֱותּוּ וְנִזְבְּנֵנּוּ לַעֲרָבִאי וְיָדֵנוּ לֹא תְהִי בֶהּ אֲרֵי אָחוּנָא בִסְרָנָא הוּא וְקַבִּילוּ מִנֵּהּ אֲחוֹהִי׃

רש"י וישמעו. וקבילו מניה. וכל שמיעה שהיא קבלת דברים כגון זה וכגון (לעיל כח ז) וישמע יעקב אל אביו, (שמות כד ז) נעשה ונשמע, מתרגם נקבל, וכל שהוא שמיעת האזן, כגון (בראשית ג ח) וישמעו את קול ה' אלהים מתהלך בגן, (שם כז ה) ורבקה שומעת, (שם

לה כב) וישמע ישראל, (שמות טז יב) שמעתי את תלונת, כלן מתרגם ושמעו, ושמעת, ושמע, שמיע קדמי:

(כח) וַיַּעַבְרוּ אֲנָשִׁים מִדְיָנִים סֹחֲרִים וַיִּמְשְׁכוּ וַיַּעֲלוּ אֶת יוֹסֵף מִן הַבּוֹר וַיִּמְכְּרוּ אֶת יוֹסֵף לַיִּשְׁמְעֵאלִים בְּעֶשְׂרִים כָּסֶף וַיָּבִיאוּ אֶת יוֹסֵף מִצְרָיְמָה: וַעֲבָרוּ גַּבְרֵי מִדְיָנָאֵי תַּגָּרֵי וּנְגִידוּ וְאַסִּיקוּ יָת יוֹסֵף מִן גֻּבָּא וְזַבִּינוּ יָת יוֹסֵף לַעֲרָבָאֵי בְּעֶסְרִין כְּסָף וְאַיְתִיו יָת יוֹסֵף לְמִצְרָיִם:

רש"י ויעברו אנשים מדינים. זו היא שירה אחרת, והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה: וימשכו. בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים, והישמעאלים למדינים, והמדינים למצרים:

(כט) וַיָּשָׁב רְאוּבֵן אֶל הַבּוֹר וְהִנֵּה אֵין יוֹסֵף בַּבּוֹר וַיִּקְרַע אֶת בְּגָדָיו: וְתָב רְאוּבֵן לְגֻבָּא וְהָא לֵית יוֹסֵף בְּגֻבָּא וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי:

רש"י וישב ראובן. במכירתו לא היה שם, שהגיע יומו ללילך ולשמש את אביו. דבר אחר עסוק היה בשקו ובתעניתו על שבלבל יצועי אביו:

(ל) וַיָּשָׁב אֶל אֶחָיו וַיֹּאמַר הַיֶּלֶד אֵינֶנּוּ וַאֲנִי אָנָה אֲנִי בָא: וְתָב לְוָת אֲחוֹהִי וַאֲמַר עוּלֵימָא לֵיתוֹהִי וַאֲנָא לְאָן אֲנָא אָתֵי:

רש"י אנה אני בא. אנה אברח מצערו של אבא:

(לא) וַיִּקְחוּ אֶת כְּתֹנֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכֻּתֹּנֶת בַּדָּם: וּנְסִיבוּ יָת כִּתּוּנָא דְיוֹסֵף וּנְכִיסוּ צְפִיר בַּר עִזֵּי וּטְבָלוּ יָת כִּתּוּנָא בְּדָמָא:

רש"י שעיר עזים. דמו דומה לשל אדם: הכתנת. זה שמה, וכשהיא דבוקה לתבה אחרת כגון (פסוק לא) כתנת יוסף, (פסוק ג) כתנת פסים, (ויקרא טז ד) כתנת בד, נקוד כתנת:

(לב) וַיְשַׁלְּחוּ אֶת כְּתֹנֶת הַפַּסִּים וַיָּבִיאוּ אֶל אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ זֹאת מָצָאנוּ הַכֶּר נָא הַכְּתֹנֶת בִּנְךָ הִוא אִם לֹא: וְשַׁלָּחוּ יָת כִּתּוּנָא דְפַסֵּי וְאַיְתִיו לְוָת אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דָא אַשְׁכַּחְנָא אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן הֲכִתּוּנָא דִבְרָךְ הִיא אִם לָא: (לג) וַיַּכִּירָהּ וַיֹּאמֶר כְּתֹנֶת בְּנִי חַיָּה רָעָה אֲכָלְתְהוּ טָרֹף טֹרַף יוֹסֵף: וְאִשְׁתְּמוֹדְעַהּ וַאֲמַר כִּתּוּנָא דִבְרִי חַיְתָא בִּישְׁתָא אֲכָלְתֵּהּ מְקָטֵל קְטִיל יוֹסֵף:

רש"י ויאמר כתנת בני. היא זו: חיה רעה אכלתהו. נצנצה בו רוח הקדש, סופו שתתגרה בו אשת פוטיפר. ולמה לא גלה לו הקדוש ברוך הוא, לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה, ושתפו להקדוש ברוך הוא עמהם, אבל יצחק היה יודע שהוא חי, אמר היאך אגלה והקדוש ברוך הוא אינו רוצה לגלות לו:

(לד) וַיִּקְרַע יַעֲקֹב שִׂמְלֹתָיו וַיָּשֶׂם שַׂק בְּמָתְנָיו וַיִּתְאַבֵּל עַל בְּנוֹ יָמִים רַבִּים: וּבְזַע יַעֲקֹב לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר שַׂקָּא בְּחַרְצֵהּ וְאִתְאַבַּל עַל בְּרֵהּ יוֹמִין סַגִּיאִין:

רש"י ימים רבים. עשרים ושתים שנה משפרש ממנו עד שירד יעקב למצרים, שנאמר (פס' ב) יוסף בן שבע עשרה שנה וגו' ובן שלשים שנה היה בעמדו לפני פרעה, ושבע שני השובע ושנתים הרעב כשבא יעקב למצרים הרי עשרים ושתים שנה, כנגד עשרים ושתים שנה שלא קים יעקב כבוד אב ואם. עשרים שנה שהיה בבית לבן, ושתי שנים בדרך בשובו מבית לבן, שנה וחצי בסכות וששה חדשים בבית אל וזהו שאמר ללבן לעיל (לא מא) זה לי עשרים שנה בביתך, לי הן, עלי הן, וסופי ללקות כנגדן:

(לה) וַיָּקָמוּ כָל בָּנָיו וְכָל בְּנֹתָיו לְנַחֲמוֹ וַיְמָאֵן לְהִתְנַחֵם וַיֹּאמֶר כִּי אֵרֵד אֶל בְּנִי אָבֵל שְׁאֹלָה וַיֵּבְךְּ אֹתוֹ אָבִיו: וְקָמוּ כָל בְּנוֹתָיו וְכָל בְּנָתֵהּ לְנַחֲמוֹתֵהּ וְסָרֵיב לְקַבָּלָא תַּנְחוּמִין וַאֲמַר אֲרֵי אֵחוֹת לְוָת (עַל) בְּרִי כַּד אֲבֵילָא לִשְׁאוֹל וּבְכָא יָתֵהּ אֲבוּהִי:

רש"י וכל בנתיו. רבי יהודה אומר אחיות תאומות נלדו עם כל שבט ושבט ונשאום. רבי נחמיה אומר כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו, כלותיו, שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו בתו: וימאן להתנחם. אין אדם יכול לקבל תנחומין על החי וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזרה שישתכח מן הלב ולא על החי: ארד אל בני. כמו על בני, והרבה אל משמשין בלשון על, (ש"ב כא א) אל שאול ואל בית הדמים, (ש"א ד כא) אל הלקח ארון האלהים ואל מות חמיה ואישה: אבל שאלה. כפשוטו לשון קבר הוא, באבלי אקבר, ולא אתנחם כל ימי. ומדרשו גיהנם, סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה אם לא ימות אחד מבני בחיי מבטח אני שאיני רואה גיהנם: ויבך אתו אביו. יצחק היה בוכה מפני צרתו של יעקב, אבל לא היה מתאבל, שהיה יודע שהוא חי:

(לו) וְהַמְּדָנִים מָכְרוּ אֹתוֹ אֶל מִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים: וּמִדְיָנָאֵי זַבִּינוּ יָתֵהּ לְמִצְרַיִם לְפוֹטִיפַר רַבָּא דְפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא:

רש"י הטבחים. שוחטי בהמות המלך:

לח (א) **רביעי** וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֵּרֶד יְהוּדָה מֵאֵת אֶחָיו וַיֵּט עַד אִישׁ עֲדֻלָּמִי וּשְׁמוֹ חִירָה: וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וּנְחַת יְהוּדָה מִלְוָת אֲחוֹהִי וּסְטָא עַד גַּבְרָא עֲדֻלָּמָאָה וּשְׁמֵהּ חִירָה:

רש"י ויהי בעת ההוא. למה נסמכה פרשה זו לכאן, והפסיק בפרשתו של יוסף, ללמד שהורידוהו אחיו מגדלתו כשראו בצרת אביהם, אמרו אתה אמרת למכרו, אלו אמרת להשיבו היינו שומעים לך: ויט. מאת אחיו: עד איש עדלמי. נשתתף עמו:

(ב) וַיַּרְא שָׁם יְהוּדָה בַּת אִישׁ כְּנַעֲנִי וּשְׁמוֹ שׁוּעַ וַיִּקָּחֶהָ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ: וַתָּזַא תַּמָּן:יְהוּדָה בַּת גְּבַר תַּגְרָא וּשְׁמֵהּ שׁוּעַ וְנָסְבַהּ וְעַל לְוָתַהּ:

רש"י כנעני. תגרא:

(ג) וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַיִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ עֵר: וְעַדִּיאַת וְיִלְיַדַת בָּר וּקְרָא יָת שְׁמֵהּ עֵר: (ד) וַתַּהַר עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ אוֹנָן: וְעַדִּיאַת עוֹד וְיִלְיַדַת בָּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ אוֹנָן: (ה) וַתֹּסֶף עוֹד וַתֵּלֶד בֵּן וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ שֵׁלָה וְהָיָה בְכְזִיב בְּלִדְתָּהּ אֹתוֹ: וְאוֹסִיפַת עוֹד וְיִלְיַדַת בָּר וּקְרַת יָת שְׁמֵהּ שֵׁלָה וַהֲוָה בְכְזִיב כַּד יְלִידַת יָתֵהּ:

רש"י והיה בכזיב. שם המקום. ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא כזיב, לשון (ירמיה טו יח) היו תהיה לי כמו אכזב, (ישעיה נח יא) אשר לא יכזבו מימיו, דאם לא כן מה בא להודיענו. ובבראשית רבה (פה ד) ראיתי ותקרא שמו שלה, פסקת:

(ו) וַיִּקַּח יְהוּדָה אִשָּׁה לְעֵר בְּכוֹרוֹ וּשְׁמָהּ תָּמָר: וּנְסִיב יְהוּדָה אִתְּתָא לְעֵר בּוּכְרֵהּ וּשְׁמַהּ תָּמָר: (ז) וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִתֵהוּ יְהוָה: וַהֲוָה עֵר בּוּכְרָא דִּיהוּדָה בִּישׁ קֳדָם יְיָ וַאֲמִיתֵהּ יְיָ:

רש"י רע בעיני ה'. כרעתו של אונן משחית זרעו, שנאמר באונן (פסוק י) וימת גם אותו, כמיתתו של ער מיתתו של אונן, ולמה היה ער משחית זרעו, כדי שלא תתעבר ויכחיש יפיה:

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְאוֹנָן בֹּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיךָ וְיַבֵּם אֹתָהּ וְהָקֵם זֶרַע לְאָחִיךָ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְאוֹנָן עוּל לְוָת אִתַּת אָחוּךְ וְיַבֵּם יָתַהּ וַאֲקֵים זַרְעָא לְאָחוּךְ:

רש"י והקם זרע. הבן יקרא על שם המת:

(ט) וַיֵּדַע אוֹנָן כִּי לֹא לוֹ יִהְיֶה הַזָּרַע וְהָיָה אִם בָּא אֶל אֵשֶׁת אָחִיו וְשִׁחֵת אַרְצָה לְבִלְתִּי נְתָן זֶרַע לְאָחִיו: וְיָדַע אוֹנָן אֲרֵי לָא עַל שְׁמֵהּ מִתְקָרֵי זַרְעָא וַהֲוָה כַּד עָלֵיל לְוָת אִתַּת אָחוּהִי וּמְחַבֵּל אַרְחֵהּ עַל אַרְעָא בְּדִיל דְּלָא לְקַיָּמָא זַרְעָא לַאֲחוּהִי:

רש"י ושחת ארצה. דש מבפנים וזורה מבחוץ:

(י) וַיֵּרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר עָשָׂה וַיָּמֶת גַּם אֹתוֹ: וּבְאֵישׁ קֳדָם יְיָ דִּי עֲבַד וַאֲמִית אַף יָתֵהּ: (יא) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלָּתוֹ שְׁבִי אַלְמָנָה בֵּית אָבִיךְ עַד יִגְדַּל שֵׁלָה בְנִי כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאֶחָיו וַתֵּלֶךְ תָּמָר וַתֵּשֶׁב בֵּית אָבִיהָ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְתָמָר כַּלְּתֵהּ תִּיבִי אַרְמְלָא בֵּית אֲבִיךְ עַד דְּיִרְבֵּי שֵׁלָה בְּרִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְמוּת אַף הוּא כְּאָחוֹהִי וַאֲזָלַת תָּמָר וִיתִיבַת בֵּית אֲבוּהָא:

רש"י כי אמר וגו' . כלומר דוחה היה אותה בקש, שלא היה בדעתו להשיאה לו: כי אמר פן ימות. מחזקת היא זו שימותו אנשיה:

(יב) וַיִּרְבּוּ הַיָּמִים וַתָּמָת בַּת שׁוּעַ אֵשֶׁת יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל גֹּזְזֵי צֹאנוֹ הוּא וְחִירָה רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי תִּמְנָתָה: וּסְגִיאוּ יוֹמַיָּא וּמִיתַת בַּת שׁוּעַ אִתַּת יְהוּדָה וְאִתְנַחֵם יְהוּדָה וּסְלִיק עַל גּוֹזְזֵי עָנֵהּ הוּא וְחִירָה רַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה לְתִמְנָת:

רש"י ויעל על גזזי צאנו. ויעל תמנתה לעמוד על גוזזי צאנו:

(יג) וַיֻּגַּד לְתָמָר לֵאמֹר הִנֵּה חָמִיךְ עֹלֶה תִמְנָתָה לָגֹז צֹאנוֹ: וְאִתְחַוְיָא לְתָמָר לְמֵימַר הָא חֲמוּיְךְ סָלֵק לְתִמְנָת לְמֵיגַז עָנֵהּ:

רש"י עלה תמנתה. ובשמשון הוא אומר (שופטים יד א) וירד שמשון תמנתה, בשפוע ההר היתה יושבת, עולין לה מכאן ויורדין לה מכאן:

(יד) וַתָּסַר בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ מֵעָלֶיהָ וַתְּכַס בַּצָּעִיף וַתִּתְעַלָּף וַתֵּשֶׁב בְּפֶתַח עֵינַיִם אֲשֶׁר עַל דֶּרֶךְ תִּמְנָתָה כִּי רָאָתָה כִּי גָדַל שֵׁלָה וְהִוא לֹא נִתְּנָה לוֹ לְאִשָּׁה: וְאַעְדִּיאַת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ מִנַּהּ וְאִתְכַּסְיַאת בְּעֵיפָא וְאִתַּקָּנַת וְיתִיבַת בְּפָרְשׁוּת עֵינִין דִּי עַל אֹרַח תִּמְנָת אֲרֵי חֲזַת אֲרֵי רְבָא שֵׁלָה וְהִיא לָא אִתְיְהִיבַת לֵהּ לְאָנְתּוּ:

רש"י ותתעלף. כסתה פניה שלא יכיר בה: ותשב בפתח עינים. בפתיחת עינים, בפרשת דרכים שעל דרך תמנתה. ורבותינו דרשו בפתחו של אברהם אבינו שכל עינים מצפות לראותו: כי ראתה כי גדל שלה וגו' . לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה, שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בנים:

(טו) וַיִּרְאֶהָ יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְּתָה פָּנֶיהָ: וַחֲזָאַהּ יְהוּדָה וְחַשְׁבַהּ כְּנָפְקַת בָּרָא אֲרֵי כַסְיַאת אַפָּאָה:

רש"י ויחשבה לזונה. לפי שיושבת בפרשת דרכים: כי כסתה פניה. ולא יכול לראותה ולהכירה. ומדרש רבותינו כי כסתה פניה כשהיתה בבית חמיה היתה צנועה, לפיכך לא חשדה:

(טז) וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר הָבָה נָּא אָבוֹא אֵלַיִךְ כִּי לֹא יָדַע כִּי כַלָּתוֹ הִוא וַתֹּאמֶר מַה תִּתֶּן לִּי כִּי תָבוֹא אֵלָי: וּסְטָא לְוָתַהּ לְאָרְחָא וַאֲמַר הָבִי כְעַן אֵיעוֹל לְוָתִיךְ אֲרֵי לָא יְדַע אֲרֵי כַלְּתֵהּ הִיא וַאֲמֶרֶת מַה תִּתֵּן לִי אֲרֵי תֵּיעוֹל לְוָתִי:

רש"י ויט אליה אל הדרך. מדרך שהיה בה נטה אל הדרך אשר היא בה, ובלשון לע"ז דשטולי"ר : הבה נא. הכיני עצמך ודעתך לכך. כל לשון הבה לשון הזמנה הוא, חוץ ממקום שיש לתרגמו בלשון נתינה, ואף אותן של הזמנה קרובים ללשון נתינה הם:

וישב יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(יז) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי אֶשְׁלַח גְּדִי עִזִּים מִן הַצֹּאן וַתֹּאמֶר אִם תִּתֵּן עֵרָבוֹן עַד שָׁלְחֵךְ: וַאֲמַר אֲנָא אֶשְׁלַח גַּדְיָא בַר עִזֵּי מִן עָנָא וַאֲמֶרֶת אִם תִּתֵּן מַשְׁכּוֹנָא עַד דְּתִשְׁלָחֵ:

רש"י ערבון. משכון:

(יח) וַיֹּאמֶר מָה הָעֵרָבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶּן לָךְ וַתֹּאמֶר חֹתָמְךָ וּפְתִילֶךָ וּמַטְּךָ אֲשֶׁר בְּיָדֶךָ וַיִּתֶּן לָהּ וַיָּבֹא אֵלֶיהָ וַתַּהַר לוֹ: וַאֲמַר מָה מַשְׁכּוֹנָא דִּי אֶתֵּן לָךְ וַאֲמֶרֶת עִזְקָתָךְ וְשׁוֹשְׁפָךְ וְחוּטָרָךְ דִּי בִידָךְ וִיהַב לַהּ וְעַל לְוָתַהּ וְעַדִּיאַת לֵהּ:

רש"י חתמך ופתילך. עזקתך ושושיפך, טבעת שאתה חותם בה, ושמלתך שאתה מתכסה בה: ותהר לו. גבורים כיוצא בו, צדיקים כיוצא בו:

(יט) וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ וַתָּסַר צְעִיפָהּ מֵעָלֶיהָ וַתִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי אַלְמְנוּתָהּ: וְקָמַת וַאֲזָלַת וְאַעְדִּיאַת עֵיפַהּ מִנַּהּ וּלְבִישַׁת לְבוּשֵׁי אַרְמְלוּתַהּ: (כ) וַיִּשְׁלַח יְהוּדָה אֶת גְּדִי הָעִזִּים בְּיַד רֵעֵהוּ הָעֲדֻלָּמִי לָקַחַת הָעֵרָבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא מְצָאָהּ: וְשַׁדַּר יְהוּדָה יָת גַּדְיָא בַר עִזֵּי בִּידָא דְרַחֲמֵהּ עֲדֻלָּמָאָה לְמַסַּב מַשְׁכּוֹנָא מִידָּא דְאִתְּתָא וְלָא אַשְׁכְּחַהּ: (כא) וַיִּשְׁאַל אֶת אַנְשֵׁי מְקֹמָהּ לֵאמֹר אַיֵּה הַקְּדֵשָׁה הִוא בָּעֵינַיִם עַל הַדָּרֶךְ וַיֹּאמְרוּ לֹא הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה: וּשְׁאִיל יָת אֲנָשֵׁי אַתְרַהּ לְמֵימַר אָן מְקַדְּשְׁתָּא הִיא בְּעֵינִין עַל אָרְחָא וַאֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא:

רש"י הקדשה. מקדשת ומזמנת לזנות:

(כב) וַיָּשָׁב אֶל יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לֹא מְצָאתִיהָ וְגַם אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם אָמְרוּ לֹא הָיְתָה בָזֶה קְדֵשָׁה: וְתָב לְוָת יְהוּדָה וַאֲמַר לָא אַשְׁכְּחִיתַהּ וְאַף אֲנָשֵׁי אַתְרָא אֲמָרוּ לֵית הָכָא מְקַדְּשְׁתָּא: (כג) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה תִּקַּח לָהּ פֶּן נִהְיֶה לָבוּז הִנֵּה שָׁלַחְתִּי הַגְּדִי הַזֶּה וְאַתָּה לֹא מְצָאתָהּ: וַאֲמַר יְהוּדָה תִּסַּב לַהּ דִּילְמָא נְהֵי לְחוֹךְ הָא שַׁדַּרִית גַּדְיָא הָדֵין וְאַתְּ לָא אַשְׁכְּחִתַּהּ:

רש"י תקח לה. יהיה שלה מה שבידה: פן נהיה לבוז. אם תבקשנה עוד יתפרסם הדבר ויהיה גנאי, כי מה עלי לעשות עוד לאמת דברי: הנה שלחתי הגדי הזה. לפי שרמה יהודה את אביו בגדי עזים, שהטביל כתנת יוסף בדמו, רמוהו גם אותו בגדי עזים:

(כד) וַיְהִי כְּמִשְׁלֹשׁ חֳדָשִׁים וַיֻּגַּד לִיהוּדָה לֵאמֹר זָנְתָה תָּמָר כַּלָּתֶךָ וְגַם הִנֵּה הָרָה לִזְנוּנִים וַיֹּאמֶר יְהוּדָה הוֹצִיאוּהָ וְתִשָּׂרֵף: וַהֲוָה כִּתְלָתוּת יַרְחַיָּא וְאִתְחַוִּא לִיהוּדָה לְמֵימַר זַנְיָאת תָּמָר כַּלְתָּךְ וְאַף הָא מַעַדְיָא לְזָנוּתָא וַאֲמַר יְהוּדָה אַפְּקוּהִי וְתִתּוֹקָד:

רש"י כמשלש חדשים. רבו של ראשון ורבו של אחרון ואמצעי שלם, ולשון כמשלש חדשים, כהשתלש החדשים, כמו (אסתר ט כב) ומשלוח מנות, (ישעיה יא יד) משלוח ידם, וכן תרגם אנקלוס כתלתות ירחיא: הרה לזנונים. שם דבר, מעברת כמו (שמות כא כב) אשה הרה, וכמו (שה"ש ו י) ברה כחמה: ותשרף. אמר אפרים מקשאה משום רבי מאיר בתו שלשם היתה, שהוא כהן, לפיכך דנוה בשרפה:

(כה) הִוא מוּצֵאת וְהִיא שָׁלְחָה אֶל חָמִיהָ לֵאמֹר לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אָנֹכִי הָרָה וַתֹּאמֶר הַכֶּר נָא לְמִי הַחֹתֶמֶת וְהַפְּתִילִים וְהַמַּטֶּה הָאֵלֶּה: הִיא מִתַּפְּקָא וְהִיא שְׁלָחַת לַחֲמוּהָא לְמֵימַר

לְגָבֵר דִּי אִלֵּין דִּילֵהּ מִנֵּהּ אֲנָא מְעַדְּיָא וַאֲמָרַת אִשְׁתְּמוֹדַע כְּעַן לְמַן עִזְקָתָא וְשׁוֹשְׁפָא וְחוּטְרָא הָאִלֵּין׃

רש"י הוא מוצאת. להשרף: והיא שלחה אל חמיה. לא רצתה להלבין פניו ולומר ממך אני מעברת, אלא לאיש אשר אלה לו, אמרה אם יודה מעצמו, יודה, ואם לאו ישרפוני, ואל אלבין פניו. מכאן אמרו נוח לו לאדם שיפילוהו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים: הכר נא. אין נא אלא לשון בקשה, הכר נא בוראך ואל תאבד שלש נפשות:

(כו) וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי כִּי עַל כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ לְשֵׁלָה בְנִי וְלֹא יָסַף עוֹד לָדַעְתָּהּ׃

וְאִשְׁתְּמוֹדַע יְהוּדָה וַאֲמַר זַכָּאָה מִנִּי מְעַדְּיָא אֲרֵי עַל כֵּן לָא יְהַבְתַּהּ לְשֵׁלָה בְּרִי וְלָא אוֹסִיף עוֹד לְמִידְעַהּ׃

רש"י צדקה. בדבריה ממני. היא מעברת. ורבותינו זכרונם לברכה דרשו שיצאה בת קול ואמרה ממני ומאתי יצאו הדברים, לפי שהיתה צנועה בבית חמיה גזרתי שיצאו ממנה מלכים, ומשבט יהודה גזרתי להעמיד מלכים בישראל: כי על כן לא נתתיה. כי בדין עשתה, על אשר לא נתתיה לשלה בני: ולא יסף עוד. יש אומרים לא הוסיף. ויש אומרים לא פסק וחברו גבי אלדד ומידד (במדבר יא כה) ולא יספו, ומתרגמנן ולא פסקו:

(כז) וַיְהִי בְּעֵת לִדְתָּהּ וְהִנֵּה תְאוֹמִים בְּבִטְנָהּ׃ וַיְהִי בְּעַדְן דְּמֵילְדַהּ וְהָא תְיוֹמִין בִּמְעָהָא׃

רש"י בעת לדתה. וברבקה הוא אומר (כב כד) וימלאו ימיה ללדת, להלן למלאים וכאן לחסרים: והנה תאומים. מלא, ולהלן (כה כד) תומם, חסר, לפי שהאחד רשע, אבל אלו שניהם צדיקים:

(כח) וַיְהִי בְלִדְתָּהּ וַיִּתֵּן יָד וַתִּקַּח הַמְיַלֶּדֶת וַתִּקְשֹׁר עַל יָדוֹ שָׁנִי לֵאמֹר זֶה יָצָא רִאשֹׁנָה׃ וְהָוָה בְּמֵילָדַהּ וִיהַב יְדָא וּנְסִיבַת חַיְתָא וּקְטָרַת עַל יְדֵהּ זְהוֹרִיתָא לְמֵימַר דֵּין נְפַק קַדְמָאָה׃

רש"י ויתן יד. הוציא האחד ידו לחוץ, ולאחר שקשרה על ידו השני החזירה:

(כט) וַיְהִי כְּמֵשִׁיב יָדוֹ וְהִנֵּה יָצָא אָחִיו וַתֹּאמֶר מַה פָּרַצְתָּ עָלֶיךָ פָּרֶץ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ פָּרֶץ׃ וְהָוָה כַּד אֲתַיב יְדֵהּ וְהָא נְפַק אֲחוּהִי וַאֲמָרַת מָה תְקוֹף סַגִּי עֲלָךְ לְמִתְקַף וּקְרָא שְׁמֵהּ פָּרֶץ׃

רש"י פרצת. חזקת עליך חזק:

(ל) וְאַחַר יָצָא אָחִיו אֲשֶׁר עַל יָדוֹ הַשָּׁנִי וַיִּקְרָא שְׁמוֹ זָרַח׃ וּבָתַר כֵּן נְפַק אֲחוּהִי דִּי עַל יְדֵהּ זְהוֹרִיתָא וּקְרָא שְׁמֵהּ זָרַח׃

רש"י אשר על ידו השני. ארבע ידות כתובות כאן כנגד ארבעה חרמים שמעל עכן שיצא ממנו. ויש אומרים כנגד ארבעה דברים שלקח, (יהושע ז כא) אדרת שנער, ושני חתכות כסף של מאתים שקלים, ולשון זהב אחד: ויקרא שמו זרח. על שם זריחת מראית השני:

לט (א) **חמישי** וְיוֹסֵף הוּרַד מִצְרַיְמָה וַיִּקְנֵהוּ פּוֹטִיפַר סְרִיס פַּרְעֹה שַׂר הַטַּבָּחִים אִישׁ מִצְרִי מִיַּד הַיִּשְׁמְעֵאלִים אֲשֶׁר הוֹרְדֻהוּ שָׁמָּה: וַיְהוֹסֵף אִתְּחַת לְמִצְרָיִם וּוְבָנֵהּ פּוֹטִיפַר רַבָּא דְפַרְעֹה רַב קָטוֹלַיָּא גְּבַר מִצְרָאָה מִידָא דַּעֲרָבָאי דִּי אֲחְתוֹהִי לְתַמָּן:

רש"י ויוסף הורד. חוזר לענין ראשון, אלא שהפסיק בו כדי לסמוך ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף לומר לך שבשבילו הורידוהו מגדלתו. ועוד, כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפר למעשה תמר, לומר לך מה זו לשם שמים אף זו לשם שמים, שראתה באצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה:

(ב) וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיְהִי אִישׁ מַצְלִיחַ וַיְהִי בְּבֵית אֲדֹנָיו הַמִּצְרִי: וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ דְּיוֹסֵף וַהֲוָה גְּבַר מַצְלָח וַהֲוָה בְּבֵית רִבּוֹנֵהּ מִצְרָאָה: (ג) וַיַּרְא אֲדֹנָיו כִּי יְהוָה אִתּוֹ וְכֹל אֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ בְּיָדוֹ: וַחֲזָא רִבּוֹנֵהּ אֲרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדֵּהּ וְכֹל דִּי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלַח בִּידֵהּ:

רש"י כי ה' אתו. שם שמים שגור בפיו:

(ד) וַיִּמְצָא יוֹסֵף חֵן בְּעֵינָיו וַיְשָׁרֶת אֹתוֹ וַיַּפְקִדֵהוּ עַל בֵּיתוֹ וְכָל יֶשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדוֹ: וְאַשְׁכַּח יוֹסֵף רַחֲמִין בְּעֵינוֹהִי וְשַׁמֵּשׁ יָתֵהּ וּמַנְיֵהּ עַל בֵּיתֵהּ וְכָל דִּי אִית לֵהּ מְסַר בִּידֵהּ:

רש"י וכל יש לו. הרי לשון קצר, חסר אשר:

(ה) וַיְהִי מֵאָז הִפְקִיד אֹתוֹ בְּבֵיתוֹ וְעַל כָּל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת בֵּית הַמִּצְרִי בִּגְלַל יוֹסֵף וַיְהִי בִּרְכַּת יְהוָה בְּכָל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ בַּבַּיִת וּבַשָּׂדֶה: וַהֲוָה מֵעִדַּן דְּמַנִּי יָתֵהּ בְּבֵיתֵהּ וְעַל כָּל דִּי אִית לֵהּ וּבָרִיךְ יְיָ יָת בֵּית מִצְרָאָה בְּדֵיל יוֹסֵף וַהֲוָה בִּרְכְתָא דַיְיָ בְּכָל דִּי אִית לֵהּ בְּבֵיתָא וּבְחַקְלָא: (ו) וַיַּעֲזֹב כָּל אֲשֶׁר לוֹ בְּיַד יוֹסֵף וְלֹא יָדַע אִתּוֹ מְאוּמָה כִּי אִם הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הוּא אוֹכֵל וַיְהִי יוֹסֵף יְפֵה תֹאַר וִיפֵה מַרְאֶה: וּשְׁבַק כָּל דִּי לֵהּ בִּידָא דְיוֹסֵף וְלָא יָדַע עִמֵּהּ מִדַּעַם אֶלָּהֵן לַחְמָא דִּי הוּא אָכֵל וַהֲוָה יוֹסֵף שַׂפִּיר בְּרִיוָא וְיָאֵי בְּחֶזְוָא:

רש"י ולא ידע אתו מאומה. לא היה נותן לבו לכלום: כי אם הלחם. היא אשתו, אלא שדבר בלשון נקיה: ויהי יוסף יפה תאר. כיון שראה עצמו מושל, התחיל אוכל ושותה ומסלסל בשערו, אמר הקדוש ברוך הוא אביך מתאבל ואתה מסלסל בשערך, אני מגרה בך את הדב, מיד

(ז) **שישי** וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּשָּׂא אֵשֶׁת אֲדֹנָיו אֶת עֵינֶיהָ אֶל יוֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי: וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וּזְקִפַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ יָת עֵינָהָא לְיוֹסֵף וַאֲמָרַת שְׁכוֹב עִמִּי:

רש"י ותשא אשת אדניו וגו' . כל מקום שנאמר אחר סמוך:

(ח) וַיְמָאֵן וַיֹּאמֶר אֶל אֵשֶׁת אֲדֹנָיו הֵן אֲדֹנִי לֹא יָדַע אִתִּי מַה בַּבָּיִת וְכֹל אֲשֶׁר יֶשׁ לוֹ נָתַן בְּיָדִי: וְסָרֵיב וַאֲמַר לְוַת אִתַּת רִבּוֹנֵהּ הָא רִבּוֹנִי לָא יְדַע עִמִּי מָה דִּבְבֵיתָא וְכֹל דִּי אִית לֵהּ

מְסַר בְּיָדִי: (ט) אֵינֶנּוּ גָדוֹל בַּבַּיִת הַזֶּה מִמֶּנִּי וְלֹא חָשַׂךְ מִמֶּנִּי מְאוּמָה כִּי אִם אוֹתָךְ בַּאֲשֶׁר אַתְּ אִשְׁתּוֹ וְאֵיךְ אֶעֱשֶׂה הָרָעָה הַגְּדֹלָה הַזֹּאת וְחָטָאתִי לֵאלֹהִים: לֵיתוֹהִי רַב בְּבֵיתָא הָדֵין מִנִּי וְלָא מְנַע מִנִּי מִדַּעַם אֶלָּהֵן יָתִיךְ בְּדִיל דְּאַתְּ אִתְּתֵהּ וְאֵכְדֵין אֶעְבֵּיד בִּישְׁתָּא רַבְּתָא הָדָא וְאֶחוֹב קֳדָם יְיָ:

רש"י וחטאתי לאלהים. בני נח נצטוו על העריות:

(י) וַיְהִי כְּדַבְּרָהּ אֶל יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ: וַהֲוָה כַּד מַלֵּילַת עִם יוֹסֵף יוֹם יוֹם וְלָא קַבִּיל מִנַּהּ לְמִשְׁכַּב לְוָתַהּ לְמֶהֱוֵי עִמַּהּ:

רש"י לשכב אצלה. אפלו בלא תשמיש: להיות עמה. לעולם הבא:

(יא) וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת: וַהֲוָה כְּיוֹמָא הָדֵין וְעַל לְבֵיתָא לְמִבְדַּק בְּכִתְבֵי חֶשְׁבְּנַהּ וְלֵית אֱנַשׁ מֵאֲנָשֵׁי בֵיתָא תַּמָּן בְּבֵיתָא:

רש"י ויהי כהיום הזה. כלומר ויהי כאשר הגיע יום מיוחד, יום צחוק, יום איד שלהם שהלכו כלם לבית עבודה זרה, אמרה אין לי יום הגון להזקק ליוסף כהיום הזה. אמרה להם חולה אני ואיני יכולה לילך: לעשות מלאכתו. רב ושמואל, חד אמר מלאכתו ממש, וחד אמר לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו' , כדאיתא במסכת סוטה (דף לו ב) :

(יב) וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדּוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: וַאֲחִדְתֵּהּ בִּלְבוּשֵׁהּ לְמֵימַר שְׁכוּב עִמִּי וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידֵהּ וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא: (יג) וַיְהִי כִּרְאוֹתָהּ כִּי עָזַב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס הַחוּצָה: וַהֲוָה כַּד חֲזַת אֲרֵי שָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ בִּידֵהּ וַעֲרַק לְשׁוּקָא:

(יד) וַתִּקְרָא לְאַנְשֵׁי בֵיתָהּ וַתֹּאמֶר לָהֶם לֵאמֹר רְאוּ הֵבִיא לָנוּ אִישׁ עִבְרִי לְצַחֵק בָּנוּ בָּא אֵלַי לִשְׁכַּב עִמִּי וָאֶקְרָא בְּקוֹל גָּדוֹל: וּקְרַת לַאֲנָשֵׁי בֵיתֵהּ וַאֲמֶרֶת לְהוֹן לְמֵימַר חֲזוֹ אַיְתִי לָנָא גַּבְרָא עִבְרָאָה לְחַיָּכָא בָנָא עַל לְוָתִי לְמִשְׁכַּב עִמִּי וּקְרִית בְּקָלָא רַבָּא:

רש"י ראו הביא לנו. הרי זה לשון קצרה, הביא לנו ולא פרש מי הביאו, ועל בעלה אומרת כן: עברי. מעבר הנהר, מבני עבר:

(טו) וַיְהִי כְּשָׁמְעוֹ כִּי הֲרִימֹתִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: וַהֲוָה כַד שְׁמַע אֲרֵי אֲרֵימִית קָלִי וּקְרִית וְשָׁבְקֵהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק וּנְפַק לְשׁוּקָא: (טז) וַתַּנַּח בִּגְדוֹ אֶצְלָהּ עַד בּוֹא אֲדֹנָיו אֶל בֵּיתוֹ: וְאַחְתַּהּ לִלְבוּשֵׁהּ לְוָתַהּ עַד דְּעַל רִבּוֹנֵהּ לְבֵיתֵהּ:

רש"י אדניו. של יוסף:

(יז) וַתְּדַבֵּר אֵלָיו כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה לֵאמֹר בָּא אֵלַי הָעֶבֶד הָעִבְרִי אֲשֶׁר הֵבֵאתָ לָנוּ לְצַחֵק בִּי: וּמַלֵּילַת עִמֵּהּ כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין לְמֵימַר עַל לְוָתִי עַבְדָּא עִבְרָאָה דִּי אַיְתֵיתָא לָנָא לְחַיָּכָא בִי:

רש"י בא אלי. לצחק בי העבד העברי אשר הבאת לנו:

(יח) וַיְהִי כַּהֲרִימִי קוֹלִי וָאֶקְרָא וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ אֶצְלִי וַיָּנָס הַחוּצָה: וַהֲוָה כַּד אֲרֵימִית קָלִי וּקְרֵית וְשָׁבְקֵהּ לְלְבוּשֵׁהּ לְוָתִי וַעֲרַק לְשׁוּקָא: (יט) וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲדֹנָיו אֶת דִּבְרֵי אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר דִּבְּרָה אֵלָיו לֵאמֹר כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה עָשָׂה לִי עַבְדֶּךָ וַיִּחַר אַפּוֹ: וַהֲוָה כַד שְׁמַע רִבּוֹנֵהּ יָת פִּתְגָמֵי אִתְּתֵהּ דִּי מַלֶּילַת עִמֵּהּ לְמֵימַר כְּפִתְגָמַיָּא הָאִלֵּין עֲבַד לִי עַבְדָּךְ וּתְקֵף רָגְזֵהּ:

רש"י ויהי כשמע אדניו וגו' . בשעת תשמיש אמרה לו כן, וזהו שאמרה כדברים האלה עשה לי עבדך, עניני תשמיש כ אל ה:

(כ) וַיִּקַּח אֲדֹנֵי יוֹסֵף אֹתוֹ וַיִּתְּנֵהוּ אֶל בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר (אסורי) אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ אֲסוּרִים וַיְהִי שָׁם בְּבֵית הַסֹּהַר: וּנְסִיב רִבּוֹנֵהּ דְּיוֹסֵף יָתֵהּ וִיהַבִיהּ לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי אֲסִירֵי מַלְכָּא אֲסִירִין וַהֲוָה תַמָּן בְּבֵית אֲסִירֵי: (כא) וַיְהִי יְהוָה אֶת יוֹסֵף וַיֵּט אֵלָיו חֶסֶד וַיִּתֵּן חִנּוֹ בְּעֵינֵי שַׂר בֵּית הַסֹּהַר: וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְּיוֹסֵף וּנְגַד לֵהּ חִסְדָּא וִיהַבֵּהּ לָרַחֲמִין בְּעֵינֵי רַב בֵּית אֲסִירֵי:

רש"י ויט אליו חסד. שיהא מקבל לכל רואיו, לשון כלה נאה וחסודה שבמשנה (כתובות יז א) :

(כב) וַיִּתֵּן שַׂר בֵּית הַסֹּהַר בְּיַד יוֹסֵף אֵת כָּל הָאֲסִירִם אֲשֶׁר בְּבֵית הַסֹּהַר וְאֵת כָּל אֲשֶׁר עֹשִׂים שָׁם הוּא הָיָה עֹשֶׂה: וְיהַב רַב בֵּית אֲסִירֵי בִּידָא דְיוֹסֵף יָת כָּל אֲסִירַיָּא דִּי בְּבֵית אֲסִירֵי וְיָת כָּל דִּי עָבְדִין תַּמָּן עַל מֵימְרֵהּ הֲוָה מִתְעָבֵד:

רש"י הוא היה עשה. כתרגומו במימריה הוה מתעביד:

(כג) אֵין שַׂר בֵּית הַסֹּהַר רֹאֶה אֶת כָּל מְאוּמָה בְּיָדוֹ בַּאֲשֶׁר יְהוָה אִתּוֹ וַאֲשֶׁר הוּא עֹשֶׂה יְהוָה מַצְלִיחַ: לֵית רַב בֵּית אֲסִירֵי חָזֵי יָת כָּל סָרְחָן בִּידֵהּ בְּדִי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ וְדִי הוּא עָבֵד יְיָ מַצְלָח:

רש"י באשר ה' אתו. בשביל שה' אתו:

מ (א) **שביעי** וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָטְאוּ מַשְׁקֵה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְהָאֹפֶה לַאֲדֹנֵיהֶם לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם: וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין סָרְחוּ שָׁקְיָא דְמַלְכָּא דְמִצְרַיִם וְנַחְתּוֹמָא לְרִבּוֹנֵיהוֹן לְמַלְכָּא דְמִצְרָיִם:

רש"י אחר הדברים האלה. לפי שהרגילה אותה ארורה את הצדיק בפי כלם לדבר בו ולגנותו, הביא להם הקדוש ברוך הוא סרחנם של אלו שיפנו אליהם ולא אליו, ועוד שתבוא הרוחה לצדיק על ידיהם: חטאו. זה נמצא זבוב בפיילי פוטירין שלו, וזה נמצא צרור בגלוסקין שלו: והאפה. את פת המלך ואין לשון אפייה אלא בפת, ובלע"ז פיסטו"ר [אופה]:

(ב) וַיִּקְצֹף פַּרְעֹה עַל שְׁנֵי סָרִיסָיו עַל שַׂר הַמַּשְׁקִים וְעַל שַׂר הָאוֹפִים: וּרְגַז פַּרְעֹה עַל תְּרֵין רַבְרָבָנוֹהִי עַל רַב שָׁקֵי וְעַל רַב נַחְתּוֹמֵי: (ג) וַיִּתֵּן אֹתָם בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֶל בֵּית הַסֹּהַר מְקוֹם אֲשֶׁר יוֹסֵף אָסוּר שָׁם: וִיהַב יָתְהוֹן בְּמַטְרָא בֵּית רַב קָטוֹלַיָּא לְבֵית אֲסִירֵי אֲתַר דִּי יוֹסֵף אָסִיר תַּמָּן: (ד) וַיִּפְקֹד שַׂר הַטַּבָּחִים אֶת יוֹסֵף אִתָּם וַיְשָׁרֶת אֹתָם וַיִּהְיוּ יָמִים בְּמִשְׁמָר: וּמַנִּי רַב קָטוֹלַיָּא יָת יוֹסֵף עִמְּהוֹן וְשַׁמֵּשׁ יָתְהוֹן וַהֲווֹ יוֹמִין בְּמַטְרָא:

רש"י ויפקד שר הטבחים את יוסף. להיות אתם: ויהיו ימים במשמר. שנים עשר חדש:

(ה) וַיַּחַלְמוּ חֲלוֹם שְׁנֵיהֶם אִישׁ חֲלֹמוֹ בְּלַיְלָה אֶחָד אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלֹמוֹ הַמַּשְׁקֶה וְהָאֹפֶה אֲשֶׁר לְמֶלֶךְ מִצְרַיִם אֲשֶׁר אֲסוּרִים בְּבֵית הַסֹּהַר: וַחֲלָמוּ חֶלְמָא תַּרְוֵיהוֹן גְּבַר חֶלְמֵהּ בְּלֵילְיָא חַד גְּבַר כְּפוּשְׁרַן חֶלְמֵהּ שָׁקְיָא וְנַחְתּוֹמָא דִּי לְמַלְכָּא דְּמִצְרַיִם דִּי אֲסִירִין בְּבֵית אֲסִירֵי:

רש"י ויחלמו חלום שניהם. ויחלמו שניהם חלום, זה פשוטו, ומדרשו כל אחד חלם חלום שניהם, שחלם את חלומו ופתרון חברו, וזהו שנאמר (פסוק טז) ויראו שר האופים כי טוב פתר: איש כפתרון חלמו. כל אחד חלם חלום הדומה לפתרון העתיד לבא עליהם:

(ו) וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם יוֹסֵף בַּבֹּקֶר וַיַּרְא אֹתָם וְהִנָּם זֹעֲפִים: וַאֲתָא לְוָתְהוֹן יוֹסֵף בְּצַפְרָא וַחֲזָא יָתְהוֹן:וְהָא אִנּוּן נְסִיסִין:

רש"י זעפים. עצבים כמו (מ"א כ מג) סר וזעף, (מיכה ז ט) זעף ה' אשא:

(ז) וַיִּשְׁאַל אֶת סְרִיסֵי פַּרְעֹה אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּמִשְׁמַר בֵּית אֲדֹנָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ פְּנֵיכֶם רָעִים הַיּוֹם: וּשְׁאֵל יָת רַבְרְבֵי פַּרְעֹה דִּי עִמֵּהּ בְּמַטְרָא בֵּית רְבוֹנֵהּ לְמֵימָר מָה דֵּין אַפֵּיכוֹן בִּישִׁין יוֹמָא דֵּין:

(ח) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו חֲלוֹם חָלַמְנוּ וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הֲלוֹא לֵאלֹהִים פִּתְרֹנִים סַפְּרוּ נָא לִי: וַאֲמָרוּ לֵהּ חֶלְמָא חֲלֵמְנָא וּפִשְׁרָא לֵית לֵהּ וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הֲלָא מִן קֳדָם יְיָ פּוּשְׁרַן חֶלְמַיָּא אִשְׁתְּעוּ כְעַן לִי: (ט) וַיְסַפֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת חֲלֹמוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה גֶפֶן לְפָנָי: וְאִשְׁתְּעִי רַב שָׁקֵי יָת חֶלְמֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ בְּחֶלְמִי וְהָא גוּפְנָא קֳדָמָי: (י) וּבַגֶּפֶן שְׁלֹשָׁה שָׂרִיגִם וְהִיא כְּפֹרַחַת עָלְתָה נִצָּהּ הִבְשִׁילוּ אַשְׁכְּלֹתֶיהָ עֲנָבִים: וּבְגוּפְנָא תְּלָתָא שְׁבַשִּׁין וְהִיא כַד אַפְּרַחַת אַפֵּקַת לַבְלְבִין וַאֲנִיצַת נֵץ בַּשִּׁילוּ אִתְכְּלָתְהָא עִנְּבִין:

רש"י שריגם. זמורות ארכות שקורין וידי"ץ בלע"ז : והיא כפרחת. דומה לפורחת. והיא כפורחת נדמה לי בחלומי כאלו היא פורחת, ואחר הפרח עלתה נצה ונעשה סמדר, אישפני"ר בלע"ז . ואחר כך הבשילו, והיא כד אפרחת אפיקת לבלבין, עד כאן תרגום של פורחת. נץ גדול מפרח, כדכתיב (ישעיה יח ה) ובוסר גומל יהיה נצה, וכתיב (במדבר יז כג) ויוצא פרח, והדר ויצץ ציץ:

(יא) וְכוֹס פַּרְעֹה בְּיָדִי וָאֶקַּח אֶת הָעֲנָבִים וָאֶשְׂחַט אֹתָם אֶל כּוֹס פַּרְעֹה וְאֶתֵּן אֶת הַכּוֹס עַל כַּף פַּרְעֹה: וְכַסָּא דְפַרְעֹה בִּידִי וּנְסִיבַת יָת עִנְבַיָּא וַעֲצָרִית יָתְהוֹן לְכַסָּא דְפַרְעֹה וְיהָבִית יָת כַּסָּא עַל יְדָא דְפַרְעֹה:

רש"י ואשחט. כתרגומו ועצרית, והרבה יש בלשון משנה:

(יב) וַיֹּאמֶר לוֹ יוֹסֵף זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַשָּׂרִגִים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: וַאֲמַר לֵהּ יוֹסֵף דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא שִׁבְשִׁין:תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן:

רש"י שלשת ימים הם. סימן הם לך לשלשת ימים, ויש מדרשי אגדה הרבה:

(יג) בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת רֹאשֶׁךָ וְהֵשִׁיבְךָ עַל כַּנֶּךָ וְנָתַתָּ כוֹס פַּרְעֹה בְּיָדוֹ כַּמִּשְׁפָּט הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר הָיִיתָ מַשְׁקֵהוּ: בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יְדַכַּר פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ וְיתֵיבְנָךְ עַל שְׁמוּשָׁךְ וְתִתֵּן כַּסָּא דְפַרְעֹה בִּידֵהּ כְּהִלְכְתָא קַדְמָאָה דְּי הֲוֵיתָא מַשְׁקֵי לֵהּ:

רש"י ישא פרעה את ראשך. לשון חשבון, כשיפקוד שאר עבדיו לשרת לפניו בסעודה ימנה אתך עמהם: כנך. בסיס שלך ומושבך:

(יד) כִּי אִם זְכַרְתַּנִי אִתְּךָ כַּאֲשֶׁר יִיטַב לְךָ וְעָשִׂיתָ נָא עִמָּדִי חָסֶד וְהִזְכַּרְתַּנִי אֶל פַּרְעֹה וְהוֹצֵאתַנִי מִן הַבַּיִת הַזֶּה: אֱלָהֵן תְּדְכְּרַנַּנִי עִמָּךְ כַּד יֵיטַב לָךְ וְתַעְבֵּד כְּעַן עִמִּי טִיבוּ וְתְדַכַּר עֲלַי קֳדָם פַּרְעֹה וְתַפְּקַנַּנִי מִן בֵּית אֲסִירָא הָדֵין:

רש"י כי אם זכרתני אתך. אשר אם זכרתני אתך מאחר שייטב לך כפתרוני: ועשית נא עמדי חסד. אין נא אלא לשון בקשה:

(טו) כִּי גֻנֹּב גֻּנַּבְתִּי מֵאֶרֶץ הָעִבְרִים וְגַם פֹּה לֹא עָשִׂיתִי מְאוּמָה כִּי שָׂמוּ אֹתִי בַּבּוֹר: אֲרֵי מְגֻנַּב גְּנֵבְנָא מֵאַרְעָא דְעִבְרָאֵי וְאַף הָכָא לָא עֲבָדִית מִדַּעַם אֲרֵי שַׁוִּיאוּ יָתִי בְּבֵית אֲסִירֵי: (טז) וַיַּרְא שַׂר הָאֹפִים כִּי טוֹב פָּתַר וַיֹּאמֶר אֶל יוֹסֵף אַף אֲנִי בַּחֲלוֹמִי וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה סַלֵּי חֹרִי עַל רֹאשִׁי: וְחָזָא רַב נַחְתוֹמֵי אֲרֵי יָאוּת פְּשַׁר וַאֲמַר לְיוֹסֵף אַף אֲנָא בְּחֶלְמִי וְהָא תְּלָתָא סַלִּין דְּחִירוּ עַל רֵישִׁי:

רש"י סלי חרי. סלים של נצרים קלופים עשוים חורין חורין, ובמקומנו יש הרבה, ודרך מוכרי פת כסנין שקורין אובליד"ש לתתם באותן סלים:

(יז) וּבַסַּל הָעֶלְיוֹן מִכֹּל מַאֲכַל פַּרְעֹה מַעֲשֵׂה אֹפֶה וְהָעוֹף אֹכֵל אֹתָם מִן הַסַּל מֵעַל רֹאשִׁי: וּבְסַלָּא עִלָּאָה מִכֹּל מֵיכַל פַּרְעֹה עוֹבֵד נַחְתּוֹם וְעוֹפָא אָכֵל יָתְהוֹן מִן סַלָּא מֵעִלָּוֵי רֵישִׁי: (יח) וַיַּעַן יוֹסֵף וַיֹּאמֶר זֶה פִּתְרֹנוֹ שְׁלֹשֶׁת הַסַּלִּים שְׁלֹשֶׁת יָמִים הֵם: וַאֲתַב יוֹסֵף וַאֲמַר דֵּין פִּשְׁרָנֵהּ תְּלָתָא סַלִּין תְּלָתָא יוֹמִין אִנּוּן: (יט) בְּעוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים יִשָּׂא פַרְעֹה אֶת רֹאשְׁךָ מֵעָלֶיךָ וְתָלָה אוֹתְךָ עַל עֵץ וְאָכַל הָעוֹף אֶת בְּשָׂרְךָ מֵעָלֶיךָ: בְּסוֹף תְּלָתָא יוֹמִין יַעֲדֵי פַּרְעֹה יָת רֵישָׁךְ מִנָּךְ וְיִצְלוֹב יָתָךְ עַל צְלִיבָא וְיֵכוּל עוֹפָא יָת בִּשְׂרָךְ מִנָּךְ: (כ) **מפטיר** וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי יוֹם הֻלֶּדֶת

אֶת פַּרְעֹה וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו וַיִּשָּׂא אֶת רֹאשׁ שַׂר הַמַּשְׁקִים וְאֶת רֹאשׁ שַׂר הָאֹפִים בְּתוֹךְ עֲבָדָיו: וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה יוֹמָא בֵּית וַלְדָא דְפַרְעֹה וַעֲבַד מִשְׁתְיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וְאִדְכַּר יָת רֵישׁ רַב שָׁקֵי וְיָת רֵישׁ רַב נַחְתּוֹמֵי בְּגוֹ עַבְדּוֹהִי:

רש"י יום הלדת את פרעה. יום לידתו, וקורין לו יום גינוסיא. ולשון הלדת, לפי שאין הולד נלד אלא על ידי אחרים שהחיה מילדת את האשה, ועל כן החיה נקראת מילדת, וכן (יחזקאל טז ד) ומולדותיך ביום הלדת אותך, וכן (ויקרא יג נה) אחרי הכבס את הנגע, שכבוסו על ידי אחרים: וישא את ראש וגו' . מנאם עם שאר עבדיו, שהיה מונה המשרתים שישרתו לו בסעודתו, וזכר את אלו בתוכם, כמו (במדבר א ב) שאו את ראש, לשון מנין:

(כא) וַיָּשֶׁב אֶת שַׂר הַמַּשְׁקִים עַל מַשְׁקֵהוּ וַיִּתֵּן הַכּוֹס עַל כַּף פַּרְעֹה: וַאֲתֵיב יָת רַב שָׁקֵי עַל שַׁקְיוּתֵהּ וִיהַב יָת כַּסָּא עַל יְדָא דְפַרְעֹה: (כב) וְאֵת שַׂר הָאֹפִים תָּלָה כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָהֶם יוֹסֵף: וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי צְלָב כְּמָא דִי פָשַׁר לְהוֹן יוֹסֵף: (כג) וְלֹא זָכַר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת יוֹסֵף וַיִּשְׁכָּחֵהוּ: וְלָא דְכִיר רַב שָׁקֵי יָת יוֹסֵף וְאַנְשֵׁיהּ: פפפ:

רש"י ולא זכר שר המשקים. בו ביום: וישכחהו. לאחר מכן. מפני שתלה בו יוסף בטחונו לזכרו, הזקק להיות אסור עוד שתי שנים, שנאמר (תהלים מ ה) אשרי הגבר אשר שם ה' מבטחו ולא פנה אל רהבים, ולא בטח על מצרים הקרוים (ישעיה ל ז) רהב:

הפטרת וישב - עמוס ב

(ו) כֹּה אָמַר יְהוָה עַל שְׁלֹשָׁה פִּשְׁעֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל אַרְבָּעָה לֹא אֲשִׁיבֶנּוּ עַל מְכָרָם בַּכֶּסֶף צַדִּיק וְאֶבְיוֹן בַּעֲבוּר נַעֲלָיִם: (ז) הַשֹּׁאֲפִים עַל עֲפַר אֶרֶץ בְּרֹאשׁ דַּלִּים וְדֶרֶךְ עֲנָוִים יַטּוּ וְאִישׁ וְאָבִיו יֵלְכוּ אֶל הַנַּעֲרָה לְמַעַן חַלֵּל אֶת שֵׁם קָדְשִׁי: (ח) וְעַל בְּגָדִים חֲבֻלִּים יַטּוּ אֵצֶל כָּל מִזְבֵּחַ וְיֵין עֲנוּשִׁים יִשְׁתּוּ בֵּית אֱלֹהֵיהֶם: (ט) וְאָנֹכִי הִשְׁמַדְתִּי אֶת הָאֱמֹרִי מִפְּנֵיהֶם אֲשֶׁר כְּגֹבַהּ אֲרָזִים גָּבְהוֹ וְחָסֹן הוּא כָּאַלּוֹנִים וָאַשְׁמִיד פִּרְיוֹ מִמַּעַל וְשָׁרָשָׁיו מִתָּחַת: (י) וְאָנֹכִי הֶעֱלֵיתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה לָרֶשֶׁת אֶת אֶרֶץ הָאֱמֹרִי: (יא) וָאָקִים מִבְּנֵיכֶם לִנְבִיאִים וּמִבַּחוּרֵיכֶם לִנְזִרִים הַאַף אֵין זֹאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נְאֻם יְהוָה: (יב) וַתַּשְׁקוּ אֶת הַנְּזִרִים יָיִן וְעַל הַנְּבִיאִים צִוִּיתֶם לֵאמֹר לֹא תִנָּבְאוּ: (יג) הִנֵּה אָנֹכִי מֵעִיק תַּחְתֵּיכֶם כַּאֲשֶׁר תָּעִיק הָעֲגָלָה הַמְלֵאָה לָהּ עָמִיר: (יד) וְאָבַד מָנוֹס מִקָּל וְחָזָק לֹא יְאַמֵּץ כֹּחוֹ וְגִבּוֹר לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: (טו) וְתֹפֵשׂ הַקָּשֶׁת לֹא יַעֲמֹד וְקַל בְּרַגְלָיו לֹא יְמַלֵּט וְרֹכֵב הַסּוּס לֹא יְמַלֵּט נַפְשׁוֹ: (טז) וְאַמִּיץ לִבּוֹ בַּגִּבּוֹרִים עָרוֹם יָנוּס בַּיּוֹם הַהוּא נְאֻם יְהוָה: **ג** (א) שִׁמְעוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל כָּל הַמִּשְׁפָּחָה אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֵאמֹר: (ב) רַק אֶתְכֶם יָדַעְתִּי מִכֹּל מִשְׁפְּחוֹת הָאֲדָמָה עַל כֵּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל עֲוֹנֹתֵיכֶם: (ג) הֲיֵלְכוּ

שְׁנַיִם יַחְדָּו בִּלְתִּי אִם נוֹעָדוּ: (ד) הֲיִשְׁאַג אַרְיֵה בַּיַּעַר וְטֶרֶף אֵין לוֹ הֲיִתֵּן כְּפִיר קוֹלוֹ מִמְּעֹנָתוֹ בִּלְתִּי אִם לָכָד: (ה) הֲתִפֹּל צִפּוֹר עַל פַּח הָאָרֶץ וּמוֹקֵשׁ אֵין לָהּ הֲיַעֲלֶה פַּח מִן הָאֲדָמָה וְלָכוֹד לֹא יִלְכֹּד: (ו) אִם יִתָּקַע שׁוֹפָר בְּעִיר וְעָם לֹא יֶחֱרָדוּ אִם תִּהְיֶה רָעָה בְּעִיר וַיהוָה לֹא עָשָׂה: (ז) כִּי לֹא יַעֲשֶׂה אֲדֹנָי יְהוִה דָּבָר כִּי אִם גָּלָה סוֹדוֹ אֶל עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים: (ח) אַרְיֵה שָׁאָג מִי לֹא יִירָא אֲדֹנָי יְהוִה דִּבֶּר מִי לֹא יִנָּבֵא:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק ט

א. אֵלּוּ חוֹצְצִין בָּאָדָם, חוּטֵי צֶמֶר וְחוּטֵי פִּשְׁתָּן וְהָרְצוּעוֹת שֶׁבְּרֹאשֵׁי הַבָּנוֹת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֶׁל צֶמֶר וְשֶׁל שֵׂעָר אֵינָם חוֹצְצִין, מִפְּנֵי שֶׁהַמַּיִם בָּאִין בָּהֶם:

ברטנורה (א) אלו חוצצין חוטי צמר וחוטי פשתן והרצועות. שהבנות מקלעות בהן שער שבראשן, והן מהודקות בשער שבראש ומונעות המים מליכנס בשער: **של צמר ושל שער אין חוצצים**. ואין הלכה כר' יהודה בשל צמר, אבל בחוטין של שער מודים לו חכמים, לפי שהמים נכנסים בהן. ודוקא חוטים שבראש, חוצצין. אבל של צואר, אין חוצצים, שאין אשה חונקת את עצמה:

ב. קִלְעֵי הַלֵּב וְהַזָּקָן, וּבֵית הַסְּתָרִים בָּאִשָּׁה, לִפְלוּחַ שֶׁחוּץ לָעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁחוּץ לַמַּכָּה, וְהָרִטְיָה שֶׁעָלֶיהָ, וּשְׁרָף הַיָּבֵשׁ, וְגִלְדֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וּבָצֵק שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְהַמִּלְמוּלִין, וְטִיט הַיָּוֵן, וְטִיט הַיּוֹצְרִים, וְגֵץ יָוְנִי. אֵיזֶהוּ טִיט הַיָּוֵן, זֶה טִיט הַבּוֹרוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים מ), וַיַּעֲלֵנִי מִבּוֹר שָׁאוֹן מִטִּיט הַיָּוֵן. טִיט הַיּוֹצְרִין, כְּמַשְׁמָעוֹ. רַבִּי יוֹסֵי מְטַהֵר בְּשֶׁל יוֹצְרִין וּמְטַמֵּא בְּשֶׁל מָרֵקָה. וְגֵץ יָוְנִי, אֵלּוּ יְתֵדוֹת הַדְּרָכִים, שֶׁאֵין טוֹבְלִין בָּהֶן וְלֹא מַטְבִּילִין אוֹתָן. וּשְׁאָר כָּל הַטִּיט, מַטְבִּילִין בּוֹ כְּשֶׁהוּא לַח. וְלֹא יִטְבּוֹל בְּאָבָק שֶׁעַל רַגְלָיו. לֹא יִטְבּוֹל אֶת הַקֶּמְקֻמּוֹס בַּפֶּחָמִין, אֶלָּא אִם כֵּן שִׁפְשֵׁף:

ברטנורה (ב) **קלעי הלב**. שער שבחזה כנגד הלב שנסתבך ונעשה כעין שרשרות, והן נמאסות מן הזיעה: **ובית הסתרים באשה**. מפני שהשער נאחז ומסתבך באותו מקום מחמת הזיעה והטינוף והלכלוך. ודוקא באשה נשואה שמקפדת על עצמה שלא תתגנה על בעלה, הוא דבית הסתרים הוי חציצה. אבל בפנויה דאינה מקפדת, לא הוי בית הסתרים חציצה: **לפלוף**. צואת העין: **גליד**. ריר היוצא מן המכה שמתיבש ונעשה גליד: **ושרף היבש**. אם היה על בשרה מן השרף הנוטף מהאילנות או מן הפירות ונתיבש שם: **גלדי צואה שעל בשרו**. שנתיבשה ונעשית גליד: **והמלמולין**. כשידיו של אדם מלוכלכות בטיט או בבצק או בזיעה ומולל ידו אחת על חברתה נעשה על ידו כמין גרגרים של שעורים: **בשל מרקה**. טיט השרוי בלובן ביצה, עשוי לתקן בו הכלים שנסדקו, שאין

המים ממחין אותו. מרקה, לשון תמרוקי נשים. ואין הלכה כרבי יוסי: **יתדות דרכים**. טיט שנתמעך על ידי הלוך בני אדם שמהלכים עליו, וכשהוא לא נקרא גץ יוני. וכשהוא יבש, נקרא יתד הדרכים, שקשה להלך עליהן ונראה כמהלך על גבי יתדות: **שאין טובלין בהם**. אם היה במקוה טיט כזה: **ולא מטבילין אותן**. אם היה על בשרו. ויש מפרשים, ולא מטבילין אותם אם נטמאו מימיו, דלא סלקא השקה במקום הטיט: **הקומקום**. כלי נחושת שמחממים בו המים, ומחמת העשן והשלהבת שעולה על גביו נעשה סביביו פחמין: **אלא אם כן ישפשף**. הפחמין שעל גביו:

ג. אֵלּוּ שֶׁאֵין חוֹצְצִין, קִלְקֵי הָרֹאשׁ, וּבֵית הַשָּׁחִי, וּבֵית הַסְּתָרִים בָּאִישׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶחָד הָאִישׁ וְאֶחָד הָאִשָּׁה, כָּל הַמַּקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ. וְשֶׁאֵין מַקְפִּיד עָלָיו, אֵין חוֹצֵץ:

ברטנורה (ג) **ובית הסתרים באיש**. דאיש אינו מקפיד. ואפילו אשה אין מקפדת אלא נשואה כדפרישית: **ושאינו מקפיד עליו אינו חוצץ**. והוא שלא יהיה על רוב גופו. ופסק ההלכה לענין חציצה, רובו ומקפיד עליו, חוצץ דבר תורה. מיעוטו, כלומר אם הדבר החוצץ הוא במיעוט הגוף, אע"פ שמקפיד עליו, אינו חוצץ מן התורה, אבל חכמים גזרו על רובו שאינו מקפיד משום רובו המקפיד, ועל מיעוטו המקפיד נמי משום רובו המקפיד. ולא גזרו על מיעוטו שאינו מקפיד אטו מיעוטו המקפיד, דהיא גופה גזירה, ואנן ניקום ונגזור גזירה לגזירה:

ד. לִפְלוּחַ שֶׁבָּעַיִן, וְגֶלֶד שֶׁעַל הַמַּכָּה, וּשְׁרָף הַלֵּחַ, וְלִכְלוּכֵי צוֹאָה שֶׁעַל בְּשָׂרוֹ, וְצוֹאָה שֶׁתַּחַת הַצִּפָּרֶן, וְצִפָּרֶן הַמְדֻלְדֶּלֶת. כְּשׁוּת שֶׁל קָטָן, לֹא טָמֵא וְלֹא מְטַמֵּא. קְרוּם שֶׁעַל הַמַּכָּה, טָמֵא וּמְטַמֵּא:

ברטנורה (ד) **לפלוף שבעין**. בלח, אינו חוצץ ביבש חוצץ. ושחוץ לעין דלעיל, בין בלח בין ביבש, חוצץ. וטעמא הוי, דחוץ לעין אדם מקפיד בין בלח בין ביבש. בתוך העין, ביבש מקפיד, בלח אינו מקפיד: **כשות של קטן**. כמין שער נולד בבשר הקטנים כעין שער הנולד בקשואין שקורין פאקתס בערבי, ואותו שער קרוי בלשון משנה כשות של קישות, כך שער של קטן הדומה לו קרוי כשות של קטן, והנשים קוראות לו שער שוטה: **לא טמא**. אם נגע טומאה באותו שער לא נטמא הקטן: **ולא מטמא**. אם היה קטן טמא באחת מאבות הטומאות, ונגע אדם באותו שער ולא נגע בבשרו, לא נטמא הנוגע, דלא חשיב שער זה יד להכניס טומאה ולהוציא:

ה. אֵלּוּ חוֹצְצִין בַּכֵּלִים, הַזֶּפֶת, וְהַמּוֹר, בְּכְלֵי זְכוּכִית בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, עַל הַשֻּׁלְחָן וְעַל הַטַּבְלָה וְעַל הַדַּרְגָּשׁ, עַל הַנְּקָיִים, חוֹצְצִין. עַל הַבְּלוּסִין, אֵינָן חוֹצְצִין. עַל מְטוֹת בַּעַל

הַבַּיִת, חוֹצֵץ. וְעַל שֶׁל עָנִי, אֵינוֹ חוֹצֵץ. עַל אִכּוּף שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, חוֹצֵץ. וְעַל שֶׁל זַקָּקִין, אֵינוֹ חוֹצֵץ. (וְעַל הַמִּרְדַּעַת, חוֹצֵץ). רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, עַד כְּאֹסֶר הָאִיטַלְקִי:

ברטנורה (ה) **והמור**. מוסק"ו בלע"ז. ויש ספרים גורסים וחמר: **דרגש**. מטה קטנה. תרגום וישבת על מטה כבודה (יחזקאל כג) דרגשין: **על הנקיים חוצצין**. משום דקפדי עליהן: **בלוסין**. מלוכלכים. ודומה לו בגמרא בפרק כלל גדול (שבת עו) עיסה בלוסה: **אינן חוצצין**. דלא קפדי עליה. והיינו טעמא דמטות בעל הבית ועני: **איכוף**. כמו אוכף. והוא של עור שמשימין על החמור כשנושא המשא: **זקקים**. נושאי הנודות של עור. לשון זיקא בין מליא בין אסרה שריא, במסכת עבודה זרה (דף ס): **אינו חוצץ**. שאין מקפידין על הלכלוך: **עד כאיסר האיטלקי**. שהוא רוחב כארבעה גרגרי שעורה, חוצץ. ותנא קמא לא יהיב ביה שיעורא, אלא אפילו פחות מכאיסר חוצץ. והלכה כתנא קמא:

ו. עַל הַבְּגָדִים, מִצַּד אֶחָד, אֵינוֹ חוֹצֵץ. מִשְּׁנֵי צְדָדִין, חוֹצֵץ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אַף מִצַּד אֶחָד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שֶׁל בַּנָּאִים, מִצַּד אֶחָד. וְשֶׁל בּוּר, מִשְּׁנֵי צְדָדִין:

ברטנורה (ו) **משני צדדים**. שעובר משני עברי הבגד: **של בנאים**. תלמידי חכמים שעוסקים בבנינו של עולם. וקפדי על רבב שבבגדיהם, דאמר ר' יוחנן כל תלמיד חכם שנמצא רבב על בגדיו חייב מיתה: **ושל בור**. גרוע מעם הארץ ולא קפיד על לכלוך שבבגדיו אלא אם כן יוצא מעבר לעבר. ומרדעת דאמרן לעיל דחוצץ, היינו שעובר משני צדדין. דלא תהא מרדעת חשובה מבגדו של עם הארץ. והלכה כר' יוסי:

ז. מִטְפַּחַת שֶׁל זַפְתִּין וְשֶׁל יוֹצְרִין וְשֶׁל מְפַסְּלֵי אִילָנוֹת, אֵין חוֹצְצִין. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף שֶׁל קִיְצִין, כַּיּוֹצֵא בָהֶן. זֶה הַכְּלָל, כָּל הַמַּקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ. וְשֶׁאֵינוֹ מַקְפִּיד עָלָיו, אֵינוֹ חוֹצֵץ:

ברטנורה (ז) **זפתין**. זופתי חביות. אי נמי, עושי הזפת: **מפסלי אילנות**. שנוטלים הפסולת מן האילנות. פירוש אחר, כורתי האילנות, לשון פסל לך, שכורת הענפים מן האילן כדי שיתעבה ויגדיל גופו של אילן: **של קייצין**. השוטחים לחמה ליבש פירות של קיץ. פירוש אחר, מלקטי קוצין. וכל הני לא קפדי אלכלוך המטפחות שלהם. ואין הלכה כר' יהודה:

גמרא נדה דף י"ג ע"א

אָמַר אַבַּיֵי רוֹכְבֵי גְּמַלִּים אָסוּרִין לֶאֱכוֹל בַּתְּרוּמָה. תַּנְיָא נָמֵי הָכִי רוֹכְבֵי גְּמַלִּים כֻּלָּן רְשָׁעִים הַסַּפָּנִים כֻּלָּם צַדִּיקִים הַחַמָּרִים מֵהֶן רְשָׁעִים מֵהֶן צַדִּיקִים אִיכָּא דְּאָמְרֵי הָא דְּמַכַּף הָא דְּלָא מַכַּף וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי הָא דִּמְטַרְטְרִין הָא דְּלָא מְטַרְטְרִין:

רש"י **רוכבי גמלים**. אבריהם מתחממים בבשר הגמל ומוציאי' זרע: **כולם רשעים**. כדאמרן: **כולם צדיקים**. שדרים בסכנ' ולבם לאביהם שבשמים: **דמכף**. ל' אוכף של

חמור אם יש לו אוכף האבר אינו מתחמם שהעץ קשה הוא ואם אין לו אוכף מתחמם בבשר החמור אבל דרך גמלים לרכוב בלא אוכף אלא במרדעת ומתחמם: **דמטרטין**. ירך מכאן וירך מכאן ואברו מתחמם: **דלא מטרטין**. רוכב כאשה: **מטרטין**. ל' מאזנים כדאמר במנחות וכי טורטני יכניס:

זוהר בשלח דף מ"ז ע"א

וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת מַאי וְקָרָאתָ דְּיַזְמִין לֵיהּ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (ויקרא ג') מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ כְּלוֹמָר זַמִּינִין כְּמָה דְּמַזְמִין אוּשְׁפִּיזָא לְבֵיתֵיהּ, וְעַל דָּא וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג דְּיַזְמִין לֵיהּ כְּמָה דְּמְזַמְּנִין אוּשְׁפִּיזָא בִּפְתוֹרָא מְתַקְּנָא בְּבֵיתָא מְתַקְּנָא כִּדְקָא יָאוּת בְּמֵיכְלָא וּבְמִשְׁתַּיָא כִּדְקָא יָאוּת יַתִּיר עַל שְׁאָר יוֹמִין, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת מִבָּעוֹד יוֹם, (אמור ב' א) לְקַדּוֹשׁ יֵינָ מְכוּבָּד דָּא יוֹם כִּפּוּרִים תְּרֵי דְּאִנּוּן חָד, וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ כְּמָה דְּאוֹקִימְנָא מִמְצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר וְהָא אִתְּמַר בְּגִין דְּהַהִיא מִלָּה סָלְקָא וְאִתְעָר מִלָּה דְּחוֹל לְעֵילָא, מַאן דְּמַזְמִין אוּשְׁפִּיזָא בֵּיהּ בָּעֵי לְאִשְׁתַּדְּלָא וְלָא בְּאָחֳרָא:

תרגום הזוהר וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת, מַהוּ וְקָרָאתָ. שֶׁיַּזְמִין אוֹתוֹ. כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִקְרָאֵי קֹדֶשׁ, שֶׁפְּרוּשׁוֹ מוּזְמָנִים מִן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמְּזַמְּנִים אוֹרֵחַ לְבֵיתוֹ. וְעַל זֶה, וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת עֹנֶג, שֶׁיַּזְמִין אוֹתָהּ כְּמוֹ שֶׁמְּזַמְּנִים אוֹרֵחַ, בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ, בְּבַיִת מְסֻדָּר כָּרָאוּי, בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה כָּרָאוּי, יוֹתֵר מִבְּכָל שְׁאָר הַיָּמִים. "וְקָרָאתָ לַשַּׁבָּת", הַיְנוּ מִבְּעוֹד יוֹם, שֶׁיּוֹסִיף מֵחוֹל עַל הַקֹּדֶשׁ. "לִקְדוֹשׁ ה' מְכוּבָּד", זֶהוּ יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהֵם שְׁנַיִם שֶׁהֵם אֶחָד. וְכִבַּדְתּוֹ מֵעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ, דְּהַיְנוּ בָּלָשׁוֹן יָחִיד. כְּמוֹ שֶׁהֶעֱמַדְנוּ. "מִמְּצוֹא חֶפְצְךָ וְדַבֵּר דָּבָר", וְהוּא נִתְבָּאֵר, שֶׁלֹּא יִהְיֶה דִּבּוּרְךָ שֶׁל שַׁבָּת כְּדִבּוּרְךָ שֶׁל חוֹל. מִשּׁוּם שֶׁמִּלָּה הַהוּא שֶׁל חוֹל שֶׁמְּדַבְּרִים בַּשַּׁבָּת, עוֹלָה וּמְעוֹרֶרֶת מִלָּה שֶׁל חוֹל לְמַעְלָה. וְנִפְגָּם הַשַּׁבָּת. מִי שֶׁמַּזְמִין אוֹרֵחַ, בּוֹ הוּא צָרִיךְ לְהִשְׁתַּדֵּל, וְלֹא בְּאַחֵר.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' שבת פ"ה

א. הַדְלָקַת נֵר בְּשַׁבָּת אֵינָהּ רְשׁוּת אִם רָצָה מַדְלִיק וְאִם רָצָה אֵינוֹ מַדְלִיק וְלֹא מִצְוָה שֶׁאֵינוֹ חַיָּב לְרַחֵף אַחֲרֶיהָ עַד שֶׁיַּעֲשֶׂנָּה כְּגוֹן עֵירוּבֵי חֲצֵרוֹת אוֹ נְטִילַת יָדַיִם לַאֲכִילָה אֶלָּא זֶה חוֹבָה וְאֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּבִין לְהָיוֹת בְּבָתֵּיהֶן נֵר דָּלוּק בְּשַׁבָּת אֲפִילּוּ אֵין לוֹ מַה יֹּאכַל שׁוֹאֵל עַל הַפָּתָחִים וְלוֹקֵחַ שֶׁמָּן וּמַדְלִיק אֶת הַנֵּר שֶׁזֶּה בִּכְלַל עוֹנֶג שַׁבָּת. וְחַיָּיב לְבָרֵךְ קוֹדֶם הַדְלָקָה בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּבָרֵךְ עַל כָּל הַדְּבָרִים שֶׁהוּא חַיָּיב בָּהֶם מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים: **ב**. מוּתָּר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּנֵר שֶׁל שַׁבָּת וְהוּא שֶׁלֹּא יְהֵא הַדָּבָר צָרִיךְ עִיּוּן הַרְבֵּה אֲבָל דָּבָר שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק בִּרְאָיָיתוֹ אָסוּר לְהַבְחִינוֹ לְאוֹר הַנֵּר גְּזֵרָה שֶׁמָּא יַטֶּה: **ג**. הַמַּדְלִיק צָרִיךְ לְהַדְלִיק מִבְּעוֹד יוֹם קוֹדֶם

שְׁקִיעַת הַחַמָּה וְנָשִׁים מְצוּוֹת עַל דָּבָר זֶה יוֹתֵר מִן הָאֲנָשִׁים לְפִי שֶׁהֵן מְצוּיוֹת בְּבָתֵּיהֶם וְהֵן הָעֲסוּקוֹת בִּמְלֶאכֶת הַבַּיִת וְאַף עַל פִּי כֵן צָרִיךְ הָאִישׁ לְהַזְהִירָן וְלִבְדּוֹק אוֹתָן עַל כָּךְ וְלוֹמַר לָהֶן וּלְאַנְשֵׁי בֵיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת קוֹדֶם שֶׁתֶּחְשַׁךְ הַדְלִיקוּ אֶת הַנֵּר סָפֵק חֲשֵׁיכָה וְנִכְנַס הַשַּׁבָּת סָפֵק לֹא נִכְנַס אֵין מַדְלִיקִין:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ו ע"ב

כְּתִיב (תהלים קכ"ג) אֵלֶיךָ נָשָׂאתִי אֶת עֵינַי וּכְתִיב (שם כ"ה) אֵלֶיךָ ה' נַפְשִׁי אֶשָּׂא וּכְתִיב (איכה ג') נִשָּׂא לְבָבֵנוּ אֶל כַּפָּיִם וֶרְיוַח הַמָּמוֹן יִתְיַיחֵס אֶל הַכַּפַּיִם שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קכ"ח) יְגִיעַ כַּפֶּיךָ כִּי תֹאכֵל לְכַן בֶּן אָדָם פְּרוֹס כַּפֶּיךָ אֶל ה' וְעֵינֶיךָ נְשׂוּאוֹת לוֹ וְנַפְשְׁךָ וּלְבָבְךָ וּמָמוֹנְךָ עַל כַּפֶּיךָ כְּמִי שֶׁמַּקְרִיב דּוֹרוֹן לְמַלְכוֹ. הֲרַאיְתָ בֶּן מֵבִישׁ מִמִּי שֶׁהָיָה אָבִיו נוֹשְׂאוֹ עַל כְּתֵפוֹ וְהוּא פּוֹגֵעַ בַּאֲנָשִׁים וְשׂוֹאֵל לָהֶם הַרְאִיתֶם אֶת אָבִי וַהֲרֵי הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ נוֹשֵׂא עוֹלָם וְאַתָּה בֶּן אָדָם מַה לָּךְ עִם הָעוֹלָם לֹא תִתְבַּהֵל בְּרִאוֹתָךְ כִּי לֹא יוֹעִילוּךְ וְלֹא יַזִּיקוּךְ אֶלָּא רְצוֹן בּוֹרְאֶךָ הַנּוֹשְׂאֶךָ וְזָכְרֵהוּ לֹא תַפְרִידֵהוּ מִמַּחֲשַׁבְתָּךְ תָּמִיד. עִיקַּר מְכוֹן הַשְׁכִינָה בְּלֵב יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ"ה) וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם וְכֵן פֵּירֵשׁ הָרַב רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחָאי בְּפָסוּק (דברים כ"ג) כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶיךָ קֶרֶב הוּא הַלֵּב שֶׁהוּא בְּאֶמְצַע מַחֲנֶיךָ שֶׁהֵם רמ"ח אֵבָרֶיךָ וְסֵיפֵיהּ דִּקְרָא וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ. הִלְכָּךְ כְּשֶׁלֹּא יְקַדֵּשׁ אֵבָרָיו אֲפִילוּ בְּמֻתָּר לָהֶם בְּמַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה נִמְצָא מַחֲרִיב הַמִּקְדָּשׁ וְאוֹי מַחֲרִיב מִקְדָּשׁוֹ שֶׁל מֶלֶךְ בְּכָל יוֹם:

פרשת מקץ

מקץ יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

מא (א) וַיְהִי מִקֵּץ שְׁנָתַיִם יָמִים וּפַרְעֹה חֹלֵם וְהִנֵּה עֹמֵד עַל הַיְאֹר: וַהֲוָה מִסּוֹף תַּרְתֵּין שְׁנִין וּפַרְעֹה חָלֵם וְהָא קָאֵם עַל נַהֲרָא:

רש"י ויהי מקץ. כתרגומו מסוף, וכל לשון קץ סוף הוא: על היאר. כל שאר נהרות אינם קרויין יאורים חוץ מנילוס, מפני שכל הארץ עשוים יאורים יאורים בידי אדם ונילוס עולה בתוכם ומשקה אותם, לפי שאין גשמים יורדין במצרים תדיר כשאר ארצות:

(ב) וְהִנֵּה מִן הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת יְפוֹת מַרְאֶה וּבְרִיאוֹת בָּשָׂר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָן בְּשַׂר וְרָעְיָן בְּאַחְוָה:

רש"י יפות מראה. סימן הוא לימי שובע, שהבריות נראות יפות זו לזו, שאין עין בריה צרה בחברתה: באחו. באגם, מריש"ק בלע"ז , כמו (איוב ח יא) ישגא אחו:

(ג) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן מִן הַיְאֹר רָעוֹת מַרְאֶה וְדַקּוֹת בָּשָׂר וַתַּעֲמֹדְנָה אֵצֶל הַפָּרוֹת עַל שְׂפַת הַיְאֹר: וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנִין סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן מִן נַהֲרָא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירַן בְּשַׂר וְקָמָן לְקִבְלֵיהוֹן דְּתוֹרָן עַל כֵּיף נַהֲרָא:

רש"י ודקות בשר. טינבי"ש בלע"ז , לשון דק:

(ד) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת רָעוֹת הַמַּרְאֶה וְדַקֹּת הַבָּשָׂר אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת יְפֹת הַמַּרְאֶה וְהַבְּרִיאֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה: וַאֲכָלַן תּוֹרְתָּא בִּישָׁן לְמֶחֱזֵי וַחֲסִירַן בְּשַׂר יָת שְׁבַע תּוֹרְתָּא שַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וּפַטִּימָתָא וְאִתְּעַר פַּרְעֹה:

רש"י ותאכלנה. סימן שתהא כל שמחת השובע נשכחת בימי הרעב:

(ה) וַיִּישָׁן וַיַּחֲלֹם שֵׁנִית וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלוֹת בְּקָנֶה אֶחָד בְּרִיאוֹת וְטֹבוֹת: וּדְמוּךְ וַחֲלַם תְּנִינוּת וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד פַּטִּימָן וְטָבָן:

רש"י בקנה אחד. טודי"ל בלע"ז : בריאות. שיניי"ש בלע"ז :

(ו) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים דַּקּוֹת וּשְׁדוּפֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶן: וְהָא שְׁבַע שִׁבְּלַיָּא לָקְיָן וּשְׁקִיפָן קִדּוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן:

רש"י ושדופת. השלידי"ש בלע"ז ושקיפן קדום, חבוטות לשון משקוף החבוט תמיד על ידי הדלת המכה עליו: קדים. רוח מזרחית שקורין ביש"א :

נביאים - מלכים א - פרק ג

(טו) וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו: וְאִתְּעַר שְׁלֹמֹה וְהָא חֶלְמָא וַאֲתָא לִירוּשְׁלֵם וְקָם קֳדָם אֲרוֹנָא דְיְיָ וְאַסֵּיק עֲלָוון וּנְכִיס נִכְסַת קוּדְשִׁין וַעֲבַד מִשְׁתְּיָא לְכָל עַבְדּוֹהִי:

רש"י **ויקץ שלמה והנה חלום** . והנה הבין שחלומו אמת , שומע עוף מצפצף ומבין לשונו , כלב נובח ומבין לשונו (שיר השירים רבה א א) : **ויעש משתה** . משמחת לבו , שהבין שחלומו אמת :

(טז) אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו: בְּכֵן אֲתַאָה תַּרְתֵּין נְשִׁין פּוּנְדְּקָן לְמֵידַן קֳדָם מַלְכָּא וְקָמָא קֳדָמוֹהִי: (יז) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת: וַאֲמָרַת אִתְּתָא חָדָא בְּבָעוּ רִבּוֹנִי אֲנָא וְאִתְּתָא הָדָא יָתְבָן בְּבֵיתָא חָדָא וְיָלֶידִית עִמָּהּ בְּבֵיתָא: (יח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתַּיִם אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת: וַהֲוָה בְיוֹמָא תְלִיתָאָה לְמֵילְדִי וְיָלֶידַת אַף אִתְּתָא הָדָא וַאֲנַחְנָא כַּחֲדָא זַכָּאין לֵית נוּכְרָא עִמָּנָא בְּבֵיתָא אֱלָהֵין תַּרְתֵּין אֲנַחְנָא בְּבֵיתָא: (יט) וַיָּמָת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו: וּמִית בַּר אִתְּתָא הָדָא בְּלֵילְיָא

דִּשְׁכִּיבַת עֲלוֹהִי: (כ) וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי: וְקָמַת בְּגוֹ לַיְלָיָא וּנְסִיבַת יַת בְּרִי מִלְוָתִי וְאַמְתָךְ דְּמָכָא וְאַשְׁכִּיבְתֵּיהּ לְוָתָהּ וְיַת בְּרָהּ מִיתָא אַשְׁכִּיבַת לְוָתִי:

כתובים - משלי - פרק ח

(לג) שִׁמְעוּ מוּסָר וַחֲכָמוּ וְאַל תִּפְרָעוּ: שְׁמַעוּ מַרְדּוּתָא וְאִתְחַכְּמוּ וְלָא תָרְשׁוּן:

רש"י **ואל תפרעו** . ואל תבטלו מוסרי :

(לד) אַשְׁרֵי אָדָם שֹׁמֵעַ לִי לִשְׁקֹד עַל דַּלְתֹתַי יוֹם יוֹם לִשְׁמֹר מְזוּזוֹת פִּתְחִי: טוּבוֹי לְבַר נָשָׁא דְּשָׁמֵעַ לִי וְנִשְׁקוֹד עַל אִסְקוּפָתִי בְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא לְמִנְטַר סִפֵּי דְּתַרְעָא:

רש"י **לשקוד** . לשמור : **על דלתותי** . להכנס ראשון לבית המדרש ולבית הכנסת ולצאת אחרון :

(לה) כִּי מֹצְאִי (מצאי) מָצָא חַיִּים וַיָּפֶק רָצוֹן מֵיְהוָה: מְטוּל מַן דְּמַשְׁכַּח לִי מַשְׁכַּח חַיֵּי וְתֶהֱוֵי לֵיהּ רְעוּתָא מִן קֳדָם אֱלָהָא: (לו) וְחוֹטְאִי חֹמֵס נַפְשׁוֹ כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת: וּמַן דְּחָטֵי עֲלַי מְחַבֵּל נַפְשֵׁיהּ וְכוּלְהוֹן שָׂנְאַי רָחֲמֵי לְמוֹתָא: **ט** (א) חָכְמוֹת בָּנְתָה בֵּיתָהּ חָצְבָה עַמּוּדֶיהָ שִׁבְעָה: חַכְמָתָא בְּנַת בַּיְתָהּ וְעַתְּדַת בֵּיהּ שַׁבְעָא עַמּוּדִין:

רש"י **חכמות בנתה ביתה** . בחכמה בנה הקב"ה את העולם : **חצבה עמודיה שבעה** . שבעת ימי בראשית , ד"א ז' ספרים שיש בתורה ויהי בנסוע הארון ספר לעצמו במסכת שבת :

(ב) טָבְחָה טִבְחָהּ מָסְכָה יֵינָהּ אַף עָרְכָה שֻׁלְחָנָהּ: וּנְכַסַת נִכְסָתָא וּמְזַגַת חַמְרָהּ וְסַדְּרַת פָּתוֹרָתָהּ:

רש"י **טבחה טבחה מסכה יינה** . מזגם במים כמו יין חזק שאינו ראוי לשתות חי : **אף ערכה שלחנה** . כל יצירת לח ויבש :

משנה פאה פרק א

א. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאֵין לָהֶם שִׁעוּר. הַפֵּאָה, וְהַבִּכּוּרִים, וְהָרֳאָיוֹן, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וְתַלְמוּד תּוֹרָה. אֵלּוּ דְבָרִים שֶׁאָדָם אוֹכֵל פֵּרוֹתֵיהֶן בָּעוֹלָם הַזֶּה וְהַקֶּרֶן קַיֶּמֶת לוֹ לָעוֹלָם הַבָּא. כִּבּוּד אָב וָאֵם, וּגְמִילוּת חֲסָדִים, וַהֲבָאַת שָׁלוֹם בֵּין אָדָם לַחֲבֵרוֹ וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כֻּלָּם:

ברטנורה (א) **אלו דברים שאין להם שיעור**. מדאורייתא, אבל מדרבנן יש להם שיעור, דהא תנן בסיפא אין פוחתין לפאה מששים: **הפאה**. שאדם חייב להניח בסוף שדהו לעניים כדכתיב (ויקרא כג) לא תכלה פאת שדך בקצרך: **והבכורים**. דכתיב (שמות כג) ראשית בכורי אדמתך תביא בית ה' אלהיך, ולא נתנה תורה בהם שעור: **והראיון**. שחייב אדם להיראות בעזרה בשלש רגלים, דכתיב (שם) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך. וזאת הראיה אין לה שיעור, דכל אימת דבעי, עייל ומתחזי ונפיק. פירוש אחר, עולות ראיה

ושלמי חגיגה שחייב להביא כדכתיב (שם) ולא יראו פני ריקם, אין לה שיעור מדאורייתא, דכתיב (דברים טז) איש כמתנת ידו, אלא שחכמים נתנו בה שיעור העולה מעה כסף, וחגיגה שתי כסף: **וגמילות חסדים**. דבגופו, כגון בקור חולים, ולקבור מתים וכיוצא בהן. אבל גמילות חסדים דבממונו, כגון פדיון שבויים, ולהלביש ערומים, ולהאכיל את הרעבים וכיוצא בהן, יש להן שיעור, שיתן בכל פעם שתבא מצוה כזו לידו, חמישית מן הריוח שבנכסיו ותו לא מחייב, דהכי אמרינן, המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, הלכך מבעי ליה לאינש לאפרושי חמישית הריוח בכל עת, כדי שיהא מצוי כל זמן שיבא גמילות חסד לידו שיקיימו, ובהכי נפיק ידי חובתו: **ותלמוד תורה**. אין לה שיעור, דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה: **ותלמוד תורה כנגד כולם**. שקול כנגד כולם:

ב. אֵין פּוֹחֲתִין לַפֵּאָה מִשִּׁשִּׁים, וְאַף עַל פִּי שֶׁאָמְרוּ אֵין לַפֵּאָה שִׁעוּר. הַכֹּל לְפִי גֹּדֶל הַשָּׂדֶה, וּלְפִי רֹב הָעֲנִיִּים, וּלְפִי רֹב הָעֲנָוָה:

ברטנורה (ב) **אין פוחתין לפאה ששים**. מדרבנן: אף על פי שאמרו אין לפאה שיעור. מדאורייתא כדאמרן: **הכל לפי גודל השדה**. אם שדהו גדולה ועניים מועטים, נותן ומוסיף על ששים לפי גודל שדהו. ואם שדהו קטנה ועניים מרובים, מוסיף על ששים לפי רוב העניים: **ולפי הענוה**. אית דגרסי ענוה בוי"ו, כלומר לפי רוב ענותו ירבה לעניים, לשון וענותך תרבני (תהלים יח). ורמב"ם פירש לשון עניה, כלומר מה שתענה הארץ. ואית דגרסי ענבה בבי"ת, ופירושו גודל הגרגרים וקטנן, שאם היו השבלים של שדה במקום אחד מלאות וטובות, ובמקום אחר צנומות דקות, לא יניח הפאה כולה מן הרעות, אלא ישער ששים לרע וליפה:

ג. נוֹתְנִין פֵּאָה מִתְּחִלַּת הַשָּׂדֶה וּמֵאֶמְצָעָהּ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, וּבְלְבַד שֶׁיִּתֵּן בַּסּוֹף כַּשִּׁעוּר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם שִׁיֵּר קֶלַח אֶחָד, סוֹמֵךְ לוֹ מִשּׁוּם פֵּאָה וְאִם לָאו, אֵינוֹ נוֹתֵן אֶלָּא מִשּׁוּם הֶפְקֵר:

ברטנורה (ג) **מתחלת השדה ומאמצעה**. ואין צריך להניח פאה בסוף שדה, דכתיב (ויקרא יט) לא תכלה פאת שדך לקצור, אמרה תורה תן פאה, ואף על פי שיש לך עדיין קמה לקצור: **ובלבד שיתן בסוף כשיעור**. אף על גב דרבי קרא בתחלה ובאמצע שיש תורת פאה למה שנתן, מכל מקום לא מפטר אלא אם כן נותן בסוף השדה תשלום שיעור אחד משששים עם מה שנתן באמצע ובתחלה, כן מוכח בירושלמי. ורמב"ם פירש, ובלבד שיתן בסוף כשיעור פאה הצריכה לכל השדה, שצריך שיניח בסוף השדה אחד משששים חוץ ממה שהניח בתחלה ובאמצע: **אם שייר קלח אחד**. בסוף השדה והניח אותו לפאה, סומך עליו. וכל מה שהניח באמצע ובתחלה, תורת פאה עליה: **ואם לאו**. שלא הניח

אפילו קלח אחד בסוף השדה לפאה, הרי מה שהניח באמצע ובתחלה, אינה חשובה פאה אלא דין הפקר יש לה ופליג אדרבי שמעון דאמר דמכל מקום היא חשובה פאה אלא דלא מפטר בעל השדה בהכי. והלכה כרבי שמעון:

ד. כְּלָל אָמְרוּ בַּפֵּאָה. כָּל שֶׁהוּא אֹכֶל, וְנִשְׁמָר, וְגִדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, וּלְקִיטָתוֹ כְּאַחַת, וּמַכְנִיסוֹ לְקִיּוּם, חַיָּב בַּפֵּאָה. וְהַתְּבוּאָה וְהַקְּטָנִיּוֹת בַּכְּלָל הַזֶּה:

ברטנורה (ד) **כל דבר שהוא אוכל**. למעוטי ספיחי סטיס, שאף על פי שהן אוכל על ידי הדחק, לאו אוכל מקרי ואין חייבין בפאה, דכתיב (ויקרא יט) ובקצרכם, ואין קצירה אלא בדבר הראוי לאכילה: **ונשמר**. למעוטי הפקר שאין לו שומרים שאינו חייב בפאה, דכתיב (שם) לעני ולגר תעזוב אותם, פרט להפקר, שכבר נעזב: **וגידוליו מן הארץ**. למעוטי כמהין ופטריות שאין להם שורש בארץ וגידוליהם מן האויר שאין חייבין בפאה, דכתיב (שם) קציר ארצכם: **ולקיטתו כאחד**. למעוטי תאנה וכיוצא בה מן האילנות שנלקטים הפירות שמתבשלים בהם ראשון ראשון, דכתיב (שם) קציר, משמע דבר הנקצר הרבה ביחד: **ומכניסו לקיום**. למעוטי ירק, שאינו מתקיים אלא מתעפש מיד, דכתיב (שם כג) פאת שדך בקצרך, ואין הירק נקצר: **והתבואה והקטניות**. תבואה מחמשת המינים חטה ושעורה וכוסמת שבולת שועל ושיפון. קטניות פולין ואפונין ועדשים ודומיהן: **בכלל הזה**. להתחייב בפאה כשיושלמו בהם כל התנאים הללו:

ה. וּבְאֵילָן, הָאוֹג וְהֶחָרוּבִין וְאֱגוֹזִים וְהַשְּׁקֵדִים וְהַגְּפָנִים וְהָרִמּוֹנִים וְהַזֵּיתִים וְהַתְּמָרִים, חַיָּבִין בַּפֵּאָה:

ברטנורה (ה) **האוג**. אילן שהפרי שלו אדום וקורין לו בלע"ז קורנ"י אולי"ם. ורמב"ם פירש שהוא צמח שמעבדים בו העורות וקורין לו בערבי סימא"ק, והאשכולות שלו ראויים לאכילה. ולאו דוקא אלו שמנה התנא חייבים בפאה ולא מיני אילנות אחרים, אלא אלו ודומיהן קאמר:

ו. לְעוֹלָם הוּא נוֹתֵן מִשּׁוּם פֵּאָה וּפְטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ. וְנוֹתֵן מִשּׁוּם הֶפְקֵר וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ. וּמַאֲכִיל לַבְּהֵמָה וְלַחַיָּה וְלָעוֹפוֹת וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ. וְנוֹטֵל מִן הַגֹּרֶן וְזוֹרֵעַ וּפָטוּר מִן הַמַּעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ, דִּבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא. כֹּהֵן וְלֵוִי שֶׁלָּקְחוּ אֶת הַגֹּרֶן, הַמַּעַשְׂרוֹת שֶׁלָּהֶם, עַד שֶׁיְּמָרֵחַ. הַמַּקְדִּישׁ וּפוֹדֶה, חַיָּב בְּמַעַשְׂרוֹת, עַד שֶׁיְּמָרַח הַגִּזְבָּר:

ברטנורה (ו) **לעולם הוא נותן משום פאה**. מי שלא הניח פאה בשדה במחובר, חייב להפריש מן התלוש. והפאה שמפריש מן התלוש ונותן לעניים, פטורה מן המעשרות: **עד שימרח**. שיעשה כרי וצבור של תבואה. אבל אם בא להפריש פאה אחר המרוח, צריך

שיפריש התרומה והמעשרות תחלה, ואחר כך יטול הפאה, שאין פטור מן המעשרות אלא הפאה הנטלת קודם המרוח: ונותן משום הפקר ופטור מן המעשרות. (משום הפקר). המפקיר תבואתו ובא אחד וזכה בה, אין הזוכה בה חייב במעשרות, דכתיב (דברים יד) ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך, יצא הפקר שידך וידו שוין. אבל המפקיר תבואתו לאחר המרוח, אין ההפקר ההוא פוטר מן המעשר: **ומאכיל לבהמה וכו'**. ואפילו הוא עצמו מותר לאכול אכילת עראי קודם מרוח. אבל הבהמה אוכלת אפילו אכילת קבע: **ונוטל מן הגורן וזורע וכו'**. דמן התורה הזורע פטור מן המעשר אפילו לאחר מרוח, דכתיב (שם) עשר תעשר ואכלת, וזורע לא קרינן ביה ואכלת, מיהו מדרבנן חייב, סבירא ליה לרבי עקיבא דקודם מרוח פטור מן המעשר אפילו מדרבנן. ואין הלכה כרבי עקיבא: **שלקחו את הגורן**. שקנו תבואה מן הגורן. וקנסו חכמים שיהיו חייבים להפריש תרומות ומעשרות ולתת אותם לכהנים ולוים אחרים, כדי שלא יהיו קופצים לקנות תבואה או יין לגתות ולגרנות, ואם קנו קודם מרוח שעדיין לא הוקבעה תבואה זו למעשר, המעשרות שלהם: **המקדיש ופודה**. המקדיש גרנו ופדאו מיד הגזבר והוא גדיש או קמה שלא הוקבע למעשר כשהיה ביד ההקדש, חייב הפודה להוציא ממנו המעשרות. אבל אם נתמרח הגורן ביד הגזבר, הואיל ובשעה שהיה ראוי שיוקבע למעשר דהיינו בזמן המרוח היתה ביד הקדש, אין הפודה חייב להוציא ממנו מעשרות, שההקדש פטור מן המעשרות:

גמרא ברכות דף ה' ע"א

אָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ כְּאִלּוּ אוֹחֵז חֶרֶב שֶׁל שְׁתֵּי פִּיּוֹת בְּיָדוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמ"ט) רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם. מַאי מַשְׁמַע אָמַר מַר זוּטְרָא וְאִי תֵּימָא רַב אָשֵׁי מֵרֵישָׁא דְּעַנְיָנָא דִּכְתִיב (שם) יַעְלְזוּ חֲסִידִים בְּכָבוֹד יְרַנְּנוּ עַל מִשְׁכְּבוֹתָם. וּכְתִיב בַּתְרֵיהּ רוֹמְמוֹת אֵל בִּגְרוֹנָם וְחֶרֶב פִּיפִיּוֹת בְּיָדָם. וְאָמַר רַבִּי יִצְחָק כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע עַל מִטָּתוֹ מַזִּיקִין בְּדִילִין הֵימֶנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר (איוב ה') וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף וְאֵין עוּף וְאֵין עוּף אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל"ב) מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף וְקֶטֶב מְרִירִי. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יְסוּרִין בְּדִילִין הֵימֶנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר וּבְנֵי רֶשֶׁף יַגְבִּיהוּ עוּף וְאֵין עוּף אֶלָּא תּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר הֲתַעְיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינֶנּוּ. וְאֵין רֶשֶׁף אֶלָּא יִסּוּרִין שֶׁנֶּאֱמַר מְזֵי רָעָב וּלְחוּמֵי רֶשֶׁף. אָמַר לֵיהּ רַבִּי יוֹחָנָן הָא אֲפִילּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן יוֹדְעִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות ט"ו) וַיֹּאמֶר אִם שָׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהַיָּשָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה וְהַאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחֲלָה אֲשֶׁר שַׂמְתִּי בְמִצְרַיִם לֹא אָשִׂים עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רוֹפְאֶךָ. אֶלָּא כָּל שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בַּתּוֹרָה

וְאֵינוֹ עוֹסֵק הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מֵבִיא עָלָיו יִסּוּרִין מְכוּעָרִין וְעוֹכְרִין אוֹתוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ל"ט) נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה הֶחֱשֵׁיתִי מִטּוֹב וּכְאֵבִי נֶעְכָּר וְאֵין טוֹב אֶלָּא תוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד') כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ. אָמַר רִבִּי זֵירָא וְאִי תֵּימָא רִבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא בֹּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם. מִדַּת בָּשָׂר וָדָם אָדָם מוֹכֵר חֻפָּץ לַחֲבֵירוֹ מוֹכֵר עֵצֶב וְלוֹקֵחַ שִׂמְחָה. אֲבָל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן נָתַן לָהֶם תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל וְשָׂמֵחַ שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֶקַח טוֹב נָתַתִּי לָכֶם תּוֹרָתִי אַל תַּעֲזֹבוּ:

רש"י **כאלו אוחז חרב של שתי פיות בידו**. להרוג את המזיקין: **מאי משמע**. דבק"ש: **ובני רשף יגביהו עוף**. העוף מסתלקת ממך: **התעיף עיניך בו**. אם תכשל וסגרת עיניך בתורה היא משתכחת ממך: **ולחומי רשף**. כתיב בין רעב למזיקין נדרש לפניו ולאחריו יסורין ומזיקין: **קטב מרירי**. זה שד הצהרים במסכת פסחים: אפילו תינוקות של בית רבן יודעין. שתורה מגינה שלמדין מספר החומש אם שמוע תשמע כל המחלה אשר שמתי וגו' ואפי' הקטנים שלא הגיעו עדיין לספר איוב כבר למדו: **החשיתי מטוב**. מן התורה: **וכאבי נעכר**. מכה עכורה: **המוכר עצב**. שפירש הימנו דבר חשוב כזה ומתוך דחקו מכרו: **ושמח**. שהרי הקב"ה מזהירה מלעזוב אותה ומשבח' לפניהם בלקח טוב אחר שנתנה להם:

זוהר מקץ דף קצ"ד ע"ב

וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר וְגוֹ' רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר (תהלים קמ"ז) רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ, כַּמָּה קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בְּהוּ בְּצַדִּיקַיָּא בְּגִין דְּצַדִּיקַיָּא אִנּוּן עָבְדִין (שְׁלָמָא וְעָבְדִי) שְׁלָמָא לְעֵילָא וְעָבְדֵי שְׁלָמָא לְתַתָּא וְאָעֲלִין כַּלָּה בְּבַעֲלָהּ, וּבְגִין כָּךְ קַדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בְּהוּ בְּאִנּוּן דְּדָחֲלִין לֵיהּ וְעָבְדִין רְעוּתֵיהּ, לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ מַאן אִנּוּן מְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ הֲוֵי אֵימָא אִנּוּן דְּמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרַיְתָא בְּלֵילְיָא וְאִשְׁתַּתְּפוּ בַּהֲדֵי שְׁכִינְתָּא, וְכַד אֲתֵי צַפְרָא אִנּוּן מְחַכָּאן לְחַסְדּוֹ וְהָא אוֹקְמוּהָ, בְּזִמְנָא דְּבַר נָשׁ אִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא בְּלֵילְיָא חוּטָא דְּחֶסֶד אִתְמַשַּׁךְ עֲלֵיהּ בִּימָמָא כְּדִכְתִיב (שם מ"ב) יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי, מַאי טַעֲמָא יוֹמָם יְצַוֶּה יְיָ חַסְדּוֹ מִשּׁוּם דְּבַלֵּילְיָא שִׁירֹה עִמִּי וּבְגִין כָּךְ רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו כְּתִיב וְלֹא בִּירֵאָיו כְּמַאן דְּרָעֵי בִּרְעוּתֵיהּ לְאָחֳרָא וְאִתְרְעֵי לֵיהּ לְאִתְפַּיְּסָא בַּהֲדֵיהּ וּבְגִין כָּךְ רוֹצֶה יְיָ אֶת יְרֵאָיו וְלֹא בִּירֵאָיו, כְּגַוְונָא דָּא יוֹסֵף הַוָּה עָצִיב בַּעֲצִיבוּ דְּרוּחָא בַּעֲצִיבוּ דְּלִבָּא דַּהֲוָה אָסִיר תַּמָּן כֵּיוָן דְּשָׁמַר פַּרְעֹה בְּגִנֵּיהּ מַה כְּתִיב וַיְרִיצוּהוּ אִתְפַּיְּסוּ לֵיהּ וְאַהֲדְרוּ לֵיהּ מִלִּין דְּחֶדְוָה מִלִּין לְמֶחֱדֵי לִבָּא בְּגִין דַּהֲוָה עָצִיב מִן בִּירָא, תָּא חֲזֵי בְּקַדְמִיתָא נָפַל בְּבִירָא אִסְתַּלַּק לְבָתַר, רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר עַד לָא אֵירַע לְיוֹסֵף הַהוּא עוֹבָדָא לָא אִקְרֵי צַדִּיק כֵּיוָן דְּנָטַר הַהוּא בְּרִית קַיָּמָא אִקְרֵי צַדִּיק וְהַהוּא דְּרָגָא

דִּבְרִית קַדִּישָׁא אִתְעַטַּר בַּהֲדֵיהּ וּמַאי דַּהֲוָה (עבידּ) בַּבּוֹר בְּקַדְמִיתָא אִסְתַּלַּק בַּהֲדֵיהּ וּכְתִיב וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר אִסְתַּלַּק מִן דָּא וְאִתְעַטַּר בִּבְאֵר מַיִם חַיִּים, וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף לִקְרֹא לְיוֹסֵף מִבְּעֵי לֵיהּ אֶלָּא וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף דָּא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דִּכְתִיב (שם ק"ה) עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ אִמְרַת יְיָ צְרָפָתְהוּ, עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ הַדָּא הוּא דִּכְתִיב וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף כְּתִיב הָכָא וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וּכְתִיב הָתָם וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה:

תרגום הזוהר וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וְגוֹ': רַבִּי אַבָּא פָּתַח וְאָמַר, (תהלים קמ"ז) רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו וְגוֹ'. כַּמָּה חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּצַּדִּיקִים, מִשּׁוּם שֶׁהַצַּדִּיקִים עוֹשִׂים שָׁלוֹם לְמַעְלָה, וְעוֹשִׂים שָׁלוֹם לְמַטָּה, וּמַבִּיאִים אֶת הַכַּלָּה לְבַעֲלָהּ, וּמִשּׁוּם זֶה, חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּאֵלּוּ הַמִּתְיָרְאִים אוֹתוֹ, וְעוֹשִׂים רְצוֹנוֹ. לַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ, מִי הֵם הַמְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ. הֱוֵי אוֹמֵר, אֵלּוּ הָעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה וּמִשְׁתַּתְּפִים עִם הַשְּׁכִינָה, וּכְשֶׁהַגִּיעַ הַבֹּקֶר הֵם מְיַחֲלִים לְחַסְדּוֹ. הֲרֵי בְּאָרוּהָ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהָאָדָם עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בַּלַּיְלָה, חוּט שֶׁל חֶסֶד נִמְשָׁךְ עָלָיו בַּיּוֹם, שֶׁכָּתוּב, (שם מ"ב) יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ וּבַלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי. מַה הַטַּעַם יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ, מִשּׁוּם שֶׁבַּלַּיְלָה שִׁירֹה עִמִּי. וְעַל כֵּן, רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו כָּתוּב, וְלֹא כָּתוּב בִּירֵאָיו, לֹא לְבַד שֶׁחָפֵץ בָּהֶם עַצְמָם, אֶלָּא, כְּמִי שֶׁפּוֹנֶה אֶת רְצוֹנוֹ לְאַחֵר, וְחָפֵץ לְהִתְפַּיֵּס עִמּוֹ. וְעַל כֵּן, אוֹמֵר הַכָּתוּב, רוֹצֶה ה' אֶת יְרֵאָיו, כְּלוֹמַר שֶׁמְּרַצֶּה וּמְפַיֵּס אוֹתָם, וְלֹא כָּתוּב בִּירֵאָיו. כְּעֵין זֶה, יוֹסֵף, הָיָה עָצֵב בַּעֲצַבַּת רוּחַ וּבַעֲצַבַּת לֵב, מֵחֲמַת שֶׁהָיָה אָסוּר שָׂמֶה. כֵּיוָן שֶׁשָּׁלַח פַּרְעֹה אַחֲרָיו, מַה כָּתוּב, וַיְרִיצוּהוּ, שֶׁפִּרְּשׁוּ, שֶׁפִּיְּסוּ אוֹתוֹ, וְהֵשִׁיבוּ לוֹ דִּבְרֵי שִׂמְחָה, דְּבָרִים הַמְשַׂמְּחִים אֶת הַלֵּב, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה עָצֵב מִן יְשִׁיבָתוֹ בַּבּוֹר. בֹּא וּרְאֵה, בַּתְּחִלָּה נָפַל בַּבּוֹר, וּמִן הַבּוֹר עָלָה אַחַר כָּךְ לִגְדֻלָּה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר מִטָּרֶם שֶׁקְּרָה לְיוֹסֵף אוֹתוֹ מַעֲשֶׂה לֹא נִקְרָא צַדִּיק, כֵּיוָן שֶׁשָּׁמַר בְּרִית קֹדֶשׁ, שֶׁלֹּא נִכְשַׁל בְּאֵשֶׁת פּוֹטִיפַר, נִקְרָא צַדִּיק, וְאוֹתָהּ מַדְרֵגָה דִּבְרִית קֹדֶשׁ, נִתְעַטֵּר עִמּוֹ, וּמַה שֶׁהָיָה בַּתְּחִלָּה נָתוּן בַּבּוֹר, נִתְעַלֶּה עִמּוֹ, וְכָתוּב, וַיְרִיצוּהוּ מִן הַבּוֹר, שֶׁנִּסְתַּלֵּק מִזּוֹ, מִן הַקְּלִפָּה, וְנִתְעַטֵּר בִּבְאֵר מַיִם חַיִּים, שֶׁהִיא הַשְּׁכִינָה. וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף. הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר לִקְרֹא לְיוֹסֵף וְלֹא וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף, אֶלָּא וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף זֶהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁקְּרָאוֹ לְהוֹצִיאוֹ מִן הַבּוֹר, שֶׁכָּתוּב, (שם ק"ה) עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ אִמְרַת יְיָ צְרָפָתְהוּ. עַד עֵת בֹּא דְּבָרוֹ, זֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף. שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא קְרָאוֹ. כָּתוּב כָּאן וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף, וְכָתוּב שָׁם וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה. מַה שָּׁם קְרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אַף כָּאן קְרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' תלמוד תורה פ"ז

א. עָוֹן גָּדוֹל הוּא לְבַזּוֹת אֶת הַחֲכָמִים אוֹ לִשְׂנֹאתָן לֹא חָרְבָה יְרוּשָׁלַיִם אֶלָּא עַל שֶׁבִּזּוּ בָּהּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁנֶּאֱמַר (דה"ב ל"ב) וַיִּהְיוּ מַלְעִיבִים בְּמַלְאֲכֵי אֱלֹהִים וּבוֹזִים דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִיאָיו כְּלוֹמַר בּוֹזִים מְלַמְּדֵי דְּבָרָיו וְכֵן זֶה שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה אִם בְּחוּקֹתַי תִּמְאָסוּ וְאִם בְּחוּקֹתַי תִּמְאָסוּ מְלַמְּדֵי חוּקוֹתַי תִּמְאָסוּ וְכָל הַמְבַזֶּה הַתַּלְמִיד חָכָם אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא וַהֲרֵי הוּא בְּכְלַל כִּי דְבַר ה' בָּזָה: **ב.** אַף עַל פִּי שֶׁהַמְבַזֶּה אֶת הַחֲכָמִים אֵין לוֹ חֵלֶק לָעוֹלָם הַבָּא אִם בָּאוּ עֵדִים שֶׁבִּזָּהוּ אֲפִילּוּ בִּדְבָרִים חַיָּיב נִדּוּי וּמְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין בָּרַבִּים וְקוֹנְסִין אוֹתוֹ לִיטְרָא זָהָב בְּכָל מָקוֹם וְנוֹתְנִין אוֹתָהּ לְחָכָם וְהַמְבַזֶּה אֶת הֶחָכָם בִּדְבָרִים אֲפִילּוּ לְאַחַר מִיתָה מְנַדִּין אוֹתוֹ בֵּית דִּין וְהֵם מַתִּירִין אוֹתוֹ כְּשֶׁיַּחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה אֲבָל אִם הָיָה הֶחָכָם חַי אֵין מַתִּירִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה זֶה שֶׁנִּדּוּהוּ בִּשְׁבִילוֹ וְכֵן הֶחָכָם עַצְמוֹ מְנֻדֶּה לִכְבוֹדוֹ לְעַם הָאָרֶץ שֶׁהִפְקִיר בּוֹ וְאֵין צָרִיךְ לֹא עֵדִים וְלֹא הַתְרָאָה וְאֵין מַתִּירִין לוֹ עַד שֶׁיִּרְצֶה אֶת הֶחָכָם וְאִם מֵת הֶחָכָם בָּאִין שְׁלֹשָׁה וּמַתִּירִין לוֹ וְאִם רָצָה הֶחָכָם לְמְחוֹל וְלֹא נָדָּהוּ הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ:

ג. הָרַב שֶׁנִּדָּה לִכְבוֹדוֹ כָּל תַּלְמִידָיו חַיָּיבִין לְנַהוֹג נִדּוּי בַּמְנוּדֶּה אֲבָל תַּלְמִיד שֶׁנִּדָּה לִכְבוֹד עַצְמוֹ אֵין הָרַב חַיָּב לְנַהוֹג בּוֹ נִדּוּי אֲבָל כָּל הָעָם חַיָּבִין לְנַהוֹג בּוֹ נִדּוּי. וְכֵן מְנוּדֶּה לְנָשִׂיא מְנוּדֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל. מְנוּדֶּה לְכָל יִשְׂרָאֵל אֵינוֹ מְנוּדֶּה לְנָשִׂיא. מְנוּדֶּה לְעִירוֹ מְנוּדֶּה לְעִיר אַחֶרֶת. מְנוּדֶּה לְעִיר אַחֶרֶת אֵינוֹ מְנוּדֶּה לְעִירוֹ: **ד.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמִי שֶׁנִּדּוּהוּ עַל שֶׁבִּזָּה תַּלְמִיד חָכָם אֲבָל מִי שֶׁנִּדּוּהוּ עַל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן נִדּוּי אֲפִילּוּ נִדָּהוּ קְטָן שֶׁבְּיִשְׂרָאֵל חַיָּיב הַנָּשִׂיא וְכָל יִשְׂרָאֵל לְנַהוֹג בּוֹ נִדּוּי עַד שֶׁיַּחֲזוֹר בִּתְשׁוּבָה מִדָּבָר שֶׁנִּדּוּהוּ בִּשְׁבִילוֹ וְיַתִּירוּ לוֹ:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ח ע"א

אוֹר ה' מֵאִיר פָּנֶיךָ וְאַתָּה חַי וּבְהִסָּתְרוֹ מִיַּד אָדָם גָּוַע וְאֵיךְ תַּסְתִּיר פָּנֶיךָ מֵהַבִּיט אֵלָיו תָּדִיר בְּעוֹד הוּא מַבִּיט בְּךָ וּמְחַיֶּיךָ אֵין עַז פָּנִים גָּדוֹל מִזֶּה לָכֵן הִתְבַּיֵּישׁ מִפָּנָיו וְהִכָּנֵעַ. יֵשׁ לָאָדָם לַעֲשׂוֹת עֲבוֹדַת הַמֶּלֶךְ שֶׁהִיא הַתְּפִלָּה בְּאַרְבַּע כְּלֵי זָהָב הַלָּשׁוֹן וְהַלֵּב וְהָאֹזֶן וְהָעַיִן דְּהָא צָרִיךְ אָדָם לְסַתּוֹם עֵינָיו בִּתְפִלַּת לַחַשׁ וּלְהַשְׁמִיעַ לְאָזְנוֹ אֲפִילּוּ בִּתְפִלָּה דְּבַלַּחַשׁ לָכֵן יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְחַסֵּר וְלֹא יִפְגּוֹם אֶחָד מֵהֶן כְּלָל בְּשׁוּם זְמַן וְכָל שֶׁכֵּן בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה. אַף עַל פִּי שֶׁאָדָם עָצֵב מִצַּד עֲוֹנוֹתָיו צָרִיךְ לִהְיוֹת שָׂמֵחַ בִּשְׁעַת הָעֲבוֹדָה דִּכְתִיב (דברים כ"ח) תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עָבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּשִׂמְחָה וּבְטוּב לֵבָב וְזֶה בִּכְלַל כָּל עֲבוֹדַת ה' קַל וָחוֹמֶר בַּעֲבוֹדַת הַתְּפִלָּה שֶׁנִּקְרֵאת עֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב. כַּמָּה רָאוּי לְאָדָם לִהְיוֹת קָדוֹשׁ בִּרְמַ"ח אֵבָרָיו וְלִבּוֹ וְנַפְשׁוֹ אַחֲרֵי שֶׁהוּא הֵיכָל לַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ כְּדִכְתִיב (הושע י"א) בְּקִרְבְּךָ קָדוֹשׁ כְּתִיב (ירמיה ז') הֵיכַל ה' הֵמָּה וּכְתִיב (ויקרא י"ט) קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְגוֹ' כְּלוֹמַר וַאֲנִי שׁוֹכֵן בְּתוֹכְכֶם דִּכְתִיב (שם

כ"ו) וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם. אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלֹא תְּפִלִּין כְּאִלּוּ מֵעִיד עֵדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ דְּהָא כְתִיב בָּהּ טוֹטָפוֹת מִכָּאן אָנוּ לְמֵידִין כַּיּוֹצֵא בָּזֶה כָּל הַקּוֹרֵא קְרִיאַת שְׁמַע בְּלִי כַּוָּנָה מֵעִיד שֶׁקֶר דְּהָא כְתִיב בָּהּ בְּכָל לְבָבְךָ וְהוּא הַדִּין לִתְפִלָּה וְאִם מְהַרְהֵר בְּקַנְיָנֵי הָעוֹלָם הוּא מְשַׁקֵּר. וּבְכָל מְאֹדֶךָ שֶׁמַּחֲשִׁיב מָמוֹנוֹ מֵעֲבוֹדַת בּוֹרְאוֹ וְכָל שֶׁכֵּן אִם אֵין תּוֹעֶלֶת בְּאוֹתוֹ הִרְהוּר דַּעֲלֵיהּ אִתְמַר (ירמיה ב') אוֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארוֹת נִשְׁבָּרִים:

מקץ יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ז) וַתִּבְלַעְנָה הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַבְּרִיאוֹת וְהַמְּלֵאוֹת וַיִּיקַץ פַּרְעֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם: וּבְלָעָא שֶׁבְּלַיָּא לְקָיְתָא יָת שְׁבַע שֶׁבְּלַיָּא פַּטִּימָתָא וּמָלְיָתָא וְאִתְעַר פַּרְעֹה וְהָא חֶלְמָא: רש"י הבריאות. שייני "ש בלע"ז : והנה חלום. והנה נשלם חלום שלם לפניו והצרך לפותרים:

(ח) וַיְהִי בַבֹּקֶר וַתִּפָּעֶם רוּחוֹ וַיִּשְׁלַח וַיִּקְרָא אֶת כָּל חַרְטֻמֵּי מִצְרַיִם וְאֶת כָּל חֲכָמֶיהָ וַיְסַפֵּר פַּרְעֹה לָהֶם אֶת חֲלֹמוֹ וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפַרְעֹה: וַהֲוָה בְצַפְרָא וּמְטַרְפָּא רוּחֵהּ וּשְׁלַח וּקְרָא יָת כָּל חָרְשֵׁי מִצְרַיִם וְיָת כָּל חַכִּימָהָא וְאִשְׁתָּעִי פַּרְעֹה לְהוֹן יָת חֶלְמֵהּ וְלֵית דְּפָשַׁר יָתְהוֹן לְפַרְעֹה:

רש"י ותפעם רוחו. ומטרפא רוחה מקשקשת בתוכו כפעמון. ובנבוכדנצר הוא אומר (דניאל ב א) ותתפעם רוחו, לפי שהיו שם שתי פעימות שכחת החלום והעלמת פתרונו: חרטמי. הנחרים בטימי מתים, ששואלים בעצמות. טימי, הן עצמות בלשון ארמי, ובמשנה בית שהוא מלא טמיא, מלא עצמות: ואין פותר אותם לפרעה. פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו, ולא היה לו קורת רוח בפתרונם, שהיו אומרים שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר:

(ט) וַיְדַבֵּר שַׂר הַמַּשְׁקִים אֶת פַּרְעֹה לֵאמֹר אֶת חֲטָאַי אֲנִי מַזְכִּיר הַיּוֹם: וּמַלִּיל רַב שָׁקֵי (עִם פַּרְעֹה)לְפַרְעֹה לְמֵימָר יָת סָרְחָנַי אֲנָא מַדְכַּר יוֹמָא דֵּין: (י) פַּרְעֹה קָצַף עַל עֲבָדָיו וַיִּתֵּן אֹתִי בְּמִשְׁמַר בֵּית שַׂר הַטַּבָּחִים אֹתִי וְאֵת שַׂר הָאֹפִים: פַּרְעֹה רְגַז עַל עַבְדּוֹהִי וִיהַב יָתִי בְּמַטְרָא בֵּית רַב קְטוֹלַיָּא יָתִי וְיָת רַב נַחְתּוֹמֵי:

נביאים - מלכים א - פרק ג

(כא) וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת בְּנִי וְהִנֵּה מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי: וַאֲקֵימִית בְּצַפְרָא לְאוֹנָקָא יַת בְּרִי וְהָא מִית וְאִסְתַּכָּלִית בֵּיהּ בְּצַפְרָא וְהָא לָא הֲוָה בְּרִי דְּיַלֵּידִית:

רש"י **ואתבונן אליו** . נתתי לב להסתכל בו :

(כב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בִּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַאֲמַרַת אִתְּתָא אוֹחֳרָנְתָּא לָא כֵן בְּרִי חַיָּא וּבְרִיךְ מֵיתָא וְדָא אָמְרָא לָא כֵן בְּרִיךְ מֵיתָא וּבְרִי חַיָּא וְדַיְינָן קֳדָם מַלְכָּא: (כג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בִּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי: וַאֲמַר מַלְכָּא דָּא אָמְרָא דֵּין בְּרִי חַיָּא וּבְרִיךְ מֵיתָא וְדָא אָמְרָא לָא כֵן בְּרִיךְ מֵיתָא וּבְרִי חַיָּא: (כד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי חָרֶב וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: וַאֲמַר מַלְכָּא אַיְתוּ לִי חַרְבָּא וְאַיְתִיאוּ חַרְבָּא לְקֳדָם מַלְכָּא:

כתובים - משלי - פרק ט

(ג) שָׁלְחָה נַעֲרֹתֶיהָ תִּקְרָא עַל גַּפֵּי מְרֹמֵי קָרֶת: וְשַׁדְּרַת טַלְיָתַהָא דְּתִקְרְיָן עַל גִּיב רָמָתָא עַשְׁינָתָא דְּנְצִירָן:

רש"י **שלחה נערותיה** . אדם וחוה , ד"א משה ואהרן :

(ד) מִי פֶתִי יָסֹר הֵנָּה חָסַר לֵב אָמְרָה לּוֹ: מַן דְּשַׂבַר נָאתֵא לְוָתִי וְחָסִיר רַעְיָנָא אֲמַרַת לֵיהּ:

רש"י **מי פתי יסור הנה** . וילמוד אותי ויחכם :

(ה) לְכוּ לַחֲמוּ בְלַחֲמִי וּשְׁתוּ בְּיַיִן מָסָכְתִּי: אֱתוּ אֱכוֹלוּ לַחְמִי וְאִשְׁתּוּ חַמְרָא דְּמָזַגְית:

רש"י **לכו לחמו בלחמי ושתו ביין מסכתי** . ביין שמזגתי :

(ו) עִזְבוּ פְתָאִים וְחִיוּ וְאִשְׁרוּ בְּדֶרֶךְ בִּינָה: שְׁבוּקוּ מְנָכוֹן חֲסִירוּת רַעְיוֹנְכוֹן וְחִיוּ וְהַלִּיכוּ בְּאָרְחָא דְּבִיוֹנָא:

רש"י **עזבו פתאים וחיו** . את דרך הפתיות : **ואשרו** . לשון פעם כמו באשורו אחזה רגלי (איוב כג) :

משנה שבת פרק י

א. הַמַּצְנִיעַ לְזֶרַע וּלְדֶגֶמָא וְלִרְפוּאָה, וְהוֹצִיאוֹ בַּשַּׁבָּת, חַיָּב בְּכָל שֶׁהוּא. וְכָל אָדָם אֵין חַיָּב עָלָיו אֶלָּא כְּשִׁעוּרוֹ. חָזַר וְהִכְנִיסוֹ, אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו אֶלָּא כְּשִׁעוּרוֹ:

ברטנורה (א) **המצניע**. קודם השבת: **לזרע ולדוגמא**. להראות שיש לו סממנים ויקנו ממנו: **ולרפואה**. ושכח בשבת למה הצניעו והוציאו סתם, חייב עליו בכל שהוא, שעל דעת הראשונה הוציאו והא אחשביה: **אלא כשיעורו**. כל אחד שיעור המפורש בו: **חזר והכניסו**. זה שהצניע פחות מכשיעור והוציאו, אם נמלך בו שלא לזרעו וחזר והכניסו:

אינו חייב. בהכנסה זו אלא אם כן יש בו שיעור שלם, דכיון דנמלך שלא לזרעו בטלה מחשבתו והרי הוא ככל אדם:

ב. הַמּוֹצִיא אֳכָלִין וּנְתָנָן עַל הָאַסְקֻפָּה, בֵּין שֶׁחָזַר וְהוֹצִיאָן בֵּין שֶׁהוֹצִיאָן אַחֵר, פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא עָשָׂה מְלַאכְתּוֹ בְּבַת אֶחָת. קֻפָּה שֶׁהִיא מְלֵאָה פֵּרוֹת וּנְתָנָהּ עַל הָאַסְקֻפָּה הַחִיצוֹנָה, אַף עַל פִּי שֶׁרֹב הַפֵּרוֹת מִבַּחוּץ, פָּטוּר, עַד שֶׁיּוֹצִיא אֶת כָּל הַקֻּפָּה:

ברטנורה (ב) **על האסקופה**. שהיא כרמלית, כגון שגבוהה משלשה ועד תשעה ורחבה ארבעה: **שלא עשה מלאכתו בבת אחת**. לא עשה עקירה מרשות היחיד והנחה ברשות הרבים שהם מקום חיוב, דבהכי הויא מלאכה גמורה, אלא עקר ממקום חיוב והניח בכרמלית שהוא פטור באותה הנחה, והדר עקר לה מכרמלית שאינו מקום חיוב והניח ברשות הרבים, ונמצא שלא נעשית עקירה ממקום חיוב והנחה במקום חיוב בפעם אחת: **אסקופה החיצונה**. אצטבא שלפני פתח הבית לצד רשות הרבים: **עד שיוציא**. כלומר אלא אם כן הוציא בראשונה כל הקופה. ולא שנו אלא בקופה מלאה קשואין ודלועין שהן ארוכין ועדיין יש מהן לפנים, אבל מלאה חרדל שהרי יש הרבה ממנו כולו מבחוץ, נעשה כמי שהוציא את כל הקופה וחייב:

ג. הַמּוֹצִיא בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ, בְּתוֹךְ חֵיקוֹ אוֹ עַל כְּתֵפוֹ, חַיָּב, שֶׁכֵּן מַשָּׂא בְנֵי קְהָת. כְּלְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפְּקוֹ, בְּאָזְנוֹ וּבְשַׂעֲרוֹ, וּבְפָנְדָּתוֹ וּפִיהָ לְמַטָּה, בֵּין פָּנְדָּתוֹ לַחֲלוּקוֹ, וּבְשִׂפַת חֲלוּקוֹ, בְּמִנְעָלוֹ, בְּסַנְדָּלוֹ, פָּטוּר, שֶׁלֹּא הוֹצִיא כְּדֶרֶךְ הַמּוֹצִיאִין:

ברטנורה (ג) **שכן משא בני קהת**. בכתף ישאו. וימין ושמאל וחיק אורחא דארעא: **מרפקו**. הפרק האמצעי שבזרוע, ובערבי כך שמו מרפ"ק: **באפונדתו**. אזור חלול: **פיה למטה**. אין דרך הוצאה בכך, אבל פיה למעלה דרך הוצאה בכך. פירוש אחר, אפונדתו בגד שלובש סמוך לבשרו לקבל הזיעה, ורגילין לעשות בו כעין כיסין, וכשמהפכים אותו מלמטה למעלה נמצא פי הכיס למטה: **שפת חלוקו**. השפה התחתונה של חלוק:

ד. הַמְתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא לְפָנָיו וּבָא לוֹ לְאַחֲרָיו, פָּטוּר, לְאַחֲרָיו וּבָא לוֹ לְפָנָיו, חַיָּב. בֶּאֱמֶת אָמְרוּ, הָאִשָּׁה הַחוֹגֶרֶת בַּסִּינָר בֵּין מִלְּפָנֶיהָ וּבֵין מִלְּאַחֲרֶיהָ חַיֶּבֶת, שֶׁכֵּן רָאוּי לִהְיוֹת חוֹזֵר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אַף מְקַבְּלֵי פְתָקִין:

ברטנורה (ד) **לפניו ובא לו לאחריו פטור**. דנתכוון לשמירה מעולה ועלתה בידו שמירה פחותה: **לאחריו ובא לו לפניו חייב**. דנתכוון לשמירה פחותה ועלתה בידו שמירה מעולה: **סינר**. כעין מכנסים קטנים חוגרות אותן לצניעות, ואם תלתה בהן שום דבר להוציא ובא לה לצד אחר חייבת: **שכן ראוי להיות חוזר**. דרכו להיות חוזר וסובב סביבותיה, ומתחלה ידעה שסופו להתהפך: רבי יהודה אומר אף מקבלי פתקין. של

מלך. הרצים הנושאים אגרות נותנים אותם בעצים חלולים כדמות קנים ותולים בצוארם, ודרך אותו קנה להיות חוזר וסובב מלפניו ומאחריו סביב לצוארו ויודע היה שסופו להתהפך. ואין הלכה כרבי יהודה:

ה. הַמּוֹצִיא כְּכָר לִרְשׁוּת הָרַבִּים, חַיָּב. הוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, פְּטוּרִין. לֹא יָכֹל אֶחָד לְהוֹצִיאוֹ וְהוֹצִיאוּהוּ שְׁנַיִם, חַיָּבִים. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר. הַמּוֹצִיא אֲכָלִין פָּחוֹת מִכַּשָּׁעוּר בִּכְלִי, פָּטוּר אַף עַל הַכְּלִי, שֶׁהַכְּלִי טְפֵלָה לוֹ. אֶת הַחַי בְּמִטָּה, פָּטוּר אַף עַל הַמִּטָּה, שֶׁהַמִּטָּה טְפֵלָה לוֹ. אֶת הַמֵּת בְּמִטָּה, חַיָּב. וְכֵן כַּזַּיִת מִן הַמֵּת וְכַזַּיִת מִן הַנְּבֵלָה וְכָעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, חַיָּב. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר:

ברטנורה (ה) **הוציאוהו שנים פטורים**. כדילפינן (ויקרא ד) בעשותה אחת מכל מצות ה', העושה את כולה ולא העושה מקצתה: **ורבי שמעון פוטר**. דסבר אפילו כשאין יחיד יכול לעשות אם עשאוה שנים פטורים. ואין הלכה כרבי שמעון: **את החי במטה**. על החי לא מחייב בהוצאתו אם אינו כפות, לפי שהוא נושא את עצמו. והני מילי אדם, אבל בהמה חיה ועוף לא, דכמאן דכפותי דמו: **וכן כזית מן המת**. חייב אם הוציאו, דהואיל ומטמא הוצאה חשובה היא להציל עצמו מן הטומאה. וכן כזית מן הנבלה וכעדשה מן השרץ, דהכי הוי שיעורן לטומאה: **ורבי שמעון פוטר**. אפילו במת שלם, דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, דכל שאינו אלא לסלקו מעליו הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ולאו מלאכת מחשבת היא. ואין הלכה כרבי שמעון:

ו. הַנּוֹטֵל צִפָּרְנָיו זוֹ בָזוֹ, אוֹ בִּשְׁנָיו, וְכֵן שְׂעָרוֹ, וְכֵן שְׂפָמוֹ, וְכֵן זְקָנוֹ, וְכֵן הַגּוֹדֶלֶת, וְכֵן הַכּוֹחֶלֶת, וְכֵן הַפּוֹקֶסֶת, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים אוֹסְרִין מִשּׁוּם שְׁבוּת. הַתּוֹלֵשׁ מֵעֲצִיץ נָקוּב, חַיָּב, וְשֶׁאֵינוֹ נָקוּב, פָּטוּר. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר בָּזֶה וּבָזֶה:

ברטנורה (ו) **וכן שערו**. התולש שער ראשו בידו: **וכן הגודלת**. שער ראשה וקולעת אותו. תרגום עבות (שמות כח) גדילו: **הכוחלת**. נותנת כחול בעיניה: **הפוקסת**. מחלקת שער שבאמצע הראש מכאן ומכאן אצל הצדעים: **רבי אליעזר מחייב חטאת**. כוחלת משום כותבת, גודלת ופוקסת משום בונה: **וחכמים אוסרים משום שבות**. דסברי אין דרך כתיבה בכך ואין דרך בנין בכך. והלכה כחכמים. ודוקא הנוטל צפרניו ושערו בידיו הוא דפטרי רבנן מחטאת ומסקילה, אבל הנוטל שערו או צפרניו בכלי מודים חכמים דחייב חטאת, ומכי נטל שתי שערות חייב. והנוטל שער ראש חבירו אפילו ביד חייב. וצפורן שפרשה רובה או שער שנתלש רובו ומצער אותו, מותר ליטלו ביד לכתחלה: **התולש מעציץ נקוב חייב**. דהוי כמחובר, דיונק מן הקרקע על ידי הנקב שמריח לחלוחית

הקרקע, ואפילו הנקב בצדו. ושיעור הנקב כדי שורש קטן: **ורבי שמעון פוטר בזה ובזה.** דלא חשיב ליה כמחובר לחייבו סקילה. ואין הלכה כרבי שמעון:

גמרא שבת דף צ"ה ע"א

רַב נַחְמָן בַּר גּוּרְיָא אִקְּלַע לְנַהַרְדָּעָא בָּעוּ מִינֵיהּ חוֹלֵב מַשּׁוּם מַאי מְחַיֵּיב אָמַר לְהוּ מַשּׁוּם חוֹלֵב. מְחַבֵּץ מַשּׁוּם מַאי מְחַיֵּיב אָמַר לְהוּ מַשּׁוּם מְחַבֵּץ. מְגַבֵּן מַשּׁוּם מַאי מְחַיֵּיב אָמַר לְהוּ מַשּׁוּם מְגַבֵּן. אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּךְ קָטִיל קָנֵי בְּאַגְמָא הֲוָה. אָתָא שְׁאִיל בֵּי מָדְרָשָׁא אָמְרוּ לֵיהּ חוֹלֵב מַשּׁוּם מְפָרֵק. מְחַבֵּץ מַשּׁוּם בּוֹרֵר. מְגַבֵּן מַשּׁוּם בּוֹנֶה. הַמְכַבֵּד הַמְרַבֵּץ וְהָרוֹדֶה מַשּׁוּם שׁוֹגֵג בְּשַׁבָּת מַשּׁוּם חַיָּיב חַטָּאת. הַזּוֹרֵד בְּיוֹם טוֹב לוֹקֶה אַרְבָּעִים דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מָאי טַעְמָא דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר דִּכְתִיב (ש"א י"ד) וַיִּטְבּוֹל אוֹתָהּ בְּיַעֲרַת הַדְּבָשׁ. וְכִי מַה עִנְיַן יַעַר אֵצֶל דְּבַשׁ. אֶלָּא לוֹמַר לָךְ מַה יַּעַר הַתּוֹלֵשׁ מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת. אַף חַלַּת דְּבַשׁ הָרוֹדֶה מִמֶּנּוּ בְּשַׁבָּת חַיָּיב חַטָּאת. אֵימֵר שָׁרָא זֵילְחָא בְּמִחוּזָא אָמַר טַעְמָא מָאי אָמוּר רַבָּנָן דִּילְמָא אָתֵי לְאַשְׁווּיֵי גוּמּוֹת הָכָא לִיכָּא גוּמּוֹת. רָבָא תּוֹסְפָאָה אַשְׁכְּחֵיהּ לְרֵבִינָא דְּקָא מְצָטְעַר מֵהַבְלָא. וְאָמְרֵי לֵהּ מַר קַשִּׁישָׁא בְּרֵיהּ דְּרַבָּה אַשְׁכְּחֵיהּ לְרַב אֲשִׁי דְּקָא מְצָטְעַר מֵהַבְלָא אָמַר לֵיהּ לָא סָבַר לָהּ מַר לְהָא דְּתַנְיָא הָרוֹצֶה לְרַבֵּץ אֶת בֵּיתוֹ בְּשַׁבָּת מֵבִיא עֲרֵיבָה מְלֵאָה מַיִם וְרוֹחֵץ פָּנָיו בְּזָוִית זוּ יָדָיו בְּזָוִית זוּ וְרַגְלָיו בְּזָוִית זוּ וְנִמְצָא הַבַּיִת מִתְרַבֵּץ מֵאֵלָיו. אָמַר לֵיהּ לָאו אֲדַעְתַּאי. תָּנָא אִשָּׁה חֲכָמָה מְרַבֶּצֶת בֵּיתָהּ בְּשַׁבָּת וְהָאִידָנָא דְּסָבְרָא לָן כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן שָׁרֵי אֲפִלּוּ לְכַתְּחִלָּה:

רש"י **קטיל קני באגמא.** חותך קנים מן האגם הוה לא ידע לפרש המשנה: **מפרק.** כמו מפרק משאו שפורק אוכל ממקום שנתכס' בו והוי תולדת דש ואית דאמר תולדת דקוצר ולא הוא ולאו מחובר הוא אלא פקיד ועקור וקאי בעטיני הדד כתבואה בקשה ול' מפרק נמי לא שייך למימר אלא לשון תולש: **בורר.** אוכל מתוך פסולת: **זילחא.** לרבץ הבית ורצפת אבנים היתה בכל העיר: **מהבלא.** שפי' אבק עולה ומרבה הבל: **לאו אדעתאי.** לא הייתי זכור ורבותי פי' לא סבירא לי: **אשה חכמה.** אשת ת"ח או בת ת"ח ששמעה מאביה: **מרבצת ביתה.** רוחצת קיתוניות בזוית זו וכוסות בזוית זו: **כרבי שמעון.** דדבר שאינו מתכוין מותר והמרבץ אינו מתכוין להדביק עפר בגומא ולהשוות הבית אלא שלא יעלה אבק:

זוהר מקץ דף קצ"ו ע"ב

פָּתַח וְאָמַר (קהלת ט) רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ וְגוֹ', תָּא חֲזֵי הַאי קְרָא בְּרָזָא עִלָּאָה אִיהוּ וְאוֹקְמוּהָ רְאֵה חַיִּים אִלֵּין חַיִּין דְּעָלְמָא דְּאָתֵי דְּזַכָּאָה הוּא בַּר נָשׁ דְּזָכֵי בֵּיהּ כְּדְקָא יְאוֹת, עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּגִין דְּבָהּ כְּתִיב אַהֲבָה דִּכְתִיב (ירמיה ל"א) וְאַהֲבַת עוֹלָם אֲהַבְתִּיךְ אֵימָתַי בְּשַׁעְתָּא דְּסִטְרָא דִּימִינָא אָחִיד בָּהּ דִּכְתִיב (שם) עַל כֵּן

מְשַׁכְּתִיךְ חָסֶד, כָּל יְמֵי חַיֵּי הֶבֶלְךָ בְּגִין דְּאִיהִי אִתְקַשְּׁרַת בַּחַיִּים, וְאִיהִי עוֹלָם דְּחַיִּין שַׁרְיָן בֵּיהּ דְּהָא עָלְמָא דָּא לָא שַׁרְיָן בֵּיהּ חַיִּים בְּגִין דְּאִנּוּן תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְלָא מָטָאן הָכָא אִנּוּן נְהוֹרִין דְּהַהוּא שִׁמְשָׁא וְאִסְתַּלָּקוּ מֵעָלְמָא מִיּוֹמָא דְּאִתְחָרִיב בֵּי מַקְדְּשָׁא דִּכְתִיב (ישעיה י"ג) חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ וְגוֹ', מַאי חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ דְּסָלִיק נְהוֹרֵיהּ וְלָא נָהִיר כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם נ"ז) הַצַּדִּיק אָבַד וְגוֹ', כִּי הוּא חֶלְקֵךְ בַּחַיִּים דָּא הוּא שִׁמְשָׁא בְּסִיהֲרָא וּבְעֵינָן לְמֵיעַל סִיהֲרָא בְּשִׁמְשָׁא וְשִׁמְשָׁא בְּסִיהֲרָא דְּלָא לַאֲפָרְשָׁא לוֹן, וְדָא הוּא חוּלָקָא דְּבַר נַשׁ לְמֵיעַל בְּהוּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ (קהלת ט) כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה כִּי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר אַתָּה הוֹלֵךְ שָׁמָּה הַאי קְרָא אִית לְאִסְתַּכְּלָא בֵּיהּ כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת וְכִי הֲתָרָה רְצוּעָה לְמֶעְבַּד בַּר נַשׁ כָּל מַה דְּיָכִיל אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ כְּתִיב מַאי בְּכֹחֲךָ דָּא נִשְׁמָתֵיהּ דְּבַר נַשׁ דְּאִיהִי חֵילָא דְּבַר נַשׁ לְמִזְכֵּי בָּהּ לְעָלְמָא דֵּין וּלְעָלְמָא דְּאָתֵי, ד"א בְּכֹחֲךָ דָּא הִיא אִשָּׁה דְּקָאֲמָרַן דְּאִיהִי חֵילָא לְאִתְתַּקָּפָא בָּהּ בְּעָלְמָא דֵּין וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי וּבְעֵי בַּר נַשׁ לְמִזְכֵּי בָּהּ בְּהַאי עָלְמָא בְּהַאי חֵילָא בְּגִין דְּיִתְתַּקַּף בָּהּ בְּהַהוּא עָלְמָא, מַאי טַעֲמָא בְּגִין דִּלְבָתַר דְּיִפּוֹק בַּר נַשׁ מֵהַאי עָלְמָא לֵית בֵּיהּ חֵילָא לְמֶעְבַּד מִידִי וּלוֹמַר הַשְׁתָּא מִכָּאן וּלְהַלְאָה אֶעֱבִיד עוֹבָדִין טָבִין דְּוַדַּאי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְחָכְמָה בִּשְׁאוֹל אֲשֶׁר וְגוֹ' אִי לָא זָכֵי בַּר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא לָא יִזְכֵּי בֵּיהּ לְבָתַר בְּהַהוּא עָלְמָא וְאִית עָלְמָא וְאוֹקְמוּהָ מַאן דְּלָא אַתְקִין זָוְדִין לְמֵיהַךְ מֵהַאי עָלְמָא לָא יֵיכוּל בְּהַהוּא עָלְמָא. וְאִית עוֹבָדִין טָבִין דְּעָבִיד בַּר נַשׁ בְּהַאי עָלְמָא דְּיֵיכוּל מִנַּיְהוּ הָכָא וְכוּלָּא אִשְׁתְּאַר לְעָלְמָא דְּאָתֵי וּלְאִתְזָנָא מִנַּיְהוּ, תָּא חֲזֵי יוֹסֵף זָכָה בְּהַאי עָלְמָא וְזָכָה בְּעָלְמָא דְּאָתֵי בְּגִין דְּבָעָא לְאִתְאַחָדָא בְּאִשָּׁה יִרְאַת יְיָ כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (בראשית ל"ט) וְחָטָאתִי לֵאלֹקִים וּבְגִין כָּךְ זָכָה לְמִשְׁלְט בְּהַאי עָלְמָא וְזָכָה לוֹן לְיִשְׂרָאֵל מַה כְּתִיב (שם מ"ז) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף וְהָכֵי אִתְחֲזֵי דְּהָא הַהוּא נָהָר דְּנָגִיד וְנָפִיק אִיהוּ לָקִיט כֹּלָּא וְכָל עוֹתָרָא בֵּיהּ קַיְמָא, וְדָא הִיא רָזָא דִּכְתִיב (שם א) וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹקִים בְּרִקִּיעַ הַשָּׁמַיִם וְכוּלָּא אִיהוּ כִּדְקָא יָאוּת וַדַּאי יוֹסֵף בָּעֵי לְמִשְׁלְט עַל מַלְכוּתָא, וְתָא חֲזֵי כְּתִיב וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה מַאן מִרְכָּבָה הַמִּשְׁנֶה קַדִּישָׁא בָּרִיךְ הוּא עָבִיד לֵיהּ לַצַּדִּיק שַׁלִּיטָא בְּגִין דְּהָא מִנֵּיהּ אִתְּזָן עָלְמָא וְאִצְטְרִיךְ לְאִתְזָנָא וְקַדִּישָׁא בָּרִיךְ הוּא אִית לֵיהּ רְתִיכָא עִלָּאָה וְאִית לֵיהּ רְתִיכָא תַּתָּאָה, רְתִיכָא תַּתָּאָה אִיהִי מִרְכָּבָה הַמִּשְׁנֶה, וְיוֹסֵף צַדִּיק אִקְּרֵי וְלֵיהּ אִתְחֲזֵי לְמֶהֱוֵי רָכִיב עַל מִרְכָּבָה הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לוֹ לְקַדִּישָׁא בָּרִיךְ הוּא וְכוּלָּא אִיהוּ בְּרָזָא לְמֶהֱוֵי כְּגַוְנָא דִּלְעֵילָא:

תרגום הזוהר פָּתַח וְאָמַר (קהלת ט') רְאֵה חַיִּים עִם אִשָּׁה וְגוֹ': בֹּא וּרְאֵה, מִקְרָא זֶה בְּסוֹד עֶלְיוֹן הוּא, וּבֵאֲרוּהוּ, רְאֵה חַיִּים, הוּא חַיִּים שֶׁל עוֹלָם הַבָּא. כִּי אַשְׁרֵי הוּא הָאָדָם הַזּוֹכֶה בּוֹ כָּרָאוּי לִהְיוֹת. עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אָהַבְתָּ: זוֹ הִיא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם שֶׁבָּהּ כָּתוּב אַהֲבָה,

שֶׁכָּתוּב, וְאַהֲבַת עוֹלָם אַהֲבְתִּיךְ. מָתַי, הוּא בְּעֵת שֶׁצַּד הַיָּמִין אוֹחֵז בָּהּ שֶׁכָּתוּב, עַל כֵּן מְשַׁכְתִּיךְ חָסֶד. כָּל יְמֵי חַיֵּי הֶבְלֶךָ: מִשּׁוּם שֶׁהִיא, נִקְשָׁרָה בַּחַיִּים, וְהִיא, עוֹלָם שֶׁשּׁוֹרִים בּוֹ חַיִּים, כִּי עוֹלָם הַזֶּה שֶׁהוּא הַנּוּקְבָא אֵין חַיִּים שׁוֹרִים בּוֹ, מִשּׁוּם, שֶׁהוּא תַּחַת הַשֶּׁמֶשׁ, וְאֵין אוֹרוֹתָיו שֶׁל הַשֶּׁמֶשׁ מַגִּיעִים כָּאן לָעוֹלָם הַזֶּה, וְנִסְתַּלְּקוּ מִן הָעוֹלָם בַּיּוֹם שֶׁנֶּחֱרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, שֶׁכָּתוּב, (ישעיה י״ג) חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ בְּצֵאתוֹ. מַהוּ, חָשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ. הֵינוּ שֶׁאוֹרוֹ עָלָה לְמַעְלָה, וְאֵינוֹ מֵאִיר לְמַטָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (שם נ״ו) הַצַּדִּיק אָבַד וְגוֹ'. כִּי הוּא חֶלְקְךָ בַּחַיִּים: זֶה הוּא זִוּוּג הַשֶּׁמֶשׁ עִם הַלְּבָנָה. וּצְרִיכִים לָבוֹא הַשֶּׁמֶשׁ בַּלְּבָנָה וְהַלְּבָנָה בַּשֶּׁמֶשׁ, שֶׁלֹּא לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם. וְזֶה הוּא חֶלְקוֹ שֶׁל הָאָדָם לָבֹא בָּהֶם לָעוֹלָם הַבָּא. מַה כָּתוּב אַחֲרָיו, (קהלת ט') כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ עֲשֵׂה וְגוֹ'. מִקְרָא זֶה יֵשׁ לְהִסְתַּכֵּל בּוֹ, שֶׁאוֹמֵר, כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדְךָ לַעֲשׂוֹת, וְכִי הֶתְּרָה הָרְצוּעָה, שֶׁיּוּכַל הָאָדָם לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁיָּכוֹל. וּמֵשִׁיב, לַעֲשׂוֹת בְּכֹחֲךָ כָּתוּב, מַהוּ בְּכֹחֲךָ, זֶהוּ נִשְׁמָתוֹ שֶׁל הָאָדָם, שֶׁהוּא כֹּחוֹ שֶׁל הָאָדָם, לִזְכּוֹת לָעוֹלָם הַזֶּה וְלָעוֹלָם הַבָּא. פֵּרוּשׁ אַחֵר, בְּכֹחֲךָ זוֹ הִיא הָאִשָּׁה שֶׁאָמַרְנוּ, שֶׁהִיא הַכֹּחַ לְהִתְגַּבֵּר בָּהּ, בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא, וְצָרִיךְ הָאָדָם לִזְכּוֹת בָּעוֹלָם הַזֶּה בְּאוֹתוֹ הַכֹּחַ, כְּדֵי שֶׁיִּתְגַּבֵּר בָּהּ בָּעוֹלָם הַבָּא. מַהוּ הַטַּעַם שֶׁצְּרִיכִים לְהִתְגַּבֵּר בְּמַעֲשִׂים טוֹבִים בָּעוֹלָם הַזֶּה. הוּא מִשּׁוּם, שֶׁלְּאַחַר שֶׁהָאָדָם יוֹצֵא מֵעוֹלָם הַזֶּה, אֵין בּוֹ כֹּחַ לַעֲשׂוֹת מַשֶּׁהוּ, שֶׁיֹּאמַר, עַתָּה, מִכָּאן וּלְהָלְאָה, אֶעֱשֶׂה מַעֲשִׂים טוֹבִים. כִּי וַדַּאי אֵין מַעֲשֶׂה וְחֶשְׁבּוֹן וְדַעַת וְגוֹ'. וְאִם לֹא זָכָה אָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, לֹא יִזְכֶּה אַחַר כָּךְ בָּעוֹלָם הַבָּא, וּבֶאֱרוּחָה, מִי שֶׁלֹּא הֵכִין צֵדָה לַדָּרֶךְ לֶלֶכֶת מֵעוֹלָם הַזֶּה לֹא יֹאכַל בָּעוֹלָם הַבָּא. וְיֵשׁ מַעֲשִׂים טוֹבִים שֶׁעוֹשֶׂה הָאָדָם בָּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁאוֹכֵל מֵהֶם כָּאן בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְכָל הַשָּׂכָר נִשְׁאָר לָעוֹלָם הַבָּא, לְזוֹן מֵהֶם. בֹּא וּרְאֵה, יוֹסֵף, זָכָה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְזָכָה בָּעוֹלָם הַבָּא, מִשּׁוּם שֶׁרָצָה לְהִתְיַחֵד בְּאִשָּׁה יִרְאַת ה', כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב, (בראשית ל״ט) וְחָטָאתִי לֵאלֹקִים, וּמִשּׁוּם זֶה זָכָה לִמְשׁוֹל בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְזָכָה אֶת יִשְׂרָאֵל. מַה כְּתִיב, וַיְלַקֵּט יוֹסֵף וְגוֹ': שֶׁכֵּן רָאוּי לִהְיוֹת, כִּי אוֹתוֹ הַנָּהָר הַנִּמְשָׁךְ וְיוֹצֵא מֵעֵדֶן, מְלַקֵּט הַכֹּל, וְכָל הָעֲשִׁירוּת נִמְצָא בּוֹ. וְזֶהוּ סוֹד שֶׁכָּתוּב, (שם א') וַיִּתֵּן אוֹתָם אֱלֹקִים בִּרְקִיעַ הַשָּׁמַיִם. וְהַכֹּל הוּא כְּמוֹ שֶׁרָאוּי לִהְיוֹת, כִּי וַדַּאי שֶׁיּוֹסֵף, הָיָה צָרִיךְ לִמְשׁוֹל עַל הַמַּלְכוּת. וּבֹא וּרְאֵה, כָּתוּב וַיַּרְכֵּב אוֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה. מַהוּ מִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה, וּמֵשִׁיב, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה אֶת הַצַּדִּיק, מוֹשֵׁל, מִשּׁוּם שֶׁמִּמֶּנּוּ נִזּוֹן הָעוֹלָם, וּמִמֶּנּוּ הוּא צָרִיךְ לִהְיוֹת נִזּוֹן. וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יֵשׁ לוֹ מֶרְכָּבָה עֶלְיוֹנָה, וְיֵשׁ לוֹ מֶרְכָּבָה תַּחְתּוֹנָה, וְהַמֶּרְכָּבָה הַתַּחְתּוֹנָה נִקְרֵאת מִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה. וְיוֹסֵף נִקְרָא צַדִּיק, וְרָאוּי לוֹ לִהְיוֹת רוֹכֵב עַל מִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לוֹ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְהַכֹּל הוּא בְּסוֹד הָעֶלְיוֹן, לִהְיוֹת כְּעֵין שֶׁל מַעְלָה.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' ע"ז פי"ב

א. אֵין מְגַלְּחִין פְּאַת הָרֹאשׁ כְּמוֹ שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים הַנָּכְרִים וְכֹהֲנֵיהֶן שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ט) לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְחַיָּיב עַל כָּל פֵּאָה וּפֵאָה לְפִיכָךְ הַמְּגַלֵּחַ שְׁנֵי צִדָּעָיו אֲפִילּוּ בְּבַת אַחַת וְהַתְּרָאָה אַחַת לוֹקֶה שְׁתַּיִם. אֶחָד הַמְּגַלֵּחַ הַפֵּאוֹת בְּלֶבַד וּמַנִּיחַ שְׂעַר כָּל הָרֹאשׁ וְאֶחָד הַמְּגַלֵּחַ כָּל הָרֹאשׁ כְּאֶחָד לוֹקֶה הוֹאִיל וְגִלַּח כָּל הַפֵּאוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּאִישׁ הַמְּגַלֵּחַ אֲבָל אִישׁ הַמִּתְגַּלֵּחַ אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא אִם כֵּן סִיֵּיעַ לַמְּגַלֵּחַ וְהַמְּגַלֵּחַ אֶת הַקָּטָן לוֹקֶה:

ב. הָאִשָּׁה שֶׁגִּלְּחָה פְּאַת רֹאשׁ הָאִישׁ אוֹ שֶׁנִּתְגַּלְּחָה פְּטוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר לֹא תַקִּיפוּ פְּאַת רֹאשְׁכֶם וְלֹא תַשְׁחִית אֶת פְּאַת זְקָנֶךָ כָּל שֶׁיֶּשְׁנוֹ בְּבַל תַּשְׁחִית יֶשְׁנוֹ בְּבַל תַּקִּיף וְאִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ בְּבַל תַּשְׁחִית לְפִי שֶׁאֵין לְהּ זְקָן אֵינָהּ בְּבַל תַּקִּיף לְפִיכָךְ הָעֲבָדִים הוֹאִיל וְיֵשׁ לָהֶם זְקָן אֲסוּרִים בְּהַקָּפָה: **ג.** כָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁבַּתּוֹרָה אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים חַיָּיבִין חוּץ מִבַּל תַּשְׁחִית וּבַל תַּקִּיף וּבַל יְטַמֵּא כֹּהֵן לַמֵּתִים. וְכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁהִיא מִזְמַן לִזְמַן וְאֵינָהּ תְּדִירָה נָשִׁים פְּטוּרוֹת חוּץ מִקִּידּוּשׁ הַיּוֹם וַאֲכִילַת מַצָּה בְּלֵילֵי הַפֶּסַח וַאֲכִילַת הַפֶּסַח וּשְׁחִיטָתוֹ וְהַקְהֵל וְשִׂמְחָה שֶׁהַנָּשִׁים חַיָּיבוֹת:

מוסר

מספר חרדים דף מ"ח ע"א

כְּתִיב (תהלים י"ט) הַנֶּחֱמָדִים מִזָּהָב וּמִפַּז רָב וגו' בָּא לְהַלְהִיב לֵב הָעָם זָהָב לָהֶם הַמְמַלְּאִים בָּתֵּיהֶם כֶּסֶף שֶׁבָּעוֹלָם הַבָּא מַטְבֵּעַ הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף הַנִּשְׁמִי בָּטֵל אֵינוֹ שָׁוֶה כְּלוּם לָכֵן יִזְדָּרְזוּ לְזָהָב וְלַכֶּסֶף אֲשֶׁר שָׁם לְהוֹלִיךְ בְּיָדָם וְהַיְינוּ דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה צַדִּיקִים מְסַגְּלִים תּוֹרָה וּמִצְוֹת וּמַעֲשִׂים טוֹבִים. וְכֵן הָאוֹהֲבִי תַּעֲנוּגִים יִתְלַהֵב לִבָּם לְבַקֵּשׁ לָהֶם תַּעֲנוּג דִּכְתִיב (תהלים שם) וּמְתוּקִים מִדְּבַשׁ וגו' כְּתִיב (בראשית ו') אֶת הָאֱלֹהִים הִתְהַלֶּךְ נֹחַ הַיְינוּ שֶׁהָיָה בְּתוֹךְ בְּנֵי אָדָם לֹא הָיוּ מַטְרִידִין דַּעְתּוֹ כִּי הָיוּ כְּלֹא הָיוּ בְּעֵינָיו וְהַיְינוּ דְּאָמַר הַמְּשׁוֹרֵר בְּעָמְדִי תּוֹךְ קְהָלֶךָ צוּר לְרוֹמֵם לְךָ אֶכְרַע וְאֶכּוֹף רֹאשׁ וְקוֹמָה כְּלוֹמַר וְאֵין חֶבְרָתָם מַטְרֶדֶת אוֹתִי לְהִתְפָּרֵד מֵחֶשְׁבָתִי מִפְּךָ כִּי כָּל הָעוֹלָם עֶדְרֵי צֹאן וְהוּא יִתְבָּרַךְ הָרוֹעֶה לְבַדּוֹ וּמַשְׁגִּיחַ עַל כָּל פְּרָטִי וּפְרָטִי וְכָל פְּרָטִי אֵין לוֹ לְהַשְׁגִּיחַ אֶלָּא עַל הָרוֹעֶה כִּי הַכֹּל שָׁוִין לְפָנָיו וְאֵין יִתְרוֹן לָזֶה מָזֶּה וְהַיְינוּ דְּאָמַר דָּוִד הַמֶּלֶךְ עָלָיו הַשָּׁלוֹם (תהלים כ"ב) ה' רוֹעִי לֹא אֶחְסָר כִּי אֵינִי חָסֵר כִּי כֻּלָּנוּ שָׁוִין וּכְמוֹ כֵּן הוּא רוֹעֶה אוֹתִי בִּפְרָטוּת כְּמוֹ לִשְׁאָר בְּרוּאָיו גַּם כִּי אֵלֵךְ בְּגֵיא צַלְמָוֶת לֹא אִירָא רָע כִּי אַתָּה עִמָּדִי וְאֵין מִי שֶׁיּוּכַל לְהַזִּיקֵנִי בְּלֹא רְשׁוּתְךָ וּמִי שֶׁמַּכֶּה הִיא רְצוּעָה וְשֵׁבֶט שֶׁהָרוֹעֶה מַכֶּה אוֹתִי בָּהּ עַל דֶּרֶךְ (ישעי' י') הוֹי אַשּׁוּר שֵׁבֶט אַפִּי וּכְתִיב (ש"ב ט"ז) ה' אָמַר לוֹ קַלֵּל אֶת דָּוִד וְאִם כֵּן שִׁבְטְךָ וּמִשְׁעַנְתְּךָ הֵמָּה יְנַחֲמוּנִי:

מקץ יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(יא) וַנַּחַלְמָה חֲלוֹם בְּלַיְלָה אֶחָד אֲנִי וְהוּא אִישׁ כְּפִתְרוֹן חֲלמוֹ חָלָמְנוּ: וַחֲלֹמֵנָא חֱלָמָא בְּלֵילְיָא חַד אֲנָא וְהוּא גְּבַר כְּפִשְׁרַן חֱלְמֵהּ חֱלָמְנָא:

רש"י איש כפתרון חלומו. חלום הראוי לפתרון שנפתר לו ודומה לו:

(יב) וְשָׁם אִתָּנוּ נַעַר עִבְרִי עֶבֶד לְשַׂר הַטַּבָּחִים וַנְּסַפֶּר לוֹ וַיִּפְתָּר לָנוּ אֶת חֲלֹמֹתֵינוּ אִישׁ כַּחֲלֹמוֹ פָּתָר: וְתַמָּן עִמָּנָא עוּלֵם עִבְרָאָה עַבְדָּא לְרַב קָטוֹלַיָּא וְאִשְׁתְּעִינָא לֵהּ וּפְשַׁר לָנָא יָת חֶלְמָנָא גְּבַר כְּחֶלְמֵהּ פְּשָׁר:

רש"י נער עברי עבד. ארורים הרשעים שאין טובתם שלמה. מזכירו בלשון בזיון: נער. שוטה ואין ראוי לגדלה: עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר: עבד. וכתוב בנמוסי מצרים שאין עבד מולך ולא לובש בגדי שרים: איש כחלומו. לפי החלום וקרוב לענינו:

(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר פָּתַר לָנוּ כֵּן הָיָה אֹתִי הֵשִׁיב עַל כַּנִּי וְאֹתוֹ תָלָה: וַהֲוָה כְּמָא דִּי פְשַׁר לָנָא כֵּן הֲוָה יָתִי אֲתֵיב עַל שְׁמוּשִׁי וְיָתֵהּ צְלָב:

רש"י השיב על כני. מי שבידו להשיב, והוא פרעה הנזכר למעלה, כמו שאמר (לעיל י) פרעה קצף על עבדיו, הרי מקרא קצר ולא פרש מי השיב, לפי שאין צריך לפרש מי השיב, וכן דרך כל מקראות קצרים על מי שעליו לעשות הם סותמים את הדבר:

(יד) וַיִּשְׁלַח פַּרְעֹה וַיִּקְרָא אֶת יוֹסֵף וַיְרִיצֻהוּ מִן הַבּוֹר וַיְגַלַּח וַיְחַלֵּף שִׂמְלֹתָיו וַיָּבֹא אֶל פַּרְעֹה: וּשְׁלַח פַּרְעֹה וּקְרָא יָת יוֹסֵף וְאַרְהֲטוּהִי מִן בֵּית אֲסִירֵי וְסַפַּר וְשַׁנִּי כְסוּתֵהּ וְעַל לְוָת פַּרְעֹה:

רש"י מן הבור. מן בית הסוהר שהוא עשוי כמין גמא, וכן כל בור שבמקרא לשון גמא הוא, ואף אם אין בו מים קרוי בור פוש"א בלע"ז : ויגלח. מפני כבוד המלכות:

(טו) **שני** וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף חֲלוֹם חָלַמְתִּי וּפֹתֵר אֵין אֹתוֹ וַאֲנִי שָׁמַעְתִּי עָלֶיךָ לֵאמֹר תִּשְׁמַע חֲלוֹם לִפְתֹּר אֹתוֹ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֶלְמָא חֲלֵמִית וּפִשְׁרָא לֵית לֵהּ וַאֲנָא שְׁמִעֵית עֲלָךְ לְמֵימַר דְּאַתְּ שָׁמַע חֶלְמָא לְמִפְשַׁר יָתֵהּ:

רש"י תשמע חלום לפתר אתו. תאזין ותבין חלום לפתר אתו: תשמע. לשון הבנה והאזנה, כמו (להלן מב כג) שומע יוסף, (דברים כח מט) אשר לא תשמע לשונו, אינטינדר"א בלע"ז :

נביאים - מלכים א - פרק ג

(כה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת הַחֲצִי לְאֶחָת: וַאֲמַר מַלְכָּא פְּסוּקוּ יַת רַבְיָא חַיָּא לְתַרֵין גְּזִרִין וְהָבוּ פַלְגָא לַחֲדָא וּפַלְגָא לַחֲדָא: (כו) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָהּ הַחַי אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ לָהּ אֶת

הַיָּלוּד הַחַי וְהַמֵּת אַל תְּמִיתֵהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם לִי גַּם לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ: וַאֲמַרַת אִתְתָא דִּי בָרָה חַיָא לְמַלְכָא אֱרֵי אִתְגְּלִוּ רַחֲמַהָא עַל בְּרַהּ וַאֲמַרַת בְּבָעוּ רִבּוֹנִי הַבוּ לָהּ יַת רַבְיָא חַיָא וּמִקְטַל לָא תִקְטְלוּנֵיהּ וְדָא אָמְרָא אַף דִּילִי אַף דִּי לִיךְ לָא יְהֵי פְּסוּקוּ: (כז) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ: וַאֲתֵיב מַלְכָא וַאֲמַר הָבוּ לָהּ יַת רַבְיָא חַיָא וּמִקְטָל לָא תִקְטְלוּנֵיהּ הִיא אִמֵּיהּ:

רש"י **היא אמו** . בת קול הופיעה ואמרה : היא אמו (מכות כג ב) :

(כח) וַיִּשְׁמְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט: וּשְׁמָעוּ כָל יִשְׂרָאֵל יַת דִּינָא דְּדָן מַלְכָּא וּדְחִלוּ מִן קֳדָם מַלְכָּא אֱרֵי חֲזוּ אֱרֵי חָכְמְתָא מִן קֳדָם יְיָ בְּמֵעְבַּד דִּינָא: **ד** (א) וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל: וְהָוָה מַלְכָּא שְׁלֹמֹה מַלְכָּא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל:

רש"י **מלך על כל ישראל** . משראו בחכמתו , שמחו כולם במלכותו :

כתובים - משלי - פרק ט

(ז) יֹסֵר לֵץ לֹקֵחַ לוֹ קָלוֹן וּמוֹכִיחַ לְרָשָׁע מוּמוֹ: דְּדַרְדֵי מְמִיקָנָא נָסֵיב לֵיהּ צַעֲרָא וּמַכְסְנוּתָא לְרַשִׁיעָא מוּמָא הוּא לֵיהּ:

רש"י **ומוכיח לרשע מומו** . מום הוא למוכיח שזה מחרפו ואינו שומע לו זו היא אזהרה שאסור לדבר עם המסיתים מדרך הישרה אפילו להוכיחם ולקרבם :

(ח) אַל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׂנָאֶךָּ הוֹכַח לְחָכָם וְיֶאֱהָבֶךָּ: לָא תְכוּס לְמִמְקָנָא דְלָא נְסָנֵיךְ אֱכֵיס לְחַכִּימָא דְנָרְחֲמָךְ: (ט) תֵּן לְחָכָם וְיֶחְכַּם עוֹד הוֹדַע לְצַדִּיק וְיוֹסֶף לֶקַח: אֲלֵיף לְחַכִּימָא וְיִתְחַכֵּם תּוּב אוֹדַע לְצַדִּיקָא וְיוֹסֵף מַנְדְּעָא:

רש"י **תן לחכם ויחכם עוד** . לתלמיד הגון (שנה) ומדרש אגדה נאמר לנח מכל הבהמה הטהורה וגו' (בראשית ו) וכשיצא ויקח מכל הבהמה וגו' (שם) אמר מה ראה הקב"ה להרבות באלו אלא שרצה שאקריב לו מהן : **הודע לצדיק** . חכמה . והוא יוסף לקח . מדעתו ועל שמועתו :

(י) תְּחִלַּת חָכְמָה יִרְאַת יְהוָה וְדַעַת קְדֹשִׁים בִּינָה: שֵׁירוּי דְּחָכְמְתָא דְחַלְתֵּיהּ דֵּאֱלָהָא וִידִיעָתָא דְקַדִּישֵׁי בְיוּנָא:

רש"י **תחלת חכמה יראת ה'** , **ודעת קדושים** . היא עיקר הבינה :

(יא) כִּי בִי יִרְבּוּ יָמֶיךָ וְיוֹסִיפוּ לְךָ שְׁנוֹת חַיִּים: מְטוּל דְּבָה נְסָגְיָן יוֹמָתָךְ וְיוֹסְפוּן לָךְ שְׁנַיָא דְחַיֵּי:

רש"י **ויוסיפו לך שנות חיים** . שנים של חיים הם של פרנסה ועושר :

משנה יבמות פרק י

א. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ, מֵת בַּעֲלַיִךְ, וְנִסֵּת, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַעֲלָהּ, תֵּצֵא מִזֶּה וּמִזֶּה, וּצְרִיכָה גֵּט מִזֶּה וּמִזֶּה. וְאֵין לָהּ כְּתֻבָּה וְלֹא פֵרוֹת וְלֹא מְזוֹנוֹת וְלֹא בְלָאוֹת, לֹא עַל זֶה, וְלֹא עַל זֶה. אִם נָטְלָה מִזֶּה וּמִזֶּה, תַּחֲזִיר. וְהַוָּלָד מַמְזֵר מִזֶּה וּמִזֶּה. וְלֹא זֶה וְזֶה מְטַמְּאִין לָהּ, וְלֹא זֶה וְזֶה זַכָּאִין לֹא בִמְצִיאָתָהּ וְלֹא בְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וְלֹא בַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. הָיְתָה בַת יִשְׂרָאֵל, נִפְסְלָה מִן הַכְּהֻנָּה, וּבַת לֵוִי מִן הַמַּעֲשֵׂר, וּבַת כֹּהֵן מִן הַתְּרוּמָה. וְאֵין יוֹרְשִׁים שֶׁל זֶה וְיוֹרְשִׁים שֶׁל זֶה יוֹרְשִׁים אֶת כְּתֻבָּתָהּ. וְאִם מֵתוּ, אֲחִיו שֶׁל זֶה וְאֲחִיו שֶׁל זֶה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כְּתֻבָּתָהּ עַל נְכְסֵי בַעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן. רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר, הָרִאשׁוֹן זַכַּאי בִּמְצִיאָתָהּ וּבְמַעֲשֵׂה יָדֶיהָ, וּבַהֲפָרַת נְדָרֶיהָ. וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בִּיאָתָהּ אוֹ חֲלִיצָתָהּ מֵאֲחִיו שֶׁל רִאשׁוֹן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ, וְאֵין הַוָּלָד מִמֶּנּוּ מַמְזֵר. וְאִם נִסַּת שֶׁלֹּא בִרְשׁוּת, מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לוֹ:

ברטנורה (א) **האשה**. ואמרו לה מת בעליך. שאמר לה עד אחד מת בעליך ונשאת על פי עד אחד. ולפיכך תצא מזה ומזה כדין אשת איש שזנתה שאסורה לבעל ואסורה לבועל, דלאו אנוסה היא, ואף על גב דהימנוהו רבנן לעד אחד באשה משום עגונה, טעמא מאי משום דהיא גופה דייקא ומנסבא, והך דלא דייקא קנסינן לה. אבל נשאת על פי שני עדים שאמרו לה מת בעלך, הא אמרינן בסיפא נשאת שלא על פי ב"ד כלומר שלא היתה צריכה להיתר ב"ד כיון שהיו שני עדים מעידין בדבר, מותרת לחזור לבעלה הראשון, דאנוסה היא, דמאי הוה לה למעבד. ובגמרא מוכח דלית הלכתא הכי, אלא לא שנא נשאת על פי ב"ד בעד אחד ולא שנא נשאת ע"פ שני עדים אם בא בעלה הראשון תצא מזה ומזה וכל הדרכים האלו בה: **וצריכה גט מזה ומזה**. טעמא דבעיא גט משני, שכשרואים את הראשון חי סבורים שגרשה וע"י כן נשאה שני ואשתו גמורה היא, ואם מוציאה בלא גט נמצאת אשת איש יוצאה בלא גט: **ולא בלאות**. שנאבדו, אבל בלאותיה הקיימים לא הפסידה: **והולד ממזר מזה ומזה**. אם ילדה מן השני, ממזר גמור. ואם החזירה הראשון וילדה, הוי ממזר מדבריהם: **לא זה וזה זכאין במציאתה**. דטעמא מאי אמור רבנן מציאת אשה לבעלה, משום איבה, הכא תיהוי לה איבה ואיבה: **ולא במעשה ידיה**. דטעמא מאי אמור רבנן מעשה ידיה לבעלה משום מזוני, והכא דמזוני לית לה, מעשה ידיה לאו דיליה: **ולא בהפרת נדריה**. דטעמא מאי בעל מיפר נדרי אשתו, כי היכי דלא תתגנה על בעלה, הכא תתגנה ותתגנה: **נפסלה מן הכהונה**. דזונה היא: **מן המעשר**. קנסא היא. דבת לוי שזנתה לא נפסלה מן המעשר: **מן התרומה**. אפילו תרומה דרבנן: **יורשים כתובתה**. כתובת בנין דכרין: **חולצין ולא מיבמין**. אחיו של ראשון חולץ מדאורייתא ורבנן גזור

דלא ליבם, ואחיו של שני חולצין מדרבנן כי היכי דבעיא גט משני מדרבנן: **ביאתה או חליצתה**. אריש פליג דקתני ולא מיבמין: **ואין הולד ממנו ממזר**. אם החזירה ראשון. ולית הלכתא לא כר' יוסי ולא כר' אליעזר ולא כר"ש: **נשאת שלא ברשות**. ב"ד, כגון שאמרו לה שני עדים מת בעליך שאינה צריכה להיתר ב"ד:

ב. נִסַּת עַל פִּי בֵּית דִּין, תֵּצֵא, וּפְטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן. לֹא נִסַּת עַל פִּי בֵּית דִּין, תֵּצֵא, וְחַיֶּבֶת בַּקָּרְבָּן. יָפָה כֹּחַ בֵּית דִּין, שֶׁפּוֹטְרָהּ מִן הַקָּרְבָּן. הוֹרוּהָ בֵּית דִּין לִנָּשֵׂא, וְהָלְכָה וְקִלְקְלָה חַיֶּבֶת בַּקָּרְבָּן, שֶׁלֹּא הִתִּירוּהָ אֶלָּא לִנָּשֵׂא:

ברטנורה (ב) **ופטורה מן הקרבן**. דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור מן הקרבן: **שלא על פי בית דין**. אלא בשני עדים, חייבת בקרבן, דשוגגת היא. ולית הלכתא כי הא מתניתין, אלא בין נשאת ע"פ בית דין בעד אחד בין ע"פ שני עדים, חייבין בקרבן היא ובעלה השני:

ג. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ וּבְנָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לָהּ, מֵת בַּעֲלִיךְ וְאַחַר כָּךְ מֵת בְּנֵךְ, וְנִשֵּׂאת, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לָהּ חִלּוּף הָיוּ הַדְּבָרִים, תֵּצֵא וְהַוָּלָד רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מַמְזֵר. אָמְרוּ לָהּ, מֵת בְּנֵךְ וְאַחַר כָּךְ מֵת בַּעֲלִיךְ, וְנִתְיַבְּמָה, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לָהּ, חִלּוּף הָיוּ הַדְּבָרִים, תֵּצֵא וְהַוָּלָד רִאשׁוֹן וְאַחֲרוֹן מַמְזֵר. אָמְרוּ לָהּ, מֵת בַּעֲלִיךְ, וְנִסַּת, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לָהּ, קַיָּם הָיָה וָמֵת, תֵּצֵא, וְהַוָּלָד רִאשׁוֹן מַמְזֵר, וְהָאַחֲרוֹן אֵינוֹ מַמְזֵר. אָמְרוּ לָהּ, מֵת בַּעֲלִיךְ וְנִתְקַדְּשָׁה, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעֲלָהּ, מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לוֹ. אַף עַל פִּי שֶׁנָּתַן לָהּ אַחֲרוֹן גֵּט, לֹא פְסָלָהּ מִן הַכְּהֻנָּה. אֶת זוֹ דָּרַשׁ רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן מַתְיָא, (ויקרא כא) וְאִשָּׁה גְּרוּשָׁה מֵאִישָׁהּ, וְלֹא מֵאִישׁ שֶׁאֵינוֹ אִישָׁהּ:

ברטנורה (ג) **ואחר כך מת בנך**. ולא הוזקקה ליבום: **ונשאת**. לשוק: **ראשון ואחרון**. ראשון שלפני השמועה, ואחרון שלאחר השמועה. וכר"ע מתוקמא דאמר יש ממזר מחייבי לאוין, ואינה הלכה:

ד. מִי שֶׁהָלְכָה אִשְׁתּוֹ לִמְדִינַת הַיָּם, וּבָאוּ וְאָמְרוּ לוֹ מֵתָה אִשְׁתְּךָ, וְנָשָׂא אֶת אֲחוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּאת אִשְׁתּוֹ, מֻתֶּרֶת לַחֲזוֹר לוֹ. הוּא מֻתָּר בִּקְרוֹבוֹת שְׁנֵיָּה, וּשְׁנֵיָּה מֻתֶּרֶת בִּקְרוֹבָיו. וְאִם מֵתָה רִאשׁוֹנָה, מֻתָּר בַּשְּׁנֵיָּה. אָמְרוּ לוֹ, מֵתָה אִשְׁתְּךָ, וְנָשָׂא אֶת אֲחוֹתָהּ, וְאַחַר כָּךְ אָמְרוּ לוֹ, קַיֶּמֶת הָיְתָה, וָמֵתָה, הַוָּלָד רִאשׁוֹן מַמְזֵר, וְהָאַחֲרוֹן אֵינוֹ מַמְזֵר. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, כָּל שֶׁפּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים, פּוֹסֵל עַל יְדֵי עַצְמוֹ. וְכָל שֶׁאֵין פּוֹסֵל עַל יְדֵי אֲחֵרִים, אֵינוֹ פּוֹסֵל עַל יְדֵי עַצְמוֹ:

ברטנורה (ד) **מותרת לחזור לו**. דקדושי שניה אינן כלום ובזנות בא עליה. ואמרינן בגמרא ושכב איש אותה (במדבר ח), שכיבתה אוסרתה ואין שכיבת אחותה אוסרתה: **ומותר בקרובות השניה**. לישא בתה, דקיי"ל נושאים על האנוסה ועל המפותה: ר' יוסי אומר

כל שפוסל ע"י אחרים פוסל ע"י עצמו. ר' יוסי שמעיה לתנא קמא דקאמר לא שנא דאזלי אשתו וגיסו שהוא בעל אחות אשתו למדינת הים ולא שנא דאזלי ארוסתו וגיסו, ובאו ואמרו לו מתה אשתך ומת גיסך ונשא את אחותה ואח"כ באו אשתו וגיסו, אשת גיסו אסורה על גיסו, ואשתו מותרת לו. וא"ל ר' יוסי ארוסתו וגיסו דאיכא למימר תנאה הוי בקדושין והאי דנסיב לאחותה שפיר קנסיב ובעיא גט מיניה דלא לימרו אשת איש יוצאת בלא גט, דפסיל לה ע"י אחרים דהיינו גיסו, דכיון דנפקא מיניה בגיטא אפסלא לה מבעלה, פוסל נמי ע"י עצמו ואתסרא ליה אתתיה עליה דהויא אחות גרושתו, אבל היכא דאזלי אשתו וגיסו למדינת הים וקא נסיב לה לאחותה דליכא למימר תנאה הוה ליה בנשואין ושפיר קנסיב לה להאי כדאיכא למימר באירוסין, ולא בעיא גט מיניה ולא קפסיל ע"י אחרים דהא לא פסלה אשת גיסו אגיסו, אינו פוסל ע"י עצמו, ושריא ליה איתתיה שהרי אינה אחות גרושתו:

ה. אָמְרוּ לוֹ, מֵתָה אִשְׁתְּךָ, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ מֵאָבִיהָ, מֵתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ מֵאִמָּהּ, מֵתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ מֵאָבִיהָ, מֵתָה, וְנָשָׂא אֲחוֹתָהּ מֵאִמָּהּ וְנִמְצְאוּ כֻּלָּן קַיָּמוֹת, מֵתָר בָּרִאשׁוֹנָה, בַּשְּׁלִישִׁית, וּבַחֲמִישִׁית, וּפוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן, וְאָסוּר בַּשְּׁנִיָּה וּבָרְבִיעִית, וְאֵין בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ. וְאִם בָּא עַל הַשְּׁנִיָּה לְאַחַר מִיתַת הָרִאשׁוֹנָה, מֻתָּר בַּשְּׁנִיָּה וּבָרְבִיעִית, וּפוֹטְרוֹת צָרוֹתֵיהֶן, וְאָסוּר בַּשְּׁלִישִׁית וּבַחֲמִישִׁית, וְאֵין בִּיאַת אַחַת מֵהֶן פּוֹטֶרֶת צָרָתָהּ:

ברטנורה (ה) אמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה מאביה. שלא מאמה, וחזרו ואמרו לו מתה השניה, ונשא אחותה של השניה מאמה ולא מאביה, ונמצאת זו השלישית נכריה אצל הראשונה, וחזרו ואמרו לו מתה זו השלישית, ונשא אחותה של שלישית זו מאביה ולא מאמה, נמצאת רביעית רחוקה מן השניה וכ"ש מן הראשונה, וחזרו ואמרו לו מתה זאת הרביעית: **ונשא אחותה מאמה**. והיא רחוקה מן השלישית וכן מן הראשונה ומן השניה, ואחר כך אמרו לו כולן קיימות: מותר בראשונה בשלישית ובחמישית. שאינן קרובות זו לזו. ואף על פי שהשלישית אחות השניה, שריא, דקדושי שניה לא תפסי, דאחות אשה היא לראשונה שלקחה מקודם, והויא לה כאנוסה ומפותה, ותניא, אנס אשה מותר לישא בתה, דלא אסרה תורה אלא אחות אשה בלבד, והיכא דלא תפסי קדושין לאו אחות אשה היא. וכן החמישית אע"פ שהיא אחות הרביעית, מותרת, דהואיל ותפסי קדושין בשלישית נמצאת ביאת רביעית שהיא אחות שלישית ביאת זנות ולא אסרה חמישית עליו: **ופוטרות צרותיהן**. אם מת ובא יבם ויבם אחת מהן פוטרת צרתה: **ואסור בשניה**. מפני הראשונה. וברביעית מפני השלישית: ואם בא על השניה

לאחר מיתת הראשונה. שאמת היו הדברים של ראשונה, ושאר הדברים שקר היו, אסור בשלישית מפני השניה ובחמישית מפני הרביעית:

ו. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, הוּא פּוֹסֵל עַל יְדֵי אַחִין, וְהָאַחִים פּוֹסְלִין עַל יָדוֹ, אֶלָּא שֶׁהוּא פּוֹסֵל תְּחִלָּה, וְאַחִין פּוֹסְלִין תְּחִלָּה וְסוֹף. כֵּיצַד, בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, פָּסַל עַל יְדֵי אַחִין. בָּאוּ עָלֶיהָ אַחִין, וְעָשׂוּ בָהּ מַאֲמָר, נָתְנוּ גֵּט אוֹ חָלְצוּ, פָּסְלוּ עַל יָדוֹ:

ברטנורה (ו) **בן תשע שנים ויום אחד פוסל**. את היבמה לאחין אם בא עליה, דביאתו ביאה. או אם נתן גט או עשה בה מאמר, שיש לו גט ויש לו מאמר, אבל אינו גט גמור ולא מאמר גמור: **אלא שהוא פוסל תחלה**. בגמרא מפרש דבמאמר הוא פוסל תחלה ולא בסוף, שאם אחיו הגדול עשה מאמר ואח"כ עשה מאמר זה שהוא בן תשע שנים ויום אחד לא פסלה מאחיו, אבל בביאה פוסל בן תשע שנים ויום אחד בין בתחלה בין בסוף. ומתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אלא הוא פוסל תחלה והן פוסלין תחלה וסוף. במה דברים אמורים, במאמר, אבל ביאה אפילו בסוף נמי פסיל, כיצד, בן תשע שנים ויום אחד הבא על יבמתו וכו':

ז. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא עָלֶיהָ אָחִיו שֶׁהוּא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, פָּסַל עַל יָדוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא פָסַל:

ברטנורה (ז) **פסל על ידו**. דהוי ליה כמאמר אחר מאמר דשניהם תופסין בה: **ר"ש אומר לא פסל**. דביאת בן תשע לר"ש ספק קניא ספק לא קניא, אי קניא קניא לגמרי ולא מהניא ביאת אחיו, ואי לא קניא הוה ליה כמי שלא בעל לא הוא ולא אחיו, הילכך לא פסל. ואין הלכה כרבי שמעון:

ח. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, וְאַחַר כָּךְ בָּא עַל צָרָתָהּ, פָּסַל עַל יְדֵי עַצְמוֹ. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לֹא פָסַל, בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, וָמֵת, חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, נָשָׂא אִשָּׁה וָמֵת, הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה:

ברטנורה (ח) בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתיבמת. שיש עליה זיקת שני יבמין, שבביאתו של זה הקטן שהוא כמאמר בגדול לא יצאת מידי זיקת נפילה ראשונה, וחלה עליה זיקת נפילה שניה, ותנן בפרק ד' אחים, מי שעליה זיקת יבם אחד ולא שעליה זיקת שני יבמין: **נשא אשה**. שאינה יבמתו, ומת ולו אחים: **הרי זו פטורה**. דאע"ג דביאתו ביאה אין קנינו קנין כלום עד שיביא שתי שערות, אבל ביבמה הואיל וזקוקה לו עשו אותה רבנן כמאמר:

ט. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד שֶׁבָּא עַל יְבִמְתּוֹ, וּמִשֶּׁהִגְדִּיל נָשָׂא אִשָּׁה אַחֶרֶת וָמֵת, אִם לֹא יָדַע אֶת הָרִאשׁוֹנָה מִשֶּׁהִגְדִּיל, הָרִאשׁוֹנָה חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת, וְהַשְּׁנִיָּה אוֹ חוֹלֶצֶת אוֹ

מִתְיַבֶּמֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מְיַבֵּם לְאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְחוֹלֵץ לַשְּׁנִיָּה. אֶחָד שֶׁהוּא בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְאֶחָד שֶׁהוּא בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה שֶׁלֹּא הֵבִיא שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת:

ברטנורה (ט) אם לא ידע הראשונה משהגדיל, ראשונה חולצת ולא מתיבמת. דזיקת שני יבמין עליה הואיל ולא ידעה משהגדיל לא יצאת ידי נפילה ראשונה: רבי שמעון אומר מיבם לאיזה שירצה. דלית ליה לרבי שמעון זיקת שני יבמין. והכי נמי אמרינן בפרק ארבעה אחים: **וחולץ לשניה**. דהא לאו צרות נינהו לאפטורי חדא ביבום חברתה, ויבומי תרווייהו לא, הואיל והויא צרתה במקצת מאמר דרבנן, מחזו כשתי יבמות הבאות מבית אחד: **אחד בן תשע ואחד בן עשרים**. שניהן שוין לכל האמור למעלה, דכל כמה דלא אייתי שתי שערות קטן הוא, עד שיהיה בן ל"ה שנה, ואם הגיע לחמש ושלשים שנה ולא הביא שתי שערות אף על פי שלא נראו בו סימני סריס המפורשים למעלה, הרי זה סריס חמה:

גמרא יבמות דף מ"ז ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן גֵּר שֶׁבָּא לְהִתְגַּיֵּיר בִּזְמַן הַזֶּה אוֹמְרִים לוֹ מָה רָאִיתָ שֶׁבָּאתָ לְהִתְגַּיֵּיר אִי אַתָּה יוֹדֵעַ שֶׁיִּשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַזֶּה דְּווּיִם דְּחוּפִים סְחוּפִים וּמְטוּרָפִים וְיִסּוּרִין בָּאִין עֲלֵיהֶם. אִם אוֹמֵר יוֹדֵעַ אֲנִי וְאֵינִי כְדַאי מְקַבְּלִין אוֹתוֹ מִיָּד וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצַת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצַת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָוֹן לֶקֶט שִׁכְחָה וּפֵאָה וּמַעְשֵׂר עָנִי וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ עוֹנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹת אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁעַד שֶׁלֹּא בָּאתָ לְמְדָה זוּ אָכַלְתָּ חֵלֶב אִי אַתָּה עָנוּשׁ כָּרֵת חִלַּלְתָּ שַׁבָּת אִי אַתָּה עָנוּשׁ סְקִילָה. וְעַכְשָׁיו אָכַלְתָּ חֵלֶב עָנוּשׁ כָּרֵת חִלַּלְתָּ שַׁבָּת עָנוּשׁ סְקִילָה. וּכְשֵׁם שֶׁמּוֹדִיעִין אוֹתוֹ עָנְשָׁן שֶׁל מִצְוֹת כָּךְ מוֹדִיעִין אוֹתוֹ מַתַּן שְׂכָרָן. אוֹמְרִים לוֹ הֱוֵי יוֹדֵעַ שֶׁהָעוֹלָם הַבָּא אֵינוֹ עָשׂוּי אֶלָּא לַצַּדִּיקִים וְיִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַזֶּה אֵינָם יְכוֹלִים לְקַבֵּל לֹא רוֹב טוֹבָה וְלֹא רוֹב פּוּרְעָנוּת. וְאֵין מַרְבִּין עָלָיו וְאֵין מְדַקְדְּקִין עָלָיו קַבֵּל מָלִין אוֹתוֹ מִיָּד. נִשְׁתַּיְּירוּ בוֹ צִיצִין הַמְעַכְּבִין אֶת הַמִּילָה חוֹזְרִין וּמָלִין אוֹתוֹ שֵׁנִית. נִתְרַפֵּא מַטְבִּילִין אוֹתוֹ מִיָּד וּשְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִין עַל גַּבָּיו וּמוֹדִיעִין אוֹתוֹ מִקְצַת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצַת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת. טָבַל וְעָלָה הֲרֵי הוּא כְּיִשְׂרָאֵל לְכָל דְּבָרָיו. אִשָּׁה. נָשִׁים מוֹשִׁיבוֹת אוֹתָהּ בְּמַיִם עַד צַוָּארָהּ וּשְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים עוֹמְדִים לָהּ מִבַּחוּץ וּמוֹדִיעִין אוֹתָהּ מִקְצַת מִצְוֹת קַלּוֹת וּמִקְצַת מִצְוֹת חֲמוּרוֹת. אֶחָד גֵּר וְאֶחָד עֶבֶד מְשׁוּחְרָר. וּבְמָקוֹם שֶׁנִּדָּה טוֹבֶלֶת שָׁם גֵּר וְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר טוֹבְלִין וְכָל דָּבָר שֶׁחוֹצֵץ בַּטְּבִילָה חוֹצֵץ בְּגֵר וּבְעֶבֶד מְשׁוּחְרָר וּבְנִדָּה:

רש"י **סחופים**. שפלים וכפויין כמו סחופי כסא כפיית הכלי: **ואיני כדאי**. ואיני ראוי להשתתף בצרתן ומי יתן ואזכה לכך: **ומודיעים אותו**. לקמן מפרש טעמא דכולה מתניתין: **לא רוב טובה**. לפי שיצר הרע מחזר אחריהן כדאמרינן במסכת סוכה ושמא

תזוח דעתן עלייהו ויחטאו: **ואין מרבין עליו**. דברים לאיים עליו שיפרוש: **ציצין**. חתיכות בשר שלא נפרע' מילה כהלכתה: **ומודיעין אותו מקצת מצות**. דהשתא על ידי טבילה הוא נכנס לכלל גירות הלכך בשעת טבילת מצוה צריך לקבל עליו עול מצות: **אחד גר ואחד עבד משוחרר**. לקמן מפרש למאי הלכתא אקשינהו: **ובמקום שנדה טובלת**. בארבעים סאה: **שם גר ועבד משוחרר טובלין**. ואף על פי שאין טבילתן משום טומאה וטהרה כשאר טבילות: **חוצץ בגר ובעבד משוחרר ובנדה**. לבעלה ואף על פי שאין טבילתן לענין מגע טהרות כשאר טבילות:

זוהר מקץ דף קצ"ח ע"א

וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח (תהלים מ"ט) לָמָּה אִירָא בִימֵי רָע עָוֹן עֲקֵבַי יְסֹבֵנִי, תָּא חֲזֵי תְּלָת אינָן דְּדָחֲלִין וְלָא יָדְעִין מִמַּה דָּחֲלִין וְאוֹקְמוּהָ, אֲבָל אִית מַאן דְּדָחִיל וְלָא יָדַע מִמַּה אִיהוּ דָּחִיל בְּגִין אִנּוּן חַטָּאֵי דְּלָא יָדַע דְּאִנּוּן חַטָּאִין וְלָא אַשְׁגַּח בְּהוּ וְאִיהוּ דָּחִיל מִימֵי רָע מַאן אִנּוּן יְמֵי רָע אִלֵּין אִנּוּן יוֹמִין דְּאִנּוּן אִזְדַּמְּנָן בְּהַהוּא רָע וּמַאן אִנּוּן (ד"א אִיהוּ) דָּא יֵצֶר הָרַע דְּאִיהוּ אִקְרֵי רָע וְאִית לֵיהּ יוֹמִין יְדִיעָן דְּאִתְיְהִיב לֵיהּ רָשׁוּ בְּעָלְמָא לְאַסְטָאָה לְכָל אִנּוּן דִּמְסָאֲבֵי אָרְחַיְהוּ דְּמַאן דְּאָתֵי לְאִסְתַּאָבָא מְסָאֲבֵי לֵיהּ וְאִלֵּין אִנּוּן אִקְרוּן יְמֵי רָע וְאִלֵּין מְמַנָּן עַל אִנּוּן חוֹבִין דְּדָשִׁין בְּהוּ בְּנֵי נָשָׁא בַּעֲקֵבַיְהוּ, תָּא חֲזֵי כָּל אִנּוּן דִּמְסָאֲבֵי אָרְחַיְהוּ כַּמָּה חֲבִילֵי טְהִירִין אִזְדַּמְּנָן לְגַבַּיְהוּ וּמְסָאֲבֵי לְהוּ, בְּאָרְחָא דְּבָעֵי בַּר נַשׁ לְמֵיהַךְ בְּהַהוּא אָרְחָא מְדַבְּרִין לֵיהּ מַמָּשׁ, אָתֵי בַּר נַשׁ לְאִתְדַּכָּאָה כַּמָּה אִנּוּן דִּמְסַיְּעִין לֵיהּ, הָא תְּנִינָן דְּכַד בַּר נַשׁ קָם בְּצַפְרָא בָּעֵי לְאַסְחָאָה יְדוֹי מִגּוֹ נְטָלָא דְּמַיָּא דְּאִיהוּ מָאנָא לְטוּל מִנֵּיהּ מַיָּא מִגּוֹ מָאן דְּאַסְחֵי יְדוֹי בְּקַדְמִיתָא כְּמָה דְּאוֹקְמוּהָ, וְתָא חֲזֵי בְּגִין נָטְלָא דָּא אוֹקִימְנָא מִלָּה וְתוּ דְּבָעֵי לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְנַטָּלָא יָדָא יְמִינָא בְּשִׂמְאָלָא בְּגִין לְשַׁלְטָאָה יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא וְיִסְתְּחֵי יְמִינָא מִן שְׂמָאלָא וּבְגִין כָּךְ אִיהוּ נְטִילָא וְעַל דָּא מַאן דְּנָטִיל יְדוֹי יְטוֹל יְמִינָא בְּשִׂמְאלָא לְאַשְׁלְטָא יְמִינָא עַל שְׂמָאלָא בְּגִין דְּלָא יְהֵיב דּוּכְתָּא לְיֵצֶר הָרַע לְשַׁלְטָאָה כְּלָל וְהָא אוֹקִימְנָא, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּדִינָא בִּישָׁא שָׁלְטָא לָא אִתְיב יְדֵיהּ מִלְּאַבָּאשָׁא, וּבְשַׁעְתָּא דִּימִינָא שָׁלְטָא עַל עַמִּין עכו"ם לְתַבְּרָא לוֹן חַייִס קַדָּשָׁא בְּרִיךְ הוּא עֲלַיְהוּ וְלָא שָׁצֵי לוֹן, וּבְגִין כָּךְ כָּל מַאן דְּאִיהוּ חָטֵי בְּאִנּוּן חַטָּאִין דְּדָשׁ בְּהוּ בְּרַגְלוֹי לָא יָדַע בְּהוּ וְדָחִיל תָּדִירָא, דָּוִד מַלְכָּא הַוָּה אִסְתַּמָּר תָּדִיר מֵחוֹבִין אִלֵּין וְכַד הַוָּה נָפִיק לְקָרְבָא הַוָּה מְפַשְׁפֵּשׁ לוֹן וְעַל דָּא לָא דָּחִיל לְאַגָּחָא עִמְּהוֹן קְרָבָא. וְתָא חֲזֵי אַרְבַּע מְלָכִין הֲווּ מַאן דְּשָׁאִיל דָּא לָא שָׁאִיל דָּא. דָּוִד אָמַר (תהלים י"ח) אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם מַאי טַעֲמָא בְּגִין דַּהֲוָה אִסְתַּמָּר מֵאִלֵּין חוֹבִין וְלָא יְהֵיב דּוּכְתָּא לְשַׁלְטָאוֹי לְשַׁלְטָאָה וְעַל דָּא בָּעֵי לְמִרְדַּף אַבָּתְרַיְהוּ תָּדִיר וְלָא יִרְדְּפוּן אִנּוּן אַבָּתְרֵיהּ לְמִתְבַּע חוֹבוֹי וְיִפּוֹל בְּיָדֵיהוּ, אָסָא הַוָּה דָּחִיל

יַתִּיר אַף עַל גַּב דַּהֲוָה מְפַשְׁפֵּשׁ בַּחַטָּאוֹי וְלָא כְּדָוִד מַלְכָּא אִיהוּ, בָּעֵי לְמִרְדָּף אַבַּתְרַיְהוּ וְלָא יַגִּיחַ לוֹן וְיִקְטוֹל לוֹן קַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְכָךְ הֲוָה דִּכְתִיב (ד"ה ב' י"ד) וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וְהָעָם אֲשֶׁר עִמּוֹ וְגוֹ' וּכְתִיב וַיִּגּוֹף יְיָ אֶת הַכּוּשִׁים לִפְנֵי אָסָא וְלִפְנֵי יְהוּדָה וַיָּנוּסוּ הַכּוּשִׁים (וְכֵן) דָּוִד מַה כְּתִיב בֵּיהּ (שמואל א' ל') וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לַמָּחֳרָתָם אֲבָל אָסָא אִיהוּ רָדִיף וְקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא מָחֵי, יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה אוֹף הָכִי נַמֵּי הַוָּה שְׁאִיל וְאָמַר לָא יָכִילְנָא לְמִרְדָּף וְלָא לְקַטָּלָא אֶלָּא אֲנָא אֲזַמֵּר וְאַתְּ קַטִּיל לוֹן בְּגִין דְּלָא הַוָּה מְפַשְׁפֵּשׁ כָּל כָּךְ כְּאָסָא וְקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָבַד לֵיהּ הָכִי דִּכְתִיב (ד"ה ב' כ) וּבְעֵת הַחֵלּוּ בְּרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן יְיָ מַאֲרָבִים עַל בְּנֵי עַמּוֹן מוֹאָב וְהַר שֵׂעִיר הַבָּאִים לִיהוּדָה וַיִּנָּגְפוּ, חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה אוֹף הָכִי נַמֵּי אָמַר אֲנָא לָא יָכִילְנָא לְאִסְתַּמָּרָא וְלָא לְמִרְדָּף וְלָא לַאֲנָחָא קְרָבָא בְּגִין דְּדָחִיל מֵאִלֵּין חוֹבִין דְּקָאֲמָרַן מַה כְּתִיב (מלכים ב' י"ט) וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וַיֵּצֵא מַלְאַךְ יְיָ וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אֲשׁוּר מֵאָה וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה אֶלֶף וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וְהִנֵּה כֻלָּם פְּגָרִים מֵתִים, וְחִזְקִיָּה הַוָּה יָתִיב בְּבֵי תֵּיהּ וְשָׁמְכִיב בְּעַרְסֵיהּ וְקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא קְטִיל לוֹן, וּמַה צַּדִּיקִים אִלֵּין הֲווּ דָּחֲלִין מֵאִלֵּין חוֹבִין שְׁאָר בְּנֵי עָלְמָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, בְּגִין כָּךְ אִית לֵיהּ לְבַר נַשׁ לְאִסְתַּמָּרָא מֵאִלֵּין חוֹבִין וּלְפַשְׁפְּשָׁא בְּהוֹן כְּדְקָאֲמָרַן בְּגִין דְּלָא יִשְׁלְטוּן עֲלוֹי אִנּוּן יְמֵי רָע דְּלָא מְרַחֲמֵי עֲלֵיהּ, תָּא חֲזֵי וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו בְּשַׁעְתָּא דְּנָפְלוּ בִּידֵיהּ אִיהוּ רָחִים עֲלַיְהוּ בְּגִין דְּאִיהוּ שְׁלִים, וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ דְּאִנּוּן שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אָתוּ מִסְטָרָא דְּדִינָא קַשְׁיָא וְעַל דָּא לָא רָחִימוּ עֲלֵיהּ דְּהָא כָּל אִנּוּן מָארֵיהוֹן דְּדִינָא קַשְׁיָא לָא מְרַחֲמֵי עֲלַיְהוּ דִּבֵי נָשָׁא בְּשַׁעְתָּא דְּנָפְלֵי בִּידֵיהוּ וּבְגִין כָּךְ אָמַר דָּוִד (תהלים מ"ט) לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן עְקֵבַי יְסֹבֵנִי, מַאן עְקֵבַי אִלֵּין אִנּוּן בָּרָזָא דִּמְהֵימָנוּתָא דִּכְתִיב (בְּרֵאשִׁית כ"ה) וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו דָּא הוּא עָקֵיבָא וְאִנּוּן עֲקַבִּין דִּמְסַתְּכְלִין בְּהוּ תְּדִיר בְּהַהוּא חוֹבָא דְּדָשׁ בֵּיהּ בַּר נַשׁ תְּדִיר בְּעִקְבוֹי, תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב (יְשַׁעְיָה ה') הוֹי מוֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה, בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא דְּדָשׁ בֵּיהּ בְּעִקְבָא וְלָא חַיִּישׁ עָלֵיהּ וּלְבָתַר אִתְתַּקַּף וְאִתְעֲבִיד (בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא) כַּעֲבוֹת הָעֲגָלָה, וְאִתְתַּקַּף הַהוּא חַטָּאָה וְאַסְטֵי לֵיהּ בְּהַאי עָלְמָא וּבְעָלְמָא דְּאָתֵי, זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּיָדְעִין לְאִסְתַּמָּרָא מֵחוֹבֵיהוֹן וְאִנּוּן מְפַשְׁפְּשִׁין תְּדִיר בְּעוֹבָדֵיהוּ בְּגִין דְּלָא יִשְׁתַּכַּח עֲלַיְהוּ מְקַטְרְגָא בְּהַאי עָלְמָא וְלָא יִסְטוּן עֲלַיְהוּ לְעָלְמָא דְּאָתֵי דְּהָא אוֹרַיְתָא מְתַקְּנָא לְהוּ אָרְחִין וּשְׁבִילִין לְמֵיהַךְ בְּהוּ דִּכְתִיב (מִשְׁלֵי ג') דְּרָכֶיהָ דַּרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם:

תרגום הזוהר וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְגוֹ': רַבִּי אֶלְעָזָר פָּתַח וְאָמַר, (תהלים מ"ט) לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע עֲוֹן עְקֵבַי יְסֹבֵנִי. בֹּא וּרְאֵה שִׁלְשָׁה הֵם שֶׁמִּפַּחֲדִים וְאֵינָם יוֹדְעִים מִמַּה הֵם מְפַחֲדִים וּבֵאֲרוּהוּ. נוֹסָף עַל אֵלּוּ שָׁלוֹשׁ, יֵשׁ מְפַחֵד וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מִמַּה מְפַחֵד, שֶׁהוּא בִּשְׁבִיל חַטָּאִים

שֶׁחָטָא, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ שֶׁהֵם חַטָּאִים, וְלֹא הִשְׁגִּיחַ בָּהֶם, וְהוּא מִתְיָרֵא מִיֵּמֵי רָע. מַה הֵם יְמֵי רָע. אֵלּוּ הֵם יָמִים שֶׁנּוֹעָדוּ לִהְיוֹת בְּאוֹתוֹ הָרַע. וּמִי הֵם, זֶהוּ יֵצֶר הָרַע, שֶׁהוּא נִקְרָא רָע, וְיֵשׁ לוֹ יָמִים יְדוּעִים, שֶׁנִּתָּן לוֹ רְשׁוּת בָּעוֹלָם לְהַשְׁטוֹת לְכָל אֵלּוּ הַמְּטַמְּאִים דַּרְכָּם. כִּי מִי שֶׁבָּא לְהִטָּמֵא מְטַמְּאִים אוֹתוֹ. וְאֵלּוּ הֵם שֶׁנִּקְרָאִים יְמֵי רָע, וְהֵם מְמוּנִים לְהַעֲנִישׁ בָּהֶם, עַל אֵלּוּ עֲבֵרוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו. בֹּא וּרְאֵה כָּל אֵלּוּ הַמְּטַמְּאִים דַּרְכָּם, כַּמָּה חֲבִילוֹת מַזִּיקִים נוֹעָדִים לָהֶם, וּמְטַמְּאִים אוֹתָם. בַּדֶּרֶךְ שֶׁאָדָם רוֹצֶה לָלֶכֶת, בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ מַמָּשׁ מוֹלִיכִים אוֹתוֹ. אָדָם הַבָּא לְהִטָּהֵר כַּמָּה הֵם הַמְסַיְּעִים אוֹתוֹ. הֲרֵי לְמַדְנוּ, כְּשֶׁהָאָדָם קָם בַּבֹּקֶר, צָרִיךְ לִטּוֹל יָדָיו מִן נַטְלָא דְּמַיִם, שֶׁהוּא כְּלִי לִטּוֹל מַיִם מְמֻנּוּ. וְיִטּוֹל מִמַּי שֶׁכְּבָר נָטַל יָדָיו. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּהוּ. וּבֹא וּרְאֵה בִּשְׁבִיל נַטְלָא זוֹ לָמַדְנוּ הַדָּבָר. וְעוֹד, לָמַדְנוּ, שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לִטּוֹל יַד יָמִין בְּיַד שְׂמֹאל, שֶׁהַשְּׂמֹאל יְשַׁמֵּשׁ אֶת הַיָּמִין, כְּדֵי לְהַשְׁלִיט הַיָּמִין עַל הַשְּׂמֹאל, וְיִתְרַחֵץ הַיָּמִין מִן הַשְּׂמֹאל וּמְשׁוּם זֶה הוּא הַנְּטִילָה. שֶׁהַנְּטִילָה בָּאָה לְהַשְׁלִיט הַיָּמִין עַל הַשְּׂמֹאל. וְעַל כֵּן מִי שֶׁנּוֹטֵל יָדָיו, יִטּוֹל הַיָּמִין בְּשְׂמֹאל, לְהַשְׁלִיט הַיָּמִין עַל הַשְּׂמֹאל, כְּדֵי שֶׁלֹּא לָתֵת מָקוֹם לַיֵּצֶר הָרַע לְשָׁלוֹט כְּלָל. בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁדִּין הָרַע שׁוֹלֵט אֵינוֹ מֵשִׁיב יָדָיו מִלְּהָרַע. וּבְשָׁעָה שֶׁהַיָּמִין שׁוֹלֵט עַל עַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה לְשָׁבְרָם, מְרַחֵם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם וְאֵינוֹ מְכַלֶּה אוֹתָם. וּמְשׁוּם זֶה, כָּל מִי שֶׁחוֹטֵא בְּאֵלּוּ הַחַטָּאִים שֶׁאָדָם דָּשׁ בְּרַגְלָיו, אֵינוֹ יוֹדֵעַ בָּהֶם שֶׁחָטָא, וְהוּא מְפַחֵד תָּמִיד. דָּוִד הַמֶּלֶךְ, הָיָה נִשְׁמָר תָּמִיד מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת, וּכְשֶׁיְּצָא לַמִּלְחָמָה, הָיָה מְחַפֵּשׂ בָּהֶם כְּדֵי לַעֲשׂוֹת עֲלֵיהֶם תְּשׁוּבָה, וְעַל כֵּן לֹא הָיָה מִתְיָרֵא, לַעֲרֹךְ עִמָּהֶם מִלְחָמָה. וּבֹא וּרְאֵה, אַרְבָּעָה מְלָכִים הָיוּ, מַה שֶּׁשָּׁאַל זֶה, לֹא שָׁאַל זֶה. דָּוִד אָמַר, (תהלים י"ח) אֶרְדֹּף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם. מַהוּ הַטַּעַם, הוּא מִשּׁוּם, שֶׁהָיָה נִשְׁמָר מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת שֶׁאָדָם דָּשׁ בְּרַגְלָיו, וְלֹא נָתַן מָקוֹם לְשׂוֹנְאָיו לִשְׁלוֹט. וְעַל כֵּן, רָצָה הוּא לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם תָּמִיד, וְהֵם לֹא יִרְדְּפוּ אַחֲרָיו, לְקַטְרֵג עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְיִפֹּל בְּיֵדֵיהֶם. אָסָא, הָיָה מִתְיָרֵא יוֹתֵר, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה מְחַפֵּשׂ בַּחֲטָאָיו, וְלֹא כָּל כָּךְ כְּדָוִד הַמֶּלֶךְ, הוּא רָצָה לִרְדֹּף אַחֲרֵיהֶם, אַחַר אוֹיְבָיו, וְלֹא יִלָּחֵם עִמָּהֶם, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַהֲרֹג אוֹתָם. וְכָךְ הָיָה, שֶׁכָּתוּב (דה"י ב' י"ד) וַיִּרְדְּפֵם אָסָא וְגוֹ', וּכְתִיב וַיִּגּוֹף ה' אֶת הַכּוּשִׁים לִפְנֵי אָסָא וְגוֹ'. וְדָוִד מַה כָּתוּב בּוֹ, (שמואל א' ל') וַיַּכֵּם דָּוִד מֵהַנֶּשֶׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמָחֳרָתָם. אֲבָל אָסָא, הוּא רָדַף וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִכָּה. יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה, גַּם כֵּן הָיָה מְבַקֵּשׁ, וְאָמַר, אֲנִי אֵינִי יָכוֹל לִרְדֹּף, וְלֹא לַהֲרֹג אוֹתָם, אֶלָּא אֲנִי אֲזַמֵּר, וְאַתָּה תַּהֲרֹג אוֹתָם. וְהוּא מִשּׁוּם שֶׁלֹּא הָיָה מְחַפֵּשׂ בַּחֲטָאָיו כָּל כָּךְ כְּמוֹ אָסָא, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה לוֹ כֵּן, שֶׁכָּתוּב, (ד"ה ב' כ') וּבָעֵת הֵחֵלּוּ בְּרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן ה' וְגוֹ' וַיִּנָּגְפוּ. חִזְקִיָּה מֶלֶךְ יְהוּדָה, גַּם כֵּן אָמַר, אֲנִי אֵינִי יָכוֹל לֹא לְזַמֵּר, וְלֹא לִרְדֹּף, וְלֹא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה, מִשּׁוּם שֶׁהָיָה מִתְיָרֵא מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת שֶׁאָמְרָנוּ. מַה

כָּתוּב, (מלכים ב' י"ט) וַיְהִי בַלַּיְלָה הַהוּא וְגוֹ' וַיַּךְ בְּמַחֲנֵה אֲשׁוּר וְגוֹ'. וְחִזְקִיָּה הָיָה יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָרַג אוֹתָם. וּמַה צַּדִּיקִים הָאֵלּוּ הָיוּ יְרֵאִים מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת, שְׁאָר בְּנֵי הָעוֹלָם עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. מִשּׁוּם זֶה יֵשׁ לוֹ לָאָדָם לְהִשָּׁמֵר מֵאֵלּוּ הָעֲבֵרוֹת וּלְחַפֵּשׂ בָּהֶם, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשְׁלְטוּ עָלָיו אֵלּוּ יְמֵי רָעָה שֶׁאֵינָם מְרַחֲמִים עָלָיו. בֹּא וּרְאֵה: "וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו" בְּשָׁעָה שֶׁאֶחָיו נָפְלוּ בְּיָדוֹ, הוּא הָיָה מְרַחֵם עֲלֵיהֶם. מִשּׁוּם שֶׁהוּא שָׁלֵם. "וְהֵם לֹא הִכִּירוּהוּ" שֶׁהֵם, שִׁמְעוֹן וְלֵוִי, בָּאִים מִדִּין קָשֶׁה, וְעַל כֵּן לֹא רִחֲמוּ עָלָיו. כִּי כָּל אֵלּוּ בַּעֲלֵי דִּין הַקָּשֶׁה, אֵינָם מְרַחֲמִים עַל אֲנָשִׁים בְּשָׁעָה שֶׁנּוֹפְלִים בִּידֵיהֶם. וּמִשּׁוּם זֶה אָמַר דָּוִד, (תהלים מ"ט) לָמָּה אִירָא בִּימֵי רָע. יְרֵאתִי, לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא אִירָא, כִּי אָמַר, שֶׁיֵּשׁ לִי לִירָא תָּמִיד מֵאֵלּוּ יְמֵי רָע, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ. "עָוֹן עֲקֵבַי יְסָבֵנִי" מִי הֵם עֲקֵבַי. אֵלּוּ הֵם בְּסוֹד הָאֱמוּנָה, שֶׁכָּתוּב, (בראשית כ"ה) וְיָדוֹ אוֹחֶזֶת בַּעֲקֵב עֵשָׂו. וְזֶהוּ עָקֵב, וְהֵן עִקְּבוֹת הַמִּסְתַּכְּלִים תָּמִיד בְּאוֹתָהּ הָעֲבֵרָה, שֶׁהָאָדָם דָּשׁ בַּעֲקֵבָיו תָּמִיד. בֹּא וּרְאֵה מַה כָּתוּב, (ישעיה ה') הוֹי מוֹשְׁכֵי הֶעָוֹן בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא וְכַעֲבוֹת הָעֲגָלָה חַטָּאָה. בְּחַבְלֵי הַשָּׁוְא, הַיְנוּ הֶעָוֹן שֶׁדָּשׁ בּוֹ בַּעֲקֵב, וְאֵינוֹ מַחֲשִׁיב אוֹתוֹ. וּלְאַחַר זֶה הוּא מִתְחַזֵּק וְנַעֲשֶׂה כַּעֲבוֹת הָעֲגָלָה. וּמִתְגַּבֵּר אוֹתוֹ הֶעָוֹן, וּמְשַׁכֵּהוּ אוֹתוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא. אַשְׁרֵי הֵם הַצַּדִּיקִים, שֶׁיּוֹדְעִים לְהִשָּׁמֵר מֵעֲוֹנוֹתֵיהֶם, וְהֵם מְחַפְּשִׂים תָּמִיד בְּמַעֲשֵׂיהֶם כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּצֵא עֲלֵיהֶם מְקַטְרֵג בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא יַשְׁטִין עֲלֵיהֶם לְעוֹלָם הַבָּא. כִּי הַתּוֹרָה מְתַקֶּנֶת לָהֶם דְּרָכִים וּשְׁבִילִים לְלֶכֶת בָּהֶם, שֶׁכָּתוּב, (משלי ג') דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי נֹעַם וְכָל נְתִיבוֹתֶיהָ שָׁלוֹם.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' ע"ז פי"ב

א. טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס הֲרֵי הֵן סָפֵק נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חוּמְרֵי הָאִישׁ וְחוּמְרֵי הָאִשָּׁה בְּכָל מָקוֹם וְחַיָּיבִין בַּכֹּל וְאִם עָבְרוּ אֵינָן לוֹקִין: **ב**. אַף עַל פִּי שֶׁהָאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשָׁהּ הֲרֵי הִיא אֲסוּרָה לְגַלֵּחַ פְּאַת רֹאשׁ הָאִישׁ וַאֲפִילּוּ קָטָן אָסוּר לָהּ לְגַלֵּחַ לוֹ פֵּאָה: **ג**. וּפֵאָה שֶׁמַּנִּיחִין בְּצִדְדֵי הָעֹלָה לֹא נָתְנוּ בּוֹ חֲכָמִים שִׁיעוּר וְשָׁמַעְנוּ מִזְּקֵנֵינוּ שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ פָּחוּת מֵאַרְבָּעִים שַׂעֲרוֹת וּמֻתָּר לְלַקֵּט הַפֵּאוֹת בְּמִסְפָּרַיִם לֹא נֶאֱסַר אֶלָּא הַשִּׁחְתָּה בְּתַעַר:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ח ב'

צָרִיךְ אָדָם בְּשׁוֹמְעוֹ קוֹל הַקּוֹרֵא לְהַשְׁכִּים לַעֲבוֹדַת מַלְכּוֹ שֶׁל עוֹלָם לִישָׁא קַל וָחוֹמֶר מֵעֶגְלוֹן מֶלֶךְ מוֹאָב כְּשֶׁאָמַר לוֹ אֶהוּד (שופטים ג') דְּבַר אֱלֹהִים לִי אֵלֶיךָ מִיָּד וַיַּעֲמוֹד מֵעַל הַכִּסֵּא כָּכָה יַעֲמוֹד אָדָם בְּאֵימָה וְלֹא יִתְעַצֵּל. כְּתִיב (ויקרא ב') עַל כָּל קָרְבָּנְךָ תַּקְרִיב מֶלַח הֶרֶמֶז דְּמָלִיחַ הֲרֵי הוּא כְּרוֹתֵחַ הַיְינוּ הִיסּוּרִין וְהַדְּאָגָה וְהַהַכְנָעָה דִּכְתִיב (תהלים נ"א) זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה וּכְשֵׁם שֶׁהַמֶּלַח מְקַיֵּים הַבָּשָׂר כַּךְ הִיסּוּרִין כְּדִכְתִיב אַחַר הַקְּלָלוֹת אַתָּם נִצָּבִים

כְּלוֹמַר עַל יְדֵי אֵלּוּ הַיִּסּוּרִין אַתֶּם קַיָּימִין כְּדִכְתִיב (הושע ז') וַאֲנִי יִסַּרְתִּי חִזַּקְתִּי זְרוֹעוֹתָם וְהַדְּאָגָה וְהַמַּרְדּוּת בְּלִבּוֹ שֶׁל אָדָם מַכְנִיעַ לִבּוֹ יוֹתֵר מִקְּלָלוֹת כִּדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת בְּרָכוֹת כְּתִיב (מלאכי א') אִם אָב אָנִי אַיֵּה כִבּוּדִי וְאִם אֲדוֹנִים אָנִי אַיֵּה מוֹרָאִי שֶׁקָּרָאנוּ יִתְבָּרַךְ בָּנִים כְּדִכְתִיב (דברים י"ד) בָּנִים אַתֶּם לַה' אֱלֹהֵיכֶם וּקְרָאנוּ עֲבָדִים לוֹ כְּדִכְתִיב (ויקרא כ"ה) כִּי לִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עֲבָדִים וְהָעֶבֶד יֵרֵא מֵאֲדוֹנָיו וּבֵן יְכַבֵּד אָב וְכֵן אוֹהֵב לְכֵן צְרִיכִים לְכַבֵּד אֲבִינוּ שֶׁבַּשָּׁמַיִם אֵיזֶהוּ כָּבוֹד עַל דֶּרֶךְ שֶׁאָמְרוּ בְּאָבִיו דְּבָשׁ וְדָם מַאֲכִיל וּמַשְׁקֶה וּמַלְבִּישׁ וְאָמְרוּ זְכֹרוֹנָם לִבְרָכָה יִשְׂרָאֵל כַּבְיָכוֹל מְפֻרְנָסִים לַאֲבִיהֶם שֶׁבַּשָּׁמַיִם וְהַיְינוּ דִכְתִיב (במדבר כ"ח) אֶת קָרְבָּנִי לַחְמִי וְזֶה הַכָּבוֹד מְקַיְּים בִּקְרִיאַת הַקְּרְבָּנוֹת עַל דֶּרֶךְ (הושע י"ד) וּנְשַׁלְּמָה פָּרִים שְׂפָתֵינוּ וְעַל יְדֵי הַשִּׁירָה שֶׁשָּׁרְנוּ עַל הַיָּם עָשִׂינוּ לוֹ יִתְבָּרַךְ מַלְבּוּשׁ נָאֶה כְּדִכְתִיב (שמות ט"ו) וַיֹּאמְרוּ לֵאמֹר וּכְשֶׁחָרַב הַמִּקְדָּשׁ קָרְעוּ כְּדִכְתִיב (איכה ב') בִּצַּע אֶמְרָתוֹ כִּדְאִיתָא בְּמִדְרָשׁ יַלְקוּט בְּשִׁירַת בְּשַׁלַּח וּבִתְפִלָּתֵנוּ אָנוּ עוֹשִׂים עֲטָרָה לוֹ כִּדְפִירֵשׁ בְּזוֹהַר בְּכַמָּה דוּכְתֵי עַל פָּסוּק (משלי י') בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וְהָעֲטָרָה בְּכָלַל הַמַּלְבּוּשׁ לַמֶּלֶךְ גַּם הוּא יִתְבָּרַךְ מְתַקֵּן לָנוּ מַלְבּוּשִׁים לְגַן עֵדֶן חֲלוּקָא דְרַבָּנָן וּמְעַטְּרִנוּ:

מקץ יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד ו דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(טז) וַיַּעַן יוֹסֵף אֶת פַּרְעֹה לֵאמֹר בִּלְעָדָי אֱלֹהִים יַעֲנֶה אֶת שְׁלוֹם פַּרְעֹה: וַאֲתֵיב יוֹסֵף יָת פַּרְעֹה לְמֵימַר בַּר מִן חָכְמְתִי אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ יִתְּתֵב יָת שְׁלָמָא דְפַרְעֹה:

רש"י בלעדי. אין החכמה משלי אלא אלהים יענה, יתן עניה בפי לשלום פרעה:

(יז) וַיְדַבֵּר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף בַּחֲלֹמִי הִנְנִי עֹמֵד עַל שְׂפַת הַיְאֹר: וּמַלֵּיל פַּרְעֹה עִם יוֹסֵף בְּחֶלְמִי הָא אֲנָא קָאֵם עַל כֵּיף נַהֲרָא: (יח) וְהִנֵּה מִן הַיְאֹר עֹלֹת שֶׁבַע פָּרוֹת בְּרִיאוֹת בָּשָׂר וִיפֹת תֹּאַר וַתִּרְעֶינָה בָּאָחוּ: וְהָא מִן נַהֲרָא סָלְקָן שְׁבַע תּוֹרָן פַּטִּימָן בְּשַׂר וְשַׁפִּירָן לְמֶחֱזֵי וְרַעְיָן בְּאַחֲוָה:

(יט) וְהִנֵּה שֶׁבַע פָּרוֹת אֲחֵרוֹת עֹלוֹת אַחֲרֵיהֶן דַּלּוֹת וְרָעוֹת תֹּאַר מְאֹד וְרַקּוֹת בָּשָׂר לֹא רָאִיתִי כָהֵנָּה בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָרֹעַ: וְהָא שְׁבַע תּוֹרָן אָחֳרָנִין סָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן חֲסִירָן וּבִישָׁן לְמֶחֱזֵי לַחֲדָא וַחֲסִירָן בְּשַׂר לָא חֲזֵתִי כְוָתְהֶן בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְבִישׁוּ:

רש"י דלות. כחושות, כמו (ש"ב יג ד) מדוע אתה ככה דל, דאמנון: ורקות בשר. כל לשון רקות שבמקרא חסרי בשר, ובלע"ז בלושי"ש :

(כ) וַתֹּאכַלְנָה הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעוֹת אֵת שֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרִאשֹׁנוֹת הַבְּרִיאֹת: וַאֲכָלָן תּוֹרָתָא חֲסִירָתָא וּבִישְׁתָא יָת שְׁבַע תּוֹרָתָא קַדְמָיְתָא פַּטִּימָתָא: (כא) וַתָּבֹאנָה אֶל קִרְבֶּנָה וְלֹא נוֹדַע

כִּי בָאוּ אֶל קִרְבָּנָה וּמַרְאֵיהֶן רַע כַּאֲשֶׁר בַּתְּחִלָּה וְאִיקָּץ: וַעֲלָא לְמֶעְיְהֶן וְלָא אִתְיְדַע אֲרֵי עַלּוּ לְמֶעְיְהֶן וּמֶחֱזֵיהֶן בִּישׁ כַּד בְּקַדְמֵיתָא וְאִתְּעָרִית:

נביאים - מלכים א - פרק ד

(ב) וְאֵלֶּה הַשָּׂרִים אֲשֶׁר לוֹ עֲזַרְיָהוּ בֶן צָדוֹק הַכֹּהֵן: וְאֵלִיחׇרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן אֲחִילוּד הַמַּזְכִּיר: אֵלִיחׇרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרַיָּא יְהוֹשָׁפָט בַּר אֲחִילוּד מְמַנָּא עַל דְּכָרְנַיָּא:

רש"י **סופרים** . לכתוב דברי הימים : **המזכיר** . איזה משפט בא לפניו ראשון , שיפסקנו ראשון , כך שמעתי :

(ד) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע עַל הַצָּבָא וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כֹּהֲנִים: וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע מְמַנָּא עַל חֵילָא וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כַּהֲנַיָּא: (ה) וַעֲזַרְיָהוּ בֶן נָתָן עַל הַנִּצָּבִים וְזָבוּד בֶּן נָתָן כֹּהֵן רֵעֶה הַמֶּלֶךְ: וַעֲזַרְיָהוּ בַר נָתָן מְמַנָּא עַל אִסְטְרָטִיגַיָּא וְזָבוּד בַּר נָתָן רַבָּא שׁוּשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא:

רש"י **על הנצבים** . שנים עשר נציבים היו , לכלכל את המלך ואת ביתו :

(ו) וַאֲחִישָׁר עַל הַבָּיִת וַאֲדֹנִירָם בֶּן עַבְדָּא עַל הַמַּס: וַאֲחִישָׁר מְמַנָּא עַל בֵּיתָא וַאֲדֹנִירָם בַּר עַבְדָּא מְמַנָּא עַל מַסְקֵי מִסִּין:

רש"י **על המס** . שהעלה על ישראל , כמה שנאמר (לקמן ה כז) : ויעל המלך שלמה מס :

(ז) וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים עָשָׂר נְצָבִים עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וְכִלְכְּלוּ אֶת הַמֶּלֶךְ וְאֶת בֵּיתוֹ חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה יִהְיֶה עַל (אחד) הָאֶחָד לְכַלְכֵּל: וְלִשְׁלֹמֹה תְּרֵי עֲשָׂר אִסְטְרָטִיגַיָּא מְמַנָּן עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וּמְסוֹבְרִין יַת מַלְכָּא וְיַת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ יַרְחָא בְּשַׁתָּא מָטֵי לְחוֹד לְסוֹבָרָא:

רש"י **וכלכלו את המלך** . כל סעודתו , ומאכל הסוסים , וכל צרכי הוצאה :

כתובים - משלי - פרק ט

(יב) אִם חָכַמְתָּ חָכַמְתָּ לָּךְ וְלֵצְתָּ לְבַדְּךָ תִּשָּׂא: אֵין חַכֵּימְתָּא לְנַפְשָׁךְ חַכֵּימְתָּא וְאִם תֶּהֱוֵי מֵמִיק בִּלְחוֹדָיךְ תִּטְעָן: (יג) אֱשֶׁת כְּסִילוּת הִמְיָה פְּתַיּוּת וּבַל יָדְעָה מָה: אִתְתָא סַכְלְתָּא וּפָרִידְתָּא שִׁבְרָתָה וְלָא יְדַעָא טָבְתָא: (יד) וְיָשְׁבָה לְפֶתַח בֵּיתָהּ עַל כִּסֵּא מְרֹמֵי קָרֶת: וְיָתְבָה עַל תְּרַע בֵּיתָהּ עַל כּוּרְסְיָא רָמָא וְעַשְׁיָנָא: (טו) לִקְרֹא לְעֹבְרֵי דָרֶךְ הַמְיַשְּׁרִים אׇרְחוֹתָם: וְקָרְיָא לְעָבְרֵי אָרְחָא דִּתְרִיצֵי אוֹרְחָתְהוֹן: (טז) מִי פֶתִי יָסַר הֵנָּה וַחֲסַר לֵב וְאָמְרָה לוֹ: מְטוּל מַן דִּשְׁבַר נַאתָא לְוָתָהּ וְחָסִיר רַעְיָנָא וַאֲמַרָה לֵיהּ:

רש"י **חסר לב , ואמרה לו** . הדברים הללו , מה אמרה לו :

(יז) מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְלֶחֶם סְתָרִים יִנְעָם: מַיָּא גְנוּבַיָּא חֲלִין וְלַחְמָא דְּטִימוּרָא בַּסִּימָא:

רש"י **מים גנובים ימתקו** . אין טעם ביאת פנויה כטעם א"א אף לענין המצוה מים גנובים ימתקו שהיו יראים לעשות בגלוי ועושין בסתר :

משנה בבא קמא פרק י

א. הַגּוֹזֵל וּמַאֲכִיל אֶת בָּנָיו, וְהִנִּיחַ לִפְנֵיהֶם, פְּטוּרִין מִלְּשַׁלֵּם. וְאִם הָיָה דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אַחֲרָיוּת, חַיָּבִין לְשַׁלֵּם. אֵין פּוֹרְטִין לֹא מִתְּבֵת הַמּוֹכְסִין, וְלֹא מִכִּיס שֶׁל גַּבָּאִין, וְאֵין נוֹטְלִין מֵהֶם צְדָקָה. אֲבָל נוֹטֵל הוּא מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ אוֹ מִן הַשּׁוּק:

ברטנורה (א) **הגוזל ומאכיל**. והניח לפניהם. או שהניח לפניהם הגזילה קיימת: **פטורים מלשלם**. אם אכלוה אחר מיתת אביהם וליתא בעינה, פטורים מלשלם, דהא אינהו לא גזול מידי, ומטלטלי לא משעבדי לבעל חוב. ואם לא אכלוה והיא בעינה, חייבים להחזיר: **אם היה דבר שיש בו אחריות**. כלומר ואם הניח להם אביהם דבר שיש בו אחריות שהם קרקעות, חייבים לשלם אף על פי שאכלוה כבר. הכי מתרצה מתניתין בגמרא. ולענין פסק הלכה, הגוזל ומאכיל את בניו, בין שאכלו לפני יאוש בין שאכלו לאחר יאוש, חייבים לשלם מממון שהניח להם אביהם, בין מנכסים שיש להם אחריות בין מנכסים שאין להם אחריות, דהאידנא מטלטלי משעבדי לבעל חוב. ואם לא הניח הגזלן כלום, אם אכלו הבנים הגזילה לפני יאוש, חייבים לשלם משלהם. ואם לאחר יאוש אכלו, אין חייבים לשלם משלהם אא"כ הניח להם אביהם: **אין פורטין**. אין מחליפים סלעים בפרוטות: **מתיבת המוכסין**. ליטול פרוטות מתיבתן שנותנים בה מעות המכס: **ולא מכיס של גבאים**. גבאי המלך שגובה כסף גולגולת וארנונא. לפי שהן של גזל. ודוקא במוכס נכרי או מוכס ישראל שאין לו קצבה, שלוקח כמו שהוא רוצה. אבל מוכס ישראל שהעמידו אפילו מלך נכרי ולוקח דבר קצוב בחוק המלכות, אינו בחזקת גזלן ופורטין מתיבתו. ולא עוד אלא שאסור להבריח מן המכס שלו, דדינא דמלכותא דינא: **מתוך ביתו**. של מוכס שהוא בחזקת גזלן: **או מן השוק**. אם יש לו מעות בביתו או בשוק שאינם בתיבת המכס. ואם חייב אדם פרוטות למוכס מן המכס בחצי דינר ואין לו פרוטות. נותן לו דינר כסף ומקבל ממנו פרוטות בשוה חציו ואע"פ שנותן לו מתיבת המכס, מפני שהוא כמציל מידו:

ב. נָטְלוּ מוֹכְסִין אֶת חֲמוֹרוֹ וְנָתְנוּ לוֹ חֲמוֹר אַחֵר, גָּזְלוּ לִסְטִים אֶת כְּסוּתוֹ וְנָתְנוּ לוֹ כְּסוּת אַחֶרֶת, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהַבְּעָלִים מִתְיָאֲשִׁין מֵהֶן. הַמַּצִּיל מִן הַנָּהָר אוֹ מִן הַגַּיִס אוֹ מִן הַלִּסְטִים, אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְכֵן נָחִיל שֶׁל דְּבוֹרִים, אִם נִתְיָאֲשׁוּ הַבְּעָלִים, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה, נֶאֱמָנֶת אִשָּׁה אוֹ קָטָן לוֹמַר, מִכָּאן יָצָא נָחִיל זֶה. וּמְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ שְׂדֵה חֲבֵרוֹ לְהַצִּיל אֶת נְחִילוֹ. וְאִם הִזִּיק, מְשַׁלֵּם מַה שֶּׁהִזִּיק. אֲבָל לֹא יָקֹץ אֶת שׁוֹכוֹ, עַל מְנָת לִתֵּן אֶת הַדְּמִים. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר, אַף קוֹצֵץ וְנוֹתֵן אֶת הַדְּמִים:

ברטנורה (ב) **הרי אלו שלו**. דמסתמא נתיאשו הבעלים מיד, וקננהו היאך ביאוש ושינוי רשות: **אם נתיאשו הבעלים**. דשמעינהו דאייאש, דאמרי ווי לחסרון כיס. אבל סתמא לא. ורישא דנטלו לסטים את כסותו דמשמע דמסתמא מתייאשו, מיירי בלסטים ישראל, דכיון דדייני ישראל אמרי הבא עדים הבא ראיה, מכי נטלו לו לסטים מייאש. וסיפא בלסטים נכרים, שדייני נכרים דנין בגאוה ובזרוע ובאומדן דעת בלא עדים ולא ראיה, והנגזל מהם לא מייאש. ומשום הכי אי שמעינהו דאייאוש אין, אבל סתמא לא: **נחיל של דבורים**. קיבוץ שנקבצים עם המלך שלהם: **לא יקוץ את השוכה**. נתישבו דבורים [שלו] על שוכת חבירו, וירא ליטלן אחד אחד שלא יברחו, לא יקוץ את השוכה כולה ואפילו על מנת ליתן את הדמים: **רבי ישמעאל כו'**. ואין הלכה כר' ישמעאל:

ג. הַמַּכִּיר כֵּלָיו וּסְפָרָיו בְּיַד אַחֵר, וְיָצָא לוֹ שֵׁם גְּנֵבָה בָּעִיר, יִשְׁבַּע לוֹ לוֹקֵחַ כַּמָּה נָתַן, וְיִטֹּל. וְאִם לָאו, לֹא כָל הֵימֶנּוּ, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר מְכָרָן לְאַחֵר וּלְקָחָן זֶה הֵימֶנּוּ:

ברטנורה (ג) **המכיר כליו וספריו וכו'**. מתניתין באדם שאינו עשוי למכור כליו, דכיון דיצא לו שם גניבה בעיר. ואיכא סהדי שאלו הכלים והספרים שלו היו, לא חיישינן דלמא איהו זבנינהו: **ישבע לוקח כמה נתן ויטול**. ויחזיר לו כליו. ולפני יאוש קמיירי:

ד. זֶה בָּא בְּחָבִיתוֹ שֶׁל יַיִן וְזֶה בָּא בְּכַדּוֹ שֶׁל דְּבַשׁ, נִסְדְּקָה חָבִית שֶׁל דְּבַשׁ, וְשָׁפַךְ זֶה אֶת יֵינוֹ וְהִצִּיל אֶת הַדְּבַשׁ לְתוֹכוֹ, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר, אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי דְּמֵי שֶׁלִּי, חַיָּב לִתֵּן לוֹ. שָׂטַף נָהָר חֲמוֹרוֹ וַחֲמוֹר חֲבֵרוֹ, שֶׁלּוֹ יָפֶה מָנֶה וְשֶׁל חֲבֵרוֹ מָאתַיִם, הִנִּיחַ זֶה אֶת שֶׁלּוֹ, וְהִצִּיל אֶת שֶׁל חֲבֵרוֹ, אֵין לוֹ אֶלָּא שְׂכָרוֹ. וְאִם אָמַר לוֹ, אֲנִי אַצִּיל אֶת שֶׁלְּךָ וְאַתָּה נוֹתֵן לִי אֶת שֶׁלִּי, חַיָּב לִתֵּן לוֹ:

ברטנורה (ד) **אין לו אלא שכרו**. שכר כלי ושכר פעולה: **שטף נהר חמורו**. צריכא למיתני תרי בבי דמתניתין. דאי תנא רישא הוה אמינא התם הוא דכי פריש יהיב ליה דמי כולה משום דבידים קא פסיד, ששפך את יינו בידים בשבילו, אבל סיפא דממילא, אימא אין לו אלא שכרו, ואי אשמועינן סיפא, הכא הוא דבסתמא אין לו אלא שכרו משום דממילא, אבל התם דבידים, אימא אפילו בסתמא יהיב ליה דמי כולה. צריכא:

ה. הַגּוֹזֵל שָׂדֶה מֵחֲבֵרוֹ, וּנְטָלוּהָ מִסִּיקִין, אִם מַכַּת מְדִינָה הִיא, אוֹמֵר לוֹ הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ, וְאִם מֵחֲמַת הַגַּזְלָן, חַיָּב לְהַעֲמִיד לוֹ שָׂדֶה אַחֶרֶת. שְׂטָפָהּ נָהָר, אוֹמֵר לוֹ, הֲרֵי שֶׁלְּךָ לְפָנֶיךָ:

ברטנורה (ה) **נטלוה מסיקין**. אנסים גזלוה מן הגזלן. תרגום צלצל, סקאה. שהארבה גזלן הוא, שאוכל בשדות אחרים: **אם מכת מדינה היא**. שאנסו קרקע של אחרים עם זו:

ו. הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵרוֹ, אוֹ שֶׁלָּוָה הֵימֶנּוּ, אוֹ שֶׁהִפְקִיד לוֹ בַּיִּשּׁוּב, לֹא יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר. עַל מְנָת לְצֵאת בַּמִּדְבָּר, יַחֲזִיר לוֹ בַּמִּדְבָּר:

ברטנורה (ו) **על מנת לצאת במדבר**. לא שיאמר לו בפירוש על מנת שתצא במדבר ותפרעני, דהא מלתא דפשיטא היא. אלא כגון שאמר לו חבירו להוי האי פקדון גבך. דאנא למדבר נפיקנא. ואמר ליה אידך ואנא נמי למדבר בעינא למיפק, והשתא אי בעי לאהדורינהו במדבר מהדר להו:

ז. הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ, גְּזַלְתִּיךְ, הִלְוִיתַנִי, הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, וְאֵינִי יוֹדֵעַ אִם הֶחֱזַרְתִּי לְךָ אִם לֹא הֶחֱזַרְתִּי לְךָ, חַיָּב לְשַׁלֵּם. אֲבָל אִם אָמַר לוֹ, אֵינִי יוֹדֵעַ אִם גְּזַלְתִּיךָ, אִם הִלְוִיתַנִי, אִם הִפְקַדְתָּ אֶצְלִי, פָּטוּר מִלְּשַׁלֵּם:

ברטנורה (ז) **האומר לחבירו גזלתיך וכו'**. וכגון שחבירו טוענו ברי גזלתני, והוא אומר אמת, גזלתיך אבל איני יודע אם החזרתי לך, חייב לשלם. אבל אם חבירו טוען שמא גזלתני או הלויתיך, והוא אומר אמת גזלתיך או הלויתני ואיני יודע אם החזרתי לך, פטור מדיני אדם. ואם בא לצאת ידי שמים, ישלם לו: איני יודע אם גזלתיך וכו' פטור מלשלם. ומיהו ישבע שאינו יודע שחייב לו, דלא עדיף שמא מברי, דהא אי נמי הוה טעין ליה אין לך בידי כלום, הוה משבעינן ליה שבועת היסת:

ח. הַגּוֹנֵב טָלֶה מִן הָעֵדֶר וְהֶחֱזִירוֹ, וָמֵת אוֹ נִגְנַב, חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתוֹ. לֹא יָדְעוּ בְעָלִים לֹא בְּגִנְבָתוֹ וְלֹא בַּחֲזִירָתוֹ, וּמָנוּ אֶת הַצֹּאן וּשְׁלֵמָה הִיא, פָּטוּר:

ברטנורה (ח) **חייב באחריותו**. דמכי גנבה קם ליה ברשותיה, והשבה דעבד לאו השבה היא: **ואם לא ידעו בו וכו'**. מתניתין הכי מתרצא, חייב באחריותו בין מנו בין לא מנו. אימתי בזמן שלא ידעו בו הבעלים בגניבתו ובחזרתו. אבל ידעו הבעלים בגנבתו ומנו את הצאן והיא שלימה, פטור מלשלם. והכי פירושה, מת או נגנב הטלה לאחר שהחזירו הגנב, חייב באחריותו, בין שמנו הבעלים הצאן והיא שלימה בין שלא מנו הצאן. אימתי בזמן שלא ידעו הבעלים בגניבת הטלה, שכל צאן שהיא רגילה לצאת חוץ, צריך ליזהר בה ביותר, וזו הואיל ולא ידעו הבעלים בגניבתה ושהיתה למודה לצאת ולא נזהרו בה, חייב הגנב לשלם, שבגרמתו נאבדה הצאן. אבל אם ידעו הבעלים בגניבת הטלה, ואח"כ מנו הצאן ונמצאת שלימה שהוחזר הטלה הגנוב, א"כ כבר ידעו שיש צאן אחת שלמודה לצאת חוץ, והיה להם להזהר בה, ואם לא נזהרו אינהו דאפסוד, ופטור הגנב מלשלם:

ט. אֵין לוֹקְחִין מִן הָרוֹעִים צֶמֶר וְחָלָב וּגְדָיִים, וְלֹא מִשּׁוֹמְרֵי פֵּרוֹת עֵצִים וּפֵרוֹת. אֲבָל לוֹקְחִין מִן הַנָּשִׁים כְּלֵי (צֶמֶר בִּיהוּדָה, וּכְלֵי) פִּשְׁתָּן בַּגְּלִיל, וַעֲגָלִים בַּשָּׁרוֹן. וְכֻלָּן שֶׁאָמְרוּ לְהַטְמִין, אָסוּר. וְלוֹקְחִין בֵּיצִים וְתַרְנְגוֹלִים מִכָּל מָקוֹם:

ברטנורה (ט) **אין לוקחין מן הרועים**. דאיכא למימר שמא גנבו מצאנו של בעל הבית המסור להם: **צמר ביהודה ופשתן בגליל**. מלאכת הנשים היא, והם עצמן עושות

ומוכרות. ולדעת בעליהן הוא: **ועגלים הרועים בשרון**. שם מקום שמגדלין בו עגלים. ושלהן הן:

י. מוֹכִין שֶׁהַכּוֹבֵס מוֹצִיא, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. וְשֶׁהַסּוֹרֵק מוֹצִיא, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. הַכּוֹבֵס נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חוּטִין וְהֵן שֶׁלּוֹ. יָתֵר מִכֵּן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה הַשָּׁחוֹר עַל גַּבֵּי הַלָּבָן, נוֹטֵל אֶת הַכֹּל וְהֵן שֶׁלּוֹ. הַחַיָּט שֶׁשִּׁיֵּר מִן הַחוּט כְּדֵי לִתְפּוֹר בּוֹ, וּמַטְלִית שֶׁהִיא שָׁלֹשׁ עַל שָׁלֹשׁ, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. מַה שֶּׁהֶחְרִישׁ מוֹצִיא בַּמַּעֲצָד, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, וּבַכַּשִּׁיל, שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. וְאִם הָיָה עוֹשֶׂה אֵצֶל בַּעַל הַבַּיִת, אַף הַנִּסֹּרֶת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת:

ברטנורה (י) **מוכין שהכובס מוציא**. מלבן הצמר מוציא מן הצמר דבר מועט ע"י שטיפה: **הרי אלו שלו**. שאין הבעל [בית] מקפיד. ואם הקפיד לא הוי קפידא: **ושהסורק מוציא**. הסורק את הצמר והמנפצו, מה שמוציא הוי דבר חשוב ורגילים להקפיד: **הכובס נוטל שלשה חוטים**. דרך בגדי צמר להניח בסוף אריגתן ג' חוטין ממין אחר. והכובס נוטלן ומשוה הבגד ומיפהו. ואם חוטין שחורין הם ארוגים בבגד לבן, רשאי הכובס ליטול הכל, לפי שהשחור בלבן מגנה אותו ביותר: החייט ששייר מן החוט כדי לתפור בו. שהוא כמלוא אורך המחט: **ומטלית שהיא שלש על שלש**. גרסינן. חייט שהשוה את תפירתו וקוצץ ממנה מטלית קטנה שלש אצבעות על שלש אצבעות, חייב להחזיר לבעל הבגד: **מעצד**. כלי שמחליק בו הנגר את פני הלוח. ושפאין שהוא מוציא דקין הן: **כשיל**. קרדום. ומפיל שפאין גסין: **אצל בעל הבית**. כשכיר יום: **אף הנסורת**. דק דק היוצא מתחת המקדח שהם דקים מאד. של בעל הבית:

גמרא בבא קמא דף קי"ט ע"א

רַב חַסְדָּא הֲוָה לֵיהּ הַהוּא אָרִיסָא דַּהֲוָה תָּקִיל וְיָהִיב תָּקִיל וְשָׁקִיל סַלְקֵיהּ קָרָא אֲנַפְשֵׁיהּ (משלי י"ג) צָפוּן לַצַּדִּיק חַיִל חוֹטֵא. (איוב כ"ז) כִּי מַה תִּקְוַת חָנֵף כִּי יִבְצָע כִּי יֵשֶׁל אֱלוֹהַּ נַפְשׁוֹ רַב הוּנָא וְרַב חַסְדָּא חַד אָמַר נַפְשׁוֹ דְּנִגְזָל וְחַד אָמַר נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן. מָאן דְּאָמַר נַפְשׁוֹ שֶׁל נִגְזָל דִּכְתִיב (משלי א') כֵּן אָרְחוֹת כָּל בּוֹצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח. מָאן דְּאָמַר נַפְשׁוֹ שֶׁל גַּזְלָן דִּכְתִיב (שם כ"ב) אַל תִּגְזַל דָּל כִּי דַל הוּא וְאַל תְּדַכֵּא עָנִי בַּשַּׁעַר כִּי ה' יָרִיב רִיבָם וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ. וְאִידָךְ נָמֵי הָכְתִיב נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח מָאי בְּעָלָיו בְּעָלָיו דְּהַשְׁתָּא. וְאִידָךְ נָמֵי הָכְתִיב וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם נָפֶשׁ מַה טַּעַם קָאָמַר. מַה טַּעַם וְקָבַע אֶת קוֹבְעֵיהֶם מְשׁוּם דְּקָבְעֵי נָפֶשׁ. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל הַגּוֹזֵל אֶת חֲבֵירוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה כְּאִלּוּ נוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ מִמֶּנּוּ שֶׁנֶּאֱמַר כֵּן אָרְחוֹת כָּל בּוֹצֵעַ בָּצַע אֶת נֶפֶשׁ בְּעָלָיו יִקָּח. וְאוֹמֵר (ירמי' ה') וְאָכַל קְצִירְךָ וְלַחְמְךָ יֹאכְלוּ בָּנֶיךָ וּבְנוֹתֶיךָ וְאוֹמֵר (יואל ד') מֵחֲמַס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם. וְאוֹמֵר (ש"ב כ"א) אֶל שְׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים עַל אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים מָאי וְאוֹמֵר וְכִי

תֵּימָא נֶפֶשׁ דִּידֵיהּ אֶבָל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו לֹא. תָּא שְׁמַע בְּשַׂר בָּנָיו וּבְנוֹתָיו. וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵי הֵיכָא דְלָא יָהִיב דָּמֵי אֲבָל הֵיכָא דְיָהִיב דָּמֵי לָא, תָּא שְׁמַע מֵחָמֵס בְּנֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר שָׁפְכוּ דָם נָקִי בְּאַרְצָם. וְכִי תֵּימָא הָנֵי מִילֵי הֵיכָא דְקָא עָבִיד בְּיָדַיִם אֲבָל גְּרָמָא לָא, תָּא שְׁמַע אֶל שָׁאוּל וְאֶל בֵּית הַדָּמִים אֲשֶׁר הֵמִית אֶת הַגִּבְעוֹנִים וְכִי הֵיכָן מָצִינוּ שֶׁהָרַג שָׁאוּל אֶת הַגִּבְעוֹנִים אֶלָּא מִתּוֹךְ שֶׁהָרַג נוֹב עִיר הַכֹּהֲנִים שֶׁהָיוּ מַסְפִּיקִין לָהֶם מַיִם וּמָזוֹן מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ הָרָגָן:

רש"י **תקיל ויהיב**. לרב חסדא: **תקיל ושקיל**. לנפשיה מדקדק בחלוק' ואינו מוותר מחלקו כלום. לשון אחר מחצה הי' נוטל ודרך שאר האריסין ליטול שליש: **קרא אנפשיה**. רב חסדא צדיק והאריס חוטא ונצפן חילו לרב חסדא דסלקי' ונטל חלקו: **כי ישל אלוה נפשו**. משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת: **אל תגזול דל כי דל הוא**. אע"פ שדל הוא ואין לו מה לגוזלו: **אל תדכא עני בשער**. מעשר עני ולקט שכחה ופאה המתחלקין בשעריך אל תדכאהו שם: **וקבע את קובעיהם נפש**. גוזל נפש גוזליהם: **בעלים דהשתא**. גזלן שנעשה עכשיו בעלים לאותו ממון: **ואכל קצירך ולחמך**. ודומה לך כאוכל בניך ובנותיך לפי שאין לך שוב במה לפרנסם: **מחמם בני יהודה**. מגזל שעשו מעלה אני עליהם כאלו שפכו דם נקי: **המית הגבעונים**. כדמפרש לקמיה שהמית כהני נוב שהיו מספיקין מים ומזון לגבעונים שהגבעונים היו משמשין למזבח חוטבי עצים ושואבי מים ומעלה עליו כאלו המית הגבעונים: **אבל נפש בניו ובנותיו לא**. הא מאת נפש בעליו יקח לא נפקא לן אלא נפש הגוזל אבל בניו ובנותיו לא נענש גזלן אנפש בני הנגזל: **דלא יהיב דמי**. חמסן יהיב דמי אלא שזה לא היה רוצה למכור:

זוהר מקץ דף קצ"ט ע"א

וַיִּזְכּוֹר יוֹסֵף אֶת הַחֲלוֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וְגוֹ', רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר (שם כ"ד) בְּנָפוֹל אוֹיְבֵךְ אַל תִּשְׂמַח וּבְכָּשְׁלוֹ אַל יָגֵל לִבֶּךָ, תָּא חֲזֵי קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָבֵד לֵיהּ לְבַר נַשׁ דְּיִזְכֵּי לְיִקָּרָא דִּילֵיהּ וּלְשַׁמָּשָׁא קַמֵּיהּ תְּדִירָא וּלְאִשְׁתַּדְּלָא בְּאוֹרַיְיתָא יְמָמָא וְלֵילְיָא בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרְעֵי בָּהּ בְּאוֹרַיְיתָא תְּדִיר, וְכֵיוָן דְּבָרָא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְאָדָם יָהַב קַמֵּיהּ אוֹרַיְיתָא וְאוֹלִיף לֵיהּ בָּהּ לְמַנְדַּע אָרְחָהָא, מָנָלָן דִּכְתִיב (איוב כ"ח) אָז רָאָה וַיְסַפְּרָה הֵכִינָהּ וְגַם חָקָרָהּ וּלְבָתַר וַיֹּאמֶר לָאָדָם הֵן יִרְאַת יְיָ' הִיא חָכְמָה וְסוּר מֵרָע בִּינָה, כֵּיוָן דְּאִסְתַּכַּל בָּהּ וְלָא נָטִיר לָהּ עָבַר עַל פִּקּוּדָא דְּמָארֵיהּ וְאִתְפַּס בְּחוֹבֵיהּ וְכָל אִינּוּן דְּעָבְרוּ עַל מִלָּה חָדָא דְּאוֹרַיְיתָא אִתְפְּסוּ בָּהּ, שְׁלֹמֹה מַלְכָּא דְּאִתְחֲכַם עַל כָּל בְּנֵי עַלְמָא עָבַר עַל מִלָּה חָדָא דְּאוֹרַיְיתָא וְגָרִים לֵיהּ לְאִתְעַבְּרָא מַלְכוּתֵיהּ מִנֵּיהּ וּלְאִתְפַּלְגָא מַלְכוּתָא מִן בְּנוֹי מָאן דְּאַעְבַר עַל אוֹרַיְיתָא עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה, וְיוֹסֵף דַּהֲוָה יָדַע אוֹרַיְיתָא וְאַחוֹי נָפְלוּ בִּידֵיהּ אֲמַאי גְּלְגֵּל עֲלַיְיהוּ

כָּל גִּלְגּוּלָא דָּא וְהָא אִיהוּ יָדַע אוֹרָיְיתָא דְּאוֹלִיף לֵיהּ אֲבוֹי, אֶלָּא חַס וְשָׁלוֹם דְּיוֹסֵף גִּלְגֵּל עָלַיְיהוּ גִּלְגּוּלִין לְנָקְמָא מִנַּיְיהוּ אֶלָּא כָּל דָּא לָא עָבַד אֶלָּא לְאַיְיתָאָה לְאַחוּהִ בִּנְיָמִין לְגַבֵּיהּ דְּתִיאוּבְתֵּיהּ הֲוָה לְגַבֵּיהּ וְאִיהוּ לָא שָׁבַק לְאַחוֹי לְמִנְפַּל דְּהָא כְּתִיב וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וְגוֹ' וְכָל דָּא בְּגִין דְּלָא יִנְפְּלוּן. תּוּ פָּתַח וְאָמַר קְרָא אַבַּתְרֵיהּ (משלי כ"ח) אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת דָּא הוּא בַּר נַשׁ דִּמְהֵימְנוּתָא דְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בֵּיהּ כְּגוֹן רַבִּי יִיסָא סָבָא דְּאַף עַל גַּב דַּהֲוָה לֵיהּ מֵיכָלָא דְּהַהוּא יוֹמָא לְמֵיכָל לָא הֲוָה מַתְקִין לֵיהּ עַד דְּשָׁאֵיל מְזוֹנֵיהּ קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא לְבָתַר דְּצָלֵי צְלוֹתֵהּ וְשָׁאֵיל מְזוֹנֵיהּ קַמֵּי מַלְכָּא כְּדֵין הֲוֵי מַתְקִין וַהֲוָה אָמַר תְּדִיר לָא נַתְקִין עַד דְּיִתְנוּן מְבֵּי מַלְכָּא:

תרגום הזוהר וַיְזַכּוֹר יוֹסֵף אֶת הַחֲלוֹמוֹת וְגוֹ': רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר, (משלי כ"ד) בִּנְפוֹל אוֹיִבְךָ אַל תִּשְׂמָח וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה אֶת הָאָדָם, שֶׁיִּזְכֶּה לְכִבּוּדוֹ, וּלְשָׂרֵת לְפָנָיו תָּמִיד, וְלַעֲסֹק בַּתּוֹרָה יוֹם וָלַיְלָה, מִשּׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ תָּמִיד בַּתּוֹרָה. וְכֵיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא אֶת הָאָדָם נָתַן לְפָנָיו הַתּוֹרָה, וְלִמֵּד אוֹתוֹ לַדַּעַת דְּרָכֶיהָ. מֵאַיִן לָנוּ זֶה, כִּי כָתוּב, (איוב כ"ח) אָז רָאָה וַיְסַפְּרֶהָ וְגוֹ'. כֵּיוָן שֶׁנִּסְתַּכֵּל בָּהּ וְלֹא שָׁמְרָה, וְעָבַר עַל מִצְוֹת רִבּוֹנוֹ, נִתְפַּס בַּעֲוֹנוֹ. וְכָל אֵלּוּ שֶׁעוֹבְרִים עַל דְּבָר אֶחָד שֶׁבַּתּוֹרָה נִתְפָּסִים בָּהּ. שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ שֶׁנִּתְחַכֵּם עַל כָּל בְּנֵי הָעוֹלָם, עָבַר עַל דָּבָר אֶחָד שֶׁבַּתּוֹרָה, שֶׁהִרְבָּה לוֹ נָשִׁים, וְגָרַם לְעַצְמוֹ שֶׁעָבְרָה מִמֶּנּוּ מַלְכוּתוֹ, וְשֶׁתִּתְחַלֵּק הַמַּלְכוּת מִבָּנָיו. מִי שֶׁעוֹבֵר עַל דְּבָרִים הַרְבֵּה שֶׁבַּתּוֹרָה, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה. וְיוֹסֵף שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ הַתּוֹרָה, שֶׁכָּתוּב בָּהּ, לֹא תְקוֹם וְלֹא תִטּוֹר, וְאֶחָיו נָפְלוּ בְּיָדָיו, לָמָּה גִּלְגֵּל עֲלֵיהֶם כָּל גִּלְגּוּל הַזֶּה. וַהֲרֵי הוּא יָדַע הַתּוֹרָה שֶׁלִּמְּדָהוּ אָבִיו, אֶלָּא חַס וְשָׁלוֹם, לַחֲשׁוֹב, שֶׁיּוֹסֵף גִּלְגֵּל עֲלֵיהֶם גִּלְגּוּלִים לִנְקֹם מֵהֶם. אֶלָּא לֹא עָשָׂה כָּל זֶה, רַק לְהָבִיא בִּנְיָמִין אָחִיו אֵלָיו, שֶׁתִּשְׁוּקָתוֹ הָיְתָה אֵלָיו, וְהוּא לֹא עָזַב אֶת אָחִיו לִנְפּוֹל. שֶׁהֲרֵי כָּתוּב, וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ וְגוֹ'. עוֹד פָּתַח וְאָמַר, הַמִּקְרָא שֶׁלְּאַחֲרָיו (משלי כ"ח) אִישׁ אֱמוּנוֹת רַב בְּרָכוֹת, זֶהוּ אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ אֱמוּנַת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. כְּגוֹן רַבִּי יִיסָא הַזָּקֵן, שֶׁאַף עַל פִּי, שֶׁהָיָה לוֹ סְעוּדַת אוֹתוֹ הַיּוֹם לֶאֱכוֹל, לֹא הָיָה עוֹרֵךְ הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁבִּקֵּשׁ עַל מְזוֹנוֹתָיו לִפְנֵי מֶלֶךְ הַקְּדוֹשׁ. לְאַחַר שֶׁהִתְפַּלֵּל תְּפִלָּתוֹ, וּבִקֵּשׁ עַל מְזוֹנוֹתָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, אָז הָיָה עוֹרֵךְ הַשֻּׁלְחָן. וְהָיָה אוֹמֵר תָּמִיד, לֹא נַעֲרֹךְ הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁיִּנָּתְנוּ הַמְּזוֹנוֹת מִבֵּית הַמֶּלֶךְ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' ע"ז פי"ב

א. דֶּרֶךְ כֹּהֲנֵי עַכּו"ם הָיָה לְהַשְׁחִית זְקָנָם לְפִיכָךְ אָסְרָה תּוֹרָה לְהַשְׁחִית הַזָּקָן. וְחָמֵשׁ פֵּיאוֹת יֶשׁ בּוֹ לֶחִי הָעֶלְיוֹן וְלֶחִי הַתַּחְתּוֹן מִימִין וְכֵן מִשְּׂמֹאל וְשִׁבּוֹלֶת הַזָּקָן וְלוֹקֶה עַל כָּל פֵּאָה

וּפָאָה וְאִם נָטָלָן כֻּלָּן כְּאַחַת לוֹקֶה חָמֵשׁ וְאֵינוֹ חַיָּיב עַד שֶׁיְּגַלְּחֶנּוּ בְּתַעַר שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ט) וְלֹא תַשְׁחִית אֵת פְּאַת זְקָנֶךָ גִּילּוּחַ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה לְפִיכָךְ אִם גִּלַּח זְקָנוֹ בְּמִסְפָּרַיִם פָּטוּר. וְאֵין הַמִּתְגַּלֵּחַ לוֹקֶה עַד שֶׁיְּסַיֵּיעַ וְאִשָּׁה מֻתֶּרֶת לְהַשְׁחִית זְקָנָהּ אִם יֶשׁ לָהּ שֵׂעָר בְּזָקֵן וְאִם הִשְׁחִיתָה זְקַן הָאִישׁ פְּטוּרָה: **ב**. הַשָּׂפָה מַתָּר לְגַלְּחוֹ בְּתַעַר וְהוּא הַשֵּׂעָר שֶׁעַל גַּב הַשָּׂפָה הָעֶלְיוֹנָה וְכֵן הַשֵּׂעָר הַמְּדוּלְדָּל מִן הַשָּׂפָה הַתַּחְתּוֹנָה וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא מֻתָּר לֹא נָהֲגוּ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁחִיתוֹ אֶלָּא יְגַלֵּחַ קְצָתוֹ עַד שֶׁלֹּא יְעַכֵּב אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה: **ג**. הָעֲבָרַת הַשֵּׂעָר מִשְׁאָר הַגּוּף כְּגוֹן בֵּית הַשָּׁחִי וּבֵית הָעֶרְוָה אֵינוֹ אָסוּר מִן הַתּוֹרָה אֶלָּא מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים וְהַמַּעֲבִירוֹ מַכִּין אוֹתוֹ מַכַּת מַרְדּוּת בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּמָקוֹם שֶׁאֵין מַעֲבִירִין אוֹתוֹ אֶלָּא נָשִׁים כְּדֵי שֶׁלֹּא יְתַקֵּן עַצְמוֹ תִּיקּוּן נָשִׁים. אֲבָל בְּמָקוֹם שֶׁמַּעֲבִירִין הַשֵּׂעָר הַנָּשִׁים וַאֲנָשִׁים אִם הֶעֱבִיר אֵין מַכִּין אוֹתוֹ. וּמֻתָּר לְהַעֲבִיר שֵׂעָר שֶׁל שְׁאָר אֵבָרִים בְּמִסְפָּרַיִם בְּכָל מָקוֹם:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ה ע"א

כְּתִיב (תהלים ט"ז) שִׁוִּיתִי ה' לְנֶגְדִּי תָּמִיד יַעַן הֱיוֹת לְעוֹלָם חִיּוּת וְקִיּוּם מֵהַשְׁקְפַּת הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁאִם רֶגַע אֶחָד יַפְסִיק יֹאבְדוּ וְהָיוּ כְּלֹא הָיוּ הֲיִתָּכֵן לְמְקַבֵּל הַחִיּוּת שֶׁיִּתְעַלֵּם מִלְּהַשְׁקִיף מִלְּדָרוֹשׁ אֶת ה' וְזֶהוּ (שם י"ד) ה' מִשָּׁמַיִם הִשְׁקִיף עַל בְּנֵי אָדָם לִרְאוֹת הֲיֵשׁ מַשְׂכִּיל וְהַלְבָּנָה כְּשֶׁהִיא נֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ תְּקַבֵּל הָאוֹר כֵּן רָאוּי לְאָדָם וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי ט"ז) בְּאוֹר פְּנֵי מֶלֶךְ חַיִּים וְלִכֵּן צָרִיךְ שֶׁרֶגַע לֹא יָסִיר עֵינֵי שִׂכְלוֹ מִלְּפָנָיו אָז יֵאֵר לוֹ פָּנִים דְּכְתִיב (במדבר ו') יָאֵר ה' פָּנָיו אֵלֶיךָ. אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ מֵלֵא עוֹלָם הוּא הַמְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם כָּל רֶגַע וְרֶגַע וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה בּוֹשׁ מִפָּנָיו וּשְׁתוֹק בְּשַׁחוּת עֵינַיִם וְכוֹבֶד רֹאשׁ וְדַע כִּי בְּאַהֲבָתְךָ ה' הַנִּכְבָּד וְעַמּוֹ כַּאֲשֶׁר יֶאֱהַב אִישׁ אֶת בְּנוֹ תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לְחֶסֶד הַנִּקְרֵאת אַהֲבַת חֶסֶד נֶגֶד הי"ד. וּכְשֶׁתִּהְיֶה תָּמִיד דָּן לְכַף זְכוּת תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לה"א נֶגֶד הַגְּבוּרָה שֶׁנִּרְתֵּק שְׂלָהּ הוּא הֵיכָל הַזְּכוּת וּכְשֶׁתְּדַבֵּר לָשׁוֹן טוֹב הֶפֶךְ לָשׁוֹן הָרָע וְתִהְיֶה עָנְיָו כְּהִלֵּל הַזָּקֵן תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הת"ת דְּמִקְרֵי לָשׁוֹן הַטּוֹב וּכְתִיב (שם י"ב) וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָיו מְאֹד נֶגֶד הוי"ו וּכְשֶׁתִּהְיֶה בְּכוֹבֶד רֹאשׁ יָרֵא וְזוֹהֵל תָּמִיד מֵאוֹר נוֹצֵץ מָלֵא עוֹלָם וּתְדַבֵּר תָּמִיד לַבְּרִיּוֹת בְּנַחַת וּפִיּוּס תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לְמִדַּת הַמַּלְכוּת הַנִּקְרֵאת יִרְאַת ה' ה"א אַחֲרוֹנָה שֶׁבַּשֵּׁם וְנִקְרֵאת עֵת רָצוֹן דְּנָעוּץ סוֹפָן בִּתְחִלָּתָן וַהֲרֵי זְכִיתָ לִידָבֵק בְּיוֹצְרְךָ בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹתָיו וְתִקָּרֵא קָדוֹשׁ לְקַיֵּים הַכָּתוּב (ויקרא י"ט) קְדוֹשִׁים תִּהְיוּ:

מקץ יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(כב) וָאֵרֶא בַּחֲלֹמִי וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים עֹלֹת בְּקָנֶה אֶחָד מְלֵאֹת וְטֹבוֹת: וַחֲזִית בְּחֶלְמִי וְהָא שְׁבַע שִׁבְלַיָּא סָלְקָן בְּקַנְיָא חַד מָלְיָן וְטָבָן: (כג) וְהִנֵּה שֶׁבַע שִׁבֳּלִים צְנֻמוֹת דַּקּוֹת שְׁדֻפוֹת קָדִים צֹמְחוֹת אַחֲרֵיהֶם: וְהָא שְׁבַע שִׁבְלַיָּא נָצָן לָקְיָן שְׁקִיפָן קְדוּם צָמְחָן בַּתְרֵיהוֹן:

רש"י צנומות. צונמא בלשון ארמי סלע, הרי הן כעץ בלי לחלוח, וקשות כסלע, ותרגומו נצן לקין, נצן אין בהן אלא הנץ לפי שנתרוקנו מן הזרע:

(כד) וַתִּבְלַעְן הַשִּׁבֳּלִים הַדַּקּוֹת אֵת שֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבוֹת וָאֹמַר אֶל הַחַרְטֻמִּים וְאֵין מַגִּיד לִי: וּבְלָעָן שִׁבְלַיָּא לְקַיְתָא יָת שְׁבַע שִׁבְלַיָּא טָבְתָא וַאֲמָרִית לַחָרְשַׁיָּא וְלֵית דִּי מְחַוִּי לִי: (כה) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל פַּרְעֹה חֲלוֹם פַּרְעֹה אֶחָד הוּא אֵת אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הִגִּיד לְפַרְעֹה: וַאֲמַר יוֹסֵף לְפַרְעֹה חֶלְמָא דְפַרְעֹה חַד הוּא יָת דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד חַוִּי לְפַרְעֹה: (כו) שֶׁבַע פָּרֹת הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הַטֹּבֹת שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה חֲלוֹם אֶחָד הוּא: שִׁבְעַ תּוֹרָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שִׁבְלַיָּא טָבָתָא שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן חֶלְמָא חַד הוּא:

רש"י שבע שנים' שבע שנים. כלן אינן אלא שבע, ואשר נשנה החלום פעמים לפי שהדבר מזמן, כמו שפרש לו בסוף (פסוק לב) ועל השנות החלום וגו' . בשבע שנים הטובות נאמר (פסוק כה) הגיד לפרעה, לפי שהיה סמוך, ובשבע שני רעב נאמר (פסוק כח) הראה את פרעה, לפי שהיה הדבר מפלג ורחוק, נופל בו לשון מראה:

נביאים - מלכים א - פרק ד

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בֶּן חוּר בְּהַר אֶפְרָיִם: וְאֵלִין שְׁמָהָתְהוֹן בַּר חוּר בְּטוּרָא דְבֵית אֶפְרַיִם: (ט) בֶּן דֶּקֶר בְּמָקַץ וּבְשַׁעַלְבִים וּבֵית שֶׁמֶשׁ וְאֵילוֹן בֵּית חָנָן: בַּר דֶּקֶר בְּמָקַץ וּבְשַׁעַלְבִּים וּבֵית שֶׁמֶשׁ וְאֵילוֹן דְּמִבֵּית חָנָן: (י) בֶּן חֶסֶד בָּאֲרֻבּוֹת לוֹ שֹׂכֹה וְכָל אֶרֶץ חֵפֶר: בַּר חֶסֶד בַּאֲרֻבּוֹת דִּילֵיהּ סוֹכוֹ וְכָל אַרְעָא חֵפֶר: (יא) בֶּן אֲבִינָדָב כָּל נְפַת דֹּאר טָפַת בַּת שְׁלֹמֹה הָיְתָה לוֹ לְאִשָּׁה: בַּר אֲבִינָדָב כָּל פִּלְכֵי דֹּאר טָפַת בַּת שְׁלֹמֹה הֲוַת לֵיהּ לְאִנְתּוּ:

רש"י **נפת דאר** . (תרגום :) פלכי דאר :

(יב) בַּעֲנָא בֶּן אֲחִילוּד תַּעְנַךְ וּמְגִדּוֹ וְכָל בֵּית שְׁאָן אֲשֶׁר אֵצֶל צָרְתָנָה מִתַּחַת לְיִזְרְעֶאל מִבֵּית שְׁאָן עַד אָבֵל מְחוֹלָה עַד מֵעֵבֶר לְיָקְמְעָם: בַּעֲנָא בַּר אֲחִילוּד תַּעְנָךְ וּמְגִדּוֹ וְכָל בֵּית שְׁאָן דִּי בְסָטַר צָרְתָנָא מִלְּרַע לְיִזְרְעֶאל מִבֵּית שְׁאָן עַד מֵישַׁר מְחוֹלָה עַד מֵעִבַּר לְיָקְמְעָם:

כתובים - משלי - פרק ט

(יח) וְלֹא יָדַע כִּי רְפָאִים שָׁם בְּעֻמְקֵי שְׁאוֹל קְרֻאֶיהָ: וְלָא יְדַע דְּגוּבְרֵי אַפְּלַת תַּמָּן וּבְעָמְקֵי

דְּשֵׁיוֹל כָּל דְּמְזַמְנִין לַהּ: **י** (א) מִשְׁלֵי שְׁלֹמֹה בֵּן חָכָם יְשַׂמַּח אָב וּבֵן כְּסִיל תּוּגַת אִמּוֹ: מַתְלוֹי

דִּשְׁלֹמֹה בַּר חַכִּימָא נָחֵדִי אֲבוֹי וּבְרָא סַכְלָא מְחַמֵּץ לְאִמֵּיהּ:

רש"י **משלי שלמה בן חכם ישמח אב** . זה הקב"ה , ד"א אביו ממש : **ובן כסיל תוגת אמו** . תמיד הוא עם אמו בבית ורואה את שטותו ומצירה , ולפי המשל בן כסיל כמו ירבעם בן נבט : **תוגת אמו** . תוגת כניסיותו :

(ב) לֹא יוֹעִילוּ אוֹצְרוֹת רֶשַׁע וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת: לָא מְוַתְּרִין אוֹצָרֵי דְרַשְׁיעָא וְצִדְקָתָא

מְפַצְיָא מִן מוֹתָא בְּיוֹמָא:

רש"י **לא יועילו אוצרות רשע** . שהיה משתבח בעשרו שנאמר (הושע י"ב) ויאמר אפרים אך עשרתי וגומר : **וצדקה תציל ממות** . וא"ת צדיק שיבזבז נכסיו לצדקה מהיכן יתפרנס : (ג) לֹא יַרְעִיב יְהוָה נֶפֶשׁ צַדִּיק וְהַוַּת רְשָׁעִים יֶהְדֹּף: לָא מַכְפֵּן אֱלָהָא נַפְשֵׁיהּ דְּצַדִּיקָא וְקִנְיָנָא

דְּרַשְׁיעֵי נְסָחוֹף:

רש"י **לא ירעיב ה' נפש צדיק , והות רשעים יהדוף** . ידחוף אותם ותפול :

(ד) רָאשׁ עֹשָׂה כַף רְמִיָּה וְיַד חָרוּצִים תַּעֲשִׁיר: מִסְכְּנוּתָא מְמַכְּכָא לְגַבְרָא רַמְיָא וְיָדָא דְּכָשְׁרָא

מְעַתְּרָה לְהוֹן:

רש"י **ראש עושה כף רמיה** . מי שעני בתורה מורה הוראות שקר : **כף רמיה** . מאזנים של רמיה לפי פשוטו משמע בתגרים : **ויד חרוצים** . ישרים שחורצים דבר באמתו ומשפטו בלא עולה :

משנה זבחים פרק י

א. כָּל הַתָּדִיר מֵחֲבֵרוֹ, קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. הַתְּמִידִים קוֹדְמִים לַמּוּסָפִין, מוּסְפֵי שַׁבָּת קוֹדְמִין לְמוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, מוּסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ קוֹדְמִין לְמוּסְפֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר כח), מִלְבַד עֹלַת הַבֹּקֶר אֲשֶׁר לְעֹלַת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ אֶת אֵלֶּה:

ברטנורה (א) כל התדיר מחברו קודם את חברו. דכתיב מלבד עולת הבוקר אשר לעולת התמיד, מכדי כתיב מלבד עולת הבוקר, העשויה כבר משמע, מינה שמעינן דתמידין קודמין למוספין, אשר לעולת התמיד למה לי, פשיטא דעולת הבוקר עולת התמיד היא, אלא תלה לך טעם הקדמתה בתדירות, כדי שתלמוד לשאר תדירין שיקדימו. דמשום היא גופה לא הוה צריך לפרושי:

ב. וְכָל הַמְקֻדָּשׁ מֵחֲבֵרוֹ, קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. דַּם חַטָּאת קוֹדֵם לְדַם עוֹלָה, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְרַצֶּה. אֵבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֵמוּרֵי חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כָּלִיל לָאִשִּׁים. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לָאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָהּ נִתָּן עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת וְעַל הַיְסוֹד. אָשָׁם קוֹדֵם לְתוֹדָה וּלְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי

קָדָשִׁים. הַתּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קוֹדְמִין לִשְׁלָמִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וּטְעוּנִים לֶחֶם. שְׁלָמִים קוֹדְמִין לִבְכוֹר, מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְעוּנִין סַמַּן אַרְבַּע וּסְמִיכָה וּנְסָכִים וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק:

ברטנורה (ב) **דם חטאת קודם לדם עולה**. אם שניהם שחוטין ועומדין ליזרק: **שהוא מרצה**. מכפר על חייבי כריתות שצריכים ריצוי גדול: **אברי עולה קודמין**. בהקטרתן: **לאימורי חטאת**. אם נזרקו דמי שניהם: **מפני שהן כליל**. וצד ריבוי הוא זה למזבח: **על ארבע קרנות**. ואשם שתי מתנות שהן ארבע ולא על הקרנות: **ועל היסוד**. שפיכת שיריים. ובאשם לא מצינו שנאמר בו: **מתן ארבע**. שתי מתנות שהן ארבע, ובכור אינו טעון אלא מתנה אחת ואינו טעון סמיכה ונסכים ולא תנופת חזה ושוק:

ג. הַבְּכוֹר קוֹדֵם לַמַּעֲשֵׂר מִפְּנֵי שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם וְנֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. הַמַּעֲשֵׂר קוֹדֵם לָעוֹפוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּבֵחַ וְיֵשׁ בּוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו:

ברטנורה (ג) **ונאכל לכהנים**. והמעשר אין לכהנים חלק בו, אלא כולו נאכל לבעלים: **מפני שהוא מין זבח**. זביחת סכין. ועוף במליקה. וזבחים חשיבי: **ויש בו קדשי קדשים**. ואע"ג דקרבן עוף כולו קדשי קדשים, או חטאת או עולה, זבחים יש להן לחלק גבוה שני דברים דמו ואימוריו, מה שאין כן לחטאת העוף שאין למזבח אלא דמה, וכיון דקדמה לחטאת העוף כל שכן לעולת העוף, דהא חטאת העוף קודמת לעולת העוף כדמפרש ואזיל:

ד. הָעוֹפוֹת קוֹדְמִין לַמְּנָחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מִינֵי דָמִים. מִנְחַת חוֹטֵא קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָאָה עַל חֵטְא. חַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת הָעוֹף. וְכֵן בְּהֶקְדֵּשָׁהּ:

ברטנורה (ד) **שהן מיני דמים**. ומיני דמים כפרתן מרובה: **חטאת העוף קודמת לעולת העוף**. דכתיב (ויקרא ה) והקריב את אשר לחטאת ראשונה, בנה בנין אב לכל החטאות שקודמות לעולה בין בבהמה בין בעוף: **וכן להקדשה**. כשהוא מפריש קנו, דהיינו שתי תורים או שני בני יונה, קורא שם לחטאת תחלה:

ה. כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, קוֹדְמוֹת לָאֲשָׁמוֹת, חוּץ מֵאֲשַׁם מְצוֹרָע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא עַל (יְדֵי) הֶכְשֵׁר. כָּל הָאֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בָּאִין בְּנֵי שְׁתַּיִם וּבָאִין בְּכֶסֶף שְׁקָלִים, חוּץ מֵאֲשַׁם נָזִיר וַאֲשַׁם מְצוֹרָע, שֶׁהֵן בָּאִין בְּנֵי שְׁנָתָן וְאֵינָן בָּאִין בְּכֶסֶף שְׁקָלִים:

ברטנורה (ה) **קודמות לאשמות**. אם היה מחוייב חטאת ואשם ומביאן, חטאת קודמת, כדתנן שדמה נתן על ארבע קרנת ועל היסוד: **מפני שהוא בא להכשיר**. את המצורע לקדשים ולביאת מקדש, הלכך חשיבות הוא לגביה, שהטהרה תלויה בו: **ובאים בכסף שקלים**. דכתיב (שם) בערכך כסף שקלים, באשם מעילות, ואתי אשם תלוי ואשם גזילות בגזירה שוה בערכך בערכך, ואשם שפחה חרופה גמר באיל איל: **חוץ מאשם נזיר ואשם**

מצורע. דכתיב בהו (במדבר ו) כבש בן שנתו. ומדאיל בן שתי שנים בשתי סלעים, כבש בן שנה לאו בשתי סלעים הוא:

ו. כְּשֵׁם שֶׁהֵן קוֹדְמִים בְּהַקְרָבָתָן, כָּךְ הֵן קוֹדְמִים בַּאֲכִילָתָן. שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ וּשְׁלָמִים שֶׁל הַיּוֹם, שֶׁל אֶמֶשׁ קוֹדְמִין, שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ וְחַטָּאת וְאָשָׁם שֶׁל הַיּוֹם, שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ קוֹדְמִין, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, הַחַטָּאת קוֹדֶמֶת, מִפְּנֵי שֶׁהִיא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים:

ברטנורה (ו) **כך הם קודמים לאכילה**. אכולהו דבני אכילה קאי, כגון חטאת לאשם, ואשם לתודה, ותודה לשלמים: **שלמים**. של קרבן אמש: **וחכמים אומרים כו'**. והלכה כחכמים. ותדיר ומקודש, כגון דם עולת תמיד ודם חטאת עומדים, זה תדיר, וזה מקודש ממנו, דהא אמרן דם חטאת קודם לדם עולה מפני שהוא מרצה. הא מלתא מיבעיא בגמרא ולא אפשיטא. ונראה דתדיר קודם:

ז. וּבְכֻלָּם, הַכֹּהֲנִים רַשָּׁאִין לְשַׁנּוֹת בַּאֲכִילָתָן, לְאָכְלָן צְלוּיִים, שְׁלוּקִים, וּמְבֻשָּׁלִים, וְלָתֵת לְתוֹכָן תִּבְלֵי חֻלִּין וְתִבְלֵי תְרוּמָה, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, לֹא יִתֵּן לְתוֹכָן תִּבְלֵי תְרוּמָה, שֶׁלֹּא יָבִיא אֶת הַתְּרוּמָה לִידֵי פְּסוּל **ח**. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, אִם רָאִיתָ שֶׁמָּן שֶׁהוּא מִתְחַלֵּק בָּעֲזָרָה, אֵין אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁאוֹל מַה הוּא, אֶלָּא מוֹתַר רְקִיקֵי מִנְחוֹת רְקִיקֵי מִנְחוֹת יִשְׂרָאֵל, וְלֹג שֶׁמֶן שֶׁל מְצוֹרָע. אִם רָאִיתָ שֶׁמָּן שֶׁהוּא נָתוּן עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, אֵין אַתָּה צָרִיךְ לִשְׁאוֹל מַה הוּא, אֶלָּא מוֹתַר רְקִיקֵי מִנְחוֹת כֹּהֲנִים, וּמִנְחַת כֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ. שֶׁאֵין מִתְנַדְּבִים שָׁמֶן, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, מִתְנַדְּבִים שָׁמֶן:

ברטנורה (ז) **ובכולן**. בכל הנאכלים: **רשאים הכהנים לשנות באכילתן**. כגון לאכלן צלויין, מבושלין, ושלוקין, דבמתנות כהונה כתיב (שם יח) לך נתתים למשחה, לגדולה, כדרך שהמלכים אוכלים צלי שלוק ומבושל ובמטעמים ובתבלין: **שלא יביא את התרומה לידי פסול**. לפי שהתבלין שבלעו טעם הקדשים אם יבואו לידי נותר הרי הן באזהרה משום טעם הקדשים שבלוע בהן:

גמרא זבחים דף פ"ח ע"א

אָמַר רַבִּי עֲנָנִי בַּר שִׁשּׁוֹן לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת קָרְבָּנוֹת לְפָרָשַׁת בִּגְדֵי כְהוּנָּה לוֹמַר לְךָ מַה קָּרְבָּנוֹת מְכַפְּרִים אַף בִּגְדֵי כְהוּנָּה מְכַפְּרִים. כְּתוֹנֶת מְכַפֶּרֶת עַל שְׁפִיכוּת דָּמִים שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית ל"ז) וַיִּשְׁחֲטוּ שְׂעִיר עִזִּים וַיִּטְבְּלוּ אֶת הַכְּתֹנֶת בַּדָּם. מִכְנָסַיִם מְכַפְּרִים עַל גִּלּוּי עֲרָיוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ"ח) וַעֲשֵׂה לָהֶם מִכְנְסֵי בָד לְכַסּוֹת בְּשַׂר עֶרְוָה. מִצְנֶפֶת מְכַפֶּרֶת עַל גַּסֵּי הָרוּחַ מָנַיִן אָמַר רַבִּי חֲנִינָא יָבֹא דָּבָר שֶׁבְּגוֹבַהּ וִיכַפֵּר עַל גּוֹבַהּ. אַבְנֵט מְכַפֵּר עַל הָרְהוּר הַלֵּב הֵיכָא דְּאִיתֵּיהּ. חֹשֶׁן מְכַפֵּר עַל הַדִּינִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְעָשִׂיתָ חֹשֶׁן מִשְׁפָּט. אֵפוֹד מְכַפֵּר עַל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁנֶּאֱמַר (הושע ג') אֵין אֵפוֹד וּתְרָפִים. מְעִיל מְכַפֵּר עַל לָשׁוֹן הָרָע מָנַיִן אָמַר

רִבִּי חֲנִינָא יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּקּוֹל וִיכַפֵּר עַל קוֹל הָרָע. וְצִיץ מְכַפֵּר עַל עֲוֹוֹת פָּנִים בְּצִיץ כְּתִיב (שמות כ"ח) וְהָיָה עַל מֵצַח אַהֲרֹן וּבְעַוֹּות פָּנִים כְּתִיב (ירמי' ג') וּמֵצַח אִשָּׁה זוֹנָה הָיָה לָךְ. אֵינִי וְהָא אָמַר רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי שְׁנֵי דְבָרִים לֹא מָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה בְּקָרְבָּנוֹת וּמָצִינוּ לָהֶם כַּפָּרָה בְּמָקוֹם אַחֵר וְאֵלּוּ הֵן שְׁפִיכוּת דָּמִים וְלָשׁוֹן הָרָע. שְׁפִיכוּת דָּמִים מֵעֶגְלָה עֲרוּפָה וְלָשׁוֹן הָרָע מִקְּטוֹרֶת דְּתָנֵי רַב חֲנַנְיָה מְנַיִן לִקְטוֹרֶת שֶׁמְּכַפֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר י"ז) וַיִּתֵּן אֶת הַקְּטוֹרֶת וַיְכַפֵּר עַל הָעָם. וְתָנָא דְּבֵי רִבִּי יִשְׁמָעֵאל עַל מַה קְּטוֹרֶת מְכַפֶּרֶת עַל לָשׁוֹן הָרָע יָבֹא דָּבָר שֶׁבַּחֲשָׁאי וִיכַפֵּר עַל מַעֲשֶׂה חֲשָׁאי. קַשְׁיָא לָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע קַשְׁיָא הָא דִּידִיעַ מָאן קַטְלֵיהּ. הָא דְּלָא יְדִיעַ מָאן קַטְלֵיהּ. אִי דִּידִיעַ מָאן קַטְלֵיהּ בַּר קְטָלָא הוּא בְּמֵזִיד וְלָא אַתְרוּ בֵּיהּ. וְלָשׁוֹן הָרָע אַלָּשׁוֹן הָרָע נָמֵי לָא קַשְׁיָא הָא בְצַנְעָא הָא בְּפַרְהֶסְיָא:

רש"י **למה נסמכה**. בצו את אהרן זאת תורת העולה זאת תורת החטאת כו' והדר קח את אהרן ואת הבגדים: **ויטבלו את הכתונת**. רמז הוא לעתיד שכפרת שפיכות דמים בכתונת. טבילה היינו כפרה: **לכסות בשר ערוה**. לחפו' על גילוי עריות: **היכא דאיתיה**. שהיו חוגרין כנגד אצילי ידיהן דהיינו כנגד הלב כדילפינן בפ"ב מולא יחגרו ביזע: **אין אפוד**. נגלה עון תרפים הא יש אפוד אין תרפים כך שמעתי במסכת ערכין: **דבר שבקול**. פעמונים שבו מכפר: **ויכפר על העם**. במחלוקת קרח שהיא לה"ר שנאמר אתם המיתם וגו': **דבר שבחשאי**. שהיה לבדו שם כדתנן פורשין מבין האולם ולמזבח בשע' הקרב' והקטרה וכ"ש מן ההיכל שנאמר וכל אדם לא יהיה וגו' בפרשת יומא: **ידיע מאן קטליה**. כתונת מכפר' על הצבור שלא יענשו: **בר קטלא הוא**. וכל כמה דלא קטליה מיענש דכתיב ולארץ לא יכופר וגו' ומשני במזיד ולא אתרו ביה דלאו בר קטלא הוא הלכך צבור מתכפרי בכתונת. והוא נגעים באים עליו כדאמר בערכין: **בצנעה**. דהוה דבר שבחשאי קטרת מכפרת שהיא מעש' חשאי: **בפרהסי**'. שהוא דבר שבקול קול פעמונים מכפר עליו:

זוהר מקץ דף קצ"ט ע"א

רַבִּי אַבָּא הָוָה יָתִיב אַתַּרְעָא דְּאַבְּבָא דְּלוּד חָמָא חַד בַּר נַשׁ דַּהֲוָה אָתֵי וְיָתִיב בְּחַד קוּלְטָא דְּתָלְיָא דְּאַרְעָא וַהֲוָה לֵאֵי מֵאַרְחָא וְיָתִיב וְנָאֵים תַּמָּן אַדְהָכֵי חָמָא חַד חִוְיָא דַּהֲוָה אָתֵי לְגַבֵּיהּ נָפַק קוּסְטָפָא דְּגוּרְדָנָא וְקָטִיל לֵיהּ לְחִוְיָא, כַּד אִתְעָר הַהוּא בַּר נַשׁ חָמָא הַהוּא חִוְיָא לְקִבְלֵיהּ דַּהֲוָה מִית אִזְדַּקַּף הַהוּא בַּר נַשׁ וְנָפַל הַהוּא קוּלְטָא לְעוּמְקָא דְּתְחוֹתוֹי וְאִשְׁתֵּזִיב, אָתָא רַבִּי אַבָּא לְגַבֵּיהּ אָמַר לֵיהּ אֵימָא לִי מַאן עוֹבָדְךָ דְּהָא קַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא רָחִישׁ לָךְ אִלֵּין תְּרֵין נְסִין לָאו אִנּוּן לְמַגְנָא, אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר נַשׁ כָּל יוֹמָאי לָא אַשְׁלִים לִי בַּר נַשׁ בִּישָׁא

בְּעָלְמָא דְּלָא אִתְפַּיְסָנָא בַּהֲדֵיהּ וּמָחֵילְנָא לֵיהּ, וְתוּ אִי לָא יְכֵילְנָא לְאִתְפַּיְסָא בַּהֲדֵיהּ לָא סָלִיקְנָא לְעַרְסֵי עַד דְּמָחֵילְנָא לֵיהּ וּלְכָל אִנּוּן דְּמִצַּעֲרוּ לִי וְלָא חַיְשָׁנָא כָּל יוֹמָא לְהַהוּא בִּישָׁא דְּאַשְׁלִים לִי, וְלָאו דִּי לִי דָּא אֶלָּא דְּמֵהַהוּא יוֹמָא וּלְהָלְאָה אִשְׁתַּדַּלְנָא לְמֶעְבַּד עִמְּהוֹן טָבָא, בְּכָה רַבִּי אַבָּא וְאָמַר יַתִּיר עוֹבָדוֹי דְּדִין מִיּוֹסֵף דְּיוֹסֵף הֲוּוֹ אֲחוֹי וַדַּאי וַהֲוָה לֵיהּ לְרַחֲמָא עֲלַוֹי אֲבָל מַה דְּעָבִיד דָּא יַתִּיר הוּא מִיּוֹסֵף יָאוּת הוּא דְּקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא יַרְחִישׁ לֵיהּ נָסָא עַל נָסָא, פָּתַח וְאָמַר (שם י) הוֹלֵךְ בַּתּוֹם יֵלֵךְ בָּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדַע, הוֹלֵךְ בַּתּוֹם יֵלֵךְ בָּטַח דָּא הַהוּא בַּר נַשׁ דְּאָזִיל בְּאָרְחִין דְּאוֹרַיְתָא, יֵלֵךְ בָּטַח דְּלָא יְכִילוּ נְזָקֵי דְּעָלְמָא לְאַבְאָשָׁא לֵיהּ, מְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדַע מַאן יִוָּדַע דָּא הוּא מַאן דְּאִסְטֵי מֵאָרְחָא דְּקִשׁוֹט וּבָעֵי גַּבֵּי דְּחַבְרֵיהּ. יִוָּדַע, מַהוּ יִוָּדַע, יִשְׁתְּמוֹדָע אִיהוּ בְּעֵינֵיהוֹן דְּכָל מָארֵי דְּדִינָא, דְּלָא יִתְאֲבִיד מִנַּיְהוּ דִּיּוּקְנָא דְּהַהוּא בַּר נַשׁ בְּגִין לְאַיְתָאָה לֵיהּ לְאַתְרָא דְּיִנְקְמוּן מִנֵּיהּ וּבְגִין כָּךְ יוֹדֵעַ, וְתָא חֲזֵי הַהוּא דְּאָזִיל בְּאֹרַח קְשׁוֹט קַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא חָפֵי עֲלֵיהּ בְּגִין דְּלָא אִתְיַדַּע וְלָא אִשְׁתְּמוֹדָע לְגַבֵּי מָארֵיהוֹן דְּדִינָא אֲבָל מְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יוֹדֵעַ וְיִשְׁתְּמוֹדָע לְגַבַּיְהוּ, זַכָּאִין אִנּוּן בְּנֵי נָשָׁא דְּאָזְלֵי בְּאֹרַח קְשׁוֹט וְאָזְלֵי לְרוֹחָצָן עַל עָלְמָא דְּלָא דָּחֲלֵי אִנּוּן בְּעָלְמָא דֵּין וְלָא בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

תרגום הזוהר רַבִּי אַבָּא הָיָה יוֹשֵׁב בְּפֶתַח שַׁעַר הָעִיר לֹד. רָאָה אָדָם אֶחָד שֶׁהָיָה בָּא וְיוֹשֵׁב עַל בְּלִיטָה שֶׁהָיְתָה בּוֹלֶטֶת מִצַּד הָהָר, וְהָיָה עֵיף מִן הַדֶּרֶךְ וְיָשַׁב וְיָשַׁן שָׁם. בְּתוֹךְ כָּךְ, רָאָה נָחָשׁ אֶחָד שֶׁהָיָה בָּא אֲצִלּוֹ. וְיָצָא שֶׁרֶץ שֶׁנִּקְרָא קוֹסְטָפָא דְּגוּרְדָנָא, וְהָרַג אֶת הַנָּחָשׁ. כְּשֶׁהֵקִיץ הָאָדָם רָאָה אֶת הַנָּחָשׁ לְמוּלוֹ, שֶׁהָיָה מֵת. קָם הָאָדָם, וְנָפְלָה הַבְּלִיטָה, שֶׁהָיָה יוֹשֵׁב עָלֶיהָ, אֶל הָעֲמָק שֶׁמִּתַּחְתֶּיהָ, כִּי נִקְרָעָה מִן הָהָר, וְהָאָדָם נִצַּל. בָּא אֵלָיו רַבִּי אַבָּא, אָמַר לוֹ, אֱמוֹר לִי מַה מַּעֲשֶׂיךָ, כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִקְרָה לְךָ שְׁנֵי נִסִּים אֵלּוּ, לֹא הָיוּ בְּחִנָּם. אָמַר לֵיהּ הַהוּא בַּר נַשׁ כָּל יָמַי, לֹא עָשָׂה לִי אָדָם רָעָה, שֶׁלֹּא נִתְרַצֵּיתִי עִמּוֹ וּמָחַלְתִּי לוֹ. וְעוֹד, אִם לֹא יָכוֹלְתִּי לְהִתְרַצּוֹת עִמּוֹ, לֹא עָלִיתִי עַל מִטָּתִי בְּטֶרֶם שֶׁמָּחַלְתִּי לוֹ וּלְכָל אֵלּוּ שֶׁצִּעֲרוּ לִי, וְלֹא נָטַרְתִּי לוֹ שִׂנְאָה כָּל הַיּוֹם, עַל אוֹתוֹ רָע שֶׁעָשָׂה לִי, וְלֹא דַּי לִי זֶה, אֶלָּא עוֹד, שֶׁמֵּאוֹתוֹ יוֹם וְהָלְאָה, הִשְׁתַּדַּלְתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם טוֹבוֹת. בְּכָה רַבִּי אַבָּא וְאָמַר, גְּדוֹלִים מַעֲשָׂיו שֶׁל זֶה מִיּוֹסֵף, כִּי בְּיוֹסֵף, הָעוֹשֵׂי רָעָה הָיוּ אֶחָיו, וַדַּאי, שֶׁהָיָה לוֹ לְרַחֵם עֲלֵיהֶם, מֵחֲמַת הָאַחְוָה, אֲבָל מַה שֶּׁעָשָׂה זֶה, שֶׁעָשָׂה כֵּן עִם כָּל בְּנֵי אָדָם, הוּא גָּדוֹל מִיּוֹסֵף, רָאוּי הוּא, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יַקְרֶה לוֹ נֵס עַל נֵס. פָּתַח וְאָמַר (משלי י) הוֹלֵךְ בְּתוֹם יֵלֵךְ בָּטַח, זֶהוּ אָדָם שֶׁהוֹלֵךְ בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה. יֵלֵךְ בָּטַח, שֶׁמַּזִּיקֵי הָעוֹלָם לֹא יוּכְלוּ לַהֲזִיקוֹ. "וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ". מִי הוּא יִוָּדֵעַ, וְאוֹמֵר, זֶה הוּא מִי שֶׁנָּטָה מִדֶּרֶךְ הָאֱמֶת, וּמְבַקֵּשׁ לִגְבוֹת מֵחֲבֵרוֹ. "יִוָּדֵעַ", מַהוּ יִוָּדֵעַ, הַיְנוּ, שֶׁיִּהְיֶה נִכָּר בְּעֵינֵי כָּל בַּעֲלֵי הַדִּין, שֶׁלֹּא תֹּאבַד מֵהֶם צוּרַת אוֹתוֹ אָדָם, כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ לַמָּקוֹם, שֶׁיִּהְיוּ נוֹקְמִים מִמֶּנּוּ. דְּהַיְנוּ מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה, וְעַל כָּךְ, יִוָּדֵעַ. וּבֹא וּרְאֵה,

אוֹתוֹ הַהוֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ הָאֱמֶת, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַפֶּה עָלָיו כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְוַדַּע וְלֹא יִהְיֶה נִכָּר לְבַעֲלֵי הַדִּין, אֲבָל מְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ, וְיִהְיֶה נִכָּר לָהֶם. אַשְׁרֵיהֶם הָאֲנָשִׁים הַהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, וְהוֹלְכִים בֶּטַח בָּעוֹלָם, שֶׁאֵינָם מְפַחֲדִים לֹא בָּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא בָּעוֹלָם הַבָּא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' ע"ז פי"ב

א. לֹא תַעֲדֶה אִשָּׁה עֶדֵי הָאִישׁ כְּגוֹן שֶׁתָּשִׂים בְּרֹאשָׁהּ מִצְנֶפֶת אוֹ כּוֹבַע אוֹ שֶׁתִּלְבַּשׁ שִׁרְיוֹן וְכַיּוֹצֵא בּוֹ אוֹ שֶׁתְּגַלַּח רֹאשָׁהּ כְּאִישׁ וְלֹא יַעֲדֶה אִישׁ עֶדֵי אִשָּׁה כְּגוֹן שֶׁיִּלְבַּשׁ בִּגְדֵי צִבְעוֹנִים וְחָלְיֵי זָהָב בְּמָקוֹם שֶׁאֵין לוֹבְשִׁין אוֹתָם הַכֵּלִים וְלֹא מְשִׁימִין אוֹתוֹ הֶחָלְיֵי אֶלָּא נָשִׁים הַכֹּל כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה. אִישׁ שֶׁעָדָה עֶדֵי אִשָּׁה וְאִשָּׁה שֶׁעָדְתָה עֶדֵי אִישׁ לוֹקִין. הַמְּלַקֵּט שַׂעָרוֹת לְבָנוֹת מִתּוֹךְ הַשְּׁחוֹרוֹת מֵרֹאשׁוֹ אוֹ מִזְּקָנוֹ מִשֶּׁיְּלַקֵּט שַׂעֲרָה אַחַת לוֹקֶה מִפְּנֵי שֶׁעָדָה עֶדֵי אִשָּׁה. וְכֵן צָבַע שְׂעָרוֹ שָׁחוֹר מִשֶּׁיִּצְבַּע שֵׂעָר לְבָנָה אַחַת לוֹקֶה. טוּמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס אֵינוֹ עוֹטֵף כְּאִשָּׁה וְלֹא מְגַלֶּה רֹאשׁוֹ כְּאִישׁ וְאִם עָשָׂה כֵּן אֵינוֹ לוֹקֶה: **ב**. כְּתוֹבֶת קַעֲקַע הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה הוּא שֶׁיִּשָּׂרֵט עַל בְּשָׂרוֹ וִימַלֵּא מְקוֹם הַשְּׂרִיטָה כְּחוֹל אוֹ דְיוֹ אוֹ שְׁאָר צִבְעוֹנִין הָרוֹשְׁמִין וְזֶה הָיָה מִנְהַג הַגּוֹיִם שֶׁרוֹשְׁמִין עַצְמָם לַעֲבוֹדָה זָרָה כְּלוֹמַר שֶׁהוּא עֶבֶד מָכוּר לָהּ וּמוּרְשָׁם לַעֲבוֹדָתָהּ וּמֵעֵת שֶׁיִּרְשׁוֹם בְּאֶחָד מִדְּבָרִים הָרוֹשְׁמִים אַחַר שֶׁיִּשָּׂרוֹט בְּאֵיזֶה מָקוֹם מִן הַגּוּף בֵּין אִישׁ בֵּין אִשָּׁה לוֹקֶה. כָּתַב וְלֹא רָשַׁם בְּצָבַע אוֹ שָׂרַשׂ בְּצָבַע וְלֹא וְלֹא כָּתַב בִּשְׂרִיטָה פְּטוּר עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וְיַקְעֲקַע שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י"ט) וּכְתֹבֶת קַעֲקַע בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּכוֹתֵב אֲבָל זֶה שֶׁכָּתַב בִּבְשָׂרוֹ וְקַעֲקָעוֹ בּוֹ אֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אִם כֵּן סִיֵּעַ כְּדֵי שֶׁיֵּעָשֶׂה מַעֲשֶׂה אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה כְּלוּם אֵינוֹ לוֹקֶה: **ג**. הַשּׂוֹרֵט שְׂרִיטָה אַחַת עַל הַמֵּת לוֹקֶה שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְשֶׂרֶט לָנֶפֶשׁ לֹא תִתְּנוּ בִּבְשַׂרְכֶם אֶחָד כֹּהֵן וְאֶחָד יִשְׂרָאֵל. שָׂרַט שְׂרִיטָה אַחַת עַל ה' מֵתִים אוֹ חֲמֵשׁ שְׂרִיטוֹת עַל מֵת א' לוֹקֶה חָמֵשׁ וְהוּא שֶׁהִתְרוּ בּוֹ עַל כָּל אַחַת וְאַחַת:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ח ע"ב

דַּע כִּי אִם חָס וְשָׁלוֹם אַתָּה שׁוֹנֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לְטוּמְאָה דְּעָשָׂר קְלִיפִּין מְסָאֲבִין הַנִּקְרָאִים אֵיבָה וּבְהִיוֹתְךָ דָּן לְכַף חוֹבָה תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לִקְלִיפַּת הַטּוּמְאָה הַנִּקְרָא חוֹבָה. וּבְסַפְּרְךָ לְשׁוֹן הָרַע תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לִקְלִיפָּה טְמֵאָה הַנִּקְרָא לָשׁוֹן הָרַע וּבְהִיוֹתְךָ בְּגַבְהוּת רֹאשׁ אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינֶיךָ וּתְדַבֵּר לַבְּרִיּוֹת בְּכַעַס וְרוֹעַ פָּנִים וּזְעָקָה תִּהְיֶה מֻרְכָּבָה לִקְלִיפַּת הַטּוּמְאָה הַנִּקְרָא חָרוֹן אַפּוֹ עֶבְרָה וְזַעַם וְצָרָה. אֵין פַּחַד דִּכְתִיב (תהלים נ"א) נְאֻם פָּשַׁע לָרָשָׁע בְּקֶרֶב לִבִּי אֵין פַּחַד אֱלֹהִים לְנֶגֶד עֵינָיו וְנִמְצֵאתָ חֲלִילָה דָּבוּק לְעֶשֶׂר קְלִיפִּין מְסָאֲבִין מְחוּץ לַמַּחֲנָה הַקְּדוֹשָׁה מוֹשָׁבוֹ וְטָמֵא טָמֵא תִּקָּרֵא. לְהָכִי כְּתִיב בִּמְצוֹרָע דַּהֲוָה שׁוֹנֵא אִישׁ יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר הָיָה דָּנוֹ לְכַף חוֹבָה וּמְדַבֵּר עָלָיו לָשׁוֹן הָרַע בְּלִי פַּחַד

וּבְכַעַס, וְהַצָּרוּעַ אֲשֶׁר בּוֹ הַנֶּגַע בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרוּמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָּרוּעַ וְעַל שָׂפָם יַעְטֶה וְטָמֵא טָמֵא יִקָּרֵא בָּדָד יֵשֵׁב מִחוּץ לַמַּחֲנֶה מוֹשָׁבוֹ. לָכֵן הִזָּהֵר מְאֹד וְתָשׁוּב לה' וִירַחֲמֶךָּ וְהַבָּא לִיטָּהֵר מְסַיְּעִין אוֹתוֹ:

מקץ ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹהִ

(כז) וְשֶׁבַע הַפָּרוֹת הָרַקּוֹת וְהָרָעֹת הָעֹלֹת אַחֲרֵיהֶן שֶׁבַע שָׁנִים הֵנָּה וְשֶׁבַע הַשִּׁבֳּלִים הָרֵקוֹת שְׁדֻפוֹת הַקָּדִים יִהְיוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב: וּשְׁבַע תּוֹרְתָּא חֲסִיכְתָא וּבִישָׁתָא דְסָלְקָן בַּתְרֵיהוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִנּוּן וּשְׁבַע שֶׁבְלַיָּא דִּשְׁקִיפָן קִדּוּם יְהֶוְיָן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא: (כח) הוּא הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל פַּרְעֹה אֲשֶׁר הָאֱלֹהִים עֹשֶׂה הֶרְאָה אֶת פַּרְעֹה: הוּא פִּתְגָמָא דִּי מַלֵּילִית עִם פַּרְעֹה דִּי יְיָ עָתִיד לְמֶעְבַּד אַחֲזֵי לְפַרְעֹה: (כט) הִנֵּה שֶׁבַע שָׁנִים בָּאוֹת שָׂבָע גָּדוֹל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: הָא שְׁבַע שְׁנִין אָתְיָן שׂוֹבְעָא רַבָּא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ל) וְקָמוּ שֶׁבַע שְׁנֵי רָעָב אַחֲרֵיהֶן וְנִשְׁכַּח כָּל הַשָּׂבָע בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְכִלָּה הָרָעָב אֶת הָאָרֶץ: וִיקוּמוּן שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא בַּתְרֵיהֶן וְיִתְנְשֵׁי כָּל שׂוֹבְעָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְיֵשֵׁיצֵי כַפְנָא יָת (עַמָּא דְ)אַרְעָא:

רש"י ונשכח כל השבע. הוא פתרון הבליעה:

(לא) וְלֹא יִוָּדַע הַשָּׂבָע בָּאָרֶץ מִפְּנֵי הָרָעָב הַהוּא אַחֲרֵי כֵן כִּי כָבֵד הוּא מְאֹד: וְלָא יְתְיְדַע שׂוֹבְעָא בְּאַרְעָא מִן קֳדָם כַּפְנָא הַהוּא דִּיהֵי בָתַר כֵּן אֲרֵי תַקִּיף הוּא לַחֲדָא:

רש"י ולא יודע השבע. הוא פתרון (פסוק כא) ולא נודע כי באו אל קרבנה:

(לב) וְעַל הִשָּׁנוֹת הַחֲלוֹם אֶל פַּרְעֹה פַּעֲמָיִם כִּי נָכוֹן הַדָּבָר מֵעִם הָאֱלֹהִים וּמְמַהֵר הָאֱלֹהִים לַעֲשׂוֹתוֹ: וְעַל דְּאִתַּנְּיַת חֶלְמָא לְפַרְעֹה תַּרְתֵּין זִמְנִין אֲרֵי תַקִּין פִּתְגָמָא מִן קֳדָם יְיָ וְאוֹחִי יְיָ לְמֶעְבְּדֵהּ:

רש"י נכון. מזמן:

(לג) וְעַתָּה יֵרֶא פַּרְעֹה אִישׁ נָבוֹן וְחָכָם וִישִׁיתֵהוּ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וּכְעַן יֶחֱזֵי פַּרְעֹה גְּבַר סוּכְלְתָן וְחַכִּים וִימַנְיניהּ עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (לד) יַעֲשֶׂה פַרְעֹה וְיַפְקֵד פְּקִדִים עַל הָאָרֶץ וְחִמֵּשׁ אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע: יַעְבֵּד פַּרְעֹה וִימַנֵּי מְהֵימְנִין עַל אַרְעָא וְיִזְרֵז יָת אַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּשֶׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא:

רש"י וחמש. כתרגומו ויזרזון וכן (שמות יג יח) וחמושים:

(לה) וְיִקְבְּצוּ אֶת כָּל אֹכֶל הַשָּׁנִים הַטֹּבֹת הַבָּאֹת הָאֵלֶּה וְיִצְבְּרוּ בָר תַּחַת יַד פַּרְעֹה אֹכֶל בֶּעָרִים וְשָׁמָרוּ: וְיִכְנְשׁוּן יָת כָּל עִיבּוּר שְׁנַיָּא טָבָן דְּאָתְיָן הָאִלֵּין וְיִצְבְּרוּן עִיבּוּרָא תְּחוֹת יְדָא מְהֵימְנֵי דְפַרְעֹה עִיבּוּרָא בְּקִירְוַיָּא וְיִטְרוּן:

רש"י את כל אכל. שם דבר הוא, לפיכך טעמו באל"ף ונקוד בפתח קטן, ואוכל שהוא פועל, כגון (ויקרא ז כה) כי כל אכל חלב, טעמו למטה בכף ונקוד קמץ קטן: תחת יד פרעה. ברשותו ובאוצרותיו:

(לו) וְהָיָה הָאֹכֶל לְפִקָּדוֹן לָאָרֶץ לְשֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב אֲשֶׁר תִּהְיֶיןָ בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וְלֹא תִכָּרֵת הָאָרֶץ בָּרָעָב: וַיִּיטַב עִיבּוּרָא גְּנִיז (לְעַמָּא דְּ)לְאַרְעָא לְשָׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא דִּי תְהֶוְיָן בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וְלָא תִשְׁתֵּיצֵי עַמָּא דְאַרְעָא בְּכַפְנָא:

רש"י והיה האכל. הצבור כשאר פקדון הגנוז לקיום הארץ:

(לז) וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עֲבָדָיו: וּשְׁפַר פִּתְגָמָא בְּעֵינֵי פַרְעֹה וּבְעֵינֵי כָּל עַבְדּוֹהִי: (לח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל עֲבָדָיו הֲנִמְצָא כָזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹהִים בּוֹ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְעַבְדּוֹהִי הֲנַשְׁכַּח כְּדֵין גְּבַר דִּי רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ בֵּהּ:

רש"י הנמצא כזה. הנשכח כדין, אם נלך ונבקשנו הנמצא כמוהו. הנמצא לשון תמיהה, וכן כל ה"א המשמשת בראש תבה ונקודה בחטף פתח:

(לט) **שלישי** וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אוֹתְךָ אֶת כָּל זֹאת אֵין נָבוֹן וְחָכָם כָּמוֹךָ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף בָּתַר דְּאוֹדַע יְיָ יָתָךְ יָת כָּל דָּא לֵית סָכְלְתָן וְחַכִּים כְּוָתָךְ:

רש"י אין נבון וחכם כמוך. לבקש איש נבון וחכם שאמרת, לא נמצא כמוך:

(מ) אַתָּה תִּהְיֶה עַל בֵּיתִי וְעַל פִּיךָ יִשַּׁק כָּל עַמִּי רַק הַכִּסֵּא אֶגְדַּל מִמֶּךָּ: אַתְּ תְּהֵי מְמַנָּא עַל בֵּיתִי וְעַל מֵימְרָךְ יִתְּזַן כָּל עַמִּי לְחוֹד כָּרְסֵי מַלְכוּתָא הָדֵין אֵיהֵי יַקִּיר מִנָּךְ:

רש"י ישק. יתזן, יתפרנס. כל צרכי עמי יהיו נעשים על ידך, כמו (לעיל טו ב) ובן משק ביתי, וכמו (תהלים ב יב) נשקו בר, גרנישו"ן בלע"ז : רק הכסא. שיהיו קורין לי מלך: כסא. לשון שם המלוכה כמו (מלכים א א לז) ויגדל את כסאו מכסא אדני המלך:

(מא) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף רְאֵה נְתַתִּי אֹתְךָ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף חֲזֵי מַנֵּיתִי יָתָךְ עַל כָּל אַרְעָא:דְמִצְרָיִם:

רש"י נתתי אתך. מניתי יתך, ואף על פי כן לשון נתינה הוא, כמו (דברים כו יט) ולתתך עליון, בין לגדלה בין לשפלות נופל לשון נתינה עליו, כמו (מלאכי ב ט) נתתי אתכם נבזים ושפלים:

(מב) וַיָּסַר פַּרְעֹה אֶת טַבַּעְתּוֹ מֵעַל יָדוֹ וַיִּתֵּן אֹתָהּ עַל יַד יוֹסֵף וַיַּלְבֵּשׁ אֹתוֹ בִּגְדֵי שֵׁשׁ וַיָּשֶׂם רְבִד הַזָּהָב עַל צַוָּארוֹ: וְאַעְדִּי פַּרְעֹה יָת עִזְקְתֵהּ מֵעַל יְדֵהּ וִיהַב יָתַהּ עַל יְדָא דְיוֹסֵף וְאַלְבִּישׁ יָתֵהּ לְבוּשִׁין דְּבוּץ וְשַׁוִּי מָנִיכָא דְדַהֲבָא עַל צַוְּארֵהּ:

רש"י ויסר פרעה את טבעתו. נתינת טבעת המלך הוא אות למי שנותנה לו להיות שני לו לגדלה: בגדי שש. דבר חשיבות הוא במצרים: רבד. ענק, ועל שהוא רצוף בטבעות קרוי

רביד. וכן (משלי ז טז) רבדתי ערשי, רצפתי ערשי מרצפות. בלשון משנה (מדות א ח) מקף רבדין של אבן, (יומא מג ב) על הרובד שבעזרה, והיא רצפה:

(מג) וַיַּרְכֵּב אֹתוֹ בְּמִרְכֶּבֶת הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר לוֹ וַיִּקְרְאוּ לְפָנָיו אַבְרֵךְ וְנָתוֹן אֹתוֹ עַל כָּל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְאַרְכֵּיב יָתֵהּ בְּרִתְכָּא תִנְיָתָא (נ"י תִּנְיָנָא) דִּי לֵהּ וְאַכְרִיזוּ קֳדָמוֹהִי דֵּין אַבָּא לְמַלְכָּא וּמַנִּי יָתֵהּ עַל כָּל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י במרכבת המשנה. השניה למרכבתו, המהלכת אצל שלו: אברך. כתרגומו דין אבא למלכא. רך בלשון ארמי מלך. בהשותפין (בבא בתרא ד א) לא ריכא ולא בר ריכא. ובדברי אגדה דרש ר' יהודה אברך זה יוסף שהוא אב בחכמה ורך בשנים, אמר לו רבי יוסי בן דורמסקית עד מתי אתה מעות עלינו את הכתובים, אין אברך אלא לשון ברכים, שהכל היו נכנסין ויוצאין תחת ידו, כענין שנאמר ונתון אותו וגו' :

(מד) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פַּרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֲנָא פַרְעֹה וּבַר מֵימְרָךְ לָא יְרִים גְּבַר יָת יְדֵהּ לְמֵיחַד זֵין וְיָת רַגְלֵהּ לְמִרְכַּב עַל סוּסְיָא בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י אני פרעה. שיש יכולת בידי לגזור גזרות על מלכותי, ואני גוזר שלא ירים איש את ידו: ובלעדיך. שלא ברשותך. דבר אחר אני פרעה אני אהיה מלך ובלעדיך וגו' וזהו דגמת (פסוק מ) רק הכסא: את ידו ואת רגלו. כתרגומו:

(מה) וַיִּקְרָא פַרְעֹה שֵׁם יוֹסֵף צָפְנַת פַּעְנֵחַ וַיִּתֶּן לוֹ אֶת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן לְאִשָּׁה וַיֵּצֵא יוֹסֵף עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וּקְרָא פַּרְעֹה שׁוּם יוֹסֵף גַּבְרָא דְמִטַּמְרָן גְּלָיָן לֵהּ וִיהַב לֵהּ יָת אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע רַבָּא דְאוֹן לְאִתְתָא וּנְפַק יוֹסֵף(שֹׁלִיט) עַל אַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י צפנת פענח. מפרש הצפונות, ואין לפענח דמיון במקרא: פוטי פרע. הוא פוטיפר, ונקרא פוטיפרע על שנסתרס מאליו, לפי שלקח את יוסף למשכב זכר:

(מו) וְיוֹסֵף בֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעָמְדוֹ לִפְנֵי פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיֵּצֵא יוֹסֵף מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה וַיַּעֲבֹר בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְיוֹסֵף בַּר תְּלָתִין שְׁנִין כַּד קָם קֳדָם פַּרְעֹה מַלְכָּא דְמִצְרָיִם וּנְפַק יוֹסֵף מִן קֳדָם פַּרְעֹה וַעֲבַר (שֹׁלִיט) בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (מז) וַתַּעַשׂ הָאָרֶץ בְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע לְקֻמָצִים: וּכְנָשׁוּ דֵּירֵי אַרְעָא בִּשְׁבַע שְׁנֵי שׂוֹבְעָא עִיבּוּרָא לְאוֹצָרִין:

רש"י ותעש הארץ. כתרגומו, ואין הלשון נעקר מלשון עשייה: לקמצים. קומץ על קומץ, יד על יד היו אוצרים:

(מח) וַיִּקְבֹּץ אֶת כָּל אֹכֶל שֶׁבַע שָׁנִים אֲשֶׁר הָיוּ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּתֵּן אֹכֶל בֶּעָרִים אֹכֶל שְׂדֵה הָעִיר אֲשֶׁר סְבִיבֹתֶיהָ נָתַן בְּתוֹכָהּ: וּכְנַשׁ יָת כָּל עִיבּוּר שְׁבַע שְׁנִין דִּי הֲווֹ בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם וִיהַב עִיבּוּר בְּקִרְוָיָא עִיבּוּר חֲקַל קַרְתָּא דִּי בְסַחְרָנָהָא יְהַב בְּגַוֵּהּ:

רש"י אכל שדה העיר אשר סביבתיה נתן בתוכה. שכל ארץ וארץ מעמדת פירותיה ונותנין בתבואה מעפר המקום ומעמיד את התבואה מלירקב:

(מט) וַיִּצְבֹּר יוֹסֵף בָּר כְּחוֹל הַיָּם הַרְבֵּה מְאֹד עַד כִּי חָדַל לִסְפֹּר כִּי אֵין מִסְפָּר: וּכְנַשׁ יוֹסֵף עִיבוּרָא כְּחַלָּא דְיַמָּא סַגִּי לַחֲדָא עַד דִּי פְסַק לְמִמְנֵי אֲרֵי לֵית מְנָיָן:

רש"י עד כי חדל לספר. עד כי חדל לו הסופר לספר, והרי זה מקרא קצר: כי אין מספר. לפי שאין מספר, והרי כי משמש בלשון דהא:

(נ) וּלְיוֹסֵף יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים בְּטֶרֶם תָּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אוֹן: וּלְיוֹסֵף אִתְיְלִיד תַּרְתֵּין בְּנִין עַד לָא עַלַת שַׁתָּא דְכַפְנָא דְיִלִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶּרַע רַבָּא דְאוֹן:

רש"י בטרם תבוא שנת הרעב. מכאן שאסור לאדם לשמש מטתו בשני רעבון:

(נא) וַיִּקְרָא יוֹסֵף אֶת שֵׁם הַבְּכוֹר מְנַשֶּׁה כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹהִים אֶת כָּל עֲמָלִי וְאֵת כָּל בֵּית אָבִי: וּקְרָא יוֹסֵף יָת שׁוּם בּוּכְרָא מְנַשֶּׁה אֲרֵי אַנְשַׁינִי יְיָ יָת כָּל עַמְלִי וְיָת כָּל בֵּית אַבָּא: (נב) וְאֵת שֵׁם הַשֵּׁנִי קָרָא אֶפְרָיִם כִּי הִפְרַנִי אֱלֹהִים בְּאֶרֶץ עָנְיִי: וְיָת שׁוּם תִּנְיָנָא קְרָא אֶפְרָיִם אֲרֵי אַפְשַׁנִי יְיָ בְּאַרַע שִׁעְבּוּדִי:

מקץ יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(נג) **רביעי** וַתִּכְלֶינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׂבָע אֲשֶׁר הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וּשְׁלִימַת שְׁבַע שְׁנֵי שׂוּבְעָא דִּי הֲוָה בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם: (נד) וַתְּחִלֶּינָה שֶׁבַע שְׁנֵי הָרָעָב לָבוֹא כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיְהִי רָעָב בְּכָל הָאֲרָצוֹת וּבְכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הָיָה לָחֶם: וּשְׁרִיאַת שְׁבַע שְׁנֵי כַפְנָא לְמֵיעַל כְּמָא דִּי אֲמַר יוֹסֵף וַהֲוָה כַפְנָא בְּכָל אַרְעָתָא וּבְכָל אַרְעָא דְמִצְרַיִם הֲוָה לַחְמָא: (נה) וַתִּרְעַב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם וַיִּצְעַק הָעָם אֶל פַּרְעֹה לַלָּחֶם וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרַיִם לְכוּ אֶל יוֹסֵף אֲשֶׁר יֹאמַר לָכֶם תַּעֲשׂוּ: וּכְפָנַת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם וּצְוַח עַמָּא קֳדָם לְפַרְעֹה עַל לַחְמָא וַאֲמַר פַּרְעֹה לְכָל מִצְרָאֵי אִיזִילוּ לְוָת יוֹסֵף דִּי יֵימַר לְכוֹן תַּעְבְּדוּן:

רש"י ותרעב כל ארץ מצרים. שהרקיבה תבואתם שאצרו חוץ משל יוסף: אשר יאמר לכם תעשו. לפי שהיה יוסף אומר להם שימולו, וכשבאו אצל פרעה ואומרים כך הוא אומר לנו, אמר להם למה לא צברתם בר, והלא הכריז לכם ששני הרעב באים, אמרו לו אספנו הרבה והרקיבה, אמר להם אם כן כל אשר יאמר לכם תעשו, הרי גזר על התבואה והרקיבה, מה אם יגזור עלינו ונמות:

(נו) וְהָרָעָב הָיָה עַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ וַיִּפְתַּח יוֹסֵף אֶת כָּל אֲשֶׁר בָּהֶם וַיִּשְׁבֹּר לְמִצְרַיִם וַיֶּחֱזַק הָרָעָב בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם: וְכַכְּנָא הֲוָה עַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא וּפְתַח יוֹסֵף יָת כָּל דִּי בְהוֹן עִיבוּרָא וְזַבִּין לְמִצְרַיִם וּתְקֵיף כַּכְּנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרָיִם:

רש"י על כל פני הארץ. מי הם פני הארץ, אלו העשירים: את כל אשר בהם. כתרגומו די בהון עבורא: וישבר למצרים. שבר לשון מכר ולשון קנין הוא, כאן משמש לשון מכר, (להלן מג ב) שברו לנו מעט אכל, לשון קנין. ואל תאמר אינו כי אם בתבואה, שאף ביין וחלב מצינו (ישעיה נה א) ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב:

(נז) וְכָל הָאָרֶץ בָּאוּ מִצְרַיְמָה לִשְׁבֹּר אֶל יוֹסֵף כִּי חָזַק הָרָעָב בְּכָל הָאָרֶץ: וְכָל דַּיָּרֵי אַרְעָא עַלוּ לְמִצְרַיִם לְמִזְבַּן עִיבוּרָא מִן יוֹסֵף אֲרֵי תְקֵיף כַּכְּנָא בְּכָל אַרְעָא:

רש"י וכל הארץ באו מצרימה לשבר אל יוסף. (סרסהו ופרשהו וכל הארץ באו מצרים אל יוסף) . אם תפרשהו כסדרו היה צריך לכתוב לשבור מן יוסף:

מב (א) וַיַּרְא יַעֲקֹב כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב לְבָנָיו לָמָּה תִתְרָאוּ: וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם: וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא מִמִּצְרָיִם:

אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם וַאֲמַר יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי לְמָא תִתְחַזּוֹן:

רש"י וירא יעקב כי יש שבר במצרים. ומהיכן ראה, והלא לא ראה אלא שמע, שנאמר (להלן מב ב) הנה שמעתי וגו' , ומהו וירא, ראה באספקלריא של קדש שעדין יש לו שבר סבר במצרים. ולא היתה נבואה ממש להודיעו בפרוש שזה יוסף: למה תראו. למה תראו עצמכם בפני בני ישמעאל ובני עשו כאלו אתם שבעים, שבאותה שעה עדין היה להם תבואה. [ולי נראה כפשוטו למה תתראו, למה יהיו הכל מסתכלין בכם ומתמיהים בכם שאין אתם מבקשים לכם אכל בטרם שיכלה מה שבידכם]. ומפי אחרים שמעתי שהוא לשון כחישה, למה תהיו כחושים ברעב. ודומה לו (משלי יא כה) ומרוה גם הוא יורא:

(ב) וַיֹּאמֶר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי כִּי יֶשׁ שֶׁבֶר בְּמִצְרָיִם רְדוּ שָׁמָּה וְשִׁבְרוּ לָנוּ מִשָּׁם וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת: וַאֲמַר הָא שְׁמָעִית אֲמְרִין אֲרֵי אִית עִיבוּרָא מִזְדַּבַּן בְּמִצְרָיִם חוּתוּ תַּמָּן וּזְבוּנוּ לָנָא מִתַּמָּן וְנֶחֱי וְלָא נְמוּת:

רש"י רדו שמה. ולא אמר לכו, רמז למאתים ועשר שנים שנשתעבדו למצרים, כמנין רד"ו:

(ג) וַיֵּרְדוּ אֲחֵי יוֹסֵף עֲשָׂרָה לִשְׁבֹּר בָּר מִמִּצְרָיִם: וּנְחָתוּ אֲחֵי יוֹסֵף עַסְרָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא מִמִּצְרָיִם:

רש"י וירדו אחי יוסף. ולא כתב בני יעקב, מלמד שהיו מתחרטים במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם: עשרה. מה תלמוד לומר, והלא כתיב (פסוק ד) ואת בנימין אחי יוסף לא שלח, אלא לענין האחוה היו חלוקין לעשרה, שלא היתה אהבת כלם ושנאת כלם שוה לו, אבל לענין לשבור בר כלם לב אחד להם:

(ד) וְאֶת בִּנְיָמִין אֲחִי יוֹסֵף לֹא שָׁלַח יַעֲקֹב אֶת אֶחָיו כִּי אָמַר פֶּן יִקְרָאֶנּוּ אָסוֹן: וַיֶּת בְּנֵיְמִין אֲחוּהִי דְיוֹסֵף לָא שְׁלַח יַעֲקֹב עִם אֲחוֹהִי אֲרֵי אֲמַר דִּלְמָא יְעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא:

רש"י פן יקראנו אסון. ובבית לא יקראנו אסון, אמר רבי אלעזר בן יעקב מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה:

(ה) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִשְׁבֹּר בְּתוֹךְ הַבָּאִים כִּי הָיָה הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: וַאֲתוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִזְבַּן עִיבוּרָא בְּגוֹ עָלְיָא אֲרֵי הֲוָה כַפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י בתוך הבאים. מטמינין עצמן שלא יכירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כלם בפתח אחד אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלט בהם עין הרע שכלם נאים וכלם גבורים: [כי היה הרעב . מוסב על הבאים , כי היה הרעב בארץ כנען והיו באים הרבה שירות משם]:

(ו) וְיוֹסֵף הוּא הַשַּׁלִּיט עַל הָאָרֶץ הוּא הַמַּשְׁבִּיר לְכָל עַם הָאָרֶץ וַיָּבֹאוּ אֲחֵי יוֹסֵף וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אַפַּיִם אָרְצָה: וְיוֹסֵף הוּא דְּשַׁלִּיט עַל אַרְעָא הוּא דְזַבִּין עִיבוּרָא לְכָל עַמָּא דְאַרְעָא וַאֲתוֹ אֲחֵי יוֹסֵף וּסְגִידוּ לֵהּ עַל אַפֵּיהוֹן עַל אַרְעָא:

רש"י וישתחוו לו אפים. נשתטחו לו על פניהם, וכן כל השתחואה פשוט ידים ורגלים היא:

(ז) וַיַּרְא יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וַיַּכִּרֵם וַיִּתְנַכֵּר אֲלֵיהֶם וַיְדַבֵּר אִתָּם קָשׁוֹת וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מֵאַיִן בָּאתֶם וַיֹּאמְרוּ מֵאֶרֶץ כְּנַעַן לִשְׁבָּר אֹכֶל: וַחֲזָא יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִשְׁתְּמוֹדְעִנּוּן וְחַשֵּׁיב מָה דְמַלֵּיל לְהוֹן וּמַלִּיל עִמְּהוֹן קַשְׁיָן וַאֲמַר לְהוֹן מְנָן אַתֵּיתוּן וַאֲמָרוּ מֵאַרְעָא דִּכְנַעַן לְמִזְבַּן עִיבוּרָא:

רש"י ויתנכר אליהם. נעשה להם כנכרי בדברים, לדבר קשות:

(ח) וַיַּכֵּר יוֹסֵף אֶת אֶחָיו וְהֵם לֹא הִכָּרֻהוּ: וְאִשְׁתְּמוֹדַע יוֹסֵף יָת אֲחוֹהִי וְאִנּוּן לָא אִשְׁתְּמוֹדְעוֹהִי:

רש"י ויכר יוסף וגו' . לפי שהניחם חתומי זקן: והם לא הכרהו. שיצא מאצלם בלא חתימת זקן, ועכשיו בא בחתימת זקן. ומדרש אגדה ויכר יוסף את אחיו כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו ורחם עליהם, והם לא הכירוהו כשנפל בידם לנהוג בו אחוה:

(ט) וַיִּזְכֹּר יוֹסֵף אֶת הַחֲלֹמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מְרַגְּלִים אַתֶּם לִרְאוֹת אֶת עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם: וּדְכִיר יוֹסֵף יָת חֶלְמַיָּא דִּי חֲלִים לְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן מְאַלְלִין אַתּוּן לְמֶחֱזֵי יָת בְּדָקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן:

רש"י אשר חלם להם. עליהם, וידע שנתקימו, שהרי השתחוו לו: ערות הארץ. גלוי הארץ, מהיכן היא נוחה לכבש, כמו (ויקרא כ יח) את מקורה הערה, וכמו (יחזקאל טז ז) ערום

ועריה. וכן כל ערוה שבמקרא לשון גלוי. ותרגום אנקלוס בדקא דארעא, כמו (מלכים ב' יב ו) בדק הבית, רעוע הבית, אבל לא דקדק לפרשו אחר לשון המקרא:

(י) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לֹא אֲדֹנִי וַעֲבָדֶיךָ בָּאוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל: וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא רִבּוֹנִי וְעַבְדָּיִךְ עַלּוּ לְמִזְבַּן עִיבוּרָא:

רש"י לא אדני. לא תאמר כן, שהרי עבדיך באו לשבר אכל:

(יא) כֻּלָּנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד נָחְנוּ כֵּנִים אֲנַחְנוּ לֹא הָיוּ עֲבָדֶיךָ מְרַגְּלִים: כֻּלָּנָא בְּנֵי גַּבְרָא חַד נָחְנָא כֵּיוָנֵי אֲנַחְנָא לָא הֲווֹ עַבְדָּיִךְ אַלִּילֵי:

רש"י כלנו בני איש אחד נחנו. נצנצה בהם רוח הקדש וכללוהו עמהם שאף הוא בן אביהם: כנים. אמתיים, כמו (שמות י כט) כן דברת, (במדבר כו ז) כן בנות צלפחד דוברות, (ישעיה טז ו) ועברתו לא כן בדיו:

(יב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לֹא כִּי עֶרְוַת הָאָרֶץ בָּאתֶם לִרְאוֹת: וַאֲמַר לְהוֹן לָא אֲרֵי בְדָקָא דְאַרְעָא אֲתֵיתוּן לְמֶחֱזֵי:

רש"י כי ערות הארץ באתם לראות. שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד:

(יג) וַיֹּאמְרוּ שְׁנֵים עָשָׂר עֲבָדֶיךָ אַחִים אֲנַחְנוּ בְּנֵי אִישׁ אֶחָד בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנֵּה הַקָּטֹן אֶת אָבִינוּ הַיּוֹם וְהָאֶחָד אֵינֶנּוּ: וַאֲמָרוּ תְּרֵין עֲשַׂר עַבְדָּיִךְ אַחִין אֲנַחְנָא בְּנֵי גַּבְרָא חַד בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וְהָא זְעֵירָא עִם אָבוּנָא יוֹמָא דֵּין וְחַד לֵיתוֹהִי:

רש"י ויאמרו שנים עשר עבדיך וגו' . ובשביל אותו אחד שאיננו נתפזרנו בעיר לבקשו:

(יד) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף הוּא אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֲלֵכֶם לֵאמֹר מְרַגְּלִים אַתֶּם: וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף הוּא דִּי מַלֵּילִית עִמְּכוֹן לְמֵימַר אַלִּילֵי אַתּוּן:

רש"י הוא אשר דברתי. הדבר אשר דברתי שאתם מרגלים הוא האמת והנכון, זהו לפי פשוטו. ומדרשו אמר להם ואלו מצאתם אותו ויפסקו עליכם ממון הרבה תפדוהו. אמרו לו הן. אמר להם ואם יאמרו לכם שלא יחזירוהו בשום ממון מה תעשו. אמרו לו לכך באנו, להרוג או להרג, אמר להם הוא אשר דברתי אליכם להרוג בני העיר באתם, מנחש אני בגביע שלי ששנים מכם החריבו כרך גדול של שכם:

(טו) בְּזֹאת תִּבָּחֲנוּ חֵי פַּרְעֹה אִם תֵּצְאוּ מִזֶּה כִּי אִם בְּבוֹא אֲחִיכֶם הַקָּטֹן הֵנָּה: בְּדָא תִּתְבַּחֲרוּן חֵי פַּרְעֹה אִם תִּפְקוּן מִכָּא אֱלָהֵין בְּמֵתֵי אֲחוּכוֹן זְעֵירָא הָכָא:

רש"י חי פרעה. אם יחיה פרעה. שהיה נשבע לשקר, היה נשבע בחיי פרעה: אם תצאו מזה. מן המקום הזה:

(טז) שִׁלְחוּ מִכֶּם אֶחָד וְיִקַּח אֶת אֲחִיכֶם וְאַתֶּם הֵאָסְרוּ וְיִבָּחֲנוּ דִּבְרֵיכֶם הַאֱמֶת אִתְּכֶם וְאִם לֹא חֵי פַּרְעֹה כִּי מְרַגְּלִים אַתֶּם: שְׁלָחוּ מִנְּכוֹן חַד וְיִדְבַּר יָת אֲחוּכוֹן וְאַתּוּן תִּתְאַסְרוּן וְיִתְבַּחֲרוּן פִּתְגָמֵיכוֹן הַקְשׁוֹט אַתּוּן אָמְרִין וְאִם לָא חֵי פַּרְעֹה אֱרֵי אַלֵּילֵי אַתּוּן:

רש"י האמת אתכם. אם אמת אתכם. לפיכך ה"א נקוד פתח שהוא כמו בלשון תמה. ואם לא תביאוהו, חי פרעה כי מרגלים אתם:

(יז) וַיֶּאֱסֹף אֹתָם אֶל מִשְׁמָר שְׁלֹשֶׁת יָמִים: וּכְנַשׁ יָתְהוֹן לְבֵית מַטְרָא תְּלָתָא יוֹמִין:

רש"י משמר. בית האסורים:

(יח) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי זֹאת עֲשׂוּ וִחְיוּ אֶת הָאֱלֹהִים אֲנִי יָרֵא: וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה דָּא עִבִידוּ וְאִתְקַיָּמוּ מִן קֳדָם יְיָ אֲנָא דָּחֵל: (יט) **חמישי** אִם כֵּנִים אַתֶּם אֲחִיכֶם אֶחָד יֵאָסֵר בְּבֵית מִשְׁמַרְכֶם וְאַתֶּם לְכוּ הָבִיאוּ שֶׁבֶר רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם: אִם כֵּינָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד יִתְאַסַּר בְּבֵית מַטַּרְתְּכוֹן וְאַתּוּן אִיזִילוּ אוֹבִילוּ עִיבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן:

רש"י בבית משמרכם. שאתם אסורים בו עכשיו: ואתם לכו הביאו. לבית אביכם: שבר רעבון בתיכם. מה שקניתם לרעבון אנשי בתיכם:

(כ) וְאֶת אֲחִיכֶם הַקָּטֹן תָּבִיאוּ אֵלַי וְיֵאָמְנוּ דִבְרֵיכֶם וְלֹא תָמוּתוּ וַיַּעֲשׂוּ כֵן: וְיָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא תֵּיתוּן לְוָתִי וְיִתְהֵימְנוּן פִּתְגָמֵיכוֹן וְלָא תְמוּתוּן וַעֲבָדוּ כֵן:

רש"י ויאמנו דבריכם. יתאמתו ויתקימו, כמו (במדבר ה כב) אמן אמן, וכמו (מ"א ח כו) יאמן נא דברך:

(כא) וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו אֲבָל אֲשֵׁמִים אֲנַחְנוּ עַל אָחִינוּ אֲשֶׁר רָאִינוּ צָרַת נַפְשׁוֹ בְּהִתְחַנְּנוֹ אֵלֵינוּ וְלֹא שָׁמָעְנוּ עַל כֵּן בָּאָה אֵלֵינוּ הַצָּרָה הַזֹּאת: וַאֲמָרוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי בְּקוּשְׁטָא חַיָּבִין אֲנַחְנָא עַל אָחוּנָא דִּי חֲזֵינָא עָקַת נַפְשֵׁהּ כַּד הֲוָה מִתְחַנָּן לָנָא וְלָא קַבֵּלְנָא מִנֵּהּ עַל כֵּן אָתַת לְוָתָנָא עַקְתָא הָדָא:

רש"י אבל. כתרגומו בקושטא. וראיתי בבראשית רבה (צא ח) לישנא דרומאה היא אבל, ברם: באה אלינו. טעמו בבי"ת, לפי שהוא בלשון עבר שכבר באה, ותרגומו אתת לנא:

(כב) וַיַּעַן רְאוּבֵן אֹתָם לֵאמֹר הֲלוֹא אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם לֵאמֹר אַל תֶּחֱטְאוּ בַיֶּלֶד וְלֹא שְׁמַעְתֶּם וְגַם דָּמוֹ הִנֵּה נִדְרָשׁ: וַאֲתֵיב רְאוּבֵן יָתְהוֹן לְמֵימַר הֲלָא אֲמָרִית לְוָתְכוֹן לְמֵימַר לָא תְחוֹבוּן בְּעוּלֵימָא וְלָא קַבֶּלְתּוּן וְאַף דְּמֵהּ הָא מִתְבְּעֵי:

רש"י וגם דמו. אתין וגמין רבויין, דמו וגם דם הזקן:

(כג) וְהֵם לֹא יָדְעוּ כִּי שֹׁמֵעַ יוֹסֵף כִּי הַמֵּלִיץ בֵּינֹתָם: וְאִנּוּן לָא יְדָעוּן אֲרֵי שְׁמִיעַ יוֹסֵף אֲרֵי מְתַרְגְּמָן הֲוָה בֵּינֵיהוֹן:

רש"י והם לא ידעו כי שומע יוסף. מבין לשונם ובפניו היו מדברים כן: כי המליץ בינתם. כי כשהיו מדברים עמו היה המליץ ביניהם, היודע לשון עברי ולשון מצרי, והיה מליץ דבריהם ליוסף ודברי יוסף להם, לכך היו סבורים שאין יוסף מכיר בלשון עברי: המליץ. זה מנשה:

(כד) וַיִּסֹּב מֵעֲלֵיהֶם וַיֵּבְךְּ וַיָּשָׁב אֲלֵהֶם וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם וַיִּקַּח מֵאִתָּם אֶת שִׁמְעוֹן וַיֶּאֱסֹר אֹתוֹ לְעֵינֵיהֶם: וְאִסְתַּחַר מֵעִלְוֵיהוֹן וּבְכָא וְתָב לְוָתְהוֹן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן וּדְבַר מִלְוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן וַאֲסַר יָתֵהּ לְעֵינֵיהוֹן:

רש"י ויסב מעליהם. נתרחק מעליהם שלא יראוהו בוכה: ויבך. לפי ששמע שהיו מתחרטין: את שמעון. הוא השליכו לבור, הוא שאמר ללוי (לעיל לז יט) הנה בעל החלומות הלזה בא. דבר אחר נתכון יוסף להפרידו מלוי שמא יתיעצו שניהם להרוג אותו: ויאסור אותו לעיניהם. לא אסרו אלא לעיניהם, וכיון שיצאו הוציאו והאכילו והשקהו:

(כה) וַיְצַו יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם בָּר וּלְהָשִׁיב כַּסְפֵּיהֶם אִישׁ אֶל שַׂקּוֹ וְלָתֵת לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן: וּפַקֵּיד יוֹסֵף וּמְלוֹ יָת מָנֵיהוֹן עִיבּוּרָא וְלַאֲתָבָא כַסְפֵּיהוֹן גְּבַר לְסַקֵּהּ וּלְמִתַּן לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא וַעֲבַד לְהוֹן כֵּן: (כו) וַיִּשְׂאוּ אֶת שִׁבְרָם עַל חֲמֹרֵיהֶם וַיֵּלְכוּ מִשָּׁם: וּנְטָלוּ יָת עִיבּוּרְהוֹן עַל חֲמָרֵיהוֹן וַאֲזָלוּ מִתַּמָּן: (כז) וַיִּפְתַּח הָאֶחָד אֶת שַׂקּוֹ לָתֵת מִסְפּוֹא לַחֲמֹרוֹ בַּמָּלוֹן וַיַּרְא אֶת כַּסְפּוֹ וְהִנֵּה הוּא בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: וּפְתַח חַד יָת סַקֵּהּ לְמִתַּן כְּסָתָא לַחֲמָרֵהּ בְּבֵית מְבָתָא וַחֲזָא יָת כַּסְפֵּהּ וְהָא הוּא בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ:

רש"י ויפתח האחד. הוא לוי שנשאר יחיד משמעון בן זוגו: במלון. במקום שלנו בלילה: אמתחתו. הוא שק:

(כח) וַיֹּאמֶר אֶל אֶחָיו הוּשַׁב כַּסְפִּי וְגַם הִנֵּה בְאַמְתַּחְתִּי וַיֵּצֵא לִבָּם וַיֶּחֶרְדוּ אִישׁ אֶל אָחִיו לֵאמֹר מַה זֹּאת עָשָׂה אֱלֹהִים לָנוּ: וַאֲמַר לַאֲחוֹהִי אִתּוֹתַב כַּסְפִּי וְאַף הָא בְּטוֹעֲנִי וּנְפַק מַדַּע לִבְּהוֹן וּתְוָהוּ גְּבַר לַאֲחוּהִי לְמֵימַר מָה דָּא עֲבַד יְיָ לָנָא:

רש"י וגם הנה באמתחתי. גם הכסף בו עם התבואה: מה זאת עשה אלהים לנו. להביאנו לידי עלילה זו שלא הושב אלא להתעולל עלינו:

(כט) וַיָּבֹאוּ אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אַרְצָה כְּנָעַן וַיַּגִּידוּ לוֹ אֵת כָּל הַקֹּרֹת אֹתָם לֵאמֹר: וַאֲתוֹ לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן אַרְעָא דְּכְנָעַן וְחַוִּיוּ לֵהּ יָת כָּל דְּעַרְעָא יָתְהוֹן לְמֵימָר: (ל) דְּבַר הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ אִתָּנוּ קָשׁוֹת וַיִּתֵּן אֹתָנוּ כִּמְרַגְּלִים אֶת הָאָרֶץ: מַלֵּיל גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְּאַרְעָא עִמָּנָא קַשְׁיָן וִיהַב יָתָנָא כְּמַאלְיֵלֵי יָת אַרְעָא: (לא) וַנֹּאמֶר אֵלָיו כֵּנִים אֲנָחְנוּ לֹא הָיִינוּ מְרַגְּלִים: וַאֲמַרְנָא לֵהּ כֵּיְנֵי אֲנָחְנָא לָא הֲוֵינָא אַלֵּילֵי: (לב) שְׁנֵים עָשָׂר אֲנַחְנוּ אַחִים בְּנֵי אֲבִינוּ הָאֶחָד אֵינֶנּוּ

וְהַקְטֹן הַיּוֹם אֶת אָבִינוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: תְּרִין עֲסַר אֲנַחְנָא אַחִין בְּנֵי אֲבוּנָא חַד לֵיתוֹהִי וּזְעֵירָא יוֹמָא דֵּין עִם אֲבוּנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן: (לג) וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ הָאִישׁ אֲדֹנֵי הָאָרֶץ בְּזֹאת אֵדַע כִּי כֵנִים אַתֶּם אַחֵיכֶם הָאֶחָד הַנִּיחוּ אִתִּי וְאֶת רַעֲבוֹן בָּתֵּיכֶם קְחוּ וָלֵכוּ: וַאֲמַר לָנָא גַּבְרָא רִבּוֹנָא דְּאַרְעָא בְּדָא אִדַּע אֲרֵי כֵּיוָנֵי אַתּוּן אֲחוּכוֹן חַד שְׁבוּקוּ לְוָתִי וְיָת עִיבוּרָא דְּחַסִּיר בְּבָתֵּיכוֹן סִיבוּ וֶאֱזִילוּ: (לד) וְהָבִיאוּ אֶת אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֵלַי וְאֵדְעָה כִּי לֹא מְרַגְּלִים אַתֶּם כִּי כֵנִים אַתֶּם אֶת אֲחִיכֶם אֶתֵּן לָכֶם וְאֶת הָאָרֶץ תִּסְחָרוּ: וְאַיְתְיאוּ יָת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא לְוָתִי וְאִדַּע אֲרֵי לָא אַלֵּילֵי אַתּוּן אֲרֵי כֵּיוָנֵי אַתּוּן יָת אֲחוּכוֹן אֶתֵּן לְכוֹן וְיָת אַרְעָא תַּעְבְּדוּן בַּהּ סְחוֹרְתָּא:

רש"י ואת הארץ תסחרו. תסובבו. וכל לשון סוחרים וסחורה על שם שמחזרים וסובבים אחר פרקמטיא:

(לה) וַיְהִי הֵם מְרִיקִים שַׂקֵּיהֶם וְהִנֵּה אִישׁ צְרוֹר כַּסְפּוֹ בְּשַׂקּוֹ וַיִּרְאוּ אֶת צְרֹרוֹת כַּסְפֵּיהֶם הֵמָּה וַאֲבִיהֶם וַיִּירָאוּ: וַהֲוָה אִנּוּן מְרִיקִין סַקֵּיהוֹן וְהָא גְּבַר צְרִיר כַּסְפֵּהּ בְּסַקֵּהּ וַחֲזוֹ יָת צְרָרֵי כַסְפֵּיהוֹן אִנּוּן וַאֲבוּהוֹן וּדְחִילוּ:

רש"י צרור כספו. קשר כספו:

(לו) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יַעֲקֹב אֲבִיהֶם אֹתִי שִׁכַּלְתֶּם יוֹסֵף אֵינֶנּוּ וְשִׁמְעוֹן אֵינֶנּוּ וְאֶת בִּנְיָמִן תִּקָּחוּ עָלַי הָיוּ כֻלָּנָה: וַאֲמַר לְהוֹן יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן יָתִי אַתְכָּלְתּוּן יוֹסֵף לֵיתוֹהִי וְשִׁמְעוֹן לָא הֲוָה הָכָא (לֵיתוֹהִי) וְיָת בִּנְיָמִן תְּדַבְּרוּן עֲלַי הֲווֹ כֻלְּהוֹן:

רש"י אתי שכלתם. מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף: שכלתם. כל מי שבניו אבודים קרוי שכול:

(לז) וַיֹּאמֶר רְאוּבֵן אֶל אָבִיו לֵאמֹר אֶת שְׁנֵי בָנַי תָּמִית אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ תְּנָה אֹתוֹ עַל יָדִי וַאֲנִי אֲשִׁיבֶנּוּ אֵלֶיךָ: וַאֲמַר רְאוּבֵן לְוָת אֲבוּהִי לְמֵימַר יָת תְּרֵין בְּנַי תְּמִית אִם לָא אֵיתְנִנֵּהּ לְוָתָךְ הַב יָתֵהּ עַל יְדִי וַאֲנָא אֲתֵבְנֵהּ לָךְ: (לח) וַיֹּאמֶר לֹא יֵרֵד בְּנִי עִמָּכֶם כִּי אָחִיו מֵת וְהוּא לְבַדּוֹ נִשְׁאָר וּקְרָאֲהוּ אָסוֹן בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ בָהּ וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי בְּיָגוֹן שְׁאוֹלָה: וַאֲמַר לָא יֵחוּת בְּרִי עִמְּכוֹן אֲרֵי אָחוּהִי מִית וְהוּא בְּלְחוֹדוֹהִי אִשְׁתְּאַר וְיִעְרְעִנֵּהּ מוֹתָא בְּאָרְחָא דִּי תְהָכוּן בַּהּ וְתַחֲתוּן יָת שֵׂיבָתִי בְּדָוונָא לִשְׁאוֹל:

רש"י לא ירד בני עמכם. לא קבל דבריו של ראובן. אמר בכור שוטה הוא זה, הוא אומר להמית בניו, וכי בניו הם ולא בני:

מג (א) וְהָרָעָב כָּבֵד בָּאָרֶץ: וְכַפָּנָא תַּקִּיף בְּאַרְעָא: (ב) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלּוּ לֶאֱכֹל אֶת הַשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵבִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אֲבִיהֶם שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל: וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִיאוּ לְמֵיכַל יָת עִיבוּרָא דְּאַיְתִיאוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲמַר לְהוֹן אֲבוּהוֹן תּוּבוּ זְבוּנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבוּרָא:

רש"י כאשר כלו לאכל. יהודה אמר להם המתינו לזקן עד שתכלה פת מן הבית: כאשר כלו. כד שציאו. והמתרגם כד ספיקו, טועה כאשר כלו הגמלים לשתות מתרגם כד ספיקו כששתו די ספוקם הוא גמר שתיתם. אבל זה כאשר כלו לאכול, כאשר תם האכל הוא, ומתרגמינן כד שציאו:

(ג) וַיֹּאמֶר אֵלָיו יְהוּדָה לֵאמֹר הָעֵד הֵעִד בָּנוּ הָאִישׁ לֵאמֹר לֹא תִרְאוּ פָּנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: וַאֲמַר לֵהּ:יְהוּדָה לְמֵימַר אַסְהֲדָא אַסְהֵד בָּנָא גַּבְרָא לְמֵימַר לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֶלָּהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן:

רש"י העד העד. לשון התראה, שסתם התראה מתרה בו בפני עדים, וכן (ירמיהו יא ז) העדתי באבותיכם, (שמות יט כא) רד העד בעם: לא תראו פני בלתי אחיכם אתכם. לא תראוני בלא אחיכם אתכם. ואנקלוס תרגם אלהין כד אחוכון עמכון, ישב באור הדבר על אפנו ולא דקדק לתרגם אחר לשון המקרא:

(ד) אִם יֶשְׁךָ מְשַׁלֵּחַ אֶת אָחִינוּ אִתָּנוּ נֵרְדָה וְנִשְׁבְּרָה לְךָ אֹכֶל: אִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ יָת אָחוּנָא עִמָּנָא נֵיחוֹת וְנִזְבֹּן לָךְ עִיבוּרָא: (ה) וְאִם אֵינְךָ מְשַׁלֵּחַ לָא נֵרֵד כִּי הָאִישׁ אָמַר אֵלֵינוּ לֹא תִרְאוּ פָּנַי בִּלְתִּי אֲחִיכֶם אִתְּכֶם: וְאִם לֵיתָךְ מְשַׁלַּח לָא נֵיחוֹת אֲרֵי גַּבְרָא אֲמַר לָנָא לָא תֶחֱזוּן אַפַּי אֱלָהֵין כַּד אֲחוּכוֹן עִמְּכוֹן: (ו) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לָמָּה הֲרֵעֹתֶם לִי לְהַגִּיד לָאִישׁ הַעוֹד לָכֶם אָח: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְמָה אַבְאֶשְׁתּוּן לִי לְחַוָּאָה לְגַבְרָא הַעַד כְּעַן לְכוֹן אָחָא: (ז) וַיֹּאמְרוּ שָׁאוֹל שָׁאַל הָאִישׁ לָנוּ וּלְמוֹלַדְתֵּנוּ לֵאמֹר הַעוֹד אֲבִיכֶם חַי הֲיֵשׁ לָכֶם אָח וַנַּגֶּד לוֹ עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֲיָדוֹעַ נֵדַע כִּי יֹאמַר הוֹרִידוּ אֶת אֲחִיכֶם: וַאֲמָרוּ מִשְׁאַל שְׁאֵל גַּבְרָא לָנָא וּלְיַלִּדוּתָנָא לְמֵימַר הַעַד כְּעַן אֲבוּכוֹן קַיָּם הַאִית לְכוֹן אָחָא וְחַוֵּינָא לֵהּ עַל מֵימַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין הֲמִדַּע הֲוֵינָא יָדְעִין אֲרֵי יֵימַר אוֹחִיתוּ יָת אֲחוּכוֹן:

רש"י לנו ולמולדתנו. למשפחותינו, ומדרשו אפילו עצי עריסותינו גלה לנו: ונגד לו. שיש לנו אב ואח: על פי הדברים האלה. על פי שאלותיו אשר שאל הזקקנו להגיד: כי יאמר. אשר יאמר, כי משמש בלשון אם, ואם משמש בלשון אשר. הרי זה שמוש אחד מארבע לשונותיו שמשמש כי, והוא אם, שהרי כי זה כמו אם, כמו עד אם דברתי דברי (כד לג) :

(ח) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה אֶל יִשְׂרָאֵל אָבִיו שִׁלְחָה הַנַּעַר אִתִּי וְנָקוּמָה וְנֵלֵכָה וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אַתָּה גַּם טַפֵּנוּ: וַאֲמַר יְהוּדָה לְיִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי שְׁלַח עוּלֵימָא עִמִּי וְנָקוּם וְנֵזֵיל וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת אַף אֲנַחְנָא אַף אַתְּ טַפְלָנָא:

רש"י ונחיה. נצנצה בו רוח הקדש, על ידי הליכה זו תחי רוחך שנאמר (מה כז) ותחי רוח יעקב אביהם: ולא נמות. ברעב. בנימין ספק יתפש ספק לא יתפש, ואנו כלנו מתים ברעב אם לא נלך, מוטב שתניח את הספק ותתפוש את הודאי:

(ט) אָנֹכִי אֶעֶרְבֶנּוּ מִיָּדִי תְּבַקְשֶׁנּוּ אִם לֹא הֲבִיאֹתִיו אֵלֶיךָ וְהִצַּגְתִּיו לְפָנֶיךָ וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים: אֲנָא מְעָרְבְנָא בֵּהּ מִן יְדִי תְּבְעִנֵּהּ אִם לָא אַיְתְנֵהּ לָךְ וַאֲקַיְמִנֵּהּ קֳדָמָךְ וְאֶהֵי חָטֵי לָךְ כָּל יוֹמַיָּא:

רש"י והצגתיו לפניך. שלא אביאנו אליך מת כי אם חי: וחטאתי לך כל הימים. לעולם הבא:

(י) כִּי לוּלֵא הִתְמַהְמָהְנוּ כִּי עַתָּה שַׁבְנוּ זֶה פַּעֲמָיִם: אֲרֵי אִלּוּלָפוֹן בְּדָא אִתְעַכָּבְנָא אֲרֵי כְעַן תַּבְנָא דְנַן תַּרְתֵּין זִמְנִין:

רש"י לולא התמהמהנו. על ידך, כבר היינו שבים עם שמעון ולא נצטערת כל הימים הללו:

(יא) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יִשְׂרָאֵל אֲבִיהֶם אִם כֵּן אֵפוֹא זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ מִזִּמְרַת הָאָרֶץ בִּכְלֵיכֶם וְהוֹרִידוּ לָאִישׁ מִנְחָה מְעַט צָרִי וּמְעַט דְּבַשׁ נְכֹאת וָלֹט בָּטְנִים וּשְׁקֵדִים: וַאֲמַר לְהוֹן יִשְׂרָאֵל אֲבוּהוֹן אִם כֵּן הָכָא דְּא עִיבִידוּ סִיבוּ מִדְּמְשַׁבַּח בְּאַרְעָא בְּמָנֵיכוֹן וְאוֹחִיתוּ לְגַבְרָא תְּקָרֳבְתָּא זְעֵיר קְטַף וּזְעֵיר דְּבַשׁ שְׁעַף וּלְטוֹם בָּטְנִין וְשָׁגְדִין:

רש"י אפוא. כל לשון אפוא לשון יתר הוא לתקון מלה בלשון עברי, אם כן אזדקק לעשות שאשלחנו עמכם, צריך אני לחזור ולבקש איה פה תקנה ועצה להשיאכם, ואומר אני זאת עשו: מזמרת הארץ. מתרגם מדמשבח בארעא שהכל מזמרים עליו כשהוא בא לעולם: נכאת. שעוה: בטנים. לא ידעתי מה הם ובפרושי א' ב' של רבי מכיר ראיתי פישיטצי"ש [פיסטוקים] ודומה לי שהם אפרסקין:

(יב) וְכֶסֶף מִשְׁנֶה קְחוּ בְיֶדְכֶם וְאֶת הַכֶּסֶף הַמּוּשָׁב בְּפִי אַמְתְּחֹתֵיכֶם תָּשִׁיבוּ בְיֶדְכֶם אוּלַי מִשְׁגֶּה הוּא: וְכַסְפָּא עַל חַד תְּרֵין סִיבוּ בְיֶדְכוֹן וְיָת כַּסְפָּא דְּאִתּוּתַב בְּפוּם טוֹעֲנֵיכוֹן תְּתִיבוּן בְּיֶדְכוֹן מָאִים שָׁלוּ הוּא:

רש"י וכסף משנה. פי שנים כראשון: קחו בידכם. לשבור אוכל, שמא הוקר השער: אולי משגה הוא. שמא הממנה על הבית שכחו שוגג:

(יג) וְאֶת אֲחִיכֶם קְחוּ וְקוּמוּ שׁוּבוּ אֶל הָאִישׁ: וְיָת אֲחוּכוֹן דְּבָרוּ וְקוּמוּ תּוּבוּ לְוָת גַּבְרָא: (יד) וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לָכֶם רַחֲמִים לִפְנֵי הָאִישׁ וְשִׁלַּח לָכֶם אֶת אֲחִיכֶם אַחֵר וְאֶת בִּנְיָמִין וַאֲנִי כַּאֲשֶׁר שָׁכֹלְתִּי שָׁכָלְתִּי: וְאֵל שַׁדַּי יִתֵּן לְכוֹן רַחֲמִין קֳדָם גַּבְרָא וְיִפְטַר לְכוֹן יָת אֲחוּכוֹן אָחֳרָנָא וְיָת בִּנְיָמִין וַאֲנָא כְּמָא דְּאִתְכַּלִית תְּכִלִית:

רש"י ואל שדי. מעתה אינכם חסרים כלום אלא תפלה, הריני מתפלל עליכם: ואל שדי. שדי בנתינת רחמיו, וכדי היכולת בידו לתן, יתן לכם רחמים, זהו פשוטו. ומדרשו מי שאמר לעולם די יאמר די לצרותי, שלא שקטתי מנעורי, צרת לבן, צרת עשו, צרת רחל, צרת דינה, צרת יוסף, צרת שמעון, צרת בנימין: ושלח לכם. ויפטר לכון, תרגומו, יפטרנו

מאסוריו, לשון (שמות כא כו) לחפשי ישלחנו, ואינו נופל בתרגום לשון וישלח, שהרי לשם הם הולכים אצלו: את אחיכם. זה שמעון: אחר. רוח הקדש נזרקה בו, לרבות יוסף: ואני. עד שובכם אהיה שכול מספק: כאשר שכלתי. מיוסף ומשמעון: שכלתי. מבנימין:

(טו) וַיִּקְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת הַמִּנְחָה הַזֹּאת וּמִשְׁנֶה כֶּסֶף לָקְחוּ בְיָדָם וְאֶת בִּנְיָמִן וַיָּקֻמוּ וַיֵּרְדוּ מִצְרַיִם וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יוֹסֵף: וּנְסִיבוּ גֶּבְרַיָּא יָת תְּקָרֵבְתָּא הָדָא וְעַל חַד תְּרֵין כַּסְפָּא נְסִיבוּ בִּידֵיהוֹן וּדְבָרוּ יָת בִּנְיָמִן וְקָמוּ וּנְחָתוּ לְמִצְרַיִם וְקָמוּ קֳדָם יוֹסֵף:

רש"י ואת בנימין. מתרגמינן ודברו ית בנימין, לפי שאין לקיחת הכסף ולקיחת האדם שוה בלשון ארמי, בדבר הנקח ביד מתורגם ונסיב, ודבר הנקח בהנהגת דברים מתרגמינן ודבר:

(טז) **שישי** וַיַּרְא יוֹסֵף אִתָּם אֶת בִּנְיָמִין וַיֹּאמֶר לַאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ הָבֵא אֶת הָאֲנָשִׁים הַבָּיְתָה וּטְבֹחַ טֶבַח וְהָכֵן כִּי אִתִּי יֹאכְלוּ הָאֲנָשִׁים בַּצָּהֳרָיִם: וַיַּחֲזֹא יוֹסֵף עִמְהוֹן יָת בִּנְיָמִין וַאֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ אָעֵיל יָת גֶּבְרַיָּא לְבֵיתָא וּנְכוֹס נִכְסָתָא וְאַתְקֵין אֲרֵי עִמַּי יֵיכְלוּן גֶּבְרַיָּא בְּשֵׁירוּתָא:

רש"י וטבוח טבח והכן. כמו ולטבוח טבח ולהכין, ואין טבוח לשון צווי שהיה לו לומר וטבח: בצהרים. זה מתורגם בשירותא, שהוא לשון סעודה ראשונה בלשון ארמי, ובלע"ז דישני"ר [ארוחת צהרים], ויש הרבה בתלמוד (תענית יא ב) שדא לכלבא שירותיה, (ברכות לט ב) בצע אכולא שירותיה. אבל כל תרגום של צהרים טיהרא:

(יז) וַיַּעַשׂ הָאִישׁ כַּאֲשֶׁר אָמַר יוֹסֵף וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף: וַיֵּעָבַד גַּבְרָא כְּמָא דִי אֲמַר יוֹסֵף וְאָעֵיל גַּבְרָא יָת גֶּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף: (יח) וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים כִּי הוּבְאוּ בֵּית יוֹסֵף וַיֹּאמְרוּ עַל דְּבַר הַכֶּסֶף הַשָּׁב בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ בַּתְּחִלָּה אֲנַחְנוּ מוּבָאִים לְהִתְגֹּלֵל עָלֵינוּ וּלְהִתְנַפֵּל עָלֵינוּ וְלָקַחַת אֹתָנוּ לַעֲבָדִים וְאֶת חֲמֹרֵינוּ: וּדְחִילוּ גֶּבְרַיָּא אֲרֵי אִתַּעָלוּ לְבֵית יוֹסֵף וַאֲמָרוּ עַל עֵסֶק כַּסְפָּא דְּאִתּוֹתַב בְּטוּעֲנָנָא בְּקַדְמֵיתָא אֲנַחְנָא מִתַּעֲלִין לְאִתְרַבְרָבָא עֲלָנָא וּלְאִסְתַּקָּפָא עֲלָנָא וּלְמִקְנֵי יָתָנָא לְעַבְדִּין וּלְמִדְבַּר יָת חֲמָרָנָא:

רש"י ויראו האנשים. כתוב בשני יודי"ן ותרגומו ודחילו: כי הובאו בית יוסף. ואין דרך שאר הבאים לשבור בר ללון בבית יוסף, כי אם בפנדקאות שבעיר. ויראו שאין זה אלא לאספם אל משמר: אנחנו מובאים. אל תוך הבית הזה: להתגולל. להיות מתגלגלת עלינו עלילת הכסף ולהיותה נופלת עלינו. ואונקלוס שתרגם ולאסתקפא עלנא, הוא לשון להתעולל, כדמתרגמינן (דברים כב יד) עלילת דברים תסקופי מלין, ולא תרגמו אחר לשון המקרא, ולהתגלל שתרגם לאתרברבא הוא לשון (קהלת יב ו) גלת הזהב, (נחום ב ח) והצב גלתה העלתה, שהוא לשון מלכות:

(יט) וַיִּגְּשׁוּ אֶל הָאִישׁ אֲשֶׁר עַל בֵּית יוֹסֵף וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו פֶּתַח הַבָּיִת: וּקְרִיבוּ לְוַת גַּבְרָא דִּי מְמַנָּא עַל בֵּית יוֹסֵף וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ בִּתְרַע בֵּיתָא: (כ) וַיֹּאמְרוּ בִּי אֲדֹנִי יָרֹד יָרַדְנוּ בַּתְּחִלָּה לִשְׁבָּר אֹכֶל: וַאֲמָרוּ בְּבָעוּ רִבּוֹנִי מֵיחַת נְחֵתְנָא בְּקַדְמֵיתָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא:

רש"י בי אדני. לשון בעיא ותחנונים הוא, ובלשון ארמי בייא בייא: ירד ירדנו. ירידה היא לנו, רגילים היינו לפרנס אחרים, עכשיו אנו צריכים לך:

(כא) וַיְהִי כִּי בָאנוּ אֶל הַמָּלוֹן וַנִּפְתְּחָה אֶת אַמְתְּחֹתֵינוּ וְהִנֵּה כֶסֶף אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ כַּסְפֵּנוּ בְּמִשְׁקְלוֹ וַנָּשֶׁב אֹתוֹ בְיָדֵנוּ: וַהֲוָה כַּד אֲתֵינָא לְבֵית מָבְתָא וּפְתַחְנָא יָת טוֹעֲנָנָא וְהָא כְסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ כַּסְפָּנָא בְּמַתְקָלֵהּ וַאֲתֵיבְנָא יָתֵהּ בִּידָנָא: (כב) וְכֶסֶף אַחֵר הוֹרַדְנוּ בְיָדֵנוּ לִשְׁבָּר אֹכֶל לֹא יָדַעְנוּ מִי שָׂם כַּסְפֵּנוּ בְּאַמְתְּחֹתֵינוּ: וְכַסְפָּא אָחֳרָנָא אוֹחִיתְנָא בִידָנָא לְמִזְבַּן עִיבוּרָא לָא יְדַעְנָא מָן שַׁוִּי כַסְפָּנָא בְּטוֹעֲנָנָא: (כג) וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם לָכֶם אַל תִּירְאוּ אֱלֹהֵיכֶם וֵאלֹהֵי אֲבִיכֶם נָתַן לָכֶם מַטְמוֹן בְּאַמְתְּחֹתֵיכֶם כַּסְפְּכֶם בָּא אֵלָי וַיּוֹצֵא אֲלֵהֶם אֶת שִׁמְעוֹן:

וַאֲמַר שְׁלַם לְכוֹן לָא תִדְחֲלוּן אֱלָהֲכוֹן וֵאלָהָא דַּאֲבוּכוֹן יְהַב לְכוֹן סִימָא בְּטוֹעֲנֵיכוֹן כַּסְפְּכוֹן אֲתָא לְוָתִי וְאַפֵּיק לְוָתְהוֹן יָת שִׁמְעוֹן:

רש"י אלהיכם. בזכותכם, ואם אין זכותכם כדאי, ואלהי אביכם, בזכות אביכם נתן לכם מטמון:

(כד) וַיָּבֵא הָאִישׁ אֶת הָאֲנָשִׁים בֵּיתָה יוֹסֵף וַיִּתֶּן מַיִם וַיִּרְחֲצוּ רַגְלֵיהֶם וַיִּתֵּן מִסְפּוֹא לַחֲמֹרֵיהֶם: וְאַעֵיל גַּבְרָא יָת גֻּבְרַיָּא לְבֵית יוֹסֵף וִיהַב מַיָּא וְאַסְחוֹ רִגְלֵיהוֹן וִיהַב כִּסְתָא לַחֲמָרֵיהוֹן:

רש"י ויבא האיש. הבאה אחר הבאה, לפי שהיו דוחפים אותו לחוץ עד שדברו אליו פתח הבית, ומשאמר להם (פסוק כג) שלום לכם, נמשכו ובאו אחריו:

(כה) וַיָּכִינוּ אֶת הַמִּנְחָה עַד בּוֹא יוֹסֵף בַּצָּהֳרָיִם כִּי שָׁמְעוּ כִּי שָׁם יֹאכְלוּ לָחֶם: וְאַתְקִינוּ יָת תְּקָרְבְתָּא עַד דְּעַל יוֹסֵף בְּשֵׁירוּתָא אֲרֵי שְׁמָעוּ אֲרֵי תַּמָּן יֵיכְלוּן לַחְמָא:

רש"י ויכינו. הזמינו, עטרוה בכלים נאים:

(כו) וַיָּבֹא יוֹסֵף הַבַּיְתָה וַיָּבִיאוּ לוֹ אֶת הַמִּנְחָה אֲשֶׁר בְּיָדָם הַבַּיְתָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לוֹ אָרְצָה: וְעַל יוֹסֵף לְבֵיתָא וְאַיְתִיאוּ לֵהּ יָת תְּקָרְבְתָּא דִּי בִידֵיהוֹן לְבֵיתָא וּסְגִידוּ לֵהּ לְאַרְעָא:

רש"י הביתה. מפרזדור לטרקלין:

(כז) וַיִּשְׁאַל לָהֶם לְשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם אֲבִיכֶם הַזָּקֵן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם הַעוֹדֶנּוּ חָי: וּשְׁאֵיל לְהוֹן לְשְׁלַם וַאֲמַר הַשְׁלַם אֲבוּכוֹן סָבָא דִּי אֲמַרְתּוּן הַעַד כְּעַן קַיָּם: (כח) וַיֹּאמְרוּ שָׁלוֹם לְעַבְדְּךָ לְאָבִינוּ עוֹדֶנּוּ חָי וַיִּקְדוּ (וישתחו) וַיִּשְׁתַּחֲווּ: וַאֲמָרוּ שְׁלַם לְעַבְדָּךְ לְאָבוּנָא עַד כְּעַן קַיָּם וּכְרָעוּ וּסְגִידוּ:

רש"י ויקדו וישתחוו. על שאילת שלום. קידה כפיפת קדקד, השתחואה משתטח לארץ:
(כט) וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיַּרְא אֶת בִּנְיָמִין אָחִיו בֶּן אִמּוֹ וַיֹּאמֶר הֲזֶה אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם אֵלָי וַיֹּאמַר אֱלֹהִים יָחְנְךָ בְּנִי: וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא יָת בִּנְיָמִין אֲחוּהִי בַּר אִמֵּהּ וַאֲמַר הָדֵין אֲחוּכוֹן זְעֵירָא דִּי אֲמַרְתּוּן לִי וַאֲמַר מִן קֳדָם יְיָ יִתְרַחֵם עֲלָךְ בְּרִי:
רש"י אלהים יחנך בני. בשאר שבטים שמענו חנינה (לעיל לג ה) אשר חנן אלהים את עבדך, ובנימין עדיין לא נלד, לכך ברכו יוסף בחנינה:
(ל) **שביעי** וַיְמַהֵר יוֹסֵף כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמָיו אֶל אָחִיו וַיְבַקֵּשׁ לִבְכּוֹת וַיָּבֹא הַחַדְרָה וַיֵּבְךְּ שָׁמָּה: וְאוֹחִי יוֹסֵף אֲרֵי אִתְגּוֹלְלוּ רַחֲמוֹהִי עַל אֲחוּהִי וּבָעָא לְמִבְכֵּי וְעַל לְאִדְרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָא וּבְכָא תַּמָּן:
רש"י כי נכמרו רחמיו. שאלו יש לך אח מאם, אמר לו אח היה לי ואיני יודע היכן הוא. יש לך בנים, אמר לו יש לי עשרה, אמר לו ומה שמם, אמר לו (להלן מו כא) בלע ובכר וגו', אמר לו מה טיבן של שמות הללו, אמר לו כלם על שם אחי והצרות אשר מצאוהו, בלע שנבלע בין האמות. בכר שהיה בכור לאמי. אשבל ששבאו אל. גרא שנתגייר באכסניא. ונעמן, שהיה נעים ביותר. אחי וראש אחי היה וראשי היה. מפים מפי אביו למד. וחפים שלא ראה חפתי ולא ראיתי אני חפתו. וארד שירד לבין האמות, כדאיתא במסכת סוטה (לו ב) מיד נכמרו רחמיו: נכמרו. נתחממו, ובלשון משנה (ב"מ עד א) על הכמר של זיתים, ובלשון ארמי מכמר בשרא, ובמקרא (איכה ה י) עורנו כתנור נכמרו, נתחממו ונקמטו קמטים קמטים מפני זלעפות רעב. כן דרך כל עור כשמחממין אותו נקמט וכווץ:
(לא) וַיִּרְחַץ פָּנָיו וַיֵּצֵא וַיִּתְאַפַּק וַיֹּאמֶר שִׂימוּ לֶחֶם: וְאַסְחֵי אַפּוֹהִי וּנְפַק וְאִתְחַסַּן וַאֲמַר שַׁוּוּ לַחֲמָא:
רש"י ויתאפק. נתאמץ. והוא לשון (איוב יב כא) ומזיח אפיקים רפה, וכן (איוב מא ז) אפיקי מגנים, חוזק:
(לב) וַיָּשִׂימוּ לוֹ לְבַדּוֹ וְלָהֶם לְבַדָּם וְלַמִּצְרִים הָאֹכְלִים אִתּוֹ לְבַדָּם כִּי לֹא יוּכְלוּן הַמִּצְרִים לֶאֱכֹל אֶת הָעִבְרִים לֶחֶם כִּי תוֹעֵבָה הִוא לְמִצְרָיִם: וְשַׁוִּיאוּ לֵהּ בִּלְחוֹדוֹהִי וּלְהוֹן בִּלְחוֹדֵיהוֹן וּלְמִצְרָאֵי דְּאָכְלִין עִמֵּהּ בִּלְחוֹדֵיהוֹן אֲרֵי לָא יָכְלִין מִצְרָאֵי לְמֵיכַל עִם עִבְרָאֵי לַחְמָא אֲרֵי בְּעִירָא דְּמִצְרָאֵי דָּחֲלִין לֵהּ עִבְרָאֵי אָכְלִין:
רש"י כי תועבה הוא. דבר שנאוי הוא למצרים לאכול את העברים, ואונקלוס נתן טעם לדבר:
(לג) וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָיו הַבְּכֹר כִּבְכֹרָתוֹ וְהַצָּעִיר כְּצְעָרָתוֹ וַיִּתְמְהוּ הָאֲנָשִׁים אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ: וְאִסְתְּחָרוּ קֳדָמוֹהִי רַבָּא כְּרִבְיוּתֵהּ וּזְעֵירָא כְּזְעֵרוּתֵהּ וּתְמָהוּ גֻּבְרַיָּא גְּבַר לְחַבְרֵהּ:

רש"י הבכור כבכורתו. מכה בגביע וקורא ראובן שמעון לוי ויהודה ישששכר וזבולון, בני אם אחת, הסבו כסדר הזה שהוא סדר תולדותיכם וכן כלם, כיון שהגיע לבנימין אמר זה אין לו אם ואני אין לי אם ישב אצלי:

(לד) וַיִּשָּׂא מַשְׂאֹת מֵאֵת פָּנָיו אֲלֵהֶם וַתֵּרֶב מַשְׂאַת בִּנְיָמִן מִמַּשְׂאֹת כֻּלָּם חָמֵשׁ יָדוֹת וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׁכְּרוּ עִמּוֹ: וּנְטַל חֶלְקִין מִן קֳדָמוֹהִי לְקֳדָמַיהוֹן וּסְגִי חֲלָקָא דְבִנְיָמִן מֵחֲלָקֵי דְכָלְהוֹן חַמְשָׁא חֶלְקִין וּשְׁתִיאוּ וְרַוִיאוּ עִמֵּהּ:

רש"י משאת. מנות: חמש ידות. חלקו עם אחיו ומשאת יוסף ואסנת ומנשה ואפרים: וישכרו עמו. ומיום שמכרוהו לא שתו יין, ולא הוא שתה יין, ואותו היום שתו

מד (א) וַיְצַו אֶת אֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ לֵאמֹר מַלֵּא אֶת אַמְתְּחֹת הָאֲנָשִׁים אֹכֶל כַּאֲשֶׁר יוּכְלוּן שְׂאֵת וְשִׂים כֶּסֶף אִישׁ בְּפִי אַמְתַּחְתּוֹ: וּפְקִיד יָת דִּי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ לְמֵימַר מְלֵי יָת טוֹעֲנֵי גֻּבְרַיָּא עִיבוּרָא כְּמָא דִּי יָכְלִין לְמִטְעַן וְשַׁוִּי כְסַף גְּבַר בְּפוּם טוֹעֲנֵהּ: (ב) וְאֶת גְּבִיעִי גְּבִיעַ הַכֶּסֶף תָּשִׂים בְּפִי אַמְתַּחַת הַקָּטֹן וְאֵת כֶּסֶף שִׁבְרוֹ וַיַּעַשׂ כִּדְבַר יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֵּר: וְיָת כַּלְיְדִי כַּלְיְדָא דְכַסְפָּא תְּשַׁוֵּי בְּפוּם טוֹעֲנָא דִּזְעֵירָא וְיָת כְּסַף זְבִינוֹהִי וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא דְיוֹסֵף דִּי מַלִּיל:

רש"י גביע. כוס ארוך, וקורין לו מדירנ"א בלע"ז :

(ג) הַבֹּקֶר אוֹר וְהָאֲנָשִׁים שֻׁלְּחוּ הֵמָּה וַחֲמֹרֵיהֶם: צַפְרָא נְהַר וְגֻבְרַיָּא אִתְפַּטָּרוּ אִנּוּן וַחֲמָרֵיהוֹן: (ד) הֵם יָצְאוּ אֶת הָעִיר לֹא הִרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אָמַר לַאֲשֶׁר עַל בֵּיתוֹ קוּם רְדֹף אַחֲרֵי הָאֲנָשִׁים וְהִשַּׂגְתָּם וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לָמָּה שִׁלַּמְתֶּם רָעָה תַּחַת טוֹבָה: אִנּוּן נְפָקוּ מִן קַרְתָּא לָא אַרְחִיקוּ וְיוֹסֵף אֲמַר לְדִי מְמַנָּא עַל בֵּיתֵהּ קוּם רְדַף בָּתַר גֻּבְרַיָּא וְתִדְבְּקִנּוּן וְתֵימַר לְהוֹן לְמָה שַׁלֶּמְתּוּן בִּישָׁא חֶלֶף טַבְתָּא: (ה) הֲלוֹא זֶה אֲשֶׁר יִשְׁתֶּה אֲדֹנִי בּוֹ וְהוּא נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ בּוֹ הֲרֵעֹתֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם: הֲלָא דֵין דְּשָׁתֵי רִבּוֹנִי בֵּהּ וְהוּא בָּדָקָא מְבָדֵק בֵּהּ אַבְאֶשְׁתּוּן דִּי עֲבַדְתּוּן: (ו) וַיַּשֶּׂג וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה: וְאַדְבֵּיקִנּוּן וּמַלֵּיל עִמְּהוֹן יָת פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין: (ז) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו לָמָּה יְדַבֵּר אֲדֹנִי כַּדְּבָרִים הָאֵלֶּה חָלִילָה לַעֲבָדֶיךָ מֵעֲשׂוֹת כַּדָּבָר הַזֶּה: וַאֲמָרוּ לֵהּ לְמָה יְמַלֵּל רִבּוֹנִי כִּפְתְגָמַיָּא הָאִלֵּין חַס לְעַבְדָּךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָמָא הָדֵין:

רש"י חלילה לעבדיך. חלין הוא לנו, לשון גנאי. ותרגום חס לעבדיך, חס מאת הקדוש ברוך הוא יהי עלינו מעשות זאת והרבה חס ושלום יש בתלמוד בלשון הזה:

(ח) הֵן כֶּסֶף אֲשֶׁר מָצָאנוּ בְּפִי אַמְתְּחֹתֵינוּ הֱשִׁיבֹנוּ אֵלֶיךָ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְאֵיךְ נִגְנֹב מִבֵּית אֲדֹנֶיךָ כֶּסֶף אוֹ זָהָב: הָא כַסְפָּא דִּי אַשְׁכַּחְנָא בְּפוּם טוֹעֲנָנָא אֲתֵיבְנוֹהִי לָךְ מֵאַרְעָא דִּכְנָעַן וְאֵכְדֵּין נִגְנוּב מִבֵּית רִבּוֹנָךְ כַּסְפָּא אוֹ דַהֲבָא (מָנִין דִּכְסַף אוֹ מָנִין דִּדְהָב):

רש"י הן כסף אשר מצאנו. זה אחד מעשרה קל וחמר האמורים בתורה. וכלן מנויין בבר' רבה:

(ט) אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ מֵעֲבָדֶיךָ וָמֵת וְגַם אֲנַחְנוּ נִהְיֶה לַאדֹנִי לַעֲבָדִים: (י) וַיֹּאמֶר גַּם עַתָּה כִּדְבָרֵיכֶם כֵּן הוּא אֲשֶׁר יִמָּצֵא אִתּוֹ יִהְיֶה לִי עָבֶד וְאַתֶּם תִּהְיוּ נְקִיִּם: וַאֲמַר אַף כְּעַן כְּפִתְגֳמֵיכוֹן כֵּן הוּא דִּי יִשְׁתְּכַח עִמֵּהּ יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן תְּהוֹן זַכָּאִין:

רש"י גם עתה כדבריכם. אף זו מן הדין, אמת כדבריכם כן הוא שכלכם חיבים בדבר, עשרה שנמצאת גנבה ביד אחד מהם כלם נתפשים, אבל אני אעשה לכם לפנים משורת הדין, אשר ימצא אתו יהיה לי עבד:

(יא) וַיְמַהֲרוּ וַיּוֹרִדוּ אִישׁ אֶת אַמְתַּחְתּוֹ אָרְצָה וַיִּפְתְּחוּ אִישׁ אַמְתַּחְתּוֹ: וְאוֹחִיאוּ וְאוֹחִיתוּ גְּבַר יָת טוֹעֲנֵהּ לְאַרְעָא וּפְתָחוּ גְּבַר טוֹעֲנֵהּ: (יב) וַיְחַפֵּשׂ בַּגָּדוֹל הֵחֵל וּבַקָּטֹן כִּלָּה וַיִּמָּצֵא הַגָּבִיעַ בְּאַמְתַּחַת בִּנְיָמִן: וּבְלֵשׁ בְּרַבָּא שָׁרֵי וּבִזְעֵירָא שֵׁצִי וְאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בְּטוֹעֲנָא דְּבִנְיָמִן:

רש"י בגדול החל. שלא ירגישו בו שהיה יודע היכן הוא:

(יג) וַיִּקְרְעוּ שִׂמְלֹתָם וַיַּעֲמֹס אִישׁ עַל חֲמֹרוֹ וַיָּשֻׁבוּ הָעִירָה: וּבְזָעוּ לְבוּשֵׁיהוֹן וּרְמוֹ גְּבַר עַל חֲמָרֵהּ וְתָבוּ לְקַרְתָּא:

רש"י ויעמס איש על חמרו. בעלי זרוע היו ולא הצרכו לסיע זה את זה לטעון: וישבו העירה. מטרפולין היתה והוא אומר העירה, עיר כל שהיא, אלא שלא היתה חשובה בעיניהם אלא כעיר בינונית של עשרה בני אדם לענין המלחמה:

(יד) וַיָּבֹא יְהוּדָה וְאֶחָיו בֵּיתָה יוֹסֵף וְהוּא עוֹדֶנּוּ שָׁם וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו אָרְצָה: וְעַל יְהוּדָה וַאֲחוֹהִי לְבֵית יוֹסֵף וְהוּא עַד כְּעַן תַּמָּן וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי לְאַרְעָא:

רש"י עודנו שם. שהיה ממתין להם:

(טו) **מפטיר** וַיֹּאמֶר לָהֶם יוֹסֵף מָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם הֲלוֹא יְדַעְתֶּם כִּי נַחֵשׁ יְנַחֵשׁ אִישׁ אֲשֶׁר כָּמֹנִי: וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף מָה עוֹבָדָא הָדֵין דִּי עֲבַדְתּוּן הֲלָא יְדִעְתּוּן אֲרֵי בָדָקָא מְבָדַק גַּבְרָא דִּי כְוָתִי:

רש"י הלוא ידעתם כי נחש ינחש וגו' . הלא ידעתם כי איש חשוב כמוני יודע לנחש ולדעת מדעת ומסברא ובינה כי אתם גנבתם הגביע:

(טז) וַיֹּאמֶר יְהוּדָה מָה נֹּאמַר לַאדֹנִי מַה נְּדַבֵּר וּמַה נִּצְטַדָּק הָאֱלֹהִים מָצָא אֶת עֲוֹן עֲבָדֶיךָ הִנֶּנּוּ עֲבָדִים לַאדֹנִי גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ: וַאֲמַר יְהוּדָה מָה נֵימַר לְרִבּוֹנִי מָה נְמַלֵּל וּמָה נִזְכֵּי מִן קֳדָם יְיָ אִשְׁתְּכַח יָת חוֹבָא דְעַבְדָּיךְ הָא אֲנַחְנָא עַבְדִּין לְרִבּוֹנִי אַף אֲנַחְנָא אַף דְּאִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵהּ:

רש"י האלהים מצא. יודעים אנו שלא סרחנו, אבל מאת הקדוש ברוך הוא נהיתה להביא לנו זאת. מצא בעל חוב מקום לגבות שטר חובו: ומה נצטדק. לשון צדק, וכן כל תבה

שתחלת יסודה צד"י והיא באה לדבר בלשון מתפעל או נתפעל נותן טי"ת במקום תי"ו, ואינה נתנת לפני אות ראשונה של יסוד התבה אלא באמצע אותיות העקר, כגון נצטדק מגזרת צדק, (דניאל ד ל) ויצטבע מגזרת צבע, (יהושע ט ד) ויצטירו מגזרת (משלי יג יז) ציר אמונים, (יהושע ט יב) הצטידנו מגזרת (לעיל מב כה) צדה לדרך. ותיבה שתחלתה סמ"ך או שי"ן כשהיא מתפעלת התי"ו מפרדת את אותיות העקר, כגון (קהלת יב ה) ויסתבל החגב, מגזרת סבל, (דניאל ז ח) משתכל הוית בקרניא, (מיכה ו טז) וישתמר חקות עמרי, מגזרת שמר, (ישעיה נט טו) וסר מרע משתולל, מגזרת (איוב יב יז) מוליך יועצים שולל, (שמות ט יז) מסתולל בעמי, מגזרת (ירמיה יח טו) דרך לא סלולה:

(יז) וַיֹּאמֶר חֲלִילָה לִּי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הָאִישׁ אֲשֶׁר נִמְצָא הַגָּבִיעַ בְּיָדוֹ הוּא יִהְיֶה לִּי עָבֶד וְאַתֶּם עֲלוּ לְשָׁלוֹם אֶל אֲבִיכֶם: וַאֲמַר חַס לִי מִלְמֶעְבַּד דָּא גַּבְרָא דִּי אִשְׁתְּכַח כַּלִּידָא בִּידֵהּ הוּא יְהֵי לִי עַבְדָּא וְאַתּוּן סָקוּ לְשְׁלַם לְוָת אֲבוּכוֹן: ססס:

הפטרת מקץ - מלכים א ג

(טו) וַיִּקַץ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבוֹא יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ מִשְׁתֶּה לְכָל עֲבָדָיו: (טז) אָז תְּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל הַמֶּלֶךְ וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו: (יז) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יָשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד וְאֵלֵד עִמָּהּ בַּבָּיִת: (יח) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד גַּם הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת זוּלָתִי שְׁתֵּים אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת: (יט) וַיָּמָת בֶּן הָאִשָּׁה הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו: (כ) וַתָּקָם בְּתוֹךְ הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה בְחֵיקִי: (כא) וָאָקָם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת בְּנִי וְהִנֵּה מֵת וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא הָיָה בְנִי אֲשֶׁר יָלָדְתִּי: (כב) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כג) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת אֹמֶרֶת זֶה בְּנִי הַחַי וּבִנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בִנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי: (כד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ לִי חָרֶב וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ: (כה) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת הַחֲצִי לְאֶחָת: (כו) וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר בְּנָהּ הַחַי אֶל הַמֶּלֶךְ כִּי נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם לִי גַּם לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ: (כז) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ לָהּ אֶת הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל תְּמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ: (כח) וַיִּשְׁמְעוּ כָל יִשְׂרָאֵל אֶת הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט: **ד** (א) וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה מקואות פרק י

א. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהִכְנִיסָן שֶׁלֹּא כְדַרְכָּן, אוֹ שֶׁהִכְנִיסָן כְּדַרְכָּן וְלֹא מֵרְקָן, אוֹ שֶׁמֵּרְקָן וְנִשְׁבָּרוּ, הֲרֵי אֵלּוּ חוֹצְצִין. כְּלִי שֶׁהִטְבִּילוֹ דֶּרֶךְ פִּיו, כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. הִטְבִּילוֹ כְּדַרְכּוֹ בְּלֹא זִבּוּרִית, עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ. כְּלִי שֶׁהוּא צַר מִכָּאן וּמִכָּאן וְרָחָב מִן הָאֶמְצַע, אֵינוֹ טָהוֹר, עַד שֶׁיַּטֶּנּוּ עַל צִדּוֹ. צְלוֹחִית שֶׁפִּיהָ שׁוֹקֵעַ, אֵינָהּ טְהוֹרָה, עַד שֶׁיְּנַקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ. קַלְמָרִין הֶדְיוֹטוֹת, אֵינָהּ טְהוֹרָה, עַד שֶׁיְּנַקְּבֶנָּה מִצִּדָּהּ. וְקַלְמָרִין שֶׁל יוֹסֵף הַכֹּהֵן הָיְתָה נְקוּבָה בְּצִדָּהּ:

ברטנורה (א) **כל ידות הכלים**. כגון יד הקרדום וכיוצא בה שהכניסה בברזל: **שלא כדרכה**. בעיקום: **ולא מירקן**. לא גמר הכנסתן. לשון ומירק אחר שחיטה על ידו. במסכת יומא (דף לב): **או שמירקן**. שגמר הכנסתן ונשברו: כלי שהטבילו דרך פיו כאילו לא טבל. דכל כלי שבתחילת הכנסתו במים כופהו על פיו, אין המים נכנסין לתוכו לעולם אפילו מכניסו כולו. עד שיטנו: **בלא הזיבורית**. שלא הטביל בית ידו, או דבר נוסף שיש בכלי באחת מקצותיו. ולהכי קרו ליה זיבורית שאינו עיקרו של כלי. ואין המים באין בהן עד שיטנו על צדו. וכל הני דמתניתין כולהו טעמא (כדי) שיבואו המים בכולן: **קלמרין**. כלי שמניחין בו את הדיו. וכן קורים אותו בלשון רומי קלמר"ו. ויש מהן שפיהן שוקע לתוכן כדי שלא ישפך הדיו אפילו אם יהפך על פיו. ואם הטבילו כדרכו, אין המים נכנסים בחלל השקוע שסביב פיו מבפנים, לפיכך צריך לנקוב מן הצד:

ב. הַכַּד וְהַכְּסֶת שֶׁל עוֹר, הֲרֵי אֵלּוּ צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶם הַמַּיִם. כְּסֶת עֲגָלָה, וְהַכַּדּוּר, וְהָאַמּוּם, וְהַקֻּמְיָע, וְהַתְּפִלָּה, אֵינָן צְרִיכִין שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶם הַמַּיִם. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְהַכְנִיס וּלְהוֹצִיא, טוֹבְלִים סְתוּמִים:

ברטנורה (ב) **הכר**. הוא ששוכב עליו: **הכסת**. הוא שמשים תחת מראשותיו: **שיבואו בהן המים**. לתוכן. שדרך כר וכסת של עור להכניס ולהוציא מה שבתוכן: **כסת עגולה**. וקטנה שעושים השרים תחת מראשותיהן: **הכדור**. פלוט"א: **והאמום**. דפוס שעושים עליו את המנעל, והוא עשוי מעור וממלאים אותו בשער או במוכין: **והקמיע**. של כתב או של עקרין מחופה עור: **ותפלה**. של יד או של ראש: **אינן צריכים שיבואו בהן המים**. לפי שאין דרך להכניס ולהוציא מה שבתוכן:

ג. אֵלּוּ שֶׁאֵינָם צְרִיכִים שֶׁיָּבוֹאוּ בָהֶם הַמַּיִם, קִשְׁרֵי הֶעָנִי, וְהַנִּימִין, וְחֻבֶּט שֶׁל סַנְדָּל, וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁהִיא חוֹצָה, וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת, וְאָזְנֵי הַחֵמֶת, וְאָזְנֵי הַתַּרְמוּל:

ברטנורה (ג) **קשרי העני**. בגדיו של עני שנקרעו וקשרן, הקשר ההוא אינו עשוי להתיר לעולם, הלכך אינו צריך להתירו בשטת טבילה כדי שיבואו עליו מים: **והנימין**. נימין ופתילין שתולין על שפת הסדין לנוי ועושין בהן קשרים ואינן עשויין להתיר לעולם:

וחבט של סנדל. אזנים שיש לרצועות של סנדל, אין צריך להתיר הקשר שלהן בשעת טבילה, שאין אותו קשר עשוי להתיר: **בזמן שהיא חוצה**. שהקשר חוצץ, שאין המים נכנסים לתוכה. ואימתי יהיה זה, כשהקשר מהודק יפה ואז אינו עשוי להתיר. ולפי שהוא עשוי להתקיים, אין צריך להתירו בשעת טבילה: **של זרוע**. קשר של תפלה של יד: **בזמן שאינה עולה ויורדת**. דמיהדק הקשר הרבה, ואין הרצועה עולה ויורדת בו: **ואזני החמת**. אזני הנוד יש בהם קשרים מהודקין: **תורמל**. כיס גדול של עור שנושאין הרועים ובלשון מקרא קרוי ילקוט:

ד. אֵלּוּ שֶׁהֵם צְרִיכִים שֶׁיְּבוֹאוּ בָהֶן הַמַּיִם, הַקֶּשֶׁר שֶׁבַּפִּרְקָסִים שֶׁבַּכְּתֵף, וְשָׂפָה שֶׁל סָדִין צָרִיךְ לְמַתֵּחַ, וּתְפִלָּה שֶׁל רֹאשׁ בִּזְמַן שֶׁאֵינָהּ חוֹצָה, וְשֶׁל זְרוֹעַ בִּזְמַן שֶׁהִיא עוֹלָה וְיוֹרֶדֶת, וּשְׁנָצִין שֶׁל סַנְדָּל. וּבְגָדִים שֶׁהֵטְבִּילָן מְכֻבָּסִין, עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ. הֵטְבִּילָן נְגוּבִין, עַד שֶׁיְּבַעְבְּעוּ וְיָנוּחוּ מִבַּעְבּוּעָן:

ברטנורה (ד) **פרקסין**. לבוש התחתון שעל הבשר, והוא פתוח בכתפים, וכשלובשו קושרו על הכתף, ובשעת הפשט מתירו: **ושפה של סדין צריך למתח**. הקמטים שיש בשפתו העליונה כדי שיבואו המים בין אותם הקמטים: **למתח**. לפשטן ולמשכן. כמו וימתחם כאוהל לשבת (ישעיה מ): **ושנץ של סנדל**. רצועות שקושרו בהן: **שיבעבעו**. כשמטביל אדם בגד במים, עולין כמין אבעבועות במים. וכשהן מכובסים ומשקה טופח עליהן, משהתחילו המים לבעבע, טהרו, לפי שהושקו המים הבלועים בו למי המקוה. אבל כשהן נגובים, אין המים באין בכולו עד שינוחו מבעבוען. שכשאדם מטביל סדין ואין יכול לשטחו שאין המקוה רחב כל כך, תוחבו במים כשהוא מקופל ומתוך כך מבעבעים המים וכשנחין מבעבוען בידוע שבאו המים בכולו:

ה. כָּל יְדוֹת הַכֵּלִים שֶׁהֵם אֲרֻכִּין וְעָתִיד לְקָצְצָן, מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּטְבִּיל אֶת כֻּלּוֹ. שַׁלְשֶׁלֶת דְּלִי גָּדוֹל אַרְבָּעָה טְפָחִים וְשֶׁל קָטָן עֲשָׂרָה, מַטְבִּילָן עַד מְקוֹם הַמִּדָּה, רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, עַד שֶׁיַּטְבִּיל אֶת כָּל הַטַּבַּעַת. הַחֻבֶּל שֶׁהוּא קָשׁוּר בְּקֻפָּה אֵינוֹ חִבּוּר, אֶלָּא אִם כֵּן תָּפַר:

ברטנורה (ה) **מטבילן עד מקום המדה**. והשאר אין צריך טבילה, דכל העומד ליחתך כחתוך דמי. ולא הוי חציצה למקום החתך עצמו, דבית הסתרים דכלים אין טעון ביאת המים כמו באדם. ויתירים בית הסתרים דכלים על בית הסתרים דאדם, דאילו בית הסתרים דאדם נהי דאין טעונים ביאת מים בעינן ראוי לביאת מים, ובית הסתרים דכלים אפילו ראוי לביאת מים לא צריכי, דאין אדם מקפיד שם: **ר' יהודה אומר כו'**. ואין הלכה כר' יהודה: **מטבילן עד מקום המדה**. עד ארבעה לגדול ועד עשרה לקטן, והשאר טהור

ואין צריך טבילה, ואפילו כלתה מדה לחצי טבעת שבשלשלת, אין צריך להטביל אלא עד חצי טבעת: ר' טרפון אומר עד שיטביל את כל הטבעת. שכלתה המדה לחציו. ואין הלכה כר' טרפון:

ו. בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, אֵין מַטְבִּילִין חַמִּין בְּצוֹנֵן וְלֹא צוֹנֵן בְּחַמִּין, לֹא יָפִים בְּרָעִים וְלֹא רָעִים בְּיָפִים. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, מַטְבִּילִין. כְּלִי שֶׁהוּא מָלֵא מַשְׁקִין וְהִטְבִּילוֹ, כְּאִלּוּ לֹא טָבַל. מָלֵא מֵי רַגְלַיִם, רוֹאִים אוֹתָם כְּאִלּוּ הֵם מָיִם. מָלֵא מֵי חַטָּאת, עַד שֶׁיְּרִבּוּ הַמַּיִם עַל מֵי חַטָּאת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אֲפִלּוּ כְלִי מַחֲזִיק כּוֹר וְאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית, כְּאִלּוּ לֹא טָבָל:

ברטנורה (ו) **אין מטבילין חמין בצונן**. דאוכלים ומשקין אין להם טהרה במקוה, אלא המים שנטמאו בלבד מטעם השקה וחיבור, ואין השקה מועלת אלא במין עם מינו חמין בחמין ויפים ביפים ומרים במרים. אבל מין בשאינו מינו אין השקה מועלת בהן ולא נטהרו המים: **מלא משקין**. כגון יין ושמן ומי פירות וכל משקין חוץ ממים: **כאילו לא טבל**. משום דחייצי. ודוקא שלא נשתנו מראיהן, שלא נתבטלו במים: מלא מי רגלים רואין אותן כאילו הן מים. דמי רגלים מין מים הן, וכשהשיקו עליהן מי מקוה נעשו חבור להן ולא חייצי ונטהר הכלי. ויש ספרים שגורסין רואין אותן כאילו הן יין, ואם היו משתנים מראיהן וחוזרים למראה מים, מתבטלים במים ונטהר הכלי. וכגירסא זו מוכח בתוספתא: **מלא מי חטאת**. מים שנתקדשו באפר פרה, ומהם מזים על טמאי מתים: **עד שירבו המים על מי חטאת**. מים שנתקדשו באפר פרה, ומהם מזים על טמאי מתים: **עד שירבו המים על מי חטאת**. שיהיה רוב הכלי פנוי כדי שירבו מי מקוה הנכנסים בו על מי חטאת שהיו בתוכו. ואם לאו, עדיין הוא בטומאתו והרי הן כשאר משקין שחוצצין בין הכלי ובין מי המקוה: **כור**. שלשים סאין: **ואין בו אלא רביעית**. מי חטאת או שאר משקין: **כאילו לא טבל**. דסבירא ליה לרבי יוסי, רביעית משקין או רביעית מי חטאת שבתוך הכלי, פוסלין בטבילה וחוצצין אפילו בתוך כלי גדול, עד שיסיר הרביעית של משקין או של מי חטאת ויחזור ויטבילו ריקן. ואין הלכה כרבי יוסי:

ז. כָּל הָאֳכָלִין מִצְטָרְפִין לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה בְּכַחֲצִי פְרָס. כָּל הַמַּשְׁקִין מִצְטָרְפִין לִפְסוֹל אֶת הַגְּוִיָּה בְּרֶבִיעִית. זֶה חֹמֶר בְּשׁוֹתֶה מַשְׁקִין טְמֵאִים מִבַּמְּקֹוָה, שֶׁעָשׂוּ בּוֹ שְׁאָר הַמַּשְׁקִין כַּמַּיִם:

ברטנורה (ז) **כל האוכלים מצטרפין**. אכל אוכלים טמאים מכמה מינים ויש בכולן כחצי פרס שהן שתי ביצים לרש"י וביצה ומחצה לדברי רמב"ם, מצטרפין לפסול גוייתו מלאכול בתרומה. וכן שתה מכמה מינים של שבעה משקין שהם מים יין שמן דבש חלב דם טל, שאלו בלבד נקראין משקין, כולן מצטרפין זה עם זה לפסול את הגויה ברביעית הלוג, דכתיב (ויקרא יא) מכל האוכל אשר יאכל וכל משקה אשר ישתה, לימד

על האוכלין שכולן מצטרפין ועל משקין שכולן מצטרפין: **שעשו בו שאר משקין**. לפסול את הגויה: **כמים**. ואין שאר משקין פוסלין את המקוה בשלשה לוגין כמים. אי נמי, אין שאר משקין משלימין שיעור מקוה לארבעים סאה כמים, דכתיב מקוה מים, ולא מקוה של שאר משקין:

ח. אָכַל אֳכָלִים טְמֵאִים, וְשָׁתָה מַשְׁקִים טְמֵאִים, טָבַל וֶהֱקִיאָן, טְמֵאִים, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן טְהוֹרִים בַּגּוּף. שָׁתָה מַיִם טְמֵאִים, טָבַל וֶהֱקִיאָם, טְהוֹרִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵם טְהוֹרִים בַּגּוּף. בָּלַע טַבַּעַת טְהוֹרָה, נִכְנַס לְאֹהֶל הַמֵּת, הִזָּה וְשָׁנָה וְטָבַל וֶהֱקִיאָהּ, הֲרֵי הִיא כְּמוֹת שֶׁהָיְתָה. בָּלַע טַבַּעַת טְמֵאָה, טוֹבֵל וְאוֹכֵל בַּתְּרוּמָה. הֱקִיאָהּ, טְמֵאָה וְטִמְאָתוּ. חֵץ שֶׁהוּא תָּחוּב בָּאָדָם, בִּזְמַן שֶׁהוּא נִרְאֶה, חוֹצֵץ. וְאִם אֵינוֹ נִרְאֶה, טוֹבֵל וְאוֹכֵל בִּתְרוּמָתוֹ:

ברטנורה (ח) **שתה משקין טמאין**. שאר משקין חוץ ממים: **שאינן טהורים בגוף**. לא עלתה להן טבילה בטבילת הגוף, דאוכלין ומשקין חוץ ממים אין להם טהרה במקוה. אבל שתה מים טמאין וטבל, טהורים בגוף. שיש להן טהרה במקוה על ידי השקה: **הרי היא כמות שהיתה**. טהורה כמות שהיתה, שהוא מציל עליה בעודה בלועה שלא תיטמא: **טובל ואוכל בתרומה**. דטומאה בלועה אינה מטמאה אחרים: **בזמן שהוא נראה**. על גופו מבחוץ: **טובל ואוכל בתרומה**. לא שנא חץ טמא ולא שנא חץ טהור, אינו חוצץ בטבילה כל זמן שאינו נראה:

גמרא נדה דף י"ד ע"א

רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי לַייֵט אַמַּאן דְּגָנֵי אַפַּרְקִיד אֵינִי וְהָא אָמַר רַב יוֹסֵף פְּרַקְדָן לֹא יִקְרָא קְרִיאַת שְׁמַע קְרִיאַת שְׁמַע הוּא דְּלֹא יִקְרָא הָא מִגְנָא שַׁפִּיר דָּמֵי לְעִנְיַן מִגְנָא כִּי מַצְלֵי שַׁפִּיר דָּמֵי לְעִנְיַן קְרִיאַת שְׁמַע כִּי מַצְלֵי אָסוּר וְהָא רִבִּי יוֹחָנָן מַצְלֵי וְקָרֵי קְרִיאַת שְׁמַע שַׁאֲנֵי רִבִּי יוֹחָנָן דְּבַעַל בָּשָׂר הֲוָה:

רש"י **אפרקיד**. פניו למעלה וגנות הוא שפעמים שיתקשה אברו תוך שינתו ויתגנה ועוד שידיו מונחות לו על אברו ומתחמם: **מצלי**. מוטה מעט על צדו: **כי מצלי נמי אסור**. אא"כ יושב או שוכב כלו על צדו:

זוהר בשלח דף מ"ז ע"ב

תָּא חֲזֵי הַהוּא מִלָּה דְּנָפִיק מִפּוּמֵיהּ דְּבַר נַשׁ סָלְקָא וְאִתְעָר אִתְעָרוּתָא לְעֵילָא אִי לְטָב אִי לְבִישׁ וּמַאן דְּיָתִיב בְּעִנּוּגָא דְּשַׁבַּתָּא אָסִיר לֵיהּ לְאִתְעָרָא מִלָּה דְּחוֹל דְּהָא פָּגִים פְּגִימוּ בְּיוֹמָא קַדִּישָׁא, מַאן דְּיָתִיב בְּהִלּוּלָא דְּמַלְכָּא לָא יִתְחֲזֵי לְמִשְׁבָּק לְמַלְכָּא וְיִתְעַסַק בְּאָחֳרָא, וּבְכָל יוֹמָא בָּעֵי לְאַחֲזָאָה עוֹבָדָא וּלְאַתְעָרָא אִתְעָרוּתָא מִמַּה דְּאִצְטְרִיךְ, וּבְשַׁבָּת בְּמִלֵּי דִּשְׁמַיָּא וּבְקֻדְשָׁא דְּיוֹמָא בָּעֵי לְאַתְעָרָא וְלָא בְּמִלָּה אָחֳרָא:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, מִלָּה הַהִיא הַיּוֹצֵאת מִפִּי הָאָדָם, עוֹלָה וּמְעוֹרֶרֶת הִתְעוֹרְרוּת שֶׁל מַעְלָה, אִם לְטוֹב אִם לָרָע. וּמִי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּתַעֲנוּג שַׁבָּת אָסוּר לוֹ לְעוֹרֵר מִלָּה שֶׁל חוֹל. כִּי פּוֹגֵם פְּגָם בַּיּוֹם הַקָּדוֹשׁ. מִי שֶׁיּוֹשֵׁב בְּשִׂמְחַת הַמֶּלֶךְ אֵינוֹ רָאוּי שֶׁיַּעֲזֹב אֶת הַמֶּלֶךְ וְיַעֲסֹק בְּאַחֵר. וּבְכָל יוֹם, צְרִיכִים לְהַרְאוֹת מַעֲשֶׂה וּלְעוֹרֵר הִתְעוֹרְרוּת שֶׁל מַטָּה מִמַּה שֶּׁצָּרִיךְ לְעוֹרֵר. אֲבָל בַּשַּׁבָּת, רַק בְּדִבְרֵי הַשֵּׁם וּבְקְדֻשַּׁת הַיּוֹם צְרִיכִים לְהִתְעוֹרֵר וְלֹא בְּדָבָר אַחֵר. כִּי בְּשַׁבָּת אֵין צְרִיכִים אֶל הִתְעוֹרְרוּת מִלְּמַטָּה.

הלכה פסוקה

הרמב"ם ה' שבת פ"ה

א. מְשֻׁתְּשְׁקַע הַחַמָּה עַד שֶׁיִּרְאוּ ג' כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּכָל מָקוֹם וְהוּא סָפֵק מִן הַיּוֹם סָפֵק מִן הַלַּיְלָה וְדָנִין בּוֹ לְהַחֲמִיר בְּכָל מָקוֹם וּלְפִיכָךְ אֵין מַדְלִיקִין בּוֹ וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּבְמוֹצָאֵי שַׁבָּת בְּשׁוֹגֵג חַיָּיב חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם וְכוֹכָבִים אֵלּוּ לֹא גְּדוֹלִים הַנִּרְאִים בַּיּוֹם וְלֹא קְטַנִּים שֶׁאֵין נִרְאִין אֶלָּא בַּלַּיְלָה אֶלָּא בֵּינוֹנִים וּמְשֻׁיָּרִאוּ שְׁלשָׁה כּוֹכָבִים אֵלּוּ הַבֵּינוֹנִים הֲרֵי זֶה לַיְלָה וַדַּאי: **ב**. פִּתְיָלָה שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהּ לְשַׁבָּת אֵין עוֹשִׂין אוֹתָהּ מִדָּבָר שֶׁהָאוֹר מְסַכְסֶכֶת בּוֹ כְּגוֹן צֶמֶר וְשֵׂעָר וּמֶשִׁי וְצֶמֶר הָאֶרֶז וּפִשְׁתָּן שֶׁלֹּא נָפַץ וְסִיב שֶׁל דֶּקֶל וּמִינֵי הָעֵץ הָרַכִּים וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן. אֶלָּא מִדָּבָר שֶׁהָאוֹר נִתְלֶית בּוֹ כְּגוֹן פִּשְׁתָּן נָפוּץ וּבִגְדֵי שֵׁשׁ וְצֶמֶר גָּפֶן וְכֵיוֹצֵא בָּהֶן וְהַמַּדְלִיק צָרִיךְ שֶׁיַּדְלִיק בְּרוֹב הַיּוֹצֵא מִן הַפְּתִילָה: **ג**. הַכּוֹרֵךְ דָּבָר שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ עַל גַּבֵּי דָּבָר שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בּוֹ אִם לְעַבּוֹת הַפְּתִילָה כְּדֵי לְהוֹסִיף אוֹרָהּ אָסוּר וְאִם לְהַקְשׁוֹת הַפְּתִילָה כְּדֵי שֶׁתְּהֵא עוֹמֶדֶת וְלֹא תִשְׁתַּלְשֵׁל לְמַטָּה מוּתָּר:

מוסר

מספר חרדים דף מ"ט ב'

הִכּוֹן לִקְרַאת אֱלֹהֶיךָ יִשְׂרָאֵל (עמוס ד') כִּי נִשְׁמָתְךָ כִּסֵּא לוֹ וְלִבְּךָ שְׁרַפְרָף הֲדוֹם רַגְלָיו דְּכְתִיב (ישעי' ס"ו) הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי וּפִירְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה יִקָּרֵא אֶל הַשָּׁמַיִם מֵעָל וְאֶל הָאָרֶץ לָדִין עַמּוֹ הַשָּׁמַיִם הֵיינוּ נְשָׁמָה וְהָאָרֶץ זֶה הַגּוּף אֵיזֶה בַּיִת אֲשֶׁר תִּבְנוּ לִי זוֹ הַנְּשָׁמָה דְּפִירֵשׁ בְּזוֹהַר (משלי כ"ה) הוֹקַר רַגְלְךָ מִבֵּית רֵעֶךָ מִיֵּצֶר הָרַע הַמְּרַגֵּל בְּךָ דְּתָמִיד מַלְשִׁין מִן הַנְּשָׁמָה דְּהֵיא בֵּית רֵעֶךָ שֶׁהוּא הַשֵּׁם יִתְבָּרַךְ דְּכְתִיב (משלי כ"ז) רֵעֲךָ וְרֵעַ אָבִיךָ אַל תַּעֲזוֹב וְאֵיזֶה מָקוֹם מְנוּחָתִי זֶה הַלֵּב דְּאָמְרוּ הַחֲכָמִים ה' נִמְצָא בְּלֵב אוֹהֲבָיו. בֶּן אָדָם לָמָּה לֹא תַשְׂכִּיל בְּטוּמְאוֹת שְׁאַתָּה נִטְמָא פִּתְאוֹם פְּקַח עֵינֶיךָ רְחַץ וּטְהָר וְתִשָּׁמֵר מִכָּל טוּמְאָה לְהַבָּא דַּע לְךָ כִּי פִּיךָ אֲבִי אֲבוֹת הַטּוּמְאָה וּמְטַמֵּא רמ"ח אֵבָרֶיךָ וְנַפְשְׁךָ וּמִיַּד שְׁכִינָה מִסְתַּלֶּקֶת מֵעָלֶיךָ וְלֹא תֵדַע וְלֹא תַרְגִּישׁ הֲרֵי אָמְרוּ בְּזוֹהַר כִּי עַל יְדֵי הַכַּעַס נִטְמָאתָ כְּאָמוּר וְכֵן עַל יְדֵי לָשׁוֹן הָרַע וּשְׁתֵּיהֶן עִיקָּרָן בְּפֶה. גַּם אָמְרוּ כִּי בְּהוֹצָאַת זֶרַע לְבַטָּלָה

נִטְמָא נָמֵי וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין כְּמוֹ שֶׁבִּבְרִית הַמָּעוֹר זֶרַע לְבַטָּלָה מְטַמֵּא כֵּן בִּבְרִית הַלָּשׁוֹן הַדְּבָרִים בְּטֵלִים מְטַמְּאִין וְנִבְלוּת הַפֶּה מְטַמֵּא כְּמוֹ הַזְּנוּת וּבְהֶדְיָא כְּתִיב (דברים כ"ג) וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ הֶרֵי אַרְבַּע טוּמְאוֹת וְנִרְאֶה דְּהוּא הַדִּין שְׁאַר הַתּוֹעֵבוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּפֶה נָמֵי מְטַמְּאוֹת כְּגוֹן דְּבַר שֶׁקֶר מִרְמָה חֲנוּפָה גַּאֲוָה לֵיצָנוּת שְׁתִיקָה לְצוֹרֶךְ מִצְוָה כְּדִכְתִיב (תהלים ל"ט) נֶאֱלַמְתִּי דוּמִיָּה. הַשֵּׁם יַצִּילֵנוּ מִדֶּרֶךְ חַטָּאִים וְיִקָּרְבֵנוּ לַעֲבוֹדָתוֹ:

פרשת ויגש

ויגש יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(יח) וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה וַיֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי יְדַבֶּר נָא עַבְדְּךָ דָבָר בְּאָזְנֵי אֲדֹנִי וְאַל יִחַר אַפְּךָ בְּעַבְדֶּךָ כִּי כָמוֹךָ כְּפַרְעֹה: וּקְרֵב לְוֻתֵהּ יְהוּדָה וַאֲמַר בְּבָעוּ רִבּוֹנִי יְמַלֶּל כְּעַן עַבְדָּךְ פִּתְגָמָא קֳדָם רִבּוֹנִי וְלָא יִתְקַף רוּגְזָךְ בְּעַבְדָּךְ אֲרֵי כְפַרְעֹה כֵּן אָתְּ:

רש"י ויגש אליו. דבר באזני אדני. (בראשית רבה) יכנסו דברי באזניך: ואל יחר אפך. מכאן אתה למד שדבר אליו קשות: כי כמוך כפרעה. חשוב אתה בעיני כמלך, זהו פשוטו. ומדרשו - סופך ללקות עליו בצרעת כמו שלקה פרעה ע"י זקנתי שרה על לילה אחת שעכבה (בראשית רבה). דבר אחר מה פרעה גוזר ואינו מקיים מבטיח ואינו עושה אף אתה כן. וכי זוהי שימת עין שאמרה לשים עיניך עליו, דבר אחר: כי כמוך כפרעה - אם תקניטני אהרוג אותך ואת אדוניך (בראשית רבה):

(יט) אֲדֹנִי שָׁאַל אֶת עֲבָדָיו לֵאמֹר הֲיֵשׁ לָכֶם אָב אוֹ אָח: רִבּוֹנִי שְׁאֵיל יָת עַבְדּוֹהִי לְמֵימַר הַאִית לְכוֹן אַבָּא אוֹ אָחָא:

רש"י אדני שאל את עבדיו. (בראשית רבה) בתחילה בעלילה באת עלינו, למה היה לך לשאול כל אלה, ביתך היינו מבקשים, או אחותינו אתה מבקש, ואף על פי כן ונאמר אל אדוני לא כחדנו ממך דבר:

(כ) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי יֶשׁ לָנוּ אָב זָקֵן וְיֶלֶד זְקֻנִים קָטָן וְאָחִיו מֵת וַיִּוָּתֵר הוּא לְבַדּוֹ לְאִמּוֹ וְאָבִיו אֲהֵבוֹ: וַאֲמַרְנָא לְרִבּוֹנִי אִית לָנָא אַבָּא סָבָא וּבַר סִיבְתִין זְעִיר וְאָחוּהִי מִית וְאִשְׁתְּאַר הוּא בִּלְחוֹדוֹהִי לְאִמֵּהּ וַאֲבוּהִי רְחִים לֵהּ:

רש"י ואחיו מת. מפני היראה היה מוציא דבר שקר מפיו, אמר - אם אומר לו שהוא קיים - ימר הביאוהו אצלי: לבדו לאמו. מאותו האם אין לו עוד אח:

(כא) וַתֹּאמֶר אֶל עֲבָדֶיךָ הוֹרַדֻהוּ אֵלָי וְאָשִׂימָה עֵינִי עָלָיו: וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ אֲחִיתוֹהִי לְוָתִי וֶאֱשַׁוּוּ עֵינִי עֲלוֹהִי: (כב) וַנֹּאמֶר אֶל אֲדֹנִי לֹא יוּכַל הַנַּעַר לַעֲזֹב אֶת אָבִיו וְעָזַב אֶת אָבִיו וָמֵת: וַאֲמַרְתָּ לְרִבּוֹנִי לָא יְכוּל עוּלֵימָא לְמִשְׁבַּק יָת אֲבוּהִי וְאִם יִשְׁבּוֹק יָת אֲבוּהִי וּמִית:

רש"י ועזב את אביו ומת. אם יעזוב את אביו דואגים אנו שמא ימות בדרך שהרי אמו בדרך מתה:

(כג) וַתֹּאמֶר אֶל עַבְדֶּיךָ אִם לֹא יֵרֵד אֲחִיכֶם הַקָּטֹן אִתְּכֶם לֹא תֹסִפוּן לִרְאוֹת פָּנָי: וַאֲמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ אִם לָא יֵחוֹת אֲחוּכוֹן זְעֵירָא עִמְּכוֹן לָא תוֹסְפוּן לְמֶחֱזֵי אַפָּי:

נביאים - יחזקאל - פרק לז

(טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (טז) וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו: וְאַחְתָּ בַּר אָדָם סַב לָךְ לוּחָא חָדָא וּכְתוֹב עֲלוֹהִי לְשִׁבְטָא דִּיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶחֱיהוֹן וְסַב לוּחָא חָדָא וּכְתוֹב עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְּיוֹסֵף דִּי הוּא שִׁבְטָא דְּאֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶחֱיהוֹן:

רש"י **ואתה בן אדם קח לך עץ אחד וגו'** . וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל . חבריו . ארבע תיבות הללו כתוב עליו לאמר עץ זה ליהודה ולשבט בנימין שנלוה עליו . ולקח עץ אחד וכתיב עליו . זה ליוסף עץ אפרי' ושאר תשעה שבטים שהיו אחרי ירבע' שהיו משבט אפרי' :

(יז) וְקָרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: וְתַקְרֵב יַתְהוֹן חַד לְוָת חַד לְוַת חַד לָךְ לְלוּחָא חַד וִיהוֹן לְחוֹד בִּידָךְ:

רש"י **והיו לאחדים** . אני אחבר' לשני העצים שיהא עץ אחד בידך :

(יח) וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תַגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָךְ: וְכַד יֵימְרוּן לָךְ בְּנֵי עַמָּךְ לְמֵימַר הֲלָא תְחַוֵּי לָנָא מָה אִלֵּין לָךְ: (יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: אִתְנַבֵּי לְהוֹן כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אֲנָא מְקָרֵיב יַת שִׁבְטָא דְּיוֹסֵף דִּי הוּא שִׁבְטָא דְּאֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֶחֱיהוֹן וַאֲחַבֵּר יַתְהוֹן עֲלוֹהִי יַת שִׁבְטָא דִּיהוּדָה וְאַעְבְּדִינוּן לְעַמָּא חַד וִיהוֹן חַד קֳדָמָי:

רש"י **הנה אני לוקח את עץ וגו'** . שלא יהיו עוד לשתי ממלכות :

(כ) וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: וִיהוֹן לוּחַיָּא דִּי תִכְתּוֹב עֲלֵיהוֹן בִּידָךְ לְעֵינֵיהוֹן:

כתובים - משלי - פרק י

(ה) אֹגֵר בַּקַּיִץ בֵּן מַשְׂכִּיל נִרְדָּם בַּקָּצִיר בֵּן מֵבִישׁ: דְּפָלֵיחַ בְּקַיְטָא בְּרָא סוּכְלְתָנָא הוּא וּדְמָיֵיךְ בַּחֲצָדָא בְּרָא הוּא מְבַהֲתָנָא: (ו) בְּרָכוֹת לְרֹאשׁ צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס: בִּרְכָתָא תֶּהֱוְיָן עַל רֵישֵׁי דְצַדַּיקַיָּא וּבְפוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי נְכַסֵּי חֲטוֹפָא:

רש"י **ופי רשעים יכסה חמס** . החמס יכסה על פיהם ויהרגם :

(ז) זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה וְשֵׁם רְשָׁעִים יִרְקָב: דּוּכְרָנָא דְצַדַּיקֵי בִּרְכָתָא וּשְׁמָא דְרַשִׁיעֵי נִדְעָךְ:

רש"י **זכר צדיק לברכה** . המזכיר צדיק מברכו : **ושם רשעים ירקב** . רקבון עולה בשמם שאין אדם חפץ להזכיר שמו והוא משתכח מאליו :

(ח) חֲכַם לֵב יִקַּח מִצְוֹת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט: דְּחַכִּים לִבֵּיהּ יְקַבֵּל פּוּקְדָנָא וְסַכְלָא בְּשִׂפְוָתֵיהּ מְתְאַחֵד:

רש"י **חכם לב יקח מצות** . משה רבינו שכל ישראל היו עוסקין בביזת מצרים והוא היה עוסק במצות שנאמר ויקח משה את עצמות יוסף וגו' (שמות יג) : **ואויל שפתים ילבט** . ל' יגיעה ויש בספרי בפרשה ויהי העם כמתאוננים (במדבר יא) אמרו כמה נתלבטנו בדרך :

(ט) הוֹלֵךְ בַּתֹּם יֵלֵךְ בֶּטַח וּמְעַקֵּשׁ דְּרָכָיו יִוָּדֵעַ: דְּמְהַלֵּךְ בַּתָּמִימוּתָא נַיְיזַל בְּסַעֲדָא וְדִמְעַקְמָן אוֹרְחָתֵיהּ נְתְיְדַע:

רש"י **ומעקש דרכיו יודע** . ישבר ויתיסר כמו ויודע בהם את אנשי סוכות (שופטים ח) :

(י) קֹרֵץ עַיִן יִתֵּן עַצֶּבֶת וֶאֱוִיל שְׂפָתַיִם יִלָּבֵט: דְּרָמֵז בְּעַיְנוֹהִי יָהֵב כְּאֵבָא וְסַלֵּיף בְּשִׂפְוָתֵיהּ מְתְאַחֵד:

רש"י **קורץ עין יתן עצבת** . זה המסית אדם בקריצותיו לרעה :

משנה פאה פרק ב

א. וְאֵלּוּ מַפְסִיקִין לַפֵּאָה. הַנַּחַל, וְהַשְּׁלוּלִית, וְדֶרֶךְ הַיָּחִיד, וְדֶרֶךְ הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הָרַבִּים, וּשְׁבִיל הַיָּחִיד הַקָּבוּעַ בֵּימוֹת הַחַמָּה וּבֵימוֹת הַגְּשָׁמִים, וְהַבּוֹר, וְהַגִּיר, וְזֶרַע אַחֵר. וְהַקּוֹצֵר לְשַׁחַת מַפְסִיק, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵינוֹ מַפְסִיק, אֶלָּא אִם כֵּן חָרַשׁ:

ברטנורה (א) **ואלו מפסיקין**. בין שדה לשדה ויהיו נחשבים כשתי שדות לענין שאם מניח פאה באחת מהן על חברתה לא עלתה לו לפאה, דכתיב (ויקרא יט) פאת שדך, שלא יניח פאה משדה לחברתה: **הנחל**. נהר: **והשלולית**. אמת המים, שמחלקת שלל לאגפיה, שאמות אחרות של מים שותות ממנה: **ודרך היחיד**. ארבע אמות: **ודרך הרבים**. שש עשרה אמה, ומשום סיפא נקט לה, דבעי למתני סיפא שכל אלו אין מפסיקין באילן. וקא משמע לן דאפילו דרך הרבים שהיא רחבה שש עשרה אמה אינה מפסקת באילן: **שביל הרבים ושביל היחיד**. שביל זוטר טובא דשקיל כרעא ומנח כרעא, ואשמועינן דאפילו שביל דרבים אם הוא קבוע לימות החמה ולימות הגשמים, כלומר, שמהלכין בו

אפילו בזמן שהשדות זרועות בימות הגשמים, מפסיק בין השדות הזרועות. ואי לא, לא מפסיק: **הבור**. שדה שאינה זרועה. והאדמה לא תשם (בראשית מז), מתרגמינן וארעא לא תבור: **והניר**. חרישה כמו נירו לכם ניר (ירמיה ד): **וזרע אחר**. כגון ששתי השדות זרועות חטים וביניהם קרקע זרוע מין אחר. ושיעור רוחב הבור והניר וזרע אחר, כדי שלשה תלמים של מענית המחרישה: **והקוצר לשחת מפסיק**. דקסבר כל לשחת לאו קצירה היא דלא חשבינן ליה אתחלתא דקצירה. שחת, תבואה שלא הביאה שליש וקוצרים אותה להאכיל לבהמות. ואין הלכה כרבי מאיר:

ב. אַמַּת הַמַּיִם שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַקְצִר כְּאַחַת, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מַפְסֶקֶת. וְכֹל הֶהָרִים אֲשֶׁר בַּמַּעְדֵּר יֵעָדֵרוּן, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַבָּקָר יְכוֹל לַעֲבֹר בְּכֻלָּן, הוּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל:

ברטנורה (ב) אמת המים שאינה יכולה להקצר כאחת. שהיא רחבה כל כך עד שהעומד באמצע אינו יכול לקצור מכאן ומכאן: **ר' יהודה אומר מפסקת**. ופליג אתנא קמא דאמר לעיל על שלולית דהיינו אמת המים דבכל ענין מפסיק. ור' יהודה סבר דאם יכולה להקצר כאחת, אינה מפסקת. והלכה כר' יהודה: **וכל ההרים אשר במעדר יעדרון**. הר שחודו זקוף ואין בקר בכליו יכולין לעבור שם ומפסיק בין שתי השדות: **הוא נותן פאה לכל**. כלומר, נותן פאה אחת לכל שתי השדות ולא חשיב הפסק הואיל והם נעדרים במעדר, כלומר, שבני אדם חופרים אותו הר בכלי שחופרים בו את הקרקע, אין זה הפסק, שהרואה אומר אין זה קרקע בור, אלא למחר חופרים אותו במעדר וזורעים אותו, ושתי השדות הם אחת:

ג. הַכֹּל מַפְסִיק לִזְרָעִים, וְאֵינוֹ מַפְסִיק לְאִילָן אֶלָּא גָּדֵר. וְאִם הָיָה שֵׁעַר כּוֹתֵשׁ, אֵינוֹ מַפְסִיק, אֶלָּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל:

ברטנורה (ג) **הכל מפסיק לזרעים**. מפרש בגמ' בירושלמי דהכל לאתויי סלע שהיה עובר על פני כל השדה. אם צריך הוא לעקור את המחרישה מצד זה כדי לתת אותה לצד זה, מפסיק: **אלא גדר**. גבוה עשרה טפחים: **שער כותש**. ענפי האילן קרויין שער, ופירוש שער כותש, שהנופות של אילנות מתערבין זה עם זה למעלה מן הגדר, כעלי זה התקוע במכתש:

ד. וְלֶחָרוּבִין כָּל הָרוֹאִין זֶה אֶת זֶה. אָמַר רַבָּן גַּמְלִיאֵל, נוֹהֲגִין הָיוּ בֵּית אַבָּא, נוֹתְנִין פֵּאָה אַחַת לַזֵּיתִים שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל רוּחַ, וְלֶחָרוּבִין כָּל הָרוֹאִין זֶה אֶת זֶה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ, אַף לֶחָרוּבִין שֶׁהָיוּ לָהֶם בְּכָל הָעִיר:

ברטנורה (ד) **כל הרואים זה את זה**. כל זמן שהעומד אצל אחד מהאילנות יכול לראות האילן האחר אף על פי שיש ביניהן גדר אינו מפסיק ולוקח פאה מאילן אחד על חבירו:

לזיתים שהיו להם בכל רוח. פאה אחת היו נותנים על כל הזיתים שהיו להם לצד מזרחה של עיר, ופאה אחרת על כל הזיתים שהיו להם לצד מערבה, וכן לארבע רוחות: **שהיו להם בכל העיר**. אין נותנים כי אם פאה אחת לכולן, אף על פי שאין רואין זה את זה. ואין הלכה כר' אליעזר ברבי צדוק שאמר משמו, אבל הלכה כרבן גמליאל:

ה. הַזּוֹרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ מִין אֶחָד, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עוֹשֶׂהוּ שְׁתֵּי גְרָנוֹת, נוֹתֵן פֵּאָה אֶחָת. זָרַע שְׁנֵי מִינִין, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂאן גֹּרֶן אַחַת, נוֹתֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹת. הַזּוֹרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ שְׁנֵי מִינֵי חִטִּין, עָשָׂאן גֹּרֶן אַחַת, נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת שְׁתֵּי גְרָנוֹת, נוֹתֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹת:

ברטנורה (ה) **שני מיני חטין**. כגון שחמתית ולבנה:

ו. מַעֲשֶׂה שֶׁזָּרַע רַבִּי שִׁמְעוֹן אִישׁ הַמִּצְפָּה לִפְנֵי רַבָּן גַּמְלִיאֵל, וְעָלוּ לִלְשְׁכַּת הַגָּזִית וְשָׁאֲלוּ. אָמַר נָחוּם הַלָּבְלָר, מְקֻבָּל אֲנִי מֵרַבִּי מְיָאשָׁא, שֶׁקִּבֵּל מֵאַבָּא, שֶׁקִּבֵּל מִן הַזּוּגוֹת, שֶׁקִּבְּלוּ מִן הַנְּבִיאִים, הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי, בְּזוֹרֵעַ אֶת שְׂדֵהוּ שְׁנֵי מִינֵי חִטִּין, אִם עָשָׂאן גֹּרֶן אַחַת, נוֹתֵן פֵּאָה אַחַת שְׁתֵּי גְרָנוֹת, נוֹתֵן שְׁתֵּי פֵּאוֹת:

ברטנורה (ו) **הלבלר**. הסופר: **הזוגות**. הם כל אותן שנים שנים הנזכרים בפרק קמא דמסכת אבות, שקבלו שנים מפי שנים עד מפי שמעון הצדיק:

ז. שָׂדֶה שֶׁקְּצָרוּהָ גוֹיִם, קְצָרוּהָ לִסְטִים, קֵרְסְמוּהָ נְמָלִים, שִׁבְּרַתְּהוּ הָרוּחַ אוֹ בְּהֵמָה, פְּטוּרָה. קָצַר חֶצְיָהּ וְקָצְרוּ לִסְטִים חֶצְיָהּ, פְּטוּרָה, שֶׁחוֹבַת הַפֵּאָה בַּקָּמָה:

ברטנורה (ז) **שדה שקצרוה גויים**. לעצמן, ולא שקצרו פועלי גויים לישראל, דאז הוי כאלו קצרוה ישראל: **קרסמוה נמלים**. דרך הנמלה לחתוך קנה השבולת מלמטה, ולזה קורים קרסום לשון יכרסמנה חזיר מיער (תהלים פ): **פטורה**. דכתיב גבי פאה ובקוצרכם, עד שתהיו אתם הקוצרים: **שחובת הפאה בקמה**. כלומר, חובת הפאה של זה הניחה בקמה, ונהי דאם כלה שדה חזרה פאה לעומרים, וחייב להפריש פאה מן העומרים, הני מילי היכא דכלה הוא, אבל הכא הוא לא כלה:

ח. קְצָרוּהָ לִסְטִים חֶצְיָהּ וְקָצַר הוּא חֶצְיָהּ, נוֹתֵן פֵּאָה מִמַּה שֶׁקָּצַר. קָצַר חֶצְיָהּ וּמָכַר חֶצְיָהּ, הַלּוֹקֵחַ נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל. קָצַר חֶצְיָהּ וְהִקְדִּישׁ חֶצְיָהּ, הַפּוֹדֶה מִיַּד הַגִּזְבָּר, הוּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל:

ברטנורה (ח) **הלוקח נותן פאה לכל**. שחובת הפאה ממה שקצר נשאר בזה החצי שקנה הלוקח, והוי כאלו לא מכר לו אלא מה שנשאר בשדה אחר שיוציא ממנה הפאה שראוי להוציא מאותה שדה. וכן הפודה מיד הגזבר, מוציא מן החצי שפדה, הפאה הראויה לשדה כולה:

גמרא ברכות דף ד' ע"א

תַּנְיָא אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר עַל שְׁנֵי דְבָרִים הָיִיתִי מִצְטַעֵר כָּל יָמַי עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא לִפְנֵי מִטָּתִי וְעַל מִטָּתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם. עַל תְּפִלָּתִי שֶׁתְּהֵא לִפְנֵי מִטָּתִי. מַאי לִפְנֵי

מִטָּתִי אִילֵימָא לִפְנֵי מִטָּתִי מַמָּשׁ וְהָאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב וְאִי תֵּימָא רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מְנַיִן לְמִתְפַּלֵּל שֶׁלֹּא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' ל"ח) וַיַּסֵּב חִזְקִיָּהוּ פָּנָיו אֶל הַקִּיר וַיִּתְפַּלֵּל לֹא תֵּימָא לִפְנֵי מִטָּתִי אֶלָּא אֵימָא סָמוּךְ לְמִטָּתִי. וְעַל מִטָּתִי שֶׁתְּהֵא נְתוּנָה בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם דְּאָמַר רִבִּי חָמָא בְּרִבִּי חֲנִינָא אָמַר רִבִּי יִצְחָק כָּל הַנּוֹתֵן מִטָּתוֹ בֵּין צָפוֹן לְדָרוֹם הַוְיָין לֵיהּ בָּנִים זְכָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים י"ז) וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם יִשְׂבְּעוּ בָנִים. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר אַף אֵין אִשְׁתּוֹ מַפֶּלֶת נְפָלִים כְּתִיב הָכָא וּצְפוּנְךָ תְּמַלֵּא בִטְנָם. וּכְתִיב הָתָם וַיְמִלְאוּ יָמֶיהָ לָלֶדֶת וְהִנֵּה תוֹמִים בְּבִטְנָהּ. תַּנְיָא אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר שְׁנַיִם שֶׁנִּכְנְסוּ לְהִתְפַּלֵּל וְקָדַם אֶחָד מֵהֶם לְהִתְפַּלֵּל וְלֹא הִמְתִּין אֶת חֲבֵירוֹ וְיָצָא טוֹרְפִין לוֹ תְּפִלָּתוֹ בְּפָנָיו. שֶׁנֶּאֱמַר (איוב י"ח) טוֹרֵף נַפְשׁוֹ בְּאַפּוֹ הַלְמַעַנְךָ תֵּעָזֵב אָרֶץ. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לִשְׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְיֶעְתַּק צוּר מִמְּקוֹמוֹ וְאֵין צוּר אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ל"ב) צוּר יְלָדְךָ תֶּשִׁי. וְאִם הִמְתִּין לוֹ מַה שְׁכָרוֹ אָמַר רִבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי חֲנִינָא זוֹכֶה לִבְרָכוֹת הַלָּלוּ שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' מ"ח) לוּא הִקְשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתָי. וַיְהִי כַנָּהָר שְׁלוֹמֶךָ וְצִדְקָתְךָ כִּגַלֵּי הַיָּם. וַיְהִי כַחוֹל זַרְעֶךָ וְצֶאֱצָאֵי מֵעֶיךָ וְגוֹ':

רש"י **סמוך למטתי**. כל ימי נזהרתי שלא לעשות מלאכה ולא לעסוק בתורה כשעמדתי ממטתי עד שאקרא קריאת שמע ואתפלל: **צפון לדרום**. ראשה ומרגלותיה זה לצפון וזה לדרום. ונראה בעיני שהשכינה במזרח או במערב לפיכך נכון להסב דרך תשמיש לרוחות אחרות: **וצפונך**. לשון צפון וסיפיה דקרא ישבעו בנים: **תמלא בטנם**. תמלא ימי הריונה: **טורף נפשו באפו**. לך אומר אשר גרמת לך לטרוף את נפשך בפניך ומה היא הנפש זו תפלה כמו שנא' ואשפוך את נפשי לפני ה': **הלמענך תעזב ארץ**. וכי סבור היית שבשבילך שיצאת תסתלק השכינה ויעזוב את חבירך המתפלל לפניו: **לוא הקשבת**. לשון המתנה הוא: **למצותי**. בשביל מצותי אשר צויתי לגמול חסד:

זוהר ויגש דף ר"ו ע"ב

רַבִּי יְהוּדָה וְרִבִּי יוֹסֵי אִעַרְעוּ בְּכְפַר חָנָן, עַד דַּהֲווּ יַתְבֵי בֵּי אוּשְׁפִּיזַיְהוּ, אֲתָא חַד בַּר נַשׁ, וְחַד מְטוּלָא דְּחַמְרָא קַמֵּיהּ וְעָאל בְּבֵיתָא. אֲדַהְכִי אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי יוֹסֵי הָא תַּנְיָנָן דְּדָוִד מַלְכָּא הֲוָה מִתְנַמְנֵם כְּסוּס וְשִׁינְתֵּיהּ זְעִיר, הֵיךְ הֲוָה קָם בְּפַלְגוּת לֵילְיָא הַאי שִׁיעוּרָא זְעִיר אִיהוּ וְלָא הֲוָה אִתְעַר אֶפִּילוּ בִּתְלָתוּת לֵילְיָא. אָמַר לֵיהּ בְּשַׁעְתָּא דְּעָאל לֵילְיָא הֲוָה יָתִיב עִם כָּל רַבְרְבֵי בֵּיתֵיהּ, וְדָאִין דִּינָא וְעָסִיק בְּמִלֵּי דְּאוֹרַיְיתָא וּלְבָתַר הֲוָה נָאִים שְׁנָתֵיהּ עַד פַּלְגוּת לֵילְיָא, וְקָם בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וְאִתְעַר וְאֶשְׁתַּדֵּל בְּפוּלְחָנָא דְּמָארֵיהּ בְּשִׁירִין וְתוּשְׁבְּחָן. אֲדַהְכֵי אָמַר הַהוּא בַּר נַשׁ וְכִי הַאי מִלָּה דְּקַאֲמְרִיתוּ, הָכֵי הוּא רָזָא דְּמִלָּה הָכָא, דְּהָא דָּוִד מַלְכָּא חַי וְקַיָּם לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמִין, וְדָוִד מַלְכָּא הֲוָה נָטִיר כָּל יוֹמֵי דְּלָא יִטְעַם טַעַם מִיתָה, בְּגִין

דְּשִׁינְתָּא חַד מִשִּׁיתִּין בְּמִיתָה אִיהוּ, וְדָוִד בְּגִין דּוּכְתֵּיהּ דְּאִיהוּ חַי, לָא הֲוָה נָאִים אֶלָּא שִׁיתִּין נְשְׁמֵי דְּעַד שִׁיתִּין נְשְׁמֵי חָסַר חַד, אִיהוּ חַי, מִתַּמָּן וּלְהָלְאָה טָעִים בַּר נַשׁ טַעֲמָא דְמוֹתָא, וְשַׁלִּיט בֵּיהּ סִטְרָא דְּרוּחַ מְסַאֲבָא, וְדָא הֲוָה נָטִיר דָּוִד מַלְכָּא, דְּלָא יִטְעַם טַעֲמָא דְמוֹתָא, וְלָא יִשְׁלוֹט בֵּיהּ סִטְרָא דְּרוּחָא אַחֲרָא. בְּגִין דְּשִׁיתִּין נְשְׁמֵי חָסַר חַד אִיהוּ רָזָא דְּחַיִּים דִּלְעֵילָא, עַד שִׁיתִּין נְשְׁמֵי דְּאִנּוּן שִׁיתִּין (ד"א ל"ג חסר חד אינהו) נְשְׁמֵי עִילָּאִין וְאִלֵּין רָזָא דִּילְהוֹן דְּתַלְיָין בְּהוֹן חַיֵּי וּמְכָאן וּלְתַתָּא רָזָא דְמוֹתָא הוּא. וְעַל דָּא דָּוִד מַלְכָּא הֲוָה מְשַׁעֵר שִׁיעוּרָא דְּלֵילְיָא בְּגִין דְּיִתְקַיְּים בַּחַיִּים דְּלָא יִשְׁלוֹט בֵּיהּ טַעֲמָא דְמוֹתָא. וְכַד אִתְפְּלִיג לֵילְיָא הֲוָה מִתְקַיְּים בְּאַתְרֵיהּ, בְּגִין דְּכַד אִתְעַר פַּלְגוּ לֵילְיָא וְכִתְרָא קַדִּישָׁא אִתְעַר בָּעָא דְּלָא לְאַשְׁכְּחָא לֵיהּ לְדָוִד מִתְקַשַּׁר בַּאֲתַר אָחֳרָא, בַּאֲתַר דְמוֹתָא, בְּגִין דְּכַד אִתְפְּלִיג לֵילְיָא, וּקְדוּשָׁה עִלָּאָה אִתְעַר וּבַר נַשׁ דָּנְאִים בְּעַרְסֵיהּ לָא אִתְעַר לְאַשְׁגָּחָא בִּיקָרָא דְמָרֵיהּ, הָא אִיהוּ אִתְקַשַּׁר בָּרָזָא דְמוֹתָא, וּמִתְדַּבֵּק בַּאֲתַר אָחֳרָא. וְעַל דָּא דָּוִד מַלְכָּא הֲוָה קָאִים לְאַשְׁגָּחָא בִּיקָרָא דְמָרֵיהּ תָּדִיר, חַי לְגַבֵּי חַי, וְלָא נָאִים בְּשִׁינְתָּא לְטַעֲמָא טַעֲמָא דְמוֹתָא. וּבְגִין כַּךְ הֲוָה מִתְנַמְנֵם כְּסוּס שִׁיתִּין נְשְׁמֵי, וְלָא בְּשָׁלִימוּ. אֲתוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְנָשְׁקוּהוּ, אָמְרוּ לֵיהּ מַה שְׁמָךְ, אָמַר לְהוֹן חִזְקִיָּהוּ, אָמְרוּ לֵיהּ יִתְיַישֵׁר חֵילָךְ וְיִתְקַף אוֹרַיְיתָךְ.

תרגום הזוהר רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי נִפְגְּשׁוּ בִּכְפַר חָנָן, בְּעוֹד שֶׁהָיוּ יוֹשְׁבִים בְּמַלּוֹנָם, בָּא אָדָם אֶחָד, וּמַשָּׂא חֲמוֹר אֶחָד לְפָנָיו, וְנִכְנַס לַבַּיִת. בְּתוֹךְ כָּךְ, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי יוֹסֵי, הֲרֵי לְמַדְנוּ, שֶׁדָּוִד הַמֶּלֶךְ הָיָה נָם כְּסוּס וּשְׁנָתוֹ מוּעֶטֶת. וְאִם כֵּן, אֵיךְ הָיָה קָם בַּחֲצוֹת לַיְלָה, הֲרֵי שִׁיעוּר הַזֶּה, שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת שֶׁל שְׁנַת הַסּוּס, מְעַט הוּא, וְלֹא הָיָה מַקִּיץ אֲפִלּוּ בִּשְׁלִישׁ לַיְלָה. אָמַר לֵיהּ בְּשָׁעָה שֶׁבָּא לַיְלָה הָיָה יוֹשֵׁב עִם כָּל גְּדוֹלֵי בֵּיתוֹ וְדָן דִּינִים, וְעָסַק בְּדִבְרֵי תוֹרָה, וְאַחַר כָּךְ הָיָה יָשֵׁן אֶת שְׁנָתוֹ עַד חֲצוֹת לַיְלָה, וְקָם בַּחֲצוֹת לַיְלָה, וְהִתְעוֹרֵר וְעָסַק בַּעֲבוֹדַת רִבּוֹנוֹ בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. בְּתוֹךְ זֶה אָמַר אוֹתוֹ אָדָם, וְכִי כָּךְ הוּא דָּבָר זֶה שֶׁאֲמַרְתֶּם, סוֹד הַדָּבָר הוּא כָּאן, כִּי דָּוִד הַמֶּלֶךְ הוּא חַי וְקַיָּם לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים, וְדָוִד הַמֶּלֶךְ הָיָה שׁוֹמֵר עַצְמוֹ כָּל יָמָיו שֶׁלֹּא יִטְעֹם טַעַם מִיתָה, מִשּׁוּם שֶׁשָּׁנָה הוּא אֶחָד מִשִּׁשִּׁים בַּמִּיתָה, וְדָוִד, מִשּׁוּם מְקוֹמוֹ, שֶׁהוּא חַי, לֹא יָשַׁן אֶלָּא שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת חָסֵר אֶחָד הוּא חַי, מִשָּׁם וּלְהָלְאָה, טוֹעֵם הָאָדָם טַעַם הַמָּוֶת, וְשׁוֹלֵט עָלָיו הַצַּד שֶׁל רוּחַ הַטּוּמְאָה. וְזֶה שֶׁהָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ שׁוֹמֵר אֶת עַצְמוֹ שֶׁלֹּא יִטְעַם טַעַם הַמָּוֶת, וְלֹא יִשְׁלוֹט עָלָיו הַצַּד שֶׁל רוּחַ הָאַחֵר, מִשּׁוּם שֶׁשִּׁשִּׁים נְשִׁימוֹת חָסֵר אַחַת, הוּא סוֹד, שֶׁהַחַיִּים שֶׁלְּמַעְלָה, עַד שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת הֵן שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת עֶלְיוֹנוֹת, וְסוֹדָם שֶׁל אֵלּוּ, הוּא, שֶׁהַחַיִּים תְּלוּיִים בָּהֶם, וּמִכָּאן וּלְמַטָּה הוּא סוֹד הַמָּוֶת. וְעַל כֵּן הָיָה דָּוִד הַמֶּלֶךְ מְשַׁעֵר הַשִּׁעוּר שֶׁל הַלַּיְלָה, עַד חֲצוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּתְקַיְּמוּ בַּחַיִּים, וְלֹא יִשְׁלוֹט עֲלֵיהֶם טַעַם הַמָּוֶת. וּכְשֶׁנֶּחֱצָה הַלַּיְלָה הָיָה דָּוִד מִתְקַיֵּם בְּמָקוֹמוֹ, כִּי כְּשֶׁנִּתְעוֹרֵר חֲצוֹת לַיְלָה,

וְכֻלָּם הַקָּדוֹשׁ נִתְעוֹרֵר, צְרִיךְ שֶׁלֹּא יִמְצָא אֶת דָּוִד מִתְקַשֵּׁר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּמָקוֹם הַמָּוֶת. מִשּׁוּם כְּשֶׁנֶּחְצָה הַלַּיְלָה, וּקְדֻשָּׁה הָעֶלְיוֹנָה נִתְעוֹרֵר, וְאָדָם הַיָּשֵׁן בְּמִטָּתוֹ אֵינוֹ מִתְעוֹרֵר, לְהַשְׁגִּיחַ בְּכְבוֹד רִבּוֹנוֹ, הֲרֵי הוּא מִתְקַשֵּׁר בְּסוֹד הַמָּוֶת, וּמִתְדַּבֵּק בְּמָקוֹם אַחֵר, וְעַל כֵּן הָיָה קָם תָּמִיד דָּוִד הַמֶּלֶךְ בַּחֲצוֹת לַיְלָה, לְהַשְׁגִּיחַ בְּכְבוֹד רִבּוֹנוֹ חַי אֵצֶל חַי, וְלֹא נָם בִּשְׁנָתוֹ עַד לְטָעֹם טַעַם הַמָּוֶת, וּמִשּׁוּם זֶה הָיָה נָם כַּסּוּס שִׁשִּׁים נְשִׁימוֹת וְלֹא בְּשִׁלֻּמוּת, שֶׁהָיוּ חֲסֵרִים אַחַת. בָּאוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי וְנָשְׁקוּ אוֹתוֹ, אָמְרוּ לוֹ מַה שִּׁמְךָ. אָמַר לָהֶם חִזְקִיָּהוּ, אָמְרוּ לוֹ יִתְיַשֵּׁר כֹּחֲךָ וְיִתְחַזֵּק בְּתוֹרָתֶךָ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פרק א'

א. כָּל מִצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה בֵּין עֲשֵׂה וּבֵין לֹא תַעֲשֶׂה אִם עָבַר אָדָם עַל אַחַת מֵהֶן בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה וְיָשׁוּב מֵחֶטְאוֹ חַיָּיב לְהִתְוַדּוֹת לִפְנֵי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה') אִישׁ אוֹ אִשָּׁה כִּי יַעֲשׂוּ וְגוֹ' וְהִתְוַדּוּ אֶת חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ זֶה וִדּוּי דְּבָרִים. וְדוּי זֶה מִצְוַת עֲשֵׂה: **ב**. כֵּיצַד מִתְוַדִּין אוֹמֵר אָנָּא הַשֵּׁם חָטָאתִי עָוִיתִי פָּשַׁעְתִּי לְפָנֶיךָ וְעָשִׂיתִי כָּךְ וְכָךְ וַהֲרֵי נִחַמְתִּי וּבוֹשְׁתִּי מִמַּעֲשַׂי וּלְעוֹלָם אֵינִי חוֹזֵר לַדָּבָר זֶה וְזֶהוּ עִיקָּרוֹ שֶׁל וִדּוּי וְכָל הַמַּרְבֶּה לְהִתְוַדּוֹת וּמַאֲרִיךְ בְּעִנְיָן זֶה הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח: **ג**. וְכֵן בַּעֲלֵי חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת בְּעֵת שֶׁמְּבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן עַל שִׁגְגָתָן אוֹ עַל זְדוֹנָן אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּקָרְבָּנָם עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ וְדוּי דְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ה') וְהִתְוַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ. וְכֵן כָּל מְחוּיְבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין וּמְחוּיְבֵי מַלְקוֹת אֵין מִתְכַּפֵּר לָהֶן בְּמִיתָתָן אוֹ בִּלְקִיָּתָן עַד שֶׁיַּעֲשׂוּ תְּשׁוּבָה וְיִתְוַדּוּ. וְכֵן הַחוֹבֵל בַּחֲבֵירוֹ וְהַמַּזִּיק מָמוֹנוֹ אַף עַל פִּי שֶׁשִּׁלֵּם לוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּיב לוֹ אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר עַד שֶׁיִּתְוַדֶּה. וְיָשׁוּב מִלַּעֲשׂוֹת כָּזֶה לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ה') מִכָּל חַטֹּאת הָאָדָם:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ט ע"ב

רָאוּי לְשָׂרֵת הַמֶּלֶךְ בִּכְלֵי חֶמְדָּה כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וַהֲרֵי הַלֵּב עִיקַּר הָאָדָם כְּלִי חֶמְדָּה שֶׁבִּרְמַ"ח אֵבָרִים וּכְתִיב (משלי י) כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק גַּם שְׁתֵּי עֵינַיִם כְּמָאוֹרוֹת הַשָּׁמַיִם וְעָשֶׂה אֻצְבָּעוֹת נֶגֶד עָשֶׂה שֵׁמוֹת הַקֹּדֶשׁ עָשֶׂה סְפִירוֹת גַּם הָאָזְנַיִם כְּלֵי שָׂרֵת לִשְׁמוֹעַ בָּהֶם דִּבְרֵי ה' כְּדִכְתִיב (ישעי' נה) שִׁמְעוּ וּתְחִי נַפְשְׁכֶם וְהָאֵבָר לְהוֹצִיא צְבָאוֹת ה' מִשָּׂרְתָיו עוֹשֵׂי רְצוֹנוֹ כַּמָּה קְדוּשָׁה צָרִיךְ וְתוֹסֶפֶת קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה וּנְקִיּוּת. וְהַמּוֹחַ לַחֲשׁוֹב מַחֲשָׁבוֹת טָהוֹרוֹת לְהִדָּבֵק בְּיוֹצֵר יִתְבָּרַךְ וּלְעַיֵּן בְּתוֹרָתוֹ וְהַלֵּב לִשְׁמוֹחַ בּוֹ וּבְמִצְוֹתָיו וְלַחֲמוֹל עַל עֲנָיָיו וְיִתּוֹמָיו וְיִהְיֶה נֹחַ וְלֹא עָצֵב וְלֹא כוֹעֵס. וְהָרַגְלַיִם הֵם הָרְצִים שֶׁיּוֹצְאִים דְּחוּפִים בְּדִבַּר הַמֶּלֶךְ וְנֶגֶד שִׁבְעָה מְשָׁרְתִים הֵם שִׁבְעָה חוּטֵי שַׁבְּצִיצִית וְהַשְׁמִינִי נֶגֶד הָרְצִים וְנֶפֶשׁ וְרוּחַ נֶגְדָּם תְּפִלִּין דְּרֹאשׁ וּדְיַד וּלְרַמֵּז כָּל הָעֶשֶׂר אֻצְבָּעוֹת עָשָׂה לְהַפְחִיד הָאָדָם שֶׁלֹּא יֶחֱטָא רָאוּי לְשׂוּם

נֶגֶד פָּנָיו הָרְצוּעָה תְּלוּיָה שֶׁהֵם שַׁלְשְׁלָאוֹת חֲצִיָּיִן שֶׁל בַּרְזֶל וְחֶצְיָיִן שֶׁל אֵשׁ לָכֵן שְׁמוֹר עֲשָׂרָה מִשָּׁרְתִים וַעֲבוֹד עֲבוֹדָתְךָ בָּהֶם. לְעֵת צָרְכְּךָ כַּמָּה תִּשָּׁפֵל לִפְנֵי בְּנֵי אָדָם יִלְווּךָ מָעוֹת בְּכַמָּה תְּחִנּוֹת וְכַמָּה פְּעָמִים יָשִׁיבוּ פָּנֶיךָ רֵיקָם תִּשָּׁפֵל לִפְנֵי הָאֵל אֶלֶף יָדוֹת יוֹתֵר שֶׁהַכֹּל תָּלוּי בְּחֶפְצוֹ יִתְבָּרַךְ וְאֵיךְ לֹא תֵּבוֹשׁ בְּשַׁאֲלָךְ בִּתְפִלָּתְךָ כַּמָּה שַׁאֲלוֹת וְטוֹבוֹת מֵאִתּוֹ יִתְבָּרַךְ אִם לֹא תִּהְיֶה תְּפִלָּתְךָ תַּחֲנוּנִים וּדְמָעוֹת:

ויגש יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(כד) וַיְהִי כִּי עָלִינוּ אֶל עַבְדְּךָ אָבִי וַנַּגֶּד לוֹ אֵת דִּבְרֵי אֲדֹנִי: וַהֲוָה כַּד סְלֵיקְנָא לְעַבְדָּךְ אַבָּא וְחַוֵינָא לֵהּ יָת פִּתְגָמֵי רִבּוֹנִי: (כה) וַיֹּאמֶר אָבִינוּ שֻׁבוּ שִׁבְרוּ לָנוּ מְעַט אֹכֶל: וַאֲמַר אַבּוּנָא תּוּבוּ זְבוֹנוּ לָנָא זְעֵיר עִיבּוּרָא: (כו) וַנֹּאמֶר לֹא נוּכַל לָרֶדֶת אִם יֵשׁ אָחִינוּ הַקָּטֹן אִתָּנוּ וְיָרַדְנוּ כִּי לֹא נוּכַל לִרְאוֹת פְּנֵי הָאִישׁ וְאָחִינוּ הַקָּטֹן אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ: וַאֲמַרְנָא לָא נְכוּל לְמֵיחַת אִם אִית אָחוּנָא זְעֵירָא עִמָּנָא וְנֵחוֹת אֲרֵי לָא נְכוּל לְמֶחֱזֵי אַפֵּי גַּבְרָא וְאָחוּנָא זְעֵירָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא: (כז) וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ אָבִי אֵלֵינוּ אַתֶּם יְדַעְתֶּם כִּי שְׁנַיִם יָלְדָה לִי אִשְׁתִּי: וַאֲמַר עַבְדָּךְ אַבָּא לָנָא אַתּוּן יְדַעְתּוּן אֲרֵי תְּרֵין יְלִידַת לִי אִתְּתִי:

נביאים - יחזקאל - פרק לז

(כא) וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל אַדְמָתָם: וְאִתְנַבֵּי לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אֲנָא מְקָרֵיב יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּאִתְגְּלִיאוּ לְתַמָּן וְאֶכְנוֹשׁ יַתְהוֹן מִסְּחוֹר סְחוֹר וְאָעֵיל יַתְהוֹן לְאַרְעָהוֹן: (כב) וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא (יהיה) יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: וְאֶעֱבֵיד יַתְהוֹן לְעַמָּא חַד בְּאַרְעָא בְּטוּר קוּדְשָׁא דְּיִשְׂרָאֵל וּמַלְכָּא חַד יְהֵי לְכֻלְּהוֹן לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא וְלָא יְהוֹן עוֹד לְתַרֵין עַמְמִין וְלָא יִתְפַּלְגוּן עוֹד לְתַרְתֵּין מַלְכְוָן עוֹד: (כג) וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: וְלָא יְסְתָּאֲבוּן עוֹד בְּטַעֲוָתְהוֹן וּבְשִׁקּוּצֵיהוֹן וּבְכֹל מֵרְדֵיהוֹן וְאֶפְרוֹק יַתְהוֹן מִכֹּל מוֹתְבָנֵיהוֹן דְּחָבוּ קֳדָמַי בְּהוֹן וְאֶדַכֵּי יַתְהוֹן וִיהוֹן קֳדָמַי לְעַם וַאֲנָא אֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא: (כד) וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: וְעַבְדִּי דָוִד מַלְכָּא עֲלֵיהוֹן וּפַרְנֵס חַד יְהֵי לְכֻלְּהוֹן וּכְדִינַי יְהָכוּן וּקְיָמַי יִטְרוּן וְיַעְבְּדוּן יַתְהוֹן:

כתובים - משלי - פרק י

(יא) מְקוֹר חַיִּים פִּי צַדִּיק וּפִי רְשָׁעִים יְכַסֶּה חָמָס: מַבּוּעָא דְחַיֵּי פּוּמָא דְצַדִּיקַי וּפוּמְהוֹן דְּרַשִּׁיעֵי נְכַסָא חֲטוֹפָא:

רש"י **מקור חיים פי צדיק ופי רשעים וגו'** . פיהם יכסה חמס שבלבם שמחליקין את שפתיהם ושנאה טמונה בלבם ואין פתרון מקרא זה דומה לפתרון העליון והענין יורה עליהם :

(יב) שִׂנְאָה תְּעוֹרֵר מְדָנִים וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תְּכַסֶּה אַהֲבָה: סְנִיאֵתָא תְּגָרֵי תְּגָרֵי וְעַל כֻּלְּהוֹן סוּרְחָנַי מְכַסָּא רַחֲמוּתָא:

רש"י **שנאה תעורר מדנים** . אפילו עבירה שנתנה לשכחה נזכרת ע"י מרבית עוונות באה שנאה אחרונה ומעוררתן שכן יחזקאל הוכיח את ישראל על עבירות מצרים ואומר להם איש את שקוצי עיניו השליכו וגו' (יחזקאל כ) כמה (שנים היתה) שנאה זו כבושה ולא הזכיר' להם הקב"ה עד עכשיו שהרבו עבירות על פשעיהם : **ועל כל פשעים תכסה אהבה** . כשישראל מטיבים מעשיהם הקב"ה מכסה על פשעיהם :

(יג) בְּשִׂפְתֵי נָבוֹן תִּמָּצֵא חָכְמָה וְשֵׁבֶט לְגֵו חֲסַר לֵב: בְּשִׂפְוָתֵי דְסוּכְלְתָנָא תִּשְׁכַּח חָכְמְתָא וְשִׁבְטָא לְפַגָּרָא דַחֲסַר רַעְיָנָא:

רש"י **בשפתי נבון תמצא חכמה** . כשאדם מוכיח לנבון משיב לו חטאתי כגון דוד שאמר לנתן חטאתי (ש"ב יב) : **ושבט לגו חסר לב** . אבל חסר לב אינו שומע עד שילקה כמו פרעה :

(יד) חֲכָמִים יִצְפְּנוּ דָעַת וּפִי אֱוִיל מְחִתָּה קְרֹבָה: חַכִּימֵי נְטַשְׁווּן יְדִיעָתָא וּפוּמֵיהּ דְּשַׁטְיָא שֵׁצְיָא קָרִיב:

רש"י **חכמים יצפנו דעת** . ישמרוהו בלבם שלא ישכחוהו :

משנה שבת פרק יא

א. הַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים, מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לִרְשׁוּת הַיָּחִיד, חַיָּב. מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הַיָּחִיד וּרְשׁוּת הָרַבִּים בָּאֶמְצַע, רַבִּי עֲקִיבָא מְחַיֵּב. וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין:

ברטנורה (א) הזורק מרשות היחיד לרשות הרבים. רשות היחיד הוא מקום שהוקף ארבע מחיצות גבוהות עשרה טפחים וביניהן ארבעה טפחים על ארבעה טפחים או יותר על כן אפילו יש בו כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה שמוקפת חומה ודלתותיה נעולות בלילה, ומבואות שיש להן שלשה כתלים ולחי ברוח רביעית, וכן תל גבוה עשרה ורחב ארבעה, או חריץ שהוא עמוק עשרה ורחב ארבעה, ואפילו כלים כגון ספינה ומגדל של עץ וכיוצא בהם אם יש בהם ארבעה על ארבעה בגובה עשרה כל אלו רשות היחיד הן. ואויר רשות היחיד כרשות היחיד עד לרקיע. ועובי הכתלים של רשות היחיד נדון כרשות

היחיד. ורשות הרבים הוא כגון השווקים הרחובות המדברות והדרכים המפולשים להם, והוא שיהיה רוחב הדרך שש עשרה אמה ולא יהיה עליו תקרה, ואיכא למאן דאמר שצריך נמי שיהיו בוקעים בהם ששים רבוא בכל יום כדגלי מדבר. ואויר רשות הרבים אינו כרשות הרבים אלא עד עשרה טפחים, ולמעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא. ומקום שאין בו ארבעה על ארבעה וגבוה משלשה טפחים ולמעלה הוא מקום פטור, אפילו קוצים וברקנין וגללין ברשות הרבים גבוהים משלשה ולמעלה ואין בהם ארבעה על ארבעה הרי הן מקום פטור. וכן מקום המוקף מחיצות ואין בו ארבעה על ארבעה, או חריץ שאין בו ארבעה ועמקו משלשה ועד התהום, הרי זה מקום פטור. ומקום שהוקף ארבע מחיצות גבהן משלשה ועד עשרה ויש בו ארבעה על ארבעה או יותר, או תל יש בו ארבעה על ארבעה או יותר גבוה משלשה ועד עשרה, או חריץ שיש בו ארבעה על ארבעה עמוק משלשה ועד עשרה, ומבוי סתום משלש רוחותיו שאין לו לחי או קורה ברוח רביעית, והים והבקעה, כל אלו כרמלית הן. ופירוש כרמלית, כארמלית, כלומר כמו אלמנה שאינה בתולה ולא נשואה לבעל, כך רשות זו אינה לא רשות היחיד ולא רשות הרבים. ואויר כרמלית ככרמלית עד עשרה, ומעשרה ולמעלה בכרמלית הוי מקום פטור. והמוציא מרשות היחיד לרשות הרבים, או המכניס מרשות הרבים לרשות היחיד, חייב חטאת. מרשות הרבים לכרמלית, או מרשות היחיד לכרמלית, ומכרמלית לשתיהן, פטור אבל אסור. מרשות היחיד או מרשות הרבים למקום פטור, או ממקום פטור לשניהן, מותר לכתחלה. ואינו צריך לומר מכרמלית למקום פטור או ממקום פטור לכרמלית שהוא מותר. והמעביר מתחילת ארבע אמות לסוף ארבע אמות ברשות הרבים חייב חטאת, בכרמלית פטור אבל אסור, ברשות היחיד ובמקום פטור מותר לכתחילה לטלטל ולהעביר בכל הרשות כולו ואפילו הוא כמה מילין: **רבי עקיבא מחייב**. דסבירא ליה מכי עבר החפץ באויר רשות הרבים בתוך עשרה הרי הוא כאילו נח. ורבנן סברי קלוטה בתוך עשרה באויר רשות הרבים לאו כמי שהונחה דמיא. אבל למעלה מעשרה שהוא מקום פטור כולי עלמא לא פליגי דפטור. והלכה כחכמים:

ב. כֵּיצַד. שְׁתֵּי גְּזוֹזְטְרָאוֹת זוֹ כְּנֶגֶד זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הַמּוֹשִׁיט וְהַזּוֹרֵק מִזּוֹ לְזוֹ, פָּטוּר. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בְּדִיוּטָא אַחַת, הַמּוֹשִׁיט חַיָּב, וְהַזּוֹרֵק פָּטוּר, שֶׁכָּךְ הָיְתָה עֲבוֹדַת הַלְוִיִּם, שְׁתֵּי עֲגָלוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מוֹשִׁיטִין הַקְּרָשִׁים מִזּוֹ לְזוֹ, אֲבָל לֹא זוֹרְקִין. חֶלְיַת הַבּוֹר וְהַסֻּלָּע שֶׁהֵן גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה וְרָחְבָּן אַרְבָּעָה, הַנּוֹטֵל מֵהֶן וְהַנּוֹתֵן עַל גַּבָּן, חַיָּב, פָּחוֹת מִכֵּן, פָּטוּר:

ברטנורה (**ב**) **כיצד**. רבנן קאמרי ליה: **שתי גזוזטראות**. והן נסרים יוצאים מכותל העליה ולחוץ על רשות הרבים, והגזוזטראות עצמן הן רשות היחיד. וכשהן זו כנגד זו בשני

צדי רשות הרבים המושיט והזורק מזו לזו פטור, שלא מצינו זריקה והושטה במלאכת המשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ורוחב רשות הרבים מפסיק ביניהן: **היו שתיהן בדיוטא אחת**. כלומר בעליה אחת באורך רשות הרבים ויש הפסק רשות הרבים ביניהן: **הזורק פטור**. הואיל ולמעלה מעשרה הוא, ולא מצינו זריקה מרשות היחיד לרשות היחיד דרך רשות הרבים במשכן: **והמושיט חייב**. ואף על פי שמושיט למעלה מעשרה, שמצינו הושטה כיוצא בה במשכן מרשות היחיד לרשות היחיד ואורך רשות הרבים מפסיק ביניהן: **שכן היתה עבודת הלוים**. מושיטים מזה לזה למעלה מעשרה ואורך רשות הרבים באמצע. כיצד? [שתי] עגלות זו אחר זו ברשות הרבים ופורקי המשכן היו מושיטין לאותם שעל העגלות שאצלן הן סמוכות וקרובות, והן מושיטין לאלו שלפניהם, וכל אחת מהעגלות רשות היחיד הן: **אבל לא זורקים**. שאין הקרשים נזרקין מפני כָבדן: **חולית הבור**. עפר שמוציאין מחפירת הבור רגילין ליתן סביבות פי הבור כמין חומה להקיף, ואשמעינן דבור וחוליתו מצטרפין לעשרה. ותנא בור לעמקו ותנא סלע לגבהו: **הנוטל מהן**. ומניח ברשות הרבים או הנוטל מרשות הרבים ונותן על גבן חייב:

ג. הַזּוֹרֵק אַרְבַּע אַמּוֹת בַּכֹּתֶל, לְמַעְלָה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּזוֹרֵק בָּאֲוִיר, לְמַטָּה מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּזוֹרֵק בָּאָרֶץ. הַזּוֹרֵק בָּאָרֶץ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב. זָרַק לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת וְנִתְגַּלְגֵּל חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, פָּטוּר, חוּץ לְאַרְבַּע אַמּוֹת, וְנִתְגַּלְגֵּל לְתוֹךְ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב:

ברטנורה (ג) **הזורק ארבע אמות בכותל**. מתחלת ארבע לסוף ארבע ונח בכותל הסמוך לרשות הרבים למעלה מעשרה טפחים, כגון שהיתה דבילה שמנה ונדבקה בכותל למעלה מעשרה באויר רשות הרבים, פטור, דכל למעלה מעשרה ברשות הרבים מקום פטור הוא: **למטה מעשרה כזורק בארץ**. מתחלת ארבע לסוף ארבע ברשות הרבים וחייב, אף על פי שאין ממקום עקירת החפץ לכותל אלא ארבע אמות מצומצמות, לא אמרינן דעובי הדבילה ממעט בארבע אמות ואין כאן מתחילת ארבע לסוף ארבע, דכיון שאינו מבטל את הדבילה בכותל אין עביה ממעט כלום: **ונתגלגל חוץ לארבע אמות פטור**. שהרי לא נתכוין לזריקה של חיוב: **ונתגלגל לתוך ארבע אמות חייב**. והוא דנח משהו חוץ לארבע אמות קודם שנתגלגל לפנים:

ד. הַזּוֹרֵק בַּיָּם אַרְבַּע אַמּוֹת, פָּטוּר. אִם הָיָה רָקָק מַיִם וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ, הַזּוֹרֵק לְתוֹכוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב. וְכַמָּה הוּא רָקָק מַיִם. פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים. רָקָק מַיִם וּרְשׁוּת הָרַבִּים מְהַלֶּכֶת בּוֹ, הַזּוֹרֵק בְּתוֹכוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, חַיָּב:

ברטנורה (ד) **הזורק בים**. מתחלת ארבע לסוף ארבע: **פטור**. דכרמלית הוא: **רקק מים**. שאינם גבוהים מן הארץ ויש בהם רפש וטיט נקראים רקק: **ורשות הרבים מהלכת בו**.

שרבים מהלכים בו: **וכמה הוא רקק**. כמה הוא עמקו דנימא אכתי רשות הרבים הוא ולא נעשה כרמלית: **רקק מים ורשות הרבים מהלכת בו**. האי דכפליה תנא למלתיה, לאשמועינן דאפילו רקק רחב ארבעה הואיל והוא פחות מעשרה נדון כרשות הרבים. וכפל נמי ורשות הרבים מהלכת בו, לאשמועינן דאף על גב דאין מהלכים בו רבים אלא על ידי הדחק, הלוך על ידי הדחק שמיה הלוך:

ה. הַזּוֹרֵק מִן הַיָּם לַיַּבָּשָׁה וּמִן הַיַּבָּשָׁה לַיָּם, וּמִן הַיָּם לַסְּפִינָה וּמִן הַסְּפִינָה לַיָּם, וּמִן הַסְּפִינָה לַחֲבֶרְתָּהּ, פָּטוּר. סְפִינוֹת קְשׁוּרוֹת זוֹ בָזוֹ, מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ. אִם אֵינָן קְשׁוּרוֹת, אַף עַל פִּי שֶׁמְּקֻפּוֹת, אֵין מְטַלְטְלִין מִזּוֹ לָזוֹ:

ברטנורה (ה) **מן הים ליבשה**. מכרמלית לרשות הרבים: **מן הים לספינה**. מכרמלית לרשות היחיד: **מטלטלין מזו לזו**. אם הן של שני בני אדם מטלטלים על ידי עירוב דהוו להו כשתי חצרות: **מוקפות**. סמוכות זו לזו, כמו אין מקיפין בבועי (חולין מו:): **אין מטלטלין מזו לזו**. דכי מפרשי מהדדי כרמלית מפסקת ביניהן ובטל העירוב:

ו. הַזּוֹרֵק וְנִזְכַּר לְאַחַר שֶׁיָּצְתָה מִיָּדוֹ, קְלָטָהּ אַחֵר, קְלָטָהּ כֻּלָּב, אוֹ שֶׁנִּשְׁרְפָה, פָּטוּר. זָרַק לַעֲשׂוֹת חַבּוּרָה, בֵּין בָּאָדָם בֵּין בַּבְּהֵמָה, וְנִזְכַּר עַד שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂית חַבּוּרָה, פָּטוּר. זֶה הַכְּלָל, כָּל חַיְבֵי חַטָּאוֹת אֵינָן חַיָּבִין עַד שֶׁתְּהֵא תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה. תְּחִלָּתָן שְׁגָגָה וְסוֹפָן זָדוֹן, תְּחִלָּתָן זָדוֹן וְסוֹפָן שְׁגָגָה, פְּטוּרִין, עַד שֶׁתְּהֵא תְּחִלָּתָן וְסוֹפָן שְׁגָגָה:

ברטנורה (ו) **הזורק**. בשבת בשוגג, ונזכר שהוא שבת לאחר שיצאת האבן מתחת ידו קודם שתנוח, אפילו לא קלטה אחר אלא שנחה כדרכה פטור, דהכי תנן לקמן עד שתהא תחלתן וסופן בשגגה, והאי תחלתו בשגגה וסופו מזיד הואיל ונזכר שהוא שבת קודם שתנוח. ומתניתין הכי מפרשא, הזורק ונזכר לאחר שיצאה מתחת ידו, אי נמי לא נזכר אלא שקלטה אחר וכו' פטור, דהוה ליה שנים שעשאוה פטורים. הא נחה, חייב חטאת. במה דברים אמורים, כשחזר ושכח; אבל לא חזר ושכח פטור שכל חייבי וכו': **זה הכלל**. לאתויי נמי מעביר חפץ ממקום למקום שאם עקר בשגגה ונזכר שהוא שבת קודם שיניח פטור:

גמרא שבת דף קי"ג ע"ב

אָמַר רַבִּי אַחָא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְנַיִן לְשִׁנּוּי בְּגָדִים מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ו') וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לִמְּדָה תּוֹרָה דֶּרֶךְ אֶרֶץ בְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קְדֵרָה לְרַבּוֹ אַל יִמְזוֹג בָּהֶם כּוֹס לְרַבּוֹ. אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן גְּנַאי הוּא לְתַלְמִיד חָכָם שֶׁיֵּצֵא בְּמַנְעָלִין הַמְטֻלָּאִין לַשּׁוּק. וְהָא רַבִּי אַחָא בַּר חֲנִינָא נָפִיק. אָמַר רַבִּי אַחָא בְּרֵיהּ דְּרַב נַחְמָן בִּטְלָאֵי עַל גַּבֵּי טְלָאֵי. וְאָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי

יוֹחָנָן כָּל תַּלְמִיד חָכָם שֶׁנִּמְצָא רַבָּב עַל בִּגְדוֹ חַיָּיב מִיתָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ח') כָּל מְשַׂנְאַי אָהֲבוּ מָוֶת אַל תִּקְרֵי מְשַׂנְאַי אֶלָּא מַשְׂנִיאַי. רְבִינָא אָמַר רַבָּד אִתְמַר וְלָא פְּלִיגֵי הָא בִּגְלִימָא הָא בִּלְבוּשָׁא. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁמְּמַנִּין אוֹתוֹ פַּרְנָס עַל הַצִּבּוּר זֶה שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ דָּבָר הֲלָכָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמֵר וַאֲפִילוּ בְּמַסֶּכֶת כַּלָּה. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם שֶׁבְּנֵי עִירוֹ מְצָוִים לַעֲשׂוֹת לוֹ מְלַאכְתּוֹ זֶה שֶׁמַּנִּיחַ חֲפָצָיו וְעוֹסֵק בְּחֲפָצֵי שָׁמַיִם. וְהַנֵּי מִילֵי לְמִטְרַח בְּרִפְתֵּיהּ. וְאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אֵיזֶהוּ תַּלְמִיד חָכָם כָּל שֶׁשּׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ הֲלָכָה בְּכָל מָקוֹם וְאוֹמְרָהּ לְמָאי נַפְקָא מִינָהּ לְמַנּוּיֵיהּ פַּרְנָס עַל הַצִּיבּוּר אִי בְּחָדָא מַסֶּכְתָּא בְּאַתְרֵיהּ וְאִי בְּכֻלֵּיהּ תַּנּוּיָא בְּרֵישׁ מְתִיבְתָּא:

רש"י **מנין לשנוי בגדים**. שהוא דרך כבוד לפני המקום: **ולבש בגדים אחרים**. והוציא את הדשן הזקיקו הכתוב ללבוש בגדים פחותים בשעת הוצאת הדשן שאינה עבודה חשובה כדי שלא ימאסו בגדיו החשובים שעובד בהן עבודת אכילה ושתיה כגון קיטור וניסוך: **ותנא דבי רבי ישמעאל**. בדרשא דהאי קרא: **בגדים שבישל בהם קדרה לרבו**. דומיא דהוצאת הדשן: **אל ימזוג בהן כוס לרבו**. לפיכך הוזקק ללבוש בגדים פחותים: **רבב**. שומן וחלב: **חייב מיתה**. שצריך להיות חשוב והגון לכבוד תורתו: **משניאי**. שממאסין עצמן בעיני הבריות והבריות אומרים אוי להם לומדי התורה שהם מאוסים ומגונים נמצא זה משניא את התורה: **רבד אתמר**. שכבת זרע ל' מרבדים רבדתי ערשי רפדתיו וקשטתיו בבשמים מינים המכניסים תאוה ותזקק לי: **בגלימא**. שהוא עליון אפילו רבב: **בלבושא**. שהוא תחתון רבד אין רבב לא: **בכל מקום**. בכל הש"ס אפי' במסכת כלה דלא רגילי בה אינשי וזה נתן לבו וגרסה. מסכת כלה ברייתא היא כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה: **תלמיד חכם**. שבני עירו מצווין לעשות מלאכתו. כדאמר בפרק ז' דיומא וכו': **למטרח ברפתיה**. דבר שאינו יכול לטרוח בו וחייו תלויין בו: **ואי בחדא**. אם יודע להשיב במסכת שהוא עוסק בה ממנין אותו פרנס באתריה: **ואם בכוליה תנויא**. דקאי בהא מסכת ומהדר במס' אחריתי:

זוהר ויגש דף ר"ז ע"ב

פְּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר (שם פ"ח) יְיָ אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם צָעַקְתִּי בַלַּיְלָה נֶגְדֶּךָ תָּא חֲזֵי דָּוִד מַלְכָּא הַוָּה קָם בְּפַלְגוּת לֵילְיָא וְאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא בְּשִׁירִין וְתוּשְׁבְּחָן לְחֶדְוָה דְּמַלְכָּא וּמַטְרוֹנִיתָא וְדָא הַוָּה חֶדְוָה דְּמְהֵימָנוּתָא בְּאַרְעָא בְּגִין דְּהַאי אִיהוּ שִׁבְחָא דְּמְהֵימָנוּתָא דְּאִתְחֲזֵי בְּאַרְעָא דְּהָא לְעֵילָּא פָּתְחֵי בְּחֶדְוָה שִׁירָתָא כַּמָּה מַלְאָכִין עִלָּאִין בְּכַמָּה זִינִין דְּקָא מְשַׁבְּחָן בְּלֵילְיָא בְּכָל סִטְרִין כְּהַאי גַּוְנָא לְתַתָּא בְּאַרְעָא מַאן דְּמְשַׁבַּח לֵיהּ לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בְּאַרְעָא בְּלֵילְיָא רָעֵי בֵּיהּ (בְּעֵי) קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וְכָל אִנּוּן מַלְאָכִין קַדִּישִׁין דְּקָא מְשַׁבְּחָן לֵיהּ

לְקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא כְּלְהוּ צַיְּתִין לְהַהוּא דְּקָא מְשַׁבַּח לֵיהּ בְּלֵילְיָא בְּאַרְעָא דְּהַאי תּוּשְׁבַּחְתָּא אִיהוּ בִּשְׁלִימוּ לְסַלָּקָא יְקָרֵי דְּקַדְּשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִתַּתָּא וּלְזַמָּרָא בְּחֶדְוָה דְּיִחוּדָא, תָּא חֲזֵי דָּוִד מַלְכָּא כַּתַב יְיָ אֱלוֹקֵי יְשׁוּעָתִי וְגוֹ' יְיָ אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי אֵימָתַי אִיהוּ יְשׁוּעָתִי בְּהַהוּא יוֹמָא דְּאַקְדְּמִית תּוּשְׁבַּחְתָּא בְּלֵילְיָא לְגַבְּךָ כְּדֵין אִיהוּ יְשׁוּעָתִי בִּימָמָא, וְתָא חֲזֵי דְּהָא בְּלֵילְיָא מַאן דְּמְשַׁבַּח לְמָארֵיהּ בְּתוּשְׁבַּחְתָּא דְּאוֹרַיְתָא כְּדֵין אִתַּקַּף בְּתַקִּיפוּ בִּימָמָא בְּסִטְרָא דִּימִינָא דְּהָא חוּטָא חַד נָפְקָא מִסִּטְרָא דִּימִינָא וּכְדֵין אִתְמַשַּׁךְ עֲלֵיהּ וְאִתְתַּקַּף בֵּיהּ וְעַל דָּא אָמַר יְיָ אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם צָעַקְתִּי וְגוֹ' וּבְגִין כָּךְ אָמַר (שם קט"ו) לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ, לֹא הַמֵּתִים בְּגִין דְּאִצְטְרִיךְ לְשַׁבְּחָא חַי לְחַי, וּמֵת לְחַי לָאו הָכִי דִּכְתִיב לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ דְּהָא אַנָּן חַיִּין וְלֵית לָן חוּלָקָא בְּסִטְרָא דְּמוֹתָא כְּלָל, חִזְקִיָּהוּ אָמַר (ישעיה ל"ח) חַי חַי הוּא יוֹדֶךָ כָּמוֹנִי בְּגִין דְּחַי אִתְקָרֵב לְחַי, דָּוִד מַלְכָּא אִיהוּ חַי וְקוּרְבָּא דִּילֵיהּ לְחַי הָעוֹלָמִים, וּמַאן דְּאִתְקָרִיב לְגַבֵּיהּ אִיהוּ חַי דִּכְתִיב (דברים ד) וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּיְיָ אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם וּכְתִיב (שמואל ב כ"ג) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל:

תרגום הזוהר פָּתַח רַבִּי אֶלְעָזָר וְאָמַר, (תהלים פ"ח) ה' אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, דָּוִד הַמֶּלֶךְ הָיָה קָם בַּחֲצוֹת לַיְלָה וְעָסַק בַּתּוֹרָה בְּשִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת לְשִׁמְחַת הַמֶּלֶךְ וְהַגְּבִירָה. וְזֶה הוּא שִׁמְחַת הָאֱמוּנָה בָּאָרֶץ, מְשׂוּם שֶׁזֶּה הוּא שִׁבְחָהּ שֶׁל הָאֱמוּנָה, שֶׁהִיא הַשְּׁכִינָה, הַנִּרְאֵית בָּאָרֶץ. כִּי לְמַעְלָה פּוֹתְחִים בְּשִׂמְחָה, שִׁירָה, כַּמָּה מַלְאָכִים עֶלְיוֹנִים בְּכַמָּה אוֹפַנִּים, שֶׁהֵם מְשַׁבְּחִים בַּלַּיְלָה בְּכָל הַצְּדָדִים, כְּעֵין זֶה לְמַטָּה בָּאָרֶץ, מִי שֶׁמְּשַׁבֵּחַ בָּאָרֶץ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּלַּיְלָה, חָפֵץ בּוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְכָל הַמַּלְאָכִים הַקְּדוֹשִׁים הַמְּשַׁבְּחִים אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כֻּלָּם מַקְשִׁיבִים לְאוֹתוֹ הַמְּשַׁבֵּחַ אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בַּלַּיְלָה בָּאָרֶץ. כִּי שִׁירָה זוֹ הִיא בִּשְׁלֵמוּת, לְהַגְדִּיל כָּבוֹד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִלְּמַטָּה, וּלְזַמֵּר בְּשִׂמְחַת הַיִּחוּד. בֹּא וּרְאֵה דָּוִד הַמֶּלֶךְ כָּתַב, ה' אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי, הוּא יְשׁוּעָתִי בַּיּוֹם הַהוּא שֶׁהִקְדַּמְתִּי שִׁירָה בַּלַּיְלָה אֵלֶיךָ, כִּי אָז הוּא יְשׁוּעָתִי בַּיּוֹם. וּבֹא וּרְאֵה, כִּי בַּלַּיְלָה מִי שֶׁמְּשַׁבֵּחַ לְרִבּוֹנוֹ בְּרִנָּה שֶׁל תּוֹרָה, מִתְחַזֵּק אָז בַּגְּבוּרָה בַּיּוֹם בְּצַד יָמִין, כִּי חוּט אֶחָד שֶׁל חֶסֶד, יוֹצֵא מִצַּד יָמִין, וְאָז הוּא נִמְשָׁךְ עָלָיו, וּמִתְחַזֵּק בּוֹ. וְעַל כֵּן אָמַר דָּוִד, ה' אֱלֹקֵי יְשׁוּעָתִי יוֹם צָעַקְתִּי וְגוֹ'. וּמְשׂוּם זֶה אָמַר, (תהלים קט"ו) לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ. לֹא הַמֵּתִים, הוּא מְשׂוּם שֶׁחַי לְחַי צָרִיךְ לְשַׁבֵּחַ. וּמֵת לְחַי אֵינוֹ כֵּן, שֶׁכָּתוּב, לֹא הַמֵּתִים יְהַלְלוּ יָהּ. וַאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ, כִּי אֲנַחְנוּ חַיִּים, וְאֵין לָנוּ חֵלֶק בְּצַד הַמָּוֶת כְּלוּם. חִזְקִיָּה אָמַר, (ישעיה ל"ח) חַי חַי הוּא יוֹדוּךָ כָּמוֹנִי, מְשׂוּם שֶׁחַי נִקְרָב לְחַי. וְכֵן דָּוִד הַמֶּלֶךְ הוּא חַי, וְנִקְרָב לְחַי הָעוֹלָמִים, וּמִי שֶׁנִּקְרָב אֵלָיו, לְחַי הָעוֹלָמִים, הוּא חַי, שֶׁכָּתוּב, (דברים ד') וְאַתֶּם הַדְּבֵקִים בַּה' אֱלֹקֵיכֶם חַיִּים כֻּלְּכֶם הַיּוֹם. וְכָתוּב, (שמואל ב' כ"ג) וּבְנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע בֶּן אִישׁ חַי רַב פְּעָלִים מִקַּבְצְאֵל.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פרק א'

א. שֶׁעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ לְפִי שֶׁהוּא כַּפָּרָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל כֹּהֵן גָּדוֹל מִתְוַדֶּה עָלָיו עַל לְשׁוֹן כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ב.** שְׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ מְכַפֵּר עַל כָּל עֲבֵירוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה הַקַּלּוֹת וְהַחֲמוּרוֹת בֵּין שֶׁעָבַר בְּזָדוֹן בֵּין שֶׁעָבַר בִּשְׁגָגָה בֵּין שֶׁהוֹדַע לוֹ בֵּין שֶׁלֹּא הוֹדַע לוֹ הַכֹּל מִתְכַּפֵּר בְּשָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ וְהוּא שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה. אֲבָל אִם לֹא עָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵין הַשָּׂעִיר מְכַפֵּר לוֹ אֶלָּא עַל הַקַּלּוֹת. וּמַה הֵן הַקַּלּוֹת וּמַה הֵן הַחֲמוּרוֹת. הַחֲמוּרוֹת הֵן שֶׁחַיָּיבִין עֲלֵיהֶם מִיתַת בֵּית דִּין אוֹ כָּרֵת וּשְׁבוּעַת שָׁוְא וְשֶׁקֶר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בָּהֶם כָּרֵת הֲרֵי הֵן מִן הַחֲמוּרוֹת. וּשְׁאָר מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה וּמִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהֶם כָּרֵת הֵם הַקַּלּוֹת: **ג.** בִּזְמַן הַזֶּה שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים וְאֵין לָנוּ מִזְבֵּחַ כַּפָּרָה אֵין שָׁם אֶלָּא תְּשׁוּבָה. הַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל כָּל הָעֲבֵירוֹת אֲפִילּוּ רִשְׁעַ כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּאַחֲרוֹנָה אֵין מַזְכִּירִין לוֹ שׁוּם דָּבָר מֵרִשְׁעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל ל"ג) וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֵׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ מֵרִשְׁעוֹ עָצוּמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר לַשָּׁבִים שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ט"ז) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ט ע"ב

בֶּן אָדָם הֲלֹא יָדַעְתָּ כִּי ה' מוֹדֵד מִדָּה כְּנֶגֶד מִדָּה הֲטוֹב בְּעֵינֶיךָ כְּשֶׁתִּקָּרֵאהוּ בְּצָרָתְךָ שֶׁיִּפְנֶה לִבּוֹ מִמְּךָ כַּבְיָכוֹל גַּם אַתָּה כְּשֶׁתִּתְפַּלֵּל תִּפָּנֶה לִבְּךָ מֶעִסְקֶיךָ וְהַיְינוּ קָרוֹב ה' לְכָל קוֹרְאָיו לְכֹל אֲשֶׁר יִקְרָאוּהוּ בֶּאֱמֶת עַל דֶּרֶךְ (שופטים י"א) וּמַדּוּעַ בָּאתֶם אֵלַי עַתָּה כַּאֲשֶׁר צַר לָכֶם אוֹקִיר לְאַסְיָא עַד לֹא תִּצְטָרִיךְ לֵיהּ. בֶּן אָדָם בְּרַח מֵהָעוֹלָם כִּי יָדַעְתָּ כִּי פִּתְאוֹם אָדָם יִשְׁבָּר וְאִשָּׁה לֹא תִשְׁמוֹר אַהֲבַת אֲלוּף נְעוּרִים לָכֵן רְאֵה הָעוֹלָם הַקַּיָּים וְהָבֵן לוֹ בֶּן אָדָם כַּמָּה בְנֵי אָדָם רוֹדְפֵי כָבוֹד גַּם אַתָּה תִּרְדּוֹף כָּבוֹד כִּי מָחָר יוֹשִׁיבוּךָ בֵּין קְטַנֵּי אֶרֶץ זֶה תְּשִׁיב לְיִצְרָךְ בְּרוֹדְפוֹ הַכָּבוֹד וְכֵן בְּרוֹדְפוֹ הָעוֹשֶׁר תֹּאמַר לוֹ כִּי הַצְּדָקָה הַלְוָאָה בְּרִבִּית לַבּוֹרֵא כִּי הוּא נָתַן רְשׁוּת שֶׁנֶּאֱמַר (משלי יט) מַלְוֵה ה' חוֹנֵן דָּל וְגוֹ' וּלְפִי הָאֱמֶת הַכֹּל לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְיוֹצְרָךְ יִתְבָּרַךְ. הֵעִירוּנִי (שם כז) מַצֶּרֶף לַכֶּסֶף וְכוּר לַזָּהָב וְאִישׁ לְפִי מַהֲלָלוֹ כְּלוֹמַר לְפִי כַּוָּונָתוֹ בִּתְפִלָּתוֹ דְּהַיְינוּ מַהֲלָלוֹ שֶׁאִם בָּאִים לוֹ מַחֲשָׁבוֹת מֵהָעוֹלָם נִרְאֶה כִּי הוּא כֶּסֶף מְלֹא סִיגִים לֹא יִטְהַר לְבָבוֹ וְרָחוֹק הוּא לָכֵן יִשְׁתַּדֵּל בְּאוֹמֶץ לְהִתְרַחֵק מֵהַקְּלִיפּוֹת וּלְהִטָּהֵר וּלְהִדָּבֵק בְּיוֹצְרוֹ יִתְבָּרַךְ:

ויגש יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֶ דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(כח) וַיֵּצֵא הָאֶחָד מֵאִתִּי וָאֹמַר אַךְ טָרֹף טֹרַף וְלֹא רְאִיתִיו עַד הֵנָּה: וּנְפַק חַד מִלְוָתִי וַאֲמָרִית בְּרַם מְקַטַל קְטִיל וְלָא חֲזִתֵּהּ עַד כְּעָן: (כט) וּלְקַחְתֶּם גַּם אֶת זֶה מֵעִם פָּנַי וְקָרָהוּ אָסוֹן וְהוֹרַדְתֶּם אֶת שֵׂיבָתִי בְּרָעָה שְׁאֹלָה: וְתַדְבְּרוּן אַף יָת דֵּין מִן קֳדָמַי וְיַעַרְעִנֵּהּ מוֹתָא וְתַחֲתוּן יָת שְׁבָתִי בְּבִישְׁתָּא לִשְׁאוֹל:

רש"י וקראו אסון. (בראשית רבה) שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: והורדתם את שיבתי וגו'. עכשיו כשהוא אצלי אני מתנחם בו על אמו ועל אחיו, ואם ימות זה דומה עלי ששלשתן מתו ביום:

(ל) וְעַתָּה כְּבֹאִי אֶל עַבְדְּךָ אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתָּנוּ וְנַפְשׁוֹ קְשׁוּרָה בְנַפְשׁוֹ: וּכְעַן כְּמֵיתִי לְוָת עַבְדָּךְ אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמָּנָא וְנַפְשֵׁהּ חֲבִיבָא לֵהּ כְּנַפְשֵׁהּ: (לא) **שני** וְהָיָה כִּרְאוֹתוֹ כִּי אֵין הַנַּעַר וָמֵת וְהוֹרִידוּ עֲבָדֶיךָ אֶת שֵׂיבַת עַבְדְּךָ אָבִינוּ בְּיָגוֹן שְׁאֹלָה: וִיהֵי כַּד יֶחֱזֵי אֲרֵי לֵית עוּלֵימָא וּמִית וְיֵחֲתוּן עַבְדָּךְ יָת שֵׂיבַת עַבְדָּךְ אָבוּנָא בְּדָוּנָא לִשְׁאוֹל:

רש"י והיה כראותו כי אין הנער ומת. אביו מצרתו:

(לב) כִּי עַבְדְּךָ עָרַב אֶת הַנַּעַר מֵעִם אָבִי לֵאמֹר אִם לֹא אֲבִיאֶנּוּ אֵלֶיךָ וְחָטָאתִי לְאָבִי כָּל הַיָּמִים: אֲרֵי עַבְדָּךְ מְעָרַב בְּעוּלֵימָא מִן אַבָּא לְמֵימָר אִם לָא אַיְתְנֵהּ לְוָתָךְ וַאֲהֵי חָטֵי לְאַבָּא כָּל יוֹמַיָּא:

רש"י כי עבדך ערב את הנער. אם תאמר למה אני נכנס לתגר יותר משאר אחי - הם כולם מבחוץ ואני נתקשרתי בקשר חזק להיות מנודה בשני עולמות:

נביאים - יחזקאל - פרק לז

(כה) וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: וְיִתִּיבוּן עַל אַרְעָא דִּי יְהָבִית לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב דִּיתִיבוּ בָהּ אֲבָהַתְכוֹן וְיֵתְבוּן עֲלַהּ אִנּוּן וּבְנֵיהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן עַד עָלְמָא וְדָוִד עַבְדִּי מַלְכָּא לְהוֹן לַעֲלַם:

רש"י **לעבדי ליעקב** . כעין שנתתיה ליעקב בלי מצרי' :

(כו) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: וְאֶגְזַר לְהוֹן קְיָם שְׁלָם קַיָּם עֲלָם יְהֵי עִמְּהוֹן וַאֲבָרֵיכִנּוּן וַאסְגֵּי יַתְהוֹן וְאֶתֵּן יַת מַקְדְּשִׁי בֵּינֵיהוֹן לַעֲלַם: (כז) וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: וְאִשְׁרֵי שְׁכִינְתִּי בֵּינֵיהוֹן וְאֶהֱוֵי לְהוֹן לֵאלָהָא וְאִנּוּן יְהוֹן קֳדָמַי לְעַם: (כח) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: וְיִדְּעוּן עַמְמַיָּא אֲרֵי אֲנָא יְיָ מְקַדֵּישׁ יַת יִשְׂרָאֵל בְּמֶהֱוֵי מַקְדְּשִׁי בֵּינֵיהוֹן לַעֲלַם: **לח** (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִמִּי לְמֵימָר:

כתובים - משלי - פרק י

(טו) הוֹן עָשִׁיר קִרְיַת עֻזּוֹ מְחִתַּת דַּלִּים רֵישָׁם: קִנְיַן דְּעַתִּירָא כְּרַכָּא דְּעוּשְׁנֵיהּ וְשֵׁצְיָא דְּמִסְכְּנָא צְרִיכוּתְהוֹן:

רש"י **הון עשיר** . בתורה : **קרית עוזו** . היא לו : **מחתת דלים רישם** . עניותם שלא עסקו בתורה היא מחיתתם :

(טז) פְּעֻלַּת צַדִּיק לְחַיִּים תְּבוּאַת רָשָׁע לְחַטָּאת: עוֹבְדֵי דְצַדִּיקָא לְחַיֵּי עֲלַלְתְּהוֹן דְּרַשִּׁיעָא לַחֲטוּתָא:

רש"י **פעולת צדיק לחיים** . כמשמעו , ומדרש אגדה שלמה עשה פעולת המקדש לחייהם של ישראל לכפרתן : **ותבואת רשע** . תבואתו (ס"א הבאתו) של מנשה שהכניס בו הסמל היא היתה לחטאת :

(יז) אֹרַח לְחַיִּים שׁוֹמֵר מוּסָר וְעוֹזֵב תּוֹכַחַת מַתְעֶה: אוֹרַח דְּחַיֵּי נָטַרְ מַרְדּוּתָא וּדְשָׁבֵק מַכְסָנוּתָא תָּעֵי:

רש"י **אורח לחיים** . השומר מוסר היא הדרך לחיים : **ועוזב תוכחת מתעה** . את עצמו ואת אחרים :

(יח) מְכַסֶּה שִׂנְאָה שִׂפְתֵי שָׁקֶר וּמוֹצֵא דִבָּה הוּא כְסִיל: מַכְמֵין בְּעֵל דְּבָבָא שִׂפְוָתָא דְשִׁקְרָא וּמַפֵּיק טָבָא הוּא סַכְלָא:

רש"י **מכסה שנאה שפתי שקר** . החונף שפתיו שקר ומכסה שנאה בלבו : **ומוציא דבה הוא כסיל** . לעז שיהו אנשים דובבין בו על חבירו :

(יט) בְּרֹב דְּבָרִים לֹא יֶחְדַּל פָּשַׁע וְחשֵׂךְ שְׂפָתָיו מַשְׂכִּיל: בְּסוּגְאָה דְמִלֵּי לָא פָסֵק חוֹבָא וּדְחָשֵׁךְ שִׂפְוָתֵיהּ שׂוּכְלְתָנָא:

רש"י **ברוב דברים לא יחדל פשע** . המרבה דברים מביא חטא : **וחושך שפתיו** . הוא המשכיל :

משנה יבמות פרק יא

א. נוֹשְׂאִין עַל הָאֲנוּסָה וְעַל הַמְּפֻתָּה. הָאוֹנֵס וְהַמְפַתֶּה עַל הַנִּשׂוּאָה, חַיָּב. נוֹשֵׂא אָדָם אֲנוּסַת אָבִיו וּמְפֻתַּת אָבִיו, אֲנוּסַת בְּנוֹ וּמְפֻתַּת בְּנוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹסֵר בַּאֲנוּסַת אָבִיו וּמְפֻתַּת אָבִיו: ברטנורה (א) **נושאין על האנוסה**. לאחר שאנס או פתה אשה מותר לישא בתה או אמה או אחותה, דכתיב (ויקרא כ') ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה, בכולן נאמר שכיבה וכאן נאמרה לקיחה לומר לך דרך לקיחה אסרה תורה: **רבי יהודה אוסר**. דכתיב (דברים כ"ג) לא יקח איש את אשת אביו ולא יגלה כנף אביו, כנף שראה אביו לא יגלה. ואין הלכה כרבי יהודה. אבל חכמים אסרו לנטען מן האשה לישא בתה או אחותה או אמה או אחת מקרובותיה, מפני שהיא מצויה אצלם תמיד ואתו לידי הרגל עבירה. ואם עבר ונשא

אחת מקרובות אנוסתו ומפותתו או מקרובות האשה שנחשד עליה אין מוציאין אותה מידו. ומתניתין דקתני נושאין על האנוסה דמשמע אפילו לכתחלה, מיירי לאחר מיתת האנוסה והמפותה, דהשתא ליכא למיחש שמא לאחר שישא בתה יזנה עם הראשונה:

ב. הַגִּיּוֹרֶת שֶׁנִּתְגַּיְּרוּ בָּנֶיהָ עִמָּהּ, לֹא חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, אֲפִלּוּ הוֹרָתוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן שֶׁלֹּא בְקִדֻּשָּׁה וְלַדָּתוֹ בְּקִדֻּשָּׁה וְהַשֵּׁנִי הוֹרָתוֹ וְלִדָּתוֹ בְּקִדֻּשָּׁה וְכֵן שִׁפְחָה שֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ בָּנֶיהָ עִמָּהּ:

ברטנורה (ב) **לא חולצין**. דאחוה מן האב בעינן, וגרים אין להם שאר מן האב:

ג. חָמֵשׁ נָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ וְלִדּוֹתֵיהֶן, הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוֹבוֹת וְנָשְׂאוּ נָשִׁים וָמֵתוּ, אַרְבָּעָה חוֹלְצִין לְאַחַת, וְאֶחָד מְיַבֵּם אוֹתָהּ. הוּא וּשְׁלֹשָׁה חוֹלְצִין לַאַחֶרֶת, וְאֶחָד מְיַבֵּם. נִמְצְאוּ אַרְבַּע חֲלִיצוֹת וְיִבּוּם לְכָל אַחַת וְאַחַת:

ברטנורה (ג) **שנתערבו ולדותיהן**. ויש לכל אחת מהן בן ודאי, שלא נתערב: **ארבעה חולצין לאחת**. בן ודאי של כל אחת מן הארבעה חולץ לאחת מהן, דכל אחת מספק לה לאשת אח. ובן החמישית ישאנה ממה נפשך, אם אשת אחיו היא הרי מיבם לה, ואם לאו הרי חלץ לה יבמה: **הוא ושלשה**. זה שיבם חולץ לאחרת ושלשה עמו. והחמישי מיבם ממה נפשך. וחוזרין השנים הללו וחולצין לשלישית ושנים עמהם והחמישי מיבם, וכן כולם:

ד **חליצות**. תחלה, לפי שאין אחד מהם רשאי ליבם עד שיחלצו לה הארבעה, כי היכי דלא לפגע ביבמה לשוק. והוא הדין דמצו הארבעה למחלץ לכולהו והאחד כונס את כולן, אלא דהכי שפיר טפי, דלמא לכל חד וחד מתרמי דיליה ומתקיימא מצות יבום:

ד. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְעָרֵב וַלְדָהּ בְּוַלַד כַּלְתָּהּ, הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוֹבוֹת, וְנָשְׂאוּ נָשִׁים, וָמֵתוּ, בְּנֵי הַכַּלָּה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו סְפֵק אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו. וּבְנֵי הַזְּקֵנָה, אוֹ חוֹלְצִין אוֹ מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת בֶּן אָחִיו. מֵתוּ הַכְּשֵׁרִים, בְּנֵי הַתַּעֲרוֹבוֹת לְבָנֵי הַזְּקֵנָה חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין, שֶׁהוּא סְפֵק אֵשֶׁת אָחִיו וְאֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו, וּבְנֵי הַכַּלָּה, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם:

ברטנורה (ד) **מתו כשרים**. הודאין: **אחד חולץ**. תחלה, והדר מיבם אידך, ממה נפשך, אי האי דחלץ הוא בן הכלה וחלץ לאשת אחיו, הא אשתריא לה בהך חליצה ושפיר נסיב לה אידך שהוא בן הזקנה, דאשת בן אחיו מותרת לו. ואי האי דחלץ הוא בן הזקנה ואשת בן אחיו חלץ, הויא לה כחולצת מן הנכרי, ובן הכלה כי מיבם לה שפיר קמיבם:

ה. כֹּהֶנֶת שֶׁנִּתְעָרֵב וַלְדָהּ בְּוַלַד שִׁפְחָתָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה, וְחוֹלְקִים חֵלֶק אֶחָד בַּגֹּרֶן, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים, וְאֵין נוֹשְׂאִין נָשִׁים, בֵּין כְּשֵׁרוֹת בֵּין פְּסוּלוֹת. הִגְדִּילוּ הַתַּעֲרוֹבוֹת, וְשִׁחְרְרוּ זֶה אֶת זֶה, נוֹשְׂאִין נָשִׁים רְאוּיוֹת לַכְּהֻנָּה, וְאֵינָן מִטַּמְּאִין לַמֵּתִים. וְאִם נִטַּמְּאוּ, אֵינָן סוֹפְגִין אֶת הָאַרְבָּעִים. וְאֵינָן אוֹכְלִים בַּתְּרוּמָה. וְאִם אָכְלוּ, אֵינָן מְשַׁלְּמִין

קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. וְאֵינָן חוֹלְקִין עַל הַגֶּרֶן. וּמוֹכְרִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְהַדְּמִים שֶׁלָּהֶם. וְאֵינָן חוֹלְקִים בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין נוֹתְנִין לָהֶם קָדָשִׁים, וְאֵין מוֹצִיאִים שֶׁלָּהֶם מִיָּדָם, וּפְטוּרִין מִן הַזְּרֹעַ וּמִן הַלְּחָיַיִם וּמִן הַקֵּבָה, וּבְכוֹרוֹ יְהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְנוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי כֹּהֲנִים וְחֲמֹרֵי יִשְׂרְאֵלִים:

ברטנורה (ה) **אוכלים בתרומה**. דאחד כהן ואחד עבד כהן אוכלין בתרומה: **וחולקים חלק אחד**. מפרש בגמרא דהכי קאמר, וחולקים חלק כאחד, אם באו שניהם על הגורן כאחד נותנים להם, אבל זה בלא זה אין חולקין להם, דקסבר האי תנא אין חולקים תרומה לעבד אלא אם כן רבו עמו: **בין כשרות בין פסולות**. דכל אחד מהם ספק כהן ספק עבד, כשרות אסורות לעבד ופסולות אסורות לכהן, וספק איסורא לחומרא: **אין סופגין את הארבעים**. דכל חד אמר אנא לאו כהן אנא: **אין משלמין**. דכל חד אמר כהן אנא, ולא מפקינן ממונא מספיקא: **ומוכרין התרומה**. תרומת תבואתן אין נותנין אותה לכהן כשמפרישין אותה, דכל חד אמר אייתי ראיה דלאו כהן אנא, ומכל מקום אי אפשר להן לאכלה אלא מוכרין אותה לכהן והדמים שלהן: **ואין חולקים בקדשי המקדש**. כגון עורות קדשים, דלכל חד מינייהו אמרינן אייתי ראיה דכהן את ושקול: **ואין נותנין להם קדשים**. להקריב: **ואין מוציאין שלהם**. כגון אם נולד להם בכור אין מוציאין אותו מידן, וירעה עד שיסתאב: **חומרי ישראל וחומרי כהנים**. מפרש בגמרא, שמנחתן נקמצת כמנחת ישראל וקרב בפני עצמו, ואין שיריה נאכלין כמנחת ישראל אלא נשרפת כמנחת כהנים שהיא כליל:

ו. מִי שֶׁלֹּא שָׁהֲתָה אַחַר בַּעֲלָה שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וְנִשֵּׂאת, וְיָלְדָה, וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן אִם בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן, הָיוּ לָהּ בָּנִים מִן הָרִאשׁוֹן וּבָנִים מִן הַשֵּׁנִי, חוֹלְצִין וְלֹא מְיַבְּמִין. וְכֵן הוּא לָהֶם חוֹלֵץ וְלֹא מְיַבֵּם. הָיוּ לוֹ אַחִים מִן הָרִאשׁוֹן וְאַחִים מִן הַשֵּׁנִי שֶׁלֹּא מֵאוֹתָהּ הָאֵם, הוּא חוֹלֵץ וּמְיַבֵּם, וְהֵם, אֶחָד חוֹלֵץ וְאֶחָד מְיַבֵּם:

ברטנורה (ו) **הן חולצין ולא מיבמין**. לאשתו של ספק. ואחד מבני הראשון חולץ שמא בן אביהם היה. ולא מיבמין, שמא בן האחרון הוא והרי הוא אחיהן מן האם ולא מן האב ואשתו עליהן בכרת. וכן בני האחרון. וכן הוא חולץ לנשותיהן ולא מיבם: היו לו אחים מן הראשון ומן האחרון. שלא מאותה האם: **הוא או חולץ או מיבם**. לאשת בן הראשון, אם אחיו הוא הרי טוב, ואם לאו, נכרית היא אצלו, וכגון שאין שם אח אלא הוא דליכא לספוקי ביבמה לשוק. וכן לאשת בן האחרון: **הם אחד חולץ ואחד מיבם**. או בן הראשון או בן האחרון חולץ לה וחבירו מיבם. אם יבמתו היא הרי טוב, ואם לאו נכרית היא. ומשום יבמה לשוק ליכא למיחש שהרי חלץ לה יבמה:

ז. הָיָה אֶחָד יִשְׂרָאֵל וְאֶחָד כֹּהֵן, נוֹשֵׂא אִשָּׁה רְאוּיָה לַכֹּהֵן, וְאֵינוֹ מְטַמֵּא לַמֵּתִים. וְאִם נִטַּמָּא, אֵינוֹ סוֹפֵג אֶת הָאַרְבָּעִים. וְאֵינוֹ אוֹכֵל בַּתְּרוּמָה. וְאִם אָכַל, אֵינוֹ מְשַׁלֵּם קֶרֶן וְחֹמֶשׁ. וְאֵינוֹ חוֹלֵק עַל הַגֹּרֶן, וּמוֹכֵר הַתְּרוּמָה וְהַדְּמִים שֶׁלּוֹ, וְאֵינוֹ חוֹלֵק בְּקָדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ, וְאֵין נוֹתְנִים לוֹ אֶת הַקָּדָשִׁים, וְאֵין מוֹצִיאִין אֶת שֶׁלּוֹ מִיָּדוֹ, וּפָטוּר מִן הַזְּרֹעַ וְהַלְּחָיַיִם וְהַקֵּבָה, וּבְכוֹרוֹ יֵהֵא רוֹעֶה עַד שֶׁיִּסְתָּאֵב, וְנוֹתְנִין עָלָיו חֲמֵרֵי כֹּהֲנִים וְחֲמֵרֵי יִשְׂרְאֵלִים. הָיוּ שְׁנֵיהֶם כֹּהֲנִים, הוּא אוֹנֵן עֲלֵיהֶם, וְהֵם אוֹנְנִים עָלָיו. הוּא אֵינוֹ מְטַמֵּא לָהֶם, וְהֵם אֵינָן מְטַמְּאִין לוֹ. הוּא אֵינוֹ יוֹרֵשׁ אוֹתָן, אֲבָל הֵם יוֹרְשִׁין אוֹתוֹ. וּפָטוּר עַל מַכָּתוֹ וְעַל קִלְלָתוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה, וְעוֹלֶה בְּמִשְׁמָרוֹ שֶׁל זֶה וְשֶׁל זֶה, וְאֵינוֹ חוֹלֵק. אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִשְׁמָר אֶחָד נוֹטֵל חֵלֶק אֶחָד:

ברטנורה (ז) **היה אחד ישראל**. אחד מן הבעלים ישראל ואחד כהן: **הוא אונן עליהן**. שמא זה אביו וביום מיתתו אסור לאכול בקדשים: **והם אוננים עליו**. וביום מותו אסורים שניהם בקדשים. ומשכחת לה דרואה במיתת שניהן וכהן כשר הוא דהא אינו מיטמא להן, כגון שנתקדשה קדושי טעות על תנאי ולא נתקיים דנפקא מיניה בלא גיטא ונישאת תוך שלשה ובכהאי גוונא משכחת לה דרואה במיתת שניהם וכהן כשר, הוא לפיכך אינו מיטמא להן: **הוא לא יורש אותן**. דיורשין מדחין אותו אלו אצל אלו: **והן יורשין אותו**. דמי מעכב על ידן, וחולקים הממון בין שניהן: **ועולה במשמרו**. לעבוד, ואין בני משמר מעכבין עליו. אבל אינו חולק, דכל בני משמר דחו ליה גבי חבריה:

גמרא יבמות דף ס"ג ע"א

וְאָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר עֲתִידִין כָּל בַּעֲלֵי אוּמָנִיּוֹת שֶׁיַּעַמְדוּ עַל הַקַּרְקַע שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל כז) וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תּוֹפְשֵׂי מָשׁוֹט מַלָּחִים כֹּל חוֹבְלֵי הַיָּם עַל הָאָרֶץ יַעֲמֹדוּ. וְאָמַר רִבִּי אֶלְעָזָר אֵין לְךָ אוּמָנוּת פְּחוּתָה מִן הַקַּרְקַע שֶׁנֶּאֱמַר וְיָרְדוּ. רִבִּי אֶלְעָזָר חֲזָיֵא לְהַהִיא אַרְעָא דְּשַׁדֵּי בֵּיהּ כְּרַבָּא לְפוּתְיָא אָמַר לָהּ אִי תְּשַׁדֵּייהּ לְאוּרְכֵּיהּ הֲפוּכֵי בְּעִיסְקָא טַב מִינָךְ. רַב עָל לְבֵינֵי שִׁבְּלֵי חֲזַנְהוּ דְּקָא נַיְיפֵן אָמַר לְהוּ אִי נַיְיפַת אִתְנוּפֵי הֲפוּכֵי בְּעִסְקָא טַב מִינָךְ. אָמַר רָבָא מַאָה זוּזֵי בְּעִסְקָא כָּל יוֹמָא בִּשְׂרָא וְחַמְרָא. מַאָה זוּזֵי בְּאַרְעָא מִילְחָא וְחַפּוּרָה וְלָא עוֹד אֶלָּא מְגַנְיָא לֵיהּ אַאַרְעָא וּמְרַמְיָא לֵיהּ תִּיגְרֵי. אָמַר רַב פַּפָּא זְרַע וְלָא תֵּזְבִּין אַף עַל גַּב דְּכִי הֲדַדֵי נִינְהוּ הָנֵי מְבָרְכָן. זְבִין וְלָא תִּיזּוֹל הָנֵי מִילֵי בִּיסְתַּרְקֵי אֲבָל גְּלִימָא לָא מִיתְרַמְיָא לֵיהּ. טוּם וְלָא תַּשְׁפִּיץ שְׁפִיץ וְלָא תִּיבְנֵי שָׁכָל הָעוֹסֵק בְּבִנְיָן מִתְמַסְכֵּן. קְפוֹץ זְבִין אַרְעָא מָתוֹן נְסִיב אִתְּתָא. נְחִית דַּרְגָּא נְסִיב אִתְּתָא. סַק דַּרְגָּא בְּחַר שׁוּשְׁבִינָא:

רש"י **שיעמדו על הקרקע**. וינוחו אומנותם לעסוק בחריש ובקציר: **וירדו וגו' על הארץ יעמדו**. וירדו לשון ירידת עניות: **דשדי בה כרבא**. זרע כרוב נ"א כרבא. חרישה כמו כרוב ותני כמה דמסיק תעלא מבי כרבא: **לפותיא**. לרוחב הערוגה: **אי תשדייה לאורכך**.

כלומר אפילו תחזיר ותחרישנה לא יועיל כלום לפי עסקא: **דהפוכי בעסקא טב**. להרויח יותר: **דקא נייפן**. הרוח מנשבת זו בזו: **אתנופי**. כמה שתרצו תנופפו אין תועלת בהן לפי פרקמטיא תניפנו ל' הניפו לי במנופ': **וחפירה**. שחת ששכרה מועט ואכול עשבים וחזית במלח. חפירה ירק מן התבואה עד שלא הביאה שליש: **מגניא ליה אארעא**. משכב' אותו על הארץ לשמרו כל הלילה: **מרמיא ליה תיגרא**. בשבילה התקוטט עם בני אדם: **זרע**. תבואה לאכילת ביתך: **ולא תזבין**. לא תקנה תבואה מן השוק: **אע"ג דכי הדדי נינהו**. אפילו חטין בזול וקרקעך אינו חשוב ואין לך שכר לפי השעה אפי' הכי הני מתברכין ברכה המצויה בדבר שאין לוקח בדמי' ואין כלה מהר: **מברכן**. פלישון בלע"ז: **זבין ולא תזול**. מכור כלי תשמישך והשתמש בדמי' בפרקמטיא קודם שתבא לידי עניות: **ביסתרקי**. כלי הבית טאפי"ש בלע"ז: **אבל גלימא**. שהיא להתכבד בלבישתה לא ימכור דילמא כי הדר בעי לה לא אתרמיא ליה הגונה כמותה: **טום**. תרגום של סתום כמו סתמום פלשתים טמינון פלשתאי. טום ולא תשפוך אם יש לך חור קטן בכותל רעוע סתום אותו מיד ולא תרחיב בנקב לשפץ בו טיט ולבנים הרבה ליפותו: **שפיץ**. פלשטי"ר בלע"ז ואם בעל נפש אתה להנאות בנינך הרחב הנקב ושפיצהו להיות יפה: **ולא תבני**. לא תפיל את כל הכותל ותבנהו: **מתון נסיב אתתא**. המתן עד שתבדוק מעשיה שלא תהא רעה וקנטרנית: **נחות דרגא נסיב אתתא**. לא תקח אשה חשובה ממך שמא לא תתקבל עליה: **שושבינא**. אוהב טוב בחר לך אדם חשוב להדבק אחריו:

זוהר ויגש דף ר"ח ע"א

וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו וְגוֹ' רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר (תהלים קי"ב) פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים צִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד קַרְנוֹ תָּרוּם בְּכָבוֹד, תָּא חֲזֵי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בָּרָא עָלְמָא וְאַשְׁלִיט עֲלֵיהּ לְאָדָם דְּיֵהֵא מַלְכָּא עַל כֹּלָּא וְהַאי בַּר נַשׁ מִתְפָּרְשָׁן מִנֵּיהּ בְּעָלְמָא כַּמָּה זִינִין מִנְּהוֹן צַדִּיקַיָּא וּמִנְּהוֹן רְשִׁיעַיָּא מִנְּהוֹן טִפְּשִׁין וּמִנְּהוֹן חַכִּימִין וְכֻלְּהוּ אִתְקַיְּמוּ בְּעָלְמָא עֲתִירִין וּמַסְכְּנִין וְכֻלְּהוּ בְּגִין לְמִזְכֵּי אִלֵּין בְּאִלֵּין לְמִזְכֵּי צַדִּיקַיָּא עִם רְשִׁיעַיָּא לְמִזְכֵּי חַכִּימִין עִם טִפְּשִׁין לְמִזְכֵּי עֲתִירִין עִם מַסְכְּנִין דְּהָא בְּגִין כָּךְ זָכֵי בַּר נַשׁ לְחַיֵּי עָלְמָא וְאִתְקְשָׁר בְּאִילָנָא דְּחַיֵּי וְלָא עוֹד אֶלָּא דְּהָא צְדָקָה דְּאִיהוּ עָבִיד קָאִים לְעָלְמִין דְּכְתִיב וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים, רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר כַּד בָּרָא קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עָלְמָא קָאִים לֵיהּ עַל סָמְכָא חַד וְצַדִּיק שְׁמֵיהּ וְהַאי צַדִּיק אִיהוּ קְיוּמָא דְּעָלְמָא וְדָא אִיהוּ דְּאַשְׁקֵי וְזָן לְכֹלָּא דְּכְתִיב (בראשית ב) וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים, וּמִשָּׁם יִפָּרֵד מַהוּ יִפָּרֵד אֶלָּא הַהוּא מְזוֹנָא וּמְשַׁקְיָא דְּהַהוּא נָהָר נָטִיל גְּנָתָא וּלְבָתַר אִתְבַּדַּר הוּא מְשַׁקְיָא לְאַרְבַּע סִטְרִין דְּעָלְמָא וְכַמָּה אִנּוּן דְּמִצַּפָּאן לְאִתְשַׁקְיָא וּלְאִתְזָנָא מִתַּמָּן כְּמָה דְּאַתְּ

אָמַר (תהלים קמ"ה) עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ, וּבְגִין כָּךְ פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים דָּא צַדִּיק צְדָקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל דִּבְגִין כָּךְ אִיהִי קַיְמָא בְּרָזָא דְּשָׁלֵם בְּקִיּוּמָא שְׁלִים, רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעַס דָּא מַלְכוּת עכו"ם, תָּא חֲזֵי מַלְכוּת שָׂמַיִם אִיהִי בֵּי מַקְדְּשָׁא לְקַיְמָא כָּל מַסְכְּנֵי בְּגוֹ צִלָּא דְּשֵׁרוּתָא דִּשְׁכִינְתָּא וְצַדִּיק דָּא אִיהוּ אִקָּרֵי גַּבַּאי צְדָקָה לְמֵיחָן וּלְמִזָּן לְכֹלָּא דִּכְתִיב פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים בְּגִין כָּךְ גַּבָּאי צְדָקָה נָטְלֵי אַגְרָא לְקֶבֶל כֻּלְּהוּ דְּיָהֲבֵי צְדָקָה תָּא חֲזֵי וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכָל הַנִּצָּבִים אֵלָיו אִנּוּן כָּל דְּקַיְמֵי לְאִתְזָנָא וּלְאִתְשַׁקְיָא מַנַּיְהּ, וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו, אִתּוֹ דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, אֶחָיו אִלֵּין שְׁאָר רְתִיכִין חֵילִין דִּכְתִיב בְּהוּ (תהלים קכ"ב) לְמַעַן אַחַי וְרֵעָי, ד"א וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּזִמְנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָתֵי לְאִזְדַּוְּגָא בִּכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו בְּזִמְנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא הַוָּה מִתְחַבַּר בְּהוּ בְּיִשְׂרָאֵל בְּגִין דְּאִנּוּן נָטְלֵי בִּלְחוֹדַיְהוּ וְלָא חֲבוּרָא דְּעַמִּין עכו"ם בַּהֲדַיְהוּ בְּגִין כָּךְ (במדבר כ"ט) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם דְּהָא בְּזִמְנָא דָּא אִיהוּ קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא בִּלְחוֹדוֹי בַּחֲבוּרָא חָדָא עִם יִשְׂרָאֵל דִּכְתִיב בְּהוּ אֲחַי וְרֵעָי כְּמָה דְּאוֹקְמוּהָ, רַבִּי יֵיסָא פָּתַח קְרָא בְּזִמְנָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא יוֹקִים לָהּ לִכְנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מֵעַפְרָא וְיַבְּעֵי לְאַנְקָמָא נְקָמָתָא מֵעַמְמַיָּא עכו"ם כְּדֵין כְּתִיב (ישעיה ס"ג) וּמַעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי וּכְתִיב הָכָא וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו, כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר (שם) וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם:

תרגום הזוהר וְלֹא יָכוֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק וְגוֹ': רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר, (תהלים קי"ב) פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּרָא הָעוֹלָם, וְהִמְשִׁיל אֶת הָאָדָם עָלָיו. שֶׁיִּהְיֶה מֶלֶךְ עַל הַכֹּל. וְאָדָם הַזֶּה, נִפְרָדִים מִמֶּנּוּ בָּעוֹלָם כַּמָּה מִינִים, מֵהֶם צַדִּיקִים מֵהֶם רְשָׁעִים, מֵהֶם טִפְּשִׁים מֵהֶם חֲכָמִים, וְכֻלָּם כָּל אַרְבַּע מִינִים הַלָּלוּ, מִתְקַיְּמִים בָּעוֹלָם עֲשִׁירִים וַעֲנִיִּים וְכֻלָּם הוּא, כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ וְיִטִּיבוּ אֵלּוּ עִם אֵלּוּ, שֶׁיִּטִּיבוּ הַצַּדִּיקִים עִם הָרְשָׁעִים לְהַחֲזִירָם בִּתְשׁוּבָה, וְיִטִּיבוּ הַחֲכָמִים עִם הַטִּפְּשִׁים, לְלַמְּדָם שֵׂכֶל. וְיִטִּיבוּ הָעֲשִׁירִים עִם הָעֲנִיִּים, לְמַלְּאוֹת מַחְסוֹרָם. כִּי עַל יְדֵי זֶה, זוֹכֶה הָאָדָם לְחַיֵּי עוֹלָם, וּמִתְקַשֵּׁר בְּעֵץ הַחַיִּים. וְעַל זֶה אוֹמֵר הַכָּתוּב, פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים. וְלֹא עוֹד, אֶלָּא צְדָקָה זוֹ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה, עוֹמֶדֶת לָעַד, שֶׁכָּתוּב. וְצִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד. פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים: רַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר, כַּאֲשֶׁר בָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת הָעוֹלָם, הֶעֱמִיד אוֹתוֹ עַל עַמּוּד אֶחָד, וְצַדִּיק שְׁמוֹ. וְצַדִּיק זֶה הוּא קִיּוּם הָעוֹלָם, וְזֶה הוּא שֶׁמַּשְׁקֶה, וְזָן לַכֹּל. שֶׁכָּתוּב, (בראשית ג') וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְגוֹ'. וּמִשָּׁם יִפָּרֵד. מַהוּ יִפָּרֵד, שֶׁאוֹמֵר הַכָּתוּב, אֶלָּא, אוֹתוֹ מָזוֹן וּמַשְׁקֶה שֶׁל נָהָר הַהוּא, מְקַבֵּל הַכֹּל הַגָּן, וְאַחַר כָּךְ מִתְפַּזֵּר הַמַּשְׁקֶה לְאַרְבַּע רוּחוֹת הָעוֹלָם, וְכַמָּה הֵם הַמְצַפִּים לְהִשָּׁתוֹת וּלְהִזּוֹן מִשָּׁם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (תהלים קס"ה) עֵינֵי כֹל אֵלֶיךָ יְשַׂבֵּרוּ וְאַתָּה

נוֹתֵן לָהֶם אֶת אָכְלָם בְּעִתּוֹ. וְעַל כֵּן, פִּזֵּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים, זֶהוּ הַצַּדִּיק, צִדְקָתוֹ עוֹמֶדֶת לָעַד, זוֹהִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁבִּשְׁבִיל זֶה, הִיא עוֹמֶדֶת בְּסוֹד הַשָּׁלוֹם, בְּקִיּוּם שָׁלֵם. רָשָׁע יִרְאֶה וְכָעַס, זֶה הִיא מַלְכוּת עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, בֹּא וּרְאֵה, מַלְכוּת שָׁמַיִם, הִיא בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, הַמְקַיֶּמֶת כָּל הָעֲנָיִים בְּצֵל מִשְׁכָּנָהּ שֶׁל הַשְּׁכִינָה, וְצַדִּיק זֶה, הוּא נִקְרָא גַּבַּאי צְדָקָה, לְחוֹנֵן וְלָזוּן אֶת הַכֹּל, דִּכְתִיב פִּזַּר נָתַן לָאֶבְיוֹנִים, מִשּׁוּם זֶה גַּבַּאי צְדָקָה מְקַבְּלִים שָׂכָר, נֶגֶד כֻּלָּם שֶׁנָּתְנוּ לָהֶם הַצְּדָקָה, בֹּא וּרְאֵה, וְלֹא יָכוֹל וְגוֹ' לְכָל הַנִּצָּבִים עָלָיו: אֵלּוּ הֵם, כָּל הָעוֹמְדִים לְהַזּוֹן וְלִשְׁתּוֹת מִמֶּנּוּ. וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו. זוֹהִי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא עָמַד אִישׁ אִתָּהּ, בְּהִתְוַדַּע וְגוֹ', דְּהַיְנוּ בְּעֵת הַזִּוּוּג, כִּי זִוּוּג מְכוּנָה יְדִיעָה. אֶחָיו, אֵלּוּ הֵם שְׁאָר הַמֶּרְכָּבוֹת וְהַצְּבָאוֹת, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם לְמַעַן אֲחַי וְרֵעָי. דָּבָר אַחֵר וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ: פֵּרוּשׁוֹ, בִּזְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיָה מִתְחַבֵּר בְּיִשְׂרָאֵל, מִשּׁוּם שֶׁהֵם בִּלְבָדָם מְקַבְּלִים אֶת מַהֲאֲרַת הַזִּוּוּג, וְאֵין חִבּוּר מֵהָעַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה עִמָּהֶם, מִשּׁוּם זֶה אוֹמֵר הַכָּתוּב, (במדבר כ"ט) בַּיּוֹם הַשִּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם, כִּי בַּזְּמַן הַהוּא, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא בְּחִבּוּר אֶחָד עִם יִשְׂרָאֵל בִּלְבָדָם, שֶׁכָּתוּב בָּהֶם אַחַי וְרֵעָי. כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּהוּ. רַבִּי יֵיסָא פָּתַח הַכָּתוּב, בִּזְמַן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא יָקִים אֶת כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מֵעָפָר, וְיִרְצֶה לִנְקֹם נִקְמָתוֹ מֵעַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה, אָז כָּתוּב, (ישעיה ס"ג) וּמֵעַמִּים אֵין אִישׁ אִתִּי. וְהַיְנוּ שֶׁכָּתוּב כָּאן, וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו. כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר, וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשֵּׁאֵם כָּל יְמֵי עוֹלָם.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פרק א'

א. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה מְכַפֶּרֶת עַל הַכֹּל וְעִצּוּמוֹ שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר יֵשׁ עֲבֵירוֹת שֶׁהֵן מִתְכַּפְּרִין בְּשַׁעְתָּן וְיֵשׁ עֲבֵירוֹת שֶׁאֵין מִתְכַּפְּרִין אֶלָּא לְאַחַר זְמָן. כֵּיצַד עָבַר אָדָם עַל מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה אֵינוֹ זָז מִשָּׁם עַד שֶׁמּוֹחֲלִין לוֹ וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר (ירמי' ג') שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹבָבִים אֶרְפָּא מְשׁוּבוֹתֵיכֶם וְגוֹ': **ב.** עָבַר עַל מִצְוַת לֹא תַּעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ כָּרֵת וְלֹא מִיתַת בֵּית דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה תְּשׁוּבָה תּוֹלָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר (ויקרא ט"ז) כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם עָבַר עַל כְּרִיתוּת וּמִיתַת בֵּית דִּין וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים תּוֹלִין וְיִסּוּרִין הַבָּאִים עָלָיו גּוֹמְרִין לוֹ הַכַּפָּרָה וּלְעוֹלָם אֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּבֹאוּ עָלָיו יִסּוּרִין וּבְאֵלּוּ נֶאֱמַר (תהלים פט) וּפָקַדְתִּי בְשֵׁבֶט פִּשְׁעָם וּבִנְגָעִים עֲוֹנָם: **ג.** בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים כְּשֶׁלֹּא חִלֵּל אֶת הַשֵּׁם אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה תְּשׁוּבָה וְהִגִּיעַ יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא עוֹמֵד בִּתְשׁוּבָתוֹ וּבָאוּ עָלָיו יִסּוּרִין אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ כַּפָּרָה גְּמוּרָה עַד שֶׁיָּמוּת אֶלָּא תְּשׁוּבָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיִסּוּרִין שְׁלָשְׁתָּן תּוֹלִין וּמִיתָה מְכַפֶּרֶת שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' כב) וְנִגְלָה בְאָזְנֵי ה' צְבָאוֹת אִם יְכֻפַּר הֶעָוֹן הַזֶּה לָכֶם וְגוֹ':

מוסר

מספר חרדים דף ע"א ע"א

אָמְרוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּעֵת הַתְּפִלָּה לֹא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ בֵּינוֹ לְבֵין הַקִּיר וְהָרֶמֶז לִשְׁכִינָה שֶׁיְּסִיר כָּל מַחֲשָׁבָה רָעָה אוֹ אֲפִילוּ בִּלְתִּי רָעָה מִלְּבָבוֹ וְלֹא יְכַוֵּין אֶלָּא לְפִירוּשׁ מַה שֶּׁמּוֹצִיא בְּשְׂפָתָיו. יְדַמֶּה הָאָדָם זֶה הָעוֹלָם לְקַיִץ יָפֶה וְאַחֲרֵי מָוֶת לְחוֹרֶף קָשֶׁה וְאִם לֹא יָכִין בַּקַּיִץ יָמוּת בַּחוֹרֶף וְהַיְינוּ דִּכְתִיב (משלי ו) לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל וְגוֹ' עוֹד יֶשׁ לְפָרֵשׁ לֹא יְהֵא דָּבָר חוֹצֵץ הַיְינוּ הַגּוּף אֶלָּא כְּאִלּוּ אֵינֶנּוּ בָּעוֹלָם וְיִדְבַּק נַפְשׁוֹ בְּנַפְשׁוֹ כְּאֶבֶן שׁוֹאֶבֶת בְּבַרְזֶל. הַצַּדִּיק הַיּוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מְיַיחֵד הָעוֹלָם הַבָּא שֶׁנִּבְרָא בְּיוּ"ד וּמַהָאָרֶץ עַד לָרָקִיעַ חָמֵשׁ מֵאוֹת שָׁנָה שֶׁהוּא רֶמֶז לְהֵ"א רֹאשׁוֹנָה שֶׁל שֵׁם. הָאָדָם שֶׁבָּאָרֶץ עוֹמֵד עַל רַגְלָיו רֶמֶז לְוי"ו הָאָרֶץ אֲשֶׁר יוֹשֵׁב עָלֶיהָ רֶמֶז לְהֵ"א אַחֲרוֹנָה שֶׁבַּשֵּׁם וּבְצֵאתוֹ חוּץ לָאָרֶץ מַפְרִיד. וְהָאֲבוֹת לֹא יָצְאוּ אֶלָּא עַל פִּי הַדִּבּוּר. עוֹד כֵּיוָן שֶׁגּוֹלָה הָאָדָם מִן הָאָרֶץ גּוֹרֵם גָּלוּת לַשְּׁכִינָה עִמּוֹ וְאִם אָדָם בְּצָרָה בָּאָרֶץ דַּיּוֹ לְעֶבֶד לִהְיוֹת כְּרִבּוֹ עִמּוֹ אָנֹכִי בְצָרָה. הַמּוּבְחָר שֶׁבָּאָדָם הוּא הַלֵּב רְצוֹנוֹ לוֹמַר הַשֵּׂכֶל וְכֵן אָמְרוּ דַּעַת חֲסַרְתָּ מַה קָּנִיתָ דַעַת קָנִיתָ מַה חֲסַרְתָּ וְהַמַּכְעִיס לְיוֹצְרוֹ בְּמִבְחַר הַטּוֹבוֹת שֶׁהֵטִיבוֹ כַּמָּה עָנְשׁוֹ גָּדוֹל:

ויגש יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(לג) וְעַתָּה יֵשֵׁב נָא עַבְדְּךָ תַּחַת הַנַּעַר עֶבֶד לַאדֹנִי וְהַנַּעַר יַעַל עִם אֶחָיו: וּכְעַן יֵתֶב כְּעַן עַבְדָּךְ תְּחוֹת עוּלֵימָא עַבְדָּא לְרִבּוֹנִי וְעוּלֵימָא יְסַק עִם אָחוֹהִי:

רש"י ישב נא עבדך וגו'. (בראשית רבה) לכל דבר אני מעולה ממנו, לגבורה, ולמלחמה, ולשמש:

(לד) כִּי אֵיךְ אֶעֱלֶה אֶל אָבִי וְהַנַּעַר אֵינֶנּוּ אִתִּי פֶּן אֶרְאֶה בָרָע אֲשֶׁר יִמְצָא אֶת אָבִי: אֲרֵי אֶכְדֵּין אֶסַּק לְוָת אַבָּא וְעוּלֵימָא לֵיתוֹהִי עִמִּי דִּלְמָא אֶחֱזֵי בְּבִישׁוּ דִּי יִשְׁכַּח יָת אַבָּא: **מה** (א) וְלֹא יָכֹל יוֹסֵף לְהִתְאַפֵּק לְכֹל הַנִּצָּבִים עָלָיו וַיִּקְרָא הוֹצִיאוּ כָל אִישׁ מֵעָלָי וְלֹא עָמַד אִישׁ אִתּוֹ בְּהִתְוַדַּע יוֹסֵף אֶל אֶחָיו: וְלָא יְכִיל יוֹסֵף לְאִתְחַסָּנָא לְכֹל דְּקִימִין עִלָּוֹהִי וּקְרָא אַפִּיקוּ כָל אֱנָשׁ מֵעִלָּוַי וְלָא קָם אֱנָשׁ עִמֵּהּ כַּד אִתְיְדַע יוֹסֵף לְוָת אָחוֹהִי:

רש"י ולא יכול יוסף להתאפק לכל הנצבים. לא היה יכול לסבול שיהיו מצרים נצבים עליו ושומעים שאחיו מתביישים בהודעו להם:

(ב) וַיִּתֵּן אֶת קֹלוֹ בִּבְכִי וַיִּשְׁמְעוּ מִצְרַיִם וַיִּשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה: וִיהַב יָת קָלֵהּ בִּבְכִיתָא וּשְׁמָעוּ מִצְרָיִם וּשְׁמַע אֱנָשׁ בֵּית פַּרְעֹה:

רש"י וישמע בית פרעה. ביתו של פרעה כלומר עבדיו ובני ביתו ואין זה לשון בית ממש אלא כמו בית ישראל. בית יהודה [מישנד"ה בלעז]:

(ג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אֲנִי יוֹסֵף הַעוֹד אָבִי חָי וְלֹא יָכְלוּ אֶחָיו לַעֲנוֹת אֹתוֹ כִּי נִבְהֲלוּ מִפָּנָיו: וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא יוֹסֵף הַעַד כְּעַן אַבָּא קַיָם וְלָא יְכִילוּ אֲחוֹהִי לַאֲתָבָא יָתֵהּ פְּתְגָם אֲרֵי אִתְבְּהִילוּ מִן קֳדָמוֹהִי:

רש"י נבהלו מפניו. וכמוהו הבושה:

(ד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו גְּשׁוּ נָא אֵלַי וַיִּגָּשׁוּ וַיֹּאמֶר אֲנִי יוֹסֵף אֲחִיכֶם אֲשֶׁר מְכַרְתֶּם אֹתִי מִצְרָיְמָה: וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי קְרִיבוּ כְעַן לְוָתִי וּקְרִיבוּ וַאֲמַר אֲנָא יוֹסֵף אֲחוּכוֹן דִּי זַבְּנְתּוּן יָתִי לְמִצְרָיִם:

רש"י גשו נא אלי. ראה אותם נסוגים לאחור, אמר עכשיו אחי נכלמים, קרא להם בלשון רכה ותחנונים והראה להם שהוא מהול (בראשית רבה):

נביאים - יחזקאל - פרק לח

(ב) בֶּן אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ אֶל גּוֹג אֶרֶץ הַמָּגוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל וְהִנָּבֵא עָלָיו: בַּר אָדָם קַבֵּיל נְבוּאָה עַל גּוֹג אַרְעָא מָגוֹג רַב רֵישׁ מֶשֶׁךְ וְתוּבָל וְאִתְנַבֵּי עֲלוֹהִי:

רש"י **אל גוג** . כך שם המלך : **המגוג** . שם האומה כד"א גומר ומגוג (בראשית י) :

(ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל: וְתֵימַר כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהִים הָא אֲנָא שָׁלַח רוּגְזִי עֲלָךְ גּוֹג רַב רֵישׁ מֶשֶׁךְ וְתוּבָל: (ד) וְשׁוֹבַבְתִּיךָ וְנָתַתִּי חַחִים בְּלְחָיֶיךָ וְהוֹצֵאתִי אוֹתְךָ וְאֶת כָּל חֵילֶךָ סוּסִים וּפָרָשִׁים לְבֻשֵׁי מִכְלוֹל כֻּלָּם קָהָל רָב צִנָּה וּמָגֵן תֹּפְשֵׂי חֲרָבוֹת כֻּלָּם: וַאֲשַׁדְלִינָךְ וְאֶתֵּן שֵׁירִין עַל לִיסְתָּךְ וַאֲפֵיק יָתָךְ וְיַת כָּל מַשְׁרְיָתָךְ סוּסָוָן וּפָרָשִׁין לְבוּשֵׁי גְּמִיר כּוּלְהוֹן מַשְׁרִין סַגִּיאִין דִּי מְזַיְנִין בַּעֲגִילִין וּתְרֵיסִין אֲחָדֵי סַיְפִין כּוּלְהוֹן:

רש"י **ושובבתיך** . אעשה אותך שובב אנבו"יישיר בלע"ז כל ההולך בשרירות לבו נקרא שובב כמו (ישעיה נ"ז) וילך שובב בדרך לבו : **ונתתי חחים בלחייך** . דרך חיה להוציאה בחחים שבלחייה לפי שאינה רוצה לצאת גם אני אתן בלבך הרהורין ויצר המושך אותך מארצך לבא על ארץ ישראל :

(ה) פָּרַס כּוּשׁ וּפוּט אִתָּם כֻּלָּם מָגֵן וְכוֹבָע: פָּרָסָאֵי כּוּשָׁאֵי וּפוּטָאֵי עִמְּהוֹן כּוּלְהוֹן מְזַיְנִין בַּעֲגִילִין וְקוּלְסִין: (ו) גֹּמֶר וְכָל אֲגַפֶּיהָ בֵּית תּוֹגַרְמָה יַרְכְתֵי צָפוֹן וְאֶת כָּל אֲגַפָּיו עַמִּים רַבִּים אִתָּךְ: גּוֹמֶר וְכָל מַשְׁרְיָיתָהָא מְדִינַת גַּרְמַמְיָא סְפֵי צִפּוּנָא וְיַת כָּל מַשְׁרְיָתְהוֹן עַמְמִין סַגִּיאִין דִּי עִמָּךְ:

רש"י **וכל אגפיה** . כל סביביה :

(ז) הִכֹּן וְהָכֵן לְךָ אַתָּה וְכָל קְהָלְךָ הַנִּקְהָלִים עָלֶיךָ וְהָיִיתָ לָהֶם לְמִשְׁמָר: אִזְדַּרַז וְאִתְקֵן לָךְ אַתְּ וְכָל מַשְׁרְיָתָךְ דְּאִתְכְּנִישׁוּ עֲלָךְ וּתְהֵא לְהוֹן לְמַטָּרָא:

רש"י **הכון והכן לך** . הכון אותך והכן לך חיל אחרי' , הכון הזדמן : **והיית להם למשמר** . דרך המלכים לתת לב על חיילותיהם היאך יצאו ולהעמיד משמרות שלא יבא משחית על חילו בלילה :

כתובים - משלי - פרק י

(כ) כֶּסֶף נִבְחָר לְשׁוֹן צַדִּיק לֵב רְשָׁעִים כִּמְעָט: סָאמָא גַבְיָא לִשְׁנֵיהּ דְצַדִּיקָא וְלִבָּא דְרַשִּׁיעֵי מַחֲתָא:

רש"י **כסף נבחר לשון צדיק** . שיודע להוכיח : **לב רשעים כמעט** . שאיני שומע לתוכחת צדיק ומדרש רבי תנחומא אומר על עדו הנביא נאמר שקרא על המזבח בבית אל וירבעם אע"פ שיבשה ידו לא קבל תוכחה שנאמר חל נא את פני ה' אלהיך וגו' (מ"א יג) ולא אלהי ואומר ותשב ידו כבראשונה (שם) עומד ומקטיר לעבודת גלולים ואף בסוף כן :

(כא) שִׂפְתֵי צַדִּיק יִרְעוּ רַבִּים וֶאֱוִילִים בַּחֲסַר לֵב יָמוּתוּ: שִׂפְוָתָא דְצַדַּיקֵי רָעְיָן סַגִּיאֵי וְשַׁטְיֵי בַּחֲסִירוּת רַעְיָנָא יְמוּתוּן:

רש"י **שפתי צדיק ירעו רבים וגו'** . שרבים אוכלים בזכותו ובתפלתו :

(כב) בִּרְכַּת יְהוָה הִיא תַעֲשִׁיר וְלֹא יוֹסִף עֶצֶב עִמָּהּ: בִּרְכְתָא דֶאֱלָהָא הִיא מְעַתְּרָא וְלָא נוֹסֵף כֵּיבָא עִמָּהּ:

רש"י **ברכת ה' היא תעשיר , ולא יוסיף עצב עמה** . אין צריך להתייגע להעשיר בו די בברכה מה שהוא מברכו :

(כג) כִּשְׂחוֹק לִכְסִיל עֲשׂוֹת זִמָּה וְחָכְמָה לְאִישׁ תְּבוּנָה: כַּד גָּחַךְ סַכְלָא עֲבַד עֲבִידְתָא וְחָכְמְתָא לְגַבְרָא דְמִתְבַּיִן:

רש"י **כשחוק לכסיל עשות זמה** . עצת חטאים : **וחכמה** . כשחוק : **לאיש תבונה** . כלומר קלה היא בעיניו לעשות :

(כד) מְגוֹרַת רָשָׁע הִיא תְבוֹאֶנּוּ וְתַאֲוַת צַדִּיקִים יִתֵּן: חֲרִיצוּתָא דְרַשִּׁיעָא הִיא אָתְיָא לֵיהּ וְרַגְּנָתָא דְצַדַּיקַיָּא תִּתְיְהֵב לְהוֹן:

רש"י **מגורת רשע** . מה שהוא ירא יבא לו דור הפלגה יראו ואמרו (בראשית י) פן נפוץ וסופן כתיב ויפץ ה' אותם משם (שם) : **ותאות צדיקים יתן** . מי שבידו ליתנה (לתת) :

(כה) כַּעֲבוֹר סוּפָה וְאֵין רָשָׁע וְצַדִּיק יְסוֹד עוֹלָם: הֵיךְ דְּיֶעְבַּר עַלְעוּלָא הֵיכְנָא נָעְבַּר רַשִּׁיעָא וְצַדַּיקָא שְׁתָאסָיָא בְּעָלְמָא:

רש"י **כעבור סופה ואין רשע** . פתאום בא עברת רוח סערה נכרת הרשע ממקומו :

משנה בבא מציעא פרק א

א. שְׁנַיִם אוֹחֲזִין בְּטַלִּית, זֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ וְזֶה אוֹמֵר אֲנִי מְצָאתִיהָ, זֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֶצְיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ

פָּחוֹת מֵחֲצָיָה, וְיַחֲלֹקוּ. זֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי וְזֶה אוֹמֵר חֲצָיָהּ שֶׁלִּי, הָאוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְהָאוֹמֵר חֲצָיָהּ שֶׁלִּי, יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵרְבִיעַ. זֶה נוֹטֵל שְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְזֶה נוֹטֵל רְבִיעַ:

ברטנורה (א) **שנים אוחזין בטלית**. בגמרא מוקי למתניתין כגון שאחד מהם תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה, והאחד תופס בחוטין שבשפת הבגד מצד זה. אבל אם הם אדוקים בבגד עצמו, זה נוטל עד מקום שידו מגעת וזה נוטל עד מקום שידו מגעת, והשאר חולקים בשוה, ובשבועה: **זה אומר כולה שלי**. אני קניתיה ולי מכרה המוכר ולא לך. והמוכר מכר לאחד מהם ולקח המעות משניהם, מאחד מדעתו ומאחד בעל כרחו, ואינו יודע מהי מדעתו ומהי בעל כרחיה. דאילו ידע והיה אומר לזה מכרתי, היה כאן עד אחד, והיה שכנגדו חייב שבועה דאורייתא להכחיש העד. עכשיו שאינו יודע, שניהם נשבעים שבועה זו האמורה במתניתין. ובדין הוא שיהיו חולקים בלא שבועה, אלא שתקנו חכמים שלא יטול שום אחד מהם אלא בשבועה, כדי שלא יהא כל אחד הולך ותוקף בטליתו של חבירו ואומר שלי היא. ואיצטריך תנא לאשמועינן בזה אומר אני מצאתיה דהיינו במציאה, ובזה אומר כולה שלי דהיינו מקח וממכר. אי תנא מציאה, הוה אמינא מציאה הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורה התירא לאחוז בה שלא כדין, דאמר חבראי לאו מידי חסר בה איזיל ואתפוס ואפלוג בהדיה, אבל מקח וממכר דאי לא הוה צריך לה לא הוה מהדר אבתרה למזבנה, וזה שבא לחלוק עמו וליתן חצי דמיה שלא כדין מחסרו וליכא למימר דמורי התירא, אימא לא רמו רבנן שבועה עליה. ואי אשמועינן במקח וממכר, הוה אמינא מקח וממכר הוא דרמו רבנן שבועה עליה משום דמורי התירא ואמר חבראי דמי קא יהיב ואנא דמי קא יהיבנא, השתא דצריכה לדידי אשקליה אנא, וחבראי לטרח וליזיל ולזבין אחריתי, אבל מציאה דליכא למימר הכי, אימא לא. צריכא: **ישבע שאין לו בה פחות מחציה**. ואינו נשבע שכולה שלו כדקא טעין מעיקרא, דהא לא יהבי ליה כולה. ואי משתבע שחציה שלו כדקא יהבי ליה, הוה מרע ליה לדבוריה קמא דאמר כולה שלי. הלכך ישבע שאין לו בה פחות מחציה, דמשמע הכי, כולה שלי כדקא אמינא מעיקרא, ולדבריכם שאין אתם מאמינים לי בכולה, שבועה שיש לי בה ואין לי בה פחות מחציה:

ב. הָיוּ שְׁנַיִם רוֹכְבִין עַל גַּבֵּי בְהֵמָה, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד רוֹכֵב וְאֶחָד מַנְהִיג, זֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, וְזֶה אוֹמֵר כֻּלָּהּ שֶׁלִּי, זֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוֹת מֵחֲצָיָהּ, וְזֶה יִשְׁבַּע שֶׁאֵין לוֹ בָּהּ פָּחוּת מֵחֲצָיָהּ, וְיַחֲלֹקוּ. בִּזְמַן שֶׁהֵם מוֹדִים אוֹ שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים, חוֹלְקִים בְּלֹא שְׁבוּעָה:

ברטנורה (ב) היו שנים רוכבים על גבי בהמה. הא קמשמע לן דרוכב קני, ואע"פ שאינו מנהיג שלא זזה הבהמה ממקומה: **או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג**. בזמן שרוכב מנענע ברגליו כי היכי דתיזיל הבהמה מחמתיה, הוא דשוים רוכב ומנהיג. ואם לא היה אלא רוכב בלבד, מנהיג קנה, רוכב לא קנה. ואם הודו או באו עדים אפילו לאחר שנפסק הדין עליהם שיחלוקו בשבועה, חולקים שלא בשבועה:

ג. הָיָה רוֹכֵב עַל גַּבֵּי בְהֵמָה וְרָאָה אֶת הַמְּצִיאָה, וְאָמַר לַחֲבֵרוֹ תְּנָה לִי, נְטָלָהּ וְאָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָהּ, זָכָה בָהּ. אִם מִשֶּׁנְּתָנָהּ לוֹ אָמַר אֲנִי זָכִיתִי בָהּ תְּחִלָּה, לֹא אָמַר כְּלוּם:

ברטנורה (ג) **אמר לחבירו תנה לי וכו'**. אבל אמר זכה לי בה, קנה הרוכב, ואין המגביה יכול לומר אני זכיתי בה: **לא אמר כלום**. שקנאה זה שמשכה מיד חברו, וכל זמן שהיתה ביד המגביה הפקר היתה:

ד. רָאָה אֶת הַמְּצִיאָה וְנָפַל עָלֶיהָ, וּבָא אַחֵר וְהֶחֱזִיק בָּהּ, זֶה שֶׁהֶחֱזִיק בָּהּ זָכָה בָהּ. רָאָה אוֹתָן רָצִין אַחַר מְצִיאָה, אַחַר צְבִי שָׁבוּר, אַחַר גּוֹזָלוֹת שֶׁלֹּא פָרְחוּ, וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי, זָכְתָה לוֹ. הָיָה צְבִי רָץ כְּדַרְכּוֹ, אוֹ שֶׁהָיוּ גוֹזָלוֹת מַפְרִיחִין, וְאָמַר זָכְתָה לִי שָׂדִי, לֹא אָמַר כְּלוּם:

ברטנורה (ד) **זה שהחזיק בה זכה בה**. ודוקא שהיתה המציאה ברשות הרבים, שאין ארבע אמות של אדם קונות לו ברה"ר לפיכך המחזיק בה זכה. אבל בסימטא שהיא שביל של יחיד, או בצדי רשות הרבים שאין רבים דוחקים שם, ארבע אמות של אדם קונות לו כל מציאה וכל הפקר שסמוך לו בארבע אמות, ואין אחר רשאי לתפסו. ותקינו ליה רבנן כי היכי דלא ליתו לאינצויי: **אחר צבי שבור**. שאינו יכול לרוץ ומשתמר בתוך השדה אם לא יטלוהו אחרים, והוי כמציאה: **זכתה לו**. שדהו. והוא שעומד בצד שדהו, וכגון שיכול לרוץ אחריהן ומגיען קודם שיצאו משדהו:

ה. מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַקְּטַנִּים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הַכְּנַעֲנִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. מְצִיאַת בְּנוֹ וּבִתּוֹ הַגְּדוֹלִים, מְצִיאַת עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעִבְרִים, מְצִיאַת אִשְׁתּוֹ שֶׁגֵּרְשָׁהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָתַן כְּתֻבָּתָהּ, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלָּהֶן:

ברטנורה (ה) **הקטנים**. כל שסמוך על שלחן אביו אפילו הוא גדול קרי ליה קטן ומציאתו לאביו משום איבה. והבת בין קטנה בין נערה מציאתה לאביה, דהתורה זיכתה כל שבח נעוריה לאביה: **עבדו ושפחתו הכנענים**. שהרי גופן קנוי לו. כדכתיב (ויקרא כ"ה) והתנחלתם אותם: **מציאת אשתו**. רבנן תקינו ליה משום איבה:

ו. מָצָא שְׁטָרֵי חוֹב, אִם יֵשׁ בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, לֹא יַחֲזִיר, שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, אֵין בָּהֶן אַחֲרָיוּת נְכָסִים, יַחֲזִיר, שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ לֹא יַחֲזִיר, מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן:

ברטנורה (ו) **אחריות נכסים**. שעבוד קרקעות שיגבה מהם: **לא יחזיר**. דחיישינן לפרעון ולקנוניא. שמא שטר פרוע הוא ומן הלוה נפל, והא דקא מודה לא פרעתי, עצה של רמאות היא ביניהם לטרוף את הלקוחות שלקחו ממנו קרקע שלא באחריות, ויחלקוה ביניהם: **בין כך ובין כך לא יחזיר**. דשטר שאין בו אחריות ממשעבדי נמי גבי, דאחריות טעות סופר הוא, וחיישינן לפרעון ולקנוניא. והלכה כחכמים. ודוקא בשטר שאין נזכר בו אחריות אמרו חכמים דטעות סופר הוא וגבי ממשעבדי כאילו היה האחריות כתוב בו. אבל אם פירש בשטר שאינו רוצה לקבל עליו אחריות, מודים חכמים דיחזיר, דהשתא ליכא למיחש לקנוניא:

ז. מָצָא גִּטֵּי נָשִׁים, וְשִׁחְרוּרֵי עֲבָדִים, דִּיְתִיקִי, מַתָּנָה וְשׁוֹבָרִים, הֲרֵי זֶה לֹא יַחֲזִיר, שֶׁאֲנִי אוֹמֵר כְּתוּבִים הָיוּ וְנִמְלַךְ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לִתְּנָם:

ברטנורה (ז) **דייתיקי**. צוואת שכיב מרע. דא תהא למיקם ולהיות: **ושוברים**. שעושה מלוה ללוה שנפרע ממנו שטר חובו:

ח. מָצָא אִגְּרוֹת שׁוּם וְאִגְּרוֹת מָזוֹן, שִׁטְרֵי חֲלִיצָה וּמֵאוּנִין, וּשְׁטָרֵי בֵּרוּרִין, וְכָל מַעֲשֵׂה בֵית דִּין, הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. מָצָא בַחֲפִיסָה אוֹ בְּדֶלֶסְקְמָא, תַּכְרִיךְ שֶׁל שְׁטָרוֹת, אוֹ אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁטָרוֹת, הֲרֵי זֶה יַחֲזִיר. וְכַמָּה אֲגֻדָּה שֶׁל שְׁטָרוֹת. שְׁלֹשָׁה קְשׁוּרִין זֶה בָּזֶה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אֶחָד הַלּוֶֹה מִשְּׁלֹשָׁה, יַחֲזִיר לַלּוֶֹה, שְׁלֹשָׁה הַלּוִֹין מֵאֶחָד, יַחֲזִיר לַמַּלְוֶה. מָצָא שְׁטַר בֵּין שְׁטָרוֹתָיו וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ, יְהֵא מֻנָּח עַד שֶׁיָּבוֹא אֵלְיָהוּ. אִם יֵשׁ עִמָּהֶן סִמְפּוֹנוֹת, יַעֲשֶׂה מַה שֶּׁבַּסִּמְפּוֹנוֹת:

ברטנורה (ח) **אגרות שום**. ששמו בית דין נכסי לוה למלוה בחובו: **ואגרות מזון**. שקבל עליו לזון את בת אשתו. פירוש אחר, שימכרו מקרקע הבעל למזון האשה והבנות: **ומיאונין**. שכותבים בשטר בפנינו מיאנה פלונית בפלוני בעלה. ובקטנה שהשיאוה אמה ואחיה שאינה צריכה גט: **שטרי בירורין**. זה בורר לו אחד וזה בורר לו אחד שידונו להם: **מצא**. שטרות: **בחפיסה**. חמת של עור קטנה: **ודלוסקמא**. כלי עור שהזקנים מצניעים בה כלי תשמישם שלא יצטרכו לחפש אחריהם: **ותכריך של שטרות**. שלשה שטרות או יותר כרוכין זה בזה: **ואגודה**. מושכבים זה על זה, ארכו של זה על ארכו של זה: **הרי זה יחזיר**. דדבר שיש בו סימן הוא, שהכלי סימן כשיאמרו הבעלים בכלי פלוני מצאת אותם. וכן תכריך ואגודה סימן הוא: **אחד הלוה משלשה**. אם שלשה שטרות של לוה אחד הן שלוה משלשה בני אדם. יחזירם המוצא ללוה, דודאי מידו נפלו, שאם מידם נפלו מי קבצם למקום אחד. ודוקא שהשטרות מקוימים בבית דין. אבל אם אינם מקוימים חיישינן דלמא לקיימינהו הוליכום שלשה המלוים אצל סופר הדיינים ונפלו

מיד הסופר. ואין לחוש שמא לאחר שקיימו אותם נפלו מיד הסופר, דלא משהי איניש קיומיה בידא דספרא. ואם שלשה לוים הם, שלוו מאדם אחד. יחזירם המוצא למלוה שהדבר ידוע שממנו נפלו. ואם היו שלשתן כתיבת סופר אחד, חיישינן שמא מיד הסופר נפלו ולא לוו מעולם, ולפיכך לא יחזיר: מצא שטר בין שטרותיו ואינו יודע מה טיבו. אצלו. אם הלוה הפקידו אצלו או המלוה, או שמא מקצתו פרוע ומסרוהו לו להיות שליש ביניהם: **יהא מונח**. בידו, ולא יחזיר לא לזה ולא לזה: **ואם יש עמהן סמפון**. המוצא בין שטרותיו שובר שנכתב על אחד משטרותיו: **יעשה מה שבסמפון**. והשטר בחזקת פרוע. ואע"פ שהיה ראוי לשובר הזה להיות מונח ביד הלוה לא ביד המלוה, אמרינן האמינו הלוה למלוה. ואמר למחר תנהו לי ושכח. והוא שמצא המלוה השטר הזה שנכתב עליו השובר, בין השטרות קרועים, אע"פ שלא נקרע:

גמרא בבא מציעא דף כ"ט ע"ב

תָּנוּ רַבָּנָן הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵרוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ וּבְלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ. וְכֵן הַמַּפְקִיד סֵפֶר אֵצֶל חֲבֵרוֹ גּוֹלְלוֹ כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ אִם בִּשְׁבִילוֹ פְּתָחוֹ אָסוּר. סוּמְכוֹס אוֹמֵר בָּחְדָשׁ שְׁלִשִׁים יוֹם בְּיִשָּׁן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רִבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. אָמַר מָר הַשּׁוֹאֵל סֵפֶר תּוֹרָה מֵחֲבֵרוֹ הֲרֵי זֶה לֹא יַשְׁאִילֶנּוּ לְאַחֵר מַאי אִרְיָא סֵפֶר תּוֹרָה אֲפִילּוּ כָּל מִילֵּי נָמֵי דְּאָמַר רִבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ כָּאן שָׁנָה רִבִּי אֵין הַשּׁוֹאֵל רַשַּׁאי לְהַשְׁאִיל וְאֵין הַשּׁוֹכֵר רַשַּׁאי לְהַשְׁכִּיר. סֵפֶר תּוֹרָה אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ מַהוּ דְתֵימָא נֵיחָא לֵיהּ לְאִינִישׁ דְּתַעֲבִיד מִצְוָה בְּמָמוֹנֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן. פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ פְּשִׁיטָא וְאֶלָּא לְמַאי שַׁיְילוּהָ מִינֵיהּ סֵיפָא אִיצְטְרִיכָא לֵיהּ וּבְלְבַד שֶׁלֹּא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה. וְכֵן הַמַּפְקִיד סֵפֶר תּוֹרָה אֵצֶל חֲבֵירוֹ גּוֹלְלוֹ כָּל שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ מַאי עֲבִידְתֵּיהּ גַּבָּהּ. וְתוּ אִם בִּשְׁבִילוֹ פּוֹתְחוֹ אָסוּר הָא אָמַרְתְּ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ. הָכִי קָאָמַר אִם כְּשֶׁהוּא גּוֹלְלוֹ פּוֹתְחוֹ וְקוֹרֵא בּוֹ מוּתָּר וְאִם בִּשְׁבִילוֹ פְּתָחוֹ אָסוּר. סוּמְכוֹס אוֹמֵר בָּחְדָשׁ שְׁלִשִׁים יוֹם בְּיִשָּׁן שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רִבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ. רִבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא אֶלָּא אֵימָא רִבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה שְׁלִשִׁים יוֹם אֲבָל לֹא יִלְמוֹד בּוֹ בַּתְּחִלָּה וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ וּרְמִינְהִי לֹא יִקְרָא פָּרָשָׁה וְיִשְׁנָה וְלֹא יִקְרָא בּוֹ פָּרָשָׁה וִיתַרְגֵּם וְלֹא יִפְתַּח בּוֹ יוֹתֵר מִשְּׁלִשָּׁה דַּפִּין וְלֹא יִקְרְאוּ בּוֹ שְׁלִשָּׁה בְּנֵי אָדָם בְּכֶרֶךְ אֶחָד הָא שְׁנַיִם קוֹרִין אָמַר אַבַּיֵי לֹא קַשְׁיָא כַּאן בְּעִנְיָן אֶחָד כַּאן בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים:

רש"י **גוללו**. בכל שנים עשר חדש פעם אחת: **אם בשבילו פתחו**. כולם מפרש לקמיה: **מאי אריא ספר**. שהוא נוח להתקלקל בטשטוש וקריע': **כאן שנה רבי**. במס' גיטין תנן

השולח גט בארץ ישראל הרי זה משלחו ביד אחר ואם אמר לו טול חפץ פלוני הימנה לא ישלחנו ביד אחר שאין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר ואמר ר"ל עלה כאן שנה רבי במשנה זו למדנו רבי שסתם המשניות אין השואל רשאי וכו' דבכולהו שייך למימר אין רצונו שיהא פקדונו ביד אחר: **מאי עבידתיה גבה**. קס"ד לצורכו קאמר ולא לצורך ספר תורה דהא לצורך ס"ת תנא ליה גוללו כל שנים עשר חדש להכי פרכינן מאי עבידתי' דהאי גבי ספר תורה לקרות בו לצורך עצמו: **אם כשהוא גוללו**. להנאת ספר תורה פתחו וקרא בו מותר: **בחדש שלשים יום**. החדש ממהר להתעפש מן הישן: אימא אחד זה ואחד זה שלשים יום. מתניתין נמי דקתני קורא בהן אחת לשלשים יום ולא מפליג בין ישן לחדש רבי אליעזר בן יעקב היא: **בענין אחד**. בפרשה אחת אין קורין: **בשני ענינים**. זה בדף זה וזה בדף זה קורין דלא אתי לשמוטי מהדדי:

זוהר ויגש דף ר"ח ע"ב

תָּא חֲזֵי אֱלִיָּהוּ אָמַר הַגַּם עַל הָאַלְמָנָה אֲשֶׁר אֲנִי מִתְגּוֹרֵר עִמּהּ בְּגִין דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אָמַר לֵיהּ לְאֵלִיָּהוּ הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה לְכַלְכְּלֶךָּ וְכָל מַאן דְּזָן וּמְפַרְנֵס לְמַאן דְּאִצְטְרִיךְ לֵיהּ וְכָל שֶׁכֵּן בְּיוֹמָא דְּכַפְנָא הָא אִתְּאַחִיד בְּאֵילָנָא דְּחַיֵּי וְגָרִים לֵיהּ חַיִּים וְלִבְנוֹי וְהָא אוֹקִימְנָא, וְהַשְׁתָּא אֱלִיָּהוּ אָמַר כָּל מַאן דְּקַיִּם נַפְשָׁא בְּעָלְמָא זָכֵי לֵיהּ חַיִּים וְזָכֵי לְאִתְּאַחָדָא בְּאֵילָנָא דְּחַיֵּי וְהַשְׁתָּא שָׁלְטָא אֵילָנָא דְּמוֹתָא סְטָרָא דְּרָע עַל הָאַלְמָנָה דְּאַנְתְּ פָּקַדְתְּ לְמֵזָן לִי בְּגִין כָּךְ הֲרֵעוֹתָ (נ"א לְמָּה הֲרֵעוֹתָ), וְאִי תֵּימָא דְּרָע לָא אִתְעֲבִיד לְבַר נַשׁ מֵעִם קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, תָּא חֲזֵי בְּזִמְנָא דְּבַר נַשׁ אָזִיל לִימִינָא נְטִירוּ דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא תְּדִיר לְגַבֵּיהּ וְלָא יָכִיל סִטְרָא אָחֳרָא לְשַׁלְטָאָה עָלֵיהּ וְהַאי רָע אִתְכַּפְיָא קַמֵּיהּ וְלָא יָכִיל לְשַׁלְטָאָה, וְכֵיוָן דְּנָטִירָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְעַבָּרָא מִנֵּיהּ בְּגִין דְּאִיהוּ אִתְדַּבַּק בְּרָע כְּדֵין הַהוּא רָע כֵּיוָן דְּחָמֵי דְּלָאו עִמֵּיהּ נְטִירוּ, כְּדֵין שַׁלִּיט עָלֵיהּ וְאָתֵי לְשֵׁיצָאָה לֵיהּ וּכְדֵין אִתְיְהִיב לֵיהּ רְשׁוּ וְנָטִיל נִשְׁמָתֵיהּ, מִשֶּׁה אָמַר לָמָּה הֲרֵעוֹתָ דְּאִתְיְהִיב לֵיהּ רְשׁוּ לְסִטְרָא דְּרָע לְמִשְׁלְטָא עֲלַיְהוּ דְּיִשְׂרָאֵל לְמֶהֱוֵי בְּשִׁעְבּוּדָא דִּילֵיהּ, דָּבָר אַחֵר לָמָּה הֲרֵעוֹתָ דְּחָמָא כַּמָּה מִנְּהוֹן דַּהֲווּ מֵתִין וְאִתְמַסָּרוּ בְּסִטְרָא דְּרָע, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּטוֹב אִתְעָר דְּאִיהוּ יְמִינָא כָּל חִידּוּ וְכָל בִּרְכָאן מִשְׁתַּכְחָן וְכֹלָּא בַּחֲשָׁאי אִיהוּ כְּמָה דְּאוֹקְמוּהָ דְּאָמְרֵי בִּשכמל"ו בַּחֲשָׁאי וְרָזָא דָּא בְּגִין דְּאִיהוּ כְּדֵין יְחוּדָא כִּדְקָא חָזֵי:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, אֱלִיָּהוּ אָמַר, הַגַּם עַל הָאַלְמָנָה וְגוֹ': מְשׁוּם שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אָמַר לְאֵלִיָּהוּ, הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה לְכַלְכְּלֶךָ. וְכָל מִי שֶׁזָּן וּמְפַרְנֵס, לְמִי שֶׁנִּצְרָךְ לוֹ, וְכָל שֶׁכֵּן בִּימֵי רָעָב, הוּא מִתְאַחֵד וְנֶאֱחָז בְּעֵץ הַחַיִּים, וְגוֹרֵם חַיִּים לְעַצְמוֹ וּלְבָנָיו. וּבֵאֲרוּהוּ, וְעַתָּה, אָמַר אֵלִיָּהוּ, כָּל מִי שֶׁמְּקַיֵּם נֶפֶשׁ בָּעוֹלָם זוֹכֶה חַיִּים לְעַצְמוֹ, וְזוֹכֶה לְהִתְאַחֵד בְּעֵץ

הַחַיִּים, וְעַתָּה שׁוֹלֵט עֵץ הַמָּוֶת, צַד הָרַע, עַל הָאָלְמָנָה, אֲשֶׁר צִוִּיתָ אוֹתָהּ לְכַלְכְּלֵנִי. מִשּׁוּם זֶה אָמַר הֲרֵעוֹתָ. וְאִם תֹּאמַר, שֶׁלֹּא נַעֲשָׂה רָע לָאָדָם מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. בֹּא וּרְאֵה, בְּזְמַן שֶׁאָדָם הוֹלֵךְ לַיְמִין, שְׁמִירָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִמְצֵאת לוֹ תָּמִיד, וְהַסִּטְרָא אַחֲרָא אֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלוֹט עָלָיו, וְרַע הַזֶּה נִכְנָע לְפָנָיו וְאֵינוֹ יָכוֹל לִשְׁלוֹט. וּמִתּוֹךְ שֶׁשְּׁמִירָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הֵסֵר מִמֶּנּוּ אִם הוּא מִתְדַּבֵּק בָּרַע, אָז רַע הַהוּא, כֵּיוָן שֶׁרוֹאֶה שֶׁאֵין עִמּוֹ שְׁמִירָה, שׁוֹלֵט עָלָיו אָז וּבָא לְהַשְׁמִידוֹ, וְאָז נִתָּן לוֹ רְשׁוּת וְנוֹטֵל נִשְׁמָתוֹ. מֹשֶׁה אָמַר לָמָּה הֲרֵעוֹתָ: מִשּׁוּם שֶׁנִּתָּן רְשׁוּת לְצַד הָרַע לִשְׁלוֹט עַל יִשְׂרָאֵל, לִהְיוֹת תַּחַת הַשִּׁעְבּוּד שֶׁלּוֹ. פֶּרוּשׁ אַחֵר, עַל כֵּן אָמַר, לָמָּה הֲרֵעוֹתָ, כִּי רָאָה כַּמָּה מֵהֶם מִישְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מֵתִים, וְנִמְסְרוּ בְּצַד הָרַע. בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁהַטּוֹב נִתְעוֹרֵר, שֶׁהוּא יָמִין, כָּל שִׂמְחָה וְכָל טוֹב וְכָל הַבְּרָכוֹת נִמְצָאוֹת, וְהַכֹּל הוּא בַּחֶשְׁאִי, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּ, שֶׁאָמְרוּ בְּנֵי יַעֲקֹב, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד, בַּחֶשְׁאִי. וְסוֹד זֶה הוּא מִשּׁוּם, שֶׁאָז הוּא יִחוּד כָּרָאוּי.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פ"ב

א. אֵיזוֹ הִיא תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה זֶה שֶׁבָּא בְיָדוֹ דָּבָר שֶׁעָבַר בּוֹ וְאֶפְשָׁר בְּיָדוֹ לַעֲשׂוֹתוֹ וּפֵירַשׁ וְלֹא עָשָׂה מִפְּנֵי הַתְּשׁוּבָה לֹא מִיְּרָאָה וְלֹא מִכִּשָּׁלוֹן כֹּחַ כֵּיצַד הֲרֵי שֶׁבָּא עַל אִשָּׁה בַּעֲבֵירָה וּלְאַחַר זְמַן נִתְייַחֵד עִמָּהּ וְהוּא עוֹמֵד בְּאַהֲבָתוֹ בָּהּ וּבְכֹחַ גּוּפוֹ וּבְמְדִינָה שֶׁעָבַר בָּהּ וּפֵירַשׁ וְלֹא עָבַר זֶה בַּעַל תְּשׁוּבָה גְּמוּרָה הוּא שֶׁשִּׁלְּמוֹ אָמַר (קהלת י"ב) וּזְכוֹר אֶת בּוֹרְאֶךָ בִּימֵי בְחוּרוֹתֶיךָ:

ב. וְאִם לֹא שָׁב אֶלָּא בִּימֵי זִקְנוּתוֹ וּבָעֵת שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁהָיָה עוֹשֶׂה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ תְּשׁוּבָה מְעוּלָּה מוֹעֶלֶת הִיא לוֹ וּבַעַל תְּשׁוּבָה הוּא. אֲפִילּוּ עָבַר כָּל יָמָיו וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה בְּיוֹם מִיתָתוֹ וּמֵת בִּתְשׁוּבָתוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו נִמְחָלִים שֶׁנֶּאֱמַר (שם) עַד אֲשֶׁר לֹא תֶחֱשַׁךְ הַשֶּׁמֶשׁ וְהָאוֹר וְהַיָּרֵחַ וְהַכּוֹכָבִים וְשָׁבוּ הֶעָבִים אַחַר הַגֶּשֶׁם שֶׁהוּא יוֹם הַמִּיתָה מִכְּלַל שֶׁאִם זָכַר בּוֹרְאוֹ וְשָׁב קוֹדֶם שֶׁיָּמוּת נִסְלַח לוֹ: **ג.** וּמַה הִיא הַתְּשׁוּבָה הוּא שֶׁיַּעֲזוֹב הַחוֹטֵא חֶטְאוֹ וְיָסִירֶנּוּ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ וְיִגְמוֹר בְּלִבּוֹ שֶׁלֹּא יַעֲשֶׂהוּ עוֹד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעי' נ"ה) יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְגוֹ' וְכֵן יִתְנַחֵם עַל שֶׁעָבַר שֶׁנֶּאֱמַר (ירמי' ל"א) כִּי אַחֲרֵי שׁוּבִי נִחַמְתִּי וְיִעֵד עָלָיו יוֹדַע תְּעָלוּמוֹת שֶׁלֹּא יָשׁוּב לְזֶה הַחֵטְא לְעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (הושע י"ד) וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְגוֹ' וְצָרִיךְ לְהִתְוַדּוֹת בִּשְׂפָתָיו וְלוֹמַר עִנְייָנִים אֵלּוּ שֶׁגָּמַר בְּלִבּוֹ:

מוסר

מספר חרדים דף ע"א ע"א

בְּנָאוָה כְּתִיב (משלי ט"ז) תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה בְּשַׁמְתָּא מָאן דְּאִית בֵּיהּ גַּסּוּת הָרוּחַ הֲרֵי הוּא מְנוּדֶה מִן הַשָּׁמַיִם וּמִפִּי הָאֱמוֹרָאִים בְּכַעַס כְּתִיב (שמות ל"ד) אֱלֹהֵי מַסֵּכָה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ דְּהַכּוֹעֵס כְּעוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה וְכָל מִינֵי גֵּיהִנָּם שׁוֹלְטִים

בּוֹ וְאָסוּר לְהִתְחַבֵּר עִם הַכְּעָסָן וְנִטְמְאוּ כָּל רמ"ח אֵיבָרָיו וּפָרְחָה נַפְשׁוֹ וְנִכְנְסָה טוּמְאָה בְּמָקוֹמָהּ כִּדְאִיתָא בְּזוֹהַר רֵישׁ פָּרָשַׁת תְּצַוֶּה (ויקרא י"ט) לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ וְהֵיא שׂוֹרֶשׁ כָּל הָרָעוֹת. רְאֵה מַה שֶּׁגָּרְמָה שִׂנְאַת יוֹסֵף לְאֶחָיו וְעַל שִׂנְאַת חִנָּם אָנוּ בְּגָלוּת הָאֲרוּךְ הַזֶּה מִכָּל הַגָּלֻיּוֹת שֶׁהָיוּ בְּסִבַּת עֲבוֹדָה זָרָה גִּלּוּי עֲרָיוֹת וּשְׁפִיכוּת דָּמִים בְּבַיִת רִאשׁוֹן וּכְשֵׁם שֶׁוְּאַהֲבַתְּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ כּוֹלֵל קִיּוּם כָּל הַתּוֹרָה כַּךְ הַשִּׂנְאָה לְהֶפֶךְ לַעֲבוֹר עַל כָּל הַתּוֹרָה.

(משלי ח) לֵב חוֹרֵשׁ מַחְשָׁבוֹת אָוֶן שָׂנְאוּי מֶה' כְּדִכְתִיב (שם) שֵׁשׁ הֵנָּה שָׂנֵא ה' וְגוֹ' וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה הִרְהוּרֵי עֲבֵירָה קָשִׁים מֵעֲבֵירָה וְכָתַב רַבִּי אַבְרָהָם בֶּן עֶזְרָא דְּמִטַּמְּא הַנְּשָׁמָה הַטְּהוֹרָה וְהִיא הֶכְנָה אֶל הָעֲבֵירָה כַּחֲרִישָׁה אֶל הַזְּרִיעָה וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יַחֲשׁוֹב לַעֲשׂוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְהַהִרְהוּר שֶׁבְּלִבּוֹ שֶׁל צִיּוּר וְהִרְהוּר וּמְצִיאוּת עֲבֵירָה פּוֹגֵם וּמַרְחִיק הָאָדָם מִבּוֹרְאוֹ וְעַל זֶה הִזְהִיר (במדבר ט"ז) וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם וַהֲרֵי הַמְהַרְהֵר דּוֹמֶה לְמִי שֶׁנִּכְנַס בְּמָקוֹם מְטוּנָּף וּמְטַנֵּף כָּל בְּגָדָיו הֲלֹא יֵבוֹשׁ לִיכָּנֵס לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְעַל זֶה נֶאֱמַר (ישעי' א') רַחֲצוּ הִזַּכּוּ ה' יְטַהֲרֵנוּ וְיזַכֵּנוּ לַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ:

ויגש יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד הֹ דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(ה) וְעַתָּה אַל תֵּעָצְבוּ וְאַל יִחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מְכַרְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי לְמִחְיָה שְׁלָחַנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם: וּכְעַן לָא תִתְנַסְסוּן וְלָא יִתְקַף בְּעֵינֵיכוֹן אֲרֵי זַבְנְתּוּן יָתִי הַלְכָא אֲרֵי לְקַיָּמָא שַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן:

רש"י למחיה. להיות לכם למחיה:

(ו) כִּי זֶה שְׁנָתַיִם הָרָעָב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ וְעוֹד חֲמֵשׁ שָׁנִים אֲשֶׁר אֵין חָרִישׁ וְקָצִיר: אֲרֵי דְנַן תְּרֵתֵין שְׁנִין כַּפְנָא בְּגוֹ אַרְעָא וְעוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין דִּי לֵית זְרוֹעָא וַחֲצָדָא:

רש"י כי זה שנתיים הרעב. עברו משני הרעב:

(ז) וַיִּשְׁלָחֵנִי אֱלֹהִים לִפְנֵיכֶם לָשׂוּם לָכֶם שְׁאֵרִית בָּאָרֶץ וּלְהַחֲיוֹת לָכֶם לִפְלֵיטָה גְּדֹלָה: וְשַׁלְחַנִי יְיָ קֳדָמֵיכוֹן לְשַׂוָּאָה לְכוֹן שְׁאָרָא בְּאַרְעָא וּלְקַיָּמָא לְכוֹן לְשֵׁיזְבָא רַבָּא: (ח) **שלישי** וְעַתָּה לֹא אַתֶּם שְׁלַחְתֶּם אֹתִי הֵנָּה כִּי הָאֱלֹהִים וַיְשִׂימֵנִי לְאָב לְפַרְעֹה וּלְאָדוֹן לְכָל בֵּיתוֹ וּמֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: וּכְעַן לָא אַתּוּן שְׁלַחְתּוּן יָתִי הַלְכָא אֱלָהֵן מִן קֳדָם יְיָ וְשַׁוִּינִי לְאַבָּא לְפַרְעֹה וּלְרִבּוֹן לְכָל אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ וְשַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְּמִצְרָיִם:

רש"י לאב. לחבר ולפטרון [צום בשיטצער. פאטראן בלעז ???]: ועלו אל אבי. ארץ ישראל גבוה מכל הארצות:

(ט) מַהֲרוּ וַעֲלוּ אֶל אָבִי וַאֲמַרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר בִּנְךָ יוֹסֵף שָׂמַנִי אֱלֹהִים לְאָדוֹן לְכָל מִצְרָיִם רְדָה אֵלַי אַל תַּעֲמֹד: וֹאחוּ וּסְקוֹ לְוֹת אַבָּא וְתֵימְרוּן לֵהּ כִּדְנָן אֲמַר בְּרָךְ יוֹסֵף שַׁוִּינִי יְיָ לְרִבּוֹן לְכָל מִצְרָיִם חוּת לְוָתִי לָא תִתְעַכַּב:

נביאים - יחזקאל - פרק לח

(ח) מִיָּמִים רַבִּים תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית הַשָּׁנִים תָּבוֹא אֶל אֶרֶץ מְשׁוֹבֶבֶת מֵחֶרֶב מְקֻבָּצָת מֵעַמִּים רַבִּים עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח כֻּלָּם: מִיוֹמִין סַגִּיאִין תְּמַנֵּי מַשְׁרְיָתָךְ בְּסוֹף שְׁנַיָּא תְּהַדְּ עַל אַרְעָא דְּתָבוּ עֲלָהּ מְקַטְלֵי חַרְבָּא דְּאִתְכַּנְּשׁוּ מֵעַמְמַיָּא סַגִּיאִין עַל טוּרֵי אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל דַּהֲווֹ לְחוּרְבָּא תְּדִירָא וְאִינּוּן מְבֵּינֵי עַמְמַיָּא אִתְגְּלִיאוּ וְיָתְיבוּ לְרוֹחֲצָן כֻּלְּהוֹן:

רש"י **מימים רבים תפקד** . מימים רבים שחטאת לי תפקד עתה לפני לזכור עונותיך ולהשיב גמולך ואשיאך באחרית השנים לבא אל ארץ ישראל המשובבת מחרב ששבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם ע"י חרב האויב : **אשר היו לחרבה תמיד** . זה שנים רבות וסמוך לבואך עליה' חזרו : **והיא מעמים הוצאה** . והיה לך לשום על לב שהיא מעמים הוצאה והמוציאה מן העמים לא יעזבנה בידך :

(ט) וְעָלִיתָ כְּשֹׁאָה תָּבוֹא כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ תִּהְיֶה אַתָּה וְכָל אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים רַבִּים אוֹתָךְ: וְתִסַּק בְּאִתְרְגּוּשָׁתָא תֵּיתֵי כַּעֲנָנָא דְּסַלִּיק וְחָפֵי יַת אַרְעָא תְּהֵי אַתְּ וְכָל מַשְׁרְיָתָךְ וַעֲמָמִין סַגִּיאִין דִּי עִמָּךְ:

רש"י **כשואה** . כחשך המכסה את הארץ , שואה ברואינ"ה בלע"ז :

(י) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא יַעֲלוּ דְבָרִים עַל לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת רָעָה: כְּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלֹהִים וִיהֵי בְּעִדָּנָא הַהִיא יִסְקוּן הִרְהוּרִין עַל לִבָּךְ וְתַחְשֹׁב מַחְשָׁבָן בִּישָׁן:

רש"י **יעלו דברים** . יסקון הרהורין מחשבת רעה להלחם כנגדי :

(יא) וְאָמַרְתָּ אֶעֱלֶה עַל אֶרֶץ פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יִשְׁבֵי לָבֶטַח כֻּלָּם יֹשְׁבִים בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם: וְתֵימַר אֶסַּק עַל אַרְעָא דְּיָתְבִין שְׁלֵיוָא בְּקִרְוֵי פִּצְחַיָּא אֵיהַדְּ עַל עַמָּא דְּשָׁקְטִין וּשְׁרָן לְרוֹחֲצָן כֻּלְּהוֹן יָתְבִין בְּלָא שׁוּרָא וְעָבְרִין וְדָשִׁין לֵית לְהוֹן:

רש"י **על ארץ פרזות** . יושבי כפרים מאין חומה שבוטחים במעוזם ואינ' יראים להתאסף אל ערי מבצר : **פרזות** . כמו מערי הפרזי מאין חומה : **אבוא** . אל השוקטים ואראה מה הוא מבטחם :

(יב) לִשְׁלֹל שְׁלָל וְלָבֹז בַּז לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל חָרְבוֹת נוֹשָׁבֹת וְאֶל עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם עֹשֶׂה מִקְנֶה וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ: לְמֵיבַז בֵּיזָא וּלְמַעֲדֵי עֲדָאָה לְכַנְשֵׁי מַשְׁרְיָתָךְ עַל חָרְבָתָא דְּאִתְיַתְבָא וְעַל עַמָּא דְּאִתְכַּנְשׁוּן מִבֵּינֵי עַמְמַיָּא דְּאַצְלָחוּ בְּנִכְסִין וְקִנְיָנִין יָתְבִין עַל תּוּקְפָּא דְאַרְעָא:

רש"י **להשיב ידך על חרבות נושבות** . להשחית שנית את הערים שהיו חורבות עד הנה ועכשיו נתיישבו : **ואל עם מאוסף** . מעמים העושים עתה מקנה וקניין : **על טבור הארץ** . על גובה וחוזק הארץ כטבור זה שהוא אמצעי של אדם ומשופע מכל צדדיו :

כתובים - משלי - פרק י

(כו) כַּחֹמֶץ לַשִּׁנַּיִם וְכָעָשָׁן לָעֵינָיִם כֵּן הֶעָצֵל לְשֹׁלְחָיו: הִיךְ חוּמְצָא לְשִׁנַּי וְכִתְנָנָא לְעַיְנַי הֵיכְנָא שְׁלִיחָא עַטְלָא לְמִשַׁלְחוֹי: (כז) יִרְאַת יְהוָה תּוֹסִיף יָמִים וּשְׁנוֹת רְשָׁעִים תִּקְצֹרְנָה: דְּחַלְתֵּיהּ דֶּאֱלָהָא תּוֹסַף יוֹמָתָא וּשְׁנֵי דְרַשִׁיעֵי נִזְעָרָן: (כח) תּוֹחֶלֶת צַדִּיקִים שִׂמְחָה וְתִקְוַת רְשָׁעִים תֹּאבֵד: סְבְרָהוֹן דְּצַדִּיקַי חֶדְוָתָא וְסִבְרָא דְרַשִׁיעֵי נֵאבַד:

רש"י **תוחלת צדיקים שמחה** . סופה מתקיימת ושמחים : **ותקות רשעים תאבד** . כי לא תבא :

(כט) מָעוֹז לַתֹּם דֶּרֶךְ יְהוָה וּמְחִתָּה לְפֹעֲלֵי אָוֶן: מַעְשְׁנָא לִתְמִימֵי אוֹרְחַיהּ דֶּאֱלָהָא וְשֵׁצְיָא נָהֲוֵי לְאִלֵּין דְּעָבְדִין עַוְתָא:

רש"י **מעוז לתום דרך ה' ומחתה** . היא לפועלי און . שאינן הולכין בה והיא נפרעת מהם :

(ל) צַדִּיק לְעוֹלָם בַּל יִמּוֹט וּרְשָׁעִים לֹא יִשְׁכְּנוּ אָרֶץ: צַדִּיק לַעֲלָם לָא נְזוּעַ וְרַשִׁיעֵי לָא יִתְוַעֲדוּן בְּאַרְעָא:

רש"י **צדיק לעולם בל ימוט** . כשהוא מט אין מוטתו מוטת עולם כי יפול וקם :

משנה זבחים פרק יא

א. דַּם חַטָּאת שֶׁנִּתַּז עַל הַבֶּגֶד, הֲרֵי זֶה טָעוּן כִּבּוּס, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בַּנֶּאֱכָלוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ו), בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ תֵּאָכֵל. אֶחָד הַנֶּאֱכָלֶת וְאֶחָד הַפְּנִימִית טְעוּנוֹת כִּבּוּס, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) תּוֹרַת הַחַטָּאת, תּוֹרָה אַחַת לְכָל הַחַטָּאוֹת:

ברטנורה (א) **דם חטאת טעון כבוס**. כדכתיב (ויקרא ז) ואשר יזה מדמה וגו' תכבס במקום קדוש: **שנאמר במקום קדוש תאכל**. בההוא ענינא כתיב: **ואחד הפנימית**. שדמן טעון הזיה בפנים שאינן נאכלות: **שנאמר תורת החטאת**. ברישא דההוא ענינא כתיב: **תורה אחת לכל החטאות**. ודוקא חטאת בהמה. אבל דם חטאת העוף אינו טעון כבוס, דבההוא ענינא תשחט החטאת כתיב, פרט לחטאת העוף שאינה נשחטת:

ב. חַטָּאת פְּסוּלָה אֵין דָּמָהּ טָעוּן כִּבּוּס, בֵּין שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר, בֵּין שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר. אֵיזוֹ הִיא שֶׁהָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר, שֶׁלָּנָה, וְשֶׁנִּטְמְאָה, וְשֶׁיָּצָאָה. וְאֵיזוֹ הִיא שֶׁלֹּא הָיְתָה לָהּ שְׁעַת הַכֶּשֶׁר, שֶׁנִּשְׁחֲטָה חוּץ לִזְמַנָּהּ וְחוּץ לִמְקוֹמָהּ, וְשֶׁקִּבְּלוּ פְסוּלִין (וְזָרְקוּ) אֶת דָּמָהּ:

ברטנורה (ב) **אין דמה טעון כבוס**. דכתיב אשר יזה מדמה, מדם כשרה ולא מדם פסולה: **שעת הכושר**. לזריקה: **שלנה**. שלן דמה: **ושקבלו פסולין**. גרסינן. ולא גרסינן ושזרקו.

דהא אפילו חטאת כשרה שניתז מדמה על גבי הבגד לאחר זריקת הדם אינו טעון כיבוס, כדאמרינן אשר יזה פרט לזה שכבר הוזה:

ג. נִתַּז מִן הַצָּוּאר עַל הַבֶּגֶד, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. מִן הַקֶּרֶן וּמִן הַיְסוֹד, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. נִשְׁפַּךְ עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. (אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס) אֶלָּא הַדָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל בְּכֶלִי וְרָאוּי לְהַזָּיָה. נִתַּז עַל הָעוֹר עַד שֶׁלֹּא הֶפְשִׁיט, אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. מִשֶּׁהֶפְשִׁיט, טָעוּן כִּבּוּס, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אַף מִשֶּׁהֶפְשִׁיט אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס. (אֵינוֹ טָעוּן כִּבּוּס) אֶלָּא מְקוֹם הַדָּם, וְדָבָר שֶׁהוּא רָאוּי לְקַבֵּל טֻמְאָה, וְרָאוּי לְכִבּוּס:

ברטנורה (ג) **נתז מן הצואר**. של בהמה: **על הבגד אינו טעון כבוס**. דכתיב אשר יזה, לא אמרתי אלא בראוי להזאה: **מן הקרן**. של מזבח: **ומן היסוד**. מן השיריים הראויים לישפך על היסוד ואע"פ שלא נשפכו עדיין, דמאחר שנתן מתן דמה אין שיריים טעונים כבוס, דכתיב אשר יזה, פרט לזה שכבר הוזה מדמה: **אלא הדם שנתקבל בכלי**. מה טעם קאמר, מה טעם נשפך על הרצפה ואספו אין טעון כבוס, לפי שאין טעון כבוס אלא הדם שנתקבל בכלי: **וראוי להזאה**. למעוטי קבל פחות מכדי הזאה בכלי זה ופחות מכדי הזאה בכלי זה ואחר כך ערבן, דלא קדשי ואין טעונים כבוס: **עד שלא הופשט אין טעון כבוס**. דכתיב על הבגד, מה בגד הראוי לקבל טומאה, דאין לך בגד קטן ששמו בגד שאינו ראוי לקבל טומאה אם חשב עליו לכלי כמות שהוא, אף כל הראוי לקבל טומאה, ועד שלא הופשט אינו ראוי לקבל טומאה, אבל משהופשט הוי ראוי לקבל טומאה אם חשב עליו לעשות אותו מכסה למרכבה או לכסות בו את המטה ואינו צריך קיצוע: **אף משהופשט**. כל זמן שלא נתקן להיות כלי: **אין טעון כבוס**. דבעינן דבר המקבל טומאה שאין מחוסר אפילו מחשבה: **אלא מקום הדם**. ולא כל הבגד: **וראוי לקבל טומאה**. ואע"פ שמחוסר מחשבה. ובלבד שלא יהא מחוסר מלאכה. וסתמא כר' יהודה. וכן הלכה: **וראוי לכבוס**. למעוטי כלי עץ דאע"ג דמקבל טומאה הוא, אינו ראוי לכבוס, דבר גרידה הוא ולא בר כבוס:

ד. אֶחָד הַבֶּגֶד וְאֶחָד הַעוֹר, טְעוּנִין כִּבּוּס בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. וּשְׁבִירַת כְּלֵי חֶרֶס, בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. וּמְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בִּכְלֵי נְחשֶׁת, בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. זֶה חֹמֶר בַּחַטָּאת מִקָּדְשֵׁי קָדָשִׁים:

ברטנורה (ד) **במקום קדוש**. בעזרה: **ושבירת כלי חרס במקום קדוש**. דבתר דכתיב תכבס במקום קדוש, כתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר, אתקש שבירת כלי חרס לכבוס, מה כבוס במקום קדוש, אף שבירת כלי חרס במקום קדוש: **זה חומר**. אכבוס קאי:

ה. בֶּגֶד שֶׁיְּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנָס וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְּלָעִים, קוֹרְעוֹ, וְנִכְנָס וּמְכַבְּסוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. כְּלִי חֶרֶס שֶׁיְּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְּלָעִים, נוֹקְבוֹ, וְנִכְנָס וְשׁוֹבְרוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ:

ברטנורה (ה) **בגד**. שנתז עליו דם חטאת ויצא חוץ לקלעים: **נטמא חוץ לקלעים**. לאחר שיצא. ואי אפשר להכניס טומאה לעזרה: **קורעו**. ברובו. וטהור מטומאה: **ונכנס ומכבסו במקום קדוש**. ואע"ג דבגד שנטמא וקרעו ברובו עדיין הוא בטומאתו מדרבנן עד שלא ישאר בחבורו כדי רוחב סודר, הכא שרי להכניסו לעזרה כדי לקיים בו מצות כבוס, כיון דמדאורייתא כשנקרע רובו טהור: **נוקבו**. לטהרו מטומאתו. ודוקא נקב כשיעור שורש קטן דבזה טהר מטומאתו ועדיין כלי הוא ומקיים בו מצות שבירה במקדש. אבל אם ניקב נקב גדול, דיצא מתורת כלי, שוב אינו נכנס ושוברו, דרחמנא אמר וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר, בשעת שבירה יהיה כלי, והאי בשעת שבירה לא הוי כלי:

ו. כְּלִי נְחשֶׁת שֶׁיְּצָא חוּץ לַקְּלָעִים, נִכְנָס וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. נִטְמָא חוּץ לַקְּלָעִים, פּוֹחֲתוֹ, וְנִכְנָס וּמוֹרְקוֹ וְשׁוֹטְפוֹ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ:

ברטנורה (ו) **פוחתו**. דכלי מתכת אינו טהור מטומאתו בנקב כל שהוא, אלא בנקב גדול. ומיהו, אחר שפחתו, מקיש עליו בקורנס ומחברו, כדי שיחזור שם כלי עליו, דבשעת מריקה צריך שיהיה כלי:

ז. אֶחָד שֶׁבִּשֵּׁל בּוֹ וְאֶחָד שֶׁעֵרָה לְתוֹכוֹ רוֹתֵחַ, אֶחָד קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְאֶחָד קָדְשִׁים קַלִּים, טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קָדְשִׁים קַלִּים אֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, אִם בִּשֵּׁל בּוֹ מִתְּחִלַּת הָרֶגֶל, יְבַשֵּׁל בּוֹ (אֶת) כָּל הָרֶגֶל. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים (עַד) זְמַן אֲכִילָה, מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה. מְרִיקָה כִּמְרִיקַת הַכּוֹס, וּשְׁטִיפָה כִּשְׁטִיפַת הַכּוֹס. מְרִיקָה (בַּחֲמִין) וּשְׁטִיפָה בַּצּוֹנֵן. וְהַשְּׁפוּד וְהָאַסְכְּלָא מַגְעִילָן (בַּחֲמִין):

ברטנורה (ז) **ואחד שעירה לתוכו רותח**. מדכתיב (ויקרא ז) וכלי חרש אשר תבושל בו ישבר, דסמך ישבר אצל בו, ולא כתיב ואם בכלי חרש תבושל ישבר, למדרש אם נבלע בו מכל מקום ישבר: קדשים קלים אינן טעונים מריקה ושטיפה. מודה ר' שמעון דבעו הגעלה ברותחין, שהרי הטעם הבלוע נעשה נותר ופולטו לאחר זמן בהיתר אם לא יגעילנו. ומתורת מריקה ושטיפה הוא דממעט ר' שמעון לקדשים קלים. דמריקה ושטיפה דקדשי קדשים צריך שיהיה במים ולא ביין ולא במזוג, ואם בשל במקצת כלי טעון מריקה ושטיפה כל הכלי, וצריכים מריקה בחמין ושטיפה בצונן. ואילו קדשים קלים לר' שמעון מגעילן אפילו ביין ואפילו במזוג רותחים, דלא קפדינא אלא להגעיל איסור הנבלע, ואין צריך להגעיל אלא מקום הבשול בלבד, ואחר ההגעלה אין צריך

שטיפה בצונן, דכל הנך גזירת הכתוב נינהו בחטאת ובקדשי קדשים, ולא בקדשים קלים. ואין הלכה כר' שמעון. דדוקא תרומה ממעטינן מכל הני דאמרן, דכתיב יאכל אותה, ותניא, אותה פרט לתרומה שאין לה תורת מריקה ושטיפה כקדשים. אבל קדשים קלים שוין הן לקדשי קדשים לכל תורת מריקה ושטיפה. ובפירוש מריקה ושטיפה נחלקו תנאים בברייתא, יש שאומר מריקה הגעלה בחמין ושטיפה בצונן. ויש מי שאומר מריקה ושטיפה שתיהן בצונן לבתר הגעלה, כדתנן לקמן בסמוך אלא שמריקה כמריקת הכוס ושטיפה כשטויפת הכוס, שזה מבחוץ וזה מבפנים, כלומר שטיפה מבחוץ ומריקה מבפנים. והלכה כדברי האומר מריקה בחמין ושטיפה בצונן: **יבשל בו** (את) **כל הרגל**. בלא מריקה ושטיפה. ולבסוף ימרוק וישטוף. לפי שכל יום נעשה גיעול לחבירו. דמתוך ששלמים מרובים ברגל, אין בלוע שלהן נעשה נותר, שהרי זמן שלמים לשני ימים, וכי מבשל ביה שלמים האידנא והדר מבשל ביה שלמים למחר משלמים שנשחטו ביום המחרת, פולט מה שבלע אתמול ובולע מן האחרונות, נמצא שאינו בא לידי נותר: **וחכמים אומרים עד זמן אכילה**. שלא יהיה בין סוף הבשול לתחלת מריקה ושטיפה אלא זמן אכילה בלבד ולא יותר מזה, דכתיב ומורק ושוטף, וכתיב כל זכר בכהנים יאכל אותה, ולמה סמכן הכתוב, לומר לך שממתין זמן אכילה בלבד והדר עביד ליה מריקה ושטיפה בו ביום מיד. והלכה כחכמים: **האסכלא**. גראדיל"א בלע"ז. והיא עשויה כעין שבכה וצולין עליו צלי: **מגעילן**. בחמין:

ח. בִּשֵּׁל בּוֹ קָדָשִׁים וְחֻלִּין, אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים וְקָדָשִׁים קַלִּים, אִם יֵשׁ בָּהֶן בְּנוֹתָן טַעַם, הֲרֵי הַקַּלִּים נֶאֱכָלִין כַּחֲמוּרִין, וְאֵינָן טְעוּנִין מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה, וְאֵינָם פּוֹסְלִין בְּמַגָּע. רָקִיק שֶׁנָּגַע בְּרָקִיק, וַחֲתִיכָה בַּחֲתִיכָה, לֹא כָל הָרְקִיקִין וְלֹא כָל הַחֲתִיכוֹת אֲסוּרִין. אֵינוֹ אָסוּר אֶלָּא מָקוֹם שֶׁבָּלָע:

ברטנורה (ח) הרי הקלים נאכלים כחמורים ואינן טעונין מריקה. מתניתין חסורי מחסרא והכי קתני, אם יש בהן בנותן טעם הרי הקלים נאכלים כחמורים לפנים מן הקלעים ליום ולילה וטעונים מריקה ושטיפה ופוסלים במגע. אין בהם בנותן טעם אין הקלים נאכלים כחמורים ואין בהן מריקה ושטיפה ואין פוסלים במגע. ומתניתין ר' שמעון היא דאמר קדשים קלים אין טעונים מריקה ושטיפה, הלכך כשלא נתנו טעם קדשי קדשים בקדשים קלים אין טעונים מריקה ושטיפה: **רקיק**. פסול שנגע ברקיק כשר, ובלע הכשר מן הפסול:

גמרא זבחים דף קט"ו ע"ב

תַּנְיָא (שמות יט) וְגַם הַכֹּהֲנִים הַנִּגָּשִׁים אֶל ה' יִתְקַדָּשׁוּ. רִבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר זוּ פְּרִישׁוּת בְּכוֹרוֹת. רִבִּי אוֹמֵר זוּ פְּרִישׁוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא. בְּשִׁלְמָא לְמַאן דְּאָמַר זוּ פְּרִישׁוּת נָדָב וַאֲבִיהוּא הַיְינוּ דִּכְתִיב (ויקרא י) הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ. אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר זוּ פְּרִישׁוּת בְּכוֹרוֹת. הֵיכָא רְמִיזָא דִּכְתִיב (שמות כג) וְנוֹדַעְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבוֹדִי אַל תִּקְרֵי בִּכְבוֹדִי אֶלָּא בִּמְכוּבָּדַי. דָּבָר זֶה רָמַז הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְמשֶׁה וְלֹא יָדַע עַד שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן. כֵּיוָן שֶׁמֵּתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אָמַר לוֹ. אַהֲרֹן אָחִי לֹא מֵתוּ בָּנֶיךָ אֶלָּא לְהַקְדִּישׁ שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כֵּיוָן שֶׁיָּדַע אַהֲרֹן שֶׁבָּנָיו יְדוּעֵי מָקוֹם הֵן שָׂתַק וְקִבֵּל שָׂכָר שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא י) וַיִּדֹּם אַהֲרֹן וְכֵן בָּדָוד הוּא אוֹמֵר (תהלים לז) דּוֹם לַה' וְהִתְחוֹלֵל לוֹ אַף עַל פִּי שֶׁמַּפְלִיל לְךָ חֲלָלִים אַתָּה שְׁתוֹק. וְכֵן בִּשְׁלֹמֹה הוּא אוֹמֵר (קהלת ג) עֵת לַחֲשׁוֹת וְעֵת לְדַבֵּר פְּעָמִים שֶׁשּׁוֹתֵק וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַשְׁתִּיקָה וּפְעָמִים שֶׁמְּדַבֵּר וּמְקַבֵּל שָׂכָר עַל הַדִּבּוּר וְהַיְינוּ דְּאָמַר רִבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רִבִּי יוֹחָנָן מָאי דִּכְתִיב (תהלים סח) נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אַל תִּקְרֵי מִמִּקְדָּשֶׁיךָ אֶלָּא מִמְּקוּדָּשֶׁיךָ בְּשָׁעָה שֶׁעוֹשֶׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּין בְּקָדוֹשָׁיו מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְהַלֵּל:

רש"י **זו פרישות בכורות**. הזהיר את הבכורות להפריש מן ההר: **זו פרישות נדב ואביהוא**. כלומר לא נקראו בכורות כהנים אלא מי הן הכהנים הנגשים שהוזהרו כאן לפרוש מן ההר זה נדב ואביהוא שנעשו בסיני כהנים והן הכהנים הנגשים אל ה' להקריב קרבנות: **היינו דכתיב**. כשמתו נדב ואביהוא הוא אשר דבר וגו' כדקאמר בסיני פן יפרוץ בהם ה' וכיון שלא הוזהרו לפרוש מן ההיכל בהקמת המשכן פרץ בהם: אלא למאן דאמר זו פרישות בכורות. היכא רמיזא. הכי גרסינן ולא גרסינן פרישת נדב ואביהוא: **היכא רמיזא**. מיתת נדב ואביהוא היכא רמזה למשה קודם לכן דקאמר הוא אשר דבר: **ונקדש בכבודי**. נאמרה לו למשה ביום שנצטווה על מלאכת המשכן ורמז לו שביום שישרה שכינתו על הבית יתקדש בכבודו ולא נרמז להבין מה הוא עד שמתו. אלא להתקדש כבוד של מקום עליהם להודיע שהוא נורא על יראיו ומיודעיו וזהו אשר דבר אלי ביום שנצטויתי על המשכן ונקדש בכבודי באותם הנכבדים וקרובים לי אקדש: **שנאמר וידום אהרן**. הרי ששתק וקבל השכר מפ' בב"ר שמתוך כך זכה ונתייחד אליו הדיבור שנאמר אחרי אותו ענין פ' שתויי יין ולא הוזכר באותו דיבור משה אלא אהרן: **נורא אלהי' ממקדשיך**. אלהים זו מדת הדין אימתי הוא נורא על ידי שהוא עושה דין במקודשיו:

זוהר ויגש דף רי"א ע"ב

תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי פַּרְעֹה אַף עַל גַּב דְּאוֹקְמוּהָ בְּרָזָא אוֹחָרָא סָמַךְ דְּקָא סָמְכִינָן בְּעָלְמָא אֲבָל תָּא חֲזֵי (שיר א) לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה דִּמְיִתְיִךְ

רַעְיָתִי, תָּא חֲזֵי אִית רְתִיכִין לִשְׁמָאלָא בְּרָזָא דְּסִטְרָא אָחֳרָא וְאִית רְתִיכִין לִימִינָא בְּרָזָא דְּלְעֵילָּא דְּקְרֶדְשָׁה וְאִלֵּין לָקֳבֵל אִלֵּין אִלֵּין דְּרַחֲמֵי וְאִלֵּין דְּדִינָא, וְכַד קב"ה עָבַד דִּינָא בְּמִצְרָאֵי כָּל דִּינָא דְּעָבִיד כַּהֲהוּא גַּוְנָא דְּאִנּוּן רְתִיכִין מַמָּשׁ וּכְגַוְנָא דִּילֵּיהּ דְּהַהוּא סִטְרָא מַמָּשׁ מַה הַהוּא סִטְרָא (מַמָּשׁ) קָטִיל וְאַפִּיק נְשָׁמָתִין אוֹף קב"ה עָבִיד בְּהַהוּא גַּוְנָא מַמָּשׁ דְּכְתִיב (שמות י"ג) וַיַּהֲרוֹג יְיָ כָּל בְּכוֹר וְכֵן כֹּלָּא בְּמִצְרַיִם בַּהֲהוּא גַּוְנָא מַמָּשׁ וּבְגִין כָּךְ דְּמֵיתִיךְ רַעְיָתִי כְּגַוְנָא דִּילֵּהּ מַמָּשׁ לְקַטָּלָא דְּכְתִיב כִּי אֲנִי יְיָ אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר, וּלְזִמְנָא דְּאָתֵי מַה כְּתִיב (ישעיה ס"ג) מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חָמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה וְגוֹ', תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ אַחֲסָנְתָּ עָלְמִין וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ דְּהָא לְהוֹן אִתְחֲזֵי כְּמָה דְּאוֹקְמוּהָ (ד"א ל"ג אָמַר רַבִּי יוֹסֵי) וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, וַדַּאי דְּהָא צַעֲרָא לָא שָׁרָאת בְּהוּ וְקַיְמוּ בְּתַתְפְּנוּקֵי עָלְמָא וּבְגִין כָּךְ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, בילא"ו:

תרגום הזוהר בֹּא וּרְאֵה, מַה כָּתוּב, וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, פַּרְעֹה, אַף עַל פִּי שֶׁבֵּאֲרוּהוּ בְּסוֹד אַחֵר, סְמָךְ הוּא שֶׁאָנוּ סוֹמְכִים, אָמְנָם לְפִי הַפְּשָׁט הוּא קְלִפָּה רָעָה. אֲבָל בֹּא וּרְאֵה, לְסוּסָתִי בְּרִכְבֵי פַּרְעֹה וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, יֵשׁ מֶרְכָּבוֹת לַשְּׂמאל בְּסוֹד הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וְיֵשׁ מֶרְכָּבוֹת לַיָּמִין, בְּסוֹד שֶׁלְּמַעְלָה בַּקְּדֻשָּׁה, וְאֵלּוּ לְעֻמַּת אֵלּוּ, אֵלּוּ שֶׁל הַקְּדֻשָּׁה הֵן שֶׁל רַחֲמִים, וְאֵלּוּ שֶׁל הַסִּטְרָא אַחֲרָא, הֵן שֶׁל דִּין. וְכַאֲשֶׁר עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא דִּין בְּמִצְרַיִם, כָּל דִּין שֶׁעָשָׂה, הָיָה מַמָּשׁ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ שֶׁל אֵלּוּ הַמֶּרְכָּבוֹת שֶׁל הַסִּטְרָא אַחֲרָא, וּבְאוֹתוֹ אוֹפֶן שֶׁל אוֹתוֹ הַצַּד מַמָּשׁ, מַה צַּד הַהוּא הוֹרֵג וּמוֹצִיא נְשָׁמוֹת, אַף הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָשָׂה בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן מַמָּשׁ, שֶׁכָּתוּב, (שמות י"ג) וַיַּהֲרֹג ה' כָּל בְּכוֹר, וְכֵן הַכֹּל מַה שֶּׁעָשָׂה בְּמִצְרַיִם, הָיָה בְּאוֹתוֹ אוֹפֶן מַמָּשׁ, וּמְשׁוּם זֶה כָּתוּב, דְּמֵיתִיךְ רַעְיָתִי, כַּדֶּרֶךְ שֶׁלָּהּ מַמָּשׁ, לַהֲרֹג, שֶׁכָּתוּב, (שמות ט"ו) כִּי אֲנִי ה', אֲנִי הוּא וְלֹא אַחֵר. וּלְעָתִיד לָבֹא מַה כָּתוּב, (ישעיה ס"ג) מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם חָמוּץ בְּגָדִים מִבָּצְרָה וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, מַה כָּתוּב, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְגוֹ'. וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ, פֵּרוּשׁוֹ אֲחֻזַּת עוֹלָם. וַיֵּאָחֲזוּ בָּהּ, כִּי לָהֶם רָאוּי לְהֵאָחֵז בָּהּ וְלֹא לְמִצְרַיִם, כְּמוֹ שֶׁבֵּאֲרוּהוּ. וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, כִּי וַדַּאי, שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם צַעַר וְנִמְצְאוּ בְּתַתְפְּנוּקֵי מְלָכִים, כָּל עוֹד שֶׁהַשִּׁבְטִים הָיוּ בַּחַיִּים, וּמְשׁוּם זֶה וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד. בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פרק ב'

א. כָּל הַמִּתְוַדֶּה בִּדְבָרִים וְלֹא גָמַר בְּלִבּוֹ לַעֲזוֹב הֲרֵי הוּא דּוֹמֶה לְטוֹבֵל וְשֶׁרֶץ בְּיָדוֹ שֶׁאֵין הַטְּבִילָה מוֹעֶלֶת לוֹ עַד שֶׁיַּשְׁלִיךְ הַשֶּׁרֶץ וְכֵן הוּא אוֹמֵר (משלי כח) וּמוֹדֶה וְעוֹזֵב יְרוּחָם. וְצָרִיךְ לְפָרוֹט אֶת הַחֵטְא שֶׁנֶּאֱמַר (שמות לב) אָנָּא חָטָא הָעָם הַזֶּה חַטָּאָה גְדוֹלָה וַיַּעֲשׂוּ

לָהֶם אֱלֹהֵי זָהָב: **ב**. מְדַרְכֵי הַתְּשׁוּבָה לִהְיוֹת הַשֵּׁב צוֹעֵק תָּמִיד לִפְנֵי ה' בִּבְכִי וּבְתַחֲנוּנִים וְעוֹשֶׂה צְדָקָה כְּפִי כֹּחוֹ וּמִתְרַחֵק הַרְבֵּה מִן הַדָּבָר שֶׁחָטָא בּוֹ וּמְשַׁנֶּה שְׁמוֹ כְּלוֹמַר אֲנִי אַחֵר וְאֵינִי אוֹתוֹ הָאִישׁ שֶׁעָשָׂה אוֹתָן הַמַּעֲשִׂים. וּמְשַׁנֶּה מַעֲשָׂיו כּוּלָּן לְטוֹבָה וּלְדֶרֶךְ יְשָׁרָה וְגוֹלֶה מִמְּקוֹמוֹ שֶׁגָּלוּת מְכַפֶּרֶת עָוֹן מִפְּנֵי שֶׁגּוֹרֶמֶת לוֹ לְהִכָּנַע וְלִהְיוֹת עָנָיו וּשְׁפַל רוּחַ: **ג**. וּשְׁבַח גָּדוֹל לְשֵׁב שֶׁיִּתְוַדֶּה בְּרַבִּים וְיוֹדִיעַ פִּשָּׁעָיו לָהֶם וּמְגַלֶּה עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּינוֹ לְבֵין חֲבֵירוֹ לַאֲחֵרִים וְאוֹמֵר לָהֶם אָמְנָם חָטָאתִי לִפְלוֹנִי וְעָשִׂיתִי לוֹ כָּךְ וְכָךְ וַהֲרֵינִי הַיּוֹם שֵׁב וּמִתְנַחֵם וְכָל הַמִּתְגָּאֶה וְאֵינוֹ מוֹדִיעַ אֶלָּא מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו אֵין תְּשׁוּבָתוֹ גְּמוּרָה שֶׁנֶּאֱמַר (משלי כח) מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ:

מוסר

מספר חרדים דף ע"א ע"א

לֵב חוֹשֵׁב בְּעִנְיָנֵי גוּפוֹ בְּעֵת תְּפִלָּה אוֹ חֲזָרַת שְׁלִיחַ צִבּוּר גָּדוֹל עֲוֹנוֹ מִנְּשׂוֹא וְעָלָיו נֶאֱמַר (שמואל א' ב') וּבוֹזֵי יֵקָלוּ כִּדְאִיתָא בְּזוֹהַר שֶׁאֵין לָךְ בּוֹזֶה שְׁמוֹ גָּדוֹל מִזֶּה שֶׁהֲרֵי לִפְנֵי מֶלֶךְ וַאֲפִילוּ לִפְנֵי אֶחָד מִשָּׂרָיו בָּרַעַשׁ וָרַעַד אָדָם עוֹמֵד וְיָרֵא פֶּן יִלְכֹּד בִּדְבָרָיו כִּי חֲמַת מֶלֶךְ מַלְאֲכֵי מָוֶת וְכָל שֶׁכֵּן חֲמַת מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שֶׁאֲפִילוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם הָיָה יָרֵא שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט') כִּי יָגֹרְתִּי מִפְּנֵי הָאַף וְהַחֵמָה וְעוֹד עֲוֹנוֹ גָּדוֹל שֶׁהֲרֵי הֵעִיד עֲדוּת שֶׁקֶר בְּעַצְמוֹ שֶׁאָמַר בְּקְרִיאַת שְׁמַע וּלְעָבְדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם שֶׁהִיא הָעֲבוֹדָה שֶׁבַּלֵּב זוֹ הַתְּפִלָּה וַהֲרֵי לְבָבוֹ פּוֹנֶה מֵעִם ה' לְתַעֲתּוּעֵי מַחֲשָׁבוֹת יֹאמַר ה' עָלָיו (ירמי' ב') אוֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר מַיִם חַיִּים לַחֲצוֹב לָהֶם בֹּארוֹת בֹּארוֹת נִשְׁבָּרִים וְגוֹ' וּכְתִיב (שם י"ב) קָרוֹב אַתָּה בְּפִיהֶם וְרָחוֹק מִכִּלְיוֹתֵיהֶם וּכְתִיב (מלאכי א') בְּפִיו וּבִשְׂפָתָיו כִּבְּדוּנִי וְלִבּוֹ רָחַק מִמֶּנִּי וּכְתִיב (ישעי' כ"ט) וְאִם אָב אֲנִי אַיֵּה כְבוֹדִי וְאִם אֲדוֹנִים אֲנִי אַיֵּה מוֹרָאִי שֶׁקָּרָאנוּ בַּתְּפִלָּה אָב הָרַחֲמָן שְׁמַע קוֹלֵנוּ וּבְרֹאשׁ הַתְּפִלָּה ה' שְׂפָתַי תִּפְתָּח לְעָבְדוֹ בְּרַחֲימוּ כְּאָב וּבִדְחִילוּ כְּאָדוֹן:

ויגש ליל שישי

תורה

צרוף יְהוֹוִה

(י) וְיָשַׁבְתָּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְהָיִיתָ קָרוֹב אֵלַי אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֵי בָנֶיךָ וְצֹאנְךָ וּבְקָרְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: וְנִתַּתִּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וּתְהֵי קְרִיב לִי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנֵי בְנָיךְ וְעָנָךְ וְתוֹרָךְ וְכָל דִּי לָךְ: (יא) וְכַלְכַּלְתִּי אֹתְךָ שָׁם כִּי עוֹד חָמֵשׁ שָׁנִים רָעָב פֶּן תִּוָּרֵשׁ אַתָּה וּבֵיתְךָ וְכָל אֲשֶׁר לָךְ: וְאָזוּן יָתָךְ תַּמָּן אֲרֵי עוֹד חֲמֵשׁ שְׁנִין כַּפְנָא דִּילְמָא תִּתְמַסְכַּן אַתְּ וֶאֱנַשׁ בֵּיתָךְ וְכָל דִּי לָךְ:

רש"י פן תורש. דלמא תתמסכן, לשון מורישו ומעשיר:

(יב) וְהִנֵּה עֵינֵיכֶם רֹאוֹת וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם: וְהָא עֵינֵיכוֹן חָזָן וְעֵינֵי אָחִי בִנְיָמִין אֲרֵי בְלִישָׁנְכוֹן אֲנָא מְמַלֵּל עִמְּכוֹן:

רש"י והנה עיניכם רואות. בכבודי ושאני אחיכם ושאני מהול ככם. ועוד כי פי המדבר אליכם בלשון הקודש (בבראשית רבה): ועיני אחי בנימין. (מגילה יז) השוה את כולם יחד לומר שכשם שאין לי שנאה על בנימין אחי שהרי לא היה במכירתי, כך אין בלבי שנאה עליכם:

(יג) וְהִגַּדְתֶּם לְאָבִי אֶת כָּל כְּבוֹדִי בְּמִצְרַיִם וְאֵת כָּל אֲשֶׁר רְאִיתֶם וּמִהַרְתֶּם וְהוֹרַדְתֶּם אֶת אָבִי הֵנָּה: וּתְחַוון לְאַבָּא יָת כָּל יְקָרִי בְּמִצְרַיִם וְיָת כָּל דִּי חֲזַיתוּן וְתוֹחוּן וְתַחֲתוּן יָת אַבָּא הָכָא: (יד) וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו וַיֵּבְךְּ וּבִנְיָמִן בָּכָה עַל צַוָּארָיו: וּנְפַל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אֲחוּהִי וּבְכָא וּבִנְיָמִן בְּכָא עַל צַוָּארֵהּ:

רש"י ויפל על צואר בנימין אחיו ויבך. על שני מקדשות שעתידים להיות בחלקו של בנימין וסופן להיחרב:

(טו) וַיְנַשֵּׁק לְכָל אֶחָיו וַיֵּבְךְּ עֲלֵיהֶם וְאַחֲרֵי כֵן דִּבְּרוּ אֶחָיו אִתּוֹ: וּנְשַׁק לְכָל אֲחוֹהִי וּבְכָא עֲלֵיהוֹן וּבָתַר כֵּן מַלִּילוּ אֲחוֹהִי עִמֵּהּ:

רש"י ואחרי כן. מאחר שראוהו בוכה ולבו שלם עמהם: דברו אחיו אתו. שמתחילה היו בושים ממנו:

(טז) וְהַקֹּל נִשְׁמַע בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר בָּאוּ אַחֵי יוֹסֵף וַייטַב בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עֲבָדָיו: וְקָלָא אִשְׁתְּמַע בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימַר עַלּוּ אֲחֵי יוֹסֵף וּשְׁפַר בְּעֵינֵי פַּרְעֹה וּבְעֵינֵי עַבְדּוֹהִי:

רש"י והקול נשמע בית פרעה. כמו בבית פרעה וזהו לשון בית ממש:

(יז) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֱמֹר אֶל אַחֶיךָ זֹאת עֲשׂוּ טַעֲנוּ אֶת בְּעִירְכֶם וּלְכוּ בֹּאוּ אַרְצָה כְּנָעַן: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף אֱמַר לְאַחָיךְ דָּא עִיבִידוּ טְעוּנוּ יָת בְּעִירְכוֹן וֶאֱזִילוּ אוֹבִילוּ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן:

רש"י טענו את בעירכם. תבואה:

(יח) וּקְחוּ אֶת אֲבִיכֶם וְאֶת בָּתֵּיכֶם וּבֹאוּ אֵלָי וְאֶתְּנָה לָכֶם אֶת טוּב אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאִכְלוּ אֶת חֵלֶב הָאָרֶץ: וּדְבָרוּ יָת אֲבוּכוֹן וְיָת אֱנָשׁ בָּתֵּיכוֹן וְעוּלוּ לְוָתִי וְאֶתֵּן לְכוֹן יָת טוּב אַרְעָא דְּמִצְרַיִם וְתֵיכְלוּן יָת טוּבָא דְּאַרְעָא:

רש"י ואת טוב ארץ מצרים. ארץ גושן. ניבא ואינו יודע מה ניבא, סופה לעשותה כמצולה שאין בה דגים: חלב הארץ. כל חלב לשון מיטב הוא:

(יט) **רביעי** וְאַתָּה צֻוֵּיתָה זֹאת עֲשׂוּ קְחוּ לָכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם עֲגָלוֹת לְטַפְּכֶם וְלִנְשֵׁיכֶם וּנְשָׂאתֶם אֶת אֲבִיכֶם וּבָאתֶם: וְאַתְּ מְפַקֶּדָא דְּא עִיבִידוּ סִיבוּ לְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם עֶגְלָן לְטַפְלֵיכוֹן וְלִנְשֵׁיכוֹן וְתִטְּלוּן יָת אֲבוּכוֹן וְתֵיתוּן:

רש"י ואתה צויתה. מפי לומר להם: זאת עשו. כך אמור להם שברשותי הוא:

(כ) וְעֵינְכֶם אַל תָּחֹס עַל כְּלֵיכֶם כִּי טוּב כָּל אֶרֶץ מִצְרַיִם לָכֶם הוּא: וְעֵינְכוֹן לָא תְחוּס עַל מָנֵיכוֹן אֲרֵי טַב כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּלְכוֹן הוּא: (כא) וַיַּעֲשׂוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף עֲגָלוֹת עַל פִּי פַּרְעֹה וַיִּתֵּן לָהֶם צֵדָה לַדָּרֶךְ: וְעָבַדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף עֶגָלָן עַל מֵימַר פַּרְעֹה וִיהַב לְהוֹן זְוָדִין לְאָרְחָא: (כב) לְכֻלָּם נָתַן לָאִישׁ חֲלִפוֹת שְׂמָלֹת וּלְבִנְיָמִן נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְחָמֵשׁ חֲלִפֹת שְׂמָלֹת: לְכֻלְהוֹן יְהַב לִגְבַר אצְטְלָוָן דִּלְבוּשִׁין וּלְבִנְיָמִן יְהַב תְּלַת מְאָה סְלְעִין דִּכְסַף וַחֲמֵשׁ אצְטְלָוָן דִּלְבוּשִׁין: (כג) וּלְאָבִיו שָׁלַח כְּזֹאת עֲשָׂרָה חֲמֹרִים נֹשְׂאִים מִטּוּב מִצְרַיִם וְעֶשֶׂר אֲתֹנֹת נֹשְׂאֹת בָּר וָלֶחֶם וּמָזוֹן לְאָבִיו לַדָּרֶךְ: וּלַאֲבוּהִי שְׁלַח כְּדָא עַסְרָא חֲמָרִין טָעְינִין מִטּוּבָא דְמִצְרָיִם וַעֲסַר אַתְנָן טָעְינָן עִיבוּר וּלְחֵם וּזְוָדִין לַאֲבוּהִי לְאָרְחָא:

רש"י שלח כזאת. כחשבון הזה ומהו החשבון י' חמורים וגו'. (רצונו שמלת כזאת המיותרת ובכ"ף הדמיון מורה על כי מעולם לא שלח לו י' חמורים וי' אתונות, רק הכי קאמר קרא. בשם הגאון מהרש"ל): מטוב מצרים. מצינו בגמרא ששלח לו יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו. ומדרש אגדה גריסין של פול: בר ולחם. כתרגומו: ומזון. לפתן (כך גירסאת רא"ם):

(כד) וַיְשַׁלַּח אֶת אֶחָיו וַיֵּלֵכוּ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַל תִּרְגְּזוּ בַּדָּרֶךְ: וְשַׁלַּח יָת אֲחוֹהִי וְאָזְלוּ וַאֲמַר לְהוֹן לָא תִתְנַצּוּן:בְּאָ:רְחָא:

רש"י אל תרגזו בדרך. אל תתעסקו בדבר הלכה שלא תרגז עליכם הדרך. דבר אחר - אל תפסעו פסיעה גסה ותכנסו בחימה לעיר, ולפי פשוטו של מקרא יש לומר - לפי שהיו נכלמים - היה דואג שמא יריבו בדרך על דבר מכירתו להתווכח זה עם זה ולומר על ידך נמכר, אתה ספרת לשון הרע עליו וגרמת לנו לשנאתו:

(כה) וַיַּעֲלוּ מִמִּצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנַעַן אֶל יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּסְלִיקוּ מִמִּצְרַיִם וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דִּכְנַעַן לְוָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן: (כו) וַיַּגִּדוּ לוֹ לֵאמֹר עוֹד יוֹסֵף חַי וְכִי הוּא מֹשֵׁל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם וַיָּפָג לִבּוֹ כִּי לֹא הֶאֱמִין לָהֶם: וְחַוִּיאוּ לֵהּ לְמֵימַר עַד כְּעַן יוֹסֵף קַיָּם וַאֲרֵי הוּא שַׁלִּיט בְּכָל אַרְעָא דְמִצְרָיִם וַהֲווֹ מְלֵיְא פָּיְנָן עַל לִבֵּהּ אֲרֵי לָא הֵימִין לְהוֹן:

רש"י וכי הוא מושל. ואשר הוא מושל: ויפג לבו.נחלף לבו והלך מלהאמין, לא היה לבו פונה אל הדברים, לשון מפיגין טעמן בלשון משנה וכמו (איכה ג) מאין הפוגות (ירמיה מח ???) וריחו לא נמר מתרגמינן וריחיא לא פג:

(כז) וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו אֵת כָּל דִּבְרֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵהֶם וַיַּרְא אֶת הָעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח יוֹסֵף לָשֵׂאת אֹתוֹ וַתְּחִי רוּחַ יַעֲקֹב אֲבִיהֶם: וּמַלִּילוּ עִמֵּהּ יָת כָּל פִּתְגָמֵי יוֹסֵף דִּי מַלִּיל עִמְּהוֹן וַחֲזָא יָת עֶגָלָתָא דִּשְׁלַח יוֹסֵף לְמִטַל יָתֵהּ וּשְׁרַת רוּחַ נְבוּאָה עַל יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן:

רש"י את כל דברי יוסף. סימן מסר להם במה שהיה עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה, זהו שנאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף ולא נאמר אשר שלח פרעה: ותחי רוח יעקב. שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו:

(כח) **חמישי** וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל רַב עוֹד יוֹסֵף בְּנִי חָי אֵלְכָה וְאֶרְאֶנּוּ בְּטֶרֶם אָמוּת: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל סַגִּי לִי חֶדְוָא עַד כְּעַן יוֹסֵף בְּרִי קַיָּם אֶזֵיל וְאֶחֱזִנֵּהּ עַד לָא אֵמוּת:

רש"י רב עוד. רב לי עוד שמחה וחדוה הואיל ועוד יוסף בני חי:

מו (א) וַיִּסַּע יִשְׂרָאֵל וְכָל אֲשֶׁר לוֹ וַיָּבֹא בְּאֵרָה שָׁבַע וַיִּזְבַּח זְבָחִים לֵאלֹהֵי אָבִיו יִצְחָק: וּנְטַל יִשְׂרָאֵל וְכָל דִּי לֵהּ וַאֲתָא לִבְאֵר שָׁבַע וּדְבַח דִּבְחִין לֵאלָהָא דְּאֲבוּהִי יִצְחָק:

רש"י בארה שבע. כמו לבאר שבע, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחילתה: לאלוהי אביו יצחק. חייב אדם בכבוד אביו יותר מבכבוד זקנו לפיכך תלה ביצחק ולא באברהם:

(ב) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל בְּמַרְאֹת הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי: וַאֲמַר יְיָ לְיִשְׂרָאֵל בְּחָזְוֵי דְלֵילְיָא וַאֲמַר יַעֲקֹב יַעֲקֹב וַאֲמַר הָא אֲנָא:

רש"י יעקב יעקב. לשון חיבה:

(ג) וַיֹּאמֶר אָנֹכִי הָאֵל אֱלֹהֵי אָבִיךָ אַל תִּירָא מֵרְדָה מִצְרַיְמָה כִּי לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימְךָ שָׁם: וַאֲמַר אֲנָא אֵל אֱלָהָא דְאָבוּךְ לָא תְּדְחַל מִלְּמֵיחַת לְמִצְרַיִם אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוֵּנָּךְ תַּמָּן:

רש"י אל תירא מרדה מצרימה. לפי שהיה מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ:

(ד) אָנֹכִי אֵרֵד עִמְּךָ מִצְרַיְמָה וְאָנֹכִי אַעַלְךָ גַם עָלֹה וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ: אֲנָא אֵחוֹת עִמָּךְ לְמִצְרַיִם וַאֲנָא אַסֵּקְנָּךְ אַף אַסָּקָא וְיוֹסֵף יְשַׁוֵּי יְדוֹהִי עַל עֵינָיְךְ:

רש"י ואנכי אעלך. הבטיחו להיות נקבר בארץ:

(ה) וַיָּקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵר שָׁבַע וַיִּשְׂאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת יַעֲקֹב אֲבִיהֶם וְאֶת טַפָּם וְאֶת נְשֵׁיהֶם בָּעֲגָלוֹת אֲשֶׁר שָׁלַח פַּרְעֹה לָשֵׂאת אֹתוֹ: וְקָם יַעֲקֹב מִבְּאֵרָא דְשָׁבַע וּנְטָלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל יָת יַעֲקֹב אֲבוּהוֹן וְיָת טַפְלְהוֹן וְיָת נְשֵׁיהוֹן בַּעֲגָלְתָא דִּי שְׁלַח פַּרְעֹה לְמִטַל יָתֵהּ: (ו) וַיִּקְחוּ אֶת מִקְנֵיהֶם וְאֶת רְכוּשָׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וְכָל זַרְעוֹ אִתּוֹ: וּדְבָרוּ יָת גֵּיתֵיהוֹן וְיָת קִנְיָנְהוֹן דִּי קְנוֹ בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וְכָל בְּנוֹהִי עִמֵּהּ:

רש"י אשר רכשו בארץ כנען. אבל מה שרכש בפדן ארם נתן הכל לעשו בשביל חלקו במערת המכפלה, אמר נכסי חוצה לארץ אינן כדאי לי וזהו אשר כריתי לי, העמיד לו צבורין של זהב וכסף כמין כרי ואמר לו טול את אלו:

(ז) בָּנָיו וּבְנֵי בָנָיו אִתּוֹ בְּנֹתָיו וּבְנוֹת בָּנָיו וְכָל זַרְעוֹ הֵבִיא אִתּוֹ מִצְרַיְמָה: בְּנוֹהִי וּבְנֵי בְנוֹהִי עִמֵּהּ בְּנָתֵהּ וּבְנָת בְּנוֹהִי וְכָל זַרְעֵהּ אַיְתִי עִמֵּהּ לְמִצְרַיִם:

רש"י ובנות בניו. סרח בת אשר, ויוכבד בת לוי:

ויגש יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(ח) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיְמָה יַעֲקֹב וּבָנָיו בְּכֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן: וְאֵלִיֵּן שְׁמָהַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּעַלוּ לְמִצְרַיִם יַעֲקֹב וּבְנוֹהִי בּוּכְרָא דְיַעֲקֹב רְאוּבֵן:

רש"י הבאים מצרימה. על שם השעה קורא להם הכתוב באים. ואין לתמוה על אשר לא כתב אשר באו:

(ט) וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי: וּבְנֵי רְאוּבֵן חֲנוֹךְ וּפַלּוּא וְחֶצְרוֹן וְכַרְמִי: (י) וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בֶּן הַכְּנַעֲנִית: וּבְנֵי שִׁמְעוֹן יְמוּאֵל וְיָמִין וְאוֹהַד וְיָכִין וְצֹחַר וְשָׁאוּל בַּר כְּנַעֲנָיְתָא:

רש"י בן הכנענית. בן דינה שנבעלה לכנעני ,כשהרגו את שכם לא הייתה דינה רוצה לצאת עד שנשבע לה שמעון שישאנה (בראשית רבה):

(יא) וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: וּבְנֵי לֵוִי גֵּרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי: (יב) וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּהְיוּ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל: וּבְנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה וָפֶרֶץ וְזָרַח וּמִית עֵר וְאוֹנָן בְּאַרְעָא דִּכְנַעַן וַהֲווֹ בְנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל: (יג) וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן: וּבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלָע וּפֻוָּה וְיוֹב וְשִׁמְרוֹן: (יד) וּבְנֵי זְבוּלֻן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל: וּבְנֵי זְבֻלוֹן סֶרֶד וְאֵלוֹן וְיַחְלְאֵל: (טו) אֵלֶּה בְּנֵי לֵאָה אֲשֶׁר יָלְדָה לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְאֶת דִּינָה בִתּוֹ כָּל נֶפֶשׁ בָּנָיו וּבְנוֹתָיו שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ: אִלֵּין בְּנֵי לֵאָה דִּילִידַת לְיַעֲקֹב בְּפַדַּן אֲרָם וְיָת דִּינָה בְרַתֵּהּ כָּל נַפְשָׁא בְּנוֹהִי וּבְנָתֵהּ תְּלָתִין וּתְלַת:

רש"י אלה בני לאה ואת דינה בתו. הזכירם תלה בלאה והנקבות תלה ביעקב ללמדך אשה מזרעת תחלה יולדת זכר, איש מזריע תחלה יולדת נקבה: שלשים ושלש. ובפרטן אי אתה מוצא אלא שלשים ושנים, אלא זו יוכבד שנולדה בין החומות בכניסתן לעיר שנאמר אשר ילדה אותה ללוי במצרים, לידתה במצרים ואין הורתה במצרים:

(טז) וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבֹּן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: וּבְנֵי גָד צִפְיוֹן וְחַגִּי שׁוּנִי וְאֶצְבוֹן עֵרִי וַאֲרוֹדִי וְאַרְאֵלִי: (יז) וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחֹתָם וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל: וּבְנֵי אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחַתְהוֹן וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל: (יח) אֵלֶּה בְּנֵי זִלְפָּה אֲשֶׁר נָתַן לָבָן לְלֵאָה בִתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה נָפֶשׁ: אִלֵּין בְּנֵי זִלְפָּה דִּי יְהַב לָבָן לְלֵאָה בְּרַתֵּהּ וִילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב שִׁית עֲשְׂרֵי נַפְשָׁא:

(יט) בְּנֵי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן: בְּנֵי רָחֵל אִתַּת יַעֲקֹב יוֹסֵף וּבִנְיָמִן:

רש"י בני רחל אשת יעקב. ובכולן לא נאמר בהן אשת אלא שהיתה עיקרו של בית:

(כ) וַיִּוָּלֵד לְיוֹסֵף בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר יָלְדָה לוֹ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פֶרַע כֹּהֵן אֹן אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם: וְאִתְיְלִידוּ לְיוֹסֵף בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּילִידַת לֵהּ אָסְנַת בַּת פּוֹטִי פָּרַע רַבָּא דְאוֹן יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם: (כא) וּבְנֵי בִנְיָמִן בָּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וְאָרְדּ: (כב) וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וְרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וְאָרְדּ: (כב) אֵלֶּה בְּנֵי רָחֵל אֲשֶׁר יֻלַּד לְיַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ אַרְבָּעָה עָשָׂר: אִלֵּין בְּנֵי רָחֵל דְּאִתְיְלִידוּ לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא אַרְבְּעָה עֲשַׂר: (כג) וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: וּבְנֵי דָן חֻשִׁים: (כד) וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם: וּבְנֵי נַפְתָּלִי יַחְצְאֵל וְגוּנִי וְיֵצֶר וְשִׁלֵּם: (כה) אֵלֶּה בְּנֵי בִלְהָה אֲשֶׁר נָתַן לָבָן לְרָחֵל בִּתּוֹ וַתֵּלֶד אֶת אֵלֶּה לְיַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שִׁבְעָה: אִלֵּין בְּנֵי בִלְהָה דִּיהַב לָבָן לְרָחֵל בְּרַתֵּהּ וְילִידַת יָת אִלֵּין לְיַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁא שִׁבְעָא: (כו) כָּל הַנֶּפֶשׁ הַבָּאָה לְיַעֲקֹב מִצְרַיְמָה יֹצְאֵי יְרֵכוֹ מִלְּבַד נְשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נֶפֶשׁ שִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ: כָּל נַפְשָׁא דְּעַלְּא לְיַעֲקֹב לְמִצְרַיִם נָפְקֵי יַרְכֵּהּ בַּר מִנְּשֵׁי בְנֵי יַעֲקֹב כָּל נַפְשָׁתָא שִׁתִּין וְשֵׁית:

רש"י כל הנפש הבאה ליעקב.שיצאו מארץ כנען לבוא למצרים. ואין הבאה זו לשון עבר, אלא לשון הווה, כמו (אסתר ב) בערב היא באה וכמו והנה רחל בתו באה עם הצאן, לפיכך טעמו למטה באל"ף, לפי שכשיצאו לבוא מארץ כנען לא היו אלא שישים ושש. והשני כל הנפש לבית יעקב הבאה מצרימה שבעים הוא לשון עבר לפיכך טעמו למעלה בבי"ת לפי שמשבאו שם היו שבעים שמצאו שם יוסף ושני בניו ונתוספה להם יוכבד בין החומות. (ועיין בביאור לת"י ומשם תמצא להרוות צמאונך ברש"י) ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים שהרי לא נמנו כאן. מצאתי בויקרא רבה עשו שש נפשות היו לו והכתוב קורא אותן נפשות ביתו לשון רבים, לפי שהיו עובדין לאלהות הרבה, יעקב שבעים היו לו והכתוב קורא אותן נפש, לפי שהיו עובדים לאל אחד:

(כז) וּבְנֵי יוֹסֵף אֲשֶׁר יֻלַּד לוֹ בְּמִצְרַיִם נֶפֶשׁ שְׁנָיִם כָּל הַנֶּפֶשׁ לְבֵית יַעֲקֹב הַבָּאָה מִצְרַיְמָה שִׁבְעִים: וּבְנֵי יוֹסֵף דִּי אִתְיְלִידוּ לֵהּ בְּמִצְרַיִם נַפְשָׁתָא תְּרֵין כָּל נַפְשָׁתָא לְבֵית יַעֲקֹב דְּעַלּוּ לְמִצְרַיִם שִׁבְעִין: (כח) **שישי** וְאֶת יְהוּדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֶל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גֹּשְׁנָה וַיָּבֹאוּ אַרְצָה גֹּשֶׁן: וְיָת יְהוּדָה שְׁלַח קֳדָמוֹהִי לְוָת יוֹסֵף לְסַדָּנָאָה קֳדָמוֹהִי לְגֹשֶׁן וַאֲתוֹ לְאַרְעָא דְגֹשֶׁן:

רש"י להורות לפניו. כתרגומו לפנות לו מקום ולהורות האיך יתיישב בה: לפניו. קודם שיגיע לשם.ומדרש אגדה: להורות לפניו לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה:

(כט) וַיֶּאְסֹר יוֹסֵף מֶרְכַּבְתּוֹ וַיַּעַל לִקְרַאת יִשְׂרָאֵל אָבִיו גֹּשְׁנָה וַיֵּרָא אֵלָיו וַיִּפֹּל עַל צַוָּארָיו וַיֵּבְךְּ עַל צַוָּארָיו עוֹד: וְטַקֵּיס יוֹסֵף רְתִכּוֹהִי וּסְלֵיק לְקַדָּמוּת יִשְׂרָאֵל אֲבוּהִי לְגֹשֶׁן וְאִתְגְּלִי לֵהּ וּנְפַל עַל צַוָּארֵהּ וּבְכָא עַל צַוָּארֵהּ עוֹד:

רש"י ויאסור יוסף מרכבתו. הוא עצמו אסר את הסוסים למרכבה להזדרז לכבוד אביו: וירא אליו. יוסף נראה אל אביו: ויבך על צואריו עוד. לשון הרבות בכיה. וכן (איוב לד) כי לא על איש ישים, עוד לשון רבוי הוא, אינו שם עליו עלילות נוספות על חטאיו, אף כאן הרבה והוסיף בבכי יותר על הרגיל אבל יעקב לא נפל על צואריו יוסף ולא נשקו. ואמרו רבותינו שהיה קורא את שמע:

(ל) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף אָמוּתָה הַפָּעַם אַחֲרֵי רְאוֹתִי אֶת פָּנֶיךָ כִּי עוֹדְךָ חָי: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף אִלּוּ אֲנָא מָאִית זִמְנָא הָדָא מְנַחֵם אֲנָא בְּתַר דַּחֲזֵיתִי יָת אַפָּיךְ אֲרֵי עַד כְּעַן אַתְּ קַיָּם:

רש"י אמותה הפעם. פשוטו כתרגומו ומדרשו - סבור הייתי למות שתי מיתות בעולם הזה ובעולם הבא, שנסתלקה שכינה ממני, והייתי אומר שיתבעני הקב"ה מיתתך, עכשיו שעודך חי לא אמות אלא פעם אחת:

(לא) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו וְאֶל בֵּית אָבִיו אֶעֱלֶה וְאַגִּידָה לְפַרְעֹה וְאֹמְרָה אֵלָיו אַחַי וּבֵית אָבִי אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בָּאוּ אֵלָי: וְאַמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי וּלְבֵית אֲבוּהִי אֶסַק וְאֲחַוֵי לְפַרְעֹה וְאֵימַר לֵהּ אַחַי וּבֵית אַבָּא דִּי בְאַרְעָא דִּכְנַעַן עַלּוּ לְוָתִי:

רש"י ואמרה אליו אחי וגו'. ועוד אומר לו (פסוק לב) והאנשים רועי צאן וגו':

(לב) וְהָאֲנָשִׁים רֹעֵי צֹאן כִּי אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם הֵבִיאוּ: וְגֶבְרַיָּא רָעֵי עָנָא אֲרֵי גֻּבְרֵי מָרֵי גֵּיתֵי הֲווֹ וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אַיְתִיאוּ: (לג) וְהָיָה כִּי יִקְרָא לָכֶם פַּרְעֹה וְאָמַר מַה מַּעֲשֵׂיכֶם: וִיהֵי אֲרֵי יִקְרֵי לְכוֹן פַּרְעֹה וְיֵימַר מָה עוֹבָדֵיכוֹן: (לד) וַאֲמַרְתֶּם אַנְשֵׁי מִקְנֶה הָיוּ עֲבָדֶיךָ מִנְּעוּרֵינוּ וְעַד עַתָּה גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבֹתֵינוּ בַּעֲבוּר תֵּשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן כִּי תוֹעֲבַת מִצְרַיִם כָּל רֹעֵה צֹאן: וְתֵימְרוּן גֻּבְרֵי מָרֵי גֵּיתֵי הֲווֹ עַבְדָּיךְ מֵעוּלְמָנָא וְעַד כְּעַן אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא בְּדִיל דִּי תֵיתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן אֲרֵי מְרַחֲקִין מִצְרָאֵי כָּל רָעֵי עָנָא:

רש"י בעבור תשבו בארץ גשן. והיא צריכה לכם שהיא ארץ מרעה, וכשתאמרו לו שאין אתם בקיאין במלאכה אחרת ירחיקכם מעליו ויושיבכם שם: כי תועבת מצרים וגו'. לפי שהם להם אלהות.

מז (א) וַיָּבֹא יוֹסֵף וַיַּגֶּד לְפַרְעֹה וַיֹּאמֶר אָבִי וְאַחַי וְצֹאנָם וּבְקָרָם וְכָל אֲשֶׁר לָהֶם בָּאוּ מֵאֶרֶץ כְּנָעַן וְהִנָּם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: וַאֲתָא יוֹסֵף וְחַוִי לְפַרְעֹה וַאֲמַר אַבָּא וְאַחַי וְעָנְהוֹן וְתוֹרְהוֹן וְכָל דִּי לְהוֹן אָתוֹ מֵאַרְעָא דִּכְנָעַן וְהָא אִנּוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן: (ב) וּמִקְצֵה אֶחָיו לָקַח חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים וַיַּצְּגֵם לִפְנֵי פַּרְעֹה: וּמִקְצַת מִן אֲחוֹהִי דְּבַר חַמְשָׁא גֻּבְרִין וַאֲקֵימִנּוּן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש"י ומקצה אחיו. מן הפחותים שבהם לגבורה שאין נראים גיבורים, שאם יראה אותם גיבורים יעשה אותם אנשי מלחמתו. ואלה הם ראובן שמעון לוי יששכר ובנימין, אותם

שלא כפל משה שמותם כשברכם, אבל שמות הגיבורים כפל, וזאת ליהודה שמע ה' קול יהודה, ולגד אמר ברוך מרחיב גד. ולנפתלי אמר נפתלי. ולדן אמר דן. וכן לזבולן, וכן לאשר זה לשון בראשית רבה שהיא אגדת ארץ ישראל אבל בגמרא בבלית שלנו (בבא קמא צ"ב) מצינו שאותם שכפל משה שמותם הם החלשים ואותן הביא לפני פרעה, ויהודה שהוכפל שמו לא הוכפל משום חלשות, אלא טעם יש בדבר כדאיתא בבבא קמא ובברייתא דספרי שנינו בה בוזאת הברכה כמו בגמרא שלנו:

(ג) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל אֶחָיו מַה מַּעֲשֵׂיכֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה רֹעֵה צֹאן עֲבָדֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אֲבוֹתֵינוּ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לַאֲחוֹהִי מָה עוֹבָדַיכוֹן וַאֲמָרוּ לְפַרְעֹה רָעֵי עָנָא עַבְדָּיךְ אַף אֲנַחְנָא אַף אֲבָהָתָנָא: (ד) וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן: וַאֲמַרוּ לְוָת פַּרְעֹה לְאִתוֹתָבָא בְּאַרְעָא אֲתֵינָא אֲרֵי לֵית רַעְיָא לְעָנָא דִּי לְעַבְדָּיךְ אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא בְּאַרְעָא דִּכְנָעַן וּכְעַן יֵתְבוּן כְּעַן עַבְדָּיךְ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן: (ה) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ וְאַחֶיךָ בָּאוּ אֵלֶיךָ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיוֹסֵף לְמֵימָר אֲבוּךְ וְאַחָיךְ אֲתוֹ לְוָתָךְ: (ו) אֶרֶץ מִצְרַיִם לְפָנֶיךָ הִוא בְּמֵיטַב הָאָרֶץ הוֹשֵׁב אֶת אָבִיךָ וְאֶת אַחֶיךָ יֵשְׁבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וְאִם יָדַעְתָּ וְיֶשׁ בָּם אַנְשֵׁי חַיִל וְשַׂמְתָּם שָׂרֵי מִקְנֶה עַל אֲשֶׁר לִי: אַרְעָא דְמִצְרַיִם קֳדָמָךְ הִיא בִּדְשַׁפִּיר בְּאַרְעָא אוֹתֵיב יָת אֲבוּךְ וְיָת אַחָיךְ יֵתְבוּן בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאִם יָדַעְתְּ וְאִית בְּהוֹן גֻּבְרִין דְּחַיְלָא וּתְמַנְנוּן רַבָּנֵי גֵיתַי עַל דִּי לִי:

רש"י אנשי חיל. בקיאין באומנותן לרעות צאן: על אשר לי. על צאן שלי:

(ז) וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת יַעֲקֹב אָבִיו וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי פַּרְעֹה וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה: וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת יַעֲקֹב אֲבוּהִי וַאֲקִימִנֵּהּ קֳדָם פַּרְעֹה וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה:

רש"י ויברך יעקב. היא שאילת שלום כדרך כל הנראים לפני המלכים לפרקים, שלידי"ר בלע"ז [גריסען]:

(ח) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יַעֲקֹב כַּמָּה יְמֵי שְׁנֵי חַיֶּיךָ: וַאֲמַר פַּרְעֹה לְיַעֲקֹב כַּמָּה יוֹמֵי שְׁנֵי חַיָּיךְ:

(ט) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל פַּרְעֹה יְמֵי שְׁנֵי מְגוּרַי שְׁלֹשִׁים וּמְאַת שָׁנָה מְעַט וְרָעִים הָיוּ יְמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלֹא הִשִּׂיגוּ אֶת יְמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבֹתַי בִּימֵי מְגוּרֵיהֶם: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְפַרְעֹה יוֹמֵי שְׁנֵי תוֹתָבוּתַי מְאָה וּתְלָתִין שְׁנִין זְעֵירִין וּבִישִׁין הֲווֹ יוֹמֵי שְׁנֵי חַיַּי וְלָא אַדְבִּיקוּ יָת יוֹמֵי שְׁנֵי חַיֵּי אֲבָהָתַי בְּיוֹמֵי תּוֹתָבוּתְהוֹן:

רש"י שני מגורי. ימי גרותי כל ימי הייתי גר בארץ: ולא השיגו. בטובה:

(י) וַיְבָרֶךְ יַעֲקֹב אֶת פַּרְעֹה וַיֵּצֵא מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה: וּבָרִיךְ יַעֲקֹב יָת פַּרְעֹה וּנְפַק מִן קֳדָם פַּרְעֹה:

רש"י ויברך יעקב. כדרך כל הנפטרים מלפני שרים מברכים אותם ונוטלים רשות ומה ברכה ברכו שיעלה נילוס לרגליו לפי שאין מצרים שותה מי גשמים אלא נילוס עולה

ומשקה ומברכתו של יעקב ואילך היה פרעה בא אל נילוס והוא עולה לקראתו ומשקה את הארץ [תנחומא]:

(יא) **שביעי** וַיּוֹשֵׁב יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וַיִּתֶּן לָהֶם אֲחֻזָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּמֵיטַב הָאָרֶץ בְּאֶרֶץ רַעְמְסֵס כַּאֲשֶׁר צִוָּה פַּרְעֹה: וְאוֹתֵיב יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיהַב לְהוֹן אַחֳסָנָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּדַשַׁפִּיר בְּאַרְעָא בְּאַרְעָא דְרַעְמְסֵס כְּמָא דִי פַקֵּיד פַּרְעֹה:

רש"י רעמסס. מארץ גושן היא:

(יב) וַיְכַלְכֵּל יוֹסֵף אֶת אָבִיו וְאֶת אֶחָיו וְאֵת כָּל בֵּית אָבִיו לֶחֶם לְפִי הַטָּף: וְזָן יוֹסֵף יָת אֲבוּהִי וְיָת אֲחוֹהִי וְיָת כָּל בֵּית אֲבוּהִי לַחְמָא לְפוּם טַפְלָא:

רש"י לפי הטף. לפי הצריך לכל בני ביתם:

(יג) וְלֶחֶם אֵין בְּכָל הָאָרֶץ כִּי כָבֵד הָרָעָב מְאֹד וַתֵּלַהּ אֶרֶץ מִצְרַיִם וְאֶרֶץ כְּנַעַן מִפְּנֵי הָרָעָב: וְלַחְמָא לֵית בְּכָל אַרְעָא אֲרֵי תַקִּיף כַּפְנָא לַחָדָא וְאִשְׁתַּלְהֵי עַמָּא דְאַרְעָא דְמִצְרַיִם וְעַמָּא דְאַרְעָא דִכְנַעַן מִן קֳדָם כַּפְנָא:

רש"י ולחם אין בכל הארץ. חוזר לענין הראשון לתחלת שני הרעב: ותלה. כמו ותלאה לשון עייפות כתרגומו ודומה לו (משלי כו) כמתלהלה היורה זיקים:

(יד) וַיְלַקֵּט יוֹסֵף אֶת כָּל הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וּבְאֶרֶץ כְּנַעַן בַּשֶּׁבֶר אֲשֶׁר הֵם שֹׁבְרִים וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת הַכֶּסֶף בֵּיתָה פַּרְעֹה: וְלַקִּיט יוֹסֵף יָת כָּל כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּכַח בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּבְאַרְעָא דִכְנַעַן בְּעִיבּוּרָא דִי אִנּוּן זָבְנִין וְאַיְתִי יוֹסֵף יָת כַּסְפָּא לְבֵית פַּרְעֹה: (טו) וַיִּתֹּם הַכֶּסֶף מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמֵאֶרֶץ כְּנַעַן וַיָּבֹאוּ כָל מִצְרַיִם אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר הָבָה לָנוּ לֶחֶם וְלָמָּה נָמוּת נֶגְדֶּךָ כִּי אָפֵס כָּסֶף: וּשְׁלִים כַּסְפָּא מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם וּמֵאַרְעָא דִכְנַעַן וַאֲתוֹ כָּל מִצְרָאֵי לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר הַב לָנָא לַחְמָא וּלְמָה נְמוּת לְקָבְלָךְ אֲרֵי שְׁלִים כַּסְפָּא:

רש"י אפס. כתרגומו שלים:

(טז) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף הָבוּ מִקְנֵיכֶם וְאֶתְּנָה לָכֶם בְּמִקְנֵיכֶם אִם אָפֵס כָּסֶף: וַאֲמַר יוֹסֵף הָבוּ גֵּיתֵיכוֹן וְאֶתֵּן לְכוֹן בְּגֵיתֵיכוֹן אִם שְׁלִים כַּסְפָּא: (יז) וַיָּבִיאוּ אֶת מִקְנֵיהֶם אֶל יוֹסֵף וַיִּתֵּן לָהֶם יוֹסֵף לֶחֶם בַּסּוּסִים וּבְמִקְנֵה הַצֹּאן וּבְמִקְנֵה הַבָּקָר וּבַחֲמֹרִים וַיְנַהֲלֵם בַּלֶּחֶם בְּכָל מִקְנֵהֶם בַּשָּׁנָה הַהִוא: וְאַיְתִיו יָת גֵּיתֵיהוֹן לְוָת יוֹסֵף וִיהַב לְהוֹן יוֹסֵף לַחְמָא בְּסוּסָוָתָא וּבְגֵיתֵי עָנָא וּבְגֵיתֵי תוֹרִין וּבַחֲמָרִין וְזָנְנוּן בְּלַחְמָא בְּכָל גֵּיתֵיהוֹן בְּשַׁתָּא הַהִיא: (יח) וַתִּתֹּם הַשָּׁנָה הַהִוא וַיָּבֹאוּ אֵלָיו בַּשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא נְכַחֵד מֵאֲדֹנִי כִּי אִם תַּם הַכֶּסֶף וּמִקְנֵה הַבְּהֵמָה אֶל אֲדֹנִי לֹא נִשְׁאַר לְפָנֵי אֲדֹנִי בַּלְתִּי אִם גְּוִיָּתֵנוּ וְאַדְמָתֵנוּ: וּשְׁלִימַת שַׁתָּא הַהִיא וַאֲתוֹ לְוָתֵהּ בְּשַׁתָּא תִנְיָתָא וַאֲמָרוּ לֵהּ לָא נְכַסֵּי מִן רִבּוֹנִי אֱלָהֵין שְׁלִים כַּסְפָּא וְגֵיתֵי בְעִירָא לְוָת רִבּוֹנִי לָא אִשְׁתְּאַר קֳדָם רִבּוֹנִי אֱלָהֵין גְּוִיָּתָנָא וְאַרְעָנָא:

רש"י בשנה השנית. שנית לשני הרעב: כי אם תם הכסף וגו'. כי אשר תם הכסף והמקנה ובא הכל אל יד אדוני: בלתי אם גויתנו. כמו אם לא גויתנו:

(יט) לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ גַּם אֲנַחְנוּ גַּם אַדְמָתֵנוּ קְנֵה אֹתָנוּ וְאֶת אַדְמָתֵנוּ בַּלָּחֶם וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְאַדְמָתֵנוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה וְתֶן זֶרַע וְנִחְיֶה וְלֹא נָמוּת וְהָאֲדָמָה לֹא תֵשָׁם: לָמָּה נָמוּת לְעֵינֶיךָ אַף אֲנַחְנָא אַף אַרְעָתָנָא קְנֵי יָתָנָא וְיָת אַרְעָתָנָא בְּלַחְמָא וּנְהֵי אֲנַחְנָא וְאַרְעָתָנָא עַבְדִין לְפַרְעֹה וְהַב בַּר זַרְעָא וְנֵיחֵי וְלָא נְמוּת וְאַרְעָא לָא תְבוּר:

רש"י ותן זרע. לזרוע האדמה ואע"פ שאמר יוסף ועוד חמש שנים אשר אין חריש וקציר מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב וכן שנינו בתוספתא דסוטה: לא תשם - לא תהא שממה. לא תבור לשון שדה בור שאינו חרוש:

(כ) וַיִּקֶן יוֹסֵף אֶת כָּל אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה כִּי מָכְרוּ מִצְרַיִם אִישׁ שָׂדֵהוּ כִּי חָזַק עֲלֵהֶם הָרָעָב וַתְּהִי הָאָרֶץ לְפַרְעֹה: וּקְנָא יוֹסֵף יָת כָּל אַרְעָא דְמִצְרַיִם לְפַרְעֹה אֲרֵי זַבִּינוּ מִצְרָיִם גְּבַר חַקְלֵהּ אֲרֵי תְקֵיף עֲלֵיהוֹן כַּפְנָא וַהֲוַת אַרְעָא לְפַרְעֹה:

רש"י ותהי הארץ לפרעה. קנויה לו:

(כא) וְאֶת הָעָם הֶעֱבִיר אֹתוֹ לֶעָרִים מִקְצֵה גְּבוּל מִצְרַיִם וְעַד קָצֵהוּ: וְיָת עַמָּא אַעְבֵּר יָתֵהּ מְקֻרֵי לִקְרֵי מִסְיָפֵי תְּחוּם מִצְרַיִם וְעַד סוֹפֵהּ:

רש"י ואת העם העביר. יוסף מעיר לעיר לזכרון שאין להם עוד חלק בארץ והושיב של עיר זו בחברתה, ולא הוצרך הכתוב לכתוב זאת אלא להודיעך שבחו של יוסף שנתכוין להסיר חרפה מעל אחיו שלא יהיו קורין אותם גולים (חולין ס): מקצה גבול מצרים וגו'. כן עשה לכל הערים אשר במלכות מצרים מקצה גבולה ועד קצה גבולה:

(כב) רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לֹא קָנָה כִּי חֹק לַכֹּהֲנִים מֵאֵת פַּרְעֹה וְאָכְלוּ אֶת חֻקָּם אֲשֶׁר נָתַן לָהֶם פַּרְעֹה עַל כֵּן לֹא מָכְרוּ אֶת אַדְמָתָם: לְחוֹד אַרְעָא דְכָמְרָיָא לָא זַבִּין אֲרֵי חֻלְקָא לְכָמְרָיָא מִלְוָת פַּרְעֹה וְאָכְלִין יָת חֻלְקְהוֹן דִּי יְהַב לְהוֹן פַּרְעֹה עַל כֵּן לָא זַבִּינוּ יָת אַרְעֲהוֹן:

רש"י הכהנים. הכומרים כל לשון כהן משרת לאלהות הוא חוץ מאותן שהם לשון גדולה כמו כהן מדין כהן און: חוק לכהנים. חק כך וכך לחם ליום:

(כג) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל הָעָם הֵן קָנִיתִי אֶתְכֶם הַיּוֹם וְאֶת אַדְמַתְכֶם לְפַרְעֹה הֵא לָכֶם זֶרַע וּזְרַעְתֶּם אֶת הָאֲדָמָה: וַאֲמַר יוֹסֵף לְעַמָּא הָא זְבֵנִית יַתְכוֹן יוֹמָא דֵּין וְיָת אַרְעֲכוֹן לְפַרְעֹה הֵא לְכוֹן בַּר זַרְעָא וְתִזְרְעוּן יָת אַרְעָא:

רש"י הא. כמו הנה כמו (יחזקאל טז) וגם אני הא דרכך בראש נתתי:

(כד) וְהָיָה בַּתְּבוּאֹת וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה וְאַרְבַּע הַיָּדֹת יִהְיֶה לָכֶם לְזֶרַע הַשָּׂדֶה וּלְאָכְלְכֶם וְלַאֲשֶׁר בְּבָתֵּיכֶם וְלֶאֱכֹל לְטַפְּכֶם: וִיהֵי בְּאָעוֹלֵי עֲלֲלְתָּא וְתִתְּנוּן חַד מִן חַמְשָׁא

לְפַרְעֹה וְאָרַבַּע חֳלָקִין יְהֵא לְכוֹן לְבַר זְרַע חַקְלָא וּלְמֵיכַלְכוֹן וְלֶאֱנַשׁ בָּתֵּיכוֹן וּלְמֵיכַל לְטַפְלְכוֹן: (כה) **מפטיר** וַיֹּאמְרוּ הֶחֱיִתָנוּ נִמְצָא חֵן בְּעֵינֵי אֲדֹנִי וְהָיינוּ עֲבָדִים לְפַרְעֹה: וַאֲמָרוּ קַיְמְתָּנָא נְשַׁכַּח רַחֲמִין בְּעֵינֵי רִבּוֹנִי וּנְהֵי עַבְדִין לְפַרְעֹה:

רש"י נמצא חן. לעשות לנו זאת כמו שאמרת: והיינו עבדים לפרעה. להעלות לו המס הזה בכל שנה לחק שלא יעבור:

(כו) וַיָּשֶׂם אֹתָהּ יוֹסֵף לְחֹק עַד הַיּוֹם הַזֶּה עַל אַדְמַת מִצְרַיִם לְפַרְעֹה לַחֹמֶשׁ רַק אַדְמַת הַכֹּהֲנִים לְבַדָּם לֹא הָיְתָה לְפַרְעֹה: וְשַׁוִּי יָתַהּ יוֹסֵף לְגֶזֶרָא עַד יוֹמָא הָדֵין עַל אַרְעָא דְמִצְרַיִם דִּיהוֹן יָהֲבִין חַד מִן חַמְשָׁא לְפַרְעֹה לְחוֹד אַרְעָא דְכַמְרַיָּא בִּלְחוֹדֵיהוֹן לָא הֲוַת לְפַרְעֹה: (כז) וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד: וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן וְאַחֲסִינוּ בַהּ וּנְפִישׁוּ וְסִגִיאוּ לַחֲדָא:

רש"י וישב ישראל בארץ מצרים. והיכן בארץ גושן שהיא מארץ מצרים: ויאחזו בה. לשון אחוזה:

הפטרת ויגש - יחזקאל לז

(טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (טז) וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו: (יז) וְקָרֵב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ: (יח) וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ לֵאמֹר הֲלוֹא תַגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָךְ: (יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל (חברו) חֲבֵרָיו וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי: (כ) וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם: (כא) וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל אַדְמָתָם: (כב) וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא (יהיה) יִהְיוּ עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד: (כג) וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים: (כד) וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם: (כה) וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ אֲבוֹתֵיכֶם וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ הֵמָּה וּבְנֵיהֶם וּבְנֵי בְנֵיהֶם עַד עוֹלָם וְדָוִד עַבְדִּי נָשִׂיא לָהֶם לְעוֹלָם: (כו) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם בְּרִית עוֹלָם יִהְיֶה אוֹתָם וּנְתַתִּים וְהִרְבֵּיתִי אוֹתָם וְנָתַתִּי אֶת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם: (כז) וְהָיָה מִשְׁכָּנִי עֲלֵיהֶם וְהָיִיתִי לָהֶם לֵאלֹהִים וְהֵמָּה יִהְיוּ לִי לְעָם: (כח) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה מְקַדֵּשׁ אֶת יִשְׂרָאֵל בִּהְיוֹת מִקְדָּשִׁי בְּתוֹכָם לְעוֹלָם:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה פרה פרק א

א. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, עֶגְלָה, בַּת שְׁנָתָהּ. וּפָרָה. בַּת שְׁתַּיִם. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, עֶגְלָה, בַּת שְׁתַּיִם. וּפָרָה, בַּת שָׁלֹשׁ אוֹ בַּת אַרְבַּע. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף בַּת חָמֵשׁ כְּשֵׁרָה הַזְּקֵנָה, אֶלָּא שֶׁאֵין מַמְתִּינִין לָהּ, שֶׁמָּא תַשְׁחִיר, שֶׁלֹּא תִפָּסֵל. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לֹא שָׁמַעְתִּי אֶלָּא שְׁלֹשִׁית. אָמְרוּ לוֹ, מַה הַלָּשׁוֹן שְׁלֹשִׁית. אָמַר לָהֶם, כָּךְ שָׁמַעְתִּי סְתָם. אָמַר בֶּן עַזַּאי, אֲנִי אֶפְרֹשׁ. אִם אוֹמֵר אַתָּה, שְׁלִישִׁית, לַאֲחֵרוֹת בְּמִנְיָן. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר, שְׁלֹשִׁית, בַּת שָׁלֹשׁ שָׁנִים. כֵּיוֹצֵא בוֹ אָמְרוּ, כֶּרֶם רְבָעִי. אָמְרוּ לוֹ, מַה הַלָּשׁוֹן רְבָעִי. אָמַר לָהֶם, כָּךְ שָׁמַעְתִּי סְתָם. אָמַר בֶּן עַזַּאי, אֲנִי אֶפְרֹשׁ. אִם אוֹמֵר אַתָּה, רְבִיעִי, לָאֲחֵרִים בְּמִנְיָן. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר, רְבָעִי, בֶּן אַרְבַּע שָׁנִים. כֵּיוֹצֵא בוֹ אָמְרוּ, הָאוֹכֵל בַּבַּיִת הַמְנֻגָּע פְּרַס מִשָּׁלֹשׁ לַקֵּב. אָמְרוּ לוֹ, אֱמוֹר מִשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַסְּאָה. אָמַר לָהֶם, כָּךְ שָׁמַעְתִּי סְתָם. אָמַר בֶּן עַזַּאי, אֲנִי אֶפְרֹשׁ. אִם אוֹמֵר אַתָּה מִשָּׁלֹשׁ לַקֵּב, אֵין בּוֹ חַלָּה. וּכְשֶׁאַתָּה אוֹמֵר מִשְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה לַסְּאָה, מְעֻטָּתוּ חַלָּתוֹ:

ברטנורה (א) רבי אליעזר אומר עגלה בת שנתה. עגלה ערופה צריך שתהא בת שנתה ולא יותר: **ופרה אדומה בת שתי שנים**. דלשון פרה משמע דקשישא טפי מעגלה: וחכמים אומרים עגלה ערופה כשרה אפילו בת שתים. וכל שכן בת שנתה, אלא דאפילו בת שתים עגלה היא. ואע"ג דקיימא לן כל מקום שנאמר עגל, בן שנה הוא, סברי רבנן שאני עגלה ערופה דכתיב בה (דברים כא) עגלת בקר, ולא כתיב עגלה סתם: **שמא תשחיר שלא תפסל**. שאם יולדו בה שתי שערות שחורות פסולה, דכתיב (במדבר יט) אדומה תמימה, שתהא תמימה באדמימות. והלכה, דפרה אדומה בת שלש שנים או בת ארבע, וזקנה כשרה אלא שאין ממתינין לה שמא תשחיר ותפסל: **לא שמעתי אלא שלשית**. כך שמעתי שאין כשרה לפרה אדומה אלא שלשית: **כך שמעתי סתם**. ואין לי לפרש: **שלישית**. משמע שלישית לאחרות במנין, שנולדו שתי פרות אחרות לפניה וזו שלישית להן: **שלשית**. משמע שהיא בת ג' שנים: **רביעי לאחרים**. כשיש ארבעה כרמים שייך לומר על האחרון שהוא רביעי לאחרים, אבל רבעי משמע כרם בן ארבע שנים: **האוכל בבית המנוגע פרס**. השוהה בבית המנוגע כדי אכילת פרס, מטמא בגדים שעליו. ופרס הוא חצי ככר משלש ככרות לקב: אמרו לו אמור משמונה עשרה לסאה. כלומר, היה לך לומר משמונה עשרה לסאה, שהסאה ששה קבין ושלש ככרות לקב הן שמונה עשרה לסאה: **כך שמעתי**. מרבותי, ואין בידי לפרש למה לא אמרו הם משמונה עשרה לסאה: **אני אפרש**. מאי נפקא מינה בין זה לזה: **משלש לקב אין בו חלה**. דחמש רביעיות קמח

ועוד, חייבין בחלה, והלש קב בלבד אין מפריש ממנה חלה, הלכך כשאתה אומר משלש ככרות לקב, משמע שלא הופרש מהן חלה, וכשאתה אומר משמונה עשרה לסאה, נמצא שכל ככר הוא פחות מה שמיעטתו חלתו, שהלש סאה צריך להפריש ממנה חלה:

ב. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר, פָּרִים, בְּנֵי שְׁתַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר ח), וּפַר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, (אף) בְּנֵי שָׁלֹשׁ. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אַף בְּנֵי אַרְבַּע וּבְנֵי חָמֵשׁ, כְּשֵׁרִים, אֶלָּא שֶׁאֵין מְבִיאִים זְקֵנִים, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד:

ברטנורה (ב) **ופר שני בן בקר תקח לחטאת**. בטהרת הלוים כתיב. בפרשת בהעלותך (שם ח) והאי שני יתירא הוא, דכיון דכתיב בתריה ועשה את האחד חטאת ואת האחד עולה, ממילא ידענא דתרי נינהו, אלא כתוב שני ללמד שהוא בן שתי שנים, דכי היכי דלבת שלש קרי שלשית, הכי נמי לבן שתים קרי שני: **וחכמים אומרים כו**'. והלכה כחכמים:

ג. כְּבָשִׂים, בְּנֵי שָׁנָה. וְאֵילִים, בְּנֵי שְׁתַּיִם. וְכֻלָּם מִיּוֹם לְיוֹם. בֶּן שִׁלְשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ אֵינוֹ כָּשֵׁר לֹא לְאֵיל וְלֹא לְכֶבֶשׂ. רַבִּי טַרְפוֹן קוֹרֵהוּ פַּלְגָּס. בֶּן עַזַּאי קוֹרֵהוּ נוֹקֵד. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל קוֹרֵהוּ פַּרְכְּדִיגְמָא. הִקְרִיבוֹ, מֵבִיא עָלָיו נִסְכֵּי אַיִל, וְלֹא עָלָה לוֹ מִזִּבְחוֹ. בֶּן שִׁלְשָׁה עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, הֲרֵי זֶה אַיִל:

ברטנורה (ג) **מיום ליום**. נולד באחד באלול, לא שלמה לו שנה עד אחד באלול של שנה שניה. דבתר שנתו אזלינן ולא בתר שנים של מנין העולם. ואם נתעברה שנה, נתעברה לו. וכן באילים בני שתים: **אינו כשר לא לאיל**. דאינו נחשב איל עד שיכנס שלשים יום משנה שניה לו: **פלגם**. לשון פלג, כלומר ממוצע בין זה לזה, יצא מכלל כבש ולכלל איל לא בא: **נוקד**. לשון אשר היה בנוקדים (עמוס א) שפירושו בעלי הצאן: **פרכדיגמא**. למטבע שנפסל קורין כן בלשון יוני, אף זה נפסל מתורת איל ומתורת כבש: **מביא עליו נסכי איל**. שלישית ההין. ונפקא לן מדכתיב או לאיל, לרבות את הפלגס לנסכי איל:

ד. חַטֹּאת הַצִּבּוּר וְעוֹלוֹתֵיהֶן, חֲטַאת הַיָּחִיד וַאֲשָׁם נָזִיר וַאֲשָׁם מְצוֹרָע, כְּשֵׁרִין מִיּוֹם שְׁלֹשִׁים וָהָלְאָה, וְאַף בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים. וְאִם הִקְרִיבוּם בְּיוֹם שְׁמִינִי, כְּשֵׁרִים. נְדָרִים וּנְדָבוֹת, הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַפֶּסַח, כְּשֵׁרִים מִיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה, וְאַף בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי:

ברטנורה (ד) **חטאות הצבור**. כגון שעירי ראשי חדשים ושל מועדות ועולותיהן כולהו בני שנה נינהו: **חטאת היחיד**. כשבה או שעירה: ואם הקריבום ביום השמיני כשרים. דכתיב (ויקרא כב) ומיום השמיני והלאה ירצה, ונאמר בבכור (שמות כב) ביום השמיני תתנו לי, מה בכור עשה יום שמיני כשמיני והלאה, אף בשאר קרבנות עשה יום שמיני כשמיני והלאה. מיהו במידי דחובה מצוה מן המובחר להביא מיום שלשים ואילך:

והפסח. אע"ג דחובה הוא, לא חשו חכמים, משום דנסבי לפי נפשות, שלא יבוא לידי נותר כיון שאינו נאכל [אלא] לחבורה אחת:

גמרא נדה דף י"ד ע"ב

מִשְׁתַּבַּח לֵיהּ רִבִּי לְרִבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרִבִּי יוֹסֵי בְּרִבִּי חֲמָא בַּר בִּיסָא דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא אָמַר לוֹ לְכְשֶׁיָּבוֹא לְיָדְךָ הֲבִיאֵהוּ לְיָדַי כִּי אָתָא אָמַר לֵיהּ בְּעֵי מִינָּאי מִילְתָא בָּעָא מִינֵּיהּ בָּדָקָה בְּעֵד שֶׁאֵינוֹ בָדוּק לָהּ וְהִנִּיחָתוֹ בְּקוּפְסָא וּלְמָחָר מְצָאָהּ עָלָיו דָּם מַהוּ אָמַר לוֹ כְּדִבְרֵי אַבָּא אִימָּא לָךְ אוֹ כְּדִבְרֵי רִבִּי אִימָּא לָךְ אָמַר לוֹ כְּדִבְרֵי רִבִּי אֵימָא לִי. אָמַר רִבִּי יִשְׁמָעֵאל זֶהוּ שֶׁאוֹמְרִין עָלָיו דְּאָדָם גָּדוֹל הוּא הֵיאַךְ מַנִּיחִין דִּבְרֵי הָרַב וְשׁוֹמְעִים דִּבְרֵי הַתַּלְמִיד. וְרִבִּי חֲמָא בַּר בִּיסָא סָבַר רִבִּי רֵישׁ מְתִיבְתָּא הוּא וּשְׁכִיחֵי רַבָּנָן קַמֵּיהּ וּמְחַדְּדֵי שְׁמַעְתְּתֵיהּ:

רש"י **אמר ליה**. רבי ישמעאל לרבי חמא בעי מינאי מילתא: **כדברי אבא**. רבי יוסי או כדברי רבי ולקמן תני פלוגתייהו בשמעתין:

זוהר יתרו דף פ"ח ע"ב

זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ, רַבִּי יִצְחָק אָמַר כְּתִיב (שם) וַיְבָרֶךְ אֱלֹקִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וּכְתִיב בַּמָּן (שמות טז) שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטֻהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ, כֵּיוָן דְּלָא מִשְׁתַּכַּח בֵּיהּ מְזוֹנֵי מַה בָּרְכָתָא אִשְׁתַּכַּח בֵּיהּ, אֶלָּא הָכִי תְּאַנָא כָּל בִּרְכָאן דִּלְעֵילָּא וְתַתָּא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה תַּלְיָין, וְתָאנָא אַמַּאי לָא אִשְׁתַּכַּח מָנָא בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה מִשּׁוּם דְּהַהוּא יוֹמָא מִתְבָּרְכָאן מִנֵּיהּ כָּל שִׁתָּא יוֹמִין עִלָּאִין וְכָל חַד וְחַד יָהִיב מְזוֹנֵיהּ לְתַתָּא כָּל חַד בְּיוֹמוֹי מֵהַהִיא בְּרָכָה דְּמִתְבָּרְכָאן בְּיוֹמָא שְׁבִיעָה, וּבְגִנֵי כָּךְ מָאן דְּאִיהוּ בְּדַרְגָּא דְּמְהֵימְנוּתָא בָּעֵי לְסַדְּרָא פִּתּוֹרָא וּלְאַתְקָנָא סְעוּדָתָא בְּלֵילְיָא דְּשַׁבַּתָּא בְּגִין דְּיִתְבָּרֵךְ פִּתּוֹרֵיהּ כָּל אִנּוּן שִׁתָּא יוֹמִין דְּהָא בְּהַהוּא זִמְנָא אִזְדַּמָּן בְּרָכָה לְאִתְבָּרְכָא כָּל שִׁתָּא יוֹמִין דְּשַׁבַּתָּא וּבִרְכָתָא לָא אִשְׁתַּכַּח בִּפְתּוֹרָא רֵיקָנְיָא, וְעַל כָּךְ בָּעֵי לְסַדְּרָא פִּתּוֹרֵיהּ בְּלֵילְיָא דְּשַׁבַּתָּא בְּנַהֲמֵי וּבְמְזוֹנֵי, רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֲפִלּוּ בְּיוֹמָא דְּשַׁבַּתָּא נַמֵּי:

תרגום הזוהר זָכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. רַבִּי יִצְחָק אָמַר כָּתוּב וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכָתוּב בַּמָּן שֵׁשֶׁת יָמִים תִּלְקְטוּהוּ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שַׁבָּת לֹא יִהְיֶה בּוֹ. כֵּוָן שֶׁלֹּא נִמְצָא בּוֹ מְזוֹנוֹת מַה הַבְּרָכָה שָׁיֵּשׁ בּוֹ. אֶלָּא כַּךְ לָמְדָנוּ כָּל הַבְּרָכוֹת שֶׁלְּמַעְלָה וּלְמַטָּה, תְּלוּיִם בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְלָמְדָנוּ מַדּוּעַ לֹא הָיָה מָן בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִשּׁוּם שֶׁמִּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִתְבָּרְכִים כָּל הַשִּׁשָּׁה יָמִים הָעֶלְיוֹנִים, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן מְזוֹנוֹ לְמַטָּה, כָּל אֶחָד בְּיוֹמוֹ, מֵאוֹתוֹ הַבְּרָכָה שֶׁנִּתְבָּרֵךְ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי. וְלָכֵן מִי שֶׁהוּא בְּדַרְגַּת הָאֱמוּנָה צָרִיךְ לְסַדֵּר מְזוֹנוֹ וּלְתַקֵּן סְעוּדָה בְּלֵיל שַׁבָּת בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְבָּרֵךְ מְזוֹנוֹ כָּל אוֹתָם שִׁשָּׁה יָמִים כִּי הֲרֵי בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן נִמְצֵאת הַבְּרָכָה לְהִתְבָּרֵךְ מִמֶּנּוּ כָּל הַשִּׁשָּׁה יָמִים. כִּי הַשַּׁבָּת וְהַבְּרָכָה לֹא נִמְצָאִים בְּשֻׁלְחָן

רֵיק. וְלָכֵן צָרִיךְ לְסַדֵּר שֶׁלְּחָנוֹ בְּלֵיל שַׁבָּת בְּלֶחֶם וּמָזוֹן. רַבִּי יִצְחָק אָמַר אֲפִלּוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת גַּם כֵּן.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות שבת פרק י"ח

א. נוֹתְנִין גַּרְגִּיר שֶׁל מֶלַח וּגְרִיס שֶׁל פּוּל עַל פִּי הַנֵּר בְּעֶרֶב שַׁבָּת שֶׁיִּהְיֶה דוֹלֵק בְּלֵיל שַׁבָּת וְכָל הַפְּתִילוֹת שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן בְּשַׁבָּת עוֹשִׂין מֵהֶן מִדּוּרָה בֵּין לְהִתְחַמֵּם כְּנֶגְדָּהּ בֵּין לְהִשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ בֵּין עַל גַּבֵּי מְנוֹרָה בֵּין עַל גַּבֵּי קַרְקַע. וְלֹא אָמְרוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹתָן פְּתִילָה לְנֵר בִּלְבָד **ב.** שֶׁמָּן שֶׁמַּדְלִיקִין בּוֹ לְשַׁבָּת צָרִיךְ שֶׁיִּהֶא נִמְשָׁךְ אַחַר הַפְּתִילָה אֲבָל שְׁמָנִין שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחַר הַפְּתִילָה כְּגוֹן זֶפֶת וְשַׁעֲוָה וְשֶׁמֶן קִיק וְאַלְיָה וְחֵלֶב אֵין מַדְלִיקִין בָּהֶן וּמִפְּנֵי מַה אֵין מַדְלִיקִין בִּפְתִילוֹת שֶׁאֵין הָאוֹר נִתְלֵית בָּהֶן וְלֹא בִּשְׁמָנִים שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין אַחַר הַפְּתִילָה גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִהְיֶה אוֹר הַנֵּר אָפֵל וְיַטֶּה אוֹתָם בְּשָׁעָה שֶׁיִּשְׁתַּמֵּשׁ לְאוֹרָהּ:

מוסר

מספר חרדים דף ס"ח ע"ב

כְּתִיב (תהלים כ') וּבְשֵׁם אֱלֹהֵינוּ נִדְגּוֹל שֶׁצָּרִיךְ שֶׁיִּשָּׂא דֶּגֶל ה' בִּימִינוֹ וְשֵׁם הַשֵּׁם חָקוּק עָלָיו כִּי מִלְחֶמֶת הַיֵּצֶר הִיא מִלְחֶמֶת ה' וְהָרְשָׁעִים וּכְסִילִים מֵרִים קָלוֹן דֶּגֶל הַטֻּמְאָה הַחִיצוֹנִית וְאָז גּוֹרֵם לִשְׁלוֹט הַבָּאִים לְסִטְרָא דִילֵיהּ שֶׁהֵם הַגּוֹיִם. וְהַצַּדִּיקִים הַקְּדוֹשִׁים מְרִימִין דִּגְלוֹ יִתְבָּרַךְ בְּאוֹתוֹתָיו וְאָז (שם) אֵלֶּה בָּרֶכֶב וְאֵלֶּה בַּסּוּסִים וַאֲנַחְנוּ בְּשֵׁם ה' אֱלֹהֵינוּ נַזְכִּיר הֵמָּה כָּרְעוּ וְנָפָלוּ וַאֲנַחְנוּ קַמְנוּ וַנִּתְעוֹדָד ה' הוֹשִׁיעָה הַמֶּלֶךְ הַנִּלְחָם אֶת מִלְחֲמוֹתֵינוּ הוּא יַעֲנֵנוּ. כָּתַב הָרַב רַבֵּינוּ עוֹבַדְיָה בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת פֵּאָה דְּמִצֵי אִינִישׁ לְאַפְרוּשֵׁי חֲמִישִׁית הָרֵיוַח לִצְדָקָה וְכוּ' וְסִימָנָךְ (בראשית מ"ז) וּנְתַתֶּם חֲמִישִׁית לְפַרְעֹה לְפִרְעוֹן חוֹבוֹת הַבּוֹרֵא יִתְבָּרַךְ. אִם יַרְגִּיל אָדָם לְדוֹן לְכַף זְכוּת וּלְדַבֵּר תָּמִיד טוֹב וְלֹא רָע כְּלַל יִהְיֶה כְּלִי וְצִנּוֹר אֶל הַקְּדוּשָׁה וְאִם לְהֶפֶךְ בַּר מִינָן וְכֵן הָעַיִן בְּרִאוֹתוֹ חֲבֵירוֹ בְּטוֹב עַיִן הוּא יְבָרֵךְ וַיַּשְׁפִּיעַ טוֹב לַחֲבֵירוֹ וְגַם יְבוֹרַךְ וּלְהַפֶּךְ לְהֶפֶךְ בַּר מִינָן דִּכְתִיב (משלי כ"ב) טוֹב עַיִן הוּא יְבוֹרָךְ וּקְרִי יְבָרֵךְ וּכְתִיב (רות ב') עֵינֵיךְ בַּשָּׂדֶה וְגוֹ' כִּדְאִיתָא בְּזֹהַר:

פרשת ויחי

ויחי יום ראשון

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נשמה משבת שעברה:

(כח) וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְהִי יְמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים וּמְאַת שָׁנָה: וַתֶּאֱ יַעֲקֹב בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵי שְׁנִין וַהֲווֹ יוֹמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיּוֹהִי מְאָה וְאַרְבְּעִין וּשְׁבַע שְׁנִין:

רש"י ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו לשעבדם. דבר אחר שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו:

(כט) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל לָמוּת וַיִּקְרָא לִבְנוֹ לְיוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֶיךָ שִׂים נָא יָדְךָ תַּחַת יְרֵכִי וְעָשִׂיתָ עִמָּדִי חֶסֶד וֶאֱמֶת אַל נָא תְקָבְּרֵנִי בְּמִצְרָיִם: וּקְרִיבוּ יוֹמֵי יִשְׂרָאֵל לְמָמַת וּקְרָא לִבְרֵהּ לְיוֹסֵף וַאֲמַר לֵהּ אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינָיְךְ שַׁוִּי כְעַן יְדָךְ תְּחוֹת יַרְכִּי וְתַעְבֵּד עִמִּי טִיבוּ וּקְשׁוֹט לָא כְעַן תְּקָבְּרַנְנִי בְּמִצְרָיִם:

רש"י ויקרבו ימי ישראל למות. כל מי שנאמר בו קריבה למות לא הגיע לימי אבותיו. [יצחק חי מאה ושמונים ויעקב מאה ארבעים ושבע. בדוד נאמר קריבה, אביו חי ארבע מאות שנים והוא חי שבעים]: ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכולת בידו לעשות: שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה כנים ומרחשין תחת גופי ושאין מתי חוצה לארץ חיים אלא בצער גלגול מחלות, ושלא יעשוני מצרים עבודה זרה:

(ל) וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבֹתַי וּנְשָׂאתַנִי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתַּנִי בִּקְבֻרָתָם וַיֹּאמַר אָנֹכִי אֶעֱשֶׂה כִּדְבָרֶךָ:

וְאִשְׁכּוּב עִם אֲבָהָתִי וְתִטְּלִנַנִי מִמִּצְרַיִם וְתִקְבְּרִנַנִי בְּקִבְרְתְּהוֹן וַאֲמַר אֲנָא אֶעְבַּד כְּפִתְגָמָךְ:

רש"י ושכבתי עם אבתי. וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא (פסוק כט) שים נא ידך תחת ירכי והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי, ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר ושכבתי עם אבותי, השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם. ועוד, מצינו בכמה מקומות לשון שכיבה עם אבותיו היא הגויעה, ולא הקבורה, כמו (מ"א ב י) וישכב דוד עם אבותיו, ואחר כך ויקבר בעיר דוד:

(לא) וַיֹּאמֶר הִשָּׁבְעָה לִי וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה: וַאֲמַר קַיֵּם לִי וְקַיִּים לֵהּ וּסְגִיד יִשְׂרָאֵל עַל רֵישׁ עַרְסָא:

רש"י וישתחו ישראל. תעלא בעדניה סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה. דבר אחר על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה שאין בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו:

מח (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חֹלֶה וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם: וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָמַיָּא הָאִלֵּין וַאֲמַר לְיוֹסֵף הָא אֲבוּךְ שְׁכִיב מְרַע וּדְבַר יָת תְּרֵין בְּנוֹהִי עִמֵּהּ יָת מְנַשֶּׁה וְיָת אֶפְרָיִם:

רש"י ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גושן, הלך אפרים אצל אביו למצרים והגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם יעקב לפני מותו:

(ב) וַיַּגֶּד לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל הַמִּטָּה: וְחַוִּי לְיַעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ יוֹסֵף אֲתָא לְוָתָךְ וְאִתַּקַּף יִשְׂרָאֵל וְיתֵיב עַל עַרְסָא:

רש"י ויגד. המגיד ליעקב, ולא פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק ישראל. אמר אף על פי שהוא בני, מלך הוא ואחלוק לו כבוד. מכאן שחולקין כבוד למלכות, וכן משה חלק כבוד למלכות (שמות יא ח) וירדו כל עבדיך אלה אלי, וכן אליהו (מ"א יח מו) וישנס מתניו וגו' :

נביאים - מלכים א - פרק ב

ב (א) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: (ב) אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: אֶנָא אָזֵיל בְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא וְתִתְקֵף וּתְהֵי לְגֻבַר דָּחִיל חֶטָאִין: (ג) וְשָׁמַרְתָּ אֶת מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כֹּל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: וְתִטַּר יָת מַטְּרַת מֵימְרָא דַּיְיָ אֱלָהָךְ לְמֵהַךְ בְּאוֹרְחַן דְּתִקְנָן קֳדָמוֹהִי לְמֶטַר קְיָמוֹהִי פִּקּוּדוֹהִי וְדִינוֹהִי וְסָהֲדוּתֵיהּ כְּמָא דִּכְתִיב בְּאוֹרָיְתָא דְּמֹשֶׁה בְּדִיל דְּתִצְלַח יָת כָּל דְּתַעֲבִיד וְיָת כָּל אֲתַר דְּתִתְפְּנֵי לְתַמָּן: (ד) לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: בְּדִיל דִּי יְקַיֵּים יְיָ יָת פִּתְגָמוֹהִי דִּי מַלֵּיל עֲלַי לְמֵימָר אִם יִטְרוּן בְּנָיךְ יָת אוֹרְחֵיהוֹן לְמֵהַךְ קֳדָמַי בִּקְשׁוֹט בְּכָל לִבְּהוֹן וּבְכָל נַפְשְׁהוֹן לְמֵימַר לָא יִפְסוֹק לָךְ גְּבַר מֵעַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּיִשְׂרָאֵל: (ה) וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְאַף אַתְּ יְדַעְתְּ יָת דְּעָבִיד לִי יוֹאָב בַּר צְרוּיָה דַּעֲבִיד לְתַרְיִן רַבָּנֵי חֵילְוָתָא דְּיִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בַּר נֵר וְלַעֲמָשָׂא בַּר יֶתֶר דְּקַטֵּילְנוּן בְּעָרְמוּתֵיהּ וּדְמֵי דִּי יְתָחֲשִׁיב לֵיהּ דְּמֵיהוֹן עֲלוֹהִי כְּדַם תְּבִירֵי קְרָבָא וְיתֵיב לְהוֹן בִּכְמָנַת שְׁלָמָא וַאֲשִׁיד דְּמֵהוֹן בְּאַסְפְּנִיקֵי דִּי בְחַרְצֵיהּ וְדַשׁ בִּטְלָרִיתָא דִּי בָרַגְלוֹהִי:

רש"י **את אשר עשה לי** . שהראה הספר ששלח דוד ביד אוריה , (במדרש רבי תנחומא שם) : **דמי מלחמה בשלום** . שהיה להם שלום עמו , ולא היו נשמרים ממנו : **בחגורתו אשר במתניו** . שחגר חרבו מצומדת על מתניו , שלא כדרך החוגרים , בצאתו לקראת עמשא , ופיה למטה כדי שתפול , כמה שנאמר (שמואל ב כ ח) : והוא יצא ותפול , וכשנפלה ונטלה , כסבור עמשא שלא נטלה אלא להגביהה מן הארץ , ולא נשמר מהחרב אשר ביד יואב : **ובנעלו אשר ברגליו** . את אבנר הרג בערמה , ששאלו גידמת היאך חולצת , כמה שנאמר (שם ג כז) : ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו 'בשלי' , לשון 'של' נעלך :

(ו) וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ וְלֹא תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלוֹם שְׁאוֹל: וְתַעֲבֵיד כְּחוּכְמָתָךְ וְלָא תְחֵית סֵיבָתֵיהּ בְּשְׁלָמָא לִשְׁאוֹל:

רש"י **ולא תורד שיבתו בשלום שאול** . אל תניחהו למות מיתת עצמו וליפול בגיהנם :

כתובים - משלי - פרק י

(לא) פִּי צַדִּיק יָנוּב חָכְמָה וּלְשׁוֹן תַּהְפֻּכוֹת תִּכָּרֵת: פּוּמֵיהּ דְּצַדִּיקָא מַוְעִי חָכְמְתָא וְלִישָׁנָא דַהֲפִיכוּ נְתִפְּסַק:

רש"י **פי צדיק ינוב חכמה** . ידבר לשון ניב שפתים (ישעיה נ"ז) :

(לב) שִׂפְתֵי צַדִּיק יֵדְעוּן רָצוֹן וּפִי רְשָׁעִים תַּהְפֻּכוֹת: שִׂפְוָתֵיהּ דְּצַדִּיקָא יֵדְעוּן צְבְיוֹנָא וּפוּמְהוֹן דְּרַשִׁיעֵי מַהֲפָךְ:

רש"י **שפתי צדיק ידעון רצון** . יודעים לרצות ולפייס את בוראם ויודעים לרצות את הבריות ולהטיל שלום ביניהם :

יא (א) מֹאזְנֵי מִרְמָה תּוֹעֲבַת יְהוָה וְאֶבֶן שְׁלֵמָה רְצוֹנוֹ: מְסָחָא דְנָכְלָא מְרַחֲקְתֵּיהּ דֵּאֱלָהָא וּבְמַתְקְלָא תְּרִיצָא צְבְיוֹנֵיהּ: (ב) בָּא זָדוֹן וַיָּבֹא קָלוֹן וְאֶת צְנוּעִים חָכְמָה: הֵיךְ דְּעַלָא זִידוֹנָתָא עֲלֵל צַעֲרָא וּלְאִלֵּין דִּצְנִיעִין חָכְמְתָא:

רש"י **בא זדון ויבא קלון ואת צנועים חכמה** . תבוא חכמה :

(ג) תֻּמַּת יְשָׁרִים תַּנְחֵם וְסֶלֶף בּוֹגְדִים (ושדם) יְשָׁדֵם: תְּמִימוּתָא דְתָרִיצֵי תַּדְבֵּר אִנּוּן וּנְטַלְטְלוּן בָּזוֹזֵי וְנִדְכְנוּן:

רש"י **תומת ישרים תנחם** . תנהלם : **וסלף בוגדים ישדם** . ישדדם :

(ד) לֹא יוֹעִיל הוֹן בְּיוֹם עֶבְרָה וּצְדָקָה תַּצִּיל מִמָּוֶת: לָא מַהֲנֵי שִׁקְרָא בְּיוֹמָא דְרוּגְזָא וְצִדְקָתָא מְפַלְטָא מִן מוֹתָא בִּישָׁא:

משנה פאה פרק ג

א. מַלְבֻּנוֹת הַתְּבוּאָה שֶׁבֵּין הַזֵּיתִים, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. בֵּית הִלֵּל אוֹמְרִים, מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וּמוֹדִים, שֶׁאִם הָיוּ רָאשֵׁי שׁוּרוֹת מְעֹרָבִין, שֶׁהוּא נוֹתֵן פֵּאָה מֵאֶחָד עַל הַכֹּל:

ברטנורה (א) **מלבנות**. ערוגות מרובעות, ובשביל שעשויות כדפוסי הלבינות קרויין מלבנות: **שבין הזיתים**. והוא הדין לכל שאר אילנות, ונקט זיתים לאשמועינן דאפילו זיתים שחייבים בפאה לא מפסקי לב"ה, וכל שכן שאר אילנות שאין חייבין בפאה, דפשיטא דלא מפסקי: בית שמאי אומרים פאה מכל אחד ואחד. מכל מלבן ומלבן. הואיל ועומדות הערוגות פסקי פסקי ואין מתערבין זו עם זו, קסברי בית שמאי דמפסקי זיתים. אבל היכא דראשי שורות מתערבין מזה לזה, מודו דלא מפסקי. ובזמן שהאילנות מרוחקים זה מזה עד שבקרקע בית סאה שהוא חמשים אמה על חמשים אמה אין בו עשרה אילנות, מודים בית הלל שנותן פאה לכל מלבן ומלבן, דהואיל והאילנות מרוחקין, נראין הדברים שלא בשביל האילנות נעשו המלבנות. ובזמן שהאילנות רצופים, ויש עשרה אילנות בפחות מבית סאה, מודים בית שמאי שנותן פאה אחת על הכל, לא נחלקו אלא כשיש עשרה אילנות בבית סאה:

ב. הַמְנַמֵּר אֶת שָׂדֵהוּ וְשִׁיֵּר קְלָחִים לַחִים, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מֵאֶחָד עַל הַכֹּל. וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּזוֹרֵעַ שֶׁבֶת אוֹ חַרְדָּל בְּשִׁלְשָׁה מְקוֹמוֹת, שֶׁהוּא נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד:

ברטנורה (ב) **המנמר**. מלקט שדהו מקומות מקומות דמחזי כמנומר. לשון ונמר חברבורותיו (ירמיה יג), שקצר התבואה שנתבשלה ראשון ראשון בשדה: **ושייר קלחים לחים**. אותן שלא נתבשלו: **נותן פאה מכל אחד ואחד**. כשחוזר ללקט הקלחים לחים ששייר, דנמור מפסיק ולאו אתחלתא דקצירה חשיבא: **בזורע שבת**. ירק שקורין לו אניס"ו בלע"ז: **שהוא נותן פאה מכל אחת ואחת**. מפני שאין דרכן לזרוע מהן שדה אחת, לפיכך חשובין כל אותן ערוגות כאלו כל אחת מהן שדה אחת. ושבת וחרדל חייבין בפאה אף על פי שאין נותנין לירק פאה משום דלזרע עבידי, וכמיני זרעים חשיבי. והלכה כחכמים:

ג. הַמַּחֲלִיק בְּצָלִים לַחִים לַשּׁוּק וּמְקַיֵּם יְבֵשִׁים לַגָּרֶן, נוֹתֵן פֵּאָה לְאֵלּוּ לְעַצְמָן וּלְאֵלּוּ לְעַצְמָן. וְכֵן בַּאֲפוּנִין, וְכֵן בְּכָרֶם. הַמְּדֵל, נוֹתֵן מִן הַמְשֹׁאָר עַל מַה שֶּׁשִּׁיֵּר. וְהַמַּחֲלִיק מֵאַחַת יָד, נוֹתֵן מִן הַמְשֹׁאָר עַל הַכֹּל:

ברטנורה (ג) **המחליק בצלים**. אית דמפרשי לשון ואנכי איש חלק (בראשית כו), על שם שכשנתלשו נשאר המקום חלק. ואית דמפרשי המחליק, כמו המחלק, שנוטל חלק מן הבצלים לחים למכרן בשוק, וחלק אחר מניח יבשים לגורן לקיום: **נותן פאה לאלו לעצמן**. דכשני מיני חטים דמו: **וכן בכרם**. וכן המחליק בכרם דינו כמחליק בבצלים: המדל נותן מן המשוייר על מה ששייר. בזמן שהבצלים זרועים רצופים, נוטל מהם

אחד מבנתיים, כדי שהנשארים יתגדלו בריוח ויעשו גסים, וזהו הנקרא מדל, שדולה ושולף אותם ממקומם, ותנן איזהו מדל, נוטל אחד ומניח שנים, ואותן שעוקר ליתן ריוח לנשארים, אינם חייבין בפאה, לפי שתקנת הנשארים היא, הילכך נותן פאה מן הנשאר לבד, והנעקר פטור מכלום דלא חשיבא קצירה: **המחליק מאחת יד**. כלומר מענין אחד, או כולו לגורן או כולו לשוק. ורמב"ם פירש מאחת יד ממקום אחד, שהחלק שנוטל למכור בשוק, אינו נוטל אותו מכאן ומכאן, אלא כולו מצד אחד:

ד. הָאֲמָהוֹת שֶׁל בְּצָלִים חַיָּבוֹת בַּפֵּאָה, וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מַלְבְּנוֹת הַבְּצָלִים שֶׁבֵּין הַיָּרָק, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מֵאֶחָד עַל הַכֹּל:

ברטנורה (ד) **האמהות של בצלים**. בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע, ומתוך שמשתהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק, ולכך פטר רבי יוסי, ואין הלכה כמותו: **מלבנות הבצלים שבין הירק**. סבר רבי יוסי דירק כזרע אחר דמי, שאין דרך בני אדם להיות מכניס בצלים בין הירק, ותנן לעיל בפרק שני דזרע אחר מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי:

ה. הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, נוֹתְנִין שְׁתֵּי פֵאוֹת. חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, נוֹתְנִין פֵּאָה אֶחָת. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ אֶת הָאִילָן, נוֹתְנִין פֵּאָה אֶחָת. לָקַח זֶה צְפוֹנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ, זֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ. הַמּוֹכֵר קִלְחֵי אִילָן בְּתוֹךְ שֶׁדֵּהוּ, נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי. בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁיֵּר בַּעַל הַשָּׂדֶה. אֲבָל אִם שִׁיֵּר בַּעַל הַשָּׂדֶה, הוּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל:

ברטנורה (ה) **שלקחו את האילן**. מהנך אילנות דחשיב בפרק קמא שחייבים בפאה: **המוכר קלחי אילן**. שרשי צמחים שחייבין בפאה ולא מכר לו הקרקע, נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד: **בזמן שלא שייר**. כלומר, אם לא התחיל בעל השדה לקצור או ללקט פירות, אז הוא דחייב הלוקח ליתן פאה, אבל אם התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את אלו שנשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נלקט, בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל, דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות איתחייב בפאה של כל השדה, ורבי יהודה לפרושי מלתיה דתנא קמא אתא, וכן הלכה:

ו. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קַרְקַע בֵּית רֹבַע, חַיֶּבֶת בַּפֵּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָעוֹשָׂה סָאתַיִם. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶן בְּתֵירָה אוֹמֵר, כְּדֵי לִקְצֹר וְלִשְׁנוֹת. וַהֲלָכָה כִּדְבָרָיו. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב בַּפֵּאָה, וּבַבִּכּוּרִים, וְלִכְתֹּב עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל, וְלִקָּנוֹת עִמּוֹ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם אַחֲרָיוּת בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה:

ברטנורה (ו) **קרקע בית רובע**. מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב, ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב: **העושה סאתים**. ר' יהושע לא אזיל בתר זריעה,

אלא קרקע המוציאה סאתים שהן י"ב קבין: **לקצור ולשנות**. דרך הקוצרים אוחז מלא כפו מן הקמה וקוצר כדכתיב (תהלים קכט) שלא מלא כפו קוצר. ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שני פעמים, חייבת בפאה: **קרקע כל שהוא חייבת בפאה**. דסבירא ליה פאת שדך כל שהוא משמע, ופליג, אכולהו: **ובבכורים**. דכתיב בהו אדמתך, והני מילי בבכורי חטה ושעורה, אבל בבכורים של אילן אינו חייב אלא אם כן יש לו קרקע שש עשרה אמות סביב לאילן שהוא שיעור יניקתו: **ולכתוב עליו פרוזבול**. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין, וכותב, מוסר אני לכם פלוני ופלוני הדיינין כל חוב שיש לי שאגבנו כל זמן שארצה. ומשכתבו לו שטר זה, שוב אין שביעית משמטת חובו. ודוקא כשיש קרקע כל דהו ללוה, דאז חשוב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין, ותו לא קרינן ביה לא יגוש, וחשבינן לקרקע כל שהוא כאילו שוה כל החוב, דאין אונאה לקרקעות: ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות. דמטלטלין נקנין אגב קרקע בכסף בשטר ובחזקה, כדתנן בפרק קמא דקדושין ושם מפורש:

ז. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו שְׁכִיב מְרַע, שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, מַתְּנָתוֹ מַתְּנָה. לֹא שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אֵין מַתְּנָתוֹ מַתְּנָה. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְבָנָיו וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אִבְּדָה כְתֻבָּתָהּ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, אִם קִבְּלָה עָלֶיהָ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא כָתַב לָהּ, אִבְּדָה כְתֻבָּתָהּ:

ברטנורה (ז) **שכיב מרע**. השוכב על מטתו מחמת חולי: **שייר קרקע כל שהוא**. כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין, לאו דוקא קרקע, דהוא הדין מטלטלים כל שהוא, אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא, תנא בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: **מתנתו קיימת**. אם קנו מידו על המתנה אף על פי שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו, הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: **לא שייר קרקע כל שהוא**. לעצמו, מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטילאי, ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו, הלכך אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו: וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה. בשכיב מרע מיירי שמחלק נכסיו לבניו, וכתב לאשתו חלק בין הבנים ושמעה איהי ושתקה ולא אמרה כתובתי אני גובה או כיוצא בזה אבדה כתובתה: **ר' יוסי אומר אם קבלה עליה**. שתהא שותפת בין הבנים, אפילו לא קנו מידה והוא לא צוה שיכתבו כך בפניה אבדה כתובתה, ושוב אינה יכולה לחזור בה. ואין הלכה כרבי יוסי:

ח. הַכּוֹתֵב נְכָסָיו לְעַבְדּוֹ, יָצָא בֶּן חוֹרִין. שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, לֹא יָצָא בֶּן חוֹרִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, לְעוֹלָם הוּא בֶּן חוֹרִין, עַד שֶׁיֹּאמַר הֲרֵי כָל נְכָסַי נְתוּנִין לְאִישׁ פְּלוֹנִי עַבְדִּי חוּץ מֵאֶחָד מֵרִבּוֹא שֶׁבָּהֶן:

ברטנורה (ח) **הכותב כל נכסיו לעבדו**. שכתב כל נכסי נתונים לפלוני עבדי, הרי העבד בכלל הנכסים ונתן לו את עצמו, והאי דקאמר עבדי היינו עבדי שהיה כבר: שייר קרקע כל שהוא לא יצא בן חורין. דכל היכא דנחית לשיורא אמרינן לדידיה נמי שייר, וכי אמר כל נכסי לך אשאר נכסים קאמר ולחנופי ליה קאתי ולא שחרריה כיון דלא אמר ליה עצמך ונכסי. ואפילו אין לו שום נכסים אלא העבד והקרקע ששייר, מכל מקום לא יצא לחירות דכיון דאין מתקיים דבור כל נכסי דהא אתא חוץ ובטל ליה, דלא פלגינן דיבורא, והוי בטל לגמרי, ולא קנה לא עצמו ולא נכסים: ר' שמעון אומר לעולם הוא בן חורין. בין אין לו נכסים אחרים אלא העבד והקרקע ששייר, ובין יש לו נכסים אחרים, לעולם הוא בן חורין, ומוקמינן דבור כל נכסי בעבד לבדו כשאין לו נכסים אחרים, ולא אמרינן דבמה שאמר חוץ בטל דבורו, שאמר כל נכסי, דפלגינן דיבורא, ומקיימינן ליה בעבד, ויצא בן חורין: **חוץ מאחד מרבוא**. ולא פירש מהו משייר, דהתם אמרינן דאחד מרבוא דקאמר היינו עבד, ואיהו לא חשיב ליה אלא כאחד מרבוא בנכסים, ואף על גב דשוי טפי. ואין הלכה כרבי שמעון:

גמרא ברכות דף ו' ע"א

תַּנְיָא אַבָּא בִּנְיָמִין אוֹמֵר אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת אֶלָּא בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁנֶּאֱמַר (מ"א ח') לִשְׁמוֹעַ אֶל הָרִנָּה וְאֶל הַתְּפִלָּה בְּמָקוֹם רִנָּה שָׁם תְּהֵא תְּפִלָּה. אָמַר רָבִין בַּר רַב אַדָּא אָמַר רִבִּי יִצְחָק מְנַיִן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מָצוּי בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים פ"ב) אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל וּמְנַיִן לַעֲשָׂרָה שֶׁמִּתְפַּלְּלִים שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל. וּמְנַיִן לִשְׁלשָׁה שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (שם) בְּקֶרֶב אֱלֹהִים יִשְׁפּוֹט. וּמְנַיִן לִשְׁנַיִם שֶׁיּוֹשְׁבִין וְעוֹסְקִין בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׁכִינָה עִמָּהֶם שֶׁנֶּאֱמַר (מלאכי ג') אָז נִדְבְּרוּ יִרְאֵי ה' אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ וַיַּקְשֵׁב ה' וְגוֹ' מַאי וּלְחוֹשְׁבֵי שְׁמוֹ אָמַר רַב אֲשֵׁי חָשַׁב אָדָם לַעֲשׂוֹת מִצְוָה וְנָאֳנַס וְלֹא עֲשָׂאָהּ מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִלּוּ עֲשָׂאָהּ וּמְנַיִן שֶׁאֲפִילּוּ אֶחָד שֶׁיּוֹשֵׁב וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה שֶׁשְּׁכִינָה עִמּוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כ') בְּכָל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אַזְכִּיר אֶת שְׁמִי וְגוֹ'. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ חַד תְּרֵי מִבָּעְיָא. תְּרֵי מִכְּתָבָן מִלַּיְיהוּ בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת. חַד לֹא מִכְּתָבָן מִילֵּיהּ בְּסֵפֶר הַזִּכְרוֹנוֹת. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ תְּרֵי תְּלָתָא מִבָּעְיָא. מַהוּ דְתֵימָא דִּינָא שְׁלָמָא בָּעֲלְמָא הוּא וְלָא אַתְיָא שְׁכִינָה קָא מַשְׁמַע לָן דְּדִינָא נָמֵי הַיְינוּ תּוֹרָה. וְכִי מֵאַחַר דַּאֲפִילּוּ תְּלָתָא עֲשָׂרָה מִבָּעְיָא. עֲשָׂרָה קָדְמָה שְׁכִינָה וְאַתְיָא תְּלָתָא עַד דְּיַתְבֵי:

רש"י **במקום רנה**. בבית הכנסת ששם אומרים הצבור שירות ותשבחות ובנעימות קול ערב: **בעדת אל**. בבית מועד שלו: **ומנין לעשרה וכו'**. עדה קרויה י' שכתוב עד מתי לעדה הרעה הזאת יצאו יהושע וכלב: **בקרב אלהים ישפוט**. ואין בית דין קרוים אלהים אלא בשלשה בפ"ק דסנהדרין: **ויקשב ה'**. ממתין להם שם: **אשר אזכיר את שמי**. אשר יזכור שמי על מצותי ודברי: **אבא אליך**. ל' יחיד הוא: **מכתבן מלייהו**. כדכתיב ויכתב בספר זכרון לפניו: **קדמה שכינה ואתיא**. קודם שיהיו כל העשרה. אלהים נצב בעדת אל מעיקרא משמע: **עד דיתבו**. כדכתיב ישפוט בשעת המשפט:

זוהר ויחי דף רט"ז ע"ב

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם אַמַּאי פָּרַשְׁתָּא דָּא סְתִימָא, רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר בְּשַׁעְתָּא דְּמִית יַעֲקֹב אִסְתִּימוּ עֵינֵיהוֹן דְּיִשְׂרָאֵל, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר דִּכְדֵין נָחֲתוּ לְגָלוּתָא וְאִשְׁתַּעְבִּידוּ בְּהוֹן, רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר מַה כְּתִיב לְעֵילָא וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּכְתִיב וַיְחִי יַעֲקֹב דִּלְא אִתְחֲזֵי לְאַפְרָשָׁא בֵּין דָּא לְדָא מַה אִנּוּן קַיְמֵי בְּתַפְנוּקִין דְּמָלְכִין וְקַבִּילוּ עִנּוּגָא וְכִסּוּפִין לְגַרְמַיְהוּ אוֹף יַעֲקֹב נַמִּי קַיָּם בְּתַפְנוּקֵי מְלָכִין בְּעִנּוּגָא וְכִסּוּפָא לְגַרְמַיְהּ לָא אִתְפְּרַשׁ דָּא מִן דָּא וְהָכָא אִקְּרֵי וַיְחִי, דְּהָא כָּל יוֹמוֹי לָא אִקְּרֵי וַיְחִי בְּגִין דְּכָל יוֹמוֹי בְּצַעֲרָא חֲוּוּ בְּצַעֲרָא אִשְׁתַּכְחָן, עֲלֵיהּ כְּתִיב (איוב ג') לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִי וַיָּבֹא רֹגֶז, בָּתַר דְּנָחַת לְמִצְרַיִם אִקְּרֵי וַיְחִי חָמָא לִבְרִיהּ מַלְכָּא חָמָא לְכָל בְּנוֹי זַכָּאִין צַדִּיקִין וְכֻלְּהוּ בְּתַעֲנוּגֵי וְתַפְנוּקֵי עָלְמָא וְהוּא יָתִיב בֵּינַיְיהוּ כַּחֲמָר טָב דְּיָתִיב עַל דּוּרְדֵּיהּ כְּדֵין אִקְּרֵי וַיְחִי יַעֲקֹב וְלָא פָּרִישׁ בֵּין וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד לְוַיְחִי יַעֲקֹב וְהָכִי אִתְחֲזֵי, שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, מַאי טַעֲמָא שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל יוֹמוֹי דְּיַעֲקֹב בְּצַעֲרָא חֲוּוּ בְּצַעֲרָא אִעֲבַר לוֹן בְּקִדְמֵיתָא כֵּיוָן דְּחָמָא לְיוֹסֵף וַהֲוָה קָאִים קַמֵּיהּ כַּד יַעֲקֹב מִסְתַּכַּל בְּיוֹסֵף הַוָּה אִשְׁתַּלִּים בְּנַפְשֵׁיהּ כְּאִלּוּ חָמָא לְאִמֵּיהּ דְּיוֹסֵף דְּשַׁפִּירוּ דְּיוֹסֵף דָּמֵי לְשַׁפִּירוּ דְּרָחֵל וַהֲוָה דָּמֵי בְּגַרְמֵיהּ כְּמָה דְּלָא אַעֲבַר עֲלֵיהּ צַעֲרָא בְּיוֹמוֹי וְכַד יוֹסֵף אִתְפְּרַשׁ מִנֵּיהּ כְּדֵין אִתְקַיֵּים לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִי וַיָּבֹא רֹגֶז דְּדָא קַשְׁיָא לֵיהּ לְיַעֲקֹב מִכָּל מַה דְּעָבַר וּבְזִמְנָא דְּאִתְפְּרַשׁ יוֹסֵף מִנֵּיהּ מַה כְּתִיב (בראשית ל"ז) יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רוֹעֶה וְגוֹ' וְכָל יוֹמִין דְּיַעֲקֹב לָא הַוָּה לֵיהּ צַעֲרָא כְּהַאי וַהֲוָה בָּכֵי כָּל יוֹמָא לְאִנּוּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה דְּיוֹסֵף מַאי קָאָתְיבוּ לֵיהּ (שם מ"ו) וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ הֵא לָךְ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אָחֳרָנִין בְּעִנּוּגִין וְתַפְנוּקִין וְהַנָּאוֹת וְכִסּוּפִין הָדָא הוּא דִּכְתִיב וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ', תְּאַנָּא כָּל אִנּוּן שְׁנִין שְׁכִינְתָּא יְקָרָא דְּקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא עִמֵּיהּ אִשְׁתַּכְחָא וּבְגִין כָּךְ חַיִּים אִקְּרוּן:

תרגום הזוהר וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. לָמָּה פָּרָשָׁה זוֹ סְתוּמָה, (שֶׁאֵין רֶוַח בְּלַל בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה בֵּין סִיּוּם פָּרָשַׁת וַיִּגַּשׁ לְהַתְחָלַת פָּרָשַׁת וַיְחִי). רַבִּי יַעֲקֹב אָמַר, בְּשָׁעָה שֶׁמֵּת יַעֲקֹב נִסְתַּמוּ עֵינֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, כִּי אָז, אַחַר מִיתַת יַעֲקֹב, יָרְדוּ לַגָּלוּת וְהַמִּצְרִים הֶעֱבִידוּ אוֹתָם, אֶת יִשְׂרָאֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אָמַר מַה כָּתוּב לְמַעְלָה, וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן וַיֵּאָחֲזוּ בָהּ וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד, שֶׁפֵּרוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ שָׁם בְּמַעֲדַנֵּי מְלָכִים. מַה הֵם, בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, הָיוּ נִמְצָאִים שָׁם בְּמַעֲדַנֵּי מְלָכִים וְקִבְּלוּ תַּעֲנוּגִים וּמַחֲמַדִּים לְעַצְמָם, אַף יַעֲקֹב, גַּם כֵּן הָיָה נִמְצָא בְּמַעֲדַנֵּי מְלָכִים בְּתַעֲנוּג וּמַחֲמַדִּים לְעַצְמוֹ, וְעַל כֵּן לֹא נִפְרְדוּ הַפְּסוּקִים זֶה מִזֶּה. וְכָאן בְּמִצְרַיִם נִקְרָא וַיְחִי כְּלוֹמַר שֶׁנֶּחְשַׁב לוֹ חַיִּים, שֶׁהֲרֵי כָּל יְמָיו לֹא נִקְרָא וַיְחִי, מְשׁוּם שֶׁכָּל יְמָיו הָיוּ בְּצַעַר, וּבְצַעַר הָיוּ נִמְצָאִים, עָלָיו כָּתוּב, (איוב ג') לֹא שָׁלַוְתִּי, בָּבֵית לָבָן, וְלֹא שָׁקַטְתִּי, מֵעֵשָׂו, וְלֹא נָחְתִּי, מִן דִּינָה וּשְׁכֶם, וַיָּבֹא רֹגֶז הוּא הָרֹגֶז שֶׁל מְכִירַת יוֹסֵף. וְאַחַר שֶׁיָּרַד לְמִצְרַיִם נִקְרָא וַיְחִי. רָאָה אֶת בָּנוֹ מֶלֶךְ, רָאָה לְכָל בָּנָיו טְהוֹרִים וְצַדִּיקִים, וְכֻלָּם בְּתַעֲנוּגִים וּמַעֲדַנֵּי עוֹלָם, וְהוּא יוֹשֵׁב בֵּינֵיהֶם, כְּיַיִן טוֹב הַשׁוֹקֵט עַל שְׁמָרָיו. וְאָז נִקְרָא וַיְחִי יַעֲקֹב, וְעַל כֵּן אֵינוֹ מַפְרִיד, דְּהַיְנוּ שֶׁאֵינוֹ מַשְׁאִיר רֶוַח, בֵּין וַיִּפְרוּ וַיִּרְבּוּ מְאֹד לְוַיְחִי יַעֲקֹב, כִּי כֵּן רָאוּי לִהְיוֹת, שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. מַה הַטַּעַם שֶׁל שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה. אֶלָּא אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן כָּל יְמָיו שֶׁל יַעֲקֹב הָיוּ בְּצַעַר, וּבְצַעַר עָבְרוּ עָלָיו בַּתְּחִלָּה, כֵּיוָן שֶׁרָאָה אֶת יוֹסֵף, וְהָיָה עוֹמֵד לְפָנָיו, כְּשֶׁיַּעֲקֹב הִסְתַּכֵּל בְּיוֹסֵף, הָיְתָה נַפְשׁוֹ נִשְׁלֶמֶת כְּאִלּוּ רָאָה אֶת אִמּוֹ שֶׁל יוֹסֵף, כִּי יָפְיוֹ שֶׁל יוֹסֵף הָיָה דּוֹמֶה לְיָפְיָהּ שֶׁל רָחֵל, וְנִדְמֶה לוֹ, כְּמוֹ שֶׁלֹּא עָבַר עָלָיו צַעַר מִיָּמָיו. וְכַאֲשֶׁר יוֹסֵף נִפְרָד מִמֶּנּוּ, אָז נִתְקַיֵּם, לֹא שָׁלַוְתִּי וְלֹא שָׁקַטְתִּי וְלֹא נָחְתִּי וַיָּבֹא רֹגֶז, כִּי צָרָה זוֹ הָיְתָה קָשָׁה לְיַעֲקֹב מִכָּל מַה שֶּׁעָבַר עָלָיו. וּבְשָׁעָה שֶׁנִּפְרַד מִמֶּנּוּ יוֹסֵף מַה כָּתוּב, יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ', וְכָל יְמָיו שֶׁל יַעֲקֹב לֹא הָיָה לוֹ צַעַר כָּזֶה, וְהָיָה בּוֹכֶה כָּל יוֹם לְאֵלּוּ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שֶׁל יוֹסֵף. מַה עָנוּ לוֹ (מִן הַשָּׁמַיִם). וְיוֹסֵף יָשִׁית יָדוֹ עַל עֵינֶיךָ, הִנֵּה לְךָ שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אֲחֵרוֹת, בְּתַעֲנוּגִים וּמַעֲדָנִים וְהַנָּאוֹת וּמַחֲמַדִּים. וְזֶהוּ שֶׁכָּתוּב, וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה וְגוֹ'. בֹּא וּרְאֵה, כָּל אֵלּוּ הַשָּׁנִים, שִׁכְינְתָּא כְּבוֹדוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הָיְתָה נִמְצֵאת עִמּוֹ, וּמְשׁוּם זֶה, אוֹתָם הַשָּׁנִים שֶׁבְּמִצְרַיִם, נִקְרָאִים חַיִּים.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פרק ב'

א. (כְּתִיב [משלי כ"ח] מְכַסֶּה פְּשָׁעָיו לֹא יַצְלִיחַ) בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ אֲבָל בַּעֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם אֵינוֹ צָרִיךְ לְפָרְסֵם עַצְמוֹ וְעַזּוּת פָּנִים הִיא לוֹ אִם גָּלֹם אֶלָּא שֶׁב לְפָנַי הָאֵל בָּרוּךְ הוּא וּפוֹרֵט חֲטָאָיו לְפָנָיו וּמִתְוַדֶּה עֲלֵיהֶם לִפְנֵי רַבִּים סְתָם וְטוֹבָה הִיא לוֹ שֶׁלֹּא נִתְגַּלָּה עֲוֹנוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ל"ב) אַשְׁרֵי נְשׂוּי פֶּשַׁע כְּסוּי חֲטָאָה:

ב. אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּשׁוּבָה וְהַצְּעָקָה יָפָה לְעוֹלָם. בַּעֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְיוֹם הַכִּפּוּרִים הִיא יָפָה בְּיוֹתֵר וּמִתְקַבֶּלֶת הִיא מִיָּד שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה נ"ה) דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים בְּיָחִיד אֲבָל צִבּוּר כָּל זְמַן שֶׁעוֹשִׂים תְּשׁוּבָה וְצוֹעֲקִין בְּלֵב שָׁלֵם הֵן נֶעֱנִין שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד) כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו: **ג**. יוֹם הַכִּפּוּרִים הוּא זְמַן תְּשׁוּבָה לַכֹּל לְיָחִיד וּלְרַבִּים וְהוּא קֵץ מְחִילָה וּסְלִיחָה לְיִשְׂרָאֵל לְפִיכָךְ חַיָּבִים הַכֹּל לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה וּלְהִתְוַדּוֹת בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וּמִצְוַת וִידּוּי יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁמַּתְחִיל בְּעֶרֶב הַיּוֹם קוֹדֶם שֶׁיֹּאכַל שֶׁמָּא יֵחָנֵק בְּסָעוּדָה קוֹדֶם שֶׁיִּתְוַדֶּה וְאַף עַל פִּי שֶׁהִתְוַדֶּה קוֹדֶם שֶׁיֹּאכַל חוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים עַרְבִית וְחוֹזֵר וּמִתְוַדֶּה בְּשַׁחֲרִית וּבְמוּסָף וּבְמִנְחָה וּבְנְעִילָה וְהֵיכָן מִתְוַדֶּה יָחִיד אַחַר תְּפִלָּתוֹ וּשְׁלִיחַ צִבּוּר בְּאֶמְצַע תְּפִלָּתוֹ בִּבְרָכָה רְבִיעִית:

מוסר

מספר חרדים דף ע"א ע"ב

תְּקַע יָתֵד הַחֲזָקָה אֵצֶל כּוֹתֶל מַעֲרָבִי וְיָתֵד בִּלְבָבְךָ אֲחוּזוֹת קְשׁוּרוֹת יָפֶה בְּחֶבֶל קָלוּעַ בְּשָׁלֹשׁ קְלִיעוֹת. אֶחָד, אַהֲבָתוֹ בְּלִי פְרוּד (הושע י"א) בְּחַבְלֵי אָדָם אֶמְשְׁכֵם בַּעֲבוֹתוֹת אַהֲבָה. ב', פָּסוּק תּוֹרָה הַמַּתִּיר אֲסִירֵי הַמֶּלֶךְ חַיָּיב מִיתָה וַהֲרֵי הַמֶּלֶךְ יִתְבָּרַךְ אָסַר הַלָּשׁוֹן בִּשְׁתֵּי חוֹמוֹת אַחַת שֶׁל עֶצֶם וְאַחַת שֶׁל בָּשָׂר אֵיךְ לֹא תִּתְבּוֹדֵד עִמּוֹ יִתְבָּרַךְ וְהִנֵּה אַתָּה רוֹב זְמַנְּךָ יָחִיד בְּבֶטֶן אִמְּךָ יָחִיד בְּעֵת תִּישָׁן הַגּוּף יְחִידִי וְהַנְּשָׁמָה יְחִידָה הַגּוּף בְּקֶבֶר בָּדָד וְהַנְּשָׁמָה בָּדָד בְּגַן עֵדֶן כָּל צַדִּיק מָדוֹר לְפִי כְבוֹדוֹ וּבְגֵהִינָם וַדַּאי כֵּיוָן דִּרְשָׁעִים בַּחשֶׁךְ יִדְמוּ נִמְצָאוּ לְבַדָּם לָכֵן שְׁמַע בְּקוֹלִי לֵךְ עִמּוֹ תָּמִיד וְלֹא תִּפָּרֵד רָגַע כִּי אִם תִּדְרְשֶׁנּוּ יִדָּרֵשׁ לָךְ לֹא יִפְרוֹשׁ מִמְּךָ מַה נָּאֶה וּנְעִימָה לְוַיָּיתוֹ יִתְבָּרַךְ כִּי הוּא אָבִיךָ קָנֶךָ הוּא עָשְׂךָ וַיְכוֹנְנֶךָ:

ויחי יום שני

תורה

יכוין בקריאת ארבע פסוקים אלו שהם כנגד דָ דמילוי יו"ד דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת הרוח משבת שעברה:

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל יוֹסֵף אֵל שַׁדַּי נִרְאָה אֵלַי בְּלוּז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שַׁדַּי אִתְגְּלִי לִי בְלוּז בְּאַרְעָא דְכְנָעַן וּבָרִיךְ יָתִי: (ד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם: וַאֲמַר לִי הָא אֲנָא מַפְשֵׁינָךְ וְאַסְגְּנָךְ וְאֶתְּנִנָּךְ לְכִנְשַׁת שִׁבְטִין וְאֶתֵּן יָת אַרְעָא הָדָא לִבְנָיְךָ בַּתְרָךְ אַחֲסָנַת עָלַם:
רש"י ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים ואף על פי שאמר לי (לעיל לה יא) גוי וקהל גוים, גוי אמר לי על בנימין, קהל גוים הרי שנים לבד מבנימין, ושוב לא נלד לי בן, למדני שעתיד אחד משבטי לחלק, ועתה אותה מתנה אני נותן לך:

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לְךָ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד בֹּאִי אֵלֶיךָ מִצְרַיְמָה לִי הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כִּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי: וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ עוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבוֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרֶהָ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קָחֶם נָא אֵלַי וַאֲבָרְכֵם: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זַרְעֶךָ: וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה: וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמְאוֹל יִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בִּשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֶּשׁ אֵלָיו: וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת שְׂמֹאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל רֹאשׁוֹ: וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְּנִי יָדַעְתִּי גַּם הוּא יִהְיֶה לְעָם וְגַם הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם: וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה: וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם: וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי:

רש"י הנולדים לך" עד באי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנלדו משפרשת ממני עד שבאתי אצלך: לי הם. בחשבון שאר בני הם לטול חלק בארץ איש כנגדו:

(ו) וּמוֹלַדְתְּךָ אֲשֶׁר הוֹלַדְתָּ אַחֲרֵיהֶם לְךָ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם: וּבְנָיִךְ דִּי תוֹלִיד בַּתְרֵיהוֹן דִּילְךָ יְהוֹן עַל שׁוּם אֲחוּהוֹן יִתְקְרוּן בְּאַחֲסָנְתְּהוֹן:

רש"י ומולדתך וגו' . אם תוליד עוד לא יהיו במנין בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים לענין הנחלה, ואף על פי שנתחלקה הארץ למנין גלגלתם כדכתיב (במדבר כו נד) לרב תרבו נחלתו, וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות, מכל מקום לא נקראו שבטים אלא אלו [להטיל גורל הארץ למנין שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט. ודגלים לזה ולזה]:

נביאים - מלכים א - פרק ב

(ז) וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ: וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי גִּלְעָדָאָה תַּעֲבִיד טִיבוּ וִיהוֹן בְּאֹכְלֵי פִּתּוֹרָךְ אֲרֵי אִנּוּן סַפִּיקוּ צוֹרְכִי בְּמַעֲרְקִי מִן קֳדָם אַבְשָׁלוֹם אָחוּךְ: (ח) וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיִּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַּיהוָה לֵאמֹר אִם אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: וְהָא עִמָּךְ שִׁמְעִי בַר גֵּרָא בַּר מְשֵׁבֶט בְּנְיָמִין מֵעוּלֵימַת וְהוּא לְוָטָנִי לְוָטָן מְרִירַן בְּיוֹמָא דַּאֲזָלִית לְמַחֲנָיִם וְהוּא נְחַת לְקֳדָמוּתִי לְיַרְדְּנָא וְקַיֵּימִית לֵיהּ בְּמֵימְרָא דַּיְיָ לְמֵימָר דְּלָא אֶקְטְלִינָּךְ בְּחַרְבָּא:

רש"י **קללה נמרצת** . מפורשת , כמו (איוב טז ג) : מה ימריצך , (שם ו כה) : ומה נמרצו כמו מה נמלצו :

(ט) וְעַתָּה אַל תְּנַקֵּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: וּכְעַן לָא תְזַכֵּינֵיהּ אֲרֵי גְּבַר חַכִּים אַתְּ וְתִדַּע יַת דְּתַעֲבֵיד לֵיהּ וְתָחֵית יַת סֵיבְתֵּיהּ בְּקָטָלָא לְשָׁאוֹל:

רש"י **כי איש חכם אתה** . תן לבך למצוא לו עון מות בשביל דבר אחר , וזהו וידעת את אשר תעשה לו :

(י) וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: וּשְׁכִיב דָּוִד עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאִתְקְבַר בְּקִרְתָּא דְּדָוִד:

כתובים - משלי - פרק יא

(ה) צְדָקַת תָּמִים תְּיַשֵּׁר דַּרְכּוֹ וּבְרִשְׁעָתוֹ יִפֹּל רָשָׁע: צִדְקָתָא דִתְרִיצֵי תִּפְצֵי אֲנוּן וּבָזוֹזֵי בְּשִׁלּוּמְהוֹן מִתְאַחֲדִין: (ו) צְדָקַת יְשָׁרִים תַּצִּילֵם וּבְהַוַּת בֹּגְדִים יִלָּכֵדוּ: צִדְקָתְהוֹן דִּתְמִימֵי תְתָרֵץ אוֹרְחָתֵיהּ וּבְרִשְׁעֵיהּ נָפֵל רַשִׁיעָא:

רש"י **צדקת ישרים תצילם ובהוות בוגדים ילכדו** . בהוות שהם עושים הם נלכדים והמקרא מסורס הוא כלומר ובוגדים בהוות ילכדו :

(ז) בְּמוֹת אָדָם רָשָׁע תֹּאבַד תִּקְוָה וְתוֹחֶלֶת אוֹנִים אָבָדָה: כַּד מִית גַּבְרָא רַשִׁיעָא יוֹבִיד סְבָרֵיהּ וְסִבּוּרְהוֹן דְּאִלֵּין דְּעָבְדִין עָאתָא יֵיבַד:

רש"י **במות אדם רשע תאבד תקוה** . תקות כל הבוטחים בו : **ותוחלת אונים אבדה** . תוחלת בניו שהם אונו אבדה כי בזכותו לא תבוא להם טובה אבל במות צדיקים יש לבניהם מבטח בצדקתם :

(ח) צַדִּיק מִצָּרָה נֶחֱלָץ וַיָּבֹא רָשָׁע תַּחְתָּיו: צַדִּיקָא מִן עַקְתָא אִשְׁתֵּיזֵב וְעָל בִּישׁ תְּחוֹתוֹהִי:

רש"י **צדיק מצרה נחלץ** . במות רשע ולמקרא העליון זה מחובר :

משנה שבת פרק יב

א. הַבּוֹנֶה כַּמָּה יִבְנֶה וְיֵהֵא חַיָּב. (הַבּוֹנֶה) כָּל שֶׁהוּא, וְהַמְסַתֵּת וְהַמַּכֶּה בַּפַּטִּישׁ וּבַמַּעֲצָד. הַקּוֹדֵחַ כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב. זֶה הַכְּלָל, כָּל הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה וּמְלַאכְתּוֹ מִתְקַיֶּמֶת בַּשַּׁבָּת, חַיָּב. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, אַף הַמַּכֶּה בַקֶּרְנָס עַל הַסַּדָּן בִּשְׁעַת מְלָאכָה, חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא כְמְתַקֵּן מְלָאכָה:

ברטנורה (א) **הבונה**. שאמרו באבות מלאכות, כמה יבנה ויהיה חייב? כל שהוא: **מסתת**. מרבע את האבן או מחליקה ומתקנה, הכל לפי מנהג המקום, והיא תולדה דמכה בפטיש: **והמכה בפטיש**. הוא גמר מלאכה של חוצבי אבן, לאחר שחצב האבן מן ההר סביב והבדילה מכה עליה בפטיש מכה גדולה והיא מתפרקת ונופלת. וכל הגומר מלאכה בשבת, תולדה דמכה בפטיש היא: **מעצד**. קופיץ קטן: **והקודח**. הנוקב: **כל שהוא**. אכולהו קאי, אמסתת ואמכה בפטיש ובמצעד והקודח: **ומלאכתו מתקיימת**. שאין צריך להוסיף עליה: **קורנס**. מרטי"ל: **סדן**. אנקוזינ"א בלע"ז: **מפני שהוא כמתקן מלאכה**. אף על פי שאינו מכה על המלאכה אלא על הסדן, מתקן הוא, שכן מרדדי טסי משכן היו עושים, מכין על הטס שלש הכאות ועל הסדן הכאה אחת להחליק הקורנס שלא יבקע הטס שהוא דק. ואין הלכה כרשב"ג:

ב. הַחוֹרֵשׂ כָּל שֶׁהוּא, הַמְנַכֵּשׁ וְהַמְקָרְסֵם וְהַמְזָרֵד כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב. הַמְלַקֵּט עֲצִים, אִם לְתַקֵּן, כָּל שֶׁהֵן, אִם לְהֶסֵּק, כְּדֵי לְבַשֵּׁל בֵּיצָה קַלָּה. הַמְלַקֵּט עֲשָׂבִים, אִם לְתַקֵּן, כָּל שֶׁהוּא, אִם לַבְּהֵמָה, כְּמְלֹא פִּי הַגְּדִי:

ברטנורה (ב) **המנכש**. תולש עשבים רעים מתוך טובים. פירוש אחר, חופר סביב עיקרי הצמחים, והיא מלאכה מעין חרישה: **מקרסם**. קוצץ ענפים יבשים מן האילן לתקנו: **מזרד**. זרדים לחים חדשים של שנה זו, ופעמים שהן מרובים ומתגדלים ומכחישים כח האילן וקוצצין אותן ממנו: **אם לתקן**. את האילן או את הקרקע וקצצו מן המחובר: **ביצה קלה**. כגרוגרת מביצת תרנגולת, שהיא קלה להתבשל יותר משאר ביצים:

ג. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, בֵּין בִּימִינוֹ בֵּין בִּשְׂמֹאלוֹ, בֵּין מִשֵּׁם אֶחָד בֵּין מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, בֵּין מִשְּׁנֵי סַמְמָנִיּוֹת, בְּכָל לָשׁוֹן, חַיָּב. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, לֹא חִיְּבוּ שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת אֶלָּא מִשּׁוּם רוֹשֵׁם, שֶׁכָּךְ הָיוּ כּוֹתְבִין עַל קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן, לְיַדַּע אֵיזֶהוּ בָן זוּגוֹ. אָמַר רַבִּי, מָצִינוּ שֵׁם קָטָן מִשֵּׁם גָּדוֹל, שֵׁם מִשְּׁמְעוֹן וּשְׁמוּאֵל, נֹחַ מִנָּחוֹר, דָּן מִדָּנִיֵּאל, גָּד מִגַּדִּיאֵל:

ברטנורה (ג) **בין בימינו בין בשמאלו**. באדם שהוא שולט בשתי ידיו, דאילו בשאר כל אדם כתיבת שמאל אינה כתיבה: **בין משם אחד**. שתיהן אלפין: **משני שמות**. אלף בית: **משני סממניות**. אחד בדיו ואחד בסיקרא. ואית ספרים דגרסי משני סימניות, כלומר משני סימנים, כגון שכותבים א' לסימן אחד וב' לסימן שנים: **בכל לשון**. וכתב של כל אומה ואומה: **משום רושם**. סימן שהיו עושין בקרשי המשכן, מפני שמפרקים אותן ולכשיקימוהו לא יחליפו סדר הקרשים. ואתא רבי יוסי למימר דאפילו לא כתב, אלא שרשם שתי רשימות בעלמא לסימן, חייב. ואין הלכה כרבי יוסי: **מצינו שם קטן**. כלומר, אף על פי שלא נגמר מלאכתו, שנתכוון לכתוב תיבה גדולה וכתב מקצתה, הואיל ואותה מקצת הויא תיבה ומתקיימת במקום אחר, חייב. וכן הלכה:

ד. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּהֶעְלֵם אֶחָד, חַיָּב. כָּתַב בִּדְיוֹ, בְּסָם, בְּסִקְרָא, בְּקוֹמוֹס וּבְקַנְקַנְתּוֹם, וּבְכָל דָּבָר שֶׁהוּא רוֹשֵׁם, עַל שְׁנֵי כְתָלֵי זָוִיּוֹת וְעַל שְׁנֵי לוּחֵי פִּנָּקְס, וְהֵן נֶהֱגִין זֶה עִם זֶה, חַיָּב. הַכּוֹתֵב עַל בְּשָׂרוֹ, חַיָּב. הַמְסָרֵט עַל בְּשָׂרוֹ, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מְחַיֵּב חַטָּאת, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ פּוֹטֵר:

ברטנורה (ד) **בסם**. אורפימנ"ט בלע"ז: **בסיקרא**. מין אבן שצובע אדום: **בקומוס**. מין עפר וצבעו שחור. פירוש אחר, שרף אילן גומ"א בלע"ז: **בקנקנתום**. זא"ג בערבי, ובלע"ז ודריאול"י: **ובכל דבר שהוא רושם**. לאתויי מים ששרו בהם עפצים גאלי"ש בלע"ז: **שהוא רושם**. שרישומו מתקיים: **על שני כתלי זוית**. אחת במזרח ואחת בצפון סמוכות זו לזו במקצוע: **על שני לוחי פנקס**. ספר שהחנוני כותב בו חשבונותיו. ואע"ג דלאו על לוח אחד הן, אם נהגין ונקרין זה עם זה, כגון שכתובין על שתי שפתי הלוחין הסמוכין זה לזה, חייב: **הכותב על בשרו**. בדיו: **והמסרט על בשרו**. בברזל עושה צורת אותיות בבשרו: **רבי יהושע פוטר**. ואפילו הוציא דם, לפי שאין דרך כתיבה בכך. והלכה כרבי יהושע:

ה. כָּתַב בְּמַשְׁקִין, בְּמֵי פֵּרוֹת, בַּאֲבַק דְּרָכִים, בַּאֲבַק הַסּוֹפְרִים, וּבְכָל דָּבָר שֶׁאֵינוֹ מִתְקַיֵּם, פָּטוּר. לְאַחַר יָדוֹ, בְּרַגְלוֹ, בְּפִיו וּבְמַרְפְּקוֹ, כָּתַב אוֹת אַחַת סָמוּךְ לַכְּתָב, כָּתַב עַל גַּבֵּי כְתָב, נִתְכַּוֵּן לִכְתֹּב חֵית וְכָתַב שְׁנֵי זַיְנִין, אַחַת בָּאָרֶץ וְאַחַת בַּקּוֹרָה, כָּתַב עַל שְׁנֵי כָתְלֵי הַבַּיִת, עַל שְׁנֵי דַּפֵּי פִּנְקָס וְאֵין נֶהְגִּין זֶה עִם זֶה, פָּטוּר. כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטָרִיקוֹן, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִין:

ברטנורה (ה) **במשקין**. שמשחירין, כמו מי תותים וכיוצא בהן: **במי פירות**. של כל שאר פירות: **באבק דרכים**. כגון שסרט באצבעו צורת אותיות על החול והאבק שבדרכים: **באבק סופרים**. עפרורית של קסת הסופר: **לאחר ידו**. על גב ידו, שאחז הקולמוס באצבעותיו והפך ידו וכתב: **ובמרפקו**. הפרק האמצעי שבזרוע: **אות אחת סמוך לכתב**. אצל אות כתובה זיווג לה אחת והשלימה לשתים: **כתב על גבי כתב**. העביר קולמוס על אותיות הכתובות כבר וחידשם: **וכתב שני זייני"ן**. שלא נראה הגג של חי"ת אלא שתי הרגלים נראה כאילו הם שני זייני"ן: **על שני כותלי הבית**. שאינן במקצוע: **על שני דפי פנקס**. שעשויין עמודים עמודים, וכתב אות אחת בעמוד זה ואות אחת בעמוד זה, ואינו יכול לקרבן אלא אם כן יחתוך מה שמפסיק ביניהן. ותנא ברישא כותלי הבית המרוחקים זה מזה, והדר תנא דפי פנקס, ולא זו אף זו קתני: **אות אחת על שם נוטריקון**. שעושה סימן נקודה עליה ומבינים מאותה האות תיבה שלימה, כגון קו"ף קרבן, מ"ם מעשר, תי"ו תרומה: **רבי יהושע בן בתירא אומר חייב**. כיון שהכל מבינים מאותה האות תיבה שלימה כאילו כתב אותיות של כל התיבה: **וחכמים פוטרין**. שהרי לא כתב שתי אותיות. והלכה כחכמים:

ו. הַכּוֹתֵב שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת בְּשֶׁנֵּי הֶעְלֵמוֹת, אַחַת שַׁחֲרִית וְאַחַת בֵּין הָעַרְבַּיִם, רַבָּן גַּמְלִיאֵל מְחַיֵּב, וַחֲכָמִים פּוֹטְרִים:

ברטנורה (ו) **בשתי העלמות**. לאחר שכתב אות אחת בשוגג נודע לו שעבר, וחזר ונעלם ממנו ושגג וכתב אות שניה בצדה: **אחת בשחרית ואחת בין הערבים**. כיון דהוי ליה שהות בנתיים כדי לידע הוה לי כשתי העלמות: **רבן גמליאל מחייב**. דסבר אין ידיעה לחצי שיעור לחלק שלא יצטרף עמו החצי האחר: **וחכמים פוטרין**. דסברי הידיעה שבין שני חצאי שיעור מחלקת ביניהם, ולא נעשה כאילו היו שני חצאי שיעור בהעלם אחת. והלכה כחכמים:

גמרא שבת דף ק"ה ע"א

כָּתַב אוֹת אַחַת נוֹטָרִיקוֹן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן זִמְרָא מְנַיִן לְלָשׁוֹן נוֹטָרִיקוֹן מִן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י"ז) כִּי אַב הֲמוֹן גּוֹיִם נְתַתִּיךָ. אַב נְתַתִּיךָ לְאוּמּוֹת. בָּחוּר נְתַתִּיךָ

בְּאוּמּוֹת. הֲמוֹן חָבִיב נְתַתִּיךְ בְּאוּמּוֹת. מֶלֶךְ נְתַתִּיךְ לְאוּמּוֹת וְתִיק נְתַתִּיךְ בְּאוּמּוֹת נֶאֱמָן נְתַתִּיךְ לְאוּמּוֹת. רִבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, אָנֹכִי נוֹטָרִיקוֹן אֲנָא נַפְשִׁי כְּתָבִית יְהָבִית. רַבָּנָן אַמְרֵי, אֶמִּירָה נְעִימָה כְּתִיבָה יְהִיבָה. אִיכָּא דְּאַמְרֵי אָנֹכִי לְמַפְרֵעַ יְהִיבָה כְּתִיבָה נֶאֱמָנִים אֲמָרֶיהָ. דְּבֵי רִבִּי נָתָן אַמְרֵי (במדבר כ"ב) כִּי יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי יָרְאָה רָאֲתָה נָטְתָה. דְּבֵי רִבִּי יִשְׁמָעֵאל תָּנָא כַּרְמֶל כַּר מָלֵא. רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב אָמַר (מ"א ב') וְהוּא קְלָלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת נוֹטָרִיקוֹן נוֹאֵף הוּא מוֹאָבִי הוּא רוֹצֵחַ הוּא צוֹרֵר הוּא תּוֹעֵבָה הוּא. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר (בראשית מ"ד) מָה נְדַבֵּר וּמָה נִּצְטַדָּק נְכוֹנִים אֲנַחְנוּ צַדִּיקִים אֲנַחְנוּ טְהוֹרִים אֲנַחְנוּ דַּכִּים אֲנַחְנוּ קְדוֹשִׁים אֲנַחְנוּ:

רש"י **מלך נתתיך**. נשיא אלהים אתה: **אנכי**. מדלא אמר אני: **אנא נפשי**. אני בעצמי: **אמירה**. שהיא נעימה: **כרמל**. גבי מנחת העומר כתיב גרש כרמל שמביאה כשהיא לחה בעוד שהזרע נפוח והכר של קש מלא הימנו:

זוהר ויחי דף רכ"ד ע"א

וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי וְגוֹ' רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר (ישעיה מ"ב) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ לִרְאוֹת, הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ אִלֵּין בְּנֵי נָשָׁא דְּלָא צַיְתִין לְמִלּוֹלֵי אוֹרַיְתָא וְלָא פָּקְחִין אוּדְנַיְהוּ לְמִשְׁמַע לְפִקּוּדֵי דְּמָארֵיהוֹן, וְהָעִוְרִים דְּלָא מִסְתַּכְּלִין לְמִנְדַּע עַל מַה אִנּוּן קַיְמִין דְּהָא בְּכָל יוֹמָא וְיוֹמָא כָּרוֹזָא נָפִיק וְקָרֵי וְלֵית מַאן דְּיַשְׁגַּח דְּתַנְיָא אִנּוּן יוֹמִין דְּבַר נַשׁ כַּד אִתְבְּרִי בְּהַהוּא יוֹמָא דְּנָפַק לְעָלְמָא כֻּלְּהוּ קַיְמִין בְּקִיּוּמַיְהוּ וְאָזְלִין וְטָאסִין בְּעָלְמָא נָחֲתִין וְאָזְהֲרָן לִבְנֵי נָשָׁא כָּל יוֹמָא וְיוֹמָא בִּלְחוֹדוֹי, וְכַד הַהוּא יוֹמָא אָתֵי וְאָזְהַר לֵיהּ וּבַר נַשׁ עָבִיד בְּהַהוּא יוֹמָא חוֹבָא קַמֵּי מָארֵיהּ הַהוּא יוֹמָא סָלִיק בְּכִסּוּפָא וְאַסְהִיד סַהֲדוּתָא וְקָאִים בִּלְחוֹדוֹי לְבָר, וְתָאנָא בָּתַר דְּקָאִים בִּלְחוֹדוֹי יָתִיב עַד דְּבַר נַשׁ עָבִיד מִנֵּיהּ תְּשׁוּבָה זָכָה תָּב הַהוּא יוֹמָא לְאַתְרֵיהּ דְּלָא זָכָה הַהוּא יוֹמָא נָחִית וְאִשְׁתַּתַּף בְּהוּא רוּחָא דִּלְבָר וְתָב לְבֵיתֵיהּ וְאִתְתַּקַּן בְּדַיּוּקְנֵיהּ דְּהַהוּא בַּר נַשׁ מַמָּשׁ בְּגִין לַאֲבָאְשָׁא לֵיהּ וְדַיָּר עִמֵּיהּ בְּבֵיתָא, וְאִית דְּדִיּוּרָא לְטָב אִי הוּא זָכֵי, וְאִי לָאו דִּיּוּרֵיהּ עִמֵּיהּ לְבִישׁ, בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ אִתְפַּקְּדָן אִנּוּן יוֹמִין וַחֲסָרִים וְלָא עָאלִין בְּמִנְיָנָא דְּאִנּוּן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ, וַוי לְהַהוּא בַּר נַשׁ דְּנָרַע יוֹמוֹי קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא וְלָא שָׁבִיק לְעֵילָּא יוֹמִין לְאִתְעַטָּרָא בְּהוּ בְּהַהוּא עָלְמָא וּלְאִתְקָרָבָא בַּהֲדַיְהוּ קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא, תָּא חֲזֵי כַּד קָרִיבוּ אִנּוּן יוֹמִין קַמֵּי מַלְכָּא קַדִּישָׁא אִי הוּא זַכָּאָה הַאי בַּר נַשׁ דְּנָפִיק מֵעָלְמָא סָלִיק וְעָאל בְּאִנּוּן יוֹמִין וְאִנּוּן לְבוּשֵׁי יְקָר דְּמִתְלַבָּשָׁא בֵּיהּ נִשְׁמָתֵיהּ וְאִנּוּן יוֹמִין הֲווּ דְּזָכָה בְּהוּ וְלָא חָב בְּהוּ, וַוי לְהַהוּא דְּנָרַע יוֹמוֹי לְעֵילָּא דְּכַד בָּעָאן לְאַלְבָּשָׁא לֵיהּ בְּיוֹמוֹי אִנּוּן יוֹמִין דְּפָגִים אִיהוּ בְּחוֹבוֹי חֲסֵרִין מֵהַהוּא לְבוּשָׁא וְאִתְלַבַּשׁ בְּמָנָא חֲסֵרָא כָּל שֶׁכֵּן אִי סַגִּיאִין אִנּוּן וְלָא לֶהֱווֹי לֵיהּ לְבַר נַשׁ בַּמֶּה דְּאִתְלַבַּשׁ בְּהַהוּא עָלְמָא כְּדֵין וַוי לֵיהּ וַוי לְנַפְשֵׁיהּ דְּדִינִין לֵיהּ

בַּגֵּיהִנֹּם עַל אִנּוּן יוֹמִין, יוֹמִין עַל יוֹמִין עַל חַד תְּרֵין, דְּכַד נָפִיק מֵהַאי עָלְמָא לָא אַשְׁכַּח יוֹמִין דְּאִתְלַבַּשׁ בְּהוּ וְלָא הֲוֵי לֵיהּ לְבוּשָׁא בַּמָּה דְּאִתְכַּסֵי, זַכָּאִין אִנּוּן צַדִּיקַיָּא דְּיוֹמֵיהוֹן כֻּלְּהוֹן טְמִירִין אִנּוּן לְגַבֵּיהּ דְּמַלְכָּא קַדִּישָׁא וְאִתְעֲבִיד מִנַּיְהוּ לְבוּשֵׁי יְקָר לְאִתְלַבָּשָׁא בְּהוּ בְּעָלְמָא דְּאָתֵי:

תרגום הזוהר וְשָׁכַבְתִּי עִם אֲבוֹתַי וְגוֹ'. רַבִּי יְהוּדָה פָּתַח וְאָמַר, (ישעיה מ"ב) הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ וְהָעִוְרִים הַבִּיטוּ וְגוֹ'. הַחֵרְשִׁים שִׁמְעוּ, אֵלּוּ הֵם בְּנֵי אָדָם שֶׁאֵינָם מַקְשִׁיבִים לְדִבְרֵי תוֹרָה, וְאֵינָם פּוֹתְחִים אָזְנֵיהֶם לִשְׁמוֹעַ לְמִצְוֹת אֲדוֹנָם. וְהָעִוְרִים, הֵם, שֶׁאֵינָם מִסְתַּכְּלִים לָדַעַת עַל מַה הֵם חַיִּים, כִּי בְּכָל יוֹם וְיוֹם יוֹצֵא כָּרוֹז, וְקוֹרֵא, וְאֵין מִי שֶׁיִּשְׁגִּיחַ עָלָיו. שֶׁלְּמַדְנוּ, אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁל הָאָדָם מִשָּׁעָה שֶׁנִּבְרָא, הִנֵּה בְּאוֹתוֹ יוֹם שֶׁיָּצָא לָעוֹלָם, נִמְצָאִים כְּבָר כֻּלָּם בְּקִיּוּמָם, וְהוֹלְכִים וּמִשׁוֹטְטִים בָּעוֹלָם, יוֹרְדִים וּמַזְהִירִים אֶת הָאָדָם, כָּל יוֹם וְיוֹם בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וְכַאֲשֶׁר הַיּוֹם בָּא וּמַזְהִיר אֶת הָאָדָם, וְהָאָדָם עוֹשֶׂה בַּיּוֹם הַהוּא עֲבֵרָה לִפְנֵי אֲדוֹנוֹ, יוֹם הַהוּא עוֹלֶה בְּבוּשָׁה וּמֵעִיד עֵדוּת עָלָיו, וְהוּא עוֹמֵד בַּחוּץ בִּלְבַדּוֹ. וְלָמַדְנוּ אַחַר שֶׁעוֹמֵד בִּלְבַדּוֹ בַּחוּץ, הוּא יוֹשֵׁב וּמְחַכֶּה עַד שֶׁהָאָדָם יַעֲשֶׂה תְּשׁוּבָה עַל הַחֵטְא. זָכָה וְעָשָׂה תְּשׁוּבָה, שֹׁב הַיּוֹם לִמְקוֹמוֹ. לֹא זָכָה, שֶׁלֹּא עָשָׂה תְּשׁוּבָה, אוֹתוֹ יוֹם אֶחָד יוֹרֵד וּמִשְׁתַּתֵּף עִם הָרוּחַ שֶׁבַּחוּץ וְחוֹזֵר לְבֵיתוֹ. וּמִתְתַּקֵּן בְּצוּרַת אוֹתוֹ אָדָם מַמָּשׁ, כְּדֵי לְהָרַע לוֹ. וְהַיּוֹם יוֹשֵׁב עִמּוֹ בְּבֵיתוֹ. וְאִם הוּא זוֹכֶה וְעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה, מְגוּרוֹ עִמּוֹ לְטוֹב, וְאִם לֹא זָכָה, מְגוּרוֹ עִמּוֹ לָרַע. בֵּין כָּךְ וּבֵין כָּךְ, נִמְנוּ הַיָּמִים שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם וְהֵם חֲסֵרִים, וְאֵלּוּ שֶׁנִּשְׁאֲרוּ מֻחֲמֶצֶת חַטָּאִים אֵינָם נִכְנָסִים בַּמִּנְיָן, וַוי לְאוֹתוֹ אָדָם שֶׁגָּרַע יָמָיו לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, וְאֵין לוֹ לְמַעְלָה יָמִים לְהִתְעַטֵּר בָּהֶם בָּעוֹלָם הַהוּא, וְלִקָּרֵב עִמָּהֶם לִפְנֵי מֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ. בֹּא וּרְאֵה, כְּשֶׁיָּמִים הָאֵלּוּ קְרֵבִים לִפְנֵי מֶלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, אִם אוֹתוֹ אָדָם שֶׁנִּפְטָר מִן הָעוֹלָם הוּא צַדִּיק, הוּא עוֹלֶה וְנִכְנָס בַּיָּמִים הָאֵלּוּ, וְהֵם לְבוּשֵׁי כָּבוֹד, שֶׁנִּשְׁמָתוֹ מִתְלַבֶּשֶׁת בּוֹ. וְאֵלּוּ הַיָּמִים הָיוּ מְשׁוּם שֶׁזָּכָה בָּהֶם וְלֹא חָטָא בָּהֶם. אוֹי לָאָדָם שֶׁגָּרַע יָמָיו לְמַעְלָה, וּכְשֶׁרוֹצִים לְהַלְבִּישׁ אוֹתוֹ בְּיָמָיו, אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁקִּלְקֵל אוֹתָם בַּחַטָּאָיו חֲסֵרִים מִלְּבוּשׁ הַהוּא, וְהוּא מִתְלַבֵּשׁ בִּכְלֵי חֶסֶר, וְכָל שֶׁכֵּן אִם רַבִּים הֵמָּה הַיָּמִים שֶׁנִּתְקַלְקְלוּ, וְלֹא יִהְיֶה אֶל הָאָדָם בַּמָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בָּעוֹלָם הַהוּא, אוֹי לוֹ אוֹי לְנַפְשׁוֹ שֶׁדָּנִים אוֹתוֹ בַּגֵּיהִנֹּם עַל אֵלּוּ הַיָּמִים, יָמִים עַל יָמִים, יָמִים כְּפוּלִים, עַל יוֹם אֶחָד מַעֲנִישִׁים אוֹתוֹ שְׁנַיִם. וּכְשֶׁהוּא יוֹצֵא מִן הָעוֹלָם אֵינוֹ מוֹצֵא יָמִים לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם וְאֵין לוֹ לְבוּשׁ בַּמָּה לְהִתְכַּסּוֹת. אַשְׁרֵיהֶם הַצַּדִּיקִים שֶׁיָּמֵיהֶם כֻּלָּם גְּנוּזִים אֵצֶל הַמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ, וְנַעֲשֶׂה מֵהֶם לְבוּשֵׁי כָּבוֹד לְהִתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בָּעוֹלָם הַבָּא.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פ"ב

א. אֵין הַתְּשׁוּבָה וְלֹא יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַמָּקוֹם כְּגוֹן מִי שֶׁאָכַל דָּבָר אָסוּר אוֹ בָּעַל בְּעֵילָה אֲסוּרָה וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. אֲבָל עֲבֵירוֹת שֶׁבֵּין אָדָם לַחֲבֵירוֹ כְּגוֹן הַחוֹבֵל אֶת חֲבֵירוֹ אוֹ הַמְקַלֵּל לַחֲבֵירוֹ אוֹ גּוֹזְלוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן אֵינוֹ נִמְחָל לוֹ לְעוֹלָם עַד שֶׁיִּתֵּן לַחֲבֵירוֹ מַה שֶּׁהוּא חַיָּב לוֹ וְיִרַצֵּהוּ: **ב**. אַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזִיר לוֹ מָמוֹן שֶׁהוּא חַיָּיב לוֹ צָרִיךְ לְרַצּוֹתוֹ וְלִשְׁאוֹל לוֹ מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ. וַאֲפִילּוּ לֹא הִקְנִיט אֶת חֲבֵירוֹ אֶלָּא בִּדְבָרִים צָרִיךְ לְפַיְּסוֹ וְלִפְגּוֹעַ בּוֹ עַד שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ לֹא רָצָה חֲבֵירוֹ לִמְחוֹל לוֹ מֵביא לוֹ שׁוּרָה שֶׁל שִׁלשָׁה בְּנֵי אָדָם מֵרֵעָיו וּפוֹגְעִין בּוֹ וּמְבַקְּשִׁין מִמֶּנּוּ לֹא נִתְרַצָּה לָהֶן מֵביא לוֹ שְׁנַיָּה וּשְׁלִישִׁית. לֹא רָצָה מַנִּיחוֹ וְהוֹלֵךְ לוֹ וְזֶה שֶׁלֹּא מָחַל הוּא הַחוֹטֵא וְאִם הָיָה רַבּוֹ הוֹלֵךְ וּבָא אֲפִילּוּ אֶלֶף פְּעָמִים עַד שֶׁיִּמְחוֹל לוֹ:

מוסר

מספר חרדים דף ע"א ע"א

בַּאֲכָלְךָ יוֹתֵר עַל שׂוֹבְעֶךָ הִפְסַדְתָּ וּבִטַּלְתָּ זְמַן הָאֲכִילָה וּזְמַן הֲיִצִיאָה וְאִם יַזִּיק הָאִצְטוּמָכָא וְתִתְהֶיֶה טָרוּד בְּצַעֲרָךְ הֲרֵי שְׁלִשָׁה זְמַנִּים וְאִם יִגְרוֹם חוֹלִי כְּמַאֲמַר רַמְבַּ"ם הֲרֵי עָבַרְתָּ עַל אַזְהָרַת (דברים ד') וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְאֶפְשַׁר לְגָרוֹם מָוֶת עַל שׁוֹגֵאַךְ וְדָמְךָ מִיָּדְךָ יוֹצְרְךָ יְבַקֵּשׁ וְכָל הַמִּצְוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהָיִיתָ עָתִיד לִשְׁמוֹר וְלַעֲשׂוֹת תִּבַטֵּל בַּר מִינָן. גְּדוֹלָה לְגֵיעָמָה וְאוֹתוֹ מוֹתָר אֲשֶׁר הָיִיתָ מוֹתִיר מִשּׂוֹבְעֶךָ אִלּוּ הֶאֱכַלְתִּיו לֶעָנִי זָכִיתָ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַבָּא גַּם עָבַרְתָּ עַל בַּל תַּשְׁחִית. לָכֵן דִּבְרֵי הָרַמְבַּ"ם תְּשִׁים עָטָרָה עַל רֹאשֶׁךָ שֶׁכָּתַב לֹא תֹאכַל אֶלָּא כְּשֶׁאַתָּה רָעֵב וְלֹא תִשְׂתֶּה אֶלָּא כְּשֶׁאַתָּה צָמֵא וְלֹא תֹאכַל עַד שֶׁתִּשְׂבַּע לְנַמְרֵי אֶלָּא פָּחוֹת שְׁלִישׁ וּלְדִבְרֵי הראב"ד כְּתַעֲנִית לִפְנֵי יוֹצְרְךָ יֵחָשֵׁב לָךְ. לֹא תַעֲנֶה מַהֵר כִּי אִם בְּמָתוֹן רַב קָשֶׁב וּרְאֵה הַנּוֹלָד שֶׁיִּשִׁיבָךְ שֶׁכְּנֶגְדְּךָ וְאִם תִּסְגּוֹר עֵינֶיךָ וְתִתְמַלֵּךְ בְּיוֹצְרְךָ מַה תָּשִׁיב אוֹ אִם טוֹב לִשְׁתּוֹק מַה טּוֹב חֶלְקֶךָ. אֲנִי וָהוּא הוֹשִׁיעָה נָּא רוֹצֶה לוֹמַר כִּי כְּשֶׁאֲנִי וְהוּא לְבַדֵּנוּ בְּהִתְבּוֹדֵד לְעֵת מְצֹא כְּדִכְתִיב בְּסֵפֶר חוֹבַת הַלְּבָבוֹת:

ויחי יום שלישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה דמילוי הה ראשונה דשם ב"ן להשאיר בו הארה מתוספת נפש משבת שעברה:

(ז) וַאֲנִי בְּבֹאִי מִפַּדָּן מֵתָה עָלַי רָחֵל בְּאֶרֶץ כְּנַעַן בַּדֶּרֶךְ בְּעוֹד כִּבְרַת אֶרֶץ לָבֹא אֶפְרָתָה וָאֶקְבְּרָהּ שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָת הִוא בֵּית לָחֶם: וַאֲנָא בְּמֵיתִי מִפַּדָּן מִיתַת עֲלַי רָחֵל בַּאֲרָעָא דְּכְנַעַן בְּאָרְחָא בְּעוֹד כְּרוּבָא דְאַרְעָא לְמֵיעַל לְאֶפְרָת וּקְבַרְתַּהּ תַּמָּן בְּאוֹרַח אֶפְרָת הִיא בֵּית לָחֶם:
רש"י ואני בבאי מפדן וגו' . ואף על פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען, ולא כך עשיתי לאמך, שהרי סמוך לבית לחם מתה: כברת ארץ. מדת ארץ, והם

אלפים אמה כמדת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה בחברון, עת הגריד היה, שהארץ חלולה ומנקבת ככברה: ואקברה שם. ולא הולכתיה אפלו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי [תרעומת], אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבוזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו' , והקדוש ברוך הוא משיבה (ירמיה לא טו) יש שכר לפעלתך נאם ה' ושבו בנים לגבולם. ואונקלוס תרגם כרוב ארעא, כדי שעור חרישת יום [הארץ]. ואומר אני שהיה להם קצב שהיו קורין אותו כדי מחרשה אחת, קרואיד"א בלע"ז [מלוא מחרשה], כדאמרנן (בבא מציעא קז א) כרוב ותני, (יומא מג ב) כמה דמסיק תעלא מבי כרבא:

(ח) וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי אֵלֶּה: וָחָזָא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מַן אִלֵּין:

רש"י וירא ישראל את בני יוסף. בקש לברכם ונסתלקה שכינה ממנו, לפי שעתיד ירבעם ואחאב לצאת מאפרים, ויהוא ובניו ממנשה: ויאמר מי אלה. מהיכן יצאו אלו שאינן ראויין לברכה:

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו בָּנַי הֵם אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמַר קָחֶם נָא אֵלַי וַאֲבָרֲכֵם: וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲבוּהִי בְּנַי אִנּוּן דִּי יְהַב לִי יְיָ הָכָא וַאֲמַר קָרֵבְנוּן כְּעַן לְוָתִי וְאֵבָרֵכִנּוּן:

רש"י בזה. [הראה לו] שטר ארוסין ושטר כתבה, ובקש יוסף רחמים על הדבר ונחה עליו רוח הקדש: ויאמר קחם נא אלי ואברכם. זהו שאמר הכתוב (הושע יא ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם על זרועתיו, תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד שלקחן על זרועותיו:

(י) **שני** וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֹּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֶּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַּׁק לָהֶם וַיְחַבֵּק לָהֶם: וְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל יְקָרָן מִסְּיבוּ לָא יְכוּל לְמֶחֱזֵי וְקָרִיב יָתְהוֹן לְוָתֵהּ וְנָשֵׁיק לְהוֹן וְגַפִּיף לְהוֹן: (יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף רְאֹה פָנֶיךָ לֹא פִלָּלְתִּי וְהִנֵּה הֶרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת זַרְעֶךָ: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמֶחֱזֵי אַפָּיךְ לָא סְבָרִית וְהָא אַחֱזִי יָתִי יְיָ אַף יָת בְּנָיךְ:

רש"י לא פללתי. לא מלאני לבי לחשב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי לשון מחשבה, כמו (ישעיה טז ג) הביאי עצה עשו פלילה:

נביאים - מלכים א - פרק ב

(יא) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: וְיוֹמַיָּא דִּי מְלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבְּעִין שְׁנִין בְּחֶבְרוֹן מְלַךְ שַׁבְעַ שְׁנִין וּבִירוּשְׁלֵם מְלַךְ תְּלָתִין וּתְלַת שְׁנִין: (יב) וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתוֹ מְאֹד: וּשְׁלֹמֹה יָתֵיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּדָוִד אֲבוּהִי וְאִתְקַיְּנַת מַלְכוּתֵיהּ לַחֲדָא:

רש"י **ותכון מלכותו מאד** . אף על העליונים :

(יג) וַיָּבֹא אֲדֹנִיָּהוּ בֶן חַגִּית אֶל בַּת שֶׁבַע אֵם שְׁלֹמֹה וַתֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם בֹּאֶךָ וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם: וַאֲתָא אֲדוֹנִיָּהוּ בַר חַגִּית לְוָת בַּת שֶׁבַע אִמֵּהּ דִּשְׁלֹמֹה וַאֲמָרַת הַשְׁלָם מֵיתָךְ וַאֲמַר שְׁלָם: (יד) וַיֹּאמֶר דָּבָר לִי אֵלַיִךְ וַתֹּאמֶר דַּבֵּר: וַאֲמַר פִּתְגָם אִית לִי לְמַלָּלָא עִמָּךְ וַאֲמָרַת מַלֵּיל: (טו) וַיֹּאמֶר אַתְּ יָדַעַתְּ כִּי לִי הָיְתָה הַמְּלוּכָה וְעָלַי שָׂמוּ כָל יִשְׂרָאֵל פְּנֵיהֶם לִמְלֹךְ וַתִּסֹּב הַמְּלוּכָה וַתְּהִי לְאָחִי כִּי מֵיְהוָה הָיְתָה לוֹ: וַאֲמַר אַתְּ יְדַעְתְּ אֲרֵי דִילִי הֲוַת מַלְכוּתָא וְעָלַי שַׁוִּיאוּ כָל יִשְׂרָאֵל אַפֵּיהוֹן לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא וְאִסְתְּחָרַת מַלְכוּתָא וַהֲוַת לְאָחִי אֲרֵי מִן קֳדָם יְיָ הֲוַת לֵיהּ:

כתובים - משלי - פרק יא

(ט) בְּפֶה חָנֵף יַשְׁחֵת רֵעֵהוּ וּבְדַעַת צַדִּיקִים יֵחָלֵצוּ: נְכָלָא בְּפוּמֵיהּ מְחַבֵּל חַבְרֵיהּ וְצַדִּיקֵי בְּיִדְיעַתְהוֹן מִשְׁתֵּיזְבִין:

רש"י **בפה חנף** . חנף המסית חבירו בדרך רע משחיתו בפיו : **ובדעת צדיקים יחלצו** . והצדיק נחלץ ממנו בדעת התורה שהזהירה עליו לא תאבה לו וגו' (דברים יג) :

(י) בְּטוּב צַדִּיקִים תַּעֲלֹץ קִרְיָה וּבַאֲבֹד רְשָׁעִים רִנָּה: בְּטָבַתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי תְּדוּץ קִרְיַתְהוֹן וּבְיוּבְדָנָא דִּרְשִׁיעֵי חֶדְוָתָא: (יא) בִּבְרִכַת יְשָׁרִים תְּרוּם קָרֶת וּבְפִי רְשָׁעִים תֵּהָרֵס: בְּבִרְכַתְהוֹן דְּצַדִּיקֵי תִּתְרוֹמַם מְדִינְתָּא וּבְפוּמְהוֹן דִּרְשִׁיעֵי תִּתְעַקַּר:

רש"י **תרום קרת** . תתקיים תקרת הבית בגבהה מלפול בעוד שהיו מלכי יהודה ישרים העמידה תפילתם את בית המקדש :

(יב) בָּז לְרֵעֵהוּ חֲסַר לֵב וְאִישׁ תְּבוּנוֹת יַחֲרִישׁ: דְּשָׁט לְחַבְרֵיהּ חֲסִיר רַעְיָנָא הוּא וְגַבְרָא דְּמִתְבַּיֵּן שָׁתִיק:

רש"י **ואיש תבונות יחריש** . כשמבזהו החסר לב כמו שאול דכתיב ויבזהו ולא הביאו לו מנחה ויהי כמחריש (ש"א יא) :

(יג) הוֹלֵךְ רָכִיל מְגַלֶּה סּוֹד וְנֶאֱמַן רוּחַ מְכַסֶּה דָבָר: אָכֵל קֻרְצָא גְּלֵי רָזָא וְדִמְהֵימָן בְּרוּחֵיהּ מְכַסֵּי מִלְּתָא:

משנה יבמות פרק יב

א. מִצְוַת חֲלִיצָה בִּשְׁלֹשָׁה דַּיָּנִין, וַאֲפִלּוּ שְׁלָשְׁתָּן הֶדְיוֹטוֹת. חֲלָצָה בְמִנְעָל, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. בְּאַנְפִּילִין, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. בְּסַנְדָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֻקֵּב כָּשֵׁר. וְשֶׁאֵין לוֹ עֻקֵּב, פָּסוּל. מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַטָּה, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. מִן הָאַרְכּוּבָה וּלְמַעְלָה, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה:

ברטנורה (**א**) **מצות חליצה**. ואפילו שלשתן הדיוטות. והא דקרי להו דיינים, שצריך שיהיו יודעים להקרות הפסוקים כעין דיינים. ואע"ג דתנן מצות חליצה בשלשה, צריכין לצרף עמהן שנים אחרים, שתהיה חליצה בחמשה לפרסומי מילתא. והשנים הללו שמוסיפים על השלשה אפילו אין יודעים להקרות: **מנעל**. של עור רך חליצתו כשרה, אבל לכתחלה לא, גזירה שמא יחלוץ במנעל קרוע מלמעלה, דאפילו כי קרוע מייתב אכרעיה הואיל

והוא רך, ואנן מידי דמגין בעינן והא ליכא. אבל סנדל שהוא של עור קשה וכי קרוע לא מייתב אכרעיה, ליכא למגזר שמא יחלוץ בסנדל קרוע, הלכך עיקר חליצה בסנדל היא: **באנפליאות**. כמין בתי רגלים של בגד: **חליצתה פסולה**. דמידי דמגין בעינן, כתיב הכא (דברים כ"ה) נעלו וכתיב התם (יחזקאל י"ז) ואנעלך תחש, והוא עור: מן הארכובה ולמעלה חליצתה פסולה. שהיו רצועות המנעל קשורות למעלה מן הארכובה:

ב. חָלְצָה בְּסַנְדָּל שֶׁאֵינוֹ שָׁלוֹ, אוֹ בְּסַנְדָּל שֶׁל עֵץ, אוֹ בְּשֶׁל שְׂמֹאל בַּיָּמִין, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה, חָלְצָה בְּגָדוֹל שֶׁהוּא יָכוֹל לְהַלֵּךְ בּוֹ, אוֹ בְּקָטָן שֶׁהוּא חוֹפֶה אֶת רֹב רַגְלוֹ, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. חָלְצָה בַּלַּיְלָה חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר פּוֹסֵל. בַּשְּׂמֹאל חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר:

ברטנורה (ב) **בסנדל של עץ כשרה**. והוא שיהיה מחופה עור: **חלצה בגדול**. שהיה הסנדל גדול ממדת רגלו, אם יכול להלוך בו חליצתו כשרה: **או בקטן**. ממדת רגלו, אם חופה את רוב רגלו חליצתו כשרה. והלכה כרבי אליעזר במה שפוסל חליצה בלילה, ואין הלכה כמותו במה שמכשיר חליצה בשמאל:

ג. חָלְצָה וְרָקְקָה, אֲבָל לֹא קָרְאָה, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. קָרְאָה וְרָקְקָה, אֲבָל לֹא חָלְצָה, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. חָלְצָה וְקָרְאָה, אֲבָל לֹא רָקְקָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חֲלִיצָתָהּ כְּשֵׁרָה. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּכָה יֵעָשֶׂה, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה, מְעַכֵּב. אָמַר לוֹ רַבִּי עֲקִיבָא, מִשָּׁם רְאָיָה, כָּכָה יֵעָשֶׂה לָאִישׁ, כָּל דָּבָר שֶׁהוּא מַעֲשֶׂה בָּאִישׁ:

ברטנורה (ג) **חלצה ולא קראה חליצתה כשרה**. דכי כתב רחמנא ככה דמשמע עיכובא, אמעשה הוא דכתיב (דברים כ"ה) ככה יעשה לאיש, וקריאה דיבור בעלמא הוא: **דבר שהיא מעשה באיש**. כגון חליצה שהאשה עושה מעשה בגופו של איש, לאפוקי רקיקה דלאו מעשה בגופו של איש הוא:

ד. הַחֵרֵשׁ שֶׁנִּחֲלַץ וְהַחֵרֶשֶׁת שֶׁחָלְצָה, וְהַחוֹלֶצֶת לַקָּטָן, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. קְטַנָּה שֶׁחָלְצָה תַּחֲלֹץ מִשֶּׁתַּגְדִּיל. וְאִם לֹא חָלְצָה, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה:

ברטנורה (ד) **החרש שנחלץ חליצתו פסולה**. שאינו פוטרה במקום שיש אח אחר כשר: **והחרשת שחלצה פסולה**. שהיא עצמה אינה נפטרת בחליצתה, ואין לה תקנה אלא ביבום, ואם רצה אחר כך להוציא יוציא בגט: **והחולצת לקטן חליצתה פסולה**. כל היכא דתנינן בפרקין חליצה פסולה, אינה יכולה להתיבם אחר אותה חליצה וצריכה חליצה אחרת מעלייתא להתירה לעלמא. והאי תנא דקרי לחליצת קטן חליצה פסולה דמשמע שפוסלה מלהתיבם, ר' מאיר היא, דאילו רבנן אמרי אין בחליצת קטן כלום ולא נפסלה מלהתיבם. והלכה כחכמים:

ה. חָלְצָה בִּשְׁנַיִם, אוֹ בִּשְׁלֹשָׁה, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קָרוֹב אוֹ פָּסוּל, חֲלִיצָתָהּ פְּסוּלָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי יוֹחָנָן הַסַּנְדְּלָר מַכְשִׁירִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁחָלַץ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ בְּבֵית הָאֲסוּרִים, וּבָא מַעֲשֶׂה לִפְנֵי רַבִּי עֲקִיבָא וְהִכְשִׁיר:

ברטנורה (ה) **חלצה בשנים**. כשרים: **או בשלשה**. והיה אחד מהם קרוב או פסול, דלא נשתיירו כי אם שנים כשרים: **חליצתה פסולה**. וכן הלכה שאין חליצה כשרה בפחות משלשה:

ו. מְצִוַּת חֲלִיצָה, בָּא הוּא וִיבִמְתּוֹ לְבֵית דִּין, וְהֵן מַשִּׁיאִין לוֹ עֵצָה הַהוֹגֶנֶת לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, (דברים כה) וְקָרְאוּ לוֹ זִקְנֵי עִירוֹ וְדִבְּרוּ אֵלָיו. וְהֵיא אוֹמֶרֶת, מֵאֵן יְבָמִי לְהָקִים לְאָחִיו שֵׁם בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא אָבָה יַבְמִי. וְהוּא אוֹמֵר, לֹא חָפַצְתִּי לְקַחְתָּהּ. וּבִלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ הָיוּ אוֹמְרִים. וְנִגְּשָׁה יְבִמְתּוֹ אֵלָיו לְעֵינֵי הַזְּקֵנִים וְחָלְצָה נַעֲלוֹ מֵעַל רַגְלוֹ וְיָרְקָה בְּפָנָיו, רֹק הַנִּרְאֶה לַדַּיָּנִים. וְעָנְתָה וְאָמְרָה כָּכָה יֵעָשֶׂה לְאִישׁ אֲשֶׁר לֹא יִבְנֶה אֶת בֵּית אָחִיו, עַד כָּאן הָיוּ מַקְרִין. וּכְשֶׁהִקְרָא רַבִּי הֶרְקָנוֹס תַּחַת הָאֵלָּה בִּכְפַר עֵיטָם וְגָמַר אֶת כָּל הַפָּרָשָׁה, הֶחֱזִקוּ לְהִיוֹת גּוֹמְרִים כָּל הַפָּרָשָׁה. וְנִקְרָא שְׁמוֹ בְּיִשְׂרָאֵל בֵּית חֲלוּץ הַנָּעַל. מִצְוָה בַּדַּיָּנִין, וְלֹא מִצְוָה בַּתַּלְמִידִים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִצְוָה עַל כָּל הָעוֹמְדִים שָׁם לוֹמַר, חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנַּעַל, חֲלוּץ הַנָּעַל:

ברטנורה (ו) **עצה ההוגנת לו**. אם הוא ילד והיא זקנה, הוא זקן והיא ילדה, אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך: **קוראה מאן יבמי**. וקורא, לא חפצתי לקחתה. חולצת ורוקקת וקוראה, ככה יעשה לאיש. והלכה כרבי יהודה דאמר מצוה על כל העומדים שם לומר חלוץ הנעל חלוץ הנעל חלוץ הנעל:

גמרא יבמות דף ק"ה ע"א

אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן מְנַיִן לְגֵזֶר דִּין שֶׁיֵּשׁ עִמּוֹ שִׁבּוּעָה שֶׁאֵינוֹ מִתְקָרֵעַ שֶׁנֶּאֱמַר (ש"א ג') לָכֵן נִשְׁבַּעְתִּי לְבֵית עֵלִי אִם יִתְכַּפֵּר עֲוֹן בֵּית עֵלִי בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה עַד עוֹלָם. אָמַר רָבָא בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֲבָל מִתְכַּפֵּר הוּא בְּדִבְרֵי תוֹרָה אַבַּיֵי אָמַר בְּזֶבַח וּבְמִנְחָה אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר אֲבָל מִתְכַּפֵּר בִּגְמִילוּת חֲסָדִים. רַבָּה וְאַבַּיֵי מִדְּבֵית עֵלִי קָאתוּ רַבָּה דְּעָסַק בַּתּוֹרָה חָיְה אַרְבָּעִין שְׁנִין. אַבַּיֵי דְּעָסַק בַּתּוֹרָה וּבִגְמִילוּת חֲסָדִים חָיָה שִׁתִּין שְׁנִין. תָּנוּ רַבָּנָן מִשְׁפָּחָה אַחַת הָיְתָה בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ מֵתִים כְּבֶן שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה. בָּאוּ וְהוֹדִיעוּ אֶת רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי אָמַר לָהֶם שָׁמָא מִמִּשְׁפַּחַת עֵלִי אַתֶּם שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב') וְכָל מַרְבִּית בֵּיתְךָ יָמוּתוּ אֲנָשִׁים לְכוּ וְעִסְקוּ בַּתּוֹרָה וְתִחְיוּ הָלְכוּ וְעָסְקוּ בַּתּוֹרָה וְחָיוּ. וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתָן מִשְׁפַּחַת יוֹחָנָן עַל שְׁמוֹ. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר אוּנְיָא אָמַר רַב מְנַיִן לְגֵזֶר דִּין שֶׁל צִבּוּר שֶׁאֵינוֹ נֶחְתָּם. אֵינוֹ נֶחְתָּם וְהָכְתִיב (ירמי' ב') כִּי אִם תְּכַבְּסִי בַּנֶּתֶר וְתַרְבִּי לָךְ בּוֹרִית נִכְתָּם עֲוֹנֵךְ לְפָנָי. אֶלָּא מְנַיִן שֶׁאֲפִילּוּ נֶחְתָּם

מִתְקָרֵעַ שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ד') מִי כַּה' אֱלֹהֵינוּ בְּכָל קָרְאֵנוּ אֵלָיו. וְהָכְתִיב (ישעי' נ"ה) דִּרְשׁוּ ה' בְּהִמָּצְאוֹ. לֹא קַשְׁיָא הָא בְּיָחִיד הָא בְּצִבּוּר. יָחִיד אֵימַת אָמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אַבּוּהָ אֵלּוּ עֲשָׂרָה יָמִים שֶׁבֵּין רֹאשׁ הַשָּׁנָה לְיוֹם הַכִּפּוּרִים:

רש"י **אמר רבא**. גרסי' ולא גרסי' ואמר רבא: **בהמצאו**. משמע שאינו מצוי בכל עת:

זוהר ויחי דף רכ"ט ע"א

הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְגוֹ', רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר (משלי י"ט) בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת וְכִי נַחֲלַת אָבוֹת אִינְהוּ וְהָא קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא יָהִיב כְּלָא לְבַר נַשׁ אֶלָּא דְּכְיוָן דַּאֲחֲסִין בֵּיתָא לְבַר נַשׁ וּמְמוֹנָא לְזִמְנִין דְּיַחֲסִין כְּלָא לְבָרְיהּ וְיהֵא אַחֲסָנָא דְּאָבוֹת אֲבָל וּמֵיָּ אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת בְּגִין דְּאִתְתָּא כַּד אַחֲסִין לָהּ בַּר נַשׁ מֵעִם קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַחֲסִין לָהּ דְּהָא לָא יַחֲסִין לָהּ קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְבַר נַשׁ אֶלָּא כַּד מַכְרִיזִין עֲלֵיהּ בִּרְקִיעָא דְּקְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא מְזַוְּגִ זִוּוּגִין עַד לָא יִיתוּן לְעָלְמָא, וְכַד זָכוּ בְּנֵי נָשָׁא לְפוּם עוֹבָדַיְיהוֹן הָכִי יָהֲבֵי לוֹן אִתְּתָא וְכֹלָּא אִתְגַּלְיָן קַמֵּיהּ דְּקְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּלְפוּם עוֹבָדִין דְּזַכָּאִין הָכִי מְזַוְּגִ זִוּוּגִין וּלְזִמְנִין דְּקָא סָלְיקוּ בְּקִלִּיטִין וְאַסְטֵי הַהוּא בַּר נַשׁ אָרְחֵיהּ סָלִיק זִוּוּגֵיהּ לְאַחֲרָא עַד דְּיִכְשַׁר עוֹבָדוֹי וְכַד יִכְשַׁר עוֹבָדוֹי אוֹ דְּמָטֵי זִמְנֵיהּ אִתְדַּחֵי גְּבַר מִקַּמֵּי גְּבַר וְאִתֵּי הַאי וְנָטִיל דִּילֵיהּ וְדָא קְשֵׁי קַמֵּי קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא מִכֹּלָּא לְדַחְיָא בַּר נַשׁ מִקַּמֵּי גַּבְרָא אָחֳרָא וּבְגִין כָּךְ קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִיהוּ יָהִיב אִתְּתָא לְבַר נַשׁ וּמְנֵיהּ אַתְּיָן זִוּוּגִין, וְעַל דָּא וּמֵיָּ אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת בְּגִין כָּךְ קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא יָהִיב כֹּלָּא לְבַר נַשׁ, וְאִי תֵּימָא אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת וְלָא אָחֳרָא תָּא חֲזֵי אַף עַל גַּב דְּקְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אַזְמִין טָבָאן לְבַר נַשׁ לְמֵיהַב לֵיהּ וְהוּא אִסְטֵי אָרְחוֹי מֵעִם קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא לְגַבֵּי סִטְרָא אָחֳרָא מֵהַהוּא דְּאִתְדַּבַּק בֵּיהּ יֵיתֵי לֵיהּ מַאן דְּיֵיתֵי בְּכָל (נ"א כָּל) קִטְרוּגִין וְכָל בִּישִׁין וְלָא אַתְיָן לֵיהּ מֵעִם קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אֶלָּא מֵהַהוּא סִטְרָא בִּישָׁא דְּאִתְדַּבַּק בֵּיהּ בְּאִנּוּן עוֹבָדִין דְּעָבַד וְעַל דָּא אִתְּתָא דְּלָאו אִיהִי מַשְׂכֶּלֶת קָרֵא עַל דָּא שְׁלֹמֹה (קהלת ז') וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה בְּגִין דְּחוֹבוֹי דְּבַר נַשׁ הוּא מְשִׁיךְ עֲלֵיהּ בְּאִנּוּן עוֹבָדִין דְּעָבַד וְעַל דָּא כַּד קְרָשָׁא בְּרִיךְ הוּא אִתְרָעֵי בֵּיהּ בְּבַר נַשׁ בְּגִין עוֹבָדוֹי דְּכַשְׁרָן אִיהוּ אַזְמִין לֵיהּ אִנְתּוּ דְּאִיהִי מַשְׂכֶּלֶת וּפְרִיק לֵיהּ בְּפוּרְקָן מִגּוֹ סִטְרָא אָחֳרָא וְעַל דָּא אָמַר יַעֲקֹב הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע מַאי מִכָּל רָע דְּלָא אִזְדַּמְנַת לֵי אִתְּתָא דְּאִיהִי מִגּוֹ סִטְרָא אָחֳרָא וְלָא אֶעָרַע פְּסוּל בְּזַרְעִי (ס"א בְּעַרְסִי) דְּכֻלְּהוּ צַדִּיקֵי וּשְׁלֵמֵי בִּשְׁלִימוּ בְּגִין דְּאִתְפְּרַק מִכָּל רָע:

תרגום הזוהר הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי וְגוֹ': רַבִּי חִיָּא פָּתַח וְאָמַר, (משלי י"ט) בַּיִת וְהוֹן נַחֲלַת אָבוֹת. וְכִי נַחֲלַת אָבוֹת הֵם, וַהֲרֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן הַכֹּל לִבְנֵי אָדָם. אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַכֶּה אֶת הָאָדָם בְּבַיִת וְהוֹן, לְפָעָמִים שֶׁיּוֹרִישׁ הַכֹּל לִבְנוֹ וְיִהְיֶה אֶצְלוֹ נַחֲלַת אָבוֹת. אֲבָל וּמֵיָּ אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת, כִּי אִשָּׁה, כְּשֶׁהָאָדָם זוֹכֶה בָּהּ, מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

זוֹכֶה אוֹתָהּ, כִּי אֵין הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַכֶּה בָּהּ אֶת הָאָדָם, אֶלָּא אַחַר שֶׁמַּכְרִיזִים עָלָיו בָּרָקִיעַ. כִּי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְזַוֵּג זִוּוּגִים מִטֶּרֶם שֶׁבָּא לָעוֹלָם, וּכְשֶׁזְּכוּ בָּהֶם בְּנֵי אָדָם, לְפִי מַעֲשֵׂיהֶם נוֹתְנִים לָהֶם אִשָּׁה, וְכָל מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם גְּלוּיִם לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּלְפִי מַעֲשֵׂיהֶם שֶׁל הַצַּדִּיקִים כָּךְ מְזַוֵּג זִוּוּגִים, מִקּוֹדֶם שֶׁבָּא לָעוֹלָם. וְלִפְעָמִים שֶׁעָלוּ בְּחִבּוּר, וּכְשֶׁנּוֹלָד קִלְקֵל הָאָדָם אֶת דַּרְכּוֹ, אָז נִתָּן זִוּוּגוֹ לְאַחֵר, עַד שֶׁיְּיַשֵּׁר אֶת מַעֲשָׂיו, וְאִם הֵטִיב אֶת מַעֲשָׂיו אוֹ הִגִּיעַ זְמַנּוֹ, נִדְחֶה גֶּבֶר מִפְּנֵי גֶּבֶר, וּבָא זֶה וְנוֹטֵל אֶת שֶׁלּוֹ. וְזֶה קָשֶׁה מִכֹּל לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְדְחוֹת אָדָם מִפְּנֵי אָדָם אַחֵר. וּמִשּׁוּם זֶה, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הוּא הַנּוֹתֵן אִשָּׁה לָאָדָם, וּמְמֻנּוּ בָּאִים הַזִּוּוּגִים. וְעַל כֵּן כָּתוּב וּמֵה' אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת. מִשּׁוּם זֶה, הָאֱמֶת הוּא, שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נוֹתֵן הַכֹּל לָאָדָם, וְאִם תֹּאמַר, שֶׁרַק אִשָּׁה מַשְׂכֶּלֶת נוֹתֵן וְלֹא דָּבָר אַחֵר, בֹּא וּרְאֵה, אַף עַל פִּי שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַזְמִין טוֹב לָתֵת לָאָדָם, אִם הָאָדָם הִטָּה דְּרָכָיו מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַסִּטְרָא אַחֲרָא, הִנֵּה מֵאוֹתוֹ סִטְרָא אַחֲרָא שֶׁנִּתְדַּבֵּק בּוֹ, בְּכָל הַקִּטְרוּגִים וּבְכָל הָרָעוֹת, יָבֹא לוֹ מַה שֶּׁיָּבֹא, וְאֵינָם בָּאִים לוֹ מִן הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא מֵאוֹתוֹ צַד הָרַע שֶׁנִּתְדַּבֵּק בּוֹ מֵחֲמַת הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה. וְעַל כֵּן אִשָּׁה שֶׁאֵינָהּ מַשְׂכֶּלֶת, קוֹרֵא עָלֶיהָ שְׁלֹמֹה (קהלת ז') וּמוֹצֵא אֲנִי מַר מִמָּוֶת אֶת הָאִשָּׁה, מִשּׁוּם שֶׁהוּא מָשֵׁךְ אוֹתָהּ עָלָיו, עַל יְדֵי עֲוֹנוֹתָיו עַל יְדֵי הַמַּעֲשִׂים שֶׁעָשָׂה, וְלֹא עַל יְדֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְעַל כֵּן כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חָפֵץ בָּאָדָם מִשּׁוּם מַעֲשָׂיו הַטּוֹבִים, הוּא מַזְמִין לוֹ אִשָּׁה שֶׁהִיא מַשְׂכֶּלֶת, וְגוֹאֵל אוֹתוֹ מִתּוֹךְ הַסִּטְרָא אַחֲרָא. וְעַל כֵּן אָמַר יַעֲקֹב, הַמַּלְאָךְ הַגּוֹאֵל אוֹתִי מִכָּל רָע. מַהוּ מִכָּל רָע, שֶׁלֹּא נִזְדַּמְּנָה לִי אִשָּׁה, שֶׁהִיא מִן סִטְרָא אַחֲרָא, וְלֹא קָרָה פְּסוּל בְּזַרְעִי, שֶׁכֻּלָּם צַדִּיקִים וּשְׁלֵמִים, בִּשְׁלֵמוּת, מִשּׁוּם שֶׁנִּגְאַל מִכָּל רָע.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פ"ב

א. אָסוּר לְאָדָם לִהְיוֹת אַכְזָרִי וְשֶׁלֹּא יִתְפַּיֵּס אֶלָּא יְהֵא נוֹחַ לִרְצוֹת וְקָשֶׁה לִכְעוֹס וּבְשָׁעָה שֶׁמְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ הַחוֹטֵא לִמְחוֹל מוֹחֵל בְּלֵב שָׁלֵם וּבְנֶפֶשׁ חֲפֵצָה אֲפִילּוּ הֵצַר לוֹ וְחָטָא לוֹ הַרְבֵּה לֹא יִקּוֹם וְלֹא יִטּוֹר וְזֶהוּ דַּרְכָּם שֶׁל זֶרַע יִשְׂרָאֵל וְלִבָּם הַנָּכוֹן. אֲבָל הַכּוֹתִים עוֹבְדֵי אֱלִילִים עַרְלֵי לֵב אֵינָן כֵּן אֶלָּא עֶבְרָתָן שְׁמוּרָה נֶצַח וְכֵן הוּא אוֹמֵר עַל הַגִּבְעוֹנִים לְפִי שֶׁלֹּא מָחֲלוּ וְלֹא נִתְפַּיְּסוּ וְהַגִּבְעוֹנִים לֹא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: **ב.** הַחוֹטֵא לַחֲבֵירוֹ וּמֵת חֲבֵירוֹ קוֹדֶם שֶׁיְּבַקֵּשׁ מִמֶּנּוּ מְחִילָה מֵבִיא עֲשָׂרָה בְּנֵי אָדָם וּמַעֲמִידָן עַל קִבְרוֹ וְיֹאמַר בְּפָנֵיהֶם חָטָאתִי לַה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְלִפְלוֹנִי זֶה שֶׁכָּךְ וְכָךְ עָשִׂיתִי לוֹ וְאִם הָיָה חַיָּיב לוֹ מָמוֹן יַחֲזִירוֹ לְיוֹרְשִׁים לֹא הָיָה יוֹדֵעַ לוֹ יוֹרְשִׁין יַנִּיחֵנוּ בְּבֵית דִּין וְיִתְוַדֶּה:

מוסר

מספר דברים שבקדושה ס"א

א. יֵצֶר הָרַע אֵינוֹ מָצוּי אֶלָּא מִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה דְּמִתּוֹךְ מַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה יֵצֶר הָרַע מִתְרַבֶּה בָּאָדָם: **ב**. כָּל הָעוֹנֶשׁ שֶׁמְּקַבֵּל הָאָדָם בָּעוֹלָם הַנְּשָׁמוֹת אֵינוֹ אֶלָּא בַּעֲבוּר פִּיו שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ו) כָּל עֲמַל הָאָדָם לְפִיהוּ שֶׁנִּטְמָא בְּמַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת וּבְלָשׁוֹן הָרַע וְנִבְלוּת הַפֶּה וְכַיּוֹצֵא: **ג**. אוֹי לָהֶם לַיּוֹשְׁבִים חֲבוּרוֹת חֲבוּרוֹת לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת וְאֵינָם יְרֵאִים מֵה' וְהַשָּׂטָן מְרַקֵּד עִמָּהֶם וְשָׂמֵחַ. וְהַמִּשְׁתַּכְּרִים כּוֹרְתִים הַשֶּׂפָע וְהַבְּרָכָה הַיּוֹרֶדֶת לְיִשְׂרָאֵל: **ד**. הָאוֹכֵל עִם מַכְחִישֵׁי הַתּוֹרָה אִם תַּלְמִיד חָכָם הוּא מְזַלְזֵל תּוֹרָתוֹ וּמְבַזְבֵּז מָמוֹנוֹ וּמְאַבֵּד בָּנָיו רַחֲמָנָא לִיצְלָן וְעַל זֶה נֶאֱמַר (משלי כא) שׁוֹמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ:

ויחי יום רביעי

תורה

יכוין בקריאת ששה פסוקים אלו שהם כנגד וַ דמילוי וו דשם ב"ן לקנות הארת מתוספת נפש יתרה משבת הבאה:

(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעִם בִּרְכָּיו וַיִּשְׁתַּחוּ לְאַפָּיו אָרְצָה: וְאַפִּיק יוֹסֵף יָתְהוֹן מִן קֳדָמוֹהִי וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא:

רש"י ויוצא יוסף אתם. לאחר שנשקם הוציאם יוסף מעם ברכיו כדי לישבם, זה לימין וזה לשמאל לסמוך ידיו עליהם ולברכם: וישתחו לאפיו. כשחזר לאחוריו מלפני אביו:

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת שְׁנֵיהֶם אֶת אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׂמְאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת מְנַשֶּׁה בִשְׂמֹאלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֶּשׁ אֵלָיו: וּדְבַר יוֹסֵף יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת אֶפְרַיִם בִּימִינֵהּ מִשְּׂמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיָת מְנַשֶּׁה בִּשְׂמָאלֵהּ מִימִינָא דְיִשְׂרָאֵל וְקָרֵיב לְוָתֵהּ:

רש"י את אפרים בימינו משמאל ישראל. הבא לקראת חברו ימינו כנגד שמאל חברו, וכיון שהוא הבכור מימן לברכה:

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הַצָּעִיר וְאֶת שְׂמֹאלוֹ עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שִׂכֵּל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר: וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יָת יְמִינֵהּ וְשַׁוִּי עַל רֵישָׁא דְאֶפְרַיִם וְהוּא זְעֵירָא וְיָת שְׂמָאלֵהּ עַל רֵישָׁא דִמְנַשֶּׁה אַחְכִּמִינּוּן לִידוֹהִי אֲרֵי מְנַשֶּׁה בּוּכְרָא:

רש"י שכל את ידיו. כתרגומו אחכמנון, בהשכל וחכמה השכיל את ידיו (לכך, ומדעת) , כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף על פי כן לא שת ימינו עליו:

(טו) וַיְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְּכוּ אֲבֹתַי לְפָנָיו אַבְרָהָם וְיִצְחָק הָאֱלֹהִים הָרֹעֶה אֹתִי מֵעוֹדִי עַד הַיּוֹם הַזֶּה: וּבְרִיךְ יָת יוֹסֵף וַאֲמַר יְיָ דִי פָּלְחוּ אֲבָהָתַי קֳדָמוֹהִי אַבְרָהָם וְיִצְחָק יְיָ דְּזַן יָתִי מִדְּאִיתְנִי עַד יוֹמָא הָדֵין: (טז) הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: מַלְאָכָא דִי פְרַק יָתִי

מִכָּל בִּישָׁא יְבָרֵךְ יָת עוּלֲמַיָּא וְיִתְקְרֵי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהָתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וּכְנוּנֵי יַמָּא יִסְגוּן בְּגוֹ בְנֵי אֱנָשָׁא עַל אַרְעָא:

רש"י המלאך הגאל אתי. מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שנאמר (בראשית לא יא. יג) ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום יעקב וגו' אנכי האל בית אל: יברך את הנערים. מנשה ואפרים: וידגו. כדגים הללו שפרים ורבים ואין עין הרע שולטת בהם:

(יז) **שלישי** וַיַּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יַד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמֹךְ יַד אָבִיו לְהָסִיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה: וַחֲזָא יוֹסֵף אֲרֵי שַׁוִּי אָבוּהִי יַד יְמִינֵהּ עַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם וּבְאֵישׁ בְּעֵינוֹהִי וְסָעֵד יְדָא דְּאָבוּהִי לְאַעֲדָאָה יָתַהּ מֵעַל רֵישָׁא דְּאֶפְרַיִם לְאַנָחוּתַהּ עַל רֵישָׁא דִּמְנַשֶּׁה:

רש"י ויתמך יד אביו. הרימה מעל ראש בנו ותמכה בידו:

נביאים - מלכים א - פרק ב

(טז) וְעַתָּה שְׁאֵלָה אַחַת אָנֹכִי שֹׁאֵל מֵאִתָּךְ אַל תָּשֵׁב אֶת פָּנָי וַתֹּאמֶר אֵלָיו דַּבֵּר: וּכְעַן שְׁאָלָא חָדָא אֲנָא שָׁאֵיל מִנָּיְכָ לָא תְתֵיבִין יָת אַפַּי וַאֲמָרַת לֵהּ מַלֵּיל: (יז) וַיֹּאמֶר אִמְרִי נָא לִשְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ כִּי לֹא יָשִׁיב אֶת פָּנֶיךָ וְיִתֶּן לִי אֶת אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית לְאִשָּׁה: וַאֲמַר אִמְרִי כְעַן לִשְׁלֹמֹה מַלְכָּא אֲרֵי לָא יְתִיב יָת אַפַּיְכָ וְיהַב לִי יָת אֲבִישַׁג דְּמַן שׁוּנֶם לְאִתּוּ: (יח) וַתֹּאמֶר בַּת שֶׁבַע טוֹב אָנֹכִי אֲדַבֵּר עָלֶיךָ אֶל הַמֶּלֶךְ: וַאֲמָרַת בַּת שֶׁבַע טָב אֲנָא אֲמַלֵּיל עֲלָכְ קֳדָם מַלְכָּא: (יט) וַתָּבֹא בַת שֶׁבַע אֶל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְדַבֶּר לוֹ עַל אֲדֹנִיָּהוּ וַיָּקָם הַמֶּלֶךְ לִקְרָאתָהּ וַיִּשְׁתַּחוּ לָהּ וַיֵּשֶׁב עַל כִּסְאוֹ וַיָּשֶׂם כִּסֵּא לְאֵם הַמֶּלֶךְ וַתֵּשֶׁב לִימִינוֹ: וְאָתַת בַּת שֶׁבַע לְקֳדָם מַלְכָּא שְׁלֹמֹה לְמַלָּלָא עִמֵּהּ עַל אֲדוֹנִיָּהוּ וְקָם מַלְכָּא לְקֳדָמוֹתָהּ וּסְגִיד לָהּ וִיתֵיב עַל כּוּרְסִיהּ וְשַׁוִּי כּוּרְסָא לְאִמָּא דְּמַלְכָּא וְיָתֵיבַת לִימִינֵהּ:

רש"י **לדבר לו** . לדבר בשבילו , בשביל אדוניהו : **לאם המלך** . אמרו רבותינו (בבא בתרא צא ב) : לאמה של מלכות , היא רות :

(כ) וַתֹּאמֶר שְׁאֵלָה אַחַת קְטַנָּה אָנֹכִי שֹׁאֶלֶת מֵאִתָּךְ אַל תָּשֵׁב אֶת פָּנָי וַיֹּאמֶר לָהּ הַמֶּלֶךְ שַׁאֲלִי אִמִּי כִּי לֹא אָשִׁיב אֶת פָּנָיִךְ: וַאֲמָרַת שַׁאֲלָא חֲדָא זְעֵירָא אֲנָא שַׁאֲלָא מִנָּךְ לָא תְתֵיב יָת אַפַּי וַאֲמַר לָהּ מַלְכָּא שְׁאִלִי אִמִּי אֲרֵי לָא אֲתֵיב יָת אַפָּיְיכִ: (כא) וַתֹּאמֶר יֵתֵן אֶת אֲבִישַׁג הַשֻּׁנַמִּית לַאֲדֹנִיָּהוּ אָחִיךָ לְאִשָּׁה: וַאֲמָרַת תִּתְיְהַב יָת אֲבִישַׁג דְּמַן שׁוּנֶם לַאֲדוֹנִיָּהוּ אָחוּכְ לְאִתּוּ:

כתובים - משלי - פרק יא

(יד) בְּאֵין תַּחְבֻּלוֹת יִפֹּל עָם וּתְשׁוּעָה בְּרֹב יוֹעֵץ: בְּאַתְרָא דְּלֵית מְדַבְּרָא נָפֵל עַמָּא וּפוּרְקָנָא יְיֵתֵי בְּסוּגְעָה דְּמַלְכְּתָנוּתָא:

רש"י **באין תחבולות** . כשהצרה באה על ישראל ואינן נותנין לב להבין להתענות ולעשות תשובה יפול עם :

(טו) רַע יֵרוֹעַ כִּי עָרַב זָר וְשֹׂנֵא תֹּקְעִים בּוֹטֵחַ: בִּישָׁא מַבְאֵשׁ בְּצַדִּיקָא מְטוּל דְּהוּא עָרַב חְלוֹנַי וְסָנֵי לְאִלֵּין דְּסָיְמִין סְבְרֵהוֹן בֵּאלָהָא:

רש"י **רע ירוע** . הרשע יתרוצץ אשר ערב לבו לעבודת גלולים : **ושונא תוקעים** . תוקעים כף לעשות רע וללכת בעצתם , ורבותינו דרשוהו בערבות ממון :

(טז) אֵשֶׁת חַן תִּתְמֹךְ כָּבוֹד וְעָרִיצִים יִתְמְכוּ עֹשֶׁר: אִתְּתָא חֶסִידְתָּא פָּלְגָא אַיְקָרָא וַעֲשִׁינֵי רָהֲטִין בָּתַר עוּתָרָא:

רש"י **תתמוך כבוד** . כנסת ישראל תקרב תמיד לכבוד הקב"ה ותורתו : **ועריצים יתמכו עשר** . בני אדום מתקרבים אצל גניבות ממון וגזל :

(יז) גֹּמֵל נַפְשׁוֹ אִישׁ חָסֶד וְעֹכֵר שְׁאֵרוֹ אַכְזָרִי: פָּרַיע טָבְתָא לְנַפְשֵׁיהּ גַּבְרָא חֶסִידָא וּדְמוֹבֵד גּוּשְׁמֵיהּ נַכְזָרְיָא:

רש"י **גומל נפשו** . גומל טובה לקרוביו איש חסד . איש שהוא חסיד : **ועכר שארו אכזרי** . והאכזרי הוא עוכר את קרוביו :

(יח) רָשָׁע עֹשֶׂה פְּעֻלַּת שָׁקֶר וְזֹרֵעַ צְדָקָה שֶׂכֶר אֱמֶת: רַשִׁיעָא עָבֵד עוֹבָדָא דְשִׁקְרָא וּדְזָרֵעַ לְצַדָּקְתָא קוּשְׁטֵיהּ הוּא אַגְרֵיהּ:

רש"י **רשע עשה פעולת שקר** . פעולתו של רשע משקרת לו כסבור שתתקיים בו הצלחתו והכל אבד : **וזורע צדקה שכר אמת** . והזורע צדקה היא פעולה של אמת כי בודאי בטוח הוא שיקבל פעלו בסוף : **שכר** . קרוניא"ל בלעז כאדם הסוכר אמת המים כדי ללקוט דגים ובטוח שימצא שם דגים הרבה ודומה לו כל עושי שכר אגמי נפש (ישעיה יט) :

(יט) כֵּן צְדָקָה לְחַיִּים וּמְרַדֵּף רָעָה לְמוֹתוֹ: הֵיכְנָא מַן דְּעָבֵד צְדָקְתָא לְחַיֵּי נְטִיר וּדְרָדֵף בִּישְׁתָּא נְטִיר לְמוֹתָא:

רש"י **כן צדקה לחיים** . אמתו של צדקה סופה לחיים כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כז) :

משנה בבא מציעא פרק ב

א. אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז. אֵלּוּ מְצִיאוֹת שֶׁלּוֹ, מָצָא פֵּרוֹת מְפֻזָּרִין, מָעוֹת מְפֻזָּרוֹת, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, וְעִגּוּלֵי דְבֵלָה, כִּכָּרוֹת שֶׁל נַחְתּוֹם, מַחֲרוֹזוֹת שֶׁל דָּגִים, וַחֲתִיכוֹת שֶׁל בָּשָׂר, וְגִזֵּי צֶמֶר הַבָּאוֹת מִמְּדִינָתָן, וַאֲנִיצֵי פִּשְׁתָּן, וּלְשׁוֹנוֹת שֶׁל אַרְנָמָן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ, (דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר). רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שִׁנּוּי, חַיָּב לְהַכְרִיז. כֵּיצַד. מָצָא עֻגּוּל וּבְתוֹכוֹ חֶרֶס, כִּכָּר וּבְתוֹכוֹ מָעוֹת. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, כָּל כְּלֵי אַנְפּוּרְיָא אֵינוֹ חַיָּב לְהַכְרִיז:

ברטנורה (א) **אלו מציאות**. מצא פירות מפוזרים. סתמן נתייאשו הבעלים והפקר הם: **מעות מפוזרות**. הואיל ואין להם סימן ניכר, כבר איאושי איאוש והפקר הן. והיינו טעמא

דכולהו: **כריכות**. עמרים קטנים: **ברה"ר**. שהכל דשין עליהם, ואפילו היה בהן סימן, נפסד: **של נחתום**. אין בהם סימן, שכולם שוים. אבל של בעל הבית יש להם סימן: **הבאות ממדינתן**. לאפוקי הבאות מבית האומן, כדקתני סיפא: **ולשונות של ארגמן**. צמר צבוע ארגמן, ומשוך כמין לשון: **מצא עיגול**. של דבלה: **אנפריא**. כלים חדשים שלא שבעתן העין ואין לבעלים בהם טביעת עין. שפעמים שמחזירים אבדה בטביעות עינא, כגון לצורבא מרבנן דלא משני בדבוריה. ואלו הכלים שידוע שאין לבעליהן בהן טביעות עין אינו חייב להכריז. והלכה כר"ש בן אלעזר. ואימתי בזמן שמצאן אחד אחד. אבל מצאן שנים שנים חייב להכריז, דמנינא הוי סימן. והמוצא מציאה בסרטיא ופלטיא גדולה בעיר שרובה נכרים, אפילו דבר שיש בו סימן אינו חייב להכריז. ובעיר שרובה ישראל, חייב להכריז:

ב. וְאֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז, מָצָא פֵּרוֹת בִּכְלִי אוֹ כְלִי כְּמוֹת שֶׁהוּא, מָעוֹת בַּכִּיס אוֹ כִיס כְּמוֹת שֶׁהוּא, צְבוּרֵי פֵּרוֹת, צְבוּרֵי מָעוֹת, שְׁלֹשָׁה מַטְבְּעוֹת זֶה עַל גַּב זֶה, כְּרִיכוֹת בִּרְשׁוּת הַיָּחִיד, וְכָפָרוֹת שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וְגִזֵּי צֶמֶר הַלְקוּחוֹת מִבֵּית הָאֻמָּן, כַּדֵּי יַיִן וְכַדֵּי שֶׁמֶן, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּב לְהַכְרִיז:

ברטנורה (ב) **בכלי**. וכלי יש בו סימן: **כמות שהוא**. ריקן: **צבורי פירות**. סימנן, מנין או מקום: **שלשה מטבעות זה על גב זה**. או יותר. והמכריז מכריז מטבעות מצאתי, וזה בא ואומר כך וכך היו והיו מונחים זה על זה:

ג. מָצָא אַחַר הַגַּפָּה אוֹ אַחַר הַגָּדֵר גּוֹזָלוֹת מְקֻשְׁרִין, אוֹ בְּשָׁבִילִין שֶׁבַּשָּׂדוֹת, הֲרֵי זֶה לֹא יִגַּע בָּהֶן. מָצָא כְּלִי בָּאַשְׁפָּה, אִם מְכֻסֶּה, לֹא יִגַּע בּוֹ, אִם מְגֻלֶּה, נוֹטֵל וּמַכְרִיז. מָצָא בַגֵּל אוֹ בְכֹתֶל יָשָׁן, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. מָצָא בְּכֹתֶל חָדָשׁ, מֵחֶצְיוֹ וְלַחוּץ, שֶׁלּוֹ, מֵחֶצְיוֹ וְלִפְנִים, שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת. אִם הָיָה מַשְׁכִּירוֹ לַאֲחֵרִים, אֲפִלּוּ בְתוֹךְ הַבַּיִת הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ:

ברטנורה (ג) **אחר הגפה**. סתימת כותל של עץ או של קנים: **גדר**. של אבנים: **גוזלות מקושרין**. בכנפיהן. דכולי עלמא הכי מקטרי להו, וקשר כזה לא הוי סימן: **לא יגע בהן**. דאמרינן הני אינש אצנעינהו ואי שקיל להו לית להו למרייהו סימנא בגווייהו הלכך לשבקינהו עד דאתי מרייהו ושקיל להו: **מכוסה לא יגע בו**. דאין זה אבידה שיהא מוזהר עליה בלא תוכל להתעלם דמשתמר הוא: מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מפני שיכול לומר לבעל הגל ולבעל הכותל של אמוריים שהורישו אבותינו היה ובלבד שיהיה בו חלודה רבה שניכר שמזמן הרבה היה טמון שם: **מחציו ולחוץ**. באחד מחורי כותל הסמוכים לרשות הרבים אם מצא מחצי עוביו של כותל ולחוץ: **שלו**. דאמרי' אחד מבני רשות הרבים נתנו שם ושכך וחלודה שעליו מוכחת שמזמן הרבה היה שם ובודאי

נתייאשו הבעלים ודין זה דוקא בלשון זהב וחתיכת כסף וכיוצא בזה אבל אם היה כלי ובתוכו מעות אם פי הכלי לחוץ הרי אלו שלו ואם פי הכלי לפנים הרי אלו של בעל הבית: **אפי' בתוך הבית הרי אלו שלו**. דלא ידע דמאן נינהו ובעליו נתייאשו:

ד. מָצָא בַחֲנוּת, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. בֵּין הַתֵּבָה וְלַחֲנָוָנִי, שֶׁל חֲנָוָנִי. לִפְנֵי שֻׁלְחָנִי, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. בֵּין הַכִּסֵּא וְלַשֻּׁלְחָנִי, הֲרֵי אֵלּוּ לַשֻּׁלְחָנִי. הַלּוֹקֵחַ פֵּרוֹת מֵחֲבֵרוֹ אוֹ שֶׁשָּׁלַח לוֹ חֲבֵרוֹ פֵּרוֹת, וּמָצָא בָהֶן מָעוֹת, הֲרֵי אֵלּוּ שֶׁלּוֹ. אִם הָיוּ צְרוּרִין, נוֹטֵל וּמַכְרִיז:

ברטנורה (ד) **מצא בחנות הרי אלו שלו**. בדבר שאין בו סימן מיירי דההוא דנפל מיניה מייאש שהכל נכנסים לשם: **בין התיבה**. שהחנוני יושב לפנים ותמיד נוטל ממנה ונותן לפני מוכר ומעות שנותנין לו נותן בתוכה ולא נפל שום דבר אלא מיד חנוני: **לפני שולחני הרי אלו שלו**. דאמרי מן הבאים להחליף מעות נפלו שהרי השולחן מפסיק בין שולחני למעות שנמצאו ואם מן השולחן הם היה להם להמצא בינו ולכסא שהשולחן מונח עליו: **הלוקח פירות מחבירו וכו'**. וכגון שחבירו זה תגר שלקח תבואה זו או פירות הללו מאנשים הרבה ולא ידוע דמאן נינהו וכיון דלית בהן סימן נתייאשו הבעלים אבל אם זה שמכר את הפירות לקטן הוא עמצו מן הקרקע שלו שודאי המעות שלו הן חייב להחזיר: **ואם היו צרורים**. הקשר או המנין שלהם הוי סימן:

ה. אַף הַשִּׁמְלָה הָיְתָה בְכְלָל כָּל אֵלֶּה. לָמָּה יָצְאת. לְהַקִּישׁ אֵלֶיהָ, לוֹמַר לְךָ, מַה שִּׁמְלָה מְיֻחֶדֶת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ סִימָנִים וְיֵשׁ לָהּ תּוֹבְעִים, אַף כָּל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סִימָנִים וְיֵשׁ לוֹ תּוֹבְעִים חַיָּב לְהַכְרִיז:

ברטנורה (ה) **בכלל כל אלה**. בכלל כל אבדת אחיך: **ולמה יצאת**. וכן תעשה לשמלתו: **מה שמלה מיוחדת**. שסתם שמלה יש בה סימן וכל שמלה יש לה בעלים תובעים אותה שנעשית בידי אדם ולא באת מן ההפקר: **אף כל שיש לו תובעים**. למעוטי מידי דמייאש ויאוש הוא דשמעוניה דאמר וויא ליה לחסרון כיס:

ו. וְעַד מָתַי חַיָּב לְהַכְרִיז. עַד כְּדֵי שֶׁיֵּדְעוּ בּוֹ שְׁכֵנָיו, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שָׁלֹשׁ רְגָלִים, וְאַחַר הָרֶגֶל הָאַחֲרוֹן שִׁבְעָה יָמִים, כְּדֵי שֶׁיֵּלֵךְ לְבֵיתוֹ שְׁלשָׁה וְיַחֲזֹר שְׁלשָׁה וְיַכְרִיז יוֹם אֶחָד:

ברטנורה (ו) **שכיניו**. שכיני מקום שנמצאת בו האבידה שמא שלהן היא: כדי שילך כל אחד לביתו בשלשה ימים. משישמע הכרזה וידע אם אבד לו כלום ואם יראה שאבד: יחזור שלשה ימים ויכריז יום אחד. אני אבדתי ואלו סימניה והלכה כרבי יהודה ומשחרב בית המקדש התקינו שיהיו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ומשרבו האנשים דאמרי אבדתא למלכא התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמיודעיו ודיו:

ז. אָמַר אֶת הָאֲבֵדָה וְלֹא אָמַר סִימָנֶיהָ, לֹא יִתֶּן לוֹ. וְהָרַמַאי אַף עַל פִּי שֶׁאָמַר סִימָנֶיהָ, לֹא יִתֶּן לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב) עַד דְּרֹשׁ אָחִיךָ אֹתוֹ, עַד שֶׁתִּדְרֹשׁ אֶת אָחִיךָ אִם רַמַּאי הוּא אִם אֵינוֹ רַמַּאי. כָּל דָּבָר שֶׁעוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יַעֲשֶׂה וְיֹאכַל. וְדָבָר שֶׁאֵין עוֹשֶׂה וְאוֹכֵל, יִמָּכֵר, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) וְהֻשַּׁבְתּוֹ לוֹ, רְאֵה הֵיאַךְ תְּשִׁיבֶנּוּ לוֹ. מַה יְהֵא בַּדְּמִים. רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, לֹא יִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן, לְפִיכָךְ אִם אָבְדוּ אֵינוֹ חַיָּב בְּאַחֲרָיוּתָן:

ברטנורה (ז) **כל דבר שעושה ואוכל**. אם האבדה דבר שיכולים להאכילו את שכר מעשיו כגון שור וחמור: **יעשה ויאכל**. ולא ימכור אותו המוצא, שכל אדם נוח לו בבהמתו שהכירה בו כבר ולמדה לרצונו ואינו חייב להטפל בה לעולם אלא תרנגולת ובהמה גסה מטפל בה י"ב חודש עגלים וסייחין של רעי' כלומר שאין מגדלין אותם לפטום וכן גדיים וטלאים מטפל בהם שלשה חדשים ועגלים של פטום מטפל בהם ל' יום ואווזים ותרנגולים זכרים הקטנים מטפל בהם ל' יום והגדולים שאוכלים הרבה מטפל בהן ג' ימים, מכאן ואילך לוקח אותם הוא לעצמו בשומא כפי שווין או מוכרן לאחרים ומניח הדמים אצלו: **לפיכך אם אבדו חייב באחריותן**. כיון דשרו ליה רבנן לאשתמושי בהו אע"ג דלא אשתמש בהו כמאן דאשתמש דמי וחייב באחריותן והלכה כר"ט בדמי אבידה שמכר אבל מעות עצמן של אבידה כגון שמצא מעות בכיס או ג' מטבעות זו על גב זו לא ישתמש בהם כלל:

ח. מָצָא סְפָרִים. קוֹרֵא בָּהֶן אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְאִם אֵינוֹ יוֹדֵעַ לִקְרוֹת. גּוֹלְלָן. אֲבָל לֹא יִלְמוֹד בָּהֶן בַּתְּחִלָּה. וְלֹא יִקְרָא אַחֵר עִמּוֹ. מָצָא כְּסוּת. מְנַעֲרָהּ אַחַת לִשְׁלֹשִׁים יוֹם. וְשׁוֹטְחָהּ לְצָרְכָּהּ. אֲבָל לֹא לִכְבוֹדוֹ. כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי נְחשֶׁת. מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶן לְצָרְכָּן. אֲבָל לֹא לְשׁוּחֲקָן. כְּלֵי זָהָב וּכְלֵי זְכוּכִית, לֹא יִגַּע בָּהֶן עַד שֶׁיָּבֹא אֵלָיְהוּ. מָצָא שַׂק אוֹ קֻפָּה. וְכָל דָּבָר שֶׁאֵין דַּרְכּוֹ לְטוֹל. הֲרֵי זֶה לֹא יִטּוֹל:

ברטנורה (ח) **אחת לשלושים יום**. שמתעפשין כששוהין מלפתחן וכל ספריהן היו עשויין כעין גליון: **גוללן**. מתחלתן לסופן שיכנס בהם האויר: **בתחלה**. מה שלא למד לעולם לפי שצריך להשהותן לפניו: **ולא יקרא אחר עמו**. לפי שזה מושך אצלו וזה מושך אצלו ונקרע: **שוטחה לצורכה**. לשלוט בה אויר שלא תאכלנה עש: **לצרכן**. שמתעפשי' בקרקע שצריך לתתן בקרקע דזו היא שמירתן ולפיכך משתמש בהם לפרקים: **אבל לא לשחקן**. ולא ישתמש בהן זמן ארך עד שישחקם: **לא יגע בהן**. זהב אינו מתעפש בארץ וכן זכוכית ועוד שהוא נח להשבר: **שאין דרכו ליטול**. דבר שגנאי הוא לו והתורה אמרה והתעלמת מהם פעמים שאתה מתעלם כגון זקן ואינו לפי כבודו:

ט. אֵיזוֹ הִיא אֲבֵידָה, מָצָא חָמוֹר אוֹ פָּרָה רוֹעִין, בַּדֶּרֶךְ, אֵין זוֹ אֲבֵידָה. חָמוֹר וְכֵלָיו הֲפוּכִין, פָּרָה רָצָה בֵּין הַכָּרְמִים, הֲרֵי זוֹ אֲבֵידָה. הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה. הֶחֱזִירָהּ וּבָרְחָה, אֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים. חַיָּב לְהַחֲזִירָהּ. שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כב) הָשֵׁב תְּשִׁיבֵם. הָיָה בָּטֵל מִסְלַע, לֹא יֹאמַר לוֹ תֵּן לִי סֶלַע, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ שְׂכָרוֹ כְּפוֹעֵל בָּטֵל אִם יֵשׁ שָׁם בֵּית דִּין, מַתְנֶה בִּפְנֵי בֵּית דִּין. אִם אֵין שָׁם בֵּית דִּין, בִּפְנֵי מִי יַתְנֶה, שֶׁלּוֹ קוֹדֶם:

ברטנורה (ט) **איזו היא אבדה**. שניכר בה שאין הבעלים יודעים שהיא שם: **אין זו אבדה**. ואינו חייב להחזיר, שמדעת הניחוה שם: **רצה בין הכרמים**. שמתקלקלים רגליה: **השב תשיבם**. התורה ריבתה השבות הרבה: **לא יאמר לו תן לי סלע**. שזה אומר לו אם עשית מלאכתך, היית מרבה טורח, עכשיו לפי מה שטרחת טול: **כפועל בטל**. כמה אדם רוצה ליטול ולפחות משכרו ליבטל ממלאכה זו כבדה שהוא עוסק בה ולעשות במלאכה קלה כזו: **אם יש שם בית דין**. אם אינו רוצה ליבטל ממלאכתו. ששכרה מרובה, מה יעשה. אם יש שם שלשה בני אדם מתנה בפניהם ואומר ראו שאני משתכר כך וכך. ואי אפשי ליבטל ליטול שכר מועט, אם תאמרו שאטול שכרי משלם. אטפל בהשבת אבדה זו: **שלו קודם**. ומניח את האבדה:

י. מְצָאָהּ בָּרֶפֶת אֵינוֹ חַיָּב בָּהּ. בִּרְשׁוּת הָרַבִּים חַיָּב בָּהּ. וְאִם הָיְתָה בֵּית הַקִּבָּרוֹת לֹא יִטַּמֵּא לָהּ. אִם אָמַר לוֹ אָבִיו, הִטַּמֵּא, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ אַל תַּחֲזִיר, לֹא יִשְׁמַע לוֹ. פָּרַק וְטָעַן, פָּרַק וְטָעַן, אֲפִילּוּ אַרְבָּעָה וַחֲמִשָּׁה פְּעָמִים. חַיָּב שֶׁנֶּאֱמַר (שמות כג) עָזֹב תַּעֲזֹב. הָלַךְ וְיָשַׁב לוֹ וְאָמַר הוֹאִיל וְעָלַיִךְ מִצְוָה, אִם רְצוֹנֵךְ לִפְרוֹק פְּרוֹק, פְּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר, עִמּוֹ. אִם הָיָה זָקֵן אוֹ חוֹלֶה, חַיָּב. מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה לִפְרוֹק, אֲבָל לֹא לִטְעוֹן. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אַף לִטְעוֹן. רַבִּי יוֹסֵי הַגְּלִילִי אוֹמֵר אִם הָיָה עָלָיו יָתֵר עַל מַשָּׂאוֹ, אֵין זָקוּק לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר, תַּחַת מַשָּׂאוֹ. מַשָּׂאוֹ שֶׁיָּכוֹל לַעֲמוֹד בּוֹ:

ברטנורה (י) **מצאה ברפת**. אע"פ שאינה משתמרת בה כגון שאינה נעולה: **ואם היתה בבית הקברות**. והוא כהן. לא יטמא לה. שהשבת אבדה עשה, השב תשיבם לאחיך. ובטומאת כהן, עשה דקדושים יהיו (ויקרא כ"א), ולא תעשה דלנפש לא יטמא בעמיו (שם). ואין עשה דוחה את לא תעשה ועשה: **או שאמר לו אל תחזיר**. והאבידה במקום שמצוה להחזיר. הרי זה לא ישמע לו. דכתיב (ויקרא י"ט) איש אמו ואביו תיראו ואת שבתותי תשמרו, שאם אביך אומר לך חלל את השבת אל תשמע לו. וכן בשאר כל המצות: **הלך וישב לו**. בעל החמור: **מצוה מן התורה לפרוק**. בחנם: **אבל לא לטעון**. בחנם. אלא בשכר: **ר"ש אומר אף לטעון**. בחנם. ואין הלכה כרבי שמעון: **רבי יוסי הגלילי אומר וכו'**. ואין הלכה כרבי יוסי:

יא. אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת אָבִיו, אֲבֵדָתוֹ קוֹדֶמֶת. אֲבֵדָתוֹ וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁלּוֹ קוֹדֶמֶת. אֲבֵדַת אָבִיו וַאֲבֵדַת רַבּוֹ, שֶׁל רַבּוֹ קוֹדֶמֶת, שֶׁאָבִיו הֵבִיאוֹ לָעוֹלָם הַזֶּה. וְרַבּוֹ שֶׁלִּמְּדוֹ חָכְמָה מֵבִיאוֹ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וְאִם אָבִיו חָכָם (שקול כנגד רבו) שֶׁל אָבִיו קוֹדֶמֶת. הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ נוֹשְׂאִין מַשָּׂאוֹי. מַנִּיחַ אֶת שֶׁל רַבּוֹ. וְאַחַר כָּךְ מַנִּיחַ אֶת שֶׁל אָבִיו. הָיָה אָבִיו וְרַבּוֹ בְּבֵית הַשֶּׁבִי. פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ. וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת אָבִיו. וְאִם הָיָה אָבִיו חָכָם. פּוֹדֶה אֶת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ פּוֹדֶה אֶת רַבּוֹ:

ברטנורה (**יא**) **אבדתו קודמת**. דאמר קרא (דברים ט"ו) אפס כי לא יהיה בך אביון, הזהר שלא תהיה אתה אביון: **של רבו קודמת**. והוא שיהיה רבו מובהק, שלמד רוב חכמתו ממנו. וכן כל הנך רבו דאמרינן במתניתין שקודמין לאביו, אינן אלא ברבו מובהק:

גמרא בבא מציעא דף ל"ג ע"א

תָּנוּ רַבָּנָן הָעוֹסְקִים בְּמִקְרָא מִדָּה וְאֵינָהּ מִדָּה בְּמִשְׁנָה מִדָּה וְנוֹטְלִין עָלֶיהָ שָׂכָר גְּמָרָא אֵין לָךְ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא אָמַרְתְּ בִּגְמָרָא אֵין לָךְ מִדָּה גְּדוֹלָה מִזּוּ וְהָדָר אָמַרְתְּ וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בִּימֵי רַבִּי נִשְׁנִית מִשְׁנָה זוּ שְׁבָקוּ כּוּלֵי עַלְמָא מַתְנִיתִין וַאֲזָלוּ בָּתַר גְּמָרָא. הָדָר דָּרַשׁ לְהוּ וּלְעוֹלָם הֱוֵי רָץ לְמִשְׁנָה יוֹתֵר מִן הַגְּמָרָא. מָאי דָּרוּשׁ כְּדְרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילְעַאי מָאי דִּכְתִיב (ישעיה נח) הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם הַגֵּד לְעַמִּי פִּשְׁעָם אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁשְּׁגָגוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כְּזְדוֹנוֹת. וּלְבֵית יַעֲקֹב חַטֹּאתָם אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ שֶׁזְּדוֹנוֹת נַעֲשׂוֹת לָהֶם כִּשְׁגָגוֹת. וְהַיְינוּ דִּתְנַן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר הֱוֵי זָהִיר בְּתַלְמוּד שֶׁשְּׁגָגַת תַּלְמוּד עוֹלָה זָדוֹן. דָּרַשׁ רַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילְעַאי מָאי דִּכְתִיב (שם סו) שִׁמְעוּ דְבַר ה' הַחֲרֵדִים אֶל דְּבָרוֹ אֵלּוּ תַּלְמִידֵי חֲכָמִים. אֲחֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִקְרָא. שֹׂנְאֵיכֶם אֵלּוּ בַּעֲלֵי מִשְׁנָה. מְנַדֵּיכֶם אֵלּוּ עַמֵּי הָאָרֶץ. שֶׁמָּא תֹּאמַר פָּסַק סַבְרָם וּבָטֵל סִיכּוּיִים תַּלְמוּד לוֹמַר וְנֵרָאֶה בְשִׂמְחָתְכֶם שֶׁמָּא תֹּאמַר יִשְׂרָאֵל יֵבוֹשׁוּ תַּלְמוּד לוֹמַר וְהֵם יֵבוֹשׁוּ. אוּמוֹת הָעוֹלָם יֵבוֹשׁוּ וְיִשְׂרָאֵל יִשְׂמְחוּ:

רש"י **מדה**. היא קצת: **ואינו מדה**. שהמשנה וגמ' יפים ממנה מפני שתלוי בגרסא ומשתכחין שבימיהם לא היה גמרא בכתב וגם לא הי' ניתן ליכתב אלא לפי מה שנתמעטו הלבבו' התחילו דורותינו לכותבו: **גמרא**. כבר פירשתי למעלה שהוא לתת לב להבין סתימות טעמי המשנה מה הם וכששתים סותרות זו את זו יבין לתרץ שיהיו שתיהן קיימו' או לדעת דברי התנאי' החלוקי' בדבר ונימא הא מני פלוני חכם הוא: **בימי רבי נשנית משנה זו**. הא דקתני גמרא אין לך מדה גדולה מזו לפי שמשרבו תלמידי שמאי והלל שהיו לפניו שלשה דורות מחלוקת בתורה ונעשית כשתי תורות מתוך עול שעבוד גלות וגזירו' שהיו גוזרין עליהן ומתוך כך לא היו יכולים לתת לב לברר דברי החולקים

עד ימיו של רבי שנתן הקב"ה לו חן בעיני אנטונינוס מלך רומי כדאמרי' בע"ז ונחו מצרה ושלח וקבץ כל תלמידי א"י ועד ימיו לא היו מסכתות סדורות אלא כל תלמיד ששמע דבר מפי גדול הימנו גרסה ונתן סימני' הל' פ' ופ' שמעתי משם פ' וכשנתקבצו אמר כ"א מה ששמע ונתנו לב לברר טעמי המחלוקת דברי מי ראוין לקיים וסדרו המסכתות דברי נזיקין לבדם ודברי יבמות לבדם ודברי קדשים לבדם וסתם נמי במשנה דברי יחידים שראה ר' את דבריהם ושנאן סתם כדי לקבוע הלכה כמותם לפיכך אמרו בגמרא אין לך מדה גדולה מזו כדי שיתנו לב לטעמי המשנה: **שבקו כולי עלמא מתני'**. מלחזור על גרסת משנתם: **ואזלו בתר גמרא**. לחשוב בסברא: **הדר דרש להו הוי רץ למשנ'**. לפי שירא פן ישתכחו המשניות ויחליפו שמות החכמים ובמקום חיוב יאמרו פטור ובמקום אסור יאמרו מותר: **מאי דרש**. מתחלה כשדרש שגמרא גדול: **לעמי פשעם**. עמי דהיינו תלמידי חכמים את חטאתם אני קורא פשע שהיה להם לתת לב למשנתם שיבררו להם העיקר ולא יורו הלכה מתוך משנה שאינה עיקר: **ולבית יעקב**. שאר העם: **חטאתם**. אפי' פשע שלהם אני קורא חטאת: **הוי זהיר בתלמוד**. בגמרא שהוא תירץ טעמי המשניות או אם תשמע דבר משנה מרבך הזהר לשאול טעמיו ומי שנאה: **ששגגת תלמוד**. אם שגית בהוראה בשגגת תלמודך שלא ידעת טעם המשנה ונתתה בה טעם אחר ומתוך כך דמית לה דין או הוראה שבאת לידך ולמדתו הימנה שלא כדת שאין הטעם כמו שהיית סבור שאילו ידעת טעם המשנה לא דימית לה מעשה הבא לידך: **עולה זדון**. ענוש אתה עליה כמזיד שזדון הוא בידך שלא שאלת טעם מרבך: **אלו ת"ח**. ששמשו חכמים הרבה ללמדם טעמי משנתם זה בזו וזה בזו שאין הכל בקיאין בטעמן: **שנאיכם אלו בעלי משנה**. ששונאין בעלי גמרא לפי שבעלי גמרא אומרים על בעלי משנה שהן מבלי עולם כדאמרינן במסכת סוטה התנאים מבלי עולם שמורים הלכה מתוך משנתם: **מנדיכם אלו עמי הארץ**. שת"ח שנואין ומתועבים להן כנדה: **שמא תאמר אבד סברם**. של אלו שהרי כתיב למען שמי יכבד ה' דמשמע שהן אמרום אבל אין הדבר כך: **תלמוד לומר ונראה בשמחתכם**. ולא נאמר וארא בשמחתכם אלא כך אמר הנביא אני ואחיכם שנאיכם ומנדיכם כולנו נראה בשמחתכם: **והם יבשו**. אותם שהם כותים שאינם ממנו ואינן נקראין על שם ישראל הם יבושו וישראל ישמחו:

זוהר ויחי דף רל"ט ע"ב

אִסְרִי לַגֶּפֶן מַאי גֶּפֶן דָּא כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אַמַּאי אִתְקְרִיאַת גֶּפֶן, אֶלָּא מַה גֶּפֶן לָא מְקַבְּלָא עֲלָה נְטִיעָא אָחֳרָא הָכִי נַמִּי כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל לָא מְקַבְּלָא עֲלָה אֶלָּא לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּבְגִין כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אִתְכַּפְיָין קַמֵּיהּ כָּל חֵילִין אָחֳרָנִין וְלָא יָכְלִין לְאַבָאשָׁא וּלְשַׁלְטָאָה בְּעָלְמָא וְעַל דָּא

אַטִּיל קְרָא שְׁמָא קַדִּישָׁא בֵּינַיְהוּ בְּהַאי גִּיסָא וּבְהַאי גִּיסָא, בְּנֵי אֱתוֹנוֹ דְּאִתְעַקַּר בְּגִין הַהוּא שׁוֹרֵק כְּמָה דְּאַתְּ אָמַר וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךָ שׂוֹרֵק וְגוֹ', כְּבֵס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ וְגוֹ' כְּבֵס כֹּבֵס מִבְּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא כְּבֵס מִיּוֹמָא דְּאִתְבְּרֵי עָלְמָא וּמַאן אִיהוּ דָּא מַלְכָּא מְשִׁיחָא לְתַתָּא, בַּיַּיִן סְטָר שְׁמָאלָא, וּבְדָם עֲנָבִים סְטָר שְׁמָאלָא לְתַתָּא, וְזִמִּין מַלְכָּא מְשִׁיחָא לְשַׁלְטָאָה לְעֵילָּא עַל כָּל חֵילִין אָחֳרָנִין דְּעַמִּין עכו"ם וּלְתַבְרָא תּוּקְפֵיהוֹן מֵעֵילָּא וּמִתַּתָּא, ד"א כְּבֵס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ כְּנֶוָנָא דְּהַאי חַמְרָא אַחֲזֵי חִידוּ וְכֻלֵּיהּ דִּינָא (לְעַמִּין עכו"ם), הָכִי נַמֵּי מַלְכָּא מְשִׁיחָא יֶחֱזֵי חִדּוּ לְיִשְׂרָאֵל וְכֻלֵּיהּ דִּינָא לְעַמִּין עכו"ם, כְּתִיב (בראשית א') וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם דָּא רוּחָא דְּמַלְכָּא מְשִׁיחָא וּמִן יוֹמָא דְּאִתְבְּרֵי עָלְמָא אַסְחֵי לְבוּשֵׁיהּ בְּחַמְרָא עִלָּאָה חָמֵי מַה כְּתִיב בַּתְרֵיהּ חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיַּיִן וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב דָּא חַמְרָא עִלָּאָה (ס"א דְּמַרְוֵי דְּאוֹרַיְתָא) דְּאוֹרַיְתָא דְּמַרְוֵי מִנֵּיהּ שָׁתֵי, וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב דְּהָא אוֹרַיְתָא יַיִן וְחָלָב תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, כְּתִיב (תהלים ק"ד) וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ (ס"א אַמַּאי בְּגִין דְּמַאֲתַר דְּחֶדְוָה קָאָתֵי וּמַאן הוּא סוֹפֵיהּ דִּקְרָא) לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן וַדַּאי מַאֲתַר דְּאִתְקְרֵי שֶׁמֶן, תָּא חֲזֵי שִׁירְתָא דְּחַמְרָא חֶדְוָה הוּא אֲתַר דְּכָל חִידוּ מִנֵּיהּ נַפְקָא וְסוֹפֵיהּ דִּינָא מַאי טַעֲמָא בְּגִין דְּסוֹפָא דִּילֵיהּ אֲתַר כְּנִישׁוּ דְּכֹלָּא דִּינָא הוּא וּבֵיהּ אִתְדָּן עָלְמָא וְעַל דָּא שִׁירוּתָא חֶדְוָה וְסוֹפָא דִּינָא בְּגִנֵּי כָּךְ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן, מֵאֲתַר דְּכָל חֶדְוָה מִנֵּיהּ נַפְקָא, וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד מֵאן לֶחֶם, אֶלָּא לֶחֶם עָלְמָא סָעִיד (סְמִיךְ) וְאִי תֵּימָא דְּבֵיהּ תַּלְיָא סְעִידוּ דְּעָלְמָא בִּלְחוֹדוֹי לְאו הָכִי דְּהָא לֵילְיָא בְּלָא יוֹמָא לָא אִשְׁתַּכַּח וְלָא בָּעֵי לְאַפְרָשָׁא לוֹן, וּמַאן דְּאַפְרִישׁ לוֹן יִתְפָּרַשׁ מֵחַיִּין וְהַיְנוּ דִּכְתִיב (דברים ח') לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, בְּגִין דְּלָא בָּעֵי לְאִתְפָּרְשָׁא, וְאִי תֵּימָא דָּוִד הֵיךְ קָאֲמַר וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד הוֹאִיל וְלָא תַּלְיָא בֵּיהּ בִּלְחוֹדוֹי סְעִידוּ דְּעָלְמָא אֶלָּא דַּיְקָא דְּמִלָּה וְלֶחֶם וָא"ו אִתּוֹסָף כְּמוֹ וְהֹ' וְעַל דָּא כֹּלָּא אִשְׁתַּכַּח כַּחֲדָא, תָּא חֲזֵי מַאן דְּמְבָרֵךְ עַל מְזוֹנָא לָא יְבָרֵךְ עַל פִּתּוֹרָא רֵישָׁנָיָא וּבָעֵי נַהֲמָא לְאִשְׁתַּכָּחָא עַל פִּתּוֹרָא וְכַסָּא דְּחַמְרָא בֵּימִינָא, מַאי טַעֲמָא בְּגִין לְקַשְּׁרָא שְׁמָאלָא בִּימִינָא וְנַהֲמָא דְּיִתְבָּרֵךְ מִנֵּיהּ וּלְאִתְקַשְּׁרָא בֵּהּ וּלְמֶהֱוֵי כֹּלָּא חַד קְשׁוּרָא לְבָרְכָא שְׁמָא קַדִּישָׁא כִּדְקָא יָאוּת, דְּהָא לֶחֶם אִתְקְשַׁר בְּיַיִן וְיַיִן בִּימִינָא וּכְדֵין בִּרְכָאן שַׁרְיָן בְּעָלְמָא וּפִתּוֹרָא אִשְׁתַּלִּים כְּדְקָא יָאוּת:

תרגום הזוהר אִסְרִי לַגֶּפֶן. מֵיהוּ גֶּפֶן. זֶה כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל. וּמַדּוּעַ נִקְרֵאת גֶּפֶן, אֶלָּא מַה גֶּפֶן לֹא מְקַבֵּל עָלָיו נְטִיעָה אֲחֶרֶת, כַּךְ גַּם כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל אֵינָהּ מְקַבֶּלֶת עָלֶיהָ אֶלָּא אֶת הַקָּבָ"ה. וּבְגָלָל כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל מִתְכּוֹפְפִים תַּחְתֶּיהָ כָּל הַכֹּחוֹת הָאֲחֵרִים וְאֵינָם יְכוֹלִים לְהָרַע וְלִשְׁלוֹט בָּעוֹלָם. וְלָכֵן הִטִּיל הַכָּתוּב הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ בֵּינֵיהֶם מִצַּד זֶה וּמִצַּד זֶה. "בְּנֵי אֱתוֹנוֹ" שֶׁנֶּעֱקַר בְּגָלָל הַשּׁוֹרֵק הַהוּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב וְאָנֹכִי נְטַעְתִּיךָ שׂוֹרֵק וְגוֹ'. כְּבֵס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ וְגוֹ': שׁוֹאֵל, כְּבֵס, כּוֹבֵס הָיָה צָרִיךְ לוֹמַר, וּמֵשִׁיב, אֶלָּא כְּבֵס, מִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם, וּמִי הוּא, זֶהוּ מֶלֶךְ

הַמַּשִׁיחַ לְמַטָּה. בַּיַּיִן הוּא צַד שְׂמֹאל. וּבְדָם עֲנָבִים, הוּא צַד שְׂמֹאל לְמַטָּה. וְעָתִיד מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ לִשְׁלוֹט לְמַעְלָה עַל כָּל כֹּחוֹת אֲחֵרִים שֶׁל הָעַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. וּלְשַׁבֵּר מָעֳזָם מִלְמַעְלָה וּמִלְמַטָּה. דָּבָר אַחֵר, "כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבוּשׁוֹ", כְּמוֹ יַיִן הַזֶּה, שֶׁמּוֹרֶה שִׂמְחָה וְהוּא כֻּלּוֹ דִּין. כֵּן הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, הַמַּרְאֶה שִׂמְחָה לְיִשְׂרָאֵל וְכֻלּוֹ הוּא דִּין לָעַמִּים עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה. כָּתוּב, וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם, זֶהוּ רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּמִיּוֹם שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם מְכַבֵּס לְבוּשׁוֹ בַּיַּיִן הָעֶלְיוֹן, רְאֵה מַה כָּתוּב אַחַר זֶה, חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב. חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן, זֶהוּ יַיִן הָעֶלְיוֹן, אֲשֶׁר הַתּוֹרָה, הִיא שׁוֹתָה מִמֶּנּוּ. וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב, הוּא הַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הַתּוֹרָה נִקְרָא יַיִן וְחָלָב, שֶׁהֵם תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. כְּתִיב, (תהלים ק"ד) וְיַיִן יְשַׂמַּח לְבַב אֱנוֹשׁ לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן. וַדַּאי מִמָּקוֹם שֶׁנִּקְרָא שָׁמֶן. בֹּא וּרְאֵה, הַהַתְחָלָה שֶׁל הַיַּיִן. הוּא שִׂמְחָה, הוּא מָקוֹם שֶׁכָּל הַשִּׂמְחוֹת יוֹצְאוֹת מִשָּׁם. וְסוֹפוֹ, הוּא דִּין, מַהוּ הַטַּעַם מְשׁוּם שֶׁהַסּוֹף שֶׁלּוֹ, הוּא מָקוֹם הַקִּבּוּץ שֶׁל כָּל הַסְּפִירוֹת, וְהוּא דִּין, וּבוֹ נִדּוֹן הָעוֹלָם, מְשׁוּם זֶה, לְהַצְהִיל פָּנִים מִשָּׁמֶן מִמָּקוֹם שֶׁכָּל הַשִּׂמְחוֹת יוֹצְאוֹת מִשָּׁם. וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד. מַהוּ לֶחֶם שֶׁאוֹמֵר כָּאן. אֶלָּא לֶחֶם מַסְעִיד אֶת הָעוֹלָם, וְאִם תֹּאמַר, שֶׁבּוֹ לְבַדּוֹ תְּלוּי סַעַד הָעוֹלָם, אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא צְרִיכִים גַּם לְיַיִן, כִּי לַיְלָה בְּלִי יוֹם אֵינוֹ נִמְצָא, וְאֵינוֹ צָרִיךְ לְהַפְרִיד אוֹתָם, וּמִי שֶׁמַּפְרִיד אוֹתָם יִפְּרֵד מֵחַיִּים. וְהַיְנוּ שֶׁכָּתוּב, (דברים ח') לְמַעַן הוֹדִיעֲךָ כִּי לֹא עַל הַלֶּחֶם לְבַדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם, מְשׁוּם שֶׁאֵין צְרִיכִים לְהַפְרִיד בֵּינֵיהֶם. וְאִם תֹּאמַר, דָּוִד אֵיךְ אוֹמֵר, וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד, כֵּיוָן שֶׁבּוֹ לְבָד אֵינוֹ תָּלוּי סַעַד הָעוֹלָם, אֶלָּא דִּיּוּק הַדָּבָר, אֲשֶׁר, וְלֶחֶם, ו' נוֹסָף בּוֹ, וְהוּא כְּמוֹ וְהַוְיָ"ה, וְעַל כֵּן הַכֹּל נִמְצָא בְּיַחַד. בֹּא וּרְאֵה, מִי שֶׁמְּבָרֵךְ עַל הַמָּזוֹן לֹא יְבָרֵךְ עַל שֻׁלְחָן רֵיק, וְצָרִיךְ הַלֶּחֶם לְהִמָּצֵא עַל הַשֻּׁלְחָן, וְכוֹס יַיִן בְּצַד יָמִין, מַהוּ הַטַּעַם, הוּא כְּדֵי לְקַשֵּׁר שְׂמֹאל בְּיָמִין, שֶׁיִּכָּלְלוּ יַחַד, וְהַלֶּחֶם יִתְבָּרֵךְ מֵהֶם וְיִתְקַשֵּׁר בָּהֶם, וְיִהְיֶה הַכֹּל קֶשֶׁר אֶחָד לְבָרֵךְ אֶת הַשֵּׁם הַקָּדוֹשׁ כָּרָאוּי. כִּי לֶחֶם נִקְשָׁר בַּיַּיִן, וְיַיִן בְּיַד יָמִין וְאָז הַבְּרָכוֹת שׁוֹרוֹת בָּעוֹלָם וְהַשֻּׁלְחָן נִשְׁלָם כָּרָאוּי.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פ"ב

א. לֹא יִהֵא אָדָם בַּלָּעָן וְנַרְגָּרָן אֶלָּא כְּאוֹכֵל לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהִדָּבֵק בְּמִדַּת הַחֶסֶד וְהַקְּדוּשָׁה וּבָזֶה תִּשְׁאַר הַבְּרָכָה בְּמַעֲיו. בְּעֵשָׂו כְּתִיב (בראשית יט) הַלְעִיטֵנִי נָא כִּי הַנָּחֵשׁ שָׁרוּי בְּתוֹךְ מֵעָיו וּכְתִיב (משלי ט) וּבֶטֶן רְשָׁעִים תֶּחְסָר: **ב**. אוֹתָם שֶׁאָכִילָתָם לְשֵׁם שָׁמַיִם וּמְכַוְּנִים לְהַבְרוֹת גּוּפָם לַעֲבוֹדָתוֹ יִתְבָּרַךְ נֶחְשֶׁבֶת אֲכִילָתָם כְּמוֹ אֲכִילַת עֶרֶב יוֹם הַכִּפּוּרִים וּמַעֲלִין לוֹ שָׂכָר בָּעוֹלָם הַזֶּה מֵעֵין הָעוֹלָם הַבָּא: **ג**. כְּשֶׁהָאָדָם מְעַנֵּג הַשַּׁבָּת בְּמַאֲכָל וּמִשְׁתֶּה וּמְכַוֵּין כָּרָאוּי כְּדִכְתִיב קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם דְּאַף מַה שֶּׁהוּא לָכֶם

לְהַנָּאַתְכֶם יִהְיֶה קֹדֶשׁ מִתְעַלֶּה עַל יְדֵי מַלְאָךְ קָדוֹשׁ הַמְמוּנֶה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת עַל זֶה: **ד**. אַל תִּלְחַם אֶת לֶחֶם רַע עַיִן כִּי גוֹרֵם רָעָה לְעַצְמוֹ בָּעוֹלָם הַזֶּה וּבָעוֹלָם הַבָּא:

מוסר

מספר דברים שבקדושה ס"א

א. כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּנֵי הָאָדָם יֶשׁ לוֹ זְכִיּוֹת וַעֲוֹנוֹת. מִי שֶׁזְּכִיּוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל עֲוֹנוֹתָיו צַדִּיק וּמִי שֶׁעֲוֹנוֹתָיו יְתֵרוֹת עַל זְכִיּוֹתָיו רָשָׁע מֻחֱזָה עַל מֻחֱזָה בֵּינוֹנִי. וְכֵן הַמְּדִינָה אִם הָיוּ זְכִיּוֹת כָּל יוֹשְׁבֶיהָ מְרוּבּוֹת עַל עֲוֹנוֹתֵיהֶן הֲרֵי זוּ צַדֶּקֶת וְאִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶן מְרוּבִּין הֲרֵי זוּ רִשְׁעָה וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ: **ב**. אָדָם שֶׁעֲוֹנוֹתָיו מְרוּבִּין עַל זְכִיּוֹתָיו מִיָּד הוּא מֵת בְּרִשְׁעוֹ שֶׁנֶּאֱמַר עַל רוֹב עֲוֹנֶךָ. וְכֵן מְדִינָה שֶׁעֲוֹנוֹתֶיהָ מְרוּבִּין מִיָּד הִיא אוֹבֶדֶת שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית יח) זַעֲקַת סְדוֹם וַעֲמוֹרָה כִּי רַבָּה וְגוֹ' וְכֵן כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ אִם הָיוּ עֲוֹנוֹתֵיהֶם מְרוּבִּין מִזְּכִיּוֹתֵיהֶן מִיָּד הֵן נִשְׁחָתִין שֶׁנֶּאֱמַר (שם ו') וַיַּרְא ה' כִּי רַבָּה רָעַת הָאָדָם: **ג**. וְשִׁקּוּל זֶה אֵינוֹ לְפִי מִנְיַן הַזְּכִיּוֹת וְהָעֲוֹנוֹת אֶלָּא לְפִי גָּדְלָם יֵשׁ זְכוּת שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כַּמָּה עֲוֹנוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (מ"א י"ד) יַעַן נִמְצָא בּוֹ דָּבָר טוֹב וְיֵשׁ עָוֹן שֶׁהוּא כְּנֶגֶד כַּמָּה זְכִיּוֹת שֶׁנֶּאֱמַר (קהלת ט) וְחוֹטֶא אֶחָד יְאַבֵּד טוֹבָה הַרְבֵּה וְאֵין שׁוֹקְלִין אֶלָּא בְּדַעְתּוֹ שֶׁל אֵל דֵּעוֹת וְהוּא הַיּוֹדֵעַ הֵיאַךְ עוֹרְכִין הַזְּכִיּוֹת כְּנֶגֶד הָעֲוֹנוֹת:

ויחי יום חמישי

תורה

יכוין בקריאת חמשה פסוקים אלו שהם כנגד ה' דמילוי הה אחרונה דשם ב"ן לקנות הארת רוח יתרה משבת הבאה:

(יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכֹר שִׂים יְמִינְךָ עַל רֹאשׁוֹ: וַאֲמַר יוֹסֵף לְאָבוּהִי לָא כֵן אַבָּא אֲרֵי דֵּין בּוּכְרָא שַׁו יְמִינָךְ עַל רֵישֵׁהּ: (יט) וַיְמָאֵן אָבִיו וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי בְנִי יָדַעְתִּי גַּם הוּא יִהְיֶה לְעָם וְגַם הוּא יִגְדָּל וְאוּלָם אָחִיו הַקָּטֹן יִגְדַּל מִמֶּנּוּ וְזַרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם: וְסָרֵיב אֲבוּהִי וַאֲמַר יָדַעְנָא בְּרִי יָדַעְנָא אַף הוּא יְהֵי לְעַמָּא וְאַף הוּא יִסְגֵּי וּבְרַם אָחוּהִי זְעֵירָא יִסְגֵּי מִנֵּהּ וּבְנוֹהִי יְהוֹן שַׁלִּיטִין בְּעַמְמַיָּא:

רש"י ידעתי בני ידעתי. שהוא הבכור: גם הוא יהיה לעם וגם הוא יגדל. שעתיד גדעון לצאת ממנו שהקדוש ברוך הוא עושה נס על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו כשיעמיד חמה בגבעון וירח בעמק אילון:

(כ) וַיְבָרֵכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמוֹר בְּךָ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יְשִׂמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וַיָּשֶׂם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה: וּבְרֵיכְנוּן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמֵימַר בָּךְ יְבָרֵךְ יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר יְשַׁוִּינָךְ יְיָ כְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשֶּׁה וְשַׁוִּי יָת אֶפְרַיִם קֳדָם מְנַשֶּׁה:

רש"י בך יברך ישראל. הבא לברך את בניו, יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו ישימך אלהים כאפרים וכמנשה: וישם את אפרים. בברכתו לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנכת הנשיאים:

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף הִנֵּה אָנֹכִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם: וַאֲמַר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הָא אֲנָא מָאית וִיהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעְדְכוֹן וְיָתֵיב יָתְכוֹן לְאַרְעָא דַאֲבָהַתְכוֹן: (כב) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ שְׁכֶם אַחַד עַל אַחֶיךָ אֲשֶׁר לָקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחַרְבִּי וּבְקַשְׁתִּי: וַאֲנָא יְהָבִית לָךְ חוּלַק חַד יַתִּיר עַל אַחָיךְ דִּי נְסֵיבִית מִידָּא דֶאֱמוֹרָאָה בִּצְלוֹתִי וּבְבָעוּתִי:

רש"י ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי זו, זו שכם, שנאמר (יהושע כד לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם: שכם אחד על אחיך. שכם ממש, היא תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיך: בחרבי ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם נתכנסו כל סביבותיהם להזדוג להם וחגר יעקב כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר שכם אחד היא הבכורה שיטלו בניו שני חלקים, ושכם לשון חלק הוא, והרבה יש לו דומים במקרא (תהלים כא יג) כי תשיתמו שכם, תשית שונאי לפני לחלקים, (שם ס ח) אחלקה שכם, (הושע ו ט) דרך ירצחו שכמה, איש חלקו, (צפניה ג ט) לעבדו שכם אחד: אשר לקחתי מיד האמרי. מיד עשו שעשה מעשה אמורי. דבר אחר שהיה צד אביו באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתו ותפלתו:

נביאים - מלכים א - פרק ב

(כב) וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לְאִמּוֹ וְלָמָּה אַתְּ שֹׁאֶלֶת אֶת אֲבִישַׁג הַשֻּׁנַמִּית לַאֲדֹנִיָּהוּ וְשַׁאֲלִי לוֹ אֶת הַמְּלוּכָה כִּי הוּא אָחִי הַגָּדוֹל מִמֶּנִּי וְלוֹ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיוֹאָב בֶּן צְרוּיָה: וַאֲתֵיב מַלְכָּא שְׁלֹמֹה וַאֲמַר לְאִמֵּהּ וּלְמָא אַתְּ שְׁאִילָא יַת אֲבִישַׁג דְּמַן שׁוּנֶם לַאֲדוֹנִיָּהוּ וְשַׁאֲלִי לֵהּ יַת מַלְכוּתָא אֲרֵי הוּא אָחִי קַשִּׁישׁ מִנִּי הֲלָא בְעֵצָה הֲווֹ הוּא וְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא וְיוֹאָב בַּר צְרוּיָה:

רש"י **ושאלי לו את המלוכה** . משישתמש בשרביטו של מלך , הוא תחלת השררה :

(כג) וַיִּשָּׁבַע הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בַּיהוָה לֵאמֹר כֹּה יַעֲשֶׂה לִי אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִיף כִּי בְנַפְשׁוֹ דִּבֶּר אֲדֹנִיָּהוּ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה: וְקַיָּים מַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּמֵימְרָא דַיְיָ לְמֵימַר כְּדֵין יַעֲבֵיד לִי אֱלָהִים וּכְדֵין יוֹסִיף אֲרֵי בְנַפְשֵׁיהּ מַלֵּיל אֲדוֹנִיָּהוּ יַת פִּתְגָמָא הָדֵין: (כד) וְעַתָּה חַי יְהוָה אֲשֶׁר הֱכִינַנִי (ויושיבני) וַיּוֹשִׁיבַנִי עַל כִּסֵּא דָּוִד אָבִי וַאֲשֶׁר עָשָׂה לִי בַּיִת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר כִּי הַיּוֹם יוּמַת אֲדֹנִיָּהוּ:

וּכְעַן קַיָּים הוּא יְיָ דְּאַתְקָנַנִי וְאוֹתֵיבַנִי עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּדָוִד אַבָּא וּדְקַיֵּים לִי מָלְכוּ כְּמָא דְּמַלֵּיל אֲרֵי יוֹמָא דֵין יִתְקְטֵל אֲדוֹנִיָּהוּ:

רש"י **עשה לי בית** . בית המלוכה , כאשר דבר ביד נתן :

(כה) וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיַד בְּנָיָהוּ בֶן יְהוֹיָדָע וַיִּפְגַּע בּוֹ וַיָּמֹת: וּשְׁלַח מַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּיַד בְּנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע וְשַׁלִּיט בֵּיהּ וְקַטְלֵיהּ: (כו) וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ עֲנָתֹת לְךָ עַל שָׂדֶיךָ כִּי אִישׁ מָוֶת אָתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה לֹא אֲמִיתֶךָּ כִּי נָשָׂאתָ אֶת אֲרוֹן אֲדֹנָי יְהוִה לְפְנֵי דָּוִד אָבִי וְכִי הִתְעַנֵּיתָ בְּכֹל אֲשֶׁר הִתְעַנָּה אָבִי: וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא אָמַר מַלְכָּא לַעֲנָתוֹת אֱזֵיל לָךְ לְקִרְוָךְ אֲרֵי גְּבַר חַיָּיב קְטוֹל אַתְּ וּבְיוֹמָא הָדֵין לָא אֶקְטְלִינָּךְ אֲרֵי נְטַלְתָּא יַת אֲרוֹנָא דַיְיָ אֱלֹהִים קֳדָם דָּוִד אַבָּא וַאֲרֵי אִתְעַנְּיָתָא בְּכָל דִּי אִתְעַנֵּי אַבָּא:

רש"י **ענתות לך** . משם היה : **כי איש מות אתה** . שמרדת במלכות אבי בהיותך עם אדוניהו , להמליכו שלא מדעתו : **כי נשאת את ארון** . בברוח אבי מפני אבשלום : **וכי התענית** . עמו באותה הצרה , שנאמר (שמואל ב יז כט) : כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר :

כתובים - משלי - פרק יא

(כ) תּוֹעֲבַת יְהוָה עִקְּשֵׁי לֵב וּרְצוֹנוֹ תְּמִימֵי דָרֶךְ: מְרַחֵק אֱלָהָא לַעֲקִימֵי לִבָּא וְצַבֵּי בְּאֹלֵין דִּתְמִימִין: (כא) יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה רָע וְזֶרַע צַדִּיקִים נִמְלָט: דְּמוֹשִׁיט אַיְדָא עַל חַבְרֵיהּ לָא מְזַדְּכֵי מִן בִּישְׁתָּא וְזַרְעָא דְצַדִּיקֵי מִתְפְּרַק:

רש"י **יד ליד** . כלומר מיד הקב"ה לידו תבוא לו שכר פעולתו ולא ינקה מן הרעה אשר עשה :

(כב) נֶזֶם זָהָב בְּאַף חֲזִיר אִשָּׁה יָפָה וְסָרַת טָעַם: קְדָשֵׁי דְּדַהֲבָא בִּנְחִירֵי דַחֲזִירְתָּא הֵיכְנָא אִתְּתָא דְשַׁפִּירֵי וְסָרֵי טַעֲמָא:

רש"י **נזם זהב באף חזיר** . שמלכלך אותה באשפות כן תלמיד חכם הסר מן הדרך הטובה : **וסרת טעם** . פורש מן התורה :

(כג) תַּאֲוַת צַדִּיקִים אַךְ טוֹב תִּקְוַת רְשָׁעִים עֶבְרָה: רְגָתָא דְצַדִּיקֵי בְּטָבְתָא וְסִבּוּרָא דְרַשִּׁיעֵי בְּרוּגְזָא:

רש"י **תקות רשעים עברה** . בטוחים ומקוים לגהינם :

(כד) יֵשׁ מְפַזֵּר וְנוֹסָף עוֹד וְחוֹשֵׂךְ מִיֹּשֶׁר אַךְ לְמַחְסוֹר: אִית דְּפָרֵד וּמוֹסִיף תּוּב וְחָשַׁיךְ מִן תְּרִיצוּתָא חוּסְרָנָא לֵיהּ:

רש"י **יש מפזר** . ממונו כגון לצדקה ונוסף עוד : **וחושך** . עצמו מיושר אך למחסור יהיה לו :

משנה זבחים פרק יב

א. טְבוּל יוֹם וּמְחֻסַּר כִּפּוּרִים, אֵינָן חוֹלְקִין בַּקֳּדָשִׁים לֶאֱכוֹל לָעֶרֶב. אוֹנֵן, נוֹגֵעַ, וְאֵינוֹ מַקְרִיב, וְאֵינוֹ חוֹלֵק לֶאֱכוֹל לָעֶרֶב. בַּעֲלֵי מוּמִין, בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין בֵּין בַּעֲלֵי מוּמִין עוֹבְרִין,

חוֹלְקִין וְאוֹכְלִין, אֲבָל לֹא מַקְרִיבִין. וְכֹל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לַעֲבוֹדָה, אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר. וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ בַּבָּשָׂר, אֵין לוֹ בָּעוֹרוֹת. אֲפִלּוּ טָמֵא בִּשְׁעַת זְרִיקַת דָּמִים וְטָהוֹר בִּשְׁעַת הֶקְטֵר חֲלָבִים, אֵינוֹ חוֹלֵק בַּבָּשָׂר, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ז), הַמַּקְרִיב אֶת דַּם הַשְּׁלָמִים וְאֶת הַחֵלֶב מִבְּנֵי אַהֲרֹן לוֹ תִּהְיֶה שׁוֹק הַיָּמִין לְמָנָה:

ברטנורה (א) **טבול יום**. שטבל ועלה ולא העריב שמשו: **ומחוסר כפורים**. כגון זב ומצורע ויולדת שטבלו והעריב שמשן ולא הביאו כפרתן: **אינן חולקים בקדשים**. הואיל ואין ראויין לאכילה, אין חולקים לאכול לערב כשיטהרו, דכתיב (ויקרא ו) הכהן המחטא אותה יאכלנה, כהן הראוי לחטוי חולק, שאינו ראוי לחטוי אינו חולק. ואי אפשר לומר כהן שאינו ראוי לחטוי בשעת הקרבה אינו אוכל, דהא איכא קטן דאינו ראוי לחטוי ואוכל, אלא על כרחך יאכלנה דאמר קרא יחלוק בה כדי לאכול ממנה קאמר, ומדאפקה קרא לחלוקה בלשון אכילה, שמע מינה דכהן הראוי לאכילה חולק, שאינו ראוי לאכילה אינו חולק. הלכך בעלי מומין חולקין, שאע"פ שאין ראויין לחטוי, ראויין הן לאכילה, כדכתיב (שם כא) ומן הקדשים יאכל: **אונן נוגע**. והוא שטבל ולא הסיח דעתו מן הטבילה כל זמן שהוא אונן. שאם הסיח דעתו ונוגע אפילו לאחר שטבל פסל: וכל שאינו ראוי לעבודה אינו חולק בבשר. חוץ מבעלי מומין שאע"פ שאינן ראויין לעבודה חולקים בבשר, דרבינהו קרא בהדיא דכתיב (שם) לחם אלהיו מקדשי וגו', וכתיב (שם ו) כל זכר בבני אהרן יאכלנה, לרבות בעלי מומין למחלוקת, דאי לאכילה הרי כבר אמור ומן הקדשים יאכל: **וטהור בשעת הקטר חלבים**. שהוא כל הלילה. כגון שטבל וטהר בהערב שמש: **אינו חולק**. שאין הכהן חולק בקדשים עד שיהא טהור משעת זריקת דמים עד שעת הקטר חלבים. ואם נטמא בין כך ובין כך אינו חולק:

ב. כָּל שֶׁלֹּא זָכָה הַמְּזֻבֵּחַ בִּבְשָׂרָהּ, לֹא זָכוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרָהּ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם), עוֹלַת אִישׁ, עוֹלָה שֶׁעָלְתָה לְאִישׁ. עוֹלָה שֶׁנִּשְׁחֲטָה שֶׁלֹּא לִשְׁמָהּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָלְתָה לַבְּעָלִים, עוֹרָהּ לַכֹּהֲנִים. אֶחָד עוֹלַת הָאִישׁ וְאֶחָד עוֹלַת הָאִשָּׁה, עוֹרוֹתֵיהֶן לַכֹּהֲנִים:

ברטנורה (ב) **כל שלא זכה המזבח בבשרה**. כגון שאירע בה פסול קודם זריקה, דלא היתה לה שעת היתר למזבח: **עורה לכהנים**. הואיל וזכה המזבח בבשרה שהרי כשרה היא: **ואחד עולת האשה**. דכתיב והכהן המקריב את עולת איש, אין לי אלא עולת איש, עולת נשים ועבדים מנין, תלמוד לומר עור העולה, ריבה. אם כן למה נאמר עולת איש, פרט למתפיס עולתו לבדק הבית שהעור קדוש:

ג. עוֹרוֹת קָדָשִׁים קַלִּים לַבְּעָלִים, וְעוֹרוֹת קָדָשֵׁי קָדָשִׁים לַכֹּהֲנִים. קַל וָחֹמֶר, מָה אִם עוֹלָה שֶׁלֹּא זָכוּ בִבְשָׂרָהּ, זָכוּ בְעוֹרָהּ. קָדָשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁזָּכוּ בִבְשָׂרָהּ, אֵינוֹ דִין שֶׁיִּזְכּוּ בְעוֹרָהּ. אֵין מְזַבֵּחַ יוֹכִיחַ, שֶׁאֵין לוֹ עוֹר מִכָּל מָקוֹם:

ברטנורה (ג) **עורות קדשים קלים לבעלים**. דכתיב עור העולה וגו', מה עולה קדשי קדשים אף כל קדשי קדשים: **עורות קדשי קדשים**. חטאות ואשמות לכהנים כדמפרש טעמא ואזיל: **אין המזבח מוכיח**. כלומר, אין לך לומר מזבח יוכיח שזכה בבשר העולה ולא זכה בעור, ואף אתה אל תתמה בקדשי קדשים שאע"פ שזכו כהנים בבשרן לא יזכו בעורן. אין זו הוכחה. שאין למזבח עור בכל מקום. אבל בכהנים מצינו שזכו בעור העולה, וקל וחומר שיזכו בעורות קדשי קדשים:

ד. כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁאֵרַע בָּהֶם פְּסוּל קֹדֶם לְהֶפְשֵׁטָן, אֵין עוֹרוֹתֵיהֶם לַכֹּהֲנִים. לְאַחַר הֶפְשֵׁטָן, עוֹרוֹתֵיהֶם לַכֹּהֲנִים. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא סְגַן הַכֹּהֲנִים, מֵימַי לֹא רָאִיתִי עוֹר יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מִדְּבָרָיו לָמַדְנוּ, שֶׁהַמַּפְשִׁיט אֶת הַבְּכוֹר וְנִמְצָא טְרֵפָה, שֶׁיֵּאוֹתוּ הַכֹּהֲנִים בְּעוֹרוֹ. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין לֹא רָאִינוּ רְאָיָה, אֶלָּא יוֹצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה:

ברטנורה (ד) **אין עורותיהן לכהנים**. אלא נשרפים עם עורן: לא ראינו עור יוצא לבית השריפה. לאחר שהופשט אם נמצאת טריפה, אע"פ שפסול זה היה בו קודם הפשט, הואיל ולא ניכר עד לאחר הפשט: **שהמפשיט את הבכור ונמצא טריפה**. הא קמשמע לן ר' עקיבא דאפילו בכור בעל מום הנשחט במדינה על מומו ולא מתירו הכתוב אלא באכילה כדכתיב בשעריך תאכלנו אבל אם מת עורו אסור וטעון קבורה, ואשמועינן ר' עקיבא דהיכא דלא הוכר טריפתו עד לאחר הפשטו, שרייה שחיטתו והפשטו לעורו כאילו נזרק דמו במקדש: **יאותו הכהנים בעורו**. ואינו נשרף: **אין לא ראינו ראיה**. שמא לא אירע בימיו שימצא טריפה לאחר הפשט, ואם אירע ושרפוהו הוא לא ראה: **אלא יצא לבית השריפה**. הואיל וקודם הפשט בא. והלכה כרבי עקיבא בבכור בעל מום כשהתירו מומחה. אבל לא התירו מומחה לא. והלכה כחכמים בבכור תמים, דבשר בקבורה והעור בשריפה:

ה. פָּרִים הַנִּשְׂרָפִים וּשְׂעִירִים הַנִּשְׂרָפִים, בִּזְמַן שֶׁהֵם נִשְׂרָפִין כְּמִצְוָתָן, נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַדֶּשֶׁן וּמְטַמְּאִין בְּגָדִים. וְאִם אֵינָן נִשְׂרָפִין כְּמִצְוָתָן, נִשְׂרָפִין בְּבֵית הַבִּירָה וְאֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים:

ברטנורה (ה) **פרים הנשרפים**. פר כהן משיח, ופר העלם דבר של צבור, ופר של יום הכפורים: **ושעירים הנשרפים**. שעיר יום הכפורים, ושעירי עבודה זרה: **נשרפים בבית הדשן**. חוץ לשלש מחנות. ובבית עולמים, חוץ לירושלים. דכתיב בהו אל מחוץ למחנה, כלומר חוץ לשלש מחנות: **מטמאין בגדים**. לעסוקים בהם. כדכתיב (ויקרא טז) והשורף

אותם יכבס בגדיו, וכל מקום שנאמר יכבס בגדיו, לא בלבד הבגדים שהוא לבוש טעונין כבוס, אלא כל בגד שהוא נוגע בו בעודו מחובר לטמא, נטמא וטעון כבוס: **שלא כמצותן**. כגון שנפסלו וטעונין שריפה כשאר פסולי המוקדשים: **בבית הבירה**. פעמים בעזרה ופעמים בהר הבית. כיצד. אירע בהן פסול קודם יציאתן מן העזרה בין קודם זריקה בין לאחר זריקה, נשרפין בבית הדשן הגדול שבעזרה. אירע בהן פסול אחר יציאתן מן העזרה, נשרפים בבית הדשן שבהר הבית, והוא בית המקדש:

ו. הָיוּ סוֹבְלִין אוֹתָן בְּמוֹטוֹת. יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לְחוֹמַת הָעֲזָרָה וְהָאַחֲרוֹנִים לֹא יָצְאוּ, הָרִאשׁוֹנִים מְטַמְּאִין בְּגָדִים. וְהָאַחֲרוֹנִים אֵינָן מְטַמְּאִים בְּגָדִים, עַד שֶׁיֵּצְאוּ. יָצְאוּ אֵלּוּ וְאֵלּוּ, אֵלּוּ וְאֵלּוּ מְטַמְּאִין בְּגָדִים. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, אֵלּוּ וְאֵלּוּ אֵינָן מְטַמְּאִין בְּגָדִים, עַד שֶׁיֵּצֵת הָאוּר בְּרֶבֶן. נִתַּךְ הַבָּשָׂר, אֵין הַשּׁוֹרֵף מְטַמֵּא בְּגָדִים:

ברטנורה (ו) **היו סובלין אותן**. את הנשרפים כמצותן, היו נושאין אותן במוטות להוציאן לבית שריפתן: **הראשונים**. בני אדם הנושאים במוט. אותן שבראש האחד יוצאים ראשונים, והאחרונים שבראש השני לא יצאו: **ניתך הבשר**. נגמרה שריפתן, אין המסייע שוב בהן מטמא בגדים. אבל מקמי הכי, כל המסייעין בשעת שריפה מטמאין בגדים, דכתיב והשורף אותם יכבס בגדיו, בשעת שריפה. יכול המסייע לאחר שנעשו אפר מטמא בגדים, תלמוד לומר אותם, אותם מטמא בגדים, נעשו אפר אינו מטמא בגדים. ופרים הנשרפים ושעירים הנשרפים עצמן אין מטמאין אדם ובגדים שנוגעים בהם, אלא המתעסק בשריפתן טמא מגזירת הכתוב. לדברי רבנן משיצאו הסובלים במוטות. ולדברי ר' שמעון משיוצת האור ברובן. ואין הלכה כר"ש:

גמרא זבחים דף קי"ח ע"א

קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. מְנָא הָנֵי מִילֵּי אָמַר רַבִּי אוֹשַׁעְיָא דְּאָמַר קְרָא (דברים יב) הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תַּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה. בְּכָל מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה אִי אַתָּה מַעֲלֶה אֲבָל אַתָּה אוֹכֵל בְּכָל מָקוֹם שָׁאַתָּה רוֹאֶה. אִימָא בְּכָל מָקוֹם שֶׁאַתָּה רוֹאֶה אִי אַתָּה מַעֲלֶה אֲבָל אַתָּה זוֹבֵחַ בְּכָל מָקוֹם שֶׁתִּרְאֶה. אָמַר רַבִּי יַנַּאי אָמַר קְרָא שָׁם תַּעֲלֶה עוֹלוֹתֶיךָ וְשָׁם תַּעֲשֶׂה. רַבִּי אַבְדִּימִי בַּר חָסָא אָמַר אָמַר קְרָא (יהושע טז) וְלוֹ תַאֲנַת שִׁילֹה מָקוֹם שֶׁכָּל הָרוֹאֶה אוֹתוֹ מִתְאַוֶּה עָלָיו עַל אֲכִילַת קָדְשִׁים שֶׁלּוֹ. רַבִּי אַבָּהוּ אָמַר אָמַר קְרָא בֶּן פּוֹרַת יוֹסֵף בֶּן פּוֹרַת עָלֵי עָיִן. עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לִיזּוֹן וְלֵיהָנוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ תִּזְכֶּה וְתֹאכַל כְּמִלֹּא עֵינָיו. רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא אָמַר (דברים לג) וּרְצוֹן שֹׁכְנִי סְנֶה עַיִן שֶׁלֹּא רָצְתָה לֵיהָנוֹת מִדָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ תִּזְכֶּה וְתֹאכַל בֵּין הַשְּׁנוּאִין. תָּנָא רוֹאֶה שֶׁאָמְרוּ רוֹאֶה כּוּלּוֹ וְלֹא הַמַּפְסִיק בֵּינוֹ לְבֵינוֹ. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לְרַבִּי אֶלְעָזָר אַסְבְּרָא לָךְ כְּגוֹן בֵּי כְנִישְׁתָּא דְּמָעוֹן. אָמַר רַב פַּפָּא

רוֹאֶה שֶׁאָמְרוּ לֹא רוֹאֶה כּוּלּוֹ אֶלָּא רוֹאֶה מִקְצָתוֹ. בָּעֵי רַב פַּפָּא עוֹמֵד וְרוֹאֶה יוֹשֵׁב וְאֵינוֹ רוֹאֶה מַאי. בָּעֵי רִבִּי יִרְמְיָה עוֹמֵד עַל גַּבֵּי הַנַּחַל וְרוֹאֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל וְאֵינוֹ רוֹאֶה מַאי תֵּיקוּ: רש"י **השמר לך**. משתבאו אל המנוחה קאי קרא: **ולו תאנת שילה**. חפשתיו ולא מצאתיו במקרא אבל מצאתי ועבר מזרחה תאנת שילה (יהושע טז) לשון תאניה ואניה שהיו מתאנחין ורואין שמשם היו זוכרין אכילת קדשים שהיתה במקום מראיתו: **בן פורת יוסף**. לשון פריה ורביה מקום אכילת קדשים נתרבה לו ע"י העין ושילה בחלקו של יוסף היה כדכתיב וימאס באהל יוסף וגו' ויטוש משכן שילה: **שאינו שלו**. אשת אדוניו: **ורצון**. על ידי רצון שלא רצה ליזון ממה שאינו שלו: **בין השנואים**. שילה קדשיו נאכלין אף בגבולי שאר שבטים ששנאהו: **אסברא לך**. אראך דוגמא לדבר: **בי כנשתא דמעון**. משם היו רואין את שילה ולא היה דבר מפסיק: **לא רואה את כלו**. לראות משם את שילה כולה אלא מקצת:

זוהר ויחי דף רמ"ב ע"א

דָּבָר אַחֵר, יִשְׁשכָר חֲמוֹר גָּרֶם רוֹבֵץ וְגוֹ' פָּתַח וְאָמַר (תהלים כ"ז) לְדָוִד ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא יְיָ מָעוֹז חַיַּי מִמִּי אֶפְחָד כַּמָּה חֲבִיבִין אִנּוּן מִלִּין דְּאוֹרַיְתָא כַּמָּה חֲבִיבִין אִנּוּן דְּמִשְׁתַּדְּלֵי בְּאוֹרַיְתָא קַמֵּי קֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא דְּכָל מַאן דְּאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא לָא דָּחִיל מִפִּגְעֵי עָלְמָא נָטִיר הוּא לְעֵילָא נָטִיר הוּא לְתַתָּא וְלָא עוֹד אֶלָּא דְּכָפִית לְכָל פִּגְעֵי דְּעָלְמָא וְאָחִית לוֹן לְעוּמְקֵי דִּתְהוֹמָא רַבָּא, תָּא חֲזֵי בְּשַׁעְתָּא דְּעָאל לֵילְיָא פְּתְחִין סְתִימִין וְכַלְבֵּי וְחַמְרֵי שַׁרְיָן וְשָׂטָאן בְּעָלְמָא וְאִתְיְהִיבַת רְשׁוּ לְחַבָּלָא וְכָל בְּנֵי עָלְמָא נַיְמֵי בְּעַרְסֵיהוּ וְנִשְׁמָתְהוֹן דְּצַדִּיקַיָּא סָלְקִין לְאִתְעַנְּגָא לְעֵילָא כַּד אִתְעָר רוּחַ צָפוֹן וְאִתְפְּלִיג לֵילְיָא אִתְעָרוּתָא קַדִּישָׁא אִתְעָר בְּעָלְמָא וְאִתְמָר בְּכַמָּה דּוּכְתֵּי, זַכָּאָה חוּלְקֵיהּ דְּהַהוּא בַּר נַשׁ דְּאִיהוּ קָאֵים בְּהַהִיא שַׁעְתָּא וְאִשְׁתַּדַּל בְּאוֹרַיְתָא כֵּיוָן דְּאִיהוּ פָּתַח בְּאוֹרַיְתָא כָּל אִנּוּן זִינִין בִּישִׁין אָעִיל לוֹן בְּנוּקְבֵי דִּתְהוֹמָא רַבָּה וְכָפִית לֵיהּ לַחֲמוֹר וְנָחִית בְּטַפְסְרֵי דִּתְחוֹת עָפְרָא דְּזוּהֲמֵי קִסְרָא, בְּגִנֵּי כָּךְ יִשָּׂשכָר דְּאִשְׁתַּדְּלוּתֵיהּ בְּאוֹרַיְתָא כְּפִית לֵיהּ לַחֲמוֹר וְנָחִית לֵיהּ מַה הוּא גָּרֶם הַמַּעֲלוֹת דְּאִיהוּ סָלִיק לְנָזְקָא עָלְמָא וְשַׁוִּי מְדוֹרֵיהּ בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם בֵּין זוּהֲמֵי דְּטַפְסְרֵי דַּעֲפָרָא, תָּא חֲזֵי מַה כְּתִיב וַיַּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבוֹל וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד, וַיַּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב דָּא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב, וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֲמָה דָּא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה, וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבוֹל לְמִסְבָּל עוֹלָא דְּאוֹרַיְתָא וּלְדַבְקָא בָּהּ יוֹמֵי וְלֵילֵי, וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד לְמֶהֱוֵי פָּלַח לְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּלְאִתְדַּבָּקָא בֵּיהּ וְלַאֲתָשָׁא גַּרְמֵיהּ בֵּיהּ:

תרגום הזוהר דָּבָר אַחֵר, יִשָּׂשכָר חֲמוֹר גָּרֶם וְגוֹ': פָּתַח וְאָמַר, (תהלים כ"ז) לְדָוִד ה' אוֹרִי וְיִשְׁעִי מִמִּי אִירָא וְגוֹ'. כַּמָּה חֲבִיבִים הֵם דִּבְרֵי תוֹרָה, כַּמָּה חֲבִיבִים הֵם אוֹתָם שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה,

לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, כִּי כָּל מִי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה אֵינוֹ מְפַחֵד מִמַּזִּיקֵי הָעוֹלָם, נִשְׁמָר הוּא לְמַעְלָה נִשְׁמָר הוּא לְמַטָּה. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁמַּכְנִיעַ כָּל הַמַּזִּיקִים שֶׁבָּעוֹלָם וּמוֹרִידֵם לְעִמְקֵי תְּהוֹם רַבָּא. בֹּא וּרְאֵה בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַלַּיְלָה, הַפְּתָחִים שֶׁל מַעְלָה נִסְתָּמִים, וּכְלָבִים וַחֲמוֹרִים שׁוֹרִים וּמְשׁוֹטְטִים בָּעוֹלָם, וְנִתָּן רְשׁוּת לַמַּזִּיקִים לְהַשְׁחִית, וְכָל בְּנֵי הָעוֹלָם יְשֵׁנִים בְּמִטּוֹתֵיהֶם, וְנִשְׁמוֹת הַצַּדִּיקִים עוֹלוֹת וּמִתְעַנְּגוֹת לְמַעְלָה. כְּשֶׁנִּתְעוֹרֵר רוּחַ צָפוֹן, וְנֶחֱלָק הַלַּיְלָה, הִתְעוֹרְרוּת קְדֻשָּׁה מִתְעוֹרֶרֶת בָּעוֹלָם, וְנִתְבָּאֵר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת. אַשְׁרֵי חֶלְקוֹ שֶׁל אוֹתוֹ אָדָם שֶׁקָּם מִמִּטָּתוֹ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁהוּא פּוֹתֵחַ בַּתּוֹרָה, כָּל אֵלּוּ מִינֵי מַזִּיקִים הָרָעִים, מַכְנִיס אוֹתָם בְּנֶקְבֵי תְּהוֹם הַגָּדוֹל, וּמַכְנִיעַ קְלִפַּת הַחֲמוֹר וּמוֹרִיד אוֹתוֹ בַּבְּקִיעִים שֶׁמִּתַּחַת הֶעָפָר, בְּזֹהַם הַפְּסֹלֶת וְהַזֶּבֶל הַמְקֻבָּץ שָׁם. מִשּׁוּם זֶה, יִשָּׁשכָר שֶׁהָיָה עִסְקוֹ בַּתּוֹרָה, הִכְנִיעַ אֶת קְלִפַּת הַחֲמוֹר, וְהוֹרִידוֹ. (וּמַה שֶּׁהָיָה הַחֲמוֹר), מְגֻרָם הַמַּעֲלוֹת, (דְּהַיְנוּ שֶׁפָּתוּב. חֲמוֹר גֶּרֶם), שֶׁהָיָה עוֹלֶה לְהַזִּיק הָעוֹלָם, הִנֵּה עַתָּה, הַשִּׁים מָדוֹרוֹ, בֵּין הַמִּשְׁפְּתַיִם, בֵּין הַזֹּהֲמוֹת שֶׁל בְּקִיעֵי הֶעָפָר. בֹּא וּרְאֵה מַה כְּתִיב וַיַּרְא מְנוּחָה וְגוֹ': וַיַּרְא מְנוּחָה כִּי טוֹב, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב. וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֲמָה, זוֹ הִיא תּוֹרָה שֶׁבְּעַל פֶּה. וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל, הֱיֵנוּ לִסְבֹּל עֹל תּוֹרָה, וּלְהִדָּבֵק בָּהּ יָמִים וְלֵילוֹת. וַיְהִי לְמַס עוֹבֵד, הֱיֵנוּ לִהְיוֹת עוֹבֵד אֶל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּלְהִדָּבֵק בּוֹ, וּלְהַחֲלִישׁ אֶת עַצְמוֹ בָּהּ.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות תשובה פ"ג

א. כָּל מִי שֶׁנִּיחֲם עַל הַמִּצְוֹת שֶׁעָשָׂה וְתוֹהֶא עַל הַזְּכִיּוֹת וְאָמַר בְּלִבּוֹ וּמַה הוֹעִלְתִּי בַּעֲשִׂיָּתָן הַלְוַאי לֹא עָשִׂיתִי אוֹתָן הֲרֵי זֶה אִבֵּד אֶת כּוּלָּן וְאֵין מַזְכִּירִין לוֹ שׁוּם זְכוּת בָּעוֹלָם שֶׁנֶּאֱמַר (יחזקאל יח) צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם רִשְׁעוֹ אֵין זֶה אֶלָּא בְּתוֹהֶא עַל הָרִאשׁוֹנוֹת: **ב**. וּכְשֵׁם שֶׁשּׁוֹקְלִין זְכִיּוֹת אָדָם וַעֲוֹנוֹתָיו בְּשָׁעַת מִיתָתוֹ כָּךְ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה שׁוֹקְלִין עֲוֹנוֹת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִבְּאֵי הָעוֹלָם עִם זְכִיּוֹתָיו בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה מִי שֶׁנִּמְצָא צַדִּיק נָחְתָּם לְחַיִּים מִי שֶׁנִּמְצָא רָשָׁע נֶחְתָּם לְמִיתָה וְהַבֵּינוֹנִי תּוֹלִין אוֹתוֹ עַד יוֹם הַכִּפּוּרִים אִם עָשָׂה תְּשׁוּבָה נֶחְתָּם לְחַיִּים וְאִם לָאו נֶחְתָּם לְמִיתָה: **ג**. אַף עַל פִּי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה גְּזֵירַת הַכָּתוּב רָמַז יֶשׁ בָּהּ כְּלוֹמַר עוּרוּ יְשֵׁנִים מִשְּׁנָתְכֶם וְנִרְדָּמִין הָקִיצוּ מִתַּרְדֵּמַתְכֶם וְחִפְּשׂוּ בְּמַעֲשֵׂיכֶם וְחִזְרוּ בִתְשׁוּבָה וְזִכְרוּ בּוֹרַאֲכֶם אֵלּוּ הַשּׁוֹכְחִים אֶת הָאֱמֶת בְּהַבְלֵי הַזְּמַן וְשׁוֹגִים כָּל שְׁנָתָם לְהֶבֶל וָרִיק אֲשֶׁר לֹא יוֹעִיל וְלֹא יַצִּיל הַבִּיטוּ לְנַפְשׁוֹתֵיכֶם וְהָטִיבוּ דַּרְכֵיכֶם וּמַעַלְלֵיכֶם וְיַעֲזוֹב כָּל אֶחָד מִכֶּם דַּרְכּוֹ הָרָעָה וּמַחֲשַׁבְתּוֹ אֲשֶׁר לֹא טוֹבָה:

מוסר

מספר דברים שבקדושה סי' ב'

א. אָמַר רַב הוּנָא סָבָא כְּתִיב (תהלים עח) לֶחֶם אַבִּירִים אָכַל אִישׁ לֶחֶם שֶׁמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת אוֹכְלִים בְּקְדוּשָׁה וּבְנְקִיּוּת אַף יִשְׂרָאֵל אוֹכְלִים כֵּן בְּקְדוּשָׁה וּבְנְקִיּוּת דִּכְתִיב (ויקרא כ) וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם אֵלּוּ מַיִם רִאשׁוֹנִים וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים אֵלּוּ מַיִם אַחֲרוֹנִים אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם זוּ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן וְכָל הָאוֹכֵל בְּקְדוּשָׁה וּנְקִיּוּת דּוֹמֶה לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת: **ב.** תַּכְלִית הַסְּעוּדָה שֶׁל אַבְרָהָם אָבִינוּ עָלֶיו הַשָּׁלוֹם לְזַמֵּן בְּשִׁלְשָׁה עִם בִּרְכַּת הַמָּזוֹן שֶׁהוּא מִצְוָה רַבָּה מְקוּדֶּשֶׁת אֵצֶל הַמַּלְאָכִים וְזֶהוּ (בראשית יח) כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל עַבְדְּכֶם כִּי עַל כֵּן תְּכִינוּ לְסְעוֹד אֶצְלִי: **ג.** בִּרְכַּת הַמָּזוֹן דְּאוֹרַיְיתָא הֶחֱמִירוּ לְאוֹמְרָה מְיוֹשָׁב וְיָשִׁים אֶל לִבּוֹ שֶׁהוּא מְבָרֵךְ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל שֶׁנָּתַן לוֹ לֶאֱכוֹל וּרְעָדָה יִלְבַּשׁ לְכַוֵּין כָּרָאוּי אִם בַּעַל נֶפֶשׁ הוּא:

ויחי ליל שישי

תורה

צרוף יְהוָה

מט (א) **רביעי** וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֵאָסְפוּ וְאַגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: וּקְרָא יַעֲקֹב לִבְנוֹהִי וַאֲמַר אִתְכַּנָּשׁוּ וַאֲחַוִי לְכוֹן יָת דִּי יְעָרַע יַתְכוֹן בְּסוֹף יוֹמַיָּא:

רש"י ואגידה לכם. בקש לגלות את הקץ ונסתלקה שכינה ממנו והתחיל אומר דברים אחרים:

(ב) הִקָּבְצוּ וְשִׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: אִתְכַּנָּשׁוּ וּשְׁמָעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וְקַבִּילוּ אוּלְפַן מִן יִשְׂרָאֵל אֲבוּכוֹן: (ג) רְאוּבֵן בְּכֹרִי אַתָּה כֹּחִי וְרֵאשִׁית אוֹנִי יֶתֶר שְׂאֵת וְיֶתֶר עָז: רְאוּבֵן בּוּכְרִי אַתְּ חֵילִי וְרֵישׁ תְּקְפִּי לָךְ הֲוָה חָזֵי לְמִסַּב תְּלָתָא חוּלָקִין בְּכֵירוּתָא כְּהֻנְתָּא וּמַלְכוּתָא:

רש"י וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו: אוני. כוחי, כמו (הושע יב ט) מצאתי און לי, (ישעיה מ כו) מרוב אונים, (שם כט) ולאין אונים: יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהנה, לשון נשיאות כפים: ויתר עז. במלכות, כמו (ש"א ב י) ויתן עז למלכו. ומי גרם לך להפסיד כל אלה:

(ד) פַּחַז כַּמַּיִם אַל תּוֹתַר כִּי עָלִיתָ מִשְׁכְּבֵי אָבִיךָ אָז חִלַּלְתָּ יְצוּעִי עָלָה: עַל דַּאֲזַלְתָּא לָקֳבֵל אַפָּיךְ הָא כְמַיָּא בְּרַם לָא אַהֲנֵיתָא חוֹלָק יַתִּיר לָא תִסַּב אֲרֵי סְלֶקְתָּא בֵּית מִשְׁכְּבֵי אָבוּךְ בְּכֵן אֲחֶלְתָּא לְשִׁוּוּיֵי בְּרֵי סָלֶקְתָּא:

רש"י פחז כמים. הפחז והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך אל תותר. אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך. ומהו הפחז אשר פחזת. כי עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שעלה על יצועי, שם שכינה שהיה דרכה להיות עולה על יצועי: פחז. שם דבר הוא לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פת"ח,

ואלו היה לשון עבר היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה: יצועי. לשון משכב על שם שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו (תהלים קלב ג) אם אעלה על ערש יצועי, (תהלים סג ז) אם זכרתיך על יצועי:

(ה) שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִים כְּלֵי חָמָס מְכֵרֹתֵיהֶם: שִׁמְעוֹן וְלֵוִי אַחִין גַּבְרִין גְּבָרִין בְּאַרַע תּוֹתְבוּתְהוֹן עֲבָדוּ גְּבוּרָא:

רש"י שמעון ולוי אחים. בעצה אחת על שכם ועל יוסף. (לעיל לז יט. כ) ויאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגהו, מי הם, אם תאמר ראובן או יהודה, הרי לא הסכימו בהריגתו, אם תאמר בני השפחות, הרי לא היתה שנאתן שלמה, שנאמר (שם ב) והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה וגו' , יששכר וזבולן לא היו מדברים בפני אחיהם הגדולים מהם, על כרחך שמעון ולוי הם, שקראם אביהם אחים: כלי חמס. אמנות זו של רציחה, חמס הוא בידיהם, מברכת עשו היא, זו אמנות שלו היא, ואתם חמסתם אותה המנו: מכרתיהם. לשון כלי זין, הסיף בלשון יוני מכי"ר. דבר אחר מכרתיהם. בארץ מגורתם נהגו עצמן בכלי חמס, כמו (יחזקאל טז ג) מכרתיך ומלדתיך, וזה תרגום של אונקלוס:

(ו) בְּסֹדָם אַל תָּבֹא נַפְשִׁי בִּקְהָלָם אַל תֵּחַד כְּבֹדִי כִּי בְאַפָּם הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצֹנָם עִקְּרוּ שׁוֹר:

בְּרִזְהוֹן לָא הֲוַת נַפְשִׁי בְּאִתְכַּנְשֵׁהוֹן לְמֵהַךְ לָא נְחָתִית מִן יְקָרִי אֲרֵי בְרָגְזֵהוֹן קְטָלוּ קְטוֹל וּבְרַעוּתְהוֹן תַּרָעוּ שׁוּר סַנְאָה:

רש"י בסדם אל תבא נפשי. זה מעשה זמרי, כשנתקבצו שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה, ואמרו לו זו אסורה או מתרת, אם תאמר אסורה, בת יתרו מי התירה לך, אל יזכר שמי בדבר, שנאמר (במדבר כה יד) זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעוני, ולא כתב בן יעקב: בקהלם. כשיקהיל קרח שהוא משבטו של לוי את כל העדה על משה ועל אהרן: אל תחד כבדי. שם, אל יתיחד עמהם שמי, שנאמר (במדבר טז א) קרח בן יצהר בן קהת בן לוי, ולא נאמר בן יעקב אבל בדברי הימים כשנתיחסו בני קרח על הדוכן, נאמר (דה"א ו כב) בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: אל תחד כבדי. כבוד לשון זכר הוא, ועל כרחך אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד ואומר אתה כבודי אל תתיחד עמם, כמו (ישעיה יד כ) לא תחד אתם בקבורה: כי באפם הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינם חשובין כלם אלא כאיש אחד וכן הוא אומר בגדעון (שופטים ו טז) והכית את מדין כאיש אחד, וכן במצרים (שמות טו א) סוס ורוכבו רמה בים, זהו מדרשו. ופשוטו אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, באפם הרגו כל איש שכעסו עליו, וכן (יחזקאל יט ג) וילמד לטרף טרף אדם אכל: וברצנם עקרו שור. רצו לעקר את יוסף שנקרא שור,

שנאמר (דברים לג יז) בכור שורו הדר לו. עקרו אישירוטו"ר בלע"ז [לכרות גידי השוק], לשון (יהושע יא ו) את סוסיהם תעקר:

(ז) אָרוּר אַפָּם כִּי עָז וְעֶבְרָתָם כִּי קָשָׁתָה אֲחַלְּקֵם בְּיַעֲקֹב וַאֲפִיצֵם בְּיִשְׂרָאֵל: לִיט רָגְזָהוֹן אֲרֵי תַקִּיף וְחֵמַתְהוֹן אֲרֵי קַשְׁיָא אֲפַלְגִנוּן בְּיַעֲקֹב וְאֵבַדְרִנוּן בְּיִשְׂרָאֵל:

רש"י ארור אפם כי עז. אפלו בשעת תוכחה לא קלל אלא אפם, וזהו שאמר בלעם (במדבר כג ח) מה אקוב לא קבה אל: אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה שלא יהא לוי במנין השבטים, והרי הם חלוקים. דבר אחר אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושבטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד:

(ח) יְהוּדָה אַתָּה יוֹדוּךָ אַחֶיךָ יָדְךָ בְּעֹרֶף אֹיְבֶיךָ יִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אָבִיךָ: יְהוּדָה אַתְּ אוֹדַיְתָא וְלָא בְהֵיתָתָא בָּךְ יוֹדוּן אַחָיךְ יְדָךְ תְּתָקֵף עַל בַּעֲלֵי דְבָבָךְ יִתְבַּדְרוּן סָנָאֲךְ יְהוֹן מְחַזְּרִין קֳדָל קֳדָמָךְ וְיהוֹן מְקַדְּמִין לְמִשְׁאַל בִּשְׁלָמָךְ בְּנֵי אֲבוּךְ:

רש"י יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר) וקראו יעקב בדברי רצוי יהודה לא אתה כמותם: ידך בערף איביך. בימי דוד, שנאמר (ש"ב כב מא) ואויבי תתה לי ערף: בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר בני אמך, כדרך שאמר יצחק (לעיל כז כט) :

(ט) גּוּר אַרְיֵה יְהוּדָה מִטֶּרֶף בְּנִי עָלִיתָ כָּרַע רָבַץ כְּאַרְיֵה וּכְלָבִיא מִי יְקִימֶנּוּ: שִׁלְטוֹן יְהֵי בְשֵׁרוּיָא וּבְסוֹפָא יִתְרַבֵּא מַלְכָא מִדְּבֵית יְהוּדָה אֲרֵי מִדִּין קְטָלָא בְּרִי נַפְשָׁךְ סְלֶקְתָּא יְנוּחַ יִשְׂרֵי בְתָקוֹף כְּאַרְיָא וּכְלֵיתָא וְלֵית מַלְכוּ דְתִזְעְזְעֵנַּהּ:

רש"י גור אריה. על דוד נתנבא, בתחלה גור (שמואל ב' ה ב) בהיות שאול מלך עלינו אתה היית המוציא והמביא את ישראל, ולבסוף אריה כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשרויא, בתחלתו: מטרף. ממה שחשדתיך (לעיל לז לג) בטרף טרף יוסף חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה: בני עלית. סלקת את עצמך, ואמרת (שם כו) מה בצע וגו' . וכן מהריגת תמר שהודה (לעיל לח כו) צדקה ממני, לפיכך כרע רבץ וגו' בימי שלמה (מ"א ה ה) איש תחת גפנו וגו' :

(י) לֹא יָסוּר שֵׁבֶט מִיהוּדָה וּמְחֹקֵק מִבֵּין רַגְלָיו עַד כִּי יָבֹא (שילה) שִׁילוֹ וְלוֹ יִקְּהַת עַמִּים: לָא יַעֲדֵי עֲבֵד שָׁלְטַן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא מִבְּנֵי בְנוֹהִי עַד עָלְמָא עַד דְיֵיתֵי מְשִׁיחָא דְדִילֵהּ הִיא מַלְכוּתָא וְלֵהּ יִשְׁתַּמְעוּן עַמְמַיָּא:

רש"י לא יסור שבט מיהודה. מדוד ואלך, אלו ראשי גליות שבבבל שרודים את העם בשבט שממנים על פי המלכות: ומחקק מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל:

עד כי יבא שילה. מלך המשיח שהמלוכה שלו, וכן תרגם אנקלוס. ומדרש אגדה שילו, שי לו, שנאמר (תהלים עו יב) יובילו שי למורא: ולו יקהת עמים. אסיפת עמים, שהיו"ד עיקר היא ביסוד, כמו (יחזקאל כח יז) יפעתך, ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה והם נקראים עיקר נופל, כגון נו"ן של נוגף ושל נושך ואל"ף (איוב יג יז) שבאחותי באזניכם, (יחזקאל כא כ) ושבאבחת חרב (מ"ב ד ב) ואסוך שמן. אף זה יקהת עמים, אסיפת עמים, שנאמר (ישעיהו יא י) אליו גוים ידרשו, ודומה לו (משלי ל יז) עין תלעג לאב ותבז ליקהת אם, לקבוץ קמטים שבפנים מפני זקנתה. ובתלמוד (יבמות קו ב) דיתבי ומקהו אקהתא בשוקי דנהרדעא, ויכול היה לומר קהית עמים:

(יא) אֹסְרִי לַגֶּפֶן (עירה) עִירוֹ וְלַשֹּׂרֵקָה בְּנִי אֲתֹנוֹ כִּבֵּס בַּיַּיִן לְבֻשׁוֹ וּבְדַם עֲנָבִים (סותה) סוּתֹה:
יַסְחַר יִשָּׂשכָר לְקַרְחָתֵהּ עַמָּא יְבָנוּן הֵיכְלֵהּ יְהוֹן צַדִּיקַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לֵהּ וְעָבְדֵי אוֹרַיְתָא בְּאוּלְפַן עִמֵּהּ יְהֵי אַרְגָּוָן טַב לְבוּשׁוֹהִי כְּסוּתֵהּ מֵילָא מֵילָא צָבַע זְהוֹרִי:וּצְבָעוֹנִין:

רש"י אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמעין, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחד ויטעננו מגפן אחת, ומשורק אחד בן אתון אחד: שרקה. זמורה ארכה, קורייד"א בלע"ז [עריס]: כבס ביין. כל זה לשון רבוי יין: סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא: אסרי. כמו אוסר, דוגמתו (תהלים קיג ז) מקימי מעפר דל, (שם קכג א) היושבי בשמים, וכן בני אתנו כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח. גפן הם ישראל, עירה זו ירושלים. שורקה אלו ישראל (ירמיה ב כא) ואנכי נטעתיך שורק: בני אתונו. יבנון היכליה, לשון שער האיתון בספר יחזקאל (מ טו) . ועוד תרגמו בפנים אחרים גפן אלו צדיקים. בני אתונו עבדי אוריתא באלפן, על שם (שופטים ה י) רוכבי אתונות צחורות. כבס ביין. יהא ארגוון טב לבושוהי, דומה ליין, וצבעונין הוא לשון סותה שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר לתן עיניו בה. ואף רבותינו פרשו בתלמוד לשון הסתת שכרות במסכת כתבות (דף קיא ב) ועל היין, שמא תאמר אינו מרוה, תלמוד לומר סותה:

(יב) חַכְלִילִי עֵינַיִם מִיָּיִן וּלְבֶן שִׁנַּיִם מֵחָלָב: ??? יַסְמְקוּן טוּרוֹהִי בְּכַרְמוֹהִי יְטוּפוּן נַעֲוֹוהִי בַּחֲמָר יְחַוְרָן בְּקֻעָתֵהּ בְּעֵיבוּר וּבְעֶדְרֵי עָנָא:

רש"י חכלילי. לשון אודם כתרגומו וכן (משלי כג כט) למי חכלילות עינים, שכן דרך שותי יין עיניהם מאדימין: מחלב. מרוב חלב [שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן פרוש המקרא אדם עינים יהא מרוב יין, ולבן שנים יהא מרוב חלב]. ולפי תרגומו עינים לשון הרים, שמשם צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרות לשון מעינות וקלוח היקבים. נעווהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא במסכת עבודה זרה (דף עד ב) נעוא ארתחו. יחורן בקעתיה, תרגם שנים לשון (ש"א יד ד) שני הסלעים:

(יג) וְזבוּלֻן לְחוֹף יַמִּים יִשְׁכֹּן וְהוּא לְחוֹף אֳנִיּוֹת וְיַרְכָתוֹ עַל צִידֹן: זְבוּלֻן עַל סְפַר יַמָּיְא יִשְׁרֵי וְהוּא יְכַבֵּשׁ מְחוֹזִין בִּסְפִינַן וְטוּב יַמָּא יֵיכוּל וּתְחוּמֵהּ יְהֵי מָטֵי עַל צִידוֹן:

רש"י זבלון לחוף ימים. על חוף ימים תהיה ארצו. חוף כתרגומו ספר, מרק"א בלע"ז [גבול], והוא יהיה מצוי תדיר על חוף אניות, במקום הנמל, שאניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא, וממציא מזון לשבט יששכר והם עוסקים בתורה, הוא שאמר משה (דברים לג יח) שמח זבולן בצאתך ויששכר באהליך, זבולן יוצא בפרקמטיא ויששכר עוסק בתורה באהלים: וירכתו על צידן. סוף גבולו יהיה סמוך לצידון. ירכתו, סופו, כמו (שמות כו כב) ולירכתי המשכן:

(יד) יִשָּׂשכָר חֲמֹר גָּרֶם רֹבֵץ בֵּין הַמִּשְׁפְּתָיִם: יִשָּׂשכָר עַתִּיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסָנְתֵּהּ בֵּין תְּחוּמַיָּא:

רש"י יששכר חמור גרם. חמור בעל עצמות, סובל עול תורה כחמור חזק שמטעינין אותו משאוי כבד: רבץ בין המשפתים. כחמור המהלך ביום ובלילה ואין לו לינה בבית וכשהוא רוצה לנוח רובץ לו בין התחומין בתחומי העירות שמוליך שם פרקמטיא:

(טו) וַיַּרְא מְנֻחָה כִּי טוֹב וְאֶת הָאָרֶץ כִּי נָעֳמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס עֹבֵד: וַחֲזָא חוּלָקָא אֲרֵי טַב וְיָת אַרְעָא אֲרֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין וְיכַבֵּשׁ מָחוֹזֵי עַמְמַיָּא וְיִשֵּׁיצֵי יָת דַּיֵּרֵיהוֹן וּדְאִשְׁתַּאֲרוּן בְּהוֹן יְהוֹן לֵהּ פַּלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

רש"י וירא מנוחה כי טוב. ראה לחלקו ארץ מבורכת וטובה להוציא פירות: ויט שכמו לסבל. עול תורה: ויהי. לכל אחיו ישראל: למס עבד. לפסוק להם הוראות של תורה וסדרי עבורין, שנאמר (דה"א יב לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים, מאתים ראשי סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על פיהם: ויט שכמו. השפיל שכמו כמו (שמואל ב' כב י) ויט שמים (תהלים עח א) הטו אזנכם. ואונקלוס תרגמו בפנים אחרים ויט שכמו לסבל מלחמות ולכבוש מחוזות שהם יושבים על הספר, ויהי האויב כבוש תחתיו למס עובד:

(טז) דָּן יָדִין עַמּוֹ כְּאַחַד שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל: מְדַבֵּית דָּן יִתְבְּחַר וִיקוּם גַּבְרָא בְּיוֹמוֹהִי יִתְפְּרֵק עַמֵּהּ וּבְשָׁנוֹהִי יְנוּחוּן כַּחֲדָא שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י דן ידין עמו. ינקם נקמת עמו מפלשתים, כמו (דברים לב לו) כי ידין ה' עמו: כאחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו כאחד עמו ואת כלם ידין, ועל שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש כאחד שבטי ישראל כמיוחד שבשבטים הוא דוד שבא מיהודה:

(יז) יְהִי דָן נָחָשׁ עֲלֵי דֶרֶךְ שְׁפִיפֹן עֲלֵי אֹרַח הַנֹּשֵׁךְ עִקְבֵי סוּס וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אָחוֹר: יְהֵי גַבְרָא דְיִתְבְּחַר וִיקוּם מְדְּבֵית דָּן אֵימְתֵהּ תִּתְרְמֵי עַל עַמְמַיָּא וּמְחָתֵהּ תִּתְקַף בְּפִלְשְׁתָּאֵי כְּחֵיוֵי

חוּרְמָן יִשְׁרֵי עַל אָרְחָא וּכְפִתְנָא יְכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יְקַטֵּיל גְּבָרֵי מַשְׁרְיַת פְּלִשְׁתָּאֵי פָּרָשִׁין עִם רַגְלָאִין יְעַקֵּר סוּסָוָן וּרְתִכִּין וִימַגֵּר רוֹכְבֵיהוֹן לַאֲחוֹרָא:

רש"י שפיפן. הוא נחש. ואומר אני שקרוי כן על שם שהוא נושף, כמו (בראשית ג טו) ואתה תשופנו עקב: הנשך עקבי סוס. כך דרכו של נחש, ודמהו לנחש הנושך עקבי סוס, ונופל רכבו אחור שלא נגע בו. ודוגמתו מצינו בשמשון (שופטים טז כט) וילפת שמשון את שני עמודי התוך וגו' ושעל הגג מתו. ואונקלוס תרגם כחיוי חורמן, שם מין נחש, שאין רפואה לנשיכתו, והוא צפעוני, וקרוי חורמן על שם שעושה הכל חרם. וכפתנא, כמו פתן. יכמון, יארוב:

(יח) לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְהוָה: לְפוּרְקָנָךְ סַבָּרִית יְיָ:

רש"י לישועתך קויתי ה'. נתנבא שינקרו פלשתים את עיניו, וסופו לומר (שופטים טז כח) זכרני נא וחזקני נא אך הפעם וגו' :

(יט) **חמישי** גָּד גְּדוּד יְגוּדֶנּוּ וְהוּא יָגֻד עָקֵב: מִדְּבֵית גָּד מַשְׁרְיַת מְזַיְנִין כַּד יַעַבְרוּן יָת יַרְדְּנָא קֳדָם אֲחֵיהוֹן לְקֻרְבָא וּבְנִכְסִין סַגִּיאִין יְתוּבוּן לְאַרְעֲהוֹן:

רש"י גד גדוד יגודנו. כלם לשון גדוד הם, וכך חברו מנחם. ואם תאמר אין גדוד בלא שני דלתי"ן, יש לומר גדוד שם דבר צריך שני דלתי"ן, שכן דרך תבה בת שתי אותיות לכפול בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות, וכן אמר (משלי כו ב) כצפור לנוד, מגזרת (איוב ז ד) ושבעתי נדודים, (שופטים ה כז) שם נפל שדוד, מגזרת (תהלים צא ו) ישוד צהרים, אף יגוד, יגודנו, ונדוד, מגזרה אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו יגוד, ינוד, ירום, ישוד, ישוב, וכשהוא מתפעל או מפעיל אחרים הוא כפול, כמו יתגודד, יתרומם, יתבולל, יתעודד. ובלשון מפעיל (תלים קמו ט) יתום ואלמנה יעודד, (ישע' מט ה) לשובב יעקב אליו, (שם נח יב) משובב נתיבות. יגודנו האמור כאן אינו לשון שיפעילוהו אחרים, אלא כמו יגוד המנו, כמו (ירמיה י כ) בני יצאוני, יצאו ממני. גד גדוד יגודנו. גדודים יגודו המנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ: והוא יגוד עקב. כל גדודיו ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש: עקב. בדרכן ובמסלותם שהלכו ישובו, כמו (תהלים עז כ) ועקבותיך לא נודעו, וכן (שה"ש א ח) בעקבי הצאן, בלשון לע"ז תרצי"ש [עקבות]:

(כ) מֵאָשֵׁר שְׁמֵנָה לַחְמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדַנֵּי מֶלֶךְ: דְּאָשֵׁר טָבָא אַרְעֵה וְהוּא מְרַבְיָא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִין:

רש"י מאשר שמנה לחמו. מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן, שיהיו זיתים מרבים בחלקו, והוא מושך שמן כמעין. וכן ברכו משה (דברים לג כד) וטבל בשמן רגלו, כמו ששנינו במנחות (דף פה ב) פעם אחת הצרכו אנשי לודקיא לשמן וכו' :

(כא) נַפְתָּלִי אַיָּלָה שְׁלֻחָה הַנֹּתֵן אִמְרֵי שָׁפֶר: נַפְתָּלִי בְּאַרַע טָבָא יְתָרְמֵי עַדְבֵהּ וְאַחְסַנְתֵּהּ תְּהֵי מְעַבְּדָא פֵּירִין יְהוֹן מוֹדַן וּמְבָרְכִין עֲלֵיהוֹן:

רש"י אילה שלחה. זו בקעת גנוסר שהיא קלה לבשל פירותיה כאילה זו שהיא קלה לרוץ. אילה שלוחה. אילה משלחת לרוץ: הנתן אמרי שפר. כתרגומו. דבר אחר על מלחמת סיסרא נתנבא (שופטים ד ו) ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי וגו' , והלכו שם בזריזות, וכן נאמר שם לשון שלוח (שופטים ה טו) בעמק שלח ברגליו: הנתן אמרי שפר. על ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יג א) . ותרגומו יתרמי עדביה יפול חבלו, והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח:

(כב) בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עָלֵי שׁוּר: בְּרִי דְיִסְגֵּי יוֹסֵף בְּרִי דְיִתְבָּרַךְ כְּגֹפֶן דִּנְצַב עַל עֵינָא דְמַיָּא תְּרֵין שִׁבְטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹהִי יְקַבְּלוּן חוּלָקָא וְאַחֲסַנְתָּא:

רש"י בן פרת. בן חן, והוא לשון ארמי אפריון נמטייה לרבי שמעון בסוף בבא מציעא (קיט א) : בן פרת עלי עין. חנו נטוי על העין הרואה אותו: בנות צעדה עלי שור. בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתכל ביפיו. ובנות הרבה צעדה, כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם. עלי שור. על ראיתו, כמו (במדבר כד יז) אשורנו ולא קרוב. ומדרשי אגדה יש רבים, וזה נוטה לישוב המקרא: פרת. תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו (קהלת ג יח) על דברת בני האדם: שור. כמו לשור: עלי שור. בשביל לשור. ותרגום של אנקלוס בנות צעדה עלי שור תרין שבטין יפקון מבנוהי וכו' . וכתב בנות על שם בנות מנשה בנות צלפחד שנטלו חלק בשני עברי הירדן. ברי דיסגי יוסף פורת לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אגדה המתישבים על הלשון בשעה שבא עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב (לעיל לג ז) נגש יוסף ורחל וישתחוו. אמר יוסף רשע הזה עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי, יצא לפניה ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו בן פורת, הגדלת עצמך יוסף עלי עין של עשו, לפיכך זכית לגדלה: בנות צעדה עלי שור. להסתכל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא תשלט בזרעו עין רעה, ואף כשברך מנשה ואפרים ברכם כדגים שאין עין רעה שולטת בהם:

(כג) וַיְמָרְרוּהוּ וְרֹבּוּ וַיִּשְׂטְמֻהוּ בַּעֲלֵי חִצִּים: וְאִתְמַרְרוּ יָתֵהּ וְנַקְמוּהִי וְאָעִיקוּ לֵהּ גֻּבְרִין בַּעֲלֵי כַלְגּוּתָא:

רש"י וימררהו ורבו. וימררוהו אחיו, וימררוהו פוטיפר ואשתו לאסרו, לשון (שמות א יד) וימררו את חייהם: ורבו. נעשו לו אחיו אנשי ריב. ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם כן היה לו לנקד ורבו, כמו (במדבר כ יג) המה מי מריבה אשר רבו וגו' . ואף אם לשון רבית חצים הוא, כך היה לו להנקד. ואינו אלא לשון פעלו, כמו שמו שמים (ירמיה ב יב) , שהוא לשון הושמו, וכן (איוב כד כד) רומו מעט, שהוא לשון הורמו. אלא שלשון הורמו והושמו על ידי אחרים, ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן (ישעיה כג ב) דמו יושבי אי, כמו נדמו. וכן תרגם אנקלוס ונקמוהי: בעלי חצים. שלשונם כחץ. ותרגומו לשון (במדבר לא לו) ותהי המחצה, אותן שהיו ראוים לחלוק עמו נחלה:

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל: וְתָבֹת בְּהוֹן נְבִיאוּתֵהּ עַל דְּקַיֵּם אוֹרַיְתָא בְּסִתְרָא וְשַׁוִּי בְתוּקְפָא רוֹחֲצָנֵהּ בְּכֵן יִתְרָמָא דְהַב עַל דְּרָעוֹהִי וְאַחֲסִין מַלְכוּתָא וּתְקֵיף דָּא הֲוַת לֵהּ מִן קֳדָם אֵל תַּקִּיפָא דְיַעֲקֹב דִּי בְמֵימְרֵהּ זַן אֲבָהָן וּבְנִין זַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל:

רש"י ותשב באיתן קשתו. נתישבה בחזק. קשתו, חזקו: ויפזו זרעי ידיו. זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון (מלכים א' י יח) זהב מופז, זאת היתה לו מידי הקדוש ברוך הוא שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות רעה אבן ישראל, עיקרן של ישראל לשון (זכריה ד ז) האבן הראשה לשון מלכות. ואונקלוס אף הוא כך תרגמו. ותשב. ותבת בהון נביאותיה, החלומות אשר חלם להם, על דקים אוריתא בסתרא, תוספת הוא ולא מלשון עברי שבמקרא, ושוי תוקפא רוחצניה, תרגום של באיתן קשתו, וכך לשון התרגום על העברי ותשב נבואתו, בשביל שאיתנו של הקדוש ברוך הוא היתה לו לקשת ולמבטח. בכן יתרמא דהב על דרעוהי, לכך ויפזו זרעי ידיו, לשון פז: אבן ישראל. לשון נוטריקון אב ובן, אבהן ובנין, יעקב ובניו. ורבותינו דרשו ותשב באיתן קשתו על כבישת יצרו באשת אדוניו, וקוראו קשת על שם שהזרע יורה כחץ. ויפזו זרעי ידיו, כמו ויפוצו. שיצא הזרע מבין אצבעות ידיו: מידי אביר יעקב. שנראתה לו דמות דיוקנו של אביו וכו' כדאיתא בסוטה (דף לו ב) :

(כה) מֵאֵל אָבִיךָ וְיַעְזְרֶךָּ וְאֵת שַׁדַּי וִיבָרְכֶךָּ בִּרְכֹת שָׁמַיִם מֵעָל בִּרְכֹת תְּהוֹם רֹבֶצֶת תָּחַת בִּרְכֹת שָׁדַיִם וָרָחַם: מֵימַר אֱלָהָא דְאָבוּךְ יְהֵי בְסַעְדָּךְ וְיָת שַׁדַּי וִיבָרְכִנָּךְ בִּרְכַן דְּנַחֲתָן מִטַּלָּא דִשְׁמַיָּא מִלְעֵלָּא בִּרְכַן דְּנָגְדָן מְמַעֲמַקֵּי אַרְעָא מִלָּרַע בִּרְכָתָא דְאָבוּךְ וּדְאִמָּךְ:

רש"י מאל אביך. היתה לך זאת והוא יעזרך: ואת שדי. ועם הקדוש ברוך הוא היה לבך, כשלא שמעת לדברי אדונתך והוא יברכך: ברכת שדים ורחם. ברכתא דאבא ודאמא,

כלומר יתברכו המולידים והיולדות, שיהיו הזכרים מזריעין טפה הראויה להריון, והנקבות לא ישכלו את רחם שלהן להפיל עבריהן: שדים. כמו (שמות יט יג) ירה יירה, דמתרגמינן אישתדאה ישתדי, אף שדים כאן על שם שהזרע יורה כחץ:

(כו) בִּרְכֹת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל בִּרְכֹת הוֹרַי עַד תַּאֲוַת גִּבְעֹת עוֹלָם תִּהְיֶיןָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקָדְקֹד נְזִיר אֶחָיו: בִּרְכָתָא דְאָבוּךְ יְתוֹסְפָן עַל בִּרְכָתָא דִילִי בָּרִיכוּ אֲבָהָתַי דַּחֲמִידוּ לְהֶן רַבְרְבַיָּא דְמַן עָלְמָא יֶהֱוֵין כָּל אִלֵּין לְרֵישָׁא דְיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דַאֲחוֹהִי:

רש"י ברכת אביך גברו וגו' . הברכות שברכני הקדוש ברוך הוא גברו והלכו על הברכות שברך את הורי: עד תאות גבעות עולם. לפי שהברכות שלי גברו עד סוף גבולי גבעות עולם, שנתן לי ברכה פרוצה בלי מצרים, מגעת עד ארבע קצות העולם שנאמר (לעיל כח יד) ופרצת ימה וקדמה וגו' , מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק. לאברהם אמר (שם יג יד. טו) שא נא עיניך וראה צפנה וגו' , כי את כל הארץ אשר אתה רואה לך אתננה, ולא הראהו אלא ארץ ישראל בלבד, ליצחק אמר (שם כו ג) כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל והקימותי את השבועה וגו' , זהו שאמר ישעיה (נח יד) והאכלתיך נחלת יעקב אביך, ולא אמר נחלת אברהם: תאות. אשמול"ץ בלע"ז [גבול], כך חברו מנחם בן סרוק: הורי. לשון הריון, שהורוני במעי אמי, כמו (איוב ג ג) הורה גבר: עד תאות. עד קצות, כמו (במדבר לד י) והתאויתם לכם לגבול קדמה (שם לד ח) תתאו לבא חמת: תהיין. כלם לראש יוסף: נזיר אחיו. פרישא דאחוהי, שנבדל מאחיו, כמו (ויקרא כב ב) וינזרו מקדשי בני ישראל, (ישעיה א ד) נזרו אחור. ואונקלוס תרגם תאות גבעת עולם, לשון תאוה וחמדה, וגבעות לשון (שמואל א' ב ח) מצוקי ארץ, שחמדתן אמו והזקיקתו לקבלם:

ויחי יום שישי

תורה

כדי להשלים כל הסדרה שנים מקרא ואחד תרגום הצגנו תשלום כל הסדרה ותרגום והפטרה:

(כז) **שישי** בִּנְיָמִין זְאֵב יִטְרָף בַּבֹּקֶר יֹאכַל עַד וְלָעֶרֶב יְחַלֵּק שָׁלָל: בְּנָיְמִין בְּאַרְעֵהּ תִּשְׁרֵי שְׁכִנְתָּא וּבְאַחֲסַנְתֵּהּ יִתְבְּנֵי מַקְדְּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפַנְיָא יְהוֹן מְקָרְבִין כַּהֲנַיָּא קָרְבָּנָא וּבְעִדַּן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתַר חוּלְקְהוֹן מִשְׁאַר קָדְשַׁיָּא:

רש"י בנימין זאב יטרף. זאב הוא אשר יטרף, נבא על שיהיו עתידין להיות חטפנין (שופטים כא כא) וחטפתם לכם איש אשתו, בפילגש בגבעה, ונבא על שאול שיהיה נוצח באויביו סביב, שנאמר (ש"א יד מז) ושאול לכד המלוכה וילחם וגו' במואב ובאדום ובכל אשר יפנה ירשיע: בבקר יאכל עד. לשון בזה ושלל, המתורגם (במדבר לא יב) עדאה. ועוד יש לו דומה בלשון עברית (ישעיה לג כג) אז חלק עד שלל מרבה, ועל שאול הוא אומר שעמד

בתחלת פריחתן וזריחתן של ישראל: ולערב יחלק שלל. אף משתשקע שמשן של ישראל על ידי נבוכדנצר שיגלם לבבל, יחלק שלל. מרדכי ואסתר שהם מבנימין יחלקו את שלל המן, שנאמר (אסתר ח ז) הנה בית המן נתתי לאסתר. ואונקלוס תרגם על שלל הכהנים בקדשי המקדש:

(כח) כָּל אֵלֶּה שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנֵים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כְּבִרְכָתוֹ בֵּרַךְ אֹתָם: כָּל אִלֵּין שִׁבְטַיָּא דְיִשְׂרָאֵל תְּרֵין עֲסַר וְדָא דְמַלֵּיל לְהוֹן אֲבוּהוֹן וּבָרִיךְ יָתְהוֹן גְּבַר דְּי כְבִרְכָתֵהּ בָּרֵךְ יָתְהוֹן:

רש"י וזאת אשר דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברכם אלא קנטרן. אלא כך פרושו וזאת אשר דבר להם אביהם מה שנאמר בענין. יכול שלא ברך לראובן שמעון ולוי, תלמוד לומר ויברך אותם, כלם במשמע: איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד ואחד: ברך אתם. לא היה לו לומר אלא איש אשר כברכתו ברך אותו, מה תלמוד לומר ברך אותם, לפי שנתן ליהודה גבורתו של אריה, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של איל, יכול שלא כללן בכל הברכות, תלמוד לומר ברך אותם:

(כט) וַיְצַו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֶאֱסָף אֶל עַמִּי קִבְרוּ אֹתִי אֶל אֲבֹתָי אֶל הַמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרוֹן הַחִתִּי: וּפַקֵּד יָתְהוֹן וַאֲמַר לְהוֹן אֲנָא מִתְכְּנֵשׁ לְעַמִּי קִבְרוּ יָתִי לְוָת אֲבָהָתִי בְּמַעֲרְתָּא דְּי בַחֲקַל עֶפְרוֹן חִתָּאָה:

רש"י נאסף אל עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן, שיש אסיפה בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון (שופטים יט טו) ואין איש מאסף אותם הביתה, (דברים כב ב) ואספתו אל תוך ביתך, (ויק' כג לט) באספכם את תבואת הארץ, הכנסתם לבית מפני הגשמים, (שמות כג טז) באספך את מעשיך. וכל אסיפה האמורה במיתה אף היא לשון הכנסה: אל אבותי. עם אבותי:

(ל) בַּמְּעָרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר עַל פְּנֵי מַמְרֵא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי לַאֲחֻזַּת קָבֶר: בִּמְעָרְתָּא דְּי בַחֲקַל כָּפֶלְתָּא דְּי עַל אַפֵּי מַמְרֵא בְּאַרְעָא דְכְנָעַן דְּי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה לְאַחֳסָנַת קְבוּרָא: (לא) שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבַרְתִּי אֶת לֵאָה: תַּמָּן קְבָרוּ יָת אַבְרָהָם וְיָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ תַּמָּן קְבָרוּ יָת יִצְחָק וְיָת רִבְקָה אִתְּתֵהּ וְתַמָּן קְבָרִית יָת לֵאָה: (לב) מִקְנֵה הַשָּׂדֶה וְהַמְּעָרָה אֲשֶׁר בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי חֵת: זְבִינֵי חַקְלָא וּמְעַרְתָּא דִּי בֵהּ מִן בְּנֵי חִתָּאֵה: (לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצַוּוֹת אֶת בָּנָיו וַיֶּאֱסֹף רַגְלָיו אֶל הַמִּטָּה וַיִּגְוַע וַיֵּאָסֶף אֶל עַמָּיו: וְשֵׁיצִי יַעֲקֹב לְפַקָּדָא יָת בְּנוֹהִי וּכְנַשׁ רַגְלוֹהִי לְעַרְסָא וְאִתְנְגִיד וְאִתְכְּנִישׁ לְעַמֵּהּ:

רש"י ויאסף רגליו. הכניס רגליו: ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה יעקב אבינו לא מת:

כ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל פְּנֵי אָבִיו וַיֵּבְךְּ עָלָיו וַיִּשַּׁק לוֹ: (ב) וַיְצַו יוֹסֵף אֶת עֲבָדָיו אֶת הָרֹפְאִים לַחֲנֹט אֶת אָבִיו וַיַּחַנְטוּ הָרֹפְאִים אֶת יִשְׂרָאֵל: (ג) וַיִּמְלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחֲנָטִים וַיִּבְכּוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שִׁבְעִים יוֹם:

רש"י לחנט את אביו. ענין מרקחת בשמים הוא:

וּשְׁלִימוּ לֵהּ אַרְבְּעִין יוֹמִין אֲרֵי כֵּן שְׁלִימוּ יוֹמֵי חֲנִיטַיָּא וּבְכוֹ יָתֵהּ מִצְרָאֵי שַׁבְעִין יוֹמִין:

רש"י וימלאו לו. השלימו לו ימי חניטתו עד שמלאו לו ארבעים יום: ויבכו אתו מצרים שבעים יום. ארבעים לחניטה, ושלשים לבכיה, לפי שבאה להם ברכה לרגלו, שכלה הרעב, והיו מי נילוס מתברכין:

(ד) וַיַּעַבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל בֵּית פַּרְעֹה לֵאמֹר אִם נָא מָצָאתִי חֵן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ נָא בְּאָזְנֵי פַּרְעֹה לֵאמֹר: וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְכִיתֵהּ וּמַלִּיל יוֹסֵף עִם בֵּית פַּרְעֹה לְמֵימָר אִם כְּעַן אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵיכוֹן מַלִּילוּ כְעַן קֳדָם פַּרְעֹה לְמֵימָר: (ה) אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה: אֲבָא קַיֶּים עְלַי לְמֵימָר הָא אֲנָא מָאית בְּקִבְרִי דְּאַתְקֲנִית לִי בְּאַרְעָא דְכְנָעַן תַּמָּן תִּקְבְּרִנָנִי וּכְעַן אֶסַּק כְּעַן וְאֶקְבַּר יָת אֲבָא וְאֵי יתוּב:

רש"י אשר כריתי לי. כפשוטו כמו (שמות כא לג) כי יכרה איש. ומדרשו עוד מתישב על הלשון, כמו אשר קניתי. אמר רבי עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה, ועוד מדרשו לשון כרי, דגור, שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן ועשה אותו כרי, ואמר לעשו טול זה בשביל חלקך במערה:

(ו) וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ כַּאֲשֶׁר הִשְׁבִּיעֶךָ: וַאֲמַר פַּרְעֹה סַק וּקְבוֹר יָת אֲבוּךְ כְּמָא דְקַיֶּימ עֲלָךְ:

רש"י כאשר השביעך. ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר עבור על השבועה, שלא יאמר אם כן אעבר על השבועה שנשבעתי לך שלא אגלה על לשון הקדש שאני מכיר עודף על שבעים לשון ואתה אינך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (דף לו ב) :

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת אָבִיו וַיַּעֲלוּ אִתּוֹ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכֹל זִקְנֵי אֶרֶץ מִצְרָיִם: וְסַלִּיק יוֹסֵף לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ כָּל עַבְדֵי פַרְעֹה סָבֵי בֵיתֵהּ וְכֹל סָבֵי אַרְעָא דְמִצְרָיִם: (ח) וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצֹאנָם וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן:

וְכֹל בֵּית יוֹסֵף וַאֲחֹוהִי וּבֵית אֲבוּהִי לְחוֹד טַפְלְהוֹן וְעָנְהוֹן וְתוֹרֵיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא דְגֹשֶׁן:
(ט) וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם רֶכֶב גַּם פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כָּבֵד מְאֹד: וּסְלִיקוּ עִמֵּהּ אַף רְתִּכִין אַף פָּרָשִׁין וַהֲוָה מַשְׁרִיתָא סַגִּיאָה לַחֲדָא: (י) וַיָּבֹאוּ עַד גֹּרֶן הָאָטָד אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ שָׁם מִסְפֵּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֵבֶל שִׁבְעַת יָמִים: וַאֲתוֹ עַד בֵּית אִדְרֵי דְאָטָד דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְנָא וּסְפָדוּ תַמָּן מִסְפֵּד רַב וְתַקִּיף לַחֲדָא וְעָבַד לַאֲבוּהִי אֶבְלָא שַׁבְעָא יוֹמִין:
רש"י גרן האטד. מקף אטדין היה. ורבותינו דרשו על שם המאורע שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כתרו של יוסף תלוי בארונו של יעקב, עמדו כלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים כגרן המקף סיג של קוצים:
(יא) וַיַּרְא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת הָאֵבֶל בְּגֹרֶן הָאָטָד וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל כָּבֵד זֶה לְמִצְרָיִם עַל כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אָבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: וְחָזָא יָתֵב אַרְעָא כְנַעֲנָאָה יָת אֶבְלָא בְּבֵית אִדְרֵי דְאָטָד וַאֲמָרוּ אָבֵל תַּקִּיף דֵּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קְרָא שְׁמַהּ אָבֵל מִצְרַיִם דִּי בְּעִבְרָא דְיַרְדְנָא:
(יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר צִוָּם: וַעֲבָדוּ בְּנוֹהִי לֵהּ כֵּן כְּמָא דִי פַּקֵּדנוּן:
רש"י כאשר צום. מהו אשר צום:
(יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אַרְצָה כְּנַעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִּמְעָרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת הַשָּׂדֶה לַאֲחֻזַּת קֶבֶר מֵאֵת עֶפְרֹן הַחִתִּי עַל פְּנֵי מַמְרֵא: וּנְטָלוּ יָתֵהּ בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דְכְנַעַן וּקְבָרוּ יָתֵהּ בִּמְעָרַת חֲקַל כַּפֵּלְתָּא דִי זְבַן אַבְרָהָם יָת חַקְלָא לְאַחֲסָנַת קְבוּרָא מִן עֶפְרֹן חִתָּאָה עַל אַפֵּי מַמְרֵא:
רש"י וישאו אתו בניו. ולא בני בניו, שכך צום אל ישאו מטתי, לא איש מצרי, ולא אחד מבניכם שהם מבנות כנען, אלא אתם, וקבע להם מקום, שלשה למזרח וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם, וזהו (במדבר ב ב) איש על דגלו באתת, באות שמסר להם אביהם לשא מטתו:
(יד) וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיְמָה הוּא וְאֶחָיו וְכָל הָעֹלִים אִתּוֹ לִקְבֹּר אֶת אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת אָבִיו:
וְתַב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם הוּא וַאֲחוֹהִי וְכָל דְּסָלִיקוּ עִמֵּהּ לְמִקְבַּר יָת אֲבוּהִי בָּתַר דְּקָבַר יָת אֲבוּהִי:
רש"י הוא ואחיו וכל העלים אתו. בחזרתן כאן הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו, שנאמר (לעיל פסוק ז) ויעלו אתו כל עבדי פרעה וגו' ואחר כך (שם ח) כל בית יוסף ואחיו, אלא לפי שראו הכבוד שעשו מלכי כנען שתלו כתריהם בארונו של יעקב נהגו בהם כבוד:

(טו) וַיִּרְאוּ אֲחֵי יוֹסֵף כִּי מֵת אֲבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוּ יִשְׂטְמֵנוּ יוֹסֵף וְהָשֵׁב יָשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ: וַתְּצַו אֲחֵי יוֹסֵף אֵרֵי מִית אֲבוּהוֹן וַאֲמָרוּ דִּלְמָא יִסְטַר לָנָא דְּבָבוּ יוֹסֵף וְאָתְבָא יָתֵיב לָנָא יָת כָּל בִּישְׁתָּא דִּי גְמַלְנָא יָתֵהּ:

רש"י ויראו אחי יוסף כי מת אביהם. מהו ויראו, הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעוד עמו על שלחנו של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן: לו ישטמנו. שמא ישטמנו. לו מתחלק לענינים הרבה, יש לו משמש בלשון בקשה ולשון הלואי, כגון (לעיל ל לד) לו יהי כדברך, (שם כג יג) לו שמעני, (יהושע ז ז) ולו הואלנו, (במדבר יד ב) לו מתנו. ויש לו משמש בלשון אם ואולי, כגון (דברים לב כט) לו חכמו, (ישעיה מח יח) לוא הקשבת למצותי, (שמואל ב' יח יב) ולו אנכי שקל על כפי. ויש לו משמש בלשון שמא לו ישטמנו, ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון אולי, כמו (לעיל כד לט) אולי לא תלך האשה אחרי לשון שמא הוא, ויש אולי לשון בקשה כגון (שמו"ב טז יב) אולי יראה ה' בעיני, (יהושע יד יב) אולי ישיב ה' אותי, הרי הוא כמו, (לעיל ל לד) לו יהי כדברך, ויש אולי לשון אם, (לעיל יח כד) אולי יש חמשים צדיקם:

(טז) וַיְצַוּוּ אֶל יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צִוָּה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר: וּפַקִּידוּ לְוָת יוֹסֵף לְמֵימַר אֲבוּךְ פַּקֵּד קֳדָם מוֹתֵהּ לְמֵימַר:

רש"י ויצוו אל יוסף. כמו (שמות ו יג) ויצום אל בני ישראל, צוה למשה ולאהרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה ויצוו אל שלוחם להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי צוו, את בני בלהה שהיו רגילין אצלו, שנאמר (לעיל לז ב) והוא נער את בני בלהה: אביך צוה. שנו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו:

(יז) כֹּה תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אָנָּא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחֶיךָ וְחַטָּאתָם כִּי רָעָה גְמָלוּךָ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהֵי אָבִיךָ וַיֵּבְךְּ יוֹסֵף בְּדַבְּרָם אֵלָיו: כְּדֵין תֵּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּבָעוּ שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא אַחָיךְ וְלַחֲטָאֵהוֹן אֲרֵי בִישְׁתָא גְּמָלוּךְ וּכְעַן שְׁבוֹק כְּעַן לְחוֹבָא עַבְדֵי אֱלָהָא דְּאָבוּךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלָּלוּתְהוֹן עִמֵּהּ:

רש"י שא נא לפשע עבדי אלהי אביך. אם אביך מת אלהיו קים, והם עבדיו:

(יח) וַיֵּלְכוּ גַּם אֶחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֶּנּוּ לְךָ לַעֲבָדִים: וַאֲזַלוּ אַף אֲחוֹהִי וּנְפָלוּ קֳדָמוֹהִי וַאֲמָרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעַבְדִין:

רש"י וילכו גם אחיו. מוסף על השליחות:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אַל תִּירָאוּ כִּי הֲתַחַת אֱלֹהִים אָנִי: וַאֲמַר לְהוֹן יוֹסֵף לָא תִדַּחֲלוּן אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ אֲנָא:

רש"י כי התחת אלהים אני. שמא במקומו אני, בתמיהה, אם הייתי רוצה להרע לכם, כלום אני יכול, והלא אתם כלכם חשבתם עלי רעה והקדוש ברוך הוא חשבה לטובה, והיאך אני לבדי יכול להרע לכם:

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חָשְׁבָה לְטֹבָה לְמַעַן עֲשֹׂה כַּיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיֹת עַם רָב: וְאַתּוּן חֲשַׁבְתּוּן עֲלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יְיָ אִתְחַשְׁבַת לְטָבָא בְּדִיל לְמֶעְבַּד כְּיוֹמָא הָדֵין לְקַיָמָא עַם סַגִּי: (כא) **שביעי** וְעַתָּה אַל תִּירָאוּ אָנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְּכֶם וַיְנַחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל לִבָּם: וּכְעַן לָא תְדַחֲלוּן אֲנָא אֲזוּן יָתְכוֹן וְיָת טַפְלְכוֹן וְנַחֵם יָתְהוֹן וּמַלֵּיל תַּנְחוּמִין עַל לִבְּהוֹן:

רש"י וידבר על לבם. דברים המתקבלים על הלב, עד שלא ירדתם לכאן היו מרננים עלי שאני עבד, ועל ידיכם נודע שאני בן חורין, ואם אני הורג אתכם מה הבריות אומרות כת של בחורים ראה ונשתבח בהן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לך אח שהורג את אחיו. דבר אחר עשרה נרות לא יכלו לכבות נר אחד וכו' :

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים: וַיַּרְא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שִׁלֵּשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר בֶּן מְנַשֶּׁה יֻלְּדוּ עַל בִּרְכֵּי יוֹסֵף: וַחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנִין תְּלִיתָאִין אַף בְּנֵי מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה אִתְיְלִידוּ וְרַבִּי יוֹסֵף:

רש"י על ברכי יוסף. כתרגומו, גדלן בין ברכיו:

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אֶחָיו אָנֹכִי מֵת וֵאלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהֶעֱלָה אֶתְכֶם מִן הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב: וַאֲמַר יוֹסֵף לַאֲחוֹהִי אֲנָא מָאִית וַיְיָ מְדַכַּר דְּכִיר יָתְכוֹן וְיִסַּק יָתְכוֹן מִן אַרְעָא הָדָא לְאַרְעָא דִּי קַיִּים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כה) וַיַּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהַעֲלִתֶם אֶת עַצְמֹתַי מִזֶּה: וְאוֹמֵי יוֹסֵף יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר מְדַכַּר דְּכִיר יְיָ יָתְכוֹן וְתַסְקוּן יָת גַּרְמַי מִכָּא: (כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחַנְטוּ אֹתוֹ וַיִּישֶׂם בָּאָרוֹן בְּמִצְרָיִם: וּמִית יוֹסֵף בַּר מְאָה וַעֲסַר שְׁנִין וְחַנָטוּ יָתֵהּ וְשָׂמוּהִי בָּאֲרוֹנָא בְּמִצְרָיִם: חזק:

הפטרת ויחי - מלכים א ב

ב (א) וַיִּקְרְבוּ יְמֵי דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: (ב) אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: (ג) וְשָׁמַרְתָּ אֶת מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו לִשְׁמֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָּׁם: (ד) לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל לְבָבָם וּבְכָל נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל: (ה) וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי שָׂרֵי צִבְאוֹת

יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרֹתוֹ אֲשֶׁר בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: (ו) וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתְךָ וְלֹא תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלֹם שְׁאוֹל: (ז) וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ: (ח) וְהִנֵּה עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן גֵּרָא בֶן הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָה לֵאמֹר אִם אֲמִיתְךָ בֶּחָרֶב: (ט) וְעַתָּה אַל תְּנַקֵּהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אָתָּה וְיָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה לּוֹ וְהוֹרַדְתָּ אֶת שֵׂיבָתוֹ בְּדָם שְׁאוֹל: (י) וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד: (יא) וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: (יב) וּשְׁלֹמֹה יָשַׁב עַל כִּסֵּא דָּוִד אָבִיו וַתִּכֹּן מַלְכֻתוֹ מְאֹד:

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפטרה, ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר ליום השבת וה' מלך, יצל"ח דברו משנה והלכה מסדר טהרות שהוא נגד היסוד בחינת היום.

משנה פרה פרק ב

א. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, פָּרַת חַטָּאת הַמְעֻבֶּרֶת, כְּשֵׁרָה. וַחֲכָמִים פּוֹסְלִין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֵינָהּ נִלְקַחַת מִן הַנָּכְרִים. וַחֲכָמִים מַכְשִׁירִים. וְלֹא זוֹ בִלְבַד, אֶלָּא כָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר וְהַיָּחִיד, בָּאִין מֵהָאָרֶץ וּמִחוּצָה לָאָרֶץ, מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הַיָּשָׁן, חוּץ מִן הָעֹמֶר וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם שֶׁאֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הֶחָדָשׁ וּמִן הָאָרֶץ:

ברטנורה (א) **ר'** אליעזר אומר פרה מעוברת כשרה. ר' אליעזר ורבנן דהכא קיימי בשיטת ר' יהודה דאמר לקמן בפרקין דעלה עליה זכר אינה פסולה אלא אם כן עלה עליה מדעת בעל הפרה, ופליגי הכא במעוברת שעלה עליה זכר מעצמו בלא דעת הבעלים, ור' אליעזר דמכשיר סבר עובר ירך אמו הוא והוי כגופה דפרה, ורבנן דפסלי סברי עובר לאו ירך אמו הוא ונפסלת מחמת מלאכה שנושאת את עוברה. והלכה שהי אפסולה משעה שעלה עליה זכר אפילו שלא מדעת בעלים ואפילו אינה מעוברת, ודלא כר' יהודה: **אינה נלקחת מן הנכרים**. שחשודים על הרביעה ושמא נרבעת בידם: **וחכמים מכשירין**. מפני שהבהמה נעשית עקרה כשרובעה, שהנכרי חס על בהמתו שלא תעקר: **ולא זו בלבד**. לא בפרת חטאת בלבד פליגי ר' אליעזר ורבנן, אלא בכל קרבנות הצבור והיחיד פוסל ר' אליעזר אם נלקחו מן הנכרים, דחייש לרביעה. וחכמים מכשירין. ואין הלכה כר' אליעזר: **באין מארץ ומחוצה לארץ**. כל הקרבנות באין בין מן הארץ בין מחוצה לארץ בין מן החדש בין מן הישן: **חוץ מן העומר ושתי הלחם**. דאמר קרא (ויקרא כג) כי תבואו אל הארץ וקצרתם את קצירה והבאתם את עומר, ובשתי הלחם כתיב (שם) ממושבותיכם תביאו לחם. ואין באין אלא מן החדש, דכתיב בהו מנחה חדשה:

ב. פָּרָה שֶׁקַּרְנֶיהָ וּטְלָפֶיהָ שְׁחוֹרִים, יָגוֹד. גַּלְגַּל הָעַיִן וְהַשִּׁנַּיִם וְהַלָּשׁוֹן אֵינָם פּוֹסְלִים בַּפָּרָה. וְהַנִּנְּסֶת, כְּשֵׁרָה. הָיְתָה בָּהּ יַבֶּלֶת וַחֲתָכָהּ, רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, כָּל מָקוֹם שֶׁנִּטַּל וְלֹא הֶעֱלָה מְקוֹמוֹ שֵׂעָר אָדוֹם, פְּסוּלָה:

ברטנורה (ב) **יגוד**. יחתוך. כמו גודו אילנא (דניאל ד): **והננסת**. קטנה ביותר. שזה מום באדם ואינו מום בבהמה: **יבלת**. וורוא"ה בלע"ז: **ר' יהודה פוסל**. והלכה כר' יהודה:

ג. יוֹצֵא דֹּפֶן, וְאֶתְנָן, וּמְחִיר, פְּסוּלָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מַכְשִׁיר, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כג), לֹא תָבִיא אֶתְנַן זוֹנָה וּמְחִיר כֶּלֶב בֵּית ה' אֱלֹהֶיךָ, וְאֵין זוֹ בָּאָה לַבַּיִת. כָּל הַמּוּמִים הַפּוֹסְלִים בַּמֻּקְדָּשִׁים, פּוֹסְלִים בַּפָּרָה. רָכַב עָלֶיהָ, נִשְׂעַן עָלֶיהָ, נִתְלָה בִּזְנָבָהּ, עָבַר בָּהּ אֶת הַנָּהָר, קִפֵּל עָלֶיהָ אֶת הַמּוֹסָרָה, נָתַן טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ, פְּסוּלָה. אֲבָל קְשָׁרָהּ בַּמּוֹסָרָה, עָשָׂה לָהּ סַנְדָּל בִּשְׁבִיל שֶׁלֹּא תַחֲלִיק, פֵּרַס טַלִּיתוֹ עָלֶיהָ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים, כְּשֵׁרָה. זֶה הַכְּלָל, כֹּל שֶׁהוּא לְצָרְכָּהּ, כְּשֵׁרָה. לְצֹרֶךְ אַחֵר, פְּסוּלָה:

ברטנורה (ג) **יוצא דופן פסולה**. כשאר קדשים. דכתיב (ויקרא כב) כי יולד, פרט ליוצא דופן. ואע"ג דפרה לאו קדשי מזבח היא אלא קדשי בדק הבית, מכל מקום יוצא דופן פסולה, דחטאת קרייה רחמנא: **רבי אליעזר מכשיר**. באתנן ומחיר דוקא. ואין הלכה כר' אליעזר: **כל המומין הפוסלים במוקדשים**. בבכורות פרק על אלו מומין, מפרשים המומין הפסולין במוקדשים: **פוסלין בפרה**. דכתיב (במדבר יט) אשר אין בה מום: **עבר בה את הנהר אחז בזנבה**. נסתייע בה כשעבר את הנהר: **קיפל עליה את המוסרה**. החבל שקושר אותה בו קפלו נותנו על גופה: **נתן טליתו עליה פסולה**. נאמר בפרה (שם) אשר לא עלה עליה עול, ונאמר בעגלה ערופה (דברים כא) אשר לא עובד בה אשר לא משכה בעול, מה עול האמור בעגלה עשה שאר עבודה פסולה כעול, אף עול האמור בפרה עשה שאר עבודה פסולה כעול: **בשביל שלא תחליק**. שלא יחליקו רגליה ותפול: **לצורך אחר פסולה**. ואפילו לצרכו ולצרכה פסולה:

ד. שָׁכַן עָלֶיהָ עוֹף, כְּשֵׁרָה. עָלָה עָלֶיהָ זָכָר, פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אִם הֶעֱלָהוּ, פְּסוּלָה. וְאִם מֵעַצְמוֹ, כְּשֵׁרָה:

ברטנורה (ד) **עלה עליה זכר פסולה**. אע"ג דלא ניחא ליה משום דדמיה יקרים ומפסיד טובא, ובעבודה דלא ניחא ליה לא מפסלה, דכתיב בעגלה ערופה (שם) אשר לא עובד בה, כתיב עבד וקרינן עובד, מה עבד דניחא ליה, אף עובד דניחא ליה, וילפינן פרת חטאת מינה, מכל מקום הואיל ובשאר פרות הוה ניחא ליה, חשבינן לגבי פרת חטאת נמי ניחא ליה, ועוד אם באת להכשיר אם כן הוה ניחא ליה ומשום הכי פסולה. העלהו

פסולה. לאו דוקא העלהו אלא אם עלה עליה לדעת הבעלים אפילו עלה מעצמו פסולה. ואם שלא לדעת הבעלים כשרה. ואין הלכה כר' יהודה:

ה. הָיוּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת שְׁחוֹרוֹת אוֹ לְבָנוֹת בְּתוֹךְ גּוּמָא אַחַת, פְּסוּלָה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אֲפִלּוּ בְּתוֹךְ כּוֹס אֶחָד הָיוּ בְתוֹךְ שְׁנֵי כוֹסוֹת וְהֵן מוֹכִיחוֹת זוֹ אֶת זוֹ, פְּסוּלָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אַרְבַּע אֲפִלּוּ חָמֵשׁ וְהֵן מְפֻזָּרוֹת, יִתְלוֹשׁ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֲפִלּוּ חֲמִשִּׁים. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר, אֲפִלּוּ אַחַת בְּרֹאשָׁהּ וְאַחַת בִּזְנָבָהּ, פְּסוּלָה. הָיוּ בָהּ שְׁתֵּי שְׂעָרוֹת, עֵקֶרֶן מַשְׁחִיר וְרֹאשָׁן מַאְדִּים, עֵקֶרֶן מַאְדִּים וְרֹאשָׁן מַשְׁחִיר, הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר הַנִּרְאֶה, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אַחַר הָעֵקֶר:

ברטנורה (ה) היו בה שתי שערות שחורות פסולה. דכתיב אדומה תמימה, אי במומין הרי כבר אמור אשר אין בה מום, אלא שתהא תמימה באדמימות: **ר' יהודה אומר בתוך כוס אחד**. גרסינן, ולא גרסינן אפילו. במקום שהיה שונה תנא קמא גומא, היה שונה ר' יהודה כוס. גומא וכוס אחד הוא, אלא שחייב אדם לומר בלשון רבו, שרבו של ר' יהודה היה קורא לגומא כוס, הכי מוכח בתוספתא: **מוכיחות**. מכוונות וסמוכות זו בצד זו: **ר' אליעזר אומר אפילו חמשים**. כלומר אפילו טובא והן מפוזרות, יתלוש. והלכה כתנא קמא: **אחר הנראה**. היינו אחר ראשן של שערות: **אחר העיקר**. ואם עיקרן מאדים וראשן משחיר ויש בעיקר שמאדים כדי שינטל בפי השוג, יגזוז ראשן המשחיר והיא כשרה. אבל אם אין בעיקר המאדים שיעור שיוכלו להנטל בפי הזוג, פסולה אפילו לדברי חכמים, ששיעור שתי שערות האמורות בכל מקום הוא כדי שיהיו ניטלות בפי הזוג. וכן הלכה:

גמרא נדה דף ט"ו ע"א

וּמוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי עֲקִיבָא בְּרוֹאָה כֶּתֶם. אָמַר רַב לְמַפְרֵעַ וְרַבִּי מֵאִיר הִיא וּשְׁמוּאֵל אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא וְרַבָּנָן הִיא מִכָּאן וּלְהַבָּא פְּשִׁיטָא מַהוּ דְתֵימָא הוֹאִיל וּמֵעֵת לְעֵת דְּרַבָּנָן וּכְתָמִים דְּרַבָּנָן מַה מֵּעֵת לְעֵת לֹא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ אַף כְּתָמִים לֹא מְטַמְּאָה אֶת בּוֹעֲלָהּ קָא מַשְׁמַע לָן וְאֵימָא הָכִי נָמֵי הָתָם אֵין שׂוֹר שְׁחוּט לְפָנֶיךָ הָכָא יֵשׁ שׂוֹר שְׁחוּט לְפָנֶיךָ וְכֵן אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ לְמַפְרֵעַ וְרַבִּי מֵאִיר הִיא רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר מִכָּאן וּלְהַבָּא וְרַבָּנָן הִיא:

רש"י **ור"מ היא**. דמחמיר אכתמים כדאמרינן בפרק קמא ולקמן בפ' בא סימן: **פשיטא**. מאי מודים הא בלמפרע פליגי לגבי מעת לעת ולא במכאן ולהבא: **וכתמים דרבנן**. אפי' מכאן ולהבא: **אין שור שחוט**. דאתמול לא חזאי אלא סייג בעלמא הוא: **הכא הרי שור שחוט לפניך**. דבצפור לא נתעסקה ושוק של טבחים לא עברה וביום שלבשתו היא בספק זה:

זוהר ויחי דף רל"ט ע"ב

רַבִּי יְהוּדָה אָמַר בָּעֵי לְאִתְעַנָּגָא בְּהַאי יוֹמָא וּלְמֵיכָל תְּלָת סְעוּדָתֵי בְּשַׁבַּתָּא בְּגִין דְּיִשְׁתַּכַּח שָׁבְעָא וְעִנּוּגָא בְּהַאי יוֹמָא בְּעָלְמָא, רַבִּי אַבָּא אָמַר לְאִזְדַּמְּנָא בִּרְכָתָא בְּאִנּוּן יוֹמִין דְּלְעֵילָּא דְּמִתְבָּרְכָאן מֵהַאי יוֹמָא, וְהַאי יוֹמָא מַלְיָא רֵישֵׁיהּ דְּזִעֵיר אַנְפִּין מִטַּלָּא דְּנָחִית מֵעַתִּיקָא קַדִּישָׁא סְתִימָא דְּכֹלָּא וְאַטִּיל לְחַקְלָא דְּתַפּוּחִין קַדִּישִׁין תְּלָת זִמְנֵי מִכַּד עַיִל שַׁבְּתָא דְּיִתְבָּרְכוּן כֻּלְּהוּ כַּחֲדָא, וְעַל דָּא בְּעֵי בַּר נַשׁ לְאִתְעַנָּגָא תְּלָת זִמְנִין אִלֵּין דְּהָא בְּהָא תְּלָיָא מְהֵימָנוּתָא דִּלְעֵילָּא בְּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא וּבְזִעֵיר אַנְפִּין וּבְחַקְלָא דְּתַפּוּחִין וּבְעֵי בַּר נַשׁ לְאִתְעַנָּגָא בְּהוּ וּלְמֶחֱדֵי בְּהוּ, וּמַאן דְּגָרַע סְעוּדָתָא מִנַּיְהוּ אַחֲזֵי פְּגִימוּתָא לְעֵילָּא וְעוֹנָשִׁיהּ דְּהַהוּא בַּר נַשׁ סַגִּי, בְּגִנֵּי כָךְ בָּעֵי לְסַדְּרָא פִּתּוֹרֵיהּ תְּלָת זִמְנֵי מִכַּד עַיִל שַׁבְּתָא וְלָא יִשְׁתַּכַּח פִּתּוֹרֵיהּ רֵיקָנֵיָא וְתִשְׁרֵי בִּרְכָתָא עֲלֵיהּ כָּל שְׁאָר יוֹמֵי דְּשַׁבַּתָּא וּבְהַאי מִלָּה אַחֲזֵי וְתָלֵי מְהֵימָנוּתָא לְעֵילָּא:

תרגום הזוהר רַבִּי יְהוּדָה אָמַר צָרִיךְ לְהִתְעַנֵּג בַּיּוֹם הַזֶּה וְלֶאֱכֹל שָׁלֹשׁ סְעֻדוֹת בַּשַּׁבָּת, בִּכְדֵי שֶׁיִּמָּצֵא שׂוֹבַע וְעֹנֶג בַּיּוֹם הַזֶּה בָּעוֹלָם. רַבִּי אַבָּא אָמַר בִּכְדֵי לְזַוֵּג הַבְּרָכוֹת שֶׁל אֵלּוּ הַיָּמִים שֶׁלְּמַעְלָה שֶׁמִּתְבָּרְכִים מֵהַיּוֹם הַזֶּה. וְהַיּוֹם הַזֶּה מְמַלֵּא רֹאשׁוֹ שֶׁל זְעֵיר אַנְפִּין מֵהַטָּל שֶׁיּוֹרֵד מֵעַתִּיקָא קַדִּישָׁא הַסָּתוּם מִכֹּל, וּמוֹרִיד לִשְׂדֵה תַּפּוּחִים הַקְּדוֹשׁ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִשֶּׁנִּכְנָס הַשַּׁבָּת בִּשְׁבִיל שֶׁיִּתְבָּרְכוּ כֻּלָּם כְּאֶחָד. וְלָכֵן צָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְעַנֵּג שָׁלֹשׁ פְּעָמִים אֵלּוּ שֶׁהֲרֵי בָּזֶה תְּלוּי הֶאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה, בַּעַתִּיקָא קַדִּישָׁא וּבִזְעֵיר אַנְפִּין וּבִשְׂדֵה תַּפּוּחִים הַקָּדוֹשׁ, וְצָרִיךְ הָאָדָם לְהִתְעַנֵּג בָּהֶם, וְלִשְׂמֹחַ בָּהֶם, וּמִי שֶׁגּוֹרֵעַ סְעֻדָּה אַחַת מֵהֶם, מַרְאֶה פְּגַם לְמַעְלָה וְעוֹנְשׁוֹ שֶׁל הָאָדָם הַהוּא גָּדוֹל. וְלָכֵן צָרִיךְ לְסַדֵּר שֻׁלְחָנוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים מִשֶּׁנִּכְנָס הַשַּׁבָּת, וְלֹא יִמָּצֵא שֻׁלְחָנוֹ רֵיקָן, וְעַל יְדֵי זֶה יָחוּלוּ הַבְּרָכוֹת עָלָיו כָּל שְׁאָר יְמֵי הַשָּׁבוּעַ, וּבַדָּבָר הַזֶּה נִרְאֶה וְתָלוּי הֶאֱמוּנָה שֶׁלְּמַעְלָה.

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלכות שבת פ"ה

א. חֵלֶב שֶׁהִתִּיכָן וְקִרְבֵי דָּגִים שֶׁנִּימּוֹחוּ נוֹתֵן לְתוֹכָן שֶׁמֶן כָּל שֶׁהוּא וּמַדְלִיק אֲבָל שְׁמָנִים שֶׁאֵין מַדְלִיקִין בָּהֶם אֲפִילּוּ עֵרְבָן בִּשְׁמָנִים שֶׁמַּדְלִיקִין בָּהֶם לֹא יַדְלִיק מִפְּנֵי שֶׁאֵין נִמְשָׁכִין:
ב. אֵין מַדְלִיקִין בְּעִטְרָן מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ רַע שֶׁמָּא יַנִּיחֶנּוּ וְיֵצֵא וְחוֹבָה עָלָיו לֵישֵׁב לְאוֹר הַנֵּר וְלֹא בְּצִרְי מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ טוֹב שֶׁמָּא יִקַּח מִמֶּנּוּ מִן הַנֵּר וְעוֹד מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף. וְלֹא בְּנֵפְט לָבָן וַאֲפִילּוּ בְּחוֹל מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף וְיָבֹא לִידֵי סַכָּנָה: (וְזֶה לְשׁוֹן רַבֵּינוּ יְרוּחָם נְתִיב י"ב ח"ב אֵין מַדְלִיקִין בְּצִרִי וְהוּא בַּאלְסַאמוּ מִפְּנֵי שֶׁרֵיחוֹ טוֹב וְיָבֹא לְהִסְתַּפֵּק מִמֶּנּוּ וְגַם שֶׁהוּא עָף וְאוּלַי יִדְלַק הַבַּיִת וְכֵן אֵין מַדְלִיקִין בְּנֵפְט לָבָן בְּחוֹל וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּשַׁבָּת מִפְּנֵי שֶׁהוּא עָף וְאוּלַי יִדְלַק הַבַּיִת):

מוסר
מספר דברים שבקדושה ס"ג

א. כָּל הַצָּרוֹת שֶׁבָּאוּ עַל יַעֲקֹב מִדִּינָה וְיוֹסֵף וְכֵן כֻּלָּם הָיוּ מִטַּעַם שֶׁלֹּא יִתְגָּאֶה יַעֲקֹב עַל עֵשָׂו אָחִיו: **ב**. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה קַיִן בָּא בְּגַסּוּת הָרוּחַ וְהֶבֶל בִּנְמִיכוּת רוּחַ דִּכְתִיב (תהלים יא) זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה מַה כְּתִיב (בראשית ד) וַיִּשַׁע ה' אֶל הֶבֶל וְאֶל מִנְחָתוֹ וְאֶל קַיִן וְאֶל מִנְחָתוֹ לֹא שָׁעָה: **ג**. וְנַעֲמָן הָיָה אִישׁ גָּדוֹל מַהוּ גָדוֹל שֶׁהָיָה רוּחוֹ גַסָּה עָלָיו וְעַל יְדֵי כֵּן נִצְטָרַע: **ד**. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי וַדַּאי יוֹסֵף לֹא נִזְכַּר שְׁמוֹ בִּדְגָלִים דִּכְתִיב (במדבר ג) דֶּגֶל מַחֲנֵה אֶפְרַיִם וְלֹא דֶּגֶל מַחֲנֵה יוֹסֵף לְפִי שֶׁנִּתְגָּאֶה עַל אָחִיו: